13
13/11
35

13-11-C.11

D. FERNANDI

VASQVII MENCHACENSIS

PINCIANI HISPANI IVRECONSVLTI
IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI
HISPANIARVM REGIS CATH.
PRAETORIO SENATORIS,

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM
ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM
LIBRI TRES.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS

VENETIIS,
Apud Franciſcum Rampazetum
M D LXIIII.

13. 13. I. 35

POTENTISSIMO

INVICTISSIMOQVE MONARCHAE PHILIPPO HISPANIARVM, NOVI ORBIS, VTRIVSQVE SICILIAE ETC. REGI CATHOLICO,

FERNANDVS VASQVIVS MENCHACENSIS IN SVMMO DOMINICAE REI PRAETORIO SENATOR. S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

OMNEIS, qui reipublicæ preeſſent principes (monarcha chriſtianiſsime ac potentiſsime) duo ob oculos tenere debere præcepta, Platonis ſententia eſt: Primum, ut ſuorum cõmodorum obliti, ciuium duntaxat utilitatem tueantur, ut enim tutela minorũ, ſic & procuratio reipublicæ, ad utilitatem eorum, qui commiſsi ſunt, non ad eorum, quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Alterum, ut uniuerſo populo conſulant, ſubueniant, ac proſpiciant, ne dum unam, aut alteram tantùm partem intuentur, reliquas deſerant. Id quod (ut uoce Maronis utar) per paucos, quos ęquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus, aſſequutos fuiſſe, uel ex eo intueri licet, quòd ſummus principum & legũ latorum ueteris teſtamenti Moſes cùm Iudæis præſideret omnibuſq́; ciuibus æquè ſolus conſulere, ius reddere, omniaq́; proſpicere, ſtuderet, nec id uires, aut humana fragilitas concederent; maiora negocia minoribus impeditus, & minora maioribus obrutus, perficere non ualebat: quod Exodi. cap. xviij. memoria proditum eſt, vt quod Liricus noſter de eo, qui binos lepores pariter inſectaretur, ſicq́; utroque ut careret neceſſum eſſet modulabatur, ipſi Moſi obtigiſſe uideretur. Sicq́; & rei ipſius experientia probè edoctus, & potiſsimũ iethri ſua ſuiuictus deſtitit ob incæpto; cœpitq́; maiora per ſe, reliqua uerò per probos, prudẽteſq́; uiros, & magiſtratus peragere, ac expedire. Sed (mirabile dictu) quod onus ipſi Moſi (qui ſolus inter mortales diuinã faciem aſpectumq́; coram intueri & contemplari, cœlituſq́; latas leges generi humano tradere meruit) impar grauiſsimumq́; fuiſſe, apparuit, id tibi (regum humaniſsime ac potentiſsime) leue ac lene & ſuaue eſſe uidetur, qui res graues & arduas mira peritia, fortitudine, & iuſtitia gubernare & moderare ita ſoles, ut non ſolùm mediocrium, uerùm nec minimarum etiam rerum, uel perſonarum curam & tuitionem, (quæ tua principum optime & maxime, clementia, manſuetudo, & beneficentia eſt) prætermittere uidearis: tuiq́; facilem placidumque adytum tammini-

mis & miſerabilibus perſonis, quàm etiam maximis, non ſolùm diebus cunctis, ſed etiam omnibus horis ſumma lenitate & benignitate præbere, ſicq; omnia ſcitè & ueluti afflatu quodam diuino opportunè diſponere ac temperare, ut maxima, media, & minima negocia cumulatiſsimè abs te confecta mutuò concurſu ſeſe minimè impedire in comperto ſit: uti atteſtantur cùm omnes regiones & nationes, quibus latiſsimè fœliciſsimè & placidiſsimè dominaris, tum etiam reliquę gentes & Chriſtiani nominis prouincię, quibus ſumma ope, cura, & diligentia, ac pietate innumeris animi dotibus conſulere, proſpicere, ac mederi curaſti. Et ut antiquitas animaduertens genus humanum ſapientia, ſermone, conſiliò, & ratione cæteris præſtare animantibus, grata tanti beneficij recordatione, uaria ſacrificia dijs immortàlibus, quos colebat, inſtituit: utq; ſplendidiſsimi, ac potentiſsimi tui maiores Imperatoriis Regiiſq; uirtutibus ac dignitatibus decorati, Chriſtiani nominis propagatores ad tuendam ueram Redemptoris noſtri religionem, ardenti & pijſsimo animo, ac incredibili penè cura, ſtudio, diligentia, & labore, uictricibus armis properarunt, ita & eorum pietatem erga uera Dei Optimi Maximi dogmata tuenda, quam fueris inſectatus, ſi homines tacerent, iumenta & ſaxa loquerentur. Totis enim uiribus, neruis, & conatibus communis ſalutis cauſam, non ad eas tantùm regiones & nationes, quibus dominaris, ſed & ad reliquas etiam omnes Chriſtiani nominis gentes & prouincias fouere, ac ſaluare ſemper enixeq; ita feſtinaſti, ut meritò te (lucidiſsimum Principum ſydus, ac primarium decus) quia proſpicis omnia ſolus uerum poſsimus dicere ſolem. Tuis ergo cœptis ſupernus rerum opifex ac parens Deus faueat, tuq; hiſce meis laboribus aſpira, fructuſq; ingenioli mei, qui aræ tuæ, quę ſuauioribus epulis ſolita eſt onerari, libantur, & conſecrantur, placidè & ſolita lenitate accipe: ſummum Orbis conditorem imitatus, qui firmum & pium offerentis animum opimis & maximis etiam donis ſolet anteferre: quæ ſi nobis obtigerint, ſatis ac ſatis uberem fructum ac mercedem uigiliarum noſtrarum percepiſſe uidebimur; eaſque omnes probaturos ſperabimus. Vale Chriſtianiſsime ac potentiſsime Regum, lumen Hiſpanæ gentis & Chriſtiani Orbis oraculum. Venetijs. 5. Kalend. Februarij. M D L X I I I I.

INDEX RERVM,

VOCVM, ET SENTENTIARVM MAXIME INSIGNIVM, ORDINE ELEMENTARIO IN LIBROS ILLVSTRIVM

Controuerſiarum Præſtantiſsimi Iuriſconſulti D. Ferdinandi Vaſquij Pinziani Menchacenſis Hiſpani, Regiſque Catholici conſiliarij digeſtus, ac tanta fide, cura ſtudio, atq; diligentia concinnatus, ut quæ in ipſis libris diffusè lateque ſparguntur, paucíſsimis uerbis ueluti digito commonſtrentur; ſic ut omnia primo intuitu citra laborem moleſtiamq; inueniri queant.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A

ABSTINENDI beneficium eſſe prætorium non ciuile. Capi. 51. num. 52
Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte ſuus hæres extitit. ca. 60. num. 6
Abſentia, contractus quando perfectus uideatur. cap. 62. nu. 10
Accreſcendi ius aſſimilatur iuri uſucapionis. cap. 69. num. 3
Accreſcendi ius ceſſat quando dominium legati non tranſit recta uia in legatarium cap. 94. nu. 5
Accuſare quem an quis poſſit compelli, ardua. q. cap. 16. n. 1
Accuſare ſe nullus tenetur, niſi coram Deo. cap. 48. nu. 27
Accuſare nullus tenetur, cum quibuſdam contra communem opi. concluſiones quatuor. cap. 16. num. 3
Accuſanti præmium deſignatum intelligitur ſi probauerit. cap. 36. num. 2
Accuſatione pendente non euudatur accuſatur ſua dignitate. cap. 87. num. 26
Accuſatione pendente oneratur fama accuſati. ca. 87. nu. 25
Accuſatione pendente non euudatur accuſatus ſua dignitate. cap. 87. num. 26
Accuſatione pendente oneratur fama accuſati. cap. 87. n. 25
Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo & cum mala fide. arduum certamen. cap. 76. nu. 1
Actiones temporales præſcribuntur etiam à ſciente, cap. 55. num. 24
Actiones temporales præſcribuntur etiam contra clericos, & contra eccleſias. cap. 55. num. 25
Actor licet fundet intentionem ſuam de iure, tamen non poteſt incipere ab executione. cap. 87. num. 13
Actor qui ſuam intentionem fundat de iure, an poſſit incipere ab executione. cap. 85. num. 11
Actor licet fundet intentionem ſuam de iure tamen non poteſt incipere ab executione. cap. 87. nu. 13
Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi cum communi opi. quod intellige in petitorio. cap. 86 nu. 8
Actor fundans intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet, obtinebit in petitorio, nu. 1. & nu. 2. cap. 85. nu. 1
Actor licet fundet ſuam intentionem de iure, non obtinebit in poſſeſſorio contra eum, qui diu fuit in poſſeſſione ſine uitio. cap. 85 nu. 7
Actor qui fundat ſuam intentionem de iure an poſſit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare. cap. 85. nu. 8
Actoris implementum ſemper præcedere debet. cap. 93. nu. 7
Actor qui fundat intentionem ſuam de iure, & ſi nihil probet, obtinebit et in poſſeſſorio. cap. 85. nu. 5
Adam pater hominum. cap. 41. nu. 13
Aditio hæreditatis præſumitur. cap. 61. nu. 8
Admonere fratrem contra rempublicam peccantem, an teneamur ante denunciationem. cap. 16. nu. 4
Admonere fratrem ubi periculum eſt, an teneamur? ardua. quæſt. cap. 16. nu. 17
Adulatores principum humano generi peſtis nocentiſſima. in præfa. num. 4
Adulteram occidi leges iubentes ſunt iniuſtæ. cap. 8. nu. 49

Adultera ſe prodere non tenetur quando id utile fore deſperat. cap.48.nu.25.

Adultera filium adulterinum ut abſtineat à patris putatiui hæreditate, an teneatur ſuadere? cap.48.nu.26

Adulter qui filium genuit, an reſtituere marito aliquid teneatur. cap.48.nu.31.

Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus capit ex hæreditate patris putatiui. cap.48.num.34.eſtq; ard.q.

Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit, ard.q. cap.48.nu.39

Aetas aurea. cap.41.nu.33

Aequale nihil. in præfa.num.21

Aequalitas inter homines an eſſe expediat. in præfa.nu.23.

Afflictio non autem pœna eſſe poteſt culpa ceſſante cap.55.num.19

Alexandri magni & ſimilium belligerandi occaſio & calor notatur. cap.10.num 9

Alexandri hiſtoria & tyrannis. in præfa.nu.7

Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur ſi probauerit ca.36.num.3.

Alimentorum tranſactio an longo tempore firmetur, noua opinio. cap.64.nu.21

Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere. cap.93 nu.27.

Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua.q. cap.35.nu.14

Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurũ etiam ex præſtatione non diuturna cum communi. cap.84.num.42.

Ambaſciatores iure naturali & gentium, non ciuili utuntur. cap 51.num.35.

Amor ſui. cap.42.num.7

Anaxagoræ hiſtoria, & ſententia. in præfa. nu.74

Angelus quid ſignificet. in præfa.nu.138

Animus ſoli Deo notus. cap.58.num.6.

Anima rebus præferenda. cap.41 num.14

Animas mortales eſſe, qui falſo crediderint. in præfa.nu.65.

Animas in cœlum redituras aſſerentes. in præfa.nu.72

Animus hominis ſolis indicijs colligitur. cap.52.nu.4

Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia. cap.41.nu.32

Animas eſſe igneas. in præfa.num.73

Animus diſtinguit maleficia. cap.19.nu.5

Animalium tam ratio nobilium quam brutorum, ſiue terreſtrium, ſiue uolucrium, ſiue aquatilium, uariarum tam appetituum ac inclinationum quam actionum & operationum uera cauſa. cap.21.num.14.

Animalium uarij appetitus & actiones. cap.21.nu.16

Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine. cap.21.nu.25.

Animal non ſæuit in alterum animal eiuſdem ſpeciei. ca.24.num.4.

Animalium peritia. cap.21.num.18.

Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quàm rerum corporalium noua declar. ca.83, nu.31

Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ardua.q. cap.83.nu.1

Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ uideantur, ſtatur coniecturis. cap.84.nu.30

Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris, contra Iaſ. Riminal. Balb. & Alciatum. cap.84.nu.39.

Annuæ præſtationes geminatæ decies ſi uniformes ſunt ex debito non ex gratia factæ præſumuntur, contra plures. cap.83.nu.11

Annuarum præſtationum præſcriptio 30. uel.40. annorum contingit, nec eneruatur licet probetur cauſam obligatoriam nunquam interfuiſſe, cum Coua. rub. contra multos. cap.83.num.33

Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum, ſi non allegetur. cap.84.num.43

Annuæ præſtationes cum ut in futurum quoque fiant tempore ius acquiritur & inducitur, an id contingat præſcriptione, an conſuetudine, an alia ratione. ardua pugna. cap 83.nu.28

Appellatio à legato ſuperioris ad eius uicarium interdum fit. cap.31.nu.22

Appellationem denegans in cauſa capitali, an capitaliter puniatur. cap.18.nu.25

Appellationi poteſt renunciare damnatus etiam criminaliter. cap.41.nu.11

Appellare an poſſit quis pro paupere non appellante. ca.41.num.9

Appellare permittitur etiam ob modicum præiudicium. cap.41.nu.16

Appellare regulariter alter pro altero non poteſt. cap.41.num.10

Ariſt. impia ſententia. in præfa.nu.6

Arg. de toto ad partem. ca.27.nu.8

Armatorum ordines ab eccleſia probantur. cap.48.nu.105

Arma quando placeant Deo. cap.47.nu.105

Auguſtini & d. Thomæ locus declaratus. cap.20.nu.31

B

BANNITUS an teſtetur. cap.96.nu.6

Baſtardus idem eſt quod naturalis. cap.14.nu.102

Bellum iniuſtum quo ad principes, non eſſe iniuſtum quo ad milites, egregia & noua declaratio. cap.9.nu.16

Bellorum tempore urbs cuius expenſis muniri debeat. ca.6.num.3

Bellorum impenſæ quando per principem fieri debeant. ca.6.num.2

Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus. ardua.q. cap.24.num.1

Bellum ius gentium non induxit ſed belligerandi occaſionem. cap.9.nu.7

Bellorum tempore ciues principem ſequi ſuis expenſis non tenetur, & quid in uaſallo reſpectu domini, & quid ſi princeps non habeat idoneos redditus. cap.6.nu.4

Bellorum calamitas. cap.9.nu.8

Bellum iuris gentium eſt non diſpoſitiuè ſed occaſionaliter. cap.9.nu.5.

Bello iniuſto capta capientium fiunt, contra nouiſſ. cap.10.num 2

Bellum inducit nequitia. cap.10.nu.6.

Bellorum mala. cap.10.nu.7

Bellum contractibus ſimillimum quo ad acquiſitiones. ca.9.num.17

Bellum

ellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominiū etiā principibus,egregia decla.id tamen dominium eſt reuocabile. cap.9 nu.19
ellum an utrinq; iuſtum eſſe poſſit. cap 9.nu.15
onus quiſque præſumitur. cap.7.nu.3
ona fides præſumitur. cap.7.nu.2
ona fides an ſit alleganda. cap.7.nu.11
ona aut mala fides quo ad præſcribendum non admittunt medium. Dubietas inculpata non differt à bona fide, quo ad præſcribendum,talis dubietas non impedit præſcriptionem incohoari non magis quam incohoatam perfici.cap.77. num.6
Bonam fidem poſt cauſam concluſam allegari, ſat eſt. cap.7. num.13
Bonam fidem implicitè allegari ſat eſt. cap.7.nu.12
Bona fides ut allegetur an requiratur?ardua.q.ca.7.nu.14.
Bona fides orta etiam ex iuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum. cap 78.nu.4
Bona fides in præſcriptione immemoriali, an ſit neceſſaria, ardua quæſt. cap.79.nu.19
Bona fides præſumitur ex longa poſſeſsione. cap.79.nu.17
Bona fides an præſumatur titulo deficiente; ardua. quæſt. cap.79.nu.15
Bona fides ad uſucapionem uel præſcriptionem poſitiuè non requiritur.contra Doct. cap.77.nu.12
Bonorum poſ.contra tab.eſt remedium reſciſſorium, & aliquando declaratorium. 107.nu.37
Bona fides præſumitur. cap.81.nu.4
Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur. cap.77.nu.17
Bona aut mala fides ſoli Deo certò nota. cap.81.nu.3
Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa,cæteris habilibus ſufficit ad præſcribendum. cap.77 nu.9
Bonam inter & malam fidem, an medium eſſe poſſit, egregia.quæſt. cap.77.nu.1
Bona fides orta ex iniuſta cauſa, an ſufficiat ad præſcriptionem,ardua.quæſt. cap.81.nu 8
Bona cuiuſq; cuius ut probentur. cap.40.nu.4
Bona fides non eſt neceſſe ut probetur. cap.7.nu.9
Bona fides requiritur ad præſcriptionem. cap.7.nu.1.

C

Cadauer interdum punitur. cap 96.nu.10
Cadauer non punitur cum com. cap.96.nu 8
Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale. cap.31.nu.44
Calumniæ iuramentum non ſubit, qui plenè probauit.ca.31. num.41
Canonicus à Papa creatus reliquis ſublimior habetur.in præfa.nu.137
Calumniator quis. cap.62.nu.17
Captiui,obſides,& ſimiles non teſtantur. cap.103.nu.1
Carceris cuſtos non tenetur,ſi ſocij malignatione incarcerati fugiant. cap.32.nu.6
Caſtrum unius ciuis munitur impenſis communibus, ſi bellum immineat. cap.6.nu.1
Caſus quid. cap.19.nu.3
Caſus impedit peccatum, & delictum fieri iure poli & fori cap.19.nu.2
Cauſa iuſta facit ut princeps ſuum contractum poſſit uiolare cum communi opi. contra Paul. Caſtren. & Marcum Mant. cap.26.nu.17
Cauſa præſumitur in principe etiam contra ius diuinum diſpenſante. cap.26.nu.30
Cauſa iuſta quæ præſumitur in principe,an admittat probationem in contrarium?egregia.q. cap.26.nu.28
Cauſa iuſta præſumitur in principe. cap.25.nu.17
Cenſum annuum habens ſuper re, quæ poſt alienatur, an agere impeditus dicatur.not.q. cap.60.nu.16
Cæleſtia ſigna duodecim. cap.21.nu.15
Cæleſtia ſydera habent poteſtatem & uim influendi in animalia cuncta. cap.21.nu.17
Cæleſtia & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem,qui operatur ex libero arbitrio. ca.21.n.19
Cæci teſtamentum olim ualebat licet non inciperet ab hære dis inſtitutione contra communem,idem etiam hodie contra communem. cap.103.nu.10
Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur cum communi contra quam plures. cap.103.nu.11
Cæcus non prohibetur eſſe Doctor uel teſtis. cap.103.n.17
Cæcus non teſtatur niſi cum obſeruatione ſua peculiari.cap. 103.nu.9
Cæci teſtamētū minus ſolēne ualet i.17.caſibus.c.103.n.15
Cæci codicillus iure regio tantam ſolennitatem requirit quā tam teſtamentum per.l.iij.tauri. cap.103.nu.14
Cæci codicillus etiam iure communi requirit tantam ſolennitatem quantam teſtamentum, cum communi.contra quā plures. cap.103.nu.13
Chriſti in genus humanum beneficia. in præfa.nu.27.
Charitatiuum ſubſidium quando exigatur. cap.8.nu.3
Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo. cap.21.nu.2
Chriſti in genus humanum beneficia. in præfa.nu.28
Charitas bene ordinata incipit a ſe ipſo. cap.13.nu.3
Ciceronis grauis ſententia. cap.8.nu.6
Citationes princeps an tollere poſſit. cap.18.nu 2
Citationis omiſſio ex cauſa fit. cap.31.nu.8
Ciues an digniores quàm municipales. in præfa.nu.131
Et uide uerſ.uaſallus.
Ciuem deferere culpatum licet. cap.13.nu.15
Ciues reſpectu populi non eſt ut pars reſpectu totius,contra nouiſſimos. cap.13.nu.2
Ciues tempore periculi an unum ciuem deſerere poſſiac. cap.13 num.13.
Ciuem male tractatū à domino princeps ſuperior eximere poteſt,etiam non requiſitus. cap.8.nu.18
Ciuibus principe moderatam ſæuitiam an inferri liceat. ard. quæſt. cap.8.nu.17
Ciues regē etiam habentes dicuntur ingenui & poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis. cap.8.nu.16
Clauſula ex certa ſcientia an inducat plenitudinem poteſtatis. cap.26.nu 3
Clerici monachis quare honoribus præferūtur. in præf. n.95
Clericus interdum poteſt aduocare. cap.31.nu.19
Clericus uel eccleſiaſticus ut quis fiat? cap.105.nu.51
Clericus bona patrimonialia poteſt adſeruare & de bonis eccleſiæ ſe alere. cap.105.nu.9
Clericorum uel religioſorum iure uariæ perſonæ utuntur. cap.105.nu.46
Clericus habens opulenta ſalaria an præſumatur quæſiſſe de bonis

bonis eccleſiæ. cap.105.nu.10
Clerici hæreſes capiens poſſ. ſua authoritate an puniatur. cap.105.nu.14
Clerici hæres repertus in poſſeſſione, an ſit ſpoliandus. c.105. num.17
Clericus an uſufructuario an uero uſuario æquiparetur. cap.105 nu.19
Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur. c.105 nume.11
Collationes ciuium explicationem præſentem & ſeruitutem futuram inducunt. cap.8.nu.8
Collegium nihil capit ex toto. cap.102.nu.6
Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta. cap.53.n.15
Communia ſunt terra, aer, aqua. cap.51.nu.13
Comādatarij an ſint immunes à ſæcularibus gabellis. c.105 num.45
Concilij decreta alterat interdum epiſcopus. cap.31.num 5
Cōcubina præſumptio quęſiſſe ex bonis amaſii. ca.105.n.29
Condemnatus danatque ad metallum iure communi non teſtatur contra nouiſſ. cap.96.nu.3
Conditionalia nil ponunt in eſſe. cap.60.nu.13
Conditio negatiua non nubendi alteri quam mercatori an referatur ad primas nuptias, ardua.q. cap.30.nu.17
Conditio illa, ei qui primus metam attigerit, præmium dabitur, ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta uideatur. egregia. ca.91.nu.5
Conditionem non inducit uox ſi, quando per eam exprimitur quod inerat à iure. cap.39.nu.19
Conditio illa, ei qui primus ex decem currētibus metam attigerit præmium dabitur. an ſi duo anteriores pariter metam attigerunt, ſicque certamen ſit repetendum defecta uideatur quo ad omnes ademptis illis duobus anterioribus, ut ſic ab illis tantum non etiam à reliquis tardioribus ſit certamen repetendum. egregia. cap.92.nu.1
Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur ut nec illius uoluntatem requirere teneamur nedum ſequi, contra mētem Petri, Cyni, Pauli, & Cornei. cap.94.nu.15
Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt, aliæ reſolutiuæ. ca 99.n.2
Conditio deficiens quando ſtetit per caſum nocet. ca.93.n.20
Conditio illa equo qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo, qui ſine ſeſſore primus metam attigit in ludo equeſtri. contra communem opin. cap.91.nu.4
Conditio pendens ex facto noſtro per uoluntatis declarationem deficit, nec eſt locus pœnitentiæ ſi aderat ſubſtitutus. cap.94.nu.4
Conditione in omni quod per me ſtat mihi nocet. ca.93.nu.8.
Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona eſt conditio implenda, non nocet. cap.93.nu.15
Conditio deficiens quando ſtat per caſum nocet, licet dotis nomine legetur. cap.93.nu.21
Conditio illa, ſi opus infra bienniū factum nō fuerit, ante biēnium etiam cum effectu impletur cum primum certum eſſe cœperit infra reſiduum termini opus perfici non poſſe contra communem. cap.95.nu.1
Conditio ſi nupſerit ſub qua mulieri fuit legatum relictum ſi ſemetipſa declarat nolle ſe nubere, an defeciſſe uideatur irreparabiliter dubia quæſt. cap.94.nu.9
Conditionis implementum licet pendeat. ex facto promiſſoris tamen poſt conditionem exiſtentem non ſemper ſpectatur dies. cap.95.nu.7
Conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet ſi eſt mixta conditio. cap.93.nu.10
Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona conditio non erat implenda an noceat. cap.93.nu.16
Conditio ſi Stichum non dederis decem dato quando impleta uel defecta uideatur. cap 95.nu.6
Conditio ſi deficit facto implere debentis, deficit relictum. cap 93.nu.6
Condicionalia nihil ponunt in eſſe. cap.55.nu.6
Conditio caſu deficiens, an noceat quando teſtator alias erat relicturus. cap.93.nu.23
Conditionem illam ſi nupſerit, non tenemur implere infra triennium, cum multis contra communem. cap.94.nu.6
Conditio nubendi ſemel repudiata & ſi poſtea impleatur nihil prodeſt, contra nouiſſimos. cap.94.nu.10
Condicionis uerba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando. cap 91.nu.3
Conditionem nubendi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat, nihil agit, tam in hæreditate quam in legato contra Alex. & Decium. cap 94 nu.12
Conditio mixta deficiens per caſum non nocet eccleſię. ca.93. num.28
Conditio ſi nupſerit arbitrio alterius non deſignata perſona, cui nubendum eſſet, reijcitur etiam de ademptione, non ſecus quam de datione cum Emanu. contra Aymo. ca.94. nu.18
Conditio poteſtatiua implenda eſt quàm primum poteſt. cap.94.nu.7
Conditio mixta ſi deficit per caſum deficit relictum, ſecus ſi deficit per eum in cuius perſona erat implenda. cap.93. num.3
Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis. l. honorati. cap.93.nu.9
Conditio non nubendi uſque ad annum decimum quintum reijcitur, contra Areti. cap.94.nu.20
Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorem non nocet. cap 93.nu.19
Conditionem ſi legatarius implere non recuſat ſed tantum moratur, non perditur legatum quando conditio erat caſualis uel mixta. cum nouiſſ. contra communem. cap. 94. num.13.
Conditio deficiens non nocet. quando per implere debentem ſtetit ex poſt facto, cap.93 num.13
Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiam uoluntario reijcitur, cum Emanu. contra Pal. Rub. cap.94.nu.16
Conditio ſi uolet, ſuſpendit relictum & impedit tranſmiſſionem. cap.93.num.11
Conditio deficiens quando per me ſtat, nocet, & etiā in libertate. cap.93.num.12
Conditio illa ei qui primus metam attigerit, præmium dabitur, non uerificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore. egregia.q. cap.91.nu.1
Cōditio ſi nupſerit, an per uoluntatis declarationem deficiat irreparabiliter, egregia quæſtio. cap.94.nu.1
Conditio illa, qui primus metam attigerit, præmium feret in ludo equeſtri non eſt poteſtatiua. contra nouiſſ. cap 91. num.2
Conditio interpretatiuè tantum impleta, quam actionem producat.

produtat.noua declaratio. cap.94.nu.12

Conditio caſualis deficiens per caſum nocet. cap.93.nu.22

Conditio deficiens quando ſtat per oneratum nunquam nocet. cap 93.nu.17

Conditio poteſtatiua non eſt neceſſe ut quam primum poteſt, impleatur in hæreditate. cap.94.nu.8

Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit, quia inhoneſta, non nocet. cap 93 nu.14

Conditio nubendi de conſenſu alterius non deſignata perſona cui nubendum ſit, reijcitur, cum Emanu. contra Aym. cap.94 num.17

Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, ſiue accipiatur pro libera illius uoluntate, ſiue pro arbitrio boni uiri. cum comm. cap.94.nu 14

Conditio poteſtatiua deficiens per caſum, nocet aliquando. cap.93.nu. 24

Conditione de opere intra diem certum faciendo non uere, ſed interpretatiuè, exiſtente, tunc licet pœna ante finem termini peti poſſit, tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea &c. cap.95.n.2

Conditione defecta an dies ſpectetur. cap.95.nu.12

Confeſſio illa, occidi, ſed ad meam defenſionem an ſcindi poſſit, ardua.q. cap.2.nu.8

Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra probationes proceſſales in fora animæ, eſtque ardua. q. idem in foro contentioſo, & eſt ardua. q. idem in cauſa ciuili, eſtq; 3.ardua.q. cap.14.nu.12

Conſcientiæ foro tenetur hæres tacitam fidē accommodans, ſi ſe fiſco non defert contra nouiſ. cap.102.nu.24

Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus? ardua.q. cap.14.nu.1

Conſcientiæ foro tenetur ſe deferre tacitam fidem accommodans, licet iuraſſet taciturnitatem contra nouiſ. ca.102. nume. 24

Conſcientia in foro liber eſt, qui actionem perſonalem præſcripſit cum bona fide. cap.74.nu.4

Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere. cap.29.nu. 8

Conſcientiæ in foro, an pœna ipſo iure impoſita debeatur, ardua.q. cap.28.nu.4

Conſcientia in foro an retineatur relictum in minus ſolenni uoluntate. cap.28.nu.6

Conſenſus epiſcopi in unione præſumitur ex longo tempore. cap.61. nu. 25

Conſenſus præſumitur poſt longum tempus, cap.61.nu. 9

Conſenſu coniecturata obligamur. cap.53.nu. 8

Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceſsionis non præſumitur ex longo tempore, noua opi. ca.64.nu.18

Conſenſus non ſolis uerbis, ſed & alijs modis conijcitur. cap. 62.nu.14

Conſenſus quid ſit. cap.62.nu.9

Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad ualidandum filij contractum. ca.61.nu.12

Conſequentiam remouet differentia inter æquiparandos. ca. 47.nu. 8

Conſequentia ut ceſſet, ſufficit una uarietas. cap.37.nu.7

Conſequentia ut ceſſet ſufficit dare unam differentiam. cap. 106.nu 6

Conſtantini donatio. cap.5.nu.27

Conſtitutū non ſit poſt obligationem præſcriptam contra doctores. cap.53.nu.16

Conſcientiæ in foro opinio facientis inſpicitur. ca.57.nu.11

Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione, an ſit tolerabilis. cap.89.nu.9

Contractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos, principes, priuatosque homines, inter quos omnes nudæ conuentiones & naturales obligationes efficaces ſunt. cap.51.nu.34

Contractus cum principe initus, an remaneat in terminis iuris communis.ard. q. cap.45.nu.16

Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur. ardua. quæſtio. cap.28.nu.22

Contumacia una aggrauat ſequentem. c.31. nu.38

Contrahentium tam amittens, quàm lucrans conſentire dicuntur. cap.52.nu.19

Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit, an uideatur remittere. cap.76.nu.5

Credulitas ſufficit ad adeundum. cap.77.nu.4

Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. cap.19.nu.7

Credulitas nimia uitio datur. ca.80.nu.3

D

DANDI cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus uidetur repetita in ſequentibus. ca.83. nu.7

Damnatus ad mortem naturalem, uel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamenti factionem. cap.96.nu.4

Damnatus in carcerem perpetuum an teſtetur. ca.96.nu.5

Dapiſer ergo fur. cap.105.nu.25

Datum ſimpliciter an donatum uideatur. cap.83.nu.8

Datum ſimpliciter donatum uideri poteſt, ſi adeſt aliqua coniectura donationis. cap.83.nu.6

Debitor ipſum debitum poſſidere uidetur. ca.76.nu.3

Debitor & fideiuſſor quando quis eſſe poſſit. ca.33.nu.6

Decimæ conſuetudine an tolli poſſint, uel minui. ardua.quæſ. cap.89.nu.8

Decimas an laicus poſſit præſcribere, ardua.q. cap.89.nu.6

Decimas quando eas laici habent, an alienare poſſent, ardua quæſt. cap.89.nu.2

Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicum nu.3. cum cō muni opinione. cap.89.nu.3

Decimas quando eas laici habebant, an alienare poſſent. ardua q. cap.89.nu.2

Decimarum poſſeſſione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos. cap 89.nu.5

Decimæ quo iure debeantur, ardua q. cap.89.nu.1

Decimarum præſtandarum libertas, quo tempore præſcribatur. cap.89.nu.10

Decimæ an poſsint præſcribi tempore immemoriali. cap.89. nume.7

Decimarum poſſeſsione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus. cap.89.nu.4

Decimas an laicus poſſit præſcribere, ardua.q. ca.89.nu.6

Decimas an poſſit laicus præſcribere tempore immemoriali. cap.89.nu.7

Decimarum præſtandarum liberi & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli monachorum. ca.89.num.11

Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur. ca 89.nu.10

Decimæ quo iure debeantur, ardua.q. cap 89.nu.1

Decimarum poſſeſsione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus. cap.

cap.89. nu.4
Decimæ praſcribi poſſunt à laico contra laicum.cum communi opi. ca.89.nu.3
Decimarum poſſeßione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt,cum multis contra multos. cap.89.nu.5
Decimæ cõſuetudine an tolli poßint,uel minui. ardua,quæſt. cap.89.nu.8.
Declaratio.l.liiij.Tauri. cap.104.nu.2
Declaratio.l.ij.tit.delos alcaldes,libr.ij.ordi. ca. 103.nu.18
Declaratio.l.iij.tit.xv.lib.ij.ordi. cap.103.nu.2
Declaratio.l.fi.tit.iiij.lib.v.ordi. cap.104.nu.5
Declaratio.l.ij.tit.xv.lib.ij.ordi. cap.103.nu.4
Declaratio.l.ij.tit.xv.lib.ij.ordi. ca.103.nu.8
Declaratio nihil denuo inducit. cap.8.nu.46
Declaratio de lege fi.& d.l.xxij. cap.102.nu.23
Declaratio.l.ti.tit.xv.lib.ij.ordi. cap.103.nu.12
Declaratio.l.i.tit.iiij.lib.v.ordi.& l.ix. titulo delas donationes,eodem lib. cap.104.nu 7
Declaratio.l.ij.tit.delos alcaldes lib.ij.fori ordin. cap.102.num.2
Declaratio.l.ij.& iiij.tit.ordi. cap.102.nu.2
Declaratio.l.finalis titulo delas ganangias libro v.ordinam. cap.104.nu.6
Declaratio.l.lv.Tauri.in cap.104.nu.1
Declaratio.l.fi.tit.iij.lib.v.ordi. cap.102.nu.20
Decretum præſumitur rite & recte interpoſitum. cap.39.num.16
Decretum omnia ſolennia præſumuntur præceßiſſe,licet pro forma exigerentur. cap.39.nu.14
Decretum iudicis ſolennia præceßiſſe præſumuntur.cap.39.nume.5
Decretum interfuiſſe aliquando præſumitur. cap.39.nu.7
Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambulam cauſæ cognitionem cap. 39.nu.4
Defenſio eſt iuris naturæ. ca.24.nu.11
Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino,naturali, canonico, & ciuili. cap.41 nume.22
Defenſio an tollatur per ſtatutum iubens ut occidens quomodocunque & qualitercunque occidatur. ardua q.cap.36.num. 5
Defenſio prius competit magiſtratibus, deinde etiam reliquis. cap.41.nu.23
Definitio præſcriptionum & uſucapionum. ca.51.nu.7
Defenſio homini ab altero homine debita eſt. cap 41.nu.34
Defenſionis naturalis loco ſucceßit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis. cap.41.nu.36
Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe magiſtratus iniuriam inferebat. cap.41.nu.24
Defendere ſubditos incumbit magiſtratibus de iure diuino, naturali,& poſitiuo. cap.41.nu.20
Defenſio fit aut ui iuriſdictionis, aut ui naturalis defenſionis. cap.41.nu.19
Defendere res noſtras an etiam cum nece alterius liceat. cap.2.nu.5
Defenſionem princeps an tollere poßit. ardua q. cap.18.numero 1
Defenſio licita. cap.57.nu.10
Defendendi corporis cauſa alium occidere licet. cap.18.nu.4
Defenſionis commendatio. cap.49.n.8
Defendendi honoris cauſa licet occidere. cap.18.nu.13
Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, non aliter. ca.18 nume.6
Defendendarum rerum cauſa occidere licet. ca.18.nu.5
Defendere ſe tenetur princeps etiam cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt ſed non tenentur. cap.18.nu.7
Defendere me poſſum etiam cum nece aggreßoris licèt is eſſet ad regimen publicum neceſſarius iure poli,contra theologos,idem iure fori contra eoſdem. cap.18.nu.8
Defenſio inculpata eſt licet quis fugere poßit. capitulo 18 numero 14
Defenſionis cauſa occidere licere aggreſſorem etiam iure poli contra Gerſonem. cap.18.nu.11
Defenſio eſt iuris naturæ. cap.18.nu.3
Defenſio inculpata non eſt in ruſtico, uel clerico quando poterant tutè fugere. cap.18.nu.20
Defenſio inculpata quando uideatur. cap.18.nu.21
Defenſio ex cauſa nobis tollitur. cap.31.nu.9
Delictum delicto accedens aggrauat. cap.31.nu.37
Delictum extra fines regni commiſſum an puniatur. cap.8.numero 13
Delicto futuro qui non obuiauit,ut puniatur. capitulo 16 numero 16
Delicta an pari compenſatione tollantur. cap.18.nu.44
Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiam. cap.18.numero 6
Delinquens ſponte ſua plecti uidetur. cap.19.nu.8
Dilinquens ſponte ſua puniri uidetur. cap.26.nu.23
Demones,non homines ſunt appellandi, qui uitia induũt uirtutum nominibus. cap. 8.num.5
Denuntianti quando credendum ſit. cap.80.nu.8
Denunciare in foro contentioſo canonico an quis teneatur, ut priuati damno obuietur,ardua.q.et quid de iure ciuili alia.q.ardua. cap.16.nu.6
Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioſo canonico contra communem opin. nec in foro ciuili contra communem,nec in foro conſcientiæ contra comm.opin. cap.16.nu.13
Deportatus et ſimiles non poſſunt facere teſtamentum cum communi. cap.96.nu.1
Deportato hæreditas data,defertur legitimis hæredibus teſtatoris cum communium contra.Accur,Guil.Rai.Butri. et alios. cap.102.nu.3
Dei reuerentia commendatur. cap.31.nu.42
Deum nullus mortalium uidet. in præfa.nu.114
Deus præmium & pœnam probè diſpenſat. in præfatione numero 83
Deus olim mundum per ſe ipſum regebat. in præfatione numero 109
Deus cunctis humanis præeſt, & cunctorum author eſt. in præfa.nu. 110
Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familiáue cuiuſq; pauperis quàm unius magni regis. capitulo 41 numero 42
Deus malum facere nequit. cap.51. nu.65
Dei prouidentia mundus non ſolùm in uniuerſis, ſed & in ſingulis regitur. cap.51.nu.70
Deus dedit omne quòd habemus. cap.11.nu.2
Deus prouidet & conſulit non ſolum uniuerſis, ſed etiã ſingulis rebus. cap.21.nu.13

Deus mundum gubernat. cap.20.nu.3

Deus an facere poſſit ut malum non ſit, creaturam non diligere creatorem ſuum. cap.27.nu.12

Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum. cap.21.nu.21

Dei à prouidentia & iuſtitia alienum, unum hominem mundi totius eſſe imperatorem. cap.21.nu.23

Dei prouidentia & voluntate omnia fieri rectiſſimo ordine, etiam ſi inordinata nobis videantur. cap.27.n 6

Dei arcana ſcrutari an liceat. cap.27.nu.5

Dei prouidentia mundus regitur. cap.51.nu.69

Deo authore omnia fieri, quo ſenſu accipiendum. in præfatio. numero 111

Deus dat omnem poteſtatem. cap.51.nu.61

Dei qualis poteſtas circa animorum uarietatem. cõtra nouiſ. cap.9.nu. 6

Dignior qui potentior in præfa.nu.32

Dignus ad officia publica quis intelligatur. cap.43.nu.13

Dignitas pendet ab hominum opinione. in præfa.nu 85

Dignior eſt, qui digniori loco præeſt. in præfa. nu.128

Dignior eſt is cui princeps magis fauet. in præfa. nu.135

Diſpenſare ex iuſtitia eſt opus neceſſitatis, non uoluntatis, contra nouiſ. nec cum quibuſdam tantùm, ſed cum omnibus fieri debet, qui in eadem cauſa fuerint. cum nouiſ. nec in quibuſdam tantùm caſibus, ſed in omnibus in quibus par ratio inueniatur. cap.25.nu.8

Diſpenſare ex gratia principibus non licet, niſi quatenus expreſſim, uel tacitè, uel ueroſimiliter ſibi fuerit à populo. cap.25.nu.4

Diſpenſationis quæ utilitas. cap.25.nu.6

Diſpenſat epiſcopus cum ſtatutis eccleſiæ. capitulo 25. numero 30

Diſpẽſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa, aliud in inferiore. cap.25.nu.28

Diſpenſare circa leges tenentur omnes principes, et magiſtratus ſecundum ueram uocis ſignificationem. cap.25.nu.3

Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia. cap.25.nu.9

Diſpenſare commutando teſtantium diſpoſitionem, an epiſcopus poſſit? ardua.q. cap.25.nu.26

Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore quoad legem ſuperioris. cap.25.nu.24

Diſpenſatur cum iure poſitiuo. cap.25.nu.22

Diſpenſari poteſt ex cauſa ut exceptio non admittatur. cap.25.nu.21

Diſpenſatur ex cauſa ut non fiat citatio. cap.25.nu.20

Diſpenſare an poſſit Deus cum præceptis decalogi. egregia.q. cap.27.nu.2

Diſpenſandi iuſta cauſa quæ ſit. cap.26.nu.1

Diſpenſationis definitio. cap.27.nu.3

Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum ut quis duas dignitates eccleſiæ unius teneat. cap.31.nu.17

Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpenſatio ex gratia nullam. cap.25.nu.13

Diſpenſare & temperare idem ſunt. cap.25.nu.7

Diſpenſare quid ſignificet. cap.25.nu.2

Diſpenſatur ex iuſtitia in his quæ ſunt iuris diuini. cap.25. numero 18

Diſpenſat epiſcopus circa uotum. cap.25.nu.29

Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ. cap.25.nu. 19

Diſpenſare an princeps poſſit, ardua.q. cap.25.nu.1

Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cum iure canonico, non aliàs. cap.25.nu.23

Diſpenſat ex cauſa epiſcopus cum pœnitentia à Papa iniuncta. cap.25.nu.25

Diſpenſatio ex iuſtitia eſt mentalis legis declaratio. cap.25. num.11

Diſpenſare quando ſit uel non ſit peccatum. cap.25.nu.10

Diſpenſans & diſpenſatus quando peccent, uel non peccent. egregia.q. cap.25.nu.16

Diſpenſatione ex gratia uti, & rebus ſuis abuti æquè liberum eſt principi ſine illa cauſa. cap.26.nu 20

Diuiſio huius tractatus. cap.51.nu.4

Diuitiæ pariunt potentiam. in præfa.nu.78

Diuiſio partis primæ. cap.51.nu.6

Diuitiæ conferunt ad maioritatem. in præfa.nu.77

Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſſione præſumitur, etiam ſi partes eſſent inæquales, uel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos. cap.66.nu.1

Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti. cap.81.nu.12

Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria. contra Iaſ. & alios. cap 84 nu.35

Diutinæ præſtationes uniformes annuæ decies geminatæ, & quæſi ex debito non quaſi ex gratia factæ faciunt præſumi non tantum debitum fuiſſe in præteritum, ſed etiam tantundem deberi in futurum. contra plures Docto. capit.83. nu.10

Doctor à principe creatus reliquis ſublimior habetur. in præfa.nu.136

Doctores actu legentes præferuntur iis, qui actu non legunt. in præfa.nu.127

Dolus an culpa quando in iudice præſumatur. ca.18.nu.27

Domicilium quanto tempore uidetur quæri. cap.61.nu 20

Domini ex bonis an famulus ditatus præſumatur. capi.105. num.34

Dominium directum quæritur præſcriptione currente contra ſcientem. cap.53.nu. 11

Dominium cadit in iuribus & incorporalibus. cap.51.n.22

Dominium probatur ex poſſeſſione contra uiolentum. cap.7. num.19

Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure canonico. cap.71.nu.2

Dominũ mobilium, uel ſe mouentium erat etiam iure primæuo. cap.87.nu 23

Dominium ſine præſcriptione probatur in actionibus, & in rebus mobilibus. cap.51.nu.21

Dominium iuris gentium ſecundarii eſt. cap.54.nu.2

Dominium habere nobiliorem confert ad dignitatem uaſallorum, & nobiliores habere ſubditos confert ad nobilitatem & dignitatem principis. in præfa.nu.26

Dominium utile præſcribit dominus directus. cap.68.nu.3

Dominium ut probetur. cap.88.nu.2

Dominium non præſumitur ex poſſeſſione præterita, fallit in iii. caſibus. cap.7.nu.20

Dominium an præſumatur ex poſſeſſione præſenti. ardua.q. cap.7.nu.17

Dominium incidenter agendũ probatur. ex poſſeſſione. ca. 7 nume.18

Dominii ſigna. cap.57.nu.14

Dominium directum facilius quæri præſcriptione longi temporis, quàm uſucapione triennali contra Doct. cap.54. num.7

Dominium transferatur ne an extinguatur uſucapione. ard. quæſt. cap.54. nu.10

Dominii probandi modus. cap.88. nu.9. & nu.10

Dominium directum an præſcriptione acquiratur. ardua q. cap.54. nu.1.

Dominum præſcriptione quæſitum nobis per principem adimi non poſſet. contra doct. cap.5. nu.13

Dominij definitio communiter tradita, notatur. cap.17. numero 6

Dominium difficulter probatur. cap.77. nu.5

Dominus rem ſuam negligens quando uideatur eam pro derelicto habere. cap.72. nu.6

Dominij definitio. cap.17. nu.4

Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur. cap.72. numero 3

Dominij definitio tradita per nouiſſimos notatur. cap.13. numero 8

Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione. cap.51. numero 10

Dominium ut probetur. cap.51. nu.17

Dominium eſt ius. cap.41. nu.31

Dominium plenè probatur per præſcriptionem. cap.51. numero 19

Dominium præſcriptione quæſitum an princeps adimat. cap.51. nu.26

Dominium probatur ex poſſeſſione contra commodatarium, & depoſitarium. cap.7. nu.20

Dei omnipotentia. cap.51. nu.68

Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt. cap.9. nu.22

Dominium eſt etiam in rebus incorporeis. cap.17. nu.7

Donare an principes & reges poſſint res ſuorum regnorum. ardua q. cap.4. nu.1

Donatio poſt longum tempus præſumitur. cap.53. nu.7

Donatio ſimplex facta præſenti & tacenti an ualeat. cap.62. nu.13

Donatio mortis cauſa fit hodie pacto nudo. cap.62. nu.11

Donatio cauſa mortis facta præſenti, & tacenti an ualeat, ardua.q. cap.62. nu.12

Donandi cauſa præſumitur, quando alia non apparet. cap.83. nu.2

Donatio inter uirum & uxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio. contra doct. cap.38. nu.4

Dotandæ filiæ cauſa an princeps poſſit ciues collectare? ardua. q. cap.7. nu.3

Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ an princeps ciues poſſit collectare. cap.7. nu.4

Dotandæ filiæ cauſa an princeps fæmina ciues collectare poſſit, & quid in fratre pro ſorore dotanda uel in ſorore pro altera ſorore. cap.7. nu.7

Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem. cum multis contra communem. cap.11. nu.3

Dubietas quoad præſcribendum inducit bonam fidem. cap.11. nu.2

Duellum honoris priuati cauſa an licitum. cap.49. nu.21

Duellum an in dubio licitum. cap.49. nu.11

Duellum an licitum eſſe poſſit? ardua.q. cap.49. nu.1

Duellum quando illicitum. cap.49. nu.14

Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam uindicãdam, ardua.q. cap.12. nu.2

Duellum princeps ſi permittat an peccet. capitulo 49. numero 23

Duellum inter milites quando licitum. contra doct. cap.49. numero 16

Duellum licitum eſt pro republica, non pro iactantia. ca.12. num.1

Duellum illicitum ad rei occultę probationem. cap.49. n.20

Duellum ſuſcipiens an peccet. cap.49. nu.22

Duellum patriæ cauſa inire, an liceat. cap.49. n.24

Duelli definitio improbata. cap 11. nu.35

Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiß. cap.49. nu.15

Duellum ob priuatum honorem inire, an liceat? cap.49. num.12

Duelli uera definitio. cap.41. nu.36

Duellum inire prouocatus, non tenetur morigerari. cap.18. num.15

Duellum inire non licet pro honoris aut rerum defenſione, ardua.q. cap.18. nu.12

E

EBRIETAS *inculpata, inculpatum facit quicquid inde ſequitur.* cap.19. nu.14

Eccleſiaſticus ut quis ſit, ut clericali ordine inſignitus ſit, neceſſe non eſt. cap.105. nu.52

Eccleſia an præſumatur bona à prælato relicta. cap.105. num.15

Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quam profana. cap.51. nu.55

Eccleſia ex neceſſitate uendens, non teneatur ſolennia ſeruare. cap.32. nu.14

Eccleſiæ etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni læſione res regiæ coronæ alienare. contra Docto. cap 5. num.24

Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis. cap.105. nu.12

Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur. contra Docto. cap.63. nu.12

Eccleſia minoribus æquatur. cap. nu.6

Eccleſię res prælatus interdum poteſt alienare. capitulo.31. num.18

Eccleſiæ res interdum infeudare non poteſt inferior. ca.31. num.13

Eccleſię quod conceditur, Deo quando gratum eſſe, intelligitur. cap.5. nu.26

Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare. cap.31. nu.19

Eccleſias non ſubeſſe hodie imperatori an iure fiat. cap.22. nume.9

Eccleſiaſticorum iniuſtitia turpior quàm profanorũ. ca.51. num.57

Eccleſię conſecratio ex longo tempore præſumitur. c.62. n.3

Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps. contra nouiß. cap.5. nu.4

Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa. capitulo.54 num.8

Elementa inuicem conuertuntur. cap. 51. nu. 5
Elementa an ſint quatuor. cap. 59. nu. 8
Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur. cap. 56. numero 8
Electionis forma. cap. 43. nu. 15
Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus licet dignior non deeſſet. cap. 28. nu. 2
Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat. cap 43. nu. 16
Eligens dignum omiſſo digniore, an peccet mortaliter. ard. q. cap. 28. nu. 1
Emancipatio illegitima ualidatur ex longo tempore. cap. 61 numero 16
Emancipatio poſt longum tempus præſumitur. cap. 61. nu. 7
Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum. cap. 107. nu. 38
Emphiteuticus præſumitur fundus ex longo tempore. ca. 62 numero 1
Epiſcopus an populum uendere poſſit. cap. 43. nu. 23
Epiſcopus interdum tertio præiudicat, ut bono communi cõſulat. cap. 31. nu. 16
Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli. cap. 31. nu. 14
Epiſcopus interdum punit clericum exemptum. ca. 31. n. 18
Epiſcopus interdum põt creari ubi nũquam fuit. c. 31. n. 20
Equalitas ſeruanda. cap. 24. nu. 6
Errorem iuris inter & errorem facti nil intereſſe quò ad præſcriptionem uel uſucap. data paritate terminorum. cõtra doct. cap. 77. nu. 21
Errans in iure non ideo eſt in mala fide, contra docto. & ideo præſcribit annis 30. contra eoſdem. cap. 77. nu. 16
Error iuris etiam reſiſtentis non impedit præſcriptionẽ 30. annorum. cap. 77. nu. 15
Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit præſcriptio 30. annor. & quid de iure canon. ca. 77. n. 14
Error iuris omnino inculpatus an præſcriptionem uel uſucap. ordinariam impediat. cap. 77. nu. 22
Error iuris regulariter impedit præſcriptionem etiã ſi concurrat cum errore facti. contra comm. cap. 79. nu. 3
Error iuris non inducit malam fidem. cõtra doct. c. 73. n. 19
Error iuris difficillime prodeſt ad præſcriptionẽ, uel uſucap. ordinariam. contra Couarub. cum Medina. cap. 77. nu. 21
Error iuris an impediat longi temporis præſcriptionem. cap. 77. nu. 13
Error Iacobi & Aluero. cap. 79. nu. 6
Errans in iure etiam reſiſtente præſcribit annis 30. contra doctores. cap. 77. nu. 18
Ethimologia uocabuli non conſideratur. cap. 103. nu. 20
Euangelica denuntiatio non facit rem corpoream præſcriptã reſtitui. cap. 53. nu. 17
Euangelica denuntiatio an faciat infectam præſcriptionem actionis perſonalis. ardua. q. cap. 53 nu. 19
Exemptionis in quaſi poſſeſſione quando quis eſſe uideatur. cap. 87. nu. 12
Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio. cap. 54. nu. 9
Exemptionis in quaſi poſſeſſione quando quis eſſe uideatur. cap. 87. nu. 12
Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus. ca. 33. nu. 24
Exceptio in continenti probanda non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludente. cap. 32. nu. 2
Excellentia facit ut cum prohibitis diſpenſetur. c. 103. n. 18
Excommunicatus habet utramque teſtamenti factionem de communi. cap. 102. nu. 5
Excuſſio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo. c. 33. nu. 18
Excuſſionis beneficium perdit mendax. ca. 33. nu. 16
Excuſſio ceſſat ſi eſt notorium quod debitor non eſt ſoluendo. cap. 33. nu. 13
Excuſſio ceſſat cum pater fideiubet pro filio. cap. 33. nu 17
Excuſſio omiſſa non uitiat proceſſum. cap. 33. nu. 19
Excuſſionis beneficio poteſt renuntiari. cap. 33. nu. 12
Excuſſionis beneficium opponitur contra collegam qui ſolus adminiſtrauit. cap. 33. nu. 10
Excuſſio ceſſat quando fideiubeo pro naturaliter tantũ obligato. cap. 33. nu. 14
Excuſsio ceſſat quando principalis eſt ubi conueniri nequit. cap. 33. nu. 15
Excuſsio ceſſat quando debitor eſt ualde cauilloſus uel rixoſus. cap. 33. nu. 21
Excuſsio ceſſat in mercatore, & campſore fideiubente. cap. 33. nu. 23
Excuſsio ceſſat quando fideiuſſor impugnatur per modum exceptionis. cap. 33. nu. 22
Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti. cap. 31. nu. 33
Exemplaris prodigo fieri non poteſt. cap. 37. nu. 8
Exẽplaris fieri põt et filio naturali. cõtra cõem. c. 107. n. 25
Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio contra doct. 107. nu. 27
Exemplaris utilis eſt ei cui fit. cap. 107. nu. 35
Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex damnato coitu. contra docto. cap. 107. nu. 28
Exemplaris cum fit inſtituto in minore portione quam legitima, non poteſt reſcindi querela, cum communi contra alteram fere comm. cap. 107. nu. 40
Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo cum multis. contra comm. cap. 106. nu. 9
Exemplaris in ſui tã creatione quàm reſolutione ſimilis eſt pupillari. cap. 107. nu. 39
Exemplaris ualet ſi fit exhæredato integram legitimam habenti, idem ſi integram non habeat, ſed diminutam uel uil omnino. contra comm. ca. 107. nu. 38
Exẽplaris fuit inducta ad ſimilitudinẽ pupillaris. c. 107. n. 7
Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena. contra comm. cap. 107. nu. 42
Exemplaris ſubeſtitutio prodigo fieri non poteſt, cum multis. contra commu. cap. 106. nu. 8
Exemplaris fieri poteſt ei cui diminuta legitima relicta fuit. contra comm. cap. 107. n. 29
Exemplaris fieri poteſt exhæredato contra communem cum altera ferè communi. cap. 107. n. 1
Exemplaris fieri non poteſt muto & ſurdo. cap. 37. nu 9
Exemplaris nec impedit nec reſoluit per exhæred. contra cõmunem concluſiones duæ. cap. 107. n. 34
Exemplaris cæco fieri non poteſt. cap. 103. nu. 16
Exhæredari an poſsit impubes. egregia q. cap. 107. nu. 13
Exhæredatio facta ob hanc cauſam quod filius per nepotem ex ſe inſtitutum poteſt acquirere patris hæreditatem, non firmat teſtamentum de iure communi. noua declaratio & idem iure regio ibidem. cap. 101. nu. 3

F

FABELLA cuculi. cap. 8. nu. 56

Fabula ranorum. cap.41.nu.38
Fabula Orolandi Furioſi. in præfa.nu.62
Fabula Pantboides. in præfa.nu.76
Fabula Amadigij. cap.11.nu.38
Facetia Anacharſis. nu.21
Fabula Saturni. in præfa.nu.39
Fabella luporum & ouium. cap.13.nu.5
Fabula bonis & cameli. cap.21.nu.31
Fabula fidey. cap.8.nu.55
Fabula Dædali. cap.27.nu.4
Facti obligatio deſcendens ab ultima uoluntate eſt præciſa. cap.25.nu.35
Fatorum vis. cap.20.nu.7
Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa. cap.25.nu.34
Facere non tam uidetur qui iuſſus parit, quam qui iubet. in præfa.nu.112
Facti obligatio in iudicijs eſt præciſa. cap.25.nu.31
Facti appellatione non factum etiam continetur. cap.72.n.4
Facti obligatio iurata eſt præciſa. cap.25.nu.36
Facti appellatione etiam non facere continetur. cap.57. numero 12
Falſas margaritas geſtans non comprehenditur ſtatuto, quod punit margaritas geſtantem. cap.31.nu.39
Falſum quod eſt, nihil eſt. cap.77.nu.11
Fama, probantur antiqua, & uix alio modo. cap.84.nu.16
Fama plenè probat in antiquis. cap.84.nu.15
Famuli ex delicto an dominus teneatur. cap.35.nu.8
Feudum ex longo tempore præſumitur. cap.64.nu.1
Feudi alienationi dominus ex longa patientia conſentire uidetur. cap.64.nu.2
Fides ideo in terris non eſt, quòd in cælum euolauit. cap.8. numero 54
Fides incerta earum rerum, quæ ex remotis regionibus circumferuntur & narrantur. ca.87.nu.21
Fideiuſſorum obligatio principali euaneſcit. cap.96.nu.17
Fideiuſſor poteſt cõueniri excuſſioque ceſſat ubi notorium erat debitorem non eſſe ſoluendo, eſtq; dubia pugna. cap. 40. nu.1
Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ. cap.53.nu.13
Fideiuſſio facta pacto nudo non ualet etiam de iure canonico. cap.33.nu.3
Fideiuſſio in.8.caſibus ceſſat. cap.40.nu.9
Fideiuſſor durius quam principalis obligari nequit, regula cum.8.declar. cap.40.nu.6
Fideiuſſor in plus quam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna. ca.40.nu.5
Fideiuſſio multis nominibus ſignificatur. cap.33.nu.1
Fideiuſſor fiſci non habet beneficium excuſſionis. cap.33. numero 20
Fideiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitore conueniendo. cap.33.nu.8
Fideiuſſor & ſi iuret, non tenetur in plus quam principalis cum quibuſdam contra communem. cap.40.nu.7
Fideiuſſor indemnitatis quis ſit. cap.33.nu.4
Fideiuſſor non eſt qui promittit ſoluere nomine debitoris. cap 33.nu.5
Fideiuſſor etiam ut principalis obligatus gaudet beneficio excuſſionis. cap.33.nu.9
Fideiuſſor licèt promittat ſoluere ſine ulla exceptione, adhuc poteſt opponere excep. excuſſionis. cap.33.nu.12
Fideiuſſor dicitur quis diuerſimode. cap.33.nu.2
Fideiuſſor cuicunq; obligationi accedere poteſt. regula cum 18.declar. cap. 40.nu.8
Fideiuſſorum differentia. cap.33.nu.7
Filia ſimilis matri. cap.51.nu.60
Filiationis quaſi poſſeſſio & præſumptio inducitur eo ipſo quod quis tractabatur et alebatur ut filius etiam quò ad effectum ſuccedendi, cum cõi contra Alciatũ. ca.85.n.20
Filius ſimilis patri. cap.51.nu.58
Filius an ſit patri ratione officij præferendus. in præf.n.129
Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, ſi ille filius non erat. cap.48.nu.30 contra nouiſ.
Filius præſumitur in poteſtate patris cum cõi. ca.85.nu.10
Filius exhæredatus non ſit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento, contra comm. cap.101.n.1
Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem. ca.108. numero 1
Filius an præſumatur in patris poteſtate. cap.86.nu.4
Filij præſumuntur Spurij. cap.85.nu.15
Filius an in patris poteſtate præſumatur. ard.q. ca.85.n.13
Filijfam. bona unde quæſita præſumantur. cap.105.nu.8
Filius in re dubia non præſumitur in patris poteſtate. ca.85 numero 19
Filiatio interdum poteſt certo probari. cap 48.nu.29
Finitorum ſola remanet umbra. in præfa.nu.35
Finis non media conſiderantur. cap.30.nu.13
Finis non media curantur. cap.28.nu.7
Finis melior quam media. cap.40.nu.3
Fiſcus regulariter utitur iure communi. cap.87.nu.14
Formaliter nunquã leges intelliguntur, quæ gratia certitudinis uel probationis aliquid diſponunt uel exigũt. cap.87. numero 22
Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti. cap.32.nu.5
Formaliter quando quid uideatur exigi. cap.39.nu.15
Fortunæ debilitas. cap.20.nu.9
Fortunæ uis. cap.20.nu.8
Fortuna ut cæca ſit & iniqua. cap.93.nu.4
Frequentia delicti auget pœnam eius delicti. cap.96.nu.24
Fruſtra nihil. cap.40.nu.2
Fructus triennio præſcribuntur. cap.38 nu.7
Fructus reſtituuntur, cum rem legatam, quam in uita tradiderat reuocauit. contra nouiß. ca.38.nu.5
Fructus reſtituuntur quando donatio ut innofficioſa reſcinditur contra doct. cap.38.nu.1
Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi. cap.38.nu.8
Fructus reſtituuntur, cum pater, qui filio legitimam in uita tradiderat, eam reuocauit. contra nouiſ. ca.38.nu.3
Fructus reſtituuntur quando donatio euaneſcit ob modum non impletum. contra nouiß. cap.38.nu.2
Fructus ueniunt in reuocanda donatione inofficioſa. contra doct. cap.38.nu.6
Fuga famuli facit eũ præſumi res ſubtraxiſſe. ca.26.n.105
Furioſus & infans poſſunt uſu capere. cap.77.nu.8
Furor ſuperueniens an excuſet à pœna. cap.96.nu.31
Furor etiam ſuperueniens liberat à pęna corporis afflictiua. cap.96.nu.9
Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari. cap.96.nu.12
Furem diurnum an occidere liceat? ardua.q. & leges contrarium iubentes an ſint noxiæ. cap.8.nu.48
Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam. cap.28.nu.9

G

GEMINATAE confeßioni etiam in tormentis exactæ ſtatur. cap.83.nu.13
Gemmata iußio idem operatur quam proprius principis iuſſus. cap.83.nu.15
Geminata confeßio excludit exceptionem non numeratæ pecuniæ. cap.83.nu.14
Gemmata confeßio extraiudicialis nocet. ca.83.n.12
Generatum ſimile generanti. cap.7.nu.7
Generatum ſimile generanti. cap.50.nu.10
Generatum ſimile generanti. cap.51.nu.59
Gloria uera labore emenda. in præfa.nu.96

H

HERCVLES quo potißimum nomine commendetur quareq; ad cęlum euolauerit. cap.16.nu.9
Hæres nunquam præſcribit legatum, contra doct. c.55.n.26
Hæreditatis lucrum transferri tolerantius quam de adulterio quæri. cap.48.nu.18
Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis non tenetur. cap.96.nu.28
Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius ualet. cap.101.nu.4
Hæredes delinquentes tenetur quatenus ad eos peruenit. cap.96.nu. 26
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ſemimoriente facta, licèt regulariter non ualeat, ualet tamen in teſtamento facto inter liberos. cap.101.nu.6
Hæredes delinquentis etiam ante litis conteſtationē aliquando teneantur. cap.96.nu.25
Hæredes delinquentis tenentur licet ad eos nil perueniſſet. cap.96.n.27
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, non ualet. cap.101.nu.5
Hæredes delinquentis teneutur poſt litem conteſt. in priuatis delictis. cap.96. nu.25
Hæredes poſſunt petere ut procedatur ad purgandam infamiam accuſati etiam in criminibus publicis. cap.96.n.16
Hæredes delinquentis an teneatur rei pſecutione. c.96.n.24
Hæres quod deſunctus mala fide poſſidebat, an longo tempore præſcribat. egregia q. cap.73.nu.2
Heremita dicitur eccleſiaſticus licet clericus non ſit. ca.105. numero 52
Hidalguie uel nobilitatis in poſſeſſione uel quaſi poſſeßione qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate ſit in ea quaſi poſſeßione tuendus lite pendente. cap.87.nu.18
Hidalguie priuilegia à nobis poſſunt ſeparari. c.11.n.25
Hidalgus uel nobilis lite pendente an ad munera nobilium elegi poßit. cap.87.nu.24
Hidalgus uel nobilis lite pendente an ad munera nobilium elegi poßit. cap.87.nu.24
Hidalguie uel nobilitatis in poſſeßione uel quaſi poſſeßione, qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate ſit in ea quaſi poſſeßione tuendus lite pendente. cap.87.nu.18
Hiſpania digniſſima. in præfa.nu.132
Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio. cap.51.nu.33
Hiſpaniarum reges ut iure imperatoris utantur, declaratio noua. cap.82.nu.21
Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regem ſibi eligere. cap.22.nu.12
Hiſpaniæ populos à Mauris iure exemptos. cap.82.nu.19
Hiſpaniarum rex quod ius patronatus habeat in eccleſiis regni ſui. cap.22.nu.14
Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio. cap.22.nu.11
Hiſpaniarum rex ius habet eligendi epiſcopos. ca.22.nu.15
Hiſpaniarū rex iura imperatoris hēt in regno ſuo c.22.n.13
Hiſpaniarum rex ut præſus oneribus ita excellēs honoribus. in præfa.nu.90
Hiſtoria Hiſpanorum. cap.49.nu.2.& nu.3
Hiſtoria Romanorum fratrum ter geminorum. cap.49.n.25
Hiſtoria Alexandri. in præfa.nu.134
Hiſtoria Torquati. cap.49.nu.17
Hiſtoria Hiſpalenſis. cap.7.nu.2
Hiſtoria Adriani Papæ. cap.8.nu.32
Hiſtoria per Aulum Gelium relata. in præfa.nu.130
Hiſtoria Craſſi. in præfa.nu.51
Hiſtoria Pauſaniæ. cap.1.nu.16
Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe. in pręfa.nu.5
Hiſtoria Antigoni. in præfa.nu.10
Hiſtoria Antigoni regis. in præfa.nu.103
Hiſtoria & error Pompeij magni. in præfa.nu.93
Hiſtoria regis cuiuſdam. in præfa.nu.100
Hiſtoria & labores Herculis. in præfa.nu.79
Hiſtoria Dionyſii. in præfa.nu.52
Hiſtoria Romuli & Remi. in præfa.nu.46
Hiſtoria Antigoni regis. cap.1.nu.13
Hiſtoria tergeminorum. in præfa.nu.49
Hiſtoria Pompeii magni. in præfa.nu.56
Hiſtoria Fabij maximi. in præfa.nu.54
Hiſtoria Antigoni Macedonum regis. in præfa.nu 42
Hiſtoria Epaminundæ. in præfa.nu.61
Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ. in præfa.nu.58
Hiſtoria Priami, Hectoris, Polixenæ et Caſādræ. in pr.n.59
Hiſtoria Solonis & Cræſi. in præfa.nu 60
Hiſtoria Fabij maximi. cap.14.nu.6
Hiſtoria Innocentij Papæ. cap.8.nu.22
Hiſtoria Hannibalis & Romanorum. cap.30.nu.10
Hiſtoria Caracallæ. cap.8.nu.38.& nu.39
Hiſtoria Archidami. cap.1.nu.15
Hiſtoria Cæſaris. nu.20
Hiſtoria Martini.4.Papæ. cap.8.nu.29
Hiſtoria Papæ Alex. cap.8.nu 31
Hiſtoria Papæ Leonis. cap.8.nu.26
Hiſtoria Heracliti. cap.1.nu.17
Hiſtoria Zacharię. cap.8.nu.24
Hiſtoria Tulliæ. cap.27.nu.13
Hiſtoria Hannibalis. in præfa.nu.55
Hiſtoria Caligulę. cap.8.nu.40
Hiſt. regis Sanctij & ciuium Maniorenſium. ca.11.nu.37
Hiſtoria Innocentij.3.Papæ. cap.8.nu.28
Hiſtoria Leonis primi Papæ. cap.8.nu.23
Hiſtoria Dionyſii. cap.8.nu.37
Hiſtoria Antiſtenis. cap.14.nu.9
Hiſtoria Diogenis. cap.14.nu.8
Hiſtoria Curij. cap.24.nu.9
Hiſtoria Samuelis. cap.8.nu.21
Hiſtoria Caßij. cap.17.nu.11
Hiſtoria uaria Priami & Crœſi & Xerxis. in præf. nu.44
Hiſtoria Alexandri. cap.21.nu.28
Hiſtoria Aeneæ. in pręfa.nu.45
Hiſtoria Sceuolæ. in præfa.nu.47

Hiſtoria Craßi. in prefa.uu.50
Hiſtoria Curij. in prefa.nn.25
Hiſtoria Alexandri magni. in præfa.uu.41
Hiſtoria Diagora in præfa.nu.71
Hiſtoria Socratis. in præfa.uu.67
Hiſtoria Horatij. in præfa.nu.48
Hiſtoria Ariſtodemi & Hipomedontis. cap.90.nu.4
Hiſtoria Archidami. in præfa.nu.40
Hiſtoria uariarum ciuitatum. in præfa.nu.36
Hiſtoria Licurgi. in præfa.uu.24
Hiſpanorum regnm ins qnò ad eccleſiaſtica.cap.51.nu.37
Hiſtoria Bruti. cap.13.nu.6
Hiſtoria Mutij Scæuolæ. cap.13.nu.12
Hiſtoria Autigonis. cap.10.nu.8
Hiſtoria uxorum indarum. cap.11.nu.30
Hiſtoria Socratis. cap.16.nu.5
Hiſtoria ipſins. cap.14.nu.11
Hiſtoria Scæuolæ. cap.11.nu.28
Hiſtoria Marij. cap.11.nu.22
Hiſtoria Caroli v.Imperatoris. cap.11.nn.20
Hiſtoria Demoſthenis. cap.13.nu.4
Hiſtoria Deciorum. cap.13.nn.7
Hiſtoria Leonis. cap.24.nu.7
Hiſtoria Marij & Pompeij. cap.18.nu.17
Hiſtoria Fotionis. cap.14.nu.10
Hiſtoria Piladis & Oreſtis. cap.11.nu.29
Hiſtoria Ambroſij. cap.11.nu.16
Hiſtoria Gregorij ſeptimi Papæ. cap.8.nu.25
Hiſtoria Cæſaris. cap.11.un.22
Hiſtoria Conſtantini Papæ. cap.8.nu.27
Hiſtoria nobilium duorum Hiſpanorum. cap.16.un.2
Hiſtoria Camilli & Catonis. cap.13.nu.9
Hiſtoria Coriolani. cap.11.nu.12
Hiſtoria Cæſaris & Pompeij. cap.13.nu.16
Hiſtoria Ageſilai. cap.24.nn.8
Hiſtoria Herculis. cap.16.nu.8
Hiſtoria Bonifacij Papæ. cap.8.nu.30
Hiſtoria Othi & Alberti. cap.30.nu.12
Hiſtoria trium Romanorū et totidem Albanorū.c.11.n.39
Hiſtoria Eliogabali Imperatoris. cap.2.nu.13
Hiſtoria Labieni. cap.11.nu.13
Hiſtoria Cocles & Fabii maximi. cap.13.nu.8
Hiſtoria Fabritij & aliorum. cap.13.nu.10
Hiſtoria Lucretiæ Romanæ. cap.11.nu.19
Hiſtoria uariæ. cap.11.nu.21
Hiſtoria Auguſti & Marci Antonij. cap.18.nu.16
Hiſtoria Pompeij. cap.11.uu.32
Hiſtoria Adriani Imperatoris. in præfa.uu.97
Hiſtoria Liſandri. in præfa.nu.82
Homo homini tenetur ſubuenire. cap.49.nu.6
Hominis ingenium procliue addiſſentiendum.iu præf.n.122
Hominis cognitio eſt per aliquem ex quiuque ſenſibus corporeis. in præfa. uu.115
Homines à ſuis negocijs & prouincijs auocari neceſſitate nō cogente noxium,& contra naturalem iuſtitiam eſt. cap.51.nu.40
Homini naturaliter ſunt innata uirtutum ſemina. ca.7.n.4
Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus uniuerſi expebat. in præfa.nu.22
Homo homini pernicies. in præfa.nu.3.
Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu.iu præf. n.121
Homo homini ut prodeſſe uelit de iure naturæ eſt. iu præfa. uumero 1
Honor cunctis rebus præferendus. cap.42.nu.8
Hominem beneficio affici intereſt hominis. ca.41.nu.12
Hominem beneficio affici, & damno non affici,intereſt hominis. cap.41.nu.17
Homo homini quantnm debeat. cap.57.nu.9
Hominem homini opitulari natura tenetur.idq; ut intelligendum ſit,declaratur. cap.16.nu.10
Homo liber naſcitur de iure naturæ etiam quoad iuriſdictionem cui ſubeſſe nequit,niſi ſponte ſua. cap.20.nu.24
Homo mortuus eſt homo. cap.96.nu.14
Homo autem breuiore tēpore præſcriberet. ca.83.n.25
Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt,niſi ſponte ſua.ca.20. uumero 25
Homo homini auxiliari iure natura tenetur. cap.21.n.29
Homo animal rationale. cap.18.uu.33
Homo liber eſt. cap.9.nu.1
Homines hebetiores uenari ut feras non licet. cum Soto contra Ariſtotelem. cap.10.nu.4
Homo præſumitur bonus. cap.49 nu.10
Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria,interdum pœna extraordinaria, interdum nulla. cap.19.nu.18
Homicida an puniatur capitaliter ſi unum occidit cum aliū uellet occidere. cap.96.uu.32
Homicidium ſui facere quare homini non liceat, ratione improbata nouiß. cap.11.nu.1
Homicidij reus qnando quis fiat.ardua.q. cap.19. nu.4
Homicidium culpa perpetratum extraordinariam inducit punitionem. cap.19.nu.9
Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabili factum pœna etiam extraordinaria caret. cap.19.uu.10
Homicidium aut uulnus inſperato factum non habet plus culpæ quam fuerat in cauſa,ut ſi ab ebrio fieret.ca.19.n.12
Homicidij reus non fit,qui dat operam rei illicitæ ex qua ſequitur homicidium præter uoluntatem occiſoris cum Soto contra comm.opi.concluſiones ſex. ca.19.nu.15
Homicidium fecit. qui vulnus tantùm infligere uolebat, an homicidij reus fiat. cap.19.nu.17
Honoris defendendi cauſa licet alterum occidere.c.11.n.10
Honoris cauſa licet inire duellum. cap.11.uu.15
Honorem nobilioribus qui non exhibent an teneantur iniuriarum. cap.18.uu.19
Honor reliquis rebus precioſior. cap.11.nu.9
Honor amiſſus an recuperari poſſit. cap.11.nu.11
Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium,vel demeritorium,vel medium. cap.11.nu.17
Honoris ſui homo an ſit dominus. cap.11.nu.7
Honor vita æquatur. cap.11.nu.8
Honor uirtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium, vel medium. cap.11.nu.18
Honorem exhibere nobilibns reliqui an cogātur. c.18.n.18
Hoſpitalis rector prefumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis.cap. 105.nu.33
Hoſpitia gratis an regis familię à ciuibus debeantur, not.q. cap.8.nu.15
Hypocriſis deteſtanda. cap.8.nu.57
Hypothecaria quāto tempore præſcribatur. ard.q.c.60.n.4.

Hypothecaria uel pignoratitia directa ut præſcribatur. ard. quæſt. cap.60.nu.9
Hypothecaria an competat ante excuſſum principalem debitorem. cap.60.nu.8
Hypothecaria generalis an præſcribatur. ardua.q. cap.60. numero 12

I

Ieiunium non ob ſolam carnis macerationem inductum eſt, contra nouiſſi. cap.25.nu.14
Immemorialis præſcriptio quæ dicatur. cap.51.nu.49
Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur. cap.60.nu.5
Impedito non currit præſcriptio. cap.60.nu.3
Impeditis currit præſcriptio.30.annorum. cap.60.nu.15
Impedito etiam ſine ſpe reſtitutionis currit tempus, ſi potuit remouere impedimentum, & neglexit. cap.60.n.10
Impedito agere de euictione, an currat præſcrip. capitu.60. num.14
Imperium quo maius eo maius periculum. in præfa.nu.99
Imperium à Deo eſſe, uariè intelligatur. cap.21.nu.22
Imperia an ſint à fatis. cap.20.nu.6
Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe. capitulo.29. num.17
Imperium à Deo eſſe ut intelligendum. cap.29.nu.4
Imperio omnes initio utuntur, ſed illico abutuntur. cap.8. num.53
Imperium à Papa in imperatorem nunquam migrauit, quia apud eum nunquam fuerat.ardua.q. cap.21.nu.27
Imperiorum uariationes. cap.20.nu.34
Imperium eſſe uidetur de iure naturali uel gentium primæuo ita tamen ut ceſſet coactio. cap.21.nu.23
Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ.contra Doct. ca.21. num.6
Imperatori Romano non licere magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere.contra Doct. cap.21.nu.7
Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes.contra Bal.& alios. cap.21.nu.5
Imperator non eſt dominus rerum ſingularium. contra quoſdam. cap.21.nu.4
Imperatorem alieno in territorio delinquentē poſſe puniri. contra nouiſſimos. cap.22.nu.19
Imperator non eſt unicus Chriſti uicarius. ca.22.nu.20
Imperatori reliquos principes non teneri tributum pręſtare. contra nouiſs. cap.22.nu.16
Imperator olim Papam eligebat. cap.22.nu.7
Imperatori olim ſuberant eccleſiæ. cap.22.nu.8
Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſimus effugere. cap.82.nu.18
Imperium quare non ſit inter bruta, quę ſocialiter uel gregatim uitam degunt, ut eſt inter homines. cap.21.nu.24
Imperator unus ſolus in mundo eſſe non debet. ca.22.nu.21
Imperator Romanorum an ſit dominus totius mundi. egregia.q. cap.20.nu.1
Imperium an ſit immediatè à Deo. cap.20.nu.4
Imperio uacante legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem. cap.22.nu.4
Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere. contra Doct. cap.4.nu.7
Impoßibilia an poßit Deus. cap.51.nu.48
Impoßibilia ſunt quæ turpia ſunt. cap.51.nu.66
Impoßibilium nulla obligatio. cap.51.nu.47
Impoßibile reputatur quod eſt nimis difficile. cap.51.nu.46
Incapax ſimpliciter an tempore immemorali præſcribat. cap.84.nu.11
Incertus euentus remouet lęſionem interpretatiuè. cap.51. num.11
In certitudo ubi eſt, ad coniecturas deueniendum eſt. cap.90. num.6
Indefinita relata ad rem æquipollet uniuerſali. cap.90.n.3
Indefinitæ ambiguitas. cap.30.nu.21
Indicere bellum. cap.10.nu.10
Indorum regiones an bello infeſtare liceat. cap.10.nu.11
Indefinita an ęquetur uniuerſali. cap.20.nu.30
Indefinita negatiuè prolata an ęquipolleat uniuerſali, & quid ſi affirmatiuè proferatur.ardua.q. cap.30.nu.16
Indefinita quando æquetur uniuerſali. ca.30.nu.14
Indefinita negatiuè prolata non magis nec minus æquatur uniuerſali ex propietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferretur. cap.30.nu.20
Indefinita æquipollet uniuerſali. cap.8.nu.44
Induſtrioſus quiſque pręſumitur. cap.105.nu.2
Induſtria quotidie acquirit. cap.105.nu.4
Indefinita aliquando cuique ex multis ſolidum tribuit. cap.90.nu.5
Infideles licet Papam non recognoſcant, non ideo poſſunt bonis ſuis ſpoliari contra Doct.idem & ſi Imperatorem non recognoſcant.contra eoſdem. cap.24.nu.5
Infideles contra naturam peccantes, rèbus ſuis priuari non poſſe.ardua.q. cap.24.nu.2
Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere. cap.35.nu.10
Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari. cap.5.nu.18
Ingenium labaſcit calamitatibus. cap.10.nu.5
Iniuriarum actio, quo tempore finiatur. cap.2.nu.15
Iniuria uerbalis an infra dies 30.reuocari poßit.not. quæſt. cap.18.nu.38
Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tempeſtate. cap.26. num.3.
Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationē in contrarium etiam per confeßionem.contra Aymo.& alios. cap.83.nu.34
Innocens an damnari poßit.not.q. cap.13.num.1
Inutilium interuentus non nocet ubi eorum defectus non noceret. cap. 81.nu.14
Inſtrumento decreti iudicis ſi dicitur omnia ſolennia interfuiſſe, omnia ſolennia adfuiſſe præſumuntur. cap 39 num.2
Inſtrumentum rite exemplatum præſumitur poſt longum tempus. cap.63.nu.5
Inſtrumentum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum fit. cap.63.nu.6

Ex ff.ueteri.

Intell.l.manifeſtæ.ff.de iure iur. cap.31.nu.43
Intell.l.ij.§.circa.ff.de doli excep. cap.83.nu.3
Intell.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure. cap.50.nu.7
Intell.l.princeps.ff.de legibus.l.j.ff.de conſt.prin.§.ſed & quod principi, inſti.de iure nat.cum ſimil. cap.2.nu.1
Intell.l.cum de in rem uerſo.ff.de uſur. cap.56.nu.16

Intel.

Intell.l.cum.de in rem.ff.de uſur.ut procedat etiam ſi a'legaretur titulis donationis.contra communem opinionē. cap.61.nu.18
Intellectus infirmitas eſt,quærere legem,ubi naturaliter ſentimus. cap.51.nu.42
Intell.l.cum de in rem.ff.de uſur. Cap.61.nu.3
Intellectus.l. ſiquis diuturno.ff.ſi ſeruit. & l. alienationis. ff.de uerb.ſig. cap.64.nu.24
Intell.l.ſiquis diutino.ff.ſi ſeruitus uendicetur. cap.87.n.5
Intel.titulorum.ff.C.& inſti.ad legem aquil. cap.48.nu.35
Intellectus.l.cum de in rem.ff.de uſur. cap.65.nu.5
Intell.l.filium eum.ff.qui ſunt ſui uel alie. cap.48.nu.32
Intell.l.i.ff.de conſt.prin. cap.43.nu.2
Intellectus.l.ſiquis diuturno,ff.ſi ſer.uendi. cap.65.nu.6
Intell.l.ſi in lege.ff.locati. cap.95.nu.9
Intell.l.ſi non mortis, & .§. ſiquis mortis. ff. de inoff.teſtamento. cap.107.nu.21
Intell l.deprecatio.ff.ad.l.rodiam de iactu. cap.20.nu.28
Intell.l.cum de in rem.ff.de uſur. nu.11.cap.58.& nu.14
Intellectus.l.cum de in rem ff.de uſur.et infra.n.35.cap.64.num 31
Intell.l.i.ff.de conſt.prin. cap.45.nu.4.& 5.& 6.
Intell.l.ſiquis diutino.ff.ſi ſeruitus uendicetur. cap.87 nu.5
Intell.l.cum de in rem uerſo.ff.de uſuris. cap.84.nu.20
Intell.l.cum de in rem uerſo.ff.de uſuris.contra Doctores. cap.83.nu.8
Intell.plurium legum. cap.2.nu.6.
Intell.l.cum de in rem ff.de uſuris. cap.83.nu 4
Intell.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure. cap.51.nu.54
Intellectus.l.ſiquis diuturno.ff.ſi ſer.uendi. cap.66.nu.4
Intell.l.princeps.ff.de legib.cum.ſimilibus. cap.3.nu.3
Intell.l.ſi in lege.ff.locati. cap.95.nu.11
*Intell.l. quæcumque.ff.de publi.in rem act.*cap.39.num.10
Intell.l.princeps legibus.ff.de legib. num.21
Intell.l.ius ciuile.ff.de ius.& iure. cap.50.nu.9

Ex infortiato.

Intell.l.filio quem.ff.de lib.& poſth. cap.107.nu.23
Intell.l.lucius.ff.de cond.& dem. cap.48.nu.22
Intellectus.l.qui.in aliena.ff.de acqui hæred. cap.64.nu.30
Intell.§.non tamen,inſt.quib.mod.teſta.infir.& .l.pe.§.teſtamento.ff.de ſecund.tab. cap.64.nu.23
Intell.l.non putauit.§.ſiquis ſua manu.ff.de bo.po.con.tab.filiuſq; qui de mandato patris ſui exheredationem ſcripſit non excluditur à querela contra communem. capit.117.nu.22.
Intell.l.ij §.nepotibus.ff.de uulg. cap.107.nu.6
Intell.l.ſi exhæredato & in.l.miles ita.ff.de mil.teſt.contra Aug.& alios ut etiam qui in poteſtate non eſt poſſit exhæredari. cap.107.nu.10
*Intell.l.filio quem.ff.de lib.& poſth.contra communē, quod filius qui poſt exhæredationem emancipatus fuit, ſi iterum adoptetur à patre habebit querelam.*cap.107.n.24
*Intell.l.iij.§.ſi emancipatus.ff.de contra tab.*ca.107.nu.11
Intell.l.ſi teſtamentum.ff.de teſtam. cap.100.nu.2
*Intellectus legis filio præterito. ff. de in iuſt. rupto.*cap.99.num.3
*Intellectus.l. qui in aliena.ff.de acqui. hæredi.*capitu.66.num.3
Intell.l.lucius.ff.de cond.& dem. cap.48.nu.17
*Intell.l.qui in aliena.§.interdum.ff.de acq.hær.*capit.101.num.2.
Intell.l.filio præterito.ff.de iniuſt. rup. cap.100.nu.5

Ex ff. nouo.

Intellect.l.cum hæredes.ff.de acq.poſs. cap.69.nu.9
Intell.l.ſi id quod.ff.pro der licto. cap.79.nu.13
Intell.l.cum ſtipulatus ſim mihi à proculo.ff. de uerb. oblig. cap.95.nu.10
Intell.ad titulum.ff.pro derelicto. qui eſt omnium firmiſſimus titulus. cap.9.nu.20
Intell.l.ff.de uſucap. cap.56.nu.14
Intell.l.quod uulgo.ff.pro empt. cap.58.nu.13
Intellectus.l.ſi id quod.ff.pro derelicto. cap.65.nu.17
Intell.l.non ſolum.§.quod uulgo.ff.de uſucap. cap.58.n.13
Intellect.l.quem ad modum.ff.de acq.poſſ. cap.69.nu.10
Intell.l.ſi.ff.pro ſuo. cap.58.nu.13
*Intell.l.i.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acq.poſſ.*capitu.89.num.8
Intellectus.l.i §.ſiquis propter.ff.de itinere actuq; priuato. cap.75.nu.4
Intellectus.l. ſi id quod.ff.pro dereli. cap.79.nu.7
Intell.l.cum ſtipulatus ſim michi à proculo.ff.de uerb.obli. cap.95.nu.8
Intellectus.l.in illa ſtipulatione & l.hoc iure.ff.de uer.obli. cap.95.nu.3
Intell.l.cum hæres.ff.de diuerſ.& temp.præſc. cap.73.nu.4
Intell.l.ſi uir.ff.pro donato. cap.79.nu.4
Intell.l.i. § per ſeruum qui in fuga. ff.de acq.poſſ. cap.89.num.6
Intell.l.ij.C.quorum appell. cap.41.nu.15
Intell.l.in perſonam.ff.de reg.iur. cap.10.nu.17
*Intell.l.culpa caret.& l.nullum.crimen.ff.de reg.iur.*ca.16 num.7
Intellectus.l.nemo.ff.pro legato. cap.81.nu.18
Intellectus.l.à Titio.ff.de furt.cum concord. cap.69.nu.11
Intell.l.& ideo haſitatione.ff.de uerb.oblig.& l.maritus.ff.locati. cap.95.nu.13
Intell.ij.§. circa.ff.de doli exceptione.contra Docto. cap.83.num.9
Intell.l.ſiquis ab alio.§.ſi.ff.de re iudi. cap.25.nu.38
Intell.l.ij.§.ſi ſub condione.ff.pro empt. cap.79 nu.2
Intell.l.i.ij.pe.& ſi.ff.pro lega. cap.69.nu.4

Ex codice.

*Intell.l.ſi.C.de lib.præt.contra Gloſ.& alios.*cap.107.n.15
Intell.l.ſi filius.C.de pet.hære. cap.64.nu.29
Intell.auth.bona damnatorum.C.de bon.proſ. cap.96.nu.2
Intell.l.i.C.de patr.potes. cap.84.nu.21
Intell.l.humanitatis.C.de impub. cap.107.nu.30
Intell.l.neque fructuarium.C.de uſufructu. cap.73.nu.11
Intell.l.humanitatis C. de impub. contra communem,quod mater in exempleri à patre facta præterita poſsit querelare. cap.107.nu.8
Intell.l.ij.C.de inoff.titul. contra communem & emancipatum exheredatum querelam habere. capitulo.107.nu.12

Intell.

Intell.l.ſiquis hæredem.C.de inſtet ſubeſt. cap.107.nu.4
Intellectus ad plures.ll.l.cum quidam.C.de legatis cum ſimi. cap.107.nu.18
Intellectus l.ſi filius.C.de pet.hære.contra Doct. cap.64.nu.33
Intell.l.ſi.§.ſin autem.C.com.de lega. cap.79.nu.10
Intell.l.ſi.C.de legibus. cap.2.nu.18
Intell.C.de inoff.tit.in.l.ex tribus. & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe quod legitima relinquantur,ſed tantū ad eius iam creatæ reſolutionem uitandam contra communem. cap.107.nu.20
Intell.l.nullo.C.de rei uendi. cap.83.nu.3
Intell.l.neque fructuarium.C.de uſufr. cap.73.nu.1
Intell.l.donationes quas.C.de don.inter uirum & uxorem. cap.3.nu.6
Intell.l.nullo.C.de rei uendi. cap.84.nu.19
Intell.l.ij.C.pro empt. cap.79.nu.9
Intellectus l.filius familias.C.de petitio.hæredita. capit.66.num.2
Intell.nu.in prin.C.de cad.tolle. cap.50.nu.4
Intell.l.nullo cum ſi.C.de rei uen. & nu.11.cap.65.nu.9
Intell.ad titulos.ff.& inſtit.ad legem acqui. cap.55.nu.14
Intell.l.nullo.C.de rei uen. cap.58.nu.13
Intellectus l.neque fructuarium.C.de uſufru. cap.65.nu.18
Intell.l.gracchus.C.de adult. cap.49.nu.9
Intell.ad titulos.ff.C.& inſtit.de ui bonorum rap. cap.55 num.15
Intell.§.ſed & quod principi.inſt.de iur.na. cap.43.nu.2
Intell titulorum.ff.& .C.de furt. & inſt.de obl.quæ ex del. cap.48.nu.36

Ex auth.

Intell.auth.ut cm.de appe.cogen.§.aliud quoque. cap.107 nu.16
Intellectus auth.ut eccle.Rom.§.habeat. cap.52.nu.21

Ex iure can.

Intell.c.i.de præſcrip.lib.6. cap.87.nu.4
Intellectus.C.cum eccleſia de cauſa poſſeſſi.& propr. c.85.num.6
Intell.c.cum eccleſia de cauſa poſſ. & propr. cap.87.nu.10
Intell.c.i.de præſcrip lib.6. cap.87.nu.4
Intell.c.cum eccleſia de cauſa poſſ.;& prop. cap.87.nu.10
Intellectus.c.cum ſimus de regularibus. cap.106.nu.11
Intell.c.ad decimas de reſtit.ſpoli.lib.6. cap.87.nu.16
Intell.c.cum perſona.§.quod ſi tales de priuileg. lib.6. cap.87.nu.9
Intell.c.cum perſonæ.§.quod ſi tales de priuilegi.lib.6. cap.87.nu.9
Intell.c.cum perſonæ.§.quod ſi tales de priuilegi.lib.6. cap.87.nu.17
Intell.clem.quia contingit de relig.domi. cap.25.nu.27
Intell.c.qui cauſam domni de reg.iur.lib.6. cap.48.nu.41
Intell.c.cum perſonæ.§.quod ſi tales de priuilegi.lib.6. cap.87.nu.17
Intell.c.ad decimas de reſtit.ſpoli.lib.6. cap.87.nu.16
Intell.c.ad decimas de reſti.ſpoli. cap.86.nu.1
Intell.c.cum perſonę.§.quod ſi tales de priuileg.lib.6. cap.85.nu.12
Intell.c.cum ſimus de regul. cap.37.nu.11
Intell.c.i.de præſcrip.lib.6. cap.84.nu.18
Intell.c.i.de preſcript.libus. cap.83.nu.41

Ex legibus regiis.

Intell.l.14.tit.i.par.6. cap.103.nu.12
Intellectus ad.l.regi.6.tit.1.part.6. cap.107.nu.17
Intell.l.6.tit.delos hidalgos lib.4.ordinamen.cap.87.nu.19
Intell.l.ſi.tit.delas preſcrip.lib.5.ordi. cap.83.nu.36
Intell.l.6.tit.delos hidalgos.lib.4.ordinamen.cap.87.nu.19
Intell.& de ult.l.ſi.tit.3.lib.5.ordi. & l.22.tit.3.lib.1.ordi. cap.102.num.24
Intell.pragmaticæ legionenſis & pragma.regis Fernandi. cap.87.nu.2
Intell.pragmaticæ legionenſis & pragma.regis Fernandi. cap.87.nu.21
Intell.pragm.regis Enrici & pragm.anni.1403.c.77.n.20
Intell.pragm.regis Enrici.et pragm.anni.1403.c.87.n.20
Intell.l.54.tauri. cap.64.nu.12
Intel l.45.tauri. cap.57.nu.25
Int.ſtatuti Mediolani. cap.57.nu.30
Int.l.45.tauri. cap.57.nu.29
Intell.l.tauri. cap.57.nu.20
Inuidia Sedatur uirtute. in præfa.nu.20
Inuidia pares impetit. in præfa.nu.19
Interpretatio pia quæ fit in actu nō reiterabili ceſſat quando actus ille reiterabilis eſt. cap.91.nu.7
Iracundè facta an pro infectis habeantur in his quæ iuris ſortiuntur effectum ardua.q. cap.18.nu.31
Ira ex iniuſta cauſa concepta nec remouet nec lenit pœnam. cap.18.nu.30
Ira non præſumitur niſi probetur. cap.18.nu.32
Italię ciuitates an potuerunt ſe ſubducere ab imperio contra Decium & Ang. cap.82.nu.9
Ira per dies triginta non uidetur durare ad excuſandum contra Doct. cap.18.nu.37
Ira iuſta pœnam mitigat legalem. cap.18.nu.40
Ira remouet rationem. cap.18.nu.34
Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat egregia.quæſt. cap.18.nu.41
Ira factum non uidetur poſt interuallum. ca.18.nu.35
Ira motu quis factum infra quot dies dicatur elegans.quæſt. cap.18.nu.39
Ira iuſte concepta efficit ut etiam poſt interuallum abolitio criminis impetrari poſſit. cap.18.nu.42
Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam in continenti ſed ex interuallo non remouet ſed lenit. cap.18.nu.29
Iudices Hiſpalenſes a rege electi digniores cæteris.in præfat.num.29
Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare etiam ſi ſit dictio taxatiua. cap.5.nu.20
Iudex ex cauſa leges tranſgredi poteſt. cap.14.nu.4
Iudici non parti denuntians ius ſuum oſtendere tenetur. cap.80.nu.2
Iudici dicenti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur. cap.14.nu.5
Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alterandas fallis interdum. cap.31.nu.18

Iudicis

Iudicis officiali delinquente an Iudex teneatur. capitu.35. num.9

Iudicis arbitrio quam minima relinquenda. cap.1.nu.12

Iudex interdum permittit arma noctu portare contra formam ſtatuti. cap.31.nu.32

Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum. cap.31.nu.25

Iudæorum paruuli non poſſunt eripi parentibus ut baptizentur. cap.8.nu.12

Iudicis decretum ſemper preſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum cum communi. cap.39.nu.1

Iudicis maioris factum, rite factum preſumitur. capitu.39. num.3

Iuramentũ reuerentia emiſſum non obligat. cap.35.nu.18

Iuramentum an impediat reſciſſionem colore læſionis enormiſſimæ. cap.2.nu.17

Iuramento damnum paſſi quod ſtetur ut intelligendum notat.quaſt. cap.36.nu.4

Iuramenti calumniæ renuntiacio non firmatur longo tempore, nona opinio. cap.64.nu.19

Iuramento calumniæ non poteſt renuntiari tacite contra Doctores. cap.64.nu.20

Iuramentum præſumitur ex longo tempore. cap.62.nu.4

Iuriſdictio ſuprema an præſcribatur. cap.79.nu.20

Iuriſdictio eſt propter uſum. cap.29 nu.3

Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit ingens pugna. cap.82.nu.1

Iuriſdictio cum litera c. an iuriſdictio ſine litera c.cõcedatur nil intereſt noua decl. cap.3.nu.10

Iuriſdictione conceſſa an ueniat etiam merum & mixtum imperium ardua.q. cap.3.nu.9

Iuriſdictionem alienam uſurpare interdum capitale eſt. cap.21.nu.35

Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.cap.8.nu.52

Iuriſdictio initio mundi nulla erat ſed poſtea eſſe cæpit. cap.41.nu.40

Ius gentium primæuum dicitur naturale. cap.53.nu.3

Iuſtitiæ denegatio principibus periculoſa. in pręfa.nu.17

Iuſtitiæ quę peſtis capitalior. in præfa.nu.8

Ius gentium quid. in pręfa.nu.118

Iuſtitiæ commendatio. in præfa.nu.15

Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis.ca.52.n.18

Ius naturale quid. cap.27.nu.11

Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.in præfa.n.2

Iuri naturali derogare ut poſſimus. cap.82.nu.5

Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, ſed poſitiuum dicitur. cap.51.nu.51

Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur. cap.82.nu.17

Ius commune quid. cap.45.nu.17

Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere non poſſunt quod iuſtitiæ naturali aduerſatur. cap.51.nu.41

Ius naturale eſt diuinum. cap.55.nu.10

Ius naturale & diuinum non immutantur per abuſus. cap.51.nu.50

Iuſtitia uirtutum regina. cap.51.nu.56

Ius naturale appellatur ius gentium primæuum. cap.41. nu.30

Iuſtitia quæ peſtis capitalior. cap.62.nu.16

Ius naturale & diuinum obligant nos ante ullam promulgationem non ſic in iure diuino poſitiuo. cap.44.nu.10

Iuris gentium ſecundarij quę ſunt, libere poſſunt immutari. cap.54.nu.6

Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt. cap.46.nu.12

Ius nouum per adiectionẽ, uel declarationem fit quo ad particulam ſolum additam, uel detractam. cap.51.nu.53

Iuri canonico ſubſunt omnes chriſtiani. cap.51.nu.39

Iuſtitia naturalis eſt incommutabilis. cap.51.nu.44

Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe uidentur. cap.87.nu.28

Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe uidentur. cap.87.nu.28

Ius naturale interdum tranſgreditur. cap.31.nu.10

Ius gentium primæuum appellatur natura uel naturale ius. cap.10.nu.18

Ius naturale & diuinum an ſemper obligent in conſcientia. cap.29.nu.12

Ius naturale & ius diuinum ut differant. cap.29.nu.13

Iure naturæ omnia erant communia. cap.4.nu.3

Ius naturale compulſionis ignarum. cap.35.nu.15

Iuſtitia gratis exhibenda eſt à iudicibus & à principibus nec ualaret conſuetudo contraria in eccleſiaſticis. cap.7 num.1

Ius canonicum per inferiorem interdum diſpenſatur.cap.31 nu.12

Ius naturæ eſt ius gentium. cap.16.nu.11

Ius diuinum interdum tranſgreditur. cap.31.nu.11

Ius naturale à Deo poſſet immutari. cap.27.nu.9

Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus niſi ex cauſa. cap.26.nu.14

Iuriſdictio ut pręſcribatur. cap.83.nu.35

Ius gentium ſecundarium initio fuit ius ciuile.cap.54.nu.4

Ius gentium primæuum appellatur naturale. ca.51.nu.14

Ius ciuile non ligat principes aut extraneos à iuriſdictione. cap.51.nu.31

Ius gentium ſecundarium dicitur poſitiuum. cap.54.nu.3

Iuſſus per interuentum furoris ceſſat. cap.108.nu.5

L

LABORES an fugiendi. in pręfa.nu.94

Labor præmio dignus. in præfa.nu.87

Labores ut ad ueram gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxij ſunt. in præfa.nu.92

Labores faciunt uiros celebres. in præfa.nu.88

Lazarus. in præfa.nu.64

Legatus de latere cauſam interdum committit definiendam ſine ſtrepitu. cap.31.nu.23

Legatum relictum ſub conditione ſi hæres infra annum non fecerit idque in ſe erat an debeatur ante finem anni. cap.95.nu.5

Legum & conuentionum eadem natura. cap.1.nu.23

Legatum non dicitur ius quærendum. cap.55.nu.27

Legum quàm principum ſalubrius imperium. cap.1.nu.11

Legaui cẽtũ filię ſi nuberet et 50.ſi fieret monacha monacha facta fuit an centum habitura ſit ardua q. cap.35.nu.23

Legitimi non ſunt liberi ex eo matrimonio nati quod ualebat de iure ciuili ſed non de iure canonico, nec etiam in foro cæſareo ſuccedunt ut filij legitimi cum communi contra Bal. & Sali. cap.85.nu.17

Legitimi

Legitima patris monachi uiuentis ſilio non debetur licet is monachus eſſet minorita contra communem. ca.106.n.12
Legitima ut ipſis uiuo patre aſſignetur petere nequeunt ſilij licet pater diſſipet bona ſua, egregia quæſt. cap.106.nu.1
Legitima quo titulo liberis aut parentibus relinquenda ardua quæſt. cap.107.n.2
Legitimam uiuo adhuc patre monacho an ſilius petere poßit egregia quæſt. cap.106.n.10
Legitima in re aliena an relinqui poßit cõtra cõ. c.107.n.43
Legitima iure C. quo titulo relinquenda. cap.107.n.3
Legitime ſuppl. non petitur condictione ex lege contra com. cap.107.n.41
Legitimam uiuo patre monacho an ſilius petere poßit. ard.q. cap.37.n.10
Legitima ut ſibi aßignetur petere nequeunt ſilij licet pater diſsipet bona ſua ardua quæſt. cap.37.n.1
Legitima ſilio non debetur in uita patris. cap.37.n.2
Legitima ſilio non debetur in uita patris. cap.106.n.2
Legitima patre monacho uiuente licet ſit minorita non debetur ſilio contra communem. cap.37.nu.12
Legis principatum ad utilitatem ciuium eſt. cap.30.n.3
Legis ratione in particulari ceſſante ipſo facto enodatur ille à legis uinculo contra nouiß. cap.25.n.12
Lex interdum non communis toleratur. cap.31.n.26
Legũ uerbo aut ſcriptura non obligamur ſed mẽte. c.8.n.43
Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt. cap.29.n.22
Lex pœnalis non obligat in conſcientia etiam ſi pœnam imponat ipſo iure uel ipſo facto, & etiam ſi nullam defenſionẽ reus poßit habere, quod ultimũ eſt cõtra nou. c.29.n.19
Legis fraudatur quis. cap.30.n.9
Legis uerba tranſgrediuntur ex mente ipſius etiam a iudice ordinario quando ea lex cœpit eſſe noxia. cap.31.n.2
Legum & ſtatutorum exorbitantium uerba reſtringuntur ſecundum ſubiectam materiam. cap.35.n.7
Leges ad propriam utilitatem ferre tyranni eſt, ad publicam principis. cap.30.n.2
Legem principis aut reipublicæ ſæcularis nunquam obligare in conſcientia. cap.29.n.16
Lex humana nõ põt eſſe iuſta niſi deriuetur naturali uel diui(na. c.29.n.20
Leges humanæ & diuinæ cõcurſus. c.29.n.21
Lex humana nequaquam obligat tranſgreſſorem ad peccatũ ſiue ſit pœnalis ſiue non, & ſiue grauis ſit materia ſiue (non. cap.29.nu.18
L.3 tauri. cap.103.nu.9
Lex ſufficit quod ſit tolerabilis. cap.27.nu.14
Leges ferre poteſt princeps ſine ullius conſilio. ca.2.n.20
Leges nouare malum. cap.8.n.50
L.3 tit.15.lib.2.ordi. cap.102 n.2
Lex canonica non præſumitur uelle obligare ad pœnam æternam. cap.29.n.10
Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet contra Doct. cap.77.n.20
Lex ſit inutilis uel aliquantulum noxia à principio an uero poſtea talis eſſe incipiat multum intereſt. cap.46.n.15
Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari homo priuatus, contra Doct. cap.46.n.8
Legem in particulari ceſſare iudex ordinarius poteſt interpretari, contra Doct. quinimmo ita interpretari neceſſe habet, contra Doct. & etiam princeps ad id tenetur contra Docto. cap.46.n.7
Legum principum & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commißionis à populo data. cap.29.n.2
L. ſi mater C. de inoffi. teſtamento. cap.66.n.6
Legum in coniectura ſe ſe fundantes una quaque in ſuo foro ſeruanda eſt. cap.76.n.7
Leges nouæ noxiæ ſunt. cap.44.n.4
Lex quando teneat priuilegiatos. cap.45.n.2
Legis ratio non ceſſat quando contingenter ceſſat. cap.46. nu.9. contra Doct.
Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem. cap.44.n.9
Lex initio utilis & ſi poſtea fiat inutilis non perdit uim obligatoriam contra theologos. cap.46.n.3
Lex ne quis cędat ſyluam ſuam ceſſat ubi id noxium eſſet in parte regionis contra Doct. cap.46.n.6
Lex non ualet niſi publicè utilis ſit & rationabilis & à naturali uel diuina lege deriuetur. cap.46.n.2
Legem non faciunt uerba ipſius aut ſcriptura ſed mens. cap 46.n.5.
Leges an mero iure obligare incipiant ante ſui promulgationem. cap 44.n 1
Lex contractus eſt & contractus lex eſt. cap.44.n.5
Lex & mandatum æquantur in obligando. cap.44.n.6
Lex inutilis uel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda eſt. cap.46.n.13
Lex eſt ut contractus. cap.52.n.10.
Legiſlator an malo obuiare teneatur ard.q. cap.49.n.5
Lex noua præterita annullans an extendatur ad diu obſeruata. cap.65.nu.19
Lex noua ante ſui promulgationem non ligat etiam ſcientes contra nouiß. cap.44.n.3
Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt. cap.50.n.3
Legis uita quanta ſit. cap.50.n.12
Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quo ad cõtractus infirmandos. cap.44. n.7
Lex poſitiua large dici poteſt naturalis. cap.50.n.6
Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita & obligant ante ſui promulgationem. cap.44.n.2
Legibus conſenſu obligamur. cap.55.n.3
Legis uis. cap.42.n.10
Legem ſibi imponere an priuatus poßit ard.q. cap.47.n.6
Lex inutilis an ualeat. cap.50.n.11
Lex etiam iuſtos comprehendit. cap.45.n.11
Lex poſitiua ut ualeat dbet deriuari à lege naturæ. c.50.n.5
Leges poſitiuæ ſpecificant ex materia iuris naturæ. c.50.n.8
Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit cum communi opi. cap.85.nu.18
Lex generalis cõprehẽdit etiã perſonas priuilegiatas ſi in ea materia qua de agit nõ reperiunt hẽre priuilegiũ ſpeciale. (c.84.n.24
Lex an ceſſet eius ratione ceſſante. c.75.n.5
Lex poſitiua cõtra ius gẽtiũ ſecundariũ ualet. cap.46.n.11
L.1. tit.4 lib.1. ordi. cap.103.n.5
Lex inutilis an ualeat ard.q. cap.50.n.1
Leges poſt ſui promulgationem an teneãt inculpabiliter ignorantes. cap 44.n.11
Leges ligẽt nec ne, an priuato iudicare liceat. c.46.n.1. ar.q.
Leges paßim mutare nocet. cap.46.n.14
Legum uerbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu. cap.25.n.5
Lex canonica in materia pauci momenti an ad pœnam æternam poßit obligare. cap.29.n.11
Lex parum utilis, uel etiam omnino inutilis, uel etiã aliquãtulum noxia ſeruanda eſt. cap.46.n.10

Lex an obliget in conſcientia ardua.q. & quid ſi ſit pœnalis. cap.29.n.1
Legum plurium intell. cap.29 n.24
Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia. cap.29.nu.6
Lex humana concordans cum iure diuino uel naturali non inducit nouum ius. cap.29.n.17
Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouiſſ. cap.77.n.19
Lex ut nulla collecta imponi poßit, ceßat quando ut imponatur utile eſſe cœpit. cap.31.n.1
Leges hiſpanæ hic relatæ quod non obligant in conſcientia. cap.29 n.15
Legis canonicæ poteſtas ad obligandum in conſcientia. cap.29.n.9
Lex generalis uel localis iniuſta quare effectu careat. cap.31.n.35
Lex ad unum quarterium ciuitatis regulariter non ualet. cap.31.n.27
L. generaliter loquens non comprehendit perſonas peculiare priuilegium habentes in illa materia. ca.103.n.5
Legis ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex. cap.87.n.23
Legem utilem eſſe reipublicæ oportere. cap 30.n.1
Legis ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex. cap.87.n.23
Legalis obligatio eſt ad patiendum tantum. cap.28.n.12
Legalis cauſa ceſſante ceſſat lex contra nouiſſ. cap.25.n.15
L.12.titulo de los corregidores lib.2.ordi. cap.105.n.44
Legalis obligatio unde deſcendat. cap.28.nu.11
Legiſlator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam ſed ad ſolam temporalem expreſſam uel arbitrariam. cap.29.n.7.
Lex iniqua à principe lata an ualeat. cap.26.n.29
Leges facere poſſunt alij præter imperatorem. cap.22.n.22
Libertatis fauore an modus deficiēs deſinat nocere. c 93 n 26
Libertas hominibus iure naturæ debita. cap.20.n.26
Libertas animorum deſcribitur. cap.9.n.13
Libertas corporis & animi non æquantur. cap.9.n.12.
Libertatis diffinitio. cap.17 n.5
Libri huius inſcriptio declaratur. in præfa.n.12.
Lites breuiari intereſt reipublicæ. cap.41.n.18
Litis ingreſſus an præſcriptione tollatur quando per eam utile tantum dominium quæritur. cap.56.n.2.
Lites breuiari expedit reipublicæ & principaliter. cap.52. num.12
Loci conſideratio magni momenti eſt. in præfa. num.133
Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſum, iniquum non eſt eum Cag. contra Decium. cap.52.n.13
Longum tempus inducit mutationem malæ fidei. cap.62. num 2
Longum tempus legitimat executionem. cap.63. num 2
Longum tempus facit filium præſumi emancipatum. cap.61. num.17
Lucrum res efficaciſſima. in præfa.nu.84.

M

MAGISTRATVS *quilibet large dicitur rex.* in præfat. num.123
Magiſtratuum quantum onus. cap.41.n.21
Magiſtratus ciues tueri tenetur. cap.43.n.11
Magiſtratus an populum uendere poßit. cap.43.n.22
Magiſtratus minores an leges tranſgredi poßint ardua. q. cap.35.n.24
Maieſtatis lege committitur contra ciuitatem liberam cum multis contra non paucos. cap.72.n.20
Maioribus maiora debentur. in præfa.nu.18
Maioratum uter ex duobus geminis habiturus ſit ſi incertum ſit uter eorum prior natus fuerit. cap 90.n.11
Maioratus in uenditione non præſumitur licentia principis ex tempore longo, noua opin. cap.64.n.16
Maioratus in ſucceſſorem uel etiam in hæredem continuari poteſt poſſ.natur. cap.57.n.17
Maioratus uni diuitias, multis ſeruitutem miſeram inducit. cap.8.nu 7
Maioratus noxij ſunt. cap 41.n 6
Malæ fidei uitium an purgetur tempore. cap.79.n.16
Malæ fidei ſuperueniens, poſt completam præſcriptionem non nocet ingens pugna. cap 74.nu.1
Malæ fidei præſumptio an purgetur longiſſimo tempore. ardua.q. cap.81.n.2
Malæ fidei uitium purgatur tempore. cap.79.n.18
Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habeat fundatam intentionem de iure ſed ipſa mala fides tempore purgatur. cap.87.n.7
Malæ fidei emptor eſt qui altero denunciante ſe dominum eſſe nihilominus emit. cap.80 n.1
Malæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur. ca.81.n.1
Malæ fidei poſſeſſor quis dicatur. cap.32.n.10
Malam fidem non dicit habere qui contra iura mercatur ſi & prohibitio fiebat ob priuatam utilitatem & cum eo contraxit qui inops intellectus a lege non præſumebatur noua traditio cap.79.n.8
Mala fides non ſemper ſequitur & arguitur ex ſcientia rei alienæ. cap.72.n.5
Mala fides impedit præſcrip.30.annorum iure canonico & ciuili. cap.73.n.9
Mala fides nocet etiam in præſcriptione immemoriali ardua quæſt. cap.81.n.10
Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore contra communem. cap.73.n.5.
Mala fides præſumpta quæ inducitur ex denuntiatione an impediat præſcrip.30.annorum. cap.80.n.7
Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure ſed ipſa mala fides tempore purgatur. cap.87.n.7
Mala fides an noceat quando contractus ſit per procuratorē. cap.71.n.1
Malæ fidei emptor eſt qui emit ab eo quem dominum non eſſe fama eſt. cap.80.n.4
Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam. cap.73.n.17
Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcrip. non impedit, quin hæres eam poßit perficere etiam ſi nollit uti acceßione temporis defuncti contra cōem. cap.73.n.6
Mala fides authoris an noceat ſucceſſori uniuerſali. cap.73. num.8
Mala fides ficta quando noceat. cap.73.n.26

Mala fides quando ineſſe intelligatur. cap.72.nu.2
Malæ fidei uicium poteſt purgari. cap.73.nu.13
Mala fide eſſe uidentur ementes aut dono accipientes oppida & redditus regales à regibus hiſpaniæ, malã fidem induceit denunciatio quæ præuenerat non quæ poſtea ſecuta fuit. cap.80.n.8
Malam fidem populus quando uideatur habere & quomodò purgetur. cap.71.nu.5
Mala fides nõ põt non eſſe pie ſumpta cõtra Doct. c.73.n.18
Mala fides an præſumatur ex defectu tituli quando apparet antiquior poſſeſſor. cap.81.nu.6
Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos. 30. cap.81.n.7
Mala fides authoris an impediat præſcribi eandem rem ab hære. ardua pugna. cap.73.n.7
Mala fides reſpectu unius impedit præſcriptionem reſpectu alterius ardua quæſt. cap.79.nu.21
Mala fides non uidetur adeſſe niſi tribus demum concurrentibus. cap.79.nu.14
Malitijs obuiandum. cap.93.n.5
Malum minus eligendum ex duobus malis. cap.48.n.2
Mandatum ex longa ſcientia & patientia an præſumatur ardua.q. cap.62.nu.7
Mandatum regis de oppidis alienandis ut intelligendum. cap.103.n.5
Mandatum an inducatur ex ſcientia & patientia inter abſentes. ardua.q. cap.62.n.8
Mandatum generale reſtringitur ex mente concedentis. cap 43.n.5
Mandatum oſtendere debet qui alterius utilitatem denunciat. cap.80 n.6
Mandatum & commiſſionem etiam in melius egredi non licet. cap.5.n.7
Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res bene ceſſerit. cap.5.n.8
Manumißio præſumitur poſt longum tempus. ca.61.n.11
Matrimonium non infirmat lex noua ante ſui promulgationem. cap.44.n.8
Mater ratione tutelæ male adminiſtratæ non capitur, etiam ſi per pactum renunciaſſet omni legum auxilio. c.97.n.8
Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerentiali contractũ uiciatur, aliud in carnali matrimonio. cap.35.nu.17
Mater ex mala tutelæ adminiſtratione an poßit incarcerari, cum omni legũ auxilio renuntiauit, ard.q. cap.97.n.1
Matrimonium hodie an uicietur per metum reuerentialem. cap.35.n.19
Matrimonium per patres contractum, reſpectu liberorum an uicietur metu reuerentiali. cap.35.nu.21
Matrimonium quando præſumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico. cap.85.n.16
Matrimoniũ præſumitur poſt longum tẽpus. cap.61.n.10
Matrimonium metu contractum irritatur. cap.35.nu.20
Medicus qui dum morari ualetudinem egroti uolebat, eum peremit, an reus homicidij fiat. not.q. cap.19.n.16
Mentium humanarum uarietas. cap.9.n.11
Merum quid ſignificet. cap.4.n.2
Mens præualet uerbis. cap.43.n.3
Media talia intelliguntur, qualia extrema. cap.88.n.3
Mens tenet primum locum, ſequentem ueriſimilitudo, ultimum uerba. cap.30.nu.6
Meretrici datum effugit dominium dantis. cap.48.n.7
Meretrix in foro conſcientiæ an mercedem petere, uel retinere poßit. ard.q. cap.48.n.5
Meretrix ſi uult nubere, ei qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda. cap.48.n.15
Meretrices an tolerandæ. cap.48.n.1
Meretrici quod datur, ei acquiritur. cap.48.nu.9
Meretricibus ſui quæſtus gratia datur actio & retentio. cap.48.n.3
Meretrici datum repeti nequit. cap.48.n.10
Meretrici an liceat uim inferri. cap.48.nu.4
Meretrici datum non publicatur, contra Accurſium & Guilel. cap.48.n.16
Meum mihi inuito ut iniquum eſt adimi, ita æquum me nolente. cap.52.n.2
Meum prodigere poſſum. cap.55.n.13
Meum negligere quando uidear. cap.53.n.4
Miles regulariter ſubeſt legibus. cap.26.n.6
Miles an iure communi in dubio uti uideatur. cap.26.nu.5
Miles hodie, ſurdus, & mutus teſtantur cum communi contra. Cuma. Iaſ. & alios. cap.103.n.4
Miles etiam mutus & ſurdus teſtantur, cum communi contra nouiß. cap.103.n.3
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente eum qui de comitatu bladum extrahit. cap.32.n.12
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente delicta non communia. cap.32.nu.11
Modus mixtus deficiens per caſum non nocet. cap.93.nu.25
Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates. ca.93.n.29
Modus & conditio differunt. cap.93.n.2
Monachi minoritæ an dominium habeant in commeſtibilibus & utenſilibus ardua.q. cap.17.n.10
Monachi an poßint eſſe executores teſtamentorum, ard.q. cap.98.n.1
Monachi minoritæ fundi ad uendendum an ſint capaces. cap.32.n.13
Monachiſmo ſuper ueniente an rumpatur teſtamentum cum communi & contra alteram cõmunem. c.102.n.2
Monachiſmus uel religio uel ordo religioſorum quãdo factus uideatur. cap.105.nu.49
Monachus non teſtatur cum communi. cap.102.no.1
Monachi bona etiam quo ad poſeßionem tranſeunt ipſo iure ad moneſterium. cap.105.nu.2
Monomachia unde dicta. cap.12.n.4
Monachus teſtatur Papa permittente cum communi. cap. 2.num.102
Monachiſmi & religionis tria ſubſtãtialia nota. c.105.n.50
Mores mutantur & hominum opiniones. cap.27.nu.7
Morum mutatio quotidie fit. cap.20.n.32
Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur, niſi in caſibus in iure expreßis. ca.108.n.2
Mortas non patitur auxilium. ca.21.n.30
Mors quid ſit. in præfa.n.68
Mortem naturalem ſequitur ademptio honorum. ca.96.n.2
Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non expectanda. c.108.n.4
Mortui quo loco Iacebunt. in præfa.n.69
Mors ſaxis uenit. cap.55.nu.8
Mors indiuidua. in præfa.n.70
Mortem certam oppetetere pro ſaluanda tota etiam patria nullus tenetur. cap.13.nu.11

Mori untur fatiſcuntque ſaxa & monumenta.in praf.n.37
Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius. cap.96.n.23
Mors nihil. cap.57.nu.15
Mors nihil. cap.55.nu.7
Mulieri parcendum eſt aduerſus dolum praſumptum. cap.97.nu.51
Mulier capi non poteſt pro debito ciuili cum communi opi. cap.97.nu.2
Mundi dominum nullum eſſe,nec unquam fuiſſe,aut futurū; & contrarium,monſtrum eſſet,noua ratione docemur. cap.20.nu.10
Mundi dominus in temporalibus nec fuit chriſtus dominus noſter,nec eſt Papa,nec imperator,ſed ſolus Adam. cap.21.nu.3
Mundus ſub uno eſſe imperatore nihil incommodius.cap.20. num.37
Mundum uni principi non ſubeſſe oſtenditur iure tam natura quam gentium & etiam ciuili,& diuino. capitu.20. nu.27
Mundi dominum qui ſe iactaret,dæmonum è cœlo cadentium audatiam ſuperaret. cap.21.nu.33
Mundus continet quatuor elementa omnia generantia. cap.56.nu.13
Mundus conſtat quatuor elementis. cap.51.nu.3
Mundi dominum unum hominem eſſe, nocentiſſimum eſſet. cap.21.nu.34.
Mundi uox uariè ſumitur. cap.20.nu.29
Mutus qui illam ſolam uocem exprimere poteſt,ſic,uel non, teſtari poteſt. cap.103.nu.8

N

NATURALIS filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab uxore patris iure regio. cap.102. num.17
Naturalis,nothus,ſpurius, & ſimiles inſtitui poſſunt ſub cō ditione ſi à principe legitimentur cum communi.ca. 102. num.19
Naturalis ut ſuccedat quando concurrit iam legitimus. cap.101.nu.18
Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exequamur. cap.101.nu.16
Natura ſua quaque facilè reddunt. cap.83.nu.4
Natura dux optima. cap.7.nu.5
Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt, quàm ſi ex ſeorſum habitante naſceretur contra nouiſſ. quod procedit etiam iure regio. cap.102.nu.11
Naturalis capit duas uncias ab initio,fallit uariè.cap.102. nu.15.
Naturalis filius ut ſuccedat. cap.102.nu.10
Nauigantis morti proximi. cap.20.nu.15
Nauigatio horrida. cap.20,nu.20
Nauigatio impoſſibilis ferè & noxia reputatur.c.51.n.45.
Nauigatio perfida. cap.20.nu.16
Nauigare contra naturam eſt. cap.20.nu.13
Nauigare nephas eſt. cap.20.nu.12
Nauigare eſt animam uentis credere. cap.20.nu.17
Nauigare triſte eſt. cap.20.nu.11
Nauigantis inter uiuentes eſſe non uidentur. ca.20.nu.21
Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor. ca.20.nu.18
Nauigare periculoſiſſimum eſt. cap.20.nu.14
Nauigare eſt tre contra leges naturæ. cap.20.nu.19
Neceſſitatis aut bellorum tempore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas reipublicæ. cap.6.nu.7.
Neceſſitati culpata non ſubuenitur. cap.35.nu.16
Neceſſitatis cauſa receditur à regulis iuris. cap.90.nu.12
Negatiua præcepta an efficacius obligēt,quàm affirmatiua? ardua.q. cap.30.nu.19
Nepotes & deinceps iura ſuorum habentes, an ſub omni cō ditione poſſint inſtitui hæredes.nota.q. cap.107.nu.4
Neceſſitas ſponte cauſata non conſideratur. cap.60.nu.7
Nil ut non generat aliquid,ita aliquid ad nihilum nunquam reducitur,ſed tranſmutari poteſt. cap.56.nu.11
Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat. c.64.nu.5
Nobilis aggreſſus non tenetur fugere. cap.11.nu.14
Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari. cap.11.n.24
Nobilitas quid. cap.25.nu.31
Nobilis,uel hidalgus quando participet commoda,licet nō partecipet onera. cap.35.nu.3
Nobilis non capitur pro debito ciuili. cap.97.nu.7
Nobilitatis commendatio. cap.25.nu.32
Nobiles an homines ſuos cædere plagis poſſint,ardua.quæſt. cap.8.nu.10
Noſtrum nobis abſolutè non auffertur ob publicam etiā utilitatem,ſed demum data compenſatione idonea. ardua.q. cap.5.nu.1
Noſtrum nobis multis ſæpe etiam ſine facto noſtro adimitur cap.48.n.23.
Noſtrum nobis inuitis & ignaris quandoque aufertur. cap.75.nu.2
Noſtrum nobis ſine facto noſtro non rato ex legis diſpoſitione adimitur. cap.74.nu.2
Noſtrum prodigere fas eſt. cap.48.nu.8
Noſtrū interdū ſine facto noſtro nobis aufertur.c.82.nu.12
Noſtrum quando pro derelicto uideamur habere.c.73.n.12
Notorietas excludit aut non eget probatione aut cauſæ cognitione. cap.103.nu.19
Notariatus præſumitur ex longo tempore. cap.62.nu.5
Notorium eſt allegandum. cap.7.nu.10
Notarius interdū poteſt pluries ſcripturā edere. c.31.n.31
Notorij uis. cap.20.nu.23
Notorietas ſuperat omne genus probationis. cap.51.n.43
Notorium iuris non expedit allegari. cap.7.nu.15
Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſſimis contra Bar.Oldral.& alios. cap.102.nu.12
Nothus & naturalis differunt in ſucceſſione abin.cap.103. nu.13
Notorium quam habeat uim noua diſtinctio. cap.76.nu.8
Nouari non poteſt obligatio præſcripta. cap.53.nu.14
Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris quod aliter tranſgredi non liceret. ca.94.nu.21

O

OBLIGATIO & actiones ciuiles comprehendunt principes. cap 45.nu.13
Obligatio utraq; tollitur præſcriptione cōtra cōm. c.53.n.9.
Obligatio interdum præſumitur poſt lōgū tempus. c.53.n.5
Obligatio naturalis ex delicto orta an perimatur præſcriptione.ard.q. cap.55.nu.4

Obligatio utruq; ut perimatur, an fieri poſſit per legem. arduu.q. cap.53.nu.20
Obligatio naturalis oritur ex iure gentium primæuo.cu.53. numero 2
Obligari perſonaliter durius quàm rem tradere ſuam, et aliẽnari. cap.61.nu.4
Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione. cap.51. numero 24
Obligatio ſola naturalis non eſt efficax contra principem Romanum. cap.45.nu.14
Obligatio utraq; perimitur præſcriptione, acceptilatione & nouatione.contra doctores. cap.53.nu.12
Obligatio naturalis an præſcriptione perimatur. cap.53. numero 1
Obligationẽ præſcriptione debilitari, falſum eſt quia extinguitur. cap.53.nu.10
Obligationi naturali quare non aſſiſtat lex ciuilis. cap.10 numero 20
Obligationi naturali an lex aſſiſtere deſinat. egregia declaratio. cap.10.nu.22
Obligatio facti an ſit præciſa. cap.25.nu.33
Obligamur mente, nõ uerborum aut literarum figura.c.30. numero 7
Obligatio naturalis unica eſt. cap.10.nu.19
Obliuio præſumitur poſt longum tempus. cap.61.nu.6
Occaſio quid. cap.9.nu.9
Occidens mediatorem ſe defendendo punitur, ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebat. cap.19.n.21
Occidens mediatorem ſe defendendo punitur ſi erat de illis, qui fugere tenebantur. cap.19.nu.20
Occidens lapide uerſus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur. cap.19.nu.22
Occidens quare occidatur. cap.18.nu.24
Occidere licet etiam extra caſus ueteri lege contentos. ca.8. nu.47
Occidens mediatorem interdum extra ordinaria pœna, interdum nulla punitur, ordinaria nunquam. cap.19.n.19
Occiſionis uitandæ præceptum egregia declaratio. cap.8. numero 42
Occidens non occidendi, ſed uulnerandi animo an occidatur. not.q. cap.18.nu.43
Occidens ut occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit. cap.18.nu.26
Occidere bannitum ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater, aut filius occiſoris. cap.49.nu.13
Occidens damnatum ad mortem capite punitur.capitulo 18 numero 23
Occidens mediatorem dum filium, uxorem, diſcipulum, aut famulum caſtigaret, an puniatur. cap.19.nu.23
Occidere an liceat hominem pro rerum defenſione.ard.q. ca.57.nu.8
Occidens adulterum, an peccet.ard.q. cap.49.nu.4
Officia publica honores ſunt. cap.42.nu.9
Officium quando præſumatur affectatum. ca.105.nu.5
Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci.cu.105. numero 23
Officia quando uendere non licet, tunc nec decet, nec expedit, contra Theol. idem è contra, contra eoſdem. ca.43.nu.8
Officia publica uendere principi non ſolum licet, ſed & decet quando à populo erat inſufficienter dotatus. contra Theologos. cap.43.nu.9
Officia publica populus uendere poteſt. cap.42.nu.5
Officia publica & dignitates non dignis, ſed dignioribus dandæ. cap.43.nu.14
Officiorum uenditio à populo libero facta decens uidetur. cap.42.nu.12
Officia publica uendita an tranſeant ad ſucceſſores. cap.43. numero 12
Officia publica an uendi poſſint? ard.q. cap.42.nu.1
Officia publica uendente populo præſumitur id utile eſſe. contra doct. & quid ſi à principe uenderentur. capitulo 42 numero 11
Officia publica an princeps uendere poſſit? cap.43.nu.1
Officia publica an uendere poſſint duces, comites, & marchiones. cap.43.nu.18
Officialis prælatus & ſimiles poſſunt probare quod nõ quæſierunt intuitu officij uel dignitatis. ca.105.nu.32
Officia publica ita uendi poſſe, ut tranſeant ad ſucceſſores. contra Sotum. cap.43.nu.17
Officia publica uendi licet etiam practice. ca.42.n.13
Opinio Baſiteorum & Saduceorum circa animarum immortalitatem. in præfa.nu.66
Operibus credendum. cap.51.nu.62
Opera indicant auctorem. cap.51.nu.63
Oratio prima. in præfa.nu.13
Oratio ſequens. in præfa.nu.14
Oratio negatiua an plus neget, quam affirmatiua affirmet. ardua.q. cap.30.nu.18
Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore. ca.61.nu.13

P

PACTI appellatione & non factum uenit. capitulo 52. numero 6
Pactum futuræ ſucceſſionis inter liberos de patris hær. improbatur. cap.37.nu.6
Pactum nudum cum principe Romano initum nõ eſt efficax ad agendum contra principem. contra doct. nec contra priuatum. contra eoſd. cap.45.nu.15
Parentibus maior pietas debetur quàm reliquis. cap.97. numero 7
Pactum futuræ ſucceſſionis inter liberos initum ſuper patris uiuentis hæreditate improbatur. cap.106.nu.5
Papa non exercet iuriſdictionem temporalem uacante imperio.ard.q. cap.22.nu.1
Papæ electio de conſuetudine ſpectat ad Cardinales.cap.22. nu.10
Papa an iuri ſcripto derogare poſſit.ardua.queſt. cap.26. numero 26
Papa ius diuinum poteſt interpretari. cap.5.nu.19
Papa uacante imperio non præſcribit imperatoris iuriſdictionem. ca.22.nu.2
Papa an habeat iuriſdictionem temporalium in toto orbe, ardua.q. ca.21.nu.1
Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum.contra doct. cap.4.nu.6
Papatu uacante imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem. ca.22.nu.5
Papæ abutenti an occurri poſſit. cap.41.nu.25
Papa ſine Cardinalium conſilio ardua expedire an poſſit? ardua

arduа.q. cap.23.nu.2

Papa an habeat temporalem iuriſdictionem? egregia.q.cap. 2.nume.2

Parentibus ſummus honor debetur. ca.106.nu.4

Parentum utrique par pietas debetur, licet eis in liberos nõ ſit par poteſtas. cap.97.nu.4

Parentibus ſummus honor à liberis debetur. capitulo 37. numero 5

Parrochus interdum extra parrochiam poteſt reſidere. cap. 31.numero 30

Paſcendi ius an tempore ordinario præſcribatur. cõtra cõm. cap.83.nu.40

Pater filij iniuriam an remittere poſſit. ardua.q. cap.15. numero 8

Patria eſt omne ſolum. cap.51.nu.12

Patientia ſine tempore longo non inducit conſenſus præſumptionem. cap.64.nu.4

Patriæ magis quàm parentibus debemus. capitulo 16. nume.15

Pater ob iniuriam filij etiam ignoſcentis agere poteſt. cap. 18.nu.7

Paternum præceptum quatenus obliget filium. cap.29. numero 14

Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa, quàm dotationis cauſa. capitulo 51. numero 38

Pater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter, contra doct. cap.107.n.26

Pauperes alienigenis paret. cap.41.n.8

Pauperibus an currat tempus appellandi. ard.q. cap.141. nume.5

Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs. cap.41.nu.3

Paupertas excuſat à proſecutione appellationis. cap.41. nume.2

Paupertas excuſat moram ſoluendi. cap.41.nu.1

Pauperes non collectantur. ca.41.nu.4

Pauperes quare non collectantur. cap.4.nu 7

Pauperibus currit tempus, ſed reſtituuntur. capitulo 60. numero 11

Pecunia quando mutatur, ut ſolutio fieri debeat. ard.q.cap. 2.nume.7

Peccatum ferè omne contra naturam eſſe. capitulo 42. numero 3

Peregrinus expert teſtandi actiuè & paſſiuè. capitulo 51. nume.32

Periculum ubi maius, ibi maior remuneratio. in præfat. numero 98

Pęna ſtatus finitur morte. cap.96.n.14

Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione.ca.55 numero 5

Pęnis ſponte ſubijcimur. cap.52.nu.7

Pęnæ, ut conſenſum dediſſe uidemur. ca.52.nu.17

Pęnis an ex æquitate quadam obligemur. cap.55.nu 2

Pęna ſpontanea non eſt pœna. cap.55.nu.22

Pœnæ legales an obligent naturaliter.ardua.quæſt. cap.55. numero 1

Pęna culpæ æqua. cap.18.nu.36

Pęna culpæ par. cap.55.nu.20

Pęna non datur culpa ceſſante. cap.55.nu.18

Pœna conuentionalis præſcribi poteſt. cap.55.nu.23

Pęnam pecuniarium ærario publico applicandam iudex facilius poteſt remittere, quàm parti applicandam. cap.24. numero 18

Pęna à principibus, uel iudicibus ut & quatenus remitti poſſit.egregia.diſt. cap.18.nu.117

Pęnam legalem iudex remittens, lege punitur. cap. 15. nume.12

Pęnam poſt partis abſceſſum minuere poteſt iudex contra nouiſſ.aliquantulum, ex toto autem remittere nec iudex poteſt nec princeps contra nouiſſ. nam iudex & princeps differunt in quanto, non in toto.contra nouiſſ. cap.18. nume.9.

Pęna non eſt actus irritatio quando non fit in odium agentium. cap.28.nu.5

Pęnam euitare facit ordinariam qualibet etiam iniuſta cauſa. cap.18.nu.28

Pœna etiam immoderata non differt ab alia quo ad hoc ut in conſcientia debeatur.contra Decium & Cagn. cap.28. numero 14

Pœnam lenire etiam poſt ſententiam interdum & licet & expedit. cap.31.nu.3

Pœna promiſſa ſub conditione ſi opus infra annum factũ non fuerit, an peti poſſit ante finem termini. cap.93.nu.4

Pœna caret, qui figit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic, ſi in loco inſolito. cap.19. numero 11

Pœna corporalis interdum datur inſenſato. cap.96.n.11

Pœna, culpa maior non ſit. cap.19.nu.6

Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectam quando in ſcriptis fit contractus.ard.q. cap.28.n.20

Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in criminibus publicis. cap.96.nu.15

Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes. cap.96 numero 20

Pęna pecuniaria an tranſeat in hæredes morientis infra tempus appellandi. cap.96.nu.18

Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis. ca.96. numero 7

Pœnæ delicti quæ imponuntur ipſo iure, ſemper trãſit ad hæredes. cap 96.nu.22

Pœna comutatur ex inhabilitate perſonæ plectendæ.ca.96. numero 30

Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit epiſcopus. cap.31. numero 4

Pœnam parti uel fiſco applicandam quando princeps poſſit remittere. cap.24.nu.13

Pœna peccato æqua. cap.12.nu.3

Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis. cap.96. nume.21

Pœna an debeatur in conſcientia. cap.32.nu.9

Pęna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia quàm legalis. contra Decium. Cagno. & alios. cap.28.nu.15

Pœna adulterij non extenditur ad uitiantem monacham. egregia.q. cap.35.nu.22

Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico. cap.28.nu.10

Pœnam etiam in conſcientia an creditor petere poſſit. ard.q. cap.28.nu.20

Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes. capitulo 96. numero 13
Pœna tranſit contra hæredes, quando delictum opponitur excipiendo. cap.96.nu.23
Pœna non extenditur de caſu uero ad caſum fictum. ca.31. nume.40
Pœna & præmio rem publicam contineri. in præfatio. numero 81
Pœna eſt infirmatio actus. cap.28.nu.3
Pœna ſuos debet tenere authores. ca 35.nu.5
Pœna an poſt ſententiam, quæ tranſit in rem iudicatam tranſeat ad hæredes. cap.96.nu.19
Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damni ædificatore etiam quo ad damni æſtimationem ubi interſuit dolus. contra communem opinio. idem ſi culpa lata contra eand. communneni opi. cap.28.nu.17
Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in conſcientia. cōtra communem opi. cap.28.nu.13
Pœna conuentionalis etiam nimis dura non debetur minus nec magis quàm ſi eſſet mediocris. contra Accurſium, Decium, Corſe. & Cagn. cap 28.nu.16
Pœna pro damno leuiſsima culpa dato, non debetur etiam in foro contentioſo. contra Lud. Rom. & Nicol. Pigno. cap. 28.nu.19
Pœna pro damno leui culpa dato an debeatur in conſcientia. ardua.q. cap. 28.nu.18
Pœnæ ſuos tenent authores. cap.48.nu.40
Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſententiam. cap.96.nu.17
Pœna par culpæ ut intelligatur. cap.24. nu.17
Pœna culpæ par. cap.8.nu.51
Pœnam legalem etiam ſi procedatur per modum accuſationis iudex alterare poteſt ex cauſa. ardua. quæſtio. cap.35. numero 4
Pœna in contractu appoſita quare leniat obligationem principalem, noua declaratio. cap.29.nu.5
Permittere malum, alienum eſt à lege. cap.49. nu.7
Petitorium ſuſpendere, & ad poſſeſſorium redire an liceat poſt litem conteſtatam. ardua q. cap. 87.nu.27
Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates etiam in conditionibus implendis. cap.92.nu.2
Poſſeßionis uel quaſi poſſeßionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum, qui fundabat intentionem ſuam de iure. cap.87.nu.15
Poſſeßio uel occupationis ius olim erat in rebus ſoli. cap.57. numero 22
Poſſeßio naturalis ſolo animo retinebatur iure gentium etiā primæuo. cap.57.nu.24
Poſſeßio ut continuetur in hæredem ex ui ſtatuti, uel in ſucceſſorem maioratus, intelligitur niſi ab alio occupetur. ardua. q. cap.57.nu.19
Poſſeßionis continuatio exigitur ad præſcribendum. ca.58. numero 1
Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poßit exeptio de ſententia lata inter eaſdem partes. dubia pugna. cap.88.nu.4
Poſſeßio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorem uel in hæredem tranſiuit, cœpta ſine ullo uitio fuit naturaliter ab aliquo tertio utilis eſt ad præſcribendum. contra doct. c.57. nu.27. *& ea poſſeßio nil intereſt occupata eſſet hæreditate iacente an poſtea. contra Claudium* ibi nu. 28.
Poſſeßionem occupauit tertius, an ſit ui repellendus. ca.57. nu.31. *& poſſeßio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus ibi enumeratis, contra doct.* ibi nu.32
Poſſeſſor an ſit tuendus in ſua poſſeßione contra aduerſarium, qui ſuam intentionem fundabat de iure ſi diu uel aliquandiu diſsimulauit. cap.86.nu.11
Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeßione & etiam contra actorem qui ſuam intentionem fundabat de iure. cap.86.nu.9
Poſſeſſor quando ſit tuēdus contra fundantem ſuam intentionem de iure. ardua.q. cap.85.nu 9
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poßit exceptio de dominio in continenti probando. dubia pugna. cap.88. nu.3
Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exeeptio ſentētiæ latæ inter eaſdem partes, quàm exeptio cuiusq; alterius cauſæ legitimæ inter euſdem partes habitæ. contra comm.opi. cap.88.nu.5
Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando. cap.88.nu.1
Poſſeßionis uel quaſi poſſeßionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum, qui fundabat intentionem ſuam de iure. cap.87.nu.15
Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſententiæ latæ inter eaſdem partes quàm exceptio cuiuſq; alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ. contra comm.opi. cap.88.nu.5
Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poßit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes. dubia pugna. capitulo 88. numero 4
Poſſeßionis ius quo tempore amittatur. capitulo 86. numero 12
Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probando. cap.88.nu.2
Poſſeßio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi. cap.86.nu.5
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poßit exceptio de dominio in continenti probando. dubia pugna. ca.88.nu.3
Poſſeſſorio remedio agēti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando. cap.88.nu.1
Poſſeßio quæſita per cōſtitutum, uel precarium an ſufficiat ad præſcriptionem, ard.q. ca.57.nu.5
Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeßione contra eum, qui ſuam intentionem fundabat de iure. & eſt ardua. q. cap.86.nu.3
Poßidere ſe ignorans ſi uerè poßideat præſcribit. cap.69. numero 7
Poſſeßio uitioſa perdurat. cap.65.nu.14
Poſſeßio ignoranti interdum quæritur. ca.69.nu.8
Poſſeßionem capit hæres teſtamentarius, licet filius præteritus ſeſe opponat. cap.100.nu.4
Poſſeßio perditur decennio. ca.76.nu.4
Poſſeßionis uitium ut purgetur. ca.59.nu.4
Poſſeßio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem. cap.57. numero 3
Poſſeßionis uis magna. cap.90.nu.9
Poſſeßio dicitur uiolenta, clandeſtina, precaria. cap.65. numero 13
Poſſeßio ciuilis & naturalis requiritur ad præſcriptionem. cap.57.nu.1
Poſſeßio abijcitur longi temporis negligentia. cap.68.nu.7

Pithagora

Pithagora dogma. cap.27.nu.10

Poſſeßio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcrib.etiam ſi ciuilis ab alio teneatur.ard.q. cap.57.nu.6

Poſſeßio uitioſa non prodeſt ad præſcriptionem. cap. 59. numero 2

Poſſeßio ſola radix & fundamentum præſcriptionis. noua opin. cap.65.nu.10

Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obyci exceptio de dominio incontinenti probando. cap.88.nu.2

Poßeßio iunior clandeſtina præſumitur,cum communi. cap. 85.nume. 6

Poſſeßio naturalis quid. ca. 57.nu.21

Poſſeßio naturalis iuſtior quàm ciuilis. ca.57.nu.16

Poſſeßionis continuatio an præſumatur. ardua.q. cap.58. numero 5

Poſſeßio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcriptionem uſus fructus. cap.57.nu.4

Poſſeßio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem. capitulo 57. numero 2

Poſſeßio ab aliquo tertio licitè an illicitè capiatur multum intereſt. ca.57.nu.26

Poſſeßio in hæreditatem iacentem uidetur continuata ad explendam præſcriptionem,niſi ab alio occupetur. cap.57. numero 18

Potentia mentita. cap.51.nu.67

Poteſtas propter uſum. ca.20.nu.38

Potentia nulla, & finita exæquatur. in præfa.nu.34

Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus. ard.q. ca.26.nu.2

Poteſtates etiam minimæ dicuntur eſſe à Deo. cap. 20. numero 5

Poteſtatis plenitudine princeps uti uidetur, quando aliàs eius actus periret. ca.26.nu.9

Poteſtatis plenitudine uel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps uti uideatur.egregia.q. ca.26.nu.21

Poteſtatis abſolutæ & ordinariæ non eſt in principe differentia.egregia.q. cap.26.nu.18

Poteſtatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili. cap.26.nu.11

Poteſtatis plenitudine an princeps poßit contractum ſuum uiolare. cap.26.nu.12

Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clanſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia non ad ius diuinum naturale uel gẽtium alterandum. cap.26.nu.27

Potentia uera quis. ca.27.nu.1

Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps utatur. cap.26.nu.10

Potentiores digniores. in præfa.nu.79

Poteſtatis utriusque finis. in præfa.nu.16

Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum. cap.5.nu.17

Populi rumor non curandus. cap.14.nu.7

Populus poſtquam principem accepit,deſinit habere ius legũ ferendarum. cap.1.nu.7

Populus regem habens præſumitur facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe. cap.47.nu.11

Populo malè alienato adeſt peccatum & reſtituendi obligatio. cap.43.nu.21

Populus imitatur principem. cap.43.nu.7

Populum à principe habitum,qui alienare poteſt, poterit & uendere,contra nouiß. cap.43.nu.20

Populus regem habens an leges ſibi ferre poßit. cap.47. numero 9

Populorum à rege alienatorum duplex læſio. capitulo 43. numero 19

Populi uox & opinio maximam uim habet. in præfatio. numero 86

Populi uetus memoria pro ueritate eſt. cap.63.nu.9

Populorum alienationes neceßitatis cauſa,an perpetuò fieri liceat. cap.43.nu.18

Populus ad ſingulos ciues non ſe habet, ut corpus ad ſingula membra.contra nouiß. cap.47.nu.7

Populi uox Dei uox eſt. cap.51.nu.71

Populus principem habens,an leges ferre poßit. cap.47. numero 1

Pretio qui ſubditum ſe fecit,an ſe liberare poßit. cap.82. numero 7

Prælatus,uxor, & ſimiles ex cuius bonis præſumantur contraxiſſe. cap.105.nu.6

Prælatus tam ex bonis ſuis quàm eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur. cap.105.nu.36

Prælatus quando debeat facere inuentarium. cap. 105. numero 13

Prælatus non ſemper marito aſſimilatur. capitulo 105. nume.37

Prælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ.ca.105 numero 1

Prælatus qui curauit ut ſibi relinqueret quod quis eccleſiæ relinquere uolebat, an teneatur. ca.105.nu.43

Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis uel quærendis quando teneatur. ca.105.nu.42

Prælatus & eius hæres tenentur ſi res eccleſiæ præſcripta eſt eius culpa. ca.105.nu.41

Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt. cap. 105. nume.40

Prælatus an uideatur poßidere nomine eccleſiæ. cap. 105. numero 21

Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe uideatur nec ne. ca.105.nu.35

Præmium ſi indiuiduum eſt ut inter merentes partiatur. ca.90.nu.8

Præmium propter onus. ca.35.nu.2

Prælia tumultuaria (ſcaramuzas uocant) licita eſſe inter milites contra nouiß. ca.49.nu.18

Præſentia ut probetur. ca.60.nu.2

Præſentia eſt quid facti. ca.60.nu.1

Præſcriptiones non tenẽt extraneos a iuriſdictione principes aut priuatos. cap.51.nu.28

Præſcribere poteſt ne rex ut quid arduum expediat ſine procerum conſilio. ca.23.nu.2

Præſcriptio de iure canonico, ſi eſt annorum. 30. procedit ſi hæres ſit in bona fide licèt defunctus fuiſſet malæ fidei poſſeſſor. cum communi contra alteram cõmunem. idem de iure ciuili cum communi,contra alteram communem. cap. 73.nu.14

Præmium propoſitum ei, qui primus urbis obſeſſæ muros aſcenderet utri eorum qui muros pariter aſcenderunt debeatur.egregia.q. cap.90.nu.1

Præſcripta actione perſonali,obligatio naturalis ſi qua ſuper eſt, non proderit ut ſuper eam poßit fieri nouatio, cum cõmuni. cõtra alteram communem, nec proderit ut ei poſſet

accedere

accedere fideiuſſor, cum communi, contra alteram communem. nec pariet exceptionem cum communi, contra alteram communem. cap.74.n.5

Præſcribere an poßit miſſus in poſſeßionem ex cauſa noxali uel damni infecti cum ſcieret rem illam non eſſe illius cõtra quem decretum fuit interpoſitum. egregia q. c.72.n.4

Præſcriptio qualitatis per quam res deterior fit facilius admittitur, quàm præſcriptio per quàm res tota aufertur. cap.78.n.2

Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeßione ciuili, ſed naturali detentatione contenta eſt. cap.81.n.20

Præſcriptio procedit quando uxor uiro rem alienam donauit etiam ſi uir eam uxoris eſſe, & ſic donationem quo ad transferendum dominium non ualuiſſe, exiſtimaſſet. contra Doct. cap. 79.n.5

Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo ard.q. cap.81.n.11

Præſcribatur ut per decennium uel aliud etiam breuius tempus ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcentis induci poteſt. cap.76.n.9

Præſcriptione cõpleta ceſſat reſtitutio primò in præſcriptione centũ annorũ, deinde etiã in præſcriptione.40. annorũ tertiò & in præſcriptione 30. annorũ quartò etiã in pſcriptione ordinaria hæc oĩa cõtra cõm cũ multis tñ. c.75.n.3

Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs, quæ ſunt modici præiudicij licet poßidens haberet ſcientiam iuris alieni. cap.87.n.6

Præſtationum annuarum liberati breuiore tempore quàm immemoriali cõtingit cũ Aymo. contra plures. c.83.n.38

Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo cap.87.n.11

Præſcrip. 30. annorum iure. ff. erat incognita. cap.73.n.8

Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi ueniam ætatis contra Romanum. cap.82.10

Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo & cum ſcientia rei alienæ noua declaratio. cap.65.n.15

Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facti poſt longum tempus in ijs quæ ſunt modici præiudicij. cap.87.n.2

Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ cõtra communem. cap.52.n.14

Præſcribit annis 30. emens rem filij in qua pater habebat. uſumfructum. cap.81.nu.9

Præſcriptio quare non currat ſine titulo in redditu alcaualarum. cap.78.n.3

Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obligatio naturalis ſi qua ſupereſt, inutilis eſt, quo ad effectus iuris ciuilis. cap.74.n.3

Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum, contra Bal. cap 54.n.13

Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio. egregia pugna. cap.75.n.1

Præſciptio tam impeditur ex uno uitio quàm ex multis cum quibuſdam contra alios. cap.73.n.16

Præſcribere poſſum ſine titulo in caſu hic relato. ca. 68.n.2

Præſcriptio 30. annorum ceſſat in ſpurio, qui diſpenſationem illegitimam impetrauit eiuſque uirtute bona patris poſſedit. egregia q. cap.81.n.18

Præſcriptioni immemoriali non nocet initium uitioſum. cap.81.n.16

Præſcriptio iuris, eſt probatio etiam ubi requiritur probatio inſtrumentorum. cap.105.n.15

Præſcriptio non eſt pœna etiam ſi currat contra ſcientem contra com.opi. cap.55.n.21

Præſcriptio ſine titulo legitimo & cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis, nouæ declarationes. cap.65.n.16

Præſcriptio aſſimilatur iuri accreſcendi. cap.59.n.5

Præſcriptio, quæ currit contra ignorantem non eſt pœna contra communem opi. cap.55.n.17

Præſcriptionum leges nos ex noſtro conſenſu ligant, ſicque naturaliter et ueluti ex contractu. cap.52.n.9

Præſcribi qui rẽ ſuã patitur, eã cõcedere uidetur. c.52.n.3.

Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio, qui bona patris uirtute illegitimæ diſpenſationis poßidebat. cap. 81.n.19

Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt, non præſcriptio. cap.83.n.22

Præſcribi poteſt tempore immemoriali ut appellationes etiam ultimæ non ad regem, ſed ad aliquem magnatem deferantur, contra nouiß. cap.82.n.8

Præſcriptio 30. annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex confectione inuentarij, quàm ſi illud non confeciſſet. contra Alex. Iaſ. Fel. & Bald. cap.73.n.15

Præſcriptio forenſes colletandi breuiore tempore quàm immemoriali contingit, cum multis cõtra multos. c.83.n.37

Præſcriptio ordinaria non ceſſat propterea quod ſit præſumptio iuris contra poſſidentem. cap.83.n.21

Præſcriptio aßimilatur alluuionis acquiſitioni. cap.59.n.6

Præſcriptio eſt aduentitium lucrum. cap.59.n.7

Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis. cap.51.n.23

Præſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem. ardua q. c.52.n.1

Præſcriptio capit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloſ. Bal. Fulg. & Barb. cap.52.n.15

Præſcriptio an ſponte patienti accidere dicatur, ardua q. cap.52.n.16

Præſcriptio quare inuenta. cap.57.n.13

Præſcribi an poßint quæ imperatori reſeruata ſunt, contra nouiß. cap.22 n.18

Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs, quæ ſunt modici præiudicij licèt poßidens haberet ſcientiam iuris alieni. cap.87.n.6

Præmium pinguius præſtandum eſſe interpretamur ob facinus memorabile. cap.90.n.7

Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum. cap.56. num.1

Præſcriptionum materia quatuor principijs ſeu elementis conſiſtit. cap.51.n.2

Præſcrip. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis, principibus, priuatis hominibus. cap.51.n.36

Præſcriptio & uſucapio an differant inter ſe. cap.51.n.8

Præſcriptio triginta annorum iure digeſtorum non erat cognita. cap.51.n.27

Præſcriptionis continuatio facilior, quàm inchoatio. cap.59. num.3

Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo. cap.87.n.11

Præſcriptio & conſuctudo differunt. ca.83.nu.30
Præſcribi an poßit ius ſuperioritatis.ard.q. ca.2.n.14
Præſcriptio quare introducta. cap.31.n.9.
Præſcriptio cum mala fide quare non ualeat. cap. 32. numero 8
Præſcribi poteſt ne Papa quid arduum in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſilio. cap. 23. numero 4
Præſcriptio ſine titulo & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſibus hic delatis, nouæ declarationes. cap.65. numero 19
Præſcriptionum materia ſummi momenti eſt. ca.51.n.1
Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus ut ſecundum æquitatem iudicet, ardua. quæſtio. cap. 52. numero 20
Præſcriptio interdum occidit non transfert ius. cap. 68. numero 4
Principia qualia ſunt, talia ſunt principiata. capitulo 7. numero 6
Præſumuntur ètiam ea, quæ ſunt facti poſt longum tempus in ijs, quæ ſunt modici præiudicij. cap.87. nu.2
Principia ut ſunt ita & principiata. ca.47.nu.10
Principiata ſunt talia, qualia principia. cap.56.nu.12
Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantum iuri naturali uel gentium, reliqui principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum. ca.26. numero 15
Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt. cap.8.nu.2
Princeps merus & legitimus. ca.1.n.2
Princeps legitimus non merus. cap.1.nu.3
Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quàm rerum, contra Iſerni. ca.5.nu.28
Principem poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius. cap.5. numero 10
Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poßit de plenitudine poteſtatis.ard.q. cap.5. nu.15
Principes imperio abutentes an poßint per Papam priuari principatu. cap.8.nu.20
Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiam ad agendum adeo ut nec de poteſtate abſoluta poßit ab eo diſcedere. cap.3. numero 1
Princeps nec poſtquam accuſator deſtitit, poteſt pœnam legis minuere, quæ imponi debeat, ubi accuſator non eſſet. contra nouiß. cap.15.nu.5
Princeps bis aut pluries quando poßit ciues collectare. ca 8. numero 1
Principum, regum, imperatorum poteſtas non eſt legibus ſoluta aut anormala. contra nouiß. cap.4.nu.10
Principem captum an ciues redimere teneantur. cap. 7. numero 6
Principis homines, ciues non recte appellari. contra Afflictũ. cap.8.nu.9
Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rẽ ſubditi ſine cauſa.ard.q. ca. 15.nu.1
Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit. ca. 5. numero 25
Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionem.contra doct. ca.4.nu.9
Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata.ard.q. ca.4.n.11
Princeps regalia alienare nequit in enorme nec etiã in mediocre damnum regni.contra nouiß.et quid ſi leuißimum eſſet damnum. cap.5.nu.23
Princeps rem ciuis etiam tempore neceßitatis uendere non poteſt, & quid ſi ſit extrema neceßitas. ca.6.nu.5
Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti. ca.3.nu.4
Princeps non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore ordinatũ mutare.contra doct. cap.5.nu.21
Principes boni ſunt à Deo. ca.21.n.9
Princeps cum incapace ſcienter contrahendo eum habilem facit. cap.3.n.7
Principes oppidum alienare etiam ſuprema iuriſdictione retenta non poteſt.contra nouiß. ca.5.nu.3
Princeps, nec unum aut certos ciues poteſt alienare, nec uniuerſos.contra doct. ca.5.nu.11
Principales conuentiones non habere uim legis.contra communem opi. cap.3.nu.5
Princeps etiam ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare. contra quam plures doct. cap.4.nu.4
Princeps ſubeſt legibus. cap.1.nu.19
Principis præceptum notoriè iniquum non exequit. cap.2. numero 12
Principatus eccleſiaſticus ad populorum utilitatem eſt. ca.1. numero 26
Principum triplex diſtinctio. ca.1.nu.1
Principem legibus ſolutum eſſe, ut intelligendum? egregia. quæſt. ca.26.nu.13
Princeps quoties poteſtate ordinaria uti poteſt, toties et plenitudine poteſtatis contra quam plures doct. cap. 26. numero 19
Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, et gentium ciuili ligantur. cap.51.nu.30
Principes & magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo. cap.21. nu.11
Princeps legitimus leges ferre poteſt. cap.1.nu.6
Princeps legibus ſubeſt iure naturali, diuino, & poſitiuo. cap.45.nu.3
Princeps dum legibus abutitur, nunquam præſumitur iuſta cauſa motus. cap.41.nu.27
Principi imperio abutenti cui occurri non poteſt in uim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt & debet in uim naturalis defenſionis. cap.41.nu.26
Principes ſunt Dei miniſtri. in præfa.n.139
Princeps iure naturali ciues ab omni læſione tueri tenetur. cap.51.nu.72
Princeps ciues etiam ob publicam neceßitatẽ perpetuè alienare non poteſt. ca.64.nu.37
Principes an ardua poßint ſine procerum conſilio expedire, ardua.q. cap.23.nu.1
Princeps ex iuſta cauſa defenſionem tollere poteſt in criminalibus? plures ardua q. cap.36.nu.1
Princeps ſubeſt legibus. cap.26.nu.7
Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat. cap.31.nu.24

Principi

Principi an ſit plenitudo poteſtatis. ca.26.n.22

Principes & magiſtratus alij ſunt à Deo. cap.21.nu.10

Principes mali & boni à Deo eſſe, ut intelligendum? nona declaratio. ca.21.nu.12

Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis uti uideatur. ca.26.num.8

Principes an poßint leges mutare. ca.2.nu.19

Principis non erit miſerrima conditio, licet nequeat oppida alienare contra doct. cap.4.nu.8.

Principatus intuetur meram ciuium utilitatem, non principum. cap.1.num.10.

Principum creandorum, aut legum finis populorum utilitas. cap.1.nu.24.

Princeps non poteſt facere ſupra ius, nec contra ius. contra doct. cap.15.nu.3.

Princeps non eſt cauſa cauſarum, ſed ſolus Deus, contra doct. cap.15.nu.2.

Principum de poteſtate diſputare non eſt inſtar ſacrilegij. cap.15.nu.4.

Princeps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpectet ardua quæſtio. cap.8.nu.33.

Princeps agere poteſt & debet pro uexatione, aut damno ciuibus ſuis illato. cap.8.nu.14.

Princeps eſſe deſinit, qui ſit tyrannus. cap.18.nu.10.

Princeps nobilibus prohibere ne nubant, nõ poteſt. cap.17.num.9.

Principi quod placuit, ita demum habet uim legis, ſi populo utile ſit. cap.2.nu.3.

Princeps tyrannicè aut perperam regens, an ipſo iure deſinat eſſe princeps. cap.3.nu.19.

Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt contra nouiß. cap.15.nu.10.

Princeps ex bello an ſit legitimus. cap.1.nu.5.

Principum placita, quę non recedunt à iure naturali uel gentium, legis ciuilis uim non habent, ut inductiua, ſed ut declaratiua. cap.2.nu.10.

Principi à populo data poteſtas reuocari nequit, fallit in tribus caſibus. cap.1.nu.8

Principis theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe. cap.105.nu.24

Princeps illegitimus. cap.1.nu.4.

Princeps eſt legum miniſter, ſicque eis ſubeſt. capitulo 1. numero 14

Principum placita quando habeant uim legis. capitulo 2. numero 4

Princeps continetur appellatione magiſtratuum. cap. 1. numero 18

Princeps res regiæ coronæ non alienat, niſi in caſibus. ca.4. numero 5

Princeps poteſtate ordinaria uti intelligitur quãdo ſolitum ordinem in iudicijs non ſeruat, contra Glo. Abb. & Mar. Maut. ca.26.n.24

Princeps liberum rerum noſtrarum uſum, aut etiam abuſum impedire an poßit? cap.17.nu.1

Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus procedit, quàm reliqua omnia. cap.41.n.39

Princeps an poßit remittere talionis pœnam, uel aliam parti debitam, ard.q. ca.24.nu.21

Princeps in cauſa propria iudex eſt, & executor. cap.45. numero 8

Principatus deificus. cap.47.nu.4

Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi. ca.47.n.13

Principes cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolum naturaliter, ſed ea naturalis obligatio efficax omnino eſt. cap.51.nu.29

Princeps ſine iuſta cauſa diſpenſare nequit. capitulo 41. numero 28

Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ardua q. cap.45. numero 12

Principatus quadripertitus. cap.47.nu.2

Principatus & iuriſdictiones ut ſint, neceſſarium non eſt, ſed tantum utile. cap.41.nu.41

Princeps quantam ſuorum curam habere debeat. cap.42. numero 3

Princeps ſufficienter à populo dotatus, nil ultra exigere poteſt. cap.43.nu.6

Principatus, imperium, regnum dici poſſunt de iure ciuili, et de iure gentium & de iure diuino. in præf.nu.117

Princeps ex cauſa iuſta præſumitur procedere quò ad ſubditos, non quò ad alios.

Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu. cap. 47. numero 5

Princeps ſubeſt legibus ciuilibus etiam a naturali uel diuina differentibus contra nouiß. cap.45.nu.10

Principatus ad ciuium utilitatem. cap.42.nu.2

Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt trifariam. cap.45. numero 7

Princeps cum ſit tyrãnus ciuibus quale ſuperſit remedium. contra nouiß. cap.22.nu.6

Principatus ad utilitatem ſubditorum inuentus. in præfa. nume.102

Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quò ad pœnam contra nouiß. & quò ad pœnæ executionem, contra eoſd. cap.45. numero 9

Princeps an ſit legibus ſolutus ard.q. ca.45.nu.1

Præſcriptiones nunquam fuiſſent, ſi ius ciuile non eſſet. ca.51.nu.25

Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario, et ſic poſitiuo, non de iure gentium primæuo aut naturali. cap.41.nu.29

Principatus et iuriſdictio iuri naturæ aduerſant. c.41.n.37

Princeps quare nequeat contractum ſuũ uiolare. c.26.n.16

Princeps etiam de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa nõ poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitum mutare. ardua q. cap.5.nu.22

Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur. contra communem opi. cap.3.nu.2

Princeps fœmina pro ſe dotanda an ciues poßit collectare? ardua.q. cap.7.nu.5

Princeps ciuibus iuſſit ut ſe redimerent, eos in ſuos recepturus, nunquam à regia corona ſeparaturos policitus, an cõtrarium facere poßit de plenitudine poteſtatis? ardua. q. cap.5.nu.14

Princeps neceßitatis ſuæ cauſa ciues alienare non poteſt contra plurimos docto. fallit in uaſallis feudatarij uel feudo ſimilibus. cap.5.nu.9

Principem non poſſe unum oppidum aut urbem alienare, contra quam plures Doct. cap 3.n.8
Priuatio quę nunc eſt, non præſumitur in futurum ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiue. cap.105.n.3
Priuilegijs quando prȩiudicet diſpoſitio generalis. cap.26. num.4
Priuilegium præſumitur ex longo tempore. cap.62.n.6
Probatio leuior ſufficit incidentibus. cap.51.n.18
Probationes, ſufficit, ut a communiter accidentibus concludant. cap.85.n.14
Probatio nulla concludit indubitanter, ſed ſolum præſumptiuè. cap.14.n.2
Probantur indicijs bona, uel mala fides, metus & dolus. cap.58.nu.8
Probationum ſpecies nulla eſt, quæ neceſſariò concludat, ſed tantum contingenter. cap.83.nu.32
Probatio leuior ſufficit in aliquibus. ca.63.n.10
Probationes coniecturales ſufficiant in antiquis. cap.84. numero 17
Probationes, ſufficit, ut concludant ueriſimiliter. cap.90. numero 10
Proditio irreparabilis. cap.32.nu.7
Prodigere licitum. cap.9.nu.18
Prodigaliter uiuenti non datur curator cum commu. contra plures. cap.37.nu.8
Prodigere noſtra fas eſt. cap.11.nu.3
Prodigere noſtra poſſumus. fallit in.3. caſibus, cap.17.nu.2
Prodigere ſua quiſque poteſt. cap.37.nu.3
Prodigaliter uiuenti non datur curator. cum communi contra plures. cap.106.nu.7
Prodigere bona ſua cuique liberum eſt. cap.106.nu.3
Prodigere nullus præſumitur. cap.57.nu.7
Prodigere noſtra poſſumus. cap.52.nu.8
Prohibitus habere prædia in territorio, non ueatur ſi ea illico ſit uenditurus. cap.32.nu.3
Progreſſus præſumitur talis, quale initium. ca.58.nu.4
Pupillus non poteſt habere malam fidem. cap.71.nu.4
Publica utilitas reparanda non quorundā impenſa, aut damno, ſed uniuerſorum. in præfa.nu.31
Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimam habenti querela nulla competebat per l. humanitatis licet iure auth. aliud inductum. contra comm. cap.107.nu.32
Publicum utile quid uideatur, utque priuato commodo præferatur? cap.8.nu.34
Pupillo non nocet tutoris mala fides. cap.71.nu.3
Pupillaris fieri poteſt exhæredato. cap.107.nu.9

Q

QVERELAM non exhæredatio producit ſed inofficioſitas. cap.107.nu.19
Querela ſupponit teſtamenti ualiditatem. ca.107.n.36
Qualitas adiuncta uerbo intelligitur ſecundum tempus uerbi. in præfa.nu.33

R

RATIO *affirmatiua, an negatiua ſit efficacior? ardua. q.* cap.30.nu.22
Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio, licet ratio in lege non eſſet expreſſa. contra Galiaulam. cap.10.nu.31
Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſſat. contra doctores. cap.46.nu.4
Ratio elegans. cap.16.nu.12
Ratio expreſſa in lege, pro lege eſt. c.137.nu.4
Ratio expreſſa in lege eſt uerè lex. cap.57.n.15
Ratio noua. cap.76.nu.6
Ratio expreſſa in lege habetur pro lege. cap.106.nu.4
Ratio expreſſa in lege pro lege habetur. cap.85.nu.3
Ratio communes improbatur. cap.94.n.19
Ratio expreſſa in lege pro lege habetur. cap.97.nu.6
Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus. in præ.n.119
Regis & tyranni differentia. cap.42.n.4
Regis uerum trophęum eſſe omnibus parem. in præfatio. numero 91
Regna, imperia, & principatus inſtabiles. in præfa.nu.43
Regalia interdum alienātur. cap.31.nu.34
Regnum ſucceſſione à tempore immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorum arbitrio. cap.82.nu.6
Regno uacante, uel imperio ciues poſſunt regem ſibi eligere. cap.22.nu.3
Rex præſumit quæſiſſe intuitu dignitatis & taliter quæſita non poteſt alienare. cap.105.nu.28
Regem eligere poſſe ciuitates. contra nouiß. ca.21.nu.8
Reges ſunt de iure gentium. cap.1.nu.25
Regibus aut magiſtratibus ſubeſſe non eſt neceſſitatis præciſe. in præfa.nu.125
Regnum & rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia. in præfa.nu.107
Regula quando fiat. cap.105.nu.39
Regnum an ſit iuris diuini. in præfa.nu.106
Rex eſt propter regnum, non regnum propter regem. in præfatio.nu.104
Regnum eſt iuris gentium. in præfa.nu.105
Reges prius quàm leges ſcriptæ. in præfa.nu.108
Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum. in præfa.nu.112
Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum. in præfa.nu.113.
Reges quare inuenti. in præfa.nu.120
Reges quare non habeant, aut egeant bruta. in præfatio. nume.124
Regina Amazonum pretio emit Alexandri congreſſum. cap.48.nu.6
Reges creatos ſubditorum gratia. cap.82.nu.2
Reipublicæ quantum debeamus. cap.16.nu.14
Rei uendicatio non datur domino rei præſcriptæ contra tertium poſſeſſorem. contra doctores. cap.54.nu.12
Rei appellatione omnes ſuæ partes continentur. capitulo 7. numero 16
Reipublicæ utilitas priuato commodo præferendo. cap.5. numero 16
Remiſſio facilior quàm noua conceſſio. cap.53.nu.6
Remunerationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet. contra nouiß. cap.5.nu.2
Renunciare poſſumus noſtris utilitatibus. capitulo 42. numero 6
Repudiatio quando facta uideatur. cap.94.nu.2

Reſtituendi obligatio non tollitur exceptione. capitulo 55. nume. 16

Reſtitutio non conceditur domino rei præſcriptæ. contra doctores. cap.54.nu.11

Reſtituendi obligatio non perimitur præſcriptione. cap.55. numero 9

Reſtitutio ceſſat interdum etiam ſi acquiſitio fiat ſine domini uoluntate. cap.48.nu.38

Reſtituitur difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia. cap.48.nu.11

Reſtituere non tenetur quod à uiro ſecum congrediente accepit uidua, aut uirgo, aut nupta. cap.48.nu.13

Reſtituendi obligatio perimitur, quando præſcriptio currit contra ſcientem & patientem. ard.q. ca.55.nu.12

Reſtitutio ceſſat ubi eſt legitima acquiſitio. capitulo 48. numero 37

Reuocabilis eſt omnis conceſsio facta ad concedentis utilitatem. cap.47.n.12

Romanorum mores in deterius. cap.20.n.33

Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquando uſus fuerit contra Bald. & Mar.mant. cap.26.n.25

Ruina Thebarum & Troiæ. cap.20.nu.35

Ruina multarum urbium. cap.20.n.36

S

Scientia quantum diſtet ab ignorantia quoad præſcriptionē. cap 65.n.12

Scripturæ clauſula de conſuetudine tabellionum apponi conſueta inutilis eſt in tribus caſibus. cap.33.n.27

Scriptura an obliget quo ad clauſulas quę iniuſſu partiū ſed de conſuetudine tabellionum apponuntur. ardua quæſtio. cap.33.n.25

Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret non ultra an ea proteſtatio proſit. ardua.q. cap.2.n.9

Scripturæ interuentus an ex tempore longo præſumatur. ardua.q. cap.64.n.8

Sententię quæ enarrat acta proceſſus ſtatur, licet aliter de actis non appareat, etiam ſi non ſit actum uetus. cap.39. num.12

Sententia quæ continet relationem actorum creditur, licet aliter de actis non appareat. cap.39.n.8

Sententia etiam nulla dat titulum ad præſcribendum. cap.67.n.1

Sententia ut feratur parte pręſente uel ut poſtea ei notificetur, paria ſunt. cap.39.n.11

Seruitutis ad præſcriptionem non eſt neceſſaria tituli allegatio. contra communem opinionem concluſiones quatuor. cap.65.n.7

Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit niſi tempore immemoriali. cap.83.n.25

Seruitus diſcontinua an præſcribatur longo tempore uirtualiter per tituli allegationem, quod non cum communi opi. quando ille ſimpliciter ibat non utens ſeruitute ſibi debita. cap.84.n.5

Seruitus mala eſt, ſed maioris mali uitandi cauſa iure gentium introducta. cap.9.n.4

Seruire hebetiores an prudentioribus uideantur naturaliter. cap.9.n.3

Seruire cæteris mortalibus hominum nulli à domino Deo creati. cap.10.n.12

Seruitutis imago eſt, alienę dictioni ſubeſſe. cap.82.n.14

Seruus domini ſalutem ſuæ pręponere debet. cap.11.n.4

Seruus delicto affectus fugere poteſt tutus in conſcientia. cap.10.n.3

Seruus bello captus tutus erit, ſi fugiat etiam in conſcientia eſtq; egregia.q. cap.9.n.21

Seruus pœna an teſtari poſsit. cap.10.n.15

Seruus dominatus fugere in conſcientia non poteſt ſecundū nouiſs. nos contra. cap.10.n.1

Seruitute utens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide. cap.81.n.5

Seruitus habens cauſam continuam uel quaſi longo tempore habens uero cauſam diſcontinuam tempore immemoriali præſcribitur cum communi. cap.84.n.6

Seruitus ſine titulo an præſcribatur egre.q. cap.78.n.5

Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus. egregia. q. cap.10.n.13

Seruus an reipublicæ cauſa abeſſe poſsit. cap.10.n.14

Seruitus quadruplex. cap 9.n.2

Seruitus an cauſetur ex bello etiam iniuſto. egre.q. c.9.n.14

Seruitus uoluntaria. cap.9.n.10

Serui fugientes an ſui iuris fiant. cap.82.n.11

Seruus qui ſponte uendidit ſe ſe deterioris conditionis eſt quā reliqui ſerui. cap.82.n.16

Seruus an naturaliter & quo iure obligatur. cap.10.n.16

Seruitutis onera. cap.82.n.15

Seruitus eſt contra naturam. cap.82.n.13

Seruus homo iure naturæ non eſt. in præfa.n.9

Sermo quando intelligatur de prima uice. cap.30.nu.15

Similitudo eccleſiæ militātis ad eccleſiā triumfantē. cap.21. num.26

Socius quādo ex ſocietate quæſiſſe præſumatur. c.105.n.27

Socium itineris defendere non ſecus quàm rempublicam tenemur. cap.16.n.18

Socratis locus. in præfa.n.75

Socium deſerere periclitantem turpe eſt. c.13.n.14

Solennitatis extrinſecæ interuentus licet non pręſumatur ex aſſertione partium, præſumitur tamē ex aſſertione ſententię iudicialis. cap.39.n.13

Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei eccleſiaſticæ alienationem. cap.63.n.4

Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis, idem ſi non erat ueriſimilis. cap.64.n.15

Solennitas extrinſeca ex tempore longo cum alijs adminiculis præſumitur uel ſine alijs adminiculis. ar.q. ca.64.n.7

Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore, quando nec ueritas locum poſſet habere. cap.64.n.14

Solennitas extrinſeca requiſita ob bonum publicum an præſumatur ex longo tempore. cap.64.n.13

Solennitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij. cap.64.n.10

Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea inſtrumentum non meminit, præſumitur ex longo tempore, ardua.q. c.64.n.32

Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe, niſi

probetur. cap.84.
Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur ſi ei partes renuntiauere. cap.64.n.17
Solennitas abundans non nocet. cap.32.n.1
Solennitas extrinſeca pręſumitur ex longo tẽpore.c.64.n.6
Sortis iudicium quando licitum. cap.49.n.19
Spes improba eſt ad hęreditatem uiuentis. cap.48.n.24
Spoliato agenti remedio recuperandæ quando poßit opponi remedium ſententię, ardua q. cap.86.n.17
Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure, regula cum 14. limitati onibus. cap.86.n.19
Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio & iure communi. cap.102.n.8
Spurius qui habet bona patris nec fiſco denuntiat, tutus non eſt. cap.102.n.24
Spurius bona ſibi à patre donata retinens an ſit tutus in foro animæ. cap.102.n.22
Spurio hæreditatẽ reſtituẽs nõ peccat cõ. nouiſ. c.102.n.23
Spurius quis dicatur. cap.102.n.7
Spurius nil capit à patre uariæq; ampliat. cap.102.n.9
Spurius ex interuallo capere iure regio non poſſe res patris clerici, contra nouißi. cap.102.n.21
Statuti mens ſequenda ſpretis uerbis, egregia quęſtio. cap.31.n.36
Statutum fœminas dotatas excludens intelligitur quò ad ſucceßionem eorum qui dotare tenebantur. cap.32. num.4
Statutum à ſuperiore confirmatum quando municipes poſſint reuocare. cap.34.n.2
Statutũ ne in forenſes immobilia alienentur, non comprehendit domunculam. cap.34.nu.1
Statutum quod uno delinquente cæteri de familia patiãtur, an ualeat ardua q. cap.32.n.16
Statutum ut mortua uxore maritus lucretur dotem, an locũ habeat quando maritus & uxor ſimul perierunt ard.q. cap.32.n.15
Statutum dotem marito concedens uxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonij. cap.35.n.1
Statuti etiam iurati nociui libera tranſgreßio. cap.31.n.7
Statuta confirmata à ſuperiore an per ſtatuẽtes poßint reuocari. ardua q. cap.35.n.11
Statuta collegij confirmata per ſuperiorem an per collegas poßint reuocari ardua q. cap.35.n.12
Statuti iniqui tranſgreßio libera. cap.31.n.6
Stipendium denotat dignitatem mercenarij. in præfatio. num.80
Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tempore. ca.64. num.26
Subditi quando poßint in ſuam laxitatem ſeſe uendicare. cap.82.n.3
Succeßiones ſunt iuris ciuilis. cap.48.n.19
Succeßionum ius prius fuit ciuile quàm gentium. cap.54. num.5
Superioris factum meram inferioris utilitatem reſpiciens per ipſum inferiorem poteſt alterari. cap.35.n.13
Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipſemet actus. cap.64.n.9
Surdus & mutus non poßunt teſtari. cap.103.n.1
Surdus mutusq; natura ex diſpenſatione principis teſtatur cum Rom. Ale. Cyno. contra Cuma. Paul. Aret. Iaſ. & alios. cap.103.n.6
Surdus & mutus natura non teſtatur etiam ad pias cauſas cum Bal. Roma. Iaſ. contra Alex. & Decium. ca.103.n.7
Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter quod ſi ſuper naturaliter ſuſcitetur, tunc non eadem res, ſed alia noua uidetur. in præfa. nu.63

T

TACITVM interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentia eſt quàm expreſſum. cap.33.nu.26
Talionis pœna iuſta eſt contra nouiß. & approbata iure naturali & diuino & gentium & canonico & ciuili. c.24 num.16
Tempore ex longo præſumitur ratificatio. cap.61.n.15
Tempus longum inducit præſumptionem actorum, ut teneat ſententia. cap.63.n.1
Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem etiã ſi agatur de graui præiudicio. ardua quęſtio. cap.61.n.27
Tempus nil eſt, niſi nudum nomen, ſicque nil generat. c.56. num.6
Temporis immemorabilis uirtus. cap.84.n.14
Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam. cap.65. num.3
Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento contrarium. cap.64.nu.25
Tempore ex longo præſumitur conſenſus domini in uenditione rei empheriteuticę. cap.62.n.14
Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa. cap.64.n.28
Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri ſola principis conceſſione poſſunt ſiue titulus allegetur ſiue etiam ſolum tempus contra Curtium Alexan. Felin. & alios. ca.84 num.12
Tempus longum cum ſcientia & patientia inducit conſenſus authoritatis licentiæ præſumptionem. capitulo.63 num.14
Tempus antiquum quod dicatur magna uarietas. cap.39. num.20
Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis licet agatur de magno præiudicio contra multos, & præſumi filij conſenſum licet agatur de magno præiudicio, & aliæ tres concluſiones contra Doctio. cap.66.n.5
Tempus omnia transformat. cap.56.n.7
Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam contra eum qui fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare. cap.85.n.4
Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem thori. cap.61.n.26
Tempus non firmat uẽditionem factã ſine pretio. c.64.n.27
Tempus alit omnia. cap.56.n.5
Tempus omnia conſumit quo ad formam & corrumpit materiam ex qua rurſum aliud generatur. cap.56.n.10
Tempus antiquum facit pręſumi quod omnia ſolennia præceſſerant

ceſſerant ſententiam licet aliter de illis non appareat. & antiquum tempus dicitur decennium. capitu.18. num.39
Tempus an habeat uim inductiuam in præſtationibus temporis cuius uitij memoriam non ſit. cap. 83.nu.18
Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere aut fingere quàm ius uere inducere. ca.84.nu.9
Temporis diuturnitatis quadruplex effectus. capitulo 65. numero 2
Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in uxoris cõtractu, idem quoad conſenſum propinquorum. cap. 61. numero 13
Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum contra doct. & præſumi inſinuationem contra doct. ca.64 numero 11
Tempus longum facit ſuſtineri contractum illegitimum. ca. 61. nume.21
Tempus poſt longum præſumuntur ea quæ ſunt facti & quæ ſunt ſolemnitatis extrinſeca. cap.39.nu.9
Tempus quando extinguat ius. ca.65.n.4
Tempus pater ueritatis. cap.63.nu.8
Tempus immemoriale facit ut omnium poſsibilium concurſus præſumatur. cap.81.nu.7
Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet uim inductiuam. cum comm. ca.83.n.19
Tempore ex longo præſumitur auctoritas ſuperioris. ca.63. numero 3
Tempus omnium rerum ſepultura. in præfa.nu.38
Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi non facit. cap.64. nu.3
Terræ dominium probari niſi præſcriptione non poteſt. ca.51 numero 56
Terra fit pontus & è contra. cap.56.n.9
Terræ dominium non præſumitur niſi probetur. cap. 51. numero 15
Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in cõmuni cap.51.num.11
Teſtandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali deſcendiſſe. cap.100.nu.3
Teſtamẽto per errorem teſtantis uitiato hæreditas legitimis defertur cum comm. ca.102.nu.4
Teſtamentum an uacillet unius teſtis contradictione. ca.63. numero 11
Teſtamentum in quo filiusfa. fuit præteritus a patre an ualeat iure prætorio & eſt egregia q. cap.100.nu.1
Teſtamentum minus ſolenne ex tempore longo non ſumit uires, nec rumpit ſuperius, noua opinio. cap.64.n.22
Teſta. patris exhæredatione firmat, nõ ſecus quam filiorum inſtitutione. cap.107.nu.33
Teſtamentum in quo filiusfa. à patre præteritus fuit eſt ipſo iure nullum etiam antequam filius illud impugnet. ardua q. cap.99.n.1
Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat. cap. 63. numero 7
Teſtes requiruntur interdum.2. interdum.3. interdũ.5. interdum.7. interdum.64. interdum.72. cap.14.nu.3
Teſtis id tantum ſcire dicitur quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis. in præfa.n.116
Teſtis in re ſua ut quis ſit an admittatur. capitulo 35. numero 6
Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum communem uſum loquendi. cap.85.nu.21
Tyrannorum occiſio inculpata eſt. cap.8.nu.41
Tyrannis eſt regnum dolo aut ui quæſitum. capitulo 47. numero 3
Traditio ad præſcriptionem an requiratur, ardua q. cap.89. numero 1
Tyrannus quis. ca.50.num.2
Tempus nil eſt. ca.56.nu.15
Tyrannidis deſcriptio. ca.8.nu.35
Tyrannorum infælicitas. cap.8.nu.36
Titulus improbatus proderit interdum ad præſcribendum. ard.q. ca.79.nu.1
Tituli allegatio ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuã nil iuuat cum communi contra accurſi. capitulo 83. numero 39
Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur, admittitur probatio in contrarium. ca.84.nu.33
Titulus allegatus præſumitur contra facientem cum cõmuni. cap.84 nu.1
Titulus allegatus an poſt longum tempus præſumatur ad acquirendam ſeruitutem diſcontinuam ingens pugna. cap.84.nu.4
Titulus in præſcriptionibus an requiratur. cap.77.n.7
Titulus allegatus ex annuis præſtationibus non præſumitur, niſi eſſet uniformis. ca.84.nu.34
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra mulierem præſumitur. ca.84.nu.25
Titulus in conſuetud. non requiritur cum commu. cap.83. numero 29
Titulus ad præſcribendum de iure canonico nõ exigitur, ubi agitur de non magno præiudicio. cap.87.nu.8
Tituli allegatio aut probatio, non requiritur in præſcriptione immemoriali. cap.81.n.13
Titulus quando exigitur ad præſcriptionem, nõ præſumitur ex tempore longo etiam ſi agatur de leui præiudicio. cap. 58.nume.12
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra eccleſiam. cap.84.nu.26
Titulus allegatus an in ijs, quæ ſunt modici præiudicij præſumatur non tantum contra agentem, ſed etiam contra patientem. cap.84.nu.7
Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur, quam ſi allegetur. cap. 84.nu.32
Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus ſufficit ad præſcribendum. ca.69.nu.6
Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendum. cap.67. numero 3
Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem. capitulo 7. numero 8
Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentem in annuis præſtationibus longiſſimi temporis cum cõmuni, contra multos, & quid ſi ſit longum tempus. ca.84. numero 23
Titulus ad præſcribendum de iure canonico non exigitur ubi agitur de non magno præiudicio. cap.87.n.8
Titulus

Titulus an ex longo tempore an præſumatur ad præſcribendum. ard. q. cap.64 n.34

Titulus allegatus ex diutina poſſeſsione præſumitur etiam ſi agatur de præſcribendo dominio contra communem opin. idem & ſi agatur de præſcribendo uſufructu, contra communem opinionem. cap.65.n.8

Titulus reuocabilis ſufficit at præſcribendum. cap.67. num.4

Titulus in uſucapionibus, uel præſcriptionibus an requiratur noua traditio. cap.77.n.10

Titulus ad præſcribendum requiritur. cap.61.n.1

Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum, cum communi opi. cap.84.n 41

Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quẽ ſtat præſumptio iuris. cap.105.n.22

Titulus an de iure canonico in præſcriptione 30. annorum requiratur, cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem uehemens iuris præſumptio. cap.87.n.3

Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeſsionem in redditibus regalibus contra ipſum regem agentem. cap.84.n.13

Titulus qui ignoratur an ſufficiat ad præſcriptionem, ard. q. cap.69.n.1

Titulus an de iure canonico in præſcriptione 30. annorum requiratur cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem uehemens iuris præſumptio. cap.87.n.3

Titulus allegatus an poſt longam poſſeſsionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua. cap.84.n.8

Titulus præſumitur in poſseſſione uel quaſi poſſeſsione quæ nititur in facto uel factis aduerſarij, licet non præſumetur ſi niteretur in non facto ipſius. noua declaratio. cap.83.n.24

Titulus allegatus contra patiẽtem rem ſuam ab alio uti fruĩ non præſumitur per ſolum longum tempus, cum quibuſdam contra plures. cap.84.n 40

Titulus ex decennio non præſumitur ad uaſallagium, ſed ex tricennio. cap.64.n.36

Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione longiſsimi temporis. ardua q. cap.87.n 1

Titulum allegare neceſſe non eſt ubi eſt poſſeſſio immemorialis nume.10. contra plures cum communi. cap.84. num.10

Titulus non requiritur at præſcribendum in hoc caſu. ca.69. num.2

Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione longiſsimi temporis ardua q. cap.87.n.1

Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longiſsimum tempus. cap.39.n.17

Titulus illegitimus quando noceat præſcribenti. cap.69. num.5

Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum. cap.67. num.6

Tituli plures concurrunt ad præſcribendum. cap.67. num.7

Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſequẽ. & n.6. cap.68.n.5

Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra fiſcum præſumitur. cap.84.n.27

Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore. cap.61 num.5

Titulus allegatus poſt diutinam poſſeſsionem præſumitur in iudicio, ſiue petitorio, ſiue poſſeſſorio. cap.84. num.29

Titulus inutilis non nocet præſcriptioni etiam longiſsimi temporis. cap.81.n.18

Titulus allegatus non præſumitur ad excludendam proprietatem. cap.84.n.3

Titulus ſuppletur adiectione temporis. cap.51. num.20

Titulus præſumitur poſt longum tempus. cap.65.n.1

Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum. capitulo.67. num.5

Titulus allegatus an præſumatur. cap.61.n.2

Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum. cap.68. num.1

Tituli allegatio neceſſaria non eſt, poſt tempus immemoriale, cum communi. cap.84.nu.28

Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcriptionem ſiue res tradatur ſiue remittatur. cap.67.n.2

Tucididis ſententia. cap.29.n.23

Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli & quare. cap.105.nu.38

V

VARIARE an liceat in ultimis uoluntatibus. cap.94. num.3

Variæ conditionum ſpecies. cap.93.n.1

Vaſalli ut noceant ſibi in futurum cum quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurum obligatoria ſecundum communem opi. de cuius ueritate diſimitur. cap.83.n.27

Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneantur. cap.1.n.9

Vaſalli qui longo uel longiſsimo tempore uniformiter præſtiterunt dominis ſuis an et in poſterum tantum præſtare teneantur anceps pugna. cap 83.n.20

Vaſallorum intereſt dominum non mutare, ſicque inuiti nõ alienantur. cap.5.n.5

Vaſalli ſi dominis ſuis longo uel longiſsimo tempore annuum quid dominis ſuis uniformiter præſtiterunt, an ex titulo per eum allegato, an uerò ex tyrannide præſtitum ac extortum præſumatur ingens q. ca.83. num.26

Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe ueram cum commu. cap.83.n.17

Vaſallus & dominus an iudicentur à pari. cap.8. num.11

Vaſalli poſt annos etiam 30. quibus quid annuum & uniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant, an ad probandum cauſam illam non eſſe ueram admittantur. cap.83.n.18

Vaſallos an principibus uendere liceat ob publicam neceſſitatem. in præfa. n.30

Vaſalli an poſsint ex cauſa remunerationis concedi, licet ciues nequeant. cap.5.n.12

Vaſallo-

Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quo ad nobiles Hiſpaniæ. cap.84.nu.2
Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur. ca.11. numero 5
Vaſallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneatur. cap.6.nu.6
Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes ut in poſterum teneantur, oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria. cap.84.n.31
Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes uniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare, niſi probent eam cauſam ueram non eſſe cum Cor. contra Cynum. cap.83.n.16
Vaſalli an poſſint ſe tueri contra duces, comites, marchiones, aut nobiles alios Hiſpaniæ, quibus longo tempore id uectigal quod alcauala dicitur præſtiterunt. cap.84.n.22
Veneris cauſa quod dedit minor aut filiusfam. an ſit reſtituendum. cap.48.nu.14
Veroſimilitudo uerbis præfertur. cap.8 n.45
Veriſimilia pro expreſſis habentur, licet nec mente nec uerbis eſſent comprehenſa. cap.90.nu.2
Veroſimilia pro diſpoſitis habentur. cap.76.n.2
Vaſallus inuitus non alienatur etiam domino æquè bono, aut meliori. cap.5.n.6
Verba ſunt animi ſignum, non certitudo. cap.58.n.7
Verborum miniſterium. ca.52.nu.5
Verba cedunt menti in legibus & in hominibus. cap.30. numero 4
Verborum complexus mente fraudata non minuit, ſed anget legis uiolationem. cap.30.nu.11
Verba enuntiatiua non inducunt diſpoſitionem. cap.30. numero 8
Verbum perinde quid ſignificet. cap.103.nu.3
Verba enuntiatiua probant poſt longum tempus. cap.63. numero 13
Verba ſtatutorum reſtringenda quoties reſultaret abſurdus intellectus. cap.36.nu.6
Verba inuenta ut indicarent, non ut impedirent noſtram uoluntatem. cap.30. nu.5
Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt uoluntatis. ca.62.nu.18
Verba non inſpicienda, ſed mens. cap.43.n.4
Vicarius generalis alium vicarium generalem interdum creare poteſt. cap.31.nu.21
Victoria non eſt res poteſtatiua. ca.93.n.18
Victor extitiſſe quando quis uideatur in ludo ſchachorum, uel in congreſſibus & pugnis, ſeu certaminibus quæ Hiſpaniæ (iuſtas otorneos) appellamus. cap.91.n.8
Victor, qui extitit ſimul cum aliis non tanto præmio dignus eſt, quàm ſi ſolus uictor exiſteret. cap.91.n.6
Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo concepiſſe uidetur. cap.48.num.20. etiam ſi adultera eſſet. numero 21
Viduitatem uirgini inducere non licet nec perpetuam nec temporalem nec etiam momentaneam contra nouiſ. cap.94.nu.22
Vindicta aut defenſio quando intelligatur. capitulo 18. numero 22
Vindictæ ius competens non debetur de iure canonico. ca.28 numero 8
Vindicta etiam in continenti eſt peccatum in foro animæ. cap.19.nu.1
Vini effectus noxii. cap.19.n.13
Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore. cap. 61. numero 24
Vir bonus quis. ca.41.n.35
Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutii Scæuolæ brachium concremantis, quicquid diuus Aug. & Sotus interpretentur. cap.11.n.24
Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli. cap.11.n.26
Vitam pro parentibus exponere licet, & decet. cap. 11. numero 33
Vitam pro patria, periculo exponere licet, & decet. cap.11. numero 31
Vitam tueri & pericula abhorrere hominibus iure naturæ inſitum. cap.2.n.22
Vitia uirtutis ſpecie tegere, uenenum eſt ualidiſſimum. in præfa.nu.11
Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data. cap.11. numero 6
Vita mortalibus nihil charius. cap.18.nu.9
Vocabula rerum immutabilia. cap.8.nu 4
Volenti non fit iniuria, aut damnum. cap.48.n.12
Voluntarii actus pœnam aut præmium merentur, non neceſſarii. cap.21.n.20
Votum continentiæ præſumitur ex longo tempore. cap.61. numero 22
Vox populi, uox Dei, aut naturæ eſt. cap.11.nu.34
Vrbium ruinæ. cap.56.n.4
Vſuras recipere poteſt qui coactus mutuauit. capitulo 6. numero 8
Vtilitatis cauſa admiſſa, non ſunt ad contrarium conuertenda. cap.51.nu.64
Vtile nobis id quodlibet eſt. cap.17.nu.3
Vtilior pluribus maiore præmio dignus quàm qui paucioribus utilis eſt. in præfa.nu.101
Vulnerans unum dum alium uulnerare uolebat, an ordinariè puniatur. cap.19. nu.24
Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipſius uxoris. cap.104.nu.3
Vxor etiam adultera ex marito præſumitur concepiſſe. cap.106.nu.31
Vxor luxurioſè uiuens non amittit teſtamenti factionem. cap.104.num.4
Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti. capitulo 105. numero 7
Vxor etiam adultera præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti. cap.105.nu.30
Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet. cap.105.nu.16

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM.

abcdefghiklmnopqrſtuxyz aa bb cc dd ee ff.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

A B C D.

Omnes ſunt Duerniones, præter ff. Nn. & D. Terniones.

VENETIIS,

Apud Franciſcum Rampazetum.

M D LXIIII.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM LIBRI TRES.

AVTHORE FERNANDO VASQVIO A' MENCHACA PINCIANO HISPANO IVRECONSVLTO, IN SVMMO DOMINICAE REI PRAETORIO PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHOLICI SENATORE.

BIBLIOTECA … ROMA … TORIO.EMANVE

SVMMAE.

1 HOMO homini ut prodeſſe uelit de iure naturæ eſt.
2 Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.
3 Homo homini pnicies.
4 Adulatores principum humano generi peſtis nocentiſſima.
5 Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe.
6 Ariſto. impia ſententia.
7 Alexandri hiſtoria & tirannis.
8 Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior.
9 Seruus homo iure naturæ non eſt.
10 Hiſtoria Antigoni.
11 Vitia uirtutis ſpecie tegere uenenũ eſt ualidiſſimũ
12 Libri huius inſcriptio declaratur.
13 Oratio prima.
14 Oratio ſequens.
15 Iuſtitiæ commendatio.
16 Poteſtatis utriuſque finis.
17 Iuſtitiæ denegatio principibus periculoſa.
18 Maioribus maiora debentur.
19 Inuidia pares impetit.
20 Inuidia ſedatur uirtute.
21 Aequale nihil.
22 Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus uniuerſi expediebat.
23 Aequalitas inter homines an eſſe expediat.
24 Hiſtoria Licurgi.
25 Hiſtoria Curij.
26 Dominum habere nobiliorem confert ad dignitatem uaſallorum, & nobiliores habere ſubditos confert ad nobilitatem & dignitatẽ principis.
27 Chriſti in genus humanum beneficia. & nu. 28.
29 Iudices Hiſpalẽſes à rege electi digniores cæteris.
30 Vaſallos an principibus uendere liceat ob publicam neceſſitatem.
31 Publica utilitas reparanda non quorundam, impenſa aut damno, ſed uniuerſorum.
32 Dignior qui potentior.
33 Qualitas adiuncta uerbo intelligitur ſecundũ tempus uerbi.
34 Potentia nulla & finita exequantur.
35 Finitorum ſola remanet umbra.
36 Hiſtoria uariarum ciuitatum.
37 Fatiſcunt ſaxa & monumenta.
38 Tempus omnium rerum ſepulturam.
39 Fabulla Saturni.
40 Hiſtoria Archidami.
41 Hiſtoria Alexandri Magni.
42 Hiſtoria Antigoni Macedonum regis. et nu. 103
43 Regna, imperia, principatus inſtabiles.
44 Hiſtoria uariæ Priami & Creſi & Xerxis.
45 Hiſtoria Aeneæ.
46 Hiſtoria Romuli & Remi.
47 Hiſtoria Sceuolæ.
48 Hiſtoria Horatij.
49 Hiſtoria Tergeminorum.
50 Hiſtoria Craſſi.
51 Hiſtoria Creſi.
52 Hiſtoria Dioniſij.
53 Hiſtoria Annibalis.
54 Hiſtoria Fabij Maximi.
55 Hiſtoria Marij.
56 Hiſtoria Pompeij Magni.
57 Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ.
58 Hiſtoria Iulij Cæſaris.
59 Hiſtoria Priami, Hectoris, Polixenæ, Caſandræ.

60 *Hiſtoria Solonis & Crœſi.*
61 *Hiſtoria Epaminondæ.*
62 *Fabula Orlandi furioſi.*
63 *Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter, quod ſi ſuper naturaliter ſuſcitetur tunc non eadẽ res ſed alia noua uidetur.*
64 *Lazarus reſuſcitatus.*
65 *Animas mortales eſſe qui falſo crediderint.*
66 *Opinio Vaſteorum & Saducæorum.*
67 *Hiſtoria Socratis.*
68 *Mors quid ſit.*
69 *Mortui quo loco iacebunt.*
70 *Mors indiuidua.*
71 *Hiſtoria Diagoræ.*
72 *Animas in cœlum redituras aſſerentes.*
73 *Animas eſſe igneas.*
74 *Anaxagoræ hiſtoria & ſententia.*
75 *Socratis locus.*
76 *Fabula Panthoides.*
77 *Diuitiæ conferunt ad maioritatem.*
78 *Diuitiæ pariunt potentiam.*
79 *Potentiores digniores.*
80 *Stipendium denotat dignitatem mercenarij.*
81 *Pœna & præmio rempublicam contineri.*
82 *Hiſtoria Liſandri.*
83 *Deus præmium & pœnam probe diſpenſat.*
84 *Lucrum res efficaciſſima.*
85 *Dignitas pendet ab hominum opinione.*
86 *Populi uox & opinio maximam uim habet.*
87 *Labor præmio dignus.*
88 *Labores faciunt uiros celebres.*
89 *Hiſtoria & labores Herculis.*
90 *Hiſpaniarum rex ut præſus oneribus ita excellens honoribus.*
91 *Regis uerum trophæum eſſe omnibus parem.*
92 *Labores ut ad ueram gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxij ſunt.*
93 *Hiſtoria & error Pompeij Magni.*
94 *Labores an fugiendi.*
95 *Clerici monachis quare honoribus præferantur.*
96 *Gloria uera labore emenda.*
97 *Hiſtoria Adriani Imperatoris.*
98 *Periculum ubi maius ibi maior remuneratio.*
99 *Imperium quo maius eo maius periculum.*
100 *Hiſtoria regis cuiuſdam.*
101 *Vtilior pluribus maiore præmio dignus quã qui paucioribus utilis eſt.*
102 *Principatus ad utilitatem ſubditorum inuentus.*
104 *Rex eſt propter regnum non regnũ propter regẽ.*
105 *Regnum eſt iuris gentium.*
106 *Regnum an ſit iuris diuini.*
107 *Regnum et rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia.*
108 *Reges prius quàm leges ſcriptæ.*
109 *Deus olim mundum per ſe ipſum regebat.*
110 *Deus cunctis humanis præeſt & cunctorum author eſt.*
111 *Deo authore omnia fieri quo ſenſu accipiendum.*
112 *Feciſſe non tam uidetur qui iuſſus paret quàm qui iubet.*
113 *Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum.*
114 *Deum nullus mortalium uidet.*
115 *Humana cognitio eſt per aliquem ex quinq; ſenſibus corporeis.*
116 *Teſtis id tantum ſcire dicitur quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.*
117 *Principatus imperium regnum dici poſſunt de iure ciuili & de iure gentium & de iure diuino.*
118 *Ius gentium quid.*
119 *Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus lata uoce.*
120 *Reges quare inuenti.*
121 *Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu.*
122 *Humanum ingenium procliue ad diſſentiendum.*
123 *Magiſtratus quilibet large dicitur rex.*
124 *Reges quare non habeant aut egeant bruta.*
125 *Regibus aut magiſtratibus ſub eſſe non eſt neceſſitatis præciſe.*
126 *Quo maior adminiſtratio eo ſublimior adminiſtrans.*
127 *Doctores actu legentes præferuntur ijs qui actu non legunt.*
128 *Dignior eſt qui digniori loco præeſt.*
129 *Filius an ſit patri ratione officij præferendus.*
130 *Hiſtoria per Aulum Gelium relata.*
131 *Ciues an digniores quàm municipales.*
132 *Hiſpania digniſſima.*
133 *Loci conſideratio magni momenti eſt.*
134 *Hiſtoria Alexandri.*
135 *Dignior eſt is cui princeps magis fauet.*
136 *Doctor à Principe creatus reliquis ſublimior habetur.*
137 *Canonicus à Papa creatus reliquis ſublimior habetur.*
138 *Angelus quid ſignificet.*
139 *Principes ſunt dei miniſtri.*

VT HOMO homini ob eam cauſam tantum quòd is homo ſit cõſultum uelit in primiſque edocendo rationibuſq; prudentiæ tradendis naturę iuribus præſcriptum eſſe Cicero. 2. de finib. ſcripſit, qui 3. Tuſc. diuino quaſi (ut ſolet) afflatu ingeniis noſtris ſemina eſſe innata uirtutum ait, quæ ſi adoleſcere liceret; ipſa nos ad beatam uitam natura perduceret, † uerum nos cum primum magiſtris traditi ſumus, ita uariis inquit imbuimur erroribus, ut uanitati ueritas, & cæcis opinionibus confirmatis, natura ipſa cedat, nec aliorſum illud Auſonii

Homo homini ut prodeſſe uelit de iure naturæ eſt.

a Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.

3 Homo hominum pernicies. ſpectare uidetur ſic lamentantis, † pernicies hominum quæ maxima, ſolus inqnir homo alter, iamq; non poſſumus non dolere uehementer q iura naturalia quæ à ueridicis ac prudentiſsimis iureconſultis quaſi immutabilia tradita fuerant, quæq; fœlicitatem mortalibus præſe ferebant, exulare cogantnr ab orbe ferè uniuerſo exterminata, cũ innumeris aliis in rebus, tum maximè circa controuerſiarum illuſtriores

4 Adulatores principum humano generi nocentiſsima. † dum quaſi ſtipendiis ad adulandum, conducti ſcriptorum quiq;, eorum Principum à quibus aluntur geſta ut cunque noxia. Non excuſare modo uerum honeſtare, decorare ſummiſq; laudibus efferre nô nerentur ant pudent. quis enim ferat Ariſtotelis audaciam ne dicã inexpiabilem noxiam

5 Homines ingenii hebetioris ſeruos nô eſſe. 1. Politic. ſcribentis † hebetioris ingenii homines natura ſeruos aut ad ſeruiendum prudentioribus, natos uideri. † qua infauſta uoce Alexandri Magni à quo alebatur alienas

6 Ariſt. impia ſententia. urbes & regiones uniuerſum denique orbem armis infeſtantis funeſtam tyrannidem, non

7 Alexandri hiſtoria & tyrannis. ſolum defendere uerum commendare & laudare machinatus eſt. quaſi quas gentes urbes prouincias cladibus ille afficiebat eas iuuare ad cultioremq; uitam aut uiuendi modum redigere, & nô potius infernas ad umbras quaſi fulminibus adigere uideretur, atq nid peccauimus hebetiores. Deus enim fecit nos non ipſi nos. Vt iam de iſtorum & ſimilium pernicioſiſsima adulatione, illnd Ciceronis offi. 1. nierito iactare poſsimus, † Nullã eſſe Iuſtitiæ

8 Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior. peſtem capitaliorem quàm eorum qui cũ maximè fallunt aut lædunt id agunt, nt boni uiri uideantur, & ſi diis placet non pauci noſtrorum impiam illam Ariſtotelis ſententiam ſequantur. quanto iuſtius & ſanctius ueridici ac grauiſsimi iurecõſulti qui etiam † eos met

9 Seruus homo iure naturæ non eſt. qui iure gentium ſerui effecti eſſent, iuræ naturæ liberos permanſiſſe (in l. qnod attinet ff. de regulis iuris, & alibi ſæpe) ſcripſernnt.

10 Hiſtoria Antigoni. † quãtoq; ſplendidius & magis ingenuè Antigonus Macedonnm rex Philoſopho cuidam librũ quo de iuſtitiæ partibus agebatur ei pottigenti, erras inquit (ut refert Plntarchus in apoph.) qui cum me uideas alienas cinitates armis infeſtantem, de iuſtitia apud me diſſeras, † noluit enim ſuam tyrannidem & uiolen

11 Vitiã uirtutis ſpecie legere uenenũ eſt ualidiſsimum. tiam mentita uirtutis ſpecie tegere, in hoc ſaltem humano generi quàm Alexander & ſui adulatores officioſior, quod hominibus tantum, nô etiam ipſi iuſtitiæ bellum inferre properabat. Iuſtitiam enim bello & armis adorari feſtinat, qui uirtutis ueſtibus & tegminibus uitia induit, ut iam uera uirtus & iuſtitia hominibus non noteſcat, ſed uel lateat uel amb- bigua fiat. † quam ob rem de illuſtribus controuerſiis agere animus fuit, ſi forte huic humani generis laxitati, à potentiorum principum'ue illuſtriſsimis, adulatorum plerunque interuentu & opera, fatigatę, opem ferre aliquantulum poſſemus. circa controuerſa uero uſibuſq; forenſibus agitata & frequentia, uerſaturos, plerunq; nos ideò profitemur: q illa præceptore uehementer egere, hæc uberrimnm fructum eſſe allatura in comperto ſit. & propterea huic operi controuerſiarum illuſtrium aliorumq; uſu frequẽtium titulum inſcripſimus. 12 Libri huius inſcriptio declaratur.

Inter reliquas uero illuſtres controuerſias ab ea libet præfari qnæ die Februarii ſexto anno Domini M D LXIII. cœpta fuit Tridenti, cui nos interfuimus, quum à potẽtiſsimo Hiſpaniarum Rege ac domino noſtro Philippo ad ſacroſanctum œcumenicum conciliũ eo loci celebrandum miſsi eſſemus, die dicta ab Illuſtriſsimis Cardinalibus Summi Pontificis delegatis iuſſum fuit, ut doctorum ſinguli de articulo matrimonii tunc propoſito ſuas ex ſuggeſto ſolennes haberent orationes, quaternis claſsibus diſpoſiti, eo tamen ordine ut omnium primi Summi Pontificis, deinde Gallorum Regis atq; ita Hiſpaniarum Regis Catholici potẽtiſsimi doctores ratiocinarentur, noſtri qui primum dicendi locum poſt Summi Pontificis doctores ſibi deberi iure cõtendebant, noſtris prælatis hanc ad rem fruſtra requiſitis, hoc munus nobis per Herculem Pannianum Illuſtriſsimi Marchionis Peſcarienſis Vicarium delegarunt, atque ita ſimul cum Illuſtriſsimo domino Petro Gundiſaluio à Mendoça Epiſcopo Salmaticenſi adiui Cardinalem Mantuanum cõcilii præſidentem re ei enarrata nihil inquit iam immutari licet quia cum reliquis Cardinalibus & potiſsimum cum Cardinali Lothorigienſi (is enim tunc partes Gallorum agebat) is dicendi ordo præſcriptus fuit, adiui ſolus reliquos Legatos idemq; ferè reſponſum dederunt, petii ut dicẽdarum ſentẽtiarum princeps dies aliquãtulum differretur, quod non parum grauate (erat enim dies ſequens ad inchoandum definitus) conceſſerunt, quibus non abnegaſſent quin ſeruata doctoralis magiſtralibus'ne gradus prærogatiua & anterioritate ut quiſque eorum oraret condncibilis eſſe uideretur. Vnde Illuſtriſsimis Legatis 8. die eiuſdem menſis coactis habuimus hanc orationem, aſsiſtentibus Martino Gazelu Cath. regis Secretario & d. Hercule Paniano.

† In priuatis colloquiis quæ cum ueſtris dd. illuſtriſsimis, habuimus reſponſum fuit, non 13 Oratio prima.

noribus & maiora maioibus dantur, ab eo donantur, qui ſolus nouit congruentem ſuis têporibus generi humano exhibere medicinã. Vnde maiores debent eſſe potiores in portionibus percipiendis c. ſtatuimus, de maior. & obed & c. fin. de conſtit. fecit tex, in c. conſuluit. 74. diſtin. c. de multa, ad finem de præbendis, & c. ult. i. q. 2. & deniq; in omnibus ante ponendos eſſe maiores edocemur in l. nobiliores, C. de cõmer. & mercat. qua de re tradit multa Felinus in rub. de maior. & obed. col. 3. & Dominicus in c. i. i. diſtinct. & in c. quorundam, de elect. lib. 6. & ut maioribus maiora in reliquis omnibus ita, & loco ac ſede debetur prærogatiua in omni hominum cœtu ac conſeſſu, & hoc eſt quod Horatius in arte Poëtica cecinebat.

Singula quæq; locum teneant ſortita decenter.

19 Inuidia pares impetit. Nec † hiſce in prælationibus locorum concedendis ullum periculum inuidiæ aut liuoris eſt qui pares tantum non etiam maiores inſequitur, teſte Cicero. ſecũdo de Oratore inuident inquit homines maximè paribus aut inferioribus, cum ſe relictos ſentiunt, illos autem dolenr euolaſſe. ſed etiam ſuperioribus inuidetur ſæpe nehementer, & eo magis ſi intolerantius ſe iactant, & æquabilitatem communis iuris, præſtantia dignitatis aut fortunæ ſuæ tranſeunt: quæ res facilior eſt quando ſublimitas & potentia uirtute bellica aut alia ſimili cõparata fuit, nihil enim eſt quod æque remoueat liuorem ut teſtatur.

Claudianus in Stiliconis laud. 3.

20 Inuia ſedatur uirtute.

† *Nulli pars æmula deſuit unquam*
Quæ grauis obſtreperet laudis, ſtimulisq; malignis
Facta ſequebatur quamuis ingentia liuor
Solus hic inuidiæ fines uirtute reliquit.
Humanumq; modum, quis enim liueſcere poſſit
Quòd nunquam pereunt ſtellæ, quod Iupiter olim
Poſſideat cœlum, quòd nouerit omnia Phœbus
Eſt aliquod meriti ſpatium, quod nulla furentis
Inuidiæ menſura cadit.

Nec dubium eſt uirtute bellica Principes noſtros ſublimitatem & potentiã maiorẽ quàm reliqui principes acquiſiſſe, ſicq; inuidiæ labẽ poſt tergum reliquiſſe, & æquale nihil eſſe in orbe, ſumus ille parens & opifex Deus uoluit, ut & teſtatur.

Manilius lib. 4. Aſtro.

21 Aequale nihil. † *Eſt æquale nihil, terrenos aſpice tractus*

22 Homines † Quæ res conueniebat maximè ad decorẽ uniuerſi orbis & ad concentum ipſius, ut ad nutum imperantis reliqui omnes reliqua'ue omnia commouerentur non aliter atq; membra ad capitis imperium, aliter enim ſinguli homines ſeparatim per ſe nullum egregium opus perficere poſſent, ceſſaretq; decus uniuerſi, ut ex linguarum uariatione quæ contigit in turris Babylonicæ ædificatione illuxit, ut habetur in ueteri teſtamento. non eſſe in æquali fortuna ad decus uniuerſi expediebat. † Hinc apparet inuidioſam ſicq; breui repulſam fuiſſe illam omnimodam æqualitatem † quam inter ciues Licurgus Lacedæmonum dux (ut Plutarchus apoph. lib. i. author eſt) ſeruari uoluit, quam rem probè experti ſunt noſtri Indorum regionibus noui orbis ſubactis, ubi omnia ſunt ſylueſtria & ferè inſecta, nulla forma urbiũ aut ædificiorũ aut agriculturæ ex hominũ æqualitate, quæ effic it homines pigros ignauos manusq; ad labores minimè mouentes, adhuc tamen hæc æqualitas approbata reperitur † ex ſententia Curii uiri uitæ inculpatiſſimæ, de quo li. 6. apoph. Plutarchus ſic ait Curius deuictis Sabinis quum ex Senatuſconſulto ei ampliaretur agri modus quem conſumati milites accipere ſolebant, recuſauit, & gregalium portione cõtentus fuit, dicens eſſe malum ciuem cui non eſſet ſatis id quod cæteris ſatis eſſet. Cuius ſanè ſententiam prope eſt ut uiri boni & æqui probaturi ſint, cætera uerò hominum turba non utique.

23 Aequalitas inter homines an eſſe expediat.

24 Hiſtoria Licurgi.

25 Hiſtoria Curii.

Cùm ergo maioribus maiora præmia habita etiam gloriæ & honoris ratione debeantur. Princepsq; noſter cæteris omnibus principibus maior ſit poteſtate, ditione & imperio, ut cæteris omnibus præferatur par eſt. Quòd autem maior ſit cunctis mortalium qui non ſunt rerum inexperti notũ & plus quàm manifeſtum eſt, cum præter Hiſpaniam, Flandriam & bonam Italiæ partem ditioni & imperio ſuo ſubiectam præter Siciliam utranq; & alias quam plures inſulas ſibi obedientes, ſi ad nouum Indorum orbem ab Hiſpanis repertum cui ipſe dominatur reſpexeris, innumeraſq; ferè gẽtes & prouincias illas ſibi obtemperantes inuenies, ipſius imperium nõ ſolum longius latiusq; ſe ſe porrigere quàm aliorũ principum imperium qui nunc ſunt, ſed etiã omnium aliorum qui ab origine mundi unquàm fuerint, & in tam notoriis nulla probatione opus eſt. Sed tantum allegatione, quia notorium fide & uelocitate uincit & ſuperat omne genus probationis l. ſi adulterium cum inceſtu §. Idem Pollionis ff. ad legem Iul. de adulteriis, notorium enim ſeipſum oſtendit teſte Baldo conſil. 313. proponitur, lib. 2. ubi etiam ait quòd nulla tergiuerſatione celari poteſt, & tradit ipſe Bald. conſi. 21. proceſſus col. i.

col.i.lib.i.Abbas in c. fin.n.7. de maledi. An-
tonius Burgenſis in c.cum dilecti, col.10. de
empt.& uendi. Idem Burgẽſis in c.peruenit,
col.2.eod.tit.Bal.in l.ſi certis annis,C. de pa-
ctis Curtius Iunior cõſi.60.caſus, nu.5. Idem
Curtius conſi.61.habita,nu.7. Alexãder Imo
lenſis in l.qui bona §. de illo,ff. de damno in-
fecto Petr.Ancha.conſi.388.in caſu, Alexan.
in l.unica,col.9.C.ut quæ deſunt aduo.Bar.in
l.cum quid,col.fin.ff.ſi cer. pet.Alex.in l.ſi mi
norem, C. de in integrum reſt. Guido Papæ
conſi.42.credo,col.2. Bal.in l.Veniam, col.i.
C. de in ius uocando Felinus in c. de quarta,
col.pe.de præſcrip.Marcus Mantua locorum
communium lib.3.c.57.Bart.in l. certum §.i.
ff.de confeſſ. Alexãder in l.i.col.6.ff.de eden
do,Ludouicus Romanus conſi.77. pater reue
rende,in prin. Seyſell.in l.i. col.3. ff. de legi-
bus,Curtius Iunior cõſi.24.cum ſæpius,nu.2.

Nec putauerit quiſquam his impedimento
eſſe quod uulgo dici ſolet Romanorum Im-
peratorem totius mundi dominum eſſe, ſicq;
non poſſe non eſſe digniorem reliquis omni-
bus principibus,nam ad tam longè abeſt a ue
ro ut par ſit fabulis puerorum, aut aniculo-
rum nugis aut umbræ ſoliciti ſomni. quini-
mo nihil unquam dici aut cogitari poſſet
quod magis ex diametro ſummæ Dei omni-
potentis prouidentiæ,Iuſtitiæ,æquitati & bo
nitati aduerſaretur, Vt dicemus infra c.20.
ſicq; ut non ſit dominus totius mundi non ue
rior tantum,uerum longè quoque receptior
ſententia eſt, quam tenuerũt multi per nos
relati infra d.c.20. cum plu.ſeq. nec multum
mouere debent authoritates eorũ qui in con
trarium nituntur,nam unico hoc argumen-
to utuntur quòd Dominus noſter Ieſus Chri
ſtus fuerit inquantum homo dominus totius
mundi etiam in temporalibus, & quòd eius
Vicarius fuerit Papa tam in temporalibus
quàm in ſpiritualibus, & quòd in temporali-
bus Papæ Vicarius ſit Imperator ſicque me-
diante perſona Papæ ſit Chriſti Vicarius in
temporalibus orbis uniuerſi, ſed cùm ſit ue-
ra & communis Theologorum & reliquorũ
etiam ſententia Chriſtum ut hominem non
fuiſſe dominum (quia noluit) orbis in tempo
ralibus, ceſſat deriuatio quæ ab eo fiebat in
Papam & quæ à Papa fiebat in Imperatorem.
Neque etiam ad rem pertinet quòd quæ-
dam leges Imperatorum Romanorum eos ui-
deantur dominos totius mundi appellare,nã
ibi ſumitur pars pro toto ut in l.2.cum ibi ple
nè not.per Glo.& doct.C.de hære.inſt.uel eis
in hoc fides nulla adhibẽda eſt,nec enim uno
uerbo Imperium orbis potuerunt ſibi arroga
re,cum præliis atque uulneribus etiam unum
oppidulum non ſemel fruſtra adoriri cæpe-
rint, quæ omnia fuſius ubi ſupra. Nec ad
rem quoque pertinet quòd alius forte Rex
aut Princeps dixerit ſe eſſe aut fuiſſe in qua-
dam quaſi poſſeſſione prelationis,nam ea res
facti cum ſit,credenda non eſſet niſi proba-
retur, (id quod rectè fieri non poſſet cum fue
rit nunquam) l.i.& l.actor quod aſſeuerat,& l.
fin.C.de probat.l.qui accuſare C. de edendo
§. commodum, inſt.de interd. Quinimo etiã
ſi id aut unquam fuiſſet, aut fuiſſe gratis con-
cederemus,adhuc obeſſet nihil, quia ius in re
bus huiuſmodi quotidie oritur, & quotidie
finitur, ut ait tex. in l.i.§. interdũ ff. de uſufr,
ſicq; res denuò agenda eſſet, & talium euen-
tuum effectus finiuntur in actibus præſenti-
bus,ſicq; in prima uel in qualibet uice nec ex-
tendunt radices ad futura arg. l. boues §. hoc
ſermone.ff. de uerb. ſign.l.cum pater §. pater
certam.ff.de lega.2.l.dotis promiſsio, prope
finem.ff.de iure dotium & l.ſtipulatio de do-
te. eo.tit.l.matrimonii.ff.qui & à quibus,quæ
regula ſeruanda eſt in omni diſpoſitione au-
thore Alexandro Imolenſe cõſi.16. breuiter
in caſu præmiſſo,col.2.lib.4. quem refert & ſe
quitur Andræas Tiraquell.in d.l.boues §. hoc
ſermone,in prin.eademq; regula in omni ma
teriam obſeruanda eſt,ut eidẽ And.Tiraquel.
ibidem placuit, & etiam Iaſoni conſil.36. in
cauſa mota,col.fin,uerſ. iſta reſponſio, lib.3.
Ergo ut in materia noſtra procedat & obſer-
uetur neceſſe quoque & ſimilirer erit. Præte
reà qui ſe principem,locum & ſedem tenuiſſe
diceret, ac propterea in eo ſe tuendum etiã
in ſequentibus uel actibus uel tẽporibus con-
tenderet, neceſſum eſt ut eum locum ſibi ex
gratia & ſponte datum fuiſſe agnoſcat, uel
ut ex Iuſtitia ſibi datũ eſſe contendat, prio-
re caſu nullum ius in poſterum acquiſiſſe in
confeſſo eſt, per totum titulum.ff. de preca-
rio, quinimo ex diuerſo ille utpote gratiæ
& beneficii acceptor & ſic ab antidota de-
bitor deberet ſimili liberalitate aut comita-
te uti in eum qui erga ſe tali liberalitate uſus
fuit l.ſi pignore, in prin.ibi & beneficii debi-
torem ſibi acquirere.ff.de furtis & multa de
hac obligatione antidorali per doctores in.l.
frater à fratre, præſertim per Iaſ. ibi col.an-
tepen.ff.de condi.in debi. pleniſsimè per An
dræam Tiraquel. in rep.l. ſi unquam,in uerb.
donatione largitus.C. de reuo. donatio. per
Fernandum Loazes conſi.pro Marchi.de ue-
lem pagina . . . . Vnde opportunè ait
Plautus improbus ille eſt qui ſcit beneficium
accipere & reddere neſcit. Poſteriore caſu
quando

quando ex debito & neceſsitate id ſibi conceſſum fuiſſe contenderet, id probare deberet, quia cum tale debitum in facto conſiſtat, nec facta præſumãtur niſi probentur l. in bello. §. factæ ff. de captiuis l. ſi emancipati. ibi, teq; emancipatum probatum fuerit, ubi not. Iaſ. C. de colla. par eſſet ac neceſſarium ut ab eo probaretur. Nec ad rem pertinet quòd commodum poſsidendi ſit ut in ea poſſeſsione quis conſeruetur, quandiu alius ſibi ius ad eam rem eſſe non probauerit: ut d. §. commodum, inſt. de interdict. nam illud procederet in rebus corporalibus ut ibi, & in aliis rebus in corporalibus, quæ tamen nomen, formã, aut ſubſtantiam à iure receperunt, & ab eo ſunt cognitæ & habent tractũ ſucceſsiuum durantem & perſeuerantem uſq; ad tempus quo ea de re quæſtio fieret, ut d. §. commodum. ſecus autem ſi ea res ſit huiuſcemodi ut non habeat durationem aut tractum ſucceſsiuum. tunc enim id ius poſſeſsionis (ſi modo id ius nominari fas eſt. nam umbram iuſtius & commodius diceremus) in prima & præſenti uicem finiretur, iuxta regulam d. §. hoc ſermone, & in ſingulis actibus uideretur oriri & finiri, iuxta regulam d. §. interdum. ut ex eo in poſterum nihil omnino remanere aut ſupereſſe uideatur, non magis quàm remanent in aere ueſtigia uolucrũ euolantium, aut in flumine undarum defluentium, uel ſcripturarum aut figurarum literalium quæ in rapida aqua fierent, aut depingerẽtur, nec dubium eſt quin ſecundum mores hominũ omniumq; mortalium opiniones id proclament ut licet ego te anterior hodie eccleſiã aut palatium ingreſſus ſim, non propterea ius in poſterũ acquiram ad hoc ut te inuito deinceps quoties ad palatium uel ad eccleſiam coierimus, anterior ingreſſurus ſim, aut ſedem locum'ue quem ſemel cœpi, ſemper habiturus ſim, non magis quàm ſi ſedem quam in campo communi aut publico, aut in littore maris ſemel cœpiſſem uellem poſtea quaſi rem meam uſurpare & arrogare aut uetare, ne quis enataret per flumina in quibus ſemel natauerã, aut nauigaret per æquora in quibus ego ſemel nauigaueram, aut iis portibus maris ſe reciperet in quibus ego ſemel naui euectus receptus eſſem, in omnibus enim iis ſpeciebus & ſimilibus, quod attinet ad iſtos res communes uel publicas præoccupatio nihil omnino iuris ĩ poſſeſsione uel in proprietate tribuit, nam prout eſt in regula iuris & uulgo iactatur, primo occupanti conceditur locus, non tamen perpetuo, ſed tantum pro illa uice & quandiu durat illa inſiſtentia uel inſtantia, qua ceſſante poſtea rurſum primo occupanti conceditur, iure tã naturali quàm gentium, ut patet per omnia ferè iura quæ ſunt ſub titulo inſti. de rerum diuiſi. in prin. uſq; ad §. ſingulorum, & per totũ titulum ff. de rerũ diui. & ff. de acqui. rerum domi. Quinimò etiam in iis quæ nullius in bonis ſunt ſicq; communibus rebus aſsimilantur ſi quis dominium quæſiuit quandiu in eo perſeuerat & non amplius illud retinet, & ſic ſi feram cœpiſti, dominium eius retines quãdiu illa apud te manſit, at ſi ſemel euaſſerit & rurſus ab alio occupetur iure naturali & gentium tua eſſe deſinit, & illius qui poſtea eam cœpit fit §. feræ inſti. de rerum diui. l. adeò §. feræ ff. de acqui. rerum dominio. Sic ergo & multo magis in ſpecie uoſtra, locus ubi catholici conueniunt ad concilium publicus aut communis eſt, nec quiſquam piorum præſertim laicorum ibi à iure habet ſedem aut locum deſignatum, unde quem quiſque locum ſemel præoccupauerit, aut uſurpauerit, ſeu cœperit eũdem cras aut deinceps non poterit uendicare, nõ magis ſanè quàm ſi eum locum nunquam antea cœpiſſet, ſed is locus uacuus cõmunis & publicus perſeuerabit, primoq; occupanti patulus competens & permiſſus. Et ad hoc ius ſpectat, proptereaq; in omnibus cõciliis præclamari & proteſtari ab Illuſtriſsimis Legatis Summi Pontificis ſolenne eſt, nemini mortalium ex loco aut ſede ibi habita aut capta quicquam iuris in poſſeſsione uel proprietate quo ad prælationẽ acquiri. Sed cum omnes homines ſint in ſorte æquali iure naturæ l. quod attinet ff. de regu. iur. l. libertas, ff. de ſtatu homi. §. libertas, inſti. de iure perſonarum. ita ibi æquales eſſe & fore. Aliunde ergo argumenta ſublimitatis, dignitatis, prælationis, excellentiæq; petenda ſunt. Deniq; ſi fortè principum quiſpiam (Imperator rex uel quocunque nomine cenſeatur aut deſignetur) in aliquo ex ſacroſanctis conciliis cõmodiorẽ locum aut ſedem quàm rex Hiſpaniarum cœpit, (id quod nunquã obtigiſſe uerosimilius eſt) id unica hac ratione aut occaſione fieret aut eueniret quòd tunc maior aut põtẽtior eſſet, quaſi maioribus & potentioribus eminentior ſedes debeatur §. alia, cũ ibi plenè per Glo. & doct. congeſtis inſt. de bonorum poſſeſsi. cum iis quæ ſupra adduximus. & licet hac in re (ut oſtendimus) in futurum nullum ius quæratur, tamen etiam ſi acquiri concederemus ac condonaremus, adhuc nihil pericli eſſet, nã ius poſſeſsionis tandiu poſſeſſorem tueretur quãdiu alter non probaſſet ſe meliorem cauſam iuſq; melius eam

ad ſedem ſe habere. idq́; ius in maiori potentia & in nulla alia re conſiſteret, ut iam edocti ſumus, de qna porentiæ maioritate ſimul ac doceret is locus ſibi aſsignandus eſſct alio illius remoto, quia nihil tã naturale eſt quàm unumquodque eo modo diſſolui quo colligatum eſt. l. nihil ram naturale, ff. de reg. iur. c. omnis res, de reg. inr. §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. nnde ut illi quo tempore maior erat propter ſuam maioritatem is locus eminentior fuerat conceſſus, ita & quo rempore alius modo emergir maior propter eandem rationem & maioritatẽ is locus huic qui modo potenrior eſt aſsignandus illo illinc remoto eſt, & cum offertur probatio incontinenti & agitur de poſſeſsione adipiſcẽda, prout hic agebatur, poſſeſſor etiam uerus in ſua poſſeſsione tuendus non eſt, ſed nullum genus probationis tam certum eſt nec tam uelox quàm notorietas rei qua de agirur, quàm allegari ſat eſt ceſſantibus moris & dilationibus ad probationem etiam in continenti ſaciendam neceſſariis; ergo contra regem noſtrum ius notorium uerisſime prætendenti nullus eſſet tuendus in poſſeſsione eriam uera, quãdoquidem iſta eſt longe iuſtior cauſa quàm illius qui in continenri nellet de iure ſuo docere, hæc enim eſſet probatio probanda noſtri autem regis ac domini eſt probatio probata, ut de notorio omnes ferè illi de quibus ſupra mentionem habuimus agnoſcunt. Quòd antem agenti remedio etiam poſſeſſorio oppotni poſsit exceptio de dominio uel inre incontinenti probando tenet Glo. in. l. ille à quo §. ſi de teſtamento, in uerb. uerba, ad finem. ff. ad Trebell. Gl. Bal. Paulus Caſtren. & alii communiter in. l. 2. C. de edi. dini Adri. rollen. Gl. 2. in. l. i. C. de ordi. iudi. Glo. in. l. in condemnatione §. fin. & ibi communiter doct. ff. de reg. inris Glo. in. l. ſi quis conductionis, C. locati Glo. in. l. dolo, & ibi doctores. ff. de doli excep. Gl. & ibi doctores in c. dolo de regulis inris lib. 6. & licet doctores in dictis locis & in aliis non pancis (ut fuſius agimus infra lib. 2. c. pen. incipienti agenti remedio) teneant id procedere qnando agererur de adipiſcenda poſſeſsione, & negenr id procedere quando ageretur de ea recuperanda, & dubitent an procedar quando de retiuenda poſſeſsione ageretur, tamen qnando eſt probatio probata (quale eſt cum offertur probatio in continenti per ſententiam latam inter eaſdem partes) tunc nullus negat quin omnibus bis tribus ſpeciebus ſiue de adipiſcenda, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſsione agatur, ſemper ea probatio quæ in continenti offertur admittatur ut eſt uera & communis opinio de qua per Franci. de Ripa in. l. naturaliter §. nihil commune, ff. de acqui. poſſ. num. 118. & per Iaſonem ibi num. 43. ubi per Alexand. Imolenſem nu. 12. qui hanc affirmat eſſe communem opinionem, ſi ergo ius poſſeſsionis non conſideratur nec attenditur contra ius proprietatis in continenti probãdæ ubi allegatione & probatione opus eſt, in qua probatione utcunq; incontinenti fiat, non pôt nõ interuenire aliqua mora, quanto magis in ſpecie noſtra ubi ſola allegatio notorietatis in qua nulla mora opus eſt, ſufficit ius poſſeſsionis non poterit ius proprieratis morari aut impedire. Idq́; argumentum de maioritare tàm urgens tamq́; ſecundum ius & mores omnium hominum eſt, ut per ſe ſolum ſat ſuperq́; eſſe deberet ad huius controuerſiæ definitionem, ut reliqua omnia argumenta quibus utemur, non tam neceſsitatis quàm ornatus aut nimis pertinatium hominum cauſa adiecta eſſe intelligi debent. Noſtraq́; ratio tam efficax eſt, ut iniuriarum actione agere poſsit maior ſi minor ei non aſſurgat, non ne locum cedat, aur debiram reuerentiam exhibeat, ut per Gerardum ſingulari xxxiii. nobiles Bal. in. l. obſeruare §. ante quàm. ff. de offic. procon. & alii de quibus per ipſummet Gerardum ubi ſupra.

ALTERVM ARGVMENTVM.

MELIORIBVS † & honeſtioribus qui præeſt is melior & dignior eſſe intelligitur arg. in authen. de defenſoribus ciuitatum §. nos igitur, rradit in ſpecie Nicolaus Boërius in tractatu de authoritate magni Conſilii in prima additione magna numero xii. uerſi hoc adiecto, nam & ex diuerſo qui ſublimioribus principibus ſubditi ſunt, hi honoratiores ſunt iis qui ſubſunt principibus, non ita ſublimibus, unde Boëtius ubi ſupra ita ait. Ad hoc capitulum per tuas. de maioritate & obedientia iuncta Glo. i. quæ dicit quòd Epiſcopi exempti hoc eſt Papæ imediatè ſubdiri, debent in Conſilio generali ſedere in altiori loco quàm non exempti idem c. ut apoſtolicæ. de priuilegiis lib. vi. quòd abbates exempti poſſunt in Conſilio Prouinciali & Synodali uti mitra auri frigiata. ſed non exempti debent deferre albam & planam. facit & c. dignum, de celeb. miſ. in c. de cætero, c. cum dilectus. & c. ad audientiam. de cler. non reſiden. quòd exiſtẽtes in ſeruitio Cardinalium uel Epiſcoporum clerici ſeculares uel religioſi poſſunt ſe conformare in horis canonicis, & officio

26 Dominum habere nobiliorẽ cõfert ad dignitatem uaſallorũ & nobiliores habere ſubditos cõfert ad nobilitatem & dignitatem Principis.

& officio diuino perſoluendis. conſuetudini dominorum ſuorum, & item percipiunt fructus beneficiorum ſuorum ac ſi in eisdem perſonaliter reſiderent. Item bene facit l.nlti.ff. de alb. ſcribem. quòd inter habentes ſimilem digniratem uel officium præfertur ille qui eam obtinuit à principe, & circa illam legem. uide Feli. in rub. de maio. & obe. col. ii. in fi. uerſ. miles imperialis & col. fi. in princ. & in c. per tuas. col. ii. uer. in quantum domi. Abbas eo ti. poſt And. Sicu. alias Barb. in c. quod clericis col. pen. de foro compe. Vnde, uidemus quòd clerici & perſonæ eccleſiaſticæ ſunt digniores quàm laici c. duo ſunt genera. xii. q. i. c. ſolitæ. de maio. & ob. & c. duo ſunt quippe imperator. xcvi. diſtin. quia clerici diuino mancipantur ſeruitio, ſed Seculares Vxorio & mundano c. cum ſecundum apoſtolum, de præben. & xxi. diſtin. c. cleros, in prin. iuncto c. diuerſis fallaciis. de clericis coniug. & eadem ratione quilibet Principes Chriſtianorum digniores dicũtur quàm Principes infidelium etiam ſi infidelium Principes eſſent potentiores ut per doct. in dictis locis, unde catholicus Princeps noſter quum ſit Rex Hiſpaniarum & reliquarum prouintiarum ei accedentium in quibus ex omnium confeſsione perfectus & ſanctus quàm in reliquis mundi partibus Chriſti Domini Noſtri uera religio & fides colitur, reliquis Principibus ut dignior Et ſic præferendus uideatur par eſt, & de domino noſtro Ieſu Chriſto eius fide ac uera religione ſic cecinerunt poëtæ.

27 Chriſti in genus humanum beneficia.

Titus Calphurnius Ecloga. 1.

Vos ò præcipue nemorum gaudete coloni
Vos populi gaudete mei, licet omne uagetur
Securo cuſtode pecus, nocturnaq; paſtor
Claudere fraxinea nolit præſepia crate.
Non tamen inſidias prædator ouilibus ullas
Adferet, aut laxis abiget iumenta capiſtris
Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas
Et reddit ad terras tandem ſqualore ſituq;
Alma themis poſito, iuuenemq; beata ſequuntur
Secula, maternis cauſam qui luſit in ulnis
Dum populos Deus ipſe reget, dabit impia uictas
Poſt tergum Bellona manus, ſpoliataq; telis
In ſua ueſanos torquebit uiſcera morſus
Et modo quæ toto ciuilia diſtulit orbe
Secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos
Omnia tartareo ſubigentur carcere bella
Immergentq; caput tenebris, lucemq; timebunt
Candida pax aderit, nec ſolum candida uoltu
Qualis ſæpe fuit, quæ libera marte profeſſo
Quæ domito procul hoſte, tamẽ graſſantibus armis
Publica diffudit tacito diſcordia ferro
Omne procul uitium ſimulatæ cedere pacis
Iuſſit, & inſanos dementia condidit enſeis
Nulla catenati feralis pompa ſenatus
Carnificum laſſabit opus, nec carcere pleno
Infelix raros numerabit curia patres
Plena quies aderit, quæ ſtricti neſcia ferri
Altera Saturni reuocet latialia regna.
Altera regna Numæ, qui primus ouantia cede
Agmina Romuleis, & adhuc ardentia caſtris
Pacis opus docuit, iuſſitq; ſilentibus armis
Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.
Nec iam adumbrati faciem mercatus honoris
Nec uacuos tacitus faſces, & inane tribunal
Accipiet conſul: ſed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq; fori, uoltumq; priorem
Reddet & afflictum melior Deus auferet æuum
Exultet, quæcunque notum gens ima iacentem
Erectumq; colit boream, quæcunq; uel ortu
Vel patet occaſu, medioue ſub æthere feruit

& Dominus noſter humano generi præſtiterit bona, moraliter & uerè multà.

Lucretius lib. 6. de nat. rerum

28 Chriſti in genus humanum beneficia.

Veridicis igitur purgauit pectora dictis
Et finem ſtatuit cupidinis atq; timoris
Expoſuitq; bonum ſummum, quo tendimus omnes
Quid foret, atq; uiam mõnſtrauit tramite paruo
Qua poſſemus ad id recto contendere curſu
Quidue mali foret in rebus mortalibus, atq;
Quod flueret naturali iure atq; ueniret.
Seu caſu, ſeu ui, quòd ſic natura paraſſet
Et quibus è portis occurri cuiq; deceret
Et genus humanum fruſtra plerunq; probauit
Voluere curarum triſtes in pectore fluctus.

& Claudianus de Chriſto ſeruatore ſic modulatur.

Chriſte potens rerum redeuntis conditor æui
Vox ſummi, ſenſuſq; Dei, quem fundit ab alta
Mente pater, tantiq; dedit conſortia regni.
Impia tu noſtræ domuiſti crimina uitæ.
Paſſus corporea mundum ueſtire figura
Affariq; palam popolos, hominemq; fateri.

Ibidem

Quin & ſupplicij nomen nexusq; ſubiſti
Vt nos ſubriperes letho mortemq; fugares
Morte tua

Stat ergo eum digniorem eſſe qui ſublimioribus principibus rectè inſeruit, ſicque potentiſsimum Regem ac Dominum noſtrum uel eo nomine reliquis ante ponẽdum eſſe quòd eis præſit qui digniores ſunt, eo potiſsimum nomine quòd ueram Chriſti religio-

nem puram & immaculatam obſerueut in quo maximè uera dignitas & meritum conſiſtere palam eſt, & quòd is qui præeſt melioribus dignior ſit præter ſupra allegatos tenet etiam in ſpecie multa allegans Alphonſus Guerrerius in ſuo Theſauro Chriſtianæ religionis c.xvi.

29 Iudices hiſpalenſes à rege electi digniores cæteris.

Hinc olim † cum ipſe eſſem in prætorio Hiſpalenſi illius regni ſupremo Iudex ſimul cum reliquis collegis meis, in quo quidem prætorio ex quatuor Iudicibus duo a potentiſsimo rege noſtro deligebantur reliqui autem duo à duce Metinæ Sidoniæ & à Marchione Tarifenſi ex facto dicebam honoratiores eſſe eos qui ab ipſo rege & ſic à digniore quàm qui à reliquis electi erant.

30 Vaſſallos an principibus vendere liceat ob publicam neceſsitaté

Hinc † ſimiliter cum urgentibus bellorum calamitatibus & pecuniarum reique familiaris neceſsitatibus ac penuriis Reges noſtri piiſsimi oppidorum nonnulla uendidiſſent pecuniarum comparandarum cauſa, eos ciues ac ſubditos ſic alienatos reſpondimus domini minus potentis, minusque ſublimis mutatione, reddi minus honoratos, ſicque damno & iniuria affectos uideri, neque oportuiſſe aut licuiſſe ob uniuerſæ Hiſpaniæ utilitatem ipſos onerari aut damno affici, longeque iuſtius fore ut quæ ad uniuerſæ regionis utilitatem comparandam aut neceſsitatem ſubleuandam neceſſaria forent, cum uniuerſorum quoque damno & iactura ut ſic ſinguli leuius onerarentur compararentur, quandoquidem periudignum eſſet cum quorundam duntaxat iactura plures uel omnes letificari aut tueri, eſſeque contra ius naturæ relatum & confirmatum per iureconſultum in l.ſecundum naturam. ff. de reg. iuris, niſi ſi reliqui conciues iis qui damnum fuerant perpeſsi æquã compenſationem preſtarent.

31 Publica vtilitas reparandam nõ quorundã impẽſa aut damno ſed vniuerſorum.

Cumque † aurum & argentum quod noſtrates ab indorum regionibus in Hiſpaniam reportabant iiſdem ex cauſis à principibus noſtris (data tamen idonea compenſatione) acciperetur, id quod & ſi non omnibus non tamen paucis noxium erat dicebam eandem rationem habendam eſſe. Ad idem tex. in c.qui ſentit, de reg. iur.lib.vi.ubi per ſcribentes l.ſi igitur, ad finem ff.pro ſocio c.rationi, de regulis iuris lib. vi. l. ad inſtructiones, ubi per Paulum Caſtrenſem C. de ſacr. eccleſi. l. unica, §. pro ſecundo, & §. his ita C. de cad. tollen. c. translato, ubi plura per Felinum & per Philippum Decium col. ii. de conſti. per Corne. & alios in d. §. pro ſecundo & d. §. his ita l.iii.§.iudicio contrario ff. de contr. actione tutelæ, Philippus Decius in l.ſi Ruffinus, col.ii.C.de mili.teſtam. Idem Decius & Hieronymus Cagnol. in d.l. ſecundum naturam. ergo ſi neceſsitas urgebat ut illis ſuum adimeretur, reipublicæ citius ſuccurrendæ cauſa, par erat ut poſtquam reſpublica ab illo periculo & anguſtia liberata fuiſſet, ex collationibus cõciuium uel ex ærario publico eis ſuum aurum reſtitueretur, & ipſi quoque redderent quòd eius loco acceperant, Neque obeſt l.item ſi uerberatum, cum ſimi. ff. de rei uendi. ut plenè dicemus in. ii. tomo huius operis c.i. nã id eſt ius peculiare Romanorũ quòd nõ ligat reliquas gentes eorum imperio non ſubiectas, uel illa l. cum ſimi. ad hunc noſtrum ſenſum trahenda eſt, ita etiam nolunt Plato & Cicero qui eum refert li. 1. officiorum his uerbis, qui reipublicæ præſunt duo Platonis præcepta teneant, unum ut utilitatem ciuium ſic tueantur, ut quidquid agant ad eam referãt, alterum ut totum corpus reipublicæ curent ne cum partem aliquam tuentur reliquas deſerant. nolunt ergo ut quorundam pernicie alii ſalui fiant ſed ut omnis ex æquo tueantur.

TERTIVM ARGVMENTVM.

Qvi † potentior eſt is omnibus in rebus & honoribus dignior (ſecundum Boerium deci. cclxxxvi. nu. 6.) potior ſublimior & anteponendus eſt reliquis, ita Bal. in c.i. de pace Conſtan. uerſ. ego. & in rubr. ff. pro ſocio, in prin. Felinus in c.i. de maior. & obed. col. ii. uerſi. demum, Nicolaus Boerius in tracta. de autho. magni conſilii nume. 133. in add. i. mag. uerſ. & certum eſt, eſtq; cõmunis & uera opinio ex quàm plurimorum ſententiis nuper referendis. † Potentiorem autem accipere debemus eum, qui potentior eſt eo tempore quo controuerſia uertitur aut agitatur de eo honore quo de agitur, non autem eum qui olim potentior fuiſſet, ſi hodie quando ea res iſue honor cõtrouertitur minus potens quàm aduerſarius eſt, nam ea qualitas potentiæ adiuncta uerbo debet intelligi ſecundũ tempus uerbi, ſicq; de præſenti non de præterita iamque finita potentia l. in delictis §. ſi extraneus ff. de noxal. actio. l. miles ff. de mil. teſtam. Bar. & alii in l. ex facto, in prin. ff. de uulgari. §. illis autem temporibus, iuſt. de mili. teſta. l. i. l. quanquàm l. milites C. eod. tit. l. Papinianus, §. Papinianus ff. de inoffi. teſta. l. fi. in fine C. eod. tit. Sed inſpecto tempore præſenti nulli omnino qui non ſit rerum inexpertus deſinit eſſe certũ, fixum & indubitatum pluſquàm manifeſtum notorium (& ut tale allegatur)

32 Dignior qui potentior.

33 Qualitas adiũcta verbo intelligitur ſecundũ tempus verbi.

tur) quin potentiſſimus Hiſpaniarum Rex ac dominus noſter ſit omnibus totius orbis principibus potẽtior, ergo reliquis omnibus præferendus. 34 Potentiam nulla & finita exequantur. † Nec ad rem pertinet quod priſcis forte temporibus alii principes fuiſſent potentiores, nam nihil frequentius aut uſitatius quàm regna, imperia, principatus, potentatus, monarchias quotidie mutari, fluctuare, augeri, deminui, extingui, naſci, renaſci, euaneſcere ut quæ euanuerint ſemel tam pro fabula & umbra ſint unde Horatius oda. 7. lib. 4. 35 Finitorum ſola remanet vmbra. ſic cecinit.

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues & Ancus
Puluis & umbra ſumus

& Ouidius lib. 3. de Ponto ita ait.

Adde quod extinctos uel aqua, uel marte, uel igne
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies

& Seneca in Thyeſte

Inſtabile regnum eſt

Atque idem

Seneca in Troade.

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula. nec leues metuit Deos
Animumq; rebus credulum lætis dedit,
Me uideat, & te Troia non nunquam tulit
Documenta ſors maiora, quam fragili loco
Starent ſuperbi, quo lumen euerſum cecidit
Pollentis Aſiæ, celitum egregius labor.

& Manilius lib. 1. Aſtronomic.

Quot poſt excidium Troiæ ſunt eruta regna
Quot capti populi, quoties fortuna per orbem
Seruitium imperiumq; tulit, uarieq; reuertit
Troianos cineres inquantum oblita refouit
Imperium fatis Aſiæ iam Græcia preſſa eſt.
Secula dinumerare piger, quotiesq; recurrens
Luſtraret mundum uario ſol igneus orbe
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec ſe cognoſcunt terræ uertentibus annis
Exutas uariam faciem per ſecula gentes

36 Hiſtoriæ variarũ ciuitatum. Et † ciuitates preclaras adeò deſtructas eſſe pleraſq; ut nihil ex illis præter nudum nomen remanſerit teſtatur Ouid. li. 15. Metam.

Sic magna fuit cenſuq; uiriſq;
Perq; decem potuit tantum dare ſanguinis annos
Hunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum
Clara fuit Sparta, magnæ uiguere Mycenæ
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces
Vile ſolum Spartæ eſt, altæ cecidere Mycenæ
Oedipodionæ quid ſunt niſi nomina Thebæ
Quid Pandoniæ reſtant, niſi nomen, Athenæ.

Ouid. lib. 15. Metamor.

Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim, ſic ad ferrumueniſtis ab auro
Secula, ſic toties uerſa eſt fortuna locorum
Vidi ego, quod fuerat quondam floridiſſima tellus
Eſſe fretum, uidi factas ex equore terras

& Auſonius

Monumenta † fatiſcunt
Mors etiam ſaxis nominibus quę uenit

Curtius † autem lib. 5. uetuſtas inquit non opera ſolum manufacta, ſed etiam ipſam naturam paulo exedendo perimit, Seneca in remediis fortuitorum ad Gallionem eleganter tempus uocat omnium ſepulturam ex Grę̨cis quoque Sophocles in Aiacem. 37 Fatiſcunt ſaxa & monumenta. 38 Tempus omniũ rerum ſepulturam.

Omnia longum tempus tabe facitq; & urit.

Sed & Platonis diſtichon eſt

Aeuum fert omnia longum tempus nouit mutare
Nomen, formam & naturam, & fortunam,

Gregorius Nazianzenus in diſtichis ſententioſis

Quæ enim tempus condidit, & ſoluet tempus

† Ob hanc ſanè cauſam Mythici exiſtimant à Poëtis traditum Saturnum filios ſuos deuorare ſolitum, ac eoſdem denuò euomere, interpretantes id ad tempus referri oportere, quod Saturni nomine ſignificatur, à quo uicibus cuncta gignantur & abſumantur, quæ denuò renaſcãtur, ut ſcriptum reliquit Aug. de ciui. dei lib. 6. c. viii. 93 Fabulla Saturni.

Et Propertius eleg. 9. lib. 2.

Magni ſæpe duces, magni excidere tyranni
Et Thebæ ſteterant, altaq; Troia fuit

& Ouid. lib. 5. de Triſtib.

Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus
Flammaq; de ſtipula noſtra breuisq; fuit,

& Horat. Oda. 7. lib. 4.

Immortalia ne ſperes monet annus, & almum
Quę rapit hora diem
Frigora miteſcunt Zephyris, uer proterit æſtas
Interitura ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

& Ouid. lib. 4. de Triſtib.

Sæpe etiam lachrymæ ſunt me ſcribente profuſæ
Humidaq; eſt fletu litera facta meo
Corq; uetuſta meum tanquam noua uulnera norit
Inq; ſinum meſtæ labitur imber aquę
Dum uice mutata quiſim, fuerimq; recordor
Et tulerit quo me caſus, & unda ſubit

Idem lib. 15. Metamor.

Cuncta fluunt omniſq; uagans formatur imago
Ipſa quoque aſſiduo labuntur tempora motu
Non ſecus ac flumen. neque enim conſiſtere flumen
Nec leuis hora poteſt ſed ut unda impellitur unda
Vrgeturq; eadem ueniens, urgetq; priorem.
Tempora ſic fugiunt pariter, pariterq; ſequũtur
Et noua ſunt ſemper, nam quod fuit ante relictũ eſt
Fitq; quod aut fuerat, momentaq; cũcta nouantur.

Denique cum nihil unquam in eodem ſtatu (ut ex authoritatibus ſupra relatis apparet) permaneat, aut unquam permanſerit per

manſurum'ue ſit, ex tempore præterito præteritaque potentia ad præſens tempus argue re præſentem'ue ad potentiam omnino commutatam ineptiſsimum omninoque hominis inexperti eſſet. Præſertim poſtquam receſsit aurea ætas ſucceſſeruntq; bella iure gentium admiſſa quæ ut nullus (modo ſanus) ignorat nullum principatum regnum Imperium mo-
40 Hiſtoria Archidami narchiam manere in eodē ſtatu ſinunt. † Vnde Archidamus à Plutarcho lib.i.apoph.relatus. In Bello Peloponeſiaco ſociis rogantibus quanta pecunia futura eſſet, ſatis ac poſtulantibus ut tributorum certum modum præſcriberet, bellum reſpondit non quærit definita, ſignificans poſtquam bella orbem adoriri cęperunt, nihil eſſe fore'ue unquam firmum aut immobile. Præſertim cum tam inſaciabilis ſit principum ambitio. Vt Alexander a Plutarcho lib.4.apopho. relatus & depictus fue-
41 Hiſtoria Alexandri magni. rit huuc in modum. † Nam cum Alexander (inquit Plutarchus) audiſſet Anaxagorā diſſerentem innumerabiles eſſe mundos illachrimaſſe dicitur rogantibus numquid accidiſſet lachrymis dignum, an non uideor inquit, meritò flere, qui cum mundi ſint innumerabiles, nos nondum unius domini facti ſumus. Quinimo eorum bellorum pleraq; iniuſta ſunt & iniuria. † Vnde Antigonus à Plutarcho eod.
42 Hiſtoria Antigoni Macedonū regis. lib.relatus ſophiſtæ cuidam librum de iuſtitia conſcriptum porrigenti, deſsipis inquit. qui quum me uideas alienas urbes armis uexantem, tamen apud me de inſtitia diſſeris. ſenſit eos qui ditionis ampliandæ. gloriæ'ue cauſa bellum inferunt alienis ciuitatibus, nō poſ-
43 Regna imperia principatus inſtabiles. ſe tueri iuſtitiæ leges. † Deniq; tam propter bella ſeuientia incerta reddita eſt fortuna principatuum regnorum imperii monarchiarum ut Ouidius lib.i.de arte Amandi de bello ſic cecinerit.

Quoſque neges unquam poſſe iacere cadunt.

Tamq; huiuſcemodi monarchiæ & principatus incerti & mobiles ſunt ut li.i.Bellorum ciuilium Lucanus ita modulatus ſit.

Inuida fatorum ſeries ſummisq; negatum
Stare diu,
& Ouidius Epiſt.conſol.ad Liuiam
Nempe per hos etiam fortuna iniuria mores
Regnat, & incenta eſt hic quoque nixa rota
Hic quoque ſentitur, nequid non improbat carpat
Seuit, & iniuſtum ius ſibi ubique facit
Scilicet immunis ſi luctus una fuiſſet
Liuia fortunæ regna minora forent
& Lucanus lib.2.belli ciuil.
Siue nihil poſitum eſt, ſeu ſors incerta uagatur
Fertq; refertq; uices, & habent mortalia caſum
Sit ſubitum quodcunque paras.

& Ouid.lib.4.de Ponto
Ludit inhumanus diuina potentia rebus
Et certam præſens uir habet hora fidem
& Boetius metro.5.lib.1.
Tigris & Euphrates uno ſe fronte reſoluunt
Et mox adiunctis diſſociantur aquis
& Ouidius lib.3.de Triſtibus
Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitur
Irus & eſt ſubito qui modo Cræſus erat
Idem.5.de Triſtibus.
Paſſibus ambiguis fortuna uolubilis errat
Et manet in nullo certa tenaxq; loco
Sed modo leta manet, uultus modo ſūmit acerbas
Et tantum conſtans in leuitate ſua eſt
Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus
Flammaq; de ſtipula noſtra breuisq; fuit
& Horatius Oda.34.lib.1.
Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtullit; hinc poſuiſſe gaudet
Idem Oda.29.lib.3.
Fortuna Seuo, leta negocio &
Ludum inſolentem ludere pertinax
Tranſmutat incertos honores
Nunc mihi nunc alij benigna
& Seneca in Medea
Rapida fortuna, ac leuis
Præcepsq; regno eripuit, & exilio dedit
Confide regnis cum leuis magnas opes
Huc ferat, & illuc caſus
Idem in Octauia.
Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita uultu ſorte contentum mea
Alte extuliſti grauius ut ruerem, edita
Receptus arce, totq; proſpicerem metus.
& Boetius Metro.1.lib.1.
Dum leuibus male fida bonis fortuna faueret
Pene caput triſtis merſerat hora meum
Nunc quia fallacem mutauit nubila uultum
Protrahit ingratas impia uita moras
Idem Metro.3.lib.2.
Cum polo Phœbus roſeis quadrigis
Lucem ſpargere cęperit
Pallet albentes hebetata uultus
Flammis ſtella prementibus
Cum nemus flatu Zephyri tepenti
Vernis irrubuit roſis
Spirat inſanum nebuloſus Auſter
Iam ſpinis abeat decus
Sæpe tranquillo radiat ſereno
Immotus mare fluctibus
& idem
Sæpe feruentes Aquila procellas
Verſo concitat equore
Rara ſi conſtat ſua forma mundo
Si tantas uariat uices

Crede

Crede fortunis hominum caducis
Bonis crede fugacibus.
& Manilius lib. 3. Aſtrono.
Idcirco tanta eſt rerum diſcordia in æuo
Et ſubtexta malis bona ſunt lachrymaq́; ſequũtur
Vota, nec in cunctis ſeruat fortuna tenorem
Vſque adeo permixta fluit nec permanet uſquam
Amiſitq́; fidem uariando cuncta per omnes
Non annis anni, non menſes menſibus uſque
Conueniunt ſeq́; ipſe dies aliumq́; relinquit
Horaq́; non illi ſimilis producitur hore.
Idem lib. 4. Aſtrono.
44 Hiſtoriæ uariæ Priami & crœſi & xerxis
Quid numerem euerſas urbes, regumq́; ruinas
Inq́; rogo Craſum, Priamumq́; in littore truncum
Cui ne Troia rogus, quid Xerxem, maius & ipſo
Naufragum pelago. quid captos agmine reges.
Manilius lib. 4. Aſtrono.
Tunc & opes, & regna fluunt, & ſepius orta
Paupertas, arteſq́; datæ, moreſq́ue creati
Et uitia & clades, damna & compendia uitæ
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum
Fortunam ueſuis in uitam perdere uotis
Aut fugere inſtantem, ſors eſt ſua cuiq; ferenda,
At niſi fata darent leges uitaq́; necisq́;
45 Hiſtoria Aeneę
Fugiſſent ignes Aeneam Troia ſub uno
Non euerſa uiro, fatis uiciſſet in ipſis
26 Hiſtoria Romuli & Remi
Aut lupa proiectos nutriſſet Martia fratres
Romaq́; ſic enata foret, pecudumq́; magiſtri
In capitolinos auxiſſent culmina monteis
Includiue ſua potuiſſet Iupiter arce
47 Hiſtoria Scæuole
Captus, uel caput hic orbis foret igne ſepulto
Vulneribus uictor repetiſſet Mutius urbem
48 Hiſtoria Horatii.
Solus & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis
Pontem, urbemq́;, ſimul rupiſſet fœdera uirgo
Treſq́; ſub unius fratres uirtute iacerent
49 Hiſtoria Tergeminorum.
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab uno
Roma uiro regnumq́; orbis ſortita iacebat.
De Craſſi fine ſic Ouid. lib. 6. faſto.
50 Hiſtoria Craſſi.
Craſſus † ad Euphraten aquilas, natumq́;, ſuoſq́;
Perdidit, & læto eſt ultimus ipſe datus.
& Lucanus lib. 1. Bel. Ciuil.
Miſerando funere Craſſus
Aſſirias latio maculauit ſanguine carras
De Creſi fine in hunc modum Oui. li. 4. de ponto.
Diuitis audita eſt cui non opulentia Creſi
51 Hiſtoria Creſi
Nempe tamen uitam captus ab hoſte tulit.
Ibidem de Dionyſii Tyranni fine.
52 Hiſtoria Dionyſii.
Ille Syracuſia modo formidatus in urbe
Vix humilli duram repulit arte famen.
Ibidem lib. 5. de Triſtibus de eodem.
Vilia qui quondam miſeris alimenta negarat
Nunc mendicato paſcitur ille cibo.
De eodem ſic Iuuenalis 10. Saty.
Qui dabat olim.
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe
Continet, atq́; duas tantum res anxius optat.

Idem eadem Satyra de Hannibalis fine.
53 Hiſtoria Hannibalis.
Expende Hannibalem, quod libras in duce ſummo
Inuenies. hic eſt quem non capit Aphrica mauro
Perfuſa oceano Niloq́; ad mota tepenti
Ruſus ad Aethiopum populos, altoſq́; Elephãtes
Additur imperiis Hiſpania Pyreneum
Tranſilit: oppoſuit natura alpemq́;, niuemq́;
Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto
Iam tenet Italiam, tamen ultra pergere tendit
Actum (inquit) nihil eſt, niſi peno milite portas
Frangimus, & medio uexillum pono ſuburra
O qualis facies æquali digna tabella
Cum getulla ducem portaret bellua luſcum
Exitus ergo quis eſt o gloria uincitur idem
Nẽpe & in exiliũ præceps abis, atq; ibi magnus
Mirandusq́; cliens ſedet ad prætoria regis
Donec Bithyno libeat iugulare Tyranno.
54 Hiſtoria Fabii Maximi.
Sic & Manilius lib. 4. Aſtrono.
† Quid referam Cannas, admotaq; menibũs arma
Varronemq́; pigrum; magnum quod uincere poſſet
Poſtquam tuas traſimene lacus fabiumq́; morãtẽ
Accepiſſe iugum uictas Carthaginis arces
Spectatur Hannibalem noſtris cecidiſſe cathenis
Exiliumq́; cogi furtiua morte Luiſſe.
& etiam
De Marij fine, qui ſepties Conſ. fuit ſic.
Ouidius lib. 4. de Ponto.
55 Hiſtoria Marii.
Ille Iugurthino clarus Cymbroq́; triumpho
Quo uictrix toties conſule Roma fuit
Niceno Marius iacuit, cannaq́; palluſtri
Pertulit & tanto multa pudenda uiro.
De Pompeij magni fine ſic Oui. lib. 4. de Põto.
56 Hiſtoria Pompeii Magni.
Quid fuerat magno maius. tamen ille rogauit
Submiſſa fugiens uoce clientis opem
Cuiq́; uiro totus terrarum paruit orbis
Indignus effectus omnibus ipſe magis.
Item Iuuenalis Satyra 10.
Prouida Pompeio dederat campania febres
Optandas ſed multæ urbes, & publica uota
Vicerunt, igitur fortuna ipſius & urbis
57 Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ.
Seruatum uicto caput abſtulit, hoc cruciatu
Lentulus, hac pœna caruit, ceciditq́; Cethegus
Integer. & iacuit Catilina cadauere toto.
Manilius item lib. 4. Aſtrono.
Quis te niliaco periturum littore magne
Poſt uictas Mithridatis opes pelaguſq́; receptum
Et tres emenſo meritos ex orbe triumphos
Cumq́; etiam poſſes alium componere magnum
Creſcere, ut corpus ſepeliret naufragus ignis.
Et collecta rogum facerent fragmenta carinæ
Quis tantum mutare poteſt ſine numine fati
& ſimiliter.
De Cæſaris miſerabili fine hac Manilius lib. 4. Aſtrono.
58 Hiſtoria Iulii Cæſaris.
Ille etiam cœlo genitus cœloq́; receptus
Cum bene compoſitis uictor ciuilibus armis

Iura togæ regeret, toties prędicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante ſenatu
Indicium dextra retinens, nomenq́; cruore
Deleuit proprio, poſſent ut uincere fata.

De Priami fine miſerabili Iuuenal. Saty. 10.

Incolumi Troia Priamus ueniſſet ad umbras
59 Hiſtoria Priami Hectoris Polixenæ Caſſandræ
Aſſarici magnis ſolennibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, ut primos edere planctus
Caſſandra inciperet ſciſſaq́; Polixena palla
Si fores extinctus diuerſo tempore quo iam
Cæperat audaces Paris ædificare carinas
Longa dies igitur quid contulit omnia uidit
Euerſa & flammis Aſiam ferroq́; cadentem
Tunc miles tremulus poſita tulit armati ara
Et ruit ante aram ſummi Iouis, ut uetulus bos
Qui domini cultris tenue & miſerabile collum
Prębet, ab ingrato iam faſtiditus aratro
Exitus ille utcunque hominis

Seneca in Troade de eodem.

Ille tot Regum parens
Caret ſepulchro Priamus & flamma indiget
Ardente Troia

Manilius lib 4. Aſtrono.

Quid numerem euerſas urbes regumq́; ruinas
Inq́; rogo Crœſum Priamumq́; in littore truncum
Cui nunc Troia rogus

De Ruffini interitu Claudia. lib 2. in Ruffi.

Vnus per medios audendi pronior enſe
Proſilit eiecto, dictisq́; & uulnere toruus
Appetit, hac Stichio, quem ictas pellere dextra
Referit, hoc abſens inuadit uiſcera ferro
Sic fatus: meritoq́; latus tranſuerberat ictu
Fœlix illa manus talem quæ prima cruorem
Hauſerit, & feſſi pænam libauerit orbis
Mox omnes fodiunt haſtis, artusq́; nefandos
Dilaniant, uno tot corpore pila tepeſcunt
Et non infecto puduit Mucrone reuerti
Hi uultus auidos & adhuc ſpirantia uellunt
Lumina truncatos alij rapuere lacertos
Amputat, ille pedes, humerumq́; quatit ille ſolutis
Nexibus, hic fracti reſerat curuamina dorſi
Hic iecur, hic cordis fibras, hic caudit anhelas
Pulmonis latebras ſpatium non inuenit ira

De xerxis exercitu ac fine Iuuenal. 10.

Satyra in hac modum ſcribit
Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in Hiſtoria, cum ſtratum claſſibus iiſdem
Suppoſitumq́; rotis ſolidum mare credimus altos
Defeciſſe amneis, epotaq́; flumina medo
Prandente & madidis cantat quę ſoſtratus alis
Ille tamen qualis rediit ſalamine relicta
In corum atque furum ſolitus ſeuire flagellis
Barbarus acolio nunquam hoc in carcere paſſos
Ipſum compedibus, qui uicerat enno ſigeum
xum.

Mitius id ſane, quod & non & ſtigmate dignum
Credidit, huic quiſquam uellet ſeruire deorum
Sed qualis rediit nempe una naue cruentis
Fluctibus, ac tarda per denſa cadauera prora
Has toties optata exegit gloria penas

Iuuenalis Saty. 10.

Feſtino † ad noſtros, & regem tranſeo Ponti 60 Hiſtoria Solonis & Crœſi
Et Crœſum, quem uox iuſti facunda Solonis
Reſpicere ad longe iuſſit ſpatia ultima uitæ.

† Nec hinc longe abeſt quod egregius Epaminōdas à Plutarcho apoph. lib. v. relatus interrogatus quem arbitraretur ducē præſtantiſsimum ſe ipſum ne an Chabriam an forte Phicratem id inquit iudicatu difficile eſt donec uiuimus, alludens ad illud Solonis neminem ante obitum beatum dicendum; quandiu enim uiuit homo poteſt & ad meliora proficere & ad deteriora de generare. Quia ut non ſemel admonuimus nihil manſit manebit'ue unquam ſub imagine eadem. Præſertim in principatibus & monarchiis quæ huiuſcemodi mutationibus & uolubilis fortunæ rotis reliquis rebus humanis procliuiores ſunt: ut apparet ex ſupra relatis hiſtoriis, Marii Pompeii Magni, Iulii Cæſaris, Marci Antonii, Hannibalis, Craſsi. Crœſi, Ruffini, Iri Xerxis, Caſſandræ, Polixenæ, Paridis, Aenee, Luculli, Anci, Archidami, Alexandri Magni, Antigoni, Remuli, Remi, Mutii, Horarii, Tergeminorū Fratrū Dionyſii, Varronis, Fabii Lentuli Cethegi, Cathilinæ Troyæ Priami, Spartæ Mycenarū, Cecropis arcium Amphionis, Thebarum Athænarum, Carthaginis & ſimilium tam ducum Principum Imperatorum quàm urbium & monarchiatum.

61 Hiſtoria Eparui nōdæ.

Quæ omnia eo pertinēt ut potentia præterita. Tamq́; finita ad uiue ſtantis præſentisq́; potentiæ congreſſum † longe impar ſit, ſicq́; cum ea minimè conferenda niſi ineptiremur ad imaginem Orlādi qui (teſte Arioſto) cum fureret æquamq́; qua uehebatur nimia agitatione necaſſet, offendit hominem quendam equitantem quæſiuitq́; ab eo an uellet æquum ſuum uiuum pro equa ſua mortua permutare, cui ipſius inſaniam ore pleno ridenti, Orlandus ſtrenui mercatoris de more ait, ſuam equam optimam pulchramq́; eſſe omniq́; uitio carentē, niſi quòd mortua erat. Non huic abſimilis mihi uideretur qui de potentia præterita & finita ad præſentem quæ ex confeſsione omnium inſpecto præſenti ſtatu maior eſſet arguere uellet. † Quinimo ſi quis princeps aut ſi qua ciuitas ad potentiam opes & diuitias præteritas etiam ſemel amiſſas & extinctas reuerteretur, non tam prior poteſtas quàm alia noua & diuerſa quæ modo naſcere

tur

tur denuo aut renaſcerectur uideretur, arg. tex.egregii in l.ſi ſeruus legatus,§. fina.ff.de adim.lega.ibi,nouus homo eſſe uidetur (niſi in caſu ſpeciali de quo in l.filio quem pater, ff.de lib.& poſth.ubi multa per Iaſ. poſt alios) res enim ſemel extincta aut finita ſuſcitari non poteſt.l.inter ſtipulantem, §.ſacram, ff. de uerb.oblig.ubi multa per doct.l.qui res §. aream ff.de ſoluti. §.i.inſt.de inut.ſtipula.

64 Lazarus

† Adeo ut poſtquam Laçarus miraculoſè ſuſcitauit non idem homo qui ante erat ſed nouus homo eſſe uideretur. ſicq; nec uxorē nec bona recuperaſſet, ut tradūt doctores in.dd. locis & per Gl.& doctores in.l.nā ad ea, cum l.ſeq.ff.de legibus.

Ad huius tamen rei definitionem præfari oportet circa animarum immortalitatem & & reſurrectionem uarias fuiſſe antiquorum ſententias, aliis animas eſſe mortales non ſecus quàm corpora exiſtimantibus, cuius ſententiæ fuiſſe uidentur forte ii qui Laçarū uxorem & bona non recuperaturum ſcripſerunt.

65 Animas mortales eſſe qui falſo crediderit

† Alii uerò arbitrabātur animas eſſe æternas, & prioris quidem ſententiæ (aliis non tāti nominis prætermiſsis) fuiſſe intelliguntur Horatius & Lucanus & Seneca & Ouidius & Lucretius,& Ennius & Socrates & Plinius & Diagoras & ſimiles,unde Horatius oda.vii.lib.4. ſic cecinit.

Cum ſemel occideris & de te ſplendida minos
Fecerit arbitria
Non te Torquate genus non te facundia non te
Reſtituet pietas
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hyppolitum
Non Lethea ualet Theſeus abrumpere Charo
Vincula Perithoo.

Et Lucanus bellorum ciuili.lib.6. ſic modulatur.

Nequeunt animam ſibi reddere fata
Conſumpto iam iure ſemel

Et Seneca in Hyppolito ſic ſcriptum reliquit

Non unquam amplius
Conuexa tetigit ſupra,qui merſus ſemel
Adyt ſilentem nocte perpetua domum

Et Ouidius lib.3.de Triſtibus.

Adde quòd extinctos uel aqua uel marte uel igne
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies

Et Lucretius lib.3.de Rerum natura.

Præterea gigni pariter cum corpore, & una
Creſcere ſentimus pariterq; ſeneſcere mentem
Nam uelut infirmo pueri,teneroq; uagantur
Corpore,ſic animi ſequitur ſententia tempus
Inde ubi robuſtis adoleuit uiribus ætas
Conſilium quoque maius & auctior eſt animi, uis
Poſt ubi iam ualidis,quaſſatum eſt uiribus æui
Corpus & obtuſis ceciderunt uiribus artus

Claudicat ingenium,delirat linguaq; menſq;
Omnia deficiunt atque uno tempore deſunt
Quapropter fateare neceſſe eſt,quæ fuit ante
Interyſſe, & quæ nunc eſt,nunc eſſe creatam

66 Opinio uaſteorum & ſaduceorū.

Huius † quoque ſententiæ fuerunt Vaſmothei teſte beato Clemente Romano conſtitu. apoſto.lib.vi.c.vi. iiq; (inquit animæ immortalitatem negant. Quibus etiam proximè accedebant Saducæi qui ſecundum eundem ibi mortuorum reſurrectionem negabant. Socrates quoque his adſtipulari uidetur qui (ut referūt Cicero lib.ii.& Plutarchus lib.iii. apophtegm.Quum iam tempus urgeret moriendi.rogatus à Critone quomodo ſepeliri uellet, multam inquit, ò amici operā fruſtra conſumpſi, Critoni enim noſtro nondum perſuaſi me hinc euolaturum, neque quicquam mei relicturum, uerum tamen, o Crito, ſi me aſſequi poteris, aut ſicubi nactus eris ut tibi uidetur, ſepelito. ſed mihi crede nemo me ueſtrum quum hinc exceſſero conſequetur. ſentit Socrates animum eſſe hominem, corpus nihil aliud aſſe. quam animi uel organum uel domicilium eoq; ſtulte facere illos, qui ſoliciti ſunt quomodo ſepeliantur, ſenſitq; uiuētium neminem præmorientem amicum aſſecuturum, quaſi alia uita non ſit ubi mortales conueniant.

67 Hiſtoria Socratis

& Seneca Introade.

Hæc omnes petimus fata nec amplius
Iuratos ſuperis qui tetigit lacus
Vſquam eſt,ut calidis furnus ab ignibus
Vaneſcit per ſpatium breue ſordidus.
Vt nubes grauidas quas modo uidimus
Arcto borea diſſipat impetus
Sic hic,quo regimur ſpiritus effluet,
Poſt mortem nihil eſt,ipſaq; mors nihil 6. Mors quid ſit
Velocis ſpatij meta nouiſſima
Spem ponant auidi,ſoliciti metum.
Quæris quo iaceas poſt obitum loco 69 Mortui loco iacebunt
Quo non nata iacent
Tempus nos auidum deuorat,& chaos
Mors indiuidua eſt noxia corpori. 70 Mors indiuidua
Nec parcens animæ

Lucretius 1. de nat. rerum.

Ennius æternis exponit uerſibus,edens
Quod neq; permaneāt animæ neq; corpora noſtra.

71 Hiſtoria Diagoræ

† Neque iſtinch longe abeſt ſententia Diagoræ relati à Cicerone apoph.li.ii. ipſe enim Diagoras cū Samothratiam ueniſſet Atheos ille qui dicitur, atque ei quidam amicus, tu qui deos putas humana negligere, non ne animaduertis ex tot tabulis pictis quā multi uotis uim tempeſtatis effugerint, in portumque ſalui peruenerint. ita ſit inquit illi enim nunquam picti ſunt, qui naufragium fecerunt in

mariq;

mariq́; perierunt. itemq́; cum ei nauiganti uictores aduerſa tempeſtate timidi & perterriti dicerent non iniuria ſibi illud accidere qui illum in eandem nauem recepiſſent. oſtendit eis in eodē curſu multas alias laborantes quæ ſiuitq́; num etiā in iis nauibus Diagorā uehi crederent. iii. de nat. deorum ita Cicero ſcriptum reliquit.

Iſtorum autem omnium ſententiæ ut à pietate remotæ per quam plures & potiſsimum per ueram catholicamq́; doctrinam repudiatæ ſunt ut prope edocebimur.

Fuit ut iam meminimus altera ſentētia exiſtimantium animas eſſe immortales, quæ etiā tam uariat ut quadripartita inueniatur, non nulli enim intellexerūt omneis hominum animæ ab cœlo deſcendiſſe ad ætheraq́; euolaturas ac reuerſuras. alii ſentiunt omnes humani generis animas ad inferos deſcenſuras eorumq́; ſedes ſudituras, tertii diſſerebant iuſtorum animas ad æthera redituras iniuſtorum uero flegethontis undas petituras, alii uaticinati ſunt animas omnium mortalium thernas eſſe non tamen ad cœlos euolaturas aut infernorum ædes ſubituras ſed in hoc eodem orbe permanētes in alia animalium corpora migraturas. Vltimi contendunt bonorum animas ad campos elyſios ituras malorum uero ad impia Tartara, ſicq́; hi quaſi paradiſum terrenale bonis conſtituunt.

Vnde Manilius lib. 4. Aſtronomic. prioris ſp. author ait.

An dubium eſt habitare Deum ſub pectore noſtro 72 Animas in cœlum redituras aſſerentes
In cœlumq́; redire animas cœloq́; uenire
Vtq́; ſit ex omni conſtructus corpore mundus
Aetheris atq; ignis ſummi, terraq́;, mariſq́;
Spiritum & in toto rapidum qui iuſta gubernat
Sic eſſe in nobis terrenę corpora ſortis
Sanguineasq́; animas animi, qui cuncta gubernat,
Diſpenſatq́; hominem. quid mirum noſcere mundū
Si poſſunt homines, quibus eſt & mundus in ipſis.
Exemplumq́; Dei quiſq; eſt, & in imagine parua
An quoquam genitos, niſi cœlo credere fas eſt
Eſſe homines.

& Valerius Flaccus lib. 3. Argonauticon. morantes.

Exire hinc animas, redituraq́; ſemina cœlo

& Silius Italic. lib. 15. belli punici.

Cui ratio & magnę cœleſtia ſemina mentes
Munere ſunt conceſſa deum, mortalibus alti
Quantum cœlicolę, tantundem animalibus iſti
Præcellunt cunctis. tribuit namq; ipſa minores
Hos terris natura Deos.

Boëtius metro. 9. lib. 5.

Tu cauſis animas paribus, uitasq́; minores
Prouehis, & leuibus ſublimes curribus aptas
In cœlum terramq; ſeris, quas lege benigna
Ad te conuerſas reduci facis igne reuerti

† Iſtorum ſententiæ aliquantulum accedit opinio eorum qui exiſtimant igneas eſſe animas à cœloq́; deſcendiſſe. Primum quia ignis petit ſurſum & ſic cœlum nō autem deorſum ut ſunt inferna loca, animas autem igneas eſſe edocemur ex locis ſupra memoratis & uoluit. 73 Animas eſſe igneas

Vergilius 6. aenei.

Igneus eſt ollis uigor & cœleſtis origo.

& Paulinus ad Auſonium.

Mens quippe lapſis quæ ſupereſt artibus
De ſtirpe durat cœliti.

& Iuuenalis Saty. 15.

Senſum à cœleſti demiſſum traximus arce.

& Boëtius Metro. 6. lib. 3.

Hic clauſit membris animos
Celſa ſede petitos
Mortales igitur cunctos
Edit nobile genus.

Lucretius ſibi contrarius 2. de natura rerum.

& quòd miſſum eſt ex ætheris oris.
Id rurſum cœli ſtellantia templa receptant.

Et pro iſtorum ſententia facit quòd quæq; res ad ſuam appetit ac properat originem reuerti unde Boetius ſic modulatur.

Repetunt proprios quæq; recurſus
Redituq́; ſuo ſingula gaudent.

Et res facile reuertitur ad ſuam naturam. l. ſi unus §. pactus ne peteret, ubi multa p doct. ff. de pact. Et Horatius lib. i. epiſt.

Naturam expellas furca tamen uſq; recurrit.

Ergo procliuius eſt ut animæ à cœlo uenientes illuc reuertantur ſicq́; ad ſuam originem præſertim cum ſint uolucris leuiſq́; materiæ (hoc eſt igneæ) quæ non poteſt nō aſtra petere. Et his adſtipulatur quòd ex confeſione omnium quos iam retullimus nuperq́; referemus animorum materia ignea eſt à cœloq́; deſcendit, nec cum ab mortalibus corporibus euolant animæ intereunt, teſte Ouidio lib. xv. Metamor. qui ſic cecinit.

Omnia mutantur nihil interit errat & illuc
Huc uenit hinc illuc.

& rurſum ibidem ait

Cum ſint huc forſitam illa,
Hæc tranſlata illuc ſumma tamen omnia conſtant

Quum ergo animæ à corporibus euolantes non intereant, nec pereant, cumq; quæq; res ad ſuam naturam (.i. originem) redire properet, cōſentaneum eſſe uidetur animos ad cœlum unde deſcenderunt reuerti.

† In ſecunda autem ſentētia exiſtimātium omnes animas infernas ad umbras properare ſimul ac à corporibus liberantur fuiſſe uidetur 74 Anaxagorę Hiſtoria & ſententia

tur Anaxagoras relatus à Cicerone apoph.li.
ii.is enim quærentibus amicis uellet ne clazo
menas in patriam ſi quid accidiſſet referri ni
hil neceſſe eſt inquit undique enim ad inferos
tantundē uiæ eſt. Significans omnes animas
eodem feſtinare aliter enim ſi ſentiret anima
tum quaſdam infernas ad ſedes qnaſdam ue-
ro ad ſupernas migraturas non dixiſſet tan-
tundem uiæ eſſe. Huic etiam ſententiæ uide-
tur accedere Socrates à Plntarcho relatus
apoph.lib.3.

75 Socratis locus.

Idem Socrates (inquit Plutarchus) dicere
†Solebat mortē ſimilem eſſe profundo ſom
no, ergo ut ſomno durante animæ dormien-
tium omnium diuerſa ad loca non properāt,
ita ille ſignificare uolnit poſtquam à corpo-
ribus humanis deceſsiſſent dinerſa ad loca
non migraturas. In tertiam ſententia ut bo-
ni æthereas ad ſedes, mali uero flagetontis ad
undas ituri ſint poſtquam à corporibus hu-
manis liberati fuerint. fuit idem Socrates in
hoc ſibi contrarius ut de ipſo loquens refert
Cicero lib.1.Tuſcul.& rurſus apoph.lib.ii.ſic
inquiens. Duæ ſunt uiæ, duplicesq́; curſus ani
morum, e corpore exeuntium. nam qni ſe ui
tiis humanis contaminarunt, & totos libidini
bus ſe tradiderunt, iis deuinm qnoddam iter
eſt ſeclnſum à concilio deorum: qui autem ſe
integros caſtosq́; ſeruarunt, quibusq́; fuit mi
nima cū corporibus contagio, ſuntq́; in cor
poribus humanis uitam imitati deorū iis ad
illos à quibus ſunt profecti, facile patet reddi
tus. Et Cicero.2.de legi. ait omnium animi
immortales ſunt ſed bonorum fortiumq́; diui
ni. Et rurſum pro Cayo ait bonorū uirorum
mētes mihi diuinæ atq; æternæ nidētur & ex
hominnm uita ad deorum religionem ſancti-
moniamq́; migrare. Et in ſomno Scipionis
ait, ſic habeto te nō eſſe mortalem ſed corpus
hoc. Et pro Sextio ait corpus hoc eſt morta-
le animi uero motus ſempiterni. Et Proper-
tius lib.4.eleg.ait.

Sunt aliquid manes Letum non omnia finit
Lucidaq́; euictos effugit umbra rogos

Quarta ſententia fuit exiſtimantium ani-
mos immortales ab humanis corporibus euo
lanres in diuerſa animalium brutorum cor-
pora (qualia ſunt terreſtrium uolatilium &
aquatilium) migraturos id quod ſenſiſſe ni-
detur Socrates in loco proxime allegato, dū
ſcripſit mortem eſſe ſimilem diutinæ peregri
nationi, nam ut peregrinus errans uagus &
uarians per uarias mundi regiones migrat,
ac remigrat, ita ſignificanit animos à corpo
ribus exeuntes peruaria aliorum animalium
corpora meaturos, & huius ſentētiæ fuit Oui
dius & Tibulus & Claudianus. Vnde Ouid.
lib.15.Metamorph.

75 Fabula Pãthoides.

Carent † anima ſemperq́; priore relicta
Sede nouis domibus uiuunt, habitantq́; receptæ
Ipſe ego nam memini Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram
Ibidem inq́; ferinas
Poſſumus ire domos, pecudumq́; incorpora condi
Corpora quæ poſſunt animas habuiſſe parentum
Aut fratrum, aut aliquo iunctorum fœdere nobis
Aut hominum certe
Tibullus.4.Eleg.lib.
Quinetiam mea tunc tumulus cum texerit oſſa
Seu matura dies fato properat mihi mortem
Longa manet ſeu uita, tamen mutata figura
Seu me finget equum rigidos percurrere campos
Doctum, ſeu tardi pecoris ſim gloria Taurus.
Siue ego per liquidum uolucris uehar aera pennis
Inquem cunq̄ hominem me longa receperit ætas
Inceptis dete ſubtexam carmina chartis
Claudianus.1.de raptu Proſerpinæ.
Quos ubi per uarios annos, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, tandem
Rurſus ad humanæ reuocat primordia uitæ
Vergilius Egloga.4.
Pauca tamen ſuberunt priſcæ ueſtigia fraudis
Quæ tentare Tethym ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infundere ſulcos
Alter erit dum Typhis, & alter quæ uehat Argo
Delectos Heroas, erunt etiam altera bella
Atq; iterū ad Troiam magnus mittatur Achilles
Idem Vergil.lib.6.Aeneid.
Et pauci læta arua tenemus
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq́; reliquit
Aethereum ſenſum, atque auræ ſimplicis ignem
Has omnes ubi mille rotam uoluere per annos
Letheum ad fluuium Deus euocat agmine magno
Scilicet immemores, ſupera ut conuexa reuiſant
Rurſus, & incipiant incorpora uelle reuerti
& Vergilius.6.Aeneid.
Aeneæ uerba ad patrem, ſic ſcripſit
Da iungere dextras
Da genitor, teq́; amplexu ne ſubtrahe noſtro
Sic memorans largo fletu ſimul ora rigabat
Ter conatus ibi collodare brachia circum
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago
Par leuibus uentis, uolucriq́; ſimillima ſomno
Et Ouidius lib.8.Metamor.
Inq́; leues abijt paulatim ſpiritus auras
Et Sillius Italicus lib.13.bel.pu.
His alacer colla amplexu materna petebat
Vmbraq́; ter fruſtra per inane petita feſellit
Et Boetius Metro.10.lib.3.
Hoc quidquid placet, excitatq́; mentes
Infimis tellus aluit cauernis

Splendor, quo regitur uigetq́; cęlum
Vitat obſcuras animę ruinas
Et idem Metro. 1. lib. 4.
Hoc ſite reducem referat uia
Quam nunc requiris immemor
Hic dices, minimi patria eſt mihi
Hinc ortus, hic ſiſtam gradum

Eſt etiam quinta ſententia exiſtimantium impiorum animos tartara impia, piorum uero campos Elyſeos petituros. quæ opinio ab ea de qua ſupra tertio loco mentionem habuimus non difert quo ad impiorum ſed tantum quo ad animos piorum. quibus quaſi terrenum non cœleſtem paradiſum uidetur deſignare & huius ſententiæ eſſe uidentur.

Vergil. 6. Aeneid.
Hic locus eſt, partes ubi ſe uia findit in ambas
Dextera, quæ dictis magni ſub mœnia tendit
Hac iter Elyſium nobis: At læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit
Ibidem.
Exinde per amplum
Mittimur Elyſium & pauci læte arua tenemus
Lucanus lib. 3 1 bel. ciuil.
Sedibus Elyſijs, campoq́; expulſa piorum
Ad ſtygias inquit tenebras, maneſq́; nocentes
Poſt bellum ciuile trahor
Lucret. 2 de Natura rerum.
Et quod miſſum eſt ex ętheris oris
Id rurſum cęli ſtellantia templa receptant
Martial. 12 Epigram.
Accipient olim cum te loca læta piorum
Non erit in ſtygia notior umbra domo
Sillius Italicus lib. 2. Bel. pu.
At, uos ſydere, æquas nulla æquauerit ętas
Ite decus terrarum animæ uenerabile uulgus
Elyſium, & caſtas ſedes decorate piorum
Idem lib. 10. Bel. pu.
Hac libijs atq; repens crepitantibus undiq́; flãmis
Aethereas anima exultant euaſit in auras
Idem. 13. Bel. pu.
Tum ſeducta loco. Et laxata lucida nocte
Clauſtra nitent, quæ ſecreti per limites umbram
Elyſios ducunt campos, hic turba piorum
Nec ſtygio in regno, cęli nec poſta ſub axe
Verum ultra Oceanum
Idem. 15. lib.
At queis ſeruatus ſeminis ortus
Cęli porta patet.
Statius lib. 10. Thebai.
Dant clara meanti
Aſtra locum
Idem lib. 5. Syluarum.
Parce precor lachrymis ſæuo nec concute planctu
Pectora; nec crucia fugientem coniugis umbram
Sic ego nec furias, nec deteriora uidebo
Tartara, & Elyſias fœlix admittar ad aras
Manilius lib. 2. Aſtrono.
Noſtra loquar, nulli uatum debebimus ora
Nec furtum, ſed opus ueniet, ſoloq; uolamus
In cœlum curru, propria rate pellimus undas.

Horum ſententiæ etiam accedere uidẽtur Sadducæi qui (ſecundum Clementem Romanum conſtit. apoſt. lib. 6. c. 6.) reſurrectionem mortuorum quo ad corpora negabant. Denique quum ueriſsima catholicorum ſententia (quæ cum ea quam ſupra tertio loco retullimus eadem eſt) edoceamur piorum animas æthereas ad ſedes euolaturas, impiorum uerò impia tartara ſubituras, quumque contrariæ ſententiæ procedant naturaliter duntaxat quatenus iis quos ſupra rettullimus & oẽs Epicurei & Stoici, reſurrectionem defunctorum negant, nam corruptum ſemel idem numero reſurgere ac reſumi nequit naturaliter, ſed ſupernaturaliter proculdubio id poteſt per Deũ optimum maximum fieri quod illos latuit, quum ergo hæc omnia ita ſint, quod attinet ad quæſtionem de Lazaro reſuſcitante (ut è diuerticulo ad uiam redeamus) ut ille & uxorem ſi quam habebat, & bona ſua recuperaret, tenẽdum eſſet, quia id magis ad ueram & catholicam ſententiam, qua edocemur animas eſſe immortales accedit, ſicq́; cũ ille idem homo qui antea erat uideretur, non eſt cur ſibi ſua denegarentur nõ magis quàm cuidam è ſomno ſurgenti.

ARGVMENTVM QVARTVM.

Diuitiae † & opes pariunt potentiam potentia autem dignitatem & iuſtam prælationẽ, ut proximè admonuimus. in qua princeps noſter reliquos omnes antecellere non ſemel edocti ſumus. † Quòd autem diuitiæ & opes pariant potentiam adeò uerum eſt, ut illinc deſcendere ſummã poteſtatem Ouidius author ſit qui cecinit.

77 Diuitiæ cõferunt ad maioritatẽ

78 Diuitię pariũt potentiam.

Iupiter admonitus nihil eſſe potentius auro
Et Lucretius lib. 5. de Natura rerum ait
Aurumq́; repertum
Quod facile & ualidis & pulchris dempſit honorẽ
Diuitioris enim ſectam pleriq́; ſequuntur
Quamlibet & fortes & pulchro corpore creti
Petronius Arbiter in Satyr.
Quiſquis habet nummos ſecura nauiget aura
Fortunamq́; ſuo tempore arbitrio
Vxorem ducat Danaen, ipſumq́; licebit
Acbriſium credere quod Danaen
Carmina componat, declamet, concrepet, omneis
Et peragat cauſſas, ſitq́; Catone prior
Iuris conſultus paret, non paret habento

Atque eſto quidquid Sertius & Labeo
Multa loquor, quiduis nummis præſentibus opta
Et ueniet clauſum poſſidet arca Iouem.
Horatius Satyr. 3. lib. 2.
Omnis enim res
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris
Diuitijs parent, quas qui conſtruexerit ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens, etiam rex
Et quidquid uolet. hoc ueluti uirtute paratum
Sperabit magnæ laudi fore
Et Plautus in Sticho.
Nã hoc tu facito cogites, ut cuiq; hoĩ res parata eſt
Firmi amici ſunt: ſi res laſſe labant, itidem amici collabaſcunt
Res amicos inuenit
Et Ouidius ad Piſonem.
Sed lateri nullus comitem circundare quęrit
Quem dat purus amor, ſed quẽ tulit impia merces
Et Petronius Arbiter in Fragment.
Cum fortuna manet, uultum ſeruatis amici
Cum cecidit, turpi uertitis ora fuga
Et Ouidius lib. 2. de Ponto.
Turpe quidem dictu ſed ſi modo uera fatemur
Vulgus amicitias utilitate probat
Et Ouidius ipſe. 2. de Ponto
Turpe ſequi caſum & fortunæ accedere amicum
Et niſi ſit fælix eſſe negare ſuum

79 Potẽtiores digniores

Vides ergo † ut qui maiores diuitias reditus & prouentus ac opes habet is potentior intelligatur, nec dubium eſt quin per hoc dignior & nobilior habeatur ut per Nicolaum Boerium deciſi. 286. Magiſter Ioannes nu. 8. uerſ. tunc ſi quæratur. quæ ſit maior dignitas, nam maior inquit is dicitur qui plurimũ poteſt, id quòd & tenent alii in ſuperiore fundamento relati. . Sed potentiſsimum regem ac dominum noſtrum reliquis omnibus principibus longe ditiorem ac opulentorem eſſe nullus ignorat ergo iis præferendus.

ARGVMENTVM QVINTVM.

80 Stipẽdium denotat dignitatem mercenarii.

† Ex modo menſura'ue emolumenti adminiſtrantium colligitur quanta qualis'ue ſit eius dignitas aut eminentia. l. nemo, ad finẽ C. de offi. ma.' offi. dũ ait is gradus cętoros antecellat quem ſtipendia merent ante ire & ibi tradunt Doct. & Nicolaus Boerius de autho. mag. conſ. add. i. mag. num. 28. uerſi. & ex præmii quantitate. Ad idem c. offi. 59. diſtin. & l. i. C. de agentibus in rebus lib. 12. ibi, ſed is qui ordine ſtipendiorum. Ad idem l. iubemus 2. c. de eroga. mil. ann. lib. 10. Et quilibet ſecundum dignitatem ſuam eget alimentis, ueſtimentis & reliquis ad uitam neceſſariis, & conſequenter ſtipendia & emolumenta miniſterii & adminiſtrationis ad eandem menſuram ſunt aptanda dignitatis, ſicq; & de dignitate ad emolumenta & de emolumentis ad dignitatem metiendam & coniiciendam legitimum erit & ciuile argumentum. l. ſed & ſi quid §. ſufficienter ff. de uſufr. notant Glo. i. & ibi ſcribentes in c. quia nonnulli, de cleri. nõ reſid. & ut maior in ordine debet eſſe potior in percipienda portione c. ſtatuimus, de maior. & obed. c. ult. de conſti. reſq; eccleſiarum pro meritis perſonarum & qualitatibus ſunt diſtribuendæ c. conſuluit. lxxiiii. diſtin. c. fin. i. q. ii. & xii. q. ii. c. Vulteranæ, ita & qui in percipienda portione potior eſt inquam emolumento capiendo, is ſanè & in dignitate ut potior intelligatur par eſt arg. l. i. ff. de offi. eius cui mand. eſt iuriſdi. & huic rei etiam accedit uulgi & populare iudicium ut colligitur ex Glo. celebri per tex. ibi in. l. item apud Labeonem §. ſi quis uirgines. ff. de iniur. Paris de Puteo de Syndi. uerſ. nuntius c. i. per ſpeculatorẽ tit. de aduo. §. ſequitur, per Nicol. Boer. ubi ſupra num. 150. & ex ipſo præmio quod accipit colligitur uirtus & prolatus cuiusq; l. i. ff. de iuſt. & iure, ibi, bonos non ſolum metu pœnarum uerum præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. † Vnde duabus potiſsimum rebus reſpublicas contineri philoſophi tradiderunt pœña & præmio. † Vnde Liſander etiam à Plutarcho apoph. lib. i. relatus interroganti Perſæ. quam rempub. maximè probaret: eam inquit, in qua fortibus uiris ac meticuloſis congrua utriſque redduntur. ſenſit uirtutem inuitari præmiis, ignauos excitari ignominia. nimirum hoc eſt quod apud Homerum ſtomachatur Achilles idem honoris haberi ignauis ac fortibus, ea ſententia non ſolum habet locum in rempub. uerum etiam in priuatis familiis. ſunt enim hæc duo præcipua ad conſeruandam cuiuslibet gregis diſciplinam. honos enim non ſolum alit artes. ut habet prouerbium uerum etiam uirtutem. Nec tam refert monarchia ſit, an Ariſtocratia, an Democratia, an aliqua. Reipub. forma ex his temperata quam ut in quacunque gubernatione diſcrimen habeatur publicum inter uiros utiles Reipub. & alios duntaxat ſubi uiuentes. nam † Deus opt. maximus iuxta menſuram uirtutis præmium ſolet cuiq; elargiri. Vnde Plautus in capt.

81 Pœna & pmio rẽpublicam cõtineri.

82 Hiſtoria Liſandri.

83 Deus præmiũ & pœnam probe diſpenſat.

Eſt profecto Deus, q, quæ nos gerimus auditq; , et uidet
bene merenti bene profuerit, male merenti par erit

Ouid. lib. 2. Faſto.

Dij pia facta uident Aſtris delphina recepit
Iupiter & ſtellas iuſſit habere nouem.

Verg lib.6. Aeneid,
Pauci quos aquus amauit
Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus
Ibidem
Pauci læta arua tenemus.

Denique uulgus quoque iuxta præmium & compendium ſeu emolumentum quod inde deſcendit unamquãq; rem eiuſq; dignitatem probare ſolet uel improbare. Vnde Ouidius lib,ii.de Ponto ſic cecinit.

84 Lucrũ res efficaciſsima.

† *Turpe quidem dictu, ſed ſi modo uera fatemur*
Vulgus amicitias utilitate probat
Cura quid expediat prior eſt, quã quid ſit honeſtũ
Et cum fortuna ſtatq; caditq; fides
Nec facile inuenies multis de milibus unum
Virtutem pretium qui putet eſſe ſui
Ipſe decor, recti, facti, ſi præmia deſint
Non mouet, & gratis pœnitet eſſe probum
Nil niſi quod prodeſt charum eſt, en, detrahe mẽti
Spem fructus auidæ, nemo petendus erit
At reditus iam quiſq; ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile, ſollicitis computat articulis

Cum ergo potentiſsimus Hiſpaniarum Rex longe à Deo optimo maximo amplioribus emolumentis cenſibusque quam ullus alius mundi totius principum ſit honeſtatus, donatus, decoratus (ut omnibus notũ & pluſquam manifeſtum eſt) par eſt ut reliquis omnibus orbis principibus dignior ſubliorq; intelligatur.

ARGVMENTVM SEXTVM.

85 Dignitas pendet ab hominũ opinione.

ILLE † demum maior dignior & excellentior eſt quem generaliter homines maiorem ac digniorem eſſe exiſtimant, ita probat tex. in l.Athletas, in prin.uerſ.Celſus, ff.de his qui nota. infami. tenet in ſpecie Nicolaus Boërius deci. cclxxxvi. num. 8. uerſ. item illa eſt maior dignitas, ſentit Alexan. quem ipſe allegat in conſilio cxlii. uiſſo proceſſu cauſæ lib. vi. per Beatum Anto. in ſimili in ſua ſumma par.iii. titu. xv. c. i.§. xi. Ioannes de Selua de benefici.par.i.qõ ii.& in ſimili eſt deciſio Rotæ ccccli. in nouis uerſ. ego uero dicebam ubi ſic dicitur, ego uero dicebam quòd ſuper hac maioritate ſeu principalitate recurrendum eſt ad conſuetudinem generalem, uox enim populi uox Dei eſt ſecundum Dominicum Sotum de iuſt.& iure lib.v.q.i.art.vi.

Nec dubium eſt quin ex pleriſq; hominum ſententiis ille qui rerum opulentia & affluentia atq; per hoc etiam potentia reliquos præcellit maior & dignior iudicetur ut teſtatur Lucretius lib.v.de natura rerum dum ait.

Aurumq; repertum
Quod facile & ualidis & pulchris dempſit honorẽ
Ditioris enim ſectam plerunq; ſequuntur
Quamlibet & ualidis & pulchro corpore creti.

Deniq; † ut reliqua omnia ita & hoc ſcite & prudenter Cicero nobis exhibuit, dum lib. iii. Tuſcul. ait maximus magiſter populus, & rurſus idem Cicero pro Roſcio ait, ſic eſt uulgus ex opinione multa ſtimat & rurſus ii. Tuſ. fama & multitudinis iudicio mouentur homines ut id honeſtum putent, quod à multitudine laudatur, & rurſus ii. de legibus ait, nos uulgi opinionibus rapimur, unde Ioannes Boëmus nõ inſcite in lib. de moribus gẽtium ait, multis in rebus turpe & honeſtum non tam natura quàm hominum diſtingui moribus & ſententiis; ut multis exemplis nos quoq; diſſeruimus lib.ii de ſucce.crea.§.xv. his ferè uerbis. non ne flagitium adulterii quod apud nos teterrimum eſt, apud Perſas impunitum, quinimò non ſolum tolerabile, ſed etiam irreprehenſibile ac inculpatum erat, & uiliſsimum furandi flagitium, non ne ſimiliter apud Lacedæmonas inculpatum erat, ut Aeneas Siluius poſtea ſummus Pontifex Pius ſecundus nomine teſtatur, quinimò nefandum flagitium (ſupra omnia ſcelera deteſtandum) non ne permiſſum, & omnino inculpatum apud Tartaros & Saracenos eſt, ut & omnibus notum eſt, & ſcripſit Ioannes Boëmus, capitulo x. lib. de ritu, moribus. & legibus diuerſarum gentium, non ne cum matribus, & etiam cum filiabus pecudum more miſcere ſeſe uiris Pœnis ſeu Africanis, & communes etiam uxores habere non ſolum permiſſum, ſed etiam omnino inculpatum erat ut & ipſemet ibi.c.vi. author eſt, & nemini notum non eſt. & ex lege uetere iudæis permiſſum, nõ ne ſimiliter erat nuptias cum ſororibus contrahere, idque hodie flagitioſiſsimum eſſet. Quum itaque maximus magiſter populus ſit eiuſq; iudicio ſtãdum parendumq; neceſſario ſit, iſq; opibus diuitiis rerumq; affluentia præcellentes cæteros dignitate anteire ſemper iudicauerit, reliquum eſt ut Rex ac dominus noſter potentiſſimus quem conſtat diuitiis opibus rerumq; affluentia, imperio & ditione reliquos omnes principes tranſuolare, dignitate quòque eos tranſgredi intelligatur, denique idẽ Cic. in Topicis, ſed uulgi (inquit) opinio uix mutari põt. Quinimo doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſti. & iure lib.v.q.i.art.vi. palam teſtatur uocem populi uocem eſſe naturæ, atqui natura incõmutabilis eſt l.iiii. ff.de leg.i. 86 Populi vox & opio maximã uim habet.

ARGVMENTVM SEPTIMVM.

PRAEFERENDVS ille eſt qui alium ſuperat

87 Labor præmio dign'.

ſuperat † cõparatione laborum quos ex munere ſibi in iuncto ſubiturus eſt l. unicuique, in prin. C. de proxi. ſacra. ſcri. lib. xii. & l. ii. C. de off. mag. offi. & l. contra publicam, in fi. C. de re mili. eodem libro ibi, quia honoris augmentum non ambitione ſed labore ad unumquemque conuenit deuenire, tradit Lucas de Penna in l. i. C. de comi. & trib. ſcho. eodem libro & in l. de diuer. cod. tit. & Nicolaus Boerius de autho. magni conci. nume. cxlv. nerſ. nam profecto, facit l. aduocati C. de aduo. diuerſorum iudi. † Vnde laboribus ſuis uirorum illuſtriſsimi celebrantur teſte Boetio metro. vii. lib. viii. ſic canente.

88 Labores faciunt viros celebres.

89 Hiſtoria & labores Herculis.

† Herculem duri celebrant labores
Ille centauros domuit ſuperbos.
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni
Fixit & certis uolucres ſagittis
Poma cernenti rapuit draconi
Aureo leua grauior metallo
Cerberum extraxit triplici cathena
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis Dominum quadrigis
Hydra combuſto perijt ueneno
Fronte turbatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis
Strauit Antheum libycis arenis
Cacus Euandri ſatiauit iras
Quosq; preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notauit
Vltimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo, pretiumq; rurſus
Vltimi cœlum meruit laboris
Ite nunc fortes ubi celſa magni
Ducis exempli uia.

& Claudianus in Nupt. Honorij.

Non quiſquam fruitur ueris odoribus
Hyblæos latebris nec ſpoliat fauos
Si fronti caueat, ſi timeat rubos
Armat ſpinaroſas, mella tegunt apes.

90 Hiſpaniarum Rex ut præſtat oneribus ita excellens honoribus

Sed † Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus nullus ignorat quin eo magis ac magis inmenſos labores ſubiturus ſit, ſubeatque ſemper, quo latius ac latius ſuæ ditionis ac imperii fines ſeſe porrigunt. nam præter bonam totius Europæ partem in orbe nobiliore eius dominatui ſubiacentem, ſi nouum orbem quem temperat ac dominatur reſpexeris, inuenies ſuam monarchiam reliquas omnes mortalium principum longe anteire ac precellere. ſiue illi reges ſint ſiue Imperatores, & dum omnibus ciuibus parem æquũq; ſe ſe prebere ſtudet iuxta illud Vergilii ſic canentis. Rex Iupiter omnibus idem.

91 Regis verũ trophæũ eſſe omnib' parem.

Quaſi † eius animus mens & ſpiritus uniuerſum per orbem diffuſus ſit, poſſet non iniuria aut non abs re cum Horátio lib. epod. ad Candidam teſtificari.

Nullum à labore me reclinat ocium,
Vrget diem nox & dies noctem, neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.

Aut ſanè cum Ouidio lib. i. de Ponto, blandam humanam ac iuſtam illam querelam proferre.

92 Labores ut ad uerã gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxii ſunt.

Confiteor † facere hoc annos, ſed & altera cauſa eſt
Anxietas animi continuusq; labor
Cernis ut in duris & quid bone firmius aruis
Fortia taurorum corpora frangat opus
Quæ nunquam uacuo ſolita eſt ceſſare nouali
Fructibus aſsiduis laſſa ſeneſcit humus
Occidet ad circiſi qui certamina ſemper
Non intermiſsis curſibus ibit equus
Firma ſit illa licet, ſoluetur in æquora nauis
Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis
Me quoq; debilitat ſeries immenſa laborum
Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem
Ocia corpus alunt, animus quoq; paſcitur illis.
Immodicus contra carpit utrumq; labor.

93 Hiſtoria & error Pompeii magni

Iſque labor immenſus faſtidioſus in amenus principi ac Domino noſtro Hiſpaniarũ Regi tanto magis quàm cæteris mundi principibus imminet, quanto ſuum imperium reliquorum imperiis amplius latiusq; eſt, nam & ſi Pompeius magnus (ut Plutarchus apoph. li. iiii. refert) proclamauerit plures adorare ſolem orientem quam occidentem. tamen poſt quam nos Hiſpani nouum hunc orbem occidentalium indiarum inuenimus apparuit plures occidentẽ quam orientẽ ſolẽ adorare.

Vnde uix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis, periculisq; additis, nõ quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam, ita Cicero. i. officiorum, unde cum hic agatur de gloria & honore quin ei principi deferenda ſit, qui grauioribus curis, laboribus, ſolicitudinibus ex munere à Deo ſibi iniuncto ſubeſt dubitare non oportet, eſt autẽ ab ipſo Deo optimo maximo datum regnandi regendi'ue munus, iuxta illud prouerbiorum capite. 8. per me reges regnant. Denique † tantus labor tam grauis eſt & conſequenter tanto præmio ſaltem gloriæ & honoris dignus, ut ex multorum philoſophorum ſententiis, Plutarchus illum librum nobis reliquerit, qui ſic inſcribitur. Sic uixeris ut nemo te uixiſſe ſentiat. & ut idem Plutarchus apoph. lib. vii. refert Epicuri ſententia fuerit obſcuritatem eſſe bonum appetendum, ut uitam degere liceat in ocio. & Ouidius his arridet ſic dum cecinit lib. iii. de Triſtibus.

94 Labor etiam fugienda.

Viue ſine inuidia moles inglorius annos

Facit nam & clericorũ ſtatum quàm monachorum

95 Cleri monachis quare honoribus præferantur. nachorum honoratior adeo eſſe edocemur quòd illi non uitæ contemplatiuæ tantum uerum etiam actiuæ inſeruiunt, hi autem contemplatiuæ duntaxat, ſicq; in honoribus inferiores ſunt, ita patet in c.legi.& cap.alia.xvi. q.i.& not.Ioan.And.in regul.delictũ, de reg. iur.lib.vi.in Merc. col.iii.& Glo.fin.in c.qualiter, in ſecundo, de accuſat. dicens quod dignior eſt cętus clericorum quàm monachorum, & tenent Domini.& Car.Alexandrin. in dicto ca.epiſcopos xvii.diſt.& Gloſ.in c.religioſo, in uerſicu.exhiberi, de ſenteu.excommunica.lib.vi. Ioan. Fran.de Ripa lib.ii.reſpon.c.ii.nu.19.fol.3.& Nicolaus Boerius in tractatu de authoritate magni concilii additione.i.num.84.uerſ.item etiam clerici ſeculares. Non aliter & princeps noſter potentiſsimus reliquis omnibus principibus ut præferatur in gloria & in omnibus honoribus par eſt, quando quidem grauioribus ſubeſt laboribus, nam & de Agamemnone refert Plutarchus quidam ſe regum ducumq; fœliciſsimum primariumq; omnium Græcorum decus appellanti reſpondiſſe à Diis immortalibus ſe ingentibus miſeriis curis & laboribus deſtinatum, ut ſic appareat & honorum comitem eſſe curam & laborem, & curarum laborumq; comitem & quaſi iuſtam compenſationẽ ac remunerationem eſſe foreq; ſemper honorem & gloriam. Vnde Horatius cecinit.

Nil ſine labore magno uita mortalibus dedit

Et alibi.

96 Gloriã uera labore emenda

† Dij nobis laboribus omnia uendunt
Qui ſtudes optatam curſu contingere metam
Multa tulit fecitq; puer ſudauit & alſit.

97 Hiſtoriam Adriani imperatoris. † Quibus proximum eſt quod de Adriano Imperatore Plutarchus apoph.lib.6.ſcriptum reliquit florum quẽdam hos uerſiculos in Cæſarem ſcripſiſſe.

Ego nolo Cæſar eſſe
Ambulare per Britanos
Scyticas pati pruinas
Huic tamen Cæſar ſuccinnit ita
Ego nolo forus eſſe
Ambulare per tabernas
Latitare per popinas
Culices pati rotundos

Curas deniq; principũ & cathenatos labores depinxit Seneca in Agamẽnone his uerſibus.

Nunquam placidam ſceptra quietem
Certum ueſui tenuere diem
Alia ex aliis cura fatigat
Vexatq; animos noua tempeſtas
Non ſic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos uoluere fluctus

Idem in Hercule Oeteo

Aurea rumpunt tecta quietem
Vigilesq; tradit purpura noctes
O ſi pateant pectora ditum
Quantos intus ſublimis agit
Fortuna metus

Et Lucretius lib.5.de Nat.rerum

Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum uitam, belloq; fatigant

Cum ergo quo latiora & plura ſunt regna eo plures & grauiores curas, labores & moleſtias ſecum adferant inq; earum ueluti compenſationem honor & gloria principibus cõcedatur par eſt ut quo maiora & plura ſunt regna eo plures & maiores gloria & honores arrogentur, nec dubium eſt Hiſpaniarum Regem potentiſsimum ac dominũ noſtrum plures & ampliores regiones ſub ditione & imperio ſuo temperare quàm ullũ alium mundi principem.

ARGVMENTVM OCTAVVM.

VBI uel plura † ſunt uel maiora pericula. ibi maior beneficii remuneratio debetur tex. in auth. habita. C. ne filius pro patre. ibi, uitam ſuam multis periculis exponunt, nec dubium eſt quin princeps & quilibet alius quo maioribus ſubeſt periculis, eo plenius & pinguius ſit remunerandus l.ſemper §. negotiatores ff.de iure immunita.& § quibuſdam, eadem lege. & l. milites, & l.nec quidam, ibi, his ſolis qui in expeditione occupati ſunt C. de teſtam.milita.§.his autem, inſt.eod.titu.l.Diuus ff.eod. & c.cum eo, de elect.lib.vi.facit C. de naut. fœnore ferè per totum. facit l. fin.C. de inoffi. teſt. ſed princeps ac Dominus noſter potentiſsimus quanto reliquis omnibus principibus (ſiue illi imperatores ſint ſiue reges) plura & latiora regna habet & gubernat (id quod euidentius magiſque notorium eſt quàm ulla demonſtratione egeat) tanto maioribus ſub eſt periculis teſte Seneca in Troade.. — 98 Periculum ubi maius ibi maior remuneratio.

Quoq; fortuna altius
Fuerit, † atq; leuauit humanas opes 99 Imperium quo maius eo mai' periculum.
Hoc ſe magis ſupprimere fœlicem decet
Variosq; caſus tremere,

& Claudianus lib.2.in Ruffi.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus
Inſtabilesq; Deos, ac lubrica numina diſcat

& Idem in Epigrã.ſatisfactionis ad Hadria.

In breuibus nunquam ſeſe probat Aeolus undis
Nec capit anguſtus borea certamina collis
Alpes ille quatit, Rhodopeaq; culmina quaſſat
Incubit nunquam cœleſtis flamma ſalictis
Nec paruũ frutices iram meruere tonantis

Ingentes

Ingentes quercus, annoſas fulminat ornos.

Et † Plutarchus apoph. lib. vi. ſic ſcriptum reliquit, rex quidam cuius nomen ſupprimitur, nominari, alioqui dignißimus, quum ipſi porrigiretur, diadema, tenuit aliquandiu manu, dixitq; O nobilem magis quam felicem pannum. quem ſiquis penitus cognoſcat quam multis periculis ſolicitudinibus ac miſeriis ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere dignetur.

100 Hiſtoria regis cuiuſdam.

& Ouidius lib. 3. de Triſtibus.

Tu quoq; formida nimium ſublimia ſemper.

& Claudianus de Sepulchro ſpec.

Magna repente ruunt ſumma cadent ſubito.

& Horatius.

Excelſæ grauiore caſu decidunt turres

Feriuntq; Summos fulgura montes

Adde tex. celebrem in l. Principes. ibi, quos ſæpe ſæua pericula uitæque interdum renuntiatio C. de prin. agen. in reb. lib. xii. ubi dicit. quòd ille renantiat uitæ, qui ſe ſupponit periculo, & tex. Sing. in l. una C. de caſtr. omnium palatinorum pecul. eo. li. ibi, nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorum. qui ſigna noſtra comitantur. qui præſto ſunt ſemper actibus. quos intentos & eruditos ſtudiis itinerum prolixas. & expeditionum difficultas exercet & ibi Gloſ. dicit nota. de puluere & benedicit & illi ſciunt qui dietim experiūtur in cuius teſtimonium Chriſtus dicit Luc. ix. & x. Exeuntes de ciuitatibus etiam puluerem pedum ueſtrorum excutite, & idem Matthæ. xvi. nec mirum. cum omnis noſter ſtatus ſuper perpetuo motu conſiſtat, ut inquit Imperator in aut. de non alie. §. ut autē lex. coll. ii. & talis peregrinatio facit nos pauperes. ut auth. de exibend. reis in princ. & ibi Gloſ. in uerſ. aguntur, coll. v. quia nullam amicitiam ut inquit Seneca peregrini acquirunt. & facit tex. in l. i. de caſtren. & miniſter lib. xii: & l. fi. de tyro. & l. i. de diuerſis offi. & in auth. de Tab. §. ſi uerò indignus, coll. iiii. concordat. c. cum ſit ars. de æta. & qualia. Vnde Glo. in d. §. ſi uerò indignus inuerbo, cautè. alle. illud Sal. quod melior eſt bucella panis ſicca cū gaudio, quàm tota domus plena uictimis cū iurgio. §. ne aut. in auth. de iudi. coll. vi. ubi Glo. alleg. illud Catonis, ſi labor in damno eſt. creſcit mortalis egeſtas. & uirtuoſis præmia ſunt danda, & facit bonus. tex. in l. i. C. de princip. agen. in rebus, ibi, ſed is qui ordine ſtipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ ſequebatur, & in l. i. ibi, eos enim ad hæc officia uolumus aſpirare quorum labores ſcholæ agentium in rebus teſtimonio comprobatur C. de prin. agen. in rebus & in l. fi. §. uiri etiam ibi, hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum quos multos longo prolixoque tēpore pertulerunt C. de dec. lib. x. & ideò poſt labores uictoriæ expectamus palmā, ut letitiæ publ. l. i. quā princeps pollicetur nobis dare. l. i. C. de Princip. agentibus in rebus ibi, poſt palmam laboris, & meriti principatus honore remuneramus. Cætera curialium pericula & damna, uide per Aeneam Siluium in Epiſtola de miſeriis curialium & tex. in §. Romani uerò cardinales. ibi, actu in curia ſuis officiis inſiſtētes. tit. de cauſis in pragmatica ſanctio.

Deniq; magni principes & monarchæ ſubſunt ingentibus timoribus atq; periculis qualis eſt nauigatio & belligeratio & ſimilia teſte Propertio lib. iii. eleg.

Nunc maris in tantum uentis iactamur, & hoſtē

Quærimus, atq; armis nectimus arma noua.

& Iuuenalis Sat. 14.

Tantis parta malis cura maiore metuq; ſeruātur.

Cum ergo principes quo maiores ſunt, eo grauioribus periculis ſubiecti ſint, eaq; pericula iuſta honoris potißimum & gloriæ remuneratione ſint condigna, conſequens eſt, ut Hiſpaniarum Rex & dominus noſter potentißimus ut reliquos omnes orbis principes (ſiue illi reges ſint ſiue Imperatores) imperii & ditionis magnitudine excellit, ita honore & gloria in omni loco & conſeſſu in omnibus denique rebus antecedat.

ARGVMENTVM NONVM.

Bonum quo communius eo dignius eſt, eumq; qui tale bonum ſic communius & uniuerſalius in genus humanum confert dignio rē reddit ut per Alphonſum Guerreri. in ſpec. principum c. liiii. num. 41. † & qui bonum efficit aut operatur in plures maiore præmio dignus eſt, quàm qui id in pautiores efficeret l. nuper C. de nat. liberis, non ſecus quàm ex diuerſo qui pluribus nocet grauius peccat & punitur quàm ſi pautioribus noceret l. Athletas §. ait prætor, ff. de his qui notantur infamia, auth. ut iudices ſine quo quo ſuffragio §. eos autem l. quicunque §. fin. C. de hæreticis l. i. ff. de priuatis delictis, & inſtitutio ſi quadrupl. pauperiem feciſſe dicatur in fine principii, ſed Hiſpaniarum Rex ac dominus noſter potentiſsimus ut pluribus præ eſt tam regionibus quàm perſonis id quod pluſquā manifeſtum eſt, ita pluribus quoq; prodeſſe profuiſſe & profuturum intelligitur. † Principatum enim ſuum & legitimi cuiuſq; principis non tam ad ſuam quàm ad ſuorum ciuium utilitudinem

101 Vtilior pluribus maiore præmio dignus quā qui pautioribus utilis eſt.

102 Principatus ad utilitatem ſubditorum inuentus.

litatem inuentum eſſe & pertinuiſſe diuinus
Plato author eſt, quod etiam docemur à Ci-
cerone primo officiorum, & ſanctus Ire-
neus lib. v. contra hæreſes & Alphonſus Guer
rerius c. liiii. nu. 52. uerſiculo item notate in
theſauro chriſtianæ religionis, & beatus Tho-
mas in opuſculo. xxi. ad duciſſam Brabātiæ &
Nicolaus Boërius in tractatu de authoritate
magni concilii additione. i. nu. 131. & Ariſto
teles quinto Politicorum Gl. & Abbas in Cle
mentina unica, de baptiſmo, Lucas de Pen-
na in l. militaribus, C. de curionibus lib. x. Al-
bericus de Roſatis & alii in l. decernimus. C.
de Epiſcopis & clericis Bar. in tracta. de reg.
ciui. Vnde ſanctus Thomas in loco ſupra ci-
tato ita ait. Conſiderare debetis, quod prin
cipes terrarum ſunt à Deo inſtituti, non qui-
dem ut propria lucra quærant, ſed ut commu
nem populi utilitatem procurent, in repre-
henſionem enim quorundam principum dici
tur Eze. cap. xxxiiii. principes eius in medio
eius quaſi lupi rapaces, poſiti ad effundendū
ſanguinem, & ad quærendas animas, & aua-
ritiæ lucra ſequenda. Et alibi dicitur per quē-
dam prophetam, ueh paſtoribus iſrael, qui
103 Hiſtoria Antigoni regis. paſcebant ſemetipſos. † His arridet quòd Plu
tarchus apoph. lib. iiii. de Antigono Macedo
num rege ſcriptum reliquit, qui quodam di-
cente omnia regibus honeſta iuſtaq; eſſe. ſunt
per Iouem inquit Barbarorum dumtaxat re-
gibus at nobis ea duntaxat honeſta ſunt. quæ
honeſta ſunt, & ea tantū iuſta, quæ iuſta ſunt,
grauiter retulit adulatricem uocem, uolen-
ris omnia licere regibus. Non enim rex eſt
honeſti iuſtiq;, regula, ſed honeſti iuſtiq; mi
niſter eſt. atque utinam ſimiles uoces nō au-
diant Chriſtianorum aures, aut ſi audiant ſi-
mili ſeueritate reiiciant. quid enim aliud di-
cunt qui occinunt, quod principi placuit, le-
gis uigorē habet, qui negant principē teneri
legibus, qui tribuunt illi geminā poteſtatē, or
dinatam & abſolutam quarum altera poſsit
quod leges, pacta, & fœdera poſtulant, altera
quodcunq; libuit. Iſta ſunt uerba Eraſmi Ro
terodami in expoſitione illius ſententiæ An-
tigoni regis. Deniq; Cicero lib. i. officiorum
ita ait, omnino qui reipublicæ præſunt duo
Platonis præcepta teneant unum, ut utilita-
tem ciuium ſic tueantur, ut quidquid agant
ad eam referant, obliti cōmodorum ſuorum,
alterum ut totum corpus reipublicæ curent,
ne cum partem aliquam tuentur reliquas de-
ſerant. ut enim tutela ſic procuratio reipu-
blicę ad utilitatem eorum qui commiſsi ſunt,
non ad eorum quibus commiſſa eſt, geren-
da eſt. Iraque † (ut & Alphonſus Guerre-
rius ubi ſupra expræſsit num. 52. & eſt ex ſen- 104 Rex eſt propter regnum non regnum propter regnum.
tentia ſancti Irenei & Beati Thomæ & Plato-
nis & Ciceronis & Antigoni regis & Eraſmi
& Nicolai Boerii & Bartoli & Lucę de Penna
& aliorum de quibus ſupra mentionem habui
mus) regnum non eſt propter regem, ſed rex
propter regnū, uel propter regni ciuium'ue
utilitatem. † Vnde regum creandorum ori- 105 Regnum eſt iuris gentium.
ginem ex iure gentium proceſsiſſe bellorum
calamitatibus iniuriarum, rapinarum, uio-
lentiarum impetus internetionum, ſeditio-
num, rixarumq; uitandarum cauſa ſcripſerūt
Bal. in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure. Alphon-
ſus Guerrerius in d. c. liiii. Idem Bal. in tracta
tu Schimatis, quaſi impoſsibile ſit aut parum
commodum ſit uiuere ſine regibus & magi-
ſtratibus ut in l. ii. §. poſt originem ff. de iuſt.
& iure & in auth. ut omnes obediant iudici-
bus, notatur per Glo. in l. ii. §. peu. ff. de orig.
iuris & in l. i. ff. de iuriſ. om. iudi. ubi plene per
doct. & per Paridē de Puteo in tract. de ſynd.
tit. de exceſsibus regum. Sunt † tamen qui uel 106 Regnum an ſit iuris diuini.
lint regna eſſe de iure diuino iuxta illud pro
uerbiorum c. viii. per me reges regnant & le-
gum conditores iuſta decernunt. & iuxta il-
lud Demoſthenis per iureconſultum relati in
l. ii. ff. de legibus dum ait legem eſſe inuentio
nem quandam & donum Dei. Cumq; lex rex
aut regina eſſe dicatur ab ipſo Deo optimo
maximo reges dati eſſe uidētur ad præmium
bonorum & pœnam malefactorum c. magnū
xi. q. i. ubi S. Ambroſius ait magnum quidem
& ſpeciale documentum eſſe quo Chriſtiani
uiri ſublimioribus poteſtatibus docerentur
debere eſſe ſubiecti ne quis conſtitutionē ter
reni regis putet eſſe non ſoluendam ſi enim
cenſum filius Dei ſoluit quis tu tantus es qui
putas eſſe non ſoluendo. Deniq; Petrus Apo
ſtolus Epiſtola. i. c. ii. ſic ſcripſit, eſtote ſubdi-
ti Dominis ueſtris ſiue regi quaſi præexcellen
ti ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis ad uin-
dictam malefactorum laudem uero bonorū.
Et Paulus Apoſtolus ad Romanos ca. 13. non
eſt enim poteſtas niſi à Deo, facit c. non fru-
ſtra xxiii. q. v. Et generale uidetur pactū ſo
cietatis humanæ obtemperare principibus
c. quid culpatur, 23. q. i. Et cor regis dicitur eſ
ſe in manu Dei. ut in Epiſtola inter claras C.
de ſumma Trini. & fide catho. & dicit Hiero-
nymus in c. Regum, 23. q. 5. principibus, & po
teſtatibus fidem & reuerentiam ſeruari opor
tet, quā qui non exhibuerit apud Deum præ-
mia inuenire non poterit, facit etiam, quod
notatur in l. finali. C. de exactionibus rributo.
lib. 10. Apoſtolus etiam ad Titum ſcribit. iii.
cap. Admoue illos principibus & poteſtati-
bus

bus ſubditos eſſe & Eſdræ.iii.4.ca.dicitur Rex autem ſuper omnia dominatur,& præcellit & cætera & principes ſacerdotes conſtituebant excommiſsione diuina duces prout habetur Exo.28.de Moyſæ Hebræorum duce, qui conſtituit Aaron fratrem ſuum ſacerdotem,& de Iuda Machabeorum duce,qui elegit ſacerdotes ſine macula uoluntatem habentes in lege Dei,ut mundarent ſancta, ut habetur in primo libro Machabeorum c.iiii. & prælatus electus & confirmatus non debet adminiſtrare, donec fecerit regi reuerentiam,notatur in c. cum louge, & in c.lectis.63.diſtinct.& in c. Abbates.18.q.3.uide Henric. in c. nobis. de iure patrona. pro rege etiam orandum eſt exemplo Baruc.cap.i.ubi dicit orate pro uita Nabuchodonoſor regis Babyllonis,& pro uita Balthaſar filii eius,ut ſint dies eorum, ſicut dies cœli ſuper terram.& cætera.& Apoſtolus ad Timothæũ.cap.2.dicit,obſecro igitur primo omnium fieri obſecrationes, orationes.&c.pro Regibus.&c.& quod dominus noſter Ieſus Chriſtus Pilato reſpondit dicens non haberes poteſtatem aduerſum me ullam niſi datum eſſet tibi deſuper. Quibus uerbis plane ſignificauit omnem iudicum regum'ue

107 Regnũ & rex ſunt nomina generalia, ad omnes magiſtratus ſpectantia.

poteſtatem à Deo eſſe. Imperium enim & regnum nihil aliud eſt quàm iuriſdictio ut in pr.inſt.de perpe.& temp.act.uerb. Imperium & in l.i.ff.de conſtit.principum & l. ii.tit.15. par.4.& ideo in ueteri teſtamento liber ille qui Iudicũ inſcribitur magna ex parte circa reges uerſatur,& tamen Iudicum inſcribitur quaſi Iudices & Reges pro eodem accipiantur. Regum enim appellatio lata eſt,comprehenditq; ſub ſe tam Iudices quàm omnes reliquos reipublicæ regentes. Vnde Cicero lib.i. Epiſt.fami.ad Lentulum ait, quales in Republica Principes eſſent taleis reliquos ſolere eſſe ciues. Et Claudianus ſic cecinit.

Nec tam inflectere ſenſus humanos edicta ualent
Quàm uita regentis
Mobile ſemper mutatur cum principe uulgus
& Horatius Oda.4 lib.3.
Diuoſq; mortaleſq; turbas
Imperio regit unus æquo

108 Reges priùs quàm leges ſcriptę

Et † Guerrerius ubi ſupra c. 84. hac in re ſcripſit uerba ſequentia. Et eſt notandũ quòd gentes prius quàm reges eſſent, regnabant in puritate prima & ſola naturæ, Ideo dixit Bal. in l.ij.ff.de origi.iuris quòd in principio urbis conditæ populus orbis non habebat legẽ, ſed habebat regẽ.& quòd oẽs reges habẽt ſupremã poteſtatẽ, ut dixit Innocẽtius in cap. cũ P. tabellio, de fide inſtrum. & manu regia id eſt arbitrio regio omnia gubernabantur.

† Adduco etiam Hoſtiens. Innocen. Ioann. Andræ.& Abbatẽ in c. licet ex ſuſcepto.de foro competenti.ubi referunt à principio Deũ creaſſe cœlum & terram & omnia quæ in eis ſunt, angelicam,& humanam naturam, ſpiritualia & temporalia, quæ per ſeipſum regit, ſicut factor ſuam rem gubernare ſolet, & hominem quoque fecit, præcepta dedit,& tranſgrediẽti pœnam impoſuit per ſe ipſum id eſt. Adæ,& Euæ.gene.3.mulieri uerò dixit,& cætera ut ibi, Adæ uero dixit &c.& qualiter etiã per ſe ipſum Caim puniuit.& Iameh,& quoſdam alios gene.4.&.5.& ſic Deus rexit mundum per ſe ipſum uſque ad Noe, & tempore Noe cępit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros, quorum primus fuit Noe, cui dominus gubernationem archæ ſibi dedit, per quã eccleſia ſignificatur.gene.5.& 7.nam Noe, & filiis rectorem. & legem dedit gene.9.ubi licet non legatur, ſacerdos fuit, & officium ſacerdotis exercuit ſtatim poſt egreſſum archæ, ante quam leges populo daret. gene.8. ædificauit autem Noe,& cætera.quod officiũ ſacerdotis ſimul Abel, & Caym primo fecetant, in hac autem uicaria ſucceſſerunt patriarchæ, reges, iudices, ſacerdotes, & alii, qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum.& ſic durauit uſque ad Chriſtum, qui fuit naturalis dominus, & rex noſter, de quo dicit Pſalmiſta, Deus iudicium tuum regi da.ita quæ ex ſupra dictis concludo, quòd ſi conſideramus cauſam primariam, & immediatam Reges ſunt de iure diuino, & procedunt à Deo, cum ſit rex regum, aut conſideramus cauſam mediatã,& tunc ſunt de iure gentium & ad prædicta uide Oldra.conſi.lxix. & Anchar.in conſi.cccxxxix.ubi dicit, regna iure gentium diſtincta ſunt, & reges etiam iure diuino cœperunt. Quibus concinunt uerba Boetii Metro.5.lib.1.ſic canentis.

109 Deus olim mũdũ per ſe ipſum regebat.

O ſtelliferi conditor orbis
Qui perpetuo nexus ſolio
Rapido cælum turbine uerſas
Legemq; pati ſydera cogis
Omnia certo fine gubernas
& Horatius Oda.4.lib.3.
Diuoſq; mortaleſq; turbas
Imperio regit unus æquo
& Virgilius Egloga 8.
Nec curare Deum credis mortalia quenquam
& idem Vergilius.
At ſperate Deos memores fandi atque nefandi
& Titus Calfurnius Egloga.4.
Qui populos urbemq; regit pacemq; togatam
& Boëtius Metro.6.lib.4.

110 Deus cunctis humanis præeſt & cunctorũ author eſt.

Sedet in terra conditor altus
Regumq; Regens flectit habenas
Rex & dominus, fons & origo
Lex & ſapiens arbiter æqui

& Sillus Italicus lib.6. Bel.pu.

Iuſtitiæ rectiq; dator qui cuncta gubernas

& Statius lib.5.Theba.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa, ſuprema
Mente fluunt

& Manilius lib. 1. Aſtrono.

Ac mihi tam præſens ratio non ulla uidetur
Qua pateat mundum diuino numine uerti

& Boëtius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas

111 Deo authore omnia fieri quo ſenſu accipiēdū.

Denique † iſthæc omnia eo pertinent ut Deus tanquam cauſa uniuerſalis omnibus rebus inſit ſiue aëris ſiue ignis ſiue pelagi ſiue terrarum, nam nihil in orbe fit aut homines agunt, niſi Dei uoluntate, teſte Lucano lib.9. Bellorum ciuilium dum ait,

Nil agimus niſi ſponte Dei

Item eo pertinent ut quidquid agunt ſiue homines, ſiue bruta, ſiue reliqua omnia animātia, uel inanimata, quæ mari cœlo terra'ue continentur ad omne quaſi nutu & iuſſu Dei facta uideantur ex ſententia Ouidii lib. 4. de Triſtibus ſic canentis

Nil ita ſublime eſt ſupraq; pericula tendit
Non ſit ut inferius ſuppoſitumq; Deo

Et ut Iuſtinianus Imperator in l.i. de uetere iure enucleando C. ait omnia merito noſtra facimus quibus authoritaté impartimur, Ad idem l.lege obuenire ff. de uerb. ſigni. & l.i.§.pen. & fin.ff. de lega.iii. & tex. elegans in l. unum ex familia.§.ſi de falcidia, ff. de lega.ii. l. conficiuntur, in prin.ff. de iure codicillorū. Qua ratione domos, templa, uaſa, ueſtes, imagines, picturas & ſimilia nō tam ipſi artifices quàm domini quorum iuſſu & impenſa fiunt feciſſe uidētur, teſte Martiali lib.8. Epigram. ſic dicentis.

112 Feciſſe nō tam uidetur qui iuſſum patet quàm qui iubet.

Qui fingit ſacros auro uel marmore uultus
Non facit ille Deos qui rogat ille facit

113 Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiēdū.

114 Deum nullus mortaliū uidet.

Ergo † quòd reges à Deo ſint dati uel creati in hūc ſenſum & defendi & accipi oportet, quod mente ipſius tacita tacitoq; eius iuſſu permiſſu uel imperio dentur fiant, creentur, eligantur ab hominibus. † Conſtat enim neminem unquam mortalium Deum oculis corporeis uidiſſe teſtè Ioanne Euangeliſta Epiſtola.4. dum ait qui non diligit fratrem ſuum quem uidet quo modo diliget Deum quem non uidet? Item & in alium ſenſum accipere poſſumus. reges datos eſſe ab ipſo Deo optimo maximo nempe quod ipſe Deus in omnibus ſiue rebus ſiue actionibus concurrat uel præcurrat mouens & regens quaſi nihil unquam creatorum ad quicquam agendum moueatur niſi inſpirante Deo. Vnde Manilius lib.1. Aſtrono.

Hoc opus immenſi conſtructūq; corpore mundi
Membraq; naturæ diuerſa condita forma
Aëris atque ignis terræ pelagiq; iacentis
Vis animo diuina regit ſacroq; meatu
Conſpirat Deus & tacita ratione gubernat

& Lucanus his concinit lib.9. Bello.ciuilium dum ait

Iupiter eſt quodcunq; uides quodcūq; moueris

115 Humana cognitio è per aliquē ex quinq; ſenſib. corporeis.

116 Teſtis id tantum ſcire dicitur quòd percepit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.

Denique † illa demum eſt perfecta & certa hominum cognitio & notitia, quæ percipitur aliquo ex quinque ſenſibus corporeis, nempe per uiſum, per auditum, per guſtum, per tactum per odoratum. † Vnde teſtes de iis tantum quæ aliquo ex his quinque ſenſibus corporeis percipiunt & comprehendunt debent teſtificari, nec certam aut idoneam rationem ſuæ depoſitionis reddere intelliguntur niſi cum eam reddunt, quæ talibus ſenſibus corporeis colligitur l.teſtium, ubi tradūt communiter doct. C. de teſtibus, qua de re per Glo. in l.ii.§. idem Labeo.i.ff. de aqua pluuia arcēda, Decius conſi.ccclilii. in caſu propoſito, n.1. Petrus Paulus Pariſius cōſi.xxxiii. col.j.lib.ii. Pet. Philippus Corneus cōſi.xviii. in nomine domini, lib.ii.nu.4. Fulg. in l. ſi nō ſpeciali C. de teſtam. ubi Bar. Salic. Pau. Caſt. Benedictus de Plumbino Alex. & Cinus nu.6. & Pet. Philippus Corneus eodem nu.6. & Iaſ. in.1. & 3. notabi. Bar. Ioan. de Imola. & Paulus Caſtrenſis in d.§. Idem Labeo & Ludouicus Pontanus in d.l. ſi non ſpeciali. Vnde & ſi reges iure diuino regnare dicantur ex ſententiam eorum quos ſupra retullimus, uel iure gentium ut placuit iis quos etiam ſimiliter adduximus, ſitq; etiam tertia eorum ſententiam qui cōtendunt id iure ciuili fieri, ut per Paridem de Puteo in tract. de ſyndic. titu. de exceſſibus regum.

117 Principatus imperiū regnū dici poſſunt de iure ciuili & de iure gētium & de iure diuino.

† Tamen ſi certiorem rationem ſequamur reperiemus huiuſmodi ſententias inter ſeſe non tam ſenſu quàm uerbis diſtare. nam ſimul atque quædam ciuitas regem ſibi delegit, is ſane rex eſt ex mero illius ciuitatis cōſenſu & actu ſeu actione, electione delectu uel conceſſio'ue, qua ratione iure ciuili id eſt illius ciuitatis is rex eſſe intelligetur arg. l. omnes populi l. ius autem ciuile, ff. de iuſt. & iure. §. Ius autem gentium inſt. eod. tit.

118 Ius gentiū quid.

Sed † & is iure etiam gentium rex illius ciuitatis non incongruè aut inepte dicetur. Quandoquidem ius gentium eſſe intelligitur non id modo quod ab omnibus omnino gentibus pereque obſeruatur, ſed etiam id quod ab earum pleriſque admiſſum eſt. Quinimo

etiam

etiamſi non à gentium pleriſq; receptum ſit
ſedtantum à pleriſq; earum que honeſtis legi
bus & moribus reguntur adhuc dicitur eſſe iu
ris gentium ut in d.l.omnes populi,& d.§. ius
autem gentium,& diximus plenè lib.i. de ſuc
ceſsionum progreſſu in præfa. Nec dubium
eſt quin plereq; gentiũ quæ honeſtis legibus
& moribus reguntur regibus gubernẽtur. Vn
de tale gubernãdi ius ditioq́; & Imperiũ à iu
re gentiũ ut deſcendere uideatur par eſt. Sed
& à iure diuino ſimiliter deſcendere non in-
ſcite intelligemus in eum modum de quo ſu-
pra mẽtionem habuimus. † dum modo reges
generaliter accipiamus, eamq́; uocem ad om
nes & quoslibet omnino regentes referamus
qualeis hodie ſunt duces Venetorum uel Ge
nuenſium uel Piſanorum & ſimilium & qua-
leis olim erant Conſules Romanorum & re-
ctores Cartaginenſium ſeu Pœnorum & ſimi-
lium.) Hi etenim omnes & ſimiles legitimi re
ges, regentes, rectores, principes, iudices,
imperatores quocunq; nomine aut uoce nun
cupentur, non propter ſe aut ſuam utilitatem
ſed propter ciues ciuium'ue utilitatem crea-
ti, delecti, aut dati intelliguntur, ad ſimilitu-
dinem ac imaginem tutelæ minorum, quæ eſt
uis ac poteſtas in capibus liberis ad tuendos
eos qui aliter ſe tueri commodè nequirẽt l.i.
ff.de tutelis in prin.inſt.eod.tit. ut ſupra ple-
nius oſtendimus. † Nam ut tutela inuẽta fuit
ad tuendum eum qui ſe per ætatem tueri non
põt ut.dd.ll. ita et regnum ad tuendos eos qui
uel per ætatem, uel ſennium, uel morbum cor
porum, uel animorum, uel ſexum, uel imbecil
litatem ſe ſe aduerſus potentiores tueri non
poſſunt, inuentum datumq́; fuit. ſicq́; huma-
nis neceſsitatibus id exigentibus, ita Bal. in
d.l.ex hoc iure, uidetur ſentire, & etiã in ſuo
conſilio ſchiſmatis & Alphonſus Guerrerius
cap.liiii. in ſuo Theſauro relig. chariſ. in pr.
Denique † ut Cicero in Lælio tẽſtatur, ſic
nos nati uidemur, ut inter nos eſſet ſocietas
quædam. Id quod idem Cicero repetit.iiii.
de Finibus his uerbis, hoc ſolum animal homo
natum eſt pudoris ac uerecundiæ particeps
appetens coniunctionem hominum ac ſocie-
tatem. Nec dubium eſt quin hæc ſocietas ac
communio ſeu familiaritas ſoleat parere di-
ſcordias l.cum pater §.dulciſsimis, ff.de lega.
ii. † Eſt enim ingenium humanũ procliue ad
diſſentiendum iuxta illud Vergilii

Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus.

Et Sillius Italicus lib.9.

Diſcordia demens
Intrauit cœlos ſuperosq́; ad bella coegit.

Cumq; natura ita comparatum ſit ut om-
nes ſibi melius quàm alteri eſſe mallit, ut Te-
rentius author eſt & probat elegãs tex. in l. ſi
uoluntate C.de reſcin.uẽdi. neceſſum fuit eſſe
& præeſſe qui huiuſcemodi diſcordias ac lites
componeret, ne ad arma neceſq́; paſsim ci-
ues proſilirent ac furerent. Ergo & humana
neceſsitas & naturalis apperitus ſocietatis
(eſt enim homo ſecundum Philoſophum ani-
mal ſociabile) peperit hominum uitam ſocia
lem atq; Politicam, ſocietas diſcordiam diſ-
ſenſum, diſcordia principatum iuridicamq́;
poteſtatem ciuilem & in hunc ſenſum dici po
teſt regnum eſſe de iure naturali & gentium
& ita intellige d.l.ii.ad prin.ff.de orig. iuris.
cum ſupra alleg. uerum is principatus natura
liter loquendo deſcẽdit immedite ab homi-
num conceſsione facto uel delectu cõcurren-
te Dei permiſſu & ordinatione, ſecundum ea
quæ propoſuimus, poteſt tamen quotidie fe-
rè (& non raro expedit) mutari & uariari quo
ad regentium perſonas, quo ad tempora, lo-
ca, cauſas modosq́; regendi & adminiſtrandi
c.non debet, de conſang. & affini.d.l.ii.§.ſed
cum paulatim. † Qua in re accipimus prin- 123 Magiſtratus quilibet large dicitur rex
ciparum pro quolibet magiſtratu & ſic in ge
nere iuxta l.magiſtratibus.ff.de iur.om. iudi.
& iuxta illud Ciceronis iii. de legibus magi-
ſtratus lex eſt loquens. Et rurſus idem Cice-
ro ibi magiſtratibus opus eſt ſine quorum pru
dentia ac diligentia ciuitas eſſe non poteſt,
quorum deſcriptione omnis reipublicæ mo-
deratio continetur neque iis ſolum præſcri-
bendus eſt imperandi, ſed etiam ciuibus ob-
temperandi modus. Itaque populus ſine Im-
peratore, ſine rege, ſine duce, ſine comite, ſi-
ne marchione in ſpecie ſumptis conſiſtere &
poteſt & non raro ſolet, (ſunt enim uariis in
orbis regionibus uaria non ſolum regentium
nomina, ſed & poteſtas, uis, imperium ac di-
tio) Cæterũ ſine ullo omnino magiſtratu qui
uel ad omnes cauſas & lites delectus eſſet, uel
ſaltem quando ex orirentur is ad eas ſedan-
das & definiendas deligeretur conſiſtere uix
poſſet, quin is mos & uiuendi ritus & modus
planè à iure gentium diſsideret aut aduerſa-
retur, & iuri naturæ quatenus peculiariter
conuenit hominibus. † Quamuis enim reli- 124 Reges quare non habeant aut egeãt bruta.
quis animantibus brutis is magiſtratus opus
non ſit, quippe quæ ex rapto plerũq; uiuant,
famis neceſsitate cogente. tamen uictum quę
runt ex rapto & uiolentia in animal diuerſa-
rum ſpecierum illata non ex illata in animal
eiuſdem ſpeciei ut Horatius author eſt & Plu
tarchus in opere illo quod inſcribitur an Bru
tis ratio inſit. Cæterum cum Deus optimus
maximus (iuxta illud Pſalmiſtæ omnia ſubie-

 ciſti

ciſti ſub pedibus eius) omnia huius mũdi hominibus conceſſerit, hiuc fit ut homo in hominem non raro impetũ faciat uiolẽtię iuxta illud Ouidii.

Non hoſpes ab hoſpite tutus, uiuitur ex rapto.

Denique uiolentiam inferre in animal diuerſæ ſpeciei fas eſt, fuitq; ſemper tamq; hominibus conceſſum quàm reliquis animantibus uſitatum, & peculiare ac natura inſitum. Nam nt homines impetum facere liberum eſt in omne genus brutorum, ſiue illa uolucria ſint, ſiue terreſtria, ſiue ſquamea, uel aquatilis turba, iuxta illud omnia ſubiecisti &c. ita quoque & brutis in diuerſæ ſpeciei animalia natura inſitum eſt prædam facere, quorum pleraq; ex rapto uiuunt præſertim uolatilia & etiam ſqnamea turba, & ex quadrupedum genere non pauca, ut urſi, leones, lupi, uulpes, canes, cati & ſimiles, ſed in animal eiuſdem ſpeciei aut nunquam aut ſane per raro impetum aut prædam faciunt, homines autem in reliquos homines frequenter. Ergo principatus qui (ut iam oſtendimus) ad conſeruationem ſpeciei fuit inuentus, neceſſarius fuit in hominibus ne eorum imbecilliores à fortioribus opprimentur, non ſic in reliquis animantibus, quæ ut prædam in alterũ animal ſnæmet ſpeciei non exercent, ita & principe aut moderatore ſuæmet ſpeciei non egent, ſicq; leo non præeſt leoni, non urſus urſo, taurus ue tanro, aut æquus æquo. Nõ qnoque aquila aquilæ, miluus miluo, accipiter accipitri ant columba columbę. Nec delphin, præeſt delphino, aut cætera id genus. Quæ omnia eo pertinent ut intelligatur principatum non eſſe de iure naturali prout hæc uox conuenit omnibus animãtibus iuxta l.i.ff. de inſt.& inre & in pr.inſt.de iure nat.ſed eſſe de iure naturæ prout conuenit ſolis hominibus, qnod pecnliari nomine ius gentium appellatur ut.dd.ll.non quoque eſſe de iure diuino niſi quatenus illud ius cum omnibus rebus humanis concurrit quaſi cauſa uniuerſalis, ut iam oſtẽdimus. Quod de iure naturæ ſit principatus intellige ut ilico ſubiiciam.

Cum ergo (nt è diuerticulo ad uiam redeamus) qui pluribus prodeſt maiore pręmio gloriæ & honoris dignus ſit quàm qui paucioribus prodeſſet, cumq; principatus ad ſubditorum duntaxat non etiam ad principum utilitatem inuentus ſit, ſequitur ut qui pluribus latioribusq; principatibus à Deo & hominibus præfectus fuerit is pluribus hominibus profuturus ſit, ne aliter peccatum in principe pręſumatur contra l.merito, ff. pro ſocio, præſertim cum ut Ouidius cecinit.

Ob animi uitiũ tanto cõſpectius in ſe crimen habeat
Quanto maior qui peccat habetur.

Vnde cũ Princeps ac dominus noſter Rex Hiſpaniarum potẽtiſsimus longe pluribus regionibus & principatibus pręſit quàm ullus totius orbis princeps, ſicq; lõge numeroſiori mortalium turbæ profuturus ſit, proſit, profueritq; ſemper, par eſt ut in gloriæ & honoris prænio reliqnis principibus pręferatur.

115 Denique uidendum eſt † cum principatus eſſe iuris naturæ uel gentium dixerimus, an ſub principe uiuere onmibus hominibus neceſſum ſit, quod uidetur iuxta c.ii. de maiori & obed. & iuxta illud Pauli Apoſtoli, omnis anima (inquit) ſuperioribus poteſtatibus ſubdita ſit, ſed illud quo ad ſpiritualia habet uim præcepti, ſed quo ad temporalia uel non, procedit, uel uim tantum conſilii habet, nam ius naturale eſt naturalis quædam inclinatio & appetitus nullam inducens compulſionẽ præciſam aut coactionem ut dixi.

Regibus aut magiſtratibus ſub eſſe nõ eſt neceſſitatis præciſe.

Et ius gentium eſt cõmutabile nec unquã quo ad omnes homines induxit neceſsitatem præciſam, ſicq; capti qui iure gentium ſerui fiunt capientium, tamen inter Chriſtianos non ita fit. & ſic in aliis ut plenè diximus de ſucc.progr.in præfa.ergo ſi in aliqua ciuitate libera ciues connenirent ne ullnm haberent principem, magiſtratum aut iudicem, ſed ꝙ quando inter dnos conciues uel inter plures eſſet is ciuilis uel criminalis, tunc reliqui cõ ciues iudices aut arbitri eſſent illius litis, talis conuentio & regimen proculdubio ualeret, nec uideo quid poſsit huic rei impedimento eſſe, idq; probatum eſt, quia omnia cenſentur permiſſa quæ nõ reperiuntur nominatim prohibita l.nec non §.quod eis.ff.ex quib.cau.maiores l.ſuper ſtatuas C. de religi.l.altius C. de ſeruit. & hæc eſt illa naturalis libertas hominibus à Deo optimo maximo data l.libertas ff.de ſtatu hominũ §.libertas, inſt. de iure perſonarum l.quod attinet ff.de regulis iuris.ſed talem conuentionem aut regimen nullus unquam inueniet prohibitam iure diuino, naturali uel gentium, ergo remanet libera & ſub arbitrio cuiusq; populi liberi, qui ius ciuile ſibi poſsit hodie adoptare & cras repudiare iuxta §.ſed naturalia, inſt. de iure nat.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure quod multum nota quia de his uidi ualentiſsimos doctores hæſitare & in contrarium inclinat Dominicus Sotus Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſsimus de iuſt.& iure.pro nobis illud Domini omnia ſubiecisti ſub pedibus eius &c. cnius rei ſenſus eſt non ſolum hominem nulli ſubeſſe ſed ex diuerſo homini reliqua omnia præ-

ter

ter hominem alterum ſub eſſe.

ARGVMENTVM DECIMVM.

126 [margin: ...o maiorem admini...atio eo ...blimior ...mini...ans.]

Qvo maiorem † in genus humanum administrationem quis habet, eo dignior ſublimior & eminentior omni loco, ſede. gloria & honore intelligitur, tex. & ibi Lucas de Penna in l.ii.C.ut dignitatis ordo ſeruetur & l.fi. ibi. in ipſo tamen actu C.de Decurio.lib.x.facit l.bene à Zenone C.de quadri.præſcrip.ibi, qui enim ſuis conſiliis ſuiſq; laboribus pro toto orbe terrarum die noctuq; laborant, quare non habeant dignam ſua prærrogatiua fortunam id quod notat Sàli.ibi.ix.not.l.ex agentibus, & ibi Gl. in uerbo poſteriores.C.de pri. agen.in rebus li.xii.& in l.i.C.de proxi.ſacro. ſcri. eodem libro Nicolaus Boerius de auth. mag.conſ.add.i.num.142.uerſ. præterea non ſolum ratione. † Vnde tam ipſe quàm Ioannes de Platea in l.i.ſupra iam allega.contendunt doctores actu legentes reliquis qui actu non legunt præferēdas eſſe, quod & tenet idē Ioannes de Platea in l.i.C.de conſulibus. Denique ſummus honor eſt in reipublicæ adminiſtratione tantoq; ſublimior quanto ea adminiſtratio & reipublicæ cura amplior & latior eſt l.honor, in pr.ff.de muner.& hon. Gl. in l.i.C.de mune.& honori.lib.xi.edocet Andreas Barba.ad Bal.in feudis, tit.quibus mod. feud.ami. in uerb. carebit.ſed Rex ac dominus noſter immenſas innumeraſq; regionum adminiſtrationes, plures ſane & latiores quā reliqui omnes principes habet, ut euidentius eſt quàm ulla comprobatione egeat, nulliq; ignotum qui rerum non ſit inexpertus, ergo ut reliquos omnes principes antecelſat par eſt, præſertim cum tales adminiſtrationes, ditiones, regna, imperia ab ipſo Deo optimo maximo ſibi data fuiſſe, intelligantur iuxta illud Prouerbiorū c.viii.per me reges regnāt. Et Apoſtolus ad Romanos c.xiii.non eſt inquit poteſtas niſi à Deo cum iis quę iam ſupra congeſsimus.

127 Doctores actu legentes præferuntur iis qui actu nó legunt.

ARGVMENTVM VNDECIMVM.

128 Dignior é qui digniori loco præeſt.

Qvi præeſt † loco digniori is dignior ſublimior excelentiorq; eſſe intelligitur. ita tradunt Nicolaus Boerius in d.trac.de aut.mag. conſ.add.i.num.149.uerſ.præterea etiam & fortius. poſt Ioan. de Platea quem allegat in l.ii.C.ut dignitatis ordo ſer.lib.x.unde præfectus urbis dicitur maior dignitate quam reliqui magiſtratus Romanæ ditioni & Imperio ſubiecti, ut per Glo. & Doct. in rub. ff. de off. præfe.urbis l.i. C. de Silenti. ubi Ioan. de Platea & l.i.C. de præp. lab.lib. xii.facit l.ius Senatorum.de dignita. & l.municipes, ff.de municip.ibi, quibus ſumma reipublicæ commiſſa eſt, & in dictis locis tradunt communiter doctores ratione loci & adminiſtrationis (hoc eſt loci ubi adminiſtrat) quem eſſe præferendum.facit l.quilibet C.de decuri.li.x. ibi, non ſolum à uobis quibus propter loci dignitatem rerum ſumma commiſſa eſt, & ibi Bal. edocet tanto maiorem eſſe officialem quanto digniori loco præeſt, facit l.i.& quæ ibi plenè diſſerunt doctores C.de priuileg.urbis Roma. lib. xii. & fuit ſententia Innocentii in c. iii.de ſepultu.& Cardina. Alexandri.qui etiā ut refert Nicol. Boerius ubi ſupra & nu. 100. ait officialem in ciuitate adminiſtrātem præferendum eſſe ei qui in uico adminiſtraret, † Nam & ſecundum eundem Nicol.ibi ratione officii filius præfertur patri ſuo ut per Valerium Maximum in lib. ii. ad finem de inſti. antiquis Simo. de Bur. in proœmio clemen. Alexan.in add. ad Bar. in l.i. ff.de obſeq.Aulus Gell. in noctibus atti.lib.ii.c.ii.& facit l. nam quod ff.ad Trebelli. l. minimè, ff.de religioſis & ſump. funerum † Id quod in actibus publicis ita definitum fuiſſe ait Aulus Gellius ubi ſupra in perſona præſidis Cretæ prouinciæ, & rurſus Romæ in perſona Fabii filii Maximi, & attingit Bartholomæus Socinus in l. cum quid, col.iii. ff. ſi cer.pet.poſt Aretinum ibi, † Et ciues (ut ad uiam redeamus) oriundos ex urbe ſplendida nobiles eſſe atteſtatur Lucas de Penna in l. mulieres, col.iii.C.de dignit.lib.xii. ſentiens non ita eſſe in iis qui uicis aut uillis orirentur, tanti momenti eſſe iudicans loci dignitatem & ſublimitatem, facit xl. diſtin. c. nos qui & c.illud & c. Adam & ff. de excuſa.tutorum l. non tantum §.i.& C.de ui publica l. ſeruos in ii. reſponſo & l.in urbe ff.de ſtatu hominum.

129 Filius an ſit patri ratione officii præferendus.

130 Hiſtoria per Aulum Gelium relata.

131 Ciues an digniores quàm municipales.

Quum † ergo qui præeſt loco digniori is dignior ſublimior & anteponendus eſſe intelligatur, cumq; Rex ac Dominus noſter Hiſpaniarum regionibus præſit quæ cum aliis nominibus, tum eo potiſsimum quòd in ea Chriſti Domini ac redemptoris noſtri uera fides & dogma integra, intacta, inuiolataq; permanet, qua in re reliquas omnes orbis prouintias (quæ noſtræ tempeſtatis calamitas, miſeria & infelicitas à lachrymis minimè temperanda eſt.) ſuperare uix eſt ut non longè uideatur. reliquum eſt ut qui princeps ei præfuerit, is reliquis omnibus, mūdi principibus potior ſublimiorq; eſſe intelligatur.

132 Hiſpania digniſsima.

Nec mirum aut nouum eſt habitam loci

rationem

133 Loci conſideratio magni momẽti eſt. rationem † quo ad dignitatẽ qua de egimus magni eſſe momenti, quandoquidem loci cõſideratio potens eſt ad rerum naturas mutandas, quo ad iuris effect', quale eſt cũ pecunia loco circumſcripta eſt, quo caſu ob ſolam loci conſiderationem loco ſpeciei habetur, & ſi loco generis ſit quando certo loco circumſcripta non eſt, ut in l. incendium, C. ſi cert. pet. ubi not. omnes doct. iuncta l. planè. i. §. ſi eadem res ſæpius, ubi plenè per Alexand. & Iaſonem poſt alios ff. de lega. i. l. ſi certos ff. de uerb. obliga. l. ſed & ſi certos, & l. talis ſcriptura §. item ſi legetur & utrobiq; per doct. ff. de lega. i. tex. in princ. inſt. quib. mod. re contrahitur oblig. l. ii. §. mutui autem datio, cum ibi plene not. per Glo. & Doct. ff. ſi cer. pet. & in l. quod te mihi, eod. tit. l. ſi ſeruus legatus §. qui quinque ff. de lega. i. l. i. §. ſi decem qui in arca ff. ut legatorum nomine cane. & hinc naſcuntur plura utilia ut diſſeruimus de ſucc. crea. lib. i. §. x. nume. 93. uerſi. quod autem genera.

134 Hiſtoria Alexandri Denique † ut ex dignitate aut qualitate loci ubi quis incluſus aut collocatus ſit arguatur ad dignitatem aut qualitatem incluſorũ aut collocatorũ ſenſit Alexan. de quo quum Plutarchus lib. iiii. apoph. memineret ſic ſcriptum reliquit, Quum delato ad ipſum ſcrinio lo, quo nihil inter opes Darii precioſius pulchrius'ue repertum eſt, quæreretur in quem uſum deſtinandum eſſet, aliis aliud ſuadentibus, dixit huic optimè ſeruandus dabitur Homerus. ſentiens nullum eſſe Theſaurum illo precioſiorem, ita uiſum eſt inueni, qui ſe totum ad exemplar Achillis componebat.

ARGVMENTVM DVODECIMVM.

135 Dignior è is cui princeps magis fauet. SVPERIORIBVS †, concinit, nam cui princeps magis fauet & adſpirat is dignior eſſe uidetur laude & honore, ut teſtatur Horatius lib. i. Epiſtolarum ad Seuam dum ait, principibus placuiſſe uiris nõ ultima laus eſt, & eſt egregius tex. in l. omnium C. de teſtam. ubi cuius teſtamento princeps ob gratiã præſto fuit, is rite teſtatus uidetur etiam ſi ſolennia non adhibuiſſet, quaſi ſublimior quodam modo & legibus principis ad imaginem iam ueluti ſolutus eſſe cœperit, quem tex. pleniſsimè ornauimus de ſuc. creat. lib. iii. §. xxvi. per totum facit l. ſiue apud acta, C. de tranſact.

136 Doctor à principe creatus reliquis ſublimior habetur. † Vnde doctor ille qui à principe creatus fuit reliquis doctoribus dignior, ſublimior & potior in prælatione habetur, ita Abbas in c. per tuas, per tex. ibi de maior. & obed. Andræas Barba. in c. quod clericis de foro compet. plenè per Felinum in d. c. per tuas col. iii. per Nicola. Boeri. de autho. mag. conſ. i. add. mag. nume. 92. & rurſus num. 133. per Petrum de Leſnand. in tract. de doctor. par. iii. q. x. per Bart. in ſimili in tract. de inſig. & arm. col. ii. Paulus Caſtrenſis in l. quoties C. ubi de crimi. agi oporteat. Bartho. Soci. regula xxix. uerſi. fallit ratione promotionis. Neque abſimile eſt † quod & Canonicus à Papa creatus præfertur canonicis ab alio effectis ſecundum Panormit. & Felinum col. ii. uerſ. in quantum, in d. c. per tuas, per Bar. in l. ii. ff. de albo inſcrib. & ibi plenè per Alexan. in add. ad Bar. Petrus de Monte in ſua monarchia q. v. uer. poſt Archiepiſcopos, cum ſeq. uerſi. Id quod ita demum procedere intelligit Innocentius in c. i. de maiori. & obedi. ſi in reliquis qualitatibus paritas ſit & Ioãnes de Platea de decuri. lib. x. in l. ii. per Ioannem Andreæ in d. ca. i. 137 Canonic' à Papa creatus reliquis ſublimior habetur.

Quum ergo eum digniorem ac ſublimiorem uideri cui princeps magis faueret & adſpiraret oſtenderimus, nec dubium ſit quin ſummus princeps Deus potentiſsimo Hiſpaniarum Regi ac Domino noſtro longè magis quam reliquis principibus adſpirauerit ac fauerit, par eſt eum reliquos omnes anteire. Quod autem ei magis quam reliquis mundi principibus fauerit edocemur illinc quòd ei longè latiorem ditionem ac imperium quàm reliquis conceſſerit ac commiſerit, ſuoq; loco maioribus in negotiis ac regionibus ſubſtituit ac ſuffecit. Nam cum ĩ principio Deus creaſſet cœlum & terram & omnia quæ in eis ſunt, angelicam & humanam naturam, ſpiritualia & temporalia quæ per ſe ipſum regere initio cœpit, ſicut factor aut cuiuſq; rei creator ſolet eam gubernare, preceptaq; dedit & tranſgreſſoribus pœnam deſignauit ac impoſuit per ſe ipſum (ſcilicet Adæ & Aeue) eoſdẽ que puniuit, & Cain ac quoſdam alios uſque ad Noe teſtatur Hoſtienſis Ioanes Andreæ & nouiſsimè in c. licet, de foro competen. & Geneſis c. iii. & iiii. qui quidẽ Deus optimus maximus uti Cęſar & Imperator c. ad Apoſtolicæ, in princ. de re iud. lib. vi. tempore Noe ꝑ miniſtros ſuos cœpit regere ſuas creaturas, & Boeri. ubi ſupra num. 127. ſubiicit ſequentia uerba & primò fuit Noe cui Deus gubernationem archæ ac illius liberis & filiis eius Sem. Cham. & Iaphet rectoriam dedit qua ipſe Noe poſt exitum archæ officium ſacerdotis exercuit, ut Gene. ix. & poſt legem dedit populo ſuo ſecundum quam uoluit ipſum uiuere. & tranſgreſſoribus pœnam impoſuit: & hoc per Moyſen. ut patet per diſcurſum Exodi. & xxii. q. v. c. res cum c. ſequenti & in hac uicaria ſucceſſerunt Patriarchæ, regis

ges, & alii qui pro tempore fuerunt in regimine ad aduentum Chriſti benedicti uſque; qui fuit & eſt uerus & naturalis Dominus & Rex noſter à ut tenet Petrus de Belluga ī ſuo opere curiali titul. de propoſitione grauami. coram principe in curia præſidente facienda col.i.& Bar.in tra.de regi.ciu.col.iii.circ. medium & ab ipſo excelſo Principe Saluatore noſtro piiſsimo incepit magnum imperiū quoniá ipſe fuit Princeps & caput magni cōſilii.ut habetur Iſaiæ.ix.c. † Vbi dicitur & erit magni cōſilii Angelus, quæ uerba in miſſa Natalis eiuſdem Domini repetuntur.puer natus eſt nobis, & uocabitur nomen eius magni cōſilii Angelus c.nos ſi in competenter §.his ita ii.q.vii.& Glo.ſingula. & ibi Abb.Sicu.in cle. una.de bapti.in uerbo.Regum, & Angelus ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretū dicitur Chriſtus. probatur Eccleſia.xxxij. lumen quippe conſilij quod eſt donum ſpiritus ſancti & cœleſte, uel ſecundum Bonamuēturam exponitur propter inferiorum regimen ſiue gubernationem, dicitur Angelus magni conſilij.hoc eſt Chriſtus. qui omnium electorum mentes in ſua cuſtodia ſuſcepit & tutela Ioan.xvij. quos dediſti mihi ego cuſtodiui.& nemo ex eis perijt niſi filius perditionis.† Et ſummus princeps noſter Hiſpaniarū Rex eſt miniſter Dei in terris ſecundum doc. in d.c.licet,prout ſecundum eum ſunt reliqui ſummi princeps ut per Martinum Laud.in tracta.de princip. in princ.q.iuxta illud Deus iudicium tuum regi da & iuſtitiam tuam filio regis ut in Pſalmo lxxj. tradūt per tex.ibi ſcribentes in auth. de conſulia.d finem, facit l.inbemus nullam C.de ſacr. Eccle.& Bal.de pace Coſtantię §.i.uerſ. debitam fidem, Antonius Corſetus de poteſta.regia.q.xlv.Bar.in extrauag.quomodo in crimine lęſę mag.ſit procè. uerb.totius orbis,Cardi.Alexandri.in c.quoniam xv.diſt.Cum ergo Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus ſit Dei Vicarius & miniſter ac ſubſtitutus in terris ad gubernationem regionum ſibi ab ipſo commiſſarum, eęq́; ſint longè plures ac latiores quam quę ab ipſo Deo ulli alii principum commiſſę fuerunt. Sequitur ut ipſe Deus Rex regum ei magis quam reliquis principibus terrę fauiſſe & adſpiraſſe uideatur,& per hoc ſit reliquis principibus pręferendus.

Hęc duodecim argumenta communia ſunt quo ad omnes totius orbis principes, ſed in particulari pręter hęc duodecim eſt etiam reſpectu regis Gallorum & tertium decimum argumentū quòd Rex noſter eſt legitimus princeps & Dominus noſter legitimus quo in hoc regno ſucceſſor per lineam rectā a primo Gothorum rege uſque ad potentiſsimum regem noſtrum Philippum ut ſupra attigimus.at regnum Francorum quòd hodie nō ſit ſub principibus legitimis quinimò a regia proſapia tranſitum fecerit in ipſorum expulſores author eſt Petrus Meſias in uitis Cęſarum & in Sylua uarie lectionis.Eſt & quartumdecimum argumentum quod eadem ratione apparet reges noſtros eſſe nobiliores hoc eſt ex ſtegmate clariore deſcendentes utpote quę à ueris & legitimis regibus non a tyrannis ut illi deſcendunt, id quod multum cōfert ad nobilitatem dignitatem & prælationem ut plenè per Nicolaum Boerium de autho.magni conſi. add.j.nu.38.per Felinum in rubr. de mai. & obe. col. iii. Dominicus in c. quorundam de elect.lib.vj. auth. ut ab illuſtribus §. Sancimus l. nobiliores C. de mercat.& comer. Vnde nobilitati fauendum eſſe à Cicerone docemur, qui pro Sextio ſic ſcriptum reliquit, Omnes boni ſemper nobilitati fauemus & quia utile eſt reipublicę nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis & quia ualere debet apud nos clarorum hominum Senex de republica meritorum memoria etiam mortuorum.Quintumdecimum quod maior & dignior quis dicitur ratione antiquioris originis,& cum omnes ab Adā deſcendamus quod attinet ad propoſitum antiquiorem accipere debemus eum, qui deſcendit à parentibus qui ab antiquo uel antiquiore tempore noſcuntur eſſe potentes, & ſic nobiles ut per Nicolaum Boerium & Felinum ubi ſupra & d. auth.ut ab illus.§.Sancimus.& d.l.nobiliores, nec dubium eſt,quin Rex potentiſsimus noſter hac in re Gallorum regem (ut nunc dicebam) præcedat. Sextum decimum ex parte ipſorū regnorum conſtat longe anterius uera dogmata Chriſti à regione Hiſpana quam à Gallica fuiſſe recepta,nam parum poſt Chriſti redemptoris noſtri paſsionem Iacobus Apoſtolus per Hiſpaniam euangelizauit genteſq́; ad Chriſti fidem redegit,id quod longè tardius poſtea Gallis contigit ut per eundē Petrum Meſsiam in opuſculo de Europa.Decimum ſeptimum reſpectu Eccleſię de hoc nō dubitandum quandoquidem ipſius intereſt maximè ut inter regna Chriſtianorum illud regnum primas tenere intelligatur in quo integra fides Chriſti eſt (quale eſt in Hiſpania) ne ſi aliud regnū in quo ea fides lęſa cœpit labaſcere caput Chriſtianitatis uideretur ad ſe facile reliqua membra traheret ſuaq́; contagione corrumperet.Decimum octauū Rex noſter etiam de iure Imperatorem recognoſcere

ſcere, deſinit non ſic in rege Gallorum qui eum recognoſcit de iure licet aliud de facto ut per Alphonſum Guerreriũ in Speculo principium c.lv.ad finem Bal.in l.ex hoc iure ff.de iuſt.& iure Panor. in c.nouit, de iudici. Glo. in c.Adrianus lxiij.diſt.Oltral.con.lxix.

Et hęc poſteriora ſex argumenta ideò tam paucis ac breuibus perſtringimus quòd nobis cum Gallis nullum certamen eſt, ſed põtius ſumma cum illis & principe ſuo tam nobis quàm potentiſsimo Regi noſtro & amicitia & cognatio eſt, ſed noſtrum de prelatione certamen reſpectu omnium mundi principum eſt quotquot hodie ſunt dignitate, honore, gloria & ſublimitate princeps noſter Hiſpaniarum Rex potentiſsimus excellẽtior intelligatur.

Omnia fundamenta aut argumenta quæ in contrarium adduci poſſunt obiter in noſtrę partis tuitione diſſoluta ĩuenies id quod breuitatis ſtudio ſic factum curauimus, & Regis noſtri mẽtionem toties fecimus eo quòd ab ſplendore ipſius honor & iuſtitia noſtra pendebat noſtra enim de cauſa non de ipſius agebatur.

CAPVT PRIMVM.

1 *Principum triplex diſtinctio.*
2 *Princeps merus & legitimus.*
3 *Princeps legitimus non merus.*
4 *Princeps illegitimus.*
5 *Princeps ex bello an ſit legitimus.*
6 *Princeps legitimus leges ferre poteſt.*
7 *Populus poſtquam Principem accepit deſinit habere ius legum ferendarum.*
8 *Principi à populo data poteſtas reuocari nequit fallit in tribus caſibus.*
9 *Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur.*
10 *Principatus intuetur meram ciuium utilitatem non principum.*
Plato.
Cicero.
Ariſt.
11 *Legum quàm Principum ſalubrius imperium.*
12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*
13 *Hiſtoria Antigoni.*
14 *Princeps eſt legis miniſter ſicq; eis ſubeſt.*
15 *Hiſtoria Archidami.*
16 *Hiſtoria Pauſanię.*
17 *Hiſtoria Heracliti.*
18 *Princeps continetur appellatione magiſtratuum.*
19 *Princeps ſubeſt legibus.*
20 *Hiſtoria Cæſaris.*
21 *Facetia Anacharſis.*
22 *Intellectus l.princeps ff.de legi.cum ſimi.*
23 *Legum & conuentionum eadem natura.*
24 *Principum creandorum aut legum finis, populorum utilitas.*
25 *Reges ſunt de iure gentium.*
26 *Principatus eccleſiaſticus ad populorum utilitatem eſt.*

PRINCIPVM materia reliquis omnibus altior frequentior & utilior ut eſt, ita inertior incultiorq; à noſtris maleq; digeſta & elaborata relicta eſt. Principes autem accipere debemus oẽs regentes quales ſunt Imperatores, reges, & reliquos oẽs qui nõ recognoſcunt ſuperiorem iis in rebus de quibus agitur ſiue illi ſingulares perſone ſint, ſiue reſpublicæ, ciuitates. Vnde Claudianus, nec tam inflectere ſenſus humanos edicta ualẽt quàm uita regentis. † Hi autem principes reperiuntur in triplici differentia, quidam enim ſunt meri & ſimplices atque legitimi, quidam legitimi ſed non ſimplices aut meri. quidam nec meri nec legitimi. † Meri & legitimi ſunt qui à populo libero eliguntur ad regendum populum quo principatu alius iuſtitior eſſe nequit aut gratior, iſq; ſpectat ad meram ciuium nõ etiam ad regentium utilitatem ut prope edocebimur, de hoc agitur in l.i.ff.de conſt.prin. §.ſed & quod principi, inſt.de iure natur.l.ii. §.& cum placuiſſet, & circa prin.eiuſdem legis.ff.de origine iuris. † Legitimi ſed nõ meri dicuntur quando in campo forte latiſsimo meo, ſub certis tributis & legibus aliquibus iure uaſſallitii pacto permiſsi ædificare oppidumq; conſtruere, & hi propriè uaſſalli appellantur, de quibus loquuntur pleraq; iura feudorum, intellige quando in tali campo nullus præter me habebat iuriſdictionem & tacite uel expreſsim.hoc actum fuit, ut in talibus nouis habitatoribus iuriſdictionem haberem aut exercerem & hoc ius uaſſallitii facilius admittit alienationem quàm ius meri principatus. quia hoc ius in meo, illud uero in alieno conſtituitur. Item hoc ad meam principaliter utilitatẽm, illud uero ad ſubditorum ciuium'ue utilitatem non ad meam creatũ intelligitur, ut infra dicemus. † Illegitimi uerò principes dicuntur qui ui, uiolentia & armis populum debellarunt & iſtorum poteſtas de iure nulla eſt, quia iuridica aut legitima poteſtas non eſt ad malum ut fuſius infra edocebimur, & attigimus controuerſiarum lib.j. c.i.num.5.& ix. † de facto autem iſtorum poteſtas quanta ſit ex ipſo facto pẽdet, quod intelligo

1 Princip. triplex diſtinctio.
2 Princeps merus & legitimus.
3 Princeps legitimus nõ merus.
4 Princeps illegitimus.
5 Princeps ex bello an ſit legitimus.

telligo quando bellum fuit iniuſtum. nam ſi inſtum fuit quia cum populus à tyranno & malo principe præmeretur, alter princeps eũ populum ab illa tyrannide liberauit. idq́; ipſius populi conſenſu fecerat, tunc aut ab illo populo conceſſa ſibi eſt regnandi facultas & purus legitimusq́; princeps erit, aut conceſſa non eſt & quæſtionis erit. quam ex cauſa modo reticenda explanare nolo.

† Princeps ergo legitimus eo ipſo q̃ à populo creatur habet legis condendæ facultatẽ legesq́; ueteres innouare poteſt, dummodò id utiliter fiat uel ſaltem bono animo nec iuri gentium repugnent, iuxta ea quæ infra dicentur quæq́; tradunt Bal. in l. nõ omnium. ff. de legibus & in l. de quibus col. x. eod. tit. Andræas Tiraquel. de utroq; retr. in præfa. n. 75. † Et penes populum non uidetur (quod intelligo in populo Romano) remanſiſſe poteſtas circa eaſdem leges mutandas. uel alias denuo faciendas. quaſi à ſe abdicauerit poteſtatem quod eam tem eamq́; in principem transtulerit. ut tradit Andræas de Iſernia in conſt. Neapoli conſt. j. rubr. non ſine ſubtit. de orig. iur. & rurſus in proœm. earundem conſt. n. 12.

† Et ipſe Andræas de Iſernia utrobiq; ait, poteſtatem regi à populo datã reuocari per eundem populum nõ poſſe regulariter. quod eſt magnũ & memorabile uerbum ſi uerũ eſt. Fallit quando princeps fieret tyrannus ſecundum eum per l. ii. §. exactibus, ff. de origine iuris. Idem quando non eſſet idoneus ad regendum ſecundum eũ & per Paul. Caſtrenſem in rep. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure col. iiij. uerſ. capio tertium. Franc. purpurat. in l. fin. limita. v. C. de pact. Fernandus Loazes in conſi. pro March. de Velez pag. 149. c. nec obſtat tertiũ. Facit l. i. §. quibus ff. quod cuiuſq; uni uerſ. nom. Ioan. Imol. conſ. xxxiiij. uiſis & ponderatis Ioãnes de Neuiçanis inter cõſilia fęudalia. Alberti Bruni conſ. xlj. patres co mederunt. 23. col. Tertius caſus ſecundũ Iſerniam ubi ſupra eſt quando rex regios terminos excederet. nam tunc rex non uideretur c. ſcelus ij. q. j. & q. vij. c. non omnes, Thomas in libello cogitanti mihi, Hoſtien. in ſumma de conſt. §. quis poſsit facere conſtitutionẽ, adfi. Quod diximus principem eo ipſo quod à populo creatur nouarum legum tam ferendarum quàm ueterum mutandarum poteſtatẽ habere, intelligo procedere in populo Romano nõ ſic in reliquis, niſi expreſsim uel tacitè id ſibi à populo conceſſum fuiſſe appareat, quia princeps ſubeſt legibus, non leges principi ut infra diſſerimus.

Et quia nõ pauca aut leuia de principibus acturi ſumus. admouendi ſumus principum appellatione quoties de iis meminerimus de meris legitimisq́. principibus intelligendum eſſe. quos meros ideo appellaui, quaſi expertes totius miſturæ aut extranei accidentis. ſiue miſtura illa in facto conſiſtat (qualis eſt tyrannidis acceſsio) ſiue etiam in iure quale eſſet ius uaſallitii ſecundum ſecundam principatus ſpeciẽ ſupra relatam (quod ius uberius eſſe quàm ius meri principatus. uel ex eo patet † quòd uaſallus talis ſuum dominum uel principem ad bellum ſequi tenetur propriis expenſis, ſed merum principem nõ ita ut per Fernand. Loazes ubi ſupra pag. clxvj. ut plenius infra dicemus) merum aũt dicitur quod omni miſtura caret l. merum imperium. ff. de iur. om. iud. ubi plene not. Andræas ab ex ea & infra edocebimur c. iiij. num. 27.

9 Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur.

Denique per totum hunc librum & principium ſequentis hũc ordinem ſeruabimus, nã ueluti fundamentum proponemus regulam quãdam quaſi elemẽtarem ex qua bis centum ferè definitiones apprime arduæ, utiles, egregiæq́; deriuabuntur regula ſit hęc † oẽs omnino principatus, regna, imperia, potentatus, legitimos legum & hominum ob publicã ipſorum ciuium utilitatem, non etiam ob regentium commoda, inuentos, creatos, receptos, admiſſosq́; fuiſſe, communi frequentiſsimaq́; Philoſophorum & legumlatorum & ſanctorum & doctorum ſententia proditum & teſtatum eſt, non ſecus quàm reliquos etiam magiſtratus, ita ſcriptum reliquit Plato quem refert & ſequitur Cicero lib. j. officiorum, omnino (inquit) qui reipublicę pręſunt duo Platonis præcepta teneant. unum ut utilitatem ciuium ſic tueantur ut quidquid agant ad eam referant, obliti commodorum ſuorum, alterum ut totum reipublicæ corpus curent, ne cum partem aliquam tuentur reliquas deſerant. ſubiungit idem Cicero ut enim tutela ſic procuratio reipublicæ ad utilitatẽ eorum qui commiſsi ſunt, non ad eorum quibus cõmiſſa eſt gerenda eſt. Idem uult Ariſtoteles lib. v. Ethicorum. Idem Ariſtoteles iij. Polit. c. xj. Nicolaus Boerius, de authori. magni cõſilij in. j. add. mag. nu. 131. uerſ. ipſe enim exemplo. Bart. in tract. de reg. ciui. Glo. & Abbas in clem. unica de bapti. Lucas de Penna in l. militaribus C. de decuri. lib. x. tradunt cõmuniter Doct. pręſertim Alberi. de Roſatis in l. decernimus, C. de Epiſ. & cler. Alphonſus Guerrerius in theſauro chriſt. relig. ca. liiij. nu. 1. & nu. 19. poſt ſanctum Thomam in opuſculo xxj. ad Duciſſam Brauãtiæ quem ipſe allegat, & rurſus idem Guerrerius ubi ſupra nu. 52. uerſ.

10 Principatus intuetur meram ciuium utilitatẽ non principũ.

Plato.

Cicero.

Ariſt.

item notatę, quia regnum (inquit) nõ eſt pro
pter regem, ſed rex propter regnum, quia ad
hoc Deus prouidit de eis ut rectè gubernent
& unumquemq; in ſuo iure conſeruent, & hic
eſt finis recti regiminis, & Sãctus Thomas ubi
ſupra ait principes terrarum ſunt à Deo inſti
tuti non quidem ut propria lucra quærãt, ſed
ut cõmunem populi utilitatem procurent, &
ſecundum Bart. & Nicolaum Boerium ubi ſu-
pra & Ariſtotelem v. Politicorum & Alphon
ſum Guerrerium ubi ſupra nu. 42. uerſ. expe-
dit etiam regi, rex à tyranno eo differt, q̃ ille
tendit ad bonum & commodum cõmune hic
ad proprium. Idem quo ad principalẽ con-
cluſionem tenet Sanctus Ireneus lib. v. contra
Hereſes. Idem ſentit doctiſsimus frater Do-
minicus de Soto lib. j. de iuſt. & iure q. v. art. j,
11 poſt Ariſtotelem quem refert, dum uterq; ſen
tit. † Vtilius commodius ac tutius per legẽ
quam per principem rempublicam guberna
ri, q̃ illa matura deliberatione & conſilio ple
runque fiat, ſicq; publicæ utilitati conſulat, is
non raro feſtinanter & nubila mente odii, (a-
moris uel cupiditatis à bono publico abſce-
dat, quare inquiunt melius eſt ut quàm maxi-
12 mè fieri poſsit cuncta legibus explicẽtur, † iu-
dicibus autem non niſi minima & quę legibus
cõprehendi nequeunt relinquantur. † Vnde
ſubiungunt tã Ariſt. quàm Dominicus de So-
to, qui legem præeſſe iubent Deum præeſſe iu
bent, & leges (ut pote à quo leges ipſę proma-
nant,) qui autem hominem præeſſe iubent ad
iungunt beſtiam ſeuam, quia libido atque ira
obliquos agũt etiam uiros optimos dum ſunt
in poteſtate, idem uult Beata Brixida in iiij.
reuelationum lib. c. iij. & Fernandus Loages
in ſuo conſi. ad Marchi. de Velez dubitatio-
ne. j. num. 6, dum aiunt, ſibi enim data eſt dun
13 taxat regni procuratio. † Idem uolunt Plu-
tarchus & etiam Eraſmus in add. ad eum in
apoph. lib. iiij. poſt Antigonum regem Mace-
donum, qui (ut ipſi referunt) dicenti omnia
regibus licere per Iouem (inquit) Barbarorũ
regibus. nobis autem licent quæ honeſta ſunt.
14 † Rex enim iuſti & honeſti miniſter eſt, ut ibi
notat Eraſmus, ergo bonum publicum uiola-
re non poterit, quia id iniuſtum & inhoneſtũ
eſſet & (ut Ariſtoteles v. Ethicorum & Domi-
nicus de Soto ubi ſupra aiunt & Iuſtini. in au
then. de iudi. §. fin. in fi.) principes & magi-
ſtratus eſſe debent fidiſsimi legum cuſtodes,
atqui dubium non eſt quin leges meram ob ci
uium utilitatem ferãtur c. erit autem lex. iiij.
diſtin. l. j. & l. ij. ff. de legib. ergo & principes
ut earum miniſtri ad eam tantum utilitatem
proponuntur.

Legũ quã principum ſalubrius imperium.

Iudicis ar bitrio quã minima re linquẽda.

Hiſtoria Antigoni.

Princeps eſt legis mi niſter ſicq; ei ſubeſt.

† Idem ſentire uidẽtur Plutarchus & Eraſ- 15
mus in addi. ad eum, & Archidamus per eos
relatus apoph. lib. j. qui rogãti qui nam eſſent
Spartanæ ciuitatis præfecti leges inquit ac le
gitimi magiſtratus, quaſi utcunque ſint in re
publica principes & magiſtratus ſemp tamen
primarium locum pręſidendi, regendi, impe
randi leges tenere uideãtur. quas conſtat ad
meram ciuium utilitatem ferri, ut iam oſten
dimus, ut ſic appareat qui dicunt principem
legibus ſolutum. eos proximos fuiſſe adulatio
nis uitio. niſi ſoluentur in caſibus ut infra at-
tingemus, cum nulli ſiue magiſtratuum ſiue
principũ regulariter fas ſit cõtra leges quic-
quam attentare, eas'ue tranſuolare.

† In eadem quoque ſententia fuiſſe uiden-
tur ijdem Plutarchus & Eraſmus ad eum poſt 16
Pauſaniam quem ipſi referunt in eodem lib. j.
is enim cuidam roganti quam ob rem apud
Spartanos nefas eſſet ullam priſcarum legum
nouare, quoniam (inquit) legibus cõuenit au-
thoritas in homines nõ hominibus in legem.
† Intellexerunt ergo decere leges omnibus
principibus & magiſtratibus eſſe ſuperiores.

His accedit † quod ijdẽ Plutarchus & Eraſ 17
mus poſt Heraclitum Epheſium tradiderunt
apoph. lib. vij. dum ciues pro legibus non ſe
gnius quàm pro menibus pugnare ſuadẽtur.
Facit tex. in prin. inſt. in proę. ibi, ſed etiam
legibus oportet eſſe armatam. Facit totus il-
le liber Iudicum in teſtamento ueteri, nam
iudicũ appellatur etiam ſi de regibus quàm
plura diſſerat, quaſi iudicum uoce etiam re-
ges contineãtur & iure, quia imperium nihil
aliud eſſe quàm ſummam iuriſdictionem, &
probat tex. in prin. inſt. de perp. & tem. act. &
oſtendimus controuerſ. frequentium lib. j. c. j.
quibus adde quòd princeps dicitur eſſe de or
dine ipſorũ ſenatorum l. ius ſenatorum. C. de 18
dignit. non ſecus quàm ipſe etiam paterfami
lias appellatione familię continetur l. familię
ff. de uerb. ſig. & ita tenent Ioannes de Platea
in d. l. ius ſenatorum & Nicolaus Boerius de
authori. mag. conſi. add. i. nu. 130. uerſ. & ipſe
etiam princeps. Idem etiam ſenſit Cicero in
oratione pro Cecina ius (inquit) † ciuile eiuſ 19
modi eſſe debet. quod neque inflecti gratia.
neque perfringi potentia. neque adulterari
pecunia poſsit. quod ſi non modo oppreſſum,
ſed etiam deſertum, aut negligentius ad
ſeruatum erit, nihil eſt quod quiſquam ſe ha-
bere certum, aut à patre accepturum, aut re-
licturum liberis arbitretur pro Cecin. Er-
go quantacunque ſit principis poteſtas ei
fas aut liberum eſſe non debet legem uiola-
re unde.

Hiſtoria Archidami.

Hiſtoria Pauſaniæ.

Hiſtoria Heracliti.

Princeps cõtinetur appellatione magiſtratuum.

Princeps ſubeſt regibus.

Auſonius

Auſonius in Pythaci ſententijs

Pareto legi quis quis legem ſanxeris

† Et cum Iulius Cæſar legem contra ſtupratores ſanxiſſet & poſtea eius filia à iuuene quodam ſtuprata eſſet eum Cæſar ira percitus uerberauit, cui adoleſcens ille ait, legem dixiſti Cæſar, qui ea noce audita per totum illum diem nihil omnino cibi aut potus ſumpſit merore legis à ſe tranſgreſſę utcunq; temeritas & audatia iuuenis illius uideretur intolerabilis, utpote in tanti monarchæ ignominiam admiſſa ira Plutarchus & Eraſmus in apoph. & ꝙ principatus ſit ad ciuium utilitatem ſentit etiã Sotus de iuſt. & iure lib. iiij. q. iiij. art. ij. dũ ait poteſtatẽ eſſe propter uſum, & Sanctus Bernardus ad Eugenium Papam. & ꝙ ſit ad bonum non ad malũ tenet Bal. cõſ. cccxxvij. lib. j. Marcus Mantua lib. j. locorum cõ. cxij. & S. Tho. ſecũda ſecũ. q. clxxxv. ar. iij. lib. j. Fernandus Loazes conſi. pro Marchi. de Velem pag. liiij. nu. 65. & illi qui dicunt quòd malum in principe non eſſet poteſtas ſed tempeſtas ut ait Socinus iunior conſi. lxv. lib. ij. Barth. Soci. conſ. clxiiii. lib. ij. Cardi. in clem. paſtoralis de re iud. Iaco. de Leon. inter cõſi. Bruni conſi. cxvii. col. fina. Sanct. Auguſ. in c. principium §. charitas. de pęnit. diſ. ij. Fulgoſ. conſi. lxi. Curtius ſenior. conſ. lxiii. Aymon de antiquit. par. i. uerſ. non omitto nu. 3. ſtat ergo principes fuiſſe creatos ob ciuium utilitatem. Idemq; in legibus ut ſupra oſtẽdimus. & docet Cicero in uatin. ſic inquiens à maioribus noſtris nulla alia de cauſa leges ſunt inuẽtæ, niſi ut ſuos ciues incolumes conſeruarẽt. Et rurſus idem Cicero ii. de legibus ad ſalutẽ ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, uitamq; hominum & quietam & beatam, conditæ ſunt leges. & idem Cicero j. de inuent. ait ea uirtute & ſapientia maiores noſtri fuerunt, ut in legibus ſcribendis, nihil ſibi niſi ſalutem, atque utilitatem reipublicæ proponerẽt, neq; enim ipſi quod obeſſet, ſcribere uolebant: & ſi ſcripſiſſent cum eſſet intellectum repudiatum iri legem intelligebant. interdum tamen leges parui penduntur unde.

Petronius Arbiter ſatyricus

Quid faciant leges, ubi ſola pecunia regnat
Aut ubi paupertas uincere nulla poteſt

Plautus in Trinummo

Mores leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam
& ſequitur. Eæ miſeræ etiam
Ad parietẽ ſunt fixæ clauis ferreis, ubi malos mores
Adfigi nimio fuerat æquius

& Horatius oda. 24. lib. 3.

Quid leges ſine moribus
Vanæ proficiunt. ſineq; feruidis
Pars incluſa caloribus
Mundi, nec boreæ finitimum latus
Durataq; ſolo niues
Mercatorem abigunt, horrida callidi.
Vincunt æquora nautæ.

Et † Anacarſis relatus ab Eraſmo & à Plutarco Apoph lib. 7. illud facetum quanuis uulgatum dixit. leges aranearũ telis eſſe ſimiles in quibus infirmiora animalia hærerent. ualentiora irrumperent ita leges, humiles ac tenues conſtringunt à potentibus impunè uiolantur, ita meminit Valerius. † Regulariter tamen princeps ut ſupra oſtendimus ſubeſt legibus, & dum in l. princeps legibus ff. de legi. cum ſimilibus negatur principes legibus obſtringi, procedit in iis quæ leuioris ſunt præiudicij, ut ſupra in ſimili dicebamus, qualia ſunt ea, quæ pertinent ad ſolẽnia iudiciorum & contractuum, & teſtamẽtorum aliarum'ue ultimarum uoluntatũ, non ſic quo ad pactionum obſeruantiam, ſiue illæ expreſſæ ſint ſiue tacitæ ſiue priuatæ ſiue uniuerſales. ut tradũt nouiſsimi in l. i. ff. de conſt. prin. & in l. princeps ſupra all. & diximus pleniſsimè de ſucc. creat. §. xxvi. per totum in lib. iij. Facit in ſimili egregius tex. in l. pater filiũ §. quindecim libertis ff. de leg. iii. ſic intellige quæ diximus de ſucceſſionũ progreſſu in pręfatione, n. 131. & cõtractibus principem obligari omnes omnino admittunt ut infra dicemus, † nec dubiũ eſt quin lex ſit contractus & contractus ſit lex. quòd contractus ſit lex probat l. legem quam C. de pact. vbi per Iaſo. Decium & Alc. c. contractus de reg. iur. lib. vj. l. contractus ff. eo. tit: quòd autem lex ſit contractus probat l. j. ibi communis reipublicæ ſponſio. ff. de legibus vt fusè eam legem inducens diximus de ſucceſſ. progreſſu in pręfa. circa prin. quod probatur ratione. nam ut contractus eſt duorum plurium'ue in idem placitum & conſenſum l. j. ff. de pact. ita & lex eſt plurimorũ ciuium in idẽ placitum & conſenſum d. l. j. ff. de legibus ibi communis reipublicæ ſponſio §. lex. inſt. de iure nat. l. iura non in ſingulas ff. de legibus.

21 Facetia Anacarſis.

22 Intell. l. prīceps ff. de legi. cũ ſimi.

23 Legum & conuẽtionum eadẽ natura.

Stat † ergo ex ſuperioribus tam leges quàm principes ad populi ciuiumq; vtilitatem creari, legibusq; Principes ipſos regulariter ſubeſſe earũq; uideri miniſtros & cuſtodes ac executores exceptis quibuſdam caſibus, vtilitas autem ciuium ac populi quibus in rebus ſita ſit edocemur per Iſidorum quem refert & ſequitur Fernandi. Loazes hodie meritiſsimus Archiep. Tarraconenſis in conſi. ſuo pro Marchio. de Velez dubit. j. nu. 54. ver. ad hoc enim principes, ad hoc enim (inquit) principes & reges fuerũt inſtituti: ut beatus inquit Iſidorus:

24 Principũ creandorũ aut legum finis populorum utilitas.

de ſummo bono lib.iij.c.xlvij.vt licentia mala agendi ſeruorum:poteſtate reſtringatur principum ac dominorum,nõ enim fruſtra ut beatus inquit Auguſt. (& habetur in c. non fruſtra xxxiij.quęſt.v.)inſtituta ſunt poteſtas regia.vis gladij cognitoris: vngulæ carnificis; arma militis,& diſciplina dominantis: habẽt enim iſta modos ſuos,cauſas, rationes, atque utilitates. hæc enim cùm timentur, coercentur mali,& inter malos magna cum quiete viuunt boni. Non enim regna abſque regibus, nec ciuitates abſque legibus,& conſuetudinibus,minantibus atq; pęnalibus eſſe poterant. vt Ariſtoteles Polythicorum lib. iiij. & lib. vj. & Cicero Offic.lib.ij.narrant.Quis enim inexpertus abſque directore, viarum diſcrimina ſecurus poterat peruagari, & quis ſine præceptore diſciplinam poterat ediſcere:nullum.n. regnum,nulla prouincia,nulla ciuitas, nullus populus,nullus exercitus, nullaq; oĩum congregatio abſque duce, capite ac rectore, eſſe poteſt.quo mediante,indocti inſtruantur,ſimplices dirigantur,boni cuſtodiantur, puſillanimes foueantur,ſuperbi reprimantur, excedentes corrigantur,mali puniantur, & tandẽ cuncti à quacunque oppreſsione atq; uiolentia defendantur atque cuſtodiantur.ſine quibus vt Cicero Offic.lib.iij.ſcribit nec ciuitates,nec gentes ipſę,nec genus hominum uniuerſum poſſet ſtare:quinimo nec mũdus abſq; illis poſſet ſuſtineri. Sicut enim omnem uitę noſtrę ordinem peruertimus ſi iudiciaria tribunalia ſubſtulerimus:& ſicut ad Antiochenũ populum.Homil.6. beatus ſcribit Chryſoſtomus,ſi ducem ab exercitu abducimus: uinctos hoſtibus milites damus.ita ſi principes de ciuitatibus abſtraheremus, feris irrationalibus irrationabiliorem uitam degeremus: mutuo nos mordentes:mutuo nos deuorantes; deuaſtantes,atque opprimentes. Quod enim faciunt lignorum cõglutinationes in domibus hęc faciunt principes in regnis ac ciuitatibus,& ſicut ſi illas ſubſtulerimus diſſoluti parietes mox ruinam facient:ſic ſi è mundo principes ammoueamus: & ciuitates & gentes in ſe corruent: nullo exiſtente qui homines coerceat:& timore pœnę quieſcere perſuadeat. ad extollendas igitur uirtutes iuſtorum,& reprimendas inſolẽtias tranſgreſſorũ: diuina proſpiciens è cœlo iuſtitia regnantium, ſolia in populis erexit: regesq; ac principes inter homines conſtituit:ſunt enim reges ut alibi latius de hac re tractamus, tales in regimine populorum ac ciuium quales ſunt freni atq; cõpedes,in regimine ac domatione equorum & ſimilium animalium. quæ ſicut hac atq; illac rectè dirigi non valent abſque calcaribus: ſic & ſubditi ad bonum moueri, & à malo ſegregari non poſſunt abſq; legibus:& abſque earũ minis pœnisq;,tum leuibus, tum etiam acerbis,& grauibus.

Denique † iſthæc utilitas aut etiam neceſsitas quòd in republica & in genere humano ſint reges ab ipſo iure naturæ uel gentium originem traxit,homo enim ſecundum Philoſophos eſt animal ſociabile (hoc eſt natura appetens ſocietatem & communionem.)Nec dubium eſt quin ſocietas & communio pariat diſcordias l.cum pater §. dulciſsimis ff. de lega. ij. (Vnde perpetuæ ſocietati lex nõ aſsiſtebat ut ibi tradunt communiter docto.& in l.iij.ff. pro ſocio,etiam in contractu matrimonij qui in ſui diſſolutione non ſecus quàm in inchoatione liber eſſe debebat l.neque ab initio C.de nupt.l.Titia.ff.de verb.oblig. & vtrobique per doct.) Ad huiuſmodi ergo diſcordias ſedandas,uiolentias, tumultus, factiones, ſeditiones remouendas reges fuerunt neceſſarij. Quæ omnia eo magis ac magis ſuadẽt ac perſuadent ob vtilitatem ciuium ac populorum non ipſorum regentium reges deſiderari ac creari. Et initio quidem ante quàm ſcriptę fierent leges per reges manuq; regiam ac arbitrio omnia expediebantur omnisq; gubernatio & reipublicæ adminiſtratio fiebat l.ij. circa princi.ff.de orig.iur. facit tex.in princ. auth.quib.mo.nat.effi.ſui.& in auth.quib.mo. nat.effi.leg.in prin.& d.l.ij.§.j.cum ſequ.ff.de orig.iur.notant in ſpecie Bal.in d.l.ij. in prin. & Alphonſus Guerrerius in Theſauro relig. chriſt.c.liiij.nu.4.uerſi.& eſt notandum. Deinde quia leges ſcriptas deeſſe incertoq; iure populum uti ac uagari incommodum eſſe ipſa experientia docuit ut ait d.l.ij.§.j.cum ſeq. & tradiderunt Ariſtoteles & doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra, dum ſcripſerũt tyrannidis imagine omnia repleri, quum arbitrio regentium deficientibus ſcriptis legibus populus gubernatur, ideo ad leges ſcriptas iusq; ſcriptum & certum itum fuit ut d.§.j. cũ ſeq.in d.l.ij.& tradunt Bald.& Guerrerius ubi ſupra, quæ omnia efficacius etiam edocent regimen principum ſub legibus eſſe debère, legesq; quaſi principibus ſuperiores latas conſtitutasq; fuiſſe, atque vtrunque ad meram ciuium & populorum non etiam regentium vtilitatem receptum fuiſſe † id quod & in eccleſiaſtica poteſtate obtinere uel illinc illuxit q; epiſcopi ſunt principes in eccleſia Dei, nec tamen dubium eſt quin ob meram populi vtilitatem creentur ac inſtituantur, nomenq; epiſcopi non tam honoris quàm oneris eſt, ut reſtatur

25 Reges ſunt de iure gẽtium.

26 Principatus eccleſiaſticus ad populorũ utilitatem eſt.

ſtatur diuus Auguſtinus in c. qui epiſcopatum viij.q.j. vbi, qui præeſſe & non prodeſſe deſiderat epiſcopari non debet, ſequitur & notat Guerrerius vbi ſupra, c.iiij. in prin. vnde ipſe etiam notat epiſcopum dici ab epi, quod eſt ſupra, & ſcopos, quod eſt intentio, quaſi epiſcopus in hoc creatus ſit vt iugiter intendat & conſulat vtilitati ac ſaluti populi.

CAPVT SECVNDVM.

1 *Intellect. l. princeps ff. de legib. l. i. ff. de conſtitu. prin §. ſed & quod principi, inſt. de iure natu. cum ſimi. ll.*
2 *Principi quod placuit ita demum habet uim legis ſi populo vtile ſit.*
3 *Cauſa iuſta præſumitur in principe quo ad ſubditum non quo ad alios.*
4 *Principum placita quando habeant uim legis.*
5 *Defendere res noſtras an etiam cum nece alterius liceat.*
6 *Intellectus plurium legum.*
7 *Pecunia quando mutatur vt ſolutio fieri debeat, ardua. quæſtio.*
8 *Confeſſio illa occidi ſed ad meam defenſionem an ſcindi poßit, ardua q.*
9 *Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret non vltra, an ea proteſtatio proſit. ardua. q.*
10 *Principum placita quæ non recedunt à iure naturali uel gentium, legis ciuilis uim non habent, vt inductiua ſed vt declaratiua.*
11 *Notorium quam habeat uim.*
12 *Principis præceptum notoriè iniquũ non exequit.*
13 *Hiſtoria Aeliogabali Imperatoris.*
14 *Præſcribi an poſſit ius ſuperioritatis, ard. q.*
15 *Iniuriarum actio quo tempore finiatur, ardua q.*
16 *Vendens rem alienam ſcienter an pretium recuperet, ardua quæſtio.*
17 *Iuramentum an impediat reſciſſionem colore læſionis enormiſſimæ, ardua quæſtio.*
18 *Intellectus l. fin. C. de legibus.*
19 *Princeps an poſſit leges mutare.*
20 *Leges ferre poteſt princeps ſine vllius conſilio.*

AD MERAM †ergo ciuium, & populorum utilitatem utraq; poteſtas tam canonica quàm ciuilis creata, data, recepta, admiſſaq; fuit, quæ quum ita ſe habeat nihil ad rem pertinet quòd princeps dicatur legibus ſolutus l. princeps, ff. de legibus §. fin. inſt. quib. mo. teſta. infir. l. omnium l. ex imperfecto C. de teſtam. l. ex imperfecto, ff. de lega. iii. quodq; quod ipſi placuit legis habeat uigorem l. i. ff. de conſtit. principum §. ſed & quod principi, inſtit. de iure nat. nam de huiuſcemodi legibus quaſi duris & inhumanis Eraſmus ad Plutarchum lib. iiij. a poph. quaſi deteſtans ſic ſcripſit, in dictis Antigoni regis Macedonum, quid enim (inquit) aliud dicunt qui occinunt quod principi placuit legis uigorem habere, qui negãt principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam poteſtatem ordinariam & abſolutam, quarum altera poſſit quod leges pacta & fœdera poſtulant, altera quodcuuq; libuit. Alii ſentiunt reſtringi debere (ut & ſupra attingimus) res leges ad ſolennia & ordinẽ formamq́ue procedendi, in contractibus in iudiciis in ultimis uoluntatibus (& attigimus etiam de ſucc. progr. in præfa.) non quo ad alia magis ſubſtantialia maiorisq; momenti (quale eſt obſeruatio contractuum rerum, acquiſitiones aut ademptiones & ſimilia) quid dicẽdum, & ſane quod attinet ad noſtram principalem concluſionem quæ habet regentes (ſiue illi homines ſint ſiue leges) ad meram populorum ciuiumq; utilitatem inſtitui, hæc obiectio omnino remota eſt. quia nos loqmur generaliter de regimine principum & regulariter quo ad omnes uel ſingulas regiones, in quibus ius peculiare & ciuile hac in re nihil innouaſſe reperitur. cęterum Romanus populus Romanus'ue ius & imperium hanc rem uidetur innouaſſe. dum tam latam principibus ſuis poteſtatem conceſsit. Nam & idẽ foret in reliquis ciuitatibus & gentibus ſi tantundem principibus ſuis conceſsiſſent. quinimo etiam in ipſo populo & imperio Romano hæc obiectio nihil mutat. nam ut leges poſteriores hebent poteſtatem legum ueterum derogandarum, abolendarum, innouandarum §. ſed naturalia inſt. de iure nat. l. omnes populi ff. de iuſt. & iure. l. ſi mihi & tibi §. in legatis ff. de leg. i. l. pacta nouiſſima C. de pact. & tamen id ita demum intelligendum eſt dũ modo poſteriores utiles ſint, ſiue prioribus contrariæ ſint, ſiue non ſint. aliter enim uel uim legis non habebunt uel interea dum utiles non ſunt executione & effectu carebunt c. erit autem lex iiij. diſt. l. j. ff. de legibus diximus pleniſſimè de ſucc. progreſſu in præfa. ubi etiam adiecimus quòd & ſi ab initio utiles eſſent, ſi tamen poſtea ea utilitas ceſſaret ipſe quoq; leges quo ad ſui executionem ceſſarent l. unica. in princ. C. de cadu. tollen. ibi, ut quod belli calamitas introduxit lenitas pacis ſopiret, †ſic ergo & ĩ ſpecie noſtra, quod 2 Principi q placuit ita demũ habet uim legis ſi populo utile ſit.
principi placuit animo legis condendæ & habita cauſæ cognitione, ita demum legis uim habebit quo ad ſui executionem ſi publice utile ſit argumen. d. c. erit autem lex. & d. l. j. ff. de legibus

legibus,nam ſi utile non ſit in præſentia,ſi ta-
men utile fore ſperetur. uim quoq; legis ha-
bebit.quanuis interea dum ea utilitas aduen-
tat & accedit effectu,& executione careat.ut
idem ipſiſmet legibus quæ initio inutiles fo-
rent eueniret, ut non minus utiliter quam no
uè diſſeruimus in d.præſatione.

3 † In re autẽ dubia in huiuſmodi principũ
ac legum difinitionibus pręſumitur iuſta cau
ſa & publica utilitas nam quamuis reſpectu
non ſubditi & ſic contra non ſubditum cauſa.
in principe non præſumatur. ut notat Panor
mita.in c.inter quatuor.de maioritate.& obe
dien.& in c.cum nobis, deteſti.doctores com
muniter in c.quç in eccleſiarũ,de conſt.Pau-
lus de Caſtr. in conſiilo clviij. incipi. uiſo &
examinato puncto,& tradit latè Carolus Rui
nus in conſilio cxxiij. incipi. uiſa facti ſerie,
col.penul. uolu.iij. & in conſilio cxvj. incipi.
uiſo præcepto pœnali.col. ult.uolu.v.Contra
ſubditum tamen ſine dubio ſecundum magis
communem opinionem cauſa ĩ principe præ
ſumitur. præcipuè ut diximus quando prin-
cipes clauſula motu proprio uel clauſula ex
certa ſcientia utitur. ut notant communiter
doctores in d.c.quæ in eccleſiarum,ubi latiſ-
ſimè Feli.in xxvj.col.in v.concluſio.de conſti
tutio Glo.Bar. & Doct.in l. relegati ff. de pœ-
nis,Idem Bar. in l. conficiuntur ff.de iure co-
dicillorum Cynus & communiter alij in l.quo
ties, & in l. reſcripta C.de precibus Impera-
tori offeren.& in l.fina. C.ſi contra ius uel uti
lita.publi. Innocen. in c.ad aures,de tempo-
ribus ordinatio. ubi inquit uani capitis eſſe
exiſtimare non poſſe principem ſine cauſę co
gnitione uel abſq; cauſæ expreſsione aliquid
pręcipere. Iacobus Butri. in l. præſcriptione
C.ſi contra ius uel utilita. publicam Bal.in d.
l.præſcriptione, & in d.l.reſcripta,& in l.ſi te
ſtamentum,& ibi Iaſon & doct.C.de teſtamẽ.
& in præludijs feu. in ix.col.& in c. Eccle.San
ctę Mariæ,ut lite penden.ubi inquit ſufficere
quamcunq; occaſionem ad iuſtificandũ prin-
cipis beneplacitum, Panormita. in c.ſi quan-
do,col.fin.de reſcriptis & in c. niſi ſpecialis,
col.ij.de officio leg.& in c.cum ueniſſent col.
iij.de iudicijs & in c.quanto in iiij.col.de iu-
reiuran. & in c.cum inter.de exceptio.in ca.
cum olim,in viij.col.& in c. in cauſis in ij.no
tabili de re iudica. Antonius & Imola & in c.
cum inter de renuntia. & in c.conſtitutus,de
religioſis do.& in c.quia plerique de immu-
nitate eccleſiæ.Geminia.in c.grandi in.ij.co
lo.de ſuplenda negligen.præla.Ange.in con-
ſil. cccxix.incipi ſereniſs.princeps,Petrus de
Anchar.in cõſi. cclxxix.incipienti, ultra alia

Cauſa iuſta præſumitur in principe quo ad ſubditũ nõ quo ad alios.

ut refert Fernandus Loazes ubi ſup.nu.134.&
per Raphaelem Fulgoſium conſ.cxliij. Anto-
ni. & Salice. in l. nec cauſas, C. de appell.
† Vnde ſi principi relatum eſſet arduam eſſe 4
cõtrouerſiã cum quis pro rerum ſuarũ defen
ſione alterum interfeciſſet utrum id non inin
ria feciſſe uideretur (Felino in c.ij. nume.4.
de homicidio poſt multos quos allegat exiſti 5
mante communemq; eſſe opinionem adfir-
mante id non licere, alijs tamen contrarium
diſſerentibus,quales ſunt Iaſ. & Ioannes Oro
ſcius in l.ut uim ff. de iuſt. & iure & Carrerius
in ſua pract.fol.cvi.nu.31.Bernardus Diaz re
gula cccccxcvij.quç pars ſecundum Iaſo. ubi
ſupra receptior eſt) certe ſi princeps habita
cauſę cognitione ad definitionem cauſę & li
tis quę tunc ageretur inter partes, uel etiam
ſi nulla lis,eſſet ſed tamen animo definiendi
generaliter uel ſentẽtia ſua definiſſet uel ita
definiendum eſſe in poſterum ad ſuos magi-
ſtratus uel unum uel certos ex illis reſcripſiſ-
ſiſſet,tale homicidium non iniuria factum ui
deri,utroq; caſu ea ſententia id ue reſcripti
legis uim haberet eiuſque exemplum reliqui
iudices ſequi tenerentur. † Et is eſt uerus ſen 6
ſus ad d.§. ſed & quod principi, & ad l.j.ff.de
conſt.prin.& ad l. fin. C. de legibus & ad om-
nes leges de ſimilibus reſcriptis mentionem
facientes qualis eſt l.non iuſtam. C.ad Treb.
l.licet Imperator ff.de leg.j.l.ſi Titio & Mæ-
uio.§.Iulianus, ff.de lega. ij.l. fin.ff. de hære.
inſt.l.cum hic ſtatus §. ait Oratio, ff. de iure
dotium.Fallit quando conſtaret principem
ob gratiam quid ſimile feciſſe, ut d.§. ſed & 7
quod principi & d.l.j. Vnde noſti † quòd de-
bitor pecuniæ, ſi intra tempus dilationis ad
ſoluendum mutetur pecunia,uel reprobetur,
liberatur ſoluendo antiquam ſecundum Bar.
in l.quod te,num. 6. ff. de cer.peta.& eſt com
munis opinio ſecũdum Socinum. ibidem nu.
14.contrariam opinionem dicit ibidem com
munem Iaſ.in num.18.imò quòd teneatur ſol
uere pecuniam nouam allegat. Bar.in l.iij.ff.
de ſolutio.aliam tertiam opinio.tenet Imol.
in l.in ratione §.diligenter, ff. ad leg.Falcid.
dicens quòd eſt communis, quod ſi reperia-
tur pecunia antiqua ex illa fiat ſolutio, & ſi
non reperiatur debet fieri ſolutio in noua pe
cunia,& iſtam tertiam dicit etiam commu-
nem Alexand. in d.l.quod te, nume.7.eſt alia
quarta opinio quòd debemus conſiderare an
pecunia ſit reprobata ante moram uel poſt
moram debitoris, ſi ante moram liberatur ſo
lutione antiquæ pecuniæ. ſi poſt moram de-
bet ſoluere de pecunia noua. iſtam dicit com
munem opinionem. Decius in d. l. quod
te

Principũ placita quã habeant legis.

Defendere res noſtras an etiã cũ nece alterius liceat.

intell. plurium legũ.

Pecunia quãdo mutatur ut ſolutio fieri debeat ardua q.

te num.8,& ſecundũ hanc diſtinctionem ultimam, iſta quæſtio poteſt practicari,& ex ea poteſt dari concordia ad alias opiniones ſupra relatas,certe tũc ſi princeps ſecundũ hãc opinionẽ cũ lis ageretur inter partes habita cauſæ cognitione pronuntiaſſet. ea ſententia uim legis haberet,idemq; ſi cum lis nulla eſſet habita deliberatione matura,ita ad unum uel quoſdam uel omnes magiſtratus reſcripſiſſet.

Denique † ſi dixi hominem me occidiſſe, ſed ad meam rerum'ue mearum defenſionem Bat.in l.Aurelius §.idem queſijt,ff.de lib.leg. tenuit iudicem potuiſſe diuidere confeſsionem eam acceptando quatenus dixi hominẽ occidiſſe me, & in reliquo eã reijciẽdo & Bal. in l.ſiquidem C.de excep.eſt communis opinio ut firmat & approbat Iaſ. num. 13.& ibi Caſtalius in d.l. ut uim,Alexan. num.7.in l.j. §.ſiquis ſimpliciter,ff.de uer.obl.ibi Rom.nu. 7.& num.14.tenet contrarium & Bald. in l.j. C. de ædil.act.Alciat. num. 76.in l.j.§. ſiquis ita,ff.de uerb.obli. Socin. in l. non utiq; num. 7.ff. de excep. per Aymon. in conſuetud. Aluernię.tit.xij.de ſucceſsione,arti.l.ad fin.Iaſ. in l.j.§.editiones ff.de edendo & in d.§. ſiquis ſimpliciter,per Felinum in c. cum uenerabilis col.v.de exceptio.ſed hac in re & ſi uix appareat utra ſit receptior opinio, tamen quo ad pœnam ordinariam ea confeſsio non nocet, quo ad pœnam uerò extraordinariam, uel ad huc ſimiliter non nocet, uel non aliter nocebit quàm ſi pęna modica ſit,Si ergo princeps ita uel reſcripſerit uel iudicauerit id reſcriptum ea'ue ſententia uim legis habebit.

In ſumma ſcis quòd † ſcripturam præſentans in iudicio ſolet ſemper apponere clauſulam,quod pręſentat eã in quantum pro ſe facit & non aliter.in hac quęſtione an proteſtatio proſit determinat Bal.in c.pręſentium,colo. j. num. 3. de teſtibus quod nihil prodeſt, imò quòd nihilominus parti contrariæ proſit,in quo eum ſequitur Paul.in l.unica col.ij. C.ut quæ deſunt aduoca. iud. ſuple.ubi idem Bal.hoc tenet col.ij.Idem Paul.conſ.lxxxj.uo. j.& Roma.conſ.ccccxxxiij. Iaſo. in l.j.§.morte,n.26.ff.de noui operis nuncia.& Idẽ Iaſ.in l.certi cõditio §.ſi nũmos,col.8.ff.ſi cert.pet. & hanc dicit communem opinionem Aymõ. Crauet.tract.de antiquita.tempo.prima parte c.incipi.uiſſo,num.72. Sed contrariam ſententiam . imò quòd talis proteſtatio proſit eam facienti, eſt opinio Innocen. in c.cum uenerabilis,de exceptio.& ibi Felin.num.23. dicit hanc opinio.eſſe communem,&Idem in c.imputauit,num.fin.de fid.inſtrumen.& hãc tenet Bal.ſibi parum conſtans in l. unica col. iiij.de confeſſ.C.& in c.cum dilectus, de conſuetudine, & hanc etiam dicit communem Ripa.in c.cum M. Ferrarienſis, de conſtitut. nume.79.& hæc ultima eſt ſecundum eos uerior,recipit tamen tres limitationes quarum ſingulæ poterunt eſſe tres concordiæ inter has duas communes opinio. contrarias. de quibus uide Decium in c. cum uenerabilis.de confeſſ. num. 22. & Aymon ubi ſupra num. 68.ſed pro parte affermatiua quę etiam in puncto iuris uerior uidetur eſt communis iudiciorum quibus ipſe interfuerim uſus.at ſi princeps ſecundum alterutram harum partium,uel habita matura deliberatione reſcriberet,uel cum cauſæ cognitione ſententiam ferret,id reſcriptum ea ue ſentẽtia legis uim haberet.& in ſumma legis uirtus in quatuor conſiſtit l.legis uirtus ff.de legib.in imperando,in uetando,in permittendo,in puniendo, nonnulli addunt quintum nempe in declarãdo & interpretãdo,& quo ad hęc omnia principum placita legis habent uigorem d. l.j.ff. de conſt. prin.d.§. ſed & quod principi, inſt. de iure nat.quod intelligendum eſt quando iuri naturali uel gentium tale placitum ſaltẽ aliquantulũ aduerſari uideretur & ab eo recedere,aliter enim ſi concors & conſentaneum ex toto eſſet non tam nouum ius ciuile productum quam ius naturę uel gentium quod iam proditum erat repetitum uideretur l.ius ciuile,ff.de Iuſt.& iure ubi notant Glo. & Doctо.pręſertim Iaſ.facit elegans tex. in l. adeò §.cum quis ex aliena, ff. de acqui. rerum domi.l.hæredes palàm. §.ſed ſi notam,ff.de teſt. Ergo ſi princeps eos ciues qui hoſtium finibus finitimi eſſent iuberet arma uel equos paratos habere ad hoſtium impetum propulſandum,id pręceptum aut placitum legis imperatricis uim haberet, ſin autem ciues uetaret arma,equos,aurum,argentum extra regni fines exportari,id placitum uim legis prohibitorię haberet,ut apud nos Hiſpanos habetur per totum titulum de las coſas uedadas li. vj. ordi.quod ſi placuit principi ut bannitos aut exules interficere fas eſſet cuiq;. id placitum legis permiſorię uim haberet,quod ſi ei placeret ut fur in ſepties duplo puniretur, ut eſt apud nos Hiſpanos, id placitum legis punitorię uim haberet, quæ omnia eandem uim & poteſtatem aſſequerentur ac ſi lege rite lata comprehenſa fuiſſent, eaq; procedunt in tribus ſpeciebus prima quando conſtat principem habere animum legis condendę. Altera quando id cum cauſæ cognitione inter partes litigantes pronuntiauit, ultima quando lis nulla erat ſi cum matura deliberatione id reſcripſit

10 Principum placita q non recedunt a iure naturali uel gentiũ legis uim non habẽt ut inductiua ſed ut declaratiua.

reſcripſit ad ſuos magiſtratus uel eorũ quoſdam uel quendam. Inq; his omnibus exemplis ſi rectè aduertis inuenies à iure naturæ uel gẽtium aliqua ex parte receſſum aut declinatũ fuiſſe. nam nullus eo iure ſuuetur aut compellitur arma aut equos paratos habere, nullus prohibetur eo iure arma, equos, aurum, argentum extra regionis ſuæ fines exportare, nulli eo iure fas erat exulem bannitum'ue occidere l. ut uim ff. de iuſt. & iure, eoq; iure fur ſimplum duntaxat fortaſſe non etiam ſepties duplum reſtituere compelleretur l. id quod noſtrum ff. de reg. iur. l. iure naturę. eod. ti. l. nam hoc natura, ff. de ſtatu hominum §. libertas, inſt. de iure perſ. quæ duo iura faciunt ad ad primum & ſecũdum exemplũ ſupra relatũ.

Deniq; ſi iuſsit ut inuaſorem pro rerum defenſione occidere liceat, uel ut iudici confeſſionem diuidere non liceat, aut quòd ſcripturam præſentauti eius tenorem diuidere non liceat, ut in exemplis ſupra relatis, ea quidem non tam ad ius nouum inducendum quàm ad id quod iam inductum erat declarandum ſpectare forte uiderentur, adhuc tamen legis declaratoriæ uim haberent, arg. l. fin. C. de legibus & inſt. de bon. poſ. in prin.

Iſthæc autem omnia principum placita & ſimilia ita demum rata erunt, ſi populo utilia ſint non aliter ut ſupra edocti ſumus. Vtilia autẽ accipere debemus ac intelligere fuiſſe primum quando de vtilitate cõſtat, deinde etiã ſi ſumus in re dubia quia in principibus & legibus ut ſupra oſtendimus iuſta cauſa præſumitur, quod ſi notorium eſſet eſſe talia principum placita populo nociua nõ haberent uim legis quandiu nociua forent nec effectum aut executionem ſortirentur, quia ut pleniſsimè ſupra oſtendimus ad utilia tantum nõ etiam ad contraria principes omnes mundi poteſtatem, ditionem, & imperium habere videntur, in ciues & populos. quod ſi quis principum à populis ſuis laxius mandatum aut imperium habuerit id erit ius ſingulare illius ciuitatis aut principis. Hoc unum certo ſciò ius ciuile Romanorum noſtram interpretationem nõ ſolum commode ſed etiam neceſſario recipere. Idemq; & in iure noſtro Hiſpanorũ ut controuerſiarum frequen. Tom. 2. lib. j. c. j. diſſeruimus p l. ij. ti. xxv. par. 4. & l. xviij. tit. 4. par. 3.

11 Motorium quam habeat uim.

Notorium † autem ubi eſt principis placitum, fuiſſe irrationabile tunc nõ haberet uim legis, ꝑ iura rationesq; ſupra relatas. & quia notorium ſe ipſum oſtendit ſi turpe eſt ut inquit Bal. conſi. cccxxiij. proponitur, in princ. volu. ij. quodque nulla tergiuerſatione celari poteſt, ſicuti ut idem Bal. dicit nec candelabrum ſupra montem poſitum, nec circulus ante tabernam. nec ſcriptura pro roſtris conſi. xxi. proceſſus, col. j. vol. 1. Pau. Grillan. in tracta. de quæſtio. & tortu. in iij. q. col. ij. & iij. & ibi quid à manifeſto differat, ideo ſola allegatio ſufficit, & quid differat à publico, uide etiã Abb. in c. fi. nu. 7. de maledi. & per. l. ſi adulterium cum inceſtu. §. idẽ Pollioni. ff. ad leg. Iuliam de adulterijs. Quanuis notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, & debet omnino allegari, not. & in cle. appellanti, de appella. & idem dicit Bal. in l. pe. C. de decu. lib. x. in l. ſuper longi, col. iij. C. de præſcrip. lon. temp. & in l. quicunque, in princi. C. de ſer. fugi. Burg. in c. cũ dilecti, col. x. de empt. & uen. qui etiam in c. peruenit, col. ij. eo. tit. ſentire uidetur, hoc uerum eſſe, quando præſumptio, ſiue exceptio oritur ex facto partis proponentis, & eſt ſimile, in l. ſi certis annis, ubi idem Bal. C. de pact. quod ex dinturna præſtatione, cauſa pariter præſumitur, ſi tamen allegata ſit & non aliter tradit Fel. in c. de quarta, col. pe. de præſcrip. & Seyſel in l. j. col. iij. ff. de legi. & dicebat Pet. de Ancha. in conſi. clxxxviij. incip. uiſis conſiliis. † quòd ſi Papa aliquem prælatũ per ſuas literas motu proprio, propter eius dementiã remoueri præceperit. tale mandatum exequi non debet, ſi notoriè contrarium apparuerit. & notat Feli. in c. ad aures, col. vij. de reſcrip. Alexan. in conſi. ccxv. incipi. nõ obſtat. uol. 7. Petruspaulus Pariſius in conſi. lxxxii. incipi. aduertendum, col. viii. volu. 1. & in conſi. cxl. incipi. inſpectis indultis col. j. uol. 4. Carolus Ruinus in conſi. ccxv. incipi. quia in hac cauſa. col. ix. uol. 1. & Hyeronimus Gratus in cõſ. clviij. incipi. difficultas præſentis cauſę. col. finali uol. ij. † Ergo ſi princeps iuberet ne aliter acta iudiciaria ualerent quàm ſi nocte fierent, id quod Imperatorem Aeliogabalũ iuſſiſſe Petrus Meſsia in vitis Cęſarũ author eſt, tunc id præceptum vtpote notoriè irrationabile legis uim non haberet.

12 Principis præceptũ notoriè inĩquum non exequitur

13 Hiſtoria Aeliogabali Imperatoris.

Denique ſunt tres caſus inſpiciendi. nã pręceptum principis uel legis aut certum eſt nõ aduerſari iuri naturali uel gentium, aut certũ eſt naturali iuri uel gentium repugnare, aut dubitatur. primo caſu talia pręcepta uim legis habent. ſecundo caſu non utique. ultimo caſu quando dubitatur uim legis habere non deſinunt.

14 Pręſcribi an poſsit ius ſuperioritatis ardua q.

Quid enim † ſi agatur de pręſcriptione iuris ſuperioritatis qua in re ius ſuperioritatis poſſe præſcribi contra principem tenet Abb. in c. cum non liceat nu. 4. de præſcrip. Roma. conſi. cccixxi. Iaſo. conſ. cclxxxiii. lib. ii. Deci. conſi.

conſi.ccvii. dicit cōem opinionem Soci.cōſi.
cclxxv.col.iii.lib.ij.ſequitur Purp. in l.i.nu.4.
ff.de officio eius.

Contrarium ut non poſsit præſcribi ius ſu-
perioritatis aduerſus principē tenet Bart. in
l.in famem,ff.de publicis iudiciis. Idem in l.i.
ff.de aqua plubia arcenda . Idem in l. hoſtes,
ff.de captiuis,Felin.in d.c.cum nō liceat, col.
iiii.& in c.eum nobis de pręſcriptio.Iaſ.conſi.
lxx.lib.3.Curti.Iuni. de feudis ii.par. cōmu-
nis eſt ſecundum Crauet de antiquitate tem-
porum parte iiii.nu.72.fol.169.Purpura.in l.
imperium,nu.164.ff.de iuriſd.omni iudi. ho-
die deciſum eſt per l.fin.tit.xiii.lib.iii. ordin.
l.ii.tit.delas donationes lib.v.ordi. & l.vi.tit.
xxix.par.iii.ut poſsit præſcribi,quæ ſententia
etiā de iure cōmuni Romanorum uerior eſt.

Item † quid ſi de actione iniuriarum dubi-
tetur,& quidem actio iniuriarum anno tan-
tum durat niſi lis fuerit conteſtata, nam tunc
perpetuatur. Idem ſi rei machinatione de-
ſijt conteſtari qua in re ſunt duæ communes
opiniones contrariæ per Iaſ.relatę in l.ſi eum
§.qui iniuriarum, num.9.& num.10.ff.ſi quis
cautio.

Præterea , † quid ſi rem quam uenditoris
non eſſe ſciebam emi, & dubitetur de pretio
reddēdo, & ſanè uenditor non tenetur de eui
ctione emptori ſcienti rem alienam nec de-
bet reddere pretium communis op. eſt ſecun
dum Iaſ.in l.ſi.§.ſi.C.com.de lega.Pala Ruui.
in rubri.§.lxv.nu.63.de don. inter uirū & uxo
rem. Contrariam opinionem dicit commu-
nem Areti.in l.emptorē,§.fin.ff.de actio.em-
pti.qui alios allegat.

Quid denique ſi dubitetur enormiſsimè lę
ſus an uenire poſsit contra iuram. † Et ꝙ e-
normiſsimè læſus non poſsit uenire contra re
nuntiationem uel actum iuratum communis
eſt opinio ſecundum Alex. in l. ſtipulatio hoc
modo concepta, nu.10.ff.de uerb.obli.Idem
conſi.53.num.20.lib.3.& conſi.cxxv.& conſi.
42.lib.j.Cur.ſeni. conſi.lxv. Pariſi.conſi. xxvi.
num.80.lib.iii.dicit communem Imol.in c.cū
contingat,nu.52.cum ſequen. de iuris iurān.
dicit communem Iaſ.in l.nam poſtea,§.ſi mi-
nor eod.tit.Couarru.in c.ij.de pact. in vj. par
te iij,§.iiij.num.3. Contrarium tenet Anto.
in d.c.cum contingat in iiii. caſu principali
ubi Abb,nu.13.hanc dixit cōmunē & Abb. in
c.in præſentia nu.23.ubi Deci,nu.36.de pro-
bat Deci.conſi.181.num.3.Rubeus conſ.101.
ſequitur Couarru.ubi ſupra:quæ autem dica-
tur enormiſsima læſio declarat optimè Hiero
nymus Vereus in d.c.in præſentia, col.v.&
xvi.hoc tamen caſu petenda eſt relaxatio iu-
ramenti ab ordinario loci,Corne. in auth. ſa
cramenta,col.36.C.ſi aduerſus uendi.per c.i.
& c.debitores.de iure iur.& ad relaxationem
huius iuramenti requiritur citatio partis An
ton.Cardi.& Imol.in d.c.debitores,Abb.& Fe
lin.nu.23.in d.c.1.Felin.in c.ii. de ſpon. num.
25.Benedi.in c.Raynūtius.in uerbo duas ha-
bens filias,nu.fin.de teſtam. Hippolytus ſing.
421.& 450.& hæc eſt cōmunis ſecundū Deci.
in c. qua fronte nu. 2.de appell. Si ergo præ-
ceptum principis uel legis fuerit ut talis reſti
tutio concedatur,uel ut emptor talis malę fi-
dei pretium recuperet,uel ut ea actio iniuria
rum anno finiatur etiam poſt litem conteſta
tam,uel ut ius ſuperioritatis poſsit præſcribi,
id ſane præceptum ut uim legis obtineat par
eſt,quia ea omnia dubium eſt an æquitati &
rationi naturali pugnent, an uerò potius aſ-
ſentiantur . cum iſtarum rerum ſint tātorum
tamq; prudentium uirorum cōtrariæ ſenten-
tiæ,† & inſpecta cenſura cuiuſq; regionis nul 18
lius ſenſus uideri debet melior quàm ſui prin- Intell.l.ſi.
cipis aut ſuæ legis, ſicq; ab ijs declaratum ho- C.de legi.
neſtū & utile reputari debet l.ſi.C.de legib.c.
erit autem lex.iiii. diſtinct. licet aliis regio-
nibus & nationibus ſeu gētibus liberum ſit id
ita uel non ita iudicare, nam (ut ſupra aduer
timus) in principis aut legis diſpoſitione iu-
ſta cauſa præſumitur quo ad ſubditos dunta-
xat non etiam quo ad reliquos.

Hactenus cum agitur de trāſgreſsione iu-
ris diuini , naturalis, uel gentium , quod ſi de
tranſgreſsione iuris poſitiui ageretur , tunc
legum & principum par poteſtas nō eſt. quia
leges indiſtinctè poſſunt immutare quod an-
terioribus legibus cautū fuerat.§.ſed natura-
lia, inſt.de iure nat.l.omnes populi,ff.de iuſt.
& iure. Sed an princeps id poſsit , pendet à
commiſione & conceſsione ſibi à populo fa-
cta. † Regulariter tamen regibus leges etiam
poſitiuæ ſuæ regionis ſubeſſe non uidentur, 19 Princeps
ſicq; eas mutare non poterit ſine populi con- an poſsit
ſenſu,quia ipſe non legum Imperator ſed cu- leges mu-
ſtos miniſter & executor eſſe debet, eſſeq; in- tare vel no
telligitur ut ſupra c.j.& ij. fuiſſe diſſeruimus, uas conde-
fallit quando uel nominatim id ſibi à populo re ꝙ nō re
conceſſum fuiſſet , uel quando populus omne gulariter
imperium & poteſtatem à ſe abdiſcaſſet & in eſtq; ar-
principem tranſtuliſſet & his duobus caſibus dua q.
poteſt intelligi l.i.ff.de conſt. prin. & d.§.ſed
& quod principi. fallit tertio in rebus modici
momenti in quibus & nouas ferre leges & ue-
teros mutare principem poſſe uerosimile eſt
non aduerſari populi conceſioni arg.l.Scio.
ff.de minoribus & quæ tradunt Bar.& alii in l.
omnes populi ff.de iuſt.& iure dum diſſerunt

F de

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

de ſtatutis conditis à populo ſubdito, c. terrulas c. bonæ rei. xii. q. ii, c. cæterum, & c. apoſtolicę, de donat. diximus plene in tract. de ſucc. reſol, lib. i. §. vii. ornat late Fernandus Loazes in conſi. pro March. Velez dubi. i. ad finem.

30 Sed † in quibus caſibus leges nonas facere & ueteres mutare ei liberum eſt, in illis non eget alicuius conſenſu aut conſilio aut interuentu neque in aliis utcunque arduis, ita tenét Alberi. Cinus & Petrus de Bella pert. in l, humanum C. de legibus, eſtq; communis opinio ut plenè reſoluit. Loazes ubi ſupra in reſponſione ad. vii. arg. dub. i. num. vii. pag. 393, Glo. in c. Anaſtaſius, uerb. conc. xix. diſti. & in c. fundamenta §, decet, uerb. contingeret de elect, lib. vi. tenuit Glo. communiter approbata in c. ad Apoſtolicæ, in principio, de re iudicata lib. vi. & in extrauaganti execrabilis Ioannis xxii. ſub tit. de præbendis, in uerbo de ipſorum conſilio & uolunt communiter doctores in rubrica ubi Andræas Siculus Felin, Philippus Decius Ioánes Franciſcus de Ripa & Andræas ab Exea, hanc inquiunt eſſe communem opinionem de conſtitutio. Hoſtien. Antonius de Butrio, Panormita. & communiter alii in c. ex geſtis, de clericis non reſiden. Idem Albericus de Roſate in l. quidam decedés §. Papinianus col. 3. uerſ. ſed an Papa ff. de adminiſtratio. tutorum Petrus de Rauéna in concluſionibus ſuiſ. in vii. col. Martinus Laudenſ. in tract. de Cardina. in xlv, quæſt. Paulus de Caſt. in l. fi. poſt Bart. Bal. & doct. ibi, C. de legibus & in l. fin ff. eod. tit. & in conſi. 414. incipi. in facto præſenti, col. penul. uolu. i. And. Siculus ſibi contrarius in conſi j. incipi. ex ſacris, col. ix. uerſicu. ultimo ubi hanc dixit eſſe communem opinionem uol. i. Lucas depenna in l. oẽs iudices in xiii. col. C. de curio. li. x. Antonius de Roſellis in d. ſuo tractatu de conciliis, in tit. ſeu quæſtione incipi, ſentẽtia. quæ potius attendenda ſit Papæ ſolius aut totius concilii, col. viii. uerſicu. nota quod dicit, in fine Iaſon in d. l. placet, in prima lectura in iii. col. in principio C. de ſacroſanctis eccle. & ibi Petrus de Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigarium ubi hanc dixit eſſe communem opinionem Auguſtinus de Anchona in tractatu de poteſtate eccleſiæ quem refert & ſequitur Archiepiſcopus Florenti. in tertia parte ſuæ ſummæ titulo xxii. c. v. §. v. prædictã etiam opinionem tãquam communem tenet Rochus de Curte in c. finali col. ix. de conſuet. & Glo. Pragmaticæ ſanctionis, hanc inquiens eſſe communem opinionem in tit. de auth. generalium conciliorũ ſilio xxiii. in uerbo concilio, & in tit. de numero & qualitate Cardinalium fol. 186. in Glo. in uerbo Collaterales, Thomas Parpalia in d. l. placet. in 30. col. Claudius de Seycello alias de Aquis in ſuo feudorum ſpeculo in titulo qui feudũ dare poſſunt in vi. col. Philippus Decius in c. edoceri. in penul. col. de reſcriptis. Ioannes Crotus de Monteferrato, quam hanc communẽ dixit eſſe opinionem: & ab ea in iudicando atque conſulendo non eſſe recedendum in rubrica de cõſtit. lib. vi. qui alios allegat hæc quo ad formam legis à principe ferendæ qui cõſiliariorum interuentu non eget ex neceſsitate, ſed de cõſilio duntaxat arg. d. l. humanum, cum ſupra latè congeſtis. Verum quoque eſt idem fore & quo ad legis ſubſtantiam & firmitatem à principe latæ etiam ſi legibus poſitiuis anterioribus repugnet quæ in re dubia utilis nõ ſolum præſumitur ſed etiam eſſe intelligitur quãdiu contra bonos mores aut ius naturale uel gentium apertè non eſt, ut tradit Bal. in l. nõ omnium, per tex. ibi ff de legibus Idẽ in l. de quibus, col. x. eod. tit. Andræ. Traq de utroque retra. in præfa. nu. 75. per l i §. initium. ibi, quia moderatam hanc ætatem pretor ratus eſt, ubi not Glo. ff. de poſtul Decius conſ 563. duo dubia facit l. proſpexit ff. qui & à, quibus dixi de ſucce crea § ii. lib i num. 7. Ergo dum non ſolum plures ſed innumeri fere eorum de quibus ſupra mentionem habuimus tenuerunt principes ſui natura (hoc eſt eo ipſo quòd à populo creantur) poſſe nouas facere leges & ueteres innouare ab eis cauendum eſt, cum regulariter uerius ſit neutrum facere eos poſſe niſi expreſsim uel tacite uel uero ſimiliter eis cõceſſum eſſet ut fuit in principe Romano.

Leges ferre poſt princeps ſine ullius conſilio.

CAPVT TERTIVM.

1 *Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiã ad agendum adeo ut nec de poteſtate abſoluta poßit ab ea diſcedere.*
2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur contra communem opinionem.*
3 *Intellectus l. princeps ff. de legib. cum ſimi.*
4 *Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti.*
5 *Principales conuentiones non habere uim legis, contra communem opinionem.*
6 *Intellectus l. donationes quas diuus, C. de don. inter virum & uxorem.*
7 *Princeps cum incapace ſcienter contrahendo cum habilem facit.*
8 *Principem non poße vnum oppidum aut vrbem alienare contra quamplures doctores.*
9 *Iuriſdictione conceſſa an ueniat etiam merum & miſtum imperium ardua quæſtio.*

Iuriſdictio

10 *Iuriſdictio cum litera c. an iuriſdictio ſine litera c. concedatur nil intereſt noua declaratio.*

…ceps …hen …ſub- …ma- …bliga …atura & ea …atio …fficax …ad agē …d eo ut …de po- …te ab- …ts poſ- …b eo di …ere.

ET IN PRIMIS ex ſuperioribus colligitur quid reſpondendum ſit quum queritur † an ex contractu cum ſubditis inito princeps obligetur. nam eū naturaliter obligari oēs admittunt, ciuiliter autem non utique ita Bald. & communiter alij in l.j.ff.de pact. Idem Bal. in l.princeps legibus ff.de legibus, Idem Bal. in l.fin.C.de tranſact.& in l.ſi aquam C.de ſerui.Doct.communiter in c.j.de conſtit.Bal. C. de cond.ob cau.in l.ſi pecuniam, Idem Bal.& alij in l.ex imperfecto.C.de teſtam.& in auth. omnes peregrini C.commu. de ſucceſ. col.fi. Ludoui.Romanus conſi.ccclij.Philippus Decius in c.j. col.j. de probat. Archi. Tarracon. vbi ſupra pag.29.

Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter uel vtilis & efficax eſt etiā ad agendum ut videtur eſſe communis Doctorum opinio quam tenet Antonius Butrius col. pen.in c.quę in eccleſiarum, ubi communiter reliqui de conſtit.& ibi Panormi.col.pe.Bal. in ca.ij. col.fin.de noua forma fideli.in feudis Fernandus Loazes ubi ſupra pag.29. Idem in l.filius familias.§.diui.ff. de lega.j. in. iiij. q. Bart.in vij.limi.col.xlvij.

2 …inceps …ntrahen …o etiā ci- …ter obli- …gatur con- …ra commu …nē op.

Manetq; princeps tam efficaciter obligatus vt nec de poteſtate abſoluta † poſſit a tali contractu recedere aut illū ulla ex parte uiolare, ut eſt uera & communis ſententia quam tenent Philippus Decius conſi. cccccxxviij. Idem Decius cōſi. cccccc. Idē in c.j.lect.ij.de conſtitu, id quod etiam tradit Bar.in l.omnes populi, in iij.quæſtio.principali ff.de iuſti.& iure, Doctores cōmuniter in d.c.j. de probat. Bal.& Paulus de Caſtro in l.fi.C. de trāſactio. Idem Bal.in l.qui ſe patris C.unde liberi, & in c.primo in iiij.col.de allodijs. Idem Bald.in conſi.cccxviij.incipi.examinato puncto, col. fin.volu.1. Paulus de Caſtro in d.l. digna uox C.de legib.& in conſil.cccxvij, incipi. uiſo & examinato puncto col.fin.uolu.j. Alexand.in conſi.ci.incip.uiſis inſtrumentis, col.ij.uol.j. & in conſi.ccclxi.incip. nec arguendi ſumus, uol.ij. Andræas Siculus in conſi.xx.incip.præclare, col.v.vol.ij. Bartho.Soc.in conſi.lxxxvj. incip.niſis capit.col.fin.uol.iiij.Iaſ. in conſ.j. col.viij.volu.j.& in conſi.lxxxvj.incip.in cauſa reuerendi domini Gentilis, col.v.vol.3. Ioannes Crotus de Monteferrato in d.l. omnes populi col.xxj.in fine ff.de inſti.& iure, Ioānes Igneus in d.repetitio.l.donationes, quas dinus.in iij.col.Caro.Ruinus in conſi.xxxvi.incip.in cauſa feudali, col.vij.vol.j.Ioan.Antonius Rubeus Alexandrinus in conſil. cxxviij. incip.uiſo diligēter, in ij.col.& in conſi.cxlvj. incip.circa primum dubium, in pe.col.& Io. Iacobus de Leonardis in quodam ſuo conſilio poſito inter conſilia feudalia Alberti Bruni cxiiii.in ordine incip.altiſsimi redemptoris in xiii.col.traduntq; plenè Fernandus de Loazes in d.ſuo cōſilio pag.31. & Ludouicus Romanus & Philip.Decius ille in conſi.ccclii. hic in c.i.col.i.de prob.Sed ſi uerum amamus quod noſtrates aiunt principem naturaliter ſubditis ex contractu obligari uerum eſt. Deinde quòd aiunt eum contractum non poſſe uiolare etiām de plenitudine poteſtatis uerisſimum quoque eſt, quòd uero tertio loco affirmant ciuiliter non obligari ſed naturaliter tantū, id ſuſpectum eſſe vel ex eo apparet quod (ut ſupra plenè edocemur) princeps legibus poſitiuis ſuę regionis aut populi ſubeſt, nec per ipſum principatus interuentum aut obtentum deſiit eſſe unus ex ciuibus, ſicque in contrahendo iure priuati utitur nec eſt legū imperator ſed cuſtos miniſter & executor, quod munus non quo minus ſed quo magis legibus alligetur efficit ut ſupra diximus c.i. & ii. Nec huius inueſtigationis leues erunt aut pauci effectus, nam ſi procurator fortè fiſcalis fiſci nomine ante tempus petierit duplicabuntur ex ciuili lege & obligatione inducię quę ex ſola naturali obligatione non foret duplicanda ut id & reliqua colliguntur ex tit.inſt.de pœna temere litigan.

† Nec ad rem pertinuit quòd princeps legibus ſolutus dicatur l.princeps, legibus ff.de legibus cum ſimi.ſupra alleg.nam uel id ius peculiare eſt in principe Romano duntaxat nō ſic in reliquis mundi principibus eum ut ſuperiorem non recognoſcentibus de quibus egimus, uel etiam ipſe met princeps Romanus legibus allegatus eſt quandiu ipſe per eum immutatę aut abolitæ non ſunt. Et in hunc ſenſum eum legibus ſolutum dicimus. quos eas abrogare poteſt ad reipublicæ utilitatem, & ad utrunque horum duorum ſenſuum poſſunt & debent aptari d.l.princeps l.i.ff. de conſtit. prin.§ ſed & quod principi.inſt.de iure nat.l. ex imperfecto C. de teſta.l.ex imperfecto, ff. de lega.iii.§.fin.inſt.quib.mod.teſt infir. cum ſimi.eſtq; tertius ſenſus ut procedant quo ad omnes ſolennitates formas uel obſeruationes iudiciorum contractuum ultimarum uoluntatum, quas prætermittere poteſt princeps non quo ad efficaciam fidem & effectū. ſicq; quo ad modum ineundi non quo ad uim & effectum

3 Intell. l. pricepi ff. de legib.cū ſimi.

4 Principes regulariter nō ſunt legib.ſoluti.

fectum poſtquàm ſunt in eſſe producta ut & ſupra attigimus & plenius de ſucceſ.crea.§. xxvj.cum ſequen.

Illud autem non ſolum notandum ſed etiã
5 admirandum eſt quòd † tam efficaciter princeps ex contractu obligatur quòd cõuentiones cum principe factæ & cum quocunque alio legis condendæ poteſtatem habente, legis uim habent, & tanquam leges in iudicio allegari poſſunt, & ab omnibus qui ipſius principis legibus ligantur obſeruari debẽt, ut eſt tex. notabilis, in d.l.donationes quas diuus, ibi, ut pote imperialibus contractibus legis uicem obtinentibus, C.de donatio. inter uirũ & uxor, quem ad hoc ibi notant. Cinus, Bart. Bal. & communiter alij, & eſt ſimilis tex. in d. l. Cæſar, & ibidem Bar. & Doctores notant ff. de publica. Idem Bar. & alij in l.ſicut, in prin. ff. quod cuiuſque uniuerſita. & in d.l.ciuitas, in prima col. ff. ſi cert.pet. & in l.iiii.§.ſi actori, & ibi Roma, & Pau.de Caſt. ff. de re iudica. & in d.l.prohibere §.planè ff. quod vi aut cla. Raphael. Cuma. in l.continuus §.cum quis, ff. de uerb.oblig. & Iaſ. in l.quoties, col.ij. C. de rei uendicatio. in quibus locis dicunt, atque concludunt præfati Doctores præcipuè Bart. in d.l.donationes, & in d.l.Cæſar, quod ſi princeps pacta aliqua cũ ciuitate fecerit talia pacta poſſunt in iudicio contra quoſcũq; tanquam ſi una eſſet lex uel unum eſſet ſtatutum allegari, & quòd iudices tenentur illa obſeruare ſicut tenentur leges & ſtatuta ciuitatis & regni ad unguem ſequi & cuſtodire: quos refert & ſequitur Iaſ. in conſi.j.col.iiij.uolu.j. Albertus Brunus in conſi.j.incip. omnipotentis Dei. Frãciſchiuus Curtius in cõſi. clxxiiij. uolu.ij. & Marianus Soci. Iunior in conſi.lxv. volu.j. ut refert & ſequitur Archiep. Tarraconenſis doctiſsimus in d.cõſi. pag.35. ipſamq; ipſius uerborum formulã ideò expreſsi quod mihi hæc diſplicent ne quicquam addere uiderer, monſtro enim ſimile eſſet ſi huiuſcemodi contractus qui in penetralibus domus plerunq; fiunt legis uicem obtinerent. ſicq; omnes ciues ligarẽt omnibusq; inſciis atq; ignaris nocerent, quum leges promulgari ideò iubeantur per auth. ut fact. nouæ conſt. ut omnibus innoteſcant, ſicq; matura cum deliberatione magnatumq; cõſilio fiunt l.humanum, C.de legibus, meritò ergo eas leges clandeſtinas appellaremus, ſi tales contractus pro legibus eſſent, iis ergo opinionibus repudiatis ut potè populis regnis gentibusq; inimicis ac
6 nocinis, nullum mouere debet † d.l.donationes quas diuus, cuius ſenſus eſt, quòd ut omnes contractus inter ipſos contrahentes uicẽ legis tenere dicuntur l.contractus. ff. de reg. iur. c. cõtractus, eod.tit.lib.vi.l. legem quam, C.de pact.l.j.§.ſi conuenerit ff. de poſiti. ita & contractus principis quo ad ipſum & eum eos'ue qui cum aut quibus cum contraxerit legis uicem aſſequetur, reliquis uero neq; proderit nec oberit, nec tale exemplum reliqui iudices ſequi debebũt, hoc amplius in eo principis contractu erit † quod ſi ſciens ac prudẽs cum prohibito aut incapaci uel inhabili contraxerit uidebitur cum eo diſpenſare, eumq; reddere capacem habilemq; ad talem cõtractum, ut enim lege poſitiua is impeditus inhabilitatusq; erat, ita & alia lege poſitiua (hoc eſt principis indulgentia) capax & habilis remoto legali impedimento factus eſt d.l.princeps legibus d.l.j.ff. de conſt.prin. d.§. Sed & quod principi, inſt. de iure nat. iũcta l. omnes populi, ff. de iuſt. & iure §. Sed naturalia inſt. de iu.nat. Vnde & ſi regulariter donatio inter patrem & filiũ in poteſtate prohibita ſit l.donationes quas parẽtes C.de do. inter virũ. tamen ſi fiat à principe ualebit per d.l.donationes quas diuus. iſque contractus habebit uim legis. non quidem quo ad hoc ut reliquis præter contrahentes is contractus (ut doctores falſo opinantur) uel noceat uel proſit. ſed quo ad hoc ut impedimentum legale per ipſius principis interuentum ceſſet non ſecus quam per legem etiam poſſet remoueri. Simillimum eſt in terminis l. omnium C. de teſtam. ut plenè dixi de ſucceſſ. crea. §. xxvj. Denique ſi quis pertinax hunc ſenſum ad d.l.donationes quas diuus, cum ſimilibus admittere nollet. ei ſatisfacerem negando ius ciuile Romanorum iis legibus relatum ad reliquos orbis principes qui Romano Imperio non ſubſunt trahendum eſſe. cum tale ius ſic perperam intellectum eſſet ab omni ratione alienum. nec eius exemplum imitari aut ſequi reliquas prouintias oporteret.

Secundo ex ſuperioribus etiam colligitur † an uera ſit communis opinio exiſtimantium 8
poſſe principem unum oppidum aut urbem regni ſui alienare quam tenent Bartol. conſ. clxxxix. Cinus & Alberi. in l. digna uox C. de legibus & alij quam plures quos adduximus de ſucc. crea. §. xxvj. num. 83. quibus adde Fernan. Loazes in d.con. pag. lxxv. qui ad c. intellecto, de iureiuran. ubi contrarium probari uidetur reſpondent procedere quando alienatio cederet in magnam & enormem regni læſionem non ita ſi in modicam tantum. Sed iſtorum opinio regulariter in omnibus orbis principibus uera eſſe nõ poteſt. nam iuri alieno quiſquam nec in minima parte lædere poteſt

Principales conuentiones non haberẽ uim legis cõtra cõmunem opinio.

Intell. l. donationes quas diuus

C. de don. inter uirũ & uxorẽ.

7 Princeps cum incapace ſcienter contrahendo eũ habilẽ facit.

Principem non poſſe unum oppidum aut urbem alienare cõtra quàm plures doct.

teſt l.id quod noſtrum ff. de reg.iur.l. iure naturæ. eod.tit.l.nam hoc; ff. de cond. indeb.id quod patet ad ſenſum naturalem,& quærere legem ubi naturaliter ſentimus, nihil aliud eſt ſecundum Philoſophum quàm infirmitas intellectus. Id quod ſi reliquis non licet ipſis principibus quidem qui ad ciuium utilitatem & tutelam admiſsi ſunt non ad utilitatem regentium longè minus licere deberet,ut ſupra fusè c. j. & ij. oſtendimus. Nec etiam ſi ſupremam iuriſdictionem princeps retineat quicquam proderit.quia eo ipſo quòd ordinariam alienauit à ſeq; abdicauit.& iuribus regni ſui non leuiter nocuit.& (quod deterius eſt) ipſis popularibus qui alienati ſunt uehementer nocuiſſe eosq; læſiſſe uidetur quibus ingens dedecus & ignominia eſt inferioribus à principe ſubeſſe ut oſtendimus ſupra in præfa.num. 26. nec id fas erit etiam ſi fiat ob publicam neceſsitatem ſubleuãdam, nam ſi publica (hoc eſt totius regni aut regionis) eſt neceſsitas & utilitas ea cum publica (hoc eſt omnium regnicolarum) iactura & impenſa reparari aut comparari debet. non cum quorundam tãtum incommodo d.l.nam hoc d.l.iure naturæ. c.quod omnes de reg. iur. li. vi.multa in ſimili per Decium & Cagnolum in d.l.iure naturæ quod obtinet quo ad omnes mundi principes regulariter, Fallit in quibus regnis, principibus hanc ad rem poteſtas data eſt quæ an caſtellæ regibus data fuerit apparebit ex l.x.tit. xv. par. v.& l.ix.titu.iiij. par.v.l.8.tit.delos emperadores par.ij.l.j.tit. xvij.part.ij. Quod intelligendum quando in minorem fieret alienatio ut ilico edocebimur, idq; temperabis ut ualeat quidem alienatio ſi fiat ex magna reipublicæ neceſsitate, ita tamen ut totum regnum poſtea contribuat ad oppidum alienatum redimendum.

Tertio colligitur ex ſuperioribus,† quid reſpondendum ſit in illa ardua quæſtione quæ controuertitur concesſa per principem alicuius caſtri iuriſdictione uel etiam urbis an merum & mixtum imperium conceſſum uideatur, an uero ordinariam & ſimplicem iuriſdictionem quę detracto mero & miſto imperio intelligatur, qua in re communis opinio eſt merum etiam & miſtum imperium conceſſum eſſe, ut firmat Andreas ab Exea in l.j.ff.de iuriſ.omni.iudi.uerſ. ſed maior eſt hæſitatio quam defendit Alciat. in c. quod ſedē, de offi.ord.& Barba.in rub. de reſcrip.col.iij. Carolus Ruinus con.clxj.quia ut proponitur num.8.lib.v.

Contrariam tamen partem ut ſimplex tantum iuriſdictio contineatur conceſſaq; rideatur tenent Iaſ. & Longoualius in l.imperium ff.de iuriſd.omni.iudi.& Andreæ.ab Exea ubi ſupra qui eo potiſsimum mouetur, quòd talis conceſsio permiſſa non ſit regibus d.c.quanto,de iureiur.ſed ſanè noſtra quæſtio non eſt de potentia ſed tantum de uoluntate, nec eſt quæſtio de toto ſed de quanto. itaq; in quibus caſibus ea alienatio ualet ſupereſt quæſtio quo uſq; ſe ea conceſsio extendat & progrediatur,& utriuſque partis fautores conuenire uidentur ut in quibuſdam ſpeciebus ad merum & miſtum imperium ea conceſsio porrigatur, prima quando fieret motu proprio quibus tunc adde Ang. & Iaſ.in l.fin.ff.de conſtitut. princ.Purpur. in d.l.imperium, col.xv. altera ſpecies eſt quando dictum eſſet integro ſtatu eam conceſsionem fieri ſecundum Andræam ab Exea ubi ſupra per l.ij.C. de bo. uac. lib.x. Tertia eſt quando dictum fuiſſet pleno iure. Quarta quando mentio facta eſſet de omnimoda iuriſdictione ſecundum eundem arg.clemen.uni. in uerb.omnimodo,de foro compet.ubi Glo. † Vltima ſpecies quando eſſet dictum iuriſdictionem concedi, quia tunc inſpecta ipſius ſermonis proprietate, quod componitur à ditione (hoc eſt imperiũ & iuris, uideretur concedi pleniſsimam iuriſditionem quę non modo ſimplicem iuriſditionem ſed etiam merum miſtumq; imperiũ comprehenderet, conſtat enim hanc uocem ditio idem quod imperium ſignificare, ita docemur ab Vergilio.j.Aeneidos, 10 Iuriſdictio cum litera c.an iuriſditio ſine litere c. concedatur nil intereſt noua decl.

Quartum uaſtabat Cyprũ uictor ditione tenebat.ut per Vdalri.Zaſium & Andræam ab Exea in l. j. ff. de iur. om. iud. per Claudium Cantiun.de officio iudi.c.vj.Eguina.Baro.in d.l.j.diuerſum eſſe uideretur ſi iuriſdictio (adiecta in orthographia litera c.) conceſſa eſſet quaſi tunc is ſit actus cuicunque iudici uel ius dicenti congruens(cum cõponatur à uerbo iuris,& uerbo dictio)ſicq; ſatis ſit ut ſimplicem iuriſdictionem comprehendat ea conceſsio.Sed hæc differentia parum uerosimilis eſt. uſitatiſsimum eſt apud omnes probatos authores ſermonis latini indifferenter uerbũ illud iuriſdictionem interdum adiecta litera c.Scribere interdũ ea litera detracta,& utroque caſu eſt idem ſenſus quia ut ius dicere frequentiſsimè dicimus ita & iura dare ſępe reperitur in eundem ſenſum, unde uox illa iuriſditio(detracta litera c.)componitur à ditione (litera à mutata in literam i.) & à iuris ſicut & uerbum tango tangis cum ponitur dicimus attingo contingo &c. quòd ſi uox illa iuriſdictio ſcribatur adiecta litera c.tunc cõponitur à uoce & uerbo dico (unde dictio) &

à uoce

à uoce iuris ut in l. ſi filius qui patri, ff. de uul. ibi, etenim iuriſdicentis propoſitum eſt. id eſt prætoris, & tamen conſtat prætorem merum & miſtum etiam imperium habuiſſe.

Hac ergo differentia prætermiſſa quo ad quæſtionem propoſitam potiſsimum inſpiciẽdũ eſt prȩiudicium ipſorum uaſallorum qui alienantur & ipſius etiam Domini alienantis & quum (ut in præcedenti articulo attingebam) ſubditis dedecus ſit & ignominia & pecuniarium damnum non leue in dominum inferiorem & minus potentem alienari. qui (ut docet experientia rerum magiſtra) ſolet eſſe exactor acerbior quam dominus potentior foret, ſupereſt ut ſi uaſallorum alienatio fiat in potentiorem dominum quam erat alienãs (cæteris paribus) ij uaſalli læſi non uideantur Idem ſi erat æque potens. quòd ſi erat pauperior ac minus potens læſi uideantur, ſicq; duobus primis caſibus lata fieri poterit interpretatio ut etiam merũ & miſtum imperiũ cõprehendatur, iuxta proprietatem uerbi latè ſumpti, arg. §. ſed quoties, inſt. de iure na. l. reconiuncti. ff. de leg. iij. tertio uero caſu quando in minus potentem alienatio facta fuit ſtricta fiat interpretatio referaturq; ad ſimplicẽ tantum iuriſdict. ut ſic ſubditorũ læſio minor ſit quàm foret ſi ad merum quoq; & miſtum imperium referretur. Agnoſco tamen præiudicium quoq; & qualitatem concedentis inſpiciendam eſſe & etiam illius in quem fiebat conceſsio vnde iudicis prudentiæ & arbitrio hac in re plurimum relinquendum eſt.

CAP. QVARTVM.

1 *Donare an principes & reges poſſint res ſuorum regnorum, ardua. q.*
2 *Merum quid ſignificet.*
3 *Iure natura omnia erant communia.*
4 *Princeps etiam ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare, contra quamplures Doct.*
5 *Princeps res regię corona non alienat niſi in caſibus.*
6 *Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum. contra Doctores.*
7 *Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere contra Doctores.*
8 *Principis non erit miſerrima conditio licet nenequeat oppida alienare contra Docto.*
9 *Princeps oppida alienare nequit licet retineat ſibi iuriſditionem contra Docto.*
10 *Principum regum imperatorum poteſtas non eſt legibus enodata aut anormala contra nouiſſ.*
11 *Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata, ardua quæſtio.*

Vinto ex † ſuperioribus colligitur an nera ſit ſententia Bart. in conſi. clxxxix. incipi. ciuitati Camerini prouinciæ Marchię &c. Albericus de Roſatis poſt Cynum in l. digna uox C. de legibus & in l. iure noſtro, in principio col. finali in fine. ff. de teſtamenta. tutela, exiſtimãt enim ibi poſſe reges, ac principes, res ſuorum regnorum donare, & ad hoc ſucceſſores ſuos obligare. Idẽ tenet Specula. in tit. de inſtrumentorum editione §. nunc autẽ uidendum. in fine Signorolus de Homodeis in conſilio xxvj. incipi. quæſtio talis eſt, Bal. in præludijs feudorum. in vij. col. & in prima conſtitutio. C. in iiij. col. & in l. ij. uerſicu. nota tamen C. de communi rerum alienatio. ubi inquit poſſe principem iura fiſcalia donare Idem Bal. in l. j. in fine C. unde cognati & in l. j. §. j. ff. de officio prefecti urbis & in l. ſi certarum, poſt Bar. ibi ff. de teſtamento militis ubi contendunt quòd licet Imperator non poſsit quotam imperij, puta dimidiam uel tertiam, aut quartam partem alicui donare: poteſt tamen aliquas res particulares, puta oppidum caſtrum uel ciuitatem cui uoluerit concedere, Idem tenet Bal. in l. eum multa, quem ibi in hoc communiter ſequuntur Doctores C. de bonis quæ libe. ubi differunt quòd quamuis Papa non poſsit unam magnam atque pretioſam ciuitatem ſine Cardinalium conſenſu, alicui infeudare, poterit tamen ciuitatem nõ ita pretioſam & magnam, & multo fortius oppidum ſeu caſtrũ alicui benemerito donare. Idẽ tenet idẽ Bal. in con. clix. incipi. ſuper eo quod quęritur. co. pẽ. uol. iij. ubi tradiderunt poſſe regem, militibus ſuis donare caſtra & alia ſui regni oppida, atque alia regni ſui iura. Idem tenet Oldra. in conſilio xciiij. incip. eleganter circa negotium. & in conſi. cclij. incipi ad quæſtionem, Ioannes Andreæ & Docto. in c. grandi de ſupplenda negli. præla. & in additio ad Speculum. in tit. de iuris dictione omnium iudi. in magna additione. Feder. de Senis in conſi. ccxx. Paulus de Caſtro in cõſi. lxxiiij. incipi. ſi fruſtra diſputaretur Panormita. in conſ. iii. incipi. Nitar in pręſenti cauſa, in xviij. col. in fine in xxvj. quęſtione. in ij. uol. Antonius Corſetus in tractatu de poteſtate & excellentia regia in iiij. & lxxv. quæſtio. Ioan. de Imola in rubrica ff. de uerb. obliga. in vj. col. & in clementi. unica col. fi. de iureiurã. Ioannes de Auania in conſilio. lxxxj. incipi uiſo inſtrumento, ubi ex profeſſo affirmant ducem Mediolani potuiſſe donare ciuitatem Aſtẽſem; quia ſecundum eum, talis donatio

1 Donare an principes & reges poſsint res ſuorum regnorum, ardua q.

natio non continebat magnam ducatus diminutionem Idem tenet Ioannes Ray. & Andræas de Iſernia in c. imperialem. §. ita tamē, de prohibita feudi. aliena per Fridericum & in titulo quæ ſunt regalia & ibi Matthæus de Afflictis in vij. col. Guilielmus Ocham. quem refert & ſequitur Iacobus Almayn in tractatu de ſupræma poteſtate laica, c. tertio, Iacobus Aluarotus, Martinus laudenſis, & Præpoſitus Cardinalis Alexandrinus, in c. primo, in prin. in vj. col. qui feudum dare poſſunt. Idē Cardina. in preludijs feudorum Alexand. in l. filio quem pater, in princ. in finali col. ff. de lib. & poſthu. & in conſilio j. in final. col. & in conſ. xxiiij. incipi ponderatis his quæ in themate narrantur, col. finali uol. v. Ioan. de Platea in l. prædia. C. de loca. prædi. fiſca. lib. xi. Lucas de Penna in l. j. C. de petitis bonorum ſublatis lib. x. & in l. quicunq; de omni agro deſerto. eod. libro & in l. j. C. de capitatione ciuium libro xi. Andræas Siculus in conſilio. iij. uol. ij. Bartholomæus Soc. in con. iiij. incipi ſuper quæſtione quæ uertitur, col. vj. uerſ. qui nimò etiam bona & caſtra. uol. iij. Felinus in c. ad audientiam, in. j. & ij. col. de reſcript. & in c. primo in iii. col. de probatio. Petrus Belluga. in ſuo principum ſpeculo. in rubric. viij. in iij. & iiij. pagina. ubi inquit, in quæſtione facti ſe reſpondiſſe donationem de ciuitate Sugurbina & alijs oppidis per ſereniſsimum Regem Aragonum, inclyto infanti Henrico, ob bellorum neceſsitatem factam ualuiſſe, & uoluit etiam Rochus de Curte in tract. de cō ſuetudine in. xcv. co. in ſexta concluſione uerſi. limita modo prædictam cōcluſionem Mattheus de Afflictis in præludiis feudorum, in xii. col. & in præludiis conſtitutionum Neapolita. in xxiiii. quæſtio. Iaſ. in l. i. col. iii. ff. de conſtitutio. principum & in proœmio ſeu præludijs feudorum in xxviij. col. & in conſi. lvj. incipi. circa primum, col. ij. uol. j. & in conſi. ccxxvij. incipi. pro euucleanda præſentis cōſultationis ueritate, col. v. uer. quto facit, uol. ij. & in cō. x. incipi. uidetur prima conſideratione, col. ij. uol. iij. Claudius de Seycello in tit. qui feudum dare poſſunt, in iij. & iiij. co. Philippus Decius in conſi. cxci. incipi. in cauſa quæ agitur, col. prima uol. primo Albertus Brunus in conſi. ii. incipi. in caſu iſto. Montalbus. foro. legum lib. iij. titulo de las donationes l. ix. Carolus Ruinus in conſilio. xci. incipi. quæritur & in dubium reuocatur, col. ij. uol. primo & in conſil. xxv. incipi uiſo legato col. vj. uol. ij. Petruspaulus Pariſius in conſilio xxvij. incipi. in præſenti conſultatione, col. ij. uo. primo Stephanus Bertran. in cō. lxxxvj. incipi dicit Oldra. & in conſi. xlij. incipi. etiā ſi ex his, col. prima uol. i. Antonius Capytius. in deciſionibus Neapolita. deciſione cxxi. incipi, in cauſa officii conſeruatoris in i. col. & & Reſtaurus Caſtaldus in tract. de Imperatore in ciiii, quæſtione & dixi in repetitione d. l. omnium. Sed iſthæc omnia ſuſpecta eſſe uel illinc appareat quòd regna utcunq; potentiſſima liberrima nullumq; ſuperiorem recognoſcentia & ampla nihil aliud ſunt quam merum imperium ut teſtatur l. ii. tit. xxv. partit. iiii. & l. xviii. tit. iiii. partit. iii. ubi notat Gregorius Lupus & patet ad ſenſum quando quidem in eo duntaxat quæſtio eſſe ſolet, an regna & reliqui principatus æquari poſsint imperio. non an illud excedere aut tranſgredi fas ſit.

Merum † autem imperium nihil aliud eſt quam habere gladii poteſtatem ad animaduertēdum in facinoroſos homines, quod etiā poteſtas appellatur, l. imperium. ff. de iuriſdictione om. iudi. idq; perfectum & merum imperium eſſe dicitur ut ibi, & Feſtus ait, merū pro puro, hoc eſt nullius alterius rei miſturā habente, accipitur, ut merum aurum in quo nihil ſit alterius metalli. Plinius libr. xxxiii. c. j. Mero auro decorabant. ſic meras nugas in quibus nihil ſerii eſſet Cicero ad Atti. lib. vi. appellauit. hinc merum ius l. iii. & illic Bal. C. de obſequiis patro. præſtā. l. inter tutores, in principio. C. de adminiſtr. l. ſequitur §. ſi uiam ff. de uſu capio. Mera interpretatio l. fin. C. de legibus Mera liberalitas capitu. ſtatutum §. in ſuper. de reſcri. in vi. Mera fides l. omnium, in princip. C. de teſtament. Mera & plena ueritas c. qualiter & quando in ſi. extra. de accuſa. merum factum l. qui res §. mihi Romæ. cum ſimi. ff. de ſolut. Merum ius gentium l. bona fides, in princ. cum aliis ff. depoſiti. Mera pœna §. ex maleficiis, inſtitut. de actio. & l. unica i finalibus uerbis ff. ſi quis ius dicenti non obtemperauc. Merum eccleſiaſticum crimen. caput inquiſitionis §. prohibemus, de hæreti. in vi. Merum prætoris & merū iudicis officium inſtit. de diuiſio. ſtipul. §. iudiciales, & §. prætoriæ, & cū ſimilibus §§. legis quintæ. ff. de uerb. obliga. ſic imperium Merum dicitur, non quidem ea ratione, quia liberum ſit, ſed ea ratione, quia purum eſt, ſine cuiuſquam rei miſtura & ſic ſine ulla tyrannidis miſtura, & conſequenter pertinens ad ſolam iuriſditionem inter ciues exercendā. non ad eorum utilitates ſubuertendas, ſic ut proſit eis, nō ut obſit, & ideſt uerum & purum imperium regnum, principatus, potentatus, reliqua uerò quatenus hinc abſceſſerint eatenus

Merū quid ſignificet.

nus imaginem tyrannidis non dubiam præſe ferent, quãuis ſuperiores quoque minus tutas magiſq; tyrannas ſententias doctiſs. Arch. Tarroc. ubi ſupra ſequatur cuius uerba ad unguem ideò retulimus quòd ab eius ſententia diſceſuri eramus ne quicquam ei falſo adſcribere uideremur. Noſtraq; ſententia contra eum & reliquos ſupra relatos cõfirmatur. Nã initio rerum gentes uiuebant, ſine legibus ac regibus & omnia erant communia, & ut inquit Macrobius primo ſaturn. nec ſignare ſolum aut partiri limite campum fas erat in me
3. Iure naturæ omnia creât communia. dium quærebant † omnia deq; illo iure nemo poterat dicere quod aliquid eſſet ſibi propriũ c. ius naturale. j. diſt. cũ ſimili. ut per Calder. in conſi. iiii. an ualeat ſtatutum, circa mediũ.

Nec dum erant inuenta. ſeu cognita dominia rerum nec etiam poſſeſsiones, & conſequenter nec cõtractus, nec commercia, quia non erat expediens, & tunc non erat cognita forma matrimonii. ideo omnes legitimi naſcebantur §. & licet. in authent. quib. mod. nat. effi. ſui. ſimiliter nec erant inuentæ ſeruitutes, & ſic omnes liberi naſcebantur. l. manumiſsiones ff. de iuſt. & iure unde Plutar. in lib. de Exilio. pagina tertia in prin. Liberi quidẽ inquit & ſoluti à natura in lucem prodeuntes emittimur, ipſimet autẽ nos ipſos alligamus, locorumq; coartamus anguſtiis. Et cum de iure naturali ſeruitus eſſet incognita, ex contractu inter dominum & ſeruum oritur naturalis obligatio l. ſi id quod, de condict. in debi. cum ſimil. ut per Glo. in §. item inutilis, inſtit. de inutil. ſtipul. Ideò legatum, factum ſeruo ſine libertate ualet inſpecto iure naturali ut not. Iaſ. in l. huiuſmodi §. ſi à Titio, & Mæuio col. iiii. ff. de leg. j. licet inſpecto iure ciuili nõ ualeat §. an ſeruo, inſt. de legat. & l. planè §. ſi coniunctim, ubi Iaſon in tertio notabili de leg. j. & ideo dicit tex. in §. ius autẽ gen. inſtit. de iure nat. gen. & ciuili quòd ſeruitutes ſunt iuri naturali contrariæ. & quod Macrobius ſupra relatus idem & Vergilius teſtatur lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli iu. urgebant arua coloni
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant.

& Horatius ſatira 2. lib. 2.

Nam propriæ telluris herum natura neque illum
Nec me nec quemquam ſtatuit.

& Seneca in Hippolyto

Hoc equidem reor
Vixiſſe ritu, prima quos mixtos dies
Profudit, nulla his auri fuit.
Cecus cupido nullos in campo ſacer.
Diuiſit agros arbiter, populis lapis.

& eo tempore nondum erant bella, unde Poeta

Odijs neque fuſus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma
Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma mouere
Cum uulnera ſæua uideret
Nec præmia ſanguinis ulla.

Rurſus egregius Poeta ſic cecinit

Quam bene Saturno uiuebant rege prius quàm
Tellus in longas eſt patefacta uias.
Nondum ceruleas pinus contempſerat undas
Effuſum uentis præbuerat q; ſinum,
Nec uagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat externa nauita merce, ratem
Illo non ualidus ſubijt iuga tempore taurus.
Non domito frenos ore momordit equus.
Non domus ulla fores habuit. non fixus in agris
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipſæ mella dabant quercus. ultroq; ferebant
Obuia ſecuris ubera lactis oues.
Non acies non ita fuit, non bella, nec enſes
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Quum ergo initio orbis conditi antequàm infauſta illa pronomina meum & tuum reperta eſſent omnia forent communia, nec belligerandi ulla occaſio aut diſcordiarum eſſet, id quod & ſignificat l. ex hoc iure ff. de iuſt. & iure §. Ius autem gentium inſt. de iure natu. quumq; ad huiuſcemodi diſcordias ſedandas & ad tranquillitatem humanæ uitę & ſocietatis ſicq; ad meram ciuium utilitatem omnis principatus regnum imperium potentatus receptus inuẽtusq; fuerit (ut fuſè oſtẽdimus) ſupereſt vt & ineunte illa ętate aurea uero ſimile ſit tales principatus in uſu nõ eſſe, ut pote non neceſſarios, & hodie ad ſolam illam neceſsitatem ſubleuandam adq; meram hominum utilitatem ut admittantur pluſquam manifeſtũ eſſe & modo & fuſius ſupra c. j. diſſeruimus. Vnde tales alienationes quales ſunt eę de quibus mentionem habuimus, cum ſi ſubditis aut ciuibus nociuę ſint non ualeant. quia aduerſantur fini & naturæ ipſorum principatuum. in eo tantum quęſtio manebit & inſpectio an nociuæ ſint uel non ſint. Et refert utrũ alienentur quidam ex uaſallis, an quædam ex rebus ad regiam coronam ſpectantibus, primo caſu ſemper nocet, quia naturaliter uidemus maiorem eſſe charitatem & affectionem dominorum vel principum erga ſubditos uaſallos uel ciues antiquos quàm erga recẽtiores, idemq; econtra. Præterea ille demũ eſt iuſtus & legitimus principatus qui proceſsit ex ciuium conceſsione & uoluntate ſpontanea argum. l. i. ibi communis reipublicæ ſponſio ff. de legibus l. i. ff. de conſti. prin. §. ius autem

tem inſtit. de iure natu. dixi plenius in præfa. tract. de ſucc. progreſſu: ergo ciues qui unius principis imperio ſe commiſerunt & prætere a nemini, quonam modo poterunt ſub alterius ditione inuiti aut inſcii redigi non ne obſeruandi erant ad unguem fines mandati & commiſsionis l. diligenter. ff. mand. §. Itē is qui exequitur. iuſtit. quibus mo. re contr. ob. §. Item is, inſt. de mand. Non ne electa illius principis à ſe delecti uidebatur induſtria probitasq́;. quonā modo in alium transferentur cōtra l. inter artifices, ff. de ſolu. Item perſona extrinſecus nunquam ſub intelligitur l. ſi ita ſtipulatus fuero ſi Titius ff. de uer. oblig. §. Chryſogonus, ergo quomodo adiicitur perſona noui domini. Ad hæc non ne hi ciues antequam ſeſe huic principi commiſiſſent liberi erant nullius imperio aut ditioni obnixii aut ligati (ut fuſe ſupra oſtendimus) ergo quo pacto modo inuiti fient ſubiecti: Id quod etiam prætextu aut ratione beneficii ſibi ipſis collati intolerabile inciuile & iniurium eſſet. cum inuitis beneficium non detur l. inuito ff. de reg. iur. c. beneficiū de reg. iur. lib. vj. Vnde nec in æque potentem aut etiam potentiorem dominum transferri poterunt, & tandem quum omnis principatus, regnum, imperium nihil aliud ſit quàm ſuprema iuriſdictio ipſorum ciuium duntaxat, non etiam ipſius regentis utilitatem reſpiciens (ut non ſemel ſupra admonuimus præſertim cum de iuriſdictionis æthimologia ageremus) iuriſditioni autem nihil tam contrarium ſit, quàm iniuriæ datio, eaq́; alienatio uel tranſlatio iniuriæ plena ſit. ut fieri nefas ſit, conſequens eſt.

4 [P]rinceps [n]ō ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare, cōtra doct.

Quinimo † nec prætextu publicæ utilitatis aut neceſsitatis fieri fas eſſet, nam aut uis ob utilitatem totius regni & regionis unum aut quædam oppida alienare (ut nō raro fit) & id fieri non licet, ne iactura & læſione quorundam uniuerſorum utilitas comparetur, cum iuſtius foret omnium impenſa, danno, iactura aut periculo id fieri (ut ſupra attigimus) aut uis omnia regni oppida transferre ob ipſorummet utilitatem, & tunc ipſis annuentibus fas erit remitentibus uerò nefas & iniurium iuribus & rationibus adductis. Sit ergo firma indubitataq́; regula principem ciues ſuæ ditionis irreuocabiliter alienare non poſſe, non magis uſque quàm res omnino alienas, niſi ex conſenſu ipſorū. ut & aliena poſſet concedere dominorum permiſſu.

5 Princeps res regiæ coronæ nō alienat niſi in caſibus.

Quo ad ſecundum caſum ſit regula negatiua † ut res regiæ coronæ ſimiliter alienare nē queat, niſi accedente ipſorum conſenſu, uel niſi ob publicā utilitatē, uel neceſsitatē. vel niſi tam modicæ ſint ut uероſimile ſit ciuium uoluntati id non aduerſari. eosq́; id concēſuros uel ſub illa generali commiſione tā cōceſsiſſe & ſic hæc tertia exceptio comprehenditur ſub prima nempe ſub conſenſu ipſorum ciuium qui & ſi tacitus tantum ſit ſufficit l. cū quid. ff. ſi cer. pe. ut iſthæc omnia ex ſupra dictis plenius probantur: ex quibus etiam apparet erraſſe Innocētium & Bal. col. vij. in c. bonæ. ij. de poſtul. præla. quos ſequitur doctiſs. Archiep. Tarraco. ubi ſupra pag. lxxix. dum aiunt † potuiſſe Papam cū bona conſcientia eccleſiarū caſtella donare, ſicq́, potuiſſe alienare caſtellum Peruſinum.

4 Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum contra doct.

Apparet † etiam erraſſe eundem Archi. ibi poſt Bal. in cap. j. de nat. feudi Alexand. conſi. j. lib. vj. Carol. Rui. cōſi. xxix. lib. j. quos ipſe allegat dum uolūt poſſe Imperatorem caſtrum alicuius ciuitatis alicui concedere. Vtrunq; enim regulariter uerum non eſt, niſi fiat ob publicam utilitatem, uel neceſsitatē, uel niſi acceſſerit regni aut imperij tacitus expreſſus'ue aut interpretatiuus cōſenſus, cum alijs de quibus ſupra.

7 Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere cōtra doct.

Apparet etiam † principes per hoc non uideri eſſe miſerrimæ conditionis (id quod falſo opinantur Archiep. ubi ſupra poſt Oldral. conſi. xciiij. Ioan. And. in c. grādi, de ſup. negl. præla.) nā ex fructibus bonorum regalium poterit facere quas libuerit donationes uel ex bonis ſuis proprijs.

8 Principis nō erit miſerrima cōditio licet nequeat oppida alienare contra docto.

Apparet etiam † errare eūdem Archi. ubi ſupra (poſt Oldradum conſi. clix. Alex. conſi. xxiiij. ponderatis his, lib. v. col. iiij. Deci. cōſil. cccclxviij. ſuperiore. Anno. Caſtald. de optimo imper. q. ciiij. quos ipſe allegat) dum uolunt principem poſſe oppida alienare retenta ſibi ſuprema iuriſdictione, quaſi tunc alienare nō uideatur aut regni ſui iure deminuere, id quod parum urget, nā & ſi agnoſcimus non ita magnā eſſe læſionem ut foret ſi etiam ſuprema iuriſdictio alienaretur tamen non deſinit eſſe læſio regni conſiderabilis ut patet ad ſenſum, & docet experientia rerum magiſtra, & perſuadent omnes rationes & iura ſupra allegata. Et præterea adeſt etiā læſio ingens & magnopere conſiderabilis ipſorum ciuium qui transferuntur uel alienantur. eaq́; ratio integra & inconcuſſa manet. Quæ omnia procedūt regulariter: nā in regnis Hiſpaniarum ſeruanda ſunt iura ſpecialia illorum.

9 Princeps oppida alienare neq́ licet retineat ſibi iuriſdictionē cōtra doct.

Apparet † etiam erraſſe Andręam ab Exea in ſuo libello pactorum num. 485. poſt Bal. in cōſi. cclxxix. pridie enim cōſului, col. fi. lib. iij. dū ſcripſerunt Imperatoris poteſtatē anormalam

10 Principum regum imperatorum poteſtas nō eſt legibus enodata aut anormala cōtra nouiſ.

malam dici eo quod nulla regula certa claudatur id quod ſuſpectum eſſe ſupra cap.j.fuſe oſtēdimus, legibus reipublicę ſuę regulariter ſub eſſe principes aſſerentes, inquā eodē errore fuit idem Exea in l.iij. de iur, omni, iud.ff. dum in uerſ, imò uero ait abſolutum eſſe imperium quod in principe reſidet quinimo eſt legibus alligatum,

11 Princeps an pro pace cōſequēda poſsit remittere damna priuatis illata ardua q.

Apparet † etiam an uerū ſit quod frequentiſsimè Doctores aiunt poſſe principes pro pacę conſequenda remittere iniurias & damna mutuasq; prædas hinc inde factas. & quòd Principes prohabēda pace poſsint damna ſubditis illata remittere, notāt cōmuniter Doct, Hoſtien, Anto, & alij in cap. primo & c. in noſtra, de iureiuran. Adeò quòd imperpetuum non poſſunt ſubditi de tali remiſsione cōqueri ut notant Bal. in tit. de pace Conſtantiæ in uerbo priuilegia. Idem Bal. Ange. & Docto. in l. conuentionum, ff, de pactis, & in l. bene à Zenone, C. de quadriennij pręſcriptione. Idē Ange. in l. uenditor, §. ſi conſtat ff. communia prędiorum & in l. Antiochenſium, de priuile. creditorum Bart. in l. penul. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſca. lib. x. Petrus de Anchara. in c. canonū ſtatuta, col. iiij. in xj. quęſtio. de conſtitutio. & in regula peccatū de reg. iuris lib. vj. & in conſi. clxj. incipi. uiſo diligenter tenore, Panormita. in c. primo, in primo notabili. de parochijs Ludouicus Roma, in l. ſed ſi hac §. liberis, ff. de in ius uocan. Alexand. in conſi. 101, incipi. uiſis inſtrumētis exemptionis col. v. circa finem uolu. primo & in cōſil. xciiij. incipi uiſis & ſępius recēſitis. col. penult. uolu. v. prout refert diſertiſsimus Archiep. Tarraco. ubi ſupra fol. 187. quę receptiſsima ſententia ſic ſimpliciter intellecta uix defendi poſſet, uerum ita demum procedit ſi ea damna & mutuę forte depredationes bellorum tempore contigerunt. tunc enim iure belli factæ uiderentur. Vnde quum apud principes reſideat ius tam belli indicēdi quàm fęderis ineundi. conſequens eſt ut fędere poſt tales mutuas depredationes acto, ipſo iure gentiū & belli iniurię hinc inde illatæ remiſſę ſublatęq; uideantur, & ita procedat op. cōmunis ſupra relata.

Cęterum ſi tēpore pacis homo forte Hiſpanus homini Gallo uel ex diuerſo iniuriam prędam'ue feciſſet. licet poſtea bellum eſſet ortū ac deinde fędere icto p principes prędę hinc inde à priuatis inter ſe factæ remiſſæ eſſent, neque intelligerentur remiſſæ quę non iure pacis tempore factę fuerant, neque remitti poſſent abſq; eo quòd dānum paſsis recompenſatio fieret, uel ipſi dānum paſsi poſſent ius ſuū perſequi contra uiolentos coram ſuis iudicibus uel principibus, & ita uſus obſeruat argu, d. l. Item ſi uerberatum. ff. de rei uen. cum ſim. l. id quod noſtrum ff. de reg. iur. l. iurę naturæ l. ſecundum naturam eod. tit. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. & quia hoc ſuadet & depoſcit uita ſocialis & politica nec par eſſet ut quorundam tantum dāno & iactura uniuerſorum ciuium utilitas (ut ſæpe diximus) cōpararetur, ergo irrecuperabiliter nullo caſu princeps remittit, nam dāna tempore belli illata ipſo iure belli utrinque remiſſa ſunt ſicq; principis remiſsio abundaret uel ſuperflueret, reliquo autem tempore damna data nō remittet niſi data compenſatione, quod eſt contra mentem Doctorum.

CAP. QVINTVM.

1 *Noſtrum nobis abſolutè nō aufertur ob publicam etiam utilitatem, ſed demum data compenſatione idonea, ardua quaeſtio.*

2 *Remunerationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, cōtra nouiſſimos.*

3 *Princeps oppidum alienare etiā ſuprema iuriſdictione retenta non poteſt, contra nouiſſimos.*

4 *Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps contra nouiſſimos.*

5 *Vaſallorum intereſt dominum non mutare ſicq; inuiſti non alienantur.*

6 *Vaſallus inuitus nō alienatur etiam domino æque bono aut meliori.*

7 *Mandatum & commiſſionē etiam in melius egredi non licet.*

8 *Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res bene ceſſerit.*

9 *Princeps neceſſitatis ſuæ cauſa ciues alienare non poteſt, contra plurimos Doctores, fallit in uaſallis feudatarijs uel feudo ſimiles.*

10 *Principē poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*

11 *Princeps nec unum aut certos ciues poteſt alienare, nec uniuerſos, contra doctores.*

12 *Vaſalli an poſſint ex cauſa remunerationis concedi à principe licet ciues nequeant.*

13 *Dominium præſcriptione quęſitum nobis per principem adimi non poſſe, contra Doctores.*

14 *Princeps ciuibus iuſſit ut ſe redimerēt eos in ſuos recepturus nunquam à regia corona ſeparaturos policitus, an contrarium facere poſſit de plenitudine poteſtatis. ardua quæſtio.*

15 *Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudine poteſtatis. ardua quæſtio.*

16 *Communis reipublicæ utilitas priuato commodo præferanda.*

17 *Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum.*

18 *Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.*

19 *Papa ius diuinum poteſt interpretari.*

Iudex

20 *Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiam ſi eſſet dictio taxatiua.*
21 *Princeps non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum mutare. contra Doctores.*
22 *Princeps etiam de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitum mutare. ardua quæſtio.*
23 *Princeps regalia alienare nequit in enorme nec etiam in mediocre damnum regni, contra nouiſ. & quid ſi leuiſſimum eſſet damnum.*
24 *Eccleſię etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni lęſione res regię coronę alienare. contra Doct.*
25 *Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.*
26 *Eccleſię quod conceditur Deo quando gratum eſſe intelligatur.*
27 *Conſtantini donatio.*
28 *Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quam rerum, contra Iſerniam.*

rũ no- bſolu- s aufer b pu- ameriã tatem, lemum s cõpen one ido , ardua ſtio.

SExto, hactenus de publicarũ rerũ alienatione, nũc uero ſuperioribus proxima eſt inſpectio illa † quando princeps uel ciuitas libera poſsit ad publicam utilitatem bona unius aut quorundam ciuium auferre. qua in re Feli. in c. quæ in eccleſiarum, in xx. col. de conſtitutio. Iaſon. poſt alios in l. Gallus §. & quid ſi tantum. in prima lectura. col. xvi. & in ſecun. lectura. col. xii. ff. de liberis & poſthu. & in d. l. conuentionum, ff. de pactis. & in l. unica. C. de in ius uocando in fi. col. & Antonius Capytius in deciſionibus Neapolita. in lxix. deciſione incipi. in cauſa Ioannis, in x. col. aiunt quòd poteſt princeps & etiam ciuitas iura principis habens. ex cauſa ob publicam utilitatẽ, puta beneficio pacis, uel cuiuscunque alterius cauſæ legitimæ, priuatorum bona auferre: & alteri donare. ut notant Doctores ſupra dicti & uolunt communiter Docto. in c. quæ in eccleſiarum, de conſtitutio. & in c. quia plerique, de immunitate eccleſi. & in proœmio ff. poſt. Bar. ibi. & in l. fi. ff. de conſtitutio. principum & in l. Barbarius, ff. de officio prętо. & in l. item ſi uerberatum ff. de rei uendicatio. & in l. Lucius ff. de euictio. & in d. l. Gallus §. & quid ſi tantum, & ibi Iaſo. in xvi. col. Doctores communiter in l. fin. C. ſi cõtra ius uel utilitatem publicam ubi Raphael Fulgo. inquit, ſe ita conſuluiſſe: & ita conſuluit in conſilio xx. incipi. pro pleniori ueritate col. iiii. uerſicu. denique. & in conſi. lxi. incipi. domina Catherina col. ii. uerſi. quarto. & in con. cxxxxiii. incipi. Antonius. & uoluit Bal. in l. finali in principio ff. de Senatoribus & in l. reſcripta. col. finali uerſi. tertio quærũt Doctores C. de precibus Imperatori offeren. & in l. ii. col. vii. verſi. item nota quod ſi Papa, C. de ſeruitu. & aqua. ſequitur diſſertiſsimus Fernand. Loazes ubi ſupra pag. clxxxviii. quæ concluſio ſic ſimpliciter intellecta pernitioſa eſſet & contra omne ius omnemq́ue æquitatem, unde non aliter recipiẽda eſt quam ſub duobus requiſitis, primum ut ex cauſa publicę utilitatis uel neceſsitatis id fiat (quæ priuatorum utilitati præfertur auth. res quæ C. cõ. de lega.) aliter enim in iurium eſſet & contra l. id quod noſtrum & d. l. ſecundum naturam, & c. alteri, de reg. iur. lib. vi. alterum requiſitũ eſt ut & ſi fiat ob publicam utilitatem adhuc tamen non deſinat recompenſatio aut remuneratio domino illius rei præberi ne fiat contra ius naturæ quo edocemur incommoda expenſamq́ue cuiusq́ue rei eum ſequi debere quem commoda ſequuntur d. l. ſecundũ naturam l. unica §. his ita C. de cadu. tollen. Vnde ſi rem meam mihi auferri omnibus profuit. eius pretium ut ab omnibus mihi præſtetur (dempta parte quæ me attingebat) par & iuri naturæ conſonum eſt. id quod in ſimili attigimus lib. i. frequen. controuerſiarum c. i. Communi tamen opinione ſimpliciter retenta ex ea diſſertiſsimus Archiep. Tarraconen. ubi ſupra colligit quòd † ut princeps rẽ meã mihi poteſt auferre ad alterum remunerandum. ita & facilius poterit eam remunerationem facere de rebus regiæ coronæ quæ ſuę eſſe intelliguntur. ſicq́; ſub infert poſſe eum oppidum quopiam alicui benemerito donare, id quod ſupra refutauimus per plures rationes. & quia talis alienatio fieri non poſſet ſine idonea recompenſatione ipſius quibus facienda. eo caſu quo ipſi aſſentirentur, ſed ut conſentirent compelli non poſſent cum alijs modis & non iſto ſimiles largitiones à principe quando neceſſariæ ſint faciendæ ſint.

2 Remunerationis et. à cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, contra nouiſsi.

Apparet autem errare eundem doctiſsimum Archi. ubi ſupra pag. ccxxxvii. poſt Pet. Phillippum Corneum quem allegat cõ. lxxix. lib. ii. dum uolunt quòd ſi † princeps retenta ſuprema iuriſdictione oppidum quopiam alienat ualet alienatio quaſi cedat in paruam regni læſionem. ſed certe præterea quòd eam læſionem paruam non eſſe ſupra oſtendimus ſupereſt alia ratio efficatior (ad quam ipſi nõ aduertũt) nempe læſionem ipſius oppidi alienatum & præterea ex parte alienantis non eſſe alienandi ius ut iam edocti fuimus. Vnde † quod ipſe doctiſsimus Archie. ubi ſup. pag. ccxxxix. c. non obſtat etiam, poſt Afflictum

3 Princeps oppidũ alienare etiam ſuprema iuriſdictione retenta nõ poteſt, contra nouiſſimos.

4 Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps contra nouiſsimos.

lib.j.conſt, Neapol.tit, vii. de de:imis col.ix.
qnem ipſe allegat ait. oppida caſtra & ciuita
tes eccleſię donare licere principi quamuis
ea conceſsio in læſionem regni dũmodo non
enormem cedat, id iiſdem iuribus & rationi-
bus confutatur. † & omnia ſuperiora uel ex
5 Vaſallorũ intereſt dominum nõ mutare ſicque inuiti nõ alienantur.
eo iuſtificantur quod uaſallornm alienatio
ſine eorum conſenſu non ualet, quia intereſt
eorum dominum non mutare, ſicque ad con
ſentiendum ſui alienationi compelli non poſ
ſunt:ut eſt tex.in c.primo §.ſiquis,quo tempo
re miles, & in c. primo §.præterea ducatus.&
ubi Andreas de Iſernia. Bald.Marti.Lauden.
Aluaro.Præpoſitus & alii notant.de prohibi-
ta feudi aliena.per Fridericum.& in c.primo
§.eadem.de lege Corradi. & in l. in adoptio-
nibus.ff. de adoptio.& eſt Glo. cõmuniter ap
probata in l.inuitus ff.de fidei com.liber.&in
c.dilecti.& ibi Hoſti.Inno.Ioã.Andreæ,Anto
nius de Butrio. Panor. & communiter alii de
maioritate & obedien. & uoluit Ioannes fa-
ber in tit.de aſſignatio.liber.Iacobus de Are-
na.Dynus.Bar. Areti. Alexand, Iaſo.& alii in
l.ij.in princi. ff. ſolut. matrimonio.Innocen.
in ca.Auditis,de præſcriptio.Idem tenet Bal.
in conſi. cccxxvii,incipi.Pridię enim conſul-
ui.uol.i.& in d.c.primo §.ſiquis,& in d.c.licet
§.in generali, ſi de feudo defuncti contentio
ſit inter domi, & agnatos & in l, debitorum,
& ibi Saly. Paulus de Caſt. & alii C. de pactis,
& in l.prima in vii,col.C.de ſeruis fugiti.& in
l. in teſtamento C, ad legem Falci,& in c.i.cir
ca finem de reſtitutio .ſpoliato.Idem Paulus
Caſt.in conſi. xx. incipi.in cauſa ſtatutorum.
uolu.i.& in con.cccxxxv.incipi.laudatio.Lu-
douicus Roma. in con. xxvi.incipi.Pro deci-
ſione.Pet. Philippus Corneus in conſi.ccxxi.
incipi.in hac quæſtione col.iii.uol.iiii.Nico.
milis ĩ repertorio ſuo. in uerbo dominus,uer
ſi.dominus feudi,& uerſi. dominus terræ. Lu-
cas de Penna in l.i.per illlum tex.C.de capita
tione ciuium. cenſi. eximenda lib.xi.Andræ.
Siculus in conſi,xi,incipi,illud afferam,in me
dium.Feli.in c.ad audientiam. col.ii.de præ-
ſcriptio.Soci.in conſi.xxxix. incipi.in quæſti,
col.iii.uol.i.Iaſ.in d.l.debitorum,col.ii.C. de
pactis.& in l.ſi non ſortem § libertus.col.x.ff.
de conditio. in debiti & in coſi.lvi.inci.circa
primum col.i.uol.i.Ang.Iaſ.&Gomeſius col.
xvi.inſti.de actio,Capytius deciſione Neapo.
clx. Corſetus de poteſtate regia quæſtio iiii.
ut refert Loazes ubi ſupra pag. xxiiii.Specula
tor & Ioã. Andr.ad eũ tit.de feudis §.quoniã.

6 Vaſall' inuitus non alienatur
Amplia † ut uaſallus inuitus alienari non
poſſet in dominum etiam æque bonum quin
mo neq; in dominum priore domino etiam
meliorem & potentiorẽ. quia cum † ius quod
etiã domino ęque bono aut meliori.
habet principes in ciues & ſubditos deſcen-
dat ex eorum mandato & cõmiſsione non po
teſt mutari etiam in melius tex.notabilis in l.
7 Mãdatum & commiſſionẽ etiã in melius egredi non licet.
fin.C.de nego.geſt.maximè ibi,licet res bene
ab eo geſtæ ſint &c.& ibi uide plenè.

Secundo facit tex.notabilis in l.iii. §.in bel
lo ff.de re mil, ibi,licet res bene ſegeſſerit &c.

Tertio facit tex.notabilis in l.ſi ex duobus,
maximè in fine ſui. ff. de nego. geſt. ibi nulla
ratione &c.

Quarto ad idem tex.pulcher in l. qui alie-
na §. liberos, eod.titu.maximè in ratione ſui,
quam bene pondera, ibi dum dicit cum uolũ-
tas finem erogationis fecerit . & illa ratio eſt
generalis ad caſum noſtrũ & ad omnes alios,
ergo.&c.l.generaliter,§. & licet,ff.de iu.& fa
cti igno.& ſic per rationem extenditur dictũ,
ſicut è contra reſtringitur §. dulciſsimis. cum
ſimi.in l,cum pater.ff.de leg,ii.

Quinto ad idem l. ſi creditor §. i.ff.de pec.
Sexto facit l.hæreditas §. i.ff.de peti,hære.ibi,
uel quantum teſtator iuſſerit non excedit &c.

Septimo facit optimus tex. in l. ſi pro te.ff.
manda.qui eſt ſingularis & alia iura quę addu
ximus de ſucc.crea.lib.i.§.iiii.q.ſi.

8 Mãdatum egreſſus interdum capite punitur, licet res bene ceſſerit.
Quininio † tam uetitum eſt fines mandati
tranſgredi,ut trãſgreſſor interdum capite pu
niatur & mulctetur,quamuis res bene ceſſerit
d.l.deſertorem §.in bello.de quo tex.elegan-
ter per Cremens.ſing.cl. mandatum quod li-
cet dux.Rochus de Curte in c.fina.xxxvi.col.
Io.de Neuizanis fol.lxxxvii.in ſua Sylua nup-
tiali limi.vi. ergo cum principes legitimi de
quibus loquimur regulariter (niſi aliud ius
plenius & maius habeant quam principatus)
ius principatus quod habent nitatur & oria-
tur in ſolo ciuium mandato & conceſsione
quod ſui natura eſt perſonale nec egredi po-
teſt perſonam ipſius principis.impoſsibile eſt
quòd eos in alium principem alienare aut
transferre poſsit,& ad d.§.in bello.adde hiſto
riam not.Torquati de quo Claud.ait,

Turpe rigor nimius Torquati deſpue more s.

9 Princeps neceſsitatis iuſtæ cauſa ciues alienare nõ poteſt, contra plurimos Doctores fallit in vaſallis feudatarius uel feudo ſimiles.
Vnde † quod doctiſsimus Loazes ubi ſupra
pag. ccxlix. c. nec obſtat tertium poſt Bal.in
c.generali ſi de feud.fue.contr.inter dominũ
& agna. Ioannes Andreæ ad Specul.ti.de feu.
§.i.Alexand.cõ.xxv.attentis narratis,col.pe.
li.v.Pet.Philippus Corneus con.cccxxi.in hac
conſultatione,col.iii.lib.iiij. Purpuratus in l.
fina.limi.v.C.de pact.quos ipſe allegat, quod
(inquam) hi aiunt ut libertos à dominis ita &
ciues à principe ſuo ex cauſa neceſsitatis poſ
ſe alienari.ita planè ſuſpectum tam eſt quàm
ſi affirmarent pupillum à tutore ex cauſa ne-
ceſsitatis

ceſsitatis ipſius tutoris alienari fas eſſe, per omnes rationes & iura ſupra allegatas præſertim quia ut oſtendimus principum in ſubditos & tutela in pupillos exequantur. Fallit in uaſallo ſtrictè ſumpto, quale eſt cum campum habebam meum iure tam proprietatis quàm iuriſdictionis, & ibi oppidum aut oppidulum ædificare ſub certis legibus & tributis permiſi. tunc enim ex tali neceſsitatis cauſa eos uaſallos forte alienare fas eſſet, ratio differentię perſpicua eſt; quia hoc caſu principatus ius in meo proprio conſtitutum eſt, at quando ex ſolo conſenſu populi princeps conſtitutus fui. tunc ius principatus in alieno conſtitutum & conceſſum fuit, & ſic illo caſu poſſunt & debent ſaluari multa quę dicuntur per Doct. confundentes (& non iure) iura uaſallitij & principatuum.

10 Principem poſſunt ciues abiicere ob ignauiam eius.

Septimo apparet etiã ex ſuperioribus † nõ iure per doctiſsimum Fernand. Loazes ubi ſupra pag. 250. in c. nec obſtat tertium. fieri eã æquiparationem dum ait, quòd ſi ſuæ neceſsitatis cauſa ipſi ciues poſſunt omiſſo relictoq; priore principe, qui ad eos defendendos aut regendos erat ignauus alteri principi ſe committere, idem ſimiliter licebit ipſi principi ut eos inuitos neceſsitatis cauſa poſsit alienare, ſed ipſe non aduertit (id quod ſupra eum in hoc improbantes attigimus) principatũ fuiſſe creatum ob ſubditorum utilitatem & rem. non ob rem aut utilitatem regentium. nec dubium eſſe quin utilitatibus propriis tantũ nõ etiã alienis homines poſsint renuntiare, l. pe. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo C. de epiſ. & cler. l. quoties ab omnibus C. de fideicom. l. ſtipulatio iſta §. inter certã, ff. de uerb. obli. l. Titio centũ, in prin. ff. de cond. & dem. quod autem ipſiſmet ciuibus liceat ex cauſa ignauiæ principis ſui alteri principi priore relicto ſeſe committere id & uerum eſt & tenet Pau. Caſtren. in rep. l. ex hoc iure ff. de iuſt. & iure col. iiij. uer c. x. tertium. Ioãnes de Imola cõſi. xxxiiij. viſsis & ponderatis Ioã. de Neuizanis in ſuo conſi. inter conſilia feudalia. Alberti Bru. inſerto cõſi. xii. partes comederũt.

11 Princeps nec unum aut certos ciues poteſt alienare nec uniuerſos cõtra doct.

Octauo apparet † etiam minus iuſtam eſſe eam differentiam quam doctiſsimus Loazes ubi ſupra pag. 251. uerſi. nõ obſtat quarto conſtituit, dum ait referre utrum princeps unum aut certos uaſallos alienare inuitos uelit ut id ſibi non liceat (& ita procedat regula negatiua ſupra poſita) an uero uelit unum integrum oppidum aut urbem alienare, ut tũc ex cauſa id poſsit etiam eis inuitis, aitq; idem tenuiſſe (etiamſi in duriorem dominum transferrentur) multos & eſſe tex. in c. ij. §. ex eadẽ lege. de lege Corradi, & notat. Iaco. de Aren. & Bal. in l. ij. in prin. col. finali in fine ff. ſoluto matrimo. Idem Bal. in l. j. col. v. in fine uerſ. uaſalli tamen C. de ſer. fugi. & in l. ſi plures in ij. col. C. de cõd. inſertis, & in l. ij. C. de don. & in c. j. §. præterea ducatus. col. fin. circa finẽ uerſ. nota ꝙ dominus. de prohibita feudi aliena. per Fridericum. & in additio. ad Specu. in tit. de feudis doctores communiter in l. inuitus. ff. de fideicomm. libera & in c. dilecti de maioritate & obedien. Nicolaus Milis in repertorio ſuo in uerbo dominus feudi, & Fabianus de Monte in tract. ſuo de empt. & uendit. in iij parte principali in ij quęſtio. & Alexan. in cõſ. xxv incip. attẽtis narratis col. pe. uol. v. And. de Iſernia in c. j. de ꝓhibita feudi alien. ꝑ Lotha. Sed certe talẽ alienationem fieri nõ poſſe quo ad ciues in quibus princeps habet ſimplex nudumq; ius principatus, pluſquam manifeſtum eſſe debet ex iis quę fuſius ſupra edocti ſumus, & quia bonum eſt argumentũ de toto ad partem l. quę de tota ff. de rei uẽd. l. an pars ff. pro dereli. l. heredes mei §. cum ita ff. ad Treb. Vnde qua ratione non licet vnum uel quoſdam ciuium alienare, eadem ratione nec uniuerſos alienare fas erit. Quinimo ſi uniuerſos alienare liberum foret, lõge facilius quoſdam alienare liceret, ex regula dictante, quòd cui licet quod eſt plus, licet utiq; quòd eſt minus c. cui licet, de regulis iuris. lib. 6. Ergo in tali ſimplici iure principatus nec ſingulos nec uniuerſos alienare ex ſimilibus cauſis fas erit. Sed opinio Doctorum ſupra relata forte procedere poterit in iure uaſallitii, de quo proximè mentionem habuimus, ut ex cauſa uaſallos alienare liberum ſit uniuerſos, ſingulos autem nõ ita facile liceat, ideò ſemper ferè dum de ſimplici principatu agimus ſubditos appello ciues non uaſallos. Qui quidem

12 Vaſalli an poſsint ex cauſa remunerationis concedi à principe licet ciues nequeant.

uaſalli † poſſunt ex quacunque iuſta cauſa, & ſignanter ex cauſa remunerationis in alium transferri, ut notant communiter Doctores in d. l. inuitus, ff. de fideicommiſſarijs liberta. & in locis ſuperius allegatis, Claudius de Seyſſello in ſuo feudorum ſpeculo, in titu. qui feudum dare poſſunt; in v. col. Feli. in c. quæ in Eccleſiarum in xix. col. de conſtitutio. Hyppolitus de Marſiliis in l. j. §. cum quidam, in j. col. ff. de quæſt. quos refert & ſequitur Gomeſius Sarnenſis Epiſcopus in §. item ſeruiana, in xvj. columna in ij. limitatione inſtitut. de actio. quidquid dixerit Ioannes Igneus in repeti. l. donationes quas diuus, C. de donat. inter virum & uxorem. Princeps autem ius ſimplex principatus habens ciues ſuos ex tali cauſa alienare aut transferre minime poterit ut ex

ut ex ſuperioribus appareat.

13 Dominiũ pręſcriptione quæſitũ nobis per principem adimi non poſſe,cõtra Doctores.

Nono apparet ex ſuperiotibus ſuſpectum eſſe quod multi cõtendunt † dominium præſcriptione nobis quæſitũ per principem poſſe auferri ut retulimus controuerſiarum lib.j. c.j.nu.9.& nu.15 quibus adde Panorm. conſi. lxxxv.illud præſum ã, & conſi.iij.qũ.xix.lib.ij. Fernandũ Loazes ubi ſupra pag. 304.ſed cũ is principatus ad ciuium non ad ipſius principis utilitatem conceſſus fuerit inoptum eſſet conceſſam uideri facultatem talis dominii adimendi.

14 Princeps ciuibus iuſſit ſe redimerent eos in ſuos recepturus nũquam à regia corona ſeparaturus pollicitus,an cõtrarium facere poſsit de plenitudine potestatis. ardua quæſtio.

Decimo apparet † ex ſuperioribus ſuſpectum eſſe quod definiuit conſi. Neapolita. ut referunt & ſequuntur Fernandus Loazes ubi ſupra pag.308.& Antonius Capycius deciſione Neapolita. clxvi. in cauſa illuſtriſsimorũ. aiunt enim quod ſi rex cum ſuis ſubditis talẽ conuentionem atque contractũ fecerit, quod ſi propriis ipſorum ſubditorum pecuniis, ſe à dominiis ſuis redemerint, eos in ſuos princeps recipiet coronæq; ſuæ incorporabit: & nunquam à regia corona regioq; parrimonio eos alienabit; nõ obſtante tali conuentione, de plenitudine poteſtatis eos princeps licite alienare poterit, id quod conuentum fuit inter Sereniſsimum regem Henricum quartum & ciues oppidi de Moia. Sed hęc opinio tam à ueritate lõge abeſt, ut impia iniuria & perfida ſit, & contra ius diuinum, naturale, & gentium, & palam egrediatur notiſsimos & anguſtiſsimos terminos ſimplicis principatus ut ex ſuperioribus conſtat.

15 Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudine poteſtatis, ardua qõ.

16

Vndecimo apparet ex ſuperioribus an uera ſit opinio exiſtimãtiũ, quod princeps rem propriam ſubditi, poteſt ſine cauſa de plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare, ut notat Glo communiter approbata in d. c. conſtitutis. de religioſis domi. & uolunt Doctores cõmuniter in d. c. quæ in eccleſiarum. de conſtitutio & in c. nonnull. de reſcriptis Glo. & communiter Doctores in l. fina. C. ſi contra ius uel utilita. publicam. & in l. quoties C. de precibus Imperato offeren. & in d. l. i. ff. de cõſtitutio. princi. Oldra. in con. cclvii. incipi. factum tale eſt, Bar. in l. conficiuntur §. codicilli ff. de iure codicillorum & in conſi. clxxxix. incipi ciuitati Camerini Ange. in d. l. item ſi uerberatum ff. de rei uendicatio & in l. ii. C. de quadrie. præſcrip. & in l. iij. §. ſi is pro quo. & ibi Doctores ff quod cuiſque iuris. Ioan de Anania in conſilio lxxxi. incipi. uiſo inſtrumento in finali col. Alexand. in conſi. xcii. incipi perſpectis, & in cõſi. cvi. incipi. circa principalem, col v. uol. i. & in cõſi. cxxxviij. incipi. habita diligẽti ac matura cõſideratione. & in cõ. ccxv. inci. nec arguẽdi ſumus. col. vi. uo. ii. & in cõ. i. incipi. ponderatis his col. xviij. uo. v. & in cõ. iij. inci. pſpectis literis col. ii. & in cõ. xcij & in con. clv. uol. vj. & con. ccclvij incipi. nec arguendi ſumus, uol. vij. Andr. Siculus in cõ. xxiiij. ĩci clemẽtiſsimi. & in con. lxiiij. col. pẽ. uol. iiij. Aluarotus in c. j. in pẽ. col. qui feudum dare poſſunt. & in c. j in prin. in ij. col. de natura feudi. Marianus Soci. in con. lvj. inci. circa primũ. col. iij. & in cõſi. lxv. incipi. cũ in præſenti caſu, col. xiiij. uol. i. & in con. clvi. incipi. pro fundamẽto deciſionis, col. ij. & ĩ cõ. clxiiii. ĩci. uiſa bulla Bonifacij. col. iiij. uol. ii. & in con. lxiij. incipi. uiſis teſtamẽto nobilis, cõ. ii & in cõ. cxx col. iij. Anto Corſetus in tractatu de poteſtate & eccellentia regia in. iiij. q. Albertus Brunus in con. i. incipi. circa primũ in v. col. Feli. in conſi. xxx. incipi. oportet. in vj. col. uer. adeſt etiã Clauſula, Iaſ. in con. lvj. inci. circa primũ col. iij. uo. i. & in cõ cxliij. incipi circa primũ col. iij. & in con. ccxiij. incipi. in præmiſſa conſulatione, col. ij. & in cõ. ccxxvii. ĩcipi. Carol. in ij. col. & ĩ cõ. ccxxxiij. inci. præſens cõſultatio. co. ii. & in cõ. ccxxxvj. incipi. uiſo tit. quæſtionis. col. ii. uolu. ii. & in con. cvij. incipi. in præſenti conſultatione, co. ii. uo. iiii. Petrus Belluga ĩ ſuo principum ſpeculo. in xlvj. rubrica in §. donum in iii. pagi. Curtius in conſi. i. col. vii. uol. i. & in con. xxxv. in fi. col. & in conſi. xlvii. in xii. col. & in conſi. xlix. in xxxiii. & lxv. col & in con. lxv. in ix. co. & in conſi. cviii. incipi. circa controuerſiam col. iii & in con. clxxiii incipi in cauſa uertẽte. col. ii. uol. ii. Philippus Decius in con cxci. incipi. in cauſa quæ agitur col ii uol i. & ĩ cõ. cxcviii incipi. & protemui col. i. & in conſil. cclxix. & in conſi cclxi incipi. in caſu, & in cõſil. cccxc. uol ii. Ludouicus de Gozadinis in conſi. viii. incipi. in hac cauſa, col viii. in prin. & in conſi xxvi incipi. in cauſa illuſtriſsimorum in ii. col. Petrus paulus Pariſius in conſi i. in xiiii. co. & in con. xxii incipi illuſtriſsimam dominam col. xi. & in conſi cvi. incipi. circa principale. col v. uol i. & in conſi. xlvi. incipi. primũ teſta. col. pẽ. & fi. uo. iii & in cõſi. iii. in vii. col. & in conſi. v. incipi. unius illius in xvi. col. uo. iiii. Bal. in proęmio decreta. in iiii co. & in c i. in xi. col. de conſtitutio. & in c. eccleſia ſanctæ Mariæ, in penul. col. ut lite penden. & in c. cum ſuper. in i. col. de cauſa poſſeſsio. & proprieta. & in l eos C. de appellatio. & in pręludiis feudorum in xi. col. & in titu. dę pace conſtantię, in principio. uerſi non admittemus, & in conſilio. cccxxxiii. incipi. ad intelligendam, uolum. i. Fernandus Loazes qui alios refert ubi ſupra pag. cccx Hieronymus

Gratus

Gratus conſil.ix. facti ſpeciem,col.xix.lib.i. Sed in hoc non minus frequenti quàm arduo & malè digeſto articulo quamuis omnibus ferè iis de quibus mentionem habuimus repugnantibus, uix eſt ut in principe legitimo & & ſimplex ius principatus habente ſit dare plenitudo poteſtatis, quæ quicquam differat aut diſtet ab ordinaria poteſtate, nam quod attinet ad ſpeciem propoſitam ſit concluſio talis princeps merum ac ſimplex ius principatus obtinens ciuis ſui aut ſubditi rem duobus demum concurrentibus requiſitis auferre poteſt & non aliter. primum quòd id fiat ex cauſa publicæ utilitatis uel neceſsitatis. alterum quòd ei detur congrua & moderata recompenſatio, per iura & rationes quibus ſupra. Idem eſſe diximus quando princeps poteſtate ordinaria hanc ad rem uteretur quæ ab abſoluta hac in re differt nihil. Ratio concluſionis eſt, quia tempore neceſsitatis omnia ſunt communia, ſicq́ue qui uitam ſocialem, popularem ac politicam delegit huic legi ſe ſe ſubmittere uidetur,

16 Cõmunis reipublicæ utilitas priuato commodo præferenda.

† ut publicã utilitatem commodis priuatis anteponat, auth. res quæ. C, com. de lega. & conſequenter poſcente reipublicæ utilitate & neceſsitate res ſuas ei conferat & concedat, unde Cicero ii. de legibus ſic ait. Reſpublica nomẽ uniuerſæ ciuitatis eſt pro qua mori & cui nos totos dare & omnia noſtra ponere & quaſi conſecrare debemus. Idem Cicero philip. xiii. omnibus bonis expedit ſaluam eſſe rem rempublicam. Idem iii. de finibus ait, Laudãdus eſt qui mortẽ appetit pro republica qui doceat chariorẽ eſſe patriam nobis quàm noſmetipſos. Idem Cicer. in uati. omnia quæ à nobis geruntur non ad noſtram utilitatem & commodũ ſed ad patriæ ſalutem conferre debemus. Idẽ iiii. ad hereni. non mihi ſoli ſed etiam atque adeo multo potius notus ſum patriæ uerum et ſi noſtra, tempore neceſsitatis patriæ conferre debeamus, tamen quia iure naturæ congruit ut communis ſalus communis neceſsitas aut commune periculum non unius duntaxat aut alterius, ſed communibus impẽſis, iacturis, periculiſq́ue comparetur l. ſecundum, naturam, ff. de reg. iur. §. his ita C. de caden. tollen. l. iure naturæ ff. de regu. iuris l. nam hoc. ff. de condi. indeb. ideo reſpublica congruam moderatamq́; compenſationẽ huic qui rem ſuam dedit ad ſubleuandam ſubueniendamq́; publicam neceſsitatem præſtare debet. detracta particula quam ille met ut unus de populo conferre debebat. Intelligẽ ut præbeat & remuneret res publica ſi poteſt ex integro, ſin minus ſaltem qua ex parte poteſt, quod ſi nec etiam ex parte poteſt, tũc impoſsibilium nulla eſt obligatio l. impoſsibilium, ff. de regu. iur. uerum ſiue compenſationis nomine nihil præſtiterit, ſiue minus integram præſtiterit, quod deeſt ut quũ primum uenerit ad pinguiorem fortunã ſuppleat par eſt. ut in ſimili tradunt Decius & Hierony. Cagno. in l, diuus Pius ff. de reg. iuris. & noſtram ſententiam tenuerunt Plato & Cicero ut diximus ſupra in præfa. arg. ij. in fi, nu. 31, ubi alios adduximus. & adhæc omnia extendit ſe ſe poteſtas ordinaria & poteſtas abſoluta uel poteſtatis plenitudo ultra progredi neque in minimo poteſt, nam etiam de plenitudine poteſtatis princeps efficere nequibit ut ceſſante publica utilitate & neceſsitate res mea mihi inuito auferatur, per hoc enim mihi fieret iniuria & uiolentia quæ res longe aduerſantur iuri & naturæ meri principis, qui ut proſit & tueatur non ut obſit & lædat creatus fuit. Quinimo etiam urgente publica neceſsitate ſi res mihi auferatur etiam de plenitudine poteſtatis efficere nequibit ut moderata compenſatio mihi præſtari deſinat. ſi quidem ad id præſtandum res publica idonea eſt per eandẽ rationẽ. eaq́; omnia ſunt ex uiſceribus iuris gentium naturalis & diuini, quibus iuribus principes ſubiacere ac ſub eſſe certum eſt. nec ea poſſe uiolare l. omnes populi ff. de iuſt. & iure §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. q̄uis in utroque (nempe ut de plenitudine poteſtatis res mea mihi per principem ceſſante etiam publica utilitate uel neceſsitate auferri poſsit, quodq́; urgente neceſsitate publica eius ablatæ recõpenſatio nulla detur) contrarium pleroſq́; noſtrorum de quibus mentionem habuimus ſenſiſſe reſponſuroſq́; fuiſſe uerosimillimum ſit.

Confirmantur noſtræ ſentẽtiæ † quia plenitudo poteſtatis ad malum & iniuriam non extenditur illa enim non poteſtatis ſed tempeſtatis plenitudo foret, ut multi dicũt, quos retullimus ſupra lib. j. cõtrouerſiarum c. j. nu. v. quibus adde Fernandum Loazes in ſuo conſi. pro Marchi. de Velez pag. 54. nu. 65. Socinum Iunior. conſ. lxv. in cauſa occurrẽti, lib. ij. Bar. Soci. conſi. clxiiij. uiſa bulla, lib. ij. & cõſi. cxx. memini lib. iij. per Cardina. in clem. paſtoralis. de re indi. Io. Iacob. de Leonar. inter cõſilia feudalia Alberti Bruni conſi. cxvij. in hac cauſa, col. fin. unde cum ſuperiora quæ improbamus non ſolum mala uerum peſsima nefanda iniuriaq́; ſint ut fieri etiam de plenitudine poteſtatis nequeant par eſt.

17 Poteſtatis plenitudo non eſt ad ad malum.

18 Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.

Ex cauſa tamen publicæ utilitatis & neceſsitatis per principem noſtrum (ut dictum eſt)

adimi

adimi pót, quia licet id nideatur prima fronte contra ius naturale tamen hęc eſt congrua illius naturę aur diuini iuris interpretatio, quam inſerior ut eſt princeps facere non prohibetur, & ideo dici ſolet, quòd † quãuis ſumus pontifex non poſsit ius diuinum in totũ tollere: poteſt tamen ex cauſa illud moderare, interpretari, ac limitare: ut in d.c. quæ in eccleſiarum, de cõſtitutio. & in c. poſt tranſlationem. de renuntiatio. & in c. ex parte el primo de officio de lega. & in c. literas, de reſtitutio. ſpolia. Vincen. Ioannes Andr. Panormit. in c. propoſuit, de conceſsione præben. & in c. à nobis poſt Gloſſam ibi in uerbo exemptus, de decimis & in c. cũ ad monaſterium, de ſtatu monachorum & in c. gaudemus. de diuortijs & in c. per uenerabilẽ, qui filij ſint legiti. & in c. ſunt quidam. xxv. q. j. & in regula actus legitimi. de regulis iuris lib. vj. Bart. in proęmio ff. in vj. col. & in l. ex hoc iure gentium, ff. de iuſtitia & iure & in d. l. omnes populi, eod. tit. & in l. reſcripta. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. finali C. ſi contra ius uel utilitatem publi. & in l. prima ff. de conſtitutio. principum Albericus de Roſate in j. parte ſtatutorum q. vij. Bal. in auctenti. ad hæc C. de uſuris & in l. j. C. de iure aureo. anulo. Alex. in conſi. ccxlix. incipi. pro inueſtigatione, col. iij. nol. ij. & in conſi. clxxxiij. incip. perſpectis nerbis. col. fin. uolu. v. Marianus Soci. in conſi. xxviij. incipi. circa primum quęſitum, uolu. primo, Pet. Philippus Corneus in cõſi. clxxxix. incipi. quamquã, col, ij. uolu. iiij. Feli. in c. poſtulaſti, col. xv. uerſi. tertius caſus. de reſcriptis & in c. humilis. de maioritate & obediẽtia. Decius conſil. xij. col. ij. bonus tex. in l. ſi hominem. ff. mandati.

19 Papa ius diuinum poteſt interpretari.

20 Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiã ſi eſſet dictio taxatiua.

Hinc dici ſolet, † poſſe iudicẽ ex cauſa oẽm iuris terminũ minuere atque alterare: etiam ſi lex terminum taxet, & addat, non plus nec minus à iudice poſſe dari, ut probat tex. in l. ad peremptorium. cum lege ſequenti. in uerbo nõ minus & ibi Paulus de Caſt. iuncta l. nõ nunquam, ff. de iudicijs & eſt tex. per quẽ hoc ibi notant Bart. Angel. Alexand. Iaſ. & Doctores in l. ij. ff. de re iudica. Glo. Panormita. Antonius de Butrio, & communiter omnes in c. cum ſit Romana, ubi late per Philippum Decium in v. col. cum ſequenti de appellatio. & uoluit Glo. & ibi Doctores in regula indultũ. de regulis iuris lib. vj. & in §. ſancimus, in uerbo uiginti in auctenti. de exhibendis reis, collatio. v. & in §. omnem, in uerbo cautione. in fine in auctenti. de litigio. colla. viij. facit tex. in c. paſtoralis. ubi Panormita. Feli. & omnes idem notant de exceptio. & in c. ſi tibi abſenti. de præben. lib. vj. & in l. ſi quis à quò fundus. ubi Glo. Ange. & Doctores ff. de damno infecto. & in c. cum ueniſſent. de eo qui mitti. in poſſe. & uoluit Innocen. in c. ad petitionẽ. de accuſatio. Panormita. inferẽdo ad notabilem quæſtionem in conſil. lx. incipi. uenio ad primum, col. penul. uolu. j. iſtorumq; ratio ea eſt quod ubi adeſt iuſta cauſa tunc non tam legis tranſgreſsio quã iuſta interpretatio fieri uidetur quã magiſtratus non ſolum facere poſſunt ſed etiam debent, ne aliter ipſam legem fraudare uideantur tantum abeſt ut cuſtodire credantur l. fraus. ff. de legib.

Duodecimo apparet † an uerũ ſit quod tradunt Ludoui. Gozadinus conſi. xxvj. in cauſa illuſtriſsimorum, col. ix. poſt dominum ſuum quem refert in quodam conſil. & Fernandus Loazes ubi ſupra pagi. xcviij. uerſ. & propterea dicebat, aiunt enim modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum poſſe per principẽ alterari ac immutari, quando per talem alterationem reducitur ſucceſsio ad ius cõmune. quos authores adde ijs quos congeſsimus de ſucc. crea. lib. j. §. j. nu. 29. illatione xiij. † ubi eũdem articulum dum attingeremus tenuimus de poteſtate ordinaria ſine iuſta cauſa id fieri non poſſe, de plenitudine uerò poteſtatis poſſe fieri etiam ſine ulla cauſa: quod ultimum emendandum eſt. nam cum iam hodie ius ſuccedendi ſit iuris gẽtium ut plenè oſtendimus de ſucc. crea. §. i. & de ſucc. progreſſu in præfatione, cumq; ea quæ iuris gentium eſſe noſcuntur à principe ſine iuſta cauſa immutari nequeãt §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. l. omnes populi, ff. de iuſt. & iure. ſupereſt ut ea immutatio principis meri & legitimi poteſtati non ſubſit, quinimo nec ſi eſſet de iure ciuili ea ſuccedendi facultas per eũ immutari ſine iuſta cauſa poſset, cum meri & legitimi principes legibus, non leges huiuſmodi principibus ſubſint, ut fuſius ſupra c. j. & ij. admonuimus, & omne ius cuiuſq; ciuitatis firmum & obſeruandum eſſe intelligatur ut in prin. inſt. de obliga. ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iure. Nec dubium ſit quin æquum & bonum reipublicęq; illi utile pręſumatur ut plene per Bal. in l. omnium. ff. de legibus & in l. de quibus, col. x. eod. tit. plene per Andręam Tiraq. de utroque retract. in præfat. num. 75. Nec ad rem pertinuit, quòd princeps plenitudine poteſtatis utatur, nam eam poteſtatem poteſtate ordinaria maiorem non eſſe ſaltem quo ad hanc rem & ſimiles ſupra admonuimus.

21 Princeps non poteſt modũ ſuccedendi à teſtatore ordinatũ mutare cõtra Doctores.

22 Princeps etiã de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitũ mutare. ardua quæſtio.

23 Princeps regalia alienare nequit in enorme nec etiã in mediocre damnũ regni, contra nouiſs. & quid ſi leuiſsimũ eſſet dãnum.

Tertio decimo apparet etiam † an talis merus & ſimplex princeps poſsit res & iura ad regiam coronam ſpectantia alienare quãdo regno

gno & regni ſucceſſoribus enorme præiudi-
cium non infertur id quod uoluit doctiſsimus
Loazes ubi ſupra poſt Matthæum Afflictum
conſtit. Neapolit. lib. i.titu.vii. de decimis &
poſt eundem Afflictum quem allegat in titu.
quæ ſint regalia per Imperatorem Frideri.in
princi.col. viii.ſed longe uerius & conſultius
reſpondetur in cótrarium etiam ſi læſio enor
mis non eſſet ſed tantum mediocris quamuis
aliud eſſet ſi tam minima eſſet ut tanto prin-
cipi uerosimillimum foret id in ſpecie à ciui-
bus denegatum non iri ut patet iuribus & ra-
tionibus tam adductis quæ non expedit re-
petere.

24 Eccleſiæ ét fauore non poteſt princeps cũ magna regni læſione res regiæ coronæ alienare. contra Doct.

Quartodecimo apparet ſimiliter † an tutũ
ſit quod ſcripſit idem doctiſsimus Archiepiſ.
Tarraco.ubi ſupra pag. ccxxxix.uerſ. uel ali-
ter poſt Andræam Iſerniam in tit.qui feudum
dare poſſunt c.i. col.vi. Cardinal.Alexandri.
in præludijs feudorum col. x. Claudi.de Sey-
cello in ſuo feudorum Speculo. d.tit. qui feu-
dum dare poſſunt in princ. col.v.aiunt enim
tales principes poſſe libere quæcunq; regno-
rum ſuorum bona etiam ſi magna ſint eccle-
ſię alienare, concedere, & donare quo nihil à
ueritate remotius ut nobis uidetur dici po-
tuiſſet, nam eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ
ut in tit.de alien.feudi c.i. §.i.ut in ſpecie hoc
utens argumento ait Andræas Tiraquellus de
priuil. piæ cauſæ priuil.c. unde actus turpis in
eccleſiaſtico magis deteſtatur quam in reli-
quis §.cogitandum, in auth.de monachis ſicq;
cũ turpiſsimum eſſet eccleſiam locupletari
cum aliena iactura l. nam hoc natura, ff.de cõ
di.indeb.l.iure naturę ff.de regulis iuris,cum
que regibus tales alienationes interdictas eſ-
ſe conſtet propter ſuorum ciuium læſionem
& præiudicium, nitandum par eſt in eccleſias
tales iniquas conceſsiones collatas turpiores
eſſe quàm ſi in profanos conferrentur. & con-
ſequenter minus ratas fore quàm ſi profanis
fierent, nec enim Deus optimus maximus gau
det donis impiorum cũ ipſe ſit iuſtitiæ rectiq;
dator.unde Syllus Itali.lib.6.bell.puni.ait.

Iuſtitię rectiq; dator qui cuncta gubernas.

Vnde par eſt talem alienationem etiam ec
cleſiæ collatam infirmam eſſe ex regula dictã-

25 Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.

te † principes non poſſe res ad regiam coro-
nam ſpectantes alienare: ut eſt tex. apertus.
per quem ita tenent Hoſt. Innocen. Ioannes
Andreæ, Antonius de Butrio. Panorm. & com
muniter Doctores in c. intellecto, de iureiu-
ran. Doctores. communiter in cap.pri.de pro
ba.& in procemio ff. & in l. prohibere §. planè
ff.quod ui aut clam.Cynus.Alberi.& commu-
niter alij in l. digna uox C. de legi & in l.bene.
à Zenone C. de quadrien. præſcriptione. Ol-
dra.in conſilio lxxiiij. incipien.eleganter cir
ca negotium. Andræas de Iſernia in cap.pri.
§.præterea ducatus. de prohibita feudi alie-
na per Fridericum Ioannes Andreæ.in addi-
tio.ad Specu. in tit.de inſtrumentorum edi-
tio. §. nunc autem Bal. & alij in procemio ſeu
præludijs feudorum. Idem Bald. in cap. licet
§.in generali, ſi de feudo defuncti contentio
ſit inter dómi.& agnatos & in cap.pri. uerſic.
poſsideant, de pace Conſtantiæ. Idem Bal.in
cap.primo qui ſucceſſores teneantur, & in l.
cum multa. columna penultima uerſic. nota
quód eccleſiæ, de probatio. & tradit Bald.in
ſua margarita, in uerbo rex. iura enim regia
& quę de demanio, hoc eſt de regia corona
exiſtunt: de quibus in cap.primo.& ibi tradit
Bald.quæ ſunt regalia.nemo poteſt alienare,
ut inquit.in tit.de allodijs.in princip.ibi, di-
ſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris non
præſumat uendere. quia ea tenetur princeps
illibata ſeruare.d.c.intellecto,& de ſupplen-
da negligen.prælato.c.grandi.lib.vi.

Deniq; † ut Panormita.ait in c.relatum,de 26
teſta.& Andræas Tiraquel. de priuilegijs piæ Eccleſięquã
cauſę priuilegio cxl. id quod eccleſiæ conce- conceditur
ditur hoc uno nomine commendatur, quod Deo quãdo
Deo gratum ſit, ſed hæc conceſsio cum in ci- gratum eſ-
uium pręiudicium eſſe intelligatur eo ipſo ſe intelliga
quòd eorum conſenſus non accedit, ſupereſt tur.
ut Deo grata non ſit. & conſequenter impia
& iniuſta uideatur. præſertim per iura & ra-
tiones ſæpe in ſuperioribus memoratas quas
non expedit repetere.

Neque ad rem pertinet quod Conſtanti- 27
nus Imperator Romam urbem & alias ciui- Conſtanti
tates cum quamplurimis alijs oppidis & ca- ni donatio.
ſtris eccleſiæ donauit. ut habetur in c.Con-
ſtantinus.xcvi.diſtinctio. & in cap.fundamen
ta, de electio. lib. vi. nam forte ibi interfuit
conſenſus populorum.uel illi principes erant
tyranni & uiolenti. ſicque illud ius quod ha-
bebant quale quale illam'ue iniuriam & ty-
rannidem tranſtulerunt. quæ tempore potuit
in ius conuerti & his adde quod diximus de
ſucceſsionũ creatione §. xxvi.numero 83.uel
dic ut per Laurẽtium Valenſem lib.de menti
ta Conſtantini donatione.

Quintodecimo apparet etiam ex ſuperio 28
ribus quod ſcripſit Andręas ab Iſernia ſuper Princeps
iii.conſtitutio. Neapolita. rubrica incipien- non eſt do-
te quia frequenter; longe ab omni iure remo- minus per
tum eſſe: ait enim hęc uerba † Rex enim eſt do ſonarũ non
minus perſonarum tantum id quod ſuſpectũ magis q̃ re
eſſe luce clarius ſupra oſtendimus differentes rum. cõtra
reges legitimos non ad ſuam ſed ad ciuium Iſerniam.

utilitatem creatos fuiſſe, porrò dominũ habere utile non eſt ſed omnium rerum ingratiſsimum. unde ipſe Andræas in eadem iii. conſt. rubrica incipiente cum uniuerſis, ait eſſe contra naturalem rationem ut princeps uaſallum ſuum alteri baroni dare poſsit, & eſt ęqua opinio, facit l. ſeruitutem, ff. de reg. iur.

CAP. SEXTVM.

1 *Caſtrum unius ciuis munitur impenſis communibus ſi bellum imminet.*
2 *Bellorum impenſæ quando per principem fieri debeant.*
3 *Bellorum tempore urbs cuius expenſis muniri debeat.*
4 *Bellorum tempore ciuis principem ſequi ſuis expenſis non tenetur, & quid in uaſallo reſpectu domini & quid ſi princeps non habeat idoneos reditus.*
5 *Princeps rem ciuis etiam tempore neceſſitatis uendere non poteſt, & quid ſi ſit extrema neceſſitas.*
6 *Vaſallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneantur.*
7 *Neceſſitatis aut bellorum tempore index poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas reipublicæ.*
8 *Vſuras recipere poteſt qui coactus mutuauit.*

1 Caſtrũ unius ciuis munit impenſis communibus ſi bellum imminet.

SExto decimo Apparet † quid ſi princeps iuſsit caſtrũ aut uillam unius ciuis munire ut difficilis captu fieret eo quòd bellum imminebat & forte hoſtium finibus contigua erat an proprijs expenſis facere teneatur ille ciuis uel ſi principis expenſis fiat an repetere poſsit, & magis eſt ut nec ciuis ſuis expenſis facere teneatur, nec expenſas factas refunderé, ſed ſi princeps ille idoneos reditus ad hæc & ſimilia non haberet fieret expenſis totius regni & ipſe dominus uillæ tanquam unus ex regnicolis ſimbolum dabit iuxta modum facultatum ſuarum ita notat. Bald. in l. ſi in aliquam ff. de offi. proconſulis & lega. Franci. Cremen. ſingulari xxvi. ſi princeps uel rex Bart. Veronen. tit de ſerui. urb prędi. c. xxxix. col ſi. Archiepiſcopus Tarraco. ubi ſupra pág. clxx. poſt Nicól. Boerium in tracta. de cuſto. clauium ciui quem refert & Thómam Gram conſilio xiii. in cauſa miloniana, colum. penu. Ioa. de Soccarrá in conſue. Catalonię fol. liii. ratio eſt quia ut habet ſententia noſtra iam fusè probata omnis principatus creatus fuit ad ciuium utilitatem hæcque munitio ad uniuerſorum utilitatem ſpectat unde uniuerſorum expenſis vt fiat par eſt.

2 Bellorũ impẽſæ quando per principem fieri debeant.

Quod obtinet quando princeps ille á regno ad tam ingentes expenſas belli faciendas reditus regales idoneos non haberet (quale ſanè eſt in regno Aragonenſiũ) ſecus ſi idoneos haberet reditus regales á ciuibus aſsignatos (ut eſt in regno Caſtellæ) tunc enim ipſius principis expenſis id fieri deberet. ita Angelus in l. turres. per illum tex C, de operibus pub Archiepiſco. ubi ſupra pagina clxiii. Iaſ. in l diuortio. § impendia, & ibi Vdalticus Zazius. ff. ſol ma. Idem Iaſo in l ſumptus. ad finẽ ff. de lega. i. Gerandus de Petra ſancta ſingu. xxxvii. nota quod ſignanter nume. 3. allegat Iaſo. ubi ſupra & Angelum in l. tutores per illum tex. C. de operibus pub. Idem tenet Cattelianus Cotta in ſuis memor. in uerbo caſtrũ & rurſus in uerbo rex qui omnes idem ſentiũt in munitione cuiuſque ciuitatis regni † ut ſi princeps hanc ad rem & ſimiles á ciuibus ſuis idoneos reditus habet eius impenſis fieri debeat, ſin minus tunc impenſis totius regni conferendo ſuam quotam partem ipſa urbs quæ munitur. In principe autem ratio eſt, quia eius principatus non ad ſuam ſed ciuium utilitatem conſtituitur, cum idoneis illis reditibus unde hanc ad rem ſunt conuertendi quod & tenent Guiliel. de Cuneo Bal. Cinus, & in l. neminem. C de ſacr. eccleſ.

3 Bellorũ tẽpore urbs cuius expẽſis muniri debeat.

Decimoſeptimo apparet etiam † ciuem nõ teneri proprijs impenſis principem ſuum ad bellum pergentem inſequi ſed moderata ſtipendia ab eo percipere debet quãdo is princeps idoneos á regno reditus habebat quos in rebus conſumere debet. cum ad ciuium nõ ad ſuam utilitatem conſtituti principatus & reditus illi intelligantur ita Iacobus de Areta in §. præiudiciales, inſtitiou de actionibus Bart. in l. Meuia. §. i. per illum tex ff. de annuis lega. Oldraldus conſilio ccxxxiiii factum tale eſt. Andræas de Iſernia in § fin. titu. de pace iur. firm Bald. in l. qui manumittuntur C. de oper. lib. Loazes in cõſi. pro March. de Velez pag. clxvi. Bal in ca. cum ex officij iii. not. per illum tex. de præſcrip. quos ipſe Fernandus Loazes refert, & Iaſ. in l ſi non ſortem. ff. de condition. indebi. in § libertus, columna undecima & Paris de Puteo de re milita. in rubri. an dominus uaſallum cogere poſsit ut pro eo pugnet, Lucas de Penna in l. j. col. iiij. C. ne ruſticani libr. xi. Bart. Caſſeneus in conſuet. Burgundię titu. de iuſtici. §. iiij. col. iiij. Boërius deciſi. ccciij. clericus captus num. 9. uerſ. & idem. Quodq; ſi princeps hanc ad rẽ idoneos cenſus non habebat nec male cõſum

4 Bellorum tempore ciuis p. incipem ſequi ſuis expenſis nõ tenetur, & quid in uaſallo reſpectu domini & qd ſi princeps non habeat idoneos reditus.

pſerat

pſerat ſtipendia ex ciuium collationibus penderentur ex mente eorundem. Quamuis feudatarius uaſallus regulariter teneatur dominum ſuum in prælio iuſto. etiam extra regnũ exiſtentem proprijs ſumptibus adiuuare arg. l.ſuo uictu.ff.de operis liberto, & notát Spec. in tit.de feu.§.quoniam uerſi.xxj.Andręas de Iſernia.& Bal.in c.j.quibus modis fęudũ amit. & in c.j.§.ſed nec alia iuſtior, quæ ſit prima cauſa beneſi.amitten.Bal.& alij in c.j.ad finẽ principij,uerſi.alia quæſtio formatur,de capitaneo qui curiam uendidit. Idem Bal. in l. liberti libertæq́; col.iiij.in principio. uerſ. circa prædicta.& uerſ. dubitatur ſi eſt bannum C.de operis liberto. Ludouicus Roma. in l.recuſare,§.ſi quis alio,col.j.& ij.ff.ad Trebellia. & Matthęus de Afflictis.in deciſionibus Neapolita. deciſio. cclxv.incipi.illuſtriſsime. col. vij.in fine.

5 Princeps rem ciuis etiam tẽpore neceſsitatis uendere non põt & quid ſi ſit extrema neceſsitas.

Decimo octauo apparet † etiam ueram eſſe ſententiam Bal. in l.pen.C.de bon. quæ lib. quẽ refert & ſequitur Gerardus de Petra Sancta ſingulari.100. qui eſt ultimus uerſi. adde etiam quòd tempore neceſsitatis, nu.17.aiũt enim dominum rem ſubditi ſui etiam tempore neceſsitatis nendere non poſſe. id quod in ſimplici principe intelligendum eſt reſpectu ciuis non feudatarii. quod Gerardus ſentit regulariter procedere non ſic ſi extrema eſſet neceſsitas. quod tolerari poteſt, quia eo tempore omnia ſunt cõmunia. ut multa congeſsit Franc.à Ripa in tract. de peſte ferè per totum,ſed principalis opinio iuſtificatur ex ſententia noſtra dictãte merum ſimplicemq́; principatum ad merã ciuium non etiam principum utilitatem inuentum. Sed & ſi ſit extrema neceſsitas adhuc principi in uim iuriſdictionis non rem ciuis uendere non licet nõ magiſquam cuiquã priuato, ſed ex re naturalis cognationis & ſocietatis aliud erit, quo caſu plus iuris aliquãtulum principi quàm alteri conciui tribuerem, facit l.ut uim. in fin.ff. de iuſt.& iure.

6 Vaſall⁹ an dominũ ob debita incarceratũ liberare teneantur.

Decimo nono apparet ex eadem ſententia † quòd etiam ſi talis princeps (ab Imperatore forte) carcere ob molem debitorum tentus eſſet,eius ciues & ſi diuites eſſent non tenerentur eum liberare, eiusq́; debita creditoribus ſoluere,ita Aluarotus & Præpoſitus & alij in c.licet, ſi de feudo defuncti cõtentio ſit inter dom.& agn.eſtq́; cõmunis & recepta opinio teſte Vdalricco Zaſio de feudis par.vij.col. penult.ſequitur diſſertiſsimus Archiep. Tarrac. ubi ſupra pag.clxxi. qui loquuntur etiam in uaſallo feudatario ſicq́; longè facilius idẽ in ſimplice ciue reſpectu meri & ſimplicis principis admitterent.quum ipſi agnoſcant uaſallum feudatarium ad multa teneri, ad quæ ciues reſpectu principis minimè tenetur,ut per eundem Archiep.ibi.& per ea quæ ſupra diſſeruimus. Deniq; † hoc caſu forte ad mutuandas pecunias is uaſallus aut etiam ſimplex ciuis cõpelleretur ſi ueroſimiliter ex reditibus ſequentium annorum princeps ille percipere poſſet,nnde rederet,nam tempore ſummæ neceſsitatis belli ſæuientis etiam iudex ordinarius tales ciues poteſt cõpellere ad pecunias reipublicæ mutuandas, pro alendis exercitibus aut præſidiorum militibus,proq́; reliquis ad bellum neceſſarijs, ita Guiliel.& Nicol. de Neapo.in l. ſcriniarios. C.de nume.lib.xij.In ſimili per Andrę.de Iſernia in c.j.quis dicatur dux,& in c.j.§.ſed nec alia, quæſit prima cau. beneficij amitt.& in c.j.§.ſimpliciter de capi. Cortad.Bal. in l.j.C. de oper.lib.Fernan. Loazes ubi ſupra pag. clxxj. † & hoc caſu uſuras moderatas recipere poteſt ciuis ille qui compulſus mutuauit,& id ita fieri æquum eſt,vt de ſucc.crea.lib.j.§.vj. num.22. diſſeruimus poſt Paul.Caſtren.in l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer. pet. Ioannem Crotum num.3. in rep.l.nemo poteſt.ff de lega.j. & quod talis uaſallus mutuando ſubuenire debeat principi ſuo, tenet etiã in tali ſummæ neceſsitatis periculo Ioannes de Anania conſi.vij.uiſis & ponderatis,refert & ſequitur Loazes ubi ſupra & Iaſ. in l.ſi ex toto,col.pe.ff.de lega.j.Bonus de Curtili, de nobilitate par.iiij.col.vij.Reſta.Caſtaldus de optimo Imperatore q.lvij. Quod obtinet generaliter ita tamen ut princeps ille poſtea ſi idoneos reditus à regno habebat reddat integram pecuniam cum moderatis uſuris,quod ſi minus idoneos aut nullos habebat, idem fiat ex ciuium collatione, detracta ea particula quæ ad ciuem mutuantem habita bonorũ ſuorum ratione ſpectabat,tanquã ad unum è populo ut ſupra edocemur.& ita ſępiſsime obſeruatum fuit Hiſpaniæ cum bellis ſęuientibus, Hiſpalenſibus ciuibus & alijs aurum & argentum ab Indorum regionibus ex portatum ac relatum mutuo publicè acciperetur..

7 Neceſsitatis aut bellorum tempore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuãdas reipublicæ.

8 Vſuras recipere põt qui coactus mutuauit.

CAP. SETTIMVM.

1 *Iuſtitia gratis exhibenda eſt à Iudicibus et à principibus nec ualeret conſuetudo contraria in eccleſiaſticis.*
2 *Hiſtoria Hiſpalenſis.*
3 *Dotanda filię cauſa an princeps. poſſit ciues collectare, ardua quæſtio.*
4 *Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandę an princeps ciues poſſit collectare.*

5 *Princeps fœmina pro ſe dotanda an ciues poſsit collectare, ardua quæſtio.*
6 *Principem captum an ciues redimere teneãtur.*
7 *Dotandę filię cauſa an princeps fœmina ciues col lectare poſsit, & quid in fratre pro ſorore, do- tanda, uel in ſorore pro altera ſorore.*

1 Iuſtitia gratis exhibẽda eſt à iudicibus & à principib⁹ nec ualeret cõſuetudo cõtraria in eccleſiaſticis.

VIGESIMO † apparet princi-
pem ſubditis iuſtitiam gratis ex
hibere debere & in ſimili tradit
Ioannes Andræ. in clemen. ſta-
tutum. in uerbo ex iuriſdictio-
ne, de electione ubi concludit, quòd cum iu-
dex ordiuarius gratis teneatur ſubditis iuſti
tiam miniſtrare: ſi aliquid etiam pro ſportu-
lis receperit; illud tenetur reſtituere, etiam
ſi conſuetudo in contrarium fuerit, nam non
poteſt conſuetudine introduci: ꝙ iudex or-
diuarius eccleſiaſticus aliquid pro ſententia
poſsit recipere, cuius doctrinam referunt &
ſequuntur, Cardina. Antonius de Butrio. &
& Panormita. in c, cum ab omni, de uita & ho
neſta cleri. Bonifacius de Vitalinis in d. cle-
menti. ſtatutum, in penul. col. uerſ. contra par
tem ſecundam. Antonius Corſetus in ſingula
ribus ſuis. in uerbo ſportulæ. Ludouicus Ro-
ma. hanc inquiens eſſe cõmunem opinionem.
in ſingulari. clxxx. incipi. tu ſcis quòd ius ca-
nonicum, quam etiam dixit communem opi-
nionem, licet ipſe eam non ſequatur. Cardi-
nalis Zabarella in d. clementi. ſtatutũ in j. col.
Feli. in c. ad apoſtolicam. de ſimonia. & Sylue
ſter de Pierio in ſua ſumma in uerbo iudex el
primo. in octaua quæſtio. in fine quãuis multi
alij doctores contrarium uideantur affirma-
re cuius opinionis fuit Glo. in l. fori. in uerbo.
Caſtrenſe, ibi, ſed certè cum iſtud ſit ſubroga-
tum C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum
& in auctenti. offeratur. in uerbo prohibitis.
in fi. C. de litis conteſtatio. & in. §. ſi quis autẽ,
uerſ. ne aũt in auctenti. de iudicibus collatio.
vj. Specula. in tit. de ſalarijs §. j. uerſi. cum ſi ue
rò ordinarius. Hoſtienſis, Henricus Bouih, &
Cardina. in d, c. cum ab omni. Petrus de An-
chara. in conſ. ccj. incipi. premittendum. in j.
col. & Iaſ. qui hanc dixit magis cõmunem opi
nionem in. §. tripli. in penul. col. inſtitutio. de
actio. ſed prior opinio æquior eſt & publicæ
rei utilior, & in foro eccleſiaſtico ſequenda,
quia eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ auct.
de monach. in prin. c j. §. j. de alien. feudi. An-
dræas Tiraquell. de priuil. piæ cauſæ pri. 100.
Idem in foro ſeculari ubi principes à ſubdi-
tis & ciuibus ſuis congruos reditus ad iſthæc
omnia recepiſſent. ut eſt in regno Caſtellæ.
non ſic quãdo minus cõgruos aut minus ido-
neos ut eſt in Regno Aragonum. † Secundum 2 Hiſtoria Hiſpalẽſis.
quæ apparet an iure accipi potuiſſent illa
quinquaginta milia aureorum quos Ciuitas
Hiſpalenſis prębuit deditq́; ne denuo ſibi im
ponerentur illi iudices qui uulgo auditores
appellantur.

Apparet ex eadẽ noſtra ſententia quid re-
ſpondendum ſit in illa ardua quæſtione † an
merus princeps poſsit ciues ſuos collectare 3 Dotãdæ filię cauſa an prĩceps poſsit ciues collectare, ardua quæſt.
(ut more noſtrorum loquar) pro filia ſua ma
trimonio collocanda id quod uidentur nega
re Ioannes Faber, Paulus Caſtrenſis & alij cõ-
muniter in l. iij. per text. ibi. C. de ſtats &
imagi, facit l. cũ ſatis. §. caueãt. C. de agrico.
& cenſ. lib. xj, & per totum titulum. C. re ru-
ſticani ad ullum officium. eod. lib. l. ab omni-
bus. §. ſi Titio. ff. de lega. j. l. iubemus nullam C.
de ſacroſanct. eccle. & per totum titulum. C.
uectigalia noua. Bal. & Paulus Caſtrenſ. in l.
neminem angariarum. C. de ſac. eccleſ. Bal. in
l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. ad fi. uerſ. x. quæ
ritur, Iaco. de ſancto Georgio in tract. de ho-
magijs. colum. x. & alij plures quos allegat Ni
colaus Boerius deciſio. cxxvj. & in dicto pro-
ceſſu num. 6. qui tamen agnoſcit in contra-
rium ſe habere receptiorem opinionem, ſed
pars negatiua uidetur longè uerior per no-
ſtræ ſententię fundamẽta & per omnia ſupra
relata. & quia iure naturali inſpecto etiã ho-
die omnes homines æquales ſunt etiam ſer-
ui l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi, quia iure
naturali omnes homines æquales ſunt. Nec
ab hoc iure receſsit ius gentium niſi in ſeruis
& mancipijs d. l, ex hoc iure, cũ ſimi. nec receſ
ſit etiã ius ciuile, quinimo enixè amat, & præ-
cepit ſeruari inter homines ęqualitatem l. cũ
oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. l. illã l. illud
C. de collati. & dd. ll. ſupra all & quia princi-
patus ad meram ciuium utilitatem inuentus
(ut ſupra oſtẽdimus) in eorundem pernitiem
& internetionem conuerti nefas in ciuile ac
turpiſsimum eſſet l, legata inutiliter, ff. de a-
dim. lega. l, legata inutiliter. ff. de lega. j. l. qđ
contra. ff. de reg. iuris, unde tales ciues ad id
nullo iure cogi poſſunt non magis quàm qui-
libet extraneus, nonq́; magis quàm pupillus
poſſet cogi ad dotãdam filiam tutoris ſui cui
tutelæ adequatur principatus ut nõ ſemel ad
monuimus ſupra c. j. & ij.

Vigeſimoprimo apparet hinc nõ teneri eos
ciues pro principis ſui filia mõaſteriũ intran 4 Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ an princeps ciues poſsit collectare.
te dotanda non magis quàm pro ea matrimo
nio collocãda cum utroque caſu par ratio ſit,
qua de re per Bar. Caſſane. in add. nona in li.
conſu. Burg. fol. 34. col. 4. Soci. reg. xij. & ſunt
alii multi ut per Boerium ubi ſupra num. 12.
uerſ.

uerſ.& non ſolnm pro filia.

5 Princeps fœmina p ſe, dotanda an ciues poſsit collectare, ardua qō.

Vigeſimo ſecundo † apparet etiá an ipſa- met filia ſi eſſet principis patris ſui hæres poſſet tanquam in ipſo principatu ſuccedens ſimilia tributa pro ſe ipſa matrimonio collocanda imponere.& tenentes partem affirmatiuam,ut pater ipſius id poſsit, ueroſimillimũ eſt id faciljus ipſi filiæ conceſſuros. quia propter unumquodque tale & illud magis, ſecundum philoſophum, ut recte notant Doctores per tex.ibi in l.ſed ſi plures.§.filio, &.§.in arrogato.ff.de uulgari,& pupillari ſubſtitutio. & ita in ſpecie tenet Boerius deciſ.cxxx.quinto an filia heres. poſt alios quos ipſe refert cõtra Caſſaneum per eum relatum. cuius opinionem negatiuam longe ueriorem & æquiorem exiſtimo per proximè adducta. quæ non expedit repetere.& huic parti tacitè adſtipulantur oẽs illi qnos partem negatiuam in patre dotante diximus tenuiſſe.Et utriuſq; partis fautores(quantum ſuſpicor)in hac conueniſſent ſententiam in meris principibus remoto & ceſſante omni iure locali & particulari ſcripto uel conſuetudinario.Et ſi quæ iura in cõtrarium adduci poſſunt loquuntur in aliis terminis,puta in libertis reſpectu patronorũ uel ipſius liberorum,uel in dominis qui uaſallis ſuis feudum conceſſerunt & in reliquis ſimilibus caſibus ſpecialibus non in ſimplici ac mero principatu.

Vigeſimo tertio apparet etiam quid ſi ab hoſtibus princeps merus captus eſſet an vaſalli eum redimere tenerentur, & ſiquidẽ captus fuit dum pugnaret uel aliter res ipſorũ ciuium & † regni ageret aggreſſus'ue fuiſſet, par eſt vt ab eis redimatur & ita procedunt omnes leges titulorum.ff.&.C.de negotiis geſtis &.ff.&, C, mandati:cæterum ſi uel eorum res non agebat uel inutiliter aggreſſus fuiſſet & parum conſulte contrarium reſponderem per iura & rationes de quibus ſupra qua de re plenè per Nicolaum Boeriũ deciſi, cxxvj. n.8. cum ſeq.Et faciunt quæ ſupra diximus c. præ. dum tenuimus talem principem pro debitis incarceratum non teneri ciues liberare propriis expenſis,præſertim cum ipſe ſibi conſulere poſsit bonis cedendo,plenè per Boerium deciſi.cxxviii.tertio ad aliam quæſtionẽ,ubi diſputat quid ſi debitum illud deſcenderet ex cauſa ciuili,& quid ſi ex cauſa criminali.

6 Principem captum an ciues redimere teneatur.

7 Dotande filiæ cauſa an pnceps fœmina ciues collectari poſsit,

Vigeſimo quarto † apparet etiam an mater princeps pro filia ſua dotanda, tributum ciuibus ſuis poſsit imponere? id quod diſputat Nicolaus Boerius deciſi. cxxix. quarto an ſubditi & cum ad patrem ſpectet onus dotandę filiæ ad matrem uero regulariter non utique l.fi.C de dotis promi.iuncta l. neque mater.C.de iure dotium,ſupereſt ut matri id liberum non ſit quandoquidem etiam in patre idem tenuimus ſupra.

& quid in fratre pro ſorore dotanda,uel in ſorore p altera ſorore.

Vigeſimo quinto apparebit ergo fratrem pro ſorore dotanda aut una ſoror pro alia ſorore dotanda id longe minus efficere poſſe quando quidem talia dotandi onera ad has perſonas regulariter nõ ſpectat licet aliquando ſic,qua de re in ſpecie per eundem Boeriũ d.deci.cxxix.

CAPVT OCTAVVM.

1 *Princeps bis aut pluries quando poßit ciues collectare.*
2 *Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.*
3 *Charitatiuum ſubſidium quando exigi poßit.*
4 *Vocabula rerum immutabilia.*
5 *Dęmones non homines ſunt appellandi qui uitia induunt uirtutis nominibus.*
6 *Ciceronis grauis ſententia.*
7 *Maioratus uni diuitias, multis ſeruitutem, miſeram inducit.*
8 *Collationes ciuium expilationem pręſentem & ſeruitutem futuram inducunt.*
9 *Principis homines ciues non recte appellari contra Afflictum.*
10 *Nobiles an homines ſuos cędere plagis poßint ardua quęſtio.*
11 *Vaſallus & dominus an iudicentur à pari.*
12 *Iudęorum paruuli non poſſunt eripi parentibus ut baptizentur.*
13 *Delictũ extra fines regni cõmißum an puniatur.*
14 *Princeps agere poteſt et debet pro uexatione aut damno ciuibus ſuis illato.*
15 *Hoſpitia gratis an regis familię à ciuibus debeatur,not.quęſtio.*
16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, et poßunt eſſe teſtes in cauſa regis.*
17 *Ciuibus à principe moderatam ſęuitiam an inferrę liceat ardua quęſtio.*
18 *Ciuem malè tractatum à domino, princeps ſuperior eximere poteſt etiam non requiſitus.*
19 *Princeps tyrannicè aut perperam regens an ipſo iura deſinat eſſe princeps.*
20 *Principes imperio abutentes an poßint per Papam priuari principatu.*
21 *Hiſtoria Samuelis.*
22 *Hiſtoria Innocentij Papę.*
23 *Hiſtoria Leonis primi Papę.*
24 *Hiſtoria Zacharię.*
25 *Hiſtoria Gregorij ſeptimi Papę.*
26 *Hiſtoria Papę Leonis.*
27 *Hiſtoria Coſtantini Papę.*

28 *Hiſtoria*

28 *Hiſtoria Innocenti iiij. Papæ.*
29 *Hiſtoria Martini iiij. Papæ.*
30 *Hiſtoria Bonifacij Papæ.*
31 *Hiſtoria Papæ Alexandri.*
32 *Hiſtoria Adriani Papæ.*
33 *Princeps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpectet ardua, quæſtio.*
34 *Publicè utile quid uideatur utq; priuato commodo præferatur.*
35 *Tyrannidis deſtriptio.*
36 *Tyrannorum infelicitas.*
37 *Hiſtoria Dyoniſii.*
38 *Hiſtotia Caracalli.*
39 *Hiſtoria Caracalli.*
40 *Hiſtoria Caligulę.*
41 *Tyrannorum occiſio inculpata eſt.*
42 *Occiſionis uitandæ præceptum egregia declaratio.*
43 *Legum uerbo aut ſcriptura non obligamur ſed mente.*
44 *Indefinita æquipollet uniuerſali.*
45 *Veroſimilitudo uerbis præfertur.*
46 *Declarans nihil denuo inducit.*
47 *Occidere licet etiam extra caſus ueteri lege contentos.*
48 *Furem diurnum an occidere liceat, ardua quæſtio, & leges contrarium iubentes an ſint noxiæ.*
49 *Adulteram occidi leges iubentes ſunt iuſtę.*
50 *Leges nouare malum.*
51 *Pœna culpæ par.*
52 *Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.*
53 *Imperio omnes initio utuntur ſed ilico abutuntur.*
54 *Fides ideo in terris non eſt quod in cœlum euolauit,*
55 *Fabula Fidei.*
56 *Fabula Cuculi.*
57 *Hipocriſis.*

1 Princeps bis aut pluries quãdo poſsit ciues collectare.

VIGESIMO ſexto apparet etiam his caſibus & ſimilibus quibus negauimus tributum imponere ciuibus ſuis principem merum poſſe ſemel, longe minus bis aut pluries imponere fas ei eſſe. id quod diſputat Boerius deciſi. cxxxi. quæ controuerſia iuſtior erit in uaſallis feudum accipientibus à tali domino in quibus lex conuentionalis ipſius feudi ſeruãda eſt.

2 Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.

Vigeſimo ſeptimo † apparet talem principem talibus ciuibus non poſſe augere cenſum antiquum nolentibus nec ualeat: concluſum ex facto fuit, quod non per textum, in d. l cum ſatis. §. caueant & ibi Iaco. Rebuf. de agrico. & cenſi & Ioan. de Plat. in l. domini, eod. tit. & in l. miſsi, de exacto. trib. lib. x. & in l. quicunque. & l. penu. de omni agro deſerto. & Specu. tit. de cenſib. § nunc dicendum. uerſ. ſæpè quoque cum uerſi. ſequen. & Bal. in c. i. qualiter uaſal. iura debea. fideli, Bertran. de Carpenta. cõſil. xvii. uolum. i. cum aliis per eum alleg & Iacob. de Sancto Georg. in quæſtio. feu. quæſtio. ul. quas poſuit in fi. ff. de iure dotium. Petrum Sacco. in ſua praxi. & tex. in l. i. & ibi Bart. Ioã. de Plat. Iacob. Rebuf. & Lucas de Penna. C. in quibus caſib. coloni dominos accuſa. po. & in l. coloni, ibi, exceptis ſuperexactionibus, eod. tit. & in l. i. C. de paſcuis publ. lib. xi. ſignanter per Iacob. Rebuf. & Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ libe. & Alexan. conſ cxlv. incipien. quoniam abundè, & rectè, lib. ii. & Lucas de Penna in d. l. i. de ſuperindi. col. pen. & ad hoc in ca. cum apoſtolus, §. prohibemus, & ca. grauis, & c. prohibemus, de cenſi. & in ca. ii. & ibi per Ioan. de Anan in iii. notab. de iudęis. Alberi. de Roſa. in l. diuus, §. uſu legato. ff de uſu & habit. & in l. ulti. C. de offic. præfect. prętorien. niſi de conſenſu eorum augmentum factum fuiſſet, ut nolunt Docto. ſupra alleg. & Philip. Decius conſi. cxci.

3 Charitatiuum ſubſidiũ quãdo exigi poſsit.

Vigeſimo octauo deducitur † etiam ex noſtra ſententia quid reſpondendum ſit in ſubſidijs charitatiuis quæ à ſubditis exigere poſſunt Papa, Patriarchæ, Cardinales, Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi c. fin. de dila. ca. ad deliberandum, de iudæ. & in clemen. de decimis c. conquerente, de offi. ordi. c. cum apoſtolus. §. prohibemus. de cenſibus, c. quia plerique, de immuni. eccleſi. clemen. frequens. § in exigendo, de exceſſ. prælatorum, quæ ſanè ex mente ipſorum iurium non niſi ex neceſsitate urgentiſsima debent imponi aut exigi & quando exigens aliunde ſibi conſulere nõ poteſt, qua de re fusè per Nicolaum Boerium deciſi. cxxxiii. cum trib. ſequen. & deciſi. cxxxvi. incipien. charitatiuum ſubſidium. ipſe poſt plures quos allegat diſputat an is prælatus ad ſolutionem eius ſubſidij per excommunicationem procedere poſsit. quod quaſi durum abnegare plerique uidentur. ne ipſe in cauſa ſua ſibi ius dicere uideatur. contra l. unicam C. ne quis in ſua cauſa iudicet, aut ius ſibi dicat l. magiſtratibus. ff. de iuriſdict. omni. iudi. Ipſi autem iſthęc omnia peſsimè ſeruant, nam & eorum ditiſsimi non raro & neceſsitate minimè urgente, uel quam aliunde facile reparari licebat, id exigunt à pauperibus ſubditis, nec pudet falſis mentitiſque nominibus teterrimam illam rapinam charitatiuum ſubſidiũ appellare, ò quàm deceptus erat prudentiſsimus Iureconſultus qui in l. ſi quis in fundi uocabulo ff. de lega. i. ſcripſit † rerum uocabula immutabilia eſſe, † nec ſuſpicatus nimirum fuit

4 Vocabula rerum immutabilia.

nes omni- nt ap qui duũt is no us. onis s ſen-

fuit ad fere tempus quo uitia etiam turpiſsima mentitis uirtutum nominibus induerentur armarenturq́ue fierent ut ſic inexpugnabiles, iſtorum ergo hominum mores (ſi hominum & non demonum nomine digni ſunt) præſagiebat prudentiſsimus Cicero † dum ſcriptum reliquit ita lib. i. off. nulla generi humano & iuſtitiæ maior peſtis eſt, quam eorũ qui dum maximè fallunt id agunt, ut boni uiri eſſe uideantur; id quod ut nobis uidetur in iis rectiſsimè ac dilucidè inuenies qui honeſtis mentitis tamen nominibus ſua teterrima facinora tegunt; cuius nefandi, & infauſti moris docile in prauis humanum genus probè & nouit & ſeruat. Quod † ſi diſcere cupis quorſum que'ne ad opera tales pecuniarum collationes ab miſeris plerunq; perſonis exigãtur paucis exponam, ut immenſæ ſpes & diuitiæ ad tales prælatos confluant hocq; inſuper eorum addatur aceruo. quid inde ut omnes egenorum poſſeſsiones, agros, campos, annuos reditus, cenſus & deniq; omnes fortunas, facultates, ſubſtantiam emant, comparent, liberis, nepotibus'ne ſuis cõcedant. reliquant. † ſicq; ea bona quibus innumera hominum milia alebantur ad perpaucos deueniãt, quid tunc poſteà, quid rogas, in promptu pernicies eſt, nõne ſi in quadam prouintia per hos modos aut ſimiles ad homines (uerbi gratia) centum uniuerſa regionis ſubſtãtia deflueit, neceſſe erit ut innumera reliquorum hominum milia uel fame pereant, uel his ditioribus ut ſerui & mãcipia ſeruire cogantur. id quod iam eueniſſe in latiſsima Hiſpaniarum regione & patria noſtra, & cum magno noſtro ac lugubri malo experti ſumus, ut iam omnes uniuerſiq; homines illic (paucis diuitibus demptis) tam nudi naſcantur quam iumenta, naſcanturque quaſi ſerui & mancipia, eo quòd æternum pauculis illis ditioribus ſeruire neceſſe habeant niſi mallint fame perire, aut à patria dulci exulare, ergo hoc malum quin omnium pernicioſiſsimum ſit dubium non eſt, primum quia infligit indicitq́ue reliquis omnibus hominum milibus lamentabilem inuiſamq; ſeruitutem, quę mortalitati comparatur, l. ſeruitutẽ. ff de reg. iuris, deinde quia id malum non temporale eſt ſed ęternum, præſertim ex more noſtræ tempeſtatis, quæ induxit, ut iſtorum bonorum ſic cumulatorum ſemper conſtituantur uincula & maioratus prohibita in perpetuum omni alienatione & diuiſione talium bonorum, & tamen humani generis tanta mẽtium cæcitas eſt, ut uel hanc rem & uſum maioratuum reliquis omnibus malis longe peſtilentiorem fauoribus proſequendum exiſtimauerit. Id quod inducit Taurina lex. Denique ut è diuerticulo ad uiam redeamus cum omnis principatus & ſuperiorum dignitas ad bonum & non ad malum ſint creati, ea ſubſidia charitatiua parciſsimè & ex neceſsitate duntaxat urgentiſsima admitti oportet & decet, & curare ne denuò tales bonorum maioratus conſtituantur ne'ue conſtituti conſeruentur.

7 oratus diui- multis iuté. tá in- it.

8 llatio- ciuium pilatio- præſen- n & ſer- uté futu m indu- ns.

Vigeſimonono deducitur etiam ex eadem ſententia noſtra ut & ſupra incidenter attigimus † ueram non eſſe opinionem Matthæi Afflicti dum deciſi. cccvij. incipit regia mageſtas num. 2. uerſi. ad primum ſcripſit, omnes regis uaſallos homines regis appellari. quia (inquit) dominus rex, eſt dominus perſonarũ, uox uniuerſo generi humano noxia & inimica, & à natura principatus meri longè aliena, ut iam oſtendimus, hæc tamen opinio ex lege conuentionis ſaluari poſſet. in eodem tamẽ errore fuit, ipſe Affli. deciſi. cccccl j. nu. 2.

[9 Principis homines ciues non rectè appellari contra Afflictum.]

Trigeſimo apparet ſimiliter, an ſuſtineri poſsit ſententia Bal. qui in auth. ad hoc. C. de lati. libertate tollẽda ſcripſit ꝙ ut liberum eſt domino ſeruum ſuum capere & plagis mediocribus cedere, ita idem facere fas eſt nobilibus quo ad homines ſuos. Idem Bal. conſi. 439. Magnificus dominus, col. ij. lib. iii. cõtrarium ſentit Angelus in l. ſancimus. C. de pœnis & Nicol. Boerius deciſi. lv. quia ſupra. col. fi. quorum opinio ex ſuperioribus ueriorẽ eſſe conſtat. Facit, nã † dominus & uaſallus indicantur à pari Glo. & Doct. in ca. j. qualiter dominus proprietate priuetur Matthæus Afflictus deciſi. cccxcvj. in cauſa comitis, nume. 6. & in deciſi. cclxv. illuſtriſsimæ. num. 2. & nume. 13. per. c. i. de forma fide. & ibi Bal. & c. de forma, xxii. q. v. fallit in quindecim caſibus quos enumerat ipſe Afflictus in d. deciſi. cclxv. Sed iſta procedunt in uaſallo feudi, unde is uaſallus ꝑ ipſum dominum propria authoritate poteſt feudo priuari, ſecundum eundem Afflictum deciſi. cccxcij. rex Ferdinandus num. 19. Bal. in c. fin. in fi. per quos fiat inueſtit. bene tamen iudicantur à pari quo ad hoc ut ſi uaſallus delinquat in dominum perdat utile dominum, & ex diuerſo ſi dominus delinquat in uaſallũ amittat directũ c. i. qualiter dominus propr. priuetur, fallit in regibus & principibus ſuperiorem non recognoſcentibus in temporalibus, ita Afflictus d. deciſi. cclxv, num. 13. uerſi. tertia fall. Lucas de Penna in l. in ſacris. C. de proxi. ſacr. ſcri. lib. xii. ad finẽ Bal. in d. c. i. qualiter dominus propr. priu. ſed ipſi ſanè loquũtur contra iura per eos allegata, quæ longè facilius locum habent in principatu ſimplici & mero

[10 Nobiles an hoies ſuos cedere plagis poſsint ardua qõ.]

[11 Vaſallus & domin⁹ an iudicentur à pari.]

mero quàm in iure feudali, ut nõ ſemel ſupra meminimus. & ita ut talis princeps malè regens regis nomen exuat & tyrannus eſſe incipiat & appelletur. tenent alij quos allegauimus de ſucc.cre.lib.iii.§.xxvj.nu.47.faciuntq́; omnes leges ſub tit.ff.C.& inſt. de ſuſp.tut. nã ut talis tutor remoueretur ita & talis princeps qui tutori exequatur ut ſupra oſtẽdimus.

12 Iudæorum paruuli nõ poſſunt eripi parentibus ut baptizentur.

Trigeſimoprimo † apparet etiam ſententiam noſtram facere pro parte negatiua exiſtimantium principes temporales nullam habere poteſtatem ſuper animam ciuium ſuorũ & conſequenter non poſſe paruulos infantes iudęorum ſi ſubditi ſint à parentibus abducere ut baptizentur quam opinionem tenuerũt Gl.Ioan.theuto.in c. iudęorũ, xxviij. q.j.quia ſi poſſent eripi in paululu temporis, nullus eſſet iudęus in mundo, & ſic nõ poſſet adimpleri illa prophetia Eſaię.x.& Roma.ix.c.ꝙ reliquiæ Iſrael ſaluæ fient.hanc Glo.ſequitur Cardina.Florenti. & Marianus in c. ſicut, de iudęis, tenet S.Thomas de Aquino ij.q.x.articulo ulti.idem firmat Richardus in quarto ſentẽtia.diſtin.vj.Abb.ſicu.in d.c.ſicut, Calderi. in conſi.iij.in tit.de iudæis: quia nullus ad fidem eſt cogendus:ut dicit tex. in d.c. ſicut. & quia uolũtarium militem Chriſtus elegit.xv. q.j.c.non eſt.& quia iura communia nolunt ꝙ nulla iniuria & nulla uiolentia debeat fieri iudæis ut in l.Chriſtianis C.de paga.& ſacrifi. eor.& in c.fi.c.iudæos, de iudæis, q.i.c.ſi quis, inde dicit Car. in c.de uxore.in fi.princ.de ſepultu.ꝙ quo ad ſacramẽta ſeruus liber eſt, de coniugio ſeruo.c.i.hanc ſententiam firmant etiã Card.Flo.in cle.i.in fi.de iudæis. & Ioan. de Ana.in d.c.ſicut,& Ioan. de Ligna. qui dicit quod probant illam Glo. Ioan. Theuto & idem Alex.de Imo.in l.ii.ff. de his qui ſunt ſui uel alie.iur. & illam Glo. ſequitur Stephanus de Caieta.in ſuo ſacramentali,in ſacro baptiſmi.quæſt.xlii.in fi.Laudinus in ſacro de baptiſmo,penul. col. & frater Ange. de Clauaſio in ſumma ſua,in uerbo baptiſmus §.ii. & Cardinalis Alexãdrinus xlv.diſtinct.c. qui ſyncera. & Pet.de Palude in iiii.ſentẽtiarum, diſtinct. iiii.Id enim in ſumma Piſanella in uerbo Iudęus iii.& in ſumma confeſſorum ibi allegata. Quàm plures tamen tenent cõtrarium ut per Afflict. ubi ſupra & per Guerreri. in ſpeculo prin.c.xxxi.num.11.

Trigeſimoſecundo apparet ex noſtra ſententia & omnibus eius fundamentis tenẽdam eſſe partem affirmatiuam exiſtimantium regem in ſubditos perperam agentem regno remoueri ut attigimus ſupra ill. ad finem & infra latius.

13 Delictũ extra fines regni cõmiſſum an puniatur.

Trigeſimotertio † deducitur etiam ex ſententia noſtra ueram eſſe opinionẽ Alexand. conſi.xv.lib.v.col.ii.& Bal.in c.i.§.iudices, de pace tenenda,& Matthæi Afflicti deciſi.265. nu.6.uerſi.nec tenetur inquirere, aiunt enim uaſalli aut ſubditi de crimine extra fines regni principem ſuum inquirere non debere,& recte,nam quãuis ipſi non probent, patet ex ratione & ſententia noſtra.principatus enim ille eſt ad meram ſubditorum utilitatem,is autem cum non deliquerit in læſionem alicuius ex ſubditis nihil ſanè intereſt eorum deliquerit nec ne. ſicq́; ceſſat effectus collatæ & conceſſæ iuriſdictionis. uel ceſſat finis, & conſequenter debet ceſſare effectus l.cum pater, §. dulciſsimis. ff.de lega. ii. l. adigere,§.quãuis ff.de iure patro.unde hæc opinio par eſt, ut eo caſu moderetur quo in læſionẽ alicuius ex ciuibus & ſubditis ille deliquiſſet, quãuis extra regni fines quod nota, quia frequentiſsimum:& intellige non ex mero officio regis ſui.nam ad poſtulationem damnum paſsi forte ſecus ne alias à rege uel regione illius bellum inferatur ut in ſeq.collectione.

14 Princeps agere poteſt & debet pro uexatione aut damno ciuib. ſuis illato.

Trigeſimoquarto apparet etiam ex ſententia noſtra † principem agere poſſe pro uexatione quæ ſubditis infertur non aliter atq; tutor pro læſione pupilli ſui,quia utriuſque munus hanc ad rem proditum fuit, ut per Bal. in d.§.iudices. Oldradus conſi.ccvj. in cauſa carmonenſi, Hoſtienſis in c.licet, in fi.de probat. & hæc eſt iuſta cauſa belli indicendi & repreſaliarum concedendarum ut plenè per Bar. in tract.repreſa. per Alfonſum Guerreriũ in ſpeculo principum c.iiii.

15 Hoſpitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeantur not.qõ.

Trigeſimoquinto apparet ex ſententia noſtra † an ciues familiæ regis hoſpitia gratis dare teneantur, id quod Hiſpaniæ in uſu eſt; ſed de iure communi ſunt uarię opiniones.nã Bal.in l.obſeruare,in prin.ff de offi. pro conſ. & Andræas de Iſernia in c.i. quæ ſint regalia & Matthæ.Afflictus deciſi.Neap. cclxv. nu. fi. tenent partem affirmatiuam, loquuntur tamen non ſatis apertè,nec exprimũt ꝙ fiat gratis.Alii aliter ſentiunt.Sed iudice me ubi princeps à regno habet conſignatos idoneos cenſus & annuos reditus ad omnem impẽſam, id gratis fieri non debet alias utique. Nec quiſquam ciuium in hoc magis oneratur quàm reliqui,cum principis officium ſit circumire & uiſitare oĩa oppida omnesq́; ciues ſuos, ſicq́; erit huius oneris uiciſsitudo.

16 Ciues regem etiam habẽtes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis.

Trigeſimoſexto † deriuatur etiam ex ſententia noſtra uaſallum hoc eſt ciuem ratione tantum iuriſdictionis ſubditum, præter feudum,ingenuum eſſe ut tenet Matthæus Afflictus

ctus deciſi.Neapolita. ccclīij. in cauſa baronis,nu.6.& 7.Bal.in c.ego Epiſcopus,de iureiuran.& ideo talis ciuis pót eſſe teſtis in cauſa principis ſui,ut per eoſdē ibi, & ita Hiſpanię ſeruat cōſuetudo, qua in re ſunt undecim diuerſæ doctorum ſententiæ quas refert Afflictus ubi ſupra.

us à / e mo / um ſæ / n an / e li- / rdua. / tio.

Trigeſimoſeptimo † apparet etiam ex ſententia noſtra ſuſpectam eſſe opinionē Angeli Aretini in §.in poteſtate,col.iij. inſtit. de his qui ſunt ſui uel alieni iuris & quę notat ibi Io. Chriſtoforus Portius, col.ij.ī add.incip.adde ꝙ hodie & ibi etiam Iaſ.in addit. incip. nota. quos refert & ſequitur Thomas Grāmaticus in add.fi.ad Matthęum Afflictū deciſi. Neap. cclxv.aiunt enim dominorum in ſubditos moderatam ſæuitiam, permiſſam eſſe,id quod uerū non eſt ſimpliciter,quia nec moderata nec etiam minima ſæuitia principis meri permiſſa eſt in ciues ingenuos & liberos,ut ex omnibus ſuperioribus luculenter conſtat. Sed illud procederet in domino reſpectu ſeruorum.§. ſed & maior aſperitas, inſt. de his qui ſunt ſui uel ali.iur.l.in ſuis.ff.de lib.& poſth.Idemq́; in filijs ut ibi.

18 ... em ma- / tractatū / domino, / nceps ſu- / rior exi- / re poteſt / am non / quiſitus.

Quinimo † ſi dominus ſubditū enormiter & atrociter oneraret.princeps † ſuperior poſſet, talem uaſallum ex toto eximere à ſua iuriſdictione etiam tacente ipſo ſubdito & nihil petēte Ioan.Faber in.§.fi.inſt.qui ſunt ſui uel alieni iur Guido Papa ī ſuis deciſ. parlamenti Grati. deciſio. lxii. ſi quis baro.Thomas Gramma.ubi ſupra. Quinimo ipſo iure talem iuriſdictionem amittere uideretur, ut probaui de ſucc.crea.lib.iij.§.xxvi. nume.47. † & talem dominum quòd Imperator uel Papa poſſent ab ea iuriſdictione priuare, uel ipſo iure priuatum eſſe declarare, tenent Albericus in l.bene à Zenone.C.de quadri.preſcri. & Thomas Grammat. ubi ſupra in ſimili per Bal.in j.rubr.ff.dū ait ꝙ tales uaſalli oppreſſi non tenentur domino obedire, idem Bald. in c.j.§.publici latrones, de pace tenen. qui loquitur in fortioribus terminis nempe in feudo quo priuatur dominus uaſallos perperam tractans & Bal.in ca.i.qualiter dominus propri.pri.ait † quòd abutens dominio uel iuriſdictione facit ſe indignum dominari, ſequitur Iacob.de ſancto Georgio in tract. de homo mag.in quinque col.ultimis, per Franciſ. Curt.de feudis par.vj.prin.col.j. uerſi. quæro ergo.Feli.in c.cum nobis, col.iij.de preſcrip.

19 Princeps / tyrannicè / ut perpe- / ram regēs / an ipſo iu- / re delinat / eſſe priceps.

20 Principes / imperio a- / butētes an / poſſint per / Papam pri- / uari princi- / patu.

Denique Papa Imperatores etiam ac reges imperio,ditione,principatu abutētes, poteſt deponere & priuare,ut refert doctiſſimus Archiep.Tarracon.ubi ſupra pag.398.in hæc uerba, ita inquit notant.Bar.Bal.Paulus de Caſt. & communiter doctores in d.l.finali.C. de legibus. Idem Paulus de Caſt.in d.l.finali.ff.eodem titu.Bal.in l.reſcripta.C. de precibus Imperatori offeren.Ioan.de Imo.in c.dilectus.el primo col.j.de præben.Petrus de Mōte in ſua monarchia in iiij.q.in fine Martinus Lauden. in tracta. de principibus in x. & cxj. notabili, Prępoſitus Alexandri.in c.ſi Papa,col.v.xl.diſtinctione,Ioannes de Selua in d.tracta.de beneficio in iiii.parte. in viij. quæſtio. uerſi.xvj. & uerſi.xvij.& xviij.Andręas Alciatus in l.bona ciuitatis,ff.de uerborū ſignifica. & in l.inter claras,C.de ſumma Trinita. & fide catho. Cardinalis Iacobatius in d.tractatu de Concilio lib.iiij.articulo primò pag.cxxx. Reſtaurus Caſtaldus in tracta.de optimo Imperatore in lxxxj.quęſtio.& Petrus Albinianus in tractatu de Pontificia poteſtate.fol.25.

Et † patet de Samuele, qui ut ſcribitur Regum primo c.xvi. Saulem regem depoſuit: & in locum illius Dauidem regē conſtituit. 21 Hiſtoria Samuelis.

Et † patet de Innocentio primo Pontifice, & poſt Petrū xl.in ordine. qui. ut Baptiſta Fulgoſus exemplorum lib.vj.de ſeueritate refert Archadium Auguſtum & Eudoxam eius uxorem extra cōmunem fidelium gregem fecit: eo quòd Chryſoſtomo Patriarchatus ſui honore depulſo, Theophilum Alexandrinum Patriarcham ſuffecit. 22 Hiſtoria Innocētii Papæ.

Et de Leone primo & ſummo Pontifice, & quadrageſimoquinto poſt Petrum in ordine. qui (ut Mattheus Palmerius Florentinus in chronicon Euſebii tradit) Theodoſium Imperatorem depoſuit: qui ſacerdos inde effectus reliquum ſuæ uitæ tempus priuata quiete peregit. 23 Hiſtoria Leonis primi Papæ.

Et † de Zacharia ſummo Pontifice. qui ut habetur in c.alius.xv.quæſt.vj. Ildebrandium Gallorum regem, tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eò quòd tantæ poteſtati erat inutilis à regno depoſuit:& Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum ſubſtituit, omnesq́ue Francigenas à iuramento fidelitatis abſoluit. 24 Hiſtoria Zachariæ.

Et † de Gregorio ſeptimo qui(ut idē Matthæus Palmerius tradit, & Baptiſta Fulgoſius in d.lib.vj.retulit) Henricum tertium Imperio priuauit: poſt cuius priuationem Rodulphus imperatoriam maieſtatem per electionem obtinuit. 25 Hiſtoria Gregorii ſeptimi Papę.

† Et de Leone trigeſimoquinto Conſtantinopolitanorum Imperatore qui quia ſanctarum imagines à templis abradi atque auferri iuſſerat, à Gregorio ſummo Pontifice Imperio ſimul & fidelium communione priuatus, maledictus interijt. 26 Hiſtoria Papæ Leonis.

27 Hiſtoria Conſtãt.ini Papæ. † Sic & Coſtantinus Papa Philipum ab Imperio expulit; & Adriauus Deſiderium Longobardorum regem regno priuauit.

28 Hiſtoria Innocẽtii. iu. Papæ. † Sic etiam Innocẽtius tertius, Otthouem Saxoniæ ducem ac Romanorum regem depoſuit & Innocentius quartus, ut habetur in c. Ad apoſtolicæ. de re iudica. lib. vj, Federicũ Imperatorem in Lugdunenſi concilio ab imperio abdicauit; indignumq́; imperio fecit.

29 Hiſtoria Marti. iui. Papæ. † Sic Martinus quartus. Petrum Aragonũ regem depoſuit: & ſecundo genito regnum contulit.

30 Hiſtoria Bonifatii Papæ. † Sic etiam Bonifacius octauus, Luſitaniæ regi remiſſo ac negligenti (ut habetur in c. grandi, de ſupplenda negligentia præla. lib. vj.) nobilem uirum Bononienſem Comitem, illius fratrem collegam dedit. Et quòd id facere poſſit Papa tenet etiam Alphõſus Guerrerius in Speculo principum c. xxxj. nume. 17. uerſi. ideo Papa, referens quẽadmodum ſummus Pontifex Imperium à Græcis ad Romanos tranſtulerit per. c. uenerabiles, de electi.

31 Hiſtoria Papæ Alexandri. † Et ut Alexãder ſextus Pontifex maximus in Fernãdum regem Hiſpaniarum catholicum Imperium noui orbis tranſtullerit hoc eſt conceſſerit.

32 Hiſtoria Adriani papæ. Idem refert idem Guerrerius in eod. tract. c. xvj. 13, num. uerſi. ſed Papa Adrianus. Sic & Iulius ſecundus Pontifex Maximus Ioannem regem Nauarræ regno priuauit, illudq́; regi catholico Ferdinando conceſſit. Stat ergo quòd princeps qui principatu abutitur ius principatus ipſo facto amittit, ut multi diſſeruerunt quos ſupra retulimus & diximus. §. xxvj. num. 47. de ſucc. crea. Et ut alij tradiderunt ei poſſunt ciues obedientiam denegare; & poteſt per Imperatorem ſi eum recognoſcit principatu remoueri ſin minus p Papã.

33 Priceps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpectet ardua qõ. Quinimo † ſi principatu intolerabiliter abuteretur, poſſet per ipſos ciues interfici ſecũdum Sanctum Thomam ij. ſentent. diſtinct. lxiiij. quæſtio. ij. art. ij. ut eum refert & ita intelligit Thomas Grammaticus in add. fin. ad Matthæum Afflictum deciſio. Neapol. cclxv. in fine. quam doctrinam ipſemet Sãctus Thomas repetit opuſculo. xx. de regimine principum c. vj. cuius doctrinæ aliquantulum aduerſati uidetur concilium Conſtan. ſeſsione. xv. & ab illa doctrina recedere uidetur Felinus in c. cũ nobis col. iij. de præſcriptio. & Thomas Grammaticus ubi ſupra & Auguſtin. de Anchona in tract. de poteſt. eccleſiæ quæſt. liiij. art. iii. & Brixienſis in repe. in uerb. tyrannus. Quid dicendum? & ſane (ſi non longe fallor) uerus ſenſus diui Thomę in duobus locis ſupra allegatis non is eſt quem ipſi perceperũt aut collegerunt. Vnde ſunt duę ſpecies inſpiciendę, prima quando loquimur in principe illegitimo qui per tyrannidem ui & armis aut dolis principatum adeptus eſt. & is à quouis ciuium interfici poteſt, quia iure naturæ uim ui repellere licet, ut l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, ubi plene per omnes. Intellige dupliciter, primum, quando in continenti poſt ademptam tyrannidem. interfectus fuiſſet, ut ibi. deinde etiam ſi ex interuallo, quia eadem uis perdurare & ueluti in eodem uis ſtatu perſeuerare ſemper uidetur. ita ſentiunt Diuus Thomas in locis ſupra citatis & clarius doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſtit. & iure lib. v. quæſt. j. art, iii. Altera ſpecies eſt nempe quando initio legitimus erat princeps forte per ciuium electionem uel ſucceſsionem, & tunc ſi quidem quempiam ciuium tyrannicè aggrederetur ut ipſum trucidaret uel eius bona raperet, poterit ille ciuis eum occidere uim ui repelendo, cum ijs qualitatibus de quibus per Glo. & Doct. in d. l. ut uim. ita uult Dominicus ubi ſupra ex ſententia diui Thomæ in locis ſupra allegatis, ꝙ ſi is princeps in unum tyrannidem attentabat, alius uel alii ciues non poſſunt eum occidere, præter eum qui uim patiebatur. quãuis ipſa reſpublica poſſet armari ad reſiſtendum. uel adire Imperatorem ſi erat ſuperior, uel Papam, ut eos ciues tueretur; quod ſi nec id ſufficeret, tunc Deus (inquiunt) eſt orandus. ita ex mente Diui Thomæ diſtinxit Dominicus ubi ſupra contendens hunc ad modũ accipiendam eſſe ſeſsionem & definitionem concilii ſupra relatam. Quæ res alterius ſtat iudicio, eã enim ideo attigimus ne Diui Thomæ ſententia tam accerbè & rigoroſe intelligeretur, ut alii eam acceperunt, quandoquidem non deſinit eam interpretationem de qua ſupra recipere quę lenior aliquantulũ eſt,

† Huiuſmodi autem necem ideo fieri permiſſam intellige, quia ſalus publica priuatæ perſonæ ut cunque egregiæ præferenda eſt, non aliter atque ſalus totius corporis ſaluti unius membri. ita idem Sotus ubi ſupra art. ij. & art. iij. auth. res quæ. C. com. de lega. nec dubium eſt quin ſtãte principe tyrãno ſalus uniuerſorum ciuium periclitetur unde ſcriptum reliquit, 34 Publicè utile quid uideatur utq; priuato cõmodo præferatur.

Claudianus de bel. Gildon.

Inſtat terribilis uiuis, morientibus hęres.
Virginibus raptor, thalamis obſcęnus adulter
Nulla quies, oritur præda ceſſante libido.
Diuitibusque dies & nox metuenda maritis
Quiſquis uel locuples, pulchra uel coniuge notus 35 Tyrãnidis deſcriptio.
Crimine pulſatur falſo, ſi crimina deſunt

Accitus

Accitus conuiua perit, mors nulla refugit
Artificem, uarios ſuccos ſpumasque requirit
Serpentum uirides, & adhuc ignota nouercis
Gramina, ſiquis quam uultu præſentia damnet
Liberius'ue gemat, dapibus crudelis in ipſis
Emicat ad nutum ſtricti mucrone miniſter.
Fixus quiſque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula patens
Haurit, & intentos capiti circumſpicit enſes.
Splendit tartareo furialis menſa paratu,
Cæde madens, atrox gladio, ſuſpecta ueneno.
& idem Claudianus de 4 Honorij Conſul.
16 Tyrãnorũ infelicitas. *Qui terret, plus iſte timet, ſors iſta tyrannis*
Conuenit, inuidiant claris forteſque trucident.
Muniti gladijs uiuant, ſeptique uenenis
Ancipites habeant artes, trepidique minentur.

17 Historia Dyoniſii. Deniq; † Plutarchus in Apoh. dum de Dyoniſio Siculorum tyranno meminiſſet ſic ait in libro vi.

Omnibus Dyoniſio tyranno exitium imprecãtibus, una fœmina annus quotidie diluculo Deos comprecari ſolet, nt eſſet incolumis, ſibique ſuperſtes. Accita à rege mnlier rogata eſt. unde tanta in regem beneuolentia. quoniam inquit quum puella eſſem & grauẽ tyrannum haberemus, optabam mortem illius, eo interfecto deterior arcem occupauit, & huius exitium optabam. Nunc quum te habeamus ſuperioribus etiam grauiorem, uereor ne ſi tu pereas, ſuccedat etiam deterior te, eoq; caput meum pro tua ſalute deuoueo. tam facetam audaciam Dyoniſius punire erubuit.

38 Hiſtoriæ Caracalli. Et Baſſianus præfectus ſuadebat Caracallo, nt ad mitigandam inuidiam fratricidij, fratrem Getam appellaret diuum, ſit inquit diuus, dum non ſit uiuus, & fratrem in diuos retulit. neſcit pietatis iura regnandi cupiditas. ita ſcripſit Plutarchus in Apoph. in dictis Caracallæ Romanorum imperatoris ubi etiam ita ſubdit.

39 Hiſtoria Caracalli. Antonini Caracalli nouerca. quum eſſet pulcherrima. ueluti per imprudentiam corpus magna ex parte nudauit quumque dixiſſet Caracallus. Vellem ſi liceret. ſi libet inquit illa licet an neſciste imperatorem eſſe, & leges dare non accipere. ea mulieris uox Caracallum ad deteſtabile facimus pertraxit.

Trigeſimo octauo & idẽ Plutarchus lib. vi. Apoph. & Eraſmus in add. adeum referunt ſequentia de Cayo Caligula Romanorum imperatore † Antonię auiæ pro ſua authoritate monenti ut quædam ſecus ageret, Memento ait. mihi omnia in omnes licere. talia portenta tum principum titulo pertulit mũdus. quæ non commemorarem niſi nt ex his principibus prodigioſæ feritatis horror incutiatur. merito ergo Cicero ait † ſub præcepto illo non occides non comprehendi tyrannorum neces, nam lib. iii. officiorum ſic ſcripſit, Non ſe obſtrinxit ſcelere ſi quis tyrannum occidit quamnis familiarem, Idem Cicero phil. xiii. ait. quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quẽ bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ cenſeo exterminandum, & idem ſcripſit. Nulla nobis cum tyrannis ſocietas eſt, ſed ſumma potius diſtractio: neque eſt contra naturam ſpoliare eum quem honeſtum eſt necare v. Tuſcul. ſic ſcriptum reliquit.

40 Hiſtoria Caligulæ.

41 Tyrãnorũ occiſio inculpata eſt.

His tamen non obſtantibus non deſnnt qni nelint homicidium fieri nefas eſſe exceptis iis duntaxat caſibus qui lege diuina nominatim, cõprehenſi reperluntur & ita tenuit Scotus per doctiſſ. Dominicum de Soto lib. v. de iuſt. & iur. q. i. art. ii. relatus in hæc uerba.

At uero inquit hoc occurrere cuique poteſt argumentum, contra hanc aſſertionem prohibitio hæc non occides. eſt dinina eadẽq; generalis, quæ cunctos mortales nemine excepto occidere uetat: nemini autem inferiorum facultas ſuppetit diſpenſandi in lege ſuperioris: ergo nullo humano iure conſtitui poteſt ut homo quantumuis peccator occidatur, hoc argumento Scotus in 4. diſtinctio. xv. quæſt. iij. perſuaſus quatuor aſſeruit primum illud preceptum eſſe generale, nam Exodi xx. abſolutè ponitur, & Matthæ. v. ſub eadem forma refertur non occides, ſecundo ex hoc infert qnod nullum nocentinm hominem, priuata publica'ue authoritate interficere licet, niſi in caſibus neteri lege exceptis, adeo neque uerò lex humana ullum poteſt alind crimen, morte ulciſci. illud probat eodem argumento. nam cum hoc ſit præceptum diuinum, nulli poſſunt homines ſuper eo diſpenſare. tertio infert non eſſe licitum, furem interficere diurnum: ſcilicet illum, qni latenter furatur. hoc probat: quia ut patet Exodi xxi. ubi denarrantur crimina & ſcelera quæ erant capite plectenda. caſus iſte non connumeratur: quin uerò capite ſtatim xxii. exprimitur ut nocturnus fur, in flagrãti delicto captus morte opprimatur: diurnus uerò minimè. & bullam, inquit, ſuper hac exceptione nullam audiuimns. Quando demum infert, † quod neq; inter Chriſtianos, adulteram interficere fas eſt. quonium licet olim Leuitic. xx. id præcipiebatur, tamen Ioannis viii. Chriſtus idẽ præceptum reuocauit. ubi adulteram impunirã dimiſit. quare ſecundum Scotum. leges quæ cõtrarium præcipiunt non ſunt iuſtæ. hanc opinionem

42 Occiſionis uitãdæ pręceptũ egregia declaratio.

nionem ipſe Dominicus de Soto improbans.
ita ſe ramen circa argumenta diſſoluenda in-
uoluit, ut nix appareat quid ſentiat. eaq; non
minus forte cæca quam antea erant relique-
rit. quæ ramen recipiunt tres ſolutiones (& ſi
non fallor) ſatis ſuperque dilucidas. Prima
43 eſt † quòd legum quidem uerbis non tam obli
Legum uerbo aut ſcriptura non obligamur ſed mente. ganiur quàm earum mente & ſenſu l. non figu
ra literarum. ff. de act. & oblig. unde ut in re-
gula iuris eſt, ſcire leges eſt non earum uerba
tenere ſed uim ac poteſtarem, uerba enim re-
perta ſunt non quę impedirent ſed quæ indi-
carent noſtram uoluntarē, ita Cicero in Ora.
pro Cecinna facit l. Labeo, ff. de ſupellect. le-
ga. ſicque tranſgredimur proprietatem uer-
borum ſiue illa ſcripta ſint, ſiue ore prolata, ut
mentem ſenſumque loquentium, ſcribētium,
agentium ſequamur l. hęredes mei. §. cum ita,
ff. ad Trebell. l. pater Seuerinam. §. cōditionū
uerba, ff. de cond. & demon. l. ita ſtipulatus. in
magna. uer. Sabinus, uerbo ex mente & ibi no
tant Paulus Caſtren. & Iaſ. ff. de uerb. obliga.
l. quibus diebus. §. dominus, & ibi notat Bart.
Socinus. ff. de cond. & dem. l. ſtipulatio iſta §.
hi qui, & §. hæc quoq;. ff. de uerb. obliga. ubi no
44 tant ferè omnes Docto. † Sic ergo & in ſpecie
Indefinita æquipollet uniuerſali. noſtra qui priuata manu tyrannum principē
interfecerit. uel authoritare publica ranquā
princeps aut magiſtratus malefactorem occi
derit. quin contra præceptum illud diuinum
(nō occides) fecerit, dubitari non oportet in
ſpectis quidem præcepti uerbis. quæ ſunt ge-
neralia l. ſi is qui ducenta. §. utrum ff. de rebus
dubi. l. ſi quis cum totum ff. de excep. rei iud.
l. Męnio, in pr. in uerb. totus. ff. de lega. ii. l. ſi ſe
paratim l. hæc ſcriptura. ff. de cond. & dem. l.
coniunctim, ff. de lega. iii. l. unica. §. ſin uero
non omnes. C. de cadu. tollen. §. ſi eadem res,
cum. §. ſeq. inſtit. de legat.

Cæterum iſte diuinorum illius precepti uer
borum tranſgreſſor contra mentem tamen di
uinam nihil egiſſe intelligitur. nam uероſimil
limum eſt ipſummet Deum optimum maxi-
mum interrogatum an talem hominem inter
ficere liceret reſponſurum eſſe utiq; ; nam ui-
ginti tres milia hominum neci tradita fuerūt
iuſſu ipſius propter peccata eorum ut refert
idem Dominicus ubi ſupra & habetur in li-
bro Moyſi.

45 Nec † dubium eſt quin id à legislatore præ-
Veroſimilitudo uerbis præfertur. ceptum iuſſumq; uideatur quod prætermiſit
ſi ueroſimile eſt quòd interrogatus id ut fie-
ret reſponderet Glo. communiter ibi appro-
bata (per l. cum auus. ff. de cond. & demonſtr.)
in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. Iaſo. in auth.
quas actiones, C. de ſacr. eccleſi. Idem in l. de
quibus. ff. de legibus, & in l. quamuis. C. de fi-
deicom. ergo quod ille malefactor necetur le
ge diuina tam præceptum fuiſſe intelligendū
eſt quam fuit ea lege ut homo innocuus non
occideretur. Altera ſolutio eſt, quòd nullum
argumentum certius aut tutius eſt quam à cō
iunctione duarum legum l. Gallus. §. ille ca-
ſus, ibi, quaſi duobus capitibus legis commi-
ſtis, ff. de lib. & poſth. ſed ipſe Deus optimus
maximus Exodi xxiii. duxit inſontem & iuſtū
non occidens, ergo palam declarauit ut quod
nuper eod. li. c. xxii. dixerat non occides, intel
ligeretur de inſontibus hominibus non de no
centibus, quandoquidem eadem lex diuina
ita ulterius proceſſerat ſe ipſam declarando.
idque à legiſlatoribus frequētiſsimè fit ut lib.
1. de ſucc. crea. §. iiii. nu. 4. cum pl. ſeq fuſe diſ-
ſeruimus, nec tutior aut iuſtior ſolutio inue-
niri poſſet. quamuis eam Dominicus ubi ſu-
pra (nullo iure ut nobis uidetur) mordere ſtu
deat. Tertia ſolutio eſt, quod quando ius diui
num poſitiuum nihil denuo adiicit ſed id tan
tum quod iure naturali indictum erat, tunc
non tam ius nouum induxiſſe quam antiquū
ius naturale repetiiſſe uel detegiſſe uidetur,
ita elegāter Dominicus ubi ſupra: quod licet
ipſe non probet probatur tamen per tex. ele-
gantem in l. adeò §. cum quis ex aliena. ff. de
acqui rerum dominio l. hæredes palam. § i. ff.
de hære. inſtitu. l. illa inſtitutio, eod. titulo l. ſi
ita ſcripſero ff. de cond. & dem. † hinc uulgo 46
dicitur qui declarat nihil denuo agit ut. dd. Declarans nihil denuo inducit.
ll. ergo cum non occidere, præceptum eſſet iu
ris naturalis (l. ut uim, ff. de iuſt & iure, ibi, nā
cum cognationem quandam inter nos natu-
ra conſtituerit hominem homini inſidiari ne
fas eſt, ubi per omnes Doct.) & diuina lege re
petitum tantum non etiam denuo inductum
fuiſſe conſtat, & conſequenter ut iure naturæ
ad incolumitatem multorum & bonorum no
xium interficere licebat. l. omnes. C. de feriis,
cum aliis ſupra allegat. ne ut Paulus. i. ad Co-
rinth. ait modicum fermentum totam maſſam
corrumperet (hoc eſt unus malus pluribus bo-
nis noceret) ita & poſt illud ius diuinum poſi-
tiuum iuris naturalis repetitiuum aut decla-
ratiuum idem licebit: adde ſanctum Thomam
1. ii q. c. arti. viii. Ergo dum Scotus ſupra rela-
tus ait illud præceptum (non occides) eſſe ge- 47
nerale, quod negat Dominicus, Veritas eſt ge Occidere licet etiam extra caſus ueteri lege contentos.
nerale eſſe quo ad uerba, & ita ſaluetur Sco-
tus, ſed minus generale quo ad mentem & ita
ſaluetur Dominicus. Item deinde dum Sco-
tus nocentium hominum nullū occidere pri-
uata aut publica authoritate licere niſi in ca-
ſibus ueteri lege exceptis nominatim conten
dit

dit id quod Dominicus negat magis eſt ut liceat etiá in aliis in quibus Deus optimus maximus idem cõceſſurum ueroſimillimum eſt, ueroſimile autem eſt id nõ auerſaturum quoties ad bonorũ tranquilitatẽ & incolumitatẽ noxiũ perire expediret ut ſupra oſtẽdimus.

48 Furẽ diurnum an occidere liceat, ardua quæſtio, & leges contrariũ iubẽtes an ſint noxiæ.

Tertio dum Scotus contendit diurnum furem occidi nõ licere. id quod Dominicus negare uidetur. & humanæ leges in prouintiarũ pleriſq;. Sane Scoti ſententiam probo regulariter, niſi ille incorrigibilis eſſet, tunc enim admitterem Dominici ſententiá. Pœna enim debet commenſurari delicto l. Sancimus. C. de pœnis, homo antem reliquis omnibus rebus caducis prætioſior eſt. §. fina. inſt. de iure perſ. l. filiusfamilias, §. ſecundum vulgarem. ff. de lega. j. l. libertas, ubi in ſimili per Decium & Cagno. ff. de reg. iur. homo enim cum cæteris omnibus rebus dominari natus ſit, pro eis permutari eis'ue comparari non licet. nec eſt par aut æquum. Quòd ſit natus reliquis rebus dominari, patet ex Pſalmiſta, omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, Vnde Ouidius lib. 1. Metamor. ſic cecinit.

Sanctius his animal mentiſq; capatius altę
Deerat adhuc & quòd dominari in cætera poſſet
Natus homo eſt, ergo leges contrarium iubentes
ſunt noxiæ

Quòd ſi is incorrigibilis eſſet tunc iam non tam de ſolis rebus quàm de reliquorum quoque ciuium tranquilitate agi videretur. ſicq; Dominici ſentẽtia admitti poſſet. & hoc caſu procederet quod Cicero pro Milone ſcriptũ m reliquit inſidiatori & latroni non poteſt afferri iniuſta nex.

49 Adulteram occidi ſeges iubẽtes ſunt iniuſtæ.

Quartum quod firmat idem Scotus leges † iubentes adulteram occidi non eſſe iuſtas, idem probo ſed eget declaratione quam ſcripſimus in tracta. de ſucc. cre. lib. j. §. x. nu. 499. & §. vij, nu. 22. Nec miremur eas leges duriſſimas latas fuiſſe, nam id deſcẽdit ex naturali hominum ingenio. Nemo enim ut Poeta ait ſine crimine naſcitur quanuis alii in alia uitia ſint procliuiores, unde Propertius lib. ij. elegan. ad Herennium ſic cecinit

Vnicuique dedit uitium natura creato
Mi fortuna aliquid ſemper amare dedit

Sed tamen hac in re omnes homines iniqui iudices ſunt: quia unuſquiſque magiſtratus aut princeps cũ leges pœnales fert. uitia quibus ipſe deditus eſt leniora exiſtimat ac cenſet q̃ ea quibus alij homines uexantur, ſicq; illis de uitijs puniendis ſiue leges ferendę ſint mitiores fert ſiue ſententiæ ferendæ ſint mitiores profert ſententias ac condemnationes. acerbiores laturus ſiue leges ſiue ſentẽtias ſi de vitiis quibus alii homines uotantur ageretur. Vnde adoleſcens, ut Terentius ait iniquitatẽ patris ſui hac in re denotaris aiebat quàm iniqui ſunt pattes in omnes adoleſcẽtes iudices. Et ſubiungit qui nos uolunt ilico naſci ſenes. Et Horatius ait

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis
Cur in amicorum uitys tam cernis acutum

Ergo non miremur ſi legſlatorum alii acerbius quàm par erat adulteria punientes leges tullerint, alii uerò non ita, hinc eſt q & ſi Romani pœnas mortis huic rei definierint, alii tamen nullam omnino pœnam definierunt quaſi rem inculpatam uel nulla pœna & coerctione dignam, quales (teſte Ioanne Boemo lib. de Variis gentium moribus) fuerunt Perſæ & aliæ gentes ut lib. ij. de ſucc. crea. §. xv. attigimus. Et quum tanta mentium diſcordia ſit, ideò non facile ad leges nouas ferendas ueteres'ne nouandas accedendum eſt, adeo vt Tucidides ſcriptum reliquerit † melius agi cum republica quæ malis moribus conſtanter utitur, quàm cum ea quæ bonis. ſed inconſtanter, & cum in pœnis mitior pars ſit eligenda, ut in regula iuris, & leges acerbæ pænales minimè ſint ferendę, ſed tantum uel eatenus † ut peccati menſuram & fines non egrediantur, Iudice Horatio Satyra. 3. lib. 1.

50 Leges noua re malum.

51 Pœna culpæ par.

adſit (inquit)
Regula peccatis quę pęnas irroget æquas
& Claudianus in Epig. ſatisfactionis.
Me dolor incautus me lubrica duxerit ætas
Me timor impulerit, me deuius egerit ardor
Te tamen haud decuit paribus concurrere telis
& Ouidius Epiſtola 5.
Leniter ex merito quidquid patiere ferendum eſt
Quæ uenit indignè pœna dolenda uenit

52 Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.

Quum (inquam) † leges pœnales peccati metam egredi non deberent, & pœnales leges tam impiè & intolerabiliter eam metam excedentes paſim uideamus, inde edocebimur, q̃ periculoſum ſit confidere alicui aliquibus'ue facultatem legum nobis imponendarum pręſertim pœnalium. Quod periculum (ne dicam ſtultitia) ineſt in omni ditionis imperii'ne conceſsione. † Nam iuriſdictione & imperio plerunque utimur initio, ſed paulatim eo deinceps abuti non cunctamur. Iſthinc iure legitur in ſacra pagina maledictus homo qui confidit in homine. Et rurſum illud omnis homo mendax. Pulchrè Manilius lib. 2. Aſtron. canębat.

53 Imperio oẽs initio utunẽ ſed ilico abutuntur.

54 Fides ideo in terris nõ eſt quòd in cœlum euolauit.

Cum fortuna fidem quęrat uix inuenit uſquam
& Vergilius lib. 4. Aeneidos.
Nuſquam tuta fides
& Ouidius lib. 1. Metamor.

Nuſquam

Nuſquam tuta fides, non hoſpes ab hoſpite tutus

55 Fabula fidei. Et Silius Italicus lib.2.bell.pun dũ preces humani generis ad fidem referret ait

Fer cælo auxilium & feſis da ſurgere rebus

& ibidem.

Fingit fidei reſponſionem ad Herculẽ in hũc modum.

Contra cui talia virgo

Cerno equidem nec pro nihilo eſt mihi fœdera rũpi

Stat dies auſis olim tam triſtibus ultor

Sed me pollutas properantem linquere terras

Sedibus his, tectisq́; Iouis ſuccedere adegit

Fœcundum in fraudes hominum genus impia liqui

56 Fabula Cuculi. Huc alludit faceta illa fabela Cuculi, & auicularum cui percontanti cur ipſam fugerent quoniam (inquiunt) ſuſpicamur te aliquando futurum accipitrem, hanc fabellã Plutarchus apoph.lib.vj. Dyoniſio Siculorum tyranno accomodat.

57 Hipocriſis. Id † autẽ uitium Hypocritis peculiare eſt qui principio manſuetudinem lenitatẽq́; prę ſeferũt, mox acerbam rapinam immanemq́; crudelitatem exercent, falſa & mentita nomina, rebus accomodantes, nã cum ut in prouerbio eſt proxima ſint nõnulla uitia uirtutibus, facile eis eſt componere frandes honeſta nomina ſuſpectis improbisq́; rebus aptantes. de quibus ſenciebat Ouidius lib.11. Metamor. dum ait.

Naſcitur autolicus furtum ingenioſus ad omne

Qui facere aſſueuerat patriæ non degener artis

Candida de nigris & decandentibus atra

& Iuuenalis Satira 3.

Maneant qui nigrum in candida uertunt

& Seneca in Hippolyto

O uita fallax abditos ſenſus geris

Animisq́; pulchram turbidis faciem induis.

De his loquitur Cicero lib.j.offi. cuius meminit Hieronymus Cagnolus in l. fraudis, ff. de regulis iuris dum ait, aut ui aut fraude fit iniuriæ fraus quaſi uulpeculæ uis Leonis, utrunque alieniſsimũ ab homine eſt, ſed fraus odio maiore digna. Totius autẽ iuſtitiæ nulla peſtis capitalior eſt, quàm eorum qui dum maxime fallunt id agunt, ut boni uiri eſſe uideantur. Quæ omnia eo pertinent ut edoceamur hypochritarum morẽ declinare qui leges pęnales acerbiſsimas humano generi pernicioſiſsimas peccatorumq́; metam longe cruenta & luctuoſa immanitate excedentes edere ſolent: quo magis ipſi uideantur ſanctimoniæ ſectatores uitiorumq́; abſtinentes ac inimici.

CAP. NONVM.

1 *Homo liber eſt.*
2 *Seruitus quadruplex.*
3 *Seruare hebetiores an prudentioribus uideantur naturaliter.*
4 *Seruitus mala eſt, ſed maioris mala uitandi cauſa iure gentium introducta.*
5 *Bellum iuris gentium eſt, non diſpoſitiuè ſed occaſionaliter.*
6 *Dei qualis poteſtas circa animorum uarietatem contra nouiſſimos.*
7 *Bellum ius gentium non induxit ſed belligerandi occaſionem.*
8 *Bellorum calamitas.*
9 *Occaſio quid.*
10 *Seruitus uoluntaria.*
11 *Mentium humanarum uarietas.*
12 *Libertas corporis & animi non æquantur.*
13 *Libertas animorum deſcribitur.*
14 *Seruitus an cauſetur ex bello etiam iniuſto egregia quæſtio.*
15 *Bellum an utrinque iuſtum eſſe poſſit.*
16 *Bellum iniuſtum quo ad principes, non eſſe iniuſtũ quo ad milites, egregia & noua declaratio.*
17 *Bellum contractibus ſimillimum, quo ad acquiſitiones*
18 *Prodigere licitum.*
19 *Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominium etiam principibus egregia declaratio id tamen dominium eſt reuocabile.*
20 *Intellectus ad titulum. ff. pro de relicto, qui eſt omnium firmiſſimus titulus.*
21 *Seruus bello captus tutus erit ſi fugiat etiam in conſcientia, eſtq́; egregia quæſtio.*
22 *Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt.*

TRIGESIMONONO colligitur ex concluſione noſtra principali † hominem non poſſe ſeruum per legum diſpoſitionẽ fieri, quãdoquidem, ut noſtra concluſio docet, ut principũ & iurium & legum imperium fuit ad hominum utilitatem, hominibus aũt nil nocentius ſeruitute, quæ morti comparatur l. ſeruitutem, ff. de regu. iuris. Deniq; ſeruus ut homo fieri non poſſet uidebatur quia homo natura liber creatus eſt l. libertas, ff. de ſtatu hominum, & per totum titulum inſt. de iure perſonarum, & habetur Matthæi xvij. liberi ſunt filij, homoq́; à Deo optimo maximo non liber modo uerum domitor & dominator, reliquorum animantium creatus fuit, iuxta illud omnia ſubiecisti ſub pedibus eius oues & boues inſuper & pecora campi, Vnde Ouidius lib.j. Metamor. (1 Homo liber eſt.)

Sanctius his animal mentisq́; capatior alte

Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet

Natus

Natus homo eſt.

Adhuc tamen hominem ſeruum fieri poſſe conſtat, quinimò ut non paucis noſtrorū placuit † in quadruplici differētia ſeruitus hominum reperitur, Aliā enim deſcēdit à iure diuino, Alia a iure naturali, Alia à iure gentiū, ultima à iure ciuili. A iure diuino quaſi ſuper naturaliter homines ſerui pęnæ efficiūtur per peccatū, ut in c. ita quorundā, de iudęis Bart. Veronenſ. rubr. j. de ſerui. perſonali. Hieronymus Cagnolus in l. qđ attinet, nu. 3. ff. de reg. iur. Alphōſus Guerrerius in theſauro Chriſt. relig. c. xli. Aquenſ. in l. manumiſsiones, ff. de iuſt. & iure col. ij. c. cum redemptor. xij. q. ij. & huic ſeruitutis ſpeciei adnumerāda eſt ſeruitus p ebrietatē contingens c. ſexto die xxxv. diſt. tunc enim quaſi ſerui pęnæ homines efficiuntur, Vnde Horatius recte ait.

2 Seruit' quadruplex.

Seruiet ęthernum qui paruo neſciet uti

& Statius lib. 2. ſyluarum

Nos uilis turba caducis deſeruire bonis.

& Claudianus de iiij. Honorij conſulatu opportune ait

Tu licet externos late dommere per indos

Te medus te mollis arabs te ſeres adorent

Si metuis ſi praua cupis ſi duceris ira

Seruitij patiere iugum.

& Boetius metro. 2. lib. 4.

Hinc enim libido uerſat

Auidis corda uenenis

Hinc flagellat ira mentem

Fluctus turbida tollens

Mæror aut captos fatigat

Aut ſpes lubrica torquet

Ergo cum caput tot unum

Cernas ferre tyrannos

Non facit quod optat ipſe

Dominos ferre cathenas

Dominus preſſus iniquis.

3 Seruire hebetiores an prudentioribus uidentur naturaliter.

Altera † ſeruitutis ſpecies eſt, quę à iure naturali deſcendit. nam ut reliqua animalia bruta hominibus (propterea q mente pręcellūt) natura ſeruiunt, iuxta illud etiam Ouidij

Longa dies docuit homini parere leones

& idem Ouidius

Tempore ruricola taurus fit patiens aratri

Sic ipſorum hominum quidā hebetiores quaſi natura ſeruiunt prudentioribus à quibus reguntur, quaſi in remunerationem accepti beneficij ita Ariſtoteles Polit. j. & doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſt. & iure lib. iiij. q. ij. art. ij. & meminit Alphonſus Guerrerius ubi ſupra & etiam Hieronymus Cagnolus in d. l. quod attinet. Etenim qui ab alio beneficium accepit illius debitor fit ab antidora. l. ſi pignore, in prin. ff. de furtis, ibi, & beneficij debitorem ſibi acquirere, debitor autem uulgo dicitur ſeruum eſſe cr editoris, quia ei obligatus eſt, obligatio autem uinculum eſt, in pri. inſt. de obliga. quæ omnia impropria nec bene apta ſunt cum ea obligatio minimè conſtringat inuitum l. i. ff. de donat. in prin inſt. eod. tit. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit ff. de pet. hære. ibi dum re ſua. & l. in re mandata. C. māda. quanuis negare non poſsimus quin natura qualis qualis ea obligatio ſit & conſideretur, unde Terentius.

Sed iſthæc commemoratio quaſi exprobratio eſt

Immemoris beneficij.

& Plautus in Perſa.

Etenim nihil amas cum ingratum amas.

& Iuuenalis. 11. Satyra.

Ingratos ante omnia pone ſodales.

& Auſonius in Epigram.

Ingrato homine terra nil peius creauit.

Sed cum ſeruitus conſtringat inuitos, hæcque ſeruitutis ſpecies inuitos non teneat, quia beneficium non confertur in inuitum l. inuito, ff. de reg iuris, non poteſt uideri propria ſeruitus, ſed ſanè imò omnes ætate minores id beneficium accipere compelluntur, ut per omnes leges de minorum ætate loquentibus, idemqs in nonnullis ex maioribus quales ſunt furioſi, prodigi, & mente capti, per totū titulum. ff. & C. de cura. furioſi, uel prodigi, idemque in reliquis minus induſtrioſis l. Titio centum, in princ. ff. de coud. & dem. Denique cum huiuſmodi ſeruitus ipſi ſeruienti utilis ſit, ſeruitus autem propria, ſeruientibus nō noxia modo uerum nocentiſsima adeo ſit, ut morti comparetur l. ſeruitutem ff. de reg. iur. Apparet ſuperiorem ſeruitutis ſpeciem propriam non eſſe cum damnum nō inferat, ſed potius utilitatem afferat eis qui eo modo ſeruire dicuntur.

Eſt ergo † tertia ſeruitutis ſpecies, quæ à iure gentium deſcendit, quę & ſi iuri naturæ quo omnes liberi naſcebamur contraria ſit, l. manumiſsiones, ff de iuſt. & iure. §. ius autē gentium, inſt. de iure nat. ſicque noxia ſit ut proximè attigimus per d. l. ſeruitutem, tamen maioris mali uitandi gratia ab omnibus gentibus admiſſa fuit, olim enim antequam ea ſeruitutis imago admiſſa eſſet, uictores uictos trucidare ſolebant. cum ipſorum emolumentum nullum uiderent & periculum eſſet eos ſaluos, liberos, incolumeſq; fore, harum ergo triſtiſsimarum immaniumque cędium uitandarum cauſa, remedij loco ſeruitus permiſſa fuit. quia ſic uictores captiuos uendere nec occidere cæperunt d. l. libertas, & per totum inſt. de iure perſonarum cum ibi not. unde non ſolum licitum ſed etiam pijſsimum 4 Seruitus mala ē, ſed maioris mali uitādi cā iure gentiū introducta

mum mortalibusque utiliſsimum inuentum fuiſſe doctiſsimus Dominicus de Soto loco iam relato atteſtatur & iſtud fuit de iure gentium d.l.manumiſsiones l. ex hoc iure.ff.de iuſtit.& iure, ex quo iure (Andræas ab Exea lib. pact ad princ.inquit) cœpit eſſe in uſu meum & tuum. Iud Gomeſius in ptincip. tit.inſtitu.

5 Bellum iuris gētium eſt, non diſpoſitiuè ſed occaſionaliter.

de action.col. xvi.poſt medium † & ſic dominia diſtincta propter illud. quodcunque calcauerit pes tuus, tuum erit.& inde bella inuēta ſunt, non diſpoſitiuè, ut quidam arbitrati fuerunt, ſed cauſatiuè & occaſionaliter: quia ius gentiū non ſtatuit bella, ſed ex quo diſtincta fuerunt domina rerum, inſurrexerūt etiā bella, ut declarar Portius iu §.ius autem ciuile, colum.ii. inſtit. de iure nat. geut & ciuili. dicens quòd ſi meum & tuum de medio tollerentur, homines muudi quietè uiuerent & ante eum hoc dixit Seneca in libro. de moribus quietiſsimam inquit uitam agerent homines, ſi hæc prouomina tollereutur meum ſcilicet & tuum, hęc ille. & Plato, ut refert Plutarchus in lib.de præceptis connubialibus, in xx.præcepto fœlicem dicit eſſe ciuitatem, iu qua meum non meum qui dicant non audiuntur. dominium euim ex quodam faſtu & libidine dominandi ortum habuit, ut oſtendit Chaſſaneus in prima conſideratione v.partis ſui cathalogi gloriæ muudi. & diuerſitas animorū

6 Dei qualis poteſtas circa animorum uarietatem contra nouiſsimos.

induxit bella, Ideo † ſicut Deus de poteſtate ordinatia non poſſet tollere hanc diuerſitatē animorum: ita de poteſtate ordinaria nō poſſet facere pacem in mundo ita Gemin.poſt alios per eum relatos in c. ad apoſtolicę.§.ſed licet.col. ii.in fi. de re iudic. in vi.quod dictū non laudo, attamen Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſt.lxvi. artic. ii.ponit tres rationes. quate diſtinctio dominiorum fuerit neceſſaria ad humanam uitam, Socin. in l. i. in princ.ff. de acquir.poſſeſsio.& dictum Geminiani ſupra proxime relati ſequitur Andræas ab Exea lib. pactorum in princ. ſed etiam de poteſtate ordiuaria Deus poſſet animorum diuerſitatem à morralibus remouere (ut nobis uidetur) nam quod fides catholica tenet Deum eſſe omnipotentem id ad poteſtatē ordinariam (iudice me) referendum eſt, & ita intelligo illud Vergilij.

Iupiter omnipotens precibus ſi flecteris ullis.

& rurſus idem Vergilius 4. Aeneid.

Iupiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras.

7 Bellum ius gentiū non induxit ſed belligerandi occaſionem.

Denique quòd ius gentium bella occaſionaliter tantum non etiam diſpoſitiuè prodiderit, ſed mera cupiditas aut libido illaque infauſta pronomina meum & tuum patet, nam Lucanus lib.iii.bellorum ciuilium ſic cecinit.

Sed pars uiliſſima rerum
Certamen mouiſtis opes.

Idem Lucanus lib.1.bel.Ciuil.

Hinc uſura uorax, auidumq; in fœnore tempus
Et concuſſa fides, & multis utile bellum.

& Tibullus eleg.10.lib.1

Quis † fuit horrendos primus qui protulit enſes. 8 Bellorū calamitas.
Quam ferus, & uerè ferreus ille fuit
Tunc cedes hominum generi, tunc prælia nata
Tunc breuior diræ mortis aperta uia eſt
At nihil ille miſer meruit, nos ad mala noſtra
Vertimus, in ſæuas quod dedit ille feras.
Diuitis hoc uitium eſt auri, nec bella fuerunt
Faginus ſtabat cum Cyphus ante dapes.
Non arces, non uallus erat, ſomnumque petebat
Securus uarias dux gregis inter oues

Lucanus lib.7.bel.ciui.

Impulit amentes, aurique cupidine cæcos
Ire ſuper gladios, ſuperque cadauera patrum
Et cæſos calcare duces.

Facit l.unica.in princi.C.de cad.toll.ibi ut quod belli calamitas. † occaſio autem quid ſit duximus de ſucc.crea.lib.iii ad finem. 9 Occaſio quid.

10 Seruit⁹ uolontaria.

Quarta ſpecies ſeruitutis deſcendit à iure ciuili, quo iure permiſſum eſt homini libero ætatis liberę uendere ſe ſe l. ſi quis filio exheredato, §. irritum, ff. de iniuſto rupto teſtā. § fin.inſt.de iure perſo. & iſta quoq; licita eſt ut per Dominicum ubi ſupra & legitur Exodi xxi.ſi emeris hebræum ſex annis ſeruiet tibi in ſeptimo autem egredietur liber.

Huic ſpeciei annumerare licet illam de qua in l.ii.C.de patribus qui filios ſuos diſtrax.& in l.in ſuis.ff de lib.& poſth. Facit.§. Item nobis, inſt. per quas perſ. nob. acq. Illud autem tam mirabile eſt ut monſtro ſimile nobis uideatur & docet † quanta ſit humanarum ſententiarum mentiumque diſcordia & uarietas etiam in legis latoribus, qui habita cæterorum hominum collatioue aut comparatione. ſummæ prudentiæ præditi fuerunt, & tamen introduxerunt hominem aunis xxv, minorē uel minimum prędium alienare non poſſe, etiam cum authoritatē curatoris, niſi iudicis decretum adeſſet, ut per totos titulos. C. de prædi.minorum.& ff.de rebus eorum, & tamē ſe ipſum ſuamque libertatem alienare poſſe permiſſerunt etiam ſine curatotis cōſilio aut authoritate.& etiam ſi minor eſſet annis.xxv. dum modo annum uigeſimum expleſſet d.§. fin.inſt.de iure perſ. Denique cum nemo eam legem ſibi dicere poſsit à qua non liceat ei recedere l.ſi quis in principio teſtamenti, ff.de leg.iii.l.ſi mihi & tibi. §.fi.de lega.i.l.iiii.ff.de admi.leg.c.cum Marthæ, de celebra, miſſarū, † nitantur noſtri, quonammodo qui uendidit

11 Menciū humanarum uarietas.

12 Libertas corporis & animi non æquatur.

dit ſe ſe nequeat ab ea uolũrate recedere. cuius rei illa egregia ratio eſt, uel quod illud procedat in ultimis uoluntatibus non ſic in contractibus: ut dd.ll.iuncta l. ſicut ab initio. C.de act. & oblig.l. ſi maior. C. de repudian. hære.c.quod ſemel, de reg.iuris lib.vi.ſuntque aliæ multæ differentiæ inter contractus & ultimas uoluntates, ut plene per Iaſ. in l. quæ de legato.ff. de lega.i. uel (quod elegantius eſt) animum & uoluntatem ſuam homo ſeruam facere non poteſt, corpus uero ſuum ſeruum facere poteſt, ut diximus de ſucce. crea.lib.i.§. i.numer.39. unde eleganter Ouidius lib. iii. elega.ait.

13 Libertas animorũ deſcribitur.

Dure uir impoſito tenerę cuſtode puellę
Nil agis, ingenio quæq; tuenda ſuo eſt.
Siqua metu dempto caſta eſt, ea deniq; caſta eſt.
Quæ, quia non liceat, non facit illa facit.
Vt iam ſeruaris bene corpus, adultera mens eſt.
Nec cuſtodiri, ni uellit, ulla poteſt.
Nec mentem ſeruare poteſt, licet omnia claudas
Omnibus excluſis intus adulter erit.

Hinc eſt quod ſeruus obligationis naturalis capax actiuè & paſsiuè eſſe non deſinit l.ſi id quod.ff.de con.indeb.l.frater à fratre, ner. naturalem.eo.titu. & utrobiq; per Iaſ. & alia multa quę notauimus li.i.controuer.freq.§.i.

14 Seruit⁹ an cadeſet ex bello etiã iniuſto ſegregia.qõ.

Verum † quia inter has ſeruitutum ſpecies illa quæ ex captiuitate deſcendit non ſolum frequentior uerum frequentiſsima eſt, per q; orbem uniuerſum uagauit d. l. manumiſsiones, cum ſimi. ſupra allegatis & in auth.quibus mod.natu.efficia.legitimi in princ.& auth.quib.mo.na.eff.ſui in princ.l.naturalem.§. fin.ff. de acqui. rerum domi. inſt.de iure perſo.§. ſeruitus, ideo utiliſsimum ſcire quando ea captiuitas iuſtam pariat ſeruitutem, id quod tum demum contigit cum bellum iuſtũ fuit, non aliter, hæc eſt communis & receptiſſima opinio noſtrorum in d. l. manumiſsiones, ut plenè per Fortunium ibi, per Paulum Caſtren.num.10. in repet.& per Iaſ. num.23. in d.l.ex hoc iure, per Dominicum de Soto.d. lib.iiii. de iuſt. & iure. q. ii. art.ii. Andręas ab Exea ubi ſupra Alphonſus Guerrerius ubi ſupra c.xli.in ſuo ſpeculo principum, quam concluſionem ſuſpectam periculoſam ac pernicioſam eſſe uel ex eo apparet quòd uniuerſum per orbem contrarium ſeruatur quodq; par eademq; ratio uiget in bello iuſto quæ in bello iniuſto, quodq; & tertio iura noſtra generaliter loquuntur hanc differentiam minimè inducentes, ſi enim ſeruitus permiſſa fuit iure gentium uſuq; earum. non quòd iniqua & dura non eſſet, ſed ut duriora immitioraq; mala uitarentur, nempe neces, trucidatio dilaniatioq; cruenta triſtis luctuoſaq; captiuorum quid intereſt utrum ex bello iuſto an ex iniuſto hoſtes uicti capiantur, quo ad hoc ut ſerui fiant capientium, uel non fiant, quando quidem ſi ex iniuſto bello capti, ſerui non fierent capientium ueroſimiliter ab eis trucidarentur. cum aliter periculum eſſet eos ſaluos incolumesque relinquere, nec eorum domi retentorum emolumentum ullum eſſet.

Iuſtificatur hæc concluſio † quia bellum utraque eſt parte licitum inuenire uix poſsibile eſt. nam ſi altera pars iuſtam bellandi cauſam habebat, quin altera pars aduerſa iniuſtam cauſam foueret poſsibile non eſt, aut raro eſt, ut per Paulum Caſtren.& Iaſ.ubi ſupra. ergo ex nullo unquam bello captiui omnes fierent ſerui capientium, id quod generalitati noſtrarum legum pluſquam dilucidè aduerſaretur ergo quo ad forum contentioſum ſententia noſtra (iudice me) tenenda eſt, dummodo bellum authoritate publica fiat habentis ius bellum indicendi (Adde an bellum utrinque iuſtum eſſe poſsit Dominicum de Soto libr.v.de iuſt. & iure.quęſt.i.artic.vii.) Confirmatur ex noſtra princ.op.quæ docet omne tã legum quam principum imperium eſſe ad proficiendum non ad nocendum. noxium autem eſſet ſi capti etiam in bello iniuſto ſerui capientium eſſe deſinerent, ut probaui ergo &c Retenta tamen receptiore opinione eorum qui generaliter uolunt † captos in bello iniuſto ſeruos non fieri, ea ſaltem moderanda eſt, ut procedat ſolum quo ad principem qui iniuſtum bellum indixerit ut is in captiuis ius ſeruitutis non aſſequatur, non ſic in militibus eius imperio & ditioni ſubiectis, qui non habeant malam fidem, nam ſi bellum hodie inter Regem potentiſsimum Hiſpaniarũ & Regem Gallorum fortè ardeſceret cauſa aut occaſione regni Neapolitani, aut ducatus Mediolani, ſuperque iuribus horum ſtatuum militibus iſthæc diſputare aut inquirere nõ datur nec licet. ſed tantum principum ſuorum iuſſa capeſſere fas eſt, exiſtimareque debent bellum publicè indictum non iniuria indictum fuiſſe, † & ut in contractibus & ſi unusquiſq; ſtudeat ſuam conditionem meliorem facere l.ſi uoluntate. C. de reſcin.uend. tamen uel cogitat uel cogitare debet fieri poſſe ut illinc plus damni quam emolumenti referat, & ſub hac demum conditione ſorte & periculo ac fortuna ad contrahendum acceſſiſſe uidetur. ut ibi & in ſimili in l.qui iure militari. ff. de mil. teſt. Idemque in aleæ luſu, & in emente iactum retis, & ſimilia. ita & qui milites ad bellum uel ad prælium accedũt & cõ

15 Bellum an utrinq; iuſtũ eſſe poſſit.

16 Bellũ iniuſtũ quo ad principes nõ eſſe, iniuſtum quo ad milites, egregia, & noua declaratio.

17 Bellũ contractibus ſimillimum, quo ad acquiſitiones.

grediuntur huius animi eſſe intelliguntur. ut
poſsint animam, corpus, arma, equos, reliqua
que bona perdere, aut uulnera accipere, uel
ex diuerſo hoſtes occidere, uulnerare, prædã-
que referre, ſeruorum, equorum, armorum, &
aliarum rerum, & ſub hac ſorte & fortuna in-
certitudine & periculo ſeſe huic rei commit-
tunt, ut ſic quidquid euenerit ſibi ſuæque ſpon
taneæ uoluntati imputandum ſit: quia damnũ
quod quis ſua culpa aut ſpontanea uoluntate
ſenſerit id ſibi non alij debet imputari e dam
num, de reg. iur. lib vi. l. iam dubitari, ff de hæ
re. inſtitu. ibi, iam non ut uoluntarij ſed ſua
ſponte l. ſi filius qui patri, uerbo non ſponte,
ubi notat in ſimili Barth. Socinus. ff. de uulga
ri & pugilla. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria, ubi
multa per Iaſ. ff. qui ſatis dare cogan. Ergo ut
poteſt quis ſui libertatem amittere ſua ſpon-
te, ſiue contrahendo d §. fin. inſt. de iure perſ.
& ſupra diximus, ſiue delinquendo, ſeque ſer-
uum pœnæ faciendo, d. §. irritum, tradit Ca-
gnolus in l. ſeruitutem, ff. de reg. iur. Socinus
in l. cognatis, ff. de rebus dubijs, ita quoq; ac-
cedendo ad tale bellum uel prælium ſiue con
trahere ſiue delinquere uideatur, ſponte ſua
poteſt & libertatem & bona amittere, hisque
18 Prodigere licitum.
tacitum conſenſum præbuiſſe uidetur, † no-
ſtra enim poſſumus etiam prodigere iiſque
abuti l. ſed & ſi lege. §. conſuluit, ibi, dum ſe re
ſua abuti putant, ff. de pet. hære. l. i. §. & magis.
in uerb. prodegit, ff. ſi quid in fraudem patro.
& l. in re mandata. C. manda. l. i. §. i. ff. quæ in
frau. creditorũ l. non uſque ff. ſi quis à paren.
ergo cum iſta mutua militantium uel acqui-
ſitio uel amiſsio procedat ex conſenſu ipſo-
rũ iuræ naturæ rata & firma eſſe debet: quia ni
hil tam naturale quam uoluntatem domini
rem ſuam in alium tacitè uel expreſsè trãsfer
re uolentis ratam eſſe. §. uenditæ, & §. per tra-
ditionem, inſt. de rerum diui. l. i. ff. de pact. c.
i. eod. titu. in decret. l. i. ff. de conſt. pecu. Iam
ergo dubitari non oportet quin regulariter
milites belligerantes ex alterutra parte lege-
timè uel amittant ſua uel capiant & acqui-
rant quæ hoſtium ſunt, & in eo tantum quę-
ſtio manebit an idem ſit in principibus bel-
lum indicentibus. & idem quoq; erit ex parte
illius qui iuſtam cauſam belligerandi habe-
bat ſed in habente cauſam iniuſtam non ita
expeditum, at adhuc idem quo ad captiuos
ne aliter eos trucidet, id quod maius malum
eſſet ut ſupra attigimus, ſed reliqua omnia
quæ cęperit forte etiam in foro contentioſo
reſtituere tenebitur, quinimo forte etiam eo
rũ dominiũ acquiſiſſe legitimè nõ uidebitur.
Quid dicendum? & ſane inſpecta generali-
tate legum & iurium hac de re loquentium tu
tius eſt tenere † ut bellum publicè indictum
19 Bellũ iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominium. etiã principib⁹ egregia declaratio id tamẽ dominium eſt reuocabile.
fuerit, licet minus iuſtè à principe quodam,
adhuc dominium ſibi iure gentium quæſierit,
non ſolum captiuorum ſed etiam reliquarum
rerum quos quasue ex tali bello cœperit, per
leges ſupra allegatas: & quia dominium cœ-
pit ex poſſeſsione naturali l. j. ubi per Doct. ff.
de acqui. poſſeſsio. in prin. ibi, dominiumque
ex naturali poſſeſsione cœpiſſe. neq; ad rem
pertinet quod modus acquirendi fuerit uio-
lentus & iniuſtus. nam & ſimiliter uim paſſus
perdit ius poſſeſsionis ſuę, idque ius transfer-
tur in eum qui uim intulerat l. clam poſside-
re. §. qui ad nundinas, ff. de acqui. poſ. ubi per
omnes, & huiuſmodi acquiſitionis iniuſtitia
non eo pertinet ut deſinat acquiſitum tranſla
tumque uideri ius, ſiue proprietatis ſiue poſ-
ſeſsionis, ſed eo pertinet ut ſic perperam ac-
quiſitum plenè reſtitui debeat cum fructibus
& acceſsionibus & omni indemnitate iure
tam ciuili quam naturali prohibente alterum
lædere l. iuſtitia. ff. de iuſtitia. & iure. §. iu-
ris præcepta, inſtit. eod. titu. l. ut uim. ff. de
iuſtit. & iure l. nam hoc, ff. de cond. inde. d. l.
iure naturæ, ff. de regulis iuris. Nec pu-
tauerit quiſquã talem dominii acquiſitio-
nem nihil priori domino nocere non ma-
gis quàm ſi à ſe dominium non abſceſſiſſet, cũ
ex integro ſit ei res ſua reſtituenda, nam imo
ei nocere poteſt. quid enim ſi is uictor tales
captiuos aut res raptas uenderet, donauerit,
legauerit, dotis nomine aut inſtitutionis titu
lo dederit, certè in omnibus his ſpeciebus &
ſimilibus dominium trãſtulit in accipientẽ,
quãuis qui amiſerit ad æſtimationem rerum
ſuarum agere contra uiolentum belligerato-
rem non prohibeatur. Sed eo in lite ſupera-
to, dicet quis etiam à tertio poſſeſſore domi-
nium auocabitur, quia reſoluto iure datoris
licet tranſtulerit dominium, reſoluitur quo-
que ius acceptoris l. ij. §. ex his, ff. de uerb. obl.
ubi per omnes l. fin. §. ſin autem ſub conditio
ne. C. com. de lega. Reſpondeam dari adhuc
caſus in quibus tale dominium recuperari ne
20 Intellectus ad titulum ff. pro derelicto, qui ẽ. omniũ breuiſsimus titulus.
queat de iure, † quale eſſet ſi ille uictor prædã
captam habuit pro derelicto, relictamq; alius
occupauerit, per quod eius dominium iure
tam gentium quàm ciuili quæſiuit per totum
ff. pro derelicto l. iij. & l. naturalem, ff. de acq.
rerum dominio. §. feræ, inſt de rerum diuiſi.
ergo cum is dominium à manu & conceſsio-
ne illius non quæſierit, ſequitur quod etiam ſi il-
le cõdemnatus ſit nihil oberit huic tertio qui
iure ſuo acquiſiuit, facit l. ſi id quod. ff. pro de
relicto. Quod obtinet quo ad res inanima-
tas

tas uel animam irrationalem habentes, non quo ad hominem captum, qui ſui iuris fieret ſimul ac pro derelicto haberetur d.l.iij.d.l.naturalem d.§.ferę, quòd ſi alienatus eſſet, cogita quonam modo cõtra nouum dominum uel etiam contra priorem agere poſſet, cum pro nihilo reputetur l.quod attinet.ff.de reg. iur. † de facto uerò ſi fugere poſſet priſtinam libertatẽ reciperet ſimul ac ad ſuos reuerteretur inquam priſtinam laxitatem ſeſe eriperet d.l. naturalem d.l.iij.§.fin.d.§.ferę, expræſsins in §.item ea quæ ab hoſtibus, inſt.de rerum diui. Id quod nihil allegans tentat titubans tamen doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra q̃uis cõtrarium & male tenuerit Glo. cum qua tranſeunt nimis oſcitanter doctores ibi, in c. ius gentium j.diſtinct. quã etiam ſequitur Alphõſus Guerrerius in Speculo princip.c.xlvij. nu.5.per c.ſi quis ſeruum, xvij.q.iiij. qui tex. nil facit, quia ſolum ait nõ licere ſeruum alienum ad fugam perſuadere; id quod cautum erat per l. ſi quis ſeruo alieno perſuaſerit.C. de furtis, per totum.ff. de ſeruo corrup. unde Dominicus de Soto ubi ſupra ait illũ tex. poſſe intelligi in ſeruo facto de iure ciuili per ſui uenditionem, ſed quia ea reſtrictio uiolenta eſt, uerius eſt illum tex. generaliter in omni ſeruo intelligendum eſſe, ut qui ei fugam perſuaſerit teneatur & puniatur quãuis ſi ipſe fugerit iure ſuo feciſſe uideatur ſiquidẽ captus in bello fuerat liberq; manebit, nec in foro animæ mortaliter quinimo nec uenialiter peccaſſe uidebitur. etiam ſi in bello iuſto captus fuerit. quãuis nullo colore aut iure contrariũ teneat Glo.ubi ſupra & d.Guerrerius, contra quos ſunt iura aperta in d.§.itẽ ea quæ ab hoſtibus cum ſimilibus ſupra allegatis. nam talis ſeruus quadrupedibus & ſimilibus aut etiam feris captis exequatur ut tradit Hierony.Cagnol. ff. de regu.iuris in l. ſeruus reipublicæ, num.1.per tex.in l.ij.ff.ad legem Aquili. unde leges quas ſupra allegaui loquentes in fera capta, quæ cum primum euaſerit à manibus noſtris libera fit rectiſsimè etiam ad ſeruos. (ideſt ad captiuos in bello etiam iuſto) aptantur, ut cum primum à manibus capientis euaſerint ſui iuris fiant, nec peccare mortaliter aut uenialiter uideantur, non magis quàm ipſa fera quę capta quum eſſet aufugit, euaſit, euolauit.

22 Dominiũ reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt.

Neque ad rem pertinet † quòd id quod noſtrum eſt ſine facto noſtro à nobis auelli non debeat l.id quod noſtrum.ff.de regulis iuris, nam illud procedit quando irreuocabiliter id noſtrum eſſet, ſecus ſi reuocabiliter, nã dominium reuocabile à nobis ſine facto noſtro auelli poteſt, textum habes & exemplum in l. in bello, §.ſi quis ſeruum, ff.de captiuis. Simile exemplum in l.fin.§.ſin autem ſub conditione.C.com.de lega. Simile exemplum in l.j.ff. de condi.cau.da Simile exemplum in l.ſi tibi homo.§.cum ſeruum.ff. de lega.j. Alia multa exempla in l. uideamus ij.ff. de uſuris. Aliud exemplum in tit.ff. de in diem addict. Aliud exemplum in tit.ff. de lege comiſſ. Sed dubiũ non eſt quin dominium hominis in bello etiã iuſto capti à lege concedatur reuocabiliter tantum, non etiam incommutabiliter ut.ll.ſupra allegatis ergo &c. dixi in ſimili lib.iij. controuerſiarum frequen.c.lxx.

CAP. DECIMVM.

1 *Seruus dominum fugere in conſcientia non poteſt ſecundum nouiſſimos, nos contra.*
2 *Bello iniuſto capta capientium fiunt contra nouiſſimos.*
3 *Seruus delicto effectus fugere poteſt tutus in conſcientia.*
4 *Homines bebetiores uenari ut feras nõ licet, cum Soto contra Ariſtotelem.*
5 *Ingenium labeſcit calamitatibus.*
6 *Bellum inducit nequitia.*
7 *Bellorum mala.*
8 *Hiſtoria Antigoni.*
9 *Alexandri Magni & ſimilium Belligerandi occaſio & color notatur.*
10 *Indorum bellum.*
11 *Indorum regiones an Bello infeſtare liceat.*
12 *Seruire cæteris mortalibus hominum nulli à domino deo creati.*
13 *Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus egregia quæſtio.*
14 *Seruus an reipublicæ cauſa abeſſe poſſit.*
15 *Seruus pœna an teſtari poſſit.*
16 *Seruus an naturaliter & quo iure obligetur.*
17 *Intellectus l.in perſonam.ff.de reg.iur.*
18 *Ius gentium primæuum appellatur natura uel naturale ius.*
19 *Obligatio naturalis unica eſt.*
20 *Obligationi naturali quare nõ aſsiſtat lex ciuilis.*
21 *Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio licet ratio in lege nõ eſſet expreſſa cõtra Galiaulã.*
22 *Obligationi naturali an lex aſſiſtere deſinat egregia declaratio.*

1 Seruus dominum fugere in conſcientia nõ poteſt ſecũdum nouiſſimos contra.

HActenvs de ſeruo per captiuitatem effecto, nam † is qui uendidit ſeſe, aut qui domo noſtra ſeruus ex ancilla noſtra natus eſſet, ſine dubio à nobis fugere abſque peccato morta-

 linon

ij non poſſet, & ita poteſt, defendi ſententia Glo.d.c.iuris gentium, ut & in ſpecie tenuit Dominicus de Soto ubi ſupra, & adde l, nihil intereſt.ff.de capti. id quod in eo qui ſe uendidit æquum eſt, ſed in nato ex ancilla capta forte ſecus eſſet argum.l.ſi quis ita hæres inſtitutus,ff.de acqui.hære. ibi,ſunt enim appenditiæ præcedentis inſtitutionis,

2 Bello iniuſto capta capientiū fiūt contra nouiſsimos.

† Quadrageſimo apparet ex ſuperioribus uerā non eſſe opinio;Dominici de Soto ubi ſupra & Alphonſi Guerr. in d.c.xlvij.Iaſ. nume. 23.& Paul.Caſtrenſ.num.10.in d.l. ex hoc iure, dum contendunt ex bello non iuſto capta capientium non fieri quinimo q̃ ſerui fiāt eſt humano generi utilius ſicq; ſerui fiunt.

3 Seruus delicto effect' fugere pōt ſ tuta in cōſcientia.

Quadrageſimoprimo † illud autē dubium eſt an ſi capiatur ille qui ad hoſtes arma portabat is ſeruus fiat? & an ſi fiat poſsit ſine peccato mortali fugere?& quòd is ſeruus fiat capientis tenent Ioannes Andræ. in c. ita quorundam, de iudæis per.l.ii.C.quibus ad liber.procl.nō liceat, ubi etiā ſcilicet in d.c.ita quorundam, ſequitur Panormi. ad finem & Ludouicus Romanus ſingular.cccccclxxxiii, nullus qui ex ſuo, & Nicolaus Pignol.in add. ad eum. Quod autem is fugere neque at uix mihi perſuadere poſſum: quia odia reſtringi oportet c.odia, de reg. iur.l. cum quidam ff.de liberis & poſth.unde in re dubia non eſt cur talem ſeruum interpretatiuum deſinat cōparari ſeruo per captiuitatem effecto potius quàm ei qui fit per ſui uenditionem, ergo magis eſt ut ſine peccato mortali fugere queat.

4 Hoies hebetiores uenari ut feras non licet,cum Soto contra Ariſtotelē.

Quadrageſimoſecundo illud denique controuerſum ſæpe fuit † an ut feras & bruta uenari, ita fas ſit eam gentem aut eos homines capere, & contra eos belligerare, qui ad parendum nati uidentur, eo quòd hebetioris ingenij ſint, quod Ariſtoteles admiſsit lib.j. Politi.c.iii.quem & rectè doctiſsimus Dominicus de Soto d.arti.ii. q.ii.lib.iiii. de iuſt. & iure reprehendit. nam ſi ut plenè ſupra oſtendimus omnes æquè liberi nati ſumus. & ſummus ille rerum opifex ac parens Deus nos oēs creauit, quid peccauerunt qui altiorem aut accutiorem mentem arripere non potuerūt quàm qua à Deo optimo maximo donati ac præditi fuerunt, ipſe enim fecit nos non ipſi nos, ergo huiuſmodi hebetioribus magis miſerendum eſſet quàm iraſcendum, magiſq; cōſulendum & ſubueniendum quàm perſequendum, † Nec dubium eſt quin ſtolida ingenia hominum ſtolidæq; mentes aduerſis calamitoſiſq; rebus miſerijs ærumnis ſtolidiores fiāt, teſte Ouidio canente de Sappho

5 Ingeniū ſ hebeſcit calamitatibus.

Nunc uellem facunda forem dolor artibus obſtat

Ingeniumq; meis ſubſtitit omne malis

& Horatius Satyra.8 lib.2.

Ingenium res

Aduerſæ nudare ſolent celare ſecundæ

& ut Vergilius ſcite & pie lib.11.Aeneid.cecinit

Nulla ſalus bello pacem te poſcimus omnes

Ergo qui dū agreſtes homines incultiſq; moribus uitam degentes meliores ad mores reducere ſtudet beneficiumq; conferre eis, id belligerando efficere non properet quum de bello ſic cecinerit.

Horatius lib.Epodon.

Quoquo ſceleſti ruitis.aut cur dextris

Aptantur enſes conditi. 6 Bellum inducit nequitia.

Parum ne campis atque Neptuno ſuper

Fuſum eſt latini ſanguinis.

Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus

Vnquam,niſi in diſpar feris

Furor ne cæcus, an rapit uis acrior

An culpa.reſponſum datæ.

Iacent,& ora pallor albus inficit

Menteſq; perculſæ ſtupent.

Tibullus eleg.10.lib.1.

Quis fuit horrendos primus qui protulit enſes

Quam ferus,& uere ferreus ille fuit 7 Bellorum mala.

Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,

Tunc breuior diræ mortis aperta uia eſt.

Vergil.lib.1.Georg.

Quippe ubi fas uerſum, atq; nefas.tot bella per orbē.

Tam multæ ſcelerum facies,non ullus aratro

Dignus honos:ſqualent ab ductis arua colonis

Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Vergil.12.lib.Aeneid.

Nulla ſalus bello,pacem te poſcimus omnes.

8 Hiſtoria Antigoni.

His aptiſsima eſt reſpōſio † regis Antigoni Macedonum ducis cui adſtipulantur Plutarchus & Eraſmus in annot. ad eū lib.4.Apoph. Antigonus ergo ſophiſtę cuidam librum de iuſtitia conſcriptum porrigenti: deſipis (inquit) qui quū me videas alienas urbes armis uexantem tamen apud me de iuſtitia deſeris. Senſit ſane illos qui bellum inferunt nec poſſe nec uelle tueri iuſtitiæ leges, † Idq; plerūque ditionis gloriæue ampliandæ libidine fieri quamuis honeſtioris cauſę prætextu, quale eſſet in ſpecie noſtra ſi (cum Ariſtotele magiſtro & hac in re Alexandri magni aſſentatore parum diſsimulato) uellemus dicere, eū principem qui alienis regionibus bellū inferret, id earum gentium & incolarum ob utilitatē facere quo magis in poſterum cultiorem uitam agerent. O mitis humana & pia charitas quæ naturalis inter homines cognationis iura (de qua in l.ut uim.ff.de iuſt.& iure) uiolare non pudet ſed properat, ac præcipiti manu ueſana & rabida, omni genere cladiū tormentorum

9 Alexandri Magni & ſimilium belligerādi occaſio & color notat.

tortum, internetionum, incendiorum innumera hominum milia quaſi fulminibus ad umbras crebi adigere feſtinat, urbes incendere populari campos, uirgines uiolare, ſenes, pueros, fœmineũq; genus trucidare, & iſthęc omnia & alia longe peiora magisq; nefanda & deteſtanda non pudet appellare beneficium, de tali ergo principe dicere poſſemus cum Terentio.

Erras tui animi ſi me eſſe ignarum putas.

Aut cum Ouidio.

Vetus frequensq; uia eſt ſub amici fallere nomen

Et cum Cicerone lib. j. offi. totius iuſtitiæ nulla eſt capitalior peſtis q̃ eorũ qui tunc dũ maximè fallunt id agunt ut boni viri videantur.

Ex ſuperioribus. 43. apparet non iure eas regiones ab Alexandro Magno ſubactas fuiſſe quę uulgo notæ ſunt, licet illuſtria ac memorabilia illa facinora dominandi libidine reuera perpetrata eo prætextu honeſtare uoluerit, quòd eas gentes ad cultiorem uitã ac mores mitiores reducere ſtuduerit, easq; à ritu & more ferarum declinare coegerit, nam is uiuendi modus aureæ ætati ab antiquis & nouis tam non ſolum decantatæ & laudatæ ſed etiam lamentatæ fortè ſimilior & proximior erat quàm ille quem ipſe edocuit intruſsitq;.

10 [Indorũ bel...]

Apparet † etiã quid reſpõdendum ſit quo ad bellum quod Indorum gentibus & regionibus ſereniſsimus Luſitanię Rex inferre ſolet de quo per Dominicum de Soto in ſuo libello de ratione promulgandi Euangelium.

11 [In]dorũ re[gi]ones an [be]llo infe[r]are liceat.

Noui † autem orbis infideles ac incolæ an ſi potentiſsimo domino noſtro Hiſpaniarum Regi ſeruire parati non ſint poſsint iuſte debellari tradit Alphonſus Guerrerius in Speculo principum c. xxxi. nu. 5. cuius ſententiam nec probo nec improbo, quia non uacat inueſtigare aut ſcribere.

12 [S]eruire ca[et]eris mor[t]alibus hominũ nul[l]ũ domino Deo creati

Dum autem diximus † quoſdam hominum natura ad ſeruiendum natos uideri, quales ſunt qui hebetioris ingenii ſunt vt uoluit Ariſtote. lib. i. Polit. & Soto, de iuſt. & iure lib. iiij. q. ij. art. ij. idem tenuit Guerrerius in Spec. prin. c. xxxi. ad fi. & Aegidius Romanus. iij. par. lib. ij. de regimi. prin. c. xiij. & c. xiiii. Sed ueritas (mihi credite) mera eſt iſtorum doctrinam meram eſſe tyrannidem boni conſilij & amicitiæ tegmine intruſam in certam humani generis internetionem ac miſeriam, ut enim tyrannidem, rapinam, uiolentiam, liberius exercere liceat mentitis nominibus eã honeſtare ſtudent doctrinam appellantes ipſis patientibus ac uexatis ſalubrem, quo à ueritate remotius aut riſu & ludibrio magis dignum nihil unquam fuit auditum aut relatũ, ut præſenſit Dominicus de Soto ubi ſupra, et idem in ſuo libello de ratione promulg. euãg. doctrinæ tamen Ariſtot. ſupra relatæ aliquantulum adſtipulatur ſanctus Thomas lib. iiii. de regi. prin. c. xi. pro nobis tex. clarus in l. quod attinet. ff. de reg. iur.

13 Seruorũ ſtatus quo iure fuerit annichilatus egregia qõ.

Illud autem dubium eſt, † an quò caſu bellum inferre fas eſt iuſteq;? inde procedunt captiuitates ac ſeruitutes an captiuorum ſicq; ſeruorum ſtatus ſit iure tantum ciuili annihilatus (ut ita loquar) an uero iure gentium, an forte utroque iure tam ciuili quàm gentium: & utroque iure tam ciuili quàm gentium ſecundario id contigiſſe authores ſunt Accurſius Bar. & Iaſ. in l. id quod. ff. de cond. in deb. Hieroni. Cagnolus in l. quod attinet, nu. ii. & in l. in perſonam. ff. de reg. iur. Idem in rubr. ff. de orig. iuris, Glo. in d. l. quod attinet, allegat Cagnolus ad idem in d. l. quod attinet, Aquenſem in l. i. ff. de origine iuris & Cardin. Alexandrin. in c. ius gentium, diſtin. i. col. i. qui non id palam dicunt ſed tantum iure gentium ſecundario captiuitates & ſic ſeruitutes fuiſſe introductas, quod uerisſimum eſſe patet ex d. l. manumiſsiones, & ex. §. ius autẽ ciuile, &. §. ius gentium, inſt. de iure natu. ut Fuſius docemur ſupra cap. præc. Sed non bene ſequitur Seruitus introducta fuit iure gentium ſecundario. ergo ſeruorum ſtatus eo iure annihilatus fuit ex toto, aut quod æquo modo & menſura æquis paribusque numeris in omnibus orbis regionibus uel in iis quæ moribus & legibus reguntur annihilatus eſſet, huiuſcemodi enim particula & indiuiduorum nullus potuit eſſe tam diligens inquiſitor aut indagator ut particeps eſſet aut idoneam notitiam haberet, Romani enim iure conſulti quanuis habuiſſent notitiam ut per omnes ferè aut pleraſque regiones tunc notas, quæ legibus aut moribus regebãtur captiui fierent ſerui capientium, tamen an ex toto an uero ex parte tantum & qua ex parte ſeruorum ſtatus annihilatus in quaque prouincia eſſet ueroſimiliter nouiſſe non potuerunt, ſed quia in ſua republica ſeruorum ſtatum ex toto annihilatum fuiſſe quo ad ea quæ iuris ciuilis erant ſciebant, ideò ſcripſerunt iure ciuili non etiam naturali eorum ſtatum fuiſſe annihilatum ut adnotauit & recte Fortunius in d. l. manumiſsiones, aliis non ita forte appoſitis & opportunis uſus ratiõibus,

14 Seruus an reipublicæ cauſa abeſſe poſsit.

† ſeruus ergo rei publicæ cauſa in alijs regionibus forte abeſſe poterit publicæ rei agendæ cauſa, qui tamen iure ciuili Romanorum non poteſt l. ſeruus reipublicæ, ff. de reg. iuris.

15 Seruus pœnæ an teſtari poſsit.

† Sic & iure ciuili Romanorum ſeruus pęnæ teſtari minimè poterat

tetat

tetat l.ſi quis filio exhæredato.§.irritum.ff.de iniuſto rup.& tamen hodie poteſt ut ibi not. per Doct.& plene per Cagno.in l.ſeruitutem. ff.de reg.iur. Socin. in l. ſi cognatis, ff.de reb. dub. niſi cum eſt damnatus ad mortem naturalem,ut ipſi aiunt, & diximus de ſucc.prog. lib.i.titu.qui teſta.fa.poſſ.ſed & iure ciuili noſtro Hiſpanorum ſeruus pœnę etiā ſi ad mortem naturalem damnatus ſit teſtari non prohibetur per l. Taurinam.ſic ergo leges ciuiles captiuitates & ſeruitutes inde naſcentes iuris gentium eſſe intellexerunt quo ad originem,non autem quo ad effectus ad quos pertinet hęc inueſtigatio de ſtatus annihilatione non ad originem.

15

16 Seruus an naturaliter & quo iure obligetur.

Quadrageſimo quarto † hinc apparet ut intelligendus ſit tex.in l.in perſonam, ff.de reg. iuris qui ait in perſonam ſeruilem nulla cadit obligatio,ſi nulla ergo nec ciuilis nec etiam naturalis, cuius cōtrarium in naturali obligatione probat † tex.in §.i.inſt. de fideiuſ. & in l. quod attinet. ff. de reg. iuris, dum ait quo ad ius naturale omnes homines æque liberos eſſe,ad idem l.ſerui.ff. de actio.& oblig. l.naturaliter.ff.de cond. ind.l.ſi id quod eod. tit.l.frater à fratre, uerſ.naturalem,eod.tit.l. interdum,eo.tit.& Bar.& Iaſ.in d.l.ſi id quod & idem Bar.& Iaſ.col.fin.in d.l.interdum,Philippus Decius & Hiero.Cagnolus in d.l.in perſonam, Idem Cagnolus in d.l. quod attinet, ſentiunt naturaliter nō obligari ſeruum quo ad ius gentium ,ſecūdarium quo manu regia obligationes naturales (ut ipſi ſentiunt) exequi & effectum aſſequi cœperunt, obligari tamen naturaliter quo ad ius gentium primæuum quod ius rectè appellatur naturale: quia ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit c.ius naturale. i. diſt. §. ſingulorum iuncto §. per traditionem,inſt de rerum diuiſi. Cagnolus in d.l.quod attinet illa quæ obligatio naturalis non iure gentium ſecundario ſed tantū iure gentium primæuo approbata,ex toto (ut ipſi ſentiunt) inutilis erit.cum iſto iure gentium ſecundario ſeruorum ſtatus annihilatus fuerit & obligationes naturales iuris gentium primæui nullum omnino effectum haberent contra inuitum,ſed tātum ipſe obligatus poſſet placita explere ſi uellet,aliter minimè ullo iure aut ullo rege uel magiſtratu compellente.quum eo tempore nec reges eſſent nec magiſtratus,ſicq; id ius naturale primæuū (quod attinet ad has obligationes naturales) nihil aliud erat quam quidam naturalis inſtinctus et ratio non datiua ſed natiua. ſuadens honeſta diſſuadens contraria. id quod præter ipſos ſentit etiā Andræas ab Exea lib pact.ad prin.

17 Intellectus l. in perſonam. ff. de reg. iur.

Decius in l.iura ſanguinis. ff.de reg.iuris, † & id ius naturale Cicero naturam appellauit, qui in cato.mai.ait natura dux optima & iii. Tuſcula.ait ſunt enim ingeniis noſtris ſemina innata uirtutum. & lib. i. de nat.deorum omnes natura duce uehimur. & i. offi. ait naturā ducem ſi ſequamur nunquam aberrabimus. Habes ergo primum eſſe ius gentium primæuum quod ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit, & ſecundarium quod poſtea eſſe cœpit deinde quòd ius gentium primæuum quod ad homines attinet nihil aliud eſt quam ipſa natura hominum aut inſtinctus quidam natiuus,ratioque naturalis ſuadens honeſta diſſuadens contraria.Tertio quòd id quod ex iſto iure deſcendit nullo cogēte imperio ſed ſpontanea uoluntate ad effectum perducebatur in primordio mundi.ſicque id ius naturale primæuum & natiuum nullam inducebat uim aut compulſionem. Quarto quòd ius gentium ſecundarium inducebat compulſionem per manum regiam l.ii.ad princ.ff.de origine iuris quæ omnia uerisſima ſunt.Quinto habes quòd ſeruorum ſtatus fuit iure gentium ſecundario annihilatus id quod ſupra improbauimus Sexto quòd obligationum naturalium alia deſcendit ex iure gentium primæuo eaq; in inuitum non exequitur.alia uerò deſcendit ex iure gentium ſecūdario, quæ etiam in inuitos alicuius momenti eſſe ſolet, † ſed certè longè aptius & commodius erit dicere unicam eſſe obligationem naturalē quę ex conſenſu noſtro oritur d.§.per traditionē l.i.ff de pact.l.i.ff.de cōſt.pec.d.l naturaliter, cum ſimil. hæc autem & ſi iure gētium primęuo ad effectum non perduceretur, quia eo tēpore & iure nondum erant principes, magiſtratus,aut iudices, tamen ſucceſsiuis temporibus quibus iudices principesque eſſe cœperunt licet nondum leges ſcriptæ eſſent ad effectum illo iure gentium ducebatur etiam, in inuitos.Hodie uero idem ubi ius ciuile peculiare non eſt,nō ſic apud nos qui habemus ius ciuile quod à iure gentium hac in parte aliquantulum diſceſsit.dum & ſi nonnullos effectus obligationi naturali reliquit. actionem tamen ei ademit uel non conceſsit l. conuentionum l.iuris gentium,in prin.& in §. igitur nuda ff.de pact.& attigimus de ſuc. cre. lib.i. §.i.num.35.

18 Ius gentiū primæuum appellatur natura uel naturale ius.

19 Obligatio naturalis unica eſt.

Quæ † autem ſit ratio quare lex ciuilis noluit aſsiſtere obligationi naturali, quæ reſultat ex pacto nudo? dic quòd iſtud eſt ea ratione,quia multi ut ſe oſtendant liberales & gratos,indeliberatè & aliter non requiſiti multa promittunt,ut inquit Conradus inter.conſilia

20 Obligatio naturali quare non aſsiſtat lex ciuilis.

lia Frederi. de Senis, in reſpõſione conſ. clxix. domino Conrado. ubi dicit quòd in ſolis uerbis ſunt communiter homines largiſsimi promiſſores, ſuasq́; uires ſæpius excedentes. & in quit Ricardus de Mediauilla in iiii. ſenten. di ſtin. xxxviii. artic, iii. quæſt. iii. quòd multi etiã ex deliberatione aliqua bona dicunt ſe factu ros. qui hoc non dicerent ſi per hoc crederent ſe eſſe obligatos ad id faciendum tanquam neceſſarium ad ſalutem: facit tex. in c. cum neniſſent, extra de inſtit. per quem tex. ſolent cõiter dicere ſcribẽtes quod ſi ego di co tibi, uis mihi dare talem rem. & tu reſpondeas. non ſolum iſtam rem ſed quæcunq; habeo: ex iſtis uerbis generalibus non naſcitur obligatio. Refert & ſequitur Franc. de Curte iunior in l. ea quæ commendandi. ff. de contrah. empt. ideo ius ciuile non putauit æquum eſſe quòd quis aſtringatur huiuſmodi promiſſionibus. nam ut inquit Plato in Alcibiade. ii. tutum non eſt quæ offeruntur temerè accepta re uel optare. & iſtam rationem conſiderauit Bar. in l. i. §. ſi quis ſimpliciter. ante ſi. uer. præterea probemus. ff. de uerb. obli. Salic. in l. legem in v. col. C. eod. Paul. de Caſt. in rub. ff. de uerb. oblig. in iiii. quęſt. ubi etiam Socin. col. vii. uerſic. ulterius quæritur. & Bal. Nouel. etiã col. vii. uerſ. ideo enim, Andræas ab Exea ubi ſupra cuius formalia uerba ſunt quæ retulimus, & hanc rationem probant duo iura de quibus nullus ipſorum meminit nẽpe l. diuus

21 Ratione legis ceſſante, ceſſat ei' diſpoſitio licet ratio in lege nõ eſſet expreſſa cõtra Galiaulam.

ff. de mil. teſt. & §. planè, inſt. eod. tit. Secundũ quæ uidetur quòd ſi quis pacto nudo deliberatè promitteret teneretur efficaciter, quia tũc ceſſaret præcedens ratio argumen. l. adigere, §. quanuis. ff. de iure patro. l. cum pater. §. dulciſsimis. ff. de leg. ii. ſed Lancelotus Galiaula per Exeam relatus reſpondet non ceſſare legem generalem quanuis eius ratio ceſſet quã do ea ratio non fuit expreſſa in lege, id quòd uerum non eſt, ſi ea ratio ſubintelligeretur etiã tacitè ut tradunt Paulus Caſtrẽſis & Iaſ. in l. quanuis. C. de fideicõ. poſt Glo. ibi Exea autẽ hac in re ait Doctores hactenus inuſitaſſe, ſeq́ue planius reſpondere quòd lex ciuilis hac in re circa dandam uel non dandam actionẽ nihil diſpoſuit, ſed tantum actionem dare omiſit; quod ſi rectè inſpexeris nihil eſt. nam id eſt de quo diſputatur, quare lex ciuilis actionem non conceſſerit pactioni nudę, quãdoquidem nihil tam fidei & rationi humanæ congruit quam eam ſeruare, unde renuentes & perfidos ad eius obſeruationem debuiſſet compellere.

22 Obligationi naturali

Dic ergo nouiſsimè tria fuiſſe tempora, primum à primordio mundi quando nec erant principes nec iudices aut magiſtratus, nec leges ſcriptę; alterum quo eſſe cœperunt principes nondum tamen erant leges ſcriptæ; ultimum quo & leges ſcriptæ uel etiam mores & conſuetudines regionum particulares eſſe cœperunt, primo tempore uigebat ſolum ius narure quod gentium primæuum appellamus, quodque omni compulſione (ut iam attigimus) carebat, ſicq́ue eo tempore pacta nuda non exequebantur ullo iure in inuitum quia nõ erat ullus cuius imperio id fieret, parum enim profuerat eſſe ius cum deeſſent magiſtratus qui illud ad effectum perducerent l. ij. ff. de ori. iu. Secundo tempore quo uigebat ius gẽtium erantq́; principes qui illud ad effectum perducerent d. l. ij. ea pacta regis imperio ad effectum perducebantur. cum quod id ſemper fuit etatq́; æquum, tũ etiam quòd eo tempore æquius erat quàm à primordio mundi. quia ut patet ad ſenſum humanũ commertium eſſe non poteſt ubi fides conuentionum non ſeruatur. Vnde eam iuratam uiolare capitale crimen erat apud Aegiptios teſte Ioanne Boemo lib. j. c. v. de moribus uar. gen. eo quòd ea fidei uiolatio humanum commertium diſsiparet, ſicq́; quum quo tempore ius gentium uigere cępit populi & principes eſſe cępiſſent & frequentiſsima cõmertia eorum (quæ antea non ita frequentata erant cũ homines diſperſi & ferè more ferarum uitam agerent) par erat ut tunc ea fidei obſeruatio arctius commendaretur ad effectumq́; perduceretur ſicq́; manu regia id fieret. Verum quia ſæpe iactationis cauſa uel loquendi libidine aut leuitatis loci'ue cauſa promiſsiones & uerba iactantur ut iam oſtendimus & præterea probatur in l. non ſolum. ff. de act. & obligat. iuncta lege an inutilis. ff. de accepti. ideo ius ciuile quod tertio tempore eſſe cępit illum rigorem temperauit. mediamq́; uiam elegit, hominum conuentiones interdum exequendo; interdum executionem prætermittendo. Perducit enim ad effectũ eas con uentiones quæ frequentiores ſunt & ſic ad uitam ſocialem & politicam magis neceſſariæ (quales ſunt emptionum, uenditionum, locationum, conductionum, ſocietatum, mandati, cõmodati, depoſiti, pignoris & ſimilia quæ enumerantur in l. iuris gentium, in prin. ff. de pact. in prin. inſt. de oblig. ex conſ.) reliquas uerò conuentiones non ita frequentes & neceſſarias ad effectum contra inuitos nõ exequitur iure actionis, quãuis etiam eas ex toto inermes non reliquerit quandoquidem eis conceſsit ius excipiendi. §. præterea, inſt. de excep. d. l. iuris gẽtium. §. igitur nuda. Iuſ- ſitq́;

an lex aſsiſtere deſinat egregia declaratio.

ſitq; ut naturalis obligatio quæ ex illis naſci-
tur prodeſſet ad nouationem l.j.ff. de nouat.
& ad delegationé.§.præterea . inſt. quib. mo.
toll.ob.& ad fideiuſsionem.§.i. inſt. de fidei.
cum ſimi.haberetq; alios effectus à iure ciui-
li ſibi accomodatos de quibus p Glo. & Doct.
in d.§.præterea, inſt. de excep. Sed genera-
le etiam cõuentiones tam legitimæ (quas no
minatas appellamus) quàm reliquæ quibuſdã
in caſibus uoluit effectu actionis carere uelu-
ti ſi promitterent minores ætate aut prodigi
poſt bonorum interdictionem, aut mulieres
ex cauſa fideiuſsionis, aut filii familias ex cau
ſa mutui, aut furioſi, aut ſerui. ut per totum
ff.&.C.ad Velleia.per totum titulum.ff.&.C.
ad Maced.per omnes titulos.ff &.C. de mino
ri.per totum titulum.ff.&.C. de cura. furi.l.is
cui bonis, ff. de uerb.oblig.d.l. quod attinet,
d.l. in perſonam, cum ſimi. Quum ergo in-
terdum conuentionem,ſeruare æquum ſit, in-
terdum etiam non ſit. conſultiſsimè ius ciui-
le neq; ſemper conuentionibus actionem de-
negauit, ut erat primæuo tempore, neque
ſemper ad effectum eas perduxit ut erat ſe-
quenti tempore quo uiguit ius gentium ſe-
cũdarium. ſed diſtinxit inter perſonas & cau-
ſas; inter perſonas ut ſoli prudentiores & gra
ues arctarentur, inter cauſas ut nec illi arcta
rentur niſi promitterent ex cauſis frequentio
ribus, & ſic magis neceſſariis ad ſocialem &
politicam hominum uitam, quo caſu quia res
non tam ad manus in promptuq; ſunt paratæ
quàm uerba, conſultiſsimum fuit ex ſola uer
bali conuentione quem obligari, quo faci-
lius expeditisq; negotia fierent, in reliquis ue
rò conuentionibus non ita frequentibus & ne
ceſſariis ſola conuentione nõ obligari quan-
diu res integra eſſet ut in omnibus contracti-
bus inominatis. ſed tunc demum cum res in-
tegra eſſe deſijſſet, ne uariatione permiſſa al-
ter ex contrahentibus læderetur, l. naturalis
ff.de præſ.uerb.l.iij.l.qui pecuniam ff.de cõd.
ca.da.per totum.C.eod. tit. Ergo ſi promiſi
tibi centũ ut cunque ſolenniter etiam per ſti
pulationé ſi nõ expreſsi qua ex cauſa promit-
tebam liberabor l.ii.§.circa.ff.de doli excep.
quia promittendi cauſa eſſe potuit ex iis
quas lex legitimas & nominatas eſſe uoluit,
quibusq; effectum & actionem accommoda-
uit, potuitq; ex diuerſo eſſe ex ijs quas ut ſic
legitimas non adoptauit, ſicq; in hac re du-
bia ſuccumbit actor c.cum partium iura, de
reg.iur.lib.vj.l.j.l.actor.C. de prob.l. qui accu-
ſare.C.de edendo.§.commodum, inſt. de in-
terd. Sicq; interim qui uerba tantum acce-
pit uerbis ut contentus ſit par eſt.

Ergo (ut tandem è diuerticulo ad uiam re-
deamus) cum ſeruus promittit ciuiliter non
obligatur, quia eo iure ciuili eſt eius ſtatus
annichilatus d.l. quod attinet, comparaturq;
iumentis l.ii.ff.de noxali.act.l.ii.ff. ad leg. A-
qui. Sed obligatur naturaliter l.naturaliter l.
ſi id quòd l.interdum.ff.de cõd.ind. cum alijs
ſupra all.quia quo ad ius naturale reliquis ho
minibus par eſt d.l.qđ attinet. ſed talis obli-
gatio naturalis paſsiua caret effectibus quos
legem ciuilẽ naturalibus obligationibus con-
donaſſe ſupra diximus ita procedit l.ſed ſi ſer
ui.ff.de fidei.ratio, quia eo iure ſeruus nihil
eſt, non magis quàm iumentum. Sed quo ad
reliquas regiones in quibus ius ciuile noſtrũ
non ſeruaretur quæſtio facti erit.

Adde ſuperioribus (ut clariora redantur)
quòd lex ciuilis non eſt neque eſſe poteſt cer
ta utrum promiſſor deliberato ſeſe obligandi
animo promiſerit, an forte ioci, ludibrij, ia-
ctationis, oſtentationis'ue aut nugandi cau-
ſa, priore enim caſu iuſtum eſſet actionẽ po-
liceri poſteriore autem non utique, in re du-
bia tutius & humanius eſt promiſſorem abſol
uere quàm condemnare l. abſentem. in prin.
ff.de pœnis c. cum partium de regu. iur.lib.vj.
l. fauorabiliores, ff. eod. tit. l. Arrianus.ff.de
actio.& obliga. ideo hominum promiſsiones
regulariter non exequitur, fallit in conuen-
tionibus frequentioribus & ſic ad commer-
tium & hominum uitam ſocialem & popula-
rem magis neceſſarijs, quales ſunt ex conuen
tiones quas nominatas appellamus (vt dixi)
Ratio eſt, quia ſi non exequerentur humana
uita & popularis ſocietas non poſſet commo
dè agi aut ſubſiſtere. Sicq; reliquæ conuen-
tiones innominatæ utpotè minus frequẽtes,
ſicq; minus neceſſariæ remanent ſub regula,
quia per hoc humana ſocietas & commertia
non tam impediuntur. Ergo lex ciuilis oẽm
obligationem naturalem quæ ex cõſenſu cu-
iuſlibet conuentionis ſiue nominatæ ſiue in-
nominatę oriretur libentiſsimè exequeretur,
ſi certo ſciret deliberatè promiſsũ fuiſſe, ſicq;
obligationem naturalem ortam fuiſſe. uerum
quia utrũque incertum eſt ideo actionem in
re dubia nõ pollicetur regulariter. Ergo nõ
commode dicitur obligationem naturalem
à lege ciuili non exequi, ſed obligationem na
turalem à lege ciuili non præſumi per inter-
uentum conuentionibus niſi ea conuentio ſit
noĩata, intellige nõ præſumi quo ad dandam
actionẽ præſumi tamẽ quo ad dãdã exceptio
nẽ & quo ad alios effectus ſupra relatos, qui le
nioris damni & momenti legi uiſsi fuerunt, &
eſt reliquis longe elegãtior & planior expõ.

CAP. VNDECIMVM.

1 *Homicidium ſui ſacere quare homini non licet, ratio improbata nouiſs.*
2 *Deus dedit omne quod habemus.*
3 *Prodigere noſtra ſas eſt.*
4 *Seruus domini ſalutem ſuę præponere debet.*
5 *Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur.*
6 *Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.*
7 *Honoris ſui homo an ſit dominus.*
8 *Honor uitę æquatur.*
9 *Honor reliquis rebus præcioſior.*
10 *Honoris defendendi cauſa licet alterum occidere.*
11 *Honor amiſsus an reparari poſsit.*
12 *Hiſtoria Coriolani.*
13 *Hiſtoria Labieni.*
14 *Nobilis aggreſſus non tenetur fugere.*
15 *Honoris cauſa licet inire duellum.*
16 *Hiſtoria Ambroſii.*
17 *Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium uel demeritorium.*
18 *Honor uirtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium, uel medium.*
19 *Hiſtoria Lucreciæ Romanæ.*
20 *Hiſtoria Caroli Quinti Imperatoris.*
21 *Hiſtoria uaria.*
22 *Hiſtoria Marij.*
23 *Hiſtoria Cæſaris.*
24 *Nobilitatis priuilegia à nobis poſsunt ſeparari.*
25 *Hidalguię priuilegia à nobis poſsunt ſeparari.*
26 *Vitam pro amico periculo exponere licet iure ſori & poli.*
27 *Virtutis opus nõ iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quidquid diuus Aug. & Sotus interpretentur.*
28 *Hiſtoria Scæuolæ.*
29 *Hiſtoria Piladis. & Oreſtis.*
30 *Hiſtoria uxorum Indarum.*
31 *Vitam pro patria periculo exponere licet & decet.*
32 *Hiſtoriæ Pompeij.*
33 *Vitam pro parentibus exponere licet & decet.*
34 *Vox populi uox Dei aut natura eſt.*
35 *Duelli definitio improbata.*
36 *Duelli uera definitio.*
37 *Hiſtoria Regis Sanctij & ciuium Zamorenſium.*
38 *Fabula Amadigij.*
39 *Hiſtoria trium Romanorum & totidem albanorum.*

QVADRAGESIMOQVINTO colligitur iura diſponere nõ potuiſſe ut homo poſsit honorẽ ſuum aut uitã prodigere, nam ut principum ita & legũ imperium ad noſtrã utilitatẽ eſt, nobis aũt nihil pernicioſius quàm honorẽ aut uitam prodigere, ergo id nõ licere ex noſtra opinione prin. fit conſequens. Ergo † homo an uitæ ſuæ dominus ſit dubiũ eſt, & quid quo ad famam & honorem? & quòd uitæ dominus non ſit, tenet doctiſsimus Dominicus de Soto lib. iiij. q. ij. art. iij. de iuſt. & iure quia uita (inqt) à ſummo Deo nobis data eſt, iuxta illud ipſe enim fecit nos nõ ipſi nos, unde eius iniuſſu eam abijcere non licet, quæ ratio nulla eſt tum quòd res alienas quas attingere nefas eſt, per totum. C. de reb. ali. & in præcepto decalogi, poſſumus tamẽ eas nobis datas à domino ſuo abijcere & prodigere l. ſed & ſi lege §. conſuluit, ff. de pet. hęre. ibi dum re ſua ſe abuiti putant, cum ſimi. infra allegandis, tum etiam † ꝙ reliquas etiam res quas habemus à ſummo Deo accepiſſe uideamur iuxta illud omnia ſubieciſti ſnb pedibus eius oues & boues inſuper & pecora campi, nnde Poeta ait.

1 Homicidiũ ſui facere quare homini nõ licet ratio improbata nouiſs.

2 Deus dedit omnequod habemus.

Omnia cum dono ſint tibi conceſſa Deorum
Si quod habes non uis dic mihi quid accipies.

Et † tamen conſtat iſthæc omnia bona terrena nos poſſe abijcere d. §. conſulnit l. j. & magis uerbo prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni l. non uſque. ff. ſi quis à paren. fue. manu. l. quia antem, in prin. & §. i. ff. quę in fraudem creditorum. Adhuc tamen ipſius cõcluſio uera eſt iuxta illud Sapientię. xvj. tu es domine qui uitæ & mortis habes poteſtatẽ, ergo non alius. Ad idem Deutero. xxij. ego occidam & uiuere faciam ergo non alius, & Cicero lib. j. Tuſcul. Vetat dominans ille in nobis Deus. iniuſſu hinc nos ſuo demigrare quum uero cauſam iuſtam Deus ipſe dederit, ne illa medius fidius uir ſapiens lętus ex his tenebris in lucẽ illam exceſſerit, nec tamen illa uincula carceris ruperit, leges enim netant: ſed tanquam à magiſtratu, ant ab aliqua poteſtate legitima, ſic à Deo euocatus atq; emiſſus exierit Idem Cicer. in ſomno Scipionis, tibi & pijs omnibus eſt animus cuſtodia corporis retinendus, nec iniuſſu eius ęquo ille eſt nobis datus, ex hominum nita migrandum eſt, ne munus aſsignatum à Deo defugiſſe nideamur, Idem Cice. in Cato. mai. non eſt iniuſſu Imperatoris. ideſt Dei de pręſidio & ſtatione uitę decedẽdũ, & rurſus in ſomno Scip. niſi Deus iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, ad cęlũ aditus patere nõ pôt. Et Sillins Italicus lib. iiii. ſic cecinit

3 Prodigere noſtra fas eſt.

L *Cœdumq;*

Cædiumq; feros auertite ritus
& Ouidius lib 3.Artis,
Vacuas cædis habete manus

Nec dubium eſt quin ob charitatem & iuſtitiam homicidium prohibeatur:& cõtra eã charitatem im̃iauius peccaſſe uideatur qui ſeipſum quàm qui alium interficeret, quũ charitas bene ordinata à ſeipſo incipere debeat l.præſes,C.de ſeruit. & aqua, unde Terentius ait, Natura hominum ita comparatum eſt, ut omnes ſibi melius eſſe malline quàm alteri, Vnde Cicero in ora.in Vat.ait, Nemo eſt tã demens tamq; parũ de ſe cogitans, qui alienam uitam magis quàm ſuam diligat, & turſus.iij.offic.Sibi ut quiſque mallit quod ad uitæ uſum pertinet quàm alteri conceſſum eſt non repugnante natura. Quinimo ut ipſe in Philip.ij.ait qui multorum ſe cuſtodem profitentur eum ſapientes ſui primũ capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. † Vnde & ſi ſeuerior lex iuſſerit ſeruum uitam pro domino ita exponere ut domino pereunte nollit uitam ſibi adſeruari l.j.§.hoc autem,ff.ad Syllani.per rationem peculiarem de qua ibi, & quia ſerui tam parui fiunt ut iumentis æquentur l.ij.ff.de noxal.act.l.ii.ff.ad legem Aquiliam, tamẽ nullus alius ad id tenetur † etiã ſi ſit uaſallus qui à domino feudum acceperit, ut tradit Fernandus Loazes conſi.pro March. de Velez dubitatione j.pagina clxxiiij.ſubijciẽs ꝙ is in ipſo prælio ſi ſibi mortem imminere uiderit debet ſuam ſalutem domini ſui ſaluti anteponere, id quod etiam notat Glo.communiter ibi approbata in cap.j.in prin.quib.mod. feud.ami. Glo.in c.ſi à morte, de alien.feu. paterni, Bal. & Aluaro.in d.c.i.uerſi.quinto quæritur quib. mo.feud.ami. Paris de Puteo qui hanc affirmat eſſe communem ſententiam in tract. de re mili.lib.v.uerſi.an uaſallus, Afflictus in c.i. §.fin.hic finitur lex.Zaſius de feud.par.vij.col. iiij.Ioan.Iacobus de Leonardis inter conſilia feudalia Alberti Bruni conſi.cxvij. in hac cauſa,col.xj.Martinus Silimanus de feudis in rub. quib.mod.feud.ami.col.iij. ut ita refert Loazes ubi ſupra.id quod ut nobis uidetur parce admittendum eſt, ſicq; non aliter quàm ſi uaſalli aut ciuis certum & indubitatum mortis periculum immineret. & faciunt quæ plene in ſimili traduntur per Hierony.Caguoli.in l. ſemper qui non prohibet, ff. de regu.iuris.

4 Seruus domini ſalutẽ ſuæ præponere debet.

5 Vaſall⁹ domini ſalutẽ ſuæ præponere nõ tenetur.

Redeundo ad principalem concluſionem quæ habet neminem eſſe uitę ſuę dominum ea uel ex ex iuſtificatur, ꝙ etiam membrorum ſuorum nullus dominus eſſe intelligitur ut in l.liber homo, ff. ad legem Aquiliam, & faciunt omnes leges quæ ſunt ſub titulo.ff. de iis qui mortem ſibi conſciuer. Facit etiam quia licet † tam uita quàm res omnes in origine exequentur, quia utrunque à Deo proceſsiſſe uideatur, tamẽ bona (ut oſtendimus) conceſſa à Deo fuerunt ad meram noſtram utilitatem & uſum, uita uero non ſolum ad noſtram utilitatem & uſum, ſed etiam ad Dei gloriam & honorem, idq; fortè principaliter teſte Cicerone qui ita ait lib.j.de nat.Deorum omnia aliorum cauſa ſunt generata, ut fruges atque fructus quos terra gignit animantium cauſa: animantes aũt hominum, ut equum, uehendi cauſa, arandi bouem, uenandi & cuſtodiendi canem, ipſe autem homo ortus eſt ad mundum contemplandum & imitandum ij.de Nat.Deor.& ij. de Natura Deorum.Sunt ex terra homines, non ut incolæ atque habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atque cœleſtium, quarum ſpectaculum ad nullum aliud genus animãtium pertinet. Itaque cum Deus optimus maximus qui omnia hominibus conceſsit non tamen ad eundem uſum omnia conceſſerit. ſed mentem & uitam ad ipſius Dei gloriam, honorem, & cultum, & ad contemplanda eius opera mirabilia, reliquas res, ad meram ipſorum mortalium utilitatem & uſum. Cumq; ad cuiusq; utilitatem cõceſſa ipſe poſsit abijcere, reliqua uerò non utique l.penul.C. de pact.l.ſi quis in conſcribendo, C.de Epiſcop. & cler.cum aliis ſupra alleg.par eſt ut reliquorum bonorum homo dominus eſſe uideatur utpote ad ſui merum uſum conceſſorum, uitæ uero ſuæ non ita utpote ad Dei cultum potiſſimum conceſſæ. Vt ſic nõ tam inſpiciendum ſit à quo nam iſthæc omnia cõceſſa fuerint (id quod parum aptè doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra huius rei fundamentum eſſe putabat) quàm ad quem uſum conceſſa fuiſſent.

6 Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.

Quo † ad alterũ articulum an homo ſit dominus famæ & honoris ſui, pro parte negatiua facit quòd honor uitæ æquatur l.iuſta cauſa, ff.de manumiſsis uind.tenet Gerardus de Petra Sancta ſing.j num.10. † Vnde ut iureconſultus refert in l.ii.§.pe.ff. de origine iuris Virginius filiæ ſuæ honorẽ ipſiuſmet filiæ uitæ anteponendum eſſe exiſtimauit, † ſicq; honor reliquis omnibus rebus pręcioſior eſt l.Iulianus.ff.ſi quis omi.cau.teſt. facit l.iii.§.ſi coniunctim, ff.de lega.præſt.unde † ut pro uitæ corporisq; tutela impune aggreſſorem occidere fas eſt l. ut uim. ubi per omnes.ff. de iuſt.& iure, ita & pro honoris defenſione ut tradit Gerardus de Petra Sãcta ſingulari.82. quæ ſunt contra honeſtatem.num.7.ſicq; cauſa honoris dicitur eſſe ardua Bald. in l. ex ratione

7 Honoris ſui homo an ſit dominus.

8 Honor uitæ æquat.

9 Honor reliquis rebus præcioſior.

10 Honoris defendẽdi cã licet alterũ occidere.

tione col.ii.C.de appell. facit Glo. ſing. in.§. ſuſpectus autem, inſt.de ſuſp.tut.in uerbo. ob culpam, per l. inimicitiæ,ff.de his quib.ut indig. Vnde Ouidius ſic ſcripſsit

Nulla reparabilis arte læſa pudicitia eſt
Deperit illa ſemel.

Honor amiſſus an reparari poſsit. Et † Diuus Hieronymus ī c.ſi Paulus xxxii. q.v.audacter(inquit)dicam Deus cum omnia poſsit ſuſcitare uirginem poſt ruinam nō poteſt, & infamiam facti tollere etiam ſummus Pontifex non poteſt Andræas Tiraquel.de iure cōſt.par. iii.limit.vii.dixi in.§.xv. de ſucc. prog.lib ii. num. 17.& ita inſpecie ut honoris ſui ac famæ homo dominus non ſit tenuit Cayetanus in ii. ii. q. lxxiii. & idem Cayetanus in ſua ſumma.

12 Hiſtoria Coriolani. Facit † nam Martius Coriolanus ob operā bene nauatam ante prædæ diuiſionem è ſingulis rebus equis & captiuis denos ſibi eligere & optare à conſule iuſſus inſuper & equo pulcherrimo donatus equo quidem quaſi ī ſignū fortitudinis & honoris accepto,reliqua quaſi mercedem ſuperent reſpuit. teſte Plutarcho lib.vi.Apoph.

13 Hiſtoria Labieni. Idē † Plutarchus eodem lib.ita refert Titus Labienus equiti ſtrenuo de præda Gallica aurum donauit,id uidens Scipio dixit equiti habebis donum uiri diuitis, hac audita uoce eques aurum ad pedes Labieni abiecit,idem quum audiret Scipionem dicentem Imperatorte donat armillis argenteis alacer gaudio abiit,ſicq; aurum contempſit honorem amplexus eſt,unde Ouidius ad finem operis ſui Metamor.ſic quaſi exultans cecinit.

Iā opus peregi dura qđ nō poterit abolere uetuſtas
& Vergilius Egloga.5.
Semper honos nomenq; tuum laudesq; manebunt.
& Auſonius in Solonis ſent.
Non erant honores unquam fortuiti muneris.
& Verg.1.Aene.repetyt eundē uerſiculū ſic canens.
Semper honos &c.

At & ſi honor & fama tam in æternum poſt quę uitam uiuat in reliquis rebus non ita eſt, vnde Ouidius de triſtibus lib.v.

Diuitis ad manes nihil fert umbra ſuos.
& Propertius lib.ii.eleg.ad amicam.
Haud ullas portabis opes Acherontis ad undas.

Vnde Cicero pro Caio Rab. exiguum (inquit) vitæ curriculum natura nobis circumſcripſit immēſum glorię,Idem Cicero pro Seſt.uita breuis inquit eſt. glorię curſus ſempiternus. Idem Phili.xiiii.Breuis uitę dara eſt, at memoria(inquit) bene reditæ uitę ſempiterna,quæ ſi non eſſet longior quam uita quis eſſet tam amens qui maximis laboribus & periculis ad ſummam laudem & gloriam contēderet.Idem ad Plan. Fami. lib. x. is honos(inquit)uideri ſolet qui non propter ſpem futuri beneficij ſed propter magna merita claris uiris defertur & datur eſtq; non inuitamentum ad tempus ſed perpetuę uirtutis præmiū.

His tamen prætermiſsis contrarium ut honoris ſui dominus quiſque ſit contendit doctiſsimus Dominicus de Soto ubi ſupra aitq; idem uolniſſe diuum Thomam. ii.ii.q.xxxvii. art.iiii.dum ait quòd in cuiuſque arbitrio eſt pati famæ ſuæ detrimentum, niſi id uergat in periculum aliorum;quod exēplificat ipſe Dominicus † fugiendo (inquit) præſenſit tacitus turpe eſſe homini nobili fugere ſi à ruſtico forte aggreſſus eſſet. ad fugiendum enim non teneretur nec ſi talem ruſticum occideret teneretur de occiſo.ita Gerardus de Petra ſancta ſingulari.lxxxii.quæ ſunt contra honeſtatem num.5.Bal.in l.ſi filius, ff. de cond. inſtit. Idem Bal.in c.i. col.v.de pace tenenda qui etiam ibi & Gerardus ubi ſupra ait † pro defenſione honoris licere inire duellum,quia crudelis eſt qui negligit famam ſuam c.nolo,xii. q.i.&xxxi. diſtin c.Nicena.id quod hodie ut fiat duellum uetitum forte fiet,quia in hoc Cōci.Tridentino ubi hoc anno M D L X I I I. menſe Auguſti ſum iuſſu Hiſpaniarum Regis potentiſsimi domini mei propoſitū eſt duella uetari quanuis nondum definitum ſtat. 14 Nobilis aggreſſus no tenetur fugere. 15 Honoris cā licet inire duellum.

Adducit † etiam idem Dominicus quòd Beatus Ambroſius, ut legitur in eius hiſtoria, puellam in cubiculum ſuum immiſit ac recepit ut hęc infamia impedimento eſſet quo minus in antiſtem eligeretur.adducit Auguſtinum & Anſelmum multa detegiſſe eorum honoribus noxia. 16 Hiſtoria Ambroſii.

Quid dicendum? in hoc articulo difficili & à nemine unquam in cuius ſcripta inciderim bene digeſto præfari oportet honorum alium eſſe datiuum, alium natiuum, quo ad datiuū qualis eſt qui ex magiſtratibus, principatibus aut ſimilibus contingit. Vidēdum an per di poſsit per actum meritorium, nej per actū demeritoriū, uel per actum medium,qui nec meritorius ſit nec demeritorius.& poteſt per actum meritorium, puta quia is magiſtratus morbo uel ſenio cum ſe ſe impeditum uideret uoluit à ſe magiſtratum munus honorem abdicare uel in alium transferre l. i. ff.de conſt. prin.l.ii.§. deinde quia difficile, ff.de origine iuris.uel monachus factus fuit ut in auth. ingreſsi.C. de ſacroſanct. eccleſi. Per actum de meritorium ſimiliter amittitur c.infamibus, de reg.iur.lib.vi.Idem fieri & contingere poteſt per actum medium,puta per dementiam inculpabilem huic ſuperuenientem, uel quia 17 Honores ſe parari poſſunt per actum meritorium uel demeritorium.

iſte uoluit in alium transferre æquè idoneum
ut dd. iuribus, & is honor non eſt propriè de
18 quo loquimur. † Sed honor natiuus quẽ quis
conſequitur per uirtutem ſuam egregiaque
facinora(quem natiuum libuit appellare, eo
quòd ex ipſomet facto citra ullius hominis mi
niſterium honor & egregia fama talibus e-
gregijs facinoribus accedit & comes eſt)non
eſt migrabilis de ſubiecto in ſubiectum, aut
ceſsibilis,non magis quam morte extinguibi
lis,quem morte non extingui ſupra oſtendi-
mus ergo ſi talem honorem uirtute partum
uelles in amicum tibi gratum cedere nihil a-
geres niſi ineptiri.

Honor uirtute parat' lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritoriũ, uel medium.

Sed an poſsit extingui uel minui per actum
meritorium uel demeritorium uel medium?
& per merirorium non poſſe conſtat ſed po-
tius augeri,per demeritorium uerò poteſt ſi-
ne dubio uel minui uel extingui d.c.ſi Paulus,
19 xxxii.q.v.† Quem quidem honorem & famam
egregiam qua pollebat Lucretia Romana ne
per uim ſibi à Tarquinio ſuperbo allatam pe-
riclitari uideret,mortẽ ſibi conſciuit illa uer
borum memorabili teſtatione,quam his uer-
bis eleganter modulatus fuit Ouidius.

Hiſtoria Lucretiæ Romanæ.

Cum foderet ferro caſtum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur ait
Teſtetur cunctis me non uiolaſſe pudorem
Ante uirum ſanguis,ſpiritus ante Deos.

Et hoc modo accipi poſſunt & debent exẽ-
pla Beati Thomæ & Auguſtini & Ambroſij &
aliorum ſupra per Dominicum relata, & per
talem actum demeritorium nihil mirum ſi fa
ma lædi poſsit & honor, ſitque homo domi-
nus famę ad eam prodigendam,nam & uitæ
ſimiliter eſſet ad eam amittendam,ut ſi capi-
taliter delinqueret,ut per omnes leges ff.C.&
inſt.quæ ſunt ſub titulis de publicis iudicijs.
20 Per actum uerò meritorium extingui aut mi
nui non poſſe cõſtat ſed potius augeri,ut pro
xime diximus,dum de tranſlatione huius ho-
noris agebamus exemplum in Carolo Quin-
to Romanorum Imperatore inuictiſsimo Hi-
ſpaniarũ Rege ac domino meo, qui dum ſan-
ctorum more ſolitariam uitam monaſterio in
cluſus agere uellet, habenas totius orbis regẽ
di Philippo eius filio (ſimiliter domino meo
qui imagine patris quaſi humani generis de
litium & bonorum uirorum refugium ac uni-
ca ſpes eſt)commiſit, quo non minus egregio
quam raro facinore honores antea actos feli
ciſsimè ac mirè ornauit. Per actum uerò me-
dium,nec augebitur nec minuetur ſed conſer
uabitur ut patet ad ſenſum. huius modi autẽ
honores & fama minui ſolent ſæpiſsimè ex ac-
cidentibus & infortunijs.

Hiſtoria Caroli V, Imperatoris.

Sic & Manilius lib.4. Aſtrono.cecinit.
Quid referam cannas,admotaq; menibus arma
Varronemq; pigrum magnum quod uiuere poſſet 21
Poſtquam tuos Traſimene laus Fabiumq; morantẽ
Accepiſſe iugum uictas Carthaginis arces
Spectatum Annibalem noſtris cecidiſſe cathenis
Exiliumq; rogi furtiua morte luiſſe.

Hiſtoriæ pariæ.

De Marij fine,qui ſepties Conſ. fuit, ſic Ouidius lib.4. de Ponto.
Ille Iugurthino clarus Cimbroq; triumpho 22
Quo uictrix toties conſule Roma fuit
Inceno Marius iacuit,cannaq; paluſtri.
Pertulit,& tanto multa pudenda uiro.

Hiſtoria Marij.

De Cæſaris miſerabili fine hac Manilius lib.4. Aſtro.
Ille etiam cælo genitus.cæloq; receptus 23
Cum bene compoſitis uictor ciuilibus armis
Iura togæ regeret,toties prædicta cauere
Vulnera non potuit,toto ſpectante ſenatu.
Iudicium dextra retinens,nomenq; cruore
Deleuit proprio,poſſent ut uincere facta.

Hiſtoria Cæſaris.

Eſt alius honor natiuus, puta nobilitas non
propria uirtute parta ſed à maioribus hæredi
tario aut paterno iure habita, quę ſimiliter à
nobis niſi per actus de meritorios ſeparari
nequit.quamq; non poſſumus renuntiare aut
alienare gratis uel pretio. ſicq; merito eius
dominium nos habere liberum quale in reli-
quis rebus habemus negandum eſt,ut nos con
tra nouiſsimos contendimus de ſucc. cre. lib.
iii. §. iii. nume.295. &. §. xxii. nume. 78. &
iſta ex uirtute ſimiliter originem habuit ma-
iorum noſtrorum quæ iure ſanguinis ad nos
delata fuit,ſicque is honor & ſuperior ſimilli-
mi ſunt & pari fere iure moderandi.

† Quando uerò huiuſmodi honoribus nati- 24
uis datiuus honor accedit, tunc datiuus ille
honor migrare & abſcedere poteſt immoto
manente honore natiuo quid enim ſi mos aut
ſcriptum eſt in regione quadam ut poſt quę-
ſitam per egregia facinora nobilitatem ſe-
quantur & accedant quidam honores, priui-
legia, ꝓrogatiuę, immunitates; quale eſt † ut 25
talis pro debito ciuili carceribus detineri nõ
poſſet, aut ut non poſsit contra eum fieri exe-
cutio in lectulo ſuo, nec in ueſtibus quotidia-
uis, nec in equo, armis & ſupellectilibus, ut eſt
apud nos Hiſpanos(in nobili qui uulgo hidal
gus uocatur)& propterea in quibuſdam oppi
dis ſunt ſtatuta ut reditus & bona communi-
tatis per talem nobilem nequeant conduci.
Alibi etiã ſunt ſtatuta ne tales nobiles poſsint
habitare, quale apud nos Hiſpanos eſt in op-
pido quod Eſpinar uocatur, & in altero quod
dicitur Villacaſtin. Quid inquã ſi talis nobi-
lis mauult illis in oppidis habitare quam ſplẽ
dore & prærogatiuis nobilitatis gaudere, id
quod

Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.

Hidalguie priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.

quod ſæpe accidit, uel mauult conducere bona communitatis quam talibus potiri priuilegijs, an poterit repudiare & renuntiare á ſeq; ſæparare talia priuilegia, talesq; honores? & magis eſt ut poſsit, id quod probat ſi rectè inſpiciatur d.l.pe.C.de pact.l.ſi quis in conſcribendo.C.de epiſcop. & cleri. manebit tamen ſaluus & inmotus honor ille natiuus & ſplendor ſiue partus ſit propria iſtius renuntiantis uirture, ſiue á maioribus ſuis etiã tractus fuerit & ita uſibus ſæpe admiſſum fuit in oppidis duobus ſupra commemoratis; quod tenendũ eſt quanuis aliquantulum hęc aduerſentur his quæ diſſeruimus d.lib.iii.de ſucceſ.crea.in duobus locis ad quæ me ſupra retuli, quæ hic iungenda ſunt,

26 Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli.

Superioribus proxima eſt quęſtio illa † an ut quis ſe ipſum necare temerè non poreſt, ut iã fusè edocti ſumus, ita quoq; pro amico uitam exponere non liceat. id quod aliquantulum ſignificare uiſus fuit Diuus Auguſtinus lib.de mend.c.vi.ſed ipſemet. c.x.lib.de amici. contrarium dilucidè tenuit, quem ſequirur Domicus de Soto lib.v. q. i. art. vi.de iuſt.& iure affirmans hanc eſſe communem opinionem philoſophorum, allegat uerbum Chriſti Ioannis xv. dum ait maiorem hac dilectionem nemo habet quam ut animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis, quę uerba non uidentur ei feciſſe ſatis, eo quòd ibi intelligitur pro ſalute ſpirituali amici non pro corporali. ſed certè uerus ſenſus eſt ut redẽptor noſter ſenſerir etiã pro uita corporali amici licere uitã corporalẽ exponere, nam quanuis ipſe uitam ſuam pro uita noſtra ſpirituali non pro corporali expoſuerit, & exponere propoſuerir, tamen eam ſimilitudinem qua uſus fuir, racitus imò palam approbauit, ſignificans quòd ut amicus non ſolum licitè & legitimè ſed etiam laudabiliter & egregiè ponit vitam corporalem ſuam pro uita corporali amici, ita ipſe Dominus noſter uitam ſuam corporalem pro uita & ſalute noſtra ſpirituali exponebat, & utroque caſu facinus egregium eſſe ſignificauit, & laudis, uirtutis, charitatis, tropheiq; plenum. corporea denique uita eſt temporale bonum, nec enim eſt ultimus finis noſtræ fœlicitatis, ſed tantũ id eſt uita ſpiritualis, ergo pro aliis bonis temporalibus tuendis periculo exponi poreſt licet ſint minoris pretij, ut patet ad ſenſum, & tenent Glo. & communiter Doctores in l.ur uim.ff.de inſt.& iu. eſtq; opinio cõis quòd in tali certamine impunè occidere potero inimicum, hoc eſt eum qui bona mea mihi rapere uolebat, id quod plerunque fieri nõ poſſet ſine periculo uitæ defendentis ut diximus de ſucc.prog.lib.j.in præfat. ergo ut uitã corpoream periculo exponere poſſum, pro rerum mearũ defenſione, ita & longè honeſtius pro uita amici defendẽda, quæ etiam quo ad me charior videri debet quàm bona mea. Quę omnia procedunt dum modo ſpes aliqua eſſet uitæ amici ſaluandę, nam ſi omnino deſperatum fuiſſet, tunc non liceret, nec uideretur uirtutis opus, ſed temeritas aut dementia aut inanis gloriæ & iactantiæ uitium: quia charitas bene ordinata debet incipere á ſe ipſo l. præſes.C.de ſerui.& aqua. Vnde Terentius ait proximus ſum egomet mihi, adeò ut etiã uaſallus feudatarius ad id nõ teneatur vt ſupra num.5.ſcripſimus. † Vnde facinus Mutij Scæuole qui pro parria ſaluanda uitam periculo ingenti expoſuir ſummæ uirtutis opus fuit. ſed poſtquã id auſum malè ceſſerat brachium flãmis admouere gloriæ & iactanrię opus fuit ſecundum diuum Auguſtinum & Dominicum de Soto qui eum refert de iuſt.& iure lib.v.q.j, art.iii.quod non abneganerim. Sed quin ſimiliter fuerit egregiæ fortirudinis opus & tolerantiæ negari non poteſt, quinimo ſi uerum amamus (cum Scæuolæ animum non d.Auguſtinus nec Sotus, ſed ſolus Deus tunc uerè noſſet) non in eleganter defendi poſſet egregiæ quoque uirtutis & cõſilij prudentiſsimi opus fuiſſe, vt Rex Porſena cum tã inuictum & fortem animum in eo conſpexiſſet, ſimilem forte uirtutem & fortitudinem in reliquis quoque Romanis ciuibus ſuſpicatus incepto deſiſteret, qui quidem Scæuola huius animi & conſilii ur fuiſſet, & poſsibile fuit & ſucceſſus mox comprobauit. quãdoquidem Porſena qui urbem exercitu cingebat eo facinore admiratus incepto deſtitit, ne ergo uideamus egregiis facinoribus inuidere debitaq; laude ea & tropheo fraudare hanc animi & conſilii illius interpretationem ur admittamus humanius & honeſtius eſt. † Et de Murio Scæuola Claudianus de iiij. Honorij Aug. Cons. ſic cecinit.

27 Virtutis opus non iactantię fuit facinus Mutii Scæuolæ brachiũ concremantis, quidquid diuus Aug. & Sot' interpretenſ.

28 Hiſtoria Scæuolę.

Vel ſolus quid fortis agat te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles Muty te flama docebit

Et Manilius lib.4. Aſtrono,

Vulneribus uictor repetiſſet Mutius urbem.

Stat ergo amicum pro amico uitam exponere non ſolum in utroque foro tam poli quàm ſeculi fas eſſe, ſed etiam opus egregium & tropheo laudeq; dignum intelligi, & tale iudicatur in Pylade & Oreſte ſecundum ipſum Dominicum de quibus Ouid.lib.3.de Pon. ſic ait

29 Hiſtoria Piladis, & Oreſtis.

Ire iubet Pylades charum periturus Oreſtem.
Hic negat, inq; uicem pugnat uterque mori
Extitit hoc unum quod non conuenerit illis
Cætera pars concors, & ſine lite fuit

Et

Et Ioannes Boemus lib.ij.c.viij. de nariis hominum moribus ſic refert de penè incredibili ac ardentiſsimo amore uxorum erga maritos apud Indos Catheos.

30 Hiſtoria uxorum Indarum.

†In Catheis Indis ait multę uxores in unius uiri coeunt matrimonium, & is ubi uita diſceſſerit apud grauiſsimos iudices ſuam queque de meritis agunt cauſam & quæ officioſior pręceteris uiro chariorq; fuiſſe iudicantium ſententia comprobatur, illa in habitu ornatuq; quo cultius ſe exornare poteſt. uictrix & lætabunda rogum aſcendit, ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & deoſculans ſuppoſitis ignibus pudicitiæ laude contemptis cum coniunge defuncto concrematur: cæteræ cum nota & dedecore uiunnt.

31 Vitam pro patria periculo exponere licet & decet.

Pro † patria autem uelle uitam exponere ipſe Dominicus & diuus Auguſtinus in locis ſupra citatis exclamant unde Cicero inquit,

Reſpublica nomen uniuerſæ ciuitatis eſt, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia noſtra ponere. & quaſi conſecrare debemus. ij. de leg. Cicero author eſt & rurſus.

Laudandus eſt is, qui mortem oppetit pro Republica, qui doceat chariorem eſſe patriã nobis, quam noſmetipſos, eſtq; illa uox inhumana & ſcelerata eorum, qui negant ſe recuſare, quo minus ipſis mortuis terrarum omnium deflagratio conſequatur. iii. de finibus, idem Cicero ſcriptum reliquit, & qui pro Republica uitam reddiderunt, nuſquam mehercule eos mortem potius, quam immortalitatem aſſecutos putaui.

Pro plancio idem Cicero teſtatur,

Et Horatius Oda.2.lib.2 ait,

Dulce, & decorum eſt pro patria mori.

Huius rei ratio eſt quia patriæ amor & charitas omnia ſuperat, teſte Ouidio ſic canente

Rurſus amor patriæ ratione ualentior omni

32 Hiſtoria Pompeii.

Huius rei ſtat egregium teſtimonium Pōp. Magni. teſte Plutarch. & Eraſmo lib. apoph. Quum ingens rei frumentariæ Romæ eſſet penuria. Pompeus titulo quidem annonę procurator, re autem uera maris terræq; dominus declaratus, in Africã, Sardiniam ac Siciliam nauigauit, multaq; frumenti ui collecta properabat ire Romam: uerum cũ ingente tempeſtate oborta naucleri detrectarent nauigationem, ipſe primus nauim ingreſſus iuſsit ancoras tolli, clamans ut nauigemus, urget neceſsitas: ut uiuamus non urget, ſignificans patriæ periclitantis habẽdam rationem, potius quam priuatæ incolumitatis. ſi quidẽ reipub. ſubleuandæ curis immori pulchrum eſt. at patriam in extremo diſcrimine noſtra ceſſatione deſeri, turpiſsimum eſt. hic monemur non animalia bruta tantum omiſſa libertate uenire in ſeruitutem. uerum etiam homines indomitos fame domari docemur item publicæ ſaluti priuatam incolumitatẽ poſt habendam eſſe.

Denique idem Cicero phil. ix. ait, his maiores noſtri qui ob rempublicam mortem obierant pro breui uita diuturnã memoriam reddiderunt. Patria enim (ut idẽ Cicero ad quirites poſt reditũ ait) nihil dulcius aut charius in uita eſſe debet, ſic ergo &c.

Pro † parentibus autem idem Beatus Auguſtinus & Dominicus Sotus ubi ſupra aiunt idẽ eſſe debere, & merito, tum quia nullus amor eſt qui uincat paternum l. pe. C de cur. fur. unde quod licet pro amico multo magis pro patre, tum etiam quia parentes & patria hac in re exequari uidentur unde Cicero inuect. j. in Catil. ſic ait, Patria eſt communis omnium parens. Ad idem l. ueluti, ff. de inſt. & iure. 33 Vitam pro parentibus exponere licet & decet

Deniq; † uox populi uox naturæ eſt, ut Dominicus ait ubi ſupra arti. vj. nec dubium eſt quin ſi uerum amamus & agnoſcere uellimus, uitam exponere pro patria, pro parentibus, pro amicis, pro cognatis & ſimilibus ſecundum mores hominum, opus intelligatur eſſe laude & tropheo dignum, ſicq; id de iure naturali eſſe intelligendum ſit, ne dum de iure poſitiuo, quando quidem id ius naturale nihil aliud eſſe ſupra oſtendimus quàm naturalis quædam ratio & natiua inſita humano generi. Poſtremo uox populi uox naturæ eſt, ita inquit Domini. Sotus ubi ſupra q. j. art. vj. nec dubiũ eſt ſuperiora omnia à uoce populi approbari, ergo &c. 34 Vox populi uox Dei aut naturæ eſt.

Superioribus proxima eſt quæſtio illa, † an exponere ſe quis periculo pugnans in duello permiſſum & inculpatum iure tam poli quàm fori eſſe uideatur? Qua in re in primis uidendũ eſt quid ſit duellum? & ſane nihil aliud eſt genericè ſumptum quàm quędam pugna & dimicatio, ita Hieronymus Cagnolus num. 16. uerſi. hãc igitur. in l. fauorabiliores, ff. de reg. iuris, nec tantum (inquit) duobus duntaxat (ut quidam perperam exiſtimarunt) ſed multorum imò exercituum, alioquin (inquit) nõ diceretur à Plauto duellum inter Thebanos & Teleboas & ab Horatio. 35 Duelli definitio improbata.

Græcia barbariæ lento colliſa duello

Sed certè ſecundum hoc idem eſſet duellum quod bellum, ſicq; de bello agendũ nobis eſſet longè præter propoſitum noſtrũ. Duellum ergo ſtrictè ſumptum, de quo agere animus eſt, nihil aliud eſt quàm ſingulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium. Singulare accipere debemus ad differentiam belli publicè 36 Duelli uera definitio.

publicè indicti, æquis legibus duximus. quia nulla alia tam diſcreta differentia inter bellum & duellum eſt quàm quòd bellum nō deſiderat ut æquis legibus dimicetur, poſſunt enī & ſolent plures contra pauciores armati contra inermes, equites contra pedites, muris uallisq; muniti & tecti contra huiuſmodi tegminibus carentes pugnare, quinimo in bello pugna aut prelium nunquam fit æquis legibus ut conſtat, in duello autem fit æquis legibus, regulariter, quãuis & aliter fieri poſsit ex lege conuentionis, nec propterea deſineret eſſe duellum, quis enim uetat quin unus poſsit duos diffidare, (ut ita loquar) ſeu ad pugnam

37 Hiſtoria Regis Sanctii & ciuiū Zamorenſium.

prouocare, nec propterea illud deſineret eſſe duellum. bellum enim non tam propriè diceretur: & ita in Hiſpanorum regum hiſtoriis legitur, poſt quàm Rex Sanctius uel Sancho urbem çamoram obſidens à ciue quodam (nomine. Vellido dolphos) çamotēſi proditoriè interfectus fuit, nobilem quēdam equitē exercituum regis proditores & perfidos omnes ciues çamoranos publice proclamaſſe. eosq; diffidaſſe ſeu ad duellum ſingulare'ue certamen prouocaſſe, definitumq; fuiſſe, eū ex lege uel iure pugnaturum eſſe, non cum uno tantum ciue çamorano ſed cum quinque ſeparatim tamen non coniunctim, id quod effectū fuit; nam ſeparatim pugnauit cum tribus filiis illius uiri illuſtris qui Arias Gonçalo appellabatur. eosq; equeſtri certamine peremit. & cum quartum quoque interfeciſſet hoc eſt lethaliter uulneraſſet, equus ipſius loris exciſis fugam arripiens metam ualli pugne duelloq; deſignati tranſgreſſus fuit uehens adhuc ſuū ſeſſorem, qui cum ſe extra metam aduertiſſet equum gladio peremit ad metamq; rediit, ut cum quinto pugnaret, id quod ciues çamorani negarunt fieri poſſe, quaſi nobilis ille prouocator fortiſsimus uictus eo ipſo uideretur quòd extra metas campi deſsignatas ab equo ut cūque inuitus tranſuectus fuerat, & ſub iudice ea lis hodie eſt. regulariter tamen (ut dixi) æquis legibus fieri ſolet duellum. Et ſingulare certamen intelligendum eſt non ſolum ſi fiat inter unum & alterum ſed etiam ſi inter binos, ternos, quaternos, denos, nicenos, centenos, milenos, & bella non raro fiunt, inter pautiores, ut ſic bellum & duellum differant inter ſe eo quòd prelia que in bello fiūt & cōmittuntur non ſolum legibus non equis ſed etiam non dictis aut definitis, reliqua uerò duella plerunque fiunt legibus æquis & nunquā deſinunt fieri legibus definitis equis uel

38 Fabula Amadigii.

iniqs paribus uel imparibus. † Ergo illud memorabile prelium quod inter centenos altera ex parte gigantes, ex altera uero equites lectiſsimos commiſſum fuiſſe libri Amadigii de Gaula fabulatūr author duellum propriè diceretur. Idemq; † in eo quod inter tergeminos fratres Romanos & totidem uiros alnanos fuiſſe Titus Liuius refert, quod Manilius lib. iiij. Aſtron. ſic cecinit.

39 Hiſtoria trium Romanorū & totidem Aluanorum.

Tresq; ſub unius fratres uirtute iacerent
Nulla acies tunc euicit pendebat ab uno
Roma uiro.

His iunge l. Caius, ubi etiam per Alci. ff. de uerb. ſigni. ubi hoſtes ait perdueles ueteres appellabant, ideò qui cōtra patriam uel principem aliquid molitur perduelionis crimine tenetur, quaſi hoſtili opera uſus, inſt. de her. que ab inteſtat. §. interdum, reliqua ex c. ſequenti petenda ſunt.

CAP. DVODECIMVM.

1 *Duellum licitum eſt pro republica non pro iactantia.*
2 *Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam uindicandam ardua q.*
3 *Pœna peccato æqua.*
4 *Monomachia unde dicta.*

QVADRAOESIMO ſexto colligitur ex op. princ. noſtra definitio ad ſeq. q. nam poſtquam intelleximus quid eſſet duellum an iure fieri poſsit & committi, uidendum eſt † & ſiquidem fiat ob publicam cauſam, ut in exemplis iam relatis, non dubium eſt quin liceat omni iure, quinimo eſt opus meritorium ad euitanda grauiora mala, puta neces innumeras. agrorum uaſtationes, urbium incendia, direptiones & ſimilia. quod ſi fiat inanis gloriæ uanitate ac leuitate iactantiæq; tumore, omnes conueniunt licitum non eſſe, ita in utroque membro tenent Hieronymus Cagn. ubi ſupra & Alphonſus Guerrerius in Speculo principum c. xlvi. qua de re per Doct. in c. monomachiam. ii. q. v. & in l. unica. C. de gladiadiatoribus lib. xi. & in l. in arenam, per tex. ibi. C. de inoffic. teſt. Sanctus Thomas. ii. ii. q. xcv. & Cayetanus in ſua Summa, Philippus Decius conſi. ccccclxxxvii. Curtius iunior conſi. clxxiii. Pariſius & alij quos refert Cagnolus ubi ſupra quod ſi ad uindicandam priuatam iniuriam fiat, magis dubium; Iniuriam autem accipere debemus omne id quod non iure fit, in prin. inſt. de iniuri. † & hac ī re ſunt qui uelint duellum eſſe licitum. quia inquiunt crudelis eſt qui negligit honorem ſuum, ita Gerandus

1 Duellū licitū eſt pro republica non pro iactantia.

2 Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam uindicandam. ardua qõ.

dus de Petra ſancta ſingulari lxxxii. quæ ſunt contra honeſtatem num.v.poſt Bal.in c.i.col. v. de pace tenen.in feu. per ca.nolo xii.q. i.& xxxi. diſtinctione c. Nicena c. ſi iuſta de offi. ordin.& quia honor commodo preferendus eſt l. Iulianus.ff. ſi quis omn. cau. teſta. honor enim & uita exequantur l. iuſta cauſa, ff. de manu.uind. Glo. in §. ſuſpectus inſt. de ſuſpe. tutoribus, Bald. in l. ex ratione, col.ii. C. de appell. l. inimicitiæ, ff. de his quib. ut indignis. Idē in ſpecie tenet idē Gerardus ſing.xxxiii. nobiles.num.v.

Contrarium in ſpecie tenet Alphonſus Guerrerius ubi ſupra c. xlvi.& ait ita cōmuniter teneri, quod & tenet Hieronymus Cagnolus in l. fauorabiliores, nume.16.cum ſeq. ff.de reg. iur. affirmans hanc eſſe communem opinionem Ioannes de Lignano in tract.de duello col.viii.Ang.conſ.ccclxxiiii.ex themate.Barba.conſil.lxii. lib. i.Iaſ.conſ. cxliiii.lib. ii.Idem Iaſ. conſi.cxiii.lib.iiii. Decius conſil. cccclxxxvii.& conſi. ccccccclxxxvi.Curtius iunior conſi.clxxiii.Cayetanus in ſumma in uerbo duello.

Et hæc poſterior pars longe uerior eſt iure tam fori quam poli, ideo enim latæ ſunt leges & creati magiſtratus, ut iuſtis & legitimis pœnis perſequantur malefactores l.i. ff.de iuſt.& iure, unde Cicero iii.de legibus ait, magiſtratus non obedientem & noxium ciuem mulcta uerberibus uinculisq; coerceat. Idem Cicero ī ora.pro Cecinna ait, maior hæreditas uenit unicuiq; noſtrum à iure & à legibus quam ab iis à quibus illa relicta ſunt, nam ut perueniat ad nos fundus teſtamento alicuius fieri poteſt ut retineamus quod noſtrum factum eſt, id ſine iure ciuili fieri non poteſt, ſi quis ergo iniuriam ab aliquo accepit ſiue in rebus ſiue in perſona, is ignorare non debet latas eſſe leges huic rei conſulentes, quales ſunt, quę continētur ſub titulis.ff.C. & iuſt.de
3 Pœna peccato æqua. iniuri. † & cuicunque delicto ea pœna imponēda eſt, quæ legibus ęqua uiſa eſt, & delicto commenſurata & iuſta, non autem quæ patiēti iniuriam & ſic ſæuienti & ardenti uiſa fuerit, is enim debitam metam longè trāſgredietur ut uëroſimillimum eſt, quod permittendū non eſt: ut in alio propoſito aduertit Dominicus Sotus lib.v. de Iuſt.& iure.q.v.art.iii. Ariſtoteles lib.v.Ethi.c.vi.ad hoc l.magiſtratibus ff.de iuris omu.iudi.l.i.C. ut nemo in ſua cauſa iudicet uel ius ſibi dicat, eaq; eſt regula iuris non ſolum ciuilis ſed etiam naturalis, idque ius ciuile hac in re tranſgredi perniciosiſsimum eſſet. ſecundum Ciceronem qui in oratione pro Cecin. ſic ait, ius ciuile huiuſmodi eſſe debet quod neq; inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſſit, quod ſi non modo oppreſſum ſed etiam deletum aut negligentius adſeruatum erit, nihil eſſe quòd quiſquam ſe habere certum aut à patre accepturum aut reliēturum liberis arbitretur.

Hinc apparet & deriuatur ſolutio ad argumenta in contrarium adducta, nam qui iudicis authoritate ſuam ſuorum'ue iniuriam perſecutus fuerit, is non dicetur honoris ſui negligēs aut prodigus, nec ad rē pertinet quod interdum liceat alicui ſine iudice ſe uindicare l.unica, quando liceat unicuiq;, nam illud procedit in continenti quo tempore iure naturę data eſt cuiq; & conceſſa corporis ſui rerumq; ſuarum tutela l. ut uim, cum ibi plenè not.per Glo.& Doctor.ff.de iuſt.& iure uti diximus lib.i.de ſucc.progr.in præfa. Ex interuallo uero minime id licet ſed ad magiſtratus recurrendum eſt, ut ibi habetur. Ergo cum mihi uiolentus iniuriam facere properabas uel acu facere cœpiſti, potui faſq; erat reſiſtere defendere tueri uim ui repellere, quod ſi tunc neglegi, uel non potui, ex interuallo iam non licet ad pugnam uel duellum prouocare aut etiam alio modo uim inferre. ſed legum iudicumque authoritate ius meum perſequi, id quod etiam traditur per Doctores in l. clam poſsidere.§.qui ad nundinas.ff. de acqui.poſ. & noſtra principalis cōcluſio probatur in ti. de purgatione uulgari & in d. ca. monomachiā; † monomachiaenim eſt ſingulare certamen à monos quod eſt unum & machia, quod eſt pugna, ſecundum Alphonſum Guerreriū ubi ſupra quæ regulariter improbatur d.l. in arenam.C.de inoffi.teſt.d.l. unica de gladia. lib.xi.c.porro, ubi per Gloſ. & Doct. de pugnan. in duello, 4 Monomachia unde dicta.

In ſumma pœnam proportionabilem eſſe debere delicto, non ſolum iure ciuili (ut notū eſt) ſed & iure naturæ ſtabilitum uidetur.

Vnde Horatius Sayra. 3. lib. 1.

Adſit.

Regula peccatis quæ pœna irroget equas

& Ouidius Epiſt. 5.

Leniter ex merito quidquid patiere ferendum eſt

Quæ uenit indigna pœna dolenda uenit.

Ergo cum pro leui iniuria & interdum etiā uerbali ad duellum fiat prouocatio, ſicq; immineat periculum, & pœna longe maior quam culpa par eſt, utroq; iure tam fori quā poli id uetitum intelligi, & ita hoc menſe Auguſti anno M D L X I I I. propoſitum eſt in hoc ſacroſancto Concilio Tridētino, quamuis nondum definitum ſit, Facit etiā

noſtra princ. concluſio quę edocet legũ principũq; imperiũ deſtinatũ fuiſſe ad iuuãdũ nõ ad nocendum;nocerent autem ſi permitterẽt talia duella per rationes iam relatas,ergo intelligendum eſt id eſſe extra mentem legum.

CAP. DECIMVMTERTIVM.

1 *Innocens an damnari poſſit,not. quæſt.*
2 *Ciues reſpectu populi non eſt ut pars reſpectu totius contra nouiſſimos.*
3 *Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſo.*
4 *Hiſtoria Demoſthenis.*
5 *Fabella Luporum & ouium.*
6 *Hiſtoria Bruti.*
7 *Hiſtoria Deciorum.*
8 *Hiſtoria Cocles & Fabij maximi.*
9 *Hiſtoria Camilli & Catonis.*
10 *Hiſtoria Fabricij & aliorum.*
11 *Mortem certam appetere pro ſaluanda tota etiã patria nullus tenetur.*
12 *Hiſtoria Mutij Scęuole.*
13 *Ciues tempore periculi an unum ciuem deſerere poſſint.*
14 *Socium deſerere periclitantem turpe eſt.*
15 *Ciuem deſerere culpatum licet.*
16 *Hiſtoria Cęſaris & Pompeij.*

QVADRAGESIMO ſeptimo colligitur innocentem occidere nullo caſu licere nam principes & leges imperium acceperunt ut prodeſſent (ut noſtra princi. concluſio docet) non ut nocerent, nocerent autem ſi innocentem necare permitterent ergo &c.

1 Innocens an damnari poſsit, not. qõ.

Itaque quæritur † an interficere quo caſu liceat innocentem, quod uidetur exemplo Abrahami qui eo nomine potiſsimum commendatur quòd filium ſuum Abraæ deſtiñauerat,& quia communis opinio eſſe uidetur ut iudex morti tradere debeat innocentem, quẽ noxium falſi teſtes declararunt, ut mox uidebimus,In contrarium ſtat præceptum Domini nõ occidet,quod repetitum eſt peculiarius Exodi.xxiii.inſontem & iuſtum non occides,& Exodi.xxii. id quod nominatim cautũ eſt per l.ut uim,ff.de iuſt.& iure,& Cicero hoc natura præſcribit ut homo homini quicunq; ſit ob eam ipſam cauſam tantum quòd is homo ſit conſultum uelit ita ipſe iii. offi. & rurſus i.lib.off.ait,Homines hominum cauſa ſunt generati, ut ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent,ſecundum quæ & ſi homo innoxius qui tamen culpabatur indicijs urgentibus aut teſtibus quæſtionis ſit an necari poſsit(de quo continuò uidebimus) tamen qui inculpatus & eſſet & omnino exiſtimaretur, non poſſet ullo modo interfici, ut definit diuus Thomas ii.ii. q.lxiiii.ar.vi.& Dominicus Sotus lib.v.de iuſt. & iure.q.i.arti.vii. Ratio dubitandi etiam deſcendit ab illo, expedit unum mori pro populo;ſed reſpondetur uerum eſſe quando ille noxius eſſet non aliter.

2 Ciuis reſpectu populi nõ eſt ut pars reſpectu totius, cõtra nouiſsim.

In contrarium autem ſecundum ipſum Sotum id agebat † quòd reſpublica ius habet exponẽdi ciues patenti morti pro ſalute totius reipublicæ ſicut totum partes ſuas, id quod licet ipſe admittat uerum non eſt,non enim ſinguli ciues reſpectu aliorum habent ſe ut pes aut manus reſpectu totius corporis,nã licet hæc ſimilitudo ad clariorem alicuius doctrinæ demonſtrationem nõ raro adducatur,habet tamen uim ſimilitudinis duntaxat nõ idẽtitatis,nam quod eſt ſimile non eſt idẽ l.quod Nerua cum ibi not.ff.depoſiti,& inter ciues ſolummodo eſt quædam bonæ fidei ſocietas (ut ſupra oſtendimus) ad hunc finem contracta quo magis quiſq; in tuto & cum omni commoditate uitam agere poſsit, & unuſquiſque in eam ſocietatem iuiſſe ob ſuam potiſsimum utilitatem,& uidetur ex legis interpretatione & congruit naturali rationi & iuri. † cum charitas bene ordinata debeat incipere à ſe ipſo l.pręſes.C.de ſerui.unde Terentius id natura (hoc eſt iure naturæ) comparatũ eſſe ait ut omnes ſibi melius eſſe malint quam alteri, & alibi idem Terentius ait proximus ſum egomet mihi & plenius ſupra diſſeruimus.

3 Charitas bene ordinata incepit à ſe ipſo.

Ergo cum iſtius contractus ſummam fidẽ bonam uiolare nefas ſit aut aliqua ex parte lædere. ſupereſt ut omnibus una ciuibus & ſociis unum & commune periculũ eſſe debeat, quandiu quiſq; eorum reliquis conciuibus innoxius minimè nocuit, & ut ſi ſocii in latrones ne incidiſſent bona unius ex eis traderẽt id ex mala fide facere uiderentur,niſi parati eſſent ſocio proportionabiliter ſatisfacere; ita & hoc caſu idem foret ſi pro ſalute totius populi unum ciuẽ tradere uellent morti.tũc enim ei uitã reſtituere nulla ex parte poſsent: unde quum Athenienſium urbs obſidione premeretur & hoſtis ſolius Demoſthenis capite contentus uellet urbem(ut policebatur)liberare ipſe Demoſthenes ne traderetur,fabellam de Lupis & ouibus retulit,† quę inepte fœderis paciſq; ineundę deſiderio & gratia,canes obſidum nomine tradiderunt, ſicq; inermes tuitoribuſq; deſtitutę lupis prædæ fuerũt ut Dominicus ubi ſupra refert,Itaque aut omnes deberent prælium inire, aut omnes ſeſe dedere,nam ridẽdum eſſet putare quòd quiſ-

4 Hiſtoria Demoſthenis.

5 Fabella luporum & ouium.

M quam

quam uellet pretio capitis ſui reliquorum in-
columitatem comparare. & quanuis id ita
quaſi feciſſe uideantur Cocles & Mutius ſcæ-
uola & alij, teſte Claud. de iiii. Honorij Conſ.

6 Hiſtoria Bruti. *Libertas quæſita placet miratuere Brutum*
Perfidiam damnas, Metij ſatiauere pœnis
Triſte rigor nimius, torquanti deſpue miores
7 Hiſtoria Deciorũ. *Mors impen'a bonum, Decios uenerare ruentes*
Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles. Mutij te flamma docebit,
8 Hiſtoria Cocles & Fabij maximi. *Quid mora perfringat, Fabius, quid rebus in arctis*
Dux gerat, oſtendet Gallorum ſtrage Camillus
Diſcitur hinc, nullos meritis obſiſtere caſus,
Prorogat æternam feritas tibi punica famam
9 Hiſtoria Camilli & Catonis. *Reguleſucceſſus ſuperant aduerſa Catonis.*
Diſcitur in quantum paupertas ſobria poſsit
Pauper erat Carius reges cum uinceret armis
10 Hiſtoria Fabricij & aliorum. *Pauper Fabricius Pyrrhi cum ſperneret aurum*
Sordida ſerranus flexit dictator aratra,

Tamen illi faciebant ex gratia non ex de-
bito, & præterea periculo tantum mortis ſe ſe
exponebant, non autem morti certæ & in-
dubitatæ.

Nec etiã placere debet quod ipſe Domini-
11 Mortẽ certam appetere ipſo ſaluãda tota etiã patria nullus tenetur. cus ſubdit, † cuius (inquit) morte ſalus totius
ciuitatis agitur is tenetur ſe hoſti dedere, nã
id eſſe contra ſuperiora patet, & ut ad id ex
natura ſocietatis politicæ non teneatur ex-
peditum eſt, an uerò ſi ſponte faceret laudã-
dus eſſet, non ſatis certum eſt, itaq; diſcrimen
& periculum pro patria ſimul cum reliquis ci
uibus, idq; etiam certatim appetere tenentur
non autem ſoli certam mortem oppetere. un
de Cicero qui periculum non timet, propoſi-
ta inuidia, morte, pœna, qui nihilo ſegnius
rem publicam defendit, is uir uere, & ciuis pu
tãdus eſt ita pro Milone, & Scillius Ita. lib. ix.

Stabat cum primis media certamina pugnæ
12 Hiſtoria Mutij Scæuolæ. *Aſpera ſemper amans, & par cuicunq; periclo*
Scæuola, nec tanta uitam iam ſtrage uolebat
Sed dignum proauoletbum, & ſub nomine mortem.
Is poſt quam frangi, res, atq; augeſcere uidit
Exitum, breuis hoc uitæ quodcunq; relictum
Extendamus ait.

Pro patria ergo liberanda Scæuola ingen
ti periculo ſe ſponte tamen ſua exponebat nõ
tamen certam & ineuitabilem mortem oppe
tebat & tamen ab ſcriptoribus eius facinus
tam decantatum fuit quam ullum aliud ut ſu-
pra diximus.

Ergo in Demoſthenis exemplo duæ ſint cõ-
cluſiones prima quòd non iuſtè trucidandus
hoſti à ciuibus traderetur. altera quòd longe
minus ipſimet ciues eum capite truncare ut
hoſti morem gererent deberent.

13 Ciues tempore periculi an unum ciuẽ deſerere poſſint. Sed † an forte eum poſſent deſerere ut ſic
enim à conciuibus deſertum hoſtis capere &
interficere poſſet, quod admittit Domini-
cus ubi ſupra: quia reſpublica (inquit) cum ſuo
periculo non tenetur priuatum ciuem defen
dere. Priores duas cõcluſiones quas ipſe fixit
probo hanc tertiam ſuſpectam & indecoram
puto & à perfidia parum remotam. una enim
ſalus eſſe debet, unum & commune periclum
inter conciues & hac de cauſa potiſsimum
huiuſmodi ſocietatem politicam uitamq; ſo-
cialem ciues delegiſſe uidentur, unde Cicero
in Var. ait, ciuis is eſt qui patriam ſuã diligit.
ac bonos omnes ſaluos incolumesq; deſide-
rat; Idem Cicero in Lelio, ſic inquit nos nati
uidemur ut inter nos eſſet ſocietas quædam,
quod & probat d. l. ut uim, ff. de iuſt. & iure, er
go eum deſerere (cum natura nobis compara
tum ſit ut periclitantibus adiuuaremus) uiliſ-
ſimum eſſe duco, & in ſpecie propoſita non ſo
lum uiliſsimum ſed etiam perfidum. quia con
tra fidem conuentionis tacitæ quæ eiuſdem
uirtutis ac potentiæ eſt ut ſi foret expreſſa l.
cum quid. ff. ſi cert. pet.

Quid enim ſi in itinere ubi eſſet latronum
periculum plures uiatores ſimul coacti quo
tutiores eſſent. & idonei iter ingreſſi ſunt † de
inde coacta manus latronum eos adorta eſſet 14 Socium deſerere periclitantem turpe eſt.
clamareq; cœpiſſet date nobis unum ex uobis
(quem forte diuitem eſſe ſciebant) ipſi autem
reſponderent per nos liberum erit & tutum
uobis eum capere. ex noſtris enim nullus ma-
nus ad arma mouebit, dũmodo nos reliquos
liberos abire ſinatis, non ne hi & uiliſsimè &
perfidè egiſſe uiderentur, & contra fidem ta-
citæ conuentionis & ſocietatis, ideo enim ſe
ſe coegerunt ut eſſet unum & commune peri-
clum, eadem ergo & longè maior ratio eſt in
ſpecie noſtra, cum ſit inter conciues maior ſo
cietas, ut per Ciceronem in Var. ciuis eſt qui
patriam ſuam diligit ac bonos omnes ſaluos
incolumesq; deſiderat, & rurſus i. lib. off. ait,
Ciuem oportet æquo & pari cum ciuibus iure
uiuere, ſic ergo conſequens eſt ut huic arctiſ-
ſimæ ſocietati debitum iri intelligamus quod
reliquis recentioribus ſocietatibus non ab-
negamus.

Quod limitarem ac moderarem niſi forte 15 Ciuem deſerere culpatũ licet.
tota ciuitas culpa unius ciuis eſſet oppreſſa,
unde cum Troia Græcorum obſidione pre-
meretur culpa ſolius Paridis qui Helenam ra
puit Menelai regis coniugem, fas eſſet Tro-
ianis Paridem tradere. pœnæ enim ſuos tan-
tum non etiam alios tenere debent autho-
res, unde oportunè. Horatius canebat lib. i.
Epiſto.

Quem ſua culpa premit deceptus omitte tueri

Vnde

Vnde Claudianus in Eutro.

Cautior ante tamen uiolentum nauta coruum
Proſpicit & tumide ſubducit uela procellæ
Quid iubat errores merſa iam puppe fateri.

Sic ergo populus tutum & conſultum erit noxium ciuem ſi petatur tradere antequam il lius culpa omnes pereant aut lædatur. Et Horatius Satyra.1.

Adſit
Regula peccatis quę pęnas irroget æquas.
Ouidius lib.2. Elegiarum.
Aequo animo pœnam qui meruere ferant.

Ergo is ciuis cuius culpa omnes reliqui ciues periclitabantur par æquumq; eſt ut eijciatur pellaturq; à finibus regni & patriæ ne reliquis ciuibus exitio ſit. quandoquidem in illa tacita conuentione quę inter conciues habita uidetur inque illa ſocietate non ueniebat tuitio aut defenſio malorum ſed tantũ bonorum ciuium. Quando autem ſine periculo rei publicæ ac aliorum ciuium fieri poſſet tũc eũ etiam ciuem qui extra territorium peccaſſet adſeruare, non defineret eſſe humanum. ut ſupra attigimus.

Deniq; hanc noſtram ſententiam uerã eſſe ex omnibus fundamentis iuribus & rationibus noſtræ ſententiæ principalis apparet, qui bus ad meram cuiuſq; ciuis utilitatem (ut & ſupra c.1.& proximè obiter attigimus) omnẽ iuriſdictionem & principatum poteſtatemq; ac ditionem conceſſam oſtendimus, ſicq; nõ poſſe aut debere conuerti in perniciem alicu ius ex ciuibus l.legata inutiliter, ff.de lega.j.l. legata inutiliter, ff.de adim.lega.l.quod fauore.ff.de legib.l.nõ ideo minus.C. de procura. l.pe.C.de pact. Hancq; rem etiam tanquã ſingulos omnes cines diximus attingere & conſequẽter uniuscuiuſq; utilitatem ex integro attendendam.regula quod omnes tangit debet ab omnibus approbari de reg. iur. lib.vj. Ex quibus & potiſsimum ex ſupra proximè di ctis quatenus ciues ciuem necare aut necandum hoſti ob populi utilitatem tradere poſſe, non ſolum negauimus ſed etiã tenuimus, nũ ciuem deſſerere nõ poſſe ut ſic deſertus in hoſtis poteſtatem ueniſſet. Id quod etiam probatur ex Dei euangelio . . . dum ait bonum Paſtorem nõ ſolum animam ponere pro ouibus, ſed qđ ſi una amiſſa eſt eam reliquis deſertis perquirit. donec inuentam reliquis adſeruandam adiungat, quamuis reliquę omnes aliquantulum aut forte multum periclitaren tur interim, utpote à paſtore & cuſtode ſuo

16 Hiſtoria Cæſaris & Pompeii. deſertę, Ex his (inquam) apparet † non ſolum uilliſsimum ſed etiam perfidum fuiſſe facinus militum Pompeianorum Italicorum in prælio quod fuit inter Pompeium Magnum & Iulium Cęſarem quo Pompeius uictus & Romanorum reſpublica ſubiugata fuit, cępto enim prælio, cum equitatus Pompeianus terga uertere cępiſſet, Cęſarq; (ut peritiſsimus erat Imperator) totam uim Pompeiani exercitus in peditatu Italico conſiſtere animaduertiſſet, inſsit proclamari ſaluum fore uniuerſum Italorum peditatum ſi pugnare deſtitiſſent abſtinuiſſentq;. quo audito omnes reſtiterunt à pugnaq; abſtinuerũt, nullo dato accepto'ue uulnere. quo ſubſecuto reliquæ oẽs partes exercitus Pompeiani facile fuſę fuerunt, teſte Appiano Alexandrino, qui ſummis laudibus eam Cęſaris aſtuciam & ſubitum conſilium in re tam turbulenta ſtrepitu horroreq; plena effert, & meritò, erant autem ut idem refert, Italorum militum uiginti milia quorum ea opera turpis fuit ſecundum noſtram ſententiam', at nõ utiquam inſpecta Dominici ſententia à qua receſsimus.

Deniq; ut Plutarchus in lib.apoph. dum de Socrate diſſereret ait, ille uir prudẽtiſsimus iactabat ſe eſſe mundanum ciuem hoc eſt nõ minus unius regiõis ciuis quã alterius, quod & ſentit Ouidius dum cecinit ſic

Omne ſolum forti patria eſt ut piſcibus æquor
& Statius dum ſic ſcripſit
Omne homini natale ſolum.

Et nos de ſucc.crea. lib.iij. ad finem ſcripſimus cuicumq; ciuium licere domicilium mutare migrareq; de urbe in urbẽ, uel de regione in regionem, idq; quotidie fit, & tamen pe di aut brachio non licet impunè corpus deſſerere, uidetis ergo ineptam eſſe cõparationẽ aut ſimilitudinem de membris ad corpus ad populum reſpectu ſingulorum ciuium, ergo cuique ciuium licebit ſaluti ſuæ conſulere, licet totus populus pereat, dum modo ipſe nihil turpe faciat, ſed ut fecit Aeneas cum iam ſalus Troiæ deſperata eſſet, & ita fit quotidie & talis eſt opinio & uox populi quam uocem naturæ & Dei eſſe probauimus ſupra c.11.

CAP. DECIMVMQVARTVM.

1 *Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus, ardua quæſtio.*
2 *Probatio nulla concludit indubitanter ſed ſolum præſumptiue.*
3 *Teſtes requiruntur incertum duo, interdum tres, interdum quinque, interdum ſeptem, interdum quindecim, interdum 27, interdum 64, interdum 72.*
4 *Iudex ex cauſa leges tranſgredi poteſt.*
5 *Iudici dicenti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſ-*

M 2 *ſum*

ſum creditur.
6 *Hiſtoria Faby Maximi.*
7 *Populi rumor non curandus.*
8 *Hiſtoria Diogenis.*
9 *Hiſtoria Antiſthenis.*
10 *Hiſtoria Phocionis.*
11 *Hiſtoria Ipſius.*
12 *Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra probationes proceßales in foro animę, eſtq; ardua quęſtio. Idem in foro contentioſo & eſt ardua quæſtio. Idem in cauſa ciuili eſtq; & tertia ardua quæſtio.*

1 Conſcientiā an proceſſus probationes ſequi debeamus, ardua quæſtio

QVADRAGESIMO OCTAVO colligitur ex principali ſententia noſtra quid reſpondẽdum ſit in q. ſequenti. † Mæuius homicidii uel alterius criminis capitalis reus poſtulatus fuerat, crimẽq; duobus uel tribus teſtibus fuerat comprobatum, & eum innoxium fuiſſe & eſſe iudici notum erat, quia fortè qua nocte id facinus admiſſum fuiſſe dicebatur, iudex ipſe & Mæuius pernoctauerãt in ſonnes (chartas ad pictas uel ad aleam ludẽdo, quod non rarò accidit.) uel cum fœmina per noctauerat quæ illius homicidii rea dicebatur. Quid iudici faciendum eſt? nam ſiue ſententiam ferat iuxta allegata & probata innocẽs ille peribit. ipſeq; iudex apud Deum optimũ maximum iniquitatis reus erit, ſiue illum ſententia abſolutum reliquerit tenebitur, punieturq; in ſyndicatu, quaſi ob gratiam fecerit, uel pecunia turpiter corruptus. Nec enim ei notitiam illius rei particularem profitenti fides adhibebitur. Has anguſtias ut iudex ille euadere poſsit prodita ſunt uaria remedia, primum ut eam ad cauſam definiendã alium (ſi ei liceat) ſubſtituat, quod remedium lugubre eſt, quia innocens ille ſub iudice ſubſtituto eius innocentiæ inſcio ueriſimiliter peribit. Ijdem conſulentes aiunt ꝙ ſi ei iudici aliũ forte ſubſtituere non liceat, potius debet officium munusq; ſuum deſſerere quàm innocentẽ damnare, id quod nimis durum uiſum eſt Dominico de Soto in loco ilicò citando, quid enim ſi iudex ille nõ habebat aliunde unde uictum quęreret, bis ſtulte faceret quia nec illũ ſaluare & ſeipſum illuderet. Alterum remedium eſt, ut cauſam referat ad ſuperiorem neceſsitatemq; conſilij ſui ut ipſe ſit teſtis innocentiæ illius, quod remedium quando multi eſſent teſtes qui eum damnarent non uideretur ſufficiens ad eneruandam fidem & probationem tot teſtium, & præterea incertum eſt an ſuperior huic rei cõſenſum ſit daturus, hoc tamen conſilium dedit Diuus Thomas ii.ij.q. lxiiii. articulo ſexto ad tertium. Et quid ſi ipſemet iudex tam ſit ſupremus ut non ſit ſuperior ad quem cauſam poſsit remittere? Denique ad huius rei ueſtigationẽ præfari oportet † nullum genus eſſe probationis ꝙ iudicẽ ex toto certum redat ea de re quæ in controuerſiam uertitur, nã ut lex noluit integrã fidem adhibere uni teſti quia poteſt mẽtiri, ita quoque duo & tres & etiam mille teſtes mentiri poſſunt, ſed tamen duobus uel tribus fidem adhiberi iubet eo ꝙ uero ſimile ſit (ut legi uiſum eſt) duos uel tres uerũ dicturos, ſicq; huic coniecturæ & uerosimilitudini fidem adhibemus quã fallere poſſe non ignoramus, ſed humana cognitio & peritia ulterius ſeſe non extendit ita tradunt communiter Doct. in c. afferte, per tex. ibi de præſump. Bar. & alij in l. admonendi, col. ii. ff. de iure iur. ideo in l. iii. §. j. ff. de teſtibus Imperator ꝑ iure conſultum ibi relatus ait, tu magis ſcire poteris quãta fides ſit teſtibus adhibenda, non obſcurè ſignificans, probationes eſſe arbitrarias, uel ſaltem in eis iudicis arbitrio plurimum eſſe relinquẽdum, & omnes pertinere ad eruendam ueritatis fidem non dubium eſt l. fin. C. de fideico. unde rei ſatis demonſtratæ fruſtra aliam demonſtrationem aut probationem adiici ait l. j. §. fin. ff. de dote prælegata. Hinc fit ut licet regulariter duo uel tres teſtes ſufficiant l. ubi numerus. ff. de teſt. c. relatum j. c. cum eſſes, de teſtamen. dicẽte Domino in ore duorum uel trium ſtare omne uerbum, † tamen multis in caſibus & ſpeciebus longe plures deſiderãtur, in codicillis enim quinque deſiderãtur l. fi. C. de codicill. l. fin. C. de dona. cau. mor. Idem in donatione cauſa mortis ut ibi. In teſtamentis deſiderantur ſeptem l. ſi bonus l. hac conſultiſſima. C. de teſtamen. in prin. inſt. eod. tit. cum agitur de excellentia aut præeminentia inter egregias perſonas deſiderantur quindecim ut tradit Nicolaus Boerius in tract. de auth. mag. conſi. j. add. mag. num. ſubdiaconus, acolitus, lector, exorciſta, hoſtiarius non damnabuntur paucioribus quàm ſeptem teſtibus c. præſul. ii. q. v. Diaconus Cardinalis urbis Romæ non damnabitur paucioribus quàm uiginti ſeptem teſtibus; Præsbyter autem Cardinalis non paucioribus quàm ſexaginta quatuor teſtibus dãnabitur, & Epiſcopus non paucioribus quàm ſeptuaginta duo teſtibus remouebitur, ita ait d. c. præſul. Ratio omnium iſtorũ ea eſt, ꝙ probatio teſtium non certitudinem ſed tantum ueriſimilitudinẽ inducit (ut oſtendimus) & cum dignitas perſonarum ſupra dictarum inducat per contrarium magnã ueriſimili-

2 Probatio nulla cõcludit indubitanter ſed ſolũ præſumptiuè.

3 Teſtes requiruntur interdum duo, interdum tres, interdum quinque, interdum ſeptem, interdum quindecim, interdũ xxvii. interdum lxiiii. interdum lxxii.

ſimilitudinem inculpatæ uitæ, ſicq; aduerſis frontibus inter ſe pugnent hæ pręſumptiones, ut ueriſimilitudo & præſumptio quæ ex teſtiũ depoſitionibus & teſtimoniis oritur uincere poſsit, magnum nnmerum eorum quaſi nulitum ad uincendam hanc pugnam exigimus. Si ergo ſola præſumptio & ueriſimilitudo quę facit pro Epiſcopo accuſato ut paucioribus quàm lxxii. teſtibus fides nou adhibeatur efficit etiam ſi non de occiſione ſed tantum de remotione ipſius agatur, quanto magis certitudo innocentiæ iudici nota & indubitata efficere debet ut duobus uel tribus teſtibus fides non habeatur. præſertim cum de uita hominis agatur, pro Epiſcopo enim facit ſola ueriſimilitudo, pro iſto reo certitudo, Epiſcopus periclitabatur ſolum de munere & honore, iſte reus de ipſo honore & muneribus ſi quæ gerebat & præterea de uita longe prętioſiore, par ergo & æquum eſt ciuile ac omni iuri conſonum ut iudex ille contra talem reum non adeſſe legitimam idoneamq; probationem exiſtimet & pronuntiet. etiam ſi ſeptuaginta teſtes contra eum deponerent, nedum ſi duo uel tres: quia qualis quanta'ue eſſe debeat in quacunque re de qua'lis agatur legitima probatio, negandum eſt ulla lege pręciſe definitnm eſſe, uel ſaltem nõ aliter definitum eſſe, quàm ſub hoc moderamine ut iudex poſsit circa id arbitrari ut iam oſtendimus.

4 Iunx ex cã leges tranſgredi pôt. † Iuſtificantur ſuperiora, quia iudex ex cauſa poteſt facere tranſgreſsionẽ legum (ſi modo tranſgreſsionem nominare eam quę fit ex cauſa, fas eſt) & ipſarum legum atque ſtatutorum pœnas etiam cõſuetudinarias minuere atque alterare. ut notant communiter doctores in l. j. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. & ſi ſeuerior. C. ex quibus cauſis infamia irrogatur. & in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. eod. tit. & in l. hodie, ubi eſt Glo. notabilis. ff. de pœnis. Innocen. & communiter Doctores in c. j. de conſtitut. & in c. de cauſis, de officio delegati. & in c. ij. per textũ ibi. de adulterijs. Iacobus de bello uiſu in ſua practica iudiciaria in rubtica de quæſtionibus & qualitate tormentorum fol. 75. in. j. col. Bar. in l fin. in fine. ff. de receptato. Bal. in d. l. prima. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. j. in fine. C. de iuramento calumniæ. & in authenti. Sed nouo iure. C. de ſeruis fugiti. & in l. milites in fine. C. de teſtamento nuli. & in l. clari. C. de fideicommi. & in l. obſeruare. §. ꝓficiſci. in 6. col. in xi. quęſtio. ff. de officio proconſulis & lega. & in l. quod Seruius, & ibi Ludouicus Roma. & alii. ff. de cõditione ob cauſam. & in c. j. in vj. col. qui feudũ dare poſſunt & in c. j. §. iniuria. de pace iuramento firman. in uſibus fen. & in c. iii. in fine de re iudica. Raphael Fulg. in conſi. cxxiiii. incip. præſuppoſitis col. fin. uerſi. cæterum Panormita. in c. niſi ſpecialis circa finem. de officio delega & in d. c. ii. de delictis puerorum, & in c. licet, col. fin. de pœnis. Angelus de Peruſio in l. quod ſi nolit. §. qui aſsidna & ibi Bartholomæus Cæpola col. ii. ff. de ędilitio edicto. Ang. de Aret. in tracta. maleficiorum in uerbo. quas ſi non ſoluerit infra decẽ dies, col. iiii. uerſ. quid autem ſi ſimpliciter, & ibi Auguſti. Ariminen. in eius additioni. Ludouicus Roma. in rubrica. col. ii. C. qui admitti. & in rubri. in vi. col. de arbitriis & in l. ſiquis in graui. §. verum, in ultima col. ff. ad Syllania. & in cõſ. ccccxxviii. incip. conſidero: Paris de Puteo in tractatu ſyndica uerſi. ſi iudex. fol. 24. Paulus de Caſt. & Franciſcus de Aretio. in auth. ad hæc. C. de iudiciis, idem Franciſcus de Arectio in c. at ſi clerici. §. de adulteriis, de iudiciis & in conſi. cxxxi. incip. ſpiritu ſancti gratia. in fine. Alexau. in conſi. lxv. incip. habita ſuper contentis col. penul. uerſi. accedit volu. 1. Andræas Siculus in conſi. lxxi. incip. ſapienter. col. iii. uolu. ii. & in conſi. i. in xxiii. col. & in conſil. viii. in pen. col. uol. iii. Felinus in c. inquiſitionis, col. v. de accuſatio. Iaſ. in l. omnes populi, in. i. lectura col. finali. ff. de iuſtitia & iure. & in l. qui iuriſdictioni. ff. de iuriſdi. omni. iudi. Philippus Decius qui hanc dixit communem opinionem in d. c. de cauſis, & in rubrica in ii. lectura col. ii. de iudiciis & Hippolytus de Marſiliis in l. i. §. diuus. ff. ad legem Corn. de Sicariis & in l. i. §. ſed & ſiquis, col. ii. ff. ad legem Corne. de falſis. & in ſingulari. clxxxii. incip. iudex in fine. Amplia ut procedat etiam ſi ſtatuta pœnalia eſſent iurata ita Bartholomæus Cæpola ubi ſupra. Deinde amplia ut ꝓcedat etiam ſi iam mulcta eſſet impoſita eam enim ex cauſa poteſt iudex minuere, ita Angelus Peruſinus in d. §. qni aſsidua, quamuis contrarium in articulo principali teneat Bald. ſibi contrarius, poſt Iacobum Butriga. ibi in l. i. c. ſi aduerſus delictum, Idem Bald. in d. l. quid ergo. §. pœna grauior, in. iii. col. & in d. authen. hodie. C. de iudiciis, Feli. ſibi etiam contrarius in d. c. i. in xvii. col. ibi, nec eſt conſonum. & ibi Philippus Decius ſibi contrarius col. fina. in fine. in ii. lectura. col. finali in fine de conſtitutio. Idem Philippus Decius in rubrica col. iii. in prin. C. qui admitti. dicet quis quo nam modo apparebit quod Iuſta ex cauſa motus Iudex id pronuntiauerit, reſponde ſecundum Loazes in conſi. pro Marchione de Velez pag. 138. (ut eius uerba formalia referam)

r Iudici dicēti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur.

ram) † ſtādum eſſe aſſertioni iudicis pronunciantis & dicentis, ſe ex cauſa pœnam à lege uel ſtatuto impoſitam alicui, ab eius merita minuiſſe uel alteraſſe, & licet de cauſa non conſtet ſufficere ad minus cauſam expreſsiſſe iudicisq́; aſſertioni ſtandum eſſe. ut notabiliter uoluit Specu. in titulo de accuſatore. §. i. uerſi. quid ſi iudex. Bar. in l. quid ergo. §. pœna grauior, poſt Rayne. & Alberi. ibi. ff. de his qui notantur infa. & in l. quo ad ſtatutum, ff. de pœnis & in l. relegatorum. §. ad tempus, ff. de interdictis. & relega. Bal. in c. i. §. iudices, col. iii. in principio. de pace iuramento firman. in uſibus feu. Panormita. in c. niſi ſpecialis, in fine. de officio lega. Salice. Alex. & communiter Doctores in l. properandum, §. illo proculdubio, C. de iudiciis Feli. in c. i. in pen. col. in xii. limitatione. & in c. ſicut nobis. in x. col. de re iudica. & in c. qualiter & quando. el. ii. §. ad corrigendos, col. vii. uerſic. ii. nota, de accuſatio. & Philippus Decius in c. conſuluit, el primo col. ii, de appellatio. Ioan. Franciſcus Purpuratus & Moder. in l. ſi quis maior C. de tranſactio. qui omnes communiter concludunt quòd ſi iudex cauſam & ſic merita in ſententia non expreſſerit, ſed ex cauſa ſe pœnam minuiſſe, uel alteraſſe dixerit, quia illius aſſertioni quantum ad ſententiæ ualiditatem eſt ſtandum. ualida ſententia erit. & ſi ad infamiam euitandam cauſam exprimere melius fuerit, quamuis quod hoc nō ſufficiat ſed cauſa ſaltem exprimi debeat. uoluerit Iacobus de Bello uiſu in ſua pratica iudiciaria in rubrica de quæſtionibus & qualitate tormentorum, folio mihi lxxv. in j. col. in fine ubi inquit, ſe frequenter de facto uidiſſe fieri: quòd quando iudices ex cauſa, & ſic ob merita uolunt pœnam augere, uel minuere, faciunt cauſam in ſententia inſeri: quod etiam uoluit Felin. ſibi contrarius in cap. primo col. xvij. uerſi. ex prædictis adde, de conſtitutio. Rochus de Curte in c. fi. col. xxxvj. de conſuetu. pro qua communi opinione, quòd quādo iudex uoluerit ex cauſa, & ſic ob merita, pęnam alterare uel minuere: non teneatur cauſam etiam exprimere eſt tex. notabilis in d. l. & ſi ſeuerior, ibi, certis rationibus motus, ubi textus iudicem certis rationibus motum fuiſſe conſiderat. & hoc ſtatuit atque declarat, licet iudex rationes uel cauſas aliquas nō exprimat, Pro iudice enim qui officium ſuum legaliter exercere iurauit ſemper præſumitur & illi in multis creditur c. ad audientiam, cū ſimilibus de præſumptio. l. diuus. ff. de offi. præſi. l. publicanus, in princ. ff. de publica. Gloſ. & Docto. in uariis locis, ſignāter Signorolus de Homodeis in cōſ. xv. inci. in q. col. fi. Bal. in rubrica. col. pe. de officio de lega. Feli. in c. quæ in eccleſiarum, poſt alios. de conſtitutio. & Franciſcus de Curte in conſi. xlviii. incipi. Memoriæ recolendę. col. xviii. in fine. Denique ſi iudex ille talem reum quem innocentem eſſe nouit, uel abſoluendum putauit, uel leui quadam pœna ad ciuium ſatisfactionem condemnandum, addita cauſa neceſsitateq́; conſilii ſui. quo nam modo ſuperior aut concines ſtomachari ea tam iuſta, tam neceſſaria, tamq́; pia ratione inſpecta poterunt, nam ſiue omnium ſuperior is iudex fuerit, eius authoritas cum tam piæ & iuſtæ cauſæ expreſsione ad ciuium animos ſedandos ſat erit, ſiue inferior ſit, cum ab eius ſententia ex parte accuſatoris uel fiſcalis appellari poſsit, ſicq́; nullum ſere præiudicium ea ſententia priuatæ aut publicæ uindictæ adferat. quis nā ſuperior erit tam immanis qui talem iudicem incuſet quin potius intellecta cauſa quam ille expreſsit ſummis potius cū laudibus (ut ueroſimile eſt) eſt efferet, nam ut Ouidius cecinit.

Et faciles motus mens generoſa capit.

Et talem cauſam exprimere conſultius & tutius erit. quia & in facienda exemplari ſubſtitutione lex conſuluit ut parens adderet cauſam neceſsitatemq́; cōſilii ſui: ut per l. pē. C. de curat. furi. & l. pen. ff. eod. ti. & l. ex facto in princ. ff. de uulga. ſcripſimus in materia exemplaris ſubſt. lib. ii. de ſucceſs. progr. §. xvii. ſecundum hoc noſtrum conſilium quod in anguſtiam præſenti ſat ſuperq́; idoneum ſufficiensq́; uideri, debet, cum optatam medelam accipiat quæſtio pręſens. in eo tantum quæſtio manebit, an ſi iudex ille his remediis aut medijs uti neſcierit aut noluerit poſsit contra ueritatem & innocentiam ſibi notam talem reum damnare; id quod tenet doctiſsimus Dominicus de Soto lib. v. de iuſt. & iure. quęſtio. i. artic. & Sanctus Thomas ſecunda, ſecundæ q. lxvii. arti. ii. & idem Diuus Thomas. ii. ii. q. lxiiii. arti. tertio ad tertium Alex. de Ales par. iii. q. xl. membro vi. artic. ii. Richard. q. xxvi. arti. iii. quod & tenuit Petrus de Tarētaſia relatus per Dominicum Sotum ubi ſupra Bar. & alii in l. illicitas. ff. de offi. pręſid. Ioannes andreę in nouell. tit. de allega. tenuit Andræas de Palude & Syluestr. uerb. iudex. ii. in ſumma. §. v. qui & Dominicus ubi ſupra affirmant eſſe communem receptiſsimāq́; Theologorum opinionem, & quod etiam eſt communis opinio tā legiſtarū quā canoniſtarū.

Contrariam tamen partem ut potius debeat munere & officio magiſtratus abſtinere aut deſiſtere quam talem innocentem ſenten

tia

tia ſua ad mortem damnare tenet Accur.poſt Hugonem in l.prætor.ff.de iuriſd.omnium iudicum tenent Calderinus & Abb.Panor.in c. paſtoralis,de offi. delegati & ſumma Angelica uerb.iudicare.q.vii. Nicolaus de Lyra Exodi xxiii. inquam aliquantulum inclinare uidetur Syluester ubi ſupra quem pro contraria parte allegauimus.

Quid dicendum?&ſanè hæc poſterior pars negatiua(iudice me) non ſolum tutior & humanior uerum in puncto quoque iuris,longe uerior eſt, nam cum ex omnibus iuribus rationibus & authoritatibus noſtrę principalis ſententiæ appareat omnem iuriſdictionem, ditionem, imperium, principatum,regnum, magiſtratum, poteſtatem creatam fuiſſe ob meram ſubditorum ciuium'ue utilitatem, cumque iniuſtitiam fieri ciuibus non poſſit eſſe utile l. i. & ii. ff.de legibus c.erit autem lex iiii. diſtinct. nec dubium ſit quin innocente ad mortem damnato fiat in iuſtitia & iniuria,par eſt ut ſub illa poteſtate aut iuriſdictio ne hæc poteſtas innocentem damnandi & occidendi non comprehendatur,ſicq; iudex qui contrarium faceret nullo iure nullaq; authoritate publica id feciſſe uideretur, nec ad rē pertinet quòd populo qui illum accuſatum ex actis proceſſus noxium eſſe falſo opinabatur morigerandum eſſe uideatur,nam reſpondemus probationes fieri occultè & publicatio teſtium quæ poſtea fit non ad uniuerſorū ciuium notitiam, quinimo plerunq; ad paucorum aures peruenire, nec ſi ad uniuerſorū aures perueniret noceret aut iuſtitiæ adminiſtrandę impedimento eſſe deberet,tū quòd res iudicata pro ueritate habetur l.res iudicata,ff.de regulis iuris l. ingenuum, ff de ſtatu hominum & ibi Bal.& not.Cagnolus in d.l.res iudicata,ſicq; ciues plus fidei iudicis ſententiæ quam uanis leuibusq; rumoribus aut actis proceſſus adhibebunt, ut & decet & uerosimile eſt,tum etiam quod ut Sanctus Auguſtinus ait fiat ius & pereat mundus, adhæc imagine ne naturæ ueritas obumbretur curandum eſt l.filio quem.ff.de lib.& poſth.ergo imagine & umbra uani popularium rumoris ueritas non eſt obumbranda aut iuſtitia deſerenda, præſertim in re tam ſuī natura atroci, horribili,& inhumana,&ut Quintus Fabius maximus (teſte Plut.in apoph.li.v.)aiebat magis formidoloſus eſt qui populi rumores timeret,quā qui hoſtes fugeret, ſicq; iſthæc leuia iudicem aut principem deterrere & à iuſtitia reddenda deuiare non debent aut decet. † aliter enim ſi ad uulgi opinionem & arbitrium principes aut magiſtratus ſe ſe accomodare deberent,

6 Hiſtoria Fabii maximi.

7 Populi rumor nō curandus.

ſemper à iuſto & honeſto declinarent teſte Diogene,quodam enim die (ut Plutarchus & ad eum Eraſmus lib.iii.apoph.aiunt) quū populus theatrū egrederetur ipſe Diogenes aduerſus populum nitens ingrediebatur interrogatus cur id faceret, hoc (inquit) in omni uita facere ſtudeo ſentiens hoc eſſe philoſophari in omnibus actionibus quàm maximè à multitudine diſſidere . propterea quòd uulgus hominum cupiditatibus agitur non ratione. † Idem quoque Plutarchus apoph.lib. vi.de Antiſthene refert hæc. Cuidam enim dicenti plerique te laudant. at quid (inquit) mali feci, ſignificans quæ recta ſunt pauciſſimis ſemper placuiſſe; & Cicero pro domo ſua ait in imperita multitudine eſt uarietas & inconſtantia & crebra tanquam tempeſtatum ſic ſeutentiarum commutatio. Rurſum idem Cicero lib.ii.Tuſcul. ſcripſit qui in oculis eſt multitudinis illius iudicio ſtare nollit. Ergò ſi iudex quo de agimus ſi tranſuolaret iuſtitiam, ueritatem innocētiam, ſibi notam ut uanos leueſq; rumores captaret leuior, ipſo uulgo iniquior & deteſtabilior uideretur. † unde etiam Plutarchus apoph.lib.4.de Phocione Athenienſe ſic retulit.

8 Hiſtoria Diogenis.

9 Hiſtoria Antiſthenis.

10 Hiſtoria Photionis.

Cum oraculum proditum eſſet Athenienſibus in ea ciuitate unum eſſe uirum, qui cūctorum ſententijs aduerſaretur ac populus uociferans iuberet illum inquiri. Photiom ſeſe prodidit dicens. ego ſum ille quem deſignat oraculum,nam uni mihi nihil placet omnium quæ uulgus uel facit,uel dicit. quid hic primū admireris.impauidum ne uiri animū, an clementiam qui non paſſus ſit ſuſpicionem ad innocentem aliquem deuolui: an ſingularem ſapientiam, qua perſpexit inconditam multitudinem,quoniam affectibus agitur, nihil ſani nec agere,nec loqui.& de eodem Plutarchus ubi ſupra ſequentia refert.

Inter fugiendum fertur ſubinde reſpiciens ad arcem Palladis, ac ſublatis manibus dixiſſe ô pallas urbium domina. Cur tribus in fauſtiſsimis beſtijs delectaris, noctua, dracone. & populo. Noctua cum ſit auium inauſpicatiſſima.tamen Palladi ſacra facta eſt, quemadmodum & draconem habet progeſtamine,populus autem bellua eſt multorum capitum, peſsimam gratiam referre ſolita optimè de ſe meritis & uelut Socrati, Phocioni, Scipioni,& alijs compluribus.

11 Hiſtoria ipſius.

Iuuenalis Saty.10.

Turba tremens ſequitur fortunam ſemper, et odit
Damnatos.idem populus ſi Nurſia thuſco
Fauiſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis,hac ipſa ſe iamnm diceret hora
Auguſtum.

Auguſtum.

Seneca in Hippolyto.

Tradere turpi faſces populus
Gaudet eoſdem colit, atque odit

Idem in Octauia.

O funeſtus multis populi
Diruſq; fauor, qui cum flatu
Vela ſecundo ratis impleuit
Vexitq; procul, languidus idem
Deſerit alto, ſæuoq; mari.

Denique † & ſi iſthæc omnia ſatis ſuperq; oſtendant ac perſuadeant talem innocentem damnare nefas eſſe minimeq; licere, adhuc tamen ſi quis forte eſſet cui res dubia aliquátulum aut admodum uideretur is meminiſſe deberet in re dubia eam opinionem ſequédam quæ animarum ſaluti tutior eſt l. ſunt perſonæ. ff. de religi. eſtq; communis & receptiſsima ſententia noſtrorum quos longa ſerie retulit Rodericus Suares in proœmio legũ fori fol. vi. unde quum noſtra ſentẽtia animarum ſaluti longè tutior proximiorq; ſit quàm contraria eam ut amplectamur non ſolum æquũ uerum neceſſum quoque eſt. Quod intellige dupliciter, primum in foro animæ (q̄ cõſcientiæ uocant) deinde etiam in foro contentioſo, ut noſtra ſuadent fundamenta. Tertio intellige idẽ fore etiam ſi eſſet cauſa ciuilis (id quod longè uehementius abnegát omnes Doctores Theologi, & noſtrorum etiam non pauci, de quibus iam mẽtionem habuimus.) & ut res perſpicua ſit, accipe talem ſpeciem donaui aut uẽdidi tibi domum meam aut fundum aut equũ & tradidi, ſicq; in te dominium trãſtuli Titius qui meam fuiſſe nõ negabat abſte tamen eam rem uẽdicabat coram me uel ſub me iudicante, affirmans eandem rem à me prius ſibi fuiſſe donatam & traditã, & ex hac ſola cauſa non ex ulla alia ſibi ad eam rem ius eſſe, tunc cum ego certo ſciam eum non foue re iuſtam cauſam, licet duobus tribus'ue teſtibus id probaret, reum abſoluere deberẽ per iura & rationes de quibus in ſuperiore articulo, quæ non expedit repetere. Qua de re per Imolam in l. à diuo Pio. ff. de re iudi. qui contrariũ tenet & Adrianus in quodlib. q. vj. arti. iii. qui affirmat hanc eſſe receptam Theologorum ſententiam. Idem tenet ſumma Roſela ut refert Sotus ubi ſupra ſed noſtra ſententia his patribus cõtraria & iuſtior & (iudice me) uerior eſt, uos uideritis q̃ iuſtius induat arma.

12 Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra probationes proceſſales in foro animę eſtq; ardua qõ. Idẽ in foro cõtentioſo & eſt ard. qõ. Idem in cã ciuili eſtq; & tertia ardua qõ.

13 [illegible]

CAP. DECIMVM QVINTVM.

1 *Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rem ſubditi ſine cauſa. ardua. q.*

2 *Princeps non eſt cauſa cauſarum ſed ſolus Deus contra Docto.*

3 *Princeps non poteſt facere ſupra ius nec contra ius contra Doctores.*

4 *Principum de poteſtate diſputare non eſt ſacrilegium.*

5 *Princeps nec poſtea quam accuſator deſtitit poteſt pœnam legis minuere quæ imponi debebat ubi accuſator non eſſet, contra nouiſſimos.*

6 *Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiã.*

7 *Pater ob iniuriam filij etiam is noſcentis agere poteſt.*

8 *Pater filij iniuriam an remittere poſſit, ardua. q.*

9 *Pœnam poſt partis abſeſſum aliquantulum minuere poteſt iudex contra nouiſſi. ex toto autem remittere nec iudex poteſt nec princeps contra nouiſſi. nam iudex & princeps differunt in quanto non in toto contra nouiſſ.*

10 *Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſſi.*

11 *Pœna à principibus uel iudicibus ut & quatenus remitti poſſit egregia diſt.*

12 *Pœnam legalem iudex remittens uis punitur.*

TVADRAGESIMONONO apparet ex ſentẽtia noſtra an princeps de plenitudine poteſtatis poſsit etiam ſine cauſa diſpenſare cum legibus minuendo pœnam delinquentibus & ſimilia, id quod uolunt communiter Doctores, & ideo etiam communis ſententia eſt quòd † rem propriam ſubditi, poteſt ſine cauſa de plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare. ut notat Gloſ. communiter approbata in d. c. conſtitutus. de religioſis domi. & uolũt Doctores communiter in d. c. quæ in eccleſiarum. de conſtitutio. & in c. nonnulls. de reſcriptis Glo. & communiter Doctores in l. fina. C. ſi contra ius uel utilitatem publicam. & in l. quoties. C. de precibus Imperato. offerẽ. & in d. l. i. ff. de conſtitutio. principum Oldra. in conſi. cclvii. incipi. factum tale eſt Bar. in l. cõficiũtur. §. Codicilli de iu. codicillorũ Corneus cõſ. cxcix. col. ii. li. iiii. Decius conſ. cxci. in cauſa quæ agitur, col. ii. & conſ. cxcviii. col. i. Gozadinus conſi. 8. in hac cauſa, col. i. qui omnes uolunt de plenitudine poteſtatis poſſe principem etiam ſine ulla cauſa contra leges diſpenſare & alij multi quos allegat Loazes in conſil. pro Marchione de Velez pag. cccxii. & ſic poteſt etiam ſine cauſa de plenitudine poteſtatis diſpenſare ut legitima pœna minuatur delinquenti, quod etiam ſentit Dominicus de Soto lib. v. de iuſtitia & iure quæ. iiii. artic. iiii. † & non ſolum quod ſibi libet licet, uerum

1 Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rem ſubditi ſine cauſa ardua quæſtio.

2 Princeps non eſt cauſa cauſarũ ſed ſolus Deus cõtra Doctores.

nerum etiam cum ſit cauſa cauſarum omnia quę ſuprã ius & contra ius ſunt, efficere põt. † cui nec reſiſtere, nec cur ita facis poteſt dici. † Nec ulterius poteſt de eius factis ac promiſsionibus, quæri. neque de eius poteſtate diſputari; quia id inſtar eſt ſacrilegii. ut inquit tex. in l. diſputare. C. de crimine ſacrilegij, neque de eius poteſtate poteſt dubitari, quod & ſentiunt Doctores, quos in præcedentibus collectionibus ſeu illationibus allegauimus, mouentur eo q (ut ipſi exiſtimant) princeps legibus ſolutus eſt l. princeps legibus, cũ ſimilib. ff. de legib. ſed cum nos ſupra tenuerimus principem merum non eſſe legibus ſuperiorem ſed inferiorem, & quaſi earum miniſtrum, cuſtodem & executorem, conſequens eſt, ut cum eis ſine cauſa diſpenſare nequeat, & quum ad meram ciuium utilitatem merus princeps creatus intelligatur, & legum obſeruantia reipublicæ non poſsit non eſſe utilis. quandoquidẽ ipſæ leges reipublicę utiles ſunt c. erit autẽ lex iiii. diſt. l. i. & l. ii. ff. de legibus, ſupereſt, ut qui princeps leges uiolauerit reipublicæ nocuiſſe intelligatur, quod ipſe facere non poteſt, quia eſt contra ſuam commiſſionem ſuumq; officium l. quod fauore. ff. de legibus l. non ideo minus. C. de procur. l. legata inutiliter, ff. de lega. i. l. legata inutiliter, ff. de adi. lega. l. diligenter. ff. mandati. Vnde Poeta cum uirum bonum deſcriberet, ait, qui cõſulta patrum, qui leges iuraq; ſeruat. Et Terẽtius in phormi. mihi (ait) non uidetur quod ſit factũ legibus reſcindi poſſe. Hinc Cicero pro Cæcinna, Nihil (inquit) eſt in ciuitate tam diligenter retinendum quàm ius ciuile. Ex cauſa autẽ princeps ſine dubio id facere poſſet, nã & iudicibus licere ſupra c. proximo expoſuimus.

3 Princeps non poteſt facere ſupra ius nec contra ius cõtra doct.

4 Principum de poteſtate diſputarẽ eſt inſtar ſacrilegiũ.

Deniq; etiam † ſi nulla cauſa eſſet minuendi pœnam legalem poſtquàm tamen pars læſa deſtitit ab accuſatione põt princeps minuere pœnam legis, antea uerò non utiq;. ita Dominicus de Soto ubi ſupra. quæ cõcluſio meritò diſplicere debet, nam ſi ante partis abſceſſum pœnam minuere non poteſt ne illi priuato cuius intererat præiudicium inferat, ergo nec poſt eius abſceſſum ne præiudicium reipublicæ inferat, reipublicæ enim læſio grauior eſt quàm priuatorum, auth. res quæ, cum ibi not. C. com. de lega. Itaque licet poſt partis abſceſſum accuſantis pœnam minuere non ſolùm poſsit ſed etiam debeat quatenus pęna à lege propter damnum illi datum aucta fuit, tamẽ qua ex parte pœna propter nocumentũ, quod reſpublica ex facinoribus pati uidetur deſignata eſt, minui nõ poteſt à principe ſine cauſa. quippe qui ad lædendum ius reipublicæ minus imperii habet quàm ad priuatorum ius lędendũ. Intereſt enim reipublicæ etiam principaliter ne maleficia fiant ne'ue facta impunita maneant l. congruit, ff. de officio præſi. Ergo qui ſeruum meum occidit, uel me conuitio affecit, aut rem meam ſubtraxit, & reipublicę & mihi nocuiſſe uidetur, mihi ut eſt notum, reipublicæ quia ſi eſſet effrena licentia facinoroſis, nullius ciuis ſalus aut domus tuta eſſet poſſet, omneſq; metu trepidarent, & trepidare & uexari incipiunt etiã ob damna reliquis conciuibus illata. Nam & illi, qui læſi nõdum erant ilico incipiunt paueſcere maioremq; cuſtodiam rebus, perſonis, familiæq; ſuæ adhibere. ſicq; in eo & in ſimilibus uexantur. quæ uexationes ſunt uehementer cõſiderãdæ l. i. §. ſi hæres. l. qa poterat. ff. ad Trebell. ibi, uariæ ſunt hominum uoluntates quorundam negotia timentium &c. ergo ſi ego, qui damnum ſenſi, & te qui mihi dãnum dederas accuſaueram deſtiti ab accuſatione, par eſt vt reipublicę integrum ſaluumq; ius maneat te perſequendi. quatenus ipſa læſa uidebatur. qa metu talium pœnarum reſpublica bonos efficit ſuos ciues l. i. ff. de iuſt. & iure, ergo qua ex parte reſpublica læſa uidetur, eatenus princeps ſine cauſa pœnam remittere poſt accuſatoris abſceſſum non poterit, ſed tantùm quatenus pœna legalis aucta fuerat, habita ratione damnũ paſsi l. id quod noſtrum. ff. de reg. iuris. † Vnde etiam ſi damnum paſſus in ſuo teſtamento remiſerit iniuriam uel pepercerit delinquẽti, nihilominus ille punietur à iudice habita iſtius publici nocumenti ratione ut tenuit Gl. not. per text. ibi in l. Diuus. ff. ad Syllani. notat Angelus de Claris aquis ſing. xxvj. & Guiliel. de Ludo ſingulari xxxiii. lex eſt. † Quinimmo ſi filius iniuriatus iniuriã remiſerit nihilominus eius pater agere poteſt propter iniuriam, quam ipſe ex perſona filii paſſus uidebatur. Patitur enim quis iniuriã non ſolùm ex ſua ſed etiam ex ſuorum iniuria. §. patitur, inſt. de iniuri. ita in ſpecie diſſerit Ludouicus Romanus ſingulari xciii. tu habes, expreſsius per Nicolaum Boẽriũ deciſ. cxx. pater an remittere num. 7. c. exhibita ubi Ioannes Andreas de homi. † Pater autem iniuriam filio illatam an remittere poſsit, & ſanè olim poterat, ut eſt cõmunis opinio ſecundum Boẽrium ubi ſupra per l. ſed ſi unus. §. filio fami. ff. de iniur. An autem hodie idem adhuc ſit non leuiter cõtrouerſum eſt, ſuntq; uarię noſtrorum ſentẽtię ut per Boẽrium ibi, per Marſiliũ ſing. 573. grauior, Iaſ. in l. in perſonam, per tex. ibi. ff. de pact. & Bart. Imola,

5 Princeps nec poſteaquam accuſator deſtitit põt pœnam legis minuere q̃ imponi debebat ubi accuſator non eſſet, contra communiſsimos.

6 Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiã.

7 Pater ob iniuriam filii ẽt ignoſcentis agere poteſt.

8 Pater filii iniuriã an remittere poſsit, ardua qõ.

Romanus & Alexand.in l.Lucius.ff.ſolu.matr.

9 Pœnã poſt partis abſeſſum aliquãtulum minuere poteſt iudex contra nouiſs.ex toto autẽ remittere nec iudex põt nec princeps cõtra nouiſs.nã iudex & princeps differũt in quãto nõ ĝn toto contra nouiſs.

Hactenus de principe.† Quid autem iu iudice ordiuario?& Dominicus Sotus ubi ſupra talem fixit concluſionem. poſt quàm(inquit) accuſator ab accuſatione contentus deſtitit in arbitrio eſt ſupremi iudicis pœnam iuris relaxare aut commutare. tale autem arbitrium inferiori non comittitur. Quæ quidem differentia inter principem merum & iudicem ordinarium nõ eſt tuta nec tenẽda: quia data paritate terminorum inter eos differentia nulla eſt hac in re. nam ex iuſta cauſa tales pœnas commutare, minuere, & relaxare tam princeps quàm iudex ordinarius poſſet. ut (fusè ex receptiſsima ac ueriſsima opinione Doctorum) c.ſuperiore edocti fuimus. Sine iuſta uerò cauſa nec iudicem ordinarium nec etiam principem id facere poſſe iam ibi & plenius in ſuperioribus oſtendimus, quum ad metam ciuium utilitatem principatum datum fuiſſe monſtrauimus, nec dubium ſit legales legitimas'ue pœnas noxijs hominibus remittere & condonare cuique ciuium uniuerſeq; reipublicæ noxium iniuriumque uideri. Limita quãdo tam minima ex parte per principem pœna remiſſa fuit, ut uerosimile ſit id à populo ſibi conceſſum fuiſſe uel conceſſum iri, ſi à populo peteret, argum.l.ſcio,ff.de minor.ut ſupra oſtendimus. Quo caſu eadẽ moderatio & in ordinario iudice admittẽda eſſet, data eadem ueriſimilitudine. Hac duntaxat nota adiecta, quod uerosimile eſt hac iure ex mente populi iuriſdictionem concedentis plus laxitatis conceſſam principi fuiſſe & fore quàm iudici ordinario ab ipſo ſiue principe ſiue populo: quia quãto eſt maior dignitas iuriſdictionem exercentis, tanto plus laxitatis & arbitrij ſibi cõceſſum fuiſſe & fore intelligendum eſt, ſicq; princeps & iudex ordinarius hac in re differunt in quãto non in toto. Secundum quæ lapſus in duobus uidetur Doctiſsimus Sotus, primùm dum poſt partis accuſantis abſceſſum, putauit principẽ quãtacunque uellet ex parte etiam ſine ulla cauſa poſſe pœnam legalem remittere cũ non poſſit niſi modica duntaxat ex parte laxare. Alterum dum id iudici ordinario etiam minima in parte abnegauit.

10 Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnã aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſs.

Item errat † dum omnino adimit principi potentiam ante accuſatoris abſceſſum & remiſionem, nam ea conſideratio & ſi inſpicienda ſit quo ad eam pœnæ particulam, quæ reſpicit perſonam eius, qui iniuriam aut damnum paſſus fuit, tamen non eſt inſpicienda quò ad alteram pœnę partẽ quę totam rempublicam concernit. Eſt tamen uerum ꝙ & in hoc caſu differentia eſt in quanto non in toto, nam accuſatore ceſſante pœna, quæ ei applicanda erat ex toto ceſſauit, & de reliqua pœnæ parte, quæ rempublicam reſpiciebat agendum duntaxat erit. † Ergo prætermiſsis publicis criminibus, quò ad priuata delicta quibus datur accuſandi licẽtia ſolis damnum uerè uel interpretatiuè patientibus. Sit prima concluſio ex iuſta cauſa pœna legalis poteſt minui uel commutari, intellige primum id fieri poſſe principẽ, deinde fieri poſſe per iudicẽ ordinarium quãuis principum laxior aliquantulum poteſtas ſit. Exempli gratia ut in l.inter artifices.ff.de ſolu. clarius in l.ad beſtias.cum ibi not.ff.de pœnis. Tertio intellige concluſionem non ſolum poſt accuſatoris remiſsionem ſed etiam antea. Quatenus pœna imponenda uindictam publicam aut publicum cõmodum pecuniarium reſpiciebat, nõ quatenus reſpiciebat cõmodum illius, qui dãnum paſſus fuit, niſi pro parte eum tanquã unum popularem tangente, unde ſi ex delicto (uerbi gratia) pœna ducentorum imponẽda ueniebat, æquis ex partibus inter dãnum paſſum & rẽpublicã diuidenda, tunc ſi accuſator nolit ignoſcere, & reipublicæ utile ſit pœnã ex toto uel ex parte remitti, ea remiſsio quò ad partẽ, quę ad rempublicã ſpectat ex toto uel ex partẽ facienda eſt, ſed non quò ad reliquam partẽ, ſicq; accuſatori integra centum pręſtanda ſunt, uel ab ipſo delinquẽte eius'ue fautoribus, uel ab ipſa fortè republica, quãdo eius id intererat. ita tamen ut tunc cum à republica daretur deminueretur pars, quæ accuſatorẽ tanquam unum ciuem reſpiciebat, huius rei ratio eſt, quia ſi ea remiſsio reipublicæ utilis erat tunc ab omnibus ciuibus pecuniarum collectio ut fieret ciuile parq; eſſet c. quod omnes, de reg.iur.lib.vi.l.ſecundum naturã.ff.de reg.iur. Secunda concluſio ſine iuſta cauſa pœna legalis delinquenti remoueri non poteſt. Intellige ꝙ non poteſt remoueri per principem. Secundò intellige ꝙ longè minus per iudicem ordinarium. Tertiò ꝙ non põt remoueri ex toto. Quartò ꝙ nec ex parte quæ reſpiciebat accuſatorẽ. Quintò ꝙ nec ex parte, quæ reſpiciebat rempublicã remitti licebit ex toto aut ex magna parte, ſed ex minuſcula quadam particula id principibus facilius fortè licebit quàm iudicibus ordinarijs. Nec putauerit quiſquã me nõ bene mihi conſtare dũ dixi difficilius nocere poſſe principẽ aut iudicẽ ordinariũ reipublicę q̃ priuato accuſatori, & tamẽ modo negaui principẽ poſſe quicq̃ adimere ex parte pœnę, quę reſpiciebat priuatũ accuſatorẽ, cũ conceſſerim id fieri

11 Pœna à principibus uel iudicibus ut & quatenus remitti poſsit egregia diſt.

fieri licuiſſe ſaltē ex minuſcula quadā particula ad rēpublicā ſpectante,;ſed reſpōſio inprōptu eſt, nam cum ęrarium publicum qnoties opus eſt ex collationibus ciuium ſupplendū aut replendum ſit, quando pœna, quæ ærario publico applicanda uenit ex parte quadam remittitur, quo ad illam particulam omnium ciuium læſio eſt, qui urgente poſtea neceſsitate publica tanto magis aut tauto plus conferre tenebuntur, ſicq́; ipſemet accuſator ſentit ex illa remiſsione ſuam particulam damni, neq; in plus lædi debebat, cumque publicè utilia ſunt non ad quorundam tantum ſed ad omnium ciuium onus ſpectent. d.l.ſecundum naturam d.c. quod omnes tangit. Deniq; cum

12 Pœnam legalē iudex remittēs bis punitur.

iudex ſine cauſa legales pœnas nequeat, laxare aut minuere, qui contra fecerit duas patitur pœnas, infamiæ notam & ſuomet corpore uel rebus pœnam illi remiſſam quatenus ille pati deſiit ſupplebit, ita Ludouicus Romanus ſingulari.lxxviii.ueni, per l. ſeruos.C.ad legē Iul.de ui pub. qui textus eſt ad hoc ſing. ſecundum Romanum l.iii. C.ne ſan.bap.reit. quam unicam dicit ubi ſupra Idem Romanus per Felinum i c.de cauſis, in prin. de off.delega. per Nicol. Pignolatum, qui alios allegat in add. ad Romanum ubi ſupra quę autem ſint iuſtæ cauſæ recedēdi à pęnis legalibus edocet Nicolaus Pignolatus. in add. ad Romanum ſing. ccccccclxvi. tu habuiſti, Felinus in c. qualiter & quando.§. ad corrigendos de accuſa. Carerius de homicidio ult. part. ad finem Romanus conſi.ccccxxix.

CAP. DECIMVMSEXTVM.

1 *Accuſare quem an quis poſſit compelli, ardua.q.*
2 *Hiſtoria Nobilium duorum Hiſpanorum.*
3 *Accuſare nullus tenetur. cum quibuſdam contra communem opinionem concluſiones quatuor.*
4 *Admonere fratrem contra rempublicam peccantem an teneamur ante denuntiationem.*
5 *Hiſtoria Socratis.*
6 *Denunciare in foro contentioſo canonico an quis teneatur ut priuati damno obuietur, ardua quaſtio. & quid de iure ciuili alia quaſtio. ardua.*
7 *Intellectus l. culpa caret, & l. nullum crimen, ff. de reg.iu.*
8 *Hiſtoria Herculis.*
9 *Hercules quo potiſſimum nomine commendetur quareque ad cœlum euolauerit.*
10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idq́; ut intelligendum ſit declaratur.*
11 *Ius naturæ eſt ius gentium.*
12 *Ratio elegans.*
13 *Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioſo canonico, contra communem opinionem, nec in foro ciuili contra communem, nec in foro conſcientiæ contra communem opinionem.*
14 *Reipublicæ quantum debeamus.*
15 *Patriæ magis quàm parentibus debemus.*
16 *Delicto futuro qui non obuiauit, ut puniatur.*
17 *Admonere fratrem ubi periculum eſt, an teneamur, ardua.q.*
18 *Socium itineris defendere non ſecus quàm rempublicam tenemur.*

QVINQVAGESIMO defluit etiam ex principali ſententia noſtra definitio illius articuli (qui ſuperiori affinis eſt) † an per principem aut legē humanam quis iuſtè compelli poſsit ad aliquem accuſandum, & pars quidem negatiua probatur in l. unica. C. ut nemo inuitus agere uel accu. cogatur. probaturq́; ac defluit ex rationibus noſtrarum ſententiarum de quibus tam ſępe mētionem habuimus, nam ſi principatus ad noſtram meram utilitatem creatus fuit, conſequens eſt ne per principem inuiti ad id cogamur, cum inde periculum nobis poſsit imminere, (ut illicò edocemur) quod qualecunque ſit etiam minimum in magna conſideratione eſſe & debet & ſolet l.i.§. ſi hęres l. quia poterat ff. ad Trebell. ibi, uariæ ſunt hominum uolontates quorundam negotia timentium &c. Ad idem.§. pręterea, cum ſua Gloſ. inſt. de actio. quinimo eo ipſo quòd compellimur dicimur noxiam læſionemq́; pati ut dd.ll. unde etiam beneficium inuito nō datur. l. inuito, ff. de reg.iur. optimus tex. in.§. ſed neq;, inſt. de auth.tut. l. quia autem, in princi. & §. i. ff. quę in fraud.cred. periculum autem & læſio in ſpecie noſtra eſſet primum moleſtiarum & uexationis ac ſolicitudinis, quod magnopere eſt conſiderandum d.§. ſi hæres, deinde inimicitiarū illinc naſcentium, poſtremò pœnæ talionis quam ſubibit accuſator, qui non probat & not. per Romanum ſingulari.cccccccclxxxv. tu ſcis, adhuc tamen ex Theologis ſunt qui nellint, ut quis teneatur ad accuſandum eo caſu quo crimen moliretur contra principem uel rempublicam, ita doctiſsimus Dominicus Sotus lib. v. de iuſt. & iure q. v. arti.i. poſt Sanctum Thomam ſecunda, ſecundæ quæſtio. lxviii. art.i. Idem uult Caietanus ſecunda ſecundæ quæſt.xxxiii. arti.vii. dum ait admonitionem fratris neceſſariam non eſſe, quando eius accuſatio neceſſaria eſt, ſentit ergo hoc caſu neceſſariam eſſe accuſationem, & Sylue-

1 Accuſare quē an qs poſsit compelli, ardua quæſtio.

ſter in ſumma uerb.accuſatio,§.iii,idem ſignificat,idem ſentit Durandus in iiii. diſt.xix.q.iiii.dum in foro exteriore negat oportere,ut admonitio præcedat & ita eſſe uidetur communis opinio ut per Bar. in l utrum,ff. de parrici.per Hiero. Cagnolum & Philippum Decium in l.culpa caret,ff. de regulis iuris, per Aqueſ.in rep.l.ut uim. prope finem.ff, de iuſt. & iure,Idem in l. qui accuſare. C.de edendo, Decius in c.i.de off.delegati,Bal,& Florianus in l.ii.ff. de noxalibus,Philippus Decius in l. nullum crimen,ff de reg.iur Felinus in c.quãte,col.i.de ſent. excom. Id quod hi omnes affirmant ſub hac tamen moderatione,ſi ipſe habet teſtes,quibus ſuam accuſationem poſsit probare,& ſic duobus demum concurrẽtibus ad accuſandum tenetur. Primum, quòd machinatio eſſet in rempublicam. alterum quòd is conſcius habeat probandi facultatem,Hæc communis opinio Legiſtarum, Canoniſtarũ & Theologorum, procedit tripliciter primũ in foro contentioſo ciuili,deinde in foro contentioſo canonico, poſtremò etiam in foro conſcientię,ut patet ex locis ſupra aſſignatis, Sed in omnibus tribus concluſionibus contrarium tenendum eſt per fundamenta ſupra relata,& quia Dominus dixit,Qui amat periculum, peribit in illo, nec dubiũ eſt quin impoſſibile ſit aliquem caſum eſſe in quo accuſator (hoc eſt conſcius criminis illius) certò ſciat crimen illud ſe poſſe probare ſiue probaturũ. Quid enim ſi teſtes aufugiant,quid ſi depoſuerint,ſed uerum non dixerint?quid ſi inter moras litis antequam deponant moriantur? in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus,ſi is cõſcius accuſauerit periclitabitur,ad quod ut quis teneatur omni iure tam diuino quàm humano non ſolùm pręceptum non eſt, ſed potius ut non teneatur expreſſum eſt: ut iuribus & rationibus ſupra allegatis,& probatur etiam in d.l.nullum crimen,& d.l.culpa caret,ubi dum dicitur culpa caret, qui ſcit,ſed prohibere nõ poteſt;non intelligitur de omni impoſsibilitate id enim indubitatum erat.l. impoſsibiliũ de regul. iur. ſed intelligitur de impoſsibilitate,ratione deficientis iuriſdictionis,aut patriæ, uel dominicæ, uel maritalis poteſtatis aliter enim potius culpa eſſet immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti l. culpa eſt,de reg.iu. ff.&quanuis publici periculi manifeſtatio res ſit ad unumquenq; ex ciuibus pertinens (ut continuò dicemus)tamen accuſatio non tam pertinens uidetur propter ſuperiores rationes,uel ſi eſt pertinens ſaltem neceſſaria eſſe non poteſt,& ſatis ſuperq; eſſe debet,ſi quis faciat denunciationem, ut ſic magiſtratus, ad quos reipublicæ ſalus ſpectat tali malo obuiãeant,nam & alibi credo quòd ſub titulo inſt. mandati,Iuſtinianus Imperator ait,Satis ſuperq; eſſe debet,ſi cui uel in paucis amici labori conſulatur.Deniq; illud expeditum eſt,bonum publicum & ſi ad omnes & etiam ſingulos ciues ſpectare uideatur, id tamen intelligendum dum modo, non unius, aut alterius ad onus totum reipublicæ,negocium aut ſarcina pertinere credatur;ſed ad omnes conciues l.ſecundum naturam.ff.de reg.iur.c.quod omnes tangit.de reg.iur.lib.vi.dixi in c.præcedenti.Vnde perſequutio aliquid cõtra principem,rempublicam bonum'ue publicum molientis,iniquum & iniurium eſſet, ut ad onus & periculum foret iſtius ſolius,qui illius machinationis perfidiæ conſcius eſſet. & ſatis ſuperq; eſſe debet,ut is ipſis principibus aut reipublicæ magiſtratibus denunciet,& ei rei medendæ opem auxiliumq; ferat tanquam unus è populo abſq; eo quòd cogatur accuſare,per quod, totum onus & periculum & labor eius humeris reſideret.Et licet non probẽt, ita ſentiunt Hieronymus Cagnolus ubi ſupra & Sũma Angelica uti refert Sotus ubi ſupra ſentit Bar.in l.in eum.ff.de accuſat & non ſatis certò ſcio,an negaret Diuus Thomas. ſi tamen is uelit ſponte accuſare eiq; periculo ſe ſe exponere ſine dubio poterit: ſed ſi tunc probare non poſsit an ſatisfaciet offerendo ſe probaturum in duello tangit Hieronymus Cagnolus ubi ſupra id quod olim † Hiſpaniæ factum fuiſſe hiſtoriæ referunt,Cùm nobilis quidam uir alterum nobilem contra Regem Hiſpanum aliquid machinatum diceret, inque duello armatos & equitantes tribus diebus incredibili ferocitate pugnaſſe multis uulneribus utrinque acceptis,& tandem per regem fuiſſe à lite & accuſatione abſolutos incredibili omnium tam nobilium quàm plebeorum applauſu, de duello egimus ſupra c.xi.& xii.& xviii.

2 Hiſtoria Nobilium duorum Hiſpanorum.

Sit ergo concluſio negatiua quòd nullus cõpellitur accuſare eum,quem ſcit aliquid contra publicum bonum moliri; intelliege quòd nõ tenetur de iure ciuili, nec tenetur de iure canonico, tertiò quod non tenetur etiam in foro animę. Rurſus intellige tam in crimine læſæ maieſtatis Diuinę puta hęreſis quàm etiã humanæ. Sed ad denunciandum & auxilium ferendum ut crimen luceſcat, & noxius plectatur, tenetur tam in crimine hæreſis quàm lęſæ maieſtatis humanę tenetur-que tam in foro canonico & etiam ciuili contentioſo quàm etiam in foro conſcientię. Sed an † tunc teneatur fratrem illum peccantem prius admonere quàm denunciare arg.c.nouit,de indi. id quod negant Syluester,Caietanus & Durãdus ubi ſupra, & etiam

3 Accuſare nullus tenetur. cum quibuſdam cõtra communẽ opinionẽ concluſiones quatuor.

4 Admonere fratrẽ contra rempublicam peccantem an teneamur ante denuntionem.

tiam Sotus.niſi iam eſſet emendatus, tunc enim etiam denunciatio ceſſare deberet ſecundum Sotum,quod nos alibi diſſeruimus.

Hactenus quando quid machinabatur contra bonum publicum, quid ſi contra priuatū, puta machinabatur furtū,uel ſimilia, aut ſeruos uel quadrupedes alienos interficere parabat? & tunc debet conſcius huius rei uti admonitione fraterna,quia iure naturę inſitum mortalibus eſt,ut periclitantibus opem & auxilium feramus propter illam cognationem, quam inter nos natura conſtituit.l.ut uim, ff. de iuſt.& iu. Vnde Plutarchus Apoph.lib.iii.

5 Hiſtoria Socratis.

Roganti † cuias eſſet, mundanum ciuem,ſe eſſe (Plutarchus inquit) Socratem reſpondiſſe,ſignificantem talem opem cuique etiā extero periclitanti ferendam. quod ſi intelligat id non ſat eſſe periculumq́; inſtare,an teneatur ad utilitatem illius tertij accuſare,& ſanè non tenetur,nec etiam poſſet in priuatis delictis ſed denunciare teneretur in foro cōſcientiæ, ut ſic obuium fieret per iudicem damno futuro ſecundum Sotum ubi ſupra ad idemq́; tenetur de iure naturali per proximā rationem,& eſt communis opinio,ſecundum Hieronymum Cagnolum ubi ſupra ut † ad id teneatur de iure canonico etiam in foro cōtentioſo ut etiam per Felinum in d.c.quantæ, & in c.j.col.j.de offici.delega.de cuius ueritate illico dicam. de iure autem ciuili receptior ſententia eſt,ut non cogatur in foro contentioſo.ſecundum Decium & Cagno.nu.10. ubi ſupra,eſt cōmunis opinio ſecundum Boërium deciſ.lxxxiii.alia queſtio nu.6.Cagnolus in d. l.culpa caret,poſt Gl.& alios Docto. ibi idem Decius in ca.j.de offic. delega.Felinus in d.c. quantæ.& in d.c.j. Aquenſ.in repe.d.l.ut uim, propè finem. Sed limitatur ut ſi commodè & ſine ſuo periculo ſuccurrere poſſit, & non facit,teneatur etiā de iure ciuili, iſta limitatio tenetur (ſecundum Cagnolum ubi ſupra.) per per omnes Doctores communiter, quam etiā ipſe ſequitur per d.l.culpa caret,& per d.l.nullum crimen,à cōtrario ſenſu. Nam ſi culpa caret,qui ſcit & prohibere non poteſt. ut aiunt. dictæ leges,ergo ſi prohibere poſſet & nō prohiberet,aliud eſſet.Sed ſanè † ut iam attigimus ſenſus contrarius in.dd.ll.eſt quòad eum qui iure poteſtatis iuriſdictionalis,uel patriæ uel dominicæ,uel maritalis poteſt prohibere. Patet,nam quæ pendent ex facto alieno & nō ex noſtro, ea in iure dicimur non poſſe nos, tex.in.§.ſi quis alium,inſt.de inut.ſtip.l.ſtipulatio iſta,in prin.ff.de uerb.obliga. cum ſimilibus utrobiq́; per Gl.all.ergo d.l.culpa & d.l. nullum crimen etiam ſi in ſenſu directo dicerent, quòd qui poſſet prohibere & non prohiberet in culpa eſſet, intelligerentur quādo ex facto ſuo ea poteſtas,non ex alieno penderet,quale eſt factum iudicis. Præterea nullus eſſet,qui non poſſet ad iudicem ire ſicq́; de illa potentia illæ leges non potuerunt intelligere,ſecundum quę rectè probant iure ciuili eum,qui cōſcius ſit machinationis ab aliquo contra alterum tertium paratæ, non teneri ad accuſandum neque ad denunciandum,niſi prohibere poſſit iure proprio,arg.l.& magis. ff.de ſolu,hoc eſt ex poteſtate iudiciali,uel dominica,uel patria,uel maritali & cętera id genus. Idque etiam iure naturali uerìſsimum eſt,nam eo iure hominem homini periclitanti opitulari debet,d.l.ut uim,cum ſupra alleg. & quia ut ait Statius

6 Denunciare in foro contentioſo canonico an quis teneatur vt priuati dāno obuietur, ardua. qō, & quid de iure ciuili alia qō ardua.

7 Intellectus l. culpa caret,& l.nulli crimen, §. de regu. iur.

„ *Omne homini natale ſolum.*

Et Ouidius ait,

„ *Omnes ſolum forti patria eſt ut piſcibus æquor*

Et Ouidius lib.3.Metamor.

„ *Et eget auxilio, qui non tulit, utq; reliquit*
„ *Sic linquendus erit,legem ſibi dixerat ipſe.*

Sicq́; iure naturæ par eſt hominem homini periclitanti ſubuenire, unde ſummis laudibus Hercules effertur, quòd auxilium opēq́; ſuā, uim & iniuriam patientibus nunquā denegauit. Vnde † Boëtius,Metr.7.lib.8.ſic canebat,

8 Hiſtoria Herculis.

„ *Herculem duri celebrant labores,*
„ *Ille centauros domuit ſuperbos,*
„ *Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,*
„ *Fixit & certis uolucres ſagittis,*
„ *Poma cernenti rapuit draconi,*
„ *Aureo leua grauior metallo*
„ *Cerberum extraxit triplici cathena,*
„ *Victor immitem poſuiſſe fertur*
„ *Pabulum ſæuis dominum quadrigis,*
„ *Hydra combuſto periit ueneno*
„ *Fronte turbatus Achelous amnis*
„ *Ora demerſit pudibunda ripis,*
„ *Strauit Anthæum Libycis harenis*
„ *Cacus Euandri ſatiauit iras*
„ *Quosq́; preſſurus foret altus orbis*
„ *Setiger ſpumis humeros notauit*
„ *Vltimus cœlum labor irreflexo*
„ *Suſtulit collo,pretiumq́; rurſus*
„ *Vltimi cœlum meruit laboris.*

Vides ergo ut iure naturæ uiri incliti ducuntur feruntur, ad opem miſeris periclitantibusq́; ferendam, hiq́; æthereas ad ſedes præmii loco euolaturi intelliguntur. Vnde † idem Cicero de eodem Hercule ſcripſit, poſt quam enarrauerat ut cunctis periclitantibus opem tuliſſet abiit(inquit)ad Deos Hercules nunquam abiiſſet,niſi dum inter homines eſſet,hanc ſibi uiam muniiſſet.Idq́; uotum &

9 Hercules quo potiſsimum nomine cōmendetur quareq́; ad cœlum euolauerit.

& ſtudium magnanimis uiris iure naturæ ineſſe idem Cicero eleganter ſcripſit his uerbis.

10 Homo homini opitulari natura teneri, idq; ut intelligendũ ſit declaratur.

Vt tauris natura datum eſt, ut pro uitulis contra leones ſumma ui, impetuq; cõtẽdãt: ſic ij, qui ualent opibus, atque id facere poſſunt, adſeruandum genus humanum natura incitantur, ita Cicero.iii.de finib. Sed contra hæc omnia facit ꝙ ſcriptum reliquit idẽ Cicero ſecundo officiorũ. Animaduertamus (ait) cũ alios iuuare uelimus ne quos offendamus. Ergo cum hoc caſu periclitanti nequeam opitulari ſine leſione machinantis non uideor ad id teneri, ſed ad id reſponde ex his Ciceronis uerbis. Illud enim natura non patitur, ut aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamus, neque uerò † hoc ſolùm natura, ideſt iure gentium, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpublicæ continentur, eodem modo conſtitutum eſt, ut nõ liceat ſui commodi cauſa, nocere alteri. hoc enim ſpectant, leges hoc uolunt incolumẽ eſſe ciuium coniunctionem ita.iii.offic. Cicero ſcripſit & huiuſmodi ſententiæ concinit eiuſdem Ciceronis nõ inelegans ſententia in hæc uerba. Vt membra quædam amputantur, ſi & ipſa ſanguine, & tanquam ſpiritu carere cœperunt & nocent reliquis partibus corporis, ſic iſta in figura hominis feritas, & immanitas beluæ, à communi tanquam humanitate corporis ſegreganda eſt, ita.iii.offi. Cicero ſcripſit. Et alibi ſimiliter ait, ut medici membrum ſæpe putræfactum incidunt, atque in totũ eradicant, ne aliam corporis partẽ labefactare aut corrumpere poſsit, ſic neceſſe eſt, ſi Rempub. ſaluã eſſe uolumus, ut perditiſsimos homines ex urbe penitus extirpemus, ne corruptus integro, uiolatus caſto, labẽ infringat ita in Vatin. idẽ Cicero ſcriptum reliquit, ergo quòd alios ita iuuare docemur, ut id ſine aliorum incommodo fiat. intelligitur ſine aliorum innocentium incommodo. nam cum leſione nocentium indubitanter fas eſt, & ita Hercules proſtrauit peremitq; eos, qui debilioribus exitio erant.

11 Ius naturæ eſt ius gentium.

Quæ omnia prima facie uidentur perſuadere, ut conſcius criminis ꝙ in alium conciuem machinabatur obuiare teneatur, ut uult cõmunis op. ſupra relata. Sed non eſt ita. Fateor ꝙ ſuadent hæc homines ad talem opem ferendam natura (ſicq; iure naturæ) adduci & ardere, ſed tamen illud ius naturæ nullam inducit cõpulſionem, ſed quãdã duntaxat inclinationẽ, deſiderium, affectum, ſtudium, uotũ appetitum, ut declarat Andreas ab Exea ad prin. in lib. Pactorum, & duximus ſupra. Et quãuis uiri magnanimi ſoleant ad actum & effectum perducere eam naturalem inclinationem, & affectum ut fecerunt Hercules & alii ſimiles, reliqui tamẽ nec id audere ſolẽt, nec ad id obligãtur, quid enim ſi eum, qui iniuriam à robuſtiore & tyrano patiebatur, cernebant fœminæ, aut pueri, aut ſenes, aut egroti, aut nimium debiles, qui optabant, geſtiebant, ardebant opem miſero periclitanti ferre, ſed non audebant, non ne hos punire iniurium & inhumanum ac inciuile eſſet, ſic ergo & in ſpecie noſtra, ſi is ciuis, qui conſcius erat illius machinationis, quæ in alterum ciuẽ moliebatur fortè optabat, geſtiebat, ardebat opẽ ei facere, ſi id ſine incõmodo ſuo liceret, ſed auſus nõ fuit, culpa caret. Et quid demeruit ille, ſi natura & à Deo optimo maximo non magnanimitate ꝑditus, ſed puſillanimis fuit progenitus, ei ſanè non tam iraſcendum eſt, q̃ miſerendum; cum ergo † ex hominum animo pendeant huiuſmodi puſillanimitates, iniurium, in ciuile & inhumanum eſſet ob eas res incertas occultas & ſoli Deo notas, quẽ plectere. præſertim cum is nemini noxam dederit. Cum ergo ad opem ferendam deſiderentur affectus & actus. Omnes quidem iure naturæ eum affectum ſortiti ſumus, ſed eum affectum ad actum perducere non oẽs ualemus, ſed magnanimi tantùm, nec refert utrum ualere & poſſe deſinamus ex defectu uirium corporalium (ut fœminæ, pueri, ſenes & ualetudinarij) an uerò ex defectu uiriũ animi ut puſillanimes. Præſertim cum iſthæc ad munus potiſsimum pertineant magiſtratuum, nec priuatus pro priuato ſe periculo exponere teneatur. Periculum autem accipere debemus ſiue re uera immineret, ſiue non immineret, ſi tamen ille ſibi imminere formidabat, ex cuius quidem ſolius non ex communi opinione hęc res metienda & iudicanda eſt. argu. d. l. j. §. ſi hæres. & l. quia poterat ubi bonus text. ff. ad Treb. Agnoſco † tamen ꝙ de iure canonico in contrarium eſt cõmunis op. & etiam de iure ciuili eo caſu quo ſine periculo ſuo id inſpecta communi hominum opinione facere poſſet, ſed nos de iure tã canonico q̃ ciuili contrarium amplectimur, quando immineret periculum non ſolũ inſpecta communi opinione, ſed etiam inſpecta opinione particulari ipſius conſcij quãuis reliqui homines in tali caſu ueroſimiliter iudicarent ceſſare periculum per. dd. ſupra & per l. quia poterat, ff. ad Treb. & uide Boëri. d. deciſ. lxxxiii. nu. 6.

12 Ratio elegans.

13 Denunciare & obuiare periculo priuati nõ tenemur in foro contentioſo canonico, cõtra cõmunẽ opinionẽ, nec in foro ciuili contra cõmunem. nec in foro cõſcientiæ contra cõmunẽ opinionem.

Dicet quis ſecundũ hæc excuſabatur etiam is, qui conſcius machinationis in principem uel rempublicam paratæ non denuntiauit, allegans ſe formidaſſe nec uoluiſſe ſe

exponere

exponere periculo, quod ſupra negauimus, ſed reſpondendum eſt, hunc non excuſari, quia licet priuatus pro prinato ſe periculo exponere nullo iure teneatur, pro principe tamen tenetur, uel pro republica, qna periclitante ſe ſe periclitari noſcere debebat ſuamque rem agi, unde Horatius Ode. ii.lib.i.

„ *Dulce & decorum eſt pro patria mori.*

& Cicero ait,

14 Reipublicę quantū debeamus.

Quoniam ſunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodū pro patria graue putandum eſt, at qui patriæ pericula ſuo periculo expetunt, hi ſapientes putandi ſunt, cùm & eum, quem debent honorem reipublicę reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. etenim nehementer eſt iniquum, uitam, quam à natura acceptam propter patriam conſeruauerit, naturę cum agat, reddere, patriæ cum roget, non dare. & cùm poſsis cum ſumma uirtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignaniā uiuere: & cùm pro amicis & parentibus & cæteris neceſſarijs adire periculum uelis, pro Republica, in qua & hoc & illud ſanctiſsimum nomen patriæ continetur, nolle in diſcrimen nenire ita iiii. ad Herenninm. ſcriptum reliquit Cicero, Er rurſus,

Reſpublica nomen uniuerſæ ciuitatis eſt, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia noſtra ponere, & quaſi conſecrare debemus, ita li. de leg. idē Cicero ſcripſit, ergo non par eademq; cauſa eſt, ut ciuis, qui conſcius eſt machinationis, quæ contra priuatum moliebatur, noliſſe periculo exponere magiſtratibus id denunciādo, & quòd idem faciat qnando contra principem uel rempnblicam moliebatur, cum hæc obligatio ſit longè maior quàm ſuperior. ſicq; ignauię & puſillanimitati illo caſu parcendum eſt, iſto autem caſu non eſt regulariter parcendum, niſi fortè morbus ille inſolitus & eſſet & eſſe pbaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia Troię ardere cœperunt, humeris ſuis impoſitum patrem Anchiſem mediis è flammis eripuit & ſaluauit, quod ſine magno ſuo periculo, impedimento, & labore in tanta rerum anguſtia ſtrepituque fieri non erat poſsibile, id quod nullus pro conciue ſuo aut faceret nnquam aut facere teneretur, ob ſaluandam tamen parentis uitam uix eſt ut non debitum fuiſſe intelligatur. Nec dubium eſt, † quin

15 Patriæ magis quàm parentibus debemus.

maiora etiam pericula pro patria ſaluāda ſubire teneamur l. ueluti, arguendo ab ordine literę. ff. de iuſt. & iure, ait enim, nt patrię & parētibus pareamus, ad idem l. aduocati. C. de adno. diuer. iudi. ibi nec minus humano generi prouident, q̃ ſi prælijs atq; uulneribus patriā parētesq; ſaluarent, ſic prius de patria nemimit quàm de parentibus, utroſque autem prælijs atque uulneribus ſaluare ut teneamur inde edocemur, ad quod pro priuato conciue mininiè tenemur, & illā Anchiſes & Aeneę hiſtoriā refert Verg. Aene. lib. ii. ſic modulatus.

„ *Eia age chare pater ceruici imponere noſtræ*
„ *Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte grauabit,*
„ *Quo res cunque cadent unum & cōmune periclū,*
„ *Vna ſalus ambobus erit.*

Ergo probato inſolitę inertiæ & puſillanimitatis uitio etiam quò ad cauſam reipublicæ deſertam conſcius ille non denuntians liberaretur, non aliter atque ſi inſani, furioſi, dementes, aut fortè ualetudinarii ſenes, mulieres opes armis & facto atque opere ferre deſiiſſent, eo tamen non probato excuſabitur ſanè qui priuato periclitante denuntiare deſiit, non ſic Republica aut principe periclitāte. idq; iure tam ciuili quàm canonico, argu. c. i. & c. ii. cum ibi not. de op. no. nu.

16 Delicto futuro quinō obiauit ut puniatur.

Illud notandum eſt, quòd † quibus in caſibus, qui tali delicto futuro obiare tenetur excuſatur ſemper à pœna ordinaria, quam delinquens ſubierit & alia mitiore plectendus eſt, ita Hieron. Cagno. in l. culpa caret, ſupra alleg. nume. 10. poſt Felinum in locis ſupra ſignatis. Et circa hanc materiam ridendus eſt Dominicus Sotus lib. de ratione tegendi, & detegen. membro. ii. q. ii. concl. vi. uerſi. iii. qui negat † quod quis fratrē ſuum ubi eſt periculum corrigere teneatur, quod impugnant communiter Doctores teſte Antonio de Cordoba in anno. ad eū in d. loco. & Martinus Nauarrus iu manu c. xxiiii. num. 11. cum ſeq. ſed priorem op. alibi ueriorem eſſe oſtendimus, non ſolùm qnando re uera adeſſet pericnlum, ſed etiam ſi non adeſſet, ſi inſpecta communi hominum opinione adeſſe uideretur, quinimo & ſi inſpecta opinione iſtius tantum adeſſet id ad eum excuſandum ſufficere. d. l. quia poterat cum ſimil. ſupra all. Socium autem † itineris quòd quiſq; defendere teneatur nō ſecus quàm rempublicam periclitantem tenuit Gloſ. & ibi Alberi. in l. item apnd Labeonem. §. abduxiſſe. ff. de iniur. quę communiter approbari uidetur, ex relatione. Boërij deciſ. lxxxiii. num. 6.

17 Admonere fratrē ubi periculum eſt an teneamur ac dua. q.

18 Socium itineris defendere nō ſecus quàm rempublicam tenemur.

CAP. DECIMVM SEPTIMVM.

1 *Princeps liberum rerum noſtrarum uſum aut etiam abuſum impedire an poſſit.*
2 *Prodigere noſtra poſſumus, fallit i tribus caſibus,*
3 *Vitę*

3 *Vtile nobis, id quod libet eſt.*
4 *Domini definitio.*
5 *Libertatis definitio.*
6 *Dominij definitio communiter tradita notatur.*
7 *Dominium eſt etiam in rebus incorporeis.*
8 *Dominij definitio tradita per nouiſſimos notatur.*
9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubant, non poteſt.*
10 *Monachi minoritæ an dominium habeant in comeſtibilibus & utenſilibus, ardua quæſtio.*
11 *Hiſtoria Caſſij.*

QVINQVAGESIMO primo fluit etiam ex ſuperioribus noſtris ſententiis, definitio illius articuli, an † princeps ſine cauſa poſsit rei noſtræ liberum uſum impedire,

1 Princeps liberũ rerũ noſtrarum uſum aut etiam abuſum impedire an poſsit.

id quod multi admittunt, dicentes, expedire reipublicæ ne quis re ſua malè utatur. §. ſed & maior aſperitas, inſt. de his, qui ſunt ſui uel ali. iur. l. diuus. ff. ſi quis à par. fu. manu. facit l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. ubi prodigo impeditur rerum ſuarum alienatio, & l. is cui lege. ff. de teſtam. ubi eidem denegatur teſtandi facultas & l. Titio centum in princ. ff. de cõdi. & dem. ubi alumno minus induſtrioſo denegatur alienandi poteſtas, & facit totus titulus: ff. de reb. eorum &. C. de prædi. minorum. ubi adultis denegatur prædiorum ſuorũ alienandorum facultas, ſed certè in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, uſus rei noſtræ non debilitatur ſine cauſa, quinimmo iuſtiſsimis ex cauſis ut dd. ll. patet, Sic ergo † regula unumquemque rei ſuæ liberrimum uſum habere l. in re mandata. C. mand. adeò ut ea etiam poſſit abuti tex. egregius in l. ſed & ſi lege. §. cõſuluit. ff. de pet. hær. ibi, dum re ſua ſe abuti putant, & l. i. §. & magis, uerb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. adeò ut etiam prodigo manifeſto id liceat quandiu nondum eſt ſibi per iudicem bonis interdictum, ut eſt communis opinio. Docto. ſecundum Alexan. & Iaſ. ibi in d. l. is cui bonis, Franc. Aretinus in d. l. is cui lege, ratio † quia quod quiſq; homo ſanę mentis & legitimę ętatis noluerit quodq; ei libuerit circa res ſuas id utile ei eſſe inſpecta legis cenſura reputatur quamuis inſpecta communi hominum opinione inutile ei ſit, §. præterea cum Gloſ. inſt. de act. ubi Gloſ. ait id portat leuiter, quod portat quiſque libẽter. facit d. §. conſuluit d. §. & magis & l. quia autem in principio &. §. i. ff. quæ in fraudẽ credi. cũ ibi notatis per Gloſ. & ut lex ait ipſe ſibi quoque inſidiatus eſt, ſignificans hominibus licere ſibi ipſis inſidiari, hoc eſt ad ſuum incõmodum res ſuas prodigere, etiam ſi in conſequentiam quale quale damnum aliis reſultet, ut dd. ll. & l. quia poterat. ff. ad Treb. §. ſed neque inſt. de author. tut. & inſt. de l. Fuſia cani. toll. ubi not. per Oldroband. l. non uſque adeò. ff. ſi quis à paren. fuer. man. & quod iſthęc omnia ſuperat dictuq; mirabile eſſe uidetur, licet nobis etiam noſmetipſos uendere. §. fin. inſt. de iure perſ. l. ſi quis filio exhæredato. §. irritũ. ff. de iniuſt. rup. Vnde Iuuenalis Satyra. 3. ait.

2 Prodigere noſtra poſſumus, fallit in trib' caſibus.

3 Vtile nobis id, qđ libet eſt.

„ *Et præbere caput domino uenale ſub haſta.*

Neque ad rem pertinent, quæ in contrarium dicebatur, nam procedunt in perſonis, quæ ſunt uel ætatis illegitimæ, uel nõ integræ mentis. Tertia fallentia quando quis re ſua abutitur, eaq; erat animæ rationalis, ratio eſt propter naturalem cognationem, quæ inter nos omnes natura cõſtituit l. ut uim. ff. de iuſt. & iure ita procedit d. §. ſed & maior. & d. l. diuus ſecundum quæ merus princeps, qui (ut ex noſtris ſententijs relatis apparet) ad meram ſubditorum utilitatem creatus eſſe intelligitur, non poterit homini legitimæ ætatis & integræ mentis impedire liberum uſum rerum ſuarum, quia & ſi id princeps fortè bona fide faceret, & ob utilitatem ipſius prohibiti ſolicitus, adhuc tamen ei impedito id inutile eſſe intelligeretur & noxium: ſicque egrederetur ipſius principis iuriſdictionem ut ſupra plenè diximus. Secundum quæ planè colligetur qualis † ſit uera dominij definitio, eſt enim naturalis facultas eius, quod facere libet, niſi qđ ui aut iure prohibeatur, quam definitionem colligo ex l. libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas, inſt. de iure perſonarum, ubi dicitur † libertas eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, niſi quid ui aut iure prohibeatur, dominium enim in rebus habere, quid obſecro aliud eſt, quàm eam liberrimam ad libitumq; facultatem habere circa illam rem? Hinc parentes liberos, quos in poteſtate habebant occidere & perdere poterant l. in ſuis. ff. de lib. & poſth. Idem in ſeruis. §. in poteſtate, inſt. de his, qui ſunt ſui uel alieni iuris, quod hodie innouatum eſt, ut dd. in iribus.

4 Dominii definitio.

5 Libertatis definitio.

Hinc apparet ſuſpectam eſſe Bar. diffinitionem, qui in l. ſi quis ui. §. differentia. ff. de acq. poſs. ſcripſit, dominium † eſſe ius perfectè diſponendi de re corporali, niſi lege prohibeatur. quam diffinitionem ſequuntur (multis tamen repugnãtibus) magis cõmuniter Doctores, ut per Alexan. & Claudium poſt alios ibi Fern. Berengar. in l. naturaliter. §. nihil commune nume. 31. ff. de acqui. poſſ. Fran. Ripa in rub. de cauſ. poſſ. & propr. Bald. de præſcrip. par. ii. princ. q. ii. nume. 6. & alii, quos allegauimus

6 Dominii definitio cõiter tradita notat.

uimus in præ.tra.de ſuc. prog.nu.175.quibus
adde doctiſsimum Domin de Soto. de iuſt.
& iure lib.iiii.q.i.art.i.Gerſ. de poteſt.eccleſ.
conſ.xiii.Sed hæc Bar.diffinitio, dum ait per-
fectè notari. poteſt, quid enim ſi eam donaui
iuxta formam legum de quibus per totum ti-
tulum.C.de don.quæ ſub mo.& quid ſi uendi-
di iuxta formam legum, quę ſunt ſub titulo.ff.
de in diem adiect.uel iuxta eas leges, quę ſunt
ſub titulo.ff. de lege commiſſ. uel iuxta formã
l.i.ff.de cond.ob cauſ.etenim in omnibus his
ſpeciebus & ſimilibus conſtat me & ſi perfectũ
illius rei dominium habuerim minus tamen
perfectè de eo diſpoſuiſſe. defendendo Bar.re
ſpondere poſſumus, referri ad potentiam nõ
ad actum ſicq; ſumendum pro eo quod eſt li-
berrimè diſponere. Rurſus dum ipſe ait niſi
iure prohibeatur, eſt addendum, uel etiam ui
ut ſcitè fecit iureconſultus in d.l.libertas & in
d. §. libertas, Quid enim ſi dum donare aut
uendere rem meam uellet princeps tyrannus
prohibuit non ideo minus eius dominium di-
cor habere, ſicut dominium non deſinit habe-
re adultus eo quòd per titulos.ff. de reb.eorũ
&.C.de prædi.min.alienare prædia ſine decre
to prohibeatur, aut maritus fundum dotalem
ut.ff. de fundo dot. per totum titulum. ſed &
maiore nota eget Bartholus dum dixit de re
7 Dominiũ eſt etiam in reb⁹ incorporis.
corporali, cum conſtet † dominium eſſe etiã
in rebus incorporeis, hæreditas enim & uſus
fructus, & uſus res ſunt incorporales, ut inſt.
de rebus corp.& incorp. in princ.& tamen in
hæreditate dominium habemus l. cum here-
des, in prin. ubi notat Paul. Caſtr. & Alex. ff.
de acq. poſſ. & in uſufructu dominium habe-
mus l. qui uſumfructum. ff. ſi uſuſfruct. pet. &
in uſu quia dominium nihil aliud eſt quàm
ius quoddam incorporeum ut dd. ll. & tex.
egregius in l. fi.ad medium. C. de long.temp.
præſ.niſi fortè Bar. ſaluare fas eſt in eum mo-
dum, quem attigimus in d. num. 175. doctiſ-
ſimus autem Sotus ubi ſupra talẽ dominii tra
8 Dominii definitio tradita per nouiſſimos notat.
didit definitionem, Dominium † (inquit) eſt
propria cuiuſq; facultas & ius in rem, quam-
libet, quam in ſuum ipſius commodum uſurpa
re poteſt quocunque uſu lege permiſſo, quæ
definitio recidit in ſuperiorem, niſi quatenus
adiecit in ſuum ipſius commodum, quæ uer-
ba ſignificant citra ſuum commodum domi-
num re ſua uti non poſſe, nos autem prodige-
re & perdere rem ſuam dominum poſſe ſupra
fusè oſtendimus, quibus adde quòd ſine ulla
cauſa poteſt etiam proiicere & pro dereli-
cto habere ita quòd fiat primi occupantis.l.i.
& ii.& per totum titul.ff.pro derelicto.

Ex quibus omnibus etiam apparet minime
† licere principibus regni ſui nobilibus pro- 9 Princeps nobilibus prohibere ne nubant nõ poteſt.
hibere, ne iis inconſultis nubant, id enim quã
magnopere naturalem libertatem eius quod
cuiquam facere libeat, infringat, nullus non
uidet d.l.liber. d. §.libertas, ergo ea res, ut po
te noxia, non comprehenditur ſub ea commiſ
ſione principibus data, quæ ad utilia tantum,
non etiam ad cõtraria (ut iam edocti ſumus)
porrigitur, quamuis non pauci principum cõ
trarium facere ſoleant, quod minimè laudo.

Deniq; quatenus de dominio proximè age
bamus an monachi † minoritæ (quales ſunt 10 Monachi minoritæ an dominiũ habeãt in comeſtibilibus & utenſilibus, ardua quæſtio.
Franciſcani, Dominicani & reliqui) qui nihil
proprium habere poſſunt in communi, nec
etiam in particulari in rebus comeſtibilibus,
quæ ſibi eleemoſynæ loco & nomine elargiũ-
tur, id dominium an fortè uſum duntaxat ha-
bere intelligantur, dubitari ſolet; quia hu-
iuſcemodi in rebus dominium ab uſu uix ſepa
rari poteſt, ut per totum titulum.ff. de uſufr.
earum rerum quæ uſu conſum.& l.omnium.§.
conſtituitur. ff. de uſufr. & ſanè hac in re ſtat
cõſtitutio Nico.iii.in extrau. Exiit, qui ſemi-
nat, de uerb. ſigni. lib. vi. & in clem. exiui de
paradiſo, eod.tit.& Ioan.xxii.in extrauag.ad
conditorem. quæ quidem conſtitutiones in-
ter ſe diſsidere uidentur, Sanctus Thomas ii.
ii.q.lxxviii.art.i. negat hiſce in rebus domi-
nium ſeparari poſſe ab ipſarum rerum uſu, So
tus uerò ubi ſupra cuius ſentẽtia (iudice me)
uerior eſt, adfirmat ſeparari poſſe, negatque
eos monachos dominium habere in illis re-
bus non magis quàm in alijs. nam & ſi tempo-
re (inquit) neceſsitatis egenus rebus, poſsit po
tiri alienis ad ſuum uſum & uictum neceſſa-
rium, nõ ideo earum dominium acquirit, ſed
nudum uſum facti. ideo (inquit) quòd ad talẽ
uſum his monachis datum eſſet ab eis repeti
poſſet, ſi qui dedit, uellet fortè ad aliam cau-
ſam magis neceſſariam aut magis piam id cõ
uertere: & ut conuiua non poſſet dapes menſa
paratas arripere, arreptasq; in domum ſuam
reportare, quia non ad iſtarum rerum domi-
nium aſſequendum, ſed tantùm ad illum deſi-
gnatum uſum uidetur inuitatus, ita & hi mi-
noritę iſtarum rerum dominium, non intelli-
guntur habere, ſed tantùm deſignatum earũ
uſum, ut ad alios uſus eas cõuertere nequeãt.
Nam & ſi tibi concederem, ut domum, uel ue-
ſtem, aut librum meum ſi liberet combureres,
combuſiſti, non propterea uideberis domum
tuam, ſed meam combuſiſſe. Et cum Caſsius te
ſte Appiano. Alexandrino & alijs poſtquam 11 Hiſtoria Caſsii.
copias ſuas à Cæſarianis fuſas in ingenti illo
pręlio uideret, impatientia doloris, aut tædio
uitæ, aut metu ne ad Cæſarem deferretur, iuſ

ſit liberto ſuo, nt ſibi necem inferret; paruit ille, non tamen quiſquam diceret, eum libertum dominium Caſsii acquiſiſſe, eò quòd eum peremit non quoq; reliquos homicidas trucidatorum dominos fieri. Denique cum iam oſtẽderimus proprii dominii id eſſe peculiare & natiuum, ut liceat quicquid lubeat, etiam abutendo, prodigendo, diſsipando, pro derelicto habendo, monachiq; huiuſcemodi rebus comeſtibilibus ueſci utique poſsint, abuti uerò, prodigere, pro derelicto habere nequeãt, quin à quocunque poſſeſſore domino earum eas uendicare liceat, apparet eos dominium nunquam habuiſſe.

CAP. DECIMVM OCTAVVM.

1 *Defenſionem princeps an tollere poſſit? ardua quæſtio.*
2 *Citationem princeps an tollere poſſit?*
3 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
4 *Defendendi corporis cauſa alium occidere licet.*
5 *Defendendarum rerum cauſa occidere licet.*
6 *Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, non aliter.*
7 *Defendere ſe tenetur princeps etiam cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt, ſed non tenetur.*
7 *Defendere me poſſum etiã cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimen publicum neceſſarius iure poli contra Theologos, idem iure fori contra eoſdem.*
9 *Vita mortalibus nihil charius.*
10 *Princeps eſſe deſinit, qui fit tyrannus.*
11 *Defenſionis cauſa occidere licet aggreſſorem etiam iure poli contra Gerſonem.*
12 *Duellum inire nõ licet pro honoris aut rerum defenſione ardua quæſtio.*
13 *Defendendi honoris cauſa licet occidere.*
14 *Defenſio inculpata eſt, licet quis fugere poſſit.*
15 *Duellum inire prouocatus nõ tenetur morigerari.*
16 *Hiſtoria Auguſti & Marci Antonij.*
17 *Hiſtoria Marij & Pompeij.*
18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*
19 *Honorem nobilioribus, qui non exhibent, an teneantur iniuriarum.*
20 *Defenſio inculpata non eſt in ruſtico uel clerico, quando poterant tutè fugere.*
21 *Defenſio inculpata quando uideatur.*
22 *Vindicta aut defenſio quando intelligatur.*
23 *Occidens damnatum ad mortem, capite punitur.*
24 *Occidens quare occidatur?*
25 *Appellationem denegans in cauſa capitali, an capitaliter puniatur.*
26 *Occidens ut occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit. ard. q.*
27 *Dolus an culpa quando in iudice præſumatur.*
28 *Pœnam euitare facit ordinariam quælibet etiam iniuſta cauſa.*
29 *Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam in continenti, ſed ex interuallo non remouet, ſed lenit.*
30 *Ira ex iniuſta cauſa concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.*
31 *Iracunde facta an pro infectis habeantur in his quæ iuris ſortiuntur effectum? ardua quæſtio.*
32 *Ira non præſumitur, niſi probetur.*
33 *Homo animal rationale.*
34 *Ira mouet rationem.*
35 *Ira factum non uidetur poſt interuallum.*
36 *Pœna culpæ æqua.*
37 *Ira per dies triginta non uidetur durare ad excuſandum, contra Doctor.*
38 *Iniuria uerbalis an infra dies 30. reuocari poſſit? notat. q.*
39 *Ira motu quid factum, infra quot dies dicatur, elegans. q.*
40 *Ira iuſta pœnam mitigat legalem.*
41 *Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat? egregia. q.*
42 *Ira iuſte concepta efficit, ut etiam poſt interuallum abolitio criminis impetrari poſſit.*
43 *Occidens non occidendi, ſed uulnerandi animo an occidatur? not. q.*
44 *Delicta an pari compenſatione tollantur?*

QVINQVAGESIMO ſecundo defluit etiam ex noſtra principali ſententia, definitio illius articuli, An princeps † defenſionem noſtram tollere poſsit, id quod in ſpecie multi tenuerunt adfirmantes ſummum pontificem ex cauſa id facere poſſe, ita Albericus Roſatus in l. omnes in princip. C. de Epiſ. & Cleri. Angelus in l. ſi ſic. ff. de lega. i. Fernandus Loazes in conſi. pro Marchione de Velez dubitatione i. pagi. cccxxxvii. nu. 66. uer. ſicut de defenſione, Nellus in tra. Bãnitorũ ii. q. ſecũdi tẽporis, Alex. in l. cum mulier col. v. ff. ſolu. matri. Decius in c. cũ dilecti col. vii. ff. de excep. Et ideo princeps † citationem tollere poteſt ut cunque ſit neceſſaria defenſio ut tenent Glo. in l. is qui reſpublicæ. ff. ex quib. cauſ. maiores, Felinus in c. quæ in eccleſiarum num. 26. de conſt. & alij quàm plures (longè plurimis tamẽ repugnantibus) ut in præfa. tract. de ſucc. progreſſu enarrauimus. Quid dicendum? & ſanè regula eſt, defenſionem † eſſe neceſſariam à iureq; naturali profluẽtem l. ut uim, ff. de iuſt. & iure, ibi, nam quod quiſq; ob tutelam corporis ſui fecerit iure feciſſe uideatur c. ius naturale. j. diſtin.

1 Defenſionem princeps an tollere poſsit ardua qō.

2 Citationẽ princeps an tollere poſsit?

3 Defenſio eſt iuris naturæ.

ſtin.l.j.ff.de ui & ui armata l.iniuriarum.ff.de iniuri.c.ſignificaſti.ii.de homi.l.ſcientiam.§. ſi non aliter.ff.ad legem Aquiliam c.ſi uerò j. de ſenten.excommun.& l.ſed & ſi ff. ad legem

4 Defendendi corporis cauſa aliũ occidere licet.

Aquil.Amplia † ut procedat etiamſi inde ſequatur homicidium ut tradunt communiter doct.in dictis locis per eadem iura,quibus ad de Caietanum poſt Sanctum Thomam.ii.ii.q. lxiiii.artic.vii.& Dominicum Sotum de iuſt. & iure lib.v.q.j.art.viij. Ludouicũ Romanum ſingulari.xxviij.Accuſatus de homicidio Bal. in l.ſolam.C.de teſtibus,idem Bald. in l.un.C. de confeſ.Hæc ampliatio de homicidio uarie intelligitur, primum quando factum fuit ob tutelã corporis homicidæ ſe ab occiſo defendente ut dd.ll.

5 Defendendarũ rerum cauſa occidere licet.

Deinde † etiam ſi id fieret ob defenſionem rerum, iſta (quãuis multis repugnantibus) duximus eſſe cõmunẽ op. in tract. de ſucc.progreſſu in pręfa.num.xxii.cũ ſeq.ut per Iaſonem, Ioãnem Broſcium & alios in d. l.ut uim, & Carerium in ſua pract. fol.cvj.nu. 31 Bernard.Diaz de Luco regu. cccccxcvii. quibus adde Sanctum Thomã & Caietanũ ubi ſupra & Dominicum Sotum d.lib.v.q.j.artic. viii.de iuſt.& iure,qui planè omnes idem ſentire uidentur dum loquũtur generaliter & allegant,nituntur q; in Exodi.xxii.dum ait, Si effringens fur domum ſiue ſuffodiens inuentus fuerit,& accepto uulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.vbi non de corporis ſed de rerum tantum defenſione agebatur. Ad idem l.aduocati.cum ibi not.C.de aduo.diuerſorum iudi. ita Sotus ubi ſupra.

6 Defenſionis neceſſariæ cã occidẽ licet, non aliter.

Tertiò intellige † ſufficere teſtes dixiſſe ad defenſionem occiſoris factum fuiſſe homicidiũ, etiam ſi non expreſſerint eam defenſionem eſſe neceſſariam: ut uidetur uoluiſſe Bal. in d.l. ſolam,ad fi.& Bart.conſi.cx.Quidam Maſſiolus per c.i.§.ſi quis hominem de pace tenen. In contrarium tamen hoc caſu uidetur eſſe receptior opinio ut per Bal. ſibi contrarium in l.un.de confeſſ.uerſi.tu aſſeſor.col.x.Ludoui. Roman. ubi ſupra Nicol.Pig.in add.ad ipſum Rom.Bartb.Cæpolla conſi.xlii. idem Cæpolla conſi.xliiii. Felinus in c.ſignificaſti, col.v.de homi Iaſ.in.§.item ſi quis inſt. de acti.& alii, quos adduximus in d.nume.22.cum ſeq. Sed quicquid ſit de modo probationis oẽs utriuſque partis fautores in hoc conueniunt, homicidium ut inculpatum uideatur, non ſat eſſe quòd ad defenſionem factum fuerit, niſi prętere a ea defenſio neceſſaria fuerit.

7 Defendere ſe tenetur

Quartò intellige, ut non ſolum quis inuaſus aut inſultatus id facere poſſit,ſed ꝙ etiam ad id teneatur ſi eſt † princeps uel perſona ita egregia ꝙ ad reipublicæ bonum ſit admodum neceſſarius, ita eleganter Dominicus Sotus ubi ſupra. Limita primo ut tale homicidium fieri non ſit neceſſarium, ſed potius eſſet opus perfectionis ſe ſe non defendere ſecundum Sanctum Thomam & Caietanum & Dominicum ubi ſupra poſt Gerſonem, quem ipſe Dominicus allegat in tract.de Euchariſt. quod intellige, quando inſultatus non eſſet tam neceſſarius ad rempublicam gubernãdã ut proximè dicebamus. Deinde limita ut homicidium nõ aliter ſit inculpatum q̃ ſi fiat ad defenſionem neceſſariam. Tertiò limita † ſecundum Dominicum quando aggreſſor eſſet princeps,uel dux,ſeu alia perſona egregia & ad regimen Reipublicæ neceſſaria & aggreſſus perſona ad tale regimen minimè neceſſaria tunc enim aggreſſus ut ſe occidi pateretur tollerari deberet potius quàm aggreſſorẽ necare,id quòd Gerſoni iam allegato ſine dubio uideretur, ſed ipſorum opinio uera non eſt, quia palàm eſt contra ius naturale iam relatum & in mille legibus ſupra allegatis & ſimilibus repetitum. Et hoc eſſet cum principatum ad meram ciuium utilitatem admiſſus ad internetionẽ ipſorũ conuertere contra oẽ ius oẽmq; rationem & contra noſtram principalem opinionem cum omnibus ferè iam congeſtis. Præſertim in tribus capitibus ſuperioribus. Et eſſet contra illam diuinam pollicitationem, quę inquit, Iugum meum ſuaue eſt. Et quàm † uita mortalibus chara ſit, docet, Ouidius lib.v.Metamor.

princeps etiam cũ nece aggreſſoris, reliqui poſsũt, ſed nõ tenent.

8 Defendere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimẽ publicum neceſſarius iure poli contra Theologos, idẽ iure fori contra eoſdẽ.

9 Vita mortalibus nihil charius.

„ *Nihil ò fortiſſime præter*
„ *Hanc animam concede mihi, tua cætera ſunto.*

Et Iuuenalis Saty.10.

„ *Da ſpatium uitæ, multos da Iuppiter annos,*
„ *Hoc recto uultu, ſolùm hoc pallidus optas.*

Eadem aut his ſimillima optimè expreſsit Cicero dũ ait, in Orat.in Vat. Nemo eſt tam demens, tãq; parum de ſe cogitans, qui alienam uitã magis quàm ſuã diligat. Et rurſus.

Qui multorum cuſtodem ſe profitetur, eũ ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere,ita Philip.xii.expreſsit idem Cicero,quibus uerba Iuuenalis nõ parum opportuna ſunt, ſic canentis in Saty.13.

„ *At uindicta bonum uita iucundius ipſa.*

His etiã concinunt elegantia Naſonis poemata ſic modulantis lib.3.de Arte Amandi.

„ *Iudice me, fraus eſt conceſſa repellere fraudem*
„ *Armaq; in armatos ſumere iura ſinunt.*

Et Horatius lib.3.Ode.4.

„ *Vim temperatam dij quoq; prouehunt*
„ *In maius, ijdem odere uires*
„ *Omne nefas animo mouentes.*
„ *Teſtis mearum centi manus gigas*

 „ *Sen-*

,, *Sententiarum.*

His quoque adſtipulatur idem Cicero in tertio de finib. in hæc uerba loquens, ut tauris natura datum eſt, ut pro uitulis contra leones ſumma ui impetuq; contendant: ſic ij, qui ualent opibus, atque id facere poſſunt, ad ſeruandum genus humanum natura incitantur. Cum ergo ex tot authoribus conſtet, hanc defenſionem eſſe iuris naturę, eam humano generi adimere uelle, non impium modò uerùm nefas quoque uideri debet, præſertim cùm ſit contra præceptum iuris diuini iam relatū & cùm charitas bene ordinata à ſe ipſo incipere debeat l. præſes C. de ſeruit. & aqua, & cùm teſte Terentio, Natura ita comparatum ſit, ut omnes ſibi bene eſſe malint quàm alteri, id qđ etiam deſcendere à iure naturæ teſtatur Cicero. 3. officiorum, ſibi (inquit) ut quiſque malit quod ad uitę uſum ꝑtinet q̄ alteri acquirere conceſſum eſt non repugnante natura. Et rurſus eod. lib. Noſtræ utilitates nobis omittēdæ non ſunt aliiſq; tradendæ.

10 Princeps eē deſinit, qui ſit tyrannus. Neque ad rē pertinet ꝙ ille † aggreſſor ſit princeps, aut dux reipublicæ aut perſona reipublicæ gubernationi multum neceſſaria, nā ij tales ſimul atque tyranni eſſe cęperint, continuò deſinunt eſſe principes ipſo facto ut ſupra oſtendimus c. i. & ii. Itaq; princeps reipublicę meæ, qui me immerentem & inculpatum properat necare aut uulnerare, ipſo facto ac ipſo iure princeps eſſe deſinit. Vnde ſi ad meā defenſionem eum interfecero nō tam principem meum q̄ hominem iam priuatum interemiſſe uidebor. Præterea meam rempublicam ſaluā eſſe mea intereſſe uidetur propter meā utilitatem & propter me potiſsimum eius incolumitatem deſidero, & deſiderare debeo. Ergo iure naturæ magis diligo & diligere debeo me ipſum quàm meū principem aut rempublicam. Quia ſecundum Philoſophum, propter unumquodq; tale & illud magis, & proximus ſum egomet mihi ut Terentius ait, & probat d. l. pręſes, hanc eſſe charitatem bene ordinatam. Id quod nullus, qui ex toto non ineptiret aut inſaniret abnegaſſet, ergo præpoſterum eſſet ac hominis oīno inſani ſua internetione uelle hominem reipublicæ utilē ſeruare quandoquidem etiam toti reipublicæ ſe anteponere ſuamq; ſalutem debet.

11 Defenſionis cā occidere licet aggreſſorē, etiam iure poli contra Gerſonē. Quartò limitant † nōnulli ut occidere nō liceat propter rerum ſed tantū propter perſonæ defenſionem quod dic ut ſupra. Quintò limitant ut generaliter in foro animæ occidere non liceat aggreſſorem ſed potius debeat quis pati ſe interfici ita Gerſon ubi ſupra & Diuus Auguſtinus ad Publi. De occidendis (inquit) hominibus, ne ab eis quiſque occidatur, non mihi placet conſilium, niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro aliis accepta legitima poteſtate. Vbi negare uidetur, cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. Et in primo de lib. arbitrio. Quomodo (inquit) apud diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas cōtemni oportet, humana cæde polluti ſunt? & cenſet illas res in uniuerſum eſſe contemnendas, quas homines inuiti amittere poſſunt, in quarum numero eſt uita. Et Nicol. Papa. canone, de his clericis, diſtin. l. ait, De his clericis, quibus conſuluiſtis, ſcilicet, qui ſe defendendo paganum occiderāt, ſi poſtea per pœnitētiam poſſunt ad priſtinum ſtatum redire, aut ad altiorem aſcendere, ſciote nullam nos occaſionem dare, neq; ullam tribuere licentiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidendi, cui quidem legi cū ad mores pertineat, uidētur & laici eſſe ſubiecti. Quartò homicidium eſt grauius quā ſimplex fornicatio: ſed nemini hęc adſeruandam uitam eſt licita: ergo neque homicidium facere. Poſtremò, ſi arbor eſt mala, ergo & fructus, ut habetur Matth. vij. ſed defenſio ipſa uidetur illicita cōtra illam Pauli monitionem ad Romanos xij. Nō uos defendentes chariſsimi. ergo & aggreſſoris occiſio erat peior. Sed hęc omnia procedunt de perfectione non de neceſsitate ſecundum Sotum ubi ſupra. Nec ad rem pertinet ꝙ ſalutem animæ proximi debeam præponere ſaluti corporis mei, ſicq; cū aggreſſor ueriſsimiliter ueniat ī peccato mortali, non debeam eum occidere ne eius anima ſimul cum corpore pereat, Nam huic rei ſufficienter reſpondit Sotus, cui adde quòd & ſi eum lethaliter uulnerauero inter moras ſpiritus efflandi poterit pęnitere & id facturum uerosimillimū eſt, ſicq; ceſſat Gerſonis argu. Sextò limita, ut † duellū inire non liceat ibiq; occidere inimicum pro defenſione rerum fortè noſtrarum aut honoris aut alia quauis ratione, ſed tunc uia iudiciaria agendum eſt ſecundum Sotum doctiſsimum theologorum ubi ſupra. 12 Duellum inire nō licet pro honoris aut rerum defenſione ar d. 2 qō.

Pro defenſione † tamen honoris liceret alium occidere ſecundum eum, ratio eſt, quia honor uitæ æquiparatur l. alia cauſa, iuncta Gl. ff. de manu. uind. immo Virginius in l. ii. §. pe. ff. de origine iur. relatus & approbatus honorem filiæ, eius uitæ anteponendum putauit. Ergo ut pro uita licet aggreſſorem occidere, ita & pro defenſione honoris. 13 Defendēdi honoris cā licet occidere.

Et cum ut ſupra oſtendimus pro rerum defenſione occidere aduerſarium liceat, multò magis

gis

giſpro honore defendendo id licebit, quia honor rebus eſt pręferendus l. Iulianus. ff.ſi quis omi.cau.teſt.ubi per Doct. l.iij.§.coniunctim.ff.de lega.pręſt.& per Gerardum de Petra Sancta,ſingulari.i.idem Gerardus ſingul. xxxiii.& idē ſingulari. lxxxii.quæ ſunt contra honeſtatem col.j. & in ſpecie ita etiam tenet Bar.& cōmuniter Doct. in l.ut uim.ff. de iuſt. & iure ut per Iaſ.& Ioannē Oroſcium & alios ibi & per Gerardum d.ſing.lxxxii.Bald.in l.filius.ff.de cond.inſt.idem Bald. in c.j.col.v.de pace tenenda in feud.Dominicus Sotus theologorum doctiſs.ubi ſupra. Vnde Bart.Bald. Gerardus, Dominicus Sotus & alii communi

14 Defenſio inculpata eſt,licet qs fugere poſſit.

ter ſupra relati,ſi uir † nobilis aut honeſtus ſeu ingennus ab ignobili nel nili fuiſſet aggreſſus, negant teneri eum ad fugiendum. Vnde ſi aggreſſorem occiderit iure occidiſſe aiunt, iureq; ſuo feciſſe; quia id poſſumus duntaxat quod honeſtè poſſumus d.l. filius, & hoc caſu conſtat illum non poſſe fugere honeſtè ſecundum mores hominum. Diuerſum eſſe ait idē Sotus in duello, quia negat iniuriatus, ut teneatur iniuriantem ad duellum prouocare, quinimmo † etiā qui prouocatus fuit negat

15 Duellū iniure prouocatus non tenetur morigerari.

ſecundum mores hominum prudentium ſecundum'ne prudentium opinionem,ut teneatur duelli pugnam acceptare.

16 Hiſtoria Auguſti & Marci Antonii.

Vnde † Octauius Auguſtus ad duellum ab Marco Antonio,qui in Summa rerum deſperatione adactus erat prouocatus reſpondit ipſi Antonio plures alias uias patere ad mortem,ita refert Plutarchus in Apoph. Qui etiā Apoph.lib.v.de Caio Mario refert ſequentia, Iu bello ciuili cùm foſſa cinctus obſideretur ab hoſtibus continuit ſeſe tempus ſpectās opportunum,Pompeio autem Siloni dicenti, ſi

17 Hiſtoria Marii & Pōpei.

magnus eſt Imperator ò Marij deſcēde in certamen, inimo tu(inquit)ſi magnus eſt imperator coge me,uel inuitum decertare. Et hæc opinio Soti diſertiſsimi in foro ſaltem cōſcientiæ tenenda uidetur, quanuis contrarium nominatim teneat Gerardus d.ſingulari.lxxxii. poſt Bal.quem refert in d.l.filius & expreſsius in d.c.i.de pace tenen.qui eo mouentur quòd crudelis eſſe dicatur, qui negligit honorem ſuum c.nolo.xii.q.j.id quod nō negamus, ſed honorem hoc caſu apud bonos & graues uiros lædi abnegamus, ſicq; & ad duellum prouocare & prouocatum deſcendere iure poli permiſſum aut iure naturæ inſitū hominibus eſſe negamus. & diuerſam eſſe cauſam uim & iniuriam præſentem in continenti repellere palàm eſt. Nobilis autem ignobiliorem co-

18 Honorem exhibeſ nobilibus reliqui an cogantur.

gere poteſt officio iudicis vt ei cedat in ſedendo & in ſimilibus reuerentialibus ſecundū Gerardum ſingulari.xxxiii.nobiles nu.2. Ioānes Faber in.§.aliam inſt.de bonorum poſſ. Quinimmo † ſi id non fecerit iniuriarum actione

19 Honorē nobilioribus, q nō exhibent, an teneātur iniuriarum.

contra eum agere poterit ſecundum eundem Gerardum ibi poſt eundem Ioānem Fabrum, qui etiā attingunt an & manu armata in continenti id tales nobiles perſequi poſsint quaſi aliàs uim pati uideātur ſi eis debitus honor ab ignobilioribus denegetur, quę omnia nec probo nec modò improbo, quia aliquantulū aduerſari uidetur l.quod attinet.ff.de reg.iuris.ibi quia eo iure nempe naturali omnes homines æquales ſunt, & hoc iure naturali oēs hoīes uti debemus, niſi qua ex parte per ius ciuile & peculiare cuiuſque ciuitatis immutatum reperiatur l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure.§.ſed naturalia,inſt.de iure nat. ergo pars negatiua probata eſt iure communi ſcilicet naturali, pars uerò affirmatiua pendet ex peculiaribus populorum moribus aut legibus: de honeſtate tamen,aut urbanitate & comitate par eſt uti plebei cedant nobilioribus.

Denique Bar.Bal.Gerardus & Sotus ubi ſupra dum negant nobilē aggreſſum teneri ad fugiendum,nominatim † contrarium admittunt ī ruſtico & in clerico,quod & firmat Ni-

20 Defenſio inculpata non eſt in ruſtico uel clerico, qui poterāt tutè fugere.

colaus Boērius deciſio. clxviij. aliud quidem dubium num.5.Iaſ.in d.l.ut uim, Ioannes Faber.col.iiij.in.§.ius autem gentium,inſt.de iure nat.& eſt communis opin. Et ibidem per Nicol.Boerium in quibus conſiſtat moderamen inculpatę tutelę.Et ad defenſionem † uidetur tunc fieri,quod incontinenti in ipſo flagranti delicto fit,non diuertendo ad alios diuerſos actus, & ante conſumatam iniuriam, etiam antequam primus percuſſor de loco receſſerit dicto.§.tabernarius,& Bal.in d.conſi. ccii.col.ii.uerſ.ii ut defenſio.lib. iiij. & Iaco. de Are.quem ſequitur Iaco. de Rauen. Petr. de Bella pertica & Cyn.in d.l.j.col.ij.uerſ.ſed dubitatur quomodo ſciemus. & etiam Ioan. fab.col.ii.uerſi.circa tertium, Bald.in repeti. col.iii.& Sali.ibi.C.unde ui.& Bar.Bal.& Moder.in d.l.ut uim.& Gloſ.Abbas Sicu.Ioan.de Ana.in cap.ſignificaſti, in.ii. & ibi Feli.in.ii. concluſione,de homicid.& tex. & ibi Glo. in c.ſi uerò,in primo, de ſententia excommunicationis.& tex.in l.quod ait lex.§. qd ait lex ff.de adult.& Glo.in Summa.in uerbo pulſandam.xxiii.q.i.& tex.& Glo.Card.Zabarel.Ioan.de Imola,& Petrus de Ancha.in Clem.j.de homici.tamen † arbitrio iudicantis relinquitur,quia ſi incontinenti in ipſo flagranti delicto ad defenſionem, ſi autem ex interuallo ad uindictam fieri dicetur.& idem Ang.in trac. malefi.in Glo.& dictus titius ſe defendendo,

21 Defenſio inculpata quando uideatur.

col.iij.

colum.iii. uerſi. & dicitur fieri in continenti & ſingul.Ioan.Iac.in conſi.xlii.& magis aperte.Franc.de Capitibus liſtæ conſi.xliii.colu.i. uerſi. ſecundus caſus. quæ conſilia ponuntur inter conſilia criminalia Cepolle Veronen.

Sed an pœna minuetur quando occiſus ille erat de iure occidendus quia facinoroſus, uel bannitus uel iam fortè iudicis ſententia condemnatus. & Bald.Petr. Cyn. & Barth.de Capua ī l.addictos.C.de epiſ.audiētia.ponūt quæſtionem,qua pœna † puniatur ille,qui oc-
23 Occidens damnatum ad mortē, capite punitur. cidit illum, qui de iure erat occidendus: & dicunt quòd pœna mortis, caſus eſt in l.fi.C.de maleſi.& Math.hoc ponit idem Bal.in d.l. fin. & in l.fideicommiſſa.§.ſiquis.ff. de leg.iii. Hippoly.de Marſi. in l.i. num.13. ff. de Sica.& in. §.aggredior num.41.in prac.crimi.& ſing.cl. circa medium.Io.Arno.problema.xxiiii.Fel. in c.cum iuramentum.in fi.de homi. Nic.Boeri.deci.lxxxiiii.per ſupradicta. Lud.Carer.in tract.homi.§.ii.nu.146.poſt eos,quos alleg.& Lúdoui.Roma.& Nicolaus Pigno.ibi ſingulari.ccccccccxlvii. Ratio eſt,quia † homicida nō
24 Occidens quare occidatur? adimit uitam homini immortali, ſed aliter morituro uitam breuiat: & nihilominus capite punitur,ſic ergo qui occidit damnatum ad mortem,quia breuiat uitam illius capite punitur.qua ratione iudex † qui non detulit ap-
25 Appellatione denegās in cauſa capitali,ancapitaliter punitur. pellationi condemnato ad mortem impari cauſa eſt , quia alias morituro uitam breuiat ſed interdum ſecūdum Guilelmum de Ludo. ſingulari. xxii. tenetur de ui publica ita Ioan. Faber.in l.à proconſulibus.C.de appellationibus per l.lege Iulia.in princ.ff.ad l. Iuliam.de ui publi.& Doct.in l.fi.ff. de uariis & extraor. cogni.& Io.Faber.& Ange.Are.inſtitut.de obligat.quæ ex quaſi delicto naſcuntur.in princ. ſed de iure canonico,qui non defert.appellationi in cauſa criminali, deponitur,ſecus in ciuili.d.l.quoniam iudices & l.iudicibus & ibi Bal.diſtinguit. de appell. & d. c.de priore.& & ibi.Abb Sicul & Philipp. Deci.in fi. & c.de-ereto.ii.q.vi.& idem per illa iura tenet Bal.in l.addictos.C. de epiſ.aud tamen uult iudicem qui non admiſſit appel.condemnati ad mortem teneri capitaliter per illum tex.& hoc ni ſi ex cauſa non admitteret appellationē,quia fortè erat periculum in mora : tunc poteſt ad executionem procedere, & poſtea ſuperiori ſcribere cauſam quare non recipit, & ſi illa cauſa eſt legitima non punietur,ſin autem nō reperiatur legitima,& debuiſſet appellationi deferre tunc tenetur.l.ſiquis filio exhæredato §.ii.autem in fi. & ita per illum tex.tenet ibi. Paul.de Caſt. poſt Bal. & Ioann.de Imol. ff.de iniuſto rupto teſta.& Nicolaus Boerius deci

ſione.cliii iudex pactus num.4. Et quod † ta- 26 Occidens occidatur, an procedat etiā in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit ardua qō.
lis iudex , qui condemnauit innocentem debeat capite plecti, tenet Bald.in rub.de pœna iudic.qui male iudic.uer. Quæro qualiter debet iudex & Sali.in l fi. eod tit. uerſ.vi.an iudex & Bal.in l.i.col.iiii. uer.& aduerte quia ſi iudex. C. ex delictis defunct. & aquenſ. in l. ut uim.colum xxvi. de iuſt. & iur.& Ioan.Baptiſt.in l. imperium. in fi. & ibi Franc. Purpu. nume. 132. ff.de iuris om. iud. uolentes talē iudicem puniri de occiſo,& etiam l. Iulia maieſtatis ut ibi per ipſos. hoc tamen erit ut dictum eſt in arbitrio ſuperioris mortem tali iudici imponere, ſi paſſus ſupplicium. inique & doloſe fuerit condemnatus, quòd teneatur le ge cornelia. de ſicariis l.i. in princ.& §.i.& l. lege Cornelia in princip.& ibi Alexan.in addi.& Hippoly ff.ad l Corneliam de ſicariis.& latius Hippolytus in l queſtionis col.ult.ff.de quæſtio,aut minorem pœnam infligere,iuxta id quod deliquerit, ut dicit ibi tex. & Bal.in l. preſbyteri col.ii. uerſ.adde quod habes.C. de Epiſco.& cler. pro hoc d.l. lege Iulia § hodie ad l.Iuliam repetun. ubi ſi iudex ob hominem necandum pecuniam acceperit,uel non acceperit & calore inductus interfecerit innocentem,quem punire non debebat , capite plecti debet,uel in inſulam deportari, ut pleriq; puniti ſunt.& ſic alternatiuè. & idem dicit Feli. in c.dilecti.col.vii.uer.ii.declaratio de excep. & Alex. in addi.ad Bar. in d §. hodie & Lucas de Pen. in d l. iudices col. pe. ante finem uer. debeantur & Paris de Puteo in tract. Synd ti. de offi.Synd. uer. Syndicatus etiam officiales habentes officium publicum . & ille text.in.§. hodie.eſt mirabilis ſecundum Bal.& Docto.in locis ſupra alleg.quòd iudex, qui ex ira ſeu calore nimio aliquem necauerit & occiderit, non moriatur morte naturali, ſed deportatione in inſulam,&ſit melioris conditionis quàm alius nō iudex interficiens per iram: id quod quia uidetur ab omni ratione alienum interpretatione iuuandum eſt,ut quoties iudex dolo occidit ordinaria homicidii pœna teneatur,ſin autem culpa , tunc aliæ pœnæ mitiori ſubiaceat,id quod in reliquis quoque eſt,& iu eo duntaxat queſtio erit, quando † dolus & 27 Dolus an culpa quādo in iudice præſumatur.
quando culpa puniatur,& ſanè regulariter in homine priuato occidente dolus præſumitur ſi id non fecerit ad ſuam defenſionem l i.& ii. C.ad leg.corn. de ſicar.l. ſi non conuitij.C.de iniur.In iudice uerò occidente ſiquidem non per ſententiam ut iudex ſed fortè ira aut inimicitia percitus mucrone percuſsit,tūc idem quia tanquā priuatus feciſſe uidetur,quod ſi ut iudex fecit per ſuam ſententiā, ſi ea pecunia,

nia, uel ſimili mercede, aut uitio lata fuit, præſumitur dolus & pœnæ homicidii ordinariꝫ ſubiacebit, quod ſi hæ ſordes ceſſarent, culpa præſumeretur etiam ſi per iracundiam, id feciſſet, quia nõ præſumam factum per ſolam iracundiam, ſed etiam propter culpam condemnati, fuit enim poſsibile quòd iudex niſi ira motus fuiſſet, eum non damnaret ad mortem, etiam ſi eam pœnam mereret uel nõ tam properanter eum damnaſſet, itaq; cum ille eſſet malefactor, licet eius culpa morte digna non eſſet, ea tamen, quæ erat ſufficit ut in iudice non tam dolus quàm culpa præſumatur: ſicq; is iudex non ad mortem ſed alia mitiori pœna plectendus fuit.

28 Pœnã euitare facit ordinariã quęlibet & iniuſta cã.

Nam † in delictis culpa etiam latiſsima non exęquatur dolo, & à pœna ordinaria quęlibet cauſa utcũque iniuſta excuſat, Boerius deciſi.clxviij. aliud quidẽ dubium Glo. quam ipſe dicit comuniter app. in l.plagii.ii.C.ad leg.Flaui.de plagiariis, l.i. ff.de abigeis, ibi ſiue iuſtis, ſiue iniuſtis rationibus motus, & ſecundum hãc noſtram diſtinctionem iura ſupra allegata componi & poſſunt & debent, Et circa d.§. hodie uidebis eundem Boerium deciſi.clxviii. aliud quidem dubium nume.16. Et pro iudice ſententiam proferente facit præſumptio l. res iudicata.ff. de reg.iuris.

29 Iracundia ex iuſta cã concepta remouet pœnã in cõtinenti, ſed ex interuallo nõ remouet, ſed lenit.

Sed his oĩbus obſtare uidetur quod ſi † calor irę in delictis excuſaret, nullum ferè delictum puniretur, cum ferè omnia delicta calore iracundiæ fiant ut docet experientia rerũ magiſtra, & calor iracundiæ tunc demum in conſideratione eſſe debeat, cùm incontinenti & ſic ad defenſionem & uim propulſandam homicidium aut uulnus infligeretur, ut dd.ll. ſupra allegatis, Reſponde quando fit in continenti tunc excuſatur quis ab omni pœna, tã ordinaria quàm extraordinaria dummodo uiolentię repulſio fiat cum moderatione, ſicq; ad defenſionem non ad uindictam fieri intelligatur l.ſcientiam.§.ſed ſi defendendo.ff.ad leg.Aquil. Cæterum ſi ex interuallo, tunc calor iracundiæ iuuat ad leniendam pœnã, non ad eam euitandam l. ſi adulterium cum inceſtu.§.Imperatores.ff.ad legem Iul.de adul. Decius & Hieronymus Cagnolus in l.quicquid ff.de regulis iuris Aretinus conſi.lxxx. Alexander conſi.lxxvi.lib.i. Hippolytus Marſilius in l.i.§.diuus.i.col.pen.ff.ad legem Corn. de ſicariis. Decius conſi.cccclxxxii.idem in l.ut uim ff.de iuſt.& iure. Hippolytus Marſi.conſi.xxv. & conſi.cxxix. Iaſ.in l.ſi filiã.C. de inoffi. teſt. Decius & Felinus in c.Mathæus de ſimonia Boerius deciſi.clxiiii. alia inſuper num.17.& deciſi.clxviii.num.6. Quod procedit ſecundum omnes dum modo cauſa † iracundiæ eſſet iuſta, & ſic adeſſet culpa ex parte illius, qui occiſus uel uulneratus fuit contra ipſum uulnerantem, ſecus ſi non præceſsit ulla iuſta cauſa, ſed eum fortè accuſauit de quadã blaſphemia. Nã per hoc non eſſet iracundia iuſtè concepta ſicq; nec tolleret nec etiam leniret pœnam ordinariam ſecundum eos omnes, eſtq; communis opinio.

30 Ira ex iniuſta cã concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.

Quibus adde Abb.& Ioannem Andream idem tenentes in c.ii.de maledi.per.c.inebriauerunt.xv.q.j. Hierony.Cag. in d.l.quicquid.num.9. Iaſ. in d.l.ſi filiam col. ii. Bal.& Salice.in d.l. ſi nõ conuicii.C. de iniur.

31 Iracũdè facta an pro infectis habeantur in his, quæ iuris ſortiuntur effectũ? ardua qõ.

Ratio eſt, quia † quædam ſunt, quæ iuris ſortiuntur effectum, & in his attenditur iracundia, ut iracundè facta pro infectis habeantur, niſi ſequatur ratihabitio d.l. quicquid l. iii. de diuort.ff. qualia ſunt diuortiũ, uotũ, cõtractus, confeſsio. Quædam ſunt quæ non ſortiuntur iuris effectum, ut delicta, & in eis ira non attenditur, ita Bal.& Sali.in d.l.ſi non cõuicii & Cagnolus in d.l.quicquid nume.6. Petrus de Bella pert.& Cynus in d.l.ſi non conuicii, Nicol.Boerius deciſi.clxviii.num.15. Felinus in d.c.Mathęus Aretinus conſi. xxxiiii. Albericus in d.l. ſi non conuitii Iaſ.in d.l. ſi filiã. Sed id in uoto & repudio uerum eſt, in cõtractu autem magis dubium, quid enim ſi pater odio filii ſicq; iracundia, aut maritus ira in uxorem concepta diceret ſe aliqua ex domus ſupellectilibus uendidiſſe, perq; hoc uellet contractum reſcindere, id ſanè nulla alia extrinſecus accedente cauſa, non admitterem propter ius homini acquiſitum, cum quo durius agitur quàm cũ Deo cui ex uoto ius quodam modo quæſitum uidetur. cogita ergo.

32 Ira nõ præſumitur, niſi probet.

In quibus caſibus uerò ira † efficit, ut actus ratus nõ ſit, uel delictum mitius puniatur, probanda eſt & alleganda, non enim pręſumitur, niſi probetur. ita Panormitanus & Felinus in c.ſicut, de iureiur. Philip. Decius in d.l.quicquid, ad finem, & ibi Hieronymus Cagnolus num.9. ratio, quia † homo eſt animal rationale, ira autem remouet ab eo uſum rationis, ergo nũquam præſumitur in homine niſi probetur, quòd homo ſit animal rationale ultra omnes Philoſophos oſtendit Ouidius ſic modulatus primo Metamor.

33 Homo animal rationale.

„ *Sanctius his animal mentiſq; capatior altæ*
„ *Deerat adhuc & quod dominari in cætera poſſet*
„ *Natus homo eſt.*

Et Manilius iiii. Aſtrono.

„ *Sydereos oculos propriusq; aſpectat olympum*
„ *Inquiritq; Iouem.*

34 Ira mouet rationem.

Quòd autem ira † remoueat ſenſum quãdiu durat docet Hora.lib.1 Epiſt. ſic canens.

„ *Ira*

,, *Ira furor breuis eſt.*
Et Terentius in Heauton.
,, *Præ iracundia Menedeme non ſum apud me.*
Idem in Adelph.
,, *Ah me miſerũ uix sũ cõpos animi, ita ardeo iracũdia.*
Et Seneca in Medea,
,, *Difficile quã ſit animum ab ira flectere iã cõcitatũ.*
Et Perſius Satyra.iii.
,, *Nunc face ſuppoſita ferueſcit ſanguis & ira,*
,, *Scintillant oculi, dicis facisq; quod ipſe*
,, *Non ſani eſt hominis non ſanus iuret Oreſtes.*
Et Homerus.8.Iliad.
,, *Procul hinc procul ira recedat,*
,, *Quę turbat ſapientem hominem.*

35 Ira factum non uidetur post interuallum.
Sed quia † ira furor breuis eſt, ut iam oſten
dimus, non eſſet ferendus, qui cauſaretur qua
ſi ob iram delictum aut contractum ſe feciſſe,
ſi inter cauſam iraſcendi, & illum actum uel
delictum, fuiſſet longum īteruallum, Nam pri
mus ille motus iræ uix eſt in homine, ex inter-
uallo autem diuerſum eſt, & eſſe debet potiſsi
mum in iudicibus dicente Iuuenale Saty.viii.
,, *Expectata diu tandem prouincia cum te*
,, *Rectorem accipiet pone iræ frena, modumq;*

36 Pœna culpæ æqua.
Et Cicero.i. offi. Prohibenda † eſt maximè
ira in puniendo, nunquam enim iratus, qui ac
cedet ad pœnam mediocritatem illam tene-
bit, quæ eſt inter nimium & parum, cauen-
dum eſt igitur ne maior ſit pœna quàm culpa.

37 Ira p dies triginta nõ uidetur durare ad excuſandum, contra Docto.
Cũ ergo † ex interuallo, quod fit ex ira perpe
tratum minimè dici poſsit, apparet ſuſpectum
eſſe quod non pauci exiſtimant, intra dies tri
ginta à primo iræ motu ex ira id factum intel
ligi, arg.c. cum apud Theſalonicam xi. q. iii.
ita Decius in d.l. quicquid, qua de re per Fe-
linum in.c. iurgantium col.ii. & in c. in cauſis
eadem ii.col.de re iudi. Hippoly. Marſili. in l.
§.fi.col.xv.de quæſt. Thom. Gram.uoto. xxxii.
Ioannes Neuiz. in ſua Sylua nupt. col.pe.Iaſ.
in l.puniri col. fi. C. ſi contra ius. Felin. in c.ſi
quando col.ii.de reſcriptis.

38 Iniuria uerbalis an infra dies 30. reuocari poſsit, not. qõ.
Hinc † dicitur in
dies triginta poſſe reuocari iniuriam uerba-
lem & quaſi facta allegari poſsit intra id tem-
pus calore iracundię, ita tenent nõnulli ex ſu-
pra citatis & præſertim Decius ubi ſupra &
Lanfrancus Orianus in c. quóniam contra
col.i.de probati. poſt Angelum & Imolã, quos
allegat & Ang. ita not. tenet in d. l.ſi non con
uicii & Hippolytus Mar. ſingulari ccccccxxvi.
calor iracundiæ, id quod refert Hieronymus
Cagnolus in d. l. quicquid, & Nicolaus Boer.
deciſi.clxviii.num.24 ille negat intra dies trì
ginta poſſe reuocari, ſed ante litem conteſta-
tionem, antea uel poſtea factam, utique iſte
abſolutè id negare uidetur, ſicq; ſunt tres opi-
niones, quòd iniuriam uerbalem poſsit ex pœ
nitentia reuocare ipſemet iniuriãs infra dies
xxx. Altera opinio quòd poſsit ante litis con-
teſtationem, Vltima opinio quòd nunquam,
quæ fortè uerior eſt, nam ut Horatius ait lib.
i.Epiſtolarum.
,, *Et ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum,*
Idem Horatius in Arte Poetica,
,, *Neſcit uox miſſa reuerti.*
Et quod ſemel factum eſt, infectum eſſe nõ
poteſt l. in bello.§.factæ.ff.de capti.& actio in
iuriarum oritur ex ipſa iniuria cõſumata, in-
iuria autem uerbalis oritur ex ipſis uerbis d.l.
ſi non conuitij.C.de iniur. ſemelq; orta ex fa-
cto tantum iniuriati tolli poteſt nempe remiſ
ſione expreſſa uel tacita, quæ inducitur ex diſ
ſimulatione unius anni §.pen.& fi.inſt. de in-
iuri.idq; quod noſtrum eſt, (nẽpe talis actio)
ſine facto noſtro auelli non poteſt l. id quod
noſtrum.ff.de reg.iur.ergo non adimetur ex
facto & pœnitentia iniuriati. Denique illud
ſimiliter qđ tot Doctores ſupra allegati tradi
derunt, nempe quòd † iræ motu factum quid
dicatur intra dies triginta computandos à 39 Iræ motu quid factũ, infra quot dies dicatur, elegãs qõ.
tempore iræ conceptæ ad tempus facinoris,
uel actus poſtea ſubſecuti, quod Boerius & Ca
gnolus ubi ſupra uix admittere uidentur no-
bis omnino ſuſpectum (ne dicam ridendum)
uidetur. Nam pręter quòd nulla lege proba-
tur, palàm eſt ab omni ratione alienum. nam
quot ſunt arborum folia, tot & longè plures
ſunt & eſſe poſſunt cauſæ & occaſiones, ex qui
bus homines iracundia commoueantur & ar
deãt, ſuntq; & eſſe poſſunt diſpares, in tot gra
dibus diſparitatis quòd ſunt uolatilium plu-
mæ, aut piſcium ſquamæ, aut arborum folia.
Quid enim ſi nobilis cõtra plebeum ira exar-
deſcat, quòd eum non ſalutauit ſatis reueren-
tialiter? Quid itẽ ſi ardeat eo quòd eius uxo-
rem ſtuprauit? quãtum inter has cauſas uel oc
caſiones iraſcẽdi & ſimiles interſit, nullus mo
dò ſanus nõ uidebit. & inter ipſas uerbales in-
iurias ſimiliter par differẽtia eſt, ergo quòd
minima iraſcẽdi occaſio data & maxima ira-
ſcendi occaſio inflicta, quamuis uerbalis utra
que ſit pariter pariq; tempore poſsint reuoca
ri, inciuile ac inconſultum eſſet. Et præterea
contra hoc urgent omnes rationes notatæ in
præcedenti articulo, quas non expedit repe-
tere, Verius ergo eſt in tali delicto iniuriæ
etiam uerbalis pœnitentię locum non eſſe, nõ
magis quàm in reliquis delictis, quãuis actio
iniuriarum tempore legitimo pręſcribi poſ-
ſit. Deniq; iuxta propoſitam materiam ſunt
tres ſpecies conſiderandę, prima, cùm homi-
cidium aut uulnus fit & incontinenti & ad de
fenſionem, altera cum fit incontinẽti, ſed non
ad

a d defenſionem, ultima cum nec incontinenti ad defenſionem. Primo caſu ceſſat pœna tam ordinaria quàm extraordinaria cæteris habilibus ut iam edocti ſumus. Secundo caſu

40 Ira iuſta pœnam mitigat legalem.

† ceſſat ordinaria ſed extraordinaria imponitur, ueluti ſi me baculo, aut palma, aut gladio fortè percuſsiſti & fugiebas, tuncq; te inſequutus interfeci, hoc enim caſu non feci ad defenſionem meam cùm iam fugere inceperas ſed feci ad uindictam, ſed tamen quia id calore iracundiæ fiebat minuitur pœna ut ſupra diſſeruimus & tradit Hieronymus Cagnolus in d.l. quicquid nu. viii. uerſi. licet prohibitum ſit occidere fugientem, tradit Philippus Decius conſ. cccclxxii. idem Decius in d.l. ut uim, poſt Bar. & Fran. Areti. ibi per l. ſi. adulterium cum inceſtu § Imperatores. ff. de adult. l. i. §. cū arietes. ff. ſi quadrup. paup. fecis. dic. ubi per Florianum not. per Nicola. Boërium deciſi. clxviii. nu. 4. uerſi. nec ſeruauerunt tempus. Vltimo caſu, quando † ex interuallo, ita

41 Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat? egregia qō.

quia nec ad defenſionem fit, nec ex calore iracundiæ factum uideri poteſt, ſed tantùm ad meram uindictam locus eſt pœnę ordinariæ ſecundum Doctores communiter in dd. locis, preſertim Boërium nu. 17. col. fin. d. deciſi. 168. id, quod nimis durū uidetur & contra notiſsimum illud argu. & proportionem de toto ad partem l. quæ de tota. ff. de rei uend. l. an pars ff. pro derelict. l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. Nam ſi marito, qui adulteros propria authoritate interfecit ex toto ignoſcitur propter iuſtā cām iniuriæ atrocis acceptæ etiam ſi id faciat ex propoſito paratis inſidiis, & ſic non tam ex ira quàm ex inimicicia, ut d. §. Imperatores, cur nō ſimiliter remittetur aliqua pars uel particula pœnę legalis, ei, qui ad uindictam iniuriæ acceptæ alterius generis uulnerauit. aut occidit, ut quemadmodum quando maximus erat dolor incitans ad uindictā tota pœna remittitur per d. §. Imperatores, ita quando minor eſſet dolor ſaltē aliqua pœnæ particula remitteretur? Reſponde id minime expedire, nam ſi ego abs te iniuriam accepi tu deliquiſti & puniendus es p magiſtratum reipublicæ non priuata authoritate mea l. un. cum ibi not. C. quando liceat unicuique. ratio quia ſi mihi ulciſcendi aut puniendi daretur licentia uériſimiliter tranſcenderē modum menſuramq; legitimæ punitionis & uindictæ utpote, odio & ira in te & nimio amore erga me affectus, eſſetq; contra omne ius naturale & poſitiuū, ut eſſem iudex in cauſa propria l. i. C. ut nemo in ſua cau. l. magiſtratibus ff. de iuriſd. om. iud. l. omnibus. C. de teſtibus. Rurſus ſi ego te uulneraui aut occidi ad uindictam iniuriæ abs te acceptæ nouum delictū aut maleficium eſt. quod nec tollitur nec minuitur aut infectū ulla ex parte redditur propter delictum abs te prius in me commiſſum, ſed reipublicæ integrum ius eſt puniendi, & primum delinquentē ex integro & etiam ſecundum delictum ex integro, & ita fieri oporteret in terminis d. §. Imperatores, niſi per illam legem cum ſimilibus diſpenſatus & exceptus eſſet ille caſus propter rationes peculiares de quibus ibi. & quia illa maleficia cōtra eum eos ue contra quos committuntur in domibus eorum met plerunque committuntur, & durum eſſet ſi à uindicta tam iuſto dolore æſtuantes iuberentur abſtinere. Diuerſum eſt; ſi filium meum occidiſti aut ſimilia, hæc enim domi iniuriam paſsi rato ſunt, ſicq; cū non ſit ad manus uindicta ad publicos magiſtratus ſeditionis uitandæ cauſa ut iretur conſultiſsimè fuit conſtitutum. Sed licet † hæc

42 Ira iuſtè cōcepta efficit, vt etiā poſt interuallū abolitio criminis impetrari poſsit

ſint de rigore iuris, tamen ſi quo caſu iniuriatus in iniuriantem deliquit, quaſi uindictam moderatam uel non moderatam ſic mēs propria authoritate, pœnæ ordinarię in quā incidit abolitionem aliqua ex parte à principe impetrare, debet & poteſt. l. ii. C. de abolit. & tenet Boerius d. deciſione clxviii. in fin. poſt alios quos allegat.

Ergo longa differentia eſt inter iracundiæ calorem & inter odium & inimicitiam licet & in odio & inimicitia iracundia quoq; plerūque ſit primum enim lenit ipſo iure pœnam delicti, ſecundum uerò non ipſo iure licet à principe ex gratia impetrari poſsit ut minuatur, ideo caute in d. l. quicquid. dicitur calore iracundiæ & in d. l. ſi filiam dicitur inconſulto calore. & ſic in ſimilibus legibus, quaſi non ſufficiat ſola ira (quæ plerunque in omni odio & inimicitia comes adeſt) ſed prætereà neceſſe ſit ut adſit calor hoc eſt ſit recēs & ſic uehementer. Ex quibus euidentius apparet erraſſe longè qui intra dies triginta durare iracundiæ calorem exiſtimabant tūc enim (ut eſt notum) non rectè aut aptè diceretur calor iracundiæ, ſed potius iracundia inimicitia, aut odium iracundum de quo in l. iii. §. ff. lege ex parte cum ſimil. ff. de adim. lega.

43 Occidens nō occidendi, ſed uulnerādi animo an occidatur? not. qō.

Illud autem notandum eſt, quòd † ſi Titium uulneraſti & ex uulneribus interiit, allegaſti te non habuiſſe animum occidendi, ſed tātū uulnerandi (id quod nō raro accidit) audiendus eſt. Quinimo ꝙ plus eſt, quò ad tuum animum hac in re tuo ſtatur iuramento, ita tenet Glo. in l. j. uerb. non occidēdi. C. ad leg. cor. de ſicari. quam ſequitur & not. dicit Joan

nes Arnonus ſingulari xliiij.uulneraſti Titiũ. Ludou. Roma. in l. in illa. ff. de uerb. oblig. Iaſ. in. §. ſed iſtæ col. 24. inſt. de actio. id quod forte ad mitti poſſet, quando eſſent indicia pro declaratione iſtins, id quod euenit in cauſa nobilis uiri Hiſpani anno 1562. qui iuſsit ſeruum ſuum ut quẽdam uirum in facie uulneraret, ille autem uulnus inflixit eius gutturi ſen collo & ex illo uulnere mortuus fuit, ſed tamen famulus ille & ſi ingennus erat ultimo ſupplicio affectus fuit & domini accuſatio etiam hodie finita non eſt, nobilis ille appellabatur Franciſcus Gntierrem de Cuellar Segouienſis. Denique † cùm paria delicta pari compenſatione aboleri ſoleant (ut in regula iuris) euenit ac conſequens fit, ut ſi me baculo percuſsiſti, & ad uindictam ex interuallo te baculo percuſsi, hæc paria delicta pari compenſatione tollantur quò ad pœnã priuatim applicandam, ſed quò ad eam, quæ reipublicæ applicanda ueniebat non ita, ergo ex integro exigitur à priore delinquente & ex integro quoque à poſteriore.

44 Delicta an pari cõpenſatione tollantur.

CAP. DECIMVMNONVM.

1 *Vindicta etiam incontinenti, eſt peccatum in foro animæ.*
2 *Caſus impedit peccatum & delictum fieri iure poli & fori.*
3 *Caſus quid.*
4 *Homicidij reus quando quis fiat, ardua q.*
5 *Animus diſtinguit maleficia.*
6 *Pœna, culpa, maior non ſit.*
7 *Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.*
8 *Delinquens ſponte ſua uidetur puniri.*
9 *Homicidium culpa perpetratum extra ordinariam inducit punitionem.*
10 *Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabili factum pœna etiam extra ordinaria caret.*
11 *Pœna caret, qui fixit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic ſi in loco inſolito.*
12 *Homicidium aut uulnus inſperatò factum, nõ habet plus culpæ quàm fuerat in cauſa. ut ſi ab ebrio fieret.*
13 *Vim effectus noxij.*
14 *Ebrietas inculpata, inculpatum facit quicquid inde ſequitur.*
15 *Homicidij reus nõ fit, qui dat operam rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter uoluntatem occiſoris cum Soto cõtra communem opinionem concluſiones ſex.*
16 *Medicus, qui dum morari ualetudinem ægroti uolebat eum peremit, an reus homicidij fiat? not. quæſt.*
17 *Homicidium fecit, qui uulnus tantùm infligere uolebat, & an homicidij reus fiat.*
18 *Homicidium et omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extra ordinaria, interdum nulla.*
19 *Occidens mediatorem interdum extra ordinaria interdum nulla punitur pœna.*
20 *Occidens mediatorem ſe defendendo punitur ſi erat de illis, qui ſugere tenebantur.*
21 *Occidens mediatorẽ ſe defendendo punitur ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebant.*
22 *Occidens lapide uerſus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur.*
23 *Occidens mediatorem dum filium, uxorem, diſcipulum, aut famulum caſtigaret an puniatur?*
24. *Vulnerans unum dum alium uulnerare uolebat an ordinarie puniatur?*

REDVNDO ad tres caſus ſupra conſideratos, qui ut diximus, procedunt in foro contentioſo. nam † in foro aïæ quod fit ad meram defenſionem inculpatum eſt, quod uerò fit ad uindictam, ſiue fiat incontinenti, ſiue ex interuallo inducit peccatum mortale, eſſeq; ita uidetur communis op. Theologorum ut per Dominicum Sotũ de iuſt. & iure lib. v. q. j. art. viij. Sanctus Thomas ii. ii. q. lxiiii. art. 7. cum ſeq. Quid † autem ſi caſu homicidium fecit aut uulnus intulit, ſtuprũ uel adulterium uel ſimile quippiam perpetrauit quis, an teneatur? & non teneri eum magis eſt, ita ſub longa tamen diſtinctione ſentit Sãctus Thomas ii. ii. q. lxiiii. art. viii. Dominicus Sotus ubi ſupra art. ix. & Caietanus d. art. viii. q. lxiiii. & reliquorum Theologorum uidetur eſſe cõmunis opi. Caſualiter † perpetratum accipere debemus, quando ſecundum humanam diligentiam debitã & congruentem ſecundum negociorum actuum uel de quibus agebatur qualitatem, is nec in dolo neque in culpa fuit, quamuis in rerum natura poſsibile foret maiorem adhiberi cautelam & circũſpectionem. ſecundum Sotum ubi ſupra, & facit. §. ii. & §. iii. inſtitu. quib. mod. re contr. oblig. l. ſi ut certò. §. i. & per totam l. ff. locati. dum dictis iuribus, caſibus fortuitis annumeratur incendium, quod tamẽ nunquam contigeret, ſi omnis humana diligentia quàm exactiſsimè adhiberetur, itaque non intelligo ſufficere quòd quis adhibeat eam diligentiam, quam ſolitus eſt in alijs rebus adhibere, ſed oportere debitam adhibere diligentiam ſecundum actuum qualitatem. quod ad com-

1 Vindicta etiam incõtinenti, eſt peccatũ in foro animæ.

2 Caſus impedit peccatũ & delictum fieri iure poli & fori.

3 Caſus qd.

niunem & frequentiores hominum actiones referens ut nec ſufficiat quòd ipſe talem diligentiam adhibuerit, qualem reliquis in rebus, ſiue ſuis, ſiue alienis adhibere ſolitus erat: ſiquidem ea ſegnior aut incautior erat quàm ea quam hominum plerique in illius modi & qualitatis rebus adhibere ſolebant. Nec contra tam exactiſsimam exigamus quã tum adhiberi poſsibile erat, ut dd. iuribus & loquimur de homine mediocris ingenij & intellectus, Secundum quæ Diuus Thomas & reliqui Theologi communiter de quibus mentionem habuimus, aiunt & ſtatuunt tres concluſiones, prima. Qui † dabat operam rei licitæ & adhibuit debitam diligentiam, licet inde homicidium ſequatur non efficitur reus homicidij, ſicq; duobus demum concurrentibus definit fieri reus homicidii, primùm quòd operam daret rei licitæ, ſecũdùm quòd adhiberet debitam diligentiam, inde ſubſequuntur aliæ duę concluſiones, quòd reus homicidij fiet quando dabat operam rei illicitæ etiam ſi adhiberet debitam uel mediocrẽ diligentiam. Item quòd reus homicidii ſimiliter fiet, etiam ſi rei licitę operam daret, ſi quidem debitam diligẽtiam nõ adhiberet.

4 Homicidii reus quando quis fiat, ard. qõ.

Nunc deſcendamus ad exempla, quia ſuperiores concluſiones ſunt communiter receptæ à pleriſque tam Theologorum quàm iuriſtarum. Hinc enim fit, ut ſi putator ex arbore deiecto ramo hominem uulnerauit aut occidit, ſi quidem proclamauit ut tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, homicidij reus non erit, quia & rei licitæ operam dabat & adhibuit proclamãdo debitam ſolitamq; diligentiam. Idemque in reſartore tectorum, ſi id fecit, dum tegulas tecti componeret, Item ſi medicus ſeruum uel liberum hominem dum curaret mediocri & debita diligentia uſus fuit, licet ex ulnere uel morbo perierit, ſimiliter homicidii reus non erit: quia & dabat operam rei licitæ & adhibuit debitam diligentiam. Idem ſi mulio aut auriga, qui currum ductabat proclamauit ut ſibi præcauere poſſent tranſeuntes, licet tunc rotis currus ſeruus uel homo liber ſaucius aut occiſus fuerit, homicidii reus non erit, Cæterùm in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, ſi debitam illam diligentiam non adhibuiſſet, reus eſſet homicidii, non tam dolo quàm culpa commiſsi, ſicque ordinaria pœna ultimi ſupplicii, non afficeretur, ſed alia extraordinaria & mitiore iuxta modum menſurãq; culpæ. Neque ad rem pertinet quòd † ubi non eſt animus nocendi, non uideatur eſſe delictum l. diuus cum ibi plenè not. per Glo. & doct. ff. de offic. præſ. (ut in furioſo & ſimilibus) ubi autem delictum non eſt, ibi nulla pœna eſſe debeat. l. j. ff. de iuſt. & iuſt. l. abſentem in prin. ff. de pœnis. Vnde Cicero lib. j. offi. Cauendum † (inquit) eſt ne maior ſit pœna quàm culpa, Nec dubium eſt, quin ubi culpa nulla eſt, ibi qualibet pœna culpa maior ur ſit neceſſe eſt. Nam ad hoc reſpondetur, quòd ſiue illi, putator, uel tecti ſartor, uel medicus, uel mulio debitam diligentiam adhibere deſierint & ꝑ hoc uulnus homicidium'ue ſecutum fuerit, ſiue exactam diligentiam adhibuerint, ſi tamen imperitia eorum uulnus homicidium'ue fuit ſubſecutum, ſemper uidentur in culpa eſſe, quia uel intellexerunt uel intelligere debuerunt ex tali negligentia uel imperitia, uerisimiliter tale homicidium aut uulnus ſubſecuturum eſſe eamq; imperitiam aut negligentiam eſſe uerisimilem occaſionem illius mali futuri, ſicque huic periculo conſenſum præſtiterunt taciti, & culpæ rei ſunt, tum quòd † culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti l. culpa eſt. ff. de reg. iur. ad imperitum uerò cuiuſque artis eam exercere & profiteri nõ pertinet, tum etiam quòd † in genere uidentur de illo periculo cogitaſſe, eique periculo ſe ſe commiſiſſe & expoſuiſſe, ſicq; in ſentẽtiam Domini incidiſſe dicentis. Qui amat periculum peribit in illo. Iuncta l. qui iure militari. ff. de mil. teſta. Simillimum eſt, quod in delictis ſuo conſenſu plecti unuſquiq; uidetur l. Imperatores. ff. de iure fiſci, ibi tu te huic pœnæ ſubdidiſti, & l. fin. C. ad legem Iulia. maieſt. ibi, quodam modo ſua ſponte punitur. Cogitauit enim aut cogitare intelligitur, qui delinquit inde punitionem pœnamque legalem profecturam eſſe. dixi plenè de ſucc. crea. lib. i. prope finem numero 665. ſic ergo & in ſpecie noſtra, qui † ſe ſe per imperiam ſuam, ſuam'ue negligentiam ignorare non debuit cauſam occaſionem'ue certam aut uerosimilem datu- rum mali futuri, illius quidem mali reus & obnoxius erit, ita probatur in §. i. cum tribus ſequen. inſt. de lege Aquil. cum ſimilibus, ideo ut legitur iiii. Geneſis homicidium uiri Lamech imputatum fuit, quæ beſtiam figere conata hominem transfixit iaculo.

5 Animus di ſtiguit maleficia.

6 Pœna culpa, maior non ſit.

7 Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe nõ pertinẽti.

8 Delinquẽs ſponte ſua uidetur pu

9 Homicidiũ culpa perpetratũ extra ordinariam inducit punitionem.

Item legitur Exodi. xxi. ſi quis percuſſerit mulierem prægnantem, & abortum illa fecerit, ſi mors fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima, & ita procedunt omnes ferè canones, qui ſunt ſub titulo de homicidio, & l. diſtinct. per totam.

Quæ omnia ita tẽperanda ſunt, ut in exemplo de muliere pregnante pulſata, intelliga-

10 Homicidiũ nec dolo nec culpa confiderabili factũ pœna etiã extra ordinaria caret.

tur ceſſare pœnam ordinariam quando † culpa tantum, non etiam dolo id factum fuit, ſed culpa ſufficit, ut pœna extraordinaria imponatur, quòd ſi pulſatio à marito tam leuiter facta fuerit, ut inde mortem aut etiam abortum ſequi, non eſſet ueroſimiliter credendum, nec ſequi ſolere ſecundum commuuem frequentioremq́ue euentum, uec etiam aliud periculum conſiderabile, magis tũc eſt, ut damnum, ſi quod inde ſecutum fuerit caſui adſcribendum ſit. & conſequeuter ceſſet pœna nou ſolum ordinaria, ſed etiam extraordinaria, d. l. diuus, cum ſimilibus, iuncta l. quę fortuitis. C. de pignor. act. l. ſi ut certo, per totam legem. ff. commod. §. i. ii. & iii. inſt. quib. mod. re contrahi. obliga.

Quæ deſtinctio de exemplo facti homicidii in uenatione repetita intelligatur, nam ſi telum Lamech iaculata fuit uerſus eam partem ubi erat hominum turba, cogitauit aut cogitare debuit ibi periculum homicidii aut uulneris faciẽdi fore patatum; ſicq́; in culpa fuit,

11 Pœna caret, qui fixit hoiem dum taurũ loco ſolito agitatũ figere curabat, non ſic ſi i loco inſolito.

Vnde † cum apud nos Hiſpanos ſit frequens illud ſpectacnlum de taurorum agitatione, in quos turba hominum ſua tela coniicit, certè ſi quis telo fixit hominem dum taurum figere ꝑperabat in loco ſolito (puta in platea) reus uulneris non erit, quia ibi omnes debent ſibi præcauere & ad hoc eſſe patati, quòd ſi in loco inſolito & ubi eſſet frequens hominũ turba, tũc teneretur, quia ibi & aderat quale quale periculũ & turba hominũ erat iucauta & ſecu licet utroq́; caſu iaculator nõ deberet ignorare quale quale periculum adeſſe, tamen quando iaculatus fuit eo loco & tempore, quo tauri agitabantur & omnes in eos ſua tela coniiciebant, nou fuit neceſſe proclamare ad turbam ut ſibi quiſque caueret, quia ex natura & qualitate illius rei actusq́ue omnes ſibi præcauere debebant, ceterum extra locum ſolitum turbæ hominum incautè deq́; illo periculo minimè cogitanti nihil eſſet imputandum, iaculator ergo primo caſu iuſtè potuit cogitare quòd uuuſquiſque ſibi caueret, ſicq́; ex illa iaculatione nihil mali ſequeretur, ſecundo autem caſu debuit cogitare quòd turba hominũ ab illa iaculatione inſperata ſibi minimè caueret, ſicq́: inde uerisſimiliter periculum ſe-

12 Homicidium aut uulnus inſperatò factum, non habet plus culpę q̃ſue rat in cauſa. ut ſi ab ebrio fieret.

queretur & damnum. Quæ † diſtinctio planè probatur in. §. item ſi putator, cũ ibi not. inſt. de lege Aquil. iuncta ſententia diui Auguſtini xxii. lib. contra Fauſtum, quatenus ait, Loth, qui ebrius inceſtum commiſit, non fuiſſe reum inceſtus, eò quòd crimen illud nõ habuit plus culpæ quàm præfuerat iu ebrietate, id quod ſequitur Dominicus Sotus ubi ſupra & recte, Ita que id tantum inſpicitur quod principaliter agitur, non autem id quod inde caſualiter ſub ſecutum fuit ut iuribus ſupra allegatis & l. ſi quis neque cauſam cum ibi not. per Glo. & doct. ff. ſi cer. pet. ſed bene inſpicitur id quod inde uerisſimiliter ſubſequi ſolet l. ſi quis hæres inſtitutus uerb. ſunt enim appendices præcedentis inſtitutionis. ff. de acq. hære. Vinũ † cer

te non moderate ſumptum malos producere ſolet effectus, detegit enim arcaua, ſoletq́; manus ad arma uocare, animosq́ue Veneri procliues ardenteſq́ue parare. Vnde Vergilius de Venere & uino ſic cecinit. 13 Vini effectus noxii.

„ *Arcanum demens detegit ebrietas.*

Et Ouidius lib. ii. de remed. amoris,

„ *Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris,*

„ *Vina parant animos Veneri.*

Et Horatius lib. i. Epiſtolarum,

„ *Quid non ebrietas deſignat, operta recludit,*

„ *Spes iubet eſſe ratas in prælia trudit inermem.*

Cum (inquam) ebrietas ſit periculoſa ad arma, quia nonnulli ebrii fiunt longè magis furibundi & rabidi quàm reliqui, tunc qui huiuſmodi ſe eſſe dum ebrius ſit, intelligeret; is ſi ebrius, quem uulneraſſet non ſolum ebrietatis, ſed etiam uulneris dati reus fieret. Nam & qui ſciret ſe furere Veneris calore dum ebrius fieret, tunc ſi filiam forte uel ſororem dum ebrius eſſet compreſsiſſet etiam illius inceſtus reus fieret. Et ſi quis ſciret ſe omnia dũ ebrius eſſet garrire & recludere ſolitũ, tunc ſi ebrius arcanum priucipis ſibi (ut fortè conſiliario) notum aperuiſſet, nou ſolum ebrietatis ſed etiam illius criminis reus fieret. argu. d. l. ſi quis hæres inſtitutus, uerb. ſunt enim appendices &c. In omnibus tamen his caſibus & ſimilibus, quia non dolo ſed culpa peccatum fuit, alia pœna mitiore quàm ordinaria plectendus eſſet, q̃a cauſa ẽt iniuſta à pœna ordinaria excuſat ut ſupra oſtendimus. Quæ omnia limita. ut non procedant, quando † in ipſamet ebrietate uulla omnino culpa ebrii fuit, uelutiſi ex malicia quadam occulta ipſius uini ebrius factus fuit cum tam parum uini abſumeret, quo non ſolebat inebriari. uel ſi ex cibi cuiuſpiam comeſtione (id quòd non raro accidit) inebriatus eſt illius uirtutis neſcius, in his enim ſpeciebus & ſimilibus, ſi ebrius maleficium cuiuſuis generis patraſſet, reus non eſſet iure ciuili, uon quoq́; iure canonico nec etiam iure poli. d. l. diuus cum ſimilibus ſupra allegatis.

14 Ebrietas inculpata, inculpatũ facit quicquid inde ſequitur.

Denique qui † dat operam rei illicitæ ex qua ſequitur homicidium præter uoluntatem & inſperato communis opi. ſupra relata diui Thomę & Caietani ubi ſupra & Syluestri in ſumma, uerb. homicidio. ii. dubio. xviii. uult 15 Homicidii reus nõ ſit, qui dat operam rei illicitæ, ex

qua ſequit homicidiũ præter uoluntatẽ occiſoris cũ Soto cõtra communẽ opi. cõcluſiões ſex.

homicidii reatum committi. quæ concluſio nullo iure probatur directo, ſed à contrario ſenſu, facit c. lator, c. dilectus filius c. Ioannes c. ex literis, de homici. & in dictis locis hæc eſt communis opinio. Canoniſtarum ſecundum Dominicum Sotũ lib. v. de iuſt. & iure q. i. arti. ix. Vnde conſequens erat dicere ſecũdum eũ, quòd ſi clericus adulterio deprehenſus ad ſuã defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorum occideret irregularis fieret & homicidii reus, deinde ſequeretur quod ſi die feſto campanam de campanili clericus deponens(& ſic opus faceret ſeruile tali die ueti tum & illicitum) tignum inde cadens puerum occideret, clericus ille irregularis & homicidii reus fieret. Tertiò eadẽ ratiõe ſequeretur, quòd ſi furtim quis arborem alienam cædebat. & ſi abundè clamaret, ut tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, adhuc tamen ſi ramus cadens, quem occideret, is homicidij reus fieret. Quartò ſequeretur quòd ſi quis uetante domino & ſic illicitè Syluam alienam uenandi cauſa ingreſſus inſperato dum feram transfigere uellet, hominem transfigeret, homicidii reus fieret. Quintò ſequeretur, quòd ſi fur nocturnus pannos brumali tempore, quibus annicu lus puer tegebatur ſubtraxit ignorans ſub illis eſſe puerum, illeq; frigore interierit, is fur homicidii reus fieret, Sextò ſequeretur quòd ſi auriga, qui currum furatum ducebat hominem tranſeuntem(quanuis proclamauerat, ut ille ſibi poſſet cauere) rotis peremit, homicidii reus fieret, Sed in omnibus his ſpeciebus contrarium & humanius eſt & uerius in puncto iuris, quia his in caſibus homicidiũ eſt mere caſuale & omnino præter intentionem, mẽtem. & animum occiſoris, nõ ſolum in ſpecie, ſed etiam in genere, Nam neq; in genere uerisimiliter potuit aut debuit ex talibus actionibus ſucceſſurum eſſe homicidium cogitare, ſicque tale homicidium eſt merè caſuale & conſequenter mere inculpatum & per hoc mere impunitum per iura & rationes de quibus ſupra & ita expreſsim cæteros reprehendens tenet doctiſsimus Sotus ubi ſupra nominatim enumerans quatuor ſpecies ex ſex ſupra relatis. Et ad c. ex literis, cum ſimilibus ſupra allegatis reſponde ut per eum, quæ omnia intellige primum de iure canonico, deinde etiam de iure ciuili, poſtremo etiam in foro animę idq; indubitabilius.

Illud autem notandum eſt, quòd quibus in caſibus quis dabat operam rei illicitę unde ſucceſſit homicidium inſperatum tamen ab ipſo occiſore, quale eſſet (ut non raro accidere rumor eſt) cum † medicus aut chirurgus medicamentis aut pharmacis uſus fuit, nec lethalibus quidem, nec etiam ſalubribus, ſed talibus, quæ miſerum ęgrotum in eodem ſtatu detinerent, infirmusq; tempore & morbo debilitatus præter intentionem medici periit; tunc quidem is medicus homicidii pœnam ordinariam non ſubibit, quia non tam reus eſt homicidii dolo quàm culpa commiſsi, uel ſi fuit dolus, nõ quidem fuit dolus ad homicidium ſed tantum ad lucrum directus, ſicq; in diuerſa re non in ea, quæ ſubſecuta fuit, dolus fuit. id quod confirmatur ex eo quod Iaſ. in §. ſed iſte inſt. de act. Ioannes de Arnono ſingulari. xliiii. Ludo. Roma. in l. in illa. col. pe. ff. de uerb. obliga. Accurſius in l. i. uerb. non occidendi. C. ad leg. Corn. de Sicariis tradiderunt, dum aiunt quòd qui † alterum uulnerauit non occidendi ſed tantum uulnerandi animo, ſi ille ex uulnere periit, non tam homicidii quàm uulneris reus eſt. Secundum quæ eſt moderanda illa communis opi. Canoniſtarũ & Theologorum de qua ſupra, ut qui dabat operam rei illicitę ex qua ſucceſsit homicidium inuoluntarium homicidii reus fiat, ita tamen ut non pœna ordinaria homicidii puniatur ſed alia mitiori, quia non tam dolo quàm culpa id homicidium factum uidetur, ſunt enim duo delicta, alterum dolo, alterum culpa commiſſum. Dolo committitur delictum in ea re illicita, quæ principaliter & intentionaliter agebatur. Culpa committitur in homicidio inopinato inde ſecuto ut in exemplo proximè relato. Intellige, quando potuit uerosimiliter cogitare homicidium inde ſequi, ut in exemplo medici non ſic quando id euenturum uerosimile non etat, ut in ſex exemplis ſupra relatis.

16 Medicus, quidũ morari ualetudinẽ ægroti uolebat eũ peremit, an reus homicidii autẽ, not. q.

17 Homicidiũ fecit, q uulnus tantùm infligere uolebat, & an homicidi reus ſiat.

Igitur cum ſit homicidium aut uulnus ſunt tres caſus, Primus ſi occiſor † de homicidio in ſpecie cogitauit, ut ſi uoluit occidere & occidit. Alter cum in genere tantum uerosimiliter cogitauit, ut ſi iaculum, telum'ue lethale coniecit uerſus turbam hominum, tauri aut uolucris transfigendæ cauſa, uel ſi fortè uoluit hominem uulnerare duntaxat, isq; ex uulnere periit. Tertius quando nec in genere nec in ſpecie de homicidio aut uulnere hominis cogitauit, quanuis dabat operam rei illicitę, ut in ſex exemplis ſupra relatis, Primo caſu imponitur pœna ordinaria mortis. l. iii. C. de epiſco. audi. Secundò caſu non ordinaria, ſed alia extraordinaria mitior. ultimo caſu nulla omnino pœna pro homicidio imponitur, quanuis res illa illicita, cui ille operã dabat facit eũ debitè pro illius rei qualitate puniri. Secundum quę communis opi. Theologorum & Canoniſtarum dicentium, homicidii reum fieri eum,

18 Homicidiũ & omne delictũ interdũ punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, interdũ nulla.

qui

qui dabat operam rei illicitæ ex qua homicidium etiam inſperato ſecutum fuit, uera eſt ex toto in primo caſu ſupra relato, in ſecundo autem uera eſt ex parte tantum, nempe quò ad pœnam extraordinariam, in tertio uerò caſu nec ex toto nec ex parte uera eſt. Quæ autem pœna ſit illa extraordinaria, quæ imponitur pro homicidio inſperato contingẽte, tradit Nicolaus Boerius deciſi. lxxxiii. alia quæſtio nume. 8.

Ex his colligitur quid reſpondendum ſit, ſi

19 Occidens mediatorẽ interdum extra ordinaria itẽ dum nulla punit pœna.

fortè cum † duo eſſent rixantes ſe ſeque inuicem digladiantes, quidam tertius mediator, qui eos ad pacem reducere ſtudebat uulneratus uel occiſus ſit ab uno ex illis, utrum ordinaria pœna, an extraordinaria, uel fortè nulla plecteretur: Qua in re ſi ab eo, qui ſe legitimè defendebat occiſus fuit, ceſſat pœna tam ordinaria quàm certa ordinaria, quia ille nihil ad aliud intendere uidetur quòd ad ſe ſe defendẽdum, defenſio autem permiſſa & ſic inculpata eſt. iſta eſt communis opi. quam tenent (per l. ſcientiam uerſ. ſed ſi ſe defendendo. ff. ad legẽ Aquil.) Franci. de Capit. inter conſi. Cæpollę conſi ii. Hippol. Marſi. in l. de minore, nu. 37. ff. de quæſt. Cępolla conſi. xxxiiii. col. iiii. & alii plures, quos refert & ſequitur Nico. Boer. deciſi. lxxxiii. nu. 9. uerſ. & hoc ſi eſt aggreſſor Quod ſi is erat aggreſſor, tunc quia in genere potuit & debuit cogitare (id quòd non rarò fit) uulneratum aut occiſum iri mediatorem, ſi ipſi rixantes illico ad eius interuentum ſe ſe non diuiderent, extraordinarie puniendus eſt, non ordinarie, quia ibi præſumitur defuiſſe dolus, licet adſit culpa. hæc etiam uidetur communis opin. ut per eundem Boërium ibi, Ang. in l. ſi cum ſeruo per illũ tex. ff. de iniur. cum aliis per Boerium allegatis. Idemq; † & ſi

20 Occidens mediatorẽ ſe defendẽdo punitur ſi erat de illis, qui fugere tenebantur.

occiſus eſſet ab aggreſſo, ſi erat de illis, qui fugere debebant quia tunc defendendo ſe illegitimè iure diceretur dare operam rei illicitæ. Vnde homicidium ab eo inde perpetratũ, & ſi non dolo, tamen culpæ annumerandum eſſet. & per hoc extraordinarie puniretur, & hæc quoque opi. eſſe uidetur ex mente Doctorum communiter ut per Boerium ibi & eſſe ueram opin. patet ex ſupra allegatis. Et ideo ſi

21 Occidens mediatorẽ ſe defendẽdo punitur ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebant.

fortè miles à duce uel capitaneo ſuo, uel libertus à patrono præſertim iuſtæ caſtigationis gratia aggreſſus fuiſſet, uel famulus à domino, uel diſcipulus à magiſtro, iſq; cum & poſſet & deberet fugere reſtitit ſe ſeq; defendere cœpit, mediatoreq; occidit, uel uulnerauit, culpæ reus eſſet extraordineq; puniretur de tali occiſione, & ordinariè propter talem irreuerentiam iniuriarum actione teneretur.

22 Occidens lapide uerſus hominum turbã iacto, extra ordinẽ punitur.

Apparet etiã ex his quòd † ſi quis uerſus hominum turbam lapidem proiiciens hominem occidit ordinarie non punietur, cùm deſit dolus, ſed extra ordinem, quia adeſt culpa cùm de eo in genere cogitare & potuiſſet & debuiſſet. ita Paulus Caſtren. in l. & ſi ſeuerior col. ii. C. ex quib. cau. infa. irrog. Bal. in l. data opera, col. iii. C. qui accuſ. non poſs. Decius conſi. ix. col. j. Boerius deciſi. lxxxiii. num. 12. uerſ. & quod ſupra. ex cuius alleg. apparet hãc eſſe communem opi. Apparet etiam uerã eſſe opinionem Cepollæ conſil. lxxxiii. (quam ſequitur Boerius. d deciſio. lxxxiii. nu. 10.) exiſtimantis quòd ſi quis dum inter inimicos ſagittabat, parentem in medio exiſtẽtem inſperatò transfixit, non tenetur lege Cornelia. Sed an extra ordinem puniatur pendet ex noſtra diſtinctione proximè relata. Quid ergo

23 Occidens mediatorẽ dum filiũ, uxorem, uxorẽ, diſcipulum, aut famulum caſtigarent an puniatur?

† ſi pater filium, maritus uxorem, magiſter diſcipulũ moderatè corrigebat, uel capitaneus militem, & pugno fortè, uel baculo, mediatorem inſperatò uulnerauit, & ut nec extraordinem nec ordinarie ſit puniendus Albericus in l. ſi quis in graui. §. ſi maritus. ff. ad Syllani. & Boerius ubi ſupra nu. 10. ſcripſerunt, & rectè quia & dabat operam rei licitę & ut eis animus non erat baculo uel flagello uxorem, militem, filium, diſcipulum'ue uulnerare, ſed mediocriter ad carnis qualem qualem afflictionem & caſtigationem cedere: ita nõ erat cogitandum, quod quid acerbius in mediatorem accideret, ſicq; id uulnus omnino caſuale intelligetur. quod iuſtificatur eo quòd culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti l. culpa eſt. ff. de reg. iuris. Nec dubium eſt quin illi iure ſuo uterentur & moderatè ſicq; ab illo mediatore impediri non debebant, Vnde apparet diuerſam eſſe cauſam illius, qui inter rixantes extitit mediator. Quid autem † ſi dũ

24 Vulnerãs unum dũ alium uulnerare uolebat an ordinariè puniatur.

uellet Titium uulnerare uulnerauit Meuium (qui prope fortè erat) & tunc ſimiliter ſecundum nos extraordinem punietur, non pœna ordinaria, quãuis daret operam rei illicitæ, licet non pauci teneant contrarium, ut per Boerium ubi ſupra col. fi.

CAP. VIGESIMVM.

1 *Imperator Romanorum an ſit Dominus totius mundi? Egregia quæſtio.*
2 *Papa an habeat tantùm temporalem iuriſdictionem? egrgia quæſtio.*
3 *Deus mundum gubernat.*
4 *Imperium an ſit immediatè a Deo.*
5 *Poteſtates etiam minimæ dicuntur eſſe à Deo.*
6 *Imperia an ſint à fatis?*

7 Fatorum

7 *Fatorum uis,*
8 *Fortunæ uis.*
9 *Fortunæ debilitas.*
10 *Mundi dominum nullum eſſe nec unquam fuiſſe, aut futurum, & contrarium monſtrum eſſet, noua ratione docemur.*
11 *Nauigare triſte eſt.*
12 *Nauigare nefas eſt.*
13 *Nauigare contra naturam eſt.*
14 *Nauigare periculoſiſſimum eſt.*
15 *Nauigantes morti proximi.*
16 *Nauigatio perfida.*
17 *Nauigare eſt animam uentis credere.*
18 *Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor.*
19 *Nauigare eſt ire contra leges naturæ.*
20 *Nauigatio horrida.*
21 *Nauigantes inter uiuentes eſſe non uidentur.*
22 *Vitam tueri & pericula abhorrere hominibus iure naturæ inſitum.*
23 *Notorũ uis.*
24 *Homo omnis liber naſcitur de iure naturæ etiam quo ad iuriſdictionem, cui ſubeſſe nequit, niſi ſponte ſua.*
25 *Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt, niſi ſponte ſua.*
26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*
27 *Mundum uni principi non ſubeſſe oſtenditur iure tam naturæ quàm gẽtium, & etiam ciuili & diuino.*
28 *Intell. l. deprecatio. ff. ad l. rodiam de iactu.*
29 *Mundi uox uariè ſumitur.*
30 *Indefinita an æquetur uniuerſali?*
31 *Auguſtini & d. Thomæ locus declaratus.*
32 *Morum mutatio quotidie fit.*
33 *Romanorum mores in deterius.*
34 *Imperiorum uariationes.*
35 *Ruina Thebarum & Troiæ.*
36 *Ruina multarum urbium.*
37 *Mundus ſub uno eſſe imperatore nihil incommodus.*
38 *Poteſtas propter uſum.*

1 Imperator Romanorum an ſit Dominus totius mũdi? egregia quæſtio.

QVINQVAGESIMO tertio ex noſtra etiam principali ſententia colligitur, An ſit uera ea uulgaris opinio, quę † habet Imperatorem Romanorum dominũ eſſe totius mundi, quam ſententiam tenuerunt Doctores in l. bene à Zenone per illum text. C. de quadri. præſcript. & Doctores, in l. deprecatio, ibi totius mundi dominus. ff. ad legem rodiam de iactu, tenet Bald. & alii in l. cunctos populos. C. de ſumma trini. & fide cathol. Barth. in l. hoſtes. ff. de captiuis. idem Bart. in extrauag. ad reprim. ad princip. in eadem ſententia eſt, & ita tenent Itali doctores ſecundum Dominicum Sotum de iuſt. & iure lib. iiii. q. iiii. art. ii. & ita ut receptiſſimam opinionem tradidit & ſequitur Alphonſus Guerrerius in ſuo ſpeculo principum c. lv. ad princip. Abbas Panormi. & alij c. nouit de iudi. qui ſic ratiocinantur. Chriſtus dominus noſter fuit uerus dominus (etiam tanquam homo) totius mundi, Chriſti ſucceſſor & uicarius eſt Papa in terris, ſicq; penes Papam eſt in toto mũdo utraq; poteſtas tam eccleſiaſtica quàm temporalis, Papæ autem uicarius & ſucceſſor eſt Imperator in temporalibus, ergo Imperator in toto mundo quò ad temporalia dominus eſſe uidebitur idemq; uidetur etiam ſentire Cardin. in c. eccleſia de iureiu. idem in clemen. fi. de cenſibus, & hac ratione Card. in clem. i. §. cæterum ait Imperatorem Papę filium uocitari, & quòd imperator ſit Chriſti uicarius in temporalibus, & ſic ſit in temporalibus dominus totius mundi tenet idem Bal. in l. i. C. de iure aureorum annulorũ & quòd Imperator unicus ĩ orbe eſſe debeat, q̃ omnibus regibus præſit, tenet Card. in clem. i. §. fi. de iureiur. per l. leges. C. de legib. & per d. l. deprecatio & d. l. bene à Zenone, & Panor. in d. c. nouit, pro hac parte allegat multa iura idem Panormit. in c. uenerabilem de electione, & alii plures, quos allegat Bartholomæus Caſſanæus in tract. de gloria mũdi par. v. conſid. xxviii. tenent ſimiliter Imperatorẽ eſſe dominum totius mũdi, intelligentes quò ad protectionẽ & iuriſdictionẽ id qđ tenet Glo. Bart. & alii in proœ. ff. uet. in prin. idẽ ſentit Bar. in l. nõ ambigitur. ff. de leg. & in l. fi. C. de legib. dum ait ſolum imperatorem poſſe condere leges, tenentque Hoſtienſis & Ioannes And ut refert Dominicus Sotus ubi ſupra imperatorem dominum eſſe totius mundi, & ſentiunt alii multi, quos refert Boerius deci. xxxi. tempore nume. iij. & iiij. & communem opinionem ut imperator ſit dominus totius mundi tenet Bal. in d. l. bene à Zenone colum. i. per illum tex. dum ait, cum omnia principis eſſe intelligantur. Idem ſentit ipſe Bal. in l. executorem num. 12. C. de execut. rei iudi. dum ait quòd ubi eſt imperator ibi eſt omnis iuriſdictio, & Roſellus de poteſtate Papæ nu. 6. facit lex. i. §. per hanc. ff. de rei uendicatione & ibi Bar. l. ſi duas. §. grammatici & ibi Bar. ff. de excuſationibus tutorum. Bald. in c. i. in principio colum. ii. de pace. fir. Bald. in. §. ſi ab hoſtibus colum. ii. inſtit. quib. mod. ius. patr. pot. ſol. Boerius deciſio. viij. quinta martij nume. 4. Alciatus diſpu. lib. ii. c. xxii. Iſernia in i. conſtitut. Neapolitan. colum. iiii. Cynus. Bar.

Bart. & Salic. in d.l. cunctos populos, Anchar. conſi. lxxxvii. Alex. conſi. lxxvi. libro ii. Bald. conſ. cccxxviii. lib. i. Signorolus in l. princeps. ff. de legibus. Oldrald. conſi. clix. Riminal. in rubrica col. ii. ff. de iuri. omn. iudi. Curtius iunior conſi. clviii. Iſernia in c. i. §. fi. de not. feudo Odofredus & Bal. in auth. dos data. C. de donati. ante nupt. Bald. conſi. ccclix. lib. iii. & cõſilio ccxviii. eodem lib. Alber. in i. conſti. digeſtorum in rub. num. 2. Anchar. conſi. cccx. col. iii. Oldrad. conſi. lxix. idem Anchara. conſilio cccxx. in prin. Ludo. Ro. conſi. ccclxxxii. col. ii. Socinus conſi. cxxvii. col. iii. lib. i. Matthęus Afflictus in c. i. §. fin. colum. i. de prohibita feudi alienatione per Fridericum. Paulus Caſtr. conſi. lvi. uidetur nume. 3. lib. ii. adhuc tamen tot ſunt, qui teneant contrarium ut refert prædicti quòd mihi non ſatis certum eſt utra pars receptior ſit.

Superioribus etiam proximum eſt & adſtipulatur, nam cum tex. in c. nouit de iudic. dicat quòd Papa iuriſdictionem regis ſæcularis nec uult nec debet impedire, dubitatur. An † apud Papam ſit iuriſdictio tam temporalis quam ſpiritualis & magis eſt ut Papa habeat ſolam ſpiritualē, quia temporalis immediate à Deo principibus ſecularibus data fuit Glo. in d. c. nouit uerbo iuriſd. & in l. i. in fina. tit. i. par. ii. ubi dicitur imperatorem eſſe Dei uicarium in temporalibus, ſicut Papam in ſpiritualibus, Glo. in c. quoniam x. diſtinct. & in c. i. xxii. diſtin. Gloſ. in c. cum aduerſum xcvi. diſtin. Nauarrus, qui plures Refert, & adducit fundamẽta ſexdecim in d. ca. nouit. nu. 39. ornatq; hãc partem illatione lxviii. Couar. in c. peccatum. §. ix. num. 7. de reg. iu. in vi. Vermõdus de publicis cõcub. col. ccclxxvi. ubi xx. funda. adducit dicitq; hanc partem commu. opi. Communis eſt ſecundum Bal. in proœmio digeſtorum col. ii. Anto. de Roſellis in tract. de poteſtate Imperatoris fol. viii. §. neptolixios. tenet Andr. Iſernia in prologo conſt. Neap. uerſi. liquet etiam num. 2 & Alphonſus Guerrerius in Speculo principũ c. xvi. & Theologorum doctiſſimus Dominicus Sotus de iuſt. & iur. lib. iiii. quæſtio. iiii. artic. j. & ii. ſentit Sanctus Bernardus ad Eugenium & Diuus Thomas ii. ii. q. xl. art. ii. idem Sotus ſuper Mathæi c. i. & rurſus ſuper c. xx.

2 Papa an habeat tãtùm temporalē iuriſdictionem? egregia qō.

Contrariam opinionem, ut Papa haberet iuriſdictionem ſpiritualem in actu, & temporalem in habitu, quam ipſe tradiderit Imperatoribus tenent Gloſ. in d. c. nouit, in uerbo iuriſdi. & Glo. in c. cauſam quę, qui filij ſint legiti. Glo. in clem. ad noſtram de hæreticis probat per extrauagantem, unam ſanctam, de maioritate & obedientia, tenet Inno. in d. c. nouit, Bart. in l. j. §. præſes. ff. de requirendis reis. Idem in extrauaganti ad reprimendum, uerbo totius orbis, Couar. ubi ſupra. §. ix. nume. 7. Nauarrus in d. c. nouit & Vermondus ubi ſupra plura allegant pro hac parte, licet teneant partem primam, hæc opin. communis eſt ſecundum Abb. in c. ſi duobus. §. fin. de appella. Deci. in d. c. nouit nume. 7. Caſtaldus de Imperatore q. 50. dicit communē Nauarrus d. c. nouit, notab. xxx. nume. 18. cum ſequen. Couar. ubi ſupra nume. 7. licet primam teneat. pro hac ii. parte facit, quia dominus noſter utrunque gladium aliquãdo exercuit, Sanctus Thomas de regimine principum lib. iii. c. xii. & in iii. par. quæſt. viii. artic. iiii. Florent. in iii. part. tit. xxiii. c. ii. Syluelter in uerbo Papa quæſt. x. Alphonſ. de Caſtro de iuſta hæreticorum punitione lib. ii. c. xxiii. col. ii. & ſic dominus noſter uidetur utrũque gladium Petro uicario ſuo tradidiſſe qđ & ſentit Matthæus Afflict. deciſi. Neap. cclxv. num. 14. dum ait Papam eſſe omnia & ſupra omnia. Tenet Guerterius in Speculo princi. c. xvi. in princi. idem ibidem ca. lv. dum firmat Imperatorem eſſe Papæ Vicarium etiam in temporalibus, & expreſsius d. c. xvi. nu. 6. in quibus locis ſibi ipſi aduerſatur, Ioannes Faber in l. cunctos pop. C. de ſumma trini. Burgen. addi. iii. ſuper c. i Mathæi. itaq; cum indubitatum ſit, Deum † eſſe dominum totius mundi, Papamq; eſſe Vicarium Chriſti Dei noſtri tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus, & Imperator ſit Papæ Vicarius in temporalibus totius mundi, ſequitur eſſe dominum totius mundi etiam quò ad iuriſdictionem & gubernationem, nã Deus à quo ipſi habuerunt mundum gubernabat, unde Boëtius Metro. 9. lib. 5.

3 Deus mundū gubernat.

„ *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*

Et Lucanus lib. ix. bellorum ciuilium.

„ *Deus eſt quodcunq; uides quocunq; moueris.*

Et rurſus eod. lib. ait,

„ *Nil agimus niſi ſponte Dei.*

Et Plautus in rudente de Deo ait,

„ *Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.*

Et Sillius Italicus lib. vi. bell. puni. ait,

„ *Iuſtitiæ iuſtiq; dator, qui cuncta gubernas.*

Et Statius lib. v. Theb. ait

„ *Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema*
„ *Mente fluunt.*

Et Titus Calfurnius Aegloga. iiii. ait,

„ *Deus ipſe canatur,*
„ *Qui populos urbesq; regit pacemq; togatam.*

Et Boëtius metro. v. lib. i. ſcripſit.

„ *O ſtelliferi conditor orbis,*
„ *Qui perpetuo nexus ſolio*

„ Rapido

,, *Rapido cœlum turbine uerſas*
,, *Legemq́; pati Sydera cogis*
,, *Omnia certo fine gubernas.*

Et Manilius lib.i.Aſtro.ſcripſit,

,, *At mihi non præſens ratio tam ulla uidetur*
,, *Qua pateat mundum diuino numine uerti.*

Et Claudianus lib.i.in Ruffinum inquit,

,, *Tunc omnia rebar*
,, *Cônſilio firmata Dei,qui lege moueri*
,, *Sydera,qui fruges diuerſo tempore naſci,*
,, *Qui uariam Phœben alieno iuſſerit igne*
,, *Compleri,ſolemq́; ſuo,porrexerit undis*
,, *Littora,tellurem medio librauerit axe.*

Manilius lib.i.Aſtrono.

,, *Hoc opus immenſi conſtructumq́; corpore mundi,*
,, *Membraq́; naturæ diuerſa condita forma,*
,, *Aeris atq; ignis terræ pelagiq; iacentis,*
,, *Vis animę diuina regit,ſacroq́; meatu*
,, *Conſpirat Deus,& tacita ratione gubernat.*

Idem lib.ii.

,, *Sic omnia toto.*
,, *Diſpenſata manent mundo dominumq́; ſequuntur*
,, *Hic igitur Deus & ratio,quæ cuncta gubernat*
,, *Ducit ab æthereis terrena animalia ſignis,*
,, *Quę quanquam longo cogit ſubmota receſſu,*
,, *Sentiri tamen ut uitamq́; ac fata miniſtrent*
,, *Gentibus,ac proprios per ſingula corpora mores*
,, *Hac minus eſt quærenda fides,ſic temperat arua,*
,, *Cœlum,ſic uarias fruges redditq́; rapitq́;*
,, *Sic pontum mouet,& terris,immittit & aufert.*

Ergo cū Deus optimus maximus orbē regat & regeret:regimenq́, Papæ conceſſerit & Papa imperatori, conſequens fit imperatorem mundi regimen habere.

4 Imperium an ſit immediatè à Deo.

Quòd aūt † imperiū ſit īmediate à deo uideatur ꝓbare tex.in autē.de fide inſtru.§. quia uerò,& C.de uete.iure enucle.l.ii.§. ſiquis & ī authen. de cōſulibus in fi.in l.in nomine dn̄i. de officio præfecti. & in authent.qūo oportet epiſco.ubi ꝓbatur qđ imperiū immediatè eſt à Deo.& quòd imperiū ſit à Deo, tripliciter ꝓbatur. primò ꝑmiſiue.ſecūdo approbatiuè. tertiò formaliter.Permiſsiuè,nam hoc eſt permiſſum à Deo propter bonū uniuerſale,quia entia nolunt malè diſponi,nec bonum eſt pluralitas principatuum, unus ergo princeps,ut ait Ariſtot.xii.Metaphi.ad finē. hoc enim permiſſum eſt à Deo ſub ratione finis,ut mundus optimis legibus regatur.Nam ſecundum Phiſicam regulā, cuius finis bonus eſt,ipſum quoque bonum eſt,omnia enim rectificat finis. iuſtum eſt enim à fine denominari omnia ſecundum Philoſo. Secundò dixi, quòd imperium eſt à Deo approbatiuè,Chriſtus enim approbauit imperium,dū dixit.imago Cæſaris reddatur Cæſari,ut habetur in euangelio.ait Apoſto.ad Romanos.c.xiii. non eſt enim poteſtas niſi à Deo, quæ autē ſunt à Deo ordinata ſunt & ēt Daniel ꝓphetauit in uiſionibus ſuis monarchiā Aſsyriorū.Perſarū.Græcorū,& Romanorū.ꝙ nō ꝓphetatū fuit ſine uoluntate Dei. Tertiò dico, qđ Romanū imperiū a Deo ē formaliter & effectiuè.nā cū tota collectio Chriſtianorū hoc teneat,licet quædā regna de facto non obediāt. nō eſt putandū aliud,niſi qđ ēt ipſe Deus hoc diſpouat,qui eſt caput illius collectiouis. & poſt Deū imperator. Apoſtolicus hoc approbat.ut in ca.uenerabilem.de electione.&ibi Docto. ita Guerre. in Speculo.c. lv.cuius ſententia quatanus ait Romanum imperium à Deo eſſe formaliter ſuſpecta eſt,in reliquis autem uera eſt,ita tamen ut non ſolum ſummum imperium,ſed † etiam medium, mediocre,aut etiam minimum & quælibet inferior poteſtas dicatur eſſe à Deo ſecundum eū. c.xvi.num.6.iuxta uerbum Domini dicētis ad Pilatum, Non haberes poteſtatem in me ullā niſi data eſſet tibi deſuper. Sunt † tamen, qui uelint regna & imperia non eſſe à Deo ſed à fortuna unde Manilius lib.ii.Aſtron.ſic ait,

5 Poteſtates etiam minime dicū tur eſſe à Deo.

6 Imperia an ſint à fatis?

7 Fatorū uis.

,, *Mitto,quod certum eſt,& in euitabile fatum*

Verg.lib.vi.Aeneid.

,, *Deſine fata deum flecti ſperare precando.*

Iuuenalis Saty.ix.

,, *Fata regunt homines.*

Seneca in Oedippo,

,, *Fatis agimur,credite fatis*
,, *Non ſollicitæ poſſunt curæ*
,, *Mutare rati ſtamina fuſi.*
,, *Quicquid patimur mortale genus,*
,, *quicquid facimus uenit ex alto,*
,, *Seruatq́; ſua decreta colus,*
,, *Lacheſis dura reuoluta manu.*
,, *Omnia ſecto tramite uadunt*
,, *Primusq́; dies dedit extremum.*
,, *Non illa Deo uertiſſe licet,*
,, *Quæ nexa ſuis currunt cauſis.*
,, *It cuiq; ratus prece non ulla*
,, *Mobilis ordo.multis ipſum*
,, *Timuiſſe nocet,multi ad fatum*
,, *Venere ſuum,dum fata timent.*

Idem in Octauia.

,, *Regitur fatis mortale genus*
,, *Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt*
,, *Firmum & ſtabile,perq́; caſus*
,, *Voluitur uarios ſemper nobis*
,, *Metuenda dies*

Manil.lib.iiii.Aſtrono.

,, *Soluite mortales animos,curasq́; leuate*
,, *Totq́; ſuper uacuis uitam deflete querelis*
,, *Fata regunt orbem,certa ſtant omnia lege,*
,, *Longaq́; per certas ſignantur tempora curſus.*

,, *Naſcentes morimur, finiſq; ob origine pendet.*
,, *Tunc & opes, & regna fluunt, & ſępius orta.*
,, *Paupertas, arteſq; datæ, moreſq; creati,*
,, *Et uitia & clades, damna & compendia uitæ*
,, *Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,*
,, *Fortunam'ue ſuis in uitam perdere uotis,*
,, *Aut fugere inſtantem, ſors eſt ſua cuiq; ferenda.*
,, *At niſi fata darent leges uitæq; neciſq;*
,, *Fugiſſent ignes Aeneam Troia ſub uno*
,, *Non euerſa uiro, fatis uiciſſet in ipſis,*
,, *Aut lupa proiectas nutriſſet martia fratres,*
,, *Romaq; ſic enata foret, pecudumq; magiſtri*
,, *In capitolinos auxiſſent culmina monteis,*
,, *Includi'ue ſua potuiſſet Iupiter arce*
,, *Captus, uel caput hic orbis foret igne ſepulto*
,, *Vulneribus uictor repetiſſet Mutius urbem*
,, *Solus, & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis*
,, *Pontem, urbemq; ſimul rupiſſet fœdera uirgo,*
,, *Treſq; ſub unius fratres uirtute iacerent.*
,, *Nulla acies tunc euicit, pendebat ab uno*
,, *Roma uiro, regnumq; orbis ſortita iacebat.*

Statius lib.v. Syluarum.

,, *Heu durus fati tenor, eſt ne quod illi*
,, *Non liceat. quantæ poterant mortalibus annis*
,, *Acceſſiſſe moræ; ſi tu pater omne teneres*
,, *Arbitrum, cæco gemeret mors clauſa barathro.*
,, *Longius & uacuæ poſuiſſent ſtamina parcæ.*

Et Manilius lib.i. Aſtrono.

,, *Si ſors iſta nobis dedit ſors ipſa gubernet.*

Et Claudianus lib.i. ad Ruffi. ſic cecinit,

,, *Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem*
,, *Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet*
,, *Rector, & incerto fluerent mortalia caſu.*

Vnde Virgilius Aeglog. ix.

8 ,, *Sors omnia uerſat.*

Fortunæ vis. Et idem de fortuna,

,, *Fortuna potens tantum*
,, *Iuris atroxq; uendicas,*
,, *Euertiſq; bonos eligis improbos,*
,, *Nec ſeruare poteſt, muneribus fidem*
,, *Fortuna immeritos auget honoribus*
,, *Fortuna innocuos cladibus afficit,*
,, *Iuſtos illa uiros pauperie grauat*
,, *Indignos eadem diuitijs beat.*
,, *Hæc aufert iuuenes & retinet ſenes*
,, *Iniuſto arbitrio tempora diuidens,*
,, *Quod dignis adimit transfert ad impios*
,, *Nec diſcrimen habet rectaq; iudicat,*
,, *Inconſtans, fragilis, perfida, lubrica,*
,, *Nec quos clarificat, perpetuo fouet,*
,, *Nec quos deſeruit. perpetuo premit.*

Seneca in Hippolyto.

,, *Res humanas ordine nullo*
,, *Fortuna regit ſpargitq; manu.*
,, *Munera cæca, peiora fouens.*

Manilius lib.ii. Aſtrono.

,, *Fortunæ prima ſors data eſt illa per artem*
,, *Cenſetur titulo quia proxima continet in ſe*
,, *Fundamenta domus domuiq; hærentia cuncta.*
,, *Qui modus inſernis. quis ſit conſenſus in armis.*

Obid. Epiſtola conſol. ad Liuiam.

,, *Nempe per hos & iam fortuna iniuria mores*
,, *Regnat. & incerta eſt hic quoq; nixa rota*
,, *Hic quoq; ſentitur nequid non improba carpat*
,, *Sæuit & iniuſtum ius ſibi ubiq; facit*
,, *Scilicet immunis. ſi luctus una fuiſſet.*
,, *Libia fortunæ Regna. minora forent.*

Lucanus lib.ii. Bell. Ciuil.

,, *Siue nihil poſitum eſt ſeu ſors incerta uagatur.*
,, *Ferq; refertq; uices & habent mortalia caſum*
,, *Sic ſubitum quodcunque paras.*

Plantus in captiuis.

,, *Fortuna humana fingit, artatq; ut lubet*

Manilius lib.ii. Aſtrono.

,, *Quod fortuna ratum faciat quis dicere falſum*
,, *Audeat & tantæ ſuffragia uincere ſortis*

Auſonius in Epigram.

,, *Fortuna nunquam ſiſtit in eodem ſtatu.*
,, *Semper mouetur uariat & mutat uices.*
,, *Et ſumma in imum uertit ac uerſa erigit.*

Ouid. lib.iiii. de Ponto.

,, *Quid facis. ah demens cur ſi fortuna recedat*
,, *Naufragio lachrymas eripis ipſe tuo*
,, *Hæc dea non ſtabili, quam ſit leuis orbe fatetur.*
,, *Quod ſummum dubio ſub pede ſemper habet.*

Idem lib.iii. de Triſtibus.

,, *Nempe dat & quodcunque libet fortuna rapitq;*
,, *Irus & eſt ſubito, qui modo Creſus erat.*

Idem v. de Triſtibus.

,, *Paſſibus ambiguis fortuna uolubilis errat*
,, *Et manet in nullo. certa tenaxq; loco.*
,, *Sed modo læta manet. uultus modo ſumit acerbos*
,, *Et tantum conſtans in leuitate ſua eſt.*
,, *Nos quoq; floruimus, ſed flos fuit ille caducus*
,, *Flammaq; de ſtipula noſtra breuiſq; fuit.*

Horatius ode.xxxiiii. lib.i.

,, *Hinc apicem rapax*
,, *Fortuna cum ſtridore acuto*
,, *Suſtulit. hinc poſuiße gaudet.*

Idem ode.xxix. lib.iii.

,, *Fortuna ſæuo lęta negotio &*
,, *Ludum inſolentem ludere pertinax*
,, *Tranſmutat. incertos honores*
,, *Nunc mihi nunc alij benigna.*

Iuuenalis Saty.vii.

,, *Si fortuna uolet fies de rethore conſul,*
,, *Si uolet hæc eadem fies de conſule rethor.*

Seneca in Hercule furente,

,, *Iniqua rara maximis uirtutibus*
,, *Fortuna parcit, nemo ſe tuto diu*
,, *Periculis offerre tam crebris poteſt,*
,, *Quem ſępe tranſit, caſus aliquando inueniet.*

Idem

Idem in Hippolyto,

,, *Nec ulli praſtat uelox*
,, *Fortuna fidem.*

9 Fortunæ debilitas.

Vides ergo † ut ſcilicet iſtorum opinione fortuna ſubegerit orbem eumq; arbitrio ſuo rexerit. uerum enimuero uerior ſanctiorque ſententia eſt exiſtimantium fortunam ipſam ab ſapientia ſuperari. Vnde Iuuenalis Satyra x. ſic modulatur,

,, *Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia, ſed te*
,, *Nos facimus fortuna deam cœloq; locamus*

Et Seneca in Medea ſcripſit,

,, *Fortuna fortes metuit, ignauos premit.*

10 Moni Dominũ nullũ eſſe nec unquã fuiſſe, aut futurum, & cõtrariũ mõſtrũ eſſet, noua rõne docemur.

Cum ergo † omne imperium, iuriſdictio, principatus à ſummo uſq; ad minimum ſit à Deo, à quo & non à fortuna mundus regitur, cumque (ut illico edocebimur) ſi Romanorũ Imperator eſſet Imperator & dominus totius mundi, non ſolum malum ſed etiam peſsimũ eſſet regimen. conſequẽs & indubitatum erit tale regimen tamque indiſcretè & pernicioſiſſime amplum non eſſe datum aut conceſſum à Deo, qui eſt ſumma prouidẽtia boni & æqui fons & origo ut nullus ignorat & iam edocti ſumus. Quod autem peſsimum regimen foret, ut unus homo eſſet imperator, totius mundi patet, quia Deus optimus maximus diuiſit terras à terris per aquarum interpoſitionem horrendarum, quas penetrare & ſi hominum malicia auſa fuerit, id tamen eſt fuitq; ſemper quaſi monſtrum à natura hominum alienum atq; horrendum, deſperatum, ac inſperatum humanisq; uiribus à Deo optimo maximo denegatum & id attentare hominibus quaſi nefas reputatum. teſte Horatio ode. iii. lib. i. ſic canente.

,, *Illi robur, & æs triplex*
,, *Circa pectus erat, qui fragilem truci*
,, *Commiſit pelago ratem*
,, *Primus, nec timuit præcipitem Africum*
11 nauigare triſte eſt. ,, *Decertantem aquilonibus.*
,, *Nec triſtes hyadas, nec rabiem noti.*

Ibidem.

12 Nauigare nefas eſt. ,, *Audet omnia perpeti*
,, *Gens humana ruit per uetitum nephas.*

Claudianus in pręfat. lib. i. de rapt. Proſerp.

,, *Inuenta ſecuit primus qui naui profundum,*
,, *Et rudibus remis ſollicitauit aquas:*
13 Nauigare contra naturam eſt. ,, *Qui dubijs auſus committere flatibus alnum,*
,, *Quas natura negat, præbuit arte uias.*

Ouidius.

14 Nauigare periculoſiſſimum eſt. ,, *Nauta ſollicitus quoq; uentos horret iniquos*
,, *Et prope tam lætum, quàm prope cernit aquam,*

Iuuenalis xii. Satyra.

,, *Nunc & uentis animam committe dolato*
15 Nauigãtes ,, *Confiſus ligno digitis a morte remotus*
,, *Quatuor, aut ſeptem ſi ſit latiſſima teda.* morti proximi.

Et Anacharſis à Plutarcho lib. vii. apoph. relatus, cum rogaſſet quendam quanta eſſet ſpiſſitudo tabularum nauticarum isq; reſpondiſſet, quatuor digitorum, tantillum (inquit) abſunt à morte qui nauigant, notauit negociatorũ auaritiam, qui lucri gratia ſemet in manifeſtum uitę diſcrimen coniiciunt. Scythę neſciunt nautica commertia, ſed paſcuis ac uenatu uiuunt. quibus concinit Sen. in Medea.

,, *Audax nimium, qui freta primus* 16
,, *Rate tam fragili perfida rupit* Nauigatio
,, *Terrasq; ſuas poſt terga uidens* perfida.
,, *Animam leuibus credidit auris* 17
,, *Dubiaq; ſecans æquora curſu* Nauigare
,, *Potuit teneri fidere ligno* eſt animã
,, *Inter uitæ mortisq; uias* uentis credere.
,, *Nimium gracili limite ducto.*

Propertius lib. iii eleg. vii. de morte Pęti.

,, *Ite rates curuæ, & lethi quoq; texite cauſas* 18
,, *Iſta per humanas mors uenit acta manus.* Nauigationis iuẽtor fuit mortis iuẽtor.

Et Horatius ode. xxiiii. lib. iii.

,, *Quid leges ſine moribus*
,, *Vanæ proficiunt. ſineq; feruidis* 19
,, *Pars incluſa caloribus* Nauigare
,, *Mundi, nec boreę finitimum latus* eſt ire con
,, *Durataq; ſolo niues* tra leges
,, *Mercatorem abigunt, horrida callidi* naturæ.
,, *Vincunt æquora nauitæ.* 20 Nauigatio horrida.

Docuit ergo Horatius eſſe contra leges naturæ maria nauiganda penetrare, adde quòd eſt uſurpatio alieni id enim uidebatur ad ſolam ſquameam turbam pertinere teſte Ouidio ſic modulante,

,, *Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor.*

Deniq; † Anacharſcis relatus ubi ſupra per Plutarchum, Roganti, utrũ arbitraretur plures eſſe mortuos, an uiuos? nauigantes reſpondit, in utro numero ponis? dubitans an hi eſſent inter uiuos habendi, qui uitam undarum ac uentorum arbitrio commiſiſſent. 21 Nauigãtes inter uiuẽtes eſſe nõ uidentur.

Secundum quæ quàm naturę hominum inſitum ſit ſui corporis periculum uitare, tam iuribus naturę debitum eſſe intelligẽdum eſt, ut non audeant nauigare, quàm autem natura inſitum ſit hominibus ſuum corpus periculo non exponere docemur à Cicerone, qui ſic ſcripſit, Omne animal ipſum ſibi commendatum eſt, ut ſe & ſaluum in ſuo genere, incolumeq; eſſe uelit. iiii. de finibus ſic ſcripſit, & omne animal ſeipſum diligit ac ſimul ut ortũ eſt, ita agit, ſe ut conſeruet. iiii. de finibus. idem Cicero & omne animal ſimul ut ortum eſt, & ſe ipſum, & omnes partes ſuas diligit. ii. de finibus idem ſcripſit. & omnis natura uult eſſe cõſeruatrix ſui & ut ſalua ſit, & in genere conſer- 22 Vitam tueri, & pericula abhorre hominibus iure naturæ inſitum

uetur ſuo.iiii.de finibus idem ſcripſit, & Principio generi animantium omni eſt à natura tributum,ut ſe uitam, corpuſque tueatur,declinetq́;ea,quæ ei nocitura uidētur, omniaq́; quę ſunt ad uiuendum neceſſaria, inquirat & paret,ut paſtum ac latibula.primo offic.idem Cicero ſcripſit.

Cùm ergo nauigationē audere aut captare contra ius naturale & contra tutelam & defenſionem ſui corporis unicuique natura datam ſit,ut modò oſtendimus, & plenius ſupra docuimus:

Cumq; unus homo totius mundi dominus etiam quo ad ſolam iuriſdictionem & protectionem eſſe non poſsit abſq; eo quòd ſubditi eum adeuntes magiſtratus'ue ſuos ſæpiſsime maria penetrare & transfretare cogerentur, conſequens eſt tale imperium de iure uni homini competere non poſſe, nec quoquam ab omni iure & ratione magis alienum aut remotum dici,aut cogitare potuiſſet. Quæ cùm ſint notoria longiore probatione non egent.
23 Notorii uis. Nam notorium † ſeipſum oſtendit, ut inquit Bal.cōſi.cccxxiii.proponitur, in prin.uolu.ii. quodq; nulla tergiuerſatione celari poteſt, ſicut ut idem.Bal.dicit nec candelabrum ſupra mōtem poſitū, nec circulus ante tabernā,nec ſcriptura pro roſtris, conſi.xxi. proceſſus,col. i.uol.i.Paul.Grillan.in tract.de quæſt. & tort. in iii.q.col.ii.& iii.& ibi quid à manifeſto differat,ideo ſola allegatio ſufficit.Et quid differat à publico, uide etiam Abb.in c.fi.nume.7. de maledi. Quod uel ex eo fit manifeſtū, quia omnes Poetæ & Philoſophi iam relati adfirmāt(id quod nullus ſanus aut catholicus ignorat)Deum etiam hodie mundum gubernare, ergo id regimen non commiſit imperatori, aliter enim non rectè diceremus quòd nunc Deus mundum gubernat, ſed quòd olim gubernabat.

Quæ omnia ex noſtra principali ſententia magis expedita fiunt, nam cum omne imperium,regnum,principatus,potēſtatus, omnis denique poteſtas ad meram ciuium ſubditorum'ue, non etiam ad regentium utilitatem data,conceſſa,& crata fuerit, cūq; imperium Romanorum ſi de iure ad uniuerſum mūdum porrigeretur tam incommoda perniciosa noxiaq; ac pluſquam impoſsibilis eſſet gubernatio(ut iam edocti ſumus) par æquum, conſequensq; eſt, ut tale imperium ad orbem uniuerſum minimè porrigatur. Pręſertim cū hodie poſt inuētū ab Hiſpanis in extremis ignotiſsimiſq; terræ penetralibus nouū Indorum orbem(ad quos meatus & remeatus non aliter patet quàm per immēſa æquora horridaq; perq; nauigationem diutinam, periculoſiſsimam, ac penè incredibilem) illuxerit apertius dominatum tot tamq; inter ſe ſe diſtantium regionum,nationum, & prouinciarum, impoſsibile eſſe,ut penes hominem unum reſideret,niſi inertibus anicularum fabellis puerorumq́; nugis aurem patientem accomodare & confabulari uelis,ut interim omittam poſsibile eſſe denuo reperire alios nouos orbes remotiores,quemadmodum nos Hiſpani iam dictum orbem nouum Indorum inuenimus,ſic enim fieret ut impoſsibilitas augeretur per hominem unum gubernandi,ſicq; etiā fit ut iam credibile uideatur quòd olim fabuloſum & iocoſum uiſum fuit, nam ut Plutarchus Apoph.lib.iiii.enarrat, Alexander Magnus Macedonum rex cùm audiſſet Anaxagoram diſſetentem innumerabiles eſſe mundos, illachrymaſſe dicitur. Rogantibus numquid accidiſſet lachrymis dignum,An non uideor, (inquit)meritò flere,qui cum mundi ſint, innumerabiles,nos nondum unius domini facti ſumus,Ergo etiam ſi plures ac plures noui orbes in dies reperiantur(id qđ iam hodie poſſibile reputatur)adhuc unus homo eorū omnium dominus fieret ipſo iure, certè id quàm riſu & ludibrio dignum foret, qui nō uideret pluſquam inſanus eſſet.

Denique hāc partē, quā tuemur iure naturali pluſquam manifeſtā eſſe,patet, cùm † eo iure omnes homines æquales ſint l.quod attinet.ff.de reg.iur.ibi quia iure naturali omnes homines æquales ſunt l.manumiſsiones.ff.de iuſt.& iure dixi ſupra pleniſsimè. Ergo nō ſolum totus mundus nō ſubiacet unius hominis iuriſdictioni, ſed etiam † nullus omnino hominum alterius iuriſdictioni ſubeſt aut ſuberit unquam de iure ſine facto ſuo uoluntario, facto autem ſuo uoluntario ſubiiciendo ſe alicui principi poteſt ſane ſubeſſe, & nulla iuriſdictio aut principatus iuſtus & legitimus aliunde originē trahere poteſt, ut ſupra oſtendimus in noſtra principali concluſione & docet doctiſsimus Theologorum Dominicus Sotus de iuſt.& iure lib.iiii.q.iiii.art.ii. Cum ergo id de iure naturali nō ſit,longè minus erit de iure diuino,cum eo iure niſi in iis, quæ ſpecialiter innouata ſunt à iure naturali receſſum non fuerit adfirmante Domino noſtro Ieſu Chriſto,iugum ſuum ſuaue eſſe: ergo nō recedit à iure naturali,aliter enim ſuaue nō eſſet,& prælertim ſi ut omnes mundi orbes, ac innumerę prouinciæ regionesq́; uni homini ſubeſſent iugū id ſuaue minimè eſſet, ſed omnino aſperrimum, duriſsimum, intollerabile, noxium,infauſtum & lugubre, ut iam oſtendimus,

24 Homo omnis liber naſcitur de iure naturæ etiā quò ad iuriſdictioné, cui ſubeſſe nequit, niſi ſpōte ſua.

25 Homo iuriſdictioni alterius nō ſubeſt, niſi ſponte ſua.

26 Libertas hominib⁹ iure naturæ debita.

mns,& docet Sotus ubi ſupra.Et Cicero † offi. lib.i.ſcripſit, Libertatis proprium eſt ſic uiuere,ut uelis,ergo non ad arbitrium alterius. Idē Cicero Philippica x, ſcripſit, Ita pręclara eſt recuperatio libertatis,ut nec mors quidem ſit in repetēda libertate fugienda . idem iiii.de finibus ſcriptum reliquit,Beſtię,† quas

27 Mūdū uni Principi nō ſubeſſe oſtēditur iure tam naturę quàm gētium, & diuino.

delectationis cauſa concludimus, cùm copioſius alantur quàm ſi eſſent liberæ non facilè tamen patiūtur ſe ſe cōtineri.& Parad.pe. idem Cicero,Seruitus (inquit)eſt obedientia fracti animi & abiecti arbitrio carentis ſuo.& idem Philippi.xii. Nihil inquit eſt fędius ſeruitute, ad decus & libertatem nati ſumus . & rurſus Philippica x.mors inquit eſt ſeruitute potior. Idemq; iureconſultus cenſet dum in l.ſeruitutem,ff.de reg. iur.ait ſeruitutem mortalitati comparamus, id quod plurimis congeſtis ſupra oſtēdimus. Vnde Plautus in captiuis, oēs profecto liberi libentius ſumus quā ſeruimus. ergo alieno imperio & ditioni nō ſponte ſub eſſe iuri naturæ contrarium eſt,iuriq; diuino aduerſum,utpote, inſuaue, duriſsimum intolerabile . Iure autem gentium nullus ignorat id nunquam receptum fuiſſe,ut patet in.§.ius ciuile &.§.ius autem gentium, inſt. de iure naturali.& in l.manumiſsiones l.ex hoc iure cū ſeq.ff.de iuſt.& iure , patetq; in rerum humanarum præſenti ſtatu & in omnibus hiſtorijs quot quot huc uſque ſcriptæ ſunt, & tandem, qui ius naturale à iure gentiū hac iu parte immutatum fuiſſe aut reperiri dicere uellet id oſtendere teneretur. Iure autem ciuili id induci erat impoſsibile,quia ius ciuile eſt,quod unaqueq; ciuitas ſibi conſtituit l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure.§.ſed naturalia iuſtit.de iure natur. ſicq; ſibi tantum non etiam aliis ciuitatibus id ius dici & conſtitui potuit ut dd. iuribus.Nam ſi reliquis ciuitatibus id ius conſtitui liceret unaqueq; ciuitas ſcriberet aut ſcribere poſsit ius ſibi eſſe dominandi imperandiq; uniuerſo in orbe aut mundo,ſicq; ſingulæ ſingulis imperarent , ſingulæq; ex diuerſo ſingulis mutua uice inſeruirent , quæ res foret riſu & ludibrio digna. Stultiq; forent fuiſſentq; ab origine mundi Reges,Imperatores Principes,ciuitates , qui cum uno uerbo poſſent ſe totius mundi dominos ſcribere & efficere tot bellis,præliis,uulneribus , calamitatibus,urbium incendiis,puerorum, ſenum , uirorum, fœmineiq; generis internetionibus, agrorumq; uaſtationibus, de imperio contenderent,nō mundi uniuerſi ſed ſępiſsime unius ciuitatis aut oppiduli.Ergo etiamſi omnes leges tam ciuiles quàm canonici iuris contrarium expreſsiſſent nihil aliud agerent quàm nugas agere aut fabellas componere . Sed abſit , ut in legibus ciuilibus aut canonicis tale quid reperiatur , cū potius reperiatur oppoſitum,ut patet in d §.ſed naturalia & d.l.omnes populi,cum ſimilibus. ubi Imperator Iuſtinianus & iureconſulti.teſtantur id quod à pleriſque gentium earum quæ honeſtis legibus & moribus reguntur obſeruatur , id ius gētium appellari,quod uerò unaqueq; ciuitas ius ſibi cōſtituit peculiare id ius ciuile intelligi.quaſi proprium illius ciuitatis, ueluti ius Romanorū & ſimilium . ad idem l.ius ciuile.ff.de iuſt. & iure &.§.ius ciuile &.§.ius autem gentium, iuſt.de iure natur.ergo ius ciuile longè anguſtius eſſe quàm ius gentium edocuit . Ius autē gentium negauit totum mundi orbem amplexum fuiſſe,nam primum excepit eas gentes, quæſiue legibus & moribus honeſtis regūtur, quas innumeras eſſe apparuit , poſtquam nos Hiſpani nouum orbem Indorum recluſimus ac inuenimus . Deinde etiam ex ijs gentibus & nationibus nō tā barbaris, ſed quæ honeſtis legibus & moribus reguntur excepit mentaliter non paucas,dum nō dixit de omnibus,ſed de plerisq; . Ergo ſi ipſum ius gentium uniuerſum mundum non complectitur,quāto minus illum complectetur ius ciuile , quod eſt longè anguſtius . Pro hac parte eſt tex. in d.l.cūctos populos.C.de ſumma trini.dum ait , cunctos populos,quos clementiæ noſtræ regit imperium,illud enim relatiuum (quos) reſtringit uniuerſalem præcedentem l.ea tamen adiectio.ff.de lega.iii.ad idē.§.ſi ab hoſtibus inſt. quib. mod.ius pat. pot.ſol. & l.mercatores.C. de comert.& in clemen. paſtoralis de re iudi, quibus iuribus fines imperii Romani deſcribuntur,ut luceret quo uſque Romani imperii iuriſdictio ſe ſe porrigeret. Nec d.l.deprecatio † quicquā facit in qua re uera repoſitum

28 Intell.l.deprecatio ff. ad l. rodiā de iactu

eſt unicum fundamentum eorum, qui contrariam partem tuentur. nam procedit in hunc ſenſum quòd hæc † uox mundus habet uarias

29 Mūdi uox uariè,ſumitur.

ſignificationes, primū enim capitur pro mundo muliebri,hoc eſt, pro ipſius ornatu , ut patet in multis legibus collocatis ſub titulo.ff. de auro & argento legato , & inde per metaphoram tractum eſt ad ipſam naturam (hoc eſt mundum)ſignificandam, propter pulcherrimum ſui ornamentum, ſicq; ibi Imperator, mundi appellatione eā mundi partem ſignificare noluit , quæ ab ipſo regebatur eo quòd cæteris mundi partibus mundior eſſet hoc eſt elegantior & à barbarie magis purgata.

Præterea illa fuerunt uerba enunciatiuę & narratiuè tantum prolata, quæ non intelliguntur quicquā definire ut duximus de ſucc. progr.

progr.in rub.Præterea ipſe ibi negauit ſe eſſe maris dominum dum dixit ego mundi dominus lex autem maris.ergo plane ſignificauit ſe non eſſe dominum totius mundi. Nam ſi totius mundi dominus foret, ergo & maris foret, præſertim cum eas regiones, quę ſunt ultra æquora citra maris transfretationem gubernari nequirent, ſicq; æquoribus non ſecus quàm terris ut præeſſet, neceſſe eſſet, qui ſe mundi dominum iactabat, ſi intelligeret de uniuerſis mundi orbibus & regionibus. Nã & hac ratione potẽtiſsimus rex ac dominus noſter Philippus ſe pelagi ponti ue dominũ appellat. Præterea illa fuit quędam imperatoris excuſatio & euaſio, quaſi diceret, ego mundi (hoc eſt terræ) dñs ſum non maris, quæſtio autem ueſtra de maris ditione eſt, Illa autẽ uox mundi indefinitè prolata, non ad totum mun-

30 Indefinita an æquet uniuerſali. dum neceſſario trahenda eſt, nam † indefinita oratio æquipollet uniuerſali in habitu & potentia, ſed nõ in actu, ut plenè diſſeruimus de ſucc.crea.§ xx.nu. 55. præſertim, quando profertur in numero ſingulari ut ibi fuit prolata, id quod tradunt Decius & Cagnolus & alii in l i.ff.de reg.iuris.

31 Auguſtini & D. Thomæ locus declarat᷒. Neque ad rem quoque pertinet quòd † diuus Auguſtinus de ciuitate Dei lib.v. c.xii.& & c.xv.ait imperiũ Romanis ob morales uirtutes ſuas datum fuiſſe. Nam ut Sotus ubi ſupra rectè ait, non eis conceſsit imperium uniuerſi orbis, ſed tantùm partis eius. Rurſus nõ in præmium uirtutum moralium, nam ipſi pugnabant non tam uirtutis quàm inanis glorię cupiditate, ſicq; illę actiones tam longè aberant à præmii remuneratione ut pœna potius digniores forẽt, ſed tamen interea Deus optimus maximus id permiſit quòd adhuc uirtutibus aliis moralibus cæteras gentes excellebant, & tyrannidem Aſsyriorum aut Medorum aut Græcorum ad Romanos transferri permiſit. Et ita eſt etiam intelligẽdum, quod diuus Thomas opuſculo de regimine principum lib.iij.ſcripſit. Vnde ut aliquo tempore id Deus permiſit propter eorum uirtutes ſic aliis nationibus & regionibus conceſſurum non dubium erit aut fortè iam conceſsiſſe, ſiquidem iis uirtutibus excellere cœperint, mo-

32 Morũ mutatio quotidie fit. rum † enim uiciſsitudo & mutatio quotidie fit, ſic ergo & imperiorum fiet, ſiquidem mores imperia in ſequi intellexerimus. quòd autem morum quotidie fiat mutatio patet Plautus in Trinummo.

,, *Mores mali, quaſi herba irrigua*

33 Romanorũ mores in deteri᷒. ,, *Succreuerũt uberrimè, neq; quã hic uile nũc eſt,*

,, *Niſi mores mali, eorũ licet iã meſſem metere ma- (ximum*

Plautus ibidem,

,, *Nunc mores nihil faciunt, quod licet*

,, *Niſi quod lubet: ambitio iam more ſacta &, libera eſt à legibus.*

Plautus eò loci etiam,

Mores

,, *Leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam*

,, *Ea miſerè etiam*

,, *Ad parietẽ ſunt fixe clauis ferreis, ubi malos mores*

,, *Adfigi nimio fuerat æquius*

Lucretius lib.2.de nat.rerum.

,, *Semper in aſſiduo motu res quęq; geruntur.*

Petronius Arbiter ſatyricus

,, *Quid faciant leges ubi ſola pecunia regnat,*

,, *Aut ubi paupertas uincere nulla poteſt.*

Lucanius lib.3.bel.ciuil.

,, *Pereunt diſcrimine nullo*

,, *Amiſſę leges: ſed pars uiliſſima rerum*

,, *Certamen mouiſtis opes.*

Et Cicero.3.offi.Iuſtitia (inquit) nacillat, uel iacet potius. Idẽ Cicero iam inquit, pudori, probitati, uirtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus nihil eſt loci. Idem Cicero de peti.conſu. Fraudis (inquit) atque inſidiarum & perfidiæ plena ſunt omnia. Idem Cicero lib.ij.Famil.ò ſuperbiam inauditam in facinore gloriari. Idẽ Cicero in Verrem, Sunt (inquit) hoĩes, quos libidinis infamiæq; ſuæ neque tædeat neque pudeat, qui quaſi de induſtria in odium offenſionemq: populi irruere uideantur. Si ergo uerum eſt mores bonos aut malos imperium ſequi uel refugere, hoc eſt bonis moribus imperium accedere, malis uerò abſcedere, conſequens eſt, ut Romanorum imperium ne dicã tyrannis longè ab eis abſceſſerit, euaſerit, aufugerit quando quidem ipſi ut ex ſuperioribus authoritatibus apparet in peſsimos mores reciderunt. Et ſic nihil unquam tam paſſim aut frequentius uidemus quàm imperiorum mutationes. 34 Imperiorũ uariatiões. Vnde Propertius Eleg.lib.2.

,, *Magni ſæpe duces, magni excidere tyranni*

,, *Et Thebæ ſteterant, altaq; Troia fuit.*

Ouidius lib.15.Metamor.

,, *Sic magna fuit cenſumq; uiriſq;*

,, *Perq; decem potuit tantùm dare ſanguinis annos*

,, *Nunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas*

,, *Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum*

,, *Clara fuit Sparta, magnæ uiguere Mycenæ*

,, *Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces*

,, *Vile ſolum Spartę eſt, altæ cecidere Mycenæ.*

,, *Oedipodionæ quid ſunt, niſi nomina Thebæ.*

,, *Quid Pandoniæ reſtant, niſi nomen Athenæ.*

Denique totius orbis imperium penes Romanum imperatorẽ alium ue mortalium de iure diuino aut humano nunquam fuiſſe aut fore eleganter probat Sotus ubi ſupra dato inquit quòd uniuerſę mundi nationes uel in

unum locum conuenire poſſent, uel per literas conueniri, ut unum eligerent Monarchã: id tamen minimè iure naturæ expediebat. Ariſt. namq; Polit. 7. c. iiij. Docuit rempublicam non eſſe meliorem, eò quòd maior: ſed tantam debere ſub uno principe agere, quantam ipſe per ſe uel per ſuos poſſet commodè adminiſtrare. ueluti nauis neque iuſto minor nauigationi apta eſt, nec ſi duorum eſſet ſtadiorum, poſſet commodè gubernari. & Aug. lib. iiij. de ciuit. Dei. cap. 15. Iniquitas, (inqt.) ampliora fecit regna. & perdomitis gentibus dilatare regnum malis videtur fœlicitas, bonis neceſsitas: nempe quod hoſtiũ iniquitas cogit: vt bello ſupprimantur, noſtroq; adhibeãtur imperio. Hæc ferme ille. Eſt enim Rex anima regni. Vnde ſicut authore 2. de Anima eodem Philoſopho, non poteſt quæuis anima quãtumcunque animare uiuificareq; corpus: ſed quorũcunq; natura conſtantium præfinita eſt methodus & menſura, quia neq; formica ad hominis proceritatẽ augeri poteſt, neque homo ad illam, quæ eſt elephantis. ſic neque princeps calore ſuo totam poteſt rempublicam nationibus ac regionibus uaſtiſsimè diſperſam fouere, ut ualeat, quæ quaq; in prouincia fiunt, noſſe, emẽdare, corrigereq; ac diſponere: unus nãque non poteſt undecunque orbis nuncios breui tempore ſuſcipere, neque quocunque gentium prætores ſuos, miniſtroſq; alios dimittere, & quæ ubiq; fiũt, caſtigare: immo neque eius metus ad tam uaſta locutum ſpatia poteſt pertingere. Igitur
18 Poteſtas propter uſum. † cũ poteſtas ſit propter uſum ſi uſus ampliſsimę huius poteſtatis nõ eſt poſsibilis, fit, ut uana fuerit talis inſtitutio: Deus autem & natura nihil faciunt fruſtra l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurat. l. hæc ſtipulatio. §. diuus ff. ut legat. nomine caue. l. qui bis. ff. de uerb, obliga. l. ſi ſic. ff. de ſolut.

Poſtremo, ut Romanorum Imperator ſit de iure diuino dominus totius mundi fortiter probatur. Nam ſummus Pontifex, tam in tẽporalibus quàm in ſpiritualibus quò ad iuriſdictionem eſt dominus totius mundi, Imperator uerò eſt Vicarius Papæ in tẽporalibus, ergo in illis eſt dominus totius mundi non ſecus quàm Papa, huic rei reſpõdebimus ſupra & in c. ſeq. Interea tamen animaduertẽdũ eſt pro Imperatore facere congruã illã rationẽ, nam ut expedit gentes quæ nolunt agere Sylueſtrem more ferarum uitam, habere principem quo regantur ita omnibus gentibus in uniuerſo idem expedire uidetur, ut ſi fortior reliquos opprimerẽ uoluerit, ſit princeps mũdi q eũ reprimat, ſed de hoc in ſeq. quoq; arti.

CAP. VIGESIMVM PRIMVM.

1 *Papa an habeat iuriſdicionem temporalem in toto orbe? ardua quæſtio.*
2 *Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo?*
3 *Mundi dominus in temporalibus nec fuit Chriſtus dominus noſter nec eſt Papa nec Imperator ſed ſolus Adam.*
4 *Imperator non eſt dominus rerũ ſingularium contra quoſdam.*
5 *Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes contra Bald. & alios.*
6 *Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ contra Doctores.*
7 *Imperatori Romano non licere magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponẽre cõtra Doctores.*
8 *Regem eligere poſſe ciuitates contra nouiſsimos.*
9 *Principes boni ſunt à Deo.*
10 *Principes & magiſtratus mali ſunt à Deo.*
11 *Principes & magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo.*
12 *Principes mali & boni à Deo eſſe, ut intelligendum, noua declaratio.*
13 *Deus prouidet & conſulit non ſolum uniuerſis ſed etiam ſingulis rebus.*
14 *Animalum tã rationabilium quàm brutorum, ſiue terreſtrium, ſiue uolucrium, ſiue aquatilium uariorum, tam appetituũ ac inclinationum, quã actionum & operationum uera cauſa.*
15 *Cœleſtia ſigna duodecim.*
16 *Animalium uarij appetitus & actiones.*
17 *Cœleſtia ſydera habẽt poteſtatem & uim influendi in animalia cuncta.*
18 *Animalium peritia.*
19 *Cœleſtia & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*
20 *Voluntarij actus pœnam, aut præmium merẽtur non neceſſarij.*
21 *Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum.*
22 *Imperium à Deo eſſe, uariè intelligitur.*
23 *Imperium eſſe uidetur de iure naturali, uel gentium primæuo ita tamen, ut ceſſet coactio.*
24 *Imperium quare non ſit inter bruta, quæ ſocialiter uel gregatim uitam degunt, ut eſt inter homines.*
25 *Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine.*
26 *Similitudo eccleſiæ militantis ad eccleſiam triumphantem.*
27 *Imperium à Papa in Imperatorẽ nunquam migrauit, quia apud eum nunquã fuerat, ardua q.*
28 *Hiſtoria Alexandri.*

29 *Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.*
30 *Moras non patitur auxilium.*
31 *Fabula Bouis & Cameli.*
32 *Dei à prouidentia & iuſtitia alienum, unum hominem mundi totius eſſe Imperatorem.*
33 *Mundi dominum, qui ſe iactaret dæmonum è cælo cadentium audaciam ſuperaret.*
34 *Mundi dominum unum hominem eſſe, nocentiſſimum eſſe.*
35 *Iuriſdictionem alienam uſurpare interdum capitale eſt.*

1 Papa an habeat iuriſdictionẽ tẽporalium in toto orbe? ardua q̃ō.

QVINQVAGESIMOQVARTO defluit etiam ex noſtra principali ſententia definitio illius memorabilis articuli, An † ſummus pontifex ſit dominus totius mundi quò ad iuriſdictionem etiam in temporalibus, non ſecus quàm in ſpiritualibus, ut ſic ſi quam habent principes ſæculares iuriſdictionem in temporalibus eam non iure proprio, ſed quaſi defluentem & mandatam ac conceſſam à Papa habere uideantur, id quod non ſolum multi utriuſque iuris interpretum adfirmant, ſed etiam non pauci eorum aſſerunt hanc eſſe receptiorem opinionem. Ex diuerſo contrariam partem, ut ſummus pontifex non habeat iuriſdictionem in temporalibus, ſed tantum in ſpiritualibus, non ſolum utriuſque iuris interpretum multi cõtendũt, ſed etiam eorum nõ pauci adfirmant hanc eſſe frequentiorem opinionem, quos authores retulimus ſupra c. præcedenti ad principium, & hæc pars cum moderamine illico dicendo uerior eſt, & ex noſtra ſententia principali probatur. Nam cum utranque poteſtatem ad meram ſubditorũ utilitatem inſtitutam fuiſſe, iam fusè oſtẽderimus. nec dubium ſit, quin ad hominem unum ſpectare uniuerſorum hominum, prouintiarum, & nationum regimen & iuriſdictionẽ in temporalibus eſſet noxiũ, pernicioſum, intolerabile, ut proximo capite edocemur, reliquũ eſt talem iuriſdictionem in perſona ſolius Papæ reſidere minimè poſſe. Id quod dilucidè apparet ex Domini noſtri teſtimonio dum dixit, Regnum meum nõ eſt de hoc mundo. Et ruſus in euangelio Mathæi dicitur, Vulpes foueas habent & uolucres cœli nidos filius autem hominis non habet ubi caput ſuum recliner. Item apparet etiam illinc ubi interroganti reſpondit, quis me conſtituit iudicem inter uos? ergo planè ſignificauit non eſſe ſibi tanquam homini iuriſdictionem & imperium in temporalibus. Item in Ioanne ſcribitur, quòd cum pauiſſet multitudinem, abſcondit ſe, quia uolebant eũ populi rapere ac regem facere. Et rurſus in Ioanne legitur, Non uenit filius Dei in mundum ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum, id quod repetitur Lucæ. 7. Domine inquit, uis dicimus ut deſcendat ignis de cœlo & conſumat illos, conuerſus increpauit illos, & dixit non miſit Deus filium ſuum in mundum ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Et ultra rationem iam relatam & ſex loca nuper recitata, ſeptimo loco facit quia poteſtas datur propter uſum ut docet Sotus lib. iiii. de iuſt. & iure. q. iiii. art. ii. l. non cogendum §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc ſtipulatio. §. diuus ff. ut lega. nom. cau. ſed Dominus noſter Ieſus Chriſtus nullam ſecularem iuriſdictionẽ exercuit ergo &c. quod nõ exercuerit oſtendit Sotus ubi ſupra art. i. & viii. loco facit quòd legitur ĩ Pſal. ii. Ego (inquit) cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius (hoc eſt ut Sotus d. art. i. interpretatur ſuper eccleſiam prędicãs præceptum eius) & nono loco, Matthæi xxviii. Data (inquit) eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra, euntes ergo docete omnes gentes &c. ergo illam poteſtatem interpretatur & reſtringit ad ſolam poteſtatem docendi & prædicandi. Decimo, teſte Eſaia c. ix. Regnum ſuum in ſempiternum dixit duraturum, ergo non habebat regnum ut reliqui principes terræ caducum & temporale. Vndecimo ad idem quod legitur in Pſal. Regnum omnium ſeculorum, ſic ergo non caducum. Sunt & alia, quæ ſcitè traduntur per doctiſs. Sotum lib. iiii. de iuſt. & iure q. iiii. art. i. & ſuper Math. in c. i & in c. xx. & per Guerrerium c. xvi. in ſuo ſpecul. princ. Summus ergo põtifex ut Chriſti domini noſtri uicarius (nullum enim ius aliunde habere potuit) eam temporalem iuriſdictionem, quam Dominus noſter non aſſumpſit, non poteſt habere, id quod ita teſtatur Dominicus d. ar. i & colligitur xii. loco ex c. ſolitæ de maior. & obed. & c. duo ſunt, xcvi. diſtinct. ubi ſummus pontifex, qui ſe imperatore maiorem dicit, quia præeſt ſpiritualibus, non tamen negat quin in temporalibus præcellat imperator, præſunt ergo diuerſis, ſed Papa maioribus.

a Chriſtus domin⁹ noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo?

Hactenus de ſimplicibus, hoc eſt de merè ſpiritualibus & merè temporalibus. cæterum Papa habet etiam iuriſdictionem in temporalibus quatenus neceſſaria ſunt ad ſpiritualium expeditionem l. ii ff. de iuriſd. omn. iud. c. cum quid, de reg. iur. lib. vi. ſunt enim hęc ſpiritualis iuriſdictionis appenditia l. ſi quis ita hæres inſtitutus ff de acq. hær. ibi ſunt enim appendices præcedẽtis inſtitutionis, id quod admittũt communiter

communiter utriuſque partis fautores & fuſius reliquis Dominicus Sotus & Alfonſus Guerrerius ubi ſupra. itaque Ieſus Chriſtus dominus noſter non dubium eſt (ſecundum eos) quin ut Deus eſſet dominus tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus terrarũ, mariuni & cœlorum, ſed ut homo noluit aſſumere in terris principatum in temporalibus, ſed tantum in ſpiritualibus, & couſequenter in iis, quæ ad ſpiritualium expeditionem & conſeruationem ſeu augmentum neceſſaria erãt, ſicq; uicatio ſuo Papæ temporalia non reliquit, ſed tantum ſpiritualia & quæ ad eorum expeditionẽ de temporalibus neceſſaria eſſent. Ex quibus omnibus colligitur ꝙ † neque Chriſtus, neque Papa, neq; Imperator totius mundi dominus eſt aut fuit in temporalibus de iure. Solus Adam primus pater totius orbis dominus fuiſſe uidetur quod tamẽ dic ut per Sotum d.l.lib.iiii.q.iii.artic.j.

3 Mundi dominus in temporalib⁹ nec fuit Chriſtus dominus noſter nec ẽ Papa nec Imperator ſed ſolus Adam.

Quinquageſimo quinto ex his planè deducitur, ueram non eſſe opinionem eorum, qui contendnnt Imperatorem † dominum eſſe rerum ſingularium etiã in omnibus & quibuſlibet mundi partibus exiſtentium, quam op.tennerunt Hoſti.tit. de præſcrip.§.quæ autem, quam opi.rectè improbat Sotus d.arti.i.& ex noſtra principali ſententia excluditur, nam ſi omnis poteſtas, regnũ imperium, principatus eſt ad meram ciuium utilitatem, nõ ad regentium commodum inſtituta, quis tam inſaniat ut nõ uideat noxium eſſe ciuibus omnia eſſe principis ſui.

4 Imperator non eſt dominus rerum ſingularium cõtra quoſd.

Quinquageſimo ſexto colligitur etiam uerum non eſſe, ꝙ quidam contendunt, omnes † reges ſubeſſe de iure Imperatori Romanorum quãuis de facto nonnulli eorum eum nõ recognoſcant quales ſunt reges Hiſpaniarũ & Franciç & ſimiles, ita Bal.in c.i.in prin.col.ii.de pace iur. fir. in feud.quem ſequitur Marcus Mãtua locorũ cõmunium lib.i.c.xii.Bar.in.l.hoſtes nu.7.ff de capti. nos aũt firmanus ꝙ etiam de iure eũ non recognoſcũt in ſuperiorem, quandoquidẽ non ſolum oẽs reges, ſed etiam oẽs hoĩes ſunt per æque liberi & ab eius imperio exẽpti aut ſeparati, præter eos, qui probabuntur eſſe incolç ſuarum ciuitatũ, oppidorum, & regionum d.l.quod attinet.ff. de reg.iur.cum aliis ſupra relatis & quia contrarium noxium eſſet humano generi.

5 Imperatori Romano nõ ſubſunt etiã de iure reliqui principes cõtra Bal. & alios.

Quinquageſimo ſeptimo colligitur † etiã reſpectu ciuitatum, quæ ut liberæ ſe gerũnt, eum non eſſe dominum etiam quò ad protectionem quãuis contrarium teneat Iſernia in prima cõſt.Neap.col.iii.Cynus Bar.Bal.Sali. in d.l.cũctos populos.C.de ſumma tri. Marc. Mãtua ubi ſupra Pet. Anchar. cõſi.87. omiſſo col.i.Alex.cõſ.lxxvi.col.iii.lib.ii.Et ita intelligo dominũ non eſſe quo ad protectionẽ ciuitatũ Venetiarũ aut Genuæ aut ſimiliũ nõ magis quã rex Vngariæ aut Portugalliæ.Et quia contrarium eſſet noxium humano generi.

6 Imperatori nõ ſubſunt ciuitates liberæ contra Doctores.

Quinquageſimo octauo defluit † etiam nõ eſſe ei liberum magiſtratus dare aut remouere ĩ oĩbus orbis ciuitatibus & oppidis etiã de iure (nã de facto nõ eſt dubiũ) licet cõtrariũ teneãt Bal.cõſi.328.Querit lib.i.Marc.Mãtua ubi ſupra. Siguorol. in.l. princeps.ff.de legib. col.i.Riminal.in rub.ff.de iuri.om.iud.col.ii.

7 Imperatori Romano non licere magiſtratus in oĩbus mundi ciuitatibus ponere contra Doctores.

Quinquageſimo nono apparet etiam uerã non eſſe ſententiam eiuſdem Marci Mantuæ ubi ſupra contendentis † quaſlibet ciuitates non recognoſcentes Imperatorem non poſſe hodie de iure regem ſibi eligere, quaſi imperator de iure ſit dominus totius mundi, quod à uero remotum eſſe edocti ſumus, uerius ergo eſt regem ſibi eligere fas eſſe ut tenuit Corſetus de poteſta. & excel.regis q.ii.in prin.Et quia id expedit humano generi ut Specul. princip.ſuadet.

8 Regem eligere poſſe ciuitates contra Doctiſſimos.

Apparet ſimiliter erraſſe ĩ.l.j.col.j.C.de ſumma trini.& fide cath.Cardin.in clem.paſtoralis.§.illud de re iudi.& Marcum Mantuã ubi ſupra dum aiunt ꝙ Deus de cçlo cõſtituit imperium, qđ intelligunt immediatè & ut cauſa particularis, nã ut cauſa uniuerſalis nõ dubiũ eſt quin oĩa etiam minima cõſtituerit, & intelligendo ut cauſa particularis & immediatè nõ eſt uera opinio, cũ à populi conſenſu & electione ciuiũ immediatè & particulariter oẽ imperium iuſtũ & legitimũ proceſſerit ut ſupra oſtendimus in noſtra principali ſententia, quod & rectè tenuit Dom.Sotus de iuſt.& iure.lib.iiii.q.4.art.i. q tamẽ cõtinuò ſibi ipſi cõtrarius uidetur, dũ ſubiicit hæc uerba. Poteſtatẽ aũt ciuilem Deus ꝑ legẽ naturalẽ, quç ſuæ ſempiternç participatio eſt, ordinauit, hoc aũt ſic patet. Deus ꝑ naturã dedit rebus ſingulis facultatẽ ſe cõſeruãdi, ſuiſq; reſiſtẽdi cõtrariis, nõ modo quãtum ad incolumitatẽ tẽporalis ſalutis uerũ & ꝑ eius gratiã quantũ ad proſperitatem ſpiritualis.hãc aũt hoĩes facultatẽ cũ exequi cõmodè diſperſi nequirẽt, adiecit eis inſtinctũ gregatim uiuẽdi, ut adunati alii aliis ſufficerẽt:congregata uerò reſpublica neutiquã ſe poterat gubernare, hoſteſq; propulſare, malè factorũq; audaciã cohibere, niſi magiſtratus diligeret, quibus ſuã tribueret facultatẽ. Nã alias tota congregatio ſine ordine & capite, neque unum corpus repræſentaret, neq; ea prouidere poſſet, quæ expedirent, ergo eadem rõne doctè diuini-

tuſq; inſtructæ reſpublicæ, aliæ annales conſules, aliæ alias publicarum adminiſtrationũ formas ſibi inſtituerunt. atque eodẽ iure quælibet potuit ac debuit, ubi expediri cognoſſet, totam ſuam poteſtatem & imperium in unum regem, qui ſecundum Ariſtotilem optimus genere ſuo eſt principatus transferre: ut lege ſæpe citata, quod principi placuit, ſancitur: penes quem ſumma eſſet rerũ. Ecce quem admodum publica, ciuilis poteſtas, ordinatio Dei eſt, non quod reſpublica non creauerit, principes, ſed quod id fecerit diuinitus erudita unde illud ſapientis. xiiii. Tua pater prouidentia ab initio cuncta gubernat. per leges naturales intelligendum eſt, tam per illas, quas rebus irrationalibus ingenuit: vt mari & uentis quàm per illas, quas indidit hominibus & ideo Pau. ad Rom. xiii. authoritatem

9 Principes boni ſunt à Deo.

† principum non in rem publicam tãtum, ſed in Deum ipſum refert, omnis (inquit) anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Nõ eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ aũt ſunt, à Deo ordinata ſunt: itaq; qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. & ad Titum. iii. Admone illos, principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedientes. neq; uerò poteſtates tantum Chriſtianorum principum, uerum & quę ſunt penes infideles, à Domino Deo ſunt: qa fides naturam non deſtruxit, ſed perfecit. & per illas poteſtates gubernare poſſunt plebes in his, quæ ſunt naturalis iuris ſic enĩ Danie. ij. legitur Deum cœli regnũ & imperium tradidiſſe Nabuchdonoſor. ſic & Chriſtus ait ad Pilatum, Non haberes poteſtatem aduerſum me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Ergo à Deo ſunt nõ ſolum poteſtates maximæ, quales ſunt regum & imperatorum, ſed etiam minores quales ſunt illi iudices, qui à regibus & imperatoribus & ſimilibus ſubdelegantur & ſubſtituuntur id quod in ſpecie notat Alfonſus Guerrerius in Specu. prin. c. xvj. nu. 6. per exemplum Pilati ſupra relati ad idem prouerbiorum c. viii. dum ait, Per me reges regnant & conditores legum iuſta decernũt. Nã dum meminit de regibus, intelligitur (ut notũ eſt) de magnis poteſtatibus, dum loquitur de legum conditoribus etiam de minoribus poteſtatibus intelligi poteſt, quandoquidẽ etiam oppidulia, quia principibus ſubſunt & poſsũt & ſolent ſtatuta municipalia ſibi condere ut in l. omnes populi per illum tex. declarãt Bar. & communiter Doct. & oẽs Doctores p tex. ibi præſertim Alex. Corneus Iaſ. & Decius. C. de teſtam. in l. fi.

10 Principes & magiſtratus mali ſunt à Deo.

Quinimo † non ſolum mali ſed etiam peſsimi iudices à domino Deo dicũtur habere poteſtatem ut p Guerrerium & Dominicum Sotum ubi ſupra utq; cõſtat ex Dei uerbo, nuper relato, ibi, Nõ haberes poteſtatem aduerſum me, ullam, niſi datum eſſet tibi deſuper, & tamen iudicum oĩum peſsimum & iniquiſsimũ fuiſſe conſtat Pilatum. Ad idem prouerb. 28. ibi propter peccata terrę multi pricipes eius, & Iob. xxxiiii. Qui regnare fecit hoĩem hypocritam propter peccata populi, Rurſus † ijdẽ iſti iniqui principes aut iudices dicuntur regnare & non per Deum aut per Dei ordinationem ut p Oſeam c. iiii. dum ait, Regnauerunt & non ex me principes extiterunt & nõ cognoui, de qbus Eſaias c. x. ait, Vae qui condũt leges iniquas, & Eze. c. xxxiiii. principes eius in medio eius quaſi lupi rapaces poſiti ad effundendum ſanguinem, & alibi dicitur per prophetã Vae paſtoribus Iſrael, q paſcebant ſemetipſos. ita Guerre. ubi ſupra c. liiii.

11 Principes & magiſtratus mali dicũtur non eſſe à Deo.

Cum ergo † mali principes & iudices dicãtur à Deo domino habere poteſtatẽ, rurſusq; ijdem à domino Deo negetur habere poteſtatem, concordia eſt (ex mente Dominici Soti ubi ſupra ad finem) ut mali à domino Deo permiſſore dicantur habere poteſtatem non aũt domino Deo iuſſore aut iubente. vel rectius omnes iudices & principes intelliguntur eſſe à Deo tanq̃ cauſa uniuerſalis, quæ concurrit in omnibus & cum omnibus tã rebus q̃ actionibus humanis. ſicq; ut ſunt priuatorum hominum multi latrones, homicidæ, parricidæ, hęretici, proditores adulteri, falſarii, & ſimiles, ita iudicum & principum non pauci ſunt eiuſdem modi, utriq; autẽ ſunt à domino Deo ab eius ue ordinatione diuina tanquã cauſa uniuerſali in omnibus & cum omnibus humanis

12 Principes mali & boni à Deo eſſe, ut intelligẽdũ, noua declaratio.

concurrente non ſolum † uniuerſaliter, ſed etiam ſingulariter & particulariter, Vnde Cicero. j. de diuin. ſcripſit.

13 Deus prouidet & cõſulit nõ ſolũm uniuerſis ſed etiam ſingulis reb⁹,

Deorum prouidentia mundus adminiſtratur ijdemq; conſulunt rebus humanis, neq; ſolum uniuerſis uerum etiam ſingulis. idem Cicero ſit hoc à principio pſuaſum hominibus, dominos eſſe omnium rerum, ac moderatores deos. eaq; quæ gerantur eorum geri ditione, atq; numine, eoſq; optimè de genere hominum mereri: & qualis quiſq; ſit, quid aget, quid in ſe admittat, qua mente, qua pietate colat religionem intueri, piorumq; & impiorum habere rationem. ii. de leg. ita ipſe Cicero ſcriptum reliquit.

Et Manilius lib. 2. Aſtrono.

,, *Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat,*

Claudianus lib. 1. in Ruffinum.

,, *Signa quidem o ſoci duos attollere contra*
,, *Nec fas eſt, nec poſſe reor.*

Lucanus

Lucanus lib.9.bell.ciuil.
,, *Iupiter eſt quodcunq; uides, quodcũq; moueris*
Vergilius lib.4.Georgic.
,, *Deum nãq; ire per omnes*
,, *Terraſq;, tractuſq; maris cœlumq; profundum.*
,, *Hinc pecudes, armẽta, uiros, genus oẽ ferarum*
,, *Quemq; ſibi tenues naſcentem arſcere uitas.*
Boetius Metro.9.lib.5
,, *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*
Sillius Italicus lib.6.bell.pun.
,, *Iuſtitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas.*
Statius lib.v.Thoba.
,, *Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema*
,, *Mente fluunt.*
Horatius Ode.12.lib.1.
,, *Qui res hominum ac deorum*
,, *Qui mare & terras, uarijſq; mundum*
,, *Temperat horis.*
Vergilius Aegloga.5.
,, *Nec curare deum credis mortalia quẽquam*
Horatius Ode.4.lib.3.
,, *Qui terram inertem, qui mare temperat*
,, *Ventoſum, & urbes, regnaq; triſtia*
,, *Diuoſq; mortaleſq; turbas*
,, *Imperio regit unus æquo.*
Titius calphurnius ægloga.4.
,, *Deus ipſe canatur,*
,, *Qui populos, urbeſq; regit, pacemq; togatam.*
Boetius Metro.5.lib.1.
,, *Omnia certo fine gubernas.*

Vides igitur omnes omnino tam Philoſophorum quàm Poëtarum turbas in eo conuenire, ut per Deum optimum maximũ fiat prouidentia in rebus humanis non ſolum uniuerſis, uerum etiam ſingulis.

Cum ergo Dei prouidentia omnia regantur, & non ſolum uniuerſa ſed etiam ſingula, ut eſt cõmunis & uera opinio tam ſanctorum quàm omnium ferè Philoſophorum ut tradit Saluius Alexãdrinus lib.i.ii.&.iii. de prouid. Dei cum libris ſeq. cur Deus permiſsit, ut eſſent principes, aut iudices mali? reſpondeo, fortè ad punitionem iuſtã populi ut Iob.34. Qui regnare facit regẽ hypocritam propter peccata populi. Cur ergo permittit, ut ciues priuati ſint mali (puta fures, homicidæ latrones, falſarij) reſpondeo, fortè propter eandem ferè rationem ut per iſtorum moleſtias & damna populus ſimiliter puniatur. Cur ergo cum poſſet omnia non effecit, ut & populus ita bonus eſſet, ꝙ non egeret principum, aut iudicum, aut priuatorum hominum punitione nec eam mereretur. Reſpondeo, ad pulchritudinem huius mundi nihil tam neceſſarium quàm uarietas, unde Poeta ait.

14 Animaliũ tam rationabilium quàm brutorum, ſiue terreſtriũ, ſiue uolucrium, ſiue aquatiliũ uariorum, tam appetituũ ac inclinationũ q̃ actionũ & operationũ uera cauſa.

,, *Per tal uariar natura è bella.*

Sicq; Cicero.iii.de oratore ait ad aures noſtras & ſermonis ſuauitatem nihil eſt uiciſitudine, & uarietate, & commutatione aptius. Et rurſus idem Cicero lib.v. Epiſt. famil. ait, Nihil eſt aptius ad delectationẽ lectoris quã temporum uarietates fortunæq; uiciſitudines; quæ & ſi nobis optabiles in experiundo non fuerunt in legendo tamẽ erunt iucundæ. Vt autem hæc uarietas tam ad pulchritudinẽ huius operis mundi neceſſaria contingeret oportebat aut aptum erat & conducibile, ut homines uarijs rebus ſinguli dediti eſſent, puta, quidam dediti ad uenandum, quidam ad rem piſcatoriam, quidam ad fabrilem, quidã ad agriculturam, quidam ad paſcenda pecora, quidam ad regenda armenta boum, equorũ & omnium quadrupedum, quidam ad reſpublicas gubernandas, quidam ad nauigationem, & cætera id genus, ut autem iſthęc diuerſitas ingeniorum humano generi ineſſet proſpexit ſummus ille parens ac opifex Deus ut in cœlis eſſent duodecim ſigna uarias influentias ex ſe gignentes, & ſimiliter reliqua cœli ſydera ferè quotidie uariantia. Vnde de duodecim ſignis cœleſtibus Vergilius ſic ſcriptũ reliquit.

15 Cœleſtia ſigna duodecim.

,, *Primus adeſt aries, taurus inſignibus auro*
,, *Cornibus, & fratres, & cancer aquatile ſignum*
,, *Tum leo terribilis nemees, atq; innuba uirgo*
,, *Libra ſubit, caudaq; animal quod dirigit ictum*
,, *Armatuſq; arcu chiron, & corniger hircus*
,, *Fuſor aquæ ſimul, & fulgenti lumine piſces.*
Et Manilius lib.2.Aſtronom.
,, *Aurato princeps Aries in uellere fulgens*
,, *Reſpicit admirans aduerſum ſurgere taurum*
,, *Submiſſo uultu geminos & fronte uocantem.*
,, *Quos ſequitur cancer, cancrum leo, uirgo leonem*
,, *Aequato tum libra die cum tempore noctis*
,, *Adtrahit ardenti fulgentem ſcorpion aſtro*
,, *In cuius caudam contentum dirigit arcum*
,, *Mixtus æquo, uolucrem miſſurus tãque ſagittam*
,, *Tum uenit anguſto capricornus ſydere flexus*
,, *Poſt hunc inflexam diffundit aquarius urnam*
,, *Piſcibus aſſuetas auide ſubeuntibus undas.*
,, *Quos aries tangit claudentibus ultima ſigna.*

Et ſimiliter ſummus ille parens & opifex rerum mundi conditor Deus bruta quoque animantia non ſecus quàm humanum genus uariis donauit inclinationibus unde Manilius lib.2.Aſtronom.

16 Animaliũ uarii appetitus & actiones.

,, *Ad lunæ motum uariant animalia corpus.*

Ergo ſidera cœleſtia habent poteſtatem influendi in animalia terreſtria, uolucria & aquatilia.

17 Cœleſtia ſydera habent poteſtatem & uim influẽdi in animalia cuncta.

Manilius lib.2.Aſtronom.
,, *Denique ſic pecudes, & muta animalia terris*

,, *Cum maneant ignara ſui, legiſq; per aeuum*
,, *Natura tamen ad mundum reuocante parentem*
,, *Attollunt animos; cœlumq; ad ſydera ſeruant*
,, *Corporaq; ad lunæ naſcentis cornua luſtrant*
,, *Venturaſq; uident hyemes, reditura ſerena.*

Horatius lib.i.Saty.i.

,, *Paruula nam exemplo eſt magni formica laboris*
,, *Ore trahit quodcunq; poteſt, atq; addit aceruo*
,, *Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri*
,, *Quæ ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum*
,, *Non uſquam prorepit, & illis utitur ante*
,, *Quæſitis patiens.*

Ouid lib.iiii.Metamor.de.Cygni natura

,, *Carmina iam moriens canit exequialia Cygnus.*

Martialis in Xeniis.

,, *Dulcia defecta modulatur carmina lingua*
,, *Cantator Cygnus funeris ipſe ſui.*

Iunenal.Satyr.xii.

,, *Imitatus Caſtora, qui ſe*
,, *Eunuchum ipſe facit, cupiens euadere damno*
,, *Teſticulorum adeò medicatum intellegit inguen.*

Claudianns in præfat.in iii.Honorij. Ang.conſulatu.

,, *Paruos non aquilis fas eſt, educere fætus,*
,, *Ante fidem ſolis, iudiciumq; poli.*
,, *Nam pater excuſſo ſaluit cum germine proles*
,, *Ouaq; maternus rupit hiulca tepor.*
,, *Protinus implumes conuertit ad æthera nidos,*
,, *Et recto flammas imperat ore pati,*
,, *Conſulit ardentes radios, & luce magiſtra*
,, *Naturam, uires, ingeniumq; probat.*
,, *Degener & refugo torſit qui lumina uiſus*
,, *Vnguibus hunc ſæuis ira paterna ferit*
,, *Exploratores oculis, qui pertulit ignes*
,, *Suſtinuitq; acie nobiliore diem.*
,, *Nutritur uolucrumq; potens, & fulmine hæres*
,, *Geſturus ſummo tela triſulca Ioui.*

Cum ergo deceret ac conduceret, ut Deus, qui omnipotens eſt, ut docemur ab ſacroſancta Eccleſia & tenuerunt plerique omnes Philoſophorum & Virgilius dum ait,

,, *Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris ullis*

Et rurſus idem Virgiliis,

,, *Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras*

Et ſæpe alii tam poëtæ, Philoſophiq; ut iam edocti ſumus cum inquam deceret ac conduceret ut opus huiuſmodi à ſummo Deo fabricatum tam pulchrum eſſet, quantum maieſtas tanti opificis poſtulabat; conſequeus erat, ut eſſet opus omnimoda uarietate ornatum, cũ ad cuiuſq; operis pulchritudinem nihil tam cõducibile quàm uarietas, ad hanc autem uarietatem animalium tam rationabilium, quàm rationis inexpertium neceſſariæ aut ſaltem maximè conducibiles fuerunt diuerſæ inclinationes & appetitus ipſorum, ſicq; eis dedita & appetentia uehementer eſſe oſtendimus, ut autem eſſent uariis inclinationibus dedita, oportuit, aut ſaltem conducibile fuit, uarias eſſe naturas ſyderum & ſignorum cœleſtiũ à quibus reliqua pendent, ut oſtẽdimus. Has ergo † cauſas uniuerſales ex quibus reliqua omnia procedunt, Deus optimus maximus permittit ut ſecundum naturas ſuas influant & operentur in omnia particularia, generalia, aut indiuidua inde deſcendentia. Sicq; hominum, quidam ad nauigandum, alii ad uenandum, alii ad piſcandu, alii ad docẽdũ, alii ad ſcribẽdũ, alii ad regẽdũ, alii ad furandũ, alii ad occidẽdũ, necãdum, alii deniq; ad bonum, alii ad malum procliues & proni ſunt ac dediti & appetentes; nõ ſecus quam brutorum animantium alia aliis rebus & actionibus ſunt procliuiora, ut iam edocti ſumus: niſi quòd inter homines, & bruta, hæc differentia eſt, quòd homines ex libero arbitrio operantur, bruta autem cogente natura (non ſecus quam elementa, puta ignis, aqua, aer,) Vnde hominibus liberum eſt naturales inclinationes & appetitus reprimere, frenare, uincere, ſuperare, id quod reliquis animantibus rationis expertibus, aut etiam elementis liberum minimè eſt. Vnde † ſi homines (ſiniſtris appetitibus ſuperatis) ad arduam uirtutis uiam ſe conferant, præmia à Deo optimo maximo conſequentur, aut pœnam ſi contra fecerint; bruta uerò & elementa pro ſuis operationibus aut actionibus nec præmium nec pœnam referent, quia non ex libero arbitrio, ſed cogente natura operantur, quæ autem ex libero arbitrio non fiunt, ſed coactione & inpulſu uiolento in conſideratione nõ ſunt quò ad præmium, aut pœnam. l. iam dubitari, uerb. ſua ſponte. ff. de hær. inſt. l. ſi filius, qui patri. ff. de uulga uerbo. nõ ſponte ſuſceptis. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſd. cog. ubi multa in ſimili per Iaſ. & per Barth. Socinum in d. l. ſi filius qui patri. Ergo quòd cœleſtium, terreſtrium aquatiliumq; animalia rapinam, cædes ue exerceant (quale eſt cùm aquila columbas, & reliqui accipitres, alias auiculas, aut leo armenta, uel lupus oues dilacerant, aut proceriores piſces minores deglutiunt) id neq; ad præmium ſpectat neq; etiam ad pœnam, non magis quam cum ex diuerſo ciconia piiſsima parentes ſuos ſeneſcentes plumis ſuis operiri alereq; ſtudet & properat: qua pietate nullum præmium meretur, quia ad id non tam ex arbitrio quã cogente natura impellitur: plenè per Plutarchum in lib. an brutis ratio inſit.

19 Cęleſtia & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio

20 Volũtarii actus pœnã, aut pręmium merentur nõ neceſſariu

Cum ergo tanti opificis maieſtas requirere uideatur operis huiuſmũdi pulchritudinem, quæ potiſsimum in uarietate conſiſtit, hæcq; uarietas

uarietas humanarum actionum ex uarietate ſententiarum, appetituum, inclinationumq́; deſcendat; hique uarii appetitus deſcendant ex uaria ſyderum natura & potentia, conſequens & conducibile fuit ad mundi talem pulchritudinem in uarietate conſiſtentem, mortalibus liberum eſſe arbitrium, ut ſic alii ad nauigandum, alii ad præliandum, alii ad legẽdum, alii ad ſcribendum, alii ad agros colendos, alii ad paſcenda pecora applicarent ſe ſe, ac ſubinde alii ad bonum, alii etiam ſi luberet ad malum, ut ſic quò maior actionũ uarietas, eò maior operis pulchritudo ac ſubinde opificis authoris'ue ſui appareret maieſtas.

Ergo quòd omnes Doct. ſupra alleg. & tex. in auth. de fide inſtr. §. quia uerò, aiunt quòd
21 †Deus de cœlo conſtituit imperiũ uarie intelligi oportet, primum in bonis principibus & bonis iudicibus, deinde etiã in malis, tertioq́; ut procedat, & Deus cõcurrat tanq̃ cauſa uniuerſalis, quæ ſimiliter in creatione uoluetũ terreſtriũ, & aquatiliũ cõcurrit. Quartò ut † cõcur-
22 rat etiam tãquã cauſa particularis, nam & ſimiliter tanquam cauſa particularis concurrit in reliquis omnibus tam ad aëreum genus q̃ ad terreſtre, nec non ad aquatile etiam ſpectantibus, ex ſententia Ciceronis & reliquorum Philoſophorum de quibus iam mentionẽ habuimus adfirmantium quòd dominus Deus diſponit & prouidet in omnibus & non ſolum uniuerſis uerum etiam ſingulis. Ergo data paritate terminorum nulla omnino differentia eſt inter imperium & reliquas res humanas q̃d attinet ad Dei ordinationem, nam & reliquæ res quælibet tam ex Dei ordinatione aut conſtitutione ſunt, quàm imperium. Quintò intel-
23 lige, quòd † eſt imperium etiam de iure naturali (quod ius gentium appellari ſupra c. xvi. num. 11. oſtendimus) nam ea dicuntur eſſe iuris gentium, quæ à plerisq; gentium humanis neceſsitatibus exigentibus obſeruantur & uſu recipiuntur. §. ius ciuile, &. §. ius autem gentium, inſt. de iure nat. nec dubium eſt quin (ut ſupra edocemur) humani generis neceſsitates deſideret, ut homines non ſylueſtrem more ferarum, ſed ſocialem uitam ac politicam agãt. Socialis autem uita deſiderat & depoſcit imperium (hoc eſt iudices aut magiſtratus) tũ quòd humanum genus eſt ad diſſentiendum procliue, ut notum eſt, tum maximè quòd omnes homines quaſi ad tyrannidem uel ſaltem ad ſui amorem adeò ſunt procliues, ut omnes natura ſibi melius eſſe malint quàm alteri, ut ſupra diſſeruimus. Sicq́; cum nullus ſit, qui in re aut cauſa ſua æquum iudicem arbitriumq́; præbeat, & ſocietas ac communio pariat diſcordias. l. cũ

> 21 Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum.
>
> 22 Imperium à Deo eſſe uariè intelligitur.
>
> 23 Imperium eſſe uidetur de iure naturali, uel gentiũ primæuo ita tamen, ut ceſſet coactio.

pater. §. dulciſsimis. ff. de lega. ii. neceſſe eſt, ut ad eas diſcordias liteſq́; ſedandas ſint magiſtratus, ne ad rixas, tumultus, ſeditiones rapinas, pugnas, & ad arma paſſim uenire contingat. & imperium capimus pro omni magiſtratu, ut in prin. inſt. de perp. & tẽp. act. & ſupra c. i. & ii. expoſuimus. Cæterum cum id ius ſiue naturę ſiue gentium non inducat neceſsitatem præciſam, ſed tantum cauſatiuam, nempe, ut commodius liceat degere uitam: ſupereſt, ut nulla gens poſsit compelli inuita & repugnãs uiuere ſub imperio. cum, quia ius hoc naturale, eſt natiua & recta quædam ratio nullã inducens neceſsitatem compulſiuam, uim, aut uiolentiam, ut edocemur c. xxxv. nu. 15. tum etiã quia cum ad noſtram id utilitatẽ ſpectet, unicuique liberum eſt ſuis commoditatibus renũtiare. l. pe. cũ ſimil. C. de pact. ut ſup. attigimus.

His tamen omnibus uehementer obeſſe ui-
detur quòd † non pancæ brutorum ſpecies gre 24
gatim uitam degunt, non ſecus quam homines (ut uidemus in ouibus, capris, arietibus, porcis, equis, equabus, aſinis, mulis, mulabusq́; in tauris & ſimilibus) ergo conſequens eſſe uidebatur ut iure quoque naturę, aut diuino ipſa quoq; bruta inter ſe uiderẽtur imperium habere, ut eſſet, qui pareret, & qui imperaret; id q̃d admittere ſtultum ridendumq́; eſſet, eiuſq; cõtrarium euidentius eſt quàm longa contentione egeat. Vnde operæ pretium erit intelligere, cur diuerſum? Et ſanè ratio differentiæ non obſcura eſt. nam ut nuper dicebamus, animalia bruta (ſiue illa uolatilia ſint, ſiue terreſtria aquatilia) operãtur cogente natura, ſicq́ue nũquam diſcrepant, aut ſeparantur, aut diſcedũt à naturali Dei ordinatione & lege ſibi natura inſita; ſicq́; nulla alia lege nulloq́; rege ĩdigẽt; homines uerò cum ex libero arbitrio operentur, ius ratioq́ne naturalis eos non cogit aut compellit, ſed tantum ſuadeat & moneat; ſæpiſsime ab eo iure naturę diſcedunt. unde regibus & magiſtratibus egent, qui inuitos legibus, iuri, & rationi parere compellat, ſicq́; parum eſt ius habere hominibus, niſi ſint magiſtratus, qui eos ad ius ſeruandum compellaunt. l. ii. ff. de orig. iur. At brutis animantibus ſat eſt legem naturæ habere, nec egent imperatore, rege aut magiſtratu, qui cogat ad eam ſeruandam quandoquidem ab ipſa natura hanc ad rẽ
adiguntur & compelluntur; uti † hanc differẽ- 25
tiam eleganter tradit Plutarchus in libro ſuo, An brutis ratio inſit, ſic & ſi homo homini ſæpe noceat teſte Horatio lib. i. Epiſt. ſic dicente,

„ *Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones.*

Et Plautus in Aſinaria.

„ *Lupus eſt homo homini*

> 24 Imperium quare non ſit ĩter bruta, quæ ſocialiter uel gregatim uitam degũt, ut eſt inter homines.
>
> 25 Animalia non ſolent nocere animalib⁹ ſuæ ſpeciei, fallit in homine.

Et Auſonius in bie. Sentent.

„ *Perucies hominum, quæ maxima: ſolus homo alter.*

At longè ſanè diuerſum eſt in reliquis animantibus, quæ legis naturę tenaciſsimi obſeruatores minimeq; uiolatores nunquam animãtibus ſuæ ſpeciei nocent, ſed tantum diuerſę. Vnde Horatius Epod. lib.

„ *Neq; hic lupis mas, neq; fuit leonibus*
„ *Vnquam, niſi in diſpar feris*

Et Iuuenalis Saty. xv.

„ *Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit*
„ *Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni*
„ *Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam*
„ *Expirauit aper maioris dentibus apri*
„ *Indica tigris agit rapida cum tigride pacem*
„ *Perpetuam, ſęuis inter ſe conuenit urſis.*

Poſtremò in fauorem tam Imperatoris q̃ etiam ſummi Pontificis facit ratio illa, quę ſatis congrua eſſe uidebatur. Nã † ut in uno populo expedit eſſe principẽ ne fortior omnia poſsit, improbiq; & audatiores reliquos bonos, innoxios, mitioresq; ciues opprimant, expilent, & perdant: ita in toto orbe imperatorẽ eſſe, qui ſit dominus & monarcha totius mundi cõuenit, ne ex regibus & principibus, uel ciuitatibus liberis unum alterum impunè opprimere poſsit. Parum enim eſt ſingulæ ciuitates aut prouinciæ ſuum principem habere ad talem ciuium audatiam & improbitatẽ reprimendã, id enim eò pertinet, ut in quaq; ciuitate ſinguli ciues innoxii ſint reſpectu aliorum conciuium; non autem ut principi illius ciuitatis aut prouinciæ deſinat eſſe liberum, alteram ciuitatem liberam uel principẽ impetere armisq; adoriri ac opprimere, ut quotidie fit. Ad hãc ergo temeritatem & iniuſtitiam reprimendam utile, conſultum, & conducibile eſſe uidebatur orbi uniuerſo eſſe unum totius mundi dominum, hoc eſt Principem Romanum. Et ideo (quò magis hæc ratio iuſtificetur) dictum eſt ad exemplum eccleſiæ triumphantis eccleſiam militãtem fuiſſe exẽplatam aut inſtitutam. Vnde ut ponere duo principia, aut duos Deos hęreticum eſſet, ita & negare non eſſe unum principem totius mundi tale eſſe uideretur, id quod ſignificari uidetur in c. pręcipimus xii. q. j. c. duo & c. ſi imperator. xcvi. diſt. Gl. not. in ca. non autem viii. q. j. tex. in c. ad Apoſtolicæ de re iudi. lib. vi. c. venerabilem de electi. Vnde † Hoſtienſis in c. quanto de transl. prælatorum ait, quòd tribunal papæ & tribunal Chriſti idem ſunt, ſicq; uult utranque iuriſdictionem tam in tẽporalibus quàm in ſpiritualibus eſſe penes papam: ſicq; eum ſolum poſſe deponere reges & Imperatores, licet exercitium in temporalibus ab eo in Imperatorem deſcendat & tranſitum fecerit quo ad executionem & exercitium, ne Papa humanis rebus impeditus diuinis parum uacaret, ita etiam tenet Cardina. Iacob. in tract. de conci. pag. 130. lib. iij. art. j. Alphonſus Guerrerius in Speculo c. xvi. Fernandus Loazes in conſi. pro March. Velez, dubitatione. j. pag. 398. uerſ. & non ſolùm Bart. Bal. Paulus Caſtrenſis & alii in l. fi. C. de legibus. idem Bal. in l. reſcripta. C. de precibus Imperatori offeren. Ioãnes Imolen. in c. dilectus i. de præbẽd. Reſtaurus Caſtaldus de optimo Imperatore. q. lxxxi. Petrus Albinus de Pontifi. poteſt. fol. 25. Alciatus in l. bona ciuitatis. ff. de uerb. ſigni. Ioannes de Selua de beneficio. iiij. par. q. viii. uerſ. 16. & 17. Andreas Alcia in. l. inter claras. C. de Sum. trin. Petrus de Monte in Monarchia. q. iiii. ad finem Martinus Laudẽſis de principibus in. x. &. xi. notab. Sanctus Bernardus ad Eugenium papam arg. Ioan. xviii. dum ait ex ore Chriſti ad Petrum, Conuerte gladium tuum in uaginam ſic ait; tuus ergo tuo forſitam nutu & ſi non tua manu euaginãdus, ſed iuſſu Imperatoris: ſic Leo Papa iiij. ut c. igitur. xxiii. q. viii. cõtra Sarracenos iubet populum congregari & ad litus maris accedere. Deniq; huc etiam ſpectant, quę ſcripſimus ſupra in præfatione, dum † negauimus licuiſſe Alexandro magno, orbem uniuerſum fere armis uexare infeſtareq; eo colore quòd humano generi id expediret. Cũ (ſi uerum amamus & uiliſsimorum adulatorũ morem miſſum facimus) nihil reuera ab genere humano & à conſultiſsima Dei optimi maximi ordinatione & prouidentia magis remotum eſſe aut excogitari potuerit, ut iam poſt doctiſsimum Sotũ lib. iiii. q. iiii. art. i. de iuſt. & iure attigimus. Quibus adde præſtantiſsimam nouamq; rationem. Nam cùm cognationem quandam inter nos natura conſtituerit, hoĩem † homini periclitanti iniuriamue patienti non ſubuenire indecorum inhumanum & impium eſt, arg. l. ut uim. ff. de iuſt. & iur. Hinc eſt, quòd fratrem cõtra fratrem, peccantem admonere tenemur ſecundum communes opiniones, ut plenè diſſeruimus ſupra c. xvi. ſicq; opem, egenti noſtro auxilio, ferre omnes hoĩes & naturaliter optamus iureq; naturæ debemus, & etiã iure poſitiuo, ut plenè etiam docent Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in. l. culpa caret. ff. de regulis iuris, hinc uidemus naturaliter, quòd ſi quæcunq; auicula uim patiatur, reliquæ eiuſdem ſpeciei auiculæ præſtò adſunt comitantes condolentes auxiliumq; ſuum ueluti pollicentes & ſi ad id etiam ualent re ipſa præſtantes.

26 Similitudo eccleſię militantis ad eccleſiã triũphantem.

27 Imperium à Papa in imperatorẽ nunquam migrauit, qa apud eum nunquam fuerat, ardua qõ.

28 Hiſtoria Alexãdri.

29 Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.

tes.Idem faciunt animalia rerreſtria, ut uide
mus in porcis, in equabus, in rauris, inq́; ſimi-
libus. Vude Ouid.lib.ii. de Pôto ſic cecinit,

„ *Brachia delaſſę potius prendenda natanti,*
„ *Nec pigeat mento ſuppoſuiſſe manum*

Et Virgilius lib.ij, Aeneid.ſcripſit,

„ *Per te, per ſuperos & conſcia numina ueri,*
„ *Fer, ſiqua eſt, quæ adhuc mortalibus uſquam*
„ *Intemerata fides, oro miſerere laborum*
„ *Tantorum, miſerere etiam non digna ferentis,*

Et Ouidius lib.j.de Triſtibus,

„ *O pauci rebus ſuccurrite lęſis*
„ *Et date naufragio littora tuta meo.*

Et Vergilius.j.Aene i dos,

„ *Ad te confugio & ſupplex tua numina poſco.*

Sicq́; apparer iure naturæ & periclirantes &
uim iniuriam'ue parientes ſolere & petere &
30 recipere auxilium. idq́; † auxilium non pati-
tur moras reſte Ouidio lib iiii.Metamor.

Moras nõ patitur auxilium.

„ *Ad opem breuis hora ferenda eſt.*

Ouidius lib.xi.Metamor.

„ *Sed mora damnoſa eſt, nec res dubitare remittit.*
„ *Dum ſupereſt aliquid, cuncti coëamus ad arma*

Lucanus lib.ii.bell.ciuil.

„ *Tolle moras, ſemper nocuit differre paratis.*

Seneca in Thyeſte.

„ *Serum eſt cauendi tempus in medijs malis*

Sillius Italſcus lib.iiii.bel.pun.

„ *Pelle moras, breuis eſt magni fortuna fauoris.*

Manilius lib.iiii Aſtrono:

„ *Mora ſæpe malorum*
„ *Dat cauſas.*

Ouidius lib.i.de Remedio amoris.

„ *Vidi ego quod fuerat primo ſanabile uulnus*
„ *Dilatum longæ damna tuliſſe moræ.*

Ouidius lib.i.de Remed.Amor.

„ *Nam mora dat uires, teneras mora percoquit uuas,*
„ *Et ualidas ſegetes, quod fuit herba facit.*
„ *Quæ præbet latas arbor ſpaciantibus umbras*
„ *Quo poſita eſt primum tempore uirga fuit*
„ *Tunc poterat manibus ſumma tellure reuelli,*
„ *Nunc ſtat in immenſum uiribus aucta ſuis.*

Denique quam teneanrur iure naturæ homi
nes hominibus auxiliari edocet Cicero lib.i.
offi. dum ſcriptum ſic reliquit, Homines homi-
num cauſa ſunt generati, ut ipſi inter ſe alij a-
liis prodeſſe poſſent. Idem ii.offi. air Proxime
& ſecundum Deum, homines hominibus maxi
mè utiles eſſe poſſunt. Idem Cicero lib.iii. offi.
ſic ait, Hoc natura preſcribit, ur homo homini
quicunq; ſit, ob eam ipſam cauſam rãtum quod
is homo ſir, conſultum uelit. Idem Cicero in Lę
lio ſic air, Sic nos nati uideamur, ut inter om-
nes eſſet ſocietas quędam. Idem Cicero lib.ii.
de finib.ait, Impellimur natura, ut prodeſſe ue
limus quàm plurimis, in primiſque docendo,
rationibusq́; prudentiæ tradendis, itaque non
facile eſt inueniri, qui quod faciar ipſe, non tra
dar alteri, ita non ſolum ad diſcendum propen
31 ſi ſumus, uerum eriam ad docẽdum. Statq́; † fa
ceta fabella de Boue & Camelo à Plutarcho a-
poph.lib.viii.relata, Bos ſub onere deficiens ro
gauit Camelum conſeruum, ut ſe oneris parre
recepta ſubleuarer; cui recuſanti, Bos, immo
(inquir) & me ipſum & hæc omnia portabis, id
quòd effectum mortuo Boue eſt, ira eriam idẽ
Plutarchus lib.de tuenda ualerudine, quo exẽ-
plo admonemûr lepidè non ſolum homines ho
minibus auxiliari iure naturæ debitũ eſſe, ſed
etiam periculoſum in rali officio deficere futu
rum tam ipſis, qui debiro auxilio carent, quam
ipſis opem auxiliumq́; debitum denegantibus;
quibus præterea eſt fuitq́; ſemper turpe & inde
corum Vude Ouidius lib.xiii.Metamot.ſic ele
ganter canebat.

Fabula Bouis & Cameli.

„ *Et eget auxilio, qui non tulit, utq; reliquit,*
„ *Sic linquendus erit, legem enim ſibi dixerat ipſe.*

Quàm mora periculoſa & noxia ſit, ſignifi-
canit etiam Iulius Cæſar, ut refert Plutarchus
apoph.lib.iiii.de Cęſare dum meminerit. cum
inquir Pompeius inſtructam aciem apud phar
ſalum inibi conſiſtere & hoſtem opperiri iuſ-
ſiſſet, Cæſar dixit illum erraſſe, qui uim impe-
tum & diuinum afflatum animorum ad incur-
ſionem pararorum mora relaxaſſet.

Sat ergo ex hiſtoriis & Philoſophorum ſen-
tentiis edocti ſumus, & iure naturæ nefas eſſe,
hominem homini non auxiliari; & id auxilium
moram non pati, quia ſero medicina (ut dixi)
paratur.

„ *Cum mala per longas inualuere moras.*

Quę omnia fuſius ſupra c.xvi.num.10.modo
ſic cum Deus optimus maximus terram per
maris uaſtiſsimi interpoſitionem diuiſerit, nõ
ſemel ſed pluries, certè ſi in nouo fortè Indorũ
orbe unus princeps ab altero principe, uel una
ciuitas ab altera, uel una prouincia & regnum
ab altera alterio'ue uim parerecur (ut quoti-
die fit) & neceſſe eſſet ab Romanorum impera
tore auxilium implorare, certe non ſolum mul
ti anni, ſed multa ferè ſęcula neceſſaria eſſent,
ut is imperator negocii illius iuſtitiam & cau-
ſam addiſcere poſſet, totidemq́; anni aut ſęcu-
la ut intellecta rei ueritate auxilia uim patien
ti mittere poſſet. ſicq́; interea plerunque peri-
ret commoditas auxiliandi, quę ut diximus nõ
32 patitur moras. Nihil † ergo (credite mihi) ma-
gis alienum aut remotum à ſummi Dei pruden
tia prouidentia & iuſtitia dici aut cogitari un
quam poſſet, quam ob illam auxiliandi cauſam
imperium penes unum imperatorem eſſe opor
re, cogitare aut adfirmare, & quærere legem
(ſecundum

Dei à prouidentia & iuſtitia alienũ, unũ hominem mundi totius eẽ imperatorẽ.

(ſecundum Philoſophum) ubi naturaliter ſenti
mus nihil aliud eſt, quàm infirmitas intelle-
ctus. Quod autem uulgo dicitur eccleſiam mi-
litantem ad triumphantis imaginem exempla
tam fuiſſe, nihil obeſt, quádoquidem quod ſimi
le eſt non eſt idem l. quod Nerua, cum ibi not.
ff. depoſi. tradũt Doct. in anth. ſiquis in aliquo
documento. C. de edendo. & illa eſt quędam
imitatio in illis duntaxat ſeruanda in qui-
bus eadem aut par ratio eſt, ut tradunt Docto.
in §. minorem inſt. de adop. l. adoptio. ff. eod. ti
tu. l. filio quem. ff. de lib. & poſth. ubi autem di-
uerſa ratio eſt, ceſſant omnes iſtæ imitationes,
ut tradũt plenè Alex. Corneus. Iaſ. Decius, Cor
raſius, Curtius iunior & alii per tex. ibi in l. hu-
manitatis C. de impuberum. dum plures diffe-
rentias enumerant inter ſubſtitutionem e-
xemplarem & ſubſtitutionẽ pupillarẽ quanuis
d. l. humanitatis, proclamet ad exemplum
pupillaris exemplarem fuiſſe creatam & in-
uentam, ut lib. ii. de ſucc. prog. in materia e-
xemplaris plenè diſſeruimus. §. xvii. Sic ergo et
in ſpecie noſtra nulli (modo ſane & catholico)
dubium eſt, quin ſit pluſquam manifeſta diffe-
rentia inter Eccleſiam triumphantem & mili-
tantem, quia illa regitur à ſummo Deo, qui
ubiq; eſt, ſicq; ad nutum omnia perfectiſsimè
põt diſponere, ordinare, & prouidere, hec au-
tem regenda ſi eſſet per unum hominem, qui
in uno duntaxat loco eſſe poteſt non ita ab eo
regi poſſet quò ad temporalia, quæ exigunt
frequentiſsimas rerum diſpoſitiones, mutatio
nes, ordinationes, quę cum notiſsima ſint, & ea
naturaliter ſentiamus in his legem quærere, eſ
ſet (ut Philoſophus ait) infirmitas intellectus.
33 Mundi dominum, qui ſe iactaret dæmonũ è cœlo cadẽtiũ audaciã ſuperaret. Quinimmo † (ſi uera proloqui fas eſt) nephãda
(iudice me) temeritas audatia ſuperbia eſt;
unum homunculum (qualis eſt imperator) ſum
mo maximoq; Deo ſe ſimilem iactare ſuamq;
puſillam, imbellem, tantillulam prouidentiam
& potentiam immenſæ & ineffabili illius potẽ-
tiæ, & prouidentię uelle conferre, aſsimilare;
adæquare dæmonumq; ſuperbia è cœlo caden-
tium imitari, & emulati uideretur, (ne dicam
ſuperare) quæ omnia intelligo quò ad tempo-
ralia. Nam in ſpiritualibus diuerſam eſſe ratio
nem oſtendit Sotus ubi ſupra & idem etiam ex
diuo Bernardo ſupra relato apparet. in tem-
poralibus autem, quę ad ſpiritualium expedi-
tionem neceſſaria non ſunt iiſdem iuribus. &
rationibus apparet Papam nõ eſſe nec eſſe poſ
ſe dominum totius mundi, non magis quam
imperatorem.

34 Mundi dominũ unũ hominem Denique † hæc omnia, ut nec imperator,
nec ſummus pontifex ſit dominus totius mun
di in temporalibus etiam quò ad iuriſdictio-
nem iuſtificantur planè ex principali conclu-
ſione & ſententia noſtra, quæ habet utriuſque
iuriſdictionem & principatum non ad ipſo-
rum ſed ad reliquorum hominum uel ciuium
utilitatem introductam eſſe. Nam ſi ipſe im-
perator uel Papa in orbe uniuerſo talem iu-
riſdictionẽ haberet, non poſſet ullus alter uim
aut uiolentiam patienti opem auxiliumq; fer
re, non magis quã homo priuatus homini pri
uato, qui uim aut iniuriam pateretur, qui ei
armis ſubuenire minimè poteſt: ſed ſuperior
adeundus eſt. Nam armis uim ui repellere fas
eſt ipſi quidem iniuriam paſſo, dum modo in
continenti id faciat, & cum moderamine, &
ad defenſionem corporis, honoris, aut rerum
ſuarum. l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, cum ibi ple
nè not. per Glo. & Doct. & ferè per totum. ff.
de ui & ui arma. & per totum tit. C. unde ui.
reliquis uerò priuatis præter iniuriam paſſo
id non licet, ut. dd. iuribus. aliter enim eſſet
aperta uia, neces, rapinas, tumultusq; exercẽ
di; & ſuperioris, iudicis, principis, magiſtra-
tus ue authoritatem uſurpandi, diuina huma
naq; miſerandi & turbandi.

eſſe, nocentiſsimũ eẽ.

Ergo ſi quis Princeps, ſi qua'ue Reſpublica
ab altero principe tyrannice uim aut iniuriã
pateretur apud nouum fortè Indorum Orbẽ,
& tota iuriſdictio aut protectio eſſet impera-
toris aut Papæ, iam reliqui principes etiam
iniuriam paſſo finitimi aut uicini, nõ poſſent
ei opem ferre; ne alienam iuriſdictionẽ (hoc
eſt Papę aut imperatoris) iniurij uſurpaſſe ac
irreuerentes uiderentur. Rurſusq; Papa aut
imperator remotiſsimi per multos annos aut
ſæcula opem ferre, aut rem & iuſtitiam perci
pere ac intelligere, non ualerent ſicq; ipſi nõ
ſolum in eo noxii eſſent, ꝙ opem patienti iu-
re naturę debitam non ferrent, ſed etiam in
eo ꝙ uicinis & finitimis illius impedimento
eſſent quò minus ipſi opem & auxilium ſuum
præſtarent, quod quàm abſurdum & perni-
cioſum humano generi foret, nullus modò ſa
nus ignorabit. Iuſtificantur hæc, nam † ueti- 35 Iuriſdictionẽ alienã uſurpare interdũ capitale eſt.
tum eſt alienam iuriſdictionem inuadere &
uſurpare, ut occidens priuata authoritate eũ
qui alias occidendus erat. puniatur capite. Pe
trus de Bella perti Gynus Bal. & Barth. de Ca-
pua in. l. addictos. C. de epiſco. aud. Romanus
ſing. cccccccxlvii. Boërius deciſio. lxxiiii. Ca
rerius de homicidio. § ii num. 146. &c.

CAP. VIGESIMVM SECVNDVM.

*1 Papa non exercet iuriſdictionem temporalem ua-
cante Imperio, ardua. q.*

2 Papa uacante Imperio non præſcribit Imperato-

rys

rijs iuriſdictionem.

3 *Regno uacante uel Imperio, ciues poſſunt regem ſibi eligere.*

4 *Imperio uacante legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem.*

5 *Papatu uacante Imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem.*

6 *Princeps cum ſit tyrannus ciuibus, quale ſuperſit remedium. contra nouiſſi.*

7 *Imperator olim Papam eligebat.*

8 *Imperatori olim ſuberant eccleſię.*

9 *Eccleſias non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat?*

10 *Papæ electio de conſuetudine ſpectat ad Cardinales.*

11 *Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio.*

12 *Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regem ſibi eligere.*

13 *Hiſpaniarum rex iura imperatoris habet in regno ſuo.*

14 *Hiſpaniarum rex quo tempore potuerit leges facere circa eccleſias.*

15 *Hiſpaniarum rex quòd ius patronatus habeat regni ſui.*

16 *Hiſpaniarum rex ius habet eligendi epiſcopos.*

17 *Imperatori reliquos principes non teneri tributũ præſtare, contra nouiſſi.*

18 *Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe.*

19 *Præſcribi an poſſint, quæ imperatori reſeruata ſunt? contra nouiſſi.*

20 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem, poſſe puniri, contra nouiſſi.*

21 *Imperator non eſt unicus Chriſti uicarius.*

22 *Imperator unus ſolus in mundo eſſe non debet.*

23 *Leges ferre poſſunt alij præter imperatorem.*

IN ſumma retenta opinione eorum, qui exiſtimant ſummum põtificem eſſe dominũ totius mundi etiã quò ad iuriſdictionẽ temporalem, inde deducitur † quòd uacãte imperio Papa in terris imperii poteſt iuriſdictionẽ exercere, non aliter atq; quilibet princeps poſt deceſſum illius, cui iuriſdictionem demãdauerat: quandoquidem imperator (inquiunt) iuriſdictionem, quam habet non tam iure proprio quàm quaſi à Papa demandatã habere intelligitur. & in ſpecie ita tenent Ludo. Rom. ſing. cccc xvii. uacante imperio, Ioã. Fab. in. §. i. inſti. de adop. Bar. in. l. naturaliter. C. fi. ff. de uſuca. Bal. in. l. fi. col. i. C. de qua. præſ. idẽ Bal. in Marg. uerb. imperiũ. Iaſ. in. l. imperiũ col. x. ff. de iuri. om. iu. Nico. Pigno. ad Romanũ ubi ſupra. Cõtrariũ tamẽ, ut uacãte imperio nõ ſuccedat Papa in iuriſdictione exercẽda, tenet Cardi. in c. licet de uoto, per c. nouit, de iudi. ne aliter turbentur põtificia & imperatoria iuriſdictio, & Feli. in d. c. licet. Sed primã opi. uidentur tenere Bar. & Imo. in l. i. §. deniq;. ff. de aqua pluui. arcẽ. qui † tamẽ interea negant papã poſſe iuriſdictionem imperatoris præſcribere, & Panor. in c. cũ deputari de iudi. & Cardi. in c. cum cõtingat de foro compe. & Pig. ubi ſupra. Quinimmo ſecundũ eũ ẽt uacante imperio ea ſola exercet Papa, quæ ſunt ipſi imperatori reſeruata, nec per reliquos principes poſſunt expediri.

7 Papa uacãte imperio non præſcribit Imperatoris iuriſdictionem.

Papa non exercet iuriſdictionẽ temporalẽ uacãte imperio ardua quo.

Quid dicendum? & indubitanter apparet ex opinione noſtra longè ueriorem eſſe opinionem negatiuam, quia Papa nec habet nec habuit unquam totius mundi iuriſdictionem in temporalibus, nec imperator, aut reliqui principes ſęculares ab eo quaſi demandatam uidentur habere iuriſdictionem, ſed iure proprio, quaſi † ex populi conceſsione: penes quem & non penes Papã remanet iuriſdictio tam imperii quam cuiuſq; alterius regni uacantis. ut docuit etiam Bal. in. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. per illum tex. & per d. c. nouit. Nec ad rẽ pertinet d. c. licet ex ſuſcepto. nec extrauag. Ioannis. xxvi. incip. ſi fratrum, cum ſimilibus. nam paucis fas eſt nos illinc expedire, negando liberum fuiſſe ſummo pontifici alienam iuriſdictionem lędere & longe minus eam ſibi adſcribere. l. id quod noſtrũ. ff. de reg. iur. c. alteri, de reg. iur. lib. vi. l. un. C. ut nemo in ſua cauſa iudicet aut ius ſibi dicat. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdict. omni. iudi. l. omnibus. C. de teſtibus. Retenta tamen opinione affirmatiua, eam limita, ut † non procedat in pontificis delegato, quia ſub generali conceſſione non ueniunt ea, quæ ſunt principi reſeruatã ita Ludo. Roma. & Nicol. Pign. ubi ſupra & alii communiter ut per Felinum in ca. i. de præſcrip. uerſ. ad illud Innocentii. Vacante † autem papatu non eſt, dubium quòd imperator Papæ iuriſdictionem non exerceat. Ludo. Roma. ſingula. cccc xviii. quid è contra.

3 Regno uacante uel imperio, ciues poſſũt regem ſibi eligere.

4 Imperio uacante legatus papæ nõ exercet iuriſdictionẽ temporalem.

5 Papatu uacante imperator nõ exercẽt iuriſdictionẽ ſpiritualẽ.

Sexageſimo, apparet deniq; ex ſuperioribus longè erraſſe doctiſsi. Dominicum Sotum de iuſt. & iure lib. v. q. i. arti. viii. dum ſcripſit, quòd ſi † princeps tyrannus eſt, ciuibus nullum intereſt remedium, niſi Deum orare pro eius emendatione, quãdo non adeſt ſuperior ad quem confugiatur. Sed errat, quia iure naturali, reliquis omnibus mundi principibus incumbit illi populo tyrannidem patienti opem & auxilium ferre, & heroum egregiorumq; uirorum, hæc eſt uera laus, gloria, decus & honor, ut de Hercule & ſimilibus ſupra expoſuimus c. proximo.

6 Princeps cum ſit tyrannus ciuibus, quale ſuperſit remedium contra nouiſs.

S Imperator

Imperaror tamen & ſi dominns totius mũdi (ut oſtendinms) nou ſit, neq; unqnam fuerit, aut fore poſsibile ſit; tamen † electiones Romanorum pontificum ei olim fuerunr traditæ & conceſſę ſecundum Albericum de Roſatis in dictionario ſuo, uerb. electio.iii.quẽ refert Nicolaus Boerins deciſi.xxxi.tempore factæ, in princ per cap.nota.§.principibus uero, lxiii.diſtinc.hoc quod dicit Innocen.in c. ii.de maiori.& obed.Omnes † clericos & eccleſias antiqnitus ſnbeſſe imperatori. ut probatur in auth.ut eccleſia Roma.centnm annornm gaudeat pręſcriptione. poſt princ. & in c.Conſtantinns. xcvi. diſt. & ſequuntur Bald. Panl.de Caſt. Sali. Fulgo. & Iaſ. in l.iubemus nullam.C.de ſacroſanct.eccleſi. dicentes tempore illarum legum. C.Eccleſias fuiſſe imperatoribus ſubditas. ſaltem de facto. aut alias quocunque modo: ideo Imperatores illas faciebant leges circa eccleſias & earnm bona. & idem Iaſon in l. cunctos populos in ii. lect. col.pen.in princ.nerſi.eſt uerum quòd Bal.C. de ſumma trinit. & Iaſon in auth. ſiqua mulier, in iii. notab. C. de ſacroſanct. eccleſiis. Quis † ergo eccleſiam atq; clericos exemerit à iuriſdictione imperiali, Reſpondet Alberi. factum fuiſſe noluntate imperatorum, qnod fortè in pręiudicium imperii & ſuceſſorum facere non potuerunt; & illa fortè priuilegia perdidit imperium de facto potins, quàm de iure, propter longam uacationem eiuſdem imperij, & potentiam, ac prudentiam ſummorum Pontificum, & aliorum Romanæ eccleſiæ præſidentium. ita etiam dicit Albe. in l.bene à Zenone.col.iii.verſi.ſed an Imperator.C.de quadri.præſcri.Et pro hac parte uidetur Glo. in l.diſputare.C.de crimi.ſacril.ſed cõtrariũ uidet Glo.fi. in c.in Synodo; quã ibi ſequũtur Domi.& Card.Alexan.lxiiii.diſtin. Innocen. Hoſtien.Ioan. And. de Zabarel.& Abb.Sicul. in cap.licet in enitanda, de elect.& Glo.in dicto cap.in nomine domini, in uerbo, impetrauerint.xxiii.diſtin.& Innocen.in d.c.ii.de maiori & obedien. & Marti.Laudem.in tractatu de princip. §. iii. uolentes de conſuetudine † diu obtenta electionem ſummi pontificis ad ſolos ſpectare Cardinales excluſo imperatore & eius nnntijs ut.§.nerum.lxiii.diſtin.& ibi Domini & Cardin.Alexan.& idem Bal.in ſua Marga.in nerbo, electio.& Guerrerius in ſpeculo principum.c.lv.in fine meminit ſummorum pontificum eligendorum olim poteſtatem habuiſſe Romanorum imperatorem. de qno in c.quia ſancta.§.nerum lxiii.diſtinc.

7 Imperator olim papã eligebat.

8 Imperatori olim ſub erant eccleſiæ.

9 Eccleſiæ non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat?

10 Papę electio de cõſuetudine ſpectat ad Cardinales.

Deniq; Hiſpaniarum reges imperio Romano non ſubeſſe, quia Regnum ab hoſtium faucibus eruerunt. tenet Glo. in c. Adrian.ii. lxiii.diſtinct.Bal. in. l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure.ubi ait, quòd † in Hiſpania ſi ex toto deficeret Regum progenies, regnicolę poſſent eligere regem de iure gentinm.& per Oldra. conſil lxix. & per Guerrerium. ubi ſupra. Et quòd Hiſpaniarum Rex non ſubſit imperio, tradit etiam Corſetus de poteſtate Regia. q. xxii.num. 19.& q.ci.num.66. Ioan.lupus de beneficiis in curia uacantibus.§.viii.Didacus Segura in.l.imperator, idẽ Segura.in l. cohæredi §. cum filię.ff.de uulgari.num. 19.Lex.v.ti. dotas leges lib.i.ord l.fi.tit xii eod.lib.l.ii.ubi Caſtelus & alii in leg.Tauri.diximus de ſucc. crea.lib.i.§. x. num. 648. in fine. Nec dubium eſt, quin † Rex Hiſpaniæ in Regno ſuo cũ imperatorem non recognoſceret, omnia iura haberet; quę imperatori in terris ſibi ſubiectis competebant, ut in ſimili per Ioan. Fabrum in proemio inſtitut.§. i.per Ioan. Igneum in in ſua diſputatione, An Rex Franciæ recognoſcat imperatorem. Nicolaus Boerius deciſione.viii.qninta martii num.4.Petrus Delesuan in tractatn, de docto. q.i in fine. Bertrandus de Carpenta.conſi.iiii.num.13.lib.ii.& conſ. ccxciii.lib.iii. Cardinalis de Zabarela in clementina.i.de iure naturali.

11 Hiſpaniarũ Rex nõ ſubeſt imperio.

12 Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regẽ ſibi eligere

13 Hiſpaniarum rex in ra imperatoris habet in regno ſuo.

Vnde † quo tempore imperatori fas erat leges facere circa Eccleſias & eccleſiaſticas perſonas & eligere ſummum pontificem & p hoc prælatos & reliquos eccleſiarum rectores, eodem tempore intelligendum eſt, idem Regi Hiſpaniarum liberum aut permiſſum fuiſſe in regno ſuo.& ita cautum reperitur in legibus illius regni. Et Alphonſus Guerrerius ubi ſupra c.lxiii.rectè contendit, † plenum ius patronatus Hiſpaniarum regi ac domino noſtro competere in omnibus eccleſiis, quæ in Prouinciis & Regnis ditioni & imperio ſuo ſubiectæ ſunt, eruntq; ſemper. Qnòd (inquit) Rex Hiſpaniæ de iure non recognoſcat ſuperiorem, textus eſt i.partita, tit.i.l. xviii.& primi quidem Gothorum Rex Athanaricus, uel ſecundum alios Alaricus, à quibus Rex Philippns Rex Hiſpaniarum & dominus noſter indubitatam trahit originem, ex grata Honorij Imperatoris conceſsione Hiſpanias hoſtiliter aggreſsi ſunt, & Vandalos, Sueuosque debellando ab Hiſpania eos expulerunt, & in Africam fugere coegerunt; quia tyrannicè, & contra imperatoris uoluntatem occupauerunt; & extunc poſt quam Hiſpaniam monarchiã adepti ſunt; uſque ad tempora noſtra Reges Gothi regnauerunt, ipſi uero Gothorum Reges diſcurrentibus annis cõſtruxerunt ſacra templa, & eccleſias, ubi diuina officia uirtute diuina

14 Hiſpaniarum rex an quo tempore potuerit leges facere circa eccleſias.

15 Hiſpaniarum rex quòd ius patronat⁹, habeat in eccleſiis regni ſui.

diuina celebrarentur,& ornamenta plurima miniſtrarunt, ex qno ius patronatus in eiſdẽ eccleſiis,præſertim cathedralibus acquiſiuerunt,& ſpecialiter ſibi reſeruauerunt,ut in c. nobis & c.præterea de iure patron. de quo ni de Archid. in c.lectis lxiii. diſtinc. & Bald.in proœmio decretalium.§.Rex pacificus.Palacios Rubios in tractatu ſuo de beneficiis in curia nacantibus, §.viii. & tale ius patronatus tranſit ad filios & nepotes, quorum nomine intelliguntur pronepotes,& cæteri deſcendentes. itaque ius patronatus tranſit ad hæredes in perpetuum.bouus tex. ad hoc ĩ c. filiis. xvi.q.vii.& de hoc in c.Fulgentius.& c.præmẽtis eadem.q. & cauſa. & xvi.q.vii. ubi dicunt Doctores,quòd quatuor modis ius patronatus ad alios transfertur, ſcilicet ſucceſsione, donatione,permntatione, uniuerſitatis uenditione. ſed ad corroborationem meæ concluſionis adduco optimum tex. in c.cum longe.lxiii.diſtinct.ubi probatur, quòd conſuetudo antiquata, & priſca erat in tota Hiſpania.

16 Hiſpaniarũ rex ius habet eligendi epiſcopos.

Quòd † quando moriebatur aliquis epiſcopus, congregabantur omnes epiſcopi cõprouinciales, & obitus epiſcopi ſignificabatur Regi, & Rex eligebat, & electio concilio epiſcoporum intimabatur,ut ab eo comprobaretur, ſed quia hoc erat ualde difficile,& oneroſum,cum propter longitudinem itineris,cito non poſſent epiſcopi congregari, ſtatutum eſt in concilio Toletano, ut Toletanus Archiepiſcopus uicem omnium epiſcoporũ ſuppleret,ſcilicet ut obitum epiſcopi Regi nũtiaret,& electionem factam à Rege comprobaret,& confirmaret,& electum conſecraret. Itaque ne propter niarum diſcrimina ordinatio eccleſiarum periculosè differatur,conceſsit Papa Archiepiſcopo Toletano,ut prȩſentatos per Regem Hiſpaniæ poſſet confirmare,& couſecrare,ut in d.c.cum longe. lxii. diſt.& ita Cardi.S.Sixti.ponit caſum in lectura ſna.

17 Imperatori reliquos principes non teneri tributum præſtare, contra nouiſs.

Apparet etiam † ſuſpectam eſſe Glo.in ca. Adrianus.lxiii.diſtin.quam ſequitur Alphonſus Guerrerius d. c. lv.ad finem.dum ait omnes Reges teneri ad tributũ imperatori exſoluendum etiam pro capite ſuo,niſi probent ſe eſſe exemptos.

18 Imperatoris poteſtatem anormalam nõ eſſe.

Apparet † etiam ſuſpectam eſſe opinionẽ Marci de Mantua locorum communium lib. i.c.xii.in fine, dum ait Imperatoris poteſtatem eſſe annormalam,nec ullis legibus frenari quòd & uoluit Bald. conſi.cccxxvii.pridie col.v.lib.i.ſed ut iam fuſe oſtendimus eius poteſtas non ſecus quàm reliquorum principum imperium legibus alligata eſt.

19 Præſcribi an poſsint, quæ imperatori reſeruata ſũt contra nouiſs.

Apparet etiam ſuſpectum eſſe, qnod ipſe Marcus Mantua ubi ſupra ſcripſit poſt Bald. conſi.ccc.ad euidẽtiam col.i.lib.v.dum † ait, non ſolum imperatorem mundi dominum eſſe, ſed ita eſſe,ut præſcribi non poſsint,quæ ei reſeruata ſunt in ſignum uniuerſalis dominii,ne alias alter princeps imperatore maior efficiatur:eumq́ue in territorio ſuo delinquentem poſſet punire, Sed & ſupremam iuriſdictionem præſcribi poſſe alibi oſtendimus, & probat Lex fi.tit.de las preſcriptiones in ordinamento regali.

20 Imperatorem alieno in territorio delinquentẽ poſſe puniri, contra nouiſsimos.

Et imperatorẽ † ab alio principe in cnius territorio deliquiſſet puniri poſſe,non dubitauerim. cum impetator ut dixi, non in orbe uniuerſo dicatur habere iuriſdictionem.

21 Imperator nõ eſt unicus Chriſti uicari[us]

Apparet etiam † imperatorem unicũ Chriſti nicarium non eſſe in temporalibus,nõ magis quàm reliquos principes, quanuis contrarium parum iuſtè contendant Bal. in l.i.C.de iure aureorum annulorum. & Marcus Mantua nbi ſnpra.

22 Imperator unus ſolus in mundo eſſe nõ debet.

Sexageſimo primo apparet † ſimiliter minimè eſſe neceſſarium quòd ſit unicus in orbe imperator in temporalibus. Quinimmo tantum abeſt,ut id neceſſarium eſſe intelligatur, quòd potius nihil peſtilentius, aut pernicioſius,nihilq́; impoſsibilius, aut riſu & ludibrio dignius foret, aut dici cogitari'ne potniſſet, iam edocti ſumus.quanuis contrarium tenuerint Card.in clem.i.§.i.de iure in. & Panor.in c.nouit de iudi. & Marcus Mantua ubi ſupra idem Panor.in c.uenerabilem de elect. & reliqui,qnos allegat Caſſanæus in tract. Gloriæ mundi in conſider.xxviii. par.v.id quod ex noſtra princ.opin.deducitur.

23 Leges ferre poſſunt alii præter Imperatorem.

Sexageſimo ſecnndo,apparet, quòd iidem ferè omnes contendunt, ſolum † Romanorũ imperatorem leges condere poſſe,non ſic reliquos principes.Id ſimiliter nugis, fabellis'ue anicularum annnmerandum pueriliusq́; eſſe qnàm ut ulla contentione egeat, prȩſertim cum ſit cõtra noſtram opi. principalem. quȩ docet omne imperium eſſe ad proficiendum,nõ ad nocendum. nec dnbium eſt, quin id (ſi uernm eſſet) nocentiſsimum humano generi foret.ergo.&c.

CAP. VIGESIMVM TERTIVM.

1 *Papa ſine Cardinalium conſilio ardua expedire an poſſit? ardua q.*

2 *Principes an ardua poſſint ſine procerum conſilio expedire? ardua.q.*

3 *Præſcribere poteſt ne rex ut quid arduum expediat ſine procerum conſilio?*

4 *Præſcribere poteſt ne Papa ut quid arduum in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſilio?*

1 Papa ſine cardinaliũ conſilio ardua expedire an poſſit? ardua quæſtio.

2 Principes an ardua poſſint ſine procerũ conſilio expedire? ardua q.

SExagesimo tertio colligitur etiam ex noſtra principali ſentẽtia definitio illius memorabilis articuli, Vtrũ † Papa poſſit ſine cõſilio aut cõcilio. Cardinaliũ, ardua expedire. Et an † idem fas ſit reliquis principibus, regibus, imperatoribus & ſimilibus. Et id ſibi liberum non eſſe, ex noſtra ſententia uidebatur reſpõdendum, dũ habet, ad meram ciuiũ, ſubditorum'ue utilitatẽ, non etiam ad ipſorũ principum cõmoda; omnẽ principatũ, ditionẽ, imperium, poteſtatem'ue proceſsiſſe. Nec dubium eſt, quin conſultius utiliusq́; ſit ciuibus & ſubditis ardua à principibus adhibito talium ſenatorum & prudentium uirorũ cõſilio expediri, quàm eo non adhibito. arg. l. humanum cum ſimilibus. C. de legibus. l. proxime. ff. quę in teſta. delen. l. placet. C. de ſacr. eccleſ. auth. habita. C. ne filius pro patre. l. fina. C. de legatio. lib. x. tenuit expreſſe Archidiaco. in c. quãuis in. ii. col. & ibi Guilielmus de monte Lauduno. de officio ordinarij, lib. vi. & in c. cum Redemptor. xii. q. ii. & in c. ſunt quidam & in c. quę ad perpetuam. xxv. q. i. in d. c. cum quidam. non poſſe Papam ſolum ſuper ſtatu uniuerſalis eccleſiæ legem generalem abſque Cardinalibus cõdere. idem tenẽt Ioãnes Monachus & Philippus Probus in eius additionibus. Ioan. Andr. Guilielmus de mõte Lauduno. Philippus Francus & Ioannes de Imola in c. ſuper eo, de hæreticis. lib. vi. Hoſtien. Ioannes Andre. & Antonius de Butrio in c. antiqua. de priuilegijs. Panormita. in c. j. in fine. de offi. lega. & in c. cauſam quæ. el primo, de iudicijs. & in c. literas col. iii. uerſ. item nota. Glo. de reſtitut. ſpolia. & in c. quęſiuit. de his quæ fiunt à maiori parte capi. & in c. per uenerabilem in. §. Rationibus per tex. ibi. in. iii. col. qui filij ſint legitimi, & in c. nulli de ſententia excommunicatio. Cardinalis Zabatella in c. licet, in xvi. col. de electio. & in c. ii. de clericis non reſiden. & in repet. c. perpendimus col. vi. de ſententia excommunicat. & in conſ. cxxxvii. incipi. Fuit quæſtio regis Cypri col. fin. uerſi. ſed ratio. & in conſi. cl. incipi. In quæſtione duorum pontificum in penul. col. uerſi. ſecũdus modus. Bal. in c. i. de natura feudi & in l. fina. C. de diuerſis reſcriptis. idẽ Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ libe. idẽ Bald. in conſi. cccxxiiii. incipi. Queritur utrum Papa. uolu. i. Aluarotus in c. i. in principio, in titulo Epiſcopum uel abbatẽ. in uſibus feu. Speculator in tit. de legato. §. qualiter, in fine. idem uoluit Petrus de Ancharano in c. unico in. iii. notabili. de Schiſmaticis lib. vi. & in cõſ. ccxcv. in. ii. col. Ioannes de Imola in d. c. ii. de clericis non reſiden. & in c. dilectus el prima col. i. de pręben. Præpoſitus Alexandrinus in d. §. rationibus. Dominicus in c. quoniam, circa principum & ibi Philippus Franchus. de renuntiatio. lib. vi. Guido Papa in d. c. licet, de officio legati. Ioãnes de Monteigne in tractatu de authoritate regij conſiſtorij. charta. xxxij. Antonius Corſe. in tracta. de poteſtate & excellentia regia in. liij. quæſtione Corradus in ſuo tractatu de ſchiſmate, in penult. col. Antonius de Roſellis in tract. de conſilijs in rubrica incipi. Generale concilium quãdo ſit faciendum. uerſicu. Item cum Cardinales. fol. ii. col. iij. in fine. Andreas Siculus in tractatu de præſtantia Cardinalium in. ii. parte in ii. quęſtio & in c. ſi pro debilitate in. iii. & iiii. col. de officio delega. & in c. inhærẽtis col. 2. de iuramento calumniæ. & in conſi. xl. incip. Clementiſsimum col. xviij. uolu. iiii. Nicolaus Milis in Repertorio ſuo, in uerbo Papa. uerſ. Papa parum uel nihil facere debet ſine conſi. Cardinalium, q. ij. & quæſtione. xxxi. & in. ii. tracta. q. xxii. Bologni. in auctenti. Habita in iii. col. C. ne filius pro patre. Feli. in c. finali. §. his autem col. iii. circa finem. de offi. delega. & in c. i. col. iii. uerſi. iii. declara. de probationibus, in c. ad audientiã, poſt Cardinal. & Aegidium ibi in. ii. col. de præſcriptio, & alii nõ pauci, quos ſupra adduximus, dum hanc. q. in regibus temporalibus & reliquis principibus agerenius.

In cõtrarium tamen eſt receptior opinio, ut Papa, Imperator reges & Principes poſſint ardua expedire ſine conſilio alicuius, ut tenet idẽ Panormita. in c. literas col. iii. uerſi. & puto quòd poſſit, de reſtitutio. ſpolia. & in ſua diſputatione. incipi. Epiſcopus & quidam rector in vii. col. dum ſe remittit ad ea, quæ ipſe dixerat in d. c. ex geſtis. Idem uoluit. Bal. ſibi contrarius in c. inter corporalia col. ii. in principio de tranſlatione Epiſcopi. Ioannes de Anania in c. firmiſsimè, ubi hanc dixit eſſe communem opinionem de hæreticis. Dominicus ſibi contrarius in c. ſuper eo. eodem tit. lib. vi. ubi refert Hugonem Cardinalem in c. leges. iiii. diſtinctione, ardua quàm expedire. Aegidius de Bellamera ĩ c. ii. in ſynodo. lxiii. diſtinctio, notabiliter inquiens, quòd ſi Papa Imperatori ſuper hæreſis crimine ſe ſubmiſerit, licet talis ſubmiſsio res ualde ardua & magna eſſe uideatur, Cardinalium conſilium ad

talia

talia faciendum requirere non tenetur Car-
dinalis Alexandr.in c.in iſtis, in principio.4.
diſtinctione. allegat ita tenuiſſe Innocen.in
Clementi,ne Romani de electio.idem Cardi
nalis Alexandri. & Cardinalis Ioãnes de Tur
re Cremata in d.c.tum Redẽptor. poſt Hug.
ibi.xii.q.ii.idem Ioannes de Turre Cremata
hanc inquiens eſſe communem opinionem in
c.ait lex.§.ideo.iiii.diſtinctio. Bonifacius in
prooemio clemen.§. hac ſane in.iii.col.Albe-
ricus de Roſate, qui hanc etiam communem
dixit eſſe opinionem in rubrica de legibus. &
in l.humanum,ubi idem tenuit Cynus, & Pe-
trus de Bella pertica eodem tit.dicentes poſ-
ſe Imperatorem,Papam,ac reges,ſine aliquo
rum conſilio leges facere. Idem Albericus de
Roſate in l. quidam decedens.§. Papinianus
col.iii.uerſi.Sed an Papa.ff.de adminiſtratio.
tutorum.Petrus de Rauenna in concluſioni-
bus ſuis in vii.col.Martinus Landẽ.in.ii.tract.
de Cardina.in.xlv.q.Paulus de Caſt. in l.fina.
poſt Bar.Bald.& Doct. ibi.C.de legibus. & in
l.fi.ff.eodem tit.& in conſi.ccccxiiii.incipi.in
facto præſenti.col.penul. uolu.i. Andreas Si-
culus ſibi cõtrarius in conſ.i.incipi.Ex ſacris.
col.ix.uerſi.ultimo,ubi hanc dixit eſſe cõmu-
nem opin.uolu.i.Lucas de Penam in l. omnes
iudices in xiii.col.C.de decurio.lib.x. Anto-
nius de Roſellis in d.ſuo tractatu de cõciliis,
in tit.ſeu quæſtione,incipi.ſententia, quæ po
tius attendenda ſit,papę ſolius aut totius cõ-
cilii,col.viii.uerſi.nota quòd dicit in fine.Ia-
ſon in d.l.placet,in.i.lectura in.3. col. in prin
cipio.C.de ſacroſanctis eccle.& ibi Petrus de
Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigariũ,
ubi hanc dixit eſſe communem opin.Auguſti.
de Anchona in tractatu de poteſtate eccle-
ſiæ. quem refert & ſequitur Archiepiſcopus
Florenti.in.iii.parte ſuæ ſummæ tit.xxii.c.v.
§.v.Prædictam etiam opinionem tanquã cõ-
munem tenet Rochus de Curte in c.fina.col.
ix.de conſuetu. & Glo. pragmaticæ ſanctio-
nis,hanc inquiens eſſe communem opi. in tit.
de auctoritate generalium cõciliorum, folio
xxiii.in uerbo concilio,& in tit.de numero &
qualitate Cardinalium, fol.mihi.clxxxvi.in
Glo.in uerbo Collaterales. Thomas Parpalia
in d.l.placet.in xxx.col.Claudius de Seycello
in ſuo feudorum ſpeculo.in tit.qui feudum da
re poſſunt in.vi.col.Philippus Decius i c.edo
ceri in penul.col.de reſcriptis. Ioannes Cro-
tus,qui hanc com.dixit eſſe opinionem & ab
ea in iudicando atq; conſulendo non eſſe re-
cedendum.in rubrica de conſtitu.lib.vi.Car-
dinal.Iacobatius ſibi cõtrarius in d.ſuo tract.
de conci.lib.vii.artic.v.pagi.465.uerſi.viii.fa
cit.& pagi.488.uerſi.ad illud quod dicit. ubi
hanc dixit eſſe magis cõmunem opin. Petrus
Andreas Gammarus ſacri palatij auditor in
conſtitutione Iulii ſecundi.ſuper electione ſi
moniaca Romani pontificis, in uerbo conſi.
Nicolaus Boërius in tract. de authoritate ma
gni cõci. in.iiii.col in quarta additione & in
additio.ad tractatum Ioãnis de Montaigne.
de parlamentis. Ioannes Franciſcus Purpura
tus in rubri. col.i.ff.de iuriſdictione omnium
iudi.Mathæus de Afflictis tit. de his, qui feu-
dũ dare poſſunt,in.iiii.col.& Ludouicus Go-
meſius Sarnenſis Epiſcopus in regula de infir
mis reſignantibus intra uiginti dies in.xiiii.
quæſtio circa finem.Gloſ.& omnes Doctores
in c.ad Apoſtolicæ,in principio de reiudica
ta lib.vi.Glo.in uerbo de ipſorum conſilio,in
extrauagãti execrabilis, Ioannis.xxii.ſub tit.
de præbendis.eſt cõmunis opin.ſecundũ An-
dream Siculum,& Felinum, & Philippum De
cium,& Franciſcum de Ripa, & Andream ab
Exea in rubri.de cõſtitutionibus. qui omnes
non ſolum firmant hanc eſſe cõmunem opin.
ſed etiam receptiſsimam eſſe opinionem, ut
contraria conſuetudo non ualeat. quod & fir
mat Fernandus Loazes in conſi.pro Marchio
ne de Belez pagi.cccxciiii. tradit Abbas in c.
litteras col.iii. de reſtitutione ſpoliatorum.
Bal.in c.inter corporalia col.ii. de tranſlatio
ne Epiſcopi. Ioannes de Anania in c.firmiſsi
me,de hæreticis.ubi hanc dicit eſſe cõmunem
opin.plenè per Barbar. conſi.i.col.xxviii.lib.
i.ubi agnoſcit ſe legendo tenuiſſe cõtrarium,
ſed hanc eſſe certiorem & receptiorem opi-
nionem.& ita tenuit ipſe Andr.Barb. ſibi con
trarius in tract.de præſtan. Cardin.2.q.

Quid dicendum? & ſanè ut tam Papa quã
Imperator reges & alii principes omnia ar-
dua,non ſecus quàm reliqua poſsint expedi-
re ſine cõſilio ſuorum procerũ & conſiliario
rum non dubium eſt de iure,per generalitatẽ
dictorum iurium, quæ pro hac parte adduxi-
mus & per.l.i.ff.de conſtit.prin.§.ſed & quod
principi.inſt.de iure nat.& l.ii.§.deinde quia
difficile.ff. de origine iuris. Nec ullibi rectè
probatur oppoſitum. Quod autem † id proce
dat etiam ſi ſit conſuetudo in cõtrarium, nul 9 Præſcribere pōt ne rex, ut qd arduũ expediat ſine procerum conſilio?
libi probatur in principibus ſæcularibus quo
rum poteſtas cum ab populi conceſsione pro
ceſſerit ab eodem expreſsim per iura ſcripta,
& tacitè per conſuetudinem potuit modera-
ri,coãguſtari,& reprimi.c.omnis res.de reg.
iur.l.nil tam naturale.ff.eod. titu.§.ſed natu-
ralia inſtit. de iure nat.l.fina.C.de legibus.l.
omnes populi.ff.de iuſt. & iure, iuncta.l.de
quibus cum.iiii.legibus ſeq.ff.de legibus. Ve-

rum † in poteſtate pontificia tolerari poteſt ut & ſi eſſet conſuetudo in contrarium adhuc ardua etiam ſine nllius conſilio expedire ſibi fas ſit, quia ſua poteſtas, utpote, ſupernaturalis quò ad ſpiritualia nullo hnmano iure, ſiue illud ſcriptum ſit, ſiue conſuetudinarinm potuit coarctari: poteſt tamen coarctari iuriſdictio ſua reſpectu temporalium, non ſecus quàm reliquorum principum ſæcularium iuriſdictio, & ſic in ea ſtaretur conſuetudini ut in reliquis principibus fore diximus. Quia quam iuriſdictionem habet in temporalibus, quæ ad ſpiritualium expeditionem non ſunt neceſſaria, ea nihil differt à iuriſdictione, quã reliqui principes habent.

4 Præſcribere poteſt, ne Papa ut quid arduũ in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine cardinalium cõſilio.

CAP. VIGESIMVM QVARTVM.

1 *Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus, ardua q.*
2 *Infideles contra naturam peccantes rebus ſuis priuari non poſſe, ardua q.*
3 *Peccatum ferè omne contra naturam eſſe.*
4 *Animal non ſæuit in alterũ animal eiuſdẽ ſpeciei.*
5 *Infideles licet Papam non recognoſcant, non ideo poſſunt bonis ſuis ſpoliari, contra Doct. Idẽ & ſi Imperatorem non recognoſcant cõtra eoſdẽ*
6 *Aequalitas ſeruanda.*
7 *Hiſtoria Leonis.*
8 *Hiſtoria Ageſilai.*
9 *Hiſtoria Curij.*
10 *Talionis pœna eſt iuris naturę.*
11 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
12 *Princeps an poſſit remittere talionis pœnam, uel aliam parti debitam? ardua q.*
13 *Pœnam parti, uel fiſco applicandam, quando princeps poſſit remittere.*
14 *Principibus & magiſtratibus laxior poteſtas circa publica, quàm circa priuatorum bona.*
15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicandã iudex facilius poteſt remittere, quàm parti applicandam.*
16 *Talionis pœna iuſta eſt, contra nouiſſ. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.*
17 *Pœna par culpæ, ut intelligatur?*

HINC apparebit an uerum ſit, qnòd Innocentius in c. quòd ſuper, ſcriptum reliquit, dum ait, qnòd † infideles ſi peccant cõtra naturam eis bellum indici poterit, id quod ſuſpectum eſt (quanuis Panormi. ibi non bene figat pedes) nullum etenim peccatum eſt, qnod non uideatur eſſe cõtra naturam ſicq; ſemper poſſet hac ratione inſpecta bellũ eis indici, & qùòd amplius eſt, firmat idem Hoſtienſis, qnòd † eadem ex cauſa rerum ſuarum dominio priuari poterunt. quod eadem ratione etiam magis ſuſpectum eſt, quàm ſuperius. Qnòd autem † omne peccatum ſit contra naturam, teſtatur Cicero. j. de legibus his verbis, Natnra (inquit) duce errari nullo modo poteſt. Et rurſus. iij. offi. ait, Homo natnræ obediens, homini nocere non poteſt. id quod conſtat, nam † contra naturam in omni animantium etiam brutorum (ſiue illa terreſtria ſint, ſiue aquatilia, ſiue nolucria) genere eſt, ut ſæuiat aut noceat alteri animanti eiuſdem met ſpeciei. Vnde Horatius Epod. lib. ſic ſcripſit.

1 Bellum indici nõ poſſe infidelibus contra naturã peccantibus, ardua. qõ.

2 Infideles contra naturam peccantes reb' ſuis priuari nõ poſſe, ard. q.

3 Peccatũ ferè omne cõtra naturã eſſe.

4 Animal nõ ſæuit in alterum aial eiuſdẽ ſpeciei.

„ *Neque hic lupis mos, neque fuit leonibus*
„ *Vnquam niſi indiſpar fer. s.*

Et Inuenalis Satyra. xv.

„ *Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit*
„ *Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni*
„ *Fortior eripuit uitam leo, quę nemore unquam*
„ *Expirauit aper maioris dentibus apri.*
„ *Indica tigris agit rapida cum tigride pacem*
„ *Perpetuam, ſæuis inter ſe conuenit urſis.*

Denique idem Cicero. iij lib. offi. ait, Naturam ducẽ ſi ſequamur, nunquã aberrabimus. & natura (inquit ipſe in Catone maiore) Dux optima eſt. & .3. lib. Tuſcul. idem Cicero ait, Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata uirtutum, quæ ſi adoleſcere liceret ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret, nnnc autẽ ſimul atqne editi in lucem ſumus in omni continuó prauitate uerſamur. In Summa Claudianus lib. i. in Ruffinum ſic ait,

„ *Natura beatis*
„ *Omnibus eſſe dedit, ſi quis cognouerit uti.*

Cùm enim omne peccatum ſit contra naturã, ex quolibet peccato liceret infidelibus bellũ indicere eiſq; bona ſua rapere, ſecundũ opi. Hoſti. & Panornii. ubi ſupra, quos ſequi uidetur Alphonſus Guerrerius in Speculo prin. c. xxxi. id qnod admittere non minus iniuſtum eſſet, quàm inciuile, & pari ratione Chriſtianis peccantibus eadem mala inferri poſſent, qui cùm omni die omni hora, omni denique temporis momento innumera peccata, non ſecus quàm reliquę gentes committant, poſſent iuter ſe perpetuò præliari quaſi bellum iam in dictum ſibi eſſe pro comperto & notorio habere deberent, mutuæq; rapinæ, cædes, incendia paſsim & impune fierent, id quod iure fieri poſſe putare, non minus ſtultum eſſet quàm impium & perniciòſum: ut interea omittam quod ipſi nituntur etiam in eo quòd pntant totius mundi imperium etiam in temporalibus ad Papam ſpectare, quod proximè improbauimus.

Vnde

Vnde etiam apparet recipiendum nõ eſſe, quod in d.c.Quod ſuper,ſcripſit Hoſtienſis,vt 5 ſi † infideles nõ recognoſcant dominium eccleſiæ licitè poſſint ſpoliari bonis ſuis, id qđ Panormitanus ibi & Alphonſus Guerrerius ubi ſupra excludūt,eo quòd ad Imperatorē id pertinere contendant per totum titulum. C.de Iudæis &.C.de paganis. Sed utraq; opinio ab eodē errore defluxiſſe uidetur, ille.n. totius orbis dominiū ad Papam, iſti uerò ad Imperatorem pertinere falsò exiſtimabant, ut iam oſtendimus.Vnde hac ſola ratione neque à Papa neq; ab Imperatore eos poſſe aut debellari, aut bonis ſuis ſpoliari; uerius eſt, ad illud Eccleſiaſtes.10.Transfertur a gēte in gentem regnum &c. in quo niti Guerrerius uidetur, reſponde nihil miruṁ aut nouū, qui nimmo nihil uſitatius aut frequētins,ſed quò ad quæſtionem noſtram nihil ad rumbum.Nā ut Cicero ait.iii.lib.offi.regna, imperia, honores,nobilitas diuitiæ, opes, atque ea, quę ſunt iis contraria in caſu ſita temporibus gubernantur.Guerrerius tamen ubi ſupra uult nullam iuriſdictionem aut principatum penes infideles eſſe poſſe,cùm(inquit) non ſit locus in mundo,in quo nomen Chriſti non fuerit laudatum,& cultum, & de Apoſtolis dicitur,quòd in omnem terram exiuit ſonus eorum,ut in c.fundamenta, de elect. in.vi.c.ita dominus.xix.diſtinct.& ipſe Saluator dixit diſcipulis ſuis,Eritis mihi teſtes in omni Iudęa, & Samaria,& uſque ad ultimum terræ.Et pro hoc.xxi.diſtin.c.in nouo,ubi litera dicit, Diſcipuli iubēte domino in toto omni orbe terrarum diſperſi euangelium prædicauerūt de Chriſto enim uerificatur, quòd omnes reges terræ adorabunt eum. & oēs gentes ſeruient ei cap.diſplicet.xxiiii.q.viii.unde de Eccleſia catholica intelligitur illud, quod Abrahā dicit Sarræ uxori ſuæ conquerenti de illa infideli ancilla, Ecce,(inquit) ancilla tua in manu tua,utere ea: per Sarram enim iſta ſancta catholica Eccleſia ſignificatur, per ancillam,illa ſecta infidelium.Vtatur ergo iſta ſancta eccleſia,quæ per Sarram ſignificatur iſta ancilla,ut fuit uſa illa beata Sarra, illam affligendo.utatur etiam ea,ut præcepit Dominus, eſ eiiciendo,& expellendo, filios eius ab hæredi tate,& poſſeſsione, ne partem habeāt cum filiis liberæ.Nam cum ſint filii ancillæ, & ſic ſerui,non ſunt capaces iuriſdictionis, dominij, uel honoris,ut per Auguſtinum contra Petilianum,ubi dicit,Ad oēs iniquos.& impios illa uox Domini ualet,auferetur à uobis regnū Dei ſpirituale,& temporale, & dabitur genti facienti iuſtitiam.i.populo Chriſtiano. At

Infideles licet Papā non recognoſcant, non ideo poſſunt bonis ſuis ſpoliari, cōtra Doct. Idē & ſi Imperatorē non recognoſcant cōtra eoſdem.

.
fruſtra ſcriptum eſt? Labores iniuſtorum pij edent? Quæ uerba ſunt canonizata in c.ſi de rebus,xxiii.q.vii.ubi dicit Cardinalis de Turre cremata exponendo textum. Auferetur regnum non ſolum ſpirituale,& ęternum, ſed tēporale,& dabitur genti facienti iuſtitiam in populo Chriſtiano,quia infideles utuntur dominio,& iuriſdictione ad percuſsionem,& offenſam Dei.Et uoluit Chriſtus, ut omnis homo eſſēt Chriſtianus,ut conſtat per totā euāgelicam doctrinam.

Sed re nera iſthæc omnia nullius momenti quò ad præſentem quæſtionem ſunt. Nam ut non ſemel admonnimus, intelligūtur quò ad ſpiritualia,non quò ad temporalia,in quibus etiam ipſe met Dominus noſter Ieſus Chriſtus,ut homo dominium aut iuriſdictionē noluit habere.ſicq; eam Papa eius Vicarius longè minus habebit,aut Imperator. Et per hoc illorum fundamētum omnino excluditur,qui in eo nituntur, q eis mentitum orbis dominium adſcribunt; conſtat enim in infidelibus nullū omnino ius,imperium, aut iuriſdictionem,Papam habuiſſe unquam aut habere. Ergo neq; ea ratione quòd illi ſint infideles,neque eo mentito colore quód Papa aut Imperator totius mundi domini ſint,ſecundum ueras & communes theologorum ſentētias eos debellare fas eſt;ſed ea duntaxat rōne, quòd ſint noſtri inimici nobis noxii & moleſti, ac periculoſi idq; notum & indubitatum ſit: tūc enim ipſo iure prouocati(& ut ita loquar diffidati)uidentur ad bellum & prælia,ut † ſerue 6 tur ęqualitas iuri naturæ & poſitiuo debita,ut l.i.& per totum.ff.quod quiſq; iuris.l.illud.l.illam.C.de colla.l.cum oportet in princi.C.de bo.quæ lib. unde Plutarchus Apoph. lib.i.ſic ſcriptum reliquit,Leon † Eutycratidis filius 7 interrogatus in qua tādem urbe aliquis poſſet tutò uitam agere, in ea (inquit) quā qui incolunt neque plus poſſident,neque minus, & ubi iuſtitia uigeat, in iuſtitia ſit imbecillis. grauiter admonuit æqualitatem eſſe pacis & tranquillitatis altricem, inæqualitatem ſeditionis eſſe,ubi ut quiſque potentior eſt, ita licentius opprimit imbecilliorem. & idem Plutarchus Apoph.eod.lib.i.ſic etiā ſcripſit † de 8 Ageſilao Lacedemonum principe.

Aequalitas ſeruanda.

Hiſtoria Leonis.

Hiſtoria Ageſilai.

Quoniam intelligebat æqualitatem & ad frugalitatem & ad cōcordiam in primis conducere, fecerat nouam agrorum partitionē, & in ſingulos ciues æquam portionem diſtribuerat. fertur itaque cum deinde ex peregrinatione rediens iter faceret per agrum recēs demeſſum, conſpiceretq; manipulorum acer uos ordine poſitos & æquales, delectatus eo

ſpectaculo, cum riſu dixiſſe comitibus, ut to-
ta Lacedemon uidetur multorum eſſe fratrũ,
qui nuper inter ſe diuiſerint hæreditatem, bo
no principi nihil iucundius eſt ciuium cõcor
dia. rurſum tyranno nihil formidabilius. Rur
ſus idẽ Plutarchus lib. vi. Apoph. ſic ſcriptum
reliquit.
Curius † deuictis Sabinis, quum ex ſenatus-
9 consulto ei ampliaretur agri modus, quem
conſummati milites accipere ſolent, recuſa-
uit: & gregalium portione contentus fuit, di
cens, eſſe malum ciuem, cui non eſſet ſatis id
quod cæteris eſſet ſatis.

Hiſtoria Curii.

Et cum tam debita, tam laudabilis, tam o-
ptata ſit æqualitas inter homines atque omni
10 bus in rebus. Hinc † fit, ut per calumniam ac-
cuſanti alterum de crimine capitali talionis
pœna & ſic mors ei immineat ut. l. mulier
&. l. quæſitum. ff. ad Turpil. Dominicus Sotus
de iuſt. & iure lib. v. q. v. art. iiij. ergo par eſt, ut
infideles à quibus nobis imminet periculum
(ut notum eſt) eis quoque à nobis formidan-
dum ſit; eſt enim hæc iuſta defenſio, quando
quidem eis ſaluis exiſtẽtibus ſalus noſtra peri
clitatur. Nec enim (ut Ouidius cecinit) lex
11 iuſtior ulla quàm necis artificis arte perire
ſua. vt † de hac naturali defenſione multa ſu-
pra quibus adde Propertium lib. ii. elegantia
rum ſic modulantem.

Talionis pœna ẽ iuris naturę.

Defenſio eſt iuris naturæ.

Non ſolum taurus ferit uncis cornibus hoſtem
Verum etiam inſtanti læſa repugnat ouis.

Tenendum eſt ergo ob eam ſolam cauſam,
ꝙ illi ſint infideles aut ob eam etiam cauſam,
ꝙ Papam in ſuperiorem non recognoſcant,
aut imperatorem, non poſſe debellari nec bo
nis ſuis ſpoliari; nec etiã ſi omnes hæ tres cau
ſæ iungantur, quòd nec Papam recognoſcãt,
nec imperatorẽ, nec dogmatis catholici ſint
ſectatores.
Sexageſimo apparet etiam ex concluſione
principali noſtra ueram eſſe opinionem do-
ctiſsimi Domin. de Soto de iuſt. & iure lib. v.
12 q. v. xxij. q. dum ait, † pœnam talionis uel aliã
partem debitam, à principe remitti non poſ-
ſe. Nam ſi is principatum ad noſtram utilita-
tem tenet, ut fuſe oſtendimus, non poterit ta-
lem pœnam nobis debitam adimere, ne no-
bis noceat, cõtra l. quod fauore. ff. de legibus
l. non ideo minus. ff. de procur. l. legata inuti
liter. ff. de adim. lega. l. legata inutiliter. ff. de
13 lega. j. Sed ſi † qua ex parte ea pœna republi-
cæ quoque applicanda erat, ea ex parte eam
ex arbitrio poterit princeps relaxare ſecun-
dum eundem Dominicum de Soto, mirantur
multi, nam qua ratione nobis is princeps no-
cere non poteſt, eadem & maiore ratione nõ

Princeps an poſsit remittere talionis pœnã, uel aliã parti debitam? ardua quæſtio.

Pœnã parti, uel fiſco applicãdã, quãdo princeps poſsit remittere.

poterit nocere reipublicæ ſibi commiſſæ, arg.
auth. res quæ. C. com. de leg. procuratio enim
duntaxat reipublicæ non etiam diſsipatio ſi-
bi commiſſa fuit, ut fuſe in noſtra principali
opinione & ſententia docuimus, adhuc tamẽ
eius ſentẽtia (iudice me) defendi ex parte po
terit. Nam cum pleniſsimam poteſtatem po-
pulus principi ſuo commiſerit & cõceſſerit. l.
j. ff. de conſt. princi. ibi omne ſuum imperium
ei & in eum contulit. §. ſed & quod principi,
inſt. de iure nat. l. ij. §. deinde quia difficile. ff.
de orig. iur. l. princeps. ff de legibus, ſub illa
ſanè generalitate uerisimiliter intelligẽdum
eſt circa ea, quæ leuiora ſunt, laxiorem; princi
pi poteſtatem & liberum forte arbitrium cõ-
miſſum fuiſſe, inquantum attinet ad res & bo-
na publica. arg l. ſcio. ff. de minoribus; cũ mul
tis ſimilibus à nobis congeſtis in trac. de ſucc.
res. lib. j. §. vij. per totum. Nec dubiũ eſt, quin
(ut naturaliter ſentimus) unuſquiſq; † ciuium
laxius arbitrium principi circa res & bona 14
publica conceſſurus eſſet, & conceſsiſſe intel-
ligatur, quo tempore ei reipublicæ cura com
miſſa fuit quàm circa ſuas res, aut bona quiſq;
eorum ei concederet. Vnde cum à conceſsio
ne populi pendeat principis poteſtas, qui nõ
tam priuatas ſingulorũ res & familias, quàm
publicas res & gubernationem commiſiſſe vi
detur, par eſt ut laxior pleniorque poteſtas
principi circa eas res publicas pœnamq; rei-
publicæ applicandam remittendam, ei com-
petere intelligatur quàm circa remittendam
pœnam parti applicandam. Simillimum eſt,
quòd etiam † iudex ordinarius licet mulctam 15
parti læſæ applicandam remittere nequeat,
Bal. in. l. reſcripta, ad fi. C. de preci. imper offi
glo. & Docto. in. l. uenia. C. de in ius uoca. Bar
bã conſi. xi. col. antepen. lib. iiij. Albericus de
Roſa. in. l. quicunque col. ij. C. de ſeruis fug.
Nicol. Boerius deciſi. cccxlix. Quæritur an ci
uiliter. nu. 3. Lucas de Penna in. l. prædia. C.
de locat. prædi. ciuilium lib. xj. tamen eã mul-
ctam ærario publico applicatam iudex po-
teſt remittere ob paupertatem damnati, ut
ex communi opinione reſoluit Boerius ipſe
ubi ſupra per l. illicitas. §. fi. vbi ita tenent gl. 16
Bart. Alberi. & Ang. ff. de off. præſid. l. fina. ubi
Ioan. Faber. C. de modo mulctę. limita tamen
ut talem pœnam talionis princeps remittere
poſsit, quæ ex leuioribus eſſet. nam ſi eſſet ma
gna, ita ut uerosimiliter populus talibus auſis
aut facinoribus ueniam dare non cõcederet,
aliud eſſet. vt ſupra diximus & in d. §. vij.
Denique ea † pœna talionis, de qua proxi-
me mentionem habuimus; iam fere in deſue
tudinem abijt. arg. tex. cum ibi notatis in. §.

Principib⁹ & magiſtratib⁹ laxior poteſtas circa priuatorum bona.

Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facili⁹ poteſt remittere, quã parti applicandam.

Talionis pœna iuſta eſt, contra Nouiſs. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.

pe.

pe. inſt. de iniur. & non immerito ſecundum Dominicum Sotum ubi ſupra, quia nimis dura (inquit) erat cum ſatis ac ſatis eſſe deberet, ſi occidens cum effectu occidatur, abſq; eo q etiam occidatur ille, qui occidere conatus eſt, licet id perficere non potuerit, ſed cã pœnam iuſtiſsimam eſſe omni iure in comperto eſt. Nam iure regio Hiſpanorũ ita cautum reperitur per.l. taurinam fi.l.xlij.tit. xvi. par.iij.l.xiij.tit viii.lib.ii.† fori.l.iii. titul.xii. lib.iiii.eodem uolu.l.cxv.l.cxxviii. in legibus Styli.l.ii.tit.vi.lib.viii. ordin.& iure ciuili idẽ ſtatutum per d.l.mulier & l.quæſitum.ff. ad Turpil. & idem de iure canonico per c. Paulum & c.ſi quis iratus. ii. q. iii. cum ſimilibus & c. calumniator & c. qui non probauerit ead.cau.&.q.Idem iure diuino ut Exodi.xxi. ibi, oculum pro oculo, dentem pro dente, & Deuteronom.xix.cum diligentiſsimè perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendatium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Idem eſt de iure naturali nel gẽtium, ut ſignificat Ouidius dum cecinit.

Nec enim lux iuſtior ulla
Quam necis artifices arte perire ſua.

Has autem leges ſi quæras, in deſuetudinem ut duræ abierunt. fatetur id Dominicus ubi ſupra, & non iure ut nobis uidetur, cum ut proximè diximus nulla lex iuſtior quàm necis, artifices arte perire ſua quòd ſi dixeris, non debet quis bis puniri pro eodem delicto iuxta illud Naum.i. non iudicabit Deus bis in idipſum. Sed ut dd. iuribus patet calumniator ille, qui accuſabit fit infamis, ergo nulla alia pœna debet puniri, ita Sotus ubi ſupra. ſed nihil eſt, nam ſemel tantum punitur unaque punitio eſt, etiam ſi uarias pœnarum ſpecies ant formas continere uideatur: id quod etiam in leuibus delictis fit. in quibus ſolet quis & infamiæ & pecuniarum & aliarum rerum pœnas ſubire, ut in princip.& per totum titulum inſtitut. de pœna temere litig.&.§.fin.inſtit.ſi quadrup. paupe. ibi nunquam enim actiones præſertim pœnales alia aliam conſumit.l.nunquam ff.de priua. delict. & anth. bona damnatorũ, cum ibi not.C. de bon. dam. & quod tradit Hieronymus Cagnol.in l.ſeruitutem, ad fi.ff. de regu.iuris. Neque ad rem pertinet, quod Sotus ait, non † debere pœnam excedere me-
17 Pœna par culpæ, ut intelligat? tam aut menſuram damni dati. unde & ſi, qui cum effectu occidit ut moriatur par ſit, tamen, qui non occidit, ſed tantum occidere tentauit, ſi moreretur, pœna eſſet maior quàm damnum datum. Sed quid dices in furto? ubi ſi manifeſtum ſit, pœna quadrupli eſt: ſi non manifeſtum dupli.§.quadrupli &.§.dupli, inſtitut. de act. & ferè per totum inſt.de ui bon.rap. Quinimmo id tantum abeſt à uero quòd potius pœna delicti ſemper excedit damnum datum, idque ideo fit, ut reliqui ciues ſic perterriti à ſimilium facinorum perpetratione abſtineant.l.i.ff.de iuſt.& iure.

Quinimmo hic æqualitas eſt, nam qui capitaliter me accuſauit per calumniam, tunc & ego & ille ſumus in pari periculo, quia ſi ille mentitis fortè teſtimonijs probauerit crimen obiectum peribo, ſi non probauerit ipſe peribit, ergo ſumus in pari periculo quamuis non in pari culpa, cum ille eſſet noxius, ego inocens. ergo longè mitius cum illo quàm mecum agitur.

Denique aut ille fuit in dolo, & tunc pœna talionis iuſtiſsima eſt, aut in culpa tantum, & tunc alia mitiore puniendus eſt, aut nec in dolo neque in culpam & tunc puniendus non eſt. Et pœnam talionis contra doloſum accuſatorem non imponere, quò liberius impuriſsimi hominum uiros bonos impetant, procedit ab impuriſsimorum iudicum, aduocatorũ, ſcribarum & ſimilium praua conſuetudine & cupiditate, quæ non conſuetudo, ſed corruptela eſt.

CAP. VIGESIMVM QVINTVM.

1 *Diſpenſare an princeps poſſit? ardua.q.*
2 *Diſpenſare quid ſignificet?*
3 *Diſpenſare circa leges tenentur omnes principes & magiſtratus ſecundum ueram uocis ſignificationem.*
4 *Diſpẽſare ex gratia principibus non licet, niſi quatenus expreſſim uel tacitè, uel uероſimiliter ſibi fuerit à populo conceſſum.*
5 *Legum uerbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu.*
6 *Diſpenſationis, quæ utilitas.*
7 *Diſpenſare & temperare idem ſunt.*
8 *Diſpenſare ex iuſtitia eſt opus neceſſitatis, non uoluntatis. contra Nouiß. nec cum quibuſdam tantum, ſed cum omnibus fieri debet, qui in eadem cauſa fuerint, contra Nouiß. nec in quibuſdam tantum caſibus, ſed in omnibus in quibus par ratio inueniatur.*
9 *Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia.*
10 *Diſpenſare quando ſit, uel non ſit peccatum.*
11 *Diſpenſatio ex iuſtitia, eſt mentalis legis declaratio.*

12 *Legis rõne in particulari ceſſante ipſo facto enódatur ille à legis uinculo, contra nouiſſ.*
13 *Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpenſatio ex gratia nullam.*
14 *Ieiunium non ob ſolam carnis macerationem inductum eſt, contra nouiſſ.*
15 *Legis cauſa ceſſante, ceſſat lex, cõtra nouiſſ.*
16 *Diſpenſans & diſpenſatus quando peccent, uel nõ peccent, egregia. q.*
17 *Cauſa iuſta præſumitur in principe.*
18 *Diſpenſatur ex iuſtitia in his, quæ ſunt iuris diuini.*
19 *Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ.*
20 *Diſpenſatur ex cauſa, ut non fiat citatio.*
21 *Diſpenſari poteſt ex cauſa, ut exceptio non admittatur.*
22 *Diſpenſatur cum iure poſitiuo.*
23 *Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cum iure canonico, non alias.*
24 *Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore quò ad legẽ ſuperioris.*
25 *Diſpenſat ex cauſa epiſcopus cum pœnitẽtia à Papa iniuncta.*
26 *Diſpenſare commutando teſtantium diſpoſitionẽ, an epiſcopus poſſit? ardua. q.*
27 *intell. clem. quia contingit de relig. domi.*
28 *Diſpenſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa aliud in inferiore.*
29 *Diſpenſat Epiſcopus circa uotum.*
30 *Diſpenſat Epiſcopus cum ſtatutis eccleſiæ.*
31 *Nobilitas quid.*
32 *Nobilitatis commendatio.*
33 *Obligatio facti an ſit præciſa.*
34 *Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa.*
35 *Facti obligatio deſcendens ab ultima uoluntate eſt præciſa.*
36 *Facti obligatio iurata eſt præciſa.*
37 *Facti obligatio in iudicijs eſt præciſa.*
38 *Intell. l. ſi quis ab alio. § fi. ff. de re iudi.*

SEXAGESIMOQVINTO apparet etiam ex noſtra principali ſententia, quid reſpondendũ ſit in illo articulo, quo quæritur, An † cum legibus diſpenſare liceat, & ſanè di-
1 Diſpenſare an princeps poſſit? ard. qõ.
ſpenſare † nihil aliud ſignificat propriè quàm diſponere, unde Manilius Aſtronom. lib. i. ſic
2 Diſpenſare quid ſignificet?
ſcripſit.

Hoc opus immenſi conſtructumq; corpore mundi
Membraq; natura diuerſa condita forma,
Aëris atq; ignis, terræ, pelagiq; iacentis
Vis animæ diuina regit; ſacroq; meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et multa inunctas diſpenſat fœdera partes,
Altera & alterius uires faciatq; feratq;
Summaq; per uarias maneant cognata figuras.

Rurſus idem Manilius lib. 2. Aſtron.

Vt neque deficerent unde, neq; ſydera nobis,
Nec cœlum iuſto maius ue minus ue uolaret
Motus alit, non mutat opus, ſic omnia toto
Diſpenſata manent mundo, dominumq; ſequũtur
Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Ecce igitur uerbum diſpenſata ſignificat idem quod diſpoſita conſtanter, & quaſi incõmutabiliter, uel etiam cõmutabiliter. Idẽ ferè ſignificat apud Colu. dum ait, Cœleſtes imbres alendis ſeminibus diſpenſet. quod & uult Calepinus in uerbo, diſpendo. & in eũdẽ ſenſum Apoſtolus. i. ad Corin ix. ait, diſpenſatio mihi credita eſt, hoc eſt recta diſpoſitio, nec enim tam ſe ſuperbire ſignificare uoluit, ut elatus feroxq; iactaret omnium tranſgreſſionem & uiolationem ſibi fore permiſſam. & ita Sanctus Thomas, & qui eum refert Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. j. q. vii. artic. iii. aiunt, ꝙ diſpenſatio proprie importat cõmẽſurationem alicuius cõmunis ad ſingula, Cæterũ apud noſtros iuris interpretes longè in diuerſum ſenſum uſurpatum hoc uerbum eſt. Nam paſsim ſumitur pro eo quòd eſt iura aut leges tranſgredi. & inde ſæpe diſputant, An id ſine cauſa, an demum cum cauſa fieri fas ſit. Secundum priorem ſenſum, ſi quæreretur, an † princeps, aut gubernator reipublicæ poſ-
ſit cum legibus diſpenſare. reſponderem, non 3 Diſpẽſare circa leges tenenĩ oẽs principes & magi‍ſtr. ſecũdum ueram uocis ſignificationem.
ſolum poſſe, ſed etiam debere, & neceſſe habere. Nãq; ut umbra corpus, ſic prĩcipis aut magiſtratus eſt, leges inſequi & cuſtodire, (ut ſuſè in principali ſententia noſtra oſtendimus) ergo ſi diſpenſare eſt rectè & quò ad fieri põt incõmutabiliter diſponere, par eſt, ut hi circa leges diſpẽſare teneãtur, hoc eſt oĩa ſecundũ leges diſponere, diſpenſare, & gubernare.

Cæterũ ſi diſpenſatio accipiatur iuxta poſteriorem ſenſum pro legis trãſgreſsione, tũc uidendum eſt, an † per principes uel magi-
ſtratus & quibus ex cauſis fieri poſsit aut li- 4 Diſpẽſare ex gratia principib' non licet, niſi quatenus expreſſim uel tacitè, uel ueriſimiliter ſibi fuerit à populo cõceſſum.
ceat, & ſit firma concluſio id neque principibus neque magiſtratibus licere, niſi quatenus expreſsim aut tacitè, ueriſimiliter, aut certò ab eo conceſſum ſit, qui imperium eis cõmiſerit. l. diligenter. ff. mand. §. item is qui exequitur, inſt. eod. titu. l. iii. §. in bello. ff. de re mili. l. ſi duobus in fi. ff. de neg. geſ. l. qui in aliena §. libertos eodem titu. l. ſi creditor. §. i. ff. de peculio. dixi in ſimili de ſucc. crea. l. i. §. iiii. ad finem. facit. l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Treb. expreſsim, ut ĩ terminis oĩum iuriũ, quę collocata ſunt ſub titulo. C. & ff. de ſent. paſsi. & reſti.

& reſti.& per rotum tit.in auth.quibus modi nat.eſſi.ſui,& per totum titulum in auth.quibus mod.nat.eſſi. legit. & per totum titulum C.& ff.de.natal.reſti.tacitè, ut i terminis.l.i. ad finem.ff.de conſt.priu.§.ſed & quod principi,inſt.de iure nat. nam tunc demum intelligo aliquid ex gratia à principe fieri poſſe & contra legum diſpoſitionem, quando uerisimile eſt ſub generali commiſsione ſibi à populo data (ut d.l.j.& d.§.ſed & quod principi, id comprehenſum fuiſſe, uel ſi comprehenſum non fuit, quando id erat huiuſmodi, ut modò cum ea res agitur uerisimile ſit id ipſi principi populum minimè abnegaturum, pro cauto enim haberi debet quod uerosimiliter interrogati reſponderent aut cõcederent. Glo.communiter ibi & ubiq; app. in l.tale pactum.§.fina.ff.de pact. & multa in ſimili quæ diximus in lib.j.§.iiii. ad finem de ſucce.crea. Veriſimilitudo autem colligitur, quando res qua de agitur erat modici præiudicij aut modici momenti ut (argu.l. ſcio.ff.de minoribus) plenè diſſeruimus lib.i. de ſucc.reſol.§.vii.per totum colligiturq́; ea ueriſimilitudo aliis modis, argumen.l. ſi ſeruus plurium.§.fina. cũ ibi traditis per Doct. ff.de legat.i.dixi plenè de ſucc.progreſſu lib. primo in præfat. præſertim in nume.41. cum pluribus ſequen.& præced. Ius autem intellige de legibus, aut moribus cuiuſque ciuitatis.§.i.inſt.de oblig.ibi ſecundum noſtræ ciuitatis iura & in princ.inſt. de offic. iudicis, ibi legibus aut moribus,facit l.omnes populi l.ius ciuile.ff.de iuſtit. & iure.§.ſed naturalia inſtit.de iure nat. Ergo diſpenſare ex iuſtitia omnis princeps & magiſtratus non ſolùm poteſt, ſed etiam tenetur. Nam illud comprehenditur ſub iuriſdictione, quæ eſt poteſtas publica cum neceſsitate iuriſdicendi, ſed diſpẽſare ex gratia nec licet principibus,nec magiſtratibus,niſi quatenus à pupulo eis conceſſum fuerit expreſsim, uel tacite, uel uerosimiliter.

Item declara, nam princeps aut magiſtratus poſſunt debentq́; ex cauſa diſpẽſate. nam paſsim euenit, ut leges, quæ in communi utiles ſunt, quibuſdam in caſibus aut temporibus, aut locis, aut à quibuſdam perſonis obſeruari non expediat. Nam ecce legibus Hiſpanorum ſub titulo (de las coſas uedadas lib.ordi.) cautũ eſt ne extra regni fines quiſquam arma, aut æquos, aut aurum, argentum, pecuniam numeratam,aut mancipia exportet, ne'ue quis armatus incedat. Quidſi quis ſit extra regnum profecturus, neceſſe habet ſecum ferre pecunias impẽſæ gratia, utileq́; eſt arma geſtare, puta, enſem, archebuſium, loricam & ſimilia. Vtileque eſt ſecum ferre mancipia. hiſce ergo in rebus princeps aut magiſtratus non ſolùm poteſt, ſed & (iudice me) neceſſe habet diſpenſare. Agnoſco enim id fore contra uerba legis ea enim generalia ſunt. Sed † quidem leges, quæ obligant ciues (.l.i.ff.de legibus ibi communis rei publicæ ſponſio hoc eſt promiſsio ut plenè expoſuimus de ſucceſ. progre. in præfat.ad princ.)non tam eos obligant in uim uerborum, quàm in uim ſenſus & mentis.l.non figura literarum.ff.de actio.& oblig.l.ita ſtipulatus in mag.uerſicu.Sabinus, uerbo ex mente, ubi notant Paul. Caſtrenſ. & Iaſo.ff. de uerb. oblig.l.iij.C.de lib. præteri.l. hæredes mei.§. cum ita.ff.ad Treb.l.pater Seuerinam.§.cõditionum uerba, ubi per doct.l. quibus diebus.§.dominus.ff.de cond.& dem.l.Labeo.ff. de ſupel.leg. uerba enim (ut Cicero pro Lucio Cæcinna, author eſt) inuẽta ſunt, quę indicarent non quæ impedirent noſtram uoluntatem. probatur in d.l. Labeo cum ſimi. ſupra all.Nec dubium eſt, quin ad ciuium utilitatem non ad eorum læſionem leges fiant l.i & ij.ff. de legibus c.erit autem lex,quarta diſtin.unde cum primum incipiant eſſe noxiæ licet non deſinant donec abrogentur, uim legis habere: tamen earum executio interea ceſſat & impeditur l.un.in prin.ubi plenè per Corneum.C. de cad.toll.l. adigere §. quamuis.ff.de iure patro.l.quoties ab omnibus.C. de fideicõmiſ. dixi plenè de ſucce.progreſſu in præfatio.

5 Legũ uerbis aut ſcriptura non obligamur ſed earum ſenſu.

Et ceſſat † quidem earum legum executio quò ad omnes & ſic in communi ſi cæperat lex eſſe nociua, quod ſi non in communi cœpit eſſe nociua, ſed tantùm in particulari, idque nocumentum deſcendit ex cauſa nimis iuſta aut neceſſaria, ut in exemplis iam numeratis, tunc à principe fieri debet diſpenſatio uel declaratio, ut illa lex eo caſu ceſſare intelligatur, & tunc intelligo quòd ipſo iure uel ipſo facto, eo caſu ceſſat executio legis. Sed ad remouendam omnem calumnię & dubitationis occaſionem, utile eſt per ſuperiorem eam fieri declarationem. Quòd ſi ciuis ille priuatus eam legem tranſgrederetur ex illa iuſta cauſa, quæ ſuperiorem cogeret ad diſpenſandum hoc eſt ad declarandum illo caſu legem ceſſare) tunc & ſi de facto ut legis tranſgreſſor accuſari poſſet, nec fortè accuſator quaſi calumniator iure diceretur, tamen à ſuperiore abſoluendus eſſet. quia & ſi contra uerba, non tamen contra mentem le-

6 Diſpenſationis, quæ utilitas.

gis auſus aut nixus uideretur, nec ut calumniator iuſtè puniretur accuſator, quandoquidem ipſe uidebat conciuem ſuum contra legis uerba auſum fuiſſe, nec poteſt quibuſlibet tanta peritia eſſe ut mentem legis ipſiusmet uerbis contrariam poſsint percipere aut detegere, in eo ergo utile erit ciuibus ante legis tranſgreſsionem à ſuperiore impetrare diſpenſationem, aut legis ceſſantis declarationem, ut ſic tuti ſint à ſimilibus accuſationibus & moleſtijs. merito ergo & proprijſſime ea legis interpretatio,

7 Diſpēſare & temperare idē ſunt

† quæ ex uera & intima eius mente contra ipſius uerbi ſignificationem a ſuperiore fit, appellatur diſpenſatio, quaſi uera diſpoſitio & temperatio, inter proprietatem ſermonis legalis, & legis mentem, quæ inter ſe diſsidere uidebantur. Nam quòd Manilius in locis ſupra citatis diſpenſare appellauit, alibi temperare dicitur. Vnde Horatius Ode.4.lib.3.ſic cecinit.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnaque triſtia.

Ecce terram inertem temperare ibi nil aliud ſignificat quàm diſpenſare, aut diſponere. id quòd idem Manilius moderare alibi appellauit.lib.2.Aſtron. ſic modulatus.

Ingentem & æqualem moderantem fœdere molē.

Et paululum inferius ait,

Sic temperat arua
Cælum, ſic uarias fruges reditque rapitque,
Sic portum mouet, & terris reditque rapitque.

Ergo diſpenſare nihil aliud eſt quàm rectè, & cum debito temperamento diſponere. Vnde cum princeps & magiſtratus teneantur, tanquam legum miniſtri, cuſtodes, & executores cuncta diſponere ſecundum leges & iura ſuæ ciuitatis, conſequens eſt, ut nec ſine iuſta cauſa (hoc eſt ſine tali cauſa, quæ ex mente legis ſit) contra legis uerba diſpenſare eis fas ſit; nec ubi ea iuſta cauſa adſit poſsint requiſiti à ciuibus eam diſpēſationem & interpretationem facere deſinere; non magis quàm ius reddere deſinere. id quod facere nequeunt, cum omnis principatus & iuriſdictio inducat neceſsitatem iuriſdicēdi ut ſupra edocemur.

8 Diſpēſare ex iuſtitia eſt opus neceſsitatis, non uoluntatis, cōtra nouiſs. nec cū quibuſdam tātū, ſed cū omnibus fieri debet, qui

Hinc apparet, an † uera ſit concluſio doctiſſimi Dominici de Soto, qui ſic ſcripſit, ille (inquit) cui regimen incumbit multitudinis, poteſtatem habet diſpenſandi ſuper lege humana in caſibus certis & cum perſonis certis: Dum dixit cum perſonis certis ſignificare uoluit non cum omnibus id licere. Dumque dixit in caſibus certis ſignificare uoluit non in caſibus omnibus. Tertio dum dixit poteſtatem habet, ſignificare uoluit, id ei neceſſariū non eſſe. in omnibus his tribus longè uerior eſt contraria opinio, primum ut cum omnibus perſonis in quibus ceſſet ratio legis fieri poſsit, & debeat diſpenſatio à ſuperiore. Deinde ut non ſolum in certis caſibus, ſed etiam in omnibus caſibus, in quibus finis legis ceſſat, diſpenſatio fiat. Tertio, ut tunc non ſolum ſuperior poſsit, ſed etiam neceſſe habeat diſpenſare, ut iſthæc omnia ex ſuperioribus patent. quibus omnibus in ſpecie interrogatus fortè ipſe doctiſs. Sotus conſentiret quāuis ipſius uerba aliud uideantur ſonare.

in eadem cauſa fuerint, cōtra nouiſs nec in quibuſdam tantū caſib⁹, ſed in omnib⁹ in quibus par ratio inueniat.

9 Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia.

Idque † in diſpenſatione ex iuſtitia, diuerſum eſſet in diſpenſatione ex gratia, quam princeps liberrime erga unum poteſt exercere, & erga alium omittere, puta natalibus reſtituere, legitimare, & ſimilia ut per totos titulos .ff.&.C.de nat.reſt.& in auth. quib. mod. nat. effi. ſui.& quib.mod.nat. effi.leg.

10 Diſpenſare quando fit, uel non ſit peccatū.

Altera concluſio eſt ipſius Dominici Soti, quando † cauſa (inquit) non occurrerit rationi conſentanea atque in bonum commune relata, tunc prælatum pro ſuo libito diſpenſare peccatum eſt, aut infidelitatis aut imprudentiæ, is enim ſi ex induſtria fecit infidus eſt, utpote tranſgreſſor muneris ſibi commiſſi & à ſe ſuſcepti. Sin autem exiſtimauit diſpenſare ſine cauſa liberum ſibi eſſe, inſcitiæ peccatum eſt. Quæ concluſio & uera eſt, & confirmat quæ à nobis proxime tradita fuerunt, eget tamen duobus temperamentis, aut limitationibus. Prima, quando ea diſpenſatio expreſsim à populo ipſi principi permiſſa eſſet in ea ſpecie & ſimilibus. Altera quando tacite foret permiſſa, tacite autem permiſſam intelligo, quando uel res de qua ageretur modici momenti foret. & hac ratione uel alia quauis id principi à populo cōceſſum iri ueroſimile foret, ut ſupra edocti ſumus.

11 Diſpenſatio ex iuſtitia, eſt mētalis legis declaratio.

Quando ex gratia & fieret & fieri poſſet diſpenſatio ut in legitimatione ſupra attigimus, ſubdit ipſe Dominicus uerba ſequentia. Si prælatus inquit, non poteſt ſine cauſa diſpenſare, fit ut diſpenſatio nil aliud ſit quàm declaratio cauſæ ob quam ratio legis in tali caſu deficit. negatur conſequentia, nā & ſi rō legis in hac perſona deficiat, non ideo protinus à legis uinculo enodatur; ita ille. q errat planè dupliciter primū dum cōtendit talē diſpenſationem mentalem legis declarationē non eſſe (id quod iam luce clarius oſtēdimus)

12 Legis rōne in particulari ceſſante ipſo facto enodatur ille à legis uinculo, contra nouiſs.

deinde dum autumat quod ſi † in una perſona uel caſu ceſſat ratio legis non ideo ille ab illius legis obſeruatione ipſo facto enodatur, quinimmo uerißimum eſt ipſo facto enodari ac laxari ſeu liberari quò ad illum caſum,

quanuis

quamuis diſpenſationis impetratio utilis eſſe poſsit ad moleſtiam & calumniam uitādam, ut iam edocti ſumus, & Sotus intelligēdus eſt, in diſpenſatione ex iuſtitia,

13 Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpēſatio ex gratia nullam.

Nam † diſpenſationē ex gratia princeps etiam ſine ulla cauſa facere poteſt, tam libere quā bona ſua prodigere. primum probat.l.i.ff. de conſt.princ. §.ſed & quod principi iuſt. de iure nat.ſecundum probat.l.ſed & ſi lege.§. contuluit.ff.de pet.hær.l.i.§.& magis uer. prodegit.ff.ſi quid in frau patr.l.quia autem in prin.& §.i.ff.quę in fra.credi.

Neq; ad rem pertinuit quod ipſe doctiſsimus Sotus ubiſupra firmat, quòd cauſa ieiunii ceſſat in eo, qui carnes ſatis maceratas habet, & nihilominus non enodatur à præcepto ieiunandi, quod quidem præceptum ut ipſe ſignificat ob ſolam carnis macerationem inductum fuit.

14 Ieiunium nō ob ſolā carnis macerationē inductū eſt, contra nouiſ.

Sed † ipſe tripliciter errat primum dum exiſtimat ob ſolam carnis macerationem inductum eſſe ieiunium, cum etiam ob mentem in Deum eleuandam præceptum eſſe conſtet, ut ex cōmuni Theologorum opinione reſoluimus de ſucc.prog.in pręfa.num. 94.cum ſeq.tradit Alphonſus de Caſtro de poteſt legis pœnal.lib.i.c.v.uerſi.lex humana, in tertio documēto. Deinde errauit, dū in eo, q carnes ſatis maceratas haberet, cauſam ieiunandi ceſſare autumauit, cum ut dixi ſuperſit altera cauſa mentis in Deum eleuandæ; nec dubium ſit quin quando lex nititur pluribus rationibus, ſi earum una ſuperſit, id ſufficiat, lex ſuſtineatur, nec ipſius cauſa ceſſare intelligatur: quandoquidem ex toto non ceſſat.l. ſi non lex.ff.de hær.inſt.§. affinitatis, inſtit.de nup. Andreas Tiraquellus de cauſa ceſſ par.i. num.139.

15 Legis cauſa ceſſante ceſſat lex, contra nouiſ.

Poſtremo errauit dum † cauſa etiā ex toto ceſſante putauit legem non ceſſare quò ad illum articulum & perſonam in qua ceſſabat: cuius contrarium uerius eſſe iam oſtendimus. quæ omnia procedunt facilius quo ad leges profanas quam quo ad diuinas ſubdit idem Dominicus Sotus ubi ſupra.

16 Diſpenſans & diſpēſatus quando peccent uel nō peccent, egregia.q.

In his † autem (inquit) quę meri ſunt poſitiui iuris, diſpenſatio ſine cauſa à peccato non excuſat, ueruntamen diſpenſatio tenet tametſi Caietanus loco citato & in ſua ſumma in uerbo, diſpenſatio, neque in his pacatas cenſet eorum conſcientias, cum quibus ſinè cauſa diſpenſatur; & ratio eius eſt, quòd licet tollatur ius poſitiuum ſupereſt nihilominus legis naturalis uis, quę eſt, ne quis abſque cauſa reipublicæ ſe oneribus ſubducat. hoc autem nondū equidem mecum conſtitui quantum ualeat. enim uero ſi exoneratio mea, oneratio eſſet aliorum, ut cum quis priuilegium procurat, quo ſe tributis ſoluendis abſque cauſa ſubtrahat, unde aliorum uergit aggrauatio, peccatum eſſet mortale. In ieiuniis autem non eſt tam platum) niſi ubi exemptus ſcandalum daret: illo autem ceſſante forſan culpa non eſſet peior quàm uenialis, hęc ille.

Quid dicendum? & ſanè ſunt tres caſus, aut enim materia ſubiecta modici momenti eſt, aut magni, aut dubitatur. Primo caſu ſint tres concluſiones quòd ualet diſpenſatio etiā ſine ulla cauſa & diſpenſans non peccat, & diſpenſatus ſimiliter expers peccati eſt, Nā hęc eſt illa diſpenſandi & gratiam faciendi facultas, quę omni iure ſublimioribus poteſtatibus conceſſa eſſe uidetur in his modicis, argu.l.i. ad fi.ff.de conſti.prin.§. ſed & quod principi inſt. de iure nat. iuncta l. ſcio.ff.de minori.& quæ plenè diximus de ſucc. reſolu.lib.i.§.vii. Alter caſus, quando res magni momenti eſt, ita ut diſpenſatio noceat & tunc ſine cauſa non ualeret, ſiue fiat à Papa, ſiue ab alio principe ſęculari, uel eccleſiaſtico per fundamenta noſtræ principalis ſententiæ, quæ habet omnem poteſtatem ad utilitatem non ad læſionē conceſſam uideri, ergo diſpenſans peccare intelligetur, & ſimiliter is, qui tali diſpenſatione uteretur. Vltimus caſus cum ſumus in dubio, quia uix apparet utrum læſionem magnam ea diſpenſatio induceret, an forte modicam, aut omnino nullam & tunc ſtandum eſt diſpenſationi, quia cum nullius ſenſus eſſe præſumatur, qui ſenſum uincat principalem l.ſi.C.de legib. euenit ut in re dubia præſumatur iuſtum aut tolerabile, quod à ſublimioribus poteſtatibus geſtum fuerit, uel à legiſlatoribus.l.i.§.initium, ibi quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt. ubi not. Glo. ff.de poſtulan.l proſpexit.ff.qui & à quibus.l. non omnium.ff.de legibus ubi notat. Bal. idem Bald. in.l.de quibus. ff. de legibus & plenè in ſimili per Andream Tiraq.in pręfati.tract.de utroque retra.num.75.

Ergo ſi cum mos aut ius eſſet poſitiuum in quadam prouincia miſſas cum ſonoroſis cantibus celebrandi, in quodam oppidulo Papa diſpenſauit, ut ſine cantibus celebraretur ob meram rectoris gratiam, licet cauſa diſpenſandi ibi nulla fuiſſet, ualeret diſpenſatio & tam diſpenſans quàm diſpenſatus expers peccati foret, quia res pauci momenti eſt. Quòd autem † in principe pręſumatur iuſta cauſa 17 notant communiter Doctores in d. c. quæ in eccleſiarum, ubi latiſsimè Feli. in xxii. col in v concluſio. de conſtitutio. Glo. Bar. & Doct. in.l. Relegati.ff.de pœnis. idem Bar. in l. conficiuntur. ff. de iure codicillorum. Cynus & communiter

Cauſa iuſta præſumitur in principe.

cõmuniter alii in l. quoties & in l. Reſcripta.
C.de precibus imperatorii offereñ. & in.l.fi-
nali.C.ſi contra ius uel utilita.publi. Innocẽ.
in c. ad aures, de temporibus ordin.Iacobus
Butri. in. l. præſcriptione. C. ſi contra ius uel
utilita. publica. Bald. in d. l. præſcriptione &
in d.l.Reſcripta. & in. l. ſi teſtamentum,& ibi
Iaſon.& Doct. C. de teſtamen.& in præludiis
feu.in ix.col.& in c. eccleſia Sanctę Mariæ.ut
lite penden. Panormita. in c.ſi quando colu.
finali de Reſcriptis. & in c. niſi ſpecialis col.
ii.de officio delega. & in c.cum ueniſſent col.
iii.de iudiciis & in c.quanto in col.iiii.de iu-
re iuran.& in c.cum inter. de exceptio.& in c.
cum olim,in viii.col.& in c.in cauſis in ii. no-
tabili de re iudica. Antonius, & Imo.& in c.
cum inter, de Renuntia. & in ca.conſtitutus
de Religioſis domi.& in c. quia pleriq;,de im
munitate eccl.Geminia.in c.grãdi, in ii.col.
de ſuplenda negligen. præla. Ange.in conſil.
cccxix.incipi.Sereniſsimus princeps. Petrus
de Anchara. in conſil. cclxxxviii. incipi. ul-
tra alia.Raphael Fulgo.in conſi.cxliii.incipi.
Antonins.Salice.in.l. nec cauſas.C.de appel-
latio.Marianus Soci.in conſi.cxliii.incip.Vi-
ſabulla.col.v.uolu.ii.Ludouicus Roma.in cõ-
ſi.ccccxxxvi.incip.quod indultum in iiii.col.
Nicolau Milis in Repert,ſuo in uerbo prin-
ceps uerſi. Princeps præſumitur. Philippus
Corne.In cõſil.cxcix.incip.quam quam.in.ii.
col.ubi inquit, ita communiter teneri. Alex.
in conſi.iii.incip.uiſis codicillis.in finali.col.
& in conſi.xciiii incip.Conſideratis his in ul-
tima colu. & in conſi. cxi. incip.uiſis inſtru-
mentis in vi.col.& in conſi. cxxxvi.incipi.ui-
ſo & examinato.in i.col.uol.i.& in conſi.cxvi.
incip.nec arguendi ſumus. col.vii.uol.ii.&
in conſi.clv.incip.uideretur in conſulatione.
col.fin.uol.vi.&in cõſ.ci.inci.ſuper primo du
bio col.ii.& in conſi.ccxiiii.no.vii.Barthol.
Soci.in cõſi.lxxxvii.in x.col.& in cõſi.cxx.ĩci.
Memini me alias conſuluiſſe,col.viii.uol. iii.
Iaſ.in d.l.ſi teſtamen.C.de teſtamen. & in cõ-
ſil. cv.incip.in cauſa mota.col. fin. uol.i.& in
conſi.cxliiii.incip. circa primum dubium in.
iii.col & in cõſi. ccxxvii.inci.Carolus.i x.col.
& in conſi.ccxiii.incip. Præſens conſultatio.
in iii.col.& in conſi.ccxxvi. incipi. Viſo titu
lo quæſtionis,in ii.col.uol.ii. Petrus Belluga.
in ſuo principum ſpeculo.in Rubrica.xlvi.de
donatiuo Curiæ.§.i.Albertus Brunus in conſ.
i.in ii.col.in fine. Ioannes Campezius in quo
dam ſuo conſilio poſito inter conſilia dicti
Alberti. Bruni, incip.uiſo themate.Carolus
Ruinus in conſi.lxxvi.incip.primò eſt uiden-
dum in vi.col. & in conſ.cxliii.incipi.ſic alias
dixi.col. penul. uolu.v.Antonius Capicius in
Deciſionibus Neapolitanis,deciſione.li.inci.
In cauſa Antoniæ.in finali col.Hippolytus de
Marſiliis in ſingulari vi. incip.in principe.Lu
douicus Gozadinus in conſil. v. incipi.An in
quæſtione præpoſita col.vi. uerſi.vii.adduco.
& in conſi xli. incip.queritur an frater.in pe-
nul.col.Stephanus Bertran.in conſi.cccxxxx.
incip. ſpectabilis uir.ubi hanc dixit magis cõ
munem eſſe opinionem uolum.i.& in conſil.
cccxxxx. incipi. Benemerite. ubi etiam hanc
dixit magis communem opinionem uolu.iii.
in quibus conſiliis hoc limitat atq; declarat,
& plures authoritates refert.& uoluit Catelia
nus Cotta in ſuis memoralibus in uerbo Papa.
& Marianus Soc.iunior in conſi.lv.inci.Iuſtiſ
ſimi iudices in finali col.& in conſi.lxxv. inci.
Quamquam in vii.col.ergo in dubio etiam in
iis,quæ ſunt ex iuſtitia(in quibus loquitur So
tus ubi ſupra)cum iuſta cauſa in principe pręſumatur,
conſequens fit,ut diſpẽſatio teneat,
& nec diſpenſans nec diſpenſatus peccent,
quod ſi conſtaret non adeſſe iuſtam diſpen-
ſandi cauſam,magis eſt,ut diſpenſatio à prin
cipe ſęculari facta, non teneat de iure, cum
ut habet noſtra concluſio principalis omnis
princeps ſubſit legibus; ergo ſi ea diſpenſatio
ad effectum perducatur, & diſpenſans morta
liter peccaret,quod Sotus & Caietanus ſupra
relati uolunt, & diſpenſatus etiam peccaret,
quod Caietanus tenet Soto repugnante, ſed
uterq; errat dum diſpenſationẽ ualere exiſti
mãt quaſi princeps legibus ſit ſuperior cum
regulariter ſit inferior,in Papa autem diſpẽ-
ſante forte procederent ſententiæ Caietani
& Soti.ſed uerius eſt quod quando ius etiam
poſitiuum erat utile contra id ſine cauſa non
poteſt Papa diſpenſare,quia eius poteſtas eſt
ad bonum,non ad malum, ergo & ipſe pecca-
ret & etiam diſpenſatus ut dicam infra cap.
ſeq.num.26.

Denique † ex cauſa diſpenſari poſſe uariè
intelligitur, primum quo ad ius diuinum ut 18 Diſpenſat ex iuſtitia in his, quę ſunt iuris diuini.
plenè per Decium conſil.cxii.in præſenti col.
ii.idem Decius in c.quæ in eccleſiarum de cõ
ſtitutionibus. Fernan. Loazes in conſi. ſuper
matrimonio regis Anglię in ii. principali du
bitatione in ii. funda. pro parte affirmatiua.
Franciſ.Curt.conſi.xix.uiſo priuilegio & cõſ.
xx.ſæpe num.col.ii. communiter Doct.in d.c.
quæ in eccleſiarum & in.c.poſt translationẽ,
de renunciatione. Vincentius, Ioannes An-
dreas, & Abbas in c.propoſuit de conceſsio-
ne præbendæ.gloſſ. in uerbo exemptus & ibi
Doctores in c. à nobis de decimis. Bartol. in
procœmio.ff.in vi.col. & in.l. ex hoc iure gen-
tium.

tium.ff.de iuſt. & iure & in d.l. omnes populi eodem titulo & in.l. reſcripta. C. de precibus imperato.offeren.& in.l.finali.C.ſi contra ius uel utilitatem publ.& in.l.j.ff. de conſtitutio. principum. Albericus de Roſate in. i. parte ſtatutorum.quæſtio.vii.Bal.in authen.ad hæc C.de uſuris,& in.l. prima.C. de iure aureorũ annulorum.Alexan.in conſ.ccxlix.incip.Pro inueſtigatione, col.iij. uolum.ij. & in conſil. clxxxiij inci.perſpectis uerbis. col. finali uol. v.Marianus Soci. in conſi.xxviij. incip. circa primum quæſitum, uolu.j. Philippus Corneus in conſi.clxxxix.incip.quanquam col.ij.volu. iiij.Felin. in c.poſtulaſti.col. xv. uerſi. iii.caſus de reſcriptis.& in c.humilis,de maioritate & obed.id quod procedere in omnibus præceptis decalogi,ut ex cauſa cum eis diſpenſetur diſſeruimus de ſucceſsionum progreſſu in præfatione circa principium. Idem † quo ad ius naturale, ut ex cauſa etiam cum eo diſpenſare fas ſit,ibi docuimus. Vnde & ſi defenſio ſit de iure naturali, cum ea tamen ex cauſa diſpenſatur & impeditur per ſummũ Pontificem ita Alberic.in.l.oẽs col.j.C. de epiſcopis & cler.Decius in c.dilecti col.vii. de exceptionibus. Nellus in tractatu banuitorum in ii.q.ſecundi temporis.Alex. in.l. cum mulier, col.v.ff. ſoluto matr. Turre cremata in c.i. v. diſtinc.Ang.in.l. ſi ſic.ff. deleg.i.Doctores in §.ſed naturalia, inſt. de iure natural. Loazes in conſil. Pro Marchione de Velez, pagina cccxxxvii. Vnde ex cauſa † princeps diſpenſat,ut non fiat citatio. gloſ.notabilis in.l.antep.ff.ex quibus cauſis maio.quę communiter approbatur, ut dixi in d.præfatione num.99. Quibus adde omnes Docto. in c. inter quatuor,de maioritate & obed.Ioannes Andr.in d.c.primo.de cauſa poſſeſsionis & proprieta. & in additione ad Speculum in tit. de ſenten. §.iuxta,uerſic.eſt etiam nulla. Bald.in.l.ii.C. quomodo & quando iudex. & in.l. ne cauſas. C.de appella.Alexand.in conſ.ii.col.iiij.uol. i.Franciſcus de Curte.in conſi.xx.incip. ſæpe numero in.ii.& iij.col. & Matthæus de Afflic. in deciſionibus Neapol.deciſio.cccxci.incip. Fuit dubitatum,in ii.col.Et ſimiliter † ex cauſa princeps diſpenſat, ut exceptio impediatur,quamuis ſit iuris naturalis,ut ex communi opinione reſoluimus in d. præfatione nu. 109. verſ. proinde cum exceptio. Enimuero in ijs,quæ † ſunt de iure poſitiuo ſine dubio fieri poteſt diſpenſatio ex cauſa,ut ſupra diſſeruimus.

19 Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturę.

20 Diſpenſatur ex cauſa,ut nõ fiat citatio.

21 Diſpẽſari poteſt ex cã,ut exceptio nõ admittatur.

22 Diſpenſatĩ cũ iure poſitiuo.

Vnde cum per inferiorem ex cauſa diſpenſetur quo ad ius, ſiue naturale, ſiue diuinum, ſiue poſitiuum,euenit ut quamuis† epiſcopus ſine cauſa contra ius canonicum non diſpenſet.d.c.poſt tranſlationem,& c.fina.& ibi Hoſtienſis & alij de officio archi. ex cauſa tamen id efficere non prohibetur,per legem ſi homi nem.ff. mandati . tradunt doctores in.l. i.ubi Iaſ.C.de preci.impe.offe. idem Iaſ.in.l.nemo poteſt,ſecunda lectu.col.ii.ff. de leg.i. Felin. in c.i. ſal.vii.de conſt. Alexand. in rubr.ff. de officio eius.Feli. in c.i.iij. col. de reſcrip. idẽ Felinus in c.i. col.iiii. de ſponſa. Alexan.in.l. ex duobus.§.etiam.ff.de vulgari. Ioannes Baptiſta de ſancto Seuerino in xxxviii.col.& ibi Iaſon in prima lectura.ff.de iuſt.& iure. Ioannes de Lignano in d. c. at ſi clerici, & ibi Panormita.& moder.de iudicijs.idem Panormita.in d.c.ſi.de conſuetudine. Archidiacon.in d.c.licet. de electione lib. vi. Cardinalis in c. ſtuduiſti, de officio legati Albericus de Roſa. in.i.parte ſtatutorum in vii.q.uerſi.quid ſi ſtatutum.Bal.in repeti.l.ii.ff. de iure iuran. & in additione ad Speculum in titulo de feudis. Roma in.l.i.ff. de iuriſdictione omnium iud. & in conſil. cccxxv. incip. quo ad primum in ii.col. & in conſi. ccccxxviii. incip. in termi nis in ſi. col.& in ſingulari. ccccl xxxvi. incip. ſed an poſsit epiſcopus. Andreas Siculus in d.c.i.& in rubr.C.qui admitti.in xxiiii. col.& in conſi.xxxvi. incip. ſapienter col. xv. uol.ii. & in conſi.i.col. xxii. & in conſil. lxxvi. incip. Illud in medium afferam. col.iii.uol.iii.quod intelligo in diſpenſatione ex iuſtitia. nam in ea,quæ ſunt gratiæ etiam ſine ulla cauſa fieri poteſt diſpenſatio, quaſi tam conceſſa principibus ea uideantur quàm proprium ſuum patrimonium, quod prodigere fas eſſe, ſupra oſtendimus.

23 Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cũ iure canonico,nõ alias.

Hinc eſt, quòd inferior † & ſi legem ſuperioris regulariter alterare nequeat.l. minor magiſtratus.ff. de arbi.l. ille à quo. §. tempeſtiuum.ff.ad Trebel.l.ſi.C. de legibus, tamen id intelligitur ſine cauſa, uel generaliter quo ad omnes caſus & perſonas & res. Cæterum ex cauſa, quo ad res certas, uel perſonas in quibus ea cauſa concurrit, poteſt. ſicque cum Papa † imponat pœnitentiam transferendo uotum,eam pœnitentiam epiſcopus commutare poteſt. ita Ludo. Rom. ſingulari ccccl x. Papa.c.in c.tempora pœnitudinis xxvi.q. vii. l.ſi quis libellos. C.de appell. idem Ludouicus Romanus conſil.ccccxxviii. in terminis ad finem Iaſ.in.l.omnes populi col. iij.ff.de iuſt.& iure. Hippolytus Marſi.in.l.i.§.fin. num. 28.ff. de quæſt.idem Marſil. ſingul.ccxxi. iuſta cauſa. Feli. in c. accuſanti in fine de accuſat. Iaſ. in.l.i.inſt.i.C.de precibus impera.offer. Hippolyt.Marſil,in.l.i.§. ſed & ſi quis. ff. de falſis. col.

24 Diſpenſatio ex cauſa ſit ab inferiore quo ad legẽ ſuperioris.

25 Diſpenſat ex cauſa epiſcop⁹ cũ pœnitẽtia à papa iniuncta.

col.i.& ſingul.clxxxii.iudex. & Nicol. Pigno. in add.ad Romanum.d.ſingu.ccccl x. Qui omnes idem ſentiunt in quolibet iudice aut magiſtratu reſpectu legis à principe ſuo, uel à ſua republica latæ; mouentur omnes per.l. ſi hominem.ff.mand.Loazes conſil. pro March. de Velez pag.cccxxix.

26 Diſpẽſare cõmutando teſtantium diſpoſitionẽ, an epiſcopus poſsit? ardua.q.

Hinc eſt, quòd licet † ſoli Romano Pontifici uideatur licere commutare pias teſtatorum uoluntates, ut in clem. quia contingit, in prin. de relig. domibus ibi cum tamen ea, quę ad certum uſum largitione ſunt deſtinata fidelium, ad illum quidem non ad alium (ſalua ſedis apoſtolicæ authoritate) conuerti debẽt glo.& Cardin.in clem.ut hi qui.§.illi uero, de ętate & quali. uerb. annexi. Ex cauſa tamen epiſcopus id facere non prohibetur, ut eſt communis opi. quam tenent Panor. Corſetus & alij in.c.cum acceſsiſſent, de conſt. Abb. & alij in c.cum uenerabilis de except. Lambertinus de iure patro. in prima pat.i. libri. ix.q. prin. arti.ii. facit.l.i.in princ.& l.ii.ff. ubi pupillus edu. debeat. Bar.in.l.fi. per illum tex. ff. de oper.pub. Alex. cõſi.lxxiii. in cauſa.lib.vii. Matthæus Afflictus in c.i §.item ſi fuerit, quibus mod. feu. amitt. Fernandus Loazes conſi. pro Marchio. de Velez dub.i.pag.ccxlvii. id quod etiam ipſe Papa abſque cauſa facere nõ poteſt, ut ipſe ibidem firmat poſt Bal. & Corneum, quos allegat in.l.ſi teſtamentum. C. de teſtamen. Ergo ſi † ex cauſa id tam epiſcopo

27 Intell. cle. quia cõtingit d. relig. Domi.

quàm etiam Papæ licet, ſine cauſa uero neutri eorum fas ſit. tunc apparet nullam eſſe differentiam inter Papam & alios quòd eſt contra.d.clem. quia contigit, ibi ſalua quidem ſedis apoſtolicæ authoritate, reſp. ſecundũ Loazes poſt ipſum Bal.& Corneum, quòd ſine cauſa ſummo Põtifici de poteſtate ordinaria minime licet, ſed tantum de poteſtate abſoluta. epiſcopo autem, nec de ordinaria, nec de abſoluta, quia in inferioribus abſoluta poteſtas non eſt. Nos autem negamus Papæ ſine cauſa id fas eſſe etiam de poteſtate abſoluta ex noſtra principali ſententia, quæ habet, utranque poteſtatem, tam eccleſiaſticam, quã profanam, ob ingratam ſubditorum non ob regentium utilitatem datam fuiſſe; ſicque poteſtatem abſolutam, hoc eſt à legibus enodatam in nullo principum legitimorum reperiri, conſtanter adfirmamus. ut ſupra plene edocemur & differentiam, quam dicta clem. inter ſummum Pontificem & reliquos facere uoluit in

28 Diſpenſatio ſuperioris præſumitur iuſta ex iuſta cauſa aliud in inferiore.

eo duntaxat eſt, ꝙ † in ſuperioribus qualis eſt, ſummus Põtifex ſemper præſumitur iuſta cauſa quandiu non probatur contrarium: in reliquis autem non utique, ut tradunt Felinus & alij in.c.quæ in eccleſiarum, col.xxii. de cõſti. glo. Bar.& alij in.l.relegati.ff.de pœnis. Inno. in c.ad aures, de temp.ord. Bar.in.l.conficiũtur.ff.de iure codicil. Bal.& Iaſ.in d.l. ſi teſtamentum.C.de teſta.& Bal. in præludijs feudorum col.ix.& in c.eccleſiæ ſanctę Marię, ut lite pend. eſtq; cõis opin. & patet ex relatione Fernandi Loazes ubi ſupra pag. ccclxx qui idem ſequitur.

29 Diſpenſat epiſcopus circa votũ.

Hinc etiam eſt, ꝙ † ſuper uoto ſimplici liberum eſt epiſcopo diſpenſare. ita Speculator. tit.de legato.§.nunc de epiſcoporum, uerſic. ccxxiii. Abb.in c. ueniens qui cleric. uel uou. Corſetus in ſingul. uerb. diſpenſatio. quod tamen non aliter quam ex iuſta cauſa intelligẽdum eſt.

30 Diſpenſat epiſcopus cũ ſtatutis eccleſiæ.

Hinc etiam eſt, quòd † & ſi ſit ſtatutum in eccleſia ꝙ in canonicum non admittatur niſi nobilis epiſcopus, tamen contra id ſtatutum diſpenſare poteſt ex iuſta cauſa, aliter nõ qđ tamen dicitur per Rom. ſingulari ccccxci. heri fui, qui (nonnullis tamen repugnantibus) in contrarium inclinat, & ſic pars negatiua receptior uidetur, ut per Feli. in c. ſuper eo.ii. de teſtibus Philipp. Dec.in c. at ſi clerici.§.de adul.col.v.de iud. Decius in c. cum adeo. col. ii.de reſcri. per Nicol. Pign.in add. ad Romanum ubi ſupra, qui diſputãt, an ualeat tale ſtatutum uel talis conſuetudo. Verum eſt, ꝙ nobilis uirtuoſus præferetur uirtuoſo ignobili, ſecundum Docto.in c.uenerabilis, de præb.& Bal.in.l.nemini in fin.C.de aduo. diuer. indi.

31 Nobilitas quid.

Sed nobilis † nõ uirtuoſus, non præfertur ignobili excellenti uirtutibus, ſecundum oẽs maximè Panor.in c.uenerabilis, ubi per illum text. dicit non ualere ſtatuta, quæ uolunt canonicos debere eſſe nobiles, quia nocent uirtuoſis ignobilibus. immo dicit idem Ludou. ſingul. cccccl. quod nobilitas ſcientiæ præfertur nobilitati generis, allegãdo Cy.in l. quiſquis. C. de poſtu.& dicit Hieron. ad Celantiam, Vera eſt nobilitas clarum eſſe uirtutibus.& Caſsiodorus in epiſtolis, Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus ꝓbatur ornata. & nobilitas ſola eſt atq; unica uirtus.& Ariſt.4. Politicorũ, Ingenuitas eſt uirtus atq; diuitiæ antiquę. & Sene.ad Lucilium, Animus nobilẽ facit, cui ex quacunq; cauſa licet ſupra fortunam ſurgere.& in libro de morib. Nobilitas eſt, generoſus animus.& Claudianus,

Exaltat uirtus nobilitatę parens.

Auſonius in Solonis ſentent.

Pulchrius multo parari, quam creari nobilem.

Seneca in Herc.furente.

Qui genus iactat ſuum
Aliena laudat.

Ergo

Ergo quanto præſtat proprium alieno tanto præſtat nobilitas propria uirtute comparata generis nobilitati, quæ interdũ ét nocere ſolet, teſte Iuuenale Sat. 8. ſic canente,

De quocunque noles proauum tibi ſumito libro,
Quod ſi præcipitem rapit ambitus atque libido,
Si frangis uirgas ſociorum in ſanguine, ſi te
Delectant hebetes laſſo lictore ſecures,
Incipit ipſorum contra te ſtare parentum
Nobilitas.

denique teſte Ouidio ad Piſonem.

32 Nobilitatis cõmendatio.

Perit omnis in illo
Gentis honos cuius laus eſt in origine ſola.

Adhuc tamen auctore Cicerone pro Seſtio, Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia utile eſt reipublicæ nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & quia ualere debet apud nos clarorum hominum ſenex de republica meritorum memoria etiam mortuorũ.

Denique ut in reliquis omnibus, quæ ſunt iuris ſiue naturalis, ſiue diuini, ſiue poſitiui, per inferiorem ex cauſa diſpenſatur: ita quoque & in illo articulo, ut conuentiones ſeruétur diſpenſatum inuenio, licet ſit iuris naturalis. Nam, qui factum promiſit diſpenſatur à lege poſitiua ſecundum communem opi. ut nó teneatur præciſe ad factũ, ſed ſatisfaciat pręſtando intereſſe, qua in re, quia dubia eſt, nos diſputandi gratia ſumus in hac opin.

33 Obligatio facti an ſit præciſa.

Quod in obligationibus † facti, quis poſsit ad factum compelli præciſe.

Contra iſtam concluſionem, quæ uidetur temeraria, faciunt ſequentia. primò tex. nul gatus in. l. ſi quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi. ubi dicit tex. quòd non faciens quod promiſit in pecunia numerata ideſt in intereſſe condemnatur, ſic euenit in omnibus faciendi obligationibus. ſi ergo condemnetur in intereſſe, ergo non poteſt compelli ad factum præciſe, & ſic contra concluſionem. Item ſtringitur alio modo, quia ibi eſt tex. ꝙ in obligationibus facti poſt moram, ſuccedit obligatio ad intereſſe, & ita ſummant ibi Barto. & alij, modo ſic, aut dicis quòd ſuccedit, ita ꝙ tollatur prima obligatio principalis competens ad factum, & tunc habeo intentum, quia cum ſola obligatio ad intereſſe ſuperſit, ergo nó poteſt ad factum compelli, quod iam non eſt in obligatione. Aut dicis, quòd ſuccedit ſimul cum prima ita ꝙ utcunque ſit in obligatione poſt moram, & tunc idem, quia ad factum non poteſt præciſe compelli, quia debet eſſe in electione debitoris. l. plerunque. Cum ſimili. ff. de iure doti.

Secundo principaliter contra concluſionem facit text. ad literam in. l. ſtipulationes non diuiduntur, uer. Celſus, de uerbo. oblig. ubi tex. dicit Tuberonem exiſtimaſſe ubi quid fieri ſtipulamur, ſi non fuerit factum, pecuniam dari oportere, ideſt intereſſe. ergo nó poteſt ad factum compelli præciſe, item & ſecundo ſtringit, quia dicit, oportere, & ſic neceſsitatem importat quo ad intereſſe, ut notatur in. l. i. in princ. ff. de iuſti. & iur. cum ſimili. & ſic ad factum non poteſt compelli præciſe.

Tertio in contrarium facit. l. quotiés quis de uerbo. obliga. ubi promittens factum, uidetur in defectum promittere intereſſe, & ſic intereſſe eſt etiam in obligatione, ergo non poteſt ad factum præciſe compelli.

Quarto in contrarium facit. l. ſi. ff. ſi quis in ius uoc. non ierit, ubi ſi quis iudicio ſiſti promittit, agẽdum eſt cum eo incerti in id quod intereſt, ergo non poteſt ad factum compelli. Præterea ibi dicitur, agendum eſſe &c & ſic loquitur per gerundium, quod importat neceſsitatem, ut notatur in Rubr. ff. de edend. & ſic neceſſario debet agi ad intereſſe, non autem quòd ad factum compellatur & ſic contra communem.

Quinto, facit. l. eum qui. ff. de iudi. ubi eſt tex. quòd ille, qui inſulam ſibi fieri certo tempore ſtipulatus eſt, tempore finito poteſt agere in id quod intereſt. ergo nó poteſt debitor compelli ad factum, & ſic contra concluſionẽ.

Sexto, caſus excepti &c. ſed multi ſunt caſus in quibus ſpecialiter quis compellitur ad factum in. l. ſed & hæc. §. prætor. ff. de procu. l. ſtipulatio. §. ſine, de oper. noui nuncia. & l. fideicommiſſa. §. ſi. de leg. tertio. cum ſimil. ergo in contrarium eſt ius commune, ergo contra concluſionem.

Septimo, contra concluſionem tenet Bart. in. l. ſtipulationes non diuiduntur, de uerbo. obliga. viii. q. quem omnes ibi & ubiq; indifferenter ſequuntur. & ideo nó eſt opus alijs fundamentis.

Octauo, quia obligatus ad factum, poteſt alijs committere in multis caſibus, in quibus nè notatur in. §. ne autem, de cadu. tollẽ. cum ſimil. ergo non compellitur præciſe.

Nono, in contrarium uidetur tex. ad literã in. l. in ſtipulationibus. §. operatus ad finem, de uerbo. obliga.

Prædictis tamen non obſtãtibus poteſt ſuaderi contrarium per ſequẽtia, primo, mitius agitur cum lege quàm cum homine. l. Celſus. ff. de arbi. cum ſimili. ſed obligatus † ad factum per legem præciſe compellitur ad factum. l. ſi cum exceptione. §. ſed & ſi quis, quod met. cau. l. ſtipulatio iſta. §. ſiue autem. ff. de noui 34 Facti obligatio deſcẽdens à lege eſt pręciſa.

oper.nuncia. ergo à fortiori, obligatus conuentione homini debet poſſe præciſe compelli ad factum.

Secundo ſic, ualet † argumentum de contractibus ad ultimas uoluntates.l. ſeruum fi-
35 Facti obligatio deſcẽdens ab ultima uolũtate eſt pręciſa. lij.§. eum qui chirographum, delega.i.l.fina. cum ſimil.C. delega. ſed in ultimis uoluntatibus quis præciſe compellitur ad factum.l. fideicommiſſa.§.final.delega.iii. ergo idem in contractibus.

Tertio ſic, diſpoſitio legis, teſtatoris & contrahentium æquiparantur.l.fi.C. de reb. alie. non alien.cum ſimili.ſed obligatus à lege, uel teſtatore ad factum præciſe compellitur facere, ut modo dixi, ergo idem in obligatione & conuentione hominis, & ſic pro concluſione.

Quarto ſic, quando in obligationibus facti
36 Facti obligatio iurata eſt præciſa. eſt appoſitum iuramẽtum, indubitanter quis compellitur ad factum.glo.ſingula.in.l.ſi pecuniam in princ.ff.de condi.ob cauſ.uer. neceſſe habeas, probatur in c.fin.ne præla.uices ſuas.modo ſic, iuramentum debet intelligi ſecundum naturam contractus l. fin. C. de non nume.pecu.ergo de natura contractus eſt, ꝙ quis præciſe compellatur ad factum, & ſic pro concluſione.

Quinto ſic, in obligationibus dandi quis præciſe compellitur ad dandum.l. ubi autem non apparet.§. fin.de uerb.obliga.l.ſi ita.§.fi. ff.de contrah.empt.§.ſic itaq;, inſti.de actio. l.ſi ſeruum.§.fin.de uerbo.obliga.modo ſic, inter obligationem dandi & faciendi non poteſt dari ratio differẽtiæ quo ad propoſitum, ut inquit Bar.in.l. ſtipulationes non diuiduntur.v.col.quem Alex.& alij ibi ſequuntur. ergo quemadmodum in obligatione rem dari, quis præciſe dare compellitur, idem debet eſſe in obligatione faciendi, quia ubi non eſt diuerſa ratio, non debet diuerſum ſtatui.l.fi. C.ad.l.falcid.l.illud.ff.ad.l. aquil.l. ſi poſtulauerit.§.ratio, de adult.cum ſimil.

Sexto, iſtam opinionem reperio per gloſ. in.l.ſtipulatio.§. ſin autem, de oper.noui nunciatione. idem tenet glo. quam ego allego in l.ſi hi contra quos.C.locati.relata ad tex.& in l. prima.C.de ſenten.quæ pro eo.in uerſic. in alijs, & gloſ.in.l. certi conditio, in princ.ff. ſi cer.pet.in iiii.glo.

Septimo ualidum eſt argumentum de iudiciis ad teſtamenta.l. qui teſtamento.§.eũ qui ff.de teſtamen.ut ſupra dixi, ergo à primo ad ultimum de iudiciis ad cõtractum. modo ſic;
37 Facti obligatio in iudiciis eſt præciſa. † obligatus ad factum explicãdum in iudicio compellitur præciſe. l. ſed & hæ.§. prætor, de procur. ergo idem in obligato ex contractu. ſed hoc bene ſcirem cauillare.

Reſtat ad contraria reſpõdendum. primo
† ergo nõ obſtat.l.ſi quis ab alio. §.fi. de re iu. 38 Intell. l. ſi quis ab alio §. fi. ff. de re iudi.
nam fateor ꝙ ille, qui non facit, quod promiſit, in intereſſe condemnatur, ut ibi: tamen eſt intelligendum ſi actor hoc petat, alias ſecus.l. iiii.§. hoc autem iudicium, de damno infect. non tamen ibi negatur, quin actor poſſit agere ad factum, immo poterit agere, & aduerſarium ad illud compelli per ſupradicta: & ſic non obſtat, ibi enim de compulſione uerbum nullum, ſed ſolũ ibi dicitur ꝙ in obligationibus facti ſuccedit obligatio ad intereſſe poſt moram, non ꝙ tollatur prima, immo additur primæ, ut infra ſubiiciã.ergo debet eſſe in electione debitoris.arg.l.plerunq;, de iure doti. Iſtud nego, quia argumentum procedit in debitore alternatiuo, ſed nos loquimur in debitore, qui copulatiuè tenetur ad duo.ſ. ad factum & ad intereſſe poſt morã, quamuis unica ſolutione liberet.& ſic argumentũ nõ obſtat.

Secundo non obſtat.l. ſtipulationes non diuiduntur, verſ.Celſus, quia tex. ſolũmodo ibi dicit ꝙ ſi non fuerit factum teneatur ad intereſſe, & hoc ego fateor: tamen ibi non negatur, quin teneatur ẽt ad factũ, immo tenetur & ad illud cõpellitur præciſe per ſupradicta, & ſic non obſtat. Nec etiam obſtat uerbum oportere, quia illud refertur ad debitorem, & fateor, ꝙ poteſt compelli ad intereſſe, ſi actor hoc uult, & hoc dicit ibi tex. pecuniam dari oportere, &c. non tamen ꝙ actor hoc petere compellatur, immo eſt in electione ſua, & ſic non obſtat. Et pro hoc.l. i. C. ut nemo inui. age.&c. Vel aliter poteſt ſolui illa.l.ſtipulationes non diuiduntur, & d.l.ſi qs ab alio. Sed conceſſo ꝙ illa iura probarent contra concluſionem, ꝙ intelligantur quando ille, qui non facit iam non põt amplius facere, uel quãdo actoris non intereſt, quod fiat, tunc enim cogitur ad intereſſe, nõ autem ad factum: & ita intelliguntur dicta iura. Sed quando non factum potuiſſet adhuc facere ꝓmiſſor, uel quãdo actoris intereſſet, quod fieret, tunc poſſet debitor præciſe ad factum compelli: ita intelligatur concluſio. Iſta fuit ſolutio Mar.de Fano, qui tenebat hanc partem, quã refert. Bar. in d.l.ſtipulationes non diuiduntur.viii.q. uerum quia uidetur diuinare & multum reſtringere illa iura, magis placet alia ſolutio, quã dedi, cogita de meliore.

Tertio non obſtat.l.quotiens quis, de uerb. oblig. nam fateor ꝙ promittens factum, uidetur etiam in defectum promittere intereſſe. & ſic intereſſe eſt in obligatione, tamen an poſſit debitor ad factum pręciſe compelli uel non, ibi uerbum nullum & ſic non obſtat.

Quarto

Quarto non obſtat.l.ſi.ff. ſi quis in ius uocatus quia fateor, quod eſt agendum ad intereſſe, tamen non negatur quin ad factum poſſit agi & debitorem compelli,& ſic nõ obſtat. Nec obſtat, quod ibi dicitur agendi &c. & ſic importat neceſsitatem, quia illud negatur, immo illa glo.cõiter reprobatur ut alibi dixi. & patet etiam in propoſito, quia non poteſt ad agẽdum cõpelli,dicta. l.i.C. ut nemo inui: niſi dicas ꝙ compellitur cauſatiuè.ſ. ſi mallet conſequi. hoc tamen non ſatiſfacit, & ſic teneas quod dixi.

Quinto non obſtat.l.eum qui,de iudi.nam reſpondeo dupliciter, primo quòd ibi non dicitur quod quis compellitur agere ad intereſſe,ſed tex.dicit poſſe agere in id quod intereſt &c. & ſic nullo modo obſtat.ſecundo quia poſito quod ſi tex. diceret debere agere,tamẽ deberet ſolui ut præcedẽtia.ſ. quia debet agere ad intereſſe.ſ.niſi uelit debitorem compellere ad factum, quod poteſt per ſupradicta,& ſic ibi non negatur quin poſsit agi ad factũ, & ſic non obſtat.

Sexto non obſtat ꝙ ſint multi caſus in quibus quis compellitur ad factum, tamen nego ꝙ illi ſint caſus ſpeciales, immo dico ꝙ ex illis caſibus, cũ alijs quos ſupra dixi fundatur regula, quòd quis præciſe compellitur ad factum,& ſic non obſtat. pręſertim cum pro iſta parte ſint uarij caſus in numero, ergo illi cũ ſint plures numero debent facere regulam, & ſi aliqui caſus reperiuntur in contrarium,illi erunt,exceptiones, iuſta gloſ. in.l. Iulianus. §.item qui ſutem.ff de actio.emp.

Vltimo non obſtat quòd obligatus ad factum poteſt alij committere. Nam fateor,tamen non obſtat concluſioni. nam concluſio uult quòd factum præciſe ſit implendum, impleri autem poteſt uel per promiſsionem, uel per eum, cui ipſe commiſit ex permiſsione legis.& ſic potius concordat. Vnde dicta cõcluſio dicit quòd in omnibus obligationibus facti poteſt quis ad factum compelli pręciſe,debet ſubaudiri ad factum ſ.explicandũ per promiſſorem,uel alium, intentio enim concluſionis eſt quòd compellitur ad factum & liberetur præſtando intereſſe,tamẽ, an factum poſſit alij committi, eſt alia materia de qua in contrarijs.

Retenta tamen communi opinione, quæritur, An ſi quis obligauerit ſe perpetuò ſeruiturum uni hoſpitali donec uiuit, talis obligatio ualeat? uidetur quòd ſic, quia præſtando intereſſe liberatur. In cõtrarium uidetur hoc caſu, quia reſpub. & eccleſia ſeu pia cauſa æquiparantur regulariter.l.ſin.C. de ſacroſan. eccl. ſed promittens quis factum reipub. non liberatur præſtando intereſſe l. fideicommiſſa §.ſi.ff.de lega.iii.ergo &c.Dic tale pactum eſſe ualidum fauore eccleſiæ, & ita determinat. Inno.ſingul. in c.inter dilectos, de dona, hoc uidetur ſecundum Docto. in c. inter dilectos,hic alleg. prima fronte contra.l.cum antiquitas.C.de uſufru. &.l. Titia.§. Titio.ff. de condi & demon.ubi concluditur, quòd non poteſt quis perpetuo ſuas operas locare,cum ſit ſpecies cuiuſdam ſeruitutis, hoc tamen nõ obſtante tenetur contrarium & ſic cum opi. Inno.fauore ſpiritualitatis.Nam ſeruire Deo non eſt ſeruitus, ſed maxima libertas. Vnde Claudianus ſic cecinit,

Nec ulla libertas gratior extat
-Quàm ſub rege pio.

Et circa ſuperiora diſſerit fuſe Franciſcus de Ripa in.l.obligatione generali, col.iiij.ff. de pignoribus.& hipoth. & Ludouicus Roman. ſingul 6:5. an ſi quis obligauerit ſe, ubi multa per Nicol.Pignol.eius additionatorem'. facit.l.i.&.l.ii.ff. de homine libero exhibendo. & tex.notabilis in l.i.§ quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non detur. & textus notabilis in ratione ſui in.l. ſi quando §. illud C. de inoffi.teſtamento.ibi,dum ait, meritis magis filios ad obſequia paterna &c. facit.l.iij. &.l. qui pecuniam.ff.de cond. cauſa data &.l. naturalis in.§.i.& per totum titulum.ff. de præſcript.uerbis.& per totum titulum.ff.&. C. de rerum permut.

CAP. VIGESIMVM SEXTVM.

1 *Diſpenſandi iuſta cauſa, quæ ſit.*
2 *Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus? ardua.q.*
3 *Clauſula ex certa ſcientia, an inducat plenitudinem poteſtatis?*
4 *Priuilegijs quando præiudicet diſpoſitio generalis?*
5 *Miles an iure communi in dubio uti uideatur?*
6 *Miles regulariter ſubeſt legibus.*
7 *Princeps ſubeſt legibus.*
8 *Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis uti uideatur.*
9 *Poteſtatis plenitudine princeps uti uidetur, quam do aliàs eius actus periret.*
10 *Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps utatur?*
11 *Poteſtatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili,*
12 *Poteſtatis plenitudine an princeps poſſit contractum ſuum uiolare?*

13 *Principem legibus ſolutum eſſe, ut intelligẽdum? egregia.q.*
14 *Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus, niſi ex cauſa.*
15 *Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantum iuri naturali, uel gentium, reliqui Principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum.*
16 *Princeps quare nequeat contractum ſuum uiolare?*
17 *Cauſa iuſta facit, ut princeps ſuum contractum poſſit uiolare, cum communi opi. contra Paulus Caſtr. & Marcum Mant.*
18 *Poteſtatis abſolutæ & ordinariæ non eſt in principe differentia, egregia.q.*
19 *Princeps quoties poteſtate ordinaria uti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis cõtra, quamplures Doct.*
20 *Diſpenſatione ex gratia uti, & rebus ſuis abuti æque liberum eſt principi ſine ulla cauſa.*
21 *Poteſtatis plenitudine, uel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps uti uideatur? egregia.q.*
22 *Principi an ſit plenitudo poteſtatis?*
23 *Delinquens ſponte ſua puniri uidetur.*
24 *Princeps poteſtate ordinaria uti intelligitur, quã do ſolitum ordinem in iudicijs non ſeruat, contra Glo. Abb. & Marc. Mant.*
25 *Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquando uſus fuerit? contra Bal. & Marc. Mant.*
26 *Papa an iuri ſcripto derogare poſſit? ardua.q.*
27 *Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinum, naturale, uel gentium alterandum.*
28 *Cauſa iuſta, quæ præſumitur in principe, an admittat probationem in contrarium? egregia.q.*
29 *Lex iniqua a principe lata, an ualeat?*
30 *Cauſa præſumitur in principe etiam contra ius diuinum diſpenſante.*
31 *Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tempeſtate principum.*

REDVNDO ad noſtram materiam diſpenſationis factæ per inferiorem, qualis eſt omnis princeps reſpectu iuris naturalis uel diuini, & qualis eſt epiſcopus reſpectu iuris canonici, uel qlibet iudex ordinarius reſpectu principis ſui, ſuæ'ue reipublicæ; cum edocti fuerimus ex cauſa fieri poſſe diſpenſationes quò
1 Diſpenſandi iuſta cauſa, quæ ſit. ad omne ius, ſupereſt, ut uideamus † qualis cauſa quanta'ue eſſe debeat, ut diſpenſatio teneat: & ſanè ea uidebitur duntaxat eſſe legitima cauſa, quæ ueroſimiliter ipſum ſuperiorem contra cuius legem aut præceptum diſpenſatur, moueret ad id concedendum & reſpondendum extra mentem ſuam fore, ſi eo in caſu, quo de agitur lex ſua ſeruaretur. arg. Glo. communiter ibi & ubique app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. l. iii. C. de inoffi. teſtam. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad treb. Hinc eſt, quòd in leuioribus aut modicis id fieri poſſe ſupra tradidimus. Idem quando caſus eſt ex frequenter contingentibus, & ſuperior eſt in remotis regionibus, ut incommodum eſſet, eius adeundi gratia homines à negociis ſuis auocari. ut per Dominicum Sotum lib. i. de iuſt. & iure, art. iii. q. vii.

Sexageſimo ſexto apparet ex noſtra ſententia (id quod ſæpe incidenter attigimus) principali, non minus ineptè quam noxie uſurpatum paſsim a noſtris fuiſſe illum uulgarem dicendi modum, ut † in principibus ſit duplex poteſtas, altera ordinaria, altera abſoluta. 2 Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit i principibus? ardua.q. Nam (ſi rectè inſpexeris) abſoluta poteſtas principibus non eſt, non magis quam priuatis hominibus, principes enim contra ius nihil poſſunt, non magis quidem quàm priuati homines etiam ſi plenitudine poteſtatis, aut poteſtate abſoluta uti uelint: quia nulla principum (ſiue illi eccleſiaſtici ſint, ſiue profani) poteſtas eſt ad malum, ſed tantum ad bonum; non ad nocendum, ſed ad conſulendum, iuuandum, proficiendum: & denique ad merã ciuium ſeu ſubditorum utilitatem, non ad ipſorum regentium commodum, ut c. i. & ii. ſupra plenè aduertimus, & plenius de ſucc. prog. lib. i. in præfa. nume. 159. Ergo ſi quando princeps adiecerit illam clauſulam de plenitudine poteſtatis; uel de poteſtate abſoluta, perinde erit ac ſi diceret, de integra poteſtate ſua. id quod in eo utile duntaxat erit, ut eius magis ac magis declaretur uoluntas & animi deliberatio, non ut eius augeatur potentia. ſicq; illa † clauſula de plenitudine poteſtatis, 3 Clauſula ex certa ſcientia, an inducat plenitudinem poteſtatis? ubi adiecta fuerit, id efficiet, ut quatenus potentia ſeſe porrigebat, eatenus nihilo omnino dẽpto porrigatur effectus illius actus uel actionis; ſed ultra nõ porrigetur. ſicq; eſt perinde ac ſi diceret princeps ſe id facere ex certa ſcientia. Nam & clauſula ex certa ſcientia inducit plenitudinem poteſtatis Glo. in c. ad hæc, de reſcript. quam ſequitur & ſingulariter dicit Marcus Mantua dialogorum lib. ii. ca. xxii. Abbas in c. ea quæ, de re iudica. Felinus in c. cum inter, de excep. Lancelottus Galia. in l. centurio col. ii. ff. de uulgari. Staphileus in tract. de ui & effectu clauſularum uer. ſubſequenter col. ii. Ludoui. Romanus ſingulari cccccclxiiii. dixi alias. & idem Romanus ſingulariter in conſi. ccclxix. circa primum Vitalis de Gambanis in tract. clauſul. uerſi clau-

ſula

ſula ex certa ſcientia. Philippus Decius in c.i. & in c. porrecta de confirm. utili uel inutili. Hippolytus Marſilius ſingulari lxxxiiii. princeps, idem Decius conſi.ccccvii.col.fin. Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in l. in totum.ff. de regu.iuris.ubi Cagno.& Hippolytus ubi ſupra plures alios allegant, ex quorum relatione apparet hanc eſſe communẽ opin. Vnde & ſi regulariter princeps † per

4 Priuilegiis quãdo præiudicat diſpoſitio generalis?

diſpoſitionem aut præceptum generale, non uideatur uelle preiudicium facere priuilegiis ſpecialibus, ut in l. ſi non ſpeciali & in. l. ſi.& utrobiq; communiter Doctores. C.de teſtamen.tamen ſi adiiciatur clauſula ex certa ſcientia (hoc eſt quòd ſciebat priuilegium & nihilominus generaliter id præceptum ſeruari uoluit) uel dicat de plenitudine poteſtatis uelle ſe priuilegiis derogare, eis nocebit, poſita potentia ex parte principis. ratio differentię quia priore caſu non præſumitur uelle priuilegiis præiudicare, poſteriore autem caſu conſtat præiudicare uoluiſſe: ſicq; ceſſat illa pręſumptio.

5 Miles an iure cõmuni in dubio uti uideat?

Simillimũ eſt, quod ſolet dici, militem † in re dubia non priuilegio militari, ſed iure cõmuni uti uideri, ut tenent Paulus, & Salicet. in.l.in teſtamento. i. C. de teſtamento milit. ubi Fulgos.& Corne.ultimo not.num.10.Bal. in.l.quanquam, C.eod.tit.per dicta.l.in teſtamento, quam ad hoc dicit meliorem de iure Decius in.l.i.nu.3 & 5.idem Deci.in d.l.in teſtamento,num.11.idem Decius in d.l. quanquam, num.20.& ibi Alex col.i.& etiam Salicet. Ripa, in l.centurio. num.6 & num.23.& num.46.& num.49.ff.de uulgari.Curti.Iun.in l.precibus, C.de impub. num.43.Iaſ.in d.l.in teſtamento,num.6.idem Corneus in d.l.quãquam, ubi etiam Roma. num. 4. idem Roma. in d.l.in teſtamento, num.4. poſt Aret. ibi in princ. Didacus Couar.de teſtam.in c.Rainuntius.§.ix.num.19.de cuius communis opi.ueritate dic ut plenè diſſeruimus de ſucc. crea. lib.iii.§.xxiiii.num.41. cum pluribus præc. & ſeq.& tamen licet is miles habeat ferè innumera priuilegia, ut per totũ titu.ff.C & inſt. de mili.teſt.& alibi ſępe, non propterea dicit quòd habet ordinariã & abſolutã põtatẽ, quaſi ordinaria poteſtate cũ utatur, iure cõi uſus uideatur, & abſoluta cum utitur iure ſpeciali militũ. Quinimmo † militis poteſtas ut cun-

6 Miles regulariter ſubeſt legib⁹.

que ſit priuilegiata & amplior quàm paganorum, adhuc dicitur legibus ſubiecta, quia quibus in caſibus non reperitur à lege priuilegiatus nominatim in illis utitur iure communi.l. in fraudem, in ſi.ibi quia generalis erat illa determinatio, & ibi notat Bal.ff. de mili.teſtam. Philippus Decius conſi.v. Alciatus in libro quarto paradox.c.x.idem Decius in.l.ex teſtamento.C.unde liberi.& in.l.i.ff.de regu. iuris. & Andreas Tiraquel. ex cuius doctorũ nomenclatura apparet hãc eſſe communem opin.in tract.de præſcrip.§.i. Glo xi. ad finẽ. Sic ergo & in ſpecie noſtra, licet princeps † ſit magnopere priuilegiatus, ut plenè de

7 Princeps ſubeſt legibus.

ſucc.crea.lib.iii.§.xxvi.cum ſeq. diſſeruimus, tamen eius poteſtas non ideo dicitur abſoluta & legibus enodata & effrena, quia quibus in caſibus non reperitur à lege nominatim priuilegiatus, non poteſt non uti iure communi ſuæ ciuitatis: cum eius poteſtas ſit non ad ſuam, ſed ad meram ciuium utilitatem ſecundum noſtram principalem ſententiam ſupra probatam. Neque ad rem pertinet quòd princeps legibus ſolutus dicatur.l. princeps ff.de legibus cum ſimil. nã ad id ſupra reſponſum eſt.

8 Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis uti uideatur?

Denique † plenitudine poteſtatis in re dubia princeps uti non uidetur ita Innocentius in c.innotauit de electione, Bald.in.l.ſi teſtamentum C.de teſtamentis. Ludouicus Romanus in l.i §.nũciatio col.iii.ff.de operi.noui. nunc. Marcus Mãtua dial.lib.ii. c.xxii. Ange. in.l.bene C.de quadr.præſcriptione. Romanus in d ſingulari.764.& ibi Nicolaus Pigno. Hippolytus Marſilius ſingulari.lxxxiiii.l. princeps. Ant. Butrius in c.dudum.ii.de decimis. Franciſcus Aretinus conſi xv.col.iiii Philippus Decius, & Hieronymus Cagnolus in.l.in totum ff.de regu.iuris. id quod non ſatis tutum eſſe illico dicemus.

9 Poteſtatis plenitudine priceps uti uidet, quando alias eius actus periret.

Limita ut nõ procedat quãdo actus à principe factus de poteſtate ordinaria non poſſet ualere, ſed tantum de plenitudine poteſtatis ita Paulus Caſtrenſis in.l.ex imperfecto, in fine.C.de teſtamentis. Alexan.in.l.quanquam C.de mil.teſta. Hippolytus Marſilius in d.ſingulari.lxxxiiii Decius in c. quoniam Abbas. col.vi.de officio delegati. Felinus in c.i.ix. colum.de conſtitutionibus. idem Felinus in c. cum inter de exceptionibus. colum.v.Decius conſ.xi.quoniam col.fi.lib.i. idẽ Decius conſ. lxxvii.uiſo puncto col.iiii. Fernandus Loazes in.l.filiusfam.§.diui, nu.461.ff.de lega.i. Marcus Mantua ubi ſupra. Felinus in c. in cauſis colu.ii.de re iudicata. Bononienſis ſingulari lxxxiiii.princeps.

10 Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps utatur?

Deinde limita, ut † ex iuſta cauſa principi liceat uti plenitudine poteſtatis. ita Innoc. per tex.ibi in d.c.innotuit. Ang.in d.l.bene à Zenone. Bal.in.l.ii.C.de ſen.ex per. reci. Ioã. Andreas in c.cũ ueniſſent, de iudicijs. Alex. conſ.ii.uiſis, col.iiii.lib.i. Marcus Mantua ubi

ſupra

ſupra Hieronymus Cagnolus in d.l. in totũ, nu.3. aliter enim diſsipatio diceretur, ita Archi. in c. conſequens, ii. diſt. Ioannes Andreas in c. de multa, colum. v. de præbendis. Marcus Mantua ubi ſupra Iaſ. conſi. viii. col. vii. inter conſilia feudalia. quod ſuſpectum eſſe proximè apparebit.

11 Poteſtatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili.

Hinc eſt, quod † quando utitur plenitudine poteſtatis intelligitur de bona & laudabili, non de uituperabili. Vnde ſi cum hac clauſula det licentiam apprehendendi poſſeſsionem propria autoritate expulſo quolibet poſſeſſore, intelligitur de iniuſto, non de poſſeſſore legitimo. ita Bal. conſi. cccxlv. ad euidentiam col. i. lib. i. & Marcus Mantua ubi ſupra.

12 Poteſtatis plenitudine an princeps poſsit cõtractum ſuũ uiolare?

Denique † etiam ſi princeps utatur plenitudine poteſtatis, non poterit proprium contractum uiolare. ita Bal. in c. i. §. ad hæc col. v. de pace firmanda in feudis, Paulus Caſtrenſis in l. digna uox. C de legibus. Marcus Mantua ubi ſupra, de quo ipſe miratur, cum princeps quempiam iure ſuo priuare poſsit. l. itẽ ſi uerberatum. ff. de rei. uend. quo caſu dominium nõ interuertit, ſed ſolam poſſeſsionẽ trãsfert ſecundum eum poſt Florianum in l. ſeruientes. iii. col. ii. ff. de ſeruitutibus.

13 Principem legibus ſolutũ eſſe, ut intelligẽdũ? egregia q.

Denique † iſtorum omnium ueritas pẽdet ab intellectu. l. princeps legibus. ff. de legibus §. fin. inſt. quib. mod. teſta. infir. l. ex imperfecto. ff. de lega. iii. l. ex imperfecto. C. de teſta. l. ſi hæredum. C. de inoffi. teſt. cum ſimilibus. l. j. ff. de conſt. princip. §. ſed & quod principi. inſt. de iure nat. in quibus iuribus habetur, principem legibus ſolutum eſſe, ſicq; contra leges poſſe diſpenſare in gratiam eorum quibus beneficium facere libuerit. ſicq; ex teſtamento imperfecto eum poſſe hæreditatem capere ſi libuerit, quãuis ſponte ſua ſoleat tales hæreditates remittere, ſicq; ex teſtamento minus ſolenni legatum ſibi relictum ſponte ſua negligit, licet ſi uellet uti ſtricto iure id capere fas eſſet. ſicq; ex teſtamento in quo filius fam. non iuſtè exhæredatus eſſet, poſſet princeps hæres ibi inſtitutus hæreditatem capere; licet id ſponte ſua dum erga tales filios benignus eſſe uult, negligere ſoleat: ſicq; pœnas delinquentibus remittere & poteſt & ſolet. l. j. & per totum. C. de ſenten. paſsis & reſti. ſicq; in contractibus eius emptio & uenditio ualeret ſine pretio contra tex. in prin. inſt. de emp. & uendi. eiuſq; locatio & conductio ſine mercede certa contra id quod habetur in princip. inſt. de loca. & cond. ipſiuſq; ſtipulatio ualeret ſine uerbis contra l. i. in prin. ff. de uerb. oblig. ualeretq; licet eſſet diuerſitas inter interrogationem & reſponſionem. cõtra d. l. i. §. ſi quis ſimpliciter, & ſic etiam emphiteoſis cõtractus ab eo celebratus ſine ſcriptura ualeret, licet in reliquis priuatis non ita ut notatur in l. i. ii. & iii. C. de iure emphi. teſtamentumq; ab ipſo factum ualeret, etiam ſi omni legũ obſeruatione & ſolennitate careret l. omnium. C. de teſtam. eiuſq; ſententiæ & iudicia ualerent, etiam ſi iudiciorum ſolennia ſeruari deſierint. l. & hoc Tiberius. ff. de hær. inſt. tradunt communiter doctores in dictis locis, diximus plenè in lib iii. de ſucc. crea. §. xxvi. per totum cum. §. §. ſeq. & de ſucc. progr. in præfat. num. clxxxiii. cum ſeq. ſecundũ quæ cum omnia ſibi liceant omniumq; legũ tranſgreſsiones facere poſsit, uidentur ſuſpecta eſſe omnia, quæ ſupra diſſeruimus; negantes, coanguſtantes, reſtringenteſq; eius poteſtatem. Quid dicendum? uarii uaria dicunt in dictis locis, alii mirantur. Nullus unquam in cuius ſcripta inciderim ſcopulum attigit aut etiam proximè ad rei medullã acceſsit. Nos autẽ aduertimus quòd † omnes homines iure naturæ & gẽtium utimur, regimur, & ſubiacemur à quo minime recedere fas eſt: niſi ob aliquam peculiarẽ utilitatem, quæ cogit aut ſuadet nos ad poſitiuum ius tranſuolare. l. oẽs populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. diximus ſupra plenè & non nihil de ſucc. progr. in præfa. num. 20. cum ſeq. Populi autem & poſſunt & ſolent ius ciuile ſibi conſtituere ob aliquas peculiares utilitates uel neceſsitates, per quod ius ciuile aliquid iuri naturali uel gentium additur, uel detrahitur, uel mutatur, uel declaratur. l. ius autem ciuile. ff. de iuſt. & iure, ſic & ius prętorium factum fuit iuris ciuilis addendi, detrahẽdi, mutandi, aut declarãdi gratia, tex. in princ. inſt. de bonorum poſſe. Sed quia † non rarò euenit ut id ius ciuile noxium eſſe incipiat, aut parum utile, aut uix fortè tolerabile d. prin. inſt. de bon. poſſ. per Bal. in l. non omnium. ff. de legi. & in l. de quibus, col. x. eo, tit. plenè p Andr. Tiraq. in præfat. tract. de utroque retract. num 75. arg. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. l. un. in prin. C. de cad. tollendis. & in. §. & cum lex. eod. tit. ideo populus Romanus, qui Imperatori omne ſuum imperium cõtulit. d. l. i. ff. de conſt. prin. d. §. ſed & quod principi. inſt. de iure naturali. omnimodam laxitatẽ, arbitrium, libertatemq; circa ius ciuile ſuum & peculiare Imperatori conceſsit, ut nõ magis ciuilibus legibus ſubiaceret quàm ſi ex latæ nunquam fuiſſent: circa ius autem naturale uel gentium eam laxitatem principi ſuo populus non conceſsit, quia nec concedere poſſet, cùm ea iura ſint incommutabilia d. l. oẽs

14 Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus, niſi ex cauſa.

15 Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum ſed tãtùm iuri naturali, uel gẽtiũ. reliqui principes ſub ſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum.

populi

populi.ff.de iuſt.& iure.d.§ ſed naturalia, in-
ſtitutio.de iure natur.l.eas cauſas.ff.de cap.
dimi.§. minus ergo, inſt. de hære. ab in teſt.
Modo ſic,nobis agentibus de natura & poten
tia omnium totius orbis principum nullum
negocium facit ea conuentio peculiaris, quæ
inter populum Romanum & principem ſuũ
habita eſt, præſertim cum iam oſtenderimus
uani capitis eſſe,exiſtimare populo aut prin
cipi Romano ſubiacere reliquas gentes.Sed
& ipſum ius ciuile & peculiare Romanorum
nullum impedimentum noſtris ſententiis &
aſſertionibus facit, nõ ſolum quò ad reliquas
gentes & regiones Romanis non ſubiacentes
ſed nec etiã quò ad ipſos Romanos eorũ'ue
populum, aut imperium; quia quod attinet
ad ius ciuile duntaxat,non autem quod atti-
net ad ius naturale diuinum uel gẽtium prin-
cipis ſui arbitrio commiſerunt. Secundum
16 quæ apparet ueriſsimum eſſe,principem † re-
gulariter non poſſe proprium contractum
transgredi,etiamſi utatur plenitudine pote-
ſtatis, quia eius poteſtas utcunq; plena ad id
ſeſe non porrigit. cum contractum uiolare
nefas ſit iure naturali & gentiũ.l.i.ff.de pact.
§.per traditionem, inſt. de rerum diui. l.i.ff.
de conſt.pecu. & ita tenuerunt Bald. in c.i.§.
ad hæc,de pace firm.in feu.Paulus in.l.digna
uox.C.de legibus. Marcus Mantua Dialogo-
rum.c.xxii.lib.ii.Bart.& alii in.l.omnes popu
li.q.iii.prin.ff.de Iuſt.& iure Bal. & Paul. Ca-
ſtrenſis in.l.fi.C.de tranſ.Bal.in.l.qui ſe patris
C.unde lib.Bal.conſi.cccxviii.lib i. Alex conſ.
ci.lib.i.& conſi.ccclxi.nec arguendi lib.ii De
cius in c.i. col. i. de proba Fernandus Loazes
in conſi.pro Marchione de Velez pag.xxx.ex
cuius relatione apparet hanc eſſe communẽ
opin.ut ſupra incidenter attigimus Sed Pau-
lus in d.l. digna uox. & Marcus Mantua. ubi
ſupra mirantur id ut deſinat principi licere,
quandoquidem ei licet re & iure ſuo ſubditũ
priuare d.l.item ſi uerberatum,& reſpondent
id quò ad poſſeſsionem tantum, non etiam
quò ad proprietatem intelligendum,quod ni
hil eſt,quia princeps cum cauſa poteſt etiam
quò ad proprietatem ſubditum re ſua priua-
re,ſine cauſa autem nec etiam poſſeſsione eũ
priuare fas eſt: quia ad iuuandum conſulen-
dum & proficiendum,non ad nocendum ei
poteſtas data fuit. ut ſupra c.i. oſtendimus,&
attigimus controuerſiarum uſu frequen.lib i.
17 c.i. & ſupra etiam diximus. Vnde † ex iuſta
cauſa poſſet ſine dubio princeps contractum
ſuum transgredi, licet Paul.& Mantua ſupra
relati contrarium exiſtiment, & ita in ſpecie
quod ex iuſta cauſa princeps poſsit contra-

Princeps quare nequeat contractũ ſuũ uiolare?

Cauſa iuſta facit,ut princeps ſuũ cõtractũ poſsit

ctum ſuum transgredi etiam iuratum tenent
(ut per uerba ſequentia firmat Loazes ubi ſu
pra pag.cccxvii.)communiter Doctores in d.
c.quę in eccleſiarum de conſtitutio.& in c.in
noſtra de iure iurã.& uoluit Glo. notabilis in
c.in his rebus in Gloſ. fina. in fine.xi. diſtinct.
Panor.& Doct.in c.dilecto col.iii. uer. extra
Gloſam oppono,de præbẽ.Cardinalis, & Ioã
nes de Imola in c.nouit.de iudiciis. idem Ioã
nes de Imola poſt Antonium de Butrio in
c.eum M.de conſtitut. Bal. in l.finali.ff. de Se-
natoribus. & in l. donationes, quas diuus. C.
de dona.inter uirum & uxo. & in l.clari. C.de
fideicom.& in additione ad Specul.in titulo.
de ſent.in xxiii.col. uerſi. ſententia quandoq;
fertur.Geminia.in c.i.de conſtit.lib.vi. Ang.
in.l.ii.ff.de his,qui ſunt ſui uel alieni iuris.Lu-
douicus.Roma. in con.ccclii.incip.Quęritur
primò nunquid Auinionenſes,in penul.col.&
in conſilio ccccxxxvi.iiii v.& vi.col.Alexan. in
d.conſi.ci.incip. uiſis inſtrumentis exemptis
col.iiii.in fine uerſi ii.principaliter uolu. i.&
in conſilio ccclxi.incipi.nec arguendi ſumus
col.v.& vi.uol.ii.& in conſi.liiii.inci.uiſo pun
cto.col penul.uol iiii. & in conſi.ccxxiiii.in-
cipi.in re tam graui col pen.uol.vi.ubi conſu
luit,poſſe principem ex cauſa contra ſuam o-
bligationem iuratam uenire Bartholomæus
Soci. in conſi iiii incipi ſuper queſtio. quæ
uertitur.col.iii.& v.uol iii,ubi inquit ita Do-
cto.communiter tenere poſt Cynum in.l.fin.
C.ſi contra ius uel utilitatem publicam.idem
Soci.in conſ.lxxxvi incip.niſi s.c.col fi.uo.iiii.
Iaſ.in conſil.i col v. in principio & in conſi.
lvi incip.circa primum ſcilicet priuilegium
col pen in fine uolu.i.& in conſi.ccxxvii.inci.
Carolus col.xii.uol ii. Matthæus de afflictis in
deciſionibus Neapolitanis in d.deciſi. ccclxi.
incipi.Monaſterium in ii. col. Ludouicus de
Gazadinis in conſi.v. incip An in quæſtione
propoſita,in vi.col.& Carol.Ruinus in conſil.
xci incip. Quæritur & in dubium reuocatur.
colu ii. & in conſi ccxxix.incipi niſa licentia
col.i.uol.primo pro quibus facit tex.in c.cum
inter,de Renuntiatione.& in d. c.in noſtra &
in d.l.item ſi uerberatum. ff. de rei uendica-
tio.& in d.l. uenditor §. ſi conſtat.ff.commu-
nia prædiorum. & in l. ſi priuatus. ff. qui & à
quibus.& in l.quod ſemel,& ibi Bar.& Docto.
notant.ff.de decretis ab ordine faciẽ.& quod
notat Cardina. in conſi. lxxxvi incipi.Domi-
nus Nicolaus.ubi conſuluit non ſolum princi
pem, uerum etiam quamlibet uniuerſitatem
poſſe uenire contra ſuum ſtatutum,quod in
contractum tranſiuit;quando propter publi-
cam utilitatem contra uentum fuit,uel ob ali
quam

uiolare, cũ communi opi.contra Pau. Caſt. & Marcũ Mant.

quam aliam iuſtam cauſam.

18 Poteſtatis abſolutę & ordinariæ non eſt in pricipe differentia, egregia. q.

Cùm ergo † plenitudinis poteſtatis appellatione, de bona & laudabili, non de uituperabili poteſtate intelligatur: & poteſtatis ordinariæ in principe eadem ſit ſignificatio. apparet inter utranq; nullam eſſe re uera differentiam, ut ex Bal. conſi. cccxlv. Ad euidentiam. col. i. lib. i. & Marco Mantuano d. c. xxii. ut ſupra retulimus.

19 Princeps quoties poteſtate ordinaria uti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis cõtrà q̃ plures Doct.

Vnde † apparet erraſſe Bal. Ioannem Andream, Alex. Hieronymum Cagnolũ, Archidi. Iaſ. & alios, quos ſupra retulimus, tenuiſſe non aliter quàm ex iuſta cauſa licere principi uti plenitudinis poteſtate, cum re uera ea uti ipſi ex liberrimo & effreno arbitrio fas ſit ac liberum, cum neq; in cõtractibus, neque in ultimis uoluntatibus, neque in iudiciis, neque in reliquis de quibus ſupra mentionẽ habuimus, teneatur legum ſolennia obſeruare non magis quàm ſi eæ leges latæ nunquam fuiſſent, nec cauſa ab eo exigenda ſit in legitimationibus aut in minorũ delictorum pœnis remittendis, uel ſaltem tẽperandis. ut per totum tit. in auth. quib. mod. nat. eff. leg. & per totũ in auth. quib. mod. nat. effi. ſui. & per totum. C. de ſenten. paſsis. Nec etiam in gratijs faceindis ut in terminis. l. i. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi. iuſt. de iure natur. ut enim à milite non eſſet quærendum, quare iure communi uti deſinat, & maluerit uti iure ſpeciali militum. ut ſupra diximus.

20 Diſpenſatiõe ex gratia uti, & rebus ſuis abuti ęque liberũ eſt principi ſine ulla cã.

utq; † ab hominibus priuatis non eſt quærendũ quare rebus ſuis abutãtur, id quod eis liberum eſt, dum modo id ipſis tantùm nõ etiam aliis conſiderabiliter noceat. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit, ibi dum re ſu ſe abuti putãt. ff. de pet. her. l quia autem in prin. & §. i. ff. quę in fraud. credi. l i. §. & magis uerb. prodegit ff. ſi quid in fraudem patroni. l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. iuncta cõmuni opi. doctorũ ibi exiſtimãtium eam legem procedere etiam in prodigo manifeſto, antequã ſibi eſſet bonis interdictum. ita principi liberum eſt plenitudine poteſtatis ad libitum uti; quandoquidẽ ea nõ porrigitur ad iniquum aut ad id quod alteri ſit iniurium conſiderabiliter. Conſiderabiliter dixi quia cum ſine ulla cauſa, ſed ex mera gratia & arbitrio legitimum facit ſpurium, ut is poſsit patri ſuccedere; certè & ſi per hoc damnum fiat eis, qui eo non legitimato illius patris hæredes forent: id damnũ in conſideratione nõ eſt, ut plenè oſtendimus lib. i. Controuer. uſu frequentium c. i. Quia ut in regula iuris eſt nemini facit iniuriam, qui utitur iure ſuo. princeps autem hoc caſu utitur iure ſuo, ergo nulli facit iniuriam. Et iunge hic, quæ circa diſpenſationem ex gratia diximus ſupra cap. proximo.

Hinc etiam † apparet aut ſuſpectũ eſſe, aut declaratione temperandum, quod doctores quàm plures ſupra relati contendunt, nempe principem nunquã uideri uti plenitudine poteſtatis in re dubia. Nos autẽ aduertimus, plenitudinem poteſtatis in principe nihil aliud eſſe, quã quædam poteſtas priuilegiata, priuilegia autem unicuique data eſſe ad ſuam utilitatem conſtat. 21

Poteſtatis plenitudine, uel poteſtate priuilegiata i dubio an princeps uti uideaẽ egregia. q.

Ergo ut in reliquis hominibus actus fieri & interpretari ſolẽt ad eorum utilitatem (nam nihil tam naturale eſſe, quã unumquẽque ſibi uelle conſulere, ſupra oſtendimus. & probat. l. iii. ff. de mil. teſta l. ut uim ff. de iuſt. & iur.) ita quoque & in principe, & in milite, & in reliquis perſonis priuilegiatis hæc interpretatio facienda eſt, ut quo magis ac magis ſibi prodeſſe poſſunt, eo magis ac magis ſibi prodeſſe uelle, uideantur, d. l iii. ff. de mil. teſt. ut in milite edocemur lib. iii. de ſucc. crea. §. xxiiii. num. 41. cum plu. præced. & ſeq. Ergo plenitudine poteſtatis princeps uti uidebitur, non ſolum quando actus aliter non poſſet ualere (id quod doct. ſupra relati falsò opinantur) ſed etiam ſi ualere alias poſſet, ſi tamen utilius eſt ipſi principi ſe plenitudine poteſtatis uſum uideri. Quod obtinet, ſi modo † aptè dici poteſt principem plenitudine poteſtatis aliquo caſu uti. 22

Principi an ſit plenitudo poteſtatis?

Nam aptius diceremus (ut in milite) quòd interdum utitur iure priuilegiato, & ſic ſpeciali, interdum iure cõmuni. Iure priuilegiato utitur quando prætermittit ſolennia legum ſiue in teſtãdo, ſiue in contrahendo, ſiue in iudicando, ut uaria exempla iam expoſuimus, uel quando legitimat, uel reſtituit natalibus per totum tit. ff. & C. de nat. reſt. & quib. mod. nat. effi. ſui. in auth. & in auth. quib. mod. nat. effi. leg. uel quãdo reſtituit cõdemnatum. C. de ſent. paſſ. per totum. Iure cõmuni utitur quando legum ſolennia obſeruat. arg. l. ſi quando in prin. C. de inoffi. teſt. quando aũt noſtrum nobis aufert iuxta d. l. item ſi uerberatum, cum ſimil. ff. de rei uẽd. tunc non tam iure ſpeciali quàm iure cõmuni uſus uidetur. Nam id facere nequit, niſi ob publicam utilitatem, quam ob cauſam idem cuiq; ſummo magiſtratui fas eſſet. ideo ſupra diximus tempore publicæ neceſsitatis iudicibus licere ditiores compellere ad pecunias ſuas mutuandas. diximusque id cuique populo libero fas eſſe, tuncque noſtrum nobis ablatum uideri, quaſi ex noſtro contractu & conſenſu, qui ſimul ac uitam politicam popularemque ſocietatem agere uoluimus huius animi & conſenſu fuiſſe uiſi fuimus, ut noſtra ad publicas neceſ-

ſitates

ſitates ſubleuandas conferamus. ſimillimnm eſt † quod, qui delinquit pœnæ legali ſeſe ſubiecuſſe uidetur. l. imperatores. ff. de iure fiſci. ibi tu te hnic pœnæ ſubieciſti. l. fin. C. ad legẽ Iuli. maieſt. ibi quodam modo ſua ſponte punitur, eſtque communis opin. ut dixi in lib. i. de ſucce. crea. §. x. num. 665. Ergo dicere principem non debere plenitudine poteſtatis uti ſine cauſa, eſſet perinde ac ſi diceremus, mili tem ſuis priuilegiis uti non debere ſine cauſa, quod longè à mente iuris alienum eſt. cum uterque iure ſuo ſpeciali & priuilegiato tam libere & nulla requiſita cauſa uti poſsit, quã iure communi & non priuilegiato; in quo cauſam deſiderari nullus unquam dixit.

23 Delinquẽs ſponte ſua puniri uidetur.

Confirmantur ſententię noſtræ, quia † quãdo princeps ſolitũ ordinem iudiciarium nõ ſeruat, dicitur uti plenitudine poteſtatis. Gloſ. & Panor. in c. ad petitionem de accuſa. Marcus Mantua. Dialog. lib. ii. c. xxii. id quod liberrime ut ſupra diximus facere ei licet, nulla cauſa (ut conſtat) requiſita. Nos autem commodius aptiuſque dicimus id de poteſtate ordinaria quàm de plenitudine poteſtatis (hoc eſt ei licet de poteſtate ordinaria, non ſecus quàm de plenitudine poteſtatis) ſine non adſit ulla iuſta cau-

24 Princeps poteſtate ordinaria uti intelligitur, quãdo ſolitum ordinẽ in iudiciis nõ ſeruat contra Gloſ. Abba. & Marc. Mãt.

dinaria quæ eademque priuilegiata, licet agnoſcamus nihil referre, ſi eam plenitudinem poteſtatis appellare libitũ fuerit. Ergo † qđ hac plenitudine poteſtatis Romanus populus uſus nunquam fuerit uerosimile non eſt, nec forte poſsibile (ſi eam accipias ut nos accepimus) qnanuis id adfirmet Bal. de pace conſtan. col. xxiii. uerb. non obſtat. ut & Marcus Mantua nulla tamen fretus ratione attigit ubi ſupra.

25 Romanus popul⁹ poteſtatis plenitudine an aliquando uſus fuerit? contra Bald & Marc. Mãt.

Ex his ergo apparet, eos uehementer erraſſe, qui ſcripſerunt † ſummum Pontificem, licet de abſoluta poteſtate hoc eſt de plenitudine poteſtatis poſsit iuri ſcripto derogare, de poteſtate tamen ordinaria id non poſſe ita Innocẽtius in c. innotuit de elect. Bal. in. l. ſi teſtamentum. C. de teſtam. Marcus Mantua ubi ſupra Bald. in. l. bene à Zenone. C. de quadri. præſc. idem Bal. in. l. bonorum. C. qui admitti. Lud. Romanus in. l. i. §. nuntiatio. col. iii. ff. de oper. noui nnn. id quod minime procedit. Nam ſine adſit iuſta cauſa, id ſibi fas eſt, tam de poteſtate ordinaria quàm de plenitndine poteſtatis (hoc eſt ei licet de poteſtate ordinaria, non ſecus quàm de plenitudine poteſtatis) ſiue non adſit ulla iuſta cauſa, id intra terminos, quos præfiniuimus illi regulæ, quæ habet, principem legibus ſolutum eſſe; ſibi licebit de poteſtate ſimiliter ordinaria, non ſecus quam de plenitudine poteſtatis. Cæterum extra illos terminos (quale eſſet cnm aduerſaretur inri naturali, diuino, uel gentinm id ſibi minimè liceret de plenitndine poteſtatis, non magis quam de poteſtate ordinaria: ut patet ex ſuperioribus. iuri autem poſitiuo ſine cauſa derogare non poterat ſi utile erat, alias ſic, ratio, quia ad bonum non ad malum habet poteſtatem: nt habet noſtra princip. concluſio, licer contrarium uelit Sotus ut dixi ſupra cap. præced. nume. decimoſexto.

26 Papa an iuri ſcripto derogare poſsit? ardua. q.

Denique illa † clauſula conſueta in priuilegiis principalibus, uel pontificiis, ſcilicet ſupplentes de plenitudine poteſtatis. refertur ad iuris ſolennia, non autem inducir diſpenſationem quo ad ius diuinum, naturale, uel gentium: ſecundum Marcum Mantuam ubi ſupra poſt Cardina. in Clemen. i. §. cæterum, de re iudicata.

27 Poteſtatis plenitudine ſupplẽtes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinũ, naturale, uel gentiũ alterandũ.

Denique quod † iam ſæpe (poſt Bart. Glo. & alios in. l. relegati. ff. de pœnis) diximus in principe cauſam præſumi, id adeò procedit, ut in contrarium probatio non admittatur. ſecundũ Petrũ Anchar. conſi. cclxxxviii. ultra alia. Raph. Fulgos. conſi. cxliii. Anto. & Fernãdũ Loazes conſilio pro Marchione de Velez pag. 371. qni alios plures allegat. facit, quia ut res iudicata pro ueritate habetur, nec in contrarium probatio regulariter admittatnr: ut tandem ſit aliquis litium finis. l. res iudicata, ubi nota. Doct. ff. de re iudic. ita. & idem in principe admittendum eſt, quod libenter admitterem, quando princeps quid iudicaret, non ſic alias, quando citra cauſæ cognitionem quid contra ius diuinum, naturale'ue, aut gentium præciperet aut diſpenſaret. Nam tunc ſatis ſuperque eſſe debet, ſi iuſta cauſa præſumatur abſque eo quòd etiam probatio in contrarium non admitteretur; id enim eſſet fores tyrãnidi aperire.

28 Cauſa iuſta, quæ pſumitur in principe, an admittat probationem in contrariũ? egregia. q.

Quinimmo † etiam ſi id faceret cum ſumma cauſæ cognitione & deliberatione, (quale eſſe ſolet in legibus ferendis, iuxta cap. erit autem lex, quarta diſtinct. l. humanum. C. de legib.) adhuc probatio in contrarium admittitur, ut manifeſtetur ſi iniquum aut iniurium ſit; ideoque etiam ſi conſtitutionem ut cnnque ex certa ſcientia faceret, per quam ius alterius læderet, ea neque in foro iudiciali, neque in foro conſcientiæ ſeruanda eſſet. Ita Innocentius & Doct. in cap. quia plerique de immunita. eccleſiarum & in capit. primo eod. titu. Cynus in. l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcript. Iaſo. conſilio primo. lib. primo co. ix. Fernandus Loazes ſibi contrarius ubi ſupra pag. 54. id quod planè deducitur apertè ex noſtra principali ſententia, quę habet omnẽ principatum ad ciuium, non etiam ad ip-

29 Lex iniqua à principe lata, an ualeat?

X ſorum

ſorum principum utilitatem creatum fuiſſe. Nec dubium eſt, quin niſi contra geſta principis liceret iniuriam illatam probare, eſſet pluſquam manifeſta ſeruitutis imago & tyranidis anſa & occaſio. Item amplia ut † in

30 Cauſa p̃ſumi ĩ principe etiam contra ius diuinũ diſpenſante.

principe iuſta cauſa præſumatur, etiam quãdo ius diuinum diſpenſat, puta in ſummo põtifice. ita Antonius Butrius & Ioannes Imolẽ. in c.ii. de renun. & Fernan. Loazes ubi ſupra pag. 173. uerſi. quæ cauſa. Vnde quando Papa diſpenſat ſuper uoto uel iuramento, idẽ erit ſecundum eoſ. & idem uoluerunt Antonius Butrius & Ioannes Imolenſ. in c. nam concupiſceutiam, de conſti. Carolus Ruinus conſilio cxlviii. niſis quibuſdam, col. fin. lib. iiii. Fernãdus Loazes ubi ſupra. ita tamen ut in omni diſpenſatione, quæ fit contra ius naturale, diuinum, uel gentium, in quo agitur de præiudicio tertii, probatio contra præſumptam iuſtitiæ cauſam admittatur: ut proximè oſtendimus. id quod iuſtificatur, eo quòd quando † princeps etiam de plenitudine poteſtatis

31 Iniuria nõ cadit ſub poteſtate, ſed ſub tẽpeſtate principum.

diſpenſat, uel facit contra ius tertii ea non tam poteſtatis, quam tempeſtatis plenitudo dicitur. ita Aymon. Crauet. de antiqui. temporum par. i. num. 3. uerſi. non omitto & Fernã. Loazes ubi ſupra pag. liiii. num. 65. Marianus Socinus iunior conſi. lxv. in cauſa occurrenti, lib. ii. Bartholomæus Socinus conſil. cxx. memini, col. penul. lib. iii. Cardi. in Clem. paſtoralis, de re iudi. Iacobus de Leonardis inter conſilia Bruni conſ. cxvii. col. fi. Bartho. Soci. conſi. clxiiii. uiſa bulla lib. ii. Ergo apparet, nihil intereſſe inter plenitudinem poteſtatis, & poteſtatem principis ordinariã quãdoquidem earum neutra ad præiudicium tertii conſiderabile porrigi, aut ſuperbire poteſt, niſi quatenus principibus per iura ſuæ ciuitatis permiſſum reperitur. id quod etiam ſub ordinaria poteſtate complectitur. facit quod Seneca in Troade ait,

Minimum decet libere cui multum licet

Et Auſonius in Cleoboli ſenten.

Quanto plus liceat, tanto libeat minus.

CAP. VIGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Potentia uera quid.*
2 *Diſpenſare an poſſit Deus cum præceptis decalogi egregia. q.*
3 *Diſpenſationis definitio.*
4 *Fabula Dedali.*
5 *Dei arcana an liceat ſcrutari.*
6 *Dei prouidentia & uoluntate omnia fieri rectiſſimo ordine, etiam ſi inordinata nobis uideantur.*
7 *Mores mutantur & hominum opiniones.*
8 *Arg. de toto ad partem.*
9 *Ius naturale à Deo an poſſit immutari?*
10 *Pithagoræ dogma.*
11 *Ius naturale quid.*
12 *Deus an facere poſſit ut malum non ſit, creaturã non diligere creatorem ſuum.*
13 *Hiſtoria Tulliæ.*
14 *Lex ſufficit quòd ſit tolerabilis.*

HACTENVS de diſpenſationibus, quæ contra iura fiunt p homines. Quid † autem ab ipſo Deo optimo maximo? puta, An præcepta decalogi ab

1 Potẽtia uera quid.

2 Diſpenſare an poſſit Deus cũ præceptis decalogi? egregia. q.

eo ſint diſpenſabilia. Mouet quæſtionẽ quòd ipſe nihil mali facere poteſt, quia & ſi ſit omnipotens, tamen malum facere poſſe, potentia non eſt: ſed potius infirmitas non ualentis abſtinere à malo. ut tradunt Dominicus Sotus poſt Diuum Thomam & alios ibi relatos de iuſt. & iure lib ii. q. iii. art. viii. Diuus Auguſtinus in c. principium. §. charitas de pęnit. diſt. ii. Raphael Fulgoſius conſi. lxi. Domina Catherina col. pen. Curtior Senior conſi. lxxiii. col. xxix. Aymon Crauettus de antiqui. par. i. nu. 3. uerſi. nõ omitto. Dixi lib. i. Controuerſi. uſu frequen. c. i. num. 5. Quibus adde Fernandum Loazes conſi. pro Marchi. de Velez pag. liiii. num. 65. Marianus Soci. Iunior cõſ. lxv. in cauſa occurrenti. lib. ii. Bartho Soci. conſi. clxiiii. Viſa bulla, col. viii. lib. ii. idem Socinus conſi. cxx. memini col. pen. lib. ii. Cardi. in clem. paſtoralis de re iudi. Iacobus de Leonardis inter conſilia Alberti Bruni conſil. xvii. in hac cauſa, col. fin. facit. l. nepos Proculo, & quę ibi differit Andreas Alcia. ff. de uerb. ſign. l. filius fam. ff de cond. inſt. l Lucius. ff de cond. & demon. ſecundum unum intellectum. deniq; in hoc egregio articulo quatuor reperiuntur opiniones, prima eſt exiſtimantium cũ omnibus præceptis tam primæ quàm ſecundæ tabulæ Deum poſſe diſpenſare. Altera eſt contendentium diſpenſare non poſſe cum præceptis primæ tabulę, neque etiam ſecundæ. Tertia opi. eſt, mediam partem eligentium, ut cum præceptis primæ tabulæ diſpenſare nequeat, ſed cum pręceptis ſecundæ liberum ei ſit. Vltima opinio eſt abnegantium talem diſpenſationem fieri poſſe, præter quàm quò ad quartum & quintum præceptum. In prima opinione fuit Ocham ii. ſenten. diſtin. xix. In ſequenti opinione negatiua eſſe uidetur Sanctus Thomas. xii. quæſt. 100. artic. j.

&

& doctiſsimus Dominicus Sotus lib.ii.de iuſt.
& iure arti.viii.q.iii. eſtq́; ex mente Caietani
ad diuum Thomam ubi ſupra & Altiſsiodens.
lib.iii.tract.vii.q.v.& fuit opi. antiquorum ſe
cundum eundem Sotum.In tertia opi.fuit Sco
tus.iii.ſenten.diſtinc.xvii.In iiii.opi. fuit Du
randus in primo ſenten.diſtin.xlvii.q.iiii.

3 Diſpenſationis definitio.

Quid dicēdū?& ſane † in hac ſum.ſentētia.
ut huic ſententiarum uarietati cauſam præ-
buerit aut anſam, diuerſa huius uocis (diſpen
ſatio) acceptio, ne dicam ignoratio. Eſt enim
diſpenſatio ſecundum Sotum ubi ſupra, lege
in genere eiuſque uigore & ratione manen-
te, ipſiuſmet in particulari caſu certiſque per
ſonis relaxatio. neque adiecit ex iuſta cauſa
uel ſine iuſta cauſa, tacitus tamen non obſcu-
re ſignificauit ſine iuſta cauſa talem diſpen-
ſationem factam à ſe accipi; quia (ut ipſe ad fi
nem primi libri eiuſdem operis & ibi in d.ar-
tic.viii.dum ad priorem locum ſe ſe refert) di
ſpenſationem, quæ ex iuſta cauſa fieret, negat
diſpenſationem: ſed potius congruam legis
interpretationem debere appellari. Nos au-
tem ex magnis ſermonis latini authoribus ſu
pra oſtendimus, diſpenſationem appellari ap
tiſsimè & re uera eſſe eam, quæ in aliquo ali-
quibuſ'ue particularibus caſibus perſonis'ue
amplectitur, in ſequiturq́; mentem legiſlato-
ris, ipſius uerbis & ſermonis proprietati repu
gnans: ſicq́; cōgrue legis interpretationi par
eſt. ergo pro parte affirmatiua arguitur quòd
ut cunque præcepta decalogi ſint iuris natu-
ræ, ueruntamē ut v. Ethi.c.vii.author eſt Ari-
ſto.non nulla ſunt de iure naturæ, quæ uariari
poſſunt, ac perinde ſunt diſpenſabilia. Secun-
dò, ſicut legiſlator humanus ſe habet ad ſuas
leges, ſic & Deus. Humanus autem princeps
ſuper ſuis diſpēſare poteſt, ergo in ſuis Deus,
eo præſertim quòd Apoſtolus ii.Corinth.ii.tā
quam dei diſpenſator ait, Nam & ego ſiquid
damnaui propter uos, damnaui in perſona
Chriſti. unde fit, non ſolum Deum, uerum &
eius prælatos poſſe in diuinis legibus diſpen-
ſare iii in decalogo uetitum eſt homicidiu,
ſed in hoc præcepto diſpenſat iudex malefa-
ctorum uindex, diſpenſauitque Deus cum A-
braham ut chariſsimum filium immolaret, &
cum Sanſone, iudic. x. ut ſe ſe cum Philiſtheis
occideret. & cum Eleazare.i.Machab. vi.qui
ab elephante, quem occidit, oppreſſus, occu-
buit. ſubinde eruuntur argumenta de fornica-
tione & de furto. permiſit enim, quin uero
præcepit Oſeæ ut uxorem fornicariam acci-
peret: & filiis Iſrael, ut Aegyptiorum uaſa ſur
ripeterent. ergo huiuſmodi præcepta diſpenſa
bilia ſunt iiii. Arguitur, Connubium inter fra
tres iure naturæ prohibitū eſt: ſuper quo ni-
hilominus in teſtamento ueteri legimus di-
ſpenſatum, ut inter Adæ filios uſu ueniſſe cer
tum eſt, & inter Abraham & Sarram perquā
probabile: denique ſic arguitur, Obſeruatio
ſabbati eſt unum pręceptorum decalogi, idē-
que iudæis ſanctiſsimum: ſed in hoc fuit cum
Machabeis olim diſpēſatum. ſic enim legitur
lib.i.c.ii.& cogitauerunt in die illa docentes:
Omnis quicunque uenerit ad nos in bello in
die ſabbatorum, pugnemus aduerſus eum.
ergo præcepta decalogi, ſunt diſpenſabilia.
hæc ſunt uerba Soti ubi ſupra.

Cum ergo uideamus per Deum optimum
maximum tot in caſibus diſpēſatum fuiſſe ſal
uis integriſque quo ad reliquos homines &
res, manentibus eiſdem decalogi pręcep-
tis, quæ dubitatio ſupereſt? certe nulla, præſer
tim cum ex cauſa etiam hominibus talem di-
ſpenſationem facere fas ſit. ut iam edocti ſu-
mus. Nec dubium ſit, quin in Deo optimo ma
ximo cauſa nō ſolum ſemper preſumatur, ſed
cogitare eum quicquam facere facturum, aut
feciſſe unquam ſine cauſa impium & nephan-
dū eſſet. Deus enim & natura (ut philoſophus)
ait, nihil faciunt fruſtra. l. non cogendum.§.
Sabinus.ff.de procura. l. hæc ſtipulatio. §.di-
uus.ff.ut legatorū nom.caue.l. quiuis ubi om- 4 Fabula Dedali.
nes doct.ff.de uerb.oblig. nec probatio in cō
trarium, ut iuſtam diſpenſandi cauſam Deus
non habuerit, admitti aut fieri poteſt, niſi ce-
reas alas aut alterius materiæ teſtibus Dei al
loquendi gratia in cœlum euolaturis, aptare
ridendus contendas. id quod Dædalum olim
feciſſe, poëtæ fabulantur, & eo quòd in con-
trariū admitti probatio nullo modo poteſt,
ideo uulgò dicitur, non † licere mortalibus 5 Dei arcana an liceat ſcrutari.
ſcrutari arcana Dei. Ita ſi quæras, cur tam paſ
ſim uideamus bonos egere, malos diteſcere;
bonos breuiorem uitam agere, malos longio
rem, bonos abiectos eſſe honoribuſque care-
re; malos beatos eſſe omniq́; honorum gene-
re decorari, bonos egritudinibus ac morbis
premi: malos rectè ualere, bonos imbelles eſ-
ſe, & uiribus corporeis carere, malos eſſe ro-
buſtiores & ualidiores, bonos non tam elegā-
ti faciei forma, aut corporis habitudine, pro-
ceritate'ue præditos eſſe; neq; tam ſtatura ap-
poſita ad dignitatem bonos eſſe à natura or- 6 Dei prouidētia & uoluntate omnia fieri rectiſsimo ordine, etiā ſi inordinata nobis uideantur.
natos, quā malos; quinimmo quod plus eſt, bo
nos ſæpiſsime præliis & armis uictos, ut cun-
que iuſtam cauſam fouerent, fuiſſe à malis im
piiſsimam partem ſequentes. Et tamen con-
ſtat † nil agi niſi ſponte Dei. Vnde Lucanus
lib.ix. bellorum ciuilium ſcripſit ita.

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Statius lib.v.Theb.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Et Sillius Italicus lib.vi.bel.puni.

Iuſtitię rectique dator, qui cuncta gubernas

Et Manilius lib.i.Aſtrono.

At mihi non præſens ratio tam ulla uidetur,
Qua pateat mundum diuino numine uerti.

Et Horatius ode.ii.lib.i.

Qui res hominum ac deorum,
Qui mare & terras uarÿsq; mundum
Temperat horis.

Et Vergilius Aegl.viii.

Nec curare Deum credis mortalia quemquam.

Et Titus Calphur.Aegl.iiii.

Deus ipſe canatur,
Qui populos urbesq; regit, pacemq; togatam.

Ad hæc omnia Saluius Alexandrinus lib. iii.in princip.de proui.Dei.reſpondet mortalibus non licere ſcrutari arcana Dei.nihilq; à Deo ſine ſumma ratione agi, quanuis eam capere nequeat mortale genus, ergo † ſine dubio Deus potuit dictis in caſibus diſpenſare, poteritq; in ſimilibus. Quinimmo quod turpe hodie nobis uidetur, ut cras incipiat honeſtū & eſſe & uideri facillimè efficere mutatis hominū opinionibus poterit. Nam & adulteriū fędiſsimum facinus apud Perſas nihil turpitudinis habere olim uidebatur, uiliſsimumque furti maleficium apud Lacedęmones, nihil turpitudinis ſimiliter continere, ſi manifeſtum non foret coſtabat, & erāt gentes ſuntq; hodie, quibus nefas aut turpe non uidetur cōmunes & uxores & liberos habere, cum matribusq; commertinm habere; & reliqua id genus non minus obſcęna flagitioſa, turpia nephanda, quale eſt nephandum crimen cum pueris commertium ue, aut etiam cum pecudibus habere, Sarracenis non modò permiſſum, ſed etiam uſitatum ut Ioannes Boemus lib.de moribus & legibus gentium c.vi. & c.x. author eſt. & attigimus de ſucceſ. crea. lib.ii. §.xv.num.22.cum ſeq. Et tamen conſtat iſthęc longe magis contra ius naturale eſſe, quam matrimoniū inter fratres & ſorores: cōſtatq; ut non paucę gentium huius opinionis hodie ſunt, ut hæc inhoneſta non ſint; ita facillime à Deo omnipotente fieri poſſe, ut reliquæ omnes gentes eiuſdem ſint opinionis. Vnde uelu ti in prouerbium abiit, turpe ab honeſto multis in rebus non tam natura, quam moribus & uſu gentium diſtingui: ut ſic nō tam ad naturale & incommutabile, quam ad ius gentium poſitiuum hæc accedere uideantur.

7 Mores mutant & hominū opiniones.

Deniq; ſi cauſa diſpenſandi cum præceptis decalogi nec nobis ulla appareat, nec re uera ulla ſit. An Deus optimus maximus diſpenſare cum eis poſsit? Et quò ad ea precepta, quæ ita bona ſunt incommutabiliter, ut eis eorum ue contrarium non poſsit non eſſe malum, magis eſt, ut diſpenſare nequeat; quia (ut iam edocti ſumus) Deus & ſi ſit omnipotens tamen malum facere non poteſt: quia malum poſſe facerè, potentia non eſt, ſed infirmitas; nec ullum certius omnipotentiæ argumentum eſſe poteſt, quàm non poſſe malum facere. Et talis diſpenſatio non rectè diſpenſatio appellaretur, ſed potius iuris boni & æqui uiolatio & diſsipatio. bonum † enim argumentū & ineuitabile eſt, de toto ad partem.l.quæ de tota.ff.de rei uendi.l.an pars.ff.pro derelicto. l.hęredes mei.§.cū ita.ff.ad Treb ergo ſi illud præceptum non occides, uniuerſaliter & in communi bonum eſt in omnibus indiuiduis & particularibus ſub illa uniuerſalitate contentis, bonum ut ſit & eius contrarium malū neceſſe eſt. Nam ut in regula iuris in toto partes omnes etiam minimas non eſt dubium cōtineri.l.Iulianus.ff.de lega.iii.l.qui uſum fructum, ubi not.per Bar.& Iaſ.ff. de uerb.oblig. l.Meuio, uerbo totus.ff.de leg.i.§. ſin uero nō omnes.C.de cad.tollen.l.coniunctim.ff. de lega.iii.ergo ſi ſine ulla cauſa fieret diſpenſatio occidendi, puta, ut quibuſdam diebus per ſingulos uel annos uel menſes occidere liceret homini hominem: uel ut id liceret quibuſdam horis dierum, uel ut pulchris deformes occidere; uel deformibus pulchros liceret; uel patribus filios uel filiis parentes ſuos; uel ut uni aut alteri aut quibuſdā id liceret, certè ut iſthęc in communi mala eſſent, ita & in particulari, nulla extrinſecus accedente rationabili cauſa, mala ut ſint neceſſe eſt, nihilque aliud eſſet, quam diuiſum imperium inter ſe habere bonum & malum. Ergo quandiu hæc lex diuina uiguerit, ut hominem homini necem inferre nefas ſit, tandiu ſine iuſta cauſa, quę uel exiſtat & appareat, uel ſaltem exiſtat, Deus diſpenſare in particulari non poterit homicidium fieri. Poſſet † tamen (ut arbitror) Deus mentes hominum hac imbuere opinione, hancque legem facere, ut hominem homini inſidiari aut necem inferre uel quouis modo nocere nefas non eſſet; non magis quā pecudes, armēta, feras, uolucres, uel ſquameā turbam interficeret. Nam & omnes Pithagorici Philoſopi huius erant ſententiæ, ut bruta animantia (ſiue illa terreſtria eſſent, ſiue nolucria, ſiue aquatilia) homini non liceret occidere, non magis quam reilquos homines.

8 Arg. de toto ad partem.

9 Ius naturale à Deo an poſsit immutari?

10 Pithagoræ dogma.

Ergo, ut poſtea mortale genus mutauit ſententiam, cœpitq; exiſtimare omnia bruta animantia

niātia aquatilia, terreſtria, & uolatilia interficere hominibus liberū eſſe: quis uetat q̄n poſſit (ſpōte Dei) mutare ſentētiā quò ad mutuas neces inter ſe ſe ꝑpetrādas, exiſtimareq́; id liberū faſque eſſe foreq́; ſemper? Et in hunc ſenſum ſaluari tueriq́; poterit opi. Occham ſupra relata, qui nihil aliud ſenſiſſe mihi uiſus eſt, quatenus uoluit poſſe Deum diſpenſare cum præceptis decalogi, ut intellexerit contraria præcepta eum poſſe infigere hominū animis & mentibus. Ius enim † naturale nihil aliud eſſe, quàm rectam rationem ab ipſa natiuitate & origine humano generi à Deo innatam ſupra edocti ſumus. Ergo ſi ipſemet Deus contrariam rationem à noſtra origine mentibus noſtris imbuerit, id ſimiliter erit ius naturale. & ut hoc ius naturale, quo utimur quoque interdum abutimur, bonum eſt, quia à Deo infixum nobis eſt: Ita ſi † contrarium nobis dederit ius, eo ipſo quòd ipſe dederit, bonum erit. Nec ut nobis uidetur recipiēda eſt ſentētia Dominici de Soto ubi ſupra exiſtimantis, non poſſe Deum efficere, quod bonum ſit, ut homo ipſum Deum amare deſinat uel fortè odio habere incipiat. quinimmo fortè poterit, ſi uelit efficere, ut id bonum ſit. Nam ut ſæpiſsime accidit, ut homo hominem odio habeat, & nō rarò ut ipſos parentes odio habeat. ut. §. fin. inſt. quod cum eo. & l. i. ff. ad maced. & Gloſ. not. in l. fin. C. de pact. Vnde Ouidius ſic cecinit,

11 Ius naturale quid.

12 De' an facere poſsit ut malum nō ſit, creaturam non diligere creatorē ſuum.

Filius ante tempus patrios inquirit in annos.

13 Hiſtoria Tulliæ.

Vnde de Tulliæ Seruii Tulii filiæ, crudelitate, quæ per patris cadauer carpentum, in quo ſedebat, ire coēgit. ſic ſcribit Oui. lib. 6. Faſt.

Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxq́; uias.
Corpus ut aſpexit, lacrymis auriga profuſis
Reſtitit, hunc tali corripit illa ſono.
Vadis expectas precium pietatis amarum
Duc inquam inuitas ipſa per ora rotas.
Certa fides facti eſt, dictus ſceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea preſſa nota eſt.

Ergo, qui non diligit fratrem ſuum, quem uidet aut (quod tetrius eſt) odio habet patrē ſuum, quem uidet: & ab eo ſcit ſe hominem factum, uitamq́; recepiſſe. Quid mirum, ſi Deū non diligat, quem nunquam uidit? hæc conſequentia tenet ſecundum Diuum Ioannem epiſtola iii. & iiii. ad finē. & multos eſſe, fuiſſeq́; contemptores & oſores Dei, & experientia docet & teſtatur. l. quæ ſub conditione, in prin. ff. de cond. inſti. & ſæpiſsime ut experientia docemur & paſsim libris tam fabuloſis q̄ ueris reperies, ut uir amet fœminam, quę ipſum odio habet; & ex diuerſo. nec deſinat amare ille, qui amare cœpit, etiam ſi non ignoret ſe ab amato uel amata odio haberi. Si ergo Deus optimus maximus hanc mentē à primis cunabulis nobis uellet imbuere, ut eum odio haberemus, idque riſui & ludibrio haberet. Quis uetat quin id efficere poſſet, & nihilominus nos diligere, ſi ſibi libitum eſſet. nā ut Ouidius cecinit,

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Quòd ſi dixeris, ergo tunc non foret nobis liberum arbitrium, reſpondeo, quod non deſineret fore liberum, nam ideo homo ratione præditus eſt, ut natiuas inclinationes & appetitus ualeat ſuperare: & rationis ui frenare, ſubigere & calcitrare. Tres ergo ſunt inſpectiones, prima de noua mundi creatione, altera de diſpenſatione, ultima de iuris uiolatione. Quò ad primam, ſi reſoluto hoc mundo eum denuo Deus crearet, non dubium eſt, quin poſſet, ſi uellet præceptis decalogi deletis alia eis contraria humano generi præfigere. Et eo ipſo ꝙ à Deo omnipotēte & optimo fixa & tradita forent, bona intelligi deberēt; ſicq́; non oberit quod diximus, Deū non poſſe malum facere. Nam iam id minimè intelligeretur eſſe malum. Idem eſſet, ſi eodem hoc mundo ſtante, ei alia præcepta his, quę modo habemus contraria præfigeret Deus. Quò ad ſecundam inſpectionem de diſpēſatione etiā hoc mundo hiſq́; decem decalogi præceptis ſtantibus, Deus omnipotens ſine dubio poterit diſpenſare, accipiendo proprie & aptè diſpenſationem pro recto & opportuno iudicio circa iura, eorum uerbis utcūq; repugnante. Amplia, ut etiam principes & reliqui magiſtratus id facere poſsint. deinde amplia ut non ſolùm poſsint, ſed etiam debeāt: ut iam edocti ſupra fuimus. Quò ad ultimam inſpectionem de iuris uiolatione, quæ contingit quando ſine ulla cauſa rationabili itur contra legē, id quod non poteſt non eſſe contra mentem legiſlatoris, non ſecus quàm contra eius uerba; tunc ſi decem præcepta decalogi eſſent omnia & ſingula eorum huiuſmodi, ut contrarium eorum in quolibet & in qualibet etiam minima parte malū eſſet, non poſſet ꝑ per Deum fieri ea uiolatio, quia ipſe malum facere non poteſt. ſicq́; piè credēdum eſt, Deū omnipotentem & optimum, nunquā ſine cauſa ulla ex parte ea præcepta eorum'ue quodpiam uiolaturum. Verum ſi ex facto quodpiā eorū uiolaſſet, ea uiolatio ſeu diſpenſatio teneret tam de facto, quàm de iure, & tunc demum detegeretur illius præcepti trāſgreſsionem nunquam fuiſſe malam abſolute: quandoquidem per Deum, qui malum facere nequit,

quit,facta reperiretur . Nec ponimus tractu temporis aliquã nouam cauſam denuo emeſiſſe, ſed uigere etiam nunc, cum per Deũ ſit tranſgreſsio eandem rationem, quæ aderat quo tempore id pręceptum traditum nobis fuit . ſicq; detegeretur tale præceptum fuiſſe ab initio eſſeq; hodie bonum 1 ita tamen ut eius contrarium non ſit abſolutè malum, ſed tolerabile . Sic etiam bona eſt uſucapio.l.i. ff.de uſucap.ſi tamen fieret noua lex, qua uſu capiones exulare & exterminari cogerẽtur, ualere non deſineret, nec maladiceretur, ſed potius tolerabilis . Nam & id erat antequam ius ciuile uſu capiones excogitaret,ut p Glo. communiter app.in.l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure. Et ut laudabile uideatur † nouum Dei
14 Lex ſuffi-cit quòd ſit tolerabi-lis.
aut etiam hominis præceptum, ſatis eſt, ut ſit tolerabile, etiam ſi ſubditis non multum rationabile uideatur.Bal.in.l.non omnium, & in.l.de quibus,col.x.ff. de legib. Andr. Tiraq. de utroque retr.in pręf.num.75.Ergo non eſt bona conſequentia quòd in aliquo ex præceptis decalogi ſiue præceptiue, ſiue prohibitiuè comprehenſum generaliter erat, iuſsit Deus in aliquo caſu & perſona non ſeruari, idq́ue ſine ulla cauſa ad legem mutãdam, uel alterandam neceſſaria (ſi modò id in ſummo Deo contingere poteſt) igitur hæc atteratio mala eſt, quia priori legi diuinæ contraria, ſed id quidem non bene ſequitur, quia licet id præceptum,quod modò frangitur,eſſet bonum nec eius tranſgrediendi occaſio ulla in particulari de quo agitur eſſet; adhuc tranſgreſsio potuit eſſe tolerabilis,& eo ipſo quòd à ſummo Deo fieri iubetur,detegitur, quemadmodum retro ad præceptum, quod modò frangitur, non fuerat incommutabile,ſiue retro hominibus incommutabile, falsò uiſum fuiſſet, ſiue non.

CAP. VIGESIMVM OCTAVVM.

1 *Eligens dignum omiſſo digniore an peccet mortaliter? ardua.q.*
2 *Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus,licet dignior non deeſſet.*
3 *Pœna eſt infirmatio actus.*
4 *Conſcientiæ in foro an pœna ipſo iure impoſita, debeatur? ardua q.*
5 *Pœna non eſt actus irritatio quando non ſit in odium agentium.*
6 *Conſcientiæ in foro an retineatur relictum in minus ſolemni uoluntate?*
7 *Fine adepto, de medijs ad finem requiſitis non curamus.*
8 *Vindicta ius competens non debetur de iure canonico.*
9 *Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam.*
10 *Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico?*
11 *Tenentes pœnam ipſo iure irrogatam deberi in conſcientia.*
12 *Legalis obligatio unde deſcendat.*
13 *Legalis obligatio eſt ad patiendum tantum.*
14 *Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in cõſcientia.contra communem opi.*
15 *Pœna etiam immoderata nõ differet ab alia quo ad hoc,ut in conſcientia debeatur. contra Decium & Cagnolum.*
16 *Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia,quàm legalis.contra Decium, Cagnol.& alios.*
17 *Pœna conuentionalis etiam nimis dura,non debetur minus nec magis,quàm ſi eſſet mediocris.cõtra Accurſium,Decium,Corſe. & Cagnol.*
18 *Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damni factore etiam quatenus excedit iuſtam damni æſtimationem ubi interfuit dolus. contra communem opi.idem ſi culpa lata. contra eandem commu. opi.*
19 *Pœna pro damno,leui culpa dato,an debeatur in conſcientia? ardua.q.*
20 *Pœna pro damno, leuiſſima culpa dato,non debetur etiam in foro contentioſo. contra Lud.Rom. & Nicol.Pignol.*
21 *Pœnã etiam in conſciẽtia creditor petere poteſt. ardua.q.*
22 *Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectam,quando in ſcriptis ſit contractus? ardua.q.*
23 *Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur? ardua.q.*

SExagesimo ſeptimo apparet ex noſtra ſententia principali utrum † eligens ad beneficium,dignum prætermiſſo digniori peccat mortaliter,quod tenuit Abb.in c. iii. de iure patro.& in c. cum in cunctis, de electionc.& in c.conſti.de appell. eſt communis opi.ſecundum Gomeſ.in c.ii.num.22. de conſtitutio.in vi.Pala. Rubi. in c. per ueſtras. de donat.inter uirum.§.xxvi. Deci. in c. in præſentia,num.lvi. de probat. & in d.c. conſtitutus. columua. ii. hanc dicit. com.Rochus de curte de iure patro.uerbo honorificum queſti.xiii.Lamberti.de iure patro.parte. i.lib.ii. fol.252.
1 Eligens dignũ omiſſo digniore an peccent mortaliter? ardua.q.

Contrarium tenet Glo. in d.c.conſtitutus, & in c.licet ergo viii. quæſti. i.Glo.in d.c.iii. de iure patro.ubi Ioan.And.dicit, non peccare.idem tenet Sanctus Thomas. ii.ii quæſtio. clxxxv.

clxxxv.arti.iii. Lamberti.ubi ſupra eſt cōmu-
nis opi.ſecundum Deci.conſil cxxix.col.i.fa-
cit c.monaſterium xvi.quæſtio.vii.ſed cum di
gniorem eligere utilius ſit ſiue reipublicæ, ſi-
ue eccleſiis:ſupereſt,ut princeps uel ſuperior
uel electores, ſemper teneantur eligere di-
gniorem:quandoquidem ad utilitatem ciuiū
uel publicę rei,non ad ſuam niet id munus ſibi
iniunctum & commiſſum (ut noſtra principa
lis concluſio habet) uidetur. Dummodo di-
gniorem eum eſſe intelligamus,qui reipubli-
cæ quo ad id munus,quo de agitur,ſit: etiam
ſi quo ad aliam alius dignior reperiatur, ſe-
cundum diuum Thomam ubi ſupra. vt enim
ſi reſpublica modò egeret bono artifice ar-
tis ſulphurarię (qui uulgò artillerij uocantur)
ad bellum, & optimum pictorem ad id mu-
nus eligeremus, inſanire aut ineptire uidere
mur; ita,qui optimum uirum & uitæ inculpa
tiſsimæ,ignarum tamē & inexpertum rerum
humanarum tam eccleſiaſticarum quàm ſęcu
larium in prælatum eccleſię deligeret; inepti
re intelligeretur. ex mente diui Thomæ ubi
ſupra. Ad cuius ſententiam poſſunt hæ uarie
tates aptari, & fœdus ac conciliationem acci
pere: ut ſententia exiſtimantium meliorem
eſſe eligendū; intelligatur de eo qui dignior
ſit quo ad regimen eccleſiæ uel muneris publi
ci de quo ageretur. opinio uero contenden-
tium ſufficere,quòd dignus eligatur, licet al-
ter dignior ſit: intelligatur, quando ille iſto
electo, quò ad alia,uel alias uirtutes dignior
erat; ſed non quo ad illud regimē aut munus
publicum de quo agebatur. ipſe autem ele-
ctus tutus eſt in foro conſcientiæ, ſecundum
ſanctum Thom.in d.art.iii. Quid autem † ſi ab
inferiore electio facta fuit de perſona ſatis di
gna, omiſſa tamen forma iuris, ſed ſimplici-
ter & quaſi ad morem gentium, uel iuris gen
tium? & magis eſt, ut talis electus ſit tutus in
conſcientia. ita Innocentius in c. quia pro-
pter, de electione. & ibi Antonius Butrius, Do
minicus, & Geminianus in c.i. de ſponſalibus.
lib.vi. Abb.Siculus in c.i. in fine, de in integrū
reſtitutione. Petrus Anch.in c.beneficium.q.
vii de reg.iur.in ſimili per Anton.Butrium in
c.quia plerique, de immunitate eccleſiarum.
Panor.in c.porrectum col. ii. de regularibus.
poſt gloſ.ii.ibi. Nicolaus Boe. deciſione.i.nu.
13. & ꝓbatur hodie apertè hæc doctrina per
decretum ſanctæ Synodi Baſilien. in c.i.de e-
lect.in procemio. ibi dum dicitur potiſsimū
eſt huius ſanctæ ſynodi ſtudium,ut tales eccle
ſiæ pręficiantur paſtores,qui tanquam colum
næ.&c. Vbi principalis intentio eſt circa per
ſonas, quæ ſunt eligendæ: ſecundaria & in

2 Electus tu tus ē in cōſcientia, ſi erat dignꝰ, licet dignior non deeſſet.

ſubſidium circa formam electionis. Et iſtud
corroboratur per doctrinā beati Thomæ in ſe
cunda parte quæſt.xcvi. ut ibi uidebis. Ratio
iſtorum ea eſt quia ſolennia iuris in electio-
nibus eò pertinent, ut idonea electio fiat, ut
dictum eſt: ideo ſi ſatis idonea facta eſt, de ſo
lennibus non curandum quo ad Deum, qui
optimè nouit ueram rei exiſtentiam. facit.l.
fin.C.de fideicom.§.fi.inſt. de fideicom. hęre.
Neque ad rem pertinet, quod † actus infirma
tio ſit pœna.c.diſpendia.§.fi. de reſcript. lib.
vi.&.c.cupientes §.cæterum,uerſi.;uel ſi perſo
nas.& c.ſi religioſus.de electio.lib.vi.&.l.non
dubium,& ibi communiter Docto.C.de legi.
&.l.turpia,& ibi Bart.in.i.notab.& Alexand.
de lega.i.& Franciſc. de Curt. iunior conſil.
viii.nu.1.Et ad pœnam † impoſitam ipſo iu-
re, tenetur quis in foro conſcientiæ. Vt tenuit
Petrus de Ancha.in repet.regulę Poſſeſſor, de
regulis iuris lib.vi.& Abb. Sicul.in c.i. de con
ſtitutio.& Petrus de Rauenna in ſuo alphabe-
to in litera.A.in princ. inchoante annullatio
actus. Et ſic, cum retractatio & caſſatio ele-
ctionis propter formam per ius traditam, nō
ſeruatam, fiat ipſo facto. ut d.c.quia propter
& etiam retractatio, & caſſatio electionis
propter formam à decretis Baſilien. concilij
traditam non ſeruatam fiat ipſo iure, ut pa-
tet in d.c.i §.deinde eligant, de elect.. in prag
matica; uidetur quòd talis electus non ſit tu-
tus quo ad Deum, & pro hoc dicit Bal.in.l.ne
mo Martyres.C.de ſacroſanct.eccleſijs.quòd
quando per annullationem actus quis iure
quæſito priuatur,uel inchoato, quæri tunc di
citur pœna.allegat Ioan.And.in c.ii.de elect.
lib.vi. Sed dicendum eſt, quòd contraria pro
cedunt, quando retractatio & caſſatio actus
ipſo iure fit in odium perſonarum actum ex-
plicantium,quia tunc eſt pœna, ſecus ſi retra-
ctatio, & caſſatio actus non fit propter odium
perſonarum actum explicantium, ſed in defe
ctum ſolemnitatis; quia tunc non eſt pœna.
ut eſt gloſ. in c.ii. de conſtitutio. & ibi Abbas
Sicul. voluit Domin.poſt Ioan. And. in d.c.fi.
de electio.lib.vi.& iſtam concor. dedit Bal.in
d.l.non dubium,col.ij. de legibus.ubi dicit,ꝙ
reſpectu perſonarum ſit pœna.allegat.l. ſena
tus. ff.de contrahen.empt. & dictam.l.non du
bium & pro hoc.c.ſi religioſas, de electio.lib.
vi. Et quòd reſpectu omiſsionis modi, uel for
mæ,non ſit pœna.allegat.l.qui Romæ.§. Fla-
uius hermes.ff.de uerb.obli. & iſtam op.Inno.
& Bal.ſequutus eſt Soci.in conſi.cxii.col.ii.in
princip.uerſi unde concludit Paulus de Lea-
zariis.uol.iii. & etiam Iaſ.in.l. ſi poſt diuiſio-
nem col.ii.uer.ii.& fortius.C. de iuris & facti
ignoran.

3 Pœna eſt infirmatio actus.

4 Conſcientiæ in foro an pœna ipſo iure impoſita, debeatur? ardua.q.

5 Pœna non eſt actꝰ irritatio qñ non fit in odiū agentium.

ignoran.& not.per Bart.in.l. uemo poteſt, &
ibi ſingul.Alexā.col.v.uerſi. item in quantum
6 Bart.ff.de lega.ubi quærunt, An † licitum ſit
retinere relictum in teſtamento minus ſolem
ni. & quando honoratus certo ſcit ſe habere
uoluntatem defuncti, tunc licite in foro con-
ſcientiæ retinet ſibi relicta. Neque obeſt, ꝙ
nullo iure ſibi deberi uideantur, quodq́ue le-
gitimus ab inteſtato hæres ad omnia bona
defuncti inuitetur à lege. Nam id fit eo quod
lex de defunctiȷ uoluntate quando teſtamen-
tum eſt minus ſolemne, certa non eſt: ſicq́ue
in dubio inuitat legitimum, non inuitatura ſi
certo ſciret honoratum in minus ſolenni te-
ſtamento ueram defuncti uoluntatem habe-
re: tunc enim ei potius faueret, quàm hæredi
legitimo: quandoqnidem ſolennia teſtamen
ti ad nihil aliud deſiderātur, quam ad certam
defuncti uoluntatem habendam.l.fin.C.de fi-
deicom. Sic ergo & ſolennitas electionis ad
nihil aliud deſideratur, quàm ad habendam
electi idoneitatem. unde ſi ille ſatis idoneus
ſit, tunc ſolennitatis prætermiſsio in foro cō
ſcientiæ non nocet, etiam ſi annullatio à lege
ipſo inre inducatur, & per hoc electus omni
iure deſtitutus uideatur. Nam ſi de eius ido-
neitate lex certa fuiſſet, eum propter defe-
ctum ſolennitatis in electione prętermiſſæ mi
nime deſtitueret, ſed potius inuitaret: ſicq́ue
pro inuitato habetur.argu.d.l.fi. iuncta gloſ.
communiter ibi, & ubique approbata, in.l.ta
7 le pactum.§.fi.ff.de pactis. Et quia † ubi finem
adepti ſumus, tunc de medijs ad finem requi-
ſitis non curamus.l.i.§.fi.ff.de dote præl. iun-
cta.l.non cogendum.§.Sabinns.ff.de procnra
toribus.l.hæc ſtipulatio. §.diuus.ff. ut legato-
rum nomine caueatur. Stat ergo ꝙ electus mi
nu. ſolenniter, eſt tutus in foro conſcientiæ.
primum quando lex non inducebat nullita-
tem electionis ipſo iure. deinde etiam ſi eam
induceret ipſo inre, quanuis talis nullitas, pœ
na reputetur; quia pœnæ in foro conſcientię
non ligant. glo.eſt celebris in.c.fraternitatis
xii.q.ii.de qua fecit feſtum do. Abb.in c.Rai-
nal.de teſta.& in.c.i.de conſtit.& in c.ſi egreſ
ſus. de iniur. & in c. quia plerique de immu.
eccl.& in c. audiuimus, de ſimo. & in alijs lo-
cis, Facit quod uoluit ipſe in c.i.de cuſto.eu-
cha. & facit quod habetur in c. ſicut, & in.l.
iii. de iureiu. & ibi Bald. dicit quod cenſura
eccleſiaſtica non curat de pœnis ciuilibus,
ſed de iuris reſtitutione. & alleg.gloſ.in d.c.
fraternitas, & illam glo.pro ſing. allegauit d.
Ant. de But.in d.c.qnia plerique, & in.c.i.de
dolo & contu.& in c.ij.de reſcri.Lud.Rom.in
rub.ff.de acqu.hær.Pet.de Anch.in c.i.de con

6 Conſcientiæ in foro an retineatur relictū in min⁹ ſolēni uoluntate?

7 Fine adepto, de mediis ad finem requiſitis nō curamus.

ſtit.lib.vi.ubi dixit, ꝙ ius † competens ad uin-
dictam non habet locum de iure canonico,
& allegar.d.glo.in c.fraternitas. Bal.in.l.poſt
deſertionem.C.de fur. ꝙ fur † non tenetur in
foro conſcientię, niſi ad reſtitutionem rei fur
tiuæ.& alleg.gl.in d.c.fraternitas.eandem gl.
allegauit Bal.in.l. iubemus.§.ſane.C.de ſacro
ſanc.eccl.& in auth.ad hæc. C. de uſur. & in.l.
id quod pauperibus.C.de epiſ.& cle.& quæ ſit
ratio, uide d.Abb in d.c.Rainal.& in d.c.i.de
conſti.Lud.Rom.in repe.rubr.de arbi. in fin.
uerbis, ubi alleg.glo.ſingu.in d.c.fraternitas,
quam ſecundum eum facit ſing.Bal. in extra-
ctis glo.decreti, dicens † pœnas dupli uel qua
drupli ob fructum à iure ciuili in ductas, inre
canonico minime peti poſſe. idem dixit in d.
c.ſicut, ubi tex.dicit, ut occupata reſtituat, nō
dicit pœnam quadrupli reddar. & uide Abb.
in rubr.de appell.in fi.ubi alleg.d. glo.& in.c.
tua, de uſur.in fi.& Abb. poſt Goff. & Doct.in
c.dilecti.per gl.fi. ibi quæ allegat illum tex.de
arb.per Felinum in c.audiuimus, de ſimonia.
Philip.Deci.& Hiero.Cagn.in.l. quod a quo-
quam.ff.de reg.iu.idem Decius in c.i.col.viii.
de conſtitutionibus. Pœna † tamen in curſa
& commiſſa propter ſolennitatem non ſerua
tam in electione, non debetur in conſcientia;
quando electus erat idonens; etiam ſi ea pœ
na ipſo iure imponeretur. Vt ſupra oſtendi-
mus. qnanuis contrarium ſentiat Panormit.
in d.c.dilecti.& Corſetus ubi ſupra, & Deci.
& Cagnolus in d.l.quod a qno quam. Corſe-
tus uerb.pœna.xiiii.in ſuis ſing. Abb.in c.i.de
conſt.& gl.d.c.frarernitatis. ſequuntur Dida
cus de Segura in.l.filius dum in ciuitate.&ibi
Didacus Perecius ad Segurā nn.15.ff. de uer.
obli.Gomeſius in.§.ex maleficijs inſt.de acti.
nn.14.Felinus in c. audiuimus. de ſimo.col.i.
Bal.in.l.i.C de necti. licet, contra gl.teneant
Do.Sotus lib.i.de iuſt.& iu. q.xxii.v. Alfonſus
Caſtren. de poteſta. leg. pę. Henrricus Gan-
dau.quodlibet.7.q.22.

Deniq; cōtra ſuperiora, ut pœna debeatur
ipſo iure fortiter arguitur. Is, q † naturaliter
obligatur, obligatur ēt in foro aīæ, hæc eſt ue-
ra & cōis opi. doctorū in loc.ſup.citatis. natu
raliter aūt obligatur quiſq; ex conſenſu ſuo.l.
i.ff.de pac.l.i.ff.de conſt.pecu.l.ſub ſpecie. C.
de poſtulā. §. per traditionem. inſt.de rerum
diu.l.v.§. Imperator.ff.de ſolu.l.i.ff. de noua-
ti. Nec dubium eſt, quin cōſenſum legibus rei
publicæ pœnalibus unuſquiſq; ciuium dediſſe
uideatur; non ſecus quā reliquis legibus.l. Im
peratores.ff.de iure fiſci.l.fi. C. ad legē Corn.
de Sicar. dixi plene de ſucc. crea.lib.i.§ x.ad
finē.n.665.Id qđ patet rōne perſpicua. Nam
ut in

8 Vindictæ ius competens nō debetur de iure canonico.

9 Fur nō tenet in conſcientia ad pœnam.

10 Pœna dupli aut quadrupli an peti poſsit de iure canonico?

11 Tenentes pœnā ipſo iure irrogatam deberi in conſcientia.

12 Legalis obligatio unde deſcendat.

nt in omni contractu & pactione ideo inuicem obligamur, quòd rei conuentæ & pactæ contrahentes conſenſum præbuimus, ſicq; pactum dicitur duorum pluriumúe in idem placitum & conſenſus, d.l.i.ff. de pact. cum ſimil ſupra allegatis. ita & lex nihil aliud eſt, quàm omnium ciuium placitum & conſenſus, ut à reliquis hominum conuentionibus & cõtractibus in ſpecie minimè differat, aut in materia producibili ſeu origine: ſed tantum in numero perſonarum: quia plerũq; cõtractus fit à paucioribus, lex autẽ à pluribus, quãuis non rarò cõtrarium cõtingere & poſsit & ſoleat.

Quid enim ſi cõtractus fiat inter duas magnas ſeu numeroſas cõmunitates, aut ciuitates, & lex fiat ab oppidulo quodam? aut quid etiam ſi inter centum aut fortè mille priuatos homines, contractus fiat, & lex fiat ab oppidulo quinquaginta tantum municipum? in his ſane ſpeciebus & ſimilibus tam lex quàm contractus erit multorum hominum in idem placitum & conſenſus. & tamen inter plures is contractus, quàm ea lex celebrabatur. ſcitè ergo iureconſultus in.l.i.uerb. communis reipublicæ ſponſio.ff.de legibus dixit, legem nihil aliud eſſe quàm reipublicæ (hoc eſt omnium ciuium) mutuam inter ſe ſponſionem & promiſsionem, ſeu pollicitationem, ſicque eos ex ſuo conſenſu legem ferẽtes obligari, non aliter atque contrahentes. Nam & ex diuerſo ipſimet contractus hac ratione leges appellantur quò ad ipſos contrahentes.l.legem quam dixiſti.C.de pact.l. contractus.ff.de regulis iuris c.contractus. eodem titu.lib.vi.l.i.§. ſi conuenerit.ff.depoſiti. cum ſimil. dixi de ſucc.progreſſu in præfa. lib.i.ad prin. Cùm ergo ex legibus non ſecus quàm ex contractibus conſenſu noſtro obligemur, & ſic naturaliter, par eſt, ut pœnis legalibus obligemur in conſcientiæ foro, non aliter atq; eo in foro obligamur ex quolibet contractu & conuentione. Neque ad rem pertinet quòd leges hodie plerunque non tam à nobis quàm à populorum regentibus fiant, quandoquidẽ illi mandatum & cõmiſsionem, ordinemúe, & conſenſum populi habere intelliguntur: ſicq; eſt perinde ac ſi ab ipſis ciuibus fieret, nõ aliter atq; quiſq; priuatorũ ex contractu procuratoris aut mandatarij ſui obligatur, non ſecus quàm ſi per ſemetipſum contraheret. ut per totum titulum.ff.&.C.& in Decret.de procurat.& inſt.per quas perſ.agere poſſ.&.ff.& C.mand. Et ſic olim lex fiebat Conſule interrogante, & reliquis omnibus ciuibus conſentientibus, reſpondentibus, & applaudẽtibus. §.lex.inſt.de iure nat.c.lex.iiii.diſt.

Quid dicendum? & ſanè † in pœnalibus legibus obligatio huiuſmodi eſſe, idque tacitè actum fuiſſe, intelligitur, ut legis tranſgreſſores ad patiendum duntaxat, non etiam ad faciendum teneantur: ſicq; non tenentur ſe ſe deferre aut accuſare, aut contra ſemetipſos executionem facere. argu.d.l.Imperatores.ff.de iure fiſci.d.l.fin.C.ad legem Corn.de ſica. docet Sotus de iuſt. & iu.lib.i.q.vi. arti.i. ut enim nemo inuitus alterum accuſare compellitur, ita & longè minus ſe ipſum accuſare compellendus eſt: quia maiorem cognationem ſecum habet quàm cũ alio.l.un.C.ut nemo inuitus agere uel accuſare cogatur. iuncta.l.ut uim.ff. de iuſt. & iure, & iuxta illud Domini, Nemo te accuſat mulier &c. Nam & ſimiliter in obligationibus, quæ ex cõtractibus deſcendunt, obligatus non tenetur ultrò offerre, ſed ſpectare poteſt, ut aduerſarius petat & interpellet.l.Iulian.§. offerri.ff. de act. emp. ſecundum quæ, is, qui contra legis præceptum nixus eſt, & ſi pœnæ ſe ſe obligaſſe uideatur: tamen eſt impropriè uel non ſimpliciter & abſolutè, ſed ueluti ſub hac conditione, ſi accuſatus fuerit & condemnatus, & executio contra eum facta per magiſtratus fuerit: neque enim ſe ſe deferre aut accuſare ultrò tenetur. Quinimmo etiam ſi iudicis ſententia condemnatus fuiſſet, adhuc ipſe nõ tenetur executionem contra ſe facere, ſed tantum ſe ſe patientem & morigerãtem accomodare & pati paratum. Ergo uerìſsima eſt ſententia Glo.d.c.fraternitatis, exiſtimantis talem pœnam in foro animæ nõ deberi: ſi quidem accipiatur in hunc ſenſum, ut non teneatur legis trangreſſor pœnã incurſam aut cõmiſſam ultrò offerre, ſed tantum ſe ad patiendum paratum eſſe & præbere.

13 Legalis obligatio eſt ad patiendum tãtũ.

Vnde non obſcurè defluit, ſuſpectam † eſſe ſentẽtiam cõem, & à pleriſq; noſtrorum receptam (ut iam retulimus) exiſtimantibus, diuerſum eſſe quando pœna induceretur ipſo iure, aut ipſo facto: cùm conſtare debeat etiam ſi ipſo iure aut ipſo facto pœna irrogetur, idem fore. Nam adhuc non tenetur ſe ſe accuſare, uel ultrò pœnam offerre. nam & ex contractu ipſo iure ſimiliter & iuſtius obligatus eſſe intelligitur, & adhuc nõ tenetur ultrò offerre.d.§.offerri, & etiam ſi illa uerba ipſo iure, idem importent, quòd ſine iudicis ſententia, adhuc idem, quia etiam ſi re uera per iudicis ſententiam damnatus eſſet; non teneretur executionem contra ſe facere, ſed expectare poſſet, ut iudex eã faceret uel facere (ſi mallet) deſineret. Nec illa interpretatio quòd uerbum (ipſo iure)

14 Pœna etiã ipſo iure irrogata nõ debetur in conſciẽtia, contra cõmunẽ opi.

æquetur iudicis ſententiæ efficacior eſſe de-
bet, quàm ipſamet uera ſententia, ſed potius
debilior. l. ſi filio quem. ff. de lib. & Poſth. adde
Corſ. in ſingu. uerb. pęna. xiiii. Barb. in c. Rai-
naldus in fi. de teſta. Abb. in. c. i. de conſtit. qui
com. opi. tenẽt Abb. in d. c dilecti. Boeri. deci.
i. nu. 16. Anchar. in c. poſſeſſor de reg. iu. lib. vi.
Rauenna in ſuo alphabeto litera. annullatio.
Abb. Siculus in c. i. de conſtit. Sotus de iuſt. &
iur. lib. i. q. vi. art. viii.

Colligitur etiam magis ſuſpectam eſſe opi
nionẽ Philippi Decii & Hierony. Cagn. nu. 3.
in. l. quod à quoquã. ff. de reg. iuris, exiſtiman
15 tium quod ſi † pęna legis trangreſſę erat iniu
ſta, uel immoderata, non debeatur in cõſcien
tia, ſecus ſi moderata erat. ſed nihil eſt, quia
in rebus ſuis quilibet eſt moderator & arbi-
ter l. in re mandata. C. mand. l. pe. C. de pact.
l. ſtipulatio iſta. §. iter certã. ff. de uerb. oblig.
etiam abutendo & prodigendo l. ſed & ſi lege
§. cõſuluit. ff. de pet. hęred. l. i. §. & magis uerb.
prodegit. ff. quæ in frandem patr. l. quia autẽ
in prin. & §. i. ff. quę in frandem creditorum.
Vnde cum is legis tranſgreſſor huic legi pœ-
nali, quo tempore lata fuit conſenſum prębue
rit: iam eo prætextu ꝙ pœna fuerit immode-
rata retrocedere non poteſt. l. ſicut ab initio
C. de act & oblig. niſi fortè ea lex tã iniqua eſ
ſet, ut ei ciues non tam uerum conſenſum præ
buiſſe uiderentur, quàm uel erroneum uel uio
lentum. id quod non rarò accidit in legibus,
quæ à principibus fiunt: præſertim dum impo
nunt ciuibus noua uectigalia & iniqua, neq;
ad bonũ publicum neceſſaria; tunc enim eius
legis trangreſſores ad pœnam in foro aïæ ob-
noxii non eſſent, & in foro contentioſo nõ iu-
re eius legis executio fieri poſſet. c. erit autẽ
lex. iiii. diſt. dixi de ſucc. progr. lib. i. in præfa.

Pœna etiã immoderata non differet ab alia quo ad hoc, ut in conſcientia debeat, contra Deciũ & Cagnolum.

Apparet etiam ſuſpectam eſſe differẽtiam,
quam Philippus Decius & Hieronymus Cag.
nu. 4. in d. l. quod à quoquã, idem Decius & Fe
linus in c. i. de conſti. & ibi Panormi. faciunt,
16 contendentes, † pœnam conuentionalem de-
beri in conſcientia regulariter, nõ ſic in pœ-
na legali; quia inquiunt conuentionalis pœ-
na ex conſenſu deſcendit, legalis uerò nõ ita:
ſed cũ & legalem pœnã ex uero conſenſu de-
ſcendere edocti fuerimus, apparet hanc diffe
rentiam ſuſpectã eſſe. Quinimmo legales pœ-
næ iuſtiores plerũq; ſunt, cõuentionales autẽ
acerbiores, in legalibusq; plerũque eſt longè
maturior deliberatio & prudentior quã in
conuentionalibus, arg. l. humanũ. C. de legib.
& d. c. erit aũt lex. ergo in conſcientia nõ ma-
gis debebitur conuentionalis, q̃ legalis, ſicq;
utroq; caſu tranſgreſſor legis, ſiue publicæ, ſi-

Pœna conuentionalis nõ magis nec minus debetur in cõſcientia, q̃ legalis, contra Deciũ, Cagnolum & alios.

ue conuentionalis, tenetur pati ſi ab eo pęna
exigatur: ſed neutro caſu in conſcientia uel
in foro cõtentioſo tenetur offerre ultrò, quia
iuſtè potuit cogitare, quòd princeps, reſpubli
ca, uel pars, qui ſciunt & tacent, uel diſsimu-
lant eam pœnam taciti condonaſſe & remiſiſ
ſe uideantur. ut in ſimili aduertit Cagnolus
ubi ſupra num. 9.

Apparet erraſſe Decium & Hierony. Cag. 17
ubi ſupra & eũdem Decium cõſi. ccxcviii. col.
j. Glo. in l. non ſolum. ff. de rei uendi. & Corſe-
tũ ſingu. uerb. pœna ix. dum † ipſi, ſi pęna con
uentionalis ſit nimis ſubdura negant deberi
in conſcientia, licet ſi eſſet moderata, agno-
ſcant deberi. Quæ differẽtia tuta minimè eſt;
quia contrahentes in rebus ſuis habuerũt ple
nam poteſtatem & arbitrium, etiã ad abuten
dum & prodigendũ, (ut iam oſtendimus) ſicq;
potuerunt ſe ſe pœnis acerbis obligare nõ ſe-
cus quàm reliquis. nam etiam ſe ipſum poteſt
quis alienare, perdere, uendere, ſeruum effi-
cere. §. fi. inſt. de iure perſ. l. ſi quis filio ex hæ-
redato. §. hi qui. ff. de iniuſt. rup. ergo is, ſi pe-
tatur pœna eam præſtare debebit, niſi dolus,
aut uis, aut error in cõtractu interfuit: ſin mi-
nus non tenebitur offerre. faciunt, quæ dixi-
mus ſupra dũ de pœna legali nimis dura age
remus. hic enim de conuentionali agimus.

Pœna conuentionalis etiã nimis dura, non debetur minus nec magis quàm ſi eſſet mediocris, cõtra Accurſiũ, Decium, Corſe. & Cagnol.

Apparet etiam quid reſpondendum ſit in 18
pœna, quæ irrogatur à lege ei, qui damnum
alteri dedit in incendio domus, uel uulnere,
aut occiſione ſerui, aut iumenti & ſimilibus.
Qua in re receptæ opiniones eſſe uidentur, à
noſtrorũ pleriſq. ſequentes, primũ ꝙ ſi dam-
num dolo datum fuit, in conſcientia teneatur
ad pœnam legalem, niſi quatenus pœna exce
dat lęſionẽ (ut ſi mihi damnum dediſti in cen
tũ, & pœna legis eſt bis centũ) deinde ut idem
ſit ſi culpa lata damnũ datũ eſſet. Nam pœna
deberetur in conſcientia, niſi quatenus læſio-
nẽ excederet. ita traditur per Hierony. Cag.
in d. l. quod à quoquã. ff. de reg. iur. nu. 6. Feli-
nũ in c. audiuimus de ſimo. & uoluerũt etiam
Corſetus in ſingulari, uerbo, forũ cõſcientiæ,
Felinus in c. ſicut dignũ, de homici. Roma. &
Nicol. Pignol. ad cũ ſingul. cvi. Pridie fui. A-
quẽſis in. l. ut uim, col. v. ff. de iuſt. & iure. Phi-
lippus Dec. in c. i. col. pe. & ibi Auguſti. Bero:
nu. 242. de conſti. Panor. in c. quoniã contra,
nu. 31. de prob. quę cões opi. ſuſpectæ nobis ui
dentur ex ſuperioribus, primũ dum negant in
conſcientia teneri ad pęnã legalẽ, quę modũ
læſionis excedebat, qñ dolo fuit dãnũ datum.
Deinde cũ idẽ negant qñ culpa lata datũ fuit.
nã utroq; caſu uerius eſt ex ſuo uero conſenſu
legi, quo tempore ferebatur præſtito ipſum
teneri:

Pœna legalis ſi petat, debetur in conſciẽtia à damnificatore etiã quatenus excedit iuſtam dãni eſtimationem ubi inter fuit dolus. contra communẽ opi. idem ſi culpa lata. cõtra eãd. communẽ opi.

teneri:ſicq; naturaliter & conſequenter in foro animæ obligatum, ſi quidem pœna petatur, licet ſi non petatur ad eam ultro offerendam minimè teneatur. Ergo etiam intra menſuram damni dati ad pœnam uelut aptius loquar ad damni reſtitutioné non tenebitur, ſi ab eo non petatur, aut non interpelletur, quod fortè ipſa quoque cõis opi abnegaret.

Quid ergo ſi lex lata fuit antequã ille damnificator naſceretur? adhuc dixerim idẽ fore. Nã, qui in eo populo ubi ea lex uiget uult ſocialem popularemq; uitam agere, in neceſſariam cõſequentiam conſentire uidetur omnibus legibus ipſius. l. leges ſacratiſsimæ. C. de legib. l. i. & .ii. ff. eod. tit. iuncto c. ratihabitionẽ, de reg. iur. lib. vi. Nec diſtat is tacitus conſenſus ab expreſſo. l. certum. ff. ſi cer. pet. Ergo ſi is damnificatur ad reſiſtendum iudici potens eſſet, licet offerret iuſtã domini ęſtimationem & quo reſiduum pęne reſiſteret in foro poli non ſatisfaceret.

19 Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in cõſcientia? ardua. q.

Quid autem ſi damnum leui culpa datum fuit, aut etiam leuiſsima? & tunc pœnã in conſcientia non deberi, communis opi. eſt, ſecundum Romanum. d ſingul. cvi. poſt Innocentium in d. c. ſicut dignum, cuius dictum ſecundum Romanum eſt unicum in mundo. tenet Hieronymus Cagnolus in d. l. quod à quoquã num. 6. Corſetus ſingul. uerb. forum conſcientiæ. Andreas Barb. in c. Rainaldus, ad finẽ de teſtam. Philippus Decius col. pen. & Auguſtinus Bero. in d. c. i. de conſt. nume. 142. Nicol. Pigno. ad Romanum ubi ſupra. Aquenſis in. l. i. col. v. ff. de legib. Felinus in d. c. ſicut dignum idem in d. c. audiuimus & in d. c. i. de conſtit. Decius nu. 31. & ibi Auguſt. Bero. ccxxiiii. in d. c. quoniam contra. Auguſt. Bero. in c. dilecti, num. 77. de arbi. & Panor. in pluribus locis relatis per Corſetum ubi ſupra. Sed hæc opi. minimè tenenda eſt, quia cum in foro contentioſo ſine dubio is damnificator ſi fuit in culpa leui teneatur. tex. iuncta ſua Glo. communiter app. in. §. præterea, inſt. quib. mo. re contr. oblig. eumq; illi legi pœnali ciues conſenſum præbuiſſe intelligantur, ſupereſt, ut naturaliter & ſic in conſcientia ad eam teneantur ſi petatur, ſin minus ſecus: quia ultrò offerre non teneutur. qua ètiam de re per Summam Angeli. uerb. pœna, uerſi. xix.

20 Pœna pro damno, leuiſsima culpa dato, nõ debetur ẽt in foro cõtentioſo cõtra Ludo. Roma. & Nic. Pign.

Cęterum quando † leuiſsima culpa, lęſio ſacta fuit. Ludoui. Rom. ubi ſupra & Nicol. Pig. ad eum tenent pęnam committi in foro contentioſo quod indubitanter eſt falſum, ſicque crederem per incuriam dictũ fuiſſe: ergo eo caſu longè minus in foro conſcientię ille tenebitur. Pro nobis quia incendium ſemper fit per culpam ſaltem leuiſsimam, & tamen, qui non ſponte alienam domum combuſsit, non tenet d. §. ii. & .iii. inſt. quib. mod. re cõt. oblig.

21 Pœnã etiã in cõſcientia creditor petere poteſt. ardua. q.

Poſtremò † ipſam pœnam creditor petere tutus etiam in foro conſcientiæ an poſsit? dubiũ eſt. id quod negat Philip. Decius col. viii. in c. i. de conſt. Contrariũ tenet Hieronymus Cagnolus in. l. quod à quoquã. ff. de reg. iuris & Paulus Pariſius conſi. xxxiiii. lib. i idem Pariſius cõſi. xix. lib. ii. & Philippus Corneus cõſ. lxix. lib. ii. idem Corneus conſ. xxviii. col. fin. eod. lib. Hoſtienſis, Archidi. Ioannes Andr. Panormi. & alii communiter in d. c. i. de conſti. quia qui facit authoritate legis, minimè peccat c. qui peccat xxiiii. q. iiii. niſi ea lex eſſet permiſſoria tantum, qualis eſt in terminis. l. Gracchus. C. ad leg. Iuli. de adulteriis. & hæc eſt uerior & receptior opi. itaque huiuſmodi pœnæ dãnum paſsis ueluti ſub hac conditione in effectu debentur, ſi petierint & interpellauerint, & dãnificatores ſub hac ueluti conditione eas debent, ſi ab eis petantur. ratio, quia ut pœna appoſita ex lege conuentionali quaſi ſub hac conditione debetur, ſi petatur l. ſi pacto quo pœnam, cum ibi not. C. de pact. ita idem erit in pœna deſcendente ex lege publica pœnali. Simillimum eſt in aliis quoque contractus articulis.

22 Pœnitẽtiæ an loc⁹ ſit ante ſcripturã confectã quando in ſcriptis ſit contractus? ardua. q.

nam partes † etiam poſtquã conſenſerunt, ante factam tamen ſcripturam, poſſunt pęnitere Paul. in l. cõtractus, nu. 9. C. de fide inſtr. & in l. quibus idẽ. ff. de uerb. obli. & in l. cum res col. ii. C. de probat. Soci. conſ. xvii. nu. 15. lib. iiii. cõmunis eſt ſecũdum Boëri. deciſi. xlviii. nu. 18. Alciat. in l. pactum quod bona, ad fi. C. de pact. Cõtrarium tenet Deci. in d. l. pactũ quod bona col. iii. & Curti. col. pen.

23 Contract⁹ quando in ſcriptis fieri dicatur? ardua. q.

Sed quãdo † dicetur contractus fieri in ſcriptis, & opi. Azonis eſt, ut dicatur quando conuẽtum fuit, ut exinde fieret ſcriptura cõmunis opi. eſt ſecundũ Sali. in auth. ſed hodie, nu. 5. C. ſi cert. pet. facit l. vi. titu. v. part. v. Verùm hæc Azonis opi. cõmuniter improbatur ſecundum Couar. in c. relatum, in pr. nu. 9. de teſta. Alia eſt opi. Ioannis, quam refert Glo. in d l. contractus, uerbo in ſcriptis. quando conuenit. & quòd inde ſcriptura fieret & aliter contractus non ualeret. iſta eſt opi. cõmunis ſecundum Soci. conſil. clxxiii. libr. ii. cuius rei ratio illa eſt, quia illa adiectio ut ex eo contractu ſcriptura conficeretur, potuit fieri uel eo animo ut ſcriptura ad rei probationẽ utilis eſſet, uel eo animo ut ad ſubſtantiam ipſius contractus. Prior autem interpretatio ueroſimiliter eſt, cum ſcripturæ ſui natura non tam ad rerum ſubſtãtiam, quàm ad rerũ probationẽ prodeſſe ſoleãt ac ſpectare.

L.Publia.ff.depoſiti, & ſecundum hanc interpretationem accipi poteſt tex. in princ. inſt. de emptio.& uend.qui in contrarium non leuiter urget. Ergo quando partes uoluerunt ne ĩ cõtractu fieret ſcriptura (retẽta ſuperiore opinione) eo ipſo tacitè uidentur intelligere, ut interea ab illo conſenſu recedere liberum ſit: non aliter atque licet in contractibus innominatis ante implementum. per totum tit.ff.& C.de rerum permu. per totũ.ff. de præſcri.uerb.&.ff.de cond. cau.da. & C.de cond.ob cauſam. ſicque uni recedere uolenti ſi alter dixerit cur improbe fidem conuentionis uiolare tentas? ille replicare iuſte poterit, ſe minime fidem uiolare, cum inter eos id tacite actum uideretur, ut quandiu ſcriptura non eſſet confecta, tandin is contractus non uideretur eſſe perfectus, ſed tantum cœptus: ſicq; ille potius ex diuerſo uideatur fidei uiolator, qui dum licet alteri pœnitere contra fidem conuentionis hanc liber adimere properat, non ignarus hanc tacitam conditionem reſolutiuam eum contractum habuiſſe, ſi non pœniteret antequam ſcriptura cõfecta ea de re fuiſſet. ſic ergo & pœnæ legales de quibus egimus, hanc tacitam conditionem ſi petantur, recipiunt.

CAP. VIGESIMVM NONVM.

1 *Lex an obliget in conſcientia? ardua. q. & quid ſi ſit pœnalis?*
2 *Legum, principum, & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commiſſionis à populo datæ.*
3 *Iuriſdictio eſt propter uſum.*
4 *Imperium à Deo eſſe, ut intelligendum?*
5 *Pœna in contractu appoſita quare leniat obligationem principalem? noua declaratio.*
6 *Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia.*
7 *Legislator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, ſed ad ſolam temporalem expreſſam, uel arbitrariam.*
8 *Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere,*
9 *Lex canonica an obliget in conſcientia?*
10 *Lex canonica non præſumitur uelle obligare ad pœnam æternam?*
11 *Monachorum regula declaratur.*
12 *Lex canonica in materia pauci momẽti an ad pœnam æternam poſſit obligare?*
13 *Ius naturale & diuinum an ſemper obligent in conſcientia?*
14 *Ius naturale & ius diuinum ut differant?*
14 *Paternum præceptum quatenus obliget filium.*
15 *Leges Hiſpanæ hic relatæ quòd non obligent in conſcientia,*
16 *Legem principis aut reipublicæ ſæcularis nunquã obligare in conſcientia.*
17 *Lex humana concordans cum iure diuino, uel naturali, non inducit nouum ius.*
18 *Lex humana nunquam obligat tranſgreſſorem ad peccatum ſiue ſit pœnalis, ſiue non, & ſiue grauis ſit materia, ſiue non.*
19 *Lex pœnalis non obligat in conſcientia, etiam ſi pœnam imponat ipſo iure, uel ipſo facto, & etiam ſi nullam defenſionem reus poſſit habere, quod ultimum eſt contra Nouiſ.*
20 *Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur à naturali, uel diuina.*
21 *Legis humanæ & diuinæ concurſus.*
22 *Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.*
23 *Tucididis ſententia.*
24 *Legum plurium intell.*

SEXAGESIMO OCTAVO, deniq; his proximum eſt, quod à noſtrorum pleriſq; receptũ uideo, aiunt enim, leges † 1 ciuiles obligare regulariter in foro animæ ſi modò non ſint iniquæ, & latæ ſint ab habente poteſtatem eas legem ferendi. ita Bar.in.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſ.Nico.Boe.deciſ.i.nu.73.uerſ.quinimmo. Felinus in c.i.col.xi. de conſt. Hiero.Cagnolus in.l.quod à quoquam nu.9.de reg.iur. ff.Andreas Iſern.in titu.de pace iura.firm.in feudis.§.i.& Iaſ.in.l.nemo poteſt.ff. de lega.i. col.xviii. ff. de lega.i. lect.ii. Alfonſus de Caſtro de poteſt.legis pœnalis.c.iiii.v.& vi.lib.i. Barba.conſil.xlvi.nu.10.lib.i.ſanctus Thom.i. ii.q.xcvi.arti.iiij.& ii.ii.q.lx. art. v. Archiep. Flor.par.i,tit.xviij.c.un.§.ii.ſilueſter.q.viii. uerb.lex.Gregor.Lupus in.l.xvi.titul.i. par.i. Andreas Barb.nu.8.in c.filius de teſta. Ioannes Methina lib.de reſtit.q.36.uerſ. quo præmiſſo.Curtius iunior conſil. xii.nu.10. Paulus Pariſius in ſimili conſi.xxxiiii.lib.i.idem Pariſius conſi.xix.lib.i.Dom. Sotus lib.i.de iuſt.& iure.q.vi.art.iiii.Ludo. Gomeſius in §.ex maleficiis inſt.de actio.num.14.Didacus Segura in rep.l.filius dum in ciuitate nu.15.ff.de uerbor.oblig.& Didacus Perecius ad eum. Felinus in c.audiuimus col.i.de ſimoni.Bal.in.l.i. C.de uectig. commi. hæc concluſio uarie intelligitur ex mente eiuſdem communis doctorum opinionis. primum in legibus quid uetãtibus. deinde etiam in legibus aliquid præcipiẽtibus, tertio idem etiam ſi quod ea lex uel præcipit, uel uetat, non concurrat cum eo, qđ lege diuina præceptum aut uetitum eſt, quarto etiam ſi non concurrat cum eo, quod lege naturali præceptum aut uetitum eſt. quinto etiam ſi ea lex pœnalis ſit. Sexto idem eſſe etiã

ſi ſimus

1 Lex an obliget in conſcientia? & dua q. & quid ſi ſit pœnalis?

ſi ſimus in legibus ciuilibus uel reliquis præceptis à principe ſeculari editis.id quod plene exprimit Alfon.Caſtr.d.c.iiii.uer.iii.ſuam opinioné in fine.Qui acerbius quàm decebat inuehit in Ioannem Gerſonem de uita ſpirituali lect. iiii.contrariam partem tuentem cuius ſententia(iudice me)ueriſsima eſt in principibus ſecularibus eorumque legibus ex defectu tam poteſtatis quàm uoluntatis;cum alterutrum deficere ſat ſupereue eſſet nedum utrunque. Quòd deficiat poteſtas patet ex noſtra principali opinione eiuſque fundamentis, qua oſtendimus, principatum † ad meram ciuium utilitatem non etiam ad utilitatem regentiũ creatam fuiſſe;nec ullus modò ſanus abnegabit, quin ipſis ciuibus perniciſiſsimum eſſet, ſi ad mortem æternam leges illæ aut præcepta principi quibus ipſimet iuriſdictionem dederunt converterentur,contra. l.quod fauore.ff.de legibus l.non ideo minus.C.de procura.l.legata inutiliter.ff.de lega. illegata inutiliter.ff.de adim. lega. Ergo deinde quia ut arbiter,qui habet iuriſdictionem ex commiſsione & conceſsione collitigatorum,ſi ipſi collitigatores eius præceptis non pareant,eos punire non poteſt,niſi intra terminos & menſuram ſibi ab eis commiſſam: & ſic ea pœna tenus cui ipſi ſubdiderunt ſe ſe. l.cum antea,cũ ibi not.C.de arbitr.ita quoque princeps cui ſe populus commiſit, nec aliunde quicquam omnino habet poteſtatis aut iuriſdictionis, legeſque ab eo latę non poteſt aut poſſunt ciues punire aut mulctare ultra terminos & menſuram poteſtatis & iuriſdictionis ſibi à populo datæ ut ſupra fusè oſtendimus,& tradunt omnes Doct. per text.ibi in.l.ſi.ff.de iuriſd. om.iudi.

Legũ, principum, & arbitrorũ poteſtas nõ egredit fines cõmiſſionis à populo datæ.

3 Iuriſdictio eſt propter uſum.

Præterea omnis † poteſtas eſt propter uſũ, ut tradit doctiſsimus Domi.Sot.de iuſt.& iure li.iiii.q iiii.art.ii.ergo ut princeps ſecularis eius legis aut præcepti tranſgreſſoribus pœnam æternam infligere non poteſt;ita nõ poteſt quenquam ad eam obligare,à quo argumento cum Alphonſus Caſtrenſis ubi ſupra ſe enodare non ualeret, reſpondet quòd leges & principes eccleſię habent poteſtatem à Deo conceſſam quò ad iuriſdictionem, ſed non quò ad executionem æternæ pœnæ, id quod attinet ad principes & leges ſæculares adfirmare non tentauit nec iure poſſet,quia † illud prouer.c.viii.Per me reges regnãt.&c. eſt perinde ac ſi diceret quod Dei ordinatione flumina defluunt,naſcũtur fontes,creſcũt, ſegetes,germinant arbores, illuminat Sol,humectant Luna & Sydera , & hominum alii legunt, alii ſcribunt, alii arant, alii ſeminant, arborumque folia uentorum flatibus agitantur,catus captat mures,aquila columbas, canes lepores, & reliqua id genus innumera:ut ſupra pleniſsimè diſſeruimus.ergo ut princeps uoluntate Dei exercet iuriſdictionem, ita & arbiter in exemplo ſupra appoſito ipſe Dei exercet iuriſdictionem: & tamen neuter eorum poteſt fines ac terminos à populo uel à collitigatoribus præfixos excedere, quò ad pœnas tranſgreſſoribus imponendas. Simillimum eſt quod in.§.fina.inſt.de uerb.obliga.qui aliquid ſe facturum etiam per ſolenniſſimam ſtipulationem promiſit,cum ad factũ præciſe compelli non poſsit ſecundum communem opi. & Docto. in.l. ſtipulationes non diuiduntur.§. Celſus per text.ibi.ff.de uerb. oblig.l.ſiquis ab alio.§.fin.ff.de re iudi.ad id quod ſtipulatoris intereſſet,duntaxat cõdemnandus eſt, & tenetur præſtare, præterea nihil per d.§.fi.iuſt.de uerb.obli.Vnde ibi conſuluit Iuſtinianus, ut pœna pecuniaria promitteretur ſi aduerſus illud factũ promiſſum (ſiue negatiuum eſſet,puta altius non ædificare, ſiue affirmatiuum puta negocia gerere, fuiſſet)quid fieret ſignificans planè quod prę terea pœna æterna nulla manet,neque ad eã ille ſe ſe obligare uoluit;ſed ad temporalem duntaxat, uel expreſſam & conuentionalem, uel legalem (nempe intereſſe) qua in re mirantur Alphonſus Caſtrenſis & reliqui fortiſſimi Theologorum quia (inquiunt) inducta † ad unum effectum , non debent operari contrarium effectum.l.legata inutiliter. ff.de lega.i.l.legata inutiliter.ff.de adim.lega.l.non ideo minus.C.de procur.l. quod fauore.ff.de legib.ſed pœna conuentionalis adiecta fuit quo magis promiſsio ſeruaretur,ergo non debuit adimere obligationem naturalem illius facti explendi,quæ inerat ſi ea pœna appoſita non fuiſſet.Sed certe nihil miri aut noui.nam ex uerofimili mente agentium lex hanc facit interpretationem, ut alternatiua ea obligatio fit, nempe ut uel illud factum expleatur uel in eius defectum pœna præſtetur: ſicque ea pręſtita , ſublata eſt & nouata prioris facti obligatio.l ſi pacto quo pœnam, ubi tradunt communiter Doct. C. de pact. dixi.in præfatione de ſucc.progreſſu num.88.cum ſequen. Vnde † ſimiliter lex pœnalis nunquam obligat.tranſgreſſorem in conſcientia,quia tam ab ipſis ciuibus ſeu popularibus,quam ab ipſis legiſlatoribus id actum uidetur , ut uel ciues legi pareant uel pœnam ſtatutam ſubeant,nõ ut ad utrunq: teneantur: ſicque diſiunctim non coniunctim , alternatiuè n õ copulatiuè; quam rationem nec Theologi perceperunt nec

4 Imperium à Deo eſſe, ut intelligendum ſit

5 Pœna i cõtractu appoſita quare leniat obligationẽ principalem? noua declaratio.

6 Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia.

7 Legiſlator non præſumitur habere animũ obligandi ad pœnam æternã, ſed ad ſolã tẽporalẽ expreſſã, uel arbitrariã.

nec ullus in cuius ſcripta inciderim. & iunge
dicta in ca.pręced. Quinimo tantum abeſt ut
legiſlator humanus ſubditos legis ſue tranſ-
greſſores ad pœnam ęternam obligare noluiſ
ſe uideatur, quod potius omni cura, diligen-
tia, ſtudio, conatu proſpicit, ne eorum animę
illaqueatur: & omnium legiſlatorum talem eſ
ſe animum præſumẽdum eſt. l. quæ ſub condi-
tione, in priu. ubi tex. egregius, ſed ab noſtris
nunquã hác ad rẽ animaduerſus. ff. de condi.
inſtit. quæ ratio communis eſt, tam ad leges
& principes eccleſiæ quàm ad leges & princi
pes ſęculares; ſicq́; in utriſque idem in re du-
bia tenendum eſt, quod intelligo ſine pœna le
gis tranſgreſſoribus definita expreſsim ſit, ſi-
ue non ſit: quia legis tranſgreſſor ſemper re-
manet arbitrio iudicis puniendus, quaſi ad id
quod intereſt reipublicæ, ut quemadmodum,
qui ex contractu promiſit ſe aliquid facturũ
uel non facturum, ſi id non fecerit uel aduer-
ſus id fecerit, tenetur & damnabitur in eo
quod intereſt aduerſarii, neque ad principa-
le factum præciſe obligatus intelligitur ciui-
liter aut naturaliter ut dixi ſupra, ita, & qui
præceptum legis affirmatiuum (puta ut tali
nocte ſit in uigilia urbis, uel ut ſeminet agrũ
ſuum, ut ciuitas abundet frugibus; uel nega-
tiuum ſeu prohibitiuum (puta ne Syluæ ſuę ar
bores excidat, ut ciuitas abũdet lignis, ne ue
quis aucupetur aut uenetur) tranſgreditur
non tenetur ad id præciſe naturaliter aut ci-
uiliter, ſed tantum ad pœnam ſubeundam ſi
contrafecerit ſiue pœna nominatim (ut ple-
runque ſolet) definita fuerit, ſiue non fuerit,
quia tunc iudicantis arbitrio plectitur aut
mulctatur. & ita uidentur ſentire omnes ho-
mines illiterati quotquot ſunt in mundo, qui
bus aſſentiendum & conſentiendum eſt, quia
uox populi, uox Dei. & immutabilis uidetur
ut diximus ſupra. Et hoc plus placet quã quòd
ſcripſimus communes ſententias ſequuti lib.
i. de ſucc. progr. in præfa. num. 88. Sit ergo cõ-
cluſio, tranſgreſsio facti à lege pręcepti non
obligat tranſgreſſorem. uel melius, Facti obli
gatio non eſt præciſa, intellige primò in obli
gatione ad factum ex lege conuentionali de-
ſcendente. deinde etiam in ea, quæ deſcendit
ex lege reipublicæ. tertiò intellige tam in fa-
cto affirmatiuo quàm in negatiuo, ſiue prohi
bitiuo. Nam facti appellatione & non factum
continetur. l. ſtipulatio iſta, in priu. ff. de uer-
bo. oblig. l. in facto. ff. de cond. & dem. §. pen.
inſt. de nup. ibi, melius facerent ſi ſe abſtine-
rent. Quarto intellige quod pręciſè non obli-
gat ad factũ ciuiliter. Quinto intellige, quòd
non obligat etiam naturaliter. Sexto intelli-
ge, quòd non obligat etiam in conſcientia.
Septimò intellige procedere, quando in defe
ctum illius facti uel data illius non facti ſeu
prohibitionis tranſgreſsione pœna definita
fuit. Octauò intellige etiam ſi nulla pœna no
minatim definita fuit, quia tunc ſuccedit ar-
bitraria. Nono intellige quo ad tranſgreſsio
nem pręcepti legalis, uel principalis laicorũ.
Decimo etiam quo ad tranſgreſsionem legis
uel pręcepti principalis eccleſiaſticorum.

Iſthæc autem omnia iuſtificantur apertiſsi
mè per omnes titulos & leges ſub eis colloca-
tas. ff. & C. & in Decretalibus de rerum per-
muta. Nam † conuenit fortè inter me & te de 8 Cõſenſus reuocabilis non impedit pœnitere.
permutanda mula mea pro equo tuo, poſtea
equum offerenti tibi, ut mulam acciperes, di-
xi me iam pœnituiſſe, ſicq́; nolle me promiſſa
explere; dicet quilibet Theologorum iuris in-
expertus, ut pacta ſeruare æquiſsimum & iu-
ri naturæ ac ſubinde diuino conſentaneum
eſt. l. j. ff. de pact. c. i. de pact. l. i. ff. de conſt. præ.
§. per traditionem, inſt. de rerum diuiſ. ita ta
lem permutandi pactionem uiolare, turpe &
tam iuri naturæ quàm canonico ac diuino
contrarium uidebitur, & obligationi natura
li ex tali pactione ortæ cõtrariũ. nos autẽ re
ſpondemus, ex tali pactione ortam minimè
fuiſſe obligationem naturalem nec obligatio
nem in foro conſcientiæ, aut de iure diuino;
nec turpe eſſe ſed honeſtiſsimũ talem pactio-
nem non cuſtodire, quia ex natura contra-
ctus à lege ei accommodata eſt, ut quãdiu res
integra fuit (hoc eſt quandiu unus non imple
uit ex parte ſua & alter acceptauit) tandiu cõ
ſenſus præſtitus intelligatur eſſe reuocabilis;
ſicq́ue interim obligatio non oriatur de iure
ciuili, aut canonico, aut naturali, aut diuino,
ne aliàs contrahentes obligẽtur præter ſuam
intentionem & conſenſum, qui legum tradi-
tionibus uidetur accommodatus. Simile in. l.
fi. C. de pact. ſimile in omnibus legibus, quæ
ſunt ſub titulo. ff. & C. de cond. ob cau. Simile
in terminis tituli. ff. de in diem add. Simile in
terminis tituli. ff. de lege com. Simile in termi
nis tituli totius. ff. & C. de don. ca. mor. & in
prin. inſt. de donat. Simile in. l. iiii. ff. de adim.
leg. Simile in mille exẽplis, de quibus in. l. ui-
deamus. ii. ff. de uſuris. dixi plenè li. ii. de ſuc.
crea. §. xii. nu. 46.

Denique Sotus lib. i. de iuſt. & iure. q. vi. art.
iiii. tradit quatuor cõcluſiones his uerbis, cõ
cluſio (inquit) ſit prima, lex humana tam ciui
lis, quàm canonica, ſi iuſta ſit, auctoritate ui-
get, uiq́; pollet obligandi ſubditorũ cõſcien-
tias. probatur, Lex omnis humana, ut dictum
eſt ab æterna per naturalẽ deriuatur: ſecun-
dum

dum illud prouerb. viii. Per me reges regnāt, & legū cōditores iuſta decernūt. ubi ut ſupra diſcernēdo notauimus priori mēbro deſigna tur regnandi poteſtas diuinitus principibus collata, iuxta illud Pauli. Oīs poteſtas à Domino Deo eſt: poſteriori uerò prudentia, per quam leges condunt & executioni mandant. ergo ex eadem æterna lege uirtus ad eaſdem ſubinde leges deriuatur, qua ſint in conſcientia apud Deum ipſum obligatoriæ. Secunda concluſio, lex humana iniuſta non obligat in

9 Lex canonica an obliget i cōſcientia? foro conſcientiæ. tertia concluſione omiſſa idem Sotus tradit quartam concluſionem in hæc uerba, Tanquam fides catholica cōfiten dum eſt, eccleſiaſticas ſanctasq́; leges obligare in foro conſcientiæ genere ſuo ſub reatu mortalis maculæ. Irrepſit enim olim Vualdēſium error, poſtq́; Ioannis Vuicleff, eorundemq́; tandem legitimi hęredis Lutherij, ꝙ neque in pontifice maximo, neque in tota eccleſia poteſtas ulla eſt cōdendi aut articulos fidei, aut morum leges. ſic enim habet uigeſimus ſeptimus eius articulus inter exhibiros ad Leonem, quare ut aiunt ſola illa mandata obligant in conſcientia, quæ in Euangelio ex plicata ſunt. extant autem apertiſsima teſtimonia, quibus iſti confutantē. ut eſt illud Luc. x. Qui uos audit, me audit: & qui uos ſpernit, me ſpernit. & Matth. xviii. Si peccauerit. &c. dic eccleſiæ, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus. ubi compertiſsimum eſt iuriſdictionē eccleſiæ deſignari. Itē quodcūque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. & Io. xx. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: ſicut miſit me uiuens pater, & ego mitto uos: Accipite ſpiritum ſanctum. quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Quid euidentius quàm illic ut ait Chryſoſt. collatam fuiſſe à Chriſto Apoſtolis ac ſubinde eccleſiæ poteſtatem, quam ipſe attulerit à patre, eò præcipuè quòd retinere peccata, functio eſt habentis poteſtatē obligandi, & Deut. xvii. Lex extat, ꝙ qui non obe diret ſacerdoti, morte moreretur: morte autem nemo plectitur, niſi ob graue peccatum mortale; ergo fortiori ratione lege noua, & Chriſtus inſtituit, & Spiritus ſanctus guber nat, eadem eſt authoritas confitēda. idq́; uer ba illa palàm oſtēdunt Act. xv. Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra imponere uobis, quàm hæc neceſſaria. &c. Re uera cùm eccleſia ſuis legibus obligare nos intelligat ſub reatu mortalis culpæ, & Chriſtus ſuam ſit curam pollicitus, & Spiritus ſancti regimē, quē ad hoc ſe miſſurum promiſit à patre, ne in rebus tam arduis falli poſsit. certiſsima colligitur fides in hoc, eandem eccleſiam non deſeri, ſed certa pollere authoritate obligandi. iā id demum de ratione finis conuincitur. enim uero cum mortalium ſtatus nunquā ſit fixus, ſed pro temporum locorumq́; diuerſitate lubricè uarietur, non ſatis Chriſtus legibus à ſe poſitis eccleſiæ in perpetuum cōſuluiſſet, niſi poteſtatem reliquiſſet in eccleſia nouas leges pro tempore condendi, quæ in ſuo ipſius diuino foro obligare ualerent. hæreſis autem hæc iam in concilio Viennenſi, ut habetur clem. ad noſtrā. de hæret. & in Conſtantienſi, ac deinceps à Leone. x. merito ſuo condemnata eſt.

Et hæc concluſio contra Gerſonem ueriſsima eſt, quò ad potentiam eccleſiæ, uerū quò ad uoluntatem Gerſonis ſententia ſaluari po teſt, ut in re dubia, lex † noua canonica, aut præceptum principis eccleſiaſtici tranſgreſſores ad mortale peccatum obligare minimè uideatur. d. l. quæ ſub conditione, ſed ad pœnam duntaxat temporalem, uel certam ſi nominatim ea lege eo'ue præcepto definita fuerat, uel arbitrariā, ſi certa pœna definita nō fuerat. ut & ſupra oſtendimus, & in ſimili probauimus de ſucc. crea. lib i. §. x. num. 661. & nō tamen ex neceſſitate quàm dubitationis tollendæ cauſa ſolent præſulum ſanctiſsimi dum noua præcepta fidelibus iudicunt, declarare, quòd non intendunt ad peccatum mortale, ſed tantum ad pœnam temporalem trāſgreſſores obligare. & ita accipiendum eſt quod † in regulis minoritarum cautum eſt, dum in earum capite ſeu exordio ſic ſcriptum eſt Regula noſtra & conſtitutiones nō obligant nos ad culpam, ſed tantū ad pœnam, niſi propter præceptum uel contemptum. fateor quòd Dominicus de Soto ubi ſupra & etiam Alfonſus Caſtren. aiunt eam regulam argumento eſſe, quòd niſi illa fieret adiectio, non poſſet non obligare ad culpam, ſed id ſuſpectum eſſe ex ſuperioribus patet, eadēq́; ratio eſt in omnibus præceptis, & conſtitutionibus collegiorū Salmanticenſium & Pincianorum & Complu tenſium & aliorum locorum, quę uariis Hiſpaniæ conſtitutionibus canonicis reguntur. idemq́; in reliquis collegiis, qualia Italię ſunt ut Bononienſe & alia ſimilia, & apud Gallos non pauca, nam plerunque earum conſtitutionum tranſgreſſores ad culpam non obligari, ſed tantum ad pœnam temporalem, credi tum eſt: fuitq́; ſemper & non rarò diſputatū, & huius ſemper fui ſententiæ, dū eſſem in collegio Diui Zebedei Salmanticenſi, & hæc opi. ut pote, humanior, amplectenda in dubio eſt

10 Lex canonica non præſumit uelle obligare ad pœnam æternam?

11 Monachorum regula declaratur.

l. ab-

.l. abſentem.ff.de pœnis.l.antep.eod.titulo.&
quia animarum ſaluti fauorabilior.l.ſunt per
ſonæ.ff.de religio. Denique & ſi Alfonſus Ca
ſtren. & Dominicus Sotus ubi ſupra. ingenti
conatu contrarium defendant,tamen hæc eſt
totius uniuerſi orbis cõmunis ſenſus, quò ad
homines loquor literarum inexpertos & talis
populi uox immutabilis & quaſi Dei uox eſſe
uidetur,ut oſtendimus ſupra.Nec Theologo-
rum utcunque diſertiſsimorum ſententię hac
in re ſunt(iudice me)multifaciẽdæ,quia quid
ſit lex humana, undeque originem traxerit,
ipſi ignorant: (ut plenè oſtendimus de ſucc.
progr. in præfa. & aliquid ſupra attigimus)
unde quales ſint legis humanæ effectus perci-
pere nequeunt.

12 Sit ergo concluſio prima,lex canonica po-
teſt ſubditos obligare ad peccatum mortale.
Secũda, lex canonica in re dubia ſubditos ad
peccatum mortale obligare non uidetur,nec
id intendit,fallit quando id in ea lege expreſ
ſum fuit rationabili de cauſa. fallit ſecundo,
quãdo grauitas & magnitudo materiæ id ſua
debant,ſecundum Sotum de iuſt.& iu. lib.i.c.
q.vi.art.iiii. Quòd ſi leuis eſſet materia,pa-
rumq; neceſſaria, tunc etiam ſi legislator ex-
primeret tranſgreſſores mortaliter peccare,
non auderem firmare ad peccatum obligare;
quia tunc ea lex non tam ad edificãdum quã
ad nocendũ lata uideretur, poteſtasq; à Deo
conceſſa ad utilitatem ſubditorum in eorum
necem conuerteretur,quod eſſe nõ debet, ut
habet concluſio noſtra princip. & eius om-
nia fundamenta, præſertim cùm pœna ſit cul
pæ commenſuranda,ut pluries duximus.Vn-
de Horatius, adſit (inquit) regula peccatis,
quæ pœnas irroget æquas.ergo bona fides nõ
patitur, ut pro re leui, pœna mortis æternæ
imponatur. Lex humana ciuilis ſimiliter in re
dubia,non obligat in conſcientia ad culpam,
ſed tantum ad pœnam ea lege tranſgreſſori-
bus definitam,uel ad arbitrariam. fallit fortè
ubi grauitas & magnitudo materiæ id ſuade-
ret,idque ſiue ut in conſcientia obligaret à ſu
periore expreſſum tunc eſſet,ſiue non, (cuius
expreſsio quando materia leuis eſſet nullius
momenti foret)fortè,ideo dixi,quia quando
13 †materia eſſet ita grauis, uix eſt,ut tranſgreſ
ſor illius legis nõ uideretur eſſe tranſgreſſor
iuris, uel diuini, uel naturalis & alterutrius
iuris tranſgreſsio induceret peccatum mor-
tale,prout in iuris diuini trãſgreſsione Sotus
& Alfon.Caſtr.& Gerſon & reliqui oẽs iã cõ-
memorati id admittũt,& ẽ indubitatũ in trãſ
greſsione iuris naturæ, ſed id negat Gerſon
ubi ſupra.ſed nõ iure (ut nobis)uidetur,quia

Lex canonica in materia pauci momenti an ad pœnam ęternam poſsit obligare?

Ius naturale & diuinũ an ſemper obligent in cõſcientia.

†oẽ ius naturale eſt ius diuinũ,licet ex diuer-
ſo,non omne ius diuinum ſit naturale,cum in
multis ſit ſupernaturale, (quale eſt in cunctis
ſacramentis eccleſiæ) ſicque ius diuinum &
naturale differunt inter ſe tanquam genus &
ſpecies.nam quicquid eſt iuris naturalis ergo
eſt iuris diuini, bona conſequentia eſt; nam
ècontra patetque,nam ius naturale eſt,quod
natura(hoc eſt Deus) omnia animalia docuit
ab ipſa origine & natiuitate.l.i.ff.de Iuſt.& iu
re in pr. inſt. de iure nat c.ius naturale.i.diſt.
& ſupra plenè,& Vergilius Aegloga iii.ait.

Iouis omnia plena.

Et Lucanus bellorum ciui.ix.ait

Iuppiter eſt quodcunque uides quodcunq; moueris.

Idem Vergilius iiii.Georgi.

Deum namq; ire per omnes
Terraſq; tractuſq; maris,cœlumq; profundum,
Hinc pecudes, armenta, uiros,genus omne ferarũ.
Quemq; ſibi tenues naſcentem arceſſere uitas.

Vides ergo,ut quod iureconſulti dixerunt
à natura omnia animalia ius naturale edo-
cta fuiſſe,id Poëtæ & Philoſophi declarent eſ
ſe à Deo ſicq; hoc caſu Deum & naturam pro
eodem ſumi.Ergo ſi parentes filios ſuos cum
eius ætatis ſint, ut ſe tueri nequeant, deſere-
rent;ut facerent contra illud præceptum &
documentum naturale,quo iubemur liberos
educare. ut. dd.iuribus, ita quoq; contra ius
diuinum feciſſe, & conſequenter mortaliter
peccaſſe,uiderentur.& cum parentibus obe
dire,ſit iuris naturalis pręceptum.l.ueluti.ff.
de inſt.& iure,filius qui præceptum patris nõ
cuſtodierit peccabit mortaliter,quia ſimili-
liter eſt iuris diuini præceptũ eo ipſo quòd
eſt iuris naturæ. eò amplius cum ſpecifice &
formaliter ſit etiam Dei præceptum in deca
logo contentum. Quid ergo ſi pater meus iuſ
ſit me quid uel iniquum,uel leue quod igna-
uia uel incuria prætermiſi,peccarem ne mor
taliter?& ſanè totus mundus omniumque po
pulorum uoces, quæ ſunt Dei uox (ut dixi)
opinantur contrarium,ergo quam diſtinctio
nem in principibus & legibus fecimus eandẽ
ut hic faciamus,oportet.Nam hi omnes caſus
exæquantur per d.l ueluti.ut ſic ex intentio-
ne præceptum dantis & accipientis hæc res
iudicanda ſit,uoluntas animuſque ex magni-
tudine uel leuitate materiæ ſubiectæ truti-
nanda & expendenda ſit.& tenendum eſt, pa
trem † familias obligare poſſe ſuos liberos ad 14
mortale,ut ſi rem illis eximii ponderis æquiſ-
ſimè & ſeuerisſimè præciperet. nam & eorum
poteſtas à domino Deo eſt, nimium præcipiẽ
te liberis honorare parentes. unde Auguſti.
ſuper Pſal. lxx.ubi iubet pater, quod contra
dominum

14 Ius naturale & ius diuinum ut differant?

Paternum pręceptũ quatenus obliget filium.

dominum non ſit, ſic audiendus eſt quomodo Deus. & Salom. Prouerb. 6. Conſerua fili mi præcepta patris tui. & Apoſtolus ad Roma. 1. alijsq́; criminibus annumerat. non obedire parentibus. ſuper quibus uerbis Ambro. quanta inquit. inſolentia arrepti ſunt, ut neque parentes ſuos, quos auctores in natiuitate habent, agnoſcerent: hoc enim eſt eſſe ſine intellectu, ſine charitate. ſ. Dei. peccatum aũt charitati Dei aduerſum, mortale eſt. & Deut. 21. pęna mortis decernebatur filio, qui cõtumax eſſet & proteruus, neq; audiret patris, aut matris imperium; & coercitus obedire contemneret. verba ſunt legis. quin uerò & inter omnes naturales obedientias. Vt 1. Poli. Ariſt. docet, hæc eſt prima, quæ parẽtibus debetur.

Ergo aut loquimur de lege diuina, aut naturali, aut canonica, aut ciuili, aut patrisfami. aut domini, aut patroni, aut mariti, ſicq́; ſunt octo caſus, primo caſu tranſgreſſor ſemper tenetur ad culpam mortalem, quia diuina præcepta, quę habemus formalia, ſunt ita iuſta, ut eorum contrarium non poſsit non eſſe malũ. Secundo caſu idem, quia præcepta naturalis iuris ſunt ita iuſta & neceſſaria, ut eorum cõtrarium nõ poſsit non eſſe nefarium. Quid. n. ſanctius quàm patriæ & parentibus obedire? liberos educare? eosq́; legitime procreare? ſocietatem quaſi diuinæ & humanæ domus per legitimam maris & fœminæ coniunctionem contrahere? l. i. ff. de iuſt. & iu. l. ueluti, eo. tit. l. ut uim, eo. l. i. ff. de ritu nupt. in prin. inſt. de nupti. in prin. inſt. de iure nat. cum fuſe ſupra adductis. Tertio caſu, quia præcepta canonica quot futura, aut qualia forent; definitum non erat aut eſſe poterat. par erat & eſt, ut trãſgreſſores ad culpam mortalem nõ obligent regulariter. fallit ut ſupra. Quarto caſu idẽ, & fortius eadem ratione. Quinto caſu idem & fortius eadem ratione, nam qualia patrisfam. in liberos præcepta forent, in comperto eſſe nõ poterant. adde egregium tex. in l. ſi quãdo. §. illud. C. de inof. teſt. ibi meritis magis filios, ad obſequia paterna prouocandos, quam pactionibus aſtringendos (ſi pœnis). in reliquis tribus caſibus non eadem, ſed aliquantulum ſimilis ratio eſt, eritque ius aliquantulum ſed non ex toto diuerſum.

Illud expeditum eſt in his oĩbus ſpeciebus tranſgreſsio legis uel iuſti p̃cepti, ſi fiat ex cõtemptu ſuperioris obligare ad culpam mortalem. arg. l. ueluti ſupra all. c. ii. de maio. & ob. eſtq́; cõis opin. doctorum ſupra relatorũ. q̃ ſi non fiat niſi ob ignauiã forte aut ob aliã cupiditatem non illicitã, quale eſt ut quis lucrũ faciat ex licita negotiatione, uel ut expleat animum ſuũ ex non reproba voluptate, (ſi uerum loqui fas eſt) nõ poſſum inuenire aut excogitare quodpiã exemplum in quo tranſgreſsio p̃cepti ſiue principis ſæcularis, legis've ſæcularis, uel patrisfa. obliget ad pœnã ęternam, ſed tantum ad tpalem uel expreſſam, uel arbitrariam. nam ſi quod ea lege aut principe iubetur, ita bonum erat, ut eius contrarium eſſet illicitum, aut nefarium: id lege uel naturali uel diuina comprehenſum inuenietur: ſin autem non erat ita noxium ſatis ſuperq́; eſſe deberet pęna tẽporalis. Quid enim † ſi lex iubet ne nocte per urbẽ deãbulantes, enſes aut mucrones ſecũ ferant? & Dominicus Sotus d. art. iiii. ſentit obligare tranſgreſſores ad culpam mortalem. nos contra, ſed tantum ad temporalem. & nobiſcum ſentit oĩs turba Hiſpanorũ; qui ſunt literis inexperti, cuius populi uox (ut dixi) uox Dei eſt, nec ullus Hiſpanorũ putat, ſe in illius legis tranſgreſsione ibi uigẽtis peccare. Quid ſi † uetat arma extra fines regni exportare? Quid ſi aurũ & argentũ? Quid ſi pecuniam numeratã etiam æream? Quid ſi equos? quid ſi mãcipia? quid ſi mulabus, æquitare, aut ueſtes auro decoratas & oſtro geſtare? in oĩbus ſane his ſpeciebus & ſimilibus, quę legibus Hiſpanorũ ſunt comprehenſæ, ſatis ſuperq́; eſſe debet pœna tpalis expreſſa uel arbitraria: cuius metus efficit, ut hoĩes ab iſtorum tranſgreſsione abſtineant. l. i. ff. de iuſt. & iure. Neque has ad res neceſſarius eſt metus pœnæ æternæ, ut probè experti ſumus, qui iuri dicẽdo & reipublicæ adminiſtrationi p̃fuimus dicit. id quod theologi harum rerum inexperti noſſe non poſſunt. p̃ſertim, quia quo tpe rogatur lex & acceptatur à ciuibus, uel principib. cõmiſsio ad has res & ſimiles datur, oẽs ciues huius animi eſſe uidẽtur: eſtq́; obligatio alternatiua, ut uel legi pareatur uel pęna tpalis patienter ſubeatur: nec ultra eorũ intentionem ad pœnam æternã potuerunt obligari. l. ſi qs nec cauſam. ff. ſi cer. pet. cum latè ſupra adductis. Vnde cum ut poeta cecinit, ut ſit (inquit) magna tamen, certe lenta ira deorũ eſt. certe quisq; nõ fuerit oĩno rerum inexpertus intelliget hoĩes à delictis cõibus, non tam diuinæ æternęq́; pœnæ metu arceri quã metu pœnæ temporalis. unde ad æternam mortem & pœnam homines obligare ob regimen reipublicæ neq; expedit, quia hãc ad rem efficaciores ſunt pœnæ tpales, neq; iuſtum eſt, quia ea pœna excederet menſuram delicti, neq; fieri poteſt à principe ſęculari, uel patre, uel lege ciuili, quia ſubditi quo tempore poteſtatem dederunt principibus & reipublicæ, non tã latã dediſſe uidentur. & tunc demũ ad pœnã æternam & immenſam hoĩes obligantur, quando offenſa fuit immenſa, qa cõtra deũ eiusq́; præ

15 Leges Hiſpanæ hic relatæ non obligent in cõſcientia.

16 Legẽ principis aut reipublicæ ſęcularis nunquam obligare in conſciẽtia.

cepta itum fuit, uel contra ius naturale, quod idem eſt, quod ius ſiue diuinum, ſiue naturale: ſi lege uel principis ſæcularis pręcepto repetitum ſit, non deſinit eſſe ius diuinum aut naturale: nec efficitur ius ciuile, quia tunc princeps non tam ius nouum feciſſe quàm quod antea erat repetiſſe uideretur, ut not. per Fernand. Loazes in conſi. pro Marchi. de Velez pag. ccccxix. num. 52. Nec tunc † eſt lex aut ius ciuile, ſed diuinum eius've confirmatio aut naturale ſecundum eum. Bart. in l. de quibus. ff. de legib. Angelus in l. ius ciuile. ff. de iuſ. & iure. per tex. ibi l. i. §. i. ff. ad leg. fal. & ibi glo. Marth. Afflict. conſtit. Siciliæ incip. de quæſtionib. ii. not.

17 Lex humana concordans cũ iure diuino, uel naturali, nõ inducit nouum ius.

Denique omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita. l. nec non. §. ꝙ eis. ff. ex quib. can. maiores. l. libertas ff. de ſtatu hom. §. libertas. inſtit. de iure perſ. ſicq; omnia, quæ libuerint nobis permiſſa eſſe, intelliguntur; ſiue faciendo ſiue negligendo & omittendo. fallit in ſolis præceptis diuinis aut naturalibus, tam imperatiuis, quã prohibitorijs: in quibus comprehenſa ſi uiolauerimus, diuini aut naturalis iuris, rei eſſe uidebimur quò ad pœnam æternam, ſiue ea præcepta mandato aut iuſſu quoque humanæ legis uel principis repetita & confirmata ſint, ſiue non ſint. licet quando eis humanæ legis, aut principis præceptũ adiungitur quaſi creſcente contumacia & pœnæ æternæ aliquantulum magis rei & obnoxij uidebimur; & pœna temporalis præterea accedit uel expreſſa uel arbitraria. Quod ſi legis humanæ uel principis iuſſum ſub præceptis diuini aut naturalis iuris minimè comprehenſum, quod conſiſteret in faciendo uel omittendo uiolauerimus, nõ tamen ex contemptu; tunc, quia remoto hoc humano præcepto, ea tranſgreſsio erat degenere permiſſorum & naturalis libertatis ac laxitatis humanæ; ſat ſuperq; eſſe debet, ut pœnæ uel expreſſæ uel arbitrarię, rei fiamus, abſque eo ꝙ æternæ quoque pœnæ ſubiiciamur: niſi fortè ſummopere graue & neceſſarium eſſet tale præceptum, quo caſu uix eſt, ut in præcepta diuina, aut naturalis iuris, uel gentium non recideret. nam ecce res meas alienare liberum eſt mihi. l. nemo. ff. de pact. §. per traditionem inſt. de rerum diui. ſed ſi quo tempore ciuitas noſtra bello premebatur & periclitabatur me armis & equis abundantem iuſsit lex aut princeps ne iſthæc in forenſes alienarem, uel id generaliter quo ad omnes concines iuſsit: tunc ſi contrariũ auſus fuiſſem, non temporalis duntaxat pœnæ, ſed fortè æternæ quoq; reus fierem. quia non ſolum hãc legem humanam modò poſitam, ſed & legem naturalem, qua tenemur periclitantibus ſubuenire, & alteram diuinam & naturalem, qua tenemur, qđ nobis nolumus, id alteri non facere. quod præceptum tam generale eſt, ut ſi lex humana iuſta ſit, eius tranſgreſſor in id præceptũ (qđ tibi non uis alteri non facias) non poſſit non incurrere, & ẽt in aliud pręceptum iuris naturalis & gentium, quo iubemur fidem expreſsim uel tacitè datam obſeruare. c. i. de pact. l. i. ff. eo. tit. l. i. ff. de conſt. pec. nam qui uitam ſocialem & popularem elegit, is tacite id egiſſe uidetur, ut ei utilia arceſſere & noxia remouere, curet: non uiolata tamen totius generis humani cognatione, ad quam iure naturæ tenemur. l. ut uim. ff. de iuſt. & iu. unde Virgilius ſic cecinit,

Rex Iupiter omnibus idem.

Et Ouidius

Omne ſolum forti patria eſt.

Paulatim ergo eo delapſi ſumus, ut † nihil intereſſe exiſtimemus inter leges humanas pœnales, & non pœnales, quò ad obligandos trãſgreſſores. ad peccatum: quandoquidem, quæ lex non habet pœnam expreſſam, eam hẽt implicitam arbitrio iudicis imponendam. Item ꝙ earum tranſgreſſor nunquã ſit peccati mortalis reus exui & uirtute ſolius legis hmõi, ſed etiam idq; potiſsimum & per prius, ex ui iuris diuini naturalis aut gẽtium, qđ implicite pariterq; uiolatum reperiatur. id quod partim accedit ad mentem Gerſonis ubi ſupra & Almain. de poteſt. eccl. c. xii. & Caietani per Sotum ubi ſupra relati, partim uerò accedit ad opinionem ipſius Domi. Soti & Alfon. Caſtr. & aliorum theologorum & iuris peritorũ. noſtras concluſiones amplia, ẽt ſi lex † illa pœnalis pœnam imponat ipſo iure. deinde amplia, etiam ſi pœnam imponat ipſo facto. nam etiã his caſibus in foro contentioſo nõ tenetur delinquẽs bona ſua uel pœnã deferre fiſco quaſi ſuimet delator uel accuſator: ut ex cõi & ueriore opi. iam retulimus, & diximus de ſucc. progr. in pfa. n. 98. uer. ſimillimũ eſt. Quibus adde, idem tenere doct. Dom. Sotus de iuſt. & iure lib. i. q. vi. ar. vi. cuius oĩa fundamenta eò tendunt, ut procedat hæc opin. quando delinquens potuit habere aliquã defenſionem, alitter. n. ſi nullam habebat, nullo iure uidetur bona olim ſua iam poſt delictum in dominium fiſci ipſo iure tranſlata, retinere. nos aũt etiã hoc caſu defendimus eum non teneri ſeſe deferre, poſſeq; bona ſua retinere tutus in foro animæ per rationes ibi à nobis redditas.

18 Lex humana nunquam obligat tranſgreſſorem. ad peccatũ ſiue ſit pœnalis, ſiue nõ, & ſiue grauis ſit materia, ſiue non.

19 Lex pœnalis nõ obligat in conſcientia, etiam ſi pœnam imponat ipſo iure, uel ipſo facto, & ẽt ſi nullã defenſionem reus poſsit habere, qđ ultimũ eſt contra nouiſs.

Deniq; noſtrę cõcluſiones quod attinet ad hoc, ꝙ lex † humana ſęcularis, principũve pcepta tranſgreſſores non obligent ad pœnã ęternam ſimpliciter, ſed potiſsimum & ui legis diuinæ

20 Lex humana non poteſt eſſe iniuſta, niſi deriuet à naturali, uel diuina.

diuinæ uel naturalis, aut gentium, quę implicitè ex tali tranſgreſsione uiolata uideatur) uel illinc iuſtificātur (ut pulchro epilogo res finiatur) quòd nulla lex humana habet effectualiter uim legis, niſi iuſta ſit c. erit autem lex.iiii.diſt.l.i. & ii. ff. de leg.l. hnmanum. C. eod. iuſta autem ut ſit, neceſſe eſt, ꝙ deriuetur à principijs iuris naturalis dinini uel gentiũ, ita eleganter reſoluit diſertiſsimus Dominicus Sotus de iuſt.& iure lib.i.q.v. art. ii. ex illa enim regula, ut quod tibi non uis, non facias alteri. quæ à iure diuino & naturali deſcendit. procedit etiam ut mœchus nõ ſis, non fur, non latro, non falſus teſtis, nõ iniquus iudex, quia iſthęc ab altero in te fieri noles. non quoque ſis auarus, quia ſi alter te ditior talis eſſet is tibi egenti non ſubueniret: ſicq; ut talis eſſet uicinus tuus noles. Ne ſis homicida per eandem rationem, & cætera id genus. Lex autem humana nt iuſta ſit, oportet, ut adiumento ſit his legibus diuinis & naturalibus, uel ut aliter ab eis aut ad eas deriuetur: quale eſt, ut occidatur occidens: uel etiam adulter: ut fur dupli aut quadrupli puniatur: ut in re ſui natura falſitatibus perpetrandis ſubiecta & obnoxia maior interuẽtus teſtium exigatur, ut in ultimis uoluntatibus.l.ſi C.de fideicom. §.fi.inſt.de fideicom.hęred.l.ſi unus l.hac conſultiſsima.C. de teſta.l. hac conſultiſsima. C. qui teſta.facere poſſ. ſimile p gl. ſing. in clem. ne Romani de elect.uerb. tolli. Felin. in c.ii. col.ii.de prob. Decius in. c. quæ in Eccleſiarum, de conſt.col.iiii. Si ergo lex ciuilis diceret neminem debere fundum alienum, puta uineam, aut hortulum, aut domũ ingredi inſcio domino, interpretaris id plerunque fieri domino minimè annuente, ſicque includi ſub illo præcepto, quod tibi non uis, alteri non facias. Iuſta lex eſſet, & qui contra faceret, non ſolùm ad pœnam temporalem ea lege definitam uel ad arbitrariam teneretur, ſed etiam quò ad Deum reus peccati eſſet, non tam ob tranſgreſsionem illius legis humanæ, ſed potiſsimum eo ꝙ trãſgreſſor extitiſſe uideretur illi præcepti, quod tibi non uis.&c. Et pręſumptum eſt id fieri domino renuẽte.l. qui uas.ff.
21 Legis humanæ & diuinæ concurſus. de furtis. Ergo lex † poſitiua, aut principum pręceptum, aut diſponit id quod explicite iure diuino naturali, uel gentium diſpoſitum erat, aut quòd illis iuribus, nec implicite, nec explicite cautũ erat, aut quòd implicite cantum erat, interpretatur duntaxat, aut & interpretatur & adiuuat pœnam fortè addendo, uel aliter. primo caſu ea lex nõ tam noua lex ciuilis, quam diuinæ aut naturalis legis detectio, aut repetitio eſſe uidetur. d.l. ius ciuile cum ſupra alleg.ff.de iuſt. & iure. nam, qui declarat nil denuo agit, ſed quod antea erat modò repetit, aut detegit.l.hæredes palam.§ ſed ſi notam.ff.de teſta.l.adeò.§. cum quis ex aliena.ff.de acq.rerum dominio. Secundo caſu, quando id lege naturali, aut diuina cautum, nec implicitè erat, nec explicitè, uix eſt ut ea lex iuſta eſſe poſsit: ſicq; legis uim non habebit in effectu d.c.i. erit autem lex. cum ſimil. ſupra alleg. ſecundum Sotum ubi ſupra art.ii. lib.i.q.v. cum quo eſt communis opin. ut diximus de ſucc.prog.in præfa.nu.70. ubi nos multis iuribus, & rationibus non minus utiliter quàm noue oſtendimus, quòd ea lex non deſinit habere uim legis, quãuis interea dum eius utilitas nulla apparet, differatur eius executio: & effectus ſunt multi & maximi. Hoc ergo caſu tranſgreſſor illius legis non eſſet reus peccati, quale eſſet, ſi imponeretur nouum uectigal citra neceſsitatem. tertio caſu, quale eſſet in exẽplo ſuperiore, de intrante domũ, uineam, hortum've alienũ noctu & inſcio domino tranſgreſſor peccati reus fit, ut diximus, non tam ex ui iſtius nouæ legis poſitiuæ, quàm ex ui iuris diuini, aut naturalis. ſicque hac atque illac circumcurſes, uix inuenies caſum in quo legis humanæ trãſgreſſor aut præcepti principis ſæcularis uiolator obligetur. & ui illius legis ſolus aut præcepti ad pœnam æternam, ſed tantum ad temporalem expreſſam uel arbitrariam. Quæ omnia uel ex eo iuſtificantur, ꝙ † omnes leges poſitiuæ ſi nõ ſint
utiles, non poſſunt non eſſe noxiæ. Legis enim 22 Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.
uirtus eſt, imperare, uetare, permittere, & punire.l.legis uirtus.ff.de legib. ſi ergo lex punit ciues citra neceſsitatem noxia eſt, ſi eis permittit aliàs uetita citra utilitatem, puta, ut uineam aut hortum alienum uenandi cauſa inuito etiam & uetante domino ingredi fas ſit, noxia eſt: ſi imperat alternis noctibus ciues uigilare & pernoctare, quaſi urbis cuſtodiendæ cauſa, cum nulla ſuſpitio, aut periculum eſſet hoſtium, aut latronum, noxia & oneroſa eſt. ſi ne ciues poſsint piſcari, aut uenari, aut aucupari, aut peregrinari citra neceſsitatem uetat, noxia & laxitatis ac libertatis humanæ oneroſa eſt: quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita l.nec non.§.quod eis.ff. ex quib.cau.maio.l.libertas.ff.de ſta.homi §.libertas inſti.de iure perſ.iuncta.l.i.& ii.ff.de homi.lib. exhib. & hoc eſt quod dixit ſcite iureconſultus quòd in rebus nouis conſtituendis euidens utilitas eſſe debet, hoc eſt in legibus & conſtitutionibus nouis faciendis. ſignificans legibus hoĩes onerari, illigari, frenarique; non aliter atque

equos frenis à ſeſſoribus: hominumque libertatem onerari & impediri. ita iureconſultus in.l. de quibus, cum quinque uel ſex. legibus ſeq.ff.de legibus. unde † Tucidides in oratione Cleonis refert, nõ minus ſanctè & prudenter quam utiliter melius agi cum republica, quę malis legibus aut moribus conſtanter utitur, quam cum ea, quæ bonis ſed incoſtanter. Ergo omnis lex noxia hebenda eſt, cuius utilitas euidens non eſt. ſicque non facilè interpretandum eſt ad pœnam temporalem obligare, nedum ad æternam pœnam.

23 Tucididis ſententia.

24 Legũ pluriũ intell.

Ex ſuperioribus non minus utiliter quàm eleganter colliguntur ueri intellectus ad plures leges regias Hiſpanorum, quarum aliæ uetant extra regni fines extrahi aurum & argentum: aliæ uetant extrahi pecuniam numeratã etiam æream: aliæ uetant extrahi equos; aliæ uetant arma extrahi; aliæ fruges, aliæ omne genus quadrupedum, aliæ pecudum omne genus, aliæ omne genus armentorum, aliæ mancipia. ut inuenies ſub rit. delas coſas nedadas lib.vi.ordina. & in quibuſdam regni pragmaticis. quarum legum trãſgreſſoribus pœna in multis earum mors eſt. in aliis amiſsio bonorum. in aliis exilium, aut relegatio cum pœna pecuniaria. & alię pœnæ multũ acerbæ imponuntur. & cùm pœnæ ſint delictis commenſurãdę, ut ſępe admonuimus & teſtatur l.xxxvi, eod. tit. delas coſas uedadas. apparet pœnas ibi definitas non eſſe immoderatas, & conſequenter ea delicta grauia eſſe, nocumentumque publicæ rei grande intuliſſe, aut infligere uideri: ſicque remotis illis etiam legibus pœnalibus earum tranſgreſſores bis uiolaſſe uideri ius diuinũ & naturale. primùm quod damnum ſibi fieri nollent reipublicæ ſuæ faciunt. deinde, quia cum inter conciues id tacitè actum ob omnium communem utilitatem uideatur, ut unuſquiſque quæ publicè utilia ſunt admouere, queq; noxia ſunt arcere ſtudeat & curet. huius tacitæ fidei uiolatores illarum legum tranſgreſſores exiſtere uidentur. unde culpæ ac pœnę æternę noxii effecti etiam illis legibus ceſſantibus uiderentur. unde per earum legum interuentum pœnæ æternæ adiicitur etiam pœna temporalis. ergo ex diuina uel naturali lege tranſgreſſa pœna æterna deſcendat, & ex poſitiua lege tranſgreſſa pœna tantum temporalis, non etiam utraque. Idemque ſenſus accomodandus eſt ad.l.i.tit. delas ferias francas & ad.l.i. & fin.titu. delos concertadores, & ad.l.i.titu; delos contadores maiores dequentas. & ad.l, ii. &.l. xiii. titu. delos contadores maiores, lib.vi.ordi. cum aliis mille ſimilibus. quę leges in eo memorabiles ſunt quod exprimunt ad pœnas decies geminatas, uel decies dupli teneri in conſcientia earum tranſgreſſores, qui eas pœnas ultrò offerre (ut credo) tenebuntur, niſi cùm earum pœnarum ignari erant antequam in eas incurriſſent, uel quando magiſtratus aut princeps ſciebat eos ĩ eas pœnas recidiſſe, & diſsimulabat & uidendus eſt Sotus & Caſtrenſis ubi ſupra & Sotus. q.vi. ar.vi.lib.de iuſt.& iure.

CAP. TRIGESIMUM.

1 *Legem utilem eſſe reipublicæ oportere.*
2 *Leges ad propriam utilitatem ferre, tyranni eſt, ad publicam principis.*
3 *Legis principatus ad utilitatem ciuium eſt.*
4 *Verba cedunt menti in legibus & in hominibus.*
5 *Verba inuenta, ut indicarent non ut impedirent noſtram uoluntatem.*
6 *Mens tenet primum locum, ſequentem ueri ſimilitudo, ultimum uerba.*
7 *Obligamur mente non uerborum aut literarum figura.*
8 *Verba enuntiatiua non inducunt diſpoſitionem.*
9 *Legis fraudator quis.*
10 *Hiſtoria Hannibalis & Romanorum.*
11 *Verborum complexus mente fraudata non minuit, ſed auget legis uiolationem*
12 *Hiſtoria Othi, & Alberti.*
13 *Finis non media conſiderantur.*
14 *Indefinita quando æquetur uniuerſali.*
15 *Sermo quando intelligatur de prima uice.*
16 *Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat uniuerſali; & quid ſi affirmatiuè proferatur? ardua.q.*
17 *Conditio negatiua non nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias? ardua.q.*
18 *Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet? ardua.q.*
19 *Negatiua præcepta an efficacius obligent, quàm affirmatiua. ardua.q.*
20 *Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus æquantur uniuerſali ex proprietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferratur.*
21 *Indefinitę ambiguitas.*
22 *Oratio affirmatiua, an negatiua ſit efficacior? ardua.q.*

SExagesimo nono colligit † etiã ex noſtra principali ſentẽtia uera ratio & uerus intellectus ad c. erit aũt lex iiii.diſt. ad.l.i.&.l.ii.ff.de legibus. dum ibi dicitur, legem utilem eſſe debere reipublicæ: ad publicamq; utilitatem ferendam

1 Legem utilè eſſe reipublicæ oportere.

ferendam eſſe, non ad utilitatem priuati cuiuſpiam, uel etiam principis. quinimmo † eo differt princeps legitimus & uerus à tyrāno, ꝙ ille ad publicam, is ad ſuammet utilitatem leges condere ſtudet. ut & ſupra oſtendimus. & probat egregius Dominicus Sotus lib. i. de iuſt. & iure. q. vi. art. iii. ratio ergo ea eſt iſtorum, quia lex nō ſolum princeps & regina eſt, ut teſtatur iurecōſultus poſt Demoſthenem, quē refert in. l. ii. ff. de legibus, ſed etiam ſummum obtinet principatum; quia reges legibus regulariter ſubeſſe, earumq́; eſſe non domitores aut liberos arbitros, & effrenos, ſed fideles executores cuſtodes aut interpretes ſi dei, ſupra c. i. & ii. fusè oſtedimus. Vnde † quē admodum reliquos omnes principatus ad meram ciuium utilitatē creatos fuiſſe edocti ſumus, ita & leges legisq́; principatum ad meram ciuium utilitatē ſpectare, intelligemus. Hinc eſt, ut ea lex ſi initio utilis non eſt, interea effectu carebit. ut. dd. ll. & diximus plenè de ſucc. progr. ī præfa. nu. *66*. Hinc eſt, ꝙ ſi initio utilis erat, ſi poſtea cœpit eſſe noxia, uiribus eneruatur. l. un. in prin. C. de cad. toll. ibi, ut quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret. dixi plenè in d. nu. *66*. cum multis præced. & ſequ. Hinc eſt, quòd etiā ſi † lex in communi non deſinat eſſe utilis, ſi tamen in particulari noxia eſſe incipiat, eiusq́; ratio & mens ceſſare incipiat: recedimus à proprietate uerborum ipſius legis, ut eius mentem ſequamur; ne ſi uerba legis generalia ſuperſtitiosè obſeruaremus, mentem ipſius uiolaremus. ſicq́; noxia illa eſſe inciperet contra ſui naturā, quæ ut reliqui omnes principatus ad proficiendum & iuuandum, nō ad nocendum ſpectat. l. ii. C. com. de lega. dum Iuſtinianus ait, legem rebus, non uerbis imponi. Nec enim tanti facienda ſunt uerba ut mente deſerta & relicta ſermonem ſequamur, ſed potius ex diuerſo ſermonis proprietate relicta & poſthabita mentem inſequamur & captemus ac auſcultemur & ueſtigemus. l. iii. C. de lib. preter. l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater ſeuerinam. §. conditionum uerba. ff. de cond. & demon. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & dem. ubi notat Socinus. l. ſi. ff. de fund. inſtr. l. ſtipulatio iſta §. hi qui. & §. hæc quoque. ff. de uerb. obliga. uerba † enim teſte Cicerone pro Cæcinna, inuēta ſunt, quę indicarent, non quæ impedirent noſtram uoluntatem, id quod probat. l. Labeo. ff. de ſupel. lega. & idem Cicero. i. de legibus ait, orationem eſſe mentis interpretem. Vnde apparet, primum locum obtinere uoluntatem, ſequentem ueriſimilitudo, ultimum uerba.

2 Leges ad propriā utilitatē ferre, tyranni eſt, ad publicā principis.

3 Legis principatus ad utilitatem ciuiū eſt.

4 Verba cedunt menti in legib⁹ & in hominibus.

5 Verba inuenta, ut indicarent non ut impedirēt noſtram uoluntatem.

6 Mēs tenet

Nam à uerborum proprietate recedimus, ut mentem ſequamur, non ſolum certam & indubitatam, ſed etiam uerosimilem. ut. dd. ll. & l. ita ſtipulatus. in mag. uerſ. Salinus. uerb. ex mente, ubi notant Paulus Caſtren. & Iaſ. ff. de uerb. oblig. ſic ſequimur mentem militis eius uerbis prætermiſsis. l. diuus. ff. de mil. teſt. §. planè inſt. eodem tit. l. non ſolum. ff. de act. & obliga. l. an inutilis. ff. de accep. quę iura idē in pagano præcipiunt. l. non aliter. ff. de lega. iii. Nec enim † uerborum aut literarum figura obligamur, aut effectus ullus producitur, ſed mente & ſenſu. l. non figura. ff. de act. & obliga. ideo uerba † enuntiatiua quia mente deliberata carere præſumuntur, non inducunt diſpoſitionem. Bart. in. l. ex hac ſcriptura. ff. de donat. & in. l. conficiuntur. ff. de iure codicil. & in l. i. §. cū urbem. §. de offic. præfec. urb. & in. l. optimam. C. de contrah. ſtip. Alex. in l. qui ſe patris, nume. 7. C. unde lib. Bart. in l. ſciendum, de uerbo. oblig. & in l. Titia. §. Gaius, eod titu. & in l. rationes. C. de prob. & in l. demonſtratio falſa. §. quod autem. ff. de cond. & demonſtr. Iaſ. in l i. C. de ſacroſanct. eccle. & eſt deciſio Rotæ Romanæ. cclxxi. nota qualiter, in antiquis, & *696*. dic quòd ſi in aliqua, in antiquis, & Doct. in l. neq; profeſsio. C. de teſt. & in l. ſerui electione. ff. de leg. i. & in l. ſi quis mihi bona. ff. de acq. hered. in. §. ſed quid, & in l. ſi ita legatum. ff. de leg. i. & Bar. in l. i. C. de ſacroſanct. eccle. & in l. ſi ita, de leg. i. & in l. ſi forte. ff. de caſtren. pecu. & Bauer. in l. cū filio, nume 47. ff. de leg. i. & Picus in l. Titia cum teſtamento. §. Titia. ff. de leg. ii. ubi optimè declarat, quæ dicantur uerba enunciatiua. & & Ioann. Crot. in l. re coniuncti. nu. 156. ff. de leg. iii. Bart. in l. tale pactū. §. pater. ff. de pact. & in l. cum proponebatur. ff. de lega. i. & in l. ſi pater. §. auus. ff. de doli. excep. & in l. cum teſtamētum. C. de iur. & fac. igno. & in l. Publia. §. Titius. ff. depoſiti, & in auth. de iureiuran. à mori. præſt. & in l. Pamphilo. ff. de leg. iii. & Ioann. Crot. in l. i. nu. 47. de noui oper. nunc. Cur. in l. ſi idem cum eodem. §. fin. ff. de iuriſd. om. Iud. Quod adeò uerū eſt, ut qui † legis uerba complectitur contra ipſius mentem legis uiolator uideatur, tantum abeſt ut eius obſeruator iudicetur l. fraus. ff. de legibus. Vnde Cicero pro Cęcinna ſic ſcripſit, ſcriptum inquit ſequi calumniatoris eſt, boni uerò iudicis uoluntatem ſcriptoris authoritatemq́; defendere, quæ lex enim quod ſenatus cōſultum quod magiſtratus edictum nō infirmari aut conuelli pōt, ſi ad uerba deflectere uoluerimus, cōſilium autē eorum, qui ſcripſerunt & rationem & authoritatem relinquamus: nō enim ex uerbis

primū locum, ſequē tem ueriſimilitudo, ultimū uerba.

7 Obligamur mēte non uerborum aut literarum figura.

8 Verba enūciatiua nō inducunt diſpoſitionem.

9 Legis fraudator quis.

Ciceronis aurea uerba.

bis pendet ius ſed uerba ſeruiunt hominũ cõſi
liis & auctoritatibus,nec uerba ueniunt in iu
dicium,ſed ea res cuius cauſa uerba in leges
conjecta ſunt.

10 Hiſtoria Hanniba- lis & Ro- manorum. Et hoc † quidem in loco occurrit hiſtoria
memorabilis huc admodum pertinens,relata
primùm à Polybio lib.vi.hiſtoriarum & dein
de à Tullio,paulò anteſi.lib.iii.offic. & Liuio.
iii.decad. lib.ii.ad fi.iterũq; lib.iiii.& poſtea
quoque à Gellio lib.noct.Attic.vii.c.xviii. ea
eſt,poſt Cannenſem pugnam Hannibal ex ca
ptiuis Romanis,quos detinebat, decem iura
tos ad Romanum ſenatum miſit, in caſtra re
dituros, niſi de redimendis captiuis impetra
rent,cùm egreſsi caſtris eſſent, unus ex iis mi
nimè Romani(ut dicit Liuius)ingenii, ueluti
aliquid in caſtris eſſet oblitus, ĩ caſtra rediit,
iuris iurãdi ſoluẽdi cauſa,& cõfeſtim comites
ſecutus eſt.Re à ſenatu nõ impetrata, cæteri
in caſtra Hannibalis redierũt.is domũ abiit,
tanquã fallaci in caſtra reditu ſe ſe iureiuran
do exſoluiſſet,nec iterũ redire teneret, quod
cum reſciuiſſet,ſenatus cenſuit eũ cõprehen-
dendum,& cuſtodibus publicè datis ad Han-
nibalem deducendum,& quidem rectè, fraus
11 † enim,ut dicit Tullius de ea re loquẽs, ubi ſu
Verborum pra,diſtringit periurium,nõ diſſoluit.& ſi ad
cõplexus hunc locum referre poſſumus, ut certè poſſu-
mẽte frau- mus,ex huiuſmodi primo fallaciq; reditu, nõ
data nõ mi erat ſatisfactũ menti & intentioni cõceden-
nuit,ſed au tis.Huic ueteri hiſtoriæ germana eſt alia hęc
get legis recentior hiſtoria,quam recenſet Aeneas Syl
uiolatio- uius,qui adepto ſummo põtificatu Pij nomẽ
nem. ſibi adſciuit, ĩ deſcriptione Europæ c.xxxix.
12 Hiſtoria & Raphael Volaterranus lib. vii. Geogra-
Othi,& Al phiæ in francorum hiſtoria, & è noſtris And.
berti. Alc.in.l boues.§. hoc ſermone, de uerbor.ſi-
gnific. Cũ Albertus Franconię comes in arce
munitiſsima Bambergenſis urbis à Ludouico
Imperatore obſideretur, cuius filium intere-
miſſe inſimulabatur, difficiliſq; eius arcis ex-
pugnatio uideretur, Otho Magũtinus epiſco
pus profectus ad Albertũ, ſe litis arbitrũ pro-
feſſus eſt, iurauitq; ſi ſecum ad Imperatorem
proficiſcererur, uel pacẽ impetraturũ, uel in
arcẽ incolumẽ reducturum.Credit Albertus,
& Othonẽ ſequitur,uix arcẽ egreſsi erãt,cum
Otho hortatur, ut in arcẽ prãnſum redeant,
ne fortè longiuſcula apud Imperatorẽ eſſet
futura mora:redeunt, prãſiq; iterum egreſsi
ad Ludouicũ redierunt,mox Albertus captus
eſt,& capitali iudicio damnatus. Cui Archie
piſcopi fidẽ implorãti, reſpondit religioſus il
le pontifex, ſe datæ fidei ſatisfeciſſe, religio-
neq; ſe ſolutum eſſe, qui ſemel reduxiſſet in-
columẽ,bis reducere non promiſiſſet. Verùm
is non ſatisfecerat menti intẽtioniq; eius,qui
ius iurandum exegerat, propterea nec eo le
liberarat eiuſq; hac in re perfidia nobilitata
eſt.nã iuxta uulgatam Ariſtotelis ſententiam
propter unumquodq; tale & illud magis. ſed
dubium non eſt quin uerba † ad ſolam mẽtis 13
ſignificationẽ (ut diximus) reperta fuerunt. Finis non
ergo ea mentis ſignificatio,nõ uerborum pro media con
latio attendenda erat per iurã & rationes ſu- ſiderantur.
periores. quibus adde.l.adigere.§.quãuis.ff.
de iure patr.l.cum pater.§. dulciſsimis ff.de
lega ii.

Quid denique ſi habebam decem feneſtras 14
in domo mea,& abs te ſtipulatus ſum, ne lu- Indefinita
minibus domus meæ officias altius ædes tuas quando æ-
eleuando: tu autem domum tuam ita eleua- quetur uni
ſti, ut omnibus feneſtris domus meę dempris uerſali.
duabus officeres, & mihi conquerenti quòd
fidem ſtipulationis uiolaſſes, reſponderes, te
non uiolaſſe,quia cum ſupereſſent duæ fene-
ſtræ illeſæ, uerum remanebat te luminibus
non offeciſſe. Cùm illa pluralis & indefinita
loquutio ne luminibus officeretur, in illis dua
bus,quæ illeſæ manſerunt, uerificaretur.l.in-
ter illam.ff.de uerb.ſign.l. ubi numerus.ff. de
teſtibus.c.pluralis, de regu.iuris lib.vi.teque
non de omnibus non officiendis feneſtris,ſed
de quibuſdã tantum iuxta ſermonis proprie-
tatem intellexiſſe. adhuc tamen uerius eſſet,
& eſt; eum fidem uideri uiolaſſe, eſſeq; cõtra
id quod actum erat, de omnibus enim fene-
ſtris & ſingulis nõ officiendis utrinq; actum
eſſe præſumptum eſt. arg.l.luminum.§.fin.ff.
de ſerui. urbanorum prædiorum.l.quicquid
aſtringendæ,in princ.ff.de uerb.obliga.l.ſi ſic
ſtipulatus ſum. eodem titulo. iſque uero ſi-
milis ſenſus uincit, expellit, ſuperat, fu-
gatque ſermonis proprietatem. ſic ergo &
in terminis duarum hiſtoriarum de quibus
mentionem habuimus poſthabita uerborum
proprietate, mentalem fidem obſeruare il-
li tenebantur, eamque turpiter & uafrè uio-
laſſe uiſi ſunt. ſed dicet quis, iſthæc non eſ-
ſe ſimilia quò ad eas hiſtorias, quia illi af-
firmatiuè promiſerũt,quo caſu † ſermo ſimpli 15
citer prolatus, intelligitur de prima uice.l.bo Sermo qñ
ues.§.hoc ſermone.ff.de uerb.ſig. ubi Andre. intelligat
Alci.& alij,at noſtrum ſimile de feneſtris nõ de prima
officiendis erat negatiuum. Et d.regula † d. uice. 16
§.hoc ſermone,& l.ſi quis hęredem.C. de inſt. Indefinita
& ſubſ.procedit in diſpoſitione affirmatiua,ſi negatiuè
ue permiſsiua,nõ etiã in prohibitiua,ſiue ne- prolata,an
gatiua,quę non ſolùm de primo actu,ſed & in æq pollеat
infinitũ intelligitur.per tex. in l.ſi ſic ſtipula- uniuerſa-
tus ſum, ubi id not. Iaſon in.ii.no.ff.de uerbo li & quid
obligat. & uoluit Gloſ.no.in.l. hoc genus, & ſi affirmati
ibi uè profera tur ſ ard.q.

ibi Alberi.Gofred.Salicetus in fine. & Bart.
qui eam dicit notandam.ff. de cond. & dem.
& Paul.Caſt.qui dicit ſingul.& præterea Ol-
dra.in.l.cum pater,§.pater filiam.& ibi quo-
que Bart.ff. de leg. ii. & idem quoque uoluit
ipſe Oldra.conſil. xvi. Thema tale eſt, Titius
habens unam filiam,colu. iii.uerſi.nec in hoc
multum,ubi & ad hoc allegat,l. ſi ſic,ff. de uer
borum obligat. ſed & illud quoque uoluit Si-
gnor.conſi.lxviii.Quędam mulier col.ii.uer-
ſi.deinde ſic,& iterum conſi.lxxi.factum ſic ſe
habet,D.epiſcopus,col.iiii.uerſi.præterea nõ
eſt nouum. Baldus , qui illam Gloſ dicit ſatis
not.in.l.ſi ut proponis,la.i.col.ii.uerſi.oppo-
nitur illud quod nullum eſt, C. quomodo, &
quando iudex. Roma.conſi. ccccciiii.in caſu
propoſitæ conſultationis,ante medium,uerſ.
alia enim limitatio, dum allegat Gloſ. in d.l.
hoc genus,& Lauren.Calca.conſi.xx.iſta quæ
ſtio habet tria dubia , col. i.uerſi. iiii. limita-
tio,ubi ad hoc expreſsim allegat.d.l. ſi ſic ſti-
pulatus ſim, de uerborum obligat. Alexan.in
addit.Bar. in d. §. hoc ſermone,& ibi Aleiat.
Iaſon in d.l.in duobus,§.i.col.ulti. uerſi. item
prædicta limita. ff. de iure iurand.& Ipſe Iaſ.
in.l.decem ſtipulatus,col.v.uerſi.ſed huic re-
ſponſioni. ff.de uerb. oblig.Philip.Dec.in ca.
nam concupiſcentiam,col.i.in iii.no. de con
ſtit.in i.lectu.& conſi.iii.quando iuriſdictio,
col.iii.uerſi.comprobatur hoc quia negati-
ua,& conſi. ccccxc.uiſis & circumſpectis,col.
17 Conditio negatiua nõ nubendi alteri, an referat ad primas nuptias? ardua.q.
iii.Vnde † Oldra. d. conſi xvi.cõſuluit,quòd
ſi teſtator aliquid ultra legitimam legauerit
filiæ,ne nuberet alii , quam mercatori , aliàs
legatum amittat:& filia primò nubat merca
tori,& eo mortuo nobili,amittit legatum:ne
que enim in hac prohibitione de primis nup-
tiis tantum eſt intellectum , ſed de omnibus.
& id nuncupatim ſequitur Benedict. Plumbi.
in.l.matrimonii,in fi.ff.qui & à quibus manu.
& Paulus.Caſt.in d. l.hoc genus,ubi ex hoc di-
cit ſe conſecutum fuiſſe honorem. & Catel.
Cot.qui id dicit ſingul.memor.incip.teſtator
lethaliter uulneratus,circa medium . & Alci.
in d.§.hoc ſermone. Albe.in.l.ult.col.iiii. uer
ſi.ultimo quæro,ibi,nec eſt multum.C. de ſpõ
ſal.& in. l. hæc conditio filiæ, in fi.ff.de cond.
& demonſt. Huius differentiæ rationem,cur
18 Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet? ardua qõ.
† ſcilicet affirmatiua intelligatur de primo
actu,non etiam negatiua? Iaſon ubi ſupra co
gitandum ſuadet, & ita quidem ſuadet ut nul
lam ſibi eſſe uideatur.uerum Alberic.& Paul.
Caſt.in d.l.hoc genus.ff. de cond.& demonſt.
& Philip.Deci.in d.c. nam concupiſcentiam,
ubi ſupra id tribuunt uiribus & robori nega-
tiuæ ſiue prohibitiuæ,quod aliàs ſemper mul-
tò fortius eſt,quàm ſint uires,affirmatiuæ ſiue
permiſsiuæ. id eſt , plus negat negatio,quàm
affirmet affirmatio. l. quicquid aſtringendæ,
ff.de uerborum obligat.& l.luminum, §. ul.ff.
de ſeruituti.urban. prædiorum.in quod habe
tur in l.is qui ducẽta.§.ſed utrũ.ff.de reb.dub.
& l.filius fam §.pen.ff. de donat. iuncta.l.alie
natum,§. donationis, & ibi Gloſ.ff.de uerbo-
rum ſignifica. & l. i. §. editiones , & ibi Bald.
poſt Ray.ff. de edendo, & l. eum qui, §. ſi li-
bertus,ff.de iure iurã.iuncta.l.ſi iurauero, ff.
de iure patrona.& uoluit Gloſ. in capit. cum
dilectus in uerbo, à ſuſpenſis , uerſi. alii. di-
cunt & melius, & ibi Antonius de conſue.
Bald. in proœmio decretal Iaſon in l.ſi ar-
rogator. ff. de adoptio. hincque † prodit,
quod tradit Archidiac. in capitu. ſi pecca-
19 Negatiua præcepta an efficatius obligent, quàm affirmatiua? ardua.q.
uerit,ii. q. i. quòd præcepta negatiua poten-
tius & efficacius obligant,& magis pręcisè ad
ſtringunt, quàm affirmatiua. & ſequitur Pa-
normit. in c. nouit, col.xii. uerſi. ii. quęritur
an quilibet, de indic.& quod ſcribit Raphael
Fulgoſ.in. l. iuris gentium. §.ſed ſi fraudandi,
20 Indefinita negatiuè prolata,nõ magis nec minus ęquat uniuerſali ex proprietate ſermonis,quàm ſi affirmatiuè proferatur
per Glo.ibi,ff.de pact.quod † negatiua inde-
finita æquipollet uniuerſali ex proprietate
ſermonis,licet aliàs regulariter ex benignita
te id ſit,non ex proprietate.ut not in c.ut cir
ca,de electio.lib.vi. & per. Bart. in.l.ſi in plu-
ribus,ff.de lega. ii. & probatur in.l ſi ſeruitus,
ff.de ſeruitu. urban.prædiorum.ſecundum eũ
quem ſequitur Andreas Alciatus in d. l. bo-
ues.§.hoc ſermone limi.vii.num.5.ff.de uerb.
ſigni. quod ultimum ſuſpectum omnino habe
ri debet,ex proprietate enim ſermonis inde-
finita oratio non magis nec minus ęquipol-
let uniuerſali quãdo pfertur negatiuè quàm
ſi affirmatiuè prolata eſſet,ut patet in exem-
plo de luminibus non officiendis ſupra rela-
to. Nam ſi ex decẽ feneſtris, quas domus tua
habebat, aliis domũ eleuãdo meã offeci, aliis
nõ offeci;uerisſimũ eſt me feneſtris offeciſſe,
qa qbuſdam offeci, & uerisſimũ eſt me fene-
ſtris non offeciſſe, qa quibuſdã nõ offeci. ſicq;
promiſsio negatiua de feneſtris non officien
dis non tam uiolata fuit,inſpecta proprieta-
te ſermonis quàm inſpecta mente agentium.
Idemq; foret ſi ea promiſsio affirmatiuè con
ciperetur, puta , ut ſi domum tuam eleuando
feneſtris meis noceres,uel ædificium demoli
ri tenereris , uel centum pœnæ nomine præ-
ſtare. Nam & tunc ſi domo eleuata quibuſdã
feneſtris offeciſti , reliquis uerò non, ex pro-
prietate ſermonis uerisſimum eſt te lumini-
bus offeciſſe ; & uerisſimum ſimiliter te lumi-
nibus non offeciſſe;offeciſti enim quibuſdam,
non offeciſti reliquis.ſic etiam teneberis. er-
go

go utroque caſu tam in affirmatiua, quàm in
negatiua, uel priuatiua ſeu prohibitiua uer-
borum conceptione, quo ad proprietatem
ſermonis nihil intereſt, nec etiam quo ad iu-
ris interpretationem; cum inſpecta uerborũ
proprietate uerum ſit illum fidem conuentio
nis uiolaſſe, & ſimiliter non uiolaſſe; at inſpe-
cta iuris interpretatione & fidem uiolaſſe &
in pœnam recidiſſe uidetur. Nã † & ſimiliter
20 *Indefinitæ ambiguitas.* ſi nobilis habebat decem famulos, duo ex his
hominem occiderunt ſi quis teſtis dixerit af-
firmatiuè famulos illius nobilis homicidium
feciſſe, uerum dixit inſpecta proprietate uer-
borum. rurſus ſi alius teſtis dixerit, famulos il
lius hominem non occidiſſe, uerum quoque
dixit, habita & inſpecta ſermonis proprieta-
te: illius enim depoſitio uerificatur in duobus
famulis noxiis, iſtius uerò depoſitio uerifica-
tur in reliquis octo in noxiis. & de materia hu
ius indefinitæ non minus utiliter quàm nouè
diſſeruimus de ſucc. crea. lib. ii. §. xx. num. 53.
cum pluribus ſeq. & num. 1.75. & num. 60.

Vnde cum inter affirmatiuam & negatiuã
orationem nihil quo ad uerborum proprieta
tem interſit, apparet ſimiliter ſuſpectum eſ-
ſe, quod Archidi. & Panormi. ubi ſupra con-
tendunt, præcepta negatiua efficacius ac ue
hementius obſtringere, quàm adfirmatiua: cũ
à pari potius procedere intelligendum ſit, ni
ſi ſubiecta materia aliud ſuadeat; quo caſu tã
citò tamq; facilè affirmatiua præcepta pote-
runt efficacius quam negatiua obligare, quã
ècõtra. Vnde ex præceptis decalogi nulli pio
rum dubium eſſe debeat, quin præceptum af-
firmatiuum de amando Deo ſit uehementius,
quàm reliqua ſint præcepta negatiua de non
mœchando, aut de non furando, aut de rebus
alienis non concupiſcendis, & ſimilia. ut col-
ligitur ex dictis per nos ſupra.

21 *Oratio affirmatiua, an negatiua ſit efficacior? ardua q.* Apparet iſthinc † ſuſpectam eſſe illam non
minus cæcam inſipidamq;, quam uulgatam
ſententiam eorum, qui tradiderunt, oratio-
nem negatiuam plus negare, quam oratio af-
firmatiua affirmet. ut uoluerunt Albe. & Paul.
Caſt. in d. l. hoc genus. Philipp. Decius in d. c.
nam concupiſcẽtiam, & alii ſupra relati, quo
rum ſententia repudianda eſt, cũ ut diximus,
hæ orationes à pari procedãt, quinimmo pro
cliuius eſſet, ut affirmatiua oratio robuſtior
eſſet quàm negatiua. argumen. l. i. & ii. cum
ibi not. per Gloſ. & Doct. ff. de acq. hæred. ubi
repudiatio hæreditatis facta in parte non tra
hitur ad alteram partem, quia eſt negatio ſic-
que non recipit augmentum iuris accreſcen
di & tamen aditio hæreditatis facta in parte,
quia eſt affirmatio, trahitur ad reliquas par-
tes recipitque augmentum iuris accreſcendi.
ad idem l. ſi totam & l. ſi ſolus. ff. eod. tit. unde
ſimiliter quod finitum eſt, prorogari non po
teſt. l. ſed & ſi manente. ff. de precario. & exhæ
redatio quia priuatio eſt & negatio, non reci
pit augmentum. Vnde facta ex parte hæredi-
tatis nec trahitur ad alteram hæreditatis
partem, nec tenet in ea parte in qua facta
fuit. l. cum quidam. ff. de libe. & poſthum. quia
ut dd. locis doctores aiunt, omne priuatiuũ &
negatiuum eſt caducum & debile, affirmatiuũ
uerò robuſtius & efficacius & magis priuile-
giatum. Vnde egregium illud Oldradi dictũ
quod legatũ relictũ mulieri ne nuberet alii,
quàm mercatori, quòd amittatur quando ea
prius nupſit mercatori & eo defuncto nupſit
nobili; id quod ſequuntur Bened. Plumbinus
& Paul. Caſtrenſ. & Cate, Cotta, & Albericus
& alii ſupra relati, & Alciatus & Andreas Ti-
raq. in d. §. hoc ſermone. limi. vii. id quidem di
ctum celebre ſanè, ſed non minus ſuſpectum
quàm inhumanum mihi uidetur. Nam ut con
tra mulierem facit, quod uerum eſt eam alii
quàm mercatori nupſiſſe, ita quoq; pro ea fa-
cit, quod ſimiliter uerum eſt alii non nupſiſ-
ſe quàm mercatori, quandiu primum ma-
trimonium durauit, & cum matrimonium
inſpecta deſtinatione ſit perpetua & indiui-
dua ſocietas. l. i. ff. de ritu nupti. in prin. inſt.
de nupti. mens teſtatoris ad primas dunta-
xat nuptias trahenda eſt, quaſi ille de ſecun-
dis minimè cogitauerit: & in conditionibus
explendis non tam uerba quàm mens teſtato
ris inſpicitur. l. ſi quis hæredem. C. de inſt. &
ſubſt. l. iii. & iiii. eod. tit. & illa conditio ne nu
beret alii quàm mercatori ſui natura odioſa
erat & reſtringenda, quia lex iubet, ne quod
omnino nuptiis impedimentum fieret. l. cum
tale. §. reſcriptum. ff. de cond. & dem. Conclu
damus ergo & humanius eſſe & iuris mẽti for
tè proximius eam mulierem relicto non pri-
uari. Et ita tenerem.

CAP. TRIGESIMVM PRIMVM.

1 *Lex ut nulla collecta imponi poſſit, ceſſat quando ut imponatur utile eſſe cœpit.*
2 *Legis uerba tranſgrediuntur ex mente ipſius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit eſſe noxia.*
3 *Pœnam lenire etiam interdum & licet & expedit.*
4 *Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit epiſcopus.*
5 *Concilij decreta alterat interdum epiſcopus.*
6 *Statuti iniqui tranſgreſſio libera.*

7 Statuti

7 *Statuti etiam iurati nociui libera tranſgreſſio.*
8 *Citationis omiſſio ex cauſa fit.*
9 *Defenſio ex cauſa nobis tollitur.*
10 *Ius naturale interdum tranſgreditur.*
11 *Ius diuinum interdum tranſgreditur.*
12 *Ius canonicum per inferiorem interdum diſpenſatur.*
13 *Eccleſiæ res interdum infeudare poteſt inferior.*
14 *Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli.*
15 *Eccleſiæ res prælatus interdum poteſt alienare.*
16 *Epiſcopus interdum tertio præiudicat ut bono cõmuni conſulat.*
17 *Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum, ut quis duas dignitates eccleſiæ unius teneat.*
18 *Epiſcopus interdum punit clericum exemptum.*
19 *Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare.*
20 *Epiſcopus interdum poteſt creari ubi nunquam fuit.*
21 *Vicarius generalis alium uicarium generalem interdum creare poteſt.*
22 *Appellatio à legato ſuperioris ad eius uicarium interdum fit.*
23 *Legatus de latare cauſam interdum committit deſmendam ſine ſtrepitu.*
24 *Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat.*
25 *Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum.*
26 *Lex interdum non communis toleratur.*
27 *Lex ad unum quarterium ciuitatis regulariter non ualet.*
28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alterandas, fallit interdum.*
29 *Clericus interdum poteſt aduocare.*
30 *Parochus interdum extra parochiam poteſt reſidere.*
31 *Notarius interdũ poteſt pluries ſcripturam edere.*
32 *Iudex interdum permittit arma noctu portare, contra formam ſtatuti.*
33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*
34 *Regalia interdum alienantur?*
35 *Lex generalis uel localis iniuſta, quare effectu careat?*
36 *Statuti mens ſequenda ſpretis uerbis, egregia. q.*
37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*
38 *Contumacia una aggrauat ſequentem.*
39 *Falſas margaritas geſtans, non comprehenditur ſtatuto, quod punit margaritas geſtantem.*
40 *Pęna extenditur de caſu uero ad caſum fictum.*
41 *Calumniæ iuramentum non ſubit, qui plenè probauit.*
42 *Dei reuerentia commendatur.*
43 *Intell. l. manifeſtæ. ff. de iure iur.*
44 *Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale.*

SEPTVAGESIMO redeũdo ad legis principatũ, qui ad merã ciuium uel ſubditorũ utilitatẽ, non ſecus quàm imperiũ reliquorũ principum ſpectat, ut plèniſsime diſſeruimus. inde deriuátur quã plura bona. Nã ideo dicebat Ange. in. l. diuus. ff. de petitione hæredita. quòd † ſi ſtatuto etiam iurato caueatur: ut nulla ĩ populo collecta imponi poſsit: tale ſtatutum intelligitur atq; intelligi debet, niſi aliqua cauſa reipublicæ utilis aut neceſſaria, puta famis aut belli, & alia his ſimilis cauſa ſuperuenerit. ſequitur Archi. Tarraco. ĩ cõſi. pro Marchione de Velez. pag. cccxx. ratio eſt, quia illius ſtatuti imperiũ eſt ad merã utilitatẽ ciuiũ. quæ utilitas illuderetur, ſi urgente hac noua neceſsitate deſineret fieri ſtatuti tranſgreſſio. neq; ad rem pertinet, qđ uiciet ꝓprietas uerborũ ſtatuti, qa uerba paruipẽdũtur, ut mẽs illæſa ſeruetur: q̃ utilitatẽ intueť ciuiũ, ut plene ſup. docuimus.

1 Lex ut nulla collecta iponi poſſit, ceſſat quando ut imponatur utile eſſe cœpit.

Colligitur etiã ſeptuageſimo primo, quòd nõ ſolum princeps, ſed etiã quiſq; iudex ordinarius poteſt leges tranſgredi, quoties noxiæ eſſe, incipiũt. ita Decius in c. de cauſis, de officio delegati. dicẽs hanc eſſe cõem opi. & in rubrica, lect. ii. col. ii. de iudiciis. Marſilius in. l. i. §. diuus. ff. de ſicariis & in ſingu. clxxii. iudex non debet. & in l. i. §. ſed & ſiquis col. ii. ff. de falſis. & ſupra dixi.

2 Legis uerba trãſgrediuntur ex mẽte ipſi⁹ etiam à iudice ordinario, quã. do ea lex cœpit eſſe noxia.

Septuageſimo ſecũdo, Colligitur, quare † ex iuſta cauſa poſſunt inqſitores hæreticæ prauitatis & epi minuere pœnas ẽt poſt ſententiã, ut de inquiſitoribus eſt tex. ſing. in c. ut cõmiſſi. §. nec nõ faciẽdi, & ibi Glo. & Doct. notát. de hæreticis lib. vi. & notat Domini. in d. c. ſi quẽ pœnituerit. §. notãdũ. & Fel. in d. c. qualiter & quãdo. §. ad corrigẽdos. col. vi. uer. fallit quarto. de accuſatio. & de epis & aliis poteſtatẽ diſpẽſandi habẽtibus, notat Innoc. in c. dilectus, col. ii. de tẽpori. ordi. Panor. in d. c. niſi ſpecialis, in fine & ĩ d. c. licet, ubi eſt Gloſ. notabilis, quæ ita intelligi debet, de pœnis. Ioã. de Ana. in d. c. qualiter & quando, in vii. col. & Pilipp. Dec. in d. c. At ſi clerici. §. de adulteriis, col. ii. de iudiciis. & in d. c. de cauſis de officio delegati. Ratio eſt, quia quando pœna legalis grauior æquo eſſe incipit, expedit ut poſsit leniri, ne legis illius imperium ad ciuiũ utilitatẽ ĩductũ, cõuertatur in eorũ lęſionẽ. In foro aũt pœnitẽciali id cuiq; ſacerdoti liceret. c. Deus q, & ibi Panor. de pœnitẽtiis, & hac rõe nitiť totus tit. C. de ſen. paſſ. & reſti. & tit. de abolitio.

3 Pœnam lenire etiam interdũ & licet & expedit.

4 Pœnitẽtiã à Papa iniunctã minuit epiſcopus.

Septuageſimo tertio colligitur, quare † ex iuſta cauſa epiſcopus poſsit minuere pœnitentiam à ſummo pontifice iniunctam, ut ſupra attigimus, & tradit Marſilius d. ſingula. clxxxii. Ratio eſt, ne ſi ea pœnitentia cœperit eſſe intolerabilis & noxia, tunc imperium Papæ ad proficiendum creatum incipiat eſſe nociuum.

5 Cõcilii decreta alterat interdũ epiſcopus.

Septuageſimo quarto colligitur, quare † epiſcopus ex iuſta cauſa poſsit tranſgredi decretum concilii, ut tenuit Marſilius d. ſingula. clxxxii. Roma. conſi. ccccxxviii. Ratio eſt, ne concilii decreta ad proficiendum inducta, noxia eſſe incipiant.

6 Statuti iniqui tranſgreſsio libera.

Septuageſimo quinto colligitur, ſtatuta † iniqua non ualere, poſſeque tranſgredi etiã ab eo, qui ea ſeruare iuraſſet. ut tenuit Oldr. conſi. cclix. Albe. in l. de quibus. ff. de legibus Soci. conſi. xcv. lib. iii. Ratio eſt, ne ſtatuti imperium ad iuuandum creatum, incipiat eſſe damnoſum.

7 Statuti & iurati nociui libera tranſgreſſio.

Septuageſimo ſexto colligitur, quòd † qui iurant ſeruare ſtatuta ciuitatum, uel eccleſiarum, uel ſcholarum, uel collegiorum intelligere uidentur, ſi non fuerint inhoneſta. ita Innocen. in c. dilecti, col. fin. de maio. & obed. Bal. in c. i. col. ii. de alienatione feudi. Brunus conſi. xxxv. col. fin. & Ratio eſt, ne eorum ciuitatum, eccleſiarum, ſcholarum, collegiorum, monaſteriorum imperium ad proficiendum inductum, incipiat eſſe noxium.

Septuageſimo ſeptimo colligitur, quod epiſcopus cum ſuo capitulo poteſt ex iuſta cauſa numerum canonicorum augere etiam contra ſtatutum iuratum, ut tenuit Ioannes Andr. Butrius Aegidius, Imola, & Feli. col. vi. & alii communiter in cap. cum acceſsiſſent, de cõſti. per tex. ibi. Ratio eſt, ne illius ſtatuti imperium ad proficiendum creatum, incipiat eſſe nociuum.

8 Citationis omiſsio ex cauſa fit.

Septuageſimo octano colligitur, quare ex iuſta cauſa poſsit princeps ſententiam ferre parte non citata, quamuis citatio ſit de iure naturali, ut reſoluimus de ſucc. progreſſu in præfatio. num. 99. tradit Loazes in conſil. pro Marchione de Velez pa. 317. dic quod ratio eſt, ne iuris naturalis poteſtas & imperiũ ad iuuandum inſitum, incipiat eſſe noxium.

9 Defenſio ex cã nobis tollit.

Septuageſimo nono colligitur, quare † ſummus pontifex poſsit ex iuſta cauſa tollere defenſionem, ut per Decium in c. dilecti, col. vii. de exceptio. Alex. in l. cum mulier, co. v. ff. ſol. mat. Ratio eſt, ne id ius natura inſitum ad iuuandum, incipiat eſſe noxium. Nam † circa

10 Ius naturale interdũ trãſgredit.

ius ipſum naturale, & à Deo & ab hominibus, ex cauſa, ob neceſsitatem, communemq; hominum utilitatem aliquando reperimus diſpenſatum fuiſſe. ut communiter notant Doct. in. § ſed naturalia, inſtitu. de iure naturali gẽtium, & ciuili, & Ioannes de turre Cremata c. i. v. diſtinctione.

11 Ius diuinũ interdum tranſgreditur.

Colligitur octuageſimo quare ſummus Põtifex ut iam attigimus, poſsit circa ius diuinum ex iuſta cauſa diſpenſare? ut per Decium in conſi. cxii. in præſenti conſultatione. Felinus, & Decius in c. quæ in eccleſiarum, de cõſtitu. Corneus conſi. clxxxix. lib. iiii. Ratio eſt, ne ius diuinum ad iuuandum deſtinatum, noxium eſſe incipiat. Colligitur, quare † epiſcopus contra ius canonicum poſsit ſtatuere & diſpẽſare, ut per Alex. in rubrica col. ii. de officio eius Bal. in l. ii. ff. de iure iur. Roma. cõſi. cccxxv. & cõſi. ccccxxviii. & ſing. ccccxcii. ſed an poſsit epiſcopus. Ratio eſt, ne iuris canonici imperiũ ad iuuandum deſtinatũ, noxiũ eſſe incipiat. cũ id iuſta cauſa depoſcat. ita intellige. c. poſt tranſlationẽ, de renũtiatione.

12 Ius canonicum per inferiorem interdũ diſpenſatur.

13 Eccleſiæ res interdũ in feudare poteſt inferior.

Octuageſimo primo colligitur, quare † prælatus, qui res eccleſiæ infeudare nõ poteſt, ut notãt Aluarotus, Iacobus de Bell. Nicolaus de Neapoli, Marti. Laud. & Card. in c. in prin. qui feudũ dare poſsint. ex iuſta tamẽ cauſa id facere poterit? ut ꝑ Frãciſchinũ Curciũ de feudis ii. parte principali vi. q. principali. Ratio eſt, ne iuris imperium deſtinatum ad iuuandum, incipiat eſſe damnoſum.

14 Epiſcopus interdũ & olim nõ tenebat requirere cõſenſum capituli.

Octuageſimo ſecundo eadẽ ratione licet † prælatus olim nihil ferè ſine capitulo ſuo facere poſſet, ut per Archid. in ſumma xviii. diſtin. Collect. in c. nouit, de his quę fiunt à prælato. Aegidius in c. irrefragabili col pe. de officio ordinarii. tamen ex iuſta cauſa capituli cõſilium requirere non tenebatur ut per Hoſtien. & Panormitanum in d. c. nouit.

15 Eccleſiæ res prælat' interdũ poteſt alienare.

Octuageſimo tertio & eadẽ ratione, licet † prælatus res eccleſiæ alienare nequeat, ut ꝑ Archidiaconũ & Colectariũ ubi ſupra, tamen ex iuſta cauſa id ſibi fas eſt, etiã ſine conſenſu capituli. ita Bal. in c. i. in principio, qui feudum dare poſſunt. & Franciſchinus ubi ſupra & Abb in ca. fina. de eccleſiis.

16 Epiſcopus interdũ tertio pręiudicat ut bono communi cõſulat.

Octuageſimo quarto qua ratiõe, quod amplius eſt, ex iuſta † cauſa poterit in eccleſiarũ & ſubditorum præiudicium aliquid ſtatuere & ordinare, ut notant Butrius, Imola & alii quos refert & ſequitur Fernã. Loazes in conſ. ꝑ Marchio. de Velez, pa. 350. nu. 91. quale eſt, † ut clerici fortè uiuerẽt in cõi, ut notat Imo. in c. quoniam de uita & honeſta. clericorum.

17 Diſpenſare poteſt epiſcop' interdum, ut quis duas dignitates eccleſiæ uni' teneat.

Octuageſimo quinto hinc etiã fit, ut epiſcopus † poſsit diſpẽſare ꝙ qs habeat duas dignitates i eccleſia aut duos ꝑſonat' ex iuſta cauſa

Archidi.

Archidi. in c. i. de conſu. lib. vi. Domini de Rota deciſi. xxix. nota quod epiſcopus. in antiquis, ſub tit. de præb. ratio iſtorum omnium eſt, ne iuris prohibitio & imperium his caſibus ad iuuandum deſtinatum, incipiat eſſe noxium.

18 Epiſcopus interdũ punit clericũ exemptũ.

Octuageſimo ſexto hinc fit, ut ex iuſta cauſa prælatus † poſsit clericum utcunque ſummi pontificis priuilegio exemptum punire, ne Papæ imperium hoc caſu inciperet eſſe damnoſum. Fredericus de Senis conſi cccii. col. fina. quale eſſet, ſi is clericus ſe præſenre proteruus foret aut in contẽptum delinqueret. argu. c. tuam de ordi. cog.

19 Eccleſiæ priuilegiis prælatus interdũ poteſt renunciare.

Octuageſimo ſeprimo colligitur etiã quare † epiſcopus ex iuſta cauſa poſsit præſcriptioni & iuribus eccleſiæ ſuæ renuntiare, ut tenent Innocentius & Ioannes Andr. in ca. ueniens de præſcrip. & Bertachi, in tracta. de epiſcopo in iiii. par. princip. in princip q. vi. & Fernandus Loazes ubi ſupra pag. cccli.

20 Epiſcopus interdũ poteſt creari ubi nunq̃ fuit.

Octuageſimo octauo colligitur quare † & ſi creari epiſcopus non debeat ubi nunquam fuit c. fœlex xvi. q. i. tamen ex iuſta cauſa creari poteſt: quale eſſet ſi creſceret numerus fidelium. ita ibidem Loazes per c. præcipimus, eadem xvi. q. i. ratio eſt, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum, noxium eſſe incipiat.

21 Vicari⁹ generalis al. ũ uicariũ generalem interdũ creare poteſt.

Octuageſimo nono colligitur, quare † uicarius generalis, qui alium uicarium generalem ſui loco conſtituere regulariter non poteſt c. clericos de offi. ordi. & idem in uicario ſeu legato Papę. ita Cardi. in clemen. & ſi principalis de reſcrip. & Andreas Siculus in c. nouit col. pen. de offi. legati. ex iuſta ramen cauſa (puta infirmitatis) id facere poteſt permiſſumque eſt, ut tenent Domini de Rota ubi ſupra Glo. & Doct. in cle. i. de regula. uerb. locũ aliorum. Hoſtienſis. Ioãnes Andreas, Ioãnes, Imolenſis & alii in d. c. clericos, & Fernandus Loazes ubi ſupra: ratio eſt, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatũ, incipiat eſſe nociuum.

22 Appellatio à legato ſuperioris ad eius Vicarium interdum fit.

Nonageſimo colligitur, quare † & ſi regulariter à legato ſuperioris non ad eius uicarium, ſed ad ipſum ſuperiorem ſit appellandum, ut per Panormi. & alios in c. ſi quis contra clericum col. ix. de foro compe. Philipp. Decium in ca. dilecti ii. de appella col. i. Romanum ſingulari cccclxiiii. ru habes. ubi eius add. tamen ex iuſta cauſa fit tranſgreſsio huius legalis definitionis, ne ea ad proficiendũ deſtinata incipiant eſſe noxia, ita Panormita, & alii in d. c. ſi quis contra clericum.

23 Legat⁹ de latere cauſam interdum committit defi niendã. ſine ſtrepitu &c.

Nonageſimo primo colligitur, quare † legatus de latere licet regulariter non poſsit committere cauſam ſine ſtrepitu & figura iudicii definiendam, Glo in c. ſi. uerb. figura, de hęre. lib. vi. Imola in l. nemo poteſt. ff. de lega. i. Felinus in c. i. col. i. de reſcrip. ex iuſta tamẽ cauſa id facere poteſt, ne ea iuris prohibitio ad proficiendum deſtinata, noxia eſſe incipiat. ita Butrius & alii in ca. ſi. de tranſactionibus. Felinus in d. c. i. col. iii. Iaſ. in. l. omnes populi col. iii. ff. de iuſt. & iure. Franciſc. de Ripa, Ioannes Crotus & alii in repu. l. nemo poteſt, ubi plenè per Hannibalem. ff. de leg. i.

24 Princeps priuilegiũ non ſubdito conceſſum interdum reuocat.

Nonageſimo ſecundo colligitur, quare † & ſi princeps regulariter priuilegium non ſubdito conceſſum reuocare nequeat, ut per Innocentium & alios in c. nouit de iudi. & in c. i. de proba. Lapum allegatione c. col. fin. Romanum conſil. cciii. & Mainerium in. l. nemo poteſt mutare, ad finem. ff. de reg. iur. tamen ex iuſta cauſa id facere non prohibetur, ut notant Innocentius & alii in c. cum M. de conſt. Alexan conſi. ci. & Fernandus Loazes ubi ſupra pag. 356. idq; fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum, incipiat eſſe nociuum.

25 Iudex interdum alterat terminũ ad reſtitutionẽ.

Nonageſimo tertio colligitur, quare † & ſi iudex prohibeatur aliter procedere, quàm ut legibus & moribus proditum ſit ut in prin. inſt. de offi. iudi. & in prin. inſt. de obliga. quæ ex quaſi deli. naſ. tamen ex cauſa poteſt terminum à lege datum ad petendam in integrum reſtiturionem alterare, ita Bald in. l. ii. ff de re iudic. Ioannes Andr. in capitu. i. de reſti. ſpoli. Bart. in ſimili in. l. ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio id quod in omni tempore legali & termino generale eſſe uidetur, ut notant per tex. ibi Bar. Angelus, Alex. Iaſ. & alii in d. l. ii. ff. de re iudi. idque fit ne ea iuris prohibitio & imperium incipiat eſſe damnoſum.

26 Lex interdum nõ cõmunis toleratur.

Nonageſimo quarto colligitur quare † & ſi regulariter lex debeat eſſe communis, ut notant per tex. ibi Bal. & Paulus Caſtrenſ. in l. i. ff. de legib. c. erit autem lex iiii. diſtin. adeò ut † non ualeat lex ad unum quarterium duntaxat ciuitatis, niſi & reliquas ciuitatis partes obſtringat. Angel. in l. Titius. §. ſi. ff. de pollicit. Bald. in prima conſt. C. §. quibus tamen ex iuſta cauſa talis lex bene ualeret ut per dd. in dictis locis. unde ualeret lex compellens certas perſonas ad compromittendum puta mercatores, ut per Decium in c. conſuluit. iii. de appell. col. fin. Bart. & Ioannes de Platea per tex. ibi in. l. neque Dorotheum & in l. doctitii. C. de decurio, lib. x. Angelus conſi. lxii. Nobilis miles.

27 Lex ad unũ quarterium ciuitatis regulariter non ualet.

28 Iudex pro clama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas. fallit interdũ.

Nonanegeſimoquinto colligitur, quare † & ſi magiſtratus ante delicta perpetrata nequeat facere generale proclama, ut qui tale quidpiam auſus fuerit tali pœna ſe noſcat eſſe plectendũ. ſi ea pœna erat præter ius commune, ut per Bar. in. l. omnes populi. q. v. ff. de iuſt. & iure Anchar. in c. canonum ſtatuta de cõſt. Bal. in. l. programma. C. cõmi. epiſt. tamen ex cauſa id fas eſſet, ſecundum Fernan. Loazes conſi. pro Marchi. de Velez pag. 360. idque fit, ne ea iuris prohibitio incipiat eſſe damnoſa, ſi etiam utilitate publica urgente transgredi non poſſet.

29 Clericus interdũ poteſt aduocare.

Nonageſimoſexto colligitur, quare † clericus & ſi regulariter aduocare nequeat, tamẽ pro eccleſia ſua id ſibi licet, ita Inocen. in c. un. de oblig. ad ratio. Inocen. & Abb. in c. ſed nec ne clerici uel monachi. Felinus col. fin. in c. cum. I. & a. de re iudi. idq́; fit, ne ea prohibitio & iuris imperium ad eccleſiæ utilitatẽ deſtinatum in contrarium uertatur.

30 Parrochus interdũ extra parochiã poteſt reſidere.

Nonageſimoſeptimo colligitur, quare † curatus uel parochus & ſi regulariter extra parrochiam ſuã reſidere nequeat, ut tradunt communiter Doct. ibi Felinus col. fin. in c. cum omnes, per tex. ibi de cõſtit. & in c. non nulli & in c. conquerente & in c. pe. & fi. & in c. ex tuæ, de cleri. non reſid. tamẽ ex iuſta cauſa, puta, ſi ad cõcilium abire expediret, id fieri licet: ne ea iuris prohibitio & imperium, ad utilitatem eccleſiæ factum, incipiat nocere ipſi eccleſiæ, ut per Geminianum in c. fi. de reſcrip. Franc. ripa. in d. c. cũ oẽs in col. xviii. de conſti. per tex. in c. cũ ex eo de elect. lib. vi.

31 Notarius interdũ poteſt pluries ſcripturã edere.

Nonageſimo octauo colligitur, quare † & ſi lex regulariter iuſſerit, ne notarius, qui ſemel inſtrumentum edidit iterum illud edere teneatur. ut tenent Bar. Bald. & communiter doct. in. l. ſi quis ex argentariis. §. fin. per. tex. ibi. ff. de edendo. tamen ex iuſta cauſa illud edere non prohibetur, etiam pluries idq́; fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad utilitatem deſtinatum, noxium eſſe incipiat. ita tradunt Bar. & Bal. ubi ſupra Bal. in l. diſſolutę. C. de cond. ex lege. idem in rubr. col. vi. C. de fide inſtr.

32 Iudex interdũ permittit arma noctu portare, cõtra formã ſtatuti.

Nonageſimonono colligitur, quare † iudex contra formam ſtatuti uel legis arma ciues portare prohibentis, poſſit ex iuſta cauſa alicui ciuium id permittere, ut tenuit Bal, in rubr. C. qui admi. col. i. Corſetus ſingulari, 150. Socinus in tract. fall, regu. xxix, Ioannes Neuiza. in ſua Sylua nupt. fol. xxxxvij. limi. vi.

33 Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locũ delicti.

Centeſimo colligitur, quare † executio pœnæ corporalis & ſi regulariter in loco facinoris perpetrati fieri debeat, tamẽ ex iuſta cauſa alibi quoq; fieri permittitur; ne ea iuris diſpoſitio & imperium ad utilitatẽ deſtinatum aliorſum reflectatur. Bal. in rubr. ad finem. C. de fide inſtr. Bertach. in tract. de Epiſcopo libro. iiii. par. v. q. xxxviii.

34 Regalia interdũ alienantur.

Cẽteſimo primo colligitur, quare † reges, & ſi regulariter urbes & oppida ſuæ coronæ nequeant alienare, c. intellecto de iureiur. tamen ex iuſta cauſa unum aut alterũ oppidum alienare nõ prohibentur. ut tradunt ibi cõmuniter doct. & attigimus ſupra & aliquid de ſucc. crea. lib. iii. §. xxvi. nu. 83, idq́; fit ne alias iuris prohibẽtis imperium, quod ad utilitatẽ eſt, in læſionẽ conuertatur, cõtra mentẽ ipſius iuris, cui quod uerborũ proprietas uitiet impedimento eſſe non debet. Intellige tamen ut q̃ primũ ea urgens neceſſitas laxata fuerit, illico expenſis totius regni ea oppida alienata redimãtur, ad regiamq́; coronã redigantur. ut diximus ubi ſupra.

35 Lex generalis uel localis iniuſta, quare effectu careat?

Centeſimo ſecundo, colligitur, quare † lex generalis uel ſtatutum locale ſi iuſtum nõ ſit, non ualeat, etiam ſi ex certa ſcientia principis fiat? ut tenẽt Innocẽtius & alii in c. primo & ĩ c. quia pleriq; de immuni. eccleſ. Cynus in l. bene à Zenone. C. de quadr. præſ. Iaſ. conſi. i. col. ix. lib. i. Fernan, Loazes in conſi. pro Marchi. de Velez pag. 54. Ludoui. Rom. ſingulari. 714. iudex poteſtatis, in ſimili per Felinum in rub. de homic. Marſilius in. l. i. nu. 27. de ſicari. & ſingul. 665. & alii multi, quos allegat Nicol, Pig. ad Roma. ubi ſupra, qui diſputant, an ualeat ſtatutum, quod pœna pecuniaria imponit pro adulterio, uel homicidio, ſi talis pęna eſſet contemptibilis, ratio ergo ne ualeat eſt, quia ad utilitatẽ ſtatuentibus datũ imperium non debet conuerti ad læſionem.

36 Statuti mẽs ſequẽda ſpretis uerbis, egregia. q.

Centeſimo tertio colligitur, ſtatuto caueatur quod † homicida puniatur in cẽtum. alio ſtatuto caueatur, quod qui cõmiſerit duo homicidia capite puniatur, utrũ ſi quis commiſit homicidium & ſoluit centum, an ſi committat aliud debeat decapitari? & uidetur quod non, quia pro primo eſt ſatisfactũ, ergo non debeat amplius puniri. nam paria ſunt condemnatum ſoluiſſe pœnam, & abſolutũ fuiſſe, C. ad l. Aquil. l. contra negantẽ. Contrarium tenet Bal. quod debeat decapitari ĩ auth. qui ſemel. C. quomodo & quãdo iud. qa facta nõ poſſunt haberi pro infectis l. in bello. §. factæ ff. de capti. licet † ergo obligatio ſit extincta, primum tamen aggrauat ſecundũ. ſicut † prima contumacia quantumcũq; purgata aggrauat aliam ſequentem, ut in d. authen. qui ſemel, & hoc dicit Bal. uerũ eſt etiam ſi primum maleficium eſſet præſcriptione ſublatũ. nã nõ obſtante

37 Delictũ delicto accedens aggrauat.

38 Contumacia una aggrauat ſequentem.

obſtante præſcriptione cognoſcetur de illo; non propter ipſum, ſed incidenter propter aliud aggrauãdum quod eſt notãdũ ſecundũ eũ in d.authen.qui ſemel.refert & ſimpliciter ſequitur d.Pet.de Ancha.in rep. c.canonũ ſtatuta,de cõſti.in.32.char.ſequit Corſetus ĩ ſingulari ſtatuto.xxiii.Quid dicẽdũ?&ſanè licet pro Baldi & Corſeti opinione arrideãt uerba ſtatuti, tamen ipſis uerbis poſthabitis mẽs ſtatuentium ſequẽda eſt(ut pleniſsimè ſupra oſtendimus) mens autem eſſe uidetur, ut pro duobus homicidijs capitis pœna debeatur,& præterea nihil. vnde cum pro primo maleficio centum condemnationis nomine prioris præſtita ſint,ſi modo pro ſequẽti homicidio capite is puniretur, iam pro utroque in plus quam in caput punitus foret,quod eſt contra mentem ſtatuentium; ergo mitius quàm capitaliter aliquantulum puniendus eſt, ita tamen ut pro ſecundo homicidio non ſolum in centum,ſed acerbius aliquãtulum puniatur; quia geminatio delicti aggrauat culpam,ſicque ſatisfactum erit fundamento & rationi contrariam partem tenentium,& hęc pars ut humanior, ita & uerior uidetur. Colligitur †quare ſtatutum puniens geſtantem margaritas intelligatur in eo,qui ueras,non in eo qui falſas geſtaret.ut uoluit Bar.in.l.i.§.hoc inter dictum per tex.ibi.ff.de fonte.Franciſcus Cremenſis ſingulari lxxxiii.mulier tranſiens.Ludou.Roma.conſi. ccccxciii.qui inde & etiam Cremenſis inferunt, quod † mulier tranſiens ad nuptias ſecundas,& ſi perdat lucra à marito habita,tamen non amittet, quod ſibi mariti contemplatione donatum fuerat, quamuis id à marito profectum intelligatur. l. ſed & ſi plures.§.in arrogato.ff.de uulgari.quia id nõ tam uere quam ficte à marito profectum intelligitur; & pœnas non eſſe de caſu uero ad caſum fictum porrigendas non ineleganter contendunt. ratio ergo prioris dicti ea eſt, ꝙ ſtatuti legis've imperium, utilitatem intuetur ciuium,non c aptionem aut læſionem eorum,utilitas autem in eo eſt, ne ueris & precioſis margaritis utentes depauperẽtur, quæ ratio ceſſat in falſis ut §. xvii.nu.65. multa in ſimili diximus in tract.de ſucc.cre.lib.ii.

39 Falſas margaritas geſtans, non cõprehenditur ſtatuto, qđ punit margaritas geſtãtem.

40 Pœna non extenditur de caſu uero ad caſum fictũ.

Centeſimo quarto colligitur quare † & ſi regulariter proceſſus ſit ipſo iure nullus quando calumniæ iuramentum nõ fuit præſtitum, cum eſſet petitum.l.ii.§.ſed quia ueremur. C. de iuram.calu.c.certum de iuram.cal.c.conſtituens de fideiuſ.tamẽ ſi exigatur abeo, qui iam plenè probauit,iſque iurare nolit, aliud erit. Vt arg.l.ſi non fuerit.ff.de iureiu. tenent Bal.in.c.ii.col.ii.de proba.Iaſ.in.l.admonendi col.xli.de iureiur.Matthæus Mathæſ.& Sara.eius additio.not.lxv.nota quod ſtatutum, idem Iaſ.in.l. iuſiurandum quod ad pecunias §.qui iuſiurãdum,not.i.ff.de iureiu.ratio eſt, quia † ut reperiuntur non pauci, ita numinis cõtemptores,ut falſò iurare nihil uereantur; ita ex diuerſo ſunt nonnulli ita ſummi Dei reuerentes, ut potius ſuum amittant quàm ſacramentum ſubeant, etiam ueritatem dicturi. ita ait.l.quæ ſub conditione, in prin.ff. de condi.inſt. Ne ergo uir bonus, qui iam plenè ius ſuum probauit nimia Dei reuerentia uerum etiam ſacramentum ſubire non audens, ius ſuum indebite amittat,par eſt, ut tali caſu ceſſet iuramenti ſubeundi neceſsitas; ne legis imperium tale iuramentum exigentis ad utilitatem ciuium deſtinatum, in eorum bonorum ciuium læſionem reflectatur ceſſante neceſsitate, prout ceſſat in ſpecie propoſita. ad .l.manifeſtæ turpitudinis.ff.de iureiu.reſponde,† procedere quando nondum eſſet legitimè probatum,& eſt optima defenſio iſtius ſingularis concluſionis, de qua multum dubitauit Iaſ.in d.§ qui iuſiurandum.

41 Calumniæ iuramentũ non ſubit, qui plenè probabit.

42 Dei reuerẽtia commendatur.

43 Intell.l. manifeſtæ. ff. de iure iur.

Centeſimoquinto colligitur, † quare non ualeat ſtatutum uel conſuetudo particularis adimens iuramentum calumniæ quo caſu petitum eſſet,ut per d.c.uerum.d.§.ſed quia ueremur.d.c.ueniens,tenuit Matthæus Mathæſillanus & Sara.ubi ſupra.ratio enim eſt,ne facultas ſtatuendi per legem generalem municipibus conceſſa,ut plenè tradunt Bart.& alii per tex.ibi in.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iur. conuertatur in ipſorummet lęſionem,qui remoto tali iuramento litibus ſcaterent, & nimiũ inuicem uexarẽtur. ſicq; ſtatuendi imperium noxium,(quod eſſe non debet) ipſiſmet eſſe inciperet.

44 Calumniæ iuramentũ remoueri non poteſt per ſtatutũ locale.

CAP. TRIGESIMVM SECVNDVM.

1 *Solennitas abundans non nocet.*
2 *Exceptio incontinenti probanda, non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludenti.*
3 *Prohibitus habere prædia in territorio, non uetatur ſi ea illico ſit uenditurus.*
4 *Statutum fœminas dotatas excludens, intelligitur quo ad ſucceſſionem eorum, qui dotare tenebantur.*
5 *Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti.*
6 *Carceris cuſtos non tenetur ſi ſocij malignatione incarcerati fugiant.*
7 *Proditio irreparabilis.*
8 *Præſcriptio cum mala fide quare non ualeat.*
9 *Pœna an debeatur in conſcientia?*
10 *Male fidei poſſeſſor quis dicatur.*

11 *Minor*

11 *Minor non comprehenditur ſtatuto punienti delicta non communia.*

12 *Minor non comprehenditur ſtatuto puniēte eum qui de comitatu bladum extrahit.*

13 *Monachi minoritæ fundi ad uendendum an ſint capaces?*

14 *Eccleſia ex neceſſitate uendens, non tenetur ſolennia ſeruare.*

15 *Statutum ut mortua uxore maritus lucretur dotem, an locum habeat, quando maritus & uxor ſimul perierunt? ardua.q.*

16 *Statutum quòd uno delinquente cæteri de familia puniantur, an ualeat? ardua q.*

7 Solennitas abundans non nocet.

CENTESIMO SEXTO colligitur, quid dicendum, ſi † in aliquo actu ſtatutum prouidet adhiberi præſentiam, uel cōſenſum quatuor uirorum, aliàs non ualeat. utrum ſi adhibeantur decem, uel plures, reddatur actus inualidus tanquam non ſeruata forma? & uidetur quòd ſic. quia omiſsio modi & formę uitiat diſpoſitionem. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de uerbo. oblig. c. Piſanis de reſtit. ſpo. c. cum dilecta de reſcrip. c. cum ſuper abbatia de offic. delega. Contrarium tamen reperio fuiſſe conſultum, prout refert Pet. de Anch. in repe. c. canonum. ſtatuta. de conſtit. 39. char. quia licet ad ſolennitatem ſtatuat lex certum numerum, ampliatio numeri non uitiat. l. hæredes palam. in prin. ff. de teſt. & l. cum tabulæ. ff. de ſecund. tab. per hoc. l. non ſolet. ff. de regu. iur. & l. qui mutuam. ff. mand. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argen. legato. item maiori numero ineſt minor. l. i. §. ſi ſtipulati, de uerb. obl. pręterea numerus ampliatus non diuerſificat formam. l. non ſunt liberi. ff. quēad. ſeruitu. amit. l. i. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & eſti. facit quod not. Bart. in. l. ſi prius. ff. eo. tit. Denique hæc pars uera eſt, ut conſtat per tex. in. l. uni. in prin. C. de rei uxo. act. & potiſsimum ex omnibus fundamentis & rationibus noſtræ ſententiæ principalis, quæ habet legum principumq; imperium ad ciuium utilitatem deſtinari, quæ per interuentum decem uirorum, ubi quatuor tantum ſufficiebant, tantum abeſt ut interuertatur, quòd potius aſſequitur pleni, ergo ea diſpoſitio minime debet pro irrita in læſionem agentium haberi. Et ita in ſpecie tenet Corſetus ſingul. incipiente ſtatutum. xxii.

8 Exceptio incōtinenti probanda, non cōprehendit in ſtatuto exceptionem excludenti.

Centeſimoſeptimo colligitur, quòd † ſi ſtatutum tollat exceptionem in aliquo caſu, debet intelligi, niſi quis uelit incontinenti probare exceptionem legitimam, quia eo caſu debet audiri, non obſtante ſtatuto: quia ſtatutum uidetur excluſiſſe exceptiones non legitimas propter præſumptam fraudem opponentium, quę præſumptio ceſſat in probatione, quæ offertur in continenti, tex. in. c. literas, de reſti. ſpoliato. quod not. gl. in l. i. §. hoc interdictum, in uer. ſed & ſi falſum. ff. de tab. exhiben. Abb. in c. ſciſcitata, ſuper glo. in uer. effectum de in inte. reſti. quam glo. ibi profitetur ſe ſolitum eſſe multum adducere in conſilijs ad ſtatuta excludentia omnes exceptiones. Abb in. c. ſuper eo. ad fi. de offi. deleg. uide dicta per eum in c. ex parte. iiij. eod. ti. niſi eſſet præſumptio contra eum, quòd calumnioſè exciperet, licet offerat ſe probaturum incontinenti. iſtud uoluit glo. in d. c. ſciſcitata, quæ limitat d. c. literas. & iſtud dictum ſenſit do. Abb. in d. c. ſuper eo, ubi Bald. Singulariter dixit per illum tex. iuncta glo. quòd à ſummaria cognitione poteſt quis repelli, ubi præſupponitur quis calumniari. quod dictum dicit menti tenendum. & not. in c. ueniens il ſecundo de teſti. in l. fi. C. de ordi. cognitio. putat tamen do. Abb. in d. c. ſuper eo illud dictū glo & Bal, procedere. ubi opponens offert ſe probaturum in continenti, & præſumptio eſt de malitia, quia per talem oblationem non purgatur præſumptio malitiæ. quibus de rebus per Anto. Corſetum ſingulari in uerb. exceptio. ii. & pro ſuperiore opinione, ut talis exceptio in continenti probanda per tale ſtatutum excluſa non uideatur, facit noſtra ſententia principalis. Nam ut reliquorum principum, ita & ſtatuentium ac legiſlatorum imperium ad proficiendum eſt, non ad nocendum: noceret autem ſi exceptio legitima etiā in continenti probanda excluderetur. Vnde & ſi uerbis ſtatuti accedere uideretur, tamen extra mentem ſtatuētium eſſe ueroſimillimū eſt, quæ potiſsimum (ut ſupra oſtendimus) intuenda eſt. glo. ibi & ubiq; communiter app. in. l. tale pactū. §. fi. ff. de pact. ſicq; uerbis poſthabitis ex ueroſimili mente ſtatuentium talē exceptionem admittemus.

9 Prohibit habere prędia in territorio, nō uetatur ſi ea ilico ſit uēditurus

Centeſimo octauo colligitur, quid † ſi prohibetur forenſi aliquam rem immobilem relinqui per ſtatutum, aut per uiam contractus, uel ultimæ uoluntatis? relictus eſt fundus forenſi ut uendat pretiumq; habeat. An hoc caſu habeat locum ſtatutum? glo eſt ſing. in c. i. §. confirmatos, in uer. domum, de reli. dom. in vi. q ualet legatum, ſicq; tale ſtatutum nō habet locum. & eſt ratio, quia ſi non durat alienatum, ergo non uidetur alienatum. ut in c. i. quid iuris ſit ſi uaſallus poſt alie. feud. id recupe. & l. ſi uerò pro patre §. uerſum. ff. de in rem. uerſo.

nerſo.Bal.in.l. cum quæſtio in fin.C. de leg. & ſequuntur Fran. in d.§. confirmatos. Corſet. notab.mendicantes.late per Alex. & Iaſ. qui alios citant in l.apud Iulianum.§.conſtat.ff. deleg i.Io.Dilect.de arte teſt.caut.xl.& Deci. conſi.559.in caſu.Curt.Iuni. cóſi.cv.col.ii.in ſimili per Hippolytum Marſilium ſingulari cxxxii.Nicolaum Pign.& Ludouicum Romanum ſiugulari.ccxciiii. incipi. prohibetur forenſi, ratio enim huius cõmunis opi. eſt, quia animus ſtatuentium fuit ciuibus cóſulere quò ad hoc,ut omnia prædia, quæ intra fines territorii erant ad eos ſolos, non etiam ad forẽſes pertinerent, non autem quo ad forenſes commercium inre gentiũ debitum(iuxta.l.ex hoc inre.ff.de inſt.& inre.§.ius ciuile &.§.ius aũt gentium inſt.de iure nat.) remouere, uoluerunt.ergo cum per tale legatum id prædium non deſinat cum effectu permanere iuter cõcines,ceſſat ea utilitas, ad quã ſtatuentes pro ſpectum uoluerunt, & ſi ultra progrederetur noxium eſſet,quia contra ius gentium adimeretur forenſibus commertium.

4 Statutum fœminas dotatas excludẽs, intelligitur quo ad ſucceſsionem eorum,qui dotare tenebantur.

Centeſimo nono colligitur, ſtante † ſtatuto, ſuper quo egregiè conſuluerunt Rapha. Cuma.& plures alii cõſi.ccvii.incipien.quod quælibet hæreditas &c. quod quælibet hæreditas aſcendentium deferatur maſculis legitimè deſcendentibus, excluſis fœminis, cum dotatæ fuerint. Quod licet tale ſtatutum generaliter loquatur, non habet locũ in ſucceſsione matris uel auiæ maternæ, ſed ſolum in aſcendẽtibus per lineam maſculinam, ſequitur Iaſ.in l.iiii.§.prætor ait, in princ.iii. col.ff.de in ius.uocau. mouetur. Rapha. quia ſtatutum excludit fœminas,quia ſunt dotatę: ſed iſta ratio dotãdi ceſſar in matre, & auia: quia ad eas non pertinet officium dotandi.l. mater.C.de iure dot. ergo non comprehẽdit matrẽ, qnia debet intelligi de hæreditatibus eornm,qni tenentur dotare:& ſic de hæreditate patris uel lineæ paternæ, cũ ergo uerba non conueniant matri, nec eius diſpoſitio.l. iiii.§.toties.ff.de dam.infec.l.quod conſtitutũm.ff.de milit. teſta. cum ſimil. & quod rale ſtatutum intelligatur, ſi dotatę fuerint ab ea perſoua, de cuius hæredirate agitur, & nõ ab alia,ita tenet no.Bal.in l.i.C.de leg.hæred.cũ concor.quas dat Iaſ. in l.quoniam nouella.C. de inoffi.teſta.& Gerardus ſingulari.vii. quã do rubrica.num.iii.ratio iſtius rei ea eſt,quia hoc ſtatutum fœminarum excluſiuum, uidetur eſſe contra naturalem æqualitatem, quæ inrer maſculos & fœminas eſſe debet.l.maximum nitium.C.de lib.prætéri.§.fin.inſt.de hæred.ab inteſt.nnde ſi huiuſmodi ſtatutum aliquando ob aliqnam magnam utilitatem, aut reipublicæ neceſsitatem toleratur (id quod ſatis eſt,ut ualeat,teſte Baldo in.l.non omniũ & in.l.de quibus col.x.ff.de legibus & eleganter per Andream Tiraquel. de utroque retractu in præfa.nume.75.) tamen quin odioſum & conſeqnenter reſtringendum ſit, negari nõ poteſt, quoties ſe ſe offert aliqua non multum deuia & extranea interpretandi occaſio. ut in ſpecie hac.quæ eo maximè admittenda eſt, quod legiſlatores (ut noſtra principalis concluſio habet) ut reliqui principes non ut obſint, ſed ut proſint acceperunt imperium. unde eæ leges ea'ue ſtatuta,quę ſub dura nidentur piè ut ſic minus obſint interpretãda ſuut; eſtq; iudice me efficacior ratio, quã quę mouit doctores ſupra allegatos.

5 Fortuitus caſus excu ſat à pœna ſtatuti.

Centeſimo decimo colligit̃, ſcis quod † lex eſt,quod ſi ſit ſtatutum in ciuitate, quod non extrahatur bladum uel aliquid aliud de loco, quòd ſi caſu fortuito de aliqua alia cinitate, uel caſtro ueniãt homines deferentes bladũ uel aliam rem contra ſtatutum, quòd nõ obſtante ſtatuto poſſunt,licet alias non poſſent, niſi eſſent tranſeuntes.C.de ædific. priua.l.ſi quis poſt hãc legem. ita Guilielnius de Ludo ſing.xviii.ratio eſt, quia impoſsibilium nulla obligatio eſt.l.impoſsibilium.ff. de regu.iur. l.i.ff.de cond.inſti.impoſsibile autem eſt caſus fortniros præcauere.l.quæ fortuitis.C.de pignor.act. ergo leges, quæ non ſecus qnàm principes ut prodeſſent, nõ ut obeſſent imperium acceperunt (nt noſtra principalis concluſio habet) non potuerunt obligare nos ad tale quid impoſsibile.

6 Carceris cuſtos non tenetur ſi ſocii malignatiõe in carcerati' fugiant.

Centeſimo undecimo colligitur eadem ratione,ſi dictat ſtarutum, quod ſi † carceratus aufugiat cuſtodes teneantur pœna capitis. ſi duo ſint cuſtodes, & unus cuſtos ſimul cũ carcerato aufugerit,quod alter cuſtos nõ teneatur pœna ſtatuti.tex.eſt ſingnlaris in l.ultima uerſi.interdum.ff.de cuſto. reo. & idẽ Roma. conſi.cccxcv.ut res col.fin.uer.ſecundũ doct. in d.l.fi.Are.in tracta.malefi. in uerbo, fama publica pręcedẽte.num.91.Fran.Cre.no.xci. Hipp.de Marſi.in rub.ff.de fideiuſ.q.xvii.pulchrè per Nico.Boẽr.deci.ccxvii, quo ad tertiam.qui alios citat.Ludouicus Roma. ſingulari.xxx. Hæc enim † proditio eſt, quam præcauere eſt ultra prouidentiam & uires humanas.unde ſic cecinit,

7 Proditio irreparabilis.

Claudianus lib.2.in Ruffinum,

Heu heu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis.
Imperium tanto quæſitum ſanguine, tanto
Seruatum,quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis

Proditor

Proditor unus iners anguſto tempore uertit.

Et Sillius Italicus lib. 13. Bel. pun.

Illa autem, quæ tondetur præcordia roſtro
Alitis, in quantum reſonat plangentibus ales
Armiger ad paſtus rediens iouis, hoſtibus arcem
Virgo immane nefas, adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reſerauit clauſtra Sabinis.

Cũ ergo proditioni occurrere ſit impoſſibile, impoſſibiliumq́; nulla ſit obligatio. l. impoſſibiliũ. ff. de reg. iur. par eſt, ut cuſtos carceris non teneatur de proditione ſocii cũ lex imperium ut prodeſſet non ut noceret acceperit, ut habet noſtra principalis cõcluſio: noceret aũt ſi ad impoſſibile obligaret.

8 Præſcriptio cũ mala fide quare non ualeat.

Centeſimo duodecimo colligitur quamobrem omnes leges & omnia ſtatuta, quæ permittunt pręſcriptiones cum mala fide contra reales, uel perſonales, uel mixtas actiones nõ ualeant ipſo iure, quia ſunt contra ius cõe & nutriunt peccatum, ut in c. uigilanti & c. fin. de præſcrip. & in regula poſſeſſor, de reg. iur. in. vi. peccat enim, qui ſciens ſe teneri ad centum ex cauſa depoſiti, mutui, uel uenditi, recuſat ſoluere. & hanc doctrinam ſentit Bar. in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure. in illa quæſtione, an ualeant ſtatuta circa ius diuinum. idem tenet Ange. in l. ſequitur. §. ſi uiam. ff. de uſucap. & in l. hęc aũt iura. ff. de ſer. urb. præd. & in l. ſi. ff. quemad. ſer. amit. & in l. ait prætor, §. itẽ ei. ff. ex quib. cau. maio. in uno caſu quãdo debitor non peccaret recuſando ſoluere, ut quia eſſet obligatus ad meram pœnã, puta, ad duplum uel quadruplum actione furti. Nã

9 Pœna an debeatur i conſciẽtia.

† ſecundum ius diuinũ, & ſecundũ forum conſcientiæ nõ tenetur quis ſe offerre ad ſoluendum pęnã, etiam eã petenti in iudicio, uel extra. xii. q. ii. c. fraternitas, ubi eſt tex. ſing. iuncta Glo. in uer. cũ augmẽto. in fi. & not. doct. in c. dilecti, extra de arbi. Ant. in c. ſi. extra de præſcrip. idẽ tenet Panor. in c. quoniã col. v. poſt. Butt. & ibi Feli. col. ii. de præſcrip. ubi dicit hanc eſſe communem opi. confirmatur ex iis, quæ late dixit idẽ Fel. in c. i. xx. col. uerſi. tertius caſus de cõſtitu. circa Glo. in c. fraternitas alleg. ſecus ubi actio nõ eſt mere in pœnam, ſed quia uiſum fuit legi ſic cõuenire reipub. ut in actione de dolo & ſimili. quia ſi interuenit dolus ex parte alterius tenet, ut pulchrè per Abb. ubi ſupra, propter d. Gloſ. ſing. & c. admonere. xxiii. q. ii. & per Mathæſillanum ſing. xxiii. ratio ſuperioris concluſionis, ut tale ſtatutum non ualeat, eſt. quia ut principibus ita & legiſlatoribus ac ſtatuẽtibus ut proſint, non ut obſint imperium datum eſt, ut habet noſtra concluſio principalis. nocerent autem ſi præſcriptiones cũ mala fide inducerent, quia & præſcribentis anima periret in æternum, quę cũctis rebus caducis pręcioſior eſt. l. ſunt perſonæ. ff. de religi. & ius illius contra quem præſcribitur amitteretur, quod magni faciendũ eſt. tex. & Gloſ. in l. aduocati. C. de aduo. diu. iudi. ergo & c. id quod obtinet & admitterẽ, quando † contra te ignarũ rei uel iuris tui præſcribere nolebam, ut in terminis l. ſi. C. de longi temp præſcrip. idẽ ſi eras agere impeditus, ſecus ſi ſciebas, nec agere impeditus eras, ſed diſsimulabas, tũc enim ius tuũ concedere mihi uidereris, nec eſt cur hæc tacita donatio & conceſsio magis improbatur quã expreſſa. ut per totos titu. ff. C. & iuſt. & in decret. de donati. iuncta. l. cum quid. ff. ſi cer. pet. facit l. cũ, de in rẽ uerſo. cum materia. ff. de prob. Itaq; cũ mala fide non procedit præſcriptio in perſonalibus actionibus, non magis quã in realibus. ſed nego habere malam fidem illum, qui ſcit ſe poſsidere rem alienam corporalẽ domino ſciẽte & petere liberrime ualente. idẽq; ſi quod ei debet, deſinit ſoluere, cum ille nullo impedimento iuris aut facti eſſet petere impeditus. ſicq; hoc caſu tam in perſonalibus quã in realibus actionibus contingit pręſcriptio tuta & legitima de iure ciuili & de iure canonico & in foro cõſcientiæ ex tacita cõceſsione illius, ut alibi plenius diximus. & in ſimili per Cagn. de reg. iur. ff. in. l. quod a quoquam col. ſi.

10 Male fidei poſſeſſor quis dicatur.

11 Minor non cõprehenditur ſtatuto puniẽti delicta nõ cõmunia.

Centeſimo decimotertio colligitur, an ſtatutum † loquẽs generaliter includat minorẽ? dic quid ſic, c. cõſtitutus de in integ. reſtitu. l. ſi ſine. §. Lucius ff. de adminiſt. tuto. quod tamen limita niſi ſtatutum uel conſuetudo puniat aliquid, quod de iure cõmuni non eſt punibile: tunc enim minor non includitur in ſtatuto, uel conſuetudine, c. ii. de delict. puerorũ. Nam homicidium caſu perpetratum ſine culpa eſt impunibile, ut l i. C. de ſicar. & ideo in d. c. ii. dicitur, quod in illa conſuetudine ibi relata minor non includitur, licet generaliter loquatur. & ualebit ad ſtatutũ, quod † nemo poſsit extrahere bladum de comitatu, ut illud ſtatutũ minorẽ, ſeu pupillum non cõprehendat, & quando pœna in delictis minuatur propter ætatẽ ponunt Caſtren. & alii in d. tit. C. ſi aduer. delic. Deci. & Cagnol. in l. ferè in omnibus. ff. de reg. iur. Marſil. in l. ſi infans. ff. de ſicar. Ludouicus Carer. in tract. de homici. §. vi. in princ. de minore extrahẽte bladum tenet Bal. in l ſi ex cauſa §. ſi. ff. de minor. Fran. Cremẽs ſingu. xxix. fallit ſecundo d. §. Lucius in ſtatuto de maioribus ſentiente: quia tunc minores nõ ligat. Bal in l. pen. C. de infami. facit l. ſi quis maior, cũ ibi nota. C. de tranſact.

12 Minor non cõprehenditur ſtatuto puniẽte eum qui de comitatu Bladũ extrahit.

fallit

fallit tertiò in ſtatu odioſo Bart in l.etiam.ff. de minoribus.& idem de ſtatuto exorbitante, Bal.in l.i.C.quan.imper.int.pupi. & Hippol. ſing.ccccLxxxi.communis, & ibi ponit aliam fallen.fallit quinto, ut p eũdem Hippol.ſing. ccclxii.ſtatutum. fallit ſexto in præſcriptione,de quare per Bar.in d.l.etiam,& in l.fin.& ibi Bal.C.in qui.cau.in integ.reſti.Feli.c.placuit col.ii.de præſcript.& docto. in c.conſtitutus,de reſtitutio.in integ. per Ludouicum Roma.in ſing.816.tu audiſti, Et hiſce de rebus diximus multa de ſucc.cre.lib.i.§.x. circa l.fin.C.in quibus cau. in integrum reſt. ratio autem ſuperioris concluſionis,quę habuit,minores non comprehendi in ſtatuto puniente, id quod de iure communi punibile nõ eſt, ęa eſt,qa ut principes ita & legiſlatores uel ſtatuentes imperium acceperunt,ut prodeſſent, non ut obeſſent, ut habet noſtra principalis concluſio . Nocerent autem ſi tali ſtatuto minores comprehenderẽt, quia hi ſolius iuris naturalis , non etiam iuris meri ciuilis gnari intelliguntur : ſicq; tali ſtatuto inculpati ſubiacerent.

Centeſimo decimoquarto colligitur,quod

13 Monachi minoritæ fundi ad vẽdendũ, an ſint capaces?

† ut ſcis fratres mendicantes ſunt incapaces bonorum immobilium, ut in clem. exiui. de uerb.ſig.& legatum rerum immobilium eis factum,nõ ualet, niſi quantum ad æſtimationẽ. ut uoluit Bart.& Bald.poſt Iacob.de Are.in l. apud Iulianum.§.fi.ff.de leg.i.& in l.ſi res & in l.fideicom.§.ſi ſeruo.ff.de leg.iii.& Bartho. in tractat. Minoricarum in.j.parte. & Marſilius in l.ſi in ſingulos in pen.col.ff.de ann.leg. & ideo ſubdunt doct. in dictis locis quòd licet fundus non poſsit ſimpliciter mendicantibus relinqui, tamen poterit eis relinqui ut illum uendant, & in neceſsitatibus ſuis pretium conuertant.ad quod allegant Gloſ. no. in c.i.in uerbo.domum , de relig.domi.lib.vi. & idem tenet d.Ant. in c.in præſentia . in vii. col.uerſi. quintus caſus,de probat. & Bald.in authen.ingreſsi in vii. col.C. de ſacroſan. eccle.& in l.cum quæſtio.in fin.C.de legi.& Ludoui.Roma.in l.Antiſtius.§.fi.ff.de acqui. hæred. Et hoc caſu

14 Eccleſia ex neceſsitate uendens, nõ tenetur ſolẽnia ſeruare.

† in uenditione talium bonorum immobilium non requiritur ſolennitas c.ſine exceptione,ita ſingu. dixit Bal.in auth. ſi qua mulier in iiii.col.C. de ſacroſan. eccle. poſt Guil.de cun.in d.authen. hoc ius porrectum & Bal.in c. cum cauſa , circa fi.extra de ſent.& re iudi.Alius eſt etiam caſus in quo dicta ſolennitas non requiritur, uidelicet,quãdo eccleſia eſſet coacta alienare rem, ut puta; ſi eſſet granata alienare fundum per fideicõmiſſum.nam hoc caſu alienabit ſine ſolennitate alias requiſita . ita dixit multum not.Lap. alleg xxvi.incip.diſputat primo , poſt mediũ quę dicta refert & ſequitur Feli.in c.in pręſentia in xxvi.col.in fi.de probat.& iſtæ ſunt communes opiniones ut per Feli. poſt alios i d.c. in præſentia,nu.51.& ibi Deci.nu.69. Hippolytus Marſilius ſingu.cxxxii.Nicolaus Pigno. ad Romanum ſing.ccxciiii. Ratio ergo iſtorum eſt, quia iura ſolennitatem alienationis exigentia intuentur utilitatem eccleſiæ, quæ utilitas ceſſat , quando ex neceſsitate fienda erat alienatio , nec decebat ut iura , quæ ad proficiendum, non ad nocendum fiunt iuberent nobis facere & adhibere ſolennia inutilia,quæ nobis laboris & moleſtiæ multùm afferrent,utilitatis uerò nihil: contra naturam & deſtinationem uniuerſorum principatuũ, ſiue illi principum ſint ſiue legum, ut habet noſtra principalis concluſio. & facit l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procur.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.ut lega.nom.caue.cũ ſimilibus.

Centeſimo decimoquinto colligitur,ſi ſtatuto caueatur,quòd mortua uxore in matrimonio,maritus lucretur tertiam partem dotis.Quid ſi ambo ſimul moriantur,ut puta, ex naufragio,uel ex domus ruina , & neſcit quis anterior,& quis poſterior fuerit mortuus. an iſto caſu habebit locum ſtatutũ?breuiter dicito quod ſic , fauore lucri ipſius dotis. ita ſingulariter dicit Bal. in l.ſi poſſeſſor.§.ſi eodem ff.d.relig.& ſump.fune.per illum tex.cũ Glo. ſua,ſed ultra Bal.ego allego optimum tex. in l.cum hic ſtatus.§.ſi ambo.ff. de don. int. uir. & uxo.ubi ſi maritus & uxor ſimul moriantur ad donationẽ ualidandam præſumitur præmortuus donator,ſiue donans fuerit maritus ſiue uxor.quod nota. & uide per Cremenſem ſing.liii.qui idẽ ſequitur, id quod ut nobis uidetur eſt contra tex. in l.cum qui.ff.ad Treb. & in l.quod de pariter.ff. de rebus dubi.l.ex duobus in prin.ff de uulga.cũ ſimilibus. præſertim quia tale ſtatutũ cum inducat inæqualitatẽ,odioſum eſſe intelligẽdũ eſt.l.cũ oportet, in prin.C.de bon. quæ lib.l.illud.l.illã.C. de colla. & maximè p l. maximum uitium.C. de lib.pręt.& quia ſtatuẽtes ut prodeſſent, nõ ut nocerent imperium acceperunt (ut habet noſtra concl.principalis) & illam inæqualitatem inducentes ſatis nocuiſſe uidentur . nec expedit ut id nocumentum augeatur, quod nota , quia Venetiis ſtatutum eſt , ut uidua à marito liberos non habens , amittat tertiam partem dotis.

15 Statutũ ut mortua uxore maritus lucretur dotem , an locum habeat, quando marit⁹ & uxor ſimul perierunt? ardua quæſtio.

Centeſimo decimoſexto colligitur,ſtatuto † Florentinorum cauetur,quod uno de agnatione delinquẽte,cęteri de agnatione teneãtur,

16 Statutum quòd uno delinquẽte cęteri de familia puniãtur, an ualeat? ardua.q.

tur, an ualeat tale ſtatutum? quod ſic, probat tex. in arg. in l. iure prouiſum. C. de fabricens. li. xi. hoc colligit ibi Bar. & Ratio ſtatuti & illius legis ponitur in text. ibi, ſcilicet quia alii curabunt, ne aliquis delinquat. & ſic nota ibi caſum in quo unus pro alio tenetur. ſimile ĩ l. fi. C. de nauf. li. xi. alia ſimilia not. ꝑ Gloſ. in l. i. §. ſi plures. ff. de exer. facit. C. de primi pi. l. fi. li. xi. tu de hac q. ſtatuti uide Bal. in l. i. aliàs in rub. C. res inter alios acta. Bald. in l. i. C. ne fil. pro pat. & in l. ſi qua. ff. de iis qui ſunt ſui. & per Corſetum in ſing. incipiente, ſtatutum. x. qui idem ſequitur, quod ſuſpectũ puto ꝑ d. rubr. & per oẽs. ll. illius tituli. C. res inter alios & l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de inof. teſt. per totum. C. ne filius pro patre, per totũ. C. ne uxor pro mari. l. nõ debet. ff. de iureiu. & ꝑ noſtram principalẽ cõcluſionẽ, quę habet, ſtatuentes nõ ſecus quã principes reliqui ad proficiendum, nõ ad nocendũ, imperium accepiſſe. nocerẽt aũt ſi tale ſtatum ualeret, quod eſt iniquiſsimũ, ſaltẽ quo ad pœnam ordinariã: ſed quo ad aliam minuſculam forte poſſet tolerari. arg l. ſcio. ff. de minor. & argu. d. l. iure prouiſum, cũ multis, quæ cõgeſsimus de ſucc. reſolu. lib. i. §. vii. differentes modica non ſubiici regulis iuris. & ita in ſimili uult Diuus Thomas. ii. ii. q. xcviii. art. 4.

CAP. TRIGESIMVMTERTIVM.

1 *Fideiuſsio multis nominibus ſignificatur.*
2 *Fideiuſſor dicitur quis diuerſimodè.*
3 *Fideiuſsio facta pacto nudo non ualet etiam de iure canonico.*
4 *Fideiuſſor indemnitatis quis ſit.*
5 *Fideiuſſor non eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris.*
6 *Debitor & fideiuſſor quando quis eſſe poſſit.*
7 *Fideiuſſorum differentiam.*
8 *Fideiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitores conuentendo.*
9 *Fideiuſſor etiam ut principalis obligatus gaudet beneficio excuſsionis.*
10 *Excuſsionis beneficium opponitur contra collegam, qui ſolus adminiſtrauit.*
11 *Fideiuſſor licet promittat ſoluere ſine ulla exceptione, adhuc poteſt opponere exceptionẽ excuſsionis.*
12 *Excuſsionis beneficio poteſt renunciari.*
13 *Excuſsio ceſſat, ſi eſt notorium quòd debitor non eſt ſoluendo.*
14 *Excuſsio ceſſat quando fideiubeo pro naturaliter tantum obligato.*
15 *Excuſsio ceſſat quando principalis eſt ubi conueniri nequit.*
16 *Excuſsionis beneficium perdit mendax.*
17 *Excuſsio ceſſat cum pater fideiubet pro filio.*
18 *Excuſsio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo.*
19 *Excuſsio, omiſſa non uitiat proceſſum.*
20 *Fideiuſſor fiſci non habet beneficium excuſsionis.*
21 *Excuſsio ceſſat quando debitor eſt ualde cauilloſus uel rixoſus.*
22 *Excuſsio ceſſat quando fideiuſſor impugnatur per modum exceptionis.*
23 *Excuſsio ceſſat in mercatore & campſore fide iubente.*
24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus.*
25 *Scriptura an obliget quò ad clauſulas, quæ iniuſſu partium de conſuetudine tabellionum apponuntur? ardua quæſtio.*
26 *Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ eſt, quàm expreſſum.*
27 *Scriptura clauſula de conſuetudine tabellionum apponi conſueta, inutilis eſt in tribus caſibus.*
28 *Tacitum ſæpe fallax.*

CENTESIMO decimoſeptimo colligitur ex opi. noſtra prin. quare, qui in ſubſidium fideiuſsit non teneatur, ſi debitor principalis efficiatur non ſoluendo propter morã creditoris in exigendo adhibitam, ut infra nu. 7. dicemus? ratio enim eſt, ne aliàs legis imperium ad proficiendum, nõ ad nocendum acceptum, deſeruiret machinationibus. & ſciendum eſt, quod † in iure noſtro quò ad fideiuſſorum propoſitũ reperiuntur multa nomina, quæ uidentur prima facie eadẽ, ſunt tamẽ penitus diuerſa. nã reperiuntur, fideiuſſores, cõſtitutores, itẽ expromiſſores, itẽ alii ſuſcipientes ab initio in ſe alienã obligationẽ, itẽ alii, qui obligationẽ alienã iam natã in ſe trãsferunt animo nouandi. de quibus per Gloſſ. in l. in perſonam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & in rubrica. C. de fideiuſ. & in rubrica ff. de fideiuſſo. & ibi. Bartho. & in l. i. C. ad Velleia. & per Gloſſ. ſingularem, quæ ponit differentiam inter iſta nomina in l. ſi uerò non remunerandi. §. ſi poſt creditam ff. mandati. & notabiliter per Ang. inſt. de fideiuſ. in princ. ubi optimè declarat. & aliquid per Alexan. ĩ l. v. §. ſtipulatio. ff. de uerb. obliga. & per Bal. in l. cũ alter. C. de fideiuſ. & eſt Glo. melior quã habeamus in iure in auth. de fideiuſ. §. i. col. i. in uerſ. fideiuſſorẽ, ſecũdũ

1 Fideiuſsio multis nominibus ſignificatur.

Alex.

Alexan.in.d.§.ſtipulatio.& adde glo.in.l.Sti-
chum.aut Pamphilum.§. aliquando.ff. de ſo-
lut.in uerſ. interceſſerat, & cum iſta eſt ut ad
propria deueniam. text. melior de iure. in. l.
elegáter.§.ſeruus. patronis.ff. de dolo.& glo.
in.l.Stichum.§.aliquando.ff.de ſolu. in uerſic.
interceſſerat.

2 Fideiuſſor dicitur q̃s diuerſimodè.

Secundo & proprius ſciendum eſt, ꝙ fide-
iuſſor† in iſta materia ſumitur multis modis,
primò, pro eo, qui ſimpliciter pro alio inter-
ceſsit, & iſte obligatur per ſtipulationem non
aliter.tex.in.l.blanditus. C.de fideiuſ. & in.l.
v.§. ſatis acceptio.ff.de uerborum obligatio.
hinc uenit, quòd fideiuſsio facta pacto nu-
do, appoſito iuxta contractum non ueſtia-
tur cohærentia contractus, licet regulari-
ter ſecus, ut in.l. pactum. & in. l. bonæ fidei
cum ſimilibus. C. de pact. ita notanter dicit
Bald.in.l.ex placito. xii. quæſtio. C. de re-
rum permu.per.d.§.ſatis acceptio & in.l.ſi ti-
bi.C.loca. per Alexan.in d.§. ſtipulatio. in.l.
v.ff.de uerb.oblig.in tantum quòd licèt aliàs
de iure canonico ex pacto nudo oriatur a-
ctio ſecundum comm.opi.ut in. c.i. ubi plenè
extra de pact. & plenè per legiſtas in.l.iuris-
gentium.§.quinimo.ff.de pact. tamen fide-

3 Fideiuſsio facta pacto nudo nõ ualet etiã de iure canonico.

iuſsio† præſtita pacto nudo abſque ſtipulatio
ne, etiam de iure canonico non ualeret. ita
notabiliter Bald. in.c.i. penult.colu. extra de
pact. quod bene eſt notandum. & de hoc uide
ſingulariter per Iaſ.in.l.lecta.ulti.col.ff. ſi cer
tum peta. & fideiuſſor ſimpliciter acceptus de
iure antiquo poterat cõueniri principali de-
bitore non excuſſo.l.non rectè. C. de fideiuſſ.
cum concor. hodie ſecus; auth. de fideiuſſo.
in prin.coll.i.& auth.præſente.C.eod.tit.no-
tatur plene in.c.peruenit extra. de fide inſt.

Secundo modo dicitur fideiuſſor, ille qui
promittit id, quod creditor à debitore conſe
qui non potuerit, & ſic in ſubſidium. & iſte ta-
lis ante reum conuentum & excuſſum non eſt
obligatus, ſed ſperatur obligari. & de iſto
propriè loquitur tex. in.l.ſi.in princ.ff.ſi cert.
peta. & in.l.decem.ff. de uerbo. obliga.& in.l.
omiſsis. ſecundo reſpon. C. de fideiuſ. & in.l.
ii.C.de fideiuſ.tuto.ubi uide & in.l.ſi fideiuſſo
res in id. in prin.ff.de fideiuſ. cum ſimil. uide
in materia tex. ſingula.in.l.fideiuſſor.obliga-
ri §.ſi.eo.tit. eſt tex. mirabilis in.l.qui Romę.
§. Augerius.ff.de uerbo.obligat.ubi nota.per
Paul.& Iaſ.& per Iaſ.in.l.ii.C.de hær.inſti.

4 Fideiuſſor indemnitatis quis ſit.

Tertio modo, dicitur† fideiuſſor ille, qui
promittit conſeruare aliquem indemnem,
uel promittit indemnitatem: & iſte etiam nõ
poteſt conueniri, niſi in ſubſidium etiam de
iure antiquo. & de iſto loquitur ille titulus.
C.ſi tutor indemni.promiſ.& tex. nota. & ibi
Bart.in l.ii.C.de conue.fiſ. debi. lib. x. & Bar.
notabiliter in.l.quæro.ff.loca. & Bal. in.l ſi ꝓ
eo.xii.q.c.mandati.& tex.ſingula. & ibi Bart.
in.l.pater.ff.de dote.præleg.& tex.in.l.tutor.
in prin.ff. ad Velleia. & tex. cum ibi notatis
in.l.ii.C.de ſenten.quæ ſine carta quanti. pro
fer. in tantum non poteſt cõueniri niſi prin-
cipali excuſſo, ut per tex.& ibi Barto. in d.l.i.
C.de conue.fiſ.debi.lib.x. Sumitur & alijs mo
dis iſte fideiuſſor de indemnitate ſecundum
formam tex.in.l is à quo.ff.de rei uendi.Item
alio modo, uti in caſu ſingulari.in.l prima.C.
de magiſtrat.conue. & per tex.& ibi ſingula-
riter Barto. in.l ſi a priori.§. ſi fugitiui. ff. de
furtis.& in.l.ſi à reo.in ſi.ff. de fideiuſſo., cum
ſimilibus.

5 Fideiuſſor nõ eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris.

Quarto etiam modo dicitur quis quodam
modo fideiuſſor, ſcilicet ille, qui ꝓmittit ſol-
uere nomine debitoris. nam iſte non eſt pro-
prie fideiuſſor, nec poteſt conueniri, ſi debi-
tor eſt ſoluendo: ſed demum in ſubſidium. iſte
eſt caſus ſingularis & fortè non alibi ſecundũ
uerum intellectum. in.l ſi ita.ſtipulatus fuero.
la primera §.poſſum.ff.de uerbo.obli.ideo au
tem ille, qui ſic promittit, non dicitur fideiuſ
ſor, quia fideiuſſor non promittit nomine de
bitoris, ſed nomine ſuo uel ſimpliciter & pro
ſua obligatione, licet ad utilitatẽ debitoris:
& poſt quam promittit poteſt ſoluere uel no-
mine debitoris, & tunc illum liberat ipſo iure
& in conſequentiam etiam ſe ipſum. at iſte no
luit eſſe fideiuſſor ſic promittendo, ex quo ſe
quitur quod etiã iure ueteri neceſſaria erat
excuſsio principalis anteaquam poſſet conue
niri. quod eſt ſingulare & forte non alibi ſecũ
dum Paul. ibi. ideo diligenter eſt attendendũ
ad uerba inſtrumenti, quia notarius non ha-
bens de hoc notitiam de facili poſſet errare
ſecundum eum. dicerem tamen ꝙ hodie non
refert ſit fideiuſſor, uel non, cum etiam fide-
iuſſor non conueniatur niſi excuſſo principa
li ut in.d.auth.præſente. ergo à fortiori ille de
quo in illo.§. poſſum. & ſic dico ꝙ licèt hodie
ille tex. non corrigatur, non tamen aliquid
habet ſingularitatis, cum ſit idem in caſu ma
gis dubio ſcilicet in fideiuſſore, ut dixi. & hoc
puto uerum & neceſſarium, licet nemo docto
rum attingat. ad intellectum illum require
ibi Barto. & Alex. qui non tamen dicunt quod
proprie notaui, ideo bene not. Et hic oportu
nè poteſt quæri, an ille, qui promittit per hęc
uerba. Promitto quòd Titius tibi debet, dice
tur fideiuſſor? tex. uidetur dicere quòd non.
in.l.ubi autem non apparet, §.illud uerò.ff. de
uerb. oblig. glo. ſingularis ſentit contrarium

in.l.Titia.§. idem reſpondendum. eod. titul.
concordate ex uerbis Alexand.in d.§.illud.&
per eundem in.l.huiuſmodi.eo.titu. & hoc eſt
magis neceſſarium in propoſito.

Quarto, neceſſariò quæritur, cum ſupra di
xi de fideiuſſore indemnitatis, quæritur quot
modis tanquam fideiuſſor poteſt quis promit
tere alium conſeruare indemnem? iſtam quę
ſtionem examinatam ſic non inuenio, ideo
pro ueritate conſidero omnes caſus de qui-
bus poteſt quæri. Nam aut debitor promittit
debitori conſeruare indemnem, aut ècontra
creditor debitori: aut debitor fideiuſſori: uel
fideiuſſor debitori: aut fideiuſſor creditori:
uel creditor fideiuſſori. Primo caſu, non po-
teſt exemplificari hæc quæſtio, nam cum ipſe
ſit debitor, non poteſt creditori promittere
eum conſeruare indemnem, quia ſic eſſet fi-
deiuſſor ſui ipſius, quod non poteſt eſſe de iu-
re, ut eſt tex. in.l.hæres à debitore. §. ſeruo.&
§.recto.in fi.ff.de fideiuſ.non etiam poteſt po
ni in ſecundo caſu, quia actio & paſsio, non
poſſunt concurrere in eodem ſubiecto pro-
pter contradictionem. ſi ergo creditor, qui
habet actionem eſſet fideiuſſor & ſic oblige-
tur, ergo actio & paſsio concurrerent in eodē
reſpectu eiuſdem obligationis, quod non eſt
dicendum. Item alia ratione, quia ſi creditor
conſeruaret debitorem indemnem, ergo in
effectu nec iſte diceretur creditor, cum tene-
retur id reſtituere, nec alius diceretur, cum
6 Debitor & fideiuſſor quando qs eſſe poſsit.
in effectu ei nihil abeſſet. Tertio autem † ca-
ſu bene poteſt poni hæc quæſtio, ſcilicet quan
do debitor fideiuſſori promittit eum ſeruare
indemnē, quia dicit quòd ei ſoluet quidquid
ipſe præſtiterit creditori, & hic nulla eſt repu
gnantia, ut patet. & ſic intelligitur.c. ſecun-
do, extra de fideiuſ.cum ſimilibus. Nec obſtat,
quia hic eſt debitor & fideiuſſor, & ſic fideiuſ
ſor ſui ipſius. dico quòd non obſtat, quia hic
eſt debitor reſpectu unius, & fideiuſſor reſpe
ctu alterius; & ſic non obſtat.l. hæres à debi-
tore.§. ſeruo.ff. de fideiuſ. cum ſimil. quia ibi
intelligitur quando quis eſt debitor, & fide-
iuſſor ſui ipſius reſpectu eiuſdem creditoris,
aliàs bene permittitur. Quarto autem caſu
non poteſt formari quæſtio, quia ſi fideiuſſor
conſeruaret debitorem indemnem, ergo in
effectu ille non eſſet debitor, nec iſte fide-
iuſſor poſſet ab eo aliquid conſequi per a-
ctionem mandati, contra.l. ſi pro ea.C.man-
da.& inſt. de fideiuſſo.§. penul. cum concor-
dan. Niſi poneres quòd iſte fideiuſſor animo
donandi interceſſerit, & uellet debitorem
conſeruare indemnem: ſed tunc ualeret tan-
quam donatio, & non haberet uim uel natu-
ram fideiuſſoris.

Quinto caſu bene poteſt poni hæc quęſtio,
ſcilicet quando fideiuſſor promittit credito-
ri eum conſeruare indemnem, quaſi dicat
promittit ei quando reus repertus fuerit non
ſoluendo: nec ante poterit conueniri. & iſte
eſt caſus. in.l.prima.C.de conue.fiſ.debi. lib.
decimo.& ibi Barto. & per Batol.in.l. quæro.
ff. locat. & per Bald. in.l. ſi pro ea. duodeci-
ma quæſtione.C. manda. & iſta fideiuſsio be-
ne ualet, quia nulla eſt repugnantia. Item
poſtquam ſoluerit poterit repetere à debito-
re per actionem mandati, & ſic non imitatur
materia fideiuſsionis.

Sexto & ultimo caſu, non poteſt formari
hæc quæſtio ſcilicet quando fideiuſſori pro-
miſit eum ſeruare indemnem, rationibus de
quibus ſupra in ſecundo caſu, quia ſi fideiuſ-
ſorem conſeruaret indemnem, non eſſet cre
ditor in effectu: cum nihil apud eum rema-
neret. Item eſſet creditor & debitor reſpe-
ctu eiuſdem cauſæ, & ſic actio & paſsio eſſent
in eodem ſubiecto, quod eſt cōtra ius, & quia
eadem res non debet diuerſo iure cenſeri
l.eum qui ædes, cum ſimilibus. ff.de uſucapio.
cautè ergo Bald.in.l.ſi pro ea.C.manda.duo-
decima quæſtion. formauit quæſtionem no-
ſtram in duobus caſibus. ſcilicet in tertio. &
quinto. quia in alijs non poterat poni ut pro-
baui.& cogita ſuper his.

Viſo quot modis capiatur fideiuſſor in pro 7 Fideiuſſorum differentia.
poſito noſtro, neceſſariò uidendum reſtat,
an ſit † aliqua differentia inter fideiuſſorem
ſimpliciter acceptum ex una parte, & fideiuſ-
ſorem indemnitatis, & eū qui promiſit, quòd
ab alio ſeruari non poſsit, & eum qui promi-
ſit nomine debitoris ex alia. & reperio, quòd
ſic, prima differentia eſt, quia ſi fideiuſſor ſim
pliciter acceptus renunciat beneficio de fi-
deiuſſoribus poterit conueniri, etiam prin-
cipali non excuſſo.glo.& dd.in c.peruenit, de
fideiuſ, Bald.in d.auth. præſente. & eſt com-
munis ſententia per textum.l. penultima.C.
de pact.cum ſimilibus. ſecus in fideiuſſore in-
demnitatis, nam etiam ſi renunciet benefi-
cio de fideiuſſoribus, non poterit conueni-
ri ante principalis excuſsionem, hoc enim
inducit hoc caſu natura obligationis, magis
quàm beneficium fideiuſsionis. ita notabili-
ter dixit Bar. in l.prima.C.de conue.fiſci.de-
bit.lib. x. & in l.quæro. ff. locati. & Bald. in l.
prima.C.de reuo.his quæ in frau.cred.& Bal.
in d.auth.præſente.Salicet.in l.prima.C.quod
cum eo.notabiliter Iaſ.in l.fina.in princip.ff.
ſi cert. petat. prima colum. poſt medium. &
hoc tamen limita duobus modis, ut ſingula-
riter

riter per Iaſ. in l.fi. ff ſi cert.petat.prima col. in fi.cum ſequenti. Aliam limitationem colli ge ex uerbis Barth. in fi. & ibi in ſpecie. Paul. & Alex. & ibi etiam Iaſ. in fi. Idem in eo, qui promittit quanto minus á debitorie ſeruari potuerit. Nam etiam ſi renũciaret beneficio. de fideiuſſoribus,tamen non poterit conueniri ante debitorem excuſſum, ratio, quia illa excuſsio requiritur pro implemento conditionis.nam fideiuſſor promittit ſub conditione,ſi non exigatur á debitore: & ideo antea quam illud liquidetur,ille nullo modo eſt obligatus d.l.fin. ff. ſi cert.petat.& l.decem,de uerb.obliga.ita notabiliter dicit Angelus.in d.l.fi.ff.ſi certũ.pet.& idẽ ibi Alex in additio. ad Bart.in d.l.i.C.de conue.fiſci.debit. lib.x. idem Iaſ.in d.l.fi.in prin.penul.col.in medio.

Secunda notabilis differẽtia eſt, nam fideiuſſor ſimpliciter acceptus, debet ante litem conteſtatam opponere beneficium excuſsionis,lite autem conteſtata,non poſſet,quia eſt exceptio dilatoria.ita eleganter Cynus, Bal. & Salice.in l. exceptionem. C.de proba.Salice.l.ii.C. communi diuid. Paul. de Caſtro. in l.decem de uerbor.obliga.ff.non ſic in fideiuſſore indemnitatis, uel in illo qui promiſit quanto minus ab alio principali poterit conſequi.nam iſti eam exceptionem poterũt opponere etiam poſt litem conteſtatam: eo quia iſtud eſt de natura connentionis. ita notabiliter Bal. in c.ex reſcripto, de iure iurando.Contrariũ ſentit Bart.in l. fi.in principio. ff. ſi certũ peta.& uide ibi Iaſ.prima col.in fi.

Fideiuſſor quando liberetur, quãdo creditor negligens fuit in debitore conueniendo.

Tertia differentia poteſt addi quia † ſi debitor principalis aliquando fuit ſoluendo,& creditor negligit,& efficiatur non ſoluendo, illud cedit damno fideiuſſoris ſimpliciter accepti.tex.eſt notabilis in l.ſi fideiuſſor creditori.Vbi Gloſ.& Bar.ff.de fidei.aliud in promittente in ſubſidium. nam non læditur ſi interim debitor fiat non ſoluendo.l. ſi fideiuſſores in id, in princi. ff. de fideiuſſo. Paul.in.l. decem, & in d. l. ſi fideiuſſor creditori. ff. de uerb. oblig. ubi allegat illum tex. & uide Iaſ. in l.fi.ff.ſi cert.peta.iii.colum.in fi.ubi hoc poteſt colligi.& nõ ſolũ excuſsio ꝓcedit in fideiuſ.ſimpliciter accepto,ut ſupra dixi.ſed etiã in mandatoribus,ſpõſoribus,& ſimilibus.tex. in auth.de fideiuſſo.§.i.collat.i.cũ cõcordan.

Fideiuſſor etiã ut principalis obligatus gaudet beneficio excuſſionis.

Secundo extende, ut procedat † nedũ quãdo quis interceſsit tanquã fideiuſſor,ſed etiã ſi ſe obligat tanquam principalis debitor.nã etiam tunc opponere poteſt beneficiũ excuſſionis.iſta eſt Gloſ.ſing. in d. auth. de fideiuſſo. §. i. in uerſ. fideiuſſorem, quam ſic allegat Abb.in cap.peruenit, de fideiuſſo.ii.col.& eſt ſingularis ſecundum Alex. in l.ubi autem nõ apparet.§.illud ff.de uer.obli.& in aliis locis.

10 Excuſsionis beneficium opponitur contra collegã qui ſolus adminiſtrauit.

Tertio pro extenſione addo, quod † quando ſunt plures adminiſtratores præſentes obligati in ſolidum, quorum unus adminiſtrauit,& alius cõueniatur, poteſt ille opponere de beneficio excuſsionis.i.quod prius conueniatur ille, qui adminiſtrauit.tex.eſt notabilis in l. fin.ff.de adminiſt. tutorum. & notatur in additi ad Abb. in c.ii.de fideiuſſ.in additione magna poſt princ.

11 Fideiuſſor licet promittat ſoluere ſine ulla exceptione, ad hoc poteſt opponere exceptionem excuſsionis.

Quarto pro extenſione ultra omnes addo quod † fideiuſſor promittens ſoluere liberè ſine aliqua exceptione, non per hoc intelligitur renunciaſſe beneficio de fideiuſſoribus quin prius excuti debeat debitor principalis: cum iſtud ueniat ex natura actus.l. quæro.§.inter locatorem. ff. locat. & illa uerba ſine aliqua exceptione,intelligũtur de friuola c.ex parte.ii.de offic. delega.ita Ludoui.in conſil. xxii. quem refert & ſequitur Iaſ in l. i. pri.lect.de ſacroſanct.eccleſi ii.co. poſt prin.

12 Excuſsionis beneficio poteſt renũtiari.

Limita multis modis, primò † ſi fideiuſſor renunciauit beneficio ordinis, uel excuſsionis,nam tunc poteſt conueniri etiam principali non excuſſo Glo. eſt notabilis & ibi dd.in c. peruenit,de fide inſtru. quod in tantum procedit, quod etiam ſi renunciauit in fraudem ſuorum creditorum, nihilominus poteſt conueniri etiam principali non excuſſo. ita eleganter dicit Bal.in rub C.de reuo.his,quæ in fraud.credi.ult.col.poſt principium. quod diligenter nota. Hoc tamen eſt uerum in ſimplici fideiuſſore,ſecus in fideiuſſore indemnitatis,uel ĩ eo,qui fideiubet in ſubſidium: nam ẽt ſi renunciauit non poterit cõuenire niſi principali excuſſo.ut per Bar.in l.i.C.de conu. fiſ. debi.lib.x & per Angel.in l.fi.ff.ſi cert.peta & ſupra dixi latius in euidentialibus.

13 Excuſsio ceſſat,ſi eſt notorium quòd debitor non eſt ſoluendo.

Secundo limitã, quando † certum eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo, nam tunc non requiritur excuſsio. ita uult Glo.in l. fin.ff.ſi certum peta.& in l.decem. & ibi Bar. ff.de uerb. obliga. & in.l.niſi hoc actum. ff.de pact.Bart.in l.iii. §. ſi is pro quo. in fi. ff.quod quiſque ĩn. Angel. in l.ii. in princip.ff.qui ſatiſda, cogantur, ratio huius poteſt eſſe, quia ars & natura nihil operatur fruſtra. l. qui bis idem.ff.de uerb.obliga.Cum ergo excuſsio nihil operaretur,ergo &c.Secunda ratio,per id quod dicimus. quod fruſtratoriis cautionibus uel remediis, non eſt utendum. l. non cogendum.§.Sabinus.ff.de procura.l.hæc ſtipulatio.§. diuus,ff. ut lega.nomine caue.Tertia ratio,quia quo ad aliquod declarandum, notorium & ſententia æquiparantur.l.emptorẽ. in

in princ.& ibi Bart.poſt Glo.ff.de actio.emp. Iſtam limitationẽ extendo ſcilicet quòd quã do nororium eſt ,principalem non eſſe ſoluẽ do,non requiritur excuſsio,procedit non ſolum quando eſt notorium in facto, ſed etiam qñ eſt notorium in iure. Hinc uenit,quod † ſi

14 Excuſsio ceſſat quã do fideiubeo pro naturaliter tantũ obligato.

fideiuſſor interueniat pro naturaliter obligato tantum, non erit neceſſaria excuſsio,quia notorium eſt in iure quod obligatus naturaliter tantum non poteſt excuti. ita tenet Iaſ. in.l.decem.num.31.ff.de uerbo. oblig. Bal.in l.in col.vii.de conuer.fiſ.deb.lib.x.& Bar. in l. Marcellus.circa fi.ff.de fideiuſſo.& in l.iii.§.ſi is pro quo. ff. quod quiſque iuris. addo Bal.in auth. ſed hodie. in fi. C. de actio.& obliga. Limita ſupra dictam concluſionem, quando principalis non eſſet ſoluendo, eo quia bona alienaſſet in fraudem creditorum.nã iſto caſu creditor non poteſt agere contra fideiuſſorem,ſed debet prius agere contra illos poſſeſſores bonorum, in quos facta eſt alienatio in fraudem antea quã moleſtẽtur fideiuſſores. tex.in.l.bona §.i. & ibi egregiè Bart. ff.de iure fiſ.Ludoui.in.l.fi.ff.ſi cert.petat.& ibi Alex. ii.col.circa princ.

Secundo limita. ut per Petrum de Anch. in conſil.v. incip. pro parte nobilis uiri &c. & ad iſtam principalem ſecundam limitationẽ uide quod ponit Iaſ. in.l.fin.ff.ſi certum peta. ultima col.

15 Excuſsio ceſſat quã do principalis eſt ubi conueniri nequit.

Tertio limito,quando † certum eſt, ꝙ principalis non poteſt cõueniri,ut quia eſt in aliquo loco tutiſsimo , rationibus de quibus in præcedenti limitatione. ita probatur per gl. cum tex.& ibi Bar. & omnes ubi uideas in.l.ii. in prin ff.qui ſatiſda.cog.

16 Excuſsionis beneficium perdit mẽdax.

Quarto limito, quando † fideiuſſor negat ſe fideiuſsiſſe. nam tunc perdit beneficium excuſsionis & omnia alia beneficia ſibi competentia . tex. in.l. ſi dubitet.§. ita demum.ff.de fideiuſ.& ibi Bar.Bald.in auth.contra qui propriam.C.de non nume.pecunia. de quo uide, quæ in ſimili pulchrè & nouiter ponit Iaſ.in.l. i.ult.coll.C. de tranſa.& ex ibi dictis poſſes arguere pro & contra.

17 Excuſsio ceſſat cum pater fideiubet pro filio.

Quinto limito, niſi † filius ſit debitor,& pater fideiuſſor.nam tunc etiam præſente filio & non excuſſo, pater poterit conueniri. ut probatur in.l.iii.§. ſed utrũ. uerſ. proinde.ff. de minoribus.hic uide Bart. in l.ſi ſeruum.§. an filius.ff. de uerb. obliga. & notabilius in l. cum filius circa prin.eo. tit. ubi allegat.§.ſed utrum,& ibi omnino uideas quò ad iſtum caſum ut ſcias in quo ęquiparatur fideiuſſori. & ibi idem tenet Paul.

Sexto limito, quando † eſſet fideiuſſor de iudicio Siſti.nã ille bene poterit conueniri,licet debitor ſit præſens,ſecundum quoſdã,pro ueritate tamẽ uide Angel. qui notabiliter diſtinguit.in auth.de fideiuſ.§.i.coll.i.

18 Excuſsio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo.

Septimo procedit, quando † exceptio excuſsionis eſt oppoſita , aliàs ſi nõ opponatur, ualet tamen proceſſus agitatus cõtra fideiuſſorẽ.ut probatur in l.fi.in prin.ff. ſi cert. peta. ubi quidam faciunt caſum pro hoc, & ibi hoc uult Bart.in fi.princ.in ſolutione cõtrarii.tamen uide Bart.in l ii.poſt Glo.C. cõmu. diui. & ibi notabilius per Bal.qui hoc limitat. & uide Paul.in l.decẽ ff.de uerb.oblig. & Cynum. &Bal.in l exceptionẽ.C.de proba.ratio huius eſt,quia peruerſio unius cauſæ ad aliam, non uiciat actum.ut per tex. cum Gloſ. in d.l.ii.C. communi diui.& in l.ſi mãcipium.§.i. ubi notabiliter Bal.ff.de euictio. & per tex. Gloſ. & dd.in l.i.C.de appellat.& uide, quæ dixi in l. reum.C.de procura.

19 Excuſsio omiſſa nõ uiciat proceſſum.

Ottauo limito , quando procurator ſimpliciter datus ad fideiubendum renuntiaſſet exceptioni ordinis,uel excuſsionis, nã tunc bene poterit fideiuſſor conueniri etiam reo nõ excuſſo; quia talis renuntiatio bene tenet, cum de conſuetudine ſoleat apponi. ita ſingul.dicit Bart. in.l.fi.ff de his quæ in frau. credi. Bal.in rubr.C.de reu.his.quæ in frau.cred. ultima col.Iaſ. ubi hoc refert & ſequitur pro ſingulari in.l.ut liberis.C.de colla.& in.l.certi conditio.§ ſi nummos.ff ſi certum peta.ubi uideas.

20 Fideiuſſor fiſci non habet beneficiũ excuſsionis.

Nono ultra alios limito,quando † quis fideiuberet pro fiſco uel principe,nam intelligitur actum quòd poſſet conueniri ante principalem excuſſum . ita ſingulariter dicit Bal. in l.iiix.col.C.de conue.fiſ.debi. lib.x. ratio eſt, quia aliàs fideiuſsiò eſſet fruſtratoria, quia fiſcus ſemper eſt ſoluẽdo . l.ii.ff. de fundo dota. ſi ergo fiſcus deberet executi , & ſemper eſt ſoluendo , fideiuſsio eſſet fruſtratoria . ergo debet poſſe conueniri ante fiſcum.& iſtam deciſionem reperio relatam per Alex. in.l. fi.ff. ſi cert peta.ſecunda col. in fi. & dicit eſſe ſingularem & quòd alibi non legit . & uide per eum in.l.decem.ff.de uerb.oblig . vide tamen Iaſ.in d.l.fi.ſi certum pet.iii.col. ante mediũ , ubi leuiter nititur impugnare , ſed ita tenet ipſe Iaſ.in d l.decem.num.81.

21 Excuſsio ceſſat quãdo debitor eſt ualde cauilloſus uel rixoſus.

Decimo limita,quando † quis eſſet diues , eſſet tamen rixoſus & cauilloſus; nam tunc prius poſſet conueniri fideiuſſor. ita Ludo.& Alex.in l.fi.ff.ſi cert peta.& Iaſ.ibidem ultima col.in princ. per Glo in l.ii. in princip.ff. qui ſatiſdare cogan. ubi etiam idem tenet Iaſ. in fin.prin. & ex hoc infertur quod idem eſſet in

procuratore

procuratore nel notario cauilloſo,ut ibidem per Bart.ergo à fortiori idem eſſet in aduocato,qui melius ſcit cauillari,ut notatur in addi.ad Abb.in c.peruenit.de fide inſtru. ī add. magna ii.colum. circa medium. per Iaſ. in d. l.decem.num.31.cum ſequen.

Vndecimo limita ſingulariter,ſcilicet quod † requiritur excuſsio rei principalis, ut hoc ſit uerum,quando creditor uellet agere contra fideiuſſorem,ſecus ſi uellet ſe ab eo defendere ope exceptionis: nam tunc bene poteſt eum repellere ante principalem excuſſum,ut eſt exemplum in.l. exceptione.C.de euictio. & ibi ſingulariter Bal.in prin. & illud dictum commendatur pro ſingulari in addi.ad Abba.in c.ii.de fide inſt.addi.magna.i.col.quod perpetuo nota.

22 Excuſsio ceſſat quādo fideiuſſor impugnatur per modū exceptionis.

Duodecimo limita† ut iſta.l.non procedat in mercatoribus & campſoribus,nam ſi illi fideiuſſores extiterint,poſſunt conueniri principali non excuſſo.iſta eſt Glō.ſingularis,quę fortè non eſt alibi.in auth.de fideiuſſ.§.argentariorum.colla.i.& per illam Gloſ.ita ſingulariter ponit Bal.in l.fruſtra.C. de non num.pecu.ubi extendendo illam Gloſ.dicit quòd † mercatores confitentes ſe recepiſſe pecuniā, non poſſunt opponere exceptionem non numeratę pecuniæ.quod eſt ſingul.& illa deciſio refertur in addi.ad Abb. in d.ca. peruenit.& notanter per Iaſ. in.l. ſingularia. ff.ſi certum. peta.v.ca.in princ.

23 Excuſsio ceſſat in mercatore & campſore fideiubēte.

24 Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus.

Tertiodecimo limita , quādo debitor principalis eſſet tyrānus, qui conueniri nequiret. ut tradit Iaſ.poſt alios per eum relatos in d.l. decem.num.30.cum ſequen. plures alias limitationes collige per te ex notatis plenè in addi.ad Abb. in c.peruenit, de fide inſtru.addi. magna ubi uideas.

Item ſingulariter limito, niſi fideiuſſor iuraſſet ſoluere.nam tunc poterit conueniri nō precedente excuſsione.ita ſing.Bald.in ca.ex reſcripto.de iure iurando.Contrarium tenet Alex.in.l.fi.ff. ſi certum. peta.iii. col.ad fi.ubi uide quia dixi ſupra c.lix.

Item an exceptio excuſsionis habeat locū de iure canonico,uide Bal.in l.ſi mancipium. §.i.ff de euictio. in lectura antiqua & per Iaſ. in l alienam i.col. in fine. C. de procura. per Bart.notab. in l. ſi ſeruum. §. nunc uideamus, ii.opp. & i.quæſt. ff. de uerbo. obliga. per Iaſ. in l.huiuſmodi. col.ii.& col.fi.ff.de leg. i. reliqua dic ut ſupra c. xxviii. & c.lix.& infra cap. ſequenti.

Quid ſi in inſtrumento fideiuſsionis tabellio † ſcripſit,quod fideiuſſor renunciabat beneficio excuſsionis,idque ſcripſit de uoluntate partium,ſed de generali conſuetudine tabellionum,quæ Hiſpaniæ uiget, an ea renunciatio noceat fideiuſſori quaſi tabellio intelligatur rogatus de omnibus clauſulis,quæ generaliter in qualibet prouincia apponi conſueuerunt?idque in omnibus clauſulis,quæ in quolibet inſtrumento publico de conſuetudine tabellionum in iuſſu partium apponi ſolent, generaliter quęſitum, & uſibus forenſibus quotidie controuerſum eſt.Qua in re cōmunis opi.eſſe uidetur,ut talis renuntiatio & ſimiles clauſulæ non noceant, nec obligent. ita Barth. in l.prima quæſt.vi. ff.de iure codicil.Bal.in l.quoties. C. de hære. inſti.Imol.in. l.fi.ff. quemadmo. teſta. aperian. Abb.in c.cū contingat, de iure iurando.num.24.eſt commu.opi. ſecundum Tiraquel. qui plures allegat in.l.ſi unquam.in princ.num.122.C.de reuocan.donatio Decius conſi. ccclix. col.pen. & conſi.180 ad finem. Ripa in l. centurio.nu. 88.ff. de uulgari. Tiraquellus de conſtituto. part.iii.limita xxxi.num.12.Contrariam partem tenent.Bal.in.l fi.per tex.ibi.C.de fideiu. Alex col.iii.& Soci.col. pen.in l.Gallus.§.idē credendum.ff.de libe. & poſth.Soci.conſil.ci. lib.iii.Felin.num.6.& Decius col.ii.in c.cum. M.de conſt.Iaſ.in.l.certi conditio.§.ſi nūmos num.24.ff.ſi certum peta. Alex. in l.huiuſmodi in princip.col.fi.ff.de lega.primo. Felinus. in c.ex literis.col.v.de fide inſtru.ubi Bal.col. iiii.Iaſ.in l.ut liberis.C.de collā.Dec.in.l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regul.iur. Alex. conſil.primo col. vi. lib. v. per Ripam in d.l.ſi unquam quæſt.xxi.num.44. Galiaulam.in l.i. col.ii.ff.de uerb. obliga. Alciatum in d.l.i.§.ſi quis ita in.iii.notabili. Curti. conſi.ci.nu.11.

25 Scriptura an obliget quo ad clauſulas,quę iniuſſu partiū de conſuetudine tabellionū apponuntur? ard.q.

Pro ſcriptura arguitur quod ut à contrahētibus quid diſpoſitū uideatur, oportet quod uel uerbis expreſsim comprehenſum fuiſſet, uel ſaltem tacita ipſorum mente non fuiſſet prętermiſſum:licet enim aliquando † expreſſum plus operetur quàm tacitum. l. cum ex filio in prin.&.§.i.ff. de uulga. aliquando uerò tacitum fortius ſit quam expreſſum, ut in.l.i. C.qui admitti.& ibi plenè notat Iaſ.nu.6.idē, Iaſ.in d.l.cum ex filio , in prin.tamen regulariter æquæ pariſq; potentię eſt tacitum & expreſſum. l. cum quid. ff. ſi. cett. pet.ubi multa per Iaſ.& per Andr.Tiraq.in l.ſi unquam pag. 347.num.76.& pag.237.num.156.idem in legibus connubialibus Glo. vii. num.72.Si ergo clauſula apponi à tabellionibus cōſueta tacitè a contrahentibus fuit intellecta uel comprehenſa , quid impedit quin tacitè rogatus tabellio à contrahentibus de tali clauſula apponenda uideatur,quo firmior ſit contractus

26 Tacitū interdum paris , interdum maioris,interdū minoris potentiæ eſt, q̄ expreſſum.

ille

ille, de quo agebatur. Quòd ſi tacitè de ea apponenda rogatus uideri poteſt & debet, nulli dubium quin perinde ſit ac ſi nuncupatim de ea apponenda iuſſus eſſet. Quid autem ſi conſtet quòd neuter contrahentium de tali clauſula apponenda meminit, neque etiam ipſemet cuius fauorem potiſsimum talis clauſula reſpiciebat: id quòd facilè apparere poterit, ſi de ui & poteſtate illius clauſulæ ipſi contrahentes interrogati reſpondere neſciant, & tunc quidem cum nec tacitè nec expreſsim id à contrahentibus comprehenſum fuerit, eos ut obligare nequeat, uidetur: quia non figura literarum obligamur, ſed mẽte & ſenſu noſtro, quem per earum interuentum expreſsimus. l. non figura. ff. de act. & obliga. l. obligationum ſubſtantia, ad fi. eod. tit. Sed non ineleganter defendi poteſt eſſe tertium genus diſpoſitionis præter duo diſpoſitionis genera de quibus modo mentionem habuimus: quale eſt, cum quid contrahentes licet ne uerbis nominatim, nec mente tacita cõprehenderunt, quia uel eius rei notitiam non habebant, uel de ea non meminerunt, uel alia quauis ratione: tamen ueroſimillimum eſt, ꝙ ſi ea de re meminiſſent uel eius notitiam habuiſſent, ita diſpoſuiſſent & iuſsiſſent, ut in d. clauſula ſcripturæ contineatur: quo caſu etiam diſpoſitũ intelligitur, quia pro cauto & diſpoſito habetur, quòd diſponentes interrogati ueroſimiliter reſponderẽt & prouiderẽt, licet id ignorantia, incuria, aut obliuione, & uerbis & etiã mente prætermiſſum ab ipſis fuiſſet. glo. communiter ibi app. in l. tale pactum. §. fina. ff. de pact. vt plenè per Iaſ. & Andr. Tiraqu. in locis ſupra citatis & per Iaſ. in l. de quibus. ff. de legibus. & in auth. quas actiones C. de ſac. eccl. ergo ſi contra illam clauſulam inſtrumẽti opposueris, ꝙ contrahentes neque eam apponi expreſsim iuſſerunt, neq; tacitè de ea apponẽda cogitauerunt, neq; forte etiam hódie quid ſibi uelit aut ſignificet intelligunt. replicabo, ꝙ ſi talis clauſula in ea regione ubi ſcriptura confecta fuit, erat de communi cõſuetudine tabellionum apponi conſueta: & præterea à communiter accidentibus utilis reputabatur quo magis is cõtractus, de quo agebatur, uel ea diſpoſitio locum effectumq; haberet: tunc quodámodo intelligam & interpretabor quaſi diſpoſitum uideri à contrahentibus, ut talis clauſula apponeretur: ueroſimillimumq; eſſe, ut ſi quo tempore fiebat diſpoſitio & ſcriptura interrogati forent, an talem clauſulam apponi iuberent: reſponderent, quòd ſic. Faciamus ergo regulam affirmatiuã, ut ea clauſula ualeat obligetque comprehedentes. Declara ut procedat, quando † ageretur de modico uel non admodum magno præiudicio, nõ ſic ſi de magno preiudicio ageretur, quia cum † tacitum plerunque fallax ſit, ut plenè per Andr. Tiraq. de legibus connub. glo. vii. num. 72. certè non temerè trahendum eſt ad ea quæ ſunt magni præiudicij. facit. l. ſi quis diuturno. in prin. ff. ſi ſerui. uend. iuncta. l. nullo. C. de rei uend. & quod ait Corneus in. l. cũ quæſtio num. 6. per tex. ibi. C. de lega. & quod ponit Bar. in. l. ſeruitutes in mag. ff. de ſeruit. facit. §. ſin autem ad deficientis. C. de cad. tol. & quæ diximus ſupra. c. lxxviii. Secundo limita, ut non procedat quando talis clauſula uehementer repugnaret aduerſareturq; naturæ illius diſpoſitionis, qua de agebatur, arg. l. fi. C. de non. num. pec. iuncta. l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. ii. Tertio limita, quando aduerſaretur conſuetudini alterius, uel utriuſq; contrahentis. arg. l. ſi ſeruus plurium §. fi. ff. de lega. i. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regu. iu. & his tribus caſibus defendi poteſt opi. contraria. ſicq; utraq; pars temperanda, & ad concordiam reducenda eſt.

27 Scripturæ clauſula de cõſuetudine tabellionum apponi conſueta, inutilis eſt in tribus caſib⁹.

28 Tacitũ ſæpe fallax.

CAP. TRIGESIMVM QVARTVM.

1 *Statutum ne in forenſes immobilia alienentur, nõ comprehendit domunculam.*

2 *Statutum à ſuperiore confirmatum, quando municipes poſſint reuocare.*

CENTESIMO decimo octauo colligitur, quare † ſtante ſtatuto ne in forẽſes fiat prædiorum alienatio, nunquã uidetur prohibita alienatio paruæ domunculæ? id quod tenuit Lud. Roma. ſingulari 334. hodie quidam Petrus. Iacob. & Bar. in. l. ſenatus. §. Marcellus in expoſitione uerbi dietam. ff. de lega. i. Ioannes Imolens. & Alex. ibi Iaſ. in. l. ſciendum. ff. qui ſatisda. cog. nu. 10. Hippolytus Marſil. in. l. furem colu. iii. ff. de ſicariis. idem Hippolytus ſingulari 276. Nicolaus Pigno. in add. ad Romanum ubi ſupra Marſilius in pract. crimi. §. & quia in princip. & innumera ſimilia cõgeſsi lib. i. de ſucc. reſol. §. vii. ratio iſtius ea eſt, quòd ut reliquorum principum ita & legum imperium eſt ad utilitatem, quæ in minimis non cõſideratur; ſicque cum libertas noſtra oneretur per prohibitionem commerciorum contra ius gentium de quo in. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. §. ius

1 Statutũ ne in forenſ ẽs immobilia alienẽtur, non cõprehendit domunculã.

§.ius autem gentiū,& §.ius ciuile.inſt.de iure nat. & potiſsimum contra rationem naturalem, quæ dictat, liberum eſſe debere nt quiſque in quemlibet rem ſuam alienare poſsit.§. per traditionem, inſt. de rerū diuiſ. par erat, ut tot incommoda nobis non inſinuarentur, niſi ob aliquod magnum commodum & emolumentum reipublicæ, quod cum in minimis rebus minimè conſiſtat ea prohibitio, ad minima non extenditur: præſertim cum fiat per legem, quæ nobis ut conſulat, non ut obſit, accepit imperium. Vt noſtra principalis ſententia docet.

1 Statutū à ſuperiore confirmatū, quando municipes poſsint reuocare.

Centeſimo decimo nono colligit, q̄ ſi eſſet ſtatutū per municipes factum de conceſsione ſuperioris, idque inciperet eſſe nociuum, poſſent ipſi municipes ſine noua etiam conceſsione illud reuocare; tum quòd id de natura legum & ſtatutorum eſſe uidetur, tum etiā quia (ut habet noſtra principalis concluſio) eam facultatem à ſuperiore accepiſſe uidentur, ut ſibi conſulerent, non ut nocerent: quæ ratio cogit nos fateri, id ſtatutum cum primum noxium eſſe cœpit, uel euanniſſe ipſo iure, argumen. l.un. in princip. C. de cad. toll. uel potuiſſe reuocari per eoſdem municipes: argumen. c. non debet, de conſanguin. & affi. & ita ut reuocari poſsit per eoſdem rectè tenent Bald. in c. i. in principio. de pace conſt. Andreas Tiraquel. in l. boues. §. hoc ſermone. xvii. limit. ff. de regul. iuris Ioannes Andre. in c. non poteſt de preb. libro vi. in nouell. licèt quidam in contrarium arguant per. d. §. hoc ſermone. uide in c. ſeq. nu. 10.

CAP. TRIGESIMVM QVINTVM.

1 *Statutum dotem marito concedens, uxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonij.*
2 *Præmium propter onus.*
3 *Nobilis uel hidalgus quando participet commoda, licet non participet onera.*
4 *Pœnam legalem etiam ſi procedatur per modum accuſationis iudex alterare poteſt ex cauſa. ardua quæſtio.*
5 *Pœna ſuos debet tenere authores.*
6 *Teſtis in re ſua ſi quis ſit, an admittatur.*
7 *Legum & ſtatutorum exorbitantium uerba reſtringuntur ſecundum ſubiectam materiam.*
8 *Famuli ex delicto an dominus teneatur?*
9 *Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.*
10 *Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere.*
11 *Statuta confirmata à ſuperiore, an per ſtatuentes poſſint reuocari? ardua.q.*
12 *Statuta collegij confirmata per ſuperiorē, an per collegas poſſint reuocari? ardua.q.*
13 *Superioris factum meram inferioris utilitatem reſpiciens per ipſum inferiorem poteſt alterari.*
14 *Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua.q.*
15 *Ius naturale compulſionis ignarum.*
16 *Neceſſitati culpata non ſubuenitur.*
17 *Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerentiali contractum uitiatur, aliud in carnali matrimonio.*
18 *Iuramentum metu reuerentiali emiſſum, non obligat.*
19 *Matrimonium hodie an uitietur per metum reuerentialem?*
20 *Matrimonium metu contractum irritatur.*
21 *Matrimonium per patres contractum reſpectu liberorum, an uitietur metu reuerentiali.*
22 *Pœna adulterij non extenditur ad uitiantem monacham? egregia.q.*
23 *Legaui centum filiæ ſi nuberet, & quinquaginta ſi fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura ſit? ardua.q.*
24 *Magiſtratus minores an leges tranſgredi poſſint? ardua q.*

1 Statutū dotem marito concedens, uxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonii.

CENTESIMO vigeſimo colligitur, ueram eſſe opinionem exiſtimantium ſtatutum (quod frequens eſt in plerisque ciuitatum Italiæ) ut uxore ſine filiis conſtante matrimonio decedente, uir lucretur dimidiam partem dotis, intelligendum eſſe, ſi modò maritus ille ſuſtinuit onera matrimonij; non ſic ſi non ſuſtinuit. ut tenuerunt Bald. in authen. dos data col. prima. C. de dona. ante nup. Alexand. conſilio centeſimo uigeſimo ſecundo. uiſo proceſſu col. 4. lib. vii. Hippolytus Marſilius ſingulari ccccxiiii. nigent communiter. ratio eſt (ut hoc eis addamus) quia ut reliqui principes, ita & ſtatuentes ut proſint, non ut obſint, imperium (id quod noſtra princip. concluſio habet) accepiſſe uidentur. eamque dotis partem marito quaſi in recompenſationem onerum matrimonialium, & in eorum remunerationem conceſsiſſe uiſi ſunt: qua parum dignus is maritus uidetur, qui talia onera non ſuſtinuit; ſicque tunc id ſtatutum ne uxori nocere uideatur, in debitum lucrum marito tribuendo, par eſt ut ceſſet.

2 Præmium propter onus.

Centeſimo uigeſimoprimo colligitur, eadem ratione, eum ciuem † qui non ſuſtinuit ſimul cum reliquis ciuibus onera ciuitatis, minimè potiturum beneficijs ſtatutorum illius ciuitatis, ne lucrum tali ciui indigno indebitum deferatur: per quod reliquis nocumentum inferri uideretur. pœnarum enim & præmiorum eadem ratio eſt.l.i.ff. de iuſt. & iure. Vnde ut reipublicæ noceret, qui pœnam immerenti infligeret.l.ſancimus. C. de pœnis.l. abſentem in princip.ff. eodem titul. ita & qui immerenti præmium concederet, reipublicæ nocuiſſe, nix eſt ut non uideatur, & ita in ſpecie tenent Philippus Decius conſi. centeſimo decimoquarto. Hippolytus Marſilius ex quorum allegatione apparet hanc eſſe communē opinionē ſingulari centeſimo decimonono. ille qui non ſuſtinet. Ludouicus Romanus cōſi.ccxxiiii.iſta captura.Paulus Caſtrenſis in.l.omnes populi in fine.ff.de iuſt.& iure. Barto.in tract.repræſaliarum. quæſt.v.princ. Angelus conſi.lxxiii.quòd dicta actio. Albericus.i par.ſtatutorum.quæſtio. ix. Paulus Caſtrenſis conſi. cccxliii. ut refert Marſilius ubi ſupra.Qui hoc limitat, niſi † ex priuilegio ille ciuis deſineret ſuſtinere onera publica (quales Hiſpaniæ ſunt illi nobiles, quos hidalgos appellamus) tunc enim priuilegiis ciuitatis gauderet, non ſecus quàm reliqui ciues. ita Marſi.ubi ſupra, Alexand.conſilio trigeſimoſecundo.uiſa conceſsione lib. v. Philippus Decius conſilio. cclxxxiii. id quod admitterem quando tali priuilegio decoratus fuit ob præclara in rem publicam facinora, idemque ſi id priuilegium emiſſet ut precium ad publicas neceſsitates uerteretur, non ſic ſi ut conuerteretur in quoslibet alios uſus, quia tunc is non poſſet uideri de republica benemeritus: ſicque non eſſet cur potiri deberet iis priuilegiis, niſi uellet cum reliquis ciuibus contribuere.argumen.l.ſecundum naturam.ff.de reg.iur.&.l. illam.l.illud.C.de colla.l. cum oportet in princip.C.de bon.quæ liberis. quod nota ad priuilegia hidalguiorum (ut ita loquar) quæ pretio Hiſpanorum non pauci emerunt, ut diligenter intuearis uerba priuilegiorum.

3 Nobilis uel Hidalgus quādo participet commoda, licet non participet onera.

4 Pœnam legalem etiā ſi procedaſ per modū accuſationis iudex alterare poteſt ex cauſa.ard. q6.

Centeſimo uigeſimoſecūdo colligitur, † an uera ſit ſententia exiſtimantium iudici etiam ex cauſa non licere alterare pœnam legalem, quādo proceditur per modum accuſationis, quanuis id ſibi liceat, quando proceditur per modum denunciationis, uel inquiſitionis, iuxta glo.app. in. l. & ſi ſeuerior. §. pœna grauior.in glo.fin.ff.de his qui not.infa. cum late ſupra adductis.c.xiiii.& c.v.cum alijs id quod in ſpecie tenuit Hoſtienſis in c.in archiepiſcopatu de raptori. Bald.in reper.ſuo uerbo pœna legalis.ii.col.Hippol.Marſilius ſingul.526. inquiſitio.idem Marſilius in pract. cauſarum crimi.§.conſtante num. 83. in ſimili per Decium in.c.at ſi clerici. col. vii.§.i.de adulteri. quorum opinionem ſuſpectam eſſe ex noſtra principali cōcluſione apparet, quæ docet ut reliquorum principum ita & legum imperiū eſſe ad proficiendum, non ad nocendum; noceret autem ſi ex iuſta cauſa iudici non liceret pœnam temperare legalem, ut innumeris fere tam iuribus quàm rationibus per totum hunc librum colligere licet.

5 Pœna ſuos debet tenere authores.

Centeſimo uigeſimotertio colligitur, uerā eſſe opinionem exiſtimantium † nō ualere ſtatutum Bononiæ, quod habet, ut ſi ruſticus tributum ſoluere nequeat id ab alijs ruſticis exigatur. ut in ſpecie tenent Iaſ.per text.ubi in.l. ſi quis in ſuo.§.legis.C.de inoff.teſtamen. Hippolytus Marſilius ſingulari ccccclī. pœna debet.Bar.in.l.legatorum in princip.per tex.ibi ff.de lega ſecundo. Ioannes Imolenſis in.l.cū filius in princi.ff.de uerbo. obliga.facit totus titulus.C.ne filius pro patre & totus titulus.C. ne uxor pro marito.& totus titulus.C.res inter alios act.l.non debet.ff.de iureiu.c.non debet de regulis iuris lib.vi. & potiſsimum facit noſtra principalis concluſio, quæ edocet, ſtatuentes & legiſlatores non ſecus quàm reliquos principes imperium accepiſſe, ut prodeſſent, non ut nocerent: nocerent autem ſi eis liceret tam iniqua ſtatuta tamque omnino à iure & ratione naturali aliena cōdere.l. ſancimus.C. de pœnis. ergo ut non ualeant ſi par eſt. vt.dd.ll.&.c.erit autem lex.iiii.diſtin. l. i.& ii.ff.de legibus. id quod non minus utiliter quàm nouè nos intelligimus, non ualere quò ad ſui executionem quandiu non apparet aliqua urgens cauſa, ualebunt tamen mero iure, dum modo interea dum talis urgens & utilis cauſa non illucet, effectu & ſui executione careant.per.l.un.in princ.uerb.ſopitā. C.de cadu.tollend.ut eleganter expoſuimus de ſucc.progreſſu in præfatio. quod multum notabis.

6 Teſtis ſi re ſua ut quis ſit, an admittatur.

Centeſimo uigeſimo quarto colligitur, ueram eſſe opinionem exiſtimantium, Bononiæ ſtatutum † quo cauetur ut libris mercatorum fides adhibeatur, procedere quò ad ſuas duntaxat mercantias, non quò ad reliquas res uel negocia. quid.n.ſi ille ſcriberet

domum

domum meam ad ſe pertinere, me'ue homici
dium feciſſe, domum've ſuam igne combuſiſ-
ſe, aut diripuiſſe. in omnibus his ſpeciebus &
ſimilibus ei fidem adhibere eſſet contra ius
& rationem naturalem. l. omnibus. C. de te-
ſtibus. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdictio. om-
nium iudicum. l. un. C. ut nemo in ſua cauſa
iudicet aut ius ſibi dicat. & potiſsimum eſſet
contra noſtram principalem concluſio-
nem, quæ habet ſtatuentes & legiſlatores,
non ſecus quam reliquos principes impe-
rium accepiſſe, ut prodeſſent, non ut noce-
rent. nocerent autem ſi talia ſtatuta non re-
ſtringerentur iuxta ſenſum ſuperiorem. & ita
in ſpecie tenent Ioannes Andreas ad Specu-
latorem de inſtr. edi. §. nunc dicendũ in add.
mag. col. i. Ludouicus Romanus conſil. ccv.
in puncto & conſilio cciiii. pro diſcutienda
col. i. Iaſ. in. l. ſi quis ex argentariis. ff. de eden
do. §. rationem Hippolytus Marſilius ſingula
ri. cccccclx. habemus in hac ciuitate, Franciſc.
Aretin. conſi. xxxiii. conſultatio col. i. & conſ.
xliiii. in propoſita conſultatione, idemque fo
ret ſecundum Marſilium ubi ſupra. poſt Iaſ.

7 Legum & ſtatutorũ exorbitantium uerba reſtringuntur ſecundũ ſubiectã materiam.

in d. §. rationem in ſtatuto † iubente theſaura
rij libris fidem adhibendam. nam & id quo ad
rem pecuniariam, uel ad ærarium pertinen-
tem reſtringeretur. quibus rationibus ſtante
ſtatuto, quòd conſules artium cognoſcant de
cauſis eorum opificum, intelligetur de cauſis
ad artem illam ſpectantibus, non ſic ſi de hæ-
reditate fortè uel legato, uel de dote, uel de
præſcriptione, & ſimilibus ageretur. ut per
Romanum conſilio ccc. in caſu propoſito, &
per Hippolytum Marſilium ubi ſupra Bal. in
l. ſi. ubi Cynus & Angelus per tex. ibi. C. de iu-
riſd. omnium iudicum. Vnde ſi eſſet ſtatutum
ut filiusfam. artifex etiam ex cauſa mutui o-
bligaretur, intelligeretur, ſi mutuum illius ar
tificij cauſa eſſet contractum. ut per Marſiliũ
ubi ſupra, qui alios allegat. quinimmo quòd

8 Famuli ex delicto an Dñs teneatur?

dominus † ex delicto uel quaſi delicto famulo
rum teneatur, iuxta terminos. §. ſi. inſt. de o-
bliga. ex quaſi delicto. id intelligendum eſt, ſi
modo famulus ille deliquit circa illud mini-
ſterium, ad quod dominus eius opera & mini
ſterio utebatur, non aliter. & ſimiliter † pote

9 Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.

ſtas non tenetur de facinoribus per ſuos offi-
ciales commiſsis extra miniſterium ſuum, ut
pleuè iſthæc & alia per Hippolytũ ubi ſupra.
Romanus conſi. cccxxxi. in caſu propoſitæ cõ
ſultationis.

10 Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere

Centeſimouigeſimoquinto colligitur, qua
re † quod à ſuperiore geſtum eſt, nequeat in-
nouari aut alterari per inferiorem. c. cum in-
ferior, de maiorita. & obedien. facit. l. ille à
quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebellia. ratio eſt;
ne communis utilitas ad quam deſtinatum o-
mne ſiue principum ſiue legum imperium eſt
(ut noſtra princ. concluſio docet) facilè ſub-
uertatur. Vnde ſi † Papa confirmat Spoleti.

11 Statuta cõfirmata a ſuperiore, an per ſtatuẽtes poſſint reuocari? ardua quæſtio.

Statuta iam amplius non dicẽtur ſtatuta Spo-
leti, ſed Papalia. ſicq; ſolus Papa, non etiam
municipes, aut ciues Spoletani ea mutare &
alterare, poterit. hæc uidetur communis o-
pin. quam tenent Bald. in. l. ex facto, in princ.
ff. de uulgari. Alexand conſil. cccclxix. viſo
puncto, prout eos refert & ſequitur Hippoly-
tus Marſilius ſingulari. cccccclxvii. incip. om-
nia noſtra. Andreas Barba. in c. paſtoralis. §.
prętereа col. xvii. de offi. deleg. Romanus cõſ.
xcviii. quòd ad id. Andreas Barba. in tract. de
præſt. Cardi. i. quæſt. v. col. Felinus in. c. qua-
liter. i. col. xii. de accuſa. idem Felinus in. c. i.
ix. col. de ſponſalibus. ratio, quia omnia me-
rito noſtra facimus, quibus authoritatem im-
partimur. l. i. C. de uetere iure enu. c. i & ii. de
confir. utili uel inutili. Vnde Marſilius in. d.
ſingulari ccccclxvii. ait, quòd † ſtatuta colle-

12 ſtatuta collegii cõfirmata per ſuperiorẽ, an per collegas poſſint reuocari? ard. q.

gii confirmata per ſuperiorem, non poterit
per idem collegium alterari, quãuis (inquit)
contrarium tenuerit Panormit. in c. dilecto,
de præb. col. ii. & ait Panormit. locutum fuiſ-
ſe inaduertenter, quia cum talia ſtatuta poſt
quam à ſuperiore confirmata fuerunt, iã non
tam inferiorum quàm ipſius ſuperioris ſtatu-
ta eſſe, intelligantur: non poterunt per infe-
riorem tolli, cum factum ſuperioris, inferior
nequeat alterare. clem. ne Romani de elect.
d. c. cum inferior. l. ſi. C. de legibus. Quid dicẽ
dum? & ſanè ueriorem puto ſententiam Pa-
normitani, quia † inferior factum ſuperioris

13 Superioris factum merã inferioris utilitatem reſpiciẽs per ipſum inferiorẽ põt alterari.

ad inferioris ipſius utilitatem inductum po-
teſt tollere aut remittere. l. penult. C. de pact.
l. ſi quis in conſcribendo C. de epiſcop. & cle
ricis. l. quoties ab omnibus, ubi multa in ſimi
li per Iaſ. C. de fideicommiſ. l. ſtipulatio iſta,
§. inter certam. ff. de uerborum obligat. l.
Titio centum, in princip. ff. de cond. & dem.
ſecundum unum intellectum. l. prima. ff. man
da. in princip. inſtit. eod. titu. l. cum pater. §.
mando & §. rogo. ff. de lega. ſecundo. l. filius-
famil. §. diui. ff. de legat. primo. l. ii. C. pro em-
ptore & tradunt multa doct. in dd. locis & Iaſ.
in. d. l. penult. modo ſic, ſi rex Hiſpanus quæ-
dam ſtatuta ciuium Toletanorum à iure com
muni, Hiſpanorum deuiantia, uel Summus
Pontifex ſtatutum Spoleti deuians & remo-
tum à iure communi reliquarum urbium, &
terrarum Papalium cõfirmauit ob priuatam
ipſorum Toletanorum ciuium uel Spoletorũ
municipum utilitatem, par eſt, ut ipſi poſsint

iſta remittere uel alterare per omnes leges ſupra allegatas. & contraria procedunt in iis duntaxat, quæ nulla ex parte reſpiciebant utilitatem illius inferioris, qui factum ſuperioris mutare nolebat, uel quando non ipſius dũtaxat, ſed etiam aliorum utilitatem reſpiciebat quale eſt in lege generali, quã legẽ generalẽ mutare una ciuitas inferior non poſſet, quia ea lex non ad ſuam utilitatem duntaxat, ſed etiam ad commodum reliquarum ciuitatum ſub ditione & imperio illius principis exiſtentium facta fuit. ergo ſuccederet tunc regula. l. id quod noſtrũ & d. c. cum inferior. idem ergo & in ſtatuto collegii niſi à fundatore factum eſſet cum clauſula ne immutari poſſet. pro nobis. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia, inſt. de iure natu. c. nõ debet, de conſan. & affi. & facit noſtra principalis concluſio, nam ſuperior imperium accepiſſe uidetur, ut proſit, non ut obſit: idemq; in imperio illius ſtatuti. & cum ſecundum neceſſitatem humanã ſtatuta uariari expediat d. c. non debet. certè cum noxium eſſe inciperet id ſtatutum ut mutari poſsit per eos ad quorum utilitatem factum fuit, par eſt; nec ſuperior ſpectandus eſt, niſi in duobus caſibus ſupra relatis & vide c. præced. quod nota ad omnes mundi ciuitates, collegia & municipia.

14 Alimenta à patre filio data, ſi is ꝑdegit, an pater iterum alere cogatur ardua q.

Centeſimo uigeſimo ſexto colligitur ſuſpectam eſſe opinionem exiſtimantium, quod † pater, qui ſemel filio ſuo alimenta aſsignauit & dedit, iterum eundem alere teneatur, etiam ſi ille culpa ſua cœpit egere, puta quia in ſcorta, uel ludos prodegit, quod ſibi alimentorum cauſa & nomine ſatis abunde à patre fuerat conceſſum. ut in ſpecie tenent Hippolytus Marſilius ſingulari ciiii. pater tenetur. Iacobus de arena in. l. ſi libertus qui operarum. ff. de operis liber. Barba. in c. ex parte. iii. de conſue. Bal. in l i. §. ius naturale. ff. de iuſt. & iure. ſed iſtorum ſententia confutatur ex noſtra principali ſententia, & omnibus iuribus & rationibus ſuis dum docent, ut reliquos principes, ita & leges imperium accepiſſe, ut prodeſſent, non ut nocerent: nocerent autem ſi inducerent quid ita irrationabile, ut & culpa ſua deſineret authori ſuo nocere. cõtra cap. culpa ſua, de regulis iuris. lib. vi. l. ſi quis in ſuo §. legis. C. de in off. teſt. l. i. ff. de iuſti. & iure, & eadem culpa patri innocenti noceret, contra d. §. legis, & contra omnes leges, quę ſunt ſub titu. C. ne filius pro patre. & quæ ſunt ſub tit. C ne uxor pro marito & l. non debet. ff. de iure iu. & eſſet contra omne ius naturale naturalemq́ue rationem dictantem, ut æquæ pœnæ peccata perſequantur. teſte Horatio his uerbis,

Adſit regula
Peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Neque ad rem pertinet, quod pater naturaliter debeat alere filium, taliſq́ue obligatio ut inquiunt ipſi per culpam ipſius filii non euaneſcit. nam eorũ illinc effluxit error, quòd eam obligatio nam præciſam & coactam eſſe falsò arbitrabantur; cum † uerea à naturali 15
iure nihil ſit aut fuerit unquam magis alienũ & remotum, quàm inducere aliquam neceſsitatem, aut coactionem præciſam & compulſiuam; nec quicquã aliud eſt ius naturale, quã quopiã naturale uotum, deſiderium, inclinatio, & appetitus, quibus ducimur l. ſcripto. ff. unde lib. ibi & parentum commune notum. l. i. §. i. cũ ſeq. ff. de iuſt. & iure. c. ius naturale. i. diſt. in prin. inſt. de iure natur. dixi plenè ſupra c. xxvii. num. 11. unde ut appetitus coniugii maris & fœminæ & ſi ſit iuris naturæ, ut dd. iuribus, tamen non exequitur ab inuito, ita & is appetitus & uotum alendi liberos, & ſi ſit iuris naturæ, tamen non ex æquaretur ab inuito, inſpecto eo iure; ſicq́ue neceſsitas à mero iure poſitiuo deſcendit. ut non minus utiliter quàm oportunè diſſeruimus lib. ii. de ſucc. crea. §. xx. ſuper. rep. auth. nouiſsima C. de inoff. teſt. ibi collocata, iure autem ciuili nullibi legitur, ut quis ſuæ obligationi amplius quã ſemel ſatisfacere teneatur; quinimmo contrarium eo iure diſpoſitum eſt l. qui bis. ff. de uerb. obliga. l. qui uſumfructum eod. tit. l planè. §. ſi eadem res, ubi pulchre in ſimili per Iaſ. & Zaſium poſt alios. ff. de lega. i. & ferè per totum tit. ff. & C de cond. indeb. ergo is pater naturali ſuæ obligationi feciſſe ſatis uidetur per ſolam uoluntatem. ciuili autẽ obligationi uel coactioni ſat ſuperque fecit ſemel congrua alimenta aſsignando, & filius ille culpatus uictum deinceps quærere poterit, ut quæritat maxima pars hominum quibus alimenta præbent labores manuum ſuarũ etiam ſi ſint inculpati ergo, qđ illis inculpatis uſu uenit, ut tantundem huic filio culpato & tali pœna digno obueniat, noxium non erit, ſed potius laudabile & condignũ. præſertim † quia fruſtra auxilium legis prætextu neceſſi 16
tatis quis implorat, quando in talem neceſsitatem culpa ſua cecidit. l. iam dubitari. ff. de hęred. inſt. ibi iam non ut neceſſarii, ſed ſua ſponte hæredes exiſtunt. l. iam dubitari. ff. de uulgari. ibi ius dicentis propoſitum eſt liberos oneribus hæreditariis non ſponte ſuſceptis liberare. ubi not. Bart. Socinus, & utrobiq; omnes Doct. & multa congerit Iaſ. in. l. ſi. fideiuſſor §. ſi neceſſaria, per tex. ibi. ff. qui ſatiſdare

Ius naturale compulſionis ignarum.

Neceſsitati culpatæ non ſubuenitur.

re cogantur.& Felinus in c. quæ in eccleſiatũ columna.xxiiii.de conſtitutio.

Centeſimo uigeſimo ſeptimo colligitur,

17 Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerẽtiali contractum ua[l]et, aliud in carnali matrimonio.

quare † matrimonium ſpirituale metu etiam reuerẽtiali contractum ſit nullum ipſo iure. id quod tenuit Gloſ.in.c. præſens clericus xx. q.iii.Iaſ.in.§. quadrupli.col. ix. inſt. de actio. qui illam Glo. dicit notab. Hippolytus Marſilius ſingulari. cccxlvii. matrimonium metu facit.c.cum uirum de regul.in ſimili per Ioannem Imolenſem in. l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. ff.ſol. matrim. facit cap. i. ubi Glo.& Panormita.quod metus cauſa.Alex. in d.§.eo autem tempore & Iaſ. in auth. ingreſſi.C.de ſacroſanct.eccleſi.colum.i.& iuramẽ-

18 Iuramẽtũ metu reuerentiali emiſſum,nõ obligat.

tum † filiæ fa.metu reuerentiali factũ,non eſt obligatoriũ.ita Bal.in l.ẽt.C.ad Velleia. idẽ ĩ l. pactũ dotali col.iii.de colla.Hippol.ubi ſupra,& Decius conſi.ccxix.uiſo puncto.col.iii. Diuerſum eſt in matrimonio carnali, quod non deſinit ualere etiam ſi fiat per metum reuerentialem.ita Hippolytus Marſilius ubi ſupra,Bal.& Salicetus in l.patre cogente.ff.de ritu nuptiarũ.per tex. ibi ſicq; in ſui creatione facilius & expeditius perficitur carnale, quàm ſpirituale matrimonium & ex diuerſo ſpirituale facilius quàm carnale impeditur. & ratio eſt,propter auſteritatem uitę monachalis ad quam ut quiſquam niſi ex liberrima uoluntate accederet, duriſſimũ eſſet. quæ ratio non ita urget in matrimonio carnali. Sed

19 Matrimoniũ hodie an uitietur per metũ reuerentialem?

hodie † fortè etiã matrimonium carnale metu reuerentiali contractum uitiaretur, licét iure.ff.aliud foret.ratioq; differentiæ non obſcura eſt, quia iure.ff.matrimonia facilè per repudii interuentum ſoluebantur, hodie autem iure canonico,& diuino non ita fit.iuxta illud Domini. Quos Deus coniungit, homo non ſeparet.ſicq; hodie longè durius & nocentius nocumentum talis metus reuerentialis induceret, quàm olim, ut patet in l.neque ab initio.C. de nupti. & ferè per totum ff.&.C. de diuor.& repu.illud autem in cõperto eſt,

20 Matrimonium metu contractum irritatur.

matrimonium † eo metu, qui caderet in uirũ conſtantem contractum, irritum eſſe: & tam olim quàm hodie & iure tam canonico quàm ciuili.ut tenuit Glo.in l.i.in ſi.ff.de auth. tutorum, Cardina.in clem.i.xvii.q.de conſang.& affini. Oldradus conſi.xxxv. factum tale eſt. & Marſilius, qui alios allegat ubi ſupra. Et

21 Matrimonium per patres contractũ reſpectu liberorũ, an uitiet metu reuerentiali.

pro noſtra ſuperiore opinione,ut hodie † matrimonium liberorum præſertim fœminarũ per metum patris reuerentialem contractum uitietur, facit,nam & ſi matrimonium liberorum præſentium & tacentium per patres contractum ualeat c.un. de ſponſ.impuberũ. lib. vi.tamen ſi quæ uerõſimilis ſuſpicio eſſet metus reuerentialis,non ualeret. ut egregie tenuit Panormi.in c.non ne.col.ſi.de præſump. & ſequitur Hippolytus Marſilius ſing.cxlvii. filius preſens & tacens.Felinus col.iiii.in d.c. non ne,qui admodum id commendat. iſthæc omnia ſuadentur ex noſtra principali ſententia, quæ habet,ut reliquos principes ita & leges imperium accepiſſe,ut prodeſſent,non ut nocerent. nec dubium eſt quin uehemẽter humano generi nocerent,ſi inducent ut in perpetua corporum & animorum ſocietate quiſquam inuitus remanere cogeretur: quãdoquidem perpetua ſocietas etiam rerum caducarum & irreſolubilis tam odioſa ſemper habita fuit,ut ita cõtrahi minimè poſſet.ut not. in l.cum pater.§.dulciſſimis.ff. de lega.ii.iuncta.l.i.ff.de ritu nup.in prin.iuſt. de nupti.

Deniq; † cum differentiam egregiam eſſe inter matrimonium carnale & ſpirituale ſupra edocti ſimus,apparet,pœnam impoſitam ei, qui uxorem alterius uitiaret, minimè locũ habere,aut porrigi debere ad eum,qui monacham compreſſiſſet,tum quod in pœnis ut pote odioſis extenſio fieri non debet l.antep.ff. de pœnis c.in pœnis de reg.iur.lib.vi.l.cũ quidã,ubi multa per doct.ff. de lib. & poſth. tum quod ad tollendam cõſequentiam ſufficit dare unam inſtantiam.Glo.in l.creditori.ff. de ope.noui nunc.quę recepta eſſe uidetur ex allegatis per Iaſ.ibi,Glo.in c.ſicut urgeri.i.q.i. Nec ad rem pertinet quod regulariter ualeat argumentum de matrimonio carnali ad ſpirituale,ut per Hippolytum ſingulari.ccxv.ualidum eſt.nam ſufficit inſtantia ſuperior, præſertim in materia odioſa & reſtringibili. & ita tenet & rectè in ſpecie Felinus in c.eccleſiæ ſanctę Mariæ,de conſt. licet in cõtrarium ſit receptior opi.quam tenent Marſilius d.ſingulari.ccxv.ubi hanc dicit receptiorem,& Felinus in c.nõ ſatis de ſimonia & Marianus Socinus in c.qualiter & quando.ii. de homi. prout eum allegat Marſilius ubi ſupra. Qui etiã in d.ſingulari.ccxv.& in repet.rubr. col.xx.ff. de fideiuſ.& Ludouicus Romanus in l.ſtipulatio hoc modo concepta.ff.de uerb. obliga. & Iaſ.ĩ auth.ſi qua mulier.C.de ſacr.eccleſ. poſt alios quã plures uolunt, quod † ſi teſtator centum reliquit filiæ ſi nupſerit, & quinquaginta ſi religionem intrauerit: ſi ea religionem intrauerit habebit centum integra, non duntaxat quinquaginta. ſed id nobis uidetur perinde eſſe ac ſi contendas contra omne ius omnemq; rationem & teſtatoris uoluntatem utcunque dilucidam,non ſolùm non eſſe ſeruandam, ſed etiam eſſe uiolandam eccleſiæ fauo

22 Pœna adulterii nõ extẽditur ad uitiantem monachã? ægregia.q.

23 Legàui.cẽtum filiæ ſi nuberet, & quinquaginta ſi fieret monacha,monacha facta fuit,an centum habitura ſit? ardua.q.

re.

re.cuius ex diuerſo potiſsimum munus eſſe de
bet, iuſtitiam cuſtodire c.i. de feudi alien.un
de multi etiam tenent contrarium ut alibi tu
ſius diſſeruimus.

24 Magiſtratus minores an leges trāſgredi poſsunt? ardua q.

Cētesimo uigeſimo octano colligitur, qua-
re † magiſtratibus liberum ſit leges traſgredi
propter enormitatem facinoris, ut eſt cōmu-
nis opinio, quam tenuerunt Inocētius & cō-
muniter doctores in c.i.de cōſti.Bal.in l.quid
ergo.§.pœna grauior col.iiii.ff.qui not.infa.
Hippolytus Marſilius ſingula.ccxliiii. tu ſcis.
Bal.in l.i.col.v.C.qui accu. nō poſſ. idem Bal.
in l i.C.de precibus impera.offeren. & in au-
th.ſed nouo iure.C.de ſeruis fugi.plenè p eun
dem Marſiliū in rep.l.fi.C.de prob. char.73.
id quod utrobique moderat & reſtringit ipſe
met Marſilius ut procedat in ſolis maioribus,
non ita in minoribus magiſtratibus. idē uult
Bal.in auth.ſed hodie.C.de iudi. Ludoui. Ro-
manus in l. ſi uerò.§. de uiro. fall. xlvi.ff.ſol.
matr.Iaſ.in.§.ex maleficiis inſt.de acti.col.ii.
Bal in auth.ſed nouo iure.C.de ſeruis fugi. id
quod (iudice me) ſuſpectū eſt. & contra om-
nia iura & rationes quibus ſupra fusè c.xiiii.
num.4.& c.v.num.20.diſſeruimus ex cauſa li-
cere magiſtratibus tranſgredi leges.quinim-
mo non licere modo, uerum neceſſe quoq; ha
bere leges tranſgredi ex tali iuſta cauſa, quia
leges nō tā faciunt uerba aut ſcriptura, quàm
earum mens & ſenſus: adeò ut fraudem legi
faciat, qui uerba legis complexus contra eius
nititur uoluntatē l.fraus.ff.de legibus ut mul-
tis ſupra oſtendimus. ergo cùm legis mens &
animus eum ſcopulum intueatur, ut propter
enormitatē facinoris pœnarum & legum me
tæ tranſgrediantur, idq; à magiſtratibus fieri
& poſsit & debeat. inq; eo duntaxat quæſtio
relicta ſit, quisnam ſit legitimus hanc ad rem
magiſtratus? eum legitimum eſſe iure dice-
mus, qui illius facinoris iudex cōpetens erat,
ad imponendamq; eam pœnam quam impo-
ſuit competens erat ex ui & complexu iuriſdi
ctionis ſuæ. itaq; ille iudex qui nō haberet gla
dii poteſtatē iuxta l. imperium.ff.de iur.om.
iud. non poſſet facinoroſum etiam propter
enormitatem criminis ultimo ſupplicio affi-
cere, nō magis quàm alter homo priuatus; ſed
qui haberet gladii poteſtatē is propter enor-
mitatem criminis poterit pœnam à lege tali-
bus criminibus definitam augere, & impone-
re etiam inconſulto ſuperiore, dummodo nō
egrediatur complexum ſuæ iuriſdictionis. le
gum enim imperium (ut noſtra prin. conclu
ſio habet) deſtinatur ad proficiendum, non
ad nocendum aut ad bonū publicum differen
dū, ut differetur ſi ubi iuſtitia depoſcit leges
trāſgredi, nec deeſt legitimus iudex, ſpectare-
tur ut ſuperior conſuleretur.

CAP. TRIGESIMVM SEXTVM.

1 *Princeps ex iuſta è cauſa an defenſionem tollere poſſit in criminalibus plures arduæ.q.*
2 *Accuſanti præmium deſignatum intelligitur, ſi probauerit.*
3 *Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur ſi probauerit.*
4 *Iuramento damnum paſſi quod ſtetur, ut intelligendum? not.q.*
5 *Defenſio an tollatur per ſtatum iubens ut occidens quomodocunque & qualitercunque occidatur. ardua.q.*
6 *Verba ſtatutorum reſtringenda, quoties reſultaret abſurdus intellectus.*

1 Princeps ex iuſta è cauſa an defenſionem tolleré poſſit in criminalibꝰ plures ard. q.

CENTESIMO uigeſimo nono
colligitur, an † princeps ex
iuſta cauſa de plenitudine
poteſtatis ut defenſionem in
ciuilibus cauſis adimere po-
teſt, & eius terminos abbre-
uiare: ita ne pōſsit idem face
re in cauſis criminalibus? id quod negāt Bal.
in l. iii §. ſi is pro quo. ff. quod quiſque iuris.
Felinus in c.dilecti col.vi.de re iudi. Hippoly-
tus Marſilius ſingulari ccclxxxviii. defenſio
non poteſt. Socinus conſilio. cxx. memini me
alias conſuluiſſe.ut refert idē Marſilius. Fran.
Aretinus conſi.lxv. ſicut Ioannes colum.xiii.
Paris de Puteo de ſindi. cha 30. Marſilius in l.
unius facinoribus §. cogniturum.ff.de quæſt.
idem Marſilius in ſua pract.crimi char. 55. &
char. 140. & iterum in rep. l.uni. C. de raptu
uirginum. qui omnes (iudice me) non multum
fœlici minerua rem intuentur. nam re uera
quò ad principis poteſtatem, de qua agimus
nulla differentia eſt inter cauſas ciuiles & cri
minales, in utriſque enim ex iuſta cauſa po-
teſt defenſionem (puta citationem, & excep-
tionem, aut ſimilia) adimere ut plenè oſten-
dimus de ſucc.progreſſu in præfatione & fu-
ſius ſupra c.xxxi.num.9.in neutris autem ſine
iuſta cauſa id principi fas aut liberum eſſet.
ergo longè facilius in utriſq; id ſibi liceret
quò ad terminos legales coanguſtandos. iſto
rum omnium ratio illinc deſcēdit, quod prin
cipes & leges (ut noſtra principalis concluſio
edocet) imperium acceperūt, ut prodeſſent,
non ut nocerent. nec dubium eſt, quin noce-
rent ſi uel iuſtam defenſionem nobis ex toto
adimerent, uel ex parte terminos defenſio-
nis coarctando, ſiue ſimus in ciuilibus ſiue in
crimi-

criminalibus. Ceterum ubi iuſta cauſa adeſ-
ſet, contrarium foret tam in ciuilibus, quàm
in criminalibus; quia lex nihil aliud eſſe uide-
tur, quam ipſamet iuſta cauſa cùm (ut pleniſ-
ſimè per totum ferè hunc librum egimus) legē
non inducant ipſius uerba aut ſcriptura, ſed
mens & ſenſus ipſius ac legiſlatoris, qui eum
duntaxat ſcopulum intuetur, ut bono publi-
co conſulatur: ergo & id lege comprehenſum
uidetur utcunque ipſius uerba repugnent.
Gloſ. communiter ibi & ubique app. in l. talę
pactum. §. ſi. ff. de pact. ſicque ſi denegandi ex
toto defenſionem iuſta cauſa aderat, puta
quia facinus erat pluſquam notorium, & ti-
mebatur fortè populi tumultus, uel denegan
di defenſionem ex parte per reſtrictionem
terminorum aderat iuſta cauſa & bonum pu-
blicum reſpiciens, quin id fieri non ſolum poſ
ſit, ſed etiam debeat, dubitari non oportet e-
tiam in criminalibus, his autem cauſis iuſtis
ceſſantibus, nec in criminalibus, nec etiā in
ciuibus fieri (ut ſupra diximus) regulariter
fas eſt; niſi uel in leuioribus uel in aliis ſpecia
libus caſibus, de quibus ſupra mentionem ha
buimus. Fac ergo concluſionem cōtra omnes
Doct. ſupra allegatos, ut defenſionē ex iuſta
cauſa adimere liceat, intellige primum licere
principi. ii. licere etiam magiſtratibus ordi-
nariis. iii. non ſolum licere, ſed etiam neceſſe
eſſe. iiii. licere in ciuilibus. v. licere etiam in
criminalibus. vi. licere principi de plenitudi
ne poteſtatis. vii. licere ei etiam de poteſtate
ordinaria. nam & ideo magiſtratibus ordina
riis licere diximus, præſertim cum inter or-
dinariam & abſolutam principis poteſtatem
uix quicquam intereſſe in noſtra princip. con
cluſione docuerimus, que omnia noſtra, quia
ſunt contra mentem doctorum, uos iudicaue
ritis, quis iuſtius induat arma.

Centeſimo trigeſimo colligitur ueram eſ-
ſe opinionem exiſtimantium; ut ſtatutum
2 † quod præmium pollicetur accuſanti, in-
telligatur, ſi modo in accuſatione conten-
ta probauerit, ita tenet Gloſ. in cap. j. uerbo
oſtenſum, de his quæ fiunt a maiore par. capi
tuli. Gloſ. in l. ſi cuius appellatio. ff. de appel.
recip. Gloſ. in l. ij. C. quod metus cauſa. A-
lexand. conſil. ccxcvi. Diuini numinis co-
lumna ſecunda. & conſi. lxxi. lib. quinto. Hip-
polytus Marſilius ſingula. cccl xx. aduertas
ad unum idem Marſilius in pract. crimi. §.
diligenter numero. 173. ratio huius rei ea
eſt, quòd legiſlatores & ſtatuentes non ſe-
cus quàm reliquos principes imperium ac-
ceperunt, ut prodeſſent, non ut nocerent. no-

2 Accuſanti præmiũ deſignatũ intelligitur, ſi probauerit.

cerent autem ſi calumniatoribus in pernicié
& moleſtiā ciuium præmiũ pollicerentur, cũ
pœna digniores ſint. nec dubium eſt quin ca-
lumniator habēdus ſit, qui accuſationem inſti
tutam non probat. ut per totum inſt. de pœna
temerè litigan. per totum. ff de calumniato-
ribus. ſicq; hæc pars per rationem noſtrę prin
cipalis concluſionis probatur. & ſimiliter pro
batur eadem ratione, quòd ſtatutum † præci
piens ut ſtetur cuiuſquam allegationi, intelli 3
gitur, ſi probauerit, ut tenuit idem Hippoly-
tus Marſilius d. ſing. ccclxx. & Dominicus Ge
minianus in c. non eſt, de conſuet. lib. vi. An-
tonius Burgenſis in ca. cum dilecti col. xi. de
emp. & uendi.

3 Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur ſi probauerit.

Vnde † ſtatutum Bononienſe quod ha- 4
bet, ut quò ad damnum ſtetur iuramēto dā-
num paſsi, intelligendum eſt, ſi modo id
probauerit, quod adfirmat & ait eſſe me-
morabile Marſilius ubi ſupra ad euertendos
(ut ipſe ait) mille proceſſus. id quod ita fie-
ret, ſi eius opinio uera eſſet, ſed longè alior-
ſum mens illius ſtatuti ſpectat, cui per prouin
cias mille ſimilia ſtatuta reperiuntur, quorũ
ſenſus eſt, ut ſimul atque apparet damnum da
tum eſſe, quo ad damni dati ueram æſtima-
tionem, quantitatem, modum, uel menſu-
ram, ſtetur iuramento damnum paſsi: quia
id difficilis probationis plerunque eſt, nec
excluditur taxatio iudicis, quādo illius decla
ratio iurata uideretur immenſa, ut ſit in ta-
xatione expenſarum, quæ in litibus fiunt.
Quid enim ſi aſinus, aut bos, aut ſimiles qua-
drupedes ſegetes meas damnificauerint?
Quid ſi pecudes aut armenta tua id fece-
rint? certè in his ſpeciebus & ſimilibus non
iniuria ſtabitur iuramento meo, cum mode-
ratione tamen iudicis, quia iſtarum rerum
probatio difficilis eſt. Agnoſco tamē quod ta
le iuramentum non ſupplebit accuſationem,
aut allegationem de quibus in ſpeciebus dua
bus ſuperioribus: ut recte aduertit Marſilius
ubi ſupra.

4 Iuramēto damnũ paſſi quòd ſtetur, ut intelligēdũ, not. q.

Centeſimo trigeſimo primo colligitur ſu- 5
ſpectam eſſe opinionē exiſtimantium quod
ſtatutum iubens ut qualitercũq; & quomodo
cunque occidens occidatur, eſſet intelli-
gendum etiam ſi occideret ad defenſionem
ſuam, ne aliàs uerba illa geminata ſtatuti
nihil operarentur: ita uult Salicetus in. l.
ſerui. C. de noxalibus. Iaſ. in. l. ſi fideiuſſor.
§. prætor ait columna ſecunda. ff. qui ſatiſd.
cog. allegat Alexandr. in l. & ſi ſeuerior. C.
de his qui notat. infa. Bald. in. l. data ope-
ra colum. quinta. C. de his qui accuſ. non po.
Iaſ.

5 Defenſio an tollatur per ſtatutũ iubens ut occidens quomodocunque & qualitercũque occidatur. ard. q.

Iaſ.in l.non dubium col. ix. C. de legibus. idẽ Iaſ.in l.i.ff.de legibus,Cardina. & Ioãnes Anania in c.lator, de homicidio. Bald. in l.qui cunque.C.de ſeruis fugiti. Contrariam tamen partem tenent Hippolytus Marſilius ſingulari.630.generalitas uerborum.& Lãfrancus de Oriano in repe.l.admonẽdi col.xxiiii. ff.de iure iuran.Bart.conſil. clxxxviii.ſtatuto caſtri,mouentur,quia † uerba ſtatutorũ ſemper reſtringuntur,quoties inde aliter reſultaret abſurdus intellectus l.ſcire oportet.§.aliud.ff.de excuſ.tutorũ.nec dubium eſt, quin hoc caſu reſultaret abſurdus intellectus contra omne ius naturale contraq; omnem rationem l.ueluti l.ut uim,cum ibi plenè not.ff. de iuſt.& iure.ergo &c. Id quod facilè perſuadet principalis ſententia noſtra, quæ edocet legum & ſtatutorum imperium non ſecus quã principum deſtinatum eſſe ad proficiendum, non ad nocendum.nec dubium eſt, quin uehementer noceret id ſtatutum ſi remoueret naturalem defenſionem: ergo recipienda eſt ſana interpretatio, per quam naturale ius non uioletur.Quinimmo etiam ſi ſtatuentes contrarium uellent, id tamẽ efficere minimè poſſent.per.§.ſed naturalia, inſt. de iure natur.l. omnes populi.ff.de iuſt. & iure.l.i.& l.ii.ff.de legibus.c.erit autem lex.iiii. diſtinctione. cũ ſimilibus: & illa uerba ſtatuti illius ſecũdum Lanfran.& Marſilium intelligentur ſiue quis gladio, ſiue fuſtibus, ſiue lapidibus, ſiue ueneno, quem necauerit culpabiliter tamen, & potius toleraretur quòd ſtatutum redderetur eluſorium quã quòd per illud quis indebitè damnum pateretur. ſecundum Marſilium ibi & Iaſo. in d.l.non dubium col.ix.in locis ſupra allegatis.

6 Verba ſtatutorũ reſtringẽda, quoties reſultaret abſurdus intellectus.

CAP. TRIGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Legitima ut ipſis uiuo patre aßignatur petere nequeunt filij licet pater diſsipet bona ſua.egregia quæſtio.*
2 *Legitima filio non debetur in uita patris.*
3 *Prodigere bona ſua cuiq; liberum eſt.*
4 *Ratio expreßa in lege habetur pro lege.*
5 *Parentibus ſummus honor debetur.*
6 *Pactum fut. ſucc.inter liberos initum ſuper patris uiuentis hereditate improbatur.*
7 *Conſequentia ut ceßet ſufficit dare unam differentiam,prodigaliter uiuenti non datur curator cum communi contra plures.eo. nu.*
8 *Exemplaris ſubſt. prodigo fieri non poteſt,cũ multis contra communem.*
9 *Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo cum multis contra communem.*
10 *Legitimam uiuo adhuc patre monacho an filius petere poßit, egregia quæſtio.*
11 *Intellectus c.cum ſimus de regularibus.*
12 *Legitima patris monachi uiuentis filio non debetur licet is monachus eſſet minoritæ contra communem.*

CENTESIMO trigeſimo ſecundo colligitur ratio ad ſequentem opin.quæ † docet quod & ſi pater uẽdat diſsipando bona; non poſſunt petere filij ut iudex cogat patrem aſsignare legitimam uel aliquem fundum. ita tenẽt Bald. in l.nõ poteſt,in prima lectura.ff.de adoptio. & Specula. in tit.de exequtione ſententiæ.§. ſequitur.num.11.in fi.quam opi. de rigore iuris dicit eſſe ueram.Iaſ. in l.nam & poſtea. in §.ſed & ſi quid.num.4. ff. de iure iuran. idem Iaſ.in.§.ſi quis i fraudem. nu.3.inſt. de actio. & in l.lex Cornelia.num.6.ff. de uulga.& pupilla. Caſſane.ubi in hoc remittit ſe ad Iaſ. in ſupradictis locis.in conſue.Burgundiæ in tit. de ſucceſ. rubrica.vii.§.ii.nu.4.fol.ccxxx.col. ii.eandem opin.ſequitur.Sylues. Aldobrandinus. in.§.preterea.num.54.inſti.quibus.modis ius patriæ pot.ſolu. Ioannes Corraſius in l.filium quem habentem nu.81.C.familię her. Caguo.in l fi.col.fi.C.de pactis.& ſimpliciter Decius in conſi. dccccxxviii.num.13. Ratio eſt, quia † filio uiuo patre legitima nõ debetur, ut eſt uera & communis opi.quã tenent Bar. per tex.ibi in l.i § ſi impuberi.ff. de collat. bonorum ſequitur & dicit communem Iaſ.nu.7. in auth.nouiſsima.C.de inoffi. teſtam. Bar.in auth.ſi qua mulier.C.de ſacr.eccleſi.Bald.in l. quãquã.C.ad legem fal.Bal.Ang.Alex.& alii in l.lex Cornelia.ff.de uulg. Albericus in l.ſi le nones.C.de Epiſcop. & cleric. eſt communis opin.ſecundum Corraſium ubi ſupra uerſ. infertur ſecundo. Segura in l.imperator nume. 121.ff ad Trebellia.Abbas & alii communiter in c.in præſentia, de probati. Imola in l.filio fa.ii.ff.ſol.matrimo. Facit etiam noſtra prin. concluſio,leges nõ ſecus quàm principes imperium accepiſſe,ut prodeſſent,non ut nocerent, nocerent autem ſi ius agendi hoc caſu filio contra patrẽ concederent, id quod eſſet contra ius gentium & bonos mores, ut ait l. quidam in iure.§.fi.ff. de donat. ergo ſequitur.&c. Contrariam tamen opi. immo quod quando pater diſsipat bona tenetur aſsignare legitimam filio.tenet Bal. ſibi contrarius in l.defuncto. nume.9.ff.ſi quid in fraud. patro. Paul.de Caſtro ibi. idem Paulus de Caſtro in auth.

1 Legitima ut ipſis uiuo patre aſſignetur petere nequeunt filii licet pater diſſipet bona ſua egregia q̃ő.

2 Legitima filio nõ debetur in uita patris.

auth.ſi qua mulier.num.8.C. de ſacroſanct.ecclefiis. Alexan.in.l.imperator in v.col.nu.13. & ibi Claudius de Seicello . num.6.ff.ad Trebel.eandem opi.ſequitur & Hieronymus Caguo.in repe.l.ſi.num.332.C.de pact.Didacus de Segura.in repeti.l. imperator.num.118.ff. ad Trebel. Fabianus de monte in repeti. authen.nouiſsima. num.83.C.de in officio.teſtamen.eandem opi. tenet Iaſ ubi dicit procedere de æquitate in d. l. nam & poſtea.in.§.ſed & ſiquis.num. 4. ff de iure iuran.eandem opi. tanquam ęquiorem tenendam eſſe teſtatur idem Iaſ.in.l.ſi conſtante. nume.199.ff.ſoluto matrimo.& ſecundum hanc opi.conſuluit Rodericus. Suares in alleg.iiii.Paulus Caſtrenſis in d.l.imperator in lect. Paduana ff. ad Trebel.ubi etiam Ludouicus Romanus in hanc partẽ inclinat, idem Romanus in l.ii. §. quod ſi in patris. ff. ſoluto matrimonio. Mouentur per d.l.imperator , & quia quò ad alimenta æquiparãtur uxor & filius. nam ut pater filio ita etiam uxori maritus alimenta præſtare tenetur. l ubi adhuc. C. de iure doti. & c. inter ueſtras de donat.inter uirum & uxorem iuncta l.fi.§. ſin autem æs alienum, cum.§.ſeq.C. de bon.quę lib.l.ſiquis à liberis, in prin.& §.alimentã.ff. de lib. agnos. ergo ut uxor ſimul ac maritus cœpit bona dilapidare, poteſt repetere ſuam dotem ad alimenta tam ſua quam mariti.d.l. ubi adhuc. ita & patre dilapidante, idem filio concedendum eſt.

Quid dicendum?& quidem harum opinionum alterutra ſatis recepta communiter eſſe uidetur , uerum priorem partem negatiuam lõgè ueriorem puto.ut etiam ſi pater res ſuas prodegiſſe uideatur , aut inchoauerit prodigere, nequeat filius petere ut ſibi illico legitima aſſignetur. primum quia † certè in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l.in re mandata. C. mand.etiam abutendo & prodigendo.l.ſed & ſi lege.§. conſuluit ff.de peti.hæredi.ergo ei per filium impedimentum fieri nõ poteſt hac ratione aut occaſione, quod prodigere & diſsipare uideatur. Deinde quia in ſpecie eſt tex.in l.non uſque adeò.ff.ſi à parente quis fuerit manumiſſus.ubi licet ſi libertus in fraudẽ patroni alienauit dolo malo eã alienationẽ poſsit patronus reuocare.l.i.in pri.& p totũ. ff. ſi quid in fraudẽ patroni.& licet in reliquis filius emãcipatus aſsimiletur reſpectu patris liberto reſpectu patroni.ut ĩ l.i.in pri. ff.ſiquis à parente fuerit manumiſſus.tñ in eo abſimiles ſunt, quia in fraudem patroni alienata reuocari poſſunt, in fraudem autem patris ab emancipato filio alienata reuocari nõ poſſunt.ut d.l nõ uſq;.iuncta d.l.i.ff. ſi quid in fraudẽ patro.ſic ergo & in ſpecie noſtra alienata utcunq; prodigaliter in fraudem filii à patre æquũ eſt, ut per filiũ reuocari nequeat, neq; quicquã dicere poſsit filius aduerſus talem patris alienationem aut diſsipationem. Tertio expendo rationem expreſſam in d.l. non uſq;, iniquum enim (inquit iurecõſultus) eſſet ingenuis hominibus auferre liberam rerum ſuarũ alienationem . hæc autem ratio in illa lege expreſſa æquè militat ĩ ſpecie noſtra ac ibi , ergo & ſimiliter ne parentibus per filios hac occaſione accepta liberam rerum ſuarum adminiſtrationem ac alienationem turbari, adimi, aut minui ſinamus talem filiũ minimè admittendum eſſe dicẽdum eſt. adſtringitur hoc argumentum. nam † ratio expreſſa in lege prout illic eſt habetur pro lege, non quidem ex ui extenſiua, ſed magis ex ui comprehenſiua, adeò ut deciſio particularis loco exempli ſit, quod regulam non arctat. Glo.in cleme.i.de electi. uerb. elegatur. Glo.in auth. de hær.ab int.§.fi.uerb.ordine, quas Glo.ſing. dicit Bald.in l.h.ff.de hær.inſt.idẽ Bal.in l.fin. C.de lib.præt.tenet Iaſ. in l.ſtipulatio hoc modo concepta nu.12.ff. de uerb.obli.idem Iaſ. nu.15.in l.tranſigere.C.de tranſ idem Iaſ. nu 22.in auth.quas actiones.C.de ſacr.eccle.Alexan.num.5.& Corneus nu.15.in l. humanitatis.C.de impuberũ per tex.ibi Curtius iunior nu.9.& Decius nu.15.& Purpuratus nu.23.in l.fi.C.de pact.Crotus in l.ſi conſtante in vii.q. Bar.lect.ii.ff.ſol.matrimonio Ripa n.5.& Hãnibal n.349.in l.nemo poteſt.ff.de leg.i.Georgius Nata nu 32.in c.ii.de pact.lib. vi.aſtringitur hoc argumẽtũ. Nã ſi parentibus nefas eſſe uidetur, liberos impedire rerũ ſuarũ adminiſtrationẽ ac alienationem. ut in d.l.nõ uſq; quanto magis nefandũ eſſet ut liberi parẽtibus talẽ alienationẽ impedire uellẽt, † contra pietatẽ ac reuerentiã parẽtibus debitã. argumẽto p totũ.ff & C.de obſequiis. Præſertim cũ filio pſona patris ſemp ſancta & honeſta uideri debeat ex pręcepto iurecõſulti in l.ante pe. ff.de obſeqis.ſtringitur idẽ argumẽtũ. Nã liberi parẽtibus quãto magis debeãt quãtoq; magis obnoxii ſint q̃ ex diuerſo, ignorat nemo. & pbat.l ueluti.ff. de iuſt.& iu.dũ ait, ueluti erga Deũ religio, ut patriæ & parẽtibus pareamus ut ſic nõ cõtra ius tãtũ poſitiuũ, ſed & cõtra ius naturale & gẽtiũ feciſſe is filius exiſtimãdus ſit; q impedimẽto eſſe uellet patri quominus res ſuas libere alienaſſet, ac ſi libitũ eſſet, ẽt pdegiſſet. nã parẽtes chariſsimos hẽre debemus, ꝙ ab his uita patrimoniũ, libertas, & ciuitas tradita eſt, & cuius modicũq; mater ſit, tamen in iudicio filii de turpitudine parentis dici uix oportet. & non modo reticere homines parentum iniurias, ſed etiam

3 Prodigere bona ſua cuique liberum eſt.

4 Ratio expreſſa in lege habetur pro lege.

5 Parẽtibus ſumus honor debet.

æquo animo ferre oportet ſecundum Cicero
nem, & Vergilius ii, Aeneid. dum de reueren-
tia ac pietate parentibus à liberis debita ra-
tiocinaretur, ſic ait,

Eya age chare pater ceruici imponere noſtra
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte grauabit
Quo res quoque cadant unum & cõmune periclũ
Vna ſalus ambobus erit,

Rurſus etiam aſtringitur idem argumen-
tum, nam ut patroni, liberti alienationẽ poſ-
ſint reuocare, neceſſe eſt, ut dolo malo facta
ſit, & in fraudem patroni. l. i. in princ. & ferè
per totum. ff. ſi quid in fraudem patroni. Vn-
de etiam ſi liberis aduerſus parentum aliena
tiones tam liberam facultatem ne dicam au-
datiam concederemus (id quod impium ac
nefandum eſſet) quam conceſſam patronis
aduerſus libertos uidemus, ſicque ingenuos
libertinis turpiſsimè æquaremus, ac parentes
famulis, ſeu ſeruis pares indecentius ac inho
neſtius rederemus: adhuc tamen talem alie-
nationem impedire, aut reuocare non lice-
ret, niſi & dolo malo & in fraudem filii facta
proponeretur, quæ in ſpecie noſtra interfuiſ
ſe minimè ponimus. Quarto probatũ argumẽ-
to. l. ſi quando. §. illud. C. de in offi. teſt. ibi me
ritis magis filios ad obſequia paterna prouo
candos, quàm pactionibus aſtringendos. ſic
ergo & in propoſito parentes non ſunt à li-
beris aſtringendi, ſed meritis prouocandi ut
eis opes & diuitias parent, partaſq́; relinquãt
Quinto probatur in. l. i. §. ſi impuberi. ff. de col
lati. bonorum. ubi expreſſum eſt, filio in uita
patris legitimam non deberi eſtq́; uera & cõ-
munis opinio, ut ſupra retulimus. ergo is filius
uiuo patre non ſolum male ageretur, ſed e-
tiam nulliter & ſine ulla actione, argumen-
to. l. un. ad fi. ff. quando dies uſusfruct. le-
ga. cedat, cum ibi notat. per Gloſ. & Docto,
Sexto probatur, quia hæc filii uiuo patre fe-
ſtinatio non ſolum culpabilis eſſe, ſed etiam
punibilis. improbum enim eſſe eum, qui ſoli-
citus eſſet de hereditate uiuentis Iulianus aie
bat. et in. l ii. §. interdum. ff. de uulgari. & ſic
punitur quia priuatur hæreditate, quam præ
maturè captauit. l. ii. in fi. ff. de his quibus ut
indig. quinimmo non ſolum contra ius poſi-
tiuum, ſed etiam contra ius gentium & bo-
nos mores feſtinaſſe diceretur, ut in l. quidam
in iure. §. fin. cum. l. ſeq. ff. de donati. eſtque ſi-
millimum quod Ouidius i. Metamor. ait,

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Id quod ipſe damnabat quaſi fœdiſsimum
ac triſtiſsimi portenti argumentum ſeu indi-
tium, ut & in ſimili notat Glo. in. l. fi. C. de pact.
uerbo aliene. Quæ ait, pactum † de futura ſuc
ceſsioue reprobatum eſſe in liberis, non ſecus 6
quam in reliquis agnatis, cognatis, uel etiam
extraneis. & illa Gloſ. eſt comuniter app. ibi
ut Jaſ. ibi in amplitudine ii. & ibi Alciatus in
Gloſ. i. & Franciſ. Curtius num. 9. & Purpura-
tus num. 12. & Philippus Decius nu. 13. Alex.
num. 2. poſt Bald. Salic. & Paul. Caſtrenſem,
& Fulgoſium, & Georgi. Natan in c. quanuis
pactum de pact. lib. vi. Quaſi portentum quod
piam in necem parẽtis eſſe uideatur, quando
filius ſolicitus eſt de patris uiuentis hæredita
te. facit d. l. fi. & l. i. uerbo non iniquis à cõtra
rio ſenſu & l. pactum quod dotali. C. de pact.
l. de fideicommi. C. de tranſact. l. pactum dota
li. C. de collati. l. necnon. C. de capti. c. deteſtã
da, & ca. ne captandæ, de conceſsi. præb. vii.
probatur, quia quantitas legitimæ inſpicitur
tempore mortis eius cuius de ſucceſsione a-
gitur. §. quãtitas. inſt. de lege falci. l. cum quo
de peculio. §. fin. ff. ad legem fal. l. cum quæri-
tur. & auth. nouiſsima. C. de in offi. teſtamen.
l. Papinianus. §. quarta autem, & §. quoniam
autem quarta. ff. de in off. teſtam. ergo, impoſ
ſibile eſt, quod ante mortem aſſignetur cum
quantum aſſignandum ſit, ignoretur. & quoti
die ut patet ad ſenſum poſsit augeri & etiam
minui patrimonium. l. ſi defunctus. C. arbi-
trium tutelæ. Tenendo iſtam partem ad d. l.
imperator. ff. ad Trebel. reſponde, quod lo-
quitur in fideicommiſſo à patre poſt mortem
ſuam filio reſtituendum, quod ſi dolo malo
uel aliter pater diſsipare ac prodigere inci-
piat meritò ei aufertur & maturatur reſtitu-
tio etenim quaſi hac tacita lege & conditio-
ne ſibi id fideicommiſſum à teſtatore datum
fuit, ut eo uti frui poſſet, integrum illud filio
ſuo utcunque ſui iuris effecto reſeruaturus.
unde non eſſet ferendus ſi circa id maligna-
retur. argumento. §. his ita. C. de cad. toll. di-
uerſum eſt in bonis propriis ipſius patris nul
la lege ab alio acceptis. & eadem fere ſolutio
accommodatur ad d. l. ubi adhuc. C. de iure
dotium. nam cum primum maritus res dota-
les prodigere cœpit, æquum eſt, uti ab eo ab-
ſcedant adq́; uxorem reuertantur, quia licet
illarum dominium ineunte matrimonio habe
ret, l. doce ancillam. C. de rei uendi. tamen id
dominium reuocabile eſt ad uxorem ſoluto
matrimonio reuerſurum. ut per totum. ff.
ſol. matrimonio. & C. eod. titul. unde in tali
dominio reuocabili ceſſat integerrima illa
libertas alienandi & prodigendi, quæ adeſt
in dominio irreuocabili. ut in. l. fi. §. ſin autem
ſub conditione. C. communia de legatis. l. pe-
to. §. prædium. ff. de lega. ii. l. unum ex familia,
per totam eod. tit. d. l. imperator. l. fi. C. de le-

Pactũ fut. ſucc. inter liberos uiuentis patris uiuentis hæreditatem improbat.

gatis.l. quoties.C.de donati.quæ ſub modo.p
totum.ff.de in diem adiect.per totum.ff.de le
ge commiſs. iuncta.l.nemo.ff.de pact.&.l.ſed
& ſi lege.§ conſuluit.ff.de pet.hær.l.in re man
data.C.mandati.l.non uſq;.ff.ſi a parēte quis
7 fuerit manumi.Et cum † ad tollendam conſe
quentiam ſufficiat dare unā inſtantiam.Gloſ.
in l.ſi creditori.ff.de ope.noui nūti.quæ cōmu
niter approbata eſt ut patet ex relatiōe Iaſ.
ibi.& inter dominium reuocabile,& dominiū
irreuocabile ſunt non paucæ differentiæ ut in
dd.legibus,ſupereſt ut argumentatio Docto-
rum contrariam partem tenētium de d.l.ubi
adhuc,& d.l. imperator. ad ſpeciem noſtram
minimè procedat. Pro nobis etiam facit quia
neceſsitas legitimę relinquendę non iuris na
turæ eſt,ſed iuris tantū poſitiui, ut ex commu
ni opinione diſſeruimus de ſucceſ.creati.lib.
ii.§ xx.num.296.cum ſeq.Pro nobis,quia † ui
ro etiam libidinoſe & prodigaliter uiuēti nō
datur curator, nec adimitur teſtādi libertas.
ut eſt communis opin.quam tenent Specula-
tor de actore.§. item opponitur contra acto
rem,uerſ.ſed nūquid luxurioſo.& add.ad Bal.
in.l.ea lege num.20. C. de coudi.ob cauſam.
Ioannes Bapti. Peruſi. de arbitris lib. ii.caut.
xiiii.col.i. Abb.Barba.Felinus & alii in c. pa-
ſtoralis de re iudi. Ripa in.l, is cui bonis num.
16.ff.de uerborum obligationibus.Ioānes Lu
pus de donati. inter uirum & uxorem. §. xxi.
num.23.in c.per ueſtras.Fran. Areti.in d. l. is
cui bonis,col.fi.Albericus & Cumanus in.l.&
mulieri.ff. de curatore furioſi. Decius in d.c.
Paſtoralis.Gomeſius Aries in.l.xiii.Tauri.co.
i.Antonius Gomeſius in taurina.l.xiiii. num.
14.licet contra hanc communem concluſio-
nem & malè teneant Segura in d.l.imperator
num.137.Glo.in.l.ſi quis cum ſciret uerb.lu-
xurioſo.ff. de uſucap.pro emp.Bal.in.l. ea le-
ge num.20.C.de coud.ob cauſam.& hac de re
per Pinellum de bonis mater.l. iiii.ad finem.
Cum ergo uiro,qui ſua bona prodigebar, cu
rator non detur, ne ei rerum ſuarum admini
ſtratio turbetur,aut minuatur, ut etiam pro-
batur in d.l.ſed & ſi lege.§.couſuluit.ff.de pet.
hær.ſupereſt ut filius ab eo non poſsit in uita
exigere legitimam (ut probaui) indebitam:
quia ſi exigere poſſet non tantum adminiſtra
tionē bonorum ei turbaret, ac minueret;ſed
etiam ipſam rerum ſuarum proprietatem a-
dimeret,uel ex parte minueretur,quod longe
durius ac deterius eſſet.

Huic proxima eſt quæſtio illa, an prodigo
8 exemplaris ſubſtitutio fieri poſsit? & fac ſecū
dum quoſdam talem regulā.Exemplaris † fie-
ri poteſt prodigo,cui à iudice bonis interdi-
ctum eſt.iſta eſt communis opi. ſecundū Pau.
in.l.humanitatis.C.de impub.quam ipſe quo-
que ſequitur.ſequitur etiam & dicit commu-
nem opi.Corn.ibid.col.i.ſequitur & dicit cō-
munem opi. Couarub.in c. Rainucius.§.vi.in
princ.extra de teſtam.ſequitur & dicit com-
munem opi.Corras.in d.l.humanitatis nume
ro 11.ſequitur & dicit communem opin. Al-
ciatus in d.l.ex facto.ff. de uulg. in princi. ſe-
quitur Imola in d.l.ex facto idem Imola in d.
c.Rainucius in materia exemplaris ſubſt.Sa-
licetus & Bal.in d.l.humanitatis. licet contra
rium teneant Ang.in d.l. ex facto.& idem An
gel.in d.l.humanitatis. & Ioan.Andr.in d.ca.
Rainucius poſt . Cynum & Iacob. de Aretio.
ſecundum Alexan.num.40.in d.l.ex facto qui
tamen communem opi.ſequitur & firmat eſſe
communem,& communem opi.ſequitur dicit
que communem Decius num. 6. in d.l.huma-
nitatis.poſt Nicol. de Neapo. in.§.qua ratio-
ne in l.de pupill.ſubſ.& communem opi.ſequi
tur Iaſ.in d. l. humanitatis col.i.in fi.licet cō
trarium tenuerint Cynus & Alberi.ſecundum
eum,& communem opi.ſequitur, & dicit cō-
munem Iaſ.in d.l.ex facto num.39.poſt Ioan-
nem Fabrū.in d.§.qua ratione . Imol.in d.ca.
Rainucius.Alber. in rub. ff. de uulga. Bald.in
d.l.humanitatis quos Iaſ. allegat. & commu-
nē opi.ſequitur Bald.in d.tract.exempl.ſubſt.
num.14.idem Politus num.10.in eod.tract.&
Zaſi.in eod.tract.num.3.poſt Bar.in d.l.ex fa-
cto nu.28. ſequitur ibid. Ripa nu. 80.ubi etiā
dicit eſſe communem opin.Iaſ.nume.9.in.l.is
cui bonis.ff.de uerb.obliga.Sed nobis ſemper
placuit opin.Cyni,& Alberici, & Rainerii,&
Guiliel.de Cune.quos refert Bar. in d l.ex fa-
cto num.28. Contra communē moueor, i.per
d l.i.ff.de teſt.ii.per d.l.captorias. ff.de hære,
inſt.d.l.captatorias.C.de teſt.mil.tertio quia
beneficium nō cōfertur in inuitum. l. inuito.
ff.de regulis iur.quarto per totum. C. de reb.
ali.non alienandis.quinto per l. fi.C.de pact.
cum ſimil.ſexto quia in re dubia quiſque uera
re uidetur ne alter de rebus ſuis diſponat.ſep
timo per l.quia poterat.ff ad Trebe.l.quia au
tem in princ.&.§.i. ff.quæ in fraud.cred.& de
niq; per omnia reliqua fundamenta per quę
tenuimus infra proximè quod ſurdo & muto
exēplaris fieri nō poteſt. Nā pro nobis ſtat rę
gula ſanctiſsima & multipliciter probata.nec
exceptio Doctorum ulla lege,ulla'ue ratione
probatur ſatis concludēter.Deniq; pro nobis
eſt ratio, cui non cadit reſponſum. nam cum
d.l.humanitatis. &. §. qua ratione in furioſis
etiam uel mente captis loquantur, non etiā
in prodigis ; ſequitur quod ad prodigos

Conſequē tia ut ceſſet ſufficit una uarietas.

Prodigaliter uiuenti non datur curator cū communi cōtra plures.eo. nu.

Exemplaris ſubſt. prodigo fie ri non poteſt cū multis contra communē.

trahi nõ poſſunt, niſi ex identitate, uel parita te rationis, quod fatentur etiam omnes, qui communem opi. tuẽtur & docet late Iaſ. poſt alios in auth. quas actiones. C. de fac. eccleſ. ſed in prodigo non eſt paritas uel identitas rationis ut probabo, ergo ad eũ d. l. trahi non poteſt. quod non ſit paritas rationis, probatur expreſsim in l. in negociis. ff. de regu. iur. iuncta. l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. ubi, furioſus & mente captus nil poſſunt acquirere, prodigus aut poteſt: quia prodigus non tam rõne & intellectu orbatus eſt, quàm furioſus uel mente captus.

Denique teſtamentum, quod prodigus fecit antequam ei eſſet bonis interdictum per iudicem ualet. l. is cui lege. ff. de teſtam. unde conſtat quod habebat intellectum. nam alias non ualeret. ut in l. i. ff. de teſtam. ſicq; nõ exæquatur furioſo uel mẽte capto. in ſumma etiã notoriè prodigus quod contraxit & alienauit ante interdictionem ualet. ſecundum communem opinionẽ quam tenuerunt Bar Bal. Aug. Paul. & Romanus in l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig quam opi. communiter approbatam dicunt ibi Areti. & Alex. & Iaſ. nume. 9. ergo uitium prodigalitatis non impedit nec arguit omnimodam dementiam, quæ ſine dubio ut exemplaris fieri poſsit, deſideratur. Poſtremò prodigus magis adulto quàm pupillo uel mente capto æquiparatur, ut eſt tex. in l. ſi curatorẽ. C. de in integ. reſt. Iaſ. in d. l. is cui bonis nume. 8. ff. de uerb. ergo ſi aliquando æquatur adulto, aliquando pupillo, aliquando homini ſanæ mentis, nunquam aũt furioſo uel mente capto. quo nam modo poſſemus d. l humanitatis. ad prodigum trahere, quæ ut ad eum extenderetur oporteret, quod omnimodo ſemper & inuiolabiliter prodigus furioſo æqpararetur, ut diximus in illa qõne. An hodie furioſo de iure cõmuni poſsit fieri exemplaris. Deniq; licet per aliquas ll. prodigus aſsimiletur furioſo quando agitur de rerum ſuarũ effuſione uitãda, tamẽ ſecus ſi ageretur de rerũ ſuarũ effuſione, uel alienatione concedenda & admittẽda. ita procedit quicquid per tenentes cõmunem opin. adducitur & iura, quę adducit Iaſ. num. 8. in d. l. is cui bonis. ff. de uerbo oblig l. i. ff. de curat. furi. l. i. C. eod. l ſi prędia. ff. de reb. eorum. pro nobis etiã facit quod exemplaris non ob hanc ſolam rationem inuenta fuit, quod is cui ſit teſtari nõ poſsit, ſed ob hãc etiam quod ad corporis ſui tutelam pertineat. arg. §. fin aũt ita formidoloſus. inſt. de pupill. l. conſi. ff. de curar. furioſi ergo licet is cui bonis interdictum eſt, non poſsit teſtari l. is cui lege. ff. de teſtam. non ſequitur propterea quod poſsit accipere exemplarem ſubſtitutum, cùm illo non egeat ad ſui corporis tutelam, quod multum in conſideratione eſſe debet. ſicq; cum in prodigo ceſſet illa ratio, quæ in furioſo adeſt, non eſt cur fiat extenſio legis ad caſum in quo eſt minor ratio, uel non ſunt tot rationes. arg. l. qui heredi plures. ff. de condi inſtit. Pro nobis ratio efficax, nam ſi homini ſanæ mentis utcunque corporis infirmi liberum eſt re ſua uti & etiã prodigaliter abuti. l. ſed & ſi lege. §. cõſuluit. ff. de pet. hæred. etiam in præiudicium patris manumiſſoris. l. non uſque. ff ſi à parente quis fuerit manumi. quanto magis id licebit ceſante alterius præiudicio: aliter enim is prodigus quaſi æquitem dorſo, aut frenum ore (beſtiarum de more) ferre cogeretur, hunc ſubſtitutum ferendo. pro nobis bonus tex. in l. i. §. & magis uerbo prodegiſſet. ff. ſi quid in fraudem patr.

Quid ergo in muto & ſurdo? & fac ſecundum quoſdã talem regulam Exemplaris † fieri poteſt muto & ſurdo. i. ei qui utroque morbo laborat ſ. muti & ſurdi, ſicq; teſtari nõ poteſt. ita tenet & dicit cõmunem eſſe opi. Paul. in d. l. humanitatis, ſequitur & dicit communem opi. Corraſ. ibid. num. 11. ſequitur & dicit communem opi. Corneus ibid. col. i. ſequitur & dicit communẽ opi. Conarub. in c. Rainucius. §. vi. in prin. extra de teſtam. hanc opi. ſequitur & dicit communem Alex. in d. l. ex facto num. 40. ſequitur etiam Imola in d. c. Rainucius in materia exempl. idem Imola in d. l. ex facto. licet in d c. Rainucius contrariũ teneat Ioan. Andr. poſt Cynũ & Rain. quos ubi ſupra allegat Alexan. & Angel. in d. l. ex facto. idẽ Ang in d. l. humanitatis. licet ibid. Sali. teneat communem opi. & communem opin. ſequitur Decius num 6. in d. l. humanitatis poſt Nicol. de Neap. in § qua rõne inſt. de puppil. ſubſt. & communem opi ſequitur Iaſ. in d. l. humanitatis col. i. in fi. licet ſecundum eum contrarium tenuerint Cynus ibi & Albericus & communem opin. ſequitur & dicit cõmunem Iaſ. in d. l. ex facto num. 39. poſt Ioan Fabr. in d. §. qua rõne Bal. in d. l. humanitatis Alberi. in rep. rubr. ff. de uulg. & communem opinionem ſequitur Bal. num. 14. in d. tract. exempl. ſubſt. idem Polit. num. 10. in eod. tract. & Zaſi. in eod. tract. num. 3. poſt Barth. in d. l. ex facto nume. 28. 9 Exemplaris ſubſtitutio fieri nõ poteſt muto & ſurdo cum multis contra communẽ.

Sed nobis ſemper placuit opin. Ioan. And. Cyni, Angeli, Rain. & ſequacium contra communem. mouemur per regulam text. in l. captatorias. C. de teſta. milit. l. captatorias. ff. de hær. inſt. cũ ſimil. à qua regula is caſus de quo loquimur

loquimur nullibi reperitur exceptus, nec per uiam extenſionis induci poteſt, cùm ſit in hoc caſu longe minor ratio quã ſit in mẽte captis. Mouemur ſecũdo per l.fi.C.de pact.ibi quare enim quodam uiuente & ignorante de rebus eius quidam conueniunt, & per totum titulũ C. de reb. alicu. non ali. & quia in re dubia quiſquam uetare uideatur ut de rebus ſuis aliter diſponat ut.ff.de furtis l.qui uaſ. quid enĩ magis inhumanum magisq; impium & penè ridiculum eſſe poteſt quàm permittere ut de omni ſubſtantia cenſu fortunisq; hominis ſanæ mentis alter eo ignorãte uel inuito diſponat. Etenim ſi homini ſanæ mẽtis hæreditas opulentiſsima relinquetur is cogendus non erit ut eam acceptet, ut in l.quia in princi. ff.quæ in fraud. cred.l.qa poterat ff. ad Treb. hoc amplius etiam legatum opulentiſsimum quod omni carèat moleſtia & ſolicitudine nõ cogitur quis acceptare etiam ad petitionem eorum quorum intereſt quales ſunt credirores eius cui tale legatum hereditas ue delata fuit.ut d.l.quia aũt §.i.quanto minus in ſpecie noſtra cogendus erit homo ſanæ mentis ut inuitus (quod ſemper præſumitur ut d.l. qui uas) ſubſtitutum exemplarem accipiat. Deniq; uulgaris regula eſt quod beneficium non confertur in inuitum c.in inuitũ de reg. iur.in vi.cum ſimil.l.qui abſenti.ff.de donat. traditur per Ripam. Iaſo.& alios in rub.ff.de uerb.oblig.quid ergo magis ridiculum quàm dicere quod homini ſanę mentis ſe inuito uel ignorante, imponatur ſubſtitutus exemplaris prætextu beneficii cum id beneficium nõ ſit certum & indubitatum cum poſsibile ſit quod ſubſtitutus ipſius uitę inſidiet dũ eius captat hæreditatem.arg.l.ſtipulatio hoc modo.ff.de uerb.ob.l.fi.C.de pact.c.deteſtanda & c.ne captãdæ de conceſ. præb. in.vi.l.cum proponas C.de pact.l.de fideicomiſſo.C.de tranſ.l.pactũ dotali.C.de coll.l.xi.in fi.ff. quib. & indig. l.quidam in iure.§.fi.ff.de donati. ſi ergo beneficium certum & indubitatum in hominem ſanæ mentis inuitum nunquã cõfertur quanto minus id beneficium exẽplaris ſubſt. quod licet inſpecta legis cenſura beneficiũ ſit tamẽ non eſt ita certum & indubitatum, uel melius exemplaris ſubſt.licet in mente captis ſit inſpecta legis cenſura beneficiũ tamẽ indubitãter in homine ſanæ mentis eſſet maleficium lęſioq; enormis impia inhumana nefanda.

Nec dubium eſt quia ſurdus & mutus ſit homo uel eſſe poſsit ſanę mentis non ſecus quã ſi illis morbis careret ut probatur in d.l.diſcretis.C.qui teſtam.fac.poſ. melius in d.l. ex facto.ff.de uulg. denique beneficium licet in hominem ſanæ mentis inuitum non conferatur ter in impuberes uel puberes non ſatis ſanæ mentis etiam inuitos cõfertur. hinc eſt quod tutores dantur impuberibus etiam inuitis, curatores aut adultis inuitis non dãtur in prin. & per totum inſt.de tut.& per totũ de curato. hinc eſt quod prohibitio alienationis facta ſine cauſa uel cum cauſa, quæ ſolius prohibiti utilitatem reſpicit quia habet uim conſilii & beneficii non ualet in homine ſanæ mentis.l. filius f.§.diui cum materia.ff. de lega.i.ualet tamen in impubere ut l.ii. C. de uſu cap. pro emp.& in mente capto uel minus induſtrioſo l.Titio centum in prin.ff. de cond.& dem.

Tenendo hanc partem contra cõmunem quæ apud me uerisſima eſt parum quemquã mouere debet fundam.doctorum ſic arguentium. Exemplaris fit eis qui morbi cauſa teſtari nõ poſſunt.§. qua ratione inſt de pupill. & d.l.humanitatis, ſed ſurdus & mutus morbi cauſa teſtari nequæunt d.l. diſcretis, ergo ſurdis & mutis poterit fieri exemplaris. ſed reſp. in forma. Dum dicitur exemplaris fit eis, qui morbi cauſa teſtari non poſſunt, falſum eſt, ſic indiſtinctè, nam licet fiat eis, qui furoris uel dementiæ cauſa teſtari non poſſunt, non tamen fit eis, qui morbi corporalis cauſa teſtari non poſſunt, qualis eſt morbus ſurdi & muti nec ulla lege contrarium ulla ue ratione induci potuit. Et ſatis ridiculũ eſt de morbo animi in quo fundatur exemplaris ut d.§. qua rõne & d.l. humanitatis. arguere ad morbum corporis, qualis eſt morbus ſurdi & muti. Poſtremo teſtamentum eſt uoluntatis noſtræ iuſta ſentẽtia.l.i.ff. de teſtamentis. ergo in eo, qui eſt cõpos animi & uoluntatis ſuæ, ſi alius ſe inuito uel ignorante teſtaretur, certè id teſtam. non eſſet.

Nec ad rem pertinet quòd lex ex paritate. rationis extendatur. nam reſp. quod hic non eſt paritas rationis ut proximè dixi, id quod latius dixi in illa quæſtione an hodie furioſo exemplaris fieri poſsit de iure communi ubi uideas. Præterèa quod tenentes communem opin. ſecuri exiſtimãt exemplarem unica hac ratione niti, quod morbi cauſa demens teſtari prohibeatur, id uerum non eſt, nam etiam propter ſalutem ipſius, cui fit inuenta eſt. argumen.§.ſin aũt formidoloſus. inſt. de pupill. l.conſilio.ff.de curat. furioſi. quæ ratio ceſſat hic ergo &c. l.q hæredi plures.ff. de cõd. inſt. Pro nobis.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de pet. hęr.l.non uſque.ff.ſi quis à paren.fuer.man.l.i §.& magis uerb.prodegiſſet.ff.ſi quid in frau. patr.ut ſupra induximus.

Stat ergo filium non poſſe legitimam petere

10 Legitimã uiuo adhuc patre monachus an filius petere poſsit, egregia. q.

tere uiuo patre. limita, niſi † pater monachus fieret. nam tunc ſtatim legitimam poſſet petere; patris morte non ſpectata. ita Abb. in c. cum ſimus poſt Ioannem Andream de regularibus. glo. quam alibi non eſſe, firmat Abb. ibi. in. c. tranſmiſsi. qui filij ſint legitimi. & eſt ſingularis teſte Aretino. in. l. i. num. 6. ff. de teſtamentis. tenet Bal. in authentica, ſiqua mulier. C. de ſacroſanctis eccleſiis. col. fin. Corſetus in ſingulari, uerbo legitima. Bal. nouellus. de dote parte prima col. iii. qui ait hanc eſſe communem opinionem. ſequitur Couarub. de teſtamentis. c. 2. nume. 7. Iaſ. in authentica nouiſsima. C. de inoffi. teſtam. nu. 8. uerſi. limita tamen. qui dicit ſe dubitare. Seguta in lege Imperator nu. 123. ff. ad Trebellianum. Bart. in d. authentica. Si qua mulier. Paulus. in authentica nunc autem. C. de epiſcopis & clericis num. 3. Rodericus Suares. allegatione. xx. col. j. & eſt communis. opinio Canoniſtarum, ſecundum Iaſonem nu. 51. in d. anthentica ſi qua mulier. vbi Paulus & Ancharanus in d. c. cum ſimus. Romanus in l. ſi cũ dotem in princip. ff. ſolu. matri. Anania in c. ij. col. fi. de delictis puerorum. Abb. in c. Raynucius ad finem de teſtamentis. Pyrrus poſt cõſuetudines Aureli. ca. ij. col. iiij. Contrariam partem tenent Petrus, Cynus & Salicetus col. fi. in d. authentica ſiqua mulier. Et Salicetus firmat ibi hanc eſſem communem opinionem. Sequitur & dicit communem Fulgoſus ibi col. penul. ſequitur & dicit communem. Iaſ. ibi nu. 50. Bald in c ſi pater col. fi. de teſtamentis in ſexto. Alexã der in d. l. ſi cum dotem in principio num. 13. Felinus in c. in præſentia, de probationibus. nu 56. vbi Decius num. 67. dicit eſſe ueriorem & communem. Pyrrus de ſuitate q. iiij. num. 8. Guilielmus. Benedictus in cap. Rainucius de teſtamentis. uerbo mortuo itaque nume. 299. Didacus Peres ad Seguram ubi ſupra nu. 123. Qua de re uide Bar. Veronen. conſil. xxvj. quidan. Ioan. de Anania conſ. 87. circa. Ludoui. Roma. conſi. ccxxxvij. oppoſitionem. & conſi. cclxviii. in caſu. & conſil. ccxcii. pro habendi, & conſil. ccxcii. circa declarationem Philip. Dec. conſi. lxxxvi. uiſo puncto. & cõſi. ccccxix. uiſo eleganti. & conſi clix. caſus. Panor. cõſi. xliiii par. ii. & conſi. ciiii. pro euidentia. par. j. & conſi. lxxxviii. uidetur. par. j. & conſi. lxiii. ueritas, parte. ii. Bar. conſil. 13. ex facto Card. Zabar. conſi. xxviii. quidam fratr. & clii. nimis grate, & cxliiii. ſtatuto ciuitatis. Fede. de ſen. conſi. xxvii. Titio exiſtenti. Maria. Soc. conſi. xiii. præſens conſultatio. Bal. conſi. ix. mulier. parte v. & cõſi. cclxxx. parte j. & ccxlviii. quæritur. parte ii.

Quid dicendum? Et ſanè harum partium utra receptior ſit, nõ facilè dignoſces. Verum (ut nobis uidet) longè uerior eſt pars negatiua, ut non ſtatim poſt patris monachiſmum filius legitimam petere poſsit, ſed demũ poſt mortem ipſius. quod primum probatur per generalitatem. d. l. j. §. ſi impuberi. ff. de colla. bonorum. deinde per d. l. non uſque. ff. ſi a parente quis fuerit manumiſſus. Tertio expreſſum uidetur in l. Statius Florus. §. Cornelio Fęlici. ff. de iure fiſci. quarto expreſsius in auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſ. eccle. ubi patri monacho liberum eſt bona ſua quandiu uixerit, ut libitum ei fuerit inter filios diſtribuere ſcilicet illius auth. diſtructionem. ergo non illico poſt monachiſmi interuentũ ad legitimam aſsignandã compellitur ad idẽ tex. in corpore unde d. auth. excepta eſt. Quinto facit rõ generalis, quod ingenuis hominibus quandiu uixerint liberum eſſe debet rerum ſuarum arbitrium d. l. in re mandata. C. mãd. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hær. Sexto facit, quia liberi ſi uiuo patre legitimam nãciſcerẽtur proniores eſſent ad obſequium parentibus debitum debitamque reuerentiam eis denegandam, quod ſatis abſurdum eſſet, eſtque ratio ſatis conſiderabilis. nam ideo dicimus uetitum eſſe pactum de non ſuccedendo inter patrem & filium, ne filius poſtquam iam è bonis paternis amplius non ſperat quicquam, eius obſequium prætermittat. ut tradunt communiter doctores in l. fi. C. de pact. Georgius Nata in capit. quamuis pactum, in materia pacti de non ſuccedendo de pact. lib. vi. Iaſ. in l. pactum dotali de collat. in pr. ut fuſius diſſeruimus de ſucceſs. creatione lib. ii. §. xviii. num. 35. Septimo facit l. unum ex familia in pr. ff. de lega. ii ubi hæres, qui tenetur reſtituere uni ex filiis ſuis, cui ipſe uoluerit uoluntatem ſuam poſtquam ſemel elegit, mutare & uariarẽ quoties uoluerit, poteſt uſque ad mortem. ergo & arbitrium ſimiliter datum per d. auth. ſi qua mulier, ut pater monachus bona ſua diuidat inter filios uſque ad mortem duraturum eſſe, intelligendum eſt, non ſolum, ſi is pater monachus nondum ſemel elegiſſet, ſed etiam ſi ſemel & amplius elegiſſet, & uoluntatem mutare, uoluiſſet. Denique pro hac parte facit, quia uiuentis non eſt hæres. l. qui ſuperſtitis. ff. de acqui. hære. l. nec non. C. de capti. & quod nuptibus uideretur filius, qui uiuo patre ſolicitus eſſet de ipſius hæreditate. d. l. fi. C. de pactis. l. ij. §. interdum. ff. de uulgari. eſtque feſtinatio improba, punibilis, & contra bonos mores. l. ii. §. fi. ff. quibus ut in dig. l. quidem in iure. §. fi. cum lege

ſeq.

ſeq.ff. de donati. faciuntq́; ferè omnia funda menta quæ numerauimus ſupra in quæſtione præcedente, quæ repetere non expedit. eſtq́; regula pro hac parte. nec exceptio bene probatur, & regulis tenaciter eſt inhærendum. ut in l.i.ubi per Decium & alios.ff.de regu.iur.

11 Intellect° c.cũ ſimus de regularibus. Tenendo hanc partem † ad c.cum ſimus de regularibus, in quo unicum fundamẽtum contrariam partem tenentium repoſitum eſt, reſponderi poteſt, parum ſanè obeſſe. Nam ſi pater & filius illegitimæ ętatis monachi ſimul facti fuerint, deinde filius monachiſmum reliquerit, tex.ibi ait id ſibi liberum eſſe, & ne illa integra libertas ulla ex parte minuta, aut ne aliqua neceſsitate non ſolùm præciſa, ſed nec etiam cauſatiua, impedita uideatur, & uult ut integrum ſibi maneat adſeruatumq́ue intelligatur ius ſuccedendi in bonis monachi patris, quo autẽ tempore ea ſucceſsio deferatur ibi uerbum nullum. ergo is caſus utpote omiſſus remanet in diſpoſitione iuris cõmunis.l.comodiſsimè.ff. de lib. & poſth. quod ius habet ut ſuperſtitis non ſit hæres ullus, aut ulla ſucceſsio delata uideatur d.l.qui ſuperſtitis.ff.de acqui.hęredi.d.l.nec non.C.de cap.l. hæreditas.C.de pact. conuẽtis.l.hæreditas.ff. de uerborum ſig. idq́; comprobatur ex uerbis illius tex.quæ ita habent, liberum ſibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ſibi ex ſucceſsione proueniunt poſtulare. illa enim uerba, quæ ſibi ex ſucceſsione proueniũt, pro uenire intelligenda ſunt tempore, quo ex lege ea ſucceſsio defertur.ſ.cum moritur is cuius de ſucceſsione agitur, non antea. nam qualitas adiuncta uerbo debet intelligi ſecũdum tempus uerbi.l.in delictis.§.ſi extraneus.ff.ſi ex noxa. cau. agatur. Bartho.& communiter doct.in lex facto, in prin.ff.de uulga.l.vi.ff. de lega.i. Nec dicatur æquum uideri, ut filius uiuo patre monacho legitimam poſsit petere. nam uerius eſt longè æquius eſſe, ut ſpectet, per iura ſupra dicta, præſertim cum interea ex bonis paternis ſit pro modo facultatũ alendus.l.ſi quis à liberis, in prin. & in.§.alimenta ff.de liberis agnoſcendis.

12 Legitima patris monachi uiuẽtis filio nõ debetur licet is monachus eſſet minorita contra communẽ. Hæc procedunt in reliquis monachis, prę terquam † in Minoritis, quia hi cum nihil ſuũ habere poſsint in cõmuni, neque etiam in particulari, clem.exiui.de uerb.ſign. ſtatim poſt monachiſmũ pro mortuis habentur, & conſequenter poſſunt filii petere legitimam patris monachi morte non ſpectata, ita tenent Abbas in c.in præſentia, de probati.Bartho.in d. auth.ſi qua mulier, idem Bar.in tract.Minori. par.iiii.uerſi.iſti etiam hæredes. Angelus, & Alex.in lex facto.§.ex facto.ff.ad Treb.Decius num.67.uerſi.prædicta cõcluſio in d.c.in præſentia, Alexander conſilio.xiii.circa primum dubium lib.iii.col ii.ſed licet iſta ſit communis opi.dubia tamen mihi ſemper uiſa eſt per pleraſque earum rationum & legum quas ſupra retulimus, præſertim per d.l.unum ex familia ſupra allegata, iuncta d.auth.ſi qua mulier.nam cum ſit patri monacho facultas bona ſua inter filios diſtribuẽdi, & interea alantur ex ipſis bonis, pater non eſt præcipitãdus ut inuitus faciat ante tempus illam diſtributionem, præſertim, cùm mors ciuilis morti naturali non æquiparetur, niſi in caſibus à iure expreſsis. Quid enĩ ſi uiuo patre unus aut certi ex filiis decedant? certè cum is non ſit in numero filiorũ huius monachi connumerandus, indebitè legitimam reciperet, eamq́; fratribus eius hæres ſi filius non eſſet, reſtituere teneretur. nam ſi ſub conditione relicta non tranſmittũtur ad hæredes.§.ſin autem aliquid ſub conditione.C.de cad.toll.l.ſi ita ſcriptum l.ſub diuerſis.ff.de condit.& demonſt. quanto minus tranſmittetur hęc hæreditas patris monachi uiuentis, quæ filio, qui patri non ſuperuixit nec purè nec etiam ſub conditione relicta fuit? tutius eſt ergo patris monachi mortẽ naturalem ſpectare, & interea eius bonis pro indiuiſo uti frui, eiq́; patri ad ultimum uſque uitæ ſpiritum facultatem diſtribuẽdi, uariandi, eligendi, pœnitendi, uoluntatiſq́; mutandæ intactã (ex permiſsione d.auth.ſi qua mulier) reſeruare.

CAP. TRIGESIMVM OCTAVVM.

1 *Fructus reſtituuntur quando donatio ut inofficioſa reſcinditur. contra doct.*

2 *Fructus reſtituuntur quando donatio euaneſcit ob modum non impletum contra nouiſſ.*

3 *Fructus reſtituuntur cum pater, qui filio legitimam in uita tradiderat, eam reuocauit. contra nouis.*

4 *Donatio inter uirum & uxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio. cõtra doct.*

5 *Fructus reſtituuntur cum rem legatam, quam in uita tradiderat, reuocauit. contra nouiſſ.*

6 *Fructus ueniunt in reuocanda donatione inofficioſa, contra doct.*

7 *Fructus triennio præſcribuntur.*

8 *Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi.*

CENTESIMO trigeſimo tertio colligitur, quare ſi ſub modo quid cui donaui, nec donator modum expleuit, teneatur fructus perceptos cum ipſa re reſtituere, ut proximè ſubiiciam.

ciam. ratio enim eſt, quia ut reliquos principes ita & leges imperium acceperunt ut prodeſſent, non ut nocerent (ut habet noſtra principalis ſententia) nocerent autem ſi permitterent ut donatarius ille ex ſua perfidia modi ſuſcepti & non impleti lucrum faceret, per quod & naturale ius, quo iubemur placita ſeruare uiolaretur; & ex perfidia ſua lucrum ille aſſecutus nequior fieret, inuitareturque ad delinquendum, contra.l.i.ff. de pact.l.i. ff. de conſt.pec.c.i.de pact.tex.cum gloſ.in.l.ſcire. C.ut in poſſ.lega.l.fi.C.de iureiu.l.fi.C. de fideicomm. In cōtrarium tamen uidetur ſe habere receptior opinio tam in iſto articulo, quàm in illo, an cum donatio reuocatur tanquam inofficioſa, ſit res donata cum fructibus reſtituenda, & quid quando legitimam filio tradidi in uita, & poſtea pœnitentia ductus reuocaui eam. Ideo ex profeſſo quæro † ſi filio meo feci donationē inofficioſam, & poſt mortem meam reliqui fratres, per titulum.C. de inof.dona. eam reſcinderunt, non ex toto ſed tantū uſq; ad debitum bonorum ſubſidiū. an fructus quoque cum rebus ipſis ſint reſtituendi quatenus ea donatio menſurā uel modum & quantitatem à lege permiſſam exceſſit, & quatenus reſtituantur? Qua in re Boerius aurea deciſi.xcviii. Segura in.l.i.§.ſi uir.num.77. ubi etiam Didacus Peres eius additionator.ff.de acqu.poſſ. Gomeſius in.l.xxvii. taurina num.8. tenent generaliter fructus nō reſtituendos, per glo.in.l. generaliter.§. plane.ff.de fideicō. liber. dum ait fructus rem donatam non augere. Id quod tenet etiā Franc. de Ripa in.l.ſi unquam.q.xl.C. de reu. don. & ibi Andr.Tiraq.uerb.reuertatur, nu.228.

1 Fructus reſtituuntur quando donatio ut inofficioſa reſcindit. cōtra doct.

Sed contrarium ut cū fructibus ea donatio inofficioſa ſit reuocanda quatenus inofficioſa fuit, longè uerius eſt, intelligendo de fructibus perceptis poſt mortem patris donantis. primo per.l.i.C.de fide inſtrum.& iure has.fiſ. lib.x.ii.per.l.ꝙ ſi minor.§.reſtitutio.ff. de minoribus.l.patri.§.i.l.minor uigintiquinq; annis cui fideicommiſſum, eod.tit.in quibus iuribus cum minor ad rem ſuam recuperādam reſtituitur, fructus quoq; recuperat.iii. idem eſt & in ea reſtitutione, quæ maioribus ultra dimidiam iuſti pretii læſis cōceditur, per.l.i. C.ſi maior factus alienationem ratam habuerit.quarto idē eſt in regreſſu, qui ad rem ſuā ſiue iudicis decreto alienatam minoribus cōceditur.l.ſi prædium.C.de prædi. minorum.l. ii.C.ſi quis ignorans rem minoris eſſe.v.idem eſt in reſciſſione, quæ fit per querelam inofficioſi teſtamēti nā & tunc non ad hereditatem tenet, ſed ad eius quoq; fructus reſtitutio datur & regreſſus.l.filio.§.fi.ff.de inof teſta.vi.per l.in condemnatione.ff.de reg.iur.l.uideamus ii.§.in Fabiana.ff. de uſuris. vbi generaliter omnis reſtitutio fructuum quoq; recuperationem inducit, nō ſecus quàm ipſius rei principalis: & meritò, nam utrobique par ratio eſt ſaltē quatenus poſſeſſor ille illis fructibus locupletior effectus eſſet. vii.per l. cum autem. §.cum redhibetur.l.ꝙ ſi nolit.§.fin.ff.de edili. edict.& d.§.in fabiana. ubi cum animal morboſum redhibetur, etiā ſi redhibitio fiat ſine culpa ulla uenditoris, qui uitiū animalis ignorabat iuxta.l.i.§.cauſa.ff.de edil.edi. adhuc tamen animal reſtituitur cum fructibus & partubus ipſius, licet emptor ipſius dominiū & iuſtam poſſeſsionem & titulum non ſolum legitimum, ſed etiam oneroſum haberet. viii. idē in reſtitutione, quæ fit per titulum.ff. de lege. commiſſ. per l.v.eod tit.ix. idem in reſtitutione, quæ fit in terminis totius tituli.ff.de in diē adiecti. per.l. item ꝙ dictum.&.l. imperator ff.eod.x.idem & in terminis totius tituli.C.& ff.de condi.indeb. nam & tunc res reſtituitur cum fructibus & ferè uiginti alia ſimilia congeſsimus ſupra.c.lxxi.nu.3.cum ſeq. & ca.lxx. nu.12. ex quibus huius partis ueritas reddit pluſquam manifeſta, præſertim per d.l.filio.§. fi.iuncto ti.C.de inof.don. nam querela inof. donati. ad ſimilitudinem querelæ inofficioſi teſta.inducta fuit, ijſdemq; iuris regulis trutinatur. unde ut in querela inof.teſtam. fit reſtitutio cum fructibus, ita & in querela inof.donationis. & ad glo.d.l.generaliter, reſp. ut docemur in ſi.quæſt.ſeq.& in d.c.lxx.nu.12. & donatio inter patrem & filiumfa. licet regulariter nō ualeat.l.donationes quas parentes.C. de dona. inter uirum & uxorē. ualet tamen ſi fiat filio emancipato.l.ſi emancipatus.C. de donat l.ii.C. de inof. donat.ſicq; ſi † filio meo emancipato donaui & tradidi aliquam rem, & donationi certum modum appoſui, quo nō impleto uenit donatio reuocanda.l. fin.C. de reuo don.& ferè per totū.C.de dona. quæ ſub modo. Quæritur an tunc fructus cū ipſa re donata repetantur & ſint reſtituendi? quod negat Didacus Segura in.§.ſi uir.l.i.ff de acqui. poſ nū.75. ꝙ nouum & ſingulare reputat ipſe per gloſ.in .l.generaliter.§. planè uerbo ex aliqua cauſa ad ſi.ff.de fideicom.libr. quæ indefinitè ait, donatiōe reuocata fructus nō reuocari. Sed hæc opinio uera non eſt, quia omnis datio, traditio, uel donatio facta ob cauſam, cauſa ceſſante & non impleta, uenit reuocanda, non ſolum quo ad rem principalem, ſed etiam quò ad fructus. per.l. uideamus.ii.in prin.ff.de uſuris. Secundo urget d.l. uideamus

2 Fructus reſtituuntur quando donatio euaneſcit ob modū non impletum contra nouiſs.

uideamus in.ii.reſponſo ubi idem ait, etiam ſi per eum, qui dedit ſteterit quo minus cauſa illa impleretur, puta mulier uiro futuro ob cauſam dotis res ſuas dedit, per eã ſtetit quo minus nuptiæ ſequerentur, repetit rem cum fructibus, non ſecus quàm ſi per eam non ſteтiſſet. Tertio per l.ſi fundus, in prin. & l.lege ff.de lege commiſſoria, ubi uendidi tibi fundum hac lege, ut ſi non ſolueres pretium (infra menſem fundus eſſet inemptus, te in menſem non ſoluente, datur rei & fructuum repetitio. Nec ad rem pertinet, quod ibi eſſet contratus emptionis, hic autem donationis. nam ſanè quando donatio non eſt pura, ſed facta ob cauſam, uel ſub modo, & ſic reſpectiua & ueluti utrinque obligaria: idem in ea eſſe debet quo ad propoſitum quod foret in reliquis cõtractibus reſpectiuis. Quartũ per d.legem in ſui ratione dum ait, non decere ut fructuum lucrum maneat penes emptorem, qui fidem fefellit. ſic & in propoſito is donatarius fidem uiolauit, ergo penes eum lucrum fructuũ manere non debet. nec refert fidem fefellerit, quia pecuniam habere non potuit ad manus, an quia cum haberet, noluit numerare. ut d.l. lege in ſui generalitate. Quinto à fortiori probatur, nam & in donatione cauſa mortis repetuntur fructus cum ipſa re, ſi donator cõualuerit, & pœnituerit d.l.uideamus.§.ii.& iii. ergo multo magis in ſpecie noſtra ubi non per pœnitentiam & uariationem, uel factum donantis reuocatur donatio uel datio, ſed ꝑ factum uel non factum ſeu ceſſationem donatarii. nam & qui ceſſat uel non facit, feciſſe uidetur. ut per Decium in l.id quod noſtrum.ff. de reg.iur. Sexto facit, nam & cum redhibetur equus, uel ſeruus per edilicium edictum, ueniunt etiam fructus d.l.uideamus.§.ii. & ferè per totam illam.l. Septimo per l.Imperator. & l.quod dictum eſt.ff. de in diem adiect. Octauo facit, nam & cum res, quæ indebitè ſoluta eſt, repetitur: fructus quoque ueniunt reſtituendi ut in l.ſi & me & Titium.ff.ſi cer. pet. & d.l.uideamus: dixi ſupra c.lxiii.nu.39. cum ſeq.

Sed non dubium eſt, quin indebitè donata res maneret penes donatarium, qui modum non impleuit: ergo cum fructibus redẽda eſt. Octauo per l.ſi fullo, & ferè per totum.ff.de condictione ſine cauſa ubi licet cauſa eſſet iuſta uel non iniuſta, rem meam ad te perueniendi tamen cum etiam ex poſt facto ceſſare cœperit, & redigi ad non cauſam; æquum eſt rem cum fructibus reſtitui, ne præter æquũ & bonum cum iactura donantis diteris longè præter eius uel contra eius intentionem. Neque ad rẽ pertinet quod donatarius effectus fuerit dominus, ſicq; in conſequentiam dominii fruct⁹ ſuos fecerit.l.Herennius.i.ff.de uſuris. Nam fatemur eum fuiſſe factum dominũ fructuum, non ſecus quàm ipſius rei donatæ, at quia iam ueluti ea donatione indignus factus eſt, uel ceſſat cauſa propter quam ab origine factus fuit illius rei donatæ dominus, & etiam fructuum cõſequens eſt, ut tam res quã fructus ad donatorẽ reuertantur & reſtituantur: cum par eademq; ratio ſit in fructibus reſtituendis, quæ eſt in re ipſa reſtituenda. Diuerſum eſſe uidetur, quãdo donatio propter ingratitudinem reuocata fuit, tunc enim fructus ante ingratitudinem commiſſam percepti, non retrahuntur, q̃a ea donatio non quaſi ut ad tempus tantum, ſed quaſi ut perpetuò manſura facta fuit: nec fuit reſpectiua ad aliquã cauſam ut in ſpecie noſtra. In ſumma pro opi. noſtra faciunt plura quàm uiginti fundamenta, quæ poſuimus ſupra c.lxxi.nu.ii.cum ſeq.& c.lxx.num.12.quæ repetere non expedit, quibusq; hæc pars indubitata apparebit.

Filio † legitimam ſuam tradidi in uita cũ incremento & melioratione à lege permiſſa, quod facere poſſum.arg.tex.in l.eum quo de peculio.§.fi.ff.ad leg.fal. Bal. in rubr.ff.de rerum diui.idem in l.non amplius.§.fi.ubi Alex. & alii.ff.de lega.i.poſtea pœnitui & eam traditionem reuocaui. quæritur an fructus ueniãt reſtituendi cum ipſa re, quæ tradita fuit? & Didacus de ſegura num.54.uſque ad nu.110. in l.i.§.ſi uir.ff.de acqui.poſ. ait fructus induſtriales non eſſe reſtituendos. Mouetur per l. de fructibus.ff.de dona.inter uirum & uxorẽ. ubi fructus induſtriales, quos ex fundo ſibi à marito donato uxor percepit ſuos facit, nec eos reſtituit, licet ad fundi reſtitutionem teneatur, ut ibi. Nec dubium inquit eſt quin donatio inter patrem & filium in poteſtate confirmetur morte patris donantis, dum modo incipiat à traditione, non ſecus quàm confirmatur donatio inter uirum & uxorem morte donantis, ſi modò incœperit à traditione l.donationes quas parentes.C. de don.inter uirum & uxorem, cum ibi not. iuncta l.Papinianus cum Glo.ff.de don.inter uirum & uxorem.& quæ tradit Segura ubi ſupra. Alexan. in l.non amplius.§.fi.ff.de lega.i.Ange. in l.ii. ff.pro donato.Bal.in l.ii.C.de inof.dona. Unde † procedit regulariter arg. de donatione facta à patre filio in poteſtate, ad donationẽ factam inter uirum & uxorem, ſecundum Seguram ubi ſupra & Iaſ.in l.ſi pacto quo.C.de pact.col.ii.Roman.conſi.cclxxvii.non eſt dubium. Sed iſthæc omnia ſuſpecta ſunt, quia do-

3 Fructus reſtituuntur cum pater, qui filio legitimã in uita tradiderat, eam reuocauit. contra nouiſſ.

4 Donatio inter uirũ & uxorem non æquiparatur donationi, facit pater filioſ. contra doct.

natio inter uirum & uxorem non eſt ſimpli-
citer uetita, ſed demum ſub duabus conditio
nibus, nempe quod donator pauperior fiat,
& donatarius diteſcat.l.ſi ſponſus.§. conceſſa
l.ſi id quod.ff.de don.inter uirum & uxorem.
At donatio à patre in filium ſuum in poteſta-
te ſimpliciter uetita eſt per d.l.donationes
quas parentes. ut per nos ſupra.§ lxx. nu.10.
& cum ad tollendam conſequentiam ſufficiat
dare unam inſtantiam. Glo. cõmuniter app.
ut apparet ex relatione Iaſo. ibi in l. ſi credi-
tori.ff.de ope. no.nunc.ſequitur minimè ua-
lere arg.de don.inter uirum & uxorem ad do
nationem de patre in filium fam. & in quibus
caſibus quis habet aliquam rem reuocabili-
ter,& uenit caſus in quo eam tenetur reſtitue
re, in illis ſemper reſtituit fructus, non ſe-
cus quàm ipſam rem principalem. ut plenè
docemur per uiginti fundamenta ſupra cap.
lxxi.nume.iii.cum ſequen. quod obtinet etiã
ſi is, qui reſtituit, haberet titulum oneroſum
& dominium, quanto ergo magis in ſpecie
noſtra in qua filius non habebat titulum one
roſum ſed lucratiuum, non permiſſum, ſed ue
titum, non dominium, ſed tantum poſſeſsio
nem. Et traditio poſſeſsionis ſibi à patre fa-
cta adhuc aliquid operatur, ut ſcilicet ſic ea
donatio morte patris confirmaretur, quę ali-
ter ſine tali traditione minimè confirmare-
tur eius morte: & ſatis ſuperq; eſt, ſi id opere
tur abſque eo quod etiam operetur quod fi-
lius ille fructus ſuos faceret irreuocabiliter,
contra omnia iura, quæ in ſpeciebus ſimili-
bus loquuntur.

Hinc etiam apparet ſuſpectam eſſe opinio
nem eiuſdem Didaci de Segura in d.§.ſi uir
col.xxii.uerſi.quinto facit, quod tenet. Dum
5 Fructus reſtituuntur cũ rem legatã, quã in uita tradiderat reuocauit.cõtra nouiſs.
ſentit, quod ſi † teſtator rem legatam tradi-
dit in uita ipſi legatario, deinde legatum re-
uocauit, quod fructus interea à legatario.per
cepti non reſtituentur.id quod eſt contra illa
uiginti fundamenta, quæ enumerauimus ſu-
pra c.lxxi.nume.iii.cum ſeq. in quibus appa-
ret, quod ſemper reſtituuntur fructus cũ ipſa
re principali, etiam ſi & dominiũ eſſet tranſla
tum, & tranſlatum eſſet ex titulo oneroſo, &
etiam ſi talis titulus ſui natura reuocabilis
non eſſet. Quanto ergo magis in ſpecie no-
ſtra ubi & titulus eſt lucratiuus, & dominium
uix eſt ut uideatur tranſlatum, & ſuppoſito
quod tranſlatum eſſet tamen non poteſt non
uideri eſſe reuocabile. Præſertim cum licet
donatio cauſa mortis incœperit à traditio-
ne, tamen ſi donator uel teſtator eam reuo-
cauit, uel conualuit, cum re ipſa fructus quo
que reſtituantur. ut in l.cum quis.ff.de cond.
ca.da.l.uideamus.ii. poſt princ.ff.de uſur. in
ſpecie autem noſtra nullus negabit quin ſit
par ratio, ergo & idẽ ius.l.illud.ff.ad leg.Aq.
l.non poſſunt.ff.de legibus.

Hinc etiam apparet ſuſpectam eſſe opinio
nem eiuſdem Didaci de Segura in d.§.ſi uir
col.xxvi.uerſ. tertia erit concluſio. dum ait,
quod ſi † filio feci donationem inofficioſam, 6 Fructus ue niunt in reuocáda donatione inofficioſa, contra doctũ.
quam poſt mortem meam per querelã inoffi.
donationis, reliqui fratres expugnarũt, quod
tunc fructus non ſunt reſtituẽdi. id quod quò
ad fructus poſt mortem meam perceptos (in
quo caſu ipſe loqui uidetur) indubitanter ue-
rum non eſt, per iura & rationes, & illa ui-
ginti fundamenta ſupra remiſsiuè adducta, &
per l.filio.§.fina.de inoffic.teſt.ff. Nam cùm
reſciſio fit per querelam inofficioſi teſtamen
ti tunc fructus cum re ipſa reſtituuntur, ut ibi
ſed cum querela inofficioſi teſtamẽti & que-
rela inoffi.donationis à pari procedant, ut in
l.i.& per totum.C.de inoffi.donat.ſupereſt ut
utroque caſu cum fructibus fiat reſtitutio. In
fructibus tamen perceptis uiuo teſtatore pro
cedere poteſt & ſine dubio opi.Seguræ, quia
teſtator de illis potuit & uoluit liberè diſpo-
nere l.non uſque ff. ſi quis à par. fue. manu.
l.i.§.ſi impuberi.ff.de colla bon.

Illud autem notandum eſt, quod † fructus
Soto trienio præſcribuntur ſecũdum ipſum 7 Fruct' trienio preſcribuntur.
Seguram in d.§.ſi uir col.xxx.uerſ. plus uoluit
Bal.quod & tenet Glo.Bar.& Paul. in l.ſequi-
tur.§.fructus.ff.de uſucap.Bald.in l.i.col.ii.C.
de uſur.& fruc.leg. Vnde ipſe Segura uult,
quod † in quibus caſibus fructus cum domi- 8 Fruct' an poſt trienium ſint reſtituẽdi.
nio ipſius rei principalis eſſent reſtituẽdi, in
illis poſt triẽnium ceſſaret fructuum reſtitu-
tio, utpote, iam præſcriptorum. ſed non inele
ganter contrarium defendi poſſet, ut etiam
tunc fructus reſtituantur, nam non bene ſe-
quitur poſſeſſor quæſiuit talium fructuum do
minium, ergo non tenebitur eos reſtituere:
quinimmo in reſtitutione quæ minoribus læ-
ſis datur, & in ea, quæ maioribus ultra dimi-
diam læſis conceditur, & in pleriſque earum
uiginti ſpecierum, quas enumerauimus ſupra
c.lxxi. nume.3. poſſeſſor habebat dominium
tam rei principalis quàm fructuum, & nihilo-
minus utrunque reſtituere compellitur: ergo
ſiue præſcriptione ſiue alia quauis ratione do
minium fructuum quæſierit, reſtitutio eorum
locum habebit: præſertim cum ſi poſſeſſor rei
principalis dominium habebat, fructuũ quo-
que dominium ut haberet, neceſſe eſſet.l.He-
rennius.ff.de uſuris.ſicq; ceſſaret eorum præ-
ſcriptio.l.ſequitur.§.lana.ff.de uſucap.

CAP. TRIGESIMVM NONVM.

1 *Iudicis decretum ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis inter poſitum, cum communi.*
2 *Inſtrumēto decreti iudicis ſi dicitur oīa ſolennia interfuiſſe, oīa ſolennia adfuiſſe præſumūtur.*
3 *Iudicis maioris factum præſumitur.*
4 *Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambulam cauſæ cognitionem.*
5 *Decretum iudicis ſolennia pręceßiſſe pręſumūtur.*
6 *Eccleſia minoribus æquatur.*
7 *Decretū interfuiße aliquando præſumitur.*
8 *Sententiæ quæ continent relationem actorum creditur, licet aliter de actis non appareat.*
9 *Tempus poſt longum præſumuntur ea, quæ ſunt ſolennitatis extrinſecæ.*
10 *Intell. l. quæcunque. ff. de publi. in rem act.*
11 *Sententia ut feratur parte præſente, uel ut poſtea ei notificentur paria ſunt.*
12 *Sententiæ, quæ enarrat acta proceſſus ſtatur, licet aliter de illis actis non appareat, etiam ſi nō ſit ſententia antiqua.*
13 *Solennitatis extrinſecæ inter uentus licet nō præſumatur ex aßertione partium, præſumitur tamen ex aßertione ſententiæ iudicialis.*
14 *Decretum omnia ſolennia præſumūtur præceßiſſe, licet pro forma exigerentur.*
15 *Formaliter quando quid uideatur exigi.*
16 *Decretum præſumitur rite & rectè inter poſitū.*
17 *Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longißimum tempus.*
18 *Tēpus antiquum facit præſumi quod omnia ſolennia præceſſerant ſententiā, licet de illis non aliter appareat, ſed de ſola ſententia. & antiquum tēpus dicitur quo ad hoc decenium uel biennium.*
19 *Conditionem non inducit dictio ſi, quando per eā exprimitur, quod inerat à iure.*
20 *Tēpus antiquū, quod dicatur, ingens uarietas.*

COLLIGITVR centeſimo trigeſimoquarto ex opinione noſtra principali, dum docet omnium magiſtratuum imperium ad proficiendum inductū, nō ad nocendum. non eſſe ſtādum iudicis aſſertioni omnia ſolennia de quibus in proceſſu non apparebat præceſsiſſe aſſerentis, niſi forte poſt longum tempus: aliter enim eius imperium facilè noceret nobis ſi tā facile ei fides adhibenda eſſet. quod dic ut in quæſtione ſeq. ex facto agitatam. Solenne iudicibus præſertim inferioribus eſſe ſolet, in capite cuiuſq; ſentētię definitiuæ omnia acta totius iudicii uel proceſſus referre, dicendo uiſis citationibus, teſtium depoſitionibus, inſtrumentis, cæteriſq; &c. Euenitq; nō raro ut poſtea acta proceſſus non appareant, ſed ſola illa ſententia, qua continetur, acta interfuiſſe. & quæri ſolet, an ſententiæ iudicis talia acta interfuiſſe aſſerenti fides adhibenda ſit, etiam ſi de talibus actis aliter non appareat. Vnde ex facto cum canonici res ſuæ eccleſiæ minus rite uendidiſſent, querelaq; hac de re apud ſummum pontificem mota eſſet, ipſe commiſit duobus iudicibus in dignitate conſtitutis, ut talem alienationem ſi reperirent in utilitatem eccleſiæ ceſsiſſe confirmarent, & non aliter. habita hac de re diligēti cognitione, ipſiq; anno 1466. ſententiam tulerunt, qua de more aſſeruerunt quod habita diligenti cauſę cognitione cæteriſq; in commiſſione papæ contentis obſeruatis reperierunt talem alienationem in utilitatem eccleſiæ ceſſiſſe, ideoq; eam ſententia ſua confirmarunt. Et poſtea annos. xlii. mota fuit lis contra hæredes emptoris, qui illa ſententia ſe ſe tuebantur: ſed cum reliqua acta iudicii non apparerent, præſertim ea probatio & cauſæ cognitio, qua eam alienationem in utilitatē eccleſiæ ceſsiſſe, apertum dicebatur fuiſſe, quo ad illam cauſæ cognitionē de qua tamē alias non liquebat, dubitabatur, an tali ſententię aſſertioni ſtandū eſſet? Et uidetur quod ſic per ſequentia. ſ. quod omnia cōtenta in cōmiſſione domini Pauli & quæ pro forma per eā requirebantur, præſumuntur & probātur legitimè interueniſſe: adduco tex. in l. cū precibus C. de proba. ibi ꝓbare te, opportet cōtra uoluntatē tuā hunc fundū inſtrumento aduerſarium tuū ſibi aſcribi laboraſſe, ut poſsis conſequi ſentētiā. & ſic patet quod ſemper præſumitur pro inſtrumento & ſtādū eſt ei niſi contra ꝓbetur. ſed cū per aduerſarium nō probatur contra. ſ. quod nō interuenit ſolennitas, quā cōmiſsio Pauli requirebat igitur ſtādū eſt inſtrumento prædictæ ſententiæ confirmationis contractus, quo continetur oīa illa obſeruata fuiſſe. eſt pro hoc Glo. ſing. quæ ad hoc allegauit d. l. cū precibus in l. i. C. de fide inſt. & iu. haſ. fiſ. lib. x. Per quā dicit ibi Alex. in additio. ad Bar. quod † decretū ſemper præſumitur inter poſitum ex iuſtis cauſis, & cū cauſæ cognitione. & illa Glo. cōiter tenetur per oēs ibi, & Bal. in l. i. ff. de rebus eorū. dicit quod in d. l. i. de fide inſtr. eſt Glo. peregrina quod † ſi in inſtrumento in quo reperitur decretum interpoſitum ſit mentio ſolemnitatum, omnia præſumuntur ſolenniter acta & probata. quod eſt not. dignū ſecundum eum. cum ergo reperiatur in inſtrumento ſententiæ confir-

1 Iudicis decretū ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum, cum communi.

2 Inſtrumēto decreti iudicis ſi dicitur omnia ſolēnia inter fuiſſe omnia ſolennia ad fuiſſe præſumuntur.

confirmationis, decretum approbatoriũ in-
terpoſitum,& ſit mentio informationis habi-
tæ & ſic ſolennitatum, præſumuntur omnia ſo
lenniter aćta & probata & ſic uidetur. expreſ
ſum in noſtris terminis. ſecundo principali-
ter quòd ſingulariter dicit Bald. in.l. tutores
ff.de confir. tuto. ibi ſecus ſi ipſe præſes per
3 Iudicis maioris factũ præſumit. ſe ipſum dediſſet, quia.l. præſumit quòd † fa-
ćtum maioris iudicis ſit rite factum. pondera
uerbum rite quod idem eſt ꝙ cum cauſæ co-
gnitione & ſeruato iuris ordine. glo.in.l. iu-
ſte de acq. poſſ. nam rećtè cauſam rite iũs uel
iuris ſolennitatem denotat. notatur in.l.ii. ff.
de inof.teſtam. cum ſimilibus. Si ergo præſu-
mitur rite factum, ſequitur quòd fuit ſeruata
omnis iuris ſolennitas, & ſi iuris ſolennitas,
ſequitur quòd fuit ſeruata ſolennitas prædi-
ćtæ commiſsionis, cum ſit principis.ſ. Roma-
ni Pontificis, quia quod principi placuit, le-
gis habet uigorem § ſed quod principi, de iu
re naturali. eſt glo.in.l. quia tale, ſoluto ma-
trimonio.& quia iſti, quibus fuit commiſſum
ſint iudices maiores, cum ſint apoſtolici.l.& ſi
prætor.ff.de officio eius cui eſt manda. ibi is
qui alienam iuriſdićtionem exequitur, nõ ta-
men pro ſuo imperio agit, ſed pro eo cuius
mandato ius dicit.& ſic uidetur factum per ip
ſum Romanum principem, cum auctoritate
Romani Pontificis confirmarunt, quia om-
nia noſtra &c.l.i.§.omnia, de uetere iure enu
cleando. tertio deciſio Bald. in. l. ſi præſes.C.
quomodo.& quando iudex. vbi dicit quod de
cretum ſemper præſumitur ſolenniter & cum
cauſæ cognitione interpoſitum. quarto accẽ
dat propria deciſio noſtri dubij Domini Bal.
in.l.non aliter de adopt. ibi & non tamen. ꝙ
4 Decretum iudicis præſumit habuiſſe præambulam cauſæ cognitionẽ. † ubi decretum reperitur interpoſitum, quod
eſt neceſſarium ad cõfirmationem aćtus, ſem
per præſumitur quòd cognitio cauſæ & iuris
ordo præceſſerit. & ſic per hoc patet quòd li-
cet, cognitio & ordo iuris requiratur pro for
ma antequam fiat confirmatio; ſi tamen repe
ritur decretum interpoſitum ſuper confirma
tione, ſicut in præſenti reperitur; præſumitur
quòd omnis cognitio cauſæ & ordo iuris,
quem requirebat commiſsio, fuerunt ſerua-
ta,& hoc tenet per prædićtam glo. in d.l. pri-
ma. quinto pro hoc, dićtum Specula. in tit.de
emptione & uend.§.nunc uidendum ibi & bre
uiter ſcias. vbi tenet quòd † ubi decretum iu-
5 Decretum iudicis ſolennia præceſsiſſe præſumuntur. dicis interpoſitum inuenitur, præſumuntur
omnes ſolennitates eſſe & fuiſſe adhibitæ. Ec-
cẽ dićtum expreſſum quod loquitur quando
pro forma requiritur cauſæ cognitio & iuris
ordo ante interpoſitionem decreti, ut in alie
natione rerum minorum, ut per totum. C. &

ff.de rebus eorum.& de prędijs minorum. ta-
men ſi reperitur decretum interpoſitum, prę
ſumitur quòd prædićta ſolennitas & omnia,
quæ requirebantur interuenerunt. ita Specu.
ubi ſupra, per plura fundamenta & ſic eſt ca-
ſus noſter quòd licet pro forma requirebat
cauſæ cognitionem prędićta commiſsio, ta-
men cum reperitur decretum confirmatio-
nis interpoſitum prę́ſumitur quòd forma cõ-
miſsionis fuit ſeruata.& cum † loquitur in a- 6
lienatione prohibita ſcilicet minoris bono- Eccleſia minoribus æquatur.
rum, idem erit in bonis eccleſiæ quia pari paſ
ſu & priuilegio reguntur.c.i.c. auditis, de in
integr.reſt.& in.l.reſpublica & ibi gloſ. C. ex
quibus cauſis maiores.& glo.in.l.cum hi.§. ea
tranſaćtio.ff.de tranſa.loquendo in alienatio
ne æquiparat eccleſiam minori, & in.l.ſi ut
proponis.C.de rei uendi. & Gloſ. in.l. à diuo
Pio.§.uenditione, de re ind.& Bart.in authen
tica hoc ius porrećtum, circa fi. de ſacroſan.
eccle.& ſic eſt deciſio formalis domini Spec.
pro noſtro caſu. ſexto pro hoc glo. ſingularis
in.l.aćtor.ff.rem ratam haberi.in parte omni
modo. ubi † præſumitur ſolennitas & decre-
tum dum modo conſtet de mandato. dicit e- 7 Decretum interfuiſſe aliquando præſumit.
nim prædićta gloſ. unum quòd probat à for-
tiori, quòd ſi conſtat de mandato prę́ſumi-
tur decretum. interueniſſe, quod magis eſt.
pro hoc uidetur caſus in.c.ea noſcitur, de his
qui fiunt à prelato. ubi dicitur ꝙ illud, quod
facit prælatus prę́ſumitur de conſenſu capitu
li ſecundum glo.& Imolam ibidẽ. ex quo poſ-
ſet attentari quod cum hic conſtet de manda
to ſcilicet de cõmiſsione ſcilicet domini Pau
li & ſi non appareret ſententia confirmatio-
nis prædićtorum iudicum ſicut hic apparet &
conſtat de ea quòd prę́ſumitur, & quod om-
nis iuris ſolennitas interuenit, quod fortius
ut in authentica multo magis, de ſacroſ eccl.
Septimo facit ſingulare dićtum Cyni in l.
emancipatione. C. de fide inſtru. Vbi dicit
† quod ſtatur ſententiæ continenti tenorem 8
actorum.ſ.relationem aćtorum, ſed cum ſen- Sententiæ quæ continent relationẽ actorum creditur, licet aliter de aćtis non appareat.
tẽtia prædićtorum iudicum ut in ea apparet,
continet relationem & tenorem aćtorum
requiſitorum per commiſsionem prædićtam
ſtatur ei:& per illam probantur omnia inter-
ueniſſe,& ſic per tenorem ſententię proban-
tur omnia aćta de quibus in ea ſit mentio. ſe-
cundum Cynum ubi ſupra & eſt Glo. notabi-
lis in l.aćta.ff.de re.iudi. quæ dicit, quòd lite
finita per ſententiam poſſunt aćta circumdu
ci. ergo tenet ſententia ſine aćtis,& hoc dicit
ipſe ſine dubio, quando factum finitum ſen-
tentia, non fuit recens, ſed antiquum. idem
tenet ibi Bald.& Paul.& eſt cõis concluſio, &
tenet

tenet Innocen.in c.quoniam contra, de probatio.per quod dicit Cynus,& Imola,& Paulus & omnes quod datur intellectus ad d.c. quoniam contra quòd † ille tex. & c. ſicut &

9 Tēpus poſt longū prę-ſumuntur ea, quæ ſūt ſolennitatis extrinſecæ.

omnia alia iura quæ dicunt quòd debet conſtare de actis & de proceſſu, intelliguntur quando factum eſt recens, ſecus ſi antiquum ſicut hic: quia iſta ſententia fuit lata anno M CCCCLXVI.& ſic ſunt elapſi xlii.anni quod dicitur factum antiquum. Caſus in.l.ſi fideicommiſſa.§ Ariſto.ff.qui & à quibus, qui dicit quòd per decennium dicitur factum antiquum & longum. & per totum. C. de longi temporis præſ.quāto magis per xlii.annos et quia poſt decennium præſumuntur omnia ſolenniter acta.l.ſi filius de petitione hære. l. qui in aliena. §. i. de acqui hære. ff. & etiam quando agitur de pręiudicio alterius ex diuturnitate temporis probatur ſolennitas extrinſeca, uoluit Bal.in.l.ii.vi. col. de ſeruis fugi. & in ca.i.qui feudum dare poſſ.facit Gloſ. ſingularis in l. qui maior.C. communi diuidūdo.ſed.eſt Glo.illa ſolennis in c.peruenit, de emptione & uend. per quam dicit ibi Barba. v.col. quod etiam in præiudicialibus probatur ſolennitas extrinſeca per lapſum xxx.annorum, ſed cum hic non ſolum triginta immo etiā xlii. anni ſunt elapſi, patet quod per lapſum prædicti temporis probatur omnis ſolennitas iuris & requiſita in commiſſione prędicta interueniſſe, allegat Barb.tex.in d.c.ea noſcitur,& tenet Anto.in d.c.peruenit.loquēdo in alienatione rei eccleſiaſticæ,& ſic in no

10 Intell.l. quæcunq; ff.de publ. in rem act.

ſtro caſu & per hoc † limitatur tex. in l. quæcunq;. ff. de publici. ut non habeat locum in facto antiquo, quia in illo omnis ſolennitas & ordo & indagatio & cauſæ cognitio præſumitur.

Octauo facit quod notatur per Bar. in l.i. C.de relatio.& in authen. ſiquis in aliquo, de edendo. Vbi dicitur quod ſtatur uerbis ſententiæ quando lata eſt parte pręſente & non cōtradicente, ſed cum iſta ſentētia fuit lata præceptore dicti hoſpitalis pręſente, cum ei fuit

11 Sentētia vt ferat parte præſente, uel ut poſtea ei notificentur paria ſunt.

notificata ſententia, & paria † ſunt quod ſit præſens, uel quod fiat notificatio ſecundum Bal.in authen.hodie, de appella.cum hic conſtet de notificatione ſtandum eſt uerbis prædictæ ſententiæ latæ per prędictos iudices, cū ipſi in eadem dicant quod citauerunt partes & receperunt teſtes,& obſeruauerunt omnia contenta in commiſſione:& probat prædicta ſententia oīa illa de quibus fit mentio, ſicut ſi oīa acta apparerent. hinc profectus ſtilus multorum iudicum, qui in capite ſententiæ enarrant omnia acta proceſſus, quæ præceſſerunt plus dicit Specula.in tit de inſtru.edict. §.reſtat ultima col. ſ.quod † ſi ſententia tranſiuit

12 Sententię, quæ enarrat acta pceſſus ſtat, licet aliter de illis actis non appareat, et ſi non ſit ſentētia antiqua.

in rem iudicatam cenſentur omnia ſolenniter acta, & ſtatur uerbis ſententiæ, ſiue ſit de recenti, ſiue de lōginquo. ita uidetur tenere Innocentius in c.bonæ de electione, & c. quoniam contra, & alia iura, quæ contradicunt, loquuntur quando fuit appellatum. ſed cum in noſtro caſu prædicta ſententia tranſuit in rē iudicatam & non fuit ab ea appellatum, ut patet ex actis proceſſus, igitur pręſumuntur omnia ſolenniter acta.&quod fuit obſeruata forma commiſſionis, maximè ſi in ſententia fit mentio de actis ſicut fit in prædicta ſentētia, quia tunc ſine dubio eſt uera determinatio Specula.& Inno.ita dicit ſingulariter Paulus. de Caſtro in d.l.emancipatione. dando ſolutionē ad d.c.quoniā cōtra &ad alia quę cōtra dicūt, præſertim quia hic cōſtat de cōmiſſione, qa in iudice de legato ut præſumatur pro ſentētia &in facto recēti Glo.in c. cū in iure, de officio de leg duo tamē requiritur cōmiſſionem & ſententiam per eum hic conſtat de his, igitur præſumuntur omnia ſolēniter acta præcipuè cum fuit factum antiquum,& parti aduerſæ fuit notificata ſententia & tranſiuit in rem iudicatam,& in ea fit mentio de actis. tunc etiam quia iſti iudices erant uiri prouidi & conſtituti in dignitate, in quibus præſumitur quòd obſeruauerunt formam prædictę commiſſionis, ut in c.niſi eſſent, de præbendis.& Glo.in l.Titio uſuſfructus, de conditio. & demo.Bal.in l.iudicia de rei uen. tunc etiā quia ex proceſſu patet. quod ipſi obſeruauerunt formam prædictæ commiſſionis, & ſic confirmatio tenuit.ut in c. ſiqua de rebus xii. q.ii.& ualet ex tempore contractus.tex.eſt iūcta Glo.in parte conſenſum, in c.ſi.xvi quæſ.i. Prædictis non obſtat dictum Ancha.in cap.i. prima col.de rebus eccleſię nō alie. lib.vi.ubi dicit † quod non ſtatur inſtrumento dicenti,

13 Solennitatis extrinſecæ interuētus licet non præſumatur ex aſſertione partiū, pręſumitur tamen ex aſſertiōe ſententiæ iudicialis.

quod fuit facta alienatio cum debita ſolennitate, quia loquitur inter ipſos contrahentes, & quia uerba fuerunt per eoſdem prolata,& ſic per perſonas prohibitas: igitur ſi non per eas, ſed per iudicē, ut hic, præſumuntur oīa ſolenniter acta.& ſic cū loquitur inter eoſdē cōtrahentes, uult ipſe quod non habeat locum, quando illa uerba proferuntur per alium, ſicut hic per iudicem. & iſta ſi prædictum dictū inſpiciatur, facit pro hac parte & contra aduerſarium.& hanc ſolutionem & differentiā inter uerba contractus & ſententiæ, quia in contractibus non pręſumitur ſolennitas extrinſeca inter perſonas prohibitas ut loquitur Ancha.quia eſſet impoteſtante eorum cōfitendo

fitendo ſolennitatem, defraudare ius:ſed in ſententia ſic, quod præſumitur ut dictum eſt ſeruata eius ſolennitas, tenet Bald. in d.l. prima, ſecunda columna. C. de fide inſtrumen. & iur. has. fiſ. lib. decimo, & patet ex prædictis ex pluribus deciſionibus in terminis noſtri caſus, quia lex præſumit pro iudice, & non pro parte contrahente, capi. in præſentia de probatio. & in l. nullo. C. de feriis. & in l ſecunda. C. de offi. ciui. indi.

Secundum dubium eſt, an licet contenta in commiſsione de qua ſuprà requirantur pro forma, non tantum pro ſolennitate, præſumatur interueniſſe, ex quo iudices de quibus in cōmiſsione hoc dixerunt & aſſeruerunt in ſententia confirmationis,

Et licet huic dubio uideatur ſatiſfactum ex prædictis, nunc tamen magis ſpecifice reſpondeo. quod † præſumuntur omnia ſolenniter acta & interueniſſe omnia in commiſsione contenta, licet de ſubſtantia & pro forma requirerentur. & pro hoc in primis quod ſingulariter notat Specu. in titu. de emptione & uenditione. §. nunc dicendum reſtat, ibi breuiter. ſcias quod ubi decretum iudicis interpoſitum inuenitur, præſumuntur omnes ſolennitates fuiſſe adhibitæ, in tantum quod ſtatur uenditioni niſi pupillus oſtendat &c. Ecce dictum expreſſum in terminis noſtræ quæſtionis, nam in uenditione & alienatione rerum minoris, ſolennitas, quæ requiritur eſt de ſubſtantia & pro forma requiritur: & ſi in ea aliquid ſit prætermiſſum corruunt actus. l. magis puto. §. non paſsim de rebus eorum. ibi cuius officio in primis conuenit excutere &c. & in §. quærere, uſque in finē. l. & in l. ſi pupillorum, & melius in l. fina. C. de prædiis minorum. cuius uerba decreti interpoſitio Conſtantiniano prætore celebranda eſt probatis examinatis'ue cauſis, ut pote, facta rerum ſide firma uēditio perſeueret & ſic patet quod pro forma requiritur cognitio cauſæ & examinatio & probatio, ut res minorum poſsit alienari: & omnia debent procedere interpoſitionem decreti. ut d. l. fina. nam dicit, decreti interpoſitio celebranda eſt. & ſic in facto examinatis cauſis &c. id eſt ſi examinetur prius, quia illi ablatiui reſoluuntur in conditionem. l. à teſtatore, cum ibi notatis, de condit. & demonſ. & tamen licet dicta ſolennitas requiratur pro forma & ſubſtantia actus tamen ex eo quod decretum reperiatur interpoſitū in d. alienatione præſumuntur omnia interueniſſe, quæ requiruntur pro forma, per dictum Specula. ubi ſupra licet ergo pro forma requiratur quod iudices prædicti debent uo catis partibus inquirere alienationem prædictam ceſsiſſe in utilitatem eccleſiæ, ut eam poſsint confirmare: tamen præſumitur propter decretum quod interuenit prædicta cauſæ cognitio & indagatio, & omnia alia, prædicta commiſsio requirebat, & hoc eſt, quod dixit Bald. in l. non aliter, de adoptio. ibi & nota quod ubi decretum reperitur interpoſitum, quod eſt neceſſarium ad confirmationem actus, ſemper præſumitur quod cognitio cauſæ & ordo iuris præceſſerit & allegat prædictum Speculatorem. & notab. uerba Bal. dum dicit neceſſarium ad confirmationem actus. & ſic patet quod licet † non tantum pro ſolennitate immo pro forma & de neceſsitate requiratur aliquid cum illud tantum dicitur neceſſarium quod pro forma requiritur l. cum hi. §. ſi prætor, de tranſa. ff. & in l. pacta. ff. de contrahend. emptione & in capitu. quia propter, de electione. tamen ſi reperitur interpoſitum decretum, præſumuntur omnia illa, quæ requirebantur pro forma & ſic de neceſsitate interueniſſe in confirmatione. licet ergo pro ſubſtantia & forma deberent interuenire omnia contenta in prædicta commiſſione, ut poſsit per prædictos iudices fieri cōfirmatio contractus, tamen ex eo quod reperitur ſententia confirmationis & decretum illorum iudicum, præſumuntur omnia interueniſſe, & quod prædicta commiſsio requirebat, & ſic per deciſionem Bal. de qua ſupra eſt determinatum in terminis præſentis dubii loquendo in confirmatione. Præterea pro hoc facit dictum ſingulare Bald. in d. l. cum tri. §. ſi prætor de trania. nam pro forma requiritur cognitio & indagatio de cauſa, & modo, & perſonis, ut ualeat tranſactio & decretum interpoſitum ſuper alimentis. & Bald. et Paul. et omnes Doctores dicunt ibi expreſſè quod omnia contenta in illo. §. requiruntur pro forma et ſubſtantia, et ſi aliquid ex illis fuiſſet prætermiſſum, corrueret omnis actus. caſus eſt ibi literalis et communis ſupraſcribentium concluſio, et tamen hoc præſuppoſito dicit ibi Bald. adde ad hanc Gloſ. quod ubi † inuenitur proceſſum, præſumitur quod rite item plus dicit Specula. quod ubi repetitur decretum iudicis interpoſitum, præſumitur in dubio rite & recte ut in Specula. de emptione & uenditio. §. nunc uidendum uerſ. & uidetur &c. uerba ſunt Bald. aurea & ſingularia allegando prædictum Speculato. de quo ſupra, & ſic patet quod licet de ſubſtantia & forma requiratur ꝙ præcedat cauſę cognitio & utilitas & alia de quibus in. d. §. ad hoc ut ualeat decreti interpoſitio ſuper alimentis, tamen

14 Decretum omnia ſolennia præſumuntur præceſsiſſe, licet ꝑ forma exigerentur.

15 Formaliter quādo quid uideatur exigi.

16 Decretum præſumitur rite & rectè interpoſitum.

tamen ſi reperitur decretum interpoſitũ, præ
ſumuntur omnia interueniſſe. licet ergo de
ſubſtantia actus & pro forma requirebatur,
ut iudices commiſſarij uocarent partes & re
ciperent informationem, an alienatio facta
ceſsiſſet in utilitatem eccleſiæ, tamen ex eo ꝙ
reperitur in publica forma ſententia confir-
mationis contractus prędictorum, præſumi-
tur quod interuenerunt omnia contenta in
commiſsione, licet illa pro forma & ſubſtan-
tia confirmationis prædicti contractus requi
rerentur. & ſic eſt deciſum pręſens dubiũ per
d. Speculat. quod allegat Bal. in locis de qui-
bus ſupra. Paul. de Caſtro tamen in d. §. ſi præ
tor in terminis noſtris dicit ſic, reſtringendo
dictum Specula. Specula. tamen in tit. de emp.
& uenditione. §. nunc dicendum uerb. & uide
tur. dicere uidetur quòd ubi reperitur decre
tum iudicis interpoſitum, pręſumatur adhibi
ta cauſę cognitio quod nullo modo uidetur
uerum per hunc tex. niſi in inſtrumento ex-
preſsè hoc caueatur: & tunc uidetur ſufficere
quod dicatur cauſa cognita, licet non expri-
mantur particularia. & in hoc pôt eſſe utile
dictum Specula. & ita tenebat Bal. per notata
in l. i. C. de fide inſtrũ. & iure has. fiſ. lib. x. ec-
ce ſingulare dictum Paul. dicentis quod di-
ctum Specula. eſt uerum abſque dubio, quãdo
in inſtrumento dicitur quod decretum eſt in
terpoſitum cauſa cognita ex hoc ſolò ꝙ ſic di
catur licet particularia non exprimantur in
eo pręſumuntur omnia, quę formã & ſubſtan-
tiã requirebãr, ut in caſu dicti. §. in quo loqui
tur Paulus & in exemplo quod ibi ponit, quod
eſt proprium quando requiritur quod cedat
in utilitatem, & quod præcedat cognitio cau
ſæ ante interpoſitionem decreti pro forma.
Sed cum in prędicta ſententia cõfirmationis
fit mentio non ſolum quòd cauſa cognita cõ-
firmarunt prędictum cõtractum, immo quod
magis eſt. de citatione partium, & de proba-
tione & informatione recepta, & de omnibus
contentis in commiſsione pręſumuntur om-
nia interueniſſe: licet pro forma requirere-
tur. d. auth. multo magis. maximè quia per la-
pſus tanti temporis xlii anno. præſumuntur
omnia rectè & rite & ſolenniter acta, & ex la
pſu decem annorum. l. ſi filius, cum ſimilibus.
c. de petitione hęred. quanto magis ex lapſu
xl. annorum ut probatur, & ſic titulus in pręs-
ſcriptione regulariter requiritur & pro for-
ma. l. nullo. C. de rei uendi. l. diutinã. C. de lon
gi temporis pręſcriptione. tamen Bald. & Sa-
17 lice. in d. l. diutina intelligunt † in præſcriptio
ne longi tẽporis ſcilicet x. an. ſed maior tran-
ſcurſus temporis eum præſumit & ſublatam

17 Titulus ad præſcriptio- nē præſu- mitur poſt lõgiſsimũ tempus.

eſſe malam fidem. caſus eſt in. l. fin. C. unde ui.
qui non eſt alibi ſecundum Barba. in c. apoſto
licę col. de dona. igitur pręſumuntur ex lapſu
temporis. titulus & bona fides, & omnia quæ
requirebantur pro forma, ergo à fortiori in
propoſito ubi maius tempus fluxit. & in pro-
prio caſu dicit hoc Cynus, Paulus, & Salice. &
omnes in. l. emancipatione, de fideiuſſo. Inno
cen. & omnes in c. quoniam contra ſcilicet ꝙ 18
† in facto antiquo deciſo per ſententiam om
nia pręſumuntur ſolenniter acta & quòd in-
teruenerunt, licet non appareant acta, ſed ſo
la ſententia. ſed certum eſt quòd in ſententia
aliqua requiruntur pro forma & ſubſtãtia ad
hoc ut ualeat ſententia, ut in clementina pa-
ſtoralis, de re iudi. & alia quæ etiam per par
tes renunciari non poſſunt. c. de cauſis, cum
ibi notatis. de officio delega. cum ſimilibus. &
quòd ſententia feratur in ſcriptis, iſta pro for
ma requiruntur & alia, tamen pręſumuntur
interceſsiſſe ſi ſententia non apparet lata de
recenti, ſed ex antiquo. ita tenent omnes ubi
ſupra, ſed ſic fuit in propoſito, ut ſæpe dictum
eſt ergo &c. & in expreſſo quod tantum ſuffi-
ciat lapſus x. an. in ſententia ut omnia præſu-
mantur interceſsiſſe rite & recte. tenet Hoſti.
& Io. Andre. in. c. in pręſentia, de renuntia. &
in. c. cum inter de re iudi. & Bar. in. l. admonẽ
di. ff. de iure in. Bal. in. c. i. de milite uaſallo qui
contu. & in. l. ſciendum. ff. de uerbo. oblig. per
d. l. ſi filius, cũ alijs loquendo in ſententia. plus
dicit Ioan. Andr. in. d. §. cum inter in fi. quòd
quando ſententia eſt ex antiquo prolata pręs-
ſumuntur omnia & pro conteſtatione & pro
proceſſu, & pro alijs, quæ requiruntur. & dicit
quod dicitur factum antiquũ ex quo lapſum
eſt biennium ſecũdum Hoſti. & dictum c. quo
niam contra. & alia iura, quæ uidentur cõtra
dicere, loquentur in facto de recenti, ſcilicet
quando aliquid operatur uel allegatur, con-
tra ſententiam ante biennium ex die, quo fuit
lata. idem tenet Ioan. Andr. in d. c. in pręſen-
tia & ibi Hoſti. ergo à fortiori. in caſu noſtro
ubi ſunt elapſi xlii. an. & uide omnino Paul. in
d. l. emancipatione.

18 Tẽpus antiquum facit pręſumi quòd omnia ſolennia præceſſerant ſententiam, licet de illis non aliter appareat, ſed de ſola ſententia. & antiquum tempus dicitur quoad hoc decẽnium uel uicennium.

Et prædicta dico procedere non ſolũ quan
do forma eſt data à lege immo idem ſi ab ipſo
Romano Pontifice, ut fuit in noſtro caſu. ni-
hil enim refert an ab ipſo an à lege fiant com-
miſsio, cum mandatum eius lex dicatur. d. §.
ſed quod principi. facit. l. Ceſar, de publi. l. cũ
multum, de bo. quæ liber. l. donationis la ſecũ
da. C. de donat. inter uirum & uxor. quia ipſa
lex uiua eſt. glo. in. l. quia tale. ff. ſoluto matri
monio. Pręterea expreſsio illorum, quæ à iu-
re. inſunt ſi ab homine exprimantur nihil ope-
rantur.

rantur.l.iii.delega.ii.ff.ſingulariter Innocen. in ca.prudentia, de officio delegati. & Abb. in c.cum dilecti,de reſcriptis.antepen.col. & ibi reducendo ad concordiam.Docto.dicunt quod aut exprimitur ab homine illud, quod ineſt à iure de neceſsitate, & tūc expreſsio nihil operatur,allegat notata in.ca.ſignificaſti de cler.& in.c.olim . el primo de reſtitutione ſpolia.Sed in caſu præmiſſo quod requiratur cauſæ cognitio quando alienatur res eccleſię ut noſcatur ante ſit utile eccleſiæ, & omnia alia contenta in commiſsione, illud ineſt à iure de neceſsitate quod debeant pręcedere alienationem.c.i.de rebus eccleſiæ, cum ſimil. ergo cum inſunt à iure de neceſsitate,ſi ab homine exprimantur nihil operantur, nec inducunt nouam formam mandati.Ita Abb. ad literam in.d.c.cum dilecta in pe.col Bartol. & Paul.in d.l.iii.& in l.conditionis, quæ extrinſecus.ff. de cond. eidem. eſt & caſus pro hoc, quia non eſt differētia in illo, quod iubet lex, uel homo: nam in utroque caſu pari,& æquali modo debet ſeruari.de primo eſt tex.in.l.pro ſpexit.ff. qui & à quibus.& in.d.c. ſiſcriptum. de ſecundo in d.c.cum dilecta,& in.l.diligenter.ff.mandati. & procedunt prædicta etiam ſi in commiſsione ſit adiecta clauſula, & ſi uobis conſtiterit &c. nam etiam tunc pręſumuntur omnia interueniſſe, quę prędicta commiſſio requirebat.& hoc probatur per ea, quę ſupra dixi, quia exprimendo Romanus Pontifex dixit & declarauit,ſi reperietis in utilitatem eccleſię ceſsiſſe alienationem &c. quod ineſt à iure & ſic nihil operatur expreſsio. &

19 Conditionē non inducit dictio ſi, quando per eā exprimitur, quod ineſſat à iure.

19 quòd † per iſta uerba ſi conſtiterit, non uideatur inducta cōditio,ſed quędam admonitio. eſt text expreſſus iudicio meo in. l. mutuo.§ ſub conditione,de tutel.ibi,hanc autem conditionem, quam pręſides prouinciarum faciunt,tutorem do;ſi ſatis dederit,non conditionem in ſe habere,ſed admonitionem.nam à iure ineſt quòd tutor ſatisdet, tamen ſi exprimatur ab homine ſcilicet à iudice pręmiſſa dictio ſi, quę de ſui natura inducit conditionem.l. qui promiſit de condi. indebiti.ff. cum à iure hoc ineſt nihil operatur, nec facit actum condictionalem, Per quod dicit Bart. in.d.§.ſub condictione.Paul.in d.l.iii. quòd ſi Papa mandat alicui quod conferat alicui beneficium,ſi eum repererit idoneū, quod hoc non faciat conditionem, cum hoc ineſt à iure, ſed quandam admonitionem: & ideo & ſi non ſit idoneus tenet collatio ſi eſt aliàs capax, ut quia Clericus. ita Paulus ubi ſupra ſic in propoſito cum per iſtam clauſulam ſi conſtiterit, exprimatur ſolùm illud, quod à iure ineſt,ut dictum eſt; ſi exprimatur nihil operatur,nec inducit nouam formam ſecundum doctores ubi ſupra. Et ad hoc adduco ſingulariter dictum Bald. in l.non dubium C.de legibus.v.col.in fi. Vbi dicit, quod iſta clauſula ſi conſtiterit,ſi concurrit quod eſt de natura iudicij, tunc conditio in literis contenta,non eſt conditio,ſed expreſsio iuris cōmunis & ad hoc allegat dictum Innocen.in d. c.prudentiam de quo ſupra dixi. ſed cum in caſu noſtro expreſsio facta in prædicta commiſsione ſi in utilitatē eccleſię reperietis &c. & quod fiat uocatis partibus, & cum cauſę cognitione ſit de natura cauſæ commiſſæ,cùm illud à iure inſit, nihil operatur tanquam expreſsio iuris communis,nec facit condictionem ita in terminis Bal.ubi ſupra.& ſic ex prędictis patet quod præſumuntur omnia contenta in commiſsione præceſsiſſe & interueniſſe,ex quo apparet ſententia confirmationis in publica forma, quanto magis quia apparet commiſsio & ſententia, & quod tranſiuit in rem iudicatam, & ex antiquo tempore ut & probantur omnia per proceſſum.Et confirmatio prædicta contractus trahitur retro ad diem contractus.tex.in.d.c.Glo.in uerbo cōſenſum,in c.ſi.xvi.q.i.& ibi Glo.allegat plura iura ad hoc,precipuè quia erat in caſu noſtro ſylua inutilis, ut etiam ſi poſtea ſit reducta ad culturam,non debet attendi illa utilitas,ſed quod ualebat tempore contractus.Caſus notabilis in c.ad aures,de rebus eccle. & ibi uide Barba. ut pro illo cenſu, qui ualebat tempore contractus debeat concendi de nouo emphiteotę ducenti ad culturam uel filiis, & hæredibus eius ſine noua ſolennitate. & ita etiam Bar.per illum tex.in.l.quicunque.C.de omni agro deſerto.quod ipſe dicit eſſe nitabile & non debet attendi melioratio, poſtea ſuperuenient, cum contigerit diligentia poſſeſſoris.l.pe.C.de omni agro.deſ.lib.x.

20 Tēpus antiquū, qđ dicatur, ingens uarietas.

20 Denique † antiquum tempus dicitur multis modis. nam interdum tempus decennii dicitur antiquum,ut per Barto.in.l.qui in aliena.§.i.ff.de acqui.hered & eſt commu.opin.ut per Alexan.& Iaſ.ibi & per Decium.in.l.i.nu. 72.C.qui admitti, quod maximè obtinet in præſumenda actus celebrati ſolēnitate, ut eſt in ſpecie noſtra. interdum antiquum tempus, dicitur xxx.annorum,ut tenet Imola in c.peruenit.de emptio.& uendi, & Crotus. ex cuius relatione hec uidetur commu.opin.in.l.ſciendum in prin.ff.de uerbo.oblig.per Alexan.ibi.nu.17.& in conſ.xvii.lib.iiii.tertio antiquum tempus dicitur.xl.annorum, ut per Alexand. conſ.iiii.& cōſi.clxxxvii.lib.ii.Socin.cōſ.cvi.

eod.

çod. lib. per Aymonem. de antiqui. temporum.in princ. Quarto antiquum tempns dicitur centum annorum nt per Decium.in. ca.i. nume. quadrageſimoſexto de appellatio. Beltrandum conſilio cclxxxiii. libr.tertio.& per Aymonem ubi ſupra. quinto antiqnum tempus quod dicatur relinquitur arbitrio iudicis, ut per Innocen.& Anto. in.c.ueniens, de teſtibus. Alexand.conſilio clxxxvii.lib.ſecundo.& conſilio nonageſimo lib.primo Soc.conſilio centeſimoſexto lib. ſecundo. Afflictus.de ciſione Neapolitana cccclxxxiii. Vltimo antiquum tempus etiam dici poſſet unius anni. argumento in principio inſtitut. de uſucapio. Et melius in. l.i. titu. de las preſcrip. lib.tertio ordin. Inſumma antiquum tempus quod nam dicatur, & ſi in quibuſdam ſpeciebus non obſcurè deciſum reperiatur, tamen in pleriſque non ſat dilncidè definitum comperimus. Vnde non poteſt non reſetuari ſanctitati, religioni, ac prudentiæ iudicantis: licet non abnegemus quin eorum ſex caſuum de quibus iam egimus, quilibet ſat habeat fautorum. Iudex ergo circũſpectus ſi fuerit, inueniet rerum de quibus agitur, perſonarnm, temporum, & locorum qualitatibus expenſis tempus antiqnum; ut interdum in uno anno concludatur, interdum uerò etiam quinquaginta non ſufficiant.

CAP. QVADRAGESIMVM.

1 *Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſſioque ceſſat ubi notorum erat debitorem non eſſe ſoluendo, eſtque dubia pugna.*
2 *Fruſtra nihil.*
3 *Finis melior quàm media.*
4 *Bona cuiusque ciuis ut probentur?*
5 *Fideiuſſor in plusquam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna.*
6 *Fideiuſſor durius quàm principalis obligari nequit, regula cum. 8. declaratio.*
7 *Fideiuſſor & ſi iuret non tenetur in plus quam principalis cum quibuſdam. contra communem.*
8 *Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt. regula cum 18. declaratio.*

CENTESIMO trigeſimo quinto colligitur, quare legum ſolennia in notorijs non ſint ſuperſtitioſè obſeruanda. nam, cum ut noſtra principalis concluſio habet; ut reliqui principes, ita & leges imperium acceperint, ut prodeſſent, non nt nocerent. cumque notorietas ſuperet omne genus probationis, certè ſi adhnc ſolennia legalia à lege nobis obſeruari iuberentur, id uehementer nobis noceret. quod dic ut in ſeq. qnæſtio. ſolennitas † excuſsionis ceſſat ut ſupra obiter attigimus nbi notorinm eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo. ita tenent gloſ.in.l.fina. ff.ſi certnm petat. gloſſ. & Barto.in.l.decem.ff. de uerborum obligatio. & in.l.niſi hoc actum.ff.de pact. Barto.in.l.iii. §.ſi is pro quo.in fin.ff.quod quiſque iur. Angel. in.l.ii.in principio. ff. qui ſatisda.cogan. ſentit Barto.in.l. Marcellus, ad finem.ff.de fide inſtrumen. Bald.in authentica ſed hodie. in fin.C.de actio. & obligatio. idem Bald. in l.prima col. ſeptima de conue. fiſci debi. lib. decimo. ſequitur & dicit eſſe commnnem opinionem Iaſ.in.l.decem. numero nigeſimoſeptimo.ff.de uerbo. obligatiò. Ang. in.d.l. niſi hoc actum. Ludouicus Romanus in d.l. finali in principio.ff.ſi certum peta. Imola, Areti.& Alexand.in.d.l.decem.

1 Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſsioque ceſſat ubi notoriũ erat debitorem nõ eſſe ſoluẽdo, eſtq; dubia pugna.

Contrariam partem ut etiam ſi ſit notorinm, debitorem principalem non eſſe ſoluendo adhuc excuſsio ſit neceſſaria, & facienda contra principalem debitorem, antequam contra fideiuſſorem agi poſsit: tenent Iacobus Bntrig. in authentica hoc ſi debitor. C.de pigno. Bart. in.l.ſtipulatio.§.habet.ff.de operis noui nunciatio. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ. ibinum. decimo col. tertia, poſt plures Doctores, quos ipſe allegat: mouentur quia etiam ſuper notorio requiritur pro nunciatio iudicis.c. cum ſit Romana, in fi.de appella.c.porrò, de dinor.glo. in.c.ad noſtram.in iii.de iure inran. & glo.fi. in.c.enidentia.de accuſatio. Bartol.in.l. emptorem in prin.ff.de actio.empt.& nendi.

Quid dicendum? & ſanè prior pars ut receptior, ita & nerior eſt: quia † nt natura, ita & ars ciuilis nihil faciunt fruſtra.§.minorem, in ſti. de adopti. iuncta.l.hæc ſtipulatio.§. dinus ff.ut lega.no. cane.l. non cogendum. §. Sabinus ff.de procurat.l.qui bis. ff. de nerbo. obligatio.nec dubium eſt quin ocioſum eſſet, & inane circa ſolennia excuſsionis morari ad demonſtrandum debitorem principalem nõ eſſe ſoluendo, qnando notorium erar ſoluendo minimè eſſe: & etiam in conditionibus explendis (quarum implementum & ſi ſtrictiſſime & ad unguem regulariter deſideretur.l. qni hæredi in princ.l. Meuius.ff.de conditi. & dem.) adhuc tamen non eſt morandum quando conditionis aduentus eſſet ocioſus ac inn-

2 Fruſtra nihil.

tilis.l.ſi quis ita ſcripſerit.ff.de hær. inſt. & ſecundum philoſophum melior † eſt finis quàm ea,quæ ordinantur ad finem. id quod etiam

1 Finis melior quàm media.

probat.l.i.§.fin.ff. de dote præleg. dum ait rei iam demonſtratæ fruſtra adiici alteram demonſtrationem. quod & in odioſis diſpoſitionibus (qualis eſt exhæredatio) locum habet: nam etſi nominis,cognominis, & agnominis filij exhæredati in ſui exhæredatione expreſſio facienda ſit.l i.ff.de lib.& poſth.tamen ubi ſolius nominis expreſsio ad filium exhæredatum demonſtrandum ſat erat, tunc reliquorum nominum,& cognominum,ſeu agnominum ſolennitas ceſſat. ut eſt communis opin. quam ibidem tenent glo. Bar.Bal. Albericus, Angelus,Imola,Paulus Caſtr.Aretinus,Alex. Iaſ.& Alciatus ubi etiam Socinus & reliqui. pro quo eſt ibi tex.ſatis dilucidus in.ii. reſpõſo. Sic ergo & in ſpecie noſtra cum in eo tantum utilis ſit & adhoc duntaxat deſideretur ſolennitas excuſsionis, ut appareat debitorẽ principalem non eſſe ſoluendo. auth. preſente.C.de fideiuſſoribus. & in corpore unde ſumitur. ſupereſt,ut illa ceſſet,ubi notorium erat debitorem principalem non eſſe ſoluẽdo: præſertim quia notorium & ſententia ęquiparantur,ubi agitur ad declarandum aliquid.l. emptorem,in prin.& ibi glo.& Bar.ff. de acti. emp. Neque ad rem pertinet quod Bart. Iaſ. & reliqui in.d.l.ſtipulatio.§. habet.ff.de noui ope.nunc. aiunt, ſententiam requiri qua declaretur debitorem principalem non eſſe ſoluendo,antequam cõtra fideiuſſorem agi poſſit. nam ipſi loquuntur poſt factam ſemel excuſsionem poſtquam relationem nuntij aſſerentis non reperiri bona debitoris principalis, ut ſic ultra excuſsionem etiam ſententia iudicis exigatur (qua declaretur debitorem principalem minus idoneum inuentum fuiſſe) ut contra fideiuſſorem agi poſsit. qua ratione etiam in ſpecie noſtra recipi poteſt, ut

3 licet ſit notorium debitorem principalem nõ eſſe idoneum, adhuc tamen debeat ferri ſententia declaratoria, qua pronuncietur illum minus idoneum eſſe compertum, notoriumque eſſe: & ita demum & non antea contra fideiuſſores agendi uia aperietur, ut ſic datæ paritate terminorum excuſsio & notorietas exæquentur, utrunque tamen exigat iudicis ſententiam declaratoriam: ſicque concilientur uarietates noſtrorum ſupra relatæ.

Vſibus uerò forenſibus fortè obtinebit, ut

4 Bona cuiuſque ciuis ne probentur?

ubi eſſet ſtatutum uel conſuetudo, quòd † omnia conciuium aut municipum bona mobilia & immobilia acquiſita & acquirenda, in æſtimo communi deſcriberentur: ibi notorium eſſe intelligeretur tot tantas, taleſque eſſe cuiuſque facultates, quales quantæque ibi deſcriptæ reperirentur. ita tenent Barto. Petrus Bexutius, Alexand. & Iaſ. numero trigeſimotertio in.d.l.decem.ff. de uerbo. obligation. licet contrarium ibi tenuerint Bald. Angelus, Imola & Cumanus ut per Iaſ. ubi ſupra. cuius & Bartol.& ſequatium opinione retenta, cum ferè per totius Hiſpaniæ oppida ſit conſuetudo, ut municipum bona in æſtimo communi deſcribantur, onerum uectigalium functionum've perſoluendarum cauſa, quæ Catholicis regibus noſtris debentur. iam illud æſtimum ad excuſsionem qua de re agimus uitandam utile erit.

Iſthæc procedunt, quando † fideiuſſor acceptus fuit in parem, uel minorem ſummam

5 Fideiuſſor in pluſquã pricipalis acceptus, an ſaltem pro cõcurrente ſumma teneatur, anceps pugna.

quam principalis debitor obligatus eſſet: nã ſi in maiorem ſummam acceptus eſſet, fideiuſſio inutilis eſſet, non ſolum quo ad quantitatem excedentem, ſed etiam quò ad concurrẽtem. ſecundum glo.in.l.græce.§.illud.ff.de fideiuſ. glo.in.§.fideiuſſor inſt.de fideiuſſ. quas ſequuntur docto. ſecundum Decium in.l.in eo quod plus, numero duodecimo.ff.de reg.iu. & eſt communis opinio. ſecundum Cagn. ibi. firmat eſſe communem opinionẽ. Segura in.l. unum ex familia.§.ſed ſi fundum. nume. cl.ff. de leg.ſecundo. poſt Barto.& alios in d.§.illud. per d.§.fideiuſſores.& per d.§.illud, dum ait ſi fuerint in duriorem cauſam adhibiti placuit eos omnimodo non teneri. & eſt communis opinio. ſecundum Gregorium Lupum in l.vii.titu.xii. parte quinta verb. quanto en lo de mas. eſtque communis opinio. ſecundum Barto.& Imolam in d.§.illud, tenet glo. in.l.ſi pecuniæ.C.de uſu.

Contrariam partem ut ſaltem pro concurrente quantitate ſit obligatus, tenent Decius ubi ſupra numero decimotertio, & Galiaula in.l.i §.ſi ſtipulanti, per illum tex. columna penultima.ff. de uerborum obligationib. & Alciatus parerg. libro quinto cap.xviii. per.l.habentis in fi.ff.de conſtit.pec. ubi licet in conſtituto durior obligatio quàm in principali eſſe nequeat, tamen ſi in duriorẽ cauſam fiat; ualet ſaltem pro concurrente quantitate. Sed reſponderi poteſt nihil uetare, quin licet utrobiq; par ratio ſit, tamen diuerſum ius ſit ſtatutum: cum iſthæc ſint iuris merè poſitiui, & alterutrum poſſet, ut patet ad ſenſum conſtitui abſq; eo quod per hoc ius diuinũ, aut naturale ulla ex parte uiolaret: & mille iuris ſpecies paſsim reperies, in quibus licet par ratio ſit,

tamen

tamen diuerſum ius nuncupatim cõſtitutum reperitur. ad.l.illud.ff.ad leg.aqui. cum ſimil. dicentibus, ubi eadem uel par eſt ratio, ibi idem ius ſtatui intelligendum eſſe. reſpondendum eſt, procedere in re dubia, non ſic quando expreſsim diuerſum ius conſtitutum reperitur: quale hic reperitur per.d §.illud. cuius generaliter non eſt cur propter.d.l.hactenus, reſtringatur non magis quàm generalitas. d.l.hactenus propter. d.§. illud. adhuc tamen. contra d. communem opin. inclinat Gregorius Lupus ubi ſupra.& Bald.per tex. ibi in.l.ſi ultra. C. de fideiuſ. & de iure regio pro hac parte contra communem opin. hodie eſt tex. in d.l.vii.tit.xii.par.v. pro qua parte etiam in terminis iuris communis, facit ultra ſupra al lega.§.item is qui exequitur, iuncta ſua gloſ. inſt.mand.&.l.diligenter, cum ibi not. ff.eod. ubi licet fines mandati ſint diligenter obſeruandi, adhuc tamen in maiore ſumma & minorem ineſſe intelligitur. ſicque ſi iuſsi, ut domus aureis centum mihi emeretur, licet pluris emi nequeat, minoris tamen poteſt. ut ibi. ſic & in ſpecie noſtra, & ſi diligenter cauendum ſit, ne durius quam principalis debitor fideiuſſor obligetur, tamẽ benignam interpretationem uſque ad concurrentem quantitatem admittere debemus; ne fideiuſsio pereat. contra.l.quoties in ſtipulationibus. ff. de uerbo.obliga. Nam & ſimiliter benignam interpretationem quò magis fideiuſsio ſuſtineatur, facimus in terminis.l.ſi ita fideiuſſorem. ff.de fideiuſ. ubi pro reo ſpeciem debente poteſt fideiuſſor obligari ad quantitatem eiuſdem ualoris, licet non econtra, quaſi hoc caſu licet non leue dubium eſſet, an fideiuſſor, qui ad quantitatem tanti ualoris quanti erat ſpecies debita acceptus erat in duriorẽ cauſam accipi uideretur: tamen benigna interpretatio ſit quo magis fideiuſsio ſuſtineatur, vt in duriorem cauſam acceptus non videatur. Et ſimiliter cùm reus ad factum tenetur fideiuſſor poteſt ſeſe ad intereſſe obligari.l. ſtipulatus es opus.ff. de fideiuſ. nec dubium eſt quin tale intereſſe poſsit multum excedere.l.vnica. C. de ſent. quę pro eo quod intereſt. Sicque apparet, benignam interpretationem quo magis fideiuſſor ſuſtineatur hac in re admittendam eſſe: præſertim per hæc duo iura poſterius adducta, quæ ab aliis allegata non inuenio. & in hanc partem proclinior ſum.

6 Fideiuſſor durius q̃ principalis obligari nequit, regula cum. 8. declaratio.

Stat ergo † fideiuſſorem non poſſe in duriorem cauſam obligari quàm principalis. d.l.græce. §. illud. l. hi qui.l. fideiuſſor obligari. ff.de fideiuſſo.l.vii.titu.duodecimo parte quinta. Duriorem autem cauſam accipere variè poſſumus. primum, ratione rei. d.§. illud, & dicto.§. fideiuſſores. deinde ratione firmioris obligationis. l.græce. §. ſiquis ſtichum &.l. hi qui. ff. de fideiuſſo. Tertio ratione electionis ademptæ, nam ſi principalis obligatio alternatiua erat, fideiuſſor accipi non poteſt ad alterutrum præcisè vt in. d.l.græce. §. idem Iulianus. Quarto, ratione loci nam ſi reus ſimpliciter obligatus erat, fideiuſſor vt ſoluat certo loco obligari non poteſt.l. fideiuſſor obligari. §. i. ff. de fideiuſ. Quinto, ratione cauſæ nam ſi principalis debitor ſub conditione tenebatur, fideiuſſor pure vel in diem certam accipi non poteſt. vt in d.l.fideiuſſor obligari. §.i. & in. l. ſtipulatione.eod.tit. Sexto, ratione ademptę facilitatis nam ſi reus pluribus perſonis ſoluere poterat, fideiuſſor ita vt paucioribus perſonis præcisè teneatur ſoluere, accipi non poteſt.l. hi qui in princ. & in.§.ſi.ff de fideius. Septimo, ratione maturioris præſtationis, nam fideiuſſor accipi non poteſt, vt citius teneatur quàm reus principalis.l.ſi teſtamenta.§. quæſitum eod. tit. Octauo, ratione diuerſitatis, nam in diuerſam rem fideiuſſor quàm principalis obligari non poteſt.l. ſi ita fideiuſſorem, &.l.ſi Stichum.in princi.& .l.græce. §.ſi quis Stichum.&.l.ſi ita fideiuſſorem. ff. de fideiuſ.

Hæc regula recipit quatuor limitationes, quas tradit Gregorius Lupus in.d.l.vii.titu. xii.par.v.in glo.i.inter quas illa memorabilis eſt, ut ſi † fideiuſſor in duriorem cauſam acceptus contractum iurauerit, ualeat fideiuſsio, non ſolum in concurrente quantitate; ſed etiam in eo, quod plus erat in fideiuſſoria quã in principali obligatione. ita Bartol. in.l.ſi à reo. §.penultimo.ff. de fideiuſ. idem Bartol. in.l. ſiquis pro eo. colum. quinta. eodem titu. Angel.& Imola.in.l.his qui acceſsionis.§.penult.eodem. & Gregor. ubi ſupra & eſt communis opinio. Bartho.in.l. cum pater.§.filius matrem per tex.ibi.ff. de lega.ii. Decius in.l. in eo quod plus numero duodecimo. ff. de regul.iur. Alexand. conſilio trigeſimoſecundo libro primo in fine. qui intelligunt quòd tunc fideiuſſor tenetur ut principalis, non ut fideiuſſor.

7 Fideiuſſor & ſi iuret non tenet in plus q̃ principalis cũ quibuſdam. cõtra. cõm.

Contrariam partem ut non teneatur fideiuſſor in plus quam principalis, nec ut fideiuſſor, nec ut debitor principalis, tenent Ioannes Faber. in.§. fideiuſſores. col.ii. inſtitut. de fideiuſſo. & alij plures, ut alibi ple-

nius diſſeruimus:& hęc pars uerior eſt,qa iuramentum in contractu appoſitum nũquam operatur ut is contractus degeneret, ſed ſolum operat ut in ſui forma & natura firmior ſit,ut in l.ſi.C.de nõ nume peccu.unde in ſpecie noſtra cum ſint uarietates ſupra relatæ utrum fideiuſſor in plus acceptus quàm principalis teneatur in concurrente quantitate necne iuramentum ibi appoſitum ſat ſuperq; eſt,ut operetur quod talis fideiuſsio ualeat in concurente quantitate iuxta ſuam met naturam,abſq; eo quod ualeat in maiori quãtitate,& ſic contra ſui met naturam: & ſenſus iurantis ita interpretandus eſt, ut uellet etiam in maiori quantitate teneri, quàm reus principalis, ſi id fieri poſſet ſalua natura contractus de quo agitur, quod ſi ſalua eius natura id fieri non poſsit, tunc teneretur quatenus contractus natura permitteret, & non ultra. arg.d.l.ſi.Et durum alienumq; à iurantis mente & ſenſu eſſe uideretur, interpretari quod uellet in eo quod plus erat obligari,tanquam principalis, ſi non poſſet tanquã fideiuſſor. & ita intellige d.§.filius matrem.

8 Hæc autẽ † obligatio fideiuſſoria ad principalem obligationẽ acceſſoria eſt, ut dictis legibus, & in prin.inſt. de fideiuſſoribus. & l. i.tit.xii.part v. Accedere autem poteſt multis modis. Primùm poteſt acedere ad obligationem ciuilem ſimul & naturalem, ut in dictis iuribus. Deinde etiam ſi ſit naturalis tantum obligatio non etiam ciuilis, ita tenent Glo. & communiter dd. in l.i.ff.de fideiuſ.& in §.i.per tex.ibi inſt eod. tit. per legem ſtipulatus.& l.quod enim l.fideiuſſor obligari, in prin.& §.fideiuſſor.l.ii.& l.cum fideiubeat. & l.ſi quis pro eo.§.ii.ff. de fideiuſ Tertiò poteſt accedere etiam ad ciuilem tantum obligationem.ita Glo.& communiter dd in l i.ff.de fideiuſ. per.l ſtipulatus & l. fideiuſſor obligari. in prin.& in.§.fideiuſſor.ff. eod. Quartò. poteſt accedere ad obligationem principalem re contractã.Glo.in d.l.i.per l.Gręce in prin. eod.tit Quintò.accedit ad obligationẽ uerbis contractam ut tenent Glo.& dd.in d.l.i.p d.l.Græce.in prin. Sextò poteſt accedere ad obligationem conſenſu contractam, ut tenẽt Glo.& dd.in d l.i.per d.legem Græce. Septimò. poteſt accedere ad obligationem literis contractam,ut tenent Glo.& dd.in d.l.i.& Emanuel de acoſta in l.iii.in prin.C.de non nume.pecu.per.l.tam mandatori.eod.tit.Octauò poteſt accedere ad obligationẽ ex cõtractu,uel quaſi cõtractu,uel ex delicto uel quaſi delicto deſcendentem d l.Græce.§ ſed & ſi ex delicto.Glo.& dd. in d.l.i. Nonò poteſt accedere obligationi ſiue præſenti, ſiue præteritæ, ſiue futuræ, hoc eſt ſiue principalis obligatio modo contraheretur, ſiue iam diu contracta eſſet, ſiue poſtea foret contrahenda l.iiii.cum ſua Glo.l.ſtipulatus ſum.l. ſi Stichum.§.i.ff. de fideiuſſ. Decimò poteſt accedere obligationi principali ſiue illa pura ſit, ſiue in diem, ſiue ſub conditione contracta, ut in dictis.ll.& l.ſi debitori.§.primo,eodem titulo. Vndecimò. poteſt accedere non ſolùm ad obligationem dandi, ſed etiam ad obligationem faciendi, ita. Gloſſ. in l. ſi quis pro eo.ff de fideiuſſo.per.l.ſtipulatus es. eodem titulo.l.nemo ff.de duobus reis. Duodecimò, accedit non ſolum obligationi à iure ciuili deſcendenti, ſed etiam ſi deſcendat à iure prætorio d.l. Græce.§. pro eo. Decimo tertio, accedit non ſolum obligationibus regularibus, ſed etiam obligationibus priuilegiatis.l.cum fideiubeat. eodem titulo. Decimo quarto accedit, non ſolum obligationi principali, ſed etiam obligationibus acceſſorijs, ut in fideiuſſore fideiuſſoris.l. Græce §.fina.ff.de fideiuſ.tradunt Glo.& dd.in prin. inſt.eod.titulo. Decimo quinto.accedit obligationi reſidenti, non ſolum in uera, ſed etiam inficta perſona.l.mortuo.& l.qui contra.ff.de fideiuſſo. Decimo ſexto accedit non ſolum obligationi hominis præſentis, ſed etiam abſentis.l.fideiubere.ff de fideiuſſo. Decimo ſeptimo,accedit non ſolum obligationi hominis ſanæ mentis, ſed etiam prodigi, uel furioſi.l. Marcellus & l.cum lex ff. de fideiuſſ. Decimo octauo accedit non ſolum obligationi reſidenti in homine ſui iuris,ſed etiam ſi ſit ſeruus uel filius familias l. cum fideiubeat.ff. de fideiuſ.& in.§.i.inſt. eod. Quinimmo etiã pater à filio familias, & dominus à ſeruo fideiuſſorem accipere poſſunt.l.ſi quis pro eo. §.primo.ff.eodem titulo.

Limita primo, ut † non accedat obligationi quę contra legẽ contracta eſſet.l.qui contra, cum.l.ſeq.ff.de fideiuſ.l. non dubium.C. de legibus.l.ſi quis inquilinos.§.ſi.ff.delega.i. l.iuris gentium.§.& generaliter.ff. de pact.l. ubi lex.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſ.fallit ut in l.Marcellus,eodem titulo. 9

Secundo limita, ut nõ accedat obligationi finitæ,uel nulli l.ſi quis poſtquã, & l.ſi Stichũ. §.i.ff.de fideiuſſo.l.ſi debitori eod.tit. Tertio non accedit cum effectu obligationi, quę exceptione poſsit elidi.nam & fideiuſſoria obligatio ſimili exceptione elideretur.l.ſi teſtamento,in prin.l.ex perſona.l.ſi ſtipulatus eſſes,in prin.eod.tit.l.tam mandatori.C. de nõ num.pecu.

Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt. regula cũ. 18. declaratio.

Fideiuſsio in 8. caſib. ceſſat.

Quartò

Quartò non accedit obligationi modicè utili, uel iuri ferè inutili. quale eſt in perſona eius, qui ad ſolutionem tantum adiectus eſt, qui fideiuſſorem accipere nequit. l. ſi mihi. ff. de fideiuſſ. Quinto non accedit contractui impoſsibili l. ſi ſub impoſsibili eodem titu. Sexto non ſemper accedit obligationi tantum naturali, nam ſeruus à domino & filiusfa mi. à patre naturaliter ſibi obligatis non accipiūr fideiuſſorē. l. ſi quis pro eo §. i. ff. de fideiuſſ. fortè per rationem. l. ſi quando. §. illud. C. de in off. teſt. ibi non pactionibus aſtringendos &. l. liberto. ff. de obſeq. nam ſeruo & filio perſona patris & domini ſemper ſancta & honeſta uideri debet. nam ſi ſancta ſit, non eſt neceſſe ut fideiuſsione aſtringatur: cum ſponte conuentis acquieſcet. Septimo fallit in muliere. l. iii. l. ſi Titius. §. ſeia. ff. de fideiuſſ. per totum. ff. &. C. ad uelle. niſi iurauerit ut per Bar. & alios in. l. ſiquis pro eo. ff. de fideiuſſ. Octauo fallit in ſeruili obligatione ut. l. iiii. ff. de fideiuſſ. Nono fallit quando quis pro ſe ipſo fideiuberet. l. hæres à debitore. §. ſeruo, &. §. retro. ff. de fideiuſſ.

CAP. QVADRAGESIMVM PRIMVM.

1 *Paupertas excuſat moram ſoluendi.*
2 *Paupertas excuſat à proſecutione appellationis.*
3 *Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs.*
4 *Pauperes non collectantur.*
5 *Pauperibus an currat tempus appellandi? ardua quæſtio.*
6 *Maioratus noxij ſunt.*
7 *Pauperes quare non collectantur.*
8 *Pauperes alienigenis pares.*
9 *Appellare an poſſit quis pro paupere non appellante.*
10 *Appellare regulariter alter pro altero nō poteſt.*
11 *Appellationi poteſt renuntiare damnatus etiam criminaliter.*
12 *Hominem beneficio affici intereſt hominis.*
13 *Adam pater hominum.*
14 *Anima rebus præferenda.*
15 *Intellectus l. y. C. quorum. app.*
16 *Appellari permittitur ob modicum præiudicium.*
17 *Hominem beneficio affici & damno non affici intereſt hominis.*
13 *Lites breuiari, intereſt reipublicæ.*
19 *Defenſio fit aut ui iuriſdictionis, aut ui naturalis defenſionis.*
20 *Defendere ſubditos incumbit magiſtratibus de iure diuino, naturali, & poſitiuo.*
21 *Magiſtratuum quantum onus.*
22 *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili.*
23 *Defenſio prius competit magiſtatibus, deinde etiam reliquis.*
24 *Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe megiſtratus iniuriam facere uolebat.*
25 *Papæ abutenti an occurri poſſit.*
26 *Principi imperio abutenti, ſi occurri non poteſt in uim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt et debet in uim naturalis defenſionis.*
27 *Princeps dum legibus abutitur, nunquam præſumitur iuſta cauſa motus.*
28 *Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare nequit.*
29 *Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario, uel poſitiuo, non de iure naturali aut gentium primæuo.*
30 *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*
31 *Dominium eſt ius.*
32 *Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia.*
33 *Aetas aurea.*
34 *Defenſio homini ab altero homine debita eſt.*
35 *Vir bonus quis.*
36 *Defenſionis naturalis loco ſucceſſit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis.*
37 *Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.*
38 *Fabula Ranarum.*
39 *Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus eſt, quàm reliqua omnia.*
40 *Iuriſdictio initio mundi nulla erat, ſed longè poſtea eſſe cœpit.*
41 *Principatus & iuriſdictiones ut ſint, neceſſarium non eſt, ſed tantum utile.*
42 *Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familia'ue cuiuſque pauperis, quàm unius magni regis.*

CENTESIMO trigeſimo ſexto colligitur, quid reſpondē dum ſit in articulo illo, ſtatuto definitur, ut † appellās certam ſummam perſoluat alias appellatio deſerta intelligatur, an deſinat tempus ſoluendi currere, ei qui propter paupertatem eam ſummam ſoluere deſiit? & appellationem non fore deſertam, in ſpecie hac reſponderunt Bald. in. l. ii. §. ſiquis cau. Franciſcus Cremenſis ſingulari. cxxii. ſtatuto caueatur quod appellans. Mathæſillanus In ſingula. ulti. per capi. licet de cenſibus. tenet Ioannes Bap. de Caſt. in add. ad Cremenſem ubi ſupra. Vnde † ſimiliter à proſecutione appellationis excuſat paupertas, ut uoluit Panormi. in c. ex tenore col. ii, de appell. & Gerardus ſingulari.

1 Paupertas excuſat moram ſoluēdi.

2 Paupertas excuſat à proſecutione appellationis.

gulari. lxxiii.pauperes quorum num. fin. Bal. in.l.acceptam col.pen.queſt.xxxiii C.de uſuris, & ſic non eurrunt ſibi fatalia ſecundum eundem Gerardum in quo ultimo contrariũ uidetur tenuiſſe.Bal.in l.fi. C. de condi.inſertis. cuius ſententia in hoc ultimo uerior eſt. nam longe maius impedimentum eſt ignorantiæ & abſentiæ quàm paupertatis, huic enim contingere poteſt reparario, illi autem (hoc eſt ignorantiæ) non utiq;, & tamen ignoranti etiam currunt tempora ipſo iure, & in eo tantum quæſtio eſt, an reſtirutio concedatur ex iuſta cauſa ignorantiæ, l. fina.C.de longi temp.præſ.& ibi Bar.& alii & diximus plenè infra.ca. lxxv. incip.fundum tuum poſſedi ubi reſoluimus reſtitutionem eo caſu denegari.Ergo cum ſaltem iuſtiſsima & irreparabilis ignorantiæ cauſa non impediat quin tempora currant ipſo iure, & in eo tantum quæſtio ſit, an detur reſtitutio, par eſt ut in ſpecie noſtra fatalia currant ipſo iure, licet ſi poſtea apparuerit propter paupertatem eum non potuiſſe tempore definito proſequi appellationem, reſtitutio non denegetur. Nam

3 Pauperes ſtipendia nõ præſtãt aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notariis.

† & in eo quoque pauperes iuuantnr quod aduocati eis gratis debent patrocinari; & notarii gratis inſtrumenta conficere; & procuratores gratis pro eis militare: & iudices gratis quoque iudicare; etiam ſi ab aliis ex lege uel more regionis poſsint aliquid accipere. ut per Gerardum d. ſingulari lxxiii. Ludouicus Romanus in. l. ſi uero.§ de uiro fall.xlvi. ff.ſol. matri. Albericus in. l. i. C de ſuffragio idem Albericus in.l. nec quicqnam. §. fi.ff.de officio proconſulis. Bartho. in. l. ſi furioſi.C. de nupti. per illum tex. uerb. gratis. Bald. in auth.generaliter col.i. C. de epiſcop.& cleri. dixi de ſucceſ. crea.§.xv. num.37.lib. ii. Quinimmo quod utilius eſt, pauperes

4 Pauperes non collectantur.

† qui ex induſtria & labore manuum ſuarum uictũ quæritant, nec aliunde habent, unde ſe alere poſſint non debent contribuere ad onus collectarum, quæ per principes uel reſpublicas imponuntur.ita Bal in auth.defuncto.C.ad tertuli. & Gerardus ubi ſupra poſt Gloſ.in.l. omnes. C.de ann.& trib.lib.x. & in ſimili per Bart.ibi Abbas in c.peruenit col.penul. de immunita. eccleſiarum Bald. in.l. etiam col.fi.de execu. rei re iudi.

5 Pauperib⁹ an currat tempus appellandi ĩ ardua.q.

Denique † qnod ipſo inre deſinat pauperibus currere tempus ad appellandum ultra ſuprà allegatos tenet Matthæus Mathæſillanus notabili cxcviii. nota qnod licet paupertas, allegat Innocentium in ca. ex ratione de appell.& Guiliel. de Cun. in.l.precipimus.§.ſuper his. C. de appellati. Sed ut iam attigimus fortè iuſtius & uerius dicetur tempus ipſo iure non deſinere elabi. reſtirutionem tamen concedi per d.l.fina.C. de præſcrip.longi tẽporis. quę hoc probat à fortiori. nã ſi id quod certè & indubitatè meum erat amitto per talis temporis tranſcurſum, non obſtante iuſtiſſima ignorantia mea ut ibi, quanto magis in ſpecie noſtra tempus curret ubi incertum erat, an iſte iuſtam cauſam foueret: quinimmò eo ipſo quod condemnatus fuit, præſumptio erat quod non fouebat iuſtam cauſam, ſicque quod appellatione extincta nihil amittebat. l.res iudicata. ff.de re iudic.l. res iudicata.ff.de reg. iuris. Et præterea paupartatis cauſa non tam irreparabilis & coacta eſt, quã iuſtæ ignorantię cauſa, ut iam expoſuimus. De quibus etiam per Innocentium in capitu. p.&.g. de officio deleg. per Bart. Angelum, Ioannem Imolenſem, Alexand. Aretinum, & alios in. l. continuus. §. illud.ff.de uerborum obliga. Antonium Butrium, Imolam, & Panormi.in cã. breui de iureiuran. Denique cũ legum & ſtatutorum imperium non ſecus quàm principum ſit ad meram ciuium utilitatem, & qnod appellans certum quid ſolnere teneatur id ad neceſsitates publicas ſubleuãdas uero ſimile ſit (& multis in regionibus ſolenne) indnci, par eſt ut pauperibus tale onus remittatur, ne ad impoſsibile obligari uideantur, uel ad nimis difficile (quæ ferè paria eſſe iudicantur.l. impoſsibilium.ff. de reg.iuris d.§. illud iuncta. l. apud Iulianum.§ conſtat.ff. de lega.i.) per quod talis ſtatuti imperium noxium fieret contra noſtram principalem concluſionem, & contra eius naturam. Rurſus quod ad tales collectas ſupra relatas à principe uel repnblica impoſitas panperes illi, qui labore manuum ſuarum uictum quærunt, non teneantur: ſimiliter ex eadem noſtra concluſione princi. deducitur ne aliter principum imperium ad proficiendum ciuibus creatum, eis noceret.

Sed † cum apud nos Hiſpanos omnia ferè prædia & redditus annui ſint penes eccleſias, 6 Maioratus noxii ſunt.
monaſteria, hoſpitalia, clericos, aut nobiles laicos ſnb illo nomine maioratuum, & non ſolum apnd eos ſint ſed etiam ita ſint, ut in perpetuum alienari nequeant. Qui nam remanebunt, qui principibus uectigalia perſoluant? unde ſtipendia militibus? aut unde publicis neceſsitatibus, bellis, & periculis pecuniarium ſubſidium? Apparebit ergo ueriſsimas eſſe noſtras ſententias, dum (noſtris reluctantibus ne dicam ineptiri properantibus) contendimus eos denno maioratus creari, bono publico noxium eſſe; eoſq; diſ-

ſolui

ſolui utiliſsimum.

Centeſimo trigeſimo ſeptimo, nimirũ ex eadem noſtra principali concluſione planè defluit, ueram eſſe opinionem ſupra relatam eorum, qui contendunt, qui † ex labore ma-

7 Pauperes quare non collectant.

nuum ſuarum uictum quærũt, nec aliunde habent unde ſe alant, eos collectis, tributis, & uectigalibus, quæ principibus aut rebus publicis perſoluuntur, non ſubijciendos. Nam cum principũ populorumq́; imperium ad iuuandum, non ad nocendum ſit, (ut ſæpe admonuimus) par eſt, ut qui omnes agros, campos, fundos, terrasq́; habent, hi ſanè ad eos defendendos hoſtiumq́; impetũ propulſandum, manus res & pecunias, bonaq́; admoneat & contri-

8 Pauperes alienigenis pares.

buant: diuerſum eſt † in iis, qui nihil rerum ſoli poſsident in ea regione, nam terram quam non habent, tueri aut defendere non iure cogerentur. & in his proprie apteq́; uerificatur quod Statius cecinit,

Omne homini natale ſolum.

Et quod Ouidius lib. i. Faſtorum, ſic modulatus fuit,

Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor
Et uolucri uacuo quicquid in orbe patet.

Etenim qui in regione ſua aut aliena ſuũ habet nihil, nihil ſanè differre uidetur à reliquis animantibus, ſicq́; ut auibus omne cœlum patria eſt, utq; piſcibus omne æquor, ut ex Ouidio oſtendimus: ita huic nihil habẽti omne ſolum patria eſt, quia plus iuris in una quàm in alia non habet, ſicq́; non eſt aut uix eſt cur magis quicquam ad patriæ ſuæ neceſsitates publicas ſubleuandas cõferre cogatur, quàm ad neceſsitates aliarum regionum.

Denique iſtorum argumento crederem, q

9 Appellare an poſsit quis ꝓ paupere nõ appellante.

† ſi condemnati etiam in cauſa ciuili tãta eſſet inopia, ut nec aduocatũ haberet, nec aliũ cuius conſilio appellare poſſet, eſſetq́; (ut plerique ſunt) literarum inexpertus poſſet alius pro eo præſertim abſente appellare, non aliter atque in cauſa criminali, idem licitum eſt pro quocunque etiam diuite. per l. addictos C. de Epiſcõ. audi. ut ſic quod operatur fauor uitæ aut membrorum condemnati reſpectu cuiuſque, idẽ operetur fauor paupertatis reſpectu pauperis. argumento d. l. addictos iunctis iis, quę ſupra diximus. quod intelligo etiã ſi appellans minimè coniunctus eſſet ei pro quo appellauit, quãuis in cõtrarium aliquantulum facere uideatur textus in. l. neque filius C. de rebus credi. In cauſa tamen criminali hoc plus eſt, quod etiam pro inuito appellare licet ut d. l. addictos. Contra omnia ſuperiora præſertim dũ diximus quòd alius pro alio etiam non coniuncto poteſt appellare, oppo-

no. nã † certũ eſt quod cauet quod à ſentẽtia

10 Appellare regulariter alter ꝓ altero non poteſt.

inter alios dicta non appellat, niſi ille cuius intereſt l. à ſentẽtia in prin. ff. de appella. alibi dicit. l. nõ ſolent audiri appellationes, niſi eorum quorum intereſſet, uel quibus mandatum eſt, uel qui negocium alienũ gerũt, quod mox ratum reus habeat. ita dicit tex. in l. i. in prin. ff. de appella reci. ſed hic nullum horum interuenit, immo etiam contra uoluntatẽ dicimus poſſe admitti. ergo &c. confirmo per pulchra ſimilia, alteri per alterum non acquiritur ſtipulatio l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de uerbo obliga. ratio eſt, quia inuẽtæ ſunt ſtipulationes, ut unuſquiſq; ſibi acquirat quod ſua intereſſet. §. alteri, inſti. de inutilib. ſtipula. ſed condemnati intereſt appellare non alterius, ergo &c. & eſt pulchrum ſimile, ad idem applico notabilem l. quę ſeruum, in prin. ff. de interro. actio, cũ his quæ notat Abb. in c. quãuis de re. iudi. ii. coll. in prin. Præterea ius ciuile uigilantibus &c. Sed iſte non uigilat ex quo non appellat in cauſa propria. ergo &c. iii. facit res inter alios acta, aliis nõ nocet, ita etiam nec prodeſt. l. ii. C. quib. res iudi. nõ nocet. & per Abb. in d. c. quamuis. ii. q. ſed actus factus per aliquem ad diſpendium huius condemnati non ſibi noceret ex quo non eſt procurator, ut ſuprà latè dixi, ergo nec debet ſibi appellatio prodeſſe: confirmo, quia contrariorum. eadẽ eſt diſciplina per contrarium, ergo &c. Item quia iudicium, non debet claudicare. l. ſi cum dies. §. fi. ff. de arbitr. cum ſimilibus ſed ſi ualeret pro eo cũ non ualeat contra eum claudicaret. ergo &c. Itẽ quia eadẽ res non debet diuerſo iure cenſeri. l. eum qui ædes. ff. de uſucapion. & ibi Bartho. ſed hoc contingeret ſi diceremus quod actus nõ nocet, ſed quod prodeſt ergo &c. Quarto eadẽ diſpoſitio non debet contrarios effectus operari, ne ſe ad inuicem confundant. iuxta. l. ubi repugnãtia. cum ſimili. ff. de reg. iur. ergo &c. Præterea nemo gaudet inuitus. l ſoluendo. cũ ibi notatis. ff. de nego. geſtis. pro iſto ergo inuito non poteſt quis appellare, ad idem in ſimili. l. fi. C. de nego. geſt. Sexto ubi comodũ & ibi damnũ, & è contra l. ſecũdum. ff. de reg. iu. ſed hic damnũ patietur ut ſupra dictũ eſt ergo &c. Septimo nõ debet quis poſtulare cuius contrariũ nõ eſt petiturus l. penul. C. de ſolu. l. ſi ea. cum ſimili. C. de uſu. ſed iſte non peteret ut actus contra eũ factus ualeat, ergo nec

11 Appellatiõi poteſt renuntiare damnatus etiam criminaliter.

debet petere quod proſit cuius contrarium hic dicitur. Octauo condemnatus † in cauſa criminali poteſt renunciare appellationi, ut tenet Bar. in l. additio. C. de Epiſco. audi. & in l. quæ ultimò in fi. ff. de pœn. & eſt ſingula. limita-

mita.ad uulgatam.glo.in l.pactum inter hæ-
redem.ff.de pact.ſi ergo poteſt ipſe renuncia
re qualiter ergo admittitur alius pro eo inui
to,iſtud etiam induco alio modo . poſt quam
iſte renunciauit, iam ipſe idẽ non poſſet ap-
pellare, ut patet,& hoc operatur renũciatio,
ergo nec alius pro eo,quia quod quis non po
teſt per ſe,ergo nec per alium , et iſtud etiam
confirmo per l.ii.C.quorum.appella.non re-
cip.ubi non admittitur appellatio in caſibus
ibi poſitis,& debet intelligi , nec ꝑ ſe nec per
alium,cum ergo hic non poteſt poſt dictá re-
nunciationẽ ergo nec alius. his tamẽ non ob
ſtãtibus deciditur contrarium in d.l.additos
ſcilicet quòd alius põt appellare pro eo etiã
extraneus & etiam eo inuito.

Nec obſtant contraria ad quæ reſpondeo
per ordinem.i.ad primũ quo dicitur,non ap-
pellat niſi ille cuius intereſt,fateor, tamen in
caſu noſtro etiã intereſt appellantis ratione
naturalis cognitionis. nã † hominem benefi-
12 Hominem beneficio affici intereſt hoĩs. cio affici intereſt hominis.l.ſeruus.ff de ſerui.
expot.& l.cum ſeruus.ff. manda. & natura in-
ter nos quãdam cognationem conſtituit.l.ut
uim,ff.de iuſti.& iu.quia † omnes ab Adã pro
13 Adam⁹ pater hoium. ceſsimus ut ibi notatur , & iſtam ſolutionem
ponit Glo. in.l.non tantum.ff.de appella. in
uerſi.humanitatis.Præterea poſito quod non
interreſſet,eſt iſte caſus ſpecialis in quo alius
pro alio appellat,ut dicit Aug.in d.l.non tan
tũ.& quod ſit ſpeciale pondero.l addictos ſu-
pra alleg.ibi humanitatis intuitu. & ad idem
d.l.non tantum,& d.l.addictos, ubi eadẽ uer-
ba. Suadetur,quia † aĩę hominum quibuſlibet
14 Anima rebus pręferenda. rebus præponẽdæ ſunt l.ſancimus.C.de ſacro
ſan.eccleſ.unde nimirum ſi iſto caſu conceda
tur hoc ſpeciale , adeò quòd clericus admitti
tur ut in.l.addictos ſupra alleg. dicit tñ Aug.
in d.l.non tantũ,cauendũ eſſe ab his, & hoc eſ
ſe tutius allegat Specula.ibi uide.Et iſta ratio
ne dicimus,quod admittitur contra uolũtatẽ
condemnati.ſ.quia appellant prætendit pro
prium intereſſe Item quia condemnatus non
habet poteſtatem circa hoc,cum non ſit domi
nus mẽbrorum ſuorum.l. liber homo.ff.ad.l.
Acquil.l.nec ſi uolens & quod ibi Bal.C.de li
bera.cauſa. Nec etiã obſtat ſimile de ſtipula-
tione,quia ĩ hoc caſu intereſt ut ſuprà dixi, &
idẽ dicimus in ſtipulatione quando ſtipulan
tis intereſt,ut plenè not.in.§.ſi quis alii inſti.
de inutili.ſtipu.& poſito ꝙ nõ intereſſet,(ſed
non conceſſo) hoc eſt ſpeciale ut ſupra dixi.
Non obſtat aliud de.l. q ſeruũ , de interroga.
actio,quia dico ibi,ideo eſſe,ne delicta rema
neãt impunita,contra.l.ita uulneratus, cũ ſi-
mil.ff.ad.l.acqui.at ĩ caſu noſtro licet iſte ad
mittatur ad appellandũ,non propterea deli-
ctũ remanet impunitũ,ut patet , unde non mi
rum ſi diuerſum ſtatuatur,cũ ſit diuerſa ratio.
poteſt etiam ſolui quẽadmodum præcedẽtia.
Non etiam obſtat,quod uigilantibus &c.quia
ex quo alios tãgit , non curamus de negligen
tia eius.nã quod oẽs tãgit &c.ubi pñt alij non
approbare neglıgẽtiã eius & eſt uera ſolutio.

Non etiã obſtat quod actus iſtius non noce
ret,ergo appellatio nõ debet prodeſſe cũ cor
roborationibus,quas ſupra allegaui, quia di-
co quod hic eſt ſpeciale ut patet in l.addictos
ſupra all. ibi.humanitatis &c.& ratio ſpeciali
tatis eſt,propter intereſſe aliorũ , q licet alijs
nõ poſsint nocere , poſſunt tamẽ ſibi ipſis pro
deſſe , & in conſequẽtia prodeſt cõdemnato,
& eſt notab.ſolutio. Præterea non eſt eadẽ rõ
in damno,quę eſt in comodo,nã prima rõ eſt,
quia alteri ꝑ alterum nõ debet iniqua &c. ſe-
cunda rõ , quia hoĩem beneficio affici &c.&
aliis modis poſſes ſoluere. Non etiam obſtat
quod eadẽ diſpoſitio non debet cõtrarios ef-
fectus operari , quia nego quod iſti ſint cõtra
rij effectus, immo ſunt diuerſi. Itẽ eſt diuerſa
diſpoſitio,non eadẽ, nã in caſu quo nocet nõ
admittitur,quãdo aũt prodeſt ſic, nec eſt hic
aliqua repugnãtia.non etiam obſtat quod nõ
debet quis poſtulare &c.quia reſpondeo no-
tabiliter quòd illa regula procedit in actibus
dependentibus à uoluntate noſtra , & ibi non
debet quis petere cuius contrariũ &c.ſed ubi
actus nõ dependet à uoluntate noſtra,nõ ha-
bet locũ illa regula.Nã cùm iſto inuito poſſet
quis appellare pro eo, ergo uoluntas eius ni-
hil ad propoſitũ, & eſt noua ſolutio.Itẽ quia
appellans prætendit intereſſe,unde nõ cura-
mus de uoluntate condẽnati.Non etiã obſtat
aliud ſ.quòd põt renunciare appellationi, er
go nec alius admittatur,quia quod nõ poteſt
quis pro ſe &c. Reſpondeo quod illa regula
procedit in cauſa propria, & eius ſolius tunc
renunciatio nocet quò ad totam cauſam , &
quod non poteſt,pro ſe &c. tamen cũ iſta cau
ſa tãgat alios renunciatio non nocet quò ad
eos,& ita uult Bar.in l.additos , de appella.&
eſt clarum quia renũciatio debet nocere tan
tum renũciati, & quia alteri per alterum non
debet iniqua conditio afferri , & quia res in-
ter alios acta &c.quia quod omnes tangit, ab
omnibus debet comprobari . Non † obſtat
etiam l.ii.C.quorum appell. non recip. ubi q 15 Intellectos l.ii.C. quorũ app.
non poteſt appellare,per ſe,nec ꝑ alium,quia
ibi loquitur quando appellatio eſt prohibita
à iure . Vnde quemadmodum condemnatus
cuius principaliter intereſt non poteſt appel
larę, ergo nec alij quorum intereſt ſecunda-
rio,

rio,quia prohibitio. legis debet eſſe genera-
lis,& ubi prohibetur appellatio ratione deli-
cti uel facti,nõ curamus de perſonis,quia cau
ſa eſt ſuper qua appellatio prohiberur.at nos
loquimur ubi appellatio eſt permiſſa, unde li
cet ille cuius principaliter intereſt ei renun-
ciet,non nocet eius renunciatio quo ad alios
qui per legẽ nõ prohibentur appellare. & eſt
uera ſolutio,& noua. aliã ſolutionẽ dat Gloſ.
in.l.obſeruare.& in.l. nõ tãtũ,ſed illa eſt uera
ſecũdum quod cõtrariũ formatur,alio modo
nõ ad ꝓpoſitũ quo ego formaui,& adde quod
cõtra ſolutionẽ.Glo.in dictis.ll.habeo.Glo. ĩ
terminis cõtrariã in.l. abſtinẽdũ,C.quorũ.ap
pe.nõ recip & ibi not.Paul.nõ faciẽs mentio
nẽ de aliis Gloſsis cogita ſup eis. Et iſta ſunt
quãtũ ad rationẽ dubitãdi & decidẽdi, & pro
cõfirmatione omniũ ſupradictorũ facit,quia
16 Appellari permittit ſub modicum præiudicium. † etiã ratione modicisſimi præiudicii permit
titur appellare.l.ſi perluſorio.ff.de appel. An
gel.in.l.i.ff.de appella. recipi. adde tex.in ca.
cum ſuper,cum ibi nota.de re iudicata.

Stat ergo ex ſuperioribus alterũ pro altero
17 Hominem beneficio affici & dãno non affici itereſt hominis. ideo poſſe appellare,quia † ut hominẽ benefi
cio affici ĩtereſt hominis (ut iã docuimus) ita
& multo magis hominis intereſt ne dãno affi-
ciatur homo alter,ut patet ex ſuperioribus,&
probat.l.ſi.C.de codicil.optimus textus in.l.ſi
pignore in princip.ff.de furt.ibi beneficii de
bitorem ſibi acquire.ſed hæc ratio cũ ſit gene
ralis ſuadet ut alter pro altero appellare poſ
ſit,non ſolũ in criminalibus (ut tenuimus)ſed
ẽt in ciuilibus quod iã abnegauimus. reſpõde
ſuperius ex regula eſſe uidebatur, uerũ fauo-
re litiũ minuendarũ, aut breuiãdarum prohi
tũ reperitur, ne alter pro altero in ciuilibus
18 Lites breuiari,intereſt reipublicæ. appellet;intereſt † enim reipublicæ etiã prin-
cipaliter lites breuiari.l.properãdũ in princ.
ubi tradunt cõiter Doct.C. de iudi.cõiter Do
ctores in c.finẽ litibus,de dolo &con.dixi ple
nius de ſuc.crea.lib.i.§.vii.n.40.cũ ſeq.præſer
tim cũ res ſuas homo poſsint prodigere & eis
abuti.l.ſed & ſi lege.§. conſuluit, ibi dũ re ſua
ſe abuti putant.ff.de pet.hæred.l.i.§.&magis,
uerbo prodegit.ff.ſi quid ĩ fraudẽ patro. facit
l.quia aũt in pri.&.§.i.ff.quæ in fraudẽ cred.l.
quia poterat.ff. ad treb.ſed non ſic homo eſt
abſolutè dominus mẽbrorũ ſuorũ,ideo in cri
minalibus, nõ poteſt prohibere quin alteri ꝓ
ſe appellare liceat ꝑ rationẽ.l. liber homo. ff.
ad leg.aquil. aliud in ciuilibus, ut oſtẽdimus.

19 Defenſio fit aut ui iuriſdictionis, aut ui naturalis defenſiõis. Denique quum iuris præcepta ſint honeſtè
uiuere,alterum non lædere,ius ſuum cuiq; tri
buere.l.iuſt.ff.de iuſt. & iure.§. iuris præcep-
ta inſt. eod. titu. quod attinet ad illum præ-
ceptum ne alter lædatur, hominum hanc ad
rem tuitio & defenſio fieri poteſt altero de
duobus modis,aut per uim iuriſdictionis,aut
per uim naturalis defenſionis. iuriſdictio eſt
in magiſtratibus.l.i.§.huius.ff.de iuſt. & iure.
l.ii. ff. de origine iuris, naturalis defenſio eſt
tam in ipſis,quam in reliquis omnibus homi-
nibus.in ipſiſmet † magiſtratibus eſt de iure 20 Defendere ſubditos incũbit magiſtratibus de iure diuino, naturali,& poſitiuo.
diuino & naturali & poſitiuo,de diuino iure
patet ex epiſtola diui Pauli dicentis ſic, Qui
ſuorum maxime domeſticorum curam non
habet infidelis eſt, & infideli deterior.Secun-
do intellige idem de iure naturali, nam ſub
hac lege & conuentione magiſtratus datus &
acceptus intelligitur,ut talem curam gerant,
taleque miniſterium præſtẽt.ut dd.ll.&.l.nul-
lum crimen ubi plene per Philippum Deciũ
&.l.culpa caret ubi idem Decius & Hierony-
mus Cagnolus plenè tradunt. ff.de reg iur.&
eſſe communem opinio. apparet ex traditis
per Cagnolum ibi. Tertio idem de iure poſiti
uo ut d.l.culpa caret à cõtrario ſenſu.d.l.nul-
lum ſimiliter à contrario ſenſu. & ibi.ſ.in. d.l.
culpa.notant Cagnolus & omnes Docto.in d.
§.huius per tex.ibi. Quarto intellige, etiam
† ſi talibus magiſtratibus immineat pericu- 21 Magiſtratuũ quantum onus.
lum uitæ, ut ex communi opinione reſoluit
Hieronymus Cagnolus in d.l.culpa, & docet
Cicero in oratione pro Caio Rabir. Eſt in-
quit boni magiſtratus quum auxilia reipubli
cæ labefactari conuelliq́ue uidet, ferre opem
patriæ,ſuccurrere ſaluti fortuniſq́ue commu
nibus,ſuam ſalutem poſteriorem ſalute com-
muni ducere. & rurſus in oratione pro Sex-
tio ait,Sudandum eſt iis,qui magiſtratum ge
runt pro communibus commodis adeundæ
inimicitiæ,ſubeundę ſæpe pro republica tem
peſtates,cum multis audacibus improbis,nõ-
nunquam etiam potentibus dimicandum.

Quod autem etiam priuatis hominibus ta 22 Defendere tenetur homo priuatus alterũ hoĩem priuatum de iure diuino, naturali, canonico,& ciuili.
lis tuitio competat in uim naturalis defenſio
nis,procedit primùm de iure diuino,iuxta di
uum Ioannem euangeliſtam epiſto. iiii.dum
ait, Qui non diligit fratrem ſuum, quem ui-
det:quomodo diliget Deum quem non uidet.
& quia per ſecundum præceptum decalogi,
iubemur proximum amare ut noſmetipſos.
ſicq́ue ut nos naturaliter tueremur.l. ut uim.
ff.de iuſt.& iure,ita & proximum tueri debe-
mus, iuxta illud diuinum præceptum ut quod
tibi non uis alteri non facias. & quod tibi uis
alteri facias. ſicque ut tibi periclitanti aut in
iuriam patienti ſubuentum ab alio uelis, ita
& aliis ſubuenire iuberis. & ſub illa uerba
quod tibi non uis alteri non facias, etiam fa-
cere continetur bonum,l. in facto.ff.de cond.
& demonſtratio.§.ſi uxor. inſtitu. de nuptie.

ibi melius facerent ſi ſe abſtinerent. notant in ſpecie Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in.l.id quod noſtrum.ff.de reg.iur.ſecundo intellige quod ad talem defenſionem tenemur etiam de iure naturali. argumen.d.l.ut uim,cum ſimi. Vnde Ouidius ſic cecinit.

Et caret auxilio qui non t[...]t, utque reliquit
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et Cicero officiorum lib.i.Homines inquit hominum cauſa ſunt generati, ut ipſi inter ſe alii aliis prodeſſe poſſent.& rurſus iii.lib.officiorum,Hoc inquit natura præſcribit,ut homo homini ob eam tãtum cauſam quod is homo ſit conſultum uelit. dixi plenius infra lib.ſeq.in materia præſcriptionũ par.i.q.iiii.cum præce.& ſeq. ubi edocebimur inofficioſum hominem eoque nomine indignum eſſe & uideri,qui talem defenſionem non præſtat.Tertio intellige,idem eſſe de iure poſitiuo canonico ſecundum Cagnolum ubi ſupra hanc eſſe communem opinionẽ.adfirmantẽ. Quarto intellige,idem eſſe etiam de iure ciuili ſecundum eund.ibi.Quinto intellige etiam ſi immineat quale quale periculum ſecundum eũdem.Sexto intellige quod id licitum eſt,ut dictis legibus & locis ſupra all.Septimo intellige quod non ſolum licitum, ſed etiam debitum & neceſſarium eſt. ut dd.iuribus & plenè per d.Cagnol. Octauo intellige,quando fuimus requiſiti per illum, qui iniuriam patiebatur,ut dictis locis habetur. Nono idem & ſi requiſiti non ſimus, nam ultro id facere poſſumus.ut ſupra in exemplo de appellatione docuimus. Vltimo intellige,ut procedat etiã inuito & renitente eo,qui patiebatur ut in d.exemplo docuimus & per Cagnolum & Decium in l.inuito.ff. de reg.iur.Secundum quæ ſi † patior iniuriam à conciue meo magiſtra-

23 Defenſio prius cõpetit magiſtratibus, deinde etiã reliquis.

tibus competit defenſio: quibus abſentibus, uel impeditis,uel non ualentibus,uel ſi ſit periculum in mora cuilibet de populo competit defenſio:& multo iuſtius ſi ab ipſo magiſtratu iniuria fiat & uis inferatur.Vnde † ſi notoriũ

24 Defenſio cõpetit cuilibet de populo,quando ipſe magiſtratus iniuriã facere volebat.

eſt eum damnaſſe ad mortem uel ad membri mutilationem, uel ad ſimilem pœnam non reparabilem, eum qui innocens erat, & noluit recipere appellationem, uel ab eo non poterat appellari, reliquis conciuibus competit defenſio illius hominis iuſti. Intellige ſi ab eo fuerint requiſiti.Secundo etiam ſi is taceret. Tertio etiam ſi expreſsim prohiberet & mori mallet. Quarto quod & extraneis idem ius eſ-

25 Papæ abutenti an occurri poſſit.

ſet,argu.ſupradictorum.Vnde † in quibus caſibus beneficiorum eccleſiaſticorum datio eſſet iuris patronatus laicorum, uel pertineret ad epiſcopos aut reliquos ad ordinarios pares uel ſuperiores (ut archiepiſcopi ſunt) uel inferiores (ut archidiaconi & ſimiles) in illis caſibus ſi ſummus Pontifex ea beneficia,ſemel collata,ab iis quibus ius conferendi erat, uel let illis quibus data fuerant adimere, & aliis conferre, (cum illi ſatis digni eſſent) id fieri iure non poſſet,& bullæ ſuæ ſanctitatis minimè eſſent executioni mandandę: ſed interea retinendæ & ad ipſum ſummum pontificẽ reſcribendum,ut re cognita ipſemet eam debitè reformaret: & nullius id tantũ intereſt quã ipſiuſmet,cum huiuſcemodi auſus & tyrannides nunquam procedant ab ſanctiſsima eius mẽte,ſed ab auaritia & machinatione officialium.Vnde reliqui principes etiam ſæculares ſuis generaliter legibus cauere & imperare ſolent, ne ſua reſcripta executioni mandentur, ſi legibus ſuis aduerſari reperiantur: quaſi ab eorũ mẽte talia reſcripta aliena intelligãtur. Quid autem ſi † ſummus põtifex ẽt poſtq̃ ad eum reſcriptum eſſet,rem illam non corregiſſet,& bullas duplicaſſet? certè & ſi milies duplicaſſet idẽ adhuc dicerem: quia ſemper id ab eius mente alienum intelligerem,& officialium machinatione perpetratũ, uel eo quod & ſi ipſe nullum habeat ſuperiorem,ſed ſit omnibus eminentior, inque uim iuriſdictionis nullus poſsit ſactum eius corrigere;tamen in uim naturalis defenſionis nullus eſt, qui non poſsit quinimmo etiam debeat & teneatur reſiſtere uim inferenti aut iniuriam,& auxiliari patienti uim aut iniuriam gradatim tamen, nam primum hæc cura pertinet ad magiſtratus;quibus impeditis uel nõ ualentibus, uel ſi eſt periculũ in mora, reliquis quoq; priuatis hominibus hanc ad rẽ patet aditus.& ita ſunt intelligendæ & defendẽdæ leges Hiſpanæ hac de re loquentes,& conſuetudines quibus utuntur ſupremi iudices illius regionis. & ita cum eſſem ex iudicibus ſupremis Hiſpalenſibus ferè quotidie uſibus forẽſibus haſce res hòc iure & ordine iudicabã & diſponebã ſimul cũ reliquis collegis. eademq; omnia etiam in litibus procedere intelligo, ſi fortè quæ lites de iure intra fines Hiſpanicæ regionis,uel alterius cuiuſlibet agitandæ eſſent ad Romã auocarentur. ſimilis enim defenſio & ſimili modo & competeret & agenda eſſet,quod intelligo non ſolum petentibus iis, qui non iure extra prouintiam ſuam litis cauſa trahebantur, ſed etiam tacentibus uel forte etiam renitẽtibus. quod ultimum intellige ſecundum ſuperiores diſtinctiones.

26 Principi imperio abutenti, ſi occurri nõ põt in uim iuriſdictionis, occurri tamen & põt & debet in uim naturalis defenſionis.

Quæ omnia ita temperanda ſunt ut tam in exemplo beneficiorum, quàm litium contrarium toleretur ex iuſta cauſa, dummodo iuſtã eſſe cauſam uel occaſionẽ appareat dilucidè.nã † ab illa debili iuris pſumptione quod in

27 Princeps dum legibus abutitur, nunq̃ pręſumitur iuſta cauſa motus.

principe pręſumatur iuſta cauſa, facilè receditur per probationem in contrarium factã licet nulla probatio concludat iudici neceſſario, ſed tantum contingentur, quia ut mentiri poteſt unus teſtis, ita poſſunt & mille, ut tradunt communiter Doctores in c. afferte de præſump. Bar. ii. col. in l. admonendi de iure iur. ff. ubi reliqui omnes; ergo notorietas & euidentia rei, quæ ſuperat omne genus probationis, ut dixi ſupra c. ii. num. 11. & c. xx. num. 23. multo magis contra illam leuem præſumptionem admittetur, quum ergo quæ ſunt de iure notoria fiunt, excludunt præſumptionem iuſtæ cauſæ, quæ in principe ſolet præſumi, ui ſi ea iuſta cauſa aliunde comprobetur, neque ad rem pertinet, quod principes poſsint diſpenſare cum iure poſitiuo, ut multis uiſum eſt. Nam nec id fieri poteſt ſine iuſta cauſa, & hic non agimus de iure poſitiuo, ſed de iure naturali & diuino, & recta iuſtitia, quam immutare nullus principum poteſt. ut plene ſupra c. i, cum ſeq. & c. xix. xx. xxi. xxii. iſthæc autem fore contra ius diuinum & naturale & contra rectam iuſtitiam oſtendimus infra lib. ſeq. in materia præſcr. par. i. q. iiii. cum præc.

28 Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare neq. & ſequen. & quod † ſine iuſta cauſa nunquam diſpenſare poſsit princeps oſtendimus de ſucceſ. progreſſu in præfat. poſt princ.

Deniq; hæc omnia iuſtificãtur ex eo quod

29 Principat⁹ & iuriſdictio eſt de iure gentiũ ſecũdario, uel poſitiuo, non de iure naturali aut gẽtium primæuo. † omnis principatus, regnum, imperium, iuriſdictio eſt de iure poſitiuo & iure gentium ſecundario, non de iure naturali aut diuino, nec de iure gentium primæuo. quod non ſit de iure naturali prout competit omnibus animantibus, quæ in mari, quę in cœlo, quæ in terra naſcuntur (de quo iure loquitur l. i. in princ. ff. de iuſt. & iure. & in princ. inſt. eod. ti. c. ius naturale. i. diſ.) apparet, quia nullibi reperitur quod urſus urſo, aut leo leoni, aut draco draconi, taurus tauro, equus equo, canis cani dominetur, aut aquila aquilæ, columba columbæ miluus miluo, aut delphinus delphino & ſimilia, ſicq; quod inter ſe ullam habeant iuriſdictionem aut principatũ nuſquã lectum nuſquam relatum; & contrarium putare ſtultum eſſet. quod non etiam ſit de iure naturali prout cõpetit ſolis hominibus quod

30 Ius naturale appellatur ius gentium primæuum. ius naturale † ius gentium primæuum appellatur ut diximus ſupra c. x. & præcedentibus, & edocemur à Cicerone lib. iii. offi. dum ait, Illud enim natura non patitur ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus neque uero hoc ſolum natura hoc eſt iure gentium, ſed etiam legibus populorũ eodem modo conſtitutum eſt. Quod (inquam) non ſit de hoc iure naturali uel gentium primæuo apparet ex. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure, §. ius gentium & . §. ius autem gentium. inſtitutio. de iure natur. ubi edocemur omne regnum, imperium, iuriſdictionem eſſe de iure gentium ſecundario (quod nos poſitiuum appellamus & re uera poſitiuum eſt ut diximus ſupra in c. præcedentibus & c. xvi. num. 11. & c. x. & plenius de ſucc. progreſſu. in præfa.) id quod & probatur ratione, nam ex eo iure omne dominium proceſsit d. l. ex hoc iure d. §. ius gentium. dominium † autem eſt ius quoddam. l. fina. ad medium. C. de long. temporis præſc. l. qui uſumfructum. ff. ſi uſuſfru. pet. ergo principatus iuriſdictio regnum & ſimilia, quum iuris eſſe conſtet, ab eo iure proceſsiſſe, neceſſe eſt; id quod alia apertiore ratione fit manifeſtum. nam quum primum humanum genus proditum fuit, uiguit ætas illa aurea tam à Philoſophis & Sanctis laudata, tamq; à Poetis decantata, qua † ętate ineunte homines inter ſe tam innocenter uitam degebant, quàm equi inter ſe aut tauri inter ſe, aut leones inter ſe; aut denique quælibet alia ſpecies brutorũ inter ſe, ſiue illa terreſtria ſint ſiue uolatilia aut aquatilia. Nec dubium eſt, quin quælibet reliquorum animãtium ſpecies terreſtrium, uolatilium, & aquatilium innocentiſsimã uitam inter ſe ſe gerat aut degat; quamuis reſpectu animantium alterius ſpeciei, nõnullę iſtarum ſpecierum animantium uiolentæ ſint. nam ex uolatilibus aquila, miluus & omne genus accipitrum carniuori ſunt, uictum ex raptu quęrunt uiolento, hanc tamen uiolentiam exercent, in animalia diuerſę ſpeciei aut diuerſi etiam generis: nunquam autem in animalia ſuęmet ſpeciei, Itẽ ex terreſtribus leo, lupus, uulpes & ſimilia ex raptu uiolento uictum quæritant, quem tamen exercent in animalia diuerſi generis aut diuerſæ ſpeciei, nõ ĩ animalia ſpeciei ꝓpriæ. Idẽq; in aquatilibus eſſe cõſtat, Vnde Hora. ſic modulat̃ epod. lib.

31 Dominiũ eſt ius.

32 Animaliũ innocẽs natura erga ſ eiuſdẽ ſpeciei animãtia.

Neq; hic lupis mos neq; fuit leonibus
Vnquam, niſi indiſpar feris

Et Iuuenalis Satyra xv.

Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit
Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni
Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam
Expirauit aper maioris dentibus apri
Indica tigris, agit rapida cum tigride pacem
Perpetuam, ſæuis inter ſe conuenit urſis.

Sic ergo & in ſpecie noſtra, quandiu durabat ætas illa fœlix aurea, tãdiu homines inter ſe quũ eſſent innocẽtiſsimi nullo principatu aut iuriſdictione inter ſe egebant aut utebantur, quia eo opus nõ erat, oĩs. n. iuriſdictio & principatus ad malos hoĩes cõpeſcẽdos & ad

audaces & facinoroſos frenandos fuit inuen-
tus, ut ſupra oſtendimus.cap. i.cum ſeq. unde
quo tempore improbi ſanè non erant aut ra-
riſsimi erant, is principatus ea'ue iuriſdictio
neceſſaria minimè erat; ſicque eo tempore
bella nulla fuiſſe, quinimmo nec belligerandi
occaſionem ullam fuiſſe, teſtatur eleganter
Boetius dicens, Quorſum homines eo tempo
re quo nihil cupiebãt præter neceſſaria, quæ
ab ipſa natura abundè ſuppeditabantur, uel-
lent arma mouere, quum prælia ſæua uide-
rent, & præmia ſanguinis nulla uerba ipſius
ita habent.

Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma mouere,
Quum prælia ſæua uideret,
Et premia ſanguinis nulla.

Et de illa † ætate aurea multa cecinerunt
33 Aetas aurea. Poetæ unde Proper.

Quam bene Saturno uiuebant rege priuſquam
Tellus in longas eſt patefacta uias,
Nondum cæruleas pinus contempſerat undas,
Effuſum uentis præbueratq; ſinum:
Nec uagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat externa nauita merce ratem.
Illo non ualidus iuga tempore taurus,
Non domito frenos ore momordit equus:
Non domus ullà fores habuit, non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipſæ mella dabant quercus, ultroque ferebant
Obuia ſecuris ubera lactis apes.
Non acies, non ira fuit, non bella nec enſes.
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Iam ergo dubitare non oportet quin in eã
te ætaté aurea nullus omnino fuiſſet princi-
patus, regnum, imperium iuriſdictio, quia eo
tempore neceſſaria non erant iſthæc, neque
ad rem pertinet quod eo etiam tẽpore unus
fortè aut alter improbus, aut uiolentus repe-
riretur, aut reperiri poſſet. nam ad tales im-
probos per raros compeſcẽdos defenſio hęc
artificialis, quæ per modum iuriſdictionis fit
neceſſaria non erat nec inuenta erat: ſed ad
id ſat ſuperque erat defenſio naturalis, quæ
fieri tunc poterat & fiebat quoties opus erat.
etenim † ut eo iure & tempore hominem ho-
34 Defenſio homini ab altero homine debita eſt. mini inſidiari nefas erat. l. ut uim. ff. de iuſt. &
iure, ita cuicunque homini periclitanti uim
aut iniuriam patienti, non auxiliari nefas
quoque erat, ut ex communi opinione reſol-
uit Hieronymus Cagnolus in. l. culpa ca-
ret. ff. de reg. iur. per tex. ibi à contrario ſenſu
& Decius ibi & in. l. nullum crimen per tex. ibi
eod. tit. Vnde Ouidius ſic cecinit.

Et caret auxilio qui non tulit, utque reliquit
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe,

Et diximus late ſupra. c. xxi. num. 29. ergo
eo tempore quum omnes ferè eſſent boni ui-
ri, non dubium eſt quin omnes uim patienti
aut iniuriam continuò ſubuenirent, quum ad
id tenerentur iure naturali, diuino, & poſiti-
uo ut ſupra oſtendimus, & † ſecundum Cice- 35 Vir bonus quis.
ronem lib. iii. officiorum. Vir bonus ille demũ
dici poſsit, qui prodeſt quibus poteſt. nec ſuf-
ficit ut ſupra diximus abſtinere à malo, niſi
fiat quod bonum eſt, ergo eo tempore ubi tan
ta erat bonorum copia & nullus aut rariſsi-
mus ullus malus aut uiolentus ad hunc com-
peſcendum & ad uim patienti ſubueniẽdum,
ſat ſuperque erant reliqui omnes boni, qui ex
ui & obligatione naturalis defenſionis ad id
tenebantur, ducebantur, properabant, arde-
bãt, & utinam hodie artificialis defenſio quæ
per modum iuriſdictionis & principatus fit,
tam idonea & ſufficiens eſſet quam illa erat.
Denique † naturalis illa defenſio tam res
quam perſonas intuebatur, ſicque ſiue in re- 36 Defenſionis naturalis loco ſucceſsit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis.
bus ſiue in perſona eius uim aut iniuriam pa-
teretur, non dubium eſt quin ex ui illius na-
turalis obligationis, qua reliqui homines ad
iniuriam aut uim patienti ſubueniendum te-
nebantur, is ſubueniendus eſſet, & ſubuenire-
tur per iura & rationes ſupra allega. id quod
hodie ex defenſione artificiali, quæ per mo-
dum principatus & iuriſdictionis fit poſt tã
laborioſas, moleſtas, immortales, ſumptuoſas
moras & lites contingit, ut ſatius conſultius
utilius plerunq; fuiſſet uim aut iniuriã patiẽ-
ti tale auxilium defenſionemque artificialem
non imploraſſe, quam retuliſſe. aut impetraſ-
ſe; eam enim plus nimio pretio uideretur
emiſſe.

Denique † hanc artificialem defenſionem, 37 Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.
quæ per modum principatus aut iuriſdictio-
nis contingit, non ſolum non eſſe de iure na-
turali aut gentium primæuo, ſed potius natu
rali & gentium iuri primæuo aduerſari, uel
illinc intueri licet, quod illis iuribus inſpectis
omnes homines pleniſsima libertate utebau-
tur, potiebantur, gaudebant, fruebantur. l. ma
numiſsiones, ff. de iuſt. & iure. l. libertas. ff. de
ſtatu homi. §. libertas inſt. de iure perſ. nec du
bium eſt quin principatus & iuriſdictio huic
omnimodæ libertati aliquantulum aduerſe-
tur, non ſecus quàm quædam ſeruitus, quam
iuri naturæ aduerſari in comperto eſt per. l.
manumiſsiones. ff. de iuſt. & iure, cum qua ſer
uitute non parum ſimilitudinis habet ſubie-
ctio hæc, quæ principatus & iuriſdictionis
cauſa aut occaſione contingit, præſertim ſi
non tam ius quàm uſum noxium principum
& magiſtratũ reſpexeris, & late habetur lib. i.
re-

Regũ.ergo ut bella & captiuitates iuri naturę
& iuri gentium primæuo contrariæ ex iure gẽ
tium ſecundario proceſſerunt d.l. manumiſ-
ſiones.d.l. ex hoc iure, ita & regna ut ibi & re
liqui principatus & iuriſdictiões,qui quæ ue
iuri naturali & gentium primæuo non minus
contrariantur & aduerſantur quam ipſa bel-
la & ſeruitutes, & conſequenter aduerſantur
iuri diuino primæuo,ut conſtat ex dictis iuri
bus et ratiõibus & potiſsimũ ex d. lib.i. Regũ
38 Fabula ranarum. id quod facetè † noſtri Philoſophi fabulantes
depinxerũt,dũ introduxerunt fabellã Ranarũ
& Iouis,quę à ſummo(ut Poetæ fabulantur)Io
ue flagitabant regem ſibi dari ; qui trabem
primum dedit, quem regem quaſi inertem ra
narum generi faſtidienti rurſum Iuppiter ci
coniam ut ranas regeret dedit , quæ poſtea
eas deuorare cœpit eaſque malè primũ cau-
tas bene edoctas reliquit, inſanire aut inepti
ri regem expetentes.

39 Principat⁹ & iuriſdictio à Deo non magis nec minus eſt, quàm reliqua oia. Sunt tamen † non pauci noſtrorum, qui
paſsim exiſtimant contrarium,contendentes
principatum, regna imperia, iuriſdictiones,
& magiſtratus eſſe iuris diuini , iuxta illud
prouerbiorum ca.viii. Per me reges regnant
&c.Sed hæc ratio leuiſsima eſt, nam & ſimili-
ter per Deum fiunt omnia humana, ſiue illa
maxima ſint, ſiue media , ſiue minima ut & in
dubitatum eſt & docet catholica religio, &
ethnici etiam tenuerunt ferè omnes cunctiq;
Philoſophi. Vnde Lucanus ait.

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Plautus,

Deus profecto eſt qui omnia intelligit uidetque
Bene merenti profuerit,malemerenti par erit.

Et alibi Poeta cecinit,

Deus ipſe canatur;
Qui populos urbeſque regit,pacemque togatam.

Et doctiſsimus Saluianus lib. i. cum ſeqnẽ.
de prouidẽtia Dei ex receptiſsima Theologo
rũ & Philoſophorũ ſentẽtia oĩa ſiue maxima,
ſiue media,ſiue minima adfirmat regi Dei ꝓ-
uidentia.Et Cicero lib.i.de diuina. ait Deum
proſpicere & conſulere rebus humanis,& non
uniuerſis tantum uerum etiam ſingulis.& di-
ximus plenè ſupra ca. xxi. num. 21 .cum præc.
& ſeq.ergo quod in d.c.viii.dicitur per me re
ges regnant,ut ueriſsimum, ita quoque indu
bitatum eſt, ſed intelligendum, quod Deus
tanquam cauſa uniuerſalis in omni regno,
imperio , principatu , magiſtratu, & iuriſdi-
ctione concurrit , non ſecus quàm concurrit
in omnibus reliquis rebus humanis,maximis;
mediis,& minimis,quæ omnia per eum fiunt,
eius ſponte & nutu iuſſu uel permiſſu . Nam &
alibi Deus ipſe ait,Regnauerunt & non pro-
pter me &c. Vt plenius diximus ſupra in lo-
cis ad quę uos remiſi. Poſſumus etiam intelli-
gere illa uerba,Regnant per me hoc eſt de iu
re diuino ſecundario uel poſitiuo. Poſtquam
enim gentes deprauari & malignari cœpe-
runt,cœperuntq; eſſe neceſſarij principes,ma
giſtratus, iuriſdictiones; iſthæc omnia excogi
tauerunt, creauerunt, & inuenerũt homines,
nutu & ſponte ac gratia Dei,non ſecus quam
reliqua omnia , quæ homines ad ſuas neceſsi-
tates & utilitates inuenerunt nutu et ſponte
Dei inuenta eſſe intelligendum eſt . nam eſt
ius diuinum naturale , quod ſimul cum ipſo
humano genere proditum fuit et ius diuinũ
poſitiuum longe poſtea ab ipſo Deo traditũ,
quale eſt illud præceptum ſabata ſanctifices,
pręceptum de ieiunando,de carnibus non ue
ſcendis quibuſdam temporibus, de confeſsio
ne peccatorum,et ſimilia multa,ut eſt commu
nis opinio Theologorum et ſupra etiam atti-
mus.ita tamen hęc intelligas,ut omnis iuriſdi
ctio et principatus ab ipſo Deo eſſe intelligã-
tur,inter ipſas duntaxat gentes & prouincias
in quibus in uſu eſt , non in reliquis in quibus
in uſu non eſt, quemadmodum bella,ſeruitu-
tes,emptiones,uenditiones,dominiorum di-
ſtinctiones & reliqua omnia iuriſgentium ſe
cundarij inuenta,ab ipſo Deo eſſe intelligun
tur(tãquam à cauſa uniuerſali)ubi in uſu ſunt
tantum , nec enim propterea neceſſe eſt , ut
ubique idem ſit .

40 Iuriſdictio initio mundi nulla erat,ſed longẽ poſtea eſſe cœpit. Itaque † fuit primum tempus, quo regna-
bat & in uſu erat hominum ſimplicitas, boni
tas, innocentia & tunc nec erãt principatus,
nec iuriſdictiones, nec bella , aut ſeruitutes ,
ſeu captiuitates ; quia deerat omnis iſtarum
rerum occaſio ut diximus . poſtea ſucceſsit ſe
cundum tempus, quo homines malignari &
deprauari cœperũt, & tunc quia naturalis de
fenſio illa de qua mentionem habuimus, quæ
durante primæui temporis innocẽtia ſat ſu-
perque erat, cœpit non ſat idonea & ſufficiẽs
eſſe, ideo inuenti fuerunt principatus & iuriſ
dictiones ad homines bonos tuendos, malos-
que compeſcendos, ſucceſſerunt bella, capti-
uitates, ſeruitutes & ſimilia . hique principa-
tus & iuriſdictiones artificiales iuriſgentium
ſecundarii & ſic iuris poſitiui eſſe conſtat, ete
nim homines malignari cœpiſſe non potuit
contingere ſimul in omnibus mundi regioni-
bus , ſed primùm in una deinde paulatim in
reliquis , ſicq; cum primum in qua prouincia
deprauari cępiſſent ueroſimile eſt, in ea prin
cipatum & iuriſdictionem admiſſam fuiſſe :
tuncq; id iuris tantum ciuilis (ideſt illius pro
uinciæ) non etiam iuriſgentium eſſet, uerum
poſtquam

poſtquam in reliquis ferè mundi regionibus is principatuum & iuriſdictionem uſus admiſſus receptusq; eſſet, tunc demum iuris gẽtium eſſe inciperet, & non antea, id quod in reliqs omnibus, quæ hodie ſunt iuris gentium ſecundarii eueniſſe tradidimus plene de ſucceſsionum progreſſu lib.i. in præfa. & de ſucceſsionum creatione.§.i. in prin. cum.§.ſeq. In qui-

41 Principat⁹ & iuriſdictiones ut ſint, neceſſarium nõ eſt, ſed tantum utile.

bus locis etiam docuimus † omnia ea, quæ hodie ſuut iuris gentium ſecundarii non eſſe æterna & incommutabilia, nõ magis quàm ea, quæ ſunt meri inris ciuilis & conſequenter in deſuetudinem poſſe abire. Vnde fit ut omnes mundi principatus profani, omnesq; iuriſdictiones in deſuetudinem ſimiliter poſſent abire, quum eas eſſe iuris gentium ſecundarii oſtenderimus, non ſecus quàm reliqua, quæ iuris gentium ſecundarij ſunt in deſuetudinem nou raró abire & poſſunt & ſolent. Et

Deus mundi initio eũ per ſe regebat.

initio mundi Deus † orbem non per reges ſed per ſe ipſum ceſſante omni humana inriſdictione regere cœpit, unde apparet poſtea quaſi iure quodam poſitiuo principatus & iuriſdictiones ſucceſsiſſe. dixi ſupra c.xx.nu.3. & c.xxi. Poſtremo † quod diximus Dei pro-

42 Dei nõ minore, aut maiore cura regitur domus familia'ue cuiuſque pauperis, quã unius magni regis.

uidentia omnia fieri, intelligo à Deo procedere, nt nihil referat ſint maxima an media an minima. nam tã ex integro Dei prouidentia omnia reguntur, ut minima ab eo non minori aut ſegniori prouidentia regantur quã media uel maxima. Summæ enim Dei omnipotentię pugnans aduerſum contrarium eſſet exiſtimare, minore ſegniore aut imperfectiore prouidentia Dei domũ cuiuſque pauperrimi patrisfa. gubernari, quàm domũ magni cuiuſque regis, imperatoris, alterius'ue principis. Etenim homines minore cura agũt res minimas, quàm medias, & ſegnius res medias quàm maximas. Quia cum eorum memoria ſit fragilis, ſeque noſcant ad omnia impares minuſque ſufficienres, remedii loco anteponunt media minimis, & maxima mediis. Quæ ratio ceſſat in Deo omnipotente, qui ex æquo intelligit & comprehendit perfectiſsimè omnia tam maxima, quàm media, quàm etiam minima, præſentia, præterita, & futura. ut ſic & ſi cuiuſque rei etiam minimè omninm'ue rerum etiam minimarum perfectiſſimam & integerrimam curam notitiamq; habeat, non magis ideo faſtidio aut labore afficiatur, quàm ſi nullam curã haberet. ſicq; nulla ratio ſuadet, maiore Dei cura regi principatum cuiuſque monarchæ quàm principatum cuiuſque priuatæ domus. Vnde ut in d.c. viii. prouer. dicitur, per Deum reges regnare in ſuis prouinciis, ita quoque dici poteſt per Deum quẽque patremfam. regnare, uel dominari in familia & domo ſua. quod ſi pertinaciter inſtares maiore Dei cura, magna regna adminiſtrari & regi, quàm domos priuatorũ, reſponderem adhuc utrunque Dei prouidentia fieri, interſeq; differre non in ſpecie, ſed tanquã plus & minus. arg l.ſi.ff.de fundo inſt.

CAP. QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

1 *Officia publica an uendi poſſint? ardua.q.*
2 *Principatus ad ciuium utilitatem.*
3 *Princeps quantam ſuorum curã habere debeat.*
4 *Regis & tyranni differentia.*
5 *Officia publica populus uendere poteſt.*
6 *Renunciare poſſumus noſtris utilitatibus.*
7 *Amor ſui.*
8 *Honor cunctis rebus præferendus.*
9 *Officia publica honores ſunt.*
10 *Legis uis.*
11 *Officia publica uendente populo præſumam id utile eſſe, contra Doct. & quid ſi à principe uenderentur.*
12 *Officiorum uenditio à populo libero facta decens uidetur.*
13 *Officia publica uendi licet etiam practica.*

Centesimo trigeſimo octauo colligitur ex principali concluſione noſtra; quid reſpondẽdum ſit in illo articulo, dum controuertitur, an † officia publica ſeu militię poſsint à prĩcipibus, populis'ue, aut à ducibus, comitibus & marchionibus alienari, aut fortè à defenſoribus ciuitatũ, ſeu decurionibus? Mouet quęſtionem quod ut ex noſtra principali ſententia milies admonuimus, † omnis poteſtas & iuriſdictio, ſiue illa popularis, ſit ſiue principalis, ſiue etiam legalis ad meram ciuium, nõ etiam ad regentium utilitatẽ eſt. ut poſt Platonem, & Ciceronem, & Sanctum Ireneum, & Sanctum Thomã, & denique poſt uniuerſam ferè turbam tam Iure conſultorũ quàm Theologorum & etiam Philoſophorum diſſeruimus ſupra c.i. quibus adde idem tenentem fratrem Dominicum Sotum Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſsimum lib.iii. de iuſt. & iure q.vi. art.ii. concluſione.iiii. idem uult Diuus Paulus epiſt.i. ad Corinth.c.xii. dũ ait, nnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. quem locum ad id citat ipſe Sotus ubi ſupra. Idem Dinus Paulus epiſt.i. ad Timoth.c.v. dum ſic ſcripſsit, † Si quis antem ſuorum & maximè domeſticorum curã non habet,

1 Officia publica an vẽdi poſsint? ardua.q.

2 Principat⁹ ad ciuium vtilitatem.

3 Princeps quātā ſuorum curā habere debeat.

habet, fidem negauit & eſt infideli deterior. Idem uult idem Dominicus Sotus. d.lib.iii.q. vi.arti.iiii.uerſ.aliam nero, dum de rege loquens ait, licet nō reſpublica propter ipſum, ſed ipſe propter rempublicam ſit inſtitutus: & ideo omnia (inquit) debet ad publicum cōmodum referre. nec dubium eſt quin ut ipſe diuus Paulus ait, dignus ſit mercēnarius mercede ſua, nec quiſquam proprijs expenſis militare tenetur, ergo qui publica munera exercet ut bono publico libenter conſulat ab ærario publico ſtipendium referre & capere debet. tātum abeſt ut emere ea'onera aut munera debeat. adde Domi. Sotum ubi ſupra lib. x.q.iii.art.i.nc dicentum † regnum enim non

4 Regis & tyranni differentia.

eſt factum propter regem, ſed rex propter regnum, & rex differt à tyranno ꝙ ille oībus ob publicum bonum utitur, hic nero regno propter ſe abutitur. Quid dicendum? & ſanè primum uidendum eſt, an talia † officia populus

5 Officia publica populus uendere poteſt.

liber uendere poſsit, deinde an id liceat principibus, tertio an liceat ducibus, comitibus, marchionibus, aut ſimilibus dominis, qui ſuperiorem recognoſcunt in temporalibus. poſtremo an liceat reliquis. Quò ad primum receptior ſententia theologorūm eſſe uidetur, id permiſſum eſſe. ita tenet ſanctus Thomas opuſculo xxi. ad Duciſſam Brabantiæ. & tenēt Caietanus in ſumma uerbo uenalitas. & frater Domi. de Soto in.d. artic.iiii. ſed pro hoc eſt tex. apertus, quē ipſorum nullus allegat in.l. omnimodo.§.imputari uerb. militia.C.de inoffi.teſta. & dixi plene lib.iii. de ſucc. crea.§. xxx. in rep.d.§.imputari nu.202. unde multa quæ hic deſunt petenda ſunt. Iſtorum autem ratio quam S.Tho. Caietanus, & doctiſs. Sotus ubi ſupra reddere uidētur, eſt, quia iſtud prohibitum non eſt, aut reperitur ſicut reperitur in eccleſiaſticis beneficijs, quæ gratis danda ſunt. rurſus iſta nō ſunt cōia ciuibus quaſi præmia uirtutum propoſita, ſed tantum munera ſunt ad meram reipublicę utilitatem ſabeunda: ergo (inquiunt) cum nullus ad talia officia habeat ullum cōſiderabile ius aut regreſſum, ſupereſt ut alienabilia eſſe intelligantur. præterea inquit ipſe Sotus, populus liber habet liberum arbitrium ad ſui gubernationem, ad quam ſuos miniſtros conſtituit, quorum officia habent ſuos redditus & emolumenta aſsignata, uel ex prędiis hanc fortè ad rem deputatis, uel ex collationibus omnium ciuium, uel eorum, qui ſub talibus miniſtris negocia gerunt, uel aliunde: ergo populus ut talia emolumenta potuit initio eis ſignare, ita & ea poterit alterare poſtea ac commutare, addendo uel detrahendo, uel minuendo, aut commutando. quæ ratio non ſatis perſtringere uidetur, ut ſine ullo omnino emolumento hæc poſsint adminiſtrari aut debeant; ſicque ut uendi poſsint. nam qui emit nihil accipere uidetur, cum tantundem pretij nomine refundat. l. ſi uoluntate. C. de reſcin. uend. adhuc tamen concluſio uera eſt, quæ probatur ratione altius deriuata. Omnis reipublicæ munus aut adminiſtratio reſpicit meram populi nō etiam adminiſtratoris utilitatem, ſicque conſeruntur in inuitos ut per totum titulum. ff. de muner. & hon. præſertim in.l. gradatim, ibi, † at in re cuiuſpiam gratia inſtituta ipſe poteſt liberrime diſponere eique ſi uelit renuntiare ac prætermittere. quinimmo etiam prodigere.l.penult.C.de pact. ubi multa per Iaſ. poſt alios.l. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſcop. & cleri.l. ſtipulatio iſta §. inter certam, ubi textus egregius. ff. de uerb. obligatio.l. Titio centum, in principio. ff. de condi. & demonſtr.l. filiis matrem ubi diximus. C. de inof. teſtam. egregius textus in.l. ſed & ſi lex.§. conſuluit. ff. de pet. hære. ibi dum ait dum re ſua ſe abuti putant.l. in re mandata. C. mand. l.i.§. & magis uerb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni.l.i. ff. mandati.l. cum pater §. rogo &.§. mando. ff. de lega.ii.l. filiusfam.§. diui ff. de lega. primo.l. inuito. ff. de regu. iuris, ſicque nihil impedimento eſt quin populus libere poſsit de iis muneribus ſeu officiis utpote meram ſui utilitatem intuentibus diſponere non ſolum per uenditionem, quæ ex parte talium officiorum pecuniarium emolumentum inquirat, ſed etiam per talem uenditionem quæ ex toto omne pecuniarium emolumentum remoueat & abſumat. id quod noſtra ratio non etiam ea quam Sotus & alii reddunt ſuadet. Cum enim ille ſponte ſua non coactus ad talem emptionem acceſſerit id ſibi utilius eſſe intelligendum eſt, quod ipſe maluit & elegit. unuſquiſque enim † ſuo commodo ſtudet & plerunque etiam plus æquo. 7

6 Renūtiare poſſumus noſtris utilitatibus.

Amor ſui.

vnde Terentius, Natura ita comparatum eſt, ut omnes ſibi melius eſſe malint quam alteri. Vnde Cicero orat. in Vatin. Nemo (inquit) eſt tam demens tamque parum de ſe cogitans, qui alienam uitam aut commoda magis quàm ſua diligat. & idem Phil. duodecima. Qui multorum (inquit) cuſtodē ſe profitetur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe, oportere. & rurſum.iii. offic. Noſtræ (inquit) utilitates omittendæ non ſunt, & aliis tradendæ. ergo is qui tale officium emit non huius animi erit ut ſuam uelit utilitatem omittere, & aliis (hoc eſt cunctis popularibus) tradere. Quid enim non ue † honor cunctis

8 Honor cũ-ctis rebus præferendus. ctis rebus præferendus eſt l.Iulianus.ff.ſi quis omi.cau.teſt.adeò ut Virginius uitæ filiæ ſuæ eius honorem antepoſuerit.l.ii.§.pe.ff.de origine iur. Vnde Ouidius de Lucretia Romana,quæ propriæ necis reſtimonio pudorẽ minime ſe uiolaſſe oſtendit,ſic cecinit,

Cum foderet ferro caſtum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur aut,
Teſtetur cunctis me non uiolaſſe pudorem
Ante uirum ſanguis, ſpiritus ante deos.

Multa in ſimili per Gerardum ſingul.i.nume. 10.& ſing.ii.nu.7.& ſing.xxxiii.nu.4.& multa per Boerium in tract.de autor.mag. cõſ. add. l.nu.39.cum pl.ſeq. Quid item non ne huiuſce
9 Officia publica honores ſunt. modi † officia publica honores & ſunt & appellantur? ut in rubr.ff. de mun. & honoribus. & in l.ut gradatim, & ferè per totum illum titulum. quid ergo mirum aut nouum,ſi populus mihi uendiderit tale officium,quod habet onus annexum , ſed ſimiliter honorem , tantumq; pretij nomine dare uelim, quantũ pecuniarũ & emolumenti exinde percipere poſſit:ut ſic in effectu ſolius honoris,non etiã alicuius pecuniarii emolumenti habita ratione uidear illius officii onus operam & curã ſubire,& prolatis ampla mercede reputem talem honorem, quo antea carebã nactũ fuiſſe me. Quæ ratio cogit nos fateri idem fore etiam ſi pretium quod pro illo officio dedi longè excederet emolumẽtũ pecuniarium quod exinde percipi poteſt, quaſi cum illa honoris acceſſione & lucro iſthec omnia compẽſentur, id quod apud nos hiſpanos frequens eſt in illis honoribus omnium ciuitatum & reliquorum populorum,qui uulgo (regimientos) appellantur ſeu decurionatus, nam & ſi ad eorum miniſterium non leuis cura & diligentia deſideretur , tamen magna ui pecuniarum emi ſolent, cum emolumenti pecuniarii ſecum adferant nihil aut ferè nihil. Deniq; omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſſim prohibita l.nec non.§.quod eis.ff. ex quib.cau.maiores.l.ſuper ſtatuas.C.de religio.tradunt Franciſcus de Ripa & alii in l. in quartam.ff.ad legẽ falci.& diximus de ſucceſſionum crea.lib.i. Sed huiuſcemodi uenditio munerum & officiorum inſpectis iuris cõmunis principiis (hoc eſt eſt iuris naturæ & gentium primæui) nullibi, uel non reperitur prohibita talis uenditio, ergo par eſt eã per-
10 Legis uis. miſſam intelligi. In ſumma † quod à populo non recognoſcente in temporalibus ſuperiorem(de quo loquimur & locuti ſumus) ſtatutum, aut lege ſancitum,uel moribus præſcriptum,aut frequentatum eſt; id ualere & uim legis tenere,non aliter definit, quàm ſi aperte ſit cõtra naturalem iuſtitiam & rectam rationem,& bonos mores lædat. ut probat.l.pro ſpexit.ff.qui & à quibus.ibi quod per quam durum eſt.ſed ita lex ſcripta eſt,l.non omnium ubi leganter notat Bal.ff.de legibus.l.i §. iuirium,ibi quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt ubi notat Glo. clamans eſſe illam mirabilem rationem.ff. de poſtulando . idem Bal. in l.de quibus ff.de legibus Andre. Tiraq. qui multa hanc ad rem ſpectantia cõgerit in tract.de retract.in præfati.nume.75. Nec dubium eſt, quin talium officiorũ munerum ue uenditio non ſit huiuſmodi ut turpitudinem manifeſtam continere aut contra bonos mores aut contra ius diuinum eſſe uideatur , uel etiam naturale . ergo par eſt talem uenditionem fieri poſſe eſſeq. inculpatam. Id quod uel ex eo intueri licet,quod hic ineſſe uidet quidam contractus reſpectiuus puta do meã pecuniam ut populus aliquid faciat (hoc eſt ut efficiat quod mihi quod attinet ad tale munus uel officium ciues pareãt & honore ei officio debito me afficiant) huiuſcemodi autẽ contractus ex ipſa conuentione legem accipiunt & legitimi ſunt fueruntq; ſemper l.contractus.ff.de reg.iur.c.contractus eod.tit.lib. vi.iuncta l.naturalis & per totum tit.ff.de præſcript.uerbis.ergo nihil uetat tales cõtractus ualere , & lex dicitur eſſe contractus quidam l.i.ibi communis reipublicæ ſponſio.ff.de legibus.& contractus, dicitur eſſe lex , ut l.legẽ quam.C.de pact.d.l. contractus d.c.contractus.l.i.§. ſi conuenerit.ff.depoſiti.dixi in præfa.de ſucc.progreſſu in prin.Et nullus(iudice me)negabit legẽ ualere à populo factam quæ diſponeret ab ipſomet populo poſſe talia munera uendi,præſertim cum ærarium publicum exinde & aliunde ditari magnopere expediat omnibus conciuibus , non ſecus quàm ipſimet reipublicæ auth. res quæ cum ibi plenè not.C.com.de lega. ergo conſequens ſit ut quemadmodum per legem id fieri non ſolum licitum , ſed etiam utile eſt ; ita quoque per modum contractus uel conſuetudinis & fieri liceat, & fortè expediat . Quinimmo cum omnis lex præſumatur eſſe iuſta c. erit autem lex.iiii.diſtin. conſequens fit, ut ſi quo in populo id fieri repetiatur, id utile eſſe intelligatur & præſumatur ad publicum ærarium lo 11 Officia publica uendẽte populo præſumam id utile eſſe, contra Doct. & quid ſi à pricipe uẽderentur. cupletandum huiuſcemodi pecuniis quò magis publicis neceſſitatibus ſubuenire poſſit, ut ſupra probauimus. Vnde duo inferuntur, primum † non ſolùm fieri tales uenditiones poſſe, ſed etiam poſſe & expedire. Et ita præſumi , quamuis hoc ultimum Diuus Thomas & Dominicus Sotus & Caietanus uideantur ubi

ubi ſupra abnegaſſe. Quorum ſententiam fortè tueri licet, quando non ab ipſo populo libero, ſed à principe, qui à populo ſufficienter altus erat uenderentur talia munera.

11 Officiorũ uenditio à populo libero facta decens uidetur.

Deinde † procedit etiam ut tales uenditiones à populo libero factæ etiã decentes & honeſtæ uideantur, quamuis hoc ultimum negare uideantur Sãctus Thomas, Caietanus & Dominicus Sotus ubi ſupra, quorum ſententia in caſu proximè notato fortè defendi poſſet. Ergo quinque tenenda ſunt, primum tales uẽditiones mero iure ualere. Deinde etiã poſſe expedire. Tertio præſumi quod populo ipſi expediant. Quarto tales uenditiones eſſe honeſtas. Poſtremò etiam in re dubia honeſtas præſumi. Et tales uiſæ & reputatæ ſunt apud nos Hiſpanos, cum & quotidie & omnibus in ciuitatibus & oppidis frequenter fiãt in iis militiis, quæ uulgò ſcriptoriæ appellantur, & in aliis quæ dicuntur decurionatus, ſeu regimientos.

12 Officia publica uẽdi licet etiam practica.

Sexto intellige, ut † procedat etiam ſi hæc res non ſolum ſpeculatiuè ſed etiam practicè conſideretur, puta per applicationẽ ad uſum, quamuis & in hoc nominatim teneat contrarium Theologorũ noſtrę tempeſtatis doctiſſimus Dominicus Sotus ubi ſupra uerſi. ſecunda concluſio, mouetur ipſe quia (inquit) haſce ad res cum induſtria perſonæ & probitas deſideretur, certè ſi plus offerenti uendatur id obſeruari non ita poteſt. ſed responde dupliciter fieri poſſe, & apud nos Hiſpanos etiã hodie ſolere in uſuq; eſſe, ut illi ad quorum curam & prouidentiam ſpectabat, ad tale officium perſonam idoneam eligere nominent tres uel quatuor, & ex illis, ei qui plus obtulerit detur, ſicq; illi ſunt omnes ſi non æquè ſaltem ſufficienter idonei. Præterea populus ad cuius utilitatem id ſpectat mauult mediocrẽ ſic dotatum pecuniis, quàm eminentiorẽ uacuum, id quod & in uxoribus eligẽdis plerunque fit, nec dubium eſt quin populi iudicio electioni & optioni in hac re ſua ſtandum ſit ut ſupra dixi. Vnde apparet idem fore etiam ſi cuiuis de populo plus offerenti uenderetur cùm hac ratione, tum etiam quia ad retinendos homines in officio penæ inuentæ ſunt. l. i. ff. de iuſt. & iure.

CAP. QVADRAGESIMVM TERTIVM.

1 *Officia publica princeps an uendere poſsit?*
2 *Intel. l. i. ff. de conſt. pri §. ſed et quod principi, inſt. de iuſt. & iure.*
3 *Mens præualet uerbis.*
4 *Verba non inſpicienda, ſed mens.*
5 *Mãdatũ generale reſtringitur ex mẽte cõcedẽtis*
6 *Princeps ſufficiẽter à populo datus nihil ultra exigere poteſt.*
7 *Populus imitatur principem.*
8 *Officia quando uendere nõ licet, tunc nec expedit nec decet, idem è contra, contra Theologos.*
9 *Officia publica uendere et licet et decet principi, ſi à populo erat inſufficienter dotatus contra theologos.*
10 *Officia publica an uendere poſſint Duces, Comi- & Marchiones.*
11 *Magiſtratus ciues tueri tenetur.*
12 *Officia publica uẽdita an tranſeãt ad ſucceſſores?*
13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*
14 *Officia publica & dignitates non dignis ſed dignioribus dandæ?*
15 *Electionis forma.*
16 *Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat.*
17 *Officia publica uendi poſſe ita ut tranſeant ad ſucceſſores, contra Sotum.*
18 *Populorum alienationes neceſſitatis cauſa an perpetuò fieri liceat?*
19 *Populorum à rege alienatorũ duplex læſio.*
20 *Populum à principe habitum qui alienare põt, et uendere poteſt, contra Sotum.*
21 *Populo malè alienato adeſt peccatum et reſtituendi obligatio. contra Sotum.*
22 *Magiſtratus an populum uendere poſsit?*
23 *Epiſcopus an populum uendere poſſit?*

HACTENVS quo ad primum articulum de populo talia officia uẽdẽte. Quid aũt quò ad ſecundum articulum de principe? & ſanè in eo ſunt tres concluſiones, prima, ut uenditio ab eo facta mero iure ualeat. altera, ut non expediat fieri. Vltima ut non quoq; deceat fieri. ita S. Thomas opuſculo xxi. & Caietanus, & Dominicus Sotus ubi ſupra exẽplificãtes in duciſſa Brabantiæ ad quã ita reſcripſit conſultus idẽ diuus Thomas, q̃d & in reliquis principibus ſuperiorẽ in tẽporalibus nõ recognoſcentibus procedere uolũt. mouetur Sotus quia (inquit) poſtquã populus principi & in principẽ oẽ ſuũ imperium & iuriſdictionẽ cõtulit, & ſibi imperii reſeruauit nihil, cõſequẽs fit, ut q̃cq̃d ante talẽ cõceſsionẽ populus ipſe poterat, id poſt eã principi liberrimum ſit l. i. ff. de cõſt. prin. §. ſed & quod principi, inſt. de iure nat. Hinc eſt ut uulgò fertur, principem legibus ſolutũ eſſe. §. fi. inſt. quib. mod. teſt. infir. l. princeps legib. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff. de lega. iii. l. ex imperfecto. C. de teſtam. Quid dicendum? & ſanè ab hoc enigmate & elemento pendet uera iſtius — 1 Officia publica princeps an uẽdere poſsit?

rei cognitio, quam iſti grauiſsimi patres non potuerunt nõ ignorare, ac ſubinde ceſpitare, cum in legalem diſciplinã ſicq; in poſſeſsionẽ alienam pedem intulerint: (ipſi enim Theologiæ profeſſores erant.) Etenim ea æquiparatio, quam ipſi inter populum liberum, & principem facere uolunt, regulariter minimẽ procedit, ut enim unicuique ſuis de rebus uel ad ſuam utilitatem ſpectantibus diſponere liberrimũ & eſt & expedit eſſe, ut plene ſupra iam oſtendimus: ita populo quoque de rebus ſiue ſuis, ſiue ad ſuam utilitatem ſpectãtibus (quale eſt in ſpecie noſtra) liberrime diſpouere & licet & expedit, ut ſupra edocti fuimus. idq; ſibi utilius eſſe reputatur & cõſultius quod ipſe mauult, ut oſtẽdimus ſupra. quibus adde Glo. & doct. in. §. præterea inſt. de act. dum ſic cecinit.

Id portat leuiter quod portat quiſque libenter

Diuerſum longe eſt in eo, qui agit rem alienam, aut alienam ad utilitatem ſpectantem, qualis eſt princeps, qui populi non tam dominationem quàm adminiſtrationẽ habet; nec enim reſpublica propter principem creatur, ſed princeps propter rempublicã inſtituitur, ut ſupra diximus: & nominatim ipſimet S. Thomas & Caietanus & Sotus ubi ſupra fatentur. nec eſt uerum omne ſuum imperium à populo in principem tranſlatũ eſſe. Nam † licet lege regia relata in d. l. i. ff. de conſt. prin. generaliter ita quod attinet ad uerba ipſius diceretur, tamen quum uerba ut cũque generalia ſint intelligenda & reſtringenda uel amplianda iuxta ſubiectam materiam. l. ſi uno in prin. ff. locati, etiam ſi per hoc recedatur à proprietate ſermonis & uerborum. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui &. §. hoc quoq;. ff. de uerb. obliga. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demonſ. ubi notant Socinus & alii. l. pater Seuerinam §. conditionum uerba, ubi textus egregius. ff. de condi. & dem. l. hæredes mei. §. cum ita, ubi plene per Socinum & Ripam. ff. ad Treb. quã regulam pluribus quàm quinquaginta definitionibus iurium & rationum ornauimus in l. ſi quando in prin. C. de inoffic. teſt. & aliquid de ſucc. crea. §. ix. nume. 8. cum ſeq. euenit ut uerba generalia d. l. i. ff. de conſt. prin. quatenus dictant, omne ſuum imperium à populo in principem tranſlatum fuiſſe, ſint ſecũdum ſubiectam materiam reſtringenda; quatenus ſubiecta materia patitur & ei accommodantur, aut accõmodari poſſunt illa uerba. Sicq; qualis eſt natura principatus, talis eſſe debet illorum uerborum ut cunque generalium interpretatio. Principatus autem natura eſt, meram ſubditorum non etiam regentium utilitatem reſpicere & curare, nec alium ſcopulum intuetur aut intueri poteſt ut ſupra attigimus, & pleniſsime ſupra cap. i. cum ſeq. ergo conceſsio imperii à populo principi facta ut cunque uerbis generalibus aut etiam generaliſsimis fiat, ſemper tamen ſui natura & ex ſubiecta materia limitata & reſtricta ac alligata eſt ad meram ciuium, non etiam ipſius principis utilitatem: idque tacitè actum & exceptum uidetur. ut dd. ll. & dd. locis habetur. etenim omnis conceſsio quamuis generaliter fiat, aptanda eſt ad mentem concedentis uel concedentium. l. ſi quando in princ. C. de inoffic. teſt. ubi multis iuribus & rationibus id ornauimus, & uani ac malè ſani capitis eſſet, non intelligere, quod populus qui ad meram ſuam, non etiam principis ſui utilitatem, ſuam ei poteſtatem & imperium dedit, id nunquam ei concederet, quod damnoſum ipſi populo eſſet, ut ſibi enim conſuleret, non ut noceret, fecit. Et quod † uerborum generalitas aut ſignificatio ſeu proprietas non tam conſideranda ſit, quàm mens concedentium, eleganter docet Cicero in oratione pro Cæcinna. his uerbis. Scriptum ſequi, calumniatoris eſt: boni uero iudicis, uoluntatem ſcriptoris, auctoritatemq; defendere. quæ lex enim, quod ſenatus conſultum, quod magiſtratus edictũ, non infirmari aut conuelli poteſt, ſi ad uerba deflectere uoluerimus, conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & auctoritatem relinquamus. non enim ex uerbis pendet ius; ſed uerba ſeruiunt hominum conſiliis & auctoritatibus, nec uerba ueniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſa uerba in leges coniecta ſunt.

2 Intell. l. i. ff. de cõſtit. pri. §. ſed. & quod. pricipi iſt. de iuſt. & iure.

3 Mens præualet uerbis.

4 Verba nõ inſpiciẽda, ſed mens.

Idem Cicero in eadẽ oratione pro Cæcinna ait: Verba reperta ſunt, quæ indicarent, non quæ impedirent noſtram uoluntatem. facit. l. non aliter. ff. de lega. iii. l. iii. C. de lib. præt. cum ſimilibus, & licet uerba legis generalia reſtringamus, eius mentem captantes, tam longe abeſt ut per hoc eam legẽ uiolare uideamur, quod potius ipſius uiolatores & fraudatores eſſe uidemur, quãdo mente relicta uerborum generalitatem aut proprietatem obſeruamus. l. fraus. ff. de legib. quæ omnia pleniſsime ornauimus ſupra c. xxv nu. 5. & in. l. ſi quando in prin. C. de inoffi. teſtam. ſecũdũ quę, quod in d. l. i. ff. de conſt. prin. generaliter traditur, omne principi imperium à populo lege regia datum eſſe, ex mente ipſorum cõcedentiũ coarguſtatur, reſtringit, & limitatur

tatur quò ad utilia tantum, non etiam quò ad contraria, nam & ſimiliter † in mandato utcunque generali eadem reſtrictio ſemper intelligitur, ut in c.qui ad agendum cum ibi plene not. per Glo.& doct. de procur.lib. vi.& in l.mandato generali cum ibi not. per Gloſſ.& doct.ff.eod. tit. ſicq́; per ſolam ſtatus mutationem in deterius, tale mandatum uidetur reuocatum l.cum quis in princ. ubi per Bar.& alios.ff. de ſolu. quinimmo etiam ſi in deterius mutatus non eſſet ſtatus, ſed in æque bonam uel etiam in meliorem ſortem, ſi tamen procuratoris conditio ad cōueniendum difficilior facta eſt, per hoc mandatum etiam generale reuocatum ademptum uel nūquam datum intelligitur, ut diximus de ſucc.creat. §.xvii.nume.95.& nume.99. cum prec. & ſeq. & nume.94.& in.§.iiii.nu.52.ſic ergo & mandatum ſeu imperium à populo principi datum huiuſmodi eſſe intelligitur, ut ad utilia tantum, non etiam ad contraria porrigatur.

5 Mādatum generale reſtringit ex mente concedentis.

Vnde apparet principis poteſtatem hac in re parem non eſſe poteſtati ipſius populi, ſed longè inferiorem, populus enim ſuis utilitatibus renuntiare & cum eis diſpenſare, & eas etiam ſi libitum eſſet, prodigere liberrime poſſet: ut iam docuimus, non ſecus quàm quiſque priuatus in rebus ſuis. principi uerò populi utilitatibus renuntiare, eas'ue prodigere aut lædere nefas eſſet, ut oſtendimus. Vnde (ut ad propoſitum reuertamur) ſi quod damnum ex publicorum honorum munerum officiorum uenditione cōtragere poſſet, aut euēturum, ueroſimile eſſet; id principi (qui populum tueri non lædere poteſt) nefas eſſet attentare: populo autem non utique. Propterea quod ſuas utilitates prætermittere, lædere, & prodigere poteſt. Verum quia neceſsitati & iuſtæ cauſæ ſubueniendum eſſe omnia iura proclamant, ſicq́; ex cauſa ſit omnium legum & iurium naturalium diuinorum & poſitiuorum tranſgreſsio .l. ſi fideiuſſor.§. ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cogan.ubi multa per Iaſ. l neceſſariis.ff.de acquir.hær.l.ſi filius qui patri.ubi not.per Socinum.ff.de uulg.l.ut gradatim.ff.de munc.& hon. id quod pleniſsime ornauimus ſupra per omnia ferè huius libri capita & in præfatione tract. de ſucc. progreſſu in prin. Ideo ſi is princeps à populo non ſit ſatis idoneis reditibus dotatus, itaque ei licitum ſit, à ciuibus exigere quod deeſt ad congruam ſuam ſuſtētationem, uel ad immenſas bellorum impēſas, ad urbium munitiones, ad præſidum ſalaria, ad militum ſtipendia, & ſimilia, tunc ut per alios modos poſſet à ciuibus pecunias exigere, ita & per iſtum poſſet, qui ſatis idoneus nobis uidetur, & expers moleſtiarum, quæ ciuibus inferri ſolent in pecuniis aliter extorquendis & colligendis.

6 Princeps ſufficiēter à populo datus nihil ultra exigere pōt.

Cæterum cum princeps idoneos à populo haberet reditus, tunc talia officia uendere tam nefas eſſet, quàm ſi reliqui magiſtratus à populo ſufficienter dotati pecunias præterea à ciuibus extorquerent, qui repetundarum tenerētur ut per totum.ff.ad leg.Iul.rep. Quinimmo in principe turpius eſſet eo quod teſte & eleganter modulante Iuuenali Satyra.viii.

Omne animi uitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Et ea propter turpius uitium eſt in principibus quàm in reliquis, quia populus principum ueſtigia & mores inſequitur non aliter quàm umbra corpus. Vnde † Claudianus ſic cecinit.

7 Populus imitat principem.

Nec tam inflectere ſenſus
Humanos edicta ualent, quam uita regentis,
Mobile ſemper mutatur cum principe uulgus.

Vnde Cicero in epiſt. fami. ad Lent. Quales (inquit) in republica principes eſſent, taleis reliquos ſolere eſſe ciues. & Iuuenalis Satyra.xiiii.ſic cecinit;

Sic natura iubet uelocius & citius nos
Corrumpunt uitiorum exempla domeſtica, magnis
Cum ſubeunt animos authoribus.

Id quod eleganter ut adſolet Cice.iii.de legibus depinxit.

Non tantum mali eſt peccare principes (quāquam eſt magnum per ſeipſum malum) quantum, illud; quod per multi etiam imitatores principum exiſtunt. nam licet uidere, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo ſe cunctam: nobilium enim uita, uictuq́; mutato, mores, ciuitatis mutari ſolent. nec ſolum uitia concipiunt ipſi principes, ſed ea infundunt in ciuitatem. neque obſunt, quòd ſolum ipſi corrumpuntur, ſed etiam quod corrumpunt, pluſque exemplo, quam peccato nocent, pauci enim, atq; admodum pauci, honore, & gloria amplificati, uel corrumpere mores ciuitatis, uel corrigere poſſunt.

Sit ergo quo ad iſtorum officiorum uenditionem triplex concluſio, & inſpectio. nam aut princeps erat à populo ſufficienter dotatus, aut minus ſufficienter, aut dubitatur. primo caſu, talia officia uendere nequit. ſecundo caſu uendere poteſt uſq; ad repletionem idoneam & non ultra: atque ſi quid ſupereſt id in uſus publicos conuertendum eſt. tertio

caſu quando dubitatur, ſit ſufficienter dota-
tus nec ne, quæſtio facti eſt, pendetque ex ne-
ceſsitatibus reipublicæ & ex menſura redituũ
regalium & alijs huiuſcemodi inſpectionibus,
quas ſi mihi retuleris reſponſum dabo.

8 *Officia quæ uẽdere nõ licet, tunc nec expedit nec decet, idẽ ècõtra, contra theologos.*

Apparet ergo ex ſuperioribus, an † tueri
poſsit ſententia diui Thomę ubi ſupra opuſcu
lo.xxi. ad Duciſſam Brabantiæ & Caietani in
ſumma uerb. uenalitas & Domin. de Soto lib.
iii. de iuſt. & iu. q.vi. art.iiii. qui in hac noſtra
ſpecie ſcripſerunt talem uenditionem à prin
cipe poſſe fieri, non tamen expedire neq; de-
cere. id quod re uera admittendum non eſt,
longeque uerius eſt data paritate terminorũ,
iſthæc inter ſe minimè differre. nam ſi prin-
ceps à populo ſatis abunde dotatus erat, aut
fortè plus ſatis, tunc non ſolũ talia officia uen
dere, neque expediret neque deceret, (ut ſan
ctus Thom. & Caie. & Sotus admittunt) uerum
etiam ea uendere mero iure non liceret, ut
ſupra oſtendimus. id quod eſt contra ſenten-
tiam ipſorum, qui in eo falluntur, quod exiſti
mabant principis tantam eſſe poteſtatẽ, quã-
tam olim populi erat, quod omnino à iure a-
lienum eſt, ut ultra ſupra dicta pleniſsimè diſ
ſeruimus ſupra c.i. cũ ſeq. & c.xix. & c.xx.xxi.
xxii. ſed & ſi uerum fuiſſet (quod uerum mini
me eſt aut fuit unquam) quod populus Roma
nus lege regia omne ſuum imperium in prin-
cipem ita contuliſſet, quod princeps non ſolũ
ad utilitatem, ſed etiam ad populi læſionem
ius & poteſtatem uitæ (quod aiũt) & necis ha
beret. iuxta d.l.i.ff. de conſt. princ. male intel-
lectam: adhuc tamen id ius ad reliquos totius
orbis principes non porrigeretur, qui ad cõ-
ſulendum duntaxat, non etiam ad nocendum
ius & poteſtatem habere, uiderentur. Aut &

9 *Officia publica uendere & licet & decet principi, ſi à populo erat inſufficienter dotatus. contra theologos.*

ſecundo princeps † non erat à populo ſufficiẽ
ter dotatus, & tunc longe diuerſum eſt, nam
non ſolum talia officia uendere poſſet mero
iure (id quod S.Tho. Caie. & Sotus admittũt)
ſed etiam ea uendere deceret, id quod ipſi nõ
iure negant; quinimmo etiam tunc ea uende
re expediret, ſi forte alius modus colligenda-
rum pecuniarum idoneior aut commodior
facilior ve non adeſſet, id quod ipſi quoque,
& non iure negant. tertius caſus principalis

10 *Officia publica an uẽdere poſsit duces, comites, & Marchiones.*

eſt † in ducibus, comitibus, & marchionibus;
qui in temporalibus recognoſcunt ſuperio-
rem, quales ſunt in regnis Hiſpano, Luſitano,
Gallicano, Neapolitano & in ſimilibus. & tũc
ab eis talium officiorum uenditionem fieri
non poſſe, tenet & recte ipſemet Sotus ubi ſu-
pra motus quia iſtis dominis non incũbit ſub
uenire aut conſulere publicis ſuorum popu-
lorum neceſsitatibus, quæ ratio reuera nulla
eſt, quam ipſe nec probat, nec probare poſsi-
bile erat. nam ſi uerum eſt (ut ipſe Sotus ibi ad
firmat) eos eſſe ueros ſuorum populorum do-
minos (idque nos in præſentiarum nec proba
mus nec improbamus) illinc planè ſequeretur
eorum populorum tuitio, defenſio, cuſtodia,
prouidentia ad eos ſpectare, non ſecus quàm
ad regem regalium populorum protectio: ſic
que utroque caſu par ratio eſſet & conſequen
ter idem ius. l. illud. ff. ad legem aqui. quinim-
mo & ſi tales domini ſolam iuriſdictionem or
dinariam habere dicerentur (id quod tutius
eſt & uero proximius) rex autem ſupremam,
adhuc idem eſſet, nam ad ſupremum qui de
cauſa appellationis cognoſcit, pertinet decla
rare bene uel male ab ordinario iudicatũ fuiſ
ſe, & quo caſu bene iudicatum fuit, ei execu-
tio remittenda eſt: ita quod ſi omnia recte &
rite fiant ab iudice ordinario, ab eius iuriſdi-
ctione & imperio nihil omnino eximitur. l.
eos in principio cum ibi not. per glo. & doct.
C. de appell. ergo cum publicis neceſsitatibus
conſulere, prouidere, & ſubuenire boni prin-
cipis aut boni magiſtratus ſit, ſupereſt, ut ad
tales neceſsitates ſubueniendas ordinarius
magiſtratus poſsit talia officia uendere, quã
doquidem omnia ea facere poteſt & debet,
quæ ad bonam ſpectant gubernationem pro-
uidentiamque eorum ciuium, adeo ut † pro ip 11

Magiſtrat' ciues tueri tenetur.

ſorum tutela etiam uitæ periculum ſubire (ſi
opus fuerit) teneatur, nedum curam & diligẽ
tiam adhibere, ut ex communi & uera opinio
ne reſoluit Hieronymus Cagnolus in l. culpa
caret, per tex. ibi. ff. de reg. iu. Felin. in c. quan
to poſt glo. ibi de offi. delega. idem Felinus in
c.i. col.ii. eod. tit. Cynus, Bar. & Bald. in l.ii. ff.
de noxal. Phil. Decius in d.l. culpa caret, adeo
ut tales domini terrarum ſecundum opinio-
nem Theologorum (teſte Cagnolo ubi ſupra
nu.5. & 6.) teneantur ad reſtitutionem ſi non
obſtiterint damnis aut periculis populo im-
minentibus. Quid dicendum? & ſanè huiuſce-
modi quæſtio non tam iuris quàm facti eſt, pẽ
det enim illinc, utrum iſtis nobilibus incum-
bat ex ſui principis uel populi conceſsione
ius & poteſtas non ſolum iuris dicendi, ſed e-
tiam gubernandi. & etiam illinc, utrum plenã
gubernandi habeant poteſtatem, an coangu
ſtatam, ueluti ſi grauiora forte reſeruata ſunt
regi aut populo. nam ſi plenam haberent tam
iuriſdicendi quàm gubernandi facultatẽ, hoc
uno excepto quod ultima appellatio ad prin
cipem reſeruata eſſet, tunc in ipſis idem fere
reſpondendum eſſet, quod in principe reſpõ-
ſum fuit: ut ſi ipſi non eſſent ſatis abundè à ci-
uibus dotati ad publicas huiuſcemodi neceſ-
ſitates

ſitates ſubueniendas,tunc ex talium officiorũ
uenditione poſſent pecunias colligere,nõ ſe-
cus quàm alijs quibuslibet idoneis modis, dũ
modo in publicum bonũ ex pecuniæ conuer-
terentur. nam eas ſibi (etiam ſi minus ſufficiẽ
ter aut minus idoneis redditibus à ciuibus do
tatus eſſet) aſſumere non liceret,& ſibi impu-
tandum, qui tale onus gubernandi aſſumpſiſ-
ſet illo ſtipendio conductus. l. nec emere . C.
de iure delib.l.ſicut ab initio.C. de act.& obli
gatio.præſertim,ſi in manu eius eſt illud miſ-
ſum facere,ut plerunque eſt.quod ſi etiam ad
eas publicas neceſsitates ſatis idoneis rediti-
bus dotatus eſſet , tunc nec talia officia uende
re , nec per alium modum pecunias à ciuibus
colligere poſſet. Cæterũ ſi gubernandi onus
ad eum non ſpectabat,uel is caſus aut neceſsi
tas de qua agebatur ad eius curam nõ ſpecta-
bat,tunc ad eam neceſsitatem ſubueniendam
talia officia uendere non poſſet, non magis
quam aliud pecuniarum colligendarum ge-
nus exercere.

12 Officia publica uẽdita an tranſeãt ad ſucceſſores.

Denique † in quibus caſibus huiuſmodi of-
ficia,(ſiue illa fortè ſint ſcriptoriæ ſiue præto-
riæ)diximus poſſe uendi, id ſaltem in præto-
riis ſub duobus demũ temperamentis admit-
tendum eſſet. primum,ut emptor non admit-
teretur,niſi per examen hac de re factum,uel
aliunde uerosimiliter appareret idoneus ad
talem honorem gerendum, munusque illud
exercendum:ſicque nec turpem aut uiliſsimũ
admitterem etiam petitum,nec honeſtum ui
rum ſi imperitus aut aliàs minus idoneus eſ-
ſet. Alterum eſt , ut tales uenditiones hoc eſt
militiæ uel officia nec eſſent ad hæredes tranſ
miſsibiles,nec etiam inter uiuos alienabiles,
niſi forte ſub eodẽ examine ſi appareret ido-
neus is in quem fieret talis inter uiuos uel in
ultima uoluntate tranſlatio,quod ultimum in
ſpecie tenet ipſe Dominicus Sotus ubi ſupra .
Iſtorum ratio ea eſt , quia ad tales prætorias
& magiſtratus eligitur induſtria perſonæ.l.in
ter artifices.ff.de ſolu.anthent. ut iudices ſine
quoquo ſuffra.per totum, adeo ut nõ ſufficiat
aut uix ſufficiat idoneum aut dignum eligere
ſi quidem magis idoneus aut dignior in prõ-
ptu eſt,ut tenere uidentur aut ſaltem ſentire
Dominicus Sotus ubi ſupra, ſanctus Tho.opu
ſculo.xxi.ad Duciſſam Brab. Caietanus in.d.

13 Dignus ad officia publica quis intelligat.

ſumma uerb.uenalitas,ita tamen ut ille † de-
mum idoneus exiſtimetur in quo ſit concur-
ſus duorum,primum probitatis, alterum peri
tiæ & dexteritatis: quod ultimum Sotus ubi ſu
pra ita depinxit,nõ ſolum(inquit)præter mo
rum honeſtatem,ſcientia, prudẽtia, ſolertia,
atq; in primis animi robur neceſſaria ſunt ei,
qui ſeſſurus eſt iudex , uerum etiam expedit
nonnunquam eũ, qui non eſt tam ornatis mo
ribus alteri , qui illis abundat anteferri pro-
pter alias dotes, quibus prędītus eſt ad regen
dum accommodas. Simillimum eſt,† quod in

14 Officia publica & dignitates nõ dignis ſed dignioribꝰ danda?

cõferendis eccleſiaſticis dignitatibus aut be-
neficijs eadem omnino(atq; id exactius) con
ſideranda ſunt , adeo ut dignum eligere non
ſufficiat, ſi dignior in promptu eſt , quod ta-
men ita accipiendum eſt , ut digni electio &
ſi dignior ſit prætermiſſus ualere non deſinat
mero iure, peccat tamen elector, qui dignio
ris conſcius erat . hæc uidetur eſſe communis
opin.tam theologorum quàm iuriſconſulto-
rum ut per egregium Dominicum Sotũ lib.
iii.de iuſt.& iu.q.vi.art.ii. ſanctus Thomas. ii.
ii.q.lxiii. art.ii.idem S.Thom.in quolib. q.vi.
& rurſum.quæſt.viii.Alex.de Aleſ.par.ſecun
da quæſt.cxxxvi.membro. ii. Nicolaus de lira
ſuper Ioan. xxi.Henricus & Goffredus in ſuis
quolib. Hadrianus poſtea ſummus põtifex in
materia reſtitutionis,& Mairo.in iiii.diſtin-
ctio uigeſima quarta quæſt.octaua & quęſtio.
nona. Facit,nam forma electionis hæc eſt,Di

15 Electionis forma.

lectiſsime, & ſi es hodie cras non eris per pa-
trem & filium & ſpiritum ſanctũ adiuramus
te & in uirtute conſcientiæ & ſub periculo a-
nimæ tuæ dic nobis quis utilior uideatur.per
pende non dixit quis utilis ſed quis utilior ,
ita habetur in c.conſtitutus.ii.de appell. tra-
dunt Hoſtienſ.Anto.Butrius, Abbas, Siculus,
& alij communiter relati per Nicolaum Boe-
rium deciſio.i. numero 32. nerſ. & debet talis
adiuratio. hanc receptiorem ſententiã (non
paucis tamen repugnantibus ac contendenti
bus dignum eligere ſat eſſe)egregia ac natu-
rali ratione tuetur ipſe Dominicus Sotus , nã
inquit, antiſtites (iuxta illud Domini, Gratis
accepiſtis gratis date)tenentur gratis confer
re beneficia. Nec dubium eſt,quin † is qui me

16 Eligens dignũ omiſſo digniore bis peccat.

liore poſthabito quẽ in promptu habebat be-
neficium confert minus digno , is gratis non
dat, quia ſpecies lucri eſt de alieno largiri &
beneficii debitorem ſibi acquirere , adeo ut
tale lucrũ ita turpe reputetur quod furto an-
numeratur,textus egregius in.l. ſi pignore in
princ.ff. de furtis, nec expedit dubitari quin
uerosimiliter nullum alium animum quã iſti-
uſmodi lucri faciẽdi habere poſsit aut uidea-
tur antiſtes,qui meliore poſthabito minus di
gno tale confert beneficium; gratiã enim aut
gratum ne dicam indebitum donum ei dare
noluit de alieno, quo magis iſtius doni aut be
neficij eum debitorem ſibi faceret & obſtrin-
geret ; id quod non ſolum lucri ſed etiã furti ſpe-
cies eſſe ĩtelligitur, ut d.l.ſi pignore.cui adde
impietatis

impietatis quoque uitium eſſe, peccat enim
contra iuſtitiam diſtributiuam edocentem
pro meritis uirtutum tales honores eſſe depu
tatos & eſſe conferendos. unde iniquitas non
in eo dũtaxat eſt, ꝙ præmio & emolumẽto di
gnior ille defraudatur, ſed ẽt in eo impietas
eſt, ꝙ eius honor & decus lædit. etenim ſcđm
mores hoĩum iuxta modũ aut mẽſuram digni
tatum quibus decoratus eſt, aut honorũ quos
gerit unuſquiſque, uulgo magis aut minus di-
gnus indicatur. unde fieri nõ poteſt, qn prin-
ceps ſi poſt habito digniore minus digno
iſthęc conferat, digniorem illum non ſolum
debito præmio & emolumento defraudare,
ſed etiam eius decus & honorem lædere, intel
ligatur. facitq́ue præterea contra iuſtitiam
commutatiuam, quæ ſuadet tutorum aut ad-
miniſtratorum cuſtodum'ne nõ mediocrem
tantum, ſed etiam optimum reipublicæ accõ-
modandum eſſe; ſi is uel in promptu ſit, uel ra
tionabili diligentia reperiri poteſt: cuius cõ-
trarium reipublicæ noxium uehementer eſt.
quæ omnes rationes, quas commemorati pa-
tres luculenter eccleſiaſticis accommodare
uidentur, profanis uerò non ita apertè. du-
bium non eſt quin ad ſæcularia quoque perti
neant, præſertim cum omnis principatus me
ram ciuium non etiam regentium utilitatem
intueatur, ut c. ſuperiore fuſè oſtendimus. ſic-
q́ue etiam in ſæcularibus officijs & dignitati-
bus conferendis tenendum eſt, nõ ſufficere eli
gere dignum, quoties dignior in promptu eſt
intellige nõ ſufficere quin peccet elector, ſuf-
ficit tamẽ quo ad hoc ut ualeat mero iure col
latio aut electio, ut ſupra oſtendimus.

Stat ergo ex ſuperioribus officia publica e-
tiam ob publicam neceſsitatem uendi nõ poſ
ſe, ſi habeant iuriſdictionem: niſi idoneis ad
eam iuriſdictionem exercendam. hoc primo.
Item uendi ita non poſſe, ut tranſeant ad hæ-
redes, aut etiam ut inter uiuos poſſint alie-
nari, id quod nominatim tenet Dominicus So
tus d. art. iiii. ad finem. Quod nos ſub hoc tem
17 Officia publica uẽdi poſſe ita ut trãſeãt ad ſucceſſores, contra Sotum. peramento admittimus, ut † procedat quan-
diu non conſtet illum ſucceſſorem eſſe ido-
neum. Cæterum poſtquam id conſtiterit, uel
ſi id conſtaret, talem tranſlationem admitte-
re fas eſſet. monetur doctiſs. Sotus eo quod
munus eligendi ſenatores ad regis electionẽ
pertinet quod munus ei ademptũ uideretur;
ſi tales alienationes eſſent tranſitoriæ ad ſuc
ceſſores uniuerſales, uel ſingulares ementis;
quæ ratio (iudice me) debilis eſt, omnia enim
cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur ex-
preſsim prohibita. l. necnon. §. quod eis. ff. ex
quib. cau. maio. l. ſuper ſtatuas. C. de religioſ.

nec alibi reperio id prohibitum eſſe aut un-
quam fuiſſe, & cum niſi ob publicam utilitatẽ
tales alienationes fieri non poſſe, duxerimus;
ſi id fieri publicè utile ſit, iam eo ipſo permiſ-
ſum uidebitur. quod obtineret quando in to-
to regno eſſet ea neceſsitas & ſic in toto re-
gno talis alienatio fieret. Deinde procedit ẽt
ſi in uno populo ea neceſsitas urgeret tunc e-
nim ad ſalutem & tutelam illius populi id fie-
ri liceret, ſi res, ut dixi, non haberet aliunde;
unde id faceret. nec adeſſet alius modus com
modior colligendarum hanc ad rem pecunia
rum. Cæterum ſi cõmunis eſſet neceſsitas aut
periculum omnium, populorũ regni aut quo
rundam, tunc ad omnium populorum tutelã
nõ liceret tales magiſtratus cum clauſula ut
ad hæredes tranſirent ementis, uel ut tranſi-
rent ad eorum ſingulares ſucceſſores uende-
re, nam iure naturali incommoda cuiusq; rei
iactura damno aut impenſa ipſius non etiam
alterius reparãda ſunt. l. ſecundum naturam
ff. de reg. iur. ſicq́ue impium & iniurium eſſet,
ut omnium populorum periculum damno u-
nius aut alterius populi repararetur, præſer-
tim ſi tale damnũ & alienatio eſſet æterna &
ſic irreparabilis, ut in capitibus ꝓcedentibus
plenè attigimus, & aliquid infra lib ſeq. in præ
ſcriptionis materia par. i.

Denique ex ſententia ipſius Dominici ui- 18
detur eas populorũ ſeu oppidorum alienatio Populorũ alienationes neceſſitatis cauſa an perpetuò fieri liceat?
nes perpetuas, quas reges noſtri quotidie fa
ciunt licitas non eſſe, quum temporaliter tan
tum hoc eſt ad uitam duntaxat emptoris eas
fieri liceret ipſe ſcripſerit, cuius uerba ita ha
bent. Hoc autẽ (inquit) eſt hic apprime conſi
derandum, quod & ſi neceſsitas legis neſcia
principem quandoq; compulerit huiuſmodi
loca deuendere, emptores tamen neque ullus
alius, uendendi ius habent, eſſet enim hoc ſe-
natorum eligendi munus uſurpare quod rex
nemini committit. quę ratio re uera nulla eſt,
nam illa uerba quod rex id nemini commit-
tat, non tam potentiam quàm conſuetudinẽ
aut uſum regis denotant, at de illo ſanè quæ-
ſtio erat, an rex id facere poſſet, non an ſole-
ret. Sed & ipſa concluſio non minus ſuſpecta
eſt, nam ceſſante publica neceſsitate talia of
ficia oppidorum, aut etiam oppida ipſa uen-
dere nefas eſt. eadem autem urgente licitum
eſt, ut iam oſtendimus, & quãuis moderatius
temperantius & cõmodius ſit ea oppida uen-
dere, uel eorum officia publica ſeu magiſtra-
tus, non in æternum, ſed ad uitam duntaxat
ementis aut ad breuius etiam tempus ſi fieri
poſſet, tamen ſi id commode fieri non poſſet,
uel quod ſic nõ inuenitur emptor, uel minus
pecuniarum

pecuniarum ſie colligeretur, quàm ad preſentem eandemq; urgentem neceſsitatem opus erat, tunc etiam talem uenditionem fieri perpetuò fas eſſet, per iura & rationes iam relatas, cum moderamine de quo ſupra, ut ſi communis neceſsitas erat communi iactura & æqua proportionabiliter reparetur, ſin autem unius tantum populi periculum imminebat, tunc illius tantum iactura aut impēſa id fiat, niſi fortè unus populus ab hoſte propter totū regnum adortus fuerat; tunc enim quaſi res totius regni ageretur (præſertim ſi periculū erat, ne capto illo oppido reliqua quoque regni oppida hoſtis adoriretur) omnium populorum iactura & impenſa ea res reparanda eſſet. Quâſi iam communis cauſa ageretur; ut tamen ſi tunc aliquod oppidum alienaretur, poſtea communibus expenſis redimatur, ne alias unius tantum populi iactura communis cauſa inique reparata uideretur. Conſtat enim apud nos Hiſpanos ingentem eſſe læſionem eorum ciuium, quorum oppidum alienatur, non ſolum eo nomine quod ignominioſum ſit in dominium uel ſubiectionem inferioris à rege transſire ciues ut dixi ſupta in præfatio: ſed etiam eo nomine quod oppidorum ſic alienatorum prædia, campi, domus, & ſimilia continuo redduntur longe uilioris ualoris & æſtimationis. Iam ergo dubitari nō oportet quin alienationes talium officiorum aut etiam ipſorum oppidorum à rege fieri ex neceſſaria cauſa fas ſit, etiā in æternum præſertim ſi ſibi reſeruet ſupremam iuriſdictionem, & in eo tantum quæſtio erit, quando ea neceſſaria cauſa urgeat, aut urgere uideatur: idquod ex ſuperioribus expendendum eſt.

19 Populorū à rege alienatorū duplex læſio.

Subdit † Doctiſsimus Sotus ubi ſupra ſequētia uerba quod ſiquis (inquit) à rege facultatē ſuum locum transferendi impetrauerit, non explicando uēditionem, arbitror ſic peccare uendendo, ut ad reſtitutionem pretii teneatur: quia nemini fas eſt uendere, niſi regi. quę ratio ſuſpecta eſt, nam qua ex cauſa primæua principis conceſsio iuſtificari poteſt, eadem ex cauſa ſequens tranſlatio potuit iuſtificari, ut ſupra oſtendimus. & hanc ad rem princeps à reliquis magiſtratibus nihil differt, quinimmo cum tales alienationes plerunque noxiæ ſint, ipſi principi magis interdictę uidentur, quàm reliquis, ſicque non eſt uerum quod nemini fas ſit uendere, niſi regi. quinimmo regi, ceſſante neceſsitate magis nefandū eſſet quā reliquis, ipſa autem urgente (ſecundum ſuperiorem declarationem) & ipſi & reliquis idq; facilius fas eſſet.

20 Populum à principe habitū qui alienare poteſt, & uendere poteſt, contra Sotum.

Subdit Doctiſsimus Sotus hæc uerba, ubi autem (inquit) rex eandem largiretur facultatem, ceſſaret reſtitutionis obligatio, non tamen ratio peccati, poſtquam uenditio non fit in bonum publicum. Sed re uera iſthęc omnia ſuſpecta ſunt, nam aut rex licita ex cauſa id permiſit, aut ex cauſa minus licita. Priore caſu, ſequuta uenditione non ſolum ceſſat reſtitutionis obligatio, ſed etiam peccatum omnino ceſſat. Poſteriore autem caſu, non ſolum peccatum adeſt, ſed etiam præciſa obligatio reſtitutionis, ut patet per omnes titulos. ff. C. & inſti. de lege aqui. c. non dimittitur de reg. iur. in lib. vi.

21 Populo malè alienato adeſt peccatū & reſtituēdi obligatio. cōtra Sotum.

Quò ad quartum principalem articulum, utrum † defenſores aut decuriones ciuitatū talia officia uendere poſsint, Doctiſsimus Dominicus ubi ſupra tenet quod non, quod uerum eſt in pleriſque Hiſpaniarum oppidis, quia eorum iuriſdictio aut adminiſtratio ad hanc rem ſe ſe non extendit, ſed ubi hanc ad rem eorum poteſtas ſe ſe extenderet, ibi id fieri ob utilitatem publicam liceret, non alias.

22 Magiſtrat⁹ an populū uēdere poſſit?

Eandem regulam † negatiuam tradit idem Sotus in epiſcopis & reliquis eccleſiaſticis magiſtratibus, cuius rei ueritas ex facto pendet, hoc eſt ab inſtitutione eorum officiorum de quorum uenditione agitur, ſecundum ſuperiores rationes & diſtinctiones.

23 Epiſcopus; an populū uēdere poſſit?

CAP. QVADRAGESIMVM QVARTVM.

1 *Leges an mero iure obligare incipiant ante earū promulgationem ardua. q.*
2 *Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita et obligant ante ſui promulgationem.*
3 *Lex noua ante ſui promulgationem non ligat etiam ſcientes, contra Sotum.*
4 *Leges nouæ noxiæ ſunt.*
5 *Lex contractus eſt, & contractus lex eſt.*
6 *Lex & mandatum æquantur in obligando.*
7 *Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quo ad contractus infirmandos. contra Doctores.*
8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*
9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem.*
10 *Ius naturale obligat nos ſine promulgatione ſecus iure diuino poſitiuo.*
11 *Leges poſt promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes?*

1 Leges an mero iure obligare incipiant ante earũ promulgationẽ, ardua quæſtio.

CENTESIMO trigeſimo nono, colligitur ex noſtra principali concluſione, quid reſpõdendum in illo egregio articulo, an † leges incipiãt obligare ſaltẽ mero iure ſimul ac latæ fuerint etiam ante ſui promulgationem, an verò demũ poſtquam promulgatæ ſint? Qua in re receptior opinio eſſe uidetur, non ſolum ad culpam, uel ad pœnam ante ſui promulgationem nõ obligare, ſed nec etiam mero iure. ita tenent cõmuniter doct. per tex. ibi in auth. vt factæ nouæ conſtitutiones in prin. communiter doctores per tex. ibi in cap. in iſtis. 4. diſt. communiter doctores per tex. ibi in l. leges ſacratiſsimæ. C. de legib. communiter doct. in c. adhæc: per tex. ibi de poſtul. præl. communiter doctores per tex. ibi, in c. cognoſcentes de cõſti. ubi plenè per Panormi. poſt Anto. Butri. Ioannẽ Imol. & alios, Baldus plenè, in d. l. leges, & hãc eſſe utriuſque Iuris profeſſorum receptã ſententiam agnoſcit doctiſsimus Theologorum Dominicus Sotus lib. 1. de Iuſt. & Iure. q. 1. arti. 4. tenet ſummus Theologus Alfonſus de Caſtro de poteſta. legis pœnalis. c. 1. ad finẽ verſ. additur deinde, qui ſic ait, Tanta eſt in ſtatuenda lege publicationis neceſsitas, ut Deus ipſe cui rerum eſt ſumma poteſtas, non poſsit lege poſitiua ab eo data citra eius publicationem aliquem ad ipſius obſeruationem obligare, idem tenent diuus Hieronymus & S. Ambroſius, & S. Auguſtinus quos ipſe allegat.

Contrariam tamen partem nouiſsime tenet noſtræ tempeſtatis theologorum doctiſſimus Dominicus de Soto lib. i. q. i. art. iiii. de iuſt. & iure, qui contendit ſimul ac quęque lex lata eſt, ſtatim ligare mero iure ciues, licet ad culpam aut ad pœnã minimè obliget ignorantes ignorantia tolerabili aut inuincibili. motus quia inquit lex eſt commune præceptũ l. i. ff. de legibus. ſicque omnes ciues obligat, nullo dempto, nullaq; habita diſtinctione inter ſcientes & ignorantes, & quia ſimul ac me (inquit) aliquis certiorem fecit de lege lata ſtatim obligor ab ea aut conſtringor, & tamẽ nuntius ille non me obligauit, ſed lex antea lata; ergo antea eram obligatus etiam dum legem latam ignorabam. Sed cum ab apertis utriuſque iuris definitionibus ſupra relatis recedere nefas ſit, (ut interim prętermittam auctoritatem noſtrorum communi uoto in idẽ conſentientium) in eo tantum quæſtio ſupererit quemadmodũ ab his difficultatibus enodare nos poſsimus. Et ſanè quod uno tempore fiat diſpoſitio, & in aliud tempus effectus eius conferatur, nec nouum nec mirum eſt. l. i. l. quod ſponſæ. C. de dona. ante nup. l. in tempus. ff. de hær. inſt. ſicque hodie ſi ſit lex eius tamen effectus ex ſui met natura confertur in tempus quo quiſq; ciuium legis notitiam habere cœpit, uel habere debebat, aut præſumebatur, quod eſt poſtquam præterijt tempus hãc ad rem à legiſlatore definitum. In regionum † enim pleriſque mos eſſe ſolet, ut cum leges publicantur, tempus certum definiatur à quo in poſterum & non antea obligare incipiant; ſicque antea ciues ea lege minimè conſtringuntur, niſi forte ſiat lex declaratoria iuris iam ſtatuti & recepti in qua plerunque nominatim ſolet declarari, ut pręterita quoque comprehendat & etiam præſentia, cuius rei ratio ea eſt, quod & ſi regulariter legis natura ſit futuris, non etiam præteritis dare formam negociis. ut dd. iuribus, tamen fallit in legibus declaratoriis, quia qui declarat nihil denuo agit, ſed quod actum iam erat detegit; non aliter atque ſi ſpicas excuſſeris frumenti, granaque antea occulta exinde proſiluerint apparereque cœperint; quo caſu nihil granorum te feciſſe uerum eſt ſed ea tantum quę ibi inerant detegiſſe. l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dom. iuncta l. hæredes palam. §. i. ff. de teſta. facit l. duo ſunt Titii. ff. de teſta. tut. ſic ergo & in ſpecie noſtra, & ſi regulariter futura negocia leges intueantur, non etiam præterita, tamen cum ſint non tam noui iuris inductoriæ quàm declaratoriæ etiam præterita comprehendere poſſunt. exẽpli gratia, in iure ingens quæſtio erat in ſucceſsione maioratus, utrum filius ſecundo genitus præferretur nepoti ex primo genito præmortuo, an cõtra. definiuit Taurina lex quadraginta nepotem præferẽdum patruo ſuo, ea lex quaſi non tam noui iuris inductoria, quàm declaratoria tantum, facilè potuit præteritos ad caſus retrahi, ſicque ſimul atque lata eſſet etiam ignorantes ciues comprehendere, non ſic † ſi noui iuris inductoria eſſet, tunc enim nec ad præterita regulariter referenda eſſet, nec in futurum antea obligare inciperet quam ad ciuium notitiam uel perueniret, uel peruenire deberet, aut præſumeretur. quod eſt poſt præteritum tempus à legiſlatore definitum quod definire & ſolet & expedit ſecundum diſtantiam locorum, intra quod tempus illius legis notitiam habentes non magis (ut arbitror) legi obſtringuntur quàm reliqui, qui ipſius notitiam nullam habent, arg. d. l. i. d. l. quod ſponſæ. d. l. in tempus, quamuis cõtrarium & minus recte (iudice me) tenuerit Sotus ubi ſupra moueor per. dd. leges, & ratione, ſic enim par ius inter

2 Leges declaratoriæ reſpiciunt etiã præterita & obligent ante ſui promulgationem.

3 Lex noua ante ſui promulgationem nõ ligat etiam ſcientes, cõtra Sotum.

inter concines ſeruatur, quod & æquiſsimum eſt iuſtitiæ rectæque rationi & iuris prudentiæ conſentaneum. l. cum oportet in princ. C. de bon. quæ lib. l. illam. C. de coll. l. illud eod. tit. cum ſimil. Quid enim ſi iuſsit lex equos, aut arma, mancipia, frumenta, pecudes extra fines regni non uendere, ſemeſtrique tempore præterito uoluit ciues obligari; certè per iniquum & ſocietati populari aduerſum eſſet, ut qui ſtatim illius legis notitiam, habuerint ea illico obſtringerentur, reliqui uero lõgè poſtea; ſicque iſti illico inciperent carere emolumento, quod ex talibus mercimoniis capiebant, reliqui uerò conciues huius rei ignari non carerent; ut interim omittam omni rationi & iuri eſſe aduerſum, pugnans, contrarium ut ſcientes aut diligentes, ſicque legis priores notitiam habentes per hoc ſint deterioris conditionis quàm reliqui, qui ipſius notitiam per imperitiam aut ſocordiam, uel ignauiam non habebant. arg. d. l. leges ſacratiſsimæ cũ ibi not. C. de legi. l. ii. ff. de orig. iuris. ibi turpe eſt uiro patritio ius in quo uerſatur ignorare. hactenus quando lex fuit prohibitoria. Quid ſi eſſet imperatrix? puta, iuſſit ut poſt ſemeſtre tempus nemini liceret ſyluam ſuam aut montes ſuos ſtirpitus cedere, aut eradicare, quo magis prouincia lignis abundaret: quod obſeruari ab omnibus poſt præteritum ſemeſtre tẽpus inſsit: & tunc iiſdem iuribus & rationibus dicendum eſt ante illud tempus ſcientes ea lege non teneri non magis quàm ignorantes; poſtea uero omnes ex æquo teneri. Quodque ſi lex eſſet permiſſoria? idem foret, puta erat prohibitum ne quis uenderet mancipia aut colonos etiam ſuorum agrorum neve renuntiaret paternæ hæreditati futuræ, ne'ue uxori donaret, ne'ue filiofamili. mutuum daret, ne'ne uxor dotis fideiuſſorem acciperet, aut fundum dotalem maritus alienaret. & ſimilia de quibus per Bartolum in. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſor. nunc fit noua lex diſponens iſthæc omnia permitti poſt ſemeſtre tempus, certè tunc etiam is, qui ſtatim illius legis notitiam haberet, non gauderet tali permiſſione ante illud tempus, poſtea tam ipſe quã etiam illi gauderent qui eam legem ignorarent. Quid ſi ea lex eſſet punitiua quia diſpoſuit ſic? qui damnum iniuria dederit, aut furtum fecerit, aut uulnerauerit, falſum'ue commiſerit, ab hinc poſt præteritum tempus ſemeſtre duplicatam pœnam ſubeat, quàm antea ſolebat imponi. & adhuc idem erit, nam taliter delinquentes intra illud tempus pœnam tantum ſimplicem, non etiam illam duplicatam ſubirent etiam ſi illius legis nouæ notitiam haberent; poſt præteritum uerò illud tempus eam duplicatam pœnam ſubirent, non ſolum ſcientes, uerum etiam illius legis ignari per eadem iura & rationes. Quæ omnia obtinere intelligo etiam ſi expreſſum eſſet à legiſlatore id tempus ſtatui ut ad omnium ciuium notitiam ea lex perueniret; adhuc enim interea illius legis conſcij ea lege non obſtringerentur, non magis quàm ignari: ſed demum poſtea & tunc tam conſcij quam ignari: cum quia prohibita ad tempus poſt tempus cenſentur permiſſa, & econtra poſt tempus prohibita intra tempus non diſponunt. l. cum prætor. ff. de iuditi. dicta. l. in tempus. Do. dicta. l. quod ſponſæ. cum plene not. per Docto. in dictis locis, tum etiam quia legis uirtus in quatuor concluditur, in imperando, uetando, permittendo, & puniendo. l. legis uirtus. ff. de legibus. & in omnibus his ſpeciebus (ut conſtat ex exemplis iam relatis) plane edocti ſumus, inciuile, iniurium, iniquumque fore ſi intra tempus à legiſlatore definitum ea noua lege tenerentur ſcientes magis quam ignorantes, poſt tempus uerò utroſque teneri ius eſſe: niſi fortè etiam poſt tempus tam iuſta & inuincibilis eſſet alicuius ignorantia, ut ei quaſi reſtitutionis, aut abolitionis, indulgentie'ue beneficio princeps uellet ſubuenire. argumen. per totum. ff. de aboli. l. prima. ff. de conſtitut. prin. in fine. §. ſed & quod principi inſtitut. de iur. natu. Tenendo noſtras & receptas ſententias nihil ad rem pertinet, quòd leges factæ intelligantur ad bonum commune. l. prima. ff. de legibus c. erit autem lex. quarta diſtinc. ſicq; uideantur debere ligare etiam ante tempus in eis definitum eos, qui earum notitiam habuerint. nam reſpondeo animum legiſlatoris talem eſſe uideri qualem eius uerba indicant. l. Labeo. ff. de ſupel. lega. uerba autem eius ſignificant poſt tempus non antea eas leges debere ſubditos ligare, ergo & talem fuiſſe animum credendum eſt; quinimmo intelligendum etiam eam nouam legem, poſt illud demum tempus à legiſlatore definitum, & non antea utilem eſſe uideri reipublicæ; ideoque etiam mentaliter antea non obligare etiam ſcientes, non magis quam ignorantes. præſertim † cum nouas leges ferre non tam landabile quàm reprehenſibile prudentioribus ſemper uiſum fue-

4 Leges nouæ noxiæ ſunt.

rit. teſte Thucidide, qui ex prudentiſsimi
Cleonis Athenienſis oratione ſic ſcripſit, Me
lius (inquit) agitur cum republica, quæ malis
moribus conſtanter utitur quàm cum ea quæ
5 bonis ſed inconſtanter. Deniq; † lex ciues obli
Lex cōtractus eſt, & contractus lex eſt. gat,;non ſecus quàm contractus quidam ideo
lex & appellatur, & eſt contractus quidam. l.i.
ff. de legibus uerb. communis reipublicæ ſpon
ſio (hoc eſt promiſsio ut. §.i. iuſt. de verb obl.)
& contractus lex quoq; appellatur. l. legē quā
C. de pact. l. contractus. ff. de reg. iu. l.i. §. ſi cō-
uenerit. ff. depoſi. dixi plene de ſucc. progreſ-
ſu in præfa. ad prin. unde ut ſi tecum facerem
contractum, ita ut poſt tempus obligaremur
inuicem, antea minimè teneremur, ut iam o-
ſtendimus: ita & per legem ita factam antea
non obligamur. Nec ad rem pertinet, quod le
gem poſsimus ignorare, contractum autē no
ſtrum nō uideamur poſſe iguorare. nam imo
6 poſſumus. Quid enim † ſi per ſeruum aut filiū
Lex & mādatū æquātur in obligando. inſtitorem, aut per mādatarium, aut per pro
curatorem generalem obligemur, ut per to-
tos titulos. ff. & C. & iuſt. de inſtit. act. &. ff. &
C. & iuſt. quod cum eo, cum ſimi. & de procur.
& mand. non ne poſſumus ignorare contra-
ctus, & nihilominus obligamur? dicet quis iā
eo ipſo quod mandatum dediſti, ſcire uideris
quod uel huic futuro euentui & periculo te
committere uis. ſed replicabo, eo ipſo qđ ſub
principe uel republica uiuere uolumus, uide-
mur uelle nos eis mandatum ad tales leges fe-
rendas dare l.j. ff. de conſt. prin. d. §. ſed & qđ
principi inſt. de iure nat. idq; mandatum no-
ſtrum noſtraque commiſsio nos obligat, ſpon
teq; noſtra legibus etiam pœnalibus ideo di-
cimur obligari. l. imperatores. ff. de iure fiſci.
ibi tute huic pœnę ſubdidiſti. i. ſi. C. ad leg. iul.
maieſt. ergo ut ſi procurator meus (iuxta for
mam mandati uel non egreſſus formam man-
dati) me poſt tempus & non antea obligatum
uoluit, tunc demum & non antea obligabor;
ita & legislator ſi me poſt tempus, & non an-
tea obligatum uoluit, tunc demum & non an-
tea tenebor. Verum ut ſi procurator habens
ad hoc mandatum me pure obligatū & ſtatim
uoluit, ſtatim ēt ignorans obligabor. ita & le-
gislator ſi me ſtatim obligatū uoluit, ſtatim
etiam ignorans nedum ſciens tenebor, dum-
modo is non egrediat terminos mandati hoc
eſt imperij & iuriſdictionis ſibi datæ. termi-
nus autem mādari & imperii ſibi commiſsi is
eſſe uidetur, ut proſit, non ut obſit ut ſupra c.
præc. & plenius ſupra cap. j. cum ſeq. in noſtra
princ. concl. diſſeruimus. ergo ſi is uellet ut le
ges noui iuris inductiuè præſertim pœnales
obligarent ignorantes, planè terminos man-
dati & imperii ſibi commiſsi uideretur egre-
di. cæterum ſi uellet ut leges nouæ iuris tamē
ueteris declaratoriæ etiam ignoranres obli-
garent, nihil iniurium aut noxium feciſſe ui-
deretur, ſicq; terminos imperii ſibi commiſsi
minimè uideretur egredi, ſecundum quod ſu
pra expoſuimus. quæ omnia nota, quia nullus
unquam in cuius ſcripta inciderim ita atti-
git, nec etiam proximè acceſsit.

Ex ſuperioribus apparebit, an uera † ſit ſen 7
tentia Panor. in. d. c. cognoſcentes & Domin. Leges ante ſui promulgationē nō ligant etiā quo ad cōtractus infirmandos. cōtra doct.
de Soto ubi ſupra exiſtimantium legem regu-
lariter obligare, uel ualere ſtatim etiam quo-
ad ignorantes, & ante ſui promulgationem,
quo ad inualidandos uel reſcindendos cōtra-
ctus. unde ueroſimiliter reſponſuros creden-
dum eſt (id quod in ſimili etiā reſponderunt)
quod ſi lex à rege noſtro fieret ita, Non ualeat
ullus contractus ſine inſinuatione. aut non ua
leat mulieris contractus ſine interuentu duo
rum conſauguineorum. aut non ualeat con-
tractus adultorum ipſo iure curatore caren-
tium. aut non ualeat contractus uxoris inſcio
marito initus. tales leges & ſimiles etiam an-
te ſui promulgationem tenerent ciues, & con
ſequenter & ſtatim & etiam ab ignorantibus
initos contractus infirmos rederent. quæ om-
nia & ſimilia omnino repudianda ſunt, pri-
mum quod aperte noxia eſſent, & conſequen
ter egredi uiderentur terminos mādati & im
perii principi à populo cōmiſsi. deinde quia
contra naturam legum nouarum regulariter
eſt præterita intueri, ſed tantum futuris dare
formam negotiis. at in matrimonii † contra- 8 Matrimonium non ifirmat lex noua ante promulgationem.
ctu quia poſtquam ſemel celebratus eſt, nō po
teſt ſine læſione alterius uel forte utriuſq; diſ-
ſolui. bene agnoſcit ipſe Sotus ubi ſupra talē
legem à Pontifice uel à concilio etiam latam
non ligare, niſi poſt tempus promulgationis.
qui etiam agnoſcit, leges † nouas priuilegio- 9 Lex noua priuilegiorum reuocatoria nō ligat ante ſui promulgationem.
rum reuocatorias non ligare, niſi demum à
tempore promulgationis, hoc eſt, poſt tem-
pus à legislatore definitum, quale eſſet (in-
quit) dum indulgentiæ reuocantur, aut ſuſpē
duntur: tunc enim in ſuo robore permanent,
donec in metropoli uel in eccleſia cathedrali
reuocatoria aut ſuſpenſiua lex publicatur. cu
ius ſententiam ſequor. ex qua apparet uelu-
ti ex ſua ipſius confeſsione quam longè ipſe &
Panormi. errauerint, in ſuperiore opinione,
quam improbauimus, nam ſi lex noua priuile
giorum reuocatoria non obligat, aut produ-
cit

cit effectum, niſi demum poſt tempus à legiſlatore definitum præteritum, ut ipſe fatetur: multò minus producet effectum ante illud tépus lex noua, quæ à iure cómuni conceſſa immutauerit: cum priuilegia longè facilius tollantur, quam ea quæ competunt de iure communi. l. eius militis. §. militia miſſus. ff. de mili. teſta. nec dubium eſt, quin quælibet lex noua, quę declaratoria non ſit, ſed noui iuris inductiua, neceſſe ſit, ut à iure uetere aliqua ex parte recedat, aliàs nihil ageret. l. ius ciuile, cum ibi not. ff. de iuſt. & iure, quod ſi declaratiua tantum ſit, tunc nihil denuo induceret. ſicque ſtatim ligaret etiam ignorantes, ut in exéplo maioratus de quo meminimus ſupra cum ſimilibus. Lex† autem diuina ſimul & naturalis ante ullam uel ſine ulla promulgatione ideo obligat nos, quia eá omnis homo ſine ullo doctore natura ipſa edoctus eſt, ſecundú eundem Sotum, quod & docemur à lege prima. ff. de iuſt. & iu. & in prin. inſt. de iure nat. lex diuina poſitiua demum poſt promulgationem obligat nos ſecundum eundem Sotú, qualis eſt lex diuina ceremonialis, ſicque ſibi ipſi rurſum aduerſari ipſe Sotus uidetur, ná ſi lex diuina poſitiua ante ſui promulgationem nó obligat, quanto minus obligabit lex poſitiua ab homine lata ante talem promulgationem & ante tempus quò ad notitiam hominum rationabiliter peruenire potuerit.

10 Ius naturale obligat nos ſine promulgatione ſecus in iure diuino poſitiuo.

In ſumma† adeo uerum eſt ante promulgationem non obligare legem illam, quòd etiá poſt præteritum tépus ſignatum in ipſa legis publicatione, adhuc ignorátes inculpabiliter non uideatur obligare, uel ſaltem illius excuſatio admitteretur, ſecundum Panor. in. c. cognoſcentes de conſt. per tex. ibi & in. c. i. de poſtul. prełatorum. ubi dicitur quod talem ignorantiam allegantes, non facilè credédi ſunt. ergo credendi ſunt, ſi probandi onus in ſe ſuſceperint. quod etiá nominatim tenet Alfon. Caſtr. ubi ſupra. & ideo inquit in foro conſciétiæ etiam poſt præteritum tépus in tali legis publicatione præfixum ea lege non obligantur, qui eam inculpabiliter ignorarunt. quod intelligo quando noui iuris inductoria eſſet, ſecus ſi declaratoria tantum ueteris iuris, ut iam edocti ſumus.

11 Leges poſt promulgationem an teneant inculpabiliter ignorãtes?

CAP. QVADRAGESIMVM QVINTVM.

1 *Princeps an ſit legibus ſolutus. ardua q.*
2 *Lex quando teneat priuilegiatos.*
3 *Princeps legibus ſubeſt iure naturali, diuino, & poſitiuo.*
4 *Intellectus. l. i. ff. de conſt. prin.*
5 *Intell. l. i. ff. de conſt. prin.*
6 *Intel. l. prima. ff. de conſt. prin.*
7 *Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt triſariam.*
8 *Princeps in ſua cauſa iudex, & executor.*
9 *Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quò ad pœnam, et quò ad pœnæ executioné. utrũq; cótra nouiſſ.*
10 *Princeps ſubeſt legi ciuili, licet ea differat a diuina, uel naturali. contra nouiſſ.*
11 *Lex etiam iuſtos comprehendit.*
12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ardua. q.*
13 *Obligatio et actiones ciuiles cóprendũt principes.*
14 *Obligatio naturalis non eſt efficax cótra principem Romanum.*
15 *Pactum nudum cum principe Romano initũ, non eſt efficax ad agendum contra principem. cótra doct. nec contra priuatum. contra eoſd. doct.*
16 *Contractus cum principe initus an remaneat in terminis iuris communis. ard. q.*
17 *Ius commune quid.*

CENTESIMO quadrageſimo colligitur ex principali concluſione noſtra, & ex his, quę proximè diximus, An lex† ipſum principem obliget ante ſui promulgationé? Ad cuius cognitionem prius noſſe oportet, an princeps legibus ſubiaceat? poſtea uidebimus quando teneri incipiat. Et quòd legibus non ſubiaceat, uidetur primum per. l. princeps legibus. ff. de legib. ubi palam ſtatuitur, principem legibus ſolutum eſſe. deinde quia populus omne ſuũ imperium lege regia ei & in eum contulit. l. i. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi placuit, inſt. de iure nat. qui autem totum dicit nihil excludit. l. Iulianus. ff. de lega. iii. ergo in omnibus ille à lege exemptus eſt. Tertio† quia leges generaliter etiam diſponentes non comprehendunt perſonas priuilegiatas, ſi in ea ipſa re uel materia qua de agitur reperiũtur habere peculiare priuilegium. ut tenent Bald. per tex. ibi in. l. in fraudem. §. fi. ibi quia generalis erat illa determinatio. ff. de mil. teſt. Philippus Decius in. l. i. ff. de re. iuris. idem Decius in. l. ex teſtamento. C. unde liberi. Andr. Alciatus parad. lib. iiii. c. x. & Andr. Tiraq. qui alios allegat de præſc. §. i. glo. 11. & idem Decius in cóſ. v. ſed princeps in hac materia qua de agimus reperitur nominatim priuilegiatus per. d. l. princeps. cum ſimil. ſupra allegatis. ergo non comprehenditur ſub legibus quicquá diſponentibus, quaſi generi per ſpeciem derogetur. l. uxorem. §. fęliciſſimo. ff. de lega. iii. c. generi de reg. iu. in. d. l. cum quæſtio. C. de lega. eſtque quarta ratio, quæ pro principe ur-

1 Princeps an ſit legibus ſolut᷑. ardua. q.

2 Lex quãdo teneat priuilegiatos.

get.poſtremò id apparet ex multis legibus eū
dem principem à reliquorum hominum cetu
priuilegijs uarijs eximētibus.l.omnium.C. de
teſta.l.ex imperfecto. eod.ti.l. ex imperfecto.
ff.de lega.iii.cum mille ſimilibus,quas addu-
ximus de ſucc. crea.lib.iii.§.xxvi. per totum.

Cōtrariā partē tenet Theologorū diſſertiſ
ſimus frater Domi.de Soto lib.i.de iuſ.& iu.q.
3 vi. art.viii.motus primū † qa de iure naturali
& naturali ratione eſt, ut quod quiſque iuris
in alium ſtatuit,eodē iure uti debeat. ut per
tit.ff.quod quiſque iuris,ſicq; iuri naturæ par
eſt & debitum, ut princeps qui leges fert eis
utatur,eiſque ſubiiciatur. Deinde urget illud
naturale principium ſimul & iuris diuini, ut
quod tibi non uis,alteri non facias.ſicq; quod
alteri uis id tibi quoque uelis. Vnde,qui legē
alteri dedit eo ipſo eandem ſibi dixiſſe uide-
tur.Vnde pulchre Ouidius ſic modulatur.

Princeps legib' ſubeſt iure naturali,diuino,& poſitiuo.

Et caret auxilio,qui non tulit,ut que reliquit
Sic linquendus erit,legem ſibi dixerat ipſe.

Quo exemplo edocemur quod non ſolum ſi expreſsim ſed etiam ſi tacitè tantum legem diximus alteri,eandem quoque nobis impoſuiſſe uidemur, Vnde Plutarchus in apoph. lib.iiii. refert legem à Iulio Cæſare latam de ſtupratoribus ſub certa pęna, quam tranſgreſſus fuit adoleſcens quidam,qui ipſius Cæſaris filiam ſtuprauit,iſque apprehenſus iuſſu Cæſaris,uerberibus cum acrius quàm lege continebatur cederetur, clamauit, legem dixiſti Cæſar,quo ille audito ita ingenti mærore correptus fuit,ut per totum illum diem cōmedere aut bibere noluerit, adeo ſe ipſe lege, quā dixerat allegatum intelligebat ;ut eam non ſolum obſeruare non ſecus quàm reliqui teneretur,ſed etiam utcunq; tranſgreſſor legis inſigniter auſus fuiſſet (ut in hoc exemplo adoleſcens ille fuit)adhuc idem obſeruandum ipſe ſibi & omnibus perſuaſerit.

Deniq; docemur ab ipſo iure diuino magis etiam in ſpecie Matthęi.xxiii.ibi,qui dicunt, & non faciunt, qui aliis onera grauia imponunt & ea nec digito amouere uolunt. Addit ipſe Sotus ubi ſupra tertiam egregiam rationem nam (inquit)legiſlator legem ferēdo, id opus conſtituit in certa uirtutis ſpecie,quam uirtutem ipſe princeps inſequi non ſecus quā reliqui populares , quinimmo longè magis quam ipſi tenetur.omnis enim poteſtas ab ipſo Deo optimo maximo eſt,cui ſimilior tanto magis quis eſt & eſſe debet,quanto ſublimiori poteſtate,dignitate,& principatu decoratus eſt ab ipſo;ſicque tanto magis omne opus uirtutis(quale eſſe intelligitur id quod ea lege comprehenſum eſt) intueri & inſequi debet ut infra lib.ii. diſſeruimus in materia præſcriptionum i. par.princip.q.iii. & iiii. Eſt & & quarta non minus noua quàm egregia ratio,nam legibus non aliter obligamur, quam ex ipſis contractibus. lex enim nihil aliud eſt quàm contractus quidam,& mutua promiſſio omnium ciuium inter ſe ſe. Ideo rogatur lex cum ferenda eſt , an à ciuibus recipi uelit,nō ſecus quam rogantur contrahentes à tabelione, an illi contractui ; aut obligationi qua de agebatur ſubmittere ſe ſe uelint.§. lex.inſt.de iure.nat.c.lex.diſt.i.iſque eſt uerus ſenſus ad l.i.ff.de legibus.ibi communis rei publicæ ſpōſio,hoc eſt , communis & mutua omnium ciuium inuicem promiſsio.Eſt enim ſponſio firmiſsima promiſſio.§.i.inſt.de uerb. obliga.ergo ut princeps contractibus ſuis & obligatur & ſubmittitur;ut & omnibus notum eſt, ut in ſuperioribus cap. milies admonuimus; ita & hoc contractu publico,hoc eſt lege,aut legiſlatione obligatur. Quinimmo & erit quinta ratio,longe magis ipſe & iuſtius ac firmius obligatur quam reliqui,nam quo magis ex puriore conſenſu cuiuſque naſcitur aut deſcendit obligatio,eo magis ac magis ille obſtringitur ſicque geminata uerba firmius quem obligatum reddunt quàm ſimplicia. §.i.inſt. de uerb.ob.diximus pleniſsime de ſucc.creat. lib.i.§ iii.num.13. Vnde fit ut iure conſultus ad iuſtificandam pœnam , quæ in terminis.l. imperatores. ff. de iure fiſci , reo imponebatur,hanc rationem reddiderit , tute (inquit) huic pœnę ſubdidiſti , & ſimilia uerba ſunt in. l.fin.C.ad legem Iuliam maieſt. ſignificantia tanto firmius & iuſtius quem obligari quanto ex puriore conſenſu ſuo obligatio deſcendit, nec dubium eſt,quin ex puriore principis legem ferentis conſenſu deſcendat ea lex, quā ipſemet tulit ; quam ex conſenſu reliquorum ciuium,quorum multi ſunt abſentes,alii ignorantes,alii forte renuentes, aut dolentes,aut parum eam rem, quæ agebatur intelligentes. ergo par eſt tali legi ipſum principem firmius quam reliquos obligari iuſt iuſque, præſertim cum in principe,inconſtantia,pœnitētia,uariatio turpior ſit, quā in reliquis.princeps enim eſſe debet ſicut polus in cœlo, & ei conueniunt maxime illa uerba Pilati dicentis,quod ſcripſi ſcripſi. ut ſupra ca.i. cum ſeq. & cap.xx.cum multis ſeq.in ſimili ſcripſimus. Denique princeps non eſt extra rempublicā, quinimmo eſt membrum ipſius reipublicæ,puta , caput , ſicque ſecundum Sotum ubi ſupra comprehenditur legibus ipſius reipublicæ, quæ totam rempublicam comprehendunt.ſicque inter reliquos magiſtratus aut appellatione

tione magiſtratunm ipſe princeps continetur,ut docet Nicolaus Boerius de autho.magni concilii,add.i.mag. dixi ſupra cap.primo num.18.

Iam ergo dubitari non oportet quin princeps non ſecus quam reliqui quinimmo firmius & iuſtius,quàm reliqui legibus à ſe, uel à republica latis comprehendatur, (præſertim cum ipſe non ſit lege ſuperior;ſed cuſtos,miniſter, & executor, aut defenſor,nt plenè ſupra ca.i.cum ſeq.)& in eo tantum quæſtio ſnpererit, quemadmodum ab iis quæ ſupra in contrarinm adduximus, nos euodare poſsimus, & in primis quod attinet ad d.l.princeps.ea nullum negocium nobis facit, qui de iure communi omnium gentium agimus, nó de iure peculiari Romanorum.exulauit enim cæca eorum ſententia, qui exiſtimabant ius Romanorum omnium gentium commune eſſe debere,quaſi Romanorum imperator dominus eſſet totius mundi;res ſane riſu & ludibrio quàm longa contentione dignior, ut fuſe diſſeruimus ſupra c.xix. cum iii.ſeq. Sic ergo de iure communi omnium gentium princeps non lege ſuperior,ſed potius eius miniſter, cuſtos & executor eſt, ut iam diximus.

4 Intellect°. l.i.ff. de cóſtit.prin. — Præterea † d. l. princeps. in uerb. lege regia, ſat ſuperque ſignificat ipſum etiam principē Romanum legibus ſubeſſe antequam illa lege regia de qua ibi mentio fit, lata fuiſſet:ſic lex illa noſtram potius quam contrariam firmat ſententiam.Tertio & ſi ea lege regia tam plena & generalis poteſtas principi Romano, à populo data fuerit quò ad uerborum corticem, tamen quò ad mentem concedentium, quæ præualere debet,ſui natura ea generalis conceſsio uidetur limitata,reſtricta, coangustata ad utilitatemq; concedentium redacta. nec enim in generali mandato, commiſsione, aut conceſsione comprehenditur id, quod quis in ſpecie non eſſet conceſſurus. l. obligatione generali. ff. de Pign. id quod in numeris legibus & rationibus ornauimus in l.ſi quando per tex. ibi iuncta ſua Gloſ. C. de inoff.teſt.& ſupra c.xxv.& c.xxviii. Vnde ſcriptum ſequi calumniatoris eſſe mente derelicta. ait Cicero in oratione pro Cæcinna. nec enim legis uerbis,aut ſcriptura, ſed mente tā tum ipſius obligamur.l.obligationum ſubſtātia, in prin. iuncto ulti. reſp. l. non figura.ff. de act.& obli.adeo ut legi frans fiat ab eo, qui eius mente relicta, uerba aut uerborum proprietatem ipſius amplectitur.l. fraus.ff.de legib. quinimmo etiam in contractibus ſtricti iuris non tam uerborum proprietas, quā mēs & ſenſus contrahentium inſpicitur.l.ita ſtipulatus,in mag.uerſ.Sabinus uerbo,ex mēte ubi notant Iaſ.& Paulus Caſtrenſis.ff de uer. obliga.l.quicquid aſtringendæ, in prin.eod.tit.l. hæredes mei.§.cum ita.ff.ad treb.egregia lex pater Seuerinam.§.conditionum uerba.ff.de condi.& demonſt. Ex mente † ergo & uetiſimili ſenſu concedentium intelligo ciues,qui principi ſuo omne ſuum imperium & poteſtatem dederunt, intellexiſſe quo ad ea, quæ ipſis utilia eſſent, quæq; ipſi ueroſimiliter conceſsiſſent,non quo ad contraria,quæ ueriſimiliter ipſi in ſpecie minimè conceſsiſſent: ſicq; non quo ad hoc ut ei liceat leges tranſgredi, quæ reipublicæ utiles præſumuntur. argumē. c. erit autem lex. quarta diſt.l.i.& ii.ff. de legib.quarumq; tranſgreſsio ciuibus nó poteſt non eſſe noxia. — 5 Intell. l. i. ff.de cōſti. prin.

Quarto intellige † d. l. princeps,quod ſi quando leges tranſgredi potuerit,id erit ex iuſta cauſa reipublicæ utilitatē reſpiciente, & hoc eſt quod uulgò dicitur, principem non ſolum poſſe ex cauſa cum legibus diſpenſare,ſed etiam debere:&hanc ad rē ipſe ſolus eſt legibus ſolutus, & præterea nullus.ſine cauſa autem diſpenſare poteſt in his, quæ ſibi nominatim à populo conceſſa ſunt, id quod à populo Romano factum fuit quò ad legitimationes, ut per totum auth.quibus mod.nat.eff.ſui.& in auth.quib. mod.nat.effi. leg. & in criminum abolitionibus, ut. ff.de aboli.&in eorundem reſtitutionibus,nt C.de ſent.paſsis & reſtit. & in natalibus reſtituendis.ut.ff.&.C. de natalibus reſti. & ſi quæ ſunt alia. Item etiam in reliquis, quæ tam modici ſunt prçiuditii,et ueroſimiliter ea ei populus in ſpecie conceſſurus eſſet. argumento.l.ſcio cum ſimilibus. ff. de minor. & diximus multa lib.i. de ſucce. reſol.§.vii. & aliquid ſupra ca. ſuperiore & c.xxv.num.3. ergo princeps legibus ſolutus eſt quò ad hoc,ut etiam ſine cauſa eas tranſgredi cumq; eis diſpenſare poſsit in his duobus ultimis caſibus, & quo ad hoc nt in reliquis oībus ex iuſta cauſa tamē,&non aliter poſsit diſpenſare:quinimmo tunc non ſolum poteſt,ſed etiam debet,nt plenè oſtendimus in dictis locis & in capitu. xxv. num.3 .is ergo eſt uerus ſenſus d.l. princeps. cum ſimil. ſupra all. dum aiunt principem legibus ſolutum eſſe.Et d.l. i. in fina. ff. de conſt. princ.d. §. ſed & quod principi, dum ſimiliter aiunt principem cum legibus liberum habere diſpē ſandi arbitrium,quas leges nullibi ſic enodatas & ad totius humani generis communem utilitatem redactas inuenies. Itaque extra hos caſus princeps legibus ſolutus non eſt, ſed tam alligatus & fortè magis quàm reliqui conciues, cui rei dictæ leges re- — 6 Intel.l.prime. ff. de cōſti. prin.

ctè

ctè intellectæ minimè impedimento ſunt. intelligoq; eum ſubeſſe legibus etiam ciuilibus reipublicæ ſuæ, ut in prin. inſt. de oblig. ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iura. Scilicet intell. ad d.l. princeps, cum ſimilibus eſt, quod ibi loquitur quò ad ſolennia legum ciuiliũ, quibus non aſtringitur princeps, ſui enim actus inter uiuos tenebunt prætermiſſis etiam contractuum ſolennitatibus. Idem in ultimis uoluntatibus. Idem in iudiciis ut plene egimus de ſucc. crea. §. xxvi. cum ſeq. & de ſucc. progreſſu in præfatione. Id quod in Principe Romano ſine dubio procederet per dd. ll. ĩ reliquis autem principibus non ita expeditum, & fortè diuerſum eſſet per ſuperius dicta.

Stat ergo regula, principem legibus ſubeſſe, intellige primò, ſubeſſe legibus iuris naturæ. Deinde ſubeſſe legibus diuinis. Tertiò intellige etiam ſubeſſe legibus ciuilibus reipublicæ ſuæ. Quæ tria tenuit Dominicus Sotus ubi ſupra. Quarto intellige quod ſubeſt iuri gentium licet tale ius poſitiuum ſit, quod intelligo quandiu ab ipſo uel à republica ſua ab eo iure non fuerit receſſum. arg. l. oẽs populi ff. de iuſt. & iure. cum ſimil. idq; ius poſitiuum eſſe & ſupra diximus, & tradit ipſe Sotus de iuſt. & iure lib. iii. q. i. art. iii. Quinto intellige ſubeſſe iuri canonico, arg. c. ii. & c. ſolitæ, de maior. & obedi. Deniq; † quod diximus ſubeſſe legibus ciuilibus ſuæ ditionis, primum intellige quò ad uerba, ſiue enim uerba legis generalia ſint, puta quicunque uel omnes & ſimilia, ſiue etiam indefinita, puta, qui hoc fecerit uel ſi quis hoc fecerit, uel non fecerit, talis indefinita locutio à lege prolata æquatur uniuerſali. diximus de ſucc. crea. §. xx. nu. 53. cum ſeq. Deinde intellige, principem cõprehendi etiam quo ad effectum & ſubſtantiam legalis obligationis, ea enim obligationis legalis ſubſtantia conſiſtit in cõſenſu uero, uel interpretatiuo ipſius principis legi dato. l. obligationum ſubſtantia. l. non figura. ff. de act. & obliga. iuncta d. l. i. ff. de legibus. ibi communis reipublicæ ſponſio. Nec dubiũ eſt quin ipſe princeps cõſenſum legibus reipublicæ ſuæ dediſſe uideatur, nõ minus quinimmo longe certius & euidentius, quàm reliqui cõciues ut iam diximus. Id quod etiam admittit Sotus ubi ſupra. Tertio intellige teneri etiam quò ad pœnam, ſicq; quum petens ante tempus, quod ſibi in diem debebatur ſubeat hanc pœnam, ut duplicentur induciæ, ſicq; bis longius tempus expectare teneat, ut in prin. inſt. de pœna temere litigan. dicerem huic pœnę ſubeſſe principem, ſi ante tempus, quod ſibi in diem debebatur peteret. crederéq; in eo locum habere materiam auth. qui ſemel. C. quomodo & quã do iudex. Idemq; in reliquis pœnis, quæ non lædunt honorem, & ita uidetur eſſe ex mente doctorum in ſimili ut per Decium & Andreã Alciatum, & Andream Tiraq in locis ſupra citatis, cum aliis allegatis per Tiraq. ibi. Cæterum principẽ minimè teneri crediderim ijs actionibus, quæ lædunt honorem. arg. eorum quæ tradunt doctores per text. ibi in. l. alia. §. eleganter, ubi Bar. Alex. & alii ff. ſol. matr. & per totum tit. ff. & C. de obſeq. l. antep. ff. eod. ſicq; ad uerum uſque pretium damni dati ſemper tenerentur etiam lege ciuili. executio autẽ à ſemet, uel ab eius officialibus fieret etiã contra ſemetipſum. nam & ipſe † eſt iudex & executor contra ſemetipſum in ſua cauſa propria propter excellentiam & ſublimitatẽ ſuæ dignitatis l. ſi pater fam. & l. & hoc Tiberius Cæſar. ff. de hær. inſt. ubi per doct. diximus plenè. §. xxvi. cum ſeq. de ſucc. crea. præſertim in d. §. xxvi. nu. 22. in duobus ergo errauit Theologorum noſtrę tempeſtatis diſertiſſimus Dominicus Sotus ubi ſupra, primum, dum † negauit legibus ciuilibus ſubeſſe principẽ quo ad pœnam. Deinde dum negauit eis ſubeſſe quo ad pœnæ executionem. Sed parcẽdum eſt ei, quum iuris prudentiæ expers eſſet, niſi uel eo nomine eum notaueris quod intra cancellos profeſſionis ſuæ theologicæ ſe ſe nõ continuerit. Errauit &. iii. dum ait ibi, † legem humanam à principe laico innitam eum in cõſcientia obligare, eo (inquit) quod ab æterna per naturalem deriuatur, quod nihil eſt, nam ſi ea lege idem continetur quod lege naturali & diuina implicite uel explicite continebatur, iam tunc id ius non tam ab iſta lege humana, quam ab ipſamet lege naturali & diuina deſcendere intelligitur, ut ſupra nõ ſemel admonuimus, per. l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum domi. quod ſi aliud diuerſum continebat, ita quod huius legis trãſgreſſor non poſſit uideri tranſgreſſorem fuiſſe legis naturę, aut Dei, tunc ceſſat peccatum; qa legibus ciuilibus cõſenſum dare uidemur, ita limitatum, ut ſi aduerſus eam à nobis itẽ fuerit, tunc pœnã lege expreſſam aut arbitrio iudicis imponendã ſuſtineamus, & præterea nihil mali patiamur ut dixi ſupra. Iuſtos † autẽ non ſecus quàm reliquos legibus comprehendi, docet Sotus ubi ſupra quãuis S. Paulus. i. ad Timoth. ſcripſerit, iuſto nõ eſſe legem poſitã. quod ipſe rectè ibi exponit.

Ex ſuperioribus apparet, ueram † non eſſe eam uulgò receptam ſententiam exiſtimantium, principẽ legibus ciuilibus non obligari ciuiliter contrahendo, ſed tantũ naturaliter, id quod

7 Princeps legib⁹ etiã ciuilibus ſubeſt trifariam.

8 Princeps in ſua cauſa iudex, & executor.

9 Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quo ad pœnam, & quo ad pœnæ executionẽ. utrũque contra nouiſ.

10 Princeps ſubeſt legi ciuili, licet ea differat a diuina, uel naturali, cõtra nouiſ.

11 Lex etiam iuſtos comprehendit.

12 Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ard. q.

id quod tenuerunt Bal.in l.princeps.ff.de legi
bus.idem Bal.& alii in l.i.ff.de pač. Fernãdus
Loazes conſi.pro Marchi.de Velez pag.xxix.
nn.10.dubit.i.idẽ Bal.in l.fi.C.de trãſa. & rur
ſus in l.ſi aquá col.vi.C.de ſerui.ubi ait, quod
licet principes lege poſitiua nõ obligentur,
à dictamine, tamen rationis minimè ſoluun-
tur, tradunt omnes doctores in c.i. de cõſt. &
Alexand cõſi.ult.lib.iiii.col.vii.Bal. in l.pecu
niam.C.de cond.ob cau.& in l.i.C.de her.uel
act uend.ſed longe uerius eſt, principes legi-
timi & regulares regulariter ex contractibus
non ſolũ naturaliter, ſed etiã ciuiliter ſecũdũ
ſnorum principatuũ iura obligari: quibusq̃
ſubeſſe uidentur, quàm reliqui cõciues, ut ſu-
13 Obligationes & actiones ciuiles cõprehendunt principes.
pra oſtendimus. Vnde † ſecundũ formam con
tractus orietur actio contra principem, nel
etiam pro eo, non ſecus quàm ſi is contractus
inter priuatos fieret, eaq; actio poterit eſſe
uel perpetua, uel temporalis, ſecundũ diſtin-
ctionem Glo. in prin. inſt. de perpe. & temp.
act. Sicq; ſi princeps nenderet ſeruũ, uel qua-
drupedem intra tempus ſemeſtre, cõtra eum
poſſet redhibitoria actio cõpetere; nel ſi eme
ret ſeruũ nel quadrupedem intra tantundem
temporis eã actionem haberet. iuxta titulum
ff.&.C.de edil, edi. quæ oĩa & ſimilia uеroſi-
millimum eſt doctores ſupra allegatos abne-
gaturos, ſed non iure, nt patet ex iam dictis.
Idem in actione de dolo, quæ ſimiliter princi
pi decepto intra biennium cõpeteret.l.fi.C.
de dolo.licet contra enm, ut dixi, nõ daretur.
14 Obligatio naturalis non eſt efficax cõtra principem Romanũ.
Colligitur † etiam ſuſpectam eſſe ſententiam
exiſtimantium naturalem obligationem, qua
princeps teneretur in terminis iuris ciuilis
Romanorum efficacẽ eſſe: id quod noluit An-
tonius Butrius & Panor, uterque col. pe.in.c.
quæ in eccleſiarum, de conſti. Loazes ubi ſu-
pra pag. xxxiiii.nu.24. ſed ex pacto nudo de
iure cinili Romanorum nõ crederẽ eum obli
gari, niſi naturaliter tantum. eaq; obligatio
ad agendum non eſſet efficax, non magis quã
in homine priuato per ſupradicta, contra do
15 Pactũ nudum cum pricipe Romano initum, nõ eſt efficax ad agendũ cõtra principem. cõtra doct. necc cõtra priuatum. cõtra eoſd. doct.
cto. ſupra allega. Et conſequẽter † qni cnm eo
de aliqno nudo pacto conueniret naturaliter
tantum, & ſic non efficaciter ad agendum o-
bligaretur. l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla &
§. igitur nuda. ff. de pact. iũcta. l. i. ff. quod quiſ
que iuris. & quia leges illæ generales, perſo-
nas priuilegiatas ut eſt princeps nõ ſecus quã
reliquos comprehẽdunt, niſi ea in ſpecie qua
de agitur reperiantur habere pecnliare priui
legium. l. in fraudem in fin. ibi quia generalis
erat ille determinatio. ff. de mil. teſt. & ibi no.
Bald. Decius conſil. v. & in. l. ex teſtamento. C.
unde lib. & iu. l. i. ff. de reg. iur. Andr. Alciatus
parad.lib.iiii.c.x.Andr.Tiraq.de præferi.§.i.
glo.11.ad finem. Apparet etiam quemad-
modum ſint intelligẽdi Panor.in c.quæ in ec-
cleſiarum de conſti.col.pen. & Loazes ubi ſu-
pra nu.23.& idem in rep.l.filiusfam.§.diui.ff.
de lega.i.limi.vii.col.xlvii.dum ainnt, contra
ctus† celebratos inter principem & eius ſub-
ditos remanere in terminis inris communis, 16 Cõtractus cum principe initus an remaneat in terminis iuris communis. ard. q.
nam† ius commune à iureconſultis appella-
tur ius naturale uel gentium.l. ius ciuile.ff.de
inſt.& inre. Sed à doctoribus ſumitur pro iu-
re ciuili Romanorum. & nec eſt uerum quod
remaneat in terminis ſolius iuris naturalis
uel gentium, cum etiam regulandus ſit ſecun
dum ius cinile ciuitatis illius principis. arg. 17 Ius commune quid.
in prin.inſt.de oblig.ibi ſecundum noſtræ ci-
nitatis iura. Nec eſt nerum quod remaneat
in terminis inris ciuilis Romanorum, ſed in-
ris ciuilis illius principatus cui dominaba-
tur rex ille, ut iam oſtendimus.

CAP. QVADRAGESIMVM SEXTVM.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua.q.*
2 *Lex non ualet niſi publicè utilis ſit & à naturali, & diuina deriuetur.*
3 *Lex initio utilis & ſi fiat inutilis non perdit uim obligatoriam.contra theologos.*
4 *Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſ ſat.contra Doct.*
5 *Lex non eſt ſcriptura, aut uerba, ſed mens quæ ip ſius uerbis præualet.*
6 *Lex ne quis ſyluam cedat ſuam, ceſſat ubi id noxium eſt, in parte regionis.contra Doct.*
7 *Legem ceſſare in particulari ordinarius poteſt interpretari, contra Doct. quinimmo ita interpretari neceſſe habet. contra Docto. & princeps ad id teneretur contra Doct.*
8 *Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari priuatus, contra Doct.*
9 *Legis ratio non ceſſat quando contingenter ceſſat.contra Docto.*
10 *Lex parum utilis, uel nil omnino utilis, uel etiam aliquantulum noxia ſeruanda eſt.*
11 *Lex poſitiua contra ius gentium ſecundarium ualet.*
12 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt.*
13 *Lex inutilis nel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda non eſt.*
14 *Leges paſſim mutare nocet.*
15 *Lex ſit inutilis, uel aliquantulum noxia à principio, an uero poſtea inutilis eſſe incipiat, multum refert.*

Centeſimo

1 Leges ligẽt nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua quæſtio.

CENTESIMO quadrageſimo primo, ſuperioribus proximus eſt & ille articulus, qui ex noſtra principali concluſione facilè definiri licet, An homini priuato liberum faſq; ſit iudicare de legibus utrum earum mens ceſſet, uel non, aliquo caſu. Mouet quæſtionem, quod in temporalibus legibus quamuis homines & poſsint & debeãt de his iudicare dum eas inſtituunt, dumque conſultant, ac diſceptant ferri eas leges expediat nec ne, tamen poſtquam latæ ſunt iam amplius iudicare de ipſis minimè licet: ſed oportet iudicare ſecundum ipſas capitu. erit autem lex quarta diſt. & diuus Auguſtinus de uera religione eadem fere uerba refert, & tenet eandem ſententiam. Et præmitte † legem non aliter ualere, quam ſi publicè utilis ſit d. ca erit autem lex. nec ualet niſi deriuetur à lege naturali, & diuina, ut docemur per Dominicũ Sotum lib. i. q. vi. art. vii. de iuſt. & iure, ſicq; neceſſario eſſet bona, quia illa iura ſemper ſunt bona, ideoque æterna fore certum eſt, ut l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia inſt. de iure nat. Nunc tria uidenda ſunt, quid ſi lex in communi poſtea facta eſt nociua? deinde quid ſi in quodam particulari tantum facta eſt nociua reipublicę? poſtremò, quid ſi in quodam particulari facta eſt nociua non reipublicę, ſed cuidam priuato ciui?

2 Lex nõ ualet niſi publicè utilis ſit æs à naturali, & diuina deriuetur.

3 Lex initio utilis & ſi fiat inutilis non perdit uim obligatoriã. cõtra theologos.

Primo caſu † communis Theologorum ſentia eſſe uidetur, talem legem ipſo iure euanuiſſe, ita uidentur tenere dicentes talem legem nullam habere obligandi uim Dominicus Sotus Theologorum doctiſsimus de iuſt. & iure. lib. i. q. vi. ar. viii. poſt S. Tho. & Caietanum. i. ii. q. xc. art. viii. idem S. Tho. ii. ii. q. lx. ar. v. & rurſus. i. ii. q. xcvi. art. iiii. ubi etiam Caietanus & in d. ar. v. ſequi uidetur, & Theologorum eruditiſsimus frater Alfonſus de Caſtro de poteſtate legis pœnalis lib. i. c. v. documento. iii. plenè per Philippum Corneum in l. un. in prin. C. de cad. tollen. & per Andream Tiraq. de cauſa ceſſante par. i. & rurſus idem Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra in. v. documẽto. Id quod nos impugnauimus de ſucc. progreſſu ĩ præfa. nu. 67. uerſi. ſed an ipſo iure ea lex. Mouemur per egregiã. l. un. in prin. ſupra alle. dũ ait ut quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret, expende uerbum ſopiret, ut enim homo dormiens & ſopitus nõ fit cadauer, nec definit habere uim & ſubſtantiam hominis, ita ea lex uim legis habere non deſinit, quamuis interea, dum eius ratio quo ad bonum publicum ceſſat, non ſit executioni mandanda: utilitas magna eſt, ſic enim fit ut utilitate legis rurſum redeunte eadem lex quaſi à ſuo ſomno expergefacta uires ſuas, quas non amiſſerat, ſed tantum frenauerat & continuerat, aut occultauerat, nunc exercere incipiat, nec opus ſit eandem legem rurſus à republica cum ſuis ambagibus & prolixis ſolennitatibus (de quibus in l. humanum. C. de legibus & in. § lex. iuſt. de iure nat.) ferri, quæ omnia fuſius loco iã allegato peregimus. nec à diui Thomæ & aliorum ſentẽtia id fortè alienum eſſet, quãuis eorum uerba repugnare aliquantulum uideantur. Ergo ſi quo tempore urbs obſeſſa erat, lex iuſsit, ne portæ ciuitatis aperirentur nocte, ne forte hoſtes urbẽ agreſſi muros penetrarent. Ea lex quo tempore bellum non ſolùm finitum eſſet, ſed & longiſsimè exterminatum, ita ut nullum oĩno periculum eſſet, tunc ea lex quo ad omnes ciues reipublicæ, & quo ad omnes etiam caſus ceſſare uideretur. Cæterum ſi ijdem hoſtes, uel alij reuerſi rurſum urbem obſiderent, eadẽ lex quia uires ſuas nunquam amiſit, ſed tantũ ad imaginem ſopiti aut ſoporati hoĩs uires cõtinuerat, repreſſerat, frenauerat, nunc quaſi expergefacta, aut freno libera & ſoluta, uires ſuas ſine noua legiſlatione aut promulgatione ipſo iure exercere incipiet. Quo ad ſecundum caſum principalem, quando ea lex non ex toto reipublicæ nociua facta eſt, ſed tantũ in quodam caſu particulari, & tunc Dominicus Sotus ubi ſupra poſt diuum Thomam & Caietanum ubi ſupra, quos refert tenet ceſſare legẽ hoc eſt ipſius executionem, quo ad illum caſum particularem. Sicq; ſi iuſsit lex ciuitatis obſeſſę ne ipſius portæ, etiam de die aperiantur, tamẽ ſi ciues ab hoſtibus fugientes clamarent ſe intra muros recipi, aperiendæ portæ eſſent; nec per hoc legis tranſgreſsio facta uideretur, cum illi utiles ſint ad defenſionem & tuitionem urbis, cui rei ea lex conſultum uoluit: quod admitterem, niſi forte periculũ eſſet, ne hoſtes tales ciues inſequentes ſimul cũ fugientibus irrũperent in urbem: ſicq; eã caperent omneſq; ciues perderent, quod maximè cauendum eſſet, quando nõ magnus eſſet numerus ciuiũ fugientium, magnũq; eſſet periculum in portis aperiendis. Vltimo caſu quando rõ legis in particulari ceſſabat quod particulare reipublicæ ſaltem principaliter non intererat, tũc duo ſunt uidenda, primum an ceſſet legis obligatio, deinde an illi particulari & priuato homini liceat facere hanc interpretationem collectam ex mente legis cõtra uerba ipſius. Quò † ad primũ Sotus ubi ſupra negat tũc legis trãſgreſsionẽ fieri licere, quod ſi (inquit) ſcis cæteris utrũ illa ſit ſufficiens

4 Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſſat. cõtra doct.

cieñs ratio, ut ſubditus faciat contra legem, ꝙ ratio legis in particulari pſona & caſu deficiat. reſpondetur, ꝙ ſi tantũ deficit in particulari nõ ſufficit id qđ & tenet ſecũdũ ipſum, diuus Thomas.ii.ii q.lx. arti.v. quod & tenet rurſum ipſe Dominicus Sotus Theologorum diſſertiſsimus ubi ſupra lib. iii. q.iiii.artic.v. poſt Ariſtotelem, quem referunt v.ethi.c. vii. & ut perfectius rem agamus ipſi diſtinguunt inter legem poſitiuam, quæ non tam iuris inductiua eſt, quàm iuris diuini, aut naturalis iã inducti repetitiua (id quod ipſi appellant Ius naturale continere, ſed non inſtituere) & legem quæ illud diſponit quod inſpectis iuris naturæ principiis nihil referebat utrum ſic fieret, uel non fieret: quo caſu inquiunt ipſa legis ſcriptura ius ipſum non ſolum continet, ſed etiam inſtituit, (quod ius poſitiuum appellant diuus Thomas & Dominicus Sotus, Ariſtoteles uero legitimum appellat, aitque eſſe bonum legitimum) ergo aiunt, qui ab hoc iure ſcripto recedit, non poteſt non ire uel cõtra bonum naturale, uel contra bonum legitimum, quorum neutrum licet. Vnde Sotus ex mente ut (inquit) reliquorum d.art.v.& d.art. viii. ait, quod etiam ſi lex poſitiua, quæ in cõmuni bona eſt, in particulari incipiat eſſe noxia, non deſinit etiam in illo particulari habere ſuum effectum & executionem; ſicq; ait ſi lege cautum eſt neminem nocte licere incedere armatum, & ciuis multum quietus & pacificus à quo ueroſimiliter nihil mali timetur armatus incedit, incurrit pœnam legis, licet ratio & utilitas legis in eo ceſſet. Vnde etiam ſubdit, principem per modum diſpenſationis eo caſu poſſe ſubuenire ei, ne pœnam ſubeat; ſentit tamen quod princeps talem legis diſpẽſationem facere non tenebitur. Aitque iudicem id facere neque debere, neque poſſe, ipſumq; priuatum hominem non poſſe eo colore legem inconſulto principe trãſgredi; quæ omnia ueroſimiliter reſponderent ita Andreas Tiraq. de cauſa ceſſante limi.xxxii. poſt Aretinum & alios, quos refert, quatenus tenent ceſſante ratione legis in particulari ceſſanteq; eius utilitate, ſi quidem in communi non ceſſat, tunc legis executionem & effectũ non ceſſare etiam in illo particulari. quibus fauere uidetur egregia.l.i.§.fi.ff.de minor. dũ reſtitutionem concedit minori læſo etiam ſi is æque prudens & ſtrenuus eſſet cuilibet homini legitimæ ætatis, quamuis minoribus propter lubricum ætatis ſuccurri ſoleat, quę ratio ceſſare uidebatur in tali minori.

Quid dicendum? & ſanè iſtorum patrum ſententię quò ad pleraque ſuſpectæ ſunt, eorumque error illinc defluxit, quod ipſi loquebantur de lege, & quid eſſet lex nõ rectè percipiebant. Nam † exiſtimabant, legem eſſe ipſam ſcripturam (ut non ſemel expreſsit diuus Thomas d.q.lx.art.v. poſt Ariſtot. quos Dominicus ſequi uidetur ubi ſupra.) id quod longè diſtat à uero. Lex enim ſcriptura non eſt, ut in.l. non figura & l. obligationum ſubſtantia l. iuncto ult. reſp. ff. de act. & oblig. quinimmo fraus legi fit, quando inſequimur eius uerba aut ſcripturam relicta mente. l. fraus. ff. de legib. & Cicero in oratione pro Cæcinna ait, Scriptum ſequi calumniatoris eſt, ſi quidem eludatur mens legiſlatoris aut ſcribentis. Et rurſus ibidem ait, Verba inuenta eſſe, quæ indicarent, non quæ impedirent noſtram uoluntatem. ſicque uoluntas tenet primum locum, ſequentem uериſimilitudo, ultimum uerba; ut pleniſsime diſſeruimus ſupra ca. xxv. & xxviii. uoluntas ergo & mens legis etiã ſi coniecturis tantum collecta ſit poſthabitis ipſius uerbis, aut ſcriptura inſequenda eſt, ut etiam pleniſsimè diximus in.l. ſi quando in princip. C. de inoff. teſt. Nec dubium eſt, quin principatus tam legum quàm principum ſit creatus ad meram ciuium utilitatem. Vnde ad eorum perniciem conuerti minimè debet. ſicq; ut lex ſimul ac in communi incipit eſſe noxia, ceſſat eius effectus & executio quo ad omnes ſecundum quod ſupra expoſuimus. ita & cum incipit eſſe noxia reſpectu unius, aut quorundam ciuium in aliquo caſu particulari, in illo caſu carebit executione, ne ea lex ad proficiendum lata nocere incipiat. contra.l. quod fauore. ff. de legib. l. non ideo minus. C. de procur. l. legata inutiliter. ff. de leg. i. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. quam regulam iure naturali nitentem mille legum, rationum, & doctorum authoritatibus ornauimus in d. l. ſi quando. in princ. idque comprobatur per argumentum ualidiſsimum de toto ad partem de quo in.l. an pars. ff. pro derelicto. l. quæ de tota. ff. de rei uendi. elegans. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad trebel. ſicque par eſt ut quemadmodum ſi ex toto ratio & utilitas legis ceſſaret in communi, tunc etiam ad omnes lex illa interim effectu & executione careret; ita ſi ceſſare incipiat in particulari, tunc quo ad illud particulare ceſſare & executione quoq; carere incipiat; id quod ſi rectè inſpiciatur diuus Thomas d.q.lx.ar.v. in ultimis uerbis amplectitur licet, longè aliter & minus rectè (iudice me) ab ipſo Soto intellectus fuerit. Denique hæc pars probatur ex noſtra principali concluſione, qua edocemur legis imperium eſſe ad meram ciuium utilitatem, non ad eorum

Lex nõ eſt ſcriptura, aut uerba, ſed mens quæ ipſius uerbis præualet.

rum læſionem, ſicque quo caſu ea lex uni ciui noceret, & reliquis non prodeſſet, non poteſt non ceſſare ex naturali ratione, aliter enim ea lex inofficioſa eſſet, hoc eſt ſuæ deſtinationi contraria. nam & plus eſt etiam iure & libertate noſtra uti non poſſumus, cum id nemini prodeſt, & alteri nocet: ut tradunt communiter Doctores eam legem ita reſtringentes in .l. altius. C. de ſerui. dum negãt poſſe me ædificare in domo & area mea, quando id mihi non prodeſt, & alteri nocet. In ſumma hæc pars cõfirmatur per omnia iura, per omnes rationes, perque ea omnia, quæ toto hoc lib. continẽtur.

6 Lex ne quis ſyluam cedat ſuam, ceſſat ubi id noxium eſt, in parte regiõis. cõtra doct.

Si ergo † iuſſit lex ne quiſquã ſyluam ſuam cęderet quo magis lignis prouincia abundaret, certè ſi poſtea aliqua particula illius fortè latę prouinciæ (ut Hiſpania eſt) cœpit tam denſas habere ſyluas ut uel frugibus uel animalium ſaluti uel utriq; rei noceret, ea lex in illo particulari carebit executione. idemque ſi iuſſit lex ne per decennium liceret uenari, aut piſcari, quò magis regio abundaret feris & piſcibus; certè ſi poſt annũ forte in quadam regionis particula tam abundare, aut pullulare cœpiſſet ferarum genus ut noceret non ſolum frugibus, ſed etiam itinerantibus propter numeroſam ferarum, urſorum, leonum, & ſimilium turbam: tunc licet in reliquis regionis partibus id non eſſet, adhuc ea terræ particula ea lex ceſſaret executione q; careret.

7 Legem ceſſare in particulari ordinarius poteſt interpretari, cõtra docto. quinimmo ita interpretari neceſſe habet cõtra doct. & princeps ad id tenetetur. contra docto.

Idemque † ſi tanta in ea terræ particula piſcium copia in fluminibus, uel in pelagis eſſet, ut mortui putreſcerent, hominumq́. ſaluti noceret; quibus caſibus & ſimilibus iudex ordinarius poſſet legem illam ita interpretari, id quod ex mente diui Thomę eſſe uidetur ubi ſupra contra mentem Dominici Soti, Andreæ Tiraquelli, Aretini & ſequacium. Quinimmo non ſolum poſſet, ſed etiam neceſſe haberet ſic interpretari & iudicare ex mente ipſius S. Thomæ contra reliquos proximè allegatos, quia id eſſet iudicare ſecũdum leges & legum mentes; contrarium autem nõ iudicis, ſed calumniatoris eſſet ut diximus. Denique in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus princeps non ſolum poſſet hanc interpretationem facere (id quod Sotus ubi ſupra admittit) ſed etiam neceſſe haberet, ne aliter leges non tam interpretari, quàm calumniari uideretur. quod ultimum uetoſimiliter negaret ipſe Dominicus Sotus ubi ſupra.

8 Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari priuatus, contra docto.

Sed & quod plus eſt, † ipſe homo priuatus hanc facere poſſet interpretationem, pro nobis etiam faciunt egregia uerba Modeſtini iure conſulti, qui in lege. nulla. ff. de legib. ait, Nulla ratio, aut iuris benignitas patitur, ut quæ ſalubriter pro hominum commodis ſtatuta ſunt nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeueritatem. ſicque etiam hominem priuatum talem legis interpretationem poſſe facere, atque ita contra uerba legis poſſe ire, tenet in hoc ſibi contrarius Sotus d. art. viii. quando certus ille eſſet, quod ceſſaret ratio legis: id quod ait eſſe contra diuum Thomam, quem refert & forte non rectè ipſius mentem percepit. ſed quicquid ſit, uera eſt eius opinio. Sed & ſi ſubdubius eſſet, ſi tamen in hanc partem magis quã in contrariam ſe inclinaret adhuc idem eſſe tenet idem Sotus d. arti. viii. & nos tenuimus de ſucc. progreſſu in præfa. num. 66. cum pręce. & ſeq.

9 Legis ratio non ceſſat quando contingenter ceſſat. cõtra doct.

Neque ad rem pertinet † quod Sotus d. art. viii. negat, hominem etiam quietum & probum poſſe armatum incedere ſtante lege cõtrarium iubente, quamuis in eo ceſſet (ut ſibi uidebatur) ratio legis: nam enim armatum nõ poſſe incedere uerum eſt, ſed in eo legis rationem ceſſare uerum non eſt. nam quantumlibet quietus ille ſit, poteſt armatus nocere, & tunc demum legis rationem ceſſare intelligimus, quando indubitatum eſt, legis rationem & utilitatem ceſſare: non quando contingenter tantum. nec enim probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe .l. non hoc. C. unde legi: iuncta .l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. ubi clarum exemplum & alia quam plura quæ congeſſit Andreas Tiraq. de cauſa ceſſante pat. i.

10 Lex parũ utilis, uel etiam aliquãtulum noxia ſeruanda eſt.

Quando † uero utilitas & ratio, quæ legi ferendę occaſionem dedit, nec in communi nec in particulari hodie ceſſat, ſed tam integra eſt, quàm erat tempore quo lata fuit, quia res ſunt in eodem ſtatu, tunc & ſi ea lex parum utilis ſit ſeruanda eſt. idem & ſi nihil omnino utilis ſit, quinimmo idem & tertiò etiam ſi forſam melius foret contrarium fuiſſe lege poſitum, uel eam latam non fuiſſe. ita tradit Dominicus Sotus d. artic. v. ad finem poſt Ariſtotelem, quem refert .v. ethico. capitu. vii. quibus adde idem tenentes Bald. in .l. non omnium. ff. de legib. & in .l. de quibus eodem titu. Andreas Tiraquel. qui plures refert in. tract. de retract. in præfatione numero ſeptuageſimo quinto. per .l. i. §. initium, ibi quia moderatam hanc ętatem prætor ratus eſt, & per .l. proſpexit. ff. qui & à quib. l. un. in princip. C. de caden. toll. uerb. machinationibus, & d. l. §. i. niſi fortè ea lex apertè eſſet contra naturalem ęquitatem, uel contra ius naturale, aut contra bonos mores ſecundum Sotum d. artic. v. & Andream Tiraquel. ubi ſupra. Vel

† niſi

11 Lex poſiti ua contra ius gentiũ ſecundariũ ualet.

†niſi eſſet contra ius gentium ſecundum eundem Tiraquel. poſt Bald. ubi ſupra, & alios, quos refert. quod ultimnm uerum non eſt. Ius enim † gentium poſitiuum, ius eſt non naturale, ut eleganter docet Dominicus Sotns de iuſt. & iure lib. iii. quæſtio. prima. artic. iii. & diſſeruimus ſupra in præced. cap. & plenius de ſucceſ. progreſſu in præfatione. ergo contra tale ius gentium poſitiunm lex ciuilis lata, non minus ualet, quàm ſi lata eſſet contra aliud quodlibet ius ciuile. §. ſed naturalia inſtit. de iure natu. l. eas cauſas. ff. de capi. dimi. l. nihil tam naturale. ff. de regul. iur. capitu. omnis res eod. titu.

12 Ius gentiũ ſecundariũ poſitiuum eſt.

13 Lex inutilis uel aliquantulũ noxia in foro animæ ſeruáda nõ eſt.

Quæ † omnia intelligenda ſunt, quòd attinet ad forum contentioſum. nam in foro conſcientiæ fortè lex omnino inutilis ſeruari neceſſe non eſſet: & longe minns ſi etiam noceret ab ipſo initio. quod intelligo, quando ex ipſius legis tranſgreſsione reliqui ciues non læderentur. Quid enim ſi in exemplis de uenatione, aut piſcatione, non ſolum ex poſt facto, ſed etiam ab ipſo initio, quo lex illa facta fuit inutilis erat uel forte noxia: quia eo tempore plus æquo flumina & pelagi ſcatebant piſcibus, & nemora ferarum ſat ſuperq; abundabant, ut melius utiliuſque foret minui quàm multiplicari: & tunc crediderim talem legem in conſcientia non eſſe ſeruandam neceſſario. Id quòd alibi plenius egimus, & aliquid in d. præfatione.

14 Leges paſſim mutare nocet.

In dubio tamen conſultiſsimum eſt; leges ſernari uetereſque, aut minimè aut parcè innouare, quia leges magnam uim ex conſuetudine ſumunt, magnamque authoritatem; eaqne conſnetudo quaſi in alteram naturam tranſit. Vnde durum ſit eam relinquere, ita ſanctiſsimè conſulunt ſanctus Thomas prima, ſecunda quæſtio. xcvii. arti. pri. & Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. primo quæſtio. ſepti. artic. primo, & iureconſultus dum ait, minimè ſunt mutanda, quæ interpretationem certam ſemper habuerunt. l. de quibus cum plur. legibus ſequen. ff. de legibns. conſuluit etiam Philoſophus ii. Politic. capitu. ſexto, & elegãter Thucidydes dũrefert Cleonem ſic ratiocinantem, Melius agi cum republica, quæ malis moribus conſtanter ntitur, quàm cum ea quæ bonis, ſed inconſtanter. idem conſuluit Alphonſ. de Caſtro ſummus Theol. de poteſtate legis pœn. lib. i. c. i.

15 Lex ſit inutilis, uel aliquantulũ noxia à principio, an uero poſtea inutilis eſſe incipiat, multũ refert.

Denique Dominicns Sotus tam in d. artic. viii. quam in d. artic. v. ad finem ait, quod ſiue † lex lata in communi nocina ſit, ſiue in quodam particulari, non deſinit uim habere, donec à principe ſit abrogata; quinimmo ait, quod ſecnndum illam agere debent ſubditi. ſed quod ait, uim habere, uerum eſt, dummodo non ſemper eam rem exerceat ut ſuprà diximus. quod autem ait, ſnbditos ſecundum eã agere debere, uerum eſt, qnando ab ipſo initio, & ſi non erat contra ius naturale diuinũ aut contra bonos mores, tamen inutilis uel noxia tolerabiliter tamen erat; cæterum ſi cũ ab initio utilis eſſet, poſtea nociua eſſe, cœpit tunc ſecundum eam ciues agere non tenerentur. ut in exemplis de piſcatione, aut uenatione ſupra relatis. Ratio differentię, qnia priore caſu cum popnlis interpretatiuè, & princeps apertius eam legem utilem eſſe putauerint, & per modum contractus uel quaſi in eam itum fuerit, non eſt ab ea recedendnm ob qualem qualem noxiam aut læſionem. argumen. l. ſi uoluutate. C. de reſci. uendi. innocta. l. ſicnt ab initio. C. de act. & oblig. l. ſecnnda. C. de reſc. uend. l. ſcio. ff. de minor. Poſteriore autem caſu, tam legiſlatores quam ciues taudiu uerosimiliter eam legem obligare uoluiſſe uidentur, quandiu duraſſet ipſius utilitas, quandiuque res in eodem ſtatu permanſiſſent; & non ultra. argumen. capitu. cum in de conſtitutio. cum ibi plenè traditis per Docto.

CAP. QVADRAGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Populus principem habens, an leges ferre poßit? ardua quæſtio.*
2 *Principatus quadripertitur.*
3 *Tyranni eſt regnum, aut dolo quæſitum, aut ui.*
4 *Principatus deificus.*
5 *Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu.*
6 *Legem ſibi imponere an priuatus poſſit, ardua quæſt.*
7 *Populus ad ſingulos ciues non ſe habet ut corpus ad ſingula membra. contra nouiß.*
8 *Conſequentiam remouet differentia inter ęquiparandos.*
9 *Populus regem habens, an leges ſibi ferre poſſit? ardua. quæſtio.*
10 *Qualia principia, talia principiata.*
11 *Populus regem habens, præſumitur facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe.*
12 *Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedentis utilitatem.*
13 *Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi? ardua quæſtio.*

1 Populus principem habens, an leges ferre poſsit?

CENTESIMO quadrageſimo ſecundo colligitur, quid reſpondendum ſit in illo articulo, quo quærit, an † populus principē habens poſſit ſibi leges condere quibus regatur? ad cuius rei intelligentiam & notitiam præfari † oportet,

2 Principat' quadripertitur.

eſſe quadruplicē principatus ſpeciem, tyrannicā, legitimā, dominicā, deificā. uel aliter ſumma diuiſio eſt, quod quædā tyrannica eſt, quædā legitima, tyrannica qualis eſt illa, quæ ui aut dolo, ditione & imperio ciues tenet oppreſſos: ut contingit in populis & gentibus debellatis. tale enim imperium tyrannicū eſſe, tenet doctiſsimus Theologorum frater Alfonſus Caſtren. de poteſta. legis pœnalis lib. i. c. i. pag. xvi. cuius uerba, & inde (inquit) ſequitur, ut † poteſtas, quæ nullam habuit ex populi conſenſu originem, nō iuſta, ſed tyrannica ſit dicenda. idem ſenſit rex Dionyſius iunior & Plutarchus & Eraſmus ad eum in eius trāſlatione lib. v. Apoph. in dictis ipſius Dionyſii, q regno patrio pulſus cuidam interrogāti qui factum eſſet, ut cum pater ſuus tenui fortuna ac priuatus Siracuſanę ſibi ciuitatis principatum parauerit ipſe regis filius & regnum hæreditate acceptū amiſſerit, quoniam (inquit) pater rerum potitus eſt, quum iam in odium ueniſſet popularis gubernatio, ego quum inuidia laboraret tyrannis principatum ſuſcepi, talem ergo principatum ui & armis paratum aut dolis tyrannidem appellarunt. ijdem authores eodem loco referunt eundem Dionyſium alteri idem percontanti reſpondiſſe, pater (inquit) ſuam mihi reliquit tyrannidem, non fortunam.

3 Tyrannis eſt regnū, aut dolo q̄ſitum, aut ui.

4 Principat' Deificus.

Legitimus † principatus rurſum in ſpecies tres diuiditur prima, quam deificam quaſi à Deo factam appellauimus, licet enim omnis principatus à Deo eſſe dicatū iuxta illud prouerbiorum c. viii. Per me reges regnant &c. tamen illud intelligitur nō immediatè ſed mediante populi conceſsione, ut infra dicemus. immediatè uerò interdū à Deo eſt principatus, qualis fuit regis Dauidis, qui à populo regnum non accepit, ſed immediatè à Deo per Samuelem, ut legitur regum lib. i. c. xvi. & qualis fuit Petri Principatus à populo non electi, ſed ab ipſo Deo per illa uerba delecti, Paſce oues meas ter geminata, ut Ioannis. xxi. & declarat Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra. Altera ſpecies eſt, quam dominatum appellauimus, quando dominus latiſsimorum fortè camporum in quibus nulli erāt habitatores, aliquos ibi habitare ędificareq́; permiſit ſub certis legibus & ſuprema iuriſdictione, aut dominio fortè ſibi reſeruatis, tunc enim ex lege conuentionis potuit ſibi reſeruare imperium, uel par, uel inferius, uel fortè plenius liberiusque ut expoſuimus ſupra c. i. cum ſeq. Vltima † ſpecies eſt, quando populi conſenſu & conceſsione principatum ſuſcepit, hecq́; legitima quoque principatus ſpecies eſt, ut duo ſuperiores; ſed iſta frequentior ut edocet Alfonſus Caſtr. ubi ſupra & probat l. ii. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris l. i. ff. de cōſt. prin. §. ſed & quod principi inſt. de iure nat. & Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra ueriſsimè, iure (inquit) naturæ etiam poſtquam illa deprauata fuit, nullus eſt populi rex, aut dominus; ſed hi principatus aut dominia, quæ iuſtè tenentur ex populi conſenſu euenerunt. Et primus (inquit) rex, qui eſt hominibus datus (ut regū lib. i. c. viii. enarrat hiſtoria) non niſi populo petente fuit ab ipſo Deo conceſſus. Deinde populi uarii uarios ſibi reges elegerunt, nec paucos expulerunt ut d. l. ii. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iur. apud aliasq́; gentes regum nomen odio habitum fuit, cœperūtq́; ſe ſe per conſules, per dictatores, per quoſdā alios magiſtratus gubernare, interdum per unum interdum per plures, ſed oēs iſti modi gubernandi ex populi conſenſu deſcendebāt & legitimi uidebantur, qui aūt illinc non deſcenderent tyrannici eſſe intelligūtur. Nam quod. i. regum c. viii. legitur per me reges regnant intelligitur (ut iam poſt Alfonſum Caſtrenſem ubi ſupra attigimus) mediante populi conceſsione, & Deus ibi eſt tanquā cauſa uniuerſalis, quæ cum omnibus rebus & humanis actionibus cōcurrere uidetur, nam ſecundum receptam ſententiam tam Philoſophorum quàm Sanctorum & doctorum Deus conſulit non ſolum rebus humanis uniuerſis, ſed etiam ſingulis oīa eius prouidentia regūtur, ut per Saluianum lib. i ii. & iii. de prouidētia Dei. & ſupra plenius diſſeruimus. c. xxi. n. 15. ſecundum quæ doctiſsimus Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra tenet populum † etiam principē habentē, poſſe ſibi leges quibus regatur inſtituere, dummodo ex nihil obſint iuribus principis ſui, hancq́; poteſtatē iure naturæ ei competere ait quia (inquit) quilibet homo legē ſibi dicere poſſet à qua ſibi recedere nō liceat, quia eā poteſt ſibi imponere cū obligatione, ergo idē populo (inquit) fas erit, eiusq́; uerba ita habēt, conſtat enī (inquit poteſtatē legem ſtatuendi populo iure naturę conceſſam eſſe, præſertim ad eas leges, quę ſuperioris ſui iuri & dominio minimè repugnāt, nā quilibet particularis homo pōt ſibi legem ſtatuere, qua ui

5 Principat' legitimus ex ſolo populi conſenſu.

6 Legem ſibi imponere an priuat' poſsit, ard. quæſtio.

tam

tam ſuam regat & moderetur etiam cum obli
gatione faciendi id, qđ lege decreuerit, ſi id
qđ apud ſe ſtatuit nulli ſuperioris ſui decreto
obuiat, idē prorſus de toto populo aut de to
ta republica dicere oportet, quæ ratio re ue-
ra eſt contra textum uulgò notū in.l.ſi quis in
prin.teſtam.ff.de lega.tertio.ubi negatur poſ
ſe hominem ſibi eam legem imponere, à qua
eimet non liceat recedere; nec enim poteſt
ſuam uoluntatem ſeruam ſibimet facere, id e-
nim libero arbitrio natura hominibus dato
dilucidè aduerſum pugnans contrarium fo-
ret, & in hac ratione nititur illa egregia.l.ſi.
C.de pact.&.l.ſi mihi & tibi. §. in legatis ubi
multa per Iaſ.in utraque lect.poſt Bart.in di-
ctis locis.ff.de lega.i.l.i.C.de ſacroſan.eccleſ.
l.iiii.& per totum illum titulum.ff.de adim.le
ga. elegans.l.ſub hac.ff.de act.& oblig.ubi no
minatim ſic dicitur, ſub hac conditione ſi no
lam nulla obligatio eſt, ſicq; ut ſit obligatio,
non ſibi ipſi tantum quis loqui debet, ſed etiā
cum alio paciſcendū eſt, ut.dd.in ribus. quin-
immo etiam tunc obligatio præciſa non eſt,
nam regulariter & re integra pœnitere libe-
rum eſt, niſi in ſolis cōtractibus nominatis in
quibus id expreſsim prohibitum eſt, ita proce
dit totus titulus.ff.de præſcrip. uerbis &.ff.&
C.de rerū permut.&.ff.& C.de condi.ob cauſ.

7 Popul^9 ad ſingulos ciues non ſe hēt ut corpus ad ſingula membra.contra nouiſs.

Mouetur ſecundo Alfonſus Caſtr. quia † ut ſe
habet totum corpus ad ſingula corporis mē-
bra, ita ſe habet totus populus ad ſingulos ci-
ues; ſicq; ut totum corpus poteſt cuilibet mē
bro imperare idque aſſolet, ita & populus im
perare poteſt cuilibet concinium. quæ ratio
leuis eſt, tum quod ſupereſt princeps, qui po-
puli uice fungitur.l.i.ff.de conſt.prin.§. ſed &
quod principi, inſt.de iure.nat.l. ii.§. deinde
quia difficile.ff. de origine iuris. tum etiam
quia ea ſimilitudo nulla eſt, aut nō procedit;
primum quia unuſquiſque ciuium poteſt do-
micilium ad libitum mutare de populo in po
pulum, & de regione in regionem etiā remo-
tiſsimam, qua re nihil uſitatius aut frequen-
tius: pes autem aut manus à reliquis corporis
membris abſcedere nequeunt. unde Statius
ſic cecinit,

Omne homini natale ſolum

Et Ouidius ſic etiam modulatur,

Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor.

Et dixi de ſucc.crea.§.xxx.num.198.ubi uide
bis de mutatione domicilij. Deinde quia
pes aut manus nunquam poſſunt aut unquam
poterunt arcem capere hoc eſt caput fieri; ſin
gulis autem ciuibus id contingere & poſsibi-
le eſt & non rarum, ut & omnibus notum eſt,
& ita ut quotidie fiat neceſſe eſt in populis,
qui reguntur per conſules aut alios magiſtra
tus uiciſsitudinarie, quod hodie fit in populo
Venetiarum, & Genuenſium, & Lucenſium, &
ſimilium. idemq́ue fit in omnibus oppidis Hi-
ſpaniarum, quæ uulgò aldeas appellantur. iii.
quia in hominis corpore aut alterius anima-
lis, pereunte capite, ut reliqua corporis mem
bra pereant, neceſſe eſt; nō ſic in principe po-
puli, quo extincto non ideo populus perit,
quinimmo nec minui uidetur. argu. tex.in.l.
quærebatur.ff.de iudi. Poſtremò, quia guber
nationis munus in uero corpore ſemper eſt
penes caput, non ſic in populo, nam & poteſt
& quotidie ſolet, qui hodie populi princeps
eſt, priuatus fieri; & econtra priuatum rurſus
fieri principem. id quod ut fiat neceſſe eſt in
populis, qui regem nō habent hæreditarium,
ſed per ſuos magiſtratus uiciſsim reguntur, &
non raro fit etiam in populis regem iure hæ-
reditario gubernantem habentibus, ut in exē
plo de Dionyſio ſupra relato. In ſumma ſunt
& aliæ innumeræ differentiæ, quas enarrare
ocioſum eſſet. nec dubium eſt, † quin ad tollē

8 Cōſequentiam remouet differētia inter æquiparandos.

dam conſequentiam ſufficiat dare unam in-
ſtantiam. Glo. communiter ibi approbata, ut
conſtat ex relatione Iaſ.in.l.ſi creditori.ff. de
ope.noui nunciat.glo.in c.ſicut urgere.i. q.i.
Et tandem illa ſimilitudo de corpore ad mē-
bra reſpectu populi & ciuium, nō eo pertinet
ut exinde quaſi ex primo quodam elemento
aut neceſſario principio fieri poſsit ulla col-
lectio, aut illatio, ſeu conſequentia, (id enim
uani capitis eſſet) ſed eo pertinet ut ſit quidā
modus docendi ad faciliorem hominum præ
ſertim hebetorum inſtructionem.

9 Populus regē habens, an leges ſibi ferre poſſit & arđ.q.

Denique † receptiſsima ſententia eſt Bart.
& omnium in.l.omnes populi.ff. de iuſt. & iu.
Alexandri, & Philippi Cornei, Iaſ. & aliorum
in.l.ſi.C.de teſtam.per tex.ibi non ualere le-
ges, quas populus principem iure hæredita-
rio regnantem habens ſibi fecerit; niſi ab illo
ſint confirmatæ. Quorum ſententia uera eſt,
ſi ponas populum omne ſuum imperium, iu-
riſdictionem, & poteſtatem in principem trā
ſtuliſſe, ut fecit populus Romanus. & ita intel
ligo.d.§.ſed & quod principi &.d.§ deinde
quia difficile, & d.l.i.ff.de conſt.prin. ſecus au
tem eſſet ſi eam poteſtatem ſibi retinuiſſet,
tunc enim procederet opinio Alfonſi Caſtrē
ſis ſupra relata, cum enim tota poteſtas pe-
nes populum prius eſſet ab eoq; in principem
populi tamen cōceſsione migrauerit, potuit
migrare uel ex toto uel tantum ex parte, quæ
res facti eſt, exindeq; pendet iſtarum contro
uerſiarum definitio. & quia † ſecundum philo
ſophum qualia ſunt principia, talia præſumū

10 Qualia principia, talia principiata.

tur

tur principiata,& è contra.ſicq; qualis eſt pręſens ſtatus,talis præſumitur origo, ſecundum eum & ſecundum communem opinionē. glo. l.cum res.C.de probatio.plenè per Nicolaum Boer deciſi.xlii.alia in ſuper.in prin. Hinc fit

11 † ut ſi populus ſit in poſſeſsione tales leges, uel etiam conſuetudines ſibi faciendi,uel introducendi ſine ulla ſuperioris confirmatione,tunc præſumam illud ius,illamque poteſtatem à populo reſeruatam, quo tempore principem ſibi elegit. quod ſi ex diuerſo princeps reperiatur in conſuetudine hoc eſt in poſſeſsione,uel quaſi eas leges & conſuetudines approbandi,tunc præſumendum eſt, nihil iuris ad eam rem ſibi populum reſeruaſſe; ſicque eius leges citra principis confirmationē non ualere. quod ſi nihil iſtorum probetur,nec appareat qualis fuerit conſuetudo,aut poſſeſsio iſtarum rerum, qualisve fuerit populi conceſſio; tunc præſumam hanc poteſtatem à populo reſeruatam fuiſſe, per generalitatem. d.l. omnes populi.&.§.ſed naturalia, inſt.de iure nat.d.§.deinde quia difficile cū ſimil. & quia omnis principatus eſt ad populi meram utilitatem, ut habet noſtra concluſio principalis ornata per totum hunc librum, populo autē hanc poteſtatem à ſe ex toto abdicaſſe nocentiſsimum eſſet, & contra præſumptionem.l. cum de indebito.ff.de probat. ergo id præſumendum non eſt, ſed potius contrarium. &

Popul⁹ regē habens, præſumit facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe.

12 quia † omnis conceſsio facta ad meram concedentis utilitatem intelligitur eſſe reuocabilis,præſertim in huiuſmodi mandatis.§. rectè quoque inſt.de mād. & per totum titulum ff.&.C.de procura.& extra eod. tit.in decr.& in.vi.&.C.&.ff. de mandato.iuncta.l. quoties ab omnibus,ubi in ſimili per Iaſ. C. de fideic. &.l.ſtipulatio iſta.§.inter certam. ff. de uerb. obliga.l.pen.ubi multa per Iaſ. C. de pact.l.ſi quis in conſcribendo.C.de epiſcop.& cleri.l. filijs matrem.C.de inof.teſta.itaque quum omnis legitimus principatus ſit ad meram populi,non etiam ad regentis utilitatē, quumq; tale mandatum aut commiſsionem ad ſuā utilitatem datam,reuocare cuilibet liberum eſſe debeat:uidetur quod populus eam iuriſdictionem,quam dedit,& liberè reuocare & longè magis aut liberius moderare poſsit: & conſequenter ut poſsit quoties uelit leges nouas ſibi facere, nouasq; introducere conſuetudines.quæ omnia diſputationis tantum non et definiendi gratia dicta eſſe intelligātur;quia modo neutram partem adfirmo ob cauſam nunc reticendam.

Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedētis utilitatē.

13 Illud autem certum eſt,non bene ſequi, populus conceſsit principi ut ipſum gubernaret,ergo ei dedit poteſtatem legum ferendarum. hoc enim pendet ex ſcripturæ inſpectione,aut uerborum conceptione ad eam conceſsionem factis & habitis;quæ res facti eſt, factum autem non præſumitur niſi probetur. l. in bello.§.factæ.ff. de capti.l.ſi emancipati. C. de colla ibi teq; emancipatum probatum fuerit,ubi notat Iaſ.& cum ea iuriſdictio & poteſtas prius eſſet penes populum, penes eum remanſiſſe.& perſeueraſſe præſumitur,niſi quatenus probatur contrarium. Iuxta glo. communiter app.in.l.ſiue poſsidetis,& in.l. cū res C.de proba.Nicol. Boerius deciſ.xlii. alia inſuper colum.i.ergo aut princeps reperitur in quaſi poſſeſsione eas leges ferendi; & præſumam eo uſq; mandatum populi habuiſſe; aut quaſi poſſeſsio eſt in contrarium, & tunc contrarium præſumam; aut ſumus in dubio quia neutrum iſtorum probatur,& præſumam penes populum eam poteſtatem remanſiſſe, ut dictum eſt: quamuis contrarium & nullo iure tenuerit Alfonſus Caſtrenſis ubi ſupra per.d. § deinde quia difficile,& per.d.l.i.ff.de cōſti. princip.quæ leges nihil faciunt,quia loquuntur in caſu claro,non in caſu dubio,ipſe tamē nobiſcum tenet in duobus membris ſupra relatis,qui non minus utiliter quam ſumma,auctoritate & grauitate ſubdit hęc uerba,Et inde (inquit) mea ſententia deducitur ut ſi princeps,aut magiſtratus talem poteſtatem à populo habens uellet lege à ſe condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege naturali,aut diuina minimè neceſſarium,ſit tyrannus dicendus: quia maiorem poteſtatem erga populum ſibi commiſſum,quamq; uere habebat exercet. quam ſententiam ueriſsimam puto, eo pſertim quòd omnis lex poſitiua ad ſui ualiditatem debet deriuari à lege naturali & diuina ſecundum eundem Caſtrēſem ibi, ut continuo dicemus.& tenuit Dominicus Sotus in locis ſupra relatis. & quòd princeps in dubio leges ferendi facultatem non uideatur habere,illinc apparet, quod principē legum miniſtrum,cuſtodem,obſeruatorem,& executorem eſſe ſæpe ſupra diximus.ca.primo.cum plu.ſeq.

Princeps i dubio an habeat ius leges ferendi? ard. q.

CAP. QVADRAGESIMVM OCTAVVM.

1 *Meretrices an tolerandæ?*
2 *Malum minus eligendum ex duobus malis.*
3 *Meretricibus ſui quæſtus gratia, datur actio, & retentio.*
4 *Meretrici an liceat uim inferri.*
5 *Meretrix in foro conſcientiæ an mercedem petere,uel retinere poſsit? ardua.q.*

6 Regina

6 *Regina Amazonum pretio emit Alexandri congreſſum.*
7 *Meretrici datum effugit dominum dantis.*
8 *Noſtrum prodigere fas eſt.*
9 *Meretrici datum quod eſt, acquiritur.*
10 *Meretrici datum repeti nequit.*
11 *Reſtituitur difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia.*
12 *Volenti non fit iniuria, aut damnum.*
13 *Virgo aut uidua quod accepit a uiro ſecum congrediente reſtituere non tenetur, idē in nupta.*
14 *Veneris cauſa quod dedit minor, aut filius fam. an ſit reſtituendum?*
15 *Meretrix ſi uult nubere ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda.*
16 *Meretrici datum non publicatur contra Accur. & Guil.*
17 *Intellectus.l.Lucius.ff.de cond. & dem.*
18 *Hereditatis lucrum transferri tolerantius, quàm de periurio quæri.*
19 *Succeſsiones ſunt iuris ciuilis.*
20 *Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo concepiſſe uidetur.*
21 *Filius ineunte matrimonio natus præſumitur mariti, licet mulier cum multis adultera eſſet.*
22 *Intell.l.Lucius.ff.de cond. & dem.*
23 *Noſtrum nobis inuitis ſæpe adimitur etiam ſine facto noſtro.*
24 *Spes improba eſt ad hæreditatem uiuentis.*
25 *Adultera ſe prodere non tenetur, quando id infructuoſum fore putat.*
26 *Adultera filio ut abſtineat à patris hæreditate ſuadere an teneatur? ard.q.*
27 *Accuſare ſe nemo tenetur, niſi coram Deo.*
28 *Ratio noua.*
29 *Filiatio certò probari interdum poteſt.*
30 *Filiationis intuitu legatum relictum, nō debetur, ſi ille filius non erat. contra nouiſs.*
31 *Adulter, qui filiū genuit an reſtituere marito debeat aliquid?*
32 *Intell.l.filium.ff.qui ſunt ſui uel.ali.iur.*
32 *Adulterinum ſe eſſe filius domi ineunte matrimonio natus, matri dicenti, credere non tenetur.*
34 *Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui. ard.q.*
35 *Intell. titulorum.ff.C.& inſt.de lege Aqu.*
36 *Intell. ad tit.ff.C.& inſt.de furtis.*
37 *Reſtitutio ceſſat ubi eſt legitima acquiſitio.*
38 *Reſtitutio ceſſat interdum, & ſi aquiſitio fiat ſine domini uoluntate.*
39 *Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit? egregia.q.*
40 *Pœna ſuos tenent auctores.*
41 *Intell.C.qua cauſam, de reg.iur.lib.vi.*
42 *Caſus nulli imputatur.*
43 *Amantes ſunt amentes.*

CENTESIMO quadrageſimo tertio colligitur ex concluſione noſtra principali, An † leges, conſuetudines, ſtatuta, lupanariorū uſum introducentia ualeant? mouet quæſtionem quod ſalus animarum eſt cunctis rebus præferēda.l.ſunt perſonæ.ff. de religioſ. nec dubium eſt quin uſus ille aduerſetur præcepto diuino de non fornicando, ſicq́; nocere uideatur animarum ſaluti. adhuc tamen quod eæ leges, conſuetudines, & ſtatuta tolerentur, & uniuerſalis uſus probat, & iure etiam ſuſtinentur ex uulgata illa regula dictante, † ex duobus malis minus malum eſſe eligendum, iuncta rerum experientia, quæ docuit quā male ſe habeat reſpublica ſi quādo id fuerit prohibitū eſt.l.ſi procurator rei.ff.de doli excep. cum Glo.l.quoties nihil.ff.de regulis iuris.c.conſidera.xxii. q.i. Philippus Decius & Hieronymus Cagno. in d.l.quoties, c.ſi quod uerius xxiii.q.ii.&c.i. & ii.diſt.xiii. Alexan. in l.ſi conſtante.ff.ſolu. matri.§.fin.col.penul. Paulus Caſtrenſ. in l.i. ff.ſi quis cautio. Alexan.conſi.cvii.ad finē lib. iii.& conſi.liiii.uiſo proceſſu cauſæ col.fi.lib. v. His tamen plane aduerſatur Franciſcus Petrarca lib.v.epiſtolarum rerum ſenilium, quē refert Hieronymus Cagnolus ubi ſupra. ille enim negat ſe percipere poſſe quo pacto qđ malum eſt eligendum ſit, aut optandum, commodius aptiusq́; dicendum exiſtimat, maiora & grauiora mala diligentius eſſe præcauenda, fugienda, obuianda, quod ſi id non detur tunc minora æquiore animo perferenda, ſed utrūque eodem tendit ſi recte inſpiciatur ut & fatetur Cagnolus ubi ſupra allegans Ciceronem offi.lib.iii. differentem ex malis minima oportere eligere. ſecundum quæ, ſuper eſt ut leges ac principum imperium & ſi ad ciuium utilitatem ſpectent, non ideo minus talem meretricum uſum admittere potuiſſe, maioris mali uitandi cauſa. quinimmo eę meretrices huiuſmodi ſunt tamq; legitimus quæſtus, quē faciunt, intelligitur † ut detur actio & retentio, & exceptio, nam & quod ſui quæſtus gratia accepit, retinere iure poteſt, & cōtra repetentem ſibi daretur exceptio retentioq́;, dominiumq́; illius rei ſuum facit, & ſimiliter (id quod plus eſt) ſi ſibi illius quæſtus gratia promiſſa non perſoluerentur agere poſſet contra promittentem: quia licet turpiter faciat eo quod meretrix ſit; tamen cum talis

1 Meretrices an tolerandæ?

2 Malum minus eligendū ex duobus malis.

3 Meretrici cib⁹ ſui que ſt^a gratia, dat actio, & retẽtio.

talis ſit, non turpiter accipit, præſertim † q̃a ipſa ſui copiam facere etiam ſi nolit ceſſante legitimo impedimento tenetur, adeo ut illius rei gratia nõ poſsit unquam uideri uim paſſa, nec puniretur, qui per uim cum meretrice rem haberet. ut iſthæc & alia multa hãc ad rem pertinentia tradunt Bald. Salicetus & alii in l. mercalem per tex. ibi. C. de condi. ob turp. cauſam, Hieronymus Cagnolus in l. ſemper in contractibus. ff. de reg. iur. poſt Philippum Decium ibi, Iacobus de Sancto Georgio in tracta. de homagio ad finem, per Nicolaum Boerium deciſione. ccxvii. nu. 20. & deciſione, ccxvii. quid de iudice nume. 5. & nume. 14.

4 Meretrici, an liceat uim inferri.

5 Meretrix in foro cõſcientiç an mercedem petere, uel retinere poſſit? ard. q.

Hactenus quo ad forum cõtentioſum, quid † autem in foro conſcientiæ, an illa meretrix tuta in conſcientia petere poſsit, uel retinere quod ſibi datum uel promiſſum quæſtus ſui gratia fuerit? & Medina egregius noſtra tempeſtates Theologus negat meretricẽ ſuæ turpitudinis cauſa poſſe aliquid pretii nomine, aut mercedis nomine accipere, ſed ait, ſibi quaſi dono datum accipere fas eſſe. Contrarium tenet Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. iiii. q. vii. art. i. ex mente S. Tho. ii. ii. q lxii. ar. v. & Sotus ait hanc eſſe receptam opinionem Theologorum, facit. l idem ſi ob ſtuprum ff. de cond. ob turpem cauſam. ubi tales meretrices & ſi in eo quod meretrices ſint turpiter faciant, tamẽ in eo quod accipiunt mercedẽ cũ meretrices ſint, turpiter minime faciunt. Quid dicendum? & ſanè Medina ſic arguit, actus meretricius uenereus cum turpis ſit nullo pretio dignus eſt, ergo qui pro eo pretium aut mercedem receperit, indebitum accepiſſe uidebitur, ſicq́ue reſtituere tenebitur. ergo inquit ſi meretrix quaſi mercem eius rei accepit ut rem indebitam reſtituere tenebitur, quod ſi quaſi dono datum retinere poterit, ſed cum plerunq; ad meretrices ingrediẽtes nullas cũ eis habeant amicitias, raro aut nunquam eæ meretrices poſſent retinere quod ſibi datum eſſet, cum donationis animus præſertim in ignotam & turpem mulierem præſumi non iure poſsit. l. cum de indebito. ff. de proba. id quod aduertit Sotus ubi ſupra. ſicq; illarum muliercularum miſerrima conditio hac opinione admiſſa miſerabilior & deterior fieret, quod non expedit, ne afflictis addatur afflictio. arg. l. un. in princ. C. de his qui ante aper. tab. l. imperialis. C. de ſecund. nup. ſuamq; opinionem Sotus probat quatuor rationibus, prima, quia iuſtè accipit mulier mercedem pro uoluptate, quam uir captat, deinde quia fortè illi uiro prolem generabit, tertiò quia fortè illi ſemen ad ſalutem emittere expediebat, ultimò quia meretrices ſalarium publicum accipiunt; quod inquit ipſum nomen meretricis ſuadet, quæ ultima ratio in facto, non in iure conſiſtit, ſicq́ue incerta eſt. ipſe tamen refert reginam Amazonum prece & pretio congreſſum Alexandri Magni emiſſe prolis ſuſcipiendæ gratia, id quod mulieribus illis ſolenne fuerat. Item ii. & iii. rationes quibus utitur Sotus non ſunt generales, quinimmo rari ſunt (ut experientia docet) qui ad meretrices ſalutis aut prolis gratia accedant, ſed plerique uoluptatis explendæ gratia. adhuc tamen Soti opinionem contra Medinam uerisſimam puto ac utiliſsimã, ne miſerrimę illę mulierculæ miſerabilioris fiant conditionis, quàm ſunt. ſicq́ue huius ſententia humanior eſt. & tria uidebimus, primum, An dati dominium abſceſſerit ab ipſo dante, Alterum an migrauerit in accipientem, Vltimum an repetenti ſit reſtituendum? Quo ad primum † dominium à dante abſceſſiſſe certum eſt etiam de iure naturali nihil enim tam naturali æquitati conuenit, quam uoluntatem domini rem ſuam in alium transferre uolentis ratam eſſe. §. per traditionem, inſt. de rerum diui. ſed hic tradidit ergo tranſtulit dominium, facit. l. traditionibus. C. de pact. l. traditio. ff. de acq. rerum domi. deinde quia hiſce in rebus plerunq; fieri ſolent pactiones expreſſæ aut tacitæ de talibus dationibus, quas ſeruare iure naturæ debemus, l. i. ff. de pact. ca. i. eod. tit. l. i. ff. de conſtitu. pecu. l non minorem. C. de tranſact. Tertio quia † unicuique licet ſuum non ſolum diſponere alienare ue, ſed etiam prodigere eoque abuti. l. ſed & ſi lege §. conſuluit. ff. de pet. here. ibi dum re ſua ſe abuti putat. & l. i. §. & magis uerbo prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. quia autem in princ. & §. i. ff. quę in fraudem creditorum. l. quia poterat. ff. ad trebel. l. non uſque. ff. ſi à parente quis fuerit manumiſſus. l. nemo. ff. de pact. & multa per Doctores in dd. locis. ergo iſte ſine dubio & uoluit & potuit rem ſuam prodigere, quinimmo non ſolum quando interfuit ulla cauſa dationis, ſiue honeſta, ſiue inhoneſta, ſed etiam quando nulla omnino interfuit noſtra poſſumus prodigere. l. i. & ii. & per totum titulum. ff. pro dereli. tuncq; ea res fit primi occupantis, nam iure naturali quod nullius eſt, id occupanti conceditur. l. i. ii. iii. & iiii. ff. de acqui. rerum domi. l. i. & ii. l. ſi id quod. ff. pro dereli. l. ſi quis ui. §. differentia ubi per doctores. ff. de acqui. poſs. Quo ad ſecundum, an † tale dominium fuerit meretrici acquiſitum? certum eſt ei acquiri,

6 Regina Amazonum pretio emit Alexandri cõgreſſum.

7 Meretrici datum effugit dominum dãtis.

8 Noſtrũ prodigere las eſt.

9 Meretrici datũ quòd ei acquiratur.

acquiri,tum quia fuit primus occupans poſt
iſtum a ſe tale dominium abdicantem, dein-
de quia in eam iſte id dominium transferre
uoluit,nec quicquam tam naturale, quàm uo
luntatem domini rem ſuam in alium transfer
re uolētis ratam eſſe, per leges & rationes ſu
pra relatas. poſtremo quia non minus infru-
ctuoſum quàm iniquum eſſet, introducere ut
dominium meretrici acquiri deſineret,quod
ab ipſo uiro iam dicimus abſceſſiſſe:& hac ra-
tione utitur in ſimili iure conſultus in l.i.§.ſi
uir uirum uxori.ff.de acq.poſſeſsione. Quo

10 Meretrici datum repeti neqt.

ad tertium, an † meretrix repetenti reſtitue-
re teneatur. Et quidem homini ſui iuris & le
gitimæ ætatis reſtituere non tenetur, quia ta
libus non licet pœnitere.c.quod ſemel de re-
gulis iur. lib.vi.l.ſicut ab initio.C.de acti. &
obliga.l. ſicut maior. C. de repn. hæredi. Et
quia in pari cauſa turpitudinis, melior eſt
conditio poſsidentis.c.in pari cauſa de regu-
lis juris.lib.vi. d.l. mercalem.C. de condi. ob
turp.cauſam,cum ibi not. Et quia maiores æ-
tate reſtitui non ſolent,in ijs quæ ipſi recte in
tellexerunt, etiam ſi ultra dimidiam uel in to
tum ſit deceptio. Et ita procedunt omnes ti
tuli.ff.C.inſt.& extra de donatio.&.ff.&.C.de
condi.ob cau. & ſic licet deceptus ultra dimi
diam poſsit reſtitui, quia præſumptum eſt, ſe
non intellexiſſe quod agebat.l.ii.C.de reſci.
uendi. tamen deceptus in toto quia is recte
intellexit, quod agebat, reſtitui non poteſt.
ut tradunt communiter doctores præſertim
Hieronymus Cagnolus & Aries Pinellus &
Panta.de Crema in d.l.ii. poſt Bartho. Sali.&
alios ibi ut diximus lib.iii.contro.uſu frequen

11 Reſtitui difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia.

tiū. Sicq; † filius & filia, qui futuræ patris ſuc
ceſsioni renuntiarunt, ſi decepti fuerunt ul-
tra dimidiam poſſunt reſtitui contra eam re-
nuntiationem iuratam, & tamen ſi gratis re-
nunciarunt cum iuramento (hoc eſt nihilo ſi-
bi penitus reſeruato) tunc reſtitui nequeunt,
quia tunc in computatione uel in rei menſu-
ra non fuerunt decepti: ſed à toto recede-
re uoluerunt, ut uidetur eſſe communis opi-
nio doctorum, & tradit Franciſcus Areti-
nus in.l.qui ſuperſtitis ff.de acqui.hær. Philip-
pus Decius in conſi.clxxxi.& conſi. clxxxii.
Sic ergo & in ſpecie noſtra, uir ille, qui de-
dit meretrici cum intelligeret quod agebat,
reſtitui non poteſt, & quū illa dominij tranſ-
latio contingeret ex mera uoluntate ſua iu-
re naturali &.diuino rata fuit, ut iam oſten-
dimus,& non eſt mera donatio, ſed datio ob
cauſam, quæ ſequuta fuit l.i.ff de donat. Di-
uerſa cauſa eſt in cæteris contractibus reſpe-
ctiuis (qualis eſt emptio & locatio & ſimiles)
in quibus ideo reſtitutio læſis cōceditur,quia
præſumuntur non intellexiſſe, quod agebāt,
ſi læſio fuit ultra dimidiam d.l.ii.l.ſi uoluuta-
te.C.de reſci.uendi. ſicque ſi ſe deteriorem
ſuam conditionem tam inequaliter intellige
ret, qui ultra dimidiam læſus fuit, præſumi-
tur talem contractum minimè initurum fuiſ-
ſe aut fore,ſicq; præter ſuam uoluntatem eam
læſionem ſibi contigiſſe. At in ſpecie noſtra
ipſe in toto eo, quod dabat, ſciebat ſe læ-
ſum: ſicque non præter, ſed ſecundum ſuam
uoluntatem ei læſio contigit: id quod non re
putatur læſio, eo ipſo quòd ex libera uolun-
tate deſcendit. nam † id portat leuiter quod

12 Volēti nō fit iniuria, aut dānū.

portat quiſque libenter.tex.cū Glo.in.§ pre-
terea.inſt de actio.l.quia poterat.ff.ad Treb.
quinimmo & ſi læſio eſſet, eo ipſo tamē quod
ſponte ſua ſibi contigit, ſibi imputādum eſt;
nec ſuccurrendus aut reſtituendus eſt: quia
damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi &
non alii debet imputari.c.damnum de regu.
iuris lib.vi. & quia uolenti non fit iniuria.l.
cum donationis.C.de tranſact.egregia.l.iam
dubitari.ff.de hære. inſt. ibi ſua ſponte.l.ſi fi-
lius qui patri.ff.de uulg. uerbo non ſponte ſu
ſceptis,ubi in ſimili per Bartholomæum So-
cinum.l.ſi fideiuſſor.§ ſi neceſſaria, ubi mul-
ta per Iaſ.ff.qui ſatiſdare cogan. & eſt longè
melior defenſio ad hanc concluſionem quàm
reliquæ ab Theologis adductæ: licet opinio-
nē Medinæ ſupra relatam teneāt Ioan. Andr.
& Ioānes Mona. in d.c. in pari cauſa in prin.
de reg.iu.lib.vi. ſed nobiſcum tenet Alfonſus
Caſtren de poteſtate legis pœnalis lib.ii.c.x.
uerſi iii.principali arg.

13 Virgo aut uidua qd accepit a uiro ſecum cōgrediente reſtituere non tenetur, idē in nupta.

Quid autem † ſi uirgo pretium (hoc eſt ali
quid) accepit pro ſimili alicuius uiri congreſ
ſu? aut quid ſi uidua, non tamen meretrix ac
cepiſſet? aut quid ſi accepiſſet etiam nupta?
& in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus tenen
dum eſt, dominium abſceſsiſſe à dante,& mi-
graſſe in accipientem; nec oportere ipſi dan
ti etiam repetenti reſtitui,per iura & ratio-
nes ſupra allegatas,& ita tenet Dominicus So
tus ubi ſupra, quod intelligo tam in foro con
tentioſo quàm in foro conſcientiæ.

14 Venereū quòd dedit minor, aut filius fam. an ſit reſtituendum.

Quid † ſi is qui dedit erat minor ætate, uel
maior, ſed filius fam. & ſanè in minimis non
daretur repetitio minori, arg.l.ſcio.ff.de mi-
no.quam regulam plenè ornaui lib.i.§.ii.de
ſucc.reſol.aliter ſic,arg. eorum quæ ſupra di-
cta ſunt. menſura autem iudicis arbitrio æſti
manda eſt, & utrunque obtinere intelligo
etiam in foro conſcientiæ, non ſecus quàm

LL in

in foro iudiciali. In filio fam. ſi uero ſimile eſt patrem ſuum id permiſſurum, tunc & tranſtulit dominium, & ceſſat repetitio; aliter non. ueriſsimilitudo ex quantitate rei datæ & bonorum patris æſtimanda iudicis arbitrio eſt, quod intelligo tam in foro contentioſo quàm pœnitentiali: & hæc omnia ſunt ex mente Dominici Soti ubi ſupra.

15 Meretrix ſi uult nuberẽ ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda.

Quid ſi † cuſtos carceris compreſsit meretricem incarceratam, aut quid ſi meretrix, uel alia mulier uult nubere ei, qui ad ultimũ ſupplitium ducebatur? dic ut per Boerium in locis ſupra citatis.

16 Meretrici datum nõ publicatur contra Accur. & Gui.

Ex ſuperioribus † apparet ueram non eſſe Guilielmi de Ludo ſententiam, qui (ſingulari. xlviii. poſt Accurſium, quem allegat in l. nõ dubium uerb. ex eo. C. de legibus) ſcripſit fiſco deferri, quod meretrix ex quæſtu ſuo acquiriteret. allegat. l. Lucius. ff. de iure fiſci, quę loquitur quãdo aliud graue delictum fuit admiſſum, & ſic non obſtat.

Tenendo ſuperiorem ſentẽtiam noſtram, contra communem: tunc ad illud forte argumentum, quo dicebatur, lex inuitabat ad hæreditatem maioratum ue illum, hunc filium legitimum, niſi per interuentum iſtius adulterini excluſus foret, ergo qui hunc interpoſuit, hoc damnũ dedit immediate (pręter ſuperius dicta, quibus oſtendimus id damnum minimè eſſe immediatum) reſpondetur, quod non adulteri, ſed Deus ipſe hunc interpoſuit & etiam lex: Deus enim fecit nos, non ipſi nos, ut ſacris literis edocemur; ſicq; prolem illam (ſiue illa ex adulterio ſit, ſiue ex legitimo coitu) non tam adulteris ipſis quàm ipſimet Deo optimo maximo acceptá ferre debemus, qui ex malis initijs multa bona ſæpe facit oriri.

Præterea lex quaſi ſub hac conditione ad eam hæreditatem uidetur inuitaſſe legitimũ ſiue filium, ſiue agnatum, niſi interpoſuerit ſe alter cuius cauſa ſecundum legis diſpoſitionem, uel ſecundum humanam cognitionem potior eſt ſecũdum legis diſpoſitionem: ut ſi fortè ſpurius à principe legitimatus excluſerit eum, qui aliàs uocabatur à lege, ut per Bartho. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, prope finem. ff. de lib. & poſth. & ibi per omnes doct. ſecundum humanam cognitionem ut ſi fortè, qui filius non erat, errore aliquo tanquam filius habitus fuit, ut in terminis l. ſi pater & l. neque apud. C. de hær. inſt. lex enim uocauit filium uel agnatum ad talem hęreditatem uel legatum ſub hac conditione, niſi ſit alter filius maior natu, qui minorem excludat, uel niſi ſit filius, qui excludat agnatum; & quia lex de tali filiatione certa eſſe non poteſt, ulterius proceſsit declarãdo eum filium ſe uocare & talem reputare, qui durante matrimonio domi naſceretur, non ignara enim huius mali & ſimilium, miſeris per hunc modum ſuccurrere didicit, ne unquam de adulterio ob cauſam ciuilem poſſet eſſe quæſtio, ut probat † d. l. Lucius. ff. de cond. & dem. ubi ſi filius fuit inſtitutus ſub hac conditione, ſi ſe filium probaret: ea conditio ipſius inſtitutionem uitiat de iure. ff. (ut ibi & hodie quæſtionis eſt, an etiam uitiet, an ipſamet conditio reiiciatur, ut diximus de ſucc. crea. lib. i. §. x. ſuper rep. l. quoniam in prioribus, ibi collocatam. C. de inof. teſt. par. iii.) quia † mens teſtatoris fuit ſibimet minimè ſatisfacere per probationem uel præſumptionem legis de qua in d. l. filium eum. ff. de his qui ſunt ſui uel ali. iuris. & d. l. ſi uicinis. C. de nupt. Vnde is filius ſe alio modo quàm ex legis præſumptione filium probare non poterat; concludenter aut neceſſariò, & ſi alia probatiò admitteretur, eueniret ut aduerſarius inferret adulterii quæſtionem, quod lex illa conſultiſsima ſimul & honeſtiſsima admittere nolens, maluitq; ut ea hæreditas huic filio ſiue uero, ſiue putatiuo deferretur, quàm quod adulterii quæſtio ſuper hac cauſa pecuniaria admitteretur. facit. l. filius. ff. de cond. inſt. l. reprehendẽda. C. de inſt. & ſubſ. l. nepos proculo. ff. de uerb. ſig. ergo lex ſciens prudensque, nec huius mali & ſimilium ignara, cum tales hæreditates aut maioratus defert, ſe incerto euentui committere intelligit, ſciensq; prudensq; id uult, admittit, tolerat conſueta, ratione dubii euentus recedere à regulis iuris. l. ſi pater puellæ. C. de inoffi. teſt. l. de fideicommiſſo. C. de tranſact. ergo non eſt uerum adulterinum aut eius matrẽ id quo de agitur ademiſſe reliquis, qui aliàs uocarentur, quinimmo ipſam legem id feciſſe, cuius uoluntatis primus gradus erat; ut uerus filius uel agnatus id caperet. At ſecundus gradus fuit, ut etiam adulterinus potius ea peret, quã alius, ſi ad eum peruenire non poſſet, niſi adulterio detecto aut agitato, ſimile in princ. inſt. de donat. & in l. ſi. ff. de hær. inſt. Nec dubium eſt quin ſi lex id uoluit, id quoque potuit, nã hæreditates † ſucceſsiones, maioratus & ſimilia deſcendunt à mera legis ciuilis conceſſione, ut ex uera & communi ſententia oſtendimus de ſucc. creatione lib. i. §. i. in princ. & lib. ii. §. xx. ſuper rep. auth. nouiſſima ibi collocata. C. de inoffi. teſtamen. ſecundum quæ apparet

17 Intellect⁹. l. Lucius. ff. de cond. & dem.

18 Hæreditatis lucrum transferri toleratius, quàm de piu..o que ...

19 Succeſsiones ſunt iuris ciuilis.

paret ad eam hæreditatem, qua de agitur in-
nitatum fuiſſe à lege illum adulterinũ ut iam
non minus utiliter, quàm nouè, non ſolũ mon
ſtrauerimus mulierẽ illam ſi reſtitutio facien
da eſſet ad eam faciendam minimè teneri, ſed
etiam nihil omnino eſſe reſtituendum neque
ab ipſa neq; ab alio, nam poſt mortem ſuam
ſuas relinquere ſucceſsiones, hæreditates, ma
ioratus nulli unquã mortalium licuiſſet, niſi
ius ciuile foret, quia id principijs iuris natu-
ræ aduerſum pugnans, contrarium eſſe in dd.
locis diſſeruimus. lex autem ciuilis id con-
ceſſit, eademq; hanc conceſsionem modera-
uit & declarauit, ut hoc caſu non deberetur
talis ſucceſsio ueris filiis aut agnatis: ſed po-
tius illi adulterino: ut ſic quãtum fieri poſſit
abſtineretur ab inueſtigatione uel inquiſitio
ne coniugii, & pudoris, & honeſtatis uiolatæ.
ſicq; ſumus re uera in caſu huius fallentiæ non

20 Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo cõcepiſſe uidetur.

in caſu regulę illius. Quæ omnia † uel illinc
iuſtificantur quòd ſi poſt mortem mariti ſta-
tim uidua facta eſt ſcholaris concubina, & no
no mẽſe poſt mortem mariti peperit, is filius
fauore legitimitatis potius præſumitur mari-
ti, quàm illius ſcholaris. nec diſtinguimus, an
diu ante mortẽ uehementer aut grauiter ma
ritus ille egrotaſſet, nec conſideramus quòd
non ſolum nono, ſed etiam ſeptimo mẽſe po-
tuit ab illo ſcholari quod mulier concepiſſet
parere. l. ſeptimo menſe. ff. de ſtatu hominum
quarum rerum ratio ea eſt, quod ſucceſsionẽ
uni per legem adimi, & in alterum transferri
facillimè fit ob leuiſsimas etiam cauſas, quia
quod gratis leges concedunt, facillimè & poſ
ſunt & ſolent adimere & transferre, arg. in. l.
planè in prin. ff. de lega. i & per totũ. ff. & inſt.
de adim. lega. Si ergo id fit ſolum legitimi-
tatis fauore, quanto magis fauore pudoris,
honeſtatis, famæ & honoris fauore, qui omni-
bus rebus præcioſior eſt. l. Iulianus. ff. ſi quis
omi. cau. teſta, multa per Gerardum ſingula-
ri. i. & . ii. & ſingulari. xxxiii. & ſing. lxxxii. nu.
6. Et quod diximus de exemplo ſcholaris &
uiduæ tenent in ſpecie Bal. in l. ſi mater. C. de
ſuis & legiti. hæredi. per l. miles. §. defuncto. ff.
ad legẽ Iuliam de adul. & Franc. Crem. ſing.

21 Filiꝰ ineunte matrimonio natus præſumitur mariti, licet mulier cũ multis adultera eſſet.

cxxvii. incip. mortuo marito. Facit, nam † &
ſi probetur uxorem cum decem uel pluribus
ſcholaribus habere quotidianũ commertium,
non aliter atque cum marito ſuo, adhuc ta-
men fauore legitimitatis liberi, quos pepe-
rerit, præſumuntur eſſe mariti, non aliorum
filii: ſicque & legitimi intelliguntur, & patris
erunt hæredes, quia ſiue ueri filii mariti fue-
rint, ſiue non fuerint, eo ipſo quod conſtante
matrimonio domi ab uxore editi ſunt, ipſis à
lege patris (hoc eſt mariti) defertur hæredi-
tas ad eamq; inuitantur: ſicque non eſt ue-
rum eos alienum poſsidere, ut ſic ad ullam re
ſtitutionem illius hæreditatis uel ipſi uel eo-
rum mater teneantur: quinimmo reliqui filii
ueri uel agnati, ſi eam hereditatem occupa-
rent, fortè his ut cunque adulterinis reſtitue-
re tenerentur: quandoquidem iſti & non ipſi
ad hæreditatis lucrum ex mera legis gratia
& indulgentia conceſſum inuitati reperiun-
tur. ut in ſpecie per Bald. in rubr. C. de proba.
Angelum in l. i. eodem ti. Bartho in. l. miles. §.
defuncto ff. de adult. & Franciſ. Cremenſem
ubi ſupra, & plenè in ſimili per Bartho. & om-
nes repetentes in l. Gallus in princ. ff. de lib.
& poſth.

In ſumma † rurſum perpendimus d. l. Lu- 22 Intel. l. Lucius. ff. de cond. & demon.
cius. ff. de condi. & dem. ubi nulla alia ratio-
ne teſtator potuit filium domi ex uxore ſua
natũ ſub hac conditione ſi ſe ſuum filium pro-
baret inſtituere, niſi quòd eum ex adulterio
natum ſuſpicaretur, eandemq; ſuſpitionem
non potuit iuſtè lex non concipere, & nihilo-
minus uoluit conditionem & teſtamentũ reij
cere, hæreditatemque teſtantis illi filio ſiue
uero ſiue adulterino concedere, ergo uoluit,
diſpoſuit, & proſpexit lex ut ſi uerus eſſet fi-
lius, uero filio deferretur: ſin autem adulteri-
nus etiam adulterino deferretur: ſicq; tã in-
re habebit dominium illius hæreditatis quàm
ille, qui contra domini uoluntatem præſcri-
pſit. iuxta l. fin. C. de longi temp. præſcrip.
aut in terminis tótius tituli. C. de ſeruis qui
pro præmio liber. accip. aut in terminis. §.
præterea per alluuionem, inſt. de rerum diui.
aut in terminis legis item ſi uerberatum in
princ. ff. de rei uen. aut in terminis. §. theſau-
rus inſt. de rerum diui. aut in terminis §. ſi
alienam purpuram cum multis aliis. §§. &
exemplis præced. & ſeq. inſt. de rerum diui.
in quibus † ſæpiſsime nobis inuitis & igno- 23 Noſtrũ nobis inuitis ſępe adimitur etiam ſine facto noſtro.
rantibus noſtrum per legem adimitur uariis
ex cauſis: quanto ergò facilius in ſpecie no-
ſtra, in qua noſtrum non erat; ſed nobis tan-
tum deſtinatum; idque ſub quadam condi-
tione aut ſpe, quæ non extitit, ſed euanuit.

Nec talis † ſpes alienę hereditatis uiuentis 24 Spes iproba eſt ad hæreditate uiuentis.
eſſe debet in conſideratione, quinimmo im-
proba reputatur. l. ii. §. interdum. ff. de uulga.
ibi improbum eſſe eũ qui ſolicitus eſſet de he-
reditate uiuentis Iulianus aiebat. l. fin. C de
pact. ubi Glo. communiter ibi app. id extẽdit
etiam ad filios reſpectu parentis hereditatis,
l. ii. §. fi. ff. de his quibus ut indig. l. quidã ĩ iure
§. fi. cũ l. ſeq. ff. de dona. ubi cõtra ius gentium
& bonos mores id eſſe iure cõſultus teſtatur.

25 Adultera ſe prodere non tenet, quando id infructuoſum fore putat.

Tenendo noſtram ſententiam contra ſententiam communem, inde ſequitur ueram eſſe opinionem exiſtimantium, quod mulier ſi uehementer ſuſpicetur reuelando ſuam turpitudinem ſe nihil profuturam, eam reuelare non tenebitur, licet ipſa aliàs nequeat reſtituere; idquod tenuit Petrus Sotus d. lib. iiii. artic. ii. q. vii. poſt Scotum quem allegat.

26 Adultera filio ut abſtineat à patris hæreditate ſuadere an teneatur? ardua. q.

Deinde † ex rationibus ſententiæ noſtræ apparet quòd et ſi ipſa mulier ꝓbabiliter ſperet, quod ſi id ipſi filio ſpurio (hoc eſt adulterino) dixerit ei perſuadere poterit ab ea hæreditate abſtinere, adhuc id facere non tenebitur. Nam ſi ille utcunque adulterinus eſſet, ad eã hæreditatem fuit à legẽ inuitatus, eo quòd lex tolerantius eſſe exiſtimabit tale hæreditatis lucrum de uero mariti filio ad illum adulterinum transferri, quàm de fide thori uiolata iudicialiter agi uel etiam extra iudicialiter tractari: & turpiſſimis hiſce rumoribus populatium aures offendi, matronarumq; pudorem, & malè audiri, aut eas forte ad ſimilẽ turpitudinem inuitari, iſtius modi exemplo incitatas. Par eſt ut ei adulterino hæreditatis lucrum à lege ſibi delatum non adimatur, & in alium transferatur; iam enim ſi aliter fieret & ipſe ſuo careret, & ille alieno iniuria potiretur. Contrarium tamen tenent Petrus Sotus & Scotus ſupra citati, poſt Caietanum, q. lxii. art. v. ſuper S. Tho. ii. ii. & Adrianus in ſumma q. ſ. uerb. reſtitutio. quorum ſententiam receptiſſimam eſſe ait Sotus ubi ſupra. & noſtra ſententia contra eos facilius procederet in fideicomiſſo familiæ relicto ad deſcendentes tranſituro, & in maioratu & ſimilibus, putà in regno, in ducatu, comitatu, marchionatu & ſimilibus, nam & ſi ille filius, qui à matre adulterinus declaratus fuit, fidem matri adhiberet, ſicque ab eo maioratu, ducatu regno, comitatu, marchionatu, fideicommiſſo abſtineret, adhuc iſtius abſtenſio uel renuntiatio ſuis liberis iam natis uel naſcituris eas ad res inuitatis minime noceret. Quæ omnia forte poſſent temperari ut non procedant quando euidens eſſet eum eſſe adulterinum, quia natus eo tempore, quo maritus peregrè ab fuerat per longius tempus quàm unius anni (id ſæpe accidit noſtris Hiſpanis ad Indorum regiones dum nauigãt uxoribus domi relictis) tunc enim & reſtitutio in conſcientia facienda eſſet, & forte id iudicialiter quoque obtineret. opportunè ergo ait Petrus Sotus ubi ſupra matrem † ſe prodere nunquam teneri, qa in caſu euidenti eius confeſsione opus nõ eſt & ceſſante tali euidentia, ſua confeſsio nihil prodeſt. Et facit illud Chriſoſtomi, Non tibi

27 Accuſare ſe nemo tenetur, niſi cor. Deo.

dico ut te prodas. quem refert & ſequitur Sotus d. ar. ii. in pri. Quæ † omnia uel illinc iuſtificantur, quia nullus ſe alterius filium uel cognatum certo monſtrare poteſt d. l. filium eũ. & communiter Doctores tam ibi quam in d. l. Lucius, per tex. ibi & plenè per Boerium ubi ſupra. ergo duplici ratione poſſet iſte adulterinus remorari reſtitutionem, quia nec certò ſcit ſe non eſſe filium eius cuius de ſucceſsione agitur, nec certò ſcit alterum reſtitui ſibi poſtulantem filium aut cognatum eſſe eius cuius de ſucceſsione controuerſia eſt. Niſi in caſu, qui nunquam forte contigit, quem deſcripſit Boerius ubi ſupra ſcilicet † quãdo maſculus & fœmina intra quendam cancellum eſſent incluſi & poſt undecim menſes ea. fœmina pareret, indubitatum q; eſſet nemini mortalium ad eam patuiſſe eo tẽpore aditum niſi illo uiro. Et noſtras ſententias probat d. c. officij. de pœni. & remiſ. & quando periculum eſſet, ſi mulier ſe proderet quia uiuus erat maritus, tunc ſe prodere minimè tenetur, ſecundũ Innocentium, Hoſtienſem, Panormi. & alios per tex. ibi in d. c. officij. tenent Petrus Sotus, Caietanus & alij ubi ſupra.

28 Ratio noua.

29 Filiatio certò probari interdũ poteſt.

Quid ſi † tua leuitate deceptus, uel ab alio citra culpam meam deceptus mihi centũ quaſi filio naturali tuo cum non eſſem legaſti, an ea centum debeam reſtituere tuis hæredibus teſtamentarijs? id quod negat Sotus ubi ſupra ſed loquitur contra textum in. l. fina. ff. de hære. inſt. & in. l. ſi pater & in. l. neque apud. C. de hære. inſt. & ibi plenè per Gorneum, & per Iaſ. in ſimili poſt alios Doctores diſputantes, an ſiſcus forte ad id lucrum inuitetur, quod obtinet quaſi do huic alias relicturus non erat, niſi eum ſuum eſſe filium falsò opinatus eſſet, ut ibi & l. demonſtratio falſa. §. quod autem iun ctis traditis per Bar. ibi. ff. de cond. & demon. fallit quando ex uxore mea nato ut filio meo cum adulterinus eſſet legaſſem, ne tunc de adulterio quæratur. arg eorũ quę ſup. diximus.

30 Filiationis intuitu legatum relictum, non debetur, ſi ille filius non erat. contra nonaiſſ.

Hactenus de adultera & eius filio. Quid in ipſomet adultero, qui filium ex adultera ſuſcepit, qui ad patris putatiui hæreditatem fuit inuitatus: an ad reſtitutionem teneatur, uel hæreditatis uetis mariti filiis, uel cognatis ablatæ, uel expenſarum à marito in illo educãdo factis? Sotus ubi ſupra id negat, cum hoc tamen moderamine, ut ſi adulter ſibi uehementer illum ſuum eſſe filium perſuadet, & honeſto modo eas expenſas marito refundere poteſt, id faciat. primum uerũ puto, & ſecundũ quoq;, ita tamen ut ea uehemens opinio, quò ad eas tantum expenſas nõ etiã quò ad hæreditatis reſtitutionem ſit in conſideratione.

31 Adulter, qui filium genuit an reſtituere marito debeat aliquid?

Centeſimo

32 Intell. l. filiũ. ff. qui ſũt ſui uel. ali iur.

Centeſimo quadrageſimoquarto colligitur, an† ualeat diſpoſitio. l. filium eum definimus. ff. de his qui ſunt ſui uel alieni iuris. l. ſi uicinis. C. de nupti. dum aiunt præſumptionem eſſe (iuris etiam & de iure ut ibi exponunt doctores) eum, qui domi cuiuſq; ex uxore ſua natus fuerit, pſumi filium ipſius, ꝙ per quã durũ uidetur. Quid. n. ſi ex adulterio natus eſſet, ut aiebat teſtator ille de quo in l. iii. in prĩ. ff de lib. & poſth. Quid itẽ ſi ſubdititius fuerat. arg. l. ſi pater. l. neque apud, cum ibi not. per doct. C. de hæred. inſt. ſanè in his ſpeciebus & ſimilibus hominem compelli ad talem loco filij agnoſcendum & alendum, per quàm durum ſicque à legis imperio alienum uidetur, quod prodeſſe non ſic obeſſe deberet, ut habet noſtra principalis concluſio. Denique† adeò uerum eſt talem filium mariti filium præſumi, ut etiam ſi mater contrarium aſſeueret ei credẽdum minimè ſit. hæc eſt communis opinio, quã tenent Cynus in. d. l. ſi uicinis ad finem, & Bar. in. d. l. filium, ubi referunt matrem dixiſſe filio cuiuſdam regis primogenito ſe regis filium non eſſe, ſed cuiuſdam militis, qui filius matri fidem adhibuit, ſed uehemẽter errauit ſecundum Bart. & Cynum ubi ſupra ſicque ſtultè aiunt regno renuntiauit. ſequuntur Nicolaus Boerius deciſ. cclix. Mulieri aſſerenti nũ. 6. Bald in. d. l. filium lect. i. col. ii. Albericus, Angelus & Salicetus in. d. l. ſi uicinis, Iacobus de Sancto Georgio in. l. i. ff. de probatio. Franci. Cremenſ. ſing. cxxvii. mortuo marito ad finẽ. & alij quam plures relati per Boerium ubi ſupra & theologorum doctiſsimus Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. iiii. q. vii. art. ii. & per Anto. Butrium, Panormi. Ioannem Imolen. & alios in. c. officij de pœni. & remiſ. ſicque hi

33 Adulterinũ ſe eſſe filius domi ineũte matrimonio natus, matri dicẽti, credere nõ tenetur.

34 Adultera an reſtitue re teneatur quòd adulterinus filius capie ex hæreditate patris putatiui. ard. q.

† omnes intelligunt neque in foro contentioſo tali matris dicto credẽdum eſſe; nec etiam in foro conſcientiæ, quamuis hoc ultimum nõ ita expreſsim ſignificent, quod apertius tenẽt communiter Theologi ut per Dominicum Sotum ubi ſupra poſt Scotum, quem allegat, id quod uidetur ex ſententia diui Thomæ. ii. ii. q. lxii. ar. v. & Caietanus ibi in id quoque inclinat, facit tex. in. c. officij de pœni. & remiſ.

Denique ipſi mulieri quid agendum ſit, ſolet dubitari. Quid enim ſi partem hæreditatis paternæ abſtulit reliquis mariti filijs is filius adulterinus? uidetur enim talem matrem teneri ad reſtitutionem iſtius damni dati. Quid ſi primus filius durãte illo matrimonio ſuſceptus erat adulterinus, uel fortè ſubdititius, & alius filius uerus, & forte mariti bona erant maioratus, ſicque ex toto ad illum adulterinum peruentura erant; in hac quidẽ ſpecie grauior eſt reſtitutionis obligatio; ideõq; in regni ſucceſsione, ut in exemplo ſupra relato. ſed & ſi alius non ſit filius, ſuperſunt tamen conſanguinei illius mariti ad quos ille maioratus, aut regnum, aut bona peruentura erãt, ſicque eadem ferè ratio eſt, quod attinet ad uim reſtitutionis. Quid dicendum? & quidẽ, aut mulier illa habet alia bona, quibus id dãnum compenſare poſsit; & tunc non poteſt non reſtituere, ſecundum communem opinionem theologorum relatam per Sotum ubi ſupra (in exemplo de adulterino filio, quod ſolum proſequor) nec tunc tenetur adulterium ſuum manifeſtare, ſecundum quos hoc ultimũ uerisſimum eſt, ſed primum ſatis dubium. ad cuius rei dilucidiorem notitiam uidendum, quando & quatenus quis reſtituere teneatur, & ſint duo membra, primum, quando quis factus eſt locupletior, alterum quando locupletior factus minimè fuit. priore caſu duobus concurrentibus, quod† & damnum iniuria dederim, & factus ſim locupletior, teneor reſtituere quatenus damnum dedi, & non ſolũ quatenus locupletior factus ſum; ita procedit totus titulus ff. C. & inſt. de lege aqui. ſicq; ſi ſeruum tuum iniuria occidi; aut quadrupedem, licèt locupletior nec ex toto nec ex parte factus fuerim, teneor reſtituere ad modum & menſuram damni dati. quod ſi † ſeruum ſubtraxi tuum, & uendidi uilioris quàm par erat, tenebor reſtituere, non ſolum pretium exindẽ redactum, ſed etiam quod deeſt ad iuſtum ſerui pretium, & etiam quod ulterius tibi intererat ſeruo tuo non caruiſſe. Cæterum ſi is ſeruus eodem momento, quo à me ſubtractus fuit naturaliter mortuus fuit, ita qđ & ſi ſubtractus non foret non minus periret, ad nullam teneor reſtitutionem in conſcientia, quia nec tu pauperior factus es; nec ego locupletior. idemq; in omnibus reliquis rebus. ratio, quia & ſi per momentum temporis damnum iniuria datum uidetur, tamen eodem momẽto reſolutum fuit, & damnum eſſe deſijt; ſicq; in conſideratione eſſe non debet. argu. l. qui ſic. ff. de ſolutio. & l. Titio cum morietur. ff. de uſu fr. leg. Item† reſtituere non teneor quando legitimè factus ſui locupletior, legitimè intelligo uarie, primum, quando id fit ex expreſſa domini conceſsione, & ita procedunt titulus. ff. C. & inſt. & in decret. de donar. tit. generali, & de dona. cau. mor. & titulus. ff. de precario, & titulus. ff. C. & inſtit. & in decret. de cõmodato. & omnes cõceſsiones ultimarum uoluntatum. deinde intelligo etiam ſi tacita tãtum domini uoluntas acceſſerit. l. cum quid. ff. ſi certum petatur. & ita procedit. l. alienationis

35 Intell. titulorum. ff. C. & inſt. de lege aq.

36 Intell. ad tit. ff. C. & inſt. de furtis.

37 Reſtitutio ceſſat ubi eſt legitima acquiſitio

tionis uerbo, ibi, vix eſt enim ut non uideatur alienare, qui patitur rem ſuam uſucapi. ff. de uerb ſig. ita etiam intelligo. l. ſiquis diuturno, in prin. ff. ſi ſer. uendi. facit. §. fi. inſti. de iniuſt. l. ſi id quod ff. pro dereli. & totus ille titulus.

38 Reſtitutio ceſſat interdum, & ſi acquiſitio fiat ſine domini uolũtate.

Vltimo † intellige etiam ſi nec tacita nec expreſſa domini uoluntas acceſſerit ſaltem in ſpecie, ſi tamen adhuc fuit legitima acquiſitio: quale eſt in acquiſitione per interuẽtum præſcriptionis, quæ contra abſentem & ignorantem cucurrit. l. fi. C. de long. temp. præſ. & in acquiſitione, quæ per alluuionem contingit. §. præterea inſtit. de rerum diui. l. adeo. §. præterea per alluuionem. ff. de acquir. rerum domi. Idem in terminis totius tituli. C. de ſeruis qui pro præmio lib. acc. Idem in terminis l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. in ſpecie ideo dixi, quia his etiam caſibus in genere uidetur adeſſe quodammodo uoluntas domini quatenus quiſque ciuium legibus reipublicæ ſuæ conſenſum dediſſe uidetur. l. i. ff. de legib. ibi reipublicæ ſpõſio (hoc eſt ꝓmiſsio.)

In ſecundo membro quando factus nõ fuit locupletior adhuc tenetur ſi damnum iniuria dedit, ut dixi, ſi modo id damnum fuit conſiderabile non momentaneum, ut iam declaraui. Nec dubium eſt ei tantum, qui damnũ paſſus eſt non etiam alteri faciendam eſſe reſtitutionem; & fortè id tantum conſiderabitur, quod principaliter agitur, uel is tantum inſpicietur quod damnum datum potiſsimum, & principaliter intuebatur cuiq; primordialiter nocebat, nõ illud quod ueniret per quaſdam conſequentias præſertim magnopere remotas. arg. l. ſi quis neque cauſam. ff. ſi cer. pe. cum ibi plene not. per Iaſ.

Quibus ſuppoſitis uidendum eſt in primis, an ea mulier adultera teneatur ad reſtitutionem illius maioratus, aut illius hereditatis paternæ, quã ex toto uel ex parte filius ille adulterinus ademit, ijs ſiue fratribus ſuis, ſiue alijs qui ad id quod ipſe capit à lege inuitarẽtur, ſi ipſe uel natus nunquã fuiſſet, uel ſe ex adulterio natum apparuiſſet. Deinde dato quòd ea mulier ad talem reſtitutionem minimè teneatur uidendum eſt, an ſaltem teneatur ex ui naturalis iuris, naturaliſque iuſtitiæ, huic malo obuiare: ne is maioratus ea've hæreditas ex toto uel ex parte iis adimatur, quibus aliàs deferretur.

39 Adultera an reſtituere teneat quòd adulterinus filius ex bonis patris putatiui ꝑcepit ꝰ eg ꝓgia. q.

Quo ad primum † communis ut dixi ſententia theologorum & iuriſperitorum in locis ſupra allegatis eſſe uidetur, ut ad reſtitutionẽ teneatur eo caſu, quo ipſa ſatis amplum patrimonium habebat: unde id facere explereque poſſet. unde ſi is maioratus, ea've hæreditas, quæ ex toto uel ex parte per hãc occaſionem adempta fuit, & huic filio adulterino delata mille ualebat, & totidem ea mulier in bonis habebat & præterea nihil, ea omnia reſtituere teneretur, & ſi per hoc nuda maneret; qđ per quã durum eſſet, nec ullo iure (iudice me) introductum aut præceptum eſt, non magis quàm ſi contendas, quod damnum, quod dedit filius à patre ex ui neceſſariæ reſtitutionis reſarciendum ſit, eo quod illum genuit, uel à matre eo quod illum peperit; ſicque cauſam illius damni dedit, quod admittere uani capitis eſſet, & contra præceptum diuini iuris dictantis, quod † filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, ut habetur in. l. i. & per totum titulum. C. ne filius pro patre. & per totum titulum. C. ne uxor pro marito. & per totum titulum. C. res inter alios. & in. l. non debet. ff. de iure iur. & l. ſi quis in ſuo §. legis ubi dixi. C. de inof. teſta. eſtque ſimiliter contra ius naturale, & poſitiuum ſuadentia pœnas ſuos duntaxat, non etiam alios tenere authores. ut. dd. ll. meliuſque eſſe nocentem impunitum relinquere, quàm innocentẽ damnare. l. abſentem in princ. ff. de pœnis. vnde Horatius ſic cecinit, — 40 Pœnę ſuos tenent authores.

Adſit regula
Peccatis, quę pœnas irroget æquas

Non magis ergo ea mulier tenebitur ad talẽ reſtitutionem, etenim ea mulier, quæ adulterium commiſit, ſi illico pœnituit, nõ dubium eſt, quin in ipſomet adulterio peccatum ſuũ & cœptum & finitum fuerit, nec habuerit cauſam ſucceſsiuam cõtinuam've, nec in eo quod peperit peccauit, niſi malè ſanus contendas eam teneri abortum facere, aut infantem in lucem editum ſubitò necare, quod tam à uero abeſt, quod tũc parricidij pœnam ſubiret, tantum abeſt ut ad id teneatur. argu. per totum titulum. ff. ad legem pompe. de parri. & §. alia deinde, inſt. de pub. iudi. Quinimmo talem filium etiam adulterinum (utcunque male & turpiter conceptum) parere, & partũ tueri, & alere opus ſanctum eſt, nam Ouidius metamor. lib. i. cecinit,

Sanctius his animal mentiſque capacior altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet
Natus homo eſt.

Et not. in auth. ex complexu. C. de inceſt. nup. ubi per Bal. & Sali. Quum ergo homo animal ſanctum Deoque gratum ſit, mulier, quæ eum peperit opus Deo gratum & meritorium fecit. licet opus conceptionis propter illam noxiam adulterij qualitatem improbum fuerit. & ſic ait. l. quod ſi nolit. ff. de edil. edic. maximum

mum præcipuumq; munus fœminarum eſt cõcipere partumque tueri. Quum ergo ea mulier in pariendo inque partu tuendo opus fecerit meritorium, licet præcedens actus adulterij turpis fuerit, cauſam tamen obligatoriam ad reſtitutionem minimè habens; conſequens fit omnem obligationem reſtitutionis in hac ſpecie ceſſare. ſimillimũ eſt, quod in.l. idem ſi ob ſtuprum. ff. de condit. ob turpem cauſam. dicitur, meretricem turpiter facere in eo quod ſit meretrix, in eo uerò quod cum meretrix ſit meretricio more mercedem uſus meretricij acceperit, nihil turpe facere uideri, omnemque reſtitutionis obligationem ceſſare: ut eſt Theologorum & iuris peritorum communis ſententia, de qua per Dominicum Sotum de iuſtitia & iure lib. iiii. q. vii. artic. i. & artig. iuius ſupra. Non aliter & in ſpecie noſtra hæc coniunx turpiter fecit, dum adulterium cõmiſit: dum uerò poſtea peperit & partum educauit, non turpiter, ſed laudabiliter fecit; ſicque omnis reſtituendi obligatio ceſſat.

41 Intell. c. q. cauſam, de reg. iu. lib. lib. 6. Neque † ad rem pertinet, quòd qui cauſam damni dat, damnum dediſſe uideatur, ut in regula iuris. nam illud intelligitur de cauſa proxima & ordinata ad illud damnum inferendum, ſicque his duobus demum concurrentibus, ſecus ſi alterum deeſſet, & longè magis ſi utrunq;. Hic autem deeſt etiam utrunq;, quia cauſa damni eſt longè remota, ex tali enim coitu non ſequitur neceſſariò mulierem grauidatum iri, abortum minimè facturam, fœliciter parituram, puerum patri ſuperſtitem fore, ad eius ſucceſsionem aut maioratum à lege uocatum iri, & ſimilia multa. Aliter enim ſimiliter diceretur culpatus pater, qui filios ſuſceperit, qui poſtea peſsimi euaſerint quaſi illius illorum'ue facinorum cauſam dederit, aut mater, quæ tales filios peperiſſet, quod admittere ſtultum eſſet, præſertim ſi tales liberi nati eſſent ex coitu uetito, puta ex ſtupro, & lõge magis ſi ex coitu dãnato, puta ex coitu cõſanguineorum uel fortè parẽtũ cum fœminabus à ſe deſcendentibus, uel ex monacha uel ex clericis & cętera id genus: & tamen in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, quæ notantur per tex. Glo. & Doct. in auth. ex complexu C. de inceſt. nup. & per totum illum titulum, & ſi turpe & interdum turpiſsimum ſit talem habuiſſe concubitum, tamen ex illa turpi conceptione filium parere, partumque alere, turpe non eſt, ſed laudabile; & cum par turpitudo ſit ex parte tam adulteri quàm adulteræ, ut patet ad ſenſum & probat in ſimili. l. maximum uitium. C. de lib. præter. conſequens ſit, ut uel neuter ad talis hæreditatis uel maioratus reſtitutionem, uel ut uterque teneatur; & tamen nullus unquam dixit adulterum ad talem reſtitutionem teneri: ergo nec mulier illa tenebitur, quia ut diximus, ea damni cauſa longe remota, ſicq; in conſideratione minimè habenda. l. ſi quis neque cauſam, cum multis in ſimili ibi per Iaſ. adductis, quæ noſtram iuſtiorem reddunt ſentẽtiam. ff. ſi cer. pet. Nã & ſimiliter † ſi domum tuam mihi precario & gratis habitandam conceſsiſti, uel fortè commodaſti, & famulus meus ſine culpa mea eam incendio combuſsit; nihil reſtituere tenebor, quamuis perindignum uideatur prima facie te pro tuo in me beneficio præmij loco damnum reportare tex. eſt in. §. ii. & iii. inſt. quib. mod. re contr. oblig. l. ſi ut certo. ff commodati. l. quæ fortuitis. C. de Pignor. acti. Huius autem rei ratio ea eſt, quòd reſtituere minimè cogitur, qui cauſam damni dedit, niſi ea cauſa ad tale damnum dandum ordinata fuerit, etiam ſi ea cauſa proxima fuerit, nedum ſi fuiſſet remota. Sicque licet tua domus à famulo meo combuſta nunquam fuiſſet, niſi ego eam inhabitandam & peterem & acciperem, ſicq; cauſam etiam proximam huic damno dederim, tamen quia ea cauſa in id ordinata non fuerat, non eſt in conſideratione, quod ad reſtitutionis obligationem pertinet. ad idem in ſimili. l. ſi ex legati cauſa, cum ibi latè traditis per Doct. ff. de lega. i. & in. l. quod te mihi. ff. ſi certum pet. & per totum titulum. ff. & C. de peri. & com. rei uend. Pro nobis egregius tex. in. l. ſcimus. §. repletionem. C. de inoff. teſ. uerb. aduentitium lucrum, ubi & ſi uoluntatẽ defuncti ex toto uel etiam ex parte utcunque minima impugnare odioſum reputetur. l. uel negare. ff. quemadmo. teſtam. aperi. l. i. C. de ſacr. eccleſ. tamen ſupplementum legitimæ à lege contra uoluntatem defuncti introductũ (iuxta. §. cęterum in auth. ut cum de appell. cognoſ.) habet locum, nec ad illud excludendum computatur lucrum per ius accreſcendi contingens, eo quod reputatur quædam res aduentitia; ſicque minimè conſideranda. ut ibi. Ad idem. l. v. & vi. ff. de lega. iii. ubi is, qui per medias quaſdam cauſas hæreditatem teſtantis habuit, nõ præſtat legata, eo quòd à teſtatore lucro affectus non uidetur. ad idem multa, quæ congerit Andreas Tiraq. de cauſa ceſſante par. ii. dum negat & multis comprobat & ornat hanc regulam, quòd cauſa remota non conſideratur. Ad hoc etiam opportunè idem docet dum negat occaſionem regulariter conſiderari, quia occaſio eſt cauſa remota, ſicque qui occaſionem damni dedit, minimè

Margin note beside "gratis habitandam conceſsiſti": 42 Caſus nulli imputatur.

mè dediſſe damnum uidetur, licet interdum contra ſit:

Denique hoc damnum datum fuit ex iſta cauſa non ſolum remota, (ut iam oſtẽdimus) ſed etiam ad tale damnum dandum minimè ordinatum, nam ut naturaliter ſentimus tales adulteri non ad hæreditatem, maioratum'ue alicui adimendum coibant, ſed ad ſuam uoluptatem explendam. Quinimmo amor, qui eos ad actum uenereum coegit tũ cæcos reddere ſolet amantes (ne dicam amentes) ut uix præſentia, & quæ ante pedes ſunt cernere ualeant, nedum tam longas ratiocinationes, cõſequentias, computationes, caſuumq; futurorum conſiderationes cogitare uacent, curẽt, aut poſsint; quales fieri oporteret ad conſiderandum ex tali actu uenereo poſt multa ſæcula poſſe euenire, ut per interuentum filij inde naſcituri hæreditas maioratus'ue filio legiti-
43 Amantes ſunt amẽtes. mo mariti adimeretur: etenim quę futura ſunt præſertim ſi tam longè abſint, proſpicere, perfecta prudentia opus eſt. teſte Terentio, qui ait, iſthuc eſt ſapere non quod ante pedes modò eſt uidere, ſed quæ futura ſunt proſpicere. huius autem conſumatæ prudentiæ quàm alieni ſint plerunque amantes teſtatur Propertius lib. ii. eleg. ſic modulatus.

Quicunque ille fuit puerum, qui pinxit amorem,
Non ne putas miras hunc habuiſſe manus.
Hic primùm uidit ſine ſenſu uiuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.

Et Plautus in Trinummo ſic ſcriptũ reliquit,

Scio te ſponte non tuapte erraſſe, Sed amorem tibi pectus obſcuraſſe.

Et Propertius lib. ii. eleg. ſic cecinit,

Scilicet inſano nemo in amore uidet.

Et Seneca in Hippolyto.

Quod ratio poſcit, uincit, ac regnat furor,
Potenſque tota mente dominatur Deus.

Et Tibullus elegia ult. lib ii.

Acer amor fractas utinam tua tela ſagittas
Scilicet extinctas aſpiciamq; faces.
Tu miſerum torques, tu me mihi dira precari,
Cogis, & inſana mente nefanda loqui.

Et Vergilius lib. iiii. Aeneid.

Vritur infœlix Dido, totaque uagatur
Vrbe furens.

Et Propertius lib. ii. eleg.

Errat ueſani, qui finem quærit amoris

Et Plautus in Truculento.

Bis perit amator ab re atque animo ſimul.

Denique tam amentes reddit amor amantes, ut omnis medicina ſit deſperanda, teſte Ouidio ſic modulante epiſ. v.

Me miſerã, quod amor non eſt medicabilis herbis,
Deſtituor prudens artis ab arte mea.

Quinimmo amantes non ſolum medicari non poſſunt, uerum nec mederi uolunt, quo magis ac magis miſerendi ſunt, teſte Proper. lib. ii. eleg. ad Mecœnatem.

Omnes humanos ſanat medicina dolores,
Solus amor morbi non amat artificem.

CAP. QVADRAGESIMVM NONVM.

1 *Duellum an licitum eſſe poſſit, ard. q.*
2 *Hiſtoria Hiſpanorum.*
3 *Hiſtoria Hiſpana.*
4 *Occidens adulterum ſiue priuatus, ſiue iudex ſit, an peccare uideantur? ard. q.*
5 *Legiſlator an malo obuiare teneatur? egregia. q.*
6 *Homo homini tenetur ſubuenire.*
7 *Permittere malum, alienum eſt à lege.*
8 *Defenſionis commendatio.*
9 *Intellectus l. Grachus. C. de adult.*
10 *Homo præſumitur bonus.*
11 *Duellum an in dubio licitum.*
12 *Duellum ob priuatum honorem inire, an liceat? ardua. q.*
13 *Occidere bannitum ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater, aut filius occiſoris.*
14 *Duellum quando illicitum.*
15 *Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiſſi.*
16 *Duellum inter milites quando ſit licitum, contra Doctο.*
17 *Hiſtoria Torquati.*
18 *Prælia tumultuaria (ſeu ſcaramuzas) inter milites licita eſſe, contra nouiſ.*
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*
21 *Duellum honoris cauſa an licitum?*
22 *Duellum ſuſcipiens an peccet?*
23 *Duellum princeps ſi permittat, an peccet?*
24 *Duellum patrię cauſa iniri licere.*
25 *Hiſtoria Romanorum fratrum tergeminorum.*

CENTESIMO quadrageſimo quinto colligitur, an † legum, conſuetudinum, ſtatutorum'ue imperium eo Duellũ an licitũ eſſe poſſit ard. quæſtio.
uſque porrigatur, ut faciat licitum duellũ? mouet quæſtionem quòd animarum ſalus cunctis rebus humanis anteponenda eſt. l. ſunt perſonæ. ff. de religioſ. & ſump. funerum. nec dubium eſt, quin duellũ regulariter peccatũ mortale ſit, ſicq; animarũ periculũ inducere uideatur: ergo licitum fieri non poteſt authoritate legum, principum, ſtatutorum, & conſuetudinum. Iſtæc enim omnia ex conſenſu populi uim & authoritatem capiunt,

ut

ut habet noſtra principalis concluſio per totum hunc librum ornata & iuſtificata. nec ueriſimile eſt, populum conſenſum in ſpecie daturum ad rem tam nociuam, quando quidem legum principumq́ue poteſtas à populo data uidetur ad ſui duntaxat commodum, non etiam ad incommodum, ut millies admonuimus; ſicq́ue duellum ſui natura eſſe illicitum plenè ſupra oſtendimus.

Adhuc tamen uidetur duellum eſſe tolerabile ex ui conſuetudinis, uel ſtatuti. argum. l. Gracchus. C. ad legem Iuliam de adulte. nam qua ratione permittitur à lege ut maritus mœchum domi deprehēſum occidere poſsit, quia rari ſunt (inquit lex) qui tantum dolorem ferre poſsint; ita eadem aut alia lege prę ſumi poteſt, raros eſſe homines, qui iniuriam corporalem ex qua ingens contumelia, ignominia, infamia naſcatur, ferre poſsint; ſicq; ſi Meuium fortè fuſte pulſaui, aut uerberibus, aut colapho; ex quibus rebus ſecundum mores hominum tam ingens contumelia naſcitur tantaq́ue infamia, ut harum rerum uindictam necem iniuriantis depoſcat, nō minus ſed fortè magis quàm adulterium; quæ res poterit eſſe impedimento quo minus per legem licere uideatur iniuriato talem iniuriantem interficere. Quid enim ſi lex delicta iſtarum iniuriarum & ſimilium capitalia eſſe diſponeret, non ſecus quàm adulterij maleficium, & quaſi huius rei uindicem loco iudicis & carnificis conſtitueret eundem, qui iniuriam paſſus eſſet? certè ea lex eadem ratione ualeret, qua ualet. dicta. l. Gracchus, cum utroque caſu uel par ratio ſit uel ſaltem eiuſdem generis; quinimmo non rari eſſent, qui leuiore ſe contumelia affectos per interuentum adulterij exiſtimaſſent, quàm per iſtarum contumeliarum interuentum (ut interim omittam huiuſmodi contumelias plerunque fieri palàm, adulteria uerò clam) ergo quod in crimine adulterij licet, ut & in reliquis criminibus ſimilibus, aut atrocioribus licere poſſet, dubitari non oportet. idemq́ue etiam in iis, quæ parum leuiora eſſent, ſi id lege nominatim cautum, aut diuturna populi conſuetudine receptum eſſet. Quid ergo ſi ipſummet adulterium per duellum uindicari poſſe, aut perſequi lege aut diuturna conſuetudine introductum eſſet? mihi quidem non difficilius, ſed potius facilius & leuius uideretur, quam mœchum certæ morti tradere, & plerunque ex inſidijs deprehenſum, uelut pecora trucidari, & clementior plerunque uſus eſt in duello in quo uictorem in uictum minimè ſæuire mos eſt. Quid in bannito, quem ex forma decreti popularis cuique occidere fas erat? in omnibus quidem his ſpeciebus & ſimilibus, ſi is, qui occidit ſiue bannitum, ſiue mœchum, ſiue iniuriantem id fecit ad propriam uindictam peccauit mortaliter: quod ſi id fecit ob bonum publicum, quo magis reliqui ciues à ſimilium facinorum perpetratione abſtinerent, nō peccauit. Nec ad rem pertinet quod in terminis dicta. l. Gracchus, calor iracundiæ excuſationem qualem qualem præbere uideatur, uel occaſionem legis impunitati dediſſe. nam idem calor iracundiæ eſſe & poteſt & ſolet in reliquis contumelijs, de quibus ſupra meminimus, & fortè maior: & licèt aliquantulum minor eſſet, non referret; quia quæ differunt tanquam plus & minus, non differunt in ſpecie. l. ſi. ff. de fundo inſtru. ſicq́ue non ſunt ligatæ legis manus ad menſuram caſus. d. l. Gracchus. Nec ad rem pertinet quòd primus motus non uidetur eſſe in homine, ut tradunt Decius & Cagnolus in. d. l. quidquid calore, ſicq́ue non mirum ſi impunitum ſit homicidium à marito factum, quando domi mœchum deprehendit, nam reſpondeo. d. l. Gracchus. procedere etiam ſi ex inſidiis maritus ſeruaſſet tempus opportunum, quo mœchum domi deprehenderet; id quod plerunque fit. ſicq; licet ex propoſito procedatur ad duellum, par ratio erit. nam qui iniuriam uel maleficium paſſus fuit, ſi in duelli certamen deſcendit ad propriam uindictam peccauit mortaliter, quòd ſi ob bonum publicum quo magis reliqui homines tali pœna & periculo perterriti à ſimilium facinorum perpetratione abſtinerent, crederem eum non peccaſſe, non magis quàm iudices, aut carnifices dum illi ad mortem malefactores condēnant, hiq; eos trucidant; aut non magis quam is, qui bānitum ob ſalutem & tranquillitatem publicam interfecit. & talia duella, in uſu hodie ſunt Hiſpaniæ apud Tarraconenſem regionē & fere per totam Italiam. Et tale fuit † duellum Hiſpaniæ habitum inter duos præliantes propter iniuriam, quam illuſtres uiri, (qui Hiſpano ſermone uocabantur los infantes del ara) filiabus Roderici de Bibar fecerant, in quo prælio uicti fuerunt iniuriantes à uindicibus. Tale † etiam fuit prælium duelli habitum cum uiris Zamoranis apud urbem Zamorenſem poſt necem regis Sancti haſta proditoriè tamen transfoſſi ab Vellido dolfos. Et denique † hac ſiue illac animum uerteris tu ſemper inuenies ſimilem in duello permittendo eſſe rationem, quæ eſt in permittendo

2 Hiſtoria Hiſpanorum.

3 Hiſtoria Hiſpana.

4 Occidens adulterum ſiue priuatus, ſiue iudex ſit, an peccare uideatur? arduæ quæſtiones.

ut propria auctoritate maritus adulterum, aut pater mœchum filiæ ſuæ, aut conſanguineus, interficere poſsint, aut ut id liceat cuilibet de populo quoad bannitum. Qua de re per gloſſ.in cap. inter hæc, xxxiii. quæſtio.ii. Tiraquel.de iure mariti.l.viii.Abb.Ana.&Felinus,in cap.interfeciſti, de homici. Faber in l.Gracchus. C. de adul. Abb. in cap.ſi uero.i. de ſententia excommu.Abb.& Præpo.in cap. ueniens.ſecundo de ſpon.Iaſ.in.l. ut uim. columna quinta numero uigeſimoſecundo. ubi Oroſc. colu. prima. & alij omnes.ff.de iuſt. & iure.Iaſ.in.l.ubi pactum, nu.16.C. de tranſa. Feli.in c.quæ in eccle.col.iiii.de conſt. Fortu. de ult.fi.illatione 11.Feli.in d.c.ſi uero.Hoſt. ubi Paul. & alij. xxxvii.q. ii. Syluеſ. in ſumma uerbo,homicidium. Couar.in quarta par. ii. c.vii.nu.8.per Alex. col.i.Iaſ. col.i. Ripa. nu. 6.in.l.ſi plagij.ff.de uerb. obliga. quorum receptior opi.eſt, ut in re dubia peccaſſe nideatur occidens tam bannitos, quàm adulteros, etiam lege permittente. ſed nos in utroque contrarium tenemus in re dubia, licèt ſecus ſi conſtet propriæ uindictæ cauſa bannitum, aut adulterum fuiſſe occiſos. Vnde infertur neceſſaria declaratio ad.l. Gracchus cum ibi notatis.C.de adulter.l.marito,&.l.patri,cum ſeq.&.l.neque ea.ff.eo.tit.&.l.lxxx.&.lxxxi.& lxxxii.Tauri.l.ii.tit.de los adulterios. lib.viii. ord.l.pen.tit.vii.lib.iiii.fori. cum ſimilibus ſupra allegatis, quæ quidem leges permittunt marito,&aliis perſonis adulterū,adulteramque uel accuſare, uel etiam propria authoritate interficere, ut hi omnes nec peccaſſe in re dubia intelligantur, nec ſi peccauerint, id feciſſe intelligantur legis authoritate, nō magis, quàm ipſe iudex aut carnifex. nam ſiue publicæ tantum ſalutis cauſa, non etiam propriæ tantum uindictę fecerint, non peccarūt, ſiue id fecerint propriæ tantum uindictæ cauſa, tunc peccarunt.& in re autem dubia publicæ tantum ſalutis cauſa feciſſe, uidentur. nam & in terminis illarum legum tam iudex, quàm carnifex nihil in re dubia peccaſſe intelliguntur, eo quòd publicæ ſalutis tantum cauſa feciſſe uidentur; licet indubitanter peccaſſent, ſi propriæ iracundiæ, aut inimicitiæ explēdæ cauſa feciſſent. Vnde ſimiliter infertur intellectus ad.l.i.tit.de los adulterios, par.vii.& in prin.inſt.de publi.iudi.l.i.ff. eod. ubi cuilibet de populo adulteros accuſare permiſſum eſt, ut id procedat ſine peccato accuſatoris in duobus caſibus. Primus, quando conſtat accuſaſſe publicæ tantum ſalutis cauſa. Secundus, quando ſumus in dubio, quia ſic feciſſe, præſumitur, licet tertio cauſa quādo propriæ uindictæ & inimicitiæ tantum cauſa feciſſet, peccaſſe uideretur: eademque diſtinctio in iudice ſententiam proferente admittēda eſt: Non pauci † tamen eorum, quos ſupra retulimus ea ratione contendunt uim legis habere dicta.l.Gracchus.cum ſimil. & ſtatuta permittentia quod bannitus à quocunque poſsit interfici, quia inquiunt leges illæ ſi iuberēt pręciſe, ut huiuſmodi homicidia fierent, minimè ualerent, quaſi nutritiuæ peccati.arg.d.c.erit autem lex, quarta diſtinctio. iuncto.c. fina.de pręſcript. Cæterum cum nihil diſponant, ſed duntaxat permittant id fieri nihil mali feciſſe uidentur, non magis quàm Deus optimus maximus, qui & ſi permittat homines peccare (cui malo ſi uellet occurrere poſſet) nihil tamen mali per hoc feciſſe uidetur. & hoc etiā argumento & ſimilitudine utitur in ſimili Hieronymus Cagnolus in.l. culpa caret, numero quinto de regul.iur. Sed iſtorum ratio nulla eſt, nam ut culpa caret, qui ſcit & prohibere non poteſt.dicta.l.culpa, &.l. nullum crimen eod.tit.ita in culpa eſt, qui ſcit & quum poſſet prohibere aliquod malum præſertim magnū, fieri permiſit. ut.dd.ll.à contrario ſenſu. &.l. ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri. ff. de uerbo.obliga.ubi Bart. ait, non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt; & inofficioſus † homo eſt, ſicque quaſi à cœtu reliquorum hominum ſegregandus, qui egenti periclitanti uim, iniuriamve patienti cum poſſet, deſiit auxiliari, ut docemur per Ciceronem lib.i.Offi.& per Terentium in Andria, dum aiebat, homo ſum humani à me nihil alienum puto. & eleganter per Ouidium ſic modulantem,

5 Legislator an malo obuiat teneatur? egregia.q.

6 Homo homini tenetur ſubuenire.

Et caret auxilio qui non tulit, utq; reliquit,
Sic linquendus erit, legem ſibi duxerat ipſe.

Et cum cognationem quandam inter homines natura conſtituerit, hominem homini non auxiliari nefas eſt. argumen.l. ut uim.ff. de iuſtit. & iure, id quod plenius oſtendimus ſupra.modò ſic, cum † lex poteris eſſet ad triſtiſsimam necis facinus obuiandum in terminis.l. Gracchus ſupra allega.cum ſimil.non ſatisfacit permittendo malum fieri, quia non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt, præſertim ſi quis ratione officii ad id teneatur, ut eſt uera & receptior opinio theologorum in dictis locis, ut teſtatur Cagnolus ubi ſupra, & probat. l. legis uirtus.ff. de legibus. dum ait, legis uirtus eſt imperare, uetare, permittere, punire. ecce ſuam punitionem

7 Permittere malum, alienū eſt à lege.

tionem per quam homines boni fiunt à maloque abſtinentes hoc in caſu denegare aut remouere non deberet, ne debitum ſuum officium denegaſſe uideretur. argu. d. l. legis uirtus. iuncta. l. i. ad finem. ff. de iuſtit. & iure. ibi bonos non ſolum metu pœnarum &c. Quinimmo lex in hac ſpecie utroque pede claudicare uidetur, nec enim in eo tantum reprehenſione digna uidetur, quod malo obuiare deſierit cum poſſet, ſicque inofficioſa uideatur eo quòd ſuum officium denegauerit, ſed etiam (quod deterius eſt) in eo quòd uicinis & popularibus ademerit facultatem ſubueniendi. Finge enim quod maritus, qui erat hodie cōcubinarius, aut meretricator, uxorem in adulterio deprehenſam occidere properaret, eamq; finge clamantem, ita, Ferte populares opem, ſeruate me obſecro, quia uim patior & iniuriam, quum maritus meus eodem quo ego crimine culpatus, me perdere uult contra æquitatem & iuſtitiam. l. in harenam C. de inof. teſta. & contra præceptum illud diuinum & naturalis iuris, ut quod tibi non uis, alteri non facias. & contra illud uulgatum,

Nihil Iudæus Iudæo, nihil Catilina Cethego.

Maritus autem meus ut ſe adulterum nollet interfici, ita deberet me ſeruare; certè adhuc ſtante dicta lege Gracchus. cum ſimilibus, nō liceret uiciniæ opem ferre, maritumque prohibere. at iis legibus non ſtantibus, in terminis ſolius iuris naturalis tali mulieri uim iniuriamque & iniuſtitiam illam patienti non ſolum uiciniæ liceret opem ferre, ſed etiam fortè oporteret: ne aliter ij inofficioſi uiderentur & culpabiles, ut in ſimili oſtēdimus ſupra.

8 Defenſionis cōmendatio.

Quinimmo † tam debita defenſio eſt ut non ſolum proximum uim patientem defendere liceat & expediat ut ſupra oſtendimus, & probat. c. ipſa pietas. xxiiii. q. iiii. ſed etiā tertius poteſt occidere aggreſſorem proximi ſui, ſi aliter eum ab iniuria tueri non poteſt. c. quis poteſt &. c. Maximianus. xxiii. q. iii. & tradit Alfonſus Guerrerius in Speculo principum. c. xli. nu. 10. Ergo † d. l. Gracchus cum ſimilibus ſupra allegatis, uerū eſt utroq; pede claudicare & gemino uitio laborare, non ſolum dum denegāt iuſtam defenſionem ad earum legum officium ſpectātem, ſed etiam dum impedimento ſunt, quo minus talis naturalis defenſio & opitulatio ab hominibus priuatis prę ſtetur. ſicq; apparet eas leges aliter eſſe tuendas & iuſtificandas, quādoquidem earum auxiliares ſupra relati defecerunt. Quid dicendum? & ſanè qui occidit bānitum aut uxorem ſuam adulterio deprehenſam, quo animo id fecerit nullus certò ſcit aut ſcire poteſt præter Deum, etiam ſi ipſe illud declaraſſet; quia uerba ſæpe fallunt. ut. ff. & . C. ad legem Corneliam de falſis. per totum. & . l. diuus. ff. de mil. teſta. §. planè inſt. eod. tit. l. non figura. l. obligationum ſubſtantia in prin. iuncto ult. reſp. ff. de act. & obliga. In re † autem dubia homo bonus pſumitur. l. merito in pri. ff. pro ſocio, & quia qualia ſunt principia, talia præſumuntur principiata ſecundum philoſophū. ſicq; homo utpote à natura, quæ optima eſt, principiatus optimus pręſumitur. ſicque præſumitur habere bonam fidem in omnibus actionibus ſuis, ut eſt receptiſsima opi. doctorum. ut iſthæc omnia pleniſsimè edocebimur infra lib. ſeq. in materia præſcriptionū in. i. par. principali & multis edocet Andreas Tiraq. de præſcri. §. i. glo. ii. in uerbo bona autem fides, ſicque par eſt, ut maritus uxorem talem interficiens, aut ciuis interficiens bannitum, aut frater ſororem, aut pater filiam, aut quilibet aggreſſorem proximi ſui (quem aliter tueri non poterat) interficiens in terminis iurium ſupra allegatorum, id ſemper ob bonum publicum feciſſe uideātur, quo magis reliqui à ſimilium perpetratione abſtinerent, ſicque bonis in tranquilitate uitam degere liceret. ſicq; his caſibus huiuſcemodi interfectores non peccarent, non magis quàm iudices, qui ea ob facinora, quæ capitalia eſſe diximus de ſucc. creat. §. vii. nu. 22. ſentētiam ferrent condemnatoriam, aut carnifices, qui eam ſententiā exequerentur. & iſta eſt ad eas leges longè melior defenſio quam ea, quæ ab earum auxiliaribus ſupra relatis tradebatur. Ergo hi interfectores aut fecerunt ob bonum publicum & non peccarunt, aut ob propriam uindictam & peccarunt, aut dubitatur, & præſumam ob bonum publicum feciſſe: & ſic non peccaſſe.

9 Intellect⁹. l. Grachus C. de adul.

10 Homo pręſumitur bonus.

11 Duellū an in dubio licitum.

In iiſdem † ergo ſpeciebus in duello eādem admitterem diſtinctionem, quia eadem ratio eſt. Quid enim ſi lege, aut diuturna conſuetudine receptum eſſet, licere maritis adulteros uxorum ſuarum in certamē duelli prouocare, aut patribus ſtupratores filiarum, aut etiam fratribus uel conſanguineis, aut cuiuis de populo prouocare bannitum, uel fortè eum etiam, qui proximo ſuo tā grauem iniuriam feciſſet, ut crimen eſſet capitale? certè in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, qui ad certamen duelli prouocaret, motus ob bonum publicū, quo magis reliqui ab ſimilibus facinoribus abſtinerent, non peccaret: ſin autē propria indignatione motus ad ſuam uindictā peccaret. in dubio præſumerē ob bonum publicum id feciſſe. eandemque

 diſtinctio-

diſtinctionem adhibēdam etiam ſi in ſuamet perſona iniuriam paſſus eſſet, quod fuſte aut colapho percuſſus, aut uulneratus fuerit; nam utroque caſu par ratio eſt. argu. §. patitur autem inſt. de iniur.

12 Duellū ob priuatū honorem inire, an liceat: ardua quæſtio.

Ex ſuperioribus † apparet non eſſe uerum quod Bald. in. c. i. col. v. de pace tenenda, & Petrus Gerardus ſing. xxxvii. nobiles. nu. v. ſcripſerunt, licere inire duellum pro defenſione proprii honoris, cum id ſolum ob bonum publicum liceat. Vnde pater, qui pro defenſione patriæ occidit filium excuſatur. Quinimmo † bannitus, qui impune poterat interfici, poterit etiam occidi à filio ſuo, uel à patre ſuo. ita egregie tradunt. Panor. poſt Goffredum in. c. peruenit de immuni. eccleſ. Petrus Gerardus ſingulari. ii. Barto. in. l. minime per tex. ibi. ff. de religio. Iaſ. in. l. i. §. huius ſtudii ff. de iuſt. & iure col. ult. idem Petrus Gerardus ſing. lxxxii. nu. 6.

13 Occidere bannitū ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater, aut filius occiſoris.

14 Duellum quando illicitum.

Apparet etiam † prohibitum eſſe duellum, primum cum initur ad manifeſtationem ueritatis, id enim Deum tentare eſt, ita procedit. c. monomachiam. ii. q. v. & in tit. de purga. uulgari & . l. un. de gladiato. lib. 11. & . c. porrò de pug. in duello. Idem ſi fiat uirtutis, aut uitium exercendarum, aut oſtendendarum cauſa. ut. d. l. un. & . d. l. in arenam. C. de inof. teſta. Idem ſi propriæ uindictę cauſa, aut cauſa proprij honoris, ut iam diximus.

15 Duellū ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiſ.

Apparet † ſuſpectam eſſe glo. d. c. monomachiam, quam ſequitur Alfonſus Guerrerius ubi ſupra. ca. xlvi. aiunt enim Dauidem cum Golia in duello pugnātem non peccaſſe, quia id fecit inſtinctu diuino, ſentiunt ergo quod aliter peccaret, quod non eſt uerum cum ipſe ob bonum publicum pugnaſſet in illo duello. Errat etiam ipſe Guerrerius ibi, dum ait, † peccare ineuntes duellum deni forte, aut quini, aut uiceni, tempore bellorum, quia inquit per huiuſmodi prælia non imponitur finis bello, fiuntque oſtentationis gratia, quod nihil eſt, ſic enim fieret ut in omni bello præliantes peccarent, quia nemini niſi Deo notū eſt, an poſt prælia finis bellorum ſequetur: & etiam ex talibus ſingularibus certaminibus bonum publicum ſæpe ſequitur, quia incutitur timor exercitibus eo quòd uictus ſit quis ex parte ſua, & creſcit alacritas exercitus illius partis, cuius miles uictor in ſingulari certamine euaſit; ideo interdum quaſi res ſummi ponderis à ducibus prohibetur, ut. ff. de re mili. l. deſertorem. §. in bello, etiam ſub pœna capitis ut ibi. adeo ut † Torquatus Romanorum dux quum ſingularia certamina inter ſuos milites & hoſtes interdixiſſet ſub pœna mortis, & ipſius filius patris iuſſa tranſgreſſus cum hoſte ſingulari certamine pugnaſſet, uictorque euaſiſſet, à patre premii loco capite damnatus fuit. de quo meminit Titus Liuius, & Claudianus de. 4. Honorii Auguſti conſul. ſicque cecinit,

16 Duellū inter milites quando ſit licitū, contra doct.

17 Hiſtoria Torquati.

Triſte rigor nimius, Torquati deſpue mores.

Ergo & ſi † ſecundum ſententiam gloſſæ & Guerrerii ſupra relatam omnia prælia tumultuaria (quæ uulgò ſcaramuçæ appellātur) nullius iuris auctoritate uiderentur poſſe defendi, ſed quaſi finem bello minimè imponentes uiderentur damnari debere; tamen longè uerius eſt regulariter non minus iuſtas eſſe, quā ſit ipſum bellum aut prælium quantūlibet ingens & atrox; ſicque aut fiunt oſtentationis tantum gratia, aut ob bonum publicum, aut dubitatur: primo caſu peccatum erit, reliquis uerò duobus non utique. & ita in ſpecie tenet ſanctus Thomas. ii. ii. q. xcv. ar. viii. in princ. & in fine, ubi † duellum uult exæquare iudicio ſortis, ſicque ut ſortes (inquit) illicitæ ſunt ad occulta quaſi miraculosè detegenda & reuelanda, quia quæ Deus ſibi reſeruauit, id homini ſcrutari non licet, ut ibi per eum: ita & prælium ſingulare ſeu duellum iniri non licet ad probationem uel reuelationem alicuius rei occultæ; ſed id Deo reſeruandum eſt; ſatisq; cum ultorem habebit. arg. l. ii. C. de rebus credi. Cæterum ut iudicium ſortis & licitum & uſitatum eſt ad diuiſionem rerum, ita ad talē diuiſionem uel definitionem, initur & iniri fas eſt duellum, quale fuit duellum ſeu ſingulare certamen Dauidis cum Philiſteo. i. Regum c. xvii. quod approbatum fuit à Deo ſecūdum ſanctum Thomam ubi ſupra, quod intelligo dum modo fiat ob bonum publicū, uel ob maius malum uitandum, quod neceſſario aut uerosimiliter ſequeretur, ſi commodior aut clementior modus definiendi ſeſe nō offerebat, nam ex duobus malis minus malum eſſe eligē dum ſupra oſtendimus, & docet Hieronymus Cagn & Decius per tex. ibi in. l. quoties nihil ff. de reg. iur. Et † ad probationem rei occultæ illicitum eſſe duellum communis opin. eſt ſecundum Hieronymum Cagnolum in. l. fauorabiliores nu. 17. de reg. iur. ff. per Bal. & Claudium & alios in. l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & in. per Andream Barb. conſ. lxii. libr. i. Iaſ. conſil. cxliiii. lib. ii. Decium conſ. cccclxxxvii. & cōſ. cccccclxxxvi. & alios plures relatos per Cagnolum ubi ſupra. & uoluerunt Caietanus in ſumma uerb. duellum & diuus Thomas ubi ſupra. Fallit ut nos interpretamur in duabus ſpeciebus, prima, quando fit ob bonum publicū; altera quando fit ob maius malum uitandum cum

18 Prælia tumultuaria (ſeu, ſcaramuzas) inter milites licita eſſe, contra nouiſ.

19 Sortis iudicium quando lic itū.

20 Duellū illicitum ad rei occultæ probationem.

cum requiſitis ſupra relatis. nam & hac ratio-
ne tolerantur meretrices & etiam aluntur pu
blicè ut diximus ſupra.

21 Duellū honoris cauſa an licitum?
Pro conſeruatione tamen honoris alicuius
priuati iniri duellum liceret ex conſuetudine
prouinciæ, ut eſt Hiſpaniæ apud Aragonen-
ſem regionem & ferè per totam Italiam, ſecū
dum doctores ut per Bal. & Petrum Gerardū
in locis ſupra allegatis, tenet Cagnolus ubi ſu
pra & Curtius Senior in repe. l. admonēdi. ff.
de iure iur. col. lxxvii. Philippus Decius dicto
conſil. cccclxxxvii. & rurſum Curtius Iunior
cōſ. clxxiii. & Paulus Pariſius loco per Cagno
lum allegato, qui ita tenere doctores ait, eo
quod crudelis ſit, qui negligit honorem ſuū,
& quia honor uitæ æquiparatur. l. iuſta cum
glo. ff. de manu. uindi. & interdum anteponi-
tur. l. ii. §. pe. ff. de origine iuris. quod mode-
rat Cagnolus ubi ſupra. ut procedat quò ad
forum contentioſum, nam qui ob cauſam ho-
noris alterum in legitimo duello occiderit,
non punietur; ſed in conſcientia mortaliter
peccaſſe intelligetur. Sed nos in hoc ultimo
dicimus, quod ſi ille ob bonum publicum pu-
gnauit non peccauit, ſi ob propriam uindictā
peccauit. in dubio præſumam potiſsimum ob
publicam uindictam feciſſe, ut ſupra expoſui
mus. Vnde apparet erraſſe Cagnolum & Ca-
ietanum ubi ſupra ſimpliciter dicentes in tali
duello eſſe peccatum ex parte prouocantis.

22 Duellum ſuſcipiens an peccet?
Quid autem † ex parte prouocati, & ſimiliter
peccatum adeſſe tenet Cagnolus, qui ait Ca-
ietanum ubi ſupra ita uelle, quod ego admit-
terem ſi ſponte ille ſuſciperet) non ſic ſi aliter
ei pœna mors eſſet; tunc enim ſe defendere
poſſet iure naturæ. arg. l. ut uim. ff. de iuſt. & iu
re. quale eſſet ſi mechus ob id maleficium uel
mortis pœnā ſubiturus eſſet, uel à marito pro
uocatus ſingulare duelli certamen ſubiturus

23 Duellum Princeps ſi permittat, an peccet?
eſſet. Sed † an populi, uel principes tali iure
utentes peccent, quod nego quando eis ui-
ſum fuerit illum eſſe bonum modum ad tran-
quilitatem reipublicæ, prout Aragonenſibus
& Italis uiſum eſt, arg. eorum, quę ſupra di-
cta ſunt, & quæ latè tradit Andreas Tiraq. de
retract. in præfa. nume. 75. & Hieronymus Ca
gnolus ubi ſupra, qui ita tenet in ſpecie.

24 Duellum patriæ cauſa iniri licere.
Ob patriæ † defenſionem duellum inire
etiam meritorium eſt, tantum abeſt ut cul-
pabile intelligatur, ut per Cagnolum ubi ſu-

25 Hiſtoria Romanorum fratrū tergeminorum.
pra, ut † in exemplo de Tergeminis fratri-
bus Romanis cum Albanis totidem pugnan-
tibus, ut refert Titus Liuius, & meminit Ma-
nilius Aſtro. lib. ii. ſic modulatus.

Treſq; ſub unius fratris uirtute iacerent.

CAP. QVINQVAGESIMVM.

1 *Lex inutilis an ualeat? ardua. q.*
2 *Tyrannus quis.*
3 *Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.*
4 *Intellectus. l. un. in princ. & §. i. C. de cad. tol.*
5 *Lex poſitiua ut ualeat, debet deriuari à lege natura.*
6 *Lex poſitiua largè naturalis poteſt dici.*
7 *Intell. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure.*
8 *Leges poſitiuæ ſpecificantur ex materia iuris natura.*
9 *Intellect. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure.*
10 *Generatum ſimile generanti.*
10 *Lex inutilis an ualeat?*
11 *Legis uita quanta ſit.*

CENTESIMO quadrage-
ſimo ſexto colligitur ex
noſtra principali conclu-
ſione, an ualeant † leges 1
inutiles à principibus, uel Lex inutilis an ualeat? ard. q.
magiſtratibus latæ, quibus
populus regebatur. mouet
quæſtionem, quod licet regulariter leges iu-
ſtas, & neceſſarias, utileſque eſſe oporteat, ar
gumen. ca. erit autem lex iiii. diſt in. l. i. & ii. ff.
de legibus tamen communis ſententia eſt, ut
lex ſi non aduerſatur iuri naturali, diuino, uel
gentium, aut ſit contra bonos mores, non de-
ſinat ualere; quamuis nihil referre uideretur
eam legem factam fuiſſe, uel fortè non fuiſſe
factam, ut poſt Ariſtotelem & Dominicum So
tum Theologorum diſertiſsimum diximus ſu
pra ca. abhinc. ii. & quia ualuit lex captioni-
bus plena. l. uni. in princi. C. de cad. tollen. ibi
ſuis machinationibus, & l. inuidioſa ut ibi. §. i.
& l. per quàm dura. l. proſpexit. ff. qui & à qui-
bus, elegans l. i. §. initium. ff. de poſtul. ibi quia
moderatam hanc ętatem pretor ratus eſt quā
rationem mirabilè eſſe clamat Accurſius ibi,
& Andr. Tiraq. multa hanc ad rem ſpectan-
tia congerens de retract. in præfa. num. 75. &
Bal. in l. non omnium per tex. ibi. ff. de legib.
& in l. de quibus. ff. de legibus.

Adhuc tamen contrariam partem ſumma
authoritate & grauitate nec minore (iudice
me) aut minus dilucida ueritate contrarium
tenere uidetur Theologorum ſummus Alfon-
ſus Caſtrenſis de poteſta. legis pęnalis lib. i. c.
i. charta pe. ibi in uerſ. & inde me ſententia,
cuius uerbia ita habent. Et inde inquit mea
ſententia deducitur, ut ſi † princeps, aut ma
giſtratus talem poteſtatem à populo habens, 2 Tyrannus quis.
uellet lege ab eo condita populum contradi-
centē cogere ad aliquid lege diuina, aut na-
turali,

turali,minimè neceſſarium,is ſit tyrannus di-
cendus,quia maiorem erga populum poteſta
tem exercet,quam uerè habeat.quibus uerbis
duo ſignificauit , primum non ualere legem,
quæ nociua aliquantulum eſſet , cuius contra
rium tenuit Dominicus Sotus Theologus diſ-
ſertiſsimus de iuſt.& iure.lib.iii.q.iiii. arti. v.
ad finem.deinde ſignificauit,non ualere,ſi nõ
eſſet neceſſaria inſpecto iure naturali uel di-
uino,quaſi eo ipſo quod neceſſaria non eſt,
noxia eſſe intelligatur. cuius cõtrarium licet
tenuerit Ariſtoteles loco per eundem Sotum
citato , tamen uerisſimam eſſe Alphonſi Ca-
ſtrenſis ſententiam apparet ex noſtra princi
pali ſententia,& ex omnibus his , quæ per hũc
totum librum ad eius tam ornatum quàm iu-
ſtificationem diſſeruimus ; edocentes omne
imperium tam legum quàm principum perti
nere ad meram ſubditorum , non etiam ad re
3 gentium utilitatem. Nec dubium eſt † quin
Lex ſi utilis non eſt, noxia eſt.
omnis lex poſitiua eo ipſo quod neceſſaria nõ
eſt, noxia & nociua ſit . Leges enim conſtrin-
gunt hominum uitas. l. leges ſacratiſsimæ.C.
de legib.ſicque onerant libertatem ut ibi &.l.
i.§.quæ onerandæ. ff.quarum rerum actio nõ
datur,inducuntque imaginem quandam ſer-
uitutis, quæ morti æquiparatur. l.ſeruitu-
tem.ff.de reg.iur iuncta.l.libertas. ff.de ſtatu
hominum.&.§.libertas.inſt.de iure perſona-
rum.adeò ut in obligationibus faciendi ideo
nullus compellatur præciſè,ſed tantum tenea
tur ad intereſſe , quia oneraretur libertas ſi
homo ingenuus aliquid facere præciſè coge-
retur, & lenius clementius ac tolerabilius ui-
ſum eſt,ut intereſſe præſtemus,uel etiam om-
nia noſtra ſi opus fuerit amittamus, quàm ut
ad minimum faciendum inuiti cogamur; per
quod noſtra libertas aliquãtiſper lædi uidea-
tur.facit Glo.app.in.l.in ſeruorum. ff.de pœ-
nis. Dum ait uel minimam pœnam corpo-
ream duriorem eſſe omni pęna pecuniaria,
facit.l.filius fam. §. ſecundum uulgarem.ff.de
lega.i.dum ait patriam poteſtatem eſſe inæſti
mabilem , & quod Terentius per Cremetem
ad Soſiam dicebat,quod habui inquit ſummũ
pretium perſolui tibi.hoc eſt libertatem. Et il
lud uulgare.

Non bene pro toto libertas uenditur auro.

Quum ergo hęc libertas per leges poſitiuas
reſtringatur, conſequens ſit eas leges non ſo-
lum noxias , ſed nocentiſsimas quoque eſſe,
quoties neceſſariæ (inſpectis iuris diuini aut
naturalis principis)non ſunt,quanuis ingen-
ti non modo leuitate uerum temeritate quo-
que aut(quod turpius & inclementius eſt)ma
chinatione non raro fiant,ut teſtatur Iuſtinia
nus imperator in d.l.un.in pri.&.§.i.C.de ca-
du. toll. tanta eſt , tãq; lamentabilis humani
generis infœlicitas.&† uerus intellectus ad d.
l.un.cum ſimi.eſt eam legem & ſimiles non tã 4
iuſto imperio,quàm tyrannide & ferri ab ini
tio,& poſtea contineri aut obſeruari.de qui-
bus dictum eſt illud , uæ eorum , qui condunt
leges iniquas.
Intellect⁹. l.un.i pric. &. §. i. C. de cad.tol.

Iuſtificantur † hę ſententiæ,quia lex poſiti- 5
ua ut ualeat,oportet ut deriuetur à lege diui
na & naturali , ut eleganter per eundem Al-
phonſum Caſtren.ubi ſup.c.ii.cuius uerba ita
habent, Aliæ ſunt leges humanæ,quæ à lege na
turali deriuantur per modum ſpecificationis
aut determinationis,ſicut ſpecies in rebus ar
tificialibus quodammodo deriuantur à gene
re, in qua deductione licet ſit neceſsitas , qua
aliquam certam ſpeciem ſtatuat artifex in o-
rando,quod tamen hanc aut illam ſtatuat, ex
mera artificis pendet uolũtate,tales ſunt om-
nes leges,quæ præmium aliquod uirtuti, aut
pœnam uitio ſtatuunt : quarum nullæ ex pri-
mis legis naturæ principijs neceſſaria conſe-
quentia deduci poſſunt . Nam licet neceſſa-
rium ſit ex lege naturæ , ut uirtuti præmium,
eo uitio pœna reddatur : non tamen ex eadẽ
lege eſt neceſſarium , ut hoc aut illud præmiũ
uirtuti,& hęc aut illa pœna uitio reddatur.ta
les ergo leges , licet uerè humanæ dicantur,
quia ab hominum uoluntate pendent, ut ſub-
ditos obligare poſſent,non tamen eſt ſola in
illis humana uoluntas,ita ut ſine illa ſimilitu-
dine aut ſpecificatione legis naturalis,illa ſo
la ſubditis neceſsitatem & obligationem im-
ponere poſſet .Poſſunt † ergo huiuſmodi leges 6
quodammodo extenſa uocis ſignificatione
naturales dici:quia per illas id in ſpecie di-
ſcernitur,quod in genere abſque illa ſpecifi-
catione lex naturalis faciendum eſſe decer-
nit.ſi enim lex humana omnino à lege natura
li diſcederet, illa iuſta non eſſet , etſi nihil ex-
tra legem naturalem pręciperet, iam non hu
mana, ſed lex naturalis diceretur. Nam † Vl- 7
pianus iuris conſultus in.l. ius ciuile. ff.de iu-
ſti.& iure.ita ait, Ius ciuile eſt,quod neque in
totum à naturali iure uel gentium recedit,ne
que per omnia ei ſeruit.itaq; cum aliquid ad-
dimus uel detrahimus iuri communi, ius pro
prium,id eſt ciuile efficimus. Hæc ille.In qui-
bus uerbis ius commune ad oſtendendam uo
cum idem ſignificantium uarietatem, poſuit
pro iure naturali.& meritò,quoniam(ut ex te 8
ſtimonio Ariſtotelis ſupra citati conſtat)ius
naturale eſt idem apud omnes.Deniq;† quod
lex poſitiua ut iuſtior ſit,oporteat deriuatam
eſſe à iure naturali & diuino,ultra d.Alphon-
ſum

Lex poſitiua largè naturalis poteſt dici. (5)
Lex poſitiua largè naturalis poteſt dici. (6)
Intel.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iur. (7)
Leges poſitiuæ ſpecificãtur ex materia iuris naturæ. (8)

ſum Caſtren. tenent Dominicus Sotus Theologorum diſertiſsimus, & alij, quos retulimus ſupra c.xxix.nu.20. Sicque ut ex maſſa cerea ſi uis potes facere unam figuram, deinde eam infectam reddere, ac rurſum ex eadem maſſa aliam formam effingere; idemque in maſſa aurea, uel argentea aut plumbea & ſimilibus. Ita maſſa aut materia ex quibus facienda eſt lex poſitiua, eſt ius diuinum aut naturale, ex quibus uariæ formę fieri à lege poſitiua poſſunt, ea enim iura edocent pœnam non mereri malefactores, quanuis modum aut menſuram pœnarum non definiant. Vnde quod fur ſiue manifeſtus, ſiue non manifeſtus puniatur, & etiam raptor, aut parricida & ſimiles, iis iuribus proſpectum eſt. quod autem fur manifeſtus quadrupli, fur autem non manifeſtus dupli pœna puniantur ut in.§. dupli, &.§. quadrupli, cum utrobiq; not. inſti. de act. quodque ex rapina pœna tripli ſit, ut in prin. &.§.i. inſt. de ui bonorũ raptorũ, quodq; parricida culeo inſutus pereat, ut ĩ.§. alia deinde lex. inſti. de publi. iudi. & cætera id genus, iſthæc ſanè omnia à iure naturali incognita erant, & à iure ciuili formata & ſpecificata ſunt ex ipſa iuris naturalis maſſa & materia dictantis in genere puniendos eſſe tales male factores, facit tex. in ſimili in.l. adeo.§. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum domi. cum.§§. præced. & ſeq. quatenus loquuntur de ſpecificationibus, quæ fiunt ex maſſa uel materia aliena: ſicque tales leges poſitiuæ habita conſideratione materiæ aut maſſæ iuſtitię ex quibus fiunt, naturales appellari poſſunt habita uero ratione formæ & ſpecificationis dici poſſunt & debent ciuiles, & utrunque probat d.l. ius ciuile. Nam quatenus dixit ius ciuile eſſe, quod in totum à naturali iure non recedit, intellexit de materia iuſtitiæ; & quatenus ſubdit neq; ei per omnia ſeruit, intellexit de forma ſeu ſpecificatione, quæ à iure naturali incognita & ſolo iure ciuili introducta eſt. Idem † quo ad præmia, quæ iure quoque pro benefactis debentur naturaliter, non ſecus

9 Intel. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure.

quàm pœna pro malefactis. l. i. ff. de iuſt. & iure. ibi, bonos non ſolum metu pœnarum, uerùm præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. Cęterum quantum præmium deberetur ſeruis pro bene factis, de quibus in titu. C. de ſeruis qui pro præmio libertatem accip. quanrumq́ue præmium deberetur militibus in terminis. l. item ſi uerberatũ in princ. ff. de rei uendi. nullibi iure naturæ in ſpecie definitũ erat, ſed iure ciuili definitur, ut ibi. Ergo quum omnis lex naturalis ſit neceſſaria & utilis, & ipſa quaſi materialiter debeat generare legem poſitinam, ut poſitiua iuſta ſit; ſupereſt ut utilis & neceſſaria quoque eſſe debeat, quia † omne generatum ſimile eſt generanti. nam ut poeta cecinit,

10 Generatũ ſimile generanti.

Fortes creantur fortibus, nec debiles
Generant aquilæ columbas.

Et ſecundum Philoſophum qualia ſunt principia, talia præſumuntur principiata. tradit Andreas Tiraq. de præſcrip. Glo. ii.§.i. uerbo. bona autem fides. Vnde Poeta ſic modulatur,

Sæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri.

Notat Glo. in.l. quiſquis.§.i. C. ad legem iuliam maieſt. l. quod ſi nolit.§. qui mancipia. ff. de edil. edi. & in c. ſi quis vi. q. i. Speculator de feudis.§. quoniam uerſi. v. nume. 14. & Benincaſius de actio. in princ. num. 102. Tertio † id pulchre edocemur à Cicerone in Vati. ſic ſcribente, à maioribus inquit noſtris nulla alia de cauſa leges ſunt inuentæ, niſi ut ciues ſuos incolumes cnoſeruarent. ergo leges non neceſſariæ, aut non utiles, cum non poſsint non eſſe nociuæ, ut ſupra oſtendimus ualere non poſſunt, quia tunc ciues non ſeruant incolumes, ſed potius lædunt. Idem apertius idem Cicero. ii. de legibus ſcriptum reliquit, Ad ſalutem (inquit) ciuium ciuitatumq́; incolumitatem, uitamq́; hominum & quietam & beatam conditæ ſunt leges, quod & idem Cicero longè etiam ſignificantius expreſsit i. de Inuent. Ea inquit uirtute & ſapientia maiores noſtri fuerunt, ut in legibus ſcribendis nihil ſibi niſi ſalutem & utilitatem reipublicę proponerent, neque enim ipſi quod obeſſet ſcribere uolebant, & ſi ſcripſiſſent cum eſſet intellectum repudiatum iri legem intellegebant. Quibus uerbis non obſcurè ſignificauit, eam legem, quę minus utilis eſſet, aut neceſſaria utroque pede claudicare, ac infirmam eſſe ex defectu non ſolum uoluntatis, ſed etiam ex poteſtatis defectu legum latorũ. Quod intelligo quandiu ceſſat utilitas, nã ea adueniẽte lex illa ualere incipier. ut ſupra diximus.

10 Lex inutilis an ualeat?

Hactenus quò ad huiuſcemodi validitatem, Quid † autem quo ad ipſius durationem? & ſanè regulariter & ſi omnes leges perpetuæ ſint, id tamen pro cedit, quando iuriſdictio legem ferentis perpetua erat: qualis eſt iuriſdictio populi, qui ſemper durat. l. quærebatur. ff. de iudici. aut etiam iuriſdictio principis perpetui, ut ſunt reges & ſimiles. Cęterũ quando ab habente temporalem iuriſdictionem fiunt, tunc ipſæ quoque temporales ſunt actioneſq́ue temporales producũt, ut in princip. inſtitut. de perpet. & temp. actionibus.

11 Legis uita quanta ſit.

qua

qua de re per Bar. in l. v. in princip. ff. de uerbo. obli. per Mathæſillanum, ſingulari. clxxxix. Nota unum mirabile. idem Bart. in. l. fi. ff. de pœnis. idem in l. omnes populi. ff. de iuſtit. & iure. & ibi Bald. Ludouicus Romanus. conſilio ccxxviii. Aretin. in d. l. v. in princ. & Andr. Barb. in rubr. C. qui admitti.

Iis quæ per totum hunc librum egimus finitima ſunt, quæ ſcripſimus infra in ſecundo tomo huius operis libro primo illius tomi ſecundi, Si quæras cur ſi his contigua ſint, defierint hic ſubiungi & continuari? respondeā id factum ob cauſam hic reticendam. Ergo quæ hic deſunt illinc petenda ſunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHO. POTENTISSIMI PRAETORIO SENATORIS.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, *LIBER SECVNDVS.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAP. LI.

1 PRAESCRIPTIOnum materia ſummi momenti eſt.
2 Præſcriptionum materia quatuor princi pijs ſeu elementis cõſiſtit.
3 Mundus conſtat quatuor elementis.
4 Diuiſio huius tractatus.
5 Elementa inuicem conuertuntur.
6 Diuiſio partis primæ.
7 Diffinitio præſcriptionum & uſucapionum.
8 Præſcriptio & uſucapio an differant inter ſe.
9 Præſcriptio quare introducta.
10 Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione.
11 Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in communi.
12 Patria hominis eſt omne ſolum.
13 Communia ſunt terra, aer, aqua.
14 Ius gentium primæuum appellatur naturale.
15 Terræ dominium non præſumitur niſi probetur.
16 Terræ dominiũ probari niſi præſcriptione nõ. põt.
17 Dominium ut probetur.
18 Probatio leuior ſufficit in incidentibus.
19 Dominium plenè probatur per præſcriptionem.
20 Titulus ſuppletur adiectione temporis.
21 Dominium ſine præſcriptione, probatur in actionibus & in rebus mobilibus.
22 Dominium cadit in iuribus & in incorporalibus.
23 Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.
24 Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione.
25 Præſcriptiones nunquã fuiſſent ſi ius ciuile nõ eſſet.
26 Dominiũ præſcriptiõe quæſitũ an princeps adimat.
27 Præſcriptio triginta annorum iure. fforum nõ erat cognita.
28 Præſcriptiones non tenent extraneos à iuriſdictione principes aut priuatos.
29 Princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolum naturaliter, ſed ea naturalis, obligatio efficax omnino eſt.
30 Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, & gentium non ciuili ligantur.
31 Ius ciuile nõ ligat principes aut extraneos à iuriſd.
32 Peregrinus expers teſtandi actiuè & paßiuè.
33 Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio.
34 Contractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos principes priuatosq́; homines, inter quos omnes nudæ conuectiones & naturales obligationes efficaces ſunt.
35 Ambaſciatores iure nat. & gẽtiũ nõ ciuili utuntur.
36 Præſcrip. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis principus priuatis hominibus.
37 Hiſpanorum regum ius quo ad eccleſiaſtica.
38 Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa quàm dotationis cauſa.
39 Iuri canonico ſubſunt omnes Chriſtiani.
40 Homines à ſuis negotijs & prouincijs auocari neceſſitate non cogente noxium. & contra naturalem iuſtitiam eſt.
41 Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere nõ poſſunt iuſtitiæ naturali aduerſatur.
42 Intellectus infirmitas eſt quærere legem ubi naturaliter ſentimus.
43 Notorietas ſuperat omne genus probationis.
44 Iuſtitia naturalis eſt incommutabilis.
45 Nauigatio impoßibilis ferè & noxia reputatur.
46 Impoßibile reputatur quo eſt nimis difficile.
47 Impoßibilium nulla obligatio.
48 Impoßibilia an poßit Deus.
49 Immemorialis præſcriptio quæ dicatur.
50 Ius naturale & diuinum nõ immutantur per abuſus.
51 Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, ſed poſitiuum dicitur.

52 *Abſtinendi beneficium eſſe pretorium non ciuile.*
53 *Ius nouum per adiectionem, uel detractionẽ fit quo ad particulam ſolum additam, uel detractam.*
54 *Intell. l. ius ciuile, ff. de iuſt. & iur.*
55 *Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quàm profana.*
56 *Iuſtitia uirtutum regina.*
57 *Eccleſiaſticorũ iniuſtitia turpior quàm profanorũ.*
58 *Filius ſimilis patri.*
59 *Generation ſimile generanti.*
60 *Filia ſimilis matri.*
61 *Deus dat omnem poteſtatem.*
62 *Operibus credendum.*
63 *Opera indicant autorem.*
64 *Vtilitatis cauſa admiſſa non ſunt ad contrarium cõuertenda.*
65 *Deus malum facere nequit.*
66 *Impoßibilia ſunt quæ turpia ſunt.*
67 *Potentia mentita.*
68 *Dei omnipotentia.*
69 *Dei prouidentia mundus regitur.*
70 *Dei prouidentia mundus non ſolum in uniuerſis, ſed & in ſingulis regitur.*
71 *Populi uox Dei uox eſt.*
72 *Princeps iure naturali ciues ab omni leſione tueri tenetur.*

COLLIOITVR ex principali noſtra concluſione an ualeant leges preſcriptiones inducentes, mouet quæſtionem, ꝙ ut principum ita & legum imperium ut proſint non ut noceãt datũ creatumq́; (ut ſupra, lib. j. cap. j. cum ſequen. milies ad monuimus) fuit, iniquiſsimũ autem eſt, & ſic nociuum præſcriptionis remedium ut mox probabimus, ergo eę leges non deberent ualere. hac ergo occaſione, & quia noſtræ profeſsioni dum de controuerſis illuſtribus, & frequentibus agere profitemur nulla quàm † præſcriptionũ materia aptior, aut accomodatior uidetur, (quia ſiue ad frequẽtẽ indiciorum uſum reſpexeris, hac materia nihil uſitatius, utpote quę ſit ferè unica ſpes, & probatio, & theſaurus omnium ſiue dominiorum ſiue iurium mortalis generis, ſiue etiam regum, principum, Imperatorum iura, ſtatumq́; intuearis in ſola præſcriptione temporisq́ue uetuſtate tãquàm in fideliſsimo quodam theſauro ac ditiſsimo repoſita inuenis, ut propè edocebimur,) ideò hanc materiam per hunc tertium librum peragemus, non tamen eo animo ut longiores aliorum de hac re commentarios, huc tranſcribere (noſtrorum more) uelimus, ſed ut circa ea dumtaxat uerſemur, quæ ab alijs uel ꝑtermiſſa, uel parũ fœliciter aut minus dilucidè tradita inuenimus.

1 Præſcriptionum materia ſũmi momẽti eſt.

Porrò † ut rerum natura in quatuor conſiſtit elementis, ita & uſucapionũ præſcriptionumve natura, & tota materia in quatuor nititur ceu elementis, & principijs, ſcilicet, in poſſeſsione, traditione, titulo, bona fide, ea autem quatuor elementa eleganter philoſophi ijdemq́; uates modulati ſunt.

2 Præſcrip. materia principijs ceu elemẽtis conſiſtit.

Vnde Ouid. lib. 15. Metamor. ſic cecinit

† Quatuor æternus gentilia corpora mundus
Continet, ex illis duo ſunt onoroſa, ſuoquàm.
Pondere in inferius, tellus atque unda feruntur.
Et totidem grauitate carent, nulloq́; premente.
Alta petunt, aer atque aere purior ignis.

3 Mundus conſtat quatuor elementis.

Idem libr. 1. faſtorum.

Altum petit flamma, propior locus aera cœpit
Sederunt medio terra fretumq́; loco.

Manilius lib. 1. aſtronom.

Ignis in æthereas uolucer ſe tranſtulit auras,
Summaq́; complexus ſtellantis culmina cœli.
Flammarum uallo naturæ menia fecit.
Proximus in tenueis deſcendit ſpiritus auras
Aeraq́; extendit medium per inania mundi,
Ignem flatus alit, uicinus ſubditus aſtris.
Tertia ſors undas ſtrauit, flatusq́; natantes
Aequore perfudit toto naſcentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, utque euomet auras,
Aeraq́; ex ipſo ducentem ſemina paſcat.
Vltima ſub ſedit glomerato pondere tellus.

Quòd autem omnes præſcriptiones in quatuor ueluti elementis & principijs ceu principijs, conſiſtant hoc eſt in poſſeſsione traditione, titulo, bona fide, id ut notiſsimum eſt. (p l. uni. in prin. C. de uſuc. transfor. in prin. inſt. de uſucap. cũ mille ſimilibus, infrà allegandis) ita quoq; longiſsimũ eſſe conſtat, ut edocebimur ꝑ totã ſecundã tertiã, & quartã partẽ huius ꝑſcriptionũ tractatus, q ſex partibus cõſtabit.

4 Diuiſio huius tractatus.

Prima cõtinebit decẽ qõnes q̃ utpote ad totam materiã cões faciliores reddent eorũ omnium quæ dicenda ſunt cognitionem.

Altera ad poſſeſsionem & traditionem rerum præſcribendarum pertinebit.

Tertia ad titulum ſpectabit.

Quarta bonam ad fidem adſpirabit.

Quinta res quæ præſcribi poſſunt quæve nõ poſſunt captabit.

Vltima eos caſus remiſsiuè q ad ꝑſcriptionis reſciſsionẽ ꝑtinere uidentur cõplexa, finẽ huic præſcriptionum tractatui imponet

Verum iſtarũ ex partiũ ſingulæ in reliquarũ materiam & uelnti poſſeſsionẽ non poterunt non inferre pedẽ, ad id cogente materiarũ affinitate eo, qđ ipſis quoq; primis elementis ut quotidie & inceſſanter contingat ſummus ille rerum opifex & parens Deus ordinauit.

Vnde

Vnde Onidius lib. 15. Metamor. ſie philoſophatus eſt.

Quæ quaquam ſpatio diſtant, tamen omnia fiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt reſolutaq; tellus:
5 *In liquidas rareſcit aquas, tenuatur in auras,*
Aeraq; immorauit, dempto quoq; pondere rurſus,
In ſuperos aer tenuißimus emicat ignes,
Inde retro redunt, idemq; retexitur ordo,
Ignis enim denſum ſpiſſatus inaera tranſit,
Lunc in aquas, tellus glomerata cogitur unda.

Elementa inuicē cōuertunt.

PRIMA PARS PRINCIPALIS.

6 In primis itaque videndum eſt † quid ſit uſucapio, deinde ut differat à præſcriptione, uel à conſuetudine. Tertiò, quare fuerit introducta. Quartò quo iure recepta fuerit. Quintò, an aduerſa ſit rationi & iuri ac æquitati naturali. Sextò, an præſcriptio perimat vtranq; obligationem tam ciuilem, quàm naturalem. Septimò, an dominium directum præſcriptione acquiratur. Octauo, an obligatio ex delicto orta præſcriptione primatur. Nonò, an præſcriptio impediat litis ingreſſum vltimò an tempus perimat an trāsferat ius noſtrum.

Diuiſio partis primæ.

7 Quo ad primum † uſucapio eſt acquiſitio, uel adiectio dñij, per cōtinuationem poſſeſſionis temporis lege diffiniti, ſupple cōtingens, ita ait Iureconſultus in l.3.ff. de uſucapion. circa cuius definitionis tuitionem multus (iudice me) eſſe uidetur Ioannes Imolenſis, in .d.l.3.& Felinus & Philippus Decius in rubrica. de præſcript. & nouiſsimi poſt alios. in capitu. poſſeſſor, de regulis iuris libr. 6. Panormita.& alij in d.rubri. notant enim Iureconſultum eo, quòd ab effectu uſucapionem definierit, nec aduertunt Iureconſultis ſolenne eſſe fuiſſeq; ſemper aut pleruq; ita (Iuris diſciplina id exigente) iurium materias definire ut in l.1.ff.de tutelis in princip. inſtitur.eod. titulo, in l. Imperium, ff. de iuriſdictio. omniū iudicum in l.1.ff.de teſtamen. & in l.1. ff.de legibus, & textus uulgo notus, in l. legatum eſt, ff. de legat.2. l. legatum eſt, ff.de legat.primo.§. legatum eſt. inſtitu.de legat. & in princip. inſt. de obliga. & in princip. inſtitu. de actio. & alibi ſæpe, ut nos tradidimus in tracta. de ſucceſſ progreſſu. lib. 1. in præfa. numero 64. poſt Alphonſum Caſtrenſem de poteſtat. legis pœnalis libr.1. capit. 2. Cagnol. & alij in l. omnis definitio, ff. de regulis iuris, alijs ergo ocioſis hāc quæſtiones uelitandam relinquamus, nobis autem ſat ſuperque eſſe debet ipſa Iureconſulti definitio, quam improbare nefas eſt. Et cum ea tranſit Franciſcus Balbus, de pręſcriptio. in prima parte, quæſtione prima. Azo. in ſumma, C. de vſucapion. pro empto. ad princip. & alij. & uide omnino, quod dixi infra.c. in cip. quo ad octauum eſt. in 8.q.

Definitio præſcriptionum & uſucapionum.

†Quo ad ſecundum ut uſucapio differat à præſcriptione plerunque traditum eſt, uſucapionem ad mobilia præſcriptionem ad immobilia pertinere ita gloſſ. in l.ſecunda. ff.de vſucapio. gloſſ. in princip. inſtitu. eodem titulo in uerb. uſucapiantur gl.decimaſexta quæſtio. 3. in ſumma. id quod procedit uoce anguſte ſumpta, nam hi termini paſsim conuertuntur ut per omnes ferè leges ſub titulo ff.de vſucapio. apparet & differunt Balbus in dict. 1. par. quæſtio. 3. Felinus & Decius ubi ſuprà. & nouiſsimi in dict. capitu. poſſeſſor, ad princip. poſt gloſſ. in l. tertia. ff. de vſucapio. Bald. in l.prima colum.3.uerſ.nec puto.C.de ſer. fugitiuis per Aretin. in l.Pomponius. §.cum quis ff. de acquit.poſſ. 8

Præſcriptio & vſucapio, an differant inter ſe.

Quo † ad tertium nempe quare vſucapio fuerit introducta, reſpondet Iureconſultus in l. prima.ff.de vſucapion. id admiſſum ne rerum dominia in inceito eſſent, & ne lites eſſent immortales.l.fina. ff. pro ſuo, †ne ue domini perperuo timore rerum ſuarum amittendarum cruciarentur l. cum notiſsimi, in princip. C. de præſcript. triginta annorum, ut per Bald. in repeti.l.primæ.in colum.tertia. C. de emancipatio. liberorum Balbus de præſcript part. prima quæſt. quarta. Azo. in ſumma. C. de uſucapio. pro emp. in princip. Sed quonam modo deducitur lites fore immortales dominiaq; rerum fore in incerto, ſi præſcriptiones inuentæ non fuiſſent, † Et ſanè perſpicuum, id eſt, nam principio generis humani omnia erāt in communi prę̨ſertim agri & campi ut eſt uera & communis opinio, quam tenent Paulus Caſtrenſis, & alij in repe. l. ex hoc iure, ff.de iuſtit. & iure, unde Horatius ſatira.2.libr.2.ſic cecinit. 9 10 11

Præſcript. quare introducta.

Dominia eſſent in icerto ceſſante præſcriptione.

Terrarum dominiū iuregentium primæuo erat in cōmuni.

Nam proprie telluris herum, natura neque illum,
Nec me, nec quenquàm ſtatuit, nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut uafri inſcicia iuris

Et Vergilius lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni
Nec ſignare quidem aut partiri limi te campum
Fas erat, in medium quærebant

Et Seneca in Hippolyto.

Hoc equidem reor
Vixiſſe ritu, prima quos miſtos dies
Profudit, nulla lis auri fuit.
Cæcus Cupido, nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter, populis lapis

Et hac habita ratione Statius ſic canebat 12
†Omne homini natale ſolum
Eadē cōſideratione Oui.li.1. Faſt.canebat.

Patria hominis eſt oē ſolum.

Omne ſolum forti patria eſt ut piſcibus æquor
Et uolucri uacuo quidquid in orbe patet

Nimirum eorum collectio erat quur uolucres
ſeu aëreum genus in cœlo uel aere, utq; ſqua-
mea turba in æquore uel ponto nihil propriũ
habent pręter uſum communem, ita & huma-
num genus, in terris communem uſum non ſe
cus quàm reliqua animantia terreſtria ha-
berent, & pręterea nihil, ſaltẽ quod ad ius pro-
prietatis aut dominij in particulari attineret,
13 & Ouid.lib.6.Metamor.ſic modulatus eſt.

Cõia ſunt terra aer aqua.

Quid prohibetis aquas, uſus cõmunis aquarum eſt
Nec ſolum proprium natura, nec aëra fecit
Nec tenues undas, ad publica munera ueni

Iſta erant uerba terræ aliquid terrę proprium
cuiuſquam eſſe uetantis & omnia eſſe cómu-
nia aſſerẽtis, facit tex.in §.ſingulorum, inſt. de
14 rerum diuiſione. † quum ergo tam inſpecto iu
re naturali q̃ iure gẽtium primæuo (quod ſimi
liter naturale ius appellatur ut ſuprà lib. 1. in
pręfa.nume.18. diſſeruimus & attigimus de
ſucc. crea.lib.1.in §.1.num.2.&.41.) omnia eſ
ſent communia pręſertim omnes agri, campi,
15 prędia, & reliqua immobilia, † ſupereſt ut qui
aliquid immobile ſuum eſſe duxerit illud pro-
bare debeat, quia contra ſe habet pręſumptio
nem iuris, cũque is dicat ꝙ ius olim erat com
mune degeneraſſe ad ſeq; ſolum in particulari
pertinere cœpiſſe, id probare neceſſe habet, cũ
talis aſſertio in facto conſiſtat, quod non pręſu
mit̃ niſi probet̃.l. in bello.§. factę.ff.de capti.l.
ſi emancipati, ibi, neq; emancipatum probatũ
16 fuerit, ubi notat Iaſ.C.de colla. † & id factum
non ſolum probari oporret, ſed etiam ea pro-
batio ſi remoueremus uſum præſcriptionum
eſſet penè impoſsibilis, niſi quis oſtenderet
teſtamẽtum primi parentis Adami, quo quop
piam forte prædiũ aut prædia ſibi relicta fuiſ-
ſe appareret, aliter enim & ſi probet ſe emiſſe
parum iuuat cum per hoc non appareat an uę
ditor dominus fuiſſet, nec potuerit uẽdẽs plus
iuris in emptorem transferre q̃ ipſe haberet.l.
nemo plus, ff.de regul. iur.e. nemo poteſt plus,
eod.tit.lib.6.l.traditio, ff.de acqui. rerum do-
mi.quimimo & ſi (ut ioci cauſa id dixerimus)
Adami teſtamentum oſtenderet nihil iuuaret
quia ſe ab Adamo magis deſcendere q̃ reli-
quos homines probare non poſſet, ut interea
omittam tam antiquum inſtrumentũ authen
ticum eſſe probari non poſſe, & ita in ſpecie
quod dominium immobilium probari ſit im-
probabile niſi per pręſcriptionem tenent licet
non ita dilucidè probent glo. in l. cum res.C.
de probati. quam ſequuntur communiter Do
ctores ibi, ut tradit Nicolaus Boerius deciſio-
ne.47.alia inſuper ex dicto num.25.Paulus Ca

Iuſ gentiũ primęuũ appellat naturale.

Terræ dominiũ nõ præſumitur niſi ꝓbetur.

Terræ dominium probari niſi præſcriptione nõ poteſt.

ſtrenſis & Iacobinus de ſancto Georgio in l.ſi
quis ſeruo.C.de furtis. Alex.cõſi.4.col.2.lib.2.
Dynus, Bar. Albericus, Paulus Caſtrẽſis & alij
præſertim Alexander in l. ſi ſic.§.1.ff. delegat.
Idem Alex.conſil.180.col.4.lib.7.& conſil.71.
col.1.lib.1.

Hinc † eſt ꝙ licet quis probet ſe habere ali 17
cuius rei poſſeſsionẽ cum legitimo titulo, ſeq;
tanquam dominum fructus illius rei nomine,
& ſibimet non etiam alteri percipere, adhuc
non intelligitur ſe dominum ſufficienter pro-
baſſe, ut ſentiũt Glo.d.l.cum res, & omnes illi
quos ſuprà allegauimus, ſentit glo. in l.7.C.de
probati. Bal.in ſua praxi.tit.de extraordi.q.4.
& Boerius ubi ſuprà num. 2. verſi. ſed gloſ. id
quod procedit quando dominium deducitur
in iudicium per modum actionis & principa-
liter, quale eſt in rei uendicatione in qua do-
minium uenit probandum principaliter.l.1.C.
de alien.iudi.mu.cau.facta.l.1.ff.eod.tit.l. doce
ancillam.C.de rei vendi. nam & ſi probarem cõ
tra poſsidentem me ab hinc annos forte duos
fundum de quo lis erat per quadriennium poſ
ſediſſe, fructusq; ipſius ut dominum percepiſ-
ſe, reliquaq; omnia ut uerum dominũ & quæ
à dominis fieri ſolent egiſſe, adhuc contra il-
lum poſſeſſorem minime obtinerem. Cęterum
ſi non principaliter ſed incidenter tandem do
minium deduceretur in iudicidm, tunc is mo
dus probationis ſufficeret ad inducendam do
minij probationem, vt eſt recepta opinio in lo
cis mox referendis.

Dominiũ ut probetur.

† Vnde ſi domum tuam domui meę ſerui- 18
tutem debere dicebam, & oſtendi legitimum
titulum iſtius domus, quam eſſe dicebã, meq;
eam poſsidere, eaq; uti & frui non ſecus q̃ ue-
ris dominis, ſolenne eſt edocui. tunc ſufficien-
ter dominum me eſſe videor probaſſe, unde ſi
huic domui domum tuam ſeruiturem debuiſ
ſe oſtendatur legitime, obtinebo, & is eſſe ſo-
let frequentiſsimus aduocatorum uſus allegã
tium quem cum legitimo titulo aliquam rem
tenuiſſe & poſſediſſe eiusq; fructus tanquã ue-
rum dominũ percepiſſe, reliquaq; omnia egiſ-
ſe quę à ueris dominis fieri ſolent. nam ꝑ hoc
intelligitur dominiũ pręſumptiuè probatum
non alter q̃ pręſumptiue fatuus ex ineptis di-
ctis uel factis quis probatur, ut tenuerunt glo.
in l.pen.uerbo amoueri.ff.de condit.inſt.& ibi
Bal. Angelus & Paulus Caſtrenſis. Bar. Bal. Pau-
lus Caſtrenſis, & alij in l. Titia, per text. ibi.ff.
de ſolut. eſt tex. melior de iure ſecundum Nico
laum Boerium.d.deciſ.47.num.1.in l.filiusfam.
§.ijdem principes.ff.de leg. 1. Barbatius conſil.
50.nu.12.lib.1. Iacobus de Arena & Bar. in d.l.
pe. Antonius Butrius & Abb. ſiculus in c. cum
ad ſedem,

Probatio leuior ſufficit i incidentibus.

ad ſedem, de reſtit. ſpoliatorum Innocentius in c. illud, de pręſump. Bar. conſil. 110. quidam maſiolus. Idem Bar. in quęſt. incip. mulier habens amplum patrimonium, col. pe. Glo. i l. ſicuti. §. ſi quæratur, ff. ſi ſeruitus vẽdicetur Glo. iuncta textui in l. 1. ff. famil. erciſc. & ibi Florianus tradit Raphael Cumanus conſi. 150. ad finem. Pet. Philippus Corneus cõſi. 48. lib. 3. Andræas Barb. conſi. 8. lib. 1. Alexander conſi. 4 lib. 2. Idẽ conſi. 103. num. 10. lib. 7. Iaſ. poſt Bar. ibi in l. ſi prius, ff. de oper. noui nunti. & plene per Boerius vbi ſuprà, & Corneus conſi. 19. lib. 2. Idem Corneus conſi. 24. lib. 4. & Bal. in l. non ignorat, col. 6. C. qui accuſare non poſſ. facit. l. & quę nõ dũ ſunt. §. 1. ff. de pignor. tenet Romanus conſi. 24. circa propoſitum. & Bar. Socinus cõſi. 106. in cauſa. col. 4. lib. 2. ratio differentiæ inter hãc ſpeciem & ſuperiorẽ ea eſt, quòd quando dominij probatio deducitur incidenter in iudicium cum aliud principaliter ageretur par eſt ut nõ tam exacta probatio poſtuletur q̃ ſi principaliter deduceretur & deſideraretur. cũ & ea res leuioris ſit pręiudicij & aliter is bis oneraretur in probatione ſi teneretur ex integro probare, & domũ uicini ſeruitutem alteri domo debere. & præterea ex integro probare ꝙ ea domus cui talis ſeruitus debebat ſua erat. facit pro hac ratione l. ille à quo. §. ſi de teſtamẽto, ff. ad Treb. l. Titia. §. q inuita. ff. de leg. 2.

19 Dominiũ plene probatur per præſcrip.

Cęterum † ſi cum eo legitimo titulo probaui poſſeſsionem longi temporis tunc ſufficienter probatum eſt dominium etiam ſi in iudicium deduceretur principaliter, quia iam præſcriptum intelligeretur & hęc eſt utilitas præſcriptionum (qua ęquius aut conſultis nihil unquam excogitari potuit) ita tener Glo. in d. l. cum res. C. de probati. & eſt communis opin.

20 Titulus ſuppletur adiectione temporis.

doctorum quos ſuprà allegauimus. † Idem foret ſi nullum titulum probarem, ſi tamen longiſsimi temporis poſſeſsionem probaui quaſi ea temporis adiectio ſuppleat tituli defectum: ut in l. ſi quis emptionis. §. 1. & l. cum notiſsimi, in princi. & l. ſicut. l. omnes. C. de præſcript. 30. annorum ut eſt communis opinio Bal. ubi ſuprà & aliorum quas ſuprà retulimus tradit etiam Boerius vbi ſuprà nume. 9. cum ſequen.

Hactenus de dominij probatione in rebus ſoli & etiam in rebus mobilibus regulatiter

21 Dominiũ ſine pręſc. probatur in actionibus & i rebus mobilibus.

† ſunt tamen plures ſpecies in quibus citra interuentum præſcriptionis probatur dominiũ in rebus mobilibus, quid enim ſi quis tabulam depinxit iuxta. §. ſi quis in aliena tabula, inſtit. de rerũ diui. aut melemulſum ex iuuis & mele fecit, aut librum ſcripſit, & ſimilia, certe in his ſpeciebus & ſimilibus facile eſt dominium probare. Item idem eſt in rebus ſe mouentibus quale eſt ſi quis feram cœpit, aut armenta; aut pecudes, aut quadrupedes, quæ antea nullius in bonis uel fuiſſent, uel iam eſſe deſijſſent ut in. §. fere, & per totum titulum inſti. de rerum diuí. pręſertim in. §. ſingulorum cum ſequen. uſque ad finem tituli & l. adeò per totam l. 1. 2. & 3. l. naturalem, ff. de acqui. rerum domi. Idem in iuribus & actionibus, nã probatur contractus obligatione probatur nobis id de quo agitur deberi † nec dubium eſt quia 22

22 Dominiũ cadit i iuribus & i corporalibus.

etiam iſtarum rerum dicatur eſſe dominium: l. qui uſum fructum, ff. ſi vſusfruct. pet. l. fin. ad medium. C. de pręſcript. longi temporis & de quadruplici dominiorum differentia diſſerit Bald. in l. in rebus. C. de iure doti. colum. 2. & Boerius. d. deciſi. 42. nume. 4. & plenius per nos de ſucc. progreſſu lib. 1. in pręfati. nu. 176. cum ſequen.

Quo ad quartum nempe quo iure fuerit 23

23 Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.

inducta uſucapio uel præſcriptio omnes omnino admittunt mero iure ciuili receptã fuiſſe ita Azo in ſumma. C. de vſucapi. pro empt. ad princip. Bald. in repeti. l. 1. columna. 3. C. de emancipat. liberorum Franciſcus Balbus de præſcript. par. 1. quæſt. 4. Bart. in l. nemo poteſt. colum. 4. verſic. quęrit Dynus. ff. de lega. 1. Philippus Decius in cap. quæ in eccleſiarum, num. 26. de conſtit. Aymon Crauet. de antiqui. temporũ par. 1. nu. 49. per eundẽ Decium conſilio 269. nume. ſeptimo. Idem Decius conſil. 202. numero ſecundo Bald. in l. fin. columna ſecunda. C. ſententiam reſcindi non poſſe, Angelus in l. Lucius. ff. de euictionibus Paulus Caſtrenſis in l. 1. ff. de teſtam. Alex. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, num. 27. ff. de liber. & poſthn. Panormi. conſi. 84. uidetur. 1. lib. 1. Glo. quam ibi omnes ſequuntur in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure Bald. in authen. ad hæc col. 3. C. de uſur. Ang. in repe. l. 1. colum. 19. C. de iudi. † Ideo di- 24

24 obligatio natur. an perimatur pſcriptione.

cunt, ꝙ præſcriptio utpote ciuile inuentũ obligationem naturalem nequit perimere quod & firmant Bart. & Paul. Caſtr. in l. fin. §. 1. ff. rem ratam haberi Corn. conſi. 251. in hac confutatione col. 2. lib. 3. Idem Corn. conſi. 176. ad euidentiam col. pen. lib. 1. Anton. Butr. Ioan. Imol. Panorm. & Felin. in c. ad aures, de præſcript. Io. Andr. in c. poſſeſſor, ubi Philip. Frãcus & noui. de reg. iur. Fran. Balb. ubi ſupra. 2. part. 3. partis princ. q. 10. & in par. 1. q. 6. & Ioan. Oroſcius & nouiſsimi ſequuntur d. Glo. l. ex hoc iure, ff. de iuſti. & iur. eamq; Gloſ. ſequuntur alij q̃ plures 25

25 Præſcriptiones nunquam fuiſſent ſi iur. ciuile non eſſet.

quos allegauimus de ſucc. crea. lib. 1. §. 1. num. 1. uetſi. ultima fuit opinio. Hinc † dixit Bal. in repe. d. l. 1. col. 3. C. de emancip. libero. ꝙ ſi ius ciuile non fieret præſcriptiones aut uſucapiones minimè forent, quem ſequitur Frãciſcus

Bald.

Dominiũ præſcriptione quæſitum an princeps adimat.

26 Balb.in d.q.4.†Hinc etiam dixit Philipp.Dec.
in d.c.quæ in eccleſiarum,nu.26.dominiũ præ-
ſcriptione quæſitum cum ſit iuri ciuilis tolli
nobis poſſe per principem, id quod improba-
bimus(annuente Deo) in 2.tomo harum con-
trouerſiarum qui inſcribitur ſub titulo con-
trouer.uſu frequentium c.1.num.15.ibi enim
oſtendimus etiam dominium iuris ciuilis tol
li nobis per principem non magis poſſe q̃ do-
minium iuris naturalis niſi ob bonum publi-
cum. Deniq; cum præſcriptiones & uſucapio
nes ſint iuris ciuilis adeò ut ſi ius ciuile non eſ
ſet ipſe minimè fuiſſent ut iam edocti ſumus
27 & probat l.1.& l.3.ff.de uſucap. Et ideò† præ-
ſcriptio longiſsimi temporis.30.uel 40.annorũ
non erat cognita nec inueta iure, ff.ut eſt ue-
ra & communis opi.quam tenent gloſ.in l.qui
occidit,in prin.uerbo amiſsi,ff.ad legẽ Aqui-
liam,glo.& doct.qui cum ea ſimpliciter trans-
ſeunt in l.Iulianus,ff.ex quibus cauſis maiores
Bar.in l.tutor rerum, in fin.ff.de admi.tutorũ
Bald.in l.eum qui.§.in hac.ff.de publici. Idem
Bal.in l.ſiego §.partus eod.tit. Frãciſcus Balb.
de præſcrip.in 2.par.3.partis princip.q.12.nu.
12.uerſicu.ſed dubitatur, Bald.in l.nihil.C.de
uſucap.pro hærede glo.cum qua tranſeunt cõ
muniter doctores ibi in princip.inſt.de perpe.
& temp.actio.Alex.in l.Pomponius.§.cũ quis,
nu.21.ff.de acq.poſſ.Et ibi Iaſo.nu.22. Felin.in
c.de quarta,nu.34.de præſcrip.Bart.in l.fi.in fi.
ff.rem ratam haberi. Aries Pinellus de bonis
maternis in authen.niſi tricennale,in princip.
Bartholomæus Socin. conſi.203.col.2.in fi.lib.
2.epiſcopus ciui.Roder.in c.poſſeſſor, de regu.
28 iur.lib.6.par.2.§.9. nu.4. Cum(inquam)†om-
nis præſcriptio & uſucapio ſit merum inuen-
tum iuris ciuilis, conſequens eſt ut ſubditos
duntaxat liget & comprehendat illius illarũue
regionum ubi tale ius ciuile ſeruatur iuxta l.
omnes populi.ff.de iuſt.& int.§.ſed naturalia,
inſt.de iure nat.l.ius ciuile,ff.de iuſti.& iur.l.fi.
ubi plenè in ſimili per omnes doct.ff.de iuriſd.
omnium iudicum,ſicq; ſi inter reges aut popu
los liberos qui non recognoſcerẽt ſuperiorem
in temporalibus lis eſſet ceſſaret materia præ-
ſcriptionum non ſecus q̃ ſi re uera ſcripta aut
inuenta nunq̃ fuiſſet, quia ius ciuile unius
principis aut populi liberi alterum principem
aut populum liberum non tenet,ſed ius,tantũ
naturale & gentium inter eos ſeruandum eſt.
Et ſecundum tale ius non ſecundum ius ciuile
iudicandum eſſet,nam ſi princeps legibus po-
puli ſui ſolutus eſſe dicitur l.princeps legibus.
ff.de legibus,quãtò magis ſolutus eſſe dicetur
29 legibus alterius principis uel populi.†Id quod
nullus modo ſanus negat aut negauit unq̃, q.

Præſc.30. annorum iure.ff. non erat cognita.

Præſcriptiones non tenẽt extraneos a iuriſdictiõe principes aut priuatos.

Princeps

adeò uerũ eſt ut princeps cum ſubdito cõtra-
hendo non obligatur ciuiliter,ſed tantum na-
turaliter,quia iuri tantum naturæ,& gentium
non etiam iuri ciuili ſubiacere intelligitur ut
tradit eleganter Bald.in d.l.princeps,ff.de legi
bus.Idem Bald.in l.1.ad prin.ff.de conſt.princi
pum.Idem Bald.& communiter omnes doct.
in l.1.ff.de pact Idem Bald.in l.fin.C.de tran-
ſact.& in l.ſi aquã, colũ.6.C.de ſeruit.et aqua,
plenè per doct.in c.1.de conſt.Alex.conſi. ulti.
clementiſsimi, colũ.7.libr.4.Bald.in c.1.§.fina.
qui feudum dare poſſunt,quod ita tamen in-
telligendum eſt, ut ea obligatio naturalis qua
princeps ex contractu ſuo uel conuentione cũ
ſubdito uel cum altero principe celebrato te-
netur tam efficax ſit q̃ foret ſi eſſet ciuilis ſi-
mul & naturalis, uel ſi ius ciuile nunq̃ ulibi
ſcriptum aut inuentum eſſet ita Anto.Butrius
col.pen.& ibi alii omnes in c.quæ in eccleſia-
rum, de conſti.& ibi Abb.col.pen.Bald.in c.2.
col.fi.de noua forma fidel. in feud. Fernandus
Loazes in conſi.pro Marchi. de Velez dub.1.
pag.34.nume.23. Sicq;†principes inter ſe uel 30
populi liberi inter ſe ſemper & ſunt & eſſe ui-
dentur ac fuiſſe quaſi in terminis l.2.ad princ.
ff.de orig.iur.l.1.ff.de pact.l.1.ff.de conſt.pecun.
cum ſimi.ut inter eos ius ſolũ naturale & gen
tium non etiam ciuile in conſideratione ſit,
non magis q̃ ſi ſcriptum aut inuentum nunq̃
fuiſſet,nam & idem eſſet (quod plus eſt)†ſi res 31
ageretur inter principem & unum hominem
priuatum qui tamen ſibi ſubditus non eſſet,
†Et ideò peregrinus nec teſtamentum facere
debet ſecundum noſtri iuris regulas,ſed ſecũ-
dum ſimplicitatem iuris gentium ut diximus
de ſucc.progreſſu lib.1.ſub titulo qui teſtam. 32
fac.poſſ.num.124.nec ex teſtamento alicuius
ciuis noſtri capere poteſt,quia ut noſtro iuri
ſubiectus non eſt,ita etiam non gaudet bene-
ficijs noſtri iuris ciuilis ut ibidem docuimus
ſub titulo qui ex teſtam.cape.poſſ.num.6.cum
ſeq.per l.1.cum ibi not.C.de hære.inſti.l.ſed ſi
hac §.pœnam, in uerbo peregrinitatem.ff.de
in ius uocando. Quinimo idem foret ſi inter
duos homines priuatos exteros tamen (hoc
eſt qui eſſent diuerſarum iuriſdictionũ pu-
ta vnus Hiſpanus alter Gallus) res ageretur,nã
& tunc ius tantum naturale & gentium inter
eos ſeruaretur nõ etiam ius ciuile alterutrius
ex illis prouincijs† (cum cõſtet regem Hiſpa- 33
niarum etiam de iure non ſubeſſe Imperatori.
63.diſt.c.Adrianus,ubi glo. & reliqui. Idemq;
in rege Galliarum ſaltem de facto ut lib. præ-
ced. plenius tradidimus. c. 22. nu. 11. cũ ſeq.)
† ſecundum quę licet regulariter non ualeat 34
emptio & benedictio ſine pretio, nec locatio
& con-

Cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolum naturaliter, ſed ea nat. obl. efficax omnino eſt.

Principes aut populi liberi inter ſe i[illegible] nat.& g[illegible] non ciuili[illegible] ligantur.

Ius ciuile non ligat principes aut extraneos a iuriſditiõe.

Peregrinus expers. teſtãdi actiue & paſſiue.

Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio.

contractus

Sunt infor mes inter extraneos a iuriſdi-ctiõe popu los prici-pes priua tosq; ho-mines, in ter quos omnes nu dæ cõuen tiones & nat.obl.ef ficaces ſunt.

& conductio ſine mercede certa, nec contra-ctus emphyteuſis ſine ſcriptura, nec ſtipulatio ſine uerbis, ut in princip. inſt. de empt. & uẽd. & in prin. Inſt. de locatione & cond. l. j. in prin. ff. de uerborum oblig. in prin. inſt. eod. tit. l. j. ij. & iij. cum ibi not. C. de iure emphy. tamen inter exteros principes uel inter exteros popu los ſuperiorem non recognoſcentes, uel inter exteros homines priuatos, uel inter unũ prin-cipem populumue liberum & ciuem ei ſubie-ctum, & emptio uenditioue ſine pretio & lo-catio & conductio ſine mercede certa, & ſtipu latio ſine uerbis & emphyteuſis ſine ſcriptura ualerent, non tam in uim eorum contractuũ, formaliter quàm in uim nudæ genericę iu-riſq; gentium conuentionis, quæ tamen ple-num effectum & executionem ſortiretur, non ſecus, quàm id fieret ſi ius ciuile ſcriptum aut inuentum nunquàm fuiſſet iuxtà l. ij. in princ.

Ambaſcia-tores iure nat.& gẽ. non ciuili utuntur.

35 cum §. ſequen. ff. de orig. iuris. † quæ omnia in contractibus legatorum principum (quos uul go ambaſciatores appellamus) qui celebrarẽ-tur in prouincijs ſuarum legationum proce-derent, ut plenius egimus in præfa. libr. j. de ſucc. progreſſu columna penultima, & in lo-

Præſcr. & iura ciui-lia ceſſant in extra-neis popu lis princi-pibus pri uatis ho-minibus.

36 cis duobus de quibus iam meminimus: † in omnibus ergo his ſpeciebus & ſimilibus quẽ-admodum ceſſat ius ciuile quoad omnes con-tractus conuentiones reliquaſque humanas actiones ita quoque & quoad præſcriptiones ceſſare in comperto eſſe debet, quandoqui-dem, præſcriptionum inuentum mere ciuile eſt, & ciuiliſſimum ut iam edocti ſumus, quæ omnia eo potiſſimum nomine notanda ſunt quòd nullibi ſic declarata inuenio, ſuntque addenda ad illos xxviij. caſus in quibus ceſ-ſat præſcriptio de quibus per Franciſcum Bal bum de præſcrip. quæſt. vj. par. prin.

Hiſpano-rum regũ ius quis ad eccle-ſiaſtica.

Hinc colligebam expeditum fixum atq; in
37 dubitatum haberi debere † potentiſſimo Hi-ſpaniarum Regi & domino noſtro etiam ho die integrũ ſaluumque eſſe ius & facultas con ferendi omnes archiepiſcopatus, epiſcopatus, præbendas, dignitates, perſonatus, rectorias, beneficiaq; omnia eccleſiaſticis perſonis per uniuerſam Hiſpaniam non ſecus quàm olim neque id ius ulla ex parte præſcriptionis con-ſuetudinis uel alia quauis ratione aut occa-ſione immutatum, debilitatum aut deminu-tum uideri, non magis quàm olim foret ac fuiſſet, nam cum ſit non minus uera quàm receptiſſima omnium ſententia *Hiſpania-rum* Regem ac regnum nullum in temporali-bus ſuperiores recognoſcere Gloſ. in dicto c.
38 Adrianus. lxiij. diſtin. diximus plenè ſuprà ca. xxij. nume. 11. cumq; ſeq. † cùmque Hiſpania-

Patronatus iura ſultius cõ ceduntur terræ ab infideli-bus debel latæ cauſa quàm do tationis cauſa.

rum rex ex receptiſſima omnium ſententia habeat legitimum ius patronatus in omnibus Hiſpaniarum eccleſijs, eo ꝙ eam prouinciam eripuit liberauitq; a manu infidelium (quæ cauſa ex mente doctorum communiter longè guſtior eſt quàm cauſa eccleſię dotationis) ut in lib. pręcedenti. c. xxij. num. 14. cum pręced. & ſeq. diſſeruimus, conſequens fit ut id ius pa-tronatus ſemel ſibi competens per temporis aut præſcriptionis interuentum perire non po-tuerit, aut ulla ex parte eneruari, quandoqui-dem præſcriptionum inuentum & ciuiliſſimũ eſſe & ſic inter exteros principes, reges, impe-ratores, populos aut ciues locum non habere fusè edocti ſumus, & non ſolum tales eccleſias Hiſpaniarum Rex conferre poteſt hoc eſt elige re uel nominare perſonas ad eas dignitates, beneficia, epiſcopatus, rectorias, perſonatus, archiepiſcopatus, & ſimilia, non ſolum (inq̃) id ex definitione ſacrorum canonum & ex do ctorum ſententijs & ex legibus Hiſpaniarum licere ſibi apparet, ſed etiam id per ſacrũ Con cilium Toletanum. xij. canone & c. vj. ſancin tum eſt & ſtabilitum in hæc uerba.

Illud quoque decernendum nobis occurrit ꝙ in quibus tam ciuitatibus, decedẽtibus epi ſcopis proprijs, dum differtur diu ordinatio ſucceſſoris, non minima creatur officiorũ di-uinorum offenſio. Vnde placuit omnibus, (ſal uo priuilegio unius cuiuſq; prouinciæ) ut lici tũ maneat deinceps Toletano Põtifici, quoſ-cunq; regalis poteſtas elegerit, & iã dicti To-letani Pontificis iudicium dignus eſſe proba-uerit, in quibuſlibet prouincijs præficere præ-ſules, & decedẽtibus ep̃is eligere ſucceſſores, ſic tñ, ut quiſquis ille fuerit ordinatus, poſt or dinationis ſuę tẽpus infra triũ mẽſium ſpatiũ proprij metropolitani præſentiã uiſurus acce dat, qualiter eius authoritate uel diſciplina inſtructus cõdignè ſuſceptæ ſedis gubernacu-la teneat, quod ſi ꝑ deſidiam aut neglectũ qui libet cõſtituti t̃pis metas exceſſerit, excõicet̃ hãc quoq; definitionis formulã ſicut de ep̃is, ita de cæteris rectoribus placuit obſeruandã.

Sed & idẽ expreſſum eſt ĩ c. cũ lõgè. lxiij. diſ. neq; ad rẽ ptinet ꝙ id ius & ſi ĩ uſu ſit fueritq; ſemꝑ quoad archiep̃atus, & ep̃atus, & nõ nul-las abbatias Hiſpaniarũ, tñ quoad reliquas di gnitates eccleſiarũ cathedraliũ & quoad reli-qua beneficia nõ ex integro id in uſu nũc eſt, † nec dubiũ eſt quin iuri canonico oẽs princi- 39
pes Chriſtiani ſubeſſe uideant̃, unde iuris ca-nonici ꝑſcriptiones cõtra eos eorũq; regna ni dent̃ poſſe locũ habere, ĩ ijs rebus & materiis q̃ ſubſunt iuriſdictioni eccleſiaſticæ qualis eſt materia beneficiorũ, ut habet̃ ferè ꝑ oẽs in c. j. & in

Iuri cano nico ſub-ſunt oẽs Chriſtia-ni.

& in c.eccleſia ſanctæ Mariæ,& in c.quæ in ec
cleſia:ũ. de conſt.& in c.cũ non liceat,de pſcr.
Nam ad perfectam huius rei cognitionem
præfari oportet nõ eſſe ſolum aut ſimplex ius
patronatus id quod habent Hiſpaniarum re
ges in talium beneficiorum collatione ſeu no
minatione, neque ex ſola iuris canonici con
ceſsione,ſed potiſsimum ex ipſomet iure rega
li & ſic ex iure naturali, cũ enim regna & prin
cipatus fuerint iure naturali uel gentium etiã
primęuo creati ad meram ciuium utilitatem,
ut pleniſsime oſtendimus ſuprà lib. præceden
ti.c.j.&.ij.& id ornauimus tam p totum illum
librum quàm per totum etiã iſtum & præſer-
40 tim in d.c.j.num.25.&.c.xxj.num.8.in d.lib.præ
ced. † Cumq; homines à ſuis negotijs & pro-
uincijs auocari lõgius peregreq; pficiſci per-
agrare & peregrinari noxium uehementer ſit,
ut & patet ad ſenſum & probat.l.iiij. cum ſeq.
ff.quemad.teſta. aperi. ſupereſt ut ad regale of
ficium munus & tuitionem pertinere intelliga
tur proſpicere ac efficere ne ſubditi talem in-
commoditatem patiantur, per quam negotio
rum ſuorum cauſa peregre à regione ſua libe-
ris, uxoribus, domibus, rebus, negotijsq; ſuis
domeſticis deſertis proficiſci cogant, id quod
eueniret ſi ab Hiſpania ad Romam uſq; urbẽ
penetrare paſsim cogerentur, beneficiorum,
dignitatũ,epiſcopatuũ,archiepiſcopatuum'ue
cauſa, aut litium forte occaſione, & cum talẽ
incommoditatem homines pati aduerſetur
naturali rationi & iuri naturali. † Neque per
41 leges poſitiuas ciuiles aut canonicas id induci
poſſet,neque per conſuetudines quæ magis ui
derentur & iuſtus dicerentur morum corru-
ptelæ quàm mores præſcripti arg.l.j. &.ij.ff.de
legib.c.erit autem lex.iiij.diſtin.l.de quibus,cũ
multis legibus ſeq.ff.de legibus, dum edocent
leges & conſuetudines irrationabiles aut noci
uæ non ualere,id quod plenius diſſeruimus de
ſucc.progreſſu in præfat.nume.93.& ſuprà lib.
præced.c.xxxj.num.35.&.c.xxx.num.1.& nu.3.
unde leges ferre ad publicam utilitatẽ ut prin
cipis eſt,ita eas ferre ad propriam legiſlatoris
utilitatem præſertim cum læſione ſubditorũ
tyranni eſt,ut d.c.xxx.nu.2.diſſeruimus, & om
nis lex quæcunque ſit utilis ſi non eſt, uix eſſe
poteſt ut deſinat nocere,ut d.lib.c.xxix. nu.22.
non parum utiliter oſtendimus. & ibi etiam
num.20.oſtendimus legem humanam non ali
ter ualere q̃ ſi à lege naturali aut diuina deri-
uetur, ſicq; utilis & æqua ſit, & aliquid eo.lib.
c.xxvj.num.29.quæ omnia non ſolum compro
bãtur ex ijs quæ ſuprà lib.j.c.j.&.ij.tradidimus
edocentes legum principumq; imperium ad
meram ciuiũ utilitatẽ pertinere,ita ut qdquid

40 Homines à ſuis negotijs & p uincijs auocari neceſſitate nõ cogẽte noxiũ & cõtra naturalẽ iuſtitiam eſt

41 Ius poſitiuum aut cõſuetudines iducere nõ poſſunt q iuſtitiæ naturali aduerſatur.

à principe uel à lege iuſſum,præceptum, ſanci
tum'ue fuerit ciuiũ utilitati aduerſetur nul-
lius momenti ſit, quaſi egredi uideatur termi
nos mãdati commiſsionis regni principatus,
ſed etiam hoc idem cõprobatur ex omnibus
quæ per totum hunc librum & pręcedentem
pleniſsime diſſeruimus quia quaſi ex illo pri-
mo elemento & fonte reliqua omnia deriuaui
mus.Nec dubium eſt quin quod lege aut con-
ſuetudine induci non poteſt, quia irrationabi
le uel noxium,id per præſcriptionem etiã im-
memorialem recepi longè minus poſsit;quia
talis præſcriptio & ſi reliquis pſcriptionibus
potentior uideatur tamen ad ſummum id aſſe
qui potuit,ut legis uim habere uideretur.l.j.§.
fin.l.ij.in princ.ff.de aqua plu. arcenda.l.j.§.du-
ctus aquæ.ff.de aqua quoti.& æſtiua, is ergo ui
gor legis interpretauimus fortior eſſe non po-
teſt quàm ipſamet uera, expreſſa & certa lex,
quinimò uix eſt ut ei æquetur.l. filio quẽm.ff.
de liber.& poſthu.l.ſi quis poſthumos, in prin.
eod.tit.ergo quod lege expreſſa introduci nõ
poteſt,id longè minus per legem tacitam indu
ci admitti'ue poterit, qualis eſt conſuetudo,
iuxta.d.l.de quibus,cum multis ſeq.ff.de legib.
& qualis eſt præſcriptio etiam temporis cuius
initij memoria non eſt, ut proximè diximus.
† Et denique quærere legem ubi naturaliter 42
ſentimus, nihil aliud eſt ſecundum philoſo-
phũ quàm infirmitas intellectus, nec ullus tã
demens aut tam rerum inexpertus erit,qui nõ
uideat reipublicæ regnoq; Hiſpaniarũ non no
xium modo uerum nocentiſsimum eſſe, ſi ad
lites expediendas, uel ad beneficia eccleſiaſti-
ca,epiſcopatus, archiepiſcopatus, dignitates,
præbendas'ue Romam ſemper paſsimq; adeũ
dum eſſet,id quod cũ noſtro magno malo ex-
perti ſumus, † eſtq; tã notorium ut omnẽ ſpe 43
ciem probationis facile ſuperet.notorietatis
enim talis eſt uis ut plenè diſſeruimus ſuprà
lib.j.in c.xxij.&.c.xxj.tex. in l. ſi adulterium cũ
inceſtu.§.idem Pollioni.ff.ad legem Iuliam de
adulteri. & deniq; in hac ingẽti læſione quę ex
tam longa & periculoſa nauigatione & itine
ratione cauſatur nititur tex. in d. Concilio To
letano.xij.cau.vj.&.d.c. cum longe.lxiij. diſtin.
† ſicq; cum ea ratio ſit tam naturalis & uera 44
contrarium eius fieri minimè poterit unquã
aut unquam poterit arg.§.ſed naturalia.inſt.de
iure natur.l.omnes populi,ff.de iuſt.& iure.Bal.
per tex.ibi in l.fin ff.de here.inſt.Idem Bal.in l.
his ſolis,per tex.ibi.C.de reuo.dona.Pet.Philip
pus Corneus,Alex.Decius & alij per tex.ibi in
l.humanitatis.C. de impub. Iaſ. Purpuratus &
alij per tex.ibi in l.fin.C.de pact.
† Deniq; nauigare etiã impoſsibile reputaſ 45
nedum

42 Intellect' infirmitas eſt quærere lege ubi naturaliter ſentimus.

43 Notorietas ſuperat oẽ genus probationis.

44 Iuſtitia naturalis eſt immutabilis.

45 Nauigatio

Impoſſibi lis fere & noxia reputatur.

nedũ nimis difficile, neq; quicq̃ eſt quod magis ipſi naturę aduerſum pugnans contrarium eſſe intelligatur quàm nauigatio, vt plenè oſtẽdimus ſuprà lib. j. c. xx. vbi etiam docemur nauigationem horridam eſſe triſtiſsimam, periculoſiſsimam adeo, vt nauigantes inter mortuos an inter uiuos ſint connumerandi, non ſatis certum ſit, ſicque ad Romam ab Hiſpania per æquora tranſuolare duriſsimum, nocentiſſimum & ab omni iuſtitia & ratione prorſus alienum eſſet, vt homines à iure compellerentur. Id enim non ius ſed ſumma iniuria eſſet, rurſus per terram eundi nullus patet aditus, nam vt interea omittam longitudinem itineris, magnitudinem laboris & expenſarum periculum, inſidiaſque latronum & cætera id genus, (quæ omnia omnibus notiora ſunt quàm vlla relatione egeant) adeſt etiam id impedimentum quòd omnes Galliæ penetrandæ ſunt, nec alias patet iter via aut ſemita vlla, ſicque penetratio eſt impoſſibilis, niſi ex Galliarum principis conceſsione quæ reputatur impoſſibilis l. apud Iulianum, §. conſtat, vbi multa per Alexandrũ & Iaſon. poſt

46 alios, ff. de legatis primo. Ergo cum nimis difficilia pro impoſſibilibus habeantur vt ibi eſt communis opinio Alexand. Iaſ. & aliorum per text. ibi Hieronymus Cagnolus in l. impoſſibilium, ff. de regulis iuris, Claudius Aquens, in l. Gallus, §. inſtituens, columna prima. ff. de liberis & poſthumis, Georgius Natanus in clemen. ſæpe, in principio not. 4. de verborum ſignificatio. Bartho. Socinus in l. quidam relegatus, not. fin. ff. de rebus dubi. ſupereſt vt Hiſpani pro rebus ſupra memoratis Romam petere non ſint de iure cogendi † non magis quàm

Impoſſibile reputatur quod eſt nimis difficile.

47 ad impoſſibilia obligandi, ad quæ nullus tenetur l. impoſſibilium, ff. de regulis iuris cap. nemo poteſt, eodem titulo lib. vj. §. ſi impoſſibilis inſt. de hære. inſti. l. j. vbi plenè per. Bart. ff. condit. inſti. l. vbi repugnantia, §. quæ rerum

Impoſſibilium nulla obl.

48 natura, ff. de regulis iuris. Adeò vt † ad impoſſibilia non ſolum principum poteſtas ſeſe non extendat, ſed etiam ipſius Dei optimi maximi poteſtas ſeſe non extendit ſecundum Theologorum opinionem, vt & affirmat & ſequitur Hieronymus Cagnolus vbi ſuprà & plenius tradidimus ſuprà lib. j. c. xxvij.

Impoſſibile an poſſit Deus.

49 Denique † ſecundum opinionem multorum quam modo nec probo nec improbo (quia infra c. lxxxj. numero. 10. cum ſequen. dicturus ſum) non eſt præſcriptio temporis immemorialis quando de ipſius origine conſtat, vt tenent Ioannes Andreæ in capitu. primo ad finem de præſcrip. libro ſexto & Aymon Crauetus de antiq. temporum parte. 4. verſic. materia iſta numero tertio Couarru. in capitu. poſſeſſor, de regulis iuris, libro ſexto parte. ij. §. iij. numero ſeptimo, ſed cum de principio huius rei de qua agimus non ſolum conſter, ſed etiam notorie conſtet, quia ex diſpoſitione iuris, vt patet in d. Concilio Toletano duodecimo canone ſexto & dicto capit. cum longè lxiij. diſtinctio. ſequitur illud ius epiſcopatuum, rectoriarum aliarumque præbendarum eccleſiaſticarum integrum ius Hiſpaniarum Regi & Regno illeſumque ab immemoriali præſcriptione ſeruari. Quamuis ſi verum amamus ea ſola ratio ſufficiat quam iam retulimus, quòd bona gubernatio minimè admittit contrarium. † Item quòd hæc eſt ra- 50

Immemorialis præſcr. quæ dicatur.

tio naturalis iusque naturale & gentium (ius enim naturale illud dicitur quod ratio naturalis ſuadet & docet, diximus ſuprà libro primo capit. xvj. numero decimo & decimo numero octauo & capi. xxvij. nume. vndecimo.) Idque ius immutabile & immobile eſt. §. ſed naturalia; inſt. de iure natu. l. omnes populi, ff. de iuſtitia & iure, licet enim paſſim fiant homicidia, latrocinia, falſitates, adulteria, parricidia, & cætera id genus contra ipſum ius naturale, adhuc tamen ius ipſum naturale integrum manere intelligitur ſemperque eſt eritque ius, & ſemper æquè bonum, & illę huius iuris tranſgresſiones nullam inducunt præſcriptionem aut conſuetudinem contra hoc ius, quo minus vigere ſtare & polere videatur, æqueq; bonum & laudabile eſſe, ſic & in ſpecie noſtra docet theologorum diſſertiſſimus frater Alphonſus de Caſtro de poteſtate legis pen. libro ſecundo capitulo decimoquarto pagi. quingenteſima ſexageſima ſecunda Paul. Apoſt. Roma. j dum ait qui cum cognouiſſent Deum &c. Sic ergò & in ſpecie noſtra & ſi per annos mille nos Hiſpani pro his rebus vel iſtarum rerum cauſa de quibus mentionem habuimus Romã adire coacti eſſemus vel forte ſpõte (aut qđ certius eſt ſtultitia aut ruſticitate) nunquàm fieret ius aut bonum aut æquum quod in poſterum idem facere teneremur, nõ magis quàm ſi per mille annos latrocinia, falſitates, adulteria & cætera id genus exerceremus, nam per hoc nunquàm fit ius aut bonum aut æquum vt ſimilia facinora in poſterum perpetrare cogamur, aut perpetrare iure poſſimus. † Et iſtud ius naturale bo- 51

Ius naturale & diuinũ non immutatur per abuſus.

num & æquum vt Hiſpani non cogantur iſtarum rerum occaſione de quibus mentionem habuimus Romam petere, licet poſtea à iure canonico (per dictũ capit. cum longè & per dictum Concilium) approbatum fuerit, non tamen fuit transformatum in merum ius

Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuũ non naturale non poſitiuum dicitur.

canoulcum,ita vt ius naturale & gentium eſ-
ſe deſijſſe videatur, non magis quàm ſi quis
malè ſanus contenderet illud præceptum de
calogi de non occidendo, aut etiã illud præ
ceptum de parentibus obſeruandis euanuiſſe
iusque diuinum, aut naturale eo ipſo eſſe de-
ſijſſe quod per omnes leges quæ ſunt ſub titu-
lis.C.& ff.ad legem Corneliam de ſicarijs par
ricidę, & etiam homicidæ pœnæ legales de-
ſignatę ſunt. Aut ſi contenderet quod illud
præceptum decalogi non falſum teſtimonium
dices, aut illud præceptum non mœchaberis,
aut illud non furtum facies euanuerunt eo qđ
pœnæ legales adulterijs,& falſarijs vel falſis te
ſtibus, & furibus ſeu latronibus definitæ ſunt
per leges quæ ſunt ſub titulis, ff.& C. de furtis
& ff. & C.ad legem Iuliam de adulter. & ff.&
C.ad legem Corneliam de falſis. Verius er-
go eſt in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus
ea præcepta adhuc remanere iuris diuini, &
naturalis, non ſecus quàm antequàm fieret
ius ſcriptum, aut potiſsimum, quòd ius diui
num, & natulare his in rebus adiuuaſſe tantũ
non etiam transformaſſe videtur, argumen.in
princip. inſtitut.de bonorum poſſeſsio. l.adeò
§.cum quis ex aliena, ff. de acquirend. rerum
domin. † Sic & licet mille leges Iureconſul-
52 torum de beneficio abſtinendi à prætore in-
uento differant, vt in l. Cornelius, l. iam du-
bitari, ff.de hęredib.inſtituend. l. ſi filius qui
patri, ff.de vulgari. & pupillari. ſubſtitutio. l.
fina.C.de repudian. hæredita. §.ſui, inſtitu.de
hæredita.quę ab inteſta. §.ſui, & §. neceſſarijs
inſtitu.de hæredi,quali.l.cum antiquioribus,
C.de iure deliberand. cum ſimilib. adhuc ta-
men ius abſtinendi dicitur eſſe prætorium nõ
ciuile, habita potius ratione inuẽtoris quàm
eorum qui poſtea id ius iam inuentum inter
pretantur, vt eſt communis opinio quam te-
nent (multis tamen repugnantibus) Gloſſ. in
l. qui ſe patris, C.vnde liberi, & ibi Alexand,
numero 15. Ludouicus Romanus in d. l.neceſ
ſarij, ff.de acquirend.hæredita. Iaſ.numer.29.
poſt Gloſſ.ibi in l.vnica, C.quando non petẽ,
partes, Paulus Caſtrenſis in l.j. C.ſi minor ab
hæredi.abſti.Imola in l.ventre, ff.de acquirẽ.
hæredita. dixi plenè de ſucceſſ.crea.§. j.nume
ro 5. Sic ergo & in propoſito & ſi ius canoni-
cum id quod iure naturali diuino, vel gentiũ
induxerat præciperet, non tam nouum ius in
duxiſſe quàm illud iam inductum antea fue-
rat repetiſſe vel detegiſſe videretur, iuxta d.§.
cum quis ex aliena, d.l.adeò, ff.de acq. rerum
do.inde dictũ declarantẽ nihil agere, ſed iam
53 actum detegere, l. hæredes palàm.§.primo.ff.
de teſtam. † Sed his aduerſari uidetur quod

Abſtinendi beneficium eſſe prætoriũ non ciuile.

Ius nouũ

cum naturali iuri uel gẽtium aliquid addimus
uel detrahimus tunc proprium noſtrum ius fe
ciſſe videtur † l.ius autem ciuile, ff.de iuſtit.&
& iure & ibi Gloſſ.& Iaſ.ego id ius ut benefi-
ciorum eccleſiaſticorum, aut litium cauſa Hi
ſpani extra ſuam prouinciam non trahantur,
& ſi naturale uel naturali rationi congruum
uideretur, tamen eo ipſo quòd à iure canoni
co, idem cautum fuit ſub illa formula, & adie-
ctione ut fieret per primatem Hiſpaniæ confir
matio, uidetur ut deſierit eſſe ius naturale, &
eſſe cœperit ius canonicum, ſed reſpõdi quod
uulgo dicitur, quòd cum aliquid addimus,
uel detrahimus tunc ius proprium noſtrum ef
ficimus, intelligitur ius noſtrum fieri, quo ad il
lam particulam additã non quo ad id qđ an-
tea erat, id enim remanet, uel naturæ uel gen
tium ius vt antea erat, ita intelligitur dict. l.
ius autem ciuile. Secundum Curtium in l. vt
vim numero decimo ſeptimo, ff.de inſtit.& iu
re, & Benincaſius de action. in §.ſuper eſt, nu-
mer.226. poſt Modernos Tollentinates quos
ipſe allegat, ſic ergo poſtquàm per §. alia de-
inde lex.inſtit.de public. iudic. illam pœnam
nouam parricidis imponendam excogitaue-
runt Iureconſulti, meri iuris ciuilis erit illud
parricidij facinus, quo ad pœnam illam tem-
poralem, ſed quo ad prohibitionem, & pœnã
æternam non deſinit eſſe iuris naturæ & diui-
ni, vt eſt notum & ſupra oſtendimus, & multis
authoritatibus in ſimili ornauimus, ſuprà lib.
j.capit. xxix.nu.17. Vnde & ex locis ſupra rela
tis ad quæ vos remiſsimus, q̃ hic deſunt peten
da ſunt. Quinimò tam noxium eſt litiũ, aut
beneficiorum eccleſiaſticorũ cauſa à laribus,
domibus, negotijs, rebus, populis, regioni-
bus'ue ſuis homines extrahi, vt in Concilijs
Oecumenicis cautum præceptumque fuerit
cauſas, & lites in partibus finiri, nec ad Romã
vrbem pertrahi etiam ſi eſſent ex ipſamet Ita
lica prouincia, quanto ergo magis in his liti-
bus, aut negotijs, quæ aguntur in remotiſsi-
mis extremiſque mundi oris qualis Hiſpania
eſt, vt habetur Concil. Lateranenſi ſub Greg.
Papa ſeſsione. xj.

Denique (vt verbo omnia claudam) nulla
poteſtas eſt ad malum, ſed potius ad bonum
ad conſulendum & iuuandum eſt omnis pote
ſtas ſiue illa eccleſiaſtica ſit ſiue ſecularis (hoc
vno excepto † quòd in eccleſiaſtica longe exu- 55
berantior æquitas, & iuſtitia deſideratur, &
ineſſe debet, capitu.primo, de feud.alienat. &
authen. de monachis, §.cogitandum per An-
dręTiraquell. de priuil. piæ cauſæ, priui. 100.)
vt pleniſsiſimè diſſeruimus, ſuprà, lib.j.c.j.et ij.
ex communi, & receptiſsima ſententia tã fa-

ctorum

per adiectionem, detractionẽ ſit quo ad particulam ſolũ additã, vel detractã.

54 Intellec. l. ius ciuile, ff.de iuſti. & iur.

Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quàm profana.

ctorum quàm Iureconſultorum & omniũ phi loſophorum, & aliquid attigimus in ſecundo tomo liarum controuerſiarum ſub inſcriptione, & titulo controuerſiarum frequentium libro primo, capitu. j. etenim omnis poteſtas in iuriſdictione conſiſtit, nec aliud quàm iuriſdictio eſt, ut ibi edocemur, iuriſdictioni autem iniuriæ datio, uel damni datio contrariũ eſt, contraria autem conſiſtere impoſsibile eſt, adeò ut ipſi Deo omnipotenti iſthæc quæ implicant contradictionem impoſsibilia eſſe intelligantur ex communi theologorum ſententia ut ex poſuimus, ſuprà libro primo cap. xxvij. numero ſecundo, cum quibuſdam præced. & ſequen. quibus adde Hieronymum, Cagnolum, in l. impoſsibilium. in princip. ff. de regulis iuris. & omnis poteſtas illum duntaxat obiectum, & ſcopulum intuetur nẽpe iuſtitiam, † quæ uirtus omnium uirtutum do-

56 mina, & regina eſt teſte Cicerone offi. lib. iij.

Iuſtitia uirtutũ regina.

iuſtitia autem eſt alterum non lędere, l. iuſtitia, ff. de iuſtit. & iure, §. iuris præcepta. inſtitu. eodem titu vnde Cicero offic. libr. primo. ſic ſcriptum reliquit, Iuſtitiæ ineſt ſplendor uirtutis maximus, ex qua boni uiri nominantur, cuius primum munus eſt, ut ne quis cui nõ ceat, ergo cum nocentiſsimum eſſe iam oſtẽderimus homines negotiorum ſuorum cauſa à prouintijs ſuis extrahi conſequens ſit id iuſtitiæ contrarium eſſe, & conſequenter extra omnem poteſtatem & iuriſdictionem eſſe, ſiue illa ſecularis ſit ſiue eccleſiaſtica, magiſq; ac magis extra eccleſiaſticam, quàm extra profanam eſſe poteſtatem, ut oſtendimus, cõfirmatur, † nam quanto maior eſt eccleſiaſti-

57 ca poteſtas profana ut in cap. ſolicitæ, de maioritate & obedient. & tradunt nouiſsimi in capitu. nouit, de iudicijs, tanto abſtinentior à malo, & iniuſtitia eſſe debet, teſte Iuuenale ſic canente ſatira. 8.

Eccleſiaſticorum iniuſtitia turpior quàm profanorum.

Omne animi uitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur

Nec dubium eſt quin quanto maior, eminẽtior ſplendidior, ſublimior eſt poteſtas, tanto magis ac magis Dei potentiam ſummam (vt ei proximior & ſimilior) imitari debeat ac neceſſe habeat, nam ut Poeta cecinit.

58 *† Fortes creantur fortibus, nec debiles*
Generant, aquilæ columbas.

Filius ſimilis patri.

59 Et † naturaliſsimum eſt vnumquodq; ſibi ſimile generare ſecundum philoſophum libr. ij. de ani. & text. in l. quod ſi nolit, §. qui mancipia, ff. de ædil. edict. vnde patres prudentes liberos quoq; prudentes plerunq; generare Accur. teſtatur in l. nullus, C. de curi. lib. x. & ſpu-

Generãtu ſimile generanti.

rios filios liberos quoq; ſpurios generare ſolere Accurſius autor eſt in l. fina. verſi. conſequentia, C. de natur. liberis. † Et talis præſumitur 60

filius qualis pater, & talis pſumitur filia qualis mater, ut per Quintilianum lib. v. ca. x. & per Speculatorem ti. de feudis, §. quoniam ſuper, verſic. v. nume. 4. & capit. ſi quis vj. q. j. l. non ſunt, ff. de ſtatu homin. & l. cum ſimus, C. de agricolis, & cenſitis, lib. xj. Socinus conſi. xxxj. proſequendo ordinem lib. j. Benincaſius inſtit. de action. in princip. numero 233. notatur, in l. quiſquis, §. j. C. ad legem Iuliam maieſtatis. vnde verſus.

Filia ſimilis matri.

Sæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri
Et ſequitur leuiter filiam matris iter

Et qualia ſunt principia talia præſumuntur principiata ſecundum philoſoph. tradit Bald. C. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. j. ad fin. Andræ. Tiraquel. de præſcr. §. j. Gloſſ. ij. & tradunt omnes doctores in l. fina. per textum, ibi C. de impuber. † Cum ergo omnis poteſtas ſit à Deo, iu- 61

xta illud Prouerb. capitu. octauo per me reges regnant, & conditores legum iuſta decernũt, & iuxta verbum Domini in Euangelio dicentis ad Pilatum non haberes poteſtatem in me vllam niſi datum eſſet tibi deſuper, vt pleniſſimè diximus ſuprà libro j. cap. xxj. nume. 22. cum multis præceden. & ſequen. cumq; ſummi pontificis, & eccleſiæ poteſtas & iuriſdictio ſit reliquis omibus iuriſdictionibus, & poteſtatibus maior, & ſplendidior, eminentior, ſublimior ſitq; tanquam Dei optimi maximi primogenita haberi debeat, vt ipſimet Deo ſimillima ſit, aut eſſe debeat, conſequens eſt, quandoquidem vt exactè oſtendimus. naturaliſsimum eſt vnumquodq; ſibi ſimilia genera- 62

Deus dat oem poteſtatem.

re, & efficere, vnde illud † operibus credite, & illud Ouidij 13. Metamor.

Operibus credendũ.

Deniq; quod uerbis opus eſt, ſpectemur agendo.

Et vt plene edocet Saluianus libr. j. de prouidentia, Dei † naturaliter author quilibet o- 63

pus ſuum amat & tuetur, eoque magis ac magis quo illud maius erat quaſi rem ſibi ſimiliorem. Quæ omnia eo pertinent vt eccleſiæ poteſtas (cum ſit opus Dei maius & ſplendidius reliquis iuriſdictionibus & poteſtatibus) Dei operibus iuſtitiæ potentiæ & iuriſdictioni ſimilior quàm reliquæ poteſtates eſſe debeat, & conſequenter abſtinentior à damno, iniuria, noxia & læſione hominum † ad quorum 64

Opera indicant autorem.

vtilitatem & ſalutem, & tuitionem fuit ordinata, ne inducta ad vnum effectum in contrarium conuertatur, contra oẽ ius omnemq; rationem vt l. legata inutiliter, ff. de lega. primo, l. legata inutiliter, ff. de adimendi. legat. & l. quod fauore. ff. de legibus. l. non ideò minus,

Vtilitatis cã admiſſa nõ ſunt ad contrarium conuertenda.

 C.de

C.de procuratoribus.quam regulam exactiſ-
ſime ornauimus libr. iij.de ſucceſsion. reſolu-
tione,ſuper l.ſi quando, in princip.C.de inof-
ficio.teſtamen. ibi,à nobis inſerta.

Quod † autem quanto ſublimior poteſtas
65 eſt tanto magis ac magis à malo, à læſione, &
Deus ma- iniuria debeat eſſe abſtinentior conſtat, uel
lum face- ex eo,quod Deus nihil malum facere poteſt,
re nequit. nec enim malum facere poſſe potentia eſt,ſed
potius infirmitas non ualentis abſtinere à ma
lo. ſicq; ille ſolus omnipotens appellatur qui
malum facere nequit ſecundum diuum Augu
ſtinum in cap.principium,§.charitas de pœni
ten.diſtin.ij.Raphael Fulgoſius conſil.lxj. do-
mina Catherina,colum.penul. Curtius ſenior
conſi.lxxiij. colum.xxix.Aymon Crauetus de
antiqui.temporum ad princip. part.j.uerſi.nõ
omitto parte, iij. & poteſtas ad malum non
tam poteſtas quàm tempeſtas dicitur, ut per
eundem Aymonem ibi. Bartholom.Soci. con
ſil. cxx. colum.penultim Bald.conſil.cccxlv.
ad euidentiam colum. ij.lib.j. Idem Bald.con
ſil.cccxvj.rex Romanorum,colum. ij.eo.lib.j.
† Vnde turpis conditio dicitur non eſſe pote-
66 ſtatiua, quia id tantum poſſumus quod hone
Impoſſibi- ſtè, & ſine cuiusquàm iniuria poſſumus, l.re-
lia ſunt q̃ prebendenda,ubi plenè per Corneum & Phi-
turpia lippum Decium poſt alios,C.de inſtitu.& ſub
ſunt. ſtitutio. l. nepos proculo, ubi per Andræam
Alciatum,ff.de verborum ſignifica. l. Lucius,
ſecundum unum intellectum, ff.de conditio,
& demonſtratio. † Multa de illa tempeſtate,
67 & mentita poteſtate per Fernãd. Loazes in cõ
Potentia ſil. pro Marchi. de Velez dub. j.pag.liiij. Bar-
mentita. tholom. Soci.conſil.clxiiij.uiſa bulla colum.
viij. libr.ij. Cardinal in clement. paſtoralis,
de re iudica. Io.Iaco.de Leonardis inter con
ſilia Alberti Bruni conſi. cxvij.in hac cauſa,co
lum.fina. † Nec tamen dubium eſt quin Deus
68 optimus, maximus (quem malum facere non
Dei omni- poſſe diximus) ſit omnipotens in terris non ſe
potentia. cus quàm in cœlis,ut teſtatur fides catholica,
nec ullus unquam ullane gens etiã Barbara &
quantumuis infidelis abnegauit, vnde Virgi-
lius ſic cecinit.

Iupiter omnipotens precibus ſi flecteris ullis

Idemq́; Vergilius, 4. Aeneid.

Iupiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras
Palentes umbras erebi noctemq́; profundam.

Et Boetius Metro.5.libr.1.de Deo modu-
latus ait.

Omnia certo fine gubernas.

Et Titus Calphurnius eglo.4.ſic modulaẽ.

Deus ipſe canatur
69 *† Qui populos urbesq́; regit,pacemq́; legatam.*
Dei proui- Et Horatius oda 4. lib.3. ſic canebat.

Qui terram inertem qui mare temperat dẽtia mũ-
Ventoſum, urbes regnaq́; triſtia dus regi-
Diuosq́; mortalesq́; turbas tur.
Imperio, regit unus æquo.

Idem oda. 12.lib.1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare et terras,uarijsq́; mundum
Temperat horis

Et Boetius Mero.6.lib.4.

Sed ſuceres conditor altus
Regumq́; regens

Et Sillius Italicus lib.6.bell.pun.

Iuſtitiæ rectiq́; dator qui cuncta gubernat.

Et Statius lib.5. theb.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema mente fluunt

Et Boetius Metro.9.libr.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas

Et Lucanus lib. 9.bell.ciui.

Deus eſt quodcunq; uides quodcunq; moueris

Et Manilius lib.1.aſtro.

Conſpirat Deus & tacita ratione gubernat.

Et Lucanus lib.9.bell.ciui.

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Quorum philoſophorum,& poetarum ple-
riq; ſignificant † non ſolum Deum omnia poſ 70
ſe,& gubernare reſpectu uniuerſorum,ſed etiã Dei proui-
ſingulorum curam & prouidẽtiam habere, ut dẽtia mũ-
nec minima unquàm res fiat niſi prouidentia, dus non
& ſponte Dei, id quod apertius edocemur à ſolum in
Cicerone.j.de diuini:Deorum inquit prouidẽ uniuerſis
tia mundus adminiſtratur, ijdemque conſu- ſed & in
lunt rebus humanis, neq; ſolum uniuerſis ue- ſingulis
rum etiam ſingulis. docet etiam Saluianus li- regitur.
bro.j.cum ſeq.de prouidentia Dei.

Quum ergo Deus ipſe omnipotens nihil
malum agere poſsit quinimò eius omni poten
tia nulla in re dilucidius inſpiciatur quàm
in eo quod malum facere nequit, quumq; ec-
cleſiæ poteſtas ac iuriſdictio ut reliquis maior
ita & Dei potentię ſimilior ſit quàm reliquo-
rum poteſtates, neceſſe eſt ut a malo, læſio-
ne, iniuria noxiaque hominum ſit longe re-
motior, & abſtinentior, neque in ulla alia re
magis, aut conſpectius quàm in iſta cogno-
ſcitur magnitudo eccleſiaſticæ poteſtatis, &
iuriſdictionis,unde quum homines litium, aut
præbendarum eccleſiaſticarum cauſa extra
prouincias ſuas diſtrahi nocentiſsimum eſſe,
nullus unquàm modo ſanus ignoret & exa-
ctiſsimè oſtẽderimus & teſtetur † uox populi, 71
quæ ueluti Dei & naturæ uox eſt (ut capit.xj. Populi
num.34.ſuprà lib.j.docemur) ſupereſt id eſſe uox Dei
extra poteſtatẽ utriuſq; iuriſdictionis tã eccle uox eſt.
ſiaſticæ quàm ſecularis,quæ ad conſulendum
iuuandumq: non ad nocendum eſt, & hoc eſt
eritq; ſemper ſolidiſsimum ac inconcuſſum

funda-

fundamẽtum, quod comprobare fas eſt ex pluribus quanuis centum illationibus uel collectionibus ſeu deductionibus quas diſſeruimus per totum hunc librum & præcedenrem.

72 Præterea†quũ principibus ſecularibus iure naturali & poteſtaris principatus cõpetat tuitio & defenſio ciuium ne patiantur damnum, ininriam, noxiam, moleſtiam indebitam (ut per totum hunc & præcedentem librum oſtendimus, maximè cap.j.& ij.) ius canonicum de pręſcriptionibus loquens aut diſſerens ad hãc iuriſdictionem ut pote alienam & merè ſecularem trahi nou poteſt, & hoc etiam eſt ſolidisſimum fundamentum.

Princeps iure naturali ciues ab oi læſio ne tueri ie netur.

In ſumma cum talis defenſio ſit inris naturalis non ſubiacet legibus poſitiuis, ſiue illæ canonicæ ſint ſiue laicæ, ſicq; ut non ſubiacet iuri ſcripto ita quoq; & longè minus ſubiacebit iuri conſuetudinario, aut præſcripto, cũ id non tam ius quàm iniuriam iuſtius dicatur & re uera ſit, non aliter atq; ſi per annos mille ſolitum ſit furari ut erat apud Lacedæmones aut mechari apud Perſas eſſe libro.ij. §.xv.de ſucc.crea. numer.22.oſtendimus, quę iniuria & mala ni temporis in ius cõuerti nunquàm potuerunt, & hoc etíam eſt ſolidisſimum fundamentum, nam & furtum, adulterium, rapina & reliqua facinota ideò mala ſunt ꝙ reipublicæ uel priuatis noxiam, & ſimilitet ꝙ negotiorum, aut præbendarnm eccleſiaſticarũ cauſa, extra prouinciam ſuam homines trahãtur & moleſtias, erumnas, impenſas immenſas, labores, pericula ſubeãt ſimiliter publicè & priuatim noxium & nocentisſimum eſt, ergo nõ minus id admittere flagitioſum erit quàm admittere adulteria, furtum & ſimilia, ſicq; iſthęc omnia tempore inſtificari, pręſcribi, aut in ius conuerti impoſſibile erit. Quinimò quanto diutius durauerint & in uſu fuerint, tantò magis, ac magis turpiora fient arg.text. in cap.fi.de præſcrip; quæ omnia tempore præſcribi non poſſe docet doctiſſ.Theol.Alphon. de Caſtro de poteſtate legis pœnal.c.xiiij.lib. ij. Quę omnia ſic temperanda ſunt nt ſummo pontifici ut capiti eccleſiæ liberum ſit ſuum legatum Hiſpanię tenere, uel aliam perſonam qui gratis ea expediat nomine & uice ſummi pontificis quæ uel quia rarisſima & nimis ardua uel alia ratione ad ſummi pontificis cognitionem & definitionem iure pertinere uidebuntur, gratis accipere debemus dummodo congrua ſuſtentatio & alimenta ceſſante faſtu nimio non deſinit.

Nam & retenta opinione eorum qui contẽdunt Imperatorem eſſe Dominum quoad iuriſdictionẽ totius orbis de cuius ueritate egimus ſuprà cap.xxj.& xxij.adhuc in prouinciis à regibus eorumq; magiſtratibus admittunt ipſi doctores illam opinionem tuentes omnia eſſe expedienda, nec lites, aut muncrum officiorumue publicorum collationes aut ſimiliũ, aliorumue negotiorum, ad Imperatorem deuenire debere, niſi forte eſſet quædam iuſtitię intolerabilis denegatio, aut iniuriæ illatio & ſimilia quæ & nimis ardua ſunt & rato aut nunquàm ferè contingunt ut per d.cap.xxj.& xxij. Sit ergo concluſio, ꝙ Rex Hiſpaniæ efficere poteſt ut beneficiorum & omnium præbendarum eccleſiaſticarum electio Hiſpaniæ fiat cum declarationibus de quibus ſuprà hoc primo. Id quod non ſolum efficere poteſt, ſed ét debet hoc ſecundo. Se autem negligente populi Hiſpani fortè id aſſequi & poſſent & deberent iuxta modum de quo ſuprà cap.v.nume. 10.cum præc.& ſeq.hoc tertio. Totidem concluſiones hoc eſt aliæ tres ſimiles concluſiones fieri debent quoad lites ſuper negocijs eccleſiaſticis Hiſpaniæ agendis & definiendis, quæ omnia longè iuſtiora ſunt quoad lites & beneficia & reliquas prębendas eccleſiaſticas, quàm quoad epiſcopatus & archiepiſcopatus tum ꝙ longè frequentius imò millies quotidie huiuſmodi de rebus agendum eſt, de epiſcopatibus uerò & archiepiſcopatibus, longè rarius, tum etiam quod magnitudo expenſarum, laborum & periculorum in Romã adeũdo longè intolerabilior eſt minimis aut modicis in rebus, quàm in rebus magnis & diuitibus. Et quidquid circa Hiſpaniam dictum eſt procedet etiam quoad reliquas prouincias quæ aut non minus longè aut fortè longius ab Vrbe diſtarent, idemq; & ſi parum minus diſtarent licet in reliquis prouincijs non tam expreſſum nt in Hiſpania propter ſacra Concilia nominatim hac in re Hiſpaniæ conſulentia. Quæ omnia S.M.Eccl.iudicio ſubſint.

Quanta† autem obligatione haſce ad res proſpiciendas conſulendasq; principes teneãtur teſtetur cunctis mortalium egregia diui Pauli ſententia.j.ad Timot.cap.v.ſic iudicantis. Si quis autem (inquit) ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet fidem negauit & eſt infideli deterior. Nobilisſimum eſt enim illud redemptoris noſtri uerbum, nã quos (inquit) dediſti mihi non perdidi quemquã ex eis, non obſcurè ſignificans quantam curã ſuorum habere debeant principes & reliqui magiſtratus. 73

Principũ quanta eſſe debeat cura & prudentia.

Deniq;†ſuperioribus rationibus moti ſanctisſimi patres qui ad ſacrum œcumenicum Concilium Tridentinum conuenerunt in ſeſſione quæ habita fuit die nouembris undecimo 74

Lites à prouincijs ad curiam nõ reuocãdæ

mo canone.xx.anni.1563.definierunt ut omnes lites & cauſæ ad eccleſiaſticam iuriſdictionem pertinentes agerentur in partibus corã ordinarijs quoad primam inſtãtiam,niſi fortè ex magna neceſſaria & urgenti cauſa aliquam uel aliquas ſummus Pontifex reſeruaſſet, quæ exceptio eandem regulam & canonẽ firmiorem & ſtabiliorem reddidit tãtum abeſt ut illũ debilitaſſe aut aliqua ex parte eneruaſſe uideretur, conſtat enim ſummum Pontificem ex cauſa poſſe tranſgredi omnem legem poſitiuam,eſt enim princeps legibus ſolutus ut non paucis noſtrorum tam interpretũ quàm etiam legumlatorum placuiſſe uideo l. princeps legibus,ff.de legib.l.ex imperfecto,ff. de lega.iij.l.ex imperfecto,C.de teſtam.§.fina. inſt.quib.mod.teſtam.infir.ſed id nihil ad nos quia eſt ius ciuile & peculiare Romanorũ non autem ius commune,quale eſt ius diuinũ, naturale & gentium,de quibus iuribus haſce ad res agẽdum eſt,regulariter enim omnes principes legibus ſubeſſe non minus utiliter q̃ eleganter edocemur ſuprà lib.j.cap.j.cum ſequẽ. Neq; ad rem pertinet quòd ex cauſa poſſint tranſgredi leges, id enim non ſolum poſſunt, ſed etiam neceſſe habeat ſi ea cauſa neceſſaria aut utilis ſit (ſi modo mentem legis amplecti poſt habitis ipſius uerbis legem tranſgreſſionem appellari fas eſt.)

Deniq; ius poſitiuum omnium iuris diuini præceptorum tranſgreſſionem feciſſe reperitur,iubet enim occidi homicidas & reliquos facinoroſos, permittit defenſionem etiam cũ nece alterius,negat morigerandum eſſe parentibus turpia imperantibus, permittit interdũ liberis alimenta denegari, dies feſtos interdũ non coli permittit, aliena rapere aliquando non uetat,& reliqua id genus,ut multis edocemur exemplis de ſucc.progreſſu in princ.præfationis.Et ferè per totum librũ præcedentẽ.

Iſtorum & ſimiliũ ratio ea eſt quòd in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus nõ tam ipſius legis diuinæ quàm uerborum duntaxat tranſgreſſio facta uidetur, dum per hoc magis ac magis ipſam mentem diuinam cõtemplamur ac tuemur uerbis ſpretis, ſcriptũ enim ſequi mente relicta calumniatoris eſſe Cicero ait in oratione pro Cecina,& iurecõſultus in l.fraus ff.de legib.fuſius per nos ſuprà c.xxx.nu.4.5.6.

Porrò ſummus Pontifex cum ex cauſa legẽ tranſgredi poſſet canonicam etiam ſi in d.canone.xx.id expreſſum non fuiſſet,euenit ut ea expreſſio eius potentiam hac in re non ſolum non augeat (cum ipſa ei alias etiam competeret) ſed potius reſtringat,quum quod aliter liberius agere ſibi licebat, propter illã poſthac adiectionem; non aliter quàm ex magna neceſſaria urgẽtiq; cauſa liberum ei erit. †Sicq; 75 illa exceptio contra regularem ſui naturam non reſtringit regulam,ſed potius eam firmiorem ſtabilioremq; reddit, quod non raro fit, nam & ſimiliter & ſi mandatum generale nõ contineat regulariter caſus exigentes ſpeciale mandatum c.qui ad agendum, de procura. tamen ſi dixi do tibi mandatum generale ad mea negotia niſi quòd non poſſis debita exigere uel tranſactionem litium mearum facere,per hanc exceptionem ipſum mandatũ augetur ut uideatur comprehendiſſe omnes caſus etiam ſpeciale mandatum alias exigẽtes, præter illos duos nominatim exceptos, ut ex communi opinione reſoluũt Lapus & Dominicus Geminianus in d.c.qui ad agendum, & Philippus Dec.in l.j.numero.31. ff.de regulis iur.Alexand.in l.fin.ff.quod quiſque iur.Philippus Decius in c.conſultationibus, in fin.de offic.de lega. Alex.conſi.xxxvj.uiſo themate, quem allegat & ſequitur Dec.in cap.cum dilecta, de conf.vtil.uel inut.v.nota. Andr.Tiraq. de utroq; retract.pag 784.nu.95.

Exceptio ſæpe auget regulam.

Secundò facit,nam ſi teſtator legauit mihi uſumfructum fundi niſi quòd mihi ſeruitutẽ imponere non liceat, per hoc uidetur etiam proprietatẽ legaſſe,ut ſic illa exceptio,niſi &c. auget non minuit diſpoſitionem præambulã, ita Bart.Bald.Albert.Ange.& Raphael Fulgo. in l.Proculus,per text.ibi.ff.de uſufru.Rapha. Cuman.& Ludo.Roma.in l.donationes.§.ſpecies,ff.de dona.Alex.in l.ſi conſtante,in princ. ff.ſol.matri.Iaſ.in l.ſi mihi & tibi.§.in legatis, lect.j.num.10.ff.de lega.j.Bart.in l.ex hac,ff.de dona.Andr.Alc.in l.rectè dicimus,ff.de uerb. ſign.Lancel.Galiaula in l.Centurio, num.465. ff.de uulga.& pupilla.poſt Glo.in d.§.ſpecies, & in d.l.Proculus,ſic ergo & in propoſito illa exceptio niſi ex urgẽti & neceſſaria cauſa &c. auget ipſam regulam negatiuam præambulã ne alias nihil operaretur,auget (inq̃) ut regula illa negatiua ne cauſæ liteſq; ab ordinarijs prouinciarum in prima inſtantia extrahantur ad Romani'ue reuocentur,intelligatur ut non fiat etiam ex cauſa niſi ea cauſa fuerit non iuſta ſolum uerum urgens quoq; & neceſſaria.

Tertiò confirmatur, nam ijdem doctores proximè relati tenent talem exceptionem ſimiliter augere quando diceret teſtator lego domus uſumfructum niſi quòd eam altius eleuare nequeas,nã per hoc ne nihil ea exceptio quæ tacitè inerat operetur uidetur etiam proprietatem legare.

Quartò facit,nãm ſi teſtator dixit lego Titio uſumfructum,niſi quòd non poſſit rẽ alienare,

nare, per hoc uidetur etiam proprietatem legare, ne alias, nihil ea exceptio operetur, ſicq; talis exceptio eo quòd tacitè inerat expreſſa operatur ut augeatur præambula diſpoſitio ut eſt communis opinio quam tenent Bal. in d. l. Proculus. Alex. in d. l. ſi conſtante. Ange. & Fulg. in d. l. Proculus, & alij quàmplures quos allegaui de ſucc. creat. §. ix. nu. 8. verſi. ſecundo intelligitur, ſic ergo & hic, illa exceptio vt Papa tales cauſas ex iuſta cauſa reuocare poſſet tacitè inerat (ut dixi) ſicque expreſſa ne nihil operetur auget ipſam regulam negatiuam præambulam, nam & ſi, ſancitum fuiſſet ne tales lites ad curiam reuocentur, nec ultra proceſſum eſſet, tunc tacitè intelligeretur niſi ex cauſa contrarium ſummo pontifici uiſum fuiſſet, nunc propter illam adiectionem fit ut etiam ſi ei ex cauſa contrarium uiſum ſit, adhuc id fieri non debeat, niſi ea cauſa ſit non ſolum iuſta, ſed etiã vrgens & neceſſaria, qualis eſſet (ut ſanctiſſimis patribus hãc rem definientibus in eo ſacro concilio cui nos quoque interfuimus tunc uidebatur) ſi fortè cauſa ageretur iter reges Caſtellę & Luſitanię, vel inter regem & reginam vel inter eos & filium primogenitum & cætera id genus, in quibus uériſimiliter in partibus non eſſet poteſtas, aut libertas iuſtitiam faciendi, non ſic ſi inter conciues ageretur vtcunque proceres, quibus potentia, non eſſet reſiſtendi principibus ſuis iuſtitiam facientibus vel tuentibus eos magiſtratus qui iuſtitiam adminiſtrarent aut ius redderent.

Ad ſuperius acta iuſtificanda, dum exceptionem interdum regulam augere ne aliter nihil operetur addere licet plura quàm ſexaginta ſimilia quibus hanc regulam ornauimus in l. ſi quando, in principio. C. de inofficioſo teſtamento.

Deniq; cum hac lege de litibus à prouincijs minimè extrahendis, diſpenſare minimè licere principus, niſi quando id etiã ſi prætermittere nellent non poſſent ſine graui peccato. Idemq; in ſimilibus rebus & legibus quæ perſpicuè bonum publicum & rectam gubernationem intuentur non parum utiliter edocemur ſuprà lib. j. c. xxv. xxvj. xxvij.

Poſtremò eadem iura & rationes militate in ſpolijs epiſcoporum, in quindenijs, in fructibus eccleſiarum uocantium, in medijs annatis, (vt vulgo nominatur) in compoſitionibus reliquisq; ſimilibus impoſitionibus remouendis, in comperto eſt, præſertim cũ omnes reditus eccleſiaſtici ex collationibus fidelium procedant ad ſuſtentationem eccleſiarum eccleſiaſticarumq; perſonarum, ita ut ſi quid ſuperest pauperibus diſtribuatur, ergo ſiue tales impoſitiones auferant de eo quod clericis neceſſarium erat, id inhumanũ & contra ius naturale eſt, ſiue auferant de eo quod ſupererat lõgè turpius eſt, cum id (vtpote quod pauperibus elargiendum erat) ipſis pauperibus ademptũ videatur vt plenè peregimus de ſucc. crea. §. xxij. num. 57. & num. 40. cum ſeq. plu.

Deniq; huiuſcemodi iniqua onera eſſe cõ- 76
tra omne ius omnemq; rationem multis nominibus pluſquàm manifeſtum fit, ptimum, quia nocet fidelibus ex quorum pijs collationibus eccleſiaſticæ perſonæ aluntur & ſuſtinentur quatenus neceſſitas & congrua menſura expetit, ſicq; quidquid eis adimitur id ab ipſis fidelibus vt ſuppleatur neceſſe eſt, ſicque plus æquo onerantur contra rectam iuſtitiam & naturalem rationem & contra nobiliſſimũ illud iuris tam Dei quàm naturæ præceptum quod dictat vt alteri non faciamus quod nobis fieri nolumus.

Onera ini qua tollenda.

Deinde quia id ipſis clericis quàm noxium ſit nullus non videt cum alimenta ſibi neceſſaria adimantur aut noxiæ minuantur id quod iuri naturæ aduerſum eſt, quod edocet alimẽta iure illo deberi nẽminemque militare ſuis ſtipendijs, dignumq; eſſe mercenarium integra mercede ſua non deminuta, vt iſthæc & alia nulla huc ſpectantia diſſeruimus plenè ſuprà libr. j. capit. xix. cum pluribus ſequentibus & capitu. j.

Tertiò quia pauperibus quibus dãdum eſt quod ſupereſt ex reditibus eccleſiaſticis id nociuum eſſe conſtat, quãtum enim iſtorum indebitorum onerum cauſa eccleſiaſticis rapitur, tãtum ipſis pauperibus adimitur, id quod contra ius diuinum eſſe in comperto eſt ut dictis locis tradidimus.

Quartò quia vt iiſdem in locis attigimus cuiusq; regionis fructus ad perſonarum ibi commorantium alimenta natura ſpectant.

Poſtremò propterea quòd omnis poteſtas & iuriſdictio eſt ad meram ciuium non etiam regentium vtilitatem, ſicq; huiuſcemodi illicitæ exactiones ſuaptè natura illicitæ, longè turpiores ſunt quando fiunt ab ipſiſmet tuito ribus (quales principes eſſe deberent) quàm ſi ab alijs fierent, præſertim ſi tales principes eccleſiaſtici ſint (qui vt ſuprà nume. 55. oſtendimus reliquis iuſtiores eſſe debeãt) tunc enim ſummum turpitudinis gradũ ea improba onera attigiſſe viderentur, ut id malum quo vlterius progrediatur non habeat, & quo diutius perdurauerit eo in dies inhoneſtius videbitur tantum abeſt vt preſcribi poſſit ut ſuprà quoque oſtendimus.

In ſumma his rationibus moti ſacri canonicíq; iuris conditores iſthæc omnia ſanctiſsime vetarunt ac damnarunt non tam nouū ius hac in re inducentes quàm ius diuinum & naturale repetentes ac declarantes vt ſic traſgreſſio iſtius iuris tergemina eſſe intelligatur, non ſolum iuris diuini, & naturalis verū iuris quoque poſitiui, non ſecus quàm ſi nunc facinoroſus quiſpiam homicidium iniuria ꝑpetraſſet, qui licet incideret in legem Corneliam de ſicarijs, vt ff. & C. ad legem Corne. de ſic. non ideò minus etiam incidiſſe videretur in diuinum illud decalogi præceptum de non occidendo, & iuris ſimiliter natura violator exiſteret, vt in l. vt vim. ff. de iuſt. & iure, nec enim iuris diuini & naturalis, id eſſe deſijt ꝓpterea ꝙ iure quòque poſitiuo, idem cautum promiſſumq́; fuerit, vt dixi, ſuprà nu. 51. Iſthæc autem quæ iniuria impia, aut inqua ſunt nullo tẽpore præſcribi poſſe ēt mille aut decem millia annorum
77 Præſcribi iniqua nullo tempore poſſunt. cōmunis opi. eſt tam iuris profeſſorū, quàm theologorum vt per Gloſſ. in c. inter cętera, xvj. q. iij. & per Franc. Balb. de præſcrip. in v. part. v. partis princ. q. xj. Alphonſus de Caſtro theologorum diſſertiſsimus de poteſtate legis pœnalis lib. ij. c. xiiij. & theologorum noſtræ tempeſtatis ſummus Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. iij. q. vj. art. ij verſ. nona concluſio.

CAP. LII.

1 Præſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem ardua quæſtio.
2 Meum mihi inuito ut iniquum eſt adimi, ita æquum me uolente.
3 Præſcribi qui rē ſuā patitur eā concedere uidetur.
4 Animus hominis ſolis indicijs colligitur.
5 Verborum miniſterium.
6 Facti appellatione & non factum uenit.
7 Pœnis ſponte ſubijcimur.
8 Prodigere noſtra poſſumus.
9 Præſcriptionum leges nos ex noſtro conſenſu ligāt, ſicq́; naturaliter et ueluti ex contractu.
10 Lex eſt ut contractus.
11 Incertus euentus remouet læſionem interpretatiuè.
12 Lites breuiari expedit reipublicæ et principaliter.
13 Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſa iniquū non eſt cum Cag. contra Decium.
14 Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ, contra communem.
15 Præſcriptio ſapit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloſſ. Bal. Fulg. & Barb.
16 Præſcriptio an ſponte patientis accidere dicatur, ardua queſtion.
17 Pœnæ, ut conſenſum dediſſe uitamur.
18 Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis lucro.
19 Contrahentium tam amittens, quàm lucrans conſentire dicuntur.
20. Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus ut ſecundum æquitatem iudicet, ardua qō.
21 Intellectus auth. ut eccle. Rom. §. habeat.

QVo ad quintum, nempe † vtrū præſcriptio ſit contra ius, uel ſaltem contra æquitatem naturalem, non leuis controuerſia eſt, nam partem affirmatiuam vt contra æquitatem naturalem eſſe videatur affirmat eſſe communē opinionem iuriſperitorum Ioannes Andreæ de regulis iuris capitu. poſſeſſor. poſt princip. verſicu. ex quibus omnibus. Sed Hieronymus Cagnolus in l. iure naturæ, numero, quarto, ff. de regulis iuris ait, communem eſſe ſententiā, vt non dicatur contra ius, aut æquitatem naturalem, ſed præter ius, & æquitatem naturalē: peiorem tamen partem affirmatiuam tenent Angelus, & Alexand. qui alios allegat in leg. poſſeſſio quoque, §. etſi poſſeſſio. ff. de acquirē. poſſeſſio. pro qua etiam parte arguit Bald. in l. fina. in repeti. colum. v. C. de longi tempo. præſcript. Partem tamen negatiuam, vt non ſit cōtra naturalem æquitatem tenent Ioannes Andreę poſt Gerardum de Senis, quem ipſe allegat, & Petrus Anchara. & Philippus Franciſcus in dict. capitu. poſſeſſor vbi etiam nouiſſimi, & in hac ſententia videtur reſidere Franciſcus Balbus de præſcript. par. j. q. v. qua de re plenè per Felynum, & Philippum Decium in rubri. de præſcript. & per Doctores poſt Gloſſ. ibi in capitu. ius naturale. j. diſtincti. quamuis ea Gloſſ. teneat partem affirmatiuam per Iaſ. in l. placuit, C. de iudic. per eundem Iaſo. poſt alios in l. nam hoc natura. ff. de condi. indebi. per Bar. & Claudium & alios in l. ex hoc iure, ff de iuſt. & iur. & quod ſit contra æquitatem naturalem firmat Bald. in l. ancillæ. col. ij. C. de furt. & Azo ī ſumma. C. pro empto. col. j. in pri. 1 Præſcr. an ſit contra æquitatē nat. ardua q.

Quid dicendum † & ſanè ipſa veritas eſt nō eſſe contra ius aut æquitatem naturalē quinimò omni iuri & ęquitati arridet, tantum abeſt vt aduerſari videatur, nam quamuis iure naturæ iniquum ſit alterum alterius iactura & iniuria locupletem fieri l. iure naturæ. ſuprà al leg. l. nam hoc. ff. de condit. indebit. cap. locupletari de regu. iuris libr. vj. & iuris præceptū ſit alterū non lędere l. iuſtitia. ij. reſp. ff. de iuſt. & iur. §. iuris præcepta. inſt. eod. tit. & iuris diuini & naturalis præceptum eſt, vt quod tibi nō vis alteri non facias, vt p Cagnolum vbi ſuprà ad fin. Tñ hæc omnia moderantur, & ceſſant 2 Meum mihi inuito ut iniquū eſt adimi, ita æquum me uolente.

ſant ex uoluntate & conceſsione ipſius domi
ni:quia tunc ex diuerſo nihil tam naturali æ-
quitati conuenit quam uoluntatem domini
rem ſuam in alium transferre uolentis ratam
eſſe,ita ait tex. in.§.per traditionem,inſt.de re
rum diui.l.nemo.ff.de pact.l.j.C.de ſacr. eccl.l.
traditio.ff.de acqui.rerum domi.l.traditioni-
bus.C.de pactis:nec refert ea uoluntas expreſſa
an tantum tacita ſit.l.certum.ff.ſi cer. pet.l. cũ
ex filio,ubi multa per Iaſ.in prin.ff. de vulg.l.j:
ubi per Iaſ.C.qui admitti glo.not.ubi per om-
nes in l.ij. §. ſed quia uetemur. C. de iur.cal.
3 † Nec dubium eſt quin ex legis interpretatio-
ne qui rem ſuam per tempus à lege definitum
ab alio poſsideri patitur, is alienaſſe eam ui-
deatur, uel pro derelicto eam habendo, uel eã
poſſeſſori concedendo.l. alienationis uerbũ.ff.
de verb.ſigni.ibi, uix eſt enim ut non uideatur
alienare.& c.iuncta.l.j.&.ij.ff. pro dereli.nec ad rẽ
4 pertinet † quòd fortè domini animus diuer-
ſus fuit, nam & ſimiliter qui expreſsis uerbis
ſe rem ſuam mihi concedere ait forte diuer-
ſum animũ habuit arg.l.diuus.ff.de mili. teſta.
§.planè, inſt.eod.tit.l. an inutilis.ff. de accept.l.
non ſolum.ff.de act.& oblig.l.nõ figura.eod.tit.
l.hæredes mei.§. cum ita.ff. ad Treb. uoluntas
enim hominis ſoli Deo certa eſſe poteſt,& præ
5 terea nemini, † nam & ipſa uerba indicia tan
tum non etiam certitudo ſunt noſtræ uolunta
tis.l.Labeo.ff. de ſupel.lega. Id quod eleganter
Cicero definiuit in oratione pro Cecina, uer-
ba inquit reperta ſunt quæ indicarent nõ quæ
impedirent noſtram uoluntatẽ, perper de uer
bum indicarent, unde nec etiam ſcriptura in-
telligitur noſtram uoluntatem certo declara-
re ſed tantum indicare uero ſimiliter.d.l. non
figura, unde eleganter idem Cicero ubi ſuprà
ait, ſcriptum ſequi calumniatoris eſt, boni ue-
rò iudicis uoluntatem ſcriptoris defendere.
Cũ ergo qui rem ſuam præſcribi patitur eius
alienationi conſentire uideatur, ſuccedit re-
gula quòd damnum quod quis ſua culpa pati
tur ſibi & non alij debet imputare.c. damnũ,
de reg. iur.lib.vj.Nec dubium eſt, quin id quod
noſtrũ eſt licet ſine facto noſtro à nobis auelli
6 nequeat.l. id quod noſtrum.ff, de reg. iur. † ta-
men appellatione facti etiam non factum con
tinetur ſecundum Philippum Decium ibi per
§.ſi uxor.inſt.de nupti.ibi, melius facerent ſi ſe
abſtinerent,l.in facto.ff.de condi.& demon.fa-
cit l.cum de in rem uerſo.ff. de uſuris & quæ
plenè habentur per Glo. & omnes in l.ſi certis
annis.C.de pact.l. ſi quis diutino.ff.ſi ſer. uendi.
ergo ex facto ipſius dominium rei ſuæ abs ſe
receſsit interpretatiue. Id quod ſufficit quia
ut iam oſtendimus humana cognitio quo ad

Præſcribi qui rẽ ſuã patitur eã concedere uidetur.

Animus hõis ſolis ſ[illegible]dicijs colligitur.

Verborũ miniſterium.

Facti app. & non factũ uenit.

hominum uoluntates ſecundum interpreta-
tionem tantum non ſecundum certam ſcien-
tiam procedit. Quinimo (quod plus eſt) † etiã 7
is qui deliquit rerum ſuarum amiſsioni & pœ
næ conſentire uidetur: vt.ff.de iure fiſci.l. Im-
peratores, ibi. te huic pœnæ ſubdidiſti.l.fin.C.
ad legem Iuliam maieſt. ibi, quodãmodo ſua
mente punitur, tradit Angelus in.§.furtorum,
inſt.de oblig.ex maleſi. Iaſ.in l.j.§. ſublata tam
in princip.quàm in ſecunda lectura.ff.ad Tre-
bellian. Florianus in l. inde Neratius.§.fi.ff.ad
leg. Aquil. dixi plenè de ſucc.crea.lib.j §.x.ad
finem num.665. Fit enim ea legis interpreta-
tio ut is præſumatur maluiſſe rerum ſuarum
dominio carere quàm à maleficio abſtinere
ut dictis legibus: quanto ergo iuſtius in ſpecie
noſtra interpretatur lex, ut qui rem ſuam per
tantum tempus patitur ab alio poſsideri ma-
luerit aut maluiſſe uideatur rei ſuæ dominio
carere quàm eam accipere, ſine eo quod libe-
ralitatem in poſſeſſorem exercere uelit iuxta
titulos.ff.C.& inſtit.& in decreta. de donatio.
ſiue quod eam rem pro derelicto habere uolue
rit, id quod licet ut.l.prima & ſecunda.ff. pro
dereli. † Cum & res noſtras poſsimus prodi- 8
gere aut eis abuti.l.ſed & ſi lege.§. conſuluit.ff.
de per. hæred. ibi, dum re ſua ſe abuti putant.
l.j.§. & magis, in uerbo prodigit.ff.ſi quid in
fraudem patro.l.quia autem.§. j. & etiam in
princip.ff. quæ in fraudem creditorum, in re
enim ſua quilibet eſt moderator & arbiter
etiam abutendo ut dictis legibus,&.l.in re mã
data.C. mand.l. non uſque,ff. ſi à parente quis.
fuer.man.
Denique & ſi omnia ſuperiora ceſſarent † ta 9
men eo ipſo quòd à principe uel à republica
lex generalis de præſcriptionibus diſponens la
ta fuit, non dubium eſt quin ea lex obliget ex
ſuo conſenſu omnes ciues non ſecus quàm ex
contractu quodam obligarentur, † quia lex ni
hil aliud eſt quàm quædam ſponſio hoc eſt fir
miſsima promiſsio & contractus factus à ci-
uibus inter ſe.l.prima in verbo. communis rei 10
publicæ ſponſio. ff. de legibus, dixi plenè de
ſucc. progreſſu libro primo in præfat. ad prin.
& ſuprà libro primo capit. xxviij. numero. 1 1.
ergo ut qui ſub conditione ſi nauis uenerit,
uel ſub alia quauis promiſit adueniente con-
ditione, manet ex præambulo conſenſu ſuo
obligatus.§.ex conditionali, inſtitu.de uerbo-
rum obligation. ita & cum lex de præſcriptio
nibus lata & rogata fuit (rogatur enim lex cũ
ipſa fit ut in.§.lex, inſt. de iure nat.c.lex.j diſt.)
omnes ciues.ei conſenſu præbere dicuntur. uel-
leq; unũquenq; rem ſuã ius'ue ſuum amittere
ſub hac conditione, & futuro euentu, ſi ea res

Pœnis ſpõte ſubijcimur.

Prodigere noſtra poſſumus.

Præſcriptionũ leges nos ex noſtro cõſenſu ligãt ſicq; naturaliter & ueluti ex contractu

Lex eſt ut cõtractus

id'ue ius ab alio per tempus à lege definitum poſsideri legitimè contigerit, nam & ex diuerſo ipſe quoque lucri faciet, ſi rem ius'ue alienum per tale legitimum tempus à ſe poſſideri contigerit, ſicq; omnes ſunt in pari ſpe, & cauſa, uel lucri faciendi, uel amittendi, id quod eſt ſecundum ius naturale, l. ſecundum naturã, ff. de regulis iuris, §. his ita, C. de caduc. tollẽ.

Incertus euentus remouet læſionem interpretatiue.

11 † Et propter iſtum futurum euentum nullus intelligitur lædi, l. de fideicommiſſo, C. de tranſaction. l. ſi pater puellæ, C. de inofficio. teſtam. l. j. uer. non iniquis rationibus, C. de pact. l. ſi ia ctum retis. de action. empt. Vides ergo ius præſcriptionum non ſolum iuribus naturæ minime aduerſari, ſed potius iuri naturæ omnino adhærere, ut interim omittam omnes nõ minus iuſtas quàm publicè, & priuatim utiliſſimas cauſas quibus præſcriptiones fuerunt inductæ, quas ſuprà in tertio, quæſito enarrauimus.

Lites breuiari expedit reipublicæ etiã principaliter.

12 Quibus † dum diximus eſſe ob lites vitandas adde, in litibus uel vitandis, uel minuẽdis verti publicam vtilitatem etiam principaliter, adeò ut etiam ex conſenſu partium præſcriptiones non impediantur, nec etiam ex diſpoſitiõe teſtatoris ut pleniſſimè enarrauimus de ſucceſſio. creation. lib. j. §. x. numero decimoquarto cum pluribus ſequentib. & §. vij. nume. 40. cum ſeq. qbus in locis apparet has eſſe communes opiniones. In ſumma poſtquàm quis rem alienam ius'ue alienũ præſcripſit tacita ex domini voluntate, & conceſſione, ſi dominus ille admitteretur ad rem ſuam, non ne, id eſſet iniquum & contra naturalem æquitatem & iuſtitiam de qua in l. prima. ff. de pact. §. per traditionem, inſtitu. de rerum diuiſion. dum ait nihil tam naturali æquitati conuenire quàm voluntatem domini rem ſuam in aliũ transferre uoluntatis ratam eſſe, uoluit ille ſemel nec naturalis iuſtitia, aut æquitas permittit pœnitere, aut variare ut dd. iuribus, & capitu. primo, de pact. Ergo præſcriptiones tam longè abſunt ab iniquitate quòd potius naturali æquitati omnino adhærere, & accedere adſcribiq; videntur. Amplia ut hæc omnia procedant non ſolum quando ſciente, & patiente domino præſcriptio contingeret, ſed etiam ſi eo ignaro iuxtà, l. fin. C. de longi temporis præſcript. Nam adhuc ipſa iuſtitia, & æquitas naturalis dictat ut ille cuius res præſcripta eſt conqueri non poſſit, quandoquidem ipſe quoque erat, & hodie eſt in pari cauſa, & ſpe lucri faciendi, nam iuri tam naturæ, quàm poſitiuo approbatum eſt emi poſſe iactum retis, & nautica pericula, & reliqua quæ dubiorum euentuum occaſione admittuntur, ut tradunt omnes docto. per multa ſimilia in l. j. C. de pact. & in l. de fideicommiſſo. per tex. ibi, C. de tranſaction. & nos multis ornamus in ſecundo tomo harum controuerſiarum qui inſcribitur controuerſiarum frequentium libr. iij. capi. lxviij. per totum. Limita ut non procedat quando poſſeſſor rei alienæ haberet malam fidem, uel debitor haberet malam fidem, tunc enim præſcriptio eſſet contra naturalem æquitatem ſecundum communem opinionem, ut teſtatur Balbus de præſcript. part. j. quæſt. v. quæ limitatio parum (iudice me) apta eſt, quia tunc neque iure ciuili neque iure canonico procedit præſcriptio, ut infrà fusè agemus, & diximus de ſucceſsio. creation. §. vigeſimoprimo numero. 119. lib. tertio.

Ex † ſuperioribus apparet ueram eſſe opi- 13
nionem Cagnoli in d. l. iure naturæ, ff. de regul. iuris aſſerentis eam legem dicentem iure naturæ iniquum eſſe alterum alterius iactura, & iniuria locupletari, propriè locutam fuiſſe dum copulatè loquitur, quaſi ſola iactura ſi deſit iniuria iniquitatem illam non inducere ut pater in omnibus titulis, ff. & C. inſtit. & in decre. de donation. & patet ex omnibus, ſuprà dictis & ex multis, quæ edocebimur, infra capi. lxxij. quanuis Philippus Decius in d. l. iure naturæ cõtendat, & minus rectè (iudice me) iniquitatẽ eſſe eo ipſo, quòd alter alterius iactura etiam iniuria ceſſante locupletetur, motus per l. nam hoc natura, ff. de condi. indeb. & per l. cum pupillus, ff. de cond. & dem. Sed ea iura parũ obſunt quia per d. l. iure natura. declarãtur iuxtà l. Gallus, & quæ ibi latè per doct. habentur, §. ille caſus, ibi, quaſi duobus capitibus legis cõmiſtis, ff. de lib. & poſth.

Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſa iniquum nõ eſt cũ Cag. contra Dec.

Apparet † etiam non ſat tutam, aut non ſat 14
generalem eſſe reſponſionem Gloſſ. in l. nam hoc natura ſuprà alleg. & Gloſſa. in l. prima, ff. de vſucapionib. cum quibus tranſeunt Docto. vtrobique & Balbus de præſcriptionib. part. j. quæſtion. quinta aiunt enim quòd præſcriptiones, ideò inique non ſunt licet præſcribens cũ aliena iactura locupletetur, quia ſua culpa, id accidit qui paſſus eſt rem ſuam ab alio tam diu detineri, id quod ſuſpectum eſt, quia inde ſequeretur aliud fore ſi rem ſuam detineri ignoraſſet, quòd patet falſum eſſe, vt ſuprà oſtendimus ſic intelligentes, dict. l. fin. C. de longi tempo. præſcriptio.

Præſcrip. & contra ignorantes currẽtes nõ ſũt inique cõtra cõem.

Apparet † etiam eadem ratione parum tu- 15
tam eſſe opinionem Gloſſ. quam ſequitur Baldus ibi, columna ſeptima, & C. de ſeruis fugitiuis, & Balbus vbi ſuprà, & Speculator de feudis, §. quoniam, verſic. quæritur tamen contra, & Gloſſ. in l. prima, ff. famil. erciſcund. aiũt enim quòd præſcriptio ſapit naturã pacti

Præſcr. ſapit naturam pacti & contra ignorantes cõtra Gloſſ. Bal. Fulg. & Balb.

contra

contra eum cuius res præſcribitur eo, quod rem ſuam pati conſentit, argumē. l. ſemper qui non prohibet, ff. de regul. iuris. l. qui patitur, ff. manda. quod ſuſpectum ideò eſt, quod ſic ceſſaret præſcriptio, & illud tacitum pactū quando domino ignorāte res præſcripta eſſet quod eſt falſum. Longe ergo rectius dixiſſent ſapere naturam pacti generalis quod inter concines initum videtur quo tempore lex lata fuit, quodque extendit ſeſe etiam ad ignorantes, & procedit etiam quo ad eos qui tempore illius legis latæ nondum nati erant, quia populus idem eſſe intelligitur, l. proponebatur. ff. de iudi. & legibus reipublicæ quilque ciuium conſenſum præbere intelligitur licet retro abhinc annos mille factæ eſſent, vt diximus in locis ad quæ ſuprà retuli me.

16. Præſcrip. an ſponte patientis accidere dicatur ardua q. Apparet etiam ex ſuperioribus quid reſpondendum ſit in eo articulo quo quæritur † an cuiuſque rei præſcriptio ex voluntate domini cōtingere videatur: qua in re uariæ ſunt noſtrorum ſententiæ. Sunt enim qui negent ex domini voluntate, id contingere, ita Gloſſ. in l. j. §. fi. Gloſſ. fina. ff. de dolo. Bald. in §. ſi quis per triginta, ad finem ſi de feudo fuerit cōtro. ſentit Balbus de præſcrip. part. j. q. v. numero 6. verſi. addo etiam. dum ait inuito rem ſuā præſcribi. Sunt tamen qui exiſtiment ex voluntate domini ficta, uel præſumpta id contingere, ita Barto. in l. fina. colum. penul. C. in quib. cauſ. in integ. reſti. non eſt. Ioannes Imolenſ. in repe. cap. ſi. colum. xxvj. verſi item adnerte, de præſcrip. Balb. in authen. adhæc colum. iij. C. de uſuris Ioannes Andreæ in d. cap. poſſeſſor. col. final. arti. ulti. de regulis iuris lib. vj. per l. alienationis uerbo, ff. de uerborum ſignification. Eſt & tertia opinio Alexandri diſtinguētis inter præſcriptionem, quę contra ſcientem & patientem currebat, ut ea ſponte illius contigiſſe dicatur argumen. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſuris. l. ſemper qui non prohibet, ff. de regulis iuris l. qui patitur, ff. mandat. & inter præſcriptionem inſcio domino currentem, ut ea citra domini uoluntatēm contigiſſe uideatur, ita Alex. in l. filiusfamilias, §. diui. colum. vij. ff. de lega. j. quem refert & ſequi videtur Franciſcus Balbus ubi ſupra nu. 5. qui ſibi ipſi parū conſtare uidetur, quid dicendum. & ſane ut iſtarum opinionum nulla ſimpliciter (iudice me) uera eſt, ita forte aliqua ex parte tueri poterunt.

17 Pœnæ ut cōſenſum dediſſe uideamur. Etenim ueritas eſt, quòd in genere dominus rei præſcriptæ non potuit non uideri conſenſum præbuiſſe: nam cum legibus reipublicæ de præſcriptionibus diſponentibus omnes ciues conſenſum præbere, & præbuiſſe intelligantur ut d. l. j. in uerb. communis reipublicæ ſponſio, ff. de legibus, conſequens ſit ut ſi res meas præſcribi contigerit, iam olim & retro tali præſcriptioni conſenſum prębuiſſe videar, nam & eadem ratione qui legi pœnali ferendæ conſenſum expreſsim, aut interpretatiue prębuit, ſi poſtea deliquerit licet nullus cōpos mentis puniri uelit, adhuc tamen ſponte ſua puniri videtur, eo quod iam olim hunc conſenſum præbuiſſe quaſi ſub hac cōditione ſi deliquiſſet uideretur, ut iam oſtēdimus per d. l. Imperatores, ibi te huic pœnæ ſubdidiſti ff. de iure fiſci, & d. l. fina. C. ad legem Iuliam maieſta. & ſi per fluminis alluuionem aliquid de fundo meo detractum inque fundum tuū translatum fuit tu licet cum iactura mea ditior fias, non ideò minus deſinis eſſe in bona fide, quia iam retro à tempore legis latæ, uel approbatæ huic rei ſinguli ciues conſenſum præbuiſſe uidentur, & unuſquiſque eorum in pari cauſa, & potentia erat lucrandi, uel amittendi iuxta, §. pręterea per alluuionem, inſtitu. de rerum diuiſio. l. adeò §. pręterea per alluuionem, ff. de acquiren. rerum domi.

Et lic† ex uoluntate hominis deſcendere dicitur acquiſitio quæ per ius accreſcendi contingit, l. ſi Titio & Mæuio, §. Iulianus, ff. de leg. ſecundo, & tamen id ius accreſcēdi quaſi quopiam alluuionis incrementum eſt l. ſi Titio, ff. de vſufruct. & ius accreſcendi dicitur quoddā aduentitium, & ueluti fortuitum lucrum, l. ſcimus, §. repletionem, C. de inofficio. teſtamē. & nihilominus ſaltem immediatè, uel in genere dicitur deſcendere a uoluntate, & ordinatione teſtatoris, d. §. Iulianus, ſic ergo & in hoc lucro præſcriptionis retro videtur interfuiſſe voluntas domini propter conſenſum olim præſtitum in lege hac de rē diſponente quæ vt dānum, ita & lucrum potuit afferre. 18 Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis lucro.

Simile† in l. ſi uoluntate, C. de reſcindenda venditio. vbi & ſi unuſquiſque contrahētium non amittere, ſed lucrari ſtudeat & conetur, tamen toti rei conſenſum præbuiſſe nō minus videtur is qui amiſit quàm alter qui ſuam cōditionem meliorem fecit ut ibi: quia huic futuro euentui ſeſe commiſiſſe uidetur; ſic ergo, & in ſpecie noſtra is cuius res præſcripta eſt, legi de pręſcriptionibus loquenti præbuiſſe conſenſum uidetur, nec eum iuuabit dicere ſe ſolum lucrari non etiam amittere uele ſeq; alienas res præſcribere non autem ſuas præſcriptione amittere noluiſſe, argumen. l. ſi uoluntate, C. de reſcinden. uendi. ſimile eſt in l. de fideicommiſſo, C. de tranſaction. & in l. j. C. de pactis. Simile in l. ſi pater puellę, C. de inofficioſo teſtamento. & multa ſimilia congeſſimus in ſecundo tomo harum controuerſiarum 19 Cōtrahētium tam amittens quàm lucrans conſentire dicuntur.

rum. libr. tertio capitu. lxviij. & infrà c. lxxij. Stat ergo quòd is cuius res pręſcripta eſt præſcriptioni tali conſenſum olim prębuiſſe uiſus eſt, etiam ſi ignoret eam præſcribi, nam & in exemplo de alluuione, & de iure accreſcendi, & de lege lata idem contingit, Idemq; in fera cuius dominium habebam & aufugit, inq; alterius poteſtatem recidit, nam mea eſſe definit. §. feræ, inſtit. de rerum diui. l. adeo. §. feræ. ff. de acqui. rerum domi. quo caſu ignorantia uel ſcientia mea non inſpicitur ut ibi. In ſpecie uero conſenſum prębuiſſe uidetur quãdo id ſciebat non ſic ſi ignorabat ſecundum opinionem Alex. ſuprà relatam per iura iam allegata iuncta. l. mater decedens. ff. de inoffi. teſta. & ſecundum hãc diſtinctionem uarietates ſuperiores & poſſunt & debent conciliari, iunge alia fundamenta ex c. ſequen.

20 Ex ſuperioribus apparet quid reſpõdendũ ſit in illo articulo quo quęritur, † an arbiter qui habet pronuntiare ſecundum ueritatẽ & æquitatem, poſsit repellere exceptionem pręſcriptionis qua in re ſunt qui uellint poſſe eũ talem exceptionem repellere, ita tenent Angelus in l. ſequitur. §. ſi uiam. ff. de uſucap. Idem Angelus ĩ rep. l. j. ad finem. C. de iud. ſentit Bal. l. j. C. de pręſctip. triginta annorum Ludouicus in rubr. ff. de arbitris col. j.

Præſcriptionẽ repellere nõ põt arbiter aſſumptus ut ſecundũ æquitatem iudicet ardua. q.

Contrariam partem ut talem exceptionem non poſsit reijcere tenent Bar. in extrauag. ad reprimendum. in verb. uidebitur, propè finem Felinus in rubr. col. j. de præſcript. Idem Felinus in c. j. col. pen. de conſti. Eſt & tertia opinio diſtinguentium referre utrum ille cum bona fide præſcriberet ut tunc exceptio pręſcriptionis non poſsit repelli, an uero cum mala fide ut tunc repelli fas ſit, & utrunque membrũ huius diſtinctionis communiter receptum eſſe teſtatur Franciſcus Balbus de preſcrip. pat. j. q. v. num. 8. cum ſeq. ubi ſimiliter affirmat cum mala fide nõ procedere pręſcriptionem de iure ciuili non magis quàm de iure canonico. Ergo commodius & certius trademus regulã negatiuam talem exceptionem pręſcriptionis ab arbitro reijci non poſſe, ſed tantum reijci poſſe, mentitam pręſcriptionis allegationem, quale eſſet cum conſtaret malam fidem interfuiſſe, tunc enim qui ſe pręſcripſiſſe diceret falſum diceret, ſicq; arbiter eũ repellens nõ tam pręſctiptionem quàm mentitam præſcriptionis aſſertionem repellere diceretur.

21 Tenendo † noſtrã principalem opinionem ut pręſcriptio non ſit contra æquitatem naturalem, tunc ad tex. in auth. ut eccleſia Romana. §. habeat itaq;, ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat pręſidium nempe præſcriptionis reſp. nihil obeſſe. nam ait tunc demum impiam eſſe pręſcriptionem cum iniquis hominibus & ſic malam fidem habentibus contigit, non ſic ergo ſi bonam fidem haberent. tũc enim non impium ſed pijſsimum. & reipublicæ utiliſsimum pręſidium diceretur prout eſt præſcriptiones ſæpiſsimè contingunt cum mala fide quamuis ea probari nequeat, quia ex animo pendet. l. pe. C. de euict. & quia bona fides præſumitur licet forte adſit mala. l. merito. ff. pro ſocio, plene per Andręam Tiraquell. de pręſcrip. §. j. Glo. ij. in princip.

Intell. auth. ut eccl. Roma. §. habeat.

CAP. LIII.

1 *Obligatio naturalis. an præſcriptione perimatur, ardua. q.*
2 *Obligatio naturalis oritur ex iure gẽtiũ primæuo.*
3 *Ius gentium primæuum dicitur naturale.*
4 *Meum negligere quando uidear.*
5 *Obligatio interdum præſumitur poſt longum tẽpus.*
6 *Remiſsio facilior quàm noua conceſsio.*
7 *Donatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Conſenſu coniecturato obligamur.*
9 *Obligatio utraque tollitur præſcriptione, contra communem.*
10 *Obligatio præſcriptione debilitari falſum eſt, quia extinguitur.*
11 *Dominium directum quæritur præſcriptione contra ſcientem currente.*
12 *Repetere poteſt qui ſoluit debitum præſcriptum.*
13 *Obligatio utraque perimitur, præſcriptione, acceptilatione, nouatione, contra Doctores.*
14 *Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ.*
15 *Nouari non poteſt obligatio præſcripta.*
16 *Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta.*
17 *Conſtitutum non fit poſt obligationem præſcriptã. contra Doctores.*
18 *Euangelica denunciatio non facit rem corpoream præſcriptam reſtitui.*
19 *Euangelica denunciatio an faciant infectam præſcr. actionis perſonalis, ardua quæſtio.*
20 *Obligatio utraque ut perimatur an fieri poßit per legem, ardua quæſtio.*

QVo ad ſextũ † an pręſcriptio actionum tollat & perimat utranque obligationem, an alteram tantum, uehementer controuerſum eſt, & ſunt uariæ noſtrorum ſententię. Sunt enim qui uelint quòd ſola ciuilis obligatio perimitur, naturalis uero neque perimitur neq; ulla ex parte eneruatur ita Bal. in auth. ad hęc. C. de uſuris. col. iij. qui hanc eſſe communem opinionem teſtatur quem ſequitur Franciſcus 22

Obli. nat. an præſcriptione perimat. ardua. q.

Balbus

Balbus de præſcrip.in ij. par.iij.pat. princ.q.x. ubi ait ſe mirari de doctoribus contrarium tenentibus, Idem tenet ipſemet Balbus in.j. par.q.vj.ad fin.& Pet. Philippus Corneus cõſi lio.cclj.in hac conſulatione col.ij.lib.iij.moti quia leges ciuiles quę præſcriptiones induxerunt ut diximus ſupra ln.iij.illa.q.concluſioneq; quo iure eſſet inducta pręſcriptio,non potuerunt perimere iura naturalia.l. eas cauſas.ff.de capitis dimi.l.iura ſanguinis.ubi multa per Decium & Cagnolum.ff.de reg. iuris.§. ſed naturalia,inſt.de iuſt.& iure.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iure.§.minus ergo,inſt. de hære. quæ ab inteſta.

2 † Nec dubium eſt quin naturalis obligatio ex iure gentium primæuo quod etiam ius naturale appellatur oriatur.l.j.ff.de pact.c.j.eod.tit.§.per traditionem,inſt.de rerũ diui.ibi,nihil tam æquitati naturali cõuenit.l. nõ minorem.C.de tranſact.l.j.ff. de conſt.pecu.

Obli.nat. oritur ex iure gen. primæuo.

3 † Et tale ius gentium primæuum quo ſuadet docetq; pactiones ac conuentiones cuſtodiri eſſe & dici ius naturale reſpectu humani generis diximus. ſuprà c xvj.num. rr.lib.j.ergo talis obligatio naturalis ex hoc iure gentiũ primæuo & ſic naturali orta per ius ciuile perimi non eſt poſsibile, & ſic nec per præſcriptiones eo iure ciuili ortæ, idem tenet Andręas Tiraquell.de pręſcr.§.j.Glo.ij.ad finẽ & vide intrà c.lxxiiij.num.3.Sed ſanè hæc ratio quæ his patribus tam immobilis peremptoria inexpugnabilisq; uiſa fuit nullius (iudice me) momenti eſt,nam quod naturalis obligatio ſit iuris naturalis ſecundũ ſuperiorem declarationem ingennè fatemur. quodq; naturalia iura per ſolum ius ciuile perimi nequeant similiter agnoſcimus, quòd autem in ſpecie noſtra per ſolum ius ciuile ea naturalis obligatio fuerit oppugnata uel expugnata id omnino negamus. quinimo per ipſum ius naturale uel gentium expugnata ex legis interpretatione intelligitur. Nam ſi ſciebas me tibi centum debere & per lõgiſsimum tempus triginta annorum tacuiſti petereq; ſuperſediſtiſ, iuſtiſsimè ius ciuile interpretatur

Ius gen. primæuũ dicitur naturale.

4 † te habuiſſe animum noſũ-tatemq; iſtius debiti uel iuris remittendi aut pro derelicto habendi. Nam (quod longè plus eſt) etiam poſt unius duntaxat anni pręteritionem hanc remittendi interpretationem aliàs lex facit,ut in.§.fi.inſt.de iniurijs,& ius poſſeſſionis negligi & abijci uel pro derelicto haberi per negligentiam decennij lex interpretatur ut eſt communis opinio quam tenent Glo. & Paulus Caſtrenſis in l.ſi de eo.§.j.ff.de acqui. poſſ.Iaſ.in l.naturaliter.§.nihil cõmune nu.84. ff.eod. tit. & idem Iaſ. in l.j. col.fin.C de ſeruis fugiti.

Meum negligere qñ uidear.

5 † & poſt decennalem annuam præſtationem lex incipit præſumere obligationem & animum in poſterum aliquid annuum præſtandi.l.cum de in rem uerſo.ff.de uſuris, quid ergo mirum aut nouum ſi poſt ſcientiam & patientiam longiſsimi temporis incipiat lex ciuilis præſumere annuum debiti remittendi.

obligatio interdum præſumitur poſt lõgum tempus.

6 † Cum lõge facilius quis remittat plura quàm denuo dedat aut donet uel concedat pauca,ut diximus de ſucc. crea. lib.ij.§.xviij. nume. 16. verſi.tertia ratio, per Paulum Caſtren. in l.pacta quę cõtra.C.de pact. & hac ratione improbatur pactum legis cõmiſſorię in pignoribus.l. fin.C.de pact,pig.& improbatur eadem ratione renunciatio futurorum alimentorum ut in d.num.16.declaramus,ubi etiam diximus eadem ratione improbari pactum de non ſuccedendo factum inter patrem & filium, & tradit Iaſ.in l.pactum dotali.C.de collati.harum enim rerum ratio ea eſt, quòd facilius quis remittit plura quàm donet pauca, ut naturaliter fieri uidemus. Quid ergo mirum aut nouũ ſi lex per longiſsimi temporis taciturnitatem præſumat debiti remiſsionem,cum etiã obligationem poſt breuius tempus pręſumere ſoleat,& remiſsionem etiam alias per unius ſolius anni tranſcurſum ut diximus. Quinimo

Remiſsio facilior q̃ noua conceſſio.

7 † etiam conceſsionem per longi tẽporis tranſcurſum alibi præſumit quale eſt in terminis. l.ſi quis diuturno,in princ.ff. ſi ſeruitus uendi. de cuius intellectu agemus latè infra declarãtes quod ut debitor cum ſcientia iuris alieni poteſt longiſsimo tempore per creditoris ſciẽtiam & patientiam præſcribere,quia ex tali taciturnitate præſumitur remiſsio ut in ſpecie noſtra,ita in terminis.d.l.ſi quis diuturno, per ſcientiam & patientiam domini rei cõſentientis me tignum in parietem ſuum immiſſum lõgo tempore habere acquiro & præſcribo ius ſeruitutis , ergo longè facilius id continget ac iuſtius in ſpecie noſtra, tum quòd hic adeſt lõgiſsimum tempus ibi longum duntaxat , tum etiam quòd ibi eſt noua ſeruitutis acquiſitio quæ odioſa eſt, hic liberatio ab obligatione q̃ fauorabilior eſt,l.Arrianus.ff.de actio.& obligat. iuncta.l. altius.C. de ſeruit. cum ibi notatis cum ijs quæ ſcripſimus Infra.§.lxxxij.num. 13.& infrà c.lxxviij.ſcripſimus plene de intellectu d.l.ſi quis diuturno Pro nobis tex. egregius in l.ſi ego.§ j.ibi,per traditionem forte aut per patientiã,ff.de publici.in rem act.ubi ſcientia & patiẽtia habet uim traditionis,ergo multo facilius habebit uim remiſsionis quandoquidẽ facilius quis remittit quàm donet aut tradat ut ſuprà oſtendimus. Neq; ad rem pertinere debebit ſi quis obiecerit hanc legis interpretationẽ nõ eſſe ęquã ut poſsit, perimere iura

Donatio poſt lõgũ tẽpus præſumitur.

iura naturalia, ne ſic in effectu iura naturalia per ius ciuile perimi videantur, nam id omnino negatur, ſed potius ipſo quoq; iure naturali contrario perimi, omnis enim res naturaliter per quaſcũq; cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur c. omnis res, de regu. iur. l. nihil tã naturale, ff. eod. tit. §. fin. & per totum titulum inſt. quib. mod. re contrahi. obliga. Modo ſic

8 †tibi cẽtum promiſſi, ſolus Deus certo ſcit an id fecerim animo obligandi me, an verò loci vel oſtentationis cauſa, vel fortè cauſa cõmitatis vt beneuolus erga te videret l. diuus, ff. de nuli. teſtam. §. pleuè, inſt. eod. titu. l. Labeo, ff. de ſup. lega. l. an inutilis, ff. de accep. l. non ſolum, ff. de actio. & obliga. nihilo minus tamen lex interpretatur me tibi obligatum uideri, ſentiens ex animo me promiſiſſe obligãdi me ipſum, quaſi uoluntatis noſtræ certius ſignum nullum ſit quàm uerborum d. l. Labeo, ſicque obligamur ex conſenſu & voluntate noſtra à lege ciuili coniecturata, non tamen infallibiliter cognita, ſic ergo & per contrariũ ea obligatio ex animo noſtro contrario perimi naturaliter poteſt & debet, quauuis animus ille cõiecturis tantum non etiam certa ſcientia à lege ciuili percipiatur & vt lex quoad ortũ obligationis fidem adhibuit verbis promittentis, ita & quoad ipſius obligationis reſolutionem fidem adhibet taciturnitati & patientiæ longiſſimi temporis, & aliquando longè breuioris vt diximus l. Nec dicatur obligationem perſonalem inſeparabilem eſſe ab oſſibus obligati arg. l. nemo poteſt, ff. de lega. j. cum ibi traditis per Bar. col. j. vbi per omnes repetentes. nã quod ſemel perſonali obligatione deberi cœpit, certis modis à lege definitis deberi deſinit l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & oblig. per totum titulum inſt quib. mod. tollitur oblig. & vt illos modos perimendarũ obligationum ipſo iure lex adinuenit & induxit ita quoq; alios modos vt conſtat inducere poteſt quotidie, id quod fecit in noſtra materia iubendo vt pleniſſima ſecuritas & obligationis liberatio contingeret per ipſius præſcriptionem longiſſimi temporis, id quod expreſſius induci non potuit aut iuberi quàm inducitur ſi verba earum legum nõ calumnientur & exterminentur ac turpiter violentur per l. ſicut l. omnes l. cum notiſſimi. C. de præſcript. xxx. annorum l. ſi pupillus, in fine. ff. de admi. tutorum iuncto prin. inſt. quib. mod. tolli. obl. & c. ad aures, de præſcrip. & l. j. cum Glo. C. ſi aduer. creditorem.

Cõſenſu coniecturato obligamur.

9 Sit ergo fixa indubitataq; concluſio †poſt longiſſimi temporis præſcriptionem ſublatã videri vtranq; obligationem tam ciuilem q̃ naturalem etiam ipſo iure, vnde primum apparet ueram non eſſe opinionem Bal. & Franciſci Balbi & Petri Philippi Cornei & aliorum ſuprà relatorum negantium eã ipſo iure perimi & affirmantium quòd etiam in effectu nõ eneruabatur aut debilitabatur.

Obligatio vtroq; tollitur

præſcriptione cõtra cõem.

Apparet etiam erraſſe †quotquot aſſeuerabant eam in effectu debilitari duntaxat nõ etiam ipſo iure perimi id quòd affirmant Bartol. in l. fin. §. j ff. rem ratam haberi, cuius opinionem communem eſſe teſtatur Franciſcus Bald. vbi ſuprà par. j. q. vj. & par. iij. principali in ij. par. illius. iij. partis. q. x. vbi pluries hanc dicit communem opinio. Paul. Caſtrenſis, in d. l. fin. §. j. ff. rem ratã haberi. Bald. in l. ſicut, col. j. C. de præſcr. xxx. annorum Ioannes Imolens, in c. ſi. col. vj. de pręſcrip. in rep. Angelus in l. j. col. xix. C. de iudi. in rep. Panorm & Felin. col. j. in cap. ad aures, de pręſc. Ioan. Andreæ in c. poſſeſſor. ad fin. de regulis iuris Antonius, & Ioannes Imolenſis in d. c. ad aures Pet. Philippus Corn. conſi. clxxvj. ad euidentiam col. pen. lib. j. Neq; ad rem pertinet quòd etiã iure ciuili non procedat præſcriptio iurium & actionum, cũ mala fide non magis quam iure canonico ſecundum veram & communem opinionem vt ſuprà diximus & plenius in c. pręced. nam nõ ſequitur ſcio me debere ergo habeo malam fidem, eſt enim aperta incuria (ne dicam iuſtitia) exiſtimantium, qui poſſidet rem alienã aut moratur ſcienter debiti ſolutionem, eum eſſe neceſſariò in mala fide cum potius ſit in bona fide aut ſaltem in bona fide & eſſe poſſit & eſſe poſſe à lege ciuili præſumatur vt iam oſtendimus & fuſius in c. præced. & c. lxxij. & cap. lxxvj. & ut exactius res agatur conſidera quòd aut tam creditor quàm debitor erãt debiti conſcij, aut uterq; ignorabat, aut creditor ſolus ſciebat debitor autem ignarus erat, aut & quarto ex diuerſo creditor ignorabat & debitor ſolus ſciebat. Primo caſu ceſſat regulariter mala fides, quia ex illa ſcientia & patientia longiſſimi temporis præſumitur tacita debiti remiſſio aut abiectio ut diximus ſuprà & alijs in locis ad quæ me retuli. Secundo caſu quando vterq; ignorabat etiam ſecundum omnes procederet præſcriptio cum debitor apertè ſit in bona fide ut patet ex ſua iuſta ignorantia, quale eſſet ſi ex contractu fortè procuratoris quẽ ignorabat obligatus eſſet ut ſuprà dixi & exactus in c. præced. Tertiò caſu cum ſolus creditor ſciebat, debitor ignorabat ſe debere tunc idem, & longè iuſtius, quia ex parte ſua adeſt bona fides & ex parte creditoris iuſtiſſimè præſumeretur debiti vel remiſſio vel abiectio. Vltimo vero caſu cum ſolus debi-

10 Obl. præſcriptiõe debilitari falſum eſt quia extinguitur.

debitor ſe debere ſciebat creditor autē ignorabat, uix eſt vt non intelligatur eſſe in mala fide. quando quidem ex parte creditoris ignorantis nec debiti abiectio nec remiſſio præſumi poteſt l. mater decedens, ff. de inoffic. teſta. ſicq; ceſſat ratio bonæ fidei præſumendæ de qua in l. alienationis verbum, ff. de verb. ſignifi. ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare &c. & l. qui patitur, ff. mand. l. ſemper qui non prohibet. ff. de reg. iur. & cum debitor ſuum debitum ſaltem improprijſſimè videatur poſſidere Gloſſ. in l. regulariter. ff. de pet. hæred. certè hoc caſu iſtius debitoris improprijſſima illa poſſeſſio non legitima, ſed clandeſtina videretur argum. l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſer. vendi. quæ lex ſi rectè inſpiciatur probat oīa mēbra huius diſtinctionis negans vbi vitioſa poſſeſſio, vel quaſi poſſeſſio eſt contingere præſcriptionē non ſic ſi vitio careret. Iā ergo dubitari nō oportet quin ceſſet præſcriptio vtroq; iure tā ciuili quàm cano. vbi mala fides interfuit & in eo tātū qō eſt an poſſeſſor, vel quaſi poſſ. rei vel iuris alieni in mala fide eſſe dicatur cum id ſciebat. qua in re diſtinguendū eſt vt dixi, modo & plenius ſuprà cap. præc. & ca. lxxij. & c. lxxvj. incipien. actio perſonalis.

11 Dominiū directum quæritur præſcriptione cō tra ſcientem currēte.

Confirmantur hæc omnia. nam tenētes præſcriptione vtile tantum dominium non etiam directū acquiri, eò quòd in præſcriptione ceſſat naturalis æquitas, quia currit contra ignorantem fatetur quòd ſi dominus ſcit, & patitur rem ſuam præſcribi tunc directum dominium acquiritur nòn ſecus quàm ſi ipſe eam uenderet & traderet, ita Balbus de præſcript. par. ij. q. ij. num. ix. & Bald. in auth. niſi tricennale. col. fi. C. de bo. mater. & Felin. in rubr. de præſcrip. col. j. & Iaſo. in l. traditionibus. C. de pact. ergo vt ceſſat mala fides quando domini voluntate poſſideo alienum per totum titulū ff. & C. commod. & ff. de precario. & ff. C. inſt. & in decret. de dona. ita & hoc caſu ceſſat mala fides.

12 Repetere pōt qui ſoluit debitū præſcriptum.

Apparet † ergo ex ſuperioribus veriſſimam eſſe ſententiam Accurſij & Bar. & Pauli Caſtrēſis in l. fin. §. j. ff. rem ratam haberi exiſtimantium eum qui præſcripſit ſi ſoluit poſſe repetere, quos ſequitur Franciſcus Balbus de præſcript. part. j. q. vj. poſt alios quos ipſe tam ibi, quàm rurſus in ij. part. in iij. partis principal. quæſt. x. refert.

13 Obl. utroque perimit, præſcr. acceptilatiōe nouatione contra doct.

Apparet † ſimiliter parum aptam eſſe aut ſuſpectam eſſe æquiparationem quam ipſemet Balbus d. q. vj. poſt Paulum Caſtren. in d. l. fi. §. j. & poſt Bal. in l. ſicut, col. j. C. de præſcrip. xxx. annorum facit, ait. n. quòd vt per pactum de non petendo quod eſt iuris gentium eliditur ciuilis obligatio, ſed naturalis, quia ſimiliter eſt de iure gentium ex toto perimitur, ita ex diuerſo per præſcriptionem quæ eſt iuris ciuilis ex toto perimitur obligatio ciuilis, ſed naturalis duntaxat debilitatur. Secūdum quam rationem cōſequens fieret vt diceremus quod per nouationem quę eſt iuris ciuilis vel etiam per acceptilationem, quæ ſimiliter eſt iuris ciuilis, ſola ciuilis obligatio tolleretur, naturalis vero duntaxat debilitaretur, id quod eſſet contra text. in §. præterea nouatione, & in §. item per acceptilationē, inſt. quib. mod. tolli. oblig. & contra l. fin. C. de nouat. & contra omnes leges tam illius tituli quàm ff. eo. ti. & per totum ff. & C. de acceptil. ergo nō eſt bona cōſequētia nouatio, aut acceptilatio, aut præſcriptio ſunt iuris ciuilis, ergo ciuilem tantum nō etiam naturalem obligationem perimere poſſunt, quinimò vtranque perimere poſſunt & perimunt, quia hac in re cum ipſo iure ciuili concurrit etiam natura hoc eſt voluntas illius contra quem præſcribitur, quæ vt ex verbis, vel ſcriptura, vel etiam nutu vel alijs ſignis & indicijs eius probata intelligeretur ita etiam ex iſta ſcientia & patientia probata cenſetur d. l. ſi ego. §. j. ff. de pub. in rem act. d. l. cum de in rem verſo. ff. de uſuris, iuncta l. Labeo, ff. de ſup. leg. l. nutu. ff. de legat. iij. l. j. §. ſi quis ita, ff. de uerborum obligation. l. milites. ff. de milit. teſtam. l. an inutilis. ff. de accepti. l. non ſolum l. non figura. ff. de actio. & obligatio. certum enim quid multis modis eſſe poteſt l. certum. ff. ſi certum petat. iuncta l. j. §. fina. ff. de dote prælega. & ut obligatio naturalis ſine dubio perempta diceretur ex remiſſione creditoris de qua conſtaret per uerba ipſius, ita quoque perempta uidebitur, ex remiſſione ipſius de qua alio quouis modo conſtet ut dictis iuribus, conſtat autem de tali remiſſione uel abiectione per ſcientiam & patientiam longiſſimi temporis ut diximus, ergo talem obligationem naturalem peremptam eſſe proculdubio intelligemus.

Deniq; apparet ex noſtra declaratione obligationi præſcriptæ non poſſe accedere fideiuſ- 14

Fideiuſſor nō accedit obligationi præſcriptæ.

ſorem, nam licet is ſoli obligationi naturali accedere poſſit non ſecus quàm ciuili & naturali l. fideiuſſor obligari. §. fideiuſſor, ubi notāt Paulus Caſtrenſis & Barto. ff. de fideiuſſ. §. j. inſt. eod. tit. tamen poſt præſcriptionem cum nulla ſecundum nos ſuperſit obligatio ei obligationi quæ nulla eſt fideiuſſor accedere non poterit, id quod in ſpecie tenēt Bald. in l. tam mandatori. co. ij. C. de non nu. pe. Bar. & Paul. de Caſtr. In d. §. fideiuſſor Franciſ. Balb. in d. q. vj. Paul. Caſtr. in l. fin. §. j. ff. rem ratam haberi.

Antonius

Antonius Butrius, Ioannes Imolenſis & Felinus in d.c.ad aures, de præſcrip. quę communis opinio ex noſtra ſententia ueriſsima eſt, non autem ex ratione qua ipſi omnes mouentur, dum naturalem quidem obligationem ſupereſſe exiſtimant quamuis debilitatam, & pro nobis in ſpecie eſt tex. in l. ſi quis poſtquàm, cum ibi not. ff. de fideiuſſo.

15 Nouari nõ põt obligatio pręſcripta.

Apparet † ſimiliter ex ſententia noſtra talem obligationem pręſcriptam nouari nõ poſſe, nam ex nihilo nihil fit ſecundum philoſophum ut in l. ſed ſi manente. ff. de precario, dixi plenè in .ij. tomo harum cõtrouerſiarũ. c. xiiij. in prin. & per totum & in ſpecie ita tenent Antonius Butrius, Ioannes Imolenſis & Felinus in d.c. ad aures & Franciſcus Balbus. d. quæ. vj. nu. 4. facit. § præterea nouatione, inſt. quib. mo. tolli. oblig. cum ibi notatis, & l. j. ff. de nouatio.

16 Cõpenſatio non fit ex obligatione præſcripta.

Apparet † ſimiliter quòd talis obligatio pręſcripta non proderit ad compenſationem vt tenent Antonius Butrius, Imola & Felinus in d.c. ad aures, & Balbus in d.q.vj. quorum ſententia longe expeditior erit ſecundum noſtrã opinionem. qui negamus naturalem obligationẽ ſupereſſe, quàm ſecundum eorum ſententiam ſupereſſe exiſtimantium, debilitariq; duntaxat, non etiam perimi aſſeuerantium.

17 Conſtitutũ non fit poſt obli. præſcriptã cõtra Do.

Apparet etiam † ex noſtra ſententia an ſuper obligatione pręſcripta conſtitutum fieri poſsit, quod admittit Bald. in rubr. C. de cõſti. pecu. col. ij. & Balbus in d.q.vj. nos cõtra per §. in perſonam, inſt. de act. & per d.l. ſi quis poſtq̃. ff. de fideiuſſo. ubi traditur eum qui ſe pro alio ſoluturum conſtituit, ſimilem eſſe fideiuſſori. Sicq; dicendum reſtat obligationi præſcriptæ accedere nõ poſſe magis q̃ fideiuſſo. pręſertim ſecundum noſtram opinionem qua aſſeueramus per pręſcriptionem non ſolum ciuilem uerum naturalem quoq; obligationem peremptam uideri.

18 Euãgelicã denunciatio nõ facit re corporeã præſcriptã reſtitui.

Apparet etiam quid reſpondendum ſit † in illo articulo quo cõtrouertitur, an poſtquàm quis pręſcripſit poſsit per denunciationẽ euangelicam compelli ad reſtituendum quod præſcripſit, qua in re receptiſsima opinio eſt non poſſe, ſi quidem ſumus in præſcriptione rei uel iuris corporalis ut plenè reſoluit Franciſcus Balbus de pręſcript. ij. par. iij. partis princip. q. ix. & rurſus. q. x. & Bart. in extrauag. ad reprimendum, in verb. per denunciationẽ. in verſi. ſed quid de obligatione quę tollitur præſcriptione, Bal. in. authen. ad hęc, col. ij. & iij. C. de vſuris, Antonius Butrius, Ioannes Imolenſis Panormi. Felinus & alij in c. fin. de pręſcri. Pet. Philippus Corneus conſil. clxxvj. ad euidentiã, col. pen. lib. j. & hanc ſæpe teſtatur communem eſſe opinionẽ Imola & ſæpius Balb. ubi ſuprà.

19 Euãgelica denunciatio an faciat inſtãtiã pręſcr. actionis perſonalis ardua. q.

Sed † & in præſcriptione actionis perſonalis idem eſſe tenent Bar. Ioãnes Imolenſis, Panormit. & Pet. Philippus Corneus ubi ſuprà, & hãc eſſe communem opinionem affirmat Balbus i d.q.x. qui tamen contrarium tenet firmans locum habere denunciationem euangelicam, id quod tenet Pet. Philippus Corneus ſibi cõtrarius cõſil. cclj. in hac cõſultatione col. ij. lib. iij. Ioannes Imolenſis ſibi cõtrarius in l. ſequitur §. ſi uiam. ff. de vſucap. Antonius Butrius in d.c. fi. Bal. in auth. ad hęc col. iij. C. de vſuris, mouentur hanc partẽ tenẽtes quia longa inquiũt eſt differentia inter ius reale præſcriptum & ius perſonale. nam iura realia facile migrant de perſona in perſonam. l. ſi. C. de lega. l. fin §. ſed quia, cum. §. ſeq. C. comm. de lega. l. cum pater. §. ſurdo. ff. de lega. ij. l. à Titio. ff. de furtis. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. l. legatarius. §. fin. ff. de lega. j. l. j. ij. & ferè per totum. ff. de in diem addi. l. quoties, & ferè per totum. C. de donati. quæ ſub modo. l. j. ij. & ferè per totum. ff. de lege commiſſ. Diuerſum eſt in actionibus perſonalibus quę immobiliter inhęrent oſsibus obligati. l. nemo poteſt, vbi Bar. col. j. & alij omnes. ff. de lega. j. ſicq; per interuentum pręſcriptionis in re uel iure reali dominium erradicatur à primo domino. & migrat in præſcribentem, ſicq; præſcriptione completa nihil alienũ reperitur poſsidere quod reſtituere per denunciationem euangelicam cogatur. cum iam non tam alienum quàm ſuum denuo effectum poſſidere inueniatur. Sed pręſcripta actione perſonali adhuc inquiũt debitor remanet naturaliter obligatus. neq; alieni iuris debitor adhuc ſupereſt per hocq; poterit per euãgelicam denunciationem cogi ad ſoluendum. Sed hęc ratio (iudice me) nullius momenti eſt. primum quia tam facile fuit legi inducere & diſponere quòd obligatio pſonalis extingueret̃ præſcriptione quàm ut dominiũ obligatio'ue realis transferret̃ in præſcribentẽ. ut ex dictis ſuprà p hoc & p ſuperius caput edocemur. Deinde quia nõ eſt uerũ ſupereſſe obligationem naturalẽ poſt præſcriptionẽ, quinimo utrãq; perimi iam edocti ſumus. Ergò penes pręſcribentẽ nihil reperit̃ alienũ quod p denunciationẽ euãgelicã reſtituere cogat̃. Nec ad rem pertinet q; cũ mala fide nec iure ciuili nec canonico procedat pſcriptio (id quod potiſsimũ decepit eos q partẽ affirmatiuã tuentur) nã id ingenuè fatemur ſed negamus debitorẽ in mala fide cõſtitutũ cenſeri, eo quòd ſciat ſe debere ſecundũ quod ſuprà expoſuimus, in quo cõtrariũ tenẽtes decepti fuerũt. Qui etiã apertè æquiuocant aut allucinant̃, nam primũ negant contingere

præſcriptionem

præſcriptionem cum mala fide, poſtea verò di
cunt, quòd qui mala fide prǽſcripſit per denun
ciationem euangelicam cogitur ſoluere, ergo
cum talis mala fide præſcriptio vt contingat
non ſit poſſibile, reſtat vt talis denunciatio euã
gelica locum habebit nunquàm.

Ergo quo caſu actionum perſonalium præ-
ſcriptio contigerit eo caſu talis euangelica de
nunciatio locum nunquàm habebit.

20 Apparet etiam † ex his ueriſſimam eſſe opi
nionem Angeli in repeti. l. j. colum. xix. C. de iu
dic. contendentis per legem vel ſtatutum effi-
ci poſſe vt per interuentum præſcriptionis pe-
rimatur non ſolum ciuilis, ſed etiam naturalis
obligatio in perſonalibus actionibus, quanuis
contrarium, & minus rectè tenuerint Bald. in
d. authenti. ad hæc. columna. iij. C. de uſuris, &
Franciſcus Balbus vbi ſupra, q. x. Idem Bald. in
capitu. ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit cõ
trouerſia Ioannes Imolenſis in l. ſequitur, §. ſi
viam, ff. de uſucapion. Quinimo (vt hoc An
gelo addamus) non ſolum poteſt, ſed etiam in
dubio, id actum videtur per legem, uel ſtatutũ
ut obligatio perſonalis tam ciuilis, quàm na-
turalis per interuentum præſcriptionis perima-
tur etiam ſi per tale ſtatutum tempus præſcri-
bendi coanguſtetur, nam quæ ratio eſt in tri-
ginta annis eadem ratio, (quod attinet hanc
ad rem) in aliquantulum breuiore tempore
erit, quia quæ differunt tãquàm plus & minus
non differunt in ſpecie, l. fi. ff. de fundo inſtru. vt
plenè ex ſuperioribus rationibus deducitur
quas non expedit repetere.

Obli. vtra que ut pe rimatur, an fieri poſ ſit per le- gem, ard. quæſtio.

CAP. LIIII.

1 *DOminium directũ an præſcriptione acquiratur. ardua queſtio.*
2 *Dominium iuris gentium ſecundarij eſt.*
3 *Ius gentium ſecundarium dicitur eſſe poſitiuum.*
4 *Ius gentium ſecundarium initio fuit ius ciuile.*
5 *Succeſsionum ius prius fuit ciuile, quàm gentium.*
6 *Iuris gentium ſecundarij quæ ſunt liberè poſſunt im mutari.*
7 *Dominium directum facilius quæri præſcriptione longa, quam uſucapione triennali, contra Doc.*
8 *Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa.*
9 *Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio.*
10 *Dominium an transferatur uel an extinguatur præ- ſcriptione, uel uſucapione, ardua. q.*
11 *Reſtrictio non conceditur domino rei præſcriptæ cõ tra Doctores.*
12 *Rei uendicatio non datur domino rei præſcriptæ cõ tra tertium poſſeſſorem, contra Doctores.*
13 *Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum, con tra Bald.*

QVO AD ſeptimum † vtrum 1
præſcriptione acquiratur do-
minium directum, an vtile tã
tum ſunt tres communes opi
niones, prima eſt, quòd domi
nium directum acquiratur p
uſucapionem triennalem, quæ mobilibus in
rebus contingit. altera, quòd p præſcriptio-
nem triginta annorum, quę ſine titulo contin
git, ſola utilis non etiam directi dominij ac-
quiſitio contingat, ultima, quòd per præſcri-
ptionem longi temporis ſimiliter ſolum vtile
dominium nõ etiam directum acquiratur, ita
tenent Gloſſ. & communiter Doctor. in prin-
cip. inſtitut. de uſucapion. in uerbo. dominiũ,
per Gloſſ. Bartol. Bald. Salicet. Fulgoſ. Petr.
Philipp. Corneum, & Arias Pinelum in authẽ.
niſi tricennale, C. de bonis maternis per Areti
num, Chriſto. Porcium Ioannem & alios in d.
princip. inſtitu. de vſucapion. per Paulum Ca-
ſtren. in l. fina §. primo, ff. rem ratam haberi,
hanc eſſe communem opinionem teſtatur An
gelus Aretinus in d. princip. inſtitu. de vſuca-
pion. hanc ſequitur, & ſæpe appellat commu
nem opinionem Franciſcus Balbus de præſcri
ption. ſecunda pat. principal. quæſtione ſecun
da. Albericus, & Ioannes Andreę in capitu.
poſſeſſor de regulis iuris. in uerſi. quarum pro
ponebatur, Felynus in rubri. colum. j. de præ-
ſcriptio. qui hanc firmat eſſe communem opi-
nionem Iaſ. Decius, Alciatus, & alij in l. tra-
ditionibus, C. de pact. ubi Alexand. colum. ij.
Gloſſ. in l. ſi quis emptionis, §. primo, C. de præ
ſcrip xxx. annorum ubi per Salyc. & alios Ioã
nes Imolenſ. in repeti. capitu. fin. colum. xxiij.
de prǽſcriptio. Gloſſ. Angelus. & alij in authen.
eccleſia Romana, in princip. Marianus Socin.
in rubric. de cauſ. poſſeſſio. & proprieta. verſic.
xviij. Archidiac. in c. ſeruitium. xviij. quæſt. ij.
Dynus, & nouiſſimi in d. c. poſſeſſor, & alij plu
res quos allegat Bald. ubi ſuprà, Idem in repe.
l. Celſus, ff. de uſucap. in fi.

Dominiũ directũ an præſcri. ac quiratur ardua. q.

Contrariam tamen partem in præſcriptio-
ne longi temporis tam multi in dictis locis re
lati tenent, ut mihi non ſatis certũ ſit vtra pars
receptior ſit, & cũ oẽs ferè cõueniant triẽnali
vſucapione directũ dominium acquiri, l. tradi
tionibus, C. de pact. l. iij. ff. de vſucap. in princi.
inſtitu. eodem titu. & ſimiliter cum omnes cõ
ueniant utile tantum dominium non etiam
directum acquiri per prǽſcriptionem annorũ,
xxx. quæ ſine titulo (hoc eſt legitima poſſiden
di cauſa) contigeret per d. l. ſi quis emptionis,
§. j. C. de præſcrip. xxx. annorum, in eo duntaxat controuerſia eſt, an longi temporis præ-
ſcriptione utile tantum dominium, an fortè

etiam directum acquiratur, qua ĩ re receptior
ſententia forte eſt vtile tantum acquiri, &
ſciendum eſt potiſsimum huius res fundamen
tum & occaſionem ab illa erranea opinione
quam in c. præced. exterminauimus effluxiſſe,
aiunt enim quòd dominium rerum noſtrarũ
iuris gentium eſt. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu
re. l. j. cum ſeq. ff. de acqui. rerum domi. ius aũt
ciuile ciuilia tantum iura nõ etiam naturalia
aut gentium perimere poteſt. §. ſed naturalia,
inſt. de iure natur. & ibi omnes Doctores. l. oẽs
populi, & ibi Bar. & omnes reperẽtes. ff. de iuſt.
& iure. l. eas cauſas. ff. de cap. dimi. l. iura ſangui
nis, ubi plenè per Philippum Decium. ff. de re-
gulis iuris. §. minus ergo, inſt. de hæred. quæ ab
inteſta. l. ij. ff. de uſufruct. earũ rerum. tradunt
communiter Doct. per tex. ibi in l. maximum
uitium. C. de liberis præteri. cum ergo prǽſcri-
ptio ſit iuris ciuilis, & ciuilis ratio iura natu-
ralia aut gentium perimere nequeat, ſequitur
quòd noſtrum dominium quod iuris gẽtium
eſſe intelligitur perimere non poterit, ita ar-
guunt Ioannes Andr. poſt Gerardum de Senis
quem ipſe refert & ſequitur ubi ſuprà, & Fran
ciſcus Balbus ubi ſuprà, nume. 2. verſic. & hunc
articulum. Panorm. in rubr. de præſcript. col. ij.
& ferè reliqui omnes, & cum hanc rationem
effugere aut ab ea enodare ſeſe non ualerent,
omnia iura hac de re loquentia (dum hanc ad
rem & rationem ſeu partem ad iſtam aptare
ſtudent) exulare & exterminari compellunt.
Quæ quidem ratio (quando alia urgentiora
fundamenta deeſſent) partem contrariam iu-
ſtiorem probatioremq; redderet, tantum ab-
2 eſt ut eam confutarent, † Nam dominium prǽ
Dominiũ iuris gentiũ ſecundarij eſt.
ſertim rerum immobilium eſt ſanè iuris gen-
tium non primæui (quod naturale appellatur)
† ſed tãtum ſecundarij quod naturale nõ tam
eſt quàm poſitiuum vt eſt uera & communis
3 opinio quam tradunt, Paulus Caſtrenſis & alij
Ius gen. ſecũdarium dicitur eſſe poſitiuum.
communiter in repe. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. &
iure traditq; eleganter frater Dominicus de
Soto de Iuſt. & iure lib. iij. q. j. artic. iij. & dixi-
mus. ſuprà in. iij. articulo quo egimus quare
prǽſcriptio aut vſucapio introducta eſſet, id
quod fuſius multiſq; ornauimus de ſucc. pro-
greſſu lib. j. in præfatione vbi plenè oſtendimus
4 † ea omnia quæ ſunt iuris gentium prius fuiſ-
Ius gen. ſecũdarium initio fuit ius ciuile.
ſe iuris tantum ciuilis ſed paulatim ſcripſiſſe
aut velociter tranſuolaſſe ad reliquas gẽtes &
regiones, ſicq; cum primum ab uno uel altero
homine uel regione inuentum fuiſſet & rece-
ptum tunc iuris tantum ciuilis non etiam iu-
ris gentium id eſſe. Verum poſtquàm eo iure
omnes omnino aut plereque aliarum gẽtium
uti quoque cœpiſſent iam iuris gentium effe-
ctum uideri inque ius gentium conuerſum &
transformatum. Quemadmodum & ex diuer
ſo, ſi quod hodie iuris gentium eſt in deſuetu-
dinem abire forte cœpiſſet, ita ut penes unam
tantum prouintiam maneret, ſine dubio iuris
gentium eſſe deſineret, & iam iuris tantum ci-
uilis eſſe diceretur, hoc eſt illius ciuitatis uel
regionis penes quam adhuc id ius perdurauit,
ſicq; non minus elegãter quàm vtiliter in lib. j.
§. j. & §. ij. de ſucc. crea. † Vſum teſtamentorũ 5
Succeſſionũ ius prius fuit ciuile quàm gentium.
inuentum fuiſſe à iure ciuili uel ſcripto vel cõ
ſuetudinario oſtendimus, ſed poſtea cum à re
liquis quoque gẽtibus receptum fuiſſet, in ius
gentium fuiſſe conuerſum & transformatum.
non ſecus quàm ex diuerſo ſi hodie forte te-
ſtamentorum vſus ita in deſuetudinem abire
cœpiſſet, vt penes vnam tantum aut alteram
prouintiam maneret, continuo iuris gentium
eſſe deſineret, & iuris tantum ciuilis eſſe di-
ceretur, hoc eſt illius illarum'ue prouintia-
rum in quibus vſus mosq; ille teſtandi perſe-
uerauit. quod dic vt in dictis locis & ſuprà ca
pitulo decimo, numero decimooctauo. & ca-
pitulo quarto, numero tertio. & capitulo vige
ſimoſeptimo, numero vndecimo. & capitulo
ſextodecimo, numero vndecimo.
† Sicq; hodie quælibet prouintia poſſet ea 6
Iuris gentium ſecũdarij quæ ſunt libere poſſunt immutari
quæ iuris gentium ſecundarij eſſe dicuntur
quo ad quaſdam vel forte quo ad omnes par-
ticulas immutare: Quid enim ſi iuberet ne
capti fierent ſerui capientium, profecto talis
lex ciuilis valeret, & ita aiunt Galliæ obſerua-
ri quamuis per hoc violaretur ius gentiũ con-
trarium diſponens. l. manumiſsiones. ff. de iu-
ſtitia & iure: valereque ſimiliter ſi iuberet ne
hominibus ſuæ ditionis liceret teſtari ut iam
diximus in dicto § primo, & dicto §. ſecundo,
ualereque ſi iuberet omnia prædia eſſe com-
munia, id quod apud Lacedæmonas Licurgus
Legiſlator aut (vt alij volunt) Ageſilaus præ-
cepit, teſte Plutarcho in apoph. Ergo cum ius
gentium ſecundarium intelligatur eſſe ius po
ſitiuum, indubitatum eſt eritq; ſemper per le
ges poſitiuas perimi & immutari poſſe, non
ſecus quàm ipſum ius ciuile dicto §. ſed natu-
ralia, dicta. l. omnes populi cum ſimilibus, ſu-
prà allega. dicta. l. eas cauſas. dicta. l. ſecunda,
de vſufru. earum re. dicto §. minus ergo. dict. l.
maximum vitium, iuncto capitulo omnis res,
de regulis iuris & l. nihil tam naturale, ff de re
gulis iuris. Sicq; dominium de quo agimus
cum omnes conueniant eſſe iuris gentium ſe-
cundarij non etiam primæui, per legem po-
ſitiuam de prǽſcriptione diſponentem pote-
rit tam liberè & perfectè de perſona in perſõ-
nam trãsferri, quàm ſi iuris ciuilis eſſe poſſet.

Quæ omnia etiam iuuantur ex iis, quæ in c. præced. diſſeruimus, quæ repetere nō expedit.

7 Præterea † cum omnes fateantur vſucapione triennali dominium directum acquiri per dict. l. traditionibus, C. de pact. d. l. iij. ff. de uſucapion. non ſolum pari, ſed etiam longè maiore, aut iuſtiore ratione, idem in præſcriptione longi temporis admittere deberent, primum propter diuturnitatem tēporis, quæ eſt in hac longi temporis præſcriptione quæq; non eſt in vſucapione triennali. Deinde quia longe iuſtius, & antiquius dominium eſt quod quis habet in rebus mobilibus, quàm quod habet in rebus ſoli, ita Paulus Caſtren. in repetitio. l. ex hoc iure, ſuprà allega. & ibi communiter Doctor. facit l. j. cum ſeq. & §. ferè, cum ſequen. inſtitu. de rerum diuiſio. l. adeò. §. ferè, ff. de acq. rerum domi. nam ab ipſo iure naturali primæuo deſcendit (ſecundum Paul. Caſtren. & communiter Doctor. ubi ſuprà) dominium in rebus mobilibus quale eſt in feris quas cæpiſſemus, aut in tabulis quas quis depinxiſſet, aut in veſtibus quas fabricaſſet, & ſimilibus, & tamen in rebus ſoli (qualia ſunt prædia, campi & ſimilia) dominium non fuit niſi de iuregentium ſecundario vt dictum eſt, ergo ſi dominium iuris gentium primæui etiam directum vſucapione acquiri, & transferri poteſt, dic. l. traditionibus d. l. iij. multo facilius, & iuſtius præſcriptione longi temporis in immobilibus acquiri, & transferri poterit dominium, quod eſt iuris gentium ſecundarij, & ſic iuris poſitiui. Ideò promiſcue cum de uſucapionibus acturi eſſent iureconſulti, non ſolum earum rerum, quæ mouentur ſed etiam immobilium per omnes titulos, ff. de vſucapio. & ff. pro emp. & pro legato, & pro donato, & pro dote, & pro ſuo, & C. per eoſdem titulos, & inſtit. eod. ſcripſerunt, uel inſcripſerunt titulos de uſuca. pleniſsimè ſignificātes tam perfectum dominiū, & ius longi temporis præſcriptione, aut vſucapione acquiri in immobilibus quàm triennali vſucapione in mobilibus rebus: Iam ergo dubitari (niſi non ſolum mille leges, ſed etiam mille integros titulos ſubuertere uelis) non oportet quin non minus integrum, perfectum & directum dominium lōgi temporis præſcriptione quàm triennali uſucapione quæratur, & non ſolum æque iuſta, ſed etiam iuſtiore ratione ut edocti iam ſumus. Agnoſco tamen

8 Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa.

quod magis naturali ratione acquiritur dominium per contractum, & traditionem domini, quàm per uſucapionem triennalem, uel lōgi temporis præſcriptionem, ut in l. j. ibi, naturali ratione, ff. de acquiren. rerum domin. l. j. C. de ſac. eccle. expreſsius in §. per traditionem, inſtitu. de rerum diuiſio. ibi nihil tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volētis ratam eſſe. Sed id nihil ad rem, quia ut ea æquitas uincit acquiſitionem quæ per longi tēporis præſcriptionem contingit, ita & longe iuſtius uincit acquiſitionem per triennalem vſucapionem contingentem. (Sed hęc iuſtior aut iniuſtior origo quod attinet ad hanc rem nihil debilitat effectum, nam & à patre debiliore ſæpe ſolet filius robuſtior procedere quam à robuſtiore patre, & à patre iniquiore æquior filius, quàm à patre iuſtiore) ſicq; apparet ex prædicta ratione parum aptè argumentatos fuiſſe ad inducendam differentiam inter præſcriptionem, & uſucapionem. Ioannes Andr. poſt Gerardum in d. capitu. poſſeſſor d. uerſic. quartum proponebatur. & Balbus in d. quæſt. ij. numero 2. & Panor. d. rubric. de præſc. col. ij.

Tenendo noſtram ſententiam nihil ad rem pertinet quod præſcribēti detur exceptio, † q̄ regulariter eſt actionis excluſio, ergo ſupereſt ius & actio ei cuius res præſcripta eſt, l. ij. ff. de exceptio. Sed reſp. illud eſſe regulare; fallit in ſpecie noſtra in qua poſt præſcriptionem nullū ius remanet priori domino, & exceptio, quæ præſcribenti datur eſt exceptio intentionis, q̄ non præſupponit actionem, ubi pulcrè, ff. de doli exceptio. declarat in ſimili Emanuel à Coſta in l. iij. C. de non numera. pecun. dicens ſimile eſſe in illa excep. non nume. pecu. quę eſt intentionis nō actionis excluſio patet quia & per vſucapionem triennalem dicitur exceptio acquiri, l. in rebus, §. omnis aūt C. de iur. do. Balbus in rep. l. Celſus. in fi. ff. de vſucap. 9

9 Exceptione ſemper eſt actionis excluſio.

Ex ſuperioribus apparet † qualis ſit illa differentia quam inter triennalē vſucapionem, & longi temporis præſcriptionem faciunt Bart. Paulus Caſtrenſis & Ale. in l. iij. §. ex pluribus, col. iij. ff. de acqui. poſſ. & Franciſcus Balbus in d. ij. q. nu. 8. uer. ſed uidetur, quod nullus, aiunt enim per triennalem vſucapionem dominium transferri de priore domino in præſcribentē cæterum per longi temporis præſcriptionem dominium directum prioris domini extingui nouūq; dn̄ium in præſcribentes perſona renaſci, idq; utile tantum non etiam directum eſſe, & ita declarant Gloſſ. in d. l. iij. § ex pluribus in uerb. poſſideo, & Gl. fi. in l. ſi ædes. j. ff. de ſer. urban. præd. dum Glo. illæ aiunt præſcriptione extingui antiquum dominium, quam differētiā Paul. Caſt. vbi ſuprà ſubtilem eſſe ait q̄(ſi uerū amamus iudice me) riſu & ludibrio dignior eſt, aut meris fabellis ſomniſq; ſolicitis ſimilior, & ex mero ipſorū doctorū capite citra vllā oīno occaſionē, aut fundamētū defluxit, q̄s

10 Dominiū an transferatur, uel an extinguatur p̄ ſcriptione uel uſucaptione, ardua q.

enim vnquàm talem differentiam facientem
vllam legem principalem, aut iureconſultorũ
reſponſum inuenit? certè nullus, & ut ex ſupe-
rioribus apparet vtroque caſu, idem eſt erit-
que ſemper, & ſiue dixeris vtroq; caſu domi-
nium extingui prius nouumq; in perſona præ-
ſcribentis renaſci, ſiue etiam dixeris antiquũ
dominium, quod apud primum dominum e-
rat in præſcribentem transferri, idem erit, quo
ad omnes omnino effectus, & quod transferri
videatur ſuadet ille titulus, ff. de adimend. &
transfer. lega. & inſtitu. eodem titulo, quod
autem prius dominium extinguatur, nouum-
que idemque directum & perfectum in perſo-
na præſcribentis renaſcatur ſuadet, & proba-
tur in l. iij. ff. de uſuc. dum ait vſucapio eſt do
minij adiectio, & hoc magis placet, effectusq;
magnus eſt, nã ſi prius dñium in vſucapientem
uel præſcribentem translatum diceremus, cer
tè tranſiret cum ſua cauſa ſuisq; cum qualita
tibus. Vnde penes primum dominum ſi id
dominium ſeruituti vel fortè pignori obno-
xium erat, obnoxium quoq; & obligatũ fo-
ret penes præſcribentẽ l. ij. §. ex his cum ibi la
tè traditis p Doct. ff. de acq. poſſ. id quod non
ita eſt in perſona præſcribentis, nec enim ſuc
ceſſor prioris domini contra quem præſcri-
pſit eſſe videtur, aut ex iure & perſona illius,
ſed potius iure ſuo, & ex pſona tradentis poſ-
ſidere viſum eſt, ergo ſi fundum pignori reue-
ra aut ſeruituti obnoxium mihi vt liberum
vendidiſti, per longi temporis præſcriptionẽ
illum acquiram, vel ſaltem in eo tantum quæ
ſtio erit an longius aliquantulum tempus ſpe
ctandum ſit, tamen vt liberum ſemper videor
poſſidere & finita præſcriptione quæ ad acqui
rendum ius proprietaris & illius pignoris vel
ſeruitutis requirebatur, liberum fundum ha-
bebo tã in præſcriptione rei immobilis quàm
in rei mobilis vſucapione, ſi in ea exemplũ po
nas per d. l. iij. ff. de vſucap. ergo veriſſimum
eſt primum dominium extinctum videri no-
uumque in perſona præſcribentis renaſci,
quandoquidem illius rei domini in ſolidum
duo eſſe non poſſent d. l. iij. §. ex contrario, ff.
de acquirend poſſeſſ. l. ſi vt certo. §. ſi duobus,
ff. commodati l. quod contra. ff. de regul. iuris.
Itaque ſi in re quam præſcripſi longo tempo-
re, aut triẽnio vſucepi præter dominum prio
rem alius habebat ius reale pignoris aut hy-
pothecæ, aut fortè ſeruitutis, tunc ſiquidem
vtrunq; ius tam dñij q̃ alterius iuris erat paris
uitæ utrũq; pariter præſcriptum fuit, idemq;
ſi longioris vitæ erat dominiũ quàm illud ius
reale, quod ſi breuioris vitæ erat tunc poſt fi-
nitam præſcriptionem, aut vſucapionem pro-
prietatis ſeu dominij adhuc opus eſt vt perfi-
ciatur quoad alterum ius reale, quod longio-
ris vitæ erat præſcriptio, quia illius iuris re-
ſpectu non tam expleta quàm cepta tantum
præſcriptio videbitur, & ita intelligo l. ſi quis
emptionis. C. de præſcripr. xxx. annorum iun-
cta l. iuſto. §. nõ mutat. ff. de vſucap. l. ij. §. cum
prędium. ff. de pignori. & C. de pignorum vſu-
cap. tradit Balbus in rep. d. l. Celſus. ff. de uſu-
cap. in fin. ſemper tamen remanet verum tam
in præſcriptione quàm vſucapione primum
dominium primamque proprietatem extin-
ctum extinctam'ue eſſe, nouumque ius rena-
ſci & dominium in perſona præſcribentis.
Ex quibus apparet veram non eſſe opinionem
ipſius Franciſci Balbi in tract. præſcript. parte.
j. partis. vj. principio in uerſicu. decimus ter-
tius caſus qui ſcriptum reliquit uſucapio-
nes. & præſcriptiones inuentas fuiſſe ut ius
creatum in alium transferant non ut ius no-
uum inducant, poſt Gloſſ. quam Balbus alle-
gat in capit. ſi diligenti, de præſcript. & Salic.
in l. fin. de præſcript. longi. tempor. quæ pro li-
ber. Sed certè errant ut ex ſuperioribus pa-
tet, magisque eſt ut creatæ uideantur ad ius
nouum inducendum. Sed & idem effectus eſt
etiam ſi teneas ad transferendum eſſe creatas
quod magis placet ut infra q. x.

Hinc apparet ueram non eſſe opinionem 11
exiſtimantium quòd ſi fundum tuum longo
tempore præſcripſi, & deinde eius fundi poſ-
ſeſſio ad te peruenit, poteris eum defendere,
& retinere contra me, quam opinionem te-
nent Dinus in capitu. poſſeſſor de regulis iuris
libro ſexto & Balbus in d. quæſtio. ij. numero.
viij. uerſicu. ſecundus effectus eſt, ut tenet Glo.
ſecundum intell. Ioannis quem communiter
approbatum eſſe ait Balbus ubi ſuprà per tex.
in l. ſi quis emptionis, §. j. C. de prę́ſcript. xxx.
annorum, quæ ſententia ſuſpecta eſt, ut patet
ex ſuperioribus, nam cũ prioris domini ius
omne extinctum eſſe nouumque & integrum
dominium in perſona præſcribentis renatum
fuiſſe iam edocti ſimus, ſupereſt ut ſi is poſſeſ-
ſione ceciderit cum fundum à priore domi-
no poſſit uendicare non ſecus quàm ab alio
quocunq; detentatore Sed & idem foret etiã
ſi dominium translatum dicere nam per hũc
poſſeſſionis reditum non uideretur dominiũ
quoq; rediiſſe.

Retentio non cõceditur domino rei præſcriptę doct.

Apparet † ſimiliter ſuſpectam eſſe ſententiã 12
eorum qui contendunt quòd talis fundi præ-
ſcripti poſſeſſio ſi ad alium tertium perueni-
ret poſſet prior dominus fundum ab illo ter-
tio uendicare, ut per d. § j. tenuit Dinus in d.
c. poſſeſſor & Balbus in d. num. 8. uerſi. primus
eſt,

Rei uendicatio non datur domino rei præſcriptæ cõtra

tertiũ poſſeſſorem cõtra doc.

eſt, quæ ſententia ſuſpecta eſt, quia prioris domini ius omnino per præſcriptionem fuit extinctum ut iam diſſeruimus, ſicq́; nullo iure, & ſine actione ageret meritoq́; à limine iudicij repelleretur, idemq́; foret etiam ſi teneas tale dominium non tam extinctum quàm tranſlatum fuiſſe.

Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum cõtra Bal.

13 Apparet † ſimiliter ſuſpectũ eẽ qđ Bal. & Sal. in auth. niſi tricennale. C. de bo. mater. ſentiũt dum aiunt ꝙ prior dñs cuius fundus longo tẽpore præſcriptus fuit (quia ſecundũ eos adhuc remanet dominus directus) ſi. fundum illum petat non repelletur à limine iudicij, cuius cõtrarium proximè oſtendimus edocentes exceptionem præſcriptionis impedire litis ingreſſum, quod & hoc caſu affirmat Balb. ubi ſuprà uerſ. tertius eſt effectus poſt Felinũ in rubr de præſcr. col. iiij. quem ipſe allegat.

CAP. LV.

1 *Pœnæ legales an naturaliter obligent, ardua, quæſtio.*
2 *Pœnis an ex quadam æquitate obligemur.*
3 *Legibus conſenſu obligamur.*
4 *Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præſcriptione ardua q.*
5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione.*
6 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
7 *Mors nil.*
8 *Mors ſaxis uenit.*
9 *Reſtituendi obligatio nõ perimitur præſcriptione.*
10 *Ius naturale eſt diuinum.*
11 *Bonæ fidei eſſe quando uideamur.*
12 *Reſtituendi obli. perimitur quando præſcriptio currit contra ſcientem & pacientem contra communem.*
13 *Meum prodigere poſſum.*
14 *Intellectus ad titu. ff. C. & inſtitu. ad legem Aquil. contra Doctores.*
15 *Intellectus ad titulos. ff. C. & inſtitu. de furt. & de ui bono. rapt.*
16 *Reſtituendi obligatio non tollitur exceptione contra Bal. & imol.*
17 *Præſcriptio non eſt pœna contra communem opinionem, quando currit contra ignorantem.*
18 *Pœna non datur culpa ceſſ. nte.*
19 *Afflictio eſſe poſt non pœna culpa ceſſante.*
20 *Pœna culpæ par.*
21 *Præſcriptio non eſt pœna etiam ſi currat cõtra ſciẽtem contra communem opinionem.*
22 *Pœna ſpontanea non eſt pœna.*
23 *Pœna conuentionalis præſcribi poteſt.*
24 *Actiones temporales præſcribuntur etiam à ſciete.*
25 *Actiones temporales præſcribuntur etiam cõtra clericos, & contra eccleſias.*
26 *Hæres nunquam præſcribit legatum contra Doctores.*
27 *Legatum non dicitur ius, quærendum contra Balb.*

1 Pœnæ legales an naturaliter obliget ardua qõ.

QVO AD octauum † vtrũ obligatio naturalis, quæ oritur ex delictis præſcriptione perimatur, primum enucleãdum eſt, an ex delicto oriatur obligatio naturalis ad pœnam, qua in re variæ fuit ſententiæ, prima eſt exiſtimãtium ceſſare obligationem naturalem, ea enim ex conſenſu noſtro oritur, l. non minores C. de tranſaction. l. ſub ſpecie, C. de poſtuland. l. conſenſu, in princip. l. obligationum ſubſtantia, ff. de action. & obligation. l. j. ff. de pact. in princip. inſtitu. de obligatio. ex conſenſu, l. j. verb. naturali æquitati, ff. de acquirend. rerũ domi. § venditæ, & § per traditionem, inſtit. de rerum diuiſio. nec dubium eſt quin qui ſubtraxit rem meam lucrandi animum habuerit non autem pœnæ legali dupli, uel quadrupli ſeſe obnoxium facere voluerit, & ſic de reliquis maleficijs in quibus adeſt animus explendę voluntatis, aut uoluptatis nõ aũt bonorũ, aut ſubſtantiæ propriè ꝓdigendæ, & ita ut delinquens nõ uideatur habere animũ obligãdi ſeſe pœnę legali, & conſequenter, ut pœnæ legali naturaliter non obligetur tenent Bartol. in d. l. j. numero vndecimo, ff. de conditio. & indebi. Bal. in authenti. ad hæc columna tertia, nume. 19. C. de vſuris Paulus Caſtrenſis, & in l. ſi tibi decem, § quidam. ff de pact. Ioannes Lupus de Paul. ruiu. in rubric. de donati. inter uirum & uxorem, §. lxvj. numero 24. Fortunius Garſia in l. legitima, ff. de pactis Gomeſius in §. omnium, inſtitu. de action. Franciſcus Balbus de præſcriptio. par. j. quæſtio. vij. Paulus Caſtrenſis in l. quam Tuberonis, §. fi. ff de peculio, Aries Pinellus de bonis matet. in autheuri. niſi tricẽnale, numero 32.

Contrariam tamen partem, ut naturaliter obligentur pœnæ legali delinquentes tenẽt Angelus columna xx. in repetitio. l. j C. de iudic. Ioannes Imolenſis in capitu. fina. de præſcripr. colum. xxiij. Accurſius in l. j. §. ad beſtias, uer. onerari, ff. de poſtulando.

2 Pœnis an ex quadã æquitate obligemur.

Eſt † etiam tertia opinio eorum qui non tã ex ſuo conſenſu immediatè quàm occaſionaliter eos ex æquitate quadam naturali contendunt obligari, quæ quidem æquitas dictat malefactorem puniri debere, & ita ſentiunt Bartol. & Balbus ubi ſuprà, & ad hanc partem inclinant Angelus Aretinus in §. ius autem, numero ſeptimo, inſtitu. de iure natu. Iaſ. in l. j. §. ſub-

§.ſublata in prima lectu. & rurſus etiam in ſecunda lectu.ff.ad Trebellian. Andræas Alciatus in regula tertia præſumpt. xxxiij. numero quatro, Florianus in l. inde Neratius,§.final. ff.ad legem Aquil. Ioannes Faber in §. furtorum,inſti.de obliga.quæ ex delic.naſcun.

Quid dicendum? & nos in libr.j §.x.nume. 665.de ſucc. crea. tenuimus ex ſuo conſenſu cum obligari, quod multis legibus & rationibus oſtendimus,quibus adde non minus nouam quàm egregiam rationem,

3 † nã leges ex vero conſenſu noſtro obligant ciues l.j.in verbo,communis reipublicæ ſpõſio, hoc eſt promiſſio.ff.de legib.cum enim rogatur lex & populus conſentit ei iuxta,§.lex.inſt.de iure nat. ibi,veriſſimus conſenſus eſt.Sed & ei qui poſtea naſcuntur vel tunc aberant conſentire iure videtur quandoquidem ſub ea lege & conditione in illa republica vel regione vitam agere volunt vt legibus ſuis pareant non ſecus quàm legibus contractuum reliquorum,quos quiſq; iniret:vt egregie edocemur de ſucc.progreſſu lib.j.in præfa. & vt qui ſub conditione ſi nauis ex Aſia uenerit promittit, ea poſtea aduentante non poterit negare ſe ex conſenſu ſuo obligatum fuiſſe.§ ex cõditionali. inſt. de verb.oblig. quanuis ipſe promiſſor tacitus fortè cogitaſſet nauem illam nunquàm uenturam, ita & is qui expreſſim vel interpretatiuè legibus pœnalibus conſenſum præbuit, quaſi ſub hac conditione ſeſe obligatum voluit pœnæ legali ſi poſtea fortè ipſe legem tranſgrederetur,& is eſt verus ſenſus l.Imperatores,ff. de iure fiſci,ibi,te huic pœnæ ſubdidiſti,& l.fi. C.ad legem Iuliam maieſta.ibi, quodam modo ſuà mente punitur, Quinimò & in ſpecie alterum conſenſum,& ſic geminatum quo tempore ſponte deliquit præbere videtur vt in d.num.665.oſtendimus, eſtque magna vis geminationis,vt edocemur de ſucceſ.crea.§. iij.nume. 13.facit l.non ſolum.§.j.ff.de iniur. l.j.in fin.ff.de furtis, & §.quia verè leonis, in verb.amatores periculi in auth.de non alienã.

Legibus conſenſu obligamur.

4 His prælibatis † ſunt qui velint talem naturalem obligationem petimi qualis eſt Bald.& Ioannes Imolenſis & Frãciſcus Balbus vbi ſuprà quod obtinet quoad pœnam.Sed non perimitur quoad rei perſecutionem ſecundum Bald.vbi ſuprà Idem.Imola & Balbus quoad hoc vt ipſo iure obligatio ad rem vel eius æſtimationem conſequendam non perimatur ipſo iure,cęterum ope exceptionis bene tollitur concurrente bona fide præſcribentis ſecundũ Imolam vbi ſuprà quem improbat Balb.vbi ſuprà,quia in delinquente negat poſſe adeſſe bonam fidem, adde Balbũ vbi ſuprà in ij.par. iij.partis princ.q.xiij.nu.5.Fel.in c.fi.de præſc. col.ij.& iij.poſt Panor.ibi.

Obligat o nat.ex delicto orta an perimatur pręſcriptiõe ard. quæſtio.

Elegans materia hæc eſt & parũ vt nobis videtur à noſtris digeſta aut compoſita ſunt ergo ſecundum doctores iam allegatos concluſiones ſequentes. Prima,quòd ipſo iure præſcriptione perimitur naturalis illa obligatio quoad pœnam. Altera † vt nũquàm perimatur ipſo iure quoad rei reſtitutionem. Tertia ꝙ ope exceptionis bene perimatur etiã quoad reſtitutionem,dummodo ex parte præſcribentis adeſſet bona fides. Vltima quod ceſſante bona fide non contingeret præſcriptio rei reſtituendæ etiam ope exceptionis. Quoad primam concluſionem veriſſimum eſt perimi et ipſo iure eam obligationem naturalem poſt præteritum tempus legale huic rei definitum, nam ſi damnum tibi iniuria dedi, ſicq; incidi in legem Aquiliam punientem talem damnificatorem vel in duplo vel quanti retro plurimi fuerat ea res quæ modo lęſa fuit,vel furtum feci & dupli vel quadrupli à lege pœna mihi impoſita fuit iuxta §.dupli,& § quadrupli, inſti. de act.aut vi,rapui rem tuam ſicque tripli pœna eſt, iuxta §.j.inſt.de vi bonorum raptorum, certè cum his omnibus actionibus & obligationibus lex ciuilis certum terminum metam & vitam definierit, non dubium eſt quin veluti ſub hac conditione eam pœnam uni impoſuerit & alteri pollicita fuerit ſi intra illũ terminum agatur & non aliter l.cùm prætor.ff. de iudi.unde præterito illo tempore,ſicq; conditione minimè exiſtente debitum manet nihil,

5 Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione.

† quia ex tali conditionali pollicitatione oblatione, aut promiſſione tantũ ſpes eſt debitum iri l.§.ex cõditionali, inſt.de uerborum obliga.quæ ſpes expirat euanuitq; tempore illo præterito,ſicq; conditione illa expirante §. ſin autem ſub conditione.C.de cad.toll.& ferè per totum.ff.de condit.& dem.& quod tradunt Gloſſ.Bart.& omnes in l.item quia, ff.de pact.dum aiunt etiam tacitam conditionem omnem iuris effectum ſuſpendere,conditionaliaq; nihil ponere in eſſe conditione pendente,& lõgè minus ea defecta ut dd.ll.& l.ſi quis ſub conditione dandorum decem, ff.ſi quis omiſſa cau.teſt.Bar.& Soc.& omnes in l.quibus diebus.§.Termilius, ff.de condit.& dem. Glo.Bald.Sali.& alij ubi plenè per Petr.Philippum Corneum in rubri.& in l.j.C.de his quæ ſub modo,facit l.poſt aditam.C.de impuberũ. Sicq; obligatio illa naturalis ſi à lege poſita deſcendebat,uel quatenus à lege ciuili deſcẽdebat,non potuit non extingui uel ut rectius & aptius loquamur non uidetur nata, niſi dixeris(id quod magis eſt)nata quidem fuit,

6 Cõditionalia nil ponuntur eſſe.

sed

ſed tamen mortalis vt homo & reliqua ani-
mantia, non autem immortalis nata fuit, ſic-
que morte adueniente fuit reſoluta non aliter
atq; homo mortis aduentu reſolueretur, acco
modatiſſimaq; eſt hæc ſimilitudo, nam teſte
7 Seneca †mors nihil aliud eſt quàm terminus
Mors nil. vitæ, ſic ipſe ait poſt mortem nihil eſt, ipſaque
mors nihil, ſcilicet nihil aliud quàm terminus
vitæ, vnde Auſonius ſic cecinit.

Miremur periſſe homines, monumenta fatiſcunt.
8 *†Mors etenim ſaxis nominibusq; uenit.*

Mors ſaxis uenit.

Ergo elegantius & certius eſt actionem illã
& obligationem natam fuiſſe interpretari, ſed
mori occidiq; ſua die adueniente non aliter,
atq; animãtia, quod obtinet quatenus ea obli
gatio à lege ciuili deſcendebat, quę ei certam
vitæ metã ſtatuit, ſed diuerſum videtur quo-
ad ius naturale vel diuinum quod reſtituendi
obligationi nullam temporis metam defini-
uit, ſed eam obligationem perpetuam eſſe vo
luit, nam & iure ciuili olim erant perpetuæ
obligationes vt in prin. inſt. de perpetuis & tẽ
por. actionibus, hæcq; obligatio naturalis qua
de agimus non tam a lege ciuili quàm à lege
naturali deſcendere fortè videtur, ſed re vera
non deſcendit à lege naturali vel diuina vlla
obligatio ad pœnam, ſed ad rei duntaxat ple-
nam reſtitutionem. iuxta illud præceptum nõ
dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum
c. non dimittitur, de reg. iur. lib. vj. pœna autẽ
inſuper adita eſt mere iuris ciuilis, ſicq; hoc
caſu merito per temporis præteritionem ex-
9 tincta fuit. Ex †quibus deriuatur uerisſimam
Reſtituẽdi obligatio non perimitur præſcriptione.
eſſe ſecundam concluſionem exiſtimantium
(vt iam retulimus) integram manere obliga-
tionem naturalem ad rei damni'ue dati reſti-
tutionem, quia Deus & natura huic reſtituen
di legi certam viuendi metam non impoſuit,
aut definiuit, ſicque eam æternam eſſe maluit
10 †ius enim naturale, & diuinum quod attinet
Ius naturale eſt, & diuinum.
hanc ad rem idem eſt, quia Deus creauit na-
turam, ſicq; diuinum dicitur quia à Deo crea
tum, & naturale, quia hoc ius edocemur ab ip
ſamet natura etiam ceſſante doctore, & quia
cum ipſo humano genere hoc ius proditum
ſimul fuit inſt. de rerum diui. §. ſingulorum di
xi ſuprà c. xxvij. num. 11. & cap. xxix. num. 13.
quibus adde Alphonſum Caſtrenſem Theolo
gorum diſſertiſſimũ ſic declarantem de pote-
ſtate legis pœnalis. ij. libr. c. xiiij pag. 561. ergo
& ſi per temporis à lege ciuili definiti lapſum
ceſſet ipſa lex ciuilis quę nõ ſolũ damni rei'ue
reſtitutionem, ſed etiam aliam pœnam præſta
ri volebat, tamẽ ſuper eſt integraq; manet lex
naturę, & Dei, quę licet pœnam non depoſcat
rei damniuæ reſtitutionem non remittit ita
Bald. Ioannes Imolenſis, & Franciſcus Balbus
vbi ſuprà ratiocinantur incauti & ſecuri nec
aduertunt, nihil tam naturali æquitati ſicque
ipſi iuri naturæ & Dei conuenire quàm volun
tate domini rem ſuam in alium transferre,
vel ei remittere volentis ratam eſſe. §. per tra-
ditionem, inſt. de rerum diui. l. j. cum ſeq. ff. de
acq. rei dom. l. domi. facit l. j. C. de ſacroſ. eccl. nec
refert hæc uoluntas uno, an alio modo colli-
gatur aut vtrum tacita an expreſſa ſit l. certũ.
ſi certum peta. l. j. §. ſi. ff. de dote prælegat. l. j. vbi
plene Iaſ. in ſimili. C. qui admitti. Idem Iaſo. p
rex. ibi in l. cum ex filio, in princ. ff. de vulgari.
nec dubium eſt quin ſi ſciebas me tibi dam-
num dediſſe, aut contumeliam feciſſe, & tem-
pus, hanc ad rem perſequendam à lege defini
tum elabi paſſus fuiſti, tacitè ius tuum mihi
remittere & condonare uidearis. §. ſi. inſti. de
iniur. Vnde ne ſecundum ius naturę & Dei, &
ſecundum naturalem æquitatem rem tuã mi-
hi donatam aut alias conceſſam retinerem ẽt
te poſtea pęnitente, vt per totos titulos de do
na. ff. C. inſt. & in decret. & l. perfecta. C. de do
na. quæ ſub modo. iuncto d. §. per traditionẽ,
cum ſimi. ſuprà allegatis, ita & iſto caſu iure
naturæ & Dei tutus & ſuffultus retinere vide-
bor. Nam & cum expresſis uerbis uel literis te
mihi ius tuum cõcedere diceres, huius tui ani
mi certam & indubitatam notitiam non ha-
berem, ſed uerosimilem tantum, & ſolus Deus
id certo noſce poterat l. diuus. ff. de teſta. mil.
§. plane inſt. eod. tit. l. non figura l. obligationũ
ſubſtantia. §. fin. ff. de actio. & oblig l. non ſo-
lum, eo. ti. l. an inutilis. ff. de acceptil. Denique
non ſolum per talem ſciam & patientiam ius
tuum remittere mihiq; conceſſum uelle uide-
reris, quando mihi ex damno iniuria uel con-
tumelia tibi illata nullum emolumentum ac-
cederet licet tibi abſcederet (ut in terminis d.
§. ſi. inſt. de iniur.) ſed etiam ſi & tibi abſcede-
ret & mihi accederet ſi tamen ex parte mea
adeſſet bona fides l. alienationis uerbũ. ff. de
uerb. ſigni. ibi uix eſt enim ut non uideatur,
id quod fuſius egimus in tribus c. pręcedenti-
bus. †Bona autem fides adeſſe intelligitur etiã 11
ſi ſim conſcius rei uel iuris alieni l. ſi id quòd Bonæ fidei eſſe quãdo uideamur.
ff. pro dere li. Si tamen legitimam cauſam aut
occaſionem habui credendi dominum ius
ſuum remittere, aut mihi conceſſum uelle ut
ibi. Vnde utcunque initio malam fidem habe
rem & uitioſum ingreſſum per longisſimi tẽ-
poris præteritionem id uitium purgatur &
iuſte uidebor opinionem mutaſſe, cæpiſſeque
opinari dominum illum ius ſuum remiſſum,
mihique conceſſum uelle ut eſt uera & com-
munis opinio quam tenent Barto. colum. fin.

ad

ad finem & alij in l.fina.C.unde vi.ut exactius
diſſeruimus intrà capitu.lxxv. numero.13.er-
go cum præſcriptiones currant contra ignorã-
tes non ſecus,quàm contra ſcientes, l.final. C.
de longi tempor.præſcript. ſi tibi contumeliã
perſonalem ſeci quam non ignorãs ex qua mi
hi nihil emolumenti acceſſit prçterito tempo
re à lege definito obligatio perempta eſt, &
præſcripta.d.§.fina.inſtitu.de iniu.intellige pri
mo de obligatione quo ad pœnam quam non
ſolum ciuilem, ſed etiam naturalẽ dicere poſ-
ſumus, eo quòd naturalis obligatio eſt illa,
quæ naſcitur ex conſenſu noſtro,capit.primo,
de pact.l.j.ff eodem,l.j.ff.de conſtitu. pecun. l.
non minores,C.de tranſaction. l. conſenſu. in
princip.ff.de actio.& obligatio. in princ. inſti.
de obliga.ex conſenſu, nec dubium eſt, quin
legibus ciuilibus ſuç ciuitatis conſenſum, quo
tempore feruntur,& rogantur, uel poſtea ex-
preſſim, aut tacitè à ciuibus approbantur,
vnuſquiſque ciuium prçbere intelligatur,l.j.in
uerb.communis rei publicæ ſponſio hoc eſt pro
miſsio,ff.de legi.iuncto,§.lex.inſtitut. de iure
naturali,text. in princip. inſtitu.de obligatio.
ibi,ſecundum noſtræ ciuitatis iura. ubi plene
ſignificatur obligationem ciuilem, & naturalẽ
pendere, & procedere ex iure ciuili cuiuſque
ciuitatis propter dictum conſenſum. Ad idem
d.l.Imperatores,ff.de iure fiſci,& d.l.fin. C.ad
leg.Iul.maieſta.ſecundum quòd ſuprà initio
huius,cap. expoſuimus, & fuſius in tribus, uel
quatuor capitu.præcedent. Secundò intellige
12 quòd † perimitur obligatio naturalis quare-
nus etiam reſpicit damni dati emẽdationem,
nam vt ſi rem meam læs iſti, aut peremiſti dã
nificatus videor,ita ſi mihi ignominiam feciſ-
ſti ex qua ſecũdũ mores hominũ honor meus
læditur me damnificatum uideri nullus qui
modo ſanus,aut honore dignus ſit abnegabit,
cum honor ſit cunctis rebus, & etiam vitæ præ
ferendus argumen. l.Iulianus, ff.ſi quis omiſſa
cauſa teſtamen.l.ij.§.penultim.cum præcedẽ.
ff.de origine iuris, l.ſi filiam,& auth.ſed ſi poſt
uiginti.cum vtrobique à me ibi traditis, C.de
inoſſicio.teſtamen.l.iij.§. ſi emancipatus, in
uerb.nam ſi tam ignominioſam,ff.de bon.poſ
ſeſſion.contra tabul.dixi ſuprà, cap.xj. nume.
9.& capitu.xviij.ſiue ergo mihi in rebus, ſiue
etiam in honore,& ſic in perſona damnum de
diſti,ex quo nihil emolumẽti tibi acceſſit præ
teritione,& præſcriptione temporis à lege de-
finiti, non ſolum obligatio ciuilis ad pœnam,
ſed etiam obligatio tam ciuilis, quàm natura
lis ad damni emendationem competens me
ſciente, & patiente ipſo iure ſublata eſt, per
generalitatem, dict.§.fina.inſtitu. de Iniurijs,

Reſtituendi obl. perimitur quando præſcriptio currit contra ſcientẽ & patiẽtem contra cõmunem.

& dicta.l.alienationis verbum, & dict.§. † per 13
traditionem cum ſimilibus,ſupra allega. libe
rum enim fuit mihi non ſolum hanc̨ piam re-
miſſionem facere, laudabilem,uel ſaltem to-
lerabilem, & minime reprehenſibilem, ſed e-
tiam ius meum, & ſubſtantiam prodigere te
xtus,egregius in l. ſed & ſi lege,§.conſuluit,ff.
de petition.hæredita. ibi, dum re ſua ſe abuti
putant,l.prima.§.& magis uerbo prodegit, ff.
ſi quid in fraudem patron.leg. quia autem, in
princip.& §.primo.ff.quæ in fraudem credito.
l non vſq;.ff.ſi quis à paren.manu.ſue.dũ mo-
do ei per ſententiam iudicis non eſſet tan-
quàm prodigo notorio bonis interdictum ẽt
ſi re uera prodigus & eſſet & notorius eſſet ut
eſt communis opinio doctotum ſecundum
Alexand.& Iaſ.per text.ibi in l.is cui bonis, ff.
de uerborum obligatio.

Meũ prodigere poſſum.

Vnde † apparet erraſſe Bal.in d.authen.ad- 14
hæc,colum.iij.C.de vſuris contendens talem
obligationem naturalem ad damni emenda-
tionem temporis à lege definiti præteritione
& præſcriptione non perimi ipſo iure licet eũ
ſequantur Ioannes Imol.in d.capitu.fina.de
præſcript.column.xxiij.& Balbus de præſcrip.
parte.j.quæſtio.vij.Et ita intelligo omnes le-
ges & titulos. ff.C.& inſtitu.de lege Aquilia
vel ad legem Aquiliam vt damnum iniuria
datum ex quo damnificatori nihil emolumen
ti acceſſit hanc recipiat interpratationem.

Intell. ad tit.ff.C.& inſt.ad l. Aqui.contra doct.

Ita † etiam intelligo omnes leges & titulos 15
ff.& C.de furtis & inſt.de obliga.quæ ex ma-
lefi.naſc.vt ſi rem tuam ſubtraxi,ſicque emo-
lumenti aliquid apud me eſt ſi per annos tri-
ginta tacuiſti hæc res præſcripta intelligatur,
mihique per tuam ſcientiam & patientiam le
gitime acquiſita, quia & ſi initio malam fi-
dem habuerit, tamen poſtea ea purgata per
tuam ſcientiam, & patientiam uidetur & ad
bonam fidem redacta argumento l.ſi ego.§.j.
ibi, per traditionem fortè aut per patientem
ff.de publi.in rem acti.l.ſi quis diuturno, in
principio,ff.ſi ſer.vendi.iuncto dicto §.per tra
ditionem, cum ijs quæ ſuprà diximus & ple
nius in tribus cap.præceden.licet contrarium
uellent Balbus & Imola & Baldus ubi ſuprà
quorum ſententiam eo duntaxat caſu tueri
poteſt quando & initio mala fides inter fuit,
& nondum tempore purgata, & ad bonam
fidem legis præſumptione redacta fuit tunc
enim & ſi tempore fortè breuiore obligatio,
& actio ad pœnam ſublata eſſet, ad damni ta
men emendationem naturalis obligatio ſu-
pereſſet, quæ quoad Deum perpetua eſt quan
diu & præſcripta non eſt & veroſimiliter re-
miſſam,aut condonatam ſibi fuiſſe is non po-
tuit

Intell. ad tit.ff C.& inſti.de furt.& de ui bo.rap.

tuit cogitare, aut non debuit cogitare.

16 Tertia concluſio quā uidentur tenere Imo
la, & Balbus vbi ſuprà vt ope exceptionis tan
tum non etiam ipſo iure ea obligatio natura-
lis ad damni emendationem tollatur quando
ex parte præſcribentis aderat bona fides vera
non eſt, quia ut iam edocti ſumus tunc etiam
ipſo iure perimitur.

Reſtituendi obli. nō tollitur exceptiōe cōtra Bal. & Imo.

Vltima concluſio Imolæ ubi ſuprà, quòd
quandiu durat mala fides obligatio illa natu-
ralis ad damni emendationem, nec ipſo iure
nec etiam ope exceptionis tollatur uera eſt,
quia eam obligationem quo ad Deum perpe-
tuam eſſe oſtendimus ſuprà.

Ex ſuperioribus apparet, quàm longè abſit
à vero ſententia eorum qui exiſtimāt † præſcri
17 ptionem eſſe pœnam id quòd ex profeſſo con
tendit doctiſsimus frater Alphonſus Caſtren.
Theologorū diſſertiſsimus de poteſtate legis
pœnalis lib. ij. c. v. pag. 321. poſt Panor. in rubr.
de præſcrip. Ioannes Andreæ in c. poſſeſſor, vbi
per Phil. Francum & nouiſsimos de regu. iur.
Fely. in d. rub. col. j. ſequitur, & ſæpe appellat
hanc communem opinionem Franciſcus Bal-
bus de prę́ſcriptio. pat. j q. j. Hoſtien. in ſum-
ma de præſc. §. j. & alij multi quos refert Balb.
ubi ſuprà, qui præſcriptionis hanc tradit defi-
nitionem. præſcriptio eſt ius quoddam ex tem
pore cōgruens legum authoritate uim capiēs
negligentibus pœnam inferens, & finem liti-
bus imponens. perpendo vèrbum pœnam ne-
gligentibus inferens, nam, quòd præſcriptio ſit
pœna eſt omnino ſuſpectum, quando præſcri-
ptio contra ignorantes cucurrit iuxtà, l. fin. C.
de temporis longi præſcriptio. tunc enim pœ-
nam eſſe impoſſibile eſt. † quia pœna non eſt
18 niſi propter culpam, l. j. ff. de Iuſti. & iure, l. j. ff.
de legib. docet Alphonſus Caſtrenſ. ubi ſuprà,
lib. j. pag. 39. cap. iij. cuius uerba, ita habent
deinde inquit aduertendum, quòd non omnis
paſſio quamlibet offenſiua ſeu concomitās ſi-
ne inflicta eſt dicenda pœna, niſi illa habeat ali
quem ordinem ad peccatum. Ideo Ioānes Ger
ſon lect. j. de vita ſpirituali animuæ, ait, pœnā,
19 & culpam dici correlatiuè, † & idem dicit de
punitione, & culpa propter, quòd afflictiones
quas iuſti in hac vita ſæpe ſine culpa ſua præce
dente tolerant non eſſe dicendas pœnas docet
Augu. lib. iiij. de ciuitate Dei, c. iij. Vnde Ho-
ratius Satyra, j. lib. j. ſic ait.

Præſcr. nō eſt pœna cōtra cō-mun. opi. qn̄ currit cōtra ignorantem.

Pœna nō datur culpa ceſſante.

Afflictio eſſe pōt nō pœna culpa ceſſante.

Adſit
20 *Regula peccatis quæ pœnas irroget æquas.*

Pœna culpæ par.

Ergo quando contra me ignorantem rem
meam præſcribi præſcriptio proceſsit non eſt
verum pœnam meæ negligentiæ impoſitam vi
deri, eſt enim tunc afflictio quædam infortu-
nium, aut caſus damnum inferens, non tamen
ob culpam negligentiæ, uel alterius generis ſic
in l. quæ fortuitis, C. de pignor. actio. diximus
multa in ſimili in cap. xxxij. nu. 5. & in c. xx. nu
mero 8. cum ſeq.

Quid † autem ſi cōtra ſcientem currat præ 21
ſcriptio? an tunc proprie dicatur pœna negli
gentiæ, & ſuſtineatur ſuperior communis o-
pinio reſpondeo minimè, nam vt pœna, ſit o-
portet quòd ſit inuoluntaria ut edocemur p.
eundem Alphonſum Caſtrenſ. Theologorum
diſſertiſsimum ubi ſuprà, lib. j. cap. iij. pag. 39.
cuius uerba, illa uerò pœna quam homo ſibi 22
ipſi ex arbitrio ſuo inflixit, etiam ſi illam pro
peccatis ſibi ſumit non eſt proprie dicēda pœ
na, quia ut ſanctus Thomas, ait de ratione
pœnæ eſt ut ſit contraria uolunati, & ita ait
diuus Thomas primæ ſedundæ, quæſtion. xlvj.
artic. vj. ergo qui rem ſuam ſcit, & patitur præ
ſcribi eam, per hoc uel abijcere uel concedere
præſcribenti uidetur d. l. alienationis verbum
d. §. fina. inſtitut. de iniur. dict. l. ſi quis diutur
no, d. l. ſi ego, § j. iuncto dict. § per traditionem
inſtitut. de rerum diuiſion. cum ſimilibus, ſu-
prà allegatis, & conſequenter pœnam nullam
pati intelligitur, non magis, quàm ſi eam rem
donaret, iuxta titulos de dona. ff. C. & inſtit.
& in decreta. aut ſi eam pro derelicto habere
uellet iuxtà titulum, ff. pro derelicto, & iuxta,
dictū, §. conſuluit, & dict. §. & magis dict. l. nō
uſque dict. l. quia autem, cum alijs ſuprà alle-
ga. veriſſimè ergo ſunt hæ duo concluſiones
contra cōmunes opiniones, ſuprà relatas pri-
ma, quòd præſcriptio currens contra ignoran
tem non eſt, nec dicitur propriè pœna negli-
gentiæ, uel alterius vitij, Secunda, quòd longè
minus pœna negligentiæ dicetur quando cur-
rit contra ſcientes.

Præſcr nō eſt pœna ēc ſi currat contra ſcientem contra cōmu. opin.

Pœna ſpōtanea non eſt pœna.

Hactenus † de pœna legali quid in pœna cō 23
uentionali? Franciſcus Balbus ubi ſupra in ſe
cunda part. tertiæ part. principal. quæſt. xiij.
numero 5. uerſicu. ſed moueo dubium, mouet
& vix aperit ſententiam ſuam, ueritas eſt eam
præſcribi poſſe non ſecus, quàm pœna legalis,
& fortè facilius cū legales pœnæ iuſtiores ple-
runq; & ſint & eſſe præſumantur, quàm con-
uentionales, ut plenè per Cagnol. in l. quod à
quoq; ff. de regulis iuris faciunt omnes leges,
& rationes, ſuprà allegatæ, quas non expedit
repetere.

Pœna cōuentionali præſcri poteſt.

Quid † in actione de dolo, quę expirat biē 24
nio, l. fina. C. de dolo, uel in actione redhibi-
toria, uel quanto minoris, & in reliquis tem-
poralibus actionibus, quæ enumerantur per
Gloſ. magiſtram in prin. inſt. de perpe. & temp.
act. & ſecundū ſuperiorē diſtinct. tenēdū eſt ēt

Actiones tēpales præſcribuntur etiā à ſciente.

 à ſciente

à ſciēte præſcribi poſſe, id quod Balb. admittit in d.q.xiij.poſt Panorm.& Felinum.in d.c.fi.& iſtæ ſunt communes opiniones vt apparet ex congeſtis per eos, quibus quantum peſpicuitatis addiderimus vos iudicabitis. Nec eſt uerum quod ait Balbus ubi ſupra num.7.verſi.& notat latius poſt Panorm.in d.c.fin. colum.iij. verſic.ſed ego dubito, & ibi Felin.col.ij. verſi. recipit tamen. Aiunt enim quòd poſt finitum tempus his temporalibus actionibus à lege ciuili ſignatum omne ius pręſcriptum manet. quando nulla culpa aut delictum præceſſerat, ſecus inquiunt ſi præceſſerat, quia tūc ea æquitas & iuſtitia puniendi perdurat, ſed ipſi non aduertunt id duntaxat admitti poſſe quando is contra quem præſcribitur.ignorans eſſet, ſecus ſi ſciſſet quia tunc ius ſuum vel remiſiſſe videtur vel condonaſſe per d.§.fin. inſti. de iniur.d.l. alienationis verbū.d.l. ſi quis diuturno. d.l.ſi ego,§.j.iuncto.d.§.per traditionem, cum ſimilibus & hæc legis ciuilis pręſumptio, naturali ꝑfecto & vero ſimili ratione nititur, ſicq; eam lex canonica impugnare nō poſſet, etiam ſi vellet, nedum ſi non repetiatur (prout nō reperitur) id immutaſſe; vnde etiam in foro canonico id ius ſeruandum videtur arg.c.j. &.ij. cum ibi not. de noui oper.nuncia.quamuis in eodem lutu hærere videatur idem Panor.in c. licet cauſam.col.xij.de probat.Pro nobis quia

25 communis opinio eſt quòd † in his actionibus

Actiones tēporales præſcribūtur etiam contra clericos & cōtra eccleſias.

temporalibus à iure canonico nihil eſt immutatum, adeo vt currant hæ temporalium actionum pręſcriptiones à ſciēribus habitas etiam cōtra clericos & cōtra eccleſias vt tenuit Glo. in auth.quas actiones.C.de ſacr.eccle. in verb. durantibus, quam Balbus vbi ſuprà num.8.qui ſibi ipſi contrarius videtur, communiter approbatā eſſe, firmat & Felinus in c.de quarta propè finem de preſcrip.& Panor.in c.cum cauſam,col.ij.de empt.& vendi.

26 His ergo rationibus euenit † vt hæres etiā

Hæres nū quā præſcribit legatū cōtra Doct.

ſciens præſcribat legatum contra legatarium qui per annos triginta illud nō petijt. quia eo tempore vel repudiare vel donatum hæredi velle videretur, Balbus d.q.xliij.num.9.Socinus conſil.lxiij.in cauſa vertente.quem Balbus allegat & Anchar.in c. ſine poſſeſsione, de regulis iuris lib.vj.

27 Idemq; in iure adeundæ hæreditatis ſecun-

Legatū nō dicit ius quęrendū contra Bal.

dum Balbum qui in eo lapſus videtur quod in legato putauit eſſe ius quęrendum nō ſecus q̃ in hereditate, nec meminit dominiū legatæ rei acquiri legatario ipſo iure, diuerſumq; eſſe in hæreditate.l.cū pater.§. ſurdo.ff. de lega.ij.l. ą Titio,ff.de furtis.l.ſi tibi homo.§. cum ſeruus, vbi plenè per Alex.ff. de lega.j §. in nouiſsimo. C.de cadu.tollen.l.cū antiquioribus.l.qm̄ ſororem.C.de iure delib.l.vnica.C.qui ante aper.

Sed quod Doct.aiunt hæredē etiā ſcientem legatū pręſcribere verū nō eſt.nā poſt tēpus legale ad legati agnitionē conceſſum finitū, non tā iure pręſcripto & aduētitio q̃ iure ꝓprio hęreditario hęres rē legatā retinere dicit, & dominiū illius rei legatæ nunq̃ videt ſeparatum fuiſſe ab ipſa hæreditate, ſicq; nō tā tranſlatū q̃ redditū intelligit, vt ī ſimili ait lex filio quē ff.de lib.& poſt.ibi, nō tam tranſlatus q̃ redditus videret rex.eſt in l.ſi tibi homo.§.cum ſeruus, cū ibi plenè not.p Glo.& Alex.ff.de lega.j. vbi habet legatū repudiatione vel tēpore amiſſum haberi perinde ac ſi re vera relictū nunq̃ fuiſſet, aut ab ipſa hęreditate ſeparatū expreſſius in l.legatarius.§.fin.ff. de lega.j & in l.j. ad medium.ff.ſi quid in fraudem patro. ergo non eſt vſucapio, quia ipſa eſt noua dominij adiectio.l.iij.ff.de vſucap.ſed hic hęredi nouum dominium non adijcitur ſed priſtinum retinetur, ergo non eſt præſcriptio dixi de ſucc.crea. §.x.num.38.

CAP. LVI.

1 *PRæſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum.*
2 *Litis ingreſſus præſcriptione an īpediatur quādo per eā utile tantū dominiū queritur ardua.q.*
3 *Tempus omnia conſummit.*
4 *Vrbium ruinæ.*
5 *Tempus alit omnia.*
6 *Tempus nil eſt niſi nudum nomen, ſicq; nil generat.*
7 *Tempus omnia transformat.*
8 *Elementa corrūpuntur & inuicem conuertuntur.*
9 *Terra fit pontus & è contra.*
10 *Tempus omne indiuiduum perimit quo ad formā, et corrūpit materiā ex qua rurſus aliud generatur*
11 *Nil ut non generat aliquid, ita aliquid non poteſt ad nihilum reduci ſed ſolum tranſmutari.*
12 *Principiata ſunt qualia principia.*
13 *Mundus continet quatuor elementa, quæ omnia generant.*
14 *Intellectu.l.iij.ff.de uſucap.*
15 *Tempus nil, mors nil eſt.*
16 *Intell.l.cum de in rem.ff.de uſuri.*

QVo ad nonum vtrum † pręſcriptio vel ꝓſcriptionis exce- 28
Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum.
ptio impediat litis īgreſſum. cōmunis opinio eſt quòd ſic, ita tenent Bar.& alij in l.fratris.C.de tranſ.p tex.ī l.fi.ff. ꝓ ſuo, ibi, vt ſit litiū finis.l.ſicut ad finē, ibi, nulli litē mouēdi ulterius facultatē patere cēſemus & Loēs.in verb. moueat.C.de ꝓſcri.30.annorū vbi

vbi notant Bald. & Salycetus, & fusè per Fe-
lynum in rubrica, colum.iiij. de præſcription.
Præpoſitus in capitu.ſi quis per trigiuta, colũ.
prima cum ſequent. ſi de feudo fuerit contro.
Bald. in d.l.ſicut, colum. ſecunda. Idem Bald.
in l.fina. oppoſi.xlij.C. de edic. diui. Adria. Idẽ
in repe. l.ij. colum.xx.ff. de iureiur. Philip. De-
cius conſil.xxij. & pro tenui, Alexander conſi.
ccxiij. viſo & opportunè, in princ. lib.ij. Idem
Alexand. in addition. ad Bal. in d.l.ſicut, prope
finem Pet. Philippus Corneus, cõſi.xlvj. in cau
ſa, col.j. lib.ij. Franciſcus Balbus de præſcrip.
part.j.q.ix. Salicetus in l.adulter. colum.fin. de
adulteri.C. Bald. & Salicetus colum.fi. in auth.
niſi tricennale ubi etiam nouiſsimi. C. de bo-
nis mater. 1

Intellige primo quando prior dominus rẽ
præſcriptam uendicabat, & antequàm de ſuo
antiquo dominio doceret cœpit liquere de
præſcriptione, ſecundum Doctores ſuprà alle
gatos per ll. iam allegatas. Deinde intellige ẽt
ſi prior dominus de dominio ſuo docuiſſet ſi
pariter liquere cœpit de præſcriptione ſecun
dum eoſdem. Tertiò idem etiam ſi de exce-
ptione præſcriptionis pariter non cœpit lique
re ſi tamen incontinenti probatio adducitur
argumento l.ille à quo §.ſi de teſtamento.ff.
ad Trebel. & in ſimili per Bart. col.ij. in l.natu
raliter §.nihil commune vbi per Alexand. Iaſ.
& Franc. de Ripa, ff. de acquir. poſſ. paria enim
ſunt quod aliquid ſit liquidum, vel quod poſ-
ſit in continenti liquidari, ita Bald. & Salicet.
per tex. ibi in l.neq;.C. de compen. & per l.fin.
C. eod. Alex. conſi.clxj. viſo puncto, ad fin. libr.
ij. & conſi.cj ſuper quæſito lib.iiij. col.fi. Bart.
& alij in l.iiij §.condemnatum, ff. de re iudi. &
per omnes Doct. in l.lecta.§.dicebã.ff.ſi cer.pe.

Limitant Felinus & Balbus vbi ſuprà pri-
mum quando ad impediendũ litis ingreſſum
hæc præſcriptionis exceptio opponeretur, vt
tunc id procedat nõ ſic ſi ad merita cauſæ op
poneretur vt per Bart. in l.cum quærebatur.
ff. iudi. ſol. Deinde idem Felinus & Balb. limi-
tant vt non procedat, quãdo poſtquàm actor
ius ſuum probauit, exceptio præſcriptionis ad
ſui probationem latiorem requireret indagi-
nem, argumento d.§.ſi de teſtamẽto, cum ibi
not. & ita ſignificat tex. qui ſic intelligẽdus eſt
in l.emptor.C. de temp. longi præſ. Tertiò limi
2 tant Baldus & Salicetus in d.auth. niſi tricen-
nale, vt †procedat quãdo per præſcriptionem
quæſitum fuit directum dominium ſecus ſi
vtile tantum, tunc enim ea exceptio non im-
pediret litis ingreſſum. Ratio differentię quia
priore caſu conſtaret actorem actione ipſo iu
re carere, ſicq; à limine iudicij repellendus eſ
ſet, poſteriore vero caſu non careret actione.
Sed hanc limitationem improbant & recte Fe
linus in d.rubr. & Franc. Balbus de præſcript.
par.ij.q.ij.num.8. verſi. tertius effectus fruſtra
enim ſpectaretur euentus cuius nullus futurus
eſſet effectus l.non cogendum.§.Sabinus.ff. de
procu. l.qui vis, vbi multa in ſimili per Iaſ.ff. de
verb. oblig. & in rub. eodem tit. l.hæc ſtipula-
tio, §.diuus.ff. vt legatorum nomi. cauea. quid
ergo iuuaret præſcriptio ſi nõ repelleret prio-
rem dominum vendicantem vel agentem, rur
ſus ſi ea ad eum excludẽdum potens eſt quid
prodeſſet eum fruſtra admittere cum cõtinuò
repellendus foret, ſi quidem in continenti ab
ipſo præſcribente offerebatur probatio, vel ſi
per confeſsionem agentis de ea iam liquebat.
Quando autem dominium vtile & quando di
rectum quæratur per præſcriptionem iam ſu-
prà q.vij. diſſeruimus, & ſecundum opi. Felini
& Balbi contra Salic. & Bald. erit quarta extẽ
ſio ad noſtram regulam vt exceptio præſcri-
ptionis impediat litis ingreſſum non ſolum
quando præſcriptione directum dominium
quæſitum eſſet, ſed etiam ſi vtile tantum, & de
hac materia dicemus multa in ſimili infra c.
lxxxvij. & cap. lxxxviij. vnde quæ hic deſunt pe
tenda ſunt.

Poſtremò videndum erit quare tanta vis tẽ
pori attributa fuit vt vſucapione dominium
rerum noſtratum adimeret vel perimeret & in
alium transferret, & ſanè quæſtio hæc & ſi pri
mo aſpectu affinis videatur quæſtion.iij. ſu-
prà peractæ tñ lõgè ab ea differt, ibi.n. quas ob
res uſucapio introducta eſſet, nũc autem agi-
mus quas ob cauſas fuerit introducta, ſicque
noſtra quæſtio cauſam de præterito inueſtiga
re noſcitur, illa autem diſceptatio vtilitates
futuras intuebatur, atque ita vt differt cauſa
impulſiua quæ reſpicit præteritum à cauſa fi-
nali quæ reſpicit futurum futuraſq; res & vti-
litates, ità hæc q. differt ab illa, hæc enim cau-
ſa de qua modo agere ſententia eſt, non ine-
ptè occaſio nominari poſſet, itaque ſi quæras
qua cauſa ſeu occaſione de præterito moti iu
reconſulti prohibuerunt mulieres eſſe procu-
ratrices cauſarum, aut vetarunt pactum futu-
ræ ſucceſsionis, aut introduxerunt exceptio-
nẽ Macedoniani reſpondeã, occaſionẽ his re-
bus dediſſe Calphurniæ impudicitiã, vel im-
probitatem quorundam qui inſidiabantur vi-
tæ eorum quorum ſucceſsiones ex pacto ſpera
bant vel nephãdam immanitatem quorundã
filiorum familias qui mole debitorum oppreſ
ſi parentum necem captabant, vt in l.j.ff. ad
Macedo. & quod notãt Glo. in l.fi.C. de pact. &
per Bar. & alios in l.demonſtratio.§.quod aũt

Litis ingreſſus præſcript. an impediatur qñ per eã uti le tantum

dominũ quæritur ardua q.

ff.de cond.& dem.l.damnos.ff.de cond.cau.da.
ſi quæras his in ſpeciebus quæ nã eſſet cauſa
finalis vel vtilitas de futuro ob quã iſthæc in-
troducta fuerunt reſpondeam ne ſexus mulie
brus impudentior fiat ne'ue liberi parentũ vi-
tè in poſterum mole debitorum exeitati inſi-
dientur aut improba ſpe hæreditatis futuræ
hoĩes contra alios quid machinentur vt dd.lo
cis habetur ſic ergo & in propoſito uſucap io
fuit introducta ob has res cauſas'ue & vtilita
tes finales futuraſq; ne dñia rerũ eſſent iu in-
certo,ue'ue lites eſſent innumeræ & immor-
tales, aut ne dñi rerum perpetua formidiue
vexarentur earum amittendarum,vt diximus
ſuprà.q.iij.nũc aũt id agimus & inueſtigamus
qua cauſa aut occaſione moti tantã vim lex tẽ
pori poſſeſſioni adiũcto dederit, vtrum id in-
de deſcẽdat quod tẽpus vt multis placuit oĩa
conſumit & perimit, ſicq; & in ſpecie noſtra
nihil mirum ſi rerum noſtrarum dominiũ pe-
rimat. An quia tempus vt alijs placuit omnia
generat, ſicq; dominium non habenti potuit
facile tribuere. An forte (vt veritati ꝓximius
& vero ſimilius eſt) quod tempus omnia com
mutat transfert, traducit ſicq; vnius res & do
minium ad alios transfert. † & tempus omnia
3 Tẽpus oĩa conſumit. conſumere & perimere docemur ab Ouid.13.
Metamor.ſic modulante.

Sic magna fuit cenſuq; uiriſq;
4 Vrbiũ ruinæ. *Perq; decem potuit tantum dare ſanguinis annos*
Nunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum
Clara fuit ſparta, claræ uiguere Mycenæ
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces
Vile ſolum ſparte eſt altæ cecidere Mycenæ
Oedipodione quid ſunt niſi nomina Thebæ
Quid Pandoniæ reſtant niſi nomen Athenæ.

Et Horatius Oda.7.lib.4.

Quo pius Aeneas quo Tullus diues & Ancus
Puluis & umbra ſumus

Et rurſum idem Horat. paululũ inferius ait,

Cum ſemel occideris & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria
Non te Torquate genus non te facundia non te
Reſtituet pietas
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum
Non lethea ualet Theſeus abrumpere charo
Vincula perithoo.

Et Iuuenalis Satyra.10.

Longa dies igitur quid contulit, omnia uidit
Euerſa, & flammis Aſiam ferroq; cadentem.

Et Martialis lib.9.epigram.

Quid non longa dies quid non conſumitis anni

Et Ouidius lib.4.de Ponto.

Tabida conſumit ferrum lapideſq; uetuſtas.

c ɔ

Idem lib.15.Metamor.

Tempus edax rerum tuq; inuidioſa uetuſtas
Omnia deſtruitis, uitiataq; dentibus æui
Paulatim lenta conſumitis omnia morte.

Et Claudianus lib.2.iu Eutrop.ſic ait.

Quid non longa ualebit
Permutare dies

Hactenus diſſeruimus vt tempus omnia pe-
rimat, vt autem omnia generet nonnulli volue
runt qualis ſunt.
Olimpius Nemeſianus Eclog.3.ſic modulatur.

Omnia tempus alit 5 Tẽpus alit omnia

Et Ouidius lib.4.de Triſtibus.

Tempus ut extentis tumeat facit uua racemis.

Sed hæc non fiunt à ſolo tempore, vnde ve-
rius eſt à terra reliquiſq; elementis temporis
tractu id materialiter generari & produci, tẽ-
pus enim ſolum de per ſe eſt res omnino incor
porea, † ſicq; nihil eſt niſi nudum ipſius tem- 6 Tẽpus nil eſt niſi nudum nomen ſicq; nil generat.
poris nomen, ſicq; vt ex nihilo ſecundum Phi-
loſophum, nihil fit.ita ex ſolo tempore quod
nihil materialiter eſt nihil generari poteſt.l.
obligationum ferè.§.placet.ff.de act.& obliga.
Tertia fuit opinio exiſtimantiũ tempore nul-
lum corpus perimi ſed omnia transformari,
vnde Ouid.lib.15.Meram.ſic modulatur.

Quæ quanquam ſpatio diſtant, tamen omnia fiunt.
Ex ipſis & in ipſa cadunt: reſolutaq; tellus
In liquidas rareſcit aquas, tenuatur in auras,
Aeraq; humorabit, dempto quoque pondere rurſus 7 Tẽpus oĩa transformat.
Inſuperos aer tenuiſsimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo,
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aera tranſit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur unda,

Et Manilius lib.1.Aſtronom.

Ignis in æthereus uolucer ſe tranſtulit auras,

Et Ouid.lib.15. Metamor. 8 Elementa corrũpuntur & inuicem cõuertũtur.

Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc
Huc uenit, hinc illuc,

Et ibidem.

Cum ſint huc forſitan illa.
Hæc tranſlata illuc, ſumma tamen omnia conſtant,
Nil equidem durare diu ſub imagine eadem 9 Terra fit pontus & è contra.
Crediderim, ſic adferriun ueniſtis ab auro
Secula, ſic toties uerſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam floridiſsima tellus
Eſſe fretum, uidi factas ex æquore terras.

Et Ouid.lib.15.de Metamor. 10 Tẽpus oẽ Iudiuiduũ perimit. quo adſormã, & corrũpit materiam ex qua rurſu. aliud generatur

Nec ſpecies ſua cuique manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.

Vides ergo tres Philoſophorũ varias, inter
ſeſeq; diſsidentes ſententias, prima eſt exiſti-
mantiũ tempus omnia conſumere, quę vt ſim
pliciter ſumpta vera nõ eſt, ita bene intellectą
ex parte tueri pôt, tẽpori enim nihil tam pro-
priũ quàm omne induiduũ omnẽ figurã ſeu
formam

ſoımã ſpecificatã conſumere, ut multis ſuprà oſtendimus & congerit nõ pauca Andræas Tiraquel.de pręſcri.§ j.Glo.iiij. propè finẽ à quo nulli verbũ mutuati ſumus, & ea figura ſeu forma ſic cõſumpta ad nihilum omnino reducit, etenim ſi ex maſſa auri argẽti luti ceræ'ue formam ſpeciem'ue aut effigiem fęceris cõflaueris, ſi rurſus eam infectã reddideris, iam ſemel perijt, nec eandemmet numero reuocare aut reparare poteris, quãuis aliam eiuſdẽmet modi eius loco ſuffeceris, deperijt enim illa ſemel, & iſta eius loco ſuffecta, & ſi priori ſimilis eſſe poſsit, eandẽ tamen eſſe minimè poterit, non magis q̃ uerbum ab ore ſemel emiſſum quod (teſte Horatio) euolat irreuocabiliter,

Et ſemel (inqt) emiſſum uolat irreuocabile uerbũ ergo ut & ſi aliud verbũ priori oĩno ſimile ore formaueris nõ idẽ verbum eſt, ſed aliud vtcũq; priori ſimillimũ, ita cũ hoies armenta, pecudes, genus omne ferarũ, aut uolucres, aut piſces occidunt, eędẽ res numero nõ redeunt, quoad eandem formam & figuram & hac habita ratione tẽpus rectiſſime dicitur omnia perimere.

11 Cæterum†quia materia illius rei formatæ, & pereuntis ad nihilum reduci non potuit (ut enim ex nihilo nihil fit, ita aliquid ad nihilum reduci non eſt poſſibile ſecũdum philoſoph.) ideo tempus habita materiæ ratione dicitur omnia nouare, permutare, commutare, transformare, traducere, trãferre, vt enim nihil manet ſub imagine eadem, ita omnia manẽt ſub diuerſis formis & imaginibus ſeu figuris: primum enim occidunt, deinde corrumpuntur, poſtremò transformantur ſeu conuertuntur, nam ſecundum philoſophum corruptio vnius eſt generatio alterius, id quod non minus eleganter quàm uerè philoſophi & vates. ſuprà

12 relati cecinerunt. Etenim†qualia ſunt principia talia ſecundum philoſophum ſunt principiata, tradit Bal. in l. j. ad finem. C. ſi quis omi. cau. teſt. & And. Tiraquel. de pręſcrip. §. j. Glo. ij. ſed principia hoc eſt quatuor elementa ex quibus omnia gignuntur ſunt conuertibilia; nam terra in aquas, aqua in aerẽ, aer in ignes viciſſim conuertuntur, ergo neceſſe eſt ut omnia corporá inde naſcentia ſimiliter ſint conuertibilia, quòd elementa autem inuicem ſint conuertibilia ſupra autoritate poetarum oſtendimus, quòd verò ex ipſis elemẽtis reliqua omnia generẽtur indubitata poetarum & philoſophorum ſententia eſt. Vnde Ouidius libr. xv. Metamor. ſic cecinit.

13 *†Quatuor eternus genitalia corpora mundus*
continet,

Deniq; cum ius naturam anxiè imitetur. §. minorem, inſtitut. de adoption. l. adoptio, ff. eodem titu. l. ſi quis poſthumus, in princip. l. filio quem, ff. de liber. & poſthum. cumq; ipſa natura nullum corpus ſemel generatum perimat, & ad nihilum reducat, ſed duntaxat cõuertat, & transformet (ut iam diſſeruimus) cõſequens fit, ut præſcriptiones à iure inductæ nullum dominium perimant, aut aliud ius ſed tantum de vno ad alium transferant† & ita eſt 14
nouè declaranda, l. iij. ff. de vſucapion. ibi dominij adiectio.

Deniq; cum tempus quòd nullum omnino corpus extinguit, ſed omnia permutat, tradit & transformat, ut iam diſſeruimus, conſentaneum fit ut non extinguat, ſed tantum transferat ius præſcriptiui, ut ſic lex naturam imitetur. operæpretium eſt uidere quare ius proprietatis transferat ad habentem ius momentaneæ, & uilis poſſeſſionis, cum ex diuerſo potius fieri debere videretur. ut ius poſſeſſionis tã quàm uilius, & debilius ſequeretur ius proprietatis utpote principalius, argumen. l. primæ, & ſecundæ, ff. de pecul. capit. acceſſorium, de regulis iuris libro ſexto. iuncta rubrica. C. ſi de momenta. poſſeſſion. fuerit appella, ſed non eſt uerum quòd inter ſe habeant ſe tãquã principale, & acceſſorium, l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquiren. poſſeſsio. ubi poſſeſsionem, & proprietatem nihil inter ſe cõmune habere affirmat Iureconſultus, & poſſeſsio antiquior, & prior eſt, quàm dominiũ ipſaq; poſſeſsio tanquàm cauſa materialis, aut mater parit & generat dominium, l. prima, in princip. ff. de acquirend. poſſeſſio. ibi dominiũ que ex naturali poſſeſsione cæpiſſe. ſicq; mirũ non eſt ſi dominium reuertatur ad poſſeſſionẽ tanquàm ad ſuam cauſam, quia omnis res facile reuertitur ad ſuam cauſam, l. ſi vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. Vnde Boetius ſic cecinit.

Repetunt proprios queq; recurſus
Redituq; ſuo ſingula gaudent
Nec manet ulli traditus ordo
Niſi quòd fini iunxerit ortum
Stabilemq; ſui fecerit orbem.

Deniq; †tempus nil eſt materialiter, ſed eſt 15
nudum nomen, non ſecus, quàm mors quæ teſte Seneca nihil eſt niſi terminus vitæ, ergo ſentit Seneca terminum quoq; quemlibet & ſic tẽpus nihil eſſe, niſi nudum nomen non aliter atque mors, quam nihil eſſe eleganter demonſtrauit.

Cum†ergo tempus materialiter nihil om- 16
nino ſit, ſitq; nudum nomen & vmbra, ex eo quòd generari nihil poſſit, quia ex nihilo nihil fit ex ſententia philoſophorum quos ſuprà re-

Nil ut nõ generat aliquid ita aliqd nõ poteſt ad nihilũ reduci ſed ſolum trãſmutari.

Principia ta ſunt qualia pricipia.

Mundus continet

quatuor elementa quæ oia generant.

Intell. l. iij. ff. de vſucap.

Tẽpus nil eſt.

Intell. l. eũ de in rem ff de uſur.

retulimus,exinde colligitur, quòd non potuit
quicquàm alicui dare quia nemo dat qđ non
habet l.traditio,ff.de acquir.rerũ domi. ſicq́;
dominium poſt tempus lege definitum quod
alicui dat alteri prius vt ademiſſet neceſſe eſt,
ſicq́; non tam dare quàm id ius transferre ui-
detur,non ſecus quàm ventus qui flatu violen
to ſicas arenas hinc tranfert illuc, ſed eas mi-
nimè generauit,vnde ſi piſcandi ius in flumi-
ne publico aliosq́; piſcari prohibendi tempo-
re quæſiui id ius vt reliquis ciuibus per prius
ademptum videatur, ſicq́; non tam datum q̃
tranſlatum intelligatur neceſſe eſt, licet con-
trarium tenuerint Bald.& Angel.& Faber &
Franciſcus Balbus ut diximus infra c. lxxxix.
nume.38.Vnde cum ſimiliter in terminis l.cũ
de in rem uerſo,ff.de vſuris, & in pluribus q̃
quinquaginta iuris ſpeciebus quas argu.illius
legis definiunt Doctores vt plenè retulimus in
fra par.iij.per totam, ipſi intelligant continge
re præſcriptionem temporis curſu nos aduer-
timus eam non eſſe præſcriptionem,aut ſubſtã
tiam, ſed duntaxat iuris ex uarijs cauſis an-
tea nati præſumptiuam probationem ſicq́; in
contrarium admitti probationem ad illius iu
ris præſumpti excluſionem,quòd non fieret ſi
præſcriptio uera eſſet,ut etiam attigimus pro
pe finem huius tractatus. Vnde impoſsibile
eſt,quòd ſolum tẽpus per ſe pariat obligatio-
nem perſonalem in futurum ſine ulla conuen-
tionis,uel alterius modi præexiſtẽte materia,
cum ipſum tempus nihil ſit & ex nihilo nihil
17 fiat,† & is eſt uerus ſenſus, l.obligationum fe-
Intell.l.obligationũ.§. placet, ff de act.& obl. rè,§.placet ff.de actio.& obligation.dum ait,
quòd tempus non eſt modus inducendæ obli-
gationis, illi enim iureconſulti enixè natura-
lem philoſophiam,& naturam ſequebantur,
& imitabantur,l.adoptio, ff.de acquiren. rerũ
18 domin.§.minorem inſtitu.eodem titulo.† Et
Intell.l.nemo põt,ff. de lega.j. hac ratione etiam tempus actionem perſona-
lem perimere non poterat, ut dicitur in d.§.
placet,& in l. nemo poteſt,ff.de leg.primo quia
ſecundum veram,& naturalem philoſophiam
ut ex nihilo nihil ſit,ita ècontra quod aliquid
eſt nunquàm reducitur ad nihilum, ut ſuprà
oſtendimus ex philoſophis; niſi eodem modo
diſſolueretur quo colligatum eſſet,l.nihil tam
naturale,ff.de regu.iur. capitu.omnis res,eod.
titulo per totum inſtitu.quib.mod tolli.oblig.
Sicq́; ſolo tempore obligatio ſemel nata peri-
19 mi non poterat, ut dd.ll.& in pr. inſtitu. de per
Intel. l.ſicut l.oẽs. C.de præſ. xxx. annorum in pr. inſt.de pp. act. pe.act. † Sed ab hoc iuris rigore Imperatores
poſteà receſſerunt ut ibi,& l.ſicut, l.omnes, C.
de præſcriptio.xxx.annorum id quod & fece-
rant ipſi Iureconſulti in actionibus,& obliga-
tionibus,quę nõ ex materia cõſenſus expreſſi.
aut pręſumpti præexiſtente, ſed ex quadam
naturali æquitate dabantur, ut §. fina. inſtitu.
de iniur. l.quod ſi nolit, §.penul.ff.de ædil. edi.
l.fina.cum ſimil.C.de dolo.l.fi.& per totum,C.
de temp.in integ.reſti.

CAP. LVII.

1 *Poſſeſsio ciuilis, & naturalis requiritur ad præ-ſcriptionem.*
2 *Poſſeſsio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem.*
3 *Poſſeſsio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem.*
4 *Poſſeſsio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcript. uſusfru.*
5 *Poſſeſsio quæſita per conſtitutum uel precarium an ſufficiat ad præſcr. ardua quæſtio.*
6 *Poſſeſsio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcribendum etiam ſi ciuilis ab alio teneatur, ardua q.*
7 *Prodigere nullus præſumitur.*
8 *Occidere an liceat hominem pro rerum defenſione dua quæſtio.*
9 *Homo homini quantum debeat.*
10 *Defenſio licita.*
11 *Conſcientiæ in foro opi.facientis inſpicitur.*
12 *Facti appellatione etiam non facere continetur.*
13 *Præſcriptio quare inuenta.*
14 *Dominij ſigna.*
15 *Ratio expreſſa in lege eſt lex uerè.*
16 *Poſſeſsio naturalis iuſtior, quàm ciuilis.*
17 *Maioratus in ſucceſſorem uel etiam in hæredem con-tinuatur poſſeſsio naturalis.*
18 *Poſſeſsio continuata uidetur in hæreditatem ad ex-plendam præſcriptionem cœptam, niſi natura-lis poſſeſsio ab alio occupetur.*
19 *Poſſeſsio ut continuetur in hæredẽ uel in maioratus ſucceſſorem intelligitur niſi naturalis poſſeſsio ab alio occupetur, ardua q.*
20 *Lex Taurina 45.*
21 *Poſſeſsio naturalis quid ſit.*
22 *Poſſeſsio. uel occupationis ius olim, erat in rebus ſoli.*
23 *Dominium mobilium, & ſe mouentium erat etiam iure primæuo.*
24 *Poſſeſsio etiam naturalis ſolo animo retinebatur in-regentium etiam primæuo.*
25 *L.45.Tauri intellectus.*
26 *Poſſeſsio ab illo tertio licitè an illicitè capiatur mul-tum intereſt.*
27 *Poſſeſsio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorẽ, uel in hæredem tranſiuit cœpta corporaliter fuit ab tertio ſine uitio utilis eſt regulariter ad præſcr. contra Doctores.*
28 *Poſſeſsio dicta non intereſt occupetur à tertio hære-ditate iacente, an poſtea, contra Clau.*
29 *L.45.Taur.extenditur.*
30 *Statutum Mediolani.*

31 Poſ-

31 *Poſſeſ. occupauit tertius, an ſit udipendus.*
32 *Poſſeſsio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus hic relatis contra uoctores.*

SECVNDA PARS PRINCIPALIS ad poſſeſsionem, & traditionem pertinens.

1 Poſſeſ.ciu. & nat. requiritur ad præſc.

POſſeſsio † in preſcriptione requiritur capit. ſine poſſeſsione de regulis iuris, l. vnica, C. de uſucapion.transfor.in principio inſtitu.de vſucapion.l.j. & iij.ff.eodem tit.cum ſimilibus
2 & ſufficit ciuilis, & naturalis ut dd.ll.Secundò
Poſſ.ciuilis ſufficit ad preſcr.
intellige ſolam ciuilem ſufficere,l.j.§.per ſeruũ qui in fuga,ff. de acquiren.poſſeſsion.& ibi tenet Bartol.Aretinus, Alexan & Iaſ.idem Bar. in l.iij.§.ex contrario,ff.de acqui.poſſeſ.col.iij. ubi Iaſ.colum.v.& Alex.glo.j.in gl.mag. ad finem ubi etiam Iaſ. in l.j.C.de ſeruis fugit.Frãciſcus Balbus de præſcrip.in iij.part.princ.q.ulti.Iaſ.in §.rurſus,col.x.inſtitu.de action.Petr. Philippus Corne. conſil.xvj. uiſo primo themate,colum.iij.lib.2.Aretinus in §.j.inſtit. de uſucapion.Ioannes Imolenſis, & Franciſcus de Aretio in d.§.ex contrario, Andræas Tiraquell.de conſtitu. parte j.numero 17.qui hanc ait eſſe communem opinionem.eſt communis
3 opin. ſecundum Balbum ubi ſuprà.† Sola autẽ
Poſſ. nat. an ſufficiat ad p̃ſcrip.
naturalis poſſeſsio quandiu ciuilis ab alio retinetur non ſufficit,ut eſt receptiſsiſima opinio eorum omniũ quos ſuprà retulimus. † Quod
4 obtinet quantum ad dominium acquirẽdum
Poſſ.nat. ſola an ſufficiat ad præſcr. vſumfr.
nam quo ad acquirendum ius inferius dominio puta vſumfructum uel ſuperficiem ſufficeret ſola naturalis poſſeſſio,ita Barto.in d. §. ex contrario,cuius opinionẽ improbant ibi Bal. Angel.Ioannes Imolenſis, Paulus Caſtren.Alexand.& Aretinus & alij communiter teſte Balbo ubi ſuprà qui eandem impugnat, Paulus in l.fi.in fi.C.de longi temp. præſcri. Calderinus conſil.v.ſub rubric.de præſcrip. quia inquiunt & ſi fructuarius & ſuperfructuarius naturaliter tantum nõ etiam ciuiliter poſſidere dicantur, id intelligitur reſpectu totius rei,nam reſpectu ipſius uſusfructus ciuiliter, & naturaliter poſſidere intelliguntur,l. qui vſufructũ, ff. ſi vſufr.pet.l.fi.ff.vti poſſit.Et ꝙ ſola naturalis poſſeſſio non ſufficiat ad præſcribendum quãdiu alius ciuilem retinet,tenet etiam And.Tiraquell.vbi ſuprà nu.18.& Dinus in c.fine poſſeſſione,col.pen.de reg.iur.lib.vj.per l.acquiritur,§.fin.ff.de acqui.rerum domi.l.Celſus §.
5 Iulianus,ff.ad exhiben.l.j.§.pe.ff.de acq.poſſ.
Poſſ.quæſita per cõſtitutum, uel precariũ an ſufficiat ad præſc.ard. q.
Illud autem dubium eſt † an poſſeſſio per actum ciuilem tantum non etiam naturalem acquiſita(quale eſt per conſtitutum vel precarium,vel per retentionem vſusfructus, vel per traditionem inſtrumenti de contractu confecti)ſufficiat ad præſcriptionem?& non ſufficere voluit Andræas Barba.in c.ij.col.viij de cõſuetudine poſt Glo.& Panor.quos allegat, ſed tamen in contrarium eſt verior & receptior opinio quam tenuit Iaco.Butrig.in §.ſed iſtæ quidem,inſt.de action.Bar.in l.Celſus, col.ij. ff.de vſucap.Bal.in l.nullo,in fi.C.de rei vend. Idem Bal.in l.j.ad mediũ.C.pro donato.Guid. Papæ deciſ.ccclvj.quos & quot effectus, col.j. Petrus Anchara.conſi.cccxix.in cauſa,col.ij. Alex.conſi.lxxiij.viſo proceſſu.col.iij.verſic. vlterius etiam,lib.vj.qua de re per Franc.Are. Alex.Iaſ.& Aquentem in l.Pomponius.§.ſi is qui precario, ff.de acq.poſſ.Franciſ.Balbus in rep.l.Celſus,col.xxj verſi.ſucceſſiuè, ff.de vſucap.& hæc concluſio vera eſt, nam cum leges his caſibus proclament tranſlatam eſſe poſſeſſionem iuxta l.quod meo,in prin.ff.de acqui. poſſ.l.j.§.ſi iuſſerim,cum ibi notatis eod.tit.l. j.C.de dona.conſequens fit vt cum ſuis effectibus tranſire & acquiri videatur,ne ſine effectu fruſtraq; tranſijſſe acquiſitam'ue fuiſſe videatur contra l.non cogendũ,§.Sabinus,ff.de procura.l.hæc ſtipulatio.§.diuus, ff.vt legatorum noui. caueatur l.quibis,vbi plene in ſimili per Iaſ.poſt alios.ff.de verb.obligat.l.qui ſic.ff.de ſolu.l.ij.C.commu.delega.ne'ue lex verbis nõ rebus impoſita nideretur contra dictam l.ij. Rurſum ſi ea poſſeſſio ſuos effectus habitura eſt nulla ratio ſuadet vt hoc præſcribendi effectu careat,non magis quàm reliquis iuris effectibus,niſi nominatim aliqua lege id cautum reperiretur, id quod non reperitur ergo dicendum eſt hoc effectu cariturã minimè eſſe declara vt in fi.huius cap.

Et hanc ſententiam ut naturalis poſſeſſio 6
Poſſ. naturalis ſola an ſufficiat ad p̃ſcribendũ etiam ſi ciuilis ab alio teneatur ard q.
nõ ſufficiat ad præſc.olim ſecurus in cautuſq; tenebam,nũc autem moueo nouum dubium ab alijs non animaduerſum, (quod meminerim) nam ſi communis opinio ſuprà relata vera eſſet,non raro quinimo ferè ſemper conſultiſſima præſcriptionum prouiſio vtcunq; utiliſsima ſit eluderetur, †pauci enim admodum pauci,ſunt,qui res ſuas velint iactare aut pro- 7
Prodigere ſuum nullus uræſumitur.
digere l.cũ de indebito.ff.de probati.res enim ſunt veluti altera uita l.aduocati,cum ibi not. per Glo.& Doct.C.de aduo.diuerſorum iudi. †adeò vt pro rerum noſtrarum defenſione ho- 8
Occidere an liceat hõie pro rerum de-
minem occidere non aliter liceat, atque pro defenſione corporis noſtri dum modo ea defenſio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut eſt receptior opinio quam tenent ut affit-

ſenſione ard. q. affirmat Iaſ.communiter Doct.ita Iaſ.in l.vt
vim.ff.de iuſt.& iur. & ibi Ioannes Oroſcius,
& Carrerius in ſua praxi. ſol.106.nu.31.Berni.
Diaz de Luco in regula, dxcvij.qui alios alle-
gant.Sed tamen non fortè pauciores tenent cõ
trariam partem negatiuã,quos refert Felinus
qui hanc negatiuam partem receptiorem eſſe
exiſtimat in c.ij.de homicidio, nu.4.

9 Pro hac poſteriore parte philoſophi natu-
Homo homini quã tũ debeat. rales ex ſententia Platonis & Ariſtotelis addu
cere ſolent q iniuria potius ferenda eſt q̃ infe-
renda,ſicque is vir bonus dicitur qui prodeſt
quibus poteſt,nocet autem nemini,ita Cice-
ro libr.iij.offici.& ibi libr.j.idem ait homines
hominum cauſa ſunt generati vt ipſi inter ſe
alij alijs prodeſſe poſſent, Et rurſus libr.ij.ait
proximè & ſecundum Deum homines homi-
nibus maximè vtiles eſſe poſſunt. Et rurſus iij.
lib.ait hoc natura præſcribit vt homo homini
quicunq; ſit ob eam ipſam cauſam tantum q
is homo ſit conſultum velit,ſed iſthæc omnia
charitatis & perfectionis ſunt & etiam neceſ-
ſitatis eo caſu quo ſine ſuo periculo homo id
facere poſſit, non ſic ſi ipſe periculum ſubeat
ob alterum hominem ſaluandum, præſertim
ſi ab ipſomet homine quem ſaluum eſſe cura-
bat periculum ſibi immineret, & ideo iure ẽt
naturali & diuino furem nocturnum occide-
re fas eſt,eo q & ſi ille rerũ ſubtrahendarũ cau
ſa domum noſtram ingreſſus principaliter vi-
deatur,periculum tamen eſt ne etiam uitã no
ſtram ad oriatur quo tutius res noſtras rape-
re poſſit & per Domi.Sotum de iuſt.& iur.lib.
v.in prin.cum ſeq.q.

Id quòd formidari in eo qui res noſtras in
uaderet non minus iuſtè, ſed fortè iuſtius poſ
ſet, ut ille qui uiolentus, & iniuſtus res no-
ſtras inuadit etiam uitam nobis eripere ſtu-
deat, quo libetius,& tutius res noſtras arripe-
re arreptiſque potiri poſſit,& charitas bene or
dinata debet (ut pater) incipere à ſeipſo per L.
præſes, C.de ſer fugiti.& iniuria eſt omne, q
10 non iure fit, vt in princip.inſtitu.de iniur.† in-
Defenſio licita. iuriam autem propulſare, & nim iure naturæ
fas eſt,l.ut uim ff.de iuſt.& iure,ibi,ut vim at-
que iniuriam propulſemus,& ex rebus uita ẽt
pendere intelligitur l.aduocati,cum Gloſſ.C.
de aduo.diuer.iudiciorum. Ergo in foro con-
tentioſo is ſine dubio tutus erit, in foro autẽ
conſcientiæ idem erit ſiquidem periculũ cor-
poris ſui formidauit d.l.vt vim, ibi, ob tutelã
corporis ſui,quod obtinet primum quando iu
ſtam formidandi cauſam habuit vt ibi. Dein-
de etiam ſi minus iuſtam ſi tamen re vera ſibi
11 iuſta uiſa fuit,argu.l.quia poterat,ff.ad Treb.
Conſcię † Quid enim peccauit quoad Deum qui ab ip-
ſomet non fuit clariore iudicio & ratione præ in foro op facientis. inſpicit.
ditus, ſed iudicauit ſecundum rationem à
Deo ſibi conceſſam,in hoc ergo uerificatur il
la Horatij ſententia ſic canentis.

Hic murus æneus ſto.
Nil conſcire ſibi nulla paleſcere culpa.

Cum ergo (ut è diuerticulo ad uiam redea
mus) nullus præſumatur ſuas res (in quibus
ſalus & uitæ conſeruatio conſiſtit) uelle negli
gere aut prodigere,cũq; p hoc qui res ſuas ab
alio poſſideri intelligunt continuo eas uendi-
caturos uероſimillimum ſit, ſupereſt ut præſcri
ptiones per raro currant, niſi cõtra ignorantes
& abſentes, qui uel nullo fere modo uel nõ fa
cile poſſunt rebus ſuis proſpicere ac conſulere
& ideo regulariter præſcriptiones iniquũ præ-
ſidium appellantur,quòd iniquum ſit & con-
tra ius naturæ alterũ alterius iactura locuple-
tari ſine facto ſuo,l. id quòd noſtrum,ff.de re-
gul.iuris.l.iure naturæ,eod. titu.l.nam hoc na-
tura,ff.de condit.indeb.tradunt plenè, Decius
& Hieronymus Cagnolus in l. iure naturæ, ff.
de regulis iur.& Franciſ.Balbus de præſcrip.in
prima par.prin.q.v.& licet † facti appellatione. 12
etiam non factum contineatur.ut inſt.de nu- Facti app. et non facere conti netur.
pti.§.ſi uxor.ibi,melius eos facturos.ſi ſe ab-
ſtinerent, & notant Decius & Hieronymus Ca
gno.in d.l.id quod noſtrum,text.vbi not. Ca-
rolus Ruinus in l.iiij §.Cato.ff.de uerb.oblig.
& eſt Ruinus ibi,col.j.lect.j.l.ſi ita ſtipulatus eſ
ſem per te non fieri.ff.de verb.obliga.tamẽ qui
res ſuas ſcit uſucapi uel præſcribi,idq; patitur
iam ſatis ex facto ſuo res ſuas amittere uide-
tur ut dd.ll.& per Balbum Decium & Cagno.
vbi ſuprà bonus tex. in l.alienationis uerbum
ff.de uerborum ſignifi.l.ſi quis diuturno,in pr.
ff.ſi ſer.uendi.§.fin.inſti. de iniur.l.ſi ego.§.j.
ibi, patientiam, ff.de publi.in rem acti. l.ſi id
quod uerbo.quaſi uolente & concedente, ff.
pro de reli.l.iam dubitari,verb. ſponte ſua, ff.
de hæredib.inſtituen. Cæterum quando præ
ſcriptio aut uſucapio contingit (ut plerunque
ſit) contra ignorantes (quia ſcientes per raro
res ſuas præſcribi patiuntur) tunc ceſſat illa
ratio, & negari non poteſt, quin ſit ea ini-
quitas, uel eſſe uideatur ſecundum Docto-
res communiter, qui (iudice me) longe fal-
luntur & ſuprà part.j.q.. . non minus utiliter,
quàm nouè noſtram præſcriptionum materiã
parum viriliter ab eis fuiſſe defenſam oſtendi-
mus, eaſque ab omni iniquitatis nota purgatã
reddidimus. Verum cum per raro niſi contra
ignorantes currant præſcriptiones euenit vt ſi
alicuius abſentis, & ignorantis rem capi ab a-
lio tertio, qui eam mihi uendidit, aut donauit
aut dotis nomine dedit, aut legauit, ſicque
eam

eam per tempus lege definitum poſſedi,& cõſequenter ex hoc titulo,& bona fide præſcripſi, ea præſcriptio ex ui poſſeſſionis duntaxat naturalis non etiam ciuilis contigiſſe videatur, nam abſens ille illius rei ſuæ ut dominium ita & ciuilem poſſeſſionem animo retinebat,l.tertia,§.in amittenda,ff.de acquiren. poſſeſſio.& cum rem ſuam à me poſſideri ignoraret nõ potuit videri animo poſſidere deſijſſe,ſicq; ciuiliter poſſidebat,ergo,ego ciuiliter quoq; eãdem rem eodem tempore poſſidere non erat poſſibile,l.tertia, §.ex contrario, ubi tenent Barto.& communiter Doctores,ff.de acquiren.poſſeſſion.ergo ſolam ipſe naturalẽ poſſeſſionem quanuis non iniuſtam habebam ex viq; ipſius præſcripſi ſine vlla omnino ciuili poſſeſſione.

13 †Hoc probatur non minus egregia, quàm noua ratione, nam præſcriptiones fuerunt introductæ,ne dominia rerum eſſent ſub incerto,l.j.ff.de vſucap.ne'ue lites eſſent immortales,l.fina.ff.pro ſuo,& ne rerum poſſeſſores perpetua formidine rerum amittẽdarum præmerentur,l.cum notiſſimi,in princip.C.de præſc. triginta,uel quadraginta annorum. quæ quidem omnes tres rationes eo pertinent vt beneficium vſucapionis poſſeſſioni naturali corporali,& euidenti ac apparenti non etiam poſſeſſioni latenti(qualis eſt ciuilis concedatur. Quid enim ſi rem alienam quam poſſidebam tibi vendidi,meq; tuo nomine poſſidere, aut precario conſtitui,poſtea alteri puta Titio vẽdidi,& tradidi,quo caſu tu ciuiliter Titius verò naturaliter poſſidet,l.quod meo, in princ. ff.de acquiren.poſſeſſion.Aut quid ſi dixi me retinere illius rei vſumfructum te in verũ dominum, & poſſeſſorem recognoſcens. Aut qd ſi tibi tradidi inſtrumentum venditionis iuxtà,l j.C.de donatio.in omnibus enim his ſpeciebus,& ſimilibus,quæ traduntur per Doctores in dict. l.quòd meo,in princip.ff.de acqui. poſſeſſion.& quas ſuprà retulimus tua poſſeſſio ciuilis eſt,& latẽs,uel occulta, uel à perpaucis nota, Titij verò poſſeſſio eſt euidens nota
14 vicinis,& reliquis† quia eum fundum,uel rem vident ab eo quotidie arari,ſeminari,plantari,extirpari,fructus colligere,collectisq; vt verus dominus potiri,quæ omnia ſunt ſigna veri dominij, ut per Gloſſ. Barto. Angel. Ioannem Imolenſem,& alios communiter in l.penul.ff. de condition.inſtitu. & prope fuſius edocebimur,huicq; poſſeſſioni apparenti naturali corporeæ ueriq; dominij ſignificatrici auxiliari præſcriptionis beneficio leges voluerunt,ne per alios occultos fraudulentos fallacesq; modos aut poſſeſſiones ciuiles,& occultas poſſeſſio naturalis,& apparens ludificaretur, & fruſtraretur ſicq; dominia rerum eſſent in incerto,poſſeſſoresq; rerum apparentes perpetua formidine præmerentur litesq; fierent immortales.

Præſcrip. quare inuenta.

Dominij ſigna.

Aſtringitur hoc fundamentum, †nam cum 15
illæ rationes tres ſint in dd. ll.expreſſę ipſemet rationes habentur pro legibus, & ſunt lex uera non interpretatiuè, & earum deciſiones loco exempli habentur,quod non arctat regulam, iſta eſt communis opinio quam tenent Gloſſ. in authenti.de hæredi.abinteſta,§.j.Gl. uerb. ordine,& Gloſſ. in clementi.prima, de electiou.uerb.eligatur.Bald. in l.maximum vitium,per text.ibi C.de liber.præter.Idem Bal. in l.fina.per tex.ibi,ff.de hæredib.inſtitue. Idẽ Bald.& Iaſ.nume. 22. in authenti.quas actiones.C.de ſacroſanct.eccleſ.Idem Iaſo. in l. de quibus,numero 14.ff.de legib.Paul. Caſtrenſ. & Iaſ. in l. quanuis, C.de fideicommiſ.Georgius Natanus in capitu. quanuis pactum, numero 32. de pact.lib.vj.Alexand. numero 5. & Petr. Philippus Corneus numero 15.& Iaſ.numero 6.& Curtius Iunior,numero 9.in l.humanitatis,per text.ibi,C.de impuber .Philippus Decius,& Curtius Iunior,& Franciſc Purpuratus,numero 23.in l.fi.per text.ibi,C.de pac. Andr.Tira.de cauſa ceſſante par.j.nu. 135.

Ratio expreſſa in l.eſt l.uere.

Cùm ergo illę leges (ut conſtat ex rationibus quas expreſſerunt) ei duntaxat poſſeſſioni conſultum voluerint per quam dominia rerum certiora,& notiora fiunt,id quod ex poſſeſſione naturali & patenti non ex ciuili plerumq; occulta,& incognita, & vafra cõtingit, conſequens fit vt illæ leges de poſſeſſione loquẽtes,de hac uera naturali,& apparenti poſſeſſione intelligantur,eiq;ſuũ præſcriptionis auxillum,& beneficium accommodare videãtur non autem poſſeſſioni ciuili tantum, quæ plerumq; occulta,vafra,fraudulenta noxia eſt,vt pluries ac pluries in rebus forenſibus experti ſumus.

Tenendo hanc partem quam non minus veram quàm reipublicæ utilem exiſtimamus (licet contraria à Doctoribus receptior ſit, qui mouent̃ p l.j.§.p ſeruũ qui in fuga,ff.de acq. poſ.quæ parũ vrget ſi rectè inſpiciat̃)tũc ex ea colligit̃,ſuſpectam eſſe ſniam quam tenuerunt Ioan.Imolenſ.con.16.viſo caſu,nu.3.And.Barba.conſi.58.ſapienter ſcripſit,libr ij.col. xj. & Iaſ.conſi.cxlvij.præſens cõſultatio,col.x.lib.ij. Idem Iaſ.conſi.lxxv.qñ habemus,col.fin. lib. iij.Ioan.Bapt.in diſpu.incip.magnificus,& excellens,col.iij.Iaſ.conſil.clij. vera & iuridica, col.j.lib.iiij.And.Tiraq de iure conſt.part.iij. declar.ij.Fran.Cur.Iunior conſi.cviij. ſacratiſſimæ.co.viij.& cõſ.cx.p habẽda clara,col.viij.

aiunt enim quòd ſtatutum vel conſuetudo diſponens poſſeſsionem ipſo iure à defuncto in hæredē ſine vlla apprehenſione cōtinuari intelliguntur de vera & ciuili poſſeſsione, non etiam de naturali tantum, id quod in ſpecie tenent Andræas Tiraquel. & Franciſ. Curtius iunior vbi ſuprà, & Bal. in l. j. poſt prin. C. com. de vſucap.

16 Sed † iſtorum patrum vtraque tam deciſio quàm ratio ſuſpecta eſt, de deciſione conſtat, quia (vt ex ſuperioribus patet) fauorabilior eſſe debet poſſeſsio naturalis corporea, euidēs, nobilis, quàm ciuilis plerūque occulta, ſubdola, fallax & machinationibus plena, aut ſaltem apta & obnoxia, facit quod habetur in l. finali cum ibi not. C. qui veniam ętа. facit. l. prima in princip. ff. de acquiren. poſſeſ. ibi, dominiumq́; ex naturali poſſeſsione cœpiſſe, Facit Glo. in l. j. in princip. iuncta textu. C. de cadu. tollen. dum exponit antiquum ergo bonum. Sicque hæc naturalis poſſeſsio quo antiquior eo melior & iuſtior, & conſequenter fauorabilior eſſe debet. Facit. l. maximum vitium. C. de lib. præteri. & faciunt ea quæ ſuprà proximè diximus intelligentes. d. l. j. ff. de vſucapio. d. l. fin. ff. pro ſuo. ff. l. cum notiſsimi. in poſſeſsione naturali. Facit. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui, &. §. hæc quoque, ff. de verborum obligati. vbi verbum de poſſeſsione loquente etiam in nuda detentione aliquando intelligitur, cum innumeris ſimilibus per me congeſtis in l. ſi quando, in princip. C. de inoffic. teſtam. ergo ſi defunctus poſſeſsionem tantum naturalem, iuſta tamen ex cauſa habebat in aliqua re, ea poſſeſsio in hæredem continuabitur ipſo iure iuxta talem conſuetudinem vel ſtatutum, non ſecus quàm ſi eſſet ciuilis & naturalis.

Poſſ. nat. iuſtior q̃ ciuilis.

17 † Et ita intelligo res maioratus etiam naturaliter tātum poſſeſſas ipſo iure tranſire in ſequentem in gradum quo ad illud ius naturalis poſſeſsionis per quod ampliatur egregie. l. taurina. xlv.

Maiorat' in ſucceſſorem vel etiā in hæredē continuatur poſſ. natu.

18 † Confirmatur noſtra ſententia, nā & ſi poſſeſsio ciuilis ipſo iure videatur continuata in hæreditate iacente quo ad effectum vſucapionis ab defuncto cœptæ implendæ. l. cœptam. ff. de vſucap. l. nonnunquam. §. vacuam. eod. titu. tamen hoc non procedit ſi ea poſſeſsio corporaliter fuerit medio tempore per alium occupata. l. qui cum pro hærede. §. fin. ff. pro empt. Glo. in l. cum miles, verbo. quaſi coniunctim. ff. ex quib. cau. mai. Andręas Tiraquell. de conſtituti iure pat. v. decla. iij. num. 4. Dinus & Cinus opp. iij. in l. vnica. C. de vſucapio. transfor. facit. l. Pomponius. §. quæſitum. ff. de acqui. poſſeſsio. cum ſimil. ibi à Gloſſa allegatis. Huius autem rei ea ratio eſt quòd beneficium vſucapionis conceſſum poſſeſsioni à lege, hunc ſcopulum intuetur vt rerum dominia non ſint in incerto. d. l. j. ff. de vſucap. vtq́; ſic remoueatur litium occaſio. d. l. cum notiſsimi, in princ. C. de præſcri. triginta annorum. d. l. fin. ff. pro ſuo. nec dubium eſt quin tale vſucapionis beneficium huic poſſeſsioni naturali ſeu corporali & apparenti præſertim vitio carēti aptari debeat, vt is finis à lege optatus aſſequatur, vt ſic quem homines cuiusq; rei dominū eſſe ideo exiſtimant, quòd corporalem & apparentem eius rei poſſeſsionem tanquam verus, eius dominus vident longo tempore tenere, is re vera à lege poſt tēpus ab ea definitū fiat dominus. Sic ergo apparet beneficium præſcriptionis ad hunc effectum conſequendum naturali poſſeſsioni dum modo vitio carenti potius accommodādū quàm poſſeſsioni ciuili eidemq́; plerunque occultæ, cui ſi accommodaretur is finis remouendarum litium & dominiorum rerum certificandorum minimè vel ſaltem nō tam ex integro conſequeretur.

Poſſ. conti nuata uidetur i hæredita em ad explendā præſcr. cœpti niſi natu poſſ ab alio occupetur.

Et ita in ſpecie, † ut ſtante ſtatuto quòd poſſeſsio in hæredem ipſo iure continuetur poſt mortem defuncti, quòd tunc ſi corporaliter ea poſſeſsio ab alio fuerit occupata, ceſſet & interrūpatur ea continuatio, tenent Bal. in rubr. de cauſa poſſeſsio. & propri. colum. fin. Rapha. Cumanus, Alexander, & Claudius Aquens. in l. cum hæredes, in princi. ff. de acquiren. poſſeſ. Idem Cumanus Iaſ. & Claudius in l. Pomponius. §. quęſitum, eodem titulo. Signorolus Homodeus conſilio. clxxxviij. colum. j. Bartholo. Socinus conſil. xlix. in cauſa Epiſcopi, col. vlti. lib. iij. Alexā. conſil. lxxxij. perſpectis his, col. ij. lib. ij. Idem Alexan. conſi. lxxxiij. viſa facti narratione, col. j. lib. iij. & conſil. cliij. circa litem, lib. vj. Andręas Barba. in c. ij. nu. 45. de conſuet. Iaſ. in l. ſi ſorori, colum. j. C. de iure delib. Andræas Barba. vbi ſuprà num. 7. Idem Iaſ. conſi. cxlvij. pręſens conſultatio, lib. ij. & conſ. cxlviij. viſo proceſſu, lib. iiij. colum. penulti. Philippus Decius col. ij. & Franci. Curtius iunior col. vlt. in l. vlt. C. de edict. diui Adri. Matthæus Afflict. in c. j. §. ſecundum, num. 40. de feudi cogni. Carolus Ruinus conſil. xxv. circa primum, col. iij. lib. iiij. Decius conſil. cccclxvij. bene & conſultè, colum. ij. Curtius iunior conſil. cviij. ſacratiſsimæ. & conſilio. cx. pro habenda, Pet. Paulus Pariſius conſil. j. viſa facti narratione, lib. j. col. xxviij. & conſil. liiij. in iſto col. vj. lib. iij. Calcaneus conſil. lxxvj. in primis. col. iij. 19

Poſſ. ut continuetur i hæredē vel in maiorātus ſucceſſorē intelligitur ni ſi naturalis poſſeſſio ab alio occupetur ardua q.

Contrariam partem vt per talem tertij occupationem non ceſſet aut interrumpatur ea poſſeſsio quæ ſemel per eam legem ſtatutum

vel conſuetudinem delata fuit, tenent Bald. in rub. de cauſ. poſſeſſ. & proprie. col. iij. per l. j. §. neceſſario, ff. ſi mulier ventris nomine Alex. cõſil. lxxxij. perſpectis his col. ij. lib. ij. Bald. conſi. cccclinj. quidam Ioannes, colum fina. lib. iij. Ioannes Faber in §. ſui autem, colum. ij. inſtit. de hæredum quali. Petrus Ancharanus, conſi. cxlvj. in prædicta quæſt. Iaſ. conſil. lxxxv. quando habemus, colum. ulti. libr. iij. Ioann. Imol. conſil. xvj. viſo caſu. Rapha. Fulgoſius conſi. ccxxx. in quæſtione vertente ad medium, Maſuerius tit. de poſſeſſore, § item dato, quòd il le Iaſ. conſi. xxlvj. præſuppoſito fine ueri præiudicio colum. j. lib. iiij. & Guliel. Benedic. in repeti. capitu. Raynutius, de teſtament. verb. mortuo, itaque. 2. numero, 27. & numero. 77. Philippus Decius conſil. lxxxiiij. excellentiſſimi, colum. ij. & in hanc partem inclinat Andr. Tiraquell. ubi ſuprà poſt Caſſaneum, & Nicolaum de bello. quos allegat, & hanc partem veriorem puto à qua non pauci eorum quos pro contraria ſententia allegauimus diſſentire nõ videbuntur, ſi penitiſſime inſpiciantur, nam licet affirment eum qui talem poſſeſſionem inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem occupauit non eſſe repellendum propria hæredis authoritate, ſed eſſe citandum, non propterea ius poſſeſſionis apud talem hæredem mero iure eſſe negant.

20 Et hanc partem expreſſim probat l. xlv. Tauri quę iubet poſſeſſionem rerũ maioratus ipſo iure tranſire in ſucceſſorem ipſius maioratus, etiam ſi ab alio eſſet medio tempore occupata. Nec iſthæc aduerſantur noſtræ concluſioni, aliud eſt enim quærere de ſolo poſſeſſionis ciuilis iure, aliud de ipſo dominio, nã & ſi ius poſſeſſionis ipſo iure ex ea ſtatuti tranſeat in hæredem à morte defuncti, ſi tamen inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem uel etiam poſt aditam hæreditatem ante apprehenſam illius rei (qua de agitur) poſſeſſionem alius tertius alicuius rei hæreditariæ cœpit poſſeſſionem ſine vitio, ut in exemplis ſuprà relatis, is qui naturaliter poſſideat. negari non poteſt (licet ciuilis poſſeſſio ſit apud illum hæredem) & huic naturali, & apparenti poſſeſſioni in re dubia accedere debet emolumentum dominij præſcriptione contingens iuſtà, l. tertiâ. ff. de vſucapion. vt ſic quem tempore longo vicini, & reliqui eam rem poſſidere, eaque tanquàm verus dominus potiri videbant, ſicque dominum reputabant, eum poſt tempus lege definitum ipſa met, l. & poſſeſſio illius rei dominum faciant, ne in æternum illius rei, aut ſimilium rerum dominium in incerto ſit, id quòd contingeret, ſi ciuili ei- demque plerunque occultæ poſſeſſioni, & non illi naturali poſſeſſioni, & apparenti emolumentum vſucapionis contingeret.

L. tauri 45.

Verum quin antequàm vſucapio expleatur poſſeſſio ciuilis ſit apud illum heredem, & naturalis apud illum qui eam occupauerat ſine vitio negari non debet.

Quæ vt clariora fiant videndum eſt † quid ſit poſſeſſio naturalis, habita ratione tam acquiſitionis, quàm retentionis (nam quid ſit ciuilis notum eſt) naturalis poſſeſſio nihil aliud eſt, quàm alicuius rei occupatio, uel uſurpatio, & apprehenſio, lege prima, in princip. in uerbo, ex naturali poſſeſſione leg. finali. ff. de vſucapion. & ff. de iniurij. leg. ſane ſi maris. Dicitur autem naturalis, quia iure naturæ, uel gentium anteq. àm eſſent leges poſitiuæ eo duntaxat modo poſſeſſio acquirebatur, & permiſſa erat, ſi modo ab alio prius occupata non erat, vt dd. ll. & licet in rebus immobilibus puta in campis, & in mari, uel ſimili ne per talem occupationem dominium non acquireremus, † quia illa erant ab origine mũdi in communi uſu, nec cuiquàm iure dominij acquirebãtur, ut dixi ſuprà, quæſtione tertia, tamen quandiu is qui prior occupauerat, ea re, uel loco ſecundũm naturalem hominũ ſocietatem, & indigentiam utebatur, non poterat iure ab alio ex inde diſturbari, ut dd. ll. & dixi ſuprà par. prima, quæſt. tertia, cum ſeq. 21 22

Poſſeſ. naturalis quid ſit.

Poſſeſ. uel occupat. illius olim erat in rebus ſoli.

† Et in rebus mobilibus & ſe mouẽtibus poterat eo iure, & tempore eodem modo acquirere non ſolum poſſeſſionẽ, ſed etiam dominium, §. feræ. inſtitut. de rerum diuiſion. cum ſeq. l. adeò. §. feræ, ff. de acqui. rerum dom. lege prima ſecunda, & tertia, & leg. naturalem, ff. eodem titulo. ſicque ſi feram, uel uolatilem, aut piſcem cœperam eius poſſeſſionem, & dominium acquirebam. hoc eſt ex ipſa facti apprehenſione ſequebatur ius, tam poſſeſſionis, quàm dominij ut dd. ll. 23

Dominiũ mobiliũ & ſe mouentium erat ẽt iure gen. primæuo.

† Et eam poſſeſſionem ſic corpore, & animo cœptam ſolo animo etiam ſine corpore, poteram retinere. Quid enim ſi animal terreſtre, vel celeſte, uel aquatile quod cœperam domi reliqui, aut quid ſi alias rem [illegible] quã alius mihi uendidit, donauit, & tradidit [illegible] mi reliqui certè eius poſſeſſionem i[illegible] ll. naturali & gentium retinere videbar ſolo animo, quamuis ad eius acquiſitionem utrunque tam corpus quàm animus exigeretur [illegible] quemadmodum, ff. de acquirenda poſſeſſ[illegible] cta l. iij. §. in amittenda. eod. titul. cum ll. ſupra al leg. Idem iure gentium ſecundario etiam quo ad poſſeſſionem rerum ſoli (quales ſunt campi & ſimilia) tam acquirendam quàm retinendam. 24

Poſſeſ. ẽt naturalis ſolo animo retinebatur iure gen. ẽt primæuo.

quia ſi quæras quæ nam dicatur poſſeſsio naturalis quo ad effectum illius acquirendæ vel retinendæ, reſpondeam eam intelligi & eſſe & dici quæ iure gentium primæuo vel etiam ſecũdario acquirebatur vel retinebatur. Ciuilis verò ea dicitur quæ per alios modos à lege inuentos vel acquiritur vel retinetur.

25 L.xlv. Tauri intellectus.

† Vnde apparet vt intelligẽda ſit.l.xlv. Taurina, quæ ait rerum maioratus poſſeſsionem tam ciuilem quàm naturalem ipſo iure ſine vlla apprehenſione tranſire in ſucceſſorem ipſius maioratus etiã ignorantem; id quod ipſa lex facere non potuit nõ quidem magis quàm efficere vt quod nec erat nec vnquàm fuit de iure gentium primæuo aut ſecundario, id de eo iure fuerit quod enim olim nunquam fuit vt olim fuiſſe verum ſit nulla lex efficerere poteſt; quia nec ipſe Deus optimus maximus qui omnia põt id poſſet, c. ſi Paulus.xxxij.q.j.l. in bello.§.factæ.ff.de capti.ſicq; d.l.xlv neceſſario reſtringẽda eſt. Verum.d.l xlv.in hunc ſenſum ſuſtinenda eſt vt omnes effectus quos leges ſolẽt ciuili & naturali poſſeſsioni accõmodare conceſsi videntur illi poſſeſsioni quæ per legem illam ipſo iure, ſine naturali aut corporea apprehenſione in talem maioratus ſucceſſorẽ etiam ignorantem tranſit, quamuis re vera poſſeſsio naturalis (hoc eſt naturali modo quæſita) ei non contingat, quia iure gẽtium primæuo aut ſecundario is modus poſſeſsionis acquirendæ nunquàm fuit viſus, cognitus, auditus.

26 Poſſ. ab illo tertio licitè an illicitè capiat multũ intereſt.

Quid † autem ſi tertius ille illicitè medio tempore eam poſſeſsionem occuparat, & tunc omnes conueniunt ſine dubio eam nõ obſtante tali occupatione tranſire in talem ſucceſſorem ita Cattel. Cotta in memorabili incipi. decreto Mediolanenſi. Iaſ. cõſil. cxlvj. col. j. lib. iiij. Philippus Decius conſi. cccclxvij. colum. ij. Andræas Tiraquell. vbi ſuprà nume. 16. Iaſo. conſi. lxxxv. quando habemus col. ij. lib. iij. Intellige tamen quòd bene poteſt tranſire effectus tam naturalis quàm ciuilis poſſeſsionis ipſa tamen naturalis poſſeſsio re vera non tranſiuit ſecundũ ſuperiorem declarationem: quãuis hoc caſu cum ex parte occupatoris illicita ſit poſſeſsio crederem & eum vſucapere minimè poſſe ex vi illius naturalis illicitæq; poſſeſsionis, & talem hæredẽ ex vi ſuæ ciuilis poſſeſsionis poſſe vſucapere, arg. d.l. cœptam. ſicq; hoc caſu etiam quo ad effectum vſucapiendi plus roboris attribuo huic ciuili & legitimæ poſſeſsioni quàm illi poſſeſsioni naturali & vitioſæ. Cæterum ſi ea naturalis ſine vitio foret eo forte quòd inter mortem defuncti & aditã hæreditatem vel agnitum aut acceptatu maioratum eam rem emi & accepi ab alio tertio quem dominum eſſe putabam, tunc iſta naturalis mea poſſeſsio vitio carens vincere debet ciuilem illam poſſeſsionem illius ſucceſſoris (vtcunque legitima ſit) quo ad hunc effectum præſcribendi (niſi nominatim per eam legem contrarium cautum eſſet) quia hoc beneficium leges naturali poſſeſsioni & apparẽti non etiã ciuili latenti & ignotæ conceſſum mentaliter voluerunt, vt iam diſſeruimus: quod nor. ad d. l.xlv. in cuius terminis ſatis expreſſum eſt illi tertio non contingere vſucap.

27 Poſſ. quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſore vel in hæredem tranſijt cœpta corporaliter fuit a tertio ſine vitio utilis eſt regula ſinerr ad præſc. contra Doct.

Denique † quòd occupatio poſſeſsionis ab illo tertio facta non impediat illi hęredi aut maioratus ſucceſſori poſſeſsionem acquiri tenuerũt Bal. in rub. de cauſ. poſſ. col. vlt. & Alex. d. conſil. lxxxij. & Paulus Caſtr. in d.l. ſi ſorori. C. de iure delib. & Andræas Tiraquell. vbi ſuprà num. 17. ſed tantum (inquiunt) efficit vt is hæres aut maioratus ſucceſſor nequeat illum ab illa poſſeſsione propria authoritate deijcere, ſed nos nouè aduertimus quòd & in alio vtilis erit illius tertij poſſeſsio nempe vt præſcribere poſsit, ſi ea poſſeſsio vitio carebat vt dictum eſt, quod eſt contra mentem Doctorum, fallit quando expreſſum eſſet à lege cõtrarium vel virtualiter vt fuit in d.l.xlv.

28 Poſſ. dicta nõ intereſt occupetur à tertio hæreditate iacente an poſtea contra Clau.

Ex † ſuperioribus apparet verã non eſſe opinionem Claudij Aquenſ. in l. Põponius.§. quæſitum. ff. de acqui. poſſ. & Alexan. conſil. lxxxiij. lib. ij. & eiuſdem Claudij in d.l. cum hęredes, in princ. ff. de acqui. poſſeſ. & Anto. Rubei. cõſi. 121. col. ij. aiunt enim differentiam eſſe vtrum ille tertius poſſeſsionem illam poſt mortem teſtatoris vel defuncti ante aditam hæreditatẽ, vel ante agnitum maioratũ occupaſſet an poſt. priore enim caſu (inquiunt) ſucceſſor ille hæreditatis vel maioratus eam poſſeſsionem tempore iam occupatam acquirere non poſſet, poſteriore verò caſu poſſet, id quod nõ eſt. nam cũ ſtatim poſt mortem teſtatoris tranſeat poſſeſsio in talem hęredem vel maioratus ſucceſſorem occupatio ſequẽs facta ab illo tertio nõ potuit ius huic quæſitum tollere non magis quàm ſi fieret poſt agnitionem vel hęreditatis vel legati. quia vtroque caſu par ratio eſt & ita aduertunt Tiraquell. vbi ſuprà nume. 18. & alij.

29 L.xlv. Tauri extenditur.

Intellige † tamen quod licet non impediatur ciuilem poſſeſsionem tranſire, tamen cum naturalis vitio carens eſſet apud illũ tertium tũc ille poſſet præſcribere vt dictum eſt; niſi & id nominatim per talem legem eſſet prohibitũ vel virtualiter, id quod factũ fuiſſet virtualiter intelligo per d.l.xlv. quæ eo ipſo quòd voluit omnes effectus tam ciuilis, quàm naturalis poſſeſſ. tranſire in ſucceſſorem maioratus per plus tales effectus adimere voluit illi occupatori

patori, ſicque uſucapio cum ſit effectus legalis (ut dixi ſupra parte.) quaſtio.ij.cum ſeq.) ei contingere non poterit, quod uot.ad extenſionem d.l.xlv.

30 Statutum Mediolani. † Vnde cū ſtatutum Mediolani definiat nō ſolum poſt mortem defuncti in hæredem tranſire poſſeſſionem, ſed etiam vt ſi medio tempore ab alio fuerit occupata poſſeſſio neget eam eſſe vllius momenti. Tunc apparet, & eam (non obſtante tali occupatione) indubitanter tranſire in talem hæredem, & ipſum occupatorem vſucapere minime poſſe, id quòd noluiſſe videntur Alexand.d.conſil.lxxxiij. uiſa facti.libr.iij.& Andreas Tiraquel.ubi ſuprà numero 19. & Iaſ. dict.conſil. lxxxv. quando habemus lib.iij.idē Iaſ. conſ.cxlvj. lib.quarto. Paulus Pariſius conſil.xlj. optimum, lib.j.quod confirmat extenſionē ſuprà ſignatā ad d.l. 45.

31 Poſſ.occupauit tertius, an ſit in repellēdus. † Adhuc tamen tam eo caſu, quàm in terminis d.l.45. exiſtimo talem hæredem, aut maioratus ſucceſſorem non poſſe talem tertium occupatorem ea poſſeſſione ſpoliare propria authoritate argumen.l.ſi quis in tantam, C.vnde vi. id quòd eſt ex mente Cornei conſil.clxvj.circa primum colum, penultim. libr. j. Decius in l.ultima colum.ſecunda, C.de edict.diui.Adr. Bald.conſil.cccclij. quia domina lib.iiij. Tiraquellus vbi ſuprà, numer.& quia nec prædo eſt ſpoliandus propria authoritate, l.colonus, l.cū fundum, ff.de vi & ui arma. capit.in literis de reſtitu.ſpoliator.

Deniq; iunge hic alia plura, quæ ad intellectum d.l.45.diximus in l.ſi quando, in princip. C.de inoſ.teſtam.nu.41.cum plurib. ſeq.

Ex ſuperioribus apparet duplicem eſſe poſſeſſionem ciuilem, ſcilicet, & naturalem, & cum ciuilis eſt apud vnum naturalis apud alium vtraq; ſuos poteſt operari effectus, ut plene iam diſſeruimus, id quod controuerſum eſſe apparet ex dictis per nos de ſucceſſio.creatio.§.xxj. numero 108. & de ſucceſſion. reſol.lib. ultim. ſuper, l.ſi quando, in princip.numero 42. C. de inof.teſta. ſed hic dicta tutiora ſunt.

32 Poſ.natu. non eſt in quatuor ſpeciebus hic relatis contra Doc. Colligitur † etiam limitatio ad quatuor caſus in quibus ſuprà diximus ciuilem poſſeſſionem ſufficere ad præſcribendum, puta quādo per clauſulam conſtituti uel precarii, vel per retentionem vſuſfructus, uel inſtrumenti traditionem, in me tranſtuliſti poſſeſſionem, tunc enim ego præſcriberem, quia à nullo eſt occupata naturalis poſſeſſio, q tu uel naturaliter non poſſides, uel non tibi naturaliter poſſides, ſed mihi, ſicq; per ſolam meam ciuilem poſſeſſionem poſſum præſcribere, id quòd non contingeret ſi naturalis poſſeſſio ab alio tertio ſine ullo uitio occupata cœptaq; eſſet. Nec eſt uerum (quòd pleriq; ſuprà relati putāt) me hoc caſu ciuiliter, & naturaliter poſſidere quaſi ciuilem retineā per me, naturalem per te, qui meo nomine poſſidere te dixiſti, nam talis acquiſitio, uel retentio poſſeſſionis à nullo iure naturali, vel gentium primæuo, aut ſecūdario fuit inuētus, aut cognitus, ſed tm̄ legibus ciuilibus introductus, diuerſus eſt ſi naturaliter (hoc eſt per modos à iure gentium cognitos & uſitatos) cœpi poſſeſſionem fundi, quem poſtea colebam per familiam meam aut per meos colonos, tunc enim etiam naturalem poſſeſſionē retinerem, quia & iure gentium receptum & uſitatum erat quod poſſeſſio per tertias & medias perſonas poſſet retineri, Secundum philoſophum enim talia ſunt principiata qualia ſunt principia, & tales ſunt progreſſus qualis fuit origo, niſi aliqua noua cauſa extrinſecus accedat vt dixi ſuprà q. , & probat l.ſi à furre, in prin.& §.j.cum ibi not.ff.de vſucap.vbi bonum ſimile, & aliud ſimile in l.cum nemo, C.de acquir.poſſ. Sicque ſi initio ciuili modo quæſita poſſeſſio fuit, ipſa poſſeſſio ut ciuilis ſit, non naturalis, neceſſe eſt niſi contendas hominem pictum eſſe uerum corpus, aut uerba, tráſire in factum aut aquilas generare leones, aut piſces volatilia generare, ſicq; in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis & initio & progreſſu ea poſſeſſio ciuilis eſt. Verum ſi poſtea corporaliter ingreſſus cœpi colere arare & ſimilia, ex hoc nouo accedenti, ea ciuilis poſſeſſio in naturalem & ciuilem verſa eſt uel (ut rectius loquar illi ciuili etiā naturalis acceſſit, iamq; vtranq; per illum met qui initio ſe nomine meo conſtituit poſſidere (conſtituti aut precarij nomine, aut per retentionem uſuſfructus uel traditionem inſtrumenti) potero retinere, vel etiam per alium quemlibet, & etiam per me ipſum etiam ſi diſcedam ab illa re eſt tamen uerum quòd huic poſſeſſioni per conſtitutum, uel precarium, uel per retētionem vſuſfructus, aut per inſtrumēti traditionem quæſitæ omnes effectus quos poſſeſſio naturalis ſortiebatur lex poſitiua uoluit & potuit accōmodare & accommodauit; Id quod utilitatis & breuitatis expeditionis gratia fecit quo expeditius & facilius homines poſſeſſiones rerum acquirerent, ut in ſimili alias breui manu per unum actum fit & conſequimur legis artificio, idem quod per plures act is alias cōſequi & fieri ſolebat, ut in l. ſingularia, cū ibi plenè noe.ff.ſi cer.peta. attamen ut ibi per legem nō fit vt actus ille qui re vera vnus eſt, duo actus ſint, ſed tantum vt vicem & effectum vtilitatemq; duorum pluriumue actuum conſequatur, ita & hic hæc poſſeſſio quæ re vera ciuilis

eſt

eſt non etiã naturalis (quia is poſſeſſionis acqu[illegible]endæ modus tempore quo ius tantum naturale in uſu erat viſus, natus, cognitus, vſitatusque minimè fuit) vt re vera naturalis ſit, (hoc eſt quod eo tempore quo ſolum ius naturale in vſu erat nata eſſet cognitáue) lex facere non poteſt, licet ei poſſit omnes effectus accommodare quos lex naturæ naturali dabat poſſeſſioni. Simile in adoptionibus liberorũ qui initio per legem ciuilem quoad omnes effectus exequabantur veris filijs & naturalibus, vt per totum tit. ff. C. & inſt. de adop. licet paulatim poſtea id ius debilitari minuiq; cœperit, §. minus ergo, cum ſimi. inſt. de hære. quæ ab inteſta. tamen non per hoc liberi naturales fiebant, quia quo tempore ius tantum naturæ in vſu erat tales liberi non erant inuenti aut cogniti, ergo vera poſſeſſio eſt in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis, quia non deſinit eſſe vera, propterea quod creata a lege ciuili nõ etiã à lege naturali, nã nec deſinunt eſſe veræ adoptio, arrogatio, ſeruitus, manumiſſio, ſtipulatio, acceptilatio, emphyteuſis, teſtamẽtum, codicillus, donatio, cauſa mortis, & ſimilia, propterea quòd à lege ciuili non etiam à naturali ſint inuentæ aut cognitæ.

CAP. LVIII.

1 *Poſſeßionis continuatio exigitur ad præſcribendum.*
2 *Dominium ut probetur.*
3 *Media talia qualia extrema.*
4 *Progreſſus præſumitur quale initium.*
5 *Poſſeßionis continuatio, an præſumatur, ordus. q.*
6 *Animus ſoli Deo notus.*
7 *Verba ſignum tantum non etiam certitudo ſunt animi.*
8 *Probantur indicijs bona uel mala fides metus dolus.*
9 *Dominij probandi quartus modus.*
10 *Dominij probandi alius modus.*
11 *Intell. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſur. contra Pau. Caſtrenſem.*
12 *Titulus quando requiritur ad præſcriptionem non præſumitur ex tempore longo etiam ſi agatur de paruo præiudicio.*
13 *Intell. l. nullo. C. de re iud. l. non ſolum. §. quod uulgo, ff. de uſucap. l. quod uulgo, ff. pro empt.*
14 *Intell. l. cum de in rem. ff. de uſuris.*

1 Poſſ. continuatio exigitur ad præſc.

AD vſucapiendum vel præſcribendum continuam eſſe poſſeſſionem oportet vt in l. iij. ff. de uſucap. ibi, per continuationem poſſeſſionis, & in princip. inſt. eod. l. acceptam. ff. eo. tit. l. vnica. C. de uſucap. transfor. Sed illud dubium eſt quid probari oporteat vt poſſeſſionis continuatio probata videatur, quam rem exempli gratia in decennali præſcriptione agemus, vt ſ[illegible] quis quoq; uſucapionem ſpeciebus, idem quoque dixiſſe nos intelligatur, etenim ꝙ teſtes deponant vidiſſe me ſemper & continuè citra ullam intermiſsionem poſſidere, & rei qua de agitur inſiſtere, id vt impoſſibile factu eſt, ita & dictu, niſi enim per mendaciũ impoſſibile erit arg. l. ſeruitutes l. quoties, ff. de ſeruit. † Vnde per fructuũ perceptionẽ id probari poteſt, atq; probatum videtur, id quod altero de tribus modis fieri ſufficit, ſiue teſtes dixerint me fructus omnibus & ſingulis illis decem annis percepiſſe, ſiue primo & ultimo anno illius decennij, ſiue etiam primo anno primum tenent Specul. tit. de proba. §. probari autem, verſi. ſed quæritur. col. fina. Barto. & Bald. in l. Titia. ff. de ſolutio. Bald. in add. ad Specu. vbi ſuprà per d. l. Titia, in verb. reditus exigit, Franciſcus Cremen. ſingulari. cxxxij. Ioannes Ferrari. tit. de forma reſponſionis rei conuenti verbo præſcrip. col. viij. Lan. Fran. Orianus in rep. c. quoniam contra, in materia teſtium, uerſi. tertio uenit probanda poſſeſſio, Ludouicus Roma. [illegible] Florianus, in l. j. col. ij. ff. famil. erc. Philipp. Dec. conſ. ij. ex perceptione, Andræas Tiraq. ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem in tract. præſ. § j. gloſ. 5. Secundum modum ut ſufficiat probari fructuum perceptionem primi & ultimi anni de decennio tenent Specul. ubi ſupra Barto. in l. ſicut. §. ſuperuacuum, ff. quib. mod. pignus uel hypo. ſoluitur. Idẽ Bart. in l. Celſus, col. pen. ff. de uſucap. Anto. Butr. & Panorm. in c. accedentibus, de priuil. Anto. & Ioannes Imolen. in procemio decret. Felin. in c. inter dilectos, de fide inſtrum. & [illegible] non pauci quos refert & ſequitur hanc partem receptiorem eſſe affirmans Andr. Tiraq ubi ſuprà quamuis contrarium & minus rectè tenuerit Andr. Barbatius conſi. viij. col. x. lib. ij. incip. ſapienter, & communem opinionem uidetur & tenere & multis ornare Nicolaus Boerius deciſ. xlij. alia inſuper. num. 1. cum ſequen.

2 Dominiũ vt probetur.

Huiuſque rei ratio ea eſt † ꝙ qualia ſunt extrema talia præſumuntur eſſe media l. talis ſcriptura verſi. in annos, ff. de lega. j. l. ſed & ſi §. ſolemus, ff. de hære. inſt.

3 Media talia qualia extrema.

Tertium verò modum ut ſufficiat probare fructus primi anni collegiſſe. Inde deſcendit, ꝙ ſi ab aduerſario denegetur poſſeſſionis continuatio ea præſumetur, etenim ex præterito præſumitur ad [illegible] quandiu non probatur cõtrarium Gloſ. & Hugo. & Placentinus in l. ſiue poſsi-

4 Progreſſus talis præſumitur quale initium.

Poſſ.continuatio an præſumatur ac dua.q.

5 poſſidetis,C.de probatio.vbi idem tenent Pe
trus,de Bella perti.Iaco.Butrig.Odofr.Ioan.
Faber Bald.Salice. & alij communiter Ioan-
nes Andreæ Anto.Butrius.Panor in c.cum ad
ſedem , de reſti.ſpoliatorum, Cinus in l.ſuper
longi.C.de temp.longi præſcript. Ioannes Fa
ber in §.j.colum.ſecunda inſt.de uſucap.Bart.
in d.l.Celſus, colum.penultima.ff.de uſucap.
& hanc eſſe receptiorem ſententiam apparet
ex relatione Andreæ Tiraquell.qui eam ſe-
quitur ubi ſuprà quamuis contrarium & mi-
nus rectè tenuerit Andræas Barbatius dicto.
conſi.viij.ſapienter,columna.x.libro ſecundo
nec huius communis opinionis ratio obſcura
eſt, nam cum poſſeſſio(præſertim quod atti-
net ad præſcribendum) conſiſtat in animo ,
quia ciuilis poſſeſſio eſt illa in qua nititur uſu
capio l.prima.§. per ſeruum qui in fuga , ff.de
acquirenda poſſeſſ.ubi ita tenent communi-
ter Doctores, qui animum meum mutatum
eſſe dixerit, non ſolum id probare debet,cum
animi mutatio facti ſit l.bonæ fidei §.primo.
ff.de acquirendo rerum domi. iuncta l.finali.
C.de inſti.& ſubſ.ibi, voluntatis eſſe quæſtio-
nem , ſed etiam id nimis difficulter probare
6 poterit†quia mens & animus later ſoliq; Deo
notus eſt,unde Cicero ad Brutum ſic ait, Non
ignoras quàm ſint incerti animi hominum.
Iſtemque Cicero pro Cecinna in orati.ait ,

Animus ſoli Deo notus.

7 †verba reperta ſunt quæ indicarent noſtram
uoluntatem.Perpẽde non dixit, quæ oſtende-
rent, ſed tantum quæ indicarent , hoc eſt in-
dicium facerent noſtræ uoluntatis non etiam
certam & indubitatam demonſtrationem , &
tamẽ nihil omnino eſt quod tam ad animum
demonſtrandum efficax & aptum ſit , quàm
ſermo l.Labeo , ff.de ſuppell. leg. & Dominus
noſter in euang.nam loquela(inquit)tua ma-
nifeſtum te facit , & tamen non raro fallit ut
& probat l.diuus, ff.de milit.teſtamento.§.pla
nè, inſti.eodem titulo l.non ſolum, ff.de actio.
& obligatio.l.obligationum ſubſt.in princip.
iuncto vlt.reſp.eodem titulo l.an inutilis,ff.de
accep.Et denique non ſolum factum tam oc-
cultum quàm eſt animi uoluntas, ſed & reli-
qua facta apertiora ab eo qui allegat proban-
da ſunt l.ſi emancipati , ubi notat Iaſo. C.de
collatio.& l.in bello.§.factæ , ff.de capti. ergo
qui negauerit continuatam fuiſſe poſſeſſio-
nem id probare debebit , id autem quoad ani
mum & ſic quoad ciuilem poſſeſſionem in-
8 dicijs probatur.†Nam bona aut mala fides do
lus, metus, mutatio uoluntatis.& reliqua quę
in animo conſiſtunt indicijs probantur l.pen.
C.de euictio.l.metum. C.de eo quod metus
cauſa l.dolum. C.de dolo l.ſi quis intentione

Verba ſignum tñ non ẽt certitudo ſũt animi.

Probãtur indicijs bona vel mala fi-
ues metus dol᷑.

ambigua. ff.de iudic.tradunt Gloſſ.Bartolus,
Alexand.Iaſon.& communiter Doctores in l.
inter ſtipulantem, §.ſi Stichum , ff.de uerborũ
obligation.Et ita eſt intelligendum illud Te-
rentij dum ait,erras tui animi ſi me eſſe igna
rum putas , nam de ſuſpicione & coniecturis
non de certa ſcientia intelligendum eſt.
Quartus†modus probandi eſt quãdo pro- 9
batur quòd quis fecit terram ſeminari,arari,
coli,& ſimilia,ita Glo.in l.ſi quis in verb.finia
tur.C.finium regundorum ſingularis eſt ſecun
dum Lanfran.in rep.d.cap. quoniam contra,
Andreæ Tiraquell.vbi ſuprà Glo.v.†Niſi forte 10
cum vnus terram coleret alius fructus perci-
peret,nam tunc is potius quàm ille poſſidere
videretur ſecundum eund. ibi poſt Bald. col.
iij.& Felinus,col.vij.in capit.licet cauſam. de
proba.quamuis Bal.in l.ardoribus §.ſi agrum,
ff.de uſufr.tenuerit contrarium.

Dominij probandi quartus modus.

Dominij probandi alius modus.

†Hactenus cum agitur de uera poſſeſſio- 11
ne rei corporeæ. Diuerſum.n.eſſet, ſi prætende
rem te mihi aliquid annuũ debere , & ex diu-
turna eademq; annua præſtatione cõtenderẽ
legitimum titulũ præſumi iuxta l.cũ de in rẽ,
ff.de uſuris l.ſi certis annis,cũ ibi plenè nota-
tis,C.de pact.& ad id probandũ admiſſus con
tenderem ſufficere ut probetur præſtatio pri-
mi & decimi anni, quaſi per hoc præſumeren-
tur uel præſumi deberent medij temporis prę
ſtationes, tunc enim nihil agerem nec medij
temporis præſtationes præſumerẽtur ſecun-
dum Andræam Tiraquel.de præſcrip.§.j.Glo.
v.ad finem , qui tamen ait hac in recogitan-
dum , ideo eſſe , quòd contrarium tenuerit
Paulus Caſtrenſis conſi.lj in caſu ſpectabiliũ
virorum,prope medium lib.ij.& ſentit Panor
mita.in cap.accedentibus,de priuilegijs , mo
uetur Andræas Tiraquell. quia aliter inquit
non unam tantum, ſed plures præſumptiones
introduceremus,nempe ut & per primi & ul-
timi anni poſſeſſionem medij quoque tempo
ris poſſeſſio vel quaſi (hoc eſt medij quoque
tpis præſtationes)præſumeretur,& ex his ſic p̃
ſumptis annuis p̃ſtationibus titulus legitimus
præſumeretẽ prout à parte allegatus fuit , q̃ tõ
nobis leuis uidetur,nã præterea ꝙ Gloſſ.l.j.C.
de dotis promiſſio.nõ eſt tuta, quinimo paſ-
ſim leges plures inducunt præſumptiones ut
ibi plenè per Doctores. Quis nam ligauit
manus legumlatorum quominus poſſint plu-
res in una eademq; ſpecie inducere præſum
ptiones quoties id expedire eis uiſum fuerit,
certè id ratio nulla ſuadet , adhuc tamen
opinio ipſius Tiraquelli cõtra Paulum Caſtrẽ
ſem uerior mihi viſa eſt,ratione peremptoria
& oculata,nam quæ ratio facit vt cum agitur
de

Intell.l. cum de in rem verſo ff.de uſu. cõtra pau. Caſtr.

de re corporea ex poſſeſsione primi & ultimi anni pręſumatur poſſeſsio medij temporis, eadem ratio cogit vt hic contrarium præſumatur. Cum agitur enim de rei corporeæ poſſeſſione ideò diximus ex poſſeſsione primi & vltimi anni, vel etiam ex primi tantum anni poſſeſsione præſumi medij quoque temporis poſſeſsionem quòd qui contrarium dixerit videretur nouum factum allegare (hoc eſt tranſitum poſſeſsionis de primo poſſeſſore in alterũ primumq; poſſeſſorem animum poſsidendi miſſum feciſſe) quod probare deberet cum minime pręſumatur. d.l. ſi emancipati. d.l. in bello. §. factæ. ff. de capti. d.l. bonę fidei. d.l. ſi. C. de inſt. & ſubſt. Sed in ſpecie noſtra qui ſe poſsidere diceret annuum reditum à me ſibi præſtandum, eo quòd contenderet me legitimo titulo ei obligatum, huncq; titulũ ex diutina præſtatione ſingulis annis facta pręſumendum, hancq; diutinam pręſtationem pręſumendam ex præſtationibus primi & ultimi anni, nihil ageret, nam poſtquam ei præſtiti primo anno, nullo nouo facto opus eſt vt non videar ei ſequentibus annis præſtare deſijſſe, quinimo ex diuerſo nouo facto opus erat vt ſequentibus annis præſtatio fieret, ſicq; probanda eſſet ab eo qui in ea ſuam intentionem fundabat, pręſertim cum ex parte aduerſi negatiua (hoc eſt: ſe ſequentibus annis non præſtitiſſe) ſit per rerum naturam improbabilis. l. actor quod aſſeuerat, cum ibi notatis. C. de proba. Niſi & mecum eſſet conſutus, & pręterea vigiles oculos ſemper haberet, ne forte dum ipſe mecum cõſutus dormiret, ego eam pręſtationem facerem, ſicq; admiſſa Pauli opinione, abſurdum intolerabile ſequeretur, vt per vnius duntaxat anni præſtationem, in effectu acquireretur & præſcriberetur ius tantundem in poſterum, & in externum annuum exigendi. Nam poſt annos decem dicerem me abs te illud annuum legitimo titulo deberi, & probata vnius ſolius anni præſtatione, inde dicerem ſimiles præſtationes per ſequens decennium factas pręſumi, & conſequenter legitimus titulus, nec tu contrarium probare aut te defendere poſſes, cum negatiua vt oſtendimus ſit improbabilis. Diuerſa omnino ratio eſt in eo qui probauit ab hinc annos decem ſe poſſediſſe fundũ, is enim etiam nullo extrinſecus accedente nouo facto in præſentem vſque diem animo ſuo potuit poſſeſsionem retinere quæ ad pręſcribendum ſufficeret. d. §. per ſeruum qui in fuga, & per contrarium aduerſario facile eſſet ſi forte is poſsidere deſijt, id probare edocendo eum fundum ab alio arari, aut coli ſolitum, aut illius fundi fructus ab alio perceptos fuiſſe, & ſimilia quæ omnia notanda ſunt ad intell. d.l. ſi certis annis, & d.l. cum de in rem verſo, cum ſimilibus.

In quorum terminis dubiũ eſt † an ex curſu lõgi tẽporis cum patientia domini præſumatur titulus allegatus: & ſunt q velint nõ quidem præſumi cum agitur de magno pręiudicio & ita procedere. l. nullo. C. de rei vendi. ſecus ſi ageretur de paruo pręiudicio & ita procedere. l. ſi quis diuturno, in princ ff. ſi ſeruitus vend. ita Nicolaus Boerius deciſi. xlij. alia inſu per num. 5. & ait idem velle Bar. in q. per eum diſputata incip. mulier habens amplum patrimonium col. pen. vnde (ſi verum id eſſet) ſequeretur quòd etiam in quibus caſibus ad pręſcriptionem vel vſucapionem requiritur titulus, in illis ſi de leui præiudicio ageretur pręſumeretur ex diutina poſſeſsione ſi allegaretur, † id quòd verum non eſt, ſed eſt contra tex. expreſſum in d.l. nullo, & in l. diutina. C. de longi tẽp. præſcri. l. quod vulgo, ff. pro empt. l. non ſolum. §. quod vulgo. l. Celſus. ff. de vſucap. l. fin. ff. pro ſuo. l. ſi. C. pro donato cum alijs per me allegatis. infrà c. lxxvij, num. 10. aliter enim eſſet imponere legem verbis, nam cum leges proclament ad præſcriptionem iuſtã poſsidendi cauſam uel titulum deſiderari vt. dd. ll. & l. unica. C. de vſucap. transfor. in prin. inſti. de vſucap. ſi poſt diutinam poſſeſsionem ſufficeret titulũ allegare ut probatus præſumeretur, tunc aduerſarius illius tituli interuentum abnegans impoſsibile eſſet quòd hanc negatiuã (vt oſtẽdimus) probaret, ſicq; fruſtra à legibus tot titulus exigeretur cum de leuiore ageretur præiudicio. Ergo ſiue agatur de maximis ſiue de medijs ſiue de minimis rebus aut iuribus præſcribendis in quibus caſibus titulus ad talem pręſcriptionem requiritur, in illis eum allegare non ſufficit niſi probetur, etiam ſi præterierit longum tempus per. ll. ſuprà alleg. generaliter intellectas prout intelligi debent. Neq; ad rem pertinet. d. l. ſi quis diuturno, nam in eo iure ſeruitutis præſcribendo, titulus minimè requiritur, ſicq; neque eius interuentu, neq; etiã eius allegatione opus eſt ut ſuo loco uidebimus, isq; eſt uerus illius. l. intellectus. quia ex ipſa ſcientia & patientia inducitur tacita conceſsio ut ibi & diximus, ſuprà par. j. prin. q. v. cũ ſeq. & dixi. infrà c. lxxvij. num. 10.

Neque ad rem pertinet † d.l. cum de in rem verſo, quia ibi quando vltra longum tempus interfuit factum illius contra quem ius acquiritur & nõ ſimplex aut unicum factum, ſe decies geminũ & vniforme ut infrà ẽt c. lxxxiiij. agemus, quæ omnia non concurrunt in vſucapione uel præſcriptione rerum uel iurium regulari,

12
Titulus quãdo requirit ad præſcr. nõ pręſumitur ex tẽpore lõgo etiã ſi agatur de paruo pręiudicio.

13
Intelle. l. nullo. C. de re iu. l. non ſolũ. §. q vulgo ff. de vſucapio l. q vulgo ff. pro empt.

14
Intell l. cũ de in rem. de vſur.

gulari, ſiue agatur de magno ſiue de leui præ
iudicio, ibi enim citra vllum factum eius con
tra quem præſcribitur contingit præſcriptio
etiam ſi ſit abſens vel ignorans, lege fina.C.de
longi tempor.præſcrip.

Quinimò (quòd apertius eſt) in terminis,
dictę l.cum de in rem. non agitur de præſcri-
ptione, aut de iure aliquo præſcribendo, ſed
tantum de iure ex contractu quæſito per tem-
poris diuturnitatem probando: præſcriptio
enim inducit ius, & ſubſtantiam, l.tertia.ff.de
vſucapion. At in terminis.d.l.cum de in rem,
tempus non allegabatur ad ius inducendum,
ſed tantum ad probationem iuris, quòd antea
inductum, & creatum eſſe dicebatur.

Porrò aliud eſt ius aliud ꝓbatio eius, l.duo
ſunt Titij,ff.de teſtamen.tute.dixi ſuprà part.
prima quæſtio.x.quæ omnia diſputandi gra-
tia dicta eſſe intelligas, nam regulariter vt bo
nam fidem pręſumi etiam ſi, nec allegetur, nec
probetur niſi probetur contrarium diximus,
infrà part.quarta in princip.ita & titulus (hoc
eſt tolerabilis, uel iuſta poſſidendi cauſa) præ-
ſumitur licet nec probetur, nec allegetur quá-
diu non probatur contrarium. aliter enim ſi
iniuſta poſſidẽdi cauſa præſumeretur iam ex-
inde mala quoq; fides præſumeretur, l.quære-
batur, l. fina.C.vnde vi.

1. Deniq; ex ſola poſſeſſione contingit præſcri
ptio dummodo non mala fides non probetur,
quæ probatur ab eo qui oſtendit iniuſta ex cã
illum poſſidere vt dixi infra capitu.lxxij.& ca
pit.lxxvij.numero decimo.& probaui per plu
ra, quàm quinquaginta fundaméta, infrà par.
iij.princip.per totam, & infrà capitu.lxj.num.
10. cum plur.ſeq.& c.lxij.

CAP. LIX.

1 TRaditio ad præſcriptionẽ an requiratur, ard.q.
2 Poſſeßio uitioſa non prodeſt ad præſcriptionem.
3 Præſcriptionis continuatio facilior, quàm acquiſi-
tio, uel inchoatio.
4 Poſſeßionis uitium ut purgetur.
5 Accreſcendi iuri aßimilatur præſcriptio.
6 Alluuionis acquiſitioni aßimilatur præſcriptio.
7 Præſcriptio eſt aduentitium lucrum.
8 Elementa an ſint quatuor.

1 Traditio ad præſcr. an requiratur ard. quæſt.

TRaditio † vel aliquid quod lo
co traditionis habeatur exi-
gitur ad præſcribendum, &
pręterea, quòd poſſeſſio fuerit
continuata iugiter, ita Bart.
in l.vnica, C.de uſucapio. trãſ
for.per text.ibi Petrus Ancharanus in capitul.
poſſeſſor.de regu.iuris libro ſexto, ad fin. Fran
ciſcus Balbus qui plures allegat in tracta.præ-
ſcrip. part.tertia in princip. & rurſus in tertia
parte illius iij.partis principal.in princip.opor
tetq́; vt ea poſſeſſio ſit ſine vitio, † nam iuſtus 2 Poſſ. uitioſa non prodeſt ad p̄ſcr.
titulus cum poſſeſsione vitioſa non ſufficeret
vt ſi forte ieni quàm à me emiſti à tertio poſ-
ſeſſore vi aut clã aut precario cœpiſti, ita Bal-
dus in repetitio. l.j.colum.iiij C.de emancipa.
liberorum, Bar.per tex.ibi in l.nec ex vera, C.
de acquiren.poſſeſſion.Gloſſ. per text. ibi in l.
ſtipulationem,ff.eo facit, l.ij.l.diutina, l.ſuper
long.C.de longi temp.præſcriptio.l.nullo, C.de
rei vendicatio.l.iij.l.ſine poſſeſsione,ff.de vſu-
capion.in princip.inſtitu.eod.titu.tradit Prat.
Papi. in forma reſp.rei conuen.in Gloſſ.in ver
bo exceptionem præſcript.colum. j.& Azo in
ſumma, C.pro empto.

Neq; ad rem pertinet † quòd etiam ſine poſ- 3 Præſcriptionis cõtinuatio facilior q̃ acquiſitio uel ichoatio.
ſeſsione continuata contingere videatur præ-
ſcriptio, l.cœptam,ff.de vſucapion. vbi hęre-
ditas iacens, quæ poſſidere ſaltem quo ad effe
ctum præſcribendi non poteſt, cum careat ani
mo, l.j.§.ſcæuola,ff.ſi quis teſtaméto liber eſſe
iuſſus fuer.in cuius animi poſſeſsione ciuili cõ
ſiſtit vſucapio, l.prima.§.per ſeruum qui in fu-
ga,ff.de acquiren.poſſeſsion.ea quidem hære-
ditas præſcriptionẽ continuare poteſt. d.l.cœ
ptam, nam reſpõdetur, quòd eam præſcriptio
nem inchoare nõ poſſet per.d.rationem iuxta
l.fina.§.ſi.ff.de vſucap.quamuis cœptam conti-
nuare nõ prohibeatur, ſed permittatur d.l.cœ
ptam, nam & dormiens inchoare poſſeſsionẽ
non poteſt, qui tñ inchoatam continuare non
prohibetur. Nam & ſimiliter poſſeſſio, & ſi acq
ri non poſſit ſine corpore, & animo tñ, tñ conti
nuari, & retineri põt ſolo aĩo, l.quẽadmodũ, iũ
cta, l.iij §.in amittẽda,ff.de acq.poſ. & q̃ tradi
di, ſuprà.c.præce.& plene in ſimili ꝑ Iaſ. ff.qui
ſunt ſui uel al.iur.l.patre furioſo.

Sed ſupior cõis traditio q̃ habet traditionẽ
neceſſariã eẽ ad vſucapionẽ vera nõ eſt vtcũq;
recepta ſit, poſſeſsio.n.tñ (qđ attinet ad ꝓpo-
ſitũ) ad præſcribendũ, uel vſucapiendũ deſide-
rať, nec refert vtrũ illa poſſeſsio (ſi uitioſa non
ſit) originẽ traxerit à traditiõe an aliũde, ſicq́;
ſi rẽ tuã mihi minime tradidiſti, ſed cũ ego eã
detinerẽ tuãq; eſſe putarẽ mihi vẽdidiſti, dotis
noĩe dediſti, eã tp̃e à l.definito p̄ſcribã non ſe-
cus, q̃ ſi mihi eã tradidiſſes, qđ.n.ſi alius mihi
bona fide eã accipiendi cõmodauit, aut pigno
ri dedit, qd ſi cuſtodiæ cã depoſuit apud me,
alio quouis modo ſine vitio eam detinebã, in
oĩbus certe his ſpeciebus, & ſimilibus eius do
miniũ nactus ero ſine vlla ẽt traditione ſi do-
minus poſtea eam mihi vendiderit, donauerit

dotis nomine dederit, l.qua ratione, §. inter
dum.ff.de acq.rer.do.§.interdum,inſti.de rer.
diuiſ.& ſimiliter in omnibus his ſpeciebus, &
ſimilibus vſucapiendi cõditionem nactus ero
ſi is qui mihi bonam fidem habenti eam rem,
uendiderat, donauerat, dotis nomine dede-
rat,dominus non erat vt dd.iuribus iuncta l.
clauibus,ff.de contrahend.empt.nec uſquàm
inuenies legem aliquam dicentem talem tra
ditionem ad uſucapiendum neceſſariam eſſe,
quinimo contrarium reperitur tantum abeſt
ut id exigatur,nam in l.iij.ff.de uſucap. defini
tionem(quę denotare debet perfectam rei eſ
ſentiam & quiditatem)tradens iure conſul-
tus de traditione uerbum nullum, ſed tãtum
exigit continuationem poſſeſſionis, & hanc
ad rem iuſtam poſſeſſionem deſiderari, &
præterea nihil leges proclamant, l.quod vul-
go, ff.de uſucap.l.pro empto.l.non ſolum.§.
quod uulgo,ff.de uſucap.l.j.l.penult.& ſi.cum
utrobique notatis,ff pro legato, nec dubium
eſt,quin iuſta poſſeſſio eſſe non deſinat in ſpe
ciebus ſuprà relatis etiam ſi traditio non fiat
ab eo qui nobis dedit titulum uel cauſam
præſcribendi, ut patet in dictis legibus.Ergo
ſupereſt hanc ad rem traditionem minimè
requiri, quando ille qui præſcribere conten-
dit in poſſeſſione erat ſine uitio. Quinimò
4 †etiam ſi uitiosè in poſſeſſione fuiſſet, quia
Poſſeſſionis uitiũ ut purgetur.
eam à me ui. aut clam, aut precario detine-
bat, ſi eandem rem ei poſtea uendidi, dona-
ui, dotis'ue nomine dedi, cum me dominum
eſſe ille crediſſet,ſine dubio præſcribere po
terit,ſine ulla etiam noua traditione,quaſi ui
tium illud poſſidendi accedente noua domi-
ni uoluntate uel eius quem ille dominum eſ-
ſe putabat purgatum uideatur,ut patet in di-
ctis iuribus & rationibus iuncta l.ſi id quod
uerb.quaſi uolente & concedente domina;ff.
pro derelicto, & quod ſimili plenè tradunt
Barto. & alij in l.fina.C.vnde ui. circa finem
iunctis his quæ dicemus in cap.lxxij.& capit.
lxxvij.infra ubi edocemur malam fidem pur-
5 gari accedente domini uoluntate, uerè uel
Accreſcendi iuri aſſimilatur præſc.
interpretatiuè. Confirmantur iſthæc †nam
ut habenti ius in proprietate accreſcit alte-
ra pars proprietatis l.ſi totam,ff.de acquiren
da hæredita.& ut habenti partem & ius uſus-
fructus accreſcit altera pars uſusfructus l.j.in
prin.& §.j.& §.interdum l.pen.& per totũ ti-
tulum,ff.de uſufr.accreſcen.& vt habenti ius
proprietatis totus vſusfructus accedit,ut per
totum illũ titulũ ita & habenti ius poſſeſſio-
nis quaſi vſ accreſcere ſua proprietas concur
rentibus ijs quæ ad præſcribendũ uel uſuca-
piendũ neceſſaria ſunt.Nec ab ijs multum di

ſtat ea acquiſitio quæ ꝑ alluuionem cõtingit 6
Alluuionis acquiſitioni aſſimilatur ꝑſcriptio.
iuxtà §.præterea ꝑ alluuionẽ,inſt.de rerũ di-
uiſ.cum ſimil.vt.n.latenter fundo meo accre-
ſcit & acquiritur ꝙ ꝑ receſſum fluminis con-
tiguum relictum fuerat,ut ibi. ita quoq; & in
ſpecie noſtra ius proprietatis iuri poſſeſſionis
contiguum intelligitur eſſe,ſicq; ei facilè ac-
creſcit ijs quæ ad eam poſſeſſionem iuſtificã-
dam neceſſaria ſunt,concurrentibus, nec vl-
libi inuenies neceſſariam eſſe traditionem ex
mente iurecõſultorũ, ſed ut per alluuionẽ ex
ſolo tꝑe cum fluminis actu cõtingit incremẽ
tũ & acceſſio,d.§.præterea,ita in uſucapione
per ſolũ tꝑis curſum cũ actu poſſidentis con
tingit incrementũ & acceſſio proprietatis ad
poſſeſſionẽ,†ſicq; vt aduentitiũ lucrũ eſt ꝙ ꝑ 7
Præſcr. eſt aduentitiũ lucrum.
ius accreſcendi uel ꝑ alluuionẽ acquiritur l.
ſi Titio,ff.de uſufr.iuncta l.ſcimus.§.repetitio
nẽ.C.de inoff.teſt. ita quoq; aduentitiũ lucrũ
eſt ꝙ ꝑ uſucapionẽ cõtingit iuxtà d.l.iij.ff.de
uſucap.ibi adiectio dñij.†Ergo deficit unũ ex 8
Elementa an ſint quatuor.
quatuor primis elemẽtis quibus præſcriptio-
nũ materiã cõſtare ſuprà in pr.huius tracta-
tus dicebamus,nec miremur nã & mũdus ip-
ſe ſunt qui negẽt quatuor elemẽtis conſtare,
ſed tribus tñ ignis elementũ negantes,& alij
firmant unicũ eſſe elementũ nempe terræ ex
qua reliqua inquiunt elementa procedunt,
ſicq; non ſunt propria elementa,quia elemen
tum propriè eſt primum,corpus.

CAP. LX.

1 *PRæſentia eſt quid facti.*
2 *Præſentia ut probetur.*
3 *Impedito non currit præſcriptio.*
4 *Hypothecaria quanto tempore præſcribatur ardua quæſtio.*
5 *Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur.*
6 *Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte hæres extitit.*
7 *Neceßitas ſponte cauſata non conſideratur.*
8 *Hypothecaria an competat ante excuſſum principalem debitorem.*
9 *Hypothecaria uel pignoratitia directa ut præſcribatur ardua q.*
10 *Impedito etiam ſine ſpe reſtitutionis currit tempus ſi potuit tollere impedimentũ & neglexit.*
11 *Pauperibus currit tempus ſed reſtituuntur.*
12 *Hypothecaria generalis an præſcribatur ard.q.*
13 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
14 *Impedito de euictione agere an currat præſcript. ardua quæſtio.*
15 *Impeditis currit praeſcrip.xxx.annorum.*
16 *Cenſum annuum habens ſuper re quæ poſt alienatur an agere impeditus dicatur not.q.*

Quoad

QVOAD materiã pręſcriptionum qui intelligãtur eſſe præſentes qui'ue abſentes tradit tex. in l.fin. vbi notant Glo. & doct. C. de longi tẽporis præſcrip. tradunt Ioannes Faber & Ange. Are. in prin. inſt. de uſucap. Verum cũ ea quæ factiſunt non præſumantur niſi probẽtur l. in bello. §. factæ, ff. de capti. l. ſi emancipati. C. de coll. ibi, teq; emancipatum probatum

1 Præſentia eſt quid facti.

fuerit ubi notat Iaſ. poſt alios, quumq; præſentia ſit quid facti neceſſe eſt ut qui inter pręſentes decennio ſe præſcripſiſſe contendit probet præſentiam eius contra quem præſcriptum vult, ita in ſpecie tenent Iacob. Butriga. in d. l. fi. Angelus in l. pen. C. quib. non obſ. longi tempo. præſcr. Andr. Tiraq. de præſcrip. §. j. Glo. vj.

2 Præſentia vt probetur.

† præſentiam autẽ probaſſe intelligetur ſi probauerit utrunq; tam præſcribentẽ quàm priorem rei dominum in eadem ciuitate fuiſſe pręſentes ita Ang. ubi ſuprà Bald. in l. emptor. C. de longi temp. præſcrip. Petr. Philip. Corñ. cõſ. l. in lite vertente col. fi. lib. ij. Bartholo. Socinus conſi. cxxj. uiſa contingentia poſt princ. libr. j. Andr. Tiraq. vbi ſuprà. in loco enim ubi quiſque habitat ibi intelligitur eſſe præſens ita Io. Imolen. Alex. & Franciſcus Aretin. in l. is poteſt. ff. de acq. hær. plenè per Andr. Tiraq. ubi ſuprà. & in legibus connubili. Glo. vj. q. ij.

3 Impedito nõ currit pſcriptio.

Deniq; † quemadmodũ abſentiæ quaſi priuilegij loco conceſſum eſt ut duplicentur tempora & inducię uſucapionum d. l. fi. C. de longi temp. præſcrip. in princip. inſti. de uſucapio. ita quoq; impeditis iuſto iuris impedimento datum eſt ut nullo modo currat præſcriptio. l. j. §. fi. C. de annali excep. l. contra maiores. C. de inoffi. teſtam. l. qui hæredi. §. ſi pars, ff. de cõd. & dem. Qua ratione cõtrouerſum eſt an cre-

4 Hipothecaria quãto tempore præſcribetur, ardua. q.

ditori habenti hypothecariam currat præſcriptio eo caſu quo debitor rem hypothecatam alienaſſet eamq; longo tempore emptor poſſediſſet, mouet quæſtionem ꝙ hodie creditor ille contra tertium illum poſſeſſorẽ agere non poteſt niſi demum excuſſo prius principali debitore, ſicq; interim uidetur agere impeditus & conſequenter uidetur ꝙ cõtra eum præſcriptio non currat arg. auth. hoc ita ſi debitor. C. de pignorib. & ita in ſpecie per hãc rationem tenet Alex. conſil. lviij viſo & perlecto propè finem lib. ij. verum contrarium tenet ipſemet Alex. conſ. ccxx. ponderatis his quæ in ſuperiore lib. vj. col. vlt. Andr. Tiraq. de præſcr. §. j. Gl. vij. qui utrunq; locum refert relinquit cogitãdum, quid dicendum & ſanè pars affirmatiua

5 Impeditis ſua ſponte nõ ſubuenitur.

ut contra iſtum creditorem currat præſcriptio longè uerior eſt, nam ꝙ uulgo traditur contra impeditum agere non currere præſcriptionem id quidem regulare eſt, fallit tamen quando in manu ipſius impediti erat remouere illud impedimẽtũ, idq; neglegit tunc enim contra eum non deſinit currere præſcriptio non magis quàm ſi re uera nel omnino impeditus non fuiſſet ita eſt text. in l. qui hæredi. §. ſi pars, ff. de cond. & demon. dixi plenè in l. cõtra maiores. C. de inoſ. teſtam. ubi eadem ſimiliter exceptio probatur.

6 Abſtinẽdi ius nõ datur ei qui ſponte hęres extitit.

Ad † idem l. iam dubitari, ff. de hær. inſt. ubi æquiſſimum illud abſtinendi beneficium filijs conceſſum eiſdem denegatur quando non ex neceſſitate præciſa, ſed tantum cauſatiua hæredes patri extiterunt, ſi enim (inquit) lex filius à patre ſub poteſtatiua conditione hæres ſcriptus fuit in manu ſua erat conditionẽ minimè explendo hæredem patris non fieri, vnde ſi eam conditionem expleuit continuo fit hæres à lege iure ſuitatis, iuxta, l. conditionibus pupillus verbo. iure poteſtatis ubi nota. Socin. colum. penultim. ff. de condition. & demonſt. & tamen licet ſic à lege hæres factus fuerit adhuc denegatur ei beneficium abſtinendi eo, quòd in manu ſua fuerat conditionis implementum prætermittere, ſicque hæres à lege minime fieret, prout hæc ratio nũcupatim reddita eſt, in d. l. iam dubitari. ibi cum ſub hac conditione inſtituti, iam nõ ut neceſſarij, ſed ſua ſponte hæredes extiterint ſicq; legis auxilium non meruerunt.

7 Neceſſitas ſpõte cauſata non conſideratur.

Ad idem l. ſi filius qui patri, ff. de vulga. quã tam ibi, quàm ubi ſuprà inducit Socinus, & multa in ſimili per Iaſo. in l. ſi fideiuſſor, §. ſi neceſſaria, ff. qui ſatiſdare cogan. ſic ergo, & in ſpecie noſtra auxilium legis impeditis policitum non meretur is creditor quando quidem in manu ſua erat debitorem conuenire, ſicque illud impedimentum remouere, præſertim,

8 Hipothecaria an competat ante excuſſum prin. debitorem.

† Cum etiam ante principalem debitorem excuſſum competat actio hypothecaria contra tertium poſſeſſorem ut tradũt Glo. & Bartol. in l. ſecunda, C. commun. diuidun. & Andræas Tiraquel. ubi ſupra, & licet ipſe poſſit opponere exceptionem ordinis, id tamen iam ſufficeret ad ſuam pręſcriptionem interrumpẽdam ad eumq́ue in mala fide conſtituendum, vt tradunt Doctor. in l. more litis, C. de rei uẽdicatio. & ſuo loco differemus: pro nobis tex. in l. qui poteſt facere, ff. de regulis iuris, & in l. quibus diebus, in princip. ff. de conditio. & demonſtration. ubi multa per Socin. poſt Barto. & Paul. Caſtren. ibi & per Hieronymum Cagnolum in d. l. qui poteſt, Philippumq; Deciũ ibi. & noſtram ſententiam in ſpecie vno verbo tenet Franciſcus Balbus de pręſcriptio. in iiij.

par. quintæ partis principal.quæſtio.iij.nume
ro 2.verſicu.ex quo inſero motus, quia in po-
teſtate creditoris eſt efficere vt ea actio oriat̃
id quòd ſecundum ſuperiora declarãdum eſt,
& quæ dicta ſunt in hac actione hypothecaria
contraria repetita eſſe credantur, & in pigno-
ratitia quia vtroq; caſu par ratio eſt, ſicq; idẽ
ius.l.illud ff.ad legem Aquiliam. Hactenus de
9 actione hypothecaria contraria † quid autem
in pignoratitia, vel hypothecaria directa, quæ
competit debitori contra creditorem, puta
debebam tibi centum pignoris nomine tibi
tradidi rem mobilem, uel hypothecæ nomine
tradidi tibi fundum, quam rem mobilẽ, aut
fundum vendidiſti, an emptor eas res pręſcri-
bere poſſit cum ille non iure creditoris, ſed
tanquàm res ſuas eas uendidiſſet, mouet quæ
ſtionem, quòd debitor ante ſolutionem nõ po
teſt ad rem ſuas recuperandas agere, ſicq; vt
impedito non currere præſcriptionem videba
tur, argumen.d.l.contra maiores, C.de inoffi.
teſtament.d.l.prima.§.fina. C.de annali exce-
ptio. d.l.fina.§.ſin autem, C. commun.delega.
Contrarium adhuc tenent Franciſcus Balbus
vbi ſuprà poſt Paul.Caſtrenſ.quem allegat cõ
ſil.ccxciij.ego Paul. Caſtrenſ. in uolumine an
tiquo & Bald.conſil. ccxcij.ſuper eo lib.iij.mo
uentur quia ille non videtur impeditus quan-
doquidẽ poterat debitum exoluendo remſuã
recuperare ſicq; ei non ſubuenitur argumen.
d.l.iam dubitari.d.l.qui poteſt facere.d.l.qui-
bus diebus.in princip. & in capitu.fina.de ele-
ction.& in l.iij.§.quid ergo, ff.de contrario iu
10 di.tutelæ. † Etenim vera & communis opi-
nio eſt per dd.iura vt quando quis impeditus
eſt, ſed ipſe poteſt impedimentum remouere
tunc ei currat tempus etiam ſine ſpe reſtitutio
nis, ita Felynus colum.j.& Paulus Pariſius col.
iij.in capitu. ex tranſmiſſa de pręſcription. Lu
douic.Romanus conſil. ccccxxxv. Hieronym.
Cagnolus numero 3. in d. l. qui poteſt facere
Alexand.conſil.lxxij.colum.fina.libr.v. Rimi-
naldus in l.procurator vltim.nota. C.de eden
do Philippus Decius in cap.cum inter colum.
viij. de exceptionibus, idem Decius conſilio
dclxxvij. Ioannes Crotus in repetition.l.ſi is
qui pro emptore de vſucapio. iij. colum. char
11 te penultim. † Quid autem ſi is debitor ege
ſtate laboraret adhuc idem vt contra eũ cur
rat tempus mero iure, quòd attinet hanc ad
rei ſuæ præſcriptionem, nã ea neceſſitas, quæ
non præberet in communi impedimentum,
ſed tantum in particulari non eſt in conſidera
tione, nam & ſimiliter dicimus, quòd & ſi ne-
ceſſitatis cauſa relaxetur ſolennitas teſtandi
tamen intelligitur ſi ea neceſſitas erat in com
muni hominibus illius loci vbi teſtamentum
fiebat, fortè propter timorem peſtis, aut ho-
ſtium, non ſic ſi erat particularis in eo teſtato
re tantum propterea, quòd erat reliquis fortè
conciuibus infeſtus, aut ita pauper vt teſtes ad
eum accedere noluerint vt diſſeruimus de ſuc
ceſſion.creation.libr. ij.§.xiiij. numero 61. in
ſimili per Andręam Tiraquellum de cauſa ceſ
ſante par.ij.limit.xxxij. per l.j. ad finem, ff.de
minoribus. Cæterum hoc caſu licet tempus
mero iure currere non deſinat tamen huma-
num erit concedere reſtitutionem argumen.
eorum, quę diximus in illo articulo quo ne-
gauimus tempus appellandi currere pauperi-
bus, vt ſuprà lib.præced.cap. cxxxvj.

Hactenus † quãdo ea res de qua præſcribẽ- 12
da agebatur ſpecialiter erat obligata, quid
autem ſi generaliter, uenditor qui de euictio-
ne emptori promiſit, in id omnia bona ſua
obligauit (ut ſolenne eſt) deinde bona omnia
alienauit, an reliqui emptores uel fortè dona
tarij, qui ea bona acceperunt legitimo titulo
poſſint præſcribere contra illum primum em
ptorem ius hypothecæ ꝙ ei cõpetebat & An-
dr.Tiraq.de præſcrip.Gloſſ vij.poſt Panormi.
quem allegat conſi.xxij.quidam Ioan.de Se-
nis libr.ij.tenet non currere præſcriptionem,
quibus adde idem tenentem Franc.Balbum
de præſcrip.in iiij.par.v.partis prin.q.iij.verſi.
& quòd non præſcribatur poſt Glo.quam alle
gat in l.empti.C.de euictio. Mouentur quia
inquiunt emens rem alienam de euictione
agere non poteſt antequàm ea euincatur l.
qui rem & l.ſi poſt.C.de euictionibus. ergo is
impeditus eſt agere & conſequenter contra
eum non currit præſcriptio per dd.ll.Sed hæc
elegans opinio nobis tuta non ſat uidetur,
nec enim mihi impeditus agere uideri is po-
teſt qui ius ſuũ habet iam natum inq; eſſe iã
productum, nec dubium eſt quin iſte credi-
tor ius reale habere intelligatur l.fi.C.de reb.
ali.non ali.ergo non eſt agere impeditus cum
habeat ius reale in eſſe productum & ortum
poſſitque prohibere & denunciare debito-
ri ne res ſuas alienet niſi ſaluo iure ſuo hypo-
thecæ, & denunciare emptori ut eas res ſciat
eſſe obligatas, ſicq; ut eas cum ſuo onere &
cauſa emat & nõ aliter, ſciatq; ſe in iis rebus
ſi eas emerit habiturum conſortem quoad il
lud ius hypothecæ, quo facto ille iam in eodẽ
ſtatu conſtituetur in quo ipſe debitor erat.
ſicq; hac mala fide præſcribere nunq̃ poterit.
Diuerſum eſt diuerſaq; cauſa & ratio eſt il-
lius cui uel nullum de præſenti ius competit
iuxta l.j §.fin.ff.de annali excep.C.uel compe-
tit ſub conditione iuxta d.§.ſin autem l.fi.C.
commu.

Hypothecaria uel pignoratitia directa ut præſcribatur ard.q.

Impedito etiam ſine ſpe reſtitutiõis currit tẽpus ſi potuit tollere impedimentũ & neglexit.

Pauperibus currit, tẽpus ſed reſtituuntur.

Hypothecaria generalis an præſcribatur ard.q.

13 commu.de lega.d.l.contra maiores. † Hi enim nullum ius habere dicuntur, quia conditionalia nihil ponunt in eſſe l.ſi quis ſub conditione dandorum decem.ff.ſi quis omi.cau.teſta. Sicq; merito dicuntur agere impediti & contra eos non currit præſcriptio, ergo ſi noſter emptor negligens fuerit in tali denunciatione facienda ſibi imputet & merito ei curret præſcriptio. Dicet quis quid ſi ignorauit eas res ſibi obligatas alienari, reſpondeam ei nihilominus currere præſcriptionem, quia tunc non tam iuris q̃ facti eſſet impedimentum, q non impedit currere præſcriptionem, & in eo tantum quæſtio tunc eſſet an propter iuſtum illud facti impedimentum poſſet contra talẽ præſcriptionem reſtitui ut per rex.iuncta doctrina Bar.ibi in l.fi.C.de longi temporis præſcrip.de quo infrà plenius agemus cogita tñ.

Conditio nalia nil ponunt ĩ eſſe.

14 Quid † autem ſi mihi poſtea nunciatum eſſet hanc rem quam ab illo enim eſſe alienam adhuc anteq̃ ex facto euicta eſſet de euictione agere non poſſem d.l.ſi poſt d.l.qui rem.C. de euicti. & conſequenter interea uideor agere impeditus nec mihi curreret præſcriptio ſecundum Andr.Tiraquel.ubi ſuprà.id quòd durius eſt q̃ ſuperius, nam id ſcire dicimur qđ vehementer iuſtis ex cauſis moti opinamur, l. cum quidam, §.quod dicitur.j.& ij.cũ ibi nota.per Gloſſ.& Doctor. ff.de acquiren. hæred, ſi ergo poſtquàm bona fide emeram viri boni & graues dixerunt mihi eam rem eſſe alienã, iam dicor ſcire eam eſſe alienam, & conſequẽter intelligo à me euictã iri veroſimiliter, quia verus huius rei dominus non eſt credendus hanc ſuam rem omiſſurus, aut neglecturus l.cum de indebito, ff.de probatio.ſicq; etſi nequeam de euictione agere cõtra principalem nec etiam contra illos tertios poſſeſſores antequàm re uera euincatur, interim tamen & potero, & deberem eis denunciare, ut ſciant quemadmodum ſeſe res habeat, etenim potẽtia proxima actui ꝓ ipſomet actu reputat, ſicque cum primũ maritus diſſipare, uel ad inopiam vergere cœpit poteſt mulier agere ad dotem l.ſi rebus l.vbi, cum vtrobique notatis, C. de iure dotium, ergo cum in ſpecie noſtra cũ primum intellexi rem eſſe alienam intelligo potentiam ut ea res à me abſit, vel abſceſſura ſit propinquam eſſe, & uerosimillimam, par eſt vt contra illos tertios poſſeſſores agere poſſint ſaltem denunciando, quemadmodum ſe res habeat eoſque per hoc in mala fide conſtituẽdo, ut ſic contra me ius meum hypothecę pręſcribere nequeànt, id quòd ſi omiſerim mihi merito imputabitur, mihiq; tanquàm nõ impedito niſi culpa vel ſponte, aut negligentia mea non eſt cur non currat præſcriptio, iuribus, & rationibus de quibus ſupra. cogita tamen quia non affirmo,

Impedito de euictione agere an currat pręſc. ard. q.

15 In † ſuperioribus tamen ſpeciebus retneta opinione exiſtimantiũ nõ currere præſcriptionem illam intellige quo ad præſcriptionem ordinariam decem, aut viginti annorum, nõ ſic in præſcriptione annorum. triginta, quę non delineret currere ſecundum Balbum ubi ſuprà q.iij.in fine.

Impeditis currit præſcript. xxx. annorum.

16 † Quid ſi Mænius vendidit mihi decem aureos annuos in idq; domum obligauit quàm poſtea alteri vendidit qui cõtractus legitimus & uſitatiſſimus eſt appellaturq; cenſus, uulgari nomine, is per annos viginti eos aureos annuos perſoluit totidẽq; annos emptor domus eã bona fide poſſidet, poſtea is debitor meus non uult aut non eſt idoneus ad annuum illũ cenſum perſoluendum, vtrum poſſim agere cõtra domus illius emptorem, an vero ille ſeſe præſcriptione poſſit defendere, attigit Andr. Tiraquell.vbi ſupra Gloſſ.vij. in fin.ſed non definiuit allegat Specularorem de pręſcription. §.j.verſicul.pone colonus, & titu. de locato, §. nunc aliqua verſicul. xliiij. Guiliel.de Cune. & Bald. in l.ſolennibus, C.de rei uendication, Bald.in l.arboribus.§.qui tamen ff.de vſufruc. Caſſane. in conſuetud.Burgundiæ titu.des cẽſes.§.ſecundo colum.xv. verſic.nunc ſuccedit Alexandr.conſil.lxxj. videtur colum. fina. lib. primo. Et ſanè ſi illius domus emptori ab ipſo venditore dictum fuit (uel etiam ab alio, ita vt credere deberet) eam rem eſſe obligatã uel illo cenſu oneratam, expeditum eſt eum ut malæ fidei (quòd attinet ad illud ius) poſſeſſorem non poſſe præſcribere, quod ſi nihil ei dictum fuit tunc ſi illius rei ignarus erat qui emerat annuum illum reditum iuſto facti impedimento tentus videtur, & eſt materia d.l. fin. C.de longi tempo.pręſcrip. cum ibi notatis ꝑ Bar. quòd ſi id nouerat, & neglexit denunciare emptori quemadmodum ſe domus illa haberet ut ſic eum in mala fide conſtitueret, ſibi imputandum videtur iuxtà ea, quæ ſuperius dicta fuerunt, nec enim video ut poſſit videri aut dici agere, aut denunciare impeditus is q ius ſuum habet in eſſe productum, & nulla cõditione ſuſpenſum.

Cenſum annuum habens ſuper re q̃ poſt alienatur an agere impeditus dicatur not. q.

CAP. LXI.

1 *Titulus ad præſc. requiritur.*

2 *Titulus allegatus an præſumatur.*

3 *Intell. l. cum de in rem. ff. de uſur.*

4 *Obligari perſonaliter durius quàm rem tradere ſuam & alienari.*

5 *Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore.*
6 *Obliuio præſumitur poſt longum tempus.*
7 *Emancipatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Aditio hæreditatis præſumitur.*
9 *Conſenſus præſumitur poſt longum tempus.*
10 *Matrimonium præſumitur poſt longum tempus.*
11 *Manumißio præſumitur poſt longum tempus.*
12 *Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad ualidandum filij contractum.*
13 *Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in uxoris contractu, idem quoad conſenſum propinquorum.*
14 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus Domini in uenditione rei emphyteuticæ.*
15 *Tempore ex longo præſumitur ratificatio.*
16 *Emancipatio illegitima ualidatur ex longo tempore.*
17 *Longum tempus facit filium præſumi emancipatum.*
18 *Intell. l. cum de in rem. ff. de uſur. ut procedat etiam ſi allegaretur titulus donationis contra communem opi.*
19 *Lex noua præterita annullans an extendatur ad diu. obſeruata.*
20 *Domicilium quanto tempore uidetur quæri.*
21 *Tempus longum facit ſuſtineri contractus illegitimus.*
22 *Votum continentiæ præſumitur ex longo tempore.*
23 *Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore.*
24 *Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore.*
25 *Conſenſus epiſcopi in unione præſumitur ex longo tempore.*
26 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem tori.*
27 *Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem etiam ſi agatur de graui præiudicio ardua quæſtio.*

TERTIA PARS PRINCIPALIS ad titulum ſpectans.

1 *Titulus ad præſcr. requirit.* TItulum in præſcriptionibus requiri vulgo traditum eſt per l. nullo, C. de rei uendic. l. unica, C. de vſucapio. transfor. in princip. inſtitu. de vſucapion. cũ ſimilibus, quòd nos iuſtam poſſidendi cauſam appellamus, l. quòd vulgo, ff. pro emptor. l. non ſolum, §. quòd vulgo, ff. de vſucapion. l. ſi. ff. pro ſuo cum ſimil. quòd quẽadmodum intelligẽdum ſit plenè diſſeruimus infrà, capitu. lxxvij. nume. 10. & capi. lxxij. &

2 *Titulus allegatus an præſumatur.* ca. lxxxj. †Sed egregia quæſtio eſt vt iſte titulus vel iuſta poſſidẽdi cauſa probetur is enim titulus ſufficiens, & idoneus intelligitur qui ad dominium transferendum habilis, & idoneus eſt (quale eſt ſi eam rem mihi venditam, aut dotis nomine datam, aut donatam inter viuos dicerem. aut fortè legati, uel fideicommiſſi nomine in vltima uoluntate relictam, uel conditionis implendæ cauſa traditam, uel titulo hæreditario relictam, uel fortè rem titulo pro derelicto captam, & ſimilia ut per totos titulos, ff. & C. pro empto. & ff. & C. pro donato, & ff. & C. pro dote, & ff. & C. pro ſuo, & ff. pro derelicto, & ff. & C. pro hærede, & ff. pro legato & l. j. ff. de conditio. cauſa data. & l. videamus, ij. ff. de vſuris, & per Bar. in l. in quartam numero, 9. cum ſequentib. ff. ad leg. falcid.) ſi ergo aliquo ex his titulis me poſſidere, & poſſediſſe allegaui, an per ſolam allegationẽ is titulus iuncta diutina poſſeſſione præſumatur dubium, &

3 *Intell. l. cum de in rem. ff. de uſur.* eſt, † & credere talem legitimum titulum allegatum præſumi ex diutina poſſeſſione per l. cũ de in rem uerſo, ff. de vſuris vbi ſi annua præſtatio vniformis lungo tempore mihi ſoluta fuit, & in poſterum tantundem annuum mihi deberi contendam, & allegem aliquem titulum in id obligatorium is titulus præſumitur, & probatur ex illa diutina præſtatione, ſic ergo & in ſpecie noſtra poſt quàmdiu rem poſſedi ſi eam me ex iuſto titulo poſſediſſe allegem is titulus ex ipſamet diuturna poſſeſſione præſumetur. Adſtringitur hoc argomentum nam ſi in terminis d. l. cum de in rẽ, id fit ex ui poſſeſſionis diſcontinuæ, quæ eſſe intelligitur in decem annuis illis præſtationibus, multo facilius, idem erit in ſpecie noſtra vbi erat poſſeſſio cõtinua, quandoquidem continua poſſeſſio tam efficacior eſt, diſcontinua, quod in illa ſolum decẽnium ſufficit ad præſcribendum in iſta vero cẽtum anni exiguntur vt in l. j. §. ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & in l. j. & l. ij. ff. de aqua pluu. iuncta, l. ſeruitutes in mag. ff. de ſer. & adſtringitur, ij. quia in terminis, d. l. cum de in rem erat quaſi poſſeſſio tantum non etiam poſſeſſio vera ut patet, hic autem vera poſſeſsio eſt.

4 *Obligari perſonali terdurius quàm rẽ tradere ſuam & alienari.* † Poſtremò adſtringitur, nam de longe grauiore præiudicio agebatur in terminis d. l. cũ de in rem quàm in ſpecie noſtra, argumẽ. tex. egregij in l. vnum ex familia, §. ſi rẽ ff. de leg. ij. ibi, ſunt enim in rebus ſuis legandis, quàm in alienis comparandis & in onerandis hæredibus faciliores uoluntates quorum uerborum ſenſus eſt longè facilius eſſe cuiq; rem ſuam dare q̃ obligari perſonaliter ad aliquid emendum emptumq; tradendum, quanto ergo durius videretur Iureconſulto illi ſi ea obligatio perſonalis non vnica ſolutione perimenda eſſet, ſed in æternum duratura ad aliquid annuum in æternum perſoluendum vt fit in terminis d. l. cum de in rem. Proinde ſi ibi huiuſmodi

modi duritie non obſtante titulus allegatus ex ſola illa diuturna nõ poſſeſsione, ſed quaſi poſſeſsione præſumitur, multo magis in ſpecie noſtra præſumetur vbi nulla in futurum obligatio eſt neque æterna vel geminata neq; ſimplex, præſertim cum hic ſit vera poſſeſsio ibi impropria, hic continua ibi diſcontinua. Optime facit quia generale eſſe videtur vt ex diuturnitate temporis ad præſcribendum definiti præſumatẽ titulus arg. l. j. §. ductus aquę. ff. de aqua quotid. & l. j. & l. ij. ff. de aqua pluuia li ar. vbi expreſſum eſt eam temporis diuturnitatem, vim legis conuentionalis aut conſtituti obtinere, ſicq; alium titulum non requiri. Neque ad rem pertinet quòd ibi centum anni vel tempus immemoriale exigatur, nam ibi in rebus & poſſeſsione vel quaſi diſcontinua in qua tantundem & non plus operatur centum anni quantum longum tempus decem vel viginti annorum vbi poſſeſsio eſſet continua vt

5 in ſpecie noſtra. Poſtremo optimè facit quia in nulla vnquam re tam enixè titulus deſideratur quàm in obtinendo eccleſiaſtico beneficio. c. beneficium eccleſiaſticum de reg. iur. lib. vj. & tamen etiã in eccleſiaſticis beneficijs poſt longum tempus decennij præſumitur titulus allegatus, vt eſt vera & communis opin. quam tenent Baldus, Angelus, Ioannes Imolenſis, Ludouicus Romanus, & Franciſcus Aretinus in l. qui in aliena, in prin. ff. de acqui. hær. Andræas Tiraquell. de præſcrip. §. j. Glo. iiij verſic. vj. eiuidẽ farine, ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem Fernãdus Loazes Archiep. Tarraco. in conſil. pro Marchione de Velez dubi. j pag. cclxix. Hoſtien. Innocen. Cardinalis, Antonius de Butrio, Panorm. Ioannes de Imola, Felin. & cõmuniter alij in d. c. illud de pręſumptio. & in d. c. licet Heli. de ſimonia & in d. l. ſi filius. C. de petiti. hæredi. Cardi. Andræas Siculus & alij in c. requiſiſti de teſta. Domini de Rota in deci. lxxxiiij. incip. nota. quod ubi cõtra aliquẽ excipitur. ſub titu. de probat. & excepti. in antiquis, Ioannes de Imola in c. ex frequentibus de inſti. Nicolaus Millis in d. ſuo repertorio in verbo Epiſcopus. in d. verſic. antep. Alex. in conſil. ccxix. incipi. ponderatis his. colum. iij. vol. vj. Andræas Siculus in conſ. j. col. v. vol. iiij. Bartholomæus Soci. in cõſil. clxx. col. penul. vol. ij. Feli. in c. ſicut. col. xv. verſic. fallit. iij. de re iudi. & in conſil. ij. incipi. excellens Doctor. in vj. & vij. col. Bartholomæus Caſtaneus in conſi. xj. incipi. lecas. col. xxvij. in. ij. dubio, Ioannes de Amicis in conſil. cxxij. incipi. coram magnifico domino & tradit Matthęus de Afflictis in deciſionibus Neapolit. deciſio. cclxviij. incip. in caſu nobiliũ in ij. col. cũ ſeq.

Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore.

In ſumma hæc pars probatur ratione: nam 6
poſt lõgum tempus præſumitur obliuio. adeò vt poſt tale tempus poſſeſsionis ſuę oblitus qs videatur quanto ergo magis teſtes quorũ nihil intereſt per quos eum titulum quo de agitur probare curabam pręſumẽtur merito obliti. Sicq; poſt tale tempus nõ iniuria tituli probatio maximè difficilis reputabitur & conſequenter merito à lege ceſſabit hoc caſu tituli probandi onus itaq; titulus allegatus poſt diuturnã poſſeſsionẽ merito pręſumetur. Quod autem poſt longum tempus decennij etiã propriæ poſſeſsionis quis oblitus præſumatur vera & communis opin. eſt quam tenent Dinus in c. ſine poſſeſsione. in fi. de reg. iur. lib. vj Glo. & Iacobus Butrig. in l. licet. C. de acqui. hære. Iaſ. in l. j. §. per ſeruum col. iiij. lect. ij ff. de acq. poſſ. Andræas Tiraquell. qui hanc affirmat eſſe receptiorem ſententiam de pręſcrip. §. j. Glo. iiij. verſic. poſtremo tempus, ibi, ſed multo plures Ioan. Andr. in additio. Specul. in tit. de peti. & poſſ. quo loco ſuprà citauimus, Bar. & Bald. in l. j. C. de ſeruis fugiti. Bar. & Ange. in d. §. ſi forte, ibiq; late Alex. col. j. & ſequen. qui reſpõdet rationibus aduerſariorum, Barto. in l. Celſus. col. ij. ibi, vel cum negligentia longi temporis, ff. de vſucap. Bald. in l. vlt. C. de his qui a non domi. & in l. ſi minorem. C. de in integrum reſtit. mi. & in d. l. j. in fi. C. de ſeruis fugiti. & in repe. l. edicta. col. xlij. verſi. incidentur quæritur, ibi, dummodo ſit intra decennium. C. de eden. & conſil. xxxvij. quidam tabellio. col. vlti. lib. j. & conſi. cl. caſus actualiter, col. pen. lib. ij. Roſellus inter conſilia Bal. conſil cccexlv. ſuper prædictis col. ij. lib. ij. Panormi. col. v. & Felin. col. pen. in c. vigilanti de pręſcrip.

Obliuio præſumitẽ poſt longum tempus.

Quinto † eadẽ pars probatur per tex. in l. j. 7
C. de patria poteſta. vbi filius poſtquã diu fuit in quaſi poſſeſsione ſui iuris & ſi nullum titulũ emancipationis vel dignitatis vel alterius rei aut modi per quẽ ſolent liberi à patria poteſtate liberari oſtendat adhuc ſui iuris eſſe præſumitur, & iuſtam cauſam ſeu titulum gerendi ſe pro homine ſui iuris habuiſſe intelligitur, quamuis ea quaſi poſſeſsio (id quod durius & mirabilius eſt) aduerſetur priori ſtatui ipſius, nam ipſe non negabat ſe patris ſui legitimum filium fuiſſe ex legitimo matrimonio natum ſicq; olim ſub eius poteſtate fuiſſe conſtitutũ iuxta. l. filium eum definimus. ff. de ijs qui ſunt ſui vel alieni iuris & in prin. inſti de patria poteſta. & inſt. de nuptijs in prin. Et tamen emancipatio in facto conſiſtebat quòd præſumitur 8
ex diutino poſſ. vel quaſi vt ibi iuncta. l. ſi emancipati. C. de colla.

Emãcipatio poſt lõgum tempus præſumitur.

Additio hæreditatis præſumitur.

Sexto facit tex. egregius in l. ſi filiusfa. C. de pet.

pet.hæred. vbi hæreditatem filiofa. delatam is filius longo tempore poſſedit & ex illa diutina poſſeſsione præſumitur legitimus titulus hoc eſt hȩredita is additio licet illa in facto conſiſtat.§ fi.inſt.de hær. qual.l.gerit.l. is poteſt.ff.de acqui.hære.& textum d.l.filiusf.dicunt ſingularem Bald. & Angelus ibi & Bald. in l. ſi certis annis col.iiij.C.de pact.

9 *Cõſenſus pſumitur poſt longum tempus.*

Septimo† facit.l.qui in aliena.in princ. verſi. ſed &ſi non adierit.ff.de acqui.hæredi. vbi ex diuerſo hæreditatem filiofa.delatam pater ipſe longo tempore poſſedit & per hoc legitimus titulus vtcunque in facto conſiſtat præſumitur (hoc ē additio hæreditatis à filio facta & tex. ille ſingularis eſt ſecundum omnes Doctores ibi & ſecundum Barb.conſi.xxxiij. ſcribit Pſalmiſta col.ij.lib.ij.

10 *Matrimoniũ præſumitur poſt longũ tēpus.*

Octauo† facit elegans text.in c. illud de præſump. vbi per diutinam cohabitationem maris & fœminæ præſumitur legitimum matrimonium alijs cõcurrentibus adminiculis, nec dubium eſt rem facti eſſe matrimoniũ vt per totum titulum de ſponſalibus, quem textum Antonius Cardina. Ioannes Imolen. Panormi.& Felin.ibi trahunt ad matrimonium ſpirituale recte contendentes titulũ beneficij ex diutina poſſeſsione vel quaſi prȩſumi ut ſuprà differuimus.Nec dubium eſt contractum matrimonij longe grauioris prȩiuditij eſſe quàm vllus alius contractus quandoquidem in æternum inducit obligationem adimitq; libertatem; iuxta illud quos Deus cõiunxit homo nõ ſeparet,ergo longe facilius idem recipiendum in reliquis actibus qui tanti momenti eſſe nequeunt.

11 *Manumiſſio præſumitur poſt lõgum tēpus.*

Nono† facit rex. in l. circa.ff.de probario. vbi qui diu fuit in quaſi poſſeſsione libertinitatis licet agnoſceret ſe olim fuiſſe ſeruũ illius qui ei ſtatus quæſtionem mouebat adhuc prȩſumitur iuſto ex titulo & cauſa fuiſſe in tali quaſi poſſeſsione &ſi is titulus manumiſsionis ſit qd facti.d.l.ſi emancipati.C.de colla.

12 *Cõſenſus patris præſumitur poſt lõgũ tēpus ad ualidãdũ filii cõtractum.*

Decimo † facit nam ſi ex forma ſtatuti filius nequeat contrahere ſine expreſſo patris cõſenſu adhuc ſi is filius rem vendidit eamq; longo tempore emptor poſſedit,is conſenſus & ſic legitimus titulus vtcunque conſenſus in facto cõſiſtat iuxta.l.bonȩ fidei.§.j.ff.de acqui.rerũ domi. præſumi non deſinit, ita in ſpecie tenent Bal.in d.l.ſi filiusfa.C.de petit.hȩred.Alex.conſil.lxxix.circa primum de quo quȩritur col.iij. lib.j.Andræas Tiraquell. de prȩſcri.§.j.Glo.iiij. verſi.ij.huc pertinet.Andræas Barb. in l. ſciendum col.xxvj.ff.de verb.oblig.& in l.j.col.xij.ff. de verb.obli.& in rep.l.j.C. qui admitti Franciſcus Areti.conſi.xxxvj.caſus talis eſt col.j.

Vndecimo † facit (id quòd ſuperiori rei proximum eſt) quòd ſi mulier aut minor nequeũt contrahere ſine duorum propinquorum conſenſu certe poſt longum tempus interuentus illius cõſenſus vtcunque in facto conſiſtat præſumitur.ita tenent Bal.Angel.Ioannes Imolen. & Aretinus in d.l.filiusf. per Andræam Tiraq. de legibus connubi.Glo.v.viij.limi.vnde in terminis.l.taurinæ.55. idē reſpondendum erit vt ſi uxor per illam legem contrahere inſcio uiro uetita contraxit poſt longum tempus prȩſumatur licentia mariti prȩceſsiſſe quòd alibi latius egimus. 13

Tēpus lõgum facit præſumi licentiam mariti in uxoris cõtractu idē quo ad cõſenſum ppinquorũ

Duodecimo † facit nam qui rē emphytheuticam emit & ſciente domino directo eã diu poſſedit prȩſumitur legitimum titulum (hoc eſt conſenſum) ab eo habuiſſe ita Alex. conſil. cxiij. viſo & diligenter col.pe.lib.iiij. Andrȩas Tiraquell. vbi ſuprà nempe de præſcri.§.j.Glo. iiij.verſi.iij. non hinc.Philippus Decius conſil. clxxxv.col.vlt.Iaſ.in d.l.ſi certis annis.C.de pactis.col.iij.idem Decius conſi.ccccix.uiſo conſil.col.j.Iaſ.in l.j.col.vj.C.qui admitti. 14

Tēpore ex longu præſumit cõſenſus domini ĩ uē dictione rei emphiteuticæ.

Tertiodecimo† facit nã ſi bonorum poſſeſſionem ſibi delatam filiusfa. agnouit & res hæreditarias longo tēpore poſſedit per hoc præſumitur patris ratificatio vtcunque facti ſit ſicq; ſibi quæritur uſusfructus iuxta.l.fin.C. de bonis quȩ liberis ita in ſpecie tenent Glo.in l.i. verb.ratam.C.qui admitti.quam ibi ſequũtur Cinus, Bar.Angel.Salicetus, Fulgoſius, Ludoui. Romanus, Alexã. Philippus Corneus, & Iaſ.& Andræas Tiraquell.vbi ſuprà verſi.v. quòd authoritate vbi hanc dicit communem opinionem licet contrarium uoluerit Paulus Caſtrēſis in d.l.j. 15

Tempore ex longo præſumitur ratificatio.

Quartodecimo † facit. l. ſi poſt mortē eum Glo.ff.de adopt.vbi filiusfa.&ſi minus rite fuiſſet emãcipatus tamen ſi diu ſtetit in quaſi poſſeſsione hominis ſui iuris per hoc ea emancipatio quaſi reualidatur. 16

Emancipatio illegitima reualidatur ex longo tempore.

Quintodecimo facit nam ſi filiusfa. diu vixit ſeorſum à patre per ſe negotiando licet nõ probetur fuiſſe ĩ quaſi poſſeſsione hominis ſui iuris hoc eſt non probetur ſe quaſi emancipatum geſsiſſe adhuc prȩſumitur emancipatus vtcunque emancipatio facti ſit.l. ſi emãcipati. C. de colla. ibi teq; emancipatum probatum fuerit vbi notat Iaſ. ita in ſpecie tenet Bald.in dicta.l. ſi poſt mortem, propè finem Andræas Tiraquell.vbi ſuprà verſiculo ſeptimo ſuperioribus.idem Bald.in l.j.per text. ibi.C. de patria poteſta.& in l.ſecunda.C.ſi aduerſus rem iudi. Andræas Barba. in dicta.l. ſciendum col.xxvij. ff.de verborum obliga.Iaſ. in d.l. ſi certis annis e olum.penult. 17

Longũ tēpus facit filium præſumi emãcipatum.

Sextodecimo

18 Intel. l. cũ de in rem ff. de uſu. ut procedat ét ſi allegaretur tit. donationis, contra cõmuné op.

Sextodecimo facit textus egregius in l. procula, ff. de prob. iuncta l. cum de indebito eod. titu. ubi & ſi donatio nũquàm præſumatur tamen poſt longum tempus præſumitur cum alijs adminiculis ſecundum Barto. in d. l. procula ſequitur Andr. Tiraquel. vbi ſuprà uerſicu. octauo iſtis, idem Bart. in l. quæ dotis, ff. ſolut. matrimo. Ioannes de Platea in l. quicunq; de apo pub. lib. x. Cuman. conſil. cxxxvj. uiſis inſtrumentis Bal. Salycetus, & Florianus in d. l. procula, Philippus Decius conſil. ccij. ut præſens conſultatio colum. fina. Glo. & Bar. in l. libertus, quos, §. j. ff. de alimen. leg. Bar. Ludoui. Rom. Alex. & alij in d. l. quæ dotis, & alij quàm plures quos allegat Andræas Tiraq. ubi ſuprà referens multos contrariæ partis aſſertores q affirmant d. l. cum de in rẽ. non habere locum quandò poſſeſſor ille, uel quaſi poſſeſſor titulũ donationis allegaret, quia tunc inquiunt cum ſit iuris præſumptio in contrarium, quia nullus præſumitur donare iuxtà, d. l. cum de indebito meritò ex tali allegatione is titulus allegatus non præſumeretur, quæ ratio vento leuior eſt, nam & ſimiliter emancipatio nõ præſumitur, quia facti eſt d. l. ſi emancipati, ea autem quæ facti ſunt minime præſumuntur niſi probentur ut ibi, & l. in bello, §. factæ. ff. de capti. & tamen ea emancipatio poſt diutinam poſſeſſionem uel quaſi præſumi non deſinit d. l. j. C. de patria poteſta. cum alijs ſuprà allegaſti ingitur hæc ratio, nam emancipatio ſimiliter continet donationem, & non quidem leuem, ſed rei inæſtimabilis, l. filiusf. §. ſecundum uulgarem, ff. de lega. j ergo cum ex diuturna quaſi poſſeſsione emancipationem præſumi oſtenderimus longe facilius, idem præſumendum in alterius cuiuſq; rei cõceſſione. Aſtringitur, & ſecundo, nã ſi ex ui diutinæ quaſi poſſeſſionis (ut eſt in quaſi poſſeſſione gerendi ſe pro homine ſui iuris) recedimus ab illa præſumptione, quòd nullus præſumitr donare, multo magis idem fiet ex ui ueræ poſſeſsionis ut ſi diu poſſedi rem tuam te ſciente. Quinimò in hac ſola præſumptione donationis plerunque nituntur omnes leges de præſcriptione inter præſentes diſponentes, qualis eſt, leg. alienationis uerbũ, ff. de verborum ſignificatio. ibi uix eſt enim vt non uideatur, &c. & l. ſi quis diutino. in princip. ff. ſi ſerui. uen. nec dicatur, quòd d. l. ſi quis diutino. loquitur in conceſſione ſeruitutis, quæ parui præiudicij eſſe uidetur ſicque titulo non exigit, nam quia idem fit in ijs quoque maioris momenti, & præiuditij ſunt conſtat ex dict. leg. alienationis. vbi de ipſa proprietate agebatur, & idem probatur in l. ſi ego, §. primo, ff. de public. in rem action. ibi per traditionem, aut per patientiam forte, & tamen ibi agebatur generaliter de omni ſeruitute, & ſic etiam de uſufructu qui pars domini eſt, l. quarta ff. de uſufruc. ad idem §. finali. inſtitu. de iniur. ubi præſumitur per patientiã etiam unius anni iuris noſtri conceſſio, & remiſſio, denique hoc probat euidenter, dict. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſuris in longe fortioribus terminis ut expoſuimus, ſuprà prope initium huius capitis. Præſertim cum ibi illa obligatio annua non eſt cur non poſſet procedere ex cauſa donationis non ſecus, quàm ex reliquis quibusuis cauſis, & qui contrarium dixerit loquetur contra generalitatem illius textus, & in mille iuris ſpeciebus ſupra relatis & infra referendis apparet ea quæ ſunt facti, licet regulariter non præſumantur niſi probentur præſumi tamen poſt longum tempus. Sit ergo firma concluſio, quòd ſi rem tuam te ſciẽte, & patiẽte diu poſſedi, & tibi eam uendicãti obieci, quòd eam mihi donaſti, tunc is titulus donationis præſumitur ex ipſamet diutina poſſeſſione, quæ te patiente cucurrit. Intellige concurrentibus adminiculis id quòd (quibuſdam repugnantibus) communiter receptum eſt ut diximus. Secundò intellige etiã ſi alia adminicula non adeſſent id quòd quidam (pleriſque noſtrorum repugnantibus) admittunt, & veriſſimum eſt.

Decimoſeptimo facit egregius tex. in l. qui in prouincia, §. primo, ff. de ritu nuptiarum ibi, mouemur temporis diuturnitate, vbi Imperator alias non confirmaturus temporis diuturnitate, motus id quo de agebatur confirmauit, quem text. literis aureis ſcribendum eſſe aiunt Barbatius conſilio nono præclare. columna ſecunda libro ſecundo, & Andræas Tiraquellus de præſcription. §. primo Gloſſ. quarta verſicu. nono huc ſpectat, cuius textus argumento Angelus ait legem nouam, quæ præterita annullat non extendendã ad ea quæ eſſent temporis diuturnitate ſtabilita, ita Ange. conſi. lij. in q. propoſita col. fi. cuius rei neq; cõteſtẽ neq; rurſum cõtradicentẽ ſe unquàm reperiſſe Felynus teſtatur in capitu. fi. col. vij. de conſt. Catellianus Cotta in memorabil. incipien. lex noua poſt Bald. quem allegat & ita intelligit conſil. cvij. conſiderandum lib. v. Philipp. Corneus conſil. cxcix. in præſenti conſultatione col. antepe. lib. ij. vt notat Andræas Tiraq. vbi ſuprà. quibus etiam & illud aliquantulum conſonat, & facit, nam ſi uir & mulier diu cohabitarunt tanquàm vir, & uxor per ignorantiam iuris confirmatur ſtatus filiorũ, ita ut legitimi intelligantur ſecundũ eũ poſt Pau. Caſtren. & alios quos allegat cogita ſuper iſtis.

19 Lex noua præterita annullãs an extendatur ad diu obſeruata.

Domicilium quãto tẽpore uideat͂ quęſi.

20 Decimooctauo facit nam vbi quis per integrum decenniũ habitauit ibi intelligitur ſuũ domicilium cõſtituere, & illud illinc vbi priùs erat mutare ſecundum eum vbi ſuprà verſic. decimo iſtis.per.l.ij.C. de incolis lib. 10. tradũt Glo.& Doct.ibi Glo.& Doct.in l.hæres abſens. ff. de iudici. Cinus in l.ij. C. vbi ſenatores vel clariſsimi Bat. in l. lex Cornelia.§. domiui.ff. ad legem Corneli.de iuiur.

Tẽpus longum facit ſuſtineri cõtractus illegitimus.

21 Decimonono facit.c. contingit.de tranſact. ibi & fuerit aliquot annis ſeruata vbi ex diuturnitate temporis contractus ſuſtinetur aliter minimè ſuſtinendus, quem tex. allegant & ad notabilem.q. inducunt Philippus Decius conſi.cxl.an & quando col.ij.& Andræas Tiraquell.vbi ſuprà verſi.vndecimo proximè.

Vigeſimo facit tex.in c.licet. de cõiugio ſeruorum & quòd tradit vbi ſuprà verſi.duodecimo his, ipſe Tiraquell.met poſt Deciũ in rubr. de præſumpt.vbi ſummus pontifex motus authoritate & vi temporis decennalis definit id de quo ibi aliter non ita facturus.

Voti cõtinẽtiæ præſumitur ex longo tempore.

22 Vigeſimoprimo facit tex. quem Tiraquellus vbi ſuprà verſi. decimotertio huc reſpicit dicit ſingularem in c.neq; viduas. xxvij.q.j. vbi virgo vel vidua ſi lõgo tẽpore in religioſo propoſito permanſerit præſumitur votũ continentię feciſſe adeò vt ad nuptias trãſire nequeat.

Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore.

23 Vigeſimoſecundo facit nam &ſi initiatus ſacris ordinibus nemo naſcatur aut præſumatur, quia id res facti eſt & contraria primæuo hominis ſtatui, tamen ſiquis diu ſe vt initiatũ geſſerit talis præſumitur, ita Innocentius in c. ſuper his col.iij.de accuſatio.& eſt communis opini. vt conſtat ex relatione Felini ibi col.ix. & Andræas Tiraquell.plures allegans affirmat hanc eſſe communem opinionem de præſcrip. §.j.Glo.iiij.verſi.decimoſeptimo huc pertinet.

Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore.

24 Vigeſimotertio ſuperioribus accedit nam licet nullum temporis ſpatium inducat vnionem, tamen ſiquis diu duas eccleſias tanquam vnitas poſſedit vnio pręſumitur, ita (&ſi ea res facti ſit quod regulariter vt pluries diximus non pręſumitur niſi probetur) tenent Ioannes Andreæ in c. qui contra iura ad finem de reg. iur.Cardi.Flor.in clem.j.in prin.q.xx.de ſupplẽda negle. prælat. Felinus in c. cauſam col.ij.de pręſcrip.ex cuius relatione cum ea quam facit Andræas Tiraquellus idem ſequutus in tract: præſcript.§.j.Glo.iiij. verſi. vigeſimo non hinc, apparet hanc eſſe communem ſententiam.

Cõſenſus Epiſcopi in unione pręſumitur ex lõgo tẽpore.

25 Vigeſimoquarto his proximum quoque eſt nam &ſi cõſenſus res facti ſit.l. bonæ fidei.§.j. ff.de acqui.rerum domi.l.fin. verbo voluntatis eſſe quæſtionem.C.de inſt.& ſubſt.tamẽ in tali vnione poſt longum tempus conſenſus Epiſcopi præſumitur ſecundum eum ibi verſi. vigeſimoprimo.allegat Alex.conſi.ccx.col.iij.lib.vj. & Decium conſi.ccccxix.col.j. & Rom. conſil. cclxx.cum alijs per eos allegatis ex quorum dictis hanc eſſe receptam ſententiam conſtat.

Vigeſimoquinto † eodẽ pertinere videtur, 26 nam &ſi coniunx religionem ingredi nequeat niſi de conſenſu alterius coniungis.c.ſignificauit de conuerſ.coniug. is tamen conſenſus vtcunque facti ſit pręſumitur, ſi ille ſciente altero coniuge diu ſtetit in religione, iſta videtur eſſe recepta opinio ex traditis per Felinum in c.ſicut fall.iij.de re iudi.& Andr. Tiraq. vbi ſuprà verſi.vigeſimoſecundo quidem ſequuntur.

Tẽpore ex longo præſumitur conſenſus cõiugis ad ſolutionẽ tori.

Vigeſimoſexto † ſuperioribus fauet, nã &ſi 27 diuiſio ſit quid facti vt patet pér omnes titulos.ff.&.C.fam.erciſc. &.ff.&.C. com.diuid. & ff.&.C.finium regundorũ, tamen ſi fratres bona paterna longo tempore ſeparatim & poſſederunt & onera eis iniuncta perſoluerunt ea diuiſio &ſi facti ſit præſumitur, iſta eſt vera & communis opinio quam tenent Glo. Iacobus Butrig.Odofredus, Rainerius, Petrus de bella perti. Ioannes Faber, Bar.Albericus, Bal.Angelus, Salicetus, Paulus Caſtren.& alij in l.pen.C. com.diuid.Bart.col.ij.& Florianus col. fi.in l. cum de in rem verſo.ff.de vſuris, Andræas Tiraquell. qui ſæpius appellat hanc communem opin.de præſcript.§.j.Glo.iiij.verſi.xiiij.Nicolaus de Neap.& Iaſ.col.vij.in.§.quędam.inſti. de actioni. Franciſcus Aretinus in l.qui in aliena in prin.ff.de acqui.hæred.Bar.in ſua diſput. incipi. mulier habens amplum patrimonium Bal.in l.ſi certis annis.C.de pact.vbi etiam Angelus, Paulus Caſtren.Alex.Iaſ.col.iij.& Riminaldus.Bal. cõſi.cclxxxij. proponitur quòd minor lib.ij.vbi eam Glo. ait eſſe cõmuniter app. Paulus Caſtren. conſi.cxxvj.non ſequendo ordinẽ lib.ij.vbi eã Glo.ait eſſe comm.app.Alex. conſi.xcij. viſo & diſcuſſo lib.ij. vbi hanc affirmat eſſe comm.opi. hanc pluries affirmat eſſe comm.opin.Franciſ.Balbus de præſcr.in.j.par. iij. partis prin.q.x. vbi plures allegat hanc ſententiã receptã eſſe aſſeuerantes & tradit multa Fernãdus Loazes Archiep. Tarraco.in cõſi. pro March.de Velez pag.cclvj. cũ pluribus ſeq. Andr. Tiraq.de pręſcr.§.j.Glo.iiij.verſi xiiij.& iterũ verſ.xxxix. vbi poſtq̃ plures quos allegat tẽtat, id ſolũ procedere qñ de leui præiudicio agereẽ, & ſic qñ ille portiones ab inteſta. eſſent æquales vel teſta. hęred.portionibus cõſentaneę ſecus alias tñ nos generaliter tenemus. d. Glo.ẽt ſi de graui agatur præiudicio per plura q̃.50.fundamenta de quibus.ſuprà. & infrà c. ſequ. vbi &ſi de grauiſsimo præiudicio agatur ex longo temp.id admittitur.

Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionẽ etiã ſi agatur de graui præiudicio ardua. quęſt.

Emphyteu-

CAP. LXII.

1 *Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore.*
2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*
3 *Eccleſiæ conſecratio ex longo tempore præſumitur.*
4 *Iuramentum præſumitur ex longo tempore.*
5 *Notariatus præſumitur ex longo tempore.*
6 *Priuilegium præſumitur ex longo tempore.*
7 *Mandatum ex longa ſcientia, & patientia an præſumatur ardua.q.*
8 *Mandatum an inducatur ex ſcientia, & patientia inter abſentes ardua.q.*
9 *Conſenſus quid ſit.*
10 *Abſentium contractus quando perfectus uideatur.*
11 *Donatio mortis cauſa fit hodie pacto nudo.*
12 *Donatio cauſa mortis facta præſenti, & tacenti an ualeat ardua quæſt.*
13 *Donatio ſimplex facta præſenti, & tacenti an ualeat.*
14 *Conſenſus non ſolis uerbis, ſed et alijs modis conijcitur.*
15 *Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt uoluntatis.*
16 *Iuſtitię quæ peſtis capitalior.*
17 *Calumniator quis.*

1 Emphyteuticus præſumitur fundus ex lõgo tẽpore.

VIgeſimoſeptimo, & huc ſpectare videtur † nam & ſi conceſſio in feudum ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur tamen ſi quis diu ſoluit pẽſionem pro aliquo fundo cenſus feudi'ue, aut emphyteuſis nomine, ex illa diuturna præſtatione ille emphyteuſis, uel feudi titulus præſumitur, hæc eſt vera, & communis opinio quam tenent Gloſſ. mag. in fine in l. ſecunda, C. de iure emphy. quam Gloſſ. ſequuntur ibi Bald. Ioan. Fab. Angel. Salicet. & Iaſo. colum. lvij. Specula. in titulo de loca. §. nunc aliqua, verſicu. lxiiij. & Salice. poſt Cin. in l. cõpetit. C. de præſcriptio. triginta, uel quadraginta annorum, Idem Bartol. in l. cum de iu rẽ uerſo, & ibi etiam Bald. in lectur. Floren. & Salic. in vj. quæſtion. ff. de vſuris, Bar. in l. iij. §. ex contrario, colum. ij in princip. ff. de acquiren. poſſeſ. & in l. ſolent §. j. ad fin. ff. de officio procõ. & in l. iubemus. C. de fund. patrimon. lib. xj. & in l. iiribus, & ibi etiam Angel. & Ioan. de Plat. colum. iij. C. de agrico. & cenſi. eodem libr. xj. Bald. in l. male agitur, & ibi etiam Angel. & rurſum idem Bald. in l. cum notiſſimi, §. vltimo, C. de præſcriptio. triginta, uel quadraginta annorum, & in d. l. quin aliena, in princ. & ibi Ange. Ang. in l. prætor. In princip. & ibi. recentiores, ff. de edẽ. & in l. qui luminibus, ff. de ſeruitu. urban. prædior. & in §. emphyteuſim, colum. ij. uerſicu. ſed tunc quæro, in auth. de aliena. & emphy. Petrus Anchar. conſil. ccccxxij. quidam ferrus Roman. conſil. xxvij. poſito quod dominum rei, colum. j. Panormit. in cap. ad audientiam, colum. v. de præſcrip. & conſil. lxxxij. conditoris omnium, col. iij. verſic. ex his concludo, lib. j. & Paul. Caſtrenſ. conſil. ccxiij. viſo puncto, col. ij. lib. ij. Alexand. conſil. lxxix. circa primum col. iij. lib. j. Bartho. Socinus conſil. 50. ſubtiliter col. ij. lib. iiij. Andræas Tiraquel. vbi ſupra uerſicu. decimo ſexto Iaſ. in l. ſciendum colum. viij. ff. de uerborum obligatio. Alexan. conſil. clxix. viſo themate, col. ij. lib. ij.

Vigeſimo octauo † & illud non longè abſcedit, nam etſi mutare propoſitum ſit quid facti tamen is qui in mala fide eſſe præſumitur ex tẽporis diuturnitate præſumitur mutaſſe eam opinionem, & bonam fidem habere cœpiſſe vt plenè diximus infra cap. lxxix. nume. 18. & capitu. lxxxi. numero. 2. 2

2 Longũ tẽpus inducit mutationẽ malæ fidei.

Vigeſimo nonò his, & illud affine eſſe videtur † nam & ſi eccleſiæ conſecratio ſit quid facti, tamen ſi diu in eccleſia fuit publicè celebratum præſumitur id epiſcopi authoritate factum, eccleſiamq; ab eo cõſecratam: vt tradũt plenè Felinus in capitu. Albericus, colum. ij. de teſtibus. Idem Felinus in capit. illud col. iij. de præſumpt. Philippus Decius conſil. cxxxv. ad iuſtificationem, poſt princip. Felinus in capitu. ſicut, colum. xvj. de re iudica. Decius col. iij. in l. j. C. qui admitti, & ibi Iaſ. colũ. v. Idem Iaſ. in l. ſi certis annis, C. de pact. colum. penul. Andræas Tiraquel. de præſcrip. §. j. Gloſſ. iiij. verſicu. xix. Felinus in capitu. de quarta. de pręſcrip. plenè per Fernandum Loazes in conſil. pro Marchione de Velez pag. 267. verſicu. benè facit Catellianus Cota memorab. incip. facta non pręſumuntur. Ruinus conſil. cviij. colum. j. libro quinto. 3

3 Eccleſiæ conſecratio ex longo tẽpore pręſumit.

Trigeſimò, † & illud quoq; contiguum eſſe videtur nã etſi iuramentũ ſit quid facti, ſicq; à teſte præſtitum non præſumatur niſi probetur, tamen ex diuturnitate temporis id præſumitur, vt per Barto. in repetit. l. admonendi, ff. de iureiuran. col. viij. vbi Iaſ. in repetit. col. lxxxv. uerſicul. ultimo in hac materia Andræas Tiraquel. vbi ſupra. verſicu. xxiij. & Bal. in c. j. ſi de feudo fuer. contro. inter dom. & agnatum. 4

4 Iura. præſumitur ex longo tempore.

Trigeſimoprimo his & illud arridet, † nam & ſi notarius nullus naſcatur, & ſic res facti, tamen ſi quis diu ſe geſſit vt notarius talis præſumitur, ita Florianus in l. cum de in rem verſo, ff. de uſur col. j Iaſo. in l. Barbarius. ff. de offi. prætor. col. iiij. Idem Iaſ. in d. l. ſi certis an- 5

5 Notariat' præſumit ex longo tempore.

 nis

nis,col.iij.C.de pactis.Andr.Tiraq.vbi ſuprà.
verſi.xxvij.Iaſ.in §.præiudiciales,col.pen.inſt.
de actio.& plenè per Aymonem Crauet.de an
tiquita.temporum par.j.Bald. in l.ij.col.ij.C.
de ſenten.quanuis non pauci teneant contra-
rium vt per Tiraquell.vbi ſuprà Dec.cōſi.xlij.
ad prin.Felin.in cap.ſi ſcripturam,col.vj.de fi-
de inſtrumen.

Priuilegium præſumitur ex longo tempore.

6 Trigeſimoſecundo † hnc & illud vergit,nam
& ſi priuilegium ſit quid facti, tamen ſi quis
fuit in poſſeſſione vel quaſi illius rei vel iuris
quod citra principis priuilegium haberi non
poteſt,ex tali diutina poſſeſſione priuilegium
illud præſumitur,ita Bald. conſi.cccxj.præmit
tendū eſt ad euidentiam,lib.j.per And.Tiraq.
vbi ſuprà.verſ.xxx.

Mandatū ex longa ſcia & patientia,an præſumat ard.q.

7 Trigeſimotertio † eundem ſcopulum & id
intuetur,nam & ſi ex ſola temporis diuturni-
tate mandatum non præſumi multi velint vt
notabiliter inquit Bald.in l.j.in j.col.& ibi Sa
lice.C.de rebus alienis non alienan.& in l.ij.C.
ſi ex falſis inſtrumentis.Alex.in d.l.qui in alie-
na,in prin.ff.de acq.hær.& in d.l.ſciendum, in
v.col.de verb.obliga.& in conſi.j.incip.ponde-
ratis his col.pen.volu.iiij.& in conſi.xxxv.in-
cip.conſideratis his, col.j.volu.vij.Felin. in c.
ſicut,co.xvij.ver.Sexto aduerte,de re iudi.Bar
tholo.Soc.in conſi.lxiij.incip.in cauſa quæ ver
titur,col.iij.verſic.ſed ad hoc fuit reſponſum
volu.iij.Franciſ.de Curte in conſi.xlviij.in vj.
col.& in conſi.xlix.incip.memoriæ recolēdæ
col.xiiij.verſic.viij.Iaſ.in conſi.cxj.incip.com
munitas,col.pen.volu.iiij.Philipp.Dec.in cōſ.
ccxv.incip.in cauſa vertente, col.j.volu.ij.Io.
Franciſc.Balb.qui hanc dixit communem eſſe
opinionem in tractatu præſcriptionum, in j.
par.iij.part.principalis,in x.q.in v.col.Carolus
Ruin.in conſi.lxix.incip.circa proceſſum, col.
ij.in fin.& in conſi.clvj.incip.quia de pluribus
quæritur,col.pen.in princ.volu.j.& Stephanus
Bertran.in conſi.iij.incip.inſpecto & conſide-
rato,col.ix.vol.iij. Tamen tale mandatum ex
ſola temporis diuturnitate(vtcunq; manda-
tum res facti ſit)præſumi receptior ſententia
eſſe videtur:ita Bald.conſi.cclxxxv.lib.iij.Cur
tius ſenior.conſi.lxxvij.ſuper motiuis, col.ij.
Dec.conſi,xcix.viſis,in fin.Pau.Caſtren.conſi.
lxxxiiij.lib.j.Dec.in addit.ad Bart.in l.ſi vxor.
§.ſi quis vxorem.ff.ad legem Iuliam de adul-
ter.Iaſ.in l.j.col.v.C.qui admitti.Andr.Tiraq.
vbi ſuprà verſic.xxvj.Fernandus Loazes qui
plures allegat cōſi.pro Marchio.de Velez pag.
259.& 266.Et ſanè vt prior opinio verior eſt
data ignorantia eius qui mandatum dediſſe
dicitur, ita poſterior pars data eius per longi
temporis ſpatium ſcientia & patientia longè
verior eſt, per omnia iura & rationes ſuprà
adductas ita Bald.conſi.cccxxxvij.lib.j.Fran-
ciſc.de Curte d.conſi.lxxvij.Ludoui.Gozadi-
nus,conſi.lxxiij.& Fernandus Loazes vbi ſu-
prà.facit optimè l.ſi ego.§.j.ff.de pub.in rē act.
ibi,per traditionem forte aut per patiētiam,
& §.fi.inſt.de iniur.l.alienationis verbum.ibi
vix eſt enim.ff.de verb.ſigni.l.ſi quis diuturno,
in prin.ff.ſi ſer.vēdicetur l.ſi id quod ibi, quaſi
volente & concedente domina.ff.pro de reli.l.
qui patitur.ff.mand.l. ſemper qui non prohi-
bet.ff.de regu.iur.& adde quæ dicemus infrà.
verſic.lij.& hæc pars verior eſt data longi tem
poris ſcientia & patientia eius cuius nomine
res agebatur & cuius intererat, aliàs procedit
prior opinio.

Mandatū an inducatur ex ſcia & patientia inter abſentes ard.q.

Vnde † apparet quid reſpondendum ſit in il 8
lo articulo quo controuertitur,an d.l. qui pa-
titur.d.l.ſemper qui non prohibet, locum ha-
beant in abſente non ſecus,quàm inter præſen
tes,id quod primum admiſit Philipp. Decius
in d.l.ſemper qui non prohibet,ſed poſtea ma-
turius deliberando ipſemet tenuit contrarium
in additio.per eum factis ad rubric. C.de pact.
colum.fina.quem ſequitur Hieronymus Cagn.
in d.l.ſemper,mouentur hac ratione, quia non
eſt,inquiunt,inter abſentes eadem ratio, quæ
inter præſentes,ſiquidem inter pręſentes qui
ſcit alium pro ſe fideiubere poteſt ei interdice
re ne pro ſe fideiubeat, id quod facere non po
teſt qui abſens ē,ſicq; īter præſentes duo ſunt,
quæ faciunt præſumi,uel interpretari tacitum
mandatum primum,quod agitur de vtilitate
illius pro quo fideiuſſio fiebat, alterum quod
prohibere poterat ſi id ſibi diſplicebat, at cū
res agitur īter abſentes,& ſi idem ſuadeat vti-
litas præſumpta eius pro quo fideiubetur ta-
men impotentia prohibendi ſi forte ei diſpli-
cebat id diſſuadet,quę ratio (indice me) cui-
que diſplicere meritò vt minus integra debe-
ret,nam non bene ſequitur imò minimè ſequi
tur eſt,abſens, ergo prohibere non poteſt,qui
nimo tā prohibere poteſt,quàm ſi præſens fo-
ret. Quid enim ſi cum præſens eſſet, & ei in-
terdiceret ne pro ſe fideiuberet nihilominus
ille parere noluit, ſed pro ſe fideiubere certè
nihil vltra facere poſſet,niſi ut ſic ei mādati a-
ctione abnoxius non eſſet, id quod & abſens
facere non minus libere poſſet,quàm præſens
ſimul ac noſſet pro ſe fideiuſſum eſſe, poſſet e-
nim reſcribere ſibi id diſplicere,ſicq; manda-
ti actiōe minimè teneretur l.nec emere, C.de
iure deliberand. l.ſicut initio, C.de action.&
obligation.l.ſicut maior,C.de repu.hæredi.&
quia contractus mandati ex conſenſu ſubſtan
tiam,& formam capit.l.conſenſu,ff.de action.
& oblig.

& oblig.& inſtit.de oblig. ex conſenſu, in prin.
vnde illo renitente appareret ceſſare cõſenſum
vel conſenſum nũquam interfuiſſe ſicq; ſe mã
9 dati nomine minimè teneri. † nam conſenſus
Cõſenſus quid ſit. idem eſt quod ſimul ſenſus vt tradunt Docto.
per tex. ibi in l.j.ff.de pact. dictio enim cũ, idẽ
ſignificat quod ſimul,cum ea dictio reperitur
adiuncta in compoſitione ad alteram dictio-
nem,ſicq; ſenſus adiuncta dictione con.ſignifi
cat conſenſum, ita tamen vt aliquo tempore
ſimul ab vtroq; in idem ſenſum & ſic conſen-
10 ſum fuerit. † Vnde & ſi omnes bonæ ſidei cõ-
Abſentiũ cõtractus quando p fectus uideatur. tractus inter abſentes non ſecus quàm inter
præſentes fieri poſſint,vt d.l.conſenſu d.princ.
inſti.de oblig.ex conſenſu l.j.ij.& iij.ff.de pro-
cu.tamen ſi tibi abſenti vendidi aut locaui do
mum meam aut tecum ſocietatem coire uo-
lui,& ſimilia & antequàm tu acceptares & cõ
ſentires mutaui ac reuocaui uoluntatem, po-
ſtea, tu huius rei ignarus acceptaſti, tunc
licet vtrinque fuit, in idem placitum ceſſat
tamen obligatio, & contractus: quia in id non
fuit ſimul hoc eſt eodem t pe ſenſum ſed diuer
ſis temporibus, ſicq; licèt in idem vtrinq; fue-
rit ſenſum tamen non fuit ſimul ſenſum & ſic
nunquàm fuit conſenſum, & conſequenter nõ
eſt pactum aut conuentio quæ obliget natura-
liter nec ciuiliter vt tradunt cõmuniter Doct.
in d.l.j. Quis ergo impedit quin cum primum
mihi abſenti relatum fuit Titium pro me fide-
iuſſiſſe non reſpondeam eidem nuntio vel al-
teri mihi diſplicere, ſicq; mandati actione ei
obligatus minimè manebo, nec ciuiliter qui-
dem Nec etiam naturaliter, non magis q̃ ſi re
vera ille pro me nunq̃ fideiuſſiſſet. Verum ſi ta-
cui ſatis iuſtè conceſſiſſe & cõſenſiſſe videbor,
quandoquidem id cedit in meam vtilitatem
per d.l.qui patitur,cum ibi traditis per Doct.
& per d.l.ſemper qui non prohibet. cum ibi
traditis per Docto. iuncta l.j.ij.& iij. ff.de pro
cura.& quia taciti,& expreſſi regulariter per
potentiam, & idem ius eſt l.cum quid, ff.ſi cer
tum peta.vbi multa per Iaſ. poſt alios, per eun
dem in l.cum ex filio,per illum tex. in princip.
ff.de vulgar. per eundem Iaſ.in l.j.per illũ tex.
cum Gloſſ. C.qui admitti. textus egregius in
d.l.ſi filiusfam. C.de per.hære.textus egregius
in l.qui in aliena,in princip. ff.de acquiren.hæ
redita.& in l.ſi quis diutino,in princip. ff.ſi ſer
ui.uendi.& in l.alienationis verbo. ibi, vix eſt
enim ut non videatur,ff.de verbo.ſignifica. d.
l.ſi ego,§.j.ff.de publi.in rem actio.ibi,per tra-
ditionem,aut per patientiã forte,d. l.ſi id qđ
ff pro derelig.ibi,quaſi nolente,& concedente
domina, l. Imperatores,ff.de iure fiſci,ibi,tute
huic pœnæ,l.fi.C.ad legem Iul. maieſt.ibi,ſua
ſponte punitur. Superiora inducuntur ad egre-
giam quæſtionem. ſcis donationem olim ad
ſui firmitatem indiguiſſe vel rei donatæ tradi-
tione,vel ſtipulatione, hodie verò nudo pacto
firmam eſſe l.ſi quis argentum.C.de dona.cum
ibi notatis,id quod etiam ad mortis cauſa do 11
nationem tractum eſt, † quæ nudo pacto firma Don. mortis cauſa ſit hodie pacto nudo.
eſt,non ſecus quàm donatio inter viuos vt te-
nuit Gloſſ.& ibi communiter Doctor.in l.cum
pater §.Mæuio.ff.de lega.ij.& illam Gloſ.com-
muniter approbatam eſſe affirmat Hierony.
Cagno.in l.ſemper qui non prohibet.ff.de reg.
iur.nu.3. Quid † autem ſi ea donatio fiat præ- 12
ſenti & tacenti an per eam præſentiam & taci- Don ca. mor.facta præſenti & tacenti an ualeat ard.q.
turnitatem acceptare & agnoſcere videatur,vt
ſic valeat quaſi ex pacto tacitè inito inter do
natorem & donatarium, an verò nihil valeat,
quaſi pollicitatio tantum ſit,propter defectum
acceptationis,quæ obligatoria non eſt vt plenè
per Iaſ.& Franciſc.de Ripa in rubrica. ff.de ver
borum obligatio.& Ioannes Crotus poſt Are-
tinum quem refert in rubrica.ff.de verborum
obligatio.lectu.ij.negat eam donationem ua-
lere, id quod tenet etiam Philippus Decius in
rubri. C.de pact. Idem Decius in l.ſenium. C.
qui teſtamen.facere poſſ. Idem Decius in d.l.
ſemper qui non prohibet. Idem in conſi.ccxlv.
colum.fina.

Contrariam partem ut ea donatio valeat,
quaſi per eam præſentiam, & taciturnitatem
donatarij inducatur tacitum pactum tenent
Angelus,& Bartholom.Socinus in locis relatis
per Decium vbi ſupra, Carolus Ruinus in l.ij.
charta penulti.ff.de legat.j. Purpuratus in rub.
C.de pact. & in l.rogaſti.§.ſi tibi,ff.ſi cert.pet.
Lancelotus Galiaula in rubric.colum. xj.ff.de
uerbo.obliga.& Hieronymus Cagnolus in d.l.
ſemper qui non prohibet,ff.de reg. iuris nume
ro 3. Curtius Iunior in rubri.C.de pact. ſicq;
hæc pars receptior eſt,id quod aſſeuerat Hie-
ronymus Cagnolus vbi ſupra, † qui omnes ſi- 13
militer affirmant,quòd & in terminis d.l.ſi qs Don.ſimplex facta præſenti & tacenti an ualeat ard.q.
argentum,ſi donatio inter uiuos fiat pręſenti
& tacenti,ea pręſentia,& taciturnitas inducit
tacitam donationis agnitionem ſeu accepta-
tionem,ſicq; tacitũ pactũ quod ad talis dona-
tionis firmitatem ſat eſt, quamuis,& in hoc cõ
tra hanc ſecundam eandemq; receptam ſentẽ
tiam, ſimiliter tenuerint Aretinus, & Ioannes
Crotus ubi ſuprà,& Philippus Decius in qua-
tuor locis,ſuprà allegatis,qui in vtraq; conclu
ſione ea ratione mouentur, quòd tale pactum
cum uerba donatarij defuerint non poteſt vi-
deri proprium,& verum pactum, ſed tantum
interpretatiuum,& in proprium, ad quod d.l.
ſi quis argentum,utpote iuris antiqui corre-
ctoris

ctoria extendi nón deberet ut ſic quanto minus poſſit corrigeret ius commune. Quæ ratio(iudice me)ex craſſiore aliquantulum minerua deſcendiſſe videtur, quàm de tãtis vitiis credi potuiſſet.

14 † Nam quod in d.l.j.ff.de pactis, dicitur pa
Cõſenſus non ſolis uerbis ſed & aliis modis cõijcitur.
ctum eſſe duorum pluriumve in idem placitũ,
& conſenſum, non eſt cur magis referatur ad
conſenſum verbis indicatum, quam ad eum q
alio quouis modo, aut ſigno indicaretur, indicatum
ideò dixi quia hominum conſenſus ſoli
Deo notus aut infallibiliter intellectus eſſe po-
15 teſt, & præterea nemini. † Vnde & ſi animi no-
Verba indiciũ duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt uolũtatis.
ſtri, nullum certius ſignum ſit quàm verborum
l.Labeo. ff.de ſup.lega.tamen verba non raro
fallunt iuxtà tex.in l.diuus, ff.de milita.teſtam.
§.planè, inſt.eod.tit.l.ſi quis intentione, ff.de iu
di.l.non ſolum.ff.de act.& oblig.l.an inutilis.ff.
de acceptila.vnde Terentius erras(inquit)tui
animi ſi me eſſe ignarum putas, loquitur enim
de quadam coniectura fallaci. Et Ouidius ſic
modulatus eſt.

Vetus frequensq; uis eſt ſub amici fallere nomen.

16 Et † Cicero offi.lib.j.ſic ait. Nulla iuſtitiæ pe
Iuſtitiæ q̃ peſtis capitalior.
ſtis capitalior eſt q̃ eorum qui cum maximè
fallunt id agunt vt boni viri eſſe videantur, vnde
idem Cicero pro Cecinna in oratione, ait.
Verba inuenta ſunt quæ indicarent noſtram voluntatem. Intelligit enim verba & ſi ſint omnium ſignorum certiſſimum indicium noſtræ voluntatis tamen minimè inducere certam & infallibilem demonſtrationem, ſed tantum indicium, ideo iudicarent dixit non demonſtrarent, ideo lex ait ꝙ non literarum, aut verborũ figura obligamur, ſed mente & ſenſu, ita l.non figura, ff.de actio.& obliga.l.obligationũ ſubſtantia, eod.tit. Ideo Cicero in eadem oratio-
17 ne pro Cecinna ait. † Scriptum ſequi calumnia-
Calũniator quis.
toris, eſt boni vero iudicis uoluntatem ſcripto
ris. Sic & in l.hæredes mei.§ cum ita, ff.ad Tre
bell.ait lex à verbis recedendum vt voluntatẽ ſequamur. Ad idem l.iij.C.de lib.præt.l.nõ aliter, ff.de lega iij.l.ita ſtipulatus, verſic. Sabinus vbi not. Paul.Caſt. & Iaſ.ff.de verb.ob.verſ.ex mente, iã ergo dubitari nõ oportet qn hoium aĩus & cõſenſus nulli ſat certus, & cognitus eſſe poſſit niſi Deo. Sicq; hoium cõſenſus qui pactũ ĩducit indiciis tantum non etiam certa ſciẽtia aut demonſtrationis comprehendi vnquàm potuit aut poterit in æternum, vnde ſiue ex verbis ſiue ex aliis indiciis aut coniecturis hominum conſenſum deprehenderis, vel(vt rectius loquar)coniecturatus fueris, ſemper is conſenſus eſt interpretatiuus & coniecturalis non certus & indubitatus, vnde ſi tibi præſenti dixi, dono tibi domum vel equum & taces, per hoc agnouiſſe ex legis æqua & prudenti interpretatione uideris, non ſecus quàm ſi tibi placere verbis declaraſſes, cum id tibi vtile ſit. idem ſi mortis cauſa tibi donare dixi eadem ratione, nam vt id ſignum & indicium tuæ taciturnitatis cum hoc adminiculo quòd res tibi expediebat poſſet nos fallere(ſi fortè tibi diſplicebat) ita etiã ſi verbis tibi placere declarares, decipi poſſemus, ſi fortè tibi diſplicebat, quamuis contrarium dixeris, ergo iuſtè & ueroſimiliter lex ex illa taciturnitate iuncta tacentis utilitati, interpretatur tacitam acceptationem & conſequenter tacitum conſenſum, ſicque etiam pactum l.cum quid.ff.ſi cert.petat.cum ſimil.ſuprà allegatis.

CAP. LXIII.

1 *Tempus longum inducit præſumptionem actorum ut teneat ſententia.*
2 *Longum tempus legitimat executionem.*
3 *Tempore ex longo præſumitur autoritas ſuperioris.*
4 *Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei eccleſiaſticæ alienationẽ.*
5 *Inſtrumentum ritè exemplatum præſumitur poſt longum tempus.*
6 *Inſtrumentum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum fit.*
7 *Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat.*
8 *Tempus pater ueritatis.*
9 *Populi uetus memoria pro ueritate eſt.*
10 *Probatio leuior ſufficit in antiquis.*
11 *Teſtamentum an uacillet unius teſtis contradictione.*
12 *Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur contra doc.*
13 *Verba enuntiatiua probant poſt longum tempus.*
14 *Tempus longum cum ſcientia & patientia inducit conſenſus autoritatis licentiæ præſumptionem.*

TRigeſimoquarto † ſuperioribus arridet, nam & ſi acta iudicii 1
Tempus longũ inducit præſumptionẽ actorũ ut tenet ſnia.
ſint quid facti, tamen ſi appareat ſententia, reliqua vero acta totius proceſſus non appareant, adhuc tamen ex temporis diuturnitate interueniſſe præſumuntur, & ritè interueniſſe, vt eſt vera communis opinio quam tenent ita Innocentius & alii in cap.bonæ.i.per tex.ibi de electione, & in c.in præſentia de renun.& in c.cum inter de re iudic. Dec. conſi.xxxvi.exẽplum inſtrumenti. Alex.conſi. xvij.viſo inſtrumento, col.penul.lib.iiij. Idem Alexand.conſi.xxx.ponderatis, colum.iij.libr. v.Corn.conſi.ccciiij.rem arduam, lib.iij.col.ij. plenè per Andræam Tiraq.de præſcrip.§.j.Glo. iiii.verſic.xxxii.

Trige-

2 Trigeſimoquinto† his quoque concinit, nã
& ſi ſententiæ executio ſit meri facti, tamen ex
temporis diuturnitate ritè & cum interuentu
omnium ſolennium quæ in facto conſiſtunt fa
cta præſumitur ita Petr. Ancha. conſi. xxxix. viſa
petitione, Dec. conſi. ccclxxv. iuridicã eſſe, col.
j. Andr. Tiraq. vbi ſuprà, verſi. xxxiij. & Philipp.
Dec. conſi. ccccxix. viſo, conſi. col. j.

Longum tempus legitimat executionem.

3 Trigeſimoſexto† ſuperioribus conſonat, nã
& ſi authoritas ſuperioris ſit quid facti, tamen
ſi reperitur inſtrumentum de alienatione rei
eccleſiaſticæ in quo nulla ſit mentio de autho-
ritate ſuperioris tñ poſt longum tempus ea præ
ſumitur, ita Pet. Anch. conſi. cxxxvj. ex cõſiliis
excellẽtiũ Ang. in l. quod ſi uolit. §. j. ff. de ędili.
edict. Barb. in l. ſciendũ, col. xvj. ff. de uerb. obli.
Andr. Tiraq. vbi ſupra. verſi. xxxv. Feli. in c. Alb.
de teſtib. plenè per Fernandũ Loazes qui alios
allegat in conſi. pro Marchi. de Velez pag. ...

Tempore ex longo præſumitur authoritas ſuperioris.

4 Trigeſimoſeptimo† huc quoq; adſpirare vi-
detur, nam & ſi ſolennia quę in alienatione rei
eccleſiaſticæ interuenire debent, ſint quid fa-
cti, tamen licet de eorum ſolennium vel ali-
quorum interuentu, in inſtrumento mentio fa
cta non ſit, adhuc tamen ex diuturnitate tem-
poris interuentus eorum pręſumitur, ita Ant.
Butr. in c. cura, de iure patronatus col. ij. Frãc.
Aret. conſi. xxxvj. caſus talis eſt, col. ij. Andr. Ti-
raq. vbi ſuprà. verſic. xxxvj. Fernandus Loazes
qui q̃plures allegat vbi ſuprà. pag. Felin. in c. ſi-
cut, col. xix. de re iudic. Philipp. Dec. in l. j. col.
iiij. C. qui admitti. & d. conſi. xxxvj. exemplũ,
col. pen. & conſi. clij. in cauſa col. ij. Alex. conſi.
lxxix. circa primum, lib. j.

Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tpe adfirmandam rei eccleſiaſticæ alienationem.

5 Trigeſimooctauo † aliorſum non reſpicit
quod & ſi producatur inſtrumentum ſumptum
ab originali nec appareat de citatione partis
poſt longum tamen tempus ea præſumitur vt-
cunq; facti ſit, ita tenent Raphael Cuma. conſi.
clvij. viſis inſtrumentis, col. ij. Florianus. in l. ij.
ff. de fide inſtrum. Alex. conſi. cj. ſuper primo du
bio, col. iij. lib. vij. Franciſc. Areti. conſi. xxxvij.
col. pen. Corn. conſi. cccxiij. rem arduam, col. ij.
lib. iij. Philipp. Dec. conſi. xxxvj. col. j. Iaſ. in au-
then. ſi quis in aliquo documento, col. iiij. C. de
eden. Idem Iaſ. in l. ij. col. ij C. de teſtam. Andr.
Tiraq. ex cuius allegatis apparet hanc eſſe com
munem opinionem tract. præſcrip. §. j. Glo. iiij.
verſi. xxxvij. non paucis tamen repugnantibus
vt ibi per eum.

Inſtrumentum ritè exemplatum præſumitur poſt longum tempus.

Trigeſimonono his & illud conſequens eſt.
nam & ſi conſenſus vt conſtat ſit res facti tamẽ
ſi monacha reperitur migraſſe de vno monaſte
rio ad aliud in poſterioreq; diu commoraſſe,
pręſumitur id factum de voluntate prioris mo
naſterii, ſicq; poſteriori acquiret nõ etiam prio
ri, ita Bartho. Socin. conſi. lxxxiij. placet mihi,
in pr. & in aliis conſiliis relatis per Andr. Tiraq.
qui idem ſequitur vbi ſuprà. verſic. xlj.

Quadrageſimo† ratio iſtorum omniũ ſtat 6
in vi & poteſtate temporis, quæ tanta eſt vt in-
ſtrumentum quod vnde quaq; ſolẽne nõ erat,
ſi tamen diu quæ in eo continebãtur obſerua-
ta fuerunt, habetur perinde ac ſi vnde quaq; ſo
lenne foret, plenèq; probat, quaſi ille ſolennita-
tis defectus tẽpore ſuppleatur, ita egregiè Bar.
iurer conſi. Baldi conſi. cccc. ſuper primo pun-
cto, col. ij. lib. iiij. Felin. in c. ſicut. col. xviij. de re
iudi. Andr. Tiraq. vbi ſuprà, verſic. xxiiij.† Vn- 7
de cum plura q̃ quadraginta requiſita ad teſta
menti firmitatem deſiderentur vt pleniſsimè
diſſeruimus, lib. ij. de ſucc. crea. per totum, quæ
omnia requiſita vix vnquàm ſatis ex integro
obſeruata inuenies, dicebam quòd ſi ex teſta-
mento quod non ſatis ex integro habuit ſolen-
nium obſeruationem (dum modo principalio
ra non deeſſent) cœpi hæreditatem poſsidere
longoq; tempore eum tenui cum hæredes legi
timi teſtatoris huius rei ignari non eſſent, per
hoc videretur teſtamentum integras vires ſu-
mere in poſterumque tutus eſſem, quod dic vt
proximè repetam.

Inſtrumẽtum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum ſit.

Teſta. minus ſolenne an conualeſcat.

Quadrageſimoprimo † eſt, & alia ratio ſu- 8
periori quaſi cõtigua quòd tempus dicitur eſ
ſe pater ueritatis ut plenè diſſerit Andr. Tira-
quel. vbi ſupra c. xxv.

Tempus pater ueritatis.

Quadrageſimo ſecundo † eſt & alia ratio 9
proxima ſuperiori, quòd longa populi memo
ria pro ueritate eſt, ita Baldus conſil. lxxxiiij.
res prohibitæ lib. j Tiraquel. vbi ſuprà uerſic.
xxvj. qui refert Ouidium ſic modulantem Me
tamor. lib. j.

Quis hoc credat niſi ſit pro teſte uetuſtas.

Et uox populi uox Dei eſt dixi ſupra. capit.
xj. numero. 34.

Populi uetus memoria pro ueritate eſt.

Quadrageſimotertio † eſt, & alia ratio, nã 10
generale eſt ut ex tẽporis diuturnitate leuior
probatio ſufficiat, vt per Bar. in l. ſi quidem,
C. ſoluto matrimo. & in l. de minore, §. tormẽ
ta, q. ij. ff. de quæſtio. Idem Bar. in l. continuus
§. cum ita, ff. de uerborum obligation. Ioann.
Imolen. in capi. cum cauſam, colum. j. de pro
bation. Andręas Tiraquel. ubi ſupra verſicul.
xxix. per rationem quã ſignauimus, ſuprà ad
princ. huius capitis, nempe quia tempus rerum
obliuionem inducit, ſic etſi teſtamentum ſo- 11
leat uacilare contradictione unius teſtis teſta
mentarij, tamen fallit poſtquàm quis ſciente,
& patiente hærede legitimo lõgo tempore poſ
ſedit hæreditatem ſecundum eundem ibi uer
ſic. xxxviij. poſt Fulgoſium quem alleat conſi.
lxxix. colum. iij.

Probatio leuior ſufficit in antiquis.

Teſta. an uacillet unius teſtis cõtra dictione.

Quadra-

Eccleſiæ diu ſingu tis annis ſolutum ppetuaſ non contra doct.

12 Quadrageſimoquarto † tantaq; eſt uis temporis ut ſi per decennium quis libere, eccleſiæ, uel piæ cauſæ, quid ſoluerit, ex hoc indundta cenſetur conſuetudo, ut in poſterum tantundē ſoluere teneatur, ſecundum eundem Andrzā Tiraquellum ubi ſuprà uerſicu. xlij. per capit. ueniens. j de teſtibus ubi idem tenet Panorm. nota. iii. & Felinus not. iiii. Panormitan. & Felinus in capitu. ad apoſtolicam, de ſimonia Panormita. conſil vi. colum. iii lib. ii. quæ cōcluſio uera non eſt ſi non allegetur uel probetur idoneus titulus iuxta, l. cum de in rem, ff. de uſur. cum ibi not. per Barto. & Floria. & per l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & ob. tempus enim ſui natura nihil generat, ſed potius omnia conſumit, d. §. placet iuncta. l. ſicut l. omnes, C. de pręſcriptio. triginta annorum. in princip. inſtitu. de perpe. & temp. act. & d. capit. ueniens nihil probat, & eccleſia ab huiuſmodi tyrannide abſtinētior eſſe debet quàm reliqui, capitu. primo. §. primo. de alienation. feud. in prin. in authen. de monachis. Andr. Tiraquel. de priuile. piæ ca. priui. 100.

Verba enuntiatiua probāt poſt longum tempus.

13 Quadrageſimo quinto † & tanta eſt uis tēporis ut uerba enunciatiua, quæ regulariter non probāt poſt temporis diuturnitatem cum aliis adminiculis probationem inducant, ut uidetur uoluiſſe Bal. Albericus, Salicetus Paulus Caſtrenſ. in l. cum quis, C. de iure deliber. & ibi Alexand. & Iaſ. Panormitan. conſil. liiii. caſus talis eſt, colum. ii. lib. i. Andræas Tiraq. ubi ſupra uerſic. xxviii. Florianus in l. in finalibus, ff. finium regundorum, Decius conſi. xiii. an appellatione & alii multi per eū ibi relati.

Quadrageſimo ſexto, Iſthęc omnia augentur, nā & ſi iuris ſui remiſsio, uel abiectio nūquàm præſumatur fallit tamen ex tempore ēt unius interdum anni, §. fi. inſti. de iniur.

Quadrageſimo ſeptimo facit egregius tex. in l. ſi ego, §. primo, ff. de publiciana in rem action. ibi, per traditionem fortè, aut per patiētiam, ubi longi temporis ſcientia, & patiētia tantum operantur quantum alienatio, & traditio, & tamen traditio conſtat eſſe quid facti etiam extrinſeci.

Quadrageſimo octauo facit, l. alienationis uerbum, ff. de uerborum ſignifica. ibi, uix eſt enim ut non videatur alienare, &c. ubi qui ab alio diu rem ſuam poſſideri patitur uix eſt ut non uideatur titulum poſſidenti præbere, hoc eſt eam concedere, l. ſi id quod. ibi, quaſi uolēte, & concedente domina, ff. pro dereli.

Item facit l. ſi quis diutino, in princ. ff. ſi ſeruitu. uendi. quę in ſcientia, & patientia domini nititur, nec deſiderat alium titulum ut ſeruitutis præſcriptio contingat quaſi ipſa ſcientia & patientia inducant titulum hoc eſt conceſſionem illius ſeruitutis, & iſta quatuor iura poſterius allegata probant concluſionem noſtrā à fortiori, nam multo minus eſt ex diuturna poſſeſſione præſumere titulum allegatum, q̄ eum inducere hoc eſt inducere conceſſionem etenim quando tituli præſumptio duntaxat inducitur admittitur allegatio in contrarium at non ſic quando ex ſolo tempore ipſemet titulus inducitur, ſicq; hoc longe grauioris præiudicii eſt, quàm illud.

Tempus longū cū ſcia, & patientia inducit cōſenſus authoritatis lniæ præſumptionem.

Quadrageſimo nono † ſi cum ſcientia, & patientia, diuturnitas tēporis fluxerit, talis diuturna ſcientia atq; patientia, idem, quod expreſſus conſenſus, auctoritas, ſeu licētia operatur: ēt in caſibus in quibus à lege uel ſtatuto, principis, epiſcopi, capitu. parentum, uel propinquorum, ſeu alterius conſenſus, ſeu authoritas, uel licentia, ad aliquem actum expediēdū requiritur, ut probat tex. in d. l. ii. C. de his qui ſponte publica munera ſubeunt, lib. x. & in l. ne in arbitris. C. de arbitris. & in d. l. ſi filius, ubi hoc notant Bald. & Docto. C. de petitione hæredita. & in l. penul. C. communi diuidūdo. & in l. fina. C. arbitrium tutelæ, & in l. quidam. ff. de euictio. & in d. l. ii. § voluntate, vbi hoc notant communiter Docto. præcipuè Alexan. qui hanc dixit eſſe communem opinionem. ff. ſolut. matri. & in d. l. qui in aliena, in princ. ff. de acq. hær. & in l. ſi quis fortè. §. cæterum, ff. de pœnis, & in c. primo. § præterea vbi hoc notant de Afflictus, & alii, in ii. col. iii. titu. quib. mod. feudum amitta. & in cap. j §. fina. vbi hoc etiam notat Gl. ſi de inueſtitu. feudi inter domi. & vaſallum lis oriatur, & in d. cap. ea noſcitur, de his quæ fiunt à prælato ſine conſenſu capituli, & in c. peruenit, & ibi Glo. de emptione & vend. & in c. peruenit, de cenſibus & in cap. accedentibus, & in cap. finali, de priuilè. & notant Doctores in l. ſi certis annis. C. de pactis, & in l. prima. C. qui admitti. Glo. Bart. & Doctores in l. cum de in rem uerſo, ff. de uſucapio. & in l. prima. §. finali, ff. de aqua pluuia arcenda. Idem Bart. in diſputatione ſua incip. mulier habens amplum patrimonium, & in l. quæ dotis, & ibi latiſsimè Alex. & Iaſon. qui hanc dixerunt magis communem eſſe opinionem ff. ſoluto matrimonio Hoſtien. & Ioannes Andreæ in cap. illud, de præſcriptio. Panormita. & Doctores in cap. cæterum, & ibi. Philippus Decius poſt alios in iiii. colum. de iudiciis Oldra. in conſilio. clxxxiii. incip. factum tale eſt, uacante eccleſia, in iiii. colum. Bald. in libro ſtatutorum, in uerbo. filios Cardina. in cap. requiſiſti, de teſtamen. Alexand. in conſilio. lxxviii. col. iii. uolum. primo. & in conſilio. viii. uol. iii. 14

& in conſi.cxj.incip.viſo & diligenter conſiderato,col.pen.uol.iiij.& in conſil.cxxxiij.incip.clementiſſimi,col.v.eo.uolu.& in conſi.xxxix.incip.ponderaris his col.j.& ij.uol.v.Franc.de Arct.in conſil.xxxvj.caſus talis eſt, Aym.Crauer.conſil.cxlviij.nobilis Antonia col.fi.Hierony.Gratus reſp.ix.facti ſpeciem,& in reſp.xciiij.in cã excellentiſſimi col.fin.Stepha.Bertraud.conſi.j.lib.j.col.x.Ludo.Gozad.conſilio lxxiij.circa dubia colũ.iiij.Carolus Ruinus conſil.lxix.circa proceſſum col.iiij.libr.j.Fernandus Loazes Archiep.Tarra.conſi.pro Marchione de Velez pag.260. Iaſ.conſil.lvj.circa primum lib.j.Idem Iaſ.conſi.xxv.quæſtio vertitur lib.iij.& conſil.lxxxix.ad conſultationẽ, colum.fi.lib.j.Vnde plane colligitur (id quod hi omnes taciti tenere videntur) quòd ſi fundum tuum te ſciente,& patiente longo tempore poſſedi eum præſcripſiſſe videbor etiã ſi tituli aliunde,nec adſit interuentus,neq; probatio,neq; etiã allegatio,ſed ſola illa tacita conceſſio, quæ poſt longum tempus colligitur, id quod probat tex.in l.alienationis verbum,ibi vix eſt enim ut non videatur alienare,ff.de uerborum ſignific.Ad idem l.ſi ego,§ j.ibi,per traditionem,aut per patientiam forte, ff.de publ.in rem act.ubi quod attinet ad conceſſionem tantum operatur patientia quantum traditio iuncto,§.per traditionem,inſtitu.de rerum diuiſ.Ad idem §.fina.inſti.de iniur. vbi per taciturnitatem unius anni actio iniuriarũ remiſſa uidetur. Ad idem.d.c.illud de præſump.Ad idem l.ſi quid diuturno,in prin.ff.ſi ſer.uendi, Ad idem Glo.communiter approbatam in l.pen.C.com.diui.vbi diuiſio præſumitur ex lõgi temporis ſcientia,& patientia. Hæc concluſio uarie intelligitur,primum cum agitur de dominio plenario præſcribendo,ut.d.l.alienationes,deinde cũ agitur de præſcribendo vſufructu idq; facilius,arg.d.l.Tertio cum agit̃ de præſcribenda ſeruitute,arg.d.l.& in ſpẽ, p d.l.ſi quis diuturno, Quartò cũ agitur de præſcribẽda actione perſonali liberatorie ſeu ad liberationẽ debitoris,& ita procedit tex in l.ſicut & in l.oẽs & l.cum notiſſimi,C.de præſc.xxx.annorum,& tex.in l.j.C.ſi aduerſus creditorẽ. Poſtremò ẽt ſi agatur de præſcribenda actione perſonali ad nouam obligationem acquirẽdam ut in terminis.l.cum de in rem uerſo, ff.de uſuris. Quæ omnia obtinent quando is cõtra quem praſcribi contentio eſt rẽ ſuam iuſue ſuum poſſideri ſciebat, & patiebatur, nam ſi ignorabat non aliter longi temporis præſcriptio proceder,quàm ſi titulus interueniat & allegetur,& probetur.l.nullo.C.de rei uend.& dicam plenius in c.ſeq.itaq; data ſcientia, & patientia domini non eſt neceſſarius titulus aliunde proueniens ad poſſeſſionẽ præſcribẽtis iuſtificandã,nã ſatis ſupq; iuſtificatur p ſolam dñi ſcientiam,& patientiam. Verũ dño ignorante tunc demũ titulus aliunde requirit̃ ad iuſtificandã talẽ poſſeſſionẽ,ut et ſic iuſtificate legale vſucapionis lucrũ merito poſſit accedere,facit tex.egregius in l.ſi id quod pro derelicto ibi,quaſi uolente, & concedente dña, ubi ad iuſtificandã poſſeſſionẽ ſufficit quo ad præſcribendũ voluntas dñi,nec alius tit.exigitur,iunge dicta.infra c.ſeq.nu.3.cum ſeq.

CAP. LXIIII.

1 *Feudum ex longo tempore præſumitur.*
2 *Feudi alienationi dominus ex longa patientia cõſentire uidetur.*
3 *Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi nõ facit.*
4 *Patientia ſine tempore longo non inducit conſenſus præſumptionem.*
5 *Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat.*
6 *Solẽnitas extrinſeca præſumitur ex lõgo tempore.*
7 *Solennitas extrinſeca ex tempore longo cum alijs adminiculis præſumitur uel ſine alijs adminiculis,ardua quaſt.*
8 *Scripturæ interuentus an ex tempore longo præſumatur ardua q.*
9 *Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipſemet actus.*
10 *Solennitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij.*
11 *Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum contra Doct. & præſumi inſinuationem contra doct.*
12 *Intel.l.54.Tauri.*
13 *Solennitas extrinſeca requiſita ob bonum publicum an præſumatur ex longo tempore.*
14 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tẽpore quando nec ueritas locum poſſet habere.*
15 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tẽpore quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis. Idem ſi non erat ueriſimilis.*
16 *Maioratus in uenditione non præſumitur licentia principis ex tempore longo,noua opin.*
17 *Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur ſi ei partes renuntiare.*
18 *Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceßionis non præſumitur ex longo tempore,noua opi.*
19 *Iuramenti calumniæ renuntiatio non firmatur longo tempore,noua opinio.*
20 *Iuramento calumniæ non põt renuntiari tacite contra doctores.*
21 *Alimentorum tranſactio an longo tempore firmetur noua opinio.*

22 *Teſtamentum minus ſolenne ex tempore longo nõ ſumit uires, nec rumpit ſuperius, noua opinio.*
23 *Intell. §. non tamen, inſt. quib. mo. teſta. infir. & l. pe. §. teſtamento. ff. de ſecund. tab.*
24 *Intellectus l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. uendi. & l. alienationis, ff. de uerb. ſig.*
25 *Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento contrariam.*
26 *Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tẽpore.*
27 *Tempus non firmat uenditionem factam ſine pretio.*
28 *Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa.*
29 *Intellectus. l. ſi filius. C. de pet. here.*
30 *Intellectus. l. qui in aliena. ff. de acqui. hered.*
31 *Intellectus. l. cum de in rem. ff. de uſur. & infra, numero. 35*
32 *Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea inſtrumentum non meminit præſumitur ex longo tempore, ardua quæſtio.*
33 *Intellectus. l. ſi filius. C. de peti. here. contra Docto.*
34 *Titulus ex longo tempore an præſumatur ad præſc. ardua quæſtio.*
36 *Titulus ex decennio non præſumitur ad uaſallagiũ ſed ex tricennio.*
37 *Princeps ciues etiam ab publicã neceßitatem perpetuè alienare non poteſt.*

1 Feudũ ex lõgo tempore præſumitur.

QVINQVAGESIMO hinc eſt (ut ad ſcientiam & patientiam redeamus) † quòd ſi quis à domino tanquam vaſallus receptus fuerit iſq; eo ſciente & patiente diu pro tali ſe geſſerit, rem illius domini ut feudalem poſsidẽdo, per hoc feudum conſtituitur. c. ſciendum, qui teſtes ſunt neceſſarij. Glo. in c. j. in verb. permiſſum, de prohib. feudi alien. per Lot. & ibi Bald. & Zaſius in rubr. qualiter feudum acquiratur, & Fernandus Loazes in conſilio pro Marchio. pag. cclxij.

2 Feudi alienatiõi dominus ex longa patientia cõſentire uidetur.

Quinquageſimoprimo unde Bal. vbi ſuprà ait † quòd ſi domino præſente & tacente feudum ille alienauit & longum tempus prætęrijt, dominus conſentire intelligitur Iaſ. in l. quæ dotis, in. xv. caſu. ff. ſol. matri. Hieronymus Gratus reſp. cxvij. prima facie, col. ij. lib. j. Alex. conſi. lxxix. col. iiij. lib. j. & in conſi. cxiij. uiſo & diligenter, col. pen. lib. iiij. & Fernandus Loazes vbi ſuprà.

Quinquageſimoſecũdo unde ſecundum eũ ibi ſi rem emphyteuticã ſciente capitulo emi, & ita longo tempore poſſedi, præſumuntur in tali cõtractu omnium ſolennium interuentus.

3 Tẽpus lon

Hactenus quando concurrebat ſcientia & patientia cum temporis diuturnitate. † nam ſi ſola temporis diuturnitas adeſſet ſine ſciẽtia & patientia, vel ſola ſcientia & patientia ſine diuturnitate temporis, tunc non ſufficeret ut conſenſus & conceſsio pręſumeretur, de temporis diuturnitate ſine ſcientia & potentia ꝙ non ſufficiat vt præſumatur conſenſus, aut cõceſsio, aut ut fiat pręiudicium nobis quaſi ex facto noſtro, tradunt Bal. & alij in l. j. C. qui admi. Bald. & Salicetus in l. ſi filiusfamilias, C. de peti. hære. & in l. ij. C. de legi. hære. Bal. & Angelus in l. quæcunque, §. fi. ff. de publi. in rem actione, Alex. & alij in l. qui in aliena, in princ. ff. de acqui. hære. Idem Alex. in l. ſciendũ, ff. de verb. oblig. & rurſus in conſil. ix. lib. ij. & Fernandus Loazes vbi ſuprà pag. cclviij. vnde mandatum ex temporis diuturnitate ſine ſcientia noſtra illius negotij quod nomine noſtro fieri dicebatur minimè pręſumitur ſecundum Bal. col. j. & Salice. in l. j. C. de reb. alie. non alien. & in l. ij. C. ſi ex falſis inſtru. Alexan. in d. l. qui in aliena, in prin. & in l. ſciendum. ſuprà alleg. col. v. Felinus in c. ſicut, col. xvj. de re iud. Decius conſil. ccxv. in cauſa vertente, col. j. Carolus Ruinus conſil. lxix. circa proceſſum, col. ij lib. j. & conſil. clvj. quia de pluribus, eod. lib. Iaſ. conſi. cxj. communitas lib. iiij. & Fernandus Loazes vbi ſuprà.

gũ conſenſum ignorantis pręſumi non facit.

4 Patientia ſine tẽpore lõgo nõ iducit cõſenſus præſumptionem.

Quod † autem ſola ſcientia & patientia nõ ſufficiat ſine tẽporis diuturnitate vt quis de ſuo concedere iure videatur probatur in l. filiusfamilias. §. inuitus. ff. de procur. l. inuitũ. ff. de ſerui. vrbanorum prędiorum. l. Caius. ff. de pignor. actione. l. fideiuſſor. §. pater. ff. de pignor. l. ſicut §. non uidetur. ff. quibus mod. pignus uel hypothe. ſolui. l. in eo iure. §. vetare, & l. pen. ff. de furtis. c. qui tacet, ubi per Docto. de reg. iur. lib. vj. Glo. in l. qui patitur, ff. manda. Philippus Decius & Hieronymus Cagnolus in l. ſemper qui non prohibet, ff. de reg. iur. multa per Archiepiſcopum Tarraco. vbi ſuprà pag. cclvij. & ſic intellige quod ſcripſi ſuprà verſi. xxxiij.

5 Nobilitatis priuilegiũ quanto tẽpore pereat.

Quinquageſimotertio † ſi quis habens priuilegium ne ad uectigalia teneatur, paſſus fuerit ſe conſcribi in libro talia ſoluere debentiũ, idq; per longum tempus tolerauerit, per hoc amittit illud priuilegiũ exemptionis, ita probat tex. in l. j. §. ſi quis tutor, ff. quãdo appell. ſit, vbi ita tenent Angelus Peruſi. & Angelus Aretinus, & Ioannes Imolenſis, Alex. conſi. cj. viſis inſtrumentis, col. pe. lib. j. & in conſi. cxxxiij. clementiſsimi, & conſi. cxxxvj. in cauſa & lite lib. iiij. Fernandus Loazes vbi ſuprà pag. cclv. Carolus Ruinus conſil. cxxvj. viſo priuilegio, columna fin. libro quarto, & Ludouicus Gozadi. conſilio. xxiij. prima facie, columna. ij. vt ergo hoc caſu per longi temporis patientiam is de ſuo iure concedere videt̃, & lex ius ſuũ ei adimere

mere quaſi ſponte ſua intelligitur, ſic & ſi quis rem ſuam ab alio lõgo tempore poſſidere patitur, lex quaſi ſponte illius trãsfert dominiũ in præſcribentem, ſic & in l. ſinal. C. ad legem Iuliam maieſta. pœnam ſponte ſua ſubire delinquentes vidẽtur quaſi cum eorum bona publicantur, & ad fiſcum transferuntur, ſponte eorum id fieri intelligatur, dixi plenè de ſucc. creation. libr. j. §. x. nu. 665.

Deniq; ex diuerſo, qui re uera exẽptus nõ erat per longum tempus viginti annorũ ſi cũ conciuibus vectigalia non ſoluit, ſed ſubire deſijt cum alij ea perſoluerent, acquirit libertatẽ uel eam præſcribet, cum moderamine tamen de quo per Fernandum Loazes ubi ſuprà pagina. 256. & Andrẹam Siculũ inter conſilia Alexand. conſil. ultimo libro quarto. & Carolum Ruinum conſilio. cxvij. uidendum eſt, colum. iij. libro primo.

6 Quinquageſimo quarto † ſolenniras etiam extrinſeca præſumitur ex temporis diuturnitate, ita tenent Gloſſ. ulti. Innocentius, Antonius Buttius, Ioannes Imolen. & Panormit. in capitu. peruenit, de cenſibus, & Hoſtien. Ioann. Andreæ Bald. Antonius, Ioannes Imol. & Felinus in capitu. Albericus, de teſtibus Socinus conſil. cliij. pulchra & ſubtilis, colum. ij. verſic. ad hanc obiectionem, lib. ij. & conſil. cclxvj. in cauſa, libro. ij. & Corneus conſil. xcviij. uidetũ prima facie, colum. j. & ij. libro primo, & conſilio ccclxviii. uidetur in hac columna quinta eodem libro primo, & conſilio cxliiii. ſuperioribus dubiis, columna prima. uerſiculo, tamẽ his minimè refragantibus, libro quarto, & conſilio ſequen. in ſupra ſcripto themate, colum. penultim. uerſicu. item poteſt dici, eodem libro iiii. & conſil. cclxxxiiij. copioſe, col. j. eo lib. iiij. Franciſ. Curtius Senior conſil. cxvij. ſuper motu, colum. iij. Felin. in dicto capi. ſicut colum. xv. uerſicu. fallit tertio de re iudicat. & in capitu. j. colum. prima. de lit. conteſtat. & in cap. licet Heli. colum. v. de ſimon. Ludoui. Bologni. conſil. xxxiiii. colum. iiii. Philipp. Dec. conſil. xxxvi. colum. penul. uerſicu. ultimo non obſtar, & dicto conſil. xlii. colum. vij. in quinto dubio, uerſicul. & iſta confirmatur, & dicto conſil. clij. colum. ii. & conſil. cxcx. uiſis. & diligenter, uerſicu. quo ad tertium, & conſilio ccxii. uiſo puncto, columna, iii. Bar. Bal. Imo. Angelus, & Ludouicus Romanus in d. l. qui in aliena, ff. de acquiren. hæredita. Barto. Bald. & Angelus in d. l. ſi filiusfamilias, C. de petition. hæredi. Bart. Bal. Angelus Ioannes Imolenſis, Rapha. Cumanus Ludouic. Romanus Alexã. Barbatius, & Iaſo. in dict. l. ſciendum, ff. de verborum obligatio. qui omnes admittunt ſolennitates extrinſecas deſideratas in inſtrumentis exemplandis prẹſumi ex temporis diuturnitate.

Solẽnitas extrinſeca præſumitur ex longo tẽpore.

7 Sed quòd † ſolennitas extrinſeca præſumatur ex temporis diuturnitate temperatur, ut procedat, ita demum ſi concurrant alia adminicula, & non aliter, ita tenent Cinus & Bald. q. ii. in l. j. C. qui admitti, Iaſ. in l. ſi certis annis col. iii. C. de pact. Alexand. in l. qui in aliena, in princip. ſuprà alleg. Idem Alex. conſi. ix ui ſo themate, colum. pen. lib. iii. & conſi. xvii. lib. iiii. Idem Alexand. conſil. ccxviii. ponderatis, narratis, colum. iii. lib. i. Salicetus in d. l. ſi filiusfamilias. Ludouicus Romanus in d. l. ſciendũ, Panormitan. in d. c. Albericus, col. pen. de teſtibus, Idem Panormitan. in capitu. ſignificauit, not. ij. de cenſibus Paulus Caſtrenſ. conſil. ccii. cauſa confinium, colum. ii. unde Bald. ubi ſuprà negat ex diuturnitate temporis præſumi donationis inſinuationem. negatq; præſumi ĩteruenisſe conſenſum conſanguineorum in cõtractu mulieris, uel mariti in contractu uxoris qui deſiderabatur per ſtatutum.

Solẽnitas extrinſeca ex tẽpe longo cũ aliis adminiculis pſumitur uel ſine aliis adminiculis ardua quæſ.

Contrariam partem ut ex diuturnitate tẽporis etiam citra concurſum alterius adminiculi præſumatur ſolennitas extrinſeca tenent Iaſo. in d. l. ſciendum, & Ludouicus Romanus ſibi contrarius in d. l. qui in aliena, Felinus in d. c. Albericus, colum. fina. Iaſ. in l. i. C. qui admi. col. iiii. Alexand. conſil. lxxix. primo quæritur, lib. i. Barbat. conſil. xxxiii. colũ. iii. libr. iii. Idem Barb. in repe. rubri. C. qui admi. colũ. ii. Andr. Tiraquel. de præſcr. §. i. Glo. iiii. uerſicu. xxxix. & hæc pars ſine dubio uerior eſt data ſcientia & patientia eius cuius intererat, & cõſenſum præſtare debebat.

8 Secundò deinde eadem concluſio † ut ſolennitas extrinſeca ex temporis diuturnitate præſumatur limitatur ut non procedat in quibus caſibus requiritur ſcriptura, tunc enim ut ea ſcripturæ ſolennitas interfuerit minimè ẽt poſt longum tempus præſumitur, ita tenẽt Felinus in capitu. i. in princip. de litis conteſtat. Alexan. conſil. ccxix. ponderatis his, col. pen. libr. vi. & Andræas Tiraquel. poſt Paulum Caſtrenſem quem allegat in d. uerſicu. xxxix. quæ limitatio ſaltem ſic generaliter accepta nõ uideo vt ſuſtineri poſsit, nam ſi uendidiſti mihi domum hoc expreſſim acto ut inde fieret ſcriptura, nec aliter contractus perfectus eſſet, deinde te ſciente, & patiente poſt pretium ſolutum longo tempore eam domũ poſſedi, certe tibi hæredi'ue tuo eam domum uendicanti exciperem eam ſolẽnitatem ſcripturæ interfuiſſe, ſicq; contractum ſuam perfectionem cepiſſe, eamq; ſolennitatem ex ipſa temporis

Scripturæ iteruẽtus an ex tpe lõgo præſumatur. ardua q.

diuturnitate probarem. Quinimo idem crederem etiam ſi per procuratorem contractus ille fuiſſet celebratus, nec vnquam ad tuam notitiam perueniſſet niſi nunc cum, poſt longum tempus agere cœpiſti, quia quando re vera interfuit cõuentio & ſolummodo dubitatur de ſolennibus illius contractus, ea etiam in præiudicium abſentium præſumuntur ex longo tẽpore licet, non præſumerentur in pręiudicium abſentium ipſimet contractus ſi de ipſorũ ini-

9 tio nõ conſtaret, ſicq; ſi non probaretur quòd inter me & tuum procuratorem interfuiſſet vlla conuentio, tunc licet probatum eſſet te illi mandatum dediſſe ad illam domnm vendẽdam meq; poſtea illam longo tempore poſſediſſe, adhnc in præiudiciũ tui abſentis & ignorantis ea ſolennitas extrinſeca (hoc eſt illius contractus interuentus) minimè præſumereř, arg. eorum omnium iurium & rationum quæ ſuprà dicta ſunt quæq; infrà adijciẽtur & arg. d.l. filiusfamilias. C. de peti. hęred. l. qui in aliena, in prin. ff. de acq. hæte. c. illud, de præſump. l. j. C. de patria. poteſt. Ratio differentiæ, quia quod eſt aliquid facilè recipit ſuppletionẽ & perfectionem, ſicq; eam recepiſſe facilè præſumitur, ſed quod eſt nihil, non poteſt recipere ſuppletionem augmentum'ue ſicq; eam recepiſſe ex tempotis etiam diuturnitate præſumi in ciuile eſſet. arg. l. omnimodo, & l. ſcimus, in prin. & §. repletionem. C. de inoffic. teſta. l. ſed & ſi manente, ff. de precario. c. P. & G. de offi. de lega. vnde portio quæ aliqua eſt facilè recipit ſuppletionem & augmentum iuris accreſcendi, non ſic in ea quæ nulla eſt. l. ſi totã. ff. de acqui. hęred. vbi tradunt communiter Doct. Bar. & alij in l. re coniuncti. ff. de lega. iij. vnde repudiatio partis hæreditatis vel legati qnia nihil eſt non trahit ad ſe alias partes eiuſdem hęreditatis ut omnes repudiatę videantur, ſed additio partis trahit ad ſe alias partes, ſicq; per aditionem partis totum quod delatum eſt quæſitum videtur, tex. eſt in l. j. & ij. cum ibi notatis. ff. de acqui. hęre. l. ſi ſolus, in prin. & §. j. eo. tit. iuncta l. cum quidam, ff. de lib. & poſth. dixi multa in ſimili in c. j. lib. ij. cõtrouerſiarum vſu frequentium. & noſtram diſtinctionem videntur ſentire Alex. conſil. 50. col. ij. lib. v. Decius conſi. ccccxlij. col. iij. Tiraquell. vbi ſuprà verſi. qnin & aliter.

Supplemẽtum actus facilius inducitur q̃ ipſemet actus.

10 Tertio limita † vt ſolennitas extrinſeca etiã poſt temporis diutnrnitatem non pręſumatur quando agitur principaliter de inferendo alicui tertio præiudicium. ita tenẽt (niſi demum poſt annos triginta uel longius tempus) Glo. Innocentius & reliqui in c. peruenit, de empti. & vẽdi. vbi Imola col. vj. Fulgoſius in l. j. col. pe. C. qui admi. Alex. conſi. xvij. viſo inſtrumento locationis, col. iij. lib. iiij. Hoſtien. Ioannes Andreæ, Panormit. in d.c. Albericus, de teſtibus, Alex. conſi. ccxviij. ponderatis narratis, col. iij. lib. vj. arg. d. l. nullo, C. de rei vendi. cum ſimili. & d.c. peruenit.

Solẽnitas extrinſeca ex lõgo tẽpore an p̃ſumatur ad damnũ tertij.

Contrarinm tamen tenet Alex. met ſibi cõtrarius in d. l. qui in aliena, in prin. ff. de acqui. hæte. per c. continebatur, de his quę fiunt a prędlato ſine conſe. cap. Iaſ. in d. l. j. col. v. C. qui admitti, Andræas Tiraquell. de præſcri. Glo. iiij. §. j. verſi. xxxix. ibi ſunt & qui hoc limitãt poſt Antonium Butrium quem allegat in d.c. illud.

Quid dicendum & ſanè ut iſtarum ſententiarum neutra ſimpliciter uera eſt, ita vtraque aliqua ex parte defendi poteſt, nam quod tendit in præiudicium tertij ignorantis ex diuturnitate temporis non ſtabilitur aut ſolennitas extrinſeca præſumitur. Sicq; mandatum non pręſumitur in præiudicium ignotantis eã rem qua de agitur, ut diximns ſuprà, & aliquid in c. præſcrip. Cæterum ſi ipſe id agi non ignorabat, aliud eſſet, vires enim ſumeret actus ille vel quaſi ex præambulo mandato præſumpto. vel quaſi ex ſequenti ratihabitione, argu. l. ſemper qui non prohibet. ff. de teg. inr. cum ibi latè traditis per Philippum Decium & Hiero. Cagnolum, & per ea quæ iam diximus.

Quarto limita † ut procedat quando ageretur de modico præiudicio ſecus ſi de magno, tunc enim ſolennitas extrinſeca non præſumeretur etiam ex temporis diuturnitate, ita Bar. in d. l. cnm de in rem verſo, col. iij. ff. de vſu. Idẽ Bar. in d. diſpu. mnlier habens amplum patri. Idem Bar. in l. j. col. pen. ff. de aqua pluui. arcen. Fulgoſius col. pe. & Iaſ. col. v. d. l. j. C. qui admitti. Alex. in d. l. qni in aliena, in prin. Idem Alex. in l. ſciendum. ff. de verb. oblig. Andræas Tiraquell. vbi ſuprà ibi, ſed & hoc multi, Panormit. in c. vlt. col. iij. de cauſa poſſ. & propri. Paul. Caſtren. in d. l. ſi filiusfa. Decius conſil. ccccxliiij. Idem Decius in c. j. col. vj. de fide inſtru. Alex. conſi. xx. niſo proceſſu col. fi. lib. 4. Idem cõſil. v. col. pe. eod. lib. Socinus cõſi. ccliiij. lib. ij. per d. l. nullo cum ſimi quod dic nt ſuprà c. ij. diximus ſuper Glo. l. pen. C. com. diui.

Quid dicendnm? & ſanè ſunt tres caſus inſpiciendi primus quando ea ſolennitas extrinſeca quæ omiſſa eſſe dicitur exigebatur principaliter ob utilitatem eam omittentis. Alter quando exigebatur ob utilitatem tertij, ultimus quando exigebatur ob utilitatẽ reipub. Primo caſu ex tẽpotis diuturnitate præſumiř, qd enim ſi erat ſtatutũ, ne mulier contraheret ſine conſenſu duorum conſanguineorum, certè hoc caſu ſi mulier contraxit & poſt longum

tempus

tempus velit contractum reſcindere eo colore ꝙ conſanguineorum conſenſus nō interfuit conſenſus ille licet ſit extrinſecè ſolennitatis prçſumetur, per omnia iura & rationes de quibus ſuprà & infrà, & potiſsimum per d.l.ſi filiusfamilias, & d.l.qui in aliena, & d.cap.illud, nec dubium eſt, quin ea ſolennitas intueatur principaliter ipſius mulieris vtilitatem, vt per Bart. & alios in l.ſi quis pro eo, ff.de fideiuſſ. dixi plenius lib.iij.controuerſiarum vſu frequentium. Amplia vt procedat etiam ſi per procuratorem mulier contraxiſſet cum ipſa contractum initum non ignoraret ca.qui per alium, de regu.iur.lib.vj.per totos titulos. ff.& C.de procur.& ff.& C.mandati.cum ſimil. Amplia vt procedat non ſolum ſi de leui, ſed etiam ſi de graui vel mediocri præiudicio ageretur p generalitatem iurium & rationum de quibus ſuprà, & infrà. Limita vt non procedat quādo contractus re vera initus non fuit, licet rem fortè mulieris aliquis poſsidere cœpiſſet, quaſi ex venditione, vel donatione, vel dotis datione ab ea factis, tunc enim cum non ſolum negetur ea extrinſeca ſolennitas de interuentu conſanguineorum, ſed etiam negetur ipſe principalis contractus vel ipſa principalis conuentio, ex diuturna poſſeſsione etiam illius contractus nomine aut uelamine colorata nō prçſumeretur is titulus vel contractus, nec cum illa ſolennitate interuenientium conſanguineorum, neq; ſine illa, ita procedit d.l.nullo, cum ſimi.C.de rei vend. Secus ſi contractus re vera interfuiſſet, ſed conſenſus conſanguineorū minimè, nam tunc is conſenſus prçſumeretur niſi abfuiſſe vel defuiſſe probaretur vt dixi. Ratio differentiæ, quia contractui qui re vera non fuit nihil poteſt accedere aut præſumi acceſſiſſe, at contractui qui re vera fuit ea extrinſeca ſolennitas vt accedere potuit ita & acceſſiſſe præſumi poteſt.

Secundò limita quando mulier iſthæc ignorabat eo ꝙ & ſi mandatum dedit ad contrahēdum & contractus re uera fuit celebratus, ipſa tamen id ignorabat, quia talem contractū factum fuiſſe ſibi nunquàm denuntiatum fuit, tunc enim & ſi probatum eſſet cōtractum fuiſſe celebratum, ſi tamen conſenſum conſanguineorum interfuiſſe probatum non eſſet, is minimè ex diuturnitate temporis prçſumeretur, & ita procedat, tex.in d.l.nullo. iuncta l.ij.§.ſi à pupillo, ff.pro emp.l.ij.C.eod.tit.iuncto l.ij. §.fi.ff.de publi.in rem act. nam & ſi fortè ex vi & occaſione illius contractus huius mulieris aduerſarius rem ſuam longo tempore poſſediſſet adhuc eam preſcribere nō poſſet, quia titulus ille vtpote illegitimus non præberet iuſtam ei cauſam poſsidendi inſcia muliere, vt dd.ll. ea autem ſciente & patiente fortè aliud eſſet, quia iam ille videretur habere iuſtā cauſam poſsidendi eo ipſo ꝙ domina patiente poſſidebat l.ſi id quod, ff.pro de reli.ibi, quaſi ſciēte & volente domina l.ſi vir vxori.ff.pro donato in quibus, iuribus titulus ſimiliter erat illegitimus & ex domini conſenſu iuſtificabatur, quaſi defectus tituli vel virium ipſius purgetur vel ſuppleatur ex ſcientia & patientia domini. Et in d.l.j.C.pro emp.& d.§.ſi à pupillo, vitium illius tituli ex conſenſu minoris, ideò non purgatur quod ille non poteſt circa id diſpenſare, aut iuribus ſuis nocere, id quod poſſunt qui maiores ætate ſunt vt in terminis d.l. ſi uir, d.l.ſi id quod, vt vtrūq; probatur in l.Titio centum, in prin.ff.de cond.& dem.iuncta l. filiusfamilias, §.diui, ff.de lega.j.

Ex ſuperioribus apparet vehementer erraſſe Bald.in l.ij.C.de leg.hæred. quem ſequitur Andr. Tiraq.vbi ſuprà verſi.& quanquàm poſt Fulgoſium & Paulum Caſtrenſ. quem refert. aiunt enim ex diuturnitate temporis non præſumi inſinuationem donationis, non quoque præſumi interuentum conſanguineorum cum vtrunq; præſumi longè uerius eſſe oſtendimus quando contractus re vera factus fuerat in quibus terminis ipſi loquuntur, id quod regulare eſt. Fallit in caſu ſecundum ſuperiorem diſtinctionem. Ad id quod dixi, quando contractus initus non fuit, idē tenet Tiraq.ubi ſuprà, verſ. quin & aliter Alexand.conſi.l.lib.v.Dec. cōſil. cccccxliiij.colum.iij. 10

Tempus lōgum facit præſumi cōſenſum conſāguineorum contra Doct. & præſumi iſinuationē contra Doc.

Secundo caſu principali quando ea extrinſeca ſolennitas deſideratur in utilitatem potiſsimum tertii, ſicq; eius omiſsio in illius tertii prçiudicium principaliter vergit, tunc communis opinio ſuprà relata noluit eam nō præſumi niſi probetur, intellige primum quando de magno præiudicio ageretur, deinde idem ſi de mediocri, poſtremò idem ſi de minimo vel leui, quæ oīa puto uera ſi tertius ille ignarus eſſet. †Vnde cum lege Tauri.54. prohibeatur uxor ſine viri ſui licentia contrahere, ſi ipſa ſe ignaro contraxiſſet etiam poſt longū tēpus mariti licentia non præſumeretur, ſiue agatur de magno, ſiue de mediocri, ſiue de minimo præiudicio ex mente d.communis opinionis. ea enim ſolennitas principaliter reſpicere utilitatem mariti diximus libr.iij. controuerſiarum uſu frequentium. Cæterum ſciēte & patiente marito poſt tēpis diuturnitatem, ea licētia præſumeretur, uel ea diutina taciturnitas pro licentia haberetur, argu.d.l. filiusfamilias d.l.qui in aliena, d.l.ſi id quod. ibi, quaſi ſciente & uolēte dn̄a.d.l.ſi qs diuturno, ff.ſi ſer.vēd. 11

Intell.54. Tauri.

d.l.ſi

d.l.ſi ego.§.j.ff.de pub.in rem act.ibi,pettraditionem vel patientiam fortè,§.fin.inſt.de vſur. l.alienationis verbum ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare,ff.de verb.ſig.l. qui patitur, ff.mand.l.ſemper qui non prohibet, ff.de regu. iur.& diximus plenè ſuprà in capiribus pced.

13 Tertio caſu principali†quando prohibetur actus ſine illius ſolennitatis interuentu ob publicam ptincipaliter vtilitatem, puta quia dicit ſtatutum ex omni contractu venditionis præſtari gabellam infirmatq; omnem contractum qui non fuerit inſinuatus in actis publicis ne gabella fraudetur,tunc ſi apparet initus contractus non tamen conſtat de inſinuatione ea etiam poſt longum tempus regulariter non præſumeretur, quia in dubio reipublicæ ignorantia præſumeretur l.verius.ff.de proba. ꝙ ſi appareret reipublicæ adminiſtratores id nouiſſe,tunc fortè ſecus eſſet, arg.iurium proximè allegatorum, ergo aut ſciuerunt & tunc ea ſolennitas præſumitur, aut ignorarunt & tunc non præſumitur, aut dubitatur & ſimiliter non præſumitur poſt lo ngu tem pus.poſt longiſsimum autem tempus omnis actio competens ad talem contractum impugnandum expiraret, ſicq; ille firmus maneret arg.l.ſicut l.omnes.C.de præſc.xxx.annorum longiſsimũ tempus accipere debemus.xxx.annorũ quoad priuatos d.l.ſicut, & xl.quoad rem publicam d.l.omnes ita intelligo d.c.peruenit, de cenſi.

Solẽnitas extrinſeca requiſita ob bonum publicũ, an præſumatur ex longo tpe.

Quinto limita d.regulam vt ex diuturnitate temporis ſolennitas extrinſeca nunq̃ præſumatur niſi cum apparet actum fuiſſe geſtum & de ſolennitate legali an interfuerit vel non dubitatur, ſecus ſi de ipſo actu principali non appareret,quia tunc vt ſuprà diximus nõ præſumeretur etiam poſt longum tempus Andr. Tiraq.vbi ſuprà uerſic.quin & aliter poſt Dec. conſi.ccccxlij.& Alexand.conſi.l.libro.v.quos ipſe allegat.

14 Sextò limita vt non procedat quando actus de cuius ſolennitate agitur ſolenniter fieri nõ erat poſsibile(vt ſi fortè hæreditatem pupillo delatam ſerui ipſius adminiſtrarunt longo tẽpore)nam tunc non præſumetur aditio, cum ipſe adire nequeat l.potuit,cum ibi not.l.ſi infanti.C.de iure delibe.§.ſed neq;.inſti.de aut. tut.ratio quia, vbi veritas locum habere non poteſt ibi nec fictio locum habere poteſt, ita Dec.& Andr.Tiraq.vbi ſuprà per l.qui ad certam, ff.locati.quorum opinio eo ſolum caſu tueri poteſt, de quo ipſi non videntur meminiſſe, ſcilicet quando pupillus ille(quòd raro accidit)nunquàm habuit tutorem. Cæterum cũ regulariter tutores habeant pupilli qui eorum nomine poſſunt adire hæreditates, vt dd. ll.quis vetat aditam eius nomine præſumi hæreditatem,cum diu ab eius tutore vel ab eius ſeruis reperitur,adminiſtrata arg.d.l.ſi filiusfamilias & d.l.qui in aliena.

Solẽnitas extrinſeca non præſumitur ex longo tpe quando nec ueritas locũ poſſet habere.

Septimo limita†quando erat nimia difficultas in ipſo actu principali hoc eſt, quando ipſemet actus principalis fieri non poterat ſine principis diſpenſatione,aut voluntate,tunc enim quia id reputatur impoſsibile iuxta l. apud Iulianum.§.conſtat,ff.de leg.j.non præſumeretur ex temporis diuturnitate, vnde vtiliſſime dicebam, †ſi rem maioratus uendidiſti quæ citra principis licentiam uendi non poteſt,certè & ſi longo tempore emptor eam poſſederit adhuc ea principis licentia non præſumetur,quia ea ſolennitas non ſolum extrinſeca eſt, ſed etiam impoſsibilis ferè reputatur, ſicq; par eſt vt ex ſolo curſu longi temporis nõ præſumatur niſi probetur, id ꝙ iuſtificatur ex illico dicendis. 15 16

Solẽnitas extrinſeca non præſumitur ex tpe lõgo quãdo nimis difficilis erat ipſe actus principalis, idem ſi nõ erat ueriſimilis.

Maioratus in uẽditiõe nõ præſumitur licentia principis ex tpe longo nouaopi.

Octauo limita ut non præſumatur quando ea extrinſeca ſolennitas uroſimiliter interuenire non potuit,puta apud Indorum regiones epiſcopus,& capitulum iurarunt rem eccleſiæ nõ alienaturos ſe niſi de licentia Papæ, alienata reperitur ab hinc annos decem,non præſumitur Papæ licentia,quia cum multum temporis ad tale iter ad talemq; nauigationẽ requiratur à tempore quo ea licentia habita eſſet vſq; nũc(ſi fortè habita fuit)integrum decennium præterire non potuit, ita Andr.Tiraq.vbi ſuprà Decius,conſi.ccccix.col.ij.Alex. conſi.ix.col.vlt.lib.iij.

Nono limita†vt non procedat quãdo ea eſt ſolennitas cui partes nequeunt renunciare,tũc etiam ex temporis diuturnitate non præſumitur,ita Petr.Anchar.in cap.j.per illum tex.de reb.eccl.non alie.Anto.Butr.& alii in capl.ſicut,de re indi.Gloſſ.& Bart.in l.j.C.de fide inſtrum.lib.x.Bart.in l.ſi fortè,per text.ibi.ff.de Caſtren.pecu.Alex.conſi.ccxix.col.pen.lib.vj. Bart.in l.ſciendum,ff.de verbo. obligat. Idem Bart.in auth.ſi quis in aliquo documento, C. de eden.Andr.Tiraq.de præſcrip§.j.Gloſſ.iiij. verſic.xxxix.ibi aliter alij. 17

Solẽnitas extrinſeca ex longo tempore nõ præſumitur ſi ei partes renuntiare non ualebant.

†Ex qua communi limitatione non minus vtiliter quàm nouè colligebam egregiam declarationem ad l.vlt.C.de pact.ait lex illa pactum de futura ſucceſsione quod regulariter non valet l.pactum quod dotali.& l.fina.C.de pact.l.pactum dotali.C.de colla.l.ſin.ff.de ſuis & legi.hære.l.ij.§.interdum.ff.de vulga.& pupilla.l.ſi quando.§.illud. C. de inoffic. teſtam. ſuſtineri quidem tale pactum ſi fiat de uoluntate illius cuius de ſucceſsione agebatur, per d.l.fin. Quid autem ſi probatur inter duos co- 18

Cõſenſus domini ĩ pacto fu. ſu.nõ præſumitur ex longo tẽpore noua opi.

gnatos

gnatos meos ab hinc annos decem feciſſe pactum ſuper hæreditate mea, non tamen probatur vtrũ inſcio me (quod ſemper præſuuiitur, l. uerius, ff. de probation. l. vetare, ff. de furtis) an uolente, & conſentiente id pactum fuerit interpoſitum, utrum ex illa temporis diuturnitate meus conſenſus præſumatur. videbatur, quòd ſic: quia cum ea cõuentio re uera interfuerit, & de iſta duntaxat qualitate, uel ſolennitate (ſcilicet conſenſus mei) dubitetur interfuerit, nec ne. facilè ex illo longo tempore prçſumi deberet, adhuc tamen cõtrarium reſpondi, eo quòd conſenſus ille ſit huiuſmodi, ut ei partes paſciſcentes renuntiare minimè poſſent, ut legibus, ſuprà allega.

19 Iura. cal. renuntiatio non firmatur longo tempore, noua opinio.

Similiter illinc etiam colligebam, † ſcis iuramento calumniç à colligantibus non poſſe renuntiari l. ij. cum Gloſſ. C. de iureiurand. propter calum. dando, quid poſtquàm partes iuramento calumniæ renuntiarunt præterijt decennium, nęc adhuc lis finita eſt, an ex hoc longo tempore ea renuntiatio uires ſumat, vel an fortè præſumatur ei acceſiſſe iudicis cõſenſum, id quod omnino negabam, ex eo, ꝙ partes huic ſolennitati iurandi de calumnia renuntiare non poterant exprçſſim.

20 I[...]r. cal. nõ p[...]e renunt[...]ari tacitè contra doct.

† Quinimò, nec etiam tacitè, quãuis in hoc vltimo ut tacitè renuntiare poſſint contrariũ tenuerit Gloſſ. quam ibi (ſed minus rectè iudice me) uidentur ſequi Doctores in d. l. ij. §. ſed quia ueremur, C. de iuramen. calum. quia tacitè per partes colligantes renuntiari non poteſt, non magis, quàm expreſſim, ſicq́; poſt partium renuntiationem (ſiue illa tacita ſit ſiue expreſſa) iudex tale iuramentum in quacunque parte litis exigere poteſt, ſicq́; apparet eam renuntiationem efficacem non fuiſſe, iuxta, d. §. ſed quia veremur, & c. j. § primo. de iuram. calum. lib. vj.

Alim[...]rum [...] ſactio [...] longo tpe firmetur noua opi.

Tertiò ex eadem cõmuni limitatione colligebam † ſcis non licere facere tranſactionem ſuper alimentis legatis, niſi demum inſpectis cognitiſq́; verbis teſtamenti, l. de his, ff. de trãſactio. ſed quid ſi apparuit de alimẽtis abhinc annos decem tranſactum fuiſſe, nunquid ex hoc longo tempore prçſumetur ea extrinſeca ſolennitas vt inſpecta, & cognita fuerint verba teſtamenti, id quod ex eadem communi opinione non minus vtiliter, quàm nouè abnegabam.

22 Teſta. minus ſolenne ex tpe longo nõ ſumit uires, nec rumpit ſuperius nõ ua opi.

Quartò illinc etiam dicebam † ſcis teſtamentum minus ſolenne non ualere, nec tollere ſuperius quod ſolenne eſſet, §. poſteriore, inſtitu. quib. mod. teſtamen. infir. l. ſi quis priore, ff. ad Treb. l. ſi mihi & tibi, §. in legatis, ff. de lega. primo. l. ſancimus. C. de teſtamen. quid ſi poſt primum teſtamentum ſolenne aliud minus ſolenne feci, aut quid ſi minus ſolenne teſtamentum feci, cùm antea nullum aliud feciſſem, & poſtea decennium præterijt, an ex iſta temporis diuturnitate ſumet vires hoc teſtamentum quaſi ſi quid ſolennium nunc, videtũ deficere interfuiſſe tamẽ præſumatur propter longi temporis curſum, videaturq́; ſcriptum minus, quàm dictum, geſtumve fuerit, ut in ſimili definiuit Papinianus in l. cum auus, ff. de condition. & demonſtration. id quod abnegãdum eſt, quia hæc ſolennitas extrinſeca eſt huiuſmodi vt ei per teſtatorem nequeat derogari. l. nemo poteſt, ff. de lega. primo. l. Lucius. §. fi. cum ſua Gloſſ. ſingulari. ff. de leg. ij. & ita ampliatur, d. l. ſancimus.

23 Intell. §. non tamẽ inſt. quib. mod. teſt. infir. & l. pe §. teſtamento. ff. de ſecũd. tab.

Illud autem eleganter quæri poſſet, † feci teſtamentum ſolenne, deinde dedi me in arrogationem, ſicq́; in teſtamentum hac capitis diminutione irritum factum fuit, poſtea ab arrogatore fui emancipatus, quo caſu ex noua uoluntate mea id teſtamentum conualeſceret iuxta, l. pen. §. teſtamento, ff. de bon. poſ. ſecun. tabu. & §. non tamen, inſtitu. quib. mod. teſta. infir. præterijt integrũ decenniũ poſt talẽ emãcipationẽ, nunqd ex tali longo tpe præſumetur hæc ſolennitas extrinſeca quòd videar huius eſſe animi vt id teſtamentum ſic ſemel irritatum quaſi iudicio recenti cõualeſcat, id quod nõ minus vtiliter quàm nouè abnegarem, nec enim temporis diuturnitas inducit ſubſtantiã quam conſtat non interfuiſſe, vt in ſpecie hac, ſed quando dubitatur vtrum ea ſolennitas extrinſeca de qua agitũ interfuerit nec ne, & poſſibile eſt interfuiſſe & poſsibile eſt etiam non interueniſſe, tunc temporis diuturnitas inducit probationem coniecturalem ſeu præſumptionem, vt interfuiſſe ex tũc cum actus fiebat videatur & credatur, non autem ꝙ ea ſolennitas poſtea acceſsiſſe intelligatur. Sic ergo & in ſpecie propoſita hæc noua ſubſtantia & uoluntas ad reualidationem vel reparationẽ illius teſtamenti quod ſemel occidiſſe conſtitit, acceſsiſſe non videbitur, eritq́; egregia declaratio ad d. §. non tamen & ad d. §. teſtamento, de quibus egimus lib. ij. de ſucc. crea. §. xv.

24 Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. uend. & l. alienationis. ff. de uerbo. ſign.

In † contrarium tamen fortiter facit l. ſi qs diuturno, in prin. ff. ſi ſerui. ven. & l. alienationis verbum, ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare, ff. de verb. ſignifi. vbi tibi rem meam poſsidere inchoanti licet eam concedere non videar, tamen poſt longum tempus eam concedere videor, ſicq́; ipſa voluntatis ſubſtantia ex ipſo tempore videtur acceſsiſſe, id quod longè facilius præſumendum erat in terminis d. §. non tamen, & d. §. teſtamento, quia intereſt cuiuſq́; cum teſtamento decedere, ſed non intereſt

tereſt, imò nocet res ſuas concedere, ſicque id non præſumitur l. ſed quia hoc intereſt. ff. de interrog. act. §. j inſti. quib. ex cauſ. manu. non liceat iuncta l. cum de indebito, ff. de probati. ſed poſſumus reſpondere hoc procedere fauore poſſeſsionis qui ſummus eſt, arg. l. j. ff. de uſucap. l. fin. ff. pro ſuo l. cum notiſsimi in princ. C. de præſcrip. xxx. annorum, & noſtra ſententia iuſtificatur ex ijs, quæ in ſequenti limitatione dicentur, vbi ſi ex inſtrumenti inſpectione conſtaret eam ſolennitatem extrinſecam qua de ageretur non interueniſſe, tunc temporis diuturnitas eã non pareret aut introduceret, temporis enim natura non tam apta eſt ad gignendum quàm ad abſumendum non tam ad procreandum quàm ad perimendum procreata, & nouas formas quas denuo tempus quotidie videtur producere, non ipſum tempus, ſed elementa materialiter producunt vt diximus ex ſententia philoſophorum ſuprà par j. q. x.

25 Poſtremò limitatur † vt ſi ex ipſo inſtrumento producto conſtat eam extrinſecam ſolennitatem qua de agitur non interfuiſſe, tempore quo actus fiebat, tunc ex temporis diuturnitate poſtea prætereunte non præſumatur, aut (ut rectius loquar) non generetur ea ſolennitas vt ſuprà proximè dicebamus, l. obligationum ferè. §. placet, ff. de action. & oblig. talem autem ſolennitatem non interfuiſſe tunc demum ex inſtrumento ipſo apparere videbitur, cum ſcriptum erat id minimè factum fuiſſe, aut altis verbis id declarabat.

Tempus longũ nõ inducit præſumptionem inſtrumẽto contrariam.

26 Quid † enim ſi ſcriptum fuerat Titium Mæuio abſenti centum promiſiſſe per ſolennẽ ſtipulationem, tunc appareret ſane ſolẽnitas præſentiæ, quæ neceſſaria eſt ad ſtipulationis validitatem non interueniſſe, ſicq; etiam poſt tẽporis diuturnitatem eam rem, inter præſentes actam fuiſſe minimè præſumeremus, ita licet non ſic exemplificantes tenent communiter Docto. Paul. Caſtren. conſi. lxxxj. in cauſa quæ vertitur, col. iij. lib. ij. per l. emptorem, in prin. ff. de act. emp. And. Tiraq. vbi ſuprà verſ. xxxix. ad fidem Alex. conſi. j. ponderatis his, col. j. lib. iiij. Iaſ. in l. j. col v. C. qui admitti. Philipp. Dec. conſi. ciij an approbatione, col. j. Idem Decius conſ. xxxvj. col. iij. Stephanus Bertrandus conſ. cliiij. alienatio, col. iij. lib. ij Bald. in l. data, col. pen. C. qui accuſare non poſſunt.

Stipulatio facta inter abſentes nõ firmatur tempore.

Ex qua communi limitatione colligerem q
27 † ſi inſtrumento diceretur Titium Mæuio fundum uendidiſſe pro certis libris plumbi, aut ferri, aut pro certa frumenti quantitate tunc certè etiam poſt longum tempus non conualeſceret is contractus emptionis, quia quum quo tempore actus fiebat conſtet pretium in pecunia numerata non interfuiſſe, eam ſolennitatem tempus poſtea preteriens non poteſt gignere, cum eius natura vt diximus non tam apta ſit ad gignendum quam ad perimendum, ars autem ciuilis imitatur naturam l. adoptio, ff. de adopti. §. minorem, inſtitut. eodem titulo. l. ſi quis poſthumos, in princ. l. filio quem, ff. de liberis & poſthumis.

Tempus nõ firmat uenditionem factã ſine pretio.

Quid ergo † ſi inſtrumento dicebatur locationem domus factam fuiſſe his uerbis, Titius Mæuio domum meam locatam uolo pro uno anno, ſed in eodem inſtrumento fides fit, quòd merces nõ fuit deſignata, aut ſcriptũ erat quòd Mæuio domum ſuam commodabat, ſed non ad quantum tempus, aut quòd Mæuio amplũ fundum donabat, ſed quòd non interfuit tũc inſinuatio, aut quòd minor uendidit prædiũ, ſed quòd non interfuit tunc iudicis decretum, aut quòd uxor contraxit, ſed quòd tunc non interfuit mariti licentia ex forma ſtatuti deſiderata & per Taurinam l. liiij. Vel quòd non interfuit præſentia conſanguineorum in mulierum contractibus deſiderata ex forma ſtatuti, certè in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, per eandem receptam opinionem ſuprà relatam colligerem etiam poſt longum tempus eas ſolennitates non præſumi, quia licet regulariter talia ſolennia poſt longum tempus præſumantur, tamen præſumptiones legales admittunt probationem in contrarium, hic autem contrarium probatum eſt per ipſum inſtrumentum cui in toto, uel in nihilo fides adhibenda eſt, ſicq; ſi credimus ei quatenus teſtatur actum illum principalem geſtum fuiſſe, ſimiliter ei credere debemus quatenus negat ſolennitates iam relatas interfuiſſe, quas tempus parere ipoſſibile eſſe nullus modo ſanus ignorat ut diximus, nec lex eas tempore quo actus principalis fiebat interfuiſſe p̃ſumere poteſt, cum contrarium per inſtrumentum ſit probatum, & temporis diuturnitas n[illegible] in id prodeſt vt poſt actum celebratum mi[illegible] ritè tunc poſtea ſolennitas ad illum actum [illegible] ceſſarias, aut pariat, aut poſtea à partibus [illegible] ditas fuiſſe præſumat, ſed tantũ in id prodeſt, ut eas tempore ipſius actus interfuiſſe præſumat, quandiu non probatur eo tempore non ĩterfuiſſe prout probatum eſt in ſuperioribus ſpeciebus. 28

Tempus non firmat locationẽ factam ſine mercede certa.

Fallit † hoc (ut credo) fauore diutinæ poſſeſſionis rerum corporalium argumen. d. l. ſi liusfamilias, C. de petition. hæredit. dict. l. qui in aliena, in principio. ff. de acquirenda hæreditate. Vnde ſi inſtrumento diceretur filium adiuiſſe hæreditatem patris tamen iuſſu minimè interueniente tunc, ſed ipſo fortè abſente, ſi 29

Intell. l. ſi f[illegible] C. de petit. hæred.

te, ſi poſtea ſciente, & patiente patre is filius eam hæreditatem poſſideret præſumerem patris iuſſum acceſſiſſe, computando decenniũ à tempore quo pater reuerſus cœpit notitiam illius rei habere, ita not. intelligo, & amplio dict.l. ſi filius.

30 *Intelle. l. qui in aliena ff. de acq. hære.*

Et ſimiliter † ſi hæreditatem filio delatam dicebat inſtrumentum patrem acceptaſſe filio abſente, & ignotante, tunc ſi poſtea is filius ad patrem reuerſus videbat, & patiebatur eam hæreditatem diu à patre poſſideri pręſumam nouum conſenſum acceſſiſſe dum modo decennium computari incipiat à tempore quo filius reuerſus huius rei notitiam habere cœpit, ita intelligo, & egregie amplio d. l. qui ĩ aliena, in principio. facit optime dicta. l. ſi quis, diuturno, in principio & dict. l. alienationis verbũ, ibi, uix eſt enim, ut nõ uideatur alienare, facit l. ſi ego, §. primo, ff. de public. ibi, per traditionem, aut patientiam fortè facit lex ſi id quod ff. pro de te. ibi, quaſi volente, & concedente domina, ideo ſuprà diximus quòd nouus ſolennitatis aduentus, licet poſt longum tempus præſumatur fauore corporalis poſſeſſionis (ut modo ẽt dixi) tñ non præſumeretur ubi ea poſſeſſio corporalis, vel quaſi corpalis nõ eſſet vt eſt ĩ ſeruitutibus, d. l. ſi qs diuturno.

31 *Intel. l. cũ de in rem ff. de uſur.*

Sicq; † non minus vtiliter, quàm nouè dicerem, quòd in terminis leg. cum de in rem verſo, ff. de uſur. ſi inſtrumentum diceret me Titio decem dediſſe, non ex ulla cauſa obligatoria, ſed gratis, licet poſtea per nouem annos ſequentes tantundem ei dediſſem, adhuc non præſumeretur nouus obligatoriæ cauſæ aduẽtus, quia ibi nec eſt poſſeſſio rerum corporalium, ut erat in terminis dict. l. alienationis, & d. l. ſi filius, & dict. l. qui in aliena. neq; erat quaſi poſſeſſio rerum quaſi corporalium, ut eſt in ſeruitute prędiali cauſam continuam habente, ut erat in d. l. ſi quis diuturno.

32 *Solennitas extrinſeca ẽt ſi de ea inſtrumẽtũ non meminit præſumitur ex longo tpe, ard. q*

Hactenus † quando inſtrumentum vt teſtabatur actum principalem geſtũ fuiſſe, ita quoque teſtabatur ſolennitatem ad illum actum requiſitam non interfuiſſe eo tempore quo actus fiebat, nam poſtea interfuiſſet vel non tabellionem noſſe non potuit. Quid verò ſi inſtrumentum ſolum dixit actum principalem geſtum fuiſſe de ſolennitate autem ad illum neceſſaria mentionem nullam fecit, ſicque nos incertos reliquit, utrum interfuerit, uel non interfuerit, & tunc quidem vt cum actus ille recens eſt, ea ſolennitas eo ipſo, quòd de ea non conſtat, non præſumitur, quia eſt qd facti, quod non præſumitur niſi probetur, lege in bello, §. factæ. ff. de capt. lege ſi emancipati, ubi not. Iaſo. C. de collat. ita quoque poſt longum tempus non deſinit pręſumi etiam ſi eam non interfuiſſe quale quale indicium faciat de ea nullam mentionem inſtrumentum feciſſe pręterea, quòd ipſa facti eſſet, ita in ſpecie tenent Petrus Anchara. conſilio centeſimo trigeſimo ſexto ex conſilijs Alexand. conſilio ſeptuageſimo nono, circa primum colum. tertia. libro primo, Felinus in capitu. ſicut, columna penultima, de re iudicata, Philipp. Decius conſilio cccxlj. viſo puncto colum. ſexta. Idem Decius conſilio ccccix. viſo conſilio colum. j. ut refert, & ſequitur Andræas Tiraquell. ubi ſuprà uerſicu. trigeſimo nono, in fine. quanuis ut ipſe ait contra hanc communem opinionẽ tenuerit Paul. Caſtren. conſil. lxxxj. libro ſecundo, exiſtimãs, & minus rectè, idem iuris eſſe hoc caſu, quod ĩ caſu ſupiore eſſe diximus: Ergo aut agitur de ſolennitatis extrinſecæ interuentu, aut de nouo ipſius aduentu, primo caſu, aut eſt certitudo, ꝙ nõ interfuit, aut præſumptio tñ, cũ eſt certitudo, quia id teſtabat̃ inſtrumentum ea nõ præſumitur ex temporis diuturnitate, quia authoritas inſtrumẽti vincit hanc præſumptionem, & coniecturam ex temporis diuturnitate orientem, l. continuus, §. cum ita. ff. de uerborum obligation. quando uerò ſolum erat pręſumptio, quòd ea ſolennitas non interfuit, tunc ẽt ſi ea pręſumptio ſit qualificata, & aucta uincitur per pręſumptionẽ ex tpis diuturnitate emanantem, quale eſt cum actum principalem geſtum fuiſſe teſtabatur inſtrm̃, nec de tali ſolennitate mentionem faciebat, dicebat enim vendidiſſe minorẽ, nec de decreto mentionem faciebat, aut cõtraxiſſe nuptam, nec de mariti licentia ꝑ ſtatutũ requiſita meminerat, aut amplum fundũ donatum fuiſſe, nec de ĩſinuatione mentionẽ faciebat, ſicq; cũ iſthæc ſint facti, præterea ꝙ regulariter non præſumuntur niſi probent̃ ea præſumptio auget̃ eo ꝙ veroſimile erat, ꝙ de ea ſi interfuiſſet memineret inſtrm̃ non ſecus, q̃ de ipſo actu principali, adhuc tamen hæc præſumptio vtcunq; ſic qualificata vincitur à præſumptione ex temporis diuturnitate emanante, ut patet ex ſuperiore cõi opi. contra Paul. Caſtr. ſicq; in tribus ſpẽbus modo relatis contrariũ veroſimile eſt rñſurũ Paul. Caſt. ſed ita veroſimile eſt, ꝙ reſponderent qui tenẽt. d. cõem op.

Secundò caſu principali quando agitur de nouo ſolennitatis aduentu (conſtabat enim ex inſtrumento tempore actus principalis eã ſolennitatem minimè interfuiſſe dubitabaturque an poſtea acceſſiſſet) & tunc ex temporis diuturnitate non præſumitur ex communi opinione, ſuprà relata. fallit fauore poſſeſſionis, rerum corporalium diuturnæ dum-

dnmmodo decennium computetur à tempore quo ea ſolennitas potuit interuenire, ut ſuprà diximus ita intelligentes. d.l. ſi filiusfamilias. l. alienationis. d.l. qui in aliena. Fallit. ij. fauore qnaſi poſſeſsionis quæ eſt in ſeruiture prædiorum cauſam continuam habente, vt diximus ſuprà ita inrelligentes. d.l. ſi quis diuturno in prin. Fallit tertio eriam in poſſeſsione vel qnaſi vſusfructus ut dictis legibus, iuncta. l. qui vſumfructum. ff. de verborum obliga. & l. iiij. ff. de vſufruct. cum ibi not. Quo ad materiam verò. d.l. cum de in rem verſo. quæ ab iſta lõge abſcedit dic vt ſuprà attigimus, quæ omnia nota quia pleraque noua.

33 Intell. l. ſi filius. C. de pet. hæ. cõtra Doctor.

Ex his ergo apparer † ſuſpectnm eſſe intellectum quem ad. d.l. ſi filiusfamilias aſsignant Alex. conſil. ix. viſo rhemate. col. fi. lib. iij. Franciſcus Balb. de pręſcrip. in. j. par. iij. partis prin. q. x. nume. 12. verſi. alium notabilem. Salicetus q. j. in d.l. ſi filius. aiunt enim quòd ibi ex diuturnitare temporis ſolennitas extrinſeca ideò præſumitur, quia pater allegabat ſe filiũ iuſſiſſe ut adiret eam hæreditatem, qnod ſi id pater nõ allegaret, ea adirio etiam ex illa diuturna poſſeſsione minimè inquiunt præſumeretur, id quod verum non eſſe ex ſuperioribus apparet, quibus concluſum fuit fanore poſſeſsionis ex diuturnitate pręſumi ſolennitatem illam extrinſecam & l. quęcunque. §. fi. ff. de publicia. in rem act. procedere quando non erat temporis diuturnitas cum tali poſſeſsione cõtinua, ſecus ſi eſſet vt d.l. ſi filius, cum ſimil. Ad quod & ad. d.l. cum de in rem, vide Iaſonẽ aſsignantem. xij. limitationes in. §. pręiudiciales, inſt. de act. & Balb. vbi ſuprà, nu. 20. cũ plu. ſeq.

34 Titulus ex longo tempore an præſumatur ad præſcr. ardua. q.

Hactenus ſat ſuperq; probatum fuit per plura quàm quinquaginta fundamenta legum & rationum, titulum præſumi ex diutina rei corporalis poſſeſsione, ſed quod attinet ad Doctorum ſententias mihi non ſatis certum eſt, vtrum hæc an contraria pars receptior ſit, hãc enim ſententiam qua edocemur titulum præſumi ex tali diutina poſſeſsione tenent Gloſſ. Petrus. But. Bar. Bal. Raphael, Fulgoſius & Florianus in d.l. cum de in rem, ff. de vſutis ſecundum quòd eos intellexit Andręas Tiraquel. de præſcri. §. j. Glo. iiij. verſi. & hæc quidem & taciti renere videntur hi omnes qui ex diutina ſolutione ainnt præſumi legitima ſoluendi cauſa etiam ſi non appareat ita Panormit. conſil. xxvj. in quæſtione quæ ad pręſens vertitur, col. vlt. lib. ij. poſt Glo. quã allegat in c. nullus. j. q. j. & Ioan. Andreæ in c peruenit, de cenſibus & Bar. in l. cũ de in rem. ſuprà all. & idem Panor. conſil. vij. col. v. verſi. irẽ pręmitto, & rurſum in verſi. præſumenda eſt ergo, eod. lib. ij. Idem nõ ſolum repetit ſed etiã addit id procedere etiã ſi ea cauſa allegata non fuerit, ſequitũ Andræas Tiraquell. d. Glo. iiij. verſi. xl. Gl. Bar. Florianus & Paul. Caſtren. qui putat hanc eſſe receptam opini. in l. ſeruitutes, in mag. ff. de ſerui. & hæc pars ſeruabitur in practica ſecundũ Ioan. Imoleuſem in l. j. §. fi. ff. de aqua pluuia. arc. & in d.l. qui in aliena, in prin. Raphael Cumanus, & Romanus in d.l. qui in aliena, in prin. Cæpolla de ſeruitutibus vrbanorũ pędiorum c. xix. col. ij. qui hanc eſſe exiſtimat receptiorẽ ſententiam & in practica obſeruarum iri Alex. in d.l. ſi certis annis, C. de pact. col. vlt. & pe. Idẽ Alex. cõſi. lxix. circa ptimũ dubiũ, col. j. lib. vj. Glo. Dinus Bar. in l. j. §. vlt. ff. de aqua pluui. arc. per Bar. & alios in d.l. qui in aliena, Bar. conſil. clxxxix. primo quæritũ col. ij. Bal. in l. j. C. de patria poteſt. Albericus in l. ij. C. de ſeruitu. Idem Bal. in l. j. C. qui admi. & rurſum in l. j. C. com. diui. Salic. in d.l. ſi certis annis, Glo. in c. dilectio. xvj. q. iij. Glo. Antonius Butr. & alij. in repet. c. peruenit. de cenſibus, quorum nonnulli & ſi loquantur in terminis. d.l. cum de in rem. vbi nulla vt patet erar poſſeſsio corporalis rei vel quaſi corporalis, tamen idem veroſimilirer reſponſuros in ſpecie noſtra credendum eſt fauore corporalium rerum poſſeſsionis arg. l. j. ff. de vſucap. vt plenius ſuprà diſſeruimus.

Sunt tamen qui contrariã expreſsim tueanũ partem contendentes titulũ allegatũ pręſumi in terminis. d.l. cũ de in rem. eo quòd interfuit actus decies geminus ex parte eius cõtra quẽ præſcriptũ eſſe vel ius eſſe contenditũ. Cęterum qñ nullũ factũ ex parte illius inrerfuit extrinſecum ſed non factũ duntaxat, & tunc negant ex longa poſſeſsione præſumi titulum etiam allegatum (quale eſt cum poſtquam rem tuã longo tempore poſſedi, eam me ex certo titulo legitimo qnem allegabã præſcripſiſſe, contendebã talem titulũ allegatũ præſumi ex ipſa longa poſſeſsione) ita tenent Iacob. de Arena, Petr. de Bella pertica, Cin. Bulg. Bal. Iaſ. & alij in d.l. ſi certis annis, & Ang. ibi in rep. Ioãnes Imol. & Romanus in l. i ſumma. §. fi. ff. de aqua pluui. arcen. Petrus Ferrar. ſub titu. de forma libelli pro hæredi. vel re ſingulari diuid. verb. communiter, & pro indiuiſo, columna. ij. Andræas Barb. conſi. xxviij. omnipotẽtem Deum col. ix. lib. iiij. Florianus in d.l. cum de in rem verſo. colum. vlti. Bald. & Angelus in d.l. qui in aliena, in princip. ff. de acqui. hæredi. Iacobns Butrigarius, Bal. & Angelus in d.l. ſeruitutes, in mag. Idem Bal. in d.l. cum de in rem. in lect. antiqua & in l. j. colum. iij. C. de fideico. Idem Baldus in l. ſolent. §. non vero. ff. de offic. pro. Idem Bal. in c. ſi quis. verbo. per vnum annum,

de ſi

ſi de inueſtitu. inter dominum, & uaſallũ fuerit controuer. & conſilio c. mulierem maritus duxit, lib. quarto Iacobus de Rauena Petrus, de Bella pertic. & Cinus in l. penultim. C. commun. diuidun. Bartol. in l. Celſus. ff. de vſucap. Idem Bart. in q. incip. mulier habens amplum patrimonium. col fi.

35 Intel. l. cũ de in re. ff. de uſu.

Sed certè materia d. l. cum de in rem non iuſtè à noſtris tradita fuit ad noſtram materiã vſucapionum; quia re uera inter ſe nihil commune habent, eſtq; pluſquàm manifeſta iſtarum rerum differentia, nam in terminis dict. l. cum de in rem. non agebatur neque agi poſſibile erat de præſcribendo illo iure annuum quid recipiendi in futurum, nam illo tempore hoc eſt de iure ff. incognita erat præſcriptio actionum perſonalium vt ex uero, & communi opinione reſoluimus, ſuprà part. prima quæſt. iiij vnde cum in d. l. agatur de habenda actione perſonali ad aliquid annuum recipiẽdum, impoſſibile erat ut id quiſquàm contenderet ſe habiturum per modum præſcriptionis, ſed per alium longè diuerſum modũ, hoc eſt per modum & cauſam contractus, ad cuius contractus probationem pręſumptiuã adducitur, & allegatur illa decies gemina eademque annua præſtatio. Vnde etiam deſcendit alia non minus perſpicua differentia, nam nihil commune habent inter ſe ius, & ſubſtantia cum ipſius iuris uel ſubſtantiæ probatione, l. duo ſunt Titii, ff. de teſtamen. tu. ibi non ius deficit, ſed probatio, l. obligationum ſubſtantia, in princip. iuncto ultim. reſp. ff. de action. & obligation. ſed per d. l. cum de in rem. non inducitur ius, aut ſubſtantia per præſcriptionẽ contingens, aut ulla acquiſitio iuris, aut ſubſtantię, ſed tantum iuris quod ex cauſa contractus acquiſitum retro fuiſſe dicebatur pręſumptiua quędam probatio. Cæterum ſi illa impropriiſſima poſſeſſio, & diſcontinua potuit efficere vt titulus allegatus præſumeretur longè facilius, & iuſtius id efficiet noſtra poſſeſſio, quæ & propriiſſima eſt, & continua vt diximus ad prin. huius articuli.

36 Tit. ex decẽnio nõ præſumitur ad uaſallagium, ſed ex triceñio.

Deniq; d. l. cum de in rem uerſo, limitatur egregie ut non procedat cum agitur de obligando aliquem hominem liberum ad ſeruitium perſonale, quale eſt ſeruitium uaſallagij, (ut more noſtrorum loquar) tunc enim decẽnales annuæ præſtationis vaſallagij nomine, aut ſimilis perſonalis ſubiectionis cauſa factę non inducerent tituli legitimi præſumptionẽ, ſed longius tempus exigeretur, puta annorũ triginta, quia longè grauius, & durius præiudicium eſt in perſona vel perſonali ſubiectione (qualis qualis illa ſit) quam in bonis iſta eſt vera & communis opinio, quàm tenent Bartol. poſt antiquos in l. litibus C. de agricolis, & cenſit. Idem Bartol. in l. ſolent §. j. ad finem, ff. de offic. proconſ. Cinus, & Bald. colum. ultim. in l. ſi certis annis, C. de pact. & ibi Iaſ. in vj. limit. & Franc. Balbus de præſcrip. in j. parte iij. part. prin. q. x. nu. 11.

Vnde apparet quòd vt princeps rem vaſalli ſui etiam propter bonum publicum, aut publicam neceſſitatem auferre non poteſt, niſi dato iuſto pretio, aut iuſta recompenſatione, ita & longe minus poterit etiam ob publicam utilitatem, aut neceſſitatem vaſallum hoc eſt ciuem, aut ciues ſibi ſubditos alienare quia hoc lõge grauius eſſet, quàm bona adimere, ut docuimus, & bonorum ademptio iuſto pretio, aut recompenſatione poteſt mederi, & reparari ſubiectionis autem detrimentum eſt inæſtimabile, argum. l. filiusfamil. §. ſecundum uulgarem, ff. de lega. primo. l. ſeruitutem, ff. de regulis iuris Gloſſ. l. in ſeruorum, ff. de pœnis l. j. §. quæ oneranda, ff. quarum rerum actio. non detur l. prima, & ſecunda, ff. de homi. libe. exhi. iunctis traditis per Barto. in l. ſtipulationes nõ diuiduntur, j. & ij. columna. ff. de uerborum obligation. Ergo princeps vaſallos ſaltem perpetuò, ideò alienare etiã ob cauſam publicam non poterit, quia id damnum eſt irreparabile, & bonum publi. oium conciuium dãno iactura, & labore, uel periculo non quorundam tantum parandum eſt, l. ſecundum naturam, ff. de regulis iuris. vide ſupra cap. v. numer. 12. & nume. 5. & 6. & nu. 13. & cap. ix. nu. 22. & ca. xvij. ad tempus autem non perpetuo, an poſſint alienari dixi in dd. locis. 37

Princeps ciues et ob publi. neceſſitatem ppetuo alienare non poteſt.

CAP. LXV.

1 *Titulus præſumitur poſt longum tempus.*
2 *Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.*
3 *Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam.*
4 *Tempus quando extinguat ius.*
5 *Intellectus l. cum de in rem. ff. de uſur.*
6 *Intellectus l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſer. uendi.*
7 *Seruitutis ad præſcriptionem non eſt neceſſaria tituli allegatio contra communem opinio. concluſiones quatuor.*
8 *Titulus allegatus ex diutina poſſeßione præſumitur etiam ſi agatur de præſcribendo dominio cõtra cõem opin. idem & ſi agatur de præſcribendo uſufructu contra communem opinionem.*
9 *Intelle. l. nullo cum ſi. C. de rei uen. & nu. 11.*
10 *Poſ. ſola radix & fundamentũ præſc. noua opin.*
12 *Scientia quantũ diſtet ab ignorãtia quoad præſcrip.*
13 *Poſ. quando dicatur uiolenta, clandeſtina, precaria.*
14 *Poſſeßio uitioſa perdurat.*

15 *Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo & cum ſcientia rei alienæ. noua declaratio.*
16 *Præſcriptio ſine titulo legitimo & cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis nouæ declarationes.*
17 *Intellectus.l.ſi id quod.ff.pro derelicto.*
18 *Intellectus.l.neque fructuarium.C.de uſufru.*
19 *Præſcriptio ſine titulo & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſibus hic delatis, nouæ declarationes.*

1 Titulus præſumitur poſt lõgum tempus.

IN ſuperioribus † capitibus
pluribus quàm quinquaginta fundamẽtis tam legum &
intium quàm rationũ oſtendimus eum qui longo tẽpore
rem aliquã poſsideret ſciente & patiente domino, ſi alleget iuſtam cauſam aut titulum poſsidendi habuiſſe, ſe eum ti
tulum vel cauſam à iure præſumi citra aliud
probationis onus, quinimo etiam ab authoritate Doctorum id oſtendimus receptius eſſe,
quamuis innumeri ferè ſint qui contrariã par
tem tuentur, ut nõ ſolum ex ſuperioribus ſed
etiam ex modo dicẽdis apparebit. Et animad
2 uertendum eſt † quòd ex diuturna poſſeſsione
Temporis diuturnitatis quadruplex effectus. uel quaſi poſſeſsione interdum inducitur ſola
tituli præſumptio quæ admittit probationem
in contrarium. Interdum uerò inducitur ipſummet ius & ſubſtãtia ita ut nõ admittatur,
nec ſi admitteretur, prodeſſet probatio in contrarium. Interdum uerò neutrum iſtorum cõtingit. Interdum & quarto ex tempore ius extinguitur. Primum contingit quando rem tuã
te ſciente & patiente longo tempore poſſedi.
nam ſi poſtea eam à me petieris & dixero præ
ſcripſiſſe me quia ab aliquo tertio habui iuſtã
poſsidendi cauſam uel titulum, is titulus alle
gatus præſumitur quamuis in cõtrarium admittatur probatio, ita procedunt omnia ferè
fundamenta capitis ſuperioris. Idẽ eſt in quaſi
poſſeſsione annuorum redituum; vt in terminis.d.l.cum de in rem verſo, ff.de uſuris. Secundus caſus † vt ex poſſeſsione vel quaſi poſſeſ
3 Tẽpus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam. ſione diuturna inducatur verum ius & ſubſtã
tia, ita ut probatio in contrarium nec admittatur nec ex facto admiſſa proſit, contingit in
poſſeſsione uel quaſi temporis cuius initij memoria nõ eſt, ut in terminis.l.j.§. ductus aquæ.
ff.de aqua quoti.& æſti.& ĩ l.j. & l.ij.ff.de aqua
pluuia. arcen. Tertius caſus quando iſtorum
neutrum contingit. euenit in eo qui per decennium tantum inter abſentes rem alienam poſ
ſideret corporaliter, uel in eo qui quaſi mãdato & nomine meo me ignorante aliquid egiſſet, & ſimilia ut ſuperiore capite plenè expoſui

mus. Vltimum † ut ex tempore ius extinguatur contingit in iure alicui delato uel acquiſi 4 Tẽpus quã extinguat ius.
to quo nondum ipſe vti cœpit. quale eſt in terminis.§.fin.inſti.de iniuri. & eſt in legato nondum agnito uel in hæreditate nondum adita,
uel in iure offerendi, vt in terminis.l.in bello.
§.ſi quis ſeruum.ff.de capti.l.licet, cum Glo.C.
de iure delib.in princi.inſtit. de perpe.& temp.
actio.l.ſi C.de dolo, & in actione redhibitoria,
& legis Aquiliæ, & quanto minoris, & in reliquis de quibus per totum titulum inſti. de act.
& per Glo.& omnes ĩ prin.& §.j.inſt.de perpet.
& temp.actionibus. In omnibus enim his ſpeciebus & ſimilibus actio competens ipſo iure
extinguitur ꝑ tranſcurſum tẽporis. nec ex parte vllius hanc ad rem deſideratur poſſeſsio, titulus, bona fides aut aliquid aliud. quia iſtud
eſt ius quoddam quod defertur à lege ſub hac
conditione reſolutiua. vt ſi is rem ius'ue ſuum
infra tempus lege definitum perſequatur bene erit ſin minus perinde ſit ac ſi à lege id ſibi
conceſſum nunquam fuiſſet. non aliter atq; uita animantibus conceſſa eſt ſub conditione re
ſolutiua quę tempore ipſo extinguitur, niſi homo per ſuam diligentiam efficiat ut æternam
uitam aſſequatur & ſimilia, egregius text. in l.
quibus diebus.§.quidam Titio.ff.de condit.&
dem. ibi, nam quod ademptum eſt nec datum
quidem intelligitur. ſic ergo & in his ſpeciebus, cum poſt tempus lege definitum id ius ſemel oblatũ adimat̃ nec datũ quidẽ intelligit̃.
Ex † ſuperioribus colligitur in terminis. d. 5
l.cum de in rem, quòd & ſi annuum quid lõgo Intell.l. cũ de in rem ff. de uſur.
tẽpore mihi præſtitiſti tamen ſi id poſtea perſequar motus ex ſolo curſu temporis, nil agã,
quia iuſtam cauſam præceſsiſſe allegare debeo
ut eſt cõmunis opinio Bar. col.ij.& iij. & aliorum in d.l.cum de in rem. Balbus de præſcrip.
in.j.par.iij.partis prin.q.x.per omnes in l. ſi certis annis.C.de pact.quod infrà latius.
Colligitur † quid reſpondendum ſit in ter- 6
minis.l.ſi quis diuturno, in prin.ff.ſi ſeru.vend. Intell. l. ſi quis diuturno.ff. ſi ſer. vendi.
vbi te ſciente & patiente tignum immiſſum in
domum uel in parietem tuum habui longo tẽ
pore, & per hoc ius ſeruitutis acquiro & præſcribo, ſi id nec vi, nec clam, nec precario factũ
fuit. Sicq; ibi hoc plus eſt quàm in d.l. cum de
in rem, † quia in illa nullum factũ poſitiuè ſer 7
uitutem patientis exigitur. at in iſta requiritur factum poſitiuè ſoluentis & decies geminatũ & uniforme ut diximus in loco ſuprà alle Seruitutis ad præſcr. non eſt neceſſaria tituli allegatio contra cõmunem opi. cõclu ſio.iiij.
gato. Sed cur diuerſum. cõis opi. eſt, qa in l.cũ
de ĩ rem, agit̃ de grauiore præiudicio q̃ in d.l.
ſi quis diuturno, vtrobiq; tamen vt legitimus
titulus allegatur neceſſe eſt, ſicq; ſi in terminis
d.l.ſi quis diuturno, præſcribere cõtendens nõ

allegaret

allegaret legitimum titulum ſuccumberet; Idē ſi cum allegaret allegatumq; ex diuturna illa quaſi poſſeſsione probaret præſumptiuè ſi tamen aduerſarius probaſſet contrarium, iſtæ ſunt communes opiniones quas tenent Barto. Florianus & Pau. Caſtren. in l. ſeruitutes, magna poſt Gloſſ. mag. ibi prope finem. ff. de ſeruit. Glo. & ibi Bart. col. iij. in d. l. cum de in rē, & eſt communis opinio legiſtarum & canoniſtarum ſecundum Paulum Caſtrenſem in d. l. ſeruitutes, col. fi. ſequitur & ait eſſe communē opinionem Franciſc. Balb. de præſcriptio. in j. par. iij. part. princip. q. x. nume. 7. Barto. in l. qui in aliena, §. j. & ibi Alex. col. fi. ff. de acq. hæred. Alberi. in l. ij. C. de ſerui. Ange. in §. æque, col. v. inſtit. de actio. Alex. in l. ſi certis annis, colum. penul. C. de pact. affirmans hanc eſſe communem opinionem & ita in practica ſeruari Cæpolla de ſerui. vrba. præd. cap. xix. incip. octauo principaliter Felin. in capi. de quarta, col. xiij. de præſcrip. vbi plures allegans hanc partem affirmat eſſe communem, & alij non pauci relati per Andræam Tiraquellum de præſcriptio. §. j. Gloſ. iiij. verſi. xxxviij. ibi, ſed & multi hoc intelligunt procedere ubi agitur de modico præiudicio.

Quid dicendum? & ſanè allegatio tituli de qua in d. l. cum de in rem, non eſt trahenda ad terminos dict. leg. ſi quis diuturno, cum illuc agatur de graui præiudicio, hic de modico, illuc eſſet ſola quaſi poſſeſsio eademque impropriſsima, hic ſit poſſeſsio uel quaſi aliquantulum proprior, illuc eſſet illa quaſi poſſeſsio diſcontinua, hic continua, ſicque merito in dict. l. ſi quis diuturno, de tituli allegatione uerbum nullum, uerius ergo eſt eā generaliter intelligi debere prout generaliter loquitur, q ex ſolo curſu temporis diuturni cū ſcientia & patiētia illius, inducit tacita qdā cōceſſio illius ſeruitutis, quia agitur de modico piudicio, ſimile in d. l. ſi ego, §. j. ibi, per traditionē aut patientiam fortè, ff. de pub. in rē act. ubi in huiuſmodi ſeruitutibus ea ſcientia & patientia tantum operatur quantum expreſſa conceſsio & traditio, facit § per traditionē, inſti. de rerum diui. facit. §. fin. inſt. de iniur. ubi etiā breuius tēpus ſufficit: facit l. alienationis uerbum, ibi, uix eſt enim ut non uideatur alienare, &c. ff. de uerb. ſigni. faciunt omnia quinquaginta ferè argumenta iurium, rationum & autoritatum de quibus in præcedēte capite, quę omnia ſi rectè enumeres, inuenies fortè hanc noſtram partem receptiorem eſſe, quæ dubio procul uerior eſt, tene ergo hæc contra hanc communem opinionem cum illa quam receptiorem puto: primum quòd in terminis d. l. ſi quis diuturno, ad præſcribēdam ſeruitutē ſufficit diuturna quaſi poſſeſsio cum ſcientia & patientia domini ſine ullo tituli interuentu. Deinde quòd talis tituli allegatio neceſſaria non eſt. Tertio quòd etiam ſi ab aduerſario titulum nunquàm interfuiſſe probatum eſſet, adhuc præſcribens obtineret, poſtremò quòd etiam ſi is confeſſus eſſet ſe nullum titulum, alium habuiſſe præter domini tolerantiam, adhuc obtineret.

8 Colligitur † minimè ueram eſſe eam cōmunem opinionem quam tenent Bart. & communiter Docto. in d. l. cum de in rem, col. iij. Bar. & Doct. in l. j. §. fi. col. pen. ff. de aqua pluui. arcen. Idem Barto. in q. ſua incip. mulier habens amplum patrimonium Bar. & Docto. in d. l. ſeruitutes Franciſc. Balb. vbi ſuprà q. x. numer. 7. uerſic. aut uerò & tertio caſu, dum contendūt quòd in his quæ ſunt magni præiudicij quale eſt cum agitur de præſumendo titulo tranſlatiuo pleni dominij, tunc ex diuturna poſſeſsione etiam cum domini ſcientia & patientia nō præſumitur titulus allegatus, & ita intelligunt. l. nullo, C. de rei vendication. l. Celſus, ff. de uſucapion. cum ſimilib. & ad d. l. cum de in rem, reſpondent quòd procedit quando interfuerunt 9 non ſolum patientiam illius contra quem præſcribitur, ſed etiā ipſius plures actus poſitiui.

Titu. allegatus ex diutina poſſeſſione præſumitur et ſi agatur de præſc. dominio contra cō mu. opin. Idem & ſi agatur de præſcribēdo uſufructu cōtra cōem opi.

Intelle. l. nullo. C. de re iu.

Vnde ſubinferunt, quòd etiam ſi ageretur non de præſcribēdo plenario dominio, ſed de præſcribendo vſufructu (qui pars dominij eſſe intelligitur, l. iiij. ff. de vſufruct. l. qui vſumfructum, ubi plenè per Bar. & Iaſ. ff. de uerbo. obligation.) adhuc ex diuturna poſſeſſione cū patientia etiam domini non præſumeret titu. allegatus quaſi, & hoc caſu videat agi de magno præiudicio, nec interuenerint actus poſitiui eius contra quem præſcribitur, ut interfuerunt in terminis dict. l. cum de in rem.

Ita tenent Paulus Caſtrenſis in dict. l. ſerui. colum. fina. & Franciſcus Balbus ubi ſuprà numero. 7. verſicul. ex quo infertur, & Bartol. in d. l. ſeruitutes, circa medium, & Idem Barto. in d. l. j. §. fina. ff. de aqua pluui. arcen. & in d. quæſtion. in ca. j. mulier habens, colum. fina. & Cæpolla & Paul. Caſtren. vbi ſupra, & Paulus Caſtren. in dict. l. ſi filiusfamilias, vbi hanc dicit communem opinionem de petitio. hær. & alij non pauci relati per Balb. ubi ſupra.

Quid dicendum? ego ſanè nō abnego, nec ignoro quin ſit egregia differentia inter noſtrum caſum & d. l. cum de in rem, in qua interfuerūt plures actus poſitiui illius cōtra quē præſcribitur, qui non interfuerunt, ſed tantum etiam ſcientia, & patientia in ſpeciebus noſtris. adhuc tamen pro parte noſtra ſunt longè

gè plures & urgentiores rationes quas plures quàm quinquaginta in capitibus ſuperioribus retulimus, quæ dilucidè oſtendunt hanc partem veriorem eſſe, ut & ſi agatur de præſumendo titulo translatiuo vſusfructus vel etiã pleni dominij; is allegatus præſumatẽ ex diutina poſſeſſione cum ſcientia, & patientia domini, & fortè eſt iſta receptior opinio, vt ex dictis ſuprà cap. præce. apparebat.

10 Deniq; ueritas eſt ꝙ omnium præſcriptionum fundamentum & radix conſiſtit in cauſa poſsidendi tollerabili vel iuſta vt in l.fi.ff.pro ſuo. Ergo ſi habeo poſsidendi iuſtam cauſam vel tolerabilem præſcribere poſſum, nec alius titulus exigitur etiam regulariter, vt d.l.fina. cum mille ſimilibus quas allegabimus, infrà cap.lxxvij.numer.10.cum ſeq. id quod procedit in tribus ſpeciebus, primum quãdo agitur de præſcribendo dominio. Deinde quando agitur de præſcribenda ſeruitute, poſtremò quando agitur de præſcribendis actionibus; de primo probatur lege & ratione, nam ſi fundum tuum poſsidere cœpi te ſciente & patiente, illumq; arare, colere & fructus inde percipere, perceptosq; ad meam vtilitatem conuertere cœpi, in hocq; perſeueraui per longum tẽpus, magis eſt vt tempore lege definito illum præſcribam & acquirã, licet nullus titulus ad transferendum dominium idoneus interueniat, ita probat l. alienationis, ff. de uerb. ſignif. ibi, vix eſt enim ut non uideatur alienare, ubi planè probatur eum qui patitur rem ſuam tẽpore per legem definito poſsideri ab alio per hoc eam rem concedere, & alienare ei uideri. Ad idem nam ut naturaliter ius ſuum per traditionem trãsferret per traditionem, ibi nihil iam naturali æquitati, inſti. de rerum diui. ita & per patientiam quę naturali & corporali traditioni exequatur ut in l. ſi ego. §. j. ibi, per traditionem, aut per patiẽtiam fortè, ff. de publi. in rem acti. Nec dubiũ eſt, quin ſi ſum in corporali rei tuæ detẽtione accedẽte cõceſsione tua eius rei dominium abſque alia traditione ſtatim acquiram l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquir. rerum domi. §. interdum, inſt. de rerum diui. ergo ſi tuum fundum te non ignorãte uel mox ſciente ingreſſus eum & colere & fructus inde colligere neq; meam utilitatem conuertere & cœpi, & per longum tempus pſeueraui, poſt tale longum tempus lex interpretatur huic naturali rei detentioni, conceſsionem tuam acceſiſſe, ſicq; dominium me acquiſiſſe, & cum hæc ratio ſit expreſſa in d. l. alienationis, dubium non eſt, quin ratio ipſa ſit uerè lex, & deciſio habeatur loco exempli quod non arctat regulam (ſicq; noſtra propoſitio generalis erit, vt eſt illa ratio) ita tenet Gloſſ. in auth. de hæredi. ab inteſt. §. fina. in uerb. ordine. Gloſſ. in cle. j. de electione, in uerbo eligatur, Bald. in l. maximum uitium, per text. ibi. C. de lib. præt. Idem Bald. in l. fina. per text. ibi. ff. de hæred. inſt. Alex. nume. 5. Pet. Philipp. Corn. nu. 15. Iaſ. num. 6. Curt. iun. nume. 9. per tex. ibi. C. de impub. in l. humanitatis, ijdem Philip. Dec. Curt. iun. & Franciſc. Purpur. nume. 23. in l. fin. per tex. ibi. C. de pact. Idem Bald. in l. his ſolis, per text. ibi. C. de reuoca. don. Paul. Caſtren. & Iaſ. in l. quannis. C. de fideicom. And. Tiraq. de cauſa ceſſan. par. j. nume. 135. Georg. Nat. in c. quanuis pactum, nume. 32. de pact. lib. vj. Iaſo. in l. de quibus, num. 14. ff. de legib.

Poſſeſſio ſola radix & fundamentum præſcr. non opi.

Ad idem eſt text. ſi generaliter accipiatur, nec reſtringatur ad ea quæ ſunt leuioris præiudicij in d. l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſer. vend. Ad idem quoq; uidetur eſſe text. nõ tam in ſpecie quàm in ſimili in d. l. cum de in rem, Ad idem in ſimili præſertim in ſui ratione in d. §. fi. inſt. de iniuri. & deniq; omnia iura & rationes quas retulimus in præcedentibus capitibus quas non expedit repetere, præſertim cũ ut plenè diſſeruimus d. cap. lxxvij. nume. 10. ad præſcriptionem non tam titulus quàm ſola iuſta cauſa poſsidendi exigatur, uel etiam tolerabilis ſufficiat d. l. fin. ff. pro ſuo, & ut qui rem mobilem alienam contrectat ſi putauit dominum permiſſurum deſinit furtum committere, ut notant Gloſſ. & communiter Doct. inſti. de oblig. quæ ex mal. §. j. quaſi licet regulariter dominus uetare & nolle præſumatur l. uetare. ff. de furt. tamen interdum, ſecus ſit ratione fortè cognationis, amicitiæ, vicinitatis, neceſsitatis, aut ſimilia, ita & in ſpecie noſtra potuerunt concurrere cauſæ iuſtæ uel ſaltem tolerabiles, quibus motus rem alienam propria authoritate poſsidere cœpiſſem, dum id dominum permiſſurum exiſtimaſſem. Et euẽtus ſequens (hoc eſt ſcientia & patientia domini diuturna) non poteſt non uideri hanc cauſam iuſtificare per dd. ll. & deniq; hæc pars ꝓbatur & iuſtificatur per mille leges & rationes de quibus in ſuperioribus capit. quas non expedit repetere, ita olim tenebam, ſed ad hanc opinionem ut infrà dicemus adijcienda eſt neceſſaria declaratio & temperamentum.

In ſecundo caſu cum agitur de præſcribenda ſeruitute, eſt res expeditior, quæ palam ꝓbatur in d. l. ſi quis diuturno, in princ. cum ijs, quæ dicta ſunt per totum præcedens & præſens caput. Idemq; in præſcriptione uſusfructus, nam ſi id admittimus cum agitur de plenario dominio præſcribendo, ergo multò magis cum agitur de præſcriptione uſusfructus

qui eſt pars dominij l.i.iij.ff.de vſuſruc.elegans tex.in l.qui vſumfructum vbi Bar.& Iaſo.ff.de verb.oblig.quę intelligenda ſunt ſciente & patiente domino.

Tertio caſu quando agitur de præſcribēdis actionibus ſiue illę perſonales ſint, ſiue reales. ſiue mixtæ,(iuxtà.§.omnium, & ibi plenè per Angelum Aretinum, Iaſo.Ludo.Gomez.& Benincaſium in prin.inſt.de actio.)tunc ſimiliter eadem ratione nullus titulus requiritur, ſed tantum iuſta cauſa aut tolerabilis quę ſufficiat ad remouēdam malæ fidei ſuſpicionem.& ita procedit l.ſicut l.omnes l.cum notiſsimi,C.de præſcrip.xxx.annorum,& in prin.inſti.de perpe.& tēp.actio.ergo ſi tibi huius rei non ignaro centum,actione perpetua debebam, & per annos.xxx.ſuperſediſti ea petere,par eſt ut præſcripſiſſe uidear, cum vix ſit ut concedere aut mihi remittere non uidearis, ſicq; militat ratio d.l.alienationis,ibi,vix eſt enim &c.quæ ratio cum ſit generalis & in ea lege expreſſa, lex generalis vere eſt, ſicq; comprehēdit noſtrum caſum,eumq; definit nō ſecus quàm illum qui ibi erat expreſſus,Ad idem d.l.ſi quis diuturno,in prin.in ratione ſui.& d.l.ſi ego.§.j.ſimiliter,in ratione ſui,& d.§.fin.inſt.de iniur.ſimiliter in ratione ſui d.l.ſi filiusfamilias, C.de peti.hære.l.qui in aliena,in prin.verſic.ſed ſi non adierit,ff.de acquir.hær.l.qui in prouincia.§.j.ff.de ritu nup.c.illud de præſumpt.l.Procula, ff.de proba.cum ſimilibus.

Confirmantur omnia ſuperiora, quia id dicimur ſcire quod uehementer opinamur l.cū quidem.§.quod dicitur j.& ij.cum utrobique not.ff.de acq.hære.dum modo adſit iuſta cauſa vel occaſio opinandi,ur ibi,nec dubiū eſt,quin iuſtam cauſam vel occaſionem id opinandi habeat, qui per longum tempus rem poſſedit ut ſuā ſciente & patiente domino, vt diximus ſuprà cap.ſuperiore circa principium.

11 Quę†omnia moderanda ſunt vt procedant
Intellec.l. nullo. C. de rei uē. data ſcientia & patientia domini, nam ſi igna
rus eſſet non poſſet uideri animum iuris ſui
negligendi aut alteri concedēdi habuiſſe l.ma
12 ter decedens.ff.de moffic.teſtam.†& conſequē
Scientia quantum diſtet ab ignorantia quoad præſc. ter poſſeſſor niſi aliunde haberet iuſtam cau-
ſam poſsidendi nunquàm eam rem uideretur
iuſtè poſſediſſe aut præſcripſiſſe,unde ſiue rem
tuam inſcio te poſsiderem ſcienter, eam præ-
ſcribere nunquàm poſſem ſi confiteret ipſe,vel
conſtaret me aliunde titulum vel iuſtam poſ-
ſidendi cauſam non habuiſſe, idem ſi titulum
haberem ſi tamen eum non allegaui,ita intel-
ligo his tribus caſibus procedere l.nullo, C.de
rei uend.l.Celſus, ff.de uſucap.l.fina.ff.pro ſuo
l.non ſolum,ff.de uſucap.§.quod vulgo,& l.quod vulgo.ff.pro empt.l.vnica.C.de vſucap.tranſ.l.diuturna,C.de long.temp.præſ.& in prin.inſt.de vſucap.quòd ſi titulum me habuiſſe ab aliquo tertio allegaſſem, an is ex diutina poſſeſsione prǽſumatur,& hoc caſu quo dominus ignorauit rem ius'ue ſuum ab alio poſsideri magis eſt non præſumi niſi probetur vt dd.ll.quamuis ſi ipſe ſciret rem ius'ue ſuum poſsideri tunc præſcriptio procederet non tam ex vi tituli aliunde habiti(etiam ſi allegatus eſſet)quàm ex vi ipſius poſſeſsionis eoipſo iuſtificatæ & legitimatæ quod dominus ſciebat & patiebat̄, ſicq; concedere videbatur,ut ſic ſciente & patiente domino ad iuſtificandam poſſeſsionem non ſit neceſſaria vllus titulus vel cauſa poſsidendi aliunde profecta,cum ex ſola ſua ſcientia & patientia & tacita conceſsione ſatis ac ſatis iuſtificetur, ſed tunc demum iuſta cauſa uel titulus tolerabilis poſsidendi deſideretur cum ipſe dominus huius rei ignarus eſt.Id quod etiam in præſcriptione ſeruitutum reſpōdendum eſt ut d.l.ſi quis diuturno, d.l.ſi ego.§.j.etiam ſi loquamur in uſufructu per eaſdem leges & rationes.Idemq; & in actionibus, nam ſi ſciebā me tibi ignaro centum debere(ex contractu fortè inito cum ſeruo,aut filio, aut procuratore tuo,aur ex cauſa hæreditaria, quia defuncto cui ſucceſsiſti debebam)tunc improprijſsima hæc poſſeſsio qua debitor ipſum debitum poſsidere dicitur iuxtà Gloſſ.l.regulariter, ff.de pet.hære. nec iuſtificabitur quaſi ex tacita conceſsione tua cum id ignores,nec quaſi ex titulo uel cauſa aliunde habito,cum aliunde habitus non ſit, uel habitum eſſe non probetur, ergo ex diuturna poſſeſsione præſcriptio non contingit contra rem ſuam poſsideri ignorantem,quod uariè intelligitur, primum quando re uera non interfuit titulus aut cauſa iuſta uel tolerabilis poſsidendi.Deinde quando & ſi fortè interfuit tamen non allegatur. Tertiò etiam ſi & interfuerit & allegetur ſi non fuerit probatus,& ita procedunt ſi generaliter intelligantur tex.in l.nullo.C.de rei uendi.& in l.Celſus,& in l.non ſolum.§.quod uulgo, ff.de uſuc.& in l.quod uulgo.ff.pro emp.& in l.fin.ff.pro ſuo,& in prin.inſt.de uſucap.& in l.uni.de uſucap.tranſ.cum aliis quæ congeſsimus in capit.lxxvij.nume.10.Sicq; in quibus caſibus cōtra abſentem & ignorantem currit præſcriptio in illis neceſſe eſt ut titulus & interueniat & allegetur & probetur. Sed quando currit contra præſentem & ſcientem tunc nec tituli interuētus nec probatio nec etiam allegatio requirit̄ quia ſola ſcientia & patientia domini uim habet conceſsionis & alienationis poſt lapſum tēporis lege definiti ut dictū eſt, quòd uarie intelli-

telligitur primum cum agitur de plenario do-
minio præſcribendo, deinde cũ agitur de præ-
ſcribendo vſufructu, tertio cum agitur dè præ-
ſcribenda alia quauis ſeruitute, poſtremò cũ
agitur de actionibus præſcribendis, ut ſimili-
ter dictum eſt, qninto etiam ſi agatur de obli-
gatione aliqua in fututum acquirẽda ut in ter
minis d.l. cum de in rem, ſicq; nõ ſolum ſi aga
tur de præſcribenda liberatione aduerſus obli
gationem, ſed etiam ſi agatur de præſcribenda
uel acquirenda obligatione contra libertatẽ.

Poſ. quando dicat uiolenta clãdeſti-na preca ria.

13 Contra†hoc tamen fortiter facit quòd & ſi
rei tuæ te ſciente & patiente poſſeſsionem in-
greſſus ſim, eamq; tenere incipiam, non ideo
tu protinus deſinis poſsidere, nec ego poſſum
inchoare præſcriptionem, nam aut vi eam cœ
pi & nitioſa poſſeſsio ẽ, ſicq; ceſſat præſcriptio
d.l. ſi quis diuturno, aut clam (hoc eſt te igna-

Poſ. uitioſa perdurat.

14 ro ab initio) & †ſimiliter uitioſa eſt, critq; ſem
per, quia tale uitium initio contractum perdu
rat l. cum hæres, ff. de diuer. & temp. præſ. l. ui-
tia. C. de acq. poſſ. aut, nec vi nec clã, ſed te ſciẽ
te nidente & tolerante, & tunc aut conſtat me
eo nomine eã poſſeſsionẽ oceupaſſe, quaſi ad
libitũ tuũ eam dimiſſurus, & tunc precaria vi-
deretur ceſſaretq; præſc. d.l. ſi quis diuturno, &
per totũ, ff. de precario. Aut & ſecũdo eo noie
eam occupaui ꝙ teſtarer me tibi eam nõ reſti
tuturũ, & tunc ſi te eſſe dñm agnoſcebã vim fa
ciebam, uitioſa poſſeſsio eſſet ceſſaret præſcri
ptio ꝙ ſi alterius tertij eſſe dicebam ſimiliter
uitioſa poſſeſsio eſſet l. quærebatur, l. ſi. C. vnde
vi. ꝙ ſi nullius eſſe dicebam, ſed pro derelicto
habitam uel nullus vnquàm fuiſſe, ſicq; occu-
pãtis eſſe debere, ſimiliter ceſſaret præſcriptio,
quia ſtatim eius dominium nactus eſſem, per
totum titu. ff. pro derelicto l. j. ij. & iij. & iiij. ff.
de acq. rerum doml. Aut & tertio cum occupo
eam poſſeſsionem nec declaro me tibi uolenti
eam dimiſſurum, nec deelaro contrarium, &
tune nõ uideor acqnirere poſſeſsionem, nee tu
aĩum poſsidendi deponere videris, ergo cũ tu
poſsideas, & ego non, non potero inchoare p̃-
ſcriptionem, ſed quia poſt longum tempus, eã
poſſeſsionem neglexiſſe aut pro derelicto ha-
buiſſe uideris nt eſt cõis opinio vt diximus.
Ideo euenit vt tunc ego eam acquirã nõ quaſi
præſcriptã, ſed quaſi pro derelicto habitã, ſic-
q́ue etiam tunc ceſſat præſcriptio, niſi dixeris
ꝙ ſimul atque ea poſſeſsio & abs te deſerta &
mihi quæſita videtur ex tunc in poſterum legi
timus poſſeſſor videbor, ſicq; ſine alio vllo titu
lo vſucapere potero peoprietatẽ, ita tñ vt præ-
ſcriptio ꝓprietatis à tpe poſſeſsionis iã quaſi
deſertæ acquiſitęq; ĩchoari videaẽ, & nõ antea
15 †vt ſic quaſi duæ aoquiſitiones ſint non ſimul;
ſed ſucceſſiue & gradatim contingẽtes prima
poſſeſſionis, quæ ex certo temporis lapſu eon-
tigiſſe videtur, poſt quam acquiſitam incipit
aut inchoatur præſcriptio, quæ omnia proban
tur in l. iij. ff. de uſuc. & in l. ſi id quod ff. pro de
relict. ubi mulier rem à non domino (quẽ ta-
men dominum eſſe putabat) pro delicto habi-
tam cœpit eamq; poſtea marito donauit, quã
is maritns potuit præſcribere, & præſcripſit, &
tamen in effectu non habebat titulũ: quia qđ
attinet ad præſcriptiones titulus improbatus
pro nullo eſt, l. ij. §. ſi à pupillo ff. pro empto. C.
eod. l. ſi. §. ſin autem, C. com. deleg. quinimo uix
eſt ut maritus ille haberet bonã ſidẽ quia aut
eam rem vxoris eſſe credebat, & tnnc ſciebat
ſibi donari non potuiſſe per totum tit. ff. & C.
& in decret. de dona. inter uirum. Aut credc-
bat eſſe alterius & longe minus cap. ſi. de præ-
ſcrip. ergo nullo caſn domini cogitatione poſ-
ſidebat, ſed adhuc dicitur habere bonam fi-
dem eo ipſo, ꝙ poſſidebat uel ſe poſſidere fal-
ſo credebat dominæ uoluntate, & hanc ratio-
nem reddit tex. d. l. ſi id quod ibi, quaſi volente
& concedente domina etiam ſi eam poſſeſſio-
nem reuocabilem, & quaſi qnodammodo pre
cariam eſſe is maritus putabat, quia credebat
aut credere debebat liberũ vxori eſſe qnoties
ſibi libitũ eſſet eã poſſeſſionẽ reuocare, & eum
illa ratio, quaſi volente, & cõcedente dña.) ſit
in illa lege expreſſa pro lege verè, & nõ interp̃-
tatiuè debetur, cumq; ſit generalis cõprchen
dit oẽs oĩno caſus ĩ qbus ipſa militare repiẽ.

Præſc. contingit ſine legitimo tit. & cum ſcietia rei alienæ noua decla.

Ex quibus multa nõ minus vtilia quàm no-
ua colliguntur, †quid enim ſi poſtquàm rei, 16
quàm tuam eſſe putabam poſſeſſionem occn-
paui ſine ullo vitio, ſed te ſciente, & patiente &
vidente (ut in exemplis de quibus ſuprà) eam
retinui per tempus quo lex diſponit poſſeſſio-
nem pro derelicto habitam, aut deſertam vi-
deri. Aut quid & ſecundo ſi rem à te condu
xi, & poſt finitam conductionem expreſſim di
xi tibi me in poſterum eam conductam nolle
habere, & nihilominus me in eius poſſeſſione
permanere ſininiſti per tempns quo lex vult
poſſeſſionem deſertam videri. Aut quid & ter
tio ſi rem mihi ad certum tempus commoda
ſti qno finito expreſſim dixi tibi commodati
nomine eam me amplius nolo habere, & nihi
lominus per tempus à lege definitum ad poſ-
ſeſſionis deſertionem tolerаſti me in eius poſ
ſeſſione permanere. Ant quid & quarto ſi ad
tempus indefinitum eam rem mihi conceſſe-
ras precario, & poſtea expreſſim dixi tibi me
eam poſſeſſionem ut precariam amplins nole
habere, & nihilominus toleraſti me ĩ eius poſ
ſeſſione permanere per tempus ad poſſeſſionis
tacitam

Præſcr. ſine tit. legitimo, & cum ſciẽtia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis nouæ declarationes.

tacitam deſertionem à lege definitum (vt enim precarium differat à commodato docet Barto. in l. ij. in prin. ff. ſi cer. pet.) Aut quid & quinto ſi cuſtodiæ, & depoſiti cauſa eam dederas, & poſtea tibi expreſsim dixi me in poſterum eam rem vt depoſitam nole tenere, & tu tolerasti eam me poſsidere per tempus à lege definitum ad pręſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem. Aut quid & ſexto ſi in ea re ad tempus habebam vſumfructum, quo finito expreſsim dixi tibi eam me vſusfructus nomine amplius nole habere, & nihilominus tolerasti eam me poſſidere per tempus lege definitum, ad præſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem. Aut quid & ſeptimo ſi cum vſus cauſa eam prius tenerem idem contigit. Aut quid & octauo ſi cum eam nomine ſuperficiei ad tempus tenerem idem contigit. Aut quid & nono ſi cum cenſus annui pręſtādi cauſa eā tenerem redēpto illo cenſu, eam non redij, & ille tolerauit me eam retinere. Aut quid & decimo ſi pignoris, aut hypothecæ nomine eā tenebam, & debito ſoluto idem contigit. In omnibus enim his ſpeciebus, & ſimilibus conſtat me permanere, in illius rei poſſeſsione ſine vllo titulo habili ad trāsferēdum dominium, ſed tamē in omnibus his ſpeciebus cōſtat me habere poſſeſſionem vitio carētem, uel ſaltem rei detentationem corporalem vitio carētem, & conſequenter poſſe me præſcribere eam, quaſi volente, & concedente domino (hoc eſt eo quem dominum eſſe putabam) ſum in ea poſſeſsione, uel detentatione, id quod ſufficere ad præſcribendum oſtendimus per dict. l. ſi id quod, cum ſimilib. ſuprà allegatis, quod tamen contingit non vno ictu, ſed per medium alterius requiſitionis, nam per tempus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſſionis deſertionem eam poſſeſsionem quaſi à priore poſſeſſore abſcedentem ad meq; tranſuolantē nactus videor, & ex tūc videor iuſtus poſſeſſor ad inchoandam proprietatis pręſcriptionem.

17 Intell. l. ſi id quod ff. pro dereli. — †Nec vos decipiat d. l. ſi id quod. ff. pro dereli. vbi maritus ille ſimul ac ſibi ab uxore res tradita fuit, ſtatim inchoauit proprietatis præſcriptionem, nam illud ideò ibi contigit, quia ſtatim conſtabat ipſam vxorē uoluiſſe deſinere poſsidere poſſeſsionemq; in maritum transferre ut ibi & l. prima. §. ſi vir. ff. de acquiren. poſſeſsion. Cæterum in decem ſpeciebus ſuprà relatis non conſtabat, nec præſumebatur quòd prior poſſeſſor idemq; dominus uerus, uel putatiuus, uellet ſtatim deſinere poſsidere eamq; poſſeſsionem in me transferre, ſed is animus poſſeſsionis deſerendæ demum poſt tempus lege definitum præſumitur. In omnibus ergo his decem ſpeciebus, & ſimilibus conſtat ſine ullo titulo habili ad transferendum dominium cōtingere præſcriptionem quamuis contrarium totus mundus exiſtimauerit. Deinde conſtat ſine ea bona fide, quòd poſſeſſor domini cogitatione poſsideat contingere præſcriptionem, quinimo etiam ſi perſuaſum habeat alium eſſe rei illius dominum, quamuis totus mundus hucvſque contrarium exiſtimauerit, quę omnia nullus unq̃ ſic fortè percepit, aut proximè acceſsit.

His omnibus minimè aduerſatur † l. neque fructuarium, C. de vſufruc. vbi fructuarius contra dominum quandiu poſsidet tanquàm fructuarius præſcribere nōn pōteſt, ſed poſtquàm ex alia cauſa poſſidere cœpit bene præſcribere incipit vt ibi expreſſum eſt, ſicq; primum reſponſum illius textus non obeſt nobis; quia ponimus inchoari præſcriptionem poſt finitā primam cauſam, quæ alterum in dominum recognoſcebat, ſecundum autem reſponſum noſtras ſententias egregie probat quatenus poſt finitam primam poſſidendi cauſam ſignificat eum poſſe præſcribere. 18 Intel. l. neque fructuarium C. de uſufruct.

Hactenus † quādo ea res aliena erat hoc eſt non prioris poſſeſſoris à quo ego cauſam habui, ſed alterius contra quem præſcripſi, nam in his terminis loquitur d. l. ſi id quod. & locuti nos ſumus. quid autem ſi ea res ipſiuſmet primi poſſeſſoris erat à quo ego cauſam poſſidendi præſumptam habui an poſtquàm nactus ſum poſſeſſionem per tempus lege definitum ad præſumendam eius tacitam deſertionem, an (inquàm) ex tunc poſſim proprietatis præſcriptionem inchoare contra ipſummet. mouet quæſtionem quòd ad præſcribendum requiritur iuſta poſsidendi cauſa, quæ hic non videtur adeſſe, cum quaſi precario in decem ſpeciebus, ſupra memoratis ab ipſomet contra quem præſcribere paro uidear poſſidere, ut ſupra diximus, adhuc tamē magis eſt ut præſcriptio poſſit contingere præcedente tamen poſſeſſionis mutatione, nam ſi ille per tēpus lege definitum ad præſumendām tacitam poſſeſsionis deſertionem me poſſidere eā rem tolerauerit, perq; hoc poſſeſſio ab eo abſceſſerit, & ad me tranſuolauerit, iam non precario (ut antea) ſed meo iure poſsidere videor, ſicq; nil impedimento eſt quin proprietatis præſcriptionem poſsim inchoare, quinimo contra ipſummet longe iuſtius, quàm contra alterum tertium currit præſcriptio, cum abſentis ignorantiæ eſſet indulgendum (argumen. eorum, quæ tradunt Bartol. & alij in l. fina. C. de longi tempor. præſcrip. dum contendunt ſuccurri reſtitutione ei cuius ignorantis res præſcripta 19 Pręſc. ſine ti. & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſib. hic relatis notæ decla.

 eſt

eſt de cuius veritate alibi agemus) quæ ratio ceſſat in ſciente & patiente arg.l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.d.l.alienationis verbum.ff. de verb.ſig. ibi, vix eſt enim &.d.l.ſi quis diuturno,in prin.& d.§.ſi.inſti.de iniur.d.l. ſi ego. §.j.ff.de pub.in rem act. & d.l.ſi id quod.ff.pro dereli.ibi,quaſi volente & concedente,& mea poſſeſsio quæ prius illegitima erat(hoc eſt detentatio tãtum erat) ipſo temporis tractu fuit legitimata vel(vt rectius loquar) transformata & de nuda detentatione in veram poſſeſsionem transformata.quod nota quia nullus vnquam fortè ita cogitauit.

CAP. LXVI.

1 *Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſsione præſumitur etiam ſi partes eſſent inæquales uel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos.*

2 *Intellectus.l.filiusfamilias.C.de petitio. hæredita.*

3 *Intellectus.l.qui in aliena.ff.de acqui.hæredi.*

4 *Intellectus.l.ſi quis diuturno.ff. ſi cer.uendi.*

5 *Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis licet agatur de magno præiudicio contra multos & præſumi filij conſenſum licet agatur de magno præiudcio, & aliæ tres concluſiones contra Docto.*

6 *L.ſi mater.C.de inoffic.teſtamento.*

1 Diuiſo ex diutiua ſeparatim poſſeſſione præſumitur etiã ſi partes eſſent inæquales vel ageret de magno præiudicio cũ multis cõtra multos.

COlligitur veram eſſe opinionẽ Glo.quæ communiter appro. in l.pen.C.cõmu. diui. quæ ait quòd ſi fratres hæreditatem patris ſui diu ſeparatim poſſederunt præſumitur inter eos facta diuiſio.& eam communiter app.ſæpe dicunt Franciſcus Balbus de præſcript. in.j.par. iij.par.prin.q.x.nu.39.& Andręas Tiraquell. de præſc.§.j.glo.iiij.ver.xiiij.& rurſus verſ.xxxix. id quod latius ſuprà repetijmus qa multi,tenẽt contrariũ.Sed gloſſæ opinione retenta, ea limitatur cõmuniter,vt procedat eo caſu quo inter eos fratrés ſi abinteſt. ſucceſſerunt partes poſſeſſæ diu eſſent ęquales,vel ſi ex teſtamẽto poſſediſſent, eſſent partes poſſeſſæ cõmenſuratę portionibus hereditarijs ita tenent Bald. & Paul.Caſtren.in d.l.pen.Franc. Balbus vbi ſuprà nu.44. poſt Alex. quem allegat conſil.xxv. attẽtis col.iiij.lib.v.Felin.in c.ſicut,col.xiiij.de re iudi. qui alios allegat huius ſententiæ fautores.quã limitationem ait eſſe veram & communẽ Balb. ubi ſuprà nu.45. eamq; ſequitẽ Andræas Tiraquell. ubi ſuprà verſic.xiiij. in ſi. & rurſus verſi.xxxix. Alex. tamen conſil.xcij.viſo & diſcuſſo lib.ij. tenet illam Gloſſ. generaliter procedere neq; hãc limitationem veram eſſe, idem vult Salicetus in d.l.pe. & Anto. Butrius in c.peruenit,de cenſibus & Areti.in.§.ſi.inſtit. de ſoci. ſed hęc limitatio vera non eſt,quia nititur in alia limitatione nempe quòd ea Glo. procedat quãdo agitur de modico pręiudicio non ſic ſi agerẽt de magno,id quod verum nõ eſſe cõtinuo edocebimur & ſuprà attigímus.

Dicta Gloſſ.ij. limitatur vt procedat ſolum quando ageretur de leui præiudicio non ſic ſi de magno ageretur,tunc enim ex diuturnitate temporis etiam ſcientia & patientia cõcurrente non induceretẽ conſenſus, ita tenent Bar. in l.cum de in rem verſo,col.iij.ff.de vſuris. generaliter intelligens ex diuturna ſciẽtia & patientia in his quę grauis ſunt præiudicij minimè induci conceſsionem,ſequuntur ita intelligentes tex.in l.nullo.C.de rei vend.cum ſimi. Raphael Fulgoſius in l.j.col.pen.& Iaſ.col.v.C. qui admitti, Idem Bart. in.q.ſua incip.mulier habens amplum patrimoniũ, Idem Bar.in l.j. col.pe.ff.de aqua pluui.arc. Paulus Caſtren. in l.ſi filiusfamilias,C.de peti. hæredi. Alex. in l. qui in aliena,in prin.ff.de acqui.hære.Idẽ Alex. in l.ſciendum, col.iiij.ff.de verb.obliga.Panor. in c.ſi.col.iij.de cauſa poſſeſsio.& propri.Alex. conſi.xx.viſo proceſſu,col.ſi.lib.iiij. & conſil.v. 2
viſo & diligentet, col.pen.eod.lib. Andræas Tiraquell.de præſcri.§.j.Glo.iiij.verſi xxxix. Bar. Soci.conſi.ccliiij.col.ij.lib.ij. Philippus Decius conſi.ccccxliij. Idem Decius in c.j.col.vj.de ſi de inſtru.Franci. Balbus de præſcript.in.j par. iij.partis prin.q.x.nu.7.verſi. ex quo infertur,& iterum num.44.verſi.nunc limita. † & hi omnes ferè intelligũt ſimiliter quòd d.l. ſi filiusfamilias.C.de peti.hæredi. procedit quia de modico pręiudicio agebatur locum minimè habitura ſi magno de p̃iudicio ageretur.† Ijdẽq; ferè oẽs intelligũt eodem modo tex.in d.l.qui in aliena, verſi. ſed ſi non adierit.vt ibi agerẽt de modico pręiudicio eumq; textum locum minimè habiturũ ſi magno uel mediocri de præiudicio ageretur. † & in eundẽ ſenſum acceperũt ijdem omnes tex.in d.l.ſi quis diuturno,in princ.ff. ſi ſeruitus vendi. vt & ibi modico de præiudicio ageretur. illo textu locum non habituro ſi magno de præiudicio aut forte de mediocri ageretur. † vnde fit conſequẽs ex mente ipſorum. quòd ſi in terminis dictę l. ſi filiusfamilias ea hæreditas multis oneribus eſſet implicita,tunc ex diuturna illa poſſeſsione non pręſumeretur patris conſenſus,& quòd in terminis.d.l.qui in aliena, ſi oneroſa multo eſſet illa hæreditas ex diuturna patris poſſeſsione nõ præſumeretẽ filij cõſenſus in ea adeũda. & quòd in terminis.d.l.ſi quis diuturno,ſeruitus illa

2 Intell.l.ſi liusfa.C. de pet.hæredi.

3 Intell.l.q i aliena.ff. de acqui. hære.

4 Intell.l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſer. vendi.

5 Tẽpus longum facit pſumi aditionẽ hæreditatẽ licet agatur de magno præiudicio contra multos & præſumi ſilij conſenſum licet agat de magno pręiudicio & aliç tres cõcluſiones cõtra Doctor.

tus illa prædialis eſſet nimis noxia prædio ſer-
uienti, ex illa diuturna ſcientia, & patientia
non præſumeretur conſenſus domini prædij
ſeruientis, nec ſeruitus illa præſcripta videre-
tur. Quarto inde conſequens quoq; fieret vt
ſi eſſet magna inæqualitas iter portiones quas
fratres diu ſeparatimq; ex hǽditate patris in-
teſtati poſſiderunt non præſumeretur diuiſio.
idemq; ſi teſtator paterfamilias deceſſiſſet, &
magna eſſet inæqualitas, habita ratione por-
tionum teſtamento relictarum. Quinto con-
ſequens fieret vt ſi quis diu rei meæ vſumfru-
ctum quaſi poſſedit me ſciente, & patiente eũ
non præſcriberet, qđ multi ſupra relati in ſpe-
cie tenuerunt, quæ omnia minimè uera eſſe,
ſuprà oſtendimus per plura, quàm quinquinta
fundamenta legum, & rationum quas congeſ
ſimus ſuprà cap. ſuperioribus quas non expe-
dit repetere, & quia admiſſis opinionibus do
ctorum miſere violantur, & reſtringuntur ge-
neralitates dictarum legum nempe d. l. ſi filiuſ
familias, quæ non diſtinguit vtrum hęreditas
ſit onerata an opulẽta, & d. l. qui in aliena quæ
ſimiliter nõ diſtinguit vtrum onerara an opu-
lẽta eſſet hæreditas, & d. l. ſi quis diuturno, quæ
ſimiliter non diſtinguit vtrum noxia nimis an
leuiter tantum eſſet ea ſeruitus de qua præ-
ſcribenda ibi agebatur, & Gloſſ. d. l. pen. quæ
ſimiliter non diſtinguit vtrum modica an nõ
modica eſſet portionum poſſeſſarum diſpari-
6 tas, † & addo egregium textum in ſimili iun-
cta ſua Gloſſ. ſingulari, & ibi communiter app.
in l. ſi mater, C. de inofficio. teſtamen. ubi ma-
ter filios ſuos hæredes ſcripſerat, & deinde in
puerperio alterius filij deceſſerat, ita quod nõ
habuit ſpatium mutandi teſtamenti, & ne il-
lius filij ſic præteriti occaſione id teſtamẽtum
reſcinderetur Imperator introduxit eum filiũ
pro inſtituto habendum; diſputat Gloſſ. (quã
ibi communiter appro. diximus (an ea lex le-
gisve beneficium procedat etiam ſi filij fuiſ-
ſent ibi inæqualiter inſtituti; & ait ita eſſe. ſic
ergo & in ſpecie d. Glo. d. l. penul. inæqualitas
portionum poſſeſſarum nihil iſtorum mutare
debet non magis, quàm in terminis d. l. ſi ma-
ter. Aſtringitur hoc fundamentum, nã benefi
cia facilius perire ſolent, quàm quæ cõpetunt
iuxtà rigorem iuris communis, l. eius militis
§. militia miſſus, ff. de mil. teſta. vnde ſi ex inæ-
qualitate portionum non deſinit locum habe
re beneficium, d. l. ſi mater, multominus ex tali
inæqualitate, portionum poſſeſſarum locum
habere deſinet præſumptio de qua in Glo. d. l.
pen. quæ deſcẽdit ex mero iuris rigore, Adde
Andr. Tiraquel. vbi ſuprà uerſi. xxxix. ibi ſunt
& qui hoc limitant poſt Paul. Caſtr. & Fulgoſ.

L. ſi mater. C. de inof. teſt.

quos alleg. & plures alios in uer. ſed & multi.
Tenendo noſtras ſententias quæ re uera,
& æquiores ſunt, & legum noſtrarũ (ne miſere
violentur & reſtringantur) tutrices tunc ad l.
nullo, C. de rei uendication. (in qua iacet vni-
cum contrarium exiſtimãtium fundamentũ)
facilis eſt, & perſpicua ſolutio, & ſenſus verus,
nihil enim commune habet rerum ſubſtantia,
aut eſſentia cum ipſarum rerum probatione,
l. duo ſunt Titij, ff. de teſtamen. tut. ibi, non ius
deficit, ſed probatio. l. obligationum ſubſtan-
tia, in princip. iuncto, § fina. ff. de actio. & ob-
ligation. & leges ſoli poſſeſſioni temporis legi-
timi concedunt lucrum per præſcriptionem
proueniens, l. iij ff. de vſucapion. dixi plenè, §.
lxxvij. numero. 10. ab hac regula lucrũ tali poſ
ſeſſioni deferente, excipitur ille caſus quo ea
poſſeſſio iniuſta, & intolerabilis eſſet, l. final. ff.
pro ſuo. l. non ſolum, §. quod vulgo. l. Celſus. ff.
de vſucap. l. quod vulgo, ff. pro emptore. l. fina.
C. pro dona. l. ſi uir, ff. eod. l. ſi id quod, ibi qua
ſi volente, & cõcedente domina, ff. pro dereli.
in princip. inſtitu. de vſucap. l. vnica, C. de tran
ſac. vſucap. l. diutina, C. de longi tempo. præſc.
iuſtam autem cauſam poſſidendi (quod atti-
net ad præſcribendum) habere intelligitur qui
poſsidet de uoluntate domini, d. l. ſi id quod. d.
l. ſi vxor, etiam ſi cauſa, & occaſio dominicæ
conceſſionis eſſet à lege improbata vt dd. ll. iũ
cto, titulo, ff. & C. & in decre. de dona. inter vi-
rum, & vxorem. ergo in ſpecie noſtra qui non
ſolum ſciente, ſed etiam longo tempore patiẽ
te domino poſſedit, non dubium eſt quin poſ-
ſideat ex domini voluntate, & conſequenter
iuſtam, quinimò longe iuſtiorem poſſidendi
cauſam habere videtur quando quidem huic
poſſeſsioni non dedit originem occaſio à lege
improbata, id quod contigit in terminis d. l. ſi
vir, & d. l. ſi id quod. Præterea ſi titulus habi
tus à non domino præbet iuſtam cauſam poſ-
ſidendi etiam ſi is dominus eſſet abſens, &
ignorans iuxtà, l. final. C. de longi tempo. præ
ſcrip. iunctis legibus ſuprà allegatis, quanto
iuſtius præbebit cauſam præſcribendi titulus
habitus ab ipſomet domino, ut argumen. per
totum C. de reb. al. non alie.

Nec dubium eſt quin ex iuſtiſſima legis in
terpretatiõe ab ipſomet domino titulus (hoc
eſt iuſta poſsidendi cauſa) datus intelligatur
eo ipſo, quòd rem ſuam à me poſsideri diu cõ
ceſſit dict. l. ſi id quod. d. l. ſi uir. cum mille iuri
bus, & rationibus ſuperiore c. allegatis.

Ergo non abnegamus quin ad præſcriben-
dum ſit neceſſarius titulus (hoc eſt iuſta cau-
ſa poſsidendi) ut dicitur in dict. leg. nullo, ſed
in oĩbus ſpeciebus ſupra relatis affirmamus

interfuiſſe non ſolum iuſtam ſed etiam longe iuſtiorem poſsidendi cauſam quàm in terminis.d.l.nullo,& conſequenter cõtinget præſcriptio lõge facilius & iuſtius quàm in terminis d.l.nullo. aut d.l.fi.C.de lon.temp.præſcri.quia titulus qui à d.l.nullo,cum ſimi.deſideratur in vſucapionibus vel pręſcriptionibus nihil aliud eſt,quàm iuſta cauſa poſsidendi vt proclamãt ſic declarantes quàm plures leges.d.l. non ſolum.§.quod vulgo.d.l.quod vulgo.d.l.fin.ff. pro ſuo.d.l.ſi id quod.d.l.ſi vir vxori.l.ij. & l.pen.ff. pro legato cum ſimilibus quas allegaui infrà c.lxxvij.num.10.cum ſeq.

CAP. LXVII.

1 *SEntentia etiã nulla dat titulum ad præſcribendũ.*
2 *Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcrip. ſiue res tradatur ſiue remittatur.*
3 *Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendũ.*
4 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcribendum.*
5 *Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum.*
6 *Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum.*
7 *Tituli plures concurrunt ad præſcribendum.*

1 Sententia etiam nulla dat titulũ ad præſcrip.

SEntentia † præbet iuſtam cauſam pręſcribendi ita Bart. & ibi plenè per Alex. & Iaſ.in l. Pomponius,per tex.ibi.ff.de acqui. poſſeſs. & p Franciſcũ Balbum de præſcrip. in.j.par. iij.partis prin.q.xj. id quod procedit etiam ſi ſententia eſſet nulla vel forte iniuſta,dummodo is cuius fauore lata fuit nõ propterea eſſet in mala fide ita Glo. ĩ c.ſi ſacerdotes, xvj.q.iij. in Glo.mag.& per Balbum vbi ſuprà, & quod notatur in c.de quarta,de pręſcri. Hæc opinio quæ(non paucis tamen repugnantibus) receptior eſt probatur ratione aperta, nam ad pręſcriptiones non titulus poſitiuè ſed tantum iuſta cauſa poſsidendi deſideratur, ita planè probat.l.quod vulgo.ff. pro emptore l. non ſolum. §.quod vulgo.ff.de vſucapi.l.fi.ff. pro ſuo.l.ij.& iij.ff.pro legato.l.pro legato & l.fi.eod.tit. dixi plenè infrà c.lxxvij. nume.10. probatur apertè in l.iij.ff.de vſucap. vbi in definitione vſucapionis ex qua vſucapionis vera cognitio capienda & petenda eſt,non dicitur ad vſucapiendũ titulum ſed tantum poſſeſsionem temporis lege definiri deſiderari. Id quod alijs poſtea legibus moderatum & declaratum inuenitur vt ea poſſeſsio iuſta ſit vt proximè diximus. Iuſtam autem poſſeſsionem accipere debemus ſiue illa magnopere iuſta ſit, ſiue ſit tolerabilis,licet non ita iuſta & inuincibilis fuerit.d.l. fi.ff. pro ſuo, & diximus in d.nu.10. ſed qui ex ſententia poſsidet nullus abnegabit quin non ſolum tolerabilem ſed etiam iuſtam & laudabilem cauſam poſsidendi habuerit,pręſertim cum res iudicata pro veritate habeatur vt in l.res iudicata.ff.de regul. iuris ergo hunc habere iuſtam cauſam præſcribendi præſcripturumq́; rectè poſſe in comperto erit.

Confirmantur iſthæc,nam titulus trãſactionis quæ exequatur ſententię.l. nõ minorem.C. de tranſact.l.j.&.ij.ff.eod.ti.ſimiliter ſufficit ad præſcribendum quando ex eo titulo uel cauſa poſſeſsio traditur (puta quia cum in iudicio fundum ab te qui eum poſsidebas peterem,eũ ex cauſa tranſactionis tradidiſti,tunc enim eũ ſi alienus erat præſcribere poſſem) ita tenent per tex.ibi Salicetus,Alex.Iaſ.col.fi.& alij communiter in l.ſi pro fundo.C. de trãſact. Balbus de præſcrip. par.iij.prin.q.v. qui eum tex hanc ad rem ſingularem dicit,eſt clarior tex.in l.ex cauſa tranſactionis.C.de vſucap. pro emptore tenet Alex.conſi.xxiiij.ponderatis his, col.fin. lib.v. Philippus Corneus conſil.xvj.viſo primo themate,lib.ij.Glo.& Bart. in d.l.ſi pro fundo, eſt communis opinio. ſecundum Balbum vbi ſuprà qui omnes per d.l.ſi pro fundo, communiter tenent contrarium,eo caſu quo ex cauſa trãſactionis poſſeſsio eius rei de cuius præſcriptione agitur non eſſet tradita ſed tantum retenta,quę communis opinio non ſatis tuta eſt: quia nec ad transferendum dominium nec ad transferendam vſucapiendi conditionem traditio rei de qua præſcribenda agitur neceſſaria eſt:vt in l.qua ratione.§.interdum.ff.de acqui.rerum domi.§.qua ratione inſti.de rerum diuiſione iuncta.l.clauibus,ff. de contr.empti. actus enim geſtus à domino q. ſufficit ad trãſferendum dominium, is ſi fiat à non domino transfert (cęteris habilibus) vſupiendi conditionem.d.l.clauibus, ergo vt ſi rem tuam poſsi debã, vel ea apud me erat quouis modo, eãq́; mihi vendidiſti aut donaſti aut dotis nomine dediſti (& ſimilia) dominium acquiro per d. §.interdum,& d.l.qua ratione.§.interdum, ita ſi apud me res erat quam à me in iudicio vendicabas deſtitiſti à lite aliquo accepto, iuxta l.ij.l.tranſactio.C.de tranſact. vix eſt vt ius tuũ in me traduxiſſe non videaris, vel ſaltem omiſiſſe & quaſi pro derelicto habuiſſe, ſicq́; vt ſi dominus in me talem rem transferre vellet ſtatim dominium eius quærerem,vel ſi dominus talem rem pro derelicto vellet habere, ſtatim eius dominiũ quærerem, per.dd.§.§.interdũ, iuncta l.j.&.ij.l.ſi,id quod.ff.pro dereli.ita ſi nõ dominus iſthæc faciat vt vſucapiendi conditionem acquiram par eſt,ita tamen vt tempora præſcribẽdi à tempore huius tranſactionis

2 Trãſactionis titul' an ſufficiat ad præſcrip. ſiue res tradat ſiue remittatur.

cœpiſſe

cœpiſſe videantur, quod obtineret ſi ego putarem dominium eſſe eum qui litem actu mouerat, uel mouere minabatur, utroq; enim caſu tranſactio valeret, l. ij. C. de tranſaction. niſi obijcias, quòd tunc eſſem in mala fide eo ipſo quòd rem non reſtitui ſine lite. ſicq; non videretur poſſeſſio per talem tranſactionem. iuſtificata ſiue enim putarem illum non eſſe illius rei dominum, tunc eius deſiſtentia, aut etiam expreſſa conceſsio non iuuaret, ſiue dominũ putarem ex bona fide erat rem reſtituere, ſicque ſemper ceſſat præſcriptio. Sed tamen quia inter iſta dua extrema eſt mediũ, aut eiſe pót ideò puto debilem eſſe caſum quo procedat præſcriptio ex tali tranſactione. Quid enim ſi te litem inferente, vel illaturum minante cœpi dubitare vtrũ dominus eſſes, nec ne. ſi enim in hæreditate patris mei eam rem quam ipſe mala fide poſſidebat inueni, ſicq; iuſtã & bonam fidem habeo capi. is qui in ius, de regulis iuris lib. vj. l. qui in ius, ff. eodem titu. ſed obeſt mihi mala fides authoris mei iuxtà plenè notata per Glo. & Doctores per text. ibi in authẽti. niſi tricennale, C. de bonis mater. & in l. vitia, C. de acquiren. poſſeſſion. authenti. malæ fidei, C. de præſcriptio. longi tempor. tunc ſi te litem inferente, uel inferre minante cœpi non minus vehementer, quàm iuſtè dubitare dominus eſſes, nec ne, dedi tibi aliquid tranſactionis cauſa, ut à lite diſcederes, certè non vĩdeo quomodo non videretur denuo inſtificata poſſeſsio mea nou quidem in hunc ſenſum vt proſi mihi præterita poſſeſſio, ſed vt ex nũc à tempore tranſactionis præſcriptionis ſpatiũ currere incipiat, facit, l. cum hæres, l. an uitiũ, ff. de diuerſ. & temp. præſcr.

Denlq; ſi uerum eſt ſimpliciter ſententiam præbere iuſtam præſcribendi cauſam, hoc eſt ſiue res ex vi ſententiæ condemnatoriæ mihi agenti tradatur, ſiue apud me ex ui ſententiæ abſolutoriæ relinquatur, ut ſuprà attigimus, idem quoque fore in tranſactione par eſt, d. l. non minorem, & dict. l. ſecunda, ff. & C. de tranſaction. & quia utroq; caſu vt patet par ratio eſt. præſertim cum nullus poſſit dum præſcribit habere bonam fidem quietam, ſed ſub dubiam vt plenè agemus infrà capitu. lxxvij. & c. lxxij. Sed tam in ſententia, quàm in trãſactione deſineret præſcribere qui eſſet in mala fide verum id non ex tituli defectu tunc contingeret, ſed propter illam malam fidem.

Deniq; in tranſactione etiam ſi putarim eũ qui vendicabat rem à me vel ſe vendicaturum minabatur eſſe dominum, & cum eo tranſegi, adhuc nõ ſum, ſed fui in mala fide quæ per cõceſſionem illius purgatur, ſicq; ex tũc incipio habere eam poſſeſſionem ſine ullo vitio id quod ſufficit ad præſcr. licet alius titulus non adſit ut dd. ll. & ſuprà plenè egimus in tribus capitibus præcedentibus.

Titulus† conditionalis non prodeſt aut non 3
ſufficit ad præſcriptionem ſiquidem erat cõdi
tio ſuſpenſiua, ſed ſi erat reſolutiua ſufficit, ita
Balb. de præſcrip. in j. par. iij. partis prin. q. xij.
per l. ij. §. ſi ſub conditione. ff. pro empt. l. ij. &
l. iiij. ff. de in diem addictione, l. ſi alienam, ff. de
dona. cauſa mortis, † ſicq; infert Balbus proce 4
dere præſcriptionem ex titulo reuocabili, † &
qui dicantur tituli ſufficientes ad præſcriptionem
eſt Gloſ. melior de iure ſecũdum Balbum
vbi ſuprà in cap. dudum. ij. de electione in verb. 5
intitulatam tex. cum Glo. in l. iij. §. genera. ff. de
acq. poſſ. & poteſt quis rem ſuam cuius dominium
habebat reuocabile præſcribere per l. in
bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. ſecundum
Balbum vbi ſuprà Gloſſ. in l. in acceſsion. ff. de
diuerſ. & temp. † Ex titulo autem ſimulato nõ 6
contingit præſcriptio l. fina. ff. pro donato. † &
plures tituli ad præſcriptionem concurrere &
poſſunt & proſunt ſecundum eundem Gl. Bar.
& communiter Doct. in l. iij. §. ex plurimis, ff.
de acquir. poſſ. eſtq; communis opinio ſecun- 7
dum Balbum vbi ſuprà & Alex. in d. §. ex pluri
mis, col. v. Ergo ſi alienam rẽ tibi mortis cau-
ſa donaui dominium reuocabiliter quæſiuiſſe
non uideris, & ſi eam tradiderim, ſed tantum
poſſeſſionem & uſucapiendi conditionem d. l.
ſi alienam, tamen poſt tempus præſcriptionibus
definitum eius quoq; dominium quæſiuiſti, quia iuſtam poſsidendi cauſam habebas licet cauſa uel titulus ille eſſet reuocabilis, unde fit ut nec uerus dominus petere queat, quia iure ſuo fruſtratus eſt, nec ipſi donatori repetere liceat, quia alienum peteret & ſic turpiter cũ id ſtatim reſtituturus eſſet d. l. ſi alienam d. l. ſi extraneus, ff. de donat. inter uir. & uxor. & ita intelligo l. ſi id quod ff. pro dereli. & l. ſi uir vxori. ff. pro donato.

Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcrip.

Tit. reuocabilis ſufficit ad præſcrip.

Titu. qui ſufficiant ad præſc.

Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcrip.

Tit. plures cõcurrunt ad præſcr.

Dum autem ſuprà poſt Accurſium & Balbũ diximus procedere poſſe præſcriptionem ex titulo reuocabili hoc eſt, quod habens dominium reuocabile eam rem poteſt præſcribere per d. §. ſi quis ſeruum, habet locum contra eum qui nõ erat impeditus agere, ut ibi, nam ſi ſeruum alienum ab hoſtibus redemi dominus poteſt oblato pretio ſeruum recuperare, ut ibi. Sicq; ex ſua negligentia meritò excluditur tẽpore. Cæterum contra impeditum tempus nõ curreret, unde ſi rem ſub conditione legatam hæres pendente conditione alienauit, ſicque dominium reuocabile acquiſiuit ille qui ab eo acceperat iuxta l. ſeruo legato. §. j. ff. de leg. j. l. ſi.

j.l fin.§.ſed quia. cum.§.ſeq.C.commu.de leg. tamen quia legatarius pendente conditione agere non poteſt contra eum non currit præſcriptio, niſi a tempore conditionis expletæ d.l.ſi §.ſin autem ſub conditione l.contra maiores.C.de inoffic.teſtam.vbi dixi l.qui hæredi.§.ſi pars.ff.de cond.& dem.per rationem l.j.§.fin.C.de annali excep.& dixi plenè de ſucc.progreſſu ſub titulo de fideicommiſsis ex quibus locis quæ hic deſunt petenda ſunt.

CAP. LXVIII.

1 *Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum.*
2 *Præſcribere poſſum ſine titulo i caſu hic relato.*
3 *Dominium utile præſcribit dominus directus.*
4 *Præſcriptio interdum occidit non transfert ius.*
5 *Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſeq.& num.6.*
7 *Poſſeßio abijcitur longi temporis negligentia.*

1 Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcr.

Titulus†generalis pro ſuo iuſtã præſcribendi cauſam interdũ præſtat ſecundum Frãciſ. Balbum, de præſcrip.in j part.iij. partis principalis. q. xij.unde Bald.in §. ſi quis per trigiuta, ſi de feudo fuerit controuer.columna fina. qui idem tenet ait, ipſam proprietatem aliquando loco tituli haberi ad præſcribendum id qđ uoluit Guilielmus de Cuneo in leg.ſi quis emptionis, colum.ij.C. de præſcrip.xxx.annorum, 2 †vnde ipſe Guielmus & Baldus inquiunt, ſi rẽ meã præſcripſiſti, deinde eius poſſeſsio ad me reuerſa eſt, eam citra ullum alium titulum pręſcribere potero, quaſi eo ipſo ꝙ olim eius dominium habueram iuſtam & poſſidendi detinendiq; ac præſcribẽdi cauſam habere uideãr ſequitur Balbus vbi ſuprà qui & etiam Baldus 3 aiunt etiam hoc caſu bonam fidem requiri†& uterq; teſtatur id utile eſſe ad materiam feudi, nam ſi dominus directus nactus eſſet feudi poſſeſsionem (hoc eſt feudatarię rei) tunc citra alium titulum eam poſſet præſcribere, quo caſu tam Baldus quàm Balbus negant ꝙ dominus directus dominiũ utile præſcribat, ſed aiunt eius remotionem & directi dominij cõſolidationem eum uideri præſcripſiſſe uel acquiſiſſe. Sed dum aiunt contingere pręſcriptionem tum demũ procedit ſi adſit bona uel deſit mala fides non aliter. Quid enim ſi procuratori meo mandaui ut fundi mei utile dominium uenderet, dedi ei facultatem etiam tradendi quaſi poſſeſsionem illius dominij utilis, uendidit tibi & tradidit (per clauſulam fortè conſtituti, vel per retentionem uſusfructus, vel alio quouis modo) id tamen ſe feciſſe nunquàm mihi renuntiauit, vel fortè ſe feciſſe negauit, atq; ita ſecurus incautusq; integrum in fundo illo dominium iusq; meum permanſiſſe putabam, tunc enim cum non deſit mihi bona fides, potero quidẽ præſcribere, & ita ut debeat abeſſe hoc caſu mala fides uidetur ſentire Baldus & Balbus vbi ſuprà†& dum vterq; negat 4 vtile dominium præſcripſiſſe me hunc (vt exiſtimo) habet ſenſum, ꝙ cum dominium vtile & directum in perſona vnius concurrere nequeant, non magis q̃ vſusfructus cauſalis & formalis, nam vt ſi vſufructuarius ius vſusfructus cedat in fauorem proprietarij, is non videbitur vtrũq; vſumfructum tam cauſalem quàm formalem habere, ſed ſolum cauſalem integrum, nec uſufructuarij cõcurſu deminutum, quia res mea ſeruitutem vſusfructus vel alterius rei mihi debere nunquàm videtur §.finitur, cum ibi not.per Glo.& Doct.inſt.de vſufr. ita ſi habens vtile dominium illud in fauorem domini directi, uel cedat vel aliter amittat, nõ facit vt directus dominus vtrunq; dominiũ tã cauſalem quam formalẽ habere uideatur. ſed vt ſolum adhuc directum nulliùs tamen domini vtilis concurſu deminutum habere intelligatur. Idemq; in præſcriptione contingit iſta, non ſecus quàm ſi prædium ſeruiens libertatẽ præſcripſiſſet, quo caſu ſeruitus illa minimè videretur ita præſcripta vt is dominus præſcribens rem ſuam inciperet habere ſibi ipſi ſeruientem, ſed magis vt eam ab antea debita ſeruitute liberam habere inciperet, quaſi his caſibus ſiue libertas præſcribatur, ſiue ius vſusfructus, ſiue etiam ius vtilis dominij remouendi non tam tranſlatiuè quàm extinctiuè contingat præſcriptio vt præſcriptio ius illius cõtra quem præſcriptum eſt occidiſſe, non ad pręſcribentem tranſtuliſſe videatur.

2 Præſcribere poſſum ſine tit.in caſu hic relato.

3 Dominiũ utile præſcribit dominus directus.

4 Præſcriptio interdum occidit nõ transfert ius.

Quod autem Baldus & Guilielmus de Cuneo & Franciſcus Balbus vbi ſuprà aiunt titulum generalem pro ſuo aliquando ſufficere ad præſcriptionem per totum titulum.ff.pro ſuo, id uerissimum eſt, nam cum eo caſu abſit mala fides eo ipſo iuſta cauſa poſſidendi adeſſe intelligitur vbicunq; autem iuſta poſſidendi cauſa interfuit, ibi citra ullum alium titulum contigere præſcriptionem plenè oſtendimus infrà cap.lxxij.& plenius in cap.lxxvij.per tex. in l.quod vulgo.ff.pro emptore, & in l.non ſolum. §.quod uulgo, ff.de vſucap.l.fi.ff.pro ſuo cum ſimilibus.†Vnde veriſsimum quoq; eſſe 5 exiſtimo quòd ijdem Guilielmus, Baldus & Franciſcus Balbus inde colligũt vt ſi rem meã vſucepiſti deinde eiuſdem rei poſſeſsionẽ bona fide cœpi (fortè abſens & vſucapionis illius ignarus

5 Titulus ad præſcr. non requiritur in caſu ſeq.

ignarus fueram iuxtà l.ſina.C.de longi tempo. præſcr.)eam citra ullius tituli interuentũ præſcribere potero: quia iuſtam poſsidendi cauſam habeo & inter reliquas hæc eſt potiſsima vtilitas illius tituli.ff.pro ſuo, optimus text.in l.ſi id quod ff.pro dereli.& in l.ſi vir.ff.pro donato l.qui alienam.ff.de don.ca.mor.l.ſi extraneus.ubi not.Bart.ff.de dona.inter vir.& vxor.

Colligitur ex ſuperioribus quid reſpondendum ſit in illa quæſtione quæ controuertitur
6 †ſtatutum uiget vt qui rem decennio poſſederit pro ea non poſsit conueniri, an tunc ſufficiat bona fides,citra vllius tituli interuẽtum? qua in re partem negatiuam ut ſine titulo præſcriptio illa non procedat tenuit Ludouicus Roma.in l.prætori,in prin.in addit.nouiſſ.ff.de damno infecto,Andr.Tiraq.de præſcr.in prin. facit quod tradit Bald.in capi.vnico.§.ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit contr. & Alex. in l.ſequitur.§.ſi viam. ff.de vſucap.ſecundum Tiraq.vbi ſuprà.

Titulus non requiritur ad præſc.in caſu ſeq.

Contrariam partem vt cum ſola bona fide etiam ſine titulo contingat ea præſcriptio ſtatutaria tenuit Baldus in l.ij.C.de longi temp. præſcrip.quæ pro liber.facit ſecundum Alexãdrum in add.ad Bal.ibi,quòd ſtatutum ita intelligendum eſt,vt aliquid addat iuri communi,arg.l.ius ciuile,ff.de iuſt.& iur.vbi per Iaſo. Bart.in l.iiij.§.prętor ait,ff.de uſucap.Idẽ Bar. in l.ij.ff.de uſucap.& hęc pars longè verior eſt, nam cum ſolam bonam fidem cum continua poſſeſsione etiam in terminis iuris communis ad talem præſcriptionem ſufficere ſuprà edoceamur,multo magis in terminis huius ſtatuti admittendum eſſe cõſtat, dum modo ea bona fides deſcendat ex cauſa iuſta uel tolerabili,iuxta l.ſi.ff.pro ſuo cum ijs quæ ſuprà attigimus & etiã infrà cap.lxxij.& cap.lxxvij.Sicq; dices tale ſtatutum uidebitur fruſtratorium cum quod attinet ad iuſtitiam poſsidendi nihil addat aut detrahat iuri cõmuni, id quod libenter admitterem eo caſu quo abſens & ignorans eſſet dominus rei contra quem præſcriptum eſſet iuxta l.fin.C.de long.temp.pręſ. nec ſtatuentes potuerunt etiam ſi uellent introducere ut cum mala fide procederet præſcriptio ſecundum ueterem & communem opinionem Antonij,Panormi.Felini & aliorum in c.ſi.de præſcript. Cæterum quo caſu dominus rei præſens eſſet & taceret ac pateretur ex illa diuturna patientia tacitus conſenſus & cõceſſio rei ſuæ præſumeretur arg.l.ſi quis diuturno, in princ.ff.ſi ſerui.uendi. & l.ſi ego.§.j.ibi, per traditionem fortè aut per patientiam. ff. de publici.l.ſi id quod ibi, quaſi uolente & cõcedente domina.ff.pro de relic.l.alienationis uerbum,ibi,uix eſt enim ut non uideatur alienare.ff.de uerbor.ſignific.& conſequenter iam malæ fidei uitium aut pręſumptio uel ceſſaret uel purgatũ videretur,ut in ſimili tenuit Bart. in l.fin.ad finèm.C.unde ui,quem doctores ſequuntur communiter ut diximus infrà capit. lxxij.& capit.lxxvij.†Facit nam & per longum tempus præſumitur poſſeſsionis uel abiectio 7
uel obliuio,ut ex communi opinione reſoluit Iaſ.in l.j.C.de ſeruis fugit.col.pen.Idem Iaſo. in l.naturaliter.§.nihil commune,nume.88.ff. de acquir.poſſ.Paul.Caſtren.& Alex.poſt Glo. ibi in l.ſi de eo.§.j.ff.de acquir.poſſeſsio. ergo quid impedit quin idem tali ſtante ſtatuto et in proprietate præſumatur.hoc ergo caſu ceſſente mala fide etiã ex iniuſta cauſa ex ui ſtatuti dicerem procedere præſcriptionem quæ de iure communi ex defectu iuſtæ cauſæ poſsidendi d.l.quod uulgo d.l.non ſolũ.§. quod uulgo cum ſuprà allegatis,quod nota ad intel.l.j. tit.de las præſcrip.lib.iij.ord.

Poſſeſſio abiicitur longi temporis negligẽter.

CAP. LXIX.

1 Titulus qui ignoratur an ſufficiat ad præſcriptionem ardua q.
2 Titulus non requiritur at præſc.in hoc caſu.
3 Accreſcendi ius aßimilatur ius uſucapionis.
4 Intellect. l.i.ij.pe.& ſi.ff.pro lega.
5 Titulus illegitimus quando noceat præſcribenti.
6 Titulus legitimus,aut illegitimus, aut etiam nullus ſufficiunt ad præſcr.
7 Poßidere ſe ignorans ſi uere poßdeat præſcribit.
8 Poſſeßio ignoranti interdum quæritur.
9 Intellect. l.cum hæredes.ff.de acq.poſſ.
10 Intellect. l.quemadmodum.ff.de acq.poſſ.
11 Intellect. l.à Titio.ff.de furt.cum concord.

ET ſufficere †titulum adeſſe ad præſcriptionem etiam ſi illũ ignoret ꝓſcribens tenent Bar. Ioan.de Imola & Ang.in l.ij. §.ſi ſub conditione, per text. ibi.ff.de uſucapi.dicam capit, lxxix.nume.15.

1 Titu.qui ignorabat ad ſufficit ad præſcr ard.q.

Contrariam partem ut tituli interuentus non ſufficiat abſcedente ſcientia præſcribẽtis, quinImo oporteat ipſum præſcribentem noſſe legitimum titulum & cauſam poſsidendi ſeſe habere,tenent Bald.& Salice.in l.j.C.per quas perſ.nob.acqu.& Alex.in l.poſſeſsio.§.& ſi poſſeſsio per tex.ibi in uerb.ſcienti.ff.de acq.poſſ. Glo.in l.j.in uerb. Interueniat.C.eod.ti.quam ſequuntur Doct.ſecundum Balbum qui idem ſequitur de præſcrip.in j.par.iij.part.prin.q.ix. & Felin.in c.illud,col.j.de præſc.Alex.in addi.

ad Bar.in l.naturaliter,col.iij.ff.de acq.poſſeſ. Din.in cap.ſine poſſeſsione,col.ij.ff.de reg.iur. lib.vj.& ſic hæc uidetur receptior opinio.

Eſt & tertia opinio Franciſci Balbi ubi ſuprà ex mente Angeli in d.§.ſi ſub conditione, ut initio poſſeſsionis & præſcriptionis ſciētia tituli neceſſaria nō ſit, ſed ſufficiat eam ſuperuenire ante expletam pręſcriptionem (hoc eſt ante finitum tempus præſcribendi) tunc enim retrotraheretur ea ſciētia uel eius effectus ad tempus inchoatæ poſſeſsionis & præſcriptionis. Vnde infert quòd ſi titulus inutilis fuerit ante completum tale praſcriptionis tempus confirmatus ea confirmatio retrotrahitur iuſtificatq; ac habilem redit poſſeſsionem retro actam, quod & tenet ſecundum eundem Balbum Panormita.in cap.dudum.ij.col.de decimis,& in ſimili per Bar.in l.more,ff de iuriſd. omn.iudic.Neq; ad rem pertinuit ſecundum Balbum quòd furioſi qui nihil ſciunt l.in negotijs,ff.de reg.iur.& etiam infantes poſsint poſſeſsionem acquirere & præſcribere Azon.in ſumma.C.pro emptore propè princ.Aret.in l. locus ad finem, ff.de acquir.poſſeſsio.l. ſequitur § j.ij.& iij.ff.de uſucap. ergo uidetur ſcientiam non requiri præſcribentis,ſed reſpondetur ſcientiam requiri uel ipſius pręſcribentis, uel eius tutoris aut curatoris aut procuratoris,ut per Azonem ubi ſuprà.& per Balbū ibi, nam ideo furioſus per ſe neq; poteſt incipere poſsidere,neq; pręſcribere;licet poſſeſsionem ab alio eius nomine,uel à ſe ipſo cęptam, ante furorem non impediatur poſt furorem continuare & ſic præſcribere ſecundum Balbum & Azonem ubi ſuprà.

Quid dicendum?& ſane in principali opinione magis eſt ut tituli ſcientia neceſſaria nō ſit,nam ſi ut ſuprà diſſeruimus acquiſitio per uſucapionem cōtingens ſimilis eſt acquiſitioni quæ per alluuionem uel per ius accreſcendi contingit,conſequens ſit, ut quemadmodum in duabus illis acquirendi ſpeciebus ſcientia acquirentis neceſſaria non eſt, ita & in ſpecie noſtra,ut per uſucapionem acquiſitio contingat ſcientia uſucapientis neceſſaria non ſit, dum modo per talem ignorantiam non rēdatur iniuſta poſſeſsio.

2 Tit.nō requiritur ad præſc.i hoc caſu. Quid † enim ſi quis cellam uinariam uel granariam meam ingreſſus, inſcio me vinum ſuum in uaſa vini mei,uel triticum ſuum tritico meo miſcuit, idq; cuſtodiæ cauſa (quod nō raro bellis ſeuientibus fieri ſolet) ita tamē vt grana poſſent dignoſci,& ſeparari,& urna quoque:quia non in ijſdem vaſibus infuſa fuerant ego tamen huius rei ignarus quidquid in tali cella erat bona fide viſębam, & poſsidebam (vt homini diuiti talis ignorantia facile contingit) & ſanè crediderim contingere triennalem vſucapionē,& ſi omnino titulus nullus adeſſet,quia non poſſum non videri hanc rem (hoc eſt vinum aut triticum) poſſediſſe, & ſine ullo animi vitio poſſediſſe, & ſciebam me poſsidere quia ipſamet grana non raro videbam, & mea eſſe putabam,uel etiam ipſum uinum, & in eo tantum errabam, quòd ex meis fortè agris illa proceſsiſſe exiſtimabam, cum aliunde re vera proceſsiſſent, qui error nihil nocet, argument.l.j.§.ſi legatarius,cum ibi nota.per Gloſ. & Doctor. ff.ad legem Falcid. nec poſſem mihi perſuadere illam poſſeſsionem veram non eſſe & ad vſucapiendum ſufficientem & in eo tantum, quæſtio erit an verus dominus poſsidere deſierit, cum duo in ſolidum eandem rem poſsidere nequeant,l.iij.§.ex cōtrario,ff.de acquiren.poſſeſsion. l.ſi ut certo. §.ſi duobus vehiculum. ff.commodat. l. quod contra.§.uni duo.ff.de regulis iuris. & magis eſt ut cum primum dominus celle cœpit animum habere poſsidēdi ea grana,uel uina, tūc alter uerus granorum, uel uinorum dominus etiam ſi adhuc retinuerit animum poſsidendi, adhuc tamen non ſolum naturaliter, ſed etiā ciuiliter poſsidere deſierit, quia cum vterque tam dominus cellæ, quàm dominus granorum haberet animum poſsidēdi,potior cauſa quo ad poſſeſsionem eſſe debet domini cellæ, qui poſſeſsionem naturalem habebat, quàm domini illorum granorum qui naturali poſſeſsione carebat, ſicq; ciuilis poſſeſsio illi naturali potius accedet, quàm alteri parti vbi naturalis nulla erat, cum cętera eſſent paria, hoc eſt vterq; æquè animum iuſtè haberet poſsidēdi, argum.l.ſi totam.ff.de acquir. hær. iunctis his quę notantur per Gloſſ. & Doctor. in l. qui ad nundinas,§. clam poſsidere, ff.de acquir.poſ. † ergo vt mihi abſenti, & ignoranti per receſ- 3 Accreſcendi iuri aſſimilatur ius uſucapionis. ſum latentem, & ſic per alluuionē acquiritur & acqri potuit pars fundi alieni contigui mei iuxta d.§.præterea utq; pars collegatarij mei repudiantis mihi ignaro acquiritur ipſo iure per ius accreſcendi, ut docent Bart. & cōiter Doctor. in l. re coniuncti,ff.de lega.iij.per d.l. ſi totam l.j.& ij.l.ſi ſolum. ff.de acquir.hær.§. ubi autem.C.de caduc.toll.§.ſi eadem, inſt.de lega.utq; uſusfructus pars amiſſa mihi etiam ignoranti alteram uſusfructus partem habenti ipſo iure acquiritur l.j.in prin.§.j.§.interdū. ff.de uſusfruct.accr.utq; mihi proprietatē habenti,acquiritur etiam ignoranti uſusfructus amiſſus uel repudiatus,ut per totum illum titulum,idemq; in alijs mille ſimilibus ſpeciebus,ut diximus de ſuc.prog.lib.iij.§.fin.nu.

ita

Ita quoq; in ſpecie noſtra mihi ẽt ignorãti ipſo iure ꝑ lapſum tꝑis à lege ſignati acquiritur uſucapione dñium eorum granorum ſine vllo titulo, ſed ex vi ſolius poſſeſsionis eiuſq; iuris cui accedit vel accedere vĩ, ꝑ d.l.iij.ff.de vſuc. cum ſimil.ſuprà allegatis & vide dicta in iiij. capitibus præced.ergo cũ tenuerimus deficiẽte oĩno titulo contingere poſſe vſucapionẽ cõſequens fit cum titulo inualido nõ minus, ſed forte facilius procedere, argum.l.vni.in prin. C.de rei vxo.actio.

4 †Id quod eſſe videtur cõtra legem.j.& l.pe. & l.fi.cum not.in dd.locis.ff.pro legato, nam ſi poſsidebam quod in teſtamento minus ſolenni ſciebam mihi relictum licet errore iuris tale teſtamentum minus ſolenne ualere ignoraſ-

Intel.l.j. ij. pen. & fi.ff.pro lega.

5 ſem non præſcribam†ergo cum titulus ille inualidus non ſufficiat ad præſcribendũ per d.l.j. l.pe.d.l.fi.cum ſimilibus, longè minus ſufficiet quando nec aderat ualidus nec inualidus. Solue dara paritate eorum terminorum defectus tituli nõ minus, ſed fortè magis noceret quàm eius minus ſolennis interuentus, unde ſi ẽt in illo teſtamento minus ſolenni ſciebam eam rem mihi legatam non fuiſſe & nihilominus eã occupaui, longè minus eam præſcribã quàm cum in eo mihi relicta fuerat, utroq; enim caſu eſt animi mei uitium priore, quia ſcire debebam me alienũ inuito domino iniuria detinere (dominus enim vetare preſumitur l.qui vas,ff.de furtis) l.leges.C.de legib.c.ignorãtia, de reg.iur.lib.vj posteriore vero caſu conſpectius & apertius vitium animi eſt, quia re vera alienum me poſsidere intellexi, & ex tali perfidia & malignitate mihi lucrum & vſucapionis beneficium accedere inciuile eſſet l.fin.C. de iureiu.l.fina.C.de fideic.ſed tamen quando alienum re vera poſsidebam, quod tamẽ meũ eſſe errore facti nõ ſupino aut intolerabili putaui (quale fuit in ſpecie de granis vel vinis ſuprà relata) tunc præſcriptio contingit vt dixi: quibus adde l.fi.ff.pro ſuo, in verb.tolerabilis, & alia iura quæ allegabimus infra c.lxxij.& c. lxxvij. ubi multis iuribus & rationibus diſſeremus ad uſucapiendum titulum neceſſarium non eſſe, ſed ſolam poſſeſsionem ſine vitio qua-

Tit. illegitimus qñ noceat pſcribenti.

6 lis erat in ſpecie propoſita, †verum quia ſine vitio regulariter poſſeſsio non contingit, niſi cũ adeſt titulus, ideò paſsim leges dictitant titulum requiri ad præſcribẽdum l.nullo.C.de rei uendica.l.vnic.C.de vſucap.transfor.in princ. inſt.de uſucap.cum ſimil. Verũ, per alias leges res hæc declarata reperitur ut tituli defectus, non noceat quando adeſt iuſta uel tolerabilis cauſa poſsidendi. Secundum quæ ſi à non dño quem dñm eſſe credebam rẽ cuſtodiæ aut de-

Tit. legitimus, aut illegitimus, aut etiã nullus ſufficiunt ad præſcr.

poſiti aut cõmodati cauſa accepi, deinde ille eam mihi in ſuo teſtamento ſolenni legauit, ſine dubio præſcribã, ut ꝑ totũ tit.ff.pro lega. Idem ſi teſtm̃ erat minus ſolenne, ſi tñ ſolenne fuiſſe mihi nuntiatum fuerat d.l.j.d.l pen.d.l. fi.cum ibi not.ff.pro lega. Idem ſi neutrum interfuit, ſi tñ mihi nuntiatum fuerat in teſtõ ſolenni rem mihi relictam eſſe, nec defuit iuſta cauſa nuntio fidem adhibẽdi ut iam diximus & arg.d.l.fi.uerb.tolerabilis.ff.pro ſuo, ergo cõtingere potuit præſcriptio cum titulo legitimo hoc primo, uel ẽt cum illegitimo, hoc ſecũdo vel ẽt cũ nullo oĩno hoc tertio, dummodo deſit animi uitium. Vitium aũt animi adeſſe intelligo non ſolum qñ adeſt malignitas ſed ẽt qñ adeſt inſcitia intolerabilis d.l.fi ff.pro ſuo cum ſimi ſuprà & intra c. lxxvij. allegatis.†Er-

7 go ſi rem quam tuam eſſe putabã nec erat depoſiti commodati'ue cauſa abs te accepi, deinde eam mihi in tuo teſtamento reliquiſti, & à tempore teſtamenti tꝑa præſcribẽdi præterierunt, nec unq̃ ſciui eam rem mihi legatam eſſe cõiter Doct.ſuprà relati negaſſent & abnegant contingere præſcriptionem, ſed contraria ſnĩa quam nonnulli ſuprà relati defendũt lõgè uerior eſt, quia in ſola poſſeſsione ceſſante ai uitio nititur uſucapio, ut iam oſtẽdimus. animi aũt uitium ceſſare intelligitur, quoties quis detinet uel poſsidet rem ex dñi uoluntate d.l.ſi id quod, uerb.quaſi uolente & concedente dña, ff.pro de reli.l.ſi uir.ff.pro dona, is autem ex domini uoluntate rẽ detinebat, ergo &c. Neq; †ad rem pertinet quod ille detine-

Poſſidere ſe ignorãs ſi uere poſſideat pręſcribit.

8 re tantum eam rem non etiam poſsidere uideretur quodq; poſſeſsio ad præſcribendum requiratur d.l.iij.ff.de uſucap. c.ſine poſſeſsione de reg.iur.lib.vj. nam reſpondeo ꝙ ea naturalis detentatio ſimul ac accedit uoluntas illius qui rem diſpoſuit uel commodauit conuertitur in ius legitimæ poſſeſsionis; nam & in ius dñij & poſſeſsionis (quod plus eſt) conuerti poſſet argu.d.l.qua ratione.§.interdum, ff.de acq.rerum domi.§.interdũ, inſt.de rer.diui.nã & ſi ei qui depoſitã uel commodatã rem meã habebat (hoc eſt depoſiti aut cõmodati noĩe eam à me detinebat) eam ei ignaro legaui, ſtatim ipſo iure non ſolum dñium, ſed ẽt poſſeſsionis ius etiã inſcius ꝗſiuit ipſo iure arg. dd. §§.interdum. Et quod dicitur vulgo nullã poſſeſsionem niſi corpore & animo acquiri non poſſe l.quemadmodum, cum ſimil.ff.de acquirenda poſſeſsio.id quidem regulare eſt, fallit tamen in eo qui habebat naturalem rei detentationem, is enim noua accedente cauſa ut ipſo iure dominium etiam ignarus acquirere poteſt, ita ẽt & poſſeſsionẽ vel poſſeſsionis

Poſſeſsio ignoranti interdum quæritur.

ius ſine corpore & etiã ſine animo acquirere
non prohibeť arg.d.l.qua ratione.§.inrerdũ,ff.
de aeq.terũ dominio & d.§.interdũ,inſt.de re
tũ diui.in quorũ terminis ei qui nec ciuilẽ nec
naturalẽ poſſeſsionẽ habebat ſed tñ nudã rei
detentationẽ (ex cauſa depoſiti fortè vel com
modati) eandẽ rem vendidi vel donaui vel do
tis titulo alio'ue ſimili dedi,& ea iura cantant
ſtatim eũ dominiũ illius rei acquiſiſſe pro cõ
ſtantiq; illis iuribus habeť quaſi indubitatum
ius quoq; poſſeſsionis vt nihil ei deſit quæſitũ
videri ipſo iure. nec dubiũ eſt illa iura idẽ quo
que admiſura eſſe etiã ſi ex cauſa vltimę volũ-
tatis idẽ cõtingeret, puta ꝙ dñs illã rem illi le-
gaſſet illum'ue hęredẽ ſcripſiſſet, nã ex cauſa
legati acquireret ſtatim & dominiũ & poſſeſ-
ſionis ius ipſo iure ẽt ignarus arg.l. cũ pater.§.
ſurdo,ff.delega.ij.l.à Titio.ff.de fur.l.ſi tibi hõ.
§.cũ ſeruus.ff. delega.j.cum ibi not. p Glo.Bar.
Alex.& alios,& ex cauſa inſtitutionis adeũdo
hæreditatẽ vt in reliquis rebus hæreditarijs ſo
lum dominiũ non etiã poſſeſsionẽ acquireret.
l.cũ hæredes,in prin.ff. de aeq. poſſeſs.ita in ea
re quã antea detinebat non ſolũ ius proprieta
tis ſed etiã poſſeſsionis acquireret arg.dd.§.§.
interdũ.Ex quibus apparet hac in re adeſſe le-
gis tam poteſtatẽ ꝙ voluntatẽ, de poteſtate ap
paret à fortiori in l.fi.C.de ſacr.eccleſ. iuncta.l.
quod meo,in prin.ff. de aeq poſſ. de voluntate
apparet arg.d.§.interdũ,inſt.de rerũ diui.& d.
l.qua ratione.§.ĩterdũ.ff.de acq.rerũ dominio.

9 Ex †ſuperioribus colligiť declaratio ad tex.
Intel.l. cũ hęredes.ff. de acquir. poſſeſs.o. in l.cũ hæredes,in prin.ff.de acq.poſſeſsio. vt li
cet regulariter aditione hęreditatis ſolũ domi
niũ non etiã poſſeſsionẽ hæres acquirat,vt ibi,
tñ earum rerũ etiam poſſeſsionẽ acquiret qua
rum nudã detentationẽ habebat, puta quod
ex cauſa forte depoſiti vel cõmodati eas tene
ret, vt ſic cũ primũ ille hæreditatẽ adierit,illa
cõtinuò nuda illarũ rerum detentatio in ciui
lem & naturalẽ poſſeſsionẽ conuertať ipſo iu-
re arg.d.l.qua rõne.§.interdũ. ff.de acqui.rerũ
10 domi.& d.§.interdum,inſt.de rerum diui.

Intellect.l. quẽadmodum.ff. de acqui.poſ. Vnde † ſubinferť notabilis declaratio ad.d.
l.quẽadmodũ,ut ſolo animo hoc caſu citra ul-
lius actus corporei interuẽtũ poſſeſsio acqrať.

11 Colligiť † etiã egregia declaratio ad l.à Ti-
Intell. l. à Titio,ff.de furtis. cũ conc. tio.ff.de fur.l.cũ pater.§.ſurdo.ff.deleg.ij.l. ſi ti
bi homo.§.cũ ſeruus.l.legatarius.§.fi.ff.deleg.j.
vt ſi ei qui rei meæ naturalẽ ex cauſa forte de-
poſiti vel cõmodati habebat detentationẽ eã
rem legaui tunc is etiã ignarus non ſolũ domi
niũ ſed ẽt ciuilẽ & naturalẽ poſſeſsionẽ quæſiſ-
ſe videatur,licet nullus interfuerit animus aut
etiam actus corporeus argu.dd.§.§. interdum.

Poſtremo alia multa ad tituli materiã ſpe-
ctantia videbis.infrà c.lxxvij.nu.7.vſque ad fi-
nem &.c.lxxviij.per totum &.c.lxxix. per totũ
&.c.lxxxj.per totum &.lxxxiij.nu.23.cum ſeq.
&.c.lxxxiij.per totum &.c.lxxxvij. per totum.

Poſtremo multa ad titulum ſpectantia diſ-
ſeruimus.ſuprà.j.&.ij. parte & infrà par.iiij.c.
lxxviij. & in.v. parte ferè per totam vnde quæ
hic deſunt petenda ſunt.

CAP. LXX.

1 *BOna fides requiritur ad præſcriptionem.*
2 *Bona fides præſumitur.*
3 *Bonus quiſque præſumitur.*
4 *Homini naturaliter ſunt innata uirtutum ſemina.*
5 *Natura dux optima.*
6 *Principia qualia ſunt, talia ſunt principiata.*
7 *Generatum ſimile generanti.*
8 *Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem.*
9 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcriptionem.*
9 *Bona fides non eſt neceſſe ut probetur.*
10 *Notorium eſt allegandum.*
11 *Bona fides an ſit alleganda.*
12 *Bonam fidem implicitè allegari ſat eſt.*
13 *Bonam fidem poſt cauſam concluſam allegari ſat eſt.*
14 *Bona fides ut allegetur an requiratur ardua.q.*
15 *Notorium iuris non expedit allegari.*
16 *Rei appellatione omnes ſuæ partes continentur.*
17 *Dominium an præſumatur ex poſſeßione præſenti ardua.q.*
18 *Dominium incidenter agendo probatur ex poſſeßione.*
19 *Dominium probatur ex poſſeßione contra uiolentum.*
20 *Dominium probatur ex poſſeßione contra commodatarium & depoſitarium.*
20 *Dominium non præſumitur ex poſſeßione præterita fallit in.iij.caſibus.*

QVARTA PARS PRINCIPALIS ad bonam fidem adſpirans.

BOnam † fidẽ in præſcriptioni 1
bus & uſucapionibus deſide *Bona fides requiritur ad præſcr.*
rari pluſquã manifeſtũ eſt, vt
in l.Celſus.ff.de uſucap.l.ij.§.
ſi à pupillo.ff.de vſucapi. pro
emptore,l. cũ hæres.ff. de di-
uerſ.& temp.pręſcrip.l.vnica.C.de vſucap. trãſ
for.auth.malæ fidei.C.de temp.longi pręſcrip.
l.j.C.de bonis mater.in prin.inſt.de vſucap.tex.
in c.vigilãti,& in c.vlt.de pręſcrip. tex. in c.poſ
ſeſſor malæ fidei.de reg.iur.lib.vj. & multa hãc
ad rem ſpectantia tradũt Doct.in.dd.locis præ
ſertim nouiſsimi in d.c.poſſeſſor,& in auth.niſi
tricennale,& in l.j.C.de bonis mater. cũ ſimil.

Bona

Bona fides præſumitur.

2 Bona† autem fides in dubio præſumitur,ex
communi noſtrorum opiniõe.ita enim voluit
Gloſſ.in l.ſuper.in uerbo,probetur,C.de pręſcription.longi tempor. & in l. j.C.de euictio.
& in l.ſi quis emptionis titulo,in uerbo,tenue
runt,C.de præſcription.triginta annorum,§.
primo,in verſicu.qui bona.inſtitu. de vſucapi.
& in capitu. ſanctorum, in uerbo, ſacræ.& ibi
etiam Panormitan. de præſcriptio.& in capit.
ſi diligenti,in uerbo,bona fides,& ibi Innocẽ.
& Petr.Vbaldus in repetitio.Panormita, & Fe
lin.eodem titu. & Gloſſ.in capitu.ulti.in Gloſ.
j.& ibi etiam Panormitan. eodem tit.& Gloſ.
in cap.cum eccleſia de cauſa poſſeſ.& proprie
tatis.& Gloſſ. in cap.abbate.in princip.in uerbo,domini, verſicul. ad hoc autem. de ſenten.
& re iudica. lib.vj.& in capitu.licet xvj. quæſ.
iij.Innocent. in capitu.michael. de electio. &
in capitu.ij.de in integrum reſtitution.& in c.
vigilanti. de præſcription.Dinus in l.j.ff.de iti
nere actuq; priua. Cin.in l.j.in iiij. quæſtione,
de ſeruit. colum.iij.Archidiaco.in c.j.in ver.
bona fides, de præſcriptio.lib.vj.Barto.in l.Cel
ſus,colum.v.ff.de vſucapionib.vbi de ea. re ele
gantiſsimè diſputat,& in l.communia,§.inter
prædones,C.communi diuidund.& in l.quemadmodum,C.de agricol.& cenſit.libro xj.Bal
dus in repetitio. l.j.colum.iiij.C.vnde ui. & in
ſua diſputatione incipien.accuſatus de ui tur
batiua,colum. penultim.& conſi.cclvij.Titius
emi.libro.j.& conſil. cclxxxviij. dicta mulier.
poſt medium.libr.iiij. Angelus.in l.j. C. quib.
non obſtat longi temporis pręſcrip. & in l. ſuper longi.C.de præſcrip. longi tempor.Anton.
in capitu.peruenit.de cenſibus,Cumanus con
ſil.cix. domina Ioanna ante finem. Panormit.
conſil.xviij. in cauſa,& quæſtione, colum. j.li
bro ij. & conſil.liiij.in quæſtione quæ ad præſens vertitur, colum.v.verſicu.nec obſtat,ſi di
catur ſtatutum,Alexand.plenè conſil. ccj.viſo
& diſcuſſo,colum.ij.libr.ij.& conſil.xcj.in cau
ſa,& lite vertente,colum.ij.libr. v. Petrus Ferrar. tit.forma reſponſionis rei conuenti,in ver
bo, præſcriptionis, col.vij. Idem Barbat. con
ſil.lj. colum.iij.libro. iiij. Franciſc. Curt. iun.
conſilio. lxxij.princeps. defunctus,colum. iij.
in fin. & conſilio,lxxxiij. Deus pius, colũ.ij.&
copioſiſsimè Socinus conſ.xxxviij.in cauſa do
minorum,colum.ij.libr. iij. Philippus Decius
conſil. ccclxxv. iuridicam eſſe arbitror, colum. ij.& conſil.cccix. in cauſa mota. Mediolani,Ancharanus conſil.cxlij. clarior col. pen.
Ioannes Andreæ ad Speculatorem tit.de teſt.
§.nunc videndum.add. magna colum.iij. Petr.
Philippus Corneus conſil.cxxx. viſo libello,co
lum.xj. lib.j.Idem Corn.conſil.cccxxix.oſten
ſo mihi,col.iiij eo.lib.j.Aries Pinellus Luſitanus de bonis maternis in authen.niſi tricenna
le, numer.12. Didacus Couarru. in capitu.poſ
ſeſſor.de regul.iur.libr.vj.part.ij. §. vij. Andr.
Tiraquel.de præſcrip. in Gloſſ.ij.in verbo bona fides,§. j.Pet.Philip. Corneus cõſi.cxvij pri
mo aſpectu,colum.ix.lib.ij.& conſil. ccxxxix.
in hac conſultatione,& conſil.ccvj.col.xj.eod.
libr.ij.per tex. in capit.auditis,& c.cum olim,
de præſcription. Iaſ.in § ſed iſtæ quidem, nu.
100. inſti.de actionib. Gabriel ſtrenuus Theo
logus in iiij.ſenten.diſt.xv.q.xiiij.arti.j.

Bonus quiſque præſumitur.

Ratio huius tam receptiſsimæ ſentẽtiæ eſt, 3
quia homo præſumitur bonus,l.merito,ff.pro ſo
cio,l.quoties.§.qui dolo,ff.de probatio.l. cum
pater,§.te igitur ff.de leg.ij.cap.j.de ſcrutin.&
tradunt Doctores in dd.locis, & in regula ſemel malus, de regul.iur. lib.vj Gloſſ.in c. ſi for
tè,in uerb.ſcientię, de electio.lib.vj.Lucas de
Penna in l. quemadmodum,colum.penulti. de
agricol.& cenſit.lib.xj. Panormit. & Felin. in
cap.cum in iure,de offic. delega.Bal.in cap. ſi.
col. penul.de præſcrip.Idem Bal.in l.j. ad finẽ.
C.ſi quis omi.cauſa teſtamen. cuius rei ratio
egregia redditur per Ciceronem.iij.lib. Tuſcu

Homini naturaliter ſunt innata uirtutum ſemina.

la.† ſunt enim (inquit) in nobis ſemina innata 4
virtutum, quę ſi adoleſcere liceret ipſa nos
natura ad beatam uitam perduceret, nunc au
tem ſimul ac editi in lucem, & ſuſcepti ſumus
continuo ĩ omni prauitate verſamur vt pene
cum lactè nutricis errorem ſuxiſſe videamur,
cum vero parentibus redditi, deinde magiſtris
traditi ſumus, tũ ita varijs ĩbuimur erroribus
ut uanitati ueritas,& opinioni cõfirmatæ natu

Natura dux optima.

ra ipſa cedat. †& rurſũ ibidẽ ait,à natura ipſa 5
deſciſcimus vt optimã naturã nobis ĩuidiſſe vi
deamur,& rurſus libr.j.de legib. ait natura
duce errari nullo modo poteſt, & officiorum
libr.j.ait,Naturam ducem ſi ſequamur nunq̃
aberrabimus. & hoc eſt illud ius naturale,qđ
natura oĩa aĩalia docuit,ut in l.j.ff.de iuſtit. &
iu. & in pt.inſt.de iure naturali qđq; ſimul cũ
ipſo humano genere ꝓditũ fuiſſe teſtať Iuſti
nianus,in §.ſingulorũ,inſt.de rer.diui.Nec du

Principia qualia ſũt talia ſunt principiata.

biũ eſt,†qđ qualia ſunt pricipia talia ſint prin 6
cipiata,ſicq; qualis eſt natura talis eſt hoium
qſq; cũ principiatus creatus,& natus eſt,ita eleganter Bal.in l.j.ad fi.C.ſi quis omiſ.cã teſt.&
And.Tira.de pſc.§.j.Glo.ij ver.ſed ꝙ in dubio.
facit,l.quiſqs,in prin.& § j.cũ vbi no.C.ad leg.
Iul.maieſt.ubi Gl.ait ſępe ſolet filius ſimilis eẽ
patri,vñ ſic cecinebat Hora. oda.4.lib. iiij.

Generatũ ſimile generanti.

Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in iuuencis eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Cùm ergo homo ſimul ac naſcitur ac generatur habeat ſemina innata virtutum, quinimo non ſolum homo, ſed ẽt ea oĩa q̃ à natura creata ſunt optima ſint, par eſt ut bona fides & bonitas in homine præſumatur quandiu cõtrarium non probatur præſertim, cum qualia ſunt principia talia (vt diximus) eſſe intelligantur principiata.

Hæc communis cõcluſio variè intelligitur, primum quando adeſt titulus legitimus & verus quale eſt cũ emi rite & recte vel dotis aut donationis vel legati aut alio quouis ſimili titulo rem accepi & ita procedunt.ff.&.C.pro emptore, &.ff. &.C. pro donato &.ff. &.C. pro dote &.ff.&.C.pro hærede.&.ff.&.C.pro legato &.ff.&.C.pro ſuo.ita volũt omnes ſuprà relati.

8 Titulus putatiuus ſufficit ad p̃ſcript.

Secũdo† intelligitur etiam ſi putatiuus tantum non etiam verus eſſet ille titulus, ſi quidẽ error iuſtus fuit aut tolerabilis.l. quod vulgo. ff.pro emp.l.non ſolum.§. quod vulgo.ff.de vſucap.l.ſi.ff.pro ſuo, quale eſt cum is cui mandaui rem vt mihi emeret eam mihi tradidit ſe emiſſe mentitus. ita tenent omnes quos ſuprà retulimus iſtaq; & ſuperior ſunt communes opiniones.

9 Titulus reuocabils ſufficit ad præſcri.

Tertio intellige † etiam ſi titulus eſſet reuocabilis.l.ij.§.ſi ſub conditione.ff.pro emptore.l. ſi id quod.ff.pro derelicto.l.ſi vir.ff.pro donato. vnde ſi vxor à viro quem dominum eſſe credebat rem donatam accepit eam contra verum dominum poteſt præſcribere, licet vir eam donationem eamq; rem poſſet reuocare.d.l.ſi vir. d.l.ſi id quod. & licet rem ſub hac conditione niſi melior conditio allata fuerit abs te quem dominum eſſe credebam emerim tamen eam contra verum dominum poſſum præſcribere, quamuis is titulus meliore conditione allata reuocabilis ſit.l.ij.&.l.iiij.ff.de in diem addi.niſi ſi dominus verus agere impeditus eſſet tunc enim contra eum non curreret præſcriptio.l.ſi. §.ſin autem ſub cõditione, C.com. delega.l.qui heredi.§.ſi pars, cum Glo.ff.de condit. & dem. l.j.§.ſi.C.de annali excep. alium tex.& exemplũ habemus in l.in bello.§. ſi quis ſeruum.ff. de capti.Item fallit ſecundo, quando conditio eſſet ſuſpenſiua vt.d.§.ſi ſub conditione.

Quarto intellige etiam ſi titulus in quo nitiť poſſeſsio ſit illegitimus quod obtinet quo ad præſcriptionem longiſsimi temporis, nam quo ad longi temporis præſcriptionem nõ ſufficeret vt diximus. infrà c.lxxxj. nu.7.&.8.&.c. lxxvij.num.9.

Quinto intellige etiã ſi titulus omnino deficiat ut videtur eſſe communis opinio ex relatione Andreæ Tiraquell. de præſcri.§.j. Glo.ij. verſic.bona autem fides, dicam infrà c.lxxix. num.15.&.c.lxxxj.num.8.cum præced.diximus fuſe ſuprà dum de titulo diſſerebamus.

Sexto intellige ſi adſit titulus etiam ſi eum me habere ignorem.l.ij.§.ſi ſub conditione ad finem.ff.pro emp.dixi.infrà c.lxxix. num.15.& in c.incip.traditio.

Septimo intellige ſi ea bona fides indicijs probetur.l.pe.C.de euictio.

Octauo† intellige etiam ſi ea bona fides nõ probetur ſufficit enim allegari, ita tenẽt Glo. in clem. appellanti de appell. Andræas. Tiraq. de præſcrip.§.j.Glo.ij.verſic. ſed quæſtionis eſt, & ait ſe dixiſſe in d. clem. & hanc allegationẽ poſſe fieri etiam poſt cõcluſionem in cauſa firmat ipſemet Andreas Tiraquell. ibi, Antonius in c.peruenit, de empt.& vendi.& ibi Ioannes de Imola & Alex. in l. vnica.C. vt quæ deſunt aduoca. iudex ſuppleat.col.ij. Matthæus Affli. in conſti.Siciliæ conſt.incip.iuſtitiarijs, col.iiij. 10 Bona fides nõ eſt neceſſe ut probetur.

Facit † quia & ſi ea præſumptio bonæ fidei eo quod eſt iuris reputetur eſſe quid iuris & conſequenter non requiratur probatio ſit ſed tantum allegatio tanquam res notoria, tamen & ipſum notorium allegandum eſt.l. ſi adulteriũ cum inceſtu.§. Idem Pollioni, ff. de adulterijs ſecundum Antonium Butrium in c. bonæ, de poſtul. prælatorum, Idem Antonius in c. exceptionem, de excep. Ioannes Imolenſis in l.iiij. §.hoc autem.ff.de damno infecto, Marcus Mãtua locorum communium. c.lvij. Et in ſpecie 11 Notorium eſt allegandum.

† ꝙ bona fides ſit allegãda tenẽt Marcus Mantua vbi ſuprà, & Bal. in l.ſuper longi.C.de lõgi temp.præſcrip.col.iij. Idem Bal in l. quicũque, in prin.C.de ſeruis fugit.& quòd habens iuris præſumptionẽ pro ſe eam debeat allegare tradunt generaliter Seyſellus in rep.l.Celſus, col. ix.ff.de vſucap.& Marcus Mãtua vbi ſuprà quã tamen poſt concluſionem etiam cauſæ allegari poſſe vterq; tam Mãtua q̃ Seyſellus affirmat. 12 Bona fides an ſit allegãda.

Nono †intellige ſufficere vt tacite allegetur puta dico me fundum vt meum poſſediſſe ita Alex.conſi.ccj.col.j.lib.ij.Decius conſi.cclxvij. Romanus cõſi.lxxvij. pater reuerẽde. Andreas Tiraquell.vbi ſuprà verſic.cæterum.per l.antiquos, verb.domini cogitatione.C. de fur. Boerius deciſi.xlij.alia inſuper.num.1. 13 Bonam fidem implicite allegari ſat eſt.

Decimo intellige ſufficere † quòd ea allegatio bonæ fidei fiat etiam poſt cõcluſum in cauſa ſecundum Antonium. Imolam. Afflictũ Tiraquell.& Alex.in locis relatis ſuprà verſi. viij. quibus adde idem tenere Deciũ conſi.cclxvij. Panor.in c.dudum.j.col.ij.de electio.& iterum Andræam Tiraquell.vbi ſuprà verſi.intellige & Marcum Mantuam vbi ſuprà. 14 Bonam fidem poſt cauſam cõcluſam allegari ſati eſt.

Vndecimo†intellige vt procedat etiam ſi ea bona fides nec probetur neq; etiam allegetur, etenim 15 Bona fides ut allegeť

an requiratur ard. queſt.

ętenim licet reliquæ iuris præſumptiones ſint
allegandę iſthęc tamen bona fides adeò à iure
præſumitur, tamq; æqua naturalis & indubita
ta præſumptio eſt vt nec eam allegare neceſſe
ſit, ita tenent Antonius Butrius & Ioan. Imo-
lenſis in c.præterea.ij.de tranſa. Panorm. in c.fi.
col.viij.de præſcrip. Barb. conſi.xlj. illud ad fe-
tam col.x.lib.j. Idem Andræas Barb. conſil.50.
col.ix.eod.lib.& conſil.xviij.col.penul. lib.ij.&
conſi.lxx.eod.lib. per c. auditis, &c.ç. cum olim
de præſcript. vbi nulla bonæ fidei mentione fa
cta præſcriptio allegata fuit & ſatis fuit.

Notoriũ iuris non expedit allegari.

16 †Cum enim (inquit) Barba. notorium eſt ex
iure non expedit allegari, quinimo iudex illud
ex officio ſupplere uel attendere debet per ea.
Raynutius de teſtam. vbi iudex iudicauit ſup
notorium minimè allegatum vt ibi notant Io.
Imolenſis & Panor. Idem Panorm. in cap. affer
te de præſumptionibus Bald. in l.j.C. ut quæ
deſunt aduo. Felin. in cap. adhæc, col.xj. de ap-
pel. Nec dubium eſt (inquit) Andr. Tiraq. vbi
ſuprà. quin bona fides oriatur ex iuris notorie
tate vt fuſius ſuprà differuimus, ergo eam alle
gari non expedit, iuris enim præſumptio liqui
da probatio eſt Gloſſ. in l. tutor qui repertoriũ
C. de peri. tutorum l. licet Imperator, & ibi ple
nè Alex. & Iaſ. ff. de legat. j. per Andræam Bar-
ba. conſi.lxxiiij. ſcripſiſſet pſalmiſta lib.iiij. rur
ſusq; conſi. omnium nouiſsimo.

Contrariam tamen partem vt hæc bonæ fi-
dei præſumptio neceſſario ſit allegãda tenẽt
Bal. in d.l. ſup lõgi. C. de lõpi tẽp. præſ. Idẽ Bal.
in d.l. quicunq;. C. de ſeruis fugit. Andr. Tiraq.
vbi ſuprà Marcus Mantua. cap.lvij.d.lib.iij. lo
corum communium qui alios allegant huius
ſententiæ auxiliares vt attigimus ſuprà verſi-
culo. viij. ſed ſuperior pars vt receptior ita &
uerior nobis videtur, quæ materia à noſtris cæ
ca & nebuloſa relicta nobis uidetur, quæ vt li-
queat conſidera nonnullos caſus, primus quã-
do bonæ fidei mentio fit explicitè, alter quan-
do implicitè, vltimus quando nec implicitè,
nec explicitè, primo caſu omnes conueniunt
ſufficere, ueluti ſi agenti rei uendicatione alle
gaui me rem illam titulo & bona fide per tẽ-
pus legitimum poſſediſſe, ſicq; præſcripſiſſe. Se
cundo caſu non ſatis ſeſe explicãt ueluti ſi rei
uendicatione agenti obieci præſcripſiſſe me,
nulla bonæ fidei mentione facta, ſed ſatis eſt
dixiſſe præſcripſiſſe me quia intelligendum
eſt ritè & rectè argumento. l. non putauit, in
princip. cum ibi nota. ff. de bonorum poſſeſ-
ſio. contra tab. & illud uerbum eſt intelligen-
dum in pleniore ſignificatu. §. ſed quoties, inſt.
de iure nat. & id perfectum eſt quod ex omni-
bus ſuis partibus conſtat l.j. ff. de origine iu-
ris, ſicq; qui dicit ſe præſcripſiſſe de perfecta
(& cum omnibus ſuis legitimis qualitatibus)
præſcriptione intelligit ne aliter inutiliter pro
ceſſiſſe uideatur, nihil enim & inutile paria ſunt
§. ſi. inſt. quib. mod. teſtam. infir. †& deniq; ap- 17
pellatione rei ſimpliciter prolatę, comprehen-
duntur omnes ſuæ partes ſiue illæ quotitatiuæ
ſint l. Mæuio. in princ. in uerbo. totus. ff. de lega.
ij. l. coniunctim, in uerb. ſolidam rem, & in ver
bo. ſolidam hæreditatem, ff. de legat. iij. l. hæc
ſcriptura l. ſi ſeparatim, ff. de cond. & demon,
§. ſi eadem res, inſt. de lega. l. ſi pluribus. ff. de le-
ga. j. l. ſi quis cum totum, ff. de excep. rei iudic.
l. cum quæſtio. C. de lega. l. vnica. §. vbi autem,
cum. §. ſeq. C. de cad. tollen. ſiue illæ etiam ſint
partes integrales uel ſubiectiuæ, vt in l. qui v-
ſumfructum, vbi plenè notant Bart. & Iaſ. ff. de
uerb. oblig. & d.l. cum quæſtio l.j. §. interdum,
in uerb. in ſolidum l. inde Neratius, ff. de vſufr.
accreſ. ergo qui ſe præſcripſiſſe ait omnes par-
tes vel qualitates ad præſcriptionem neceſſa-
rias (ſiue poſſeſsio ſit, ſiue titulus, ſiue bona fi-
des) comprehendiſſe implicitè uidetur, facit
egregius text. in l. Titius, in princ. ff. de liber. &
poſthum. vnde apparet à Barbatio parum ap-
tè allegatum fuiſſe. textum in d. cap. auditis, &
d. cap. cum olim, de præſcrip. quando quidem
ibi non eſt uerum bonam fidem allegatam nõ
fuiſſe, quinimò eo ipſo quòd præſcriptio alle-
gata fuit bona quoq; fides implicitè allegata
intelligitur, & ſic ita reſponſuros uериſimili-
mum eſt non ſolum illos qui affirmãt bonam
fidem allegari nõ oportere, ſed etiam eos qui
contendunt allegari oportere, quãdo quidem
hic implicitè allegata uideretur. Vltimo caſu
quando nec implicitè nec etiam explicitè alle
gata fuit, ſed dumtaxat dictum fuit à reo ſe eã
rem per tempus ad præſcribendum legitimũ,
legitimaq; ex cauſa poſſediſſe, licet hic nulla
mentio fiat de bona fide adhuc ſufficeret, quia
ea à iure præſumitur ut ſuprà latiſsimè oſten-
dimus, id quod in iure notorium eſt, unde fit
ut ſuperuacua ea allegatio uideatur, ſicq; à iu
re deſiderari minimè ſit veriſimile, ſed omni-
no in ciuile argu. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt
lega. nomine caue. l. non cogendum. §. Sabinus.
ff. de procura. l. Cornelius l. iam dubitari. ff. de
hære. inſt. l. uerba hæc, ff. de cond. inſt. & potiſsi
mum, quia ſi uerum amamus uſucapiones in
ſola poſſeſsione legitima nituntur nec bonam
fidem deſiderant poſitiuè, ſed tantum malæ fi-
dei uitium abeſſe, nec titulum deſiderant, ſed
tantum iuſtam aut tolerabilem poſsidẽdi cau
ſam, ut per l. iij. ff. de uſucap. fuſè oſtendimus
infrà cap. lxxvii. nume. x. cum pręced. & ſeq. &
cap. lxxij. & cap. lxxxj. Sicq; qui legitimi tem-
poris

Rei appellatione oẽs ſue partes cõtinentur

poris poſſeſsionem ex iuſta cauſa emanantem allegauit, ſufficiẽter allegaſſe uidetur, nec quicquàm vltra deſideratur vt dd. in locis oſtendimus aduertentes iſthæc à noſtris non ſatis vnquàm fuiſſe præuiſa. Et diximus ſuprà part. iij. per totam.

Dñium in præſumatur ex poſſeſsione pſenti & duaq.

18 Redeundo ad noſtram bonæ fidei præſumptionem, cũ oſtenderimus eã præſumi in hoĩe à natura inq; eo naturaliter eſſe innata uirtutum ſemina, inde pari ratione deſcendit vt ex poſſeſsione præſenti dñium à lege præſumatur aliter enim cum per l. quærabatur. C. unde vi præſumptum ſit, ꝙ ad me non pertinet id ad alios omnino pertinere, certè ſi lex ꝙ poſsidet meũ eſſe non præſumeretur iã alienũ poſsidere præſumeret, ſicq; me malum hominem eſſe malamq; fidem habere contra ea quæ ſuprà fusè oſtendimus, ſicq; in ſpecie vt ex poſſeſsione præſenti dominium habere poſſeſſorem præſumptio ſit, tenẽt Glo. in l. pen. in verb. amoueri. ff. de condi. inſt. quam ibi ſequuntur Bart. Bald. Ang. & Pau. Caſtren. ibi. Bar. Ange. & Paul. Caſtren. in l. Titia per text. ibi. ff. ſolut. matr. & Alb. in d. l. pe. col. j. & Nico. Boer. deci. xlij. alia inſuper Ange. in l. filiusfamilias. §. ijdẽ principes. ff. de legat. j. Barbatius conſi. l. libr. j. numero. 12.

Contrarium tamẽ vt ex poſſeſsione præſenti non arguatur dñium tenet Glo. in l. cum res quam ibi multi ſequuntur. C. de probatio.

Quid dicendum? & ſanè prior opinio ut receptior ita & uerior videtur per iura ſuprà allegata quibus adde egregium textum in §. cõmodum inſt. de interd. l. actor quod aſſeuerat. C. de proba. & per noſtram rationem ſuprà relatam, quæ habet oẽs hoĩes bonos eſſe bonosq; pręſumi & mala fide carentes, ſicq; minimè pſumendum eſt vt is qui fundum ut ſuum poſsidet colit & fructus ſibi colligit alienum mala fide, perfidè, & furtiuè contrectet, ſed potius vt rem ſuam pertractare videatur, quæ concluſio uariè intelligitur. Primum vt ſe aduerſus agentem poſsit defendere dic. §. commodum, inſt. de interdi. d. l. actor. cap. in pari, de reg. iur. lib. vj. l. fauorabiliores, ff. de regu. iur. † Deinde

Dñium incidenter agendo probatur ex poſſeſsione.

19 intelligitur etiam agendo, nam ſi poſsideam fundum dominantem tuq; fundum ſeruientẽ, te ſeruitutem pati nolente, duo ſunt mihi probanda, primum me dominum eſſe fundi iſtius quem dominantem aſſeuero, alterum tuũ fundum huic fundo ſeruitutem debere quod vltimum ſi probauero, primum nempe me eſſe dominum fundi dominantis eo ipſo probare videor quod probo me eum poſsidere fructusq; vt dominum colligere, eumq; arare & colere, & ſimilia, ita tenẽt Bar. in d. l. pe. & Boer. vbi ſuprà nume. viij. nempe, in d. deciſ. xlij. Alex. cõſ. iiij. lib. ii. & conſi. ciii. nu. x. lib. vii. Corn. conſi. xlviii. lib. iii. Andr. Barba. conſi. viii. col. ii. libr. i. Gloſſ. & Florianus per text. ibi in l. prima. ff. fami. erciſc. Rapha. Cuman. conſi. cl. ad finem Gloſſ. in l. ſicuti, §. ſi quęratur, ff. ſi ſer. uendi. Iaſ. poſt Bartol. ibi in l. ii prius, colum. ix. ff. de noui operis nunciatio. & alij. quos allegat Boerius, ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem.

Nec ad rem pertinet l. item mela, §. penult. ff. ad legem Aquil. quia ibi conſtabat alterum eſſe dominum ſecundum Bar. in d. l. pen.

Tertiò † hæc concluſio intelligitur etiam 20
quando quis uult agere rei uendicatione contra violentum ſpoliatorem, tunc enim vt contra eum obtineat ſatis eſt probare ſe tanquàm dominum poſſediſſe, ita tenent Bartol. & Bal. in d. l. penultim. ff. de condition. inſtitu. & Nicolaus Boetius. d. deciſ. xlii. numer. 6. & etiam Paulus Caſtrenſis in d. l. penultim. & Barthol. Socinus conſil. cxii. numero 23. libr. iiii. per l. ſi quis emptionis, §. ſed hæc, C. de præſcrip. triginta annorum.

Dñium probatur ex poſſeſſione contra uiolentum.

Quarto † intellige etiam ſi agerem rei uen- 21
dicatione contra commodatarium qui rem à me commodati nomine accepit.

Quinto idem ſi agerem cõtra depoſitariũ qui depoſiti nomine rem à me accepit, nam & his duobus caſibus ex hac ſola poſſeſsione de præſenti dominus præſumor etiam rei uendicatione agẽs, nec illi poſſunt mihi referre quæſtionẽ dominii non magis, quàm ſi contra eos agerem depoſiti, aut commodati actione, nã eo ipſo, quòd cauſam à me habent, nec ex fide reſtituunt me ſpoliare videntur, ſicq; in hac rei uendicatione ex ſola præſenti poſſeſsione dominus præſumor arg. l. colonus, ff. de ui & ui arm. iuncta l. ſi quis conductionis. C. locati l. ſi alienam, cum ibi not. ff. ſolu. matr. & quamuis contrarium uideantur tenere Doct. poſt Glo. ibi in l. ita ut ſi fur, ff. commod. tamẽ hanc opinionem defendunt Pau. Caſtr. in d. l. pe. & Nic. Boerius nu. 7. d. deciſ. xlii.

Dñium probatur ex poſſeſſione contra cõmodatarium & depoſitarium.

Hactenus quando is de pręſenti poſsidebat ciuiliter & naturaliter uel ſaltem ciuiliter uerè uel interpretatiuè, † quid autem ſi nunc nõ 22
poſsidebat, licet olim poſſediſſet, an ex ea præterita poſſeſsione præſumatur dominium & regula eſt non præſumi ita Glo. in l. ii. C. de probat. Boerius ubi ſuprà nume. x. Bar. in d. l. pen. Bal. in l. non ignorat col. vi. C. qui accuſa. non poſſ. Corn. conſi. xix. cum conſi. ſeq. lib. ii. per l. & quæ nondum ſunt §. i. ff. de pigno. & fallit ſi poſſediſſet, annis triginta, quia eo tempore rẽ illam etiam titulo non apparente præſcriberet per l.

Dñiũ nõ præſumitur ex poſſeſsione pterita fallit in tribus caſib.

per l.ſi quis emptionis.§.j.C.de præſcr. xxx.annorum ſecundum eoſd.& vtraq; opinio communiter recepta eſt.Fallit ſecundo quando lõgum tantum tempus preterijt ſiquidem adfuerat legitimus titulus vel cauſa poſsidendi ſecundum eoſdem Doct.communiter & Ludo. Roma.conſi.ccccxxiiij.circa propoſitum, & Socin.conſi.cvj.in cauſa, col.iiij.lib.ij.Gloſſ.& communiter Docto.in l.cum res.C.de probat. Boerius,vbi ſuprà,nume.4.Bar.conſi.cx.quidã Maſiolus. Fallit tertio quando breuius tempus cum legitimo titulo poſſedit & agebat publiciana ad poſſeſsionem tantum recuperandam(non autem rei uendicatione)tunc enim obtineret contra poſsidentem ſine titulo:ita procedit titulus.ff.de publi.in rem actio.quia poſterior poſſeſsio non intitulata aut præſumitur clandeſtina aut non iuuat contra hunc qui nititur poſſeſsione intitulata, ita Socin.in l.rem quę nobis,in princ.q.iiij.ff.de acquir.poſſeſsio.Alex.conſi.lj.lib.j.& cõſi.cxvij. eod.lib, & conſil.vj.libr.iij.ſecus ſi poſterior poſſeſsio intitulata ſimiliter eſſet,tunc enim præferetur, quia in pari cauſa potior eſt conditio poſsidẽtis c.in pari,de reg.iur.lib.vj.tradunt Innoc.& alij in c.cũ ad ſedẽ,de reſt.ſpoli.per c.licet cauſam,de proba.Item fallit quando iunior poſſeſsio eſſet diutina, vt dicemus in c.lxxxv.n.5.

CAP. LXXI.

1 *Malæ fides an noceat quando contractus fit per procuratorem.*
2 *Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*
3 *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*
4 *Pupillus non poteſt habere malam fidem.*
5 *Malam fidem populus quando uideatur habere & quomodo purgetur.*

1 Mala fides an noceat quã cõtractus fit per p̃curatore ardua.q.

MALA fides non impedit præſcriptionem quando contractus fit per procuratorem,uel eum qui ſubeſt noſtræ poteſtati,ut (eſt filius uel ſeruus)ſi quidem dominus tantum nõ etiam is per quem contractus fiebat habebat malam fidem,ita tenent Bald.& Angelus in l. ſuper longi,C.de longi tempor.præſcriptio.per l.eum qui.§.in hac,ff.de public.in rem actio. Gloſſ.in l.huiuſmodi,ff.de contrahen.emptio. Gloſſ.in l.cum mancipium,ff.de ędi.edict. per Azonem in ſumma,C.de ædil.edict.colum.penultim.verſicu.ſed ſi queras, † Quod optinet de iure ciuili non de iure canonico,quo iure noceret domini mala fides teſte Balbo de præſcription.in iij.part.iij.partis princ.q.xviij.

2 Dñi mala fides nocet licet contract9 fiat p.pcuratorem de iure cano.

Limita ſecũdo ut mala fides aut bona fides procuratoris non ſit in conſideratione,ſed tantum domini,quo ad ſingularem ſucceſſorem, vnde ſi rem alienam quam tuam eſſe putabas per procuratorem qui eam alienam eſſe ſciebat mihi vendidiſti,præſcribere poſſum, quia non videor ab authore malę fidei emiſſe, ita Bartol.in l. qui fundũ,§.procurator,ff.pro emptore Alexand. in l. Pomponius, §. cum quis colum.iiij.ff.de acquiren.poſſeſſio.Balbus vbi ſuprà. Quæ quidem limitationes veræ ſunt in ſe,ſed principalis cõcluſio ſuſpecta videtur, nam vtriuſque iuris definitio dum pręſcriptionem cum mala fide procedere negauit id proſpectum uoluit,ne qui ſciebat alienum ſe poſſidere inde lucrum ſe facturum ſperãs tardior & ſegnior in reſtituendo fieret, quæ ratio non minus urget quando rei alienæ poſſeſſionem per ſeruum,uel filium,quæſiui,quàm ſi eam per me ipſum quærerẽ, vtroq; enim caſu tardior in alieno reſtituendo redar ſi lucrum præſcriptionis ĩde facturum me ſpero,quàm eſſem ſi id minimè euẽnturum ſcirem,ergo habebit locum capit.poſſeſſor.de regulis iuris lib.vj.c.vigilanti,capitu.fina.de præſcription.in princip. inſtitu.de vſucapion.l.vnica, C.de vſucapion. transfor.cum ſimil.niſi dixeris ſuperiorem cõcluſionem procedere quando contractus fiebat per procuratorem, uel filium vel ſeruum ignorante domino uel patre, ſeruus enim uel filius contrahendo, & poſſeſſionem corporalẽ apprehendẽdo ius poſſeſsionis naturaliter q̃ſiuit,l.j.in princip. vbi ex naturali poſſeſſione, l. iij.ff.de acquiren.poſſeſſi.iure enim naturæ hi ſunt integri ſtatus,l.quod attinet, ff.de reg.iu. vnde tale ius eis per prius cohærens poſtea trãſitum facit ad patrem uel dominum, quia penes eos reſidere nec momento potuit, l.placet, de acquiren.hæredita.l.acquiritur,ff.de acqui rerum domi.nam domino vel patri inſciis, uel etiam inuitis acquirerent ſerui uel filijfamilias,l.ſeruus vetante,ff.de verborum oblig. per totum inſtitu.per quas perſo.nob.acquir. & hac ratione,per alluuionem rei alienæ dominium nobis etiam inuitis,& ignaris acquiritur vel etiam ſcientibus alienum eſſe, §.præterea. inſtitu.de rerum diuiſio. l.adeo, §.pręterea per alluuionem, ff.de acquirẽ.rerum domi. ergo pari ratione nobis etiam uolentibus acquiri poteſt ius poſſeſſionis per ſeruũ vel filium, ſed quo ad ius præſcribendi dubito: dic ergo quòd quandiu ignoraui nomine meo ſeruum procuratoremve aut filium meum emiſſe,& poſſeſſionem accepiſſe tandiu, & ſi ſciam illam rem eſſe alienam tamen cum ignorem

me

me eam poſſidere non poſſum videri mala fide poſſidere, cum bona aut mala fides pendeat ex animo noſtro, l.penul.C.de euiction. ſicque ſi per eas perſonas tandiu ignorante me retenta poſſeſſio fuit, quòd expleta fuit præſcriptio eam rem optimo iure quæſiui.

Cæterum ſi ante completam præſcriptionẽ cœpi intelligere eam rem me per illas perſonas poſſidere, iam ſcio alienum me poſſidere, ſicq; ſum in mala fide, quę etiam ſuperueniens poſt cœptam præſcriptionem nocet de iure canonico, ſumq; in mala fide eo, quòd poſſum, & debeo iubere eas perſonas eam rem reſtituere, uel id ipſemet facere debeo. l.ſemp qui nõ prohibet, ff.de reg.iur.l.qui patitur, ff.manda. & quia non ſufficit abſtinere à malo niſi fiat, quod bonum eſt, l.ſi ita ſtipulatus eſſem abſte, & ibi Bart.ff.de uerb.ob.uide c.lxxxix.nu.41.

Pupillo non nocet tutoris mala fides.

3 Mala † fides tutoris non nocere pupillo tenent Bald. in auth.ad hæc.C.de vſuris Ioannes Imolenſis in repet.cap.fina.col.xxix.de præſc. & Franciſcus Balbus de præſcriptio. in iij.parte iij.partis principa.q.xvj.

Pupillus non põt hẽre malam fidem

4 † Sed & ipſe pupillus malam fidem habere non poteſt, quod attinet ad præſcriptionem niſi ſit doli capax ſecundum Bald. & Franc. Balbum vbi ſuprà, & ſuperior ſententia probari videtur in l.iij.in ſui generalitate, ff.de vſucapion. præſertim iunctis his, quæ diximus, ſuprà circa definitionem præſcriptionis.

Malã fidẽ populus quãdo uideatur habere, & quõ purgetur.

5 Et † mala fides ſingularium perſonarum de vniuerſitate nocet ipſi vniuerſitati, ſicq; quandiu uiuit aliquis de populo uel collegio uel de vniuerſitate qui habuit ſcientiam rei alienæ, is populus, uniuerſitas, collegium nõ præſcribit, ita Innocentius in capitu. cura, de iure patronatus Bart. in l.poſt pluribus, in fi.ff.de vſucapion. Franciſcus Balbus vbi ſupra, q.xvij. Petrus Philippus Corne.conſi.xxii.videtur in hac conſultatione, col.iiii.libr.j.ſed illa mala fides purgatur extinctis omnibus iis qui ſcierũt, & habuerunt ſcientiam rei alienæ ſecundum Innocentium, Bart.& Franciſcum Balbum vbi ſuprà contra Corneum ubi ſuprà, qui eam purgari illo tempore poſſe negat motus, per, l.proponebatur, ff.de iudic.ubi ſubrogationis cauſa ſemper idem populus eſſe intelligitur, facit l.ſi grex, ff.de leg.i.l.grege, ff.de leg.ii.§.ſi grex, inſt.de lega.ſuperior tñ ſnia q̃ habet oibus ſaltẽ extinctis purgari eã malã fidẽ, ut humanior ita & verior vr̃, nã etſi p ſubrogationem unus idẽq; populus intelligat̃, tñ idẽ quoq; eſt ĩ filio q eadẽ pſona cũ p̃re intelligit̃, l.fi.C.de impu. & tñ patri ſuccedẽs iuſtã ignorantiæ cãm cenſet hẽre, c.is qui in ius, de reg.iu.lib.vi.l.qui in ius.ff.eo. & conſequenter olim præſcribebat.

CAP. LXXII.

1 Præſcribere an poßit miſſus in poſſeßionem ex cauſa noxali uel dãni infecti, cum ſciret rẽ illã nõn eſſe illius, contra quem decretum fuit interpoſitum. egregia q.
2 Mala fides quando in eſſe intelligatur.
3 Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur.
4 Facti appellatione non factum etiam continetur.
5 Mala fides nõ ſemper ſequitur, & arguitur ex ſciẽtia rei alienæ.
6 Dominus rem ſuam negligens quando uideatur eam pro derelicto habere.
7 Intellectus c.1.de præſcrip.contra communem opinionem.
8 Intellectus l.ſicut, & l.omnes.C.de præſcrip.xxx.annorum.
9 Intellectus c.fi.de præſcription.

POſſidebam ſeruum alienum bona fide, cuius uerum dominum ego non ignorabam, is ſeruus ex cauſa noxali mihi traditus fuit, an cum habeam ſcientiam rei alienæ eum poſſem vſucapere quæſitum eſt, ac vehementer cõ
trouerſum. mouet quæſtionem † quòd licet in 1
dubitatum eſſet vſucapi poſſe inſpecto iure ciuili, l.generaliter, ff.de noxalib. act.tñ iure canonico generaliter definitũ eſt mala fide vſucapi nihil poſſe, c.vigilanti, & c.fi.de præſcr.qđ ius & in foro ſeculari ſeruandum eſſe ait ſummus pontifex in d.c.fi.ſicq; cõis opinio eſſe vr̃ ꝙ miſſus in poſſeſsionẽ ex cã tam noxali q̃ dãni infecti nõ poſsit præſcribere eam rem, quam ſciebat eſſe alienã, non illius contra quẽ decretũ iudicis fuit interpoſitũ, ita tenent Paul.in l.prætoris, in prin.ff.de dam.infec.idq; ſequit̃ & ait meritiſsimè defenſum eſſe, eps diſſertiſsimus ciuitatus Rod.in c.poſſeſſor, de regu. iur.par.ii.§.ix.nu.8.Rom.in l.ſi p errorẽ, ff. de vſuc.Alc.in l.ſi finita §.ſi de uectigalibus, nu. 11. ff.de dãno infec.Imo.in c.fi.de præſc. col. xix. in rep.Idẽ in l.ſequit̃, §.ſi uiã, nu.26.de vſu cap. Pau.in d.§.ſi de vectigalibus, Paul.in l.iuſtè poſſidet, ff.de acq.poſ.Bar.in l.Pomponius, §.ſi iuſſu, eo.titu.ſentit Ang.in l.i.C.de indi.nu.63.

Præſcribere an poſſit miſſus in poſ. ex cã noxali uel damni infec.cum ſciret rem illã nõ eſſe illius cõtra quẽ directum fuit interpoſitũ ardua.q.

Contrariam partem vt miſſus in poſſeſsionem ex cauſa ſiue noxali ſiue dãni infecti poſſit rem præſcribere, licet ſciat eam rẽ eſſe non illius contra quem decretum fuit interpoſitũ, ſed alterius tenent Gloſſ. in c.poſſeſſor, de reg. iuris in vi.Gloſſ.in cap.ſi diligenti, & ibi Antonius nu.12.de præſcriptio.Bal.in l.ii.ff.ſi ex noxali cauſa agatur. Idem Baldus in auth. ei qui iurat, col.pen.& ibi Salicetus q.ix.C. de bonis auth.

antli.ind.poſ.Spec.in tit de ſecundo decreto, §.iuxta,nu.8.Abb.nu.28.in d.c.ſi diligenti, & ibi Anto.nu.12.Bald.in l.gñaliter,ff.de noxal. act.in prima lectu.& iterum in lect.ij.eſtq; cõmunis op.ſcd̃m Ale.ĩ d.§.ſi de uectigalib.n.11.

Quid dicendum?& quidem vr̃ hæc poſterior opinio in noxali cã longe verior q̃ cõtraria,ꝑ tex.aptum in d.l.gñaliter,& in eo tñ qõ erit,an is tex. iure cano.correctus intelligatur quod minimè dicendũ eſt,non enim ſeqt̃ habet quis ſciam rei alienę,ergo nõ põt præſcribere,† quinimò ſæpe præſcribere põt, nec in mala fide eſſe vr̃,qđ primũ apparet in l.ſi id qđ ij.reſp.ff.pro derelicto,vbi vxor viro donauit rem ſuã,ſicq; eũ dñm nõ fecit ut ꝑ tot.ff.& C. de don.inter uir.& uxo. virq; deinde eam rem mihi ſcienti vendidit,qui præſcribere poſſum ut tex.ait licet nõ ignorarem eã rem vxoris eẽ neq; ab ea ſed ab eius marito cãm hr̃em, ratio eſt,ut ibi expreſſim iurecõſoltus ait, quia quaſi volente,& cõcedente dña,is maritus vẽdidiſſe vr̃.Nec ad rem ꝑtinet qđ Glo. ibi ait rẽ alienã donaſſe vxorem,nã illud eſt diuinare,& ꝓterea eſt cõtra ꝓſcriptionẽ, l. merito in prin. ff.pro ſoc.& ꝑ tot.C.de reb.alien.non alien.& quod intolerabilius eſt aduerſat̃ palam illi textui in verbo dña. Secundo eſt tex.in l.ſi vir,ff. ꝓ dona.Tertio l.j.§.ſi uir,ff.de acq.poſ. vbi vir vxori donauit,nec ideo deſiijt trãſuolare poſſeſsio in uxorẽ donatariam,q̃ iuſtè poſsidere intelligendũ eſt. Quarto eſt tex.in c.j.de ꝓſcr. & in c.placuit ſupra,alleg. vbi ẽt iure cano.eccleſia contra eccleſiã põt ẽt breui tꝑe ꝓſcribere locũ,iusq; qđ ſciebat eſſe alienum. Quinto

2 Mala fides quando inducatur.

3 Dominiũ ut nobis ẽt inuitis auferatur.

† dñia non ſunt de iure naturali primæuo, ſed tñ de iure gẽt.qđ induxit dñiorũ diſtõnẽ, & ſeparationẽ,antea.n.oĩa erãt in cõi,l.ex hoc iure ff.de iuſt.& iu.§ ius aũt gẽtiũ,inſt.de iur. nat. plenè ꝑ Bar.Paul.Iaſ.& alios in d.l.ex hoc iure diximus ĩ tra.de ſuc. crea.in ꝓfa.& in §. j.huic aũt iuri gen.lex ciuilis,& derogare põt,& quotidiè derogat,iuxta Gl.cõiter appr. ibi in l.ius ciuile eſt.ff.de iuſt.& iu.& licet id qđ nr̃m eſt ſiñ facto nr̃o à nobis auelli ñ dẽat.l.id qđ nr̃m, ff.de reg.iur.tñ illud regulare, uerũ ex cã à nobis auferr̃,ẽt ĩuitis,uel ignoratib. ut in l. itẽ ſi uerberatũ,§.j.ff.de rei uen.l.Lucius, ff.de euic. Gl.& Bar.in l.Antiochẽſiũ,ff.de priu.cre. Bar. Paul.Iaſ.& alij i d.l.ex hoc iure, ut ergo ibi auferr̃ nobis inuitis rei nr̃æ dñiũ ex legis ciuilis diſpõne & ꝓmiſsione,nec ſe ĩtromittit ius canoni. ad hoc ut ablatũ dño reddat̃, cur nõ idẽ erit & in ſpẽ nr̃a,ubi iuſtiſsima cã eſt vt res nr̃a nobis auferat̃,ne mihi ĩmerenti dãnũ ſeruus tuus ĩpunè inferat,uel ſi intullerit nobis reſartiat̃,tibi re tua adẽpta,& in me ad emẽdationem dãni trãslata.Nã & ſimiliter qđ ſi furtum mihi faceres manifeſtũ,qd ſi nõ manifeſtũ,qd deniq; ſi ui rẽ abripuiſſes,nõ ne ꝓter ipſius rei ſubſtractæ,aut vi ablatæ reſtõnẽ ẽt tuũ amitteres,& ĩ me trãsferret̃.ſ.pœna uel dupli uel quadrupli,§.furtorũ,§.cõceptũ,cũ ſeq.§.fi.inſt. de obli.q̃ ex delicto,in pt in. inſt.de vi bon.rap.§. quadrupli,& §.dupli,inſt.de act.nõne te inuito his caſibus rerũ tuarũ dñiũ habeo,te inq̃ iuito iure tã ciuili q̃ cano. in tui pœnã, & punitionẽ ergo ſimiliter,cũ ſeruus tuus dãnũ mihi,rebus ue meis dedit,tu dãnũ ſẽtiẽs,ſeruusq; ille tuus mihi tradet̃,niſi dãnũ emẽdaueris, nec refert̃ abſte an ab alio poſsideret̃ quo tꝑe dãnũ dediſſet,quinimò ĩſpecta legis interꝓtatione nõ vr̃ id dãnũ dño ſerui cõtigiſſe ſine facto ſuo, † nã appellatione facti ẽt nõ factũ cõtinet̃,inſtit.de nup.§.ſi qua uxor,ĩ fi.dũ ait rectius ſe facturos ſi abſtinuerint,Gl.& Doct.ĩ l.iij.in pr.ff.de ver. obl.Alex.in §.ſi id qđ l. ubi aũt nõ apparet, ff. de uer.obl.Dec.in l.id qđ nr̃m,ff.de regul. iur. dñs ergo,q dãnũ uel noxã à ſeruo ſuo datã nõ emendat,quaſi feciſſe vr̃., quo magis ſerui ſui dñio priuet̃. Quid deniq; ſi ſeruus meus iuſto bello captus aufugerit,adq; ſuos reuerſus,fuerit inſcio me uel inuito?nõne eius dñiũ ꝑdo? Quid ſimiliter ſi ferã cœpimus,eiusq; dñium q̃ſiuimus,eaq; cuſtodiã nr̃am euaſerit, inq; naturalẽ ſuã laxitatẽ ſe recepit,nobis ĩuitis, aut ignorãtibus nõne in his caſib.& ſimilib. id ſtatim nr̃m eẽ deſinit?l.iij.ff.de acq.re.do.cũ ll.ſequen.l.naturalẽ,§.examẽ l.nihil,in pr.ff.de captiuis §.itẽ ea q̃ ex hoſtibus inſt.de re.di. Quid ꝓterea ſi ſeruus meus ꝓditionẽ detegit, nõ ne ĩſcio me & ĩuito libertate ꝓmeij loco donat̃, & meus eẽ deſinit,l.ij.iij.& iiij.& ꝑ to.C.qb.ex cau.ſerui ꝓ ꝓmio liber.accip.Nã etſi pr̃ia ꝑtãs res inæſtimabilis ſit,l.filiusfa.§.ſcd̃m vulgarẽ. ff.de leg j.nõne pr̃e obduritiẽ filiũ emancipare cogit̃? l.diuus,ff.ſi à parẽte qs fuerit manu. id qđ accidit in oĩbus ẽt delictis,ĩ qbus pœna bonorũ ĩponit̃.ergo cũ res nr̃a nobis auferr̃,& in aliũ trãsferr̃,ĩterdũ fit ob demeritũ nr̃m, ĩterdũ ob meritũ illius in quẽ trãsferr̃, interdũ ob vtrũq;,ĩterdũ & quarto ob meritũ & fauorem ipſius rei, ob demeritũ nr̃m,ut ĩ d.l.diuus, ob meritum eius in quem transfertur, & ob eius fauorem,ut in.d.l.item ſi verberatum, cum ſimilibus, ob demeritum noſtrum & meritum illius in quem transfertur, uel ob eius fauorẽ vt in pœna dupli,quadrupli, & ſimilibus, ſupra allegatis, & facit per totum C. & ff. quibus vt indign. ob meritum & fauorem ipſius rei, ut in exemplo, C. quibus ex cauſis ſerui pro præmio libertatem accipi. Cum ergo res noſtra nobis à lege adimatur interdum culpa

4 facti appellatione nõ factum ẽt continetur.

n noſtra,

noſtra, interdum ſine ea, ſed ſolum ob fauorē ipſius rei, vel eius in quem transfertur, iſq; eā poſsideat, eaq; potiatur, non ignorans alienā fuiſſe, & à dño inuito vel inſcio ablata inque eum translata. Quid mirum, aut nouum eſt, ſi idem faciat lex ex cā noxali? & qua ratione potuit lex dñium ſtatim tibi ablatum in me trāſferre, eadem ratione, & longe facilius, aut iuſtius poterit efficere, ut id dominium trāſeat poſt longam poſſeſsionem, & præſcriptionem, nam & prælatus, qui non pōt res eccleſiæ alienare, poterit ꝑ negligentiā, & interuentum longi tēporis eccleſiæ nocere, ut eius res præſcribant. c. ueniens, de pręſcrip. ubi ꝑ Doc. & Decius in d. l. id quod, ff. de reg. iur. facit tex. in c. illud, & c. de quarta, de præſcript. ergo vtroq; caſu, ex parte legis par potentia eſt, in auferendo à nobis dñio rerum noſtrarum ex cauſa, nā & eius authoritate noſtrum tuemur, aliter. n. non deeſſet alter fortior vel calidior, qui vi, armis, aut caliditate, uel dolo, rebus noſtris potiret. itaq; authoritate legis rerum nr̄arum dominium nobis inuitis, & ignorantibus ex cauſa pōt, & ſepiſsimè ſolet auferri. qđ accidit ēt ꝑ modū præſcriptionis nō ſecus, q̄ ꝑ alios modos. ſiue is qui rem acquirit alienū ſciat ſe poſſidere, ſiue ignoret, cum adeſt cā nō iniuſta cōcedendi, ut etiam ſciens quis alienum, & poſſidere, & pręſcribere poſſit, qualis profectò adeſt in cā noxali q̄nquidem eſſet ꝑ iniquum, ut ſeruus tuus mihi īmerenti, aut rebus meis dānum iniuria daret, idq; impunitum maneret, ſi ergo is ſeruus mihi iuſſu iudicis traditus fuerit, nec dñs, aut qui eum poſſidebat illum defenderit, ſatis videntur maluiſſe ſeruum abijcere, inq; me transferre, q̄ dāni æſtimationem præſtare, argu. l. ſi finita, §. non autem ſtatim, ff. dę dā. infec. vbi ꝑ Doct. in ſimili ꝑ Iaſ. in l. j. col. fi. C. de ſer. fugi. ꝑ eundē in l. naturaliter, §. nihil cōe nu. 84. ff. de acqui. poſ. Gloſſ. in l. ſi de eo, ibi Paul. & Ale. §. j. eo. titu.

Quod obtinet, ſi ponimus ex cā noxali conuētum à me fuiſſe ipſum dñm ſerui illius, qui dānū dedit, idē ſi ponimus cōuentū à me fuiſſe aliū, qui bona fide eū ſeruū poſſidebat, & cum iuſſu iudicis mihi his ſeruus ꝓ noxia tradereť illđ qdē notū fuiſſe vero dño, at ſi pōimus dñm huius rei ignarū, iniquū vr̄, eū re ſua ignorātē priuari, meq; eā lucrifacere cū alienā ſcitē, nā tūc & ille īnocēs, & īculpatus dāno afficereť, & ego ipius ſciēſq;, mala fide alienū lucrifacerē, ſed adhuc idē eē dēr iā iure ciuili ꝑ d. l. gñaliter, ff. de noxal. q̄ iure canoni. nā res mea ſiue ꝑeat, id ad detrimētū meū nō alterius ſpectaŕ debet, ſiue caſu fortuito, ſiue aliter, l. quæ fortuitis, C. de pig. act. ſiue ēt dānū alteri dedat, id ſimiliter ad detrimētū dñi illius rei, q̄ dānū dedit ſpectare debet vſq; ad ualorē ipſius rei, vt ꝑ totū inſt. & C. & ff. de noxa. & in tit. ſi quadrup. pau. pié. ergo ſeruus tuus, ſi mihi dānū dedit, iuſſuq; iudicis traditus mihi fuit, neq; abſte, aut ab alio defendať, æquū eſt vt meus fiat in emendationē dāni, qđ mihi dedit, neq; tā videor hoc caſu turpe, aut ipiū lucrū cū iactura aliena captaſſe, q̄ iuſtā dāni illati reſartionē, aut emēdationē, ac ſatisfactionē recepiſſe, neq; vltro, ad rē alienā acceſſiſſe, aut adſpiraſſe videor, ſed coactus neceſsitate qđ amiſerā recupandi, & faciēs actū neceſſitate coactus eſt pie ſubueniēdus, l. ſi fideiuſſor, §. ſi neceſſaria, ff. q ſat. cogā. ubi plenè ꝑ Iaſ. Diuerſa cā eſt illius q à non dño ſciens emit rē alienā, is qdē nec vlla neceſſitate coactus, ſed ſponte vltro, & impiè ad rē acceſſit alienā, neq; vllū dānū ante ab re illa ſibi, rebuſ'ue ſuis illatū fuerat, qđ reſarcire curareť, ſicq; ſciētia rei alienæ in iſto caſu merito inducit malā fidem, & īpedit præſcriptionē, non ſic in caſu illo, ubi ſcia rei alienæ, nec eſt cur inducat malā fidē, aut ꝓſcriptionē īpediat, ſicq; ceſſat deciſio, rō & mēs, ac ſenſus d. c. fi. & d. c. vigilanti, de ꝓſcr. Nā & in terminis l. ſi uoluntate, C. de reſc. ven. conſtat q̄ qſq; cōtrahentiū ſuam conditionē meliorē facere ſtudeat, q̄ eius quo cum contrahit, & adhuc ius canonicum ſe non intromittit.

Prætereà in §. itē ea q̄ ab hoſtibus, & in §. cū ex aliena, inſti. de rer. diui. & in aliis q̄ pluribus cāis cōſtat nobis auferri poſſe, & ſolere inuitis, & ignorātibus rei nr̄æ dñiū; neq; poſsidēti īpedimēto eſſe, qđ ſciret illud nr̄m fuiſſe, & citra factū nr̄m à nobis fortè ignorātibus, aut inuitis abſceſiſſe, qđ plenè diximus in illa q. an actiōes, & alia iura ſemel ꝓſcripta reſtituerenť dño ex capite ignorātiæ. Deniq; ſi iuſtè poſſider q authore prætore poſſider, facitq; fructus ſuos, & īde cōſeqŕ reliquas vtilitates, q̄ à l. bonæ fidei, & iuſtis poſſeſſorib. cōdonatæ fuerūt, quale eſt, ꝙ faciet fructus ſuos, & reliqua id genus. l. iuſtè poſſidet, ff. de acq. poſ. cur nō idem erit in acqſitiōe quoq; ꝓprietatis, cū tā mala fides, & ſcia rei alienæ eēt in fructuū acqſitiōe q̄ in acqſitiōe ꝓprietatis, & eadē æqtatis rō militaret eadēq; rō peccati vitādi adeſſet ī denegāda fructuū acqſitiōe ei, q ſciret alienū ſe poſſidere, q̄ militat in ipſius ꝓprietatis acqſitione: verū utrūq; lex poſitiua iuſtiſſimè admiſit ex cā ꝓceden. q̄ nō arguit vllā huius poſſeſſoris turpitudinē, licet ſciens alienū poſſideat. ſicq; nec ī pctō eē iure qs dixerit, & cōſeqŕ ceſſat rō nō mō potiſſima, ſed ēt vnica, qua nitiť ius canonicū, q̄q; expſſa eſt in d. c. vigilāti, & ī d. c. fi. de ꝓſcr. ut diſſeruimus ī loco ſupra cita.

In ſum

In ſumma quis negabit quin iuſte is miſſus in poſſeſsionem ex cauſa noxali rem illam poſſideat? niſi iniurius uellis uti is ius ſuum deſerat, & abijciatur contra text. cum Gloſſ. in l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, ubi omnes, ſed ut exordium capiat præſcriptio nihil aliud deſideratur niſi quòd initium poſsidendi non ſit iniuſtum, l. cum hæres. ff. de diuerſ. & tempor. & licet iure canonico deſidereretur, ut etiã poſtea ante impletam præſcriptionem non ſuperueniat mala fides. d. c. fi. tamen hic ponimus pro conſtanti nõ ſuperueniſſe, ſed progreſſum poſſidendi tam iuſtum eſſe q̃ initium, ergo, &c.

5 Mala fides nõ neceſſario ſequitur ex ſcientia rei alienæ

†ergo rectiſsimè & opportunè dictum fuit ab Angelo in l. j. nu. 63. C. de iudi. non eſſe bonam conſequentiam habeo ſcientiam rei alienę, ergo uideor habere malã fidẽ, & præſcribere uetor, quòd ſi diceris cur improbè nõ curaſti, ut citaretur uerus dominus illius ſerui qui tibi noxam dedit, forte enim ſi reſcirent, dãnum reſarciret, ſeruumq; ſuum recuperaret, reſpondeam improbum, aut malæ fidei non poſſe uideri eum, qui illius ſerui bonæ fidei poſſeſſorẽ interpellatum uoluit, non etiam uerum dominum, quia lex eum ad hoc obligauit nõ ultra, & iuſtiſsimum ſufficiensq; eſſe præſumitur, quod lege cautum fuit, ut plene per Tiraquel. de utroq; retra, in præfatione, n. 75. ſi enim ad tot ambages, & laborioſas diligentias me lex obligaret, forte eſſent q̃ plures, qui maluiſſent ius ſuũ miſſum facere, & abijcere, q̃ tot labores ſubire, totq; moleſtias ferre, argu l. quia poterat. ff. ad Trebell. ſicq; ceſſat illa ratio, quòd res inter alios acta, &c. ut per totum, C. res inter alios acta, nam hic legi poſitiuæ ſat fuiſſe uiſum fuit, quòd res ageretur inter me, qui damnum paſſus fuit, & poſſeſſorem iuſtum illius ſerui damnum dantis, nec exegit, prætera, ut etiam notum fieret uero domino. Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in eo, qui miſſus fuit in poſſeſsionem ex cauſa damni infecti, ſicq; erit idem ius, ut in ſui generalitate probant plures leges, l. prætoris, in princ. l. his, l. ſi finita. §. ſi de uectigalibus, ff. de damno infecto, elegans tex. in d. l. ſi finita §. non autem ſtatim

6 Dominus rem ſuam negligens quãdo ei pro derelicto habuiſſe uideat.

†ubi dominus rem ſuam quaſi pro derelicto habuiſſe uidetur, cum cauere noluit, aut non curauit, ſicq; quaſi res ſuæ dominium ei conceſsiſſe qui in poſſeſsionem miſſus fuit, licèt per quanti temporis curſum dominus rem ſuam pro derelicto habuiſſe uideatur, non tam lege definitum, quàm iudicis arbitrio relictum uideatur, ut eſt communis opinio quam tenent Gloſſ. & communiter Doctores ibi, eſtq; communis opinio ſecundum Iaſ. qui eã ſequitur in l. j. col. fi. C. de ſeruis fug. Idem in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſe. nu. 84. Gloſſ. Paulus & Alex. in l. ſi de eo, §. j. eod. tit. pro nobis bonus text. in l. locorum, & in l. qui agros. C. de omni agro deſerto, lib. xj.

In ſumma cùm quis a lege punitur nihil opus eſt conſenſu ipſius puniti, ſiue ob culpam, ut in prin. & ferè per totum inſtit. de oblig. ex quaſi delicto, puniatur, ſiue etiam puniatur ob dolum, ut in furto & ſimilibus, ut probatur in l. j. & ij. ff. de legibus, l. j. ff. de iuſt. & iu. diximus plene in tract. de ſucceſsi. creati. §. xxx. ad fin. Cum ergo in terminis, d. l. generaliter, ff. de noxalibus act. & in toto illo tit. & C. & inſtit. eod. tit. dominus puniatur per culpã ſerui, uel ſi non punitur, ſaltem dãnum ſentiat, quid opus eſt domini conſenſu? certe nihil: nam & ſimiliter aliquando filius punitur ob culpam patris, l. quiſquis, per totam. C. ad leg. Iuli. mag. licèt regulariter contra per totum. C. ne filius pro patre per totum, ne uxor pro marito, & l. ſi quis in ſuo, §. legis, ubi Doct. C. de inof. teſ. & in quibus caſibus, lex dum te punire ueller, tuum tibi adimere noluit, & in me transferre, neq; tibi prodeſt ignoraſſe, uel conſenſum non pręſtitiſſe, neque mihi obeſt ſcientia rei alienę, quia nouum non eſt ut lex dum unum punire, alterum uerò præmio afficere uellet, res ſuas punito auferat, & in illum transferat ex toto uel ex parte, quale eſt in eo qui fecit manifeſtum tacitum fideicommiſſum, & ſimilia.

Et id mihi uidetur probari, in c. j. de præſcrip. & in c. placuit, xvj. q. iij. & in d. l. locorũ, & in d. l. qui agros. C. de omni agro deſerto, lib. xj. ubi epiſcopus ſi eſt negligens circa fidei catholicæ doctrinam diſſerendam, & alter epiſcopus forte uicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quaſi pręſcriptione ius epiſcopi negligentis transfit in alterum diligentem. Et agricola qui agrum reipublicæ nõ colebat, quaſi præſcriptione a iure, quòd ibi habebat, ſubmouetur biennio, idq; ius transfertur in alterum agricolam, uicinum fortè, qui illum agrum excolebat, & curabat, & cum iſta iuris ademptio & translatio contingat nõ tam ex cauſa præſcriptionis, quàm ex cauſa punitionis minime opus eſt conſenſu puniti, ut dixi in loco ſupra citato, minimeq; nocet, quòd is in quem trãsfertur ea res præmij loco ſciat olim fuiſſe alienam, & is quidem uidetur ad dicta iura longe verior ſenſus, & intellectus, quã eorum, qui aiunt illud contingere quaſi ex tacito conſenſu uel illius epiſcopi damnum paſſi, vel illius agricolę damnum paſsi.

Int. ll. c. 1. de præſc. contra cõmunem.

†Nam & ſi indubitatum fuiſſet dictum epiſcopum, illumve agricolam, ſuam diœceſim,

noſtra, interdum ſine ea, ſed ſolum ob fauorē ipſius rei, vel eius in quem transfertur, isq; eā poſsideat, eaq; potiatur, non ignorans alienā fuiſſe, & à dño inuito vel inſcio ablata inque eum translata. Quid mirum, aut nouum eſt, ſi idem faciat lex ex cā noxali? & qua ratione po tuit lex dñium ſtatim tibi ablatum in me trāſferre, eadem ratione, & longe facilius, aut iuſtius poterit efficere, ut id dominium trāſeat poſt longam poſſeſsionem, & præſcriptionem, nam & prælatus, qui non pōt res eccleſiæ alienare, poterit p negligentiā, & interuentum longi tēporis eccleſiæ nocere, ut eius res præſcribant. c. ueniens, de præſcrip. ubi p Doc. & Decius in d. l. id quod, ff. de reg. iur. facit tex. in c. illud, & c. de quarta, de præſcript. ergo vtroq; caſu, ex parte legis par potentia eſt, ir. auferendo à nobis dñio rerum noſtrarum ex cauſa, nā & eius authoritate noſtrum tuemur, aliter. n. non deeſſet alter fortior vel calidior, qui vi, armis, aut caliditate, uel dolo, rebus noſtris potiret. itaq; authoritate legis rerum nr̄arum dominium nobis inuitis, & ignorantibus ex cauſa pōt, & ſepiſsimè ſolet auferri. qđ accidit ēt p modū præſcriptionis nō ſecus, q̄ p alios modos. ſiue is qui rem acquirit alienū ſciat ſe poſſidere, ſiue ignoret, cum adeſt cā nō iniuſta cōcedendi, ut etiam ſciens quis alienum, & poſſidere, & præſcribere poſſit, qualis profectò adeſt in cā noxali quādem eſſet p iniquum, ut ſeruus tuus mihi īmerenti, aut rebus meis dānum iniuria daret, idq; impunitum maneret, ſi ergo is ſeruus mihi iuſſu iudicis traditus fuerit, nec dñs, aut qui eum poſſidebat illum defenderit, ſatis videntur maluiſſe ſeruum abijcere, inq; me transferre, q̄ dāni æſtimationem præſtare, argu. l. ſi finita, §. non autem ſtatim, ff. de dā. infec. vbi p Doct. in ſimili p Iaſ. in l. j. col. ſi. C. de ſer. fugi. p eundē in l. naturaliter, §. nihil cōe nu. 84. ff. de acqui. poſ. Gloſſ. in l. ſi de eo, ibi Paul. & Ale. §. j. eo. titu.

Quod obtinet, ſi ponimus ex cā noxali conuētum à me fuiſſe ipſum dñm ſerui illius, qui dānū dedit, idē ſi ponimus cōuentū à me fuiſſe aliū, qui bona fide eū ſeruū poſſidebat, & cum iuſſu iudicis mihi his ſeruus p noxia traderet illđ qdē notū fuiſſe vero dño, at ſi pōimus dñm huius rei ignarū, iniquū vr̄, eū re ſua ignorārē priuari, meq; eā lucrifacere cū alienā ſcitē, nā tūc & ille inocēs, & iculpatus dāno afficeret, & ego ipius ſcīēsq;, mala fide alienū lucriſacerē, ſed adhuc idē eē dēt tā iure ciuili p d. l. gñaliter, ff. de noxal. q̄ iure canoni. nā res mea ſiue peat, id ad detrimētū meū nō alterius ſpectař debet, ſiue caſu fortuito, ſiue aliter, l. quæ fortuitis, C. de pig. act. ſiue ēt dānū alteri dedat, id ſimiliter ad detrimētū dñi illius rei, q̄ dānū dedit ſpectare debet vſq; ad ualorē ipſius rei, vt p totū inſt. & C. & ff. de noxa. & iu tit. ſi quadrup. paupiē. ergo ſeruus tuus, ſi mihi dānū dedit, iuſſuq; iudicis traditus mihi fuit, neq; abſte, aut ab alio defendaſ, æquū eſt vt meus fiat iu emendatiunē dāui, qđ mihi dedit, neq; tā videor hoc caſu turpe, aut ipſū lucrū cū iactura aliena captaſſe, q̄ iuſtā dāui illati reſartionē, aut emēdationē, ac ſatiſfactionē recepiſſe, neq; vltro, ad rē alienā acceſſiſſe, aut adſpiraſſe videor, ſed coactus neceſsitate qđ amiſerā tecu paudi, & faciēs actū neceſſitate coactus eſt pie ſubueniēdus, l. ſi fideiuſſor, §. ſi neceſſaria, ff. q ſat. cogā. ubi plenè p Iaſ. Diuerſa cā eſt illius q à nou dño ſciens emit rē alienā, is qdē nec vlla neceſſitate coactus, ſed ſponte vltro, & impiè ad rē acceſſit alienā, neq; vllū dānū ante ab re illa ſibi, rebus'ue ſuis illatū fuerat, qđ reſarcire curareſ, ſicq; ſciētia rei alienæ in iſto caſu merito inducit malā fidem, & īpedit præſcriptionē, non ſic in caſu illo, ubi ſcia rei alienæ, nec eſt cur inducat malā fidē, aut pſcriptionē īpediat, ſicq; ceſſat deciſio, rō & mēs, ac ſenſus d. c. ſi. & d. c. vigilanti, de pſcr. Nā & in terminis l. ſi uoluntate, C. de reſc. ven. conſtat q̄ qſq; cōtrahentiū ſuam conditionē meliorē facere ſtudeat, q̄ eius quo cum contrahit, & adhuc ius canonicum ſe non intromittit.

Præterea in §. itē ea q̄ ab hoſtibus, & iu §. cū ex aliena, inſti. de rer. diui. & in aliis q̄ pluribus cāis cōſtat nobis auferri poſſe, & ſolere inuitis, & ignotātibus rei nr̄æ dñiū; neq; poſsidēti īpedimēto eſſe, qđ ſciret illud nr̄m fuiſſe, & citta factū nr̄m à nobis fortè ignorātibus, aut in uitis abſceſiſſe, qđ plenè diximus in illa q. an actiōes, & alia iura ſemel pſcripta reſtituerenť dño ex capite ignotātiæ. Deniq; ſi iuſtè poſſidet q authore ptatore poſſidet, facitq; ſructus ſuos, & īde cōſeqť reliquas vtilitates, q̄ à l. bonæ fidei, & iuſtis poſſeſſotib. cōdonatæ fuerūt, quale eſt, q faciet fructus ſuos, & reliqua id genus. l. iuſtè poſſidet, ff. de acq. poſ. cur nō idem erit in acqſitiōe quoq; pprietatis, cū tā mala fides, & ſcia rei alienæ eēt in fructuū acqſitiōe q̄ in acqſitiōe pprietatis, & eadē æqtatis rō militaret eadēq; rō peccati vitādi adeſſet ī denegāda fructuū acqſitiōe ei, q ſciret alienū ſe poſſidere, q̄ militat in ipſius pprietatis acqſitione: verū utrūq; lex poſitiua iuſtiſſimè admiſit ex cā pceden. q̄ nō arguit vllā huius poſſeſſoris turpitudinē, licet ſciens alienū poſſideat. ſicq; nec ī pctō eē iure qs dixerit, & cōſeqť ceſſat rō nō mō potiſſima, ſed ēt vnica, qua nitiť ius canonicū, qq; expſſa eſt in d. c. vigilāti, & ī d. c. ſi. de pſcr. ut diſſeruimus ī loco ſupra cita.

In ſum

In ſumma quis negabit quin iuſte is miſſus in poſſeſsionem ex cauſa noxali rem illam poſſideat, niſi iniurius uellis uti is ius ſuum deſerat, & abijciatur contra text. cum Gloſſ. in l. ut uim. ff. de iuſt. & iure, ubi omnes, ſed ut exordium capiat pręſcriptio nihil aliud deſideratur niſi quòd initium poſsidendi non ſit iniuſtum, l. cum hæres. ff. de diuerſ. & tempor. & licet iure canonico deſidereretur, ut etiã poſtea ante impletam præſcriptionem non ſuperueniat mala fides. d. c. ſi. tamen hic ponimus pro conſtanti nõ ſuperueniſſe, ſed progreſſum poſſidendi tam iuſtum eſſe q̃ initium, ergo, &c.

5 Mala fides nõ neceſſario ſequitur ex ſcientia rei alienæ

†ergo rectiſsimè & opportunè dictum fuit ab Angelo in l. j. nu. 63. C. de iudi. non eſſe bonam conſequentiam habeo ſcientiam rei alienę, ergo uideor habere malã fidẽ, & præſcribere uetor, quòd ſi diceris cur improbè nõ curaſti, ut ſciret ẽ uerus dominus illius ſerui qui tibi noxam dedit, forte enim ſi reſciret, dãnum reſarciret, ſeruumq́; ſuum recuperaret, reſpondeam improbum, aut malæ fidei non poſſe uideri eum, qui illius ſerui bonæ fidei poſſeſſorẽ interpellarum uoluit, non etiam uerum dominum, quia lex eum ad hoc obligauit nõ ultra, & iuſtiſsimum ſufficiensq́; eſſe præſumitur, quod lege cautum fuit, ut plene per Tiraquel. de utroq; retra, in præfatione, n. 75. ſi enim ad tot ambages, & laborioſas diligentias me lex obligaret, forte eſſent q̃ plures, qui maluiſſent ius ſuũ miſſum facere, & abijcere, q̃ tot labores ſubire, totq́; moleſtias ferre, argu l. quia poterat. ff. ad Trebell. ſicq́; ceſſat illa ratio, quòd res inter alios acta, &c. ut per totum, C. res inter alios acta, nam hic legi poſitiuæ ſat fuiſſe uiſum fuit, quòd res ageretur inter me, qui damnum paſſus fuit, & poſſeſſorem iuſtum illius ſerui damnum dantis, nec exegit, præterea, ut etiam notum fieret uero domino. Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in eo, qui miſſus fuit in poſſeſsionem ex cauſa damni infecti, ſicq́; erit idem ius, ut in ſui generalitate probant plures leges, l. prætoris, in princ. l. his, l. ſi finita. §. ſi de uectigalibus, ff. de damno infecto, elegans tex. in d. l. ſi finita §. non autem ſtatim† ubi dominus rem ſuam

6 Dominus rem ſuam negligens quãdo eã pro derelicto habuiſſe uideat.

quaſi pro derelicto habuiſſe uidetur, cum cauere noluit, aut non curauit, ſicq́; quaſi res ſuæ dominium ei conceſsiſſe qui in poſſeſsionem miſſus fuit, licèt per quanti temporis curſum dominus rem ſuam pro derelicto habuiſſe uideatur, non tam lege definitum, quàm iudicis arbitrio relictum uideatur, ut eſt communis opinio quam tenent Gloſſ. & communiter Doctores ibi, eſtq́; communis opinio ſecundum Iaſ. qui eã ſequitur in l. j. col. ſi. C. de ſeruis fug. Idem in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſe. nu. 84. Gloſſ. Paulus & Alex. in l. ſi de eo, §. j. eod. tit. pro nobis bonus text. in l. locorum, & in l. qui agros. C. de omni agro deſerto, lib. xj.

In ſumma cùm quis a lege punitur nihil opus eſt conſenſu ipſius puniti, ſiue ob culpam, ut in prin. & ferè per totum inſtit. de oblig. ex quaſi delicto, puniatur, ſiue etiam puniatur ob dolum, ut in furto & ſimilibus, ut probatur in l. j. & ij. ff. de legibus, l. j. ff. de iuſt. & iu. diximus plene in tract. de ſucceſsi. creati. §. xxx. ad fin. Cum ergo in terminis, d. l. generaliter, ff. de noxalibus act. & in toto illo tit. & C. & inſtit. eod. tit. dominus puniatur per culpã ſerui, uel ſi non punitur, ſaltem dãnum ſentiat, quid opus eſt domini conſenſu? certe nihil: nam & ſimiliter aliquando filius punitur ob culpam patris, l. quiſquis, per totam. C. ad leg. Iuli. mag. licèt regulariter contra per totum. C. ne filius pro patre per totum, ne uxor pro marito, & l. ſi quis in ſuo, §. legis, ubi Doct. C. de inof. teſ. & in quibus caſibus, lex dum te punire uellet, tuum tibi adimere uoluit, & in me transferre, neq; tibi prodeſt ignoraſſe, uel conſenſum non pręſtitiſſe, neque mihi obeſt ſcientia rei alienę, quia nouum non eſt ut lex dum unum punire, alterum uerò præmio afficere uellet, res ſuas punito auferat, & in illum transferat ex toto uel ex parte, quale eſt in eo qui fecit manifeſtum tacitum fideicommiſſum, & ſimilia.

Et id mihi uidetur probari, in c. j. de præſcrip. & in c. placuit, xvj. q. iij. & in d. l. locorũ, & in d. l. qui agros. C. de omni agro deſerto, lib. xj. ubi epiſcopus ſi eſt negligens circa fidei catholicæ doctrinam diſſerendam, & alter epiſcopus forte uicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quaſi pręſcriptione ius epiſcopi negligentis transfit in alterum diligentem. Et agricola qui agrum reipublicæ nõ colebat, quaſi præſcriptione a iure, quòd ibi habebat, ſubmouetur biennio, idq́; ius transfertur in alterum agricolam, uicinum forte, qui illum agrum excolebat, & curabat, & cum iſta iuris ademptio & translatio contingat nõ tam ex cauſa præſcriptionis, quàm ex cauſa punitionis minime opus eſt conſenſu puniti, ut dixi in loco ſupra citato, minimeq́; nocet, ꝙ is in quem trãsfertur ea res præmij loco ſciat olim fuiſſe alienam, & is quidem uidetur ad dicta iura longe verior ſenſus, & intellectus, quã eorum, qui aiunt illud contingere quaſi ex tacito conſenſu uel illius epiſcopi damnum paſſi, vel illius agricolę damnum paſsi.

In c. ll. c. 1. de præſc. contra cõmunem.

†Nam & ſi indubitatum fuiſſet dictum epiſcopum, illumve agricolam, ſuam diœceſim,

agrum'ue ſuum deſerere noluiſſe, quia fortè id
ita proteſtati fuerût, adhuc tñ ea præſcriptio,
vel ea ademptio & tranſlatio locũ haberet, vt
paret aperte ex generalitate mente, & ſenſu
illorum iurium. Vnde quod Doctores commu
niter ſentiũt, ut teſtatur diſſertiſsimus Couar
ru. vbi ſuprà. §. xj. nume. 8. verſi. hanc vero præ-
ſcriptionem, nempe in d. c. ſi. ſpeciale eſſe fauo
re fidei catholicæ, ut ibi cum mala fide, vel cũ
ſcientia rei alienæ preſcriptio procedat, ſane
longe ſuſpectum eſt, quòd regulare potius ſit,
vbi non tam de preſcriptione, quàm de puni-
tione agitur, & ea iuris tam ademptio quàm
tranſlatio magis, per punitionis quàm per præ
ſcriptionis interuentum, contigiſſe videtur.
Sicq; uidebis vt intelligendum ſit quod ſcri-
bit Bar. in d. l. qui agros, & Iaſ. inſti. de acti. nu.
72. §. omniũ. Quinimo tam longe abeſt, vt ac-
quiſitioni quæ ſit in terminis d. c. j. de præſcrip.
obſit ſciẽtia iuris alieni, quòd potius prodeſt,
& iuuat, nam cũ illa acquiſitio, quę à lege indu
citur per modum ademptionis, & tranſlatio-
nis, ac punitionis, quia adimitur Epiſcopo ne-
gligenti, & transfertur in alterum Epiſcopum
gnauum pium ac ſtrenuum, fiat in pręmium
unius, & pœnam alterius, expedit reipublicæ
manifeſtã eſſe huiuſmodi rem, quo magis alij
metu pœnarum, alij pręmiorum exhortatione
boni fiant, arg. l. j. ff. de iuſt. & iure. Præterea cũ
talis iuris tranſlatio fiat à lege quaſi in pręmiũ
diligentiæ illius, ſcientia hac in re non nocet,
ſed iuuat arg. l. ij. ff. de condit. & demon.

8 Ex quibus † non minus vtiliter quàm nouè
Intell. l. ſicut, & l. omnes. C. de præſcr. triginta annorum. videt inferri ac colligi valere leges ciuiles defi
nientes iurium ac debitorum preſcriptiones
etiam à ſcientibus & ſic cũ ſcientia iuris alie-
ni valere arg. l. omnes, & l. ſicut in rem. C. de
præſcrip. triginta annorum. † iuncto. d. c. ſi. de
9 præſcrip. nam ſi ſola culpa domini illius rei iu-
Intell. l. ſi. de præſcri. ris'ue de cuius præſcriptione agit pręber poſ-
ſeſſori vel quaſi poſſeſſori illius rei etiam ſcien
ti iuſtam cauſam præſcribendi iuxta d. c. j. d. l.
locorum. d. l. qui agros, & in culpa ignauiæ eſt
ille qui rem ſuam uel ius ſuum per longiſsimũ
tempus negligit, inq; punitionem huius culpę
à lege ſit illius rei iuris'ue tranſlatio in poſſeſ-
ſorem vel quaſi, ergo illius acquiſitio iuſta &
legitima videbitur, nec eſt cur malam fidẽ ha-
bere dicatur, nõ magis quàm in omnibus ſpe-
ciebus ſuprà relatis in quibus diximus domi-
nium rei inuito aut ignaro domino in alterũ
transferri. Quid dicendum? & ſanè longe di-
ſtat vtrum culpa domini illius rei vel iuris de
cuius præſcriptione agitur eſſet punibilis an
verò impunita, priore caſu non eſt nouum aut
iniquum ut ille re ſua priuetur, quę in alterum
transferatur etiã ſcientem, nec per hoc in ma-
la fide eſſe videtur, meritoq; illius peccantis
hoc ſit, cæterum quòd rem meam neglexerim
vel culpa non eſt, vel ſaltem punibilis non eſt,
inſpecta legis cenſura, quia mihi tantum ro-
bus'ue meis nocui & præterea nemini, nec du
biũ eſt quin res meas poſsim prodigere eisq;
vti & abuti. l. ſed & ſi lege. §. cõſuluit. ff. de pet.
hęre. ibi, dum re ſua ſe abuti putant, l. j. §. & ma
gis verbo prodegit. ff. ſi quid in fraudem patro.
l. in re mãdata. C. mand. Meritò ergo licet cul
pa commiſſa circa rem meam ſine ullo omni-
no alicuius nocumento aut læſione non effi-
ciat quo magis res mea à ſciẽte præſcribatur
ut d. c. ſi. tamen commiſſa circa ius meum aut
circa rem meam cum ecclesiæ vel reipublicæ
læſione efficit vt etiam à ſciente id ius meum
acquiri aut pręſcribi poſsit, quaſi iſto caſu iu-
ſtior ſit legis punitio quàm ſuperiore caſu fo-
ret, ita procedit d. c. j. d. l. qui agros. d. l. locorum,
eſtq; non minus noua quàm vera & vtilis iſto-
rum iurium concordia inſpecta iuris canonici
interpretatione, nam de iure ciuili ex alio for-
te capite etiam in terminis d. l. ſicut. & d. l. om-
nes. procederet pręſcriptio, nempe quòd lex ci
uilis poſt tantam creditoris negligentiam &
taciturnitatem pręſumat debiti remiſsionem
tacitamq; conceſsionem quam interdum etiã
per vnius tantum anni taciturnitatem præſu-
mit † vt. §. ſi. inſt. de iniur. quo caſu nullus vnq̃ 10
dubitauit qn legitima eſſet acquiſitio & præ- Intell. §. ſi. inſt. de iniur.
ſcriptio ex parte iniuriantis vtcunque ius iniu
riam paſsi minimè ignoraret, nec per hoc ma
lam fidem videretur habere. Et licet regulari-
ter ſuum ius iactare aut remittere nullus præ-
ſumatur. l. cum de indebito. ff. de probatio. fal-
lit tamen ratione temporis prætereuntis, in-
terdum breuioris vt d. §. ſi. interdum lõgioris
vt d. l. ſicut. & d. l. omnes. & cum illius credito-
ris qui per triginta annos tacuit, animus ſoli
Deo notus ſit, & pterea nemini, tam iuſta eſt
præſumptio legis ciuilis ſuſpicantis creditorẽ
ius ſuum remiſiſſe aut pro derelicto habuiſſe
vel neglegiſſe, quàm præſumptio legis canoni-
cę aliud interpretantis, ſicq; , iſtarum legũ iu-
rium'ue neutrum poterit alterum iuſtè incuſa
re, nam vnuſquiſque abundat in ſenſu ſuo va-
riæq; ſunt opiniones legum latorum & alio-
rum. l. quia poterat, ff. ad Trebellia. Bal. in l. nõ
omnium, & in l. de quibus, col. x. ff. de legib. fu-
ſe per Andræam Tiraquell. de vtroque retra.
in præfat. num. 75. fallit quando creditor erat
ignarus. nam tunc nõ poterit videri ius ſuum
remiſiſſe. l. mater decedens, ff. de inoffic. teſta.
ſicq; hoc caſu uideretur ſtandum eſſe iuri ca-
nonico vt d. c. fina. niſi & hoc caſu velis ſtare
generalitati,

generalitati iuris ciuilis, & d.l.ſicut.d.l.oẽs, eaſque hoc colore defendere ac tueri, ꝙ poſt tam lõgiſsimũ tẽpus denegeẽ creditori litis ingreſſus & probãdi facultas propter ſuſpicionẽ falſitatis & machinationis, quæ facile ueteribus in rebus fieri ſolet, & quia is qui poſt tantum tempus conuenitur forte iam ꝑſoluerat, licet poſt tantũ tempus probare ſolutionẽ nequeat, & hoc plus placet, (quod tamẽ dic ut plenius, infra.c.incip.actio ꝑſonalis) qđ tñ procederet ſolum in foro contentioſo ciuili nõ ſic in foro conſcientiæ, is enim recidit in illud præceptũ iuris naturalis & diuini quod ſuadet ne alteri facias qđ tibi nõ uis, & ſuſpicio falſitatis ceſſat quo ad hunc qui huius rei notitiã certã habet.

Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorum omnium quæ hoc capite continentur collige ex c.ꝓcedẽti qđ incipit quo ad ſextũ.

CAP. LXXIIII.

1 *INtellectus l.neque fructuarium, C.de uſufru.*
2 *Hæres quod defunctus mala fide poßidebat, an longo tempore præſcribat, egregia quæſtio.*
3 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori uniuerſali.*
4 *Intellectus, l.cũ hæres.ff.de diuer.& tẽp.& præſc.*
5 *Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore contra communem.*
6 *Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcriptionem non impedit, quin hæres eam poßit perficere, etiam ſi uelit uti acceßione temporis defuncti, contra communem.*
7 *Mala fides authoris an impediat præſcribi eandem rem ab hærede, ardua pugna.*
8 *Præſcriptio triginta annorum iure.ff.erat tamen cognita.*
9 *Mala fides impedit præſcriptionem triginta annonorum iure canonico, & ciuili, quod obtinet in uera mala fide, aliud in ficta.*
10 *Intellectus nouus, l.cum hæres.ff.de diuer.& temp præſcrip.*
11 *Intell.l.neque fructuarium, C.de uſufru.*
12 *Noſtrum quando pro derelicto uideamur habere.*
13 *Malæ fidei uitium poteſt purgari*
14 *Præſcriptio de iure canonico, ſi eſt annorum triginta procedit, ſi hæres ſit in bona fide, licet defunctus fuiſſet, malæ fidei poſſeſſor cum communi contra alteram communem. Idem de iure ciuili, cum communi, contra alteã communem.*
15 *Præſcriptio triginta annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex cõfectione inuentarij, quàm ſi illud non confeciſſet, contra Alex. Iaſ. Felin. Bald.*
16 *Præſcriptio tam impeditur ex uno uitio, quàm ex multis, cum quibuſdam, contra alios.*
17 *Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam.*
18 *Mala fides non poteſt non eſſe præſumpta contra Doctores.*
19 *Error iuris non inducit malam fidem. contra Doct.*
20 *Mala fides ficta quando noceat.*
21 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.*

QVidam †fundum precario poſſidebat, & deceſsit, eius hæres eundem fundũ ignorans alienum, & ſic bona fide per annos triginta poſſedit, quęritur an præſcripſerit? quod negat Pau. in l.neq; fructuarium, nu.ij.C.de uſuf. & refert ſe ita conſuluiſſe, ne tunc de illa lege meminiſſe, cuius legis uerba ita habẽt, neq; fructuariũ ad obtinendam proprietatẽ rerũ, quarũ uſum fructũ habet, neq; ſucceſſores eius ex ea cauſa tenẽtes, ulla tẽporis præſcriptio munit, ſed, cũ uſusfr. finiaẽ morte. §.finitur, inſti.de uſufru.l. antiquitas.C.eod.& l.corruptionẽ, ibid. uidebatur illius fructuarij ſucceſſores poſſe præſcribere annis triginta, tũ quia iam nõ ex ea cauſa ſcilicet uſusfru.qui morte erat extinctus, poſsidebant, ſed ex noua cauſa, ſcilicet tit.pro hærede, q legitimus eſt ad præſcribendũ, ꝑ totũ, ff.& C.pro herede, tũ etiã quia in ꝑſcriptione longiſsimi tẽporis titulus neceſſarius non eſt de iure ciuili, ut in l.ſicut, & in l.omnes. C.de præſcrip.triginta annorũ, ubi tradũt cõiter tã Gloſſatores, ꝙ reliqui, neq; etiã de iure canonico, ſi modo adſit bona fides, ut tradunt cõiter Doct.in c.fi.& in c.uigilãti, de præſc. Huic obiectioni, quã Paul. præſenſit, ubi ſupra, nullũ reſpõſum dedit, licet ita tranſeat uictus illius legis authoritate, perperã, ut nobis uideẽ, intellectæ, & ſane cõtrariũ ibi ſentiũt, Alberi.& Odofred. dũ rex. illũ quatenus loq de ſucceſſoribus fructuarij, intelligũt, in quibus caſibus uſufru. tranſit ad heredes, ut in l.antiqtas, cũ ibi notatis, C.de uſufr. iſq; intellectus neceſſarius eſt, quia tex. loqnẽ qñ hæredes fructuarij ex eadẽ cauſa poſsidebãt, & ſic ex cauſa uſusfru. quod cõtingere nõ poterat niſi cũ uſusfructus ad hæredes tranſiiſſet, uñ in terminis illius legis, licet idẽ Pau.Caſt. ibi neget currere pręſcriptionem annorũ triginta, tñ idẽ Alberi.& Odofr. in contrariũ inclinant, qđ noĩatim etiã ſequunẽ. Iacobus But. Bal. Salice. & alij cõiter ibi poſt Accurſiũ ibi, in Gl.fi. quod & ſentit Fulgoſ. dũ ait ex eadem cauſa poſsidẽtes hæredes fructuarij ꝑſcribere nõ poſſe, ſignificãs ex alia cauſa poſſe. Vñ cum is, qui in ius ſuccedit alterius, iuſtã ignorantiæ cauſam cenſeatur habere, c.is qui in ius, de regulis iur. in ſexto, lege, qui in ius, ff. eod.

1
Intel.l.neque fructuarium, C.de uſufru.

2
Hæres qđ defunctus mala fide poſſidebat, an lõgo tempore; præſcribat egregia quæſtio.

3 eod.†cumq́; titulus pro hærede ſit ſufficiens
cauſa ad præſcribendum,ſequitur hæredẽ fru
ctuarij, ſi ſit bonæ fidei quod in dubio præſu-
mitur)poſſe uſucapere etiam longo tempore,
ſi uellit à ſe inchoare præſcriptionem,idq́; nõ
ſolum iurę canonico,vt uoluit Bar.in l.cum hę
tes,ff.de diuerſ.præſcrip.ſed etiam iure ciuili,
ut dd.ll.licet Bar.vbi ſuprà contratium reſpon
ſurũ veroſimilins ſit,quòd ſi nollit à ſe inchoa
re præſcriptionem,ſed malit nti acceſsione tẽ
poris,quo poſſederat defunctus,tunc annis tri
ginta opus eſt,& ita procedat Gloſſæ opinio,&
Odofr.Iacobi Butrig.Alberici Bald.Salicet.&
aliorum communiter qui eam ſequũtur in d.
l.neq; fructuarium.

Mala fides authoris an noceat ſucceſſori vniuerſali, noua opi.

4 Neq; ad rem pertinet†l.cum hæres,ſuprà al
legata ex qua Doctores ſuprà allegati falſo opi
nabantur malam fidem authoris nocere hære
di eius quo minus præſcriberet, nam illud pro
cedit in triennali tantũ uſucapione & in præ-
ſcriptione longi temporis,vt opportunè volue
runt Iacob.de Arena & Albe.ibi exponendo
primum reſpõſum illius text.in uerb.alienum
ſcilicet mobile, & intelligendo ſecundum re-
ſponſum in re ſoli, & ſic in præſcriptione lõgi
temporis,nt ita differat ſecundum reſponſum
à primo,& aliquid ei addat. Cæterum quin in
terminis illius tex.præſcriptio longiſsimi tem
poris procederet,& prodeſſet hęredi,neq; tex.
ille negat,neq; negare poterat, cnm illo tem-
pore inuenta nondum eſſet,neq; dubitandum
eſt,quin currat,vt in l.ſicut,& in l.omnes,& in
l.male agitur.C.de præſcr.xxx.annorum, & in
auth.malæ fidei,C.de long.temp.pręſcrip.ergo
cum hæres & defunctus una eademq́; perſona
reputentur,auth.de iureiur.à mori.præſt.§.j.
& in prin.inſt.de ſtip.ſeruorum,mala fides au-
thoris hæredi inre.ſſorum.nocebat in præſcri-
ptionibus,eo iure inuentis, puta in triennali
uſucapione & in pſc. longi temporis,ita proce
debat d.l.cum hæres l.fi. C.cõ.de uſuc.d.l.ne-
que fructuarium l.vitia.C.de acqui.poſſ.qnod
procedebat quando hæres nolebat uti acceſ-
ſione temporis quo poſſederat defunctus,nam
ſi propter illam reprę ſentationem & unitatem
perſonarum, vti gaudereq́; uolebat acceſsio-
ne tempotis,conſequens erat,ut eadem ratio-
ne, is hæres præſcriptionem à defuncto male
cęptam,uel potius nondum cæptam perficere,
aut implere non poſſet, non magis quàm ſi re
uera unus idemq́; homo forent. Verum cum
is hæres vult à ſe inchoare præſcriptionem, ni
5 hil ſibi impedimento eſt,†nam inutilis poſſeſ-
ſio defuncti non poteſt hæredi magis nocere,
qnàm ſi nulla omnino foret,arg.l.vnicæ.in pr.
C.de rei vxoriæ actio.quod ueriſsimum puto,
licet Glo.Odofr.Alberi.Bald.Butrig.& Salice.
in d.l.neq; fructuarium, & alij ibi conimnni-
ter,dum ſimpliciter rranſeunt cum illa Gloſſ.
contrarium uiderentur nelle,inrelligentes ſo-
lam.xxx.annorum præſcriprionem in termi-
nis illins legis locum habituram.† Verũ ſecũ- 6
dum nos.xxx.annorum præſcriptio tunc tantũ
neceſſaria hæredi fructuarij foret,cum ipſe vel
let uti acceſsione remporis,quo defunctus poſ
ſederat,quo caſu teneo cnm illis,eam.xxx.an-
norum præſcriptionem procedere iure ciuili,
& etiam canonico malaq́; fides authoris hære
di non nocere,ſi is habeat bonam fidem, & ſi-
mus in præſcriptione.xxx.annorum,quod pro
batur ratione,nam.xxx.annis etiam cum ma-
la fide procedebat pręſcriptio d.l.ſicut d.l.ma
lè agitur d.auth.malę fidei.Sed iure canonico
id immutatum non reperitur,niſi ubi præſcri-
bens eſſet in peccato, quia haberet ſcientiam
rei alienæ,ſed is hæres de. quo agimus non ha
bebat ſcientiam rei alienæ,nec erat in pecca-
to,ergo in eo,hac in re,iure canonico nihil eſt
immutatum.

Intell.l.cũ hæres.ff. de diuer. & temp. præſc.

Præſcribit longo temp.hæres rem à defuncto mala fide poſſeſſam cum quibuſdã cõtra cõem.

Præſcriptio. xxx. annorum contingit quãdo defunctus cœpit bo.fi. poſſidere,deinde incidit in malam fidem & deceſſit,quo caſu hęres perficit præſc etiã ſi vellet uti acceſſ. tẽporis defuncti cõtra cõem.

Defunctus†rem mala fide poſsidebat, hæ- 7
res eandem rem titulo hæreditario.xxx.annis
poſſedit,quæritur an poſsit præſcribere?& cõ
munis ſententia habet præſcriptionem ceſſa-
re,quod uariè intelligitur,primum quòd non
ſit locus præſcriptioni ordinariæ longi tempo
ris. Deinde quòd nec ſit locus præſcriptioni
longiſsimi temporis,tertio quòd id procedat
de iure tam canonico quàm ciuili, poſtremò
quòd procedat etiam ſi hæres uellit incipere
à ſe præſcriptionem, nec poſtulet uti ſe acceſ-
ſione illius temporis,quo defunctus poſſede-
rat,hanc cõcluſionem ſic declaratã tenuerunt
Abbas in cap.ij.col.ij.de præſcrip. Idem in c.
ſi diligenti,& ibi Anto.& Felin.col.viij.eo.tit.
Balbus de præſcrip.ij.par.iij.partis princ.q.xij.
qui pluries hanc dicit communem opinionẽ,
hanc ſequitur & dicit communem opinionẽ
Iaſ.in l.Pomponius.§.cum quis, num.22.ff.de
acquir.poſſeſsio.ubi eandem ſequuntur Alex.
& Vincenti.de Hercul.& Ioan.Crotus, & ibi
Alex.num.21.ait ſe ſæpius conſuluiſſe pro hac
opinione & quòd eſt ęquior, quàm opinio cõ-
traria, & hanc opinionem tenent alij quàm-
plures tam conſulentes quàm legentes, quos
referunt Iaſ.Balb.& Felin.ubi ſuprà & Socin.
conſi.cciij.tem arduam lib.ij.Francus in c.cũ
quis,de reg.iur.in vj.Sicq́; ſunt quatuor com-
munes aſſertiones, quas & uidentur tenere,
qnos retulimus in q.præcedenti, & Andr.Ti-
raquell.qui alios allegat de præſcrip.in princi-
pio.Gloſſ.ij.

Præſcribere an poſſit hæres bo.fi. quãdo defunctus erat malę fidei poſſeſſor. ardua pugna.

Cõtrariam partem, ut de iure canonico in

hoc caſu non eſſet præſcriptio triginta annorum, tenēt Dinus in c.poſſeſſor, nu.xlij. de reg. iuris in vj.Bar.in l.cũ hæres.ff.de diuer.& tēpo. præſcript. Aegidius Bellamera. in c.uigilanti, nu.xxxij.de præſcrip.ſequitur & dicit communem opinionem.Socinus conſ.cciij. capiendo primum, col.iij.lib.ij.& Corn.conſ.ccciiij.rem arduam, nu.17.lib.iij.Cinus, & Bar.in l.an uitia.C.de acq.poſ. Bal.in l.nihil.C. pro hærede, Bal.in l. eum qui.§.in hac. ff.de puplic. Idem Bal.in l.ſi ego.§.partus, eod.tit.& ibi Angelus, Imola in l. ſequit, §.hæres, ff.de uſucap. ſentit Paulus in d.l.Pomponius.§.cum quis, Alexan. cõſi.c.nu.7.lib.j. & ibi Carolus Molineus, Idē Alex.conſi.xxxix.lib.ij.nu.2. Glo. in c.cũ quis de reg.iur.lib.vj.Aret.& Crot. in d.§.cum quis, Paul.conſ.lxxxi.nu.12.lib.ij. & idē conſ. cclviij. eod.lib. Idem in l.ij.C.de fruct.& liti.rep.& alij quos allegat Tiraquel.ubi ſupra. Quinimo ét de iure ciuili is hęres per annos triginta poſſet præſcribere, ut tenēt fere omnes illi, quos modo retulimus tenere, ut de iure canonico præſcriberet, & Corneus ubi ſupra, & Socinus in d.conſi.cciij.col.iij.lib.ij.incipit capiendo primum conſultationis articulum, ubi in ij.col.in fi.& in col.iij.bis firmat hanc eſſe communem opinionem.Bal, in d.l.nihil, ſentit Bar.in d.§.cũ quis.Bal.in d.§.in hac. Idem Bal.in d.§.partus. Ioan.Andreæ in regula cum quis, de regu.iur. in vj.Alex.conſi.xxxix.lib.ij. Idem Alex.conſil. cx.lib.j.nu.7. & ibi Carolus Moli. Paulus, cõſ. lxxxj.lib.ij. Idē conſi.cclviij.eod.lib. Idē Paul. in l.ij.C.de fruct.& litium ex pen. & alij quos allegat Tiraquel.ubi ſupra.

Quid dicendum? & ſane quòd hæc præſcriptio triginta annorum habeat locum de iure ciuili, licet defunctus malam fidem haberet, ſi quidem hæres a ſe uelit inchoare præſcriptionem uidetur, primum per l. ſicut, l. omnes, l.ſi quis emptionis, l.cum notiſsimi.C.de præſcrip. triginta annorum, in quibus iuribus traditur poſſeſsionem triginta annorũ procedere, nec exigi, ut titulus adſit, aut bona fides, ſed ex ſolo tēporis curſu procedere, & aliter exiſtimantibus, ea iura ſunt longe præter earum intentionem reſtringenda, deinde hic adeſt titulus pro hærede, id quod aliàs prodeſſe, & ſufficere ſolet, per totũ. ff.& C.pro hærede, ergo longe iuſtior præſcriptio erit hic, quàm in terminis d.l.ſicut, cum ſimilibusq́; & conſequenter longe facilius admittenda.

8 Neq; † ad rem pertinet tex. in l.cum hæres, ff.de diuer.& temp. præſcrip. in qua iacet nititurq́; unum fundamentũ tenentiũ contrariũ, quia iure fforum quo iure illa lex facta eſt, præſcriptio triginta annorum non erat inuenta: hæc eſt uera & cõis opinio, quã tenent Glo.& cõiter Doct.in prin.inſt.de perpet.& temp.act. Glo.& Doct.in l. Iulianus, in pr.ff. ex qbus cauſis maiores, Glo.& Doct. in l.qui occidit.§.ſed an.ff.de leg.Aquil. Alex.in l.Pomponius, §.cum quis.ff.de acq.poſſ.nu.21.& ibi Iaſ.nu.22.Felinus in c.de quarta, n.34.de præſc. Bar. in l.fi.in fi.ff.rē ratã haberi. Pinelus, C.de bonis mater. in auth.niſi tricennale, in prin.Balbus de præſcrip.ij.par.iij.partis principalis, q.xij.nu.12.Socinus conſi.cciij.lib.ij.col.lj.in fi.Couarru.in c. poſſeſſor, de regu.iur.in vj.par.ij.§ ix.num.4.ergo quod ibi dicitur ceſſare præſcriptionem in perſona hæredis propter malam fidem defuncti, intelligitur de præſcriptione ordinaria longi temporis, quæ tunc urgebat, & inuēta erat, non de præſcriptione triginta annorum quæ tunc non erat in rerũ natura, queq; poſtea inuenta fuit, ad oēs anguſtias tollēdas, oēsq́; defectus ſupplēdos, oĩaq́; uitia purganda, & oēm occaſionem, quæ præſcriptioni impedimento eſſe poſſet, excludendã, nec dubium eſt alienũ eſſe a mēte & ſententia legumlatorum, ut mala fides uera ipſius hæredis, quæ iure ciuili ſibi non obeſſet ad hanc præſcriptionem, d.l.ſicut, cum conc.ſupra allegatis, ea ficta & deſcendēs in perſonam hæredis noceat, contra omnem rationem, & contra l.filio quem pater, ff.de lib. & poſthum.

Neq; † quemq̃ mouere debet, quòd hodie iure canonico quod etiam in foro ciuili ſeruat̃, mala fides noceat etiam in præſcriptione triginta annorum, nã illud in mala fide uera, certa & indubitata, non ſic in ficta mala fide, ut eſt uera & communis opinio, quã tenent Glo. in l.tutor qui repertorium, ff. de admi. tutorum.Paulus in l.nunquam, in prin.ff.de uſucap. Alex.in d.§.cum quis, col.vij.ubi Iaſ.nu.23. cũ ſeq.Bar.in l.ſed ſi lege.§.de eo, ff.de peti.hæred. Antonius in c.ſi diligenti, de foro compet.Soci.conſil.cciij.lib.ij.col.iij. incipit primũ conſultationis articulum.Couarru. in c.poſſeſſor, de reg.iur.in vj.par.ij. §.ix. num.6.ergo in hac ſpecie obeſſe non põt ea mala fides defuncti, cum ſimus in præſcriptione triginta annorum cui impedimento non eſt, inſpecto iure ciuili mala fides etiam aperta, & uera, nec inſpecto iure canonico ficta mala fides, qualis eſt illa, deſcendit de defuncto ad hæredē, † quòd ſi dixeris dictã legē cũ hæres, niti in repræſentatione, quaſi defunctus & hæres reputentur, inſpecta legis diſpoſitione, una eadēq́; perſona, unde ut ipſe defunctus ſi uiueret præſcribere non poſsit de iure canonico propter ſuam malam fidem, ſic neq; hæres, qui eum repræſentat. ſed reſpondere poſſumus eam repræſentationem procedere

Præſcrip. 30. annorum, iure ff. incognita cũ cõi.

9 Præſcr. cũ mala fi. nõ procedit etiam per annos 30. iure tã canonico quàm ciuili cũ cõi quod uerũ in uera mala fide aliud in ficta.

10 Intel. noui, l. cũ hæres. ff. de diuer. & tempo. præſcrip.

procedere quo ad actiones perſonales, l.j. C.ſi
certum peta.l.j.l.pro hæreditarijs, C.de hære.
actio.l.j.§.ſi hæres.ff.ad Treb.non ſic quoad vi
tia perſonalia,ut in l.vnica.C.ex delictis defun
ctorum ĩquãtum hær.Nec d.l.cũ hæres, ait hæ
redẽ,quoad malã fidẽ repræſentare defunctũ,
ſed ſolũ ait,hæredẽ,q̃a ſuccedit ĩ vniuerſũ ius
defuncti,eodẽ iure quovti debere,vnde ſi uelit
perficere præſcriptionẽ ab illo cęptam nõ po-
terit,non magis quàm ille poſſet,nam ſi ille vti
liter præſcribere cępiſſet,tunc & hæres præſcri
beret,ſed cum ille nõdum præſcriptionem in-
choaſſet, neq; iſte quidem inchoare poterit,
ne diuerſo iure utatur,quàm defunctus utere-
tur,contra l.ij.§.ex his,ff.de uerb.obliga.ergo
conſtat ex ſuperioribus non nocere deciſionẽ
illius tex.qui loquitur in præſcriptione longi
temporis tantum,non etiã longiſsimi, in qua
præſcriptione nec loquutus fuit,nec loqui po-
terat,cum inuenta nondum eſſet.Non quoque
obeſt ratio illius tex.dum ait cum hęres in ius
omne defuncti ſuccedit,ignorantia ſua defun
cti vitia non excludit,nam palam fatemur ui-
tium defuncti non purgari per ignorantiam
hæredis,ſed hic quidem neceſſe non eſt, vt pur
getur,cum præſcriptio hæc ex perſona hære-
dis initium capiat,& progreſſum & conſuma-
tionem. Non quoq; obeſt altera ratio quòd
in fine illius legis ſubijcitur,dum ait(cũ exor-
dium rei bonæ fidei ratio non tueatur)nam
agnoſcimus ingenuè,quòd in exordio poſſeſ-
ſionis à defuncto appræhenſæ bona fides non
interfuit,& ideo tempus quo defunctus poſſe-
dit tanquàm inutile & uitioſum abiectum &
remotum uolumus, ut à perſona hæredis bo-
nam fidem habentis exordium & progreſſum
& finem ac perfectionem capiat præſcriptio.
Senſus ergo illius tex.reuera tam in deciſione
quàm in rationibus ibi inſertis non pertinet
ad noſtrum caſum.

11 Ad l.neq; vſufructuarium, C.de uſufr.reſp.
Intel.l. ne que fru-ctuarium. C.de vſuf. quòd quandiu hęres fructuarij poſſederit nõ-
mine proprietarij tandiu ceſſabit incipere vſu
capere,nõ quidem tam ex defectu bonæ fidei
quàm ex defectu poſſeſsionis, quia cum alte-
rius nomine in poſſeſsione ſum, tunc non ego,
ſed ille uidetur poſsidere, & in hac ciuili poſ-
ſeſsione nititur & conſiſtit vſucapio.l.j.§ per
ſeruum qui in fuga,ff.de acquir.poſſeſſ.Quin-
imò in d.l.neq; uſumfructuarium tenent Glo.
& alij non ceſſare præſcriptionem triginta an-
norũ,ſi fortè ꝑ malignationẽ fructuarius vellet
ĩteruertere dñi poſſeſsionẽ, ſibiq; vi retinere.

Ad l.cum in plures,in fine principij ff.loca-
ti,ubi hæres,coloni,q̃uis colonus non ſit,dici-
tur dño non ſibi poſsidere, reſp.quòd ibi ceſ-
ſaret præſcriptio ex defectu poſſeſsionis.Pręte
rea,vt ibi declarant Glo.& Doct.illud proce-
dit ante apprehenſam per hæredem hæredita-
tis poſſeſsionem, nã poſtquàm hæres illius rei
poſſeſsionẽ tanq̃ hæreditarię apprehẽdiſſet,iã
ſibi ipſi nõ etiam proprietario poſsidere vide-
retur,niſi in quibus caſibus recõduxiſſe,tacitè vi
deretur,quinimò & tunc ſi ceſſaret ꝓſcriptio,id
deſcenderet ex defectu poſſeſsionis, & bonæ
fidei,non ſolius bonæ fidei.

Deniq; nõ obeſt ꝙ hęres teneatur exornare cõ
ſciam defuncti c.fi.de ſepulturis,quia,vt ait So
cin.in d.cõſ.ccij.col.iij.lib.ij.cũ primũ rei ꝓ-
ſcriptionẽ ꝑfecit,ſicq́; eius dñium quæſiuit,iã
euanuit & ceſſabit obligatio reſtitutiõis, ſicq́;
cõſcia defuncti exonerata fuit.Præterea qđ ſe-
mel factũ eſt infectũ eſſe nõ põt l.in bello.§.fa-
ctæ.ff.de capti.ſicq́; pctm̃ à defuncto ſemel cõ-
miſſum infectũ facere hęres nõ potuit.Ad reſti
tutionẽ aũt rei ꝓſcriptæ defunctus nõ tenetur,
quia ipſe nec eius dñiũ abſtulit vero dño, nec
ẽt cępit eã pręſcribere,ſed demũ poſt mortem
illius & aditã & hęreditatẽ,& apprehẽſam poſ
ſeſsionẽ ab hærede initiũ cępit ꝓſcriptio,& ꝓ-
greſſum & cõſũmationẽ,†ſicq́; ꝑ longi tpis ta 12
citurnitatẽ ipſemet dñs eã rẽ abiecisse vr̃, aut Noſtrum
alienaſſe,Gloſ.in l.ſi de eo.§.j.vbi Paul.Alex.& qñ pro de
alij,ff.de acqui poſſ.Iaſ.in l.naturaliter.§.nihil reli.m. mea
cõe,nu.84 ff.eo.tit.Idẽ Iaſ.in l.j col.fi.C.de ſer muer habe
uis fugi.ergo iã quaſi accedere vr̃ dñi volũtas, re.
†ſicq́; oĩs mala fides,omneq́; vitiũ præcedẽs, l. 13
ſi fur.in pr.& §.j ff.de vſucap.l.ſi id qđ ij reſp. Malæ fi vi
ibi quaſi uolẽte & cõcedẽte dña,ff.pro de reli. tium põt
in ſimili ĩ § fi.inſt.de iniur.l.filio quẽ, ff.de lib. purgari.
& poſth.Tene ergo has duas cõcluſiones, quæ
vtrũ à pleriſq; approbentur,an à pleriſq; impro
bentur,mihi quidẽ incertũ eſt.†Prima ꝙ mala 14
fides defuncti nõ nocet hæredi in ꝓſcrip.xxx. Pręſc.xxx.
annorũ inſpecto iure ciuili. Altera ꝙ nõ nocet annorum
etiã ĩſpecto iure canonico,ſi in vtroq; caſu hæ procedit
res à ſe ĩchoauit ꝓſcr.& adde qđ dicã inf.n.22. iure cano
nico ſi hæ
Retẽta tñ op. exiſtimantiũ malã fidẽ defun res eſt ia
cti nocere hæredi in ꝓſcrip.xxx.annorũ tã iu- bo ſi.licet
re canonico q̃ ciuili licet à ſe velit inchoare ꝓ- defunctus
ſcrip.eã limitat Alex.ĩ d.§.cũ quis,n.21.& Iaſ. non eſſet
col.pe.Feli.in c.ſi diligenti,nu.6.de ꝓſcr.Balb. cum com
vbi ſuprà d.q.xij.vt nõ procedat qñ hæres fecit muni con
ĩnuẽtariũ,quo caſu nõ põt teneri vltra vires hę tra aliam
reditarias,l.fi.in pr.& ꝑ totã.C.de iur.delib.er cõem ide
go ſi is hæres,qui oẽm fortè ſubſtãtiã hæredita de iure c.
riam effudit in ſolutione debitorũ hæredita- cum cõi
riorũ,tenentur præterea iſtã rẽ reſtituere, cu- cõtra aliã
ius ꝓſcriptio ex ipſiuſmet hæredis ꝑſona exor commu-
diũ,progreſſum & finẽ cępit,iã inquit teneretur nem.
vltra vires hæreditarias,contrà d.l.fi.ſed ſanè 15
iſtorũ collectio parum circũſpecta eſt, etenim Pręſc.xxx.
d.l.fi. annorum
in perſo-
na hære-

dis nõ'maq; iuſtificat ex conſectõe iucturis quaſi illud non confeciſſe contra Fel. Alexan. Iaſ. Balb.

d.l.fi.hoc vnum proſpectum voluit, ne hæres, q inuentarium faceret, damno afficeret̃, non aũt ut lucrum præterea cõſequeret̃, ſed hæres iſte ut eam rem in hæreditate reperiſſet, eáq; quaſi hæreditariam apprehendiſſet ponimus pro conſtanti, ergo ẽt ſi eam reſtituat cum reliqs rebus, & bonis, q̃ verè hr̃ditaria erãt, nullo dãno afficiet, non magis, q̃ ſi cogeret̃ reſtituere eam rem, q̃ defunctus depoſitã, commodatam pignorive datã habebat. Præterea, quid ſi amplæ erant defuncti facultates, ut ẽt poſt huius rei reſtõnẽ multa hæredi ſupeſſent? Iam quidem adhuc reſtituere teneretur, & ſi inuentarium fuiſſet. Præterea quid ad exonerationem animæ defuncti ꝗ hæreditas ſit locuples, nec ne, q̃ve fiat inuentarium nec ne, tene ergo nihil referre fecerit hæres inuentarium, nec ne.

Præſc tam impeditur ex plurib' vitijs, ṽcũ multis cõtra quoſdam.

16 Et † ſimiliter nihil referre utrũ defunctus, q. mala fide poſſidebat, tit. haberet, nec ne, nã cũ ſolũ vitium malæ fidei ſufficiat ad impediendã præſcr. in pſona hæredis, qui ſucceſſit defuncto mala fide poſſidenti, tam impedita erit pſcriptio cum defunctus malæ fidei poſſeſſor titulum haberet, q̃ cum non haberet, ita Pau. in d. conſi. lxxxj. nu. 12. lib. ii. Idem Pau. conſi. cclviii. eo. lib. Crot. in d. §. cum quis Couar. vbi ſupra, §. ix. n. 5. licet Paulus ſibi contrarius oppoſitũ reſponderit & nõ recte in cõſ. clviii. libr. ii.

Hæredi nõ nocet mala fides defuncti quo ad rẽ non quaſi hæreditariã apprehenſam cum cõi.

17 Illud † aũt ab vtriuſq; partis fautoribus ſine controuerſia receptũ eſt, ut ſi is hæres rẽ à defuncto mala fide poſſeſſam cœpiſſet, non quidem t[illegible] hæreditariam, aut in hæreditate inuentã [illegible] ſed eam cepiſſet de manu alterius tertii, tunc vſucapere poſſet, non ſecus q̃ ſi ab defuncto mala fide poſſeſſa nunq̃ fuiſſet, p l. an vitium, §. fi. ff. de diuerſ. & tempo. præſcr. nam ꝗ hæres defuncti perſonã repræſentet, id verſet quo ad ea quę ad hæreditatem ſpectant, non ſic in ea re, quæ nec re uera hæreditaria erat, nec in hæreditate inuenta. ita tenẽt cõiter Docto. in d. §. cum quis ubi Aret. & Iaſ. col. antepe. Balb. in d. q. xii. ad fi. Alexand. conſi. clxxxi. libr. i. Idem Alex. in d. §. cum quis, & epiſcopus Couar. ubi ſupra.

18 Deniq; illud quoq; receptiſſimum eſt † ꝙ ſi defunctus fuit in mala fide non uera, ſed ficta vel præſumpta, tunc hæres poſſet præſcribere à ſe ipſo incipiens præſcriptionẽ, nõ aliter atque ſi defunctus eã rẽ mala fide non poſſediſſet, ita tenet Glo. in l. tutor rerum, ff. de admin. tutorum, Pau. in l. nunquàm, in pri. ff. de vſuc. Alex. in d. l. Pomponius, §. cum quis nu. 22. Couar. ubi ſuprà. Iaſ. in d. §. cũ quis. Sed ſanè qđ aiũt referre ſit ne pſumpta mala fides, an vera, & certa, ſuſpecta nobis vr̃, qa mala fides cuiuſq; inuiſibilis eſt, Deoq; ſoli nota, ſicq; pſũpta tm̃ eẽ põt. † Præterea ꝙ Ale. ibi exẽplũ ponit in hr̃de, q perrorẽ iuris poſſideret, putãs tit. cauſamq; poſſidẽdi fuiſſe iuſtã, q̃ re uera iniuſta erat, veluti ſi emit à pupillo ſine tutoris authoritate iuxtà, l. ii. §. ſi à pupillo, ff. p emp. Id qdem exẽplũ indubitatũ eſt, nã ille nõ dr̃ malã fidem hr̃e, ut iã docuimus, ſed ex d̃fectu ti. ideſt cãæ legitimæ ceſſat pſcriptio: nec. n. error iuris iducit malã fidẽ, aut iniuſtã facit poſſeſſionẽ, l. ſi id qđ ff. p dereli. l. ſi vir, ff. p dona. l. fi. ff. p legato l. i. §. ii uir, ff. de ac. po. ergo qđ in hoc exẽplo aiũt hæredem poſſe à ſe incipe præſcriptionẽ verũ eſt, qđ aũt ſecũri, & icauti exiſtimãt defunctũ eo caſu fuiſſe in mala fide verũ nõ eſt. In ſũma, licet d̃functus hr̃et malã fidẽ, ſicq; eius primus hr̃s vſucape ñ poſſet p d. l. cũ hr̃s, tñ ſi is primus hr̃s deceſſit hr̃de relicto, is ſecũdus hr̃s vſucape poſſet, quaſi hr̃s hr̃dis mei meus hæres non videat, quo ad impediendã hanc præſcrĩ. ſicq; ceſſet, l. fi. C. de hær. inſt. † uel qa vt ficta mala fides defuncti nõ nocet hęredis, ut iã edocuimus, ita & vera mala fides dfuncti non noceat hæredi hæredis, quia primus hæres eſſe vr̃, infecta tm̃ mala fide, q̃ ex cã repreſentationis i eũ transuolauit deſcendens ab primo defuncto; q fuerat tu vera mala fide. ita Cro. in d. §. cũ qs, ad fi. ubi Iaſ. col. pe. ad prin. & Coua. ubi ſupra facit tex. egregius, quẽ nullus alleg. in d. l. ſi id qđ ff. p dereli. vbi vxor marito rẽ ſuã donauit ſicq; non valuit donatio, virq; aut ſciebat rem donatã adhuc vxoris pmanere, ſicq; alienã eẽ, aut ſcire debebat, & à marito ſciẽs emi, adhuc tñ nõ videor malã fidẽ hr̃e, & poſſum præſcribeř cogita tñ. Poſtremò † iſthæc mala fides authoris nõ nocet ſucceſſori ẽt ſingulari in digni tate c. cura, de iurepa. tõ, qa is nõ ab prædeceſſore cãm habuiſſe videt̃, ſed à ſr piore, qui beneficiũ cõfert, ita Gl. in c. cura, de iurepatr. per tex. ibi vbi cõiter Doct. Glo. in c. quia v. de iudi. Glo. & cõiter Doc. in c. de quarta, de præſcr. Iaſ. in l. Pomponius, §. cum quis, col. fi. in fin ff. de acquir. poſ.

19 *Error iuris nõ inducit malam fidem cõtra doc.*

20 *mala fides ficta quando noceat*

21 *mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.*

In ſumma quo ad illam fortem rationem quòd de iure canonico hæres teneatur exonerare conſcientiam defuncti vltra dicta ſupra, numero. 11. adde apertas euaſiones, nã ut aliud ẽ hoĩem naſci aliud poſtea mori, ita aliud eſt quærere an præſcriptio ſemel nata effectaque fuerit, aliud an poſtea res ſic præſcripta ad conſcientiam defuncti exonerandam reſtituenda ſit, licet enim fateremur reſtituendam eſſe adhuc tamen verum eſſet præſcriptionem ſemel contigiſſe, ut interim omittam non bene ſequi reſtitui rem, ergo exoneratur conſcientia defuncti, quid enim ſi modo res longè deterior facta eſt, certè per eius

reſſõnem non eſſet exonerata conſcientia defuncti, quid rurſum ſi lõgè melior facta eſt, ex penſis fortè hæredis per ſumptuoſa fortè ædificia ſuper addita, aut per ſumptuoſas picturas, & ſimilia, quæ abradi, & ſeparari nequeunt, nõ ne tunc hæredem talem rem reſtituere ſi cogeres in iuſtiſsimũ, & inhumanum eſſet, ergo longè iuſtius eſt & iuris menti ac ſñiæ proximius non ſolum rem ſemel iureq; præſcriptam fuiſſe, ſed ẽt irreuocabiliter præſcriptã apud hæredem ꝑ manſuram, diuerſamq; longè cãm fore ea exoneratio conſciæ defuncti, de qua apud iudicem agi uel poterit, uel nõ poterit vt in ſimili ait egregius tex. in l. Titius, in fi. in pr. ff. de lib. & poſt. ibi, apud iudicẽ agi oportere.

CAP. LXXIIII.

1 *Malæ fidei ſuperuentus poſt completam præſcriptionem non nocet lugens pugna.*

2 *Noſtrum nobis ſine facto noſtro non raro ex legis diſpoſitione adimitur.*

3 *Præſcriptum heres debitum ſoluere iuſſus, reſtituere non tenetur.*

4 *Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obligatio naturalis ſi qua ſupereſt inutilis eſt quo ad effectum iuris ciuilis.*

5 *Conſcientiæ in foro liber eſt, qui actionem perſonalem præſcripſit cum bona fide.*

6 *Præſcripta actione perſonali, obligatio natu. ſi qua ſupereſt, non proderit ut ſuper eam poßit fieri nouatio, cum cõi contra alteram cõem. nec proderit ut ei poſſet accedere fideiuſſor cũ cõi, contra alteram communem.*

7 *Actio perſonalis præſcribitur de iure canonico cũ bona fide & cum mala fide non præſcriberetur etiam de iure ciuili.*

8 *Mala fides facilius præſumitur de iure cano. quàm de iure ciuili*

1 Præſcriptione ꝑfecta ſuperuẽtus malæ fidei nõ nocet cũ cõi ; cõtra aliã cõem

SI poſt † completã præſcriptionẽ, q̃ quis bona fido ꝑfecit, ſuperueniat mala fides, nõ tenet qs rẽ præſcriptã reſtituere, ita ait eſſe cõem op. Theologorũ Ange. in l. j. n. 59. C. de iud. Im. in c. fi. n. 30. de reſcr. Abb. in c. vigilãti, n. 6. ubi Feli. n. 12. e. ti. & hãc opi. cõem eſſe firmat ibi. Feli. eandẽ dicit cõem opi. eſſe legiſtarũ, & cano. Imo. ubi ſuprà qđ & firmat Ang. ubi ſuꝑ. & ẽt Abb. in d. c. vigilanti, Gl. & Collec. in c. fi. e. Inn. in c. cura, de iure pat. Aegi. in d. c. vigilãti, Bal. conſi. cccxv. lib. iij. Tho. qđli. xij. art. iiij. Cõradus de cõtractib. q. xv. cõcl. iij. & iiij. Dec. in c. j. n. 18. de cõſt. Bal. de præſc. in ij. par. iij. pt. pri. q. ix. vbi hãc dicit cõem qđ & firmat Coua. ſ. c.

poſſeſſor, de reg. iur. pt. iij. §. ij. q plures allegat. Cõtrariã op. ut ꝑſcribẽs reſtituere teneat dicit eſſe cõem Theologorũ, Io. Bãchel. in breuiario ſexti in regula poſſeſſor, in fi. q. de reg. iur. ꝑ Alcia. de quinq; pedũ præſc. n. 33. & nu. 50. ubi hãc opi. affirmatiuã, ut reſtituer teneat, veriorẽ eſſe multis uerbis cõtendit, Ant. in d. c. vigilãti, de ꝑſcr. Bar. in extrau. ad repr. i uer. denunciationẽ, Io. And. in d. c. poſſeſſor, de reg. iu. in vj. ſũma Roſella in uerb. præſcr. & alij q̃ plures Theologorũ relati ꝑ Ang. vbi ſuꝑ. & Corn. cõſ. cclj. in hac cõſulta. n. 4. lib. iij. qui plures alios alle. hãc op. tenẽtes, Sed primã opi. tenẽt diuus Tho. qđlib. xij. & qđlib. xxv. Scotus in iiij. ſen. diſ. xv. Ant. Flo. in ii. par. pr in. ti. i. c. vii. diuus Bernar. lib. de euang. æterno, ſer. xxxvii. c. i. & iterũ, c. iii. & iiii. & Adria. in ſuis q. And. Tira. de præſc. §. j. Gl. ii. ad fi. qui plures allegat. Mouent qđ id, qđ nr̃m eſt, ſine facto nr̃o à nobis auelli nõ poſsit, l. id qđ nr̃m, ff. de reg. iur. & iniuriũ eſt alterũ alterius iactura locupletari. c. locupletari, de reg. iur. in vi. l. iure naturæ, de reg. iur. l. nã hoc, de cõd. ind. ff. ergo qui poſt cõpletã ꝑſcri. cœpit hr̃e ſciam rei alien. q licet mõ ſua ſit, nõ aliena, tñ antea aliena erat, & à ptãte dñi citra ullũ eius factũ, aut uolũtatẽ euaſit, abſceſſitq; ab eius dñio, q ergo inq̃ uorit illũ hãc iniuriã pati, & læſionẽ, uel paſſus fuiſſe vr̃, ut eã reſarcire teneat, ne cõtra æquitatẽ naturalẽ dureſcat, arg. l. ut uim, ff. de iuſt. & iu. cum ibi nota. nec memini me legiſſe aliquẽ huic rationi ex integro ſatisfacientẽ, vñ q ab aliis tradunt omiſſis defendendo cõem ſent. q̃ uerißimã opinamur ſciẽdũ eſt inſpectis principiis iuris naturalis oia eſſe cõia, dico & loquor de ꝑdiis, fundis, & ſimilibus, natura. n. iſthęc hominibus exhibuit vtenda tantum, nõ etiam vſurpanda, ut plenè docent Pau. in rep. l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure, unde Ouid. ſic ait.

Omne ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor,

Sentit enim nullos hominũ habere in ſolo dominium, non magis quàm piſces in ęquore, ſed uſum tantum communem. & Vergilius.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni.

Qua de re plenè diſſeruimus in tract. de ſucc. crea. in ꝑfatione, & §. i. Sed iure gen. qđ hac in re à naturali declinat, dñia fuerũt diſtincta, d. l. ex hoc iure. iſtud aũt ius gẽtiũ ex cã poſſunt & ſolẽt leges, & principes immutare aliqua ex parte & diſponere † ut dñiũ nr̃m, nobis inſciis, uel ẽt inuitis, auferat, l. irẽ ſi uerberatũ, §. i. ff. de rei uen. tradũt Bar. Pau. Iaſ. & alii in d. l. ex hoc iure, Dec. in l. id qđ nr̃m, de reg. iu. ibi nouiſſimi diximus. & nos in d. §. i. in tra. dę ſucc. crea. ergo ex cã publicæ trãqlitatis, quæ ſummopere expedit rei publicæ, ne rerum dñia in in cer- 1 Noſtrum nobis inuitis quãdo auferatur.

incerto ſint, inductum fuit, vt id quod noſtrũ fuit, licet regulariter ſine facto noſtro à nobis auelli non poſsit, tamen poſsit ex cauſa vſucapionis, quæ propter bonum publicum inducta fuit, ne rerum dominia in incerto eſſent. l. j. ff. de vſucap. nam cum ei cuius rei præſcripta eſt, eius dominium contigeret per conceſsionem legis poſitiuæ, non enim mero iure naturę, ita quoq; dominium ab eo diſcedere potuit per diſpoſitionem alterius iuris poſitiui. Et vt, propter gentium tranquilitatem, dominiorum diſtinctio, contra ius naturæ primęuum, permiſſa fuit, ita quoque & propter eandem tranquilitatẽ iſta vſucapionis acquiſitio permiſſa eſt. Nec eſt nouum vt quod noſtrum eſt nobis inuitis aut ignorantibus abſcedat, nam & idem contingit in d. §. item ſi uerberatum, & idem cõtingit in terminis. l. ij. & iij. §. fi. & l. naturalem. §. examen, ff. de acqui. rerum dominio. & in l. adeo. §. ferè cum pluribus ſequ. §. §. ff. de acqui. rerum domio. & in §. feræ, cum pluribus. §§. ſeq. vſque ad finem tituli illius inſt. de rerũ diuiſ. Quinimo quod iſto modo à nobis abſceſsit nobis poſtea non reſtituitur, vt d. §. examen, & d. l. ij. & iij. ff. de acqui. rerũ dominio, qa vt lex nobis diſpẽſauit & permiſit ex cauſa publicæ tranquilitatis, vt illud proprium & peculiare non in communi haberemus, ita eadẽ lex ex cauſa eiuſdẽ publicæ tranquilitatis induxit, ut poſtq̃ diu res noſtra ab alio poſsideretẽ, ſua fieret, noſtraq; eſſe deſineret, ne poſt longam & quietam poſſeſs. Inquietaremur, & hæc ratio militat etiam in rebus mobilibus, & ſe mouentibus, & iuribus, quæ licet per legem noſtra fiant, & regulariter ſine facto noſtro à nobis non abſcedant, tamen ſępè expedit vt ſine facto noſtro à nobis abſcedãt, inq; alium migrent. Ergo omnia quæ inſpecto iure naturæ primęuo communia eſſe debebant, iure poſitiuo permiſſum eſt, vt cuiuſque in particulari propria eſſe poſsint, optimus tex. in l. fi. C. de long. temp. præſcrip. eodemq; poſitiuo iure datum eſt, vt quemadmodum propter publicam trãquilitatẽ admiſſum fuit, vt propriũ noſtrũ aliquid eſſet, & in communi eſſe deſineret, ita quoque propter publicam tranquilitatẽ quod proprium meum erat eadem lege poſitiua deſinit, etiam me inſcio vel inuito, eſſe meum. parem enim poteſtatem lex habuit in dando, & in adimendo. l. quidam referunt. ff. de iure codicil. ergo ſi rem tuam pręſcripſi, tibi dicenti cur improbe impieq; retines quod meũ antea erat, replicabo enim tu quoq; retinere vis, quod antea alterius erat. legis enim authoritate & quod antea alterius erat in te tranſlatum fuit, & eiuſdem legis authoritate poſtquàm in te tranſlatum fuit rurſus in me migrauit. Neque ad rem pertinet quòd inſcio te migraſſet, nã & in quãpluribus alijs caſibus dominiũ ignorantes amittimus, quod alijs lex applicuit. nec ideo magis nobis reſtituit, q̃ ſi per contractum & voluntatem noſtram à nobis abſceſsiſſet, ſicq; ei cuius res ita præſcripta eſt dicere poſſemus eum non tam ſuũ videri amiſiſſe, quàm alienum redidiſſe, ſicq; nullam iniuriam tulliſſe, vt in ſimili per tex. in l. filio quem, ff. de lib. & poſth. † Vnde hęres iuſſus à teſtatore omnia 3
debita perſoluere non tenetur ad debitum à teſtatore pręſcriptum, ita Bar. in l. legaui, ff. de lib. lega. & in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demonſt. Bal. in l. id quod pauperibus. C. de Epiſc. & cler. & in l. ſi creditori, ff. de leg. j. & in ſua diſput. incip. ſtatuto cauetur Ioannes Imol. in c. fi. col. xxxvij de præſcrip. Andręas Tiraquell. de præſcrip. §. j. Glo. ij. in fi.

Pręſcriptũ hæres debitũ ſoluere iuſſus reſtituere nõ tenet.

Debebam † tibi decem actione perſonali, 4
ea per prætermitionem legitimi temporis bona fide præſcripſi, an obligatio naturalis extincta ſit, vehementer & ſæpiſsimè cõtrouerſum fuit, quam inte Bar. in l. fi. ff. rem ratam haberi tenet naturalem obligationem non extingui quidẽ mero iure. per §. ſed naturalia inſt. de iure natur. l. omnes populi, ff. de iuſt. & iu. l. eas cauſas, ff. de cap. dimi. l. iura ſanguinis, & quæ ibi late per Decium, & nouiores. ff. de reg. iur. tamen eius effectus ait adnihilum reducitur & eneruatur, Idem Bar. in extrauag. ad repri. ver. per denunciationem, ſequitur & dicit eſſe cõmunem opinionẽ Ioan. Crotus in l. nemo poteſt. ff de lega. j. nu. 52. ſequitur etiam & dicit cum Bar. eſſe communem opin. Imol. in c. fi. de pręſcrip. nu. 31, vbi ſubdit, quòd Bal. dum in auth. adhæc. C. de vſuris nu. 8. dixit in cõtrarium ſe habere communem opinionem verum non dixit, & cum Bar. tenet Ang. in rep. l. j. num. 61. C. de iudi. & Felin. in c. ad aures, col. ij de pręſcr. Balb. de præſcript. in. ij. par. iij. par. prin. q. x. ubi cum Bar. ait eſſe cõem opinionẽ quamuis ipſe ibi & rurſus in. j. par. princ. q. v. & q. vj videatur tenere contrarium & etiam Andræ. Tiraquell. de præſcrip. §. j. Glo. ij. ad finem.

Præſcripta actio. perſonali cũ bona fide oblig. nat. quæ ſuper eſt ineſſicax ẽ quo ad effect⁹ legis ciuilis cũ cõi cõtra alterã cõem.

Contrariã ſententiam vt nec tollatur obligatio naturalis, nec eius effectus, tenet & dicit cõiter teneri Bal. in d. auth. adhæc, C. de uſuris nu. 8. quod & defendunt nonnulli ſcribentium relati p Balbũ vbi ſuprà. Mouentur quia nihil tã iuri naturæ, naturaliq; æquitati cõuenit, q̃ cõuentionẽ, pactorũq; obſeruatio, fideiq; præſtitæ inuiolata exhibitio. l. j. ff. de cõſti. pecu. l. j. ff. de pact. l. non minorem, C. de tranſact. c. j. de pact. Sed lex ciuilis ciuilia quidẽ iura perimere aut mutare potuit, naturalia vero non vtiq; §.

ſed naturalia, inſt. de iute naturali. l. eas cauſas ff. de cap. dimi. l. iura ſanguinis, ff. de reg. iur. ergo qui conuenit mecũ vt decem daret poſt annos triginta, etiã ſi fortè præſcripſit debitum, quia erat in bona fide ꝑ obliuionẽ vel aliã rationẽ. l. ſicut, & l. oẽs. C. de præſc. xxx. annorum. tñ à ſola obligatione ciuili, & coactione quam leges illę perimere potuerunt liberatus videbitũ, non quidẽ ab obligatione naturali, quã leges illæ perimere nequibanr. manet ergo integra naturalis obligatio, quæ legibus ciuilibus ſubdita non eſt. Verum huic argumento facile ſatisfaciemus, nam vt lex ciuilis potuit ciuilia iura perimere, ciuilemq́; actionem vel obligationẽ, ita quoq; potuit obligationẽ naturalem enudare, & expilare ab illis effectibus & iuribus, quos illi obligationi accõmodauit, quosq́; à lege naturali ſortita nõ fuit, ſed tm̃ à lege potiua, nã quòd obligatio naturalis pariat exceptiorẽ, §. præterea, inſt. de excep. l. iuris gentiũ. § quinimo. §. ſi paciſcat. ff. de pact. ꝙ ipſa poſſit nouari, l. j. ff. de nouati. §. præterea, inſt. quib. mod. tollitur oblig. quòd obligationi naturali poſsit accedere fideiuſſor, §. j. inſti. de fideiuſſo. quòd ipſa vtilis ſit & oriatur, cũ alteri ſtipulamur Glo. cõiter approbata ꝑ Bar. Alex. Iaſ. & alios ibi in l. ſtipulatio iſta. §. alteri, ff. de verb. oblig. iſthæc omnia & alia multa ſimilia, effectus ſicut, qbus obligatio naturalis à lege quidem ciuili poſitiua, non item à lege naturali, cõdonata fuit, hosq́; effectus lex poſitiua ei adimere potuit, c. omnis res, de reg. iur. l. nihil tã naturale, ff. de reg. iur. l. fi. ff. de acceptil. ergo rectiſsimè & ſcitiſsimè dixerũt Bar. & alij ſuprà memorati per pręſcriptionẽ eneruati obligationem naturalem, enudati expilariq́; ab omnibus ſuis effectibus, quia eos effectus intelligebant huic obligationi, legem ciuilem nõ naturalem cõdonaſſe, & accommodaſſe, quæ intelligenda ſunt, quo ad forum contentioſum,
5 tam ciuile quàm canonicum. † In foro vero,

Conſcientiæ in foro an teneamur i caſu de quo hic.

quod aiunt, animæ vel conſcientiæ dubitari poſſet, an adhuc ille qui præſcripſit teneatur, & per denuntionem euangelicã exigatur, & quidem, ſi ea obligatio non deſcendebat ex contractu per eũ inito, ſed fortè hęreditaria erat, ipſeq́; ex contractu defuncti conueniebatur, ſeq́; exceptione præſcriptionis tegebat, & tuebatur, expeditum eſt liberum eſſe etiam in foro pœnitentiali, quia quòd hæredes teneantur ad ſoluenda debita defunctorum pro portionibus hęreditarijs repreſentantes quo ad illas portiones perſonas ipſorum defunctorum. l. j. C. de hæred. acti. l. pro hæreditarijs. eodem l. j. C. ſi certum petatur. l. j. §. ſi hæres. ff. ad Trebell. id ſanè ex lege ciuili, non etiam naturali deſcendit, ex diſpoſitioneq́; legis ciuilis, quę huius obligationis, & actionis præſcriptionem induxit ceſſabit. Quòd ſi ex proprio contractu is conueniretur, ad cuius inuiolatam obſeruationem iure naturæ tenetur, tunc magis dubium, ſed adhuc idem defendi poteſt. nam leges fiunt & factæ regulariter pręſumuntur propter bonũ publicum, c. erit autem lex. iiij. diſt in. l. j. & . ij. ff. de legibus. plenè per Andræ. Tiraquell. de vtroque retract. in pręfat. num. 75. quod maximè verum eſt in hac præſcriptione. l. j. ff. de vſucapio. not. in l. ius ciuile, ff. de iuſt. & iure. expedit enim reipublicæ, etiam principaliter, ne lites excitentur, vtq́; excitatæ breui finiantur, ut tradunt communiter Doctores in l. nemo poteſt. ff. de lega. j. per Bar. Alex. & alios in ſimili in l. Seius & Augerius. ff. ad leg. falci. vbi huic rei negant priuatorum conuentione poſſe derogari, nec dubium eſt quin, ſi poſt annos triginta liceret debitum petere, lites plures excitarentur, aliæ verò longioris eſſent uitæ, quàm par eſt. quod malum à republica exulare conducibile & pium eſt. huicq́; tam vtili legis traditioni, tamq́; ad publicam tranquilitatem ſpectanti, priuatos homines acquieſcere ſanctiſsimum eſt. capitulo ſecundo de maior. & obedi. per Bartol. & alios in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſor. in ſimili. Ergo prætextu peccati uitandi non debet admitti huius legis poſitiuæ tranſgreſsio, quæ maximè pertinuit ad reipublicæ tranquilitatem, liteſq́; uitandas, & alia quamplurima mala, quæ inde oriuntur, & multorum peccatorum calumniarumq́ue occaſio eſſet contrarium admittere. id autem recipit diſtinctionem, ut infrà dicã, nam ſimpliciter verum non eſſet.

Ex ſuperioribus infertur contra eam opinionem quam Baldus communem dixerat 6
† quòd præſcripta actione perſonali obligatio naturalis ſi qua adhuc remanet non proderit ad nouationem. Secundo quòd non proderit adhoc quòd ei accedat fideiuſſor. Tertio quòd non pariet exceptionem, quæ omnia nominatim còllegit & tenuit Crotus vbi ſuprà. & ſunt ex mente Angeli ubi ſuprà, & etiam Imolæ & aliorum, quos diximus tenuiſſe hãc obligationem naturalem inutilem reddi. & uide in ſimili per Iaſon in l. ſi non ſortem, in princip. ff. de conditio. indebiti. & quæ plenè diximus in tract. de ſucceſ. crea. libro iij. ad finem.

Pręſcripta actione ꝑſonali nat. ob. quę ſuperelt nõ prodeſt ad nouationem cum cõi contra alterã cõmunẽ nec prodeſt ad fideiuſſionẽ cũ cõi cõtra aliã cõem nec etiã ꝓdeſt ad exceptionẽ cũ cõi contra aliã cõem.

Denique mirandum eſt unde tanta inter Doctores uarietas, cum omnes in duobus conueniant, primum quòd actionum præſcriptio cum mala fide de iure ciuili hodie nõ magis procedat ꝗ̃ de iure canonico. Alterum

quòd cũ bona fide procederet actionum præſcriptio non ſolũ de iure ciuili, ſed etiã de iure canonico, inde deducentes ꝙ ſi debebã tibi centum ex contractu procuratoris mei quem ignorabam, poſſum xxx. annis iſtud debitum præſcribere etiam de iure canonico, id quod tenent Antonius Butrius & Panormitanus, columna quinta, in capitu. fina. de præſcript. Balbus in dict. quæſtione. x. Ioannes Imolenſis in l. ſequitur. §. ſi uiã. ff. de uſucap. eſtq; cõis opinio.

7 Actio perſonalis præſcribitur bona fide etiã de iure canonico, ſꝫ cum mala fide ẽt de iure ciuili non præſcribitur.

† Quid dicendũ? & ſane uarietas inde defluxit quòd quãdo ſciebam me debere licet creditor taceret per annos xxx. adhuc tamen ius canonicũ interpretatur me eſſe in mala fide non ſecus quàm ſi rem corporalẽ alienam ſcienter poſsiderem triginta annis dño uero tacente, nã adhuc malã fidem interpretatur, per d. c. fi. licet ille forte bonã fidẽ habere poſſet, ueluti ſi putabat dominum id permittere, uel ius ſuũ remittere, aut rem ſuam poſsidenti cõceſſam uelle, nã & ſi uetare in dubio quiſque pręſumat, l. qui uas. ff. de furtis, præſumaturq; nolle iactare ſuũ, l. cũ de indebito. ff. de proba. tamen interdum poſſeſſor iuſte exiſtimat dominũ permiſſurum, & tunc neq; in rei mobilis alienæ poſſeſsione cõmittitur furtũ, neq; ineſt mala fides ſi ea immobilis ſit, ut notatur ꝑ oẽs in §. j. inſt. de obl. quæ ex deli. Mala enim aut bona fides ſoli Deo certa eſſe põt, & pręterea nemini cum ex animo pendeat, ſicq; coniecturis ſtatur, l. pe. C. de euictio. Cæterum ius ciuile etiã ſi ſciã me debere uel etiã ſi ſciã alienam rem corp. me poſsidere, uel nõ præſumit malã fidẽ, uel interpretatur qđ durauit per longũ tantum tẽpus x. uel xx. annorum, at ſi poſtea alij multi anni prętereãt uſq; ad xxx. annorũ metã, tũc ius ciuile interpretatur me opinionẽ mutaſſe cogitareq; cępiſſe dominũ aut creditorẽ ius ſuum negligere, aut remittere, uel cõcedere. ſicq; cœpiſſe me bonã fidem habere nimiumq; malæ fidei præteritæ purgari ut ueriorẽ & receptiorẽ opinionẽ eſſe (multis tñ repugnantibus) diximus uel poſt longiſsimum tempus ius ciuile uoluit ius noſtrũ conſummi & perire (id qđ potuit, nã ſub legũ poteſtate ius dominiumq; rerũ noſtrarũ eſſe ſupra, c. lxxij. oſtendimus) ſicq; in tali iure uel re potiorem eſſe cauſam poſsidentis, non ſecus q̃ in re quæ à uero dño ꝓ derelicto habita eſſet, cuiuſq; denuo eam occupantis melior conditio eſſet, l. j. & ij. & per totum. ff. pro dereli. l. naturalem. §. examen, l. j. & l. iij. §. fin. ff. de acquir. rerum domin. §. ferę, inſtit. de rerum diuiſio. nec nouum eſt ut quod noſtrum ex culpa noſtra, uel etiam ſine ea nobis a lege adimatur inque alium transferatur, nec ille per hoc dicitur malam fidem habere, ut plene ſupra, c. lxxij. & de ſucc. crea. §. x. num. 655. ſcripſimus ergo ex his uel alijs conſiderationibus poſt longiſsimũ tempus lex ciuilis uoluit pleniſsimã ſecuritatẽ contingere ſiue debitori ſiue rẽ alienam poſsidenti, & ſi obijciatur eum non potuiſſe cum mala fide conditionem ſuã meliorem facere, replicabimus incertum eſſe utrum ille bonam an malam fidem haberet, & nõ minus poſsibile eſſe eum habere bonam fidem q̃ malam, nec huius rei probationem admittendam cum ſit omnino incerta, eiuſq; tuitionẽ in foro cõtentioſo legẽ ſuſcepiſſe, ergo pro eo iudicandum in foro contentioſo ciuili, præſertim cum bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficiat. Gloſſ. app. in l. j. C. ubi cauſa ſtatus, eſtq; communis opinio ut dixi. De iure autẽ canonico contentioſo contra eum iudicandũ eſt per d. c. fi. de præſcrip. In foro aũt conſcientiæ quid reſpondendum ſit pendet magna ex parte ab animo ipſius, nã ſi ipſe erat conſcientius ſe debere uel ſe rem alienã poſsidere, ſed habebat iuſtã uel probabilẽ cauſam ſuſpicandi creditores ius ſuum remittere uel dominum rem ſuam negligere aut ei cõcedere uelle tutus erit, idem ſi id ſuſpicandi nullã cauſam iuſtam habebat, ſi tamen re uera id ita quamuis per ſtultitiam credebat, arg. l. quia poterat. ff. ad Trebell. & quia ut diximus bona fides orta etiã ex iniuſta cauſa ſufficit ut dixi, quòd ſi ipſe nec iuſtè, nec iniuſtè credebat dominum permiſſurum, ſed putabat eum dolere ex iuris ſui detentione adhuc idem ſiquidem re uera id procedebat ex domini uoluntate, poſſum enim quem inuitum & ignorantem rei uel iuris mei dominum facere, licet ipſe poſtea repudiare poſsit, l. cum pater. §. ſurdo. ff. de legatis ſecundo, l. à Titio. ff. de furtis. §. interdum, inſtitut. de rerum diui. l. adeo. §. interdum. ff. de acquirend. rerum domi. Cæterum ſi re uera dominus uel creditor dolebat, & id debitori, uel poſſeſſori notum erat, tunc plane in mala fide eſſet nec præſcribere poſſet, & iſthæc omnia (iudice me) ſunt ex mente utriuſque iuris & ſecundum has diſtinctiones ſuperiores uarietates conciliari, & poſſunt & debent, ſecundũ quæ ſi creditoris uoluntas remittendi debitum acceſsit uel contingit obligatio etiam naturalis non ſolum eliſa ſed etiam ex toto ſublata uideretur, quia ut nata fuit ex conſenſu obligandi, ita ſoluta fuit ex uoluntate liberandi, lege nihil tam naturale. ff. de regulis iuris. per totum inſtitu. quibus modis tollen. obliga. Intellige quando ea uoluntas creditoris re uera acceſsit, hoc primo. Idem & ſi non acceſsit ſi acceſsiſſe lex interpretatur

8 Mala fides præſumitur de iure canonico ubi nõ præſumeretur de iure ciuili

terpretatur, & utrunque eſt contra utriuſque partis fautores, nam alij contendes.

Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorũ quę hoc.c.dicẽtur collige ſupra, c.lxxij. & in c.incipiente, quo ad ſextum.

CAP. LXXV.

1. *Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio, egregia pugna.*
2. *Noſtrum, nobis inuitis & ignaris, quandoque aufertur.*
3. *Præſcriptione completa ceſſat reſtitutio, primo in præſcriptione centum annorum, deinde etiam in præſcriptione xl. annorum, tertio etiam in præſcriptione xxx. annorum, quarto etiam in præſcriptione ordinaria, hæc omnia contra communem, cum multis tamen.*
4. *Intellectus, l.1.§.ſi quis propter, ff.de itinere actu priuato, & l.ſi locus, & l.ſi partem, ff.quemadmo.ſeruit.amittatur.*
5. *Lex an ceſſet eius ratione ceſſante.*

1 Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio egregium certamen.

Fundum tuum† poſſedi cum titulo & bona fide tempore legitimo ad præſcribendum, ſicq; eum præſcripſi, tu uero illum recuperare contendis allegans iuſtã cauſam, uel abſentiæ, uel ignorantię, ſicq; petis reſtitutionẽ ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa uideaẽ, cõtrouerſum eſt ſæpiſsime, & uehementer, an reſtitutio cõcedenda ſit, ut ſic pręſcriptio illa, quæ ſemel expleta factaq; fuit, infecta reddatur: Conſtat enim longi temporis præſcriptionem procedere etiam aduerſus abſentes & ignorantes, l.fin.C.de præſc.longi temp. Conſtat ſimiliter ius alienũ, nobis per iniuriã, non a nobis, ſed aliunde illatam, acquiri poſſe tam quo ad proprietatem, q̃ quo ad poſſeſsionem, noſtrum enim nobis inſcijs aut ignorantibus uel inuitis auferri iniuriũ eſt, l.id quod noſtrum, l.iure naturæ.ff. de reg.iur.l.nam hoc ff.de cond.indeb. & tamen ſi flumen alueũ mutauerit, alteri, cum iniuria ſeu iactura alterius cõtingit acceſsio ſeu acquiſitio, & ſimiliter ex cauſa alluuionis, ſi flumen ſenſim paulatimq; cœpit declinare in fundum tuũ, ager meus creſcit, tuus uero decreſcit, ſicq; & mihi inſcio accedit & acquiritur, & tibi inſcio ſimiliter & inuito, & ſine facti tui interuentu, decedit & abeſt, quòd tuum antea erat, ut.ff.de acq.rerũ dominio, l.adeo ferè, per totã, & inſt. de rerũ diui, §.præterea. Simile in §.Itẽ ea quæ ab hoſtibus, eod.tit.l.iij.l.naturalẽ, in prin.ff.de acq. rerum dominio, d.l.adeo.§.examẽ.§.apũ, inſt. de rer.diui, l.item ſi uerberatu. in §.j.ff. de rerum diui. Decius in l.id quod noſtru. ff.de reg. iur. diximus ſupra, c.j.fac ergo regulã affirmatiuã, ut licet præſcriptio mero iure currat contra ignorantẽ rem ſuam iusve ſuũ pręſcribi, tamen ex capite ignorantiæ detur reſtitutio in integrum, ut ſic, pręſcriptio illa ſemel effecta, & repleta uirtualiter infecta reddaẽ, hæc concluſio uariè intelligitur, & primum quidem in præſcriptione triginta annorum, ita tenent Bar.in l.j §.ſi quis propter.per tex.ibi. ff.de itinere actuq; priuato, quem ſequuntur quamplures relati per Alex. in additio. ad Bar.in d. §.ſi quis propter. Idem Alex.nu 4 in l. cum filiusfamilias. §.in hac.ff.de uerb.obli. ſequitur & dicit eſſe cõem opinionem, Socinus ibi, col. pen.& antepen. Matthæus Afflictus deciſione cccxxix.nu.6.plene per Couarru. qui hanc ait eſſe cõem opin.in regula poſſeſſor, de reg iuris in vj par.iij.§.iij.ſentit Glo. in l.ſi partẽ. ff. quẽ ſeruit, amitt. Glo.in l.j.C.de patr.poteſt. Romanus conſ.cxlix.in fi.ubi hãc firmat eſſe cõem opinionem Decius, qui hanc dicit cõem opinionem cõſ.xxxvj.n.ix. Idẽ Decius, ubi ſimiliter hanc dicit cõem opi. cõſ.xxix. & pro tenui col.j.ſequiẽ & dicit cõem opi. Afflictus, lib.iij. feudorũ, tit.ſi de feudo fuerit cõtro. inter dominiũ, & agna.num.12.no.ij.& rurſus iiij.not. nu.4.& ſcd̃m opin.Bar. iudicatũ fuiſſe ipſe ait, d.deci.cccxxix. ſequitur & dicit cõem opin. Balb.de præſcrip.in iiij.parte.iiij. partis princ. ſequiẽ & dicit cõem opinio.Boerius deciſione xxxix.Paulus in l.fi.nu.5.C.de long.temp.præſ. Idem Paul.in l.unus ex ſocijs.ff. de ſeruit. ruſt. prædi.Alex.& Moline.conſ.lxxj. lib.j. Hieronimus Gratus conſ.xcj.nu.65.lib.j.ubi hanc dicit cõem opinionẽ Tiraq. ubi hanc dicit communem opin.de utroq; retr.§.xxxv. Gloſſ.iiij. nu.35.Alciatus lib.j.de uerbo.ſigni. & eſt cõis opinio ſecundum Pinellum de bonis mater.in in auth.niſi tricennale, nu.58. ſequitur & dicit cõem opinionẽ, Aymó Crauet, de antiqu.temporũ, in iiij.parte, nu.44.ſectione incipięte materia iſta, & Soci.nepos conſ.cxxviij.num.147. lib.j.Decius conſ.cxxxvij. Idem Decius conſil. cclxvij.col.fi.& quàmplures alij, quos refert Tiraq.ubi ſupra. Dilectus de arte teſtandi, tit.de ac q.hær.cautela.vj.qui hanc dicit cõem opin.

Cõtrariã partẽ in præſcrip.triginta annorũ tenẽt, Bal.in l.j. C.qui admitti, n.24. Aret.in l. qui uniuerſas, §.fi.ff.de ac q.poſ.& in cõſ.ciiij. & alij quamplures, quos refert Tiraquel.nu. 37.ubi ſupra qui in hãc partem, ſaltem in præſcriptione 40.annorum inclinare uidetur.

3 Secundo hæc communis opinio intelligitur à fortiori vt procedat in præſcriptione decem

uel

uel viginti annorum, contra quam datur reſtitutio ex capite ignorantiæ, ut firmant omnes Doctores, quos diximus idem tenuiſſe in præſcriptione.xxx.annorum, id quod in hac præſcriptione decem uel viginti annorum firmant quaſi certum & indubitatum, & Couarru. ubi ſuprà ait hanc eſſe unanimem omnium ſententiam, ſed ſanè non deſunt, qui & hoc caſu teneant contra communem ſententiam, quos & nos infra ſequemur.

Tertio intelligitur communis opinio vt procedat etiam in præſcriptione quadraginta annorum, contra quam etiam ex capite ignorãtiæ datur reſtitutio, ita tenuerunt Socin.conſ. lxxx.lib.iij.col.fin. Idem Socin.conſi.lxvj.libr. iiij.col.ij.in eandemq; opinionem declinat ipſe Socin.in d.l.cum filiusfamilias.§.in hac, col. fi. Dec.conſi.xxxvj.colum.fin. Idem Dec.conſi. clxiiij.col.pen. Idem conſi.cclxvij.col.fi. Gozad.cõſi.lvj.col.iij.vbi hanc dicit communem opinionem Alexandrinus, cõſi.xiij.col.fi. Imo. in c.fi.de pręſcrip.fol.pen. Alex.conſi.lxxj.num. iij.lib.j.& conſi.lxxxiiij.eod.lib.num.iij.eſt cõmunis opinio ſecundum Felinum in cap.uigilanti, de præſcrip.colum.ij.qui eam ſequitur, & dicit communem opinionem Balb. in tracta.præſcrip.in iiij.par.iiij.par.princip.q.xxix. Boerius.q.xxxix.nu.6.qui hanc dicit communem opinionem Alex.in d.conſi.clxix.lib.ij.nu. 15.hanc format eſſe communem opinionem & hanc dicit communem Aymon ubi ſuprà, num.61.Abb.nu.3.In d.c.uigilanti de pręſc. & ibi Patiſi. num.5.Afflictus deciſi.xxxvij.col.ij. Idem deciſ cccxxix.Ruin.conſi.xxvj.ad fi.lib. j.Sylua.conſi.iiij.ad fi.Lofredus Neapol.conſi. feud.xvj.ad fi.Rebufus in conſt.Galliæ tomo. ij.tit.de reſt.art.j.nu.26.

Contrariam partem in præſcriptione quadraginta annorum, ut non detur reſtitutio, tenuerunt Socin.ſibi contrarius conſi.clxiiij.in fin.lib.ij.Idem Socin ſibi contrarius conſi.lj. lib.iij. Idem ſibi contrarius conſi.xxviij.eod. lib.iij.Dec.ſibi contrarius conſi.xxix.per totum. Idem Dec.ſibi contrarius in l.ij.C.qui admitti, col.ij.Gozadinus ſibi cõtrarius, cõſi. viij.in fi.Idem Gozadinus ſibi contrarius cõſ. lxviij.col.iiij.Alexandrinus ſibi contrarius cõſi.xij.in fi.Idem Alexandrinus ſibi contrarius conſi.lvj.in fin.Idem Alexãdrinus conſi.xcvij. Alexandr.Imol.conſi.clj.lib.ij.colum.fi. Idem Alex.in l.iij.§.Labeo, in fi.ff.de acq.poſſ.Areti. conſi.ciij.colum.j.& ij.Idem in l.qui uniuerſas, §.fi.ff.de acqui.poſſ.Curt.Sen.conſi. lxxxij. col.iiij Barbatius, conſi.lxxxj.num.18.lib.j.Carolus Molineus ad Alexandrum, conſi.clj.col. fin. ſequitur & dicit communem opinionem Socin.d.conſi.ij.col.pen.lib.iij. Rubeus conſi. lvj.ubi firmat hanc eſſe communem opinionẽ ſequitur & dicit communem opinionem Socin.nepos, conſi.liiij.lib.j.Idem conſi.lxxvj.nu. 102.lib.eodem.Idem conſi.cxlv.n.76.eod.lib. Dilectus de arte teſtandi tit.de acq.hær.caute la.vj.Gomezius in §.rurſus, col.iiij.inſt.de act. Galiaula in l.ij.§.& harum, nu.39.ff.de uerbo, obl.ubi etiam Alcia.nu.72.Rubeus, cõſ.xcviij.

Quarto intelligitur hęc opinio affirmatiua uidetur reſtitutio etiam in præſcriptione centum annorum, vt in quibus caſibus centum annorum præſcriptio currit cõtra eccleſiam, uel fiſcum, uel ciuitatem, in illis caſibus ex capite ignorantiæ etiam poſt eam pręſcriptionem cõpletam detur reſtitutio, ita Alexandrinus cõſ. xiii.col.fi.Aymon Crauet.ubi ſuprà nu.44.& nu.69.qui alios refert.

Quid dicendum† & ſanè lõgè uerior eſt in puncto iuris opinio & pars negatiua in omnibus quatuor caſibus præmiſsis, ut in præſcriptione longi temporis decem uel viginti annorum, & in pręſcriptione triginta annorum, † & in præſcriptione centum annorum, ceſſet reſtitutio, poſtquàm eę præſcriptiones legitimæ expletæ fuerunt, ne præſcriptio, iam perfecta infecta reddat, quod primum probatur in d.l.fi.C. de præſcrip.longi temporis, ibi, nulla ſcientia uel ignorantia ſpectanda.

2 Noſtrum nobis inuitis quãdo auferatur.

3 Præſcrip. complata ceſſat reſtitutio in præſcriptione cẽtum annorũ contra cõmunem. Idẽ tñ præſcriptione d. annorum contra cõmunem. Idem in præſcriptiõe.xxx annorum contra cõmunẽ. Idẽ in præſcriptione lõga contra cõem cũ multis tamen.

Secundo d.l.fin.ibi, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occaſio.

Tertio, quia ſi daretur reſtitutio. tunc præſcriptio illa ſemel facta perfectaq;, infecta, inutiliſq; redderetur, at in ciuile eſt, id inutile & fruſtratorium, ocioſumq; admittere, l.non cogendum, §.Sabinus, ff.de procu.l.hęc ſtipulatio §.diuus, ff.ut legat.nõ.caue.

Quarto eſſet imponere legem uerbis contra l.ij.C.com.deleg.

Quinto leges fierent ludibrio contra l.fi.C. de temp.in integ.reſt.& l.fina.C.ſi ſæpius in integr.reſti.

Sexto urget tex.in l.vnic.C.de uſucap.tranſ. ſecundũ Soci.in d.§.in hac, nã ibi dicitur, nullus ad eam reſeruatur regreſſus, iunctis illis verbis neſcientibus dominis, ibi enim poſtquàm per interuentum temporis & præſcriptionis conſtabat, dominium rei meæ, poſtquàm præſcripta fuerat, àme abſceſsiſſe, neq; præſcribentẽ migraſſe, dubitabatur an regreſſus mihi ad eã daretur, per modũ fortè reſtitutionis, uel alterius rei, & negatur oĩno regreſſus, ut ſic p interuentum præſcriptionis, non tantum ademptio & tranſlatio iuris noſtri contingat, ſed etiam illa iuris noſtri tranſlatio ſit irreuocabilis, & irreparabilis.

Septimo

Septimo leges in caſibus communiter accidentibus, non in raro ſtringentibus, ſunt regulariter intelligendæ l. non ad ea. ff. de legib. ſed plerunq; & ferè ſemper res noſtræ nobis inſcijs & ignorantibus, non etiam ſcientibus præſcribuntur, nam ſcientes non ſolent res ſuas pati ab aliis poſsideri, & longè minus tandiu poſſideri, ut uſucapione abſumerentur, nec ſuum homines iactare ſolent, l. cum de indebito. ff. de probati. ſed acquirere ſtudent & augere l. defunctus. C. arbitr. tutelæ, l. ut nim, cum Gloſſ. & quæ ibi tradunt Bar. & alii. ff. de iuſt. & iure, ſuum enim cuiq; pulchrum eſt, ſecundum Ciceronem & ſecundum Ouidium eſt amor & rerum cunctis tutela ſuarum, quinimò ut in l. ſi uoluntate. C. de reſcindē. uendi. quicque res ſuas meliores reddere ſtudet, easq; tuetur, & lucrum facere ſtudet, etiam cũ iactura illius, quo cum negociatur.

Octauo militat ratio illa in præſcribēdo potiſsima, ſcilicet ne rerũ dominia in incerto ſint l. j. ff. de uſucap. etenim ſi paſsim contra præſcriptionem daretur reſtitutio, rerum dominia certa non eſſent, non magis quàm ſi præſcriptio, contra quam reſtitutio datur, mero iure non contigiſſet.

Nono hoc bonum publicum de quo in d. l. j. non debet ceſſare per priuatorum læſionē, arg. auth. res quæ. C. com. deleg.

Decimo adduco tex. in l. iij. §. fi. ff. de acqui. rerum domin. ubi ſi feram cœpiſti, & per hoc eius dominium natus eſt, ſimul ac illa à manibus tuis euaſit, ſuamque laxitatem recepit, eius dominiũ abſte diſceſsit, & ſi rurſus in poteſtatem alterius uenerit, illius fit, nec tibi (& hoc eſt quod expendimus) reſtituenda eſt ex eo capite ꝙ te inſcio, uel inuito euaſerit.

Vndecimo adduco l. naturalem. §. examen. ff. eod. tit. ubi examen apum licet meum fiat apprehenſione, & meum eſſe deſinat, ſimul ac apes ita euocauerint, ut difficilis ſit earũ perſecutio, tamen licet in poteſtatem alterius peruenerint, poſtquàm meæ eſſe deſierunt, mihi quidem reſtituendæ nō ſunt, non magis, quàm ſi ad me nunquàm pertinuiſſent, ſic & in ſpecie noſtra quod noſtrum erat, & per interuentum præſcriptionis à nobis abſceſsit, inq; aliũ iure dominij migrauit, iuxta l. iiij. ff. de uſuc. l. traditionibus. C. de pact. nobis quidem reſtituendum non eſt, non magis quàm ſi te uera ad nos nunquàm pertinuiſſet.

Duodecimo adduco l. adeo, §. præterea, ff. de acq. rerum dominio. & §. præterea; inſti. de rerum diui. ubi per alluuionem, ſi flumen latē ter cœpit fundum tuum latiorē reddere, meũque arctiorem ſeu anguſtiorem, hæc adēptio mihi inuito & ignaro contingit, tuq; locupletaris cum iactura mea, & tu nihil mihi reſtituere teneris ex capite iuſtæ ignorantiæ, aut impotentiæ.

Tertiodecimo adduco eadem iura iunctis ibidem notatis per Glo. & alios, dum aiunt, ꝙ ſi flumen ex fundo meo aliquam partem abſtullit, tuoq; fundo applicuit, ſi terra conualeſcente radices egit, ſtatim meum eſſe deſinit, & ad te pertinere cœpit iure dominij, nec mihi reſtituere teneris, licet ad oculum ea pars, quæ à fundo meo abſceſsit, & tuo acceſsit, demonſtrari & diſtingui poſſet.

Quartodecimo adduco §. quòd ſi naturali alueo, inſt. de rerum diui. & d. l. adeo, §. ꝙ ſi naturali. ff. de acq. rerum dominio. ubi dicit, quòd ſi flumen alio quàm ſolebat fluere cœpit, & agrum meum occupauit, amitto eius dominium, quod publici iuris eſſe incipit, quā diu à flumine inundatur, & poſsidetur, & ſi poſtea flumen ad priorem alueum reuertatur, ager ille meus deſinit publici iuris eſſe, ſed mihi quidem non reſtituitur, imo iure uicinitatis acquiritur eis, qui prope prædia habebāt, & tamen iſthæc amiſsio inſcio & inuito me contingit.

Quintodecimo facit d. l. adeo, §. cum quis ex aliena, & inſt. de acq. rerum dom. §. cũ quis ex aliena, cum tribus ſequentibus §§ ubi dominium rerum noſtrarum interdum per ſpecificationem, interdum per ſeminationē, interdum per acceſsionem, interdum per plātationem, interdum per confuſionem, à nobis inſciis & ignorantibus abſcedit, inq; alium trāſit, nec propter ignorantiam noſtrā nobis datur ulla reſtitutio, aut regreſſus, non magis q̃ ſi gnari eſſemus, ſic ergo & in propoſito, cũ tēpore rem noſtram amiſsimus ceſſat reſtitutio & regreſſus prætextu ignorantiæ, militant enim res humanæ ſub hoc periculo, & fragilitate.

Sextodecimo probatũ noſtra opinio in l. traditionibus, C. de pact. ubi æquiparatur dominium nobis fuiſſe quæſitum traditione ex cauſa contractus deſcendente, uel eſſe quæſitum uſucapione. ut cum uſucapione quæritur ceſſet reſtitutio prætextu ignorantiæ, non ſecus quàm ceſſaret, ſi per contractum quæſitum eſſet, quo caſu ignorantia allegari non poſſet.

Decimoſeptimo adduco. §. j inſt. de literarum obliga. dum ait ſic fit, ut hodie dum quæri non poteſt, ſcriptura obligetur, nam ibi p ipſam temporis prætéritionem inducitur obligatio literarum, quæ perſonalis eſt, quæq; antea ex conuentione præambula inducta non erat, & tamen longè grauius eſſe uidetur perſonaliter

ſonaliter ad quid dandum obligari, q̄ rem ſuā ab alio poſſeſſam amittere, argu. l. vnum ex familia, §. ſi rem, ff. de leg. ii. Itaq; ut ibi per ſolū temporis interuentum obligamur citra nouū factum, ita & hic per ſolum temporis interuētum rem noſtram ab alio poſſeſſam irremeabiliter amittimus, quia id malum leuius eſt, q̄ illud. Habes ergo uaria iura uariaq́; exempla; in quibus rei meæ dominium, à me inſcio uel inuito citra interuentum facti, aut voluntatis meæ abſcedit, inq́; alium migrat irremeabiliter, ut ille mihi ex capite ignorantiæ non teneatur reſtituere, nō magis quàm ſi ea res ad me nunquàm pertinuiſſet, & ſi rectè inſpexeris in ea acquiſitione, quæ contingit per interuentum vſucapionis, eſt longe iuſtior cauſa irreuocabiliter acquirendi, quàm in iuribus, & exemplis ſuprà relatis, propter longæuam poſſeſſionem, & propter quietudinem dñiorum, & trāquilitatem ciuium, & alia multa.

Ad illam rationem ne quis locupletetur cū iactura aliena reſponde ſatius eſſe id malum admittere, quàm quòd rerū dominia ſub incerto ſint, & exulet reipublicæ tranquilitas, ita Gloſſ. in l. ius ciuile eſt, ff. de iuſt. & iu. vt ſic minus malum eligatur, ut ibi ait Gloſſ.

Decimo octauo adduco, l. ſicut, C. de præſcriptio. triginta annorum.

Decimonono tex. in l. omnes, C. eod.

Vigeſimo, C. de fundis patrimo. lib. xj. l. finalis, quam legem variè expendunt Tiraquel. & Socin. vbi ſuprà, & geminantia verba illius legis & d. l. omnes, poteris aſtringere per ea quæ de vi & poteſtate geminationis diximus in libr. de ſucc. crea. §. xiij. nu. 13.

4 Ad † l. j. §. ſi quis propter, ff. de itinere actuque priuato, & ad l. ſi locus, l. ſi partem, ff. quēadmod. ſeruitu. amitt. reſponde, quòd loquūtur in impedimento caſuum fortuitorum, qui raro accidunt, & præuideri, aut caueri non poſſunt non ſic in impedimento ignorantiæ, quia ſępiſſimè, immò ferè ſemper contingeret, & præterea præcaueri poſſet.

Intellec. l. j. § ſi quis pp, ff. de itin. actu. & l. ſi locus, & l. ſi partem. ff. quēadm. ſer. amit.

Item illud impedimentum non erat longęui, aut longiſſimi temporis, ideo admittitur reſtitutio, non ſic in impedimento quod poſt tam diutinā poſſeſſionem, aut etiam longiſſimam, aut fortè centum annorum allegaretur, prout eſt in ſpeciebus noſtris.

Vigeſimo primo adduco regulam factum legitime, de regulis iuris in ſexto, nam factum legitimè retractari non debet, licet caſus poſtea euenerit à quo incipere non poſſet, ergo præſcriptio completa legitime reſcindi. &c.

Vigeſimo ſecundo facit, nā lex uel princeps poſſunt ex cauſa nobis ius, reſque noſtras auferre, l. item ſi uerberatum, § j. ff. de rei uendi. Bartol. Pau. Iaſ. & alii communiter in l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure, Decius in l. id quod noſtrum, ff. de regul. iur. ſed ex cauſa publicæ trāquilitatis vſucapio introducta eſt, l. j. ff. de vſucap. & ſtatim plenius dicemus, ergo non eſt reſcindenda per interuentum reſtitutionis, etiā 5
ſi ratio legis ceſſaret in particulari, cum non ceſſet in communi, ut in l. i. ad fin. ff. de mino. l. proſpex t, ff. qui & à quibus, Tiraquell. de cauſa ceſſante, limita. trigeſimaſecunda, Aretinus in l. ſecunda, ff. de uulgari. per text. meliorem de iure, ſecundum eos in l. prima, ad finem ff. de minorib. & cum prætor in dict. l. prima, ff. quibus ex cauſis maiores, policitus ſit maioribus reſtitutionem, non quidem purè aut ſimpliciter vel temerè, ſed demum ſub hac conditione ſi qua iuſta cauſa reſtitutionis beneficium concedendi ſibi affuiſſe videretur vt ibi. in ſpeciebus noſtris, magis ac magis nego iuſtum arbitriū fore illius iudicis, qui poſt tam longam poſſeſſionem, præſertim legitimo fortè titulo, & bona fide, iuſtificatam, arbitraretur, rem ſemel non iniuria amiſſam, & alteri iure quæſitam, ad dominum priorem reuerti, in reipublicę omnemq́ue ciuium perniciem, quibus nihil ſuum in tuto vnquàm foret. Adde & vigeſimo tertio quod noſtrū, nobis inuitis, per delictorum interuentum, etiā auferri, & poteſt, & non in frequenter ſolet citra voluntatem noſtram. neque vnquam ad res noſtras ſic amiſſas datur nobis regreſſus, ut plenè diximus de ſucceſſion. creation. §. xxx. ad finem, cur ergo non idem & in ſpecie noſtra, faciunt quæ diximus ſupra capitulo ſeptuageſimo ſecundo, numero tertio, cum ſequentib.

Lex, an ratione eius ceſſante ceſſet.

CAP. LXXVI.

1 *Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo & cum mala fide, arduum certamen.*
2 *Veroſimilia pro diſpoſitis habentur.*
3 *Debitor ipſum debitum poßidere uidetur.*
4 *Poſſeßio perditur decennio.*
5 *Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit, an uideatur remittere.*
6 *Ratio noua.*
7 *Legum in coniectura ſeſe fundantes unaqueque in ſuo foro ſeruanda eſt.*
8 *Noua diſtinctio.*
9 *Præſcribatur ut per decennium, uel aliud etiā breuius tempus, ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcentis induci poteſt.*

1 Actio perſonalis an iure cano. præſcribatur ſine ti. & cũ mala fide arduum certamen.

ACTIO †perſonalis an iure canonico cũ mala fide præſcribarur annis triginta? ingens quęſtio eſt pleriq; enim negãt hanc præſcriptionem procedere, ita renet Angelus in l. j. col.pen.& fi.C.de indi.Imol.in c.fi.nu.24.cum plurib.ſeq.de præſcrip.ſequitut & dicit communem eſſe opinionem Abba.ibi, ſequitur ẽt & dicit communem opinionẽ Felinus ibi col. j.& ij.ſequitut & dicit communem opinionẽ Balb.de præſcrip.in ij.par. iii.part. princip. q. xiij.& hanc opinionem fatetur eſſe communem Corneus conſil. clxxvj.ad audientiam, libro.j.& Corneus ubi ſupra, numero.11.ait, ꝙ Doctores fundant ſeſe in ſolo peccato vitando ſequitur Angelus in l.ſequitur, §.ſi viam, ff.de acquiren.poſſ.qui ait ita tenere Doctores cõtra Battol.ibi ſequitur Imola in d.§. ſi uiam, colum.ij.iij.& iiij.ubi firmat contra Barto.eſſe communem opinionem ſequitur Bal.in l. i.C. de ſeruitu.ubi ait hanc eſſe communem opin. contra Barto.& hanc tenet Ioan.And, in mercur. in d.c.poſſeſſor.& Ancharanus ibi in repeti.Ludou.Roman.in d.§.ſi uiam, qui latiſſime procedit, ubi ait hãc eſſe cõem opi.& ibi Pau. num.6.firmat eſſe hanc cõem opin. canoniſtarum & legiſtarum.Corne.conſi.ccli.in hac cõſultatione nu.3.lib.iii.

2 Pro hac communi opinione prima eſt text. in c.vigilanti de præſc.Secundò eſt tex.in c. fi. eod.ti.in deciſione. Tertio ibidem in ratione decidẽdi ibi expreſſa, dum ait omne quod ex fide non eſt peccatum eſſe, ex bona autem fide non videtur deſcendere res alienas retinete. Quarto tex.ibi in ſecunda uel eadem ratione repetita, dum ait abſq; mortali peccaro, &c. Nam palàm eſt res alienas retinere (dño inuito quod ſemper præſumit l.vetare, ff.de furtis) impium iniuriumq; eſſe, & abſq; peccato fieri nõ poſſe. nec dubium eſt, quin iſthæc rõnes ibi expreſsè militent in eo, qui debitum retinet; non ſecus, q̃ in eo qui fuudum, aut aliam rem corpoream, quæ aliena eſſet retinere, ergo idẽ ius, l.illud, ff.ad legem Aquil. Quinto urget textus. in auth.ut eccleſia Romana cẽtum annorum gaudeat præſcriptione, ad princ.dum ait iniquis hominibus impiũ maneat præſidium habuit enim legiſlator pro comperto auidiores fore homines ad res alienas perfide; & cũ peccato retinendas, ſi intelligerent ſe turos fore præſcriptione effectum habente, quàm ſi talem præſcriptionem admitti deſperarent. Sexto vrget tex.ibi, dum ait, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur.; id enim lex illa proſpectum uoluit, ne homines per interuentum peccati aliquem locum tutum, iusue firmum ſperarent, ne ve ex nequitia lucrũ conſequerentur, per hocq; ad deliuquendum inuitarentur. Septimo legiſlatotibus curæ eſſe deber non ſolum peccata tam admiſſa punire, ſed etiam proſpicere ne peccata comittantur, remouereque omnem peccandi occaſionem, ut iu l.fina.C.de pact. l.de fideicommiſſo C.de tranſactio.l.i.in fin. cum l.ſequenti. ff.de his quib.ut indig.cap.conſtitutus, & capit. fin. de conceſſio.præbend.c.deteſtanda, & cap. ne captandæ, eo.ti.in vi.Glo.in l.ii.& in l. ſcire debemus, C.ut in poſſeſ.legatorum, nec dubium eſt, quin ſi homines qui res alienas impiè detinent ſperarent lapſu temporis earum ſe dominium tutè aſſequututos, inuitarentur ad retẽtionem rerum alienarum, quod non ita facile contingent cum nouerint nullo tempore ſe tueri poſſe, & cum iſthæc rationes ſint expreſsæ ĩ d.capitu. vigilanti, & in d.capitu. fina. faciant vt deciſiones dictorum iurium latiores videãtur, non tam ex ui extenſiua, quàm ex ui comprehenſiua, ut ſic deciſiones illorum iurium quaſi exempla uideantur, quæ non arctant legem. rationes vero ibi expreſsę pro lege ſint. vndè fit, ut licet iura illa in rebus corporeis nõ etiam in iuribus, & actionibus loqui videantur, tamen cum rationes ibi expreſſæ ſint generales, ipſæ quoque illorum iurium deciſiones generales ſimiliter videatur, etiam ſi materia correctoria ſit, ut eſt communis opinio, quam tenuerunt Gloſſ.in clemen. j.de elect. in uerb.eligatur, eſtq; communis opinio ſecundũ Iaſ.in authen.quas actiones, numero, 22.C.de ſacroſan. eccleſ. Idem Iaſ. in l.de quibus, ff.de legibus, numero.14. Idem Iaſ.in l.quannis, C. de fideicommiſſ.Idem Iaſ.in l.humanitatis, ꝑ text.ibi, C.de impuberum, nume.6.& ibi Alexan.nu.5.& Corneus numero, 15.Georg. Nata.in c.quanuis pactum de pact.libr. vi.nu. 32. Purpurat. in l.fina.per tex. ibi, C.de pact.num. 23.& ibi Curtius Iuniot, num.9.& Decius ibidem, num.15.Iaſ.in l.ſtipulatio hoc modo cõcepta, ff.de uerb.obligation.nume.12. Cumanus in l.cum mulier, §.j.ff. ſoluto matrimon. Paulus Caſtrẽ. in d.l.quannis.Curtius Iunior in d.l.humanitatis, numero, 15.Gloſſ.in authẽ. de hæredita.abinteſta.§.fi.in verb.ordi. quam dicit ſingula.Bald.in l.final.ff.de hæredi. inſtituend.Ripa, numero, 50.in l.nemo poteſt, ff. de leg.j.ubi Annib. nu. 349. Iaſ.in l.trãſigere, C. de tranſ.nu.15.nãq; vt genus cõprehendit ſub ſe omnes ſuas ſpecies non ex ui extenſiua, ſed ex ui comprehenſiua, ut ex communi opinio. reſoluit And. Tira.ubi ſuprà, & nõ pauci eorũ quos mõ retulimus, ita quoq; rõ gñalis expſſa in lege

in lege correctoria ex ui etiam comprehenſiua uidetur ſub ſe comprehendere omnes omnino caſus, qui excogitari poſſunt, ut deciſio, ſi ſit particularis, loco exempli habeatur, ſicq; legem non reſtringat, ut eſt uera & communis ſententia ſcribentium, quos modo retulimus. ergo cum ratio d.c. uigilanti, & d.c.fin.de præſcripti.ſit generalis, eoq; ſpectet, ut peccandi occaſio tollatur, quæ quidem occaſio integra maneret, ſi permitteretur præſcriptio actionũ perſonalium cum mala fide non ſecus quàm ſi permitteretur in rebus corporeis præſcribẽdis ſequitur iſtarum actionum præſcriptionẽ ueritatem uideri, non ſecus quã rerum corporaliũ, & ſane diminuta uideretur prouiſio, d. c.fin. & d.cap.uigilanti, niſi hunc caſum comprehendiſſe diceremus, q nõ minus egebat correctione, q̃ caſus in deciſione illorũ iuriũ cõprehenſus, quinimo ẽt ſi p rõnem expreſſam in d.c.fi. & d.c.uigilãti, is caſus cõprehenſus nõ fuiſſet, adhuc tñ mẽtaliter diceremus hũc caſum cõprehenſum fuiſſe, quia qñ unica tm̃ rõ reddi põt uериſimiliter ĩ lege correctoria, ea qdẽ habet pro expreſſa, ut quatenus ea rõ ẽt non expreſſa, ſed ſubintellecta, ſe extendere poterat, eatenus ipſa legis correctio ſeſe extẽdiſſe uideatur, ut ex cõi opinione reſoluit Iaſ.in l.quãuis.C.de fideic.poſt Gl.& alios ibi. Idẽ in l. de quibus.ff.de legibus, & in auth.quas actiones. C.de ſacro.ſan.eccle. Andræas Tiraq.de utroq; retract.& de cauſa ceſſante, par.j.†in qualibet

2 Veroſimilia pro diſpoſitis ſunt.

enim diſpoſitione non ſolum id diſpoſitum uidetur, quòd uerbis palam cõprehenſum fuit, ſed etiã id quod mente tm̃, nõ etiã uerbis fuit aſſequutũ, l.ita ſtipulatus, uerſ.Sabin.ubi Paul. Iaſ.& alij.ff.de uerb.oblig. quinimo ẽt id quod nec uerbis nec mente fuit aſſequutum, ſi tamen uериſimiliter prouideretur a diſponente, ſi de eo meminiſſet, ut tenet Glo. communiter ibi & ubiq; approbata, in l.tale pactum.§.fin.ff. de pact. tex.optimus in l.iij.C.de inoffi.teſtam. unde in terminis d.ca.fi. ſi Romanus Pontifex rogatus eſſet an præſcriptionem actionũ perſonalium uellet cum mala fide, & peccato tolerari, dubio procul, minime reſponderet, non ſecus quàm in præſcriptione rerum corporaliũ ergo & is caſus per eum quaſi prouiſus & deciſus uideri debet, ergo per d.c.fina. contendimus hunc quoque caſum deciſum eſſe, primũ uerbis propter rationem ibidẽ expreſſam, deinde mente & ſententia, quia mens Romani Pontificis fuit tollere peccatum in hoc caſu non ſecus, quàm in alijs. tertio licet nec uerbis, nec mente, diſpoſitiue eſſet is caſus deciſus, quaſi pro deciſo habendus eſſet ex ueriſimili mente & ſententia Romani Pontificis qui ita caueret, ſi de eo meminiſſet. Pręterea facit ratio. cap. poſſeſſor, de regu.iuris, dum generaliter ait poſſeſſor malæ fidei nullo tempore præſcribit †nam qui debet ipſum debitũ, ad quod actione perſonali tenetur uidetur poſſidere, l.regulariter, cum ibi notatis.ff.de petition.hæred. Paulus in l.ſequitur, §.ſi uiam.ff.de uſucapion. Corneus in conſil.clxxvj.ad audientiam, lib.j. Præterea facit regula non dimittitur peccatum de regu.iur.in vj. nam peccatum ſi non dimittitur niſi reſtituatur ablatum, non ne abſtuliſſe iure uidebitur, qui ſciens ſe debere, noluit ſoluere.

3 Debitor ipſum debitum poſſidere uidetur.

Contrariam tamen partem, ut cum mala fide actio perſonalis triginta annis tollatur, & præſcribatur tenuit Bar. in l.ſequitur.§.ſi uiã, ff.de uſucap. ubi Paulus ait ſe uidiſſe quàm plures tenentes ueram eſſe hanc opinionem ſicut euangelium, tenet etiam Innocentius in cap. cura, de iure patronatus, tenent alij plures relati per Felinum in d.cap.fin.& Baldus in. §.ſi quis per trigiata in titulo, ſi de feudo fuerit controuer. colum.tertia. Hoſtienſis in ſumma titu. de præſcription. rerum immobiliũ.§.quæ res, colum.prima. uerſi.actiones uero perſonales, & tenuit Baldus in conſi.cccc xx. lib.iij. ſecundum quod refert Balbus ubi ſupra, non tamen inuenio Bal.in d.conſ.ita tenere: tenet in pract. Papienſis in forma reſp. rei conuenti tñ Glo.uerb.præſcription. Marianus Socinus conſ. cciij.circa primum conſultationis articulum, ubi firmat hanc opinionem Bar. eſſe communem, tenuit idem Marianus in rep. rub. de cauſa poſſe.& propter & hanc opinionem plenè defendit Corn.cõſ.clxxvj.ad euidẽtiã, lib.j. Philippus Francus in regula poſſeſſor, col.fi. Bar.in l. fi.ff.quemad.ſeruit. amit.& in hanc partẽ ſub quadã diſtinctione inclinat Abb.in d.c. fin.de præſcrip.n.13. utcunq; modo huc modo illuc fluctuarit.

Quid dicendum? & ſane pro hac poſteriore parte ut procedat præſcriptio faciunt multa. Primum ne rerum iura in incerto ſint, l.j.ff.de uſucap. deinde ut tandem ſit litium finis, l. fin. ff.pro ſuo, nam poſt tam longæuũ tẽpus triginta annorum uix fides adhibenda eſt probãti, ſibi retro abhinc annis triginta aliquid deberi. Tertio ne hoĩes immortali prope timore teneant, l.cũ notiſsimi.in fi.pr.C.de pręſ.xxx.annorũ, licet enim uere ſoluiſſem qđ debebã, tm̃ poſt triginta annos iterum repetenti non potero, aut uix potero ſolutionẽ probare. Quarto propter uitandã hãc confuſionẽ, & longi tpis errorẽ poſt tam longæuũ enim tẽpus ex errore magis debitũ peti, q̃ q̄ re uera debeatẽ uidebit̃ arg.d.c.fi.ibi longi temporis errorem, & cõfu-

 ſionem

ſionem facit, quod aiunt Bar. Alex. & alij in l. ſi Titius & Augerius. ff. ad leg. Fal. & c. finem litibus, de dolo & contumacia. Quinto punitione digna uidetur ſegnities debitũ nõ petentis & tandiu negligentis, d. ca. fi. ibi, miſerorũ ſegnitie.

4 Poſ. perditur decenn. et.

† Sexto ius noſtrum, resq; noſtras per lapſum decennij uidemur obliuiſci, & quaſi pro derelicto habere, ut eſt cõis opinio quã reſoluit Iaſ. in l. prima, columna fina. C. de ſeruis fugitiuis. Idem Iaſ. numero 84. in l. naturaliter §. nihil commune. ff. de acquirend. poſſeſ. Glo. Paul. & Alexan. in l. ſi de eo, §. j ff. de acqu. poſ. per l. ſi id quod, eod. tit. facit l. j. & ij. ff. pro derelicto, ut ergo poterit uideri eſſe in mala fide, qui non ſoluit,

5 Creditor negligendo an uideatur remittere.

† cum poſsit cogitare creditorem uelle, uel dilationẽ condonare, uel etiam diſsimulatione & quaſi donatione debitũ remittere, quòd ſi dixeris conſtat eum non habuiſſe animum debitũ remittendi, quũquidem illud modo aſſerit, cum præſcriptioni aduerſatur, & contradicit, ſed replicabo, quòd potuit habere animum remittendi, & donandi, licet poſtea pœnituerit, quæ quidem pœnitẽtia excludenda eſt, l. perfecta. C. de donatio. quæ ſub modo, l. ij C. de reuo. dona. ergo huic creditori debitum poſt annos triginta petẽti obijciã quòd tacitè per tantam tẽporis diſsimulationem donaſſe uidetur, uel debitũ illud pro derelicto habuiſſe, quòd ſi excipiat allegans in certis non eſſe locum coniecturis, l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. oblig. per quod eius declarationem, quam modo facit, certum eſſe ſe nunquam habuiſſe animum donandi, replicabo eius declarationi ſtandum non eſſe, cũ potuerit habere animum donandi & remittendi illud debitum, & poſtea pœnitentia ductus uoluntatẽ mutare, debitũq; illud iã diſsimulatione & tacita remiſsione abolitum, rurſus uelle exigere, & ſuſcitare contra d. l. perfecta. præſertim cum facilius quis remittat plura, q̃ donet, aut tradet pauca, ut per Iaſ. in l. pactũ dotali. in pr. C. de col. & diximus nos in lib. primo, de ſucceſſ. creati. in materia pactorum, de non petendo, & cũ huiuſmodi coniecturæ non ſint improbabiles, ſed ſatis ueroſimiles, poſt tam longæui temporis diſsimulationem, ſane non uideo cur in materia iſta deſinat ſtari, & fidem haberi præſumptioni legis ciuilis, quæ tam ad bonum publicum ſpectat, nec uideo cur poſsit lex canonica inducere præſumptionem huic rei contrariam prætextu peccati uitandi, ut ſic iam non de uoluntate legis canonicæ aut ciuilis agendum ſit, ſed magis de poteſtate alterius, nam ut nos interpretamur certa & indubitata fuit uoluntas legis canonicæ, etiam in hoc caſu præſcriptionem uetare uolentis, ſed ſimiliter indubitata eſt uoluntas legis ciuilis præſcriptionem inducentis, ut d. l. ſicut l. omnes, l. cum notiſsimi. l. ſi quis emptionis. C. de præſcription. xxx. annorum

6 Ratio & legis & noua.

† & ut periculum eſt, ne admiſſa tali præſcriptione, reſultet peccatum ſi forte creditor nunquã habuerat animum remittendi debitum, ita quoque periculum eſt per contrarium, ne forte excluſa præſcriptione, in peccato conſtituatur creditor, ſi re uera cum habuiſſet animũ debitum illud remittendi rurſus ad petendum, quod iam animo remiſerat properet,

7 Legum in coniectura ſeſe fundantes quæq; in ſuo foro probanda

† nam & ſimiliter cum lex iniuriam diſsimulatione aboleri, & remitti interpretetur. §. penultimo, & fina. inſtitutio. de iniuri. potuit errare interpretans iniuriam remiſiſſe illum, qui re uera de tali remiſsione non forte cogitarit. Nam & in contractibus nominatis lex interpretatur locum eſſe pœnitentiæ ante traditionem, lege prima, ff. de rerum permutati. lege naturalis, §. primo. ff. de preſcriptio. uerb. quaſi contrahentes conſenſum præſtiterint reuocabilem, & tamen poſsibile fuit ab initio huius animi eos fuiſſe, ut non reuocarent conſenſum, & cum in uenditione fit mentio de ſcriptura, contrahentes poſſunt mutare uoluntatem, uſque quo ſcriptura cõficiatur, in principio Inſtitution. de emptione, & uenditione, & tamen in contractibus nominatis regulariter ceſſat pœnitentia, quaſi contrahentes ab initio huius animi fuiſſent, ne conſenſus ille reuocaretur, qualis autem fuerit animus eorum ſolus Deus nouit. Vnde huiuſmodi legum interpretationes interdum conueniunt menti animoque contrahentium, interdum longe aduerſabuntur, quòd ſi peccati & perfidiæ ipſorum uitandæ cauſa uelis hoc magis quàm illud interpretari rem omnino incertam tentabis, ſic ergo cum per annos triginta debitum petere per diſsimulationem reliquiſti, & ceſſaſti, ſi re uera habuiſti animum illius debiti remittendi, uix erit ut ſalua conſcientia, illud petere poſsis, quòd ſi re uera nunquã animum remittendi habuiſti, tunc tibi petenti deberem ſatisfacere, inter has autem dubietates quid nam certius fuerit non nouit lex canonica, non magis quàm ciuilis, ſicque quæq; harum legum poterit interpretari quod uellet, nec eſt cur altera alterius interpretationem incuſet, aut damnet, cum utraque, tñ certa ſit, iſta autem ratio non eſt generalis, ſed ſolum procedit, quando creditor ſciebat ſibi deberi, quod ſi ignoraſſet, tunc ſecus eſſet

8 Elegans diſtinctio

† & quia, ut firmat Cor. in d. conſil. clxxvj. lib. j. tenentes opinionem illam magis communem, quæ habet præſcriptionem actionis, perſonalis

perſonalis non currere cum mala fide, fundantur in peccato vitando, vnde vbi peccatū certum non arguitur, ceſſat eorum potiſsimum fundamentum, conſidera quatuor caſus. nam aut tā debitor, quàm creditor erant conſcij debiti, illius de cujus præſcriptione agebatur, aut uterque ignorabat illud debitum, aut creditor ſolus ſciebat, aut debitor ſolus. Primo caſu cum uterque ſciebat, imputetur creditori, qui per longiſsimum tempus tacuit, puniatur eius ſegnities, uel laudetur eius benignitas, interpretando eum habuiſſe animum remittendi debiti, ac condonandi, per rationes ſupra relatas. Secundo caſu cum uterque ignorabat, quaſi omnes ſentiunt debitum præſcribi, quia in creditore ignorante ceſſat malæ fidei ſuſpicio, & peccatum. Tertio caſu cum ſolus creditor ſcit, debitor autem ignorat, tunc currit præſcriptio, quia & in hoc debitore ignorante non poteſt cadere mala fides, & in creditore ſciente adeſt per longiſsimam hanc taciturnitatem præſumptio remittendi debiti, aut donandi, uel negligendi, ſeu paruipendendi. Cum autem ſolus debitor ſcit, creditor autem ignorat ſibi deberi, ceſſat præſumptio remiſsionis, aut donationis, emergitq; contra debitorem præſumptio tergiuerſationis, aut perfidiæ, & debet ceſſare præſcriptio, ne homines iſtius lucri turpiter faciendi gratia inuitentur ad differendam ſolutionem, fidemque uiolandam. Ergo ſolo iſto quarto caſu procedit opinio magis communis, reliquis autem tribus caſibus uera ſit opinio Bart. neque uſquam ita expeditum hunc celebrem articulum inuenies, ſed & iſto etiam quarto caſu forte procederet opinio Bart. ut dixi ſupra c. incip. poſsidebas ſeruum, & quoties mentionem facio de mala fide eſt intelligendum non de mala fide, ſed de ſcientia rei, uel iuris alieni, & mala fides pendet ex animo. l. penult. C. de euicti. pro noſtra princ. opin. eſt tex. in l. alienationis uerbum. ff. de uerbo. ſigni. l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſerui. ued. l. ſi ego. §. j. ibi per traditionem forte, aut per patientiam. ff. de pub. in re act. §. fi. inſt. de iniur. iuncto §. per traditionem, inſt. de rerum diui.

Denique iſthęc faciunt ad illum ſatis celebrem, & uulgatum articulum à quibuſdam ex ſupra alleg. elaboratum. ſtatuto cauetur, quod debitum decennio præſcribatur quæri ſolet an
9 ualeat. & Bart. in l. ſequitur. §. ſi uiam, ff. de uſucap tenet ualere, quem ſequuntur ibi Ang. Pau. & Rom. nu. 7. & Angel. in l. j. col. pen. C. de iudi. Abbas. Anto de Butr. Cardi. Imola, & Felinus in c. fi. de præſcrip. tenet Bar. in l. fi. ff. quemadmodū ſeruitutes amittant. Corn. conſi. clxxvj.

Præſcribatur, ut decenio actio perſonalis an ſtat. induci poſſit

ad euidentiam, lib. j. Balbus, qui plures allegat & hanc quaſi communem opinionem ſequitur in trac. de præſcr. in ij. parte. iij. par. prin. quæſ. xiij. & alij, quàm plures quos allegat Tiraquel. in tract. præſcri §. j. glo. ij. ad prin. Sed longe plures allegat ibi ipſemet Andre. Tiraq. defendentes contrariam partem, ut tale ſtatutum nō ualeat, tenen. Bar. in l. omnes populi. quæſ. 3. prin. ff. de iuſt. & iur. Imola. nu. 20. in d. l. ſequitur §. ſi uiam, ubi ait hanc eſſe communem opinionem, & quòd ita ſæpe conſuluit. Ego hac de re dixi in tract. de ſucceſ. creati. in prima parte. §. x. nu. 26. & §. xxj. nu. 119. uer. facit quia & ſane prior opinio affirmatiua uerìſsima eſt, ſi intelligis quod præſcribatur bona fide per decennium tale debitum, nam ut per annos triginta præſcribi poteſt debitum perſonale ſecundum omnes, ita & per decennium, & etiam per annum poterit ex forma legis poſitiuæ. At cum mala fide per decennium præſcribi nō poterit, nec etiam per annos centum præſcriberetur, quod intellige data ignorantia ex parte creditoris, & ſcientia ex parte debitoris. nā ſi vterq; eſſet conſcius, uel vterq; ignarus, uel creditor conſcius eſſet debiti, debitor autem ignarus, tunc præſcriptio curreret, vt proximè dicebamus quia ſi ea lex idve ſtatutum diceret quia paſsim uſu uenit, ut chirographa debitorum ſolutorum ipſimet ſoluentes negligant bona fide, atq; amittant, ſicq; poſtea ijdē peſsimi creditores, ac fœneratores quod ſemel ſibi ſolutū fuerat iterū repetant contra oē ius, & bonæ fides non patit, ut bis idē exigat ut in reg. iuris lib. vj. l. qui bis ff. de uerb. obli. ſicq; & hoies meliores ſimplicioresq; fiunt pauperiores, & deteriores fiunt ditiores, & quia naturali rationi, & uſui gentiū, ac moribus conſonat, ut qui per decennium debitū quod ſibi deberi non ignorabat petere quo caſu ſibi ſolutum non erat ſuperſedit is, uel ius ſuum abijcere, uel debitori remiſſum, ac donatum uoluerit, ſicque ſi poſtea peteret iam id quod conceſſerat, uel abiecerat naturali ratione debitori ſuo quæſitum uideretur (unde ab eo, qui repeteret contra ius illud naturale, & diuinum tenderet, ut diximus ſupra cap. . edocentes quidquid dictat ratio naturalis id eſſe iuris diuini, & naturalis) cum hæc omnia ita ſint ſtatuimus ut nullum debitum poſt decennium peti poſsit, ſed decennio præſcribatur, ut ſic peccandi occaſio perfidis creditoribus adimatur, & iuſta tuitio ſimplicibus hominibus non deficiat, certè talis lex tam longè ab iniquitate, uel à peccato peccandi'ue occaſione hominibus porrigenda abeſſe uideretur, quòd potius eam peccandi occaſionem

nem, ut ſanctiſsima remoueret, nam & ea-
dem ratione licet de iure naturali, & diui-
no ſit quod ſemel alicui conceſſum ei non
adimatur per concedentem dict. §.per tradi
tionem.ibi,nihil tam naturali æquitate, l.j.cũ
ſequen.ibi, naturali ratione, tamen donatio
inter virum & vxorem prohibetur ne dete-
rior eorum & auarior ditior fiat alter uerò
pauperior l.j.cum ſequen.ff.de donatio.inter
uirum & uxorem & licet iuris diuini & natu-
ralis ſit ne occidatur,tamen lex ciuilis defini-
uit ut ad defenſionem noſtri corporis uel re-
rum noſtrarum (quod plus eſt) occidere fas ſit
l.ut uim,ff.de iuſt.& iur.cum ibi not. per Gloſ.
& Doct.& licet ius naturæ & Dei dictet feſta
coli, tamen ius ciuile ex cauſa id moderauit
ut in l.omnes. C.de ferijs & licet ius naturæ
ſuadeat ut alimenta liberis dentur l.j.ff.de iuſ.
& iu.in pr.inſt.de iure nat.c.ius naturale.j.diſ.
tamen in mille caſibus permittitũ à lege ciuili
vt liberis alimenta denegentur vt plenè egi-
mus de ſucceſſ.creation.§.xx.per totum ſuper
authenti. nouiſsima ibi collocata, & tandem
omnia præcepta tam iuris diuini,quàm natu
ralis per leges poſitiuas ex cauſa non ſolũ trãſ
gredi fas eſt, ſed etiam tranſgreſſa reperiun-
tur:vt exactiſsimè egimus per librum præce-
dentem ferè totum,& non minus elegantur,
quàm vtiliter diſſeruimus de ſucceſſion. pro-
greſſu in præfation. ad princip. vt ſic.ius cano
nicum poſitiuum ex cauſa longe facilius trãſ
gredi à lege ciuili fas ſit quale eſt id de quo a-
gimus (admiſſa opinione eorum qui conten
dunt iure canonico prohibitum uideri hoc,
quæ uera non eſt,quia cap.uigilanti & cap.fin.
de præſcrip.loquuntur in rebus corporalibus
non in iuribus & actionibus) ſed & ſi nomina
tim iure canonico præſcriptio cum mala fide
tã in iuribus & actionibus quàm in rebus cor-
poreis uetita eſſet,adhuc noſtrum ſtatutũ ua-
leret,& in eo tantum quæſtio maneret utrum
ſi quod tibi debebam poſt decennium à me
peteres poſſem dicere obeſt tibi tẽporis cur-
ſus & ſic præſcriptio,& ſine dubio ſic excipere
poſſem,quaſi ſub ea exceptione uel me iam ſol
uiſſe uel debitum mihi remiſſum fuiſſe tacitè
uel fortè expreſsim intelligatur & præſuma-
tur,quæ præſumptiones iuſtiſsimæ & ueroſi-
millimæ ſunt,& paſsim ſimilibus in ſpeciebus
(aut in ijſdem fortè ſpeciebus) factæ reperiun
tur,poſt tantundem temporis ut in l.ſi quis diu
tino,in prin.ſuprà all.d.l.ſi ego.§.j.d.l. aliena-
tionis uerbum,& etiam poſt longè breuius tẽ
pus ut in §.fi.inſt.de iniur.quid ergo mirũ aut
nouum ſi hic eadem fiat interpretatio, & ut
periculum eſt ne fortè hac admiſſa interpreta
tione peccet debitor, ita & lõgè ueroſimilius
periculum erit ne contraria interpretatione
admiſſa,creditor peccet perfidiſsimè, ſi fortè
quod ſemel exegit iterum repetat, uel quod
ſemel expreſsim,aut tacitè remiſsit aut fortè
abiecit & neglexit petere feſtinet contra ra-
tionem iuris naturæ & Dei de qua in dict.§.
per traditionem,& d.l.j.ff.de acqui.rer.domi.

Quinimo poſt tale tempus impoſsibile eſt,
quòd debitor certo ſit in mala fide cum ipſe
cogitare, & poſsit, & debeat creditorem ani
mum remittendi habuiſſe, & quòd talem ani
mum non habuerit ipſe debitor certo ſcire nõ
poſsit,nam & ſi id teſtetur creditor, & adiu-
ret, ipſe debitor poteſt vereri ne id pœnitentia
ductus varians dicat & aſſerat,ſicq; debitor in
certa mala fide conſtitui non poteſt, creditor
autem poſſet ſi fortè quod expreſſim,aut taci
te remiſiſſet, aut (id quod perfidius,eſſet) qđ
ſemel exegiſſet iterum peteret, ergo admiſſa
contraria ĩterpretatione certius,& maius pec
cati periculũ minaretur ĩmuneretq; q̃,noſtra
admiſſa interpretatione pro nobis,l.alienatio
nis verbum,ff.de uerborum ſignification. ibi,
vix eſt enim,l.ſi id quod. ff.pro de reli.ibi,qua
ſi volente,l.ſi quis diuturno in princi.ff. ſi ſer.
uendi.l.ſi ego,§.j.uerb.patientiam,ff.de publ.
in rem action.§.fina.inſtitu.de iniur. l.iam du-
bitari,verb.ſua ſponte,ff.de hære.inſti.

Sicq; cum opinio contraria, nec vllũ aliud
habeat fundamentum,nec alium ſcopulum in
tueatur,quàm peccati vitandi,aut vitãdi pec
cati occaſionem,cumq; per noſtrã, quàm per
contrariam opinionem id facilius,& veroſimi
milius contingat,ſupereſt vt ſententia noſtra
recipienda contrariaq; reijcienda ſit, præler-
tim cum ad firmitatem legum quæ ex cauſa
ab iure diuino, aut naturali diſcedũt quæli-
bet cauſa tolerabilis ſufficiat, ut plenè p Bal.
in l.non omnium,ff.de legib.& in l.de quibus,
colum.x.eod.titu.Andræas Tiraquel.de vtro-
que retra.in præfa.numero 75.dixi. de ſucceſ.
creation. §.iij.nume.2.& §.xx.numero 292. p
l.proſpexit,ff.qui & à quibus l.j.§.initium,ibi,
quia moderatam hãc ætatem prętor ratus eſt.
vbi hanc rationem Gloſ.appellat mirabilem,
ff.de poſtul.quãto ergo magis ubi ſunt tot tã-
que iuſtę rationes vt in ſpecie noſtra Et ita no
ſtram opinionem tenent Bart.in l.ſequitur §.
ſuam.ff.de vſucap.Idem in l.hæc autem iura.ff.
de ſeruituti. uerbano.prædio. Hoſt.in ſumma
titu.de præſcr.rerum immobilium.§.quæ res
col.j.ſentit Bal.in d.§.ſi quis per triginta, col.
iij.Practica Papien.in forma reſponſionis rei
conuenti, in verb.præſcriptio,vbi firmat hanc
partem communiter practicari tanquam ue-
riorem

riorem Marianus Socin.conſi.cciij.circa pri-
mũ conſultationis articulum,vbi firmat hanc
eſſe communem opi.Roma.in d.§. ſi uiã Aegi
dius Bellamera in d.c.ſi.nu.6.Bald.conſi. cccc-
xxxvij.lib.j.Corn.conſi.clxxvj.ad euidentiam
col.ij.& conſi.cxxxviij.videtur lib.j.Idem cõ-
ſil.cvi.circa tehema,libro.ij.Toloſana deciſio.
lxxiij. Idem Corn.conſi.cclj.in hac conſulta-
tione,lib.iii.& conſi.cclxxv.quanquam, col.j.
eod.lib.conſi.clxxvii.ubi firmat hãc eſſe com
munem,& veriorem, & vſu forenſi receptam,
quam nos quoq; receptiorem putamus,& ſal
tem tribus caſibus admittendam nempe cum
debiti gnari erant debitor & creditor, uel cũ
vterq; id ignorabat, uel cum ſolus credi-
tor ſciebat, debitor autem ignorabat,præſer-
tim cum per hoc uitentur lites in quo uerti-
tur fauor publicus etiam principaliter c.finẽ
litibus,de dolo & contu.l.properandum. C.de
iudi.Alex.in l.Seius & Auger.ff.ad l.fal. Quar
to autem caſu cum debitor ſciebat, creditor
uero ignorabat,cõtraria pars tueri poteſt for
tè.Et hoc not.ad intell.l.iii.titu.xiii.libro ter-
tio ordinat. & pragma.anni.1528.c.clvii.in le
gibus Hiſpanorum.

C A P. L X X V I I.

1 *BOnam inter & malam fidem an medium eſſe poſ ſit,egregia quæſtio.*
2 *Dubietas quo ad præſcribendum, inducit bonam fidem.*
3 *Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem, cum multis contra communem.*
4 *Credulitas ſufficit ad adeundum.*
5 *Dominium difficulter probatur.*
6 *Bona aut mala fides, quoad præſcribendum non admittunt medium dubietas inculpata non differt à bona fide, quoad præſcribendum, talis dubietas non impedit præſcriptionem inchoari, non magis, quàm inchoatam perfici, hæc tria cum cõmuni contra alteram communem.*
7 *Titulus in præſcriptione an requiratur.*
8 *Furioſus & infans poſſunt uſucapere.*
9 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, cæteris habilibus, ſufficit ad præſcribendum.*
10 *Titulus in uſucapionibus uel præſcriptionibus an requiratur, noua traditio.*
11 *Falſum quod eſt, nihil eſt.*
12 *Bona fides ad uſucapionem uel præſcriptionem poſitiue non requiritur, contra Doct.*
13 *Error iuris an impediat longi temporis præſcriptionem.*
14 *Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit præſcriptio triginta annorum. Et quid de iure canonico.*
15 *Error iuris etiam reſiſtentis, non impedit præſcriptionem triginta annorum.*
16 *Errans in iure non ideo eſt in mala fide, contra Doctores, & ideo præſcribit annis xxx. contra eoſdem.*
17 *Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur.*
18 *Errans in iure etiam reſiſtente præſcribit annis triginta contra Doct.*
19 *Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouiſſimos.*
20 *Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet, contra Docto.*
21 *Error iuris difficillimi prodeſt ad præſcriptionem, uel uſucapionem ordinariam contra Couarruuiam Metina. & inter errorem iuris & errorem facti nil intereſſe quoad præſcr. uel uſucap. data paritate terminorum contra Doct. nun. 22. & 23.*
24 *Error iuris omnino inculpatus an præſcriptionem uel uſucap. ordinariam impediat.*

INter†bonam & malam fidem 1
medium eſſe magis obtinuit, Bona fi-
alind ẽ enim bona fides, aliud des & ma
mala fides, alind dubietas, q̃ la fides an
medium eſſe videtur inter bo inter, has
nam & malam fidem, bonam res mediũ
fidem habere intelligitur, qui emit ab eo, quẽ eſſe poſſit
dominum eſſe putabat, uel ius habere alienan ard.q.
di, qualis eſt procurator, aut tutor l.bonæ fi-
dei, ff.de uerbor.ſignifica.l.bonæ fidei.§.j.ff.de
acq.rerum domi.l.qui ſcit, §.bonæ fidei, ff.de
uſur.malam fidem habere dicitur is, qui rece-
pit rem ab eo, quem dominum non eſſe ſcie-
bat, nec rei alienandæ ius habere intelligebat
c.fi.de pręſcr.eſt etiam, qui nec habeat bonam
fidem, nec malam, puta dubins & incertus, ar
gum.text.in l.i.§.ſcientiam, ff.de Tributori.&
is quidem ſi ſoluit indebitum, poteſt repetere
non ſecus, quàm ſi bona fide ſolueret, credens
ſe debere l.fin.C.de condi.indeb.ut ſic ei aſſi-
miletur qui erraret in facto, ut ibi.†Et quòd 2
dubitans nec dicatur eſſe in bona, nec in mala Dubietas
fide, in materia præſcriptionis tenuerunt Glo. iducit bo.
in l.i.C.de acquir.poſſeſſ.Gloſ.ff.pro ſoluto.in fi.in præſ.
l.ii.Glo.in l.iii.§.generaliter, ff.de acqu.poſſeſ. perficien-
quæ communiter recepta eſt, ut patet ibi ex da & quid
relatione Alex.& Iaſ.& firmat Couar.nu.3.in in ea in-
c.poſſeſſor.par.ii.§.vii.de reg.iur.in vj. Vnde i- choanda.
fertur ꝙ cũ ad præſcriptionẽ inchoandam ab
ipſo initio deſideret bona fides, l.vni.C.de vſu
cap.trãſ.l.cũ hæres, ff.de diuer.& temp.pſcr.ſa
nè qui emeret rẽ ab eo, quem dñm eſſe dubita
ret, eam uſucapere nõ poſſet, quaſi is nõ uide-
retur bonam fidem habere. Verum, cũ ex poſt
facto

facto interuenctus dubietatis non ſoleat impedire vſucapionem cœptam, quinimò nec etiã interuentus malæ fidei inſpecto ciuili iure tũc licet is qui emerat bona fide ab eo, quem dominum eſſe putabat, poſtea ante completam uſucapionem incipiat dubitare, an ille dominus eſſet necne, non impedietur vſucapionem perficere, utrunq; communiter tenẽt Doctores, quales ſunt Bart. in l. naturaliter, col. vij. ff. de uſucap. Abbas, in cap. fi. num. 39. de præſcr. vbi Imola. & Felinus, nume. 9. Balbus de præſcrip. ij. par. iij par. principa. quæſt. ij. Sylueſter in uerb. preſcriptio. j. §. iij. & hanc eſſe communem ſententiam firmant Felin. & Bald. ubi ſuprà quod & firmat Couar. ubi ſuprà ſequitur & ait eſſe communem opinionem Ioan. Annibal in l. naturaliter, nu. 117. ff. de vſucap. quod omnes intelligunt procedere de iure canonico, non ſecus quàm de iure ciuili.

Sunt etiam qui putent quòd hæc dubietas incidens poſt inchoatam præſcriptionem vitiet & impediat vſucapionem expleri, ita tenet fluctuans tñ Abb. in d. cap. fin. de præſcrip. Adrianus in iiij. ſententiarum, in tract. de reſt. c. de præſcriptione.

Dubietas non inducit malam fidem nec impedit præſcri. cõtra cõem cum multis.

3 Sunt per contrarium, qui tentant defendere, ut talis dubietas etiam ab ipſo initio non impediat uſucapionem, quaſi dubius in hac materia ſimilis ſit ei, qui ſecurus, & in cautus, rem, quam emebat, uẽditoris eſſe putaret, ita pungit Abb. num. 39. in d. cap. fin. ſentit Glo. in d. c. fi. & in c. vigilanti, de præſcript. facit optimè c. ſi virgo. xxxiiij. q. ij. facit optimè d. capi. fin. ibi, in nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alienæ, facit l. qui ſcit. §. bonæ fidei. ff. de vſur. facit optimè c. vigilanti, de præſcript. ibi, ne malæ fidei poſſeſſores ſimus, nihil enim aliud tam ad inchoandam. quàm ad perficiẽdam præſcriptionem deſiderat, quàm ut abſit mala fides, ut aũt adſit bona fides, ſcilicet ut emens certo & indubitanter putaſſet uendito rem fuiſſe dominum, id ibi non exigitur, nec ſine ſumma imprudentia exigi poterat, quid enim iuuaret nimia & improbanda credulitas accipientis? pro hac opinione facit §. ſi à pupillo, in l. ij. ff. pro emptore, in primo reſp. ubi qui emit à pupillo quẽ puberẽ putabat vſucapit, nec exigimus q adhibuerit exactam diligẽtiã vt noſceret pupillus ne eſſet an pubes; facit & ille tex. in ij. reſp. vbi emẽs à furioſo, quẽ ſanæ mentis putabat, pſcribit, nec ſimiliter exactã diligentiã ibi exigimus, p quam appareret eũ iuſtiſſimã cauſam errãdi habuiſſe, vnde in terminis illius tex. fortè erat dubius: facit l. quod vulgo, ff. pro emp. & l. fi. ff. pro ſuo, vbi qui accepit rem à ſeruo vel procuratore, cui mandauetat vt eã emeret, præſcribit, licet ille re uera non emiſſet, ſed tñ ſe emiſſe mentitus fuit, de quo mendatio potuit ipſe dominus cogitare, facit per totum ff. & C. pro hære. & c. is qui in ius, de reg. iur. i vj. vbi ſufficit ignorãtia eius, q alteri ſucceſſit, & tñ potuit cogitare, an defunctus alienũ poſſideret, facit, ff. de acq. hær. l. cũ quidã, §. quod dr. Secundo vbi ad acquirendã hæreditatẽ & adeundã ſufficit vehemens opinio adeũtis, qui eum, cuius de hæreditate agebatur, mortuũ putabat: facit ff. p dereli. l. ij. & iij. vbi quis rem pro derelicto habuit, eamq; alter, qui apprehendit, mihi vendidit, & pſcribo, licet nullam iuſtam cauſam haberem putandi dñm fuiſſe eũ, qui talem rẽ pro derelicto habuerat, quinimo res ſuas iactare & abijcere pauci ſolẽt l. cũ de indebito. ff. de proba. †Vndecimo facit l. ij. §. interdũ, ff. de vulga. ibi, improbũ eſſe eũ qui ſolicitus eſſet de hæreditate viuẽtis l. nec nos, in verb. pperã. C. de capt. ubi hæreditatẽ viuẽtis qui adierit turpiſſimè feciſſe vr, & tñ, vt eã adire poſſit, ſufficit rumor, & multorũ opinio exiſtimãtiũ illũ, cuius de hæreditate agebatur, mortuũ eſſe d. §. qđ dr, cũ ibi not. p Glo. Bar. & alios cõiter. Sic & in propoſito, ut quis intelligatur eſſe in bona fide, ſufficit rem cœpiſſe ab eò, qui putabatur dñs, uel reputabatur ius habuiſſe tradendi, licet is qui accepit nõ iniuſtè dubitare poſſet, an ille dñs eſſet. 4

Credulitas ſufficit ad adeundũ cũ cõmuni.

†Duodecimo facit ratio uiua & pẽptoria, nã, vt notatur cõiter p Glo. & Doct. in l. cũ res, & in l. ſiue poſſidetis. C. de proba. dñium directum in rebus ſoli uix alio modo probari poteſt, q per præſcriptionẽ, nã ſi fundum emi abs te, tuq; à Titio, Tiusq; à Sempronio, Semproniusq; à Mæuio, adhuc ẽt p interuentũ illorũ oĩum totq; titulorũ, nõ ſequitur nec probatur neceſſario me huius rei dñium aſſecutũ fuiſſe. qđ non apparet, nec põt apparere, an tu, qui mihi uẽdidiſti, eſſes dñs, nec apparet, q Titius qui tibi prius vendiderat, dñs fuiſſet, nec apparet, q Sempronius, qui Titio vẽdiderat, fuiſſet dñs, & ſic de ſingulis, itaq; ẽt ſi p mille manus fundus ille ambulauerit, millieſq; de pſona in perſonã titulo vẽditionis, vel alio legitimo migrauerit, adhuc tñ nõ apparet quiſnam huius fundi dñs factus fuerit, niſi p interuentũ longi tpis cõtingat pſcriptio, ideoq, ſcitè dixit conſultus in d. l. j. ff. de vſuc. uſucapionem neceſſariam, vt dñia rerũ nõ ſemp i incerto eſſent, & in l. fi. ff. p ſuo dixit cõſultus uſucapionẽ neceſſariã, ne lites, p p dñiorũ, & iuriũ, incertitudinẽ eſſent immortales, & in l. cũ notiſſimi, in fi. princ. C. de præſc. xxx. ann. ait dixit Iuſti. pſcriptionẽ eſſe neceſſariã, ne poſſeſſores rerum immortali penè timore tenerẽtur, cũ p ſolam uſucapio-

5 Dominij difficulter probatur.

uſucapionem dñium rerũ immobiliũ probari
poſsit,ut diximus,nam mobilium rerũ uſuca-
pionẽ rariſsime contingere teſtatur Iuſtinia-
nus in §.furtiuæ, ad finẽ inſt.de uſucap.per ra-
tionem ibi expreſſam.Item iurium & actionũ
contingebat præſcriptio iure ciuili ſine bona
fide,l. ſicut,l.omnes, l.cum notiſsimi,cũ l.ſeq.
C.de pręſcrip.xxx.annorũ, tunc ſic ſi cum agi-
mus de pręſcriptione,quæ cõtingit cũ bona fi
de,non eſt curandum de pręſcriptione rerum
mobilium,quia illa raro contingit,non quoq;
de pręſcriptione iuriũ & actionũ, quia illa de
iure ciuili nõ exigebat bonã fidẽ,ergo ſupereſt
ut hæc inſpectio bonæ,uel malæ fidei,adhiben-
da ſit regulariter,& potiſsimũ in præſcriptio-
ne rerum immobilium,quarũ dñium uix pro-
bari põt aliter q̃ per præſcriptionẽ,ergo ſi abs
te emi,mihiq; tradidiſti fundũ,nõ iuſtè deſinã
dubitare an me dñm feceris , & an illius fundi
dñs eſſes,qñquidẽ te dñm fuiſſe mihi uix con-
ſtare poterat , & hæc dubitatio nõ modo iuſta
& probabilis,uerũ etiam neceſſaria uobis ui-
detur,& tam frequens & ordinaria,ut uix ullũ
emptorẽ alicuius fundi reperias,qui modo im
prouidus & inexpertus nõ ſit,q huius timoris
& dubietatis rõne ſibi non prouideat exigens
longas cautiones de euictione idoneoſq; fide-
iuſſores,hypothecas,pœnarum promiſsiones,
& ſimilia,ergo ſcite & prouide iura nrã tã ca
nonica q̃ ciuilia,quæ retulimus ad interuentũ
bonę fidei in præſcriptione nihil aliud deſide
rant,pręter abſceſſum malę fidei , & ſciam rei
alienæ indubitatã,aut uerosimilem abeſſe,ani-
maduertentes ſolã dubitationẽ emptoris nihil
obeſſe,cũ is nõ poſſet nõ dubitare,an qui ei tra
debat dñs eſſet,hæc ergo dubietas ut impedi-
mento ſit præſcriptioni ẽt inchoandę tantum
quidẽ obeſt, qđ auſim uerisſimũ dicere nunq̃
inchoari talẽ præſcrpitionẽ abſq; interuentu
talis dubietatis,niſi cum emptor eſſet rerũ hu
manarum ignarus,improuidus,iners, inexper
tus,incautus: & hanc noſtram opinionem te-
nuerunt Glo.in d.c.vigilanti . & d.c.fi.de præſ.
& alij ſupra relati , ſequitur & dicit cõiter ap-
probatam,Abb.in d c.fin n.40. Vnde deducun
tur tres concluſiones ſecundũ hanc cõem opi-
nionem,quã ſequimur, cõtra ſuperiorẽ cõem
6 concluſionẽ,quam improbamus † Prima q in
materia præſcriptionis non eſt medium inter
bonam & malam fidem . Secunda quòd dubie
tas nihil (ſi non ſit ſupina) differt à bona fide.
Tertia quod etiam talis dubietas non impe-
dit (ſi non ſit ſupina) inchoari talem præſcri-
ptionem etiam de iure canonico , non magis,
quàm inchoatam perfici,quod ſane ſignifica-
uit,d.c.fin.de præſcript. ibi, in nulla temporis

Bona aut mala fides q̃uo ad pſc. mediũ nõ admittunt dubietaſq; nõ differt a bona fide dubietaſq; non

parte rei habeat ſcientiam alienę,ſenſus enim
& proprietas illorum uerborum eſt, quòd ad
præſcriptionem ſufficit abeſſe ſcientiã rei alie-
nę in prima temporis parte, non ſecus q̃ in me
dia,uel ultima parte temporis,ſicq; ſufficere &
prodeſſe ad inchoandam pręſcriptionem nõ ſe
cus,quàm ad proſequendã, uel perficiendam,
deniq; ſi talis dubietas præſcriptionẽ inchoari
non impedit,apparet quòd longe minus impe
diet inchoatam continuari,ut eſt cõis opinio
ſupra relata,licet quidã contrariũ putauerint,
pro nobis in principali cõcluſione eſt,l.pe.C.de
euictio.ubi apparet bonã aut malã fidẽ (cũ ſit
res pendẽs,ex animo nr̃o, qui ſoli Deo certo
põt eſſe cognitus) ſolis indicijs poſſe probari,
non etiam alijs dilucidis probationibus, unde
hac in re ad uerosimilia neceſſario recurren-
dum eſt,& ad iuris deciſiones huic rei proxi-
miores,proxima autem eſt ea de qua in d.l.cũ
quidam.§.quod dicitur.j.& ij. ff.de acqui.hær.
cum ibi not.nam ſi is cuius de ſucceſsione agi
tur re uera mortuus eſt,ſi id certo ſcio,eius hę
reditatem adire poſſum,ſi ignoro,nõ poſſum,
quòd ſi dubius ſum,tũc ſi habui iuſtã cauſam
credendi eũ defunctũ fuiſſe,adire poſſum, ſin
minus nõ poſſum,ut ibi,ſic & in propoſito emi
fundum re uera alienũ,ſi certo ſcio alienũ eſſe
præſcribere nõ poſſum,ſi uẽdentis eſſe putaui,
præſcribere poſſum,& in re dubia ita putare li
cuit:fallit quãdo euidenter contrarium debui
exiſtimare,arg.d.§.quod dicitur, quando autẽ
hæc euidentia adſit alibi dixi.
Denique cũ ad præſcriptionẽ deſiderentur 7
poſſeſsio,l.iij.l.ſine poſſeſsione. ff.de uſuca.c.ſi
ne poſſeſsione,de reg.iur.in vj.l.uni.C.de uſuc.
transf. & titulus, l.clauibus.ff. de contrahen.
empt.d.l.uni.& in prin.inſt.de uſucapio.is ſane
titulus & uerus eſſe regulariter debet,non tan
tum putatiuus, l.quod uulgo, ff.pro emptore,
l.fin.cum Glo.C.pro donato,l.Celſus.ff.de uſu-
capion.& legitimus eſſe debet non autem ille-
gitimus,aut legibus non approbatus,l.quẽad
modum.C.de agri. & cenſi.lib.xj.c. qui contra
iura,de regulis iuris , in vj.l.ij. C.pro emptore,
l.ij.§.ſi à pupillo.ff. pro emp.l. nunq̃.l.ſi fur.§.j.
ff.de uſucap.c.ij.§.contractus, de rebus eccle.
non ali.l.fin.§.ſin aũt ſub conditione.C.com.
de lega.ſicq; is titulus poſitiuè deſideratur, nõ
enim ſufficit qđ abſit titulus improbatus , ut
in exẽplis ſupra memoratis,hoc eſt contentis
in d. ll. ſed oportet quòd poſitiuè interueniat
titulus,ut patet in l.prima,ſecunda,tertia.& p
totũ ff.pro ſuo.nam ſi quis rem nullo iure, aut
titulo occupaſſet is ſanè non præſcriberet e-
tiam ſi tam incautus ignaruſque eſſet, ut puta
ret id ſibi (contra legem nullo.C.de rei uend.)

ipedit pſc. inchoari hæc tria cũ cõi cõtra alterã cõmunẽ.

Titulus in pſcriptione an requiratur poſitiue.

licere,& contra leges oẽs ſupra allegatas.quia
regulariter nō ſufficit ad pſcribendā rē abſceſ
ſus mali & improbi tituli,ſed tituli legitimi in
teruẽtus poſitiuè deſideraſ,ut dd.ll.niſi in caſi
bus ſpecialibus,ut in l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſer
uitus uendi.& ſimilibus.Non ſic eſt in bona fi-
de,quæ,ut ſatis iam docuimus, poſitiuè nō de
ſideratur ad præſcriptionem,ſed tantū remo-
tiuè . nonenim neceſſe eſt ꝙ adſit bona fides ,
ſed ꝙ abſit mala fides. abſceſſus enim malæ fi-
dei , & remotio ſufficit,non autem bonæ fidei
interuentus deſideratur. ideoq; dicitur per iu
re conſultū in deffinitione uſucapionis,ꝙ cau
8 ſaſ nō à bona fide,ſed à poſſeſsionis continua
tione d.l.3.ff.de uſuca.† unde in quibus caſibus
ignoráti acquiri poſſeſsio poteſt, & in quibus
caſibus furioſo,& infanti citra ipſorum ſactū
acquiritur, in eiſdē ſi titulus poſitiuè re uera
interſuit legitimus, contingere pōt pſcriptio,
licet nō ſit hic,ullus bonæ fidei interuẽtus,aut
fidei malæ poſitiuè,cū ignorans non poſsit hr̄e
9 bonā,aut malā fidem . Vnde iuſertur uerā eſſe
illā cōem opinionē, q̄ habet† ꝙ in pſcriptioni-
bus,q̄ titulū non deſiderāt,tunc bona fides or
ta etiā ex iniuſta cauſa, & fatua pura ex iuris
errore,ſufficeret ad pſcribendū,ita tenent An
tonius,& Imola in ca.peruenit, per tex. ibi de
empt.& uenditio.Idē Imola in c.de quarta,&
in c.fi.col.iiij.de pſcrip.Paul.conſi.xliiij.libr.ij.
col.pe.Bar.in l.Celſus, col.pen.ubi ēt Paul.ff.de
uſucap.Bal.in rep.d.l.Celſus. quęſt.iiij.eſt cōis
ſecundū Rubeū conſi,lxxv.tenet Feli.in d.c.de
quarta.nu.34.Couar.in c.poſſeſſor.de regu.iur.
par.ij.§.vij.unde cū præſc.xxx.annorū nō requi
rat titulū.l.ſicut,& l.oẽs.C.de pſcri.xxx.annorū
talis bona fides in ea ſufficiet.Nec obeſt.l. cum
quęrebaſ.C.unde ui.nā reſp.ut p Bar.ibi in fine
vide.c.lxxxj.nu.8.qđ intelligiſ pcedere in erro
re iuris,neq; aſsiſtentis,neq; reſiſtentis,nō ſic
ſi ius expreſsim reſiſteret tali titulo, tūc enim
ceſſaret pſcriptio ex defectu bonæ fidei, quaſi
tunc,uel non uideaſ bona fides interfuiſſe,uel
ea uideatur illegitima,& ſic in ſufficiens,pro-
pterea ꝙ pfecta ſit ab errore iuris,quod illi cō
tractui reſiſtebat.ita Bar.in l.ſed & ſi lege.§.ſci
re.ff.de peti.hæred.Couarr.ubi ſupra.uerſi.hęc
aūt ſecunda.Balb. in d.l.Celſus.iiij.notab.poſt
Abbatē in d.c.de quarta,col.ij.Felin.in d.c.de
quarta,nu.26.Pau.in d.l.Celſus,Bar.in d.l.quē-
admodū, Cardin.in clemē.j.§.ſi quis,quęſt.xj.
de reb.eccleſi.& ſic hæc eſt cōmunis opi.unde
ex mente ipſorū ſi pupillus ſine tutoris aut ho
ritate rē alienā mihi uenderet,licet re uera eā
ipſius pubilli eſſe crediderim , nō ſolum ceſſat
præſcriptio ordinaria iuxta l.ij.§.ſi à pupillo.ff.
pro emp.ſed etiam præſcriptio xxx.annorum,

Furioſus, & infans poſſunt uſucapere

Bona fides orta ēt ex iniuſta cauſa ſufficit ad pſcr.cū cōi, intellige de præſcr. quæ titulū nō exigit, ut eſt pſcri. xxx annorum

quaſi ex tā ſatuo iuris errore præſumatur ma
la fides. Vnde oẽs hi quos modo citauimus ſi-
militer conſentiunt talem bonā fidem nō pro
deſſe in præſcriptione longi tēporis, quia ea ti
tulum requirit, & qn̄ titulus requiritur, bona
fides profecta ex titulo & cauſa fatua nō ſuffi-
ceret,nec haberetur pro bona fide.

Verum licet paſsim oẽs pleriq; noſtrorum
ubiq; ueluti notiſsimum iuris elementum tra
dere ſoleant ad pręſcriptionem,uel uſucapio-
nem ordinariā tria requiſita deſiderari.ſ. poſ-
ſeſsio,titulus,& bona fides.per iura ſupra alle-
gata.tamen nos ſumus in hac ſententia,& opi- 10
nione,† ut ſola diutina poſſeſsio cōtinuata , &
iuſta ſufficiat ad talem pſcriptionē,uel uſuca-
pionem creandā,perficiendam,cōſumandam,
ut non obſcurè ab iureconſulto docemur, qui
dum uſucapionis deffinitionē traderet in l.iij.
ff.de uſuca.ait,uſucapio eſt acquiſitio dn̄ij per
cōtinuationem poſſeſsionis temporis lege de-
finiti.perpende nullum uerbū poſuiſſe de titu-
lo,aut bona fide,ſed tm̄ de cōtinua & diutina
poſſeſsione.nā tituli interuentus poſitiuè ne-
ceſſarius nō eſt,patet quia ſi pcuratori,uel ſer
uo mādaui,ut agrū emerent mihi,hiq; ſe emiſ
ſe mentiti,mihi agrū ipſum tradiderunt, cum
potero uſucapere nō ſecus, q̄ ſi re uera titulus
uerus interfuiſſet.& tn̄ hic nullus titulus inter-
fuit,licet titulum interfuiſſe putarem,tex.in l.
quod uulgo.ff.pro empt. &.ff. pro legato. l. pro
legato. & l.fi.& ff.de uſuca.l.non ſolū. §. quod
uulgo,uerſic.idē hic,& l.fi.ff.pro ſuo.licet enim
regulariter pro emptore poſsidere nequeat
qui non emit,& pro legato nequeat poſsidere
is cui legatū non fuit.l.ij.& iij.ff.pro legato d.
l.fi.ff.pro ſuo d.l.quod uulgo, & d.l.non ſolum,
§.quod uulgo d.l.pro legato, & d.l.fi.ff.pro le-
gato.tn̄ id uerū eſt,niſi iuſtam cauſam habuit
exiſtimādi ſibi legatū fuiſſe,ut dd.legibus:iu-
ſtam aūt cauſam id exiſtimādi habuiſſe uideſ
is,cui teſtamento legato relictū fuit,quod po-
ſtea fuit codicillis ademptū.d.l. pro legato, &
d.l.fi.ff.p legato, uel ſi nunciatū fuit legatario
ſeptē teſtes affuiſſe in teſtamēto, cū pauciores
interfuiſſent glo.in d.l.fi.uel ſibi nuntiatū fuit
teſtamentū fuiſſe à teſtibus ſigillatū, cum non
fuiſſet.ſecundū d.glo. uel ſolenne erat teſtamē
tum,ſed poſtea apparuit iniuſtum fuiſſe præte
ritione ſui hæredis, ut d.Gloſſ. in omnibus his
caſibus,& ſimilibus in d. Glo.adnotatis defe-
ctus tituli non nocet quando, qui pręſcribit
habuit iuſtam cauſam putandi ſe iure poſsi-
dere , titulumque poſsidendi habere . Itaque
aut fuit iuſta cauſa exiſtimandi , aut fuit in-
iuſta , aut fuit media ; ſi fuit iuſta procedit
uſucapio , ut dd. legibus , maximè in dict. l.

Titulus in præſcr.uel uſucapione an requiratur noua traditio.

pro

pro legato,ibi ſubeſt iuſta cauſa,& d.l.ſi.ff.pro legato d.l.qđ uulgo ibi;ſi nullam iuſtã cauſam d.l.non ſolũ.§.quod uulgo,ibi ſi nullã iuſtã cauſam.ꝙ ſi interfuit cauſa iniuſta fatua , & ſupina,ſiue ille ꝓcederet ex errore facti, ceſſaret uſucapio.l.ij.&.iij.ff.pro legato,ſiue ẽt ex errore iuris.l.nunq̃ in uſucapionibus. ff.de uſucap. l.ſi fur,§.j.eod.tit.ꝙ ſi nec nimis iuſta fuit errandi cauſa,nec nimis iniuſta,ſed media, puta qa fuit tolerabilis,adhuc continget uſucapio.d.l. ſi.ff.ꝓ ſuo, ibi,tolerabilis error.ſimilis diſtictio fit inter culpã latã,leuem, & leuiſsimã.in gl.§. ꝑterea,ubi per Doct.inſt.quib.mo.re contrah. obligatio.quæ oĩa maxima ex parte pẽdent ex arbitrio,& prudenti iudicis æſtimatione,et cẽſura:ſtat ergo ex ſola poſſeſsionis diuturnæ cõtinuatione cõtingere uſucapionem ordinariã, niſi per interuentum malæ fidei excludaẽ, aut impediatur.Horum ratio eſt, quia ut per traditionẽ quęriẽ rerum dñium,qñ dñs rem ſuã tradebat eo aĩo,ut à ſe,& dñium abſcederet,& in accipientẽ tranſuolaret,§.per traditionẽ, inſt. de rerũ diui.l. traditionibus.C.de pact.ita quoque per traditionẽ factam,& acceptam eo aĩo, ut dñium à tradente in accipientem migraret transfertur dñium, non ſtatim, ſed poſt longã continuamq́; poſſeſsionẽ,qñ tradens dñs non erat, nec ius trãſferendi dñium habebat, licet accipiens exiſtimaret qđ habebat ius, & poteſtatẽ dñij transferendi.l.clauibus,ff.de cõtrah. emp. & cũ olim dñium ex naturali poſſeſsione cœpiſſet.l.j.in prin.ff.de acqui.poſ.ꝙ in rebus q̃ ad aliũ iure dñij ꝑtinẽt cõtingere non põt,niſi ꝑ dñi cõceſsionẽ l.nunq̃ nuda.ff.de acqui.rerũ dñio.d.l.traditiõibus.l.id ꝙ nr̃um.ff.de reg.iur. hoc limitaẽ niſi adſit uſucapio.ut ſi poſſeſsioni accedat,& cauſa poſsidendi tolerabilis, & nõ iniuſta,& tꝑis diuturnitas,iſthæc tãtundẽ importent,& iuuant ad acquiſitionẽ dñij,quantũ ipſius dñi conceſsio, per rõnes, q̃ referuntur à iure conſultis in l.j.ff.de uſucap.& in l. ſi.ff.pro ſuo,& in l.cum notiſsimi.ad prin.C.de præſcri. xxx.annorũ.ergo licet regulariter ad dñij trãſlationẽ titulus exigaẽ.d.l.nunq̃ nuda.d.§. per traditionem.d.l.id quod nr̃um.tñ id,ꝓcẽdit qñ agitur ut transferatur dñium ſine temporis interuallo,ſed per ſolã ipſam traditionem,quale eſt cum dñs rem tradit. at cũ quæritur an poſt longam tẽporis poſſeſsioniſq́; continuationẽ dñium quæri poſsit citra tituli interuentum, tunc ſit imdubitatum poſſe per leges,& rationes memoratas.nam tunc tituli acceſſus, & interuentus non exigitur, niſi ad iuſtificationẽ poſſeſsionis.cũ enim,ut diximus, hæc diuturna poſſeſsio, uel iuſta eſſe debeat, uel ſaltem non iniuſta, à cõiter accidentibus,ac plerunq; titulũ,& cauſam iuſtam poſsidendi exigimus, ne iniuſtè & perperã poſsidentibus tale compendium contingat,per quod ad delinquendũ inuitentur.ſicq́; titulus in præſcriptione nõ eſt neceſſarius propter ſe,ſed ꝓptẽr aliud,ad iuſtificandam.ſ.poſſeſsionẽ.unde in quibuscaſibus ſine titulo iuſta poſſeſsio inueniri poteſt, in illis uſucapio ſine titulo ꝓcedit.d.l.quod uulgo ff.pro emp. d.l. non ſolum. §. quod uulgo,ff.de uſucap.d.l.pro legato.d.l.ſi.ff.pro legato.In quibus iuribus, † & in d.l.ſi.ff.pro ſuo titulus erat uel falſus,uel inutilis,illegitimus, uel etiam iã tñ putatiuus,& ſic nullus, ut §.ſi.inſt.quib.mo. teſtam.infirm.plenè per Tiraquel.dum latè in tract.te tract.lignariet.§.j.glo.xx.nu.11.ꝓbat ꝙ falſus denarius nõ eſt denarius;falſus teſtis, non eſt teſtis;falſum inſtrumentum,non eſt inſtrumentum;falſus iudex,non eſt iudex; falſus modius, non eſt modius, & ſimilia . nã falſum qđ eſt,nihil eſt,& nos alibi diximus.in lib.ij.§.xvij. nume.65.de ſucceſſ.crea. 11 Falſũ qđ eſt, nil eſt.

Item bona fides non deſideratur poſitiuè, ſed ſufficit ꝙ priuatiuè , negatiueq́; abſit mala fides,quod contingit cum datur ignorantia rei alienæ d.c.ſi.de præſcrip.d.c.ſi uirgo.d.c.uigilanti,bonus tex.ff. de publi.l.traditionem,in uerbo ſciens.iuncto uerb. ignoraſſe, ubi ſenſus eſt quo ad uſucapionem,uel quo ad publicianam actionem concedendã,uel denegandam, malæ fidei poſſeſsorẽ intelligi, qui ſciat rem eſſe alienã,& per contrariũ bonæ fidei poſſeſſorẽ qui alienam ignorat , nec dubium eſt quin in hac materia,& ſimilibus dubius ignorãti exequetur.l.ſi.C.de cond.indebi.ſi ſit tolerabilis, & non iniuſta dubietas.d.l.ſi.ff.pro ſuo cũ alijs ſupra allegatis.ſit ergo fixum indubitatumq́; præceptum,ut bonæ fidei interuentus poſitiuè ad præſcriptionem nõ deſideretur neceſſario, ſed ꝙ malæ fidei abſceſſus,ac defectus ſufficit, & ꝙ ſimiliter titulus non eſt neceſſarius , licet plerunq; & prout plurimũ utilis ſit ad certiorem,poſſeſsionis iuſtificationem, & ita ſunt intelligenda iura quæ in hac materia loquuntur de titulo,aut bona fide.

Quid enim iuuat dicere bonam fidem poſitiuè interuenire debere in uſucapienda re etiam à principio, cum ut oſtendimus nullus, modo prouidus, & prudens, ſeu expertus rerũ,poſsit nõ dubitare an tradentis eſſet rẽ illa iure dñij,an nõ,cũ tradẽtis fuiſſe res illã certò ſcire uix ullus poſsit , ergo etiã ſi ipſe poſſeſſor, qui uſucapere contendit fateatur hac in re dubitaſſe ſe tempore primo,quo ſibi res tradebaẽ,& quo uſucapio inchoabatur , adhuc non deſinet uſu capere,ſi ex cauſa non nimis,iniuſta, ſed tolerabili rem accepit.quod ſi per cõ-

trarium firmaſſet ſe certo ſciſſe, firmiſsimeque ſe ſecutum, & incautum exiſtimaſſe, rem traditã fuiſſe tradentis, adhuc non contingetuſucapio, ſi cauſam ita exiſtimandi habuit iniuſtã & intolerabilem. ergo eius aſſertioni, & declarationi cum minimè ſtandũ ſit, & ueritas huius rei in rerum natura incerta ſit, ut apud ſolum Deum ſatis certa eſſe poſsit, ſupereſt ut illud ſolum ſit inſpiciendum, utrum ille initio rem acceperit ex cauſa tolerabili, an ex intolerabili, iuſta, an iniuſta, ut ſi iuſta & tolerabilis ve ſit, proſit ad uſucapionem, ſiue ipſe ut prudens prouides, & expertus dubitaſset de iure tradentis, ſiue ut ignarus, & ſupinus, ac incautus animo ſuo nihil conceperit ſuſpicionis, aut dubitationis, ne aut in curia proſit, aut diligentia, & prouidentia noceat. confirmatur, nam aut emptor certo ſciebat rem eſſe uẽdentis, & tradentis, & ilico fit dominus. ſicque ceſſat præſcriptio. l. ſequit. §. lana. ff. de uſucap. aut certo ſciebat eſſe alienam, & nullo tempore præſcribit. c. fi. de preſcri. c. poſſeſſor, de reg. iur. aut neutrum certo ſciebat, ſed dubius erat & locus eſt præſcriptioni. Ergo nullo alio caſu præſcriptioni locus eſt, niſi cum emptor de uero dominio incertus eſt.

12 Bona fides ad uſuca. uel pſc. poſitiue non deſiderat cõtra Doc.

Hinc † primum infertur uetam non eſſe opinionem Barto. quem ibi reliqui ſimpliciter ſequuntur in l. ſed & ſi lege, §. ſcire, ff. de peti. hęre. dum ait ad uſucapionem bonæ fidei interuentum deſiderari etiam poſitiuę, quod ſuſpectum ſanè eſt, cum ut iam ediximus, etiam ſi is, qui accepit, animo ſuo ab ipſo initio traditionis dubitare cœpiſſet de iure tradentis, adhuc uſucapere poſſet, non ſecus, quàm ſi ſecurus, & incautus nihil mali ſuſpicaretur. Cum enim mera accipientis ignoratio rei alienæ ſufficiat, ignorantia autem nihil ſit poſitiuè, ſed ſit denegatio, & priuatio ſcientiæ. ſupereſt ut talis bona fides non poſsit uideri poſitiuè deſiderari? quis Bar. ſequitur Couar. in c. poſſeſſor. par. 2. §. 7. de reg. iur. in 6.

13 Error iuris an impediat præſcri. long. temp. cum communi.

Hinc † etiam patebit an uera ſit illa communis opinio ſupra relata, quę habet in pręſcriptione ordinaria, quæ titulum deſiderat, errantem in iure circa hunc titulũ, uel cauſam poſsidendi, non iuuari, nec bonã fidem profectã ab illa ignorãtia non laudabili ſibi prodeſſe quicq̃. non magis, q̃ ſi legaliũ traditionum gnarus, & cõſcius eſſet, perq; hoc malã fidẽ haberet, ueluti ſi ex teſtamẽto, quod uno tantum teſte nitebatur, rem mihi legatã accepi bona fide, quia tale teſtamentũ etiam cum uno tantũ teſte ualere putabã, uel non erat à teſtibus ſigillarũ, & id nõ obeſſe eius ualiditati, & firmitati putabã, uel adẽptũ erat legatũ in codicillis, quod nõ obeſſe putabã, exiſtimans ſemel teſtamento datũ non poſſe codicillis adimi. His enim caſibus, & ſimilibus uera eſt cõis opi. quę uſucapionẽ ceſſare edocuit. in uſucapione ordinaria, quæ præter diuturnæ poſſeſsionis continuationẽ, deſiderat iuſtã cauſam poſsidendi, uel ſaltẽ tolerabilẽ, ut ll. ſupra allegatis. Cauſa enim deſcendens ab errore iuris, non iuſta nõ tolerabilis uidetur, ut dd. legibus tũ ne iuris ignarus melioris ſit conditionis, q̃ iure peritus contra l. leges ſacratiſsimę. de legibus, &. ff. de origine iuris l. ij. §. pe. ante medi. tum ꝙ legum traditiones iuſtiſsimę ſunt, & pſumunt. l. j. ff. de iuſt. & iur. l. j. & ij. ff. de legib. c. erit aũt lex iiij. diſt. plenè p Tiraquel. de utroq; retract. in pfatione, nu. 75. cũ enim lex iuſtiſsimè ſtatuerit ppter uitandas falſitates ne quicq̃ aliquis ex teſtamento minus ſolenni capere poſsit. l. fi. C. de fideicõ. §. fi. inſt. de fidei. hære. iniquum eſſet, ut res aliena tali teſtamẽto relicta, à me p interuentum uſucapionis acquiri poſſet, cũ etiam ſi teſtator dominus eius rei foret, ex tali teſtamento per traditionem ipſam non acquireretur. l. nunquam nuda, ff. de acquir. rerum dñio, ſicq; obſtat regula l. clauibus, ff. de cõtrah. em.

Inferẽ etiã † an uera ſit ea cõis opi. quã ſupra retulimus, q̃ habet ꝙ talis error iuris utcũque illaudabilis nõ impediret pſcriptionẽ, xxx. annorũ p l. ſicut. l. oẽs. l. cũ notiſsimi. C. de pſcr. xxx. annorũ, quia ibi iuſtus titulus, & cauſa nõ deſideratur. quinimo ſola cõtinuatio poſſeſsionis tricẽnalis, ẽt ſi iuſta non ſit, uel iuſta ex cauſa pfecta, ſufficit de per ſe quaſi ipſum tẽpus lõgiſsimũ p iuſta cauſa ſit, quod ueriſsimũ eſt de iure ciuili, nec p hoc eo iure iſpecto melioris cõditionis eſt iuris ignarus, q̃ iuris peritus. nã & ſi is iuris peritus foret, & p hoc malam ſidẽ præſumptã haberet, adhuc quidẽ de iure ciuili uſucapio xxx. annorum pcederet, ut dd. ll. 13

Error iuris non impedit præſc. xxx. annorum de iure ciuili, et quid iure canonico.

Quid aũt de iure canonico? & adhoc idẽ, ut dato eo iuris errore contingat uſucapio ſecũdũ eandẽ cõem opi. q̃ tñ non pcederet in eo, q̃ eſſet iuris peritus, & haberet ab initio poſſeſſionis ſcientiã rei alienę. & ſic iſto caſu de iure canonico melioris cõditiõis erit iuris ignarus q̃ iuris peritus: nã ſi ponas legatũ mihi teſtamento relictũ, qđ poſtea fuit codicillis adẽptũ qđ ipſe non ignorabã, ſed putabã non poſſe codicillis adimi, ſicq; mihi traditum xxx. annis poſſedi certè præſcribã tã de iure ciuili, q̃ canonico, quia longiſsimum tẽpus pro iuſta cauſa, & titulo eſt. At ſi iuris peritus forem, ſicque ſcirem quod ademptum fuerat, perinde eſſe, ac ſi, nec datum re uera foret, ſicq; me alienũ poſsidere. tunc ſanè & ſi de iure ciuili adhuc præſcribere poſſem, ut dd. ll. quia longiſsimum

tempus

tempus pro cauſa & titulo eſt, tamen non potero præſcribere de iure canonico, quia ſcientia rei alienæ non potuit purgari eo iure inſpecto per interuentum longiſsimi temporis, qui nimo tantum abeſt, ut purgetur, quòd potius uitium illud malæ fidei eo iure inſpecto uideatur augeri, & ratio differentiæ inter ius canonicum & ciuile ea eſt, quod iure ciuili per interuentum longiſsimi temporis uitium ſcientiæ rei alienæ uel purgatur, uel toleratur, ſed de iure canonico tantũ abeſt ut uideatur purgari uel tolerari, quod potius uidetur augeri, ergo inter ius canonicum & ciuile nulla differentia erit quando eram in bona fide profecta ex errore iuris, ſiue ſimus in uſucapione ordinaria, ſiue etiam in uſucapione xxx. annorum uel quadraginta quòd ſi eram in mala fide ſimiliter non eſt differentia in uſucapione ordinaria, q͞a utroq; iure ceſſat, ſed in uſucap. xxx. uel xl. annorum eſt differentia quia procedebat de iure ciuili, non ſic de iure canonico.

De ead. re — Sed an tale ius ciuile ſit in hoc correctum? & quidem in quibuſdam caſibus correctum uideri poteſt, in quibuſdam uerò non utique ſecundum diſtinctionem quam ſupra tradidimus in c. incip. actio perſonalis. Nam ſi ponas legatum mihi teſtamẽto relictum poſtea fuiſſe codicillis ademptum, cuius rei conſcij eramus in iure & in facto tam legatarius quam hæres, & nihilominus hanc rem legatam cępi, & triginta annis poſſedi, ſciẽte & patiente hærede, tunc, ſi ipſe hæres uel alter de uoluntate ipſius tradidit, non uſucapiam, ſed ab initio dominus uideor factus, l. cuius per errorem, ff. de reg. iur. quòd ſi propria authoritate cœpi & poſtea acceſsit hæredis uolũtas expreſſa, ab eo tempore dominium uideor conſequi, & ceſſat uſucapi. l. ſi fur. in prin. ff. de uſucapi. inſt. de rerum diui. §. pen. & fin. quod ſi acceſsit uoluntas tacita, idem eadem ratione ſi modo ea uoluntas probetur, l. cum quid. ff. ſi cer. pet. quòd ſi conſtat de ſcientia hæredis, & diſsimulatione, incertum tamen ſit an uelit rem ſuam pro derelicto haberi, aut mihi ueluti conceſſam ac donatam eſſe, tunc per lapſum longi temporis forte conceſſa uidebitur, ut per tradita à Iaſone in l. j. col. fi. C. de ſerui. fug. Gl. & Paulus in l. ſi de eo. §. j. ff. de acquir. poſſ. Iaſ. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 84. ff. eod. titu. ergo etiam tunc ceſſat præſcriptio, cum dominij acquiſitio magis per domini conceſsionem, quàm per uſucapionem contigiſſe uideatur, quòd ſi pręterea͞nt xxx. anni, tunc uel quaſi uſucaptum uidetur; uel acquiſitum domini uoluntate de iure ciuili, d. l. ſicut. d. l. omnes. d. l. cũ notiſsimi, non ſic forte de iure canonico, d. c. uigilanti, c. fi. de præſcri. niſi ea iura data ſcientia & patientia domini ceſſare dixeris, quod magis eſt, ut alibi diximus, & ſupra c. j. incipi. actio perſonalis, ergo aut uterq; ſciebat alienũ poſsideri, aut uterq; ignorabat, aut dominus ſolus ſciebat, aut ſolus legatarius ſciebat, non autem hęres idẽq; dominus, & quidẽ ſi uterq; ſciebat contingere uidetur dominij acquiſitio, non tam ex præſcriptione, quàm ex domini tacita & præſumpta uel conceſsione, uel abiectione, qui enim rem ſuã ab alio nullo iure poſsideri ſciebat, & per tantum tempus poſſideri paſſus eſt, & diſsimulauit, uidebitur rẽ ſuam uel quaſi abieciſſe, parui pendiſſe, neglexiſſe, ꝓ derelicto habuiſſe, uel cõceſſiſſe, & quaſi poſſeſſori donatam uoluiſſe, l. j. & ij ff. pro derelicto. Glo. d. l. ſi de eo. §. j. Iaſ. in d. n. 84. Idem Iaſ. in d. col. fin. quòd ſi uterq; ignorabat alienũ poſſideri, tunc ſane utroq; iure contingit pręſcr. per annos xxx. etiam ſi in iure erratum eſſet, d. l. ſicut. d. l. omnes. d. l. cum notiſsimi, quòd ſi alienum poſsideri ſolus hæres idemq; dominus ſciebat, legatarius uero inſcius iuris ignorabat, tunc longo tempore non contingit uſucapio, nec etiam longiſsimo, quia legatario continget dominij acquiſitio magis eo, quòd dominus rem ſuam uel abieciſse, uel conceſiſse uideatur, quàm quod ex poſſeſsione illa non iuſtificata contingat uſucapi. quòd ſi ſolus legatarius alienum poſsideri ſciebat, hæres autem per ignorãtiam ſiue iuris ſiue facti putabat iure rem illam poſsideri à legatario, tunc nõ poteſt videri conſenſiſſe, aut conceſiſſe, l. per errorem. ff. de iur. om. iud. ſicq; tunc longi temporis uſucapio ceſſat, quia cauſa poſsidendi non iuſta erat. vt dd. ll. longiſsimo autem tempore uſucapio contingeret inſpecto iure ciuili. d. l. ſicut, cum ſimi. non ſic inſpecto iure canonico, d. c. vigilanti, & c. fin. de præſcript. quòd ius hoc caſu ſeruandum etiã eſt in foro ſeculari, quia tunc ceſſat dominij acquiſitio quaſi ex domini abiectione, aut conceſsione, quia qui ignorat ſuum ab alio poſsideri per ignorantiam ſiue iuris, ſiue facti, non poteſt uideri, rem ſuam abieciſſe, aut pro derelicto habuiſſe, & lõge minus donatam uoluiſſe: non quoque contingit domini acquiſitio quaſi per uſumcapionem, quia per longiſsimi temporis interuentum nõ purgabitur, ſed potius augetur uitium malæ fidei de iure canonico, ut dictis iuribus quæ nota, quia nullus unquam ſic declarauit, & iſtorum membrorum quædam ſunt ex mente, quędam contra mentem comunis opinionis.

15 Error iuris etiam reſiſtentis nõ impedit præſc. xxx. annorum, ard. quęſtio.

In fertur etiã, † quòd ſi triginta annis poſſedi rem ex cauſa non iuſta, uel titulo non iuſto, quam tamen cauſam iuſtam putabam per errorem

rorem iuris reſiſtentis nõ tantum non aſsiſtentis, an poſsint præſcribere? & uidetur communis opinio præſcribi, ut non poſsit, licet in hac præſcriptione titulus non requiratur, ita Balbus in l. Celſus. iiij. not. de uſucap. allegat Abb. in c. de quarta, col. ij. de præſcrip. Felinus ibi, nu. 26. Paul. in d. l. Celſus. Cardinalis in clem. j. de reb. eccleſ. §. ſi quis. q. xj. Bar. in l. quemadmodum, C. de agri. & cenſi. lib. xj. Idem in l. ſed & ſi. §. ſcire. ff. de pet. hære. licet non ſatis declaret ſeſe Couarru in d. c. poſſeſſor. de reg. iur. par. ij. §. vij. uerſi. hæc autem ſecunda cõcluſio, ius autem reſiſtere uidetur ſecundum eandem communem concluſionem in terminis d. l. quemadmodum. & in c. qui contra, de regu. iur. in vj. & in l. fin. §. ſin autem ſub conditione. C. commu. de lega. & iterum Felinus, nu. 35. in d. c. de quarta, qui plures allegat hãc opinionem tenẽtes.

Sed ſane uerius eſt, hoc caſu præſcriptionẽ contingere triginta annorum uel xl. per generalitatem d. l. ſicut, d. l. omnes, d. l. cum notiſsimi, d. l. ſi quis emptionis. C. de preſc. xxx. annorum, nam cum tale tempus longiſsimum pro legitima cauſa poſsidendi ſit, ut dd. ll. & ut uſucapio contingat, nihil aliud exigatur præter continuationem poſſeſsionis temporis lege de fruiti. l. iij. ff. de uſucap. dummodo poſſeſsio ſit non intolerabilis & omnino iniuſta, d. l. fina. ff. pro ſuo l. quod uulgo. ff. pro emptore, l. non ſolum. §. quod uulgo. ff. de uſucap. l. pro legato. l. fin. ff. pro legato, & alia iura ſupra allegata, præſertim dum aiunt & mentionẽ faciunt de cauſa poſsidendi non iniuſta, aut intolerabili; ſane illud uitium quòd cauſa poſsidẽdi eſſet nõ iuſta purgatur per longiſsimi temporis interuentum, & acceſsionem per d. l. ſicut, cum ſimi. licet non purgaretur per interuentũ longi temporis, per d. l. quod uulgo. cum ſimi. nec inuenies legem facientem differentiam utrum lex reſiſtat uel non aſsiſtat quo ad hanc materiã, quinimo, d. l. ſicut, cum conc. etiam quando lege reſiſtente res poſsideretur, poteſt & debet intelligi, nam quando lege permittẽte res poſſideretur, tunc etiam longo tempore contingeret uſucapio.

Infertur ſuſpectam eſſe opinionem diſſertiſ-
16 ſimi Didaci Couarruu. meritiſsimi epiſcopi aut Rod. is enim in c. poſſeſſor, de reg. iur. part. ij. §. vij. nu. 7. uerſi. tertio hinc patet qui tenuit errantem in iure non uideri eſſe in bona fide, & conſequenter non poſſe præſcribere etiam per annos xxx. licet in tali præſcriptione titulus regulariter non exigatur, ut in l. ſicut, l. omnes. C. de præſ. xxx. annorum, mouetur ex doctrina Bar. in l. ſed & ſi lege, §. ſcire. ff. de peti. hæred. ubi Bar. uoluit errantem in iure, quod alicui actui reſiſtit, neque eſſe in bona, neque in mala fide, quod & ſentit Felinus, num. 31. in c. de quarta, de præſcriptio. poſt alios, quos ipſi allegant.

Errans in iure eſt in bona fide contra docto. & ideo præſcribit xxx. annis contra eoſdem.

Sed id apud nos ſemper ſuſpectum fuit, in primis errantem in iure utcunq; reſiſtentẽ, nõ poteſt non habere bonam fidem, quod probatur lege & ratione, nam tex. in c. j. de preſcrip. in vj. ait me poſſediſſe decimas, quæ de iure p tinebant ad eccleſiam quandam iuxta text. in c. ad decimas, de reſti. ſpoliatorũ, c. dudum, & ferè per totum de decimis, & quia titulum allegatum probare non potui ceſſaſſe illam decimarum præſcriptionẽ etiam per annos xxx. uel xl. quia iuris præſumptio erat cõtra me, & iuris communis diſpoſitus, adhuc tamen ponit pro cõſtanti me bonam fidem habuiſſe, ut ibi exprimitur, ĩ uerbis primæ partis, & rurſus in uerbis ſecundæ partis, ergo palam eſt, quòd errans in iure, q poſsidebat decimas illas, quas iure reſiſtente poſsidere nõ poterat, licet ſi tamen iuridice & legitime ſe poſsidere putabat, licet per ignorantiam iuris etiã reſiſtentis nõ poſsit, adhuc tamen dicitur habere bonam fidem, neque ad rem pertinuit, quòd ibi denegetur præſcriptio, † quia illa non ceſſauit ex de- 17
fectu bonæ fidei ſed ex defectu tituli, qui ultra bonam fidem ibi deſideratur, nã ubi plura copulatiuè deſiderantur, non ſufficit unum, uel quædam adeſſe, ſed omnia ſimul concurrere oportet, l. ſi hæredi plures, ff. de cond. inſti. Ad idem & ſecundo eſt tex. in l. bonæ fidei, ff. de acquiren. rerum dominio, probatur ratione, nam in bona fide eſt, qui non habet ſciẽtiam rei alienæ, c. fi. de præſcrip. c. ſi uirgo. xxxiiij. quæſtione. ij. facit l. ſi per errorem, ff. de iuri. om. iudic. nec qua ex cauſa error deſcendat inuenies legem ullam diſtinguentem quo ad denegandã bonam fidem. Facit optime, dict. lex, ſed & ſi §. ſcire.

Bo. fi. poſſeſſor quis dicatur.

Stat ergo errantem in iure utcũque reſiſten- 18
te non deſinere habere bonam fidem, † ſed an is præſcribere poſsit per curſum xxx. aut xl. annorum, & Couarruu. ubi ſupra negat, nos contra ut præſcribere poſsit, nam licet is per longum tempus decem uel uiginti annorum præſcribere non poſſet, quia in tali præſcriptione ordinaria deſideratur iuſta cauſa, uel titulus poſsidendi, ultra ipſam poſſeſsionem, & bo. fi. ut in l. unica. C. de uſucap. trans. l. nunquam, in uſucapionibus. ff. de uſucap. in princ. inſt. eod. iuſtam autẽ cauſam aut titulum habuiſſe non uidetur. qui a pupillo ſine tutoris authoritate inſcius iuris emit, d. l. nunquam, l. ij. §. ſi a pupillo. cum §. ſeq. ff. pro empt. l. quod uulgo, eod. l. fin. ff. pro ſuo. tamẽ id procedit in præſcriptione

Errans in iure reſiſtẽs pſcribit xxx. annis cõtra doct.

ne ordinariā, non ſic in præſcriptione xxx. aut xl.annorum, in qua titulus deſideratur, l.ſicut l.omnes, l.ſiquis emptionis, l.cum notiſsimi, C.de præſcription.xxx.annorum, ergo ſi interfuit titulus utcunq; inutilis,& à iure etiam reſiſtente improbatus, non euanuit aut ceſſauit præſcriptio, quia interuētus illius rei, quæ abundabat, & neceſſaria non erat, nō nocet, l.uni.in prin.C.de rei uxo.actio.nec ullus, modo ſanus negabit, quin fauorabilior eſſe debeat, qui titulum licet à iure improbatū, quē legitimum putabat, habebat, quàm ſi nullum omnino titulum haberet, neq; huic rei iuſtè opponit Bar.in d.§.ſcire, is enim in præſcriptione tantū ordinaria loqui intelligēdus eſt, non in præſcriptione xxx.annorū.Nec me mouet tex.in c.uigilanti,& c.fin.de preſcrip.nā ibi loquit̄ ubi erat mala fides certa, hic autē nec eſt (vt docuimus) mala fides certa, nec etiam præſumpta quia poſuimus pro cōſtanti cōtrariū. Quid enim ſi eſſet minor, quid ſi ruſticus, quid ſi mulier, uel alij in quibus iuris ignorantia toleratur, ceſſabit certe in eis ſiniſtra ſuſpicio, de qua in l.quemadmodū.C.de agric.& cenſ.lib.xj.& c.qui contra.de reg. iur.lib.vj.ergo ſi hi xxx.annis cum titulo illegitimo poſsiderunt, præſcribunt de iure ciuili, d.l.ſicut, d.l.omnes, ꝙ ſi dominus excipiat id ius ſeruandū non eſſe de iure canonico propter præſumptū peccatum malæ fidei, replicabo in alijs ſorte perſonis id peccatum præſumi poſſe, in iſtis uero non poſſe, iuxta Glo.cōiter approbatā in l.vbi exigitur.ff.de in ius uocand.& magis eſt in neutris præſumi, ut dixi ſupra c.j.& c.inci. poſ ſidebas ſeruum.

Infertur etiā ꝙ dum Bar.in d.§. ſcire, tenuit eum qui errabat in iure quod neq; aſsiſtit, neque reſiſtit, non habere bonā, nec malam fidē, errat ſane, nā ſemper dicitur habere bonā fidē licet ea bona fides citra iuſti tituli interuentū, ad præſc.ordinariā non ſufficiat, quæ tamē ſufficeret ad p̄ſcriptionē xxx. aut xl.annorū, unde cauendum eſt ab ipſo epiſcopo ciuit.Rode. uiro apprime diſcreto, qui Bar.opinionem ſequitur, ex parte, ut ſupra dixi.

19 *Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatū contra nouiſſi.*

Inferē ſuſpectū eſſe qđ ibidē in uerſ.ſecūdo ab his.idē diſſertiſsimus epiſcopus ait, quatenus uult ubi ius reſiſtit, tūc ex errore iuris oriri malā fidē, nō quo ad factū, ſed quo ad iuris effectū,& ſic inducere peccatū, ſed ſane dū ait quo ad factū eſſe bonā fidē uerū eſt, l.bonæ fidei.§.j.ff.de acq.rerū dn̄io, qđ uerò ſubdit quo ad iuris effectum uideri malā fidē errat, ut patet ex ſuperioribus, errat ſimiliter dū ait inde ſequi peccatū certū & indubitatū, nā ſat male ageret cū humano gn̄e, ſi leges reſiſtētes earū inſcios & ignaros ad peccatū obligaretur, qđ lōge ab earū intētione alienū eſt, cū leges poſitiuę ad res humanas rectè cōponēdas, nō ad uitā æternā ꝑtineāt, ut diſſeruimus in tract.de ſuc.crea.par.j. Ad l.leges ſacratiſsimę.C.de legibus reſp.ꝓcedere in p̄ſumptione, nos loquimur in caſu certo, ſicq; excludit̄ legis præſumptio, l.continuus.§.cum ita.ff.de uerb.ob.

20 *Legis reſiſtētis trāſgreſſor an mortaliter peccet Doct.*

Vnde† ſubinfertur lōge ſuſpectū eſſe & pernitioſum, qđ ab ipſo diſertiſsimo Epiſcopo ibidē uerſ.tertiū huic aſſeueratū fuit, nēpe peccaſſe qui actū agit cōtra legis præcepta, qđ eſt cōtra mētē totius iuris ciuilis, & cōtra ea quę tradunt Bar.& oēs in l.j.§.ſi quis ita.ff.de uerb. obl. Iaſ.& oēs in l.contra iuris ciuilis regulas, ff.de pact.in quibus locis taliter cōtrahens, uel teſtans, uel codicillans, uel aliud quicq̄ cōtra legum præcepta agens nihil egiſſe regulariter uidetur, nec in alio punitur, niſi eſſemus in delictis, uel quaſi, de quo per totum inſt. de obl. quæ ex quaſi delicto naſcūtur & alibi dixi præſertim ſupra lib.j c.xxix.nu.18.

21 *Error iuris diffici limi prodeſt ad uſucap.longi. temp cum Io. Medina contra nouiſſi.*

Infertur ſecundū nouiſsi. etiā ſuſpectū eſſe, qđ Ioa.Medina in trac. de cōtractibus, q.xvij. tentauit† dū ſcribit eum q errauit in iure, ſicq; bonā fidē habebat, licet ea ex cauſa non legitima orta eſſet, poſſe uſucapere, ſi ea bona fides ſit inuincibilis,& ille iuris error ſit inuincibilis, q̄d enim ſi in materia legis Gallus.ff.de lib.& poſt.qs errauit, is ſanè error tolerabilis eſt, ergo nō punibilis, ut in l.fi.ff.pro ſuo Glo. in pr. inſt.de obli.quę quaſi ex delicto naſcuntur, uerum ipſe Couarr.ubi ſupra, huius ſententiā firmat in primis eſſe cōtra cōem ſn̄iam utriuſq; iuris profeſſorū, deinde ait indubitatū eſſe legē humanā potuiſſe beneficiū uſucapionis denegare illi, q eſſet in bona fide, ēt ſi deſcēderet ab iuris errore inculpato,& cōſequēter dn̄ij acquiſitionē abnegare, abnegarūq; nō poſſe deri neri rē alienā, ab illo q poſsidebat eā, neq; in foro cōtētioſo, neq; in foro cōſciæ,& ſubijcio exēplū tale, emi abs te fundū alienū, quē tuum eſſe putabā, in hoc cōtractu de ſcriptura mētio facta fuit, tradidiſti mihi illū fundū, nec tn̄ poſtea illa ſcriptura fuit cōfecta, un̄ incidimus in illā q̄ſtionē uehemēter controuerſam, de qua ꝑ Glo.& oēs in prin.inſt.de emp.& uend.an ea uēditio nulla fuerit ꝑ defectū ſcripturæ illius, de qua ab cōtrahētibus mētio facta fuerat, fundū illū ſic traditū longo tꝑe poſſedi, quē tn̄ in foro exteriori ſcđm cōem opi.nō poſſem uſucapere, at in foro cōſciæ poſſem ex ſn̄ia, d.Ioa. Medin. qđ negat eruditiſsimus epiſcopus Couarru.& ſane poſito pro cōſtanti nō ualuiſſe illū cōtractū, uerisſima eſt ſcđm quoſdā op. Couarruu.cōtra Medinā, quid enim iuuat tuā bo

nam

nam fidé ut mihi res mea auferaẽ,& cũ benefi
ciũ uſucapionis lege humana,nõ naturali, aut
diuina,inductũ ſit,qs uetat denegari poſſe per
eãdẽ legẽ humanã,l.nihil tã naturale.ff.de reg.
22 iur.c.oĩs res,de reg.iur.†ſed duxerim nõ abne
gamus legẽ potuiſſe ſi uellet hoc beneficiũ au-
ferre,ſʒ negamus auferre uoluiſſe id beneficiũ
ei,q i iure ĩculpabiliter errauit.quẽadmodũ ſi
in facto errauit nõ abnegat ei beneficiũ uſuca
pionis,qñ tale factũ ĩculpabiliter ignorabaẽ ab
eo,q pſcribere ſe dicebat, l.qđ uulgo.ff.p emp.
l.fi.ff.pro ſuo, l.pro empt. l.fi.ff.pro legato. nam
leges hac de re loquẽtes ideo faciunt differen-
tiã inter errorem iuris & facti,qa errans in iu-
re nõ intelligiẽ habuiſſe iuſtã cauſam, aut oc-
caſionẽ errandi,errãs aũt in facto iuſtam & in
culpatã errãdi occaſionẽ habuit a plerunq;, &
cõiter,paſsimq́; accidẽtibus, lex ergo poſitiua
ei ſubuentũ uoluit,q eſſet in rei alienę diutina
cõtinuaq́;poſſeſsione,quã ſuã eẽ putabat incul
pabiliter,non ſic ſi culpabiliter ſuã eſſe putaſ-
ſet,ergo cũ quęritur an diutina eademq́; cõti-
nua poſſeſsio poſſeſſori pbuerit dñium rei poſ-
ſeſſæ cũ læſione domini,non tam quærendũ aut
diſtinguendũ eſt,utrum poſſeſſor errauerit in
facto an uero in iure,q̃ utrũ poſſeſſor culpabili-
ter an inculpabiliter rẽ poſſeſſam ſuã eſſe pu-
taſſet,ut ſi inculpabiliter ſuã rem illam feciſſe
uſucapione uideaẽ, ſin uero culpabiliter non
utiq;,qđ uerisſimũ eſt, probaturq́; expreſsim
in d.l.qđ uulgo, in uerb.ſi nullã iuſtã cauſam,
& in d.l.fin.ff.pro ſuo,in uerb.tolerabilis,& uer
bo error,&c.& in d.l.nõ ſolũ,§. quod uulgo, ff.
de uſucap.uerb.ſi nullã iuſtã cauſam, & in d.l.
p legato,ibi,ſubeſt iuſta.ff.pro legato, & in c.j.
de pręſ.in vj.in uerb.cauſam,& hoc eſt quod iu
reconſultus ſenſiſſe uidetur in l.fi.ff.pro legato,
dum ait poſt magnas uarietates obtinuiſſe.

Quæ omnia iura, ut uides, non tam inter
errorem iuris & facti differẽtiã faccere uolue-
runt,q̃ inter culpatã aut inculpatã occaſionẽ,
& initiũ poſsidendi, ideoq́; ſemp,quærunt an
habuerit poſſeſſor iuſtã cauſam,aut oceaſionẽ
inchoãdi poſſelsionẽ,& apprehẽdendi, ut tũc
uſucapere poſsit, ſin aũt nõ habuerit,tũc mini
me poſsit,& cũ lex ſit nõ ſolũ ꝙ uerbis legis ex
præſsim cõprehenſum eſt, ſed ẽt illud qđ men
te tacita legiſlator cõprehendit & intellexit,l.
ita ſtipulatus,verſic.Sabinus,ibi,ex mente,ubi
Paul.Iaſ.& alij.ff.de uerb.obl.l.fi.ff.de hær.inſti.
uñ cõtra legẽ facit,q uerba legis cõplexus con
tra legis nititur uoluntatẽ,ut p text.in l.fraus,
ff.de legib.qnimo lex eſt nõ ſolũ qđ legiſlator
uerbis expſsis aut mẽte tacita cõprehẽdit, ſed
etiã illud qđ nec uerbis, nec mẽte cõprehẽdit
(qa nõ meminit de caſu quo de agiẽ) ſi tñ uero
ſimile eſt ita reſpõſurũ legiſlatorẽ, ſi de tali ca
ſu memineret,& agitaret tex. egregius in l.iij.
C.de inoſ.teſt.tex elegãs ĩ l.fi.ff.de hær.inſt. Gl.
cõiter ibi appro.i l. tale pactũ. §.fi.ff.de pac.ple
nè p Tiraq.in l ſi unq̃,C.de reu.don. p Iaſ.in l.
de qbus,ff.de legib. Idẽ Iaſ.in l.q̃uis.C.de fidei
com. Idẽ Iaſ.in l.de qbus,nu.14.ff.de legib. Idẽ
Iaſ.in l.tale pactũ.§.fi.ff.de pac.ſupra alle. And.
Tiraq.de cau.ceſſan.par.j. Idẽ in ſimili in pta.
trac.de retract.n.75.cũ multis ſeq. ergo in ſpe
cie ppoſita qs abnegabit qn ſit tuẽdus in re il-
la quã diu poſſedit is q nõ putauit emptionẽ il
lã neceſſario exigere ſcripturã,ob id qđ de ſcri
ptura cõtrahentes mẽtionẽ feciſſent, cũ hac in
re ſit ingẽs inter iuris profeſſores cõtẽtio, ſi er
go is habuit inculpatã cauſam & occaſionẽ pu
tãdi illũ cõtractũ ualuiſſe, & cõſequẽter exiſti
mãdi ſe rẽ illã recte & ritè emiſſe, & poſſediſſe,
potuit ſe tueri & ptegere oĩbus illis legibus,
ſupra allegatis,q̃ aiũt cauſam tñ inculpatã de
ſiderari,& pterea poterit ſe tueri mẽte & ſnia
legiſlatorũ,qui in oĩbus alijs legibus huius fue
rũt intẽtionis,ut ſi is habuit cauſam inculpatã
rẽ illã accipiẽdi,eiq́; poſſeſsionis apprehẽdẽdi
eã poſsit uſucapere,cũ lex ſit ꝙ legiſlator uero
ſimiliter reſpõderet ſi hac de re interrogatus
fuiſſet,licèt illud uerbis nõ expſſerit,nec ẽt in-
tẽtione aſſecutus fuerit, qa de eo nõ meminit.
qnimo uix eſt ut in iure erraſſe uideaẽ is, q in
re,quæ iter iuris profeſſores cõtrouerſa eſt, ita
ut in uarias ſnias diſcedãt,& ſcindãtur, alterã
partẽ elegit,iuxta ea quæ not.p Gl. & Doct. in
rub.& in l.j.C.de litis cõteſt.ꝙ ſi dixeris errãti
utcũq; ĩculpabiliter nõ expediẽ,aut decere,ut
ſubueniaẽ, cũ agiẽ de lucro captãdo cũ læſiõe
alterius,arg. tex.egregij ĩ l.j.§.cauſa.ff.de ędil.
edi.(p quẽ olim ipſe tuebar opin.& partẽ illã q
opin.d.Ioa.de Med.aduerſaẽ,ubi uendidi tibi
equũ nõ ſanũ,quẽ tñ abſq; ullo morbo eſſe pu
tabã,& ait lex pinde me redhibitoria teneri,
ac ſi equũ illũ morboſũ ſcirẽ, quaſi cũ agiẽ de
lucro captãdo ab uno,& ab altero, de dãno ui
tãdo,& læſione reſartiẽda,bona fides illius q lu
crũ captat nõ ſafficiat aut iuuet, nõ magis q̃ ſi
mala fides interfuiſſet, ſed rñdendũ,illud pce
dere regulariter,ſed fallit ĩ fauorẽ diutinæ poſ
ſeſsionis,q̃ ĩculpabiliter & ichoata fuit, & cõti
nuata,ita pcedunt iura ſupra allegata, & nr̃a
materia,quã nõ abnegamus notiſsimis iuris
regulis aduerſari,qa & locupletaẽ pſcribens cũ
iactura aliena cõtra regulã,l.nã hoc.ff.de cõd.
indeb. l.iure natu.ff.de reg.iu.& dñium rei nr̃æ
iure gen.q̃ſiuĩ nobis ſine facto ullo nr̃o auferẽ,
cõtra regulã,l.id qđ nr̃m.ff.de re.iu. ſed nobis
cõtra tot regulas pſcribẽtibus patrocinanẽ ra
tiones de qbus ĩ l.ff.de uſuc.& i l.j.fi.ff.p ſuo,&
in

Error iuris & error facti in pręſcriptiõe, uel uſucapione nil differunt data paritate terminorũ noua opi. & contra mẽtem oium fere.

in l.cũ notiſsimi, in fi.pr.C.de pręſ.xxx.annorũ.

23 Paulatim ergo in hanc declinamus ſententiam, ut exiſtimemus † vbi error iuris ſit inculpatus, ut tunc præſcriptio procedat, non ſecus quàm ſi error facti inculpatus interfuiſſet. nã & ipſe facti error ſi culpatus eſſet, aut nimis ſupinus non prodeſſet, tex. iuncta Gloſſ. in l.fina. C.pro donato, ubi per docto.& in d.l.quod uulgo, & d.l.fina.ff.pro ſuo, & in l.non ſolum, §.qđ uulgo, ff.de uſucapion. ergo data paritate terminorum vix ulla differentia erit inter errorẽ facti, & errorem iuris, nam uterq; nocet, ſi eſt fatuus, & ſupinus, neuter autem noceret cum inculpatus eſſet, aut tolerabilis. d.l.fina. ff.pro ſuo in uerb. tolerabilis, pro nobis etiam l.iij. ff.de uſucapion. & quæ diximus ſupra.

Error iuris an differat ab errore facti in præſcr.

Ad rationem Epiſcopi Couar. dum ait poſſe legem etiam inculpabiliter erranti denegare beneficium vſucapionis reſpondemus poſſe vtiq; ſi uellet, uerum in eo quæſtio eſt, an voluerit, necne, ipſe putatur uoluiſſe, nos negamus, contendentes & probãtes, data paritate terminorum, non eſſe differentiam hac in re inter errorem iuris errorem q; facti, nõ ſolum inſpecta mente, & tacita intentione legislatorum, ſed etiam iſpectis uerbis ipſarum legum, quod procedere firmamus non ſolum quo ad forum cõſcientiæ, vt noluit Io.Medina, ſed etiam, quo ad forum contentioſum, quorum alterum ipſe Ioannes Medina (quem doctiſsimum uirum appellat epiſcopus Couarru. vbi ſupra) negaret, utrunq; autem ipſe epiſcopus abnegaret vir ſanè diſſertiſsimus, quæ omnia not. quia per ea inſigniter declaratur tota hæc materia præſcriptionum.

24 Intellige † tamen id procedere ubi iuris error eſſet inculpatus, uerum iuris errorẽ in exẽplis poſitis per l.ſed etſi §.ſcire, ff.de peti.hære. & per Bart. ibi, & per Bald. in l.non dubium, C. de legib. ubi ponunt exempla iuris neq; reſiſtentis, neq; aſsiſtentis. intelligo non eſſe inculpatum quo ad materiam vſucapionis, licet inculpatus ſit quo ad hoc, ut quis non puniatur in ſuo amittẽdo, & ita intellige, quod not. Bar. in d.§.ſcire. Itaq; ſi legatum relictum in teſtamento minus ſolenni diu poſſedi illud nõ præſcribam, quia etſi hic adſit iuris non reſiſtentis neq; aſſiſtentis error, tñ is non eſt inculpatus quo ad præſcriptionem ordinariam, l.pro legato, l.fina.ff.pro legato. Id intellige retenta opinione dicentiũ ibi ius nõ reſiſtere neq; aſsiſtere, q̃ mõ neq; probamus, neq; improbamus, q̃a alibi hac de re agemus. deniq; hanc opi. quam defendimus, ut is error iuris, ſi ĩculpatus ſit, nõ noceat ẽt in præſcriptione ordinaria (q̃ titulũ ſecundũ cõem opi. cãm uerò non iniuſtã ſecũdũ nos deſiderat) videntr tenere Abba. & Imo. in c.cum dilectus, per tex. ibi de conſuet. Abb. in c.de quarta, col.iij. de præſcr. Balb. in repe.l. Celſus, iiij.not. de vſuca. Curtius Iun. conſil.vj. nu.32. Anto. in d.c.cum dilectus, Fel. in d.c.de quarta, in prin. Idem in prin. decretorũ, Curt. Iun. conſ.xxviii. col.iii. refert & ſequitr ipſe diſſertiſsimus Couar. eps vbi ſuprà uer. tertia cõcluſio, qui hac in re ſibi contrarius mihi viſus eſt, niſi eum, & alios intelligas, & ſaluos cum præſcribens cõſuluit iuriſpitos, eorũq; conſilium ſequutus fuit qđ mihi neceſſarium nõ videtur, dummodo ius ambiguum ſit, ut in ſimili per Bar. & alios in l.in ambiguo, ff.de reb. dub. deniq; pro nobis tex. expreſſius in l. ſi uir uxori, ff.pro donato, & in l.ſi id quod ff. pro derelicto. In sũma huc atq; illuc circũcurſes, nullã, data paritate terminorũ, iuenies drĩã quo ad pręſcriptionẽ, ĩter errorẽ facti, & errorẽ iuris, nã alterutra ſi ſupinus ſit impedit pręſcriptionem, ſin autem tolerabilis ſit neuter eorũ præſcriptionem impedit.

Error iuris inculpatus non impedit præſcript. ẽt ordinariam cum communi

CAP. LXXVIII.

1 *SEruitus ſine tit. an præſcribatur egregia queſtio.*

2 *Præſcriptio qualitatis per quã res deterior fit facilius admittitur quã præſcriptio per quam res tota aufertur.*

3 *Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarum.*

4 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum.*

SEruitutum aquæ ducẽdæ ex fũndo tuo acqro, & præſcribo ſi eã duxi nõ vi, nõ clã, nõ p̃cario, p longũ tẽp. licet non docẽã ex cã legati, uel donationis, uel emptionis, uel alterius tituli ad me puenuiſſe, l.ſi quis diuturno, in pr. ff.ſi ſer.uen. † id qđ mirabile vr̃, tum q̃a regulariter tit. in pręſcri.long.tẽp. deſideratr, l.vnica, C.de transf.vſuc. tũ q̃a ẽt in præſcriptione longi tpis tegritr qñ eſt cõtra præſcribẽtẽ, uel poſſidẽtẽ iuris præſumptio, c. 1.de præſc.lib.vi. iuncto, c.ad decimas, de reſt.ſpo. hic aũt erat iuris pſũptio contra iſtũ præſcribentẽ, q̃a q̃quæ res præſumitr libera l.altius, C.de ſer. & aqua. Qua in re pleriq; ſcribentiũ aiunt referre vtrũ agatr de pſcribẽda tota re an uero de pſcribendo aliquo iure p quod res illa deterior fiat, priore caſu titu. regritr poſteriore vero nõ utiq; ita tenent Glo. Alber. Bar. Bal. Ang. Paul. & alii in d. l.ſi quis diuturno, Io. Imo. in c.vigilanti, nu.15. de præſcr. Idem in c.ſi. nu.10. eo. ti. Anch. in c. poſſeſſor, de reg.iur. col.ix. Frã. Rip. ĩ c.cũ eccleſia ſu-

1 Seruitus ſine tit. an præſcribatur ardua quæſtio.

ſia ſutrina, de cauſa poſſeſſio.& proprie.col. pe
nulti.ubi Anton.ſimiliter colum.j.Roma. in l.
ſequitur.§.ſi viam,ff.de uſuc.eſt cõmunis opi-
nio,& ſolutio ſecũdum Couarru.uariarum re
ſolur.c.xvij. lib.j.nu.7.ſequitur & dicit eſſe cõ
munem ſol.Balbus de præſcriptio. in ij.par.iij.
par.princip.q.6.tenet Felinus in d. c.ſi diligen
ti,nu.7.& alij innumeri quos allegat Andræas
Tiraquel.de præſcrip.§.j.Glo.iiij.verſicul.xiiij.
& uerſic.xxxix.ibi ſed & multi hoc intelligũt
vbi agatur de modico præiudicio.

Hanc communem diſtinctionem nouiſſimè
impugnat ipſe Couarru.ubi ſupra dicens non
agi de leui,ſed de graui p̃iudicio,& læſione cũ
præſcribatur ſeruitus in aliqua re, quæ uehe-
menter per abſceſſum iuris libertatis deterior
fit,unde inquit quod quando adeſt vehemens
iuris prohibitio ne res qua de agitur ab alio
poſſideatur, quàm ab eo ad quem pertinet de-
iure,tunc ſi contra talem iuris prohibitionem
poſſideatur abſcedente titulo non poſsit con-
tingere pręſcriptio, ita intelligit d.c.j.vbi vna
eccleſia contra aliam ius decimandi pręſcribe
re uolebat cum poſſideri,& occupari ius deci
mandi ab una eccleſia,quod quidem ius ad a-
liam pertineret vehementer vetitum ſit d.c.ad
decimas,uerum inquit iſta vehemens prohibi
tio nõ erat ĩ terminis, d.l.ſi quis diuturno,nos
uerò accepimus ius alienum poſſidere occupa
re alienare,& quoquo modo attingere,& de-
terius facere non minus vehementer uetitum
eſſe à legibus ciuilibus vt in l.fina.& per totũ,
C.de rebus alienis non alien.per totum,C.un-
de ui,& ff.de ui & ui arma.l.clam poſsidere,ff.
de acquiren.poſſeſ. quàm ſit uetitum à lege
canonica vſurpari,& poſsideri ab una eccleſia
ius decimandi ad aliam pertinens vtrobique
2 enim par prohibitio eſt, & eſſe decebat, uerũ
Præſcrip. qualitatis facilius admittitur, quàm totius rei.
longe † facilius admittitur vt aliqua res dete
rior fiat per abſceſſum alicuius iuris ad eam
pertinentis,uel etiam per abſceſſum alicuius
quotæ partis, quàm quod tota illa res pereat
abſcedat uel ad alium transferatur, ut oppor-
tunè in ſimili docet Corneus per text. ibi poſt
alios in l.cum quæſtio,C.de lega.unde in d.l.v-
nica,de uſocapion.transfor.agebatur de præ-
ſcribenda ipſa re & in d.c.j.de præſcript.in vj.
agebatur de præſcribendo iure decimandi ip
ſo quòd nociuum magis eſſe conſtat, quàm ſi
ageretur de præſcribenda alicuius rei qualita
te vel iure vt in d.l.ſi quis diuturno.tu dic ut di
ximus ſuprà part.ij.in iij.uel iiij. capitu. illius
partis ij.

Vnde infertur (Id quod in noſtro prætorio
ſummorum Cæſaris rationalium ſæpe tracta-
tum eſt) quòd in quibus caſibus duces,comi-
tes,marchiones,& alij quamplures nobiles il-
lum cenſum regalem (quem nos alcaualas ap-
pellamus) poſsiderunt etiam longiſsimo tẽ-
pore triginta annorum,adhuc tamen illũ præ
ſcribere non poterunt ſine alicuius tituli inter 3
Præſc.quæ re nõ currat ſine ti. in reditu alcaua.
uentu,† quia licet in præſcriptione longiſsimi
temporis regulariter titulus nõ ſit neceſſarius
l.ſicut,l. omnes,l.cum notiſsimi,C.de præſcri.
xxx.annorum,tñ illud procedit in rebus & iu
ribus in quibus non habebat fundatam ſuam
intentionem de iure, ipſe pręſcribens nec is cõ
tra quem præſcribatur ueluti in prædijs & qui
buſcũq; alijs rebus uel iuribus regulariter uõ
ſic eſt in dicto reddita (quem alcaualam uo-
camus) in quo per noſtras leges regias ſolus
pijſsimus Rex noſter habet ſuam intẽtionem
fundatam, ut contra eũ præſcriptio ẽt. xxx.
anno.citra tituli interuẽtum currere nequeat.

Vnde in vſu forenſi ſæpe dicebam, quòd cũ
bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa uel titu
tulo ſufficiat ad præſcriptionem illam,quæ ſi-
ne titulo procedit qualis eſt præſcriptio trigin
ta annorum,l.ſicut,lege omnes,C.de præſcri-
ptio.triginta annorum,quæ quidem iura etiã
iure canonico manent incorrecta ubi adeſt
bona fides,ut tenent communiter Doctor. ibi
& dixi ſuprà capitu.proximo cum præceden.
nam ſi habeo bonam fidem in re ſoli quam iu
ſcius emi à minore uigintiquinque annis ſi-
ne decreto,uel ſine authoritate tutoris, quem
ille habebat,tunc licet hæc bona fides non ſuf
ficeret ad hanc rem præſcribendam longo tẽ-
pore,quia in tali longi temporis præſcriptio-
ne requiritur titulus legitimus,l.vnica de uſu
capion.transform.l.nunquam, ff.de acquiren.
rerum dominio,capitu.qui contra iura,de re-
gul.iuris,l.j.C.de bonis maternis,l.quemadmo
dum,C.de agricol.& cenſit.libr.xj.titulus au-
tem illegitimus,& ĩprobatus habetur pro non
titulo,ut dictis iuribus,& l.fina.C.pro donato
tamen ubi titulus non requiritur ſi is interue-
niat licet minus legitimus,aut à lege improba
tus ſufficit ad inducendam bonam fidem,eaq;
bona fides ab hoc etiam iuris errore cauſata
ſufficit ad præſcriptionem,vt eſt vera & com- 4
Bona fides orta ẽt ex iniuſta cã ſufficit ad p̃ſcrip. cum communi
munis opinio quam tenuit Gloſſ. in l.ij. C. ubi
cauſa ſtatus agi debeat. Antonius & Imola in
cap.peruenit,per tex.ibi,de emp.& uendi.Pau.
conſi.xliiij.col.pen.lib.ij.Anton. in c.de quar-
ta,de præſcriptio.Barto.col.penul.& ibi Paul.
in l.Celſus,ff.de uſucapion.Antonius in capit.
fina.de præſcriptio.vbi Imola col.iiij. Felin.in
d.c.de quarta,nu.34.Balb.in d.l.Celſus,iiij.no
ta.Ant.Rub.conſi.lxxv.vbi hãc dicit cõem eſſe
ciui Rod.in c.poſſeſſor,de reg.iur.in vj.part.ij.
§.vij.Paulus Caſt.conſi.xliiij.col.pe.lib.ij.qa is
titulus

titulus illegitimus vbi nullus titulus neceſſarius erat non nocet, cum interuentus illius rei quæ neceſſaria non erat non ſoleat nocere, l. unica, in princip. C. de rei uxor. actio. ſicq; præſcript. xxx. annorum contingit & procedit ex iſta bona fide orta, & profecta ab iſto titulo, & cauſa erronea, & non legitima, quod quidem regulariter procedit, ſed ubi agimus de præſcribenda re uel iure in qua is contra quem præſcribebatur habebat intentionem ſuam fundatam de iure, ut ſic contra eũ non curreret præſcriptio temporis breuioris, quàm annorum, & tunc cum titulo (quale eſt in terminis dicti capitu. j. de præſcrip. in vj.) tunc is titulus improbatus & illegitimus, & ea bona fide inde profecta non ſufficeret ad præſcribendum, nõ magis, quàm ſi nullus titulus interfuiſſet, Idemq; dicebam in dictis rediribus regalibus (quos alcaualas vocamus) præſcribendis in quibus ſimiliter Rex noſter fundat intentionem ſuã de iure & per hoc contra eum currit ſola præſcrip. longiſsimi temporis non aliter, quàm cũ tituli interuentu, nam tunc licet interueniat is titulus illegitimus & bona fides erronea ab illo illegitimo titulo profecta nõ ſufficeret ad præſcriptionem inchoandam.

Hactenus in rediribus, ſed quid in iuriſdictione dic quòd cõtra poteſtatem ſupremam papæ aut Cæſari cõceſſam currere præſcriptionem tanti temporis cuius initij memoria non ſtat, tenent Bartol. in l. j. ff. de aqua pluu. arcen. Idem in l. hoſtes. ff. de captiuis, Felin. in cap. cũ non liceat, colum. iiij. de præſcription. Abb. in capitu. fina. nota. j. de conſtitu. Felin. in cap. cũ nobis, col. ij. de præſcription. Bart. in l. infamẽ, ff. de publi. iudi. Abb. in c. quoad translationum, de off. delega. Ale. conſil. xv. colũ. ij. libr. v. Iaſ. conſil. lxx. col. j. lib. iij. Alexand. conſil. xj. colum. iij. lib. vij. Purpuratus in l. imperium numero 174. ff. de iur. omnium iudic. Curtius Iunior in ij par. trac. feudorum. quomodo feudo. in eſſe deducatur, ij. q. prin. & hanc ſequit, & firmat eſſe magis communem opinionem Aymon Crauer de antiq. tempor. quarta parte ſectione materia iſta numero ſeptuageſimo ſecundo, Couar. qui neminem alleg. in c. poſſeſſor, de regulis iuris libro. vj part ij. §. viij. numero, quarto.

Contrariam partem vt non præſcribatur cõtra talem ſupremam poteſtatem etiam per interuentum temporis cuius initij memoria nõ ſit tenuerunt Abb. ſibi contrarius in capitu. per venerabilem, qui filij ſint legit. colum. fi. Idem in dict. capitu. cum non liceat, Romanus conſi. ccclxxj. col. fi. Alex. in l. more, col pe. ff. de acq. her. ſequitur, & dicit communem opinionem Soci. conſil. cclxxv. col. iij. libr. ij. Decius conſilio cccvij. columna tertia. Iaſo. conſilio. ccviij. columna tertia, libro ſecundo, & Purpuratus ſibi contrarius in l. prima, colum. quinta, ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio. Iaſ. in l. imperium, columna nona, ff. de iuriſdict. omnium iudicum, ſed ſoleo tenere priorem partem, quia iſthæc ſumma poteſtas iuris poſitiui eſſe videtur neq; ullum ius poſitiuũ eſt, quòd per hoc tempus non tollatur vt diximus ſupra, c. j. & ij & vj. l. fi. ti. de las preſc. lib. iij. ordinam.

CAP. LXXIX.

1 *Titulus improbatus prodeſt interdum ad præſcribendum ardua quæſt*

2 *Intellectus, leg. ſecundæ, §. ſi ſub conditione, ff. pro empto.*

3 *Error iuris regulariter impedit præſcriptionem etiam ſi concurrat cum errore facti contra communem.*

4 *Intel. l. ſi uir, ff. pro donato.*

5 *Præſcriptio procedit quando uxor uiro rem aliená donauit, licet uir eam uxoris eſſe & ſic donationem quoad transferendum dominium non ualuiſſe exiſtimaſſet contra doc.*

6 *Error Iacob. & Alberi.*

7 *Intell. l. ſi id quod pro derelic.*

8 *Malam fidem non dicitur habere qui cõtra iura mercatur, ſi & prohibitio fiebat ob priuatam utilitatem, & cum eo contraxit qui inops intellectus à lege non præſumebatur noua traditio.*

9 *Intel. l. ij. C. pro empt.*

10 *Intellectus, l. final. §. ſin autem, C. commun. delegatis.*

11 *Error Couarru. emendatus.*

12 *Mala fides reſpectu unius impedit præſcriptionẽ reſpectu alterius, ardua q.*

13 *Intel. l. ſi id quod. ff. pro derelicto.*

14 *Mala fides non uidetur adeſſe niſi tribus demum cõcurrentibus.*

15 *Bona fides an præſumatur titulo deficiente ardua quæſtio.*

16 *Malæ fidei uitium an purgetur tempore.*

17 *Bona fides præſumitur ex longa poſſeßione.*

18 *Malæ fidei uitium purgatur tempore.*

19 *Bona fides in præſcriptione immemoriali an ſit neceßaria ardua quæſtio.*

VXor viro fundum alienum à ſe tñ poſſeſſum douauit, & tradidit quem uir longo tempore poſſedit an præſcribat quæritur, & iureconſultus in l. ſi uir uxori, ff. pro dona. ait præſcripiſſe, idem ait in l. ſi id quod, ff. pro derelicto, [Titulus improbatus præſcr. interdum parit egregia quæſt.]

& Gloſſ.in dict.l.ſi uir, opponit ſic, aut enim is
donatarius cogitauit rem donatam eſſe dona
tricis, aut putauit eſſe alienam, ſi putabat eſſe
donatricis, non habuit iuſtam cauſam acci-
piendi, & poſſidendi, cum lege vitata ſit ea do
natio, ſicque ceſſat vſucapio ordinaria quæ in
hac iuſta cauſa nititur, ut diximus per dict.l.
quod uulgo, & dict.l.non ſolum, §.quod uulgo
d.l.fina.ff.pro ſuo, d.l.pro legato, & d.l. fina. ff.
pro legato: ſi naurem putabat rem donatam eſ
ſe alienam non habebar bonam fidem, ſicque
ceſſar uſucapio.

Reſponde quòd dicitur ad præſcriptionem
ordinariam exigi initium, & cauſam poſſidē
di iuſtam, non intelligitur quòd ſit iuſta re, &
opinione poſſidētis, ſatis enim eſt iuſtam eſſe
re tantum, quinimò re, & opinione ibi iuſta &
legitima cauſa erat re, quia lex permittebat
talem rei alienæ donationem valere opinio-
ne, quia & eā donationem valere donatarius
exiſtimabat, ſed in cauſa ualiditatis errabat,
quia donatarius putabat ualere eo quòd eſſet
vxoris, ea autem ualebat eo quòd eſſer aliena:
itaque licet ibi eſſet error iuris ramen non e-
rat error in effectu, ſed erat error in cauſa qui
non nocet, ſimile in l.prima, §.ſi legatarius, ff.
ad legem Falci.ergo in terminis d. l.ſi uir.erat
iuſta poſsidēdi cauſa inſpecta re, hoc eſt iuris
diſpoſitione, & inſpecta opinione præſcriben
tis quoad iuris effectū, licet in cauſa erraſſet:
ſicque ibi veritas iuris concurrebat cum opi-
nione præſcribentis, at in terminis l.nunquàm
ff.de uſucapion.& l.ij.§.ſi à pupillo, ff.pro em-
pto.ubi emi à pupillo ſine tutoris authoritate
rem ſuam, cauſa quam habeo poſsidendi inin
ſta erar uel iuſta nòn erat inſpecta legis diſpo-
ſitione, & opinione mea, nam licer ponas me
inſcium ingnarumq; iuris exiſtimaſſe id lice
re, tamen ius aliud diſponebat, ſicque cauſa il
la poſsidendi legitima erat opinione tantum
inſpecta, non inſpecta re, id eſt, legis diſpoſitio
ne, ergo aut initium, & cauſa poſſidendi eſt le-
girima re, & opinione, aut illegitima re & opi
nione, aut legitima re tantum, aut legirima
opinione rantum, primo caſu procedit ſine du
bio, quia contingit præſcriptio vt in dict.l.ſi
vir, & in omnibus legibus permittentibus vſu-
capionem, nam licet res alienas de facto īſcio
uel inuito dño ueritum ſit alienare, vt per to-
tum, C.de rebus alien. non alienandis, tamen
illud eſt illicitum ex parte tradentis, cærerum
ex parte accipientis ſi bonam fidem habebat
non eſt uetitum l.bonæ fidei, ff. de uerborum
ſignificationib.& in legibus ſupra allegatis.
Itaq; cum ad præſcriprionē exigimus iniriū
poſſidendi legitimum fuiſſe re & opinione in-
telligimus ex parte accipientis, nec curamus
utrum ita ſit nec ne regulariter ex parte tradē
tis, licet aliquando ſic ut in authē. malæ fidei,
C.de præſcription.ſic ergo ſi re & opinione e-
tat legitima cauſa & initium poſſidēdi, proce
dit vſucapio, d.l.ſi uir, cum concordant. quod
ſi re & opinione accipientis erat iniuſta cauſa
tunc ſine dubio ceſſar præſcriptio proprer ma
lam fidem accipientis, l.unica, C.de uſucapio.
transform.capitu. poſſeſſor, de regu. iur. in vj.
quòd ſi iuſta cauſa erat accipiendi opinione
tantum non etiam re, quia per errorem iuris
putabat accipiens eum cōtractum legitimum
eſſe, ueluti ſi emit à pupillo ſine tutoris autho-
ritate, & tunc ceſſat præſcriptio, dic.§. ſi à pu-
pillo dict.l.nunquàm, quòd ſi re id eſt, ex le-
gis diſpoſitione legitima erat poſſeſsio, ſed o-
pinione accipientis erat illegitima, quia ipſe
putabat contractum eſſe à lege uetitum cū nō
eſſet, ueluti ſi exiſtimabat adultum non poſſe
res mobiles alienare ſine decrero, cum probi-
bito ſit in prædijs non in mobilibus regulari-
ter l.magis puto, per totam, ff.de rebus eorum
per totum, C.de prædi.mino. ipſe autem emit
rem mobilem ab adulto ſine decreto, cum tu
toris authoritate ſi eum habebat, uel ſine tu-
tore quando eum non habebar, & tūc puto ceſ
ſare præſcriptionem, nam aut pupillus domi-
nus arat, & tunc ſtatim facit dominum acci-
pientem, l.traditionibus, C.de pact.iuncta, le.
nunquàm, ff.de aquiren.rerum dominio. Scq;
ceſſat vſucapio, §.ſic itaque, inſtitu.de action.
Aut non erar dominus, & tunc adeſt mala fi-
des accipientis, quæ impedit vſucapionem, ut
dict.l.unica, & d.capitu.poſſeſſor. capitu.uigilā
ti, & capitu.fina.de præſcription. ratio diffe-
rentiæ, quia quando rem ſuam adultus trade
bat ex cauſa legitima ad transferendum domi
nium, licet eā illegitimā accipiēs putaret iniu
rium non eſt dominium transferri, quia nihil
tam naturale eſt, quàm voluntatem domini rē
ſuam in alium transferre uolentis ratam eſſe,
§.per traditionem, inſtitu.de rerum diuiſion. l.
nemo, ff.de pact.verum cum adultus traderet
alienum & accipiens erraret in facto, quia pu-
tabar alienum nō eſſe & in iure, quia putabat
adultis res ſuas mobiles alienare ſine decreto
non licere, tunc non adeſt voluntas domini
quæ efficiat vt dominium ſtatim rranſeat nec
æquitas quæ ſubueniat poſſidenri per conceſ-
ſionem vſucapionis, ſicque videtur ceſſare v-
ſucapio.

Per contrarium vt locus ſit vſucapioni vi-
detur per regulam l.regula.§.qui ignorauir, ff.
de iur.& facti ignor.iuncta lege clauibus, ff.de
contrahen.emp.vbi qui abſte emit rem tuam
quam

quam alienam putabat, ſi ei tradidiſti dominus fit, licet negare non poſsimus quin ille haberet malam fidem quando quidem rem quã accepit alienam putabat, ſed hac in re veritas præualet opinioni, ergo ſi tradẽte domino ſtatim tranfertur dominium non obſtante mala fide accipientis ſimiliter transferetur vſucapiendi conditio, quando traderet non dñs.

2 Ad†idem l.ij.§.ſi ſub conditione .verſi.contra, ff.pro emp. vbi abſte emi rem alienam ſub conditione, & conditio extitit me ignorante, ſicq; adhuc tuam eſſe putabã, quia conditionalia pendente conditione nihil ponunt in eſſe, §.ſin autem aliquid ſub conditione, C.de cad.toll.l.ſi.§.ſin autem ſub conditione.C.cõmu.de legatis l.ſi quis ſub conditione dandorum decem, ff.ſi quis omiſſa cauſ.teſta.l.ſeruo legato, §.j.ff.delega.j.& tamen tex.ibi ait à tẽpore quo re uera expleta cõditio fuit præſcriptionem inchoari, quamuis ipſe putarem eam rem meam non eſſe, ſed permanere adhuc in dñio uenditoris quouſq; condito impleretur.

Intell.l.2.§.ſub con dit. ff.pro empt.

Ad idẽ & tertio d.§.ſi ſub conditione.verſi. quod apertius, ubi defunctus emerat, ſed ſibi res nondum fuit tradita, quæ tamen poſtea heredi tradita fuit, isq; ignorabat defunctũ emiſſe, ſicq; rem alienam eſſe putabat, & ad ſe nullo modo pertinere, & adhuc, quia re uera habebat titulum emptionis poteſt præſcriberei ratio, quia hac in re ueritas preualet opinioni vt ibi exprimitur, & eadem l.§.ſi à pupillo, & d.l.regula.§.qui ignorabit.

Ad idem & quarto tex.optimus in l.ſi id qđ ff.pro derelicto, ubi vxor marito rẽ donauit, quod cum ſcirem à marito emi, licet nõ ignorarem alienũ me emiſſe, quia uxor q̃ marito donauit eum dominum non fecit, adhuc tamen poſſum vſucapere ut ibi, non obſtãte ſciẽtia rei alienæ, quia vt tex.ille ait quaſi uolente concedente domina maritus tradidit, ergo licet uterq; ideſt tam emptor quàm uenditor haberent ſcientiam rei alienæ, adhuc non uidentur eſſe in mala fide, quando habebant domini voluntatem, etiam ſi ea volũtas à iure ꝓbata non eſſet, & talis dominus eam rem alienare non poſſet.

Ad idem & quinto l.ſi uir vxori, ff.pro donato, ubi uxor uiro rem alienam donauit quam vir vxoris eſſe putabat, & valere donationem iuris ignarus exiſtimabat, & adhuc profuit valuitq; is contractus quoad præſcribendum, qa ignorantia iuris non nocet in uſucapionibus quando præſcribens putabat contractum non ualere qui re vera ualebat, ſic ergo & in propoſito emi ab adulto rem mobilem ſine decreto, quo caſu uẽditio ritè facta fuit, poſſum ex hoc titulo & cauſa vſucapere, licet putarẽ uenditionem eſſe nullam, quia hac in re plus eſt in re quàm in opinione: diuerſum eſſet ſanè ſi contractus rite factus non eſſet & ipſe putarẽ ualere, nam is error nõ faceret tenere eum cõtractum qui ex legis diſpoſitione non ualebat l.nunquàm, ff.de vſucap.& d.l.ij.§.ſi à pupillo, ergo ignorantia poſſeſſoris in iure qui rem acceperat nec de contractu valido facit in ualidum, nec de infirmo & inutili facit firmum, quia hac in veritate magis eſt quam in opin.

Hinc†infertur ueram non eſſe eam communem ſententiam quòd in præſcriptione ordinaria error iuris non nocet quando concurrit cum errore facti, quam opinionem tenuit Glo. per tex.ibi in d.l.ſi uir, & ibi Bar.Din.num.40. in c.poſſeſſor, de regu.iur.in vj.Bal. in l.iiij.C. pro empt.num.4.Balbus in d.l.Celſus, ff.de vſucap.in iiij.not.Felinus in cap.de quarta, de præſcriptio. 3

Error iuris impedit præſc. etiam ſi concurrat cum errore facti cõtra cõem.

Sed hæc communis opinio vera eſſe non poteſt, nam ſi ſolus error iuris impedit vſucapionem ordinariã, ergo longè magis impedietur ſi concurrat error tam iuris quàm facti, quia duo uincula &c.l.teſtam.C.de impuberum. Itẽ eſt contra l.nunquàm, ff.de vſucap.l.ij §.ſi à pupillo, cum conc.ff.pro empt.vbi poſſeſſor errabat in facto, quia emit rem alienam quam vẽditoris eſſe putabat, & in iure, quia emit à pupillo exiſtimans quòd haberet rerum ſuarum liberam alienationem, cum non haberet & tñ negatur ibi vſucapionem procedere.

Ad†d.l.ſi uir, reſponde vt diximus, quæ reſponſio longè melior eſt quàm ea quæ aſsignatur à Paulo Caſtr.in tit.pro donato ad finem & in d.l.nunquàm, & per Azonem in ſumma. C.de iuris & facti igno.per Aegidium in cap. vigilanti, de præſcrip.num.47.Felin.nume.36. in d.c.de quarta, & epiſcopus Couarru.vbi ſuprà.§.vij.ad finem. Hi enim intelligunt quòd in d.l.ſi vir, ideo error iuris non nocet, quia errabatur non circa ualiditatem contractus, ſed circa cãm ualiditatis, donatarius.n.bene putabat contractũ ualere, & uerũ erat, ſed ideo ualere exiſtimabat quod intelligebat oẽm donationem inter virum & uxorem ualere non ſecus quàm inter reliquos, & in hoc decipiebatur errore iuris, qui non nocet, licet vt ipſi ſentiunt noceret ſi erraret, circa ualiditatem cõtractus, quod nos omnino negamus aſſeuerantes in terminis d.l.ſi uir, ualiturum eſſe contractum etiam ſi donatarius exiſtimaret non ualere, itaq; licet uir donatarius iuris eſſet conſcius, ſciretq; donationem inter virum & vxorem regulariter non ualere, remq; illam ſibi ab vxore donatam putaſſet vxoris eſſe, non au 4

Intell. l.ſi uir.ff.pro don.

tem alienam, adhuc valeret donatio, & procederet vſucapio per generalitatem illius text. qui non facit vim in errore donatarij circa ius, & id ſubaudire eſt intolerabilis diuinatio, & ſuppletio ad illũ tex. ergo intelligamus maritum ibi rem donatam uxoris eſſe intellexiſſe, cum eſſet aliena, ſicq; erraſſe in facto, & ſimiliter intellexiſſe uetitam eſſe donationem, inter virum & vxorem, & nihilominus rem accepiſſe, ſicq; habuiſſe ſcientiam rei alienæ hoc modo, quia rem vxoris eſſe putabat cum eſſet aliena, & putabat non iure ſibi fuiſſe donatam & traditam, ſicq; in bona fide non erat exiſtimans ſe poſſidere rem quæ adhuc uxoris maneret etiam poſt donationem & traditionem, adhuc tamen vſucapere eam poteſt iure ciuili, quia re uera illa donatio valuit, & illa mala fides vel mala fides non eſt, vel ſi eſt, non tamẽ nocet quoad præſcriptionem propter conſenſum dñi accedentẽ, itaq; ibi contingit præſcriptio, quia affuit poſſeſſio & affuit titulus re uera ſufficiẽs licet donatarius eum tit. inſufficiẽtẽ putaſſet, cuius error non obeſt aut eneruat ueritatẽ, affuit etiam bona fides, quia in mala fide non eſt, qui poſſidet rem alienam ſciẽter ſi ſcit ſe habere domini uoluntatem vt probatur ibi & expreſſius in l. ſi id quod, ubi elegãs text. ff. pro derelicto ibi, quaſi uolente & occidente domina: ergo in d. l. ſi vir. nihil deerat ad uſucapionis requiſita cum adeſſent poſſeſſio titulus & bo. fides, ſicq; ut ibi contingeret pręſcriptio non erat neceſſe quòd donatarius erraſſet in cauſa ualiditatis contractus, licet aliud & diuerſum ſentiant Paulus & alij quos
5 proximè retulimus † vnde contra ipſos facio talem concluſionem ſi res aliena uiro ab uxore donata eſt uirq; errabat bis in facto quia & rẽ vxoris eſſe putabat, & illum contractum ob eũdem facti errorem putabat non valere, pręſcribere poterit: quæ concluſio contra ipſos probatur primo per d. l. ſi uir, ſi generaliter prout debet intelligatur ſecundo in d. l. ſi id, quod in deciſione, tertio ibidem in ratione decidendi quarto in d. l. regula, §. primo, quinto in d. l. ij. §. ſi ſub cond. verſi. contra ff. pro emptore, ſexto ibid. in vltimo reſpõſo, octauo in l. loci corpus, ff. de acq. rerum dominio, nono in l. j. §. ſi legatarius iuncta ſua Glo. ff. ad leg. ſalc. Denique donatio inter virum & vxorem ualet, quo ad poſſeſſ. l. j. §. ſi vir, ff. de acqui. poſſ. ergo etiã ſi vxor viro rem propriam donaſſet eum faceret iuſtum poſſeſſorem licet dominum non faceret, ſicq; præſcriberet.

Præſc. procedit quã do uxor viro rem alienã donauit licet uir vxoris eſſe putaſſet contra Doct. & dona. non ualere intelligiſſet.

6 Subinfertur verum † non eſſe intellectũ quẽ ad d. l. ſi vir, aſſignant ibi Iacob. de Arena & Albericus, aiunt enim quòd ibi erat poſſeſſio & titulus verus & legitimus & in hoc rectè: & licet donatarius erraſſet in iure exiſtimãs ibi donationem non ualuiſſe, tamen is error non excludit bonam fidem & ſane, ꝙ non excludat bonam fidem agnoſco, ſed nego iuris errorem interfuiſſe, quia ipſi intelligunt quòd donatarius putabat, donationem ualere ductus errore iuris, ego intelligo quòd putabat non ualere deceptus errore facti, ſciebat enim ius qđ præcipit donationem inter virum & vxorem non valere quando vxor viro rem ſuam donabat, ipſe autem putabat eã donationem, ideo non ualuiſſe, quia non res aliena, ſed ipſius vxoris donata eſſet, ſicq; ibi non in iure, ſed in facto tantum errauit, & ſimiliter ibi bona fides profecta fuit ab illo errore facti, non quidem ab errore iuris, ergo Albericus & Iaco. de Arena bis erraſſe videtur, primum, quia exiſtimarunt ibi bonam fidem ab errore iuris emanaſſe, cum non effluxerit niſi ab errore facti, deinde, quia uirum in iure erraſſe crediderunt cũ in facto tantum. non etiam in iure erraſſet.

Error Iacob. & Alberi.

Subinfertur † verus ĩtellectus ad l. ſi id quod 7
ff. pro derelicto verſic. nam & ſi, cuius uerba, ita habent, nam & ſi tibi rem ab uxore donatã ſciens emero: quia quaſi uolente & concedente domina id faceres, idem iuris eſt, ſcilicet ut uſucapere poſſem & Gloſſ. ibi quam ſimpliciter ſequuntur Dinus, Iacob. de Arena, Barto. Alberi. & Pan. ibi & alij communiter duos aſſignat intellectus, primus eſt quòd ibi uxor q̃ donauit marito non erat domina rei donatæ, quia eam pro derelicto habitam à non domino accepit, ſicq; eius dominium nacta nõ fuit & conſequitur dominium eius rei in maritũ donatarium non tranſtulit l. nemo plus, ff. de reg. iur. c. nemo poteſt plus, de reg. iur. in vj. vnde cum ego ſciens à marito emiſſem, nec dominium acquirere potuiſſem, quæſiui vſucapiendi conditionem, ſed in re dubia quiſq; ꝓſumitur ſuũ non alienũ alienare, per tot. C. de reb. ali. non alien. l. merito, in prin. ff. pro ſocio, ſicq; dicere quòd ibi vxor marito alienũ alienauit, præterea quòd eſt diuinare, eſt etiã contra legis præſumptionem, vnde Gloſ. tranſuolat ad ſecundum intellectum, ut ibi uenditio, ideo valeret, quia uxor erat præſens & conſentiẽs huic uenditioni tempore quo fiebat, ſicque ipſamet per mediam perſonam uiri uendidiſſe uideretur, ſicq; emptor non haberet malam fidem aut ſcientiam rei alienæ cum ab ipſa uxore quam dominam putabat uideatur emiſſe. Sed & is intellectus cum quo ſimpliciter omnes ibi tranſeunt diuinat uxorem eſſe præſentem tempore quo maritus mihi donabat. Dic ergo quòd ſi ĩe res illa eſſet uxoris

Intel. l. ſi id quod. ff pro dereli.

non

non fieret mariti donatarij,quia per hoc vxor
efficeretur paupetior l.ſi vir.ff.pro donato, ſi-
ue eſſet aliena non fieret mariti, quia uxor nō
poſſet dominium quod non habebat transfer
re in maritum donatarium l.nemo plus, ff.de
reg.iur.d.c.nemo poteſt plus,in te autem du-
bia magis eſt vt vxorem donantem dominam
fuiſſe rei donatæ præſumamus per iura ſuprà
allegata,quod planè ſignificat tex.ille dum ait
quia quaſi volente & concedente domina, ſic
ergo maritus eam rem cuius dominium non
habebat vendidit mihi qui eam præſcribe-
re poſſum vt tex.ait , nam hic adeſt poſſeſſio,
adeſt etiam titulus venditionis,adeſt etiā bo-
na fides,nam licet ego ſcirem hanc rem à ma-
rito mihi venditam,mariti non fuiſſe,ſed vxo
ris fuiſſe & nunc eſſe,tamen ſciebam maritum
eam poſſediſſe non inuita vxore , ſed volente
(ex illo enim contractu à lege improbato fuit
ab vxore in maritum donatarium tranſlata
poſſeſſio l.j.§.ſi uir,ff.de acq poſſ.) ſciebāq; eā
poſſeſſionem in me tranſtuliſſe ſimiliter uolen
te & concedente vxore,quæ cum rem illā ma-
rito donatam uellet,voluit etiam vt ille de il-
la liberè diſponere poſſet, vt per totum .C.de
donati.quæ ſub modo,ſicq; ego non eram in
mala fide ; quia vt qui poſſidet rem alienā vi-
deatur malam fidem habere,oportet vel quòd
ſciat certò ſe alienum poſſidere inuito domi-
no,vel quòd ſimus in dubio , quo caſu domi-
nus præſumitur inuitus l.vetare,ff.de furt. Di
uerſum eſt cum is poſſeſſor poſſidet alienū de
voluntate domini vel certa vel præſumpta,
prout erat in terminis d.l.ſi id quod, quia tūc
malam fidem non intelligitur habere cum do
mino non inuito alienum poſſideat,probatur
in §.j.inſt.de obliga.q ex delicto;vbi tunc de-
mum is qui contrectat rem alienam mobilē
videtur malam fidem habere,cum id facit in-
uito domino, non ſic ſi eo non inuito contre-
ctet,tunc enim nec videtur regulariter malam
fidem habere,nec facit furtum, vt ibi in tex.&
in Glo.Neq; ad rem pertinet quòd qui contra
iura mercatur bonam fidem non præſumatur
habere cap.qui contra.de reg.iur.in vj.l.quē-
admodum.C.de agri & cen.ſi. lib.xj.vnde cum
ego in terminis d. l.ſi id quod, ſciens à marito
emiſſem rem quam vxoris eſſe non ignorabā,
videor contra iura mercari, ſicq; bo.fide care
re.Sed reſpon.d.ca.qui contra, & d.l.quemad-
modum,procedere quando ius reſiſtit, non ſic
quando non aſſiſtit,prout eſt in donatione i-
ter virum & vxorem vt docet Bart.in l.ſi quis
pro eo,ff.de fideicōmiſſorib.qui inde deducit hāc
donationem firmari iuramento cuius opinio
communiter approbata eſt vt diſſeruimus lib.
de ſuc.crea.parte.j.§.xxix.n.11.tunc enim cū
ius non aſſiſtit alicui actui nec ei condonat
actionem,qua poſſit exequi & ad effectum p-
duci qui talem actum cui lex non aſſiſtit fa-
cit non videtur malam fidem habere non ma-
gis quàm ſi faceret actum à lege permiſſum
ita intelligo d.l.ſi id quod. ſimile per Bart.in l.
ſed & ſi lege.§.ſeire,ff.de peti.hære.item reſpō
de quòd d.c.qui contra,& d.l.quemadmodū,
cum conc.procedunt in ijs.quæ vetantur prin
cipaliter propter publicam vtilitatem , nā qui
contra talem prohibitionem contrahit bonā
fidem non præſumitur habere, non ſic in ijs q
vetantur propter vtilitatem principaliter pri
uatam ipſius prohibiti , qualis eſt donatio in-
ter virum & vxorem ſecundum Barto.in d.l.ſi
quis pro eo,quem communiter Doct. ſequun
tur vt diximus in d.tract.part.j.nam qui facit
contractum à lege vetitum propter vtilitatem
principaliter priuatam,nō videtur habere ma
lam fidem,accedente conſenſu expreſſo uel ta
cito illius cuius fauore is actus vetitus fuit,ita
procedit d.l.ſi id quod,ſicq; vtiliſſimè & mi-
rum in modum limitatur & declaratur mate-
ria bonæ fidei quæ in præſcriptionibus exigit,
quod & nouum eſt, & procedit etiam de iure
canonico,non ſecus quàm de iure ciuili, nam
quod iura canonum aiunt malæ fidei poſſeſſo-
rem eum eſſe qui alienum ſciens poſſidet cap.
vigilanti,ca.ſi.de præſcrip.c.ſi virgo. xxxiiij.q.
ij.id ſanè intelligendum eſt dum modo alie-
num poſſideat inuito domino,quod in dubio
præſumitur d.l.vetare,non ſic ſi domino volen
te poſſideat alienum quod præſumitur quan-
do dominus eam rem alienauit, licet propter
ſuam met vtilitatem alienare vetitus eſſet,tūc
enim tam is in quem ipſe prohibitus alienauit
quàm reliqui omnes qui à priore accipiente
acceperunt bonam fidē videntur habere, quaſi
omnes de illius domini prohibiti uoluntate
poſſidere videantur per d.l.ſi id quod. Diuer-
ſum fortè eſſet ſi quis alienare à lege vetitus
ſit etiam ob priuatam principaliter vtilitatē
non ipſius quidem prohibiti.ſed alterius ter-
tij,puta in terminis l.filiusfamilias,§.diui., ff.
de lega.j.†ergo ſi quod alumno minus indu- 8
ſtrioſo propter ſuam met utilitatem reliquit
alienare prohibuit,vt fuit in l.Titio centum,
in prin.ff.de cond.& dem. ipſeq; ſciens ab illo
emi non videbor malam fidem habere, licet is
titulus illegitimus ſit,vt ibi, & conſequenter li
cet quaſi ex defectu tituli ceſſet præſcriptio
ordinaria decem vel viginti annorum, erit ta
men locus præſcriptioni triginta annorum in
qua titulus non exigitur,ſed tantum bona fi-
des hodie de iure canonico,quæ hac in re mi-
nimè

Malā fidē non dicitur habere qui cōtra iura mercatur ſi prohibitio ſit ob priuatam utili.& accedit domini uol.

nimè defuiſſe videtur, vt in d.l.ſi id quod, ſicq; mirè declarantur d.c.vigilanti, & d.c.ſi.de præſcr.l.bonæ fidei.ff.de verb.ſign.l.vnica de uſuc. tranſ.cum ſimilibus.

9 Sicq; † ſi ſeruos filio minori legaui qui erant perfectæ artis periti propterq; illam peritiam eos alienare vetui, quo caſu valet ea prohibitio l.ij C.pro emptore, iſq; filius ſcienti donauit, uendidit aut dotis nomine dederit, is quidem titulum legitimum non habet, ſed bonã fidem habere non deſinit, ſicq; ceſſabit ordinaria præſcriptio. quæ legitimum titulum deſiderat d.§.ſi à pupillo, in l.ij.ff.pro empt. cum ſimi. ſed locus erit præſcriptioni triginta annorum quæ titulum non deſiderat, ſed ſola bona fide contenta eſt, quæ hic adeſſe intelligit, per quod mirum in modum declarantur d.ca. vigilanti, & d.c.ſi. & l.ſicut l.omnes l.ſi quis emptionis, l.cum notiſſimi, C.de præſcrip.xxx.anno.

Intel. l. ij. pro empt.

10 Diuerſum † ſanè eſſet ſi rẽ ſub cõditione legatã ego pẽdẽte cõdõne ſciẽter emiſſem ab hęrede. & poſtq̃ eã per ann. xxx. poſſediſſem conditio extitiſſet eamq; à me legatarius vendicaſſet, tũc enim nouè aut noua ratione teneo me tueri prætextu præſcriptionis non poſſe nec præſcripſiſſe, non quidem longo tantum tempore vt expreſſum eſt in l.fina.§.ſin autem ſub conditione. C.commu.delega. nec, etiã longiſſimo, quia licet in hac præſcriptione titulus non exigatur d.l.ſicut, cum concor. tamen hodie exigitur bona fides per d.c.vigilanti, & d.c.fina. quæ hic adeſſe non uidetur, quia licet pendente conditione verum ſit poſſediſſe me de uoluntate domini, ſicq; bonam fidem habeam reſpectu ipſius, habeo tamen malam fidem reſpectu alterius, ſcilicet legatarij, ſicq; ceſſat præſcriptio, per quã declarationem pulchrè ampliatur d.§.ſin autem, & d.c.fin. & d.c. vigilanti.

Intel. l. ſi. §. ſin autẽ. C.cõ. delega.

11 Ex † ſuperioribus etiam apparet Glo. in l.Põponius.§.ſi iuſſu, ff.de acq.poſſ. non iure notatam fuiſſe ab epiſcopo Couar. viro alioqui diſſertiſſimo, ea enim Glo. ait quòd in terminis d.l.ſi uir, ff.pro donato ceſſat regula l.clauibus ff.de contrah.empt. nam inquit vxor cum domina non eſt, & marito donauit, transfert in eum vſucapiendi conditionem, & tamen ſi domina eſſet, dominium non tranferret quod veriſsimum eſt & probatur in d.l.ſi uir, quod improbat ipſe epiſcopus dicens quòd ibi uxor ſi traderet propriam rem dominium in maritũ tranſmitteret quod eſt contra totum titulum ff. & C.de dona. inter virum & uxo. unde illud uerbum in curia lapſum aut errore librariorũ deprauatum credendum eſt.

Error Couar. emendatus.

Ex ſuperioribus maximè ex intellectu quẽ ſignauimus ad d.l.ſi id quod ff.pro derelicto, & l.ſi uir, ff.pro donato patet uera reſolutio illius articuli ſat controuerſi † an mala fides reſpectu unius ĩpediat præſcriptionem reſpectu alterius, quale eſt cum fundum alienum ſciẽs poſſidebam, qui quidem fundus re uera tuus erat, ſed eum Sempronij eſſe falſò opinabar, & hac in re aiunt Bart. in l.naturaliter, ff.de uſucapionibus, nume.11. & apertius, nume.14. tenuiſſe procedere uſucapionem, nec illam ſciẽtiam rei alienę impedimento eſſe, quod ex mẽte uidetur eſſe Glo.ſi. in l.ſi quis fundum, ff.de acquir.poſſeſſ. & Glo. in l.ſicut. C.de præſcript. xxx.annorum, & Bartolum ita intellexerunt Aegidius Bellamera in c.uigilanti, num.35.de præſc. Antonius, col.ſi. & Felinus, col.j. in c.fin. de præſc. ubi Imola, num.25. & hanc Bar. opinionem ſic intellectam communẽ eſſe firmat Balbus de præſc. in iij.par.vj.part. princip.q.ij. uerſic.tertio Socinusq; idem firmat cõſi.xlvij. lib.iij.col.fin. quod & firmat Ioan. Annibal in d.l.naturaliter, num.156. & hanc Bartoli opinionem ſimpliciter ſequuntur Imo. in d.l.ſi qs fundum. Ancha. in cap.j.de præſc. in vj. Salicetus in l.cum notiſsimi §.imò, C.de præſc.xxx. annorum, qui tamen ſententiam ſuam non ſatis aperiunt, ſed Bar. ſimpliciter ſequuntur. 12

Mala fides reſpectu unius impedit præſcriptionẽ reſpectu alterius eleganſ.qõ.

Contrariam partem ut qui alienum ſciens poſſidet is licet circa uerum dominum illius rei erret dum eum Sempronii eſſe putaret, cũ tuus eſſet, non poſſit præſcribere contra te, nec contra Sempronium, aut alium tenent Abb. in d.c.illud, num.8. Aretin. nume.56. in l.j.§.item acquirimus, ff.de acq.poſſeſſ. Idem Aretin. in d.l.iij.§.Neratius, col.fin. Idem in l.Pomponius, §.ex facto, eod.titu. Vincentius Hercul. in d.§.item acquirimus, nume.24. Aretin. conſi. 17. col.ix. Balbus ubi ſuprà Annib. ubi ſuprà, nu.160. Bellamera ubi ſuprà & Socinus in d.§.item acquirimus, & Claudius in d.l.naturaliter, col.iij. & hanc opinionem ſequitur & firmat eſſe magis communem epiſcop. ciuita. Rod. in c.poſſeſſor, par.ij.§.viij. ad fin.de regu. iuris in vj.

Mouentur tenentes hanc poſteriorẽ partem quia malæ fidei poſſeſſor is eſt qui poſſidet alienum ſcienter, iſq; nullo tempore præſcribit c.fin.de præſcrip. c.uigilanti, eod.ti. cap.ſi uirgo.xxxiiij.q.ij. ubi quandiu quis ignorat alienum ſe poſſidere tandiu & non diutius poteſt intelligi bonæ fidei poſſeſſor. & tandiu & non diutius poteſt præſcribere, nec dubium eſt, quin is haberet ſcientiam rei alienæ licet erraſſet circa uerum dominũ, l.aut qui aliter, §.ſi quis dum putat, ff.quod ui aut clam.

Ad d.l.ſi quis fundum, unde effluxit potiſſimum

mum Bartol. & ſequacium fundamentum, reſpondent procedere reſpectu diuerſorum iurium vel res partium, nam ſi totum fundum ab omni parte, & ab omni iure, & reſpectu poſſidebam, cum ſcirem uſumfructum alienum eſſe proprietatem autem ad me pertinere putarem, uel totum poſsidebam, cum tertiã eius fundi partem alienam eſſe non ignorarẽ, reliquas vero fundi partes meas eſſe falſo opinater, tunc & propietatem illã vſucapere potero, nihilum impediente ſciẽtia vſusfructus alieni, & illas duas fundi partes potero vſucapere licet ſcirem alterã tertiã ptẽ fuiſſe eſſeque alienam. Idq́ue licebit non aliter atque ſi duos fundos alienos poſſiderem alterum ſciens alterum errans putansq́ue ad me pertinere, tunc enim indubitatum eſſet fundum bona fide poſſeſſum me præſcribere poſſe, nec huic rei impedimento eſſe mala fides, quæ inſequebatur me, & impediebat reſpectu alterius fundi quem alienum ſciebam. Sicq́ue neque in bona neque in mala fide hac in re erit ius accreſcendi, licet videretur argument. in contrarium ex leg. ſi ponas, §. fina. ff. de inofficioſo teſtamento. & in l. prima, & ſecunda, l. in de Neratius, l. ſi quis Titio, & fere per totum, ff. de uſufr. accreſ.

13 Intell. l. ſi id quod pro derel. Quid † dicendum? & ſanè pro priore opinione Bartol. & ſequacium nouè adduco tex. à nemine hanc ad rem præuiſum. in l. ſi id qđ ſecundo reſponſo, ff. pro derelicto, cuius uerba ſi tibi fundum ab uxore donatum ſciens emero, quia quaſi nolente, & concedente domina feceris idem erit, ſcilicet vt vſucapere eũ poſsim, ecce ubi ego emptor qui habebam ſciẽtiam rei alienæ dum ſciebam eum fundum iure dominii mariti non eſſe, ſicq́; nec illum in me tranſuolaſſe adhuc hac ſcientia rei alienæ non obſtante vſucapere poſſum. & ꝙ ius fundi illius non tranſierit in maritum qui mihi vẽdidit patet, quia ſiue ille uxoris donatricis eſſet in maritum donatarium tranſire non potuit, per totum, C. & ff. de donation. inter uirum & uxorem, ſiue vxoris non foret, ſed alienus ſimiliter ex conceſsione vxoris in maritũ tranſire nequiuit per regulam, l. nemo plus, ff. de regul. iur. capi. nemo poteſt plus, eodem tit. in ſexto, & cum emptor qui à marito accepit ſciens eſſet haberetq́; ſcientiam rei alienæ videbatur præſcribere non poſſe, & tamen ibi reſpondetur poſſe, & ſi intelligimus ideo præſcripſiſſe, quia is emptor ſciebat fundum alienum tamen putabat eum eſſe vxoris donatricis cũ alterius eſſet ſecundum intellectum Gloſſ. ibi erit ibi tex. expreſſus pro hac opinione, ſed ſanè reſpondere poſſumus, & debemus illũ text. planè probare ſcientiam rei alienæ nõ ſemper impedire uſucapionem, quia non ſemper inducit fidem malam ueluti ſi de conſenſu tacito, uel expreſſo domini rem ſuam poſsideam, quale fuit ibi, ut patet in uerb. quaſi uolente, & cõcedente domina.

Secundò ad idem eſt tex. egregius in l. ſi uir ff. pro donato, ubi uxor marito donauit fundum alienum, quem maritus vxoris eſſe putabat, ſicq́; poſtquàm accepit ſciebat ſe adhuc alienum poſsidere, uel ſaltẽ ita eſſe putabat, aut putare debebat, ut per totum, C. & ff. de donation. inter uirum & uxorem. & adhuc is maritus vſucepit eum fundum, quia licet ſciret alienum errabat tamen in vero domino, ſicq́; habens ſcientiam rei alienæ reſpectu vxoris donatricis non uetatur vſucapere contra verum dominum quem dominum eſſe ignorabat, ſed & ad hunc text. poſſumus reſpondere uerisſimum eſſe, quòd non ſemper ſcientia rei alienæ reſpectu unius impedit, præſcriptionem reſpectu alterius, nam qui ſciens alienum poſſidet etiam ſi re uera poſſideat inuito domino præſumptiuè tamen ſi putet ſe uolente domino poſſidere ſatis eſt ut ibi, nam in illo tex. intelligendum eſt maritum poſſediſſe præſumptiuè domino inuito, l. vetare, ff. de furtis, ſed tamen is maritus cum falſo exiſtimaret eum fundum eſſe vxoris donatricis, licet per hoc intelligere deberet fundi dominium ad ſe non trãſuolaſſe, ſicq́; alienum ſe poſſediſſe, adhuc tamẽ cum poſſideret uolente, & concedente uxore quam dominam eſſe putabat, non erat in mala fide, licet haberet ſcientiam rei alienæ, nos autem loquimur eo caſu quo & haberet ſciẽtiam rei alienæ, & ſciret aut ſcire deberet alienum ſe poſſidere inuito domino ergo † tribus demũ concurrentibus conſtituitur quis in mala fide primum, quòd re uera poſſideat alienũ, alterum, ꝙ inuito domino, tercium, ꝙ ſciat, uel ſcire debeat ſe inuito domino poſſidere. 14 Mala fides nõ adeſt niſi tribus demũ concurrẽtibus.

Facito ergo regulam talem, ſcientia rei alienæ impedit præſcriptionem non ſolum reſpectu eius quem dominum eſſe putabam, ſed et reſpectu domini quem dominum eſſe ignorabam, dicto capitu. fina. dicto capitu. vigilanti, de præſcrip.

Limita primum niſi qui ſciret alienũ ſe poſſidere inculpabiliter putaſſet volente domino poſsidere ſe, nam tũc etiam ſi re uera domino uolente poſsideret vſucapere poſſet ut in d. l. ſi vir, & d. l. ſi id quod.

Secundò limita ut procedat reſpectu eiuſdem iuris non ſic reſpectu alterius iuris diuerſi, ut in dicta lege ſi quis fundum, quod variè intelligitur, primum quando ius diuerſum

 eſſet

eſſet in proprietate quo ad partē, quæ diſtinctè, & ſeparatè pro diuiſo poſſideretur, poſſetque ad oculum demonſtrari, ueluti ſi poſsidebam fundum alienum cuius certam partē puta de tali arbore ad talem arborem ſciebam alienum eſſe, reliquam verò fundi partem ad me pertinere putarem, tūc enim eum fundum dempta illa parte quam alienam ſciebam præſcribere poſſem. Deinde intellige ēt ſi quotam fundi partem alienam putarem, puta tertiam reliquas uerò ad me pertinere vtrunq; probatur in d.l.ſi quis fundum, primo reſponſo.

Tertio intellige etiam in iure vſusfructus, puta fundum alienum quem meum eſſe putabam poſsidebam, cum uſumfructum alienum ſcirem, potero præſcribere proprietatem non vtiq; vſumfructum d.l.ſi quis fundum, ij rñſo.

Quartò intellige quando ſcirem ius hypotecæ in eo fundo alienum eſſe, tunc enim ſaluo iure hypothecæ proprietatē, & vſumfructum illius fundi poſsiderem, d.l.ſi quis fundum, ultimo reſponſo.

Quinto eadem ratione idem intellige quādo uſum ſcirem alienum, uel aliud ſimile ius ut ibidem puta retrouendendi, & ſimilia.

Deniq; etiam op. Bart. defendi poſſet eo caſu quo adultus mihi rem mobilem ſine decreto uendidiſſet alienam quidem, quam tamen ipſe, & adulti eſſe putarem, & eam ſine decreto alienare nō potuiſſe errore iuris exiſtimarem, tunc enim cum is adultus curatorem nō haberet ualuit quidem uenditio, ut per totum ff. de rebus eorum, & C. de præd. minor. ſicq; habeo poſſeſsionem, & titulum uenditionis, & licet putarem rem eſſe adulti uendētis inq; me dominium translatum nō fuiſſe, adhuc nō videor malam fidem habere, quia quaſi uolente, & concedente domino eam rem alienā poſſideo, ſicq; contingit præſcriptio vt ſupra dicebam, quia hac in re plus eſt in ueritate, quàm in opinione, ff pro emptore, l. ij. §. ſi à pupillo, & §. ſi ſub conditione, ergo ſcientia rei alienæ reſpectu vnius. ſ. adulti uendentis non impedit præſcriptionem reſpectu alterius. ſ. veri dñi ut d.l. ſi id quod & d.l. ſi vir, quod nota, quia nullus attigit vnquam. Adde alias limita. per epiſcop. Couar. ubi ſupra.

Ex ſuperioribus etiam infertur † an uerà ſit
15 communis opinio exiſtimantium bonam fidē in dubio præſumi, ut tenuerunt Gl. quam omnes ibi ſequuntur in cap. ſi diligēti. Gloſ. & Doctor. in capitu. ſanctorum, de præſcriptio. Glo. in l. penulti. C. de euictiõn. Gloſſ. in capitu. fina. de præſcriptionib. Bartol. & omnes in l. Celſus ff. de vſucapion. Curtius Iunior conſilio uigeſimo octauo, colum. ij. Alciatus de præſump.

Bona fides an præſumatur titu. deficiente ardua quæſ.

reg, iij. præſumptione v. Iaſo. numero 99. in §. ſed iſtæ quidem, inſtitu. de action. Curtius Senior conſil. lxxj. colum. iiij. Couarru. in d. cap. poſſeſſor, part. ij. §. viij. qui hanc firmat communem opinionem eſſe per quē multa hac de re ſcitu non indigna uidere poteris.

Id quod procedit etſi poſſeſſor non oſtendit vllum titulum Barto. nume. 17. in d.l. Celſus, cum quo alii tranſeunt, eſtq; cōmunis opinio ſecundum Alciatum vbi ſupra vide infra, capitu. lxxxj. numero 7. cum ſequent. & adde ita tenentem Andræam Tiraquel. de præſcrip. §. j. Gloſſ. ij. verſ. bona autem fides.

Contrarium tamen quando non oſtenditur titulus fore præſumendum ait Bartol. in l. fina. per tex. ibi C. unde ui. Innocentius, & Bald. in capitu. per tuas de teſtibus Imola in repetio. c. fina. colum. v. de præſcrip. Sed prior opinio, ut bona fides præſumatur verior eſt pro qua adduco tex. ab alijs nunquàm animaduerſum in l. ij. §. ſub conditione ad finem, ff. pro emptore ubi defunctus emerat fundū qui ſibi traditus non fuit, iſq; mihi hæredi eius traditus poſtea fuit, neq; ego ſciebam qua ex cauſa mihi traderetur, & tū uideor bonam fidem habere eūque uſucapere poſſum, ergo bona fides quæ ſufficiat ad præſcribendum adeſſe poteſt citra ullius tituli interuentum, nam quo ad bonam fidem quid refert vtrum titulum non habeam an uero me habere ignorem, certè nihil, & id etiam procedit in præſcriptione ordinaria per illum tex. facit tex. in d.l. ſi id, & d.l. ſi uir, quinimo titul. ut diximus regulariter neceſſarius non eſt in præſcriptione ēt ordinaria, ſed tantum cā poſsidendi non iniuſta omnino, ſed tolerabilis, d.l. fin. ff. pro ſuo, cum multis ſimilib. ſupra allegatis.

Ad l. fi. C. vnde ui, in qua iacet fundamētum eorum qui tenent cōtrariū tñde procedere in eo qui certo ſciebat rem ſuam non eſſe, eamq; veluti habitā pro derelicto (iuxta titulū, ff. pro derelicto) retinere volebat, ſibiq; iure dñij habere, quod ibi denegatur dicens nihil vacuum præſumi, ſed omnia præſumi, ſuos dños hr̃e.

Deinde ille tex. Procedit qñ recēs poſſeſſio eſt, uel ſaltem non diuturna, nam ex diuturnitate t̃pis præſumit̃ præceſſiſſe cā ſufficiens ad poſſeſſionis iuſtificationē, l. ſi filiusfa. C. de peti. hær. p oēs ī l. ſciēdū, ff. de uer. obl. qđ plenius alibi ſcripſimus. q̃ obtinēt qñ re uera ti. aderat licet poſſidēs eū adeſſe ignoraret, d. §. ſub conditione. cæterū ſi re uera deeſſet tit. ceſſaret ꝑſcr. ordinaria, ſed non præſcr. xxx. anno. ut infra c. lxxxj. n. 7. & 8. ut. ſuꝑ. c. incipiēte traditio.

Quod tñ intellige qñ qs nō ꝓpria authoritē aliq̃ apphēdit, ſed eā ab alio accepit, ita ꝓcedit, d. §.

dit, d. §. ſi ſub conditione d. l. ſi id qđ ff. pro de-
relict. d. l. ſi uit, ff. pro donato, l. quod uulgo, ff.
pro emptore, l. fina. ff. pro ſuo, l. pro legato, l. fi-
nal. ff. pro legato, l. non ſolum, §. quod uulgo, ff.
de vſucapion. non ſic ſi propria authoritate rē
aliquam, olim ab alio poſſeſſam apprehendiſ
ſet, tunc enim poſterior hæc poſſeſsio præſu-
meretur clandeſtina ut eſt communis, & ve-
ra opinio quam tradunt Alexand. & Socinus
columna prima in l. rem quæ nobis, ff. de acqui
ren. poſſeſsion. Alexan. conſil. quodam clj. quē
allegat Socin. ubi ſuprà, tandem cum ad præ-
ſcriptionem oporteat interuenire cauſam poſ
ſidendi poſitiue ueram, uel putatiuam, l. quod
uulgo, ff. pro empt. l. fina. ff. pro ſuo, l. pro legato
& l. fina. ff. pro legato. certè qui tali cauſa ca-
reat licet bonam fidem fortè poſsit habere ta-
men non præſcribet, niſi dixeris tunc non ex
defectu bon. fid. ſed ex defectu cauſæ uel titu-
li ceſſare præſcriptionem.

Malæ fidei uitiũ an purgetur tpe.

16 Sed. † & hoc caſu hoc vitium clādeſtinitatis
præſcriptum per lapſum annorum purgaretur
Bartol. in d. l. final. C. unde ui. Decius conſi. cc-
lxvij. Alexand. conſilio ſexto, libro primo. Idē
conſil. clv. libro ij. numero ſeptimo, Curtius
Senior conſil. lxxxii. columna iii. Iaſo. in §. ſed
iſtæ, numero 100. inſtitu. de action. Rubeus cō
ſilio lxxv. nume. tertio, Matthæus Afflictus de
ciſione Neapolitan. xl. nume. 12. Balbus in d.
l. Celſus, parte iij. colum. vj. qui hanc dicit cō
munē opinio. quod & firmat Claudius, nume
ro 31. in d. l. Celſus, Decius conſil. cccclviij. co
lum. final. plenè per Tiraquel. de præſcription.
§. j. Glo. iiij. uerſi. xviij.
Quinimò † ſunt qui putent bonam fidem

Bo. fi. præſumitur ex longa poſſeſsione.

17 præſumi, uel ex iuſto titulo, uel ex longa poſſeſ
ſione, ita Innocentius in capitu. ij. de in integ.
reſti. quem alij ſequuntur teſte Couar. in c. poſ
ſeſſor, parte ſecunda de reg. iuris in vi. §. xviij.
Vnde † apparet uerum nō eſſe quod Imola

Malæ fidei uitiũ purgatur tempore.

18 contrarium ſentiens tentauit in l. Celſus, co-
lumna fina. ſupra alleg. & in repetition. capit.
fina. colum. v. de præſcription. Aymon. conſil.
cxlvj. colum. fina. Corneus conſil. ccvii. libro
tertio Hieronymus Tortus conſil. inter conſi.
Alexandri conſi. cxcii. libro ſecundo. hi enim
ſentiunt & quidam ex eis ex profeſſo conten-
dunt per dict. l. fin. ut qui rem olim ab alio poſ
ſeſſam propria authoritate cœperit, eamq́; tri
ginta annis poſſederit adhuc uideatur malæ
fidei poſſeſſor, nec xxx. anni ſufficiant ad pur-
gandam illam malę fidei pręſumptionē, quòd
ſanè uerum non eſt, nam regulariter etiam ſo-
lum longum tempus decem, uel uiginti anno-
rum ſufficeret, quaſi per hoc tempus dominus
rem ſuam neglexiſſe, uel abieciſſe, uel pro de-
relicto habuiſſe videatur, & per hoc iure poſſeſ
ſionem eius amiſiſſe, ut eſt communis opinio
ſecundum Iaſon. in l. j. colum. final. C. de ſerui.
fug. per eundem in l. naturaliter, §. nihil com-
mune, numero 84. ff. de acquirend. poſſeſsion.
Paulus, & Alexan. poſt Gloſſ. ibi in l. ſi de eo. §.
j. eo. ti. ergo cū mala fides purgeť ꝑ conſenſum
domini denuo accedentem certo, uel præſum-
ptiuè, l. ſi fur, in princip. & §. j ff. de vſucapion.
in ſimili per text. opti. in l. filio quem pater, ff.
de liber. & poſthum. tex. in ſimili in §. fina. in-
ſtitu. de iniur. conſequens eſt ut per interuen-
tum longi temporis præſumptio malæ fidei,
& clandeſtinitatis ab initio emanans vitium-
que taliter contractum purgetur, nam & ſimi
liter purgatur inimicitia, & odium in termi-
nis, d. §. fina. & etiam in terminis d. l. filio, & in
terminis, l. ex parte etiam, ff. de adimen. lega. fa
cit optime, d. l. ſi id quod ff. pro derelicto ibi,
quaſi volente, & concedente domino, & d. l. ſi
uir, ff. pro donato: itaq́; & ſi dominus cuius res
à me propria authoritate capta eſt regulari-
ter, & ab initio nolens præſumatur, l. vetare, ff.
de furtis, tamen per patientiam, & diſsimula-
tionem longi temporis ab illa uoluntate qua-
ſi receſsiſſe uidetur, ſicq́; accedente mihi do
mini uoluntate, & conceſſione incipio mala fi
de purgata, & abſcedente bonæ fidei poſſeſſo-
rem videri, d. l. ſi id quod. cum alijs ſuprà alle-
ga. ff. pro derelicto, quod obtinere poteſt quā
do dominus ſcit rem ſuam ab alio poſsideri,
& tacet, quod ſi neſciat non poteſt uideri con
ſenſiſſe, aut ius ſuum conceſſiſſe, l. mater dece
dens, ff. de inofficioſo teſtamento, ſicq́; illud vi-
tium dominicæ uoluntatis non purgaretur q-
nimo etiam ſi dominus ſciat adhuc præſcript.
ordinaria ceſſat, cum nō adſit aliqua cauſa ex
trinſecus poſitiuè, l. pro legato, l. fina. ff. pro le-
gato, l. quod uulgo, ff. pro empt. ſed tunc locus
fieret præſcriptioni triginta annorū, & ad hoc
prodeſſet vitium mala fidei purgatum uideri.
Apparet ergo ex his vt bona fides & citra
tituli interuentum, & præſumi & adeſſe poſ-
ſit; Illud tamen aduertendum eſt, quòd licet
per curſum longi temporis purgetur malæ fi-
dei pæſumptio ut modo diximus, tamen non
ideo inducitur ex tali tempore titulus ad præ-
ſcribendum ſufficiens, Aliud eſt enim poſſeſ-
ſionem meam antea iniuſtam modo per longi
temporis interuentum quaſi domini uolunta-
te accedente iuſtam fieri & videri, Aliud verò
eſſet ſtatim rem poſſeſſam pręſcriptam videri,
non enim videtur niſi præterea accedant alij,
decem aut viginti anni, vt ſic de tempore lon-
go fiat lōgiſſimum, Ratio horum eſt, quia vbi
interfuit lōgum tantum tempus licet per hoc

mihi iniuſtè poſſidenti voluntas domini accedere videatur eaq; ſufficiat ad meam poſſeſſionem iuſtificandam, non tamen ſufficit ad dominium in me trãsferendum, vt enim trãſferatur oportet præter rei traditionem quòd ea traditio fiat ex cauſa legitima & deſtinata ad transferendum dominium, qualis eſſet cauſa emptionis, dotis, donationis, legati & ſimilia, aliter enim ſola traditio & conceſſio poſſeſſionis etiam à domino facta non ſufficeret l. nunquàm nuda, ff. de acq. rerum domi. ergo per lapſum longi temporis licet voluntas domini acceſſiſſe poſſeſſori videatur, tamen cum non acceſſerit ex cauſa præambula ſufficiente & legitima ad transferendum dominium, ceſſat dominij tranſlatio: abſurdum enim eſſet vt ea præſumpta domini voluntas, quę huic poſſeſſori acceſſiſſe videtur potẽtior ſit quàm etiam voluntas expreſſa foret, ſicq; vt nolũtas expreſſa ſola de per ſe ad transferendũ dominium efficax non eſt, ita & hæc tacita uolũtas ad illud transferendum efficax non erit, ſicq; vtilis erit ad iuſtificandam tantum poſſeſſionem, non etiam ad titulum inducendum, dominiumq; trãſferendum aut uſucapionẽ concedendam, & ita procedit d. l. ij. §. ſi ſub conditione, & l. quod vulgo, ff. pro emptore, cum ſimilibus ſupra all. & d. l. ſi id quod. & d. l. ſi vir. Vnde poſtquàm de longo tempore factum fuerit longiſſimum continget etiam & præſcriptio dominijq; tranſlatio tam iure ciuili quo titulus in tali præſcriptione aut bona fides nõ exigebatur quàm iure canonico quo iure bona fides deſideratur non autem titulus, niſi in caſibus ſpecialibus c. j. de præſc. in vj. nam hic per lapſum longi temporis contingit iuſtificatio poſſeſſionis, & malę fidei abſceſſio ſeu purgatio, deinde cum ſuperuenit tempus etiam longiſſimum abſceſſit requiſitum tituli legitimi vel ipſum tempus pro legitimo titulo & cauſa eſt, ſicq; contingit præſcriptio. Sicut in ſimili dicimus quòd licet obligatio ſine cauſa legitima præambula non ſit efficax l. ij. §. circa, ff. de doli excep. tamen ubi fit ſub conditione ipſa conditio pro cauſa eſt, ut ff. de uerbor. oblig. l. à Titio, ſimile in principio. inſti. de literarum obligatio.

Vides ergo ut bona fides citra tituli interuẽtum adeſſe poſſit, ſed & in alio in caſu adeſt ſcilicet cum emi ab eo qui bona fide præſcribere inceperat egoq; non tam denuo uſucapere incipio quam perficere eam uſucapionem quæ ab eo authore meo cœpta erat, ſicq; contingit præſcriptio ordinaria ſine titulo ſecundum Couarru. vbi ſupra à quo cauendum eſt, quia non aduertit quòd ibi etiam ille author meus præſcriptionem ordinariam ſine titulo inchoare non poſſet, ſicq; cum titulo contingit vſucapio illa ordinaria, nam de præſcript. xxx. annorum ipſe intelligendus non eſt, cum illa indubitanter ſine titulo procedat, quinimo ſi aduertis hic geminus titulus adeſt, vnus quem habebat author meus alter quem ego ab eo habui.

Deniq; † etiam in quibus caſibus ad præſcriptionem deſideratur tempus cuius initij non ſit memoria, adhuc tamẽ ibi bona fides neceſſaria eſt, ita tenet Glo. in c. j. de præſcrip. in vj. uerb. niſi, & ibi Francus col. fin. Ang. in §. furtiuæ, in princ. inſti. de uſucap. Rubeus, conſi. xiij. numero. 14. Balbus de præſcrip. ij. par. iij. partis principalis. q. vj. colum. v. Aymon Crauet. conſi. cxlvj. Idem Aymon de antiquit. temporis. iiij. part. ſciſſione materia iſta, numero. 19. Matthæus Afflictus deciſione. ccclxviij. num. 10. eſt communis opinio ſecundum Alex. qui eam ſequitur in l. cum quis, C. de iure deliber. & ipſe epiſcopus ciuit. Roder. ubi ſuprà, num. 4. Abb. in c. ſi. de conſti. not. j. Dñicus in cap. ſacroſancta. xxij. diſtinctione. Felin. in c. cum nobis, col. j. de præſcrip. 19

Bonæ fides i pſc. immemoriali an requiratur, ard. q.

Contrariam partem defendunt Dec. conſi. ccccxcvj. Salicetus in l. ij. num. 8. C. de ſerui. & à qua Dec. in l. traditionibus, col. iij. C. de pac. Boetius deciſione. xxxix. num. 7. ſentit Barto. in l. fin. C. vnde ui. Verum ſanè prior ſententia verior eſt per generalitatem d. c. uigilanti, & d. c. ſi. de præſcr. & c. poſſeſſor, de reg. iur. in vj. pſertim cum ratio peccati uitandi ibi expreſſa tam militet in hac præſcriptione quàm in pſcriptione ordinaria uel in præſcriptione longiſſimi temporis.

CAP. LXXX.

1 *MAle fidei emptor eſt, qui altero denuntiante ſe dominum eſſe, nihilominus emit. cum communi contra nouiſſimos.*

2 *Iudici non parti denuntiãs ius ſuum oſtendere tenetur.*

3 *Credulitas nimia improbatur.*

4 *Male fidei emptor eſt, qui emit ab eo quem dominũ non eſſe fama eſt, & in mala fide eſſe uidentur ementes aut dono accipientes oppida & reditus regales à Regibus Hiſpaniæ.*

5 *Malam fidem inducit denunciatio, quæ præuenerat non quæ poſtea ſecuta fuit.*

6 *Mandatum oſtendere debet, qui ad alterius utilitatem denuntiat.*

7 *Mala fides præſumpta quæ inducitur ex denuntiatione, an impediat præſcriptionem. xxx. annorũ.*

8 *Denuntianti quando credendum ſit.*

Fundum

1 Malæ fidei emptor eſt, qui altero ſe dominum reclamante nihilomin⁹ emit, cum cõi contra nouiſs.

FVndum † alienum mihi nendere nolebas, quem tuum eſſe dicebas, & uetus dominus ante cõtractum celebratum denuntiauit mihi ne emerem dicens ſuum eſſe, ſed nihilominus emi, ante ſim malæ fidei emptor ? & communis opinio eſt me malam fidem habere. ita tenent Petrus de Bellapertica, Iacob. Butrig. Odofredus, & Ioannes Faber poſt Dinum quẽ ipſe allegat in l. ſi domum, per tex. ibi, C. de rei uendica. quod videtur tenere Gloſ. ibi, & Glo. in l. penulti. ff. pro emptor. ſequuntur Bartol. in fin. Albertc. numero tertio, Bald. Salice. numero 2. Fulgoſius Paulus Caſtrenſ. & Angelus ibi Bald. not. conſi. cclvij. Titius emit, libro j. Alexand. in l. de pupillo, §. nunciationem, numero 12. ff. de operis noui nunciatio. Felin. in capit. ij. de prȩſcription. numero 5. colum. fina. Antonius in capitu. grauis, de reſtitu. ſpolia. Abba. in d. capitu. ij. & in capi. ſanctorum, de præſcr. Bartol. in l. penultim. ff. pro empt. Idem in l. naturaliter, colum. iij. de uſucapion. Innocentius in cap. dilecti, de maioritate & obedien. Cin. in d. l. ſi fundum, Corneus conſilio 50. in cauſa uertente, numero 15. lib. ij. Speculator de emtion. & uendition. §. nunc dicendum ſecundo Abb. in c. ſi diligenti, colum. iiij. de præſcript. Imola in cap. fina. colum. 5. de præſcriptio. ſentit Iaſ. conſilio xxix. nunquàm putaui, ad fin. lib. j. eſt communis opinio ſecundum Arias Pinellũ de bonis maternis in autenti. niſi tricennale, numero 18. ſequitur & dicit communẽ opinionem Baldus in l. Celſus, part. iij. nume. 13. de vſucapion. Matth. Afflic. deciſione ccclxix. numero 10. ſentit Decius in l. uelle, numero 3. de regu. iur. ff.

Contrariam partem ut per interuentum talis denuntiationis is emptor in mala fide conſtitutus non videatur vehementi conatu defendit nouiſsimè eruditus Arias Pinellus de bon. maternis in authent. niſi tricennale, numero 15. cum ſeqnẽ. quam longe antea tenuerat Ioann. Fab. in l. ſi fundum, C. de rei uendicatio. quem ipſe non allegat, ſed cõmunis opinio ſatis ſuperq; probatur in l. ſi fundum, C. de rei uẽdicatio. ut contra tam apertam ſanctionẽ contendere ociosum nobis videatur, licet ipſe Pinellus eius literam inuertere anxie, ſed parum feliciter nitatur, cum illi ſenſus ac intellectus quos ipſe huic legi aptare vult parum illi conuentat, & ab eius legis mente, & ſenſu lõge remotiores ſit, quàm noſtra, aut vllius confutatione egeant, at ĩ iure noſtro iudice me ille demum ad ueram contendit gloriã & opere pretium feciſſe videt̃ qui genuinos ueros ac ſimplices legum noſtratum ſenſus captauerit & illis (ut noſtrorum loquẽdi more vtar) natiuos ſenſus nõ datiuos accõmodauerit, & hæc opinio ſummam habet æquitatem quando ueritas concurrit cum denuntiantis aſſertione, argumento, l. cum quidam, §. quod dicitur ij. cũ not. ibi per Gloſſ. & alios, ff. de acquiren. hæredita. æquiſsimum eſt enim huic domino qui ſatis opportuno tempore ac re integra denuntiauit ius ſuum integrum ſeruari, neque is emptor inculpatus uideri põt cũ non tam temerè ad res alienas comparandas accedere deberet præſertim cum admonitus eſſet argumento, l. qui cum alio, de regulis iuris l. quemadmodũ, C. de agricol. & cenſit. libro decimo, bonus textus in l. iuribus, §. ſi adierit, ff. de lega. præſtã. ibi, denuntiante eo, l. nomen, in uerb. certior à te factus, C. quæ res pignor. obligari poſſunt, ſed opinio. Pinelli defende ut procedat quando denuntians uerum non dicebat argumen. l. cum quidam, §. quod dicitur, ff. de acquiren. hæredita. & etiam in alijs caſibus de quib. infra ſecus ſi uerum dicebat.

2 Iudici nõ parti denũtians oſtẽdere debet cum cõi.

Amplia † etiam ſi nõ ſtatim ius ſuum oſtenderet id enim iudici non etiam parti oſtendi oportet: iſta eſt vera, & communis opinio quã tenent Bald. in d. conſilio cclvij. Titius emit, libro j. Bald. Angelus Fulgoſius, & Paulus Caſtrenſ. in d. l. ſi fundum, quod & uult Bartol. ibi dum ait ſufficere denuntiatorem ſe dominum dicere, quod & volunt plerique eorum quos ſuprà retulimus, quia iudici in iudicio non parti extra iudicium quiſq; ius ſuum monſtrare oportet, l. ſecunda, C. de edendo, l. ait prætor, §. ſi quis particeps, ff. quæ in fraudem credit. l. j. in princip. ff. de oper. noui nuntiation. l. final. ff. de lege commiſſo, l. hæredes, ff. ad Trebellia. Sed & in hoc contrarium à fortiore volunt Pinellus, & Faber vbi ſupra, mouetur Pinellus qa non tenetur quis fidem adhibere aſſerenti aliquid niſi oſtendat quod firmat, l. ſi quis inficiatus, & l. plane, ff. depoſiti Bart. in dict. l. ſi quis inficiatus. Idem in l. quod te mihi, numero 15. ff. ſi certum petatur. Boerius deciſione cliiij. ſentit Felinus colum. fina. in capitu. ſecundo. de p̃ſcription. Decius & Cagnolus in l. qui alterius, ff. de regulis iuris.

Sed defendendo cõmunem reſpon. ea iura ꝓcedere quando per talem denuntiationem qs iuberetur, quod recte poſſidet tenetq; miſſum facere, nos autem loquimur quando nondum tenebat, & ei tantum ſuadebam vt ab alienis abſtineret, quod longè facilius eſt, argumen. l. ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri, & quæ ibi docemur à Bar. & alijs, ff. de uerbo. oblig. nam, & facilius quis remittit plura, (ideſt, ab-

ſtinet

ſtinet ab eorum petitione, & exactione) quàm donet, & tradat pauca, ut tradunt Iaſ. Decius & alii in l. pactum dotali, in princip. C. de collation. & diximus plenius in materia pactorũ de non petendo in lib. de ſucceſsion. creatio. tex. celebris in l. unum ex familia, §. ſi rem, ff. de lega. ſecundo, tex. optimus in l. penult. ff. pro empr. & in l. vnica ad pr. C. de vſucapion. tráſ.

3 Neque † ad rem pertinet quod Pinellus ait iure noſtro credulitatem improbari, l. prima vbi plenè Iaſ. ff. de eo per quem factum erit; nam illud in nimia, & inconſulta credulitate non ſic ubi non eſſet inconſulta, qua erat in ſpecie noſtra vbi ueritas concurrebat cum aſſertione denuntiantis. Nec quemquàm mouere debet quod Pinellus ubi ſupra ait, non induci malam fidem ſi quis à poſsidente rem emat ut ſuam licet fama publica, & generalis eſſet eam rem alienam eſſe allegat Bald. in capitu. vigilanti, numero. 5. de præſcriptio. Felinum in capitulo, ſi diligenti, numero quinto, eodẽ titulo, Afflictum deciſione, clxxviij. nu. 11. nã Bal. Felin. & alii loquuntur quando venditor ille habebat iuſtũ tit. & longã atq; incõcuſſam poſſeſsionem quaſi ex titulo ſimul cum longa & inconcuſſa opinione maior ueritatis præſumptio oriatur quàm ex illa fama quæ mendax ſæpe. eſſe ſolet.

Credulitas nimia improbatur.

4 † Diuerſum ſanè eſſet ſi cũ eſſet fama in vicinia aliquam rem non eſſe poſſidentis qui nullum titulum habebat nec longam poſſeſsionem, ad emptionẽ rei illius accederem, tunc enim non bona, ſed mala fide acceſsiſſe viderer, vt tenet Imo. in c. fin. de præſcr. num. 16. verſic. Idem ſi probetur quòd de hoc erat fama in vicinia. Sic ergo & in ſpecie noſtra in qua non ponimus venditorem titulum legitimum habuiſſe & in longa prętérea & inconcuſſa poſſeſsione fuiſſe, quod not. ad proceres Hiſpaniæ qui titulo donationis, aut emptionis tot populos & reditus regales à regibus dominiſq; noſtris acceperunt quibus alienare non licere conſtat per titu. de las donaciones lib. v. ord.

Malæ fidei emptor eſt, qui emit ab eo quẽ dominum nõ eſſe fama eſt.

5 Tenendo communem ſententiam limita vt non procedat quando poſt rem emptam & traditam fieret talis denuntiatio tunc enim poſſeſſor, idemq; emptor non videretur in mala fide conſtitutus per ſolius denuntiationis interuentum. Iſta eſt uera & communis opinio quam tenent Gloſ. in l. penul. ff. pro emp. quam ſequuntur ibi ſimiliter tranſeuntes Iacob. de Rau. Bart. Alberic. Raynetius de Forli. & alii Bald. conſi. cclvij. Tirlus emit, lib. j. Alex. in l. de pupillo. §. nuntiationem, nu. 12. de ope. no. nun. ff. Felin. num. 5. in cap. ij. de præſcr. Anton. Butri. in c. grauis, de reſti. ſpol. Abba. in d. c. ij. Idem Abb. in cap. ſanctorum, de præſcrip. & in cap. ſi diligenti, col. iiij. Innocentius, in cap. dilecti, de maior. & obedi. Cin. Ioan. Fab. Butrig. Petr. Bell. Bart. Alberi. Bal. Ang. Salic. Fulgo. & Paul. Caſtr. in l. domum, C. de rei uendic. Corn. conſi. l. in cauſa uertente lib. ij. Specul. de emp. & uend. §. nunc dicendum. ij. Bart. in l. naturaliter, col. iij. de uſucap. Pinel. vbi ſuprà Balbus in l. Celſus, de uſucap. par. iij. nu. 13.

Malã fidẽ inducit denuntiatio, quæ præuenerat non quæ poſtea ſuperuenit cum cõi contra Imo.

Quod ipſi tenent & intelligunt de iure tam canonico quàm ciuili. contrarium tenet Imo. in c. fi. de præſcript. nume. 16. licet agnoſcat in cõtrarium ſe habere communem opinionem mouetur, quia licet præſcriptioni ſemel ritè & rectè inchoatæ interuentus malæ fidei poſtea naſcentis impedimento non ſit de iure ciuili l. vnica. C. de uſucap. tranſ. tamen de iure canonico aliud eſt, nam nocet mala fides ſuperueniens nõ ſecus, quàm ſi ab ipſo vſucapionis primordio interfuiſſet d. c. fi. de præſcr. ibi, in nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alienæ. Sed nihil eſt, nam malam fidem ſuperuenientem nocere de iure canonico agnoſcimus, at in ſpecie noſtra malam fidem uideri ſuperueniſſe negamus, quia aſſertioni illius poſſeſſor ille poſtquàm bona fide ſemel & emit & poſsidere cœpit, non tenetur fidem adhibere, licet teneretur ante contractum initum cœptamq; poſſeſsionem aliter enim nũquàm quiſquàm bonam fidem haberet, quia ſemper poſſet dubitare an dominium eſſet concedentis, & ita procedit d. l. ſi quis inficiatus, ff. de poſiti. & in ſimili diximus ſuprà.

6 † Secundo intellige qñ ille denũtiator ſe dominũ dicebat ſecus ſi dicebat aliũ eſſe dñm, tũc enim ei non ſecus eſſet adhibenda fides niſi mandatũ oſtenderet illius quẽ dñm dicebat, iſta eſt uera & communis opinio ui ſic ceſſet mala fides, quam tenent Bart. & Angelus in d. l. ſi fundum, Balbus in l. Celſus, de uſuc. par. iij. n. 13. & ait Ang. ubi ſupra hoc eſſe no. ad multa & ita intelligitur, d. c. l. ſi quis inficiatus, tenet Bald. d. conſil. cclvii. lib. j. tenent Bald. Salice. Fulgoſius, Paulus, & alii communiter in d. l. ſi fundum, & Alexan. in dicto. §. nuntiationem, ratio differentiæ, quia lex nõ tam aſſiſtit ei cuius non intereſt, quàm aſſiſteret ſi eius interfuiſſet, argumen. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri, ff. de uerborum obligation. §. alteri, inſti. de Inutili. ſtipulatio. l. certi conditio, §. quoniam, ff. ſi certum peta. l. ex conuentione, C. de pact. l. ſine cenſu vel reli. vnde denuntiationem factam à non domino non interpretatur lex emptorem in mala fide conſtituiſſe, quaſi is fidem non adhibuerit denuntianti licet fidem denuntianti adhibuiſſe interpretaretur quando denuntiãs ſe do-

Mandatũ oſtendere debet qui ad alteri' utilitatẽ denũtiat cum cõi.

ſe dominum diceret vel oſtenderet mandatū eius quem dominum dicebar.

Tertio intellige quando veritas concurrebat cum aſſertione denuntiantis, tunc enim empror conſtitueretur in mala fide non ſic ſi denuntians non eſſet dominus etiam ſi res nō forer vendentis, ira videntur ſentire cōmuniter Doct. vbi ſuprà quod verū exiſtimo arg. l. cum quidam, §. quod dicitur. ij. cum ibi notatis, ff. de acq. hær. quaſi illa denuntiatio rribus demum concurrentibus noceat, quod & fiat anre contractū & ꝙ denuntians ſe dominum dicat & re uera dominus ſir.

Quarto intellige vt procedat quando uenditor non haberer titulum & longam poſſeſſionem, nam ſi utrunq; habuiſſet tunc forte illa denuntiatio etiam ante contractum facta non noceret arg. eorum quę ſuprà diximus tenuiſſe Bald. nume. 5. in c. vigilanti, de præſcr. & Felin. in cap. ſi diligenti, num. 5. eod. tit. Affli-ctus deciſione. clxxviij. num. 11.

7 Ex† ſuperioribus infertur ſuſpectū eſſe qđ Aries Pinel. in auth. niſi tricennale, num. 16. de bon. mater. ait, ſcilicet quòd ſi pater in bonis filij maternis habebat uſumfructum & proprietatem ei uendere properanti, atq; etiam emptori feſtinanti filius denuntiet rem illam ſuam eſſe, nec vendi licere, & nihilominus emptor emerit, quòd procedet præſcriptio. xxx. annorum. nam defectus illius tituli illegitimi in tali præſcriptione nō nocebar de iure ciuili l. ſicut l. omnes. C. de præſcr. xxx. annorum nec etiam de iure canonico cap. illud, & c. de quarta, de præſc. non quoq; oberit inquit mala fides, quia illa denuntiatio non inducit malam fidem vt ipſe contra communem ſententiam contendit, ſed cum communis ſententia verior ſit & obtinere debeat, & in hac ſpecie tenendum eſt malam fidem inductam eſſe quæ vtroq; tempore impedit præſcriptionem longiſſimi etiam temporis, & in eo tantum quæſtio erit an ea mala fides ſic ab initio præſumpta per interuentum longiſſimi temporis euanuerit ac abſceſſerit, quaſi lex quæ tunc præſumit bonam fidem, eadem poſt longiſſimi temporis curſum ab ea præſumptione diſcedat, & quaſi pęniteat illius ſiniſtræ ſuſpicionis, quam contra talem emptorem conceperat, uel interpretetur domini uoluntatem emptori denuo acceſsiſſe tacitè ex tanti temporis tolerantia, ſicq́; purgatum fuiſſe uitium illud malæ fidei, arg. eorum quæ tradit Bar. in l. fi. in fin. C. unde ui. & quæ nos diſſeruimus ſuprà.

Mala fides pſumpta quæ inducitur ex denuntiatione an impediat præſ. xxx. anno.

Ex ſuperioribus etiam infertur quid reſpō-
8 dendum ſit In illo articulo quotidie contin-
gente, † cum quis conduxit mercennarios ſeu operarios ad quendam fundum excolendum, & alter vociferat ſe illius fundi dominum eſſe, denuntiatq; laboratoribus illis ab altero conductis ne in fundum illum pedem inferant, an per hoc in mala fide uideantur conſtituti & abſtinere debeant ab ingreſſu fundi, & quid ſi iam ingreſſi fuerant & laborare cęperant, ſicque poſtea eis facta fuit denuntiatio, vt inde exirent, qua in re communis opinio eſſe videtur, vt ſi denuntiatio facta nunquàm fuit laboratores inculpati uideantur, vt tenet Glo. fi. in l. in rem, §. tignum, ff. de rei uendi. & ibi Bart. Ang. & communiter Docto. Bald. conſi. cccclxiij. ſtatuto ciuitatis, lib. iij. Bald. in l. nō ideo, col. j. C. de accuſa. & Salic. ibi. q. j. Bald. in auth. ingreſſi, col. ij. de ſacro. eccl. Alberi. in l. ſi quis id quod, col. pen. ff. de iur. omn. iudi. Idem in l. j. in princ. col. j. ff. de eo per quem factum erit Bart. in l. non ſolum, §. ſi mandato, col. iij. ff. de iniur. prout refert & ſequitur Dec. in l. uelle, n. 3. ff. de reg. iur. Verum poſt factam denuntiationem tales laboratores non uiderētur inculpati, ſed potius in mala fide conſtituti ut videtur eſſe communis opinio quam tenent Imo. & Roma. in d. §. nunriationem, Ang. in §. quibus, in auth. vt omnes obedi. iudi. ſenrit Ang. in d. §. tignum, Alex. conſi. xxxvj. viſis his, num. 3. uerſic. prætetea ſequitur & dicit eſſe cōmunem opinionem Dec. in d. l. velle, num. 3. Contrarium tamen uidetur tenere. Idem Alex. ſibi contrarius in d. §. nuntiationem. nu. 2.

Denuntiā ti quando credendū.

Quid dicendum? & quidem ſi ipſi laboratores ſciebant denuntiantem aliquid iuris in tali fundo habere inculpati nō uiderentur, ut docent Alexan. in d. conſi. xxxvj. num. 3. & 4. & Salice. de accuſa. in l. nō ideo minus, q. ij. quod ſi ignorabant, tunc aut iam fundum ingreſſi cæperant laborare & exire non tenerentur argum. d. l. pen. ff. pro emp. & l. ſi quis inficiatus, ff. depoſiti. l. planè, eod. Aut nondum ingreſſi fuerant fundum nec etiam conducti, & tunc parere deberent argum. d. l. ſi fundum. C. de rei uendi. l. nomen, in uerb. certior factus. C. quæ res pignori obligari poſſunt. Aut iam fuerant conducti licet fundum ingreſſi non fuiſſent, & tunc verior & benignior opinio uideatur ut non uideatur res ex toto integra, ſicque inculpati uideantur licet non paruerint argumento dict. leg. penul. & dictę leg. ſi quis inficiatus, præſertim cum res ſit parui præiudicii argumento leg. ſi quis diutino, cum ijs, quæ ſupra tradidimus.

Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in eo qui uenandi cauſa fundum alienum ingreditur, id quod uerum eſt niſi dominus contradicat & reclamet cui reclamanti ſi

fidem

fidem adhibere nolui inculpatus non uidebor ſi quidem ſit uerum eum dominum fuiſſe & ita intelligerem(arg.eorumq; ſupra diximus) tex.& iura ſupra alleg.

CAP. LXXXI.

1 *MAlæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur.*
2 *Malæ fidei præſumptio an purgetur longiſſimo tẽpore ard.q.*
3 *Bona aut mala fides ſoli Deo certo nota.*
4 *Bona fides præſumitur.*
5 *Seruitute utens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide.*
6 *Mala fides an præſumatur ex defectu tituli quando non apparet antiquior poſſeſſor.*
7 *Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos triginta.*
8 *Bona fides orta ex iniuſta cauſa an ſufficiat ad præſcriptionem ardua q.*
9 *Præſcribit annis triginta emens rem filij in qua paterfamilias habebat uſumfructum.*
10 *Mala fides nocet etiam in præſcriptione immemoriali ardua quæſtio.*
11 *Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo ard.q.*
12 *Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti.*
13 *Tituli allegatio aut probatio nõ requiritur in præſcriptione immemoriali.*
14 *Inutilium interuentus non nocet ubi eorum defectus non noceret.*
15 *Titulus inutilis non nocet præſcriptioni etiam longiſſimi tantum temporis.*
16 *Præſcriptioni immemoriali non nocet initium uitioſum.*
17 *Tempus immemoriale facit ut omnium uilium cõcurſus præſumatur.*
18 *Præſcriptio triginta annorum ceßat in ſpurio qui diſpenſationem illegitimam impetrauit, eiusque uirtute bona patris poſſedit egregia quæſtio.*
19 *Intel.l.nemo,ff.pro legato.*
20 *Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio qui bona patris uirtute illegitimæ diſpenſationis poſſidebat.*
21 *Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeßione ciuili ſed naturali detentatione contenta eſt.*
22 *Intell. cap.ad decimas,de reſtitutione ſpoliatorum.*

1 Malæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur.
QVI contra iura mercatur bonam fidem non præſumitur habere cap.qui contra, de regul. iur.lib.vj.l.quemadmodum. C. de agri & cenſi.lib.x.l.j.in fi.C. de bon.mater.l.fin.§.ſin autem ſub conditione,C.commu. delega.l.fi.C.unde ui, ſicq; ceſſat longi temporis præſcriptio, ut dd.ll.quia in ea bona fides deſideratur l.vnica de uſucap.transfor.C.in prin.inſt.de uſucap.l. ubi lex,ff.de uſucap.c.uigilanti,c.fi.de præſcr. quod procedit quoad præſcriptionem longi temporis ut dd.ll.nam longiſſimi temporis p̃ſcriptio non impeditur,vt tenet Gloſ.fi.in d.l. quemadmodum,cum qua tranſeũt ibi Doct. ſentit Glo.in d.§.ſin autem ſub conditione,in uerb.longi temporis,dum allegat l.cum notiſſimi,§.illud,de præſcrip.xxx.annorum cũ qua tranſeunt Doct.ibi Glo.in l.j.in verb. præſcriptionem.C.de bon.mater.cum qua tranſeunt Doct.ibi,eſtq; indubitata opinio de iure ciuili quo iure in præſcriptione.xxx.vel xl.annorũ bona fides non exigebatur l.ſicut, l.omnes, & d.l.cum notiſſimi,C.de præſcr.xxx.annorum. Sed cũ iure canonico(quod hac in re in vtroq; foro ſeruatur)etiam in ea præſcriptione bona fides exigatur cap.vigilanti,c.fi.de præſcr,†an
ea mala fides præſumpta noceat quoad hanc præſcriptionem longiſſimi temporis. xxx.vel xl.annorum,& Bar.in l.fi.num.17.C.vnde vi tenet non nocere,& licet ipſe nõ exprimat ſe loqui de iure canonico tamen ita intelligendus 2 Malæ fidei præſũptio an purgetur lõgiſſimo tpe ard.q.
eſt dum ait illam malæ fidei præſumptionem poſt illud tempus longiſſimum ceſſare,euaneſcere,purgari,ut etiam retro bo.fidei poſſeſſor ille ſemper fuiſſe intelligatur, vnde ſi illa mala fides præſumpta etiam poſt annos triginta completos quaſi in bonam fidem verſa & transformata videtur malæ fidei præſumptione abſcedente, præſcriptio de iure canonico non ſecus quàm de iure ciuili contingere poterit,& illam Bar.opinionem ſequuntur Abb. conſi.lxxxix.num.5.in quæſtione quæ ad præſens lib.j.Innocen.in c.ij.de reſti.ſpoli.Aymon Crauet.de antiq.temporum par.iiij.verſi.materia iſta,num.4.fol.157.ſentit Salic.num.1. in d.l.fin.C.vnde vi Dec.conſi.cclxvij.non excedit,num.5.col.penul.verſic.tertio de bona fide Abb.conſi.cij.in cauſa,num.1.lib.j.Dec.conſi. cclxxij.viſo proceſſu, num.9.col.pen.Iaſo.in §. ſed iſtè,numero.100.inſt.de actionibus.Idem Iaſ.conſi.lvij.col.fi.lib.j.Idem conſi.lxxij.col. ij.eod.lib.Idem Iaſ.conſi.ccix.col.ij.lib.ij.Curtius iun.conſi.lij.col.iiij Pan.Caſt.conſi.clxix. lib.ij.viſo quodam proceſſu agitato.Corn.cõſ. xcvj.col.ij.lib.iiij.Idem uult Alex.conſi.vj.viſo themate col.j.num.1.lib.j.dum allegat Bar.in d.l.fi.C.vnde vi.Idem Alex.conſi.clj.viſo themate,lib.ij.num.7.vbi etiam allegat Bar.in d. l.fin.quem etiam refert & ſequitur Areti.cõſi. lxiij.in præſenti conſultatione,col.pen. quem etiam refert & ſequitur in conſi.ciij.in cauſa, & quæ-

& quæſtione,nu. 7.col.pe.Idem Are.cõſi.cxii. col.ii.verſ.his breuiter incipit cõſideratis,Idẽ Areti.conſi.cliii.conſultatio propoſita col.fin. in fi.Rom.cõſi.cvii.cum præſupponaẽ, in prin. & illud dictum Bar. ſatis cõiter appr. vr̃ quod ſequitur & exaltat Abb.in c.ſi diligẽti, de præ ſcrip.nu.16.quod & admittit Aymon de anti. temp. par.iiii. verſ.materia iſta nu. 20. quoad præſumptam malam fidem, licet contrarium teneat in mala fide apta Andr.Tiraq.de præſc. Glo.ii.§.i.uer.bona autem fides,& Gl.iiii. uer. xviii.ubi quàmplures allegat.

Contrariã partẽ ut malæ fidei poſſeſſor, in ſpẽbus noſtris is intelligat ẽt poſt lõgiſ.tp̃s videnẽ tenere Bal.& Ang.in d.l.fi. C.unde ui. dũ intelligũt ꝙ iure canonico, d.l.fi. nõ ꝓcederet etenim ſi quis ſemel extitit in mala fide certè ꝑ p̃teritionẽ longioris tp̃is nõ in meliore,ſed ĩ deteriore fide conſtitui vr̃ tñq; abeſt vt huic quaſi bona fides renaſci videaẽ,ꝙ potius quotidie in maiorẽ ꝑfidiã iniuſtioreq́; cauſam recidiſſe intelligaẽ ut in c.fi.de p̃ſcr. vbi hæc ferè rõ rediẽ. Deniq; illud dcm̃ Bar.maioꝛ conatu reprehendit Io.Im.in c.fi.de præſc.n.14. & Felin.in c.ſi diligenti,ii.& iii.col.e.ti.ſentiũt Inn. & Bal.in c.ꝑ tuas,de teſtib.dũ gñaliter aiunt præſumi malã fidẽ in poſſidente ſine tit.Idem tenet Aymon de antiq.temp.par.iiii.uer.materia iſta,nu. 20. fol.159.qui alios alleg.& dictũ Bar.admittunt vt ꝓcedat de iure tm̃ ciuili qđ tamen negant ſeruandum eſſe, ſed iuri canonico ẽt in utróq; foro ſtandũ idẽ Aym.cõſ.cxlvi.

Bona aut mala fides ſoli Deo certo patet.

3 Quid dicendũ? † & qdẽ bona, aut mala fides poſſidentis cũ ex eius aĩo pendeat,certo ꝓbari nõ põt,ſed tm̃ ꝑ cõiecturas,l.pe. C.de euict. ibi aliis itaque hoc indicijs huius.n.rei ſolus Deus opti.Maxi.conſcius eſſe põt, nã & qđ o-re ꝓprio ꝓfitemur eius cõtrariũ ſentire poſſumus,l.an inutilis,ff.de accept.l.obligationũ ſub-

Bo fi.præſumitur cũ cõi.

4 ſtãtia,ff.de act.& obl.l.nõ ſolũ,e.ti. † lex aũt in re dubia præſumit poſſeſſorem eſſe bonæ fidei Glo.q̃ cõiter ſequunẽ ibi Doc.in prin.inſti.de uſuc.Glo.& ibi cõiter Doc.in l.pe. C.de euict. Gl.& cõiter Doc.in §.ſed iſtæ,inſt.de act. Bar. & alij.in l.Celſus,ff.de vſuc. Imo.Abb.Felin.& alij in c.fi.de præſc.Fel.in c.ſi diligenti,e.ti. colũ.ij.& iij.poſt Abb.ibi,nu.14.cũ ſeq.eſt cõis opi.ſcđm Arias Pinel.de bon.mat.in auth. niſi tricẽnale nu.12.cõis ſcđm Iaſ. in d. §.ſed iſtæ. n.100.Dec.conſ.cclxvij.nu.5.Idẽ Dec.cõſ.cclxxij.nu.8.arg.l.merito,cũ ſimi.ff.pro ſoc. Fallit in eo q nulla iuſta cã,aut ti.rẽ poſſederit,qa quiſq; ſcire debet qđ ſuũ non eſt id ad alium modis oĩbus ptinere,l.fi.C.vñ ui. Hæc tñ limitatio,ut ceſſante ti.mala fides præſumaẽ ſublimitaẽ vt non procedat cũ agiẽ de ſeruitute acquirenda,poſſidenda,& præſcribenda , arg.l.ſi quis diuturno,ff.ſi ſer.uẽd. † quia tũc agi vr̃ de leui,aut nõ magno præiudicio, & læſione eius contra quẽ præſcribiẽ vt Doc.cõiter interpræ- 5

Seruitute utens ſine cã an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide,ard.q.

tanẽ,qđ indubitãter procedit de iure ciui.ſed de iure cano. an idẽ admittẽdũ ſit uehemẽter controuerſum eſt,& cõis opi.eſt vt de iure cano. non ꝓcedat ita tenet & firmat cõiter tenere Io.Imo.in d.c.fi.de præſc. nu.15.alleg. Bart. in l.j.§.j.ff.de itine. actuq; priu.& Cin.in l.j & ij.C.de ſeru.& aqua Couar. variar.reſolu.lib. j.c.xvij.nu.7.& Deniq; ꝙ bona fides in dubio præſumaẽ tradit fuſius Andr.Tiraq.de præſcr. §.j.Glo.ij.uer.bona autem fides.

Contrariam partem vt d. l.ſi quis diuturno procedat ẽt de iure cano. tenent Dinus nu.31. in c.poſſeſſor,de reg.iur.lib.vj. Abb.ĩ c.de quarta,nu.25. de præſcrip.Idem Abb. in c. ſi diligẽti,nu.14.cum præſc.& ſeq. ubi Felin.colũ.ij.& & iij.eo.tit.Glo.& Doct.in c.j.de præſcr.lib.vj. Ancha. in c.ſine poſſeſſione,de regu.iur.libr.vj. col.ix.Imol.nume 15.in d.c.ſi diligenti,Anton. in cap.cum eccleſia ſutrina,de cauſa poſſeſ. & proprieta.vbi reliqui idem tenere uidenẽ præſertim Ripa col.pe.Roma.in l.ſequitur,§.ſi viã ff.de vſuc.Balb.qui hanc firmat eſſe cõem opi. & plures huius partis auxiliares citat in tract. præſcr.par.ij.iij.par.prin.q.vi.ad fi.& hanc partem putat eſſe receptiorẽ Couarr.ubi ſupra licet in cõtrariã inclinet, & uide q̃plures quos alleg.And.Tiraq.ubi ſupra Glo.iiii. ver.xxxix. ibi,ſed & multi hoc intelligunt vbi agitur de modico præiudicio,& uerſi.xiiii.

Quid dicendum? & ſanè hæc poſterior pars vtroq; iure longè uerior eſt cũ facilius admittaẽ cuiuſq; rei deterioratio,q̃ interitus,l.cum qõ,ubi Cor.n.6.C.de lega.l.& hoc Tiberius, ff. de hær.inſti.ſicq́; longe leuius eſt facilius ac tolerabilius fundum meum ſeruitutẽ realẽ pati, q̃ ex toto amitti inq; alium tranſuolare:vnde licet alienã rem ex toto mihi arrogare dñoq; adimere impiũ, & auarũ ſit dñmq; ꝑmiſſurũ ueroſimile non ſit tñ eandẽ rem mihi ſeruire aliquãq; cõmoditatẽ afferꝛ ipſa fere ſalua manente facilius,humanius,& tolerabilius eſt,ſicq́ue id dñm ꝑmiſſurũ ueroſimilius potui ſperare pq; huius fiducię interuentũ malæ fidei ſuſpicio abſceſſit,ita ꝓbaẽ de iure ciuili in d.l.ſi qs diuturno,& de iure canoni. in d.c.cũ eccleſia ſutrina,ſcđm receptiorẽ ĩtellectũ ſimile in furto,qđ licet cõmittaẽ cum.quis contrectat rem alienam inuito domino , tamẽ ſi putabat dominum permiſſurum,furtum fieri nõ intelligiẽ,vt no.ꝑ Gl.& Doc.in §.j.inſtitu.de obliga. quæ ex deli.naſc. ut enim arguatur mala fides poſſidẽtis nõ ſat eſt,ꝙ ſciat ſe rẽ alienã poſſide-

t te niſi

re niſi,& ꝑterea ſciat,aut ſcire debeat dñm nullatenus...

Mala fides an præſumatur ex defectu titu quando non apparet antiquior poſſeſſor.

6 Secundo intellige† quòd ceſſante titulo mala fides præſumatur quando apparebat de antiquiore poſſeſſore non ſic ſi de antiquiore poſſeſſore non appareret,nam tunc mala fides nõ præſumeretur etiam ceſſante titulo,ita tenent Abb.nu.15.& Felin.qui hanc dicit communẽ opinionem in d.c.ſi diligenti,de pręſc. Inno.& Imo.in c.ij.de reſtitu.in integrum,Arch. in c. ſi uirgo,xxxiiij.q.ij.Butrius in c.cum eccleſia de cauſa poſſ.& proprieta.Idem in c.peruenit, de cenſibus Dinus in c.qui contra, de reg. iur. in vj. Bar.in l.ij.§.ſi à pupillo,ff.pro empt.Bar. in l.j.§.hoc interdicto,ff.de itinere actuq; priuato Angelus in l.cum qui,§.publiciana, ff.de pub.Are.in §.ſi quis à non domino,inſt.de rer. diuiſ.& alij plures relati per Felin. ubi ſuprà.

Mala fides non præſumitur ex defectu titu. poſt annos.xxx.

7 Tertiò † intellige vt etiã ceſſante titulo mala fides in poſſeſſore deſinat præſumi poſtq̃ triceſimum annum ſuæ poſſeſsionis expleuit, ut in l. fina.C.unde ui ſecundum Bartol. ibi in fi.& ſecundum communem opinionem ſuprà relatam quaſi vitium malæ fidei quod præſumebatur ex defectu tituli purgetur,& euanuerit per lapſum temporis tricẽnalis, ut quaſi uolente, & concedente domino per tanti temporis deſidiam, patientiam,& tolerantiã, is poſſidere intelligatur,& conſequenter in bona fide conſtitutus videatur cum res alienas de dominorum voluntate poſſidere vetitum non ſit ur,ff.pro derelicto per totum,§.uenditæ.inſtit. de rerum diuiſ.d.l.ſi id quod,ff.pro derelicto. l.ſi ego,§.j.ff.de publ.in rem actio. ibi per traditionem,aut per patientiam fortè, facit l. ſicut,l.omnes,l.cum notiſsimi, C.de præſcripti. xxx.annorum,facit quia taciti,& expreſsi par potentiam eſt,l.cũ quid,cum ibi late traditis ab Iaſ.& alijs.ff.ſi cer.peta.nec dubiũ eſt quin iſtius poſsidentis poſſeſsio tam iuſtificetur ex tacita conceſsione domini, quæ præſumitᷣ, & colligitur ex longa ipſius patientia, quàm iuſtificaretur per eiuſdem expreſſam conceſsionem,& cum iſthæc veroſimilia ſint iuſtiſsime admittimus hanc præſumptionem vt mala fides,quæ ab initio ex defectu tituli præſumitur per tricennalis temporis curſum quaſi abſceſſiſſe euanuiſſeq; videatur ſucceſsiſſeq; eius loco ac renaſci bonam fidem iuſtamq; ac probabilem confidentiam,de domini voluntate ac conceſsione accedente,bon.tex.in l. alienationis verbũ.ibi,uix eſt.n.ut non videaᷣ alienare, ff.de uerb.ſig.quinimo ꝑ ſolius anni taciturnitatẽ ius nr̃m remittere videmur,§.fi.inſt.de iniur.facit d.l.ſi quis diuturno, & l.omodo ibi, nam ſi nullam,C.de inof.teſta. facit quia & ſimili,& ẽt lõge breuiore taciturnitate ius poſſeſſionis omiſſum vr̃ Iaſ.in l.j.col. fi.C.de ſer. fug.& in l.naturaliter,§.nihil cõe,nu. 88.ff.de acq.poſ.Glo.Paul.& Alex.in l.ſi de eo,§.fin.eo. ti.uide ſuprà.c.lxxix.nu.15.

8 Quartò † intellige vt ſufficiat bon. fides orta ex iniuſta cã & ex tit.illegitimo,veluti ſi emi à minore rem ſoli ſine decreto uel ab eccleſia citra ſolẽniorũ interuentum, nã ſi bona fides adeſſe põt ad præſcriptionẽ ſufficiens citra ullius tituli,aut iuſtæ cauſæ interuentũ,ergo multo magis cum interuentu tituli minus legitimi,arg.l.vnicæ in prin.cum ibi latè traditis ꝑ Glo.& Doct.C.de rei uxo.act.& C.de teſta.l.teſta.ubi Iaſ.Cor.& alii intellige qñ cõſtabat bonam fidem interfuiſſe,nam in re dubia non præſumeretur in eo qui contra iura mercaretur l.j.C.de bo.mater.l.quemadmodũ, C. de agri.& cenſi.lib.x.c.qui contra iura,de reg. iur.in vj.ſed cum cõſtabat de bona fide tunc ad præſcriptionem tam ſufficiens eſſet, q̃ naſceretᷣ ex iniuſta cã etiam profecta ab errore iuris q̃ ſi à cauſa legitima deſcenderet, ita tenent Glo.in l.ij.C.vbi cã ſtatus agi debeat, cũ qua tranſeunt Doctores ibi Gloſſ. cum qua tranſeunt Docto. ibi in l.ij.C.ſi quis ignorans rem minoris eſſe,Bar.in l.ſed & ſi lege, §.ſcire ꝑ tex.ibi,ff.de peti.hær.Paulus in l.Celſus,col. j.ff.de vſuc. Idem Paul. in l.nunq̃ in fi.eo. titu. Afflict.deciſ.xl. nu.12.Pau. in l.ij.§.ſi à pupillo nu.4.ff.ꝑ.emp. Idẽ in l.venditioni,C.e.ti.Ant. Rub.conſi.lxxv.Balb.in l.Celſus,de præſcr.iiij. not.n.15.Couar.in c.poſſeſſor.de reg.iur. in vj. par.ij §.vij.Aym.de anti.tẽp. iiij. ꝑt. fol. 157. Cor.cõſ.cclxxvij.lib.iiij. Fel.in c.de quarta,n. 34.de præſc.Ant.& Imo.in c.ꝑuenit,de empt. & uend.Imo.& Ant.in d.c.de quarta,Fel. in c. ſi diligenti,col.iij.de præſcrip. Emanuel. de à Coſta Luſitanus i l.ſi ex cautione, C.de nõ nume.pec.pag. 55.Alex.cõſi.cxxvij.lib. iiij. colũ. iij. Pinel.nu.11.in auth.niſi tricẽnale,C.de bo. mater.q̃ hanc dicit cõem tenet & dicit cõem Balb.vbi ſuꝑ.not.iij.dicit cõem Rub.vbi ſupra Bal.in l.nullo,n.4.C.de rei uẽ.Rip.in l.j.nu.9.ff. quo.bon. Alexandri.conſi.lxxv.col. ij.vbi hãc dicit cõem & cõſiſ. cliiij.ad fi.ſentit Tiraq. de præſc.Gloſ.ij.§.j.uer.bona.

Bona fides orta ex iniuſta cã an ſufficiat ad præſcrandum q.

Contrariã partẽ tenẽt Fel.in c.de quarta, ſuprà alle.nu.35.Pau.Caſt.in d.l.Celſus, in prin. Idẽ cõſi.lxxij.q̃a fruſtra,ad fi.prout,refert Fel. vbi ſuꝑ.qui ẽt alleg.huius partis fautores Cinũ in l.ſi quis emptionis,§.j.de præſcr. xxx. anno. & Bar.in d.§.ſcire,Glo.in c.ii.de his q̃ fiunt à præla-

prælato Gl. in c. apoſtolicæ, de don. cũ qbus trãſeũt ſimpliciter Doc. ibi, Glo. in c. cura de iure patro. Abb. in dict. capitu. de quarta, Idem Abbas, in capitu. cum non liceat de præſcription. ſentit Fel. in d. c. ſi diligenti, nu. quarto, & nõ deſunt qui hanc dicant cõem ut per Aymu. de antiq. teme. par. iiij. uerſi. materia iſta, nu. 7.

Quid dicendum? & ſanè prior opinio negatiua ut non noceat, quòd illa bona fides oriatur ex titulo inutili, & à iure improbato, eſt longe uerior, per dict. §. ſcire, & l. pro legato, l. fina. ff. pro legato, l. fina ff pro ſuo, l. non ſolum, §. quod vulgo, ff. de uſucapion. l. quod uulgo. ff. pro emptore, nam in præſcriptionibus bona fides non tam poſitiue deſideratur, quàm ſeu priuatiuè, id eſt, quod abſit perfidia, & mala fides vt dd. ll. & capitu. vigilanti, & capitu. fina. de præſcription. & capitu. ſi virgo, trigeſimaquarta quæſtione ſe: unda quæ cum abſceſſerit non refert qua ex cauſa abſceſſerit, ideſt ſiue ex peritia ſiue ex imperitia, aut ſtultitia, facit, l. ſi per errorem, ff. de iuriſdi. omnium iud.

Tenendo hanc partem ad omnia iura in cõtrarium per Doctor. adducta reſpondetur in præſcriptionibus regulariter tria inter ſe diſtincta, & ſeparata deſiderari, ſcilicet poſſeſſio, titulus, bona fides ut altero horum trium deficiente non contingat præſcriptio, l. vnica, C. de uſucapionib. tranſ. in princip. inſtitut. de vſucapion. l. ſine poſſeſsione, l. Celſus, iij. ff. de uſucapio. l. ſecunda, C. pro emp. l. ij. §. ſi à pupillo, eudem titu. ff. titulus autem à lege improbatus pro non titulo habetur, d. §. à pupillo, & dict. l. ij. cum ſimilibus & ſic licet ab illo titulo contingenter profecta ſit bona fides, adhuc tamen ceſſat præſcriptio non quidem ex capite bonæ fidei ceſſantis (affuit enim ſatis ſufficiẽs ad officium ſuum peragendum) ſed ceſſat præſcriptio ex capite tituli deficientis, l. qui heredi, plures, ff. de condi. Inſtitu. nam & ſimiliter licet titulus eſſet legitimus, & bona fides indubitata, tamen poſſeſsio foret interrupta ceſſaret præſcriptio, l. cœptam, cum ibi notatis, ff. de vſuc. l. more, C. de rei uend. quod alibi plenius diximus, & aliquid ſuprà, c. lxxvij. nu. 9.

9 Infertur † quòd ſi pater habebat uſumfructum in bonis maternis filij ſui, quem habebat in poteſtate, eamq; rem vendidit mihi contra l. j. C. de bonis maternis, eam præſcribere poterro annis triginta ſi ignarus eram illius legis ꝓhibitionis, quia hæc bona fides orta ex hoc iuris errore ſufficit, & titulus ille qui pro nullo eſt in præſcriptione longiſsima non nocet, l. ſicut, l. omnes, l. cum notiſsimi, C. de præſcript. triginta annorum, tenent in ſpecie Cinus, Alberic. Paulus, & Pinellus, numero 12. in authen. niſi tricennale, C. de bon. mater.

Preſcrip. xxx. annorum datur emẽti rẽ i qua paterfam. habebat uſumfru.

Infertur etiam deciſio illius articuli † an pṙſcriptio tanti temporis cuius initij memoria non exiſtat procedat cum mala fide? qua in re ſunt qui teneant procedere etiam cum mala fide, ita tenet Decius, numero 12. in l. traditionibus, C. de pact. qui refert idem tenuiſſe Salicet. in l. ſecunda ad finem. C. de ſeui. & aqua Ioannes Zenobius de Vbaldis inter cõſilia Bald. conſilio ccclxx. verba reſcripti libr. iij. Boerius decisione xxxix. nume. 7. Decius conſil. ccccxvij. in cauſa domini operarii, numero. 5. uer. ſimiliter nec bona fides, Idem Decius conſilio dcxxxviij. communitas Spadiæ, nu. 4. 10

Mala fides nocet etiam in præſcr. im memoriali ard. q.

Contrariam partem ut in tali præſcriptione bona fides exigatur, nec procedat cum mala fide, tenent Gloſſ. penultima in capitu. j. de præſcription. in ſexto, & ibi Francus colum. fina. ſequitur deciſio Neapolita. ccclxviij. colũ. quarta Angelus Aretinus in §. ſurtiuæ, colum. prima, inſtitu. de vſucapionib. Abbas Panormitan. in capitu. fina. nota. j. de præſcript. Dominicus in capit. ſacroſancta, xxij. diſtinctione Felinus in capitu. cum nobis, columna. j. de præſcription. Aymon Crauet. de antiquita. tempor. part. iiij verſiculo materia iſta, nume. 19. Idem Crauet. conſilio cxlvj. Alexandrinus conſilio xiij. columna quarta in fine. Bertachinus uerſicu. præſcriptio quomodo cauſatur in ſuo repertorio, Orlandus de Curte inter conſilia Calcanei conſilio ſexto columna penulti. Iaſo. conſilio xxiiij. colum. penulti. lib. iij. & hæc opinio longe uerior eſt, & receptior videtur, ꝓ qua urget generalitas capitu, poſſeſſor, de regul. iuris in ſexto, capitu. vigilanti, & capitu. fina. de præſcription. præſertim cum ut diſſeruimus tanto per fidior mala fides quanto diutius, & durat & detinet animam poſſidentis in peccato, & periculo ſalutis æternæ, facit quia legislatori curæ eſſe debet non ſolum ut peccatum commiſſum puniatur, aut purgetur, ſed etiam ut peccandi occaſio remoueatur capit. ne captandæ, & capitu. deteſtanda, de conceſſion. præbendæ capitu. fina. eodem titu. lib. vj, l. de fideicommiſſo, C. de tranſation. l prima, ibi non iniquis rationibus, & l. fina. C. de pact, l. ii. in fin. ff. quibus ut indig. l. ſecunda, §. interdum, ff. de vulgari. §. ſi autem quis formidoloſus, inſtit. de pupilla. l. quidam in iure §. fin. cum l. ſequent. ff. de donatio. Sed ſi aliter diceremus peccandi occaſionem palam præſtaremus. ergo, &c. & deniq; peccatum certum, & indubitatum admitteremus, ergo, &c. Quod procedit in mala fide certa, & indubitata non ſic in ea tantum quæ coniecturis præſumeretur, puta ex oſtenſione tituli à lege improbati 11

vt ſuprà diſſeruimus illa enim malæ fidei præ
ſumptio ut tollitur, & euaneſcit per curſum
temporis tricennalis longè magis euanuiſſe ui
debitur per tempus centum annorum aut eo-
rum quorum memoria non exiſtat ut ex com
muni opinione ſuprà edocemur, quod & Ay-
mon Crauet palàm admittit ubi ſuprà, & hoc
caſu poteſt defendi opinio contraria, quòd ple
runq; & regulariter vt procedat neceſſe eſt, qa
non uideo ut mala fides certa & indubitata ꝓ
bari poſsit, niſi per ipſius confitentis confeſsio
nem, cum regulariter indicijs tantũ & conie-
cturis probetur, l. penulti. C. de euictionib. qđ
intellige quando quis fatetur ſe ante præſcri-
ptionem immemorialem expletam fuiſſe in
mala fide, nam ſi poſt eam impletam agnoſcat
ſe cœpiſſe habere notitiã rei olim alienæ idq́ no
ceret nihil vt alibi tradidimus.

Ex his ergo colligitur quid dicendum ſit in
11 illo articulo quo quæri ſolet an in quibus caſi
bus ſola ea præſcriptio cuius initij memoria
non extat locum habet, ea impediatur & ue
luti infecta reddatur per oſtenſionem tituli il
legitimi, quale eſſet ſi in terminis capitu. pri-
mi de præſcrip. lib. vj. is qui ſe maioresq; ſuos
contenderet tempore cuius initij &c. poſſediſ-
ſe & præſcripſiſſe, oſtenderet titulum illegiti-
mum qui ab aduerſario diceretur eis dediſſe
cauſam unicam poſſidendi, eoſq; eam habuiſ
ſe tantum poſſidendi cauſam & præterea nul
lam, & ſunt qui putent hoc caſu impediri tem
poris immemorialis præſcriptionem ita tenẽt
Ioan. Andr. in c. j ad fi. de præſct. lib. vj. Couar.
in c. poſſeſſor, par. ij. §. iij. num. 7. de præſc. eod.
lib. Aymon Crauet. de antiq. temporum, part.
iiij. verſic. materia iſta, num. 3. cum plu. ſeq. mo
uentur, quia poſito titulo illegitimo ſequitur
præſumptio malæ fidei argum. cap. qui contra
iura, de reg. iur. lib. vj. l. quemadmodum, C. de
agri. & cenſi. libr. x. ſicq; iure canonico ceſſat
præſcriptio etiam longiſsimi temporis vt te-
nent Glo. in c. apoſtolicæ, de donat. Pau. Caſtr.
conſi. lxx. quia fruſtra, colum. fin. Idem conſi.
ccccxxix. in quadam informatione. lib. j. Abb.
conſi. xxxiiij. col. j. lib. j. Felin. in capi. de quar-
ta, num. 35. de præſcrip. Abb. conſi. xix. libr. ii.
Alex. conſi. lxxiiij. colum. fin. lib. ii. Idem Alex.
conſi. xlvj. lib. iii. Socin. conſi. xxix. col. vij. in ii.
dubio, libr. j. eſt communis opinio ſecundum
Felinum vbi ſuprà & ſecundum Aymonem
de antiquit. par. iiii. verſic. materia iſta, nume.
6. Curt. iun. conſi. fi. col. iii.

Contrariam tamen partem ut poſito titulo
illegitimo non ſequatur præſumptio malæ fi-
dei, & conſequenter vt etiam tunc de iure ca-
nonico procedat præſcriptio longiſsimi tem-
poris triginta, vel quadraginta annorum te-
nent Pau. Caſtr. ſibi contrarius, conſi. ccccvi.
col. iii. lib. j. incipit ſatisfaciendo, Roma. cõſi.
cxxiii. circa primum dubium, colum. iii. ſequi
tur & dicit eſſe communem opinionem Alexã
drinus, conſi. lxxv. col. ii. ad finem. Idem Alexã
drinus, conſi. cliiii. ad fi. Guido Papæ. q. clix. Fre
dericus, conſi. ccxlvij. Calderinus, conſi. ij. tit.
de conſti. colum. ii. Cinus in l. uenditioni, C. ꝓ
empt. Abb. conſi. xxxvii. lib. j. & alij quàm plu
res relati per Aymonem vbi ſuprà numero. 7.
qui hanc etiam partem ſatis receptam putat
& ipſe exiſtimo receptiorem eſſe, quam & te-
net Ripa in l. j. numero. 9. ff. quorum bonorum
Bald. in l. nullo. C. de rei uendi. Imola in l. nun-
quàm, ff. de vſucapio. Soci. conſi. xxxiii. colum.
iii. lib. iiii. ſequitur & dicitur communem opi-
nionem nullo ferè relato Couar. in c. poſſeſſor,
par. ii. §. v. num. 2. de reg. iur. lib. vj. Balb. de præ
ſcrip. in ii. par. iii. part. q. vj. Idem Balb. ibid. q.
ii. iiii. partis.

Tenendo hanc partem quę longè uerior eſt
per generalitatẽ l. ſicut & l. omnes, & l. cum no
tiſsimi, C. de præſc. xxx. annorum ne iura illa
temerè corrigantur contra l. ſi quando, in prin
cip. C. de inofficioſo teſtamento. & ex commu
ni opinione ſuprà relata ſufficit bona fides or
ta etiam ex ſtulta cauſa. Et quia licet poſito ti
tulo iniuſto & illegitimo præſumatur mala fi-
des, tamen illud eſt & procedit, quoad impe-
diendam longi temporis præſcriptionem, non
etiam quoad impediendam præſcriptionem
longiſsimi temporis, ut ex communi opinione
ſuprà reſoluimus poſt Bart. in l. fina. in fin. C. vn
de ui. ſed cur diuerſum, nam ſi ſimul ac habi-
tus eſt titulus illegitimus ſtatim ex legis in-
terpretatione & præſumptione oritur mala
fides, eaq; ſemel orta uidetur non poſſe mori
ergo quonam modo per adiectionem decẽ uel
viginti annorum ſuper longum tempus præce
dens mori eam malam fidem aut aufugere in-
terpretamur, reſpondeo, quia ex longiore do-
mini patientia & tolerantia ea res quaſi nobis
conceſſa videtur, ſicq; ea domini voluntas de-
nuo nobis accedens fugat noſtram malam fi-
dem præſumptam eamq; purgat, ut ſuperius
diſſeruimus, ut etiam retro ab initio ſemper
bonæ fidei poſſeſſores fuiſſe videamur, ſimile
in l. ſi tibi homo, §. cum ſeruus, cum ibi not. &
per Gloſ. Alex. & alios. ff. de verb. oblig. & quæ
plenè diximus ſupra iſto libro & ſuprà iſto-
met, c. nume. 2.

Cum ergo qui mala fide poſſediſſe annos vi
ginti per tituli illegitimi interuentum præſu-
mitur, is per adiectionem aliorum decem an
norum quaſi bonæ fidei poſſeſſor incipiat vide

ri,

Præſcrip. tpis immemorialis an ceſſet ſi appareat de ti. illegitimo ardua. q.

ti,quanto magis bonæ fidei poſſeſſor videbiť p
adiectionem temporis immemorialis,præſer-
tim cum non ſit bona conſequentia, oſtendi-
tur unus titulus illegitimus, ergo non potuit
alius legitimus interuenire, quinimo potuit,
quod dixeris titulus eſt facti,quod non præſu-
mitur niſi probetur l.in bello.§.factæ,ff.de ca
ptiuis l.ſi emancipati,C.de colla.reſpondeam
12 †etiam ea quæ ſunt facti præſumi ex antiqui-
tate temporis l.ſi filius,C.de pet.hære.l.qui in
aliena,ad prin.ff.de acq.hær.cap.j.de præſcrip.
in vj.plene per Roma.Alexand. & Iaſo.in d.l.
qui in aliena,& in l.ſciendum,ff.de uerborum
oblig.ubi non ſolum unum factum, ſed etiam
plura ex tali antiquitate ſi opus eſt ad rei qua
de agitur ualiditatem præſumuntur,plenè per
13 Aymonem de antiquitate in princ.†deniq; in
præſcriptione immemoriali non ex igitur ti-
tuli allegatio , nec etiam probatio vt eſt nera
& communis opinio quam teneť Dominicus,
Francus & alij communiter in cap.j. de præ-
ſcript.in vj Gloſſ.& Doctores in capitu.ſuper
quibuſdam,§.præterea,de uerborum ſignifica
tio.Iaſo.in l.ſi certis annis, col.fina.C.de pact.
Frederi.de Senis,conſilio.ccxxxvij.Aymon de
antiq.iiij.part.verſic.abſolutis, numero.49.ſe-
quitur & dicit eſſe communem opinioně Co-
uar.in d.cap.poſſeſſor,par.ij.§ iij.numero.7.&
in lib.j.reſol.capitu.xvij. numero.5. Balbus de
præſcrip.part.v.quæſtio.vij.Ripa in cap.ij.col.
fin.de iudi.Iacobi.de ſancto Georgio de feu-
dis in verb.mero & mixto imperio. Ratio ea
eſt,quia dominij acquiſitio contingit nobis
aliquando ex domini conceſſione vt in l.nun-
quàm nuda,ff.de acquirenda rerum dominio
l.id quod noſtrum,ff.de reg.iur.Aliquando ex
conceſſione & diſpoſitione legis inſcio aut in-
uito domino,ut per totum.C.de ſeruis qui pro
præmio liber. accip. l. Item ſi verberatum, §.
primo.ff.de rei uendicat. & per omnes titulos
præſcriptionum & uſucapionum tradit Dec.
in d.l. id quod noſtrum, vnde quo temporis
momento præſcriptio completur (ſiue illa lon
gi temporis ſit,ſiue longiſſimi, ſiue etiam tem
poris immemorialis,) ilico lex dominium ſeu
ius quo de agitur vero dño ademiſſe vř, inque
præſcribentem tranſtuliſſe illud. Quid igitur
opus eſſet tituli interuentu cum in transferen-
dis dominijs ex legis diſpoſitiones is minimè
ſit neceſſarius,ſed tantum quando ex conceſ-
ſione domini transferuntur , pro nobis, quia
quod operatur in reliquis iuribus ſeu domi-
nijs transferendis ipſiuſmet ueri domini con-
ceſſio,idem operatur tempus immemoriale in
hac conceſſione legali l.j.§. fina. l.ii.in princi.
ff.de aqua pluui.arcend.l.i.§.ductus aquæ,ff.de

aqua coti.& æſtiu.ergo vt in dominio per do-
mini cõceſſionẽ quæſito nõ noceret alius titu
lus à non domino habitus uel etiam ab ipſo
domino habitus,ſed minus ritè, ità etiam hoc
caſu cum per tempus immemoriale nobis à le
ge concedatur ius ſeu dominium obeſſe non
debet alius titulus illegitimus,vel non ritè ꝑ-
fectus,pro nobis,quia cuius rei ſolennitas non
deſideratur eius inutilis interuentus non no-
cet,in principio.C.de rei vx.act.l.teſtamen . C.
de teſtamen.Nec ad rem pertinuit quod qui-
dam falſo opinantur hac in re titulum à legě
præſumi tantum non etiam induci , vnde in-
quiunt ſi conſtet de illo titulo illegitimo ceſ-
ſat præſumptio legis maneatq; ille poſſeſſor ti-
tulo deſtitutus, ſicq; præſcribere non poteſt,
nam id falſum eſt,quia hac in re titulus nec ꝑ-
ſumitur,nec fingitur,ſed ius & dominium poſ-
ſidenti à lege conceditur citra interuentum
alicuius tituli veri aut ficti aut præſumpti, ſed
ſolum occaſione illius poſſeſſionis immemo-
rialis,quemadmodum & in terminis totius ti
tuli.C.de ſeruis qui pro præmio libert.accep.
extra ordinem ius noſtrum nobis adimitur in-
que alienum tranfertur,nam egregium ac me
ritorium facinus quod ſeruus ibi fecit nõ ſo-
let connumerari inter modos & titulos tran-
ferendi aut amittendĩ ius & dominium,de q-
bus per text.& Gloſſ.in l.ex hoc iure,ff.de iuſt.
& iure.& in titulis,ff.& C.pro empt.pro dona-
to,pro hærede,pro legato,ꝑ dote,pro ſuo, &c.
& ſimilia.Sic & alias iure regio per filijfami-
lias monachiſmum, aut matrimonium pater
perdit ius patriæ poteſtatis l. Tauri.47.& etiã
uſumfructum quem habebat in bonis filij ad-
uentitiis, & filius liberatur patria poteſtate.
per interuentum dignitatis ut in authě. conſt.
quæ de digni. Præterea quòd ex titulo illegi
timo præſumatur mala fides vt l.quemadmo-
dum,C.de agricol.& cenſi.lib.xj.(cum imperi-
tia poſſet preſumi argumento l.ſi per errorem,
ff.de iuriſdict.omnium iudicum l.ſticho, ff.de
opti.leg.)hæc ſanè præſumptio nimis rigida
eſt,ſicque procedit quoad impediendam lon-
gi tantum temporis præſcriptionem, non etiã
longiſſimi aut immemorialis,cum tanto ma-
gis tuendus, ac fauendus eſſet quiſquàm quan
to diutius poſſedit,ut d.cap.j.de præſcrip.libr.
vi.per totum.C.de præſ.xxx.annorum, facit ra
tio l.merito,ff.pro ſoc. ſic & alibi ius & dñium
ex legis diſpoſitiõe ab vno abſcedit citra factũ
ſuũ inq; alium migrat,l.fi.ubi multa per Doct.
C.de lega.& ferè per totum , C.de donat. quæ
ſub modo,& in l.ſi unquàm,C.de reuocan. do
natio.vbi multa per Andr.Tiraquel. verb. re-
uertatur & per Decium & Cagnolum in l. id
quod

Facta etiã præſumun tur ex diu turnitate temporis

Tituli allegatio aut probatio non requiritur ĩ præſcript. cũ cõi.

quod noſtrum, de regul.iur. ff.ergo in præſcri
ptione tanti temporis cuius initij,&c.non In-
troducitur titulus à lege vllus uerus, aut fictus
aut præſumptus,aut pictus, aut imaginarius;
ut contrarium exiſtimantes confabulati nobis
videantur,& loqui ſine vlla lege, quinimo con-
tra plures leges ſupra relatas,uel dicant ipſi no
bis ſi interfuit titulus an ſit nominatus,uel in-
nominatus,& qua voce,aut nomine nuncupa-
tur,profecto neceſſe habebunt fabellis fabel-
las addere. nobiſcum ſentit Felinus poſt An-
tonium quem ipſe refert in capitu.cum nobis,
colum.iij.de præſcription. Alexandrinus con-
ſil. xiij.colum .iij. dum aiunt eſſe præſumptio-
nem iuris,& de iure pro præſcribente tempo-
re immemoriali contra quam nulla admittitur
probatio præter confeſſionis,Gloſſ. approba-
ta,in l.ſiue poſſideris,C.de probation pro no-
bis quod tradunt Gloſſ. in §.multis, inſtitut.
de liberti.Bal.in l.neq; quicquam,§.ubi decre
tum,colum.ſexta,ff.de officio.procon.Iaſ.con
ſilio.xx. colum.iij libro tertio,Decius conſi-
lio clxiij.colum.vj.& in capitu. nouit, colum.

14 nona.de iudi. dum tradunt † quòd eius rei in
Defectus ubi nō noceret iteruētus inutilis nocere nō pōt
teruentus ſiue legitimus ſit ſiue illegitimus mi
nimè nocet , quoties eius omnino defectus
ſeu abſceſſus non poſſet nocere,quæ nota qüia
habuimus de facto in cauſis quàmplurimis,&
ſummotum virorum.

15 Infertur † ex ſuperioribus minimè admittē
Tit.inutilis nō uitiat præſc. etiam longiſſ. temp.
dam eſſe opinionem Aymonis Crauet.de anti
quita.temporum par.iiij.verſicul. abſolutis, nu
mero 60. & eiuſdem ibidem,verſicu. materia
iſta,numero 3.cum plurib.ſequen. dum contē
dit,quòd ſi titulus inutilis oſtendatur ac illegi
timus inficit præſcriptionem immemoria-
lem,uel impedit eius conſumationem, uel ſal-
tem effectum,allegat eiuſdem ſententiæ fauto
rem Alexand. conſilio cxiij, columna prima,
libro primo qui loquitur in quaſi poſſeſſione
tantum longi temporis,aut longiſsimi non au
tem in memoriali , quinimo etiam in longiſſi
mo,uix procederet eius opinio,ut patet ex ſu-
pradictis allegat Paulum Caſtrenſ.conſi. cccc-
xxiij. columna ſecunda in fin. numero ſecun-
do libro ſecundo,qui potius in contrarium in

16 clinat † licet cum conſtaret de iniuſto,& illici
Præſcript immemorialis non nocet initium uitioſum.
to initio variet ibidem.Idem repetit ipſe Ay-
mon vbi ſupra quanto autem diſtet titulus il-
legitimus,id eſt, minus rite habitus à cauſa nē
faria,& turpi vitioſo iniquo ac iniuſto initio,
nullus ſanus non viderit, quinimo etiam ſi o-
ſtenderetur ac probaretur aliquod initiū tur-
pe ac uitioſum,adhuc opinio noſtra procede
ret,quia non ſequitur quod præter illam cau-
ſam iniquam & iniuſtam vel etiam, turpem

poſsidendi non quoq; potuiſſe adeſſe & in-
teruenire aliæ cauſæ poſsidendi iuſtæ, & hone
ſtæ,uel indifferētes,& tempus cuius initij, &c.
† facit verum omne poſſibile facitque vt uideā 17
Tempus inmemoriale facit uerum oē poſsibile.
tur interfuiſſe omnia quę oporterēt quibusq;
opus eſſet ad perficiendam talem præſcriptio
nem,uel tale ius inducendum vt dicto capitu.
primo,de præſcriptio.libro ſexto,cum ſimili-
bus ſuprà alleg. & quæ tradūtur in locis ſuprà
allegatis præſertim cum ex communi ſenten-
tia diximus ſupra poſt Bartol.in dicta leg.fi-
na. C.vnde ui. quòd etiam ſi conſtet ex legis
præſūptione de vitioſo ingreſſu poſſidēdi ad
huc ex tempore lōgiſſimo vitium illud purga
tur,quanto ergo magis per tempus cuius ini-
tij, &c. nam & ſi ad talem poſſeſſionē iuſtificā
dam Imperatoris vel Papæ conceſſio neceſſa-
ria foret, ea interfuiſſe præſumeretur, ut ibi,
uel tale tempus pro tali conceſsione haberi, d.
l.ſecunda in princip. ff.de aqua pluui.& ibidē,
l.prima,in fin.cum ſimilibus, ſuprà alleg. ſi ad
talem effectum mille rerum aut qualitatū con
curſus ac interuentus forent neceſſarii om-
nes interfuiſſe viderentur,ſi ſummorum prin-
cipum diſpenſationes mille neceſſarię dicerē
tur,omnes quoque interfuiſſe viderentur, ut
dd.iuribus,quid ergo deeſſe poterit.

Ad l.obligationum ferè,§ placet, ff.de act.
& oblig. dum ait tempus non eſſe modum in-
ducendi obligationem reſpondetur, procere
in obligatione perſonali non ſic in iure & do-
minio reali transferendo vel adimendo.Præte
rea ea lex non procedit in tanto tēpore,&c.ut
tradunt Docto.in l.ſi certis annis,C.de pact.&
in l.fina.C.de lega.ſicque de uitioſo initio ap-
parere non poteſt,quia licet probetur , tamen
lex præſumere potuit & voluit interuentum &
concurſum neceſſariorum ad illud vitium ſup
plendum,vel ut rectius loquar omnia neceſſa-
ria lex ipſa adiecit,ſicque ſupplementum re ve
ra induxit nō per modum præſumptionis, ſed
realis dationis & inductionis , & conceſsio-
nis,deniq; pro nobis ſtat regula nec iſta exce-
ptio bene probatur nec dubito qn regulā tenē-
tes qui innumeri ſunt interrogati de ueritate
huius exceptionis eam negarent.

Ex † ſuperioribus dum diximus vitium ma 18
Spurius impetrauit diſpenſationem nō ſolenē ſicq; patris bona xxx. ann. poſſedit nō preſcribit nota.q.
læ fidei præſumptum quod oritur ex titulo mi
nus ſolenni purgari per lapſum temporis lon-
giſsimi,ita vt poſſeſſor bonæ fidei ſemper fuiſ-
ſe retro intelligatur, infertur quòd ſi ſpurius
errore iuris ſe legitimum putabat, cum legiti
matio à ſe īpetrata eſſet illegitima , & minus
ſolennis, & ſic patris hęreditatem annis tri-
ginta poſſedit, eam præſcripſiſſe videbitur, qa
ut diximus ſuprà ſufficit bona fides etiam or-
ta ex

ta ex errore iuris, uel mala fides inde præſumpta iuxta cap.qui contra,de reg.iur.in vj.cum concor.ſuprà alleg.purgeur per lapſum triginta annorum & in præſcriptione ti icennali titulus nullus deſideretur, & ſic inutilis non noceat l.ſicut l.omnesC.de præſcriptione rrigiuta annorum iuncta l.vnica in priucipio.de rei uxo.action.C.ita in ſpecie tenent Bald.nume. 3.in l.nullo,C.de rei uendica. Ripa. numero.9. in l.i.ff.quorum bonorum qui hoc multũ exaltat quaſi vſirat isſimnm. Quid dicendum? & puto oppoſitũ verius eſſe, vt ceſſet præſcriptio

19 etiam longisſimi temporis† per tex expreſſum in l.nemo,ff.pro legato vbi tex.ait eum qui incapax legati eſt non poſſe vſucapere titulo pro legato,ſubdit rationem(& hoc eſt quod expẽdimus,)quia ea inquit poſſesſio ex iure teſtamenti proficiſcitur ergo ibi vſucapio non impeditur quaſi in titulo eſſet vllum vitium aut in bona fide,ſed ſolum quaſi in ipſamet poſſeſſione vitium eſſet, nam ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit c.ſine poſſeſſione de reg. iur.in vj.l.ſine poſſeſſione, ff.de vſucap.poſſeſſionem autem ciuilem intellige,quia ex ea ꝓficiſcitur vſucapio non ex poſſeſſione naturali tantum l.j.§.per ſeruum qui in fuga, ff.de acq. poſſ.nec dubium eſt quin inceſtuoſus quin eſt incapax bonorum paternorum,incapax intelligatur nõ ſolum quo ad eorum proprietatem, ſed ẽt quo ad poſſeſſionem,lex.n.id proſpectũ voluit ne patronũ quicquàm ad tales filios ꝑueniret vt ſic à talium turpium liberorum procreatione parentes abſtinerent, quæ lex ſatis inconſulta eſſet ſi quemadmodum tales liberos proprietatis bonorum pa.incapaces fecit non quoq; & poſſeſſionis incapaces faceret, cũ ex ſola poſſeſſione plures utilitates naſcantur, puta fructuum acquiſitio, vſucapiendi conditio,& ſimilia l.bonæ fidei,ff.de acq.rerum dominio.§.ſi quis à non domino,inſtit.de rerum diuiſion.cum ibi nota.iuncto dicto.§ per ſeruum,& ideo ipſamet poſſeſſio inficitur ac pro infecta & pro non habita habetur in d.l.nemo & hoc,ſanè eſt quod mihi uiſus eſt ſenſiſſe Iureconſultus ibi in verbis ſuprà expenſis. cũ ergo illa poſſeſſio inſpecta legis cenſura nulla ſit, ergo non perdurauit per tricennium cõtinuũ, quinimo neq; per momentum temporis, ſicq; is non modo præſcriptionem expleſſe non videtur,ſed nec etiam eam inchoaſſe videtur,cũ nunquàm poſsidere cœpiſſet. Ad idem l fin.ff. pro hærede,& nobiſcum videtur tenere Bart. licet moueatur alia ratione parum tuta in cõſi.cxix.dominus Dominicus.

20 Vnde infertur longè facilius ceſſare longi tãtum temporis præſcriptionem,vt rectè tenuerunt Bald.num.4.in l.nullo.C.de rei vendic.vbi Salic.& Bald.in l.id quod pauperibus,C.de epiſcop.& cleri.Salice.in l.ij.C.pro emp.Ripa, nu. 9.in d.l.j.ff.quorum bono.poſt Gloſ.in l.nemo, ff.pro legato & Ripa ait vbi ſuprà hanc eſſe cõmunem opinionẽ tenet Alex.conſi.lxxiiij.circa primum,num.7.verſic.circa ſecundum,Cumanus in l.nemo,ff.pro legato,Bart.conſ.cxix. dominus Dominicus,num.4.

Intel. l.nemo, ff.pro legato.

Spurius

hoc caſu non præſcriberet lõgo tempore.

Contrarium tamen etiam in longi temporis præſcriptione tenuerũt Iacob.de Rau. Raynerius de Forli.& Aug.in d.l.nemo,& Pau.Caſtren.conſi.ccxxviij.quem non inuenio licet allegetur per Ripam vbi ſuprà. Quid dicẽdum? & ſanè Bald. & alij ſuprà relati qui communẽ opinionem tuent mouentur eo quòd tempus in præſcriptionibus ſupplet defectum titu li l.clauibus,ff.de contrah.emp.non autem addit capacitatem, ſed etiam ſi huic inceſtuoſo filio incapaci pater ipſe traderet eum dominum non faceret,ergo abſurdum eſt ꝙ tempus plus operetur quã vera traditio domini eiusq; concesſio.Sed iſtorum ratio ut nobis videtur nulla eſt,nam in ſpecie noſtra adeſt & tempus & ipſius domini concesſio, ponimus enim ipſum patrem bona ſua huic filio dediſſe vel expreſsim in teſtamento uel tacitè cum inteſtatus decederet l.conficiuntur,ff.de iure codic.l. j.§.fin.ff.de lega.j.& contendimus vt quòd ipſius patris concesſio per ſe ſolam efficere non potuit,posſit cum temporis adiectione,aliunde ergo quærenda ſunt fundamenta ad communem opinionem tuenda,& ſanè ex defectu tituli hæc præſcriptio non impediretur (vt tenentes communem ſententiam falsò opinabãtur) ſed magis ex defectu poſſeſſionis ut ſuprà docuimus, id quod neutrius partis fautores percepiſſe uidentur.

Ad tex.in l.ſi vir,ff.pro dona.l.ſi id quod, ff. pro dereli.iuncta l.j.§.ſi uir,ff.de acq.poſſeſ.reſponde diuerſum eſſe,quia non tam prohibita eſt dona.inter uirum & uxorem quàm inter patrem & filium ſpurium,ſicq; illo caſu ſola dominij tranſlatio prohibetur, quia non tã amare neque quaſi vt inter infectos, &c.argumen. l.ſi id quod §.j.ff.de dona.inter uirum, hoc autem caſu tam dominiique ꝙ propr. acquiſitio prohibetur.

Extat ergo ex ſuperioribus in quæſtione ſpurij ſeu inceſtuoſi ceſſare præſcriptionem nõ ſolum longi temporis, quod à pleriſq; receptum eſt,ſed etiam longisſimi temporis triginta vel quadraginta annorum,id quod noue cõtra Ripam & Bald.aduertimus,† ſed an pręſcriptio illo caſu eus tẽporis cuius initii memoria non ſit,locum habebit, mouet quæſtionẽ quòd 21

Præſc immemoria-

lis non nititur in ſola poſſeſſione ciuili,ſed naturali detentatiōe contenta eſt.

quòd ſine poſſeſſione præſcriptio etiam per annos plures quàm mille contingere nequir d.l. ſine poſſeſſione,cum ſimilibus ſuprà allegatis, ſed hic ex legis interpretatione poſſeſſio nulla erat ut ſuprà diximus ergo, &c.adhuc tameu magis eſſe videtur vt immemoriali præſcriptioni locus ſit,nam licet à ſui primordio infecta uideatur ea poſſeſſio,ut neq; ille poſſediſſe uideatur ciuiliter,quo ad reliquas præſcriptiones ſiue longi ſiue etiam longisſimi temporis, tameu quo ad hanc acquiſitionem quæ per tēpus immemoriale coutingit(quæq; non connumeratur inter ſpecies præſcriptionis, ſed naturalibus acquiſitionibus proximior eſt) vel nō videbitur infecta ciuilis poſſeſſio, uel ſola naturalis ſufficiet,quia iura de acquiſitione hac loquentia ad ſolam poſſeſſionem uaturalē reſpexiſſe videntur,eiq; illam vim & poteſtatem præbuiſſe arg.l.i.§.fin.& l.ii.in prin.& in §.fi.ff. de aqua pluui.arcen.& l.i.§.ductus aquæ, ff.de aqua quot.& æſti.cap.i.de præſcrip.lib.vi.vt licet præſcriptiones in ciuili poſſeſſione nitātur l.i.§ per ſeruum qui in fuga,ff.de acq.poſſ.tamen hæc acquiſitio magis in poſſeſſione naturali niti uideatur uel etiam in uuda detentatione,ergo multum refert utrum ceſſante mala fide præſcriptio ex defectu tituli vel cauſæ iuſtè posſidendi impediatur, an vero ex defectu ipſius poſſeſſionis.nam defectus poſſeſſionis ciuilis & etiam naturalis & etiam detētationis non ſuppleretur etiam curſu mille annorum at defectus poſſeſſionis naturalis & poſſeſſionis ciuilis ſtante naturali detentatione ſuppletur tempore immemoriali tātum at defectus iuſtæ cauſæ posſidendi ſuppletur.xxx.vel quadraginta annis,quaſi maius impedimētum ſit ceſſare etiam detentationem quæ ceſſare poſſeſſionem maiusq; ceſſare poſſeſſionem q̃ ceſſare iuſtam cauſam posſidendi.

22 Ex ſuperioribus† infertur nouus & elegans intellectus ad c.ad decimas,de reſti.ſpoliatorum,nam ibi illi canonici inſpecta legis cenſura non posſidebant,quia cum etiam clerici videantur incapaces decimarum, iure dominij habendarum quaſi loco patrimonij, quia licet eas tanquàm beneficiati & eccleſiæ nomine habere posſint,tamen proprio nomine proprioque iure.& quaſi ut propinm patrimonium habere non poſſunt,non magis quàm laici vt reſoluit Couar.reſol.lib.j.c.xvij.nu.7.ſequitur q̃ ibi eas tanquàm proprium patrimonium habere non poterant prout volebant, ideoq; dicit tex.in d.c.ad decimas,niſi earum poſſeſſionem legitimè aſſecuti fuerint,ſicq; cum earū poſſeſſionem legitimè aſſequenti non fuiſſent vti earum incapaces, legitimè ab ipſis fuerunt

Intel.c.ad decimas, de reſt. ſpol.

ſpoliati,nam qui decimarum habēdarum incapax à iure cenſetur,vel alterius rei, cuiusq; incapax eſſe iubetur,is expers eſſe intelligitur non proprietatis tātum, ſed poſſeſſionis quoque,vt proximè diſſeruimus,vnde remedio poſſeſſorio(quale eſt recuperādę interdictum)vti non poteſt,nec ei à lege accommodatur, ſicq; interdictum recuperandæ quod illi canonici intendebant merito eis fuit denegatum, quod minimè denegaretur ſi tales decimas eccleſiæ ſuæ deberi & ei reſtitui poſtulaſſent, iuxta ca. ad apoſtolicæ,de decimis,cum eccleſia in aliena diœceſi iure ſiue dominij ſiue poſſeſſionis decimas habere poſſit & capax ſit: ſingularis autem perſona ſiue laicus ſit ſiue clericus eas habere non poſſit nec capax uideatur. Dicet quis vnde nobis reuelatum aut notum, quòd illi canonici non nomine eccleſiæ,ſed quaſi ꝓprium patrimonium decimas illas uēdicarēt, reſp.vtrunq; fateor incertum eſſe, ſed cū horū caſuum neutrum ibi ſatis aperiatur, is potius intelligendus qui iuribus non aduerſatur q̃ alter qui omni iuri repugnaret,præſertim, quia cum ſummus Pontifex ibi ad caſus contingentis deciſionem reſponſum dederit, couſtat ad vnum tantum factum tunc contingens non ad plura reſpondiſſe,vnde ex reſponſo & deciſione ipſius Pontificis apparet ſeu ſaltem uerosimilius credetur eos canonicos decimas illas magis quaſi iure & nomine proprio quàm iure aut nomine eccleſiæ ſuæ vſurpaſſe, ideoq; nihil boni pro ſe allegabant,præter illam poſſeſſionem quam illegitimam ſuſpectamq; pontifex ſumus iudicauit, & cum ex reſponſione arguatur qualis fuerit interrogatio arg.l.Titia, §.idem reſpondit,ff.de verb.obliga.& §.præterea,inſt.de inut.ſtip.ſane ex reſponſione ſummi pontificis ſpeciem quæ ibi euenerat talem fuiſſe qualem nos poſuimus veroſimilius eſt q̃ aliam cum ſic omnia iura quieſcāt, & ſi aliter intelligeremus tex.ille vt in mane ſaxū in imū flumē deturbatum,aquam perſpicuam ac ſedatam turbidam obſcenamq; redderet,ſic ius noſtrum turbidū ac nebuloſum præberet quo ad omnem materiam, interdictorum, iuſtificatur noſter intellectus,quia in dubio tales clerici potius ad ſuam utilitatem.propriam quàm ad commodum eccleſiæ egiſſe præſumēdi ſunt argu.l.& magis, ff.de ſolutionibus l.ſtipulatio iſta.§.alteri,ff.de verb.oblig.

Poſtremo multa ad bonam uel malam fidem pertinentia diſſeruimus ſuprà in prima. ſecunda & tertia par. vnde quæ hic deſunt petenda ſunt.

CAP. LXXXII.

1 Vriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit ingens pugna.
2 Reges creatos ſubditorum gratia.
3 Subditi quando poßint in ſuam laxitatem ſe ſe uindicare.
4 Naturæ ſuæ quæq; facile redunt.
5 Iuri naturali derogare ut poſſimus.
6 Regnum ſucceßione à tempore immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorum arbitrio.
7 Pretio qui ſubditum ſe fecit, an ſe liberare poſſit.
8 Præſcribi poteſt tempore immemoriali ut appellationes etiam ultimæ non ad regem, ſed ad aliquẽ magnatum deferantur contra nouiß.
9 Italiæ ciuitates an potuerint ſe ſubducere ab imperio contra Decium & Ange.
10 Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi ueniam ætatis, contra Romanum.
11 ſerui fugientes an ſui iuris fiant.
12 Noſtrum interdum ſine facto noſtro nobis auferetur.
13 Seruitus eſt contra naturam.
14 Seruitutis imago eſt alienæ dictioni ſubeſſe.
15 Seruitutis onera.
16 Seruus qui ſponte uendidit ſe ſe, deterioris conditionis eſt, quàm reliqui ſerui.
17 Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur.
18 Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſumus effugere.
19 Hiſpani populi à Mauris iure erepti.
20 Maieſtatis leſæ crimen committitur contra ciuitatem liberam cum multis contra non paucos.
21 Hiſpaniarum reges ut iure Imperatorum utantur declaratio noua.

QVINTA PARS QVAE RES illas intuetur, quæ præſcribi poſſunt uel non poſſunt.

SVprema iuriſdictio an præſcribi poſſit, uetus controuerſia eſt, & quia is modus loquendi malè aptus uidetur, ideo in eo quæſtionẽ eſſe aduertimus, † an qui olim ſubditi erant poſſint tempore cuius initij memoria non ſit acquirere libertatem alienæq; ditionis laxitatem, ac per contrarium qui liberi erant, eo tempore cuius initij, &c. poſſint ſub aliena ditione ac imperio redigi? cuius rei uera cognitio à principijs iuris naturæ ac gentiũ petenda eſt, iure enim naturæ omneis homines liberi naſcebantur, neq; ullius ditioni, aut

Iuridictio ſupremà an præſcribi poſſit ingens pugna.

imperio ſubijciebãtur. l. manumiſſiones, ff. de iuſti. & iure, §. ius autem gentium, inſtitu. de iure natur. Vnde Vergilius ſic ait.

Ante Iouem nulli ſubijciebant arua coloni
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Horatius Satyra. ij. lib. ij.

Nam propriæ telluris herum natura neq; illum
Nec me nec quenquàm ſtatuit. nos expulit ille
Illum aut nequities aut uatri inſcitia iuris.

Vt enim leo leoni, aper apro, bos boui, urſus urſo, vulpes vulpi nõ imperat, ita quoq; homo homini ut imperaret non tam à iure naturæ effluxiſſe, quàm à iure gentium deſcendiſſe intelligendum eſt, l. prima, §. fina. ff. de inſti. & iure, l. ueluti. eodem, ibi, ueluti. erga Deum religio vt patriæ, & parẽtibus pareamus. à iure enim naturæ id tantum profectum fuiſſe intelligendum eſt, cuius notitiam ac peritiam certam ac indubitatam habemus, vt dict. l. prima §. fina. cum l. ſequen. §. ſingulorum, inſtitur. de rerum diuiſio. parentes autem noſtros non certo, & indubitanter nouimus, ſed audiuimus ac credimus, argumen. l. filium eum diffiniuimus ff. qui ſunt ſui uel alieni iuris, l. Lucius, ff. de cõditio. & demon. ergo quòd eis parere debeamus piam fidem accommodantes non tam à principijs iuris naturæ certis ac indubitatis, quã 2
à iuris gentium præceptis effluxiſſe intelligendum eſt. † Verum licet initio hominum nulli naſcerentur ſerui aut alienæ poteſtati, ditioni imperio, iuriſdictioni ſubditi ac obnoxij, tamen pleriſq; hominum qui legibus, aut moribus reguntur cœperunt principibus magiſtratibusq; ſe ſuaq; committere, l. ij. in princi. ff. de origin. iuris, & d. l. ij. §. deinde quia difficile, & §. nouiſſimè, idq; non tam ipſorum principum gratia, quàm ob propriam ipſorum ſubditorum vtilitatem factum intelligendum eſt, arg. d. §. nouiſsimè, & d. l. deinde, quia difficile dixi controu. illuſtrium c. j. ſed & alii ſubditi eſſe cœperunt vi & bello argumen. d. l. manumiſsiones, & l. hoc iure, ff. de iuſti. & iure, & §. ius au- 3
tem gentium, §. bella, inſtitut. de iure natur. † Sed ſiue ui ſiue ſponte ſua ſubditi eſſe cœpiſſent, non dubium eſt quin poſſent in ſuam laxitatem ſe ſe recipere ac uindicare, argumen. l. ſecunde, §. exactis deinde regibus, ff. de origine iuris, §. Item ea quæ ab hoſtibus, inſtitu. de rerum diuiſione, leg. nihil, in princip. ff. de captiuis & poſtlim. l. tertia, & l. naturalem, in princip. ff. de acquirenda rerum dominio ſi-

Reges creati ſubditorum gratia.

Subditi quando poſſint in ſuam laxitatem ſeſe uindicare

Naturæ reditus facilis.

ue enim vi ſubacti ſunt ui quoque aut clam, aut alio quouis modo, ut ſe ſe in ſuam laxitatem recipere poſſint par eſt, dict. §. Item ea d.l.tertia,d.l.naturalem,d.l.nihil.ſiue etiã ſpõte ſua ſe ſubiecerint alienæ ditioni ac poteſtati cum id ob ipſorum ſubditorum utilitatem initio factum fuerit ei renuntiare atque ab ea recedere eis liberum eſſe par eſt, ſicque ab ea ſubiectione poterunt ſe in ſuam laxitatem recipere ac eripere ,uel palam,uel clam, uel dolo uel vi,aut armis argumen. dic.§.exactis deinde regibus,d.§. deinde cum eſſet,eadem.l.ſecũda,ff.de origin.iuris d.§.item ea.d.l. tertia, d.l. naturalem, nihil enim tam naturale eſt,quàm vnumquodq; eo modo diſſolui quo colligatũ fuit,l.nihil, ff.de regulis iuris. omniſq́; res per quaſcunq; cauſas naſcitur per eaſdem diſſolui tur capitu.omnis res, de reg.iuris, & quæq; res de facili reuertitur ad ſuam naturam ſeu originem,l.ſi vnus,§.pactus ne peteret, ff. de pact: Vnde Boetius ſic cecinit.

Repetunt proprios queq; recurſus
Redituq; ſuo ſingula gaudent
Nec manet ulli traditus ordo
Niſi ſi fini iungeris ortum
Stabilemq́; ſui fecerit orbem.

Sicq́; vt iure ciuili inſpecto mr̃imoniũ tã ſui tam productione, quàm reſolutione liberum erat, l. neq; ab initio,C.de nupt. ita & regnum ſponte conceſſum tandiu permaneat quandiu ſuditi quoq; in eadem voluntate permanſerint non vltra,ergo ſiue vi aut dolo fuerint ſubacti,vi ſimiliter aut dolo ſiue ſpõte ac palam , ſponte,quoq; ac palam poterunt ad ſuam laxitatem reuerti vt dd.ll. & facilius cum ſponte ſua ſe ſubiecerant ad ſuam utilitatem ſuiquè commodam gubernationem, nam tunc propriæ vtilitati renuntiare,& ab ea recedere libertimum eſſe debet, l.penulti. C. de pact. l.ſi quis in conſcribendo, C.de epſcopis, & cleris. l.quoties ab omnibus,C.de fidei.l.cum pater, §. mando,ff.de legat.ſecundo, l. filiusfamilias, §.diui,ff. de legatis primo l. Titio centum, in princip. ff.de conditio.& demonſtratio. l.in re mandata,C.manda.etiam abutendo iure,& rebus ſuis,l.ſed & ſi lege,§.conſuluit, ff. de petit. hæredita.l.prima,§.& magis, verb.prodegerit ff.ſi quid in fraudem patr. neq; enim quiſquã voluntati & arbitrio ſuo eam legem imponere poteſt à qua ſibi recedere nõ liceat, l.ſi quis in principio teſtamenti, ff.de leg.tertio, l.ſi mihi & tibi, § in legatis, vbi multa per nouiſſi. ff.de legatis primo.

5 †Neq; ad rem pertinet quòd iure gentium regna ,& imperia eſſe videantur, nam reſp. id non ſatis certum eſſe ,ſed & ſi eſſet nihil obeſſet, nam non ſolum iuri gentium, ſed etiam naturali, & diuino poſſumus in parte derogare, licet non in totum, vt nota.per Gloſſ.ibi & vbique communiter approbatur in l.ius ciuile, ff.de iuſtitia,& iure. non quoq; quemquàm mouere debet illud p me reges regnant & conditores legum iuſta decernunt. nam reſpondeam, quòd & per eundem Deum optimum maximũ eiuſq́; pmiſſu regnare deſinet quoad eos viros vel populos ille princeps à cuius ditione & imperio illi ſeſe ſubduxerint, nec eſt cur magis nutu Dei ſubiectionem contigiſſe dicamus,quàm ſubiectionis laxitatem reuerſam fuiſſe,cum liberationes quàm ſubiectiones longè ſint fauorabiliores, arg.l. Arrianus,ff.de actio.& obligat.†ſecundum quæ videbatur dicendum etiam citra ullius temporis interuallum, poſſe ſe quemq; virorum, hominum, populorum à principis ſui ditione ac imperio ſubducere,ſed non eſt ita, nam in regnis ſeu principatibus qui iam diu fortè ab hinc annos mille,vel etiam plures ſucceſsione non electione deferuntur, neque apparet quo iure primum ſub tali ditione ac imperio regio illa homines uel populi fuiſſent ſubacti,nõ eſt cur non credamus optimè iure ſubactos ſubditosq́ue fuiſſe argumento l.primæ.§. ductus aquæ,ff.de aqua quoti. & æſtiua.l.prima.§.fina. ff.de aqua pluui.arcenda,vnde non videtur ab eo imperio ſe ſubtrahere liberum, aut fas eſſe ne contra illud ius iam veluti tempore ſtabilitum fiat, vnde ſimiliter ſi tempore quoq; cuius initij memoria non ſit certi ſiue homines, ſiue magnates, ſiue populi à tali ditione, vel imperio ſe ſe ſubtraxerint, inq́ue libertatis ſeu laxitatis poſſeſsione fuerint, eã laxitatem iure aſſequuti videbuntur inq́ue poſterum iam ſuæ ditionis ſuiq́; imperij ac ſuæ laxitatis & ueluti ſui iuris eſſe videbuntur,nã ſi ſolo tempore iuſtificabatur ſubiectio, ergo ſolo etiam tempore, & longe facilius iuſtificabitur liberatio,argum.dict.l.Arrianus, nam princeps ille ſuum imperium ac ditionem iuſtificabat, aut vi,aut conſenſu,aut tempore, vi quaſi à maioribus huius principis gẽs illa ſubacta fuiſſet conſenſu quaſi ſponte ſua gens illa maioribus illius principis ſeſe ſubdidiſſet, tẽpore quaſi tanto tempore cuius initij memoria hominum non eſſet,gens illa ſub tali ditione ac imperio fuiſſet, at ſi vi fuerunt ſubacti vi quoq; ſeſe poterunt in ſuam laxitatem recipere,d.l.iij d.l.naturalem,d.§.item ea. & qa omnis res per quaſcunq; cauſas naſcitur, &c. vt d.capi.omnis, & quia res de facili reuertitur,

Iuri naturali derogare ut poſſumus

6 Regnum ſucceſſione à tẽp. immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorũ arbitrio.

tur ad ſuam originem, d.§.pactus ne peteret,
& tunc nullo temporis auxilio egerent vt dd.
ll.quòd ſi conſenſu fuerũt facti obnoxij, & ſub
diti,is cõſenſus ſui natura reuocabilis eſt, qua
ſi ad ſuam non ad ſui principis vtilitatem ſe
ſubdidiſſe videantur.vnde voluntatem muta-
re liberum eſſe debet argumen. d.l.ij. §.exactis
& §.deinde cum eſſet,& §.nouiſsimè,ff.de ori-
gin.iuris,l.fina.C.de pact. d.l.ſi quis in princi-
pio teſtamenti,d.l.ſi mihi,& tibi,§.fin.d.§.ſi di
ui.d.l.Titio centum,in princip.d.§.mando.d.l.
quoties ab omnibus,cum ſimilib.ſuprà alleg.
nam & quæ conſenſu fiunt etiam inter uiuos
contraria uoluntate diſſoluuntur,l.fin.ff.de ac
ceptil.& d.§.pactus ne peteret,& §.fina. inſtitu.
quib.mod.re contrahitur obligatio,nam & ſi
quæ duorum conſenſu fiunt regulariter alte-
rius tantum conſenſu diſſolui nequeãt, ſed de
mum contraria vtriuſq; voluntate vt dd. ll.&
l.ſicut ab initio,de action & obliga. C.fallit ta-
men quando is actus reſpiciebat principaliter
alterius tantum vtilitatem [non etiã vtriuſq;
tunc enim illius tantum contraria volũtas ſuf
ficit vt actus ille diſſoluatur ac infectus redda
tur,l. ſtipulatio iſta,§.inter certam, ubi plenè
per Docto.ff.de uerborum obligatio.l. penult.
C.de pact. cum ſimilib.ſupra allegatis, ſed qui
alienæ ditioni ac imperio ſeſe gratis non pre-
tio ſubdiderunt id non tam ob utilitatem do
mini,quam ob ſuam vtilitatem feciſſe uiden-
tur ut & patet ad ſenſum & ſuprà oſtendimus
†ergo pœnitere volũtatemq; mutare liberum
7 eis erit, licet contrarium eſſet ſi pretio id fe-
ciſſent ut in princip. & §. fina. inſtitu. de iure
perſonarum pro nobis optimus tex.in dict. l.fi
nal. C.de pact. & l. xvij. & l. xliiij. in Taurinis
deciſionibus, quæ leges loquuntur in actibus
inter uiuos duorum conſenſu factis ob utilita
tem potiſsimum alterius, & aiunt illius con-
trariam voluntatẽ ſufficere vt res infecta red-
datur, itaque principi poſſem dicere ſi ni me
ſubiecisti ac ſubegiſti æquum eſt, ut liberes
me quod ſi nolueris cum primum ui,aut clam
poterim me in laxitatem meam recipere iure
feciſſe uidebor, idem ſi dolo, aut alia quan-
uis ratione id fecerim vt d.l.ut uim, ff.de iuſti
tia,& iure, & ſupra plenius oſtendimus ſinau
tem conſenſu meo ſubdidi me tibi iam me
pœnitet, & hac in re pœnitere mutareque uo
luntatem liberum eſſe debet ſi tempore im-
memoriali ius quæſiſti, ego ſimiliter,& longe
facilius tempore ĩmemoriali laxitatem liber-
tatemque contra te potui acquirere, quę no-
ta quia nullus unquàm in cuius ſcripta inci-
derim ſic declarauit, licet in ſpecie quòd ta-
lis libertas tempore cuius initij memoria non

Pretio qui ſubditum ſe facit ſe liberare an poſſit.

ſit acquiri poſſit, teneant etiam contra ſu-
premam principis poteſtatem ac iuriſdictio-
nem communiter Doctores, ut infra dicam.
Quinimò poſtquàm princeps paſſus eſt tan-
diu homines quoſdam, aut populos vti iure
ſuo, & ueluti pro liberis ſuæque dictionis ſe
gerere ſatis huic rei voluntatem ſuam accõ-
modaſſe videtur, ut iam utriuſque partis uo
luntate eos populos, aut homines à talis prin
cipis ditione ac imperio liberatos fuiſſe ve-
rius ſit, argumento eorum,quæ diximus, ca-
pitulo præceden. dum malam fidem ab initio
poſſeſſionem præſumptam per lapſum trigin-
ta annorum purgari oſtendimus, & ita ut ad
uerſus ſupremam poteſtatem principis tempo
ralis poſſit præſcribi, uelut aptius loquar, ut
tempore immemoliali poſſit homo aut popu-
lus ſe à ſuprema poteſtate, ditione ac impe-
rio liberare ſui principis tenent Bartol.in l. in-
famem,ff.de publicis iudic. Idem Barto.in l.
hoſtes, ff.de captiuis. Idem in leg. prima, ff.
de aqua pluuia.arcend. Purpuratus in leg. im-
periũ, numero centeſimo ſeptuageſimoquar-
to,ff.de iuriſdictione omnium iudicum Gloſſ.
pragmat.in proœmio in uerb. Dei. Curtius Iu
nior de feudis parte ſecunda quo modo feu-
dum in eſſe deducatur in ſecunda quæſtione
principal. Iaſon.conſilio ſeptuageſimo, colum
na prima libro tertio, Felinus in capitulo cum
non liceat, de prœſcription. columna quarta.
Idem Felinus in capitulo cum nobis, colum-
na ſecunda eodem titulo Abbas,in capitulo fi
nal.prima notab.de conſtitutio. Abbas in ca-
pitulo,quo ad tranſlationem, columna prima,
de officij lega. Idem Abbas conſilio octuage
ſimoſecundo libro primo, Alexandr. conſilio
decimoquinto, columna ſecunda libro quin-
to. Idem Alexand. conſilio undecimo colum
na tertia libro ſeptimo,ſequitur & ait eſſe cõ
munem opinionem Aymon de antiquitate
part.quarta uerſicu.materia iſta,numero ſe-
ptuageſimoſecundo, & eſt communis opinio
ſecundum Couarru.in capitu. poſſeſſor,de re-
gu.iuris,lib.vj.part.ii.§.ii.nu.7.quam ẽt dicit
communem in capitu.peccatum,de regulis iu
ris, libro ſexto par.ij.§.nono in fin. ſequitur &
ait eſſe communem opinionẽ Antonius Cor-
ſetus de excellen.regis quæſtione ciiij. Balbus
de prœſcription. ſecunda part. v.part.principa.
quæſtione ſecunda Caſtaldus de impera. quæ-
ſtione liij.

Contrariam tamen partem vt eius tempo-
ris immemorialis preteritio non ſufficiat ad li
berandum,quem à ſuprema poteſtate princi-
pis ſecularis, nel ut ius acquirat contra ta-
lem ſupremam poteſtatem tenuerunt Abb. in

in capitu. per venerabilem, columna fina. qui filij ſint legitimi. Idem Abb. in dicto capitulo cum nõ liceat, Romanus conſi. ccclxxj. columna fina. Alexandr. in l.more, colum. penultim. ff. de acquiren. hæredit. Decius conſilio cccvii. columna tertia, Socinus conſilio cclxxv. colũ. iij. libro ſecundo, ubi hanc firmat eſſe communem ſententiam Purpuratus in d.l. imperium, numero 169. Idem Purpura. in l. prima numero 40. ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio, Iaſo. conſilio ccviij. libro ſecundo colum. tertia, Angelius in l. hæc autem, in fin. ff. de ſeruitu. urbanorum prædiorum, Hoſtien. Ioann. Andr. & Anton. in d. cap. per venerabilem, Albert. in d.l. imperium.

Tenendo partem affirmatiuam quam auſim uerissimam dicere, ut procedat talis acquiſitio ad d.c. cum non liceat, reſpõ. primum quatenus ibi negatur procedere præſcriptionem non comprehendit acquiſitionem quæ tẽpore cuius initii memoria nõ eſt contingit ut ex communi & uera opinione alibi diſſeruimus dicentes præſcriptione verita nunquàm videri eam uetitam quæ procederet ex tẽpore immemoriali.

Secundo reſp. quòd ibi loquitur in ſpiritualibus non in terrenis ſecundum Aymonem vbi ſupra. tertiam & quartam ſolution. accomodat Aymon ibid. ſed duæ priores ſunt veræ.

8 Præſcribi põt tpe immemoriali ut appellatiões et ultimæ nõ ad regem, ſed ad aliquem magnatẽ perueniãt cõtra nouil.

Ex † noſtra & communi opinione affirmatiua infertur ſuſpectum eſſe quod Couarru. vir diſſertiſſimus in d. §. ſecundo, numero ſeptimo, ſcriptum reliquit, dum negat tempore etiam immemoriali poſſe præſcribi à ducibus, comitibus, & marchionibus, & ſimilibus ne ab ipſis ad regem poſſit appellari, nam huiuſmodi præſcriptiones longè facilius contingunt translatiuè, quàm extinctiuè, ut declarat Geminianus in capitu. cum perſonæ, §. quod ſi tales, ad finem de priuile. libro ſexto, vnde cum iſta caſu ſuprema illa iuriſdictio nõ præſcribatur extinctiuè, ſed tantum translatiuè, quia ab hinc in poſterum non ad principem, ſed ad talẽ ducem, comitem, aut marchionem appellabitur ſupereſt ut tale ius per tempus immemoriale abſcedere poſſit à rege, & in talem ducem trãſuolare, ut ſuprà oſtendimus.

Nec me mouet quòd talis dux non ex toto ſe pro libero gerat, ſed ſubditum regis ſe eſſe fateat, nam in cauſis ſuis ſubditus erit regi, in cauſis autem uaſallorum ſuorum ipſe ſupremam habebit iuriſdictionem, & ita eſt etiam hodie (ut audio) in regnis Aragoniæ, & Cathaluniæ quorũ dominorũ iura hoc mõ vtiliter tuebuntur, & ſi rectè inſpexeris nulla hic eſt repugnantia cum principiis iuris naturæ, aut gentium, aut etiam poſitiui, & id procedit per argumen. de toto ad partem quod firmum eſt, l. quę de tota, ff. de rei uendication. quinimo facilius eſt, quòd partem acquirat, quàm ut acquirat totum argumen. l. cum quæſtio, C. de lega. & quæ ibi per Corneum traduntur dum oſtendit diminutionem, quàm interitum cuiuſque rei uel iuris facilius admitti.

9 Italiæ ciuitates an de facto potuerint ſe ſubducere ab Imperio contra Deciũ & Ang.

Infertur etiam † verum non eſſe quod Decius & Angelus ubi ſuprà contendunt negãtes de facto poſſe ſe ſubducere à ſuprema poteſtate Imperatoris aliquas Italiæ uel alterius regionis ciuitates, licet non abnegent quin de iure per præſcriptionis interuentum poſſent, ſed ſanè uerius eſt poſſe etiam de facto (ſi de facto quoque fuerunt ſubactæ) ſe ſubducere ac ui & armis, uel alio etiam modo, cum ut ſuprà oſtendimus vim ui repellere liceat, l. ut uim, cũ ſimi, ſuprà allegatis. ff. de iuſti. & iure, vnde ſi ui fuerunt ſubactæ vi quoque poterũt ſe libetare, ſin autem conſenſu ſe ſubdiderunt ad ſuam tantum non ẽt ad domini vtilitatem id feciſſe viſæ ſunt, ſicque ab ea uoluntate recedere liberum erit, & conſenſus maiorum nõ nocet ciuibus poſtea natis qui non conſenſerunt, per totum, C. res inter alios, & per totũ ne uxor pro mari. & per totum ne filius pro patre, l. ſi quis in ſuo, §. legis, C. de inofficioſo teſtamento. Nec longinquitas temporis nocet nondum natis perque hoc legitimè impeditis argument. l. j. ad fin. C. de annali exception. l. contra maiores, C. de inof. teſtam.

Neq; ad rem pertinet quòd non liceat à capite membra recedere d.c. cum non liceat, de præſc. nam reſp. ſecundum Aymo. vbi ſuprà quod tunc talis ciuitas erit caput de per ſe, nã vt in grege pecorum & in armentis bonũ, equorum, & ſimilium, quodlibet pecus aut beſtia ſeu animal ſuum caput de per ſe eque principale ac alia facit, ita & inter homines & ciuitates quilibet aut quęlibet poſſet ſuum caput per ſe æque principale facere, niſi aut vi iniqua aut ſponte ſua aliud accideret vt contrarium exiſtimantes fabulari aut ineptire nobis videantur, aut tyrãnorum eſſe adulatores, quod intellige niſi per tempus immemoriale ſubtraſi ditione, & Imperio fuerant ſecundum quod ſuprà declaraui.

10 Præſcribi põt tpe immemoriali ius cõcedẽdi ueniã ætatis contra Rom.

Infertur euidentius † erraſſe Romanum in l. more, ff. de acq. hære. dum vult quòd ciuitas etiam quæ non recognoſcit ſuperiorem nõ poterit concedere veniam ætatis, neq; hoc præſcribere, nos autem tenemus hoc ius poſſe tempore immemoriali præſcribi etiam ab ea quę ſuperiorem recognoſceret ut rectè Romanum repræhendens aduertit Alexander in d.l. more,

re,numero.12.

11 Infertur ex ſuperioribus†quòd licèt ſeruus
Serui fugientes an ſui iuris fiant.
fugitiuus, ſui furtũ facere dicatur, ut in l.j.C.
de ſeruis fugitiuis tamen illud procedit quo
ad hoc dũtaxat ut tempore ordinario præſcri
bi non poſſit vt ibi exprimitur quaſi res uitio
affecta iuxta,§.furtiuæ,inſt.de uſucap.non au-
tem quo ad hoc vt inſpectis principijs iuris na
turæ rem vetitam feciſſe videatur ſerui enim
aut naſcuntur aut fiunt naſcuntur cum ex an-
cillis noſtris domi editi fuerunt,fiunt cum per
iuſtam captiuitatem iuſtumq; bellũ capti ſunt
vt inſt.de iure perſonarum,§.pen.nec dubium
eſt quin quemadmodum ſerui per captiuita-
tem facti ſimul ac ad ſuos ſeſe receperint ſui
iuris fiunt dominiumq; noſtrum eludunt hoc
eſt dominium quod in eis habebamus d.§.itẽ
ea,inſt.de rerum diui.l.nihil, ff.de capti.l.iij.l.
naturalem,in prin.ff.de acqui.rerum dominio
ita quoq; & illi qui ſerui nati ſunt, quia editi
ex ancillis noſtris cum primum poteſtatẽ no-
ſtram euaſerint,ita vt penè impoſſibilis ſit eo-
rum recuperatio ſui iuris eſſe incipient, argu.
dictorum iurium iuncto §.ſeruitus,& §.penul.
inſt.de iure perſonarum, nec me mouet quòd
id quòd noſtrum eſt ſine facto noſtro à nobis
auelli non poſſet l.id quod noſtrum,ff.de reg.
iur.nam illud regulare eſt,fallit quando domi
nium eſt reuocabile,ut per totum, ff.de in diẽ
addict.& ferè per totum,ff.de lege commi.†nã
12 in terminis illorum titulorum dominiũ quod
Noſtrũ ut ſine facto noſtro nobis auferatur.
erat meum ſimul re alius meliorem conditio-
nem attullerit & ſimul ac pretium die pacta ſo-
lutum non fuerit deſinit eſſe meum, & ſimili-
ter in terminis l.ſi.§.ſin autem ſub conditio-
ne.C.commu.de lega.l.ſeruo legato, in prin.ff.
de lega.j.dominium rei meæ ſine facto meo po
teſt deſinere eſſe meum. Idem in terminis l.in
bello.§.factæ,ff.de capti.Idem in terminis l.itẽ
ſi uerberatum,§.j.ff.de rei uendi. Idem in ter-
minis l.j.& per totum. C.in quibus cau.ſerui
pro præmio liber. acci. & alibi ſæpe, ſic ergo
& in ſpecie noſtra,qui ſerui dominium habet
ſcire debet dominium reuocabile ſe in eo nõ
etiam irreuocabile habere,ideoq; cum ſerui
Hiſpani in Galliam ſeſe recipiunt,continuo li-
beri fiunt,vt nobis relatum eſt,pro hoc quia ho
mo nõ ĩ hoc natus fuit ut homini ſubeſſet iux
ta illud oĩa ſubieciſti ſub pedibus eius oues, &
boues,&c.†& ſeruitus cõtra naturam eſt l.ma.
13 numiſſiones,ff.de iuſt.& iure §.ſeruitus, inſtit.
Seruitus eſt contra naturam.
iure perſo.§.ius autem gentium, inſtit.de iure
nat.ſed quia capti bello trucidari ſolebant,
ideo ob uitandum facinus cedis triſtiſſimum
ſeruitus captiuorum iure gentium permiſſa
fuit grande quidem malum ob grandius tamẽ
malum uitandum toleratum eſt.§.ſerui.j. inſt.
de iure perſo. quanuis aliter homo extra cõ-
mertium eſſe uideri deberet non ſecus quàm
res ſacra aut religioſa ut §.j.inſt.de inut.ſtipu.
l.inter ſtipulantem.§.ſacram,ff.de uerb.oblig.
ſed quòd homo aut populus alteri ſubſit ratio
ne ditionis,imperij, aut iuriſdictionis ſpeciẽ
imaginemq; quandam ſeruitutis(argumento
l.quis ſit fugitiuus,ff.de ædil.edict.in §.pen.vel
fin.)præ ſe fert arg.l.in ſuis.ff.de libe.& poſthu.
†ſicq; quotidie videmus vt hanc iuriſdictionẽ
(reſeruata etiã ſuprema iuriſdictione ac ex-
cepta)Hiſpaniarum populi non pauci pretio
ingenti rediment à potentiſſimis Principibus
noſtris,†& in l.iiij.tit.xxiiij par.iiij.dicitur vt 14
Seruitutis ſpecies alieno ditioni ſubeſſe.
pro principe ſuo quiſque teneatur mortem ſi
opus fuerit oppetere,ergo huiuſmodi res non
longè abeſt à ſeruitute & ibi not.per Grego-
rium Lupum,& per eund.ead.part.tit.xxj.in l. 15
Seruitutis onera.
v.facit per totum,ff.ad Syllani.& l.pe.C.quib
vt indig Ergo populi,aut ciues, ſeu homines,
qui ſe ſubducere voluerunt id iure feciſſe vide
buntur,quandiu non ui ad imperium retrahũ
tur aut ſub imperio rediguntur,id quod agno
ſco non temerè admittendum in hominibus
ſingularibus,ac priuatis,ſed tantum in popu-
lis,nam ſi populus vi ſubactus fuerit, vi quoq;
ſe eripere poterit, ſi conceſſione ſpontanea ſe
ſubegit gratis tñ cõtraria quoq; deſtinatione
ſe ſubducere poterit vt ſuprà. At ſi tẽpore im-
memoria ſub tali imperio permanſit, nec ap-
paret de initio, cum poſt tale tempus fingatur
interfuiſſe cauſarum omnium ac titulorum,is
ea'ue quę omnium iuſtiſſima ſit ac firmiſſima
l.j.§.aquæ ductus,ff.de aqua quoti.& æſtiua.&
diximus alibi,certè tale imperium conceſſio-
ne,eaq, non gratuita, ſed oneroſa quæſitum
fuiſſe intelligemus, ſicq; minimè licebit pedẽ
referre ſubiectionemq; recuſare aut ius princi
pis iniuria lædere,contra l.iuſtitia,ff.de iuſt.&
iure.§.iuris præcepta,inſt.eod.nam†& homo 16
Seruus q̃ ſponte vẽdidit ſe deterioris conditionis eſt q̃ reliqui.
liber qui ſe uendiderit non poterit unquàm
inuito domino ſe à ſeruitute eripere, nec ſi ad
hoſtes transfugerit ſui iuris iure factus uide-
bitur, ſicq; in tali ſermone habebit locum d.§.
item ea. inſt.de rerum diui.itaq; licet non ab-
negemus,quin fera quæ ſerua erat(ſiue capti-
uitate,quia eam cępimus,ſiue natiuitate, quia
ex alia fera capta domi enixa, & ſimiliter ca-
pta & cuſtodita fuit)cum primũ à nobis eua-
ſerit ſui iuris aut laxitatis fiat, l.iij.l. naturalẽ,
in prin.ff.de acq.rerum dominio. Idemq; & in
ſeruis ſiue captiuitate ſerui fiant vt d.§.item
ea', ſiue etiam ſerui naſcantur, vt ibid.& d.l.
iij.& d.l.naturalem,arguendo de ſeruitute fe-
rarum ad ſeruitutem ſeruorum,tamen ſi ſerui

facti

facti fuerint non captiuitate non quoq; natiuitate, & ſic præter voluntatem aut factum ſuũ, ſed ſerui ſint facti & ſponte ſua, & non gratis, ſed pretio ceſſat ratio illorum iurium & ſuccedit regula d.§.iuris præcepta, & d.l.iuſtitia, & quia quæ ab initio ſunt voluntatis ex poſt facto ſunt neceſſitatis l.ſicut ab initio, ff.de act. & oblig.l.ſicut maior, C.de rep.hære. & quia q̃ ab initio fiunt ſpontanea uoluntate, non tam auxilio digna ſunt, quàm reliqua, arg.l.ſi filius qui patri, ubi not.per Socin.ff.de vulga. & arg. l.ſi fideiuſſor, §.ſi neceſſaria, ff.qui ſatiſda.cog. vbi multa per Iaſon.& præſertim cum pretio non gratis fiunt argumen.l.prime in.§.primo. ff.ſi à parente quis fuerit manumi.de quo rext. alibi diximus.

Deniq; licet ſi populus fuit ſub principe per
17 *Iuriſdictio ſuprema an tpe immemoriali iure regio præſcribatur.*
tempus immemoriale fingatur ex iuſtiſſima, & pleniſſima cauſa & titulo id contigiſſe, ſicq; pedem referre liberum non ſit, tamen ſi rurſus idem populus per tempus immemoriale contrario iure vſus fuerit, ex iuſtiſſima quoq; cauſa id contigiſſe intelligemus, vt ſic iam ſui iuris ſuæq; laxitatis eſſe itelligatur nec amplius ſub priſtino imperio ſubijci, aut redigi poſſit d.§.ductus aquæ, cum ſimi. Idq; etiam quo ad ſupremam iuriſdictionem, licet iure regio cõtrarium fortè obtineret, arg.l.fi.tit.de las præſcrip.lib.iij.ord.

Sed & ſi tempore immemoriali populus ſub
18 *Imperiũ an etiam poſt tẽpus immemoriale poſſim confugere.*
principe & eius maioribus fuerit, conſtet tamen initio vi & armis vel etiam ſpontanea, voluntate, ſed gratis non pretio, id imperium q̃ſitum fuiſſe magis eſſe uidetur magiſq; eſſet vt ei populo liberum ſit à tali imperio recedere arg.l.malè agitur.C.de præſc.xxx.annorum l. aquam, ff.quem ſerui.ami.l.fi.C.de acq.poſſeſ. quaſi ea conceſſio ſit ad libitum reuocabilis, utpote facta ob utilitatem ipſius populi arg.d. l.ſtipulatio iſta, §.inter certam, ff.de verb.obli. Sicq; intelligo quòd ciuitates Italiæ quæ non ſunt ſub imperio, ſiquidem ab hinc annos tot ut eorum initij memoria non ſit, ita fuerunt indubitanter ſui iuris proprijq; dominij ac ditionis manebunt, vt nequeant ſub imperio Romano redigi, quod ſi nondum præterijt tẽpus immemoriale magis dubium, ſed adhuc quandiu de facto ſe tueri ac defendere potuerint, non iniuria mihi feciſſe videbuntur, ſi quidem conſtet & ab initio vi ſubactas fuiſſe, & quaſi vi ſubactas ſub imperio Romano æuum tranſegiſſe, nam tunc tẽpore immemoriale uel non quæritur ius, vel ſi quæratur erit tamen ſui natura reuocabile, ut quàm primum populus ille ſubactus & veluti ſeruus effectus poteſtatẽ domini euadere potuerit, ſuamq; laxitatẽ recuperare id iure feciſſe videatur, arg.d.§.item ea, d.l.iij.d.l.naturalem, ff.de acq.rerum domi nio l.nihil, ff.de capti.d.l.malè agitur, cum ſimil. Nam † & populi Chriſtianorum à Mauris 19 *Hiſpani populi à mauris iure erepti.*
in Hiſpania ſubacti, & poſt annos ſeptingẽtos ab eis recuperati, ac vi erepti, nullus negabit quin iure recepti videantur, quanuis tempore immemoriali ab eis fuiſſent poſſeſſi non ſecus quàm ſi breui tempore ab eis poſſeſſi fuiſſent, argum.l.ex hoc iure, vbi per omnes, ff.de iuſti. & iur.§.bella, inſt.de iure natu.§.item ea, inſti. de rerum diui. † Ergo cum ciuitas Lucenſium 20 *Maieſtatis læſæ crimen cõmittitur contra ciuitatem liberã cũ quibuſd. cõtra malos.*
in Italia pro libera ſe gerat, ſed ſponte ſua & veluti hoſpitio quodam iure Romanorum nõ ſecus quàm nos Hiſpani vtatur, ſi quis proditionem contra talem ciuitatem machinatus fuerit non dubium eſt quin reus ſit læſæ maieſtatis in primo capite, de quo in l.quiſquis, C. ad legem Iuli.maieſt.nam ſi illud primum illius legis caput locum habet etiam contra q̃d perpetrãtes in eos qui ſunt ad latus principis, quanto magis locum habebit contra perpetrãtes in ipſum principem vel rem publicam: præſertim cum de iure gentium nulli vnquàm tã obedire ac venerari religioſiſſimè teneamur præter Deum quàm reipublicæ, ac deinde parentibus, l.veluti, ff.de iuſt.& iure quod intelligo non ſolum ſi iure, ſed etiam ſi de facto ea ciuitas à Romanorum imperio ſubducta eſſet per rationes ſuprà allegatas, & ita uidentur tenere Salicetus in d.l.quiſquis, & Aug.in tract. maleſi.verb.(che hai tradito la tua patria) licet contrarium & malè teneant Cin.& Ang.in d.l.quiſquis, quos refert & ſequitur Socin.cõſ. cclxxv.col.ij.lib.ij.pro nobis quod ait Horatius pulchrum eſt & decorũ pro patria mori.

† Ergo cum noſtri potentiſſimi Hiſpaniarũ 21 *Hiſpaniarum reges ut iure imperatorum utantur noua decl.*
reges Hiſpaniarum regiones homines, populos à Maurorum Sarracenorumq; imperio & ditione proprio ſuorumq; ciuium ſanguine effuſo virtute bellica liberauerint, & per tẽpus cuius initij memoria non eſt ſupremæ ditionis ac imperij ius reddiderint Romano poſthabito imperio, non dubium eſt quin id iure feciſſe intelligantur, prout notatur in c.Adrianus.lxiij.diſt.in.tex.Glo.& alij in c.& ſi neceſſe, de don.inter vir.& vxor.Lupus, num.18.in rubr.de don.inter vir.& vxorem in præfa.Couarru.in cap.peccatum, par.ij.§.ix.ad fi.de regu.iur.lib.vj.Gregorius Lupus in l.xviij.titu.v. par.j.per textũ ibi, & tempore cuius initij, &c. hanc ſupremam poteſtatem Hiſpaniarum reges quæſierunt, vt ex communi opinione reſoluunt Balbus de præſcrip.ij.par.v.part.princ. q.ij.Corſetus de excel.regis.q.ciiij.Felin.in ca cum non liceat, de præſc.Couar.vbi ſuprà Caſtaldus

ſtaldus de imperatore.q.liij.ſed nos aduertimus quòd etiam ſi tempus immemoriale non præterijſſet, & etiam ſi ea iuſta cauſa quòd à Mauris virtute bellica hanc regionem reges noſtri liberaſſent, ceſſaſſet adhuc de facto licuit ſe à Romano imperio ſubducere cum cõſtet Romanum imperium orbem vi & armis ſubiugaſſe ac ſubegiſſe, non autem concesſione oneroſa tale imperium quæſiſſe vt patet ex ſuperioribus, vide controuerſiarum illuſtrium lib.j.c.j.& c.xx.xxj.xxij.

CAP. LXXXIII.

1 Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ardua quæſtio.

2 Donandi cauſa præſumitur, quando alia non apparet cum communi.

3 Intell.l.ij.§.circa, ff. de doli excep.& nu.9.contra Doctores.

4 Intell.l.cum de in rem, ff. de uſuris, & nu.8.contra Doctores.

5 Datum ſimpliciter an donatum uideatur cum communi.

6 Datum ſimpliciter donatum uideri poteſt ſi adeſt aliqua coniectura donationis cum communi.

7 Dandi cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus uidetur repetita in ſequentibus.

10 Diutinæ præſtationes uniformes annuæ dicies geminatæ, & quaſi ex debito non quaſi ex gratia factæ, faciunt præſumi non tantum debitum fuiſſe in præteritum ſed etiam tantundem deberi in futurum contra plures Doc.

11 Annuæ præſtationes geminatæ decies ſi uniformes ſunt ex debito non ex gratia factæ præſumuntur contra plures.

12 Geminata confeſſio extraiudicialis nocet.

13 Geminatæ confeſſioni etiam in tormentis exactæ ſtatur.

14 Geminata confeſſio excludit exceptionem non num. pecuniæ.

15 Geminata iuſſio idem operatur quod proprius principis motus.

16 Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes uniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare niſi probent eam cauſam ueram non eſſe cum communi contra Cinum.

17 Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe ueram cum communi.

18 Vaſalli poſt annos etiam xxx. quibus quid annuum & uniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant, an ad probandum cauſam illam nõ eſſe ueram admittantur.

19 Tempus an habeat uim inductiuam in præſtationibus temporis cuius initij memoria non ſit.

20 Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet uim inductiuam cum communi.

21 Vaſalli quòd longo uel longiſſimo tempore uniformiter præſtiterunt dominis ſuis an & in poſterum tantundem præſtare teneantur, anceps pugna.

22 Præſcriptio ordinaria non ceſſat propterea quòd ſit præſumptio iuris contra poſſidentem.

23 Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt non præſcriptio.

24 Intell.l.nullo.C.de rei uend.

25 Titulus præſumitur in præſcriptione uel quaſi poſſeſſione quæ nititur in facto uel factis aduerſarij, licet non præſumeretur ſi niteretur in non facto ipſius noua declaratio.

26 Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit, niſi tempore immemoriali homo autem breuiore tempore præſcriberet.

27 Vaſalli ſi dominis ſuis longo uel longiſſimo tempore annuum quid dominis ſuis uniformiter præſtiterunt. an ex titulo per eum allegato an uero ex tyrannide præſtitum ac exactum præſumatur ingens quæſtio.

28 Vaſalli ut noceant ſibi in futurum cum quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurum obligatoria ſecundum communem opinionem de cuius ueritate diſcutit.

29 Annuæ præſtationes cum ut in futurum quoq; fiant tempore acquiritur ac inducitur an id contingat præſcriptione an conſuetudine, an alia ratione, ardua pugna.

30 Titulus in conſuetudine non requiritur cum communi.

31 Præſcriptio & conſuetudo differunt.

32 Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quàm rerum corporalium noua declaratio.

33 Probationum ſpecies nulla eſt quæ neceſſario concludat, ſed tantum contingenter.

34 Annuarum præſtationum præſcriptio quæ xxx. uel xl. annis contingit non eneruatur licet probetur cauſam obligatoriam nunquàm interfuiſſe cum Couar. contra multos.

35 Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium etiam per confeſſionem contra Aymo, & alios.

36 Iuriſdictio ut præſcribatur.

37 Intellect. l.fi.tit.de las preſcrip.lib.v.ord.

38 Præſcriptio forenſes collectandi breuiore tempore quàm immemoriali contingit cum multis contra multos.

39 Præſtationum annuarum liberatio breuiore tempore, quàm immemoriali contingit cum Aymone contra plures.

40 *Tituli allegatio ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam nil iuuat, cum communi contra Acc curſium.*

41 *Paſcendi ius, quòd tempore ordinario præſcribatur contra communem.*

42 *Intellectus.c.i.de præſcrip.lib. 6.*

1 Annuæ p̄ſtationes an inducant obligationẽ in futurum ord.q.

ANnuæ præſtationes† ſi & vniformes ſint & fiant & cauſa expreſſa ſingulis annis totius decennij inducunt obligationẽ, vt in futurum tantundem ſingulis annis præſtatur, hæc eſt communis opinio ſecundum Couar.in capit. poſſeſſor, de reg.iur.par.ij.§.iiij.num.2.Bart.& Salicetus, colum.iij.in l.cum de in rem verſo, ff.de vſur.per text. ibi Bald.colum.ij.Salic.col. fin.Alex.colum.iij.vbi Iaſ.& Dec.& Riminaldus,col.antep.cum ſeq.in l.ſi certis annis.C.de pact.Alex.conſi.ciij.Idẽ conſi.cviij.lib.ij. Molineus de contractibus.q.xx.Glo.communiter approbata in d.l.ſi certis annis Glo.etiam cõmuniter ibi approbata in d.l.cum de in rem verſo,Glo.communiter ibi approbata in l.creditor.C.de vſur.Glo.in l.operis nõ impoſitis, ff.de operis liber. dum ſe remittit ad ea quæ duxit in d.l.ſi certis, & in d.l.cum de in rem, Balb.de præſcr.j.par.iij.par.prin.q.x.

Sed ego aduerto iſthæc non ſufficere ut inducatur obligatio in futurum,niſi præterea eę præſtationes fierent ex cauſa oneroſa vel obligatoria,ita probat d.l.creditor,in verbo ex cõſenſu d.l.operis,verb.ex voluntate ſua: etenim qui donat non ſe obligat ad amplius donandũ in futurum, vt dd.ll.& hanc eſſe communem opinionem alibi oſtendimus poſt Riminal.& Iaſ.in d.l.ſi certis,quinimò quòd ex cauſa onerosa & obligatoria fierent niſi etiam eſſet obligatoria in futurum ut dd.ll.aliter enim ſolutione ſublata eſſet obligatio vt in princ.inſtit. quib.mod.toll.obli. Cuius rei ratio(quam ab alijs animaduerſam non inuenio)ea eſt, quòd non ſolum qui donat etiam ſæpius & uniformiter non videtur ſeſe obligaſſe ad tantundẽ dandum in poſterum, ſed etiam ſi expreſſim id dixiſſet adhuc non teneretur, quia olim donatio quæ non incipiebat à traditione nõ erat approbata uel à lege iſta veſtita vt ex pacto donationis daretur actio l.ſi quis, arg.C.de don. licet ſi inciperetur à traditione repetitio denegaretur l.cuius per errorem,de reg.iur.ergò ſi dixi promitto centum, non potero utiliter
3. conueniri,quia non apparet cauſa debiti quæ à lege approbetur, & veſtiatur, & executioni mandetur,nec ſi donationem præſumas quicquàm releuat cum ſteterimus in terminis ſolius cõuentionis,Idẽ puto ſi dicerem promitto centum, quæ tibi debeo ſi non adieci cauſam debiti uel minus idoneam adieci,ergo licet per ſolennem ſtipulationem centum promiſiſſem & ſi adiecerim quæ tibi debeo,nil agam, niſi cauſam debiti idoneam expreſſerim,quod nota ad notata in rubri.ff.de verbo. nec mutat quòd ſolennitas intrinſeca præſumatur, nam cum dixi promitto centum quæ debeo, non hic negatur ſtipulationis ſolennitas, quę intrinſeca eſt,ſed legitimam ſolenniſta promittendi cauſam præceſſiſſe,id negatur, quia extrinſecum eſt, hæc probantur,in l.ij.§. circa,ff.de doli excep.olim enim omnes conuẽtiones firmæ erant inſpecto iure gentium, quia nihil tam naturali æquitati conueniens intelligebatur quàm pacta ſeruari l.j.ff. de pact.l.j.ff. de conſti.pec.l.non minorem,C.de tranſact.§. per traditionem,inſt,de rerum diui.l.conuentionum, ff.de pact.ſicq; omnes ex æquo manu regia exæquebantur l.ij.ad princ ff.de origine iuris hodie verò conuentiones regulariter nõ ſunt efficaces ad agendum, ſed tantum ad defendendum & excipiendum l.legitima l.iuriſgentium,in prin.& in §.ſed cum nulla, & §.igitur nuda,ff.de pact.ideò ſi tibi centum promiſſi ſiue per pactum nudum ſiue per ſolennem ſtipulationem, neç adieci qua ex cauſa promittebam me daturum,vtrum ex cauſa fortè venditionis,vel conductionis, uel dotis, uel alterius ſimilis,nulla cauſa præſumitur cum nulla expreſſa ſit & cauſæ interuentus ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur l.ſi emancipati,ibi, reéq; emancipatum probatum fuerit. C.de collat.vbi notant Iaſ.& communiter alij l.ſi quis in bello.§ factæ, ff.de capti.†ſed & ſi 2
dixeris cauſam animumq́; donandi præſumi Donandi
in promiſſione ſiue nuda ſiue ſolenni vt videtur eſſe communis opinio,quam traduut Bart. cauſa præſumitur quando
in l.ita ſtipulatus, in magna, col.xij.ad pri.ff. alia non
de verb.oblig.Idem Bart.in l.j §.ſi ſtipulanti, apparet
eod.tit.Iaſ.in l.ſcire debemus,§.ſi à fure, col. cum cõi.
ij.eod.tit.Bar.in l.Mæuius,§.duobus,col.vj.ad fi.ff.de lega.ij Bar.in l.ij §.circa,ff.de doli excep.Paul.in l.generaliter, col.iij.in pr.& col.v. C.de non nu.pec.l.campanus.in verſi.cum sciret.de operis liber.l.ſi diuortio,ff.de verb.obl. per Iaſ.in l.iuriſgentium,§.ſed cum nulla,ff.de pact.nu.28.adhuc quidem idem erit,quia iureſtorum ex pacto nudo donationis agi non poterat licet hodie poſſit l.ſi quis argentum, per totam.C.de dona.ergo in promiſſione ſiue nuda,ſiue ſolenni,ſiue dicas nullam cauſam præſumi,ſiue animum præſumi donandi vtroque caſu ceſſabat ciuilis obligatio etiam quo ad præſentia & multo magis quo ad futura,neceſ

ſe eſt

ſe eſt ergo vt cauſa præſtationum ſeu dationũ
ſpeciatim interfuerit,ut autem in ipſis præſta
tionibus nuncupatim expreſſa ſit,neceſſe non
eſt,nam taciti & expreſſi par virtus eſt, l. cum
quid,ff.ſi cer.peta.l.cum ex filio, in princ.ff. de
uulgar. l.licet Imperator,ff.de leg.j l.ita ſtipu
latus,in mag.uerſic.Sabinus autem ex mente,
ff.de uerb.obliga. l.iij.C.de lib.præt.l. hæredes
3 mei,§.cum ita,ff.ad Trebel. †Vnde ſi probatũ
fuerit, quod præſtationes non tanquam ex gra-
tia,ſed tanquam ex debito fiebant id ſufficit
ut non uideantur eſſe lucratiuæ,& conſequen-
ter obligẽt etiam in futurum, quòd ſi negetur
ſubeſſe iuxta cauſa debiti iuxta, d.l.ij. §.circa,
ff.de doli exce.replicabimus ſufficere quod in ali
quibus earum præſtationum,licet nõ ẽt in om
nibus ea cauſa certa (puta emptionis, aut em-
phyteuſis,aut locationis perpetuæ) expreſſa fue
rit, quid enim ſi dominus cõceſsit uaſallis cer
tis,uel populo cuidam ſuo ſeu ſuæ ditionis cer
tum fundum,uel agrum,uel hortum,uel areã,
uel domum,uel uineam hac lege ut ſingulis an
nis in perpetuum ſibi certum quid exoluerent
4 †aut præſtarent,aut quid ſi emit ab eis quen-
dam cenſum perpetuum,deinde illi primi, &
ſecundo anno id ex debito exq; fide præſtite-
runt longo uel longiſsimo tempore, ita tamen
(ut plerunq; vſu uenit) quod primo fortè, aut ſecũ
do anno in ſingulis præſtatiõibus nominatim
declarauerant ſe ex debito (non ex gratia ſol
uere nuncupatim illius cenſus, uel conceſſio-
nis cauſam exprimentes, deinde tertio & quar
to & etiam pluribus deinceps ſequentibus an
nis tantundem & quaſi debitum non quaſi ex
gratia præſtabant, non tamen declarabãt no
minatim cauſam debiti in indiuiduo,certe id
non noceret, nam intelligo in omnibus annis
vniformes eſſe debere præſtationes,ſed tamen
neceſſe minimè eſſe vt cã debiti in indiuiduo
exprimatur,in omnibus annis ſi modo aliquan
do expreſſa fuit. Hoc amplius non puto refer-
re utrum ad primos,an ad medios,an ad vlti-
mos annos ea debiti cauſa expreſſa fuerit, alte
rutrum enim horum trium ſufficeret.hoc etiã
amplius ſi in quibuſdam harum præſtationum
ſiue in primis,ſiue in mediis,ſiue in ultimis ſo
lutiones fieri ex certa cauſa debiti apparuit,
licet in reliquis nulla cauſa expreſſa eſſet debi
ti,ſed innominatim ruditer ac ſimpliciter præ
ſtationes factas eiuſdem tamen quantitatis ap
pareret id quoq; ſufficeret, & opponentibus
de dicto,§.circa, replicaretur de tacita confeſ
ſione ſoluẽrium ſemel ac pluries ex certa cau
ſa.& id probatur in d.l.cum de in rem, tam in
primo,quàm in ſecundo reſponſo: nam licet
longo tempore & ſic decies geminas præſtatio

Intel. l.ij. §.circa,ff. de doli excep.

Intel.l.cũ de in rem ff.de uſu. cum ſim.

nes ad tale debitũ in futurum præſumẽdũ exi-
geret, tñ non exegit ut in ſingulis præſtationi-
bus cã debiti nominatim expreſſa eſſet, ergo
ſi uaſalli ſoluentes primis annis expreſſerunt
ita.damus centum quæ ex cauſa cenſus debe-
mus,medijs forte annis dicebant, damus cen
tum quæ tibi debemus non adiicientes ex cã
cenſus,ſequentibus verò annis dicebant, ecce
damus tibi centum ſolita, non adiicieẽtes quæ
tibi debemus:id quidem ſufficeret:nam vt præ
ſumat̃ obligatio in futurũ bene requiritur lon
gum tempus,& decies geminæ præſtationes.d.
l.cum de in rem,ſed ut præſtatiões tam factæ
ex cauſa non improbata factæ præſumant̃,ſic-
que ceſſet,d §.circa, uel una præſtatio ſuffice- 5
ret. Deniq; nra opinio uerißima eſt,& neceſſa
ria,nam licet ſint opiniones utrum datũ in re
dubia uideat̃ donatum,uel non,nam quod do
natum non videatur eſt cõis opi. ut firmat So
cin.in l.cum quid,nu.29. verſi.circa qõnem,ff.
ſi cer.peta. poſt Bar. Alex. & alios ibi,ubi etiã
tangitur per Glo.& eſt cõis opi. ſecundum Io
an. Bap. in erario cõi uerb. dario.Soci. conſil.
xciii.circa primum,lib.j.† Plures tamen tenẽt 6
contrarium per l.cuius per errorem, ff.de regul.
iur.l.j ff.de cõd.indeb.tñ cõis opi. eſt ſecundũ
Soci.in d.l.cũ quid,n.30.poſt Bar.& alios ibi,
quod ubi eſt aliqua cõiectura præſumet̃ donatio
per d.l.i.& d.l.cuius,quod ſi quas qñ videbit̃ ſubeſ-
ſe aliqua cõiectura rñdet Bar. & cõiter Doct.
et tenet & teſtat̃ Soc.vbi ſup.n.33.† quod ſi cã i pc.
fuerat aliqñ ẽt ſemel tñ expreſſa ea et in ſequẽ
ti uel ſequẽtibus dationibus q̃ informit̃ fiunt 7
vñ uel ineſſe uel repetita:ſic ergo & in ſpẽ nña
cũ ſemel i primo uel in aliquo anno expſſũ ſit
ſolutionẽ fcãm fuiſſe ex certa,& formali cã,pu
ta cẽſus,licet ſequẽtes pſtationes informiter.i.
nulla expſſa cã fcãæ fuerint,adhuc tñ ex eadẽ
cã illæ factæ fuiſſe vident̃ primũ ne actus fru-
ſtratorius præſumat̃ ac ocioſus cõtra.l. hæc ſti
pulatio,§.diuus,ff.vt lega.no.ca.deinde ne inu
tilis videat̃ cõtra,l.quoties,ff.de reb.dub.l.ſi qñ
in prin.cũ Gl.C.de inof.teſt.l.ſi qñ.ff.de leg. i.l.
quoties in ſtipulationibus,ff.de uer.obl.tertio
donatio pſumat̃ cõtra,l.cũ de idebi.ff. de pb.
ſicq; cũ cã illa q̃ ſemel expſſa fuit eſſet obliga-
toria in futurũ,reliq̃ quoq; pſtationes ex eadẽ
cã in futurũ obligatoria factæ pſumunt̃: ſicq;
poſt long.tps pſumit̃ re uera interfuiſſe ea cã,
q̃ expſſa fuit d.l.cũ de in rẽ, pſertim cũ ppriæ
aſſertioni nemini aduerſari liceat, l. gñaliter,
C.de non nu pec. vnde vnica ẽt preſtatio vide-
batur ſufficere vt ibi Nec obeſſet,d.l.ij. §. cir-
ca,ff.de doli excep.qa illud qñ nulla cauſa ex
preſſa fuiſſet,nec ẽt obeſſet d.l.cũ in rẽ,ver.lõg.
tpe,qa illud fuit cõtingenter nõ neceſſario, ut

Datũ ſimpliciter an donatum uideatur cum cõi.

Datũ ſimpliciter donatum uideri põt ſi adeſt aliqua cõiectura donationis, cũ cõi.

Dandi cã expreſſa i præcedet. præſtatio uidetur repetita i ſequẽ. cũ cõmuni.

patet ibidem in ſecundo reſpon. vbi non exiguunt tot prſtationes, nec longum tempus, & præterea in utroq; reſponſo ac exẽplis de quibus ibi, non apparet ullam cãm ſolutionis expſſam fuiſſe à ſoluente, nec ſunt præſumẽdæ cũ ſint facti, l.ſi emancipati, ibi teq; emancipa-
8 tum probatum fuerit, C.de coll. †Sicq; tentari

Intel. d.l. cum de i rem, ff.de uſur. contra Doct.

poſſe vr ur cum cauſa ſolutionis expreſſa fuit quæ in futurum obligaroria erat, ſuffiiciat vnica præſtario vt ẽt in futurũ peti poſſit, cũ ꝓpriæ confeſſioni, & aſſertioni aduerſari nemini liceat, d.l.generaliter, cum aũt nulla cã expreſſa eẽt tũc lõgũ tẽpus, & decies geminæ ꝑ-
9 ſtationes exigerentur, ut d.l.cum de in rẽ.† &

Intel.l. ij. § circa, ff. de doli ex cep. cõtra Doc.

ad d.§.circa, qui huic vltimo contradiceret reſpondendum eſt ꝙ non ꝓcederet qñ præretiiſſet longum tempus, arg. l. ſi filiusfamilias, C. de pet. hær. & q̃ tradunt Bar. Ale. & Iaſ. in l.ſciẽdum, ff. de vet. obl. nam poſt tñi tempus ea quæ facti ſunt ẽt extrĩſeci præſumunť, ut ibi, & prreterea d.§.circa, procedit qñ uerbo tñ non etiã res, aut traditio interfuit, nos aũt qñ ẽt decies gemina retũ traditio ĩterfuit quod põt firmari ex multis à me congeſtis lib.de ſucc. crea.in §.iij nu.13. vbi plenè de vi & poteſtate actus geminati & ijs ẽt q̃ de temporis diururnitate diximus alibi. Quæ nota, quia contrariũ in vtroq; volũt cõiter Doc. ſuprà in prin. allegati.
10 Ergo † ſi ſingulis annis per longum tempus

Diutinę pręſtationes uniformes annuæ decies geminatę, & quaſi ex debito nõ quaſi ex gratia factæ faciũt præſumi nõ ſolum debitum fuiſſe in præteritũ ſed ẽt tantundem deberi in futurũ cõtra plures

certam quantiratẽ quaſi debitam nõ aũt quaſi dono datam præſtaſti, licet informiter, quia nunquàm fuit expreſſum qua ex cauſa præſtatio ficret, ſemp tñ fuerũt pares pſtatiões ſeu quantitates teneo te in poſterũ ad tantundem dandum ſingulis annis obligarum videri ſi ipſe allegem ex cã obligatoria, puta nenditionis aut cenſus te ſoluiſſe, niſi tu probaueris cõtrarium puta donationis ac benignitatis ſeu ſeruitij gratioſi cauſa id feciſſe, licet contrariũ teneant Balb. in d.q.x. & Couar. in c.poſſeſſor, §.iiij.par.ij. nnm.2. de reg. iur. lib.vi. & Molineus de contractibus.q.xx. hoc amplius cum donandi cauſa fieri datio informis nunquàm præſumatur ſecundum communem opi. ſuprà relatam d.l.cum de indebito, nec mutui, aut depoſiti cauſa toties geminæ præſtationes præſertim paris quantitatis ac æqualis veroſimile ſit cauſam debiti obligatoriam præceſiſſe magis præſumendum eſt, maximè cum à recipiẽte allegetur & concurrant diuturnitas temporis, Item decies geminæ præſtariones, Item
11 generaliras. d.l.cum de in rem, †Sicque ex his

Annuæ præſtationes uniformes & decies geminæ iam factæ ex gratia factæ præſumuntur cõtra plures.

tribus cauſam obligaroriam præceſſiſſe præſumam, niſi probetur contrarium, ut ſic ſi apparet per longum tempus & per decies geminas pſtationes datum, non tamen apparet vtrum ex gratia an ex debito datum fuerit ex debito datum præſumam, licet contrarium teneant Molineus, & Balb. & Couarru. ubi ſuprà, & Riminal. in l.ſi certis annis, col. anrepenul. cum ſeq. C.de pact. ubi Decius Iaſ. & alii moti leniſſimo fundamento. ſ. ꝙ tempus non ſit modus inducendæ obligationis, l.obligationum ferè, §.placet, ff.de actio. & obliga. quòd non ignoramus, ſed hic præter tempus longũ interfuerunt decies geminæ præſtationes vniformes, ſicque decies geminæ tacite rei debitę confeſtiones cum ex gratia datum nunquam præſumatur dict.l.cum de indebito, nec error ſit præſumendus niſi probetur vt in l.vnica, C.de errore calculi, & qui ſoluit ſi dicit ſe per errorem ſoluiſſe poſt dies triginta probandi erroris onus ſuſtineat, l.in contractibus, §. ſuper certis, C.de non numera. pecunia, facit d.l.in contractibus, in princip. & inſtitu. de litterarum obliga. in princ. teneo ergo, quòd datum ſingulis annis per longum tempus in poſterum quoq; debitum intelligetur: primũ qñ in omnibus præſtationibus cã obligatoria, & ſpecifica fuit expreſſa. Secundò ẽt ſi non ĩ omnibus, ſed in quibuſdam tñ talis cauſa fuit expreſſa, Tertiò idẽ ẽt ſi in nulla omnino earum præſtationum cã ſpecifica fuit expreſſa, ſed tñ informiter dictum ꝙ dabatur debitũ. Quartò idem etiam ſi nec cã ſpecifica fuit expreſſa, nec dictum ꝙ debitum ſoluebať, ſed ſimpliciter datũ fuit qđ ultimũ non firmo.

†Pro nobis facit, quia licet cõfeſſio extraiu- 12
dicialis nõ ꝑiudicet, ut eſt notũ, ẽt ſi fiat ĩ iudicio dum tamen non in figura iudicij, puta coram rabellione, ut eſt. Gloſſ. ſing. in l. iubemus C.de liber. cã & in l.interrogatam. eo. ti. tñ ſi ſit geminata cõfeſsio extraiudicialis bene præiudicat ſecundum Bar. in l.cũ ſcimus, C.de agri. & cenſ. lib. xj. notatur in apoſt. ad Bar. in l.capite quinto, ff. de adul. vbi hoc ſentit Glo. & eſt cõ-

Geminata confeſſio extraiudicialis nocet.

munis ſñia. Facit † ẽt ꝙ licet confeſſioni in tor- 13
mentis nõ ſteť ſine perſeueratione, l. j. §. diuus cum ibi nota. ff. de qõnib. cum ſimil. ſi tamen præcedat vna confeſſio extraiudicialis tũc cõfeſſioni ſecundæ in iudicio ſtať ẽt ſine pſeueratione pp geminationem hoc nult Gloſſ. in d.l. capite quinto quæ cõmendať pro ſingulari ibi

Geminatæ confeſſioni ĩtormẽtis ſtatur.

in apoſt. ad Bar. Ad idem facit † ꝙ licet confeſ- 14
ſio de mutuo non præiudicet quominus poſſit opponi exceptio non num. pec. infra biennium tamen ſi ſit geminata confeſſio de debito, tũc non poterit opponi exceptio non num. pec. argu. eius quod dixit Bar. in d.l.cum ſcimus, & ĩ ſpecie Panor. in c.ſi cautio, in fi. de fide inſtr. & vide ibi in apoſt. & eſt pro hoc Glo. ſing. in l.in cõtractibus, §.j.in ver. penitus, C.de nõ nu. pe.

Geminata confeſſio excludit excep. non nu. pecu.

Facit

De cad.re

Facit etiam† quod ait Bald. in d.l.neq; dam
noſa, ſcilicet, ꝙ idem operatur ſecunda iuſſio,
15 † & ſic geminata ꝙ proprius principis motus,
& illud dictum non eſt alibi vt, ibi in apoſt. ad
Bal. de quo eleganter ibidem per Iaſ. ubi hoc
limitat. Facit etiam, nam ſi princeps præcipiat
aliquem decapitari, uel ſuſpendi, & non appa-
reat cauſa debet iudex ſuper ſedere, & ſuſpen
dere per xxx. dies, caſus ſingularis in l. ſi vindi-
care, C. de pœnis, cui concordat tex. in ca. cum
apud. xj. q. iij. illud tamen eſt verum niſi inter
ueniret ſecunda iuſſio principis, c. ſi quando,
vbi Cano. de reſcrip. Bartho. Vero. in cautela.
vij. refert & ſequitur Iaſ. in l. puniri, in fi. C. ſi cō
tra ius, uel util. publicam. Ad idem ēt facit,
quia licet reſcriptum fiſco damnoſum non ua
leat, l. neq; damnoſa, C. de precib. imper. offer.
tamē ſi eſt geminatum reſcriptum bene ualet,
vt probatur in auth. vt nulli iudicum, §. & hoc
verò iubemus, ſecundum Bald. in d. l. neq; dā-
noſa. Cum ergo geminatio, tot etiam ſummi
præiudicij effectus operetur tam in criminali-
bus, quàm in ciuilibus, & etiam alijs innume-
ris quos enarrauimus lib. j. de ſucceſ. crea. §. iij.
numero 12. cum plur. ſeq. quid mirum aut no-
uum ſi in ſpecie noſtra decies geminæ præſta-
tiones vniformes totidemq́; debiti tacite con
feſſiones hunc effectum operentur, vt debitum
eſſet id quod præſtabatur, id quod quantū ad
hoc ut datum non repetat̄ niſi errore probato
itelligo procedere in quatuor caſib. eſt primus,
qn̄ præſtationes fuerunt factæ oēs expreſſa cā,
q̄ ēt in futurum obligatoria erat, ſecundus qn̄
in quibuſdam tm̄ præſtationibus non ēt in om
nibus id expreſſū fuit, tertius qn̄ cā debiti ſpe
ciat im expſſa nō fuit, ſed tm̄ dictū ꝙ quaſi de-
bitū nō quaſi ex gr̄a dabat̄, ultimus qn̄ nūq̄ ex
pſſum fuit an ex debito an verò ex gr̄a daret̄.
Sed quo ad hoc ut i poſterū eædē præſtationes
debeantur, idem intelligerē in duobus primis
caſib. non ſic in quarto caſu in tertio cogita.

16 Deniq; † cum cauſa ſolutionis ſeu præſta-
tionum fuit expreſſa, quia ſingulis annis totius
decennij ſoluens, ſe quod debebat ex cā forte
cenſus, dicebat præſtare, tunc ēt ſi ſoluentes, &
ruſtici eſſet & dominis ſuis ut vaſalli ſoluerēt
ea cā uera præſumitur, ita Bar. in l. liribus, ſup.
alle. Idem in d. l. cum de in rem, colum. iij. Bal.
col. pen. & Iaſ. nu. 14. in d. l. ſi certis annis Ale.
conſil. 50. lib. 5. ad finem Iaſ. in §. præiudiciales,
nu. 56. inſti. de action. Alex. conſil. cxxiiij. col.
j lib. iiij. Paulus Caſt. conſil. lj. col. fin. lib. ij. Ca-
rolus Molineus in conſuetudi. Pariſi. §. vij. nu.
17. Balb. ubi ſuprà. q. x. qui firmat hanc eſſe cō-
munem opi. quam tenet & cōem dicit Couar.
in d. § iiij. n. 2. Quæ tes licet cōtrarium teneat

Gemina-ta iuſſio idem opa-tur quod proprius principis motus.

De cad. re

Vaſalli ſi dominis ſuis decē præſtatio nes uni-formes an-nuatim ex certa cā obligato-ria ēt i fu turum fa-ciūt tene bantur ēt in futurū niſi pro-bent eam cam uerā

Cin. in d. l. ſi certis annis. q. v. nullam apud me
dubitationem habet, nam cū cā debiti ſpecifi
ca nominatim in præſtationibus expreſſa fue-
rit, ruſtici qui mentiri, aut ſimulare longe mi-
nus q̄ reliqui didicerunt, non poterunt videri
fraudem feciſſe, mentitāq́; ſoluēdi cām expreſ
ſiſſe, & præterea id nominatim cautum eſt, in
d. l. cum de in rē, quæ cum generalis ſit cōpre-
hendit oēs perſonas vtcunq; priuilegiatas, &
ſic ēt ruſticos, l. in fraudē, §. fi. ff. de mil. teſt. lex
enim generaliter loquens comprehendit per-
ſonas ēt priuilegiatas, ſi in ea re qua de agit̄
non reperiantur hr̄e peculiare priuilegium vt
ex cōi opi. reſoluimus de ſuc crea. §. viij. n. 4. &
ēt ſupra diximus. ſed hi ruſtici hac in re nō re
periunt̄ hr̄e peculiare priuilegiū, ergo & ipſis
nocet ſua confeſſio, l. generaliter, C. de non nu
mera. pec. † quod ſi per annos xxx. tales vnifor 17
mes fierent præſtationes cauſa obligatoria ex
preſſa, non dubium eſt quin ſoluentes ad tan-
tundē in poſterum ſoluendū teneant̄ ſi ea cā al
legetur ab ipſo recipiente, nec ipſi probauerint
errorem illius cauſę expreſſe dicentes nunquā
interfuiſſe licet per errorē fuerit expreſſa, † ſed
an admittat̄ ad probandū talē errorē, & q dē 18
aduerſus decēnij præſtationes bene admittun
tur vt ex cōi opi. reſoluunt Cor. Dec. Iaſ. Rim.
& alij cōiter in d. l. ſi certis annis, ubi Cin. q. x.
Alex. conſi. cxiij col. fi. lib. j. Balb. in d. q. x. Pau.
in d. l. ſi certis, Couar. vbi ſuprà, † Sed aduerſus
præſtationes annorū xxx. nō admittunt̄ quaſi
eo tpe oē ius præſcribi, & poſſit & præſcriptū 19
videat̄, iuxta, l. ſicut, l. oēs, l. cum notiſſim. C. de
præſcr. xxx. ann. ita tenent in ſpē Moline. tam
in d. q. xx. q̄ in d. §. vij. n. 22. & Couar. vbi ſupra,
quorū opinio vera non eſt ſaltem regulariter,
nam ſi reuera nulla interfuit cā obligatoria, &
ſoluentes errore lapſi cām obligatoriā expri-
mebant cāmq́; falſam fuiſſe ipſe accipiens nō
ignorabat, iam erat in mala fide, iam non poſ
ſet ēt mille annis præſcribere, iuxta cōem Do
cto. ſniam p tex. ibi in c. fi. de preſcri. diximus,
& nos alibi plenius in qōnibus præce. ſed iſto-
rum opi. uera eſſet qn̄ ipſe quoq; qui ſolutio-
nes recipiebat eſſet in eodē errore in quo erāt
ſoluētes, ſcd̄m quoſdā quod puto verū, nā non
ſolū qn̄ centū mihi debebas p vna vice ſi ea pe
tere deſij ann. xxx. morit̄ actio vt dd. ll. ſed ēt
ſi ea centū mihi deberes nō pro vna vice, ſed
ſingulis annis præſtanda in æternū, ſi p xxx. an.
nihil recepiſſem, nec debitor ceſſans eſſet i ma
la fide, id ius præſcriptum eſſet non ſolum quo
ad fructus vel præſtationes præteritas, ſed ēt
quo ad futuras p generalitatem d. l. ſicut d. l.
omnes, d. l. cum notiſſimi, & inſti. de perp. & tē
po. in prin. ergo & p cōtrariū p tale tps par ius

nō eſſe cū cōi cōtra Cinum.

Vaſalli in caſu ſupe riore poſ ſunt pro-bare cām illā nō eſ ſe ueram cū cōi.

Vaſalli an poſt an-nos etiam xxx. admit tantur ad id proban dum.

Tempus an habeat uim indu ctiuā poſt præſtatio-nes factas tpe imme moriali.

acquiri, & præſcribi poſſe uidetur non ſolum quoad præteritas preſtationes, ſed etiam quo ad futuras, non tam quidem per deciſionem dictarum legum, quàm per eandem rationem niſi neges parem eſſe rationem, cum fauorabi liores ſimus liberationibus, quàm obligationi bus, l. Arrianus, ff. de action. & obligation. adhuc tamen puto hanc partem admittendam, quia facile pereunt probationes. vnde & ſi re uera iuſta cauſa, & titulus interfuiſſet forte ꝓbari nō poſſet poſt tantum tempus. fortiter ta men aduerſatur, l. obligationum ferè, §. placet ff. de action. & obligation. vbi tempus non eſt modus tollendæ, aut inducendæ obligationis. Sed reſponderi poteſt, quòd quemadmodum ea regula correcta fuit in altero membro, ſicque hodie ſolum tempus eſt modus tollendæ obligationis d. l. ſicut d. l. omnes d. l. cum notiſſimi, d. princip. inſtitu. de temp action. ita quo & alterum membrum ei parificatum de iure ueteri ſublatum uideatur iuxta Gloſſ. commu niter approbatā in l. ſi quis ſeruo alieno perſua ſerint, per text. ibi, C. de furtis: præterea hic vl tra tempus adſunt illæ geminatæ confeſſiones & præſtationes quæ plurimum iuuant, d. l. generaliter, C. de non numerata pecun. ergo olim ſolum tempus non erat modus tollendæ, aut inducendæ obligationis, hodie tamen vt indubitanter eſt modus obligationis tollendæ ut dd. ll. ita & inducendæ per argumentum ſu pra dictum præſertim cum hic non tantum ſit tempus, ſed pluries geminæ confeſſiones, ut modo dicebam, ſed ſi teneas tempus hoc caſu habere vim inductiuam iam in contrarium probatio non admitteretur cogita tamen.

Tempus hēt uim inductiuā poſt præſtationes tpe immemoriali factas cum communi

20 Cæterum † quādo præterijt tempus cuius initij memoria hominum non ſtat, omnes admit tunt non eſſe neceſſariam ullam cauſæ expreſ ſionem in dictis præſtationibus, ſed eo tempo re ius immortale, & æternum etiam in poſterum acquiri Cinus quæſtio. penulti. Aug. & la ſo. columna fina. in d. l. ſi certis annis, ubi etiā Paul. & Riminald. & Barto. in d. l. cum de in rem Felinus in capitu. cauſam quæ, columna tertia, de præſcriptio. Balbus ubi ſuprà, & Co uarru. numero quarto vbi ſuprà, Abbas conſi. nonageſimoquarto, libro primo. Idem in capi. fina. colum. ſecunda, de cauſa poſſeſſio. Deniq; tempus ſolum de per ſe non habere vim indu ctiuam eleganter tradidimus, ſupra in prima. par t. quæſtion. x.

Vaſalli ꝙ longo uel lōgiſſimo tpe domi nus præſti

21 Ex ſuperioribus apparet † quòd vbi uaſalli non domino ſuo ſed alteri annuatim certum quid dederunt per tempus immemoriale titu li interuētus, aut eius allegatio neceſſaria nō eſt, quid ſi præterijt tempus longum duntaxat vel etiam longiſſimum, non tamen immemoriale, & quidem quid reſpo ndendum ſit, ex ſuperioribus ſatis apparet regulariter, præter ꝙ cum res agebatur inter dominum, & vaſallos, quo caſu (licet in cæteris tempus longum uel longiſſimum ſufficiat ſecundum ſuperiorē annotationem & diſtinctionem, tamen) hic ma gis eſſe videtur ut tempus immemoriale exigatur, quia ſecundum quoſdam quoties aduerſus poſſidentem eſt vehemens iuris præſum ptio, tunc ipſe annuos hos reditus, aut præſtationes in futurum vendicare non poteſt, niſi uel cum titulo fuerit per annos xl. in quaſi poſ ſeſſione illius annui reditus percipiendi vel ſi ti tulum non habuerit, & oſtenderit in tali quaſi poſſeſſione per tempus immemoriale ſteterit argumen. capitu. ſuper quibuſdam, §. præterea, de uerborum ſignificatio. vbi Gloſſ. multa iura adducit, & capitu. vnica, de præſcription. libro. vj. nec dubium eſt ſecūdum eos quin ad uerſus hunc dominum qui à vaſallis huiuſmo di annuos reditus exigebat ſit uehemens iuris præſumptio quòd clam aut per uim uel ty rannidem eos exegiſſet ita uidentur tenere Io annes Andr. Hoſtienſis, Abbas Henricus & allj in capitu. quod latenter, de regulis iuris quorum opinionem ſequitur & ſæpius communē appellat Couarru. in d. §. quarto, numero primo, & numero quinto Innocentius in capitu. bonæ, el ij. de poſtulatio. prælator. Idem Innocentius & Aegidius Bellamer. colum. fina. in capitu. ſi diligenti, de præſcription. Ioannes Faber in §. æquè ſi agat. quæſtione iij. inſtitut. de action. Aretinus conſilio, xiiij. colum. xj. Guido Papæ conſilio primo libro ſeptimo. Idē conſilio lxv. numero 2. Bal. in capitu. j. §. pactiones, de pace conſtan. deniq; poſt tempus immemoriale nunquàm præſumitur ꝙ dominus à uaſallis tales reditus annuatim vitioſè exegerit nō quoq; præſumitur poſt annos qua draginta quando interfuit titulus qui à domi no probatur ſecundum Couarr. vbi ſuprà. Sed quidquid ipſe & reliqui, ſuprà allegati conten dant differentiam eſſe inter dominum reſpectu uaſallorum & alium quemlibet, id ſuſpectum eſſe non dubito, nuſquàm enim iure ꝓbatum inuenies ꝙ reditus qui annuatim per dominos à uaſallis exiguntur præſumantur ꝑ uim aut clam exacti, nō magis quàm ſi ab alio quouis exigerentur. & d. c. quod latenter, gene raliter loquitur in omnibus non ſolū in dominis reſpectu uaſallorum & præterea loquitur in caſu claro quando de clandeſtinitate, aut violentia conſtabat, unde à regulis generalibus de qbus ſuprà mentionē habuimus ꝗ oēs vtcūq; priuilegiatos & cōſequēter ēt ruſticos com-

terunt an & in poſte rum tan- tundē præ ſtare cogā tur dubia pugna.

cōprehēdunt recedendū nō eſt, Neq; ad rē pti
22 nere dēt ꝙ†quis hoc eſt dñs ille ſit in quaſi poſ
ſeſſione alicuius reditus annuatim exigendi,
huicq; quaſi poſſeſſioni aduerſetur præſum-
ptio iuris communis, nam adhuc etiam cōtra
talem iuris præſumptionem procedit præſcri-
ptio etiam temporis ordinarij l.ij.C.de ſerui.
& aqua l.ſi quis diuturno, in prin. ff.ſi ſerui.vēd.
nam & ſi abs te emiſſem annuum reditum iux
ta cap.j.in extrauag.de empti.& vendi.& per
annos triginta iugiter exegiſſem titulūq; ami
ſiſſem deinde ſoluere recuſares & ipſe probaſ-
ſem illam tricennalem exactionē, & illius an-
nui reditus exigendi longiſſimam quaſi poſ-
ſeſſionem in futurum ad tantundem præſtan-
dum cogeteris, nihilo impediente, quòd titulū
interfuiſſe non probaſſem nec eius amiſſionē,
neq; ad rē pertineret quòd mea quaſi poſſeſ-
ſio aduerſaretur iuri communi ideſt commu
ni omnium hominum libertati, ſicq; quòd cō
tra meā quaſi poſſeſſionē eſſet pſumptio iuris
& ita intelligo l.ſicut l.omnes l.cum notiſſimi.
C.de præſcr.xxx.annorum, & in princ.inſti.de
perpe.& tempor.act. Ad d.c.ſuper quibuſdam
§.præterea, de verb.ſignifica.& d.capit.vni.de
præſc.lib.vj.cap.cum perſonæ, §.quòd ſi tales,
de priuileg.in vj.reſp.quòd loquuntur in ijs q̄
nō poſſunt acquiri niſi priuilegio principis in
quorum præſcriptione longius tempus deſide
ratur quàm in reliquis, ſcilicet vel tempus im
memoriale ſine titulo uel tempus quadragin-
ta annorum cū titulo idq; iure ſingulari prin-
cipibus datum eſt prout innumera alia priui-
legia principum enumerat Iacob. de ſancto
Georgio de feudis, verb.princeps multaq; per
nos de ſucc.cre.§.xxvj. Idemq; cum præſcribi-
tur contra eccleſiam in quibus caſibus funda-
tam habet intentionem de iure, licet non ſic
in reliquis cauſis vt d.cap.vni.iuncta ſua Gloſ.
itaq; annuæ præſtationes contra principē vel
eccleſiam non breuiore tempore quàm anno-
rum quadraginta cum titulo aut tempore im
memoriali ſine titulo præſcribuntur vt dictis
iuribus: contra reliquos autem breuiore tem-
pore contingit præſcriptio. Itaq; aut interfuit
titulus habitus ab habente poteſtatem domi-
nium cōcedendi, aut habitus ab alio, aut à nul
lo, primo caſu ilico trāſfertur dominium nec
de præſcriptione agendum eſt, & ita procedit
cap.ſuper quibuſdam, §.præterea.de verb.ſign.
ibi, Imperatorum aut regum aut Lateranēſis
Concilij aut conſuetudine antiqua cuius ini-
23 tij, &c.†nam uſus tanti temporis cuius initij
memoria nō eſt inepè appellatur præſcriptio,
cum proprius diceretur cōſuetudo, vt ibi, ſicq;
vt lege dominia rerum conceduntur & auferū

Præſcriptio iuris poſſeſſio-ni aduerſa non remouet regulariter præſc. ordinariam.

Præſc temporis immemorialis, inepte appellatur præſc nā eſt cōſuetudo.

tur etiam citra dominorum voluntatem ut p
totū.C.ex quibus cau.ſerui pro præmio libert.
acci.& per Decium in l.id quod noſtrū de reg.
iur.ita & conſuetudine quæ legi par eſt l.de
quibus, ff.de leg.cum plur.ſeq.§.ex nō ſcripto,
inſt.de iure natur.ſicq; cum poſt tempus im-
memoriale non tam præſcriptum ius videatur
quàm conſuetudine acquiſitum, eaq; conſue-
tudo pro lege ſit ſupereſt vt id ius eo tempore
quæſitum tam æternum fixumq; ſit quàm fo-
ret ſi lege acquireretur, meritoq; viceni legis
tenere alibi lex dicebat, ff.de aqua quotid.&
æſtiua.l.hoc iure, §.ductus aquæ, & ff.de aqua
pluui.arcend.l.j.§ fin.iij.q.vj.hoc quippe & ix.
q iij conqueſtus, & lxv.diſt.mos antiquus, er-
go quando Imperator, vel Papa, vel rex, vel reſ-
publica non recognoſcentes ſuperiorē, uel lex,
vel conſuetudo, vel tempus immemoriale ꝙ il
lis parem potentiam habet titulum alicui præ
buit continuo eum fecit dominum conſuma-
tiſſimum, nec de præſcriptione agendum eſt,
ſecundo caſu quando titulus habitus eſt à non
habente poteſtatem concedendi dominiū re-
gulariter probet iuſtam cauſam præſcribendi
l.nullo, C.de rei vendi.l.vnica.C.de vſuc.tranſ.
fallit cum titulus erat à lege improbatus, puta
non ritè habitus l.ij.§.ſi à pupillo, ff.pro empt.
l.ij.C.pro emp.cap.hoc conſultiſſimo, §. con-
trahentes, de rebus eccleſiæ non alien.lib.vj.er
go ſi pedagia aut vectigalia aut annuos redi-
tus à populo exigi per tempus immemoriale
quaſi lege ius & dominiū quæſiui quòd ſi bre-
uiore tempore puta quadraginta annorū tūc
præſcriptione dominium quæſiſſe videor, ſi in-
terfuit titulus habitus ab eo qui non habebat
ius concedendi, veluti ſi annuum reditum ex
ſalinarijs pedagijs, portagijs, vectigalibus, ga-
bellis vel ſimilibus procedentem vendidit, do
nauit, dotis, legati'ue nomine mihi dedit is q
ius vendendi non habebat, tertio caſu quādo
titulus non interfuit ab aliquo, aut poſtquàm
longo tempore id ius annuatim exegi, allega-
ui titulum interfuiſſe, & tunc per lapſum lon-
gi temporis ſimul cum illis geminatis præſta-
tionibus ac tacitis debiti confeſſionibus is ti
tulus allegatus præſumitur d.l.cum de in rem,
ff.de uſuris.

Nec†obeſt d.l.nullo, C.de rei ven.cum ſimi: 24
nam ibi quando is contra quem præſcribitur
nullum actum poſitiuum fecit, ſed duntaxat
abſtinebat ab īpugnatione & contradictione,
ſecundum Bart.& cōmuniter Doct in l.ſerui-
tutes, in mag.ff.de ſeruit.†nos loquimur quan- 25
do is contra quem præſcribitur plures actus
poſitiuos fecerat decies geminas ſolutiones to
tidemq; tacitas confeſſiones per totū decen-
nium

Intel. l. nullo, C. de rei vēd.

Titulus ꝓ ſumitur in præſcriptiōe quæ

nititur in facto aduerſi licet non præſumeret quãdo ni teretur in non facto ipſius noua decl.

nium aut uicennium faciens vt d.l.cum de in in rem,nec ſimiliter obeſt, quòd ad tales exactiones recipiendas uel faciendas factum hominis diſcontinuum erat neceſſarium, l.foramen,ff.de ſeruit.vrbanorum prædiorum,† ſicque præſcriptio niſi lõgiſſimo tempore id eſt, tempore immemoriali contingere nõ poterat vt d.l.ſeruitutes,cum ſim.nam reſpondemus il

26 lud procedere cum agitur de ſeruitute acquirenda à re rei, & ſic de ſeruitute reali, non ſic ſi agatur de ſeruitute perſonali vel de iure ſiue reali, ſiue perſonali, per perſonam acquirendo ſeu præſcribendo, vt in d.l.cum de in rem,tunc enim tẽpus immemoriale non exigitur,ſed ſolum tempus longũ ſufficit.Neq; obſcura eſt harum rerum differentia, nam cũ agitur ut per actus diſcontinuos ius acquiratẽ ab homine,is homo animo ſuo ſemper retinet illam quaſi poſſeſſionem,eamq; ita continuat vt facti extrinſeci interualla ſuppleantur per animi illius hominis continuationem,at cum prædium animo careat hoc ſupplementũ ceſſat in iure acquirendo ſeu præſcribendo à re rei,iſta eſt elegans & communis concluſio, ſolutio ac differentiæ ratio,quam tenent Bar.in l.iuſto,§.non mutat,ff.de vſucap. Idem Bart.in l.ſi ego §.j.ff.de publi.Paul.conſil.ccccxliiij.in cauſa quæ vertitur,col.iij.lib.j.Idem conſi.iij. in cauſa quæ vertitur coram domino,col.fina. Idem conſi.xij.ſuper primo,lib.ij.Corn.conſi. cclxviij.col.ix.num.23.verſi.nec obſtat ſecunda ratio,lib.iiij.Aymon Crauet.de antiq.tẽp. par.iiij.verſi.tranſeo nunc,num.24.fol.107.tenet & ait eſſe communem opinionem Couar. lib.j.vari.reſol.cap.xvij.num.10.eſt communis opinio ſecundum Balb.de præſc.ij.part.v.part. princ.q.iij eſt communis ſecundum Felin.in c. de quarta,nu.37.de præſcr.

Seruitutẽ diſcontinuam res inanimata non p̃ſcribit niſi tpe immemoriali homo autem breuiore tpe quærit cũ cõmuni.

Præterea hic adſunt decies geminæ ſolutiones totidemq; tacitæ confeſſiones factæ ab ipſo ſoluente,quæ ſibi vt noceant par eſt cum nõ niſi ex debito quiſquàm ſoluiſſe credatur l.cũ de indebito,ff.de proba.at in iure acquirendo ac præſcribendo à re rei id ceſſat nulla enim hic adeſt confeſſio nulla præſtatio nullum deniq; factum poſitiuum domini illius prædij cõtra quod prædium præſcriptio cœpta erat ſicq; hoc caſu longius tempus deſideratur.

27 Vnde† ſi dominus à vaſallis annuos reditus per longum tempus exegit,& vaſalli poſtea tales reditus præſtare recuſent, ſi ipſe dominus dixerit ſe titulum habuiſſe eumq; per tale longum tempus probauerit,in poſterũ quoq; eos reditus obtinebit argumen.d.l.cum de in rem ita tenet Albericus nu.5.in d.l.cum de in rem Barto.in dict.§.non mutat, ad finem dum loquitur de pedagijs.Idem Bart.ſentire videtur in d.l.ſi ego,§ j.ff.de publi.expreſſius Alexander,conſi.cxxiiij.ſuper primo,colum.j.lib.iiij. Idem Alexan.conſi.xxxv.viſo themate, nume. 3.colum.j.lib.ij.Idem Alex. conſi. cviij.in cauſa & lite,colum.fina.ad finem,eod.libr. Idem Alexand.conſi.xiiij.viſo & conſiderato,nume 9.eodem lib.Idem Alexan.conſi.cxiij.ſup primo dubio videtur, lib.j.colum.prima vbi etiã contra ruſticos,id procedere firmat, quod & tenuerat in d.conſi.cxxiiii.& in pleriſq; locorum ſuprà allegatorum ſentit. Idem Alexan. conſi.lxxv.viſis,colum.fina.ad fin.lib.iiii.Idem Alexan.conſi.j numero.20.libr.iiii.vbi ſaltem hoc pro expedito habet quando interfuerunt anni triginta,quod & vult Aymon in d.verſic. tranſeo nunc,numero.23.Corn.conſi.cclxviii. in hac conſultatione verſic.facit ad prædicta, numero.16.& iterum, numero.10.lib.4.ſentit Barto.quem ipſe allegat in l.ſi publicanus,§.j. ff.de publi.Idem Barto.in l.licitatio,§.earum, eodem titulo Angelus, conſi.ix.ſentit Paulus, conſi.ccccxliiii.ſuprà allegato.Idem Pau.cõſi. iii.& conſi.xii.lib.ii.Areti.conſi.cliii.conſultatio,colum.fin.Boerius deciſione.cxxvi.nume. 4.allegat Petrum,Cinum,Albericum, & Bart. & alios in l.ii.C.quæ ſit long.conſu.& in rubr. eodem titulo.Et in hanc partem etiam videntur inclinare omnes illi quos ſupra diximus tenuiſſe quòd poſt longum tẽpus allegata cauſa certa eademq; legitima & in futurum obligatoria euenit,vt id ius quaſi probatum præſumptiuè videatur & conſequenter in futurũ quoq; præſtandum ſit.

Vaſalli domini ſi longo uel lõgiſſimo tpe certũ quid annuum p̃ſtiterunt

an ex titulo p domino allegato an uero ex tyrannide præditã præſumãt ard.q.

Contrariam tamen partem in vaſallis reſpectu dominorum vt etiam ſi expreſſa certa cauſa legitima & obligatoria ſoluerint vniformiter annuatim per longum vel etiam longiſſimum tempus non tamen teneantur in poſterũ tantundem ſingulis annis præſtare etiam ſi dominus eam cauſam allegauerit,quam per temporis longi vel longiſſimi curſum præſtare vellit niſi præterea tempus immemoriale præteriiſſet quaſi tales domini per vim & tyrannidem exegiſſe præſumantur tenent Innocẽtius in cap.bonæ.ii.de poſtul.prælato.Idem Innoc. & Bellamera,colum.fin.in cap.ſi diligenti, de præſcript.Ioan.Fab.in §.æquè.quæſt.iiii.inſti. de act.Guido Papa conſi.j.nume.7.Idem Guido,conſi.lxv.numero.2.Couar.capit.poſſeſſor, par.ii.& §.iiii.num.5.de reg.iur.lib.vi.Aretin. conſi.xiiii.nume.11.Bal. in cap.i.§. pactiones, de pace Conſtan.Carolus Molineus ad Alexãdrum,conſi.cxxiiii.lib.iiii.in i.addi.vbi firmat ſe idem tenuiſſe in conſuet.Pariſ.§.liii.& ita tenent plures alii quos allegat Aymon,vbi ſupro

pra.numero uigeſimoſexto.

28 Sed†præmitte quòd vtriuſq; partis fauto-
res communiter tenent non aliter talem domi
num contra vaſallos per longum vel etiam lō
giſſimum tempus obtenturū, quàm ſi ex cau-
ſa certa legitima, & in futurum obligatoria fa
cta eſſet ſolutio annua, & maximè hoc expri-
munt Corn.in d.conſi.cclxviij.Aymon vbi ſu
prà numero.27.qui plures allegat Alex.conſi.
cviij.ad finem, lib.ij.qui alios allegat idē Ale-
xan.conſi.cxiij.nu. 4.lib.j.Guido Papę. q.ccce-
viij.Alex.conſi.lxxv.lib.iiij.ad finem Alexand.
conſi.xiiij.numero.9.lib.ij.Bart.in d.l.cum de
in rem, ff.de vſuris, ad fin. Riminaldus, colum.
antepen.cum ſequen.poſt Alexan.Iaſ.& alios
in l.ſi certis anuis, C.de pactis Salic.in d.l.cum
de in rem quæſt.iij.& iiij.Balbus de præſcript.
ij.part.iij.partis principalis quæſtio.x.Felinus
in cap.cauſam, col.iij.de præſcr.Molineus ad
Alex.conſil. cxiij.lib.j.

Vaſalli vt noceant ſibi cum annuatim quid dominis ſoluebant oportet p̄ſtationes factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurū obligatoria ſecundum communem.

29 Quid dicendum? & quidem quo magis ac
magis hanc quæſtionem vſibus forenſibus fre-
quentiſſimam inſpicio, eo magis ac magis mi
ror noſtrorum interpretum incuriam ac erro-
rem, †nam qui tenent partem affirmatiuam vt
longo tempore ius quæratur etiam contra vā
ſallos & etiam contra ruſticos, eo potiſſimum
argumento nituntur, quòd conſuetudine non
etiam præſcriptione id ius quæſitum intelli-
gant. rurſus qui tenent partem negatiuam vt
eo tempore tale ius in futurum nō quæratur,
ea potiſſimum ratione nituntur, quòd tale ius
præſcriptione potius quàm conſuetudine ac-
quiri poſſe contendant ſeu acquiſitum vel-
lint, & tamen vtrunque falſum eſt, quia nec
conſuetudine nec præſcriptione tale ius acqui
ritur, ſed alia longè diuerſa ratione, & pars af-
30 firmatiua.†vt quòd tale ius longo aut longiſſi
mo tempore acquiratur contingat ex vi cōſue
tudinis i qua titulus aut bona fides neceſſarius
non eſt (iuxta communem reſolutionem de
qua per Aymonem vbi ſuprà, numero.23.) te-
nent Bald.conſi.ccccxxxix.amplius columna.
iiii.lib.iii. Alexan.conſi.cxxiiij. colum.j.libro.
iiii.qui alios allegat huius ſententiæ auxilia-
res, Corneus d.conſi.cclxviii.lib.iiii.nume.10.
& numero.16. cum ſequen.pluribus, quod &
ſentiunt pleriq; eorum quos diximus hác par
tem tueri: rurſus Aymon vbi ſuprà Couar. &
alij communiter qui negatiuam partem tuen
tur abnegant conſuetudine tale ius acquiri;
ſed demum præſcriptione vt ſic exigatur titu
lus & bona fides iuxta l.nullo.C.de rei vendi.l.
vnica.C.de vſu.transf.in princip.inſt.de vſuc.
cap.poſſeſſor de reg.iur.lib.vj.ſed vtrunq; fal-
31 ſum eſt, †quia tale ius nec quæſitum videt̄ con

Annuæ p̄ſtationes cum ut in futurum præſtātur ipſe acquiruntur ac inducitur an id contingat p̄ſcriptione an conſuetudine an alia rōne ardua pugna.

Titulus in conſuetudine non requiritur cum cōi.

ſuetudine nec etiam præſcriptione, quòd non
videatur conſuetudine quæſitum patet, quia
conſuetudo in materia noſtra illa intelligitur
quæ habet vim legis vniuerſalis in regione vel
populo vbi vertitur quæſtio qua de agitur §.
ex non ſcripto, inſt.de iure nat.l.de quibus, cū
pl.legibus ſequen.ff.de iuſt.& iure per totum.
C.quæ ſit longa conſuetudo per totum extra
eodem titulo, ſed in propoſito non eſt ita, qa
id ius dominus vel alius potuit acquirere con
tra vnum uel contra certos uel contra uniuer
ſos de populo, ut patet & probat d.l.cum de in
rem uerſo, ff.de uſur.l.ſi certis annis, C.de pac.
l.creditor.C.de uſur.l.operis, ff.de oper.liber.
ergo non eſt conſuetudo quæ ligat omnes de
populo. Rurſus conſuetudo non poteſt induci
niſi ab uniuerſo populo vel parte maiore vt dd.
ll.& tenent communiter Barto.& alij in d.l.de
quibus, ſed id ius poteſt induci non ſolum à
minore parte populi, ſed etiam à certis homi
nibus uel etiam ab uno hoc eſt dominus uel
alius tale ius acquirere potuit contra unū, uel
certos, uel omnes ut modo dicebam, ergo non
eſt ius conſuetudine quæſitum. Pręterea id ius
contra inuitum competere intelligitur l.inter
ſtipulantem, §.j.ff.de uerb.oblig.at cōſuetudo
conſenſu introducitur d.l.de quibus. Præterea
& fortius conſuetudo pertinet ad gubernatio
nem populi ut dd.ll.quæ quidem populi guber
natio quotidie ut mutetur & decet & expedit
liberrimaq; eſſe debet, §.ſed naturalia, inſt.de
iure natu.l.omnes populi, ff.de iuſtit.& iure l.ſi
quis in principio teſtamenti, ff.de legat.iii.at
id ius quæſitū ſemel ſiue domino ſiue alio ſiue
contra unum ſiue contra certos ſiue contra v-
niuerſos mutari aut adimi non licet l.id quod
noſtrum, ff.de regul.iur.l.ſicut ab initio. C.de
actio.& oblig.ergo contendere id ius conſue-
tudine quæſitum videri dementia (mihi cre-
de) mera eſt. Rurſus quòd præſcriptione quæ- 32
ſitum non uideatur patet†quia ille demum eſ
ſe uidetur in ſtatu & conditione præſcribendi
qui emit uel alio titulo ad ius dominiumque
transferendum habili rem accepit à nō domi-
no quem dominum eſſe putabat; ſicq; habebat
titulum bo.fi.poſſeſſionem vel quaſi ut in pr.
inſt.de uſucap.l.nullo.C.de rei uendi.l.vnica.C.
de uſu.tranſ.l.Celſus, ff.de uſucap.cap.j.de præ
ſcrip.lib.vj.cap.uigilanti cap.fina.de præſcrip.
cap.ii.§.contrahentes, de rebus eccleſiæ non
alien.lib.vi.nam ſi cauſam titulumue ad do-
minium transferendum ſeu ius habilem ac ſuf
ficientem habuiſſet à uero domino, uel ab eo
qui poteſtatem concedendi habebat iam tra-
ditione, uel quaſi continuo dominium quæſiiſ
ſet, l.traditionibus, C.de pact. §. per traditio-
nem,

Præſc. & conſuetudo ut diſferant.

Annuarū præſtationum præſcriptio diuerſis regulis contingit q̄ rerum corporalium, noua declar.

nem,inſt.de rerum diui.iuncta lege nunquàm
nuda,ff.de acquirendo rerum dominio,ſicque
ceſſaret vſucapio, quia quod meũ eſt amplius
meum fieri non poteſt nec præſcriptione l.ſe-
quitur.§.lana,ff.de vſucap.nec alia ratione, §.
ſic itaq;,inſt.de act.l.iij.§.ex contratio vbi tra
dunt communiter Doct.ff.de acquirenda poſ
ſeſſio.ergo cum in ſpecie noſtra fundamentũ
intentionis illius qui annuos reditus cenſus,
præſtationes ab vniuerſo populo vel à certis,
vel à quodam ciue vẽdicat ſit affirmare quod
ſibi ex iuſta cauſa ad dominium vel ius trans-
ferendum habili conceſſum fuerat, ab eo vel
eis qui ius concedendi habebant, ſicq; quòd
eum illico fecerunt dominum illius iuris ergo
non potuit amplius præſcribere quod ſuum
iam erat, nec audiretur allegans contraria l.j.
C.de furt.l.j.C.de ſeruis fugiti. ergo is quo de
agimus nec fundatur præſcriptione nec con-
ſuetudine,ſed alia ratione puta contractu uel
vltima voluntate ſibi id ius annuum conceſ-
ſum fuiſſe contendens d.l.cum de in rem.d.l.ſi
certis annis,d.l.operis d.l.creditor,cum ſimil,
neq; hic cadit timor alienæ rei cum cuiusque
ſoluentis perſona obligata videatur, ſicque de
iure potiſſimum perſonali, non etiam de rea
li agi videtur. Secundum quæ cum huiuſmo-
di exactio annua inde procedere intelliga-
tur,& ab actore ſeu domino vaſallorum vel
ruſticorum allegetur ex conceſſione ipſorum-
met id ius deſcendere & per longum tempus
tot geminas præſtationes totq; tacitas confeſ
ſiones vniformes oſtenderit,in futurum quoq;
eos exigere poterit etiam ſi longum tempus
tantum non etiam longiſſimum aut immemo
riale prætererit niſi ipſi probauerint cauſam
à domino allegatam veram nõ eſſe, ſeq; ex gra
tia & benignitate tantum ſolniſſe,non ex cau-
ſa obligatoria,uel ſi ex canſa obligatoria præ-
ſtitiſſent, id tamen per errorem feciſſe, nec vt
ſuprà diximus iniuſtior ratio eſt contra vaſal-
los ruſticos quàm contra alios, nec credide-
rim oportere, quòd tales annuæ præſtationes
factæ fuerint nominatim ex cauſa obligato-
ria,nam etiam ſi id dominus non probauerit
ex cauſa tamen quam dominus allegauerit fa
ctæ præſumentur argumento d.l.cum de in rẽ,
cum ſimil.ſuprà allegatis ſi non deſtruantur,
& quia ex gratia factæ non præſumuntur d.l.
cum de indebito,ff.de prob.agnoſco tamen in
contrarium ſe habere communem opinionem
de qua ſuprà mentionem fecimus qua de re di
cendum vt ſuprà.

33 Pro nobis facit, †quia nulla probatio con-
cludit certo & indubitanter, ſed tantum præ-
ſumptiuè,nam primo itaq; conſiderandũ eſt,

Probationum nulla contingit ut probet neceſſario,ſed tantum contingẽter.

quòd modus humanæ probationis ad huma-
num iudicium fit per fidem & credulitatem iu
dicare debentis,fides autẽ vel credulitas quan
doq; iure cogitur per probationes teſtium &
inſtrumentorum,vt in l.vbi numerus, & vulga
ta l.ſciant cuncti,& l.j.& per totum de fide in-
ſtru.quandoq; plura concurrunt ſimul ex qui-
bus notitia intellectualis cogitur ad credulita
tem.oportet enim credere & ex credito iudi-
care quando tam ratione quàm etiam autho-
ritate ſatis dilucidè conſtat,ratio enim proba
tionis eſt,vt de veritate conſtet.at ſicut cõſtat
nobis de veritate per fidem teſtium,id eſt,per
credulitatem quã duobus vel tribus teſtibus
adhibemus ut in cap.in omni negotio.de teſti.
ita credere cogimur ex alijs argumentis præ-
ſumptionibus,& indicijs ex quibus mens ipſa
inſtruitur ad veritatem & cogitur ad aliquid
credendum,adeo quòd quandoq; violẽtas has
præſumptiones appellamus, quia ex eis ani-
mus cogitur,& uincitur ad aliquid credendũ,
ut in cap.afferte,& capit.quia ueriſimile,& ibi
Innocen.& Abb.de præſump.& quoniam hæc
argumenta & præſumptiones ex factis oriun-
tur & ſunt uaria ex quibus animus moueri po
teſt,ideo certa regula ad fidem. Et animi in-
ſtructionem diffiniri non poteſt, aliqua tamen
in iure poſitiuo notãtur ex quibus animus ad
fidem mouetur,quæ aliquando appellantur i-
dicia,quandoq; ſuſpiciones,quandoq; præſum
ptiones,quandoq; argumenta, ut notatur in l.
ad monendi, de iure iu. & ibi per Doct.maxi-
mè Bar.at cum plurima eſſe poſſunt quam in
iure reperiantur ut in l.nam natura,de præſcr.
uerbis.ea arbitrio & iudicio diſcreti iudicis
oportet relinqui,& hoc eſt quod Iure cõſultus
docebat in l.iii.§.j.& §.eiuſdem, ff.de teſtibus
in his uerbis, quæ argumenta ad quem modũ
probandi,&c.ergo fortior probatio mihi eſſe
uidetur contra ſoluentem in termis d.l.cum
de in rem,quàm in terminis l.vbi numerus, ff.
de teſtibus,nam ut experientia rerum magi-
ſtra docemur teſtes non raro mentitum teſti-
monium dicunt,at præſumptio de qua in dic.
l.cum de in rem,ff.de uſuris & de qua agimus
in præſenti uix unquàm fefellit.

Quod†ſi quadraginta annis præſtiterunt 34
quando agitur contra populum vel triginta,
quando contra unum uel certos iuxta diſtin-
ctionem l.ſicut,& l.omnes, C.de præſcrip.xxx.
annorum & dominus exigens tales præſtatio
nes habebat titulum & bonam fidem (puta qa
hæres fuit eis qui idẽ exigere ſolebat,uel quia
procuratori iuſſit ut eos annuos reditus eme-
ret isq; denuntiauit ſe emiſſe & pretium ſub-
eſſe deq; eo fidem fecit domino iuxta l.non ſo
lum,

Annuarũ præſtationum præſcriptio cõtingit xxx. uel xl. annis ut cõtrariũ poſtea proba

e non te- neret cum Couar. cō tra multos.

lum,§. quod vulgo,ff.de vſucapio. l.quod vul-
go,ff.pro emptore.l.pro legato,l.fina.ff.pro le-
gato,l.fina.ff.pro ſuo) an poſt triginta annos
proſit vaſallis, aut ruſticis, aut alijs probare,
quòd ipſi non veluti ex debito, ſed quaſi ex
gratia ſe ſoluere putabāt, licet id in ſolutio-
nibus ipſis nominatim non declarabant, & vi
detur quòd ſic, quia tempus non eſt modus
tollendæ aut inducēdæ obligationis perſona-
lis (qualis ea qua de agimus eſt) l.obligatio-
num ferè,§.placet,ff.de action. & obligatio. l.
l.nemo poteſt,ff.de legat.j.at ſi hoc caſu con-
trarium probari non liceret, iam per ſolum tē
pus obligatio perſonalis ineuitabiliter indu-
cta eſſet,ergo &c. Sed in contrarium efficaci-
ter ac ſufficienter facit, quia quidquid poteſt
alijs titulis (puta emptionis, dotis, donatio-
nis,legati, hæreditatis & ſimilium) acquiri,
poterit quoq; præſcriptione acquiri, l.ſicut, l.
omnes,l.cum notiſſimi, C.de præſcriptio.tri-
ginta annorum,nec titulus in hac præſcriptio
ne exigitur vt dd.ll.ergo præterito hoc tricen
nio huius iuris præſcriptio cōtingit ſi nō abſit
bona fides ut dd.legibus,non ſecus,quàm poſ
ſet tale ius annuū per titulum emptionis, do
nationis,dotis,legati & ſimilium acquiri, nec
verum eſſet ſolo tempore obligationem perſo
nalem hoc caſu quæſitam videri cum præte-
rea affuerint tot tacitæ cōfeſſiōes debiti,totq;
geminæ ſolutiones, nam & in l.ſi quis diutur
no,in princip.ff.ſi ſeruitus vendi.ſolo temporē
longo ius reale ſeruitutis acquiritur, cum pa
tientia domini. facit,quia illa ratio ne rerum
dominia ſub incerto ſint militat ex integro,
& in ſpecie noſtra,l.prima,ff.de vſucapion. et-
enim huiuſmodi annui reditus ſi poſt longiſſi
mam quaſi poſſeſſionem non viderentur acq
ſiti, cum facile probationum copia perire ſo-
leat,talium redituum ius & dominium ſæpe
ſub incerto eſſet, facit quia ut titulo emptio
nis huiuſmodi annui reditus acquiri poſſunt
& ſolent vt in extrauagan. Martini de empt,
& vendition. & titulo emphyteuſis, ut l. final.
& per totum, C. de iure emphyt. l.alienatio-
nis verbū,ff.de verborum ſignification. ita &
acquiri poterit præſcriptione, dict. l. aliena-
tionis, facit d.l.cum de in rem, ff.de vſuris cū
ſimilibus ſi non deſtruantur.facit quia impu-
tandum eſt ei qui tot geminas ſolutiones, tot
que tacitas confeſſiones fecit & ſi abinitio ſe
mel conſenſit ex poſt facto pœnitere non licet
l.ſicut abinitio,C.de action.& obligatio.præ-
ſertim cum tanta ut iam ediximus ſit uis ge-
minationis, & pluries ac pluries tacitum con
ſenſum geminauerit, ita ergo tenendum eſt,
prout ſupra concluſimus poſt Couarru. licet
contrarium ſentiant Aymon poſt plures quos
ipſe refert in d.uerſicu.tranſeo nunc numero
vigeſimo ſeptimo,& Riminaldus columna an
tepenultim. poſt plures quos refert in dict. l.ſi
certis annis,C.de pact.

Quid ſi † præterijt tēpus cuius initii nō eſt 35
memoria,& tunc ex parte domini contra va-
ſallos vel ruſticos uel alios non eſt neceſſaria
tituli probatio,nec etiam allegatio, ut ex cō
muni opinione ſupra concluſimus, nec etiam
vaſalli admittuntur ad probandum contrariū
etiam per confeſſionem ipſius domini, quia
lex in hoc caſu procedit inductiue nō tantum
præſumptiuè utque in quibuſdam caſibus ius
alienum lex mihi dat, ut per totum, C.In qui
bus cauſ, ſerui pro præmio libertatem acci-
piant,& alibi ſæpè, ut non ſemel diximus ſu-
prà & dicemus infrà,nec tunc obeſſet mihi,q
palàm faterer illud antea meum non fuiſſe,ita
quoque & in ſpecie noſtra non obeſt mihi a-
gnoſcere,quòd id annuum ius quod tempore
immemoriali maiores mei quæſierunt quon-
dam ad eos non pertinebat, ideoq; ſupra dixi
mus hanc eſſe legitimam acquiſitionem, nam
ut probetur immemorialis non eſt neceſſe à
temporibus Adæ initium probationis ſumere
ſatis enim eſt probare, quòd uiuentium nul-
lus eſt qui contrarium viderit, aut audiuerit
licet omnibus notum eſſet contrariū ius quō
dam viguiſſe, ſcimus enim quo primum tem
pore decimæ creatæ fuerint vt diximus libro
primo ad finem infrà tomo ſecundo, & tamē
in decimis eſt præſcriptio temporis immemo
rialis,ut capitu. primo de præſcription. libro.
ſexto capitu. ſuper quibuſdam,§.præterea,de
verborum ſignification. multi tamen tenent
contrarium vt per Aymonem de antiqui.par.
iiij.verſi.abſolutis nu.39.

Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium ēt p confeſſionē contra Aymo. & alios.

Ex † ſuperioribus infertur, quòd iuriſdi- 36
ctio & ſi per actum hominis diſcontinuum p̄-
ſcribatur & expediatur vel quaſi poſſideatur
adhuc breuiore tempore, quàm immemoria-
li poteſt præſcribi, quia adeſt animus quaſi
poſſidentis qui ſemper continuoque videtur
poſſeſſionem uel quaſi animo retinuiſſe,vt tra
dunt Bartol.& communiter Doctor.in l. iuſto,
§.non mutat,ff.de vſucapionib. Barto.& com
muniter Doctores in l.ſi ego,§.primo,ff.de pu
blic.† ita intelligo,l.fina.titulo de las præſcri 37
ptiones lib.v.ordinamen. Diuerſum eſt in præ
ſcribenda ſeruitute à re rei, quia res innani-
mata non habet animum quo cōtinuetur poſ
ſeſſio,ita procedit, l.ſeruitutes, in mag. ff. de
ſerui. ideoque exigitur tempus immemoria-
le ut ibi & ſuprà diximus.

Iuriſdictio ut p̄ſcribatur.

Intel. l.fi. titu. de las præſc. lib. 5. ord.

Infertur ēt † ſuſpectā eſſe opinionem quam 38

Præſc. forenſes colle̜ctandi quæritur breuiore tpe quàm immemoriali cum multis cõtra plures

tenuerunt Barto.in l.j.colum.iiij.de muli.& in quo loco,libro decimo Barto.in l.cum neque, de incolis eodem lib.Alexan.conſi.lij.libro.v. incip.viſis his quæ in themate, Idem Alexan. conſi.lxxviij.lib.vj.Aretin.conſi.cxxxij.in cauſa,columna tertia Decius,conſi.cclxxxv.ad finem incipit,& pro tenui,aiunt enim oportere vt interueniat tantum tempus cuius initij memoria non ſit,vt inducatur conſuetudo colle̜ctandi (vt more ipſorum loquar) forenſes, nio uentur,quia in hac conſuetudine vel præſcriptione requiritur factum hominis quod non poteſt,non eſſe diſcontinuum l.foramen, ff.de ſerui.vrbanorum prædiorum,ergo ea præſcriptio non continget breuiore tempore quàm immemoriali d.l.ſeruitutes,ſed nihil eſt, quia animo hominis ea quaſi poſſeſſio retinetur cõtinuo,ſicque breuiore tempore contingit præſcriptio, merito ergo contra Barto.& ſequaces tenuit Alexan.conſi.lxviij.libr.ij.Corneus, conſi.cclxviij.numero.16.lib.iiij.Curtius iun. conſi.xc.columna tertia Aymon de antiq.par. iiij.verſic.materia iſta,num.31.

Præſtatio num annuarũ debitarũ liberatio præſcribitur breuiore tpe quàm immemoriali cum Aym. contra plures

39 Et†cum ſuperius reſoluerimus annuos reditus poſſe acquiri præſcriptione longiſſimi tẽporis nec requiri tantum tempus cuius initij non ſit memoria,idem in præſcribenda libertate contra tales annuos reditus obtinebit, & longè facilius,quia obligationes non ſunt tam fauorabiles quàm liberationes vt l.Arrianus, ff.de actio.& obliga.& quia reis potius fauendum eſt quàm actoribus c.cũ partiũ, de regu. iur.lib.vj.licet contrarium & malè vt tempus immemoriale exigatur renuerint Guid.Papæ. q.ccccvj.Boerius deciſione.cccxxxvj.ad finem Barto.in l.ſi vſusfructus,ff.de vſufr.lega. Idem Barto.in l.Mæuius,§.fina.ff.de legatis ſecũdo Anania, conſi.xxxix.quos refert & improbat Aymon vbi ſuprà, numero.34.neque ad rem pertinuit quod ipſi aiunt tot eſſe obligationes quot ſunt anni, vnde (inquiunt) præteritorum fructuum ſeu redituum poterit contingere præſcriptio futurorum vero non vtique, ſed cum ab vno eodemq; principio vniuerſorũ annorum ius defluxerit non ſunt diuerſo iure vel vt diuerſæ res cenſendi aut præſcribendi tales reditus l.eum qui ædes.ff.de vſucap.prætereа ſi inductiuè etiam futurorum annorũ contingit præſcriptio, & quaſi vnum idemque ius non plura aut diuerſa iura quo ad ſui præſcriptionem intelliguntur vt ſuprà oſtẽdimus multo magis vnum idemq; ius vnoq; ictu extinctiuè præſcribentur cum de liberatione agatur, vt iam docuimus, hinc etiam apparet erraſſe Alexan.conſi.xxxv.numero tertio libro ſecundo dum in tali iure præſcribendo tempus immemoriale exigebat.

Tit.allegatio nil iuuat ad p̃ſcr.ſeruitutem diſcõtinuã cũ cõi cõtra Accur.

40 Infertur†etiam ex ſuperioribus ſuſpectam eſſe opinionem in l.ſeruitutes, in mag.ff.de ſeruit.dum ait quòd ſeruitus diſcõtinua à re rei acquiri non poteſt niſi tẽpore cuius initij non ſit memoria, vt ibi, verum hoc procedere quãdo nititur actor in ſolo tempore, vt ibi. Diuerſum tamen eſſe ſi titulum allegaret, tunc enim inquit Gloſſ.ex ſolo longo tempore is titulus allegatus præſumeretur, quod verum non eſt, tum, quia ſecundum hoc d.l.ſeruitutes, eſſet verbis non rebus impoſita contra l.ſecundo. C.commu.delega.tum etiam quia ſeruitus habens cauſam diſcontinuam quæ venit acquirenda à re rei, non poteſt longo tantum tempore acquiri,quia longo tempore ut præſcriptio procedat oportet ut adſit cõtinuatio poſſeſſionis l.iij.ff.de uſucap.unde cũ hic non adſit poſſeſſio continua ſed diſcõtinua quaſi poſſeſſio ceſſat præſcriptio,neq; is defectus ſuppletur per animum poſſidentis ac præſcribentis qui continuus eſſe intelligitur, quia ut ſuprà dicebamus hic agitur de iure ſeruitutis præſcribendo à re rei,res autem ut pote inanimata non habet animum quo mediante illã quaſi poſſeſſionem uideri poſſet continuaſſe, & ita illam Gloſſ.improbat & firmat communiter improbari Alexan.conſi.lxxv.ad finem lib.iiij. licet de hac ratione non meminerit,& eam improbat & ait communiter improbari Bart.in d.l.ſeruitutes,licet alia utatur ratione, qui ẽt reſp.ad l.cum de in rem,ff.de uſuris, quòd ibi interfuerunt plures actus poſitiui eius contra quem præſcribebatur,at in d.l.ſeruitutes, ſola taciturnitas non etiam ullus actus poſitiuus.

Paſcendi ius quod tpe ordinario præſcribatur contra cõmunem.

Ex ſuperioribus etiam infertur deciſio illius articuli quo quæritur†quantum temporis 41
exigatur ad præſcribendum ius paſcendi in alieno agro, ſiue intelligas ius ſeruitutis eſſe ſiue aliud,& ſunt qui putent immemoriale tẽpus requiri,primum, quia cum hac in re factũ rei animatæ exigatur & interuenire oporteat uidetur habere cauſam huiuſmodi quaſi poſſeſſio diſcontinuam l.foramen,ff.de ſeruit. urba.prædiorum,& conſequenter uidetur neceſſarium tempus immemoriale argumento d.l.ſeruitutes mag.ff.de ſeruit. deinde, etiam quia contra paſcentem in alieno agro eſt præſumptio iuris communis argumento l.altius, C.de ſeruit.& l.fina.C.de rebus alien.ergo tẽpus immemoriale requiritur,& ita eſt communis ſententia quam tenent Cæpola de ſeruit. ruſti.prædi.cap.de ſerui.iuris paſ.numero.14. Idem Cæpo.ibi cap.de ſerui.aquæ ductus, nu. 39.Guido Papæ deciſione.dlxxiij.Petr. Iacob. in ſoa pract.cap.de ſerui.pecoris de pr.Decius conſi.

conſi.cccclxxxiij.numero.16.Ancharan.conſi, cclv. Bertrandus, conſi.xxiiij.numero.10. libro primo Pariſius, conſi.xxvij.numero.70.libr.j. Caſſaneus in conſuetu.Burgu.rubric.xiij.§.v. nu.16. Couarru. libro primo reſol.cap.xvij.nu. 11.ſed prima ratio nihil eſt, & in contrarium (ſi nõ longè fallimur) eſt veritas nec ponimus vt prædium meum ſeruitutem realem acquirat in prædio vicini, nec ponimus me prædiũ ullum habere, ſed tantum ponimus me tali veluti iure aduerſario ſciente & patiente vſum fuiſſe cuius patientia pro traditione eſt ut ff. de publi.in rem actio.l.ſi ego.§.j.ibi per traditionem vel patientiam fortè & licet res inanimara (vt ſuprà dicebamus) huiuſmodi ſeruitutem quaſi diſcontinuam cauſam habẽtem non poſſet præſcribere breuiore tempore q̃ immemoriali tamen cum hic agatur vt perſona mea acquirat animusque meus continuo quaſi poſſidere videatur, non eſt cur tempus immemoriale hic exigatur ſed tempus tantum ordinarium quo reliquæ ſeruitutes acqrũtur iuxta l.ſi quis diuturno, ff.de ſeruit.vrb. prædi.nec oberit mihi defectus tituli vnde ſolet reſultare ſuſpicio malæ fidei argumento l. cum quærebatur, C.vnde vi.nam illud cũ agitẽ de præſcribenda rei proprietate procedit, nõ ſic cum agitur de præſcribenda ſeruitute vt iam ex communi opinione docuimus in quæſtionibus præcedentibus & ſeq.ita intelligentes d.l.ſi quis diuturno, nec oberit quòd contra præſcribentem ſit præſumptio iuris cum quælibet res libera præſumatur iuxta l.altius, C.de ſerui.ergo videbatur deſiderari tempus
42 immemoriale argumento cap.j.de præſcrip. lib.vj.nam reſpondeo illud procedere, quãdo & ageretur de præſcribenda proprietate & præterea eſſemus in rebus quæ ſola principis conceſſione quæri poſſunt quæ reputatur ferè impoſſibilis l.apud Iulianum, §.conſtat, ff. de lega.j.& ita etiam intelligo cap.ij.§.cõtrahentes, de rebus eccleſi.non ſic quando agitur de præſcribenda ſeruitute, nam ius ſeruitutis quaſi vile & pauci momenti reputatur, ſicq; facilè acquiritur, quia de facili præſumitur in eo iure concedendo domini voluntas prona, ſicq; præſcribens non videtur eſſe in mala fide, ſed credere potius dominum permiſſurum & conceſſurum, ſicque licet contra præſcribentem talem ſeruitutem ſit iuris præſumptio adhuc ea contingit tpe ordinario l. ij.C.de ſerui.cum igitur in ſpecie noſtra ea ſeruitus tempore ordinario contingat in eo tantum quæſtio erit à quo tpe ea quaſi poſſeſſio cœpiſſe videatur & an caruerit omni vitio, q̃a non vi non clam non precario, &c.

Intel. c.j. de præſl.libro vj.

CAP. LXXXIIII.

1 *Titulus allegatus an præſumatur contrà facientem cum communi.*
2 *Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quo ad nobiles Hiſpaniæ.*
3 *Titulus allegatus non præſumitur ad præſcribendam proprietatem rei corporeæ nec etiam ad præſcribendum eius uſumfructum, cum communi.*
Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe niſi probetur.
4 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeßionem præſumatur ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam ingens pugna.*
5 *Seruitus diſcontinua an longo tempore in effectu acquiratur ſi utens ea titulum allegauit.*
6 *ſeruitus habens cauſam continuam longo tempore, habens uerò cauſam diſcontinuam tempore immemoriali præſcribitur.*
7 *Titulus allegatus an in ijs quæ ſunt modici præiudicij præſumatur, non tantum contra agentem, ſed etiam contra patientem.*
8 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeßionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua.*
9 *Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere, aut fingere quàm ius uere inducere.*
10 *Titulus allegare neceſſe non eſt ubi eſt poſſeßio immemorialis contra plures cum communi.*
11 *Incapax ſimpliciter an tempore immemoriali præſcribat.*
12 *Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri ſola principis conceßione poſſunt ſiue titulus allegetur ſiue etiam ſolum tempus contra Curti. Alex.Fel.& alios.*
13 *Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeßionem in redditibus regalibus contra ipſum regem agentem.*
14 *Temporis immemorialis uis.*
15 *Fama plene probat in antiquis cum communi.*
16 *Fama porbantur antiqua & uix alio modo.*
17 *Probationes coniecturales ſufficiunt in antiquis.*
18 *Intellectus capitu.primi, de præſcriptionibus libro ſexto.*
19 *Intellectus l.nullo, C.de rei uend.*
20 *Intellectus l.cum de in rem uerſo, ff.de uſuris.*
21 *Intellectus l.i.C.de pat.pote.*
22 *Vaſalli an poßint ſe tueri contra duces, comites, marchiones aut nobiles alios Hiſpaniæ quibus longo tempore id uectigal (quòd alcau.dicitur) præſtiterunt.*
23 *Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentem in annuis præſtationibus longiſ-*

ſinē temporis cum communi contra multos, & quid ſi ſit longum tantum tempus.

24 *Lex generalis comprehendit etiam perſonas priui legiatas ſi in ea materia qua de agitur non reperiuntur habere priuilegium ſpeciale, cum communi.*

25 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiā contra mulierem præſumitur.*

26 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra eccleſiam.*

27 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiā contra fiſcum præſumitur.*

28 *Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemoriale cum communi.*

29 *Titulus allegatus poſt diutinam poſſeßionem præſumitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.*

30 *Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ uideantur ſtatur coniecturis.*

31 *Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes ut in poſterum teneantur oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria.*

32 *Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur quàm ſi allegetur.*

33 *Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur admittitur probatio in contrarium.*

34 *Titulus allegatus ex annuis præſtationibus nō præſumitur niſi eſſent uniformes.*

35 *Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria, contra Iaſ. & alios & num. 36. 37. & 38.*

39 *Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris contra Iaſ. Riminal. Balb. & Alciatum.*

40 *Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio uti frui non præſumitur per ſolum longum tempus cum quibuſdam contra plures.*

41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cum communi opinione.*

42 *Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna cum communi.*

43 *Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum ſi non allegetur.*

Titulus allegatus præſumitur cōtra facientem, cum cōi.

POſita poſſeſſione diuturna an ſequatur præſumptio tituli legitimi allegati vehementer, & controuerſum eſt, & vſibus forenſibus agitatum, & quidem ſi is legitimè (id eſt, non vi, non clam, nō precario.) & diu poſſedit, aut allegabat titulum legitimum, aut titulum nō ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat, ſed ſola diuturna illa poſſeſſione, & ſic præſcriptione tuebatur ſeſe. Primo caſu cum allegabat titulum legitimum communis opinio eſſe videtur. vt is præſumatur ex poſſeſſione diuturna & legitima per l. cum de in rem verſo, in verbo, longo tempore, ff. de uſur. ita tenent Glo. & Bart. in l. cum de in rem uerſo, ſuprà al leg. in Glo. mag. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Florianus ibi, colum. fin. Glo. mag. & ibi Bart. numero. 6. in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitutibus Abb. conſi. vj. in quæſtione uerſic. tertium, lib. ij. Gloſſ. & Bart. in l. j. § fin. ff. de aqua pluui. arcenda Gloſſ. & communiter Docto. in l. creditor, C. de uſur. Gloſſ. in l. ſi certis annis ubi communiter Doctores. C. de pactis, ſequitur & dicit eſſe communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Pau. in d. l. ſeruitutes, colum. fina. Ioan. Andr. & alij in cap. peruenit, de cenſibus Innocentius in cap. ſi diligenti, de reſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem Felinus, numero. 41. in c. de quarta, de præſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Cepolla, de ſeruit. vrb. prædi. cap. xix. nu. 6. ubi firmat ſe ita ſæpe uidiſſe practicari in omni annua præſtatione qualis eſt præſtatio decimarum quod & uoluit Glo. mag. in fin. in d. l. cum de in rem, Din. in cap. poſſeſſor, de regulis iuris uerſic. quærendum eſt, & hanc communem opinionem ut ex præſtatione annua & diuturna præſumatur titulus legitimus ſi allegetur ab eo qui illam annuam præſtationē exigebat, ſequitur & dicit communem Alciatus in d. l. ſi certis annis, ſub quadam diſtinctione. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Curtius Senior numero. 12. ibidem ſequitur etiam ibi & firmat eſſe communem opinionem Ludouicus Gozadin. numero. 7. ubi etiam Franciſcus Curtius iunior, nume. 19. eam opinionem ſequitur & dicit communem, quam opinionem ſequitur & dicit communem Riminaldus in d. l. ſi certis annis, col. iij. & rurſus in colum. penul. qui circa intell. d. l. cum de in rem uerſo, non leuiter uelitatur, ſequitur tanquàm communem Iaſo. in d. l. ſi certis annis, numero. 7. ubi Decius numero. 12. hanc ſequitur & dicit communem, quam ſimiliter ſequitur & communem appellat Alexand. ibi. numero. 7. & Fulgoſius in d. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſuris ubi etiam Salicetus Ludouicus Romanus numero. 22. hanc ſequitur & dicit communem in d. l. ſi certis, quod & tenent ibi Petrus de Bellaperti. Iacobus Butrigarius, Cinus & Baldus & Bartolus & Ioannes Faber ubi Iacobinus de Sancto Georgio hanc ſequitur & dicit eſſe communem nume. 12. & etiam Aretinus ibi, columna ſecunda Albericus & Odofredus in d. l. ſi certis annis, Al-

bericus

berïcus in d.l.cum de in rem,columna ſecun-
da in principio. Idem in d.l.ſeruitutes, vnde
2 †in omnibus exactionibus quas nobilium Hi-
ſpanorum non pauci ſolent à populis vaſal-
liſq; ſuis exigere poſt diutinam huius rei poſ
ſeſſionem vix eſt vt illi poſſint ſe tueri contra
talem nobilem ſi titulum legitimũ ſe habuiſ-
ſe alleget, iſthęc omnia procedunt contra agẽ
tem non ſic contra patientem, quia longè faci
lius præſumitur debere quod ſoluit & præ-
ſtat ſæpe, ac multoties aliquis quàm contra
eum præſumatur titulus ſi nihil faciat, ſed tã-
tum taceat, ac patiatur & diſſimulet, vnde ſi
3 †fundum alienum bona fide per longum tem
pus poſſedi an ex tali longi temporis cõtinua
ta poſſeſſione præſumatur titulus, dubium eſt
ſi allegatus fuerit, ut ſic ſi præſumatur eum
fundum præſcripſiſſe videar ſin minus ſecus,
& ſunt qui putent eum fundum minimè præ-
ſcriptum videri, quia regulariter in longi tẽ-
poris præſcriptione titulus à lege deſideratur
l. nullo, C. de rei uendication. l. Celſus, ff. de vſ
ſucapion. l. diutina, l. ſuper longi, C. de præſc.
longi temp. l. vnica, C. de vſucapion. transfor.
nec dubium eſt quin ſi à lege quicquàm deſi-
deretur, id eſt, deſideretur alicuius rei inter-
uentus tunc non ſufficiat regulariter illud al-
legari, niſi & probetur re uera & exiſtẽter in-
terfuiſſe, l. prima, ff. de dolo, l. prima, ff. ſi qua-
drupes pauperiẽ feciſſe dicatur, Riminaldus
in l. ſi certis annis. colum. quinta. C. de pact.
ſicq; ut exiſtenter tituli interuentus exigatur
nec ſufficiat eius allegatio ad rem corpoream
longo tempore præſcribendam tenent Barto.
in l. Celſus, ff. de vſucapionib. Bald. & Iaſ. nu-
mero decimoquinto, in l. ſi certis annis. de pa
ctis C. ubi Alexand. numero nouo Couarru. in
capitu. poſſeſſor, de regulis iuris par. ſecunda
§. quinto in prin. Barto. in l. nullo, C. de rei uẽ
dicatio. Couarru. variarum reſolutio. capitu.
decimoſeptimo numero ſeptimo, eſt commu
nis opinio, ſecundum Balbum de præſcript.
par. tertia princip. quæſtione decima nume-
ro ſeptimo. Idem Balbus in eodem tracta. in
ſecunda parte iiij. part. principal. quæſtion. j.
Petrus de Bellaperti, Butriga. Cinus Bald. &
Angel. & Iacobi. numero uigeſimoprimo, &
Salicet. in d. l. ſi certis annis, ubi Ludoui. Ro
man. numero 36. Bald. Angel. & Imol. in l. qui
in aliena, in prin. Albericus numero quinto in
in l. ſi certis annis, Idem in d. l. ſeruitutes, iiij.
ff. de ſeruitu. Idem Alberic. in d. l. cum de in
rẽ verſo, eſtq; opinio receptiſſima tradit Ber-
tachin. in repertorio verb. titulus, uerſic. v. &
vj. Alexand. conſilio cviij. in cauſa & lite, co-
lum. fina. libro ſecundo, per Molineum de vſu
ris numero 205. Aretinus numero quarto in
d. l. qui in aliena, §. ſed & ſi non adierit, Rimi-
naldus in d. l. ſi certis, colum. penulti. in prin.
vbi Alcia. propè finem hanc opinio. ſequitur
& dicit communem, & ampliat ut procedat
ẽt in uſufructu non ſecus quàm in proprieta-
te qđ voluit Bar. in l. cum de in rem, ff. de vſu-
ris. Huius autem communis opinionis ratio
ea eſt, quia cum in præſcriptionibus ordina-
rijs titulus, aut iuſta cauſa poſſidendi exiga-
tur, ut dd. ll. ſanè ſi ſola tituli allegatio ſuffice
ret vanum eſſet dicere titulum requiri, nam
quiſq; poſſeſſor titulum allegaret etiam ſi illũ
nunquàm habuiſſet, ſicque iniuria fieret do-
mino illius rei de cuius poſſeſſione ac præſcri
ptione agebatur, quæ quidem iniuria vel mi-
nimè fit, vel non tanta fit quando præſumitur
titulus allegatus ab exactore contra eum qui
ſponte ſingulis annis totius continui decennij
certum quid ex eadem cauſa formaliter, &
in vna eadem ſeu pari quantitate perſoluerat,
nam cum nullus præſumatur iactare ſuum l.
cum de indebito, ff. de probatio, cumq; gemi
natus actus denotet enixam deliberatamque
voluntatem l. ſi mulier. C. ad Velleianum, qui
toties quid perſoluit vix credibile eſt id non
debuiſſe, ne aliter ſuum iactare ac prodigere
ſæpiſſimè videretur, ſicque hoc caſu titulum
præſumi contra eum longè æquius eſt quàm
ſi præſumeretur contra eum qui rem ſuam ab
alio poſſideri patiebatur ac diſſimulabat q.
per hoc ſibi non præiudicat quoad titulũ præ
ſumendum cum agitur de præſcribendo do-
minio rei licet facilè ſibi is tacens præiudicet
cum agitur de leuiore in commodo, puta de
præſcribenda ſeruitute reali.
Vnde ſi †te ſciente & patiente per fundũ tuũ 4
ad fundum meum ire & agere conſueui, an ex
iſta quaſi poſſeſſione diuturna ius quæſierim
ſeruitutis diſcontinuæ, quęritur ſi allegabam
me titulum abs te habere, & quid ſi te inſcio
ire conſueui, & quidem, partem negatiuam vt
regulariter poſita, poſſeſſione vel quaſi poſſeſ
ſione iſta non præſumatur titulus ad acquiren
dum longo tempore decem vel viginti anno-
rum ſeruitutem diſcontinuam tenuerunt Pe-
trus, Buttrigarius Cinus, Bald. in d. l. ſi certis an
nis, C. de pact. ſentit Iaſ ibi, numero. 15. Gloſſ.
in l. prima. §. fina. ff. de aqua pluui. arcenda, Ia-
cobus de Arena & Angelus & Ludouicus Ro
manus, numero. 36. in dic. l. ſi certis annis, vbi
etiam Alexan. numero. 9. Angelus in l. cum de
in rem verſo lect. antiqua, ff. de vſuris Baldus
Angelus & Alexan. in l. qui in aliena, in prin.
ff. de acquirenda hereditate. vbi Imola fate-
tur hanc opinionem communem eſſe, licet fa
tearur

Vaſſallorũ præſtatió nes an iu ſtificentur ex tit. allegatione quoad nobiles Hiſpaniæ.

Tit. allegatus nõ præſumitur ad præſcribendã proprietatem rei corporeæ cum cõi, nec ẽt ad præſc. uſum fru cũ cõi.

Solẽnitas à lege requiſita nõ præſumit interfuiſſe niſi probetur.

Tit. allegat.' an poſt longũ tẽpus pręſumatur ad acquirẽdam ſeruitutẽ diſcontinuã ingens pugna.

teatur contrariam practicari Albericus, num. 5. in dict. l. ſi certis annis, Idem in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitu. Idem Albericus in l. cum de in rem, ſuprà allegat. Bertachi. in repertorio verb. titulus verſic. v. & vj. per Carolum Molinæum in tract. de vſuris, numero. 205. Aretin. in d. l. qui in aliena, in prin. & ita tenent Doct. ſecundum Bart. in d. l. ſeruitutes.

Contrariam partẽ vt ex illa diuturna quaſi poſſeſſione oriatur præſumptio tituli ad acquirendam illam ſeruitutem diſcontinuam tenuerunt Alexan. in d. l. ſi certis, in finalibus verbis, vbi firmat ſe ita conſuluiſſe, tenent Gloſſ. Bartolus & Baldus in lectura ordinaria in d. l. cum de in rem, Gloſſ. & Bart. in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruit. Gloſſ. & Barto. in l. prima. §. fin. ff. de aqua pluuia arcenda Barto. in ſua diſputatione incipiente quædam mulier, Idem in conſilio incipiẽte quæritur vtrum iuriſdictio, Innocentius in capitu. ſi diligenti de præſcriptio. Dinus in §. æquè inſtitu. de action. Antonius in capitu. peruenit de cenſibus, Raynerius in d. l. ſi certis, Fulgoſius, & Florianus in d. l. cum de in rem uerſo, Bald. in l. prima quæſtio. vij. C. qui admitti, Imola in d. l. prima, in fin. de aqua pluuia. arcen. Salicetus in dic. l. ſi certis. Cumanus in d. l. qui in aliena, vbi Romanus idem tenet ſi modo is qui ibat p fundum alienum id faciebat tanquàm vtens ſeruiture ſibi debita domino rei ſeruientis ſciente, & patiente, & iſta opinio ſeruaretur in practica ſecundum Imolam in d. l. qui in aliena, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Paulus colum. final. in d. l. ſeruitutes, vbi etiam Florianus. ſequitur etiam & firmat eſſe communem opinionem Balbus de præſcriptio. iij parte prin. quæſtion. x. numero ſeptimo, Alexand. in d. l. qui in aliena, in princip. colum. fina. Cæpolla de ſeruitu. vrbanorum prædiorum, capit. xix. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem Felinus in capitu. de quarta, de præſcription. numero quadrageſimoprimo. ubi hanc dicit communem opinionem, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Angel. in d. § æquè inſtitu. de action. ſequitur & dicit communẽ opinionem Balbus de præſcription. in ij. part. iiij. par. princip. quæſtio. j. eſt communis opinio ſecundum Alexandr. conſilio cviij. in cauſa, & lite, columna fina. lib. ij. per Carolum Molinæum de vſuris numero ccv. eſt communis ſecundum Iaſo. numero 44. in princ. d. l. qui in aliena, & eſt communis opinio ſecundum Imolam in d. l. qui in aliena, in princ. ubi eam ſequitur Chryſtophorus de Caſtellio. ſequitur & dicit communem Iacob. numero 21. in d. l. ſi certis, vbi Curtius Iunior numero, 27. ubi Alciat. ad fin. hanc ſequitur & dicit communem opininnem.

5 Deniq; eſt & tertia opinio eorum qui exiſtimant partem affirmatiuam (vt ex diutina poſſeſſione vel quaſi ſeruituris diſcontinuæ titulus allegatus præſumatur) veriorem eſſe, cũ is aduerſario ſciente & patiente iure ſeruitutis habendæ vtebatur quaſi iure ſuo potiretur nõ ſic ſi ſimpliciter iret per fundum alienum, cum id quaſi iure familiaritatis fieri poſſet, & hoc caſu procedat opinio contraria negatiua, ita diſtinguunt Alexan. in d. l. ſi certis annis in fine Felinus numero. 41. in d. cap. de quarta, Romanus, numero. xxxvj. in d. l. ſi certis annis vbi Salice. & Iacobinus, numero. 21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan. in d. l. qui in aliena, in princip. Alexan. conſi. cviij. in cauſa & lite, libro ſecundo, colum. fina. Iaſ. in d. l. qui in aliena, numero. 47. Idem Alexand. conſi. l. ponderatis, numero. 8. libro tertio & hæc harum controuerſiarum conciliario ſatis communis & non iniqua nobis videtur, vnde fit firma & recepta opinio vt ex illa diurina quaſi poſſeſſione ſeruituris diſcontinuę nõ præſumatur titulus etiam ſi allegetur, quando is qui per fundum ſuum ad fundum vicinum tranſibat, non apparet quòd id faceret & iure ſuo, quaſi ſeruitute ſibi competenti vtens, & ſciente & patiente aduerſario, quod ſi tranſibat ſciente & patiente adaerſario & quaſi iure ſuo, & ſibi debita ſeruitute vtens, tunc videndum an poſt longum tempus ſi allegat titulum præceſſiſſe is præſumatur, vt per hoc quaſi retro hæc diſcontinua ſeruitus q̃ſita videatur (vide Curt. Seniorem in d. l. ſi certis, numero decimoquinto qui tenet d. communem concordiam.)

Seruitus diſcontinua an pſcribatur longo tpe mytualiter p titulli allegatione, qđ nõ cũ cõi opi. quan doille ſimpliciter, ibat nõ tã quã utens ſeruitute ſibi debita.

6 Quid dicendum? & præmitte quòd regulariter ſeruitus habens cauſam continuã præſcribitur longo tempore citra vllius tituli interuẽtum in l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruitus vẽdi. l. ij. vbi per Gloſſ. & alios. ff. ſi ſeruitus vend. ſeruitus verò habens cauſam quaſi continuã eiuſdem naturæ eſt & eodem modo, & tempore præſcribitur, l. foramen, ff. de ſeruit. vrbanorum prædiorum, ſeruitus autem habẽs cauſam diſcontinuam (qualis eſt illa quæ deſiderat factum hominis continuum, & ſucceſſiuum) nullo tempore niſi cuius memoria nõ exiſtit præſcribitur, ſed & tũc nõ tam præſcripta, quàm iure conſtituta & conceſſa videtur d. l. ſeruitutes, ubi Glo. & omnes, l. prima, § fi. ff. de aqua pluui. arcenda, quæ omnia communiter recepta ſunt vt per Bartol. & alios vtrobique poſt Gloſſas ibid. & per omnes in d. l. ij. C. de

Seruitus habens cãm cõtinuam uel quaſi longo tpe habens uero cãm diſcõtinuã tpe immemoriali pręſcribatur cũ cõi.

C.de ſeruitu.& a aqua per Balbum de præſcr. in ij.par.iiij.par.princip. quæſtion.j.in princip. ergo pars negatiua vt is qui ad fundum ſuum per fundum vicini quaſi iure ſuo vtens vicino ſciente etiam & patiente tranſibat per longũ tempus non acquirat ſeruitutem iure probata eſt, quia eam non quæſiuit per interuẽtum præſcriptionis cum in hac materia non admittatur longi temporis præſcriptio, ſed tantum eius temporis cuius initij nulla hominum memoria ſit, quinimò etiam ſi id tempus præterierit non tam præſcripta, quàm iure conſtituta illa ſeruitus videretur, l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff.de aqua quotidia.& æſtiua. l. j. §.fina. ff.de aqua pluuia.arcen. ergo in eo tantum quæſtio erit an ab aduerſario hæc ſeruitus conceſſa videatur per illam patientiam, & quidem in re dubia quilq; patiens vetare videtur in ijs quæ ſibi præiudicant, l.qui vas, §.vetare, l .pe. alias fina.ff.de furtis. Præterea quid ſi ſingulis annis iſtius decennij ſemel tantum, aut bis per fundum meum ad tuum tranſibas ſanè id me non vetaſſe non tam ſeruitutis cõſtituendæ, quàm comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia feciſſe viderer. nam & ſimiliter eum qui venandi cauſa, aut piſcandi fundum meum ingreſſus fuiſſet poſſem vetare & repellere, l.adeo, §.ferè ff.de acquiren. rerum dominio, & inſtit.de rerum diuiſion. §. feræ. cum ſequen. ſi tamen hoc rigido iure vſus nõ ſum, ſed comis & humanus erga eum extiti, inhumanum eſſet vt ille tam breui tempore, quàm decem vel viginti annorũ ſeruitutem contra me præſcriberet, diuerſum eſt in terminis, d.l.primæ, §. fina.ff.de aqua pluuia arcend. ubi repoſitũ eſt potiſſimum argumentum eorum qui contrariam partem tuentur, ibi enim illa ſeruitus non tam diſcontinuam quàm quaſi continuam cauſam habere videtur cum in ea factum hominis non exigatur, ſed aqua per ſe nullo cogẽte defluat riuos ac veluti ſulcos qua decurrit faciat qui ſigni nõ ignobilis ſed patentis ac permanentis ſint, ſicque cauſam ſeruitutis continuam præ ſe ferãt diuerſum eſt in facto hominis tranſeuntis nullamq; veſtigium relinquentis.

Neq; ad rem pertinet d.l.cum de in rẽ verſo, quæ loquitur in faciente non ſemel tantum ſed etiam pluries ex cuius facto veluti confeſſio quædam etiam geminata oritur, quæ nocet ficto illi confitenti, vel illi qui ad confitentis imaginem inſpecta legis cenſura habetur: nos autem loquimur in tacente & patiente q interrogatus cur tandiu diſſimularet ac taceret reſpondere poſſet, opportunius tempus ſpectaſſe ſe, at qui vltro ſponteq; ſua dabat ſingulis annis totius continui decennij pecuniam ſuam vniformem vniuſq; ſummæ non video quid rogatus reſpondere poſſet.

Ad l.j.de patria poteſtate, C.& ad l.qui in aliena, § ſed & ſi non adierit, & l.ſi filius. C.de peri.hæredi. cum ſimilibus reſponde quòd loquuntur in terminis longè diuerſis, ergo, &c. vt l.fina.ff.de calumniatoribus, & præterea ibi agebatur de non tam graui præiudicio ſi recte inſpiciantur.

Deniq; quòd ex diuturna & vniformi præſtatione facta ſingulis annis totius decennij continui ſi allegetur titulus præſumatur interfuiſſe aut præceſſiſſe eſt ſatis durum, vt exclamant pleriq; eorum quos ſuprà retulimus, etiam ſi interfuerit factum ſoluentis decies geminatum ex eadem cauſa procedens, etiam vniformè, ergo rigor ille non eſt trahẽdus ad caſum longè minorem longèq; diuerſam rationem habentem, quale eſt in patiente & tolerante vt per fundum ſuum alius tranſiret & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatũ inuenies.

Ergo†quod Bar.& receptior opinio aiebat 7
nempe quòd in his quæ ſunt parui aut nõ admodum magni per iudicij (quale eſt incommodum ſeruituris realis prædij ſeruientis) ex diutina quaſi poſſesſione ſi titulus præceſſiſſe allegetur is præſumitur etiam contra patientem & nihil agentem, vix eſt vt in vlla ſeruitutis ſpecie recenta opinione noſtra verificetur, nam in ſeruitute quæ acquiritur curſu eius temporis cuius memoria non ſtat non verificatur, quia in ea talem titulum allegare neceſſe non eſt, vt continuo dicemus, non quoque verificatur in ſeruitutibus quæ longo tempore acquiruntur, quia in eis tituli interuentus neceſſarius non eſt d.l.ſi quis diutino l.ij.C.de ſeruit.ergo, &c.ſtat itaq; ex diutina poſſesſione titulum allegatum præſumi contra agentẽ in illo actu decies geminato, non ſic cõtra patientem cum agitur de præſcribendo dominio cuiuſq; rei. Verum ſi ageretur de præſcribenda ſeruitute, tunc ſunt opiniones ſuprà relatæ, ſed illa receptior eſt vt per tituli allegationẽ poſt diutiuam quaſi poſſeſſionem ius ſeruitutis quæſitum uideatur, quæ communis opinio ex mente eorum qui eam tuẽtur duo habet capita primum quando is qui diu fuit in quaſi poſſeſſione illius ſeruitutis allegabat ſe titulum habere ab ipſo domino ſundi, alterum quando allegabat titulum habere ſeſe ab alio tertio quẽ is quaſi poſſeſſor ſeruitutis dominum exiſtimabat, nam utroque caſu uolũt ut ius ſeruitutis quæſitũ uideatur licet in modo acquirendi ſit differentia, quia cum titulum

Tit. allegatus an nõ ſolũ contra agentẽ ſed et contra patientẽ præſumatur poſt longũ tẽpus his quæ ſunt parui præiudicii.

lum à domino ſe habuiſſe allegat tunc ab origine conceſsionis ius ſeruitutis quaſitum uidetur, cum uero dicit ſe titulũ habuiſſe à non domino, tunc non ab initio conceſsionis, ſed demum poſt impletum decẽnium id ius quæſitum uidetur, ſed in utroq; iſthæc communis ſententiæ nobis ſuſpectæ uiſæ ſunt, nam uſucapio eſt acquiſitio dominij per continuationem poſſeſsionis temporis lege diffiniti, ita deffinit Iureconſultus in l.iij.ff.de vſucap. ſed in ſeruitute diſcontinua poſſeſsio vel quaſi poſſeſsio continua eſſe non poteſt d.l.ſeruitutes. iiij.ff.de ſeruitu. ibi, nemo enim tam perpetuo tamq; continenter ire poteſt, ut nullo momẽto poſſeſsio eius interpellari videatur & rurſus Iureconſultus ibi ait ſeruitutes ruſticorũ prædiorum & ſi corporibus accedunt incorporales tamen ſunt, & ideo non vſucapiũtur. Cum enim in uſucapionibus duo ſimul exigãtur, ſcilicet poſſeſsio & poſſeſsionis continuatio, in ſeruitute quidem diſcontinua nec poſſeſsio uerè adeſt, quia non poſsidentur verè, cum corporalia non ſint, ſed quaſi poſsidẽtur, ut ibidem notatur, per l.quoties, ff.de ſeruitu. l.ædes, ff.de ſeruit.vrb. prædi. nec continuatio poſſeſsionis adeſſe poteſt, quia nemo tam perpetuo tamque continenter ire poteſt, &c. ut d. l.ſeruitutes. ergo ſi ſeruitutem diſcontinuam præſcribi diceremus, eſſent duo ſpecialia, primum, quia diſpenſaretur cum poſſeſsione vera quæ in vſucapionibus regulariter deſideratur contra l.i.cũ ibi notatis, C.de dotis promi. tot ergo ſpecialia admittere ſimul inciuile eſſet præſertim ad inducendam præſcriptionem quæ iniquiſsimũ præſidiũ veritati ſolet. ſecundum quæ longè verior opinio videtur, vt ſi poſtquam longo tempore decem vel viginti annorum fui in quaſi poſſeſsione ſeruitutis diſcontinuæ allegaui titulum habuiſſe me nõ à domino, ſed ab aliquo tertio (ſiue illũ re vera probauerim, quia re vera interfuit, ſiue nõ probauerim verè, ſed dicam illum præſumi ex illa diuturna quaſi poſſeſsione) non videar illã ſeruitutem præſcripſiſſe, cum re vera defuerint & vera poſſeſsio & poſſeſsionis ſiue vere ſiue fictè continuatio, & ſat ſuperq; eſſe debeat ſi p̄ſcriptio admittatur in ſeruitute habente cauſam continuam (cum ibi non eſſet vera poſſeſsio, licet non deeſſet illius fictæ poſſeſsionis cõtinuatio) abſq; eo quòd etiã in ſeruitute cauſam diſcontinuam habente præſcriptionem talem contra tot regulas iuris admittere vellimus. Duo ergo tenemus contra mentẽ eorũ qui communem opinionem relatam tuentur, primum, quòd etiam ſi tenuiſſem ſeruitutem quæ haberet cauſam diſcontinuam à non domino, quem dominum eſſe credideram, eaq; longo tempore vſus eſſem ſciẽte domino, adhuc ius huius ſeruitutis diſcontinuæ non uiderer uſucepiſſe. Alterum quòd longè minus uiderer tale ius quæſiuiſſe cum titulum non probaui, ſed tantum allegaui quod præſumi uolebam ex diutina illa poſſeſsione.

8 Quid † autem ſi poſt diutinam illam poſſeſsionem ſciente, & patiente domino contingentem allegabam titulum habuiſſe me à vero domino, an is titulus præſumatur, & cõmunis opinio ſuprà relata poſt Gloſſ.mag. in fi. in d.l.ſeruitutes, voluit titulum præſumi per l.cum de in rem verſo, ff.de vſuris, l.prima, §. fina. ff.de aqua pluuia arcenda. Sed d.l.cum de in rem. loquitur de titulo præſumendo contra agentem, nos loquimur de præſumendo titulo contra patientem in quo eſt longe minor ratio, & ſic ceſſat extenſio, Et d. l.prima, §.fin. loquitur in tempore cuius initij memoria non extat, nos ſolum in tempore ordinario, vnde nihil obeſt, ſicq; communis remanet ſine ſufficiente fundamento, & contraria quam multi ſuprà relati tenuerunt probatior eſt.

Tit. allegatus an p̄ſumatur in præſc. ſeruit. diſcõtinuæ poſt longã poſſeſsione.

9 Illud autem notandum eſt † q̃ cũ quis fuit in quaſi poſſeſsione ſeruitutis diſcontinuæ tanto tempore cuius initij memoria non ſit, ius illius ſeruitutis reale ex ſolo ipſo tempore citra alterius vllius rei interuentum quæſiuiſſe videtur; hoc probatur planè in l.prima, §. fin. ff.de aqua pluuia arcenda. ibi, vetuſtatem vicem legis tenere, & l. ij. §. apud Namuſam, eo. titulo, ibi, planè ſi foſſa iure facta ſit cuius memoria non ſtat, & in l. hoc iure, §. ductus aquæ ff.de aqua cotidia. & æſtiua, ibi, iureconſtituti, & in capitu. j. §. fina. de præſcription. in vj. vbi in quibus caſibus præſcriptio etiam lõgiſſima non procedit ſine titulo in illis tempus cuius initij memoria non extat ſufficit, nõ (ut nos interpretamur) quod illud tempus habeatur pro titulo, nõ magis, quàm titulus ſi re uera interfuiſſet haberetur pro tempore. ſed q̃d ut contingat iuris acquiſitio alterutrũ ſufficit, uel titulus legitimus, uel tempus cuius initij, &c. quaſi à pari procedant, etenim licèt tẽpus ſolũ de per ſe non ſit modus tollendæ aut inducendæ obligationis p̃ſonalis l.obligationum fere, §.placet. ff.de act. & obliga. tñ ipſum tempus huc atque illuc poteſt & ſolet iura realia adimere & transferre l.fin. C.de loca. l.quoties, & ferè per totum. C.de donatio. quæ ſub modo, l.fina. §.ſin autem ſub conditione. C. commun. de lega. l.ſeruo legato, §.primo, ff.de lega. primo, & in ſpecie noſtra in materia præſcriptionis verius eſt ex ſolo tempore, & poſſeſsione

Tempus immemoriale inducit uerum ius nõ tãtum p̄ſumit aut fingit.

ſeſſione continuata citra vllius tituli interuentum dominium, & iura re aliena acquiri, ut manifeſtè probat Iureconſultus ĩ d. ic. l. tertia ff. de vſucapion. dixi plenè ſuprà in quæſtionibus præcedentibus, & dicam infra id quod ſi contingit in præſcriptionibus ordinarijs longè facilius eueniet in præſcriptione uel in tempore cuius initij, &c. tu dic ut dixi ſuprà par. ꝑ. q. x. ubi dixi tẽpus ſolum de per ſe nihil ğnare.

Cum ergo ius reale omne omneq; dominiũ nobis & poſſit & ſoleat contingere per continuationem poſſeſſionis eius tpis cuius initij memoria non ſit, citra alterius vllius rei interuentum

10 † ſequitur non eſſe neceſſum vt quiſque poſſeſſor huius temporis cuius initij, &c. alleget titulum & ad eius præſumptam probationem tempus ĩducat, quinimo ſat ſupq; eſt ipſum tempus allegare cuius ſolius curſu cum cõtinua poſſeſſione citra alterius tituli vel extrinſecę cauſæ interuẽrum ius omne reale ac dñium nobis contingit, & ſic eſt cõis, & vera opi. ꝙ titulum allegare non eſt neceſſe quã tenuerunt Cin. q. pen. Ang. Pau. & Iaſ. col. fin limi. x. in l. ſi certis annis, C. de pact. Glo. & Paul. in d. l. ſeruitutes, Bar. in d. l. cum de in rem verſo, Bald. in l. ij. C. de fidei. Ioan. Andreæ. in capitu. peruenit, de cenſib. Riminaldus in d. l. ſi certis. colum. pen. Balb. de præſcrip. part. iii. q. x. nu. 9. Aymo. Crauet. de anti. temp. part. iiii. uerſic. abſolutis, nu. 49. licet varius fluctuãſq; procedat, Gloſſ. in c. ſuper quibuſdam, §. præterea, verbo non extat, de uerb. ſignifica. Frederi. de Senis conſi. ccxxxiiii. ſuper primo puncto, col. ii. Soci. conſi. cxxvii. col. pen. libr. i. Idẽ conſi. clxxxi. lib. ii. Abb. conſi. vii. & quamquã lib. ii. col. iiii. Ioan. Fab. in §. ęquæ, inſt. de act. Gozadi. conſil. viii. col. viii. nu. 37. in hac cauſa illuſtriſſimi, licet contrarium & minus rectè (vt nobis videtur) tenuerint Ale. cõſi. lxxiiij. viſo puncto, col. iii. nu. 20. ver. accedat ad hoc, lib. iiii. & Fel. in c. accedentes, de præſcr. col. v. Cur. Iunior. conſil. clviii. col. iiii. in fi. ſed prior op. quę receptior eſt verior eſt. nam ubi eſt tempus cuius initii, &c. non requiritur titulus vt not. Card. in cõſi. cxiiii. incip. dico Petrum non audiendum, circa fi. Fel. in c. ſi diligenti, col. vii in ix. reſtrictione, de præſc. & ratio eſt, quia ſpacium tanti temporis cuius initii memoria non extat habetur loco tituli legitimè conſtituti. l. hoc iure, §. ductus aquæ, & ibi Glo. ff. de aqua quoti. & æſti. & habet vim priuilegii, c. ſuper quibuſdam, §. præterea, in Gl. in uer. non extat, de ver. ſig. & habet uim legis. l. i. §. fi. ibi, uetuſtatem vicè legis obtinere, l. in sũma, in pr. ibi uetuſtas q̃ ſemp ꝓ lege hr̃, ff. de aqua plu. arcẽ. Card. conſi. lxxxviii. incip. Capitulum ciuitatenſe, & habet uim priuilegii expſſe cõceſſi a principe, Bal. in c. j. col. i. in ti. q̃ ſint reg. Iaſ. in l. de quibus, ff. de legib. col. xiii. Alex. cõſ. vi. uol. i. viſo rhema. & cõſil. lxxiiij. inci. vr̃ qđ tota difficultas, col. ii. uol. iiii. & dicit And. de Iſer. in c. i. in uerb. flumina public. col. iii. in tit. q̃ ſint rega. qđ ſpatiũ tanti tẽporis cuius initii memoria nõ extat in cõtrariũ tm̃ põt quantum Imperator cũ cã. refert Iaſo. in repe. l. quo minus, col. xi. de flum. & ex poſſeſſione tanti tpis præſumiť tit. ẽt ſi nõ allegeť, & nedũ tit. ſed bona fides ꝓſumitur, ẽt ſi non allegeť, Inno. & Bal. in c. ſi diligenti, in fin. de pſc. imo ſcđm Fel. in c. cũ à nobis, col. iii. de pſcri. ꝓſumptio reſultãs ex tali tpe dr̃ iuris & de iure ideo nõ recipit ꝓbationẽ in cõtrariũ.

Quid † aũt ſi detĩ icapaci ex parte illius qui p tp̃s cuius initii memoria non eſt ſtetit ĩ poſſeſſione illius rei uel iuris cuius de acquiſitione agiť, an p hoc ſibi acquirat, & quidẽ ſi ſimpliciter ſit incapax expeditũ eſt, quia p hũc titu. non magis capax efficieť q̃ p reliquos tit. cauſas, aut modos acquirendi, vnde ut p reliquos ritu. quærere non poſſet, nec p iſtum poterit, at ſi ex cõceſſione principis acqrere tm̃ poſſet, an poſt tale tp̃s cuius initii, &c. talis principis cõceſſio pceſſiſſe intelligať, ut puta ĩ decimis, q̃ laico acqri põt ex ſola papę cõceſſione nõ ex alio ti. aut ex alterius cõceſſione, c. dudũ, de decimis, & ſunt q uelint acqri non poſſe, p tale tp̃s, ita Fel. de pſc. c. accedẽtes, colũ. v. n. 6. Ale. cõſ. lxxiiii. col. iii. li. iiii. Cur. Iun. cõſ. clviii. col. iiii. in fi. Soci. cõſ. cclx. libr. ii. qđ

11

Incapax ſimpliciter ẽt tpe immemoriali non præſcribit

† ipſi limitãt vt nõ ꝓcedat qñ ipſam ſũmi põtificis cõceſſionẽ allegaret, & ad eius ꝓbõnẽ allegaret poſſeſſionẽ tpis cuius nõ eẽt memoria, nã tũc ex tali tpe ti. pſumereť qđ vltimũ impugnat Aym. Cra. ubi ſup. n. 51. ſignificãs ꝙ hoc caſu ẽt ſi ti. alleg. nõ ſufficiat.

12

Tpe imemoriali querũtur quę acquiri ſola prĩcipis conceſſione poſſunt, ſiue titulus allegeť ſiue ẽt ſolũ tẽpus cõtra Curt. Ale. Fel. & alios.

Quid dicendũ? & ſanè magis eſt ut ẽt hoc caſu ius q̃ſitũ p id tp̃s cuius initij memoria nõ ſit intelligať, p iura, & rõnes ſup. adductas, qđ intelligo dupliciter, primũ qñ ti. fuit allega. & ad eius ꝓbõnẽ adducebať id tp̃s cuius initii memoria non erat, idq; cũ Ale. Fel. Curt. iun. cõtra Soc. & Aym. vbi ſup. deĩde ẽt ſi ſolũ tp̃s allegareť, nã tali tpe allegato virtualiter, & ĩplicitè ẽt ti. ille ſic ut opus erat qualificatus allegari intelligiť, cũ ut oſtẽdimus ipm tp̃s ẽt ſine alio adminiculo ſit modus cõcedẽdi, & ĩducẽdi dñiũ iuſq; reale, illudq; hinc adimẽdi, & illuc trãsferẽdi, & licet iura q̃ hãc vim & ptãtẽ huic tpi cuius initii memoria non eſt dederũt ſint merè poſitiua, ſicq; poſſint illã vim cũ uoluerint adimeř ademiſſeq; pria facie videãtur i terminis, c. accedẽtes, & c. cũ ex officij, &

 c. cau-

nem,inſt.de rerum diui.iuncta lege nunquàm nuda,ff.de acquirendo rerum dominio,ſicque ceſſaret vſucapio, quia quod meũ eſt amplius meum fieri non poteſt nec præſcriptione l.ſequitur.§.lana,ff.de vſucap.nec alia ratione, §. ſic itaq;,inſt.de act.l.iij.§.ex contrario vbi tradunt communiter Doct.ff.de acquirenda poſſeſſio.ergo cum in ſpecie noſtra fundamentũ intentionis illius qui annuos reditus cenſus, præſtationes ab vniuerſo populo vel à certis, vel à quodam ciue vẽdicat ſit affirmare quod ſibi ex iuſta cauſa ad dominium vel ius transferendum habili conceſſum fuerat, ab eo vel eis qui ius concedendi habebant, ſicq; quòd cum illico fecerunt dominum illius iuris ergo non potuit amplius præſcribere quod ſuum iam erat, nec audiretur allegans contraria l.j. C.de furt.l.j.C.de ſeruis fugiti.ergo is quo de agimus nec fundatur præſcriptione nec conſuetudine,ſed alia ratione puta contractu uel vltima voluntate ſibi id ius annuum conceſſum fuiſſe contendens d.l.cum de in rem.d.l.ſi certis annis,d.l.operis d.l.creditor,cum ſimil. neq; hic cadit timor alienæ rei cum cuiusque ſoluentis perſona obligata videatur, ſicque de iure potiſsimum perſonali, non etiam de reali agi videtur. Secundum quæ cum huiuſmodi exactio annua inde procedere intelligatur,& ab actore ſeu domino vaſallorum vel ruſticorum allegetur ex conceſsione ipſorummet id ius deſcendere & per longum tempus tot geminas præſtationes totq; tacitas confeſſiones vniformes oſtenderit, in futurum quoq; eos exigere poterit etiam ſi longum tempus tantum non etiam longiſsimum aut immemoriale præterierit niſi ipſi probauerint cauſam à domino allegatam veram nõ eſſe, ſeq; ex gratia & benignitate tantum ſoluiſſe,non ex cauſa obligatoria,uel ſi ex cauſa obligatoria præſtitiſſent, id tamen per errorem feciſſe, nec vt ſuprà diximus iniuſtior ratio eſt contra uaſallos ruſticos quàm contra alios, nec crediderim oportere, quòd tales annuæ præſtationes factæ fuerint nominatim ex cauſa obligatoria,nam etiam ſi id dominus non probauerit ex cauſa tamen quam dominus allegauerit factæ præſumentur argumento d.l.cum de in rẽ, cum ſimil.ſuprà allegatis ſi non deſtruantur, & quia ex gratia factæ non præſumuntur d.l. cum de indebito,ff.de prob.agnoſco tamen in contrarium ſe habere communem opinionem de qua ſuprà mentionem fecimus qua de re dicendum vt ſuprà.

33 Pro nobis facit, †quia nulla probatio concludit certo & indubitanter, ſed tantum præſumptiuè,nam primo itaq; conſiderandũ eſt,

Probationum nulla contingit ut probet neceſſario,ſed tantum contingẽter.

quòd modus humanæ probationis ad humanum iudicium fit per fidem & credulitatem iudicare debentis,fides autẽ vel credulitas quandoq; iure cogitur per probationes teſtium & inſtrumentorum,vt in l.vbi numerus, & vulgata l.ſciant cuncti,& l.j.& per totum de fide inſtru.quandoq; plura concurrunt ſimul ex quibus notitia intellectualis cogitur ad credulitatem.oportet enim credere & ex credito iudicare quando tam ratione quàm etiam authoritate ſatis dilucidè conſtat,ratio enim probationis eſt,vt de veritate conſtet.at ſicut cõſtat nobis de veritate per fidem teſtium,id eſt,per credulitatem quã duobus vel tribus teſtibus adhibemus ut in cap.in omni negotio.de teſti. ita credere cogimur ex alijs argumentis præſumptionibus,& indicijs ex quibus mens ipſa inſtruitur ad veritatem & cogitur ad aliquid credendum,adeo quòd quandoq; violẽtas has præſumptiones appellamus, quia ex eis animus cogitur,& uincitur ad aliquid credendũ, ut in cap.afferte,& capit.quia uerisimile,& ibi Innocen.& Abb.de præſump.& quoniam hæc argumenta & præſumptiones ex factis oriuntur & ſunt uaria ex quibus animus moueri poteſt,ideo certa regula ad fidem. Et animi inſtructionem diffiniri non poteſt, aliqua tamen in iure poſitiuo notãtur ex quibus animus ad fidem mouetur,quæ aliquando appellantur indicia,quandoq; ſuſpiciones,quandoq; præſumptiones,quandoq; argumenta, ut notatur in l. ad monendi, de iure in. & ibi per Doct.maximè Bar.at cum plurima eſſe poſſunt quam in iure reperiantur ut in l.nam natura,de præſcr. uerbis.ea arbitrio & iudicio diſcreti iudicis oportet relinqui,& hoc eſt quod Iure cõſultus docebat in l.iii.§.j.& §.einſdem, ff.de teſtibus in his uerbis, quæ argumenta ad quem modũ probandi,&c.ergo fortior probatio mihi eſſe uidetur contra ſoluentem in termis d.l.cum de in rem,quàm in terminis l.vbi numerus, ff. de teſtibus,nam ut experientia rerum magiſtra docemur teſtes non raro mentitum teſtimonium dicunt,at præſumptio de qua in dic. l.cum de in rem,ff.de uſuris & de qua agimus in præſenti uix unquàm fefellit.

Quod †ſi quadraginta annis præſtiterunt 34
quando agitur contra populum vel triginta, quando contra unum uel certos iuxta diſtinctionem l.ſicut,& l.omnes, C.de præſcrip.xxx. annorum & dominus exigens tales præſtationes habebat titulum & bonam fidem (puta quia hæres fuit eis qui idẽ exigere ſolebat,uel quia procuratori iuſſit ut eos annuos reditus emeret isq; denuntiauit ſe emiſſe & pretium ſubeſſe deq; eo fidem fecit domino iuxta l.non ſolum,

Annuarũ præſtationum præſcriptio cõtingit xxx. vel xl.annis ut cõtrariũ poſtea proba

re non releuet cum Couar. cõtra multos.

lum, §. quod vulgo, ff. de vſucapio. l. quod vulgo, ff. pro emptore l. pro legato, l. fina. ff. pro legato, l. fina. ff. pro ſuo) an poſt triginta annos proſit vaſallis, aut ruſticis, aut alijs probare, quòd ipſi non veluti ex debito, ſed quaſi ex gratia ſe ſoluere putabãt, licet id in ſolutionibus ipſis nominatim non declarabant, & videtur quòd ſic, quia tempus non eſt modus tollendæ aut inducẽdæ obligationis perſonalis (qualis ea qua de agimus eſt) l. obligationum ferè, §. placet, ff. de action. & obligatio. l. l. nemo poteſt, ff. de legat. j. at ſi hoc caſu contrarium probari non liceret, iam per ſolum tẽpus obligatio perſonalis ineuitabiliter inducta eſſet, ergo &c. Sed in contrarium efficaciter ac ſufficienter facit, quia quidquid poteſt alijs titulis (puta emptionis, dotis, donationis, legati, hæreditatis & ſimilium) acquiri, poterit quoq; præſcriptione acquiri, l. ſicut, l. omnes, l. cum notiſſimi, C. de præſcriptio. triginta annorum, nec titulus in hac præſcriptione exigitur vt dd. ll. ergo præterito hoc tricennio huius iuris præſcriptio cõtingit ſi nõ abſit bona fides ut dd. legibus, non ſecus, quàm poſſet tale ius annuũ per titulum emptionis, donationis, dotis, legati & ſimilium acquiri, nec verum eſſet ſolo tempore obligationem perſonalem hoc caſu quæſitam videri cum præterea affuerint tot tacitæ cõfeſſiões debiti, totq; geminæ ſolutiones, nam & in l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeruitus vendi. ſolo tempore longo ius reale ſeruitutis acquiritur, cum patientia domini. facit, quia illa ratio ne rerum dominia ſub incerto ſint militat ex integro, & in ſpecie noſtra, l. prima, ff. de vſucapion. etenim huiuſmodi annui reditus ſi poſt longiſſimam quaſi poſſeſſionem non viderentur acquiſiti, cum facile probationum copia perire ſoleat, talium redituum ius & dominium ſæpe ſub incerto eſſet, facit quia ut titulo emptionis huiuſmodi annui reditus acquiri poſſunt & ſolent vt in extrauagan. Martini de empt. & vendition. & titulo emphyteuſis, ut l. final. & per totum, C. de iure emphyt. l. alienationis verbũ, ff. de verborum ſignification. ita & acquiri poterit præſcriptione, dict. l. alienationis, facit d. l. cum de in rem, ff. de vſuris cũ ſimilibus ſi non deſtruantur. facit quia imputandum eſt ei qui tot geminas ſolutiones, totque tacitas confeſſiones fecit & ſi ab initio ſemel conſenſit ex poſt facto pænitere non licet l. ſicut ab initio, C. de action. & obligatio. præſertim cum tanta ut iam ediximus fit nis geminationis, & pluries ac pluries tacitum conſenſum geminauerit, ita ergo tenendum eſt, prout ſupra concluſimus poſt Couarru. licet contrarium ſentiant Aymon poſt plures quos ipſe refert in d. uerſicu. tranſeo nunc numero vigeſimo ſeptimo, & Riminaldus columna antepenultimi. poſt plures quos refert in dict. l. ſi certis annis, C. de pact.

Quid ſi † præterijt tẽpus cuius initii nõ eſt memoria, & tunc ex parte domini contra vaſallos vel ruſticos uel alios non eſt neceſſaria tituli probatio, nec etiam allegatio, ut ex cõmuni opinione ſupra concluſimus, nec etiam vaſalli admittuntur ad probandum contrariũ etiam per confeſſionem ipſius domini, quia lex in hoc caſu procedit inductiue nõ tantum præſumptiuè utque in quibuſdam caſibus ius alienum lex mihi dat, ut per totum, C. in quibus cauſ. ſerui pro præmio libertatem accipiant, & alibi ſæpè, ut non ſemel diximus ſuprà & dicemus infrà, nec tunc obeſſet mihi, ꝙ palàm faterer illud antea meum non fuiſſe, ita quoque & in ſpecie noſtra non obeſt mihi agnoſcere, quòd id annuum ius quod tempore immemoriali maiores mei quæſierunt quondam ad eos non pertinebat, ideoq; ſupra diximus hanc eſſe legitimam acquiſitionem, nam ut probetur immemorialis non eſt neceſſe à temporibus Adæ initium probationis ſumere ſatis enim eſt probare, quòd uiuentium nullus eſt qui contrarium viderit, aut audiuerit licet omnibus notum eſſet contrariũ ius quõdam viguiſſe, ſcimus enim quo primum tempore decimæ creatæ fuerint vt diximus libro primo ad finem infrà tomo ſecundo, & tamẽ in decimis eſt præſcriptio temporis immemorialis, ut capitu. primo de præſcription. libro. ſexto capitu. ſuper quibuſdam, §. præterea, de verborum ſignification. multi tamen tenent contrarium vt per Aymonem de antiqui. par. iiij. verſi. abſolutis nu. 39. 35

Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium ẽt ꝑ confeſſionẽ contra Aymo. & alios.

Ex † ſuperioribus infertur, quòd iuriſdictio & ſi per actum hominis diſcontinuum pſcribatur & expediatur vel quaſi poſſideatur adhuc breuiore tempore, quàm immemoriali poteſt præſcribi, quia adeſt animus quaſi poſſidentis qui ſemper continuoque videtur poſſeſſionem uel quaſi animo retinuiſſe, vt tradunt Bartol. & communiter Doctor. in l. iuſto, §. non mutat, ff. de vſucapionib. Barto. & communiter Doctores in l. ſi ego, §. primo, ff. de public. † ita intelligo, l. fina. titulo de las præſcriptiones lib. v. ordinamen. Diuerſum eſt in præſcribenda ſeruitute à re rei, quia res inanimata non habet animum quo cõtinuetur poſſeſſio, ita procedit, l. ſeruitutes, in mag. ff. de ſerui. ideoque exigitur tempus immemoriale ut ibi & ſuprà diximus. 36

Iuriſdictio ut pſcribatur.

37

Intel. l. 6. titu de las præſc. lib. 5. ord.

Infertur etiam † ſuſpectã eſſe opinionem quam, 38

y tenue-

Præſ. forenſes collectandi quæritur breuiore tpe quàm immemoriali cum multis cõtra plures

tenuerunt Barto. in l. j. colum. iiij. de muli. & in quo loco, libro decimo Barto. in l. cum neque, de incolis eodem lib. Alexan. conſi. lij. libro. v. incip. viſis his quæ in themate, Idem Alexan. conſi. lxxviij. lib. vj. Aretin. conſi. cxxxij. in cauſa, columna tertia Decius, conſi. cclxxxv. ad finem incipit, & pro tenui, aiunt enim oportere vt interueniat tantum tempus cuius initij memoria non ſit, vt inducatur conſuetudo collectandi (vt more ipſorum loquar) forenſes, nio uentur, quia in hac conſuetudine vel præſcriptione requiritur factum hominis quod non poteſt, non eſſe diſcontinuum l. foramen, ff. de ſerui. vrbanorum prædiorum, ergo ea præſcriptio non continget breuiore tempore quàm immemoriali d. l. ſeruitutes, ſed nihil eſt, quia animo hominis ea quaſi poſſeſſio retinetur cõtinuo, ſicque breuiore tempore contingit præſcriptio, merito ergo contra Barto. & ſequaces tenuit Alexan. conſi. lxviij. libr. ij. Corneus, conſi. cclxviij. numero. 16. lib. iiij. Curtius iun. conſi. xc. columna tertia Aymon de antiq. par. iiij. verſic. materia iſta, num. 31.

Præſtationum annuarũ debitarũ liberatio præſcribitur breuiore tpe quàm immemoriali cum Aym. contra plures

39 Et † cum ſuperius reſoluerimus annuos reditus poſſe acquiri præſcriptione longiſſimi tẽporis nec requiri tantum tempus cuius initij non ſit memoria, idem in præſcribenda libertare contra tales annuos reditus obtinebit, & longè facilius, quia obligationes non ſunt tam fauorabiles quàm liberationes vt l. Arrianus, ff. de actio. & obliga. & quia reis potius fauendum eſt quàm actoribus c. cũ partiũ, de regu. iur. lib. vj. licet contrarium & malè vt tempus immemoriale exigatur tenuerint Guid. Papæ. q. ccccvj. Boerius deciſione. cccxxxvj. ad finem Barto. in l. ſi vſusfructus, ff. de vſufr. lega. Idem Barto. in l. Mæuius, §. fina. ff. de legatis ſecũdo Anania, conſi. xxxix. quos refert & improbat Aymon vbi ſuprà, numero. 34. neque ad rem pertinuit quod ipſi aiunt tot eſſe obligationes quot ſunt anni, vnde (inquiunt) præteritorum fructuum ſeu redituum poterit contingere præſcriptio futurorum vero non vtique, ſed cum ab vno eodemq; principio vniuerſorũ annorum ius defluxerit non ſunt diuerſo iure vel vt diuerſæ res cenſendi aut præſcribendi tales reditus l. eum qui ædes. ff. de vſucap. præterea ſi inductiuè etiam futurorum annorũ contingit præſcriptio, & quaſi vnum idemque ius non plura aut diuerſa iura quo ad ſui præſcriptionem intelliguntur vt ſuprà oſtẽdimus multo magis vnum idemq; ius vnoq; ictu extinctũ nẽ præſcribentur cum de liberatione agatur, vt iam docuimus, hinc etiam apparet erraſſe Alexan. conſi. xxxv. numero tertio libro ſecundo dum in tali iure præſcribendo tempus immemoriale exigebat.

40 Tit. allegatio nil iuuat ad pſcr. ſeruitutem diſcõtinuã cũ cõi cõtra Accur.

Infertur † etiam ex ſuperioribus ſuſpectam eſſe opinionem in l. ſeruitutes, in mag. tt. de ſeruit. dum ait quòd ſeruitus diſcõtinua à re rei acquiri non poteſt niſi tẽpore cuius initij non ſit memoria, vt ibi, verum hoc procedere quãdo nititur actor in ſolo tempore, vt ibi. Diuerſum tamen eſſe ſi titulum allegaret, tunc enim inquit Gloſſ. ex ſolo longo tempore is titulus allegatus præſumeretur, quod verum non eſt, tum, quia ſecundum hoc d. l. ſeruitutes, eſſet verbis non rebus impoſita contra l. ſecundo. C. commu. delega. tum etiam quia ſeruitus habens cauſam diſcontinuam quæ venit acquirenda à re rei, non poteſt longo tantum tempore acquiri, quia longo tempore ut præſcriptio procedat oportet ut adſit cõtinuatio poſſeſſionis l. iij. ff. de uſucap. unde cũ hic non adſit poſſeſſio continua ſed diſcõtinua quaſi poſſeſſio ceſſat præſcriptio, neq; is defectus ſuppletur per animum poſſidentis ac præſcribentis qui continuus eſſe intelligitur, quia ut ſuprà dicebamus hic agitur de iure ſeruitutis præſcribendo à re rei, res autem ut pote inanimata non habent animum quo mediante illã quaſi poſſeſſionem uideri poſſet continuaſſe, & ita illam Gloſſ. improbat & firmat communiter improbari Alexan. conſi. lxxv. ad finem lib. iiij. licet de hac ratione non meminerit, & eam improbat & ait communiter improbari Bart. in d. l. ſeruitutes, licet alia utatur ratione, qui ẽt reſp. ad l. cum de in rem, ff. de uſuris, quòd ibi interfuerunt plures actus poſitiui eius contra quem præſcribebatur, at in d. l. ſeruitutes, ſola taciturnitas non etiam ullus actus poſitiuus.

Paſcendi ius quod tpe ordinario præſcribatur contra cõmunem.

Ex ſuperioribus etiam infertur deciſio illius articuli quo quæritur † quantum temporis 41
exigatur ad præſcribendum ius paſcendi in alieno agro, ſiue intelligas ius ſeruitutis eſſe ſiue aliud, & ſunt qui putent immemoriale tẽpus requiri, primum, quia cum hac in re factũ rei animatæ exigatur & interuenire oporteat uidetur habere cauſam huiuſmodi quaſi poſſeſſio diſcontinuam l. foramen, ff. de ſeruit. urba. prædiorum, & conſequenter uidetur neceſſarium tempus immemoriale argumento d. l. ſeruitutes mag. ff. de ſeruit. deinde, etiam quia contra paſcentem in alieno agro eſt præſumptio iuris communis argumento l. altius, C. de ſeruit. & l. fina. C. de rebus alien. ergo tẽpus immemoriale requiritur, & ita eſt communis ſententia quam tenent Cæpola de ſeruit. ruſti. prædi. cap. de ſerui. iuris paſ. numero. 14. Idem Cæpo. ibi cap. de ſerui. aquæ ductus, nu. 39. Guido Papæ deciſione. dlxxiij. Petr. Iacob. in ſua pract. cap. de ſerui. pecoris de pr. Decius conſi.

conſi.ccccİxxxiij.numero.16.Ancharan.conſi, cclv.Bertrandus,conſi.xxiiij.numero.10.libr. primo Pariſius, conſi.xxvij.numero.70.libr.j. Caſſaneus in conſuetu.Burgu.rubric.xiij.§.v. nu.16. Couarru. libro primo reſol.cap.xvij.nu. 11.ſed prima ratio nihil eſt, & in contrarium (ſi nõ longè fallimur) eſt veritas nec ponimus vt prædium meum ſeruitutem realem acquirat in prædio vicini, nec ponimus me prædiũ ullum habere, ſed tantum ponimus me tali veluti iure aduerſario ſciente & patiente vſum fuiſſe cuius patientia pro traditione eſt ut ff. de publi.in rem actio.l.ſi ego.§.j.ibi per traditionem vel patientiam fortè & licet res inanimata (vt ſuprà diccebamus) huiuſmodi ſeruitutem quaſi diſcontinuam cauſam habẽtem non poſſet præſcribere breuiore tempore q̃ immemoriali tamen cum hic agatur vt perſona mea acquirat animuſque meus continuo quaſi poſſidere videatur, non eſt cur tempus immemoriale hic exigatur ſed tempus tantum ordinarium quo reliquæ ſeruitutes acquirũtur iuxta l.ſi quis diuturno, ff.de ſeruit.vrb. prædi.nec oberit mihi defectus tituli vnde ſolet reſultare ſuſpicio malæ fidei argumento l. cum quærebatur, C.vnde vi.nam illud cũ agitẽ de præſcribenda rei proprietate procedit, nõ ſic cum agitur de præſcribenda ſeruitute vt iam ex communi opinione docuimus in quæſtionibus præcedentibus & ſeq. ita intelligentes d.l.ſi quis diuturno, nec oberit quòd contra præſcribentem ſit præſumptio iuris. cum quælibet res libera præſumatur iuxta l.altius, C.de ſerui.ergo videbatur deſiderari tempus
42 immemoriale argumento cap.j.de præſcrip. lib.vj.nam reſpondeo illud procedere, quãdo & ageretur de præſcribenda proprietate & prætereа eſſemus in rebus quæ ſola principis conceſſione quæri poſſunt quæ reputatur ferè impoſſibilis l.apud Iulianum, §.conſtat, ff. de lega.j.& ita etiam intelligo cap.ij.§.cõtrahentes, de rebus eccleſi.non ſic quando agitur de præſcribenda ſeruitute, nam ius ſeruitutis quaſi vile & pauci momenti reputatur, ſicq; facilè acquiritur, quia de facili præſumitur in eo iure concedendo domini voluntas prona, ſicq; præſcribens non videtur eſſe in mala fide, ſed credere potius dominum permiſſurum & conceſſurum, ſicque licet contra præſcribentem talem ſeruitutem ſit iuris præſumptio adhuc ea contingit tẽpe ordinario l. ij.C.de ſerui.cum igitur in ſpecie noſtra ea ſeruitus tempore ordinario contingat in eo tantum quæſtio erit à quo tẽpe ea quaſi poſſeſſio cœpiſſe videatur & an caruerit omni vitio, q̃a non vi non clam non precario, &c.

Intel. c.j. de præſ.libro vj.

CAP. LXXXIIII.

1 *Titulus allegatus an præſumatur contrà facientem cum communi.*
2 *Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quo ad nobiles Hiſpaniæ.*
3 *Titulus allegatus non præſumitur ad præſcribendam proprietatem rei corporeæ nec etiam ad præſcribendum eius uſumfructum, cum communi.*
Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe niſi probetur.
4 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeßionem præſumatur ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam ingens pugna.*
5 *Seruitus diſcontinua an longo tempore in effectu acquiratur ſi utens ea titulum allegauit.*
6 *ſeruitus habens cauſam continuam longo tempore habens uerò cauſam diſcontinuam tempore immemoriali præſcribitur.*
7 *Titulus allegatus an in iis quæ ſunt modici præiudicii præſumatur, non tantum contra agentem, ſed etiam contra patientem.*
8 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeßonem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua.*
9 *Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere, aut fingere quàm ius uere inducere.*
10 *Titulus allegare neceſſe non eſt ubi eſt poſſeßio immemorialis contra plures cum communi.*
11 *Incapax ſimpliciter an tempore immemoriali præſcribat.*
12 *Tempore immemoriali queruntur quæ acquiri ſola principis conceßione poſſunt ſiue titulus allegetur ſiue etiam ſolum tempus contra Curti. Alex.Fel.& alios.*
13 *Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeßionem in reditibus regalibus contra ipſum regem agentem.*
14 *Temporis immemorialis uis.*
15 *Fama plene probat in antiquis cum communi.*
16 *Fama porbantur antiqua & uix alio modo.*
17 *Probationes coniecturales ſufficiunt in antiquis.*
18 *Intellectus capitu.primi, de præſcriptionibus.libro ſexto.*
19 *Intellectus l.nullo, C.de rei uend.*
20 *Intellectus l.cum de in rem uerſo, ff.de uſuris.*
21 *Intellectus l.i.C.de pat.pote.*
22 *Vaſalli an poßint ſe tueri contra duces, comites, marchiones aut nobiles alios Hiſpaniæ quibus longo tempore id uectigal (quòd alcau.dicitur) præſtiterunt.*
23 *Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentem in annuis præſtationibus longiſ-*

ſini temporis cum communi contra multos, & quid ſi ſit longum tantum tempus.

24 *Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas ſi in ea materia qua de agitur non reperiuntur habere priuilegium ſpeciale, cum communi.*

25 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiã contra mulierem præſumitur.*

26 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra eccleſiam.*

27 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiã contra fiſcum præſumitur.*

28 *Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemoriale cum communi.*

29 *Titulus allegatus poſt diutinam poſſeßionem præſumitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.*

30 *Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ uideantur ſtatur coniecturis.*

31 *Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes ut in poſterum teneantur oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria.*

32 *Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur quàm ſi allegetur.*

33 *Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur admittitur probatio in contrarium.*

34 *Titulus allegatus ex annuis præſtationibus nõ præſumitur niſi eſſent uniformes.*

35 *Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria, contra Iaſ. & alios & num. 36. 37. & 38.*

39 *Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris contra Iaſ. Riminal. Balb. & Alciatum.*

40 *Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio uti frui non præſumitur per ſolum longum tempus cum quibuſdam contra plures.*

41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cum communi opinione.*

42 *Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna cum communi.*

43 *Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum ſi non allegetur.*

Titulus allegatus præſumitur cõtra facientem, cum cõi.

POſita poſſeſſione diuturna an ſequatur præſumptio tituli legitimi allegati vehementer, & controuerſum eſt, & vſibus forenſibus agitatum, & quidam ſi is legitimè (id eſt, non vi, non clam, nõ precario.) & diu poſſedit, aut allegabat titulum legitimum, aut titulum nõ ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat, ſed ſola diuturna illa poſſeſſione, & ſic præſcriptione tuebatur ſeſe. Primo caſu cum allegabat titulum legitimum communis opinio eſſe videtur vt is præſumatur ex poſſeſſione diuturna & legitima per l. cum de in rem verſo, in verbo, longo tempore, ff. de uſur. ita tenent Glo. & Bart. in l. cum de in rem uerſo, ſuprà al leg. in Glo. mag. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Florianus ibi, colum. fin. Glo. mag. & ibi Bart. numero. 6. in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitutibus Abb. conſi. vj. in quæſtione uerſic. tertium, lib. ij. Gloſſ. & Bart. in l. j. §. fin. ff. de aqua pluui. arcenda Gloſſ. & communiter Doct. in l. creditor, C. de uſur. Gloſſ. in l. ſi certis annis ubi communiter Doctores. C. de pactis, ſequitur & dicit eſſe communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Pau. in d. l. ſeruitutes, colum. fina. Ioan. Andr. & alij in cap. peruenit, de cenſibus Innocentius in cap. ſi diligenti, de reſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem Felinus, numero. 41. in c. de quarta, de præſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Cepolla, de ſeruit. vrb. prædi. cap. xix. nu. 6. ubi firmat ſe ita ſæpe uidiſſe practicari in omni annua præſtatione qualis eſt præſtatio decimarum quod & uoluit Glo. mag. in fin. in d. l. cum de in rem, Din. in cap. poſſeſſor, de regulis iuris uerſic. quærendum eſt, & hanc communem opinionem ut ex præſtatione annua & diuturna præſumatur titulus legitimus ſi allegetur ab eo qui illam annuam præſtationẽ exigebat, ſequitur & dicit communem Alciatus in d. l. ſi certis annis, ſub quadam diſtinctione. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Curtius Senior numero. 12. ibidem ſequitur etiam ibi & firmat eſſe communem opinionem Ludouicus Gozadin. numero. 7. ubi etiam Franciſcus Curtius iunior, nume. 19. eam opinionem ſequitur & dicit communem, quam opinionem ſequitur & dicit communem Riminaldus in d. l. ſi certis annis, col. iij. & rurſus in colum. penul. qui circa intell. d. l. cum de in rem uerſo, non leniter uelitatur, ſequitur tanquàm communem Iaſo. in d. l. ſi certis annis, numero. 7. ubi Decius numero. 12. hanc ſequitur & dicit communem, quam ſimiliter ſequitur & communem appellat Alexand. ibi numero. 7. & Fulgoſius in d. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſuris ubi etiam Salicetus Ludouicus Romanus numero. 22. hanc ſequitur & dicit communem in d. l. ſi certis, quod & tenent ibi Petrus de Bellaperti. Iacobus Butrigarius, Cinus & Baldus & Bartolus & Ioannes Faber ubi Iacobinus de Sancto Georgio hanc ſequitur & dicit eſſe communem nume. 12. & etiam Aretinus ibi, columna ſecunda Albericus & Odofredus in d. l. ſi certis annis, Al-

bericus

bericus in d.l.cum de in rem,columna ſecunda in principio. Idem in d.l.ſeruitutes, vnde
2 †in omnibus exactionibus quas nobilium Hiſpanorum non pauci ſolent à populis vaſalliſq; ſuis exigere poſt diutinam huius rei poſſeſsionem vix eſt vt illi poſsint ſe tueri contra talem nobilem ſi titulum legitimũ ſe habuiſſe alleget, iſthęc omnia procedunt contra agẽtem non ſic contra patientem,quia longè facilius præſumitur debere quod ſoluit & præſtat ſæpe, ac multoties aliquis quàm contra eum præſumatur titulus ſi nihil faciat,ſed tãtum taceat,ac patiatur & diſsimulet , vnde ſi

Vaſſallorũ præſtatio-nes an iuſtificentur ex tit. allegatione quoad nobiles Hiſpaniæ.

3 †fundum alienum bona fide per longum tempus poſſedi an ex tali longi temporis cõtinuata poſſeſsione præſumatur titulus, dubium eſt ſi allegatus fuerit, ut ſic ſi præſumatur eum fundum præſcripſiſſe videar ſin minus ſecus, & ſunt qui putent eum fundum minimè præſcriptum videri, quia regulariter in longi temporis præſcriptione titulus à lege deſideratur l. nullo,C.de rei uendication. l.Celſus,ff.de vſucapion. l.diutina,l.ſuper longi,C.de præſc. longi temp.l.vnica,C.de vſucapion. transfor. nec dubium eſt quin ſi à lege quicquàm deſideretur , id eſt, deſideretur alicuius rei interuentus tunc non ſufficiat regulariter illud allegari,niſi & probetur re uera & exiſtẽter interfuiſſe, l. prima,ff.de dolo,l.prima,ff.ſi quadrupes pauperiẽ feciſſe dicatur , Riminaldus in l. ſi certis annis.colum.quinta. C. de pactis,ſicq; ut exiſtenter tituli interuentus exigatur nec ſufficiat eius allegatio ad rem corpoream longo tempore præſcribendam tenent Barto. in l. Celſus,ff.de vſucapionib. Bald.& Iaſ. numero decimoquinto,in l.ſi certis annis. de pactis C.ubi Alexand.numero nono Couarru.in capitu. poſſeſſor,de regulis iuris par. ſecunda §.quinto in prin. Barto.in l.nullo, C.de rei uẽdicatio. Couarru. variarum reſolutio.capitu. decimoſeptimo numero ſeptimo,eſt communis opinio, ſecundum Balbum de præſcript. par.tertia princip. quæſtione decima numero ſeptimo. Idem Balbus in eodem tracta. in ſecunda parte iiij. part. principal. quæſtion. j. Petrus de Bellapertí. Butriga. Cinus Bald. & Angel.& Iacobi.numero uigeſimoptimo, & Salicet. in d.l.ſi certis annis , ubi Ludoui. Roman.numero 36. Bald.Angel.& Imol.in l.qui in aliena,in prin. Albericus numero quinto in in l.ſi certis annis, Idem in d.l.ſeruitutes,iiij. ff.de ſeruitu. Idem Alberic. in d. l.cum de in rẽ verſo,eſtq; opinio receptiſsima tradit. Beratachin.in repertorio verb. titulus,uet fic. v.& vj. Alexand.conſilio cviij.in cauſa & lite, colum. fina.libro ſecundo,per Molineum de vſuris numero 205. Aretinus numero quarto in d.l.qui in aliena,§.ſed & ſi non adierit,Riminaldus in d.l.ſi certis,colum. penulti. in prin. vbi Alcia.prope finem hanc opinio. ſequitur & dicit communem, & ampliat ut procedat ẽt in uſufructu non ſecus quàm in proprietate qđ voluit Bar.in l.cum de in rem, ff.de vſuris. Huius autem communis opinionis ratio ea eſt,quia cum in præſcriptionibus ordinarijs titulus,aut iuſta cauſa poſsidendi exigatur,ut dd. ll. ſanè ſi ſola tituli allegatio ſufficeret vanum eſſet dicere titulum requiri, nam quiſq; poſſeſſor titulum allegaret etiam ſi illũ nunquam habuiſſet, ſicque iniuria fieret domino illius rei de cuius poſſeſsione ac præſcriptione agebàtur,quæ quidem iniuria vel minimè fit,vel non tantà fit quando præſumitur titulus allegatus ab exactore contra eum qui ſponte ſingulis annis totius continui decennij certum quid ex eadem cauſa formaliter, & in vna eadem ſeu pari quantitate perſoluerat, nam cum nullus præſumatur iactare ſuum l. cum de indebito,ff.de probatio,cumq; geminatus actus denotet enixam deliberatamque voluntatem l.ſi mulier.C.ad Velleianum , qui toties quid perſoluit vix credibile eſt id non debuiſſe, ne aliter ſuum iactare ac prodigere ſæpiſsimè videretur, ſicque hoc caſu titulum præſumi contra eum longè æquius eſt quàm ſi præſumeretur contra eum qui rem ſuam ab alio poſsideri patiebatur ac diſsimulabat q. per hoc ſibi non præiudicat quoad titulũ præſumendum cum agitur de præſcribendo dominio rei licet facilè ſibi is tacens præiudicet cum agitur de leuiore in commodo, puta de præſcribenda ſeruitute reali.

Tit.allegatus nõ præſumitur ad præſcribendã proprietatem rei corporeæ cum cõi,nec ẽt ad præſc. uſum ſeu cũ cõi.

Solẽnitas à lege requiſita nõ præſumit interfuiſſe niſi probetur.

Vnde ſi †te ſciente & patiente per fundũ tuũ ad fundum meum ire & agere conſueui,an ex iſta quaſi poſſeſsione diuturna ius quæſierim ſeruitutis diſcontinuæ, quæritur ſi allegabam me titulum abſte habere, & quid ſi te inſcio ire conſueui,& quidem,partem negatiuam vt regulariter poſita,poſſeſsione vel quaſi poſſeſſione iſta non præſumatur titulus ad acquirendum longo tempore decem vel viginti annorum ſeruitutem diſcontinuam tenuerunt Petrus,Butrigarius Cinus,Bald.in d.l.ſi certis annis,C.de pact.ſentit Iaſ ibi, numero.15,Gloſſ. in l.prima.§.fina.ff.de aqua pluui.arcenda,Iacobus de Arena & Angelus & Ludouicus Romanus,numero.36.in dic.l.ſi certis annis, vbi etiam Alexan.numero.9. Angelus in l.cum de in rem verſo lect.antiqua, ff.de vſuris Baldus Angelus & Alexan.in l.qui in aliena, in prin. ff.de acquirenda hæreditate. vbi Imola fatetur hanc opinionem communem eſſe,licet fa- 4

Tit.allegat' an poſt longũ tẽpus præſumatur ad acquirẽdam ſeruitutẽ diſcontinuã ingens pugna.

tcatur

teatur contrariam practicari Albericus, num. 5. in dict. l. ſi certis annis, Idem in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitu. Idem Albericus in l. cum de in rem, ſuprà allegat. Bertachi. in repertorio verb. titulus verſic. v. & vj. per Carolum Molinæum in tract. de vſuris, numero. 205. Aretin. in d. l. qui in aliena, in prin. & ita tenent Doct. ſecundum Bart. in d. l. ſeruitutes.

Contrariam partẽ vt ex illa diuturna quaſi poſſesſione oriatur præſumptio tituli ad acquirendam illam ſeruitutem diſcontinuam tenuerunt Alexan. in d. l. ſi certis, in finalibus verbis, vbi firmat ſe ita conſuluiſſe, tenent Gloſſ. Bartolus & Baldus in lectura ordinaria in d. l. cum de in rem, Gloſſ. & Bart. in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruit. Gloſſ. & Barto. in l. prima. §. fin. ff. de aqua pluuia arcenda Barto. in ſua diſputatione incipiente quædam mulier, Idem in conſilio incipiẽte quæritur vtrum iuriſdictio, Innocentius in capitu. ſi diligenti de præſcriptio. Dinus in §. æquè inſtitu. de action. Antonius in capitu. peruenit de cenſibus, Raynerius in d. l. ſi certis, Fulgoſius, & Florianus in d. l. cum de in rem verſo, Bald. in l. prima quæſtio. vij. C. qui admitti, Imola in d. l. prima, in fin. de aqua pluuia. arcen. Salicetus in dic. l. ſi certis. Cumanus in d. l. qui in aliena, vbi Romanus idem tenet ſi modo is qui ibat per fundum alienum id faciebat tanquàm vtens ſeruitute ſibi debita dominio rei ſeruientis ſciente, & patiente, & iſta opinio ſeruaretur in practica ſecundum Imolam in d. l. qui in aliena, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Paulus colum. final. in d. l. ſeruitutes, vbi etiam Florianus. ſequitur etiam & firmat eſſe communem opinionem Balbus de præſcriptio. iij. parte prin. quæſtion. x. numero ſeptimo, Alexand. in d. l. qui in aliena, in princip. colum. fina. Cæpolla de ſeruitu. vrbanorum prædiorum, capit. xix. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem Felinus in capitu. de quarta, de præſcription. numero quadrageſimoprimo. ubi hanc dicit communem opinionem, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Angel. in d. § æquè inſtitu. de action. ſequitur & dicit communẽ opinionem Balbus de præſcription. in ij. part. iiij. par. princip. quæſtio. j. eſt communis opinio ſecundum Alexandr. conſilio cviij. in cauſa, & lite, columna fina. lib. ij. per Carolum Molinæum de vſuris numero ccv. eſt communis ſecundum Iaſo. numero 44. in princ. d. l. qui in aliena, & eſt communis opinio ſecundum Imolam in d. l. qui in aliena, in princ. ubi eam ſequitur Chryſtophorus de Caſtellio. ſequitur & dicit communem Iacob. numero 21. in d. l. ſi certis, vbi Curtius Iunior numero, 27. ubi Alciat. ad fin. hanc ſequitur & dicit communem opinionem.

5 Deniq; eſt & tertia opinio eorum qui exiſtimant partem affirmatiuam (vt ex diutina poſſesſione vel quaſi ſeruitutis diſcontinuæ titulus allegatus præſumatur) veriorem eſſe, cũ is aduerſario ſciente & patiente iure ſeruitutis habendæ vtebatur quaſi iure ſuo potiretur nõ ſic ſi ſimpliciter iret per fundum alienum, cum id quaſi iure familiaritatis fieri poſſet, & hoc caſu procedat opinio contraria negatiua, Ita diſtinguunt Alexan. in d. l. ſi certis annis in fine Felinus numero. 41. in d. cap. de quarta, Romanus, numero. xxxvj. in d. l. ſi certis annis vbi Salice. & Iacobinus, numero. 21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan. in d. l. qui in aliena, in princip. Alexan. conſi. cviij. in cauſa & lite, libro ſecundo, colum. fina. Iaſ. in d. l. qui in aliena, numero. 47. Idem Alexand. conſi. l. ponderatis, numero. 8. libro tertio & hæc harum controuerſiarum conciliatio ſatis communis & non iniqua nobis videtur, vnde ſit firma & recepta opinio vt ex illa diutina quaſi poſſesſione ſeruituris diſcontinuę nõ præſumatur titulus etiam ſi allegetur, quando is qui per fundum ſuum ad fundum vicinum tranſibat, non appatet quòd id faceret & iure ſuo, quaſi ſeruitute ſibi competenti vtens, & ſciente & patiente aduerſario, quod ſi tranſibat ſciente & patiente adaerſario & quaſi iure ſuo, & ſibi debita ſeruitute vtens, tunc videndum an poſt longum tempus ſi allegat titulum præceſſiſſe is præſumatur, vt per hoc quaſi retro hæc diſcontinua ſeruitus q̃ſita videatur (vide Curt. Seniorem in d. l. ſi certis, numero decimoquinto qui tenet d. communem concordiam.)

Seruitus diſcontinua an pſcribatur longo tpe uirtualiter p titu li allegatione, qđ nõ cũ cõi opi. quando ille ſimpliciter, ibat nõ tã quã utens ſeruitute ſibi debita.

6 Quid dicendum? & præmitte quòd regulariter ſeruitus habens cauſam continuã præſcribitur longo tempore citra vllius tituli interuẽtum in l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruitus vẽd. l. ij. vbi per Gloſſ. & alios. ff. ſi ſeruitus vend. ſeruitus verò habens cauſam quaſi continuã eiuſdem naturæ eſt & eodem modo, & tempore præſcribitur, l. foramen, ff. de ſeruit. urbanorum prædiorum, ſeruitus autem habẽs cauſam diſcontinuam (qualis eſt illa quæ deſiderat factum hominis continuum, & ſucceſſiuum) nullo tempore niſi cuius memoria nõ exiſtit præſcribitur, ſed & tũc nõ tam præſcripta, quàm iure conſtituta & conceſſa videtur d. l. ſeruitutes, ubi Glo. & omnes, l. prima, § fi. ff. de aqua pluui. arcenda, quæ omnia communiter recepta ſunt vt per Bartol. & alios vtrobique poſt Gloſſas ibid. & per omnes in d. l. ij. C. de

Seruitus habens cãm cõtinuam uel quaſi longo tpe habens uero cãm diſcõtinuã tpe immemoriali pſcribatur cũ cõi.

C.de ſeruitu.& a aqua per Balbum de præſcr. in ij.par.iiij.par.princip. quæſtion.j.in princip. ergo pars negatiua vt is qui ad fundum ſuum per fundum vicini quaſi iure ſuo vtens vicino ſciente etiam & patiente tranſibat per longũ tempus non acquirat ſeruitutem iure probata eſt, quia eam non quæſiuit per interuẽtum præſcriptionis cum in hac materia non admittatur longi temporis præſcriptio, ſed tantum eius temporis cuius initij nulla hominum memoria ſit, quinimò etiam ſi id tempus præterierit non tam præſcripta, quàm iure conſtituta illa ſeruitus videretur, l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff.de aqua quotidia.& æſtiuua. l. j. §.fina. ff.de aqua pluuia.arcen. ergo in eo tantum quæſtio erit an ab aduerſario hæc ſeruitus conceſſa videatur per illam patientiam, & quidem in re dubia quilq; patiens vetare videtur in ijs quæ ſibi præiudicant, l.qui vas, §.vetare, l .pe. alias fina. ff. de furtis. Præterea quid ſi ſingulis annis iſtius decennij ſemel tantum, aut bis per fuudum meum ad tuum tranſibas ſanè id me non vetaſſe non tam ſeruitutis cõſtituendæ, quàm comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia feciſſe viderer. nam & ſimiliter eum qui venandi cauſa, aut piſcandi fundum meum ingreſſus fuiſſet poſſem vetare & repellere, l.adeo, §.ferè ff.de acquiren. rerum dominio, & inſtit.de rerum diuiſion. §. feræ. cum ſequen. ſi tamen hoc rigido iure vſus nõ ſum, ſed comis & humanus erga eum extiti; inhumanum eſſet vt ille tam breui tempore, quàm decem vel viginti annorũ ſeruitutem contra me præſcriberet, diuerſum eſt in terminis, d.l.primæ, §. fina. ff.de aqua pluuia arcend. ubi repoſitũ eſt potiſſimum argumentum eorum qui contrariam partem tuentur, ibi enim illa ſeruitus non tam diſcontinuam quàm quaſi continuam cauſam habere videtur cum in ea factum hominis non exigatur, ſed aqua per ſe nullo cogẽte defluat riuos ac veluti ſulcos qua decurrit faciat qui ſigni nõ ignobilis ſed patentis ac permanentis ſint, ſicque cauſam ſeruitutis continuam præ ſe ferãt diuerſum eſt in facto hominis tranſeuntis nullamq; veſtigium relinquentis.

Neq; ad rem pertinet d.l.cum de in rẽ verſo, quæ loquitur in faciente non ſemel tantum ſed etiam pluries ex cuius facto veluti confeſſio quædam etiam gemmata oritur, quæ nocet ficto illi confitenti, vel illi qui ad confitentis imagnem inſpecta legis cenſura habetur: nos autem loquimur in tacente & patiente q interrogatus cur tandiu diſſimularet ac taceret reſpondere poſſet, opportunius tempus ſpectaſſe ſe, at qui vltro ſponteq; ſua dabat ſingulis annis totius continui decennij pecuniam ſuam vniformem vniuſq; ſummæ non video quid rogatus reſpondere poſſet.

Ad l.j.de patria poteſtate, C.& ad l.qui in aliena, § ſed & ſi non adierit, & l.ſi filius. C.de peti.hæredi. cum ſimilibus reſponde quòd loquuntur in terminis longè diuerſis, ergo, &c. vt l.fina. ff.de calumniatoribus, & præterea ibi agebatur de non tam graui præiudicio ſi rectè inſpiciantur.

Deniq; quòd ex diuturna & vniformi præſtatione facta ſingulis annis totius decennij continui ſi allegetur titulus præſumatur interfuiſſe aut præceſſiſſe eſt ſatis durum, vt exclamant pleriq; eorum quos ſuprà retulimus, etiam ſi interfuerit factum ſoluentis decies geminatum ex eadem cauſa procedens, etiam vniformè, ergo rigor ille non eſt trahẽdus ad caſum longè minorem longèq; diuerſam rationem habentem, quale eſt in patiente & tolerante vt per fundum ſuum alius tranſiret & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatũ inuenies.

Ergo† quod Bar.& receptior opinio aiebat 7
nempe quòd in his quæ ſunt parui aut nõ admodum magni per iudicij (quale eſt incommodum ſeruitutis realis prædij ſeruientis) ex diutina quaſi poſſeſſione ſi titulus præceſſiſſe allegetur is præſumitur etiam contra patientem & nihil agentem, vix eſt vt in vlla ſeruitutis ſpecie retenta opinione noſtra verificetur, nam in ſeruitute quæ acquiritur curſu eius temporis cuius memoria non ſtat non verificatur, quia in ea talem titulum allegare neceſſe non eſt, vt continuo dicemus, non quoque verificatur in ſeruitutibus quæ longo tempore acquiruntur, quia in eis tituli interuentus neceſſarius non eſt d.l.ſi quis diutino l.ij.C.de ſeruit. ergo, &c. ſtat itaq; ex diutina poſſeſſione titulum allegatum præſumi contra agentẽ in illo actu decies geminato, non ſic cõtra patientem cum agitur de præſcribendo dominio cuiuſq; rei. Verum ſi ageretur de præſcribenda ſeruitute, tunc ſunt opiniones ſuprà relatæ, ſed illa receptior eſt vt per tituli allegationẽ poſt diutinam quaſi poſſeſſionem ius ſeruitutis quæſitum uideatur, quæ communis opinio ex mente eorum qui eam tuẽtur duo habet capita primum quando is qui diu fuit in quaſi poſſeſſione illius ſeruitutis allegabat ſe titulum habere ab ipſo domino fundi, alterum quando allegabat titulum habere ſeſe ab alio tertio quẽ is quaſi poſſeſſor ſeruitutis dominum exiſtimabat, nam utroque caſu uolũt ut ius ſeruitutis quæſitũ uideatur licet in modo acquirendi ſit differentia, quia cum titulum

Tit. allegatus an nõ ſolũ contra agentẽ ſed et contra patientẽ præſumat poſt longũ tẽpus his quæ ſunt parui præiudicii.

lum à domino ſe habuiſſe allegat tunc ab ori
gine conceſſionis ius ſeruitutis quaſitum ui-
detur, cum uero dicit ſe titulũ habuiſſe à non
domino, tunc non ab initio conceſſionis, ſed
demum poſt impletum decẽnium id ius quæ-
ſitum uidetur, ſed in utroq; iſthæc communis
ſententiæ nobis ſuſpectæ uiſæ ſunt, nam uſu-
capio eſt acquiſitio dominij per continuatio-
nem poſſeſſionis temporis lege diſfiniti, ita
deſfinit Iureconſultus in l.iij.ff.de vſucap. ſed
in ſeruitute diſcontinua poſſeſſio vel quaſi poſ
ſeſſio continua eſſe non poteſt d.l.ſeruitutes.
iiij.ff.de ſeruitu.ibi, nemo enim tam perpetuo
tamq; continenter ire poteſt, ut nullo momẽ-
to poſſeſſio eius interpellari videatur & rur-
ſus Iureconſultus ibi ait ſeruitutes ruſticorũ
prædiorum & ſi corporibus accedunt incor-
porales tamen ſunt, & ideo non vſucapiũtur,
Cum enim in uſucapionibus duo ſimul exigã
tur, ſcilicet poſſeſſio & poſſeſſionis continua-
tio, in ſeruitute quidem diſcontinua nec poſ-
ſeſſio uerè adeſt, quia non poſsidentur verè,
cum corporalia non ſint, ſed quaſi poſsidẽtur,
ut ibidem notatur, per l.quoties, ff.de ſeruitu.
l.ædes, ff.de ſeruit.vrb. prædi. nec continuatio
poſſeſſionis adeſſe poteſt, quia nemo tam p-
petuo tamque continenter ire poteſt, &c. ut d.
l.ſeruitutes. ergo ſi ſeruitutem diſcontinuam
præſcribi diceremus, eſſent duo ſpecialia, pri-
mum, quia diſpenſaretur cum poſſeſſione ve-
ra quæ in vſucapionibus regulariter deſide-
ratur contra l.i.cũ ibi notatis, C.de dotis pro-
mi. tot ergo ſpecialia admittere ſimul inciui
le eſſet præſertim ad inducendam præſcriptio
nem quæ iniquiſsimũ præſidiũ veritati ſolet.
ſecundum quæ longè verior opinio videtur,
vt ſi poſtquàm longo tempore decem vel vigin
ti annorum fui in quaſi poſſeſſione ſeruitutis
diſcontinuæ allegaui titulum habuiſſe me nõ
à domino, ſed ab aliquo tertio (ſiue illũ re ve-
ra probauerim, quia re vera interfuit, ſiue nõ
probauerim verè, ſed dicam illum præſumi ex
illa diuturna quaſi poſſeſſione) non videar illã
ſeruitutem pręſcripſiſſe, cum re vera defuerint
& vera poſſeſſio & poſſeſſionis ſiue vere ſiue
fictè continuatio, & ſat ſuperq; eſſe debeat ſi p
ſcriptio admittatur in ſeruitute habente cau-
ſam continuam (cum ibi non eſſet vera poſſeſ
ſio, licet non deeſſet illius fictæ poſſeſſionis cõ
tinuatio) abſq; eo quòd etiã in ſeruitute cau-
ſam diſcontinuam habente præſcriptionem
talem contra tot regulas iuris admittere vel-
limus. Duo ergo tenemus contra mentẽ eorũ
qui communem opinionem relatam tuentur,
primum, quòd etiam ſi emiſſem ſeruitutem
quæ haberet cauſam diſcontinuam à non do-
mino, quem dominum eſſe credideram, eaq;
longo tempore vſus eſſem ſciẽte domino, ad-
huc ius huius ſeruitutis diſcontinuæ non ui-
derer uſucepiſſe. Alterum quòd longè minus
uiderer tale ius quæſiuiſſe cum titulum non
probaui, ſed tantum allegaui quod præſumi
uolebam ex diutina illa poſſeſſione.

Quid † autem ſi poſt diutinam illam poſ- 8
ſeſſionem ſciente, & patiente domino contin
gentem allegabam titulum habuiſſe me à ve
rò domino, an is titulus præſumatur, & cõ-
munis opinio ſuprà relata poſt Gloſſ.mag. in
fi.in d.l.ſeruitutes, voluit titulum pręſumi per
l.cum de in rem verſo, ff.de vſuris, l.prima, §.
fina.ff.de aqua pluuia arcenda. Sed d.l.cum de
in rem. loquitur de titulo præſumendo con-
tra agentem, nos loquimur de præſumendo
titulo contra patientem in quo eſt longe mi-
nor ratio, & ſic ceſſat extenſio, Et d. l.prima,
§.fin. loquitur in tempore cuius initij memo
ria non extat, nos ſolum in tempore ordina-
rio, vnde nihil obeſt, ſicq; communis rema-
net ſine ſufficiente fundamento, & contraria
quam multi ſuprà relati tenuerunt proba-
tior eſt.

Tit. allegatus an præſumatur in præſc. ſeruit. diſcõtinuę poſt longã poſſeſſione.

Illud autem notandum eſt † quòd cũ quis fuit 9
in quaſi poſſeſſione ſeruitutis diſcontinuæ tan
to tempore cuius initij memoria non ſit, ius
illius ſeruitutis reale ex ſolo ipſo tempore ci-
tra alterius vllius rei interuentum quæſiſſe vi
detur: hoc probatur planè in l.prima, §. fin.
ff.de aqua pluuia arcenda. ibi, vetuſtatem vi-
cem legis tenere, & l. ij.§.apud Namuſam, eo.
titulo, ibi, planè ſi foſſa iure facta ſit cuius me
moria non ſtat, & in l. hoc iure, §.ductus aquæ
ff.de aqua cotidia. & æſtiua, ibi, iure conſtitu
ti, & in capitu. j.§.fina.de præſcription. in vj.
vbi In quibus caſibus præſcriptio etiam lõgiſ
ſima non procedit ſine titulo in illis tempus
cuius initij memoria non extat ſufficit, nõ (ut
nos interpretamur) quod illud tempus habea
tur pro titulo, nõ magis, quàm titulus ſi re ue
ra interfuiſſet haberetur pro tempore. ſed quòd
ut contingat iuris acquiſitio alterutrũ ſufficit,
uel titulus legitimus, uel tempus cuius ini-
tij, &c. quaſi à pari procedant, etenim licèt tẽ-
pus ſolũ de per ſe non ſit modus tollendæ aut
inducendæ obligationis pſonalis l.obligatio-
num fere, §.placet. ff.de act. & obliga. tñ ipſum
tempus huc atque illuc poteſt & ſolet iura rea
lia adimere & transferre l.fin.C.de loca. l.quo
ties, & ferè per totum. C.de donatio. quæ ſub
modo, l.fina.§.ſin autem ſub conditione. C.
commun. de lega. l.ſeruo legato, §.primo, ff.de
lega.primo, & in ſpecie noſtra in materia præ
ſcriptionis verius eſt ex ſolo tempore, & poſ-
ſeſſione

Tempus immemoriale inducit uerum ius nõ tamen pręſumit aut fingit.

ſeſſione continuata citra vllius tituli interuentum dominium,& iura re aliena acquiri, ut manifeſtè probat Iureconſultus i d.c.l.tertia ff.de vſucapion.dixi plenè ſuprà in quæſtionibus præcedentibus,& dicam infra id quod ſi contingit in præſcriptionibus ordinarijs longè facilius eueniet in præſcriptione uel in tempore cuius initij,&c.tu dic ut dixi ſuprà par.ij. q. x.ubi dixi tẽpus ſolum de per ſe nihil gnare.

Cum ergo ius reale omne omneq; dominũ nobis & poſſit & ſoleat contingere per continuationem poſſeſſionis eius tpis cuius initij memoria non ſit,citra alterius vllius rei inter
10 uentum †ſequitur non eſſe neceſſum vt quiſque poſſeſſor huius temporis cuius initij, &c. alleget titulum & ad eius præſumptam probationem tempus iducat,quinimo ſat ſupq; eſt ipſum tempus allegare cuius ſolius curſu cum cõtinua poſſeſſione citra alterius tituli vel extrinſecę cauſæ interuẽtum ius omne reale ac dñium nobis contingit,& ſic eſt cõis, & vera opi.ꝙ titulum allegare non eſt neceſſe quã tenuerunt Cin.q.pen. Ang. Pau. & Iaſ.col.fin limi.x.in l.ſi certis annis,C.de pact.Glo.& Paul. in d.l.ſeruitutes,Bar.in d.l.cum de in rem verſo,Bald.in l.ij.C.de fidei. Ioan.Andreæ. in capitu. peruenit,de cenſib.Riminaldus in d.l.ſi certis.colum.pen.Balb.de præſcrip.part.iii.q. x.nu 9.Aymo.Crauet.de anti.temp. part. iiii. uerſic.abſolutis,nu.49.licet varius fluctuãſq; procedat,Gloſſ. in c.ſuper quibuſdam,§.prætерea,verbo non extat,de uerb. ſignifica. Frederi.de Senis conſi.ccxxxiiii.ſuper primo puncto,col.ii.Soci.conſi.cxxvii. col.pen.libr.i.idẽ conſi.clxxxi.lib.ii.Abb.conſi.vii.& quamquã lib.ii.col.iiii.Ioan. Fab.in §.ęquæ, inſt. de act. Gozadi.conſil.viii.col. viii. nu. 37.in hac cauſa illuſtriſſimi,licet contrarium & minus rectè(vt nobis videtur) tenuerint Ale.cõſi.lxxiiij. viſo puncto,col.iii.nu.20.ver. accedat ad hoc,lib.iiii.& Fel.in c.accedentes,de præſcr. col.v.Cur.Iunior.conſil.clviii.col.iiii. in fi.ſed prior op.quę receptior eſt verior eſt.nam ubi eſt tempus cuius initii,&c.non requiritur titulus vt not.Card.in cõſi.cxiiii.incip.dico Petrum non audiendum,circa fi.Fel.in c.ſi diligenti,col.vii in ix.reſtrictione, de præſc. & ratio eſt,quia ſpacium tanti temporis cuius initii memoria non extat habetur loco tituli legitimè conſtituti.l.hoc iure,§.ductus aquæ,& ibi Glo.ff.de aqua quoti.& æſti. & habet vim priuilegii,c.ſuper quibuſdam,§.prætерea , in Gl.in uer.non extat,de ver.ſig.& habet uim legis.l.i.§.fi.ibi,uetuſtatem vice legis obtinere, l.in ſũma,in pr.ibi uetuſtas q̃ ſemp ꝓ lege hr̃, ff.de aqua plu.arcẽ.Card.conſi.lxxxviii.incip.

Tit.allegãdus nõ eſt uel ſaltẽ non expedit ubi fuit poſſ. imemorialis cũ cõi cõtra plures.

Capitulum ciuitatenſe,& habet uim priuilegii expſſe cõceſſi a principe,Bal.in c.j.col.i. in ti.q̃ ſint reg.Iaſ.in l.de quibus,ff.de legib. col. xiii.Alex.cõſ.vi.uol.i.viſo thema.& cõſil.lxxiiij.inci.vr̃ qđ tota difficultas,col.ii. uol. iiii. & dicit And.de Iſer. in c.i.in uerb.flumina public.col.iii.in tit.q̃ ſint rega.qđ ſpatiũ tanti tẽporis cuius initii memoria nõ extat in cõtrariũ tm̃ põt quantum Imperator cũ cã. refert Iaſo.in repe.l.quo minus,col.xi.de flum.& ex poſſeſſione tanti tpis præſumit tit.ẽt ſi nõ alleget,& nedũ tit.ſed bona fides pſumitur, ẽt ſi non alleget, Inno. & Bal.in c.ſi diligenti,in fin. de pſc.imo ſcđm Fel. in c.cũ à nobis,col.iii.de pſcri.pſumptio reſultãs ex tali tpe dr̃ iuris & de iure ideo nõ recipit ꝓbationẽ in cõtrariũ.

Quid †aũt ſi det̃ icapaci ex parte illius qui p tps cuius initii memoria non eſt ſtetit i poſſeſſione illius rei uel iuris cuius de acquiſitione agit̃,an p hoc ſibi acquitat, & quidẽ ſi ſimpliciter ſit incapax expeditũ eſt,quia p hũc titu.non magis capax efficiet̃ q̃ p reliquos tit. cauſas,aut modos acquirendi,vnde ut p reliquos titu.quærere non poſſet,nec p iſtum poterit,at ſi ex cõceſſione principis acqrere tm̃ poſſet,an poſt tale tps cuius initii, &c. talis principis cõceſſio pceſſiſſe intelligat̃,ut puta i decimis,q̃ laico acqri põt ex ſola papę cõceſſione nõ ex alio ti.aut ex alterius cõceſſione, c.dudũ,de decimis,& ſunt q uelint acqri non poſſe,p tale tps,ità Fel.de pſc.c.accedẽtes, colũ.v.n 6.Ale.cõſ.lxxiiii.col.iii.li.iiii.Cur. Iun. cõſ.clviii. col.iiii. in fi.Soci.cõſ.cclx. libr.ii.qđ 11

Incapax ſimpliciter ẽt tpe immemoriali non præſcribit

12 †ipſi limitãt vt nõ ꝓcedat qñ ipſam ſũmi põtificis cõceſſionẽ allegaret, & ad eius ꝓbõnẽ allegaret poſſeſſionẽ tpis cuius nõ eẽt memoria nã tũc ex tali tpe ti.pſumeret̃ qđ vltimũ impugnat Aym.Cra.ubi ſup.n.51. ſignificãs ꝙ hoc caſu ẽt ſi ti.alleg.nõ ſufficiat.

Quid dicendũ? & ſanè magis eſt ut ẽt hoc caſu ius q̃ſitũ p id tps cuius initij memoria nõ ſit intelligat̃, p iura,& rõnes ſup.adductas, qđ intelligo dupliciter,primũ qñ ti.fuit allega.& ad eius ꝓbõnẽ adducebat̃ id tps cuius initii memoria non erat,idq; cũ Ale. Fel. Curt.iun. cõtra Soc.& Aym.vbi ſup.deĩde ẽt ſi ſolũ tps allegaret̃,nã tali tpe allegato virtualiter, & iplicitè ẽt ti.ille ſicut opus erat qualificatus allegari intelligit̃,cũ ut oſtẽdimus ipm tps ẽt ſine alio adminiculo ſit modus cõcedẽdi,& ĩducẽdi dñiũ iusq; reale,illudq; hinc adimẽdi,& illuc trãsferẽdi,& licet iura q̃ hãc vim & ptãtẽ huic tpi cuius initii memoria non eſt dederũt ſint merè poſitiua,ſicq; poſſint illã vim cũ noluerint adimer̃ ademiſſeq; prĩa facie videã tur i terminis,c.accedẽtes,& c.cũ ex officij, &

Tpe immemoriali quęrũtur quę acquiri ſola prĩcipis conceſſione poſſunt,ſi ue titulus allege ſiue ẽt ſolũ tẽpus cõtra Curt. Ale.Fel.& alios.

z c.cau-

c.cauſam quæ, de pręſcrip.tamen magis eſt vt intelligant in præſcrip.longi temporis vel longiſſimi non aũt in acquiſitione, quæ per tempus cuius initij,&c.contingit,nã ſecundũ noſtras,& communes opiniones præſcriptio tantũ longi temporis & vſucapio iure ſſorum inuenta erant,non etiam præſcriptio longiſſimi tẽporis vel alia ulterior,& tamen eo iure acquiſitio quæ per tempus cuius initij memoria nõ eſt contingebat in vſu erat quaſi inter acquiſitiones quæ ꝑ interuentum præſcriptionis contingebant minimè cõnumeranda, ergo licet agnoſcendũ ſit potuiſſe dd.iura canonica vim & poteſtatẽ huius tpis cuius initij memoria non eſt adimere,tamen nondum ademerunt, neq; ex mẽte illorum canonũ eſt ut adempta intelligatꝛ,nam dum tractant de præſcrip. adimendis,non pertinent ad materiam nr̃am noſtramq; acquiſitionem aliunde non à claſſe præſcriptionum profectam.

Deniq; cũ præſumptio quæ reſultat ex hoc tpe cuius initij memoria nõ eſt, ſit iuris, & de iure,ut tradit Fel.in c.cum à nobis,colũ.iij.de præſcr.Alexandrinus conſi.xiij.col.iij.poſt alios ꝑ eum relatos,& ſic contra eam non admittatur probatio,ut ꝑ Gloſſa.& oẽs in l. ſiue poſſide.C.de probat.& cum non tam præſumptio ſit iuris,q̃ fictio,ut tradit Aym.Craue.de anti.temp.par.iiij.verſi.abſolutis nu.50. ſupereſt,vt ſi in terminis d.ca.dudum, ille poſſeſſor decimarum probaret ſe ꝑ tp̃s cuius initij memoria non eſſet poſſediſſe obtineret ẽt ſi aduerſarius oſtenderet titulũ minus legitimũ eum poſſeſſorem habuiſſe.ſ.priuilegium habitum ab illo rege Angliæ,nam dicenti obeſt tibi titulus illegitimus rñderem ſimul cũ ipſo titulo illegitimo potui hr̃e alium titulum idoneum impetratum eodẽ tpe,vel antea, uel poſtea,ꝙ ſi inſtaſſet pluralitas titulorũ non præſumitꝛ,replicarem,id verũ regulariter,ſed fallit vbi adeſt tempus cuius initij,&c.nam tunc non ſolum præſumitꝛ titulus idoneus,ſed etiã fingitur,uel præſumitur tali præſumptione iuris & de iure,quæ non admittit probationem in contrarium ſecundum Fel. & Aymon.ubi ſupra uel ſecundum nos poſt tale tempus ius re uera aufert dominium illinc vbi prius erat ſicq; ablatum illud transfert in hunc poſſeſſorem,& quemadmodum poſt præſcriptionem completam mala fides,aut ſcientia rei alienę ſuperueniens non tolleret ius ſemel ac legitimè ꝑ præſcriptionem quæſitum,ut ex vera, & cõi concluſione reſoluimus de ſuc.crea.§.xxj. nu.117.ita quoq; & hoc caſu licet poſt huius vetuſtiſſimi tpis legitimã poſſeſſionẽ emergeret aliquis titulus nõ ſat legitimus, vnde cõijceremus,& ſuſpicaremur initium poſſidendi fuiſſe non ſat legitimum,adhuc tñ ea iuris acquiſitio quæ ſemel ac legitimè per talis tpis præteritionem contigerat ac facta fuerat non infirmaretꝛ,aut infecta redderetur,arg.c.factum legitimè,de reg.iur. in vj. facit l.j.in prin.cum ibi plenè traditis per Doc. C.de rei uxor. act. & multa q̃ tradunt per Aym. de antiq.tempo. part.iiij.verſi. abſolutis.nu.59.& quæ nos tradi. lib.de ſucc.crea.§.j.

Contrarium tñ in ſpecie tenent Fel. in c.cũ nobis,col.iij.de præſcr. Alexandri. conſi.xiii. col.iij. Aym. vbi ſuprà nu.60.Paul.Caſt.conſi. ccccxxiij.ex puncto tranſmiſſo colũ. ij.libr.ij. Bellam.conſi.x.col.x.Alex.conſ.cxiij. col.j. libro j.Aym.ubi ſupra,nu.60.qui eos refert, ſed Fel. non huius animi fuit vbi ſupra,ſed tm̃ dixit,ꝙ poſt q̃ poſſeſſor probauit tanto tpe poſſediſſe ſe cuius initij memoria non ſit amittitꝛ probatio in contrarium ad docendũ nõ ꝑ tm̃ tp̃s,ſed ꝑ breuius tp̃s illum poſſediſſe,& vtcunque ſit nr̃a opi.(ſi non fallor) tenenda eſt per iura,& ratiões ſupra adductas.Nec moror in confutandis argu.q̃ traduntꝛ ꝑ Aym.vbi ſupra & alios quia nos diuerſa rõne vtimur q̃ nobis perẽptoria,& coacta viſſa eſt,ad quã ipſi nec rñdent,nec de ea meminerũt, quod not. quia ſæpe habuimus,& habemus hodie de facto iudice me in nr̃o ſummo ꝑtorio Hiſpano rei dominicæ in cauſis nõ leuioribus,ſed ſũmorũ ducũ comitum,& marchionũ,ꝑſertim in illis reditibus regalibus(qui uulgo alcanal.& tercias vocantꝛ)verũ iſthæc procedunt in terminis iuris cõis,nam iure regio fortis text.eſſe vr̃ in l. iij.& iiij.in quatuor alcaualarũ.& l.fi.ti. de las ꝑſcr. lib. iij.ordin.& in tit. de las donationes lib.v.ord.ferè ꝑ totũ illũ tit.quatũ legũ interpretationẽ ꝑꝑ lites pendentes conſulto ꝑtermittimus,& hic vide oĩno infra c.lxxxix. n. 7.

Facit pro nobis viua ratio,nã tpis ĩmemorialis vim adimere vis oſtenſo titulo illegitimo,aut quaſi is titulus nullius momenti ſit, aut quaſi ex ipſo vtpote illegitimo poſſeſſor ꝑſumatꝛ ĩ mala fide,arg.c.ii.§.cõtrahẽtes, de rebus eccleſ.lib.vi.ſed ꝙ habeatꝛ ꝑ nõ titu. nihil noceret,qa in tali ꝑſcr.non deſideratꝛ tit.interuentus,nec ẽt ꝓbatio,nec ẽt allegatio vt ſup. diximus,qđ aũt ex ipſo tit.illegi.arguatꝛ, uel ſuſpicetꝛ mala fides.i.oĩno falſum, nã bona fides orta ẽt ex iniuſta cã ſufficit ad ꝑſcriptio. in inſtã aũt cãm accipe debemus qũ is q poſſidebat, & præſcribebat titulo illegitimo nitebatur,& deniq; bona fides præſumitur ſiue quis titulum legitimum habeat, ſiue etiam nullum omnino titulum habeat, ſiue & tertio titulum habeat illegitimum argu.l.ſi id quod

ſ.pro

ff.pro derelicto ibi, quaſi uolente, & concedē dente domina, l. ſi vir, ff. pro donato, niſi quando adſunt coniecturæ quæ vigent contra talē poſſeſſorem, ueluti ſi antequam emeret ſibi à domino rei denuntiatum fuit ne emeret eam rem à non domino poſſeſſam, & in alijs caſibus particularibus, vt iſthæc omnia plene diximus in ſuperioribus quæſtionibus, & etiam in ſequentibus huius libri.

13 Tit. allegatus an pſumatur poſt longam poſſeſ. in reditibus regalibus cōtra ipſum regem agentem.

Iuxtà ſuperiora † ſi vectigal regium ſeu regij cenſus, aut reditus aliquis regius fuerit exactus ſeu collectus ac receptus diu ab aliquo nobilium ſeu magnatum qui illud vectigal non nomine regio, ſed ſuo proprio nomine, & quaſi iure ſuo colligebat ac percipiebat. Deinde cum tale vectigal ab ipſo rege repetatur, ille nobilis dotis, aut emptionis nomine ſibi competere alleget, eumque titulum per longam illam poſſeſſionem præſumptiuè probare vellit, an audiendus ſit uel obtinebit, ut ex illa diutina quaſi poſſeſſione, & perceptione illius reditus ſeu vectigalis ſequatur præſumptio tituli allegati, quæ res Hiſpaniæ vſitatiſſima eſt, cum ducum Hiſpanorū marchionum, comitum, & reliquorum nobilium nomine ſuo, & quaſi iure ſuo nòn regio, illud vectigal (quod uulgo alcauala. appellatur) pceperint, & regi repetenti ſe ſe defendunt ac tuentur eo nomine quòd legitimum titulum ab initio poſſeſſionis habuerint quē præſumptiuè probare contendunt, probata diutina poſſeſſione. Et quòd talis allegatio eis nō patrocinetur videtur per text. in capitu primo. de præſcriptionib. in ſexto, ubi quando eſt pſumptio iuris contra eum qui annuam præſtationem diu exegit ac poſſedit, (qualis eſt præſtatio decimarum) ad præſcribendam in futurum talem annuam exactionem nō ſufficit titulum allegare niſi probetur, uel decurrat tempus cuius initii non ſit memoria. Sed rex Hiſpanus videtur, quòd fundet ſuam intentionem in d. l. vectigali ac reditu, (qui alcauala vocatur) & ſic quòd ſit præſumptio iuris regii contra poſſidentem ac percipientem, & conſequenter, quòd non ſufficit talem titulum allegare niſi uel probetur, uel tempus cuius initij memoria non ſit præterierit.

14 Tempores immemorial. eu.

Etenim † ſi præterierit tempus cuius initii memoria non ſit id pro iure conſtituto, & ab ipſis partibus ſponte conceſſo habetur, l. j. §. fin. ff. de aqua pluui. arcen. ibi; vetuſtatem vicem legis tenere legis inq̄ conuentionalis, nā de ea ſermo ibi fiebat, ad idem l. hoc iure, §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æſtiu. & ff. de itine. actuq; priu. l. apparet, §. pe. ratio,

15 Fama pb

† q a antiqua quorum origo memoriā exceſſerit nullum genus probationis admittunt præter probationem famæ, & ideò in eis ſola fama citra vllum adminiculum facit plenam probationē: quòd fama in eis faciat plenam probationem: tradit Gloſſ. in l. at qui natura, §. cum me abſente, ff. de nego. geſt. Bald. in auth. quas acti. colum. fina. C. de ſacroſanc. eccleſi. Idem in l. cum ſuper, C. de rei vendica. Idem Bald. in l. in bonæ fidei, colum. viti. C. de rebus credi. Idem Bald in l. iiij. C. de probatio. Bal. in l. non ignorat, colum. vj C. qui accuſare non poſſunt, ſequitur. & firmat eſſe communem opinionem Dec. in c. j. nume. 46. de appella. Fel. in capi. veniens, num. 9. de teſtibus, & iterum numer. 16. Lambertinus de iure patronatus ij. part. lib. ij. art. ix. quæſt. x. Ludouicus Gozadi. conſi. viij. nume. 47. Andr. Tiraquel. de primogenitur. in præfatione, nu. 103. Matthæus Afflictus in deciſion. Neapo. deciſ. cclxxvij. nu. 1. Gratus conſil. xcv. lib. ij. nu. 15. Anton. in c. veniens, nu. 10. de uerb. ſignifi. Bart. in l. ij. §. Labeo, ff. de aqua pluuia arcen. Hippol. Marſ. in l. de minore, §. plurimū n. 60. ff. de quæſ. Idem in ſing. ccccc v. Iaſ. in l. prætor ait, §. prætor ait, ff. de edendo, Petr. Paul. Par. conſil. lij. n. 50. lib. iij. & conſil. xxiij. lib. j. nu. 236. Carolus Ruz. conſil. xiij. n. 3. lib. iiij. Idem conſi. ciij. nu. 15. lib. v. Aym. de anti. temp. par. j. ſectio. ampliat nūc, nu. 8. fol. 23. Dec. in c. cām, ij. nota. de proba. Pet. Duen. in regu. ccxcix. n. 7. Dec. conſi. xlij. col. ij. Aymo. Craue. vbi ſupra ſectione viſo, fol. 73.

ne probat in antiq. cum cōi.

Quòd † autem in antiquis nullum genus pbationis inueniat præter probationem famæ vt tradunt Iuniores in rub. ff. ſi cer. pet. & in l. admonendi, ff. de iurei. patet, quia in his quorū origo memoriā excedit teſtes non poſſunt rectè deponere, neq; ſcripturæ, & inſtrā publica fidē facere, nā ſimul ac inſtrm̄ auctenticū eſſe negeī, uix eſt vt poſſit verificari, aut autēticū pbari, & Hiſtoriæ dnr eſſe ſcripturæ priuatæ q̄ ex antiqtate, & fama fidē aſſumere intelligunē, ſicq; in tā antiquis q̄ vitā memoriāque hoīum excedunt, ad ſolā famā oēs ſpēs pbationis rediguneē † inq; ijs tā vetuſtis pbatiónes leuiores, & admittunē, & ſolent ſufficere, vt l. ſi ſeruus ſeruū, §. inquit lex, ff. ad leg. Aql. ſufficitq; pbatio p indicia, & cōiecturas, l. cenſus, ff. de pb. l. q ex literis, ff. de ſecū. tab. c. cām de pb. c. cū olim, de cenſ. & vtrobiq; p Glo. & Doc. Paul. Caſt. cōſ. clxiiij. in pſenti cā q̄ vertiē col. j. lib. ij. Anch. conſi. cccx. tiei dñi magnifici col. ij. Idē Anch cōſ fi. col. vj. iij. dub. in fi. Cabcan. cōſ. viii. col. v. Iaſ. cōſ. cxxviij. col. j. lib. j.

16 Fama nō aliter probantur antiqua aut uix alio modo.

17 Probationes coniecturales ſufficiunt in antiqs.

Quod † & ſequitur Aymon Crauet. de antiqui. temp. parte j. ſectio. viſo de fama nu. 3. vt tū ingt nō pcedat. cōtra poſſeſſorē, aut rqū de

cuius poſſeſſionis iuſtitia apparet, quia probatio quæ fit ex temporis antiquitate dicitur p̄ſumptiua, & coniecturalis, ideò admitti non debet contra ueritatem, id eſt contra eum de cuius iuſtitia poſſeſſionis apparet, ita Aymon vbi ſupra numero trigeſimoſecundo, allegat Innocentium & Doctor. communiter in cap. cauſam, de probationib. Socin. conſil. cxciiij. ſubtiliter & eleganter numero nono libro ſecundo, vbi firmat hanc eſſe communem opinionem Doctorum in capitu. cauſam, & ibi ēt docet vt in his tam antiquis omne genus probationis reducatur ad famam & communem opinionem per Decium in d. capitu. j. colum. quarta de appellat. per Corneum conſil. ccciiij. col. v. lib. iij. per Aymonem vbi ſupra par. j. ſectione viſo in hac fol. 73.

18 Intell. c. j. de præſcr. lib. vj. Adhuc tamen † d. capitu. primū de præſcription. libro ſexto. non facit contradictos vectigalium poſſeſſores, quia iure noſtro regio nulla reperitur lege vetitum vt alius nō poſſit p̄ter regem illud vectigal poſſidere, & habere (quod alcauala appellatur) at iure canonico vetitum nominatim eſt, ne vnus epiſcopus in alterius diœceſi decimas percipiat; cū enim decimæ debeantur & ſint clericis ſingularium eccleſiarum neceſſariæ ad eos clericos alendos, qui cultui diuino interſint ſacraq; miniſtrent, eueniret vt ſi vnus epiſcopus in alterius diœceſi decimas perciperet, illius diœceſis clerici non haberēt vnde ſatis commodè alerent ſe ſe, ita probat capitulū cum ſint homines, capitu. cum in tua, capitu. dudum, de decimis, capitu. de quarta, de pręſcription. cap. omnes baſilicæ, xvj. quæſtio. ſeptima, & ideò dictis iurib. nominatim reſiſti videmus ne vnus epiſcopus in alterius diœceſi decimas p̄cipiat, vnde ſi earum præſcriptionem captet talis pręſcriptio quaſi contra iuris prohibitionem, & reſiſtentiam intelligitur, ideo non procedit niſi vel titulus oſtendatur vel prætererit tempus cuius initij, &c. ita nominatim intelligunt illum text. Corraſius de ſeruituti bus in l. ſeruitutes, magna numero trigeſimo quinto, ff. de ſeruitut. Couarru. libro tertio reſolutio. capitu. xvij. numero ſeptimo, Decius conſil. cxxxiiij. viſo puncto, numero quarto, Paulus Caſtrenſis in d. l. ſeruitutes, numero, 7. Balbus de præſcrip. parte. iij. quæſt. x. num. 9. quæ quidem ratio ceſſat in ſpecie noſtra vbi ut diximus tale uectigal ab alijs præter regem teneri uetitum non reperitur, quinimò etiam ſi eſſet ulla iuris regij pręſumptio contra poſſeſſores huius uectigalis adhuc tamen uidetur uti illud poſſent præſcribere, nam etiam tempore ordinario & citra ullius tituli interuentū pręſcribuntur ſeruitutes habentes cauſam continuam, l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruitus vendic. l. ſecunda, C. de ſeruitu. & aqua, & vtrobique per Docto. communiter: & eſt communis opinio, ut plenè per Balbum de præſcr. in ſecunda par. iiij. par. principal. in princi. & tamen contra præſcribentem ſeruitutem eſt iuris cōmunis præſumptio, quia quæque res præſumitur eſſe libera, l. altius C. de ſeruitut. vnde etiam ſi id vectigal (quod alcauala uocatur) ad regem noſtrum pertinere in re dubia præſumi (quod ſatis certum non eſt) fateremur adhuc contra talem præſumptionem præſcriptio curreret ordinaria, niſi in quibus caſibus ex regio priuilegio longius tempus deſideratur. Quinimò ſunt qui vellint vt d. capit. primū, procedat duntaxat in rebus eccleſiæ, vt voluerunt Paul. numero ſeptimo in d. l. ſeruitutes, Dinus numero vigeſimoſeptimo, in capitu. poſſeſſor, de regul. iur. in ſexto, vnde ceſſat eius deceſſio in ſpecie noſtra, qui loquimur in rebus profanis, & cum d. capitu. primū varios recipiat intellectus in eo fieri non poteſt ſufficiens fundamentum. Bart. in l. non ſolum, §. liberationis verba, ff. de liber. lega.

Præterea d. cap. j. procedit quando poſſeſſor nitebatur præſcriptione, in qua regulariter deſideratur tituli aut iuſtæ cauſæ allegatio & probatio l. nullo, C. de rei uendic. l. Celſus, ff. de uſucapio. l. unica, C. de uſucap. transf. l. diutina l. ſuper longi. C. de præſcrip. longi temporis. Diuerſum eſt in ſpecie noſtra ubi poſſeſſor ſeſe tuebatur non præſcriptione (quaſi rē à non domino initio habuiſſet,) ſed conceſſione, quaſi eā initio ab ipſo domino qui ius alienandi habuit cępiſſet, ſicq; ſtatim huius uectigalis ius & dominium quæſijſſet, ſicq; ſumus in terminis cap. cum perſonæ, §. quod ſi tales, de priuileg. in vj. non autem in terminis dict. cap. j. Nec dubium eſt quin ſi allegem me habuiſſe cauſam titulumq; ab ipſo domino qui nunc rem ius aut uectigal repetere vult & p̄bauero poſſeſſionem diutinam ipſo ſciente & patiente, minimèq; contradicente, per eā præſumetur titulus à me allegatus ex receptiſſima illa communi reſolutione ſuprà allegata p̄ d. l. cum de in rem uerſo, ff. de uſuris, & in hoc tantum quæſtio erit an in hac materia fauore regio longius tempus deſideretur. 19 † Neque ad rem pertinet quod ſecundum hoc confunderetur materia pręſcriptionum in qua tituli nō modo allegatio, ſed etiam uerus ipſius interuentus exigitur d. l. nullo, cum ſimi. ſuprà allegatis nam illud procedit quando poſſeſſor agnoſcit ſe non habere titulum à uero domino ſed ab alio ex mente Pauli Caſtr. in d. l. ſeruitutes Intellect. l. nullo, C. rei uendi.

tutes, nos loquimur quando ab ipſomet domino ſe titulum habuiſſe firmabat, ſed ſanè magis eſt ut hoc caſu non præſumatur titulus habitus à uero domino, niſi probetur non magis quàm ſi ab alio habitus allegaretur, quo caſu probari etiam oporteret per dic. l. nullo, cum ſimilibus ſuprà allegatis, & quia regulariter vbi fit mẽtio de allegatione intelligitur etiam quòd adſit probatio nec ſola allegatio ſufficiat l. prima. ff. de dolo l. prima. ff. ſi quad. pauperiem, nec me mouet d. l. cum de in rem, quia procedit quando allegatur & probatur actus factus ab aliquo non tantum ſemel aut bis, ſed etiam decies geminatus, & ex interuallo, puta ſemel in quolibet anno, & ſic conti-

20 nuatus per totum decennium, & vniformis† at in ſpecie noſtra non ponimus ullum actũ eius qui dominũ eſſe ſe dicit interfuiſſe ergo, &c. præſertim cum etiam in terminis d. l. cum de in rem, ter geminus actus non ſufficeret vt ex communi opinione reſoluit Iaſo. in l. ſi certis annis, C. de pact. numero. 15. Antonius in cap. literæ, de dila. per omnes in d. l. ſi certis, ergo magis eſt vt titulus allegatus non præſumatur ex poſſeſſione diuturna ſiue à vero domino habitus eſſe dicatur, ſiue ab alio, niſi decies geminus actus veri domini probaretur ex interuallo & vniformes vt d. l. cum de in rem & vide pleniſſimè per Balb. de præſcrip. part. iij. q. x. vbi, nume. 11. latè diſcutit intell. l. ſi filius, C. de peti. hære.

Intel. l. cũ de in rem ff. de uſur.

21 Tenendo hanc partem† tunc ad l. primã. C. de patria poteſta. l. ſi filiusfa. C. de peti. hæred. l. qui in aliena, in princip. verſicul. ſed & ſi nõ adierit, ff. de acquirend. hæredita. reſponderi poſſet ex mente Bartol. in d. l. cum de in rem; & ibi communiter Doctor. Bartol. & communiter Doctores in d. l. ſeruitutes, quòd ex diuturna poſſeſſione, uel quaſi poſſeſſione præſumitur titulus allegatus in præſcriptione ſeruitutis, & in reliquis ſimilibus quæ ſunt non admodum grauis incommodi, non ſic quando ageretur de amiſſione totius rei qua de agitur, & ita ſe habet non modo communis, ſed etiam receptiſſima omnium eorum opinio quos ſupra retulimus tenuiſſe, ut ex diuturna hac poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione præſumatur titulus allegatus ad præſcribendam ſeruitutem, quæ haberet cauſam diſcontinuam, quaſi hoc ſit non admodum magni incommodi qui titulus nõ præſumeretur ſi ageretur de magno præiudicio. Sed hæc communis opinio, & recepta ſolutio non placuit diſſertiſſimo viro Didaco Couarru. in libro primo variarum reſolution. capitu. decimoſeptimo, numero ſeptimo. poſt alios ibi relatos, cuius

Intell. l. 1. C. de pat. poteſt.

etiam opinionem non refero, quia diuerſa nobis ſententia ſedet, ſed & præter eos hęc communis ſolutio plus quàm manifeſtè confutatur per d. l. primã. de patr. poteſta. iuncta, l. filiusfamilias, §. ſecundum vulgarem, ff. de leg. primo, & §. primo, inſtitu. de ſing. rebus per fideicom. relig. vbi habetur patriam poteſtatẽ eſſe rem inæſtimabilem, adeò ut licet quis poſſit per fideicom. rogari ut reſtituat res ſuas vtcunq; pretioſas ſiue illæ mobiles ſint, ſiue ſoli, tamen vt emancipet filium rogari non poteſt, quia patria poteſtas eſt res inæſtimabilis & tamen ex diutina poſſeſſione, uel quaſi non deſinit præſumi titulus allegatus, licet ageretur de amittenda patria poteſtate, ut d. l. prima, ut interim omittam quod in terminis, d. §. ſed & ſi non adierit, non agebatur de paruo præiudicio, argumento, l. quia poterat, ff. ad Trebellian. §. ſed neq; inſtitut. de autho. tuto. & longe minus in terminis d. l. ſi filiusfamilias. dic ergo quòd quando ex diuturna poſſeſſione vel quaſi pręſumatur, vel non præſumatur titulus allegatus, res quidem varia eſt, & anceps, & legum latoribus alijs in cauſis viſus fuit partem affirmatiuam, alijs uerò in cauſis negatiuam partem ſequi, vnde in caſibus occurrentibus qui nominatim nulla lege deciſi repetiuntur, argumentum ſumendum eſt ab illa lege quæ ꝓximior eſt & ſimilior caſui ſpecieiq; occurenti l. quæritur, ff. de ſtatu homi. l. non poſſunt l. neq; leges, ff. de legibus, ſpeciei autem noſtræ qua de agimus nulla vnq̃ lex proximior ſimiliorq; reperitur quàm d. l. nullo, C. de rei vendi. l. Celſus, ff. de vſucap. cũ ſimi. ſuprà alleg. in quibus habetur ex diuturna poſſeſſione non pręſumi titulum allegatum ad inducendam pręſcriptionem. ergo idẽ & in ſpecie noſtra deciſum eſſe intelligendum eſt, vt titulus habitus à vero domino patiente eius rei qua de agitur non præſumatur licet allegetur non magis quàm præſumeretur ſi aliũde habitus allegaretur.

Ad iura in contrarium adducta reſponde quod loquuntur in caſibus lõgè diuerſis & ex diuerſis non fit illatio l. fina. ff. de calumniato. Gloſſ. in l. ſi creditoris, vbi plenè per Iaſo. ff. de noui op. nunti. quæ omnia procederent ſi poſſeſſa ſeſe tueretur dicens ſe titulum cauſamq; legitimam poſſidendi ab ipſo rege qui per prius dominus fuerat illius vectigalis de quo ageretur habuiſſe, ſuccumberet enim in iudicio proprietatis, quia ex illa diutina poſſeſſione titulus ille allegatus nõ præſumeretur. †Diuerſum eſſet ſi diceret ab ipſis vaſallis ſeu popularibus ciuibuſ'ue ius illius vectigalis percipiendi habuiſſe ſe, nam tunc ex inueterata poſſeſſio- 22

Vaſalli an paſſint ſe tueri contra duces

comites Hiſpaniæ quiquæ lõgo tpe id uectigal (qđ alcaual.uocatur) præſteterunt.

poſſeſſione bene præſumeretur cum ipſimet ciues huic poſſeſſori non decies tantum, ſed multo pluries centies aut milies fortè hanc præſtationem vniformem, & ex eadem cauſa feciſſent, ſicq; regi tale vectigal repetenti aut vendicanti, oportunè reſpondebit poſſeſſor illud vectigal exigi ſolitũ à ſuis oppidanis vaſallis aut ciuibus ſibi deberi, debitumq; retro fuiſſe ex tali cauſa uel titulo in futurumq; pſtitum iri, an autem tantundem aut ſimile quippiam ab ijſdẽ oppidanis aut ciuibus ipſi quoq; regi debeatur id ſibi compertum non eſſe, hancq; curam, aut huius rei inſpectionẽ, aut notitiam ad ſe non pertinere, hocq; vnum ſe certo ſcire ab oppidanis ſuis id ſibi deberi, an regi quoq; tantundem aut ſimile quippiã debuerint alij viderent, & in eo tantum quæſtio erit an longius tempus quàm decem aut viginti annorum exigatur ad præſcribendum uel dictum titulum præſumendũ contra populum quàm deſideraretur ad illum præſumendum contra quendam hominem priuatum, Illud enim certum eſt illam inueteratã quaſi poſſeſſionem huiuſmodi vectigalis (quod alcauala vocatur) exigendi ſufficere vt ex ea pſumatur titulus ſi allegetur, quia d.l.cũ dein rem verſo, procedit in omni annua præſtatione, qualis eſt præſtatio decimarum & ſimiliũ rerum vt nominatim tenuit ibi Gloſſ.mag.cũ qua tranſeunt communiter Docto.ibi & alij innumeri per nos ſuprà relati: in illo articulo an ex diutiua præſtatione præſumatur titulus ad tantundem in poſterum exigendum, ſi allegetur habilis & legitimus, id quod longè facilius procedit in præſtationibus menſtruis vel etiam ſingularum hebdomadarum vel dierũ, tantoq; facilius quanto pluries geminatur & multiplicatur exactio vel actus exigendi, facit l.prima.C.de fideicom.ibi, alimẽtá menſtrua & ueſtiarium annuum, & in ſpecie præter ſuprà relatos quòd ea conſuetudo per longum tẽpus exigendi pedagium ſit præſcripta contra populum ipſum ſi legitimus titulus allegetur tenet Albericus, numero.4.in d.l.cùm de in rem verſo, quod ſimiliter ſatis in ſpecie intelliguntur tenuiſſe omnes illi auctores quos ſupra retulimus tenuiſſe, quòd ex diuturna poſſeſſione titulus legitimus allegatus præſumitur contra agentem actum decies geminatum, licet non ſic contra patientem niſi in his quæ non admodum magni eſſent præiudicij.

22 At in ſpecie noſtra cum ille populus ſeu populares non tam patientium quàm agentium vicem ſuſtineant, ſine dubio contra eos talis titulus allegatus præſumetur. contra ipſum autem regem non, ſic facile præſumeretur, cum ipſe nihil vectigalis illius nomine quo de agitur huic poſſeſſori præſtitiſſet vnquàm licet tacuiſſet diſſimulaſſet paſſusq; eſſet illud exigi, & in ſpecie nobiſcum tenet Alex.conſi.cxiij. ſuper primo libr.j.in princ.qui plures allegat Baldus in l.ſolent.§.fina.vbi Barto.& alij, ff.de offic.proconſ.Stat ergo ex diuturna præſtatione præſumi legitimum titulum allegatum contra ſoluentem.

Hanc † communem ſententiam amplia primo vt procedat etiam contra ruſticum, ita in ſpecie tenent Bart.in l.litibus.C.de agricolis & cenſi.lib.xj. Iaſ.numero.13.& Alcia. in d.l.ſi certis annis, Alexan.conſi.cxiij.in prin.lib.j.incipit ſuper primo dubio, Speculat.de cauſa poſſeſſ.ij.verſic.Idem Specul.de reſtit.ſpolia.§.nunc dicemus, verſic.fin.Bald.in l.ſolent, §.fina.ff.de offic.proconſul.Idem Bald.colum.pen.in d.l.ſi certis annis, Antonius in c.peruenit, de cẽſibus, ſentit Alex.conſi.cxxiiij.ſuper primo quæſito, libro ſecundo quæ communis opinio ſaltem vera eſt in longiſſimo tempore vt per Alexan.d.conſi.cxiij. Contra per hanc communem ſententiam multi tenent quos refert Iaſ.vbi ſuprà, ſed verior eſt communis opinio tum, quia ruſticis non ſubuenitur niſi in caſibus à iure expreſſis l.fina.cum ibi notatis.C.de. iuris & fact.ignor. tum etiam † quia lex generaliter loquens comprehendit perſonas vtcunq; priuilegiatas ſi in materia qua de agitur non reperiantur habere peculiare priuilegium l.in frandem, §.fina.ff.de milit.teſtamento Iaſ.vbi ſupra Decius in l.ex teſtamento, C.vnde liberi Alciatus libr.iiij.paradox.c.x.Decius conſi.v.plenè per Tiraquell. de retract.Gloſ.xiiij.numero.91.cum xx.ſeq.Crotus, numero.18.in l.nemo poteſt, ff.de legat.j.vbi Annibal, numero.369.& Ripa, numero.52.Decius in l.hac conſultiſſima, colum.fina.C.qui teſta.fa.poſſ.Iaſo.in l.ſicut, numero.10 C.de teſtamen.milit.ſed in hac materia ruſticus non reperitur habere peculiare priuilegium, ergo, &c.

23 Tit.allegatus præſumitur contra ſoluentem et ſi ſit ruſticus ſi annuis pſtationibus longiſſimi temp. cũ cõi cõtra multos, & quidã per longũ tm tẽpus ſoluerat.

24 Lex generalis comprehendit perſonas priuilegiatas ſi nõ materia qua de agitur nõ reperiunt habere priuilegiũ cũ cõi.

Amplia ſecundo † vt procedat etiam contra mulierem, ita tenent Baldus, colum.penul.& Iaſ.numero.13.in d.l.ſi certis Bart.in d.l.litibus Alciatus in d.l.ſi certis, Antonius in d.cap.peruenit.Alexàn.d.conſi.cxxiiij.ſuper primo quæſito.lib.ij.quæ communis ſententia & ſi à quibuſdam quos refert Iaſ.vbi ſuprà impugnetur tamẽ vera eſt, quia mulieri nõ ſubuenitur niſi in caſibus à iure expreſſis ſecundum doct.ſuprà citatos per tex.cum ibi notatis in d.l.fina.C.de iuris & fact.igno.& ipſa regulariter vtitur iure communi d.l in fraudẽ, vnde cum in hac materia non reperiatur habere

25 Tit. allegatus poſt diuturnam præſtationem præſumitur & contra mulierem.

bere peculiare priuileginm, licet alias in caſibus habeat multa priuilegia de quibus p Decium in l. fęminæ, ff. de reg. iur. ſequitur quòd & in ea locum habebit d. l. cum de in rē verſo.

Tit. allegatus poſt diutinam præſtationē præſumitur cōtra eccleſiam.

26 Amplia tertio † vt procedat etiam in eccleſia Salicetus in d. l. cum de in rem; quæſtio. vij. Iaſ. vbi ſuprà, numero. 13. Decius in d. l. ſi certis annis, numero. 13. & Alcia. ratio, quia vtcūque ſit eccleſia priuilegiata, tamē cum hac in re nō reperiatur habere peculiare priuilegiū, neceſſe eſt vt comprehendatur ſub regula, argumento d. l. in fraudem cum authoritatibus ſuprà allegatis.

Idem in fiſco.

27 Quarto † amplia vt procedat etiam contra fiſcum eadem ratione, quòd nominatim tenuit Iaſ. vbi ſuprà & Decius etiam vbi ſuprà, numero. 13. ſed in eccleſia & fiſco in eo tantū quæſtio erit an longius tempus quàm in reliquis exigatur quod & tenet Alciatus in d. l. ſi certis annis.

Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tpſ immem. cum cōi.

28 Quinto amplia † vt etiam tituli allegatio neceſſaria nō ſit quando præterijt tempus cuius initij memoria non extat. Iſta eſt communis opinio quam tenent Ang. Paul. Cin. quæſt. pe. Iaſ. in decima limitatione, colum. fi. in d. l. ſi certis annis, Bart. in d. l. cum de in rem verſo, ſentiunt Gloſſ. & Paulus Caſtr. in l. ſeruitutes, magna, ff. de ſeruit. Bald. in l. ſecunda. C. de fideicom. Ioannes Andr. in cap. peruenit, de cēſibus, Riminaldus col. pe. in d. l. ſi certis annis, Balb. de præſcr. part. iij. q. x. nu. 9. p Aymo. de antiq. tēp. nu. 43. ſectione materia iſta part. iiij.

Titulus allegatus poſt diutinam ſol. pręſumitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.

29 Sexto amplia † vt non ſolum in iudicio proprietatis, ſed etiam in iudicio poſſeſſorio ex diuturna illa præſumatnr titulus allegatus ad tuendum eum in poſſeſſione, ita tenet. & ait communiter teneri Iacobinus de ſancto Georgio in d. l. ſi certis annis, C. de pact. nume. 24. per cap. querelam, de electi. text. & ibi Abbas in primo not. in cap. ſicut, de ſnīa & re iudica. Abbas & Imola in d. c. querelam, bonus text. in cap. cum de beneficio, de pręben. in vj. quinimo ad obtinendum in poſſeſſorio non ſunt neceſſariæ decē annuæ præſtationes, ſed pauciores ſufficerent, vel forte vna ſecundū Ang. in d. l. ſi certis, qua de re per Butrium in d. cap. querelam, vbi Imola, numero. 10. hoc vnū in dubitatnm eſt hunc poſſeſſorem facilius obtenturū in poſſeſſorio quàm in petitorio, ideo Iacobinus vbi ſupra ronſulit vt potius intentet is poſſeſſor poſſeſſorium vel quaſi poſſeſſorium quàm petitorium, & ibi docet formam libellandi & ad obtinendum in poſſeſſorio ſufficeret vnica præſtatio ſecundum Alciatum in d. l. ſi certis, Paulus in l. ſicuti, § ſi quæratur, ff. ſi ſerui. vendi. Feli. in c. cum Bertholdus, col. antepenul. de re iudica.

Septimo amplia † vt procedat non ſolum qñ in ipſis ſolutionibus vel præſtationibus expreſſa erat cauſa ſoluendi ſed etiā ſi expreſſa non fuiſſet, ſi modo ex aliqua cōiectura arguatur, quòd factæ fuerint illæ præſtationes ex cauſa retroobligatotia, ita notanter per Riminaldū colum. fina. d. l. ſi certis annis, itaq; aut conſtat præſtationes fieri ex præambula neceſſitate, & obligatione præſtandi, quæ in futurum quoq; durabat, & tunc ſufficit titulum allegare, licet noo probetur, quia ſatis probatur præſumptiuè per aſſertiones factas in ipſa præſtatione, ita procedit l. Campanus, ff. de op. lib. Aut conſtabat retro nullam fuiſſe obligationē, & procedit l. operis non impoſitis, ff. eod. Aut dubitatur & tunc ad coniecturas recurrēdum eſt, vtrum veriſimilius ſit tales annuas præſtationes factas fuiſſe ex præambula cauſa obligatoria, an ex mera liberalitate & voluntate, ceſſantibus autem coniecturis, Curtius iunior in d. l. ſi certis annis, uumero. 23. cum pluribus ſeq. tenet præſtationes ex cauſa obligatoria, & ſic ex neceſſitate factas videri potius quàm ex voluntate & liberalitate, ſed receptior opinio eſt in contrariū vt & ipſe fatetur & infra docebimur, ſed & ſi cū ipſo Curtio teneremus quod ex neceſſitate factæ viderentur adhuc tamen ea neceſſitas deberet ſe continere intra terminos & numeros præſtationum factarū nec ſe deberet, porrigere ad præſtationes nondum factas. 30

Annuę pſtationes an factæ uideātur ex cauſa obligatoria ſtatur coniecturis.

Quod diximus † ex diuturna annua præſtatione pręſumi titulum legitimum ſi allegetur limitatur primo, vt non aliter procedat quàm ſi illa annua pręſtatio facta fuerit ex certa cauſa obligatoria, veluti ſi ciues aut populares alicuius villæ, caſtri, aut vrbis domino ſuo ſingulis annis præſtabant certum frumentum, vinum, oleum, pecuniam numeratam, ant quippiam aliud ex cauſa emptionis, aut permutationis ex contractu inito, vt id in perpetuum ſingulis annis præſtaretur, aliter enim ſi nō appareret qua ex cauſa huiuſmodi annuæ præſtationes fierent non obligarent in futurum, ita tenent in ſpecie Salicetus in l. ſi certis annis. quæſtio j. C. de pact. Idem Salicet. in l. cum de in rem verſo, ſuprà allegata ſimiliter in j. quæſtio. vbi ait hanc quæſtionem non eſſe tactam à Doctoribus, ſequitur Alex. conſi. cxiij. ſuper primo dubio videtur, libro. j. numero. 2. Idem Alexan. conſi. cviij. in cauſa & lite inter dominos, numero. 15. colum. fina, libro ſecundo vbi allegat idem tenere Cumanum & Ludouicum Romanum in l. qui in aliena, in pr. ff. de acquirenda hæreditate. Idem Alexand. conſi, 31

Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu faciētes ut in poſterum obligati uideātur oportet apparere quod ex cauſa obligatoria pſtabant.

conſi.xiiij.viſo & conſiderato.nume.9.eodem lib.vbi allegat Bart.idē tenentem in l.cum de in rem verſo, circa finem, ff.de vſuris & Antonium Butrium in repeti.cap.peruenit, de cēſibus tradunt expreſſim Riminaldus col. pen. & Iaſ.colum.fina.in d.l.ſi certis annis, Felinus in cap.cauſam quæ, de præſcrip.eſt communis opinio ſecundum Balb.de præſcr.par.iij.principali,q.x.numero.8.vbi plures allegat. Intellige tamen quòd etiam ſi cauſa expreſſa non eſſet in ſolutione ſi tamē ex ipſa ſolutione veriſimiliter colligeretur ſufficeret, ita Riminaldus vbi ſuprà poſt Bald.quem allegat in l.generaliter, C.de non num.pecu.quinimo Curt. iun.in d.l.ſi certis, numero.20.cum ſeq.tenet quòd ſemper ſolutio præſumitur fieri ex cauſa obligatoria, & ſic tenet contra iſtam limitationem, licet fateatur hāc eſſe communem opinionem, ſed communem tenet Curtius Senior ibi, numero.16.& Decius, numero.14.& Alciatus qui communem firmat ab omnibus teneri.

32 Titulus i annuis p̄ſtationib⁹ non aliter præſumitur quā ſi allegetur.

Secundo limitatur† vt non procedat niſi illa certa cauſa fuerit allegata, ita Iaſo.colum. pen.numero.15.& Alciatus in d.l.ſi certis annis, Alexan.d.conſi.cxiij.colum.j.libr.j. Idem Alex.d. conſi.cviij. numero.15.libro ſecundo Salicetus in d.l.ſi certis, quæſtio.j.ratio, quia iuris præſumptio licet releuet ab onere probandi tamen non releuat ab onere allegandi l.ſi adulterium, §.idem Pallioni, de adul.& eſt communis opinio vt patet ex relatione Balbi de præſcript.part.iij.quæſtio.x.numero.19 eſt communis opinio ſecundum Curt.Seniorem in l.ſi certis ſuprà all.numero.12.vbi Curt.iterum, numero.16.

Tertio limita vt non ſufficiat allegari niſi etiam in ipſo libello cauſa ipſa præſtationis allegetur ſecundum Salice.in d.quæſtio.j.in l.ſi certis, Idem in d.l.cum de in rem, in eadem j. quæſtio.Alexan.in d.conſi.cxiij.Iaſo.in d.l.ſi certis annis, column.fina.vbi Curtius Senior, numero decimoſexto & numero.17.quod & ſentit Alciatus ibi.

33 Titulus i annuis p̄ſtationib⁹ allegatus præſumitur, ſed admittitur probatio in contrarium.

Quarto limita† vt hæc præſumptio quæ oritur ex hac annua, & diuturna præſtatione intelligatur eſſe præſumptio iuris tantum, non etiam iuris & de iure, & conſequenter contra eam admittatur probatio in contrarium, ita eſt communis opinio quam Petrus & Cinus & Iaſ.columna fina.in d.l.ſi certis annis, Alexan. d.conſi.cxiii.lib.j.colum.fina.Ioan.Andreæ in cap.fina.de cauſa poſſ.& prop.Bald.in l.ij.C.de dotis promi.Butrius in cap peruenit, de cenſibus ſenſit Archid.xviii.quæſtio.ij.cap.ſeruitium, Iacobinus de ſancto Georgio in dic.l.ſi certis, numero.12.vbi ait quòd præſumptionis tantum non etiam confeſſionis vim habēt illæ præſtationes, Idem Curtius Senior numer. 16.ioid.vbi Dec.nu.15.hanc communem lim. ſequitur & Alciatus ibi.

Quinto limita vt non ſolum cauſa illa allegetur ſed quòd etiā probetur, quia præſumptio iuris licet releuet ab onere probandi nō tamen releuat ab onere allegandi l.ſi adulterium cum in teſtu, §.idem Pollioni, ff.de adulteri, & quia regulariter vbi exigitur allegatio alicuius rei eius quoq; probatio & interuētus deſideratur l.j.ff.de dolo l.j.ff.ſi quad. pauper. tradit Riminaldus in dict.l.ſi certis annis, vbi Iaſ.colum.fina. eſt ex mente Bar.in d.l.cum de in rem verſo, vbi Salicet.quæſtio.j.& quæſt.pe. Idem Salic.quæſtio.i.in d.l.ſi certis. Alexand. conſi.cxiii.libr.i.colum.i.& alii communiter in d.l.ſi certis, vbi ita tenet Alciatus, intellige quòd eſt allegāda & probanda cauſa declarata cum fiebant ſolutiones, puta quòd dicebatur ſoluimus quod ex cauſa emptionis debemus, ſed ipſum contractum præceſſiſſe non eſt neceſſe probare, ſed ſufficit eum allegare.

Sexto limita† vt dictæ ſolutiones ſeu præſtationes debeant eſſe vniformes, non ſic ſi eſſent diuerſarum rerum vel etiam ſummarū, ita Riminaldus vbi ſuprà per d.l.cum de in rē, quæ nominatim loquitur quando præſtationes erant vniformes, quod eſt ex mente Alexan.d. conſi.cxiii.libro primo vbi pro conſtanti ponebatur vniformes fuiſſe præſtationes, Iacobinus de ſancto Georgio, numero.12.in d.l.ſi certis annis, qui videtur dicere hanc eſſe communem ſententiam, & ibi Decius, numero.19. Bartolus & Baldus in l.ſolent, ff.de offic.proconſulis, in §.fina.Bald.in cap.primo.§.ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit controuer.inter dominum & agna.ex cuius relatione hæc videtur communis opinio quam ſequitur Alcia. in d.l.ſi certis, vides ergo ex annuis illis præſtationibus titulum allegatum non aliter præſumi quàm ſi & vniformes ſint illæ præſtationes & ſolutiones factæ ſint ex cauſa obligatoria in futurum & illa cauſa fuerit allegata, & fuerit allegata ab initio in ipſo libello, nam ſi poſtea allegaretur non ſufficeret.& etiam fuerit probata, nam ſola allegatio nō ſufficit, cauſa enim expreſſa in illis ſolutionibus faciēdis ſeu præſtationibus nunq̄ præſumitur niſi ꝓbetur, licet ſi probetur bene præſumat quòd præceſſerat contractus præambulus qui cogitur eum qui poſtea ex illa cauſa (puta emptionis aut dotis) exſoluit, ad illam ſolutionē ſeu præſtationem faciendā expreſſa cauſa ſoluendi in ipſa ſolutione, aliud eſt enim cōtra-

34 Titulus allegatus ex annuis p̄ſtationib⁹ non præſumitur niſi eſſent uniformes cum cōi.

ctus præambulus unde effluxit neceſsitas ſoluendi, aliud aotem eſt ipſa ſolutio facta ex cauſa, & neceſsitate obligationis præambulæ.

35. Diutina præſtatio, & lucratiua pōt et in futurū eſſe obligatoria cō tra Iaſ. & alios.

Quod † ſeptimo loco limitatur vt nō procedat quando illa ſolutio ſeu præſtatio fieret ex caoſa donatioois ſecūdum Iaſ.in d.l. ſi certis annis, colum.fina.C.de pact.ubi etiam Riminaldus columna fina. qui alios allegat Bal. in l.fina.C.ne de ſtatu defuncto.Salic. in d. l.ſi certis, & ibi Alciatus.

Sed hæc communis opinio nobis ſemper ſuſpecta uiſa eſt, cum enim obligatio annua ex cauſa donationis, & ex quolibet alio titulo lucratiuo poſſit deſcendere.non ſecus, quàm ex cauſa & titulo oneroſo, ut per totum, ff.de annuis legatis, late per Barto.& alios in l.Mæuius, §. dubius, ff.de lega.ſecundo cumque vt modo docebamur dicta l.cum de in rem, uerſo, non procedat oiſi cum cauſa ſoluendi expreſſa fuit in ipſis ſolutionibus ſeu præſtationibus, eaque cauſa expreſſa denotaret obligationem in futurum id eſt, in ſingalos annos futuros, non video quid referat vtrum cauſa illa quæ in futurum obligabat deſcēderet ex contractu lucratiuo, (qualis eſt donatio) ao ex oneroſo, (qualis eſt emptio, dos & ſimilia) itaq; vt ſi in annuis illis ſolutionibus ſeu prę ſtationibus expreſſum eſſet quod fiebant, qa ex cauſa emptionis populus quidam tenebatur domino ſuo centum annua præſtare, tunc ex præſtationibus longi, aut longiſsimi temporis præſumeretur contractus ille emptionis præceſsiſſe ſi allegatus foret etiam ſi non eſſet probatus, ita quoq; ſi populus ille diceretur domino ſuo donaſſe centum annua in perpetuum præſtanda ex longi, aut longiſſimi temporis præſtationibus præſumeretur titulus donationis allegatus à domino, etiam ſi probatus non eſſet ſi modo populus ille qui ſoluebat expreſſim in illis annuis præſtationibus faciendis declaraſſet ſoluere ſeſe ex cauſa, & neceſſitate illius præambulę donationis vtrobique enim eadem aut par ratio eſt, & vtrunque probat dict. leg. cum de in rem uerſo, in ſui generalitate quæ inter contractum oneroſum, & lucratiuum nollam fecit differentiam, nec re vera inuenitur data paritate terminorum, Agnoſcimus tamen quòd ſi populus ille domino ſuo annua centum præſtitit, vel par caponum ſingulis annis, idque per longum, aut longiſſimum tempus, & tempore quo fiebant huiuſmodi præſtationes expreſſum nunquàm fuit, qua ex cauſa fiebant, vtrum ex obligatione retro contracta, an uerò ex præſenti liberalitate, quòd tunc in re dubia ex præſenti liberalitate factæ viderentur, quia regulariter in datione rerum uel ſummarum noo præſumitur vlla cauſa obligatoria in futurum, lege ſecunda, §. circa, ff. de doli exception. Sed liberalis conceſſio præſumitur, quo ad præſens donum quæ in futurum non obligat, lege Campanus, ff. de operis libertorum. etenim qui longo tempore aliquid diurnum, menſtruum, vel annuum præſtitit, aut conſtat ex præambula obligatione, quæ in futurum tendebat præſtitiſſe. & tunc ſine dubio tenebitur in futurum etiam ſi ex cauſa voluntaria, & lucratiua ea obligatio deſcendat, dict. leg. Campanus. Aut conſtat quòd ille præſtationes non fiebant ex cauſa præambula obligatoria, & tunc ſine dubio in poſterum non tenebitur, leg. operis non impoſitis, ff.de operis libertorum. Aut conſtat longo tempore factas fuiſſe illas pręſtationes diurnas, menſtruas, uel annuas, non tamen apparet an ex cauſa retro obligatoria, nec ne proficiſcerentur, & in re dubia talem cauſam obligatoriam non præſumam, dicto, §. circa, niſi io ipſis præſtationibus expreſſum ſit, quòd fiebat ex cauſa præambula obligatoria, uel ex ipſis id ueriſimiliter colligatur, ita procedit, dicta lex, cum de in rem uerſo, ergo ſuperior illa commuois opinio, quam impugnauimus poteſt defendi, quando in illis præſtationibus expreſſum fuit, quòd fiebant ex cauſa meræ donationis præſentis, id eſt, quę per præſentem rei interuentum fiebat, & finiebatur in ipſo, ut ſic tot eſſent donationes quot erãt p̄ſtationes factæ, & finitę, ex quibus neq; ulla in poſterũ oriebatur, obligatio neq; retro ulla obligatio ad res illas tradēdas præceſſerat d.l.operis non impoſitis.

Poteſt etiam defendi quando præſtationes nulla expreſſa cauſa fiebant, ut dict. §. circa, quia talis præſtatio ex natura ſui uel neutrum obligabit, uel ſi alterum, potius accipientem quàm dantem, ut inſtitu.de obliga. quæ quaſi ve contractu naſc. §. ſecundo, uel tertio, & inſtitu. quibus modis re contrahi. oblig. §. j. & ij.

Octauo limita † ut non procedat quando fieret vna præſtatio pro decem annuis præſtationibus, tunc licet cauſa obligatoria in ea præſtatione expreſſa eſſet adhuc, tamen titulus allegatus non præſumeretur ita Iaſ.in d.l. ſi certis annis, C.de pactis columna fina.& ibi Alciatus. 36 De ead.re

Nono limita † ut tres præſtationes annuæ 37 De ead.re

poſteriores, quæ alijs in cauſis ſolent ſufficere vt per Gloſſ. in l. ſecunda, C. de iure emphy. tamen hic non ſufficiant vt titulus allegatus præſumatur, ita Iaſo. in dict. l. ſi certis, ad finem, quia aliud eſt cum agitur de liberatione præſumenda, & de ſolutionibus retro factis præſumendis, ut in terminis dic. l. ſec undę aliud de obligatione pręſumenda vt in terminis, d. l. cum de in tem uerſo, argumen. l. Arrianus, ff. de actio. & oblig.

Decimo limita vt non procedat in beneficialibus Iaſ. ubi ſupra Bald. in capitu. ex parte Adæ, de reſtitution. ſpoliatorum. Idem Bald. in capitu. contingit, de dolo & contumac. Alcia. in d. l. ſi certis annis, ad fi.

38 De ead. re

Vndecimo limita † ut non procedat vbi ageretur de ſeruitio perſonali, quia tunc longius tempus deſideratur ſcilicet triginta annorum ſecundum Iaſon. in dict. l. ſi certis, columna fina. numero decimoquinto Bartol. in l. litibus, C. de agricol. & cenſit. lib. vndecimo Idem in l. cum de in rem, ad finem Cin. & Bal. in dict. l. ſi certis, colum. fina. Anton. in dict. capitu. peruenit, late Balbus de præſcriptio. part. iij. quæſtio. x. numero x. per Curtium Seniorẽ numero decimooctauo in dic. l. ſi certis annis quem vide.

Duodecimo limita vt nõ procedat vbi ageretur de præiudicio alicuius tertij, quia tũc requiruntur anni xx. argumento capitu. peruenit, de cenſibus, ita Iaſon. in d. l. ſi certis annis, columna fina. numero decimoquinto. Imola in dict. capitu. peruenit, per text. ibi iuncta ſua Gloſſ. Alexand. conſilio primo libro quarto. Idem Alexand. conſilio decimoſeptimo viſo inſtrumento locationis, colum tertia eodem libro quarto, quod non ſatis certum eſt ſecundum Alexand. in l. qui in aliena, in princip. ff. de acquirend. hæredita. traditur per Curtiũ Seniorem numero 28. in dict. l. ſi certis annis, vbi etiam Alcia. hanc limi. ſequitur.

39 Annuę præſtationes faciũt p longum tps præſumi ti. allr. ẽt ſi cõtra allegantẽ eſſet præſumptio iuris contra Iaſ. Rimi. Balb. & Alcia.

Tertio decimo limita † ut nõ procedat vbi erat iuris præſumptio contra eum qui recepit illas annuas præſtationes, quia tunc non ſufficerent decem annuæ præſtationes, ut titulus allegatus præſumeretur, ſed tot præſtationes tantiq; temporis cuius initii memoria non eſſet, argumen. capitu. primi de præſcript. libr. ſexto. ita Iaſo. in d. l. ſi certis annis, limi. pen. & Riminadus columna fina. ſentit Alcia. ibi, & Balbus de præſcription. parte tertia, quæſtio. decima numero nono. Sed hi nobis videntur loqui contra text. & communem opinionem ibi in l. ſecunda, C. de ſeruit. l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruitu. vendi. vbi licet ſit præſumptió iuris, quòd quælibet res pręſumatur eſſe libera, l. altius, C. de ſeruitu. tamen per longum tempus inducitur præſcriptio contra illam legis præſumptionem, quinimo in proprijs noſtris terminis, & ſic in terminis dict. l. cum de in rẽ, inducitur illa præſcriptio ſeu præſumptio cõtra legis præſumptionem, nam omnis contractus eſt res facti, l. conſilio, ff. de cura. furio. facta autem non præſumũtur, l. in bello, §. factæ, ff. de capti. l. ſi emancipati, ubi Iaſon. & alij, C. de collation. & tamen ex diuturna illa præſtatione præſumitur contractus ille allegatus, quaſi illa præſumptio, quòd facta de quibus non conſtat non præſumantur excludatur per præſumptionem hanc fortiorem, quæ deducitur ex diuturnis pręſtationibus.

Ad dict. capitu. primũ de præſcriptio. in ſexto. reſp. vt ſupra diximus & infrà fortè dicemus vt contra patientem non præſumatur titulus allegatus vt ibi, ſed contra agentem ſic, vt hic.

40 Tit. alleg. contra patientẽ re ſuam ab alio uti frui non præſumit p ſolũ longum tps cum quibuſdã cõtra plures

Quarto decimo limita † ut procedat contra agentem præſtantem ſeu ſoluentem, non ſic contra patientem, quod dic ut ſupra diximus in ſeruitute, at ĩ vſufructu qui eſt pars dominij, l. quarta, ff. de vſuf. etiam ſi quis diu paſſus ſit ab alio rem ſuam vti frui poſſeſſorq; alleget titulum ſe habere adhuc non obtinebit niſi illum probauerit, ita Curtius Iunior numero vigeſimoſeptimo, in d. l. ſi certis annis, Bald. in l. fina. C. ne de ſtatu defunctorum, Aret. in dict. l. ſi certis annis, in fin. licet contrariũ videantur tenere Gloſſ. & Bartol. in dict. l. cum de in rem uerſo, ſicq; l. nullo, cum ſimilib. C. de rei vendica. per quam in præſcribenda cuiuſque rei proprietate non ſufficit tituli allegatio niſi probetur, extenditur etiam ad vſum fructum cuiuſque rei, & d. l. ſi quis diuturno, cum ſimilibus limitabuntur vt procedant in ſeruitutibus realibus, in quibus præſcribẽdis titulus neceſſarius non eſt, non ſic in ſeruitute perſonali qualis eſt vſufructus in quo præſcribendo titulus neceſſarius eſt argument. l. iiij. ff. de vſufruct.

Quinto decimo limita, ut non procedat in feudo ſecundum Curtium iuniorem in dict. l. ſi certis annis, numero uigeſimoſeptimo Bal. in capitulo fina. de feudo dato in uicem legis commiſſoriæ.

Sexto decimo limita ut nõ procedat quando ageretur de pręiudicio tertij ſecundum Iaſon. columna fina. & Alciat. in dict. l. ſi certis annis.

Hactenus de primo caſu cum titulus legitimus allegabatur, † at ſecundo caſu quan- 41

do

Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cũ côi.

do allegabat titulum illegitimum, & inſufficientem, (puta poſtquàm annis decem receperat annuam quandam præſtationem eandẽ in poſterũ ſimiliter expetebat dicens ſibi fuiſſe pacto nudo promiſſam,) tunc in poſterum talem annuam præſtationem non poterit exigere, ita ſe habet communis opinio quam tenent Gloſſ. & communiter Doctores in dic. l. cum de in rem verſo, in Gloſſ. mag. & Gloſſ. fina. in dict. l. ſi certis annis, & Gloſſ. in l. prima §. fina. ff. de aqua pluuia arcenda, quam opinionem ſequuntur & firmant eſſe communẽ Aretinus, columna ſecunda, & Iacobinus de ſancto Georgio, numero duodecimo, in dict. l. ſi certis annis, poſt Petrum de Bellapertica Cinum, Iacob. Butrig. Barto. Bald. Ioann. Fabr. Salicet. Angel. & Paul. Caſtrenſ. ibi, vbi etiam Decius numero duodecimo, eam ſequitur & dicit eſſe communem opinionem, quod & firmat eam ſequutus Ludouicus Romanus ibi, numero vigeſimoſecundo. Sequuntur & dicunt communem opinionem Salicet. & Fulgoſ. in dict. l. cum de in rem verſo, hanc ſequũtur & firmant eſſe communem Iaſon. numero ſeptimo, & Alciatus, & Alexan. numero ſeptimo in dict. l. ſi certis, ubi Riminaldus columna iij. & Curtius Iunior numero decimonono, & Curtius Senior in repet. numero duodecimo, hanc opinionem, & ſequuntur & communem dicunt, quod & firmat eam ſequutus Ludouic. Gozadin. ibi numero ſeptimo, eſt communis opinio ſecundum Iacobinum colum. fina. in dict. l. cum de in rem verſo, & ſecundũ Felinum in capitu. de quarta, numero quadrageſimoprimo, de præſcriptionibus ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Paulus Caſtrenſ. in l. ſeruitutes, iiij. ff. de ſeruitu. colum. fina. hanc dicit communem opinionem Cæpolla de ſeruitu. urbanorum prædiorum, capitu. decimonono. ubi eam ſequitur, tenent Gl. & communiter Doctores, in l. prima, C. de fideicommiſ. Bartol. & alij in dict. l. ſeruitutes Albericus & Odofredus in d. l. ſi certis, Albe. in dict. l. ſeruitutes, Idem in d. l. cum de in rem verſo, col. ii. in prin.

Huius autem receptiſſimæ opinionis ratio ea eſt, quòd ex diuturna poſſeſſione titulum legitimum præſumi ſi allegetur, procedit inſpecta legis præſumptione, ſicque & eam allegari oportet, l. ſi adulterium cũ inceſtu, §. idẽ Pollioni, ff. de adulter. l. licet Imperator, vbi per nouiſſimos, ff. de legatis primo, & contra hãc præſumptionem admittitur probatio, ut in ſpecie tradunt Iaſo. columna fina. in d. l. ſi certis annis, ubi Paul. Caſtrenſis & Cinus quæſt. x. Bald. in l. ſecunda, C. de dotis prommiſſione Ioannes Andreæ in capitu. fina. de cauſa poſſeſſionis & proprieta. Butrius in capitu. peruenit, de cenſi. Alexand. conſil. centeſimo decimotertio ſuper primo dubio, libro primo Riminaldus, Decius, & Curtius Iunior, & alii communiter in dict. l. ſi certis annis, unde cũ ipſemet poſſeſſor fateatur ſe ex titulo inhabili, & non obligatorio annuam illam præſtationem exegiſſe, tantum abeſt ut in poſterũ poſſit quicquàm petere, quòd potius ea quæ retro exegerat deberet quaſi indebitè ſolutum reſtituere, argumento per totum, C. & ff. de condition. indebiti. Confeſſio enim huius poſſeſſoris agnoſcentis titulum fuiſſe illegitimũ, non ſolum probatio eſt legitima, ſed etiam ſuperat omnem fidem reliquarum probationũ, l. fina. C. de fidei. §. fina. inſtitu. de fidei. hære. l. vnica, C. de confeſ. diximus plenius lib. de ſucceſ. crea. §. xxiij. nu. 31.

42 Alimentorũ fauore facile præſumitur obligatio ſ futurum ẽt ex preſtatione nõ diutina cum côi.

In ſumma licet ex diuturna annua præſtatione quæ proceſſit ex titulo inualido non ſequatur aut inducatur obligatio in futurum, tamen fauore alimentorum in vltima voluntate relictorum inducitur obligatio in futurum, etiam ſi teſtamentum minus ſolenne & ſic titulus inualidus allegaretur, & præſtatio, quæ præceſſit non per annos decem, ſed tantum per annos tres facta eſſet, iſta eſt communis opinio quam tenent Gloſ. Azo in ſumma, Placentinus in ſumma, Petrus Bellapertica, Odofredus, Iacobus Butrigarius, Ioannes Faber, Cin. Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicet. Fulgoſius, Paulus Caſtren. & Corneus, colum. ſecunda in l. prima. C. de fideicom. eſtq; communis opinio ſecundum Corneum ibi. Gloſſ. Odofredus, Iacobus Butrigarius, Petrus Bellapertica, Cinus, Ioãnes Faber, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicet. Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis in l. ſi certis annis, C. de pactis, Gloſſ. Butrigarius, Odofredus, Faber, Cinus, Albericus, Petrus Bellapertica, de Roſate Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, & alij in lege creditor, C. de vſuris, Gloſſ. Iacobus de Arena Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Fulgoſius, Florianus, Iacobinus de ſancto Georgio in l. cum de in rẽ verſo, ff. de probat. Bartolus in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruitutibus, ſequitur, & dicit communem opinionem Alexand. numero. 3. in d. l. ſi certis, vbi Decius, numero. 7. firmat eſſe communem quam ſequitur & cõmunem firmat Romanus ibi, numero. 15. & Iaſon numer. 3. vbi Riminaldus, columna tertia dicit eſſe communem opinionẽ quod firmat Curtius iunior ibi, numero. 14. & 15. & Ludouicus Gozadinus ibi. numero quinto in repeti. ait eſſe communem opinionem & hanc

dicit eſſe communem opinionem Curtius iunior ibi, columna ſecunda & Alciatus qui eam ſequuntur, mouentur omnes per tex. in l. j. C. de fideicommi. quam extendunt vt procedat etiam fauore dotis, ita ſn ſpecie tenēt pleriq; eorum quos ſuprà retulimus dicentes ꝓcedere etiam in refectione viarum & ſimiliū cauſarum fauorabilium, quod tenuit Barto. in d. l. ſi certis annis, & eſt communis opinio ſecundum Curtium iuniorem ibi, numero. 15. & per Decium & Alexan. & Decium ibi vbi etiā Iaſo. plures limitationes & extenſiones accōmodat dictæ legi primæ. C. de fideicom. idéq; reſumit in d. l. j.

Annuæ p̄ſtationes nō faciūt præſumi oblig. i futurum ſi nō allegetur cum cōi.

Quoad tertium caſum cum poſſeſſor nullū
43 titulum allegabat ſed ſolo tempore nitebatur dicendum eſt † quòd annua præſtatio etiā longi temporis in futurum non inducit neceſſitatem aut obligationem ſoluendi, ſi is qui eā annuam præſtationem exegit, eam in poſterū, ea ſola ratione petat, quòd ſibi in præteritum diu præſtita fuit, quia tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis in futurum, hæc eſt vera & communis opinio quā tenuit Gloſſ. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Paulus, Salicetus, Fulgoſius, Florianus & Iacobinus de ſancto Georgio qui hanc dicit communem opinionem colum. fina. tenēt Gloſſ. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Baldus, Bartolus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis, Florianus, & Iacobinus in l. ſeruitutes. iiij. ff. de ſeruituti. Gloſſ. Petrus Bellapertica Ioannes Faber, Odofredus, Cinus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus Baldus, Angelus, Salicetus, Paulus Caſtrenſis, & Aretinus, in l. ſi certis annis, C. de pact. Gloſ. Odofredus, Ioannes Faber, Cinus, Iacobus Butrigarius, Petrus de Bellapertica, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, & alij in l. creditor, C. de vſuris, Gloſ. Petrus, Odofredus, Ioannes Faber, Cinus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, Fulgolius, Paulus Caſtren. & alij in l. j. C. de fideicommiſſ.

Huius autem receptiſſimæ ſententiæ ratio ea eſt, quod tempus ſolum de per ſe nō eſt modus inducendæ obligationis l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & obligat. vnde licet per annos mille annuum quippiam ſolutum fuerit in poſterum ab inuito tantundem extorqueri non poteſt. Præterea inducta ad vnū effectum non debent operari contrarium effectum l. legata inutiliter, ff. de adimendis legatis l. legata inutiliter, ff. de lega. j. ſed ille qui ſoluebat id fecit quo magis liberaretur, ergo non debet, per illum actum obligari in futurum.

In ſumma ſi aliud diceremus rederentur eluſoriæ l. nullo, C. de rei vendic. l. vnica. C. de vſucap. cum ſimi. in quibus habetur ad pręſcriptionem titulum deſiderari, ſi quidem ex ſolo tempore citra vllius tituli non ſolum interuentum, ſed etiam allegationem acquiſitio & præſcriptio iſtius iuris contingeret, ſicque is eſt verus intellectus dictæ leg. creditor, C. de vſuris quæ noſtram communemq; probat ſententiam.

CAP. LXXXV.

1 *Actor fundans intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet obtinebit in petitorio, & numero 2.*
3 *Actio expreſſa in lege pro lege habetur.*
4 *Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam cōtra eum qui fundat intentionem ſuam de iure; nec eſt neceſſe titulum allegare.*
5 *Actor qui fundat intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet obtinebit etiam in poſſeſſorio.*
6 *Poſſeßio iunior clandeſtina cum communi.*
7 *Actor licet fundet ſuam intentionem de iure non obtinebit in poſſeſſorio contra eum qui diu fuit in poſſeßione ſine uitio.*
8 *Actor qui fundat ſuam intentionem de iure an poſſit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare.*
9 *Poſſeſſor quando ſit tuendus contra fundantem ſuā intentionem de iure ardua quæſtio.*
10 *Filius præſumitur in poteſtate patris cum communi.*
11 *Actor qui ſuam intentionem fundat de iure an poſſit incipere ab executione.*
12 *Intellectus cap. cum perſonæ, §. quòd ſi tales, de priui leg. lib. vi.*
13 *Filius an in patris poteſtate præſumatur, ardua quæſtio.*
14 *Probationes ſufficit ut à communiter accidentibus concludant.*
15 *Filij præſumuntur ſpurij.*
16 *Matrimonium quando præſumatur de iure ciuili et quando de iure canonico.*
17 *Legitimi nō ſunt liberi ex eo matrimonio nati quod ualebat de iure ciuili, ſed non de iure canonico, nec etiam in foro Cæſareo ſuccedunt ut filij legitimi cum communi contra Baldum & Salicetum.*
18 *Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit, cum communi opinione.*
19 *Filius in re dubia non præſumitur in patris poteſtate.*
20 *Filiationis quaſi poſſeßio & præſumptio inducitur eo ipſo quòd quis tractabatur & alebatur ut filius*

lius, etiam quo ad effectum ſuccedendi, cum cõmuni contra Alciatum.

21 *Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum communem uſum loquendi.*

1 Actor ſundans intẽtioné de iure & ſi non probet obtinet in petitorio.

ALiquis† fundatam habebat ſuã intentionem de iure in re, vel iure quod ab alio poſſidebatur, vtrum poſſeſſoris an vero petitoris vicem obtineat, quæritur primo an obtinebit etiã ſi nihil probauerit, monet quæſtionem quòd actore non probante regulariter reus obtinebit l. prima & ſecunda & l. actor quod aſſeuerat l. fina. C. de probatio. l. qui accuſare, C. de edendo. §. commodum, inſti. de interdict. nam & ſi reus nullam iuſtam cauſam haberet poſſidendi adhuc tamen ſi ea res qua de agitur ad actorem re uera non pertinet, æquum eſt vt permaneat apud reum eundemq́; poſſeſſorem ex regula quæ habet eum cuius non intereſt non admitti ad agendum l. j. C. ſine cenſu vel reliq. l. ex conuentione, C. de pact. §. alteri, inſtit. de inutili. ſtipu. l. ſtipulatio iſta, §. alteri, ibi, inuẽtæ enim, & c. ff. de verborum obligat. Idemq́ue erit etiam ſi ad actorem ius illius rei re vera pertineret, ſi tamen de eo non apparet, quia non apparentia & non exiſtentia quoad iudicium vſumq́; forenſem paria ſunt l. duo ſunt Titij, ff. de teſtam. tutela, ergo ſi agis cõtra me qui poſſidebam ęquum eſt me tueri iuxta d. §. commodum, ſi non probas, quia & ſi ingenuè & palam agnoſcerem rem illam ad me nõ pertinere, adhuc tamen tua non intereſt uel non apparet intereſſe quandiu ex parte tua probatio non adeſt, verum hæc regularia ſunt & procedunt in agris, domibus & in ſimilibus in quibus non magis vnus quàm alter habet ſuã intentionem fundatam ſecundum communẽ & veram ſententiam relatam per Ioann. Lup. Pal. Ruu. in cap. per veſtras, de donatio. inter virum. ij. no. verſi. ſed eſt pulchra dubitatio. numero. 47. non ſic in rebus vel iuribus in quibus aliquis (puta princeps eccleſia aut republica) fundatam habet ſuam intentionem de iure, tunc enim æquius eſt vt is victor exiſtat, licet & actor ſit & probauerit nihil, vt enim regulariter ſi cum poſſideres & à me conuentus eſſes me non probante obtinebis, tum ne iniuria poſſediſſe videreris contra l. merito, ff. pro ſocio, tum etiam quia quandiu non probo tãdiu mea non intereſſe videtur vt diximus, & tamen me probante condemnaberis & reſtituere compellendus eris, quia ab illa iuris præſumptione quæ te tuebatur per interuentum probationis meæ receditur, ita etiam vt cumque pro te poſſidente ſit iuris præſumptio, tamen ſi conuentus fueris ab eo qui de iure ſuã intentionem fundatam probatamq́; habebat, recedimus ab illa iuris præſumptione quæ te fouebat ac tuebatur, & ſtamus iuris probationi quæ facit pro actore quæq́; interea eſt certiſſima probatio vincit ſuperatq́; omne aliud genus probationis, nam teſtes qui pro actore rem vendicante deponunt poſſent falſum dicere, probatió autem iuris quæ eſt pro eo qui de iure fundatam habet ſuam intentionem, non poteſt non eſſe vera, falſitas enim & deceptio quæ in probatione facti adeſſe poteſt, in probatione iuris adeſſe non poteſt, ergo ſi poſſeſſorem vincit actor ille qui legitimè probauit per teſtes vel inſtrumenta, multò magis vincere debet qui probauit per ipſam iuris diſpoſitionem, quia in illa probatione falſitas eſſe poteſt in iſta vero non poteſt. Cum igitur is actor qui de iure ſuam intentionem fundatam habebat contra reum nõ quicquàm probãtem, meritò obtinere debeat in eo tantum quęſtio erit an id procedat in iudicio tantum petitorio, an etiam in poſſeſſorio, & quid in iudicio illo ſummario quod agitur in re notoria, & quòd in petitorio obtinere debeat ſatis probatum eſt, etiam in terminis iuris communis. Neque ad rem pertinet text. in l. cogi. C. de peti. hær, cap. vn. vt eccleſi. benefi. quia procedunt regulariter, nos loquimur quando actor habebat fundatam intentionem ſuam de iure d. l. cogi, quando fundatam non habebat. † Quid autẽ, 2 iure regio, & eo iure hæc res expeditior eſt per text. in l. viij. titu. de la reſtit. de los deſpolados lib. iij. ordinamen. cuius verba ita habent, el rey funda ſu intencion de derecho comun à cerca de la iuriſdicion ciuil y criminal en todas las ciudades villas y lugares de ſus reynos y ſennorios. E preſto antigua mente ordenarò los reyes noſtros progenitores è nos ordenamos contra qualquiera parlado o, ombre poderoſo contra tiene entrada y occupado la iuriſdicion de qualquiera de las dias ciudades villas e lugares es tenido de moſtrar è mueſtre ante nos titulo è priuillegio por donde la tal iuriſdicion le pertenezca en cotra manera no ſea conſentido vſar della, quorum verborum ſenſus eſt quòd iure regio in omni populo Rex Hiſpanus habet quo ad iuriſdictionem fundatam ſuam intentionem, & ideo ſi alius reperiatur in poſſeſſione iuriſdictionis alicuius populi Hiſpaniæ ſi non oſtẽderit titulum legitimum poſſidendi priuabitur illa poſſeſſione & licet lex illa nominatim loquatur in iuriſdictione tamen idem eſt in omni alia re uel iure in quo actoris intentio eſſet

Actor qui ſuam intẽtioné fundat de iure obtinet licet nil probet in petitorio.

3 eſſet fundata de iure: † Nam vbi eſt eadem ratio ibi eſt idē ius vt in l.illud.ff.ad leg.Aquil. quaſi ratio ſit diuerſorum caſuum cōiunctio qui tendunt ad eundem finem Baldus in l.omnes populi.ff.de iuſtitia & iure colum.vij.verſ. tertio quæro,& colum.fina.verſic.ſecundo nota vbi ait,quòd vbi eſt eadem ratio non intelligitur fieri extenſio,quia ineſt tacitè Glo.in cap.ſæpe,in verbo Italiæ, de tempo.ordinan, in vj.l.non poſſunt.l.nam vt ait.l.ideo quia, ff. de legib. Quinimò quando plura habent eádem rationem licet de vno tantum fiat mentio,vt id fieri exēplariter non reſtrictiuè vt ſic ſi ratio ſit expreſſa in lege ea, q̄ ſit generalis licet deciſio ſit particularis, tamē ratio ipſa p̄ lege habetur,deciſio autem pro exēplo ipſius legis vt ſic lex ipſa generalis videatur quatenus ratio ſeſe porrigebat non quidem p modum aut vim extenſiuam,ſed ex vi comprehēſiua, quaſi vt genus ex vi etiam comprehenſiua comprehendit ſub ſe plures ſpecies ita quoq; ea ratio generalis ex vi comprehenſiua plures caſus complectatur ita Baldus in l.de quibus,colum.xij.ff.de legibus Alexan. conſi. lxxv.videtur in præſenti,columna prima libro quinto Iaſo.in l.à Titio,in prin.colum.fina.ff. de verborum obligat. Idem Iaſo.conſi.lxxij.p reformationem columna quarta Tiraquel.de cauſa ceſſante, parte pri.nu.clij.& in l.ſi unq̄, in verbo.libertis,numero.45.C.de reuocand. donatio.Quod adeo verum eſt ut etiā in correctorijs vbi eſt ratio expreſſa in lege fiat extēſio Gloſſ.ſingu.in clemen.prima in verbo colligatur,de electione,vbi Paulus de Eleaz.& Cardic.Flo.in quæſtione.xxij.& Imola, columna ſexta Baldus,Paulus,& Iaſo.numero.19.cum ſequentibus in authen.quas actiones,C.de ſacroſanctis eccleſi.Baldus in l.fina.C.de liberis præteritis Imola,Cumanus,Paulus, & alij in l. ſi uerò,§.de uiro,ff.ſoluto matrimonio Iaſon. Decius,Curtius iuni.& alij, in l.humanitatis, per text.ibi.C.de impub. Imol.in l.fina.colum. iij.ff.de hæredi.inſtit.& conſi.cxxiij.in cauſa, quæ vertitur,columna ſecunda Fulgoſi.conſi. ciiij.Titius condidit, columna ſecunda Cumanus,& Alexand.nota.v.ff.ſoluto matrimo. in l.cum mulier.per illum text.Paulus, Alex. & Iaſo.in l.quamuis,C.de fideicommi.Abbas in cap.fin.columna tertia,de reſcrip.& in cap. nihil,columna quinta de electione Iaſon.in l. de quibus,numero.14.ff.de legibus.Idem Iaſ. in l.ſtipulatio hoc modo ff.de verborum obligatio.numero.12.Tiraquell.de cauſa ceſſante parte prima,numero.153.Alexan.in l.quarta. §.Cato.columua ſexta.ff.de verborum obliga. Idem Alexan.conſi.l.viſis actis, columna tertia libro ſecundo,& conſi.xvij.ponderatis,columna penultima libro tertio Curtius Senior conſi.lxxxj.columna ſecunda. Quod & in pœnalius procedit,ſecundum Tiraquell. vbi ſuprà, numer.155.qui allegat Baldum in l.data opera.C.de accuſa per l. his ſolis,ibi ſatis tacite cautum putamus.C.de reuocand.dona.l.ſi. C.de indicta viduit Baldus in capit. primo.§. porro,columna ſecunda per illum text.quem dicit meliorem de iure titulo,quæ fuit prima cauſa beneficij amitten.nam ratio extēdit verba legis l.nominis & rei,§.verbum, ff.de verborum ſignificatio.capit.ſi poſtquàm, de electione libro ſexto l.ſecunda.§.quid ſi curatores,& §.quid ſi deceſſerint,ff.ad Tertullia.l.liberom,§.ſenatus,ff.de ritu nupr.Panormita.in capitulo fina.columna ſecunda de reſcrip.qui ait id non eſſe interpretationem extenſiuam, ſed intenſiuam & intellectiuam Decius in l.nō videtur columna fina.ff.de regulis iuris Abbas in cap.primo columna prima de iuramen.calumniæ, ergo cum vbi eſt ratio generalis expreſſa in lege, tunc licet deciſio ſit particularis,adhuc lex ipſa generalis eſſe intelligatur; quia ipſa ratio generalis habetur pro lege & deciſio particularis pro exemplo quod nō arctat legem aut regulam generalem, cumq; in d.l.viij.expreſſa fuerit illa ratio generalis,q̄ ſi rex fundat ſuam intentionem de iure,poſſeſſor & reus ſi non docuerit de titulo legitimo ſuccumbet,ſequitur quòd non ſolum in peculiari illo caſu in quo d.l.viij.loquebatur, ſed & generaliter in omni omnino re in qua de iure ſuam fundat intentionem rex obtinebit, cum agit niſi reus, idemq; poſſeſſor de legitimo titulo docuerit, facit capit.primū de præſcrip.in vj.& cap.ad decimas, de reſtitu.ſpoli. Idque in ſpecie tenuit Lupus de Pal.Rub. in rep.c.per veſtras de donatio.inter virum & vxorem ij.nota.verſic.ſed eſt pulchra dubitatio.numero.47.

Ratio expreſſa in lege eſt l. ipſa & deciſio legis habetur pro exemplo cum cōi.

Et videbimus quid ī petitorio de quo iam egimus, deinde quid in poſſeſſorio, tertio quid in ſpolio, ſed principalem quæſtionē de petitorio limita primo † niſi per tempus cuius initij non eſſet memoria poſſediſſet reus vt dict.capitu.primo. id enim tempus habet vim tituli,l.hoc iure, §. ductus aquæ,ff. de aqua quotidia. & æſtiua.l.prima,§.fina. ff.de aqua pluuia.arcen. quo caſu etiam titulum allegare neceſſe non eſt, ſed ſufficit tempus ipſum cuius initij memoria nō ſit allegare, iſta eſt communis opinio quam tenent Cinus quæſtio.penultima. Angel.Paul. & Iaſ. in decima limitatio. columna fina.in l.ſi certis annis, C. de pactis Barto. in l. cum de in rem uerſo, ff. 4

Tempus imm tuet poſſeſſorē etiam cō tra fundā tem de iure cōi nec eſt neceſſe titulū allegare.

de

de vſuris ſentiunt Gloſſ. & Paul. in l.ſeruitutes magna,ff.de ſeruitutib. Bald.in l. ſecunda. C. de fideicommiſ. Ioann. Andr. in capitu. peruenit, de cenſi. Riminaldus in dict. l. ſi certis, columna antepenulti. Balbus de præſcriptio. part.tertia quæſtio.x.numero nono,qui ita limitant l. creditor,C.de vſur.& l. obligationũ ferè, §. placet,ff.de actio.& obligatio.

Secundo limita etiam ſi non tempus cuius initij memoria non eſſet ſed tantum xl. anni præterijſſent, l.fin. de fund.patrimo.lib.xj. facit l.ſicut,& l.omnes, C.de præſcriptio. triginta annorum.

Tertio limita etiam ſi longum tãtum tempus decem vel viginti annorum præterijſſet,ſi modo is qui de iure fundatam ſuam intentionem habebat quicquàm annuatim quaſi dominus directus recepiſſet ab ipſo poſſeſſore q tanquàm emphyteuta ſoluiſſet ut ex communi opinione reſoluunt Iaſo.in dic. l.ſi certis annis,columna penulti. C.de pact. Gloſſ.mag.in l.ſecunda,C.de iure emphyteu. per Iaſon. ibi numero 176.cum plurib. præceden.& ſequentib. Barto.in l.iij.§.ex contrario,ff.de acquir. poſſeſſio. Idem Barto. in l.litibus, C.de agric. & cenſi.lib.undecimo Bald. in dict. l.ſi certis, Idem in capitu.cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſ.& propr.col.fi.Sal.in d.l.cum de in rẽ verſo.quæſtione,vij.Ang. & iuniores is in l.prætor,in principio,ff.de edendo facit cap.primũ qualiter olim feudum poterat aliena.

5 Quo† ad ſecundum caſum,ſcilicet cum agitur de poſſeſſione & ſic in poſſeſſorio, cum is qui de iure habet fundatam intentionem neceſſe ſit vt per prius fuerit in poſſeſſione illius iuris quàm is qui modo poſſidet, † poſſeſſiò iſtius modo poſſidentis quæ iunior eſt clandeſtina præſumitur, niſi in litis de poſſeſſione motæ progreſſu de legitima cauſa & titulo poſſidendi docuerit, & quòd iſthæc iunior poſſeſſio clandeſtina præſumatur tenent Socin.in l. rem quæ nobis, in princ. quæſtio.iiij.ff.de acquirenda poſſe.Alexan.conſi.lj.libro primo & conſi.cxvij.eodem libro & conſi.vj.libro tertio quod ipſi intelligunt & rectè quandiu titulus non oſtenditur Innocentius & alij in cap. cum ad ſedem,de reſti.ſpoli.per cap.licet cauſam,de proba.quod de iure regio expeditior eſt per d.l.viij.titulo dela reſtit,delos deſpolados lib.iii.ordinam.Limita niſi iunior illa poſſeſſio eſſet diutina,nam tunc clandeſtina non videretur, argumento l.qui in aliena,§.ſed & ſi non adierit,ff.de acquirenda hæredit.l.ſi filiusfamilias.C.de peti.hære.l.prima.C.de patri.poteſt.faciunt multa quæ cumulat Iaſon. columna penultima in l.ſi certis.C.de pactis &

Actor fundãs de iure & ſi nil probet obtinet in poſſeſſorio.

6 Poſſeſſio iunior clandeſtina præſumitur cũ côt.

Gloſſ. communiter approbata. C.communi. diu.l.pen.vt per Iaſo.vbi ſupra, numero.11.& quæ tradunt Alexan. Iaſ.& alij in l.ſciendum. ff.de verborum obligatio.dum loquuntur de diuturnitate temporis,facit l.cum de in rem verſo,ibi,longo tempore, ff.de vſuris &: l.ſi qs diuturno.ff.de ſerui.vendic.quod & nos alibi plenius diſſeruimus† facit quod licet ad obti- 7
nendum in petitorio ex diuturna annua præſtatione,non aliter titulus allegatus præſumatur quàm ſi decies geminata fuerit illa annua præſtatio,tamen aliud eſt quo ad obtinendũ in poſſeſſorio, nam quo ad hoc ſufficit unica præſtatio,ita notanter tradit Albericus in d.l. ſi certis annis, numero.6. plenius per Iacob. ibidem, colum.fina.ſed hac de re latius infra dicam poſt ſequen.articulum.

Actor fundans intẽtionem de iure non obtinet i poſ. côtra eũ q diu fuit in poſſeſ.ſine uitio.

Quo † ad tertium,an is qui de iure habe- 8
bat fundatam ſuam intentionem poſſit petere vti iunior poſſeſſor oſtendat legitimum titulum & cauſam ſuæ poſſeſſionis, & minari, quòd ſi ilico vel infra terminum à ſe dictum uel arbitrio iudicis definitum: illud non oſtenderit ſibi poſſeſſio ſtatim auferretur, & receptior opinio eſſe uidetur vt non poſſit de iure communi,id quod vt nobis videtur præſenſit Iaſon.in l.ſecunda,C.de iure emphyteuti. numero 176. Idem Iaſ.numero 50.in prælud. feudorum Bartol.in l.prima,C.de conduc.& procur.prædi.fiſc.libro vndecimo,vbi Platea poſt Andr.de Barulo & licet Ioann. Lupus in loco infra allegando dicat eos loqui quando actor non habebat fundatam intentionem de iure tamen nobis videtur hoc caſu loquutos fuiſſe quia iungunt hãc quæſtionem cum illa an dominus directus poſſit petere ab emphyteuta ſub eadem comminatione,ut ſibi,oſtendat inſtrumentum emphyteuſis,quo caſu ipſe emphyteuta fatetur rẽ qua de agitur per prius pertinuiſſe ad dominum qui modo agit ſeque ab eo cauſam habuiſſe non abnegat, ſicque illum fundatam ſuam intentionem habuiſſe cõtra iſtum reum.

Actor fundans ſuã intentionẽ de iure an poſſit poſſeſſorẽ turbare, aut ſpoliare.

Deniq; hoc etiam tenuerunt Hoſtienſis in capitulo dilectus,de offic. ordina. vbi Anton. ille columna prima,iſte numero tertio,vbi ẽt Ioann.Andr. & Franciſc.Cardinal. per text. ibi,verb. ab antiquo,vbi admittitur libellus dicentis ſe ius eligendi habere ab antiquo,ſicque ex ſolo tempore fundabat ſe ſe, Ad idem capit. abbate, de verborum ſignificatio.verb. ſecundum conſuetudinem, & Hoſtien. Anto. Ioan. Andr. & alij ſupra relati illa iura expendunt contra reges, & principes qui in materia iuriſdictionis eo prætextu veterem poſſeſſionem, & præſcriptionem eorum qui talem iuriſdi-

iuriſdictionem poſſident vel quaſi inter uettere contendunt,& vſurpare quòd in ea per prius ſuam de iure haberent fundatam intentionem,aliter enim niſi ſuam de iure fundatã intentionem haberent, fruſtra poſſeſſores inquietarentur cum eorum regum nihil intereſſet faciunt tradita per Alexandr. in l.ſi ſic,nume. 18.ff.de legat.j.

Contrarium tamen nominatim tenet Ioã. Lupus in dict.capitu. per ueſtras,ſecundo notab.verſicu. eſt tamen pulchra dubitatio, numero 47.cuius opinio in terminis iuris communis ſuſpecta eſt, iure tamen regio ſatis defendi poteſt per textum in dict.l.viij. titu. de la reſtitucion delos deſpoiados libr. iij.ordinamen.quę tam loqui videtur in iudicio poſſeſſorio,quàm in petitorio, quinimo lõge magis àptari videntur eius verba ad poſſeſſorium quàm ad petitorium,præſertim cum collocata ſit in titulo de reſtitutione ſpoliatorum vbi de poſſeſſione potiſſimum agitur, facit l. final. titu. xiij.libro.v.ordinamen. ibi, faciendo les llomat a inicio ſobrello y con conoci miſt.de de recho (quorum verborum ſenſus eſt,quòd etiam in iuriſdictione in qua rex Caſtelle fundatam habet ſuam iuriſdictionem de iure, poſſeſſor non eſt eijciendus de ſua poſſeſſione niſi iudiciorum oridine obſeruato, & cũ cauſæ cognitione,& cum d.l.viij. conclu.iiij. titu. j.libro ſecundo ordinamen.& in quibus caſibus rex Caſtellæ fundat ſuam intẽtionem de iure (quale eſt in iuriſdictione,& etiam dominio vrbium & artium & omnium populorum iuxta l. j.titu.xviij.part.ij.vbi Grego.Lupus ꝑ Gloſſ.de derecho) in iiſdem caſibus illud ius amittere poteſt tempore cuius initij memoria non ſit ſecundum eundem Gregor.Lupum vbi ſuprà.

9 Deniq; †poſſeſſio aut quaſi poſſeſſio alicuius rei vel iuris quæ aduerſatur & contradicit origini & ſtatui illius rei vel iuris cuius de poſſeſſione aut quaſi poſſeſſione agit, an poſſidentem tueatur contra eum qui prius habebat de iure fundatam ſuam intentionem vt is poſſeſſor vel quaſi poſſeſſor reus & poſſeſſor videatur,aduerſarius uerò qui prius de iure intẽtionem ſuam fundatam habebat actoris & petitoris vicem ſuſtineat vehementer & controuerſum eſt,& in iudicijs tã frequenter agitatum,vt raræ ſint lites in quibus is articulus non occurrat,nam reus plerunq; eſt in poſſeſſione vel quaſi non vitioſa illius rei qua de agitur,ſeq; poſſeſſoris iure tuetur, actor vero negat eum tuendum eſſe prætextu poſſeſſionis q̃ primæuo rei ſtatui aduerſatur,qua in re Gloſ. in l.Titia ,ff.ſoluto matrimonio tenet talem

Poſſeſſor an ſit tuẽdus cõtra ſuudbntẽ intentionem de iure ardua quæſtio.

poſſeſſorem tuendum, eſſe ſequitur Alex.in l. ſi emancipati.ij.notabili. C.de collatio.& ibi Decius,col.ij.& iij.Bar.in l.is poteſt, col.v.ff. de acq.hære.

Contrariam partem vt talis poſſeſſio regulariter non tueatur poſſidentem tenent Alex. in d.l.Titia,& Iaſo.in d.l.ſi emancipati, in ij. nota.& Alciatus de præſumpti.regula.ij.præſumptione.ij.in prin.niſi per decennium eſſet in illa quaſi poſſeſſione.Andræas Tiraquel.de primoge.quæſtio.xvij.opinione.xj.ad finẽ ſequutus Baldum in l.Titia ſuprà all.quem melius cæteris loquutum firmat,pro quorũ opinióne facit quòd poſterior poſſeſſio præſumitur clandeſtina ſcd̃m Soci.in l.rem quæ nobis, in prin.ff.de acquirenda poſſeſſione & ibidem quæſtione.iiij.Alexan.conſi lj.lib.primo. Idẽ Alexand.conſi.cxvij.eodem libro.idem Alex. conſi.vj.libr.iij.per Innocentium in capit.cum ad ſedem,de reſti.ſpoliatorum ergo ſi præſumitur clandeſtina non eſt cur poſſeſſor in ea tueatur,contra eum qui fundatam habet intentionem de iure vt ſuprà dicebamus.

Quid dicendum?& ſanè propriore opinione quæ habet talem poſſeſſorem tuendum eſſe quanuis eius poſſeſſio aduerſetur primæuo rei ſtatui & origini ſeu creationi,facit l. circa, ff.de proba.vbi ſi quis ſit in quaſi poſſeſſione libertinitatis & ſe ingenuum dicat id probare debet, licet libertinitas aduerſetur primæuò ſtatui l.manumiſſiones,ff.de iuſtitia & iure. Deinde idem probat d.l.Titia,dum ait, eum qui erat in quaſi poſſeſſione ſeruitutis ſi ſe liberũ dicat, id probare debere,licet illa quaſi poſſeſſio ſimiliter naturæ ſtatui primæuo aduerſetur d.l.manumiſſiones,per totum inſtit. de iure perſonarum.

Tertio probatur in d.l.Titia, ff.ſoluto matrimonio iuncta ſua Gloſſ.vbi filia ſe matrem familias dicebat, vt ſoluto matrimonio ſibi ſuam dotem haberet,pater autem eius eam in ſua poteſtate eſſe contendebat,& patri ait lex incumbit onus probandi, & licet illa filia cum naſceretur in poteſtate patris eſſet, tamen Gl. ait quod ſi filia erat in quaſi poſſeſſione exiſtẽtiæ ſui iuris tuebitur in illa quaſi poſſeſſione, & ſi aduerſetur natiuitati ipſius filiæ, ſed ſanè non aduerſatur,quia ex filiatione non arguitur neceſſario ad patriam poteſtatem, cũ non ſufficiat genitum eſſe, niſi præterea ex legitimo matrimonio genitus fuerit, quod matrimonium cum facti ſit non præſumitur niſi ꝓbetur, leg.in bello,§.factæ,ff.de captiu.tenent Corneus,columna ſecunda & Decius,columna ſecunda in dic.l.ſi emancipati, Alciatus de præſumptio. regula.ij.præſumptione.ij.num.5.

Bart.

Barto.conſi.xlij.viſa inquiſitione,Corneus cõ ſil.lxxviij.placet mihi,col.penul.libr.j.Iaſ.in l. poſt dotem,colum.j.ff.ſoluto matrimo. & eſt communis opinio.Vnde licet teſtes dicãt ali quem meum fuiſſe filium non probant eſſe in poteſtate, nec ex legitimo matrimonio natũ ſecundum Alciatum vbi ſupra num. 7.contra Decium conſil. liiij.in cauſa domini.

Quartò probatur in l.ſicuti,§.Item ſi quæ-raſ,ff.ſi ſeruitu.uendi.vbi quamuis quæq; res & domus libera præſumatur ab omni ſeruitu te l. altius,C.de ſeruitu. tamen qui habebat tignum immiſſum in domũ alienã in ea quaſi poſſeſſione ſeruitutis tuetur,& aduerſarius ſu ſtinet vicẽ actoris,& probare debet libertatẽ.

Quinto facit cap.ad decimas, de reſtitut. ſpoliatorum vbi eccleſia,quæ quo ad decimas fundabat ſuam intentionem de iure commu ni reperitur priuata ſua poſſeſſione, nec eam poſſet recuperare propria authoritate niſi ad uerſarij poſſeſſio eſſet vitioſa,prout erat ibi, ſicq; ille text.facit per locum ab ſpeciali,licet & pro contraria quoq; parte ſoleat allegari.

Sexto facit l.ſi.emancipati, C.de collatio. ibi,teq; emancipatum probatum fuerit,ubi fi lius præſumitur eſſe i poteſtate patris,& in ea quaſi poſſeſſione tuendus eſt,licet ipſa aduer ſetur primæuo ſtatui rei,nam omnes filij vide tur vt præſumantur ſpurij argumen.tex. in au then.quibus modis natur. effician.ſui,§.natu ra.& quia matrimonium eſt,quid facti, facta autẽ non præſumuntur niſi probentur,l.in bel

10 *Filius præſumitur i poteſt. patris cum ſoi.* lo,§.factæ, ff. de captl. † & tamen communis opinio eſt filium præſumi in poteſtate ſecun-dum Curtium Iuniorem numero 10. in d. l.ſi emancipati,qnod & tenent ibi Alexan. Corn. Iaſ.& Decius omnes circa princip. & qui erat in ea quaſi poſſeſſione vt tanquam filiusfami-lias haberet in ea tuendus eſt donec probetur contrarium licet id aduerſetur,&c.vt dict. §. natura.

11 *Actor fundans intẽtionẽ de iure an poſſit incipere ab executione.* Facit & Septimo, quia † & in quibus caſib. princeps habet fundatam intentionem ſuam de iure,non poteſt dicere baroni,quòd oſten dat titulum ſuæ poſſeſſionis, aliter quòd eum expellet à poſſeſſione illius rei qua de agitur, vt tenent Barto.& Ioan. de Platea poſt Andr. de Baruſo quem ipſi referunt in l.j.per tex.ibi C.de conducto.prædiorum fiſcalium lib. xj.ſe quitur Iaſ.in l.ij.C.de iure emphy.nu.176.Idẽ Iaſ.in prælud.feud.nume.50.facit tex.in c.di-lectus,& ibi Hoſtienſis & Ioannes Andr.de of ficio ordina.

Octauo facit l.ſi quis diuturno, ff.ſi ſeruit. uendic. & l.ij C.de ſeruit. & aqua ubi qui eſt in quaſi poſſeſſione ſeruitutis licet ea origini & creationi illius rei aduerſetur,eſt tamen in ea tuendus,& facit generalitas tex.in §.com-modum,inſtitut.de interdict.l.actor & l. final. C.de probationib.

Pro † contraria tamen parte facit d. capit. 12 *Intel.c.cũ pſonæ, §. quòd ſi tales, de priui.lib. 6.*
ad decimas,in ſenſu directo,& facit capit. cũ perſonę,§.quòd ſi tales,de priuileg.libr. vj.vbi ſubditus qui erat in quaſi poſſeſſione exẽptio-nis non tuetur in ea quaſi poſſeſſione, ſed re-ſpond. quòd ibi minimè ille erat in quaſi poſ ſeſſione exemptionis,licet ſe pro exempto ge reret,tunc enim in quaſi poſſeſſione exẽptio-nis eſſe videretur eum ſuperiore ſciente,& pa tiente diu ſic perſeueraſſet,argumen. l.ſi ego, §.j.ff.de public.in rem actio.ibi, per traditio-nem aut per patientiam fortè.Sed in dict.§.ꝙ ſi tales ſuperior non patiebatur, quinimo ſi-mul ac itellexit eum ſe pro libero gerere ilico ei obuiam fecit & contradixit ergo,&c.

Ad d.cap.ad decimas, dic quòd patitur tã varios intellectus vt in eo neqneat fieri ſuffi-ciens fundam. iuxta doctrinam Barto.in l.nõ ſolum,§.liberationis verba, ff.de liber. legat. dic ergo, quòd ſi per tempus longum, uel lon-giſſimum uel etiam immemoriale ſtetit in ea poſſeſſione omnes ferè conueniunt vt in ea tuendus ſit, quòd ſi breuiore tempore magis dubium,ſed adhuc idem ſi ſciente, & patien-te eo qui fundabat de iure nõ ſolum iſte poſ-ſidebat, ſed etiã ille poſſidere deſideat qua-tenus iſte poſſidere cœpit.

Superioribus proxima eſt illa qõ ſcilicet filius † an in patris poteſtate in re dubia præ 13 *Filius an in patris poteſtate præſumat ardua q.*
ſumatur, dubiumque id eſt, ſed cõmunis ſen-tentia eſt in poteſtate præſumi, quia emanci-patio eſt quid facti, facta autem non præſu-muntur niſi probentur, l. in bello,§.factæ, ff. de captiuis, & ita videtur probare tex.in d.l.ſi emancipati ibi, teque emancipatum proba-tum fuerit, ubi ita notant communiter Do-ctores præſertim Alexandr.Corneus Iaſ. De-cius & Curtius Iunior in notabilibus,& Cur-tius, nnmero decimo firmat hanc eſſe com-monem opinionem.

Verum contra hanc communem ſententiã multi inſurgunt præſertim Corneus & Decius ibi,ſic arguentes,matrimonium eſt, quid fa-cti,facta autem non præſumuntur niſi proben tur,d.§.factæ,ergo inquiunt non ſufficit pro-bare filium eſſe,niſi probetur prætcrea, ꝙ na-tus fuerit ex legitimo matrimonio, quãdoq-dem ut in poteſtate ſit oportet eum natum fuiſſe ex legitimis nuptijs inſti.de patria pote. in princ.& l.Itẽ in poteſtate,ff.qui ſunt ſui uel alie.iur.ergo probata filiatione nõ neceſſario ſequitur, aut infertur patria ptãs niſi præter

filiationem,probetur etiam legitimitas, quæ
deſcendit ex legitimo matrimonio.

Neq; ad rem pertinet quòd vt Curneus in
dict.l.ſi emancipati, columna ſeccūda,ait ple
riq; hominum legitimi naſcantur vt docet ex
14 perientia rerum magiſtra,† & probationes ſuf
ficiat ſecundum eum concludere à communi
ter accidentibus,ut notatur in l.neq; natales
C.de probationibus,nam illud præterea quod
ſuſpectum eſt poſſet admitti quando lex indu
ceret ſuam præſumptionem pro illis commu-
niter accidentibus,non ſic quando non indu-
cit,& longe minus quando inducit contrariū
quod accidit in ſpecie noſtra in qua lex vt fi-
lium in re dubia legitimū præſumat tam lon-
ge abeſt,quòd potius eum præſumit ſpurium
15 †vt per Alciatum de præſumptionibus regula
ſecunda præſumptione, v.numero ſeptimo, p
Oldrald. conſil. cxcvj. factum tale eſt, Areti-
nus conſilio xlviij. in primo dubio, Baptiſta
de ſancto Seuerino in l. ſi qua illuſtris, C.ad
16 Orfici.columna ij.† nam ex cohabitatione vi
ri,& mulieris non præſumitur matrimonium.
de iure canonico xxx.quæſtion.quinta capit.
aliter Gloſſ. in l.concubinatu,ff.de cōcubinis
docet Alciatus de praſumptionibus regula ſe
cunda præſumptione quinta in princip. licet
de iure ciuili bene præſumeret, l.in liberæ, ff.
de rit.nup.l.in cōcubinatu.ff.de cōcubi. Qui-
nimo non ſolum quoad ſubſtantiā matrimo
nij,ſed etiam quo ad alia quæ inde ſequuntur
ſtamus iuri canonico ut ſic tales filij tāquàm
non legitimi parentibus ſuccedere nequeant
tanquam legitimi,ita tenet Panormitanus in
17 capitu.lator, qui filij ſint legitimi,† motus qa
cum ī hac materia ſtemus iuri canonico quo
ad principale, ſcilicet quo ad ſubſtantiam, &
validitatem matrimonij,eidem ſtabimus, &
quo ad ea quæ inde ſequuntur,ſcilicet quo ad
legitimitatem,& ſucceſſionem liberorum ar-
gu.d.capi. lator,cap.tuam de ord.cogni.c.ac-
ceſſorium de reg.iur.in vj.

Probationes ſufficit concludere a cōiter accidētibus.

Filij præſumuntur ſpurij.

Matrimoniū quando præſumatur de iure ciuili & quādo de iure canonico.

Matrimonium qđ tenuit de iure tantum ciuili non ēt de iure cano. liberi inde nati non ſunt legitimi, nec ſuccedunt ut legitimi cū cōi cōtra Bald. & alios.

Contrarium tamen tenet Bald.in capitu.ex
tranſmiſſa de reſtitution.ſpoliatorum, & in l.
& ſi contra,C.de nuptijs vbi vult quòd in ter-
minis,d.l. in liberæ,licet matrimonium nō va
leat de iure canonico,ualere tamen non deſi-
nit de iure ciuili,& conſequēter erit utile quo
ad illos effectus quos lex ciuilis tali matrimo
nio accommodauit,quale eſt ut liberi videan
tur de iure ciuili legitimi, & per hoc parenti-
bus quaſi legitimi ſuccedant, nō ſecus quàm
ſi etiam de iure canonico tale matrimonium
firmum eſſet, & hanc Bald.opinionem nouiſ-
ſimè defendit Alciatus vbi ſuprà motus, quia
ratio propter quam tale matrimonium im-
probatur de iure canonico eſt, quia in re du-
bia vbi vertitur animæ periculum tutiorem
partem eligere debemus vt expreſſit Gloſſ. in
dict.capitu. aliter, & quo ad animam tutius
eſt talia matrimonia ſic occulta non admitti
quia ab ſtupris,& contubernijs non longe ab
ſunt,quæ ratio ſecundū Alcia.nō militat quo
ad liberorū, ſuſceptionē quod omnino nego,
quinimo militat, nam cum parentes exoptēt
ſubſtantiam ſuam, ad liberos ſuos iure ſucceſ
ſionis deuenire, l. ſcripto,ff.vnde liberi l.nam
& ſi parentibus,ff.de inoffic.teſt. curabunt,ut
matrimonia rite & iuxta formam iuris cano
nici fiant,quæ longè abſint ab ſtupris,non cu-
raturi ſi hæreditates ſuas ad tales filios peruē
turas intelligerent etiam ſi nati forent ex ma
trimonio illo quo ad animam ſuſpecto, quod
leges ciuiles probabant,ſicque ratio prohibi
tionis canonicæ non ceſſat quo ad ſucceſſionē
liberorum, non magis quàm quo ad ſubſtan-
tiam ipſius matrimonii,& ita obſeruari quo-
tidie videmus.Præterea communis opinio eſt
vt firmat Alciatus vbi ſupra poſt Abbatem &
alios in capit.eccleſia ſanctæ Mariæ de conſti.
†non poſſe legem ciuilem inducere præſum- 18
ptionem in materia ſpirituali,facit Glo.com-
muniter recep.in §.j.inſt.de uerborum oblig.
ergo licet in terminis d. l.in liberæ, lex ciuilis
inducat præſumptionem matrimonij, tamen
ea præſumptio nullius momenti eſt,cum ma-
trimonii materia ſpiritualis eſſe intelligatur,cū
ergo ex cohabitatione viri & mulieris non pre-
ſumatur matrimonium de iure canonico cui
in hac materia ſtandum eſt, supereſt vt liberi
ex tali conſuetudine ſuſcepti legitimi non
ſint regulariter,& conſequenter nō ſint in po
teſtate noſtra ut d.§.j.inſt.de patr.poteſta.d.l.
item in poteſtate, nam & omnes liberi, olim
naturales iure naturæ & gentium intelligeban
tur donec leges Romanorum aut aliæ poſiti-
uè matrimonia introduxerunt auth. quibus
modis nat.effic.ſui §.natura,ſiquidem ab ini-
tio ergo omnes liberi ex conſuetudine uiri &
mulieris nati,uel ſpurii,uel naturales non etiā
legitimi uideri debent,& conſequenter extra
noſtram poteſtatem,ut ſic non ſit uerum dice
re eſt filius ergo in poteſtate patris, licet bene
ſequatur eſt filius legitimus ergo in patris po
teſtate,& ita in ſpecie firmat Alciatus de præ
ſumpti.regula.ij.præſumptione.ii.numero.5.
qui ita intelligit l.ſi uxor.uerbo mōſtretur.C.
de condi.inſer.Gloſ.in l.pactum quod dotali.
C.de pactis,& ita etiam intelligitur dic.l.Ti-
tia,& ſic contra ſuperiorem communem ſen- 19
tentiam† quòd regulariter filius non præſuma
tur in patris poteſtate tenent Corneus,Decius,
Ial.

Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit cum cōi.

Filius in re dubia

non præſumitur in patris poteſtate.

Iaſ.& Curtius iunior in d.l.ſi emancipati, in ii.& iii.notabili & Alciatus in d.ii.regula. præſumptione.ii.numero.5.Iaſo.in l.poſt dotem, columna ſecunda,ff.ſoluto matrimonio Corneus,conſi.lxviij placet,libro primo,columna penultima Barto. conſi.xlij.viſa inquiſitione. Fallit quando conſtabat talem filium fuiſſe natum ex legitimo matrimonio,tunc enim bene præſumitur in poteſtate,niſi probetur emancipatus, & hoc caſu ſaluari poteſt dicta communis opinio.

Stat ergo ex ſuperioribus filium natum ex legitimo matrimonio præſumi eſſe in patris poteſtate iuxta text.in princ.inſt.de patri. poteſtate,& in principio inſti.de nup.& ita intelligendam eſſe legem emancipati.C.de collati. verb.teq; emancipatum probatum fuerit;Cæterum ſi non probetur quem eſſe natum ex legitimo matrimonio licet probatum fuerit eũ eſſe filium alicuius per alium modum probationis id non ſufficit,vt propterea in patris ſui poteſtate eſſe intelligatur, & cum probationes debeant concludere neceſſario l.non hoc, C.vnde legiti.cap.in præſencia,de proba.certè licet teſtes dicerent quem eſſe filium Titii nõ propterea viderentur dixiſſe quòd eſt in Titij poteſtate. Sed ad huius rei cognitionem vidẽ

20 dum eſt vt probetur filiatio, & quidem † poſſeſſio vel quaſi poſſeſſio filiationis probatur ex eo quòd quis tractatabatur & alebatur vt filius, iſta eſt communis opinio quam tenent Glo.& Bart.in l.prima.C.quorum bonorum, Gloſſ.& Barto.& alij in l.non nudis,C.de probationibus Barto.in l.ſenatus.§.idem per contrarium,ff.de libe.agnoſcen. Idem Barto.in l. prima.§.ad quæſtionem,ff.de quæſtionibus Alexan.conſil.lj.viſo & diſcuſſo proceſſu,libro primo, columna prima & ſecunda Decius, conſil.lii.in cauſa domini Antonij, columna prima & columna ſecunda, numero.3.vbi firmat hanc eſſe communem opinionem. Quod procedit etiam quo ad effectum ſuccedendi vt tenet Antonius in cap.tranſmiſſe, columna tertia qui filii ſint legitimi ſequitur Dec.ubi ſuprà,numero.3.ubi firmat hanc eſſe communem opinionem ut procedat etiam quo ad effectum ſuccedendi quod & uult Bart. in pleriſq; locorum ſuprà allegatorum in quibus de ſucceſſione agebatur.

Filiatiõis quaſi poſſeſſio præſumitur eo quòd quis tractabatur, & alebatur ut filius cũ cõmuni idque etiã quo ad effectũ ſuccedẽdi cũ cõi cõtra Alcia.

Contrarium tenet nouiſſimè Alciatus de præſumpti. regula.ij.præſumptione.ij.numer. 7.nam cum filius aliter & tanquàm filius tractatur cum iſthæc cadant in filio naturali tantum uel etiam ſpurio aut forte inceſtuoſo per cap.cum haberet,cum ibi plenè nõt.per Abb. & alios de eo qui duxit in matrimonium quã polluit.hiq; non ſuccedant, non uidetur ſufficienter probari, ut per hoc is legitimus filius uideatur præſertim ad effectum ſuccedendi, ſed pro communi uidetur text.in l.filium cũ definimus,& in l.item in poteſtate,ff.qui ſunt ſui,& in l.Lucius,ff.de probati.ubi appellatione filii ſimiliter prolati intelligitur de legitimo & naturali,facit hre coniuncti,uerſic.præfertur,ff.de lega.iij §.quoties,inſt.de iure natur,ubi uerba in dubio capiuntur in pleniore ſignificatu facit l. cum de lanionis, §.aſinã,ff. de fundo inſtr.facit quia ſola nominatio ponit quem in quaſi poſſeſſione filiationis legitimæ l.non nudis l.non epiſtolis, & utrobique per Gloſ.& Doctores,C.de proba.ergo multo magis huiuſmodi tractatus uel conſuetudo cum ex factis,maior præſumptio capiatur argumento l.quidam cum filium,& quæ ibi traduntur per Bartolus, & alios, ff.de uerborum obligatio.

Deniq; ipſa experiẽtia rerum magiſtra docemur filiationem plerunq; non aliter probari ſolere quàm per communem uicinorum & coniunctorum reputationem, quid enim ſi de filiatione controuerſia ſit poſt uiginti triginta aut plures forte annos (prout non raro accidit) quàm natus fuit ille cuius de filiatione agitur, quiſnam puerum infantem'ue tunc natũ certo firmare poſſit hunc robuſtum uirũ modo factum eſſe, certe nullus aut uix nullus præter ſuam matrem aut nutricem,ergo cum ipſo tempore curſu nati infantes creſcant adoleſcant & quaſi mutentur & transformentur, ita ut uix dignoſci poſſit an is uir robuſtus & procer modo factus ſit, idem qui ab hinc annos multos erat infans anniculus aut breuioris ætatis,neceſſe eſt leuiores probationes cõiecturales & non etiam neceſſario concludentes hac in re admittendas eſſe, ſufficereq; ſi à communiter accidentibus concludant,vt tradunt Gloſſ.& communiter Doctores in dict.l. non nudis,Gloſſ.& communiter Doctores in d.l.non epiſtolis.C.de probati.clarior Gloſſ.in l.neque natales,vbi per Doctores eodem titulo Corneus in l.ſi emancipati,columna ſecunda de probatio.inde dixit l.Lucius,ff.de conditio.& demonſtratio. difficilem eſſe probationem filiationis,ergo ſi teſtes dicebant aliquem eſſe filium Titii,ſi quidem ex parte aduerſa probetur illum Titium nunquàm duxiſſe vxorem intelligemus illum eſſe naturalem non legitimum,idẽ ſi probetur ex ætate illius qui filius dicebatur longè ante matrimonium à Titio contractum natum fuiſſe veluti ſi uir iam barbatus dicatur eſſe filius Titij qui abhinc annos decem duntaxat duxit vxorem,

Idem per contrarium ſi anniculus puer dica-
tur eſſe filius Titij cuius uxor abhinc annos
duos, vel tres, uel plures fortè deceſſit, & ſic
de ſimilibus, & longe idem facilius ſi is Titius
nunquàm duxit vxorem, ſed ſi quando hæc
omnia ceſſauerint, quia & Titius vxorem du-
xit, & is qui filius dicebaẗ huius cui ſit vt du-
rante illo matrimonio naſci potuerit magis
eſſe videtur vt ſufficiat dictum teſtium hac de
re loquentium cõcludere veroſimiliter vt di
ctum eſt, quo caſu teſtes dicentes illum fuiſſe
& eſſe filium Titij interpretabimur intellexiſ
ſe quòd erat filius legitimus, quia ita fit à cõ-
21 muniter accidentibus† nam & alibi dictum
teſtis quòd non ſatis certum eſt interpreta-
mur ſecundum communem uſum loquendi
Gloſſ. communiter ibi approbata in l. ſtipula-
tio iſta, § hi qui, ff. de uerborum obligation.
quòd ſi teſtes dixerint filium eſſe ac de legiti-
mo matrimonio natum, res erit expeditior,
ergo ſi teſtes dicunt talem eſſe filium Titij: ſit
regula, ut non intelligatur legitimus & natu
ralis, ſed tantum ſpurius argumento authent.
quibus mod. natural. efficiun. ſui. §. natura, &
quia matrimonium eſt, quid facti ergo, &c.

Teſtes intelliguntur ſecundum cõmunem uſum loquendi.

Fallit primo quando aliter cõſtabat de ma
trimonio, & ætas illius qui filius dicebatur nõ
repugnabat, nam tunc licet potuerit naſci ex
alia muliere quàm ex vxore illius Titij, tamẽ
interpretabimur teſtes intellexiſſe de filio na
to ex vxore non ex alia, &c.

Secundum quæ etiam interpretabimur eũ
eſſe in poteſtate patris ſi non probetur eman-
cipatus, cum emancipatio ſit quid facti, ergo
cum quæritur an filius præſumatur eſſe in po-
teſtate patris reſpondeam hanc quæſtionem
non cadere niſi in filio legitimo, legitimum au
tem præſumi in patris poteſtate.

CAP. LXXXVI.

1 *Intellectus capitu. ad decimas, de reſtitutio ſpoliatorum & capitu. cum eccleſia ſutrina, de cauſa proprieta. & numero. 2. 10. 13. 14. 15. 16 & 18.*
3 *Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra eum qui ſuam intentionem fundabat de iure & eſt ardua quæſtio.*
4 *Filius an præſumatur in patris poteſtate.*
5 *Poſſeſſio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi.*
6 *Intellectus cap. cum eccleſia, de cauſa poſſeſſion. & proprieta.*
7 *Quanto tempore iuſta præſumatur poſſeſſio.*
8 *Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure tunc reo incumbit onus probãdi cum communi opi. quod intellige in petitorio.*
9 *Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeſſione, ſit etiam contra actorem qui ſuam intentionem fundabat de iure.*
11 *Poſſeſſor an ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra aduerſarium qui ſuam intentionem fundabat de iure ſi diu uel aliquandiu diſſimulauit.*
12 *Poſſeſſionis ius quo tempore amittatur.*
17 *Spoliato agenti remedio recuperandæ quando poſſit opponi remedium ſententiæ ardua quæſtio.*
19 *Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure regula cum. 14. limitationibus.*

NVnc autem agendum eſt de 1
intellectu capit. ad decimas
de reſtitutione ſpoliatorum,
iuncto capit. cum eccleſia Su
trina, de cauſa poſſeſſionis &
proprieta. nam in dict. capit.
ad decimas, videtur probari vti i iudicijs poſ
ſeſſorijs is cõtra quem aduerſarius habet fun
datam intentionem de iure non ſit tuẽdus in
ſua poſſeſſione, uel quaſi poſſeſſione, vnde ſiue
ei poſſidẽti moleſtia & uexatio fiat circa ſuã
poſſeſſionem, uel quaſi, non dabitur vti poſſi
detis interdictum contra aduerſarium mo-
leſtantem, ſiue etiam vi ab aduerſario à poſſeſ
ſione fuerit deiectus, interdictum vnde ui ſi-
bi ita ſpoliato non accommodabitur, quaſi
dolo faciat qui petat poſſeſſionem ſibi reſtitui
quam ſtatim reſtituturus ſit, l. dolo, ff. de doli
exceptio. contrarium tamen non obſcure pro
bari videtur in dict. capitu. cum eccleſia, vnde
timore huius contrarij ea iura variè interpre
tanẗ. Primus enim ſenſus eſt ut regulariter is
q̃ eſt in poſſeſſione, uel quaſi ſit ĩ ea tuẽdus ſi
moleſtetur, uel reſtituẽdus ſi ſpoliatus fuerit,
licet contra ſe habeat aduerſarius fundatam
intentionem de iure, & ita procedat dict. ca-
pitu. cum eccleſia, & §. recuperandæ inſtitu. de
interdi. l. ſi quis ad ſe fundum, C. ad leg. Iul.
de ui public. l. prima, C. ſi per uim vel alio mo
do, l. ſi quis ui, in princip. ff. de acquiren. poſſeſ
ſion. l. prima, §. cum a me, ff. de vi & ui armat.
ſed dict. capitu. ad decimas, procedat de iure
tantum canonico, & in cauſis tñ actis foro ec
cleſiaſtico, ita Paulus Caſtren. in l. ſeruitutes
mag. ff. de ſeruitut. columna quarta, numer. 9.
cauſa enim decimarum ſpiritualis eſt, ut tra-
dunt Ripa in l. naturaliter, §. nihil commune,
ff. de acquiren. poſſeſſio. Decius conſil. cxxx-
iiij. numero quarto, Docto. in capitu. cauſam
quæ, de probatio. neq; agi poteſt niſi apud iu
dices eccleſiæ ſicq; volunt d. c. procedere de
iure tantum canonico, non ſic de iure ciuili.

Intell. c. ad decimas de reſti. ſpoli.

Secun-

2 Secundus intellectus fuit vt dict.capitu. ad
Intell ij. decimas, procedat quando poſſeſſio ſpoliari
erat recens, quod ſuadetur dũ ibi dicitur ali-
quandiu, quòd in ſemeſtri tẽpore videtur in-
cludi, vel etiam breuiore ſecundum Abba. in
dict.capitu.cum eccleſia, numero 49.per cap.
ſecundũ de conceſſione præben. vbi vltra ſex
3 mẽſes dicitur diu.† Sed d.capi. cum eccleſia,
procedat quando poſſeſſio maturior erat ac
antiquior, & ita tenent Abba.ibi & Martinus
quem refert, & ſequi videtur ibi Aegidius Bel
lamer.oppoſitio.vndecima numero vigeſimo
ſexto, & Dominicus in dict.capi. ad decimas,
columna fina. poſt Ioannem Andr. ibi quem
ipſe refert, quod & tenet ibi Petrus de Ancha
ran. & ſentit idem etiam in dict. capitu. cum
eccleſia, numero 31. & licet Ioannes Faber in
§.retinendæ, columna penulti. inſtitu. de act.
& Iacobinus in l. ſi de ui, ff.de iudi.nume. 18.
verſi.ſeptimo, & Bal.in l.ſi de proprietate, nu-
mero 21. C. ſi à non compet.iudi.& Oldrald.
conſil. quodam & Ripa in l.naturaliter, §.ni-
hil commune, ff.de acquiren.poſſeſſio.nu.77.
& ibi Iaſ.numero 48. teneant ſimpliciter non
eſſe tuendum, aut reſtituendum poſſeſſorem
in ſua poſſeſſione, uel quaſi quando aduerſa-
rius contra eum habebat fundatam intentio-
nem de iure, tamen ipſi fortè non negarent
quin id limitaretur vt ceſſaret quando is poſ
ſeſſor fuit diu in ſua poſſeſſione. Quinimo ip-
ſemet Iaſ. in l.ſi emancipati, in ſecundo nota-
bil.colum.ij. ait quòd licet poſſeſſio illius qui
eſt in poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione cuiuſcũ
que rei vel iuris minus inſta, aut legitima præ
ſumatur, quando in ea re uel iure eius aduer-
ſarius habebat ſuam intentionem fundatam
de iure, tamen ea præſumptio ceſſat, idq; præ
ſumptum poſſidendi vitium purgatur per diu
turni temporis prætericionem, ut ſic ea poſſeſ
ſio quę antea iniuſta & illegitima præſumeba
tur iam incipiat videri iuſta ac legitima, vn-
4 de licet † filius natus ex legitimo matrimo-
nio præſumatur eſſe in poteſtate patris, l.ſi e-
mancipari, C.de collation. ibi, teq; emanci-
parum probatum fuerit, l.ſi filius, ff.de proba-
tion. tradunt Fulgoſius, Ludouicus Roma-
nus, Alexand. Iaſ. & Decius in dict.l.ſi eman-
cipati. Angelus & Imola Cumanus & Ludoui.
Romanus in l.ſed & ſi de ſua, poſt Gloſſ.ibi, ff.
de acquirenda hęreditate Alciatus de pręſum
ptio in regula.ij.præſumptione.ij.in principio
Corneus conſi.cciiij. quanquàm & idem in
conſi.ccviij libro tertio, tamen ſi is filius na-
tus ex legitimo matrimonio fuit longo tem-
pore decem vel viginti annorum in poſſeſſio-
ne vel quaſi exiſtentię ſui iuris licet iſthæc poſ

Poſſeſſor quãdo ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra eũ qui ſuam intentionem fundabat de iure ard: q.

Filius pręſumitur i poteſtate patris.

ſeſſio aduerſetur natiuitati origini & primæ-
uo ſtatui eius iam incipit videri ſui iuris licet
pater haberet contra eum ſuam intentionem
fundatam de iure, vt ſic poſſeſſor diutinus in
ſua poſſeſſione vel quaſi tuendus ſit etiam cõ
tra eum qui habebat ſuam intentionem fun-
datam in iure, ita tenent Bartol. & Bald. in l.
ſecunda, C.ſi aduer.rem iudi.& in l.poſt mor-
tem, ff.de adoption. Andr.Siculus conſilio vlt.
libro quarto inter conſilia Alexandri, Iaſo.in
dict.l.ſi emancipati d. ij.notab. Iaſ.numer.44.
in l.ſi prius, ff.de operis noui nuntiatio. Alcia
tus vbi ſupra, numero ſecundo ex quorum re-
latione apparet hanc eſſe communem opinio-
nem quàm & Bald. in l.Titia, ff.ſoluto matri-
monio ſequitur & Decius in dict.l.ſi emanci-
pati, numero quarto, facit tex.in l. prima ver.
diu, C.de patria poteſta. quinimo quemlibet
poſſeſſorem in ſua poſſeſſione tuendum eſſe e-
tiam ſi ea non eſſet diutina tenuerunt Gloſſ.
in l. Titia, ff.ſoluto matrimonio, & Alexand.
in dict.leg. ſi emancipati, ad princip. & ibi De
cius columna tertia, & Barto.in leg.is qui po-
teſt, colum. quinta, ff.de acquir.hære.licet ple
riq; eorum quos ſup.retulimus ab hoc ultimo
diſceſſerint, & Andr.Tiraquel.de iure primo-
ge.quæſt.xvij.opinione.xj ad finem Bartolus
in dicta l.Titia, ſed & Paulus in l.ſi ſolennibus,
C.de fide inſtrum. & Andr.Tiraquell. ubi ſu-
prà, numero decimonono verſicu.nec præter-
mittemus, videntur generaliter idem defen-
dere in quacunque poſſeſſione etiam recenti,
licet ipſe Tiraquellus parum ſibi conſtet,
quod & ſentit Curtius iunior in dicta lege
ſi emancipati, columna ſecunda.

Itaq; oẽs illi quos ſupra retulimus vno ore
ſunt in hac opin.vt qui diu fuit in poſſeſſione
vel quaſi alicuius rei vel iuris, in qua alius fun
dabat ſuam intentionem de iure, ſit tuendus
in ea, contra eum qui de iure fundabat, quin-
imo ipſorum non pauci, idem volunt etiam ſi
non diu fuiſſet in ea quaſi poſſeſſione, quod
& nos admitteremus tribus concurrentibus
quòd & ipſe poſſideret & aduerſarius poſſide
re deſijſſet, tertio quòd aduerſarius non igno
raret illum poſſidere, quarto quod ultra an-
nuum in tali poſſeſſione is fuiſſet, argumento
in principio inſt.de vſucap. facit l.ordinamen
ti.titulo de las præſcript.l.prima.dum induxit
vt per annum & diem præſcriberetur res ẽt
immobilis ſciente & tacente domino.

Deniq; hoc vnum certum eſt & ab hoc nul
lum eorum quos ſuprà retulimus quos vę mi-
hi legere contigit declinatum inuenies † vt poſ 5
ſeſſio diuturna transferat in aduerſariũ onus
probãdi, licet aduerſarius ille haberet inten-
tionem

Poſſeſſio diuturna

an tranſferat in aduerſariũ onus probandi.

tionem ſuam fundatam de iure,ſicq; poſſeſſor
ille diuturnus in ſua poſſeſsione vel quaſi tuen
dus ſit,vnde apparet veriſsimum eſſe ac rece-
priſsimum intellectum eorum qui d.capitu.ad
decimas,contendunt non habere locum quan
do quis foret ſpoliatus à ſua diutina poſſeſsio
ne vel quaſi,ſed tantum quando poſſeſsio iu-
6 nior eſſet ac recedens† quod non obſcurè pro-
batur in dict.cap.cum eccleſia ſutrina,de cau.
poſſeſsio.& proprie.vbi cōtra clericos ibi ſpo
liatos ſtabat fundata intentio de iure in fauo
rem canonicorum ſpoliantium,& adhuc ſpo
lium illud inculpatum non fuit nec reſtitutio
ſpoliatis denegatur. Neque ad rem pertinuit
quod Alciatus in d.regula.ij.præſumptione.ij.
ad princip.in tract.præſump.ait ſe non videre
vt in huiuſmodi iuribus poſsit contingere præ
ſcriptio per longitatum temporis non etiam
7 longiſsimi præteritionem † nam agnoſcimus
quidem præſcriptionem proprietatis non con
tigiſſe,ſed nihilominus poſſeſsio ex temporis
diuturnitate iuſtificatur vt licet talis poſſeſſor
in iudicio proprietatis poſsit ſuccumbere &
ſuperari,in iudicio tamen poſſeſſorio nō poſ-
ſit,aliud enim eſt poſſeſsio aliud proprietas, q
nimo nihil commune habent l.naturale,§.ni-
hil commune, ff.de acquirenda poſſeſsione.
Deniq; cum quæritur an poſſeſsio vel quaſi
transferat onus probandi in aduerſarium, re-
ſpondendum eſt regulariter transferri §. com
modũ,inſt.de interd.l.qui accuſare,C.de ede.
l.actor quod aſſeuerat, & l.j.& l.fin C.de pro-
ba.idq; non inde deſcendit quòd poſſeſſor ti-
tulum habere præſumatur(nam cum ſit facti
non præſumitur,l.in bello,§ factæ,ff.de capt.l.
ſi emancipati,ibi, neque emancipatum.C.de
collatio.)ſed magis eo quòd actor titulo &
iure carere præſumitur quandiu non probat
vnde in re dubia pro reo iudicandum capitu.
cum partium,de regul.iuris iuris in ſexto ca
8 pit.in pari eodem titulo.† Verum ſi actor ha-
beat ſuam intentionem fundatam in iure,tūc
poſſeſsio non transfert in eum onus proban-
di,quia ipſe ſatis ſuperq; intentionem ſuam
probatam habet in corpore iuris, cuius fides
& authoritas ſuperat omne genus probatio-
nis,ſicque hoc caſu ipſi reo incūbit onus pro-
bandi,vt probatur in capitu.ſunt perſonæ, §.
quod ſi tales de priuilegi.in ſexto & in capitu.
primo de præſcriptio. & in capitu.ad deci-
mas,de reſti.ſpoliatorum eodem lib.& in lege
octaua titulo de la reſtitucion delos deſpoia-
dos libro tertio ordinament.& in lege.quar-
ta titulo primo lib.ij.ordinamen.& in l.v.titu.
iij.lib.v.ordinam.ita tradunt Petrus & Cinus
& Paulus Caſtren.& alij communiter in l.ſo-

Intel.c.cū eccleſia de cā poſ. & prop.

Quanto tpe iuſtificetur poſſeſsio.

Actor ſi fūdat ſuā intentionē de iure reo incūbit onus probandi cum cōi quo ad petitorium.

lennibus,C.de fide inſtru.Bartol. in l.ſi prius,
ff.de operis noui nuntiatio. & ibi communi-
ter Doctor. vt teſtantur ibidem Alexand.nu
mero 37. cum pluribus ſequentibus, & Iaſo. 9
numero quadrageſimotertio. And. Tiraquel.
de iure primogenitu. quæſtio. xvij. opinione
vndecima numero 19. Decius conſ.cccxxj.in
cauſa quæ Alexandriæ,colum. quarta verſicu.
accedit.Idem Decius in capitu.ex literis, no-
tab.v.de probation. Idem conſil. ccccxliij. in
caſu ad me tranſmiſſo,columna quarta,Alcia
tus de præſumptionib. regula tertia. præſum-
ptione xliij. ad princip. Iaſo. in l. à Diuo Pio,
§. ſuper rebus,columna ſecunda ff.de re iudi.
Fulgoſius conſilio cxxxviij.viſis, in ſecūdo du
bio,Barba. in capitu.primo.de probation.co
lumna penultima Corneus conſil.xc.viſo pro-
ceſſu, libro ij. ex quorum relatione apparet
hanc opinionem receptiſſimam eſſe,& ita in-
telligitur Gloſſ.quam ibi ſequuntur Barto. &
communiter Doctores in l.ſicuti,§.ſed ſi quæ
ratur,ff.ſi ſeruitus vendice.Ergo iſto caſu cū
reo eidemq; poſſeſſori incumbat onus probā
di,quando actor fundatam habet ſuam inten
tionem de iure,non ſecus,quàm actori incū-
beret,quando fundatam non haberet, ſequi-
tur hunc reum lite pendente in ſua poſſeſsio-
ne,vel quaſi turbari non debere, non magis,
quàm turbaretur quando actor ſuam inten-
tionem de iure fundatam nō haberet, vt in eo
tantum eius conditio deterior ſit quando cō-
tra eum fundata erat actoris intētio quòd de
iure & legitimo titulo docere tenebitur,ſi no
lit in lite ſuperari, interea tamen in ſua poſſeſ
ſione tuendus eſt,ſi quidem ſit longinqua aut
diurna; ſin minus tunc ſimiliter tuendus eſt
ſub diſtinctione tamen de qua per Paul. Caſt.
in dict.l.ſi ſolennibus, & per Andr. Tiraquel.
vbi ſupra opinione vndecima numer. 19.& nu
mero vigeſimo quarto.cum ſequentib. & per
Bald. in l.Titia,ff.ſoluto matrimonio. ut vo-
luit Gloſſ. in dict.l.ſolennibus,Gloſſ.& Bartol.
in dict.l.Titia, Alexand.in d.l.ſi emancipati,
colum.j.de collation. C.per d.l.Titia,& dict.l.
circa,ff.de probationib. quod intellige quan-
do illa quaſi poſſeſſio carebat omni vitio vio-
lentiæ clandeſtinitatis,aut precariæ rogatio-
nis, ut in dict.capitu.cum perſonæ, §.quòd ſi,
tales, quantum autem tempus quotve actus
deſiderentur vt quis in tali quaſi poſſeſſione
ſtare videatur tradunt Doct.in dd.locis.
Tertius † intellectus ad d. capi.cum eccle-
ſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & proprieta. &
ad d.cap.ad decimas, eſt quòd in d.capi.cum
eccleſia, illa quaſi poſſeſsio contra quam erat
ius commune iuſtificabatur ex ſcientia & pa-
tientia

Lite pendente an ſit reus tuendus, ī ſua poſſeſſ. ēt contra actorē qui fundabat de iure.

ſtientia aduerſarij nou ſic in d.capitu.ad deci-
mas, vbi poſſeſſio videbatur clandeſtina vt pa
tet ibi, niſi euidenter docuerint quod earum
poſſeſſionem legitimè aſſequuti fuiſſent, quo-
rum verborum ſenſus eſt, quòd uel ipſa poſſeſ
ſiōis vſurpatio fuit illegitima & vitioſa, & ſic
aliquandiu tantum non etiam diu durauerat
quodq́; cum primum ad notitiam proprieta-
11 rij peruenerat ilico eam recuperare propera-
uit, ſicq́; ille poſſeſſor qui ſe ſpoliatum dicebat
non tam iuſta & legitima, quàm illegitima
poſſeſſione exutus fuit, ita Imola numero vi-
geſimoquinto. in fine in dict.capitu. cum ec-
cleſia, & is ſenſus in ſe verus eſt, ſatisq; arridet
literæ vtriuſq; textus, ex quo colligitur conclu
ſio, quòd qui eſt in poſſeſſione vel quaſi cōtra
quam eſt ius commune, adhuc tamen eſt in
ea tuendus ſi aduerſarius tolerabat, & diſſi-
mulabat ſeu patiebatur aliquandiu vel ſaltem

Poſſidens tuendus ē in ſua poſ. contra aduerſariū ſcientem, & aliquādiu patiētem.

12 ſi diu. †Confirmatur, quia ex tali patientia, &
diſſimulatione ille qui ſuam intentionem fun
datam habebat viedeṫ ius poſſeſſionis amiſiſ
ſe, idq́; in poſſeſſorem migraſſe, ut iam de poſ-
ſeſſione agi non poſſit, ſed tantum de pro-
prietate ex communi ſententia quam tenent
Bartol. in l. ſi id quod, in princip. ff. de acquir.
poſſeſſio. Cumanus & Alexand. in dict. §. nihil
commune, vbi Iaſon. numero 84. ait hanc eſ-
ſe communem opinionem Iaſo. in l. prima co
lumna fina. C. de ſeruis fugitiuis. Gloſſ. Paul. &
alij in l. ſi de eo, §. primo, ff. de acquiren. poſſeſ
ſio. & in ſpecie ultra Imolam ſuprà relatum,
ita declarant dict. capitu. cum eccleſia, Anto
nius ibi, numero trigeſimonono, & etiam In-
nocentius & Andræas Tiraquel. qui quamplu
res allegat de præſcription. §. j. Gloſ. iiij, ad fi-
nem uerſi. & quanquàm.

Poſſeſ. ius quo tpe amittatur

13 Quartus Intellectus ad dd. iura eſt ſecun-
Intel. 4. dum Antonium, numero 39. in d. capitu. cum
eccleſia, quòd d. capitu. ad decimas, procedat
quando pro ſpoliatore ius erat notorium, nec
ex parte ſpoliati aderat defenſio vlla, nec etiā
allegabatur præter illam quaſi poſſeſſionem
ſuſpectam, vitioſam & iniuſtam, ait in d, ca.
cum eccleſia non ſic notorium erat ius ſpolia
toris, quia obumbrabatur vel (ut eius more
vtar) obfuſcabatur ius ſpoliatoris per defen-
ſiones ſeu allegationes ſpoliati, dum aſſere-
bant ſe ſepius retro abhinc annos xxx. uel xl.
uel etiam pluribus electionibus illius modi in
terfuiſſe, vnde & ad ritulum prẹſcriptionis
properabant ac nitebātur quo ad ius proprie
tatis, & interea quo ad ius poſſeſſionis ex an
tiquitate temporis ſe ſe muniebāt isq; etiam
ſenſus & in ſe verus eſt, & ſenſus ac literæ il-
lorum capitulorum proxime accedit.

Quintus †intellectus fuit Iaſo. in dict. §. ni- 14
hil commune, numero quadrageſimooctauo Intelle. 5.
qui putat ideo procedere dict. capitu. ad deci-
mas, quòd ibi ſpoliator intentionem ſuam fun
dabat tam in proprietate quàm in poſſeſſio-
ne, & ideo reſtitutio ceſſat quaſi ex parte ſpo-
liatoris adeſſent tam proprietas iure notoria
quam etiā poſſeſſio legitima & ciuilis, ex par-
te aūt ſpoliati adeſſet nihil præter quādā natu
ralem tantum poſſeſſionem vitioſam, puta clā
deſtinam vel nudam tantum detentationem
ſimiliter vitioſam, ſed ipſe Iaſon. non probat
quod ſpoliator in terminis d. cap. fundaret ſuā
intentionem quo ad poſſeſſionem, ſed tu pro-
ba per d. cap. ibi, niſi euidēter docuerint quod
earum poſſeſſionem legitimè aſſequuti fuiſ-
ſent ergo à contrario ſenſu præſenſit ſummus
pontifex quod interfuit vitium clandeſtinita
ris, ſicq́; cum ſpoliatus ille tempore quo illarū
decimarum poſſeſſionem occupauit nullam
vim intullerit neq; precariam poſſeſſionem ro
gauerit, supereſt vt vitium quod ibi ſignificaṫ
eſſe clandeſtinitatis & is ſenſus ſic declaratus
ſimiliter verus in ſe eſt nec a litera & mente il
lius tex. videtur alienus.

Sextus intellectus fuit vt d. cap. ad decimas, 15
loquatur in caſu tantum ſpeciali & procedat Intel. 6.
in cauſis tantum ſpiritualibus in quibus iuri
canonico ſubuenire obuiareq́; animarum pe-
riculis potiſſimum curæ fuit non ſic in reliqs
cauſis inſpecto iure tam canon. co quàm ciui-
li, ita ſentit Baldus in l. ordinarii, columna fin.
C. de rei vend. quem refert Iaſ. numero. 47. in
d. §. nihil commune, & is ſextus intellectus dif
fert à primo de quo ſuprà quia ſecundum pri
mum intellectum dict. capit. ad decimas, ſer-
uandum eſſet in terris eccleſię, non tantum in
cauſis ſpiritualibus & inter clericos ſed etiam
in cauſis profanis & inter laicos, at ſecundum
hunc ſextum intellectum ſolum in cauſis ſpiri
tualibus non etiam in profanis.

Septimus †intellectus ſit vt d. capit. ad deci- 16
mas, procedat quando conſtabat apertè illum Intell. 7.
ſpoliatum nullum ius habere tam ex modici-
tate temporis, quo poſſidebat, quàm ex eo ꝙ
interrogatus cur poſſideret reſpondere aliud
neſciebat quàm quia poſſideo, tunc enim re-
ſtituendus non eſt vt ibi per rationem l. dolo,
ff. de dolo. Id quod non multum videtur decli
nare à litera d. cap. ad decimas, cum ibi ſpolia
tus ille qui ſe reſtitui poſtulabat nullam iuſtā
poſſeſſionis ſuæ cauſam allegaſſet. Confirmaṫ
is ſenſus nam illa communis opinio quæ ha-
bet †quod ſpoliato agenti interdicto recupe- 17
randæ poteſt opponi exceptio ſententiæ latæ Spoliato agenti interdicto
contra eundem ſpoliatum in fauorem ſpolia-
toris

recuperandæ quando. poſſit opponi exceptio ſententiæ ardua quæſ.

totis ſuper eadem re vel iure à qua ſpoliatus fuit, quam communem ſententiam tenuerũt Ang.& Imola.Cumanus, Alexan.& alij communiter in dict.§.nihil commune,eſtque communis opinio ſecundum Iaſo.ibi, nuuiero 43. & eam dicit communem opinionem Alexan. ibi,numero duodecimo quam etiam communem appellat Ripa.ibi,numero trigeſimoquinto,quam ſequitur & communem eſſe firmat Gregorius Lupus in l.xxvij.titulo.ij.parte tertia.in Glo.quele entregaſſe, tenent Paul.Caſt. in l.permiſceri,in prin.ff.de acquirenda poſſeſſione.Idem Paulus in l.ſecunda.C.de edict.diui Adri.toll.Antonius in capitu.cum dilectus, de cauſa poſſe.& pro.Idem in capit.paſtoralis, eodem titulo.Idem in capitu.in literis,de reſti.ſpoliatorum Ioan.Andr.& Panormit.in d. capitu.paſtoralis,Aretin.in dict.§.nihil commune Decius,conſi.cxcj.in cauſa,numero nono cum ſequen.Hoſtien.& Ioan.Andr.in cap. ij.de cauſa poſſeſ.licet contrarium tenuerint Bartolus,columna ſecunda in dict.§.nihil cõmune Glo.j.in capitu.ſolicite,de reſtit.ſpoliatorum, & Gloſſ.in capitu.paſtoralis, de cauſa poſſesſio.& proprie.Panormit.in cap.in literis, columna quinta de reſtit.ſpoliatorum Bar. in in l.ſi de vi,columna fina.ff.de iudic.Tamen illa communis opinio contra Bartolum procedit quando per ſententiam erat certum & indubitatum huic ſpoliato nullam poſſe competere defenſionem, inſpecta ſuamet allegatione,quale eſſet cum prius factum fuit ſpolium, deinde inter ſpoliàtum & ſpoliatorem iudicium de proprietate cęptum & finitum fuit in fauorem ſpoliantis,tunc enim ſi ſpoliatus rurſum petat rem ſibi ablatam ſibimet reſtitui ante omnia, replicabo ꝙ ſi illud perijſſet ante omnia, quod ut id ante omnia fieret,par erat verum cum illud petat poſtquàm liquet proprietatem alienam eſſe ſera peritio eſt, tũ quòd dolo faciat dum petit quod ſtatim reſtituturus eſt l.dolo, ff.de doli excep.tum quòd ſibi debet imputare qui congredi voluit ſup rei proprietate & dominio,tum quod effectus victoriæ aſſecutæ in iudicio proprietatis eſt, vt victori reſtituatur poſſesſio, id quod cum iam contigerit,infectum reddi ocioſum eſſet ac in ciuile, diuerſum ſanè eſſet ſi poſtquàm in iudicio proprietatis viciſti me,& id de quo agebatur tibi traditum fuit vel nõ fuit,me eadem re vel iure ſpoliaſti,& agenti mihi interdicto recuperandæ opponeres de ſententia pro te contra me lata, nam replicabo quòd poſt eam latam potuit ius ad me redire ac re verà ad me reuolauit, nam interea mihi reſtituere teneberis,ita ſaluatur opinio Bart.& ſequentium ſuprà relata,ita tenent Alexand.in dict.§. nihil commune,numero duodecimo cum ſeq. & Ripa ibi, numero. xliiij.qui ait ita tenere modernos ibi,& eſſe ex mente Gloſſ.in dict.§. nihil commune.Sic ergo & in terminis dict.c. ad decimas,ideo ceſſabat reſtitutio quòd ille ſpoliatus fatus eſt nullum ſe ius habere,vel ita colligebat ex eius allegatione inſulſa ac inerti & hunc intellectũ tenet Dec.conſi.cxxxiiij. viſo,colum. fina.

Octauus intellectus eſt quòd in dicto capit. 18
ad decimas,allegabatur præſcriptio quæ ſine titulo non contingit l.nullo,C.de rei vendica. capitu.primo de præſcriptio. in ſexto at in d. capitu.cum eccleſia ſutrina,allegabatur conſuetudo quę titulum non requirit,ita Innocentius,Collect.& Bsrnardus ibi, ſed is quidem ſenſus & diuinat & parum inſtruit, & præterea aduerſatur literæ dict.capitu.ad decimas, verbo aliquandiu,quòd in ſemeſtri ſeu breuiore tempore verificatur non autem in longiore argumento cap.ſecundi de conceſſio. præben. ergo tam breui tempore qui diceret præſcripſiſſe ſe ineptire videretur,ſed & in ſe is ſenſus verus non eſt,nam ſi ibi ſpoliati allegarent ſe pręſcripſiſſe diu ſe poſſediſſe affirmãtes,interea dum id docebatur reſtituendi forent. Intell.8.

Nonus intellectus quod ibi erat veroſimilis ſuſpitio.contra ſpoliatum agentem, ita Gl. in capi.in ſumma.xvj.quæſtio.j.id quod innuit litera illius tex. Ioannes Andr.in dict.capitu. ad decimas Gloſſ.in capitu.ſi diligenti, de præſcriptio.id quod eſt contra §.recupera.inſtitu. de interdict. Intell.9.

Decimus intellectus quòd ibi de non iure ſpoliati agentis conſtabat per confesſionem eiuſdem,ita Collect.in d.c.cum eccleſia,& Archid.in d.c.ad decimas. Intell.10.

Vndecimus intellectus quòd dict.capit.ad decimas, loquitur quando ſpoliatus totum ius ſibi arrogare volebat, at in dict.capit.cum eccleſia,quando partem tantum,quod in ſe verum eſt,ſed cur diuerſum præſertim cũ procedat argumen.de toto ad partem l.an pars, ff. pro derelicto l.quæ de tota, ff.de rei ven.reſp. quòd facilius admittitur rei cuiuſque deminutio vel deterioratio quàm interitus, Corneus per text.ibi in l.cum quæſtio. C.delegat. numero ſexto l.ſi quis diuturno,ff.ſi ſeru.uendi.iuncta lege nullo,C.de rei vendi.ſed is intellectus nihil inſtruit & videtur contra §.recuperandæ,inſt.de interdi. Intell.11.

Duodecimus intellectus quod in capit.ad decimas,loquitur de iure non communicabili, at in capitu. cum eccleſia, agitur de iure communicabili,ita Iaſon, in dic.capit.ad decimas, Intell.12.

cimas,quem refert Aegidius oppoſitio.vndecima in d.capi.cum eccleſia, ſed is ſenſus nihil inſtruit.

Intell.13. Tertiuſdecimus intellectus quòd in capitu. ad decimas,erat vehemens iuris præſumptio contra ſpoliatum,at licet iuris præſumptio ēt eſſet contra ſpoliatum in terminis d. capitu. cum eccleſia,tamen non ita vehemens ſecundum Aegidium Bellam.ubi ſuprà.

Intell.14. Quartuſdecimus intellectus quòd in d.capitu.ad decimas,erat præſumptio contra ſpoliatum, & praterea ſpoliator fundabat intentionem de iure eltq; cōis ſenſus ſecūdum Couarru. libro primo reſolu.capitu.xvij.numero ſexto, & ſecundum Mart. azpilcu.in capitu. accepta,de reſtitutio.ſpoliato.oppoſitio.decima Iaſ.in dict.l.naturaliter §. nihil commune, numero quadrageſimoſeptimo ubi Ripa numero ſeptuageſimoſeptimo.Gloſ.Ioan. Andreæ. Ioan. Monach.& Dominicus à Sancto Geminiano.in d.c.ad decimas.

19 Stat ergo ex ſuperioribus regula † ſpoliatū agentem interdicto recuperandæ non eſſe ante omnia reſtituendum, ſi ſpoliator habebat fundatam intentionem de iure vt d. ca. ad decimas,tradunt Doctor.tam ibi quàm in d. capitu.cum eccleſia, Faber in § retinendæ, inſti. de interdict.colum.penul.Iacobinus numero, 18. & Paul. Caſtrenſ. in l.ſi de ui, ff. de iudic. Bald.in l. ſi de proprietate,numero vigeſimo primo,C.ſi à non compe.iudi. Oldraldus conſilio quodam quem ibi Bal.allegat Bal. & Alexan.numero 23. in d.§.nihil commune, vbi Iaſo.numero 44.& Franciſc.de Ripa nume. 77. & alij vbiq; moti per tex. in d.capitu.ad decimas,vbi non poteſt fieri ſufficiens fundamentum,propterea quod recipit tot tamq; varios ſenſus vt ſuprà retulimus, & aliquid etiam p Ioann.Lup.in capitu. per veſtras, de dona. inter uirum & vxorem nota.ij.viſi. ſed eſt pulchra dubitatio.

Spoliatus non reſtituitur ante oia cōtra fundātem intētionē ſuā de iure ſed limitatur verſo.

Limita.1. Limita primo vt procedat de iure tantum canonico non etiam de iure ciuili ſecundum intellectum ſupra relatum ſi fortè in ſe verus eſt.

Limita.2. Limita ſecundo vt non procedat quando poſſeſſor ille ſpoliatus diu fuerat in illa poſſeſſione vel quaſi iuxta ſecundum intellectum ſuprà relatum,qui in ſe verus eſt.

Limita.3. Limita tertio vt procedat quando ex confeſſione ipſius ſpoliati conſtabat de non iure ipſius,ſecus ſi eſſet aliqua dubietas ſecundum decimum intellectum ſuprà relatum, cui accedit quartus & ſeptimus intellectus,quod intellige vbi confeſſio erat aperta.

Limita.4. Quarto limita vt procedat etiam ſi confeſſio ſpoliati de non iure ſuo eſſet tacita, puta quia licet non expreſſit ſe nullum ius ad proprietatem rei qua de agebatur habere,tamen interrogatus cur poſſideret reſpōdit,quia poſſideo,uel aliam inertē fatuam'ue cauſam reddidit iuxta quartum, & ſeptimum intellectū, ſuprà relatum, non ſic ſi efficacem aut iuſtā cauſam reddidiſſet.

Quinto limita vt procedat quando ſpoliatus totum ius ſibi arrogare volebat, non ſic ſi aliquid tantum iuris per cuius abſceſſum res non abſcederet licet deterior ſpoliatori eidemq; domino rederetur, iuxta vndecimum intellectum ſuprà relatum quem non puto verum. Limita 5.

Sexto limita vbi ex parte ſpoliati erat notorietas iniuſtitiæ, aliter quam per eius confeſſionem vt tunc & non aliter procedat d.ca. ad decimas,iuxta ſeptimum, & quartū intellectū ſupra relatos, ſecus vbi talis notorietas contra ſpoliatum non eſſet. Limita.6.

Septimo limita quando ſpoliatum ius habere poſſibile erat, tunc enim ceſſaret dict.capitu.ad decimas,iuxta ſeptimum intellectum ſupra relatum. Limita.7.

Octauo limita vt non procedat in cauſis tātum ſpiritualibus, non ſic in reliquis cauſis,ſiue loquamur de iure canonico ſiue de iure ciuili,iuxtà ſextum intellectum,ſuprà relatum, ſed cogita an in ſe ſit uerus. Limita.8.

Nono limita vt non aliter procedat, quàm ſi ſpoliator fundatam haberet ſuam intentionem de iure,tam in proprietate,quàm in poſſeſſione iuxta quintum intellectum ſuprà relatum, ſed dubito, quia vix ullus fundat intentionem de iure in vtroque ſed tantum in proprietate. Limita.9.

Decimo limita ut procedat quando ſpoliatus nitebatur in titulo præſcriptionis, ſecus ſi diceret ſe quæſiuiſſe per cōſuetudinem iuxtà octauum intellectum ſuprà relatum,quod ſuſpectum eſt. Limit.10.

Vndecimo limita vt non procedat niſi cum eſſet veriſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum ſecundum nonum intellectum ſupra relatum. Limit.11.

Duodecimo intellige quando ius non erat communicabile ſine læſione communicantis ſecus ſi eſſet, nam tunc ceſſaret dict. capitulo ad decimas, & ſpoliator reſtituere teneretur illud ius cuius abſceſſus ſibi parum,aut nihil noceret iuxtà intellectum duodecimū ſuprà relatum. Limit.12.

Tertio decimo intellige quando erat vehemens ſuſpicio contra ſpoliatum tunc ceſſat reſtitutio, ſecus ſi non eſſet iuxta decimum tertium intellectum ſupra relatum. Limit.13.

Limi.14. Quartodecimo limita vt dict. capitu. ad decimas,non procedat quando eſſet vis ablatiua,argumento,§.recuperandæ,inſtit. de interdict. l.prima,C.ſi per vim vel alio modo, l.ſi quis ad ſe fundum,C.ad legẽ Iuliam de ui public.capitu.in literis,de reſtitutione ſpoliatorum, cum ſimilibus. Iſtorum autem intellectuum quos ſupra retulimus iſtarumque limitationum ad dic.capitu.ad decimas,quot aut quales ſint in ſe veræ aut literæ illius text.arrideant,quot ve nec in ſe veræ ſint,nec literæ cõſonent ex ſuprà dictis nõ obſcurè apparebit.

CAP. LXXXVII.

1 *Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione longiſsimi temporis,ardua queſtio.*

2 *Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facti poſt longum tempus in ijs quæ ſunt modici præiudicij.*

3 *Titulus an de iure canonico in præſcriptione triginta annorum requiratur cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem uehemens iuris præſumptio.*

4 *Intellectus capitu. primi de præſcriptionib. libro ſexto.*

5 *Intellectus l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruitus uendicetur.*

6 *Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs quæ ſunt modici præiudicij, licet poſſidens haberet ſcientiam iuris alieni.*

7 *Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure, ſed ipſa mala fides tempore purgatur.*

8 *Titulus ad præſcribendum de iure canonico nõ exigitur vbi agitur de non magno præiudicio.*

9 *Intellectus capitu. cum perſonæ.§.quòd ſi tales, de priuileg.lib.ſexto & nu.17.*

10 *Intellectus capitu. cum eccleſia,de cauſa poſſeſsio. & propriet.*

11 *Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo.*

12 *Exemptionis in quaſi poſſeſsione quando quis eſſe uideatur.*

13 *Actor licet fundet intentionem ſuã de iure, tamen non poteſt incipere ab executione.*

14 *Fiſcus regulariter utitur iure communi.*

15 *Poſſeſsionis uel quaſi poſſeſsionis ius, & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum qui fundabat intentionem ſuam de iure.*

16 *Intellectus capitu. ad decimas,de reſtitut. ſpoliat. libro ſexto.*

18 *Hidalguiæ uel nobilitatis in poſſeſsione uel quaſi poſſeſsione qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate,ſit in ea quaſi poſſeſsione tuendus lite pendente.*

19 *Intellectus l.6. tituli de los hydalgos libr. quarto ordinamen.*

20 *Intellectus pragm. regis Henrici, & pragm. anni 1403. nume.20.*

21 *Intellectus pragmaticæ Legionenſis,& prag.Regis Fernandi.*

Fides in certa earum rerum quæ ex remotis regionibus circunferuntur & narrantur.

22 *Formaliter nunquàm leges intelliguntur quæ gratia certitudinis uel probationis aliquid diſponunt uel exigunt.*

23 *Legis ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex.*

24 *Hidalgus uel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi poſsit.*

25 *Accuſatione pendente oneratur fama accuſati.*

26 *Accuſatione pendente non enudatur accuſatus ſua dignitate.*

27 *Petitorium ſuſpendere & ad poſſeſſorium redire an liceat poſt litem conteſtatam, ardua quæſt.*

28 *Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe uidentur.*

HIuc apparebit an vera ſit illa communis opinio quæ habet † quod licet regulariter titulus requiratur in preſcriptione longi temporis de iure ciuili, in princ.inſti.de vſucap.l. nullo,C.de rei vendicat.l.vnica.C.de vſucap. transf.l.Celſus,ff.de vſucap.qui eo iure in præſcriptione triginta annorum neceſſarius non eſt l.ſicut l.omnes l.cum notiſsimi,C.de præſc. xxx.annorum,qui etiam exigitur de iure canonico longi temporis præſcriptione, non ſic in præſcriptione triginta vel xl.annorum cap. de quarta,de præſcrip.niſi vbi contra præſcribentem alter habebat fundatam intẽtionem de iure,vel contra eum,erat iuris præſumptio capitu.primo de præſcriptio.in vj.cap.cum perſonæ,§.quod ſi tales,de priuileg.in ſexto tamẽ hoc vltimum in quo tantum quo ad tituli interuentum ius canonicum differt à iure ciuili,non procedit,ubi ageretur de leui læſione aut præiudicio,ſed tantum vbi de magno ageretur, vt ſic vbi contra præſcribentem vel eſt iuris præſcriptio,vel alter habet fundatam intentionem de iure ſine tituli interuẽtu etiam. xxx.annorum præſcriptio non procedat cum agitur de magno præiudicio,puta de amiſſione totius rei qua de agitur,bene tamen procederet præſcriptio cum de leuiori damno ageretur, puta de deterioratione non etiam de omnimoda ipſius rei amiſſione iſta eſt communis opinio quam tenẽt Imola in c.de quarta,columna fina.Idem Imola in cap.cum ec-

1 Tit. an requiritur de iure canonico in præſcriptione lõgiſsimi tpis, ardua quæſ.

clesia

cleſia ſutrina,de cauſa poſſesſio.& proprieta.
columna fina.& ibi Anto.& ſentit ibi Aegidius Bellamera.numero vigeſimoquarto oppoſitione.x.Imola in capitu.fin.numero decimo de præſcriptio.Archara.in cap.ſine poſſesſione de regulis iuris in ſexto, columna nona Imola in capitu.ſi diligenti,numero decimoquinto de præſcriptio.vbi Felinus numero.7. Ripa in d.cap.cum eccleſia,columna penulti. Romanus in l.ſequitur,§.ſi viam,ff.de vſucap. ſequitur & dicit communem opinionem Balbus de præſcriptio. ij.par.iij.partis principalis quæſtio.vj.numero.30.Dinus, numero.31. in regula poſſeſſor,de regulis iuris libro ſexto Bartolus,Paulus,& Florianus,numero. 38.in l. ſeruitutes,mag.ff.de ſerui.eſt communis ſecũdum Couarru. reſol.libro primo capitu. xvij. numero ſeptimo ſentit Glo.in d.c.cum eccleſia,verb.breuitatem.

Quiomnes & iterum Balbus de præſcr.in j. par.iij.par.quæſtio.x.ita intelligunt text.in l. ſi quis diuturno,in princ.ff.ſi ſerui.vendic.vbi palam dicitur citra tituli interuentum procedere præſcriptionem ſeruitutis,& tamen cum agitur de præſcribenda cuiuſque rei proprietate ſeu dominio titulus exigitur,ſed quia de leniore læſione agitur illo caſu quàm iſto, id toleratur ſecundum communem ſentẽtiam ſuprà relatam,à qua nouisſimè diſcedit Couarru.vbi ſuprà motus quòd vt ſibi videtur non leue damnum eſt ſi fundus liber ſeruus fiat, ſed defendendo communem reſpondeo hanc ſolutionem communem non poſitiuè, ſed comparatiuè ſumendam eſſe facta ad totius rei qua de agitur interitum vel amisſionem comperatione,longè enim leuius eſt pati ſeruitutem realem quàm totam rem amittere,longèq; facilius admittitur cuiuſq; rei deterioratio quàm ipſius omnimoda amisſio vel interitus,vt in l.cum quæſtio,vbi notat Corneus,numero.6.C.de lega.& in cap.cum eccleſia ſutrina,de cauſa poſſeſ.& proprieta.iuncto capitu.primo de præſcrip.in ſexto quem text. ſimiliter ita intelligunt omnes ferè Doctores ſuprà relati dicentes, quòd in dict.capitu.j. ideò titulus exigebatur, quia agebatur de amittenda proprietate rei vel dominio, at in dicto capitu.cum eccleſia, agebatur non de amittendo ex toto eligendi iure, ſed de eodẽ cum aliis communicando,quod damnum lõgè leuius eſt,ſicque longè facilius admittitur aut toleratur, nam & ſimiliter quamuis regulariter titulus non præſumatur l.nullo.C.de rei vendica.l.Celſus,ff.de vſucapio.capit.j. de præſcript.in ſexto tamen quando agitur de leuiore præiudicio bene præſumitur,& ideo ex longa poſſesſione pro diuiſo titulus diuiſionis præſumitur,quia leuius damnum eſt in aliqua parte rei per modum diuiſionis nos lædi quã ſi in amisſione totius rei læderemur, ita te-
nuit Gloſſ.communiter ibi approbata in l.pe. 2
C.communi.diui.quam præter Doctores ibi ſequuntur Florianus,columna penulti.ad fi.& Paulus columna fina.in l.ſeruitutes, mag.ff.de ſeruitutibus & eſt ex mente Bart.& aliorum ibi, eamque ſequuntur communiter Docto. in l.ſi certis annis,C.de pact.præſertim Cin.& Baldus & Ialo.numero vndecimo qui eam dicit communiter approbatã Baldus in l.prima columna tertia.C.de fideicommisſis, Antonius in capitu.peruenit,de cenſibus, Nicol.de Neap.in §.quædam,quæſtione quarta poſt Gl. inſtit.de actio.Facit ff.de pub.in rem actio.l.ſi ego,§ primo ibi,per traditionem, vel per patientiam,l.prima.§.fina.ff.de ſeruit.vrba.prædiorum l.tertia.§.dare,ff.de vſuft.vbi in ſeruitutibus concedendis vel conſtituendis ſola patientia loco traditionis & concesſionis habetur,quaſi concesſio ex ſola coniectura illius tolerantiæ & patientiæ colligatur & præſumatur,quia agitur de leuiore præiudicio,quæ tamen concesſio ex ſola illa tolerantia non præſumeretur ſi ageretur de ipſius rei amisſione, vt dict.l.Celſus,& dict.l.nullo, cum ſimili.ſuprà allegatis.

Præſumũtur etiam ea quæ ſunt facti in hiſque ſunt leuis præiudicij poſt longum tẽpus, cũ cõmuni.

Alter ſenſus† ad d.iura eſt vt d.capit. primũ 3
de præſcriptio.libro ſexto procedat quando aderat vehemens iuris prohibitio, vt tunc citra tituli interuentum præſcriptio non procedat,non ſic quãdo non tam vehemens erat iuris prohibitio,vt tunc etiam abſque titulo poſſit contingere,& ita procedat d.c.cum eccleſia ſutrina,& dict.l.ſi quis diuturno, ita tenẽt Decius conſi.cxxxiiij.viſo, columna fina.diſ-
ſertisſimus Couarru.variarum reſolutionum 4
libro primo capitu.xvij.numero ſeptimo Balbus de præſcriptio.ij.par.iij.partis principalis quæſtione ſexta ad fin. Innocentius in d.cap.ſi diligenti,Coraſius in dict.l.ſeruitutes, numer. 35.Abbas,in dict.capitu.ſi diligenti. numero. 34.quod & tenent alij quàmplures quos referunt Imola & Aegidius Bellamera, in d.capit. cum eccleſia.oppoſitione decima,numero vigeſimoquarto, ſed iſthæc differentia nemini placere debet,cum quòd parum inſtruit, tum quòd data paritate terminorum vtrobiq; par prohibitio eſt,vt enim epiſcopus iura epiſcopalia in aliena iuriſdictione aut diœceſi exercere netitum eſt d.cap.j.ita quoque ſeruiturẽ ſuper rebus alienis habere nulla extrinſecus accedente cauſa conceſſum eſt nemini,vt dic. l.ſi quis diuturno, iuncta l.altius,C.de ſeru.fa-

Titulus an in pſc. requiratũ cũ adeſt contra eũ uehemẽs iuris præſumptio.

Intell. c.j. de præſcr. lib.vj.

cit l.fina.C.de rebus alien.non alien.& vt iuris præſumptio in terminis dict. capit. primi faciebat contra præſcribentem, ita etiam faciebat in terminis d.l.ſi quis diuturno,per d.l. alrius,itaq; nulla extrinſecus aceedente cauſa utrobique par impedimentum erat, accedente vero uoluntate & conceſſione expreſſa vel tacita ſeu præſumpta eius de cuius præiudicio agebatur,ceſſabat utrobiq; impedimentum,& ita poteſt intelligi dict.capitu.cum eccleſia,iuncto capitu.ij.de in integrum reſti.ſecundum Aegidium vbi ſuprà opp.xi.ad ſi.ſcilicet in d.cap.cum eccleſia,de cauſa poſſ.

Tertius intellectus ad dicta iura fuit ſpeciale eſſe in iuribus incorporalibus,ita tenet Gl. in dict.capitu.cum eccleſia,verb. breuitatem, & Paulus Caſtrenſis in d.l.ſeruitutes,columna penulti.numero.7. cum ſequē. ratio, quia in his incorporalibus quaſi poſſeſſio iuirium capit à tempore ſcientiæ, & patientiæ domini prædij ſeruientis,l.ſecunda,C.de ſeruitu. l penultim.ff.eodem.& ille qui patitur & tolerat ex legis interpretatione poſt longum tempus ſeruitutem conceſſiſſe uidetur, l.ſi ego,§ primo, vbi per Gloſſ. & communiter Doctor. ff. de public. in rem actio. l prima, §.final. ff. de ſeruitu. ruſticorum prædiorum,l.tertia.§.dare,ff.de vſufruc.ratio rationis,quia talis conceſſio leuioris præiudicij eſt, quàm totius rei amiſſio vt ex ſuperioribus edocemur, & ita poteſt intelligi d.capitu.cum eccleſia, & d. l.ſi quis diuturno,in quibus & agebatur de iure incorporeo & patientia pro conceſſione habetur,& de leuiore præiudicio agebatur:quia non agebatur de amiſſione totius rei uel iuris, ſed tantum de deterioratione, non ſic ſi ageret de amittenda tota re vel iure, uel quota parte rei,uel iuris vt in d.capitu.primo, de præſct.lib.vj.

Quartus intellectus ut aliud ſit de iure canonico aliud de iure ciuili,ſed id licet ita ſentiant Paulus,& Florianus in dict. l.ſeruitutes, non eſt tenendum argum.l.ſi quando, in prin. C.de inoff.teſta.

Quintus intellectus quod quaſi poſſeſſio de qua in d.capitu.cum eccleſia, & in dict. l. ſi quis diuturno,non tam erat contra ius quàm præter ius, at in dict.capitu.j.erat contra ius, ita Bellamera numero vigeſimoquarto, in d. capitu.cum eccleſia, poſt Gloſſ.ibi,verb.breuitatem,ſed id parum inſtruit.

Sextus intellectus, quòd ſit ſpeciale in eccleſia contra quam ſine titulo non præſcribitur,ut in d.capitu.j.aliud in reliquis cauſis, cum ſumus in præſcriptione longiſſimi temporis,l.ſicut,l.omnes,l.cū notiſſimi, C.de præſcriptio.triginta annorum, ita Paulus colum. penulti& Florianus eadem colum in d.l.ſeruitutes,ſed caſum dicere ſpecialem eſt refugiū miſerorum Gloſſ. in l.filium quem C.famil.erciſcun. ſicq; hunc intellectum reprobat Ang. in §.æque, inſtitu.de actio.& alij cōmuniter.

Septimus intellectus quod in d.capitu.cum eccleſia,& in d.l.ſi quis diuturno, titulus fuit allegatus quem poſſeſſor probare nitebatur, & probauit per continuam longi tēporis poſſeſſionem,ita Gloſſ. ſecundum vnum intellectum d.l.ſi quis diuturno Angel. in d. l.ſeruitutes, Balbus de præſcription.part.j iij. part. princip.quæſtio.x.numero 7. Sed nihil eſt.primum,quia diuinat, deindeqnia tunc non longiſſimum tempus exigeretur, ſed decennium ſufficeret, l. cum de in rem verſo, cum ibi notatis,ff.de vſuris.poſtremò,quia ut titulus allegatus per longi temporis præteritionē præſumatur,non ſufficit ſola patientia eius contra quem agitur, quinimo actus quàmplures ipſius poſitiue deſiderantur vt tradunt Bart. & communiter Doctor. in d. l.ſeruitutes, & pleriq; ſcribentium in l. ſi certis annis, C. de pact.licet & intellectum hunc quem impugnamus tenuerit etiam Florianus numero 39. in d.l.ſeruitutes,ſed ab ipſo diſcedit Paulus ibi, numero nono diximus ſuprà, ca.incip. annuæ præſtationes cum duob.ſeq.

Octauus intellectus, quòd d. capit. j.de præſcriptio. in ſexto procedat in iure quærendo per interuentum præſcriptionis,quæ ſine titulo contingere non poteſt vt ibi, ſed d. capitu. cum eccleſia,procedat in iure quærendo; per vſum & conſuetudinem,quæ titulum non deſiderat,& ita etiam procedat d. l.ſi quis diuturno,ita tenent Archidiaco. & Dominicus in d.capitu.j.& Decius columna penultim. in conſilio.cxxxiiij.viſo,ſed is intellectus parum inſtruit,deinde etiam videtur contra text. in d.capitu.cum eccleſia Sutrina,ibi,niſi alibi ſecus obtineat de conſuetudine ſpeciali iunctis illis verbis vſque ad præſcriptionem legitimā, vbi pro eodem ſumitur cōſuetudo & præſcriptio quo ad effectum quo de agimus.

Quid dicendū? & in primis videamus de 5
intellectu d.l.ſi quis diuturno, & ibi ſane non Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. uend.
tam præſcriptione pœnæ dixerim contingere illius iuris acquiſitionem, quàm ipſius domini conceſſione, nam in illis ſeruitutibus, quia inſpecta legis cenſura,uel interpretatione agi videtur de leuiore præiudicio,quàm ſi ageretur de amittenda re ipſa,ex toto, uel ex parte quota,ideò qui patitur vicinum tali ſeruitute vti poſt longam uel longi temporis toleran tiam,ius ſeruitutis conceſſione ac tradidiſſe videtur

Præſcr.ſine titulo & cũ ſciaiuris alienæ procedit ẽt iure canonico in ijs quæ ſunt nõ magni pĩudicij.

6 videtur, l.ſecunda, C.de ſeruitũ. l.ſi ego, §.j.ff. de publici ibi per traditionem conſtituris, vel per patientiam fortè, l.j.§.fina.de ſeruit.ruſticorum prædiorum. tradunt Florianus colum. penulti.& Paul. Caſtren. colum.penulti.& alij communiter in d.l.ſeruitutes, & omnes in d. l.ſecunda. licet ſi ageretur de præſcribẽda ſeu amittenda tota ipſa re uel quota eius parte per ſolam etiam longi temporis patientiam, non videremur rem noſtram cõceſsiſſe, quaſi tunc inſpecta legis cenſura, uel interpretatione agatur de grauiore amisſione ſeu præiudicio in quo quiſq; non tam facilis eſſe creditur ad cõcedendum, d.l.Celſus, ff.de vſucapion. d.l.nullo, C.de rei vendica.

Nam & ſimiliter, quia cuiuſq; rei poſſesſio non tanti ſit quanti eius rei proprietas, per patientiam longi temporis & etiam breuioris eius amisſio inducitur ex parte domini, & acquiſitio contingit poſſeſſori citra vllius tituli interuentum, vt ex communi opinione reſoluit Iaſo. in l.naturaliter, §. nihil commune, numero 84. ff.de acquiren.poſſesſio. Idem in l.j.colum.fina.C.de ſerui.fugiti. poſt Gloſſ.ibi Gloſſ.Paul.& Alexan.in l.ſi de eo, §. fina. ff.de acquirend. poſſesſio. neq; cuiquàm ipſe poſſeſſor in mala fide videri debet conſtitutus, quia vt lex interpetatur dominum conceſiſſe ex tam longa tolerantia ac patientia, ita quoque iuſtisſimè interpretata eſt eundem poſſeſſorem fiduciam habuiſſe de conceſſione illius ſicq; bona fide deſtitutũ minimè fuiſſe; huicque legis interpretationi ſtandum eſt, quia certitudo huius rei cum pẽdeat ex animo poſſidentis ipſius ſoli Deo nota & comperta eſſe poteſt. Nam & ſimiliter licet furtum ſit contrectatio rei alienæ inuito domino lucri faciendi cauſa, ut §.furtum, inſtitu.de obligatio. quæ ex male.naſc. tamen licet rem tuam contrectem lucri faciendi cauſa, ſi te permiſſurũ iuſtè putaui, furtum fieri minimè videtur, vt tradunt Gloſſ.ſecunda in d.§.furtum, & ibi cõmuniter Docto. ergo & in ſpecie noſtra in mala fide eſſe non videbitur, qui per longum tempus iugiter fuit in quaſi poſſesſione ſeruitutis ſuper fundo vicini ſui ipſo ſciente & tolerante, ſicq; ceſſante omnino mala fide ſeruitutis acquiſitio contigit, idemq; erit in acquirenda per talẽ continuam aduerſarij patientiã poſſesſione. Diuerſum eſt in vſucapione longi tẽporis quæ per tituli interuentũ contingit: hęc enim domino etiam omnino ignorante & ſic nec verè, nec interpretatiuè concedente nobis contingit, l.fina.C.de longi tempor. præſc. & ideò, l.tertia, ff de vſucapion. ait hãc acquiſitionem non quaſi per domini conceſsionem ſed per ſolam poſſesſionis continuationem nobis contingere, cum ſuperior ſeruitutis acquiſitio magis veluti ex domini cõcesſione nobis contigiſſe videatur, & ideo eius ſcientia deſideretur, dict. l.ſi ego, §.j.ff.de publi.in rem actio. iuncta, l.iij.ff.de vſucapionibus.

Et cum exuberantior bona fides iure canonico in præſcriptionibus admittendis exigatur capitu.poſſeſſor, de reg.iuris libro ſexto c. ſi diligenti, cap.fina.de præſcrip.& mala fides cum pẽdeat ex animo noſtro probari nõ poſ-

7 ſit, niſi præſumptiuè, † iuſtisſimè præſumitur eo iure mala fides in eo qui posſidet aliquid in quo alius fundat intentionem ſuam de iure, vel quando eſt præſumptio iuris contra talem posſidentem, quia iſthæc iurium præcepta omnibus nota aut ſunt aut eſſe debent ac præſumuntur l.leges ſacratisſimæ.C.de legib. vnde qui i tali poſſesſione vel quaſi fuerit ſemper intelligetur eſſe in mala fide, id eſt, in ſciẽtia rei vel iuris alieni, vt in capitu.j.de præſcr. in ſexto qui ita eſt intelligendus, ſicque præſcribere non poterit vt ibi. Neque ad rem pertinuit quòd ibi dicatur eſſe poſſe in bona fide quem, quæ tamen ſibi non proderit donec titulum oſtenderit, nam intelligendus eſt ille tex. in eo qui habebat titulum putatiuum (puta quia procurator ſibi nuntiauerat titulum ſibi datum vel aliter) tunc enim re vera habet bonam fidem, quæ tamen ſibi ad pręſcribendum non ſufficit niſi titulum oſtendat quando eſt contra eum iuris præſumptio vel fundamentum iuris, nam quemadmodum de iure ciuili vbi requiritur titulus ad præſcribendũ id eſt, iuſta cauſa posſidendi quæ cenſetur ex titulo præambulo, licet ſufficiat titulus putatiuus ortus ex iuſto errore l.non ſolum, §.quod vulgo ff.de vſucap. l.quod vulgo, ff.pro empto. tamen non ſufficeret ſi oriretur ex iniuſto & fatuo errore vt dd.ll.& l.fina.ff.pro ſuo l.pro legato, l. fina.cum Gloſſ.ff.pro legato, ita quoq; de iure canonico quando deſideratĩ iuſta cauſa posſidendi ad præſcribendum, & ſic titulus quod accidit quando contra posſidentem eſt iuris præſumptio vel fundamentum iuris) non ſufficit ſola bona fides orta ex cauſa vel titulo fatuo & intolerabili, licet ſufficeret ſi oriretur ex titulo putatiuo, non fatuo vt dict.capitu.j. Itaque de iure canonico ad præſcriptionẽ annorum xxx.vel xl.(nam de ea loquitur dict.c. j.) regulariter non exigitur titulus verus nec etiam putatiuus, vnde indubitanter ſufficeret putatiuus ortus etiam ex errore fatuo vt dict. capitu.j. at ſpeciale eſt in caſibus quibus contra posſidentem erat ius commune vel iuris præſumptio vt tunc titulus exigatur, ſicq; ſufficeret

Mala fides pſumitĩ iure canonico in præſcribente contra fundamentũ iuris ſed ipſa tpe purgatur.

8 ficeret verus vel putatiuus ortus ex errore pro babili, ſed nō ſufficeret putatiuus ortus ex errore fatuo vt diximus, Iſtud tamen ſpeciale de quo in dict. cap. j. procedit vbi ageretur de magno præiudicio vt ibi, ſecus ſi ageretur de leuiore vt in cap. cum eccleſia ſuttina, de cauſa poſſeſſio. & proprieta. & in cap. cum perſonæ, §. quod ſi tales, de priuileg. in 6. quod enim

Titulus non exigitur ad pſ. de iure canonico ubi agiſ de leui p̄iudicio.

9 aliquis clericus per priuilegium ſummi pontificis ſit exemptus à iuriſdictione epiſcopi ſiue diœceſis, id reſpectu ipſius epiſcopi nullus negabit quin leuioris ſit præiudicij vt d. §. quod ſi tales, Item quòd cum canonicis in electione epiſcopi alii clerici conuicini concurrerēt, ſi-

Intel. c. cū perſonæ, §. quod ſi tales, de priui. lib. vj.

10 militer leuioris eſt præiudicij ut dict. capitu. cum eccleſia, cum ibi traditis per Docto. præſertim per Aegidium Bellamerā oppoſitione. viij. ix. x. & xj. non ſic in terminis dict. capit. j. de præſcriptio. in ſexto. ubi quod unus epiſcopus epiſcopalia iura in diœceſi alterius epiſcopi exerceat graue cuilibet homini modo ſano uidetur, Idemque & fortius, ſi decimarū præſtationes unde uictus capitur apprehenderet ut ibi. Isque intellectus non ſanus modo verū etiam neceſſarius videtur ad dict. capitu. cum

Intel. c. cū eccleſia, de cauſa poſſ.

11 perſonæ, §. ſin autem & §. quod ſi tales, nam in ptin. illius c. loquitur quando is qui ſe exemptum dicebat habebat uel ſe habere dicebat priuilegium per ſeſolum ſufficiens, deinde in §. ſin autem, quando nitebatur in ſola præſcriptione citra ullius tituli interuentū, tertio in §. quod ſi tales; quando nitebatur in præſcriptione procedente ex titulo inſufficiēti ad dominium uel ius transferendum, ſed erat ſufficiens ad præbendam uſucapiendi uel præſcribendi conditionē ergo præſcriptio ibi contingere potuit uel citra ullius tituli interuentum ut ibi §. ſin autem, & §. fin. ibi donec, &c. uel ēt cum tituli interuentum, ut ibid. §. quod ſi tales, ut in eo tantum differentia inter illos, §. §. ſit quod quando titulus abeſt pendente præſcriptionis probatione non tuebitur in ſua quaſi poſſeſſione exemptionis ut d. uerſic. donec, at quando titulus aderat pendente præſcriptionis probatione tuebitur in ſua quaſi poſſeſſione exemptionis vt dict. §. quod ſi tales, uerſic. preſcriptionisq; probatione pendente, &c. ratio differētiæ, quid quando illa quaſi poſſeſſio exemptionis erat per illum titulum iuſtificata non eſt cur in eo non tueatur donec iudicium proprietatis finiretur, at quando carebat omni titulo non uidebitur iuſta poſſeſſio, ſed perfida & clandeſtina & contra capit. ſecundū de maiorita. & obedien. quæ ſeruanda non eſt, nec ei accommodamus eos ciuiles effectus quos leges legitime poſſeſſioni ſolent

Præſcribi pōt exemptio de iure canonico ſine titulo.

accōmodare, p̄ſertim q̄a in his īcorporalibus initium poſſidendi ipſe præſcribens à tempore ſcientiæ & tolerātiæ aduerſarij vel ſuperioris cœpiſſe videtur l. ſecunda, C. de ſeruitut. l. penulti. ff. eodem. † ergo qui dicit ſe exemptū 12 ēt ſi geſſerit ſe pro libero, & exēpto adhuc tamen non probat ſe conſtitutum in quaſi poſſeſſione exemptionis prætenſæ quandiu non oſtendit ſuperiorem illum in cuius præiudicium tendebat illa quaſi poſſeſſio id ſciuiſſe, & tolerasse, ſicq; initium poſſidendi tunc demum naſci videtur cum ſuperior ſcire, & pati cœpit uel cum ille titulum nactus fuit, quia iſt hæc paria ſunt, l. ſi ego, §. primo, ff. de publi. ibi per patientiam fortè uel per traditionem, l. j. §. fina. ff. de ſeruitu. ruſticorum prædiorum notant Gloſſ. & omnes in d. §. primo. Paulus colum. penulti. & Florianus colum. penult. in d. l. ſeruitutes, ff. de ſeruitu. Quinimo vt iſte conſtitueretur in tali exemptionis quaſi poſſeſſione ſine titulo non ſufficeret quod ſe ſemel vel vnico fortè die pro exempto geſſiſſet etiam ſciente ſuperiore, ſed præterea oporteret q̄ ille ſuperior huic quaſi poſſeſſioni conſenſum & patientiam accommodaſſet diu, uel ſaltem aliquandiu, & per plures actus uel uices, argu. capit. cum eccleſia Sutrina, & quæ ibi latè habentur per Aegidium perq; Imolam. Abb. & alios. Aliter enim in manu cuiuſq; ſubditorū eſſet in quaſi poſſeſſionem exemptionis proſilire, & dicere ſuperiori ſimul ac iſtud ad aures tuas peruenit ego cœpi conſtitui in quaſi poſſeſſione exemptionis, & in ea ſum tuēdus, qđ ridiculū foret; Quinimo à ſua poſſeſſione iuriſdictionis quam ſuperior ille in illum qui ſe exemptum dicebat habebat non aliter cecidiſſe videbitur, quàm ſi diu, ſed ſaltem aliquo tempore iudicis arbitrio æſtimando pateretur ac toleraret illum gerere ſe pro exempto argumento text. in l. j. C. de patr. poteſta. l. circa eum, ff. de probation. & quod in ſimili ex communi ſententia reſoluit Iaſ. in l. naturaliter, §. nihil commune, numero 84. ff. de acquiren. poſſeſſion. Iaſ. in l. prima, colum. fin. C. de ſerui. fugit. Gloſſ. Paul. & Alexan. in l. ſi de eo, §. primo, ff. de acqurē. poſſeſſione, & quod notat Glo. in d. l. j. de patr. poteſta. & plenè Bart. in l. prima, §. hoc interdicto, & §. fina. ff. de itinere actuq; priua. † Neq; abſimile eſt, q̄ etiā 13 ſi princeps habeat fundatam intentionem de iure in re aut cauſa qua de agitur, & ī qua aduerſarius poſſeſſionem diutinam habebat, adhuc tamen non poteſt incipere à manus iniectione, nec poteſt etiam ex priuilegio fiſcali illum à ſua diutina poſſeſſione deturbare, vt ex communi opinione reſoluunt Iaſ. in præ-

Ex exemptionis ſ poſſeſſiōe qn̄ quis eſſe videatur.

Actor fundans intētionē de iure non poteſt incipere ab executione cum cōi.

ſu.feudorum numero 50. Idem Iaſ.in l.ij.nu-
mero 176. C. de iure emp. Bartol.poſt Bar-
tho.de Barulo quem ipſe allegat in l.j.C.de cõ
ductoribus prædiorum fiſcaliũ,lib. x.per text.
ibi qui bene probat hanc partem Couarr.ua-
riarum reſolution.libro j.capitu. xvj. numero
nono Ioannes de Platea in d.l.ij.de iure emp.
Hoſtienſis in capitu.dilectus,de offic.ordina.
& ibi Ioannes Andrę. & Antonius de Butrio
columna j.numero tertio.ij.notab. per textũ.
ibi qui ait & etiam Hoſtienſis id notandum eſ
ſe contra principes qui contra,l.legi. C.de pe
titio.hæredi.volunt ut ſibi titulus oſtendatur
ab eo qui eſt in poſſeſſione eius rei, vel iuris
quo de agitur, nam contra ius eſſe ipſi contẽ
dunt nec in fiſco quicquàm eſſe ſpeciale,idem
tenet Franciſ.Card.ibid.notab. iiij. & alij plu
res quos refert Ioannes Lup.in capitu. per ve-
ſtras,de donatio.inter virum & vxorem ij. no
tab.verſi.ſed pulchra,numero 47.ſequitur no
uiſſimè Petrus Attius ab otalora ſenator re-
gius dignisſimus ingenio fœlix ac eruditione
nobilitatus in ſuo tracta. nobilitatis Hiſpa-
nicæ pagina 227. numero ſeptimo alleg. Glo.
in l.res quæ, ff.de iure fiſci,& in l.final.C.eodẽ
titu. & in l. in litibus,vbi etiam Bartol. C. de
agricol.& cenſi.lib.xj. Guido Papæ quæſtione
ccclxvj. per textum.in capitu.j.ſi de feud.inue
ſtitu. inter dominum & uaſallum lis oriatur,
nam & fiſcus ipſe in re dubia utitur iure com-
14 muni † niſi peculiare priuilegium in re uel iu
re quo de agitur reperiatur habere ſecundum
eundem Attium, & Couerru. vbi ſuprà De-
cius conſilio quinto per totum, Idem Decius
in l. ex teſtamento, C.vnde liberi, Alciatus li
bro quarto paradoxorum capitu.decimo An
dræ.Tiraquell. de vtroq; retract. Gloſſ. xiiij.
numero 93. Crotus in l.nemo poteſt,ff.de le-
gat. primo numero 18. & ibi Ioannes Anni-
bal. numero 369. Decius in l.hac conſultisſi-
ma,per tex.ibi C.qui teſtamen.facere poſſunt.
Iaſ.in l.ſicut,numero decimo,C. de teſtamen.
mili.Fulgoſius,& Paulus Caſtren.in dict.l.hac
conſultisſima, Franciſc. Ripa numero 52. in
d.l.nemo poteſt,per textum in l.j. C. de petit.
hæredita.& in l.in fraudem, §.fina.ff.de milit.
teſtamen. ibi,quia generalis erat illa determi
natio,& licet Ioannes Lupi vbi ſuprà, & non-
nulli eorum quos ſuprà retulimus videantur
hoc intelligere quando fiſcus nõ habebat fun
datam intentionem de iure in ea uel iure de
quo agebatur, tamen ipſorum pleriq; hoc ge
neraliter admittunt minimè diſtinguentes,
quòd tamen intelligendum eſt, dum modo
ille qui in ſua ſe ſe poſſeſione tuendum eſſe
contendebat, & contra quem princeps ha-
bebat ſuam intentionem fundatam de iure
re vera eſſet in poſſeſſione vel quaſi poſſeſſio-
ne illius rei, vel iuris de quo agebatur, id quod
non per vnicum actum aut per temporis mo-
mentum contingit, ſed quando fuit in illa 15
quaſi poſſeſſione per tantum tempus quod ſuf
ficeret ad inducendum conſuetudinem vt vi-
detur voluiſſe Antonius Butrius in dict.cap.di
lectus, de officio ordinarij.ij.notab.vel ſi diu
ſtetit in illa quaſi poſſeſſione vt probat dict.l.
prima.C.de patria poteſtate,verb.diu, vbi per
Gloſſ.& Doctores:quod verbum demum poſt
ſemeſtre tempus verificatur ſecundum Abba-
tem,numero.49.in fin.in capitu.cum eccleſia
ſutrina,de cauſa poſſeſſio.& proprieta. per c.
ſecundo de conceſſione præben.denique hu-
iuſmodi temporis menſura ſeu diffinitio non
tam lege præſtituta eſt quàm iudicis arbitrio
relicta vt per Gloſſ.in l.prima.C.de ſeruis fu-
giti.vbi Iaſ.colum.fina. Idem, numero.84.in l.
naturaliter,§.nihil commune,ff.de acquiren-
da poſſeſſione Glo.Paulus Caſtren.Alexan.&
alij in l.ſi de eo, §.primo.ff.eodem titulo per
Aegidium Bellamer.Anto.Butri.Imolam,Pa-
normita. & alios per text.in dict.capitu.cum
eccleſia ſutrina,de cauſa poſſeſſio.& proprie-
ta.itaque hoc vnum certum fixum ac nemini
ſuſpectum eſſe debet,vt is qui eſt in poſſeſſio-
ne vel quaſi poſſeſſione alicuius rei vel iuris,
licet contra ſe ſit fundata iuris intentio ſit in
ea tuendus pendente ſuper proprietate illius
rei vel iuris lite mota,licet per quanti tempo
ris curſum vel per quot actus ſeu vices in tali
quaſi poſſeſſione conſtitutus videatur non ſa-
tis certum ſit cum vt iam edocti ſumus non
tam id lege certa definitum quàm iudicis ar-
bitrio relictum ſit,qui varijs ex cauſis variè ar-
bitrari liberum erit, quibus ut magis munita
ſint, iungenda ſunt quæ diximus ſuprà in j.&
ij.cap.præceden.

Tenendo iſtam partem,tunc ad cap.ad de- 16
cimas,de reſtit.ſpolia.& ad cap.cum perſonæ,
de priuileg.in ſexto uerſic. quòd ſi tales quæ
faciunt in contrarium reſp.erit non procede-
re in eo qui erat in poſſeſſione legitima uel 17
quaſi poſſeſſione illius rei uel iuris quo de age-
batur, ſed tantum quando in tali poſſeſſione
uel quaſi re uera non erat licet ſe eſſe iactaret
uel ſi erat uitioſa erat illa poſſeſſio uel quaſi
ac illegitima ut utrobiq; rectè intuenti ſatis
probatur præſertim in d.§.quod ſi tales, ibi, p-
ſcriptionisq; probatione pendente,& c.legiti-
ma autem poſſeſſio uel quaſi tunc demum ui-
detur etiam ſi contra poſſidentem uel quaſi
ſit fundata intentio iuris,uel ſit iuris præſum-
ptio quando talis poſſeſſor uel quaſi habebat
titulum,

Fiſcus regulariter utitur iure cõi.

Poſſeſſio uel quaſi quanto tẽpore in ea quis conſtituatur cõtra fundantẽ de iure ſuã intentionem.

Intelle. c. ad decimas, de reſti. ſpolia.

Intelle. c. cũ pſonæ §. quòd ſi tales de præſcr. libro ſexto.

titulum,vel quando citra titulum ceſſante tamen mala fide diu vel tempore idoneo iudicis arbitrio ſtimando fuit in illa poſſeſſione vel quaſi,primum probatur in dict.cap.cum perſonæ dict.verſic.præſcriptionisq;,&c.alterum verò ſatis edocemur ex tradis ſuperius, aliud eſt enim quærere an quis ſit in ea poſſeſſione vel quaſi,aliud vero quærere per quantum tẽpus in ea conſtitutus videatur vt ſi in ea legitimè conſtitutus ſit procedat quod diximus,ſin minus ſecus,in ea autem legitimè conſtitutus videtur,vel ex idoneo temporis curſu vel ex tituli interuentu titulum autem accipere debemus non tantum qui ab eo qui poteſtatem cõcedendi haberet datus eſſet,tunc enim cũ ſtatim ius plenum quæſitum eſſet res indubitata foret,ſed etiam ille qui à non domino vel ab eo qui poteſtatem concedendi, non haberet, datus eſſet ſine mala fide accipientis & ſine inculparo & ſupino iuris errore quale eſſet cum procurator accipientis ſe ei titulum idoneum impetraſſe mentitus fuit vel etiam titulum ei tradidit falſum tamen iuxta l.non ſolum,§.quod vulgo,ff.de vſucap.l.quod vulgo,ff.pro empt.l.pro legato,& l.fina.cum Gloſſ.ff.pro legato l.fina.ff.pro ſuo in his enim caſibus ac ſpeciebus & ſimilibus is qui talem titulum habebat & eius cauſa ſeu occaſione in tali poſſeſſione vel quaſi conſtitui cœpiſſet vel ea re ſeu iure vti cœpiſſet vel ſtatim vel longe breuiore tempore in ea poſſeſſione vel quaſi legitimè conſtitutus videretur quàm ſi nullum titulum haberet idoneum ad præſcribendum,vt planè probatur in dict.§.quod ſi tales, vt quantum ad hunc effectum vt talis poſſeſſor,uel quaſi tueatur in ea poſſeſſione uel quaſi talem titulum idoneum ad præſcribendum habere vel nõ habere,ideo intereſt,quia illum habens lõgè breuius & facilius in ea poſſeſſione uel quaſi conſtituitur & tuetur quàm ſi titulo careret ac etiam non haberet ſed tantum bonam fidem pſumptam ſeu ueram.

18 Ex ſuperioribus infertur an leges ac pragmaticæ huius regni quæ loquuntur in poſſeſſione uel quaſi poſſeſſione illius Hiſpanæ nobilitatis quæ uulgo(hidalguia)nocatur ita accipiendæ ſint & ad hanc interpretationem accõmodandæ,ut ſi is qui ſe nobilem (ac hidalgũ) dicit ſit in poſſeſſione uel quaſi huius nobilitatis conſtitutus,altero ex his duobus modis proximè relatis,ſcilicet uel per titulum à non habente poteſtatem concedendi habitum ceſſante tamẽ mala fide,uel per legitimam quaſi poſſeſſionem temporis idonei, ſi inquam is à populis uel fiſcali ſit captis pignoribus exactus ſeu collectatus ac matriculæ adſcriptus (quod Hiſpanæ)ſer emoadronado y prendado(dicitur) & ſuper proprietate huius nobilitatis ſeu hidalguiæ lis agatur,an interea in ſua quaſi poſſeſſione nobilitatis tuendus ſit, & uſibus forenſibus per totam ferè Hiſpaniam obtinuit tuendum non eſſe,ſed pendente lite collectandum eſſe,vt teſtantur Arcius ab Otalora vbi ſuprà & Ioannes Lupi. ubi ſuprà & uos ſæpiſſimè uidimus,& idem teſtatur epiſcopus Couarru.lib.j.uariarum reſol.cap.xvj.numero vndecimo.

Hidalguie, uel nobilitatis in poſſeſ.qui eſt an ſi lis ei de nobilitate moueatur ſit in ſua poſſeſ. tuendus.

19 †huiusq; practicæ occaſio profecta eſt à lege ſexta titulo de los fidalgos, libr.iiij. ordinamen.cuius verba ita habent, y mandamos que todos los otros pechen y paguen no enbargante que traigan pleitos pendientes ante los del nueſtro conſejo o ante los oydores dela nueſtra audiencia o ante otros quales quier iuezes no enbargante que digã queſtan en poſſeſſiõ de hijos dalgo, ca nueſtra merced es queſtos tales pechen,haſta que ſean dados por hijos dalgo por ſententia en nueſtra core ſegun el tenor y forma dela dicha ley, pero ſi en la ciudad villa,o lugar donde aora mora eſte que ſe dice hijo dalgo que aora nueuamente es demandado por el concejo que peche ſi ſu abuelo o ſu padre moraron enel lugar dondoes aora la contienda o ay cerca en la comarca y nunca pecharon por dezir que eran hijos dalgo y tan poco a pecho eſte ſu hijo o njeto nueſtra mreced es, que en tal caſo eſte no peche.ſaluo ſi fama es que ſu padre o abuelo no eran hijos dalgo o no deyaron de pagar por hijos dalgo,ſino por ſer acoſtados de algun cauallero o de eſcudero o de algun monaſterjo igleſia o por otra razon alguna no pecha ſen mas no por ſer hijos dalgo.

Intel. 6.titu. de los hidalgos lib.iiij.or.

20 †& cũ eadẽ lege cõcordat formaliter prag.regis Henrici iij. ĩ Tauri cõdita fuit octauo die Auguſti anno 1488.& eadem poſtea confirmata fuit in oppido quod Tordeſillas nuncupatur 15.die Aprilis anno.1403.itaq; poſtquã dictæ leges definierunt illam nobilitatem ſeu immunitatem ſeruandam eſſe illis qui per ſententiam fuerunt nobiles ſeu hidalgui declarati,& illis qui tali immunitate tanquàm notoriè nobiles gaudebant quod eædem leges intelligerunt nõ ſolum in proprietate, ſed etiam in poſſeſſione,ut etiam tales nobiles his duobus caſibus in ſua quaſi poſſeſſione immunitatis tuendi eſſent, ut patet illis uerbis earum legum. E ſi deſpues dela tal ſentencia ſtubieron reſtan en poſſeſſion de fidalgos, que a ſtos tales ſea guardada ſu franquaca e libertad, poſtquam inquam dd.ll.hoc ſic definierunt excipiunt ut reliqui vectigalium præſtationi ſint obnoxij,ſicque ea immunitate deſinent

Intel. pragm. regis enrici & prag.anni 1403.

nant gaudere etiam ſi dicant ſeq; nobiles ſeu hidalgos iactent & huc vſq; bene probatur dicta practica nonq; iniuria deduceretur ab illis legibus niſi in iiſdem ſtatim ſubſequerentur illa uerba (pero ſi en la ciudad,&c.) quorum verborum ſenſus eſt, quòd licet omnes illi qui non ſunt per declarationem ſententiæ, uel notorietatem indubitanter nobiles teneãtur (etiam ſi ſe nobiles eſſe dicãt & hac de re lis pendeat) ſubire onera vectigalia tamen ſi ipſi qui ſe nobiles dicunt eſſe & ipſorum patres & aui in eodem oppido vbi quæſtio uertitur, uel etiam in alio conuicino, uel nõ multum diſtante fuerunt quaſi titulo, & cauſa nobilitatis in quaſi poſſeſſione exemptionis ſicque talia onera non ſubibant tuendi ſunt quaſi poſſeſſione non ſecus, quàm illi qui per ſententiæ declarationem, uel etiam notorietatẽ nobiles erant & reputabantur, ita expreſſum eſt in dd. ll. & hi omnes tres caſus vt uerificentur neceſſe eſt vt probatio in continenti ſi offeratur, & detur ab eo qui ſe exemptum dicit admittatur, & interea contra ſuam quaſi poſſeſſionem munera, vectigalia, ſeu eraria ſubire non cogatur. Aliter enim itum aperte eſſet contra mentem, & uerba dictarum legum, nam & is qui eſt in tali poſſeſſione etiam aduerſum eum qui fundatam habebat intentionem de iure eſt in ea tuendus prætextu notorietatis vel ſententiæ, ut docet eleganter Ioan. Faber in §. retinendæ, inſtitu. de interd. colum. pen. & fi. cum quo diximus ſupra eſſe cõmunem opinionem.

Vnde cũ in dd. ll. ſint iſti tres caſus æquiparati, quòd pro eo ſit ſententia, uel quòd ſit notorietas, uel quod ipſe, & pater & auus eſſent in eodem loco vbi quæſtio erat, vel alio non multum diſtanti in tali quaſi poſſeſſione exẽptionis. ſequitur quòd vt ſententia vel notorietas, ita quoque illa quaſi poſſeſſio efficiet, vt ingreſſus collectandi, & munera vectigalia & eraria ſubeundus ceſſet, & impediat, ſi hac de re probatio huius rei offeratur.

21 Intel. pragm. Legionenſis & prag. regis Fernãdi.

† Idemq; erit iure nouo etiã ſi ea quaſi poſſeſſio per ſolos annos viginti probet̃ ut in pragma. regis Ioannis ſecundi, data in Legionenſi ciuitate in volumine pragm. fol. 172. cum qua conc. pragm. regis Ferdinandi catholici cognomine data Cordubę, quæ collocata eſt eodem volumine fol. 176. quæ quidem leges arbitratæ ſunt p viginti annos diu in tali quaſi poſſeſſione ſtetiſſe videri, idq; ad tuitionẽ qua de agimus ſufficere alludentes ad dict. l. j. C. de patria poteſtate cum ſupradictis, & ꝙ dd. ll. aiunt id procedere quando is in ſua exẽptionis nobilitate turbabat̃ in eodem oppido vbi ea potiebatur, uel in alio non multum diſtanti, nulla alia ratione dici potuit, niſi ꝙ longe æquius eſt talem quaſi poſſeſſionis probationem ibi admitti, quàm in oppidis remotioribus, quia ibi & breuius ea probatio in continenti haberi poterit, & certior ſanè erit † quia ex longinquis regionibus fides incertior plerunq; eſt argumento, l. peregre, & quæ ibi traduntur, ff. de acquiren. poſſeſſion. ſic accidit illi qui aſſerit in alia prouincia accepiſſe libertatem & dato ſibi termino ad hoc probãdum nullo modo probat, §. ſi vero in alia prouincia in authen. de teſtib. colum. vij. & ex longe lateq; diffuſo tractatu terrarum commeãtiũ nunciorum. Impeditur celeritas, & ſæpe in relatione geſtorum oritur varietas ca. cum longè lxj. diſtin. & rei veritas nonnũquàm mutatione prouinciæ obſcuratur, § j. xciij. diſtin. & aliqui inuadunt res eccleſiæ dicentes ſibi à principe remote conceſſum & cum de hoc quæritur apparet veritas in contrarium c. de rebus, duodecima quæſ. ſecunda, & multoties dicunt litigãtes ſe habere teſtes extra prouinciam cauſa differendi cum non habeant. c. ſtatutum, & ibi Glo. in §. pen. de reſc. libr. vj. hinc non creditur tranſmarinis aſſerentibus ſe eſſe clericos niſi probent ſe legitimè ordinatos c. j. de cle. pereg. nec illi credit̃ aſſerẽti cũ mandatis principis venire, l. viij. de mand. priuc. & ex lõginquo veniẽtes turpi colludio nũciãt falsè leticiam dicentes ꝙ bella deſerũt, & victoriæ oriunt̃ vt q̃rant ex miſſeris pretia gaudij, C. de pub. let. nũcia. l. viij. Idẽ & dicet̃ in illis q cum ad hoſtes transfugerunt reuerſi dicunt quòd cognoſcunt multos latrones, & quòd monſtrabunt multos transfugas, quia non creditur eis, l. non omnes, § fina. ff. de re milita. & illi qui ad mortem damnatus cauſa differendi ſupplicium petit ſe ad regem mitti dicendo ſe habere quod principi conſulat ſalutis ipſius cauſa, l. ſi quis fortè, ff. de pœn.

Fides incertior ẽ i his quæ ex remotis regionibus referuntur.

Item vxori cuius maritus eſt in longiquo, nam non debet credere ſtatim eius mortem, capitu. in præſentia, de probation. in authenti. ut lic. matr. & auiæ, §. quod autem, collatio. octaua. l. vxor, C. de repud. & in authenti. hodie, eodem titulo, cap. j. vigeſimaquarta quæſtione ſecunda. l. nec non, C. de capti. ſicque dictæ pragmaticæ ideo ſe reſtringunt ad eundẽ populum vel contiguum ſeu parum diſtãtem quòd ea res plerunque populis longe diſtantibus nota eſſe non ſolet.

Denique † cum nulla alia ratio, quàm ſuperior reddi hac in re probabiliter ac veroſimiliter poſſit, vti pro expreſſa ac nominata haberi debeat, certum eſt, Gloſſ. communiter 22

22 Lex diſponens aliquid gratiã certitudinis,

dd

uel probationis nũ quã intelligit di- dıſponere formaliter.

ter approbata in l. quamuis, C.de fidei. vbi p Iaſo. poſt alios & per eundem in authen. quas actiones, C.de ſacroſanct.eccleſ. per Andr.Tiraquel.de reu.donat. verbo libertis, numero 64. per eundem de retract.§.nono. Vnde cum certioris, & breuioris probationis habendæ cauſa ſtatutum per illas leges intelligatur vt ea probatio quaſi poſſeſſionis in eodem tantum oppido vbi lis agebatur, vel in alio non multum remoto admittatur, non ſic in aliis longè remotioribus ſupereſt, vt ſi ex alio oppido etiã remotiori æquè certa aut forte certior, & æquè breuis aut etiam breuior ac citior probatio haberetur admittenda eſſet, cũ leges, quæ aliquam rem aut qualitatem probationis ac certitudinis cauſa tantum deſiderant nunquàm aut raro intelligantur formaliter argumen.l.primæ.§.fina.ff.de dote prælegat.l.j.vbi optimus tex. & ibi Iaſ.& Alexan. colum.ij.poſt alios, ff.de liberis, & poſthumis.

23 l.certum, ff.ſi certum petatur. † licet in contrarium faciat quia quando lex eſt generalis tunc etiam ſi eius ratio ceſſet in indiuiduo, uel in particulari adhuc tamen lex non intelligitur ceſſare, l.prima, §.cauſa, ff.de ædil. edic. l.prima.ad finem.ff.de minorib.l.proſpexit, ff. qui & à quibus.tradunt And.Tiraquel.de cauſa ceſſante parte ij.limitatione xxxij.Areti. in l.ſecunda columna quinta, ff.de vulga. cogita tamen circa hoc vltimum, quia nõ firmo.

Legis ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex.

Sed dum Ioan. Lupi, & Couar.vbi ſupra ſentiunt dd.tres leges regni iuri communi vel cõſonare vel proximè accedere, quod & firmat d.Ioannes Artius vbi ſupra id nobis quoque placet, dum autem per eas perq́ue ius commune ipſi intelligunt vt is qui in ea nobilitatis exemptionisq́; quaſi poſſeſſione diu & abſq; vitio erat, ſi ei ſuper eadem nobilitatẽ à fiſco uel populo vbi degebat lis moueretur nõ eſſet tuendus lite pendente, ſed quòd poſſet turbari in ſua quaſi poſſeſſione, vel etiam omnino deijci id (& ſi agnoſcamus vſibus forenſibus receptum eſſe) tamen longe alienũ à mente & ſenſu tam iuris communis quàm regij nobis videtur, & ſatis pernicioſum ac calamitoſum, nam & ſi maximè quis per ſententiam eſſet hidalgus, aut exemptus declaratus, rurſus ac rurſus poſſet à populis turbari à ſuo iure nobilitatis per pignorum captionem, & p matriculæ inſcriptionem, perq́ue munerum vectigalium ac erariorum exactionem, & cũ ſe nobilem allegaret per ſententiam, oſtenderetq́; ſententiam (quam executoriam nuncupamus,) eam falſam, aut minus authenticam ſeu publicam, & fide dignam poſſet populus cauſari, interimq́ue ille pateretur moleſtiam, & poſtquàm lis hac dè re finita eſſet, rurſus ac rurſus hidalgus ſeu nobilis ille in eandem litẽ & ueluti laqueum recideret, quoties populus eandem moleſtiam ei uellet inferre, quod q̃ longè à noſtri regij, & etiã iuris cõmunis ſententia declinet euidentius eſt, quàm longa cõtentione egeat, probatq́; pragm. regis Ioannis.ij. 189.in ordine fol. 172. condita ciuitate Legionẽſi ibre agora ſabed. &c.dũ ait ſibi ſtudio eſſe huiuſmodi nobilitatem fauore, proſequi, augereq́; &c. quid enim ſi nobilis notoriè, uel per ſententiam eam in archa non habebat ſed remotiore in loco, quid ſi cuſtodiæ cauſa apud fidum amicum qui longè aberat, certè in his ſpeciebus, & ſimilibus interea moleſtiam ſecundum ſuprà dictos pateretur longè præter mentem iuris communis, & regij.

Deniq; cum populus ipſe prouocat ad litẽ eum nobilem qui ibidem degebat atque erat iam diu in quaſi poſſeſſione exemptionis, & in ipſo litis ingreſſu, vel etiam ante eum, vel à ſua poſſeſſione deiecit, vel turbauit captis pignoribus, eumq́; in matricula plebeiorum inſcribendo, non dubium eſt, quin vim feciſſe, atque iniuriam intuliſſe videatur, iuxta l.vim facit, ff.quod metus cauſa, nam & ſi populus ille vel fiſcus fundatam habeant intentionem de iure contra illum nobilem, tamen cum ille ſciente & patiente populo diu fore in ea quaſi poſſeſſione exemptionis, licet contra ſe habe ret præſumptionem & fundamentum iuris, ab ipſomet populo minimè potuit turbari, qa licet regulariter (vt quidam putãt) talis quaſi poſſeſſio eo ipſo quod eſt contra præſumptionem & fundamentum iuris vitioſa præſumatur, tamen id uitium purgatur per ipſius populi ſcientiam, patientiam, & tolerantiam longam, quæ facit vt iam illius quaſi poſſeſſio iuxta; legitima, & omnis vitij expers intelligatur, & ita limitatur dict.cap.ad decimas, de reſtit.ſpo.libro ſexto & dict.capitu.cum perſonę, de priuileg.eodem libro vt ſuprà cap.incip.annuæ docemur ex communi reſolutione quod not.quia id noſtri maiores non ſatis pcepiſſe videntur, ideoq́; vſibus forenſibus non raro obtinuit contrarium vt & ſentit vbi ſupra d.Ioannes Artius, ſed noſtra ſententia & iure communi indubitanter verior eſt & à iure regio non deſtituta, quinimo eam probat d.l.vj.titulo de los fidalgos lib.iiij.ordinamen. & d.pragm.data, en leon y la dada en tordeſillas dum volunt quòd ea quaſi poſſeſſio per annos xx.continuata ſeruetur & tueatur in oppido illo ubi nobilis ille degebat quaſi populus ille per tam longam patientiam ſibi præiudicaſſet & quaſi poſſeſſionẽ illius iuſtificaſſet

Neque

Neque ad rem pertinuit text. in l. vni. iuncta Gl. C. de reis poſtulatis lib. x. qui in contrariam noſtræ ſententiam adducitur per Ioannem Lupi in rep. cap. per veſtras. ij. not. verſic. ſed pulchra, numero. 46. de dona. inter virum & vxorem & per Ioan. Artium in ſuo tract. Hiſpa. nobili. pagi. 228. & per Couarru. vbi ſuprà quia tex. ille cum ſua Gloſ. ſufficienter probat noſtram ſententiam tantum abeſt vt contrariam tueatur, ait enim reum poſtulatum ſeu accuſatum ad nouam dignitatem promouendum non eſſe, priſtina tamen dignitate negat enudandum eſſe aut priuandum, ſic ergo & in ſpecie noſtra cum noſter nobilis de ſua quaſi poſſeſſione nobilitatis tuenda & conſeruanda non etiam de noua dignitate aſſequenda egerit, audiendus eſt, inq; eo ſtatu tuendus.

24 Hidalgus uel nobilis lite pendẽte an ad munera nobilium poſſit eligi.

Vnde quæri ſolet † ſi ei qui in ea ex emptionis ac nobilitatis quaſi poſſeſſione erat lis mota fuerit ſuper nobilitatis proprietate & nec etiam in poſſeſſorio vlla ſententia lata fuerit, an interea is poſſit obtinere eos honores, ac munera quæ ex lege vel conſuetudine ad nobiles tantum non etiam ad plebeios pertinebãt, (idq; retenta opinione eorum qui contendũt lite pendente eum ab illa quaſi poſſeſſione nobilitatis enudandum) & hac in re Couarru. d. lib. j. reſol. cap. xvj. numero. 11. tenet lite tali pẽdente admittendum non eſſe ad tales honores, licet fateatur non quoque eſſe priuandum ea dignitate & honore quem iam obtinebat tempore litis motæ, mouetur, quia accuſatus de crimine iure tam canonico quàm ciuili ad nouos honores ac dignitates promoueri non debet l. reus delatus, ff. de muneribus & honoribus l. ſi vt proponis, C. quando prouocare nõ eſt neceſſe cap. omnipotens, de accuſa. l. qui ſtatus, ff. de re mili. l. qui de libertate, ff. de libe. cau. † quia accuſatione ineunte onerata eſt opinio accuſati, ſicque affecta infamia facti Glo. & Doctores in dict. cap. omnipotens, Gloſſ. in cap. fina. de teſtibus Gloſſ. & communiter Doctores in l. qui à latronibus, §. j. ff. de teſtamen. vbi Aretinus, Paulus & alij poſt Bartolũ & alios l. ſecunda vbi Ioannes de Platea. C. de digni. libr. decimo l. prima vbi per Gloſſ. & Doct. C. de reis poſt. eodem libro. † & tamen talis reus poſtulatus ineunte accuſatione non enudatur ea dignitate ac honore quem obtinebat tempore inſtitutæ accuſationis, ut tenent Gl. & communiter Doctores in dict. l. vnic. C. de reis poſtu. libro decimo per l. libertus, §. in q̃ſtionibus, ff. ad municip. & tradunt Doctores in locis ſuprà citatis, ſic ergo & in ſpecie noſtra per interuentum inquit huius litis de proprietate nobilitatis licet honores tunc obtenti non euaneſcant, tamen denuo in nouis honoribus, ac dignitatibus inueſtiendus ac decorandus non eſt.

25 Accuſatione pendente oneratur fama accuſati.

26 Accuſatione pendẽte nõ enudatur accuſatus ſua dignitate.

Quid dicendum? & quidem cum (vt ex ſuperioribus docemur) is qui i nobilitatis quaſi poſſeſſione longæua eſt abſque uitio in ea tuẽdus ſit quandiu lis durat, non uideo cur nouorum honorum expers cenſeatur præſertim cũ ex integro eum habendum eſſe pro nobili d. l. vj. titulo delos fidalgos lib. iiij. ordinamen. interea voluerit & etiam d. l. regis Henrici aliter enim liberum eſſet cuiq; talem litem mouendo huic nobilitatis poſſeſſioni damnum grande inferre, quod in ciuile eſſet, diuerſum eſt in accuſato de crimine cuius nomen inter reos receptum eſt ob infamiam facti vt de ſe patet, pro nobis tex. in cap. j. ut lite pendente, & alia iura quæ aiunt non ſolum lite tantum mota, ſed etiam ſententia condemnatoria per interuentum appellationis ſuſpenſa reum poſtulatum ſuum ſtatum illæſum ſeruare d. l. qui à latronibus, l. eius, §. fina. ff. de teſtam. Iaſ. in l. j. col. iii. ff. de re iudi. Abb. numero. 14. in capit. ſæpe, de appel.

27 Petitoriũ ſuſpendere & ad poſſeſſoriũ redire an liceat poſt lit. cõteſt. ardua quæſtio.

Deniq; ſi † exiſtenti in longa quaſi poſſeſſione nobilitatis ſciente, & patiente populo, populus ipſe inferat litem ſuper proprietate nobilitatis eumq; nobilem turbet ac ſpoliet, puta captis pignoribus atque diſtractis ad munera plebeiorum ſubeunda, & poſt litem conteſtatam nobilis ille vellit poſſeſſorium mouere, & petitorium ſuſpendere, dicens ſe ſe i ſua quaſi poſſeſſione turbatum aut ſpoliatum, an audiendus ſit, mouet quæſtionem, quòd ſibi imputare ille debet, quòd cum initio poſſeſſorium poſſet ſuſcipere petitorium admiſſit capitu. j. de reſtitu. ſpoliato. præſertim cum talis exceptio ſpolij videatur dilatoria quæ ante litem conteſtatam non etiam poſt proponi deberet, l. ita demum, C. de procurat. l. fina. C. de exceptio. capitu. inter monaſterium, de re iudica. & quòd hoc caſu petitorium poſſeſſorio ſic intentio non poſſit ſuſpendi tenuerunt Bartol. in l. naturaliter, §. nihil commune, in quarta combinatione numero 23. ff. de acquiren. poſſeſſio. cuius opinionem ſequitur & dicit eſſe communem Ripa ibi numero 161. ſequitur, & dicit communem opinionem Coraſius ibi numero 33. Specul. titul. de poſſeſ. & peti. §. ſciendum, verſicu. ſed pone, Antonius in capitu. cum dilectus, columna decima ſupra alleg. Cardinal & Imol. in clementi. vnic. de cauſa poſſeſſion. & proprieta. Rota eodem titulo, deciſione iiij. Paul. conſil. 277. quia per primum lib. j. Innocentius & Abb. in capitu. ex conſuetudine de reſtitutio. ſpoliatorum Alexan.

xan.Socin.& Iaſ.numero 137.in d.§.nihil cõmune vbi Aretin.nume.16.& Claudius num. 55.licet Iaſ.ubi ſupra qui hanc dicit communem opinionem in contrariam inclinet.

Contrariam partem vt hoc caſu poſſit per interuentum poſſeſſori ſuſpendi petitorium tenent Paulus Caſtrenſ. & Iaſ.numero 138.& Cumanus & Socinus columna final.in d. §.nihil commune, & in hanc partem magis inclinat deciſio Rotæ vbi ſupra,& Paulus de Eleazar. & Ioannes de Lani.Innocentius & Panormitan. vbi ſupra in hanc quoq; partem quodammodo declinare videntur, & Vincentius de Hercula,nume.108.in d. §.nihil commune & hanc firmat eſſe magis communem opinionem Canoniſtarum Ripa vbi ſupra, vbi etiã Coraſius numero trigeſimotertio. Idem ſentit ſub quadam tamen diſtinctione Abb. in capi.paſtoralis,numero 34. de cauſa poſſeſſion. quod & ſentit Paulus in d.conſil.277. mouentur hanc partem tenentes per clement. vnica. decauſa poſſeſſion. in §.fina. quæ nominatim hanc probat ſententiam, ſed tenẽtes contrariam reſpondẽt illud eſſe ſpeciale in cauſis tãtum beneficialibus, regulariter contra iure tam canonico,quàm ciuili.

Quid dicendum? & quidem ibi eſt tex. minimè ſubterfugiendus, prȩſertim cum ibi ſit illa ratio expreſſa,& in ſpoliantis odiũ ſuſpendere petitorium,quæ quidem ratio ibi expreſſa generalis eſt in omni ſpolio, ſicq; vtroq; iure procedere debet & ĩ omni ſpoliatione,quia quando ratio eſt expreſſa in lege habetur pro ipſamet lege,adeo vt legis deciſio loco exẽpli habeatur,ſicq; non arctet regulam ideſt,illam rationem generalem quæ pro regula habenda eſt,ut eſt vera & communis opinio quam tenent Gloſſ.in clem.j.de electio.verb.eligatur Gloſſ.in authen. de hære.& falcid.quam dicit ſingularem Baldus in l.fina.ff.de hæredibus inſtit.Idem Baldus in l.fina.C.de liberis præter. Iaſo.in l.de quibus,ff.de legibus,numero decimoquarto Iaſo.in l.fina.C.de pact. numero duodecimo.Idem Iaſo.per tex.ibi in l.humanitatis,numero ſeptimo.Idẽm Iaſo.poſt Paulus Caſtren.in l.quanuis,C.de fideicom.Idem Iaſo.numero duodecimo in l.ſtipulatio hoc modo concepta,ff.de verborum obligat. Idẽ Iaſo.in authen.quas actiones,numero vigeſimoſecundo.C.de ſacroſanct.eccle. Natan.numero trigeſimoſecundo in cap.quanuis pactũ, de pactis libro ſexto Purpuratus,numero uigeſimotertio Curtius iunior,numero nono Decius,numero decimoquinto in l.fina.C.de pactis Alexan.numero 5.Cot. num.15. in dict.l. humanitatis,Iaſo.in l.tranſigere, nume.15.C. de tranſa.Ripa,numero.50.& Annibal,numer. 349.in l.nemo poteſt,ff.de legatis primo Crotus in l.ſi conſtante,in ſeptima quæſtio. Bart. lectu. ſecunda,ff.ſoluto matrimonio. Cumamanus in l.cum mulier §.primo,ff.ſolut.mat.

Prætereà† ius canonicum & ciuile in vnam 28
ueluti ſocietatem & conſonantiam coierunt regulariter, vt quod in alterutro horum iurium expreſſim deciſum ſit,in altero quoque & deciſum eſſe intelligatur & ſeruandum ſit, capitu.j.& ij.cum vtrobiq; notatis per Gloſſ. & Docto. de noui oper.nuncia. vnde cum id iure canonico nominatim deciſum ſit, nec iure ciuili contrarium deciſum expreſſim reperiatur vtroque iure id deciſum & ſeruandum videbitur. Quòd ſi dixeris quæ nam vtilitas erit per interuentũ huius poſſeſſorij lite iam conteſtata ſuper petitorio emetſi petitorium ſuperſedere cum poſſit vtrunque pariter ac ſimul agitari, reſpondeam, quia vt Horatius ait,qui binos lepores vna ſectatur in hora altero quandoq;, quandoq; carebit vtroq;, & pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus ſicq́ue longe vtilius ac commodius poſſeſſorium per ſe quàm ſimul cum petitorio ille proſequetur, & dum dicitur hanc exceptionem videri dilatoriã negatur vel ſi agnoſcatur dicemus hoc in caſu degenerare proponiq; poſſe in odium ſpoliantis etiam poſt litem conteſtatam, præſertim cum videatur habere cauſam ſucceſſiuam, quo caſu poteſt etiam poſt concluſionem in cauſa proponi ſecundũ Bal. Ang.Alex.& alios in l.j.per tex.ibi. ff. de fer.

Ius utrũque quaſi ſocietate coiſſe uideatur.

CAP. LXXXVIII.

1 *Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando.*

2 *Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probando.*

3 *Poſſeſſorio retinendæ an obijci poßit exceptio de dominio in continenti probando dubia pugna.*

4 *Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poßit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes dubia pugna.*

5 *Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſentẽtiæ latæ inter eaſdem partes quã exceptio cuiuſque alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ contra communem opinionem.*

SVperioribus ſequens quæſtio proxima eſt† agenti remedio 1
poſſeſſorio an obijci poſſit exceptio de dominio in continẽti probando,dubium eſt,mouet quæſtionem quod aliud eſt

Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi ex

eptio do minii in cõtinenti probandi cum cõi.

eſt proprietas aliud eſt poſſeſſio, quinimo ni-
hil conmune habent l.naturaliter,§.nihil cõ
mune,ff.de acquirenda poſſeſſ.l.ſi quis vi,§.dif
ferentia,eo.ti.adhuc tamẽ obtinuit talem ex-
ceptionem poſſe opponi ita tenent Gloſſ.in l.il
le à quo,§.ſi de teſtamento,in verbo. verba ad
fin.ff. ad Trebelli.Gloſſ.Baldus, Paulus, & alii
communiter in l.ſecũda.C.de edict.diui Adr.
toll.Gloſſ.in l.prima.in Glo.ſecunda.C.de or-
di.iudi.vbi per Doctor.Gloſſ.& communiter
Doctores in l.ſi quis conductionis. C. locati.
Gloſſ.in l.in condemnatione,§.fina.ff.de regu.
iuris Gloſſ.in l.dolo,ff.de doli exceptio.Glo.&
communiter Doctores in cap.dolo, de regul.
2 iuris in ſexto.†Quod procedit in interdicto,
& remedio adipiſcendæ poſſeſſionis, nõ ſic in
interdicto recuperandæ vt tradunt communi-
ter Doctores in l.ſi de vi, ff.de iudi.præſertim
Iacobinus, numero ſeptimo & rurſus,numero
vndecimo Raynerius & Bartolus, columna ſe
cunda in d.§.nihil commune, Ioannes de Imo
la in cap j.columna fina.de reſtit.ſpoliatorum
Hoſtienſis & Ioannes Andr.in cap paſtoralis,
& in capit.cum dilectus, de cauſa poſſeſſio. &
proprie.Angelus, Imola, Paulus Caſtren.Cu-
manus in dict.§.nihil commune,& eſt commu
nis opinio ſecundum Iacobinum vbi ſuprà,
numero decimo contra Gloſſ.ibi &.ibi etiam
Paulus,Franciſcus de Ripa in dict.§.nihil com
mune, numero quinquageſimoſecundo Feli-
nus qui plures allegat in cap.fina.de lib.obla-
ti.Iaſ.in dict.§.nihil commune, numero qua-
drageſimotertio cum plur.præc.& ſeq.qui hãc
dicit communem opinionem Imola & Alex.
numero decimoſexto, & numero duodeci-
mo ibidem,qui hanc firmat communem opi-
nionem, Imola in l.ſi de eo.§.fin.ff.de acqui-
renda poſſeſſione Greg.Lupus in l.xxvij.titu.
ij.parte tertia.

Poſſeſſorio recuperandæ non põt obiici exceptio de dominio in cõtinẽti probando.

3 Non quoq; procedit in interdicto retinen-
dæ poſſeſſionis,nam & in eodem non admitti
tur exceptio de dominio in continenti probã
do,hæc eſt communis opinio quam tenet Gl.
in l.ſi de eo,§.fina.ff.de acquirenda poſſeſſio.
quam ſequitur ibi Imola poſt Bart.& ait alibi
non eſſe,ſequitur & dicit eſſe communem opi
nionem Ripa,in d.§.nihil commune, numero
98.& Iaſ.numero.43.& Alexan.numero duo-
decimo & numero decimoſexto Greg. Lupus
in l.xxvij.titulo.ij.par.iij verb.quele entregaſ
ſe,& hanc firmant eſſe communem opinionẽ
Ripa, Iaſo.& Alexan.vbi ſuprà quam ſequitur
& communem appellat Iacobinus de ſancto
Georgio in dict.l.ſi de vi, numero decimo &
numero ſeptimo quam et ſequitur Pau. ibi &
Abbas Panormitanus in cap.in literis,de reſt.

Poſſeſſorio retinendæ an obiici poſſit exceptio de dominio in cõtinenti probando dubia pugna.

ſpoliatorum Baldus in l.incerti, columna.vij.
C.de interdictis,idem Baldus in l.poſt ſenten-
tiam.C.de ſenten.columu.ij.Socin.in dict.§.
nihil commune,colum.iiij.Ange.in §.quadru
pli.inſtit.de actio.Bart.in d.l.ſi de eo.Idem in
d.l.ſi de vi,ſequitur & dicit eſſe communem
opinionem Aretinus in d.l.ſi de eo,§.fina.qui
omnes hoc tenent pro indubitato quando ꝓ
batio dominij non eſſet oblata in continenti,
quod & firmat Alexan.conſi.xlv.ad fin.libr.iij.
viſa facti narratione. Idem Alexand. conſi.
lxxxvij.quoniam omne datum, columna ter-
tia lib.v.Cornens conſilio.ccxxvij.viſo lib.iij.
Et licet iſta ſit receptior opinio tamen quan-
do in continenti offertur probatio dominii
contrarium tenent Gloſſ.in dict.l.ſi de vi, quã
ſequi videntur Cinus & Bald.in d.l.incerti,Ci
nus in dict.l.ij.C.de edict. diui Adria. Ange.
in l.dolo,ff.de doli excep. Barto. ſibi contra-
rius in l.ſi coloni.C.de agricolis & cenſi.lib.xj.
Dinus in ca.qui ad agendum,de reg.iuris lib
vj.Antonius in dict.capitu.in literis & alii plu-
res quos refert Ripa ubi ſuprà, numero. 98.
exceptio tamen de dominio probato in conti
nenti per ſententiam latam inter eaſdem par-
tes bene admittitur etiam contra agentem
interdicto recuperandæ, ſecundum commu-
nem opinionem de qua per Ripam in dict.nu
mero 98.& per Iaſon. in dict.§. nihil commu
ne,numero quadrageſimotertio,& per Alex.
ibi numero duodecimo qui hanc firmat com
munem opinionem quòd & firmant Ripa, &
Iaſ.ibid.& alij plures quos ſupra retulimus.

Sicq; ſunt quatuor communes concluſio-
nes prima,quòd agenti remedio adipiſcendæ
obſtet exceptio de dominio in continenti pro
bando, Secunda quòd non obſtet agenti re-
medio recuperandæ, Tertia quòd non obſit
etiam agenti remedio retinendæ. Quarta, ꝙ 4
agenti remedio recuperandæ obſit talis exce-
ptio in continenti probanda per ſententiam
latam inter eaſdem partes ſuper eadem re.

Poſſeſſorio recuperandæ obiicia tur exceptio de ſnia lata inter eaſdem partes ard. q.

Sed quænam eſt ratio differentiæ inter titu
lum ſententiæ in continenti monſtratum qui
opponi poteſt agenti interdicto recuperandæ
uel retinendæ,uel titulum alium etiam in cõ
tinenti oſtenſum qui opponi non poteſt agen
ti retinendæ,uel recuperandæ remedio ſecun
dum communes opiniones reſpondent Doc.
communiter,quòd ſi prius ſpoliaui te,deinde
tu vltro iudicium proprietaris me cum ag-
greſſus es perque ſententiã victus fuiſti, ſi rur-
ſus agas recuperandæ,uel retinendæ remedio
æquiſſimè obijciam dolo turpiterq; te agere
dum petis,quòd ſtatim reſtituturus es, l.dolo
ff.de doli exception,capitu.dolo,de regu.iur.
in vj.

in vj. non ſic ſi ego opponam de dominio in continenti probando per alium modum quã per ſententiam inter te,& me latam , quia cũ tu poſsis probabiliter ignorare an ego eſſem dominus nec ne , iuſtiſſimè peteres rem tuam tibi reſtitui nec te rebus tuis nudatum ſpectare debere ſpatioſam dominij probationem , eandemq; incertam aut forte falſam,& ſuſpectam,eſt enim difficillima & ſpatioſa dominij probatio,vt not.per Gloſſ. & Doctor. in l.ſiue poſsidetis, C.de probation. l.is qui deſtinauit,ff.de rei uendicatio.l.xxvij. titu.ij. par. iij.ſed iſthæc iniquitas ceſſat cum vis in continenti oſtendere ſententiam latam inter te, & me quam ignorare non poſſes. Præterea illa uiolẽtiæ iniuria,quæ tibi intuli dum te ſpoliaui quaſi purgari videtur per tuam remiſſionem, vel diſsimulationem,argumen. §.fina.inſtitu.de iniur.l.filio quem pater, ff.de liber. & poſthu. cum ibi late traditis per Aret.Alexan. Iaſon.& alios l.non putauit,§.ſi quis emancipatum.ff.de contratabulas,nec dubium eſt quin quaſi diſſimulaſſe ac miſſam feciſſe videar illam iniuriam mihi illatam per iudicium de proprietate poſtea vltro acceptum etiam quo ad hunc effectum vt amplius nequeam redire ad iudicium poſſeſſorium argumento capi. j. & capitu.ij.de reſtitution. ſpoliatorum , ut tradit plenè Ripa numero 72.in l.naturaliter, §.nihil commune,ff.de acquiren. poſſeſsion. & ibi Iaſ. numero quadrageſimoſexto,in fin.

Quid dicendum ? & mihi quidem iſthæc differentia quam faciunt Doct. communiter in locis ſuprà citatis inter titulum ſentẽtiæ in cõtinenti oſtenſum,& alios titulos in cõtinẽti oſtẽſos ſemper ſuſpecta viſa eſt, nam reuera data paritate terminorum vtrobique eadem

5 Poſſeſſorio recuperandę nõ magis opponi põt exceptio ſniæ latæ inter eaſdem partes quam exceptio cuiusque alterius cauſæ legitimæ iter eaſdẽ partes habitæ cõtra cõmunẽ op.

ratio eſt, † nã ſi prius te ſpoliaui deinde abſte emi,vel donationis, aut dotis nomine eãdem rem accepi,ſi poſtea tanquàm ſpoliatus eandem rem à me repetere velis æquisſimè obijciam dominij exceptionem in cõtinenti probandam per titulum habitum abſtemet etiã poſt ſpolium commiſſum,per cuius tituli interuentum uitium ſpolij præcedens fuit purgatum argumento d.§.fin.inſt.de iniuri.iuncto d.cap.j.de reſtit.ſpoliatorum & in cap.accepta de reſti.ſpoli.niſi uis ſaltem cauſatiua argueretur,argumento cap.ij.de reſtit.ſpoliatorum,itaque cum ſpoliatio præceſsit,& poſtea acceptum & finitum eſt iudicium de proprietate vel alius titulus ab ipſomet ſpoliato datus fuit ſpoliatori,æquisſimè ceſſabit reſtitutio vtrobiq;,& ſic nulla hoc caſu eſt differentia data paritate terminorum inter titulum ſniæ & alium titu. ab ipſo ſpoliato ſpoliatori conceſſum , verum ex contrario ſi in iudicio proprietatis te ſuperaui &. cum poſtea poſſideres te ſpoliaui vel turbaui iuxta l.vim facit, ff.de ui & ui ar.& tibi petenti reſtitutionẽ obijciam de dominio in continenti probando per ſententiam etiam inter te & me latã non ſum audiendus , nec reſtitutio tardanda eſt , quia poſsibile fuit quod poſtquã te ſuperaui in iudicio de proprietate, rurſus tibimet eandem rem conceſsiſſem , vel alio legitimo modo ad te iure dominij remigraſſet , ut in ſpecie tenẽt Franciſcus de Ripa in dict.§.nihil commune, numero.44.poſt Alexan.numero 12.cum ſeq. & ait ibi Ripa ita tenere modernos,& ita fuiſſe de mente Gloſſ.ibi & expresſim tenet Glo. in dict.cap.accepta verbo,quia non eſt veriſimile,in fin.Id quod ſimiliter contigeret ſi ageretur de dominio in continenti probando per alium modum quàm per ſententiam,ergo longè magis placere debet op.Raynerij & Barto. in dic.§.nihil commune,columna ſecunda ad fin.& Iacobini de ſancto Georgio in d.l.ſi de vi, numero.7.cum ſeq.& aliorum quos ſupra retulimus & rectè non diſtinguentium inter titulum ſententiæ & alios titulos quàm op.cõmunis ſuprà relata quę nullo iuſto colore eam differentiam facit,cum in eo tantum uim facere deberet,utrum titulus ſiue ſententiæ ſiue alius poſt ſpolium ſpoliatori ab ipſomet ſpoliato datus fuiſſet aut acceſsiſſet, an vero ante ſpolium,vt ſi ante ſpolium non retardetur reſtitutio ſiue titulus ſit ſententiæ ſiue alius ſin autem poſt ſpolium tunc reſtitutio ceſſet ſiue titulus ſententiæ acceſſerit ſiue alius ut d.c.ij. & iij.de reſt.ſpoliatorum.

CAP. LXXXIX.

1 *DEcimæ quo iure debeantur ardua queſtio.*

2 *Decimas quando eas laici habebant an alienare poſſent ardua queſtio.*

3 *Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicum cũ communi opinione.*

4 *Decimarum poſſeßione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus.*

5 *Decimarum poſſeßione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos.*

6 *Decimas an laicus poßit præſcribere ardua quaſt.*

Intellectus, l.i.§ per ſeruum qui in fuga. ff.de acq. poſſeſ.

7 *Decimas an poßit laicus præſcribere tempore immemoriali.*

8 *Decimæ conſuetudine an tolli poßint uel minui ardua queſtio.*

9 *Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione an ſit tolerabilis.*

10 Deci-

10 *Decimarum preſtandarum libertas quo tempore præſcribatur.*

11 *Decimarum præſtandarum liberi & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli monachorum.*

12 *Præſcribi loca publica, & communia nequeunt & cõſuetudine acquiri uel priuilegio poſſunt, quod lima ut infra nu. 13. cum ſeq.*

14 *Præſcriptione immemoriali quæri poſſunt loca iure gentium communia.*

15 *Veneti an mare præſcripſerint.*

16 *Veneti & Genuenſes an reliquos nauigare per ſua gulfa poßint uetare.*

17 *Nauigatio ius regale.*

18 *Nauigatio an tempore immemoriali uel priuilegio ſubiaceat.*

19 *Occupatione quæſitum deſertione amittitur.*

20 *Venetorum mare commune maneret ea urbe destructa.*

21 *Occupatio quandiu durat præbet ius excipiendi.*

22 *Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.*

23 *Ius diuinum & naturale idem.*

24 *Ius gentium primæuum quid.*

25 *Ius gentium ſecundarium quid.*

26 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum dicitur.*

27 *Ius gentium ſecundarium commutabile eſt.*

28 *Ius diuinum, naturale, gentium primæuum incommutabilia.*

29 *Hiſtoriæ uariæ.*

30 *Veneti & Genuenſes nequeunt uetare per ſuum pelagus nauigantes.*

31 *Mare nunquam deſit eſſe commune.*

32 *Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti, aut Genuenſes. nunquàm mare ſuum præſcripſerunt.*

33 *Præſcriptio ceſſat inter exteros.*

34 *Aquarum uſus communis.*

35 *Homo homini prodeſſe tenetur.*

36 *Loca iure gentium communia non quæruntur. conſuetudine contra Doctores.*

37 *Terrarum & uolatilium & terreſtrium & aquatilium acquiſitio & etiam fluminum.*

38 *Piſcandi ius præſcriptione quæritur contra Doct. non conſuetudine contra eoſdem. idq́; ius non natum ſed translatum dicitur contra eoſdem.*

39 *Terrarum & fluminum acquiſitio non maris permiſſa.*

40 *Aquæ ius communis quod ſit ut intelligendum.*

41 *Lex iniqua nullo tempore præſcribitur.*

42 *Titulus illegitimus quando proſit ad præſcribendum.*

43 *Actio nondum orta an præſcribatur.*

44 *Præſcriptibile quod non eſt, neque annis mille præſcribitur.*

45 *Præſcriptio ceſſat inter extraneos à iuriſdictione.*

46 *Præſcriptio ceſſat in ſeq. caſib. & nu. 47.*

48 *Præſcriptio an reſcindatur malæ fidei aduentu.*

49 *Præſcriptio an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam uel abſentiam.*

50 *præſcriptio an reſcindatur ardua quæſtio.*

51 *Intellectus l. quod ſi nolit, §. penultimo, ff. de ædili. edicto.*

52 *Præſcriptio rerum corporalium ob bonum publicũ principaliter inducta ardua quæſtio.*

53 *Malam fidem non habet qui præſcribit contra pactum.*

54 *Præſcriptione facta contra pactum an agatur ad intereſſe.*

55 *Præſcriptio reſcinditur renuntiatione.*

56 *Præscriptio an ceſſet hic, & nu. 57.*

58 *Præſcriptio reſcinditur in multis caſibus ſequentibus.*

59 *Præſcriptio quæ nititur legis præſumptione reſolubilis eſt, quod procedit in caſibus quinquaginta.*

60 *Iuriſdictio an præſcribatur reuocabiliter.*

61 *Intellectus l. fi. C. de reuo. dona.*

62 *Intellectus l. ſi unquàm C. de reuoc. dona.*

63 *Præſcriptio reſcinditur ſi fundus reuertitur ad primum dominum.*

ACturis de decimarum præſcriptione præmittẽdũ eſt, †quod decimæ quo iure debeantur eccleſijs parrochialibus non leuiter cõtrouerſum eſt, ſunt enim qui putent decimas prædiales iure tam diuino quàm naturæ deberi, quales ſunt Hoſtienſis in ſumma titulo de decimis, §. & utrum, quæſtio. vij. Henricus in ca. peruenit, de decimis, columna quinta Felinus in cap. cauſam, de præſcriptio. columna prima Cardinalis in capit. j. de decimis qui communi vſu ita receptum eſſe ait, Gloſſ. Archidiaconus Ancharanus & alij in capitu. j. de decimis libro ſexto Innocentius in capitu. fina. de parochi. Ioannes Andreæ, in rubrica de decimis, Idem Ioannes Andr. in capitu. à nobis, eodem titulo Antonius in capitu. parochianos, eodem Panormita. in capitu. in aliquibus, columna fina. eodem titulo Alexander conſilio ſexageſimo libro quarto Francus in dicto capit. primo de decimis in ſexto ſecundum quẽ hæc eſt communis opinio & de origine decimarum tradit eleganter Andr. Tiraq. de præſ. Glo. iiij. poſt prin §. j. 1

Decimæ quo iure debeãtur, ard. q.

Et cum omnes conueniant decimarum iure tam naturæ quàm diuino deberi, hoc in prædialibus facile admittunt, non ſic in perſonalibus quas iure tantum poſitiuo non etiam diuino aut naturali deberi firmant Hoſtienſis, & Henricus ubi ſuprà & Felinus in dict. cap. cauſam, & Cardin. in dict. cap. j. de decimis, facit in ſimili quod habetur, in l. prima. & i l. ſecũda

ff. de

ff.de homi.lib.exhibendb & quod not.per Gl. in l.in ſeruorum, ff.de pœnis. & quod tradit Bart.in l.ſtipulationes non diuiduntur ad pr. ff.de verb.obliga.

Quod autem decimæ ſaltem prædiales iure tam naturæ quàm diuino debeantur videt̃ probari primum in capit.tua nobis, de decimis ibi, decimæ quas Deus in ſignum vniuerſalis dominij ſibi redi præcepit, ſuas eſſe decimas & primitias aſſeuerans. Deinde probatur ibidem dum ait cum enim Deus cuius eſt terra & plenitudo eius orbis terrarũ & uniuerſi qui habitant in eo,&c. Tertio probatur in c. tua & infra de decimis ibi imperialis conceſſio quantumcunq; generaliter fiat neminem poteſt à ſolutione decimarum eximere quę diuina conſtitutione debentur. Quinto probatur in cap.in aliquibus,§.fina.de decimis ibi, decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt quæ debentur ex lege dinina. Quinto probatur in capit. cum non ſit in homine, de decimis ibi, cum autem in ſignum vniuerſalis dominij quendã titulo ſpeciali ſibi dominus decimas reſeruauerit. Sexto probatur in capitu.paſtoralis, eodem titulo ibi, quia penes dominum. Septimo probatur in cap.parochianos, eodem titulo ibi, cum decimæ non ab homine, ſed ab ipſo domino ſint inſtitutæ. Octauo in cap.reuertimini.xvj.quæſtione.j. Nono in cap.omnes decimæ.xvj.quæſtio.vij. Decimo in capitu.j.de decimis, in vj.clem.fi.de pœnis. Verum iſthæc omnia facile diſſoluuntur per eos qui aduerſam partem tuentur, ſunt enim tria tempora inſpicienda primum veteris teſtamenti ante aduentum domini noſtri ac redemptoris Ieſu Chriſti, alterum dum ipſe in humanis verſabatur legemq; tullit, tertium poſtquàm ab humanis ſeceſſit, primo tempore decimæ quaſi iure diuino debebantur ex veteribus præceptis quæ poſt tempora Chriſti in deſuetudinẽ abierunt & ita procedit d.cap.reuertimini, & ita etiam poſſunt itelligi iura ſuprà adducta. Secundo tempore dum Chriſtus in humanis verſabatur, neq; in euangelijs, neq; in actibus Apoſtolorum inuenitur vllum præceptum de decimis exoluendis, tertio tempore poſtquã ab humanis ſeceſſit, licet plura iura pontificia decimas deberi induxerint tamen ea iura non tam nouum teſtamẽtum quàm uetus imitata fuiſſe videntur ut ſic nouum ius merè poſitiuum videatur inductum tamen ad ſimilitudinem, imaginem & imitationem diuini iuris quod ante Chriſti redemptoris noſtri aduentum uiguit, quodq; iam euanuit, non uerò ad imitationem iuris diuini quod idem redẽptor orbis in nono teſtamento mortalibus dereliquit. Neq; ad rem pertinuit quòd eccleſiaſticæ perſonæ fidelium animarum curam exerceant, & circa ſpiritualium adminiſtrationem labores non contemnendos ſubeant, quas ob res iuſtum præmium mercedem, ſtipẽdium referre debent, iuxta illud dignus eſt mercennarius mercede ſua cap.cum ſecundũ de præbendis, cap.j.§.his itaq; xiij.quæſtio.j. cap.ex his.xij.quæſtio.j.Matthæi,cap.x.quæ ratio ex iure tam naturæ quàm diuino profecta eo pertinet ut utroq; iure has decimas miniſtris eccleſiaſticis deberi uideantur, uerum enim uero hæc ratio & ſi ſuadeat hiſce perſonis iuſtum præmium non abnegandum non tamen urget ut decimæ tam laborum quàm operarum uel fructuum atque redituum & ꝓuentuum debeantur, aliud enim eſt quærere an quid eis debeatur, aliud uero quantum deberi intelligatur, quod enim aliquid debeatur id ius ipſum naturæ ſuadere videtur, quòd autem decima pars tam laborum & operarum quàm fructuum, redituum & prouentuum ꝓſtetur.id ex mero iure poſitiuo quin deſcendat abnegari non debet, & ita tenent pleriq; Theolorum teſte eruditiſſimo ac diſſertiſſimo epiſcopo ciuitatis Roderici lib.j.uariarũ reſol.cap.xvij.numero.2.poſt diuum Thomã. ij.ij.quæſtione.lxxxvij.artic.j.& ibi Caietanus & Cardina.à Turre cremàta in cap.reuertimini, ſuprà allega. Florentinus par.ij.titulo.iiij.c. iij.§.v.Thomas quodlibeti.ij.articu.viij.Syluester verb.decima.q.iii.& iiii.Ioannes maior in tertio ſententiarum diſt.xxxvii.Alex.de Ales in iii.part.ſummæ quæſtio.lj.membro.vj. articulo.j.frater Dominicus de Soto de iuſti. & iure lib.ix.quæſtione.iiii.artic.j. Alphonſus de Caſtro lib.de hæreſib.verb.decima. Neque ad rem pertinere debet quod iura pontificia non ſolum decimas deberi teſtantur, ſed etiã integras deberi velint, nullaq; ex parte diminutas c.ex tranſmiſſa, ibi, ſine diminutione aliqua, de decimis c.cum homines, eod.titu.ibi, ſine diminutione ſoluere teneantur, c.peruenit, eod.tit.ibi, cum integritate perſoluant, nã illud iure pontificio (quod poſitiuum eſt) conſtitutum eſſe intelligitur, non autem iure diuino aut naturæ quod modo nigeat.

Illud autem dubium eſt, an quo caſu laici 2 legitimè decimas poſſident (quale eſt cum eas habuerant ante Lateranenſe concilium,) poſſint eas in alterum legitimè alienare de conſenſu epiſcopi, & quidem in eccleſiam de epiſcopi conſenſu ſine dubio poſſet Gloſſ.& cõmuniter Doctores ibi in cap.ꝓhibemus, de decimis Gl.in c.cũ & plantare,§.j.de priuileg. Glo.& Docto.in c.cum apoſtolica, de his quæ

Decimas qñ eas laici legitime habebãt an aliena re poſſint anceps pugna.

fiunt

fiunt à prælato, eſt communis opinio ſecundum d. Epiſcop. ciuitar. Roderi. libro primo, variarum reſolutionum capitu. decimoſeptimo numero quinto.

Cæterum licet in eccleſiam eas decimas de conſenſu epiſcopi alienare poſſit, tamen in alium laicum etiam de conſenſu prælati alienare non poſſet, vt tenent Hoſtienſis Ioann. Andræ. & Abb. in dict. capitu. prohibemus, Zaſius de feudis par. quarta ad finem Henricus in capitu. quanuis, de decimis columna. j. Imolà in capitu. ſecundo, de feudis colum. prima. Curtius de feudis part. ſecũda quæſtione octaua, Hoſtienſis in ſumma titulo, de feudis, §. quis poſſit colũ ſecunda eſt communis opinio ſecundum Boerium in conſuetudi. Bituricenſ. titulo, de conſuetudi. prædi. §. undecimo, dicit communem opinio Carolus Molinæ. in conſuetudi. Pariſi. titu. primo, §. quadrageſimoſexto nume. 16. & eſt communis ſecundum Panormita. in d. ca. prohibemus. Sequitur d. Epiſcopus ciuita. Roder. vbi ſupra.

Contrariam tamẽ partem vt decimas quas legitimè laicus poſſediſſet in alterum ẽt laicũ poſſet de prælati conſenſu alienare tenuerunt Gloſſ. in d. c. prohibemus, Imo. in d. c. ij. qui hãc firmat communem ſententiam Iaſ. in ca. j. qui feud. dare poſ. col. iiij. vbi hanc partem firmat communem, Cardina. in c. ij. de feud. Iaſ. conſilio clv. lib. j. col. fi. Boet. in d. §. xj. vbi hanc firmat opinio. receptiorem videri, Curt. in d. qõ. viij. Bar. Caſſaneus in cõſue. Burgun. rub. j. §. vj. nu. 36. Cuma. conſi. lxiiij. Titius & Sẽpronius, quinimo p gratiam ipſe Caſſa. firmat ſeruari de conſuetudine vt talis alienatio fiat liberè de laico ad laicum ẽt ſine licentia & conſenſu epiſcopi, Guil. Ben. in c. Raynutius, de teſta. verb. & vxorem nu. 69. pro hac poſteriore opinione eſt tex. à contrario ſenſu in d. c. prohibemus, dum ait prohibemus ne laici decimas cum animarum ſuarum periculo detinẽtes in alios laicos poſſint aliquo modo transferre, ergo ſi tales decimas ſine animarum ſuarũ periculo detinerent, ſed iure & titulo legitimo, tunc eas liberè, & impunè poſſent de cõnſenſu epi in alios ẽt laicos transferre. Secundo facit de his, quæ fiunt à præla. c. cum apoſtolica, ubi decima quæ à milite laico non iure (vt litera inuit) detinebatur, cum prælati conſenſu potuit in eccleſiam transferre, & in eo tantum quæſtio erat, an etiam capituli conſenſus accedere deberet, ergo multo facilius talis alienatio admitteretur ſi licitè ab illo laico ea decima poſſideretur.

Deniq; ſi ea alienatio illicita, & turpis eſſet non ſuſtineretur eo q in eccleſiæ fauorem facta eſſet non magis quàm ſi fieret in fauorem cuiuſque alterius, quinimo longè minus ſuſtineretur ne impium, aut turpe compẽdium eccleſia inhoneſtè agnoſcere videretur contra c. filius noſter, de teſtamen. Tertio facit capit. ij. de feudis in primo reſponſo. Quarto d. c. ij. in ij. reſponſo vbi feudum eccleſiaſticũ in cõſortem uel non conſortem alienatur ab laico.

Deniq; pro hac parte eſt vniuerſa Hiſpaniæ conſuetudo, nam poſt quàm decimæ ſemel ex pontificali priuilegio cœperunt ex parte illa quæ tertia vocatur ad reges noſtros potentiſſimos pertinere libere hinc indè alienantur ſæpiſſimè, videnturq; eſſe de facto in commercio laicorum non ſecus, quàm reliquæ res profanæ, & ſic ſeruatur de conſuetudine.

Nec ab hac opinione poſſemus diſcedere abſque ingenti animarum damnatione & innumerorum contractuum euerſione, & ſimilis conſuetudo eſt Galliæ, ſecundum Caſſaneum vbi ſupra.

Deniq; poſtquàm res ſemel cœpit poſſe alienari iam exuit antiquam prohibitionem vt libere non ſemel tãtum ſed & pluries poſſit alienari argumen. l. quoties. ab omnibus, cum ibi notatis per Gloſſ. & Doctõ. C. de fideicom. & quæ habentur per Bar. & omnes in l. filiusfamilias, §. diui, ff. de lega. j.

Confirmatur, quia † & laicus contra laicum decimas præſcribere poteſt ſecundum eundẽ Caſſaneum vbi ſupra poſt Raph. Cuma. d. conſil. lxxxiij. cauſa decimalis, Felinus in cap. cauſam, quæ de præſcrip. colum. j. Car. conſi. cxlvj. notum ſit vniuerſis Balb. de præſcrip. in v. par. princi. q. iij. in fi. ergo qua ratione laicus à laico per interuentũ præſcriptionis decimas acquirere poteſt, eadem ratione & per interuẽtum alterius tituli ſeu cõnceſſionis, l. traditionibus, C. de pact. l. prima. ff. de uſucapionibus; præſertim cum acquiſitio, quæ contingit per interuentum præſcriptionis nõn dubiè ſapiat duritiem & iniquitatem vt notatur per Bart. & alios in l. fina. C. de long. tempo. præſcrip. & titulus præſcriptionis æquiparatur reliquis titulis legitimis quibus rerum iura ac dominia ſolent huc atque illuc volare ac reuolare, l. alienationis verbum, ff. de vſucapion. ergo ut per interuentum præſcriptionis ex communi opinione, ſupràrelata conſtat de laico in laicum poſſe migrare, & vni ademptas in alterum transferri, ita quoque intelligendum eſt per interuentum alterius cuiuſque tituli legitimi poſſe de vno in alterum alienari ac migrare. 3

Decimæ præſcribi puſſunt à laico contra laicũ cũ cõi,

Laicus † erat in poſſeſſione decimas percipiendi is ſpoliatus fuit, controuerſum fuit vehemen- 4

Decima-

rum poſſeſ. laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus.

hementer an ante omnia eſſet reſtituen-
dus? videbatur non eſſe reſtituendum, ar-
gumento, capiruli. ad decimas de reſtitutio.
ſpoliatorum, per contrarium vt reſtituendus
eſſer videbatur argumen. l. j. § deiicitur, ff. de
vi & ui arma. l. prima, C. ſi per uim vel alio mo
do capitu. redintegrandæ, capitu. licet epiſco
pus, de præbendis libro ſexto, Item tollenda
eſt occaſio delinquendi argumen. eorum quæ
notantur in l. ſecunda, & in l. ſcire, C. vt in poſſ.
legatorum. l. fina. cum ibi notatis, C. de pact.
nec dubium eſt quin ſi ſpoliatores poſſent ſi-
bi ius dicere, nec ante omnia tenerentur, quæ
abſtulerunt reſtituere tunc inuitarētur ad de-
linquendum & ad vim inferendam ius ſibi di
centes. Vnde quòd vim atq; iniuriam poſſi-
mus repellere pro defenſione corporis noſtri
iuxta, l. vt uim, ff. de iuſti. & iure, vel etiam re-
rum noſtratum vt notatur ibi per Gloſſ. appro
tam communiter id procedir dum modo id
fiat in continenti vt tradunt ibi doctorum ple
riq; & alibi ſæpe. præſertim cū licet exceptio
de iure vel dominio in continenti probaudo
poſſit opponi contra agentem interdicto adi
piſcendæ poſſeſſionis, ut eſt Glo. communiter
approbata in l. ij. C. de edicto diui Adri. tollē.
& etiam contra agentem interdicto retinen
dæ ut tradunt Decius & alij in l. fina. eod. ti. &
eſt non ſolum communis, ſed etiam receptiſſi
ma omnium ferè ſcribētium opinio, ut plenè
diſſeruimus ſupra, §. lxxxv. ubi etiam tradidi-
mus quid iuris eſſet ſi ſpoliator de iure ſuo uel
let docere per ſententiam latam ſuper eadem
re inter ipſummet & ſpoliatum, qui modo q̄-
relam mouet, tamen non ſic eſt in interdicto re
cuperandæ quod non impeditur per exceptio
nem de iure uel dominio in continendi pro-
bando vt eſt vera & communis opinio quam
tenuit eadem Glo. & innumeri ferè authores
quos retulimus vbi ſupra.

Quid dicendum? & ſanè longè fauorabi-
lior cauſa eſt illius qui habet fundatam ſuam
intentionem de iure ſuumq; ius ex legis præ-
ſumptione, & diſpoſitione probatum habet,
quàm vllius qui nondum habet ſuam intentio
nem ſuumq; ius de iure probatum, & fundatū
licet alleget ſe illud probaturum in continen
ti, vnde qui me ſpoliauit requiſitus vt reſtituat
non deber differre reſtitutionem eo prætextu
quòd de iure ſuo docebit in continenti, nam
forte id non probauit, vnde ſub hoc incerto
reſtitutio ſpoliati differenda non eſt, non ſic
in eo ſpoliatore qui de iure ſuum ius ſuamq;
intentionem fundaram, & probatam habet,
prout habet eccleſia in decimis quæ ꝓueniūr
ex prædijs infra ſe conſtitutis, tunc enim ſpo-
liato dicēti ſe ante omnia reſtituendum non
iniuria replicabit non expedire, ut ea reſti-
tutio fiat, quæ omnino inutilis futura eſt, cum
rurſus ſtatimque huic ſpoliatori eadem res
reddenda eſſet argumento, l. non cogendum,
§. Sabinus, ff. de procuratorib. l. hæc ſtipulatio
§. Sabinus, ff. ut legatorum nomine caueatur,
& is eſt verus ſenſus dict. capitu. ad decimas,
vbi nihil aliud ſpoliatus allegauit niſi ſe ali-
quandiu poſſediſſe, de titulo autē, & iuſta cau
ſa poſſeſſionis nullum verbum, vnde Archidia
con. ibi opportunè ait, quòd fatua allegatio
ſpoliati coegit Papam ibi ita iudicare ſentiēs
quòd ſi ibi ſpoliatus allegaſſet ſe iuſtam cau-
ſam, & titulum habere poſſidendi, puta quia
titulum habuit à Papa iuxta capitulo dudum,
& capitu. à nobis, de decimis tunc ſanè reſti-
tueretur in ſuam poſſeſſionem, verum ſanè il
le text. non tam ſe fundat in defectu allegatio
nis tituli, quam in ſuſpicione iniquæ & illegi-
timæ poſſeſſionis, pater dum air niſi euiden-
ter docuerint quòd earum poſſeſſionem legi
timè aſſecuti fuiſſent, & iterum dum ait quia
eas occupaſſe iniuſtè veriſimiliter præſumun-
tur, licet enim regulariter in rebus corporeis
in quibus non magis fundatam habet ſuam
intentionē, & probatam de iure unus, quàm a-
lius, cuiusque poſſeſſio iuſta regulariter præ-
ſumatur, uel ſaltem non iniuſta aut uitioſa.
§. commodum, inſtitut. de interdictis. tamen
non ſic eſt in rebus vel iuribus in quibus quis
de iure habet ſuam intentionem, ſuumq; ius
fundatum, tunc enim ſi ea poſſeſſio reperia-
tur apud alterum præſumitur vitioſa, & clan-
deſtina nec ſufficeret allegare eam iuſtam eſſe
niſi iuſtum eius initium oſtendatur, & probe-
tur vt dict. capitu. ad decimas, vnde ea poſſeſ
ſio iunior quæ aduerſatur alteri quę eſt funda
ta de iure præſumitur clandeſtina, ut ibi & eſt
communis opinio vt reſoluit Alexand. conſi.
centeſimoquinquageſimoprimo, quem refert
Socinus in l. rem quæ nobis, in princip. ff. de
acquiren. poſſeſſion. niſi ea poſſeſſio eſſet diu
tina, puta decem uel viginti annorum, argu-
mento, l. ſi filius, C. de petition. hæredita. nam
diuturnitas poſſidēdi induceret præſumptio
nem iuſti initii, argumen. dict. l. ſi filius, & eo-
rum quæ plenè tradit Aymon Crauer de an-
tiquitate temporum in princip. Alexand. Ia-
ſon. & alij in lege ſciendum, ff. de uerborum
obligation. & hoc caſu non haberet locum di
ctū capitu. ad decimas. Vnde cautè ſummus
Pontifex dixit ibi aliquandiu poſſediſſe, non
enim dixit longo tempore, ſed aliquo tem-
pore, ut plane ſignificaret aliud reſponden-
dum eſſe, ſi ibi longi temporis quieta poſ-
ſeſſio

ſeſſio foret, ergo ibi plura ſimul concurrebant, quæ reſtitutionem petitam impedierunt, primum quòd erat præſumptio iuris pro ſpoliatore quoad ius proprietatis, ſecundum quòd erat præſumptio iuris contra reum quoad ius proprietaris, tertium quòd poſſeſſio ſpoliati non erat diutina, quartum quòd vis ibi non fuit ablatiua, nec compulſiua, nec armis illata, vnde infertur quòd ſi lai-

Decimarum à poſſeſ. laicus ſi à laico ſpolietur reſtituendus eſt cũ multis cõtra plures

5 cus ab alio laico eſſet †ſpoliatus à iure percipiendi decimas in cuius poſſeſſione erat, tũc eſſet reſtituendus etiam ſi ſpoliator contenderet ad ſe illud ius pertinere ex cõceſſione Romani pontificis argumento, dict. capitu. redintegranda, & d. §. dicitur dict. capitu. licet epiſcopus; cum alijs ſuprà allegatis, quia in pari cauſa potior eſſe debet conditio ſpoliati quã ſpoliatoris, & hoc caſu non procederet dict. capit. ad decimas, ita tenet Guido Papæ quæſtion. cclxxxviii. & ita velle videntur Gloſſ. Ioannes Andr. Ioannes Monach. & Dominicus in dict. capitu. ad decimas. Iaſo numero quadrageſimooctauo in l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquiren. poſſeſſio. & ibi Ripa numero 77. Martinus Nauarrus in repetition. capitu. accepta, de reſtitution. ſpoliatorum qui hanc dicit communem ſententiam Epiſcopus ciuita. Roderi. vbi ſupra, licet contrarium, & minus rectè vellint dum generaliter loquuntur Ioannes Andr. in addition. ad Speculatorem titulo, de reſtitutione ſpoliatorum Antonius, & Abba. columna penultima. in capitu. ſi diligenti, de præſcriptio. Felinus in capitu. ad petitionem, de accuſationib. numero decimo ſeptimo, Alexand. in dict. §. nihil commune, fallentia ſeptima.

Sed verior eſt prior opinio ut tales decimæ vni laico ab alio p uim ablatæ ei ſint reſtituendæ argumento eorum quæ ſupra diximus, & text. optimus in §. recuperandæ, inſtitu. de interdictis vbi ſpoliato reſtitutio non denegat etiam ſi ipſe per prius ſpoliaſſet eum qui poſtea eum met rurſus ſpoliauerat, nam ſpolium prius non facit ut poſterius impunitum ſit, q̃a poſteriorem ſpoliatorem inuadere priori ſpoliato non licuit ex interuallo, licet in continẽti liceret, ut ibi not. per Gloſſ. & alios ſic ergo & in ſpecie noſtra etiam ſi maximæ laicus ille non iure eas decimas poſſidere videretur adhuc tamen eum ſpoliare non licuit.

Decimas an laicus poſſit præſcribere ardua quæſ.

6 Illud non leuiter controuerſum eſt † an laicus poſſit decimas præſcribere mouet quæſtionem quod ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit, cap. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in vi. decimas autem ſunt qui putent à laico poſſideri non poſſe, præſertim cum præſcriptio in poſſeſſione ciuili potius quàm in corporali nitatur l. prima. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de acquirenda poſſeſſio. ubi per Docto. ſed longè verius eſt poſſe decimas præſcribi à laicis, non ſecus quàm reliquę res, nam laici capaces ſunt percipiendarum decimarum ex conceſſione pontificis Romani cap. à nobis, capit. dudum, de decimis, quod indubitatum eſt & de iure & de conſuetudine, & potentiſſimis regibus noſtris Hiſpaniarum à ſummis pontificibus eæ partes decimarum in perpetuum conceſſæ ſunt, quæ vulgo appellantur (tertias) eæq; partes decimarum in commercio apud nos Hiſpanos eſſe & poſſunt & ſæpiſſimè ſolent, cum alienari à principibus noſtris & ſoleant & poſſint, tam in duces, comites, & marchiones Hiſpanos quàm in alios viros inferioris conditionis, ſi ergo pater meus decimas poſſedit (quæ nulgo appellantur tertias) & ego patri meo ſucceſſi apprehendiq; titulo hæreditario illarum decimarum poſſeſſionem non ſecus ac aliarum rerum hæreditariarum, quæ res impedimento eſſe poterit, quin illas præſcribere poſſim, adeſt enim hic titulus pro hærede ſufficiens regulariter ad præſcriptionem. ff. & C. pro hærede per totum: adeſt ſimiliter bona fides præſumpta l. qui in ius. ff. de regu. iur. cap. is qui in ius, eodem titulo in ſexto adeſt poſſeſſio ergo nihil deerit ad præſcriptionem l. unica. de transfor. uſucap. C. Rurſus ſi ponas me qui bona fide eas decimas poſſidebam eaſdem vendidiſſe, donaſſe, in dotem dediſſe, aliave ex cauſa & titulo alicui conceſſiſſe, quid impedit quin ille eas poſſit præſcribere tempore legibus definito, poſtquàm enim legitimè à pontifice Romano fuerunt illæ decimæ exemptæ & ſeparatæ à iure eccleſiæ, iam quaſi ius profanum & in commercio humani generis eſſe cœperunt, & poſſunt migrare de perſona in perſonã quo ad ius tam dominij, quàm poſſeſſionis argumento. l. peregrè, in princip. ff. de acquiren. poſſeſſion. & in l. inter ſtipulantem, §. ſacram, ff. de uerborum obligation. §. j. inſtitut. de inutil. ſtipulat. humana enim res poteſt ſacra fieri, aut religioſa, & per cõtrariũ res ſacra, ut religioſa poteſt ad uſus humanos reuerti, vt dd. iuribus habetur. Pro nobis textus in capit. primo, de præſcription. in ſexto. vbi cum agitur de præſcriptione decimarum in eo ſolũ quæſtio eſt, an poſſeſſor fuerit ĩ mala fide prę ſumpta, ut ſi nõ fuerit poſſit præſcribere, & licet ibi epiſcopus non laicus eſſet qui præſcribebat, tamen ratio, quæ ibi exprimit generalis eſt, militans in laico nõ ſecus quam in epiſcopo, vnde ratio ipſa generalis habetur pro lege, & deciſio loco exempli eſt, quod non

ee a arctat

arctat aut reſtringit legem, ut eſt communis opinio quam tenent Gloſſ.in clementina prima, de electiõ. verb.eligatur Gloſſ.in authẽti.de hæred.abinteſta.§.fina.verb. ordine, quã dicit vnicam Bald.in l.fina.ff.de hæredib.inſtituen. Idem Bald. in l.fina.C.de liberis præte. Iaſo.in l.ſtipulatio hoc modo concepta,numero duodecimo,ff.de verborum obligatio.Idẽ Iaſ.in authenti.quas actiones, numero vigeſimoſecundo,C.de ſacroſanc.eccleſ. Idem Iaſ. in l.tranſigere, numero decimoquinto, C.de tranſactio.Ripa numero,50.& Annibal.numero 349.in l.nemo, poteſt,ff.de lega.primo.Crotus in l.ſi conſtante, in ſeptima quęſtione Bartol.lectu.ſecunda,ff. ſoluto matrimonio, Decius nnmero decimoquinto,Curtius Iunior, numero nono Purpuratus numero uigeſimotertio,in l.fina. C.de pact. Paulus,& Iaſo.in l. quanuis,C.de fideicomm. Alexan. numero 5. Corneus numero decimoquinto,in l. humanitatis,C.de impuberum Gregorius Nata. in capitu.fina.de pact.libro ſexto,pro nobis etiam text.in capitu.de quarta,de præſcriptio. & textus in capit.in aliquibus,in fin.& in cap. dudum de decimis.

Per contrarium vt tales decimæ præſcribi non poſſint videtur expreſſum in dict. capitu. dudum,& in cap.cauſam quæ, de præſcriptionib. nam ſi laicus laico decimas dederit, vendiderit, aut donauerit,uel in dotem dederit, nullo tempore præſcriptio videtur contingere poſſe,tum quia deficeret titulus,qui in tali pſcriptione videbatur neceſſarius, capitu. primo.de præſcriptionib. in ſexto,tum quia deficeret bona fides,cum laicus ſe noſcere debeat incapacem tenendi tales decimas à Pontifice Romano non conceſſas,dic.capitu.dudum,dicto capitu.à nobis capitu.tua,& infra de decimis ergo &c. capitu.vigilanti, capitu. fina. de præſcription.tunc etiam quòd deficit poſſeſſio,quia in poſſeſſione ciuili non incorporali nititur vſucapio, dict.l.i.§. per ſeruum qui in fuga,ff.de acquiren.poſſeſſion.ſed ciuiliter, & iuridice decimas præſcribere non poteſt laicus de conceſſione cuiusquàm præterquam de conceſſione Romani pontificis dict. capit, cauſam quæ dict.capit.dudum,dicto capitulo tua & infra, ergo ceſſat præſcriptio ut dicto capitulo.cauſam,& dict.capitu.dudum, vnde veritas ea eſſe videtur vt decimæ quę à Romano pontifice ſemel conceſſæ fuerũt alicui principi vel priuato laico & per hoc quaſi à clero & eccleſia vel diuino iure fuerunt exemptæ, & in humanum comertium tranſlatæ poſſint p laicum præſcribi non aliter atque reliquæ res humanæ, & ita procedat opinio quam tenuerunt Caſſaneus in cõſuetudi.Burg.& alij quos ipſe refert,at verò decimæ quæ nunquam alicui laico à Romano pontifice conceſſę fuerũt eę minime poſſint per laicum præſcribi prætextu conceſſionis vel tituli aliunde habiti, ita procedat dict.cap.dudum,& dict.cap.cauſam quæ, nam & ſi dicat patri ſuo ſucceſſiſſe ſequi eas decimas poſſidebat dicemus ei non obeſſe impedimentum malæ fidei.

Ceterum † ſupereſt defectus poſſeſſionis in qua potiſſimum nititur præſcriptio dict.cap. ſine poſſeſſione, de reg.iur.in ſexto l.tertia.ff. de uſucap.dict.l.prima.§.per ſeruum qui in fuga,ff.de acquirenda poſſ. vbi ad effectum præſcribendi oportet adeſſe poſſeſſionem ciuilẽ & iuridicam.hic autem talis poſſeſſio non adeſt cum huius iuris poſſidendi lex canonica fecerit homines laicos incapaces dict.capit.cauſam quæ,niſi ex titulo & conceſſione quæ re vera à Rom.põtifice habita eẽt d. c.dudũ.d.c. à nobis,& ita procedat opinio negatiua eorũ qui firmant laicum non poſſe decimas præſcribere, quod tenuerunt Gloſſ. & Doctores in dict.capit.cauſam quæ de præſcript.Balbus de præſcrip.v.parte principali.quæſtio.vij.Couarru.variarum reſolutionum libr.primo cap. xvij.nume.6.qui plures allegat quæ omnia intelligenda ſunt in præſcriptione longi uel longiſſimi temporis, non etiam in præſcriptione temporis immemorialis ut infra dicam, nam licet ſine poſſeſſione pręſcriptio non procedat eaque poſſeſſio ciuilis eſſe debeat vel ciuilis & naturalis, ita ut ſola naturalis non ſufficeret, & longè minus nuda detentatio,vnde incapaçes alicuius rei & poſſidendi nullo tempore pręſcribant etiam longiſſimo quaſi nunquàm videantur ciuiliter poſſediſſe, ſed tantum detentaſſe,tamen id uerum in præſcriptione longi uel longiſſimi temporis tantum, ſed diuerſum eſſet in præſcriptione temporis immemorialis ad quam ſola detentatio uel naturalis poſſeſſio ſufficeret arugmento l.tertiæ.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.cap.j.§.fina.de præſcriptio.lib.vi.cap.ſuper quibuſdam, §.præterea de verborum ſignific.quæ iura ad nudam facti detentionem reſpiciunt ſicq; limitandus eſt & intelligẽdus d.§.per ſeruum qui in fuga,

Intell.l. j. §.p ſeruũ qui in fuga,ff.de acq.poſſ.

Amplia vt laicus eas decimas præſcribere 7
non poſſit etiam per tantum temporis cuius initij memoria non exiſtat, ita tenet idem Couarrun. vbi ſupra poſt Ioannem Monachum in capitu. ſecundo de præbendis, in ſexto.Idem Couarru.in ſimili lib.j.variarum reſolution.capitu.decimo numero xiiij.Philip. Probus numero ſeptimo in dict. capitu.ſecundo de prębend.in ſexto.eſt communis opinio ſecun-

Decimas an poſſit laicus præſcribere tpe immemoriali.

ſecundum Couarruu. d. numero decimoquarto, Abb. Felinus, & alij in d. capitu. cauſam, de præſcription. Idem Felinus in capitu. accedentes, de præſcriptio. & in capitu. cum contingat, de foro compet. numero quarto Hippolytus ſingular. lxxx. Franciſc. Balbus de præſcription. v. parte principali quæſtio. ſeptima, & in tertia parte principal. in ſecunda parte illius tertiæ partis quæſtio. ſexta, Cardina. cõſilio cxxxj. colum. ij. Iaſ. in l. is qui putat, col. ij. ff. de acquiren. hære.

Ratio huius ampliationis ea eſt, quia licet regulariter id tempus cuius initii memoria non exiſtit habeat vim tituli, l. iij. §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidia. & æſtiua. capit. j. §. fi. de præſcriptio. in ſexto capitu. ſuper quibuſdã §. præterea, de verborum, ſignification. tamen fallit in materia in qua per legem præſcriptio vetita eſt, tunc enim vt uis iuris inductiua tẽpori denegata eſt, ita quoq; vis iuris iam inducti declaratiua denegata videtur, ne quod vna uia prohibetur alia uia admitti videatur contra regulam capitu. cum quid, de regu. iuris in ſexto. neve fraus legi fieret lexq; verbis non rebus impoſita videretur, contra, l. primã & ſecundã, C. commun. delega. quid enim iuuat negare decimas poſſe vllo tẽpore præſcribi à laico, d. capitu. cum cauſam, ſi laicus poſſet allegare conceſſionem à Romano pontifice habitam perque ſolam hanc allegationem nihilo etiam probato per interuentum ſolius temporis immemorialis, is titulus probatus videretur, ſic enim fieret vt ſolum tẽpus præhabita tituli allegatiõe illi laico præberet ius firmum in illis decimis, quinimo firmius quã ſi ex præſcriptione procederet, quòd abſurdũ videretur, præſertim cum præſcriptio nitatur poſſeſſione ciuili l. prima. §. per ſeruum qui in fuga, ff. de acquirenda poſſeſſion. laicus vero has decimas ciuiliter poſſiderẽ nequeat ceſſante papali conceſſione dict. capit. cauſamque, ergo cum nõ poſſit videri poſſediſſe ciuiliter non quoque poterit videri præſcripſiſſe capit. ſine poſſeſſione, de regulis iuris, in ſexto l. iii. ff. de vſucapion.

Quid dicendum? & ſanè magis placet vt adhuc per tale tempus cuius initii memoria non exiſtat laicus habeat & aſſequatur firmũ ius in decimis, ſi ſciat allegare titulum habitũ à Romano pontifice, licet re uera ab illo non habuiſſet moueor, quia tempus de ſui natura videtur habere vim iuris inducendi vt in §. planè, inſtitu. de literarum obligatio. ibi, ſic fit vt hodie dum quæri non poteſt ſcriptura obligetur, vbi per præteritionem biennii inducitur obligatio literis formata ſic, & in propoſito per lapſum temporis cuius initii memoria nõ extat, inducitur à lege vel conceſſio decimarũ quaſi à Romano pontifice habita, vel efficax præſumptio & probatio illius cõceſſions quaſi habitæ à Papa dict. §. ductus aquæ, cum concord. ſupra allegatis. Et ad dict. capit. cauſam quæ, & dict. capitu. dudum, reſponde, quòd intelligitur in præſcriptione etiam lõgiſſimi tẽporis triginta, uel quadraginta annorum, non ſic in præſcriptione eius temporis cuius initii non extat memoria, quia per tale tempus lex inducit ius uel præſumptionem & probationem illius iuris vel tituli qui in ſubiecta materia efficax eſſet legitimus & ſufficiens.

Nec obeſt quod laicus non videatur legitimè & ciuiliter poſſidere decimas propter ſui incapacitatem dict. capitu. cauſam, nam id negamus poſt tempus immemoriale cuius interuentus facit vt is laicus etiam ciuiliter retro eas decimas poſſediſſe videatur quaſi retro cõceſſionem à Romano pontifice habuiſſet, ſicque capax eas poſſidendi factus fuiſſet, & hãc noſtram opinio. tenuit Glo. mag. in d. capi. cauſam quæ, quinimo vbi eſt tempus immemoriale ibi non exigimus poſſeſſionem ciuilem nec etiam naturalem, ſed nuda rerum detentatio ſat eſt vt diximus ſupra in quæſtionibus præcedentibus.

Præterea prohibitio d. capit. cauſam quæ, videtur procedere ſolum in caſu certo nempe quando laicus non in conceſſione papali, ſed in cõceſſione aliũde habita ſuam fundabat intentionem & præſcriptionem, ſicque virtualiter de non iure ſuo per ipſiuſmet confeſſionẽ ſeu allegationem conſtabat, nos loquimur quãſumus in caſu dubio, ſcilicet quando conceſſio habita à Romano pontifice aſſeueratur & allegatur & ad probationem adducitur quieta poſſeſſio tanti temporis cuius initij memoria non exiſtit. Item quid ſi re uera laicus impetrauit decimas à Papa ſibi & ſucceſſoribus ſuis deinde amiſſum fuit inſtrumentũ huius conceſſionis non ne poſt tempus immemoriale perimi quum eſſet illi non patrocinari & tueri hoc tempus. Idem ergo futurum eſt etiã ſi re uera is titulus eave conceſſio non fuerit habita à Papa, ſi modo ab eo impetrata allegetur, quinimo etiam ſi non allegetur adhuc idem eſſe videtur, quia uera & communis opinio eſt quod tale tempus non ſolum habere intelligitur uim præſumptiuam vel fictiuam, ſed etiam vim inductiuam, ut ſic poſt tale tempus ille poſſeſſor non ſolum præſumatur titulum & ius eas poſſidendi habuiſſe, ſi iam re uera illud habere incipiat ut nec in contrarium admittatur probatio, nec etiam ei ſua aperta cõ

ſeſ-

ſeſſio noceret, non magis quàm ſi quis poſtquàm ſemel præſcriptionem impleuiſſet palã fateretur ſibi superueniſſe ſcientiam rei alienæ, quo caſu ſecundum communem & veram opinionem tam tutus eſſet in utroque foro tã canonico quàm ciuili, quàm ſi id faſus non eſſet, & etiam in foro conſcientiæ, ut tenent Gl. Innocentius & Hoſtienſis, columna ſecunda Imola, columna decimaquinta firmans hanc eſſe communem opinionem in capitu.fina.de præſcriptio. & ibi Abbas, columna ſeptima Cardi. Baldus, Abb. Felinus in capit.vigilanti, eodem titulo Tiraquel.de cau. ceſſante limit. xii.numero.16. Iaſo.in l poſt diuiſionem, col. ii.C.de iuris & facti ignoran. Decius in auth. præterea, columna ſexta. C.unde uir & uxor, Idem Decius, columna ſeptima in capitu.j.de conſti. Aretinus, conſi.xcij.viſo legato, colum. ij. Balbus de præſcript. in ix.quæſtio.iij. partis principalis, & quod tempus immemoriale inducat verum titulum dico verum ius adeo vt non ſit neceſſe quod titulus probetur neque ẽt quod allegetur diximus eſſe ueram & communem opinionem ſuprà cap.poſita poſſeſſione, nume.9.cum ſeq.vbi multa hac de re quæ hic iungenda ſunt.

8 Illud autem dubium eſt,† an decima ex cõſuetudine poſſit tolli ex toto, an uero poſſit ſaltem aliqua ex parte minui? qua in re ſunt plures opiniones, prima enim fuit opinio exiſtimantium decimas prædiales, neq; ex toto tolli poſſe, nec etiam ulla ex parte minui, perſonales uero & ex toto tolli poſſe & longè facilius minui, ita tenent Hoſtienſis & alij in cap. in aliquibus, per tex.ibi de decimis, Rochus Curti.in capitu.fin.& in rubric.de conſuetud. Cardinal. Turre crem.in cap. reuertimini. xvj. quæſt.j.articulo.vij. Petr. Paulus Pariſius, cõſi. xxv.libr.iiij.columna ſecunda & eſt à pleriſq; recepta ſententia ſecundum epiſcop.ciuit. Roderi.lib.j. uariarum reſol.cap.xvij.numero.8. Felinus in cap.cauſam de præſcriptio. Balbus de præſcriptio.quinta parte principalis.q.vij. Grego. Lupus in l.j.Gloſſ.ii. titulo de los diezmos.parti.

Decimæ conſuetudine an tolli poſſint uel minui ardua q.

Altera fuit opinio exiſtimantium inter prædiales & perſonales decimas quoad uim conſuetudinis nullam eſſe differentiam, quinimo vtraſque per conſuetudinem minui poſſe ex parte, ut loco decimæ viceſimę aut triceſimę fortè præſtetur, tolli autem ex toto decimam, ita ut nulla ex parte præſtetur, non poſſe, & in hac opinione uidetur reſidere Gregorius Lupus ubi ſuprà poſt Sylueſtrum, & diuum Thomam & alios quos refert Vincentius & Abb. in dict.capitu.in aliquibus, Fulgoſius, conſilio clxv.columna ſecunda Baldus in l.comperit C.de præſcriptionib.triginta vel quadraginta annorum Socinus, conſi.ccxcvii.columna tertia libro ſecundo Pariſius dict.conſi.xxv. numero vigeſimoprimo ſentit diuus Thomas ſecunda ſecundę quæſtione.lxxxvii. articulo.j. & quodlibet ſecundo articulo octauo & in hac opinione reſidere uidetur Balbus ubi ſupra d.quęſtione ſeptima eamq; ſequitur & receptiorem exiſtimat Nicolaus Boerius in conſuetudi. Bituri cenſi.titulo de conſuetudi. prędi.§.duodecimo.

Tertia fuit opinio exiſtimantium neq; prædiales neque perſonales poſſe tolli ex toto neque ex parte etiam per cõſuetudinem, niſi ſit à Romano pontifice approbata ita tenuit Gloſſ. in d.capitul.in aliquibus, & ibi Innocentius eſſe enim hanc decimarum præſtationem de iure diuino, quod nulla ex parte per cõſuetudinem immutari ſecundum eos poſſet.

Quarta opinio fuit exiſtimantium tam prædiales decimas quàm perſonales poſſe nõ quidem tolli ex toto, nec ſimiliter temerè diminui, ſed poſſe ad eam menſuram, aut quoram partem reſtringi, & arctari; quæ decenter ſufficiat ad congruam, & honeſtam ſuſtentationem eorum, qui res ſacras adminiſtrant, ita reſidet dictus epiſcopus vbi ſupra, nam cum inquit neceſſaria ſacerdotibus miniſtrari iuris diuini eſſe noſcatur, quod nulla ex parte minui per principes, leges, aut conſuetudines poteſt, §.ſed naturalia, inſtitu.de iur.natu. l.vt uim, l.veluti, ff.de iuſti.& iure, ſupereſt ut vſque ad menſuram neceſſariorũ decima poſſit deminui non ultra.

Quid dicendum? & nos ſumus in nouiſſima opinione, ut tam prędiales, quàm perſonales decimę poſſint non ſolùm minui, ſed ẽt ex toto tolli, per text.apertum ſi non canilletur & inuertatur in dict.cap.in aliquibus, in princ.ubi ait in quibuſdam regionibus omni ex parte euanuiſſe decimarum pręſtationem. Secundo per dict.capitu.in aliquibus.§.fi.dum ait hac in re conſuetudini ſtandum. Tertio p capitu.cum ſint homines, de decimis ibi, ad cõſuetudinem recurrendum. Quarto p ca.ad apoſtolicæ, eod. tit. ibi, quoniam à diuerſis diuerſa conſuetudo tenetur. Quinto per ca.commiſſum, eodem. Sexto per pragm. Caroli Cæſaris Hiſpaniarum regis catholici, qua anno 1525.cap.xiiii.& c.lxxvi.cautum fuit ne à laicis decimę exigerẽtur quę pręſtari nõ ſolerẽt & Toleti ea lex lata fuit. Septimo idẽ cautum fuit lege expreſſa Madritii anno 28.l.xix. Octauo idẽ cautũ fuit Segonię anno 32.l.lvi.quod & Francię cautũ refert dictus eps ubi ſupra.

Iſthæc

Iſthæc autem iura ſuſtinentur aperta ratione, nam decimas iure tantum poſitiuo non et naturali, aut diuino deberi conſtitit, ex ſupra per me traditis, ergo iure quoq; poſitiuo euaneſcere & exulare poſſunt, §.ſed naturalia, inſtit.de iure natur.c.omnis res, de reg.iur.l.nihil tam naturale, ff.de regu.iur.neque ad rem pertinuit quod ſacerdotes qui pro fideliũ animarum ſalute & incolumitate laborãt ab eiſdem ſunt exhibendi, nam ceſſante etiam ex toto decimatione poſſunt & debent eccleſiæ congrua dote honeſtari in prædijs & hortis aut uineis & ſimilibus, vnde ſacerdotes honeſtum victum quærere & moderatum poſſint hoc enim non ſolum tolerari poteſt, ſed etiã ſummopere expedire videtur, docet enim experientia rerum magiſtra ab agricolis & reliquis hominum decimas (vbi earum præſtatio in vſu eſt) minus fideliter præſtari, inſpecta tam quantitate quam bonitate fructuum præſtandorum, idque quam in periculum animarum fiat nullus non videtur ergo conducibilius eſt agris, hortis, vineiſq; eccleſias dotari, vnde earum miniſtri victum quærant propria manu & authoritate non ſpectata aliorũ præſtatione. Rurſus ut noſtrorum nonnulli referunt in proœmio.ff.cum Conſtantinus Imperator eam Romæ memorabilem donationem fecit eccleſiæ audita uox è cœlo fuiſſe fertur qua ſignificabatur tunc infuſum eſſe uenenum eccleſiæ quaſi plus æquo diteſceret, unde ſimiliter ijdem referunt eccleſiam orientalem paupertate nimia laboraſſe & euanuiſſe occidentalem uero copia luxu rerumq; nimia affluentia & abundantia periclitari, ſic & in latiſſimis Iudorum regionibus quas principes noſtri potentiſſimi & ſubegerunt & prudenter ſanctiſſimèq; gubernant ceſſant decimæ eccleſiæ vero congrua dote illuſtrãtur & aluntur earum miniſtri id quod ſi noſtra opinio vera non eſſet in interitum innumerabilium animarum cederet nec à noſtris principibus aut Romano pontifice tolleraretur.

9 Cõſuetudo eximẽs laicos à decimarũ pſtatione an ſit tolerabilis.

Hinc apparet ſuſpectum eſſe quod ipſemet epiſcopus ubi ſupra verſic.vndecimo attente & diligenter firmat, †nempe irrationabilem & omnino iniquam eſſe eam cõſuetudinem quę ab omnium decimarum tam prædialium quã perſonalium præſtatione laicos eximeret, eſſet enim inquit nimia hæc exemptio ſi quidẽ euaneſceret reuerentia quæ à laicis decet ut ſacerdotibus miniſtrantibus exhibeatur, verum ſane non ceſſaret ſed potius augeretur, dũ enim ſeſe à ſacerdotibus expilari vident eos ſolent & ridere exhiblare & odio habere, non ſic ſe habent erga parentes à quibus non expilantur, ſed ſubueniuntur, ergo honeſtius ſanctius & magis pium eſt ut meritis & beneficijs à ſacerdotibus acceptis laici inuitentur ad obſequia eis præſtãda, quàm quod ab eis expilentur, cum ſacerdotes doctrina, ſanctitate & uirtute, non opibus & diuitijs reliquos anteire deceat, facit in ſimili l.ſi quando, §.illud. C.de inoff.teſtamento dum ait meritis magis filios &c.facit nam in conſuetudinibus nõ illud exigimus vt ſic rationabilis, ſed ſat eſt ut ſit tolerabilis non omnino aduerſa pugnans contraria iuri diuino aut naturali, ita Baldus in capitu.j.in princ.columna ſecunda de feud. cogna.quem refert & ſequitur And.Tiraquel. de retract.in pręfa.numero ſeptuageſimoquinto, quinimo ut ſit rationabilis conſuetudo minimè exigitur cum ipſa ex authoritate utentium ſummat rationem Baldus in l.de quibus columna decima.ff.de legi.verſ.& primo quo ad primum, Ioannes Faber in §.ex non ſcripto, inſti.de iure natur.& alij plures relati per Tiraquel.ubi ſuprà quanto ergo facilius huiuſmodi conſuetudo tolerabitur cum nec ſit contra ius diuinum ſed tantum contra ius poſitiuum, ut iam docuimus, nec ſit irrationabilis, cum clericis aliunde poſſit prouideri de congrua ſuſtentatione & alimentis, nec præbeat occaſionem peccandi, ſed eam potius remoueat, ut proximè dicebamus, nec ſit res noua ſed in non paucis Chriſtiani nominis regionibus uſitata ut & proximè etiam oſtẽdimus.

Clerici†uel laici an immunitatem à decimis exoluendis & libertatem poſſint præſcribere non leui contentione tractatum eſt, & clericos poſſe hanc libertatem pręſcribere communiter receptum eſt, quia ipſi non ſunt incapaces ſpiritualium Gloſſ.in cap.in aliquibus, cum qua tranſeunt ibi Doctores Felinus in c. cauſam quę, de pręſcript.columna prima Balbus de præſcriptio.in v.parte princi. quæſtio. vii.Dominicus in capitu.ij.de decimis, in vj.§. pen.per capitu.de quarta de pręſcriptio. quod procedit etiam quo ad omnem decimationẽ ſecundum eoſdem. Non ſic inquiunt ipſi admittendum eſt in laicis qui ſecundum communem ſententiam actorum ſupra relatam talem libertatem à decimis nulla ex parte pręſtandis non poſſent pręſcribere, quia ſunt incapaces poſſidendi ius decimandi cap.cauſam quæ, de pręſcription.quorum ratio nulla ſane eſt, nam & ſeruus qui nihil ſuum habere poteſt & ideo per præſcriptionem ſibi acquirere non poteſt, tamen libertatem poteſt præſcribere, & domus ſeruiens quæ ſibi acquirere nihil poteſt libertate tamen contra ſeruitutem acquirere poteſt, & pro hac opinione contra cõmunem 10

Decimarum pſtandarũ libertas quo tẽpore præſcribatur.

nem facit text. in cap. in aliquibus, §. fina. & in cap. dudum, & in capit. cum ſint homines, ibi ad conſuetudinem, de decimis & in capit. ad apoſtolicę, eodem ibi, quoniam à diuerſis diuerſa conſuetudo tenetur, & in cap. commiſſum, eodem titulo & in cap. ex multiplici, in quibus ſtatur conſuetudini hac in re. itaq; & ſi ius decimandi laicus contra laicum uel contra eccleſiam non ſatis certum ſit an pręſcribere poſsit, quod ſupra attigimus, libertatem tamen contra ius decimandi quin præſcribere poſsit dubitari non debet, quia vetitum nullo iure reperitur, neque id iuri naturæ aduerſat aut diuino cũ decimę iure tm̃ poſitiuo nõ ẽt naturali aut diuino debeantur ut iam diſſetuimus. Deniq; fauorabilior eſt liberatio q̃ acquiſitio argumento l. Arrianus, ff. de action. & obligatio. unde cum ſuprà dixerimus laicos poſſe decimas præſcribere per tempus immemoriale, ſibique eas exigere, multo facilius poterunt ab earum præſtatione libertatem acquirere, ût ſic in eo tantum quæſtio remaneat, quanto ſcilicet tempore talem libertatẽ poſſint acquirere & magis eſt ut tempore longo uel longisſimo non poſsint ſed eo tantum cuius initij memoria hominum non ſit argumẽto cap. ij. §. contrahentes de rebus eccleſiæ nõ alien. libr. vj. & clarius in cap. j. de pręſcrip. eod. lib. eſt enim contra tales laicos uehemens præſumptio iuris, & præterea eccleſia contra eos habet de iure fundatam intentionem ſuam, quæ res eos conſtituit in mala fide pręſumpta à qua præſumptione lex recedit poſt tempus immemoriale non autem poſt breuius tẽpus quando nullum aderat priuilegium, ut ibi. & cap. cum perſonæ, §. quòd ſi tales, de priuileg. libro. vj. ſed & breuiore tempore interdum a tali præſumptione l. recedit, ut alibi dixi, ſcilicet in c. qui contra iura nume. 2. ſupra.

11 Decimarũ pſtandarũ liberi quare ſint quidam monachorũ.

Illud autem dubium eſt † qua ratione Papa exemerit quoſdam monachorum à præſtatione decimarum cum hæ iure naturæ vel diuino debeantur ſecundum quoſdam & Glo. in c. à nobis, ait ius naturale in communi vel in vniuerſo permanere fixum & immutabile. ſed in quibuſdã caſibus vel capitulis ſeu indiuiduis ſolet & poteſt immutari tuncq; ea innouatio ſapit quandam diſpenſationem, & illam Glo. communiter Doctores ſequuntur ibi teſte epiſcopo ciuit. Rod. ubi ſupra numero nono Decius conſi. cxiii. columna ſecunda Socinus cõſil. ccxcvij. lib. ii. Idem Decius in cap. cum ordinem, de reſcrip. in princ. & ita intelligunt c. ſuggeſtum, & capitu ex multiplici cap. ex parte capit. à nobis, de decimis & ca. pen. & fin. eodem titulo & cap. accedentibus, & capitu. ſi de terra, & capitu. dudum, de priuil. l. xxiii. tit. xxj. par. j. verum hanc receptam rationem impugnat ipſe Couarru. ubi ſupra quod decimæ non iure naturæ, ſed poſitiuo debentur, quòd uerum eſſe oſtendimus, nam ſi inquit iure naturę deberentur tunc exprimi læſio id non liceret Papæ, quod dubium ſane eſt & contra Gloſſ. communiter approbatam in l. ius ciuile eſt, ff. de iuſt. & iure per text. ibi, etenim cõſtat iuris diuini eſſe ut duobus vel tribus teſtibus credatur cap. in omni negotio, de teſtibus cap. cum eſſes, de teſtam. l. vbi numerus, ff. de teſtibus, & tamen in caſibus lege poſitiua longè plures teſtes requiruntur l. ſi unus l. hac conſultiſſima. C. de teſtam. l. hac conſultiſſima. C. q. teſtam. facere poſſunt, in prin. & §. ſed cũ paulatim, inſt. de teſtam. & alibi ſæpe, nec per hoc ius diuinũ aut naturale deſinit incolume ſeruari ut per d. Gl. ubi omnes.

Loca † pũblica & iure gentium communia pſcribi non poſſunt l. fina. in princ. ff. de uſucap. l. quod in littore, ff. de acquirendo rerum dominio ibi, rurſus in priſtinam cauſam recidũt l. ſi quiſquam, ff. de diuerſ. & temp. præſcript. l. ſanè ſi maris, ff. de iniuri. §. flumina, verb. omnibus, inſtr. de rerum diui. tradunt Barto. in l. quominus, ff. de fluminibus. quæſtio. xv. ubi plenè per Iaſo. columna vigeſima ſeptima Paulus Caſtren. in dict. l. fina. Franciſcus Balbus de pręſcriptio. in iiii. par. v. par. princip. quæſtione vj. Ioannes de Platea & Angelus Aretinus in d. §. flumina. Cæpolla de ſerui. ruſ. prædiorum rubric. de piſcati. charta pe. Iacob. in tract. feud. verb. fluminibus ad finem Ioannes Faber in dict. §. flumina. 12

Præſcribi loca publica & cõia nequeunt ſed conſuetudine ac quin uel priuilegio poſſunt.

Limitatur † primò hæc regula vt procedat ratione præſcriptionis, ſed non ratione cõſuetudinis, per quam ea quæ ſunt iuriſgentiũ poſſunt acquiri ita tenent Ioannes Faber & Angelus Aretinus in d. §. flumina, & Franciſcus Balbus ubi ſupra numero ſecundo verſicu. ſtat ergo, vnde inferunt ipſe Balbus & Faber & Angelus quòd ſi quis multis annis piſcatus fuit in flumine publico & alios piſcati uolentes iugiter ſciente & patiente populo prohibuit per hoc conſuetudine magis quàm pręſcriptione in eo flumine ius piſcandi, & cæteros de populo prohibendi quæſiuit, ſequitur Baldus in rubric. ff. de rerum diuiſio. Idem uult Gloſſ. j. & ibi Barto. in d. l. ſanè ſi maris. ff. de iniur. dum aiunt quòd in terminis illius textus ius quæſitum fuerat conſuetudine vel priuilegio, facit ſecundum Balbum cap. ſuper quibuſdam, §. præterea, de uerb. ſignifica. tenet idem Balbus de præſcripti. in ultima quæſtio. ii. quæſtionis prin. & Balbus in d. quæſtio. vj. & Baldus in rubri. ff. 13

Limitat. j.

bri.ff.de rerum diui.aiunt inter conſuetudinẽ & præſcriptionem eam eſſe differẽtiam,quòd preſcriptione transfertur ius de vno in alterũ ſed per conſuetudinem de qua egimus non tã transferri,quàm ꝗ nullius in bonis antea erat denuo acquiri videtur:de quorum omnium veritate poſtea dicemus.

Præſcript. imemoria li quæri poſſunt loca iure genc.cõia.

14 Limitatur ſecũdo † vt tempore immemoriali poſſint, quæ ſunt iuriſgentium præſcribi, ita Angelus in dict. l.fin.ff.de vſucapionib. Balbus in dict.quæſtio.ſexta verſicu.ſecundo limita.numero quinto Ioannes de Platea,& Angelus Aretin. in d. §.flumina,unde ijdem Angel. & Platea & Aretinus, & Balbus inferũt† quòd

Veneti an mare præſcripſerint.

15 ſic tempore immemoriali Veneti preſcripſerunt Gulphum maris, Idemq; in Genuẽſibus & idem vult Bartol.in l. iniuriarum,in magna §.fina.ff.de iniurijs per d.l.ſanè, maris ait, ꝗ iuriſdictionem maris per tempus immemoriale queſierunt Veneti, Idem Angelus conſilio, ducẽteſimo octuageſimonone,thema tale eſt, & Iaſ.in l.ex hoc iure.colum.quinta,ff.de iuſt, & iure, & Balb.ubi ſupra.De quorum veritate infra dicemus.

Veneti & Genuẽſes an reliquos nauigare p ſua gulfa poſſint uetare.

16 Quinimò† quòd plus eſt,tam Veneti in ſuo Gulfu,quàm Genuẽſes ĩ ſuo quoq; Gulfu hoc eſt Pelago maris per hoc tempus immemorabile quæſierunt ius interdicendi & uetandi reliquis mortalibus potentiam nauigandi, ita tenent Bartol. & Angelus ubi ſupra, & Iaſon. columna quinta in dict.l.ex hoc iure, Idem Iaſo.in dict.l.quo minus, columna vndecima, & Franciſcus Balbus vbi ſupra per tex. dict.l. l.ſane maris,ubi idem vult Raynerius de Forliuio,& Ioannes de Anania in capitu.j.& iterũ in capitulo ſecundo de cler.uen.& Cardinalis conſilio quadrageſimo dominus comes, Felinus in capitu.de quarta,columna fina.de præſcriptio.

Nauigatio ius regale.

17 † Ius enim nauigandi ſecũdum eos regale eſt,l.quo minus, ff.de fluminib. l.ſecunda §. viarum,& ibi Glo.ff.ne quid in loco public.

Nauigatio an tpe immemoriali uel priuilegio ſubiaceat.

18 † ſicq; acquiri poteſt vel priuilegio, uel tanto tempore cuius initij memoria non ſit ſecundum eos. Paulus tamen Caſtren. in d.l.fina.reprehẽdit Angelum vbi ſupra, qui mouebatur per l.vſum aquæ,C.de aquæ ductu libro vndecimo,quam non bene intelligebat ſecundum Paulum qui ait ibi loqui de aqua priuata non de publica,nam quo ad publicam, nec conſuetudo, nec præſcriptio opus eſt, ſed ſufficit occupatio per dictam legem final. non ſecus, quàm in rebus quæ cœlo marique capiuntur, aut terra,l.prima.ff.de acquirend. rerum domi.§.feræ, inſtit.de rerum diuiſio. de quorum veritate infra dicemus.

19 Vnde Paulus infert† quod ſi Venetiarum Ciuitas funditus diruta eſſet pelagus ille maris iuriſgentium maneret non ſecus quam antea quam ea ciuitas ibi ædificata & extructa eſſet dict.l. fina.verbo funditus diruto ædificio,& dict.l.quod in littore,& Balbus ubi ſupra, numero octauo ait hanc eſſe communem opinionem veriorem licet agnoſcat contrariam eſſe communem quam tenent Angelus vterque tam Peruſinus quam Aretinus, & Ioannes de Platea & Cepolla & Iacob.& alij ſupra relati.Facit quod ait Felinus in cap.accedentes, columna quinta de præſcription, dum negat id quod præſcriptibile non eſt, fieri præſcriptibile etiam tempore immemoriali;quamuis eo tempore ſi allegetur titulus legitimus præſumatur (ſequitur Balbus, ubi ſupra, numero nono reprobantes Panormitanum qui contrarium tenuit conſilio vigeſimoſexto in quæſtione quæ ad præſens, libro ſecundo) quæ præſumptio ceſſaret quando contrarium eſſet notorium, vt eſt in hoc exemplo.

Occupatione quæ ſitum de ſeſſione amittit. 20 *Venetorũ mare cõe maneret ea urbe deſtructa.*

Tertio limita† vt quæ ſunt publica aut iure gentium communia licet non præſcribantur, tamen tempore acquiri poteſt ius excipiendi,ut de tali poſſeſſione non expellamur,eritque duplex effectus primus ut ſi turbemur in poſſeſſione contra turbantem agere poſſimus, alter ut antequam turbemur poſſimus prohibere uolentem nobis inuitis talem locum ingredi per dict.l.ſane ſi maris; ſecundum Angelum in dict. conſi.& Balb.ubi ſuprà numero decimo. 21

Occupatio quandiu durat præbet iꝰ excipiẽdi.

Quarto limita† quando princeps uendidiſſet ius piſcandi in flumine publico ſecundum Balbum vbi ſupra numero quarto verſi.alios caſus,Cepolla de ſerui.ruſticorum prædiorum ſub titul.de piſcatio. ad finem, Iaco.de feudis, verb.fluminibus ad finem,& per quanto tempore,uel per quantam intermiſſionem locus occupatus ab occupatore deſertus videatur docent Bartol.in d.l.quo minus,quæſtione decimaquinta vbi Iaſon. colum. uigeſimaſeptima,vbi poſt Angel.& Paul. in dict.leg.final.ff. de vſucapionib. tradunt cautelam vt per talẽ intermiſſionem non videatur quis locum deſeruiſſe. 22

Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.

Iſtarum† rerum veritas pendet à uera iuris tam naturæ,quàm gentium cognitione, iura enim naturalia diuina quadam prouidentia immutabilia ſunt, non aliter atque ius diuinum,nam vtrunq; ferè idem eſt, ſed diuinum appellatur, qđ ab ipſo Deo optimo maximo datum nobis eſt,naturale eo,quòd ſimul cum ipſo humano genere proditum fuit, & eo ꝙ id ius natura edocti ſumus ſine vllo præceptore 23

Ius diuinũ & naturale idem.

vt iſthæc omnia probantur, in §. ſed naturalia, inſtitu. de iure natur. l. iura ſanguinis, ff. de regulis iuris, l. eas cauſas, ff. de cap. diminutio. l. ſecunda, ff. de vſufruct. earum rerum, l. omnes populi, ff. de iuſtit. & iure, §. minus ergo, inſtitu. de hæreditati. quæ ab inteſtato. iuncto, §. ſingulorum, inſtitu. de rerum diuiſion. & Doctores communiter in dictis locis quibus adde Theologorum noſtræ tempeſtatis diſſertiſſimum, idem edocentem fratrem Alphonſum Caſtrenſem de poteſtate legis pœnalis, libro ſecundo capitulo decimoquarto pagina quingenteſima ſexageſimaprima.

24 Iſtud † ius gentium naturale appellatur, ius naturale ſimpliciter & etiã appellatur ius gentium primæuum, hoc eſt, cum ipſo humano genere ſimul proditum d. §. ſingulorũ, & hoc ius gentium naturale, uel primęuum ab iure naturali ſimpliciter proiato differt, ut genus ab ſua ſpecie, nam naturale ius dicitur quod omnibus animantibus tam brutis, q̃ ratione vtentibus cõmune eſt, ius uerò gentiũ naturale, uel primęuum dicitur qđ ſolis hominibus non etiam reliquis brutis animantibus competit, ut dictis iuribus habetur per Doctores & diſſeruimus ſuprà.

Ius gentium primũ quid

25 Ius † autem gentium ſecundarium eſt, quod non ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit, ſed labentibus temporibus à pleriſque earum gentium quæ moribus & legibus reguntur, nec ritu aut more ferarum ſylueſtrem vitam agunt receptum reperitur dict. l. omnes populi, ff. de iuſtitia & iure. §. ius gentium, & §. ius autem gentium, & §. ſed naturalia, inſti. de rerum diuiſione, idque ius initio vt ius tantum ciuile non etiam gentium eſſet neceſſaria & coacta ratione fatẽdum eſt, quãuis poſteà ab omnibus uel pleriſque gentium paulatim aut ſucceſſiuè admiſſum quoque fuiſſet, ut ſic tale ius inuentione ciuile tantum eſſe intelligat, ſed approbatione & veluti hoſpicio gentium earum ius eſſe cœperit, etenim cum initio generis humani nec eſſent captiuitates, nec ſeruitutes hominum, nec rerum ſoli dominia diſtincta, ſed communia, nec bella nec emptiones, venditiones, locationes, conductiones, nec ſocietates, mandatum, & cætera id genus, neceſſe eſt fateri haſce res non pariter in omnibus orbis regionibus inuentas aut admiſſas, ſed ut ueroſimillimum eſt primũ in una aut altera prouincia admiſſum inuentum inq; vſu eſſe inchoatum, deinde vero à reliquis quoque regionibus & gentibus paulatim receptum, ſicque cum primum id ius in una tantum vel in altera prouincia in uſu eſſe cœperat, tunc illius tantum regionis uel gentis ius ciuile erat, cum vero poſtea à reliquis quoque gentibus receptum fuiſſet, iam de iure ciuili in ius gentium conuerſum fuiſſe apparuiſſet. † ſicque id ius gentium ſecundariũ 26 non tam naturale, quam poſitiuum dicitur eſſe, ſicque non fixum, & immobile, ſed cõmutabile eſſe dicitur non ſecus, quàm ius ciuile, & ferè non difficilius, quàm ius ciuile, vt de ſucceſſionum progreſſu in præfation. libro primo oſtendimus numero ... tradit eleganter Theologorum noſtræ tempeſtatis doctiſſimus frater Dominicus Sotus de iuſti. & iure lib. .. q. ... ar. ...

Ius gent. ſecundarũ quid.

Ius gent. ſecundarium poſitiuũ dicitur.

27 Etenim ſi qua in prouincia introductum legibus, aut moribus eſſet, ne dominia eſſent priuatorum in rebus ſoli, ſed quòd eſſent communia ſine dubio ea lex uel conſuetudo valeret, id quod apud Lacedæmonas factum Lycurgo auctore fuiſſe Plutarchus apoph. libro primo in uita Lycurgi teſtatur proinde ſi receptum fuiſſet, ne capti ſerui fierent capientium, ea quoque lex uel conſuetudo ualeret, id quod apud Gallos obſeruari fertur, & ſic de ſimilibus.

Ius gent. ſecundarium commutabile eſt.

28 Ius † autem diuinum & naturale, aut gentium primæuum mutari non poſſe conſtat, vt multis legibus iam oſtendimus, unde q. apud Lacedæmonas furari liceret, quòd apud Perſas adulterare liberum eſſet, quòd apud Mahumetanos cum matribus, aut filijs, aut etiam pecudibus commercium habere fas eſſet, quòd ve apud eoſdem Lacedæmonas vxores ad tempus commodare liceret, ut cũ eis commodatarius rem haberet, aut quòd apud Augilas gentes Affricanas omnes quotquot erant ad nuptias inuitati commertium cum nupta haberent, aut quòd apud Aethiopes omnes fœminę ſint omnibus viris communes, id & ſimilia vtcunque à gentium nonnullis in uſu fuerint nunquàm in ius tranſire potuerunt, quia iuri naturali, & diuino & gentium etiam primæuo aduerſari uidentur, ſed ſemper tales ritus, & mores ferini non humani, corruptelæ & abuſus, non mores, leges, aut vſus iuſtius dicerentur, nulloque tempore potuerunt præſcribi, nulla lege lata iuſtificari, nullo multarum etiam gentium conſenſu hoſpitio, & exercitatione ſtabiliri, vt præter noſtros edocet huius tempeſtatis diſſertiſſimus Theologorum Alphonſus de Caſtro de poteſtate legis pœnalis libro ſecundo capitulo decimoquarto. pagina quingenteſima ſexageſima ſecunda.

Ius diuinũ naturale gentium incõmutabilia.

29 † Et hiſtorias ſupra relatas refert Solinus capitu. quadrageſimotertio. Pomponius Mela libro primo capitu. octauo, & Plutarchus de viris

Hiſtoriæ narræ.

ris illuſtribus in uita Lycurgi, & Alphon. Caſtren. ubi ſupra & Ioannes Boemus de moribus & ritibus uariarum gentium capitu. decimo libro primo.

30 *Veneti & Genuenſes nequeunt uetare prohibere ſuum pelagus nauigantes.* Ex † quibus apparet quàm ſuſpecta ſit ſententia eorum quos ſupra numero quarto, retulimus exiſtimantium Genuenſes, aut etiã Venetos poſſe non iniuria prohibere alios nauigare per Gulfum aut pelagũ ſui maris quaſi æquora ipſa præſcripſerint, id quod non ſolum eſt contra dict. l. quod in littore, ff. de acquirend. rerum domini. leg. fina. in princip. ff. de vſucapionib. §. flumina, uerb. omnibus, inſtitu. de rerum diuiſion. l. ſi quiſquàm, ff. de diuerſ. & temporalibus præſcription. leg. ſanè ſi maris, ff. de iniuriis. Sed etiã eſt contra ipſum ius naturæ, aut gentium primæuum, quod mutari nõ poſſe diximus, qđ ſit cõtra illud ius conſtat, quia non ſolum maria, aut æquora eo iure communia erant, ſed etiam reliquæ

31 *Mare nunquam deſiit eſſe cõmune.* omnes res immobiles, † & licet ab eo iure poſtea receſſum fuerit ex parte, puta quo ad dominium & proprietatem terrarum, quarũ dominium iure naturæ commune diſtinctum, & diuiſum ſicq; ab illa communione ſegregatũ fuit, l. ex hoc iure, ff. de iuſtit. & iure, §. ius gentium, & §. ius autem gentium, inſtitu. de iure naturali. tamen diuerſum fuit, & eſt in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum vſque diem eſt fuitq; ſemper in communi, nulla ex parte immutatum, vt eſt notum,

32 *Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti aut Genuenſes nunquam mare ſuũ præſcripſerũt.* † & quamuis ex Luſitanis magnam turbam ſæpè audiuerim, in hãc eſſe opinione vt eorum rex, ita præſcripſerit nauigationem Indici occidentalis eiuſdemq; uaſtiſſimi magis; ita vt reliquis gentibus æquora illa transfetare non liceat, & ex noſtris met Hiſpanis vulgus in eadem opinione ferè eſſe videatur, ut per vaſtiſſimum immenſumq; pontum ad Indorum regiones quas potentiſſimi reges noſtri Hiſpaniarum ſubegerunt reliquis mortalium nauigare præterquã Hiſpanis ius minimè ſit, quaſi ab eis id ius præſcriptum fuerit, tamen iſtorum omnium non minus inſanæ ſunt opiniones, quàm eorum qui quo ad Genuenſes & Venetos in eodem ferè ſomnio eſſe adſolent. quas ſententias ineptiri, vel ex eo dilucidius appatet, quòd iſtarum nationum ſingulæ contra ſe ipſas nequeunt præſcribere, hoc eſt, non reſpublica Venetiarum contra ſemet ipſam, non reſpublica Genuenſium contra ſemet ipſam, non regnum Hiſpanorum contra ſemet ipſum, non regnum Luſitanorum contra ſemet ipſum, leg. ſequitur, §. ſi uiam, ff. de vſucapion. §. ſic itaque; inſtitut. de action. eſſe enim debet differentia inter agentem, & patientem vt dictis iuribus, & l. cũ filio vbi multa per Barto. & Iaſonem, ff. de legatis primo.

33 *Præſc. ceſſat inter exteros.* † Contra reliquas vero nationes longe minus præſcribere poſſint, quia ius præſcriptionum eſt merè ciuile vt fuſe oſtendimus ſupra parte j. principali, quæſtio. iij. & iiij. ergo tale ius ceſſat cum res agitur inter principes, uel populos ſuperiorem non recognoſcentes in temporalibus. Iura enim merè ciuilia cuiuſcunque regionis quo ad exteros populos nationes vel etiam homines ſingulos, non magis eſt in conſideratione, quàm ſi re uera nõ eſſet tale ius, aut vnquàm fuiſſet, & ad ius commune gentium primæuum vel ſecũdarium recurrendum eſt, eoque videndum quo iure talem maris præſcriptionem & vſurpationẽ admiſſam non fuiſſe vnquàm conſtat, ergo, &c.

34 *Aquarũ uſus cõis.* Facit, † nam etiam hodie vſus aquarum communis eſt non ſecus, quàm erat ab origine mundi. Vnde Ouidius lib. vj. Metamor. ſic modulatur.

Quid prohibetis aquas communis uſus aquarum.

Idem Ouidius lib. j. faſtorum ait.

Omne ſolum forti patria eſt ut piſcibus æquor.

35 *Hõ homini prodeſſe tenetur* Ergo † in æquioribus & aquis nullum ius eſt aut eſſe poteſt humano generi præterquã quo ad uſum communem.

Præterea de iure naturali & diuino eſt illud præceptum vt, quòd tibi non vis alteri non facias, unde cum nauigatio nemini poſſit eſſe nociua, niſi ipſi nauiganti, par eſt ut à nemine poſſit aut debeat impediri, ne in re ſui natura libera, & permiſſa ſibiq; minimè noxia, nauigantium libertatem impediat, & lædat, contra dictum præceptum, & contra regulam, libertas, ff. de ſtatu hominum, §. libertas, inſtitut. de iure perſonarum. l. prima, & ſecunda, ff. de homine libero exhibendo, l. prima, §. quæ onerandæ, ff. quarum rerum actio non datur, l. ſi quando, §. illud, uerb. adſtringendos, C. de inofficioſo teſtamen. præſertim cum omnia intelligantur eſſe permiſſa quæ non reperiuntur expreſſim prohibita, l. nec nõ §. quod eis, ff. ex quib. cauſ. maiores, l. ſuper ſtatuas, C. de religioſis.

Quinimo non ſolum contra ius naturale eſſet uelle impedire talem nauigationem prætextu præſcriptionis cum impedienti id minimè proſit, & impedito noceat, ſed etiam tenemur contrarium facere, hoc eſt prodeſſe ijs quibus poſſumus, cum id ſine damno noſtro fieri poteſt, & ita edocemur à domino noſtro Ieſu Chriſto in Euangelio dum calumniantibus Iudæis curauit die ſabbati ægrotũ.

Hæc eſt illa charitas de qua per diuum Ioannem Euangeliſtam Epiſtola quarta ad

ſinem dum ait mendacem eſſe qui dixerit ſe
diligere Deum quem non uidet, ſi quidẽ nec
iuuat nec diligit fratrem ſuum, hoc eſt proxi
mum quem uidet, hoc eſt quod docemur à Iu
reconſulto in l. in illa ſtipulatione per te nõ fie
ri, ff. de verborum obligatio. vbi not. Barto. &
reliqui non ſufficere abſtinere à malo niſi fiat
quod bonum eſt, hoc eleganter diſſeruit Cice
ro officiorum, j. & ij. & depinxit comicus Te-
rentius in Andria dum introduxit Cremetem
ſenem alteri ſeni prędiuiti obiurgantem, ꝗ ſe
ipſum ſummis noxijsq́; ac aſſiduis curis, & la
boribus maceraret, nam illi excipienti ſic, tan
tum inquit ocium eſt tibi rerum tuarum alie
na ut cures eaque nihil quę ad te attinent, re-
plicauit Cremes ſic. Homo ſum humani à me
nihil alienum puto, non obſcure ſignificans ꝓ
pter illam naturalem cognationem quam in-
ter nos natura conſtituit, teſte Iureconſulto
in l. vt vim, ff. de iuſti. & iure hominem homi-
ni non auxiliari nefas eſſe, præſertim cum id
ſine vllo incommodo ſuo iactura aut impen-
ſa fieri poteſt, quale eſt ei qui inops conſilij eſt
conſilium præbere, comiter erranti monſtra-
re viam, ex ſuo lumine alterius lumen accen-
dere, & ſimilia vt plenius per Ciceronem vbi
ſupra, & hoc eſt illud diuinum pręceptum qđ
tibi non uis alteri non facias, ergo quanto ma
gis tenebimur non obeſſe præſertim quando
noſtra nil intereſt.

Ex † ſuperioribus etiam apparet ſuſpectam
36 eſſe ſententiam Ioannis Fabri, Angeli, Baldi,
& Franciſci Balbi, quos ſupra retulimus exiſti
mantium loca iuris gentium communia, & ſi
acquiri non poſſint pręſcriptione, poſſe tamẽ
acquiri conſuetudine, quod omnino falſum
eſt, eaq́; traditio cæca, & nubila eſt, omnique
rationis lumine carens, legemq́ue verbis non
rebus imponens, contra l. ſecundã. cum vulga
tis, C. commun. de lega. in exẽplis enim de ma
ri Hiſpanorum, Luſitanorum, Venetorum, Ge
nuenſium & reliquorum conſtat conſuetudi-
ne ius tale nauigandi, & alios nauigare prohi-
bendi non magis acquiri, quàm præſcriptio-
ne, vtroque enim caſu vt patet par ratio eſt,
ergo, &c. l. illud, ff. ad legem Aquiliam, & quia
per iura & rationes ſupra relatas id eſſet con-
tra naturalem ęquitatem, nec vllam induce-
ret vtilitatem, ſed ſolam læſionem, ſicq́; vt le-
ge expreſſa introduci non poſſent capitu. erit
autem lex, quarta diſtinctione l. j. & ij. ff. de le-
gib. ita etiam nec lege tacita qualis eſt cõſue
tudo, l. de quibus, cum ſequen. ff. de legib. & tẽ
pore id non iuſtificaretur, ſed potius deterius
& iniurius in dies fieret, capitu. fina. de præſcr.
& in exemplis, ſupra relatis de furtis & adulte

Loca iure gent. cõmunia nõ quærun-tur cõſuetudine cõtra doc.

rijs, & ſimilibus facinoribus ſupra relatis nu-
mero decimoquinto, loca verò publica etiam
pręſcriptione quæruntur vt infra dicam con-
tra Bald. Angel. Fabrum, Franciſ. Balbum.

Denique † ad perſpicuam iſtorum cogni- 37
tionem agendum eſt de iis quę in terra, quæ i
mari, quę in cœlo reperiuntur, etenim licet iu
re naturali & gentium primæuo omnis terra
erat omnibus gentibus communis quo ad v-
ſum, & quo ad proprietatem, vel dominium
nullius omnino erat, tamen iuregentium ſe-
cundario cœpit ab illa omnium gentium cõ-
munione ſegregari ac ſeparari, ut exẽpli gra-
tiam Hiſpania eſſet Hiſpanorum, Gallia Gallo
rum, & ſic de reliquis gentibus, & regionibus
&c. d. l. ex hoc iure, cum ſimilibus ſupra allega
tis. & qua ratione vna prouintia à reliquis gẽ
tibus & prouincijs potuit ſegregari, & diſtin
gui, eidem ratione, in vna eademq́; prouincia
potuit pars quædam à reliquis eiuſdem pro-
uinciæ partibus, & gentibus ſeparari, vnique,
uel quibuſdam applicari argumen. de toto ad
partem, l. j. & ij. l. an pars, ff. pro de relict. l. quæ
de tota, ff. de rei uendicatio. l. hæredes mei, §.
cum ita, ff. ad Trebellian. & vt cum vna pro-
uincia à reliquis ſeparatur itra ipſum prouin
ciæ, & eius terræ ambitum ſunt flumina quæ à
reliquis quoque gentibus etiam quoad com-
munem vſum ſeparata videntur, non ſecus ꝙ
humus ipſa ita quoque cum vnius prouinciæ
pars à reliquis prouinciæ ipſius partibus ſepa
rata vni uel quibusdam hominibus applicatur
flumina etiam quæ intra illam particulam e-
tant à reliquis prouinciæ partibus & gẽtibus
ſeparata videntur, nõ ſecus quàm ipſamet ter
ra, & vtrumque tam terra, quàm aqua fluens
ſit proprium illius dñi, & intra illam particulã
volatilia quoque nidificantia ad eundem in-
habitu pertinebunt non ſecus, quàm terre-
ſtria, aut etiam aquatilia, quæ in flumini-
bus reperientur, verum quia nimis difficilia
impoſſibilibus annumerantur l. apud Iulia-
num, §. conſtat, vbi notant Barto. Paulus Ca-
ſtren. Alexan. Iaſo. & alij communiter, ff. de
legat. j. & ferarum appręhenſio nimis (vt con-
ſtat) difficilis eſt ſiue illæ ſint terreſtres, ſiue
cœleſtes, ſiue aquatiles, conſequens ſit ut qui
eſt dominus illius particulæ terræ & aquarũ
profluentium fluminumve adhuc tamen is fe-
rarum quæ ibi ſe ſe continent ſiue illæ cœle-
ſtes ſint, ſiue terreſtres, ſiue etiam ſquameę do
minũ habere non intelligatur, poterit tamen
ſibi ſoli competere ius piſcandi in ſuo ſuisve
fluminibus, vel venandi in nemoribus ſuis, vel
aucupandi in ſyluis ſuis, ita vt alios venari, au
cupari, piſcarive feſtinantes prohibere iure
poſſit.

Terrarũ & uolatiliũ & terreſtrium & aquatilium acquiſitio, & ẽt fluminum.

poſſit.Cùm ergo iuregentium ſecundario admiſſum generaliter ſit vt hæc terrarum aquarumq; fluentium ab antiqua communione ſeparatio & particularis applicatio fieri iure poſſit,in eo tantum quæſtio erit quibus quotve modis id fieri poſſit,& ſanè fieri poterit primum ex populi expreſſa conceſſione argum. cap.ſuper quibuſdam,§.præterea,ff.de verborum ſignific.Idem ergo in conceſſione tacita l.cum quid.ff.ſi certum petatur Gloſſ.not.in ſimili in l.ſecunda.§.ſed quia veremur, C.de iuram.cal.l.cum ex filio,in princip.vbi multa per Iaſ.ff.de uulga.l.prima ubi etiam multa p Iaſ.C.qui admitti.tempore quoque cuius initii memoria non ſit acquiri poterit l.prima ſecunda & tertia.ff.de aqua pluuia arcenda l.j.§.ductus aquæ,ff.de aqua quoti.quo caſu Ioãnes Faber, Angelus, Franciſcus Balbus & alij

38 relati in princ.huius cap.contendunt†non tã præſcripione quàm conſuetudine id ius acquiſitum videri per d.l.ſanè ſi maris, ff.de iniuri. & mouetur etiam Baldus in rubr.ff.de rerum diui.& Franciſcus Balbus de præſcrip.iiii.par. v.part.princ.q.vj.quia inquiunt conſuetudine acquiritur ius in ſpecie noſtra quod antea nullius in bonis erat vel ad nullum pertinebat,p̃ſcriptione verò ius quod in bonis vnius erat transfertur ad alterum, quod nihil eſt ſi rectè inſpexeris, nam in ſpecie noſtra qui tempore ĩmemoriali ius q̃ſiuit is id reipublicæ ademit ſicq́; quod ad rem publicam quodq́; ad omnes vel etiam ad ſingulos de populo pertinebat ad præſcribentem vel acquirentẽ tranſlatum fuit,nec enim verum eſt ad nullum antea pertinuiſſe propterea quod ad omnes pertineret,id enim non minuit ſed auget argumento d.authen.res quæ.C.commu.delegat. Reiecta ergo eorum ratione definitio quoque principalis ſuſpecta eſt, nam tale ius præſcriptione potius quàm conſuetudine acquiſitum videri debet, nam conſuetudo eſt lex tacita l.de quibus,cum multis legibus ſequen.ff.de legib. lex autem omnibus debet eſſe æqualis capitu. erit autem lex.iiii. diſt.l.j.& ii.ff.de legib. ſed hic ceſſat æqualitas,quia ſolius acquirentis cõditio melior ſit,reliquorum uero deterior ergo,&c.Item lex debet eſſe utilis, ſed hic eſſet nocina omnibus præter acquirẽtem ergo,&c. ut d.c.erit autem lex.cum ſimil.

Piſcandi ius præſc. quæritur contra doctio. nõ cõſuetudine, cõtra eol adque ius non natũ ſed tranſlatum dicatur contra eoſd.

Præterea ad conſuetudinem inducendam longum tantum tempus deſideratur dict.l.de quibus,cum ſeq.ubi fuſe per Bart.& Iaſ.& nouiores,ſed hic deſideratur immemoriale tempus ergo, &c.

Deniq; quod id ius tempore acquiratur cũ in confeſſo ſit,ſciendum eſt ad talem acquiſitionem tria concurrere oportuiſſe,primum q̃ iſte fuerit piſcatus per tempus cuius initii nõ ſit memoria,alterum quod per id tempus nullus alius de populo piſcatus fuerit, niſi fortè de conceſſione iſtius,vel clandeſtinè, vltimũ quod alios piſcare volentes ipſe ſciente & patiente populo prohibuerit,nam & ſi ipſe piſcatus ſemper fuiſſet & quoſdam de populo piſcari uolentes prohibuiſſet ſemper,ſed tamen nõ omnes,quia alii fuerunt prohibiti, ab eo alii uero liberè piſcati fuerunt,id quidem non ſufficeret ex mente doctorum cõiter ubi ſuprà.

Hactenus quoad terrã vel flumina,†quid au 39
tem quoad mare?& in eo magis eſt quod etiã cõcurſus iſtorum trium non ſufficeret ad acquirendum ius, Ratio differentiæ inter mare ex una parte & terrã uel flumina ex altera,q̃a illo caſu ut olim ita & hodie & ſemper,tã quoad piſcandum quam quoad nauigandum mã ſit integrum ius gentium primæuum,neq; unq̃ fuit à communione hominum ſeparatum,& alicui uel aliquibus applicatum,poſteriore autem caſu nempe in terra uel fluminibus aliud fuit vt iam diſſeruimus, ſed quare ius gẽtium ſecundarium ut eam ſeparationẽ quoad terras & flumina fecit,eandem quoad mare facere deſijt, reſponde quia illo caſu expediebat, ita fieri,hoc autem caſu nõ expediebat,cõſtat enim quod ſi multi uenentur aut piſcentur in terra uel flumine facile nemus feris, & flumen piſcibus euacuatum redditur,id quod in mari non eſt ita.Item fluminum nauigatio facile deterior fit & impeditur per ędificia,quod in mari non eſt per totum.ff.ne quid in flumine pub.Itẽ per aquæ ductus facile euacuatur flumen,nõ ita in mari ergo in vtroq; non eſt par ratio.Nec ad rẽ pertinet quod ſupra diximus

Terrarum & fluminũ acquiſitio non maris p̃miſſa.

†communem eſſe vſum aquarum fontium ẽt 40
& fluminum,nam ĩtelligitur quoad bibendũ, & ſimilia,quæ fluminis dñium aut ius habenti vel minimè vel leuiſſimè nocent,minimè.n.in conſideratione non ſunt l.ſcio, ff.de minor.dixi multa libr.j.de ſucc.reſol.c.vij.pro noſtris ſententiis facit,quia iniqua nullo tempore pręſcribuntur,†& ideo lex iniqua nullo tempore 41
præſcribitur aut iuſtificatur, ita Balbus de præſcr.v.q.prin.in q.xj.illius v.quæſtionis prin.Gl. in c.inter cætera.xvj.q.iij.Alphõſus de Caſtro Theologorum doctiſſimus de poteſtate legis pœnalis lib.ii.c.xiiii.

Aquæ vſus cõis quòd ſit ut intelligendum.

Lex iniqua nullo tpe pręſcribitur.

Quæ poſſunt quęri priuilegio an poſſint acquiri conſuetudine uel præſcriptione, vide p Panor.& plenè Felinũ in c.accedentes,de præſcr.Balb.de præſcr.v.q.prin.in prin.Glo.in c.catholica.xj.diſt.vbi Dominicus & Præpo.Anto. in d.c.accedentes,& præſcriptionem poſſe cau

42 Tit. illegitimusquã do proſit ad præſcr.

ſati à priuilegio inſufficienti, & poſſe cum eo concurrere tradunt Bal. in l. j. col. penul. C. de ſeruis fugitiuis, cap. cum perſonæ, de priuileg. lib. vj. vbi Ioannes Andreæ, & Geminia. c. ueniens, cum Glo. vbi Panor. de præſcrip. Balbus in v. q. princip. poſt prin. Imola in repetitio. capi. fin. colum. nona. de præſcrip. ubi tradunt an contra tenorem priuilegij poſſit priuilegiatus præſcribere, & an videatur renuntiare præſcriptioni per impetrationem priuilegij.

43 Actio nondum orta an præſcribatur.

Et † actioni nondum ortę, ſed quæ ſperatur competere an præſcribi poſſit, præſertim contra eum qui poterat efficere ut ipſa oriretur, tradit Balbus vbi ſupra v. q. princip. in uerſic. tertio quęro, Bal. conſi. ccxcij. ſuper eo, lib. iij. Gloſſ. in l. empti. C. de euictio. Anch. in c. ſine poſſeſſione, de reg. iuris.

44 Præſcriptibile qđ nõ eſt nec annis mille præſcribitur.

Et † quæ ſunt inpræſcriptibilia ex legis diſpoſitione ut uia publica, homo liber, res ſacra, nec per annos mille præſcribentur Bal. in fi. & ibi Ang. in leg. omnes, C. de præſcrip. triginta annorum, Ioannes de Platea in l. ſi quis de curio, iij. C. de decur. lib. decimo, Gloſſ. in l. ij. C. de ingenui. manumiſ. Gloſſ. in l. fin. C. de præſcrip. longi tempor. quæ pro lib. Felinus in rubric. de præſcription. Idem Felinus in cap. accedentes, colum. quarta eodem titu. Balbus vbi ſupra par. v. quæſtion. ix. contra Panormi. conſil. xxvj. lib. ij. Et legem iniuſtam nullo tempore poſſe præſcribi tenet Balb. vbi ſupra quæſtio. undecima. per capitu. erit autem lex. iiij. diſtinctio. poſt Gloſſ. in capitu. inter cætera, decimaſexta quæſtion. tertia. & Balbus vbi ſupra, quæſtione decimaquarta ait incolarũ ſeu domicilium decennio præſcribi, uel acquiri, & priuilegia ciuilitatis, & Bald. in rubric. de præſcription. ad fin. l. ſecunda, & ibi Gloſſ. & Bartol. C. de incolis libro decimo.

45 Præſcr. ceſſat inter extraneos à iuriſdictione.

Deniq; † pręſcriptionum materia locũ non habet in ſequentibus caſibus, primus quando res ageretur inter duos populos liberos, vel inter plures.

Secundus quando ageretur inter principes non recognoſcentes ſuperiorem.

Tertius quando ageretur inter extraneos reſpectu iuriſdictionis etiam ſi illi eſſent priuati homines, & conſequenter idem eſt reſpectu ambaſciatorum ſeu legatorum, & reliquorũ peregrinorũ, ut plenè diſſeruimus ſupra part. j. iſtius præſcriptionum tractatus in primo capitu. illius part. j.

46 Præſc. ceſſat in ſeq.

Prætereà † actionum perſonalium præſcriptio actiuè (hoc eſt quo ad inducendam obligationem perſonalem) etiam hodie locũ non habet vt edocemur ſupra par. j. in quæſt. x. illius partis. j.

Et alios caſus in quibus ceſſat pręſcriptio colliges ſupra par. ij. in cap. incip. quo ad materiam præſcriptionum, & Balbus enumerat q̃ plures in vj. par. prin. ad fin. in tract. de præſcr.

Alios † quàmplures caſus in quibus ceſſat præſcriptio enumerauimus, & tradidimus varijs in locis in tract. de ſucc. crea. quos caſus vt ex integro repetere non expedit cum ibi inueniri poſſint, ita eos ſummatim referre oportuit, eſtq; vtile referendo ea loca quibus plenius peraguntur, quæ ſunt ſequentia. 47 Præſc. ceſſat in caſibus ſeq.

Præſcriptio triginta annorum iure, ff. incognita cum communi §. xxj. nu. 234. in tractat. de ſucceſ. creatio.

Pręſcriptio an impediatur alienatione uetita, §. xxvj. nume. 127.

Præſcriptio longi temporis nõ reſcinditur per reſtitutionem cõtra communem, §. xxvj. numero 132.

Pręſcriptio imemorialis an detur inter dominum, & uaſallum, §. xxij. nu. 24.

Pręſcribi an poſſit ius facultatis, §. xxij. numero. 26.

Præſcriptio immemorialis nõ procedit, ubi non eſt poſſeſſio, uel quaſi, §. xxij. nu. 25.

Pręſcribi an poſſint alienari uetita, §. xxvi. numero. 112.

Præſcrip. nunquam reſcindi reſtitutione cõtra communem, §. xxvi. nu. 111.

Præſcriptio impedit, qñ iuriſdictio aliqua in parte exercetur, §. xxvi. nu. 123.

Præſcrip. mala fide non contingit, etiam in actionibus, cum communi contra alteram cõmunem, §. xxi. nu. 119.

Præſc. fauorabilis non facilius pacto impeditur q̃ odioſa, cum Alcia. contra Felſ. & alios §. x. nu. 19.

Præſcriptio iuris pſonalis refert fundetur ĩ negligentia non potentis, an uerò in præſumptione ſolutionis, noua decla. contra Fel. Roma. Gratum, & alios, §. x. nu. 19.

Præſcriptio uirtualiter impeditur, ſi conuenitur, vt ea impleta iterum actio renaſceret, cum communi, §. x. nu. 23.

Præſcriptio cum peccato non inchoatur cũ communi, §. x. nu. 33.

Præſcriptio pacto poteſt renuntiari ex permiſſione legis, uel ſtatuti. cũ cõi. §. x. nu. 21.

Præſcriptio non impeditur p pactum de nõ præſcribendo ẽt ante inchoatam præſcriptionem, contra Fel. §. x. nu. 14.

Præſcriptio xxx. ann. procedit ẽt de iure canoni. in caſibus cũ cõi, §. x. nu. 150.

Præſcribi non poteſt pſonalis actio cũ mala fide, cum communi contra Bar. & ſequaces, §. x. nu. 14.

Præſcri-

Præſcriptio per pactum prorogari non põt cum Croto contra cõem,§.x.nu.24.

Præſcriptio iure fforum incognita, cum cõi §.x.nume.16.

Pręſcriptio etiam ſumẽs originem ab ipſo contractu renuntiari non poteſt contra Bald. Fili.Ripam.§.x.num.18.

Præſcriptio contingit cum bona fide orta etiam ex iniuſta cauſa cum communi.§.x.numero.13.

Præſcriptio actionum,& ſeruitutum nõ fit cum mala fide de iure canonico cum communi,contra Bar.§.x.num.12.

Præſcripta actione perſonali,debitor eſt tutus in foro contentioſo cum Felino,& aliis cõtra Couar.§.x.num.35.

Præſcribitur,vel finitur.xxx.annis ius oſſerẽdi,cum communi.§.x.num.17.

Præſcriptioni etiam in merum fauorẽ præſcribentis inductę renuntiari non poteſt,contra commu.§.x.num.16.

Præſcriptionem an teſtator uetare poſsit, noua declaratio.§.x.num.38.

Præſcriptio cum mala fide non procedit, ẽt in actionibus temporalibus, contra commu. §.x.num.36.

Præſcriptio cœpta contra priuatum,cui ſucceſsit,eccleſia non uariatur.§.x.num.4r.

Præſcriptio longi temporis non impeditur per pactum de non præſcribendo contra Feli, Bar.& Ripam.§.x.num.1r.

Præſcriptio non impetitur per pactum etiam juratum,cum quibuſdam cõtra cõem.§.x.n.9.

Praſcriptio præterita pacto renuntiari põt cum Feli.& aliis,quod fallit in rebus corporeis.§.x.num.10.

Pręſcriptio nõ poteſt per pactum impediri, cum communi contra quam plures. §.x.nu.6.

SEXTA ET VLTIMA PARS QVAE AD RESOLVTIONEM SEV RESCISSIONEM PRAESCRIPTIONVM VERGIT.

48 Præſcr.an reſcindit malę fidei aduentu.

PRæſctiptio† ſemel completa ex multorum ſententijs reſcinditur malę fidei aduẽtu,poſt finitam ſeu expletam præſcriptionem contingente quam rẽ vehemẽter cõtrouerſam peregimus ſuprà c.lxxiiii.dic ut ibi.

49 Præſc.an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam uel abſentiã.

Secundus caſus† quo ex multorum ſententiis reſcinditur uſucapio eſt per reſtitutionis interuentum quæ conceditur ei contra quem abſentem,aut ignorantem, aut abſentẽ ſimul & ignorantem,præſcriptio contigerat, iuxta l. fi.C.de temp.longi præſcr.quam rem à noſtris inter ſe ſe diſſidentibus vehementer controuerſam ſimiliter diſſeruimus ſupra c.lxxv.dicito ut ibi.

50 Præſcr.an pacto reſcindat. arg.q.

Tertius caſus eſt† ratione pacti qđ efficit vt pręſcriptio ſemel completa infirmetur ita tenent Ang. in l. j.C.ne rei domi.uel temp. Din, & Io.Imolen.in l.nemo poteſt,ff.de legat. j.Andr.Alciat.in rub.de pręſcr.num.58.Ioan.And. ad Spec.in rub.de præſcript.col.ij.& hæc opinio erat communis ante tempora Bar. ſecundum Alciatũ vbi ſuprà Bart.& Bal.in l.j.ff.de vſucap.eſtq; communis opi.ſecundum Bald. in d.l.nemo poteſt,vbi eam tenet etiam Florianus,& Bal.in l.j.C.de ſenten.quæ pro eo qđ intereſt,col.iiii.Anto.Butr.in c.cum nõ liceat de præſcr.ſed aduerte quod omnes hi patres minimè dicunt præſcriptionem impletam pacto infirmari,ſed tm̃ impediri anteq̃ inchoet.

Cõtrariam partem quæ hodie receptior eſt ſecundum Andr.Alcia.vbi ſuprà tenent Bart. col.pe.in d.l.nemo poteſt,quã & ſequuntur & & receptiorem appellant Frãciſ.de Rip.n.104. ibi,& Andr.Alcia.ubi ſpprà Raphael, Cuma. Areti.& Alex.num.25.& Ioan.Crotus,nume. 45.in d.l.nemo poteſt,ſequitur & affirmat eſſe receptiorem ſententiam Ioan.Annibal in d.l.nemo poteſt,nu.685.& eſt cõis opi.ſecundum Prępoſitũ qui eam ſequitur in c.j.§.pręterea,de cap.Cor.tenet Franc.Balb.de pręſcrip. in v.par.v.part.prin.q.vj qui alios allegat Bal. in l.ſi poſtquam.ff.de fideiuſ.Panor.in rub.de præſcr.col.fi. Ludouicus Roma.in rubr.ff.de arbi.col.xx.& Idem Roma.cõſi.ccj.pro deciſ. præſentis,quem refert & sequitur Iaſ.hãc partem ſecutus in d.l.nemo poteſt,nu.111.lect.ii. & Idem Iaſ.ibi nume.80.in lect.j.ſed aduerte quod hi doctores nil aliud dicunt niſi quod pacto impediri non poteſt præſcriptio.

Quid dicendũ?& præmitte longã eſſe differentiam vtrum agatur de præſcriptione iuriũ realium an vero de præſcriptione iuriũ perſonalium.priore enim caſu ob bonum publicũ fuerũt introductę vſucapiones l.j.ff.de vſucap. poſteriore aũt caſu non ita ſed magis uel ſaltem potiſſimum propter utilitatem priuatam †ideo tunc iurium perſonalium præſcriptio videbatur poſſe renuntiari arg.l.ſi quod nolit. §.pe.ff.de ędil.edict.

51 Intel.l.qđ ſi nolit §.pen ff.de ædil.edi.

Sed cur magis ob bonum publicũ videtur inducta iurium realiũ præſcriptio q̃ iuriũ pſonalium?reſpõdeo ea ratione quod poſſeſſioni naturali & apparẽti magis fauẽdũ erat q̃ vbi vel nulla poſſeſſio oĩno erat vel erat ĩpropriſſima & latẽs,ſicq; ſi cõtra me habebam aliquã

actionem

actionem præſertim datiuam, & breuiſsimè vitę, mirū non eſt ſi conueniri poſsit vt eius vita breuietur, vel prorogetur vt d.l. quod ſi nolit, §. pen. non ſic in remouēdo tempore rebus corporalibus præſcribendis definito, quia ex rebus corporalibus naſcuntur fructus ex quibus ſuſtinetur vita hominum, ſicq; vt earū rerum dominia non ſint in incerto longe magis intereſt reipublicæ, quàm reſpectu dictarum
52 actionum perſonalium.† & ſic vſucapionē rerum corporalium ob bonum publicum etiam principaliter introductam eſſe tenendum eſt per d.l. j. ff. de vſucapio. ſi nō violetur, ut eſt ex mente omnium eorum quos ſuprà retulimus tenere hanc opinionē negatiuam vt nequeat pacto renuntiari præſcriptioni, licet contrariū teneant ij qui partem contrariam tuentur, & potiſsimum Franciſcus Balbus vbi ſupra poſt Angelum, Imolam, & Alexan. col. pen. in d.l. nemo poteſt, id quod nos tenuimus (ſed minus rectè) in §. x. num. 6. verſi. pro priore, in tracta. de ſucceſ. crea. & ad confirmationē iſtius differentię quam inter pręſcriptionem rerū corporalium, & actionum perſonalium conſtituimus conducunt quæ non minus vtiliter quàm nouæ diſſeruimus ſuprà par. ij. q. j. cum ſeq.

Præſc. rerū corporaliū ob bonū publicū principaliter īducta ardua quęſ.

53 His præmiſsis † finge me redemiſſe ſeruum ab hoſtibus quem tibi hac lege donaui, ne eū poſſes præſcribere, certè poſt tempus ad talis rei pręſcriptionē à lege definitum tali pacto minimè obſtante iuxta ſuperiorē concluſionem eum te præſcripſiſſe credo. Addo optimū tex. hāc ad rem à nemine vnquàm allegatum in l. ſi id quod, ff. pro derelict. vbi vxor marito rem donauit alienam, quam maritus accepit cum vxoris eſſe pu[t]aret, ſicq; nec poſſidebat cogitatione dominij, nec putabat ſe poſſe præſcribere, quia ille titulus vtpote à lege improbatus pro non titulo habebatur, l. ij. C. pro empto. l. j. C. de bon. mater. l. ij. §. ſi à pupillo, ff. pro empto. adhuc tamen is maritus eam rem præſcripſit, quia vt pręſcriptio contingat ſufficit poſſeſsionem vitio carere, prout ibi contigerat, quæ vt vitio careat ſufficit poſſeſſorem putare ſeſe domini ex volūtate poſſidere vt ibi, dum ait quaſi volente, & concedēte domina. Sic & in propoſito ergo ſciebam te habere dominium iſtius ſerui reuocabiliter eo ipſo q̄ſitum quòd eum ab hoſtibus redemiſti, l. in bello, §. ſi quis ſeruum, ff. de capt. ſicq; legitimè eū te donante poſſidebam ſciebamq; me eū poſſe pręſcribere (ſi nullum pactum interpoſitum fuiſſet) poſt tranſactum tempus, quòd priori dominio lex ad eum ſeruum redimendum cōcedebat, iuxta d. §. ſi quis ſeruū, certè non obſtante pacto eum præſcribam, quia tale pactū non conſtituit me in mala fide vt d.l. ſi id qđ, licet contrarium & malè tenuerit Ripa in l. nemo poteſt, ff. de leg. j. nu. 105. quem improbauimus de ſucceſ. cre. §. x. nu. 12. vide. ſuprà. lxxj. c.

Malam ſidem non habet qui præſcribit cōtra pactum.

Cum † ergo dominiū irreuocabile illius ſerui præſcriptione illa quęſierim in eo dūtaxat quęſtio manebit, an qui mihi eum donauit ad intereſſe uel fortè ad ipſius ſerui dominiū reſtituendum ex ui pacti agere contra me poſſit, prout dominium ſemel quæſitum in mille iuris ſpeciebus reſtitutioni ſubiectum eſſe apparet in l. videamus. ij. ff. de vſuris, & quidem contra me agere non poterit ſi eius nō interſit l. ex conuentione. C. de pact. l. j. C. ſine cenſu vel reliquis l. ſtipulatio iſta, §. alteri, & §. ſi ſtipuler, & vtrobiq; per Bart. Alexan. & Iaſ. ff. de verbo. obliga. ſin autem eius interſit agere poterit, vnde ſi eidem donatori verus dominus eū ſeruum (hoc eſt facultatem & ius eius redimendi) donaſſet legaſſet aut alias conceſiſſet, iam eius intereſſe inciperet, & ſic agere poſſet ut dd. ll. ſicq̄ne illa uſucapio fortè reſcinderetur, quod obtinet ſi ea donatio vel legatū fieret ante perfectam ſerui præſcriptionem. 54

54 Pręſcr. facta cōtra pactū an agatur ad intereſſe.

Quartus caſus in quo reſcinditur uſucapio eſt, quando poſt eam completam tali præſcriptioni renuntiatum fuit, ita tradunt communiter Doctores ut per Franc. Balbum de præſcript. in v. par. v. partis prin. q. vj. Felin. in rub. de præſcrip. numero. 10. Franciſcus de Ripa in d.l. nemo poteſt, ff. de lega. j. numero. 106. per l. ſi poſtquam, ff. de fideiuſſo. quæ concluſio & ſi in præſcriptione actionum fortè vera ſit non ſic in præſcriptione rerum corporalium ut diximus de ſucc. crea. §. x. num. 10. 55

55 Præſc. reſcinditur renuntiatione.

Quintus caſus eſt quando renuntiatio fit iuramento ut per Balbum vbi ſupra, nu. 3. quod impugnaui in d. §. x. num. 9.

Sextus caſus eſt, † quando conuenit ut ſi actionem quam contra te habebam præſcriberes iterum eadem quantitas uel res deberi inciperet ita Bar. in d.l. nemo poteſt, col. pen. per l ſicut in annos, ff. quib. mod. vſusfr. ami. ſicque impleta ſemel præſcriptio virtualiter & in effectu reſcinditur per modum alterius obligationis renaſcētis, ſequitur Balb. ubi ſupra, nu. 3. Angelus in princ. inſti. de uſucap. col. iiii. de quo per Felinum in d. rubr. de præſcr. col. pen. dixi in d. §. x. num. 23. 56

56 Præſc. an ceſſet hic.

Septimus caſus eſt, † quando per legem liceret paciſci ſuper præſcriptionibus breuiandis prorrogandis vel perimendis tunc enim poſt impletam præſcriptionem poſſet agi ut reſcinderetur inter partes, ita in ſimili tenet Franciſcus Ripa, num. 107. in d.l. nemo poteſt, confirma quia præſcriptiones ſunt meri iuris poſitiui 57

57 Præſ. ceſſat hic.

ſit lui vt plenè dixmius ſupra par.j.q.ii.ergo p ius poſitiuum poterit eis addi, detrahi vel cõmutari l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur.c.oia res, eod.ti §.ſed naturalia, inſti.de iure nat.& in ſpecie ita tenet Felinus in d.rubr.de præſc. Bal.in l.ii.per illum tex, C, de conſt.pecu.

58 Octauus caſus eſt † ſi actum fuit inter partes vt actio quæ fortè per annum uel biennium præſcriptibilis erat non præſcriberetur, niſi tempore longiore, vel vt res quæ triennio uel decennio præſcriptibilis erat, non præſcriberetur, niſi lõgiore tempore, in his enim ſpeciebus & ſimilibus in effectu videtur per pactum reſcindi præſcriptio, eo quòd ea præſcriptio, quæ tali pacto ceſſante contingeret, nunc per talis pacti interuentum contingere deſijt, ita videntur tenere communiter Doctores vt per Accurſium, & Bald.& alios in authen.quas actiones, C.de ſacroſanc.eccleſ. Angel.in auth. vt eccleſia Romana, in prin.& alij quos retulimus de ſucceſ.creatio.§.x.nu. 24. vbi ab hac opinione receſſimus poſt Crotum nu.45.in d. l.nemo poteſt, & ſupra nu.37.

Præſc. reſcinditur in multis caſib. ſeq

Nonus caſus eſt quãdo teſtator qui rem bõna fide emit poſtea dubitare cœpit an fortè eſſet aliena, & iuſſit ne eã hæres poſſit præſcribere, ſi fortè aliena appareret, quo caſu adhuc puto perfici pręſcriptionem mero iure, verũ in effectu reſcinditur, quia quaſi ex cauſa fideicommiſſi eam hęres ſic præſcriptam tenebitur reſtituere, argu.l.cum pater, §.filius matrem, ff.de leg.ij.l.vnum ex familia, §.ſi rem, ff. eodem titu.

Decimus caſus traditus fuit per nos de ſuc. crea.§.x.nu.40.uerſi.deniq; ex dictis.

Vndecimus caſus quando ex forma ſtatuti debitum decennio præſcribi poterat, præſcriptum fuit decennio mox partes conuenerunt ut per aliud biẽnium actio duraret, ſicq; in effectu reſciſſa fuit vſucapio, quod dic vt d. §.x. nu.26.verſi.in ſumma.

Duodecimus caſus eſt in pręſcriptione inducta in merum partis fauorem argu. eorum quę diximus d.§.x.num.16.verſi.quinto limi.

Tertiuſdecimus caſus eſt quando reſcinditur vſucapio per interuentum reſtitutionis cõceſſæ minoribus, uel militibus, uel eccleſijs, & is caſus alios multos contineat ſub ſe vt diximus pleniſſimè de ſucceſ.crea. §.x.nume. 40. cum multis ſeq. per l.fina.C. in quib.ca. in integ. reſtitu.non eſt neceſſar.l.j.C.ſi aduer.vſuc.

Quattuſdecimus caſus fauore paupertatis reſcinditur præſcriptio vt diximus, ſuprà primo.capitu.136.

59 Quintuſdecimus caſus lex iuſſit vt mercedes famulorum pręſcriberentur triennio ea ratione mota, quia qui poſt triennium mercedẽ ab hæro ſuo petit præſumitur retro ſuam mercedem recepiſſe & iterum eam exigere velle contra capitu.bona fides, de regu.iur. lib.vj. certè hoc caſu ſi poſt triennium is famulus p bat ſibi mercedem nunquàm fuiſſe ſolutam reſcindetur ea præſcriptio ipſeq; obtinebit, ut dixi de ſucceſ.creation. §.x.num. 36.quod nota ad intelle.prag.anni 1528.ca.clvij. quod tamen non affirmo ſed dicito vt diſſeruimus de ſucceſ.crea.§.x.num.33.dic vt in ſequenti. tribus verſiculis.

Præſc.quę nititur legis pſumptione reſolubilis eſt, quod procedit in caſibus quinquaginta.

Decimusſextus caſus eſt ut omnis præſcriptio quæ nititur i pręſumptione ſolutionis vel numerationis reſcindatur quoties probatur contrarium, exempli gratia lex concedit exceptionẽ non numeratæ pecu.contra hanc exceptionem debitori competentem præſcribitur biennio l.in contractibus.C.de non nu.pec.in in prin.inſt.de literarum oblig. Ratio eſt, quia poſt biennium lex præſumit veram pecuniæ numerationem à creditore factam fuiſſe, vt dd. iuribus, ergo contra hanc præſcriptionem admittitur probatio in contrarium, ſicq; ſi debitor etiam poſt biennium probat ſibi pecuniã non fuiſſe numeratam ea biennii præſcriptio quaſi reſciſſa ſibi nihil oberit ita (multis tamẽ repugnantibus) plenè tradit Philipp. Dec.in l. iure naturæ, ff.de regu.iuris Emanuel de Acoſta in l.ili.C.de non nu.pecu.vlr.fall.dixi plenè multiſq; ornaui de ſucc.crea.§.ix.nu.22.

Decimus ſeptimus caſus eſt vt omnis præſcriptio quæ nititur in præſumptione obligationis ſi probetur eam obligationem re vera non interfuiſſe ceſſare aut reſcindi dicatur, vnde in terminis l.cum de in rem verſo, ff.de vſu. ubi is qui certum quid annuum per continuũ decennium recepit, dicitur illam annuam præſtationem in poſterum pręſcripſiſſe, ut in æternum tantundem ſingulis annis ſibi præſtandũ ſit quia cauſa & titulus obligatarius, eo ipſo præſumitur quod talem titulum & cauſám allegauit, quo caſu ea præſcriptio (ſi modo eam præſcriptionem appellare fas eſt) ſi reus probauerit nullam cauſam obligatoriam præceſſiſſe reſcindetur, illeq; in poſterum liber manebit ut eſt vera & communis ſententia de qua pleniſſimè egimus & pluribus quàm quinquaginta ſimilibus ornauimus ſuprà part.iii.princip.& ſupra cap.lxxxiiii.cum præceden.& ſequen.dum diſſeruimus maretiam dict.l.cum de in rem.

Qua ratione in omnibus illis quinquaginta iuris ſpeciebus de quibus mentionem habuimus in quibus inducitur præſumptio & quaſi quædam probatio poſt longum tempus, reſpon-

reſponderem, facta ſufficiente in contrarium probatione à tali legis præſumptione recedendum eſſe, & conſequenter eam præſcriptionis imaginem reſciſſam videri ut dictis in locis attigimus.

60 Iuriſdictio an præſcribatur reuocabiliter.

Decimusoctauus caſus eſt, †quando præſcribitur iuriſdictio, nam talis præſcriptio reſoluitur aut reſcinditur uoluntate ſeu pœnitentia ipſorum ciuium in quibus exercetur, moueor, nam omnis iuriſdictio eſt ad merã ſubditorum tantum, non etiam ad regentium vtilitatem vt tradunt Plato, Cicero, ſanctus Thomas, ſanctus Ireneus & denique eſt communis opinio tam ſanctorum doctorum quam Philoſophorum & omnium ſcribentium, ut plenè diſſeruimus ſuprà libr. primo capitu. j. Quidquid autem ad noſtram utilitatem receptum eſt, tandiu durare debet, quandiu nobis placuerit & non vltra, idque liberè repudiare, prodigere, & abijcere poſſumus l. penul. C. de pactis l. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſcop. & clericis, l. egregius, in l. ſtipulatio iſta, §. inter certam, ff. de verborum obligatio, l. filiusfamilias, §. diui, ff. de legatis primo l. cum pater, §. rogo, & §. mando, ff. de legatis. ſecundo l. prima. ff. mand. in princ. inſtit. eodem titulo l. ſub hac. ff. de action. & obligatio. l. ſed & ſi lege, §. conſuluit ibi, dum re ſua ſe abuti putant, ff. de petition. hæredita. l. non vſque, ff. ſi à parente quis fuerit manu. l. prima. §. & magis, verbo. prodegit, ff. ſi quid in fra. patron. l. inuito, ff. de regu. iuris. §. præterea, cum ibi no. inſt. de actio. ubi Gloſſ. ait id portat leuiter quod portat quiſque libenter, omnes enim homines æquè liberi ſunt l. quod attinet, ff. de regu. iuris, & ad ſuam duntaxat utilitatem ſeſe aliorum ſubmittunt iuriſdictioni, non quo minus ſed quo magis libertate ſua potiantur, dum principum armis potentia & conſilio aduerſus facinoroſos conciues uel exteros tuentur, vt dixi ſuprà cap. j. & xx. xxj. xxij. ergo ſi quoties libitum eſſet non liceret ab ea ſubiectione ſic ſponte facta diſcedere, iam ea ad ſuam utilitatem duntaxat facta in læſionem & perniciem ſuam contra omne ius omnemque rationem conuerteretur l. legata inutiliter, ff. de legatis primo l. legata inutiliter, ff. de admi. lega. l. non ideo minus, C. de procurat. l. quod contra, ff. de legibus id quod innumeris authoritatibus legibus, & rationibus oſtendimus in l. ſi quando, in principio. C. de inofficioſo teſtamento cuius tituli interpretationem collocauimus in lib. ult. de ſucceſſ. reſolutione. Nec immemoriale etiam tempus huic rei impedimento eſt, quia omnes præſcriptiones etiam immemorialis temporis (ut notum eſt) ſunt iuris ciuilis Romanorum merum inuentum vt diximus ſupra parte prima quæſtione ſecunda cum ſequent. ſicque populum Romanum duntaxat non etiam reliquas gentes tenent, ſicque reliquæ gentes, iure tantum naturali & gentium non etiam hoc iure ciuili Romanorum vtuntur, porro ius naturale & gentium præſcriptiones non nouit vt d. quæſtio. ſecunda cum ſequen. diſſeruimus, quinimo nec ipſi populo Romano aut alteri populo qui ſimilibus præſcriptiõibus uteretur, id impedimento eſſet, quia ut ſæpe diximus tantũ præſcriptum quantum poſſeſſum d. capitu. fine poſſeſſione, de regulis iuris libro ſexto vbi per omnes, nec dubium eſt quin & ſi quis dux, comes, marchio aut baro & ſimiles eiusq; prædeceſſores iuriſdictionem in quodam populo per immemoriale tempus exercuiſſent, adhuc in illius iuriſdictionis poſſeſſione vel quaſi & nõ eſſe & retro ſemp. fuiſſe ſub hac limitatione moderamine mõ aut conditione videntur vt ea meram ciuium duntaxat utilitatem intueri videatur, & conſequenter ut ad libitum ipſorum reſolubilis ſit, unde ciuibus domicilium & iuriſdictionem mutare liberrimum eſt ut diximus de ſucceſſ. creat. libro tertio §. xxx. numero. 298. cum præcedentibus & ſequẽtibus ueritas tamen iſtorum pendet ab triplici illa principatus ſpecie de qua ſupra lib. primo cap. j. diſſeruimus ſicq; iſthæc interea non adfirmabimus,

61 Int. l. ſi. C. de reu. do.

Decimusnonus caſus eſt, †quando rem alienam quam meam eſſe putabam, tibi bona fide accipienti donaui, qui eam præſcripſiſti, deinde erga me ingratus extitiſti, tunc enim reſciſſa tali præſcriptione eam rem (vt quibuſdam placuit) reuocare potero argumento l. fina. C. de reuocan. dona. quod fortè non eſt tutum quaſi donatarius poſtquàm rem præſcripſit, iam non tam à me quam iure ſuo habere videatur argumento l. ſi id quod, ff. pro derelicto, & quia beneficium dict. l. fina. ad res proprias non ad alienas donatas uidetur pertinere, niſi fortè uerus dominus eam rẽ poſtea huic donatori donaſſet aut legaſſet.

62 Intel. l. ſi unquã. C. de reu. do.

Vigeſimus caſus, †quando in terminis l. ſi unquam. C. de reuocan. don. poſtquam donatarius res alienas bona fide donatas & acceptas præſcripſiſſet liberi donatori naſcerentur, tunc enim per talem liberorum ſuperuenientiam quaſi reſciſſa illa præſcriptione res donatæ ad donatorem (vt quibuſdam placuit) reuerterentur, præſertim ſi uerus dominus eas res mihi ante impletam à donatario præſcriptionem donaſſet, aut legaſſet, tunc enim duplex ius mihi competeret & dominij &

iuris

iuris ſeu beneficij d.l.ſi unquam, ſed ius domi nij mihi ſuperueniens nihil prodeſſe,quia per hoc tranſiret,illico dominium in legatarium, beneficium vero d.l.fina.an prodeſſet pendet ab illa.q.intra quantum tempus d.l.ſi unquã, beneficium poſsit intentari.

Vigeſimus primus caſus quando quod mihi debebas præſcripſiſti,deinde errore ſolui ſti,& vis repetere,ſed tibi obucienti pſcriptio nem replico quod naturaliter obligatus mihi permanebas etiam poſt præſcriptionem, quæ obligatio naturalis etiam hoc caſu ſecundum quoſdam parit exceptionem.ſicque in effectu reſcindit aut elidit præſcriptionem, id quod tutum nõ eſt,vnde dicito ut ſupra prima pat. princip. queſtione.

Vigeſimus ſecundus caſus, nam ſi fundus uel alia res corporea reuertitur poſtquam pre ſcripta fuit ad primum dominum, ipſi datur retentio contra ipſum præſcribentem in præſcriptioue longi temporis ſecundum Accurſium & Dinum & Doctores communiter, id quod nos impugnamus ſupra par.j.prin. q.vii. numero antep.ergo illo caſu ſecundum eos reſcinderetur præſcriptio non ſic ſecũdũ nos. 63 Præſcr.res cindunt ſi fundus re uertitur ad primum dominũ.

Vigeſimus tertius caſus, nam ſi fundus,lon go tempore præſcriptus perueniat etiam ad tertium, domino priori datur rei uendicatio contra illum tertium, ſecundum Docto. quales ſunt Dinus,Balbus & alii, ſicque in effectu ea præſcriptio reſcinditur nos contra vt diximus ſupra part.j.prin.q.vij.nn.pe.

F I N I S.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHO. POTENTISSIMI PRAETORIO SENATORIS.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM,

LIBER TERTIVS.

CAP. XC.

1 *PRæmium propoſitũ ei qui primus urbis obſeſſæ muros aſcenderet, utri eorũ qui muros pariter aſcenderunt debeatur egregia q.*
2 *Veriſimilia pro expreßis habentur, licet nec mente nec uerbis eſſent comprehenſa.*
3 *Indefinita relata ad rem æquipolet uniuerſali.*
4 *Hiſtoria Ariſtodemi & Hippomenonte.*
5 *Indefinita aliquando cuique ex multis ſolidum tribuit.*
6 *Incertitudo ubi eſt ad coniecturas deueniendum eſt.*
7 *Præmium pinguius præſtandum eſſe interpretamur ob facinus memorabile.*
8 *Præmium ſi indiuiduum eſt ut inter merentes partiatur.*
9 *Poſſeßionis uis magna.*
10 *Probationes ſufficit ut concludant uoriſimiliter.*
11 *Maioratum uter ex duobus geminis habiturus ſit, ſi incertum ſit uter eorum prior natus fuerit.*
12 *Neceßitatis cauſa receditur a regulis iuris.*

1 Præmium propoſitũ ei qui primus murum aſcẽderet ſi duo ſimul aſcenderunt utri debeatur, egregia q.

EI qui primus urbis obſeſſę murum aſcendiſſet præmiũ fuit propoſitum, duo pariter murum aſcenderunt, uel caſtrũ hoſtium pariter intrauerunt irruentes, quæritur quis eorum, & qua ex parte præmium propoſitum laturus ſit? Quidam quòd ſit gratificationi locus argument. l. fina. ff. de religi. & ſumptibus funerum, lex generaliter, §. quid ergo. ff. de fideicommiſſ. libert. l. in naue Saupheii, ff. locati.

Quidam rem ſorte dirimendam aiunt, argument. l. fina. C. communia de legat. l. in tribus iſtis, ff. de iudi. Tertij ſolidam rem cuique dandam putant, argumen. l. qui filiabus, §. primo. ff. de legatis primo, l. ſi pluribus, §. fina. eodem titulo. Quarti non ſolidum præmium cuique dandum firmant ſed dimidiatum. argumen. l. ſi quis Titio, §. fin. ff. de legatis ſecundo. Vltimi utrunque excludendum contendere uidentur, argumen. l. ſi ita fuerit, ff. de rebus dubijs, l. duo ſunt Titij, ff. de teſtament. tutela. l. eum qui, ff. ad Trebellia. l. ita ſtipulatus. ff. de uerbo. obligation.

Et quòd ſinguli ſolidum præmium habere debeant, tenent Iacobus de Rauenna, & Odofredus, & Albericus, numero quarto, in procemio ff.orum. §. diſcipuli, ſequitur & dicit communem ſententiam, Franciſcus de Ripa, in lege ſi quis in fundi uocabulo, §. fina. in fine, ff. de legatis primo. Dinus, Cinus, & Angelus in lege, qui filiabus, §. primo, ff. de legatis primo. ſentiunt Bartolus, & Imola in lege, hoc articulo, ff. de hæredibus inſtituend. pleniſsimè per Andream Tiraquellum, in tractatu primogenitu. quæſtione decima ſeptima, opinione quarta, nume. duodecimo. Tancre. de Corneto rubrica undecima, quæſtione decimatertia, ſentit Baldus in procemio fforum, §. ſed cum nos, ſentiunt Antonius de Butrio. & Ioannes de Imola in clementina prima, de reſcriptis: licet Alexander nihil firmet in d. l. qui filiabus, §. j. Hæc opinio non placet, quia conſtat quòd non tanto præmio dignus eſt, nec tam de ſuo Imperatore benemeritus fuit, qui ſimul

cum alijs uictor extitit, quàm foret ſi ſolus uictor exiſteret ut in quęſtionibus ſequentibus latius dicemus.

Quod aũt per contrariũ neuter ad pręmiũ admittatur, tenet Alex. in l. cum qui nouiſsimus. ff. ad Trebel. & alij quos refert Corſetus, ubi ſupra. q. j. col. iij. in ſuo tract. de brauio.

Quod aũt quiſq; ad partem tãtum præmij admitatur & faciant ſibi partes concurſu, tenent Corſetus in d. tract. de brauio, q. j. n. 5. poſt Cin. & Iacob. de Arena quos ipſe refert & q̃ plures relati per Andrę. Tiraq. in tract. primog. q. xvij. opin. 4. nu. 12. qua de re per Bar. Bal. Imolam & Cumanum in l. hoc articulo, ff. de hæredi. inſtit. per Petrũ de Bellapertica, Dinũ, Oldral. Iacob. de Arena, Cinum, Alberi. Bar. Bal. Ang. & alios in l. qui filiabus, § j ff. de leg. j. Fulgo. conſ. xlvij. ſer Michael. Paulus in l. eum qui, ff. ad Trebel. Imola in l. duo ſocij, ff. de hær. inſtituend.

Quid dicendum? & ſanè hæc media opinio ut uterq; ad præmiũ admittatur, ita tamẽ ut partes faciant concurſu uerior uiſa eſt, primũ, quia de proprietate ſermonis admittẽda, deinde q̃a accedit neutri ac intẽtioni eorum qui pręmiũ propoſuerũt, qđ ſit ex proprietate uerborum patet per l. ex duobus, in pr. ff. de uulga. & pupill. ſubſt. l. qui duos, l. qđ de pariter, ff. de reb. dubi. l. ſi ita fuerit. eod. titu. quibus iuribus habetur eũ primũ uideri, quẽ nemo antecedit, hos aũt duos a nemine præuentos fuiſſe cõſtat & cõſequenter primos menia aſcendiſſe, iure dicemus, ꝙ aũt iſthęc interpretatio ſit ex mente, animo ac ſentẽtia eorum qui illud præmiũ policebantꝰ in cõperto uideri debet, cum enim actiones noſtras iuxta plerunq; accidentia nõ iuxta ea quæ raro cõtingũt iudicari debeant l. ſemper in ſtipulationibus, ff. de reg. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus, & fere ſemp hoſtiũ menia & caſtra aſcendere uel intrare nõ ſimul à multis contingat, ſed prius ab uno q̃ ab reliquis, ſanè uerosimilius eſt qui pręmium propoſuit cogitaſſe unum tantũ fore qui reliquis anterior menia ſubiturus eſſet, ideoq; unicum tm̃ præmium non etiã plura pollicitus ſuis plura præmia expoſiturus ſi plures uiros menia pariter ſubituros cogitaſſet, cũ ergo nullus præter uoluntatem & intentionẽ ſuã uideatꝰ obligari, l. obligationũ ſubſtãtia. ff. de actio. & obl. l. cõſenſu, in pr. eod. l. nõ oĩs, ff. ſi cert. pet. ꝑ totũ inſt. de obl. ex cõſenſu, ſupeſt, ut q̃ præmiũ pollicitus fuit ad unicũ tm̃ nõ etiã ad plura obligatus uideatꝰ, neq; ad rẽ ꝑtinet ꝙ ſi forte plures uiros menia pariter ſubituros cogitaret, plura forte præmia proponeret, & cõſequẽter quaſi ad plura præmia pręſtanda obligatus uideatur iuxta Gl. app. in l. tale pactũ, §. fi. ff. de pact. l. ita ſtipulatus uerſic. Sabinus. ibi, ex mẽte, ubi Paulus & alij. ff. de uerb. obl. † Nam ſanè d. Gloſ. procedit qñ id eſt uerosimillimũ qđ in ſpecie noſtra nõ eſt, quinimo uerosimillius eſt, ut ſi plures uiros pariter inuaſuros menia putaſſet aut cogitaſſet, licèt forte plura præmia propoſuiſſet, tamẽ forte longe minora præmia forent, ne ergo is promiſſor præter uoluntatẽ ſuam, ut obligetur dicamus aut in plus q̃ uoluit quod in ciuile eſſet, dicendũ eſt unũ duntaxat, pręmiũ nõ etiã plura deberi, cũ ergo unicũ debeatꝰ neceſſe eſt illud inter utrunq; diuidi (arg. d. l. ſi pluribus, ff. de lega. j. l. Mæuio, in pr. ff, de lega. ij. l. coniunctim. l. re coniuncti, ff. de lega. iij §. ſi eadẽ, inſt. de lega. neq; in ſpecie hac ulla eſt incertitudo, quæ uitiari debeat, nã licet actor debeat probare ſuã intentionẽ, l. j. l. actor. quod aſſeuerat, l. fi. C. de prob. l. qui accuſare. C. de edẽdo, idq; certo nõ etiã cõtingenter, l. nõ hoc, C. unde cognati, tamen utcunq; iſtorũ ſuam intentionẽ etiã certo nõ contingẽter tm̃ probaſſe uidetꝰ, q̃a ſe primũ fuiſſe inſpecta etiã ꝓprietate uerborum docere põt, & cõcurſus alterius qui ſimiliter primus fuit non eo tendit, ut is nõ uideatur inuitatus, ſed ut minore rei portione contentus eſſe debeat propter concurſum alterius qui ſibi partem aufert, non ſic in terminis, l. ſi fuerit, ff. de rebus dubi. l. duo ſunt Titij, ff. de teſtam. tut. l. cũ qui nouiſsimus, ff. ad Trebel. cũ ſimi. ubi erant duo Titij, & Titio legaui uel iuſsi, ut in partẽ ultimi moriẽtis ſubſtitutus uocaretur, uel ut Titius tutor foret; nã Titio agenti recte obijcietꝰ nõ ſatis certũ eſſe an ipſe fuerit inuitatus an uero alter Titius, & ſic de reliquis. Præterea ſi plures ad eandẽ rẽ fuerint inuitati faciunt ſibi partẽ per concurſum, nec ſe inuicem impediunt, qđ procedit ſiue ad illã rẽ ſeparatim inuitati dicerentꝰ, ut in d. §. ſi eadẽ res, & in d. l. ſi pluribus, ſiue ẽt cõiunctim, ut d. l. ſi pluribus, & l. cõiunctim. ff. de legat. iij. Aſtringitur hoc arg. † nam qñ pluribus eadem res relinquitꝰ unuſquiſq; ad ſolidã rẽ ex ꝓprietate ſermonis uocatus itelligitꝰ, ſiue ſeparatim inuitati fuerint, d. l. ſi pluribus. §. ſi eadẽ res, & l. uni. §. ubi aũt. cũ §. ſeq. C. de cad. tol. ſiue ẽt cõiunctim, d. l. cõiũctim, l. Mæuio, ĩ pr. uerb. totus, ff. de leg. ij. l. triplici, ff. de uerb. ſig. & eſt uera & cõis opi. ſcđm Bal. in l. ſi forti dianum. C. de leg. & Iaſ. in l. re cõiũcti. ff. de leg. iij. n. 22. & Rẽpã, n. 30. & ſcđm Zaſ. lib. j. ſing. reſp. c. xviij. Alc. in l. triplici, ff. de uer. & rerũ ſig. (adde ꝓ cõi, l. uitiũ. ff. de reb. du. ĩ uerb. q̃ ſi initio) & ẽt ſcđm Iaſ. ĩ l. ſi duob. §. fi. ff. de leg. j. & iterũ ĩ pr. eiuſdẽ l. & Bar. ĩ l. cui fundus, ff. de cõd. & dem. & iterũ ipſe Iaſ. ĩ d. l. ſi duobus. §. fi. n. 3. poſt Bal. & alios quos

a Veroſimilia licet nec uerbis nec mente eſſent cõprehenſa tamen pro expreſſis habent.

b Indefinita relata ad rem æquipollet uniuerſali cũ cõmuni.

quos refert,& Cuma.in l.re cõiuncti,in pt. Idē Aretin.in d.l.ſi duobus,§.fin.ubi etiam Imola, & Paulus & Bal.villal.ſol.14.col.iij.in d.l.re cõiuncti,ubi Ripa,nume.57.& nume. 27. in fin.& & Villal.fol.32.col.iij. in principio, cum ergo quando pluribus eadē res relinquitur ſiue ſeparatim ſiue coniunctim,quibus caſibus ad ſolidam rem quiſque inuitatus intelligitur adhuc ſeſe inuicem concurrentes minimè impediunt, ſed faciunt ſibi partes per concurſum, nec ubi ulla incertitudo eſſe uidetur cur non & in ſpecie noſtra idē fore dicemus, ut ſeſe inuicem minimè impediant, ſed concurſu partes ſibi faciant, nam cum indefinita oratio æquipolleat uniuerſali, l.ij ff.de lib.& poſthum. l.ſi pluribus, ff.de legatis ſecundo. §.nominatim,inſtit.de exhibi.liberorum, illa uerba indefinita(ſcilicet qui primus meuia tranſcenderit)æquipollerent uniuerſali ut ſi plures pariter aſcenderint, & ſic ex legis interpretatione omnes primi (ut diximus) videantur omnes quidem ad illud præmium inuitati intelligantur,& conſequenter quiſque eorum agens recte fundet intentionem ſuam, & certo non contingenter tantum cum uerũ ſit quenq; eorum primum fuiſſe,& conſequenter ad præmiũ propoſitum inuitatum fuiſſe, ſed quia obligationem ſeu promiſsionem illius qui præmium propoſuit præter eius intentionem augeri & geminari ſeu duplicari per iniquum eſſet ad partem tantum cuique dandam neceſſario deueniendum eſt,non aliter atque fit in terminis d.l.ſi pluribus,& d.l.cõiunctim, cum ſimilibus ſupra allegatis. Denique pro hac parte uidetur tex.apertus i l ſi duobus.§.fi.ff.de lega.ij. Agno-

4 Hiſtoria Ariſtodemi & Hippomedontis.

ſco †tamen relatum eſſe quoppiam exemplum Scipionis Africani qui cũ muralis coronæ præmium ei dandum eſſet, qui primus Charthaginis nouæ quam obſidebant meuia conſcendiſſet, duoq; ſimul eos muros tranſcendiſſe ſe contenderent,utrunq; murali corona & honore donauit,ut teſtantur Titus Liuius de bello punico ſecũdo lib.vj. & Plutarchus Cheroneus de uiris illuſtribus in uita ipſius Scipionis, qđ & in apoph. ipſius retulit & laudauit Eraſmus Roterod.huiuſq; ſnĩa à nr̃is & ſancta & æqua habita eſt,meminit etiã Alciatus i l.proximus, ff.de uerb.ſig.& cũ nõ abſimilis cõtentio eſſet inter Ariſt.demum & Hippomedon tam apud Cumanos ex inſigni illa uictoria quã ex Etruſcis retulerant,qui ad ſinũ ionicũ habitabant ſenſerũt ſeniores utriq; eũ honorẽ concedendũ teſte Dyoniſio Halicarnaſeo Romanorum antiquitatũ,lib.vij.uerũ huiuſmodi exẽpla nõ tam ex iure q̃ ex gr̃a uident̃ proceſsiſſe, ſicq; gratia uident̃ proceſsiſſe,ſicq; ad iuris neceſsi-

tatẽ nõ ſunt trahẽda,§.ſed & qđ principi,inſt. de iure naturali,l.j.ff.de conſt.principũ. Præterea cũ præmiſſum ſit propoſitũ uel à principe uel à republica plenius eſt interpretandũ, iuxta Glo. approbatã, in l.fi.ff.de cõſt.principiũ.c. decet,de reg.iu.in vj.& ibi de egregio quo piã facinore præmiãdo, qđ etiã tropheo dignũ uideret̃ agit̃, ab animo & mente eorũ principũ qui pręmiũ policebant̃, alienũ minime uidet̃ locupleratum munus & pręmiũ merentibus referre, †nec dubiũ eſt quin ex benigna & plena mẽte illius qui pręmio quem honorare uoluit aliqñ interpretamur,ut integrũ donũ aut præmiũ aut relictũ alterutri ex duobus inuitatis pręſtet̃,ut eſt tex. egregius in d.l.ſi pluribus.§. fi.ff.de lega.j.q̃uis regulariter cõcurſu ſibi partes facere deberent,ut ibi,itaq; exemplum Scipionis & ſeniorum ſupra relatorum intelligo procedere in terminis,d.l.ſi pluribus,§.fi.cum ex euidẽti aut uerosimillima uoluntate concedentis colligebatur, ut utrique integrum præmiũ daret̃,euidentẽ aũt uolũtatẽ accipere debemus,etiã eã,quæ ex cõiecturis colligit̃,ut in l.licet Imperator,ubi plene per Iaſ. & alios.ff. de lega.j.iterũ regulariter ubi tã inſigne fanus nõ eſſet ſicq; hæc præſmuptio ceſſaret non integrum cuiq; præmiũ deberetur ſed partes concurſu fierẽt,ſtat ergo ex ſupioribus ut p̃miũ ꝓpoſitũ ei q primus hoſtiũ urbiſq; obſeſſæ meuia trãſcenderet, aut caſtrũ hoſtiũ irrũperet, æquis ex partibus diuidet̃,inter duos q pariter uel meuia trãſcenderũt,uel in hoſtiũ caſtrũ impetũ irruẽtes fecerũt. Fallit primo qñ ex cõiecturis colligeret̃ aliã fuiſſe mẽtẽ pollicẽtis tale p̃miũ,arg.d.l.licèt Imp̃ator, & eorũ argu.q̃ modo retulimus. Fallit † ſcđo qñ facinus erat magnũ & memorabile qđ ſiue magno p̃iculo auderi nõ poſſet,p̃ſertim ſi ad honorẽ & commoditatẽ reipublicæ ptineret,& à principibus ab ipſa republica præmiũ ꝓpoſitũ foret, nam tũe ex integro p̃miũ alterutri dandũ eſſet,arg. d.l.fi.cũ ibi notatis,ff.de conſt.principũ,& arg. eorũ,q̃ ait Alberi.in procemio.fforũ.§.diſcipuli,col.ij. Fallit tertio qñ pręmiũ propoſitũ erat indiuiduũ in iure tã proprietatis q̃ poſſeſsionis uel uſus uel adminiſtrationis, †ueluti ſi filia Imperatoris in uxorẽ deſignata eſſet ei q primus hoſtiũ menia trãſcendiſſet,tunc enim uel neutri daret̃ uel locus foret gratificationi,arg. tex.in l.fi.ff.de relig.& ſumpt.fune.iſta eſt cõis opi.ut p Alberi. in d.§.diſcipuli p Alex. in d.l. q filiabus.§.j.qui alios refert p eundẽ & Lud. Romanũ in l.cũ qui nouiſsimus, ff.ad Trebel. late p Tiraq.ubi ſupra, q qñ fiat locus gratificationi fuſe refert i d.trac.primog.q.xvij.opinione ij.p totã, fallit †.quarto qñ ſcđm quoſdã

5 Indefinita aliquãdo ſolidũ cuique ex multis tribuit.

6 Incertitudo ubi eſt ad coniecturas deueniendũ.

7 Præmium pinguius præſtandũ interpretamur ob facinus memorabile.

8 Præmium diuiduum ut inter merentes patiatur.

9 Poſſeſsionis bis.

alter ipſorum rei promiſſæ natus eſſet poſſeſ-
ſionem ſine uitio,arg.c.cum partium iura, de
reg.iu.in vj.§.comodū,inſt.de inter.multa per
Iaſ.Corn.Curt.Iuni.Deciū,& alios in l.ſi eman
cipati.C.de collat.in illo arti. quādo filius præ
ſumatur in poſſeſsione patriæ poteſtatis And.
Tiraq.in d.q.xvij.opinione xj. Pro noſtra prin
cipali opinione optimus tex. in l.& hoc Tibe-
rius,ff.de hære.inſtit.ubi nō ſolum quando eſt
facti ambiguitas, ſed etiā ſi ſit iuris dubietas
diuiditur id de quo litigabatur.pro nobis etiā
10 †quia probationes ſufficit ut concludant uero
ſimiliter in ijs quæ euidentem probationē non
recipiunt Glo.in l.neq; natales.C.de prob.quæ
communiter app. ſecundum Corneum. in l.ſi
emancipati,col.ij.C.de colla.ſed hic non cade
bat euidens probatio, quia agitur de interpre
tando animo eius qui præmium propoſuit,er-
go, &c.

Probationes ſufficit ut concludāt ueriſimiliter

Ex ſuperioribus infertur deciſio illius arti-
11 culi memorabilis uehementerq; controuerſi,
†ſi ad maioratum qui ad eum ex filijs qui pri-
mus natus eſſet pertinere debebat plures gemi
ni contendantur,uel ꝙ pariter editi ſunt, uel
ſi non pariter, tamen incertum erat uter eorū
anterior in lucem exiret,an ambo admitti de-
beant,an neuter,an forte alter tantum, qua in
re ſunt duodecim principales opiniones quas
ordine refert ornatiſsime Andræas Tiraque,
in d.q.xvij.ſed per noſtra argumenta iura & ra
tiones ſupra relatas ea pars quaſi tam iuri q̃
æquitati proximior, eligenda eſt, quæ habet
utrunq; admittendum,non aliter atq; admit-
tuntur duo collegatarij ad eandem rem quan-
do utriq; ex proprietate ſermonis in ſolidum
relicta eſſe uidetur.quod accidit cū ambobus
relicta fuit uel coniunctim,uel ſeparatim, ut
diximus,nec ad rem pertinuit quòd maiora-
tus uideatur indiuiduus, nam adhuc poteſt ꝑ
plures inſolidū adminiſtrari,iuxta no.in c.pru
dentiam,de officio de lega.Felinus in c. capitu
lum ſanctæ Crucis,de reſcrip.col.antepē.uerſi.
de duobus natis,& uidetur communis opinio
ut ambo gemini admittantur, ut per Iaſ. in l.
ſi extraneus,ff.de condi.cauſ.data,facit Glo.in
l.idem erit.ff.de ſtatu hominum,Bal.in proœ-
mio.ff.§.itaq;,col.ij.Idem Bal.in auth.ex teſta-
mento.C.de collat.Aretinus,conſ.clxij.diligen
ter,col.iij.Florianus in l.quæ pater, col.iiij.ff.
familiæ ercif.Bal.& Ang.in l.ex duobus, in pr.
per illū tex.ff.de uulg.per Alberi. in proœmio,
ff.§.diſcipuli,col.ij. nam & ſimiliter imperium
ꝑ duos adminiſtrari ſimul & poteſt & aliquan
do ſolet,ut per Glo. in c.non autem,vij.q.j. Gl.
in clem.Romani,uerb.reges, de iure iur.And.
Tiraquell.de primogenitura, q.xvij.in pr.nu.4.

Maioratū ſi gemini pariter nati dicātur uter habitus egregia.q.

uult etiā ambos ad maioratū admitti, quod
& firmat Alex.in d.l.ex duobus, in princ. licet
Aretinus ibi uariet, Idem Alex.in d.l. qui filia-
bus,§.j.ff.de lega.j.Anani.in rubr.de ſortile.col.
fin. Martinus Laud. de primogenitura, col.ix.
uerſi.ſed ponamus quòd non apparet, Barba.
in clementi.& ſi principalis, de reſcriptis.Cur
tius ſenior conſ.lxix.dominus Ioannes, per Fe
linum in d.c.capitulum de reſcriptis d.uerſic.
de duobus, Iaſ.ubi ſupra,uerſi.pro iſta deciſio
ne, Antonius Corſelus de poteſtate & excellē.
regis,q.lxiiij.Benedictus in c.Raynutius,de te
ſtamen.uerb.in eodem teſtamento relinquens,
j.num.177.plene per Andr. Tiraquel. d.q.xvij.
opinione.iiij.licet contrarium nempe ut neu-
ter eorum admittatur ſed ſeſe concurſu impe
diant teneant Imola in d.l.ex duobus, & Caro
lus Ruinus,conſi.clxxxvj. conſiderattis, col.iij.
lib.j.per l. ſi fuerit, ff.de rebus dubi.l. duo ſunt
Titij.ff.de teſtam.tutela.cum ſimilibus quæ ni
hil obeſt,nam ibi qui agebat & lucrū petebat
non probauit nec probare potuit ſe certo &
indubitanter ad illud lucrum fuiſſe inuitatum
uel ad illud munus uel tutelā, quia Titio fuit
relictum,duo autem Titij erant, ergo ſuccum
bere debebat,l.j.l.actor, quod aſſeuerat, l.ſi.C.
de probati.l.qui accuſare. C.de edendo.l.non
hoc.C. unde cogna. non ſic in ſpecie noſtra in
qua etiam ex proprietate ſermonis ambo ge-
mini primi nati dicuntur, cum in ordine na-
ſcendi a nemine præcederētur,iuxta interpre
tationem,d.l.ex duobus,de uulgari, & l.quod
de pariter, & l.ſi fuerit, ff. de reb.dub. & l.qui
duos,eod.tit. unde cum maioratus promiſſus
fuerit primo naſcēti ad ambos ptinere debet,
quis ambo primi nati fuerunt, & alteruter cū
agit & petit ſufficienter & certo non tantum
contingenter probat intentionem ſuam, ſicq;
obtinere debet, quòd non erat ut diximus in
terminis,d.l.ſi fuerit,cum ſimilibus.

Facit pro nobis uiua ratio quā ab alijs pre- 12
uiſam fuiſſe non inuenio †nam bona maiora-
tus & ſi ex teſtatoris diſpoſitione nec alienari
poſsint nec diuidi, tā illud eſt regulare in caſi
bus, tamē fallit & limitatur præſertim qn̄ alie
natio erat neceſſaria, ut eſt text. expreſſus ubi
etiam notant communiter Doctores in l.peto,
§. prædium.ff.de lega.ij.neque enim cauſa ne-
ceſsitatis comprehenditur ſub ulla regula pro
hibitiua inſpecta legis interpretatione argu.
l.ſi fideiuſſor. §.ſi neceſſaria.ff.qui ſatisdare co
gantur, ubi multis id ornat Iaſ.l.conditioni-
bus pupillus,in uerb.iure poteſtatis.ff.de cond.
& demon.ubi aliqua per Soci.l.ſi filius qui pa-
tri,ff.de uulgari. in uerb. non ſponte ſuſceptis
ubi etiam notat Socinus,id quod & nos orna-
uimus

Neceſſitatis cauſa receditur à regulis.

umus de ſucce.cre.§.xxvj.nu.80.& §.xliij.n.61. cum ergo ex cauſa neceſsitatis recedatur a regulis iuris communis, ad quod etiam facit l. rem legatam, ff.de adimi.legat.l.fideicõmiſſa, §.ſi rẽ.ff.de lega.iij. cũq; in ſpecie & indiuiduo quo de agimus res uetita & alienari poſsit, & diuidi ex cauſa neceſſaria quaſi uolũtaria tantum non etiam neceſſaria diuiſio uetita uideatur, cumq; in ſpecie noſtra iſta diuiſio neceſſaria ſit propter omnimodam incertitudinem, ſupereſt ut ea bona maioratus quo de agitur diuidantur inter hos geminos fratres, argu.d.l.peto. §.prædiũ,de lega. ij.ff.præſertim cum reſpectu teſtatoris (cuius ſolius intereſſe hic inſpiciendum eſt) parum aut nihil fere intereſſit cum ambo ſint de liberis eius ex æquo, ſicq; intelligo quod iure non ſolũ adminiſtrationis, ſed etiam quę ad bonorũ proprietatem diuiſio fiat, nam quid prodeſſet dicere quòd adminiſtratio tantum bonorum eſſet communis inter eos, quid enim ſi poſtea alteruter eorum decẽ aut fortè uiginti liberos ſuſtuliſſent, eſſet ne adminiſtratio communis inter quadraginta poſtea fratres patrueles, & ſic deinceps procedente progenie ad ingentem uſque populum procederemus quod ridendũ eſſet.

CAP. XCI.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore, egregia queſtio.*

2 *Conditio illa, qui primus metam attigerit præmiũ feret in ludo equeſtri, non eſt poteſtatiua contra nouiſſi.*

3 *Conditionis uerba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando.*

4 *Conditio illa, equo qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo qui ſine ſeſſore primus metam attigit in ludo equeſtri, contra communem opin.*

5 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta uideatur, egregia queſtio.*

6 *Totum uenit cum res quæ ſub uno ſpiritu continetur, ſimpliciter nominatur.*

7 *Victor qui extitit ſimul cum alijs non tanto præmio dignus eſt quàm ſi ſolus uictor exiſteret.*

8 *Interpretatio pia quæ fit in actu reiterabili ceſſat quando actus ille reiterabilis eſt.*

6 *Victor extitiſſe quando quis uideatur in ludo ſchachorũ uel in cõgreſſibus & pugnis ſeu certaminibus quos Hiſpanè (iuſtas torneas) appellamus.*

PRopoſitum† fuit præmiũ concurrentibus ad brauiũ, ut qui primus metam attingeret illud ferret: ex equitibus currentibus unus cecidit quem equus dorſo depulerat equuſque ſine ſeſſore aut equite cæteris prior metã attigerat, an præmiũ domino acquireretur? uehementer fuit controuerſum, qua in re ſunt tres caſus inſpiciendi, primus quãdo uerba ita habebãt (equo qui primus metã attigerit, &c. & tunc etiam ſi ſine equite ille equus metam primus attingeret præmium domino acquireret, iſta eſt communis opinio, quã tenent Bar. Bal. Ang. Paul. Alex. & Iaſ.nu.43.& Zaſius col. pen.in fin.& col.fi. in l.j.§. item acquirimus, ff. de acqui.poſ.quia licet acquirere nihil poſsimus per rem inanimatã, ut in d.§. item acquirimus, & l.quemadmodum, ff.de acqui.poſſ.tamen hic acquiſitio contingit per ipſumet acquirentẽ, licet per rẽ inanimatam (hoc eſt per equum) impleta conditio fuerit ſub qua ad illud lucrum fuit inuitatus non aliter atq; ſi relictum eſſet ſub conditione ſi nauis ex Aſia uenerit, per nauis aduentum impleri cõditio poteſt, l.ſi quis hæredem. C.de inſtit.& ſubſt.fere per totum.ff.de cond.& demon. Secundus caſus eſt quando uerba dicebant (ei qui cũ equo primus metam attigerit, &c.) & tunc communis opinio eſt Bar.& aliorum, ubi ſupra primũ non deberi equiti cadenti, licet eius equus ſe expulſo primus metam attigiſſet, quaſi equiti non equo præmium ſit propoſitum ſub conditione hac ſi primus metam tangeretur, ipſe autem nõ primus metã attingit ſed ipſius equus, ſicq; euanuit aut defuit, conditionis aduentus & implementum. Tertius caſus eſt cum uerba non ſunt ita clara ſed ſumus in dubio, quia uerba ita habeant (primo metã attingenti, &c.) & hoc caſu communis ſententia eſt domino præmium acquiri per equum quæ ſe expulſo primus metam attigerat, ita tenent in d.§. item acquirimus, Ioannes de Imola, nume.25. Cumanus, Romanus, Alexan.num.17. Iaſ.nu.43. Salicetus in l non dubium, C.de legibus, Bald. in l.qui fundum, ff.quemad.ſeruit.amitt. Imola in l.ij.ff.de cond.& demon. Aretinus, nu.60. in d.§.item acquirimus, & eſt communis opinio ſecũdum Iaſ.ubi ſupra, nu.43.quam etiam firmat eſſe communem, Zaſius ibi, num.21. licet contrarium teneat, eãdem tenet & firmat eſſe communem, Albericus in l.j.§.per eum.ff. de acqui.poſſeſsio. Idem Albericus in l.cũ ſeruus, ff.de uerbo. obligati. ubi firmat ita ſeruari, & quòd ita contra dignum tenuerunt multi & magni, & eſt communis opinio ſecundum Alex.

Conditio illa ei qui primus metã attigerit præmium dabitur non uerificatur i equo metam attingente ſine ſeſſore, egregia q.

Alex.ubi ſupra mouentur, quia animus eorum qui curſum ordinauerant præmiumque expoſuerant eſſe uidebatur ut uirtuti & uelocitati equorum pretium daretur, hoc eſt, ut daretur dominis propter equorum uelocitatem & uirtutem, quaſi inter ipſos equos non inter equites certamen eſſet, nec dubium eſt quin ut diximus conditio illa per equum poſſet impleri ut ea impleta dominus acquireret, etiam ſi caſu impleta eſſet l.ſi quis hæredem, C.de inſt.& ſubſt.l.2.cum ibi notatis.ff.de cond. & demon.

2 Conditio illa q̃ primus metam attigerit præmium ferret in ludo equeſtri nõ eſt poteſtatiua contra nouiſſi.

Contrariam partem † tenet Dinus in l. 1. §. cæterum, ff.de uerb.oblig.& ibi Paulus.num.3. Dinus in d.§. Item acquirimus, idem in l.1.§. quæſitum.ff.de aqua quot, ut refert Alberi.ubi ſupra.contrariam etiam partem tenet nouiſſime Zaſius in d.§.Item acquirimus, col.fin.primum quia inquit illud præmium promiſſum uidetur ſub hac conditione poteſtatiua, ſi primus metam attingeret, poteſtatiua autem conditio non ſufficit quòd fato, aut caſu impleatur, ſed oportet impleri ex animo eam implere debentis, communis opinio eſt Bartol.& aliorum per tex.ibi in l.2.ff.de cond.& demon. per Doct.in d.l.ſi quis hæredem, & in l. 1. eod. titul.ſed hic licet per equi priorem aduentum conditio uideretur impleta, tamen non ex animo equitis, ſed caſu, aut fato impleta uideretur ſicq; non ſufficeret. Sed hoc argumentum ſuſpectum eſt, hic enim conditio pendebat non ex libera & expedita equitis uoluntate, ſed ex facto ipſius, & uirtute equi ſui, & ex facto, aut non facto aliorum eadẽ de re contendẽtium, quo caſu conſtat conditionẽ eſſe ineptam.l. 1. C.de inſt.& ſubſt.cum ibi plenè notatis p Glo. & alios l.2.ff. de cond.& demon. l. ſi iam facta eod.titul.l.ſi quis hęredem, C.de iſtit. & ſubſti. mixtam autem conditionem ſufficit fato, & caſu impleri. d. l.ſi iam facta. d. l. ſi quis hæredem, & utrobique per omnes.

Item licet per rem inanimatam poſsit ius quęſitum retineri .l.aquam, ff.quemad. ſeruit. amil.tamen acquiri denuo non poteſt d.§. Itẽ acquirimus, l.ſi à furioſo, ff.eod.titu.de acqui. poſſeſſ.in quæſtione autem noſtra non de retinendo agitũ, ſed de acquirendo, ergo, &c. Quid dicendum? & ſanè licet Zaſij argumentũ euanuerit eius tamen opinionem ueriorem puto contra communem, hunc enim ludum quo de agimus, nec equinum dicere poſſumus (hoc eſt ad equos tantum pertinentem) nec pedeſtrem (ideſt ad pedites tantũ pertinentem) ſed equeſtrem intelligere debemus. Vnde in tali ludo, qui neque equinus tantum erat, nec pedeſtris tantũ (hoc eſt nec equorum tantũ, nec hominũ peditum tantũ) ſed equeſtris (nempè hominũ, & equorũ ſimul, probabilius eſt ut ſiue homo ſolus ſine equo, ſiue equus ſolus ſine homine inſeſſore metam attingeret, nihil feciſſe uideretur, cum eques (hoc eſt homo equo inſidens) ſit qui ad tale lucrum, ſeu pręmium fuit inuitatus, & hanc fuiſſe mentem eorum, qui talem ludum inſtituerunt, nullus modo ſanus abnegabit,

3 Conditionis uerba formaliter intelliguntur cũ agitur de lucro captando cũ cõmuni.

† & cum in conditionibus implendis prę ſertim cum agitur de lucro acquirendo, uerba conditionum ſint ſtrictiſsimè accipienda, l.qui hæredi, l.Męuius, ff.de cond. & demon. & formaliter ut ex communi opinione reſoluit Decius in l.j.col.j.& ij.C.de inſt.& ſubſt.uerbaque iſta ſecundum ſubiectum ludum, & materiam ſint intelligenda l.ſi uno.ff.locati.l.quibus diebus, §.dominus, ubi Socinus in princ.ff.de cõd. & demõ.l.ſtipulatio iſta, §.hi qui, & §. hæc quoque, ff.de uerb.obli.ludusq; ſubiectus ſit equeſtris hoc eſt hominum ſimul, & equorum, illa conditio lucri propoſiti de metam attingẽdo. intelligitur de meta attingenda ab equite, hoc eſt, ab homine equo inſidente, uel equitante nõ ab equo ſolo, uel pedite ſolo. Præterea mentẽ eorum qui hunc ludum ordinauerunt talem fuiſſe intelligere debemus qualem inducunt communiter accidentia l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de reg.iuris l.nam adea. ff. de legibus, nullus autem modo ſanus negabit quin hunc caſum de equo ſolo, uel pedite ſolo metã ante, alios equites attingente, non uenerit uerosimiliter in mentem eorum, qui hunc ludum inſtituerant, & cõſequenter quòd præmium equitibus non etiam equis ſolis, aut ſolis peditibus propoſuerunt, quòd ſi dixeris at ſi in eorum mentem is caſus ueniſſet quid nam ſtatuiſſent, & tunc magis eſt ut equo ſolo præmium non concederetur, quia nullus ignorat, quàm uelocius equi currant ſine inſeſſore, quàm cum inſeſſore onerati, ut ſic nec cæteris uelocior, nec palma dignus uideatur is equus qui equite expulſo primus metam fugiens attigiſſet, præſertim cum æqualitas hiſce, & ſimilibus in rebus uideatur ſeruanda l.cum oportet. C. de bonis quę lib.l.illud, C.de collati.ſicq; pro nobis faciet ratio illius Gloſſ. approbatæ in l.tale pactum, §.fin.ff.de pact.dum ait pro cauto haberi debere quòd agentes expræſſe ſint uerisimiliter ſi de eo meminiſſent.

4 Conditio illa equo, q̃ primus metam attigerit p̃mium dabitũ in ludo equeſtri, non intelligũ

Vnde † infero quòd etiam ſuſpecta eſt per eandem rationem communis illa opinio ſupra relata quæ habet, q̀ ſi uerba talia forent (equo qui primus metam attigerit, &c.) tunc præmiũ acquiret eques expulſus cuius equus uacuus prius metam attigerat.nam & hoc caſu uerba illa ad mentem eorum, qui talem ludum ordinarunt trahenda ſunt, ut de equite metam attingente

uerificata in ſolo equo ſine ſeſſoreme tam attingente cōtra cōmunem.

tingente dum equo inſideret intelligenda ſint, non de equo ſolo metam attingente, per rationes ſupra relatas quas non expedit repetere, uerba enim ſolent, & debent impropriari, ut ad mentem trahantur agentium. l. ſtipulatio illa, §. hi qui, & §. hęc quoque. ff. de uerb. oblig. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. l. iij. C. de lib. præter. l. iij. C. de inoffi. teſtam. l. fin. C. de hære. inſti. l. fundus qui locatus, ff. de fund. inter. l. qui hæredi. §. dominus. ff. de condi. & demonſt. iuncta l. hi qui. §. Flauius. ff. de ſoluti. etiā ſi per talem interpretationem recedatur à proprie-
5 tate uerborum, ut dd. ll. ergo, &c.

Illa cōditio (ei qui prim⁹ metā attigerit pmiū dabitur) ſi ex decē currētib⁹ duo anteriores pariter metā attigerūt an impleta uideaf egregia quęſt.

Ludus † uulgaris eſt per Italiam, & contentio non in amena ad brauium concurrere, ut qui in tali concurſu, & contentione ſuperior euaſerit, is pręmij loco, aut palmæ, ſeu uictorię nomine quippiam referat. qua in re à noſtris ſummis uiribus controuerſum ſæpe fuit, ſi decem forte ab brauium concurrebant, quorum duo reliquis longe uelociores pariter metam attigerunt, uter eorum præmium propoſitum laturus ſit, an ambo forte, an neuter? Sunt enim qui putent utrunque præmium in ſolidum habiturum, ſunt qui firment dimidium præmij cuique dandum, ſunt qui neutri eorum quicquam concedēdum uelint, ſed iterum ad curſum ſecundum, uel certamen deneniendum eſſe, ut qui in hoc certamine repelito ſuperior extiterit palmam ferat. eorum autem, qui in hac ultima opinione ſunt quidam aiunt illos duos tantum ad repetitum certamen admittendos eſſe qui reliquis priores metā attigerant quidā uero exiſtimant, ut uniuerſi admitti debeant.

Quòd autem neuter eorum palmam laturus ſit tenent Cinus in proœmio digeſtorum, Angelus in l. cum qui, ff. ad Trebelli. & ibi Paulus, & Ludouicus Romanus, & Alex. col. fin. ſequitur & firmat eſſe communem opinionem Antonius Corſetus in tract. de brauio quęſt. j. col. j. ij. & iij. tenet Alex. qui alios refert in l. qui filiabus, §. j. ff. de lega. j. ſequitur, & ait eſſe communem ſententiam Felinus in c. capitulū ſanctæ Crucis. nu. 18. de reſcript. Aretin. nu. 60. in l. j §. idem acquirimus. nu. 60. ff. de acquir. poſſeſ. dicit communem ſententiam Andr. Tiraq. de primogeni. quęſt. xvij. opinione. iiij. nu. 12. & eadem quæſt. opinione. vj. nu. 10. Guidus de Suza, & Andræ. Zaſſius quos refert Albericus in proœmio digeſtorū. §. diſcipuli, ubi Bal. & alij. Alberi. in l. ſi fuerit, ff. de reb. dub. Idem in l. cum qui. ff. ad Trebel. Iacob. de Arena, Richardus Oldraldus, & Andr. de Piſis in d. §. diſcipuli, ut eos refert Albericus ibi.

Contrariam partem ut ambo uictores fuiſſe uideantur præmiumq́; propoſitum equis ex partibus diuiſum ferant tenent quàm plures quos referunt Alex. & Filinus, ubi ſupra, & Andreas Tiraquel. de primogenitura, quęſt. xvij. opinione. vj. nu. 10. quia primus is eſſe intelligitur quē nemo præcedit l. ex duobus, in prin. ff. de uulg. l. qui duos. ff. de rebus dub. l. ij. § hæreditas, ff. de ſuis, & leg. hære. l ſi quis Titio. §. fin. ff. de lega. ij. unde ſi duo priores pariter metam attigerunt uerum eſt neutrum ab altero præuentum fuiſſe, & longe minus à reliquis, qui tardiores extiterunt, licq́; utrunq; primum fuiſſe iure dicemus. & dignum palma, & pręmio propoſito, uerum quia integra res cuique dari nequit partes concurſu fient, argum. text. in l. ſi pluribus, ff. de lega. j. §. ſi ead. res. inſt. de lega. l. re coniuncti, ff. de leg. iij. l. unica. §. ubi autem, cum §. ſeq. C. de cad. toll.

Tertia fuit opinio exiſtimantium ſolidam rem præmij palmæ, ſeu uictoriæ nomine propoſitam cuique eorum dandam eſſe quam tenuerunt plures relati per Andræ. Tiraquel. ubi ſupra, & plenius in d. quæſt. xvij. opinione. iiij. nume. 12. & huius iudicij fuiſſe uidetur Achilles ab Homero lib. xxiij. Iliados relatus. nam cum præmium propoſitum eſſet ei qui in paleſtra uiciſſet Vliſſesq́;, & Aiax Telamonius ita certaſſent, ut neuter alterum uiciſſet, decreuit præmium utrique dandū prout refert Tiraq. ubi ſupra. pro hac opinione fortiter facit text. in l. qui filiabus, §. 1. ff. de leg. j. ubi illa uerba (ſi qua mihi filia nata erit centum ei hæres meus dato) hunc ſenſum habere uidentur, ut ſi plures filiæ poſtea naſcantur ſingulis filiabus uniuerſa centum præſtentur, nec diſtinguit utrum omnes filiæ ſimul naſcerentur an ſucceſsiuè.

Quarta opinio fuit quòd ſit locus gratificationi arg. l. fin. ff. de relig. & ſupti. funerum, & l. In naue Sanphelt. ff. locati. l. ſi quis ſeruū. §. ſi inter duos, ff. de leg. ij.

Quinta fuit opinio, quòd ſorte dirimatur, arg. l. in tribus iſtis, ff. de iudi. l. fin. ad princ. C. cōmunia de legatis, ut refert Corſetus, ubi ſupra, & Albericus in proœ. digeſtorum. §. diſcipuli, col. ij. Quid dicendum? & ſanè uerior, & æquior uidetur ſecunda opinio ſupra relata, ut ambo admittantur, nō ut ſolidam rē quiſq; aſſequatur, ſed ut dimidiam illius rei partem alteruter capiat. Primo quia ex proprietate uerborum nullus eorum excludi poteſt, cū primus dicatur quem nemo præcedit, hi autem à nemine præuenti fuerunt ergo, &c. d. l. ex duobus, in prin. d. l. qui duos. l. quod de pariter. ff. de rebus dub. l. ſi ita fuerit, ff. de condi. & dem. Deinde quia quando pluribus eadem res legatur ſiue ſeparatim, ſiue coniunctim, & dubitatur iſtum quiſque ſolidam rem aſſequi debeat, an dimidiam

dimidiam an forte nihil, obtinuit eligi mediã
uiam debere,ut partes uiriles collegatarij ſe-
rant,tex.in l.ſi pluribus,ff.delega.j.qui eſt me-
lior de iure l.coniunctim, & l.re coniuncti, ff.
delega.iij.l.Mæuio,in prin.ff.delega.ij.§.ſi eadẽ
inſt.delega.l.unica,§.ubi autem,& §.ſequen.C.
de cadu.tollen.ſic & in propoſito cum duo pa-
riter metam attigerunt qui ad eandẽ rem præ
mij loco propoſitam fuerunt inuitati, licet du
bitari poſsit an ſinguli ſolidam rem, an partẽ
tantũ,an forte nihil laturi eſſent,æquius & mo
deratius eſt mediam uiam eligi,ut partem ui-
rilem quiſque aſſequatur,nec quẽquam moue
re debet,quòd mens pollicentis fuiſſe uidere-
tur,ut ad ſolidam rem unus ſolus qui cæteros
uelocitate ante iret inuitatus uideretur, nam
& ſimiliter qui mihi fundum deinde tibi eun-
dem fundum legauit,inſpecta proprietate uer
borum ſolidum,mihi fundum tibiq; ſimiliter
ſolidum legaſſe uidetur,& nihilominus partes
6 concurſu fiunt nec per hoc legatum uitiaẽ,aut
fit inutile,ut iuribus proxime adductis† quod
autem ſolidum cuique fundum legaſſe uidereẽ
probat expreſsim in d.l.ſi pluribus.ff. de leg.j.
& in l.Mæuio in princ.uerb.totus.ff.de leg.ij.in
l.coniunctim,in uerb.ſolidam,ff.delega.iij.l.ſi
ſeparatim,ff.de condi.& demon.d.§. ubi autẽ,
ad finem l.j.§.interdum, l.inde Neratius, ff.de
uſufru.accreſ.Denique pro hac parte uidetur
tex.expreſſius in l.ſi quis Titio,§.fin.ff.de leg.ij.
ubi qui uni ex libertis legauit cum plures habe
ret nec appareret de quo ſentiret omnes inui-
taſſe ad partes uiriles uidetur.

Totum uenit cũ res q̃ ſub uno ſpiritu cõtinet ſimpliciter nominatur.

Tenendo iſtam partem ad legem duo ſunt
Titij,ff.de teſtamen.tutela,& l.ſi ita fuerit, ff.
de condi.& demon.cum ſimi.in quibus nititur
communis opinio reſponde,ibi fuiſſe incerti-
tudinem inter perſonas agentium,actor enim
ſuam intentionem probare debet, & fundate l.
j.l.actor,quod aſſeuerat.C.de probati.§. cõmo
dum,inſt.de interdi.l.qui accuſare,C.de eden-
do,idq; certo non contingenter l.non hoc, C.
unde cognati in dictis autem iuribus,& in l.cũ
qui,ff.ad Trebelli.cum ſimilibus actor nõ cer-
to,& indubitanter, ſed contingenter tantum
probabat ſe ad relictum illud inuitatum fuiſſe
Titio enim relictum fuerat, & erãt duo Titij.
Item in partem illius impuberis qui ultimus
moreretur ſubſtitutus eram, nec docebã uter
eorum nouiſsimus moreretur, ſicq; mea peti-
tio,& intentio incerta erat omni ex parte. nõ
ſic in ſpecie noſtra,nam cum ambo metã pri-
mi,& pariter attigeremus negari non poteſt
quin uerum & certum ſit utrunque noſtrũ ad
ſolidum præmium inuitatum fuiſſe licet con-
curſu partes faciamus,quia ſolidam cuiq; da-
ri natura non fuit l.iij.§.ex contrario,ff. de ac
qui.poſſe.cum & ſimiliter ſi eadem res ſepara-
tim mihi & tibi legareẽ ad ſolidum quiſq; in-
uitatus uideretur,& per concurſum partes fa
ceremus,nec per hoc uideretur eſſe ulla incer-
titudo quo ad uiriles partes ferendas,ut d. l. ſi
pluribus, cũ ſimilibus ſupra citatis licet id in-
certũ haberi deberet an teſtator uellet ſolidam
rem uni dari alteri uero eius æſtimationem ut
ibidem. Vnde apparet non obeſſe d.l.qui filia-
bus,§.j.de leg.j.ff.ubi illa uerba (ſi qua mihi fi-
lia genita erit centũ ei hæres meus dato) hunc
habent ſenſum, ut ſi plures naſcantur ſingulis
ſingula integraq; centum præſtentur. nam ibi
non primam tantum naſcentem teſtator inui-
tauit ad lucrum,hic autem eũ qui primus me
tam attigiſſet inuitauimus, ſicq; uериſimiliter
de uno tantum præcurrente,& de unico tantũ
præmio cogitatum fuit, At in d.l.qui filiabus,
ueriſimiliter cogitari potuit plures filias naſci
turas,ſicq; nec de unica naſcente, nec de uni-
ca ſumma,aut relicto cogitatum fuiſſe intelli-
gendum eſt,ſicq; ubi de unica perſona,& uni-
co præmio ueriſimiliter cogitatum fuit fiunt
partes concurſu,ubi uerò de pluribus perſonis
& pluribus emolumentis uerisimiliter cogita-
tum fuit,non fiunt partes concurſu, ſed ſolidũ
cuiq; conceditur. † Præterea quando uirtuti, 7
excellentiæ, eminẽtiæ,uictoriæq; præmium pol
licetur,non tanto præmio,& palma dignus ui-
detur is qui ſimul cum alijs uictor extitit,q̃ il-
le qui omnes omnino ſuperauit,ut & patet ad
ſenſum,& probaẽ arg.l.j ff.de origine iuris,dũ
ait id demum perfectũ eſſe quod ex omnibus
ſuis partibus conſtat.nã & ſimiliter nihil actũ
eſſe intelligimus cum aliquid ſuperet agendũ,
arg.l.pen.& fin.C.ad Syllani.unde etiam in pœ
nalibus ſi dies dicta ad opus faciendum aduen
tauerit opere nondum perfecto tam pœna pro
miſſa cõmiſſa intelligitur,q̃ ſi operis nihil om-
nino factum eſſet.l.cum ita ſtipulatus ſim mihi
à Proculo, ff.de uerb.oblig.ubi per omnes,tũc 8
ſic ea conditio (præmium ei qui primus metã
attigerit dabitur) † hunc habet ſenſum,ut qui
curſu,ac uelocitate reliquos omnes uicerit &
ſuperauerit, is demum præmium ferat.ergo li-
cet is omnes alios præter unum uicerit quia a-
liquid ei ſupereſt agendum nihil omnino egiſ
ſe uidetur, ut dd.ll. Neq; ad rem pertinet d.l.ſi
pluribus cum ſimi.ff.delega.j. nam illud pro-
cedit magis quidem ex legis interpretatione,
quàm ex proprietate uerborum, & ita etiam
procedit d.l.qui duos,d.l.quod de pariter,ff.de
rebus dub.cum ſimi. Præterea procedunt illa
iura in re non reiterabili,aut repetibili, & ſic
ad piam legis interpretationem neceſſario re-
currendum

Victor qui extitit ſimul cũ alijs nõ tanto præmio dignus, q̃ ſi ſolus Victor extitiſſet.

Interpretatio pia, quæ fit in actu nõ reiterabili ceſſat quãdo reiterabilis eſt.

currendum eſt, aliud eſt in ſpecie noſtra ubi curſus erat reiterabilis, ſicque intelligendum etiam eſt quod diximus ſupra c.præce. de præmio ꝓpoſito ei q primus urbis obſeſſæ mœnia aſcenderet, nam ſi duo pariter aſcenderunt urbe capta, cum res repetibilis, ac reiterabilis non ſit, ad piam interpretationem neceſſario recurrendum eſt, quæ habet præmium inter eos diuidi, ergo in ſpecie noſtra uetiſsimum eſt ex mente pollicitantium neutrum eorum uictorē extitiſſe, ſicq; certamen iterum repetēdum eſſe; & in eo tantū quęſtio manebit an ab omnibus ſimul decem an uero à ſolis illis duobus is curſus repetēdus ſit: pro noſtra, & cōmuni ſententia facit, quia etiam in conditionalibus diſpoſitionibus etiam à proprietate ſermonis recedimus ut mentem agentium ſequamur l. hæredes mei. §. cū ita, ff. ad Trebell. quibus diebus, §. dñs. ff. de condi. & demon. & utrobique per Soci. Ex ſuperioribus apparet nullo colore defendi poſſe opinionem eorū quos ſupra retulimus tenuiſſe ſolidū præmiū cuiq; dandum eſſe, id enim palam aduerſatur repugnatq; menti ipſorum pollicitantium, qui prę̄miſum dare uoluerunt, ei ſoli qui ad uerā gloriam contendens cæteros omnes nullo dēpto ſuperaret, nec dubium eſt quin neuter iſtorum uerum erit dicere ꝙ omnes omnino ſuperaſſet, ergo præter mentem & ſenſum eorum eſſet ei præmium pactum præſtari † Non quoq; tenenda eſt ſententia exiſtimantium locum eſſe gratificationi, & longè minus ſententia eorum qui oībus pariter iubet præmium denegari, cū adhuc integrā res ſit ad certamen repetendū, & hanc noſtram ſententiā (quæ ex mente cōis opin. eſt) uſus hominum probat, nam in ludis, & certaminibus qui Hiſpaniæ frequentantur (quos iuſtas Hiſpaniæ dicimus) ſi in congreſſibus deſignatis neuter alterum ſuperauit certamen quaſi re infecta, ſed integra tamen repetitur, idemq; uſu fit in ludo ſchacorum, quoties in tali ludo, aut certamine neuter alterum uicerat, quod accidit quando ludus iuxta ſermonem Hiſpanum ſe haze manna. Idemq; in ſimilibus certaminibus.

8 Victor aut uiciſſe quū qs uideaē in ludo ſchacorū uel ī cōgreſſib. quos iuſtas otorneos hiſpane dicimus.

C A P. X C I I.

1 *Conditio illa ei qui primus ex decē currentibus metā attigerit præmium dabitur, an ſi duo anteriores pariter metā attigerunt, ſicq; certamen ſit repetendum defecta uideatur quo ad oēs demptis illis duobus anterioribus, ut ſic ab illis tātū nō etiā à reliquis tardioribus ſit certamē repetēdū egregia quæſ.*

2 *Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates etiam in conditionibus implendis.*

Frequens ſludus eſt per Italiam ad brauiū currere, in quo ludo equeſtri contingere ſolet, ut ex decem forte equitibus qui currebant duo qui cæteris longe anteriores ueloicioresq; ueh ebant pariter metam attingerent, uel quia in eodē momēto tēporis; uel ſi non eodē momēto non tū dignoſci potuit, uter prior ad locū deſtinatū perueniſſet, uel quod crebrius cōtingit pnuntiatū fuit ſignū currētibus nō ritè datū fuiſſe ut ſic iterū currendū ſit, quibus caſibus illud apprimè cōtrouerſum fuit retēta cōi opi. exiſtimātiū iterū currēdū eſſe, an ab oībus is curſus repellēdus ſit, an uero à ſolis duobus illis qui reliquis ueloiciores, & anteriores pariter metā attigerunt, & ꝙ ab oibus is curſus repellendus ſit, tenuerunt Cinus in procemio. ff. Angelus in l. eū qui, ff. ad Trebel. & ibi Paul. & Alexan. & Antonius Corſetus in tract. de brauio. q. j. num. 5. qui firmat hanc eſſe cōem opin.

Certaminis pmiū ꝓpoſitū fuit, ei q prim⁹ metā attingeret duo anteriores pariter ēt attigerūt an ab illis ſolis ſit certamen repetēdum egregia pugna.

Contrariam partē tenent Bald. in procemio ff. § itaq;, Ioannes Lecirier in tract. primogeniturę, quæſt. ix. nu. 22. qui hanc partē firmat eſſe magis cōem, q̄ ſuperiorē huic aduerſam Bald. in ſuis ſtatutis uerb. brauium, ſecundum quem id ſeruat conſuetudo, qua de re per Albericū in procemio ſupra alleg. §. diſcipuli, per Alexā. in l. qui filiabus, § j ff. delega. j. per eund. in l. eum qui. ff. ad Trebellia. Quid dicendum? & quidem quando ſignum currentibus ritè datum fuit, nec ulla alia ratione curſus repetitur niſi ob id, quod ex duobus qui cæteris ueloiciores apparuerunt non potuit dignoſci uter prior ad locum deſtinatum perueniſſet, magis eſt ut illi duo tantum curſum repetere debeāt non etiam reliqui tardiores. nam in illo curſu primo, & contentione apparuit euidenter, ut duo illi priores reliquos omnes uicerint, & licet præmium uictoriæ ad utrum ex illis pertinere deberet incertum eſſet tamen ipſa uictoria reſpectu tardiorū certa fuit, & nota, aliud enim eſt ipſa uictoria, aliud præmium uictoriæ illi enim priores licet inter ſe uictores non extiterint, tamen reſpectu tardiorū uictores extiterint eosq; excludere debuerunt, argu. l. boues, § hoc ſermone, ff. de uerb. ſig. l. ſi quis hæredem, C. de inſt. & ſubſt. Præterea illa uerba indefinita qui primus metam attigerit æquipollet uniuerſali l. ij. ff. de lib. & poſt. §. nominatim, inſt. de exhæred. liberorū, & uerificatur in pluribus, qui à nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur l. ex duobus in princip. ff. de uulga. l. qui duos. l. quod de pariter. ff. de rebus dubijs quod ſi uerum eſt illos fuiſſe priores, & uictores, uerum ſimiliter erit reliquos

nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur l. ex duobus, in princi. ff. de uulga. l. qui duos, l. quod de pariter, ff. de reb. dub. quòd ſi uerum eſt illos fuiſſe priores, & uictores, uerũ ſimiliter erit reliquos qui tardiores fuerunt uictos uideri, & conſequenter pręmio propoſito excluſos, licet præmium propoſitum incertum ſit, qua ex parte ad uictores pertinere debeat, nam & in prælio ſuperatis non ideo minus uicti dicentur quòd poſtea uictores inter ſe ſpoliorum diuidendorum cauſa præliarentur. Vnde uerum non eſt quod quidam falsò opinantur in hac ſpecie nullum uictum uideri, quia nullus extitit uictor arg. l. nec utile, ff. ex quibus cauſis maiores, quinimo, & uicti extiterunt, & etiam uictores, pręſertim cum concurſus horũ uictorum qui ad præmium, uel lucrum fuerunt inuitati non inducat ullam incertitudinem, quæ ſoleat nocere, licet præmium propoſitum minuatur l. ſi pluribus, ff. de lega. j. §. ſi eadem res, inſtit. de lega. §. ubi autem, cum § ſequent. C. de cad. tollen. quod iuſtificatur ex his quę dIximus in tribus quæſtionibus præcedentibus. Hæc quando ſignum currentibus ritè datum fuit, non ſic ſi minus ritè, nam tunc omnes curſum repetere deberent, ut tardiores excluſi nõ magis uideantur, quàm priores, quia inutiliter factum non impedit iterum fieri non magis quàm ſi re uera factũ nihil eſſet. c. non præſtat, de reg. iur. in vj. l. qui per ſalutem. ff. de iur. iur. l. hæc conditio, in princ. ff. de condi. & dem. l. ij. §. data. ff. de optione legata. nam & teſtamẽtum inutiliter factum pro infecto habetur, §. j. & §. ij. inſt. quibus modis teſtam. infirmentur l. fin. ff. de hæred. inſt. l. ſi iure, ff. de lega. iij. & hoc caſu poteſt ſaluari illa pars affirmatiua, quæ habet omnes admittendos ad curſum repetendum quãdo curſus non ritè fuit apprehenſus: quia tunc nullus currentium potuit ſuam conditionem facere meliorem, nec deteriorẽ, ſed ſi curſus ritè fuit apprehẽſus tũc procedat op. contraria, & eſt uera, & noua harum ſententiarum inter ſeſe pugnantium compoſitio, tu uideris an ſit præter ſententiam ſcribentium. Pro hac parte facit elegans quęſtio, de qua per Iaſ. poſt alios in l. qui per ſalutem, ſupra allegata, dum diſputat an teſtes nulliter recepti poſſint iterum produci ſuper eiſdem articulis, uel directo contrarijs qua de re per nos. libr. ij. ca. xxxj. nu. 13. cum præc. & ſeq. infra Tomo. ij. incipit. c. poſt didicita.

2 Et pro principali noſtra opinione quæ fortè receptior eſt facit uiua ratio ab alijs (in quorum ſcripta inciderim) non præuiſa † nam etiã in conditionibus implendis pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates, licet etiam ageretur de lucro acquirendo. l. ij. §. fin. ff. de cond. inſt. l. falſa. §. fin. ff. de condi. & demon. l. Stichum qui meus erit, ubi per Iaſ. Alex. & alios communiter poſt Bart. ibi. ff. de lega. j. modo ſic illa conditio (qui primus metam attigerit) ex mente pollicitantium perinde habetur ac ſi dictum eſſet ei qui reliquos omnes concertatores uicerit præmium dabitur, at dubium non eſt quin ralis pluralitas reſoluatur in ſuas ſingularitas, hoc eſt, quòd tam uictus inueniatur qui ſingulariter hoc eſt qui in ſingulari certamine uictus fuit, quàm ſi promiſcue, aut pariter cum reliquis uictus fuiſſet, quid enim ſi præmium propoſitum fuiſſet ei qui in ſingulari certamine omnes qui hodie in paleſtra certare uoluiſſent uiciſſet, quo caſu ſingulariter nõ ꝓmiſcue res agenda eſſet, ueluti fit in cõgreſſibus (quos Hiſpane iuſtas appellamus) quid item ſi inter curſores præmium propoſitum eſſet ei qui omnes omnino ſuperaſſet eui ſus uelocitate, ita tamen quòd iuſſum eſſet ne omnes pariter concurrerent, ſed ꝙ bini concurrerent, & Titius in illo bino concurſu nouem uiros ſuperauit, ſed cum decimo pariter metã attigit, ſanè nullus modo ſanus negabit quin reliqui qui iam uicti erant uicti quoq; ꝑmaneant etiãſi eorũ uictor alterum ſibi parem inuenerit, eadẽ ergo parq; ratio eſt quãdo omnes uincere debebat in curſu omnium hominum promiſcuo, quæ eſt quãdo omnes ſuperare debebat in curſu bino, uel etiam terno, uel quaterno, ſicq; idem ius eademq; interpretatio. l. illud. ff. ad legem Aqui.

Pluralitas reſoluitur in ſingularitates in conditionibus implendis.

CAP. XCIIII.

1 *VAriæ conditionum ſpecies.*
2 *Modus & conditio differunt.*
3 *Conditio mixta ſi deficit per caſum deficit relictum, ſecus ſi deficit per eũ in cuius perſona erat implẽda.*
4 *Fortuna ut cæca ſit & iniqua.*
5 *Malitijs obuiandum.*
6 *Cõditio ſi deficit facto implere debẽtis, deficit relictũ*
7 *Actoris implementum ſemper præcedere debet.*
8 *Conditionem omni quod per me ſtat mihi nocet.*
9 *Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis, ideſt, honorati.*
10 *Conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet ſi eſt mixta conditio.*
11 *Conditio ſi nolet, ſuſpendit relictum et impedit tranſmiſsionem.*
12 *Conditio deficiens quando per me ſtat nocet etiam in libertate.*
13 *Conditio deficiens non nocet quando per implere debentem ſtetit ex poſt facto.*
14 *Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit quia in honeſtum, non nocet.*

15 Con-

15 *Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona eſt conditio implenda non nocet.*
16 *Conditio deficiens quando ſtat per tertium in cuius perſona conditio non erat implenda, an noceat.*
17 *Conditio deficiens quando ſtat per oneratum, nunquam nocet.*
18 *Victoria non eſt res poteſtatiua*
19 *Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorem non nocet.*
20 *Conditio deficiens quando ſtetit per caſum nocet,*
21 *Conditio deficiens quando ſtat per caſum nocet licet dotis nomine legetur.*
22 *Conditio caſualis deficiens per caſum nocet.*
23 *Conditio caſu deficiens an noceat quãdo teſtator alias erat relicturus.*
24 *Conditio poteſtatiua deficiens per caſum nocet aliquando.*
25 *Modus mixtus deficiens per caſum non nocet.*
26 *Libertatis fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
27 *Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
28 *Conditio mixta deficiens per caſum non nocet Eccleſiæ.*
29 *Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates.*

1 Variæ cõditionum ſpecies.

SI † conditio mixta deficit per caſum non debetur legatum hoc dicit Bat.& Paul.per tex. ibi in l.legatum.C.de cond.inſert.uel aliter ſi conditio per caſum deficit nuptiatum deficit legatum,ſecus ſi deficit per diſenſum alterius partis, & ſciendum eſt quòd conditionũ tres ſunt ſpecies principales. nam quædam cõditio eſt neceſſaria,& iſta eſt duplex. nam quædam eſt certa an & quando,puta ſi ſol orietur, quædam certa an ſed non quando,puta ſi Antichriſtus naſcatur, ſi morieris, & ſimiles ut l. ſi pupillus.§.qui ſub cõditione.ff. de nouationibus dicta l.quod ſi ſub ea.ff.de conditio. indeb.cum ſimilibus. Quædam & ſecunda eſt cõditio impoſsibilis.& iſta eſt quadruplex,ut per Gloſſ.& Doctores in.l.j.ff.de cond.inſti.& in.l. obtinuit,ff.de condi.& demon.Gloſ.melior de iure inſti.de hæredi.inſti.§.impoſsibilis. Quædam & tertia eſt in conditio poſsibilis,& eſt illa,quæ concipitur in futurum,& habet ſe ad eſſe & non eſſe,& iſta eſt,quæ ſuſpendit actum,ut ſi nauis ex Aſia uenerit,ſi decem dederis,& ſimiles,ſi autem concipitur in præſens, uel præteritum non dicuntur propriæ cõditiones.l. cũ ad præſens.ff.ſi certum petatur,cum concordãtijs,& de iſta conditione tractatur in d.l.legatum,C.de condi.inſertis cum ſua materia. Iſta autem conditio poſsibilis adhuc eſt triplex. nam quædam eſt merè poteſtatiua, quædam merè caſualis, quædam eſt mixta, quas declarat Iuriſconſultus in l.ſuus,quoque.ff.de hæredi.inſtituen.& eſt tex.in l.j.§.ſin autem. C. de cadu.tollend.per Docto.in l.ſi pater.C.de inſtitutionibus,& ſubſtitutionibus ſub. Hęc autem mixta eſt duplex. nam quędam dicitur mixta quę pendet ex poteſtate duorum, puta ſi nupſerit Bertæ, ut in l.legatum,& in l.j.C. de inſtitutionibus,& ſubſtitutionibus cum ſimilibus, alia dicitur mixta, quæ pendet partim à uoluntate implere debentis, partim à caſu,& fortuna,de qua habes text.& ibi Doctor. in l.ſi pater.C.de inſtituti. & ſubſtit.& in dicta l.ſuus quoque.

2 Modus & conditio differunt.

Secundo breuiter pręmitto † quòd in iure noſtro reperiuntur duo termini qui differunt inter ſe,ſcilicet conditio & modus,qui qualiter inter ſe conueniant & differant declarat Gloſſa. notabilis & ibi Doctor. in l j. C. de his quæ ſub mo.& aliquid per Gloſſ. in regu. C. de falſa cauſa adiect.leg.& inſt.de leg. §. longe, & ff.de conditio.& demonſtrati.in rub.

3 Conditio mixta ſi deficie per caſum deficit relictum, ſecus ſi deficit p eũ in cuius pſona erat implẽda.

His præmiſsis † contra regulam noſtram oppono de l. j. C. de inſtitut. & ſubſtitutio, & de text.in l.in teſtamenta.ff.de conditio.& demonſtratio.ubi cauetur, quòd quando aliquis eſt inſtitutus, uel eſt alicui legatum ſub conditione. ſi nupſerit certæ perſonæ, ſi per iſtum inſtitutum, uel legatarium non ſtat quò minus conditio impleatur, habetur pro impleta & cõſequitur inſtitutionem: ſic & hic uidebatur, nam licet non ſtetit per inſtitutum quo minus contraheret matrimonium, ſed ſtetit per caſum, ideſt per mortem illius cum quo debebat contrahere,& tamen non conſequitur legatum cuius contrarium dicitur in d. l.j,cum ſimilibus iſtud eſt ualde difficile contrarium, ſecundum Bar. in d.l.j Gl.in d.l. in teſtamento,hoc format & ſoluit,& plenius.Glo. in d.l.j.ubi multipliciter reſpondet uera & cõmunis ſolutio eſt quòd aut ſtat per eum in cuius perſona debet conditio impleri,& tunc habetur pro impleta, & ita intelligitur dicta l.j. aut ſtat per caſum fortuitum puta per mortem alterius partis, & tunc habetur pro defecta ita intelligitur dicta l. legatum, & ego dico quòd iſtam ſolutionem in utroque membro ponit expreſſe tex.in dicta l.in teſtamento ſecunda parte.

Ratio huius diſtintionis eſt ſecundum Bal. id dict.l.legatum,licet contrarium prędictum non formet,quia quando conditio deficit per caſum quatenus pẽdet ex inſidijs fortunæ,fortuna põt obeſſe quæ oĩbus fortuitis dominat̃

æt quatenus pendet ex facto alterius alteri
per alterum non debet iniqua conditio afferri
ead.ratione uult Bar.in d.l.j.iiij.oppo.dum di
cit in ſolutione contrarij iſtius.l. quod factum
poteſt nobis abeſſe.ff.de iur.& fact.ignor.l.ini-
quiſsimum,& iſta eſt communis ratio Doctor
4 in d.l.j.& pro iſta communi ratione,ſcilicet qa
†fortuna poteſt obeſſe ego addo quod fortunę
dux,Deus eſt ſecundum Senecam.vij.Epiſtola.
ad Lucillum,& fortuna eſt inexorabilis , quia
ſurda & muta,& eſt l.occultæ nobis naturæ , q̃
eſt imprecabilis,arg.l.temperent,de ueſti. ole-
be.lib.xj.hinc eſt quod à ſententiæ fortunæ nō
poteſt appellari,quia appellatio eſt de minore
ad maiorem prouocatio , fortuna autem non
habet ſuperiorem in hoc mundo,quia fortuna
eſt errans natura multas euoluens mutationes
in authen.ut omnes ob edi.iudi.proui.§.penul.
col.5.ſi ergo ſolus Deus eſt dux fortunę & for-
tuna eſt inexorabilis,& imprecabilis, & nō ha
bet ſuperiorem in hoc mũdo, ergo poterit no
bis obeſſe,& per conſequens ſi cōditio deficit
per caſum & fortunam,deficiet relictũ, ad præ
dicta uide Bald.in l.fin.in princi.C.communia.
de legat. Itē pro prædicta ratione addo quod
fortuna eſt inuiſibile uelum , & quidam actus
qui prius ſentitur, quàm ſciatur.l.inter ſtipu-
lantem . § . ſacram . ff.de uerbor . obligation.
cum ſimilibus.Item fortuna paſsiua eſt, idem
quod caſus,aut infœlicitas ab īcerta nominis
authoritate procedens & rerum humanarum
infœlix mutatio uocatur , aut etiam nis diui-
na,actiuè.l.fluminum.§.ſeruus.ff.de damno in-
fecto prædicta dicit eleganter. Bald.in l.fin.§.j.
C.de tempor.appella.ſi ergo eſt inuiſibile bel-
lum,& eſt caſus ab incerto authore procedēs
ergo contra eam nihil poteſt prouideri, & per
conſequens poteſt nobis obeſſe,&c.

Fortuna, ut cęca ſit & iniqua.

Vnde Vergil.lib.vj.Aeneid.

Deſine facta Deum flecti ſperari precando.

Iuuenalis.Satyr.ix.

Fata regunt homines.

Seneca in ædippo.

Fatis agimur credite,fatis
Non ſolicite poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus uenit ex alto.
Seruatque ſua decreta locus,
Lacheſis dura reuoluta manu
Omnia ſecto,tramite uadunt.
Primusq; dies,dedit extremum.
Non illa Deo uertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo,multis ipſum
Timuiſſe nocet multi,ad fatum
Venere ſuum dum fata timent.

Item in Octauia.

Regitur fatis mortale genus.
Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt.
Firmum,& ſtabile perq; caſus
Voluitur,uarios ſemper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib.ij.aſtro.

Mito quod certum eſt,& ineuitabile fatum .

Idem lib. iiij.aſtro.

Soluite mortales animos curasq; leuate
Totq; ſuperuacuis uitam deflete querelis
Fata regunt orbem certat omnia lege,
Longaq; per certos ſignantur tempora curſus
Naſcentes morimur finesq; ab origine pendet,
Tunc & opus,& regna fluunt,& ſæpius orta.
Paupertas art.sq; date moresq; creati.
Et uitia,& clades damna,& compendia uitæ,
Nemo caret damno,poterit,nec habere negatum.
Fortunam uſuis inuitam perdere uotis.
Aufugere inſtantem ſors eſt ſua cuiq; ferenda.
At ni fata darent leges uitæq; neſcisq;
Fulgiſſent ignes Aeneam Troia ſub uno
Non euerſa uiro fatis uiciſſet in ipſis,
Aut lupa proiectos nutriſſet martia fratres
Romaq; ſic enata foret pecudumq; magiſtri
In Capitulines auxiſſent.culmina montes.
Includi'ue ſua potuiſſet Iupiter arce
Captus,uel caput hic orbis foret igne ſepulto
Vulneribus' uictor repetiſſet Mutius urbem.
Solus & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis.
Pontem urbemq; ſimul rupiſſet fœdera uirgo.
Tresq; ſub unius fratres uirtute iacerent
Nulla acies tunc euicit pendebat ab uno .
Roma uiro regnumq; orbis ſortita iacebat.

Stacins lib.v.Syluarum.

Heu durus fati tenor eſt ne quòd illi
Non liceat quante poterant mortalibus annis
Acceſsiſſe more ſitu pater omne teneres
Arbitrium cæco gemeret mors clauſa barathro.
Longius,& uacue poſuiſſent ſtamina parce.

Vides ergo quanta ſit uis poteſtas uiolen-
tiaque fortunæ ut que nobis utcunque relu-
ctantibus poſsit obeſſe,cuius uim, in curſum ,
uiolentiam obſiſtere mortalium nullus un-
quam potuerit , nullique unquam contigiſſe
relatum ſcriptum'ue ſit , & ſuperioribus ſimi-
lia canere uidentur & depingere Poetarũ nō-
nu.li uarijs in locis.

Ratio† autem ſecũdi membri,ſcilicet quod 5
quatenus pendet ex facto alterius alteri per al
terum non debet iniqua conditio afferri com
probatur per C. imputari , de regu.iur. lib.vj.
quia per eum nō ſteterim,facit,l.fi.in fine iſto
tit.de cond.inſer. C.Gloſſ. quam allegat Gloſſ.
in

Malitijs obuiandū

in d.c. imputari, confirmatur per rationẽ text. in l.pater filiũ, §. Tuſcul. de leg.iij. & in l.turpia. §.pẽ. de leg.ij. quia p ipſum nõ ſtetit, &c. cũ ſimilibus poteſt eſſe & alia ratio quia forte ille cui debet nubere poſſet hoc facere ideſt nolle malitioſè, ut iſta perderet hereditatem nulla ſubſiſtente iuſta cauſa, idcirco lex uult, quòd tunc conditio habeatur pro impleta, iſtam rationem colligo per Paul. in d.l.j. C. de inſtitu.& ſubſtitu.j. col. in fine quam confirma quia malicijs hominum non eſt indulgẽdũ, l. in fundo. ff. de rei uend. c. ſedes apoſtolica, de reſcript. cum ſimil. ſed hæc ratio mihi non placet, quia nõ eſt generalis, poſſet enim ille recuſare, quia non expedit ei nubere cum illa muliere, quia forte non eſt paris conditionis, uel eſt alia cauſa, & tũc ceſſaret illa ratio malitiæ de qua per Paul. ideo tutior & generalior uidetur ratio præcedens, ſcilicet quia alteri per alterum &c. quę ratio habet locum ſiue ille noluit nubere malitioſè ſiue non malitioſè ut patet ad ſenſum.

6 Quo ad primum † quando ſtat per implere debentem, quia non uult implere, tunc dico q indiſtinctè habetur pro defecta, text. eſt in l.ſi ea iſto tit. de cond. inſer. C. probatur in d.l.j. C. de inſtitu. & ſubſtitu. à contrario ſenſu eſt tex. in d.l. in teſtamento, de condi. & demõſt. uerſ. ſed ſi uterq;, ibi ſtichi autem portio in utilis fiebat, & clarius ad finem ibi ſi quidẽ ipſe nolit uxorem ducere, quia ipſius facto conditio deficit, nihil ex legato cõſequuto, &c. Ad idem eſt tex. in l. Titius. ſi ſtatuas à contrario ſenſu, eo. tit. Ad idẽ l. Titio centũ. §. ſi. in uerbo quod ſi nolit eo. ti. facit, l. cũ pupillus, eo tit. quæ tria ultima iura ad hoc allegat Glo. quæ idem tenet in l. iure ciuili, eo. tit. Ad idem facit, l. final. ff. de cond. inſti. Ad idem addo text. in l. ſ. C. de cõd. inter ibi, niſi ipſe ſeruus uoluerit adimplere conditionem. Ad idẽ ado tex. in l. ſi. in prin. C. de neceſſa. ſeruis hære. inſti. & notat per Gl. rubricę. ff. de condition. & demon. & probatur hæc prima regula ex abundãti, quia ſcriptum eſt, qui non laborat non manducet, ut notatur in l. quiuis. ff. de damno infecto. cum ſimil. cum ergo iſte non implet ex parte ſua, & ſic non laborat, ergo non manducet, id eſt, nõ conſequi

Conditio ſi deficeret facto implere debentis deficit relictum.

7 tur ſibi legatum relictum. † Præterea in diſpoſitionibus ubi hinc inde eſt aliquid dãdi uel faciendi, ille qui petit ſibi impleri, prius debet implere uel offerre ex parte ſua alias repellitur, lex Iulianus. §. offerri. ff. de action. emption. l. ex placiti. C. de rerum permutati. cum ſimilib. quæ iura in hac materia & quaſi in ſimili reperio allegata p Bal. in l. generaliter, v. col. C. de epiſcop. & cleric. ſed ita eſt in præſenti, ergo niſi prius iſte adimpleat iuſtè repel

Actoris implementũ ſemp præcedere debet.

litur. Præterea iſte frangit fidem teſtatori non implendo conditionem ſibi iniunctam, ergo frangatur eidem fides ab hærede obligato q repræſentat perſonam defuncti, argu. l. cũ proponas. C. de pact. l. qui fidẽ. C. de trans. c. peruenit, le ij. de iureiurando. Præterea fruſtra quis petit debitum qui quod debet non impedit, c. fruſtra, de regul. iuris, lib. vj. c. ſto ſubiectus, xcv. diſt. cum ſimil. ergo fruſtra petit legatum cum non impendat quod debet id eſt, cum nõ impleat conditionem, & per eum ſtet.

8 Modo † iſtam primam regulam extendo ut procedat in quacunque conditione ſiue mixta, ſiue poteſtatiua, ſiue alia, & pro hoc allego Gl. in l. in teſtamento, de condi. & demon. quæ ad literam dicit illud, nota quod nullo caſu, nulla conditione cõſequitur, quid, ſi ſtetit per me ut ibid. & ſupra facit. C. de inſt. l. fin. & iſtud habeo pro indubitato cum per eũ ſtetit quod noluit implere non refert, quæ conditio fuerit iniuncta cum ſponte ei non obtemperauerit quæ eſt ratio tex. in d.l. ſi ea de cond. inſert. Itẽ quia ratio tex. in d.l. in teſtamento eſt generali in qualibet conditione ibi, quia ipſius facto conditio deficit, quæ ratio militat in quacunque conditione. Itẽ quia rationes quas ſupra feci pro confirmatione huius regulæ militant generaliter in quacunque conditione ut ex eis patet.

Conditio in omni conditione quod p me ſtat mihi nocet.

9 Secundò extendo iſtam primam regulam, † ut procedat nedum qñ per eum ſtetit quia noluit implere, ſed & quando ſtetit per caſum cõtingentem in perſonam ipſius, ut quia mortuus eſt antea quàm impleret, nam & tũc conditio habetur pro defecta, tex. eſt ſecũdum ue rum intellectum, in l. ſub diuerſis. §. fi. ff. de condition. & demonſtra. & ibi. Paulus. Idem tenet Paul. per eundem tex. in l. ij. penult. quæſt. C. de inſti. & ſubſti. Idem tenet ibi Angel. qui dicit ibi eſſe text. ſi rectè intelligatur forte uoluit ponderare literam dum dicit non prius cũ hæredem exiſtere, quàm conditioni paruerit ac ſi diceret ſi diſcedat antequam impleat, certũ eſt quod non paret conditioni ſic excluditur, Ad idem eſt tex. in d.l. in teſtam. ibi, ac ſi ipſe diſcedat nihil ad heredem ſuum eum tranſmittere, quia morte eius condito deficiſſe intelligitur, & ibi eſt tex. clarior quàm in l. ſub diuerſis. §. fin. & iſtud ego habeo pro indubitato, ſaluo meliori iudicio, nam cum legatum iſtud ſit conditionale, ſcilicet ſi nupſerit ſi ſtetit per caſum contingentem in perſona implere debentis quominus impleretur, ut quia ipſe mortuus eſt ante conditionem impletam, certum eſt quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipſe mortuus eſt antem conditionem impletam,

Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis, honorati

tam, certum eſt quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipſe nõ põt petere, quia mortuus eſt, nec põt transmittere, quia erat conditionale & deceſsit legatarius conditione pendente. §. ſin autem. C. de cad. toll. cum ſimilibus, & ſecundum hoc non eſt neceſſaria ponderatio, l. ſub diuerſis. §. ſi. nec aliarum legum, cum hoc ſit principium iuris indubitatum.

Conditio deficiens per caſum cõting. in pſona implere debentis nocet ſi eſt mixta cõditio.

10 Sed quæro pro declaratione huius extenſionis † ſcilicet quando fiat per caſum contingentem in perſona implere debẽtis, ut habeatur pro defecta, ut dixi, an hoc procedat etiam in conditione poteſtatiua, ut ſi deficiat per caſum contingentem in perſona implere debentis, habeatur pro defecta, ratio quæ me facit dubitare eſt, quia d. l. ſub diuerſis, per quam ſe fundat Paul. in d. l. j. de inſti. & ſubſtit. loquitur in conditione ſi decem dederit, quæ conditio eſt mixta, iuxta Glo. in d. l. j. & in l. in teſtamento, quæ communiter tenetur per Doct. ergo ſecus uidetur in poteſtatiua, cum dictum doctoris debeat intelligi ſecundum concordan. quam allegat Bartol. in l. nõ ſolum, §. ſi liberationis, de liber. lega. Item quia tex. in d. l. in teſtamento, & in l. ij. de inſtitu. & ſubſt. per quas ſe fundat Angel. loquitur in conditione ſi nupſerit quæ eodem modo eſt mixta pendens ex facto duorum, ut in regula noſtra, cum ſimilibus. Item & iij. quia uidetur quod hoc non habebat locum in conditione poteſtatiua, quia regula eſt quod conditio poteſtatiua differẽs per caſum fortuitum non facit deficere relictum, l. quæ ſub conditione. §. quoties. de cond. inſtit. l. turpia. §. penul. de lega. ij. & infra dicã latius, ergo uidetur quòd ſi fiat per caſum contingentem in perſonam implere debẽtis ꝗ habeatur pro impleta per dicta iura non autem pro defecta, quid dicendum? dico quòd prędicta extenſio habet locum in quacunq; conditione ſiue poteſtatiua, ſiue mixta, quia de caſuali non eſt dubiũ, ut dicetur inferius, quod probo: quia cum legatum ſit cõditionale, ſi legatarius moriatur conditione pendente & ſic ſtet per caſum contingentem in perſonam ipſius, certum eſt quò de legatũ deficit nec trãſmittitur. §. ſin autem, cum ſimilibus, de cadu. tollen. ſi ergo nõ poteſt legatarius petere, quia mortuus, nec tranſmittere, quia conditionale ergo extingitur, & iſta ratio extinctionis habet locum in quacunque conditione ut patet ad ſenſum: quia iura conditionalia non tranſmittuntur, quia reperio quod Angel. inter minis uno uerbo hoc expreſsè tenet in d. l. ij. de inſtit. & ſubſti. & allegat l. ita legatum. §. illi. ſi uolet, de lega. j. qui loquiť in conditione ſi uolet, quæ indubitanter eſt poteſtatiua. Tertio ego dico quòd eſt tex. ad literam, in l. ij. §. ſin autẽ de cad. tol. ubi eſt tex. quod ſi aliquid relinquatur alicui ſub cõditione caſuali, mixta, uel poteſtatiua, & legatarius moriatur ante cõditionem impletam, legatum extingitur, & nõ traſmittitur ergo ibi eſt text. ad literã quòd quando ſtat per caſum contingentem in perſonam implere debẽtis, quo minus cõditio adimpleatur habetur pro defecta, & quia ibi eſt tex. expreſſus non eſt amplius ſecundum hoc inſiſtendum. Vltimo ex abundantia hoc probo ratione inconuincibili, nam ſi conditio mixta pendens ex facto duorum deficiens per caſum contingentem in perſonam implere debentis, facit legatum deficere, & habeť pro defecta, ut eſt tex. clarus in d. l. ſub diuerſis, & in d. l. in teſtamento, quo caſu nihil poteſt imputari legatario, cum non pendeat ex poteſtate eius tantũ, ſed ex poteſtate eius & alterius, ergo a fortiori hoc procedit in poteſtatiua quæ pendebat ex poteſtate ipſius, & poterat prouidere ante caſum contingentem in perſonam ipſius, quod cum non fecerit, eſt quod ſibi imputetur, ergo nimitũ quòd habeatur pro defecta, & hic non poteſt cadere reſponſionem.

11 Quinto † pro hoc text. in l. ſi ita expreſſum, de condi. & demonſt. quæ loquitur in conditione, ſi uolet, quæ eſt poteſtatiua, & tamen dicit ibi tex. quòd non aliter tranſmittet quàm ſi ipſe uoluerit, ergo ſi mortuus eſt antea quàm expreſsè uellet & ſic ſtet per caſum contingentẽ in perſonam implere debentis, extingitur legatum, & conditio cenſeť defecta, & ita teneo.

Conditio ſi uolet ſuſpendit relictum & impedit tranſmiſſionem.

Nec obſtant allegata in oppoſitum, primo non obſtat, l. ſub diuerſis, per quem ſe fundat. Paul. quæ loquitur in conditione mixta, ergo ſecus uidebatur in poteſtatiua, ꝗa dico, quòd ibi non debet ſummi illud argumẽtum à contrario ſenſu primo, quia in poteſtatiua eſt minus dubium ut probaui in pe. fundamento ergo non debet ſummi illud argumentum à cõtrario, quia ſic ſequeretur abſurdum. eſt enim abſurdum ut ſtatutum in caſu magis dubitabili, ſcilicet in conditione mixta non haberet locum in caſu minus dubitabile, ſcilicet in poteſtatiua.

Secundo ſoluo quod non debet ſummi illud argumen. à contrario, cum ſit contra legẽ expreſſam, ſcilicet contra, §. ſin autem, de cad. tollend. & alia iura ut ſupra probaui, & eadem eſt reſponſio ad ſecundum fundamentum, ſcilicet de lege in teſtamento, de condi. & dem. & l. j. C. de inſtitu. & ſubſtit. per quas ſe fundat Angel. quæ eo modo loquitur in conditione mixta, ut ſupra eſt oſtenſum.

Tertio non obſtat, l. quæ ſub conditione. §. quoties

quoties.ff.de cond.inſt.ubi eſt expreſſum quòd conditio poteſtatiua deficiẽs per caſum fortui tum non facit deficere reliĉtũ,quia dico quòd ille.§.cũ concord.loquitur in caſu contingente non in perſonã implere debentis,ſed in perſonam alterius tertij quo caſu eſt diuerſum ius & diuerſa ratio.

12 Item† modo ego nouiſſime extendo, ſcilicet quando ſtat per implere debentem habeatur pro defecta nedum in alijs reliĉtis ſed & in reliĉto libertatis quę eſt relicta ſub conditione poteſtatiua: nam ſi ſtat per implete debentẽ habet̃ ꝓ defecta & remanet ſeruus, tex. eſt nouus, & ſingularis, in l.fi.in pr.C.de neceſſ. ſeru.hære.inſti. Imò quòd eſt plus & mirabile ue dum priuat̃ libertate ſibi relicta ſub conditione poteſtatiua quia conditionẽ implere recuſauit, priuetur nedum libertate ſub conditione relicta ſit etiam hæreditate pure ſibi relicta,ut ibi,& ratio eſt,quia libertate priuatur ſua culpa, hæreditate autem ideo quia teſtator non potuit facere quòd haberet hæreditatem ſi remaneret ſeruus, ut ibi declarat Paul. licet nec ipſe nec alius applicat ad hoc propoſitum, ideo bene nota, ſi autem liber tas eſſet relicta ſub conditione caſuali,uel mixta,quid iuris,dicunt ibi doct.

Conditio deficiens quando p me ſtat nocet etiã in libertate.

13 Iſtam † regulam ego limito ut procedebat qñ ſtetit à principio per implere debentem quominus impleretur conditio, ſecus ſi non à principio ſed ex poſt facto ſtetit per eum, nã tunc conſequitur reliĉtum ac ſi per eum non ſtetiſſet: iſtam limitationem colligo ex uerbis, Baldi in lege prima, ultima quæſtione. C.de inſtitu.& ſubſti.ubi dicit quòd illa lex procedit quãdo ab initio ſtetit per illam, ſecus ſi ab initio ipſa uoluit, & quia ſtetit per filium antilli ipſa conſequuta eſt hæreditatem, nam licet ex poſt facto alius pœnitentia duĉtus uellit eam in uxorem & ipſa nolit, nõ priuaiutur hæreditate, quia ſufficit momento impleĉtam fuiſſe conditionem, l.ſi quis hæredem.eo.titu.

Conditio deficiens non nocet quando p implerede bentẽ ſtetit ex poſt facto.

Idem tenet Imola, in l.in teſtamento, de condi.& demonſtra. & omnes communiter in d l.j.ut ubi per Alex. & uide per Alex.in l.ſi ſer uum.§.ſequitur,vj.notabili. ff.de uerb.obliga. uidebatur contrarium,quia ultima mora nocet diĉto.§.ſequitur,& de peri.& cõmodo rei uendi.l.illud.idem tenet Iaſ.in d.l.j.v.col.

14 Secundo limito† ut procedat regula quãdo grauatus poteſt eam honeſte implere,ſecus autem ſi non poteſt implere honeſtè, nam tunc licet ſtet per eum non priuatur reliĉto, argu.l. cum ita legatum.ff.de cond, & demonſt. Gloſ. in d.l.j.C.de inſti.& ſubſti.facit l. Cato.§.imperata.ff.de adime.& ciba. lega. & quod ibi notabiliter per Bart.facit,l.nepos proculo,cum,ſi milibus, de uerbo.ſignificatio.l.filius.ff.de conditio.inſt.

Conditio deficiens quando p implerede bẽtem ſtetit quia in honeſtum non nocet

Secundus caſus principalis eſt† quando ſtat per tertium in cuius perſonam uenit cõditio implenda quominus impleatur, quo caſu dicitur cõtrarium quòd conditio habetur pro impleta text.eſt in l.j.C.de inſtitu.& ſubſti. ibi autem l.lio Antilli recuſante,&c.& in l. in teſtamento.de condi.& demõſt. ibi, ille, quidẽ legatum deberetur,& in fine eiuſdẽ, legis, ibi, legatum ei debeatur &c.probatur ex ratione text.in l.iure ciuili.eod.tit. & ita allegat illam, l.Paul.in d.l.in teſtamento, uere tamen illa l.iure ciuili ,hoc non probat, qa loquitur qñ ſtat per tertium qui impleta conditione ueniebat obligandus ut infra dicam. Ad idem eſt tex.in l.j. C.de his quæ ſub mo. & ff.qñ dies lega.ced. l.ſi poſt.§.itẽ ſi qua,facit,l. in iure ciuili, de regulis iuris. Ad idem, l.ſi ea.C.de condi.inſert. quam allegat Glo.in l.ſi poſt, ſed certe non probat niſi à cõtrario ſenſu,ut ex ea patet euidenter. Ad idem, l.fi.C.de cond.inſert. ibi, ſiue per eum cui dare aliquid uiſus eſt,&c. Ad idem.ff. de annu.lega.l.Mæuia, ubi Gloſ. allegat plures concord.quarum maior pars loquitur in alijs caſibus diuerſis. Ad idẽ eſt tex.in l.uter ex fratribus,ff.de cond.inſti.ratio iſtius regulæ euidenter patet. 15

Conditio deficiens quando ſtat p tertium i cuius perſona eſt conditio implenda nõ nocet.

Tertius caſus eſt† quando ſtat per tertium in cuius perſonam non ueniebat conditio implenda,tamen impedit quod non impleatur, & tunc dicitur aut impediunt iuſtè itaq; contra eum non poteſt haberi regreſſus & tunc habetur pro impleta,ut probatur in l.Titius ſi ſtatuas,de cond.& demonſt. aut iniuſte, & tunc aut temporaliter impediuit & non habetur pro impleta,nec pro defecta, ſed ceſſante impedimento debet implere, ita probatur in l. quibus diebus, in pri.ff.de cond. & demonſt. & ibi uide Paul.aut impediuit perpetuo,& tũc aut erat ſoluendo ille qui impedit & habetur pro defecta,l.inde Neratius.§.j.ad leg. Aquil. aut non erat ſoluendo,& habetur pro impleta ſecundum Paul.in d.l.Titius ſtatuas,& in l.iure ciuili,& in l.in teſtamento, de cond.& demon. iſta tamen diſtinĉtio an ſit ſoluendo uel non procedit quando ille tertius qui iniuſtè impediuit eſt penitus extraneus, ſecus autem ſi nõ eſt extraneus penitus, ut eſt uidere in tutore q impedit pupillum implere conditionem, nam ille non putatur extraneus, ſed idem pupillo, quo caſu indiſtinĉtè nocet pupillo ſicut faĉta pupilli licet in penitus extraneo diſtinguatur ut ſupra: iſtam limitationem colligo, per Paul. in l.cum pupillus,de condi.& demonſt.ubi uideas, 16

Conditio deficiens quod ſtat per tertiũ in cuius ꝑſona conditio non erat implenda an noceat.

deas, rationes autem prædictorum ea ſuum, ſcilicet an impediat iuſte an iniuſte, & an ſit ſoluendo, uel non, ponit magiſtraliter Paul. in l. j. C. de inſti. & ſubſti. iij. col. quem omnino ui deas ibi, & ad prędicta, uide eum in d. l. iure ci. uili, & l. in teſtamento & aliquid in l. quę ſub conditione. §. quo tres. ff. de cond. inſtitu.

Conditio deficiens quãdo ſtat per oneratum nunquam nocet.

17 Quartus caſus principalis eſt† quando ſtat per hęredem uel alium grauatum qui impleta conditione uenit obligandus quo minus conditio impleatur, & iſto caſu dic quòd conditio habetur pro impleta ſiue erat implenda in perſonam ſuam ſiue alio modo & ipſe recuſet uel impediat, quominus impleatur ſiue licitè ſiue illicitè, iſte eſt proprie caſus in l. iure ciuili. de cond. & demonſt. & in l. in iure ciuili, de regu. iur. & in l. fin. C. de condi. inſertis, & in l. Iulius paulus, de cond. & demonſt. & ibi Paul. hoc tamen debet intelligi quòd habetur conditio pro impleta, ſcilicet quo ad hoc ut legatum purificetur & legatarius tranſmittat, non autem quo ad hoc ut nõ teneatur ampliùs ſoluere quod ſemel obtulit, & alius recuſauit recipere, imo ſi legatarius petit hæres cui erat dandum per uiam exceptionis poteſt conſequi, ut ſibi ſoluatur text. eſt ſingularis in l. cui fundus, in fine ſecũdum intellectum Doctorũ, ff. de condi. & demonſt. ſed ſi eſſet iam ſolutũ uel habita conditione pro impleta facta eſſet a lege executio legati nec eſſet alia neceſſaria ut ſi fuit relicta libertas directo ſub conditione dandi hęredi & ſeruus obtulit, & hæres recuſauit recipere & ſic factus eſt ſtatim liber. & ſic eſt executio facta à lege non poterit hæres ſibi poſtea conſulere per uiam agendi ut ſibi ſoluatur tex. eſt ſingularis in l. eum quidam. alias eſt l. finalis. C. de cond. inſert. quod eſt ſingulare & ſubſtantiale & ita nouiter declarat Paul. in l. iure ciuili, de cond. & demonſt. & in l. penul. & fin. C. de cond. inſert. & in d. l. cui fundus. de conditio. & demonſtratio. quod eſt notandum.

Victoria nõ eſt res poteſtatiua.

18 Item & quinto limit.† ut procedat quando non eſt licitum hæredi grauato impedire implementum conditionis aliàs ſecus, ut ſi promiſiſti mihi decẽ, ſi te uicero i colluctatione, uel alio ludo, & p te ſteterit, quominus te uincam non teneberis, quia tacitè uidetur actum ex natura & qualitate negotij, ut liceat tibi impedire implementum, & quia iſto caſu non ſufficit niſus uel conatus ita notat in l. in executione. §. ſi. de uerbo. oblig. & tenet Bal. in l. j. C. de inſti. & ſubſti. x. q. Paul. in l. iure ciuili, de condi. & demon. Ad idem eſt Glo. expreſſa, in l. in iure ciuili, de reg. iur. ubi Gloſſ. dicit quod hoc uidetur tacite actum ut poſsit reſiſtere, & ſic habetur pro expreſſo, l. cum quidem. ff. ſi certum petatur.

Quintus caſus principalis eſt† quando ſtetit per teſtatorem quominus conditio impleatur, uerbi gratia, teſtator reliquit centum fratribus pro ſepultura, quia tamen erat excommunicatus non poteſt ibi ſepeliri, an habeatur conditio pro impleta cõmuniter dicitur, quòd ſic, ex quo per teſtatorẽ ſtat quominus impleatur, item quia illa conditio eſt impoſsibilis, ergo non uitiat, l. obtinuit, cum ſimilibus. ff. de cond. & demõ. ita tenet Bart. notabiliter poſt Dinum, in l. miles. §. fina. ff. de adult. & ibi uide in additionibus. Idẽ tenet Bal. in l. j. C. de inſt. & ſubſt. penul. queſtio. & in l. j. in fine, C. de his, qui pœnæ nomine, & Ioannes de Imol. in l. in teſtamento, de cond. & demon. Imol. & Anchar. in l. filius, de teſtam. Idem Alexan. in d. l. j. C. de inſtit. & ſubſt. in fine, & ibi dicit Paul. circa finem, Idem ibi Iaſo. nu. ix. vj. col. & eſt communis ſententia. 19

Conditio deficiens quod ſtat per teſtatorem nõ nocet.

Sextus caſus † ut ultimus eſt quo conditio impeditur per caſum fortuitum quominus impleatur, & iſto caſu dic quod regulariter conditio habetur pro defecta, text. eſt in d. l. legatum, de cond. inſer. tex. eſt in l. in teſtamento, de condi. & demonſt. in duobus locis, text. in l. cũ ita datur, uerbo diuerſũ, cauſa, eod. tit. tex. in l. penul. §. j. eod. tit. & tex. in l. ſi peculium. §. his cui. ff. de ſtatu. lib. facit. l. ſi ita ſcriptum. ff. de manumiſsis teſt. notatur in l. Seio, in prin. ff. de annuis legat. Glo. ordinaria. in l. j. C. de inſti. & ſubſti. & in d. l. in teſtam. Rationem huius, ſcilicet quare habeatur pro defecta quando impedit per caſum, ſi autẽ impeditur per alium habet pro impleta dixi ſupra; cui rationi modo adde quod in ſimili dicit Gl in l. eam quã. C. de fideicomm. Gloſſ. magna in princ. & Paul. de Caſtr. in lege ille à quo. §. ſi de teſtamen. ad Trebellianum. 20

Conditio deficiens quãdo ſtetit per caſum nocet.

An † autem d. l. legatum. C. de cond. inſertis habeat locum ſi eſſet legatum nomine dotis Bertæ ſi nupſerit Titio, & eo mortuo nuptię ſunt impeditæ, uidetur quòd non: quia illa lex non habet locum in legato alimentorum ut infra dicam ergo idem uidetur dicendum in cauſa dotis per notata in authen. res, quæ. C. communia, de lega. & in auth. contra rogatus, ad Trebell. cum ſimilibus, contra tenet Bal. in d. l. legatum, quia deficit cauſa finalis legandi ſecundum eum, credo quòd uoluit dicere q̃ cauſa finalis fuit ut haberet in cauſam dotis, ſcilicet hæc cauſa deficit, non ſecuto matrimonio, l. fin. C. de donat. ante nup. ergo deficit relictum pro quo allego in ſimili. l. j. C. de condi. ob cauſam, & ibi Bal. & alij. Ad idem facit. 21

Conditio deficiens quõ ſtat per caſum nocet licet dotis nomine legetur.

l. ſi

l.ſi pater. & l.nec apud. C.de hæredi. inſti. & l. eamq;.C.de fideic. & ex hoc habes uorabilem extenſionem ad l.legatum, quam bene nota.

22 Prædicta regula † procedit in conditione mixta pendente ex facto duorum, ut in d.l.legatum cũ ſimilibus, quid autem in conditione caſuali, dicit idẽ.ſ.quod ſi deficiat per caſum, imo qualitercunq; habet pro defecta & nõ ꝑ impleta, ita tenet Glo.ordinaria in regula.ff.de condi.& demon.& in l.in teſtamento, eod.tit. Bart.in d.l.in teſtamento, & in l.j.in prin.de inſtit.& ſubſti.& ibi Bal.x.oppoſitione. Idẽ Ang. Paul.& Alex. ibi & per omnes in d.l.in teſtamento. Idem tenet Dinus in regula imputari, de regu.iuris, lib.vj. Idem eſt dicendum in conditione mixta pendente ex facto unius, & uiribus fortunæ iuxta, l.ſi pater.C.de inſt.& ſubſt. & tenent dictæ Gloſſæ ſupra allegatæ & Doctores communiter in locis ſupra relatis, ratio eſt quia quando aliquis inſtituitur uel aliquid relinquitur ſub conditione caſuali, teſtator ſolũ reſpicit caſus euentum & nullo modo factum inſtituti, ideo quocunque modo conditio deficit impedit diſpoſitionem, & eadem ratione in mixta quę partim pendet ex uiribus fortunæ, iſtam rationem ponit Bar.in d.l.j.C.de inſtit.& ſubſti.& in d.l.in teſtamento, & multi ſequuntur, eſt tamen aduertendum quòd pro dicta oppoſitione Bart.in d.l.j.allegat. C.de cad. tollend. §.ſin autem aliquid, & etiã Bal. ibi & Dinus, in d.regula imputari, De quo ſcilicet an

Conditio caſualis deficiẽs ꝑ caſum nocet.

23 ille text.hoc probat ego uehementer dubito primo, quia ille tex. loquitur in caſuali conditione & mixta ex uiribus fortunæ & etiam in poteſtatiua, ergo ille tex. loquitur in omnibus illis cõditionibus, ſi intelligeretur quòd quando deficit conditio per cauſam deficit relictũ, ergo intelligeretur etiam in poteſtatiua, ſcilicet quòd deficiens per caſum faceret deficere relictũ ſecũdum hoc eſt falſum, l.quæ ſub conditione.§.quoties.de condi.inſtit.& infra dicã ergo licet ille tex.dicat indiſtinctè quando ſuperſtite legatario conditio deficit, euaneſcat legatum, poteſt intelligi quod deficit alio modo, non autem caſu fortuito. præterea quãdo una determinatio reſpicit plura determinabilia debet ea terminare uniformiter, l.quamuis. l.hæreditatẽ. C.de impu.& alijs. l.nam hoc iure.de uulg.& pupil.& C.de milit.teſta.l.in teſtamento, modo ſic illa determinatio, ſ.ꝙ qñ cõditio deficit, deficit relictũ ut d.§.ſin aũt.reſpicit plura determinabilia, ſ.legatũ relictum, ſub cõditione caſuali mixta uel poteſtatiua, ergo debet ea pariformiter determinare, aut ergo dicimus ꝙ illa uerba ꝙ qñ conditio deficit, deficit relictum, intelligatur quòd quãdo conditio deficit alio modo q̃ per caſum fortuitũ, & tunc nil facit ad propoſitum, aut intelliguntur quòd conditio deficit etiam per caſum, & tũc cõprehenderet ẽt conditionẽ poteſtatiuã per dictam regulã quòd quando una determinatio, &c.hoc aũt dicendum non eſt, quia contra d.l.quæ ſub cõditione. §.quoties.ergo.§.ſin autem, aut nihil facit, aut ſequeretur abſurdũ ſcilicet contra d.§.quoties. quod nõ eſt dicendum. Nec obſtat tex.in d.§.ſin autem, dum dicit ſpectari oportet conditionis euẽtum, & ſic uidetur indiſtinctè dicere à contrario ſenſu ꝙ ſi non exiſtat conditio non debetur legatum, ergo ſiue per caſum ſiue alio modo deficiunt non debetur: quia reſpõdeo ꝙ nõ obſtat, nam certum eſt quòd de natura cuiuſcunque conditionis eſt quod debet expectari conditionis euentus alias non incipit deberi, l.legata ſub conditione cum ſimilibus de conditionibus, & demonſtra. imo quod eſt plus debet impleri in ſpecifica forma, l.qui hęredi, de cond.& demonſtra.imo quod eſt plus etiam ſi ille in quẽ debet impleri ſit incapax, debet tamen impleri ſaltem de facto ut ſic impleatur in ſpecifica forma.l.Mæuius, eo.tit.& tamen licet ll.omnia iſta requirant ut implemẽto conditionis põt impleri per ęquipollẽs, l.ſi mater, cum ſimilibus.C.de inſt.& ſubſt. Item ſi ſtat per eum cũ quo debet impleri habetur pro impleta, l.j.C. de inſti.& ſubſt. cum ſimilibus, licet ergo ille tex.uellit quòd ſi non ſequitur euentus nõ debeatur, non propterea probat quod nõ ſequit̃ propter caſum fortuitum, quia põt non ſequi multis modis, ſcilicet quia noluit uel quia non potuit, & hoc quia non potuit, poteſt multis modis contingere, & ſic non concludit iſte text. Præterea ſi intelligis quod non eſt ſecutus euentus propter caſum, & quod ideo non debeatur contradiceret d.§.quoties.l.quæ ſub conditione, ne ergo contradicat intelligamus quòd alio modo defecit quàm ꝑ caſum, quia expedit iura concordare, &c.& quia euitanda eſt legum correctio, &c.

Nec etiam obſtat text. d.§.ſin autem, uerſic. qđ ſi in medio, dũ dicit qđ ſi in medio, is q ex teſtamẽto lucrũ ſortitus eſt decedat, põdero, decedat, & ſic cõditio deficit ꝑ caſum fortuitũ facit deficere relictũ, ad hoc rñdeo & dico quod non obſtat: pro quo nõ eſt aduertendum quod qñq; conditio deficit ꝑ caſum cõtingentẽ in ꝑſonã implere debẽtis, qñq; ꝑ caſum contingentẽ in ꝑſonã alterius, primo caſu indubitanter eſt uerũ ꝙ ſiue conditio ſit caſualis, ſiue mixta, ſiue poteſtatiua & deficiat per caſum cõtingentẽ in ꝑſonam implere debentis facit deficere relictũ tex.i l.ſub diuerſis. §.ſi.de cõd.

& demon.text.ad literam, in l.in teſtamento, de condit. & demonſtra.ibi at ſi ipſe decedat nihil ad hæredem ſuum cum tranſmittere, qa morte eius conditio defeciſſe intelligitur & ſupra dixi & dedi rationem huius, & iſto caſu propriè loquitur tex.ille quem ad hoc pondero,dum dicit quòd ſi is qui ex teſtamento lucrum ſortitus eſt,decedat, & ſic loquuntur de caſu contingente in perſonam implere debentis,nos autem loquimur in caſu contingente in perſonam alterius in quē uel in quo debet conditio impleri iuſta regulã noſtrã, cum ſimilibus,& ita recte intelligendo ille tex. nõ loquitur in caſu de quo per Docto.Præterea concesſo ſine præiudicio ueri quod iſte tex. loqueretur quando deficit per caſum fortuitũ contingentem in perſonam alterius ſequeretur inconueniens ſæpe repetitum ,ſcilicet quòd deberet referri etiam ad cõditionem poteſtatiuam,cum dictus.§ ſin autem, loquitur etiam de ea,& ſic referendo eſſet cõtra , d.§.quoties, fateor tamē quòd licet dictus. §.ſin autem, nõ ſtringat,tñ opinio Bart. & aliorum eſt uera,ſcilicet quòd conditio caſualis deficiens per caſum facit deficere relictũ, & forte Alex.ſentiēs aliquid de prædictis dixit in d.l.j.de inſtitu.& ſubſti.quod conditio caſualis uel mixta pendens à facto legatarij & à fortuna deficiens,caſu fortuito facit deficere relictum & allegat Glo.in l.in teſtamento.de condi.& demonſtr. & in regula,eo.tit.nec mouetur per d.§.ſin autem, nec allegat alium text. quia forte ſenſit quod non ſtringãt per prędicta,& etiam Angelus ibi dicit quòd oēs tenent hoc indiferenter, & tamen ipſe non allegat niſi Gl.in regula de condi.& demonſt.quidquid tamen ſit concluſio eſt uera,quæ tamen recipit duas limitationes.

23 Prima eſt †ſi teſtator eſſet alias relicturus per Glo.ordinariam, in d.l.j.quæ in ſe eſt uera, licet quo ad illam legem ſapiat diuinationem, Secunda eſt per tex ſingularem in l.fi.C.de neceſſa.ſeruis hære. inſti. & iſtas duas ponit Ang, in d.l.j.in fi. & per prædicta ſum expeditus de iſta quæſtione. Concludo ergo conditio deficiens per caſum fortuitum facit deficere relictum ſiue loquimur in conditione mixta pendente ex facto duorum,ut in d.l.legatum, cum concor.de quibus ſupra,ſiue in conditione caſuali ſiue in mixta pendente ex facto unius & uiribus fortunæ, ut per Docto. in locis ſupra allegatis.

Conditio caſu deficiens an noceat qñ teſtator alias erat relicturus

24 Iſtud tñ †de conditione poteſtatiua,ſcilicet quod deficiēs p caſum nõ faciat deficere relictum limito duobus modis, quos colligo ex uerbis Alex.in d. l.j.circa prin.de inſti.& ſubſt, Itē tertio limito ut procedat niſi qui debebat implere fuiſſet in mora conſtitutus, ita dicit Paul.in d.§.quoties, allegat. l.fin.C.de condit. inſert.quę tamen, l.non loquitur in poteſtatiua ſed in mixta,ut ex ea patet , idem tenet in d.l.j.& in d.l.in teſtamento , & mouetur per l. penul.§.j.de condi. & demon. quæ etiam loquitur in mixta, ſed ſi aduertas eadē eſt ratio in utraque qñ præceſſit mora, idem tenet Glo.in d.§.quoties.per eaudē l.pen §.j. Quarto ego limito d.regulam,& d.§.quoties.ut procedat qñ caſus contingit in perſonam ſerui manumittendi ut tunc ſi deficiat conditio poteſtatiua per caſum non deficit relictum ut ibi , ſecus ſi caſus contingeret in perſonam legatarij qui debebat manumittere ſeruum propriũ , nam tunc licet ſit poteſtatiua deficit legatum ut patet in l.ſi ita legatum.§.illi ſi uolet, de lega.j.& in l.ſi ita expreſſum,de condi.& demon. & ego dico quod eſt tex. ad literam.C.de cadu. tollē. §.ſi autem,& ſupra dixi licet ad alium propoſitum,& ratio eſt in prõtu:quia cum legatarius deceſſit conditione pendente neceſſario extinguitur legatum,nec poteſt tranſmitti quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur ut dicit tex.in l.in teſtamento,de condi. & demon.quę ratio eſt communis in quacunque conditione ut patet euidenter , ex prædictis habes primã limitationem ad regulam tex. d.l.legatum, ut non procedat in conditione poteſtatiua deficiente per caſum.

Conditio poteſtatiua deficiens per caſum nocet aliquãdo.

Secundo limita †ut non procedat in modo, 25
nam licet ſit mixtus modus & deficiat per caſum,non tamen deficit relictum tex. eſt ſingularis in l.ſi fundum per fideicõmiſſ.§.Iulian.de leg.j.qui nõ eſt alibi ſecundum Dnũ , ibi cui Doct.addunt ſimilem in l.Lucius. §.quisquis, el primero, de lega.ij.ſed idem probat text. in l.pater filium . §.Tuſculanus, de lega.iij. & ibi Gloſſ. allegat tex.in d. §.Iulianus. Item illum. §.Tuſculanus,quaſi in propoſito allegat Glo.in l.turpia.§.pen.de leg . j.& reperio quod illum.§. Tuſculanus,pro concordan.allegat Bar. in l.Titio centum.§.Titio genero.j.col.de cõd.& demonſtra.rationem autem differētiæ inter conditionem & modum ponunt Docto. in dictis locis,præſertim Alex.in d.l.j.de inſtitu.& ſubſtitu.ij.col.& iſta eſt communis opinio . Quia tamen aliqui tenent contra, ut ipſe ibi refert, ideo ego pro prima opinione pondero tex.ubi uidetũ mihi expreſſum,in l.ſi quis Titio , de lega.ij quē ſic induco & pſupono qꝫ ibi fuit modus qa teſtator dixit lego Titio x. ut ea reſtituat Mæuio, dicit ibi text. qꝫ ſi Mæuius fuerit mortuus Titij cõmodo cedunt. Certũ eſt aũt quod ille modus fuit mixtus, ſcilicet ut decem det, iuſta Gloſſ.in d.l.j.de inſtitut. & ſubſtitutio. &

Modus mixtus deficiens p caſum nõ nocet.

in l.in teſtamento, & probatur in l. cum ita datur, de cōd. & demon. & eſt cōis ſentētia. Item deficit per caſum fortuitū, quia Mæuius deceſſit cui erant danda x. ꝙ aut ibi non extinguatur legatum patet quia text. dicit quòd Titij legatarij commodo cedit, ergo ibi expreſſum eſt quod modus mixtus deficiens per caſum fortuitum non facit deficere relictum qđ eſt notandum. Imo quod eſt plus, ego dico quòd nedum modus mixtus appoſitus in ultima uoluntate deficiens caſu, non facit deficere relictum, ſed etiam ſi eſſet appoſitus in actu inter uiuos de quo ego pondero, l. penul. C. de condi. ob cau. nam ibi fuit data pecunia medico, ut egrum curaret, & ſic pendebat ex uoluntate duorum, dicit tamen ille text. quod ſi ille modus deficit per caſum contingentem in perſonam infirmi quod non tenetur medicus reſtituere datum, ergo ibi eſt expreſſum, quòd modus mixtus deficiens per caſum non facit deficere datum inter uiuos quod eſt notandum, quamuis fauorabilior interpretatio debeat fieri in ultima uoluntate, l. in teſtamentis, de regu. iuris. c. cum dilecti. de dona. concludo ergo quod modus mixtus deficiens per caſum non facit deficere relictum per d. §. Iulianus, quem limita uno modo ut ibi per Bal. & Paul. & ſic habes ſecundam limitationem ad d. regulam noſtram.

26 Libertatis fauore an modus deficiens deficiat nocere.

Tertio fallit † in libertate, tex. eſt in l. cum ita datur. §. j. ff. de cond. & demonſt. & in l. fin. C. de condit. inſer. ubi Paul. de Caſt. multum magiſtraliter declarat quæ ſunt ſpecialia fauore libertatis ibi uide per eum maximè in principio, ibi ſecundū, eſt & circa finem ubi colliges extenſionem ad iſtam limitationem.

27 Alimentorum fauore an modus deficiens deficiat nocere.

Quarto fallit † fauore alimētorum, l. j. C. de lega. l. Caio. §. Imperator, de aliment. & ciba. lega. l. illis libertis, de condi. & demon. in principio, l. annua. in princ. ff. de annuis lega. quod procedit quando conditio eſt appoſita in fauorem legatariorū, & ita loquuntur & intelliguntur dicta iura: ſecus fauore eorum quibus legatarij debent motari, ita intelligitur tex. in l. Seio, in princ. & ibi Gloſſ. ff. de annuis legatis, & eſt tex. in d. l. illis libertis, de condi. & demon. in fine, & eſt communis opinio Doctor. quid autem in dubio cuius fauore uideatur relicta declarat Paul. in d. l. illis libertis, ponderando, uerba teſtatoris ut ibi per eum. Alexan. tamen non faciens mentionem Paul. tenet indiſtinctè quòd in dubio uideatur relictum fauore legatariorum, & per conſequens non deficiat legatum, ita tenet in l. j. C. de inſtitu. & ſubſtitu. ij. colum. idem ſentit Angelus ibi iudicio meo, idem tenet Dinus, in regula imputari, & uide circa iſtum caſum per Paul. iij. colum. in hac l. j. de inſtitu. & ſubſtitu.

28 Conditio mixta deficiens p caſum nō nocet eccleſię.

Quinto ex mea inuentione ego limito † ut hæc regula non procedat in legato relicto eccleſiæ ſub cōditione mixta uel alię piæ cauſæ, quo caſu puto quòd etiam ſi conditio addita eccleſiæ deficiat per caſum nō tamen deficiat relictum, quod probo primo, quia libertas eſt cauſa pia, ſed in libertate hoc ſtatuit, ergo idē in eccleſia & alia pia cauſa, itē qa hoc ſtatuit in alimētis ut ſupra dictū eſt, quæ dicunt pia cauſa, ergo idē in alia pia cauſa, itē qa ubi eſt eadē ratio idē ius, itē qa caſus excepti extenduntur ex identitate rationis. c. cum dilecta, de confirma. util. uel inutil. cum ſimilibus ergo caſus libertatis & alimentorum hic excepti extenduntur ad aliam piam cauſam: quia eſt eadem ratio in utriſq; & confirmabis per alia multa & ex hoc infero ad legatum relictū in cauſam dotis ſub dicta conditione, &c. & alia continentia cauſam piam.

29 Modi pluralitas reſoluit in ſingularitates.

Sexto ego limito † per l. penul. §. j. de cond. & demonſtra. hoc modo ut procedat iſta regula quando uni erat dandū uel cum eo aliquid faciendum, & deficit per caſum, ſecus ſi duobus, & alter tantum moriatur, nā poteſt impleri in perſonam alterius pro parte, & conſequeretur legatarius legatū de benignitate ut ibi, quod eſt notandum, & forte hoc eſt quod uoluit Gl. in l. in teſtamento, de condi. & dem. per illū §.

Septimo poteſt limitari quando conditio mixta procedens ex facto duorum reſpicit ſolum fauorem debentis implere, nam tunc ſi deficiat per caſum contingentē in perſonam eius cui debet impleri, nihilominus habet̄ pro impleta, ut uidet̄ probari, in l. annua. in pr. ff. de annu. legatis.

Idem & erit octaua limit. qn̄ nō apparet cuius fauore conditio ſit appoſita nec uere nec p aliquas cōiecturas, nam tunc etiam habetur pro impleta ac ſi in fauorem debentis implere eſſet appoſita, d. l. annua. ſecundum alium intellectum ſi autem eſſet appoſita in fauorem eius cui impleri debet haberetur pro defecta, l. Seio. de annuis legat. Idem ſi in fauorem utriuſque ut in d. l. legatum, & in l. in teſtamēto, de conditio. & dem. iſta eſt intentio Domini Angeli in l. j. de inſtit. & ſubſtitu. & alius ibi nō tangit, & dicit quòd ſunt uerba Dini, & notabilia, & nō allegat ubi, uoluit allegare Dinum in regula imputari, ubi hoc uidetur dicere, licet non diſtinguat leges quas allegat prout facit Ang. & ſic ſi aduertas diſtinctionē quā Doctō. faciūt ſolū i alimētis diſtinguēdo cuius fauore ſint relicta, & qd in dubio Din. & Ang. faciūt gn̄aliter in materia. l. legatū de cōd. inſer.

ut ſupra uidiſti, & omnes mouentur eiſd.ll. negari tñ nõ poteſt quin illæ ll. ſcilicet l.annua, & l.Seio, per quas omnes mouẽtur, loquuntur in alimẽtis, licet Dinus, & Angelus eas intelligãt generaliter ut ſupra dictum eſt cogita.

CAP XCIIII.

1 *Conditio ſi nupſerit an per uoluntatis declarationem deficiat irreparabiliter egregia quæſtio.*
2 *Repudiatio quando facta uideatur.*
3 *Variare an liceat in ultimis uoluntatibus.*
4 *Conditio pendens ex facto noſtro per uoluntatis declarationem deficit nec eſt locus pœnitentiæ ſi aderat ſubſtitutus.*
5 *Accreſcendi ius ceſſat quando dominium legati non tranſit recta uia in legatarium.*
6 *Conditionem illam ſi nupſerit non tenemur implere infra triennium cum multis contra communem.*
7 *Conditio poteſtatiua implenda eſt quàm primum poteſt.*
8 *Conditio poteſtatiua non eſt neceſſe ut quàm primum poteſt impleatur in hæreditate.*
9 *Conditio ſi nupſerit ſub qua mulieri fuit legatum relictum ſi ſemel ipſa declarat nolle ſe nubere, an defeciſſe uideatur irreparabiliter dubia quæſtio.*
10 *Conditio nubendi ſemel repudiata & ſi poſtea impleatur, nihil prodeſt contra nouiſſimos.*
11 *Conditionem nubendi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat nihil agit tam in hereditate, quàm in legato contra Alex. & Decium.*
12 *Conditio interpretatiuè tantum impleta quam actionem producat, noua declaratio.*
13 *Conditionem ſi legatarius implere non recuſat, ſed tantum moratur, non perditur legatum, quando conditio erat caſualis uel mixta cum nouiſſim. contra communem.*
14 *Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur ſiue accipiatur pro libera illius uoluntate ſiue pro arbitrio boni uiri cum communi.*
15 *Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur, ut nec eius uoluntatem requirere teneamur nedum ſequi contra mentem Petri, Cini, Pauli, Cornei.*
16 *Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiã uoluntario reijcitur cum Emanue. contra Paul. Rui.*
17 *Conditio nubendi de conſenſu alterius, non deſignata perſona cui nubendum ſit, reijcitur, cum Emanue. contra Aym.*
18 *Conditio ſi nupſerit arbitrio alterius, non deſignata perſona cui nubendum eſſet reijcitur, etiam de ademptione, non ſecus, quàm de datione, cum Emanue. contra Aymo.*
19 *Ratio communis improbatur.*
20 *Conditio non nubendi uſque ad annum decimumquintum reijcitur contra Aret.*
21 *Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris quod aliter tranſgredi non liceret.*
22 *Viduitatem uirgini inducere non licet nec perpetuam nec temporalem nec etiam momentaneam contra nouiſſ.*

ILlud † autem dubium eſt, ſi legatum Seiç ſub hac cõditione ſi Titio nuberet relinquat Seiaq; ſemel expreſsimq; declarauerit nolle ſe Titio nubere ſed poſtea mutata (more fœminarum) uoluntate uelit eidem nubere an legatum conſequetur, quod negant Paulus in l.j.C.de inſtit.& ſubſtit. Idem Paulus Caſt. in l.ij.eod.tit.ſentit Iaſ.in l.ij.nu.6.eod.tit. 1 Cõditio ſi nupſerit p uoluntatis declarationem deficit irreparabiliter elegans q.

Contrarium tenet ingenioſus Emanuel de à Coſta in repet.l.cum tale.§.reſcriptum.ff.de cond.& dem.limitatione vj.nu.4. per l.conditionum, quç in futurum.ff.de cond. & demon. quæ nihil facit, nam licet prober quòd talis conditio poteſt quandocunque impleri nõ ſecus quàm hæc conditio ſi nauis ex Aſia uenerit, iuxta l.ij.& l.ſi quis heredem.C.de inſtit.& ſubſtitu.melius in l.ij.ff.de cond.& demon.tamen illud intelligendum niſi ſemel conditio defeciſſet, nam per conditionis defectum euaneſcit relictum conditionale, quòd poſtquam ſemel euanuerit amplius ſuſcitari non poteſt, l.ſi decem cum petieto.ff.de uerb.obliga.l.qui Romæ.§.Augerius.ff.eod.ti.l.ſi ita expreſſum, l.cum ita datur.l.ſub diuerſis.ff.de cond.& demonſtr.§.ſin autem aliquid ſub conditione.C. de cad.tollend.l.ſi quis hęredem, & fere per totum.C.de inſtit.& ſubſt.nec dubium eſt quin licet ad implementum huius conditionis ſi nupſerit deſideretur nuptiarum interuentus uel quòd non ſteterit per implere debentem, l.j. C.de inſt.& ſubſti.l.in teſtamento.ij.ff.de condition.& demon.tamen ut ea conditio defeciſſe intelligatur nullus actus poſitiuus deſideratur pręter animi declarationem, nam cum primum honoratus conſtituerit nolle ſe conditionem illam implere ilico ea conditio ſine ſpe renaſcendi perijſſe ſeu defeciſſe intelligitur, argumen.l.Cornelius.l.iam dubitari.ff.de hære.inſti.nã & nuda animi declaratione contingit hęreditatis legative tam agnitio quàm repudiatio.§.fi.inſt.de lega.unde l.legatarius, §.fin.ff.de lega.j.ait quòd cum primũ legatarius conſtituerit nolle ad ſe pertinere legatum euaneſcere id legatũ uideẽ, habeturq; perinde 2 Repudiatio ut inducatur.

de ac ſi retro nunquam relictum fuiſſet, ut ibi,& l.ſi tibi homo.§. cum ſeruus. ff. delega.j. quinimo ſimul ac talem conditionem deficere uoluit deficit ut l.j.§.utrũ autem,uerſ.proinde ibi, maluerit deficere conditionem, ff. ſi quid in fraudem patroni facit.l.iij.C. de hęredibus inſti. Iam ergo dubitari non oportet quin per interuentum uoluntatis (ut more noſtrorum loquar) deferit conditio,& in eo tantum quęſtio manebit an adhuc pœnitere liceat,& magis eſt,ut neq; in repudiationibus,neq; in agnitionibus pœnitentię locus ſit.l. ſicut maior. C. de repudi.hæred.ratio ut in l.ſicut ab initio. C. de acti.& oblig.iuncto,§.hęres quoque.inſt.de obliga.quæ quaſi ex contractu naſ.idq; expeditius eſt in repudiatione legati,quia ſimul ac repudiatum fuerit ejus dominium ilico reuertitur ad hæredem.d.§.utrum autem d.l. legatarius.§.fi.d.§.cum ſeruus in l.ſi tibi homo. ſupra allega.id quod accidit cũ cõditio ſiue caſualis,ſiue poteſtatiua,ſiue miſta relicti deficit,nã & tunc tale relictum remanet pleno iure apud

3 hæredem nunquam ab eo diſceſſurum.d. §. ſin

Variare an liceat in ultim. uol.

autem aliquid ſub conditione, † cum ergo ſit perſona ſcilicet hæres qui habeat ius retinendi,& per hoc res deſinat eſſe integra pœnitentię locus non erit ex regula.l.iij. l. ſi pecuniam, in prin.ff.de cõditio.cau.data.l.naturalis. § j ff. de præſcript.uerbis. Id quod expeditius eſt in ultimis uoluntatibus in quibus poſt animi noſtri declarationẽ continuo ſequitur legis executio ſicq; deſinit res eſſe integra, neq; unquã pœnitere liberum erit.l.ſi is cui.ff.delega.ij.ergo per repudiationem ſiue ipſius relicti, ſiue conditionis poteſtatiuę ſub qua relictum datũ fuerat id relictum euanuit, & remanſit penes

4 Conditio pendẽs ex facto noſtro p uoluntatem noſtrã deficit, nec eſt locus uariationi ſi adesrat ſubſtitutus.

hæredem oneratum,† ſicq; res deſijt eſſe integra non ſecus, quàm integra eſſe deſineret ſi legatarius ſubſtitutum habuiſſet quo caſu omnes admittunt ꝙ ſimul ac mulier quę ſub conditione nubendi honorata fuerat cõſtituerit nolle ſe nubere relicto excludetur per l.ij.C.de inſt.& ſubſt. eſtq; communis opi. ut per Coſtã ubi ſupra.nume.9.poſt Alex.Decium, Corneũ Iaſ.Riminaldum,& alios in d.l.ij.C. de inſt. & ſubſt.in ſimili per Gloſſ.& Docto.communiter præſertim Corneum ibi in l.fi.C.de rep. hęred. unde apparet non iuſtam eſſe differentiã quã Emanuel in d.num.9 tradidit inter legatũ ſub conditione nubendi mulieri relictum quando ſubſtitutum accepit, & tale legatum eidem relictum quando ſubſtitutũ non accepiſſet,quaſi illo caſu ſimul ac declaraſſet nolle ſe nubere legatum ab ea abſcederet inq; ſubſtitutũ tranſuolaret,iſto autem caſu non ita, quia (inquit) non adeſt perſona inquem id legatũ à muliere abſcedens transferatur,nec aduertit ſupereſſe perſonam ipſius hæredis onerati apud quẽ manſurum ſit iuxta.§.in primo.§.pro ſecundo §.in nouiſsimo.§. ſin autem aliquid ſub conditione.C.de cad.tollẽ. † Qua ratione etiam procedit quod tradunt Bar. & communiter Doc. præſertim Iaſ.in l.planè,§.ſi duobus,ff.de lega. j.Bar. Iaſ.& alij in l.huiuſmodi.§. ſi Titio eod. titulo.Bar.& comuniter Doct.in l.ſi Titio,& ci ff.delega.ij.dum aiunt quòd in quibus caſibus legati dominium à morte teſtatoris non tranſit recta uia in legatarium ceſſat ius accreſcendi,quia ſupereſt perſona hæredis à quo dominium illius relicti nunquam abſceſsit, ſicque habet ius retentionis. Vnde & in ſpecie noſtra, cum relictum fuerit conditionale ſicq; dominium eius in mulierem nunquam tranſierit, nec ab hærede onerato diſceſſerit ſimul ac mulier ſe nubere nolle declarauerit apud hæredẽ manebit irreuocabiliter,ſicq; iam pœnitere liberum non erit.Ergo ſi ea mulier in tali relicto habuerit cohæredem, & ſi uerosimile ſit Emanuelem idem quod in ſubſtituto reſponſurum argum.l.ſi Titio & Meuio.§. Iulianus, ff.de leg. ij.quia utrobique eadem ratio eſt,tamẽ & hoc caſu nos firmamus idem iuris fore quod futurum erat ſi ea mulier cohæredem nullum habuiſſet.

5 Accreſcẽdi iu. ceſſat quãdo dominiũ legati nõ tranſit recta uia in legatariũ.

Hactenus cũ mulier palam declarauit ſe nubere nolle,quid autem ſi nihil aperuit, ſed tacita continuit ſeſe ac deliberabat quanto tempore ſpectanda ſit,dubium eſt,& cõmunis opinio eſt per triennium tantum ſpectãdam,quo præterito conditio defeciſſe uidebitur relictumq; euanuiſſe intelligetur,ita tenent Barr. Bald.& Ioannes de Platea in l.ij § ad filiorum. C.quando & quibus quarta pars debeat lib.x. Iaſ.nu.6.in l.ij.C.de inſt.& ſubſt.Paulus Caſtrẽ. in l.hæc conditio filiæ meæ.ff. de conditioni & demonſtrationi.Ioannes Bapti.de Sãcto Seuerino in d.l.2.

6 Conditionem illã ſi nupſerit non tenemur implere in triennium cum quibuſdã cõtra cõem.

Contrariam partem ut etiam poſt trienniũ quandocunque nupſerit ſatis conditioni feciſſe uideatur tenent Paulus Caſtren.ſibi contrarius in l.ij.ſupra allega.& Socin.in l. hæc conditio filiæ meæ,col.j.ff.de cond.& demon. quorũ opin.uerior eſt per tex.expreſſum in d.l.hæc cõditio filiæ meæ,& per l.conditionum quæ inſutarum,ff.de cond.& demon.quæ iura apertius hanc partem probant quàm ulla inductione egeant,quod & ſuadetur ratione.nam cũ mulier ſub conditione ad legatum fuerit inuitata,quod quidem legatum eſt apud hæredem ipſiuſmet hæredis, intereſt quieſcere ut inter uſurio temporis fruaẽ, nam querela illius cui teſtator uoluit, ut mulier nuberet nõ eſt in cõſideratione,

ſideratione, cum in conditione tãtum poſitus
fuerit, non etiam in diſpoſitione, nec dubium
ſit quin poſitus in conditione non uideatur po
ſitus in diſpoſitione.l.ſi quis ſub conditione dã
dorum decem.ff.ſi quis omi.cau. teſtam. Gloſſ.
cõmuniter ibi approbata in l.Lucius, ff.de hæ-
re.inſtitu.tradunt communiter Doct.in l.Gal-
lus, in prin.ff.de lib.& poſthu. Tenendo iſtã par
tem tunc ad d.§.ad filiorum, in quo repoſitum
eſt unicum fundamentum eorum qui contra-
riam partem tuentur reſpo. ꝙ loquitur in ſpe-
cie longe diuerſa: ex diuerſis autem non fit il-
latio.l.ſi.ff.de calumni. Pręterea ibi eſt caſus ſpe
cialis ut & cuilibet rectè intuenti apparebit, &
declarat Socinus ubi ſupra. Ergo mulier aut di
xit ſe uelle nubere ei cui teſtator iuſsit, ſed ille
noluit, & ilico habebit legatum, aut ipſa dixit
ſe nolle nubere, & ilico euanuit legatum.l.j. &
l.ij.C.de inſt.& ſubſt. aut tacuit deliberans, &
dic ut proximè, & pro nobis eſt etiam tex. ex-
7 preſſus in l.pater Seuerinam, ff.de cond.& de-
monſtra.in prin. †Neque ad rem pertinet.l.hæc
conditio ſi in capitolium, ff.de condi. & dem.
nam ibi in conditione poteſtatiua quæ cũ pri-
mum legatarius poteſt eam implere debet: nos
loquimur in conditione miſta quæ quando-
cunque impleri poteſt, ut dd.ll.non ſecusquàm
8 conditio caſualis, ut l.ij.ff.de condi.& dem.

Conditio poteſtatiua implẽda eſt, q̃ primum poteſt.

In† hæreditate autem ſub conditione etiã
poteſtatiua relicta obtinuit communis ſenten
tia exiſtimantium ut ea conditio nõ ilico poſt
mortem teſtatoris neceſſe ſit, ut impleatur, qa
cum hæreditas habeat ſe ad commodũ, & in-
commodum.l.quia poterat, ff.ad Trebel.§.ſed
neque.inſt.de autho.tutorum.l.ſi hæreditatẽ,
ff.mand.l.ſi filius qui patri, ff.de uulgari, nõ eſt
hæres inſtitutus præcipitandus, ne forte in con
ſulte ſuſpectam adeat hæreditatem, ita tenuit
Gloſſ.ſingul.in l.ſi quis ita hæres inſtituatur, ff.
de hære.inſt.per tex.ibi Bar.in d.l. hæc condi-
tio, ſentit Gloſſ.in l.ſi plures, Gloſſ.ſi.ff.de cond.
inſt.ſentit Gloſſ.in d.l.hæc conditio ſi in capi-
tolium, ff.de cond.& demõ. eſt communis opi
nio, ut patet ex relatione Cornei in l.j.colũ. ij.
nu.2.C.de inſt.& ſubſt.Emanuel in l.cum tale.
§.reſcriptum, limi.vj.ff de cond.& dem. Cinus
9 in d.l j.nu.7.col.fin ratio eſt ut ſupra.

Conditio poteſtatiua q̃ primum põt non eſt neceſſe, ut impleatin hæred.

Denique† ſi mulier in legato ſit honorata
ſub conditione nubendi Titio, & ipſa ab eo in
terpellata nubere noluerit, ilico conditione de
fecta uidetur ex mente Gloſſ.in d.l.j.de inſt.&
ſubſti.adeo ut licet poſtea ipſa pœniteat, & Ti
tius iam nollit legatum ſemel amiſſum non re
cuperet, ut tenent Bald.Fulgo. Paul. Alexand.
col.ſi.ad ſi.Decius nu.13. qui hanc firmat eſſe
communem ſententiam in d.l.j per l.pen.ij.re-
ſpon.ff.de conditio.& demon.& l.fin.uerſ.niſi
C.de condi.inſer. & per alias leges ſupra alleg.
& quia moram purgare non licet ad actionem
conſequendam, ſed tantum ad exceptionem
opponẽdam.l.Thais.§.intra, ff.de fideicom. lib.
& l.ſi intra quinquennium.ff.de ſtatu liber.ſe-
cundum Decium ubi ſupra Emanu.ubi ſupra.
nu.25.qui hanc dicit communem ſententiam 10
†quam tamen ipſe limitat, ut procedat quan-
do re uera conditio impleta non fuit, quia po-
ſtea Titius ille à muliere ſemel repudiatus ei
iam pœnitenti nubere noluit, neq; ex legis au-
xilio pro impleta habetur quia ipſa fuit in mora,
ſed ſi re uera poſtquam ſemel ipſa recuſauit
Titio nubere, poſtea mutata uoluntate ei nu-
pſerit conſequitur relictum ſecundum Eman.
quod ſuſpectum puto.nã per uolũtatẽ mulieris
ilico defecit conditio irreuocabiliter, ac irre
parabiliter arg.l.ſi.uerſ.niſi ipſe ſeruus, & uerſ.
niſi, & ipſe oblatas.C.de cõd.inſer.& l.pen.ff.de
cõdi.& demõ.l.j.§.proinde, ff.ſi quid in frau.pa
tor l.legatarius.§.j.ff.de lega.j.l. filij, per locum
ab ſpeciali, ff.ad Tertull.l.ij.C.de inſt. & ſubſt.
l.in teſtamento.ij.ff.de cond.& demon.§.final.
verbo.nuda voluntate, & verb.contraria deſti-
natione, inſt.de hære.quali.ergo ſi defecit con-
ditio ſequitur, quòd euanuit relictum reman-
ſitq; penes hæredem, ſicq; ſemel peremptum
ſuſcitari non poteſt, §.ſin autem aliquid ſub cõ
ditione.§. in primo.§.pro ſecundo.C.de cadu.
tollen.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de uerb.
oblig.§.j.inſt.de inuti.ſtipu.l.qui res.§.areã, ff.
de ſolu.adeo ut etiam retro nunquam relictũ
fuiſſe uideatur.l.j §.utrum autem, ff. ſi quid in
fraudem patro.l.ſi tibi homo, §.cum ſeruus, ff.
de leg.j.d.l.legatarius.§.fin.cum ijs, quæ ſupra
diximus, & qa in huiuſmodi repudiationibus
pœnitentię locus non eſt. l. ſicut maior. C. de
rep.hære.facit.l.ſi quis hæredem.C.de inſtit.&
ſubſt.ergo cum conditio defecerit, & per hoc
legatum irreparabiliter euanuerit quòd po-
ſtea impleatur conditio proderit nihil. 11

Conditio ſi nupſerit ſub qua mulieri legatũ fuit relictum ſi ſemel ipſa declarat nolle ſe nubere ea defecit ſe uideat irreparabiliter dubia quæſ.

Conditione nubendi ſemel repudiata & ſi poſtea expleat nil prodeſt cõtra nouiſ.

Ex †quibus etiam apparet erraſſe Alexand.
in d.l.j.C.de inſt.& ſubſt.uerſ.& inquantũ, cõl.
fin.ad medi. & Decium ibi col.fin.in fine, dum
aiunt, ꝙ in hęreditate mulieri relicta ſub con-
ditione ſi Titio nupſerit, ſi ipſa à Titio inter-
pellata declarauerit ſe nolle ei nubere, & po-
ſtea pœnitentia ducta ei nubere velit, qui tamẽ
recuſauit eam uxorem habere quòd conſeque
tur hæreditatem ipſa mulier quaſi mora ab ea
commiſſa licet noceret in legatis, non tamen
noceat in hęreditate, vt ſupra diximus, ſed
vtrunque ſuſpectum eſt, hoc eſt tam dictum, q̃
ratio dicti. nam cum conditio hæreditatis ſe-
mel defecerit, tam euanuit hæreditas, q̃ eua-
neſcere

Conditione nubendi mulier ſe nolle, implere declarãs, & ſi poſtea pœnitentia ducta dicat ſe iam nubere uelle nil agit, tã in hæred. q̃ in legatis cõtra Alexan.& Decium.

neſceret legatum,ut per totum.ff.de condit.& demon.& per totum.C.de condi.inſer. & C.de inſt.& ſubſt.&.ff.de côd.inſt. & licet feſtinatio conditionis implendæ in hæreditatibus non exigatur ex communi opinione ſupra relata, tamen in ſpecie noſtra non conditionis implementum differt,ſed aufert,quia conditio non fuit per interuentum uoluntatis ſuſpenſa duntaxat,ſed fuit omnino defecta.

12 Conditio interpretatiue impleta quã act. producit noua declaratio

Sed quæ †actio competit eo caſu quo conditio ſi nupſerit re uera impleta non fuit, ſed tãtum interpretatiue, quia per mulierem legatariam non ſtetit, & quidem communis opinio eſt ſecundum Iaſ.col.fin.& ſecundum Decium col.fin.in l.ij.C.de inſt & ſubſt.ꝙ competit eadem actio,quæ competeret ſi conditio re uera impleta fuiſſet,quod procedit quando de iure communi pro impleta ea conditio habebatur,ſecus ſi de iure ſpeciali ſecundum eandẽ communem opinionem contra quam in hoc ultimo tenet Decius, ubi ſupra, cuius opinio contra communem uera eſt quando de iure tantum prætorio pro impleta habebatur conditio,quia actiones iure tantum ciuili nô etiã iure prætorio inuentę fuerunt.l.ij.§.iij.& §.iiij. cum ſeq.ff.de origi.iuris,ſed ſi de iure etiam ciuili quamuis ſpeciali pro impleta conditio habebatur,tunc eadem actio competet,quæ côpeteret ſi re uera impleta eſſet,ut per ll.& iura quæ allegant Iaſ.& Decius ubi ſupra.

13 Conditionis imple. legatarius qui nõ repudiauit, ſed tantũ intermorabaẽ non perdit legatũ quã do erat cõditio caſualis,uel miſta contra cõem oĩ nouiſ.

Adde†quòd mulier quæ ſub conditione ſi ſeio nuberet honorata fuit,aut ſolum differebat conditionem implere,aut palam & intrepide eã implere recuſabat , ac negabat, primo caſu ſunt qui uelunt, ut in hæreditate dilatio non noceat,quia cum habeat ſe ad commodũ & incommodum hæreditas.l.quia poterat , ff. ad Treb.§.ſed neque inſt.de autho.tutorum.l. hæreditatem.ff.mand. inculpata uideri debet mulier,quæ non temerè nimisq́; properanter ſeſe cômiſit periculo hæreditatis ſuſpectę arg. l.ſi filius qui patri, ff.de uulga. ſed talis dilatio mulieri noceret in legato,quia habet fere ſemper utilitatem omni ſuſpectione carentem, ut d.l.hæreditatem, & ſupra diximus quod ultimum non eſt uerum, quia ea dilatio licet noceat in conditione poteſtatiua.l.hęc conditio ſi in capitolium, non tamen nocet in conditione caſuali,ut l.ij.ff.de cond.& demonſtr.nec in conditione miſta.l. hæc conditio filiæ meæ.ff. de cond.& demon l.conditionum,quæ in futurum, eodem titulo ſiue loquantur in hæreditate,ſiue in legato,ut dd.ll.licet contrarium ſentiant Alex.nume.10.& Decius col.fin.in fin.in l.j.C.de inſtit.& ſubſt.ubi etiam Paul. & Corn. col.ij.Idem Paul.Iaſ.& Riminal.in l.ij. eodem titulo.Socinus in l.in teſtamento.ij. nu.xj.ff.de condi.& demon.dum allegant d.l.hæc côditio ſi in capitolium. eam procedere intelligentes in legato relicto mulieri ſub conditione nubendi,quæ miſta eſt,cum d. l. loquaẽ in legato relicto ſub conditione ſi in capitolium aſcenderit, quæ non ſolum poteſtatiua eſt , ſed etiam facillima,& ita hoc caſu eos merito reprehendit Eman.in d.§.reſcriptum.ſexta limi. num.5.

Secundo caſu quando palam,ac deliberatè mulier dixit ſe nubere nolle Alexã.d.nu.10.& Decius d.col.fin.in fi.dicunt id non nocere, ſiquidem poſtea ea mulier mutata uoluntate parata ſit ſeio nubere licet per eum modo ſteterit quod ſupra improbauimus,ſed id admittit à Coſta,ubi ſupra ſi & ipſa cum effectu parata ſit nubere,& ſeius conſenſerit ſicq́; matrimonium fieret, quod ſimiliter ſupra improbauimus moti,quia eo caſu non ſolum uerũ eſt per mulieris uoluntatem conditionẽ nubendi ſemel defeciſſe,ſed etiam talem conditionem ſemel defectam ad ſui implementum reuocari non poſſe.

14 Conditio nubẽdi arbitratu alterius reiicitur,ſiue ſumatur pro libera eius uolũtate, ſiue pro arbitrio boni uiri cũ cõi

Quid†ſi mulieri quid relinquaẽ ſub hac côditione ſi arbitratu Titij nupſerit , & quidem ſi arbitrium ſumebatur pro libera uoluntate Titij , omnes admittunt conditionem reijci mulieremq́; eo etiam inſcio, aut renitente nubentem legatum conſequi.l.cum tale.§. reſcriptum,ff.de cond.& dem.quod ſi arbitrium ſumaẽ lenius nempè pro arbitrio boni uiri adhuc idem,ut d.§.reſcriptum,in ſui generalitate,& in c.Gemma.de ſponſa.ratio,ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat ut ait. d.§.reſcriptum,& eſt communis ſententia ſecundũ Emanu.in d.§.reſcriptum, amplia. fi.numer.7. quod & ſentit Bart.ibi ubi etiam Dinus, & Albericus qui idem uoluerunt in l.Titiũ, & Mæuium,ff.de admi.tutorum Iaſ. in l. ſi quis arbitratu,nume.18.ff.de uerb.oblig.Socin.in l. filiæ ſuę,ff.de cond. & demon. Lancelo. Decius in l. turpia.§.j.col.fin.ff.de leg.j.

15 Conditio nubẽdi arbitrio alteri' adeo reijciẽ, ut nec eius uoluntatem requirere teneamur cõtra mẽtẽ Petri, Cin.Pau. Cornei.

Infertur†ueram non eſſe rationem Petri, & Cini in d.l.turpia,§.j.Cini,& Ioan. Imol.in d. §.reſcriptum,Paul.Caſtrenſis,& Cornei in l.legatum,de conditio.inſer.C.dũ aiunt hanc conditionem,ideo remiſſam fuiſſe ne mulier alienum arbitrium in nuptijs ſequi cogatur , nam nec ſequi,nec etiã petere cogitur, ut diximus, licet ſuperiorem rationem communem appellet Emanu.ubi ſupra.nume.7.

Per contrarium uidebatur,ut & petere , ac requirere Titij arbitrium,& etiam illud ſequi deberet argum.l.j.C.de inſt.& ſubſt.l.cum ita. l.Titio centum.§.j.ff.de cond.& demon.ſed illa iura procedunt quando & perſona certa,cui

mulier

mulier nuberet à teſtatore deſignata fuit, & præterea non ſub conditione pœnæ ſubeundæ ſed ſub ſpe præmij conſequendi mulier ad matrimonium inuitabatã, nec enim alterutrũ ſufficeret, nam ſi legitimam tantũ filiæ relinquerem ſub hac conditione, ut Titio nuberet, etiã ſi Titio non nupſerit legitimã utpote ſibi quaſi debitam conſequetur, ut reſoluit Pal. Ruu. in c.per ueſtras.not.3.§.xxj.nu.4.de donat. inter uirum & uxorem. Rurſus ſi etiam aliquid ultra legitimam filię meæ, uel legatũ extraneæ mulieri reliqui ſub cõditione ſi arbitrio Titij nuberet, nec deſignaui cui nubendum mulieri eſſet, & extranea mulier legatum, & filia ꝙ ei ultra legitimam dederam conſequetur ſi matrimonium Titio inſcio, aut inuito contraxerint non ſecus quàm ſi de cõſenſu ipſius nupſiſſent, ut d.§.ſi quis arbitratu, alias incipit reſcriptũ. Ratio differentiæ, quia quando teſtator deſignauit cui uiro mulieri nubendum eſſet, ei uiro prodeſſe uoluit, hęcq́; affectio in conſideratione eſſe debet. Cum autem nullum deſignauit, tunc ſolam ipſius mulieris utilitatem principaliter reſpexiſſe uidetur. ſicq́; non tam præcepti, quàm conſilij uim iuſſus teſtantis habere uidetur, cui ipſa mulier renuntiare poteſt arg. l.cum pater.§.mando.ff.de lega.2.l. Titio centum, in prin.ff.de cond.& demon.l. filiusfamilias, §.diui, ff.de lega.j.l.pen.C.de pact. quod ſi dixeris eſſe debere in conſideratione intereſſe illius cuius arbitratu ea mulier nubere debebat, reſpondeam ꝙ intelligendo (prout intelligi oportet) de boni uiri arbitratu, erit quoddam intereſſe nullius, aut leuiſsimæ utilitatis, quæ in conſideratione eſſe non debet, & ideo remittitur à lege, ut d.§.reſcriptum, & d.c. Gē-

16 ma.d.l.Titium, & Mæuiũ, l.Titia.§.j. & in prin. ff.de uerb.oblig.† unde ſi filiæ meæ aliquid ultra legitimam reliqui ſub conditione hac, ſi fratrum conſenſu nuberet, nec deſignaui cui uiro nubendum eſſet Pal. Ruu. ubi ſupra reſpõdit eam non poſſe nubere ſine fratrum conſenſu quin relictum illud ultra legitimam ſibi datum amittat, magni faciẽſq; hoc conſilium per quod coactabuntur ſorores de fratrum conſilio nubere, quod nihil eſt, ut dixi, quia loquitur contra d.§.reſcriptum, cũ ſimi.& l.j.C.de inſt. & ſubſt. procedit quando certa perſona deſignata erat, cui mulier nuberet, meritò ergo Pal. Ruu. reprehenſus fuit ab Emanu. ubi ſuprà licet alia parum efficaci ratione.

Conditio nubendi de fratrũ conſenſu ſorori appoſita in relicto & uolantario reijcitur cũ Eman. cõtra Pal. Ruu.

17 Infertur erraſſe Aimon Sauili. conſil.lxxx. nume.1.poſt alios quos ipſe refert dum ait, ꝙ ſi ſciam omnium bonorum fideicommiſſariam reliqueram ſub conditione ſi de fratrũ meorũ cõſenſu nuberet & eis inſcijs, uel inuitis nupſit priuabitur fideicommiſſo, quia (inquit) iſta eſt pœna non damni ſentiendi, ſed lucri amittendi ergo, & c.arg.d.l.j.C.de inſt.& ſubſt. cum alijs ſupra allegatis, ſed nihil eſt, quia illa iura procedunt quando teſtator certum uirum deſignauit, cui mulier nubere deberet, eiq́; uiro conſultum uoluit teſtator, Aimon autem, & ſequaces loquuntur quando uir certus deſignatus non fuit; quo caſu licet agatur de lucro tantum amittendo, reijcitur conditio, ut d.§.reſcriptum, meritò ergo Aimon ab Emanu. ubi ſupra reprehenſus fuit, licet alia ratione non ſatis (ut nobis uidetur) efficaci † ergo, & eadem ratione ſecundum Emanu. ibid. & rectè contra Aimonem. conſi.j.nume.3.poſt Oldrald. conſi. xvj non ualebit hæreditatis adéptio quam teſtator faciebat ſi hæres arbitrio alterius non nuberet, cum certa perſona deſignata nõ eſſet, cui nubendum eſſet.

Conditio ſi nupſerit cõſenſu alteri' non deſignata perſona, cui nubendũ eſſet reijcitur cum Eman. cõtra Aimo.

18 Conditio ſi nupſerit arbitrio deſignata perſona, cui nubendũ eſſet reijcitur de adeptione hæreditatis cum Eman. cõtra Aimo.

19 Ratio cõmonisim probatur.

Vnde † aduerto minus idoneam eſſe rationem quam (poſtquam alios reprehenderat) reddidit Emanu. ubi ſupra nu.12 poſt Gloſſ. in l.legatum, C.de cond.inſertis Iacob. de Arena in l.turpia, §.j.ff.de lega.j. ubi Lancel. Decius col. fin. Fulgoſi.conſi.lxj.col.pen. Corneus conſi.cv. pro parte lib.ij.ad fin.col.fin. Soci. in l.filiæ ſuæ ff.de cond.demonſt. aiunt enim conditionem hanc ſi arbitratu, uel cõſenſu Titij filia nupſerit ideò à lege remitti, quia interim impedimentum nuptiis fit dum mulier illius conſenſum requirit etiam ſi illud ſequi non teneretur & impedimentum in conſideratione eſſe debere etiam ſi mulier hodie nuptura in craſtinũ tantum diem cogeretã matrimonium differre. Sed nihil eſt, nam quis non uidet, quàm lõgius moroſiusq́; impedimentum fiẽt in terminis legis.j.C.de inſt.& ſubſt.cũ ſimi.& tamen id impedimentum à lege non remouetur. Ergo ne quod omnino nuptiis impedimentum fiat uoluit lex ſi id certè perſonæ utilitatem non reſpicit, ut d.l.j.cum ſimi. ſecus ſi certæ perſonæ utilitatem reſpiceret, ut ibi.

20 Infertur fuerat non eſſe Aretini ſententiã, qui in conſi.lxvij.num.1.col.i.uoluit ualere hoc pręceptum teſtatoris, qui impuberẽ hęredem ſcriptam iuſſit ne infra.15.ſuæ ætatis annum nuberet, id quod palam eſt contra d.§.reſcriptum ibi, ne quod omnino impedimentũ fiat. Neque ad rem pertinet quod hic agatur de lucro non de damno, nam & in lucro idẽ eſt quãdo non apparet certa perſona cuius fauore id fieret, prout hic minime apparet, & ex regulà potuit ipſa ſimul, ac nubilis eſſet huic præcepto prohibitiuo ſuam tantum utilitatem reſpicienti renuntiare.l.cum pater.§.mando.ff. de leg.ij.l.Titio centũ, in prin.ff.de cond.& dem.

Conditio nõ nubẽdi, uſque ad 15. annum reiicitur cõtra Areti.

l.pen.

l.pen.C.de pact.& d §.diui † vnde vtiliter infertur ꝙ licet prohibitioni teſtatoris, quæ prohibiti tantū vtilitatem reſpicit poſsit prohibitus regulariter renunciare, vt dd.ll.ſi modo minor ętate non ſit, quia tunc non poteſt, vt d.l. Titio centum, in prin.& l.2.C.pro emp. tamen & minor renunciare, & tale præceptum prohibitiuum tranſgredi poſſet in hac materia ſimul ac nubilis ſit, licet quo ad rerum ſuarum adminiſtrationem minor adhuc reputetur, & cum Areti.vbi ſupra videtur tranſire Emanu.ubi ſupra licet dubius, & anceps motus, † quia licet perpetuam uiduitatē uirgini inducere nō liceat, tpalē tñ licet, ſcđ meū, & Are. ego dico ꝙ neq; perpetuam, neq; temporalem neque etiam momentaneam, ut d.§.reſcriptum.

11 Nuptiarū fauore minor poteſt tranſgredi præceptū teſtatoris, quod alias trāſgredi nō poſſet.

12 Viduitatē uirgini inducere nō licet perpetuā, nec tpalē, nec ēt momētaneā contra noui.

CAP. XCV.

1 *COnditio illa ſi opus infra biennium factum non fuerit, ante biennium etiam cum effectu impletur cū primū certum eſſe cœperit infra reſiduum termini opus perfici non poſſe contra communem.*

2 *Conditione de opere infra diem certum faciendo non uere, ſed interpretatiue exiſtente, tunc licet pœna ante finem termini peti poſsit tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea.*

3 *Intell. l.in illa ſtipulatione, & l.hoc iure, ff.de uerb.obli.*

4 *Pœna promiſſa ſub conditione ſi opus infra annum factum non fuerit, an peti poſſet ante finem termini.*

5 *Legatum relictum ſub conditione ſi hæres infra annum nō fecerit id quod in ſe erat, an debeatur ante finē anni.*

6 *Conditio ſi ſtichum non dederis decem dato, quando impleta, uel defecta uideatur.*

7 *Cōditionis implemētū licet pēdeat ex facto promiſſoris tñ poſt conditionē exiſtentē non ſemper ſpectat dies.*

8 *Intellectus l.cum ſtipulatus ſim mihi à Proculo, ff. de uerb.oblig. & nu.10.*

9 *Intellectus l.ſi in lege.ff.locati, & nu.11.*

12 *Conditione defecta an dies ſpectetur.*

13 *Intellectus l. & ideo hæſitatur, ff.de uerb. oblig. & l. Martius.ff.locati.*

IVxta iſtam partē eſt tex.princeps in hac materia in l. cū ſtipulatus ſim mihi à Proculo, ff. de uerbo. obl. cui accōmodamus ſequentē Gloſſelā, & uerba tex. ita habēt. Cum ſtipulatus ſim mihi, o Procule, ſi opus arbitratu meo ante calēdas Iunias ef fectū nō ſit, pœnā, & ꝓtulerim diē, putas ne uerè poſſe me dicere, arbitratu meo opus effectū non eſſe ante calendas Iunias: cum ipſe arbitrio meo aliā diē operi laxiorē dederim? Procul rñdi. Non ſine cauſa diſtinguendū eſt intereſſe utrū per ꝓmiſſorē mora nō fuiſſet quo minus opus ante calēdas Iunias (ita ſtipulatiōe cōprehēſum erat.) ꝑficeret, an tūc, cūi ā opus effici nō poſſet ante calendas Iunias, ſtipulator diē in calendas Auguſti protuliſſet. Nā ſi tunc diē ſtipulator protulit cum iā opus ante calēdas Iunias effici nō poterat: puto pœnā eſſe cōmiſſam, neq; ad rē pertinere ꝙ aliquod tpˢ ante calēdas Iunias fuit quo ſtipulator nō deſyderauit id ante calēdas Iunias effici, ideſt, quo nō eſt arbitratus, ut fieret qđ fieri nō poterat, aut ſi hoc falſum eſt, ēt ſi ſtipulator pridie calendas Iunias mortuus eſſet, pœna cōmiſſa non eſſet, qm̄ mortuus arbitrari nō potuiſſet, & aliqđ tpˢ poſt mortē eius operi ꝑficiēdo ſuperfuiſſet & ꝓpemodū ēt ſi ante calendas Iunias futurū eſſe cœperit opus ante eā diem effici non poſſe, pœna commiſſa eſt. Et diuiditur in quinque ſecundum Alber.& Paul.hic at. ſecundū Bar. Alex.& Iaſ.diuiditur in quatuor at. ſecundū omnes conſtat, ꝙ in prin.ponitur thema, & in fine ibi, & prope modū ponitur deciſio quæſt.ut pœna conuentionalis promiſſa ſub hac conditione ſi opus infra biennium, non fieret, non ſolū cōmittaē peracto biennio, ſed ēt ante eius finē, cum primū certū fuerit infra reſiduū biennij opus ꝑfici non poſſe, idq; cōſtat apud oēs, & ēt apud me, & quia tex. ait arbitratu meo, expone, ut ꝑ Glo.ij. ibi & Bar.col.j.tu dic, ꝙ mihi tecū conuenit, ut opus certæ formæ faceres ante calendas, deinde ſubiecta eſt pœnalis ſtipulatio, ut ſi opus arbitratu meo (ideſt ſecūdū arbitriū, iam dictū, non dicendū forma enim iam deſignata erat) non fieret ante calendas, centum nomine pœnæ præſtarentur, adde ꝙ non ſolū promiſiſti opus facere ſecundū arbitratū meū ideſt, ſecundū formā iam deſignatam, ſed ēt promiſsiſti, taliter te facturū, ut arbitrio meo, ideſt, voluntati meæ ſatisfactū eſſet, qđ Hiſpanè dicitē quę loare acontento.) Hoc declaratur in uerſ.aut ſi hoc, ubi tex. innuit. ꝙ nō ſolū tēpore cōtractus arbitriū fuit interpoſitū, ſed etiam poſt opus perfectum, aliud arbitriū ab ſtipulatore erat interponendum quo præmiſſo oēs indifferenter tenent, ꝙ ſi tñ tpis præterijt, ut infra reſiduum tpis ante calēdas opus ꝑfici nō poſſet, tūc ēt ante calendas pœna cōmittitē qđ uerū ipſo iure † de ęquitate tñ obeſt exceptio, ut ante calēdas peti nō poſsit effectualiter.i.exequi nequeat qđ tenet Gl.mag.ibi plus ēt dico, quā ſeqtur Alber.col.ij in princ.poſt Dinū quē refert & Bar.col.ij dū op.de l. in illa ſtipul.ſi calēdis, & iterū eadē col.dū op.de l.ſtip.nō diuidūtur, §.ſi ꝗs ita, & Alex.nu.9.& tū Gl.ſimpliciter trāſit. Iaſ.col.iij.poſt med.licet nō ſit cōtradicēs, tñ teneo cōtra cōem ꝙ nō ſolū añ calēdas pœna ipſo iure cōmittatur, ſed ꝙ ēt effectualiter cōmittatur, ut ēt añ calēdas exigi poſsit, moueor primo per hanc legē quæ ſcđm omnes in uerſ.& propemodum, & in uerſ.nam ſi tūc ꝓbat pœnam ipſo iure cōmiſſā eſſe, & ſi diceremus mero iure, ſed non effectualiter, eſſet imponere legem

1 Conditio illa ſi opˢ infra biennū factū non fuerat ante biennium etiā cū effectu cōmittiē cū primū certū eſſe incipit ante terminū perfici non poſſe contra cōmunem.

verbis, vt in ſimi. aiunt Bart. & Docto. in l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, dum reprobant. ſol. Glo. in l. hoc iure, ſupra alle. Secundò moueor, q̃ hic dies fuit adiectus non principaliter pp ſe, ſed pp aliud. ſ. pp conditionẽ quo fit, vt conditio. defecta, dies ſpectãda nõ ſit, ut l. cũ tale. §. Mæuiæ de condi. & dem. q̃ dies non pp ſe, ſed pp cõd. fuerit adiectus, patet, quia hæc ſtipulatio ſi opus perfectũ nõ fuerit, centũdari, incerta eſt, quo ad tp̃s cond. implendæ, niſi adijceretẽ infra quantũ tp̃s opus fieri deberet, dies ergo calendarũ adiectus fuit ad demonſtrationẽ cond. & quo magis promiſſor obligaretẽ, non. n. ſufficit opus fieri, ut pœna non cõmittatur, niſi & intra diẽ dictũ fiat, vt ergo in d. §. Męuiæ dies mortis non ſpectatẽ, eoq; cond. moſtrandæ gr̃a adiectus p̃ſumitur, ita & in propoſito eadẽ rõne poſt cond. merò iure impletã ſpectandus dies non eſt. ſtringo, nã ibi nõ erat certũ, ſed ſolũ p̃ſumebatẽ cond. gr̃a diẽ adiectum fuiſſe, hic aũt certũ erat, nec. n. dies calendarum ad aliud poſt uideri adiectus, ſtringo, nã ibi fit illa interpretatio, q̃ dies non ſpectetẽ etiã ſi cõd. non fuit impleta, ſed contra mentẽ teſtatoris reiecta hic autẽ cõd. mero iure impleta fuit, ut & tex. ait. & oẽs fatentẽ ſtringo, & tertio, nã ibi pro legataria vnũ ſpeciale receptũ erat. ſ. q̃ cõd. reijceretur (hoc. n. q̃ ibi reijceretur ſpeciale eſſe tenent Bart. & alij in l. mulieri, & Titio, de cond. & dem. p tex. ibi, Bar. in l. te coniuncti, de lege iij.) & tñ admittitur alia ſpecialitas, vt dies non ſpectetur contra l. j. de dotis promi. C. quanto magis in propoſito noſtro, ubi pro ſtipulatore nulla ſpecialitas inducta fuit, & per illũ tex. confunditur reſp. Doct. (inquiunt. n.) cond. impletã videri diẽ, tñ ex æquitate quo ad differendã executionẽ ſpectandã, quod non valet, nã & ibi vertitẽ eadem æquitas in executione differenda, & tñ non difertur, nec dicatẽ aliud in contractibus, vt hic, in quibus fit interpretatio contra ſtipulatorem, l. ſtipulatio iſta, §. in ſtipulationibus. l. quid. ſupra eod. titu. aliud in legatis, in quibus fit benignior interpretatio. l. in teſtamentis de reg. iur. ita procedat. d. §. Mæuiæ, nã ad hoc reſpondet opportunè Iaſ. in d. l. in illa ſtipulatione ſi calendis, colũ. iiij. poſt princip.

Tertio eſt tex. in l. hoc iure, de verb. oblig. vbi ſimiliter dies calendarũ fauore ſtipulatoris, (vt promiſſor teneretur non ſolũ Titio nunquam in Italiam veniente, ſed etiã veniente, ſi tamen ante calendas non veniſſet) gr̃a cõditionis moſtrãdæ adiecta fuit, & cum primũ efficitẽ cõditio impoſſibilis, ſeu neceſſaria (neceſſarium. n. erat Titium in Italiã venire non poſſe, cũ iam mortuus eſſet) tunc non ſolũ conditio habetur impleta etiam ante diem ſtatutũ, ſed etiã dies non ſpectatur ad impediendã executionẽ, ſic ergo & in propoſito conditio ſi opus ante calendas factum non fuerit, cum tantũ temporis præterijt, ut infra reliquũ tp̃is fieri non poſſet, iam neceſſaria effecta eſt, & conſequenter habetur impleta. l. ſi pupillus, §. j. de nouat. & licet dies ſuper ſit, tamẽ expectanda non eſt ad differendam executionẽ cũ conditionis tñ moſtrãdæ gr̃a adiecta fuerit.

Quarto eſt tex. in l. iiij. §. j. de condi. & demõ. vbi dixi ſi Titius infra quinquium filiũ non ſuſceperit, tunc Seio dato, & ait text. q̃ ſi poſt biennũ decederet Titius filio non ſuſcepio, quo caſu cõditio neceſſaria effecta eſſet, quod tunc dies qui ſupereſt non ſpectaretur, niſi adiecta eſſet dictio (tunc) quæ denotat extremitatem temporis.

Quinto eſt tex. in l. vxori uſumfructum villæ, de vſufru. leg. eodem modo inducẽdo, ſed & ibi vltra dictionẽ (tunc) erat etiam dictio (peracto quinquennio) per quod euidentior erat voluntas teſtatoris diem ſpectare volentis.

Nec obſt. l. inſulam, & l. ſtipulationes non diuiduntur. §. ſi quis ita, primo reſpon. de verb. nam. in illis erat pœna legalis, nos loquimur in conuentionali.

Nec obſt. l. in illa ſtipulatione ſi calendis, nam ibi erat conditio poteſtatiua, ideſt pendens ex poteſtate promiſſoris, & eius fauore adiectus fuit dies, patet, quia ſi adiectus non eſſet ſtatim conueniri poſſet ad ſticum, vel ad pœnam, vt l. ita ſtipulatus, verſ. Sabinus, de verb. l. j. de pen. leg. l. vbi ante §. qui illud, de verb. obli. quo fit vt cum eius fauore nõ gratia condi. moſtrandę adiecta fuerit ſpectari debeat, licet conditio neceſſaria effecta fuerit. † Sed caue, quia omnia mea fundamenta bene concludunt, quòd in terminis legis noſtræ: cum primum conditio efficitur neceſſaria, non ſolum habetur impleta, vt pœna ipſo iure committatur, ſed etiam vt dies, qui ſupereſt non ſpectetur ad differendam executionem, nec id forte negarent Docto. ſed iſta procedunt, vbi prorogatio facta non eſſet, at cum prorogatio facta fuit, tunc etiam ſi fiat poſt pœnam mero iure cõmiſſam, adhuc tñ licet prorogatio pœnã ſemel cõmiſſam perimere non poſſit, poterit tñ efficere ne pœna exigatur, ut prorogatio illa ſpõte (vt patet hic in verbo arbitrio meo) facta, vim pacti prorogatorij de nõ petendo habere videatur, & conſequẽter pœna ante diem prorogationis peti non poſſit, imo nec poſtea, ſi interim, id eſt infra diẽ prorogationis opus perfectũ fuerit q̃d videtur admittendũ maxime q̃a alias illa prorogatio nil operaretur, & ſi hunc ſenſum habuerunt Doct. rectè loquuntur quẽ ſenſum in terminis l. iſtius planè habuit Glo. nr̃a, vt patet in princip. ipſius, ſed tamen dixi, & duo dicit, primum, quòd ſtipulator uſq; in diẽ prorogationis agere non poteſt efficaciter, deinde quòd etiã poſt diem

Cõditione neq̃ opere infra diem certũ faciẽdo, exiſtente nõ uere ſed interpretatiue, tunc licet pœna peti poſſit ante diẽ tamen ſi detur prorogatio, tunc pœna peti nõ põt ante diem, nec etiã poſt.

diem prorogationis ſi interim opus affectum ſit repellitur exceptione, cui aſſentior, quod videt̃ de mente Alex. hic nu. 9. in ſi. ſed quatenus Gloſ. noſtra verſ. plus etiã dico allegando l. in illa ſtipulatione ſi calendis, vult ꝙ in caſu quo contra ſtipulatorẽ non competeret exceptio (puta, q̃a prorogatio non interfuiſſet, ſic in Glo. noſtra intelligenda eſt) adhuc in terminis l. noſtræ ꝓmiſſor ad pœnam mero iure commiſſam ante aduentum diei agere non poſſet per l. in illa ſtipulatione, ubi prorogatio non fuit interpoſita, & tamen non agitur ante diem. Adde ꝙ Glo. nr̃am in ſpecie ſequitur Alex. nu. 9. in princi. idem vult Bar. col. ij. poſt prin. dũ opponẽs de l. in illa ſtipulationis, ait ꝙ tam hic, q̃ ibi ante aduẽtum diei pœna erat cõmiſſa, ſed ante diẽ exigi nõ poteſt, nec hic, nec ibi, ſic ergo volũt iſti ꝙ licet hic nulla interterfuiſſet prorogatio adhuc lex iſta procederet ſecundũ illam at utrobiq; pœna ante diem commiſſa ante diem tñ vtiliter peti non poſſet. Quid ergo operabitur prorogatio noſtra reſp. operabitur ꝙ etiã poſt diem ſi interim opus perficiatur pœna exigi nequæat, obſtante exceptione: mihi tñ aliud videt̃ dicendum, imo teneo ꝙ in terminis huius legis ſi prorogatio non interfuiſſet tunc pœna ante diẽ cõmiſſa etiã ante diẽ exigi poſſet, moueor per l. hoc iure, ſupra eod. vbi (quando dies appoſitus eſt fauore ſtipulatoris conditione verificata ſtatim agi poteſt vt ibi in verb. (peti) ꝙ ibi dies gratia ſtipulatoris poſita eſſet patet, quia ea non appoſita etiã ſi per multos annos Titius in Italiam non veniſſet, tñ pœna non committeretur quandiu venire poſſet, at ea adiecta euenit, vt non ſolum ſi nunquã venerit, ſed etiam eo poſt diem tñ veniente committatur: ſic & in propoſito cum dies gratia ſtipulatoris adiecta fuerit, ſpectanda nõ eſſet, poſt conditionem interpretatiue ĩpletam, niſi intercederet prorogatio, & ꝙ gratia ſtipulatoris dies eſſet in propoſito adiecta patet, quia ea non adiecta, pœna non committeretur donec certũ eſſet conditionem impleri non poſſe in opus viuente promiſſore perfici non poſſe (text. eſt in ſpecie in l. ita ſtipulatus, per totam. ff. de verb. licet aliud ſit in vltimis volũtatibus, vt ibi quod & rectè perpendit ibi Bar. in ſummario, & ita intelligit̃ l. j. ff. de pen. leg. l. ſi pennm. ff. q̃n leg. ced.) at ea adiecta cõmittitur pœna etiam ſi opus viuente promiſſore perfici poſſet, ſi tñ ante diem perfectum, non fuerit, & ad idẽ eſt text. in l. iij. §. j. de conditio. & dem. ff. à contrario ſenſu, vbi dixi ſi Titius filium infra quinquenniũ non habuerit Seio, lego, Titio ſine filijs ante quinquennium, mortuo conditione legati verificata videtur vt dies ſpectandus non ſit, ecce ꝙ poſt conditionem ĩpletam dies non ſpectatur etiam ſi dies gratia debitoris adiecta ſit, prout fuit ibi. nam debitor liberat̃ non ſolũ Titio filios nunq̃ habente, ſed etiã ſi eos haberet poſt quinquenniũ facit l. cũ tale. ff. de cond. & dem. in d. §. Mæuiæ, & d. l. vxori, niſi dicas hæc iura loquunt̃ in vltimis uoluntatibus, ſecus autem in contratibus. † arg. d. l. in illa ſtipulatione ſi calẽdis. ff. de verb. ex cuius intellectu oia pendent, ideo reuoco in dubiũ intel. illus tex. cũ d. l. hoc iure & differunt † quia in alia poteſtatiua, in alia vero caſualis. fuit cõd. nã in l. in illa ſtipu. ſi ſtichũ (q meus erat ſcd̃m me) & ẽt ſcd̃m Bar. & oẽs dũ aiũt ꝙ implementũ condi. pendebat ex facto promiſſoris calendis nõ darẽ pœnã promiſſi verificata etiã per mortẽ ſtichi cond. ad huc tñ dies q ſupereſt ſpectanda eſt, idq; eo fit ꝙ vt ſpectaret adiecta fuit cũ. n. poſſem ſtichũ ſtatim dãdo facere, vt cõditio pœnalis ſtipu. euaneſceret conſtat diẽ adiciſſe me, qđ ſtichi miniſterio, & fructu interim vti volui, quo fit, vt non cond. monſtrãdæ gr̃a, ſed dilationis ꝓꝓ ſe principaliter conſiderandæ dies adiecta ſit, eſt. n. perinde ac ſi ſine cõd. ſtichũ poſt calẽdas promitterẽ, eo cõſilio vt ſtichi miniſterio interim vti poſſem, vt ergo iſto caſu nullus diceret diẽ ſpectandã non eſſe q̃ adiecta videri nõ potuit ꝓꝓ cond. q̃ non eſt ita & cũ cond. adiecta fuit poteſtariua dies nõ vt interim cond. (quam ſtatim & abſq; vllo tꝑis ſpatio implere poterã) ĩplere poſſem, ſed vt interim ſticho vterer adiecta fuit, quo fit vt conditio etiã ꝑ mortem ſtichi verificata adhuc dies, vtpote, principaliter ꝓꝓ ſe non ꝓꝓ cõditionẽ adiectus ſpectãdus. Iuxta mẽtẽ promiſſorijs ſit, ita intelligo d. l. in illa ſtipulatione † quã in contractibus tm̃ loquentẽ extẽdo vt & in vltimis voluntaribus procedat, nã ſi dixi ſi hæres ſtichũ (qui meus erat) infra bienniũ, Titio non dederit centũ dato ſticho ante bienniũ mortuo puro bienniũ ſpectandũ, licet conditio morte ſtichi extiterit, ratio, quia cum in poteſtate hæredis eſſet ſtichũ ſtatim dare non ſpectato biennio nulla alia ex cauſa biennij dilationẽ teſtator dedit niſi, vt interim eius miniſterio hæres vteret̃ nã bienniũ non potuit videri adiectũ vt hæres interim facultatẽ ſtichi præſtandi naſciſceretur quandoquidẽ eũ poſſidebat, poſſeſſumq; ſtatim tradere poterat. Idq; multũ notãdũ eſt, quia iuxta iſtã partẽ multũ laborauerunt Din. Iacob de Are. Bar. Alberi. Bal. Ange. Cuma. Paul. Caſtr. Alex. Rom. Soci. Vincentius, Hercul. Iaſ. Franciſcus de Ripa, & alij in d. l. in illa ſtipulatione ſi calendis, ff. de verb. obliga. iuncta l. hoc iure, eod. titu. quæ leges aduerſari inuicẽ videntur adeo, vt ei intellectus à varijs authoribus parum fœliciter (vt nobis videt̃) excogitatos refecrat ibi Ripa, ſed nr̃a cõciliatio ſupra facta caret oĩ vitio reliquę aũt nõ ita vt nobis viſũ eſt.

3 Intel. l. in illa ſtipulationẽ, et l. hoc iure

4 Pœna promiſſa ſub hac dupli ci cõditione ſi infra annũ opꝰ nõ fieret cõmittit̃ etiã, quæ ad petitionẽ anteq̃ ex toto ꝑtereat annus ſi tãntum anni præterijt, ut ifra reſiduũ certũ ſit opꝰ perfici nõ poſſe qđ uerũ quãdo pœna promiſſa fuit ſub conditione caſuali uel etiam mixta, uel etiam poteſtatiuæ ſubdificili, & quæ morã deſiderat ſecus ſi ſub conditione mere poteſtatiua.

5 Legatũ relictũ ſub cõditione ſi hæres infra annũ non fecerit id qđ erat mere poteſtatiuum ante finẽ anni non debetur quo ad petitionem licet ante finẽ anni cõd. faciẽdi ſit facta impoſsibilis

Conditio ſi ſtichũ non dederis decem dato.licet ſtati poſt interpell. exiſtat tñ ſecus ſi ẽt dies fuit adiectus, nam tunc nõ exiſtit per inter pella. nec etiam per mortẽ ſtichi, quo ad petitio nem, niſi & dies ꝑtereat.

6 Infero† hinc lim. ad l. ita ſtipulatus, magna. ff. de uerb. obli. l. ſi penum. ff. quando dies legati ced. l. j. de penn. lega. ubi habetur, ꝙ ſi dixit teſtator (ſtichum dato, ſi ſtichum non dederis decem dato, vel dixit incipiens à conditione ſi ſtichum non dederis decẽ dato, ijs enim caſibus aiunt dd. ll. quòd ſtatim poſt interpellationem, & ſic poſt morã cõditio legati uideatẽ implera ut decem debeantur, nulla alia ſpectãra dilatione, nec ſpectata morte hæredis debitoris, licet aliud ſit in contractibus quando incipimus à conditione, ut d. l. ita ſtipulatus, his inquam caſibus dico, quòd ſi interpoſita eſſet dies (quia dixi ſi ſtichũ non dederit infra biennium) tunc etiam poſt impletam mortem ſtichi conditio. adhuc dies ſpectaretur ut proxime dixi per quod limitantur dd. ll. at in d. l. hoc iure, conditio erat caſualis, quia dixi ſi Titius ante calendas non uenerit, dabo, quæ conditio adiecta fuit gratia conditionis moſtrandæ, ut non ſolum Titio nunquam ueniente, ſed etiam eo ueniente teneretur, ſi tamen ueniſſet poſt calendas, cuius aduentus, ut patet non erat in poteſtate mea, ſed fortunæ, uel ipſius cum primũ ergo exploratum fuerit eum uenire non poſſe conditio impleta uidetur nec ſpectabitur dies quæ non cauſa dilationis, & ſic quo minus tene-

7 rer, ſed quo magis tenerer adiecta fuit.

Conditio licet implementũ pendeat ex facto promiſſoris tñ poſt cõd. exiſtentẽ nõ ſemp ſpectat dies.

Hinc† infero ueram non eſſe tertiam ſol. glo. in d. l. hoc iure, quam Bart. & omnes ibi approbant, uſque ad Ripam dum ait quòd refert implementum conditio pendeat ex facto promiſſoris nec ne, ut ſi ex facto promiſſoris, tunc etiã poſt implementum conditio. dies ſit ſpectanda. nam in præmiſſo exemplo domum fieri pendebat ex facto promiſſoris, & tamen poſt impletũ conditionis dies non ſpectatur eſſet ergo diſtinguendum utrum ex facto ꝓmiſſoris facilius an ſub difficili penderet, ut patet ex prædictis, & ſic utrũ conditio eſſet poteſtatiua, quo caſu ꝓcederet cõis opinio an mixta (arg. l. ſuus quoque §. & puto, ff. de hære. inſt.) quo caſu cõis nõ ꝓcedit. habes ergo primo ꝙ cõmiſſa pœna, dies qui ſupereſt non eſt ſpectãdus qñ conditio pœnalis nõ erat oĩno poteſtatiua, ſed ſtatim fieri põt executio, niſi in caſu l. nr̃æ ubi interfuit ꝓrogatio. Infertur limit. ad l. noſtrã, ut non procedat prorogatione non intercedente hoc ſecundo. Infertur limita. ad l. in illa ſtipulatione ſi calendis, ut procedat quando factum, ſeu conditio erat omnino poteſtatiua, ſecus ſi erat mixtũ pendens ex arbitrio fortunæ, & facto implere debentis, ſeu uoluntate eius, arg. d. §. puto hoc tertio. Infertẽ extenſio ad l. hoc iure ſupra allega. ut procedat non ſolum quãdo conditio pœnalis ſtipulationis erat omnino caſualis, ſed etiã ſi eſſet mixta, adhuc enim conditio defecta dies qui ſupereſt ſpectandus non eſſet, hoc quarto. Infertur quòd tertia ſolutio Glo. in l. hoc iure, quam ſequuntur ibi Barr. & omnes uſque ad Ripam licet ſit uera quãdo conditio pœnalis ſtipulatio. eſt merè poteſtatiua, ſecus tamẽ eſt quando eſt mixta hoc quinto. Adde ad l. noſtram verſ. nec ad rẽ, iunctis illis verbis arbitratu meo ſecundũ Pau. hic colũ. j. ꝙ verus ſenſus. huius literę eſt, ꝙ hic pœna fuit promiſſa ſub una tantum conditione (puta ſi opus calendis, ſeu ante calendas factum non eſſet) vel dic & rectius, duas videri conditiones prima ſi opus non fieret, altera ſi ante calendas non fieret, non enim vt pœna vitarcẽ ſufficit opus fieri, niſi & ante calendas fiat, ſicut ſi dico (ſi ſine liberis deceſſeris prior ſuperſtiti reſtituas) hic duplex conditio eſt, non enim ſufficit te priorem decedere, ut fideicommiſſi conditio exiſtat, niſi & ſine liberis deceſſerit prior, ut l. hæredes mei. §. cum ità, ad Treb. ff. Quidam tamen putabant triplicem eſſe conditionem, prima ſi opus non fieret, altera ſi non fieret ante calendas. tertia, ſi non fieret arbitratu ſtipulatoris, quo fit (inquiſit) ut licet factum nõ fuerit ante calendas, adhuc tñ pœna non cõmittatur ſtipulatore non arbitrante, de quo videtẽ tex. apertus in l. multa. de cond. & de. ff. in prin. de quo oppoſitum fuit contra l. noſtrã ut patet ibi, nec ad rẽ ſed l. noſtra. rep. nõ obeſſe, eo ꝙ hic opus fuit cer- 8

Intel. l. noſtræ ĩ uerbo. arbitratu meo

tæ formæ, & determinatę & illa verba (arbitratu meo) non habent hunc ſenſum, ut ſtipulator declararet & arbitraretẽ ante inchoationẽ operis quo modo, uel quanto tempore opus fieri deberet, nam imo hoc iam fuerat præfinitum, ſed habent hunc ſenſum, ut poſt opus ante calẽdas perfectum ſtipulator opus approbaret quod Hiſpanè dicitur (quæ ſe hara à contento) & iſte intellectus eſt neceſſarius ꝑꝑ l. multa. in princi. ubi quando illa uerba (arbitratu meo) inducũt, quod eſt quando adijciuntur operi cuius forma non erat determinata, ſed incerta, tunc ſtipulatore, ideſt creditore per uoluntatem, ſeu impotentiam non arbitrante pœna, non cõmittitur. Vnde cum hic dicatur pœnam commiſſam patet operi certæ formæ adiecta fuiſſe illa verba (arbitratu meo) & ſenſum eſſe quòd poſt opus perfectum opus ab ſtipulatore approbetur. 9

Intel. l. ſi in lege. ff. locati.

†Iſq; ſenſus probatur in ſpecie in l. ſi in lege in princip. ff. locati, ubi dicitur eſſe perinde ac ſi approbatio relinqueretur arbitrio boni uiri. Ad idem text. quo ad hoc in l. ſi ſic, in princip. ubi latè Iaſ. de leg. j. rex. & ibi Bar. in l. j. de leg. ij. ita in ſpecie declarat l. noſtram. Paul. hic colum. j. Bartol. tamen hic numer. 3. poſt Gloſſ. ij. hic & Iacob de Arena quem ipſe refert, & Aretinus nume. 4. & Iaſ. nume. 1. & in colum. iij. verſicu. 8.

uel quarto, & Alex. col. j. in fi. aiunt quòd hæc uerba (arbitratu meo,) non ſolum referuntur & pertinent ad qualitatem operis, per ſtipulatorem approbandam, ut omnes concordant, ſed etiam referuntur ad tempus, infra quod opus faciendum erat prorogandum, uel etiam coarctandum. de prorogatione probatur hic clarè. quod, & ego fateor de coarctione ſeu diminutione probatur, argu. l. ſi decem cum petiero, de uerb. obl. quã l. ad hoc allegant Alex. & Iaſ. hic, ut enim inquiunt ibi illa uerba, cum petiero, referuntur ad tempus, ut quo tempore petiero ſtatim detur, ita & hic uerba (arbitratu meo) hoc important, ut diem calendarũ adiectum coarctare & reſtringere poſsim, ut opus citius fiat, teneo contra communem, ꝙ uerba (arbitratu meo) non efficiant ut diem calendarum adiectum poſsim coarctare, ut opus citius fiat, hoc in ſpecie probat text. in d. l. ſi in lege. ff. locati, in princ. quod probat tam in deciſione dum ait ideoq; arbitriũ ad qualitatem operis, non ad tempus prorogandum pertinet quàm in ratione decidendi, dum ait, (quòd lege finitum ſit) uult enim quòd uerbũ, (arbitratu meo) non poteſt uideri ad tempus referri, uel pertinere, eo quòd tẽpus iam erat definitum & quòd hic eſſet definitum patet, quia fuit poſitus dies calẽdarũ Iunij, ergo &c. ut l. eum qui calendis. ff. de uerbo. obligation.

Sed opp. contra d. l. ſi in lege, quòd quemadmodum, licet, ibi & hic forma operis eſſet certa ad huc uerb. (arbitratu meo) ad opus referetur ita etiam licet tempus eſſet deſignatum, & certum, ad huc illud uerbum, ad tempus referri poſſet, Sol. quòd licet forma operis eſſet certa & deſignata, adhuc dubitari poteſt an in illa ſua forma ſit, ſatis bene fabrefactum (puta iuſsi domum fieri certæ longitudinis, latitudinis & altitudinis, certarumq; camerarum, facta eſt domus, ſecundum longitudinem altitutitudinem, latitudinem numerumq; camerarum deſignatum, ſed adhuc poteſt dubitari, an parietes, ſeu cæmenta, fuerint bene fabricata necne, ideo dicitur omnia fieri debere arbitrio ſtipulatoris, id eſt boni uiri) quę dubitatio in tempore non poteſt cadere: & iſtam oppoſitionem contra communem facit Areti. hic de illa l. ſi in lege, per quam teneo contra cõem.

Sed retenta opinione communi Aret. hic, in prin. reſp. quòd uerb. (arbitratu meo) fuit poſitum in uno capitulo ſeu oratione continente tam tempus, quàm formam operis, ideo refertur arbitrium tam ad operis qualitatem quã ad tempus, arg. l. iij. §. filius. de lib. & poſth. ſecus in d. l. ſi in l. ubi in alio capitulo fuit poſita forma operis in alio uero tempus. Infertur ex hac Sol. limitatio ad communem opinionem, ut procedat quando in uno, eodemq; capitulo ſeu oratione tam forma operis quàm tempus eſſet concluſum, ſecus ſi in diuerſis, Infertur & ſecũdo, limitatio ad d. l. ſi in lege, ut procedat quando in una oratione fuit deſignata forma operis in alia uerò tempus appoſitum, ſecus ſi in eodem capitulo, ſeu oratione, teneo contra Aretin. quia eius ſolutio in utroque membro falſa eſſe uidetur, & dum ad legem noſtram, & communem opinionem ait quòd in eodem capitulo ſeu oratione & forma operis deſignata fuit & tempus definitum, nam iſtud poſſet defendi retenta opinione Petri, qui uoluit ꝙ lex noſtra ſolum procedat quando pœnalis ſtipulatio incepit à conditione (puta ſi opus, tantæ longitudinis & latitudinis ante calẽdas, arbitratu meo factum non erit centum dabis, quo caſu cum in eadem oratione uideatur poſita tam qualitas operis, & tempus, quam arbitrium, arbitrium illud uidetur ad utrunque referendum) quæ op. improbatur per Bar. hic. & Paul. j. col. in princ. dicentes l. noſtram, procedere etiam ſi pœnalis ſtipulatio incipiat à conuentione, puta quia dixi (opus, tãtæ longitudinis & latitudinis fieri, ſi prędictum opus arbitratu meo, factum non fuerit centum dabis,) ſed hoc caſu conſtat in alio capitulo ſeu oratione poſitam fuiſſe formam operis, in alio uero tempus, & ad huc uerb. arbitrium, refertur ad utrunq;, ergo &c. comprobatur neceſſario, ſecundum omnes dum reſpondent ad d. l. multa, hic fuit opus certæ formę, ſed hic cum concipitur pœnalis ſtipulatio non fuit mentio illius certæ formę, patet quia dicitur (ſi opus arbitratu meo) ergo dicendum eſt neceſſario ꝙ in alia oratione conuentum fuerit de forma operis.

Hinc infero falſum eſſe quod Aret. ait, quòd hic in eadem oratione, ſeu capitulo poſita fuerunt tam operis forma & tempus, quàm etiã arbitrium. nõ quoque eſt uera ſol. Aretini. quo ad d. l. ſi in lege, dum ait quòd ibi in una oratione, forma operis poſita fuit, in alia uero arbitrium, & tempus, quo fit (inquit) ut arbitriũ ad tempus tantum ibi referatur, id falſum eſt, uàm non ſolum diuinat ut patet & reſtringit, l. illam, ſed etiam loquitur cõtra illam, l. dum ait (ſi in lege locationis comprehenſum eſt, ut arbitratu domini opus approbaretur) ecce quemadmodum in eadem oratione comprehenſa fuerunt tam operis qualitas & tempus, quàm etiam arbitrium, ut in hoc exemplo (ſi domum tantæ latitudinis & longitudinis non feceris arbitratu meo ante calendas centum dari) teneo ergo quòd l. noſtra ꝓcedat & etiã

d. l.

d.l.ſi in lege, ſiue in ead. oratione poſita ſint, tam qualitas operis & tẽpus, quàm etiam arbitrium ſiue etiam in diuerſis orationibus ponantur hoc primo contra Aretin.

Infero quòd lex noſtra procedat non modo quando in eadem oratione, ſed & quando in diuerſis orationibus poſita fuerunt tã qualitas operis & tempus, quàm etiam arbitriũ, quę extenſio ad legem noſtram, eſt contra Aretinum.

Infero etiam extenſionem contra Areti. ad d.l.ſi in lege, ut non ſolum procedat quando in una oratione poſita fuit qualitas opis, in alia uero tempus, & arbitrium, ſed etiã ſi hæc omnia in eadem oratione poſita ſint.

10 † Tene ergo contra communem, ut dixi ꝙ in terminis l. noſtrę arbitrium datur ſtipulatori quo ad quantitatem operis approbandã, non quo ad tempus coarctandum, niſi id ſpecialiter cõprehenſum eſſet, ut ait, d.l.ſi in lege.

Io terminis l. noſtræ arbitriũ fuit datum ſtipulatori quo ad qualitatẽ operis probandũ nõ quo ad terminum coarctandũ.

Nec obſt. quòd ſtipulator habeat arbitriũ prorogandi terminum, nã cum terminus fuerit appoſitus eius fauore quo citius opus perficiatur, alias pœna præſtetur, eius fauori renũtiare poteſt, ut l.pen.C.de pact.l.quod fauore, de regu.iur. itaq; prorogandi facultatem habet non propter illa uerba (arbitrio meo) nam & illis non adiectis eandem facultatem haberet, ſed facultatem habet propter regulam generalem, d.l.pen. ita intelligo l. noſtram.

Nec obſt, d.l.ſi in lege, dum ait quòd in terminis, l. noſtræ, etiam tempus prorogari non licet, nam reſp. quòd ibi non loquitur in terminis, l. noſtræ, nam hic ipſe ſtipulatur cuius fauore tempus poſitum fuit prorogauit, ibi non ipſe, ſed alius tertius cuius arbitratũ operis approbatio relicta fuit, & intelligitur de approbatione, quo ad qualitatem, non quo ad tempus iam definitũ, ita uult Iaſ. hic col. iij. in pr.

Adde quòd Alex. hic, nume. 5. poſt Imolam quem refert ait quòd in d.l.ſi in lege, ideo arbitrium refertur ad qualitatem tantum operis non ad tempus prorogandum, quia ibi forma operis non erat certa, nec deſignata, at hic erat deſignata.

Inrefertur limitatio ad l.ſi in lege, ut non procedat cũ forma operis eſſet deſignata, ſed etiam cum eſſet incerta.

Infertur limitatio ad l. noſtram, ut non procedat cum forma deſignata non eſſet, ſed demum cum deſignata eſſet. Iaſ. hic col. iij. in pr. ait hunc intell. nullum eſſe ſed non dicit quare, tamen dic nullum eſſe quo ad d.l.ſi in lege, primo, quia reſtringit multum illã, l. generaliter loquentem, quæ ſiue forma eſſet deſignata procedere debet ſiue non: Præterea eſt contra illum text. dum ait (arbitrium ad qualitatem operis pertinere) innuit enim nõ ad formam, utpote ab ipſo domino datum, ſed ad qualitatem tantum pertinere, & eſt contra illum text. ibi (ut arbitratu tamen domini opus approbetur) innuit enim non formę operis dationem, ſed operis iam formati approbationem arbitrio illo contineri, eſtq; contra illum text. ibi (ut incerta ſit approbatio) eodem modo inducendo, dic ergo quòd ibi non datur arbitrium ad tempus prorogandũ, quia ibi prorogatio fiebat non ab ipſo ſtipulatore, hic autem ab ipſo ſtipulatore fiebat qui iuri ſuo poterat renunciare.

Infero † ergo extra ad l.ſi in lege, contra Alexand. & Imolã, ut etiam ſi certa eſſet & deſignata forma operis adhuc procedat, ut temporis prorogatio in arbitrio illius tertij poſita non uideatur, ſed etiam operis approbatio, fateor tamen quòd ſi tempus non eſſet limitatũ nec definitum, ſed etiam eſſet dictum promittis domum huius certę formę facere arbitrio meo, uel tertij, & ſi factum non fuerit promittis pœnam, hoc caſu puro, quòd temporis deſignatio arbitrio meo, uel illius relicta uidereť, & iſto caſu non procederet d.l.ſi in lege, quod etiam probatur ibi in ratione decidendi dum ait (quod lege finitum ſit) nam ſi tempus in arbitrio poſitum ea ratione non uidetur quòd lege conuentionis definitum erat, ergo ſi definitum non eſſet tunc in arbitrio poſitum uideretur. 11

Intell. d. l. ſi in lege, procedit etiã ſi forte operis eſſet deſignata à cõtrahentibus forma.

Subinfero limitationem ad l. ita ſtipulatus. ff. de uerb. ubi dicitur quòd ſi ita ſtipulator (ſi domus uel nauis facta non fuerit pœnam præſtari) quòd tunc pœna non committitur antequam certum ſit domum, uel nauem fieri uiuente ſtipulatore non poſſe, nam illud procedit niſi adijcerem arbitratu meo, uel alterius domum, uel nauem fieri, nam tunc etiam, quo ad tempus poſſem arbitrari, & tempore præſtituto præterito, ſtatim pœna committeretur non ſpectata morte promiſsionis.

Subinfero ꝙ ſi nec forma operis, nec tẽpus deſignatam eſſet, tunc uerbũ (arbitratu meo) ad utrunq; refertur, tam ne alias per incertitudinem actus periret contra l.ſi quando, de legat. j. l. quoties, de reb. dub. l. quis in ſtipul. de uerb. ob. ff. tum quia uerbum (arbitratu meo) uidetur pertinere ad omnia illa quæ ſub incerto relinquitur, ut d.l.ſi in lege, ibi (quod lege finitum erat) à contrario ſenſu, & uſ tenere in ſpecie Glo. ij. iu l. noſtra & Doct. quos retuli ſupra & iſto caſu poteſt defendi communis opinio quam ibi damnaui.

Item ſecunda illatio quæ infertur ex intell.

Alex.

Alex. & Imolæ, ſcilicet quòd lex noſtra non
procederet cũ forma deſignata non eſſet, hæc
illatio uera eſt, in terminis l. noſtræ, ubi ſtipu-
lator ante arbitrium interpoſitum deceſſit, er
go &c. ut d. l. multa, in prin. de cond. & demon.
ff. at dũ ipſi ſentiunt idem fore etiam ſi ſtipu-
pulator mortuus non eſſet uolentes, quòd ſi di
xi ſi opus (cuius formam non deſignaueram,)
arbitratu meo factum non fuerit pœnam præ-
ſtari, quòd iſto etiam caſu licet mortuus non
fuerim adhuc tamen procedat d. l. ſi in lege,
quaſi & hoc caſu tempus non uideatur poſitũ
in arbitrio ſtipulatoris, errant & loquuntur
contra id, quod dixi ſupra.

Adde quòd ex ſol. quam ſupra dedi, ad l. in
illa ſtipulatione ſi calendis, patet ueram uel ſal
tem concludentem non eſſe rationem Iaſon,
ibidem, nume. 2. poſt Paul. & Raynerium quos
ipſe refert, dicunt enim quòd ibi etiã poſt con
ditionem defectam, dies ideo ſpectatur quòd
tam promiſsio quàm conditio pendebant ex
facto promiſſoris, unde cũ in habentibus ſim
bolum facilis ſit tranſitus, meritò quòd iudi-
catur de promiſsione, idem & de conditione,
tamen dic ueram eſſe rationem illam, ſcilicet
quòd ibi dies fuit adiecta non propter haben-
dam facultatem conditionis implendæ quam
ſtatim abſq; ulla dilatione poterat promiſſor
implere, ſed propter dilationem habendã dies
adiectus fuit dilationem, in quam habẽdam,
uel ad pœnam ſoluendam, uel ad cõditionem
implendam, quam non ſtatim, ſed ſub dilatio
ne implere uoluit, ut ſupra dixi, ſed ratio aſsi-
gnatur per Iaſ. ab idem poſt Aretin. & Alberi.
quos refert, ſcilicet quòd ibi in d. l. in illa, pecu-
nia ſubrogatur loco ſtichi ſub cõditione pro-
miſsi, & conſequenter uidetur pœna pecunia-
ria commiſſa, cum eadem qualitate quaſi ſti-
chus debebitur & ſic demum poſt diem præ-
ſtitutum, quæ ratio non placet, nam & in d. l.
hoc iure, de uerb. pœna fuit ſubrogata, loco il
lius utilitatis, quæ forte obueniebat ſtipulato
ri per aduentum Titij, & tamẽ ibi dies nõ ſpe
ctat, Ad idem l. cum tale, §. Mæuiæ, l. iiij. §. j. de
condi. & demonſt.

Tertiam rationem aſsignat Iaſ. quam dicit
eſſe ex mente ſcribentium, licet ipſe eam non
teneat, ſcilicet quòd quando conditio pendet
ex facto promiſſoris, tũc dies ſolũ uidetur ad-
iectus ad differendam ſolutionem, ſiue rei pro
miſſę, ſiue pœnæ, quo fit ut ſiue res ipſa ſiue pœ
na præſtetur, ſemper pręſtetur cum ſua dilatio
ne, quandoquidem dilatio exacta uidetur ad
ſolutionẽ alterutrius, & iſta eſt uerißima, dũ
tamen intelligatur quando implemẽtum con-
ditionis pendebat ex facto promiſſoris, merè

poteſtatiuo, ſecus ſi factum eſſet difficile, ut
hic, ſecundum quod ſupra declaraui, Ripa ta-
men in d. l. illa, in princ. reprobat hanc ſolu. di-
cens, quòd ibi dies fuit appoſitus fauore ſtipu-
latoris. nam ea non appoſita promiſſor non te
neretur ad pœnam uſque ad mortem, l. ita ſti-
pulatus, de uerb. quo fit (inquit) ut conditione
impleta dies amplius non ſpectetur, ne dies fa
uore ſtipulatoris adiectus in eius odium retor
queat, ſed in reſp. fateor diem fauore ſtipula-
toris adiectam quo ad tẽpus quod eſt poſt diei
illius pręteritionem, uſque ad mortem promiſ
ſoris, at quo ad tempus quod eſt inter ipſam
ſtipulationem & aduentum diei dies ille fauo
re promiſſoris adiectus fuit ad differendam
ſolutionem uel pœnę, uel ſtichi & de omni- 12
bus his rationibus, uide ibid. in princ. qui poſt *Poſt cõd. defectũ an dies ſpectetur.*
Paul. quem ipſe refert tradit regulam genera-
lem ut poſt conditionem exiſtentem dies nun
quam ſpectetur niſi conditionis implemẽtum
contineat aliquid dandum uel faciendum ipſi
ſtipulatori, quod uerißimũ puto, eo caſu quo
illud conditionis implementum pẽderet & ex
facto ipſius promiſſoris & factum eſſet omni-
no poteſtatiuum, ſecus ſi ſub difficile, ut dixi
ſupra.

Adde quòd dictum Ripæ & Pauli, de quo *Con. 43.*
ſupra proximè tenet etiam Ang. quem refert
Iaſ. in d. l. in illa, col. 3. in fin. poſt Paul. ibi in pr.
unde infert Paul. ibi, quem ſequitur Ripa ibi,
col. ij. poſt princ. quòd ſi dixi, ſi infra biennium
Romam non iero, centum tibi dabo, quòd ſi tan-
tùm biennij præterijt, ut infra reſiduum certũ
ſit me Romam ire non poſſe, tunc ſtatim non
ſpectato fine biennij, pœna committatur, per
l. hoc iure, ſupra cod. facit, l. iiij. §. fi. l. cum tale,
§. Mæuiæ, de conditio. & demonſtration. con-
trarium expreſsè tenent Alex. in d. l. in illa, nu.
8. & Iaſ. col. j. in fi. cum prin. ſeq. & allegat Iaſ.
l. ueluti, §. fin. l. quidquid aſtringendæ. §. fina. de
uerb. obliga. ad quæ iura reſp. Ripa, ubi ſupra
quòd ibi conditio poterat impleri in ultimo
etiam momento (erat enim conditio ſi capito
lium non aſcendero) biennij nimirum ergo ſi
ibi dicatur pœnam non committi niſi demũ
peracto biennio, quia ll. illæ non cogitanerunt
poſſe euenire caſum quo promiſſor impedi-
retur capitolium aſcendere, at in exemplo no-
ſtro ſecus eſt, nam conſtat caſum euenire faci-
le poſſe, quo ſim infra biennium, & tamen in-
fra reliquum biennij Romam ire non poſsim,
caue, nam inuenio quatuor ll. conc. ſcilicet l. in
illa ſtipulatione ſi calendis, in prin. reſp. l. ſi eũ,
§. j. ff. ſi quis cauti. l. ueluti. §. fi. l. quidquid. §. fi.
de uerb. ob. ff. quæ omnes probant, quòd quan
do conditio negatiua erat poteſtatiua, id eſt,
pendens

pendens ex facto promiſſoris, tunc etiam poſt conditionem negatiuam exiſtentem dies qui ſupereſt ſpectandus eſt, nec dicatur quòd ſiue conditio ſit affirmatiua, tunc quàm primum efficitur impoſsibilis habetur impleta, ut l.fin. ff.de cond.inſt. l.ſi.quando dies legat. ced.ff.ſiue ſit negatiua, tunc quam primũ efficitur neceſſaria habetur impleta, ut l.hoc iure,ff.de uerb.l.cum tale.§.Mæuiæ. de condi. & demon. l.iiij.§.ſi.eod.l.uxori uſumfructũ uillæ, de uſufru.leg.nam utrunq; fateor, ſed & d.l.in illa ſtipulatione, conditionem impletam eſſe ante aduentum etiam diei euidenter probat, quod etiam probat.d.l.ſi eum.§.j. dum ait non ante pœnam,peti poſſe,innuit enim pœnam, mero, iure commiſſam per conditionem exiſtentiam peti non poſſe ante diem qui ad huc ſupereſt, cuius natura eſt ſolutionis, ſeu executionem eius, quod iam debetur differre, ut §. omnis. inſtit. de uerb.l.fin.in ſi.quando dies uſuſf.leg. ced.ff.Idem probat d.l.ueluti ibi, non niſi præterito biennio recte petam, eodem modo inducendo & d.l.quidquid.§.ſi.ibi.non niſi biennio præterito rectè petam,eodem modo inducendo,fateor ergo omnes ll.clamare cõditionem eſſe impletam, ſiue ſit affirmatiua, quam primum efficitur impoſsibilis, ſiue negatiua, quàm primum efficitur neceſſaria, ſed tamen id non obſtat,quo minus ſolutio differtur propter diem, qui ſupereſt quo fit,ut omnes quatuor ll.præallegatæ utrunq; probare uideanť, & conditionem impletam eſſe, & diem qui ſupereſt ſpectandum,quarum ll.ueram rationẽ, eam eſſe puto quam cedit, Iaſ.in l.in illa, col.j. in ſi.poſt Areti. ſcilicet quòd neceſsitas pœnæ ſoluenda uideatur ſubrogata, loco facultatis, conditionis implendæ, & conſequenter quam dilationem habet, promiſſor ad conditionem implendam,eandem habere uidetur & ad pœnam ſoluendam, quia ſubrogatum debet ſapere naturam eius cuius loco ſubrogatur, eiuſq; qualitates aſſumere,argumen.eorum quę latè tradit Iaſ.in rub.ff.de uerb.ob.qua ratione fit, ut quam dilationem promiſſor ſibi reſeruauit ad conditionẽ implendam eandem ſibi lex indulgere uideatur,ad pœnam ſoluendam, uel eandem ipſe promiſſor ſibi ad pœnam, quoq; ſoluendam reſeruaſſe uideatur, quod obtinet quando implementum conditionis pendebat ex facto promiſſoris,ſicq; conditio erat poteſtatiua. Vnde infero, quòd immeritò hæc ratio reprehenditur per Ripam in l. in illa.ſtipulatione,col.ij.ad pr.ait enim (ſi dixi,ſi ſtichum calẽdis,nõ dedero diẽ dabo) tunc non cõiter tunc non uidetur abſonum, quòd pœna loco ſtichi ſubrogata uideatur, uoluit enim ſtipulator habere ſtichum,uel eius loco pœnam, at ſi dixi (ſi capitolium non aſcenderis infra menſem pœnam dari,) tuc abſonũ (inquit) uidetur pœnam dici ſubrogatã loco implementi conditionis,quod uidetur fateri poſſe, habita ratione ad perſonam tantum ſtipulatoris, ſed habita ratione (prout haberi ut puto debet) ad perſonam promiſſoris ceſſat hoc abſurdum,ipſe enim uoluit neceſsitatem pœnæ ſoluendæ ſubrogatam eſſe loco facultatis conditionis implendæ,quid enim ſi pœnam pecuniariam compenſare uoluit cum labore Romam forte eundi, uel capitolium aſcendendi, redeundo, ad principalem rationem,dico ꝙ ſi tẽpore ſtipulationis conditio erat poteſtatiua pendens ex facto ꝓmiſſoris,licet ex poſt facto ante diẽ fiat impoſsibilis (morte ſtichi qui erat in conditione,ut d.l.in illa,uel lapſu temporis, quod tantum temporis pęterijt,ut infra reſiduũ, certum ſit, me capitolium aſcendere non poſſe,d. l.ueluti,d.l.quidquid) tamen dies qui ſupereſt non eſt,cur non ſpectetur,nam ab initio dilationem habere uolui uel ad conditionem implendam infra terminum,uel ad pœnã ſoluendam poſt terminum, quòd ſi conditio pœnalis ſtipulationis caſualis erat, tunc conditione exiſtente,dies non ſpectatur,eo quòd tunc neceſsitas pœnę præſtandæ nõ poteſt uideri ſubrogata loco facultatis condit io.implẽdæ,quia conditionis implẽdæ (cum ipſa caſualis eſſet) facultatem promiſſor non habet ſed fortuna, ita intelligo d.l.hoc iure,cum conc.

Iuxta prædicta † quarto de intellectu l. & ideo hæſitatur.ff.de uerb.ob. cum l.Martius.ff. locati,Sol.ſecũdũ communẽ opinionem Bart. in d.l.& ideo & Iaſ.ibidem, colũ.iij. quòd non ſunt contra,ſed altera per alteram ſuppletur, nam in l.& ideo, dicitur quòd ſi parte operis effecta,ædificium caſu corruerit, tunc opus eſt de nouo fabricandum,ſed redintegratur dilatio,ſicq; periculũ dilationis non ad artificem, ſed ad dominum operis pertinet, de periculo, uero ipſius rei,ſeu operis uerbum nullum ibi ſed id deciditur in l.Martius, ut ad dominum operis ſimiliter pertineat,ſicq; d.l.& ideo,extenditur ut licèt in periculo tãtum, ſeu in commoditate dilationis loquatur,procedat tamẽ etiam in periculo ipſius rei,d,l.Martius,extenditur,ut licet in periculo tantum ipſius rei loquatur,procedat etiam in incommoditate dilationis. Hanc communem ſolu. reprobat Iaſ. ibidem,quia dum ait communis ſol. quòd in l.Martius,expenſis domini ædificij,eſt reficiendum ædificium, certè id nec ibi apparet, nec in l.& ideo, nam in neutra illarum ll. fit ulla mentio expenſarum, & licèt Iaſ.impudenter loquatur 13

Intell. l.& ideo hæſitatur, & l. Martius.

loquatur dicens, Bar.ſomniaſſe tamē eius im-
probatio debilis eſt, ſateor enim ꝙ in neutra
illarū ll.ſit mentio expēſarū, tñ ēt ſi nō dicatur
eſt neceſſario intelligendū ꝙ in l.Martius, ex-
pēſis dñi ædificiū ēſſet reficiendū, nā ſi expēſis
fabri reficeretur, tūc nō dñi, ſed fabri eſſet peri-
culū qđ eſſet contra illam l.& ꝙ dñi periculū,
eſſe debeat ultra l.Martius, probatur rōne, nā
ædificiū cœptum cedit areæ.§.ex diuerſo, inſt.
de rerum diuiſio, l.qui res.§.areā.ff.de ſol.& ſic
fit ædificij, dominiū eius cuius, & ſolū erat, &
conſequenter ad eum, utpote dñm periculum
pertinere debet, l.nec pignus. C.de pig.act. Iaſ.
uero poſtquā cōem ſol. reprobauit dedit aliā,
ſcilicet ꝙ l.Martius, loqtur in cōtractu tñ bo-
næ fidei nec procedāt in cōtractu ſtricti iuris,
l.uero & ideo hæſitatur, loquatur ecōtra in cō
tractu ſtricti iuris, nec procedit in cōtractu bo
næ fidei, nā ſcđm eū in l.& ideo, artifex ſeu pro
miſſor tenebat̃ domū facere ſuis expenſis, quo
fit ut cū ad opus teneretur, qđ eſt indiuiduū, l.
ſi is q quadringēta.§.quædā.ad leg.Falci.decla-
rāt Bar.& Iaſ.ubi ſupra, certè parte tñ o pis, af
fecta nullatenus liberat̃, quo fit ut eius ſit peri
culū & denuo facere teneatur expēſis ſuis, ſci-
licet artificis nō expenſis dñi, licet ſibi redinte-
gret̃ dilatio, at in l. Martius, artifex nō expen-
ſis ſuis, ſed dñi, accepta mercede ædificiū facie
bat, nec artifex ad aliud tenebat̃ q̃ ad operā
ſuā præſtandā, quo fit, ut ædificio dirupto ip-
ſius nō ſit periculū, ſed dñi, & deficit hæc ſol.ab
ſol.cōi, quia ſcđm cōem utrobiq; reficiebatur
ædificiū expenſis dñi, at ſcđm Iaſ.in l.Martius
tñ nō i l.& ideo, tñ nouiſsimè dic referre ſit ſti
pulatio interpoſita ex cauſa lucratiua, an ex
cauſa oneroſa, nā primo caſu puto procedere
tex.in l.& ideo hæſitat̃, eſt periculū caſus, licet
quo ad incōmoditatē dilationis pertineat ad
dñm; tñ quo ad impēſam ptinebit ad artificē,
ſeu promiſſorē, nā q promiſit opus facere par-
te operis facta, cōſtat nullatenus, liberari, ut di
xi quo fit ut nō aliter liberet̃ q̃ ſi ſemel integrū
opus pfectū pſtiterit, qđ ſecus eſt in l.Martius,
pp rationē Bar.& Iaſ.nā ꝙ in l. Martius, opus
reficiat̃ expēſis dñi, oēs cōc.at ſi ſtipulatio in-
terpoſita eſſet ex cauſa oneroſa (puta domū fa
ciēdā artifici cētū aureis, locaui q p ſolēnē ſti-
pulationē pmiſit ſe cētū aureis acceptis illam
pfectā reditarū, qđ hiſpanè dr̃ adeſtaxo oaſu,
ijeſgo, iā uero phabēda ueritate pmitte ꝙ ar-
tifex in q.nr̃a ſuſcepit totū opus, certa merce-
de p cōuerſo ope cōſtituta ut ſic reſpectus ha-
beat̃ ad totū opus nō ad operis ſingulorū die
rū uel mēſiū, ita docet Bar.in l.opus qđ aduer
ſione, n.3.ff.locati.idq; patet, nā ſi artifex cum
dño cōueniſſet, ut certa mercede cōſtituta pro
ſingulis diebus ſeu mēſibus, qbus ipſe operaret̃
ſibi daret̃, tūc ſine dubio ad nil aliud q̃ ad ope-
ras prēſtandas teneretur, pro quo facit, l.qui
operas.ff.locati.

Secūdo pmitte ꝙ ſi uniuerſum opus facien
dū, certa mercede ſuſcepit, tūc ſi culpa eius nō
arguat̃ de piculo culpa leui cōtingēte, regu-
lariter tenet̃, nō de cōtingēte culpa leuiſsima,
niſi ēt piculū i ſe ſuſceperit, quo caſu de picu-
lo ēt leuiſsima culpa cōtingēte tenet̃, nō de eo
qđ abſq; culpa cōtingit, hæc pbant i l.opus qđ
aduerſiōe.ff.locati.cū l.ſeq.tenēt ibi gl. & Bar.

Tertio pmitte ꝙ d.l.Martius dū ait Flaci.id
eſt dñi eſſe periculū pt intelligi de triplici picu
lo, de piculo ſeu incōmoditate dilationis, qđ
ſine dubio ad ipſum ptinet, d.l.& ideo, & de pe
riculo expēſarū de quo dubitamus, & de picu
lo o pis, id eſt ꝙ artifex ędificiū ſemel factū ca-
ſu diruptū iterū facere nō debeat, & ꝙ de peri
culo dilationis, nō ſit intelligendū patet quia,
cū id ſit leuis pͥudicij, certe periculi appella-
tione dilationis incōmoditas cōtineri nō de-
bet, arg.l.quoties, C.de precib.imp.offerrē.præ
terea patet p totū.C.&.ff.de picu. & cōme.rei
uēd.qđ periculū intelligit̃ regulariter de picu
lo ipſius re i, & in ſpecie nr̃a ſumi oporteret pa
tet p d.l.opus qđ aduerſione, cū l.ſeq.ꝙ aũt de
piculo ipſius rei hoc caſu intelligendū nō ſit,
patet, nā poſt partē o pis factā eandēq; concuſ
ſam artifex amplius illā partē facere nō tene-
ret̃, tūc eueniret ut reliqua parte operis facta
liberaret̃, ſicq; eueniret abſurdū ut dñs totam
mercedē præſtaret, partēq; tñ operis haberet
quæ pars ſibi forte inutilis foret, cū opus ſit qđ
indiuiduū, ſaltē ſolutione, ut l.ſtipulationes nō
diuidūtur, l.in executiōe, §.in ſecūda, de uerb.
obl.l.ſi is qui, quadringēta.§.quædā, ad leg.Fal.
ff.quod eſſet maximū abſurdū, arg.l.in execu
tione, ſupra all.i §.pro ptē, ſupeſt, ergo ut intel
ligēdū ſit de piculo expēſarū qđ ptinet ad do
minū, nā ſi artifex inſulā faciēdam ducētis au
reis ſuſcepit, & facta iſulæ parte dimidia opus
cōcurſum ſit terræ motu, & ſic abſq; ulla ēt le
uiſsima artificis culpa, tūc nō eſt dicēdū artifi
cē liberari reliqua operis parte facta, ut dixi,
nō quoq; eſt dicēdū, ꝙ ab uniuerſa operis fa-
ctione p factionē illius partis liberetur, nā tūc
caſus ille ſibi lucro eſſet uel eē poſſet, qđ eſt cō
tra l.ſi priuſq̃.ff.locati. ſupeſt ergo ut dicamus
opus, adhuc itegrū faciēdū redintegrata mer
cede, qđ ultra iſtā rōnē ſatis pbat̃ i d.l.& rō hę
ſitat̃, nā cū ibi dicat̃ itegrū tps īdulgēdū eſt īntel
ligē dū ad integrū opus faciendū, nā ſi reliqua
tñ pars operis faciēda eſſet certe īfra reſidua
tpis fieri deberet, pterea ibi dr̃ (ad īſulā facien
dā) ergo ad itegrā, nā ſimplex fundi uel domus

appellatio, ad uniuerſam referẽ domũ, l.ſi qs, cum totum.ff.de excep.rei iudi.l.ſi pluribus,de leg.ij.l.ſi plures,de leg. iij. quo fit ut in duobus ſubueniaẽ,fabro ſeu artifici,& in dilatione,& in mercede redintegrãdis. uñ patet ueram eſſe cõem ſolu.de qua p Bar. in d.l.ſi ita ſtipulatus eſſem abs te, col.fi.de uer.obl.& Iaſ.ibi.col.iij.

Infertur q̃ l.& ideo,quæ loquitur in redintegranda dilatione tantum extendatur,ut procedat etiam in mercede redintegranda.

Inferẽ extẽſio ad l. Martius,q̃ loquiẽ in mercede tm̃ redintegrãda ſcd̃m meũ, & cõem intellectũ,ut procedat ẽt in dilatione redintegrãda,qđ & iuſtificaẽ ea rõne de qua ſupra meminimus,q̃a ædificiũ cœptũ cedit ſolo pertinerq; iure dominij ad dñm areæ non ad fabrũ ſeu artificẽ, vñ ſi ſine alterutrius culpa perijt dñi nõ artificis dãmnum eſſe debet ex regula, l.ſi pignus.C.de pig.act.l.quæ fortuitis,eod.tit. unde apparet ſubiectum eſſe intellectum, Iaſ. ubi ſupra.col.iij.poſt Cuma.ibi relarum.

CAP XCVI.

1 *DEportatus & ſimiles non poſſunt facere teſtamentum cum communi*
2 *Intell.auth.bona damnatorum.C.de bonis pro.*
Mortẽ naturalẽ an ſequitur tacita adẽptio bonorũ.
3 *Condemnatus damnatusq; ad metallum iure cõi, nõ teſtatur cum communi,contra nouiß.*
4 *Dãnatus ad mortẽ naturalem uel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamenti factionem.*
5 *Damnatus in carcerem perpetuum an teſtetur.*
6 *Bannitus an teſtetur.*
7 *Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis*
8 *Cadauer non punitur cum communi.*
9 *Furor etiam ſuperueniens liberat à pœna corporis afflictiua.*
10 *Cadauer interdum punitur.*
11 *Pœna corporalis interdum datur inſenſato.*
12 *Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari.*
13 *Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes*
14 *Pœna ſtatus finitur morte.*
15 *Homo mortuus non eſt homo.*
Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in criminibus publicis.
16 *Hæredes poſſunt petere ut procedatur ad purgandã infamiã accuſati etiã in criminibus publicis,*
17 *Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſnĩam,*
Fideiuſſoria obligatio ſublata principali euaneſcit.
18 *Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes morientis infra tempus appellandi.*
19 *Pœna an poſt ſententiam quæ tranſit in rem iudicatam tranſeat ad hæredes.*
20 *Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes,*
21 *Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis.*
22 *Pœna delicti quæ imponitur ipſo iure ſemper tranſit ad hæredes.*
23 *Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius.*
24 *Pœna tranſit contra hæredes quando delictum opponitur excipiendo.*
Hæredes delinquentis an ten ã ur rei perſecutione.
25 *Frequentia delicti auget pœnam eius delicti.*
Hæredes delinquentis tenentur poſt lit.cont. in priuatis delictis.
26 *Hæredes delinquentis etiam ante lit.cont. tenentur quãdo per reũ ſtetit quo minus lis cõteſtaretur.*
Pœna trãſit ad hæredes delinquenentis qui delictum iudicialiter faſſus fuit,licet lis cõteſtata nõ eſſet.
Hæredes delinquentis etiam ante litem conteſtatam tenentur, quando delinquens ex forma ſtatuti fuit contumax.
Pœna non tranſit ad hæredes etiam poſt lit.conteſt. nulliter factam.
Pœna non tranſit ad hæredes delinquentis poſt litem conteſtatam conſenſu partium ſopitam.
Hæredes delinquentis tenentur quatenus ad eos peruenit.
27 *Hæredes delinquentis tenentur ſi peruenit ad primum hæredem licet ad ipſos qui conueniuntur nil perueniſſet, & quid de iure canonici. & quid in uſuris uel in contractu commißi.*
28 *Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis nõ tenetur quid in foro animæ, & quid in ſucceſſore dignitatis abid.*
29 *Collegij diui Iacobi conſtitutio declaratur.*
30 *Pœnarum cõmutatio fit,ne delicta ſint impunita.*
Pœna cõmutatur ex inhabilitate perſonæ plectendi.
31 *Furor ſuperueniens an excuſet a pœna.*
32 *Homicida an puniatur capitaliter ſi unum occidit cum alium uellet occidere.*

DEportatus & aqua & igni interdictus & in metallũ dãnatus, nõ poſſunt facere teſtamentũ, iſta eſt uera & cõis opinio,quã tenẽt Doct. p tex.ibi in l.eius. §.j.ff.de teſta.l.ij.in fi. C.q teſt. fac.poſ.ubi p Iaſ.& alios Bar.in l.ſi quæramus, ff.de teſt.Rolãdinus in trac.teſtamẽtorũ,rub.j. Dec.conſ.ccccxliij.in cauſa, nu.5.cõſ.cclxxviij. in cauſa uertẽte,n.2.lib.iiij.Pari.cõſi.xlvj.primũ teſtamẽtũ, col.ij.lib.iij.Guliel.Bened.in c. Raynutius de teſt.i uerb. & uxorẽ noĩe,n.274. Alex.cõſ.xcv.reqſitus col.j n.7.l.ſi qs filio exhæredato.§.irritũ, & §.eius,& utrobiq; cõiter p Docto.ff.de iniuſt.rup.l.quidã.ff.de pœnis.Ratio huiuſmodi perſonæ ſerui pœnę eſſe uidenẽ, uel quaſi ſine ciuitate peregrini,uidẽtur, ut in d.l.quidã,& cõſequẽter teſtari nõ poſſunt,non magis quã ſerui qui teſtari nõ poſſunt,l.filiuſfamilias.ff.de teſta.uel non magis quã peregrini,qui ſimiliter teſtari nõ poſſunt,l.j.C.de hęredibus

1 Deportatus & ſimiles nõ poſſunt facere teſtamentum cum cõi

dibus inſt. Prẹterea bona huiusmodi perſonarū publicant, ut in d.l.eius.§.j.& cōſequēter teſtari nō poſſunt, qa p legem heri nō debet, ut q nulla bona habeat is faciat teſtamentū, ut in l.lex Cornelia. ff. de uul. & pupil. ſubſt. qđ olim gñaliter ꝓcedebat, hodie uerò bona dānatorū licēt regulariter publicentur, ut olim fallit tñ qñ ſuplunt deſcēdentes uel aſcēdentes condēnati, & transuerſorū nōnulli q præferuntur fiſco, ut ī auth. bona dānatorū. C. de bonis proſcriptorū, quę pſonæ nō tā ut hæredes uniuerſales, q̄ ut ſucceſſores ſingulares admitti uidenť, arg. tex. in l.j.§. an bona. ff. de iu. fiſc. & ibi ita not. Bar. vñ hodie bona dānatorū nō publicanť niſi ſub p̄dicta diſtinctione, ut in d. auth. bona dānatorū, & ibi cōiter Doc. & in auth. ut nulli iudicū, §. fi. ubi Doc. cōiter. Dec. cōſ. 442. col. ij. Ant. cōſ. lxj. ſtrictè Cæpol. cōſ. crimi. xvij. uiſa Abb. cōſ. lxiij. uideť. part. j. †Qđ tñ limita ut ꝓcedat in dānatis ad metallū, uel opus publicū, uel deportatis, uel aqua & igni ĩterdictis qbus oībus mors naturalis non irrogať, ſecus aūt ĩ illis qbus mors naturalis & ultimū ſupplicium irrogať †nā pœnā aīæ amiſsionis ſeqtur publicatio bonorū, ut reſoluit Cor. cōſ. cclxxviij. in cauſa uertēte, col. j. lib. iiij. p text. in l. qđ ad ſtatū, & ĩ l. q ultimo ſupplicio de pœn. & ita ſentit Bar. ĩ d.l.eius.§.j. & ĩ l.j. ff. de bonis dā. & Pariſ. cōſ. xlvj. n. 10. lib. iij. & hāc eſſe cōem ſñiam, firmat Bar. in l.j. col. ij. ff. de bonis dā. & Are. in l.eius. §.j.n.3. ff. de teſta. Alij aūt diſtinguūt ut in criminibus capitalibus ĩ qbus poſt condēnationē ſequebať, tacita adēptio bonorū ꝓcedat d. auth. bona dam. ut ĩ terminis l.j. & l. fi. ff. de bonis dā. ſecus aūt ĩ reliqs criminib. & hæc diſtinctio uř etiam cōis ſcđm Bar. in d.l.j. ff. de bonis dam. & ſecundum Aretin. ubi ſupra.

Intell. auth. bona dānatorum. C. de bono. pro.

Mortē naturale an ſequatur tacita bonorum ademptio.

Deniq; receptior op. mihi uř, ut indiſtinctè is q dānatus eſt ad mortem, uel ad beſtias, uel metallū, uel opus publicū, uel deportatus eſt, uel aqua & igni ĩterdictus nō poſsit facere teſtamētū ēt hodie qđ admittūt oēs quos ſupra retulimus, & quos infra referemus, uerum quo ad bonorū publicationē eſt dr̄ia, ut rū quis ad mortē naturalē dāneť, ut tūc poſt ſñiam ſequatur tacita adēptio & publicatio bonorū, nō ſic in eo q ad metallū uel opus publicū dānatus eſt, uel deportatus, uel aqua & igni interdictus, qua de re p Dec. Pari. & Alex. & Cor. ĩ cōſilijs ſupra alleg. p Alex. in n. 2. vſq; ad n. 11. in l. 2. C. q teſt. fa. poſ. & ibi p Iaſ. col. j. & col. fi. & p Dec. n. 27. & p Aret. in d.l.eius, §.j.n.3. ff. de teſt. plene p Guil. Bened. in c. Rayn. de teſt. in uerbo & uxorē noie, n. 73. p Didac. de Couar. in rub. de teſtam. in iij. partic. nume. 27.

3 Damna- Hinc apparet erraſſe, Didacū de Couar. ubi ſupra qui in terminis iuris cōis putabat dānatū ad metallū, uel opus publicū, uel ad beſtias uel aqua & igni interdictus, uel deportatus teſtamētū facere potuiſſe, qđ oīno falſum eſt, & cōtra Gl. in l.eius.§.j. in uerbo publicabunť. ff. de teſt. q̄ cōiter appro. eſt, ut ſupra retulimus, †hodie uero iure regio dānatus ad mortē, ſiue naturalē, ſiue ciuilē, nō amittit teſta. factionē, niſi per ipſam ſñiam omnia eius bona publicata fuerint, l. 4. Tauri. licet olim eriā iure regio, aliud eſſet, l. is. titu. primo, part. vj.

tus ad metallum iure cōi nō teſtatur cū cōi cōtra nouiſ.

4 Dānatus ad mortē naturalē uel ciuilē hodie iure regio nō perdit teſtamēti factionē.

†Dānatus uero in ppetuū carcerē an teſtari poſsit, & iure regio indubitāter pōt ſcđm diſt. d.l.4. Iure uero cōi, dic ut p Didacū de Couar. ubi ſupra Guil. in d.c. Rayn. in uerbo mortuo, j.n. 129. Imol. n. 23. & Barb. col. x. in c. qa ingredientibus, de teſt. Io. Bern. in pract. crimi. c. 129. in fin. hi aūt oēs ēt iure regio iudices eſſe non poſſent, ut in l.ij. ti. xv. lib. ij. ord. ibi ni ocioſi, el que fuere de mala fama, o ouiere hecho coſa porque uala menos, ut nos interpretamur.

5 Dānatus in carcerē perpetuū an teſteť. L. 2. ti. 15. lib. 2. ord.

Similiter Bānitus nr̄i tpis nō pōt facere teſtam. ita tenet Bar. ſub quadā diſtinctione, cū quo trāleūt Imol. & alij cōiter ĩ l.eius, §.j. ff. de teſt. Iaſ. poſt alios, ĩ l.j. C. de hær. inſt. col. fi. Bar. in diſputa. ſua incip. Lucanæ ciuitatis, Idē Bar. in trac. de banni. & op. Bar. cōis eſt ſcđm Alex. nu. 4. ĩ d.l.j. ubi p Salic. Paul. & alios, & p Imol. in l. ex facto, §. ex facto. ff. ad Treb. uñ is lōge minus iudex eſſe poterit, nam qui ratione criminis ĩteſtabilis eſt, is ĩprobus eſſe dr̄. § teſtes aūt inſt. de teſt. improbus aūt iudex eſſe nō pōt, ut in l.ij. tit. de los alcaldes, lib. ij. ordi. ergo, &c.

6 Bannitus an teſteť.

L. 2. tit. de los alcaldes, lib. 2. ordin.

Illud aūt cōtrouerſum eſt, an in qbus caſibus delinquētes & facinoroſi teſtanť eorūq; teſtamēta p legē ſuſtinētur, tūc ipſorū hæredes teneanť ut pœna q̄ illis irrogāda erat in ipſorum hæredes deſcēdat, qđ uidebať arg. §. hæres quoque inſt. de obl. q̄ ex qua. cōtractu. l. ex maleficijs. §. hæres quoq; ff. de act. & obl. Id tñ receptū nō ſemp eſt, ſed ſub cōditione de qua per Gl. & oēs in l. uni. C. ex deli. defunctorū, cuius legis omiſſa poſitione caſus cōtra illū text. uř oppon. de tex. in l. ex iudiciorū, ff. de accuſ. & l. crimē. ff. de pen. & l. de facto. ff. de publ. iud. & l. iij. eo. ti. & l. fi. cū ſimi. C. ſi reus, uel accuſ. mort. fue. ubi ēt lite cōteſtata cōtra defunctū hæres eius nō teneť. cuius cōtrariū ibid. in d.l. un. dicitur, ergo &c. Pro ſolutione horū contrariorū & ſimiliū cōſidero qđ aut loqmur in criminibus publicis aut in priuatis. Primo caſu, ſ. in publicis de qbus p text. in l.j. ff. de publ. iud. & inſt. de publi. iud. p totū, facio tria mēbra, nā aut loqmur de pœna afflictiua animati corporis, aut de pœna priuatiua ſtatus, aut de pœna priuationis bonorum uel alia pecuniaria,

7 Primo caſu ſit regula, quòd pœna affiictiua
corporis finitur morte delinquentis, ita intelli
gitur, l.iij.& l.defuncto. de publi.iudi. & l.cri-
men de pœnis, & l.fi.C.ſi reus uel accuſ. mort.
fue. Ratio huius eſt, quia illa eſt pœna ſenſus
mortuus autem nõ ſentit, ut eſt notum, † hinc
8 eſt, quòd ſi quis etiam poſt ſentẽtiam natura-
liter decederit, non deberet in eum executio
fieri, puta ſuſpendium, uel decapitatio, ut po-
nit Cin. in l.ij. C. qui teſtam. face. poſſunt. Bal.
in d.l.un.ij.col.in medio, & Angel. ibid. prima
col. poſt mediũ, & Alex. in d.l.ij. C. qui teſt. fac.
poſſ. poſt alios per eum ibi relatos, quãuis Bal.
ibi dicat hoc relinqui arbitrio iudicis, & ideo
iudices maleficiorum peſsimè faciunt utentes
contraria conſuetudine, ut per Doctor. in di-
ctis locis, illud ergo quòd non ſentit nõ debet
puniri. Facit in ſimili & a fortiori, qđ elegan-
9 ter dicit Bal. in l.furioſum. C. qui teſtam. face.
poſſ. quòd ſi aliquis tempore ſanæ mentis com
miſit homicidium uel aliud delictum propter
quod debet decapitari, deinde efficiatur fu-
rioſus, ꝙ durante furore non poterit puniri in
perſonam licet in bonis ſecus, & idẽ tenet Bal.
in l. humanitatis, xj. col. C. qui teſt. face. poſſ. &
in c.j. de eo qui inter fratrem ſuum, in uſibus
feu. Idẽ Imol. in l.ex facto, pen. col. ff. de uulg. &
pupi. ſubſtitu. Idem Imol. in c. Raynurius, de te
ſtam. in materia exemplariæ ſubſtitutionis,
imo quod eſt plus ſi aliquis feciſſet delictum
tempore ſanæ mentis, & etiam eſſet condẽna-
tus, deinde effectus furioſus, nõ deberet in per
ſonam puniri, ſed eſſet princeps conſulendus,
ſecundum eum, allegat l.diuus, uerſicu. ſi ue-
ro. ff. de offi. præfe. quæ quaſi nihil facit, ſe-
quitur Alex. in d.l.furioſum, & iſta eſt commu
nis ſententia quamuis aliqui teneãt cõtrariũ,
ſi ergo uiuens effectus furioſus, non punitur de
delicto ante commiſſo etiam condemnatio-
ne præcedente, ante fauorem, ergo a fortiori il
le qui poſt delictum eſt naturaliter mortuus,
ut in noſtro caſu.

Pœna corporis affiictiua finiẽ morte delinquentis.

Cadauer non punitur cũ côi

Furor etiã ueniens liberat a pœna corporis affiictiua.

10 In caſibus tñ illud quod nõ ſentit punitur,
nam uidemus quòd accuſatus criminaliter &
condemnatus ſi moriatur non tamen poteſt ſe
peliri niſi licentia impetrata a iudice qui con
demnauit. l.j.& ij. ff. de cad. punito. faciũt nota
ta in clem.j. de pœni. & remiſ. Itẽ ſi quis ſe oc-
cidat qualitercunq; ſiue impatientia doloris,
ſiue ꝓp delictum à ſe cõmiſſum non debet in
eccleſia ſepeliri, tex. in c. placuit, & ibi Glo. no
tab. xxiij. q.v. Ratio forte huius caſus eſt, quia
pœna priuationis ſepulturę recipit corpus abſ-
que anima exiſtens, uiuus enim non ſepelitur
ſed mortuus, & ideò de natura huius pœnæ eſt
hoc, quòd poſt mortem inſtigatur, nõ ergo mi-
rum ſi poſt mortem poſsit imponi, & reperi,
quod iſtam rationem ponit Bald. in d.l.unic.ij.
colum. poſt medium, Itẽ alio caſu, illud quod
non ſentit punitur, ſcilicet in caſu. c. cũ ad mo-
naſterium, §. primo. de ſtatu. monacho. ubi ſi
monachus non redit in uita rationem ſuæ ad-
miniſtrationis bonorum eccleſiæ poſt mortẽ
etiam punitur, quia debet extra cœmiterium
in ſtercore ſepeliri, & illum text. allegat Imo-
la in d.l.defuncto. ff. de publi. iudi. Itẽ eſt alius
caſus ſingularis in l.ij. ff. de cada. punito. ubi eſt
text. quem Barto. ibi dicit nõ eſſe alibi, quod il
le qui propter delictum non poteſt morari in
ciuitate non poterit etiam poſt mortem ad ci
uitatem reduci ut ibi ſepeliatur & ſic punitur
etiam poſt mortem.

Cadauer interdum punitur.

Alius caſus & ſingularis eſt ubi illud quod 11
non ſentit, uel quod ratione caret punitur, ſci-
licet in c. mulier. xv. q.j. ubi ſi canis uel aliud
aial quod ratione careat mulierem aſcendat,
utrunq; igni debet cõburi. facit tex. in c. reos.
xxiij. q.v. ubi ſimiliter dr̃ qđ qui coierit cũ iu
mento morte moriatur, ſed caue quia nihil di
citur, de iumento ſed de illo qui coierit cum
iumento, & ideo d.c. mulier. allegatur tãquam
ſingulare ut dixit, ego tamẽ dico quod eſt tex.
ſimilis, originaliter in Leuitico, c. xx. ubi text.
dicit pecus quoque occidite, &c. rationem po
nit tex. in d.c. mulier, ſcilicet quia tali flagitio
contaminata indignanti refricant facti me-
moriam, &c. ac ſi dicat, quòd illud punitur ibi
propter immanitatem criminis.

Pœna corporalis interdũ datur in ſen ſato.

Alium caſum reperio in fortioribus termi
nis quem ponit Bar. in l. nunquam, §. ſi ui. ff. de
uſucap. per illum tex. ubi tenet quòd ſi aliquis
commiſit peccatum mortale cum eſſet ſanæ
mentis, deinde efficiatur furioſus & moriatur
in furore, quòd dicitur diſcedere in mortali
peccato, & damnabitur apud Deum, & tamẽ
ſolemus dicere quòd mitius agitur cũ Deo,
quàm cũ hoĩe ut dicit Gl. in l. ſiquis eam, §. uo
ro, ff. de pollici, & mitius cum lege, quàm cum
miniſtro legis, l. Celſus. ff. de arbitris facit, l. ſi
is qui animo. ff. de acquiren. poſſeſ. c. maiores,
ad fin. de batiſm. cũ ſimil. ſed in illo caſu con-
tingit forte propter dominicum præceptum,
quo cauetur, uigilate, &c. quia ne ſcitis diem
nec horam, unde non debuiſſet peccaſſe ante
furorem, & ſic eſt quod ſibi imputetur, & uide
quæ dixi, in d. §. diui.

Item reperio alium caſum, nam † ſi filius
ante furorem uerberauit patrem uel commi- 12
ſit caſum ingratitudinis propter quam de iure
poteſt exhæredari, deinde efficietur furioſus,
talis furor non purgat uitium ingratitudinis,
imo potuit exhæredari à patre, ita Barto-

Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari.

lus

lus, in l. ex facto, in princip. ff. de uul. & pupilla. ſubſtitu. vij. col. probat hoc tex. ſingula. in l. fin. §. ſed cum antiquitas. C. de cura. furio. de quo ſingula. in apoſtil. ad Abb. in c. literis, de reſcri. facit l. de creationibus, C. de epiſcop. audi. ibi ergo filius punitur tempore furoris, & ſic eo tempore quo non ſentit, poteſt tamen dicere, quod ibi agitur de pœna, & non corporis pro ut in caſu noſtro & ſic non obſtat. Præterea in exhæredatione quam facit pater de filio non requiritur proceſſus, nec ſententia condemnatoria prout requiritur ratione delicti, ut corporaliter puniatur, & ſic eſt ibi caſus ſpecialis.

13 Pœna corporea quare non deſcendat ī hæredes.

†Cōcluditur ergo ex prædictis q pœnæ corporis afflictiuæ regulariter finiuntur morte delinquentis. Ex quo ſequitur quòd hæredes delinquentis non tenentur ad pœnam ad quam tenebatur defunctus, cum illæ pœnæ ſint morte delinquentis finitæ per ſupra dicta iura, & qa pœnæ ſuos debent tenere auctores, l. ſancimus C. de pœnis, & quia alius pro alio regulariter non punitur, ut ī regula iuris, & l. ſi quis in ſuo §. legis. C. de inoffi. teſtam. & pro hoc quia non eſt licitum libero homini dare ſe alicui in quæſtionem, uel ad torturam ſecundum Bart. in l. cum ſeruus. ff. de condi. ob cauſ. & in l. interdū §. qui finem. ff. de furtis, quamuis Glo. ibi uelit contrarium. nemo enim eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo, in prin. ff. ad legem Aquil. Item quia tortura eſt meri imperij, l. defenſoris. C. de defenſ. ciuitat. & in auth. de teſti. colla. vij. & notatur in l. imperium. ff. de iuriſd. omni iudicum, ergo pacto priuatorū concerdi non poſſunt. l. priuatorum. C. de iuriſdi. omni iudi. c. ſignificaſti, de foro competen. Si ergo expreſſe liber homo hoc facere nō poteſt, ergo à forciori, nec tacite, ſcilicet ſuccedendo delinquenti, facit l. j. §. uſque adeo, ff. de iniurijs, ubi nō poteſt quis expreſſe permittere alicui quòd eū percuciat, vel corpus eius cruciet, & ibi vide Bart. ergo à forciori, nec tacitè, vt dixi, Nec obſtat quòd hæres adeundo uidetur quaſi contrahere, & ſe obligare ad debita defuncti, inſt. de oblig. ex quaſi contractu. §. hæres. ff. de actio. & obliga. l. ex maleficijs. §. hęres. l. apud Iulianum. § finali. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eatur, quia illud eſt uerum quo ad ea, ad quæ ſe potuiſſet obligare expreſſe, ut ad illa teneatur adeundo hereditatem per quam aditionem uidetur ſe obligare tacitè, ſed ad illa ad quæ ſe expreſſe obligare non potuit, puta ad pœnam delicti alieni, ut dixi, non uidetur ſe obligare tacitè, ſcilicet adeundo, quia quod expreſſe fieri nō poteſt, nec tacitè, l. qui ad certum, cum ſimil. ff. locati, facit l. liberos, & l. nec ſi volēs, & quod ibi Bal. C. de libe. cau. Ad prædicta optimè ſeruit Glo. ſingula. in cap. homo xxiij. quæſt. v. quę uult iuncto tex. quòd per pactum non poteſt quis fide iubere, vel ſe obligare pro alio ad pœnam corporalem, quia nō eſt dominus membrorum, &c. & illam Glo. allegat Bal. in l. obes, ad fi. C. de actio. & obligat. licet non ad hoc propoſitum, ergo à forciori in noſtro caſu, non tenebuntur hæredes. Item facit quod dicit notabiliter Bald. in l. j. ij. queſt. C. ne filius pro patre, ubi quærit nunquid ualeat ſtatutum, quod pater teneatur pro debito filij, & Glo. ordinaria dicit quòd ſic in rubr. de decr. decur. libro. x. quod eſt uerum ſecundum eum in pœna pecuniaria, quia ad hoc poteſt ſe obligare per patrem, ergo per ſtatutum ut notatur in l. nec ex pretorio. ff. de reg. iur. & in l. non impoſſibile. ff. de pactis facit l. fi. ad fi. C. de fidei, ubi tex. eleganter dicit ſicut pacto contrahentium hoc fieri conceditur quare nō ipſa legis poteſtate hoc fieri permittatur, ſecus tamen eſt ſecundum eum, & hoc pondero in pœna corporali, allegat nota. per Gloſ. in d. c. cū homo. xxiij. quæſt. j. uide Iaſo. in l. de quibus. de ll. ſupra char. iij. col. j. ad fi. ubi reputat illam Glo. ſing. Idem ergo dicendum & à forciori in noſtro caſu cum de hoc nō ſit lex, nec ſtatutum ad id, quod notat Bal. in rubr. C. res inter alios acta. prima col. ubi tenet quòd licet ualeat ſtatutum, quòd conſortes teneantur ſoluere pœnas pecuniarias bannitorū per Glo. in d. rub. de decre. decur. & illud ſtatutum ſit tolerabile quāuis non laudabile, ut notatur in authen. ut nulli iudic. § qui uero. col. ix. pœnas tamen corporales, ut infamias ſtatutum innocentibus imponere non poteſt per delictū alienum, quia eſt contra ius diuinum, cum nec cōſenſu fieri poſsit per notata per Glo. in d. §. cū homo. xxiij. quaſt. v. quod eſt diligenter notādum, & de materia illius Glo. ponunt domini Canoniſtæ in rub. extra de fideiuſſo. Concluditur ergo, quòd pœna corporis afflictiua extinguitur morte delinquentis nedum quoad delinquentes, ſed etiam quo ad hæredes eius, & hoc de primo membro.

14 Pœna ſtatus finit mortę.

Secundum membrum †eſt de pœna priuatiua ſtatus, in quo breuiter dico id quòd in prę cedenti, ſcilicet quòd mortuo delinquentę extinguitur illa priuatio, ita tenet Bald. uno uerbo, in d. l. uni. ij. col. poſt medium, ratio huius eſt, quia mortuo ſubiecto non cadit priuatio nec habitus. ar. ff. ad legem Aquil. l. huic ſcripturæ, priuatio enim præſupoponit habitum. l. fi. ff. ſi cert. peta. l. decē. de verb. oblig. l. manumiſſiones. ff. de iuſti. & iure, c. ad diſſoluen. cum ſimil. de deſponſa. impu. ſed in mortuo non eſt habitus licet olim fuerit, qa mors omnia ſol-

uit

uit nedum tutelam, in authen. de nup. §. deinceps, col. iiij. inſt. quib. modis tute. fini. §. ſimili modo ergo eo mortuo extinguitur priuatio. Tertia ratio eſt, quia habitus, & paſsiones requirunt ſubiectum. l. qui libertinus. §. poſthumus. ff. de operis libert. ſed in mortuo non eſt ſubiectum, ergo nec habitus, & per conſequēs nec paſsio, & ſic priuatio nō poteſt habere locum. Quarta ratio poteſt eſſe, quia extincto ſubiecto extinguuntur accidentia ſubiecti. l. iij. §. ne tamen. ff. de vſufructu. inſtitu. de vſufru. §. primo ex quo infert ꝙ mortuo monacho hęrede inſtituto, & ſic extincto ſubiecto, extinguit transmiſsio hęreditatis non agnitæ, & ſic ad monaſterium non traſmittit hæreditatē non aditam, quæ tranſmiſsio eſt quoddam accidens, & ſic extincto ſubiecto extinguūt accidētia ſubiecti, & ita per illam rationem inter alias dixit Bal. in l. j. C. quæ admi. ad bono. poſſ. xiij. coll. cum ſequen. ubi plenè: modo ſic priuatio ſtatus alicuius eſt quoddam accidens, ut patet, quia poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, ergo extincto ſubiecto, id eſt mortuo delinquente, extinguitur accidens idest priuatio.

Hō mortuus, non eſt homo.

Quinto ratio poteſt eſſe, quia homo mortuus non eſt homo, eſſet enim oppoſitio in adiecto, nam ſi homo ergo non mortuus, & ſi mortuus nō homo, l. ſi homo mortuus, de verbo. obliga. l. Seruo manumiſſo, ubi notātur. ff. de cond. inde. l. falſus. C. de furtis, nam ſi procurator, ergo non eſt falſus, & ſi falſus, nō procurator, quia qđ falſum eſt, nihil eſt. ff. de verb. ſigni. l. Paulus, ſicut denarius falſus, non eſt denarius. Gloſſ. ſingu. in l. ij. C. de hæreti. facit. l. ſi cum aurum. ff. de ſolutio. & l. eleganter. §. quæ reprobus. ff. de pigno. actio. Si ergo homo mortuus non eſt homo, ergo impoſsibilis eſt priuatio poſt mortem cum debeat eſſe priuatio ſtatus hominis, qui homo non eſt in rerum natura, ut dixi. Concluditur ergo, quòd pœna priuatiua ſtatus hominis extinguitur per mortem delinquentis, ne dum quo ad dilinquentē ut modo dixi, ſed etiam quo ad hæredes eiſdem rationibus, & rationibus quas dixi in mēbro præcedenti.

15 Pœna ēt pecuniaria nō trāſit in hæredes in crimi. publicis.

Tertium membrum eſt † de pœna adēptionis bonorum, vel alia pecuniaria an extinguatur per mortem delinquentis, & hic aduertēdum, aut reus decedit ante ſententiā, aut poſt ſententiā appellatione pendente, aut poſt ſententiam appellatione non interpoſita, poterit tamen interponi, quia nō erant lapſi. x. dies aut poſt ſententiam, & poſt lapſum decem dierum, & ſic poſt ſententiam tranſactam in rem iudicatam. Primò caſu regula eſt quòd pœna bonorum non tranſit contra hæredes, modo reus deceſſerit lite conteſtata, modo non, tex. eſt in l. ex iudiciorum. ff. de accuſa. in princip. & in hoc differt à priuatis dilectis, ut infra ſubijciam, hæc tamen regula fallit in multis caſibus quos ponit ibi Glo. & Glo. inſti. de hæredi. ab inteſt. §. per contrarium, & Glo. inſt. de per. vt t pa. acti. §. non omnes, & Glo. in d. l. vni. in fi. Glo. magna, & Glo. in l. ex teſta. C. de teſta. manu. & Gloſſ. in l j. C. ſi reus, vel arca mortu fue. & aliquid per Glo. c. cauſam, quæ, el ſecundo extra qui filij ſunt legiti. † Alius caſus eſt in l. filio, §. ſententia, ff. de adimen. lega. quem adducit Bar. in d. l. ex iudiciorum, ad fin. & aduerte quia in d. §. ſentētia eſt caſus ſingularis ad aliud, quòd licet mortuo delinquente ſit extinctum crimen quo ad perſonam ipſius, tamen hæredes rei pro eorum intereſſe, & pro purganda infamia defuncti poſſunt petere quòd procedatur ad ſententiam, & declaretur defunctū non commiſiſſe delictum, & ille caſus eſt vnicus in iure, ſecundum Bal. in d. l. vni. tertia col. ante mediū, & cōmendatur ꝓ ſingula. in addi. ad Bart. in d. l. ex iudiciorum in princ.

16 Hæredes poſſunt petere, ut ꝓcedat ad purgandā infamiam accuſati etiā in criminibus publicis.

Alius caſus eſt, in quo reo mortuo ante ſententiam tranſit pœna bonorum contra hæredes, ſcilicet quando reus mortem ſibi conſtituit poſt litem conteſtatam, vel poſtquam fuerit in crimine deprehenſus, tex. eſt in l. defunctus. C. ſi reus, vel accuſa. mort. fue. & in l. fi. §. j. ff. de bono. eorum, qui mortem ſibi conſci. Gloſ. in l. defuncto, in princip. ff. de publi. iudi. Ratio eſt, quia eo ipſo, quòd mortem ſibi cōſciuit videtur delictum confiteri. d. l. ſi de bonis eorum, non ergo mirum ſi tranſeat cōtra hæredes, regula ergo dictæ. l. ex iudiciorum, procedit in eo, qui naturaliter ante ſententiā mortuus eſt, non in eo, qui ſe ipſum occidit, quod not.

17 Pœna pecuniaria an trāſeat in hæredes poſt ſententiā.

Secundo caſu principali, ſcilicet quādo deceſsit poſt ſententiam appellatione pendente, tunc habemus iura, quæ diſtinguunt, aut condēnatio perſonæ includit bona per conſequentiam, aut ſunt duo iudicia æquè principalia, idest quia ſententia fuit lata de perſona, item de bonis expreſſe. Primo caſu non eſt neceſſe, quod hæres proſequatur appellationem, quia extincto principali per mortem defuncti extinguitur acceſſorium, ſcilicet quo ad bona. Secundo uero caſu ſunt æquè duo principalia & licet vnum tollatur, aliud remanet, argu. ff. de ſerui. urba. prædio. l. ſi domus, & l. j. §. penul. uerb. cum ſimili. eſt ergo neceſſe quod hæres appellationem proſequatur alias applicabuntur bona fiſco, iſtam diſtinctionem ponit tex. notabili in l. fi. C. ſi reus, vel accuſa. mortu. fue.

& in

& in l.ſi is qui.C.ſi penden.appell.mors interve & Glo.in l.ex iudiciorū.ff. de accuſa. patet ergo,quod abolito principali acceſſorium eſt ſopitum,& à iudicis cognitione alienum,ac ſubſtractum,vt dicunt.ll.ſupra alleg. Item conſidera pro alia ratione q̄ tacita adeptio non eſt ſententia hominis,ſed legis,ſentētia enim hominis eſt unam tantū,& ideo appellatione ab eo interpoſita ſi mors interim ſuperueniat abſorta eſt ſententia hominis,& per conſequens tacita ſententia legis.l.j.in fi.ff.ad Turpil.l.furti.§ j.ff.de his qui notan.infam. & not. in l.j. & fin.C.ſi à non compe iudi.verba ſunt elegātia. Bal.in l iij.poſt principi.C.ſi penden. appellat. mors interve. Et ex iſta ratione ego nouiſſime quo ad propoſitum infero rationem quare ſecunda ſtipulatio, puta ſtatim purgat moram pręcedentem commiſſam in obligatione primæ,iuxta l.parui refert,ff.de condi.furti.& nota plenè in l.eum qui ita.§. ſi hominem, de verbo.obliga.& in l.quoties.ff.de nouatio,& in l.ſi aliquem,eodem titul. & in l.quindecim. §. ſi cum mihi ſtichum.ff.de ſolutio.Ratio enim illa eſt,quia cum per ſecundam ſtipulationem puram ſtatim tollatur obligatio prima d.l.parui.ergo nullo modo poteſt ſubſiſtere mora, q̄ erat ibi cohærens, & acceſſoria,& veniebat in quandam conſequentiam, ſicut dicimus in caſu dictę l.fi.ſi reus,vel accuſ.& in l.iij.ſi pen.appe.mors inter.vbi ſublata ſententia principali per mortem defuncti ſtatim tollatur ſentētia tacita quo ad bona, quia ueniebat in conſequentiā, & acceſſoria enim naturam ſequi cōgruit principalis, ut in regula iuris fac. ſingul.

Fideiuſſoria oblig. ſublata principali euaneſcit.

Glo.in l.ſi hæres pecuniam.ff.ad Trebellia.quę dicit † quòd obliga.fideiuſſoria nunquam reperitur ſublata principali, & illa Glo ſemper allegatur ſecundum Bald in l.intelligere.C.de luitio.pigno.& eſt ſingula.ſecundum eum in l.j.§ ille autem nouiſſimus,in fi.C.de lati. liber. tollen.& eam allegat in l.j.C.de ſatiſda.prima col.in fin.& in l.& ſi is quē.C. de prædi. mino. Seias tamen quòd in criminalibus acceſſoriū non dependet à principali, nec ſublato principali tollitur acceſſorium, ut notanter ponit Bald.in l.tranſigere.in fi.C. de tranſatio. argu. ff.de adulte.l.denunciaſſe.§.quæritur, & in l. athaletas.ff.de falſ.& ideò mortuo principali, & ſic extincta accuſatione ipſius,tamen acceſſorij poſſunt accuſari,& puniri ſecundū Bald. facit l.j.C.ſi reus,vel accuſa.mor. fue. & ibi per Cin.quod uidetur contra diſtinctionē,de qua ſupra, ſed non obſtat ſi aduertas, nam ibi loquitur de alio acceſſorio, quod alio reſpectu poteſt dici principale,nos autē loquimur, quo ad bona quæ dicuntur merè acceſſoria authē. ingreſsi.C.de ſacro ſanct.eccleſi.l.ſi adoptauero.ff.de precario cogitabis, & hoc de ſecūdo caſu principali.

18 Pœna pecuniaria an trāſeat i hæredes morientis infra tps appellādi.

Tertio caſu principali. † ſcilicet quando deceſsit in tempore quo poterat appellari, & ſic infra decem dies à tempore latæ ſententię habemus.Glo.in d.l.ex iudiciorum.ff.de accuſa. quæ dicit idem eſſe quod in caſu præcedenti, ſcilicet ne debeamus diſtinguere an adeptio bonorum ſit tacita,& veniat in conſequentiā principalis,& tunc non tranſit pœna ad hæredes,nec teneantur proſequi alias ſecus, & ſic vult in effectu idem eſſe quando mortuus decedit infra tempus datum ad appellandum, & quando decedit appellatione interpoſita, & pendente,& illam Gloſſ. tenet ibi Din. & dicit non eſſe alibi,& non eſt alibi ſecundum Barto. ibidem, illam Gloſſ. ſequitur Salice.in l.fi. C.ſi reus,vel accuſ.mor.fue.& Bald.in dict.l.iij.C.ſi reus,vel accuſa.mor.fue. contra tenet Bart. in d.l.ex iudiciorum poſt Iacob de Raue.dicit enim quòd ſi reus decedat infra tempus quod datum ad appellandum, & ipſe non appellat verificatur prædicta.l. ex iudiciorum,quia decedit lite conteſtata, & condēnatione ſecuta, ad hoc igitur,ut hæres hoc beneficium habeat debet appellare, & appellationem proſequi, ut d.l.iij.C.ſi penden.appella.ſecundum Bart. idē tenet Cin.in l.fi,C.ſi reus,vel accuſa. mort. fuerit. Idem contra illam Glo. tenet Angelus, in l.noſtra,in medio,quāuis dicat illam Gloſſ. non eſſe alibi,de quo per Bald.in l.curā.4. col. ubi dicit illam Glo.ſingul.non tamen uidetur ſe firmare cogitabis ſuper hoc.

19 Pœna an poſt ſententiam, quæ tranſiit in rem. iudicatā tranſeat ad hæredes.

Quarto caſu principali quando † reus deceſſit poſt ſententiam tranſatam in rem iudicatam,tunc pœna bonorum bene tranſit contra hæredes,tex.eſt in d.l.ex iudiciorū.in prin. Ratio poteſt eſſe,quia ſecuta condemnatione iam incipit teneri ex quaſi contractu qui celebratur in ſententia,l.iij.§.idem ſcribit.ff.de peculio.nota in l.ij.Glo.magna.ff.de prę to.ſtipu. ſed actiones ex quaſi contractibus tranſeunt contra hæredes.C.de hęre.actio. per totum cū ſimili ergo,&c.Iſtam rationem vult Bart.in l. defuncto.ff.de publi.iudi. & in extrauaganti, qui ſunt rebelles in verſ.rebellando.& Bald.in l.noſtra.iij.col.ad fi.& facit quia per ſententiā iura effitiūtur fortiora,& validiora iuxta plenè nota in l.prima.C.de iudi.ſed aduerte,quia hæc ratio mihi non poteſt placere,nam quemadmodum per ſententiam eodem modo, per litis conteſtationē,uidetur quis quaſi contrahere,ut dictis iuribus ergo iſta ratione,attenta poſt litem conteſtatam etiā non ſecuta ſententia deberet pœna tranſire contra hæredes,

cuius

cuius contrarium dicit, d.Lex iudiciorũ, quæ requirit ſentẽtiam, ergo ratio falſa, cogitabis, & adde quòd dicta Lex iudiciorum, procedit non ſolum quando eſt lata ſententia, vt ibi in tex. ſed etiam quãdo aliquid interuenit quod æquiparetur ſententiæ, puta confeſsio ſolẽnis in iudicio, nam tũc poſſunt bona applicari fiſco non obſtante morte rei, ſecũdum Specula. in titul. de accuſa. § j. verſ. quid ſolutio. Idem tenet Bart. in l. j. ff. de pœna delic. ij. colũ. Idem vult Bald. hic iij. col. in princ. niſi reus reuocat confeſsionem, & probet contrarium per ea, quæ notatur, in l. creditores, §. iuſſus. ff. de appella. in Glo. Idem vult Angel. in d. l. vnica, vlti. colũ. verſ. quid autẽ ſi reus non eſt conteſtatus, &c. Ego addo in ſimili Glo. ſingularẽ, & quod ibi plenè per Doctores in l. j. §. j. ff. ſi ex noxa. cau. aga. vbi videas. Imò quod eſt plus ſecundum Bald. ibid. in d. l. vni. iij. col. poſt principium, & ſine confeſsione ſi erat cõcluſum in cauſa, & liquido probato maleficio non impedietur ſententia, quia cum eſſet de neceſsitate ferenda contra reum quodammodo trahitur retro, arg. ff. de mino. l. deniq;. §. j. & iſta perpetuo notabis pro duplici extenſione ad d. l. ex iudiciorum, in princ. dicas ergo, quod requiritur ſententia, vt ibi, adde, vel æquipollens, vel aliud quod neceſſario inferat cõfiſcationem, & hæc quæſtio quo ad iſtum quartum caſum principalem. Alias duas extenſiones ad d. l. ex iudiciorum, ſi bene aduertas colligas per Bart. ibi verſ. quæro, pone quòd ſecundum ſtatuta, &c. Et hæc uidentur ſufficere quo ad crimina publica.

20 Pœna in priuatis delictis an tráſeat ad hæredes.

Secundus articulus principalis † de criminibus priuatis, in quo ſic ꝓcedo & dico ꝙ autem lis non eſt conteſtata, nec aliquid ad hæredes peruenit, & tunc regulariter non tenentur, vt in d. l. vni. & in l. ſicuti pœna. ff. de regul. iuris. iiij. col. & l. pupillo. §. j. eod. titu. cum ſimili. Ratio eſt clara, nam ratione peruentionis nõ, quia nihil peruenit, ratione delicti non, quia morte delinquentis extinguitur. C. ſi reus, vel accuſ. mor. fue. per totum, & quia pœnæ ſuos debẽt tenere auctores. l. ſancimus, de pœnis facit illud, filius non portabit iniquitatem patris, &c. cum varijs ſimilibus, hæc regula procedit nedum in actionibus deſcendentibus ex delicto ſed ẽt in deſcendentibus ex quaſi delicto, vt contra hæredes non dentur. tex. eſt in l. filiusf. in fi. cũ l. ſeq. ff. de iudi. & Bart. in l. j. ij. col. ante mediũ. ff. de priui. delic. Secũdo hæc regula procedit ne dum in ſucceſſore hæreditatis, ſed ẽt in ſucceſſore dignitatis, puta in ꝓlato, vt. ſ. non teneantur ex delicto prælati, vt probatur in l. licet. §. ſi ex cauſa. ff. de procura. fac. l. meminerint, cum ſimili. C. vnde vi. ita Bar. in d. l. j. ij. col. in medio. Angel. ad fin. in d. l. vnica. Cin. in l. j. §. ſi procurator. ff. ſi quis ius dicen. non obtẽpe. per Ioan. Andræ. in c. j. vt lite non conteſta. † quod procedit, & eſt verum quando prælatus tenebatur ex delicto ſuo nomine, non nomine dignitatis, vel prælaturæ, ſi autem prælatus tenebatur nomine dignitatis, tunc ſucceſſor tenebitur inſolidum, quia eſt eadem dignitas, ut probatur in c. cum dilectus, de ordi. cogni. & quod ibi notatur per Innoc. & ponunt Doctores in ſupradictis locis quod bene nota. 21

Pœna delicti an tráſeat in ſucceſſorẽ dignitatis.

Hæc † regula limitatur, vt non procedat quãdo pœna imponitur ipſo iure, nam tunc bene datur contra hæredẽ etiam ſi nihil peruenit, ita probatur in l. Caius. ff. ad Sylla, & in ſimili, l. commiſſa, de publi. ratio, quia tunc non agitur ad pœnam imponendam, ſed ad pœnam à iure impoſitam exigendam merito tranſit contra hæredem, & hoc ponit Bart. in l. j. de priua. delict. ij. col. in princip. & Docto. in d. l. vni. & pro hoc eſt Glo. in l. ſi quis iniquum, §. quod autẽ, ff. quod quiſque iur. & illa Glo. eſt ſingula. ad hoc ſecundum Bal. in rub. C. de priuil. do. pen. col. facit l. fi. in prin. ff. de bon. eorum, qui mor. ſibi conſciue, & hæc eſt communis ſententia tenementi. 22

Pœna delicti, quæ imponitur ipſo iure ſemper tráſit ad hæredes.

Tertio vltra omnes pro extenſiõne addo, † quòd nedum morte rei extinguitur crimen quo ad delinquentem, & hæredes omnes, ſed etiã fideiuſsio pro maleficio extinguitur morte fideiuſſoris, ita quod talis fideiuſsio nõ trãſit contra hæredem, iſta eſt Glo. ſingul. & perpetuo notanda ſecundum Angel. ibi inſtitu. de fideiuſſo. §. fideiuſſor videbatur in contra. quia ille fideiuſſor tenetur ratione ſui contractus, quia ſe obligauit, ſed regula eſt quod fideiuſſor contractus, non tamen ipſe obligatur, ſed etiam hæredem reliquit obligatum, dicto. §. fideiuſſor, ergo &c. ſed ſolutio poteſt eſſe quod licet teneatur ex contractu, tenetur tamen ratione delicti per alium commiſsi, vnde quemadmodum hæres delinquens non tenetur mortuo delinquente, eodem modo, nec hæres fideiuſſoris mortuo fideiuſſore cogita. 23

Morte delinquẽtis liberatur fideiuſſor ipſius.

Secunda † principalis limitatio eſt, ſcilicet quando pro pœna delicti cauſatur exceptio, hoc eſt quando delictum opponitur in modũ exceptionis, nam tunc pœna bene tranſit contra hæredes hoc etiam tenet Glo. quæ ad hoc allegatur in d. l. iij. §. quod autem. ff. quod quiſque iur & illam Gloſſ. ita intelligit. Angelus in d. l. vnica, ij. col. in medio, & omnes in d. § quod autem. Ratio huius caſus eſt, quia non poteſt imputari ei, qui ſolum habet exceptionem quare non fecerit litem conteſtari, cum non ſit in po-

Pœna trãſit contra hæredes quãdelictũ opponitur ꝑ modum exceptionis

in poteſtate eius quando actor agat l.purè.§.fi.ff.de doli exceptio.& iſtam rationem ponit Bald.in lectura antiqua,in d.§.quod autem,& moderni ibidem. Facit optimum ſimile;nam quando actor per ſubterfugia, & moram rei non potuit litem conteſtari, & interim mortuus eſt, tamen ex quo non extitit per eum: perinde habetur ac ſi lis eſſet conteſtata, tex. eſt ſingu.in l.ſi eum.§.qui iniuriarum,ff.ſi quis cau.de quo infra ſubijciam:poteſt etiam dari alia ratio ad prædictam limitationem,ſcilicet quia exceptiones facilius tranſeunt ad hæredes,quàm ius agendi ſecundum Bar. & Doct. in d.l.iij.§.ſi filius, ff. quod quiſque iur. hinc eſt quod ius excipiendi tranſit ad ſingularem ſucceſſorem.l.etiam ſi in rem.ff. de iureiuran. ſecus in iure agendi,quod tene menti.

24 Hæredes, delinquẽtis an teneantur rei perſecutione.

Tertia limitatio eſt † quando agitur actione deſcendente ex delicto non tamen ad uindictam,ſed ad rem, & ſic eſt actio perſecutoria,ut eſt uidere in conditione furtiua; nam illa benedatur contra hæredes etiam ſi nihil ad eos peruenerit.l.ſi pro fur.§.fi.ff.de cond.furti.& l.in condi.eod.tit.& l.ſi duo.§. Idẽ Iulianus,ff.de iure.iur.& inſti.de oblig.ex delict, §.fi.Ratio huius eſt,quia conditio furtiua nõ eſt merè pœnalis imo eſt rei perſecutoria reſpectu agentis,& ideo nimirum ſi legat hæredem rei.Iſtam rationem ponit Angel.ij. col.in medio.in d.l.uni.C.ex deli.defuncta.

Frequentiã delinquẽdi auget pœnã.

Secunda ratio eſt, ſcilicet propter furtorũ frequentiam,iſtam ponit Bar.in l.j.ff.de priua. delict.prima col.uult dicere ꝙ quia furta ſępe cõmittuntur, ideo nimirum ſi degeneret iſta actio,ut ſcilicet detur contra hæredes,quamuis ad eos nihil perueniat,pro iſta ratione allego tex.nulgatum,in l.aut facta,§.fi.ff.de pœnis,ubi eſt tex.quod iuſta eſt cauſa aggrauãdi pœnam pro aliquo delicto, qñ illud delictum nimium frequentatur,& ad iſtam rationem allego Gloſ.in c.admonere ad fi.xxxiij. quæſt.ij. quæ dicit ꝙ quamuis magis peccet interficiẽs matrem quàm qui uxorem, tñ magis punitur interficiens uxorem quàm matrem, ut in illo tex.ratio eſt ſcd'm Gl.quia hoĩes ꝓniores ſunt ad interficiendũ uxores q̃ matres,ergo magis debent puniri per ſupradictã rõnem,& uide ꝑ Abb.in c.at ſi clerici,de iudicijs in prin.ij.col.

25 Hæredes delinquentis tenent poſt lit.cõte.in priuatis delictis.

Quarta principalis limitatio eſt † qñ lis eſt conteſtata cõtra defunctũ, nã tunc bene trãſit cõtra hæredes,ut in d.l.vni.& in l.pupillũ.& l.ſicuti,de reg.iur.& l.oẽs,& l.ſciẽdũ.ff.de actio.& obli.& l.j.ff de priua.delictis, ratio põt eſſe de qua ſupra dixi.ſ.qa ꝑ litis cont.quaſi cõtrahĩt l.iij.§.idẽ ſcribit.ff.de pecul.not.in l.ij.Gl.magna.ff.de pro.ſtipu.Itẽ quia ꝑ conteſtationẽ iura efficiunẽ firmiora,iuxta plene nota in l.cum ſimili.C.de iudi.& ꝑ hoc dico qđ facultas iurãdi cõtra delinquentẽ ſup ęſtimationẽ,& ualorẽ iuxta l.ſi qñ.C.unde ui.& c.fi.extra qđ metus cauſa,& c.i primis,uerſ.ij.ij.q.j.trãſit cõtra hæredes delinquẽtis, uel dãnũ dãtis qñ lis fuit cõteſtata cõtra delinquentẽ,ꝑ iſtã Gl.alias ſecus,ita reperio uoluiſſe Bar.in l.in actio.pen.& ulti.col.ff.de ĩ litẽ iurã.& alij ibi ſequunẽ, licet Ioã.Faber.in d.l.ſi quãdo,loquaẽ ſub dubio forte An aũt illa facultas iurãdi deẽ hæredi actiuẽ,uide ꝑ Iaſ.elegãter i d.l.ſi qñ,ante p.col.poſt mediũ cũ ſeq.& hoc bene notabis. Modo † iſtã limitationẽ,extẽdo,ut ꝓcedat nedũ qñ lis cõteſtata eſt,ut dixi, ſed etiã qñ ſtetit ꝑ reũ quominus lis cõteſtaretur,ut qa reus uadit ꝑ ſubterfugia,& dilationes.nã tunc habeẽ ꝓ conteſtata,& operaẽ illos effectus quos operatur litis conteſtatio, & ſic facit actiones ex delictis trãſire cõtra hęredes,ſicut litis cõteſtatio,tex. eſt ſing.q hoc ꝓbat in l.ſi eũ.§.qui iniuriarũ.ff. ſi quis cautio in fi. & ille tex.non eſt alibi ſcd'm Bal.ibi.6.notabili,& ſcd'm Rom.vlti.notabili, & ſcd'm Bal. in c.qm contra falſam.x.col.de ꝓba.Idẽ tenet Fulgo.& Alex.in d.§.qui iniuriarum,& Bal.in l.more.C.de rei uendi.& ille §. qui iniuriarũ,ad hoc non eſt alibi,ſcd'm Bald. in l.nec bona.ij.lectura.C.de pſcri.longi. tẽporis,& eundẽ allegat in auth.ira.C. ne filij ꝓ patre, ulti.colũ. in medio,& eſt ſingularis, ſcd'm Alex.in l ſi inſulã.ff.de verb.obli.ij.char.j.col.i fi.& iſta eſt cõis ſnĩa quãuis aliqui teneant cõtrariũ,ut ibi ꝑ Paul.poſt.Iaſ. unde pro cõi conclusione faciunt multa,q̃ ibi omnino uideas ꝑ Iaſo.ij.& iij.col. quæ ſunt ualde quotidiana.

Hæredes delinquẽtis etiam ante lit.conte.tenentur qñ per reum ſtetit quo minus lis cõteſtareẽ

Pœna trãſit ad hæredes delinquẽtis qui delictum iudicialiter cõfeſſus fuit licet lis cõteſtata nõ eſſet.

Extendo † pdictam limitationẽ,ut ꝓcedat nedum ſi lis eſt conteſtata, ſed etiã ſi non eſt conteſtata ſi tñ in iudicio fuit confeſſus crimẽ quaſi cõfeſſio uim habeat litis cõteſtationis, & etiã ſentẽtiæ,ita tenet Specul.in tit.de accu. §.j.verſ.qd ſi latro,qđ tñ intellige uerũ in cõfeſſione uera ſecus in confeſſione ficta per text.in l.eius q delatorẽ,in princ.ff.de iure fiſ.præterq̃ in caſu ſingulariter.ſ.ĩ l.ij.in prin.ff.de bo.eorũ, qui mortẽ ſibi cõſci.vbi defenſio hæredi fictę cõfeſſio nõ ꝑmittiẽ,qđ eſt uerũ ſcd'm Ang. in d.l.uni.ante finẽ, & eſt magna limitatio ad dictam l.eius qui delatorem.

Hæredes delinquẽtis etiam ante litẽ cont.tenẽtur quãdo deliquẽs ex forma ſtatuti fuit cõtumax.

Tertio extẽdo pdictã limitationẽ † ut procedat qñ qs cõdẽnatur, ut cõtumax ex forma ſtatutorũ ẽt nulla facta cõteſtatione,nã tũc bene trãſit pœna cõtra hæredẽ,ſcd'm Bart.quem in d.l.vni.allegat. Angel. noluit allegare eũ in l.ex iudiciorũ,de accuſationibus.Idẽ tenet Ange.in d.l.vni.quãuis Bal.aliter uelit, & iſta extenſio indicio meo procedit à fortiori, nam ſi hoc

ſi hoc habet locum in publiciscriminibus, vbi difficilius pœna tranſit contra hæredes, vt d.l. ex iudiciorum, ergo à forciori in priuatis, vbi facilius tranſit, tranſit enim lite ſolummodò conteſtata, ut d.l.uni.cum concor. ubi autem requiritur ſententia dicta l.ex iudiciorum, & pro illa extenſione facit, quia ideo in d.l.ex iudiciorum, fit mentio de litis conteſtatione, ſcilicet quia regulariter aliter non poteſt fieri cõdemnatio, ſed ſi poneremus caſum, in quo nõ requireret conteſtatio, ut in caſu, de quo agimus, tunc ſufficeret ſententia, ut vult ibi Bart. & pro hoc ego allego, quia quando in l.exprimitur unus caſus ratione frequentioris vſus, vel quia ille caſus ſolet frequentius contingere, non per hoc excluditur alius caſus, de quo in lege nõ fit mentio, ſi ideò fuit omiſſus, quia expreſſus ſolebat frequentius cõtingere, ut eſt Glo.in l.j.C.de his qui ad eccleſi.confuſi, & in l.j.C.de raptu.virgi.& in auth.imò.C.de actio. & obli.& in cle.j.in uerſ. præſidentes, de reſcr. ſed ſic eſt in ꝓpoſito noſtro, ut patet ergo, &c.

Pœna nõ tranſit ad hęredes ẽt poſt lite. cont. nulliter factã

Modo† iſtam limitationem ſic extenſam ſublimito, ut procedat qñ litis conteſtatio, quę præceſsit erat ualida de iure, ſi autem eſſet inualida, tunc non operaretur traſmiſſionẽ contra hæredes, quia omnes effectus quos operatᷣ litis conteſtatio procedunt quando litis conteſtatio ualet, pro hoc bonus tex.in auth.offeratur, in fin.C. de litis conteſta. & quod notat Glo.in l.ſi pater. C. ne de ſtatu defunto, & ibi Bald.& idem vult Bal.in d.l.vni. poſt medium & confirmabis per multa quæ dixit ſingu.Bal. in l.ſi accuſa.

Pœna nõ tranſit ad hæredes d' linquẽtis poſt lit. cont. conſenſu partiũ ſopitã

Secundò† dictam limitationem ſublimito, ut procedat niſi de conſenſu partium fuerit litis conteſtatio ſopita, tunc enim extinguuntur omnes effectus inducti per litis conteſtationẽ & per conſequens actio non tranſiuit contra hæredes, ita probat tex.cum Glo.in l.cum mota C.de tranſa.& ibi in ſpecie hoc notat Bart. dicens per hoc. Limitare omnes ll.dicentes p litis conteſtationẽ actiones ex delictis trãſire cõtra hæredes, & ad hoc ille tex.eſt ſingularis ſecundũ Angel.in l.j.ff.de priua.delict.& ꝓ hoc ego nouiter pondero unã Gl.in l.poſtq̃ liti.Gl. magna in fi.C.de pactis, & addo ſimilẽ, nã licet hæreditas non adita poſsit tranſmitti in caſibus, de quibus in l.uentre, cũ ſimul, de acquir. hære.tñ eſt uerũ niſi ſit repudiata, tunc.n.ceſſat traſmiſsio.l.j.circa mediũ.C. de his quæ ante aper.ta.cum ſimilibus, & pro hoc facit qđ vult Glo.& Bart.in l.j.C. de præſcrip.longi tẽpo. ꝙ niriũ litigioſi inductum p litis conteſtationẽ extinguitur qñ inſtantia perit per renũtiationem partium, idem vult Glo.in c.ſignificauerunt, de teſtibus.Glo.vltima quam ad hoc ibi not.Panor.Addo quod not.Iaſo.in l.ij.C.de eden.pen.col.poſt principiũ.& hoc ſit quo ad iſtam quartam limitationem. 26

Hæredes delinquẽtis teneñ quatenus ad eos peruenit.

Quinta limitatio pricipalis eſt, ſcilicet† ut actiones ex delictis dentur contra hæredes qñ ad hæredes aliquid ex delicto peruenit, ut d.l. vnica, iuribus ſupra allegatis, rationem ponit ibid.tex.ſcilicet ne alieno ſcelere ditentur, turpia enim lucra ab hęredibus extorquenda ſunt.l.in hæredem, cum ſimil.ff.de calu.modo iſtam limitationem extendo, ut procedat nedum qñ directe ex delicto peruenit, ſed etiam ſi occaſione delicti uerbi gratia delinquens rẽ furtiuam compſumpſit, & rem propriam conſeruauit quam alias eſſet conſumpturus, per hoc enim dicitur ad hæredem perueniſſe pinguior hęreditas, & per conſequens ipſa res ſuſcepta perueniſſe uidetur, & ſic occaſione delicti, & ideo debet teneri, ita eleganter probat tex.in l.ſcripta.ff. quod metus cauſa, & tenet Nico.de Matta.in d.l.vni.& idẽ uult.ibid. Bal. ij.col.poſt prin.licet nemo ſic applicet. 27

Hæredes delinquẽtis teneñ ſi ꝑuenit ad primũ hæredem licet ad ipſos qui cõueniũtur nil perueniſſet.

Secundo extendo† & hic aduerte, ut hoc procedat nedum ſi ad omnes peruenit hæredes, ſed etiam ſi ad primum tñ peruenit, nam per hoc poterũt alij hęredes cõueniri ad quos nihil omnino peruenit, quia iam cœpit eſſe hęreditarium ex quo ad primũ peruenit, & hoc ſufficit, iſte eſt caſus ſingularis in l. uideamus. ff.quod met.cauſa, qui non eſt alibi ſecundũ Bart.ibi, & eſt ſingula.& non alibi, ſecundum Angel.inſtit: de perpet.& tempora. actio.§.nõ oẽs. ij.col.in medio. & nõ eſt alibi ſcđm Ang. de Peruſio.ibi.in d.l.uni.in fi.& reperio, ꝙ Gl. ordinaria hoc tenuit ꝑ illã l.i l.ſicuti.ff.de reg. iur.quarta can.& uide quæ ꝑ hoc dicit Bar.in d.l.uideamus, & in l.q duos.ff.de rebus dubijs, & in l.cũ antiquioribus.C.de iure deli.huic extẽſioni ego addo ſimile qđ dicimus de mero, & mixto iperio qđ qñ incipit delegari efficitᷣ delegabile qđ de ſui natura erat indelegabile iuxta plene notata in l.j.ff. de offi.eius cui mãda.eſt iuris.Itẽ in ſimili optimè facit tex. in l. pater filiũ, §.undecim.de leg.iij. & qđ notatᷣ in l.uolũtas.C.de fideicõ. circa qđ poſſẽ me extẽdere, hæc tñ limitatio principalis fallit in caſu l.ij.§.fi.ff.ui bonorum.rap.item in caſu l.j.§.fin. ff de ui.& ui.armata.

Pœna trãſit de iure canon. ad hęredes linquẽtis ẽtante lit. cont. quo ad reſtitutionem.

Sexta limitatio principalis eſt† quòd indiſtincte de iure canonico hæredes teneantur ad ſatisfaciendũ pro delicto defuncti, dato quod lis cum eo non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes perueniſſet, & hanc opinionẽ tenet Bartol.in l. j. numer.6. ff. de priuatis delictis. Hanc concluſionem indiſtincte tenet Gloſſa in cap.

in cap.fin.de ſepultu.in Gloſ.fin.& in cap.in literis,de raptoribus,in Glo.hæredes,in fine.xij. q.ij.& eſt caſus in d.c.ſi epiſcopũ.xvj.q.vj. ibi, ab hærede eius quæ iniuſtè ab illo ablata ſunt, ſine excuſatione reddantur,& ibi Glo.ſin.affirmat dictam opinionem. Idem tenet Gloſ.in ſumma.xxiiij.q.ij.& in c.eccleſia.§. item peccato,in Gl.conquiſita.j.q.iiij. & ibi Archidia. hoc tenet Fredericus de Senis,in conſi.xxj.Antonius de Butrio,in c.quod clericis, de foro competenti.Iaſon in l.ſi eum,in §. qui iniuriatum.num.5.ff.ſi quis cautionibus. Rodericus. Suares in allega.xxvj.in ſecundo dubio. pro qua opinione facit tex.in dicto §.item peccato.el.iiij.j.q.iiij.vbi dicit text.quod neminem excuſat ignorantia criminis,maximè quando ex eo vtilitas defertur ignoranti.Bald.in l.vni. C.ex delictis defunctorum Antonius in c.ſi diligenti de præſcripti.

Hæc communis limitatio ſatis æqua eſt, & præterea à recta ratione nihilo aliena, nam qua ratione hęredes ꝓ portionibus hęreditarijs tenentur ex contractibus,& quaſi contractibus defunctorum, etiam ſi ad eos illinc nihil perueniſſet.l.j. C.ſi cert.petatur. &.l.1.&.l. pro hæreditarijs C.de hæred.actionibus.l.j. §. ſi hæres percepto fundo,ff.ad Trebellianum.l. ii.§.ex his.ff.de verborum obligationibus,eadem quoq; ratione videbatur, vt idem foret cum damnum dederunt cuiquam,licet ex tali damni datione ipſe defunctus percepiſſet, aut lucri feciſſet nihil,arg tex.in l.i.§.cauſa.ff. de ædili.edicto.

Hæredes tenenẽ ad reſtitutionẽ uſurarum etiã ante lit. cont.

Septima limitatio principalis eſt ut hęredes teneantur.ſ.quo ad reſtitutionẽ uſurarum nedũ de iure canonico,ſed etiã de iure ciuili, & in ſolidũ licet lis non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes peruenerit, ita tenet Bart. in l.i.ff.de priua. delict.circa finẽ.Idem Bal. in d. l.vni.ulti.col.in prin.quod hoc addo Glo.in c. tuanos.extra de uſuris.Idẽ tenet Angel.in d.l. vni.ad fin.ratio iſta eſt,qa uſuræ petuntur tanquã indebitum.l.ſi nõ ſortem,i prin.ff.de cõd. inde.de uſu.c.Michael, ſed conditio indebiti datur contra hæredes, quia eſt actio perſonalis,ut eſt notum ergo &c. & iſtam rationẽ uoluit aſsignare Angel.d.l.vni.ad fin.& idem ponit Bartol.in l.i.circa fi.de priua.delict.& uide ibi notata in apoſtil.

Pœna delicti in cõtractu cõmiſsi ſemper trãſit ad hæredes.

Septima limitatio colligitur ſic † ut ꝑdicta procedant in delictis commiſsis extra contractum tunc regulariter non dantur contra hæredes,ſi aũt in contractu ſit cõmiſſus dolus,vel delictum,tunc ſi ille dolus purgatur per actionem ex eo contractu bene datur actio contra hæredes,ita intelligitur tex.in l.ſi hominem.§. datur ff.de poſi.& in l.ex contractibus, & l.ex depoſiti. ff.de actio.& obliga.& l.ex ea parte, §.fi.ff.de verbo.obliga.etiam ſi lis non ſit conteſtata, nec aliquid peruenit niſi illa actio ſit ſubrogata in locum actionis non tranſitoriæ, l.ſi eum §.qui iniuriarum. ff. ſi quis caut. ſi ergo purgatur per aliam actionem, quàm deſcendentem ex eo contractu, tunc non tenebuntur hæredes,ita intelligatur tex.inſt.de perpe.& rem.actio.§.aliquando,& l.iii.§.pen. ff.ſi menſor falſ.mo.dixe.& l.illud.§.pen.& fin. ff.de trib.iſta colliguntur recte intuenti ex uerbis.Bar.in l.i.ff.de priua.delict.prima.li.col.& clarius ex diſtinctione Angeli,in d.l.vnic.licet aliter illa iura ibi ĩtelligat Gl. ut uidebis in ea. 28

Hæres in delictis priuatis criminaliter in tẽtatis non tenetur.

Octaua limitatio poteſt eſſe quã colligo ex uerbis.Bal.in d.l.uni.ult.col.uerſ.de uno quæro quẽ uideas, prædicta oĩa procedunt qñ de delictis priuatis agitur ciuiliter,ſi autem agatur criminaliter tunc dic idem iuris eſſe in eis qđ in publicis,hoc uoluit Gl.ſingul.quam neſcio alibi in dict.l.ex iudiciorum,ad fi.ff de accuſa. quã ꝑpetuo not.Et ex hoc potes colligere ſublimitationẽ ad limitationẽ quartã,de qua ſupra ſ.ut lite cõteſtata tranſeat actio ex delictis priuatis contra hæredes,ut ibidẽ,illud eſt uerum qñ ægitur ciuiliter ſecus ſi criminaliter, nam tunc non tranſit lite conteſtata niſi fuerit ſecuta ſententia quemadmodum in delictis priuatis,per dictam Glo.quod perpetuo not.

Pœna ante lit. cõt. quãdo trãſeat cõtra hæredes deliquentis de iure canon.uel iure poli.

Prædicta † procedunt de iure ciuili, de iure aũt canonis quid iuris uide in c. parochiano, de ſepulturis,& in c.ex literis, de rapto. quid autem in foro pœnitentiæ Docto.non tangũt, ſolutionẽ colligo ex notatis per Gloſ.ſingula. cum his quæ ibi dixi in c.fraternitas ſua. xii. q.ii.ſupra dicta ſunt uera qñ quæritur an actiones dentur contra hæredes delinquentes, & ſic paſsiuè,an autem dentur hæredibus, & ſic actiuè,eſſet longum diſcutere,& ideò pro nũc omitto,& prædicta dixiſſe ſufficiant. Vide tñ in materia Glo.in l.pupillum.§.i.ff.de reg. iur. octaua cauſa & in l.ſicuti.eo.tit.quarta cauſa, & in l.hoc iure.§.fi.eod.titu.pen.cau. item põt applicari quæſt.Bal.in l.fi.C.de teſtib.ii.col.ĩ fi.

Item quæro an exceptio expoliationis detur contra hęredem ſpoliatoris,de iure ciuili, uel canonico lite conteſtata, vel non, & quid in ſucceſſore indignitate,de his uide Abba.in c.ii.de ordine,cogni.ult.col.

Pœna qñ trãſeat cõtra ſucceſſorem dignitatis.

Viſum eſt quando pœna tranſeat migretq; de perſona delinquentis in perſonam ſucceſſorum,modo autem his finitimum eſt videre, quando pœna migret per modum commutationis de vna perſona in eandem met perſonam,quale eſt cũ delinquens erat incapax illius

lius pœnæ ſubeundę, quę pro illo delicto a lege impoſita erat,& tunc quæritur an alia pœna plectendus ſit loco illius, quam illo in caſu lex ſtatuerat, quæ res ſæpe agitata fuit in collegio diui Iacobi Zebedei Salmanticenſis, cuius inſignia nos olim geſsimus, & circa eius
29 conſtitutiones ſæpe id actitatum fuit. Et pro euidentia ſciendum eſt, quòd † in quadam conſtitutione noſtri collegij habentur hæc verba qui autem horis ſtaturis cũ alijs in menſa non cõuenerit præſenti prãdio, aut cena priuetur. Solet ergo eſſe quæſtio inter nos, ponamus q̃ aliquis collegialium eſt priuatus à mẽſa,& ſic à prandio, vel cœna, propterea quia deliquit, vel ex alia cauſa, deinde venit ſumpto prãdio, & ſic non conuenit horis conſuetis, an ſit puniendus aliqua pœna, vel ſufficiat prima, ſcilicet quia priuatus erat, & videtur q̃ ſufficiat prima, per ea quæ ſtatim ſubijciam, ſed ego teneo contrarium,& puto veriſsimum de iure, vnde ponitur talis concluſio, quòd ſi collegialis aliqua de cauſa à menſa priuatus aduenerit ſumpto prandio, alia ſit pœna plectendus, nec prima ſufficiat.

Colligedi Iacobi cõſtitutio declarat elegãs quæſt.

Contra iſtam concluſionẽ ſtringunt ſequẽtia, primo vulgatũ eſt † q̃ priuatio præſupponit habitũ l. ſi. ff. ſi cert. peta. l. decẽ, de verb. oblig. l. manumiſsiones, de iuſt. & iur. cũ ſimil. modo ſi verba conſtitutionis dicãt præſenti prãdio priuet, &c. ſed ille qui priuatus eſt à menſa non habet prandiũ cum eo ſit priuatus, ergo priuari non poteſt, quia priuatio, &c. Et ſic videtur, q̃ prima pœna ſufficiat attentis verbis conſtitutionis,& confirmatur, quia non aliter à verbis, &c. l. non aliter, de leg. iij. l. proſpexit. ff. qui & à quibus cum concordan.

Pœnarũ cõmutatio ſit ne delictas ſit impunita

Secundo illa conſtitutio eſt pœnalis, vt ex ejus verbis patet. & ſic odioſa, ergo reſtringenda. l. cũ quidã, de libe. & poſthu. c. odia, de reg. iur. lib. vj. li ſic ergo debet intelligi, & interpretari, vt lædat minus q̃ põt. l. ſi præſes, & l. interpretatione, ff. de pœnis, & ſic q̃ ſufficiat prima pœna, nec debeat imponi ſecunda, & ſic contra concluſionem.

Tertio ſic in conſtitutione noſtra cauetur de priuatione prandij, nec ſit mentio de alia pœna, ergo alia non debet ſuper addi, quia cõtenti eſſe debemus pœnis legibus cõprehẽſis. l. ſi ita ſtipulatio facta fuerit, de ver. obl. cũ ſimil.

Quarta regula eſt q̃ non debet quis duplici pœna puniri. l. ſenatus. ff. de accuſ. c. at ſi clerici, §. ſi. cum ibi notatis de iudi. quia non debet bis de eiuſdem hominis admiſſo quæri. l. penul. ff. nautæ caupo. ſtabu. c. quid ergo. xxiij. quæſt. v. ergo in propoſito vnica tantum pœna debet imponi, nec alia debet adiungi.

Quinto conſtitutio imponit priuationem prãdij,& ſic pœna in ſpecie, modo ſic qñ pœna imponitur in ſpecie nõ habet locũ duplicatio pœnę, quia ſpecies non põt duplicari. l. Lurius, §. impuberẽ, de leg. ij. ergo pro ſecũdo delicto, ſ. quia nõ venit hora conſueta nõ debet puniri & ſic cõtra concluſionẽ,& facit Gl. & quod ibi notatur in l. vulgaris, in prin. ff. de furtis.

Sexto vbicunq; agitur de pœna alicui imponenda debet liquidiſsimè conſtare de voluntate legis, vel teſtatoris, text. eſt ſingula. in l. in teſtamento, la primera, de condi. & demõ. ſed conſtitutio dicit pſenti prandio priuet, &c. nec aliquid ſtatuit de alia pœna, ergo nõ conſtat liquidiſsimè,& per conſequens non debet alia pœna imponi.

Prò cõcluſione adduco ſequentia. Primò põdero tex. in l. ij. C. vt infra cert. tps crimi. quæſt. termi. vbi eſt tex. q̃ ſi perſona cui debet irrogari infamia eſt ita vilis q̃ dãnum famę nõ ſit ei iniuria, tunc debet pati pœnã exilij, colligitur ibi ergo talis doctrina q̃ qñ perſona quæ debet puniri eſt incapax pœnę à lege ſtatutæ, uel ſibi non põt imponi, tunc debet illa pœna in aliã cõmutari. modo ad propoſitũ, qui eſt priuatus prãdio propter aliquã cauſam iã amplius illo priuari nõ põt,& ſic eſt incapax illius pœnę in ſpecie, ergo debet fieri cõmutatio in aliã pœnam. ſ. q̃ puniatur in æſtimatione prandij, & ille eſt tex. expreſſus pro illa cõcluſione, nã ibi ille qui erat priuandus fama, iam erat priuatus, quia erat infamis,& tñ punitur alia pœna, ſic in caſu noſtro, ille qui erat priuandus prandio iã erat priuatus ex alia cauſa, ergo debet alia pœna puniri,& per illũ tex. notat ibi Bal. q̃ vbi non põt imponi pœna ſtatuta à iure eo q̃ delinquens nõ eſt capax illius pœnę, q̃ iudex debet in aliã pœnam cõmutare, & ex hoc infert duo in ſpecie, ut ibi p eum, & vide Bar. in l. hos accuſare. §. oibus, vel quæſt. ff. de accuſa. vbi dicit hoc eſſe perpetuò menti tenendum.

30 Pœna cõmutatur ex inhabilitate perſonæ plectẽdi.

Secundò facit tex. in d. l. hos accuſare. §. oibus, ibi, ſed durior, vbi eſt caſus mirabilis ſecundũ Bar. q̃ qñ pœna quæ imponitur à lege non cadit in ſeruũ delinquentẽ, tũc officio iudicis alterabitur,& cõmutabiť pœna, ergo ſic in noſtro caſu, & ibi etiam eſt text. expreſſus pro iſta concluſione.

Tertio pro hoc allego tex. in l. ſi quis iniuria ff. de iniur. vbi tex. dicit q̃ ſi quis iniuriã atrocẽ fecerit, qui contenere iniuriarũ iudiciũ ob infamiam ſuã, & egeſtatem põt, & ſic eſt incapax pœnæ, quia eſt iam priuatus illa pœna legali, q̃ prętor debet acriter exequi hanc rem coercere etiam acriter iniuriam facientem, & ſic puniť alia pęna, ergo ſic in ꝓpoſito nr̃o.

Quarto

Quartò pro hoc & à fortiori facit uulgata deciſio Bal. & aliorum in authen. ſed nouo iure, C. de ſeru. fugiti. ubi tenent quòd ſi alicui debet manus amputari propter aliquod delictum, & ille non habet manum quòd tunc punitur in alio membro, ergo in propoſito debet collegialis priuari prandio, tamen ſi illud non habet quia iam eſt priuatus, debet puniri alia pœna ſimili ideſt æſtimatione prandij, imò à fortiori, nã ſi una pœna corporalis commutatur in alia, quod eſt grauius ergo à fortiori una pœna pecuniaria in aliam quod eſt minus, ut in noſtro caſu.

Quinto & etiã à fortiori pro hoc adduco uulgatam regulam quæ habet quòd qui non habet in bonis luit ĩ corpore, l. ſi quis id quod. §. j. ff. de iur. omn. iud. l. fi. ff. de in in ius uocan. l. quicunq;. ff. de ſer. fugi. cum ſimi. & plenè in l. j. §. fin. ff. de pœn. ſi ergo ille cui certa pœna pecuniaria imponitur, debet corporaliter puniri, ſi eſt incapax primę ſortè propter egeſtatem, & ſic fit commutatio & tranſgreſsio de pecuniaria ad corporalẽ, ergo à fortiori in noſtro caſu, ſi eſt incapax pœnæ pecuniariæ debet puniri alia pecuniaria pœna, cum grauior ſit quælibet pœna corporalis quacunq; pœna pecuniaria, l. cum ſeruorum, in fin. ff. de pœn. & hoc neceſſariò à fortiori concluditur.

Sexto pro iſta parte pondero text. in clem. j. de deci. circa fi. ubi tex. in effectu dicit quòd religioſi qui decimas eccleſiæ debitas ſibi appropriant uel applicant, ſuſpẽdũtur ab adminiſtrationibus & beneficijs ſuis, ponamus tamen quòd non habent huiuſmodi adminiſtrat. ſeu beneficia qualiter punientur, dicit text. & hoc eſt quod pondero quòd eo caſu ipſi ſententiã excommunicationis incurrunt, ibi ergo eſt text. quòd quando aliquis eſt incapax pœnæ à lege ſtatutæ, debet illa pœna in aliam cõmutari ut uoluntati & diſpoſitioni legis ſatisfiat: ſed ſic eſt in caſu noſtro, quòd priuatus prandio eſt incapax illius pœnæ, ergo debet alia puniri, &c.

Septimo pondero text. in clem. ij. de uita & hone. cleri. j. ij. reſpon. nam dicitur quòd clerici utentes ueſtibus prohibitis, de quibus ibi, ſuſpenduntur eo ipſo à perceptione fructuum beneficiorum, per ſex menſes, ponamus tamẽ quòd nõ ſunt beneficiari, & ſic ſunt incapaces illius pœnæ, tunc dicit tex. quòd redduntur inhabiles ad dicta beneficia obtinẽda per idem tempus ſex menſium, & ſic incapacitas pœnæ operatur ut fiat cõmutatio in aliam pœnam, ſed ſic eſt in propoſito noſtro, ut ſupra dictum eſt, ergo &c. & hoc optimè ſtringit.

Octauò ſic probo, certum eſt, quòd uidetur argumen. ualere de lege ad teſtatorem & econtra, in auth. de nupt. §. diſponat, col. iiij. cum ſimilib. modo ſic ſi teſtator iubet aliquid fieri, quod fieri non poteſt propter aliquã cauſam debet fieri conuerſio & cõmutatio in aliud, ut uoluntati defuncti ſatisfiat eo modo quo poteſt, & ne eius diſpoſitio ſit fruſtratoria, l. legatum. ff. de uſufru. lega. l. legatam. ff. de adim. le. ad ciui. perti. clem. quia cõtingit, de religio. do mi. ergò idẽ debet eſſe in diſpoſitione legis, ſed ſic eſt quòd lex ſeu cõſtitutio noſtra iubet nõ uenientem puniri prandio illius diei, illud autem fieri non poteſt, quia iam priuatus eſt, ergo debet fieri commutatio pœnæ, ut ſatisfiat, conſtitutioni noſtræ, & ne ſit fruſtratoria, & hoc argumen. dedi ex uerbis, Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior, ad fina. de his qui nota. infam.

Nonò optimè facit, l. in teſtamento, la primera in fine. ff. de condition. & demonſtrati. ad quam pone caſum.

Decimò ſic probo, ſuppoſito delicto neceſſario debet ſequi pœna ex legis diſpoſitione, l. eum qui nocentem, in princip. ff. de iniur. l. ita uulneratus, ff. ad leg. Aquil. quia delicta non debent remanere impunita ut ibi, ſed ſic eſt, quòd collegialis non ueniens hora conſueta deliquit, ut eſt notũ, ergo debet puniri, ſed in prandio non poteſt puniri, quia iam eſt priuatus, ergo debet fieri commutatio in aliã pœnam ne alias remaneat delictum impunitum.

Vndecimo certum eſt quòd creſcente delicto uel contumacia creſcere debet & pœna, l. relegati. ff. de pœnis cum ſimi. bonus tex. in c. qui frequenter, in fin. ut lit. non conteſta. ubi text. dicit quòd iudex à principio unica pœna debet eſſe contentus ad alteram nihilominus proceſſurus ſi hoc meruerit proteruitas contumacis, &c. facit tex. elegans in l. iij. in fin. C. de epiſcop. audi. ibi dum dicit, nec in eos liberalitatis auguſtæ referatur humanitas, qui impunitatem ueteris admiſsi non emendationi potius, quàm conſuetudini deputarunt, &c. Item facit quòd diuturnitas in peccato nõn minuit peccatum ſed auget, leg. ſi diutino. ff. de pœnis, facit c. non ſatis, cum ſequen. de ſimo. & c. cũ tanto, de cõſue. & in c. cũ haberet de eo qui duxit in matri, & in c. non debet, in fi. de cõſangui. & affi. modo ſic pro primo delicto fuit punitus cum ergo ſecundo deliquit creuit contumacia ſeu delictum, ſi ergo pro illo nõ eſſet puniendus creſcente delicto non creſceret pœna quod eſt contra omnia prædicta; ergò debet alia puniri & hoc neceſſario ſtringit.

Duodecimo hoc probo, pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum, l. quicunque de ſer. fugi. l. agraria. ff. de termi. mo. naria enim

enim delicta uarijs pœnis punienda ſunt, c.nõ
afficiamus,xxiiij.q.j. ſed collegialis pluries de
liquit,& pro primo delicto fuit à menſa priua
tus,ergo pro ſequenti,quia nõ uenit hora con
ſueta debet alia pœna puniri, quia plura deli-
cta ut modo dixi,&c.

Tertiodecimo facit qđ dicit Paul. de Caſt.
in l. decuriones,C.ex quib.cauſ. infa. irro. ubi
poſt Glo.& Bal. dicit quòd poteſt eſſe crimen
& tamen ſit impunibile,nã ſic tale crimen pro
quo ueniret imponenda pœna fuſtium decu-
rio illud committit diceretur cõmittere cri-
men & in pœnam fuſtium incideret mero iu-
re,& tamen illa non poterit ſibi imponi ut ibi
notatur,unum tamen eſt, & hoc põdero quòd
poſſet pœna commutari ſic fit commutatio in
ſimili in l.legatum.ff.de uſufru.lega.ſic in pro-
poſito cum pœna prandij collegiali iam priua
to non poſsit imponi debet cõmutari in aliã
ne delictum ſit impunitum.

Quartodecimo,ubicunque non poteſt col-
ligi uel aſsignari niſi unica ratio illa habetur
pro expreſſa,ut eſt Gl.ſingula.in l.quãuis. C.de
fideicom.& ibi Docto. & per Bal. in l.maximũ
uitium.C.de lib.prętе.etiã ſi eſſet materia cor
rectoria ut per Doct.in auth.quas actiones, de
ſacroſan.eccle.modo ſic quãdo lex uel ſtatutũ
imponit pœnam collegiali non uenienti non
poteſt colligi niſi unica ratio, ſcilicet ne deli-
ctum remaneat impunitum,ut eſt notum, er-
go illa ratio habetur pro expreſſa, ſi ſic, ergo
debet alia pœna puniri cum non ſit capax pri
mæ expreſſæ in conſtitutione, & hoc ne deli-
ctum ſit impunitum.

Quintodecimo, inducta ad pœnam non de
bent immunitatem concedere,l.ſine hæredita
ria.ff.de nego.geſt.cum ſimil.ſi ergo non habet
prandium,& ideo non debet puniri, conſequi
tur immunitatem à ſuo delicto, & ſic conſtitu
tio inducta ad pœnam concederet immunita-
tem contra dictam regulam quod non eſt fe-
rendum, &c.

Sextodecimo hoc ſuadetur intentio conſti
tutionis noſtræ eſt non uenientem punire ut pa
tet,ſed ſi ueniens finito prandio nõ puniretur,
propterea quia iã alias erat priuatus eſſet con
tra conſtitutiones, ergo debet puniri,cap.mar
chio.j.q.j.c.ſedulo.xxxviij.diſtinct.cap.intelli-
gentia, de uerbo. ſigni .l.non dubium. ff.de le-
gib.cum ſimi.

Decimoſeptimo hoc probo,certũ eſt quòd
quando plures actiones naſcuntur ex diuerſis
delictis,nunquam alia aliam conſumit etiam
perceptione,imò omnibus debet puniri in ef-
fectu, l.nunquam plura.ff.de priua.delict.inſt.
ſi quadr.pau.fe.dica. §.ſi.cum ibi plenè nota-
tis & notatur plenè in l.idem ait, in fi.ff.nautæ
cau.ſtabu.& in l.nunquam actiones.ff.de regu.
iur.x.char.modo ad propoſitũ collegialis com
miſit plura delicta ex quibus naſcuntur plures
actiones,licet ergo ſit punitus pro primo deli-
cto priuatione prandij,tamen debet nihilomi
nus puniri pro pœna quod non uenit hora con
ſueta,& ſic pro ſecũdo delicto, quia iſtæ actio
nes pœnales de diuerſa re concurrentes nunq̃
alia aliam conſumit etiam perceptione ut di-
ctis iuribus,& hoc caret reſponſo, ſi autem eſ
ſent plures actiones pœnales de eadem re con
currentes,ideſt de eodem delicto,tunc quãuis
alia aliam non conſumet, concurſu conſumit
tamen perceptione,ut notat in dictis locis,&
hoc ſufficit pro iſta concluſione.

Decimooctauo hoc probatur per id quod
notat Glo. & Bar.in l.uulgaris, in pr.ff.de ſut.
& Glo.& Docto.in l.mariti.§.ſex menſium, de
adulte.& in l.ſi diutino, de pœnis ubi conclu-
dunt in quæſtione qua quæritur, an pro pluri-
bus delictis ſufficiat unica pœna, quòd aut pœ
na eſt reiterabilis & tunc plures pœnæ debent
imponi,aut nõ eſt reiterabilis ut in pœna adul
terij,pro quo imponitur pœna mortis, & tunc
unica tantum pœna debet imponi: modo ad
propoſitum in caſu noſtro ſunt plura delicta,
item pœna eſt reiterabilis,quia prandium ta-
xatur ſex marapetinis,& cœna quatuor. Cum
ergo ſint plura delicta & pœna reiterabilis,er-
go pro quolibet debet puniri & hoc etiam ca
ret reſponſo.

Decimonono hoc probatur,quia ſi non pu-
niretur ueniens ſumpto prandio, propterea q̃
aliàs eſſet iam priuatus, conſtitutio noſtra eſ-
ſet quodammodo eluſoria, quia ſciens ſe non
poſſe priuari,nunquam ueniret horis conſue-
tis,ut experientia nos docet, ergo ne hoc ſe-
quatur debet non ueniens puniri, & hoc pro-
batur etiam à fortiori, quia etiam in materia
correctoria ubi nõ habet locum extenſio,etiã
ex maioritate rationis,iuxta notata in authẽ.
quas actiones, de ſacroſan.eccle. nihilominus
habet locum extenſio quando alias conſtitu-
tio uel lex eſſet eluſoria,ut probatur ex Glo.in
clem.j.in uer.ſepellitur, in fine de ſepultu.& bo
na Glo.in c.quamquam,Glo.ulti.de uſur.lib.vj.
& hoc ponit Ioan.de Ana.in rub.de apoſta. &
Moder.in d.auth.quas actiones, ſi ergo habet
locum in materia correctoria ergo à fortiori
in caſu noſtro ubi nõ tractamus de correctio-
ne alicuius legis uel ſtatuti ſed ſolum de pœna
imponenda, pręſertim quia hic non agitur de
extenſione legis uel conſtitutionis noſtrę, ſed
ſolum de interpretatione uel declaratione.

Vigeſimo ſic non debet dari uia uel occaſio
delin-

delinquendi uel malignandi, l.iij §.j.ff.de iur. iur.ff.de tranſact.l.cum hij. §.ſi cum his.C.unde ui.l.meminerint,C.de iudi,uidui.tollen. l.ij. in fin.& quia hominum malicijs non eſt indulgendum,l.in fundo.ff.de rei uendi. Si ergo priuatus ſciret ſe non poſſe iterum priuari nõ ueniens horis conſuetis non cõueniret cum alijs, ut quotidie uidemus,& ſic daretur ſibi occaſio delinquendi & non parendi conſtitutioni quod eſſet cõtra prædicta,ergo &c. & per hoc puto iſtam concluſionem ueriſsimã de iure.

Vltimò pro iſta parte pondero text.in eadẽ conſtitutione in alia parte ubi dicitur, prandio autem finito uiciſsim arguant, &c.omnibus præſentibus nec quiſpiam eorum etiã ab huiuſmodi menſa priuatorum à conſtitutione deſcedat,&c.pondera ergo quòd ibi imponitur onus collegialibus ut præſens tẽpore concluſionis,& tamen ab hoc onere non excuſ.datur etiam priuatus à menſa,modo ad propoſitum neceſsitas ueniendi horis ſtatutis imponitur omnibus collegialibus ut dicit conſtitutio,ergo ab hac neceſsitate non debet eſſe immunis priuatus à menſa per dictum text. ſi ergo non uenit, puniendus eſt ut ſæpe eſt dictũ.

Vigeſimoſecundo, non debet eſſe melioris conditionis delinquens quàm ignoſcens, l.nõ ſolũ.ff.de nox.ſi ergo collegialis qui alias non eſt priuatus, & ſic non deliquit punitur priuatione prandij non ueniens horis ſtatutis, ergo à fortiori iam priuatus qui deliquerit debet illa pœna puniri.

Vigeſimotertio optimè facit, l.qui ſeruum, de interro.actio.ij.reſponſo, iuncta reſponſione ibi,nec debet impunitum, facit etiam l.iij. titu.j.lib.v.ordi.ubi noua pœna priorem conſumit quam iudices etiam ſupremi commutare non poſſent ut diſſetimus ſupra. §.vj.num.4. de ſucc.crea.

L.3. tit.1. lib.5. ord. Reſtat ad contraria reſpondendum, Ad primum ego reſpondeo fatendo quòd priuatio præſupponit habitum, & quòd collegialis non poteſt priuari prandio quo iam eſt priuatus, tamen ego teneo quòd poſsit puniri alia pœna ſimili ideſt in æſtimatione prandij,& ſic nullo modo obſtat. Præterea quãuis conſtitutio dicat præſenti prandio,&c. tamen ſtatim ſubdit prandium uero taxetur ſex mara petinis, &c. & ſic datur ſibi prandium, punitur autem in ſex mara petinis,&c. & ſic uerba ſequentia declarant præcedẽtia quaſi dicat priuetur prandio, ideſt æſtimatione prandij,quæ eſtimatio nõ excedat ſex mara petinis,&c.& ſic ĩ effectu eſt pœna pecuniaria. Conſtat autem quòd punitus pœna pecuniaria pro uno delicto,poterit pro alio delicto alia pœna pecuniaria puniri, ut patet per prædicta, & quia pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum.c.non afferamus,xxiiij.q.j. & quia creſcente contumacia,&c.ergo in propoſito collegialis à menſa priuatus pro uno delicto,poterit iterum priuari æſtimatione eiuſdem prandij,eo quod nõ uenit hora ſtatuta, & ſic conſtitutio noſtra nullo modo obſtat.

Ad ſecundum dum dicitur, conſtitutio eſt pœnalis, fateor, ergo odioſa & reſtringenda, iſtud negatur, nam non ſequitur conſtitutio eſt pœnalis,ergo debet reſtringi tanquã odioſa, imò habeo regulam quòd conſtitutio pœnalis dicitur fauorabilis & extendenda quando egimus de delictis puniendis, iſtam regulã notabiliter ponit Bar.in l.ij.§.exercitum.ff.de his qui nõta.infa.Bal.in l.non ſine. C.de bonis, quæ libe. Pau.de Caſt.in l.bona fides.ff.de poſi. Bar.in l.quemadmo.circa medium. C.de agri. & cenſi.lib.xj.cum ergo in noſtro caſu ſit huiuſmodi,ergo ceſſat argumentum in præſenti, quia nos non quærimus de pœna extendenda, ſed de pęna imponenda de nouo propter nouũ delictum, & dum ſubijcitur in argumen. contrario quòd debet interpretari ut minus lędat, quàm poteſt, & ſic quòd ſufficiat pęna, non obſtat, quia in noſtro caſu delictum eſt certum, item pœna conſtitutionis eſt certa ut ſupra dixi,ergo ceſſat interpretatio & conjectura,l.continuus. §.cum ita, de uerb.obl.

Ad tertium dum dicitur,quòd in conſtitutione non cauetur de alia pęna imponenda q̃ de priuatione prandij,ergo &c. quia contenti eſſe debemus pęnis legalibus, dico, quòd non obſtat, nam fateor quòd non debet alia pęna imponi quam etiam de qua cauetur in lege, tamen debet intelligi quando illa poteſt imponi alias imponitur alia ſimilis quando delinquẽs eſt incapax primæ, & ne delictũ remaneat impunitum per ea quæ ſupra latè dixi, & eadem eſt reſponſio ad id quod ſubijcitur quòd contenti eſſe debemus pęnis legalibus, fateor, ſcilicet quando illę poſſunt imponi alias fiat commutatio,uel ſecundo dico quòd pęna legalis eſt illa, ſcilicet in quam fit commutatio, cum iura dicant, quòd quando delinquens eſt incapax pęnæ ſtatutę debet alia plecti uel puniri & ſic non obſtat.

Quartum non obſtat quòd non debet quis duplici pęna,&c.fateor,ſed quando prima ſufficit alias ſecus,ut in noſtro caſu & notatur in c.at ſi clerici.§.fi.de iudi.uel ſecundo illud contrarium nõ facit ad propoſitum, qui loquitur reſpectu eiuſdem delicti, ſed quando ſunt plura delicta, tũc requiruntur plures pœnæ ut in nr̃o caſu,quia pluralitas delictorũ ut dixi,&c.

&

& ita intelligitur regula, quæ dicit quòd non debet ſæpius de eiuſdem hominis admiſſo quæri, &c. pondero illud uerbum admiſſo in ſingulari, ſi autem eſſet plura admiſſa ideſt delicta ut in noſtro caſu, &c. ſecus.

Quintum non obſtat, quia nego quòd pœna conſtitutionis ſit pœna in ſpecie, imo dico quòd eſt in quantitate ut ſupra probaui, & ſic poteſt duplicari, & per conſequens contrariũ non obſtat. Præterea poſito quòd eſſet in ſpecie & ſic nõ poſſet duplicari, tamen dico quòd debet puniri alia pœna pecuniaria pro ſecundo delicto quia ſecundo delinquens erat incapax primæ pœnæ & hoc per ea quæ ſupra dixi & ſic non obſtat.

Sextum non obſtat dum dicitur quòd ubi agit de pœna debet liquidiſsimè cõſtare, &c. quia fateor, tamen dico quòd in caſu noſtro conſtat liquidiſsimè, conſtitutio enim dicit, prandio priuetur, &c. ergo liquide conſtat, ꝙ conſtitutio uoluit illud delictum puniri, ergo debet puniri eo modo quo poteſt, ſed prandio non poteſt priuari, quia iam eſt eo priuatus ergo punitur in æſtimatione, & ſic non obſtat, præterea adhuc dico ꝙ poteſt puniri eo modo quòd conſtitutio diſponit, quia ſtatim conſtitutio taxat prandium & ſic non uenientem uult puniri in æſtimatione prandij, quæ æſtimatio ſemper durat, ergo punitur, ſecundum uerba & mentẽ conſtitutionis, & ſic nõ obſtat. Præterea præſumptio legis eſt liqdiſsima probatio, ut notatur, in l. ſi tutor. C. de peri. tutorum fin. ſed conceſſo ꝙ iſte eſſet incapax primæ pœnæ adhuc leges expſſe dicũt qđ debet fieri comumutatio in aliam ut ſupra probaui. ergo liquidiſsimè conſtat quia ſi præſumptio legis eſt liqdiſsima ꝓbatio ergo à fortiori diſpoſitio legis expſſa, ꝙ nota, qa de hmõdi pœnarũ geminatione frequẽter ſolet cõtrouerti.

31 Furor ſuperueniẽs poſt delictum an excuſet à pœna, q. ardua.

Et iſta faciunt ad illam nobilitatã quæſtionem dum Doct. aiunt uidendum eſſe † an ſi aliquis commiſit aliquod delictũ propter quod deberet decapitari uel ſuſpẽdi, ſi poſtea iſte efficiatur furioſus, debeat decapitari uel ſuſpendi. Bald. notabiliter mouet hanc quæſtionem, in l. furioſum. C. qui teſtam. facere poſſ. ubi determinat non poſſe puniri in perſona ſed bene in bonis, ut in l. diuus. ff. de offic. præſid. Idem tenet idem Bal. in l. j. C. de confeſſ. & in l. humanitatis. num. 46. C. de impu. & alijs. Idem Bal. & idem Aluarotus, in c. j. in fin. principij, an ille qui interfecit fratrem domini ſui, in uſibus feudorum. Ioan. de Imol. in l. ex facto, ff. de uulga. & pupilla. nume. 22. Idem Imol. ſequitur illud dictum. Bal. in c. Raynutius, nu. 143. de teſtam. allegat ad hoc text. in l. diuus, in §. ſi uero. ff. de off. præſidi. eãdem opi. Bal. tenet. Alex. in d. l. furioſum. C. qui teſtam. facere poſſ. & eſt communis opinio ut per Ludoui. Roma. in d. l. furioſum, & per eundem in l. pen. ff. ſi ex noxali cau. agatur licet ipſe utrobique contrarium teneat, quod & tenet contra communem opinionem. Barba. in c. in liberis, col. pe. de reſcriptis. Iaſ. in l. ſi ſeruum, nume. 7. ff. ſi ex noxali. cau. agatur Ioannes Igneus in l. iij. §. ignoſcatur, nume. 79. ff. ad ad Syllani. ſed tamẽ opinio Bal. communis eſt & hanc opin. Bal. ſequutus fuit Iaſ. in d. l. furioſum, n. 7. Idem in l. ex facto, num. 30. ff. de uulg. & pupilla. & ibi Fran. à Ripa, num. 73. Guilielmus Bened. in repeti. c. Raynutius, in uerbo ſi abſq; liberis moreretẽ, de teſtam. in tractatu de exemplari ſubſtitutione, nume. 23. Decius, & ibi Hieron. Cagnolus, n. 1. in l. in negotijs. ff. de reg. iuris, & hanc opin. firmat eſſe communem. Ludoui. Gomeſius in §. item ſiquis in fraudẽ, nu. 6. inſt. de action. eandem etiam dicit communem eſſe. Hyppolytus de Marſilijs in l. j. nu. 58. ff. ad legem Cornel. de ſica. hanc opi. dicit item cõem, licet contra eã teneat Iaſ. in l. ſi ſeruum, nume. 7. ff. ſi ex noxa cauſa agatur, eandem opi. Bal. ſequitur Angelus Aretinus, in tracta. maleſi. in uerbo ſcienter & doloſè, num. 7. Marcus Anto. Baueria, in §. item furioſi, nume. 13. & 14. inſt. qui teſtam. facere poſſ. Sed contra iſtam communem opinionem facit, nam ſi quando pœna à lege impoſita exequi non poteſt propter incapacitatem delinquentis, adhuc fit cõmutatio pœnæ ne ille impunitus abeat ut diſſeruimus, quanto magis in ſpecie noſtra ubi executio in corpore furioſi fieri poſſet, ſed tenenda eſt communis opinio quia furioſus mortuo aſsimilatur, l. ſiquis alicui, iuncta ſua Gl. uerb. acquiſitam. ff. de acqu. hær. ſed in mortui cadauere nõ fit pro delicto condemnationis executio, ut per totum. ff. de cada. puni. ergo &c. ſi aliquis exiſtens in ebrietate cõmittat homicidium, non debet puniri homicidij pœna. probat tex. in c. ſane cum duobus ſequentibus, 15. q. j. Gl. in c. inebriauerunt Loth. ead. cauſa. & q. & in l. j. iuncta Gloſſ. in uerbo temulentia. C. ſi quis Impera. maledixerit de iure regio probatur in l. v. tit. viij. & part. vij. & hanc opi. tenet Bar. in l. aut facta. ff. de pœnis, quẽ ſequitur Hypollitus de Marſi. in l. j. nume. 63. ff. de ſicarijs. Cardin. Alex. in c. denique. iiij. diſtinct. Franc. de Ripa, in l. ſi. num. 79. C. de reuoc. don. Ioan. de Anan. in c. de infantibus, num. 2. de his qui filios occide. Roma. in l. j. in prin nu. 9. ff. de uerb. oblig. & hanc opi. approbant Doct. Theologi, prout refert Ioan. Gerſon. in regul. moralibus, lib. j. col. iij. Sanctus Thomas, ij. ij. q. cl. artic. ult. Bal.

in

in rep.l.j. col.ij. C.unde vi, Angelus in l. ſi non conuitij.C.de iniurijs, Abbas Pan. in c.ſicut, de reſtibus, Angelus Arer. in tract. maleficiorũ in Glo. ſcienter & doloſè, Bal. in l. data opera, col. xiij. C. qui accuſ. non poſ. per Ange. Arerin. ubi ſupra, uerb. incendario, Gregorius Lupus in d.l.v. uerb. ſe embriagaſſe, & hęc eſt cõis opinio, quòd non debeat puniri homicidj pœna ſed alia mitiore, quod iure can. probatur in d. c. ſane, & iure ciuili, in l. omne delictũ, §. per uinum. ff. de re mili. & iure regio, in d.l.v.

Contrariam tamen opi. tenet idem Bart. ſibi contrarius, in l. reſpiciendum, in §. delinquũt, num. 3. ff. de pœnis, per text. in l. omne delictũ, in §. qui ſe uulnerauerit. ff. de re milita. & iſtã opin. Bart. ſequitur Florianus, in l. ſed & ſi quacunq;, in §. ſed ſi infans. ff. ad leg. Aquil. ubi dicit Florianus, quòd iſte talis punitur, tamẽ mitius, q̃ ſi non fuiſſet ebrius. Quam opi. ſequitur etiã Guilielmus Mayn. in l. in totũ, nu. 68. & in l. fere in omnibus, nu. 3. ff. de reg. iur. Salicet in l. diuus Traianus. C. de ſicarijs, Abb. in c. j. col. ij. de maledi. Bald. in l. j. nume. 45. C. unde ui. & Diuus Thomas, ubi ſupra refert quendã Pitagoricorũ ſeuerius ſtatuiſſe contra delinquẽtes per ebrietatẽ quàm ſi inſana mẽte deliq̃ſſent.

Tertia fuit opin. exiſtimantium, ut ſi ſciebat ſe ſolitum manus ad arma impellere hoĩesq; percutere cũ inebriaret̃ ebriusq; data opera factus fuit, tunc ordinaria pœna puniat̃, nõ ſecus, quàm ſi ſanus mẽte id feciſſet, alias ſecus, ita tenent Marianus Soci. in rep. c. ad audientiã, num. 15. de homi. Arerin. ubi ſupra, uerbo ſcienter & doloſe. nu. 17. Ludo. Montaluus de reprob. ſñiæ Pilati, dubio. j. n. 4. Petrus Due. regula, cclvij. ſed loquunt̃ contra d.l.v. & iura ſupra adducta & errant: qͥa licet doloſe quis ſeſe ebriũ faceret, non tñ capienda eſt tam ſiniſtra ſuſpicio & cõiectura ut dolus iſtius ad homicidiũ uſq; ſeſe porrigeret qua de re alibi latius.

32 Homicida qui cũ unum occidere uellet alium errore interfecit an capitaliter puniatur ardua q.

In ſumma † homicida regulariter capite punit̃, l. j. ff. ad legẽ Corne. de ſicar. l. ij. & iij. tit. 8. par. vij. & l. iiij. tit. de los homicidios, lib. vij. ordin. ampliat̃ nouẽ modis & limitatur alijs xxv. modis ut p Hippol. in d.l. j. de ſicar. col. j. cũ xij. ſeq. plenius p Iac. Boullẽ in l. capitaliũ, § famoſos, ff. de pœ. remiſsiue p Bernar. Diaz regula 321. ſed inter reliquas limitat. ea nõ eſt p̃termittẽda ꝙ ſi homicidiũ culpa tñ nõ ẽt dolo commiſſum fuit ceſſat pœna capitalis ſcd̃m uerã & cõem opi. quã tenet Ang. in l. j. ff. de legib. & ibi Iaſ. n. 19. Bar. in l. qd ergo. §. pœna grauior. ff. q̃ not. infam. Bal. ĩ l. q data opa. C. q accuſare nõ pñt, & alij q̃ plures relati p Iaſ. ubi ſupra. Sed qd ſi cũ aĩus eſſet occidere Titiũ errore alium occidi puta Seiũ, an ſim capitaliter puniendus nõ ſecus q̃ Titiũ quẽ uolebã ĩterfeciſſem, & Bar. ſentit ꝙ ſic qͥa oĩno dabã opam rei illicitæ, ita Bar. ĩ l. reſpiciẽdũ. §. delinquũt ad fi. ff. de pœn. ſe cõtrariũ tenet Ang. ibi & idẽ Ang. ĩ l. ſi cũ ſeruo, ꝑ illũ tex. ff. de iniu. Florian. in l. ſciam. §. ſed & ſi defendẽdi, ff. ad legẽ. Aquil. Iaſ. in l. j. ff. de legib. n. 18. & hæc pars mitior ur̃ arg. l. interpretatione, & l. ſanctio legũ, ff. de pœn. c. in pœ. de reg. iur. lib. vj. ſed tñ ego puto ꝙ capite puniat̃, nã homicidiũ fecit re & aĩo, nã ꝙ fuerit re ponimus, pro cõſtãti, ꝙ fecerit aĩo probat̃, nã iſte habuit aĩum homicidiũ faciẽdi, & licet noluerit me occidere, ſed te tñ nihilominus occidere uoluit, idq; fecit nec eſt curandũ, me aũ occidere uoluit, nã lex homicidiũ ĩ quacũq; pſona factũ punit, uñ cũ & re & cõſilio ſit factũ homicidiũ, licet extrinſecus ſit erratũ, id nõ ĩpedit pœnã homicidij, q̃ ut locũ habeat duo tm̃, q̃ hic ut dixi ĩteruenerũt req̃runt̃, ſ. factũ & cõſiliũ: ſicut in ſimili ꝓbat̃ ĩ l. j. §. ſi legatarius. ff. ad leg. Falc. & p totũ. ff. de cõd. indeb. ꝓut not. Gl. in l. nunq̃. ff. de acq. rerũ dñi. & Bar. & oẽs poſt Gl. ibi in l. ſi p errorẽ, ff. de iur. om. iud. & in ſpecie eſt tex. quẽ Bar. all. ĩ d. l. reſpiciẽdũ eſt, ſ. tex. ĩ l. eũ q nocẽtẽ. §. pẽ. & fi. ff. de iniu. ubi eſt expſſum.

Et tenẽdo op. Bar. cõtra cõem, nõ obſt. d. l. cũ ſeruo, nã ibi cõſtat iniuriã factã cõſilio nõ eſſe, ſed nec ẽt re, qͥa ubi deeſt animus iniuriãdi ibi iniuria eſſe nõ põt, ut in fi. pr. inſt ſi quadr. pauper. at ĩ nr̃o caſu homicida habuit ſaltẽ in gñe aĩum iniuriandi, id eſt occidẽdi, & idẽ ĩ d. §. pẽ. & fi. uñ errat Iaſ. quatenus ait hic dolũ nõ eſſe.

Nec obſt. d. l. cũ aũt. §. excipit̃, de ædil. ędic. nã ibi ſimiliter dolus nec in gñe affuit, nec in ſpecie, uides ergo ꝙ opin. Bar. & lege probat̃ & ratione ꝓ qua optime facit, l. ſi q̃s ſeruo alieno. C. de fur. & §. ſed. & ſi credat, inſt. eod. ubi qñ delictũ, eſt ꝑpetratũ aĩo, & facto meo, licet ex uoto non ſucceſſerit punior ac ſi ẽt re, & ex uoto delictum perfectũ eſſet, ergo quanto magis in noſtro caſu, ubi non modo haberi animum delinquẽdi, animũq; ad factũ deduxi, ſed etiã delictũ, re fuit ꝑpetratũ, licet non ex animo & uoto meo, ſed aliter q̃ ego uolebã, & ſi in dd. ll. ut in fi. eorũ patet punit̃ ille propter exemplũ, quanto magis in noſtro caſu quando delictũ eſt grauius. Adde etiam pro me, quia aliquando fit iniuria ſolo animo ut cum pater per filium iniuriam patitur, iuxta. §. patitur, inſt. de iniur. aliquando fit in iniuria ſolo facto, ueluti, ſi cum Titium occidere uellem, te occidi, iuxta, d. §. pœ. & fi. aliquando fit iniuria & animo, & facto, ueluti ſi cum te occidere uellem id effici primo caſu ceſſat pœna & delictũ, ſecũdo uero & tertio caſu, nec ceſſat delictum, nec pœna, hæc omnia probantur in d. §. pen. & fin.

ſi recte inſpiciantur. Præterea ſat eſt quòd uel in genere delinquendi animum iſte habuerit, l. qui iure militari, de teſtam. mil. iuncta l. ij. de liber. & poſth. & §. nominatim inſt. eod. tit.

CAP. XCVII.

1 *Mater ex mala tutelæ adminiſtratione an poßit incarcerari, cum omni legum auxilio renuntiauit, ardua quæſtio.*

2 *Mulier capi non poteſt pro debito ciuili cum communi opinione.*

3 *Parentibus maior pietas debetur quam reliquis.*

4 *Parentum utrique par pietas debetur, licet eis in liberos non ſit par poteſtas.*

5 *Mulieri parcendũ eſt aduerſus dolum præſumptum*

6 *Ratio expreſſa in lege pro lege habetur.*

7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*

8 *Mater ratione tutelæ malè adminiſtratæ non capitur etiam ſi per pactum renuntiaſſet omni legum auxilio.*

1 Mater ex mala tut. adminiſtratione an poßit incarcerari cũ omni legum auxilio renuntiauit ardua q.

MVlier quæ in aſſumptione tutelæ renuntiauit Velleyano, & omni legum auxilio poteſt ex mala adminiſtratione in carcerẽ trudi, ita Bar. nu. 13. in auth. matri. C. quando mulier officio tutelæ fungi poſſ. Idẽ Bar. in l. ſi quis ſub conditione, nu. 17. ff. de teſtam. tute. Salic. in d. auth. matri & auiæ, nu. 14. Roma. Alex. & Iaſ. nu. 34. in d. l. plerique, ff. de in ius uocan. Idẽ Roma. in l. ſi uero, in §. de uiro, & in l. alia. §. eleganter, nu. 11. ff. de ſolut. matri. Philip. Dec. in l. fœminæ, nu. 74. ff. de regu. iur. Alex. in additionibus ad Bar. in l. nemo carcerẽ, nu. 4. C. de exacto. tribu. lib. x. Matthæſilla. in ſing. cix. Bal. in tract. de carceribus, c. j. nu. 3. Bartholomęus Soc. in reg. cclix. in vij. fallẽtia. & in reg. ccxxix. in ij. fallen. & in conſil. clxxx. nu. 2. uol. ij. Guil. Mayne. in l. quo tutela, n. 138. ff. de reg. iur. Marianus Soci. in tract. de citationibus, artic. v. nu. 39. verſi. xvj. fallit. Nicola. Boerius in deciſione cccxlix. nu. 11. Iaſ. in d. l. ad gregias, nu. 9. ff. de iur. iur. & in l. ſi ego. la. ij. nu. 4. ff. ſi cert. pet. Hippoly. in ſingula. ccxlviij. Gomeſius in d. c. mulieres, n. 13. de iudic. lib. vj. Cifuentes in l. lxij. Tauri. & ibi Pala. Rubius nu. 3. & Caſtillo in princ. Bal. Nouellus in tract. de dote in vij. parte princ. priuilegio quinto. Nicolaus Boerius in repe. l. conſentaneũ, nu. 141. C. quomodo & quando Iudex Matthæſilanus in ſing. cxix.

Contrarium tenet Soci. in d. l. plerique, Barbatius in d. c. lator, & alij quos ipſi referunt, pręſertim Barb. in d. c. lator, de pignorib. pro quibus contra cõem ſentẽtiam facit† quia fœmina pro debito ciuili non poteſt incarcerari

2 Mulier capi nõ põt

in domo, nec extra domũ, l. j. C. de officio diuerſorũ iudicum & in authen. ibi poſita, & in authe. hodie nouo iure. C. de cuſtodia eorum Glo. in l. cõſentaneum, in uerbo ad cogendũ & ibi Bart. & Doct. C. quõ & quando iudex & in l. ad egregias, in Glo. j. ff. de iur. iur. hanc opi. tenet Iaſ. in l. cũ dubitaretur. nu. 33. C. de iure emphyteu. & in l. plerique, num. 34. ff. de in ius uocan. & in l. ſi ego. nu. 34. ff. ſi cert. pet. & in l. ad egregias, nu. 9. ff. de iure iur. Cifuentes & Doct. in d. l. lxix. Tauri. Philip. Decius in regu. fœminæ, nu. 72. ff. de reg. iur. Barb. in c. lator, nu. j. de pignoribus, Dominicus, Francus, Ludo. Gomeſi. & cæteri Doct. in c. mulieres de iud lib. vj. Bal. in tract. de carceribus, c. j. n. 3. Io. Bapti. de S. Seuerino, in trac. de debitoris ſuſpecto & fugitiuo. q. v. nu. 22. Marianus Soci. in tract. de citationibus, art. v. n. 39. uerſic. xvj. fallit Nicol. Boerius, in deciſi. cccxlix. nu. 11. Hippoly. de Marſilijs, in pract. criminali. §. attingam. n. 64. & in ſing. ccxlviij. Soci. in reg. cclix. Hæc autẽ regula nullo iure reperitur limitata in caſu quo de agimus, ergo erubeſcimus cũ ſine lege loquimur, l. illam. C. de colla. præſertim cum regulis iuris tenaciter ſit adhærendũ, ut plene tradũt Decius, Cagnolus & Maynerius poſt Bar. ibi in l. j. ff. de reg. iur. Quinimo cõis opinio nõ ſolũ nulla nitit lege, ſed ẽt caret oĩ bona rõne, nã ſi mulier nõ põt capi pro debito pecuniario extraneis debito uel præſtãdo, nec pro debito ẽt fiſcali, nec ẽt pro debito deſcẽdente ex maleficio qũ tale maleficiũ nõ erat enorme, ut d. l. j. & auth. ſed hodie. C. de offi. diuer. iud. & auth. ut nulli iudicũ. §. neceſſariũ, auth. ſed nouo iure. C. de cuſt. reorũ, quãto minus capi poterit pro eo debito qđ nõ deſcẽdit ex uero maleficio, nec debeť fiſco, nec ẽt, priuatis extraneis † ſed tm̃ cõiunctis, hoc eſt filio uel nepoti, cũ qbus lõge mitius q̃ cũ extraneis agendũ eſt, l. nã & ſi parentibus. ff. de inof. teſt. l. ſcripto. ff. vſi liberi, ꝑſertim cũ libetis q ĩmaniũ ferarũ moribus nõ ſunt præditi, ſemꝑ ſancta & honeſta ꝑſona parẽtũ uideri debeat, ut in l. liberto, ff. de obſe. & faciũt plereque leges illius tituli, & C. eod. tit. nec dubiũ eſt quin par reuerẽtia eſſe debeat reſpectu parentũ fœminarũ q̃ maſculorũ vt. ff. de in ius uoc. l. iiij. §. parentẽ, una enim eſt oĩbus parẽtibus ſeruãda reuerẽtia, l. parẽtes, cod. tit. quinimo quo certior eſt parẽs eo maior reuerẽtia ei debeť, nec dubiũ eſt qn mř certior parens cuique nato ſit q̃ pr̃. l. qa certior, ff. de in ius uo. † mr̃ibus. n. ac pr̃ibus par pietas eſt reſpectu liberorũ, licet nõ par poteſtas ut in l. furioſæ, ff. de curat. furioſi, & cuiusmodi cunque mř ſit tñ in iudicio filij de turpitudine parẽtis uix dici oportet ſcđm Cice. i oröne ꝓ Cluen. qa ſecundum

pro debito ciuili cum cõi.

3 Parentibus magis pij eſſe debemus quã reliquis.

4 Parẽtum utrique par pietas licet non par poteſtas.

dum eum non modo reijcere homines parentum iniurias, ſed etiã æquo animo ferre oportet, quanto ergo facilius ferre decebit rei cenſusve parum frugaliter adminiſtrãti acturam cum quælibet iniuria perſonalis lõge grauior ſit quàm totius cẽſus amiſsio, l. in ſeruorũ, cũ ibi nota. ff. de pœ. ergo cũ fœmina tutelã aut curam extraneorũ habere non poſsit, ſed tñ liberorũ, l. j. ij. & iij. & auth. matri & auiæ. C. quando mulier tutelæ officio fungi poſsit dicerẽ ꝙ talis curæ malè adminiſtratæ aut tutelæ ratione poſsit à liberis ſuis crudeliter in carceres trudi, non ſolũ omnino falſum ſed etiã iniuriũ impiũ, crudele, ac nefandũ cuiq; honeſto uiro uideri debet.

5 Mulieri parcendũ aduerſus dolũ præſumptum. †Præſertim cũ mulieribus & minoribus ſubueniaẽ aduerſus dolũ præſumptũ ut ſi minus frugaliter tutelã uel curam adminiſtrauerit nõ tam dolo q̃ culpa, quinimo nõ tã culpa peculiari ſua q̃ totius ſexus mulieris propter ipſarũ fragilitatẽ uidebitur defeciſſe. præterea propter ſexus honeſtatẽ & reuerentiam matronalẽ hoc mulieribus priuilegium datũ eſt. d. l. j. C. de offi. diuerſorum iudicũ, ibi, conſiderato ſexu, ergo id priuilegium renuntiatione omitti non põt, l. alia. §. eleganter, ff. ſol. matrimonio. Quinimo etiã ſi ea ratio expreſſa nõ eſſet pro expreſſa haberi deberet, quõ quidẽ alia reddi nõ põt, iuxta Gl. cõiter approbatũ ut p Iaſ. Cor. Alex. & alios ibi, in l. quãuis. C. de fideic.

6 Ratio expreſſa in lege eſt pro lege. †& cum dicta ratio ſit expreſſa in d. l. j. habetur perinde ac ſi lege nominatim comprehenſum eſſet; quia quando ratio legis eſt generalis, licet deciſio ſit particularis, tamen ipſa ratio pro lege habetur, nec reſtringitur per deciſionem particularem, quinimo deciſio tunc loco tantum exempli habetur, quod non arctat regulã, ut plenè tradunt Tiraquel. de cauſa ceſſante, part. j. n. 152. & n. 135. cũ plu. præced. & ſeq. Iaſ. Dec. Curt. iun. & alij in l. humanitaris, p tex. ibi. C. de imp. Iaſ. in l. ſtipulatio hoc modo cõcepta, ff. de uerb. obl. n. 12. ad fin. Iaſ. in l. de q̃bus, nu. 14. ff. legib. Iaſ. in l. q̃uis, poſt Gl. ibi. C. de fideic. Idẽ in auth. quas actio. C. de ſacroſ. eccl. n. 22. cũ pl. præce. & ſeq. p. l. his ſolis. C. de reu. don. quod procedit ſcd̃m cões & ueras opiniones, ẽt in exorbitãtibus & pœnalibus & correctorijs, ut dictis locis, nñ cũ in d. l. ſit expreſſa illa ratio cõſiderari ſexus muliebris, eiq; debito honeſtatis & pudicitiæ pro exp̃ſſa haberi debet legis deciſio ẽt quoad hãc rẽ qua de agimus, qñquidẽ eadẽ ratio ex integro militat, & in hac ſpecie tutelæ uel curæ parum frugaliter adminiſtratę nõ ſecus q̃ in reliquis ſpeciebus, nec ad rẽ ptinuit ꝙ mulier renũtiaſſet Velleyano & oĩ legũ auxilio, nã talis renũtiatio eo ptinet ut efficaciter obligata uideaẽ, nõ aũt ut carceribus detineaẽ, Aliud eſt enim aliquẽ obligatũ eſſe. Aliud executionem cõtra eũ fieri, & et i executione faciẽda uarij modi eſſe & poſſunt, & ſolẽt. uñ in ſpecie ꝓpoſita nõ negamus mulierẽ efficaciter obligatam fuiſſe, attamẽ cũ cõtra eã ſit executio diuerſo modo ſit, q̃ ſi fieret cõtra uirũ aut maſculũ. nã & ſimiliter nullus negabit

7 †quin nobilis efficaciter ex oĩ cõtractu obligeẽ, & tñ executio contra eũ aliter ſit, q̃ fieret cõtra plebeiũ, nã uinculis nõ detineẽ, ut plene reſoluimus de ſucc. creat. l. lib. iij. §. xxij. nu. 74. cum plu. ſeq. Nobilis non capitur pro debito ciuili Pro nobis tex. in §. eleganter. l. alia. ff. ſoluto matrimonio. Pro nobis, l. ſi quando. §. illud, C. de inoffici teſtamen. dum ait meritis magis filios ad obſequia paterna prouocãdos q̃ pactionibus aſtringendos, nã ibi Papinianus Iurecõſultus per Iuſtinianũ relatũ turpe ac ueluti flagitioſum exiſtimauit ut inter parẽtes & liberos ad mutua officia prouocãdos neceſſaria eſſet pactio aut uerbalis ulla coactio, At quãto turpius ac flagitioſius eidẽ Papiniano uideretur uinculis ac carceribus id aſſequi uelle. Pro nobis, l. quæ in re. ff. de pact. dot. Pro nobis, l. patronus, ff. de rẽ iudi. l. diuus, ff. de regu. iuris. Pro nobis text. in l. ſi diligenti de foro comperen. Pro nobis, l. ueluti. ff. de iuſt. & iure, ibi, ut patriæ & parentibus pareamus, id quod uel ipſum ius naturæ dictauit. Ad idem l. fin. ff. ſi quis a par. l. j. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum act. non detur, l. j. & ij. ff. de hom. lib. exhi. Ad idem l. libertos. C. de obſeq. §. ſed maior aſperitas, inſtit. qui ſunt ſui, uel ali. iur. l. fin. C. de bon. lib. ibi, reuerentia tamen, faciunt ea quæ tradidimus de ſucc. creation. §. xxij. nume. 74. cum plurib. ſequen.

8 Mater ratione malæ admi. tut. non capitur etiã ſi per pactum renũtiet omni legum auxilio. †Hactenus cũ mulier Velleyano & omni legum auxilio per ſimplicem renũtiationem renuntiauit, quid tamen ſi per pactum conuentũ quod efficatius eſſe ſolet ut patet in l. prima, cum ibi notatis per Gloſſ. & Doctores. C. de pactis, ubi ius conditionale remitti poteſt per pactum quod tamen per ſimplicem renuntiationem miſſum fuerit, non poſſet; ſed adhuc tenendum eſt idem, ut mulier etiam per pactũ conuentum nequeat renuntiare huic beneficio ne pro debito pecuniario carceribus detineatur, ut cum multis contra magis communem opinionem diſſeruimus in dict. §. xxij. nume. 82. ubi multas affines quæſtiones attigimus.

CAP XCVIII.

1 MOnachi an poſſint eſſe executores teſtamentorum, ardua quæſtio.

1 Monachi an poſsint eſſe executores teſtamentorũ ard.q.

MOnachi † minores executores teſtamentorum eſſe nequeunt clem. exiui de paradiſo, §.pro inde,& §.uerum.de uerb.ſigni. at ſi teſtator reliquit decẽ florenos diſtribuendos inter decem pauperes, & huic diſtributioni faciendæ præfecit talem monachum, is monachus huius miniſterij non uidebitur incapax, Bar.in trac, minoricatum, lib.iij.c.iiij.& v.nu.5. Idẽ Bart, in l.cum pater.ff.de leg.ij.in §.hæreditate, quẽ ſequunt ibi Paul. & Ioan. de Imol. Petrus de Anch.in cõſ.ccccxij.n.8. Iaſ.in l.j.§.itẽ acquirimus,n.52.ff.de acqui.poſ. Alex.in cõſ.lvij.nu.8. uol.ij.Couarr. in c.tua,nu.1. de teſta.& eſt communis opinio ſecundũ Ripã,in l.ex facto, §.ſi quis rogatus, ij.ff.ad Treb.n.5.hãc dicit cõem opinionẽ Ioãnes Gualdenſis de arte teſtãdi titu.vij.cautela.vij.n.3. Sali.in l.j. C.de hær.inſti. Abb.conſ.xj.factũ ſic ſe habet, & cõſ.cx.in cauſa lib.ij.prout refert Gualden.ubi ſupra. And. Siculus conſ.xij.lib.j.Lud. Roman.conſil.xlix. quoad primum in ſecundo dubio, prout refert Ripa ubi ſupra.

Pro hac opinione facit, quia oĩa cẽſentur permiſſa quæ non reperiuntur expreſsim prohibita, l.nec non.§.quod eis,ff.ex quib.cau.maiores ſed monachi quo ad ultimarũ uoluntatũ executiones nõ ſunt penitus interdicti, quia licet actio prout iuris eſt & actualis executio ſeu adminiſtratio prout eſt facti, eis nõ poſsint cõpetere, tñ conſiliũ ad illã rem accõmodatũ poſſunt præbere, hæc tria probant̃ in d.§.uerum, ipſis ergo nõ cõpetit iuriſdictio ad quicq̃, hac in re imperandũ, non actio ad quicq̃ hac in re perendũ iudici aliter uel extra nõ adminiſtratio uel diſpẽſatio ſeu diſtributio ut manibus ſuis uel opera ſua iſthæc fiant, ſed conſiliũ præbere poſſunt: & licet regulariter hæres non teneatur ſequi tale cõſiliũ, l.cũ pater.§.mãdo.ff. de leg.ij.tñ illud uerũ cũ hęres ſponte cõſilium monachi requiſiſſet, uel ultro à monacho ſibi datum eſſet, non ſic qñ ex præcepto teſtatoris hęres iuſſus eſſet cõſiliũ requirere monachi & illud ſequi, nã licet iſto caſu actio huic monacho nulla cõpetat ad cõpellendũ hæredem uti eius ſequat̃ conſiliũ, adhuc tñ is hęres ſi iuxta ꝓceptũ teſtatoris monachi cõſiliũ nõ petat, petitumq́; nõ executus fuerit nõ uidebit̃ paruiſſe uolũtati defuncti, ſicq́; incidet ĩ pœnã auth. hoc amplius.C.de fideic.& in corpe, uñ ſumit̃, meritoq́; ut indignus priuabit̃ defuncti hęreditate ut ibi, nã in d.cle. id unũ proſpectũ fuit ne circa res humanas monachi morarent̃ quæ aliquã morã aut ſolicitudinẽ curã & impedimentũ cõſiderabile ſecũ traherent, cuius interuẽtu ipſi diſtraherent̃ à diuinarũ rerũ cõtemplatione, nõ ſic ſi uel nullo modo uel tã leuiter ut in cõſideratione eſſe nõ deberet diſtraherentur uel impedimẽto eis fieret, ſicq́; cõſiliũ monachos hac in re ꝑbere nõ uetuerunt iura, ſed in ſpecie nr̃a nihil plus facit monachus q̃ ꝑbere cõſiliũ noĩando illos paupes, licet illud conſilium de præcepto teſtatoris efficatius & fortius ſit q̃ ſi præberet̃ citra iuſſum teſtatoris, ſed licèt maiorẽ uim ac poteſtatem iura dederit huic cõſilio à monacho præſtito ex præcepto teſtatoris q̃ ſi ultro & citra teſtantis iuſſum præſtitum eſſet, nõ tñ monachus magis moratur aut impeditur à diuinorũve cõtemplatione abſtrahit̃ in iſto cõſilio præbẽdo ex præcepto teſtatoris q̃ ſi illud citra eius iuſſum præbuiſſet, ſicq́; non eſt cur magis hoc caſu conſilium tale præbere impediatur quàm illo.

Contra quam tamen opinionẽ, tenet expreſſe Bal.in d.authen.ingreſsi nume.20.quia de facili hoc officium trahitur ad quęſtum pecuniarium. Quam opinionem Bal.ſequitur Cardina.in dict.clemen.exiui, in §.verum, nume. 14.& ibi Petrus de Anchara.num.23.& in conſil.ccij nume.2. Iacobus de Canibus in tracta, de executione ultimarum uoluntatum in prima particula, nume.23.Dominicus de ſancto Geminiano in c.j.col.ij.de teſtamẽ. in vj.& ibi Franc.Idem ſentit Bald.in l.id quod pauperibus.C.de epiſcop.& cleri. nume.9.dum refert ſe ad id qđ dierat in d.auth.ingreſsi. Idẽ tenet Celſus in add.ad Bal.in d.auth.ingreſsi, aiunt enim prohibitionem de qua in d.clementina exiui, eſſe generalem nec reſtringi per rationem particularem ibi expreſſam, argument. l.proſpexit, ff.qui & à quibus, ibi, quòd per quam durum eſt, ſed ita lex ſcripta eſt, ſed ſanè ibi erat generale præceptum, nec erat expreſſa ratio ſpecialis per quam illud generale præceptum reſtringeretur, quam opinionem tenet etiam Felinus, in cap.ex parte, numero ſexto, de conſtitution.Barto. in conſil.xij. columna duodecima, uolum.primo. nu.iij.uerſi. exiſtis infert.Eandem opinion. contra Bart.tenet Franciſ.à Ripa, in d.§.ſi quis rogatus, numero quinto, ubi dicit quòd uerior & ſalubrior eſt ſupra dict.opinio Bal.per text.in dict. clement.exiui.in §.dubitauerũt.ibi, in ea quomodo oculos habere ad bona uideantur, & ibi reſpondet, ad fundamenta Barto.opinionem tamen Bart.dicit ibi poſſe procedere nemine ſe opponente, quia tunc ualet electio ſecundum Fredericũ de ſenis, in conſil.ccxciij. ad finem & in iſtis terminis loquitur Romanus in conſilio.cccclx. numero quinto, & in ſingula.ccxlij.& in conſilio.ccxxv. numero 4.

&

& ultra Doctо. ſupra d.opi.Bal.contra Bart.di
cit eſſe putam ueritatem Barb. in d.c. tua no-
bis,nu.9.& 10.& dicit ꝙ communis opinio eā
ſequitur & allegat,quam plures Docto. eandē
opi.Bal.dicit de iure ueriorem, licet commu-
nem dicat opi.Bart.Ioan.Gualdēſis in tracta.
de arte teſtandi.tit.vij.caut.vij.nu.3.hāc Bald.
opinionem ſequitur, & receptiorem appellat
Petrus Due.regula.ccclxxxj.

Deniq; priorem partem affirmatiuam, ut
liceat monacho minori talē electionem paupe
rum, ſeu nominationē facere longe veriorem
puto,nam ſi teſtator iuberet, ut talis eleemo-
ſyna fieret de conſilio talis monachi minoris,
uel ſi hæres ſponte ſua ueller eam eleemoſynā
facere de eius cōſilio quo magis piū gratumq;
Deo faceret,nullus abnegaret qui in id liceret
d.§.verum ibi, uerum tamen in his exequen-
dis dari conſilium ipſorum ſtatui nō obſiſtit,
ſed iſthæc nominatio qua de agimus non præ
bet ullam iuriſdictionem tanquam iudici, uel
executori ipſi monacho, nec præbet ei ullam
actionem tanquam parti,nec imponit ei neceſ
ſitatem manibus ſuis attingendi illam pecu-
niam,aut alterius ullius adminiſtrationis,aut
ſolicitudinis ſubeundæ,aut actum ullum cor-
poreum faciendi,vel opus, ſeu operam, ſed ſi-
mul ac uerbotenus declarauerit eos decē pau
peres quos digniores,aut dignos illius eleemo
ſynæ exiſtimarit functus erit officio ſuo,ſatiſ-
que feciſſe uidebitur per quod nihil omninò à
diuinarum rerum contemplatione ſe ſubſtra-
xiſſe uidebitur,ſed potius opus piū gratumq;
Deo feciſſe,& in tali nominatione facienda ſi
millimus eſſe uidebitur conſilium danti, cui
cōſilio hæres parere neceſſe habebit,licet alias
conſilia regulariter non ſint obligatoria,ut in
d.§.iurādo, ſed hæres formaliter obtēperaſſe
uoluntati teſtatoris non aliter uiſus erit (,put
debet arg.l.Mæuius,& l.qui hęredi,ī prin.ff.de
cond.& demonſtr.) quàm ſi in ea eleemoſyna
deſtribuenda ſequatur nominationem,& con
ſilium illius monachi,ergo,&c.

CAP. XCIX.

1 *Teſtamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus fuit, eſt ipſo iure nullum etiam antequam filius impugnet, ardua quæſt.*
2 *Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt, aliæ reſolutiuæ.*
3 *Intellectus legis filio præterito. ff. de iniuſto rupto.*

1 Teſtamē. in quo filiſf. præteritus fuit eſt nullū etiam an-

Filiusfamilias in teſtamento pa
tris prætaritus fuit,an teſtamē
tum ſit ipſo iure ſimpliciter,&
omnino nullum,an uerò ita de
mum ſi filius illud dicat nullū
adeo controuerſum eſt, ut hunc articulū eſſe — tequam filius illud impugnet ard.quæſ.
de ſummis apicibus iuris Iaſ. exclamauerit in
l.fin.nume.23.cum ſeq.C.de bono. poſſ.contra
tabu.qua in re,ut ita demum ſit, nullū ſi filius
id uoluerit,& non aliter tenuit Gloſſ. in l.filio
præterito,ff.de iniuſto rupto. Gloſ.in l.ſcimus,
in prin.uerb.ipſo iure,C.de inoffi.teſt.Glo.in l.
ſi duo,ff.de leg.præſt.Glo.in l.is qui in poteſta-
te,in prin.eod.tit.Glo.in l.ſi pater in Glo.mag.
ad fi.C.de inſt.& ſubſti. & iſta fuit communis
opinio Gloſſatum ſecundum Iaſo.ubi ſupra d.
nu.23.quodque ſemper Gloſſæ, ita tenuerint
firmat Ang.qui idem ſequitur, & eam ueram
non aliter,atque euangeliū ſemper exiſtimaſ-
ſe parū pie fatetur, quam ipſe quoq; ſequitur
in l.ita tamen,§.quoties,ff.ad Trebel.ſequen-
turq; alij quàm plures quos refert,& ſequitur
Andr.Tiraquel. in l.ſi unquam, uerb. reuerta-
tur,nume.13.C.de reuo.dona.à quo dum alle-
gat Iaſ.idem tenentem in l.ij.C. de poſthu.hæ
inſtituen.cauendum eſt, nam ibi nihil hac de
re attigit,& dum allegat eund.Iaſ.in l.ſi filius,
qui in poteſtate.j.not.ff.de lib.& poſth. errat,
nam Iaſ.potius tenet contrarium,& dum alle
gat Guilielmum,Benedi.in c.Raynutius de te
ſtam.uerb.in eodem teſtamento.j num.84.er-
rat,nam ille contrarium defendit, hancq; opi
nionem tueri teſtamentum ſatis uetuſtū ipſe
Guilielmus,& Tiraquellus teſtantur, nā Ebu-
lia.Luciꝫ Mæuij Agripæ uxor ex duabus filia-
bus alteram inſtituit, alteram uerò prętерijt,
at Afronia quæ præterita fuerat cum ſorore
contendere noluit, teſtamentumq; matris pa
tientia honorare quàm iudicio euertere ſan-
ctius magisq; pium exiſtimauit,ſicque ratum
manſit teſtamentum quod à Valerio relatum
eſt lib.vj.c.viij.quod inſcribitur de teſtamen-
tis quæ rata manſerunt, ſed miror in curiam
Guilielmi,& Tiraquelli hoc exemplum addu
centium de matre filiam prætereunte, cū nos
loquamur de patre filiumfa.prætereunte, qua
rum rerum eſt in ſpecie propoſita non obſcu-
ra differentia,ut prope docebimur.

Contrariam partem uidentur tenere plu-
res Gloſſæ.quæ ſimpliciter, & indefinitè aiūt
tale teſtamentum in quo filiusfamilias à patre
præteritus ſit, nullum eſſe, neque exigunt ullā
filij declarationem,aut petitionem, ita tenet
Glo.in §.ſunt autem uerb.contra tabulas,inſt.
de bono poſſeſsio.Glo.in l. fin.uerb.petita.C.de
bono.poſſ.contra tabulas Glo.in l. ſi ita ſcri-
ptum,§.fin.in Glo.fin.ff.de lib.& poſthu.Gloſſ.
in l.& ſi pepercit §.fin.verb.filium (ibi qui hic
gradus è quo eſt ꝑteritus ſtatim eſt nullus eod.
tit.Glo.in l.non putauit.§. ſi quis emancipatū,
uerbo iura,ff.de contra tabulas,Glo.j.in fin.in
l.quod

l. quod vulgo. ff. de contra tabulas Glo. fin. in l. uni. ff. ſi tabulæ teſtamen. nullæ extabunt Gloſ. in l. ij uerb. filio, ff. de excep. rei iudi. hanc opinionem ſequitur. & firmat eſſe communem tā ultra mōtanorū, quàm citra mōtanorum Iaſ. in l. filio præterito. C. de contra tabul. num. 23. & nume. 29. tenet à Coſta ſimpliciter in l. Gallus, §. & quid ſi tantum, ff. de libe. & poſthum. parte tertia. nu. 177. Guilielmus Benedic. in d. c. Raynutius, uerb. in eodem teſtamento. j. nu. 84. cum plu. ſeq. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ. in l. ſi filius, qui in poteſtate j. not. ff. de libe. & poſthu. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Alex. nu. 16. in d. l. poſthumo nato, ubi etiam Decius. numer. 9. eā ſequitur & negat hac in re laborandum eſſe quaſi in re clara, ubi nu 45. hanc dicit communem opinionem. Curt. Iunior.

Tertiā fuit opin. Curtij Iunioris qui in d. l. poſthumo nato. num. 45. ait has opiniones ita cōcordari poſſe, ut ipſo iure nullū ſit tale teſtamentum uerum in effectu non eſſe nullum ſi filius abſtineat, quia tunc conualeſcit, in quam partem inclinare uidetur Alex. in l. inter cætera, in prin. ff. de lib. & poſth. col. j. & hęc pars ſapit ueritatem, ſed eget declaratione. nam præmittendum eſt ꝙ conditionum alię ſunt ſuſpēſiuæ alię reſolutiuæ, ſuſpenſiuæ dicuntur, quæ diſpoſitionis conditionalis, qua de agitur non modo effectum, aut executionem, ſed etiā ſubſtantiam, aut eſſentiam interea dum pendent impediunt ac ſuſpendunt, (quale eſt in illa cōditione ſi nauis uenerit, ſi Mæuius conſul fuerit, uel ſi decem dederit) l. unica, §. ſin autē aliquid ſub conditione, C. de cad. tollēdis ubi tradit communiter per Doct. notant Glo. & communiter Doct. in l. Itē quia, poſt pri. ff. de pact. Reſolutiuæ conditiones dicuntur, quæ neque ſubſtantiam, aut eſſentiam diſpoſitionis impediunt, aut ſuſpendunt; nec etiam executionē, ſed eo duntaxat pertinent, ut quod ſemel factum, aut perfectū fuerat infectum ſub aliquo futuro euentu reddatur, ſeu reſcindatur (quale eſt cum domū uendidi, & tradidi, ita ut meliore conditione allata res inempta fieret. iuxta l. ij. cum ibi not. & ferè per totum. ff. de in diem adiectione, uel etiam in terminis totius tituli. ff. de lege commiſ.) Modo ſic ſi filiusfamilias in teſtamento patris præteritus fuit, & quæritur an tale teſtamentum purè præſentialiter, & ſimpliciter nullum eſſe uideatur, an uerò ſub hac demum conditione nullum eſſe uideatur, ſi filius dixerit, ac declarauerit uelle ſe teſtamentum impugnare reſpondendum eſt, nullum uideri purè, & præſentialiter, non quidem ſub hac conditione ſuſpenſiua ſi filius declarauerit uelle ſe illud impugnare. Verum quia ſolius filij fauore tale teſtamentum lex improbauit non improbatura ſi ſciſſet filium præteritum iudicio patris patientem aurem accommodaturum, † ideò ſi filius poſtea acquieuerit patris iudicio, uel eius hæreditate abſtinuerit (proprio fauori, ut poteſt renuntians iuxta. l. pen. C. de pact.) tale teſtamentum quod initio re uera nullum fuit, nō ſolum ualebit, ſed etiā retro ſemper ualidum fuiſſe uidebitur, unde fructus illius hæreditatis non ſolum à tempore quo filius patris iudicio ſe acquieſcere uelle declarauit, ſed etiā retro à tempore mortis teſtatoris ad hæredem ſcriptum pertinebunt, non ſecus, quàm ſi re uera, uel nullus filius fuiſſet, vel non fuiſſet præteritus, iſq; eſt uerus ſenſus Iureconſulti in l. filio præterito. ff. de iniuſt. ruſt. ſimillimum eſt in legatario, qui licet à tēpore mortis teſtatoris quo ad fructus, & omnes commoditates dominus res legatæ eſſe uideatur. l. à Titio, ff. de furt. l. ſi tibi homo. §. cū ſeruus, cum ibi not. per Glo. Bart. & Alex. ff. de leg. j. tamen ſi repudiat ſemper talis res legata uidetur fuiſſe, & permanſiſſe ſub dominio heredis, ut not. communiter per Glo. & Doct. in d. § cum ſeruus, optimus tex. in l. legatarius eod. titul. & in l. j. §. ij. & iij. ff. ſi quid in fraud. pater, quaſi legati dominium purè tranſeat in legatarium, ſed ſub hac cōditione reſolutiua; ut ſi fortè repudiauerit nunquam retro tranſiuiſſe uideatur, quod & in ſpecie noſtra euenire intelligo, ut ſi filius præteritus ab hæreditate patris abſtinuerit, licet ante abſtenſionē teſtamentum, & erat nullum, & hæreditas ipſo iure filio quæſita fuerat iuxta l. neceſſarijs, ff. de acquir. hære. iuncta l. j. ff. de iniuſto rup. & in princip. inſt. de exhære. lib. tamen poſt filij abſtenſionem, & teſtam. retro ſemper ualuiſſe & hæreditatem patris filio nunquam quæſitā fuiſſe intelligimus, quaſi ſub tali cōditione nō ſuſpenſiua, ſed reſolutiua hæreditas filio præterito quæſita uideretur, id quod generale eſt in omnibus acquiſitionibus, & annullationibus, quæ fauore alicuius inducuntur à lege ſi is repudiat, aut renuntiat fauori ſuo, ut diximus non ſemel in quæſtionibus præcedētibus.

Conditionum aliæ ſuſpēſiuæ, aliæ reſolutiuæ.

Intell. l. filio præterito. ff. de iniuſt. ru.

C A P. C.

1. *Teſtamentum in quo filiusfamilias fuit præteritus à patre an ualeat iure prætorio, et eſt egregia quæſtio.*
2. *Intell. l. ſi teſtamentum, ff. de teſtam.*
3. *Teſtādi inuentū à iure ciuili nō et naturali deſcēdiſſe*
4. *Poſſeſſionem capit hæres teſtamentarius licet filius præteritus ſeſe opponat.*
5. *Intell. l. filio præterito. ff. de iniuſto rup.*

Teſtamentum

1 Teſtam. in quo filiuſfa. fuit p̄teritus an ualeat iure prætorio, ard.q.

TEſtamentum in quo † filiusfamilias a patre pręteritus fuit, quod ſecundum ueram & cõmunem opinionemnullum eſt de iure ciuili, plerią; noſtrorũ uariæ contẽdunt, an iure quoque prętorio nullum ſit, an uerò ualeat ſaltem iure prætorio, & communis opinio eſt tale teſtamentum utroque iure tam ciuili, q̃ prætorio nullum eſſe, ita tenet Gl. in l.ij.ff. de excep. rei iudi. uerb. filio, ſequitur, & dicit communem opinionem Alex. nume. 16. in l. poſthumo nato, C. de contra tab. ubi eandem ſequitur, & dicit communem Decius. nume. 12. quem ſimiliter, & ſequitur, & communem dicit Curt. Iunior. nu. 46. cum ſequẽ. ubi eandem tenet, & communem dicit Iaſ. nu. 28. qui ait ꝙ ſtudio tantum contradicendi quidam tenuerunt cõtrarium, & hanc opinionem tenẽt Bart. & alij in d.l. poſthumo, & Glo. in l. unica in fi. ff. ſi tabule teſtam. nullæ exta. ſentit Iaſ. in l. ſi filius q in poteſtate col. j. & ij. ff. de lib. & poſthu.

Contrariam partem, ut tale teſtamentum ualeat de iure prætorio tenent Glo. in uerb. petita, in d.l. poſthumo, & Glo. fi. in l. ſi ita ſcriptũ § fin. ff. de lib. & poſthu. Glo. in l. non putauit, §. ſi quis, emancipatum, uerbo iura, ff. de contra tabulas Glo. fin. in l. quod uulgo, eod. titu. Glo. in §. ſunt autem, inſt. de bono. poſſ. Glol. in d.l. filio præterito, fuitq; communis opinio Gloſſarum ſecundum Iaſ. in d.l. poſthumo. nu. 28. vbi hanc partem ſequitur Romanus, & ſequũtur Chriſtopho. de Caſtellione, & Iacob. de Puteo in d.l. filio præterito, & Raph. Cumanus in d.l. ſi filius, qui in poteſtate, eſtq; articulus diſputabilis ſecundum Decium, ubi ſupra & hãc partem, & nos defendimus in lib. de ſucceſſ. creatione, par. j §. xx. num. 138. & hic articulus eſt de ſumis apicibus iuris ſecundum Iaſo. nu. 23. in d.l. poſthumo.

2 Intell. l. ſi teſtam. ff. de teſta.

Pro hac parte, ut teſtamentum tale ualeat iure prætorio, licet iure ciuili nullum ſit, ſoleo allegare tex. à nullo unquam hac in re accommodatum in l. ſi teſtamentũ, ff. de teſtam. (dũ ait, ſed utroq; iure ualebit tam ciuili, q̃ prætorio) nam ſenſus plane illius legis eſt, non ſemper teſtamentum quod ualet utroque iure ualere, ſed aliquando ualere altero tantum eorũ iurium. Modo ſic teſtamentum quod deſinat abinitio (non loquor ex poſt facto) ualere cõtingere non poteſt niſi, aut ratione formæ, aut ratione rerum, aut ratione perſonarum, l. ratione formæ ſemper ualet utroque iure, aut neutro, quia ius prętorium, & ciuile quo ad formam teſtamentorum in unam conſonantiam iuerunt quaſi ſocietatem hac in re coiſſent, §. ſed cum paulatim, inſt. de teſtam. Rationẽ rerum ſimiliter utroq; iure ualebit, aut neutro, quia nuſquam lectum nuſquam relatum, ut in rebus, de quibus teſtamur ſit differentia ulla inter ius ciuile, & prætorium. Ratione perſonarum idem, nam aut loquimur de perſona dantis, ideſt teſtatoris, aut accipientis, aut nõ accipientis, ex parte teſtantis non inuenimus ullam differentiam, quia qui habent teſtamenti factionem actiuam iure ciuili habent quoque iure prætorio, & per contrarium qui uetantur utroque iure excluſi intelliguntur à facultate teſtandi ex parte accipientis omnes ſimiliter, qui habent teſtamenti factionẽ paſſiuam utroq; iure eam habere inueniũtur, & qui ab altero iure incapaces fiunt, ab altero quidem non introducuntur, ex parte autem non accipientis, ideſt eorum qui cum honorandi teſtamento eſſent, honorati non fuerũt, ſi rectè inſpexeris quo ad primordialem teſtamenti ualiditatem, nullam inuenies differentiam niſi in hoc caſu quo de agimus, quando filiusfamilias à patre fuit præteritus, nam tũc ualet teſtamentum iure prætorio ſubiacet tñ reſciſſioni per contra tabul. Iure tamen ciuili ab ipſo initio fuit nullum, & hunc caſum præſagire ac præſenſiſſe mihi uidetur Iureconſultus in d.l. ſi teſtam. quia illa differentia in alio non uerificatur, & iã ꝙ in alio uerificari poſſet, adhuc tamen ex illo tex. non poſſet non capi uehemens coniectura, & argumentum ad noſtram opin. tenendam, cum laltẽ ibi ſumat regula hæc ꝙ non ſemper teſtamentum abinitio utroque iure ualet, & noſtra opinio tuetur eleganti ratione. nam olim non uigebat teſtãdi facultas, neq; etiam erant inuentæ in teſtatorum ſucceſſiones, neq; enim iſthæc ſunt de iure naturali, ſed tantum de iure poſitiuo, ut patet per totum de iure naturali inſt. ubi cum enumerantur ea, quæ ſunt iuris naturalis, & gentium, nullum uerbum protulit, de ſucceſſionibus teſtatorum, uel inteſtatorum, patetq; per totum. ff. de inſt. & iure, ubi ſimiliter cum de iure naturali & gentium ageretur, nullum uerbum emiſſerunt Iureconſulti, de huiuſmodi ſucceſſionibus, nec ueroſimile eſt tot leges, totq; conſtitutiones, ac Iureconſultorum reſponſa hac de re loquentia, præſertim ex profeſſo, & integris titulis, hanc ad rem deſtinatis prætermiſſura hanc materiam ſucceſſionum, tam neceſſariam, tamq; amplam, ut tertiã totius iuris partem occupatam habeat, tamque elegantem, ut ſummis uigilijs, ac lucubrationibus excogitatam, atque inuentam teſtetur Iuſtinianus Imperator in l. ſi quando, in prin. C. de inofficio. teſtam. ſicq; non ſupinus modo

3 Teſtandi inuentũ à iure ciuili non euã naturali, gentium deſcendiſſe.

uerũ

uerũ fatnus quoq; & intolerabilis error, atque obliuio eſſet, tot Iureconſultorum, ac Imperatorum, de iure naturali, & gentium in dictis titulis loquentium, ſi huiuſcemodi ſucceſsionũ materiæ obliti eſſent, unde quia ad ius naturale, vel gentium non pertinebat, ideo prætermiſſam eſſe pro cõperto, ac indubitato cuiq; modo ſano eſſe debet, quod apertè etiam edocuit Iuſtinianus Imperator in §. ſingulorum, cum ſeque. § §. & titulis inſt. de rerum diuiſione, nam cum ibi policeret acturum ſeſe prius, de acquiſitionibus iure naturali, vel gentium contingentibus, deinde de illis, quæ iure ciuili euenirent, hanc ſucceſsionum materiam collocauit non inter acquiſiones iuris naturalis, vel gentium, ſed iuris tantum ciuilis, id quod nos plenius diſſeruimus in lib. j. de ſucceſsionum creatione. § j.

Modo ſic iure poſitiuo prius recepta fuit in teſtatorum ſucceſsio, quàm teſtatorum ut ibi dem docemur, deinde teſtatorum quoq; ſucceſsio inuenta fuit, ſed liberrimè ſimpliciter, & generatim, nã lege cauebatur, vt vti q̃ ſq; legaſſet, aut iuſsiſſet res ſuæ ita ius eſſet l. uerbis legis, ff. de uerb. ſig. in illo enim primæuo iure poſitiuo hac de re loquente, neq; vlla liberorũ aut parẽtũ cura habita eſt, neq; forma ulla diſponendi, aut teſtandi à reliquis diſpoſitionibus humanis diſtincta, ac ſeparata introducta fuit, licet omnia iſthęc poſtea uſu ſuadente humanisq; neceſsitatibus exigentibus paulatim ſucceſsiuis uicibus, atq; temporibus recepta fuerint, ſicq; olim varia fuerunt genera teſtamentorum, vt docuit Imperator Iuſtinianus, in prin. inſt. de teſtam. quibus à iure uariæ formæ fuerant accommodatæ, vt ibi aliterq; in re ciuili, aliterq; iure prætorio circa teſtamẽtorum formas differebatur donec utrunq; ius quaſi hac in re ſocietatem coiret in unam cõſonantiã, quo ad formam teſtamentorũ iuerunt, ut in §. ſed cum paulatim, inſti. de teſtam. in quam ſocietatem, & conſonantiam iuiſſe quo ad iuſtitiam diſponendi curamq; & fauorem liberorum, & parentum non reperiuntur ſicq; licet iure ciuili illa omnimoda libertas teſtandi, nel in vltimis volũtatibus de rebus ſuis diſponendi ad libitum, quæ tempore vetuſtiſſimo competebat, & concedebatur, cuiq; vtroque iure tam ciuili, q̃ prætorio iuxta d. l. verbis legis, non ſecus, quàm & tunc, & etiã vſq; in hodiernum diem conceditur in diſpoſitionibus inter viuos. l. ſed non vſq; ff. ſi à parente quis ſu. ma. l. pen. ff. de pact. §. per traditionem, §. vendite, inſt. de rerum diui. licet illa inquam omnimoda libertas, quæ iure tã ciuili, quàm prætorio competebat, etiam hodie inſpecto iure prętorio integra maneat quo ad primordialem teſtamentorum validitatem, circa iuſtitiam, & æquitatem diſponendi, nam ſiue liberi, vel parentes præteriti omnino fuerint, ſiue exhæredati rite, vel non rite, ſiue etiam non ritè inſtituti, ſemper primordialiter, ac in ſui creatione teſtam. valet iure prætorio. licet ex poſt facto eodem quoq; iure prætorio euerti poſsit per contra tabulas bono. poſſ. neque ullum Iureconſultorum reſponſum ullam legẽ, vllamve conſtitutionem huic rei aduerſantem reperies, verum tamen iure ciuili ea libertas uariè reſtricta fuit, nam primum liberi nominatim exhæredari ſi inſtituti non forent iubebantur, neq; eis exhæredatis æquè, aut inique vllus recurſus ad ſucceſsionem paternam dabatur, vt per totum. ff. de lib. & poſthn. de iure loquor ciuili, licet poſtea centum viri inueniſſent illam in officio. teſtam. querelam per quã eis ſubuentum fuit, ut in l. j. C. de pet. hære. l. fin. C. de lib. præt. itaq; de iure ciuili liberis à patre præteritis nulla medela inuenta fuit, quia ea non egebant cum eo iure, id teſtamentum nullum eſſet ipſo iure, ſed ipſis exhæredatis remedium querelæ accommodatum fuit, quia tunc opus erat auxilio cum teſtam. valeret, iure autem prætorio cum ſolennitas, aut neceſſitas exhæredandi recepta non eſſet relinquebamur in terminis iuris poſitiui primæui hac de re loquentis, quo iure quo ad primordialẽ quidem teſtamentorum validitatẽ vti quiſq; in vltima voluntate, de rebus ſuis diſponeret, ita ius erat quo ad iuſtitiam diſponendi, licet ex poſt facto id teſtamentum quod initio firmum erat per contra tabulas euerti poſſet, ſi liberi eſſent præteriti, quia tunc ſuſpicio erat ꝙ eſſent à patre obliti, ꝙ ſi expreſsim eſſent exhæredati, quia iam ceſſabat illa ſuſpicio, nõ dabatur contra tabulas, nulla diſtinctione habita utrum iuſtè, an remerè exhæredati eſſent dummodo ritè fieret exhæredatio, quia prætor omnimodam libertatem, quæ iure uetuſtiſsimo hominibus rebus de ſuis in vltima voluntate diſponendi dabatur coanguſtare noluit, non magis, q̃ in diſpoſitionibus inter viuos iuxta d. l. ſed non vſq;, iuncta d. l. verbis legis, quam libertatem reſtringere cum liberis præteritis contra tabulas accommodabat nõ dicebatur, aut putabat, quaſi tunc idem factu rus eſſet, ac optaret ipſemet pater, ſi de talibus liberis meminiſſet ſimile in l. iij. C. de inoffic. teſtam, ſimile in l. ſi unquam, C. de reuo. do. ſimile in l. cum auus, ff. de cond. & dem. & hæc eſt veriſsima ratio qua exhæredatis prætor nõ ſubueniebat, iuxta l. non putauit, in prin. (quã & ibi conſultus reddidiſſe videtur, ff. de cõtra tabulás

tabulas,licet alias parum aptas parumq́; rem ipſam attingentes prodiderint in l.poſthumo nato,C.de cõtra tabulas.Curt.Iun.Iaſ.Decius poſt Paul.Caſt.& alios ibi.

Eſtq́; plusq̃ efficax rõ ad oñdendũ q̃ licet ſi liusf.in teſtamẽto pr̃isp̃teritus fuetit quo caſu teſtamentũ iure ciuili nullũ eſt, valeat tñ iure prætorio inſpecta ſui creatione,& primordiali validitate nõ ſecus,q̃ ſi is filius eſſet inſtitutus rite,aut exhęredatus piè,aut impiè,qđ & ſuadeť alia peręptoria rõne, nã & ſi is filius in minima re,vel portione inſtitutus eſſet,nõ deſinebat ab initio valere teſtamẽtũ,de iure p̃torio, nec dabat ei cõtra tab.aut vllũ ius impugnãdi teſtamentũ de iure p̃torio,& tñ nõ minus egebat ope,& auxilio,q̃ ſi ex toto nihil teſtamẽto eſſet ſibi relictũ,qđ.n.ſi in obolo,aut vno minimo vilisſimoq́; valoris nummo honoratus eſſet, ſicq́; iure ciuili ſubueniebať,vt ſiue temerè exhæredatus eſſet,ſiue in minore portione q̃ legitima inſtitutus dareť ſibi q̃rela inof.teſtam. §.fi.inſt.de inof.teſt.l.eũ q̃rię.C.eod.ti.& auth. nouiſsima, eo.l.Papinianus,§. quarta,& §. qm̃ aũt quarta,& l.ſi nõ mortis,eo.tit.ff.videsergo palã,vt p̃tor liberis quidẽ ſubuenire voluit,ſed tm̃ parentibus reſtantibus, nã q̃ liberis p̃teritis ſubuenierit, non tã ob fauorẽ ipſorũ id fecit,q̃ ob fauorẽ parentũ , ne p̃ter eorũ mentẽ, & aĩm ad alienas ſucceſsiones bona ſua abirent. Præſumebať.n. tunc eoq́; caſu liberorũ, vel oblitus,vel ignarus,at quo caſu cõſtat oblitũ,aut ignarũ,nõ fuiſſe (q̃d accidit qñ liberos exhæredauit ẽt temerè,aut minuspiè in minimo eos honorauit) tũc liberis p̃tor minimè cõſultũ curauit maluitq́; oĩmodã libertatẽ parẽtibus cõſeruare, vt ſic indubitatũ eſſe debeat liberis p̃teritis indiſtinctè iure p̃torio tatũeſſe fuiſſeq́; ſemp teſtamẽ. primordialiter inq́; ſui creatione tenuiſſe nõ ſecus,q̃ ſi inſtituti forẽt.

4 Quod & tertio loco ſuadeť p l.ij.C.de edi. diui Adr.tol.vbi teſta.qđ integrũ cõſumatũq́; in ſui forma appareat regulariter habet executionẽ paratã ẽt de iure cõi,& cõſequenter hęres,qui illud iudici oñdit mittendus eſt in poſſeſsionẽ hæreditatis ẽt ſi filius p̃teritus opponat ſeſe l.ij.vbi oẽs.C.de edi.diui.Adr.toll.tradũt ſcõiter Doc.in l.fi.eo.ti.p tex.ibi vbi Bar.q. vj.vbi Bal.col.4.not.3.& Alex.col.j.Alex.ĩ l.ait p̃tor,§.ſi iudex.add.ij.ff.de re iud.Idẽ Alex.ĩ l. ſi cũ dotẽ,§.eo aũt tpe.ff.ſol.matri.Ang.in l.cũ antea,ff.de arbi.Rod.Suares in rep.l.poſt rẽ,ff. de re iud.ĩ iiij.ea ſu,cuius rei rõ illa eſt,q̃ illud teſtam.certũ eſt iure ſaltẽ p̃torio valere in ſui initio,neq́; ad rẽ p̃tinet qđ ve poſt facto poſsit infirmari ẽt iure p̃torio p cõtra tab.ſi filius p̃teritus reperiať,nã adhuc interea hęres inpoſſ. mittẽdus eſt, licet poſtea hæreditas ei adimi

Poſſ.capit hæres teſtamentarius licet filius p̃teritus ſe ſe opponat.

poſsit,nã & in oĩbus nõ mõ legibus,ſed ẽt titulis, ac libris integris de in integrũ reſtitutione loquẽtibusqđ initio valet poſtea reſcidiť,refq́; cũ fructibus poſſeſſori adimit lęſo; reſtituit, vt l.qđ ſi minor, §.reſtitutio.l.verũ.§.j.l.pr̃i.§ j. & ij.d.l.verũ,§.ſciẽdũ,cũ §.ſeq.& § ſi locupletẽ, ff.de minoribus p totũ.C.&.ff. de cõdi. ob ca.p totũ.C.& ff.de cõdi.ind.p totũ.C.& ff.de cõd.ſine cauſa,& de cõd.ob.turp.cau.p totũ ferè.ff.de rebus eorũ.l.ſi p̃diũ.l.p̃diorũ.l.vtere,& ferè p totũ.C.de p̃di.mi.tex.magiſtralis in l.videamus.ij.p totã.ff.de vſur. Verũ cũ p ius p̃torĩũ id teſtam.valeať, ſicq́; ex teſtam.hæres ſcriptus ad bona defunđi vocari videať iure autẽ ciuili nõ valeat,ſicq́; eo iure repellatur,& p̃teritus filius inuiceť vtrũ iſtorũ iuriũ inuicẽ pugnãtiũ alterũ vincet,reſp.illud ius qđ hac in re aut materia qua de agiť nouiſsimũ fuerit alterũ vetuſtius vincet,nõ ſecus q̃ ſi vtrũq́; ius, vel ciuile,vel p̃toriũ eſſet,quo caſu nouiſsimũ vetuſtius expellit exulareq́; cogit l.nã & poſteriores,cũ ibi not.ff.de legib.l. ius ciuile eſt, cũ ibi nota.ff.de iuſt.& iur.l.pacta nouiſsima, cũ ibi plenè not.p Gl.& Doc.C.de pac.ſicq́;cũ vtroq; iure tã ciuili,q̃pretorio valeret teſta.quo olim filiusf.ã pr̃e p̃teritus eſſet d.l.verbis legis.ff. de verb.ſig.ſuperuenerítq́; poſtea ius ciuile id declarãs,& interpretãs,vt ,pcedat niſi cũ iniuſta eſſet diſpoſitio p filijſa. p̃teritionẽ,l.ſi qs poſt. §.ex his,ff.de iniu.rup.p totũ.ff.de lib.& poſth. p totũ inſt.de exhæ.lib.p totũ.C.de lib.p̃t.hoc ius ciuile,vtpote recẽtius ſeruãdũ eſt,at cũ rurſus tertio loco;ſeu t pe ſuperuenerit prætor interpretãs,& declarãs nouũ illud ius ciuile inducẽsq́; vt teſtm̃ qđ filio præterito q̃ſcebat impedimentumq́; erat inſpecto iure prætorio nullũq́; eraťiſpecto iure ciuili expediat,& quaſi deregať,ac liberet finatq́; ſuos opari effectusqñ rõ iuſtitiæ,& æqtatis q̃ mouerat ius ciuile ceſſare & euanuiſſe inuenit, hoc ergo ius recẽtius, ac nouiſsimũ p̃ualebit,tũ qa recẽtius,tũ qa cõſultius & æquius,ſimile in d.l.ius ciuile eſt, vbi p Glo.& alios,ita intelligo d.l.filio p̃terito,ff.de iniuſ.rup.teſta.vbi filio abſtinẽte eo ius ſolius intuitu,& fauore teſtm̃ iure ciuili infirmũ intelligebať,iure p̃torio ſuſtineť,& tueť, p̃pẽde .n.illũ tex.dicẽrẽ ex bono,& æquo tueť,nã dũ ait ex bono,& æquo, intelligit iure p̃torio, dũ verò ſubdit tuetur ſignificat nõ renaſci quidẽ teſtm̃ , ſed in priori ſtatu, ac origine qđ firmũ erat de iure p̃torio conſeruari ſuſtineri, tueri, tueri enim non eſt addere,aut denuo inducere rem ingenitam,ſed iam genitam creatam ; ac ſtantem ſuſtinere conſeruare inde tuitio,& rutela,ac totores,vt in prin inſt.de tut.

Et quod in d.l.filio præterito,dieiť,(.ſ.quãuis ſubtilitas iuris refragari uideať)hũc habet

Intel.l.filio p̃terito.ff.de iniuſto.rup.

Hh ſenſum,

ſenſum,ꝙ licet iure ciuili qđ abinitio nõ valet ex poſt facto nõ coualeſcat.l.j.ff.de reg.cat.tñ id non obeſt,qa eo iure ciuili qđ abinitio non valebat nõ intelligitur cõualeſcere,ſed magis alio iure.ſ.ꝑtorio,vt innuunt illa verba ex bono & æquo, id qđ opportunè declarat Alex.in d.l. poſthumo,nu.12.C.de bo.po.cõtra tabu.ergo fuerũt tria tpa,quorũ primo teſtam.in quo filiusfa.ꝑteritus à patre erat,valebat iure tã prætorio,q̃ ciuili,at ſucceſsit ſcđm tẽpus quo tale teſtamentũ licet iure prætorio valeret, iure tñ ciuili nullũ erat & iuri ciuili vtpote poſteriori hac in re ſtandũ erat,ſed nouiſsimè ſucceſsit tertiũ tẽpus quo ius prætoriũ videns, ꝙ tale teſtamẽtũ ob merã filij præteriti vtilitatẽ annullabatᷣ,induxit,vt ſi filius huic vtilitati,& fauori renuntiaſſet(iuxta l.pe.C.de pact.) tale teſtamentũ vigeret,qđ ius vtpote poſterius,& ẽt rõnabilius ſeruandũ:eſt ergo ſi ex verbis teſtamenti conſtaret filiũ fuiſſe præteritũ , tunc anteq̃ filius abſtineret ab hæreditate,patris id teſtamentum nullum eſſet,& ipſo iure,& in effectu,ſed ſi poſtea filius abſtineret iure prætorio effectualiter conualeſceret.

CAP. CI. 1

1 *Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento,cõtra cõem.*

2 *Intell.l. qui in aliena §.interdum.ff. de acquir. hære.*

3 *Exhæredatio facta ob hanc cãm ꝙ filius per nepotẽ ex ſe inſtitutũ poteſt acquirere patris hæreditatẽ, non firmat teſtamentum, de iure communi noua declaratio,idem iure regio ibidem..*

4 *Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius ualet.*

5 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ſerme moriente facta non ualet.*

6 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ſerme moriente facta,licet regulariter non ualeat,ualet tamen in teſtamento facto inter liberos.*

PRæmittenda ergo in primis eſt quædã quęſtio neceſſaria,q̃ cõducit,& ſuperioribus,& ſequẽtibus. ſ.an teſtator poſsit formã legis prętermittere, atque immutare in iure ſuorũ hæredũ,vt licet regulariter,ꝙ filiũ nepotemq; ex eo in poteſtate habebat,filiũ tm̃ non, ẽt nepotem ſuũ hæredẽ habiturus erat,poſsit tñ efficere,nt ꝑ contrariũ nepos tm̃ non ẽt filius ſibi ſuus hæres fiat ſicq; diſpenſare contra formã, & traditionẽ tex. in §.ſui,inſt.de hær.qual.& §.ſui inſt. de hær.quæ abinteſ.& l.in ſuis,ff.de lib.& poſt. l.cũ ratio,ff.de bon.danatorũ,qua in re,qa pulchra altiſsima,& amena materia eſt,huiuſmodi præmittimus concluſionem.

Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri ex teſtamento per nepotem ex ſe inſtitutum. 1

Filius exhæredat⁹ nõ fit ſuus hæres patri ex teſtaméto ꝑ nepoté ex ſe inſtitutũ contra cõmuné.

In primis.n.aduertendũ eſt oẽs nr̃i iuris pręceptores nõ tenuiſſe modo verũ,ſeu notiſsimũ indubitatumq; iuris ciuilis elemẽtũ obſeruaſſe filiũfa.exhæredatũ,cuius filius teſtatoris nepos ab auo inſtitutus eſſet,ſuũ hæredẽ auo futurum ex ꝑſona nepotis, ſimul atq; ille nepos poſt mortẽ aui hæres extitiſſet,q̃ aſſertio eo ꝑtinet,vt intelligatur ſimul,atq; is deceſſerit,de cuius hæreditate agitᷣ nepotẽ inſtitutũ ei hæredẽ ſuũ futurũ eamq; hæreditatẽ ab ipſo nepote ilico abſceſſurã , inq, patrẽ ſuũ exhæredatũ continuo tranſiturũ,vt is non ſolũ eã ipſo iure acquirat,ſed præterea cũ iiſdẽ iuris qualitatibus eã habiturus ſit, cum qbus nepoti delata fuit,vt ipſe ei cuius de hæreditate agitur ſuus hæres,fiat quẽadmodũ & nepos ſi apud eũ ea hæreditas mãſura eſſet, ſuus quoq; hæres auo fieret,hãc ſniam ita intellectã obſeruãt,ac veluti,catholicã diſciplinã religioſiſsimè tuẽtur oẽs iuris vtriuſq; profeſſores,vt ab iſta doctrina declinatũ nullũ inuenias,quales ſunt.Bart. in l.q in aliena,§.interdũ,ff.de acquir.hær.quẽ ibi ſequũtur Imol.Ang.Cum.Aret.Alex.col.j. & ſi.Iaſ.col.j.Idẽ Iaſ.in l.ſiquis poſthumos,§.ſi filiũ.nu.23.ff.de libe.& poſt.Idẽ Iaſ.in l.ſi filius hæres,nu.6.eod.ti.Aret.& Imol.in l.ſi filius ſub cõditione alias incipit ſub cõditione filius, ff. de lib.& poſt.Bar.Imol.& Pau.col.ſi.in l.ſi.ff.de cond.inſt.Imol.in c.Raynutius,de teſta.Imol. in l.Gallus,§.qdã rectè,ff.de lib.& poſt. Eman. à Coſta,ĩ l.Gallus,§.& qd ſi tm̃ pagi.cxiiij.poſt Petrũ Iacob.Bal.& Ang.quos ipſe allegat.ff.de lib.& poſt.Curt.Iunior in l.q ſe patris,nu.9.vbi Deci.col.iij. C.vnde lib. Idẽ Curt.in l.ſi.nu.44. eod.tit.Soci.in.l.cũ filio.ff.de leg.j.nu.25.Fortunius in d.§.& qd ſi tm̃, nu.6.in eandẽ quoq; ſniam inclinãt Petru.Iacob.Din.Albert.Bal.in d.§.interdũ,dũ exiſtimant eũ q per aliũ hæres exiſtit qualis eſt filius in ſpecie nr̃a cũ eiſdem qualitatibus hæredẽ futurũ cũ qbus extiterat hæres is,qui eis hæreditatem quæſierat.

Verũ.n. vero, & ſi ab hac receptiſsima ſnia nullus vnq̃ abſceſſerit ipſe auſint cõtrariã ſententiã veriſsimã dicere,pro qua ĩ primis vrget talis cõſideratio , eũ qui ꝑ aliũ hæres exiſtit , qualis eſt dñs pater ve q hæreditatẽ ꝑ ſeruũ, filiũ ve acquirunt , non videnᷣ propriè hæredes, ideoq; illa cõditio qſquis mihi hæres erit,in tali ꝑſona nõ verificatᷣ, idq; ſcriptũ reliquit Vlpianus in l.iij.& in l.qui liberis,§.hæc verba.ff, de vulg.ſic ergo,& in ſpecie nr̃a, is pr̃ exhæredatus q ꝑ filiũ heres exiſtit,neq; ſimplex vulgaris ve hæres exiſtit tantum abeſt vt ſuus hæres videatur.

2 Deinde in eandẽ partem multũ me mouet

egregium

egregium Papiniani reſponſum, qui in l.fi.ff.de cond.inſt.ſcriptũ reliquit referre utrũ filius, q à patre ſub cõditione poteſtatiua arbitraria ve hæres ſcriptus fuit, nepotẽ ex ſe ſubſtitutũ habuerit, neq; ne vt ſi nõ habuerit ipſe moriẽs legitimus patri inteſtato, hæres poſsit exiſtere conditione defecta, ut in vltimo uitæ ſpiritu, & conditionẽ defeciſſe, & teſtamentũ euanuiſſe, & ipſum filiũ patri inteſtato ſuũ hęredẽ ſtitiſſe dicamus, ſin aũt nepotes ex ſe ſubſtitos habuerit, tunc in illo vltimo vitæ ſpiritu & cõditio inſtitutionis defeciſſe, & per hoc inſtitutionis gradus euanuiſſe, hæreditatemq; ab primo gradu abſcedentẽ in ſcd̃m gradũ ſubſtitutoris migraſſe migrãtemq; nepotibus ſubſtitutis ipſo iure acquiſitã fuiſſe, acquiſitamq; in filium eius inſtitutio per defectum conditionis euanuit iure poteſtatis remeaſſe, ſicq; ei acquiſitã quo caſu, & hoc eſt quod expendimus, Iureconſultus licet non ignorauerit filiũ per nepotes hæredẽ patris fieri, tñ nõ dixit legitimũ ſuumve hæredẽ patri extitiſſe, quo fit, ut Iureconſultorũ ſubtiliſsimus Papinianus planè ſignificauerit ꝙ cũ filius teſtatoris per nepotem ex ſe natũ ab auo ſubſtitutũ hæres exiſtit tũc effectũ tantũ, nõ etiã noĩe hæres factus uideat̃ ut p hoc non ſolũ teſtatori ſuus hęres non fiat, ſed neq; ẽt hæres fiat, quòd ſi filius, qui honore inſtitutionis, (eſt.n.inſtitutio ſummi honoris in l. Iulianus. ff.ſi quis omiſſa.cauſ.teſta.l.filiũ.§.ſed & ſi portio.ff.de leg.præſt.) à prẽ affectus, cum non per ſe, ſed p filiũ ſuum prĩ hæres exiſtit ſuus hęres nõ intelligit̃, vt ibi, quãto minus ſuus hæres intelligit̃ in ſpecie noſtra, quæ habet filium ſumma exhæredationis ignominia (iuxta l.Papinianus in prin.ff.de inoffi. teſta.) à patre notatum fuiſſe. 2

Intelle. l. qui in aliena §.interdum, ff.de acquiren. hęred.

Ad hæc† eandem partẽ veriorem eſſe docemur ex ipſomet argu. qđ noſtrates turpiter in cõtrariũ pellexit, nã l.qui in aliena, §.interdũ, quã in tribus ſui partibus expendimus, apertè ait filiũ neceſſariũ hæredẽ futurũ, non aũt ſuũ, & neceſſarium, vt p locũ à cõtrario ſenſu. Itẽ per locum ab incluſione vnius ad excluſionem alterius ſententia noſtra euidentius probetur q̃ longa cõtentione egeat, neq; moueor ꝙ tex. ait patrẽ ſuũ, & ſine aditione facit hæredẽ, & quidem neceſſariũ, nam poſtq̃ Iureconſultus patrẽ demonſtrauit, cũ de qualitate ſucceſsionis acturus eſſet, ſubiungit, & quidẽ neceſſariũ conſulto ꝑtermittens qualitatẽ ſui talis, & cũ in illo textu totũ cõis opin. repoſitũ collocatumq; fuerit ꝑſidiũ, ſupereſt, vt eo excluſo, recepta ſnĩa inermis nudaq; maneat. Memor ꝑterea ꝙ ab oĩbus vbiq; receptũ ſit exhæredationẽ ad effectũ ſuitatis extiguendæ p aditionẽ hæredis extranei (vt ꝓbat l.filiũ, § ſed cũ exhæredatio, ff.de bo.poſ.contra tab.l ſi exhæredatus, ff.ad Syllania.l. ſi patronus teſt.§. ex teſtamẽto.ff.de bo.liber.) exiſtẽtiamq; hæredis neceſſarij (qualis eſt nepos in poteſtate ab auo inſtitutus) parẽ eſſe exequariq; aditioni extraneorũ l.cũ bonis, ff.de acquir.hære.l.iã dubitari, in fine.ff.de hær.inſt. ergo vt ſuitas filij exhæredati p aditionẽ extraneorũ extinguit̃, ita & p exiſtentiã hæredis neceſſarij, & cõſequẽter ſemel extita cõualeſcere nõ põt.l.q res, §.areã, ff.de ſolutio, quo fit, vt poſtq̃ iura ſuorũ in ipſo pp ſui exhæredationẽ ſic confirmatã euanuerint in eodẽ renaſci nõ poſsint, licet in nepote non interdicant̃, vt in §.ita demũ, & in §.ſui inſti.de hære.quæ ab inteſta.§.ſui, inſt. de hæredum quali.& differentia.

Enimverò abſonũ eſſet eũ qui in teſtamẽto fuit exhæredatus, eodẽ teſtamẽto ſuũ hæredẽ auo fieri harumq; rerũ naturali inter ſe pugna eſſet, vt in ſimili ait l.ius nr̃m, ff.de reg.iur. nec me mouet ꝙ exhæredatus aliqñ ſuus hæres efficiat̃.l. Papinianus, §.ſi ex cauſa, ibi ſuus hæres ff.de inof.teſt. illud.n.fit ab inteſta. nõ ex teſta.

Vrget ꝑterea ꝙ ſermo ſimpliciter ꝓlatus in telligit̃ de prima tm̃ vice l. boues, §.hoc ſermone, ff.de verb.ſigni.l.matrimonij.ff.q & à qbus, l.ſi ſocius ꝓ filia.ff.ꝓ ſocio.l.inter ſocerũ, §.fin. ff.de pact.dot. quo fit vt cũ nepos ex inſtitutione hæres extiterit nõ poſsit negari q ipſe propriè hæres fuerit, reliqui oẽs improprij, cũ duo in ſolidũ hæredes eſſe nõ poſsint. l.quod cõtra §.vni duo. ff.de reg. iur. l. ſi vt certo. §.ſi duobus vehiculũ, ff.cõmoda, eodẽ quoq; ꝑtinet qđ vulgo dici ſolet, verba p prius nõ p poſterius intelligenda.l.j.§ q in ꝑpetuũ, ff.ſi ager vectig.Soci. in l.j.col.ij.ff.de vulg. nepos ergo q per prius hæres extitit is ſolus ſuus hæres rectè dicit̃ nõ pater q per eũ hæreditatẽ quæſiuit is.n.magis iure patrio, q̃ hæreditario q̃ſiſſe intelligit̃, arg.l. ſi infanti, in verbo.iure patrio, de iure delib.C. vel iure peculij.argu.l.j.& .ij.ff.de caſtren.pecu.

Deniq; hãc partẽ cogimur tenere coacta & perẽptoria rõne q̃ deducitur ex egregio Pauli Iureſconſulti reſpõſo, q in l.q̃ritur. ff. de bonis liber.ſcriptũ reliquit, filiũ q exhæredatione ſummotus eſt ab hæreditate libertorũ paternorũ, ad quã nepotes ex eo p legẽ uocãtur nõ debere eandẽ hæreditatẽ cõſequi p filios ſuos; ne occioſa eluſoriaq; legis teſtatorisve ꝓhibitio uideat̃ ſi qđ ſuo noĩe cõſequi exhæredatus, nõ poteſt, id per ſuos filios conſequitur, ſic & in ſpecie noſtra planè eluſoria redderetur exhæredatio teſtatoris, ſi exhæredatus eandem hæreditatẽ, eodem iure, qualitate, priuilegio, honoremq; per nepotẽ inſtitutũ conſequeret̃ quo

habiturus eſſet, ſi exhæredatus nunquã fuiſſet, neque ad rem pertinet, quod totaliter nepotẽ inſtituendo id permiſiſſe videatur, nam licet per inſtitutionem nepotis uideatur teſtator permiſiſſe quod emolumentum hæreditatis filio acquiratur, tamen non permiſit, ut eodem iure & honore hæreditas apud filium mãſiſſet, quo mãſura eſſet, ſi is exhæredatus non fuiſſet, alio qui uideretur teſtator inanem feciſſe diſpoſitionem, quod incredibile eſt arg. l. iij. ff. de milita. tèſtam. notant Glo. Bart. & omnes, in l. iij. §. ſi filius. ff. de liber. & poſth. eſtq; ſupremi momenti, quod filio exhæredato nepos inſtituatur, nam licet commodum pecuniarum ſit apud filium, tamen honor inſtitutionis apud nepotem manſurus eſt, honor autem inſtitutionis prætioſior eſt emolumento hæreditatis etiam opulentiſsimę l. Iulianus. ff. ſi quis omiſſa cau. teſta. l. filium, §. ſed & ſi portio, ff. de leg. pręſt. denique conſtat exhæredatum haberi pro mortuo. l. j. §. ſi prætor, ff. de coniungen. cum eman cipa. quo fit ſuum hæredem fieri non poſſe nõ magis quàm ſi re uera mortuus eſſet. Neque me mouet, quod hæreditatis commoda habeat, nam adhuc uerum eſt eũ pro mortuo eſſe quo ad nomen, ſpeciem, imaginemq; hæredis, & quo ad titulum modumq; acquiſitionis quo de agimus.

Poſtremo his planè adſtipuletur, ulpianus Iurecõſultus qui in l. filius patroni, ff. de bonis liber. totam hanc dirimit controuerſiam, ubi poſtquam noſtram depingeret ſpeciẽ ait filiũ exhęredatum, qui per nepotem hæres fit effectu tantum non etiam nomine neque honore hæredem fieri non magis inquit quam ſi per ſeruum inſtitutum hæres fieret, indeq; euenire, vt talis filius exhæredatus à contra tabulas, bonorum poſſeſsione libertorum paternorum ſubmoueatur, non ſecus, quàm ſi nullo modo emolumentum paternæ hæreditatis habuiſſet, ut contra tam apertum Iuriscõſulti reſponſum contendere, non pertinacis modo uerum temerarij quoq; hominis eſſe uideatur.

Adhęc non minus oportunè facit. ff. de leg. præſtan. l. is qui in poteſtate, in prin. quem per te inducas, & ita hanc partẽ olim inter plura quàm 700. paradoxa publicè Salmanticæ tuebamur, & deinde ſemper hęc pars contra receptam ſententiam uerior nobis uiſa eſt.

3 Exhæredatio facta ob hãc cãmquòd filius per nepotem inſtitutũ pôt, quærere hęre

Infertur opportunè, & vtiliter quod in ſpecie noſtra cum hodie ad firmitatem teſtamenti deſideratur titulus inſtitutionis in perſona filij, ut in auth. ut cũ de appell. cog. §. aliud quoque, & auth. non licet, C. de lib. præt. certè ſi filium, & ex eo nepotem in poteſtate habebam, & filio exhæredato nepotem hæredem feci, licet per eum filio meo exhæhedato uniuerſa hæreditas mea acquiri potuerit, tamen adhuc teſtamentum eſt ipſo iure nullum, quia ſecundum nos is filius iure patrio tantum non etiã iure hæredetario mihi ſucceſsiſſe videtur, nec ſuus hęres mihi extitit, ſed emolumentum tantum hęreditatis acquiſiſſe uidetur per filium ſuum, non ſecus quàm illud acquiret per ſeruum ſuum caſtrenſis peculij quem ego hæredẽ feciſſem, nec per tale hæreditatis emolumentum ceſſat iniuria exhęredationis, ut probant fundamenta noſtra quam iniuriam potiſsimũ auferre, & euitare uoluerunt iura noua, ut d. §. aliud quoq; uerſ. ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio iniuriam exhæredationis, & pręteritionis à parentibus, & liberis auferre, licet tenentes communem ſentẽtiam diuerſum ueroſimilius eſt reſponſuros.

ditatẽ nõ firmat teſtamentũ de iure cõmuni.

Infertur ſimiliter quod cum iure regio ad firmitatem teſtamenti paterni ſimiliter deſideretur quod filius inſtituatur, vel exhæredetur ex aliqua ex xiiij. cauſis expreſsis in d. §. aliud quoque, & §. cauſas, eiuſdem auth. uel ex alijs parem rationem habentibus ſecundum communis ſententiam quas tenẽt nouiſsimi poſt alios in d. auth. non licet, quod ſi filius alter exhæredatus eſſet teſtamentum non ualeret, nec ſuſtinetur per inſtitutionẽ nepotis ex cuius perſonà, filius eam hæreditatem acquirere poſſet non magis quàm ſuſtineretur ſi is nepos inſtitutus, uel non eſſet, vel in rerum natura non eſſet, & ita intelligo tex. in d. auth. non licet, cũ ſimilibus licet tenentes cõem ſententiam aliud credibile ſit in hac ſpecie reſponſuros, & facit multum opportune quod tradit Decius in l. hæredem, nu. 2. ff. de reg. iur. & Alexan. in l. ſeruus, & Augerius. ff. ad leg. Falc.

Exhæredatio filij facta ob hanc cauſam quòd per nepotem ex ſe inſtitutũ hæreditatem quærere pôt non firmã teſtam. iure regio.

4 Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius facta & ſi ualet.

Deniq; ſcis valere hæredis inſtitutionem factam ad interrogationem alterius Gloſ. cõmuniter approbata in l. iubemus, in uerb. quẽ admodũ, C. de teſtam. quam ſequuntur Cinus Bar. Bal. Ang. Sal. Paul. Fulg. Alex. Corn. & Iaſ. ibi. nu. 10. qui cũ ea ait eſſe cõ. opin. Curt. Iun. cõſ. clxxxiij. col. j. lib. ij. Id quod procedit dũmodo teſtator nõ eſſet morti nimiũ proximus, ut tenent Paul. in l. hac coſultiſsima, §. at cũ humana fragilitas, C. qui teſtam. facere poſſ. Idemq; Paul. in l. j. §. ſi quis ita. ff. de uerb. obl. ubi Soci. nu. 2. Corra. nu. col. j. Guiliel. Ponta. nu. 15. qui hanc eſſe cõem opin. teſtatur Alber. Papiẽſis quẽ refert & ſequitur Ioan. And. ad Specula. tit. de teſtam. §. in primis, nu. 9. Anto. in c. cũ tibi de teſtam. firmat eſſe cõem opi. Vincenti. Herculа. in d. §. ſi quis ita, nu. 10. Angelus Areti. in prin. inſt. de teſtam. qui firmat uſibus forẽſibus ad receptũ eſſe, Lud. Ro. in l. gerit, ff. de acquir. hæredi.

5 Hæredes inſtitutio ad interrogationẽ alterius facta à ferme mortẽ te non ualet.

hæredi,num.10.Ioannes Imol.in l.hæredes palam, ad finem prin.ff.de teſta. Lauren.Syllua. conſi,liiij.nume.9. Alex.conſi.xij.nume.2.lib. vj.& ibi Molinęus in eius add. Hippolytus ſingu.449.Ripa lib.iij.reſponſorum, c.xj.num.8. Romanus conſilio.cccvj. Socinus nepos conſi. clxxxiij.nume.19. cum ſequen. Decius conſil. cccclxxxix. licet fluctuans in contrarium inclinet, Carolus Ruinus conſilio, ij.col. j.lib.ij. Aymon Crauet,conſilio cxvij.num.1. Thomas Grammaticus conſilio lxxiij.col.j.cum ſequē. Paul.Caſtrenſis conſil.clv.colum.j.lib.j. Stephanus Bertrandus conſilio cccxlix. nume.ſexto. lib.j.Rodericus Suares allegatione j. pag. xv. Carolus Ruinus conſilio ix.nume.14.lib.ij.Idē Ruinus conſi.octauo, nu.9.lib.3. Corneus conſilio cccxix.lib.j.num.13. Idē conſi.lxxiij.nu. 12.eod.lib.Idem conſilio xxij.nume.8.lib.4.Socinus conſilio ccxxix.num.7.lib.2.Idem Soci-
6 nus conſilio xcij. nu.17.lib.iij. †tū id procederet ſi teſtamentum fieret inter extraneos, non ſic ſi fieret inter liberos,ut in ſpecie noſtra, nā ſi filium exhæredaui nepotemq́; ex eo etiam ad interrogationem alterius hæredem ſcripſi & ſi morti proximus eſſem ualeret inſtitutio cum fauore liberorum,argu.l.fin. C.fam.erciſ. l.hac cōſultiſsima.§.ex imperfecto,C.de teſtamen.tum quo magis illius odioſæ exhæredationis uires eneruentur quòd hoc admiſſo euenit, ergo &c.argu.l. cum quidam,ff.de libe.& poſthum. iuncta d.l.qui in aliena, §.interdum, ff.de acquir.hæred.quod not.quia nouum.

Hæredis inſtitutio ad interrogationē alterius facta a ferme moriente ualet inter liberos.

CAP CII.

1 MOnachus non teſtatur cum communi.
2 Monachus teſtatur Papa permittente cum communi.
L.iij.tit.5.lib.ij.ordin.
Monachiſmo ſuperueniente an rumpatur teſtamentum cum communi, contra alteram communem.
intell.l.1.& 4.tit.1.lib.5.ordin.
3 Deportato hæreditas data defertur legitimis hæredibus teſtatoris cum communi contra Accur. Guil.Ray.Butri.& alios.
Declaratio,l.2.tit.de los alcaldes, lib.2.fori ordin.
4 Teſtamento per errorem teſtantis uiciato hæreditas legitimis defertur cum communi.
5 Excommunicatus habet utranque teſtamenti factionem cum communi.
L.2.tit.15.lib.2 ordin.
6 Collegium nihil capit ex teſtamento.
7 Spurius quis dicatur.
8 Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio, & iure communi.
9 Spurius nil capit à patre,uariè ampliatur.
10 Naturalis filius ut ſuccedat.
11 Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt. quā ſi ex ſeorſum habitante naſceretur contra nouiſſimos quod procedit etiam iure regio.
12 Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſſi.contra Bar.Alex.Oldra.& alios.
13 Nothi & naturales differunt in ſucceſsione abinte.
14 Baſtardus idem eſt quod naturalis.
15 Naturalis capit duas uncias ab in-eſt.fallit uarie.
16 Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exequantur.
17 Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab uxore patris iure regio.
18 Naturalis ut ſuccedat quando concurrit cum legitimis.
19 Naturalis, nothus, ſpurius & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione, ſi à principe legitimentur cum communi.
20 intell.l.fi.tit.3.lib.5.ordin.
21 Spurius an ex interuallo bona patris capere poſſit & an ſi ea bona cœperit ſit tutus iure poli,num. 22.& an peccet qui ſpurio bona patris reſtituit, num.13.& quid ſi iurauit ſe reſtituturum.nu.24.

MOnachus non poteſt facere teſtamentum, ut in authen.ingreſsi. C.de ſacro ſanct.eccle. ubi omnes antiqui & noui,& in c.ij.& ibi omnes, de teſta. facit tex in authen. de monachis.§.illud, †tamen ſummus Pontifex, ut per Couarru.in c.ii.de teſtam.nume.10.poteſt,monachis dare ſi ſibi libuerit, licentiam teſtandi ſecundum Iaſ.in authent.ingreſsi, col.ii. C.de ſacroſanct.eccle. Bal.in l.ſi quando,in princ.C. de inoffic.teſt. Bal.in l.fi.C. unde legitimi.Pau. in l.& militibus.C.de teſtam.milit.Bal.in auth. niſi rogati,colum.pen. C.ad Trebell. Idē Bald. in l.j.ſi ſeruus extero.C.ut refert Iaſ.ubi ſupra, Barba.in c.cum in officiis,col.pen. de teſtam. Ioan. Bapti.in tract.de penſionibus,q.xix.Socinus conſi.xiii.lib.1.quos refert & ſequitur Didacus Couarru.in c.ii.nume.10.de teſtam.aliquid per Corn.conſi.clxxvi.in pręſenti,num.7. lib.ii.monachus ſimiliter iure regio iudex eſſe non poteſt, quia ſui iuris non eſt argu.l.ii. tit.de los alcaldes,lib.ii.ordin.expreſsius in l. ſecunda,eod.titulo.

Illud autem dubium eſt †an teſtamentum ante monachiſsimum confectum rumpatur, per profeſsionem ſequutam, & magis eſt ut nō rumpatur auth.de monachis. §.illud.auth.nūc autem. C.de epiſ.& cleri.& in auth.ſi qua mulier

1 Monachus non teſtatur cum cōi.

2 Monachus teſtatur papa permittēte cū cōi.

L.3.tit.5.lib.2.ord.

Monachiſmo ſuperueniente an rumpatur teſtamentū cū cōi cōtra alterā cōem.

lier. C. de ſac.ſanct.eccl.neq; hoc caſu monaſterio debetur legitima Bar.Bal.Butriga.Paul. & alij in d.auth. ſi qua mulier, Decius in c.in præſentia, de probationibus, nume.61. Idem Decius qui hanc dicit communem ſententiam, conſil.xxxj.col.ij. Imol.num.12.& Aret. num.5.in l.j.ff.de teſtam.Ripa in l.ſi unquam, C.de reuocand.donat.q.xxxv.Abb.num.51.in d.cap.in præſentia.

Contrariam ſententiam uidētur tenere Petrus, Cinus, & Fulgo.in d.auth. ſi qua mulier, quorum opi.communis eſt ſecundum Iaſ. ibi, nume.15.& num.17.Imol.in l.j.num.xj.ff.de teſtam.Iaſ.in rubric. ff.de liberis & poſth.nu.19. Idem Iaſ.in rubri. C.de poſt.hæredi.inſtitu. & monaſterium loco poſthumi eſſe aiunt. Bal.& Imol.in l.filius à patre.§.j.ff.de liber.& poſthu: quod procedit ſecundum eos, quando tempore teſtamenti teſtator non cogitauit de monachiſmo futuro alias ſecus, ita Bar.in d.auth.ſi qua mulier, & eſt communis opinio ſecūdum Iaſ.ibi, num.17.& ſecūdum Dec. in d.c.in præſentia.num.61.licet contrariam partem etiā hoc caſu teneat & dicat cōmuniter receptā, Alciat.in rubr. ff.de liber.& poſthu. num.30.& num.31.itaque omnes fere conueniunt, ut ſi tempore teſtamenti teſtator cogitauit de monachiſmo futuro, tūc p monachationē ſequentē nō rumpiř teſtamētū, ꝙ ſi tpe teſtamēti, nō cogitauit de monachiſmo futuro, tūc p ingreſſum religionis rumpiř teſtamentū, non ſecus quā poſthumi agnatione ſecundū unam cōmunem ſententiam, licet ſecundum alteram communem ſententiam, etiam hoc caſu non rumpatur quod etiam tenuit Viglius, in prin.inſti. quibus mod.teſt.infirmentur, & hæc opinio magis placet, licet in contrarium faciat, l.ſi unquam. C.de reuocand. donat. qua de re plene per Didac.de Couarru.in c.2.de teſta.num.4.

Decla.l.2. & 4 tit. 2. lib.5. ord.

An aut per monachiſmum ſine licentia parentum, aut fratrum initum à puella quę in in eorum erat domo puniatur non ſecus quā per matrimonium carnale ſic initum & magis eſt quòd non, ſic ꝙ ſit limitanda, l.ij. & iiij. tit.j.lib.v.ordi.ne leges illæ pœnales recipiant extenſionem contra ea quæ tradunt Iaſ.& alij in auth.quas actiones, C.de ſacr.eccleſi.

3 Deportato hęreditas data defertur legitimis hę.teſt cū cōi cōtra Accurſi. Gui.Ray. & alios. Declara l. 8. ti.de los alcades lib. 2. fori ordin.

Deportatus† non poteſt hæres inſtitui, neq; aliquid ex teſtamēto capere rex: eſt in l.j.C.de hæredibus inſti.ubi traditur communiter per Doct. notant Gloſ.& Doct.in §.legari, inſti.de leg.† neque poſſet eſſe iudex iure regio, arg.l.ij. tit.de los alcal. lib.ij.ordi.ibi o ouiere hecho cóſa pór que nala menos conſtat autem deportatum infamia notari uerum ſi ex facto hæres inſtitutus ſit dubium eſt an hæreditas ei relicta fiſco applicetur, an uero deferatur, legitimis hæredibus teſtatoris, non ſecus, quam ſi ille te uera inſtitutus non eſſet, & quòd fiſco applicetur, tenet Gl.in d.l.j.& ibi Guiliel. de Cuno.Butrigarius, & Raynerius, & eſt opinio ſuſtentabilis ſecundum Imol. in l.ſi ſeruus eius. ff.de acquir.hæredi.& in c.ij.de teſtam. tamen contraria opinio eſt uera & communis ut hæreditas deportato relicta legitimis hæredibus teſtatoris deferatur, per d.l.j.ibi, & hæreditas in ea cauſa eſt in qua eſſet ſcripti hæredes non fuiſſent, & ita tenet Bar.Bal.Salic.Paul.Alexā. Corne. Iaſ. & alij communiter in d.l.j. & eſt communis opinio ſecundum Iaſ.ibi, num.3.& ita tenet communiter Doct.in l.ſi ſeruus eius, ff.de acqui. hæred. facit, l.ſi in metallum.ff.de his quæ pro non ſcriptis habentur, l.in metallū, ff. de iure fiſci.facit quia deportatus habetur pro mortuo, l.j.§.pen.ff.de cōtra tab. ergo, &c. ut in l.quidam referunt. ff.de iure codicil.§.in j.& §.pro ſecundo. C.de caducis tollen. ſimile quando teſtator hæredem ſcripſit extraneum quem filium ſuum putabat, quæ inſtitutio nō ualet, hæreditas tamen fiſco nō applicatur, ſed legitimis hæredibus teſtatoris ita tenent Cinus, Bar.Alex. & alij communiter in l.ſi pater; per text.& in l.neque apud.C.de hær.inſt.& eſt communis opin. ſecundum Iaſ.nume.10.in d. l.ſi pater. 4

Teſta. per errorē teſtantis ei iniato hæreditas legitimis defertur cū communi

Excommunicatus† hæres inſtitui nō poteſt, ſecundum quoſdam quos refert Rolandinus in tractatu teſtamentorum, rubric.j. in fi. quia equiparatur deportato, & ſimiliter etiam teſtamentum facere non poteſt, ſecundum Hoſtienſem, in c.pia. de exceptionibus in vj.Glo. in c.decernimus, de ſententia excommunicationis, lib.vj.quæ ſingularis eſt ſecūdum Franc. in rubr.de teſtam. in vj.in xvj.col. Ioannes Monachus in c.quāquam, de uſuris. 5

Excōmunicatus habet utranq; teſtamenti factionem cum cōi

Contrariam ſententiam ut excommunicatus habeat utranq; teſtamenti factionē, tenēt Archi. in d.c.pia. Io.And. & reliqui in d.c.decernimus.Fredericus, conſi.lxxiiij. Guiliel.Benedi.in c.Raynutius, de teſtam.in uerbo mortuo, itaq; primo, nu.cclxxxviij. Ioan. à Selua, de benefi.iij.part.q.iiij.colum.j.quam opinionem dicunt communem Felinus in c.cum uolumine.Barba.in d.c.ii.de teſtam.Idem Feli.in c.ad probandum, de re iudi.col.ii.Franc.ubi ſupra. Bar.& Aret.in l.ſi quæramus, de teſta. Abb. in c.ueritatis, de dolo & contumacia. Bal.in l. fin.C.ſi anno competenti iudice, facit Gloſ.in c.paſtoralis.§.uerum, de appellationibus, quæ excommunicatum relegato aſsimilat quem conſtat poſſe teſtare, l.relegatorum.§.j.& ii.ff. de interdi.l.eius. §. ſed relegati.ff.de teſtam.fa

cit

cit etiam quia omnia cenſentur permiſſa quę non reperiuntur expreſsim prohibita, l. nec non. § quod eis.ff.ex quibus cauſis maiores,l. ſuperllatuas, C.de religioſis, ſed excommunicatus nõ reperitur teſtari prohibitus,ergo &c. Præterea ſpeciale eſt in excommunicato propter hæreſim. Item in excommunicato propter percuſsionem cardinalis, ut in c.excommunicamus,§.credentes, de hæreticis, authẽ. credentes.C.de hæreticis.c. Felicis, de pœnis, in vj.ergo &c. ut in l. nam quod liquidè. §.fin. ff.de penu.lega,reſoluit.Couar.in rub.de teſta. part.ij.nume.18.

L.2.ti.15. lib.3.ordi.

An autem iure regio excommunicatus iudex eſſe poſsit, & ſecundum hanc opi.uidetur quòd ſic ſecus ſecundum priorem ſententiam iuncta lege.ii.tit.15.lib.j.ordi.dum ait o ouiere hecho coſa por que aya uenido a menos, nam deportatum conſtat infamia notari, ergo & cætera.

6 Collegiũ nihil capit ex teſtam.

Item† Collegium regulariter hæres inſtitui non poteſt,l.collegium.C.de hæred.inſtit.quia omne collegium illicitum præſumitur niſi approbatum probetur,ut dicit Glo. in l.j.de collegijs illicitis tradũt.Alex.Iaſ.& alij in d.l.collegium.Glo.in d.§ legari inſtit.de legat.

Item incertis perſonis olim nihil relinqui poterat,ut tradunt Glo. & communiter Doct. in d.§.legari,per tex.in §.incertis, & in §.poſthumo,eod.tit.quod dic ut per nouiſsimos, in l.Gallus,in prin.ff.de lib. & poſthum. Item in metallum dãnatis nihil relinqui poterat, Glo. & communiter Docto. in d. §.legari.inſtit.de legat. text. in lege. ſi in metallum. ff.de his qui pro non ſcriptis habentur, ubi Bar.notãter ait, quòd relictum ei qui in metallum damnatus fuit,aufertur ei & non fiſco applicatur, ſed legitimis hæredibus teſtatoris,uel ſi legatum erat remanet apud hæredem : ſimile in eo quod relinquitur deportato, ut per Iaſ.nume.10.in l.j. C.de hæredibus inſti.

Item mendicantes non poſſunt capere ex teſtamento ſecundum quoſdam quod improbat & rectè Guiliel. Bened.in c.Raynutius,de teſtam.in uerbo & uxorem nomine,num.217. quia etiam captiuis,qui ſunt ſerui relinqui poteſt,l.ſi quis ad declinandam. C.de epiſcopis, & clericis.& idem pari ratione in mendicantibus qui bona non tenebunt,ſed diſtrahentur per epiſcopum & pretium in eorum uſus conuertetur ut d.l.ſi quis ad declinandam l.fideic. & ſeruo.ff.de leg.iij. & ita ſeruatur ſecundum Bar.in l.ciuitatibus, ff.de leg.j. & in l.ſeruos.ff. de alimentis legatis, & in tractatu minori earum.

Spurius filius patri ſuo ſuccedere non poteſt,& quidem præmittendum eſt† ſpurios filios eſſe,in duplici differẽtia, ſpurios enim large appellamus,eos quorum pater incertus eſt etiam ſi ex ſoluto & ſoluta concepti fuerint. Alciat.lib.j. prætermiſſor, & Theophilus in §. aduerſus,inſt.de nuptijs. Budeus in l.uulgo.ff. de ſtatu hom.Ioã.Bap.in l.ſi qua.illuſtris.col.j. C.ad Orficianum, Catellianus Cotta in ultimis memora.dictione ſpurius, ſtrictè uero ſpurij dicuntur, qui ex iis parentibus nati ſunt, qui coniugium contrahere non poterant tempore conceptionis,ita Ang.in §.nouiſsimè,inſtit.ad Orfi.Idem in eo qui naſcitur ex coitu, punibile Ang.ibidem, Alcia. lib.iiij.parergon. c.v.Angelus Policia lib.miſcellanianum , cap. 18.quos refert & ſequitur Couarru. lib.iiij.decre.in ſecunda part, capit.viij.§.v.ergo ſtrictè & ſpecifice ſpurius dicitur,etiam is qui patrẽ oſtendere poteſt,ſi tamen ex coitu punibile naſcitur,uel ex ijs parentibus qui matrimonium contrahere nequeunt d.l.uulgo. c. tanta, ubi Gloſſ.qui filij ſint legitimi, c.ad abolendam de filijs presbyterorum,licet largius, ſpurium dicamus eum qui incertum patrem habet,qualis eſt natus ex ſcorto,uel meretrice,l.j.tit.xv.partic.iiij.l.ſpurij.ff.de decurionibus,ergo ſpurius †ſtrictè ſumptus,neque ex teſtamento, neque ab inteſtato aliquid à patre capere poteſt, nec etiam ex contractu interuiuos, l.j.& auth. licet C.de naturalibus libe. §.fin.in authẽ.quibus modis naturales efficiantur ſui, l.x.ti.xiij. part.vj.l.xxij.ti.iij.lib.j.ordi. Sali.in d.l.j.quòd ſi de facto huic filio ſpurio,pater aliquid reliquerit id non fiſco, ſed liberis legitimis,uel cognatis proximioribus defertur, d.l.j.ubi Bald, & Sali.Iaſ.in l.ii.& ibi Alex.C.de hęr.inſt.Bar.ĩ l.fi.ff.de his quib.ut indig. Alex. in l.hereditas, C.quib.ut indig. qui hanc dicit cõmunem ſententiam niſi ex mora ipſorum poſt duos menſes,fiſcus admittatur,uel renuntiatione ipſorũ liberorum uel cognatorum, ut d.l.j.& d.l.x. id autem in omnibus filijs ſpurijs, iure regio procedit ſecundum Couarru.ubi ſupra , nume.iij. qui allegat,l.j.tit.xiij.part.vj. quæ nihil facit,uoluit allegare,l.x.eod.tit. ibi ex fornicatione,ſed ille text.interpretandus eſt ſecundum ius commune,ut fornicationis appellatione coitus iure fori punibilis intelligatur, hæc uariè intelliguntur primum,ut ſpurius à patre immediatè nihil capere poſsit,ut d.iuribus. Secundo ut etiam ab alio,ex iuſſu patris, argumẽ.l.unum ex familia,§.j.ff.de lega.ij. Tertio etiam ſi capiat ab alio,citra iuſſum patris, ſi tamen ſibi datum fuit patris contemplatione ſecundum quoſdam, argum.l.ſed ſi plures.§. in arrogato. ff.de uulg.quod ſatis expeditum non eſt.

7 Spurius quis dicatur.

8 Spurius ex dãnato coitu natus nil capit ex teſta.& quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio & iure cõi

9 Spurius nil capit à patre uariè ampliatur.

Quarto

Quarto intelligitur ut etiam ex cauſa pupillaris ſubſtitutionis, is ſpurius bona patris capere non poſsit, l.ſi is qui, ff.de uulgari, iuncta Glo. in authen. quibus mod.naturales efficiantur.ſui.§.fin.quem text.in d.l.ſi is dicit, ſingularem. Bald.in l.eam quam, C.de fideicom. nume.53.& in cap. ſolicitudinem, de appella. col.ij.& meritò, quia poſt hæreditatem patris filio impuberi quæſitã, & diu ab eo poſſeſſam, iam non à patre ſed ab ipſo, impubere ea bona profecta uideri deberent, argumen.l.ſed ſi plures.§.filio.ff.de uulg.unde filio ſpurio uidebantur poſſe acquiri non ſecus quam ſi patris nunquam fuiſſent: contrarium tamen ibi deciditur, quòd ſequuntur Bar.Paul.Alexan. Iaſ.& alij communiter in d.l.ſi is, Iaſ.nume.5.in l.iã hoc,iure.ff.de uulga.& Couarru. ubi ſupra.

Quinto intellige ut ſpurius bona patris capere neque at etiam ex cauſa ſubſtitutionis uulgaris, Guiliel.Benedict. in cap. Raynutius, de teſtamen in uerbo & uxorem, nu.690.

Sexto intellige ut non poſsit capere etiam ex ſubſtitutione fideicommiſſ.ſecundum Guiliel.ibid.argu.d.l.ſi is.

Septimo intellige quòd etiam ab aliquo tertio cui pater donauit capere non poteſt incontinenti, licet ex interuallo poſſet, quia in continenti præſumitur patris contemplatione factum, Bal.in dict.l.eam quam, nume.40. Anania.conſi.xiij. Ioan.Lupi.in rubri.de donar.inter uirum & uxorem.§.xxx.num.14.

Octauo intellige ut capere non poſſet is ſpurius à patre etiam ex diſpoſitione legis municipalis, Decius in cap.ij.de conſti.lect.ij.not.lj. Soci.conſi.xcv.nume.9.lib.iiij.& eſt communis opinio ſecundum Ioannem Baptiſtam, in l.omnes populi.ff.de iuſt.& iur. colum.iiij.Bal. & Areti.in l.cunctos populos.C.de ſumma Trinitate, Aret.in l.iii.ff.de teſtam. Iaſ.in l. ait prætor, col.iiii.ff.de iure iuran. eleganter per Co-

10 Naturalis filius ut ſuccedat.

uarru.ubi ſupra qui multa cumulat, & aliqd infra. † Filius uero naturalis qualis eſt ille qui naſcitur ex concubina, uel ex ea cum qua matrimonium contrahi poteſt; ut declarant Al-

11 Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt quàm ſi exſeorſum habitante naſceretur contra nouiſ. quod procedit etiam iure regio.

ciat.lib.iiij.parergon. cap.v.& plenè Didacus ubi ſupra, in §.iiij.cap.viij.Abb.in cap.per uenerabilem qui filij ſint illegitimi, Roderi.Suares, in l.j.tit.vi.lib.iii.fori.Iaſ.con.lj.lib.iii.l.xj. Tauri, Fortunii, de ultimo fine, illatione.8.Propoſitus, in c.tanta, nume.vi. qui filij ſint legitimi, ubi Abb.col.fin.qui cenſet nõ tam fauendum eſſe filio naturali nato, ex concubina domi retenta quã ſi naſceretur ex ea quæ domi retenta non erat quem in hoc ſequitur ipſe Didacus, lib.iiii.decreta.part.ij.cap.viii.§.iiii.nu.4. ſed errant, nam hac in re finis ſcopuluſq; quo tendit ius ciuile oſtẽdit, ut liberi quo certiori ſunt, noſtri eo certius & plenius ad ſucceſsiones noſtras admittantur, non ſic in eis qui magis incerti ſunt, unde cum longe certiores ſint liberi ſuſcepti ex concubina domi retẽta quã illi qui ſuſcepti putantur ex concubina, quæ ſeorſum degit, argumen.l.filium eum diffinimus, ff.de his qui ſunt ſui, uel alieni iuris, l.ſi ut cinis.C.de nuptiis conſequens eſt, ut ius & priuilegia filii naturalis potius cõſequatur filius natus ex concubina domi retenta quam natus ex ea quæ ſeorſum habitat, argumen.l.xi.titu.13.part.ſexta. quæ hanc decidit controuerſiam.

Vnde † filius naturalis & filius nothus ex teſtamento patris, omnia capere poſſunt.non ſecus quam quilibet extraneus caperet. Alciat. lib.iiii.parergon.cap.v. Salicet.in authent.ex complexu. C.de inceſtis nuptiis. Didacus de Couarruu.ubi ſupra, licet contrarium tenuerint Bar.in l fin.ff.quibus ut indignis, Alberic. in rubr.C.de natu.libe.Oldral.conſi.cxcvi.quorum opinio nulla ratione defendi poteſt, cum nothis nullum uitium obici poſſet, præter q̃ quòd eorum cognatio erga patrem incerta ſit ſed longe magis certum eſt, extraneum hæredem, nullum ius cognationis habere, erga teſtatorem, a quo tamen ex aſſe hæres inſtitui poteſt, nothi autem dicuntur, qui ex meretricibus, uel ſcortis naſcuntur ſecũdum ipſum Didacum & Alciat, ubi ſupra, licet aliter capiatur nothus in l.prima, titu. xv.part.iiii.† & licet in ſucceſsione ex teſtamento nothi & naturales æqui parentur, ſecus tamen eſt in ſucceſsione ab inteſtato, nam ab inteſtato naturalis conſequitur duas uncias, iuxta diſtinctionem authenticæ, licet C.de naturalibus liberis authen.quib.mod. naturales efficiantur ſui.§. fin.& §.ſi quis au tem defunctus, nothus uero ab inteſtato nihil conſequitur a patre, ut in d. authen.§.ſi uero, effuſe † filius uero baſtardus

12 Nothus capere poteſt ex teſta. patris cum nouiſ. contra Bar. Alci. Oldral.& alios.

13 Nothus & naturalis differunt in ſucceſ. ab inteſt.

idem eſſe intelligitur, quòd filius naturalis, Decius cõſilio ccccxxxiii. Gloſſ.in rubr.ff.de concubinis. Ludouicus de Sardis, in tractatu de legitimatione ſecũda par.q.1.lib.2. Alexan.conſilio.128.col pen.lib.1.quos refert & ſequitur ipſe Didacus ubi ſupra, & ita intelligenda eſt ſecundum eum, l.ix.Tauri.

14 Baſtardus idem eſt quòd naturalis.

Filius ergo naturalis ab inteſtato capere poteſt duas tantum uncias iuxta diſtinctionem, d.authenticæ, licet l.viii.tit.xiii.par.vi.Glo.Pa-

15 Naturalis capit duas uncias ab inteſt.fallit uarie.

norm.& reliqui in d.c.tanta, qui filii ſint legitimi, Limita primo ſi ſuperſint, filii legitimi, & d.iuribus.Idem ſi ſuperſint filii legitimati, Bal. in l.eam quam. C.de fideicom. nume.26.& in ſimili per eundem in l.cum acutiſsimi, num.7. eod.

eod.tit. Idem Bal. in l.quiſquis.C.ad legem Iuliani mageſtatis. Tertio limita niſi ſuperſit filij adoptiui ſecundum Ioãnem Baptiſtam de ſancto Seuerino,in l.ſi qua illuſtris, C.ad Orficianum,colum xix. Nicolaus de Vbaldis,in tractatu de ſucceſsion. ab inteſtar. colum.xj. nam cum hi ſuccedat contra teſtamentum, ut in §.adoptiui,inſtit.de exhæredatione liberorum,l.certũ.ff.de iniuſt.rupt.l.ij.tit.j.part.vj. multo facilius ab inteſta. admittentur excluſis naturalibus,ut in §.eadem,inſtit.de hæred. ab inteſtato.l.in arcnam.C.de inofficio. teſta.

Quarto limita,niſi ſuperſit uxor ipſius parentis, ut in d.auth.licet qđ hodie iure regio inmutatum eſt,l.ix.titu.xiij.part.vj.

Quinto limita ut naturalis excludatur per coniugem uel filium legitimũ etiam ſi hi hæreditatem patris repudiet ſecundum Imol.& Ripam,nume.vj. in l. Lucius.ff.de uulga.cuius cõtrarium tenet Alex.ibi, colum.iij. Didacus uero ubi ſupra nihil firmat & quidem in terminis iuris communis uerior uidetur opinio Imol.& Ripæ,quia etiam poſt repudiationem legitimorum durat cauſa excluſionis, quæ licet præſentia ipſius uxoris,ſed in terminis iuris regij,indubitanter uera eſt opinio Alexan. ut legitimis repudiantibus fiat locus naturalibus licet ſuperſit uxor,l.ij.§.ſi ſint.ff.ad Tert.
16 argu.l.ix.tit.xiij.part.vj. †Stat ergo ut naturalis patri poteſt ſuccedere ſecundum dictam diſtinctionẽ,ſecundũ quam etiã ſuccedit nepos legitimus ex filio naturali tantum,l.fi.C.de natura.lib.vbi Cinus & Odofredus, cap.cauſam, quæ.j.c.lator, & c.ex tenore, qui filij ſint legitimi.Decius conſi.cccxj.Bald.in l.fi.C.de uerbo.ſignifi.Ange.in authen.de hæredibus ab inteſta.§.reliquum.Bal.& Salice.in d.l.fin.Azo in ſumma.C.de natu.lib. Ioan.Bap.in d.l.ſi qua il
17 luſtris,col.xix.qui ſentiunt†quòd talis nepos legitimus ex filio naturali excluditur à liberis legitimis & ab uxore parentis,quod uerum de iure ciuili,de iure uero regio à legitimis excluditur, non autem ab uxore,d.l.ix.titu.xiij. part.vj. Ex teſtamento uero poteſt pater unciam retinquere liberis naturalibus, legitima etiam prole exiſtẽte, l.octaua,titulo xiij.part. ſexta,l.ij.cum authen.ibi poſita,C.de natu.li
18 bero.quòd ſi diſcendentes non ſit legitimi,licet exiſtant aſcendentes, poteſt pater filium naturalem hæredem uniuerſalem inſtituere, dummodo legitimam partem parentibus relinquat, authen.licet iuncta Glo.cõiter approbata d.l.viij.titu.xiij.part.ſexta. Intellige tamen tertiam partem bonorũ legitimam eſſe parentis,& in authen.nouiſsima.C.de inoffic. teſtamen.quod iure regio immutatum eſt,ut

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exequantur.

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab uxore patris iure regio.

Naturalis ut ſuccedit quando cõcurrit cum legitimis.

pater hæredem uniuerſalem poſſent filium naturalem facere nihilo parentibus relicto, lege decima,Tauri.

Quod procedit etiam in teſtamẽto imperfecto,in terminis iuris communis, Guihel.Bened.in c.Raynutius.de teſtamen.in uerbo teſta.j.nu.83.& eſt communis opinio ſecundũ Didacum,ubi ſupra.nu.13.contra Alex.in l.ex facto §.ſi quis rogatus,nume.45. ff.ad Treb. Iaſ.in l. hac conſultiſsima, §.ex imperfecto,nu.4. C.de inoffi.teſt.ſed de iure regio,d.§.ex imperfecto, correctus eſt per l.iij.Tauri.ſecundum Micha. Ciſon.ibidem & ſecundum Didacum ubi ſupra,filius tamen naturalis cum filijs legitimis matri inteſtatæ ſuccedit, l.ſi qua illuſtris. C. ad Orfi.l.xj.tit.xiij.part.vj. ubi reddiť bona ratio etiam ſi mater ſit illuſtris,Ange.in §.nouiſſime,inſt.ad Orfi.& eſt cõmunis opinio ſecundum Didacum,ubi ſupra,quod durum uiſum eſt ipſe Didaco ubi ſupra quod iure regio immutatum eſt,l.ix.Tauri. Sed licet filius naturalis poſsit ſuccedere tam ex teſtamento quã ab inteſtato ſecundum prędictam diſtinctionem,tamen contra teſtamentum patris nunq̃ ſuccedit.Glo.in l.j.in prin.ff.de contra tab Didacus de ſegura in l.cohæredi,§ cum filię,col. xiiij.ff.de uulg. & eſt communis opinio,ut diximus.

Cæterum contra teſtamentum matris que telam mouere poſſunt non ſecus quã legitimi, l.ſi ſuſpecta.§.j.ubi Glo.ff.de inoffi.teſta.Gloſ. & Paul. in d.l.ſi qua illuſtris, per rationem redditam,in l.xj.tit.xiij.part.6.quod in legitimatis per reſcriptum an & ut ꝓcedat tradiť per noſtrates,in l.xij.Tauri.

Illud autem notandum eſt,†quòd in quibus caſibus filij legitimi,quales ſunt ſpurij uel naturales non poſſunt hæredes inſtitui, id intelligendum eſt, purè hæredes inſtitui nõ poſſe,ſub hac uero conditione ſi à principe legitimentur,inſtitui poſſunt ſecundum communẽ ſententiam quã tenẽt Bal.in l.j.nu.17.C.de inſtir.& ſubſt.Soci.in l.quidã relegatus,num.11. ubi Lud.Luſitanus,col.xj.ff.de reb.dub. Curti. junior conſi.clxxiiij.lib.ij.nu.4. Io.Lupi.in repetion. rubricę donationibus inter uirum,§. xxix.nu.4.Aret. coſil.clv.quos refert & ſequitur Emanuel de Coſta, in l.Gallus, §. & quid ſi tantum, in ſecunda part.num.172.ff.de lib. & poſthum.argumen.l.in tempus,ff.de hęredibus inſtituendis,l.j. l.quod ſponſæ. C. de donatio.ante nuptias. 19

19 Naturalis nothus ſpurius & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione ſi à principe legitimentur cum cõi.

Quod autẽ dicebamus ſupra, n.9. ſpuriũ à patre nihil capere poſſe,ampliať per l.fi.tit.iij. lib.v. ordin.ibi no ayan ni hereden los breues de los dichos clerigos ſus padres ni de otros 20

20 Decl. l. 8. tit. 3 lib 5. ordin.

parentes algunos iuo uala manda ni donacion ni uendida que los dho clerigos parétes les hiſieren a ora ni de aqui adelante, quorum uerborum ſenſus eſt in rem ipſam factam uideri prohibitionem ut nullo tit. inter uiuos aut ultimæ uoluntatis lucratiuo aut oneroſo capere poſsint, quod & probat, l.xxij.titu.iij. lib.j.ordin.ergo bona ipſorum clericorum capere non poterunt etiam ex interuallo, quaſi prohibitio ſit in rẽ, quod nota ad omnia quæ diximus ſupra, nume.ix.pro nobis, d.l.fin. ibi, a orani de aqui a delante. An autem ab alio q non eſſet cognatus clerici capere poſsint bona quæ ipſorum clericorum fuerunt, & puto non poſſe quaſi hæc prohibitio in rem eſſe uideatur, ut d.l.fina.& d.l.xxij.quod euidentius ſuadetur quàm longe demonſtratione egear, nam licet dictæ leges ea uideanẽ niri ratione, quòd ſpurij in numero cognatorũ computari non deberet quo ad ſucceſsiones legitimas, ſicq; patri inteſtato uel eius cognatis inteſtatis ſuccedere nõ debeat, tñ nec ex teſtamento iiſdem ſuccedere poteſt per dd.ll.& præterea etiam ex contractu oneroſo bona patris habere non põt de manu ipſius patris, uel eorũ cognatorum, quorſum ergo, tendit uetare ne capiat titulo emptionis cum tantum abſceſſerit quantum acceſſerit per quod ipſe locupletior non fier, ſicq; ceſſabit ratio illarum legũ, quid enim intereſt utrum ille res illas an alias eque bonas emat, & conſequatur, nempe quia lex præſumit hoc caſu uiliori prætio uel nullo fieri ſimularã uenditionem, intellexitq; pronio res facilioresq; eſſe homines in rebus alienis cõcedendis, licet eas acquirere poſſent, quàm in ſuiſmet rebus à ſe ſeparãdis, arg.l.unum ex familia, & ſi rem, ff.de lega.ij.l.quia authen in prin.& §.j.ff.quæ in fraud.cred. quaſi ſuũ cuiq; pulchrum, unde ſi à clerico fuit inſtitutus ſimpliciter, & nulla tacita aut expreſſa fide præſtita præſenſi tamen ex clerici animo eſſe, ut eius filio ſpurio ea bona reſtitueretem, tunc longe facilius proniusq; eadem clerici bona ſpurio filio tradã q̃ quæ mea antea erãt, eſt enim ut ait Ouidius. Eſt amor & rerum cunctis tutela ſuarum. Vnde lex ne hoc modo ſpurij diteſcerent ſucceſſoresq; parentum clericorum fierẽt conſultum proſpectumq; uoluit ne ullo modo res parentum ad eos conuolare poſſent etiam titulo oneroſo, & licet leges illæ regiæ expreſsim uetuerint ne tales res de manu ipſorum parentum aut eorũ cognatorum in tales ſpurios conferantur, tamen eſt ex mẽte ẽt & ſententia illarum legum, ut nec etiá de manu extraneorum ad eos conferanẽ. unde licet differtiſsimus Didacus Couarru. in iiij.decre.

Decla. d.l. 8.& d.l.22

par.ij.nu.5.poſt Lupum in rubri. de donati.§. xxx.nu.14.& Anani.conſi.xiij.& Bald. in l.cum quam. C.de fideic.nu.40. quos ipſe refert & ſequitur intellexerit quòd extraneus qui patri ſucceſsit ſi incontinenti filio ſuo reſtitueret præſumereẽ fraus, †ſicq; non liceret non ſic ſi ex interuallo, nã tunc fas eſſet quaſi fraus nulla præſumeretur id ſaltem in terminis iuris tegij admittendum non eſt, quia menti illarum regum aduerſatur quatum prohibitio in res ipſas ipſius clerici eſſe uidetur, ut nec ex interuallo eas capere poſsit non magis quàm incontinenti. 21

21 Spurius ex interuallo capere iure regio nõ poſſe res patris clerici contra nouiſſ.

Illud† autem dubium eſt an is ſpurius bona à parẽte ſibi donata poſsit obtinere tutus in foro animæ, & quid ſi ſibi relicta eſſent? & Didacus ubi ſupra, ait non poſſe, quia lege iuſtiſsima horum bonorum incapax eſt, ergo inquit ab eis abſtinere teneẽ, id quod mihi nullo iure probatur, nã licet ipſe Didacus ut præſentio cogitauerit leges illas ligare in foro animæ, tamen nos didicimus non ligare niſi cum id exprimunt uel obligant ipſo facto uel ipſo iure, ut innumeris legibus pſertim regijs probauimus ſupra, §.xxxij. num.32.& num.15.cũ plurib.ſeq.& nu.46.& nu.37. Pro nobis tex.egregius in l.pen.& fin.iuncta l.ij.ff.de crimi.expil.hære. Facit, quia ſucceſsiones ſunt de mero iure poſitiuo ut diximus ſupra. §.j in pr.qđ indubitanter uerum ſi ea clerici bona *nullus* capere uellit. Idem ſi uellent, ſi tamen ipſe iure donationis uel uenditionis ea bona a patre accepit, quia licet ipſe dominiũ ut incapax nõ quæſierit, tamen dominium ab ipſo patre uiuente receſsit, ipſeque filius habet illorum bonorum naturalem poſſeſsionẽ aut natu.apprehenſionem ſeu detentationem, non ſecus quàm ſi pater ea bona pro derelicto habuiſſet ur in terminis, l.j.& ii.ff.pro derelicto, l.ſi quis.vi §.differentia, ff.de acqui.poſſ. eaq; ſic derelicta & abiecta ſpurius cœpiſſet, quo caſu dominiũ a patre abceſsit, licet in eum nõ fuerit trãslatum, cæterum quià abſceſsit ſe uiuo neque ad hæredes ipſius legitimos pertinent, niſi bona tantum quæ mortis tempe. reliquerat, lege hæreditas.ff.de uerborum ſignifica. l.nihil, eodem titulo. Bartolus & omnes in rubrica.ff.de acquitenda hæreditate, ſupereſt, ut hæc bona captare nullo iure poſsint, licet fiſcus forte poſſet quaſi uacantia, quòd ſi clericus hæc bona ſpurio in teſtamento reliquiſſet, tunc magis eſt ut teneretur in foro animæ denuntiare legitimis quibus ius eſt ea petendi. †Vnde infero ſuſpectum eſſe quòd ipſe Didacus, ubi ſupra ait, ut ſi hæres ſcriptus qui tacitam fidem accommodauit ſpurio bona

22 Spurius bona ſibi à patre donata retinens an ſit tutus in foro animæ.

23 Spurius hæreditatem reſtituens non peccat cõtra nouiſſ.

Spurius qui habet bona patris nec fisco denunciat tutus non eſt.

24 na tradiderit, is ſpurius tutus ſit, licet hæres ipſe mortaliter peccauerit, & ꝙ hæres mortaliter non peccauerit, quia id expreſsim lege non cauetur tenendum eſt, ut iam admonuimus contra ipſum Didacum, quod aũt tutus ſit ſpurius nõ eſt uerũ ſimpliciter, ſed eo tm̃ caſu quo fiſco denũtiauerit, & is accipere noluerit, argum. l. delata, ff. de uerb. ſign. nam ut fratris mei intelſtati extraneus inſcio me occupatam teneret nec mihi denuntiaret prædo uideretũ, l. prædonis. ff. de peti. hęre. ita & hoc caſu idem foret ſi is ſuperius quem iure regio horum bonorum incapacem dicimus, id fiſco non denuntiaret licet in terminis iuris communis non iam expeditum eſſet.

Conſcientiæ foro tenetur hæres tacitã fidem accomodans ſi ſe fiſco non deſert contra nouiſſ.

Subinfertur uerum non eſſe quod ipſe Didacus ubi ſupra ait, dum contendit quod hæres qui tacitam fidem accõmodauit non peccat, licet fiſco ſeſe non deferat: quia inquit uerus hæres & dominus aditione hæreditatis efficitur, licet propter illum delictum in pœnam delicti, lex talem hęreditatem fiſco accommodauerit l. j. C. de his quib. ut indig. l. ita fidei, l. nõ intelligitur, ff. de iure fiſci, cuius contrarium ut & ipſe fatetur tenent Bar. in l. fin. ff. quib. ut indig. ſegura, in l. cohæredi. §. cum filię, ff. de uulg. Sed longe uerior eſt ſententia Bar. quia tempore mortis clerici illius cuius de ſucceſſione agitur iam hæres ille qui tacitam fidem accommodauit incapax propter illud delictũ factus fuerat hæreditatis illius, unde eam adeundo eius dominium non quæſiuit, non magis quàm ſi re uera inſtitutus non eſſet, unde iure prædo appellatur, d. l. non intelligitur, debuitq; denũtiare fiſco qui ex lege ad eam inuitatus fuit.

24 Conſcientiæ foro tenetur ſe deferre tacitam fidem accommodans licet iuraſſet taciturnitatem contra nouiſſ.

Vnde quod ipſe ait ibidem poſt Fortuni. quem allegat in l. iuriſgentium. §. prętor ait, notabili. iij. ff. de pact. ut hæres qui tacitam fidem accommodauit eam reſtituere non teneatur filio ſpurio uerum eſt fiſco tamen ſine dubio tenetur, & puto eum peccaſſe mentitũque fuiſſe ſimul ac tacitam illam fidem accõmodauit, qa promiſit impoſsibile, quod erat & uetitum de iure, ergo &c. ut l. nepos Proculo. ff. de uerbo. ſignifi. Vnde ſi hæres qui tacitã fidem accommodauit iurauit ſe id nõ denuntiaturum, ſunt qui putent non aliter quàm ad poſtulationem iudicis debere id patefacere, quia iuramentum intelligitur excepta authoritate ſuperioris, Felinus in c. intimauit. de teſtibus. Martin. Naua. in c. inter uerba. xj. q. iij. par. ult. coral. lxv. quod negat diſſertus Couar. ubi ſupra, nume. 10. niſi ſub quadã diſtinctione. Nos autem tenemus hæredem id denuntiare debere etiam citra ullam iudicis poſtulationem, neque de periurio curandum, quia cũ is iurauerit turpe quid & de iure impoſsibile, ſtatim periurus fuit, neque id periurium per eius taciturnitatem leniretur aut purgaretur, unde furtum illi periurio accedere non debet, ſed longe ſatius rem alienam patefieri, unde apparet ipſius Didaci opinio longius a ueritatis tramite abſcedere dum tenuit denuntiare non debere etiam ad iudicis poſtulationem niſi infamatus eſſet, aut iudicio notatus, ut autem poſsit clericus in filios ſpurios bona ſua cõferre plures modos & cautelas tradunt Bart. & alij in d. l. fin. ff. de his qui bus ut indig. diſſertus Didacus, ubi ſupra, qui ſubdit, uix illum reperiri ſatis tutum in foro animæ, qua de re forte poſtea dicemus.

Intelle. & decla. l. 1. tit 3. lib. 5. ord & l. 22 tit. 3. lib. 1. ord.

Illud autem dubium eſt † quonam modo leges ciuiles poſsint comprehendere & ligare perſonas clericorum dum diſponunt, ut ſi hæredes fecerint laicos data fide de tali hæreditate filijs ipſorum clericorum ſpurijs reſtituenda talis hęreditas fiſco deferatur, ut in lege xxij. titu. tertio. lib. tertio. ordin. l. fin. titu. iij. lib. quinto, ordin. cum id uideatur egredi iuriſdictionis ciuilis notiſsimos terminos, ſed ſane nos ſemper tenuimus leges ciuiles perſonas clericorum non ſecus quàm laicorũ comprehendere; quaſi ius ciuile & canonicum, unum idemque ſit in omnibus præter ſpecialiter excepta, unde leges ciuiles clericos comprehendunt non aliter atque leges canonicæ, ut fuſius in §. 26. nume. 53 (ſicque declarantur, d. ll.) lib. tertio, de ſucceſsionum creatione diſſeruimus id quod procedit ſi teneremus opin. exiſtimantium eandem quoque prohibitionem urgere etiam de iure communi Romanorum, nam cum iure noſtro Hiſpanorum nullam ſocietatem ius canonicum coiſſe plus q̃ manifeſtum eſt.

CAP CIII.

1 *Captiui obſides & ſimiles non teſtantur.*

2 *Surdus & mutus non poſſunt teſtari.*

3 *Miles & mutus & ſurdus teſtatur cum communi, contra nouiſsimos.*

Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.

4 *Miles etiam hodie ſurdus & mutus teſtatur cum communi contra Cum. Iaſ. & alios.*

5 *Lex generaliter loquens non comprehendit perſonas peculiare priuilegium habentes in illa materia.*

L. 1. tit. 4. lib. 1. ordin.

Mandatum generale non comprehendit ſpecialiter prouiſa.

6 *Surdus mutusq́; natura ex diſpenſatione principio teſtatur cum Rom. Alexan. Cino, contra Cumã. Paul. Aret. Iaſ. & alios.*
7 *Surdus & mutus natura nõ teſtantur etiam ad pias cauſas cum Bal. Roma. Iaſ. contra Alexan. & Decium.*
8 *Mutus qui illam ſolam uocem exprimere poteſt, ſic uel non teſtari poteſt.*
Declaratio l. iij. tit. 15. lib. 2. ordin.
9 *Cæcus non teſtatur niſi cum obſeruatione ſua peculiari.*
Lex. 3. Tauri.
10 *Cæci teſtamentum olim ualebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione contra communem idem etiam hodie contra communem.*
11 *Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur cum communi contra quam plures.*
12 *Intellectus l. 14. tit. 1. par. 6.*
Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.
13 *Cæci etiam iure communi requirit codicillus tantã ſolennitatem quantã teſtamentum cum communi, contra quam plures.*
14 *Cæci codicillus iure regio tantam ſolennitatem requirit quantam teſtamentum, per l. 3. Tauri.*
15 *Cæci teſtamentum minus ſolenne ualet in 17. caſibus..*
16 *Cæco an poßit fieri exemplaris.*
17 *Cæcus poteſt eſſe doctor uel teſtis.*
18 *Excellentiæ ratione diſpenſatur cum alias probibitis.*
Decla. l. 2. tit. de los alcaldes, lib. 2. ordi.
19 *Notorietas ubi eſt ibi examine comprobatione aut cauſæ cognitione opus non eſt.*
20 *Etymologia uocabuli non ſemper conſideratur.*

1 Captiui, obſides & ſimiles nõ teſtantur.

CAptiuus non poteſt facere teſtamentum, de iure communi l. eius, in pri. ff. de capti. §. fina. inſtit. quibus non eſt perm. facere teſtam. Secundo quia captiuus eſt ſeruus hoſtium. §. ſerui. j. & §. ſerui. ij. inſt. de iure perſo. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iur. ſeruus autem nõ poteſt teſtari, in pr. inſt. quib. non eſt perm. fa. teſt. l. filius. ff. de teſtam. & captiuus nõ poteſt facere teſtamentum etiam iure militari, l. facere. ff. de milit. teſta. l. xvj. tit. j. par. vj. & obſides nõ poſſunt facere teſtam. l. obſides. ff. de teſtam. Secũdo quia æqui parãtur captiuis, l. diuus. ff. de iure fiſci. Legati tñ poſſunt facere teſtamentũ, licet ab hoſtibus iniuria detineantur, l. qui a latronibus. §. j. ff. de teſta. Secundo quia cũ contra ius gentiũ detineant̃ ſerui fieri nõ poſſunt, ſunt enim ſancti, & inuiolabiles, l. ſanctũ. ff. de rerũ diui. l. fi. ff. de legi.. Et à latronibus captus põt facere teſta. l. qui à latronibus, ff. de teſta. Secũdo qa nõ fiunt ſerui, ut l. cũ heredes. § fi. ff. de acq. poſ. l. j. & ij. ff. de lib. ho. exh. Et captiuus nõ põt facere codicillos niſi in ciuitate teſtamentũ feciſſet, l. in bello. §. codicilli. ff. de capt. Secudo qa q nõ põt teſtari, nec põt codicillari, l. diuus, §. codicillos. ij. l. cõficiunt. §. codicilli. ff. de iure codicil. ſed teſtamentũ ingenui in ciuitate factũ nou infirmat̃ p captiuitatẽ ſuperuenientem. Intellige primo qñ captus deceſsit apud hoſtẽ. Secũdo qa per legẽ fingitur, mortuus tpe captiuitatis, l. in omnibus. ff de capt. intellige ſecũdo qñ reuerſus fuit ſecũdo, quia fingit̃ nunq̃ fuiſſe apud hoſtes, l. ratio. ff. de capt. Idẽ in teſta. liberti, l. ſi necem. § j. ff. de bon. libr. Idẽ in teſtam. pupillari, l. lex cũ Cornelia, de uulg. Idẽ ſi capiat̃ hæres, q poſtea reuerſus ſit, l. captum, C. de capt. Et in ijs teſtamentis dat̃ falcidia, l. j. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Fal. & hæc omnia cõiter recepta ſunt in dictis locis. An aũt captus uel obſes iudices eſſe poſſint iure regio & vr̃ nõ poſſe, argum. l. iij. tit. xv. lib. ij. ordi. ubi q ſui iuris non ſunt quales ſunt prædicti teſtari non poſſunt. Dec. h. l. 3 tit. 15. lib. 2 ordi.

2 Surdus & mutus nõ poteſt teſtari.

Surdus† & mutus olim teſtamentum facere non poterant, l. qui in poteſtate. § j l. ſi mutus. ff. de teſtam. l. octaui. §. j. ff. unde cognati, l. ex facto, in pr. ff. de uulg. & in d. locis eſt receptiſsima op. præſertim per nouiſsimos in d. l. ex facto, & in l. diſcretis, C. qui teſta. face. poſ. ubi per Corn. Alex. & Deci. poſt alios. Socin. conſil. xx. abunde, lib. iiij. Dec. cõſi. cclxxj. nu. 7. hodie ſurdus & mutus ſimul & à natura ſimiliter teſtari nõ poteſt, ut in d. l. diſcretis, & in §. item ſurdus, inſt. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum, l. xiij. titu. j. part. vj. ſi autem ex accidenti hæc uitia concurrant, uel ſi hæc uitia à natura, uel accidẽti diſcreta ſint, tunc teſtamentum fieri poteſt, ſecundũ diſtinctionem, tex. in d. l. diſcretis, & in d. §. item ſurdus, & in d. l. xiij. titu. j. part. vj. Limita ut non procedat in ſurdo & muto milite qui iure ueteri poterat facere teſtamentum, iſta eſt uera & communis opinio quam probat text. in lege iure militari, & ibi communiter Doctores. ff. de militari teſtamento, text. in §. quinimo, & ibi communiter Doctores, inſti. eodem titulo. Gloſſ. in §. item ſurdus, in uerbo certis, & ibi communiter Doct. C. qui teſta. fac. poſſ. Cinus, Salice. Alex. & Iaſ. col. j. in d. l. diſcretis, Bal. & Ange. in d. l. iure milita. Decius in d. l. diſcretis, columna prima.

3 Miles & mutus & ſurdus teſtatur cũ cõi contra nouiſſi.

Cõtrarium tñ, ut iure ueteri miles, mutus ſimul & ſurdus à natura nõ poſſet facere teſtamentum ſed demũ eo caſu tñ quo ex accidẽti hæc duo uitia cõcurrerẽt ſentiũt. Marcusant. & Viglius in d. §. quinimo, quia non poſſunt comprehen-

comprehendere, vt volũtas militis, qui vtroq; morbo laboraret à natura intelligi, & colligi poſſet, ſed verior eſt communis ſententia per tex. in l. in fraudem, §. ſicut, ff. de milita. teſta, vbi nuda voluntate quoquo modo intellecte miles teſtamentum facere, & hæredem ſcribere poteſt, non ſecusquam paganus poſſet nuda voluntate, vt cunque declarata legatum ſcribere l. nutu. ff. de leg. iij. ergo miles licet vtroq; morbo laboret, cum nihilominus nutu, & ſignis uoluntatem ſuam mouſtrare poſſet, ſupereſt, vt teſtari poſſet. Ad idem l. milites. C. de teſtamento milita. & Pinciæ vidimus mutum quẽdam qui deceſsit anno Domini. 1557. qui ſcribere ſciebat, & peccata ſua cõfiteri, & chartis pictis ludere, & omnia quæ populo fiebant, publicè intelligebat non ſecus quàm reliqui.

Declaratio l. ij. tit. xv. lib. ij. ordi.

Surdus autem, aut mutus etiam miles nõ poſſet eſſe iudex argu. l. ij. tit. xv. lib. ij. ordin. in ſui generalitate, quia lex generaliter loquens cõprehendit perſonas etiam priuelegiatas, vt ſtatim dicam per quòd ampliatur vtiliter. d. l. ij.

4 Miles etiã hodie ſurdus, & mutus teſtatᷣ cũ cõi cõtra cũ Iaſ. & alios.

Illud autem dubium eſt, an iure nouo per d. l. diſcretis, mutus, & ſurdus, miles ſimul, & à natura poſsit teſtamentum facere ut olim, an uerò ius antiquum ſit correctũ per d. l. diſcretis, quod contra mentem, & ſententiam communis opinionis eorum quos ſupra retulimus firmant Cuma. in d. l. qui in poteſtate. §. j. quem refert & ſequitur Iaſ. in d. l. diſcretis, col. j. mouentur, quia lex generaliter loquens comprehendit perſonam militis. l. in fraudem §. fi. ff. de mili. teſtamento, ſed errant, nam tex. ille ꝓcedit, in quibus caſibus miles non reperitᷣ habere ſpeciale priuilegium, ſecus autem eſt in ſpecie noſtra, in qua reperitur habere peculiare, & ſpeciale priuilegium, vt in d. l. iure milit. & d. §. quinimo.

5 Lex generaliter loquẽs non cõprehendit perſonas peculiare priuilegiũ habentes in illa materia.

† Et ꝙ lex generaliter loquẽs non comprehendat perſonas habentes peculiare priuilegium in illa materia, de qua agitᷣ, eſt vera & communis opinio, vt late per Deci. in l. hac conſultiſsima, alias fin. C. qui teſta. face. poſſ. Idem Decius conſi. v. Idem Decius in l. ex teſtamento. C. vnde lib. Alciat. lib. iiij. Paradox. cap. x. Tiraq. de vtroque retractu. in Gl. xiiij. num. 93. ſentit Gl. ij. in d. l. hac conſultiſsima. Crotus nume. 18. in l. nemo poteſt, ff. de lega. j. vbi Annibal. nu. 369. & Ripa. num. 52. Cuma. & Paul. in d. l. hac conſultiſsima, Iaſ. in l. ſicut certi. nu. 10. C. de teſtamento mili. tex. in l. iij. & ibi Glo. C. de ſilentiarijs lib. xij. quã Glo. reputat ſingularem. Bald. in c. eccleſia Sanctæ Mariæ. iiij. col. de conſtit. Glo. in l. ij § legatis, & ibi Bar. & in l hæres abſens, & ibi Bart. ff. de iudicijs, & tamen lex generalis comprehendit ruſticos, & mulieres l. j. tit. iiij. lib. j. ordi, unde

L. j. tit. iiij. lib. j. ordi.

cum piſsimus princeps noſter mandatum dediſſet bello ſeuiẽte Gallico ut à ſummis rationalibus oppida venderentur ex facto ſæpe cõſultus reſpondi in tali mandato non comprehendi oppida, quę in hac materia haberent ſpeciale, & peculiare priuilegium, quod nota ad eam uillam, ſeu oppidum quod Monleon appellatur, quia ut dicebatur peculiare habebat priuilegium, ne poſſet alienari, idemq; dicebatur in oppido illo quod hortaio appellatur.

6 Mandatũ regis de oppidis abenandis vt intelligendum.

Secundo mouentur Iaſ. & Cuma. quia in d. l. diſcretis, ratio falſitatis uitandæ, & uoluntatis teſtatoris intelligendæ expreſſa eſt, quæ ratio uiget in milite teſtante non ſecus quàm in pagano quod parum me mouet, nam in teſtamento, cuiuſque propter eaſdem rationes ſeptem teſtes, & reliqua ſolennia regulariter deſiderantur l. fi. C. de fideicomm. l. iubemus, C. de teſtamen. quæ rationes licet in teſtamento militis non ſecus quam in teſtamento pagani uigeant, tamen nihilominus ille ſolennitates militibus remittuntur per totum. ff. C. & inſt. de milit. teſtam.

6 Surd° mutusq; natura ex diſpenſatione principis teſtatᷣ cũ Roma, Alex. cin. cõtra Cuma. Paul. Areti. Iaſ. & alios.

Illud autem dubium eſt, an ſurdus mutusq; ſimul à natura poſsit facere teſtamentum ex diſpenſatione principis, quod negant Paul. in d. l. diſcretis. Idem Paul. & Cuma. in l. qui in poteſtate. §. j. ff. de teſtam.

Contrarium tenet, & melius Alex. in d l. diſcretis, nume. 4. per tex. in d. §. quinimo, & in l. iure milit. ff. de milita. teſtamento, ubi per legem id introducitur ergo, & per principem ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione introduci poteſt l. j ff. de conſtitutio. princ. §. ſed & quod principi. inſt. de iure natu. & ita etiam tenent Cinus, & Rom. in d. l. diſcretis, licet cõtrarium teneat Iaſ. ibidem. col. ij. & Areti. in l. ſi mutus. ff. de teſtam. & uera concordia eſt, ꝙ aut ille teſtator nullum omnino ſenſum habebat, & tunc non ualebit teſtamentum nec principis diſpẽſatio, aut aliquem ſenſum habebat, & tunc ualebit, aut dubitatur, & ualuit ſi ritè, & rectè teſtetur, ſin minus ſecus, ut in ſimili diximus ſupra.

7 Surdus & mutus natura uõte llᷣ etiã ad pias cauſas cũ Bal. Rom. Iaſ. cõtra Alexan & Decium.

Item limita. † ut ſurdus ſimul, & mutus etiã à natiuitate poſsit teſtari ad pias cauſas, ſecũdum Bald. & Alex. & Decium. num. 12. in d. l. diſcretis, per c. cum tibi, de teſtam.

Contrarium & melius tenent Roma. & Iaſ. col ij. in princ. in d. l. diſcretis. Bald. in l. j. col. ij. C. de ſacro. eccle. quia tale teſtamentum etiã libertatis fauore non ualebit d. l. diſcretis, libertas autẽ piſsima cauſa eſt, ut reſoluit Iaſ. in l. capratorias, C. de teſtamento milit.

8 Mutus, q illã ſolam

Illud autem dubium eſt † an mutus, qui nullam uocem articulatè emittere ſciebat, niſi illam

lam

uocē exprimeī poteſt ſic uel noo teſtari poteſt.

lam vocem ſi, aut illam vocem non, poſsit facere teſtamentum, & Corn. conſil. xx. abunde, lib. iiij. tenet quòd poſsit, quia communis opinio eſt valere teſtamentum quando alteri interroganti Titium ne hæredem inſtituis? teſtator reſpondet, vel etiam inſtituo. Glo. & communiter Docto. in l. Iubemus in verbo. quēadmodum, C. de teſtamen. & dixi ſupra ergo, &c. Præterea ſtipulatio fieri non poteſt niſi vtroq; loquente. l. j. in princ. ff. de verborum obliga. & tamen ſimilis ſtipulatio valeret d. l. j. ff. de verbo. ob. §. ſi quis ita ergo, &c. Mutus tamen iure

Declaratio l. ij. tit. xv. lib. ij. ordi.

regio iudex eſſe non poteſt l. ij. tit. xv. lib. ij. ordin. ſin autem illam tantum vocem exprimere poſſet ſi, vel non dubitari poteſt, an iudex eſſe poſſet, & magis eſt vt non poſsit per rationem expreſſam in d. l. ij.

9

Cæcus nō teſtaī niſi cum obſeruatione ſua peculiari.

Cæcus non poteſt facere teſtamentum ſecundum formam communē, niſi præterea adhibeat ſolennitatem, de qua in l. hac conſultiſsima. C. qui teſtam. face. poſſ. & in §. cæcus, inſt. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentū l. iiij. tit. j. part. vj. quod hodie immutatum eſt; vt in l. iij. Tauri.

L. 3. Tauri

10

Cæci teſt. olim ualebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione contra cōmunē idem etiā hodie cōtra cōem.

Illud autem dubium eſt, † an ad validitatem teſtamenti cæci oporteat teſtamentum incipere ab hæredis inſtitutione de iure veteri, & quid de iure nouo? & in vtroque caſu communis opinio eſt oportere ab hæredis inſtitutione incipere, vt per Decium, & alios in d. l. hac conſultiſsima, col. j. ſed in vtroq; cōtraria ſententia verior eſt, vt tenent Viglius in d. §. cæcus, & Emanuel de à Coſta in l. Gallus, §. & qd ſi tantum. ff. de lib. & poſthum. pagina cviij. vt diximus ſupra, & tangit Iaſ. in d. l. hac conſultiſsima, col. ij.

11

Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtaī cū cōi cōtra q̄ plures.

An † autem cæcus inter liberos poſsit teſtari citra iuris ſolennitatem vehementer controuerſum eſt, & magis communis opinio eſt, vt ſolennitas, de qua in dict. l. hac conſultiſsima. C. qui teſtam. face poſſ non ſit neceſſaria, cum cæcus teſtator inter liberos, ſed ſufficiāt duo teſtes, vt in l. fina. C. fami. erciſcun. l. hac cōſultiſsima, §. ex imperfecto, C. de teſtam. ita tenet Bal. in d. l. hac conſultiſsima. C. qui teſtam. face. poſſ. & ibi Ang. Salic. Paul. Alex. & Decius nume. 36. & hanc dicit communem ſententiā Iaſ. ibi nu. 4. Secunda fuit opinio, vt tale teſtamentū deſideret omnes ſolēnitates, de qua in d. l. hac conſultiſsima ita tenent Fulg. & Roman. ibidem, & Cuma. conſil. c. ſi teſtator fecit primum teſtamentū. Tertia fuit opinio Iaſ. vbi ſupra dicentis tale teſtamentum valere cū duobus teſtibus dummodo adijciatur tabellio, vel tertius teſtis loco tabellionis. Quarto reliquunt cogitandi quales ſunt. Albert. in d. l. hac conſultiſsima, poſt Martinum de Fano, & alios quos ipſe refert. Quid dicendum? veritas pendet illinc, vtrum lex generaliter loquēs comprehendat perſonas priuilegiatas in materia illa, de qua agitur, quā in re veram, & cōmunem opinionem diximus eſſe ꝙ eas non cōprehendat, vt ſupra quo ſuppoſito tota uis in eo ſita eſſe videtur ſecundum Doctor. ſupra citatos. vt ſi d. §. ex imperfecto, deciſio uideaē eſſe ſpecialior q̄ deciſio. d. l. hac conſultiſſima, tunc ſufficiant duo teſtes, quia generi ꝑ ſpeciē derogaē l. vxorem. §. fœliciſsimo. ff. de leg. iij. c. generi, de reg. iur. in vj. alias ſecus. Sed præterea veritas, pendet illinc vtrum ante d. l. hac conſultiſsima, cæcus poſſet teſtari, vel non, & ꝙ antea teſtari poſſet, videtur, quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſſim prohibita. l. nam nec non, §. quod eis. ff. ex quibus cauſis maiores, ſed cęcus nulla lege expreſsim vetitus reperitur teſtari ergo, &c.

Par contrarium vt expreſsim reperiatur teſtari ꝓhibitus facit tex. in §. cæcus, inſt. quibus non eſt permiſſum fa. teſtamentum dum ait cęcus autem non poteſt facere teſtametum niſi per obſeruationem quam lex Diui Iuſtini patris noſtri introduxit. Idē probat tex. in l. xiiii. 12
tit. 1. part. viii. dum ait el ciego nō puede facer teſtámento fueras, vide, &c. facit tex. in l. ſi nō ſpeciali. C. de teſtamē. ibi, in conſpectu teſtatoris, & in l. ſi vnus, ibi coram teſtatore. C. de teſta. Decius conſi. ccclıiii. in caſu. & diximus ſupra ergo cum hæc ſolennitas, vt teſtes videāt teſtatorem, & videantur ab ipſo in teſtamento cæci interuenire non poſsit, ſupereſt vt de genere prohibitorum eſſet cæcū teſtari cum ſolennia adhibere non poſſet, adhuc tamen magis eſt, vt coram teſtatore, & teſtibus factum videatur teſtamentum ſi teſtes intelligāt quod teſtator agebat, & teſtator intelligat teſtes eſſe præſentes, licet eos non videat. arg. tex. in l. diem proferre, §. coram, ff. de arbitris, & diximus ſupra latius, & per hoc magis eſt vt cum nulla lege ſatis aperte cæcus teſtari vetetur, nec veriſimile ſit ꝙ ſi prohibitus eſſet nō eſſent plures leges id nominatim declarantes, vt declarant in reliquis qui ſunt teſtari prohibiti, intelligendum ſit, vt teſtari poſſet cæcus olim non ſecus quàm hodie, non quidem in ſcriptis ſed tantū nuncupatiuè, vt in d. l. hac conſultiſſima, in qua magis videtur ꝙ ius antiquum referatur cum aliqua àdiectione, quàm ꝙ poteſtas teſtandi denuo introducatur quo ſuppoſito cum d. §. ex imperfecto ſecundum communem ſententiam procedat in teſtamento tam nuncupatiuo, quàm in ſcriptis, videtur comprehendere etiam teſtamentū cæci quod per

Intelle. l. xiiij. tit. j. pār. vj.

nuncupationem tantum fieri poteſt, & ſic te-
neo quo ſufficiant duo teſtes, pro quo induco.
l.fin.C.fami.erciſcund.ibi, quibuſcunque ver-
bis, aut indicijs, nam verba, & indicia emitte
re poteſt cæcus, non ſecus, quàm reliqui. Am-
plia, vt procedat etiam ſi in teſtamento cæci li
beri diſpariter eſſent honorati ſecundũ Alex.
& Deci.col.fin.in d.l.hac conſultiſsima.Curt.
Iun.in d §.ex imperfecto.nu.2.dixi plenè in ſi-
mili ſupra. Cęcus autem iudex eſſe non po-
teſt.l.ij.tit.xv.lib.ij.ordin. etiam inter liberos
argumen.ſupradictorum per quòd d.l.vtiliter
ampliatur.

Declarano l.ij.tit. xv. lib. ij. ordi.

13 Illud autem dubium eſt † an in codicillis fa-
ctis à cęco debeant interuenire tot ſolennita
tes quot in teſtamento ipſius cæci, & Glo.in d.
l.hac conſultiſsima, in verbo.codicillis ſecun-
dum vnam opinionem tenet quòd ſic ſequun
tur Butrigarius, Fulgo.Bal.Ang.Roman.Alex.
& alij communiter ibidẽ per illum tex.in verſ.
quę in eundem modum.

Cæci etiã iure cõi re quirit codicillus tã tã ſolennitatem quã tam teſtamentum cũ cõi cõtra q̃ plures.

Contrarium tenet eadem Gloſſ.ibidem ſe-
cundum aliam opinionem quam ſequuntur
Salice.Paul.& Iaſ.ibidem moti quia nimis no
uum eis videtur, vt tanta ſolennitas requirat
in codicillis quanta requiritur in teſtamẽto,
ſed prior opinio verior eſt per tex. apertum ſi
non cauiletur, in d.l.hac conſultiſsima, in verſ.
14 quæ in eundem modum, † ꝙ hodie iure regio,
expreſsim approbatum eſt in l.iii.Tauri.ut ſic
nouum uideri non debeat, tantam ſolennita-
tem requiri in codicillis quanta requiritur in
teſtamento aliquando.

Cæci codicillus iure regio tã ſolennitatẽ requirit quãtã teſtam. p l.iij.Taur.

Quid † autem in teſtamento cæci facto ad
pias cauſas an valeat ſine ſolennitate, de qua
15 in d.l.hac conſultiſsima? & magis eſt ut ſine il
la ſolennitate ualeat, cum interuentus ſolen-
nitatis, de qua in c.relatum.j.de teſtamẽ.quia
d.l.hac conſultiſsima, hãc recipit interpreta-
tionem argum.l.nam & poſterioris, ff.de legi
bus, & arg.l.i.§.l.Falc.ff.ad leg.Fal.vbi per Ale
xand.poſt alios, & in ſimili per Rodericũ Sua
res in l.quoniam in prioribus.C.de inoffic.te-
ſtamen.ſupra l.regia ibi inſerta, in prin. & ita
in ſpecie ꝙ tale teſtamentum valeat tenẽt Ale
xand.& Iaſ.col.iij.& Philipp.Decius, in d.l.hac
conſultiſsima. Quæ quidẽ lex, ut patet ex ſu-
perioribus. Limitatur.j.vt non procedat in te
ſtatore milite, qui cæcus eſſet. Secundo limi-
tatur, ut non procedat in cæco teſtante inter
liberos. Tertio limitatur, vt non procedat in
cæco teſtante ad pias cauſas. Quarto limita-
tur, ut non procedat in teſtamento facto tem-
pore peſtis. Quinto, ut non procedat in teſta
mento facto in tempore belli. Sexto, ut non
procedat in teſtamento facto in carcere Ty-

Cæci teſtamentũ minus ſolenne ualet, nu.17.caſibus.

tanni. Septimò, ut non procedat in teſtamen
to facto, ubi eſſet hominum penuria, argu. eo-
rum, quæ plene diximus ſupra. Octauo, ut nõ
procedat in teſtamento facto coram præsby-
tero parochiali, vt in ſimili diximus ſupra.
Nono, ut non procedat in teſtamento facto à
peregrino Romam pro animæ ſuæ ſalute pe-
tente, vt in ſimili diximus ſupra. Decimo, ut
non procedat in teſtamento facto à Principe
qui obcecatus eſſet argum.eorum quæ in ſimi
li diximus ſupra. Vndecimo, ut non proce-
dat in teſtamento facto à cæco coram Princi
pe arg.l.omnium, C.de teſtam.& quæ in ſimi-
li diximus ſupra. Duodecimo, ut non proce-
dat in teſtamento facto apud acta iudicis per
teſtatorem cæcum, argum.d.l.omnium & quę
in ſimili diximus ſupra. Tertiodecimo, ut nõ
procedat in teſtamento habentis merum im-
perium in loco ubi teſtabatur, licet cæcus eſſet
teſtator arg.d.l.omnium, & quæ in ſimili dixi
ſupra. Quartodecimo, ut non procedat quã
do Princeps in teſtamento cæci cum dicta ſo-
lennitate diſpenſaret arg.eorum, quæ in ſimili
diximus ſupra. Quintodecimo, ut non proce
dat in cæci teſtamento ſi lex cum tali ſolenni-
tate diſpenſaret, ut in ſimili diximus ſupra.

Sextodecimo, ut non procedat in teſtamen-
to etiam cæci quando cũ hac ſolennitate cõ-
ſuetudo diſpenſaret, ut in ſimili diximus ſu-
pra. Quæ quidem limitationes licet in ſpecie
non attingant nobis tamen ex mente, & cõ-
muni Doctorum ſententia eſſe uidentur.

Licet autem cæcus non poſsit facere teſta-
mentum per ſemetipſum niſi cum ſpeciali, &
peculiari ſolennitatis obſeruatione, de qua
mentionem habuimus, tamen illud dubium
eſt an ſibi alias teſtamentum facere poſsit p
modum exemplaris ſubſtitutionis, qua in re 16
ſunt, qui putent quòd † exemplaris fieri nõ po
teſt cæco, ſecundum Curt.Iun.in d.l.humani-
tatis.nu.7.mouetur, quia cæcus poteſt facere
teſtamentũ ſeruata forma quæ tradit in l. hac
conſultiſsima, C.qui teſtam. facere poſſ.ergo
ei per alium teſtamentum fieri non debet quã
doquidem exempla ſubſtituendi facultas fun
datur in impotentia teſtandi, ut probatur in
§.qua ratione iuncto §.præcedenti, in l. de pu-
pil.ſub.& in l.humanitatis. C. de impuberem
qui nimo etiam ſi eſſet cæcus impotens ad te-
ſtandum, non per hoc ſequeretur quòd poſſet
ei fieri exemplaris ſubſtitutio, niſi illa impo-
tentia deſcenderet ex defectu & carentia in-
tellectus, ut probatur in d.l.humanitatis, & in
d.§.qua ratione. Hoc amplius oporteret ꝙ cã
rentia, ſeu mẽtis ille defectus ex furore, vel de-
mentia, uel ſimilis morbi cauſa, quæ ab animo
deflueret

Exemplaris cæco fieri non poteſt.

deſflueret deriuaretur, ſecus verò ſi à corpore originem morbus ille traheret, vt latè diximus in illa quæſtione an muto, & ſurdo poſſet fieri exemplaris, uude tentari poteſt quòd etiam ſi cæcus ſtolidus eſſet, ſi tamen non omnino inſanus ei exemplaris fieri non poſſet, id quod pendet ab illa quæſtione utrum fatuo poſſet fieri exemplaris, quam ſuo loco locamus, denique quòd cæcus non careat intellectu ſicq; non poſsit ei fieri exemplaris euidentius eſt q̃ longa contentione egeat, quandoquidem quotidie uidemus cæcorum quamplures ſummos eſſe artifices muſicæ iuris prudentiæ, rethoricę, & ſimilium artium, adeo ut ad culmen doctoratus, uel magiſtratus peruenire poſsint, ut in quęſtione de facto obtentum fuit, id quod plane probarur ex ſequentibus.

17 Cæcus nō prohibet eſſe doctor, uel teſtis.

Et primo ſuppoſita idoneitate, de qua ſupra cuilibet eſt permiſſum admitti ad honorem magiſterij, ſi non reperitur prohibitus, ut in d.l. magiſtros, & in dicta lege unica, de profeſſo. qui urbe. ſ. lib. x. C. ſed cæcus ex hoc ſolo quòd ſit cæçus, non reperitur prohibitus, ergo eſt admittendus. l. nec non, ex quib. ca. mai. Confirmo & probo, quia certum eſt, quòd in his, quæ ſunt de genere permiſſorum, quilibet intelligitur de perſonis permiſsis niſi ſpecialiter reperiatur prohibitus, tex. eſt & ibi Bart. in l. mutus. §. cum quæritur. ff. de procura. in l. j. ff. de teſti. in l. ſi quęramus. ff. de teſtamentis, in cætera, in princ. ff. de leg. j. ſed cæcus non reperitur prohibitus aliqua lege, uel conſtitutione ergo intelligitur permiſſus d. l. nec non. Confirmo adhuc, quia ubi in aliqua diſpoſitione habemus regulam generalem, ſemper illa militabit donec conſtet de exceptione, uel fallentia, ut in l. ab ea parte. ff. de ꝓbationibus, in l. ſuus quoque in verſ. puto. ff. de hæred. inſtituend. in c. adde de reſtitu. ſpolia. Bar. in l. ij. ff. ſi quis in ius uoca. non ierit, ſed non conſtabit de exceptione, uel fallentia in cæco, ergo militabit regula. Confirmo tertio, quia ſi ulla lex immediate diſponit quòd cæcus ꝓhibeatur ab aliquo actu, hoc ideo eſt, quia pręſumitur quòd cæcus non poterit illum actum debitè exercere, ut in l. j. in §. caſum, ff. de poſtu. in l. j. C. qui morbo, in l. luminibus. C. qui dare tutores, uel curato. po. ſed ratio iſta ceſſat in caſu noſtro, qa ponimus pro conſtāti præfactum magiſtrum idoneum eſſe ad magiſterium, & quòd debitè poterit exercere principale officium ipſius magiſterij, ergo ceſſabit diſpoſitio iurium, quæ in contrarium adduci poſſunt, ut in l. adigere, in §. quamuis, de iure patro. ratio enim legis magis conſideranda eſt quam dictum, ut in l. cum pater, in §. dulciſsimis, de lega. ij. in l. nomen filiarum, de lega. ij. in l. hæc actio. ff. de calunniato. Confirmo & quarto, quia cęcus non prohibetur ab illo actu, cuius exercitium, non impeditur ex defectu oculorum, unde bene poteſt eſſe teſtis in alijs actibus. in quibus ex defectu uiſus non impeditur puta in re perceptibili alias, q̃ ſenſu uiſus, ut ſi habet notas uoces contrahentium, ut eſt Glo. in c. teſtes ij. q. iiij eſt per. Specu. in titu. de teſte, in §. j. verſ. ſed nūc quid cæcus, & per Panor. in c. cum cauſam, in vj. colū. de teſtibus, hinc etiam eſt, quòd poteſt præſtare auctoritatem ipſi pupillo contrahenti ſi ſit tutor. ut in l. & ſi tuto. ff. de auctori. præſtan. Ratio eſt, quia in huiuſmodi actibus non impeditur ex defectu uiſus, ergo non eſt prohibendus à magiſterio per quod officium illud exercere poſsit. Confirmatur hoc ex tex. in c. niſi cū pridem, verſ. alia uerò cauſa, de renun. ubi debilitas, uel infirmitas corporis, tūc demum eſt cauſa ſufficiens ad hoc, quod Epiſcopus renūtiet epiſcopatui quando ex huiuſmodi defectu Epiſcopus eſt impotens ad exequendum officium magiſterij, minimè obſtabit huiuſmodi defectus quin magiſterium aſſequatur maximè cum ex huiuſmodi debilitate oculorum augeatur ſibi fortitudo memoriæ, & intellectus, atque uigor ſpiritus ad docendum ut ſecundū Apoſtolū poſsit dicere, quia infirmior fortior factus ſum, ut in d. c. niſi cum pridem, & quod uergente deorſum conditione corporea, feruor ſpiritus in ſublimiora conſcendit, in c. iij. de renunciatio. ad quod bene facit tex. in l. ij §. quem ſenio, & in §. corporis, debilitas excuſat aliquem ab honore, uel officio publico quando ex tali imbecillitate, redditur inſufficiens ad executionem illius honoris, uel officij, ſed ſi illud officium, uel honor poſsit geri ex conſilio, & prudentia non excuſabitur ex infirmitate corporis, ſic ergo in noſtro caſu cum ex iſta oculorū infirmitate noſter cæcus non reddatur inſufficiens ad officiū docendi, quod quippe officium geri poteſt ex conſilio, & prudentia potius quàm ex uiribus corporis non impedietur ex eadē infirmitate.

18 Præterea & quinto quāuis unus defectus ſit potens ad impediendum aliquem ab aliquo honore, ſi tamen ille defectus poteſt ſuppleri ex aliqua perfectione patientis illum defectū, talis defectus non obſtabit patienti, tex. eſt in præallega. cap. niſi cum pridem, §. pro defectu. iuncto tex. in c. cum in cunctis, de electione, & in c. fi. de ætate, & qual. ubi defectus ſciētiæ nō ſolum impedit promouēdum in Epiſcopū, ſed deijcit iam promotum, ſi tamen defectus ille ſuppleatur charitate, non obſtabit promouendo, uel promoto. Bene facit ad id tex. in c. de illis,

illis,& in cap.fin.de ſponſa. impube. ubi defectus ætatis in matrimonio contrahendo ſuppletur ex perfectione prudentiæ,ad idem tex. in l.ſecunda. C. ſi minor ſe maiorem dixerit, de quo per Ioan.in præallegat.ca. de illis. Verum in exemplari ſubſtitutione,ut paulo ante dicebamus,vix eſt ut hæc uitia poſsint ſuppleri cum ſi parentibus concedas hanc facultatem, ut exemplariter cæco ſubſtituant, tunc ipſi cęco, qui per ſeipſum teſtari poteſt facultas reſtandi auferatur, per quod ipſi iniuria fieret contra l.ex facto,in princip.ff.de uulgar. & pupilla. Redeundo ad prelibatum articulum, an cæcus ad honores poſsit admitti, quod dixi admittendum in illo cęco præſertim,de quo mentionem habuimus.

18 Excellētia facit utcũ prohibitis diſpenſet.

Præterea in dicto cęco ponebatur excellens artis peritia, quæ quidem operatur quòd perſona alias prohibita ab aliquo actu admittatur ad illum,hinc eſt quod quãuis mulier prohibeatur eſſe arbitrix,ut in l.cũ lege.ff.de arb. & in l.fin.C.eod.& in c.mulierem. xxij.q.v.ſi tamen mulier eſt perſona excellens,bene poterit eſſe arbitrix,ut per Specul. in titul.de arbitro, §.ſecundo in princip.argumento,in capi. dilecti,de arbitris,& in cap.cum deuotiſsimam. ij. quæſt.ij.hinc eſt,quòd licet antiquior ſit præferendus in dignitatibus, & honoribus,ut in l. final.C.de tyronibus.libro. xi. & in l. ſemper, ff.de iure immunitatis ſi tamen iuniores ſunt excellentiores præſferendi ſunt antiquioribus,ut in authen.de monachis,in §. ordinem. colla.prima,& quãuis ſtaturo caueantur,quòd ad lecturam ordinariam non poſsit deputari doctor aliquis minor quadraginta annis, tale ſtatutum non uendicaret locum in doctore ualde excellenti licet ſit minor, quia propter excellentiam magnam receditur ab ſtatuto, ita ſingulariter Bald.in l.ſe reprobari,in verſiculo ualde tamen diſciplinati. ff. de excuſat.tutor. Idem tenet Ange.in l.ſi cum dies,in § ſi arbiter.ff.de arbi.refert, & ſequitur Alexand. in l. cum quid,in prima col,ff. ſi certum petatur.

Decl.ij.ti. de los alcades lib. ij.ordi.

Vnde licet mulier regulariter iure regio iudex eſſe nequeat l.ij.titul. de los alcaldes libro ſecundo ordinamen. tamen ſi ſit excellentis uirtutis, & peritiæ forte poterit ſtat ergo ex ſuperioribus recedi debere à regulis iuris ob inſignem peritiam eius uiri,de cuius receptione,vel excluſione agebatur, quaſi hoc in caſu regulę prohibitoriæ locum non uendicent, & ita obtentum fuit in illo cęco, de quo mentionem habuimus, & meritò præſertim, quia in præfato cæco ponebatur notoria artis peritia.

De ead.re 19 Notorietas excludit,aut nõ eget com probatio aut cauſæ ſignificationem.

Eſt notus ſine examinatione recipitur, ſufficit enim teſtimonium populi pro examine, ut eſt text.& ibi Gloſſ.in capitulo nullus, uigeſima quarta diſtinct.ad idem text.in capitulo propoſuit,de appellatio.ubi Panormita.notat quòd ſcholaris notoriè peritus poteſt doctorari ſine examine,uel ſaltem cum modico examine,pro forma,rei enim demoſtratæ fruſtra fit demonſtratio,ut in l.prima,§.final.ff.de dote prælega.& in dict.l.prima.ff.de in integ. reſti.unde quanuis Romæ in admittendis auditoribus præcedat examen, ſi tamen ſit doctor ualde excellens,talis debet admitti abſque illo examine per l.ſed reprobari.§.amplius,uerſiculo ualde tamen diſciplinatos.ff.de excuſa. turo.&ita aiunt allegaſſe dict. Doctorem de ſiguero,& cum electus eſſet in auditorem Rotæ,ſeu Romanæ curiæ, obtinere tamen non potuit,unde cum receptus non eſſet per Charolum inuictiſsimum Cæſarē deſignatus fuit, ut præſideret curiæ Neapolitanæ hodieque electus eſt in præſidētem curię, ſeu prætorij Valliſoletani.

De ead.re

Redeundo ad cęcum ad honores poſsit admitti prædictis non oberit ſi dicatur,quòd cæcus magiſtratus eſſe non poteſt, nam aliud eſt eſſe magiſtrum aliud eſſe magiſtratum, pro quo adduco text. in dict. l.quibus, de uerborum ſignificatione ubi Iuriſconſultus appellat, magiſtros illos, quibus præcipuè cura rerum incumbit, & quia magis, quàm cæteri diligentiam, & ſolicitudinem in rebus, quibus præſunt debent, unde in cuiuſlibet diſciplina præceptores appellat magiſtros ammonendo, uel monſtrando quin etiam, inquit Iuriſconſultus ipſi magiſtratus per deriuationem à magiſtris cognominantur, ex quibus uerbis clarè conſtat, quòd magiſter, & magiſtratus ſunt diuerſi, nam ſi idem eſſent non diuerſis nominibus nuncuparentur, ut in l.ſi idem. C.de codicillis.

20 Etymologia uocabuli nõ cõſideratur.

Pręterea Iureconſultus non ponit ibi diffinitionem magiſtratus, ſed deriuationem tantummodo certum eſt, quòd ubi alias habemus ſignificationem uocabuli ex diffinitione, nunquam ſummitur propria ſignificatio ex alluſione, uel deriuatione, ſecundum Bartol.& Doctor. in l. prima in principio, & in l. ſecunda in §. appellata. ff. ſi certum petatur quanuis enim tutor cognominetur à tuendo, non tamen omnis, qui tuetur dicitur tutor, ſed ille tantum in quem cadit uera diffinitio tutoris, ut in lege prima in principio. ff. de tutelis, & in principio inſtitut. eod.titulo, & quanuis teſtamentum deriuetur à mentis

teſtatione,ut in l.prima. ff.de teſta.non tamen
omne illud quod mentem teſtatur, teſtamen-
tum eſt,ſic etiam quãuis mutuum cognomi-
netur ex eo,quod de meo fiat tuum,ut allega-
ta l.ſecunda.ff. ſi cert.peta. non tamen omne
id quod de meo fiat tuum eſt mutuum, alio-
quin mutuum contineret omnem alienatio-
nem. Sic in propoſito quãuis magiſtratus co
gnominetur à magiſtro,ut in d. l. quibus, non
tamen ſequitur,quòd magiſter, & magiſtratus
ſint idem, alioquin magiſtri pecorum eſſent
magiſtratus,quod eſſet abſonum,uera autem
& propria ſignificatio huius uocabuli magi-
ſtratus, tribuitur prætoribus, atq; alijs rem-
publicam adminiſtrantibus,ut per Alberi.in
dictiona.in uerb.magiſtatus: magiſtratus non
poteſt dici niſi habeat iuriſdictionem ordina
riam,& non ſufficit habere delegatam, ut eſt
tex.quem ibi notat Paul.de Caſtro, in l. cum
qui.ff.de iuriſdictio.omni iudi.quod Paul.di-
cit ibi notandum etiam menti tenendum pro
ſtatutis loquentibus de magiſtratibus,& quã-
uis in iure reperiantur quinque genera magi-
ſtratuum: omnes tamen, à maximo, uſque ad
infimum habent iuriſdictionem ordinariam,
ut in authen.ut ab illuſtribus.§.ſancimus,col-
lar.iiij.Bartolus,in l.j.ff.de officio eius cui eſt
manda.iuris per Speculat.in titu. de iuriſdict.
omn.iudi.quaſi per totum, & iſta eſt commu-
nis interpretatio iuriſperitorum, ex qua ſumi
tur propria ſignificatio uocabuli, ut i l. Labeo
§. idem, Tubero. de ſupellectili.lega. in l. cum
de lanionis.§.aſinam,de fundo inſtru.

CAP. IIII.

1 DEclaratio l.lx. Tauri.
2 Declaratio l.liiij.Tauri.
3 *Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure re-gio non firmatur iuramento ipſius uxoris.*
4 *Vxor luxurioſè uiuens non amittit teſtamenti fa-ctionem.*
5 Declaratio l.fi.tit.iiij.lib.v.ordi.
6 Declaratio l.fin.titulo de las ganancias libro quinto ordin.
7 Declaratio l.j.tit.iiij.lib.v.ordin.& l.ix.tit. de las donationes eodem libro.

VIdimus de captiuo,de obſide,
& ſimilibus an habeant te-
ſtamenti factionem,nunc ui-
dendum de muliere uxorata,
& quidem iure communi nu
pta utranque teſtamenti fa-
ctionem habet,non ſecus, quàm ult iure an-

tem regio licet ſimiliter habeat teſtamenti fa
ctionem actiuam, & etiam paſsiuam, tamen
paſsiua teſtamenti factio in hunc modum re-
ſtricta iure regio fuit,ut nullam hæreditatem
citra uiri licentiam poſſet agnoſcere,aut adi-
re ſine inuentarij confectione,confecto autem
inuentario bene poteſt.l.liiij. Taurina. unde li 1 Decl.l.lv. Taur.
mitatur l.lv. Taurina, quæ generaliter uetat
mulierem non poſſe citra uiri licentiam qua-
ſi contrahere,nam aditio hæreditatis eſt qua-
ſi contractus l.ex maleficijs, §. hæres quoque,
ff.de actio.& obligat.§.hæres quoque, inſtitu.
de obligatio.quæ quaſi ex contractu, & tamen
hæreditatem adire ſine uiri licentia fas eſt, 2 Declar. l. liiij. Tau.
confecto inuentario,per dict.l.liiij.quia eo ca
ſu ex illo quaſi contractu lædi ſaltem immo-
dicè non poſſet argumento l. final. per totam
C.de iure delibera. minor autem ſine autho-
ritate tutoris etiam confecto inuentario non
poſſet adire per §.ſed neque inſtitutin.de au-
thori tutor.l. ſi curatorem habens.C.de in in-
tegrum reſtitutio.neque dict.l.quinquageſima
quarta, quæ id propter interuentum inuenta-
rij conceſsit nuptæ ad minores, ut puto tra-
hi poterit. Sed an mulier poſsit ſine licen-
tia uiri legatum agnoſcere, teneo poſſe ar-
gumento dict.l.quartæ, nam qua ratione po-
teſt hæreditatem confecto inuentario adire,
eadem & legatum agnoſcere, argumento l.
ſi hæreditatem. ff. manda. præſertim ſi onus
iniunctum non habet.

An autem per † interuentum iuramenti 3 Vxoris cõtractus ſine licẽtia uiri factus nõ firmat iuramẽto contra nouiſsi.
is contractus, aut quaſi contractus ab uxo-
re citra uiri licentiam initus firmetur?& Mi-
cha.Ciſon.in dict.l.quinquageſima quinta,uer
ſiculo quarto dubitatur poſt Ioan.Lup.quem
allegat, & Baldus nouellum firmat iuramen-
to ualidati talem contractum,aut quaſi quod
omnino nego, cum id iuramentum inferat
læſionem marito in honore, & etiam in bo-
nis, quia omnia quæſita conſtante matrimo-
nio ipſe participat, l.prima, & ſecunda,& l.fi-
nal.titulo quarto, libro quinto ordinament.
cuius iuri iuramentum uxoris nocere non po
tuit,cap.ſecundo de pact.in ſexto capitul.cum
contingat,de iureiurand.cap. licet mulieres,
eodem titulo in ſexto, nec iurandum de per-
iurio uxoris, quæ illum contractum ſe ſerua-
turam iurauit, nam iurauit impoſsibile, &
conſequenter ſtatim peierauit,arg.l.nepos pro
culo,ff.de uerb.ſig.niſi eã ſalues intelligendo
ſoluto matrimonio obligatam ad obſeruan-
tiam iuramenti,quod licet uerum eſſet, quod
nõ firmo interea,tñ contractus eſſet infirmus,
aut in pendenti qua de re alibi fuſius.

Denique

4 † Denique, quòd uxor iure regio poſsit teſtari, tenet in ſpecie Micha. Ciſon. in dict. l. lv. uerſiculo decimonono, poſt Baldus quem allegat in l. ſi curatorem habens. C. de in integ. reſt. & in l. uelles, nec ne. C. de reuocand. donatio.

Mulier luxurioſè uiuens non perdit teſtamenti factionē.

Quid autem ſi ea mulier nupta luxuriata eſt, an per hoc amittat teſtamenti factionem? mouet quaſtionem quòd mulier luxurioſè uiuens prodigæ æquiparatē, ut alibi diximus, prodigus autem teſtari non poteſt. l. is cui l. ff. de teſtamen. facit, quia bona quæſita conſtante matrimonio iure regio amittit. l. fina. titul. iiij.

5 lib. v. ordin. & perdit dotem, ſecundum quoſdam, ut per ipſum Mich. in l. xiiij. Tauri. quod non firmo adhuc magis eſt, ut teſtari poſsit, nec dict. l. final. debeat trahi ad hunc caſum cum ſit pœnalis, ergo &c. ut l. antepenult. eum ſe. ff. de pœn. c. in pœnis, de regu. iur. l. Arrianus ff. de act. & ob. l. abſentem, in princip ff. de pœn. Ad dict. l. is cui lege reſp. quòd loquitur poſtquàm alicui bonis interdictum eſt.

Decla. l. fi. tit. 4. lib. 5 ordi.

6 Illud autem quæri poteſt quo caſu mulier poſt mortem mariti luxurioſè uiuere cœpit, & per hoc priuanda ueniebat bonis quæſitis cōſtante matrimonio, iuxta d. l. fin. tit. de las ganancias lib. v ordin. an ſi id peccatum occultum ſit, ipſa mulier in foro animæ teneatur ea bona etiam nullo incuſante deferre, & reſtituere hæredibus mariti, & magis eſt, ut non teneatur, quia ut oſtendimus. c. vij. nume. r. lib. j. tomo. ij. cum plu. ſeq. lex ad pœnam neminem noluit obligare in foro animæ, niſi cum id expreſsit, uel cogitauit, cogitaſſe autem uidetur cum pœnam comitti ipſo iure, uel ipſo facto expreſsit, non aliter, ut ibi latè, hæcq; pars mitior eſt, & ita debet intelligi, & limitari d. l. fin.

Decl. l. fi. tit. de las ganãcias lib. v. ord.

7 Præterea quòd Princeps tali uxori donauit etiam conſtante matrimonio, quod regulariter ipſi ſoli non etiam uiro iure regio acquiritur, ut in l. j. & ij. d. titu. de las ganancias, & in l. ix. titu. de las donatio. lib. v. ordin. id non puto amitti, nec hęredibus mariti deferri per impudicitiam mulieris pudoriſque uiolationem poſt mortem mariti contingentem, quia d. l. fin. loquitur in hæc uerba los bienes, que fuerō ganados, i meiorados por ſu marido, i porella at hæc bona per ipſam tantum, non etiam per eius maritum quæſita uidentur, ut d. l. j. & d. l. ix. ergo hoc in caſu non loquitur lex illa pœnalis, nec extra caſum ſuum trahēda eſt, cum ſit pœnalis, ut proxime dicebamus per quod d. l. ptima, & ix. ampliantur, & dict. l. final. limitatur.

Decla. l. j. tit. iiij. lib. v. ordi. & l. ix. tit. de las donat. eod. lib.

CAP. CV.

1 *PRælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ.*
2 *Induſtrioſus quiſque præſumitur.*
3 *Priuatio, quæ nunc eſt non præſumitur in futurum, ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiuè*
4 *Induſtria quotidie acquirit.*
5 *Officium quando præſumatur affectatum.*
6 *Prælatus, uxor & ſimiles ex cuius bonis præſumantur quęſiſſe.*
7 *Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti.*
8 *Filijfamilias bona, unde quæſita præſumantur.*
9 *Clericus bona patrimonialia poteſt adſeruare, & de bonis eccleſiæ ſe alere.*
10 *Clericus habens opulenta ſalaria, an præſumatur quæſiſſe de bonis eccleſiæ.*
11 *Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur.*
12 *Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*
13 *Prælatus quando debeat facere inuentarium.*
14 *Clerici hæres capiens poſſeßionem ſua auctoritate an puniatur.*
15 *Eccleſiæ an præſumantur bona à prælato relicta.*
16 *Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet.*
17 *Clerici hæres repertus in poſſeßione, an ſit ſpoliandus.*
18 *Præſumptio iuris eſt probatio etiam ubi requiritur probatio inſtrumentorum.*
19 *Clericus an uſufructuario an uero uſuario æquiparetur.*
20 *Monachi bona etiam quo ad poſſeßionem tranſeunt ipſo iure ad monaſterium.*
21 *Prælatus an uideatur poßidere nomine eccleſiæ.*
22 *Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quem ſtat præſumptio iuris.*
23 *Officialis quando præſumatur quęſiſſe de bonis fiſci.*
24 *Principis theſaurarius an de bonis fiſci pręſumatur emiſſe.*
25 *Dapifer. ergo fur.*
26 *Fuga famuli facit eum præſumi res ſubtraxiſſe.*
27 *Socius quando ex ſocietate quæſiſſe præſumatur.*
28 *Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis, & taliter quæſita non poteſt alienare.*
29 *Concubina præſumitur quæſiſſe ex bonis amaſij.*
30 *Vxor etiam adulterans præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti.*
31 *Vxor etiam adulterans ex marito præſumitur concepiſſe.*
32 *Officialis, prælatus, & ſimiles poßunt probare, q. non quæſierunt intuitu officij, uel dignitatis.*
33 *Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis.*

34 *Domini ex bonis an famulus dictatus præſumatur.*
35 *Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe uideatur necne.*
36 *Prælatus tam ex bonis ſuis, quàm eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur.*
37 *Prælatus non ſemper marito aſsimilatur.*
38 *Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli, & quare.*
39 *Regula quando fiat.*
40 *Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt.*
41 *Prælatus, & eius hæres tenentur ſi res eccleſię præſcripta eſt eius culpa.*
42 *Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis, uel quærendis quando teneatur.*
43 *Prælatus qui curauit, ut ſibi relinqueretur quòd quis eccleſia relinquere uolebat an teneatur.*
44 *L. duodecima, titulo de los corregidores, lib. ij. ordin.*
45 *Commendatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis.*
46 *Clericorum, uel religioſorum iure uaria perſonæ utuntur.*
47 *Arma quando placeant Deo.*
48 *Armatorum ordines ab eccleſia probantur.*
49 *Monachiſmum, uel religio, uel ordo religioſorum, quando facta uideatur.*
50 *Monachiſmi religioſorum tria ſubſtantialia nota.*
51 *Clericus, uel eccleſiaſticus, ut quis fiat.*
52 *Eccleſiaſticus, ut quis ſit, ut clericali ordine inſignitus ſit neceſſe non eſt.*
53 *Eremita dicitur eccleſiaſticus licet clericus non ſit.*

VIdimns de certis, an poſsint teſtari, nunc uidendum eſt de Epiſcopo. Epiſcopus autem, aut quilibet clericus, vel ſacerdos, quòd poſsint facere teſtamentum non dubitaṙ, ut in cap. quæ in officijs, de teſtamen. ubi per nouiſsimos, & in c. ſiut manifeſtè, xij. quæſt. j. qua in re tria ſunt uidenda primum, bona promiſcuè per clericum poſſeſſa, cuius præſumatur. Secundum de quibus bonis poſsit teſtari. Vltimum an bona prælati, vel clerici diſtincta eſſe debeant à bonis eccleſiæ, nam in dubio pręſumunt eccleſiæ, argu. d. c. ſint manifeſtè. Sed in contrarium, imo quòd iſta bona, quæ habet prælatus præſumantur acquiſita ex induſtria ſua, vel ſint ſua propria, & non eccleſiæ facit text. not in l. ſi defunctus. C. arb. tute. ubi eſt text. nota. quod acquiſita per tutorem quantumcunque pauperem non præſumuntur acquiſita de bonis pupilli, conſtat autem ualere argumentum de tutoribus ad prælatum eccleſiæ. capit. quia contigit de religio. domi. & in capit. fina. v. quæſt. iij. & per dictam l. ſi defunctus. † dicit ibi eleganter Bald. quòd quilibet præſumitur induſtrinſus, & poſſe ditari, allegat l. cura. §. ij. & iij. de mune. & honoris, ubi Gloſſ. dicit quòd generaliter, quilibet anhelat ad lucrum. Pro cuius † confirmatione facit quod dicit eleganter. Bald. in l. ex perſona ultima columna. C. de probatio. ubi dicit quòd quando præſuponimus quandam præſentationem, uerbi gratia quando allegatur minor ætas, quia qui dicit minorem priuat tempus, ſiue numerum annorum, & qui dicit paupertatem priuat habitum rerum, tunc non procedit argum. à priuatione in præterito ad priuationem in præſenti per dict. l. ſi defunctus, & dictam l. cura. §. deficientium, & eſt ratio, quia non entis nullum eſt fundamentum, & ideo deficit extremũ à quo, quæ verba ſunt notanda. Ad idem facit, † quia quando quis emit aliquam rem habens pecuniam communem, & dubitatur ex qua pecunia emerit, in dubio præſumitur ex propria pecunia, ita dicit Baldus, in l. ſi paternus, prima columna, in fin. C. commun. utri. iudi. per dict. l. ſi defunctus, & l. ſi uentre in fine, de priui. credi. nec eſt recurrendum ad coniecturas, cuius conditionis homo fuerit artifex, uel non, quia ſemper pręſumitur, quod ſit pecunia propria, ex quo non conſtat quod ſit communis, uel aliena. l. non unde. C. ſi certum petatur, ergo ſic in propoſito, &c. Item facit, quia quando quis donat omnia bona ſua non addendo præſentia, uel futura ualet donatio. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. credi. & l. prima. C. ut actio. ab hæred. & contrahen. & l. ſi quis argentum. §. ſed & ſi quis. C. de donation. ratio eſt, & iſtud eſt quod pondero, quia poterit lucrare poſt donationem, quod lex præſumit, & in illo lucro poterit teſtari, & ſic non auferetur ſibi liberæ teſtandi facultas, ita dicit Bartolus in l. ſtipulatio hoc modo concepta. de uerborum obligation. poſt medium, per dict. l. ſi defunctus, quod optimè quadrat in propoſito.

†Facit etiam pro hoc, quia quando aliquis pauper inuenitur in officio, præſumitur illud affectaſſe, & procuraſſe. l. ſpadonem, §. fina. ff. de excuſa. tuto. & tamen illud, quod ibi acquiſiuit non præſumitur acquiſiſſe ex officio, ſecundum Bartol. ibi per dict. Bartol. in l. ſi defunctus ergo idem in prælato, & hac de re uide Iaſo. in l. niſi hoc, in fi. ff. de pact.

Secũdo principaliter pro prælato facit tex. notabil. in c. j. xij. q. iiij. & ibi optima Glo. nam ibi

1 Prælatus quæſiſſe, an præſumatur ex bonis eccleſiæ.

2 Induſtrioſus quiſque præſumitur.

3 Priuatio, quæ nũc eſt nõ præſumitur futuri temporis, quod eſt aliquid poſitiuè.

4 Induſtria quando acquirit.

5 Officium quando præſumatur affectatum.

Prælatus uxor & ſimiles ex cuius bonis præſumanť quæſitę.

6 ibi legitur, & notatur quod † ſi clericus habẽs
patrimonium & beneficium aliqñ acquiſiuit
in dubio præſumitur quod fuerint acquiſita
tam de bonis clerici, quam de bonis eccleſiæ
uel beneficij, unde in dubio debent diuidi ſe-
cundum quantitatem patrimonij & rerũ ec-
cleſiæ, nam ſi clericus ex fructibus ſui patri-
monij percipiebat, c. ex fructibus autẽ ſui be-
neficij ducenta, detractis ſibi neceſſarijs, tunc
in dubio de bonis per eum acquiſitis eccleſia
habebit duas partes, & hæres clerici unã par-
tem tantum, & hoc etiam tenet Imola in ca.
cum inofficijs de teſtam. & Bald. in authen. li-
centiam. de epiſcop. & cleric. Imo quod plus
eſt uoluit, Ioan. And. in c. iij. de peculio cleri-
corum, quòd pręſumitur pro clerico ſi con-
ſtat quòd tempore ſuæ promotionis habebat
aliqua bona, unde iſto caſu ſi hæres clerici uel
prælati poſſideat & eccleſia agat cõtra ipſum
probet de iure ſuo, quia pro hærede eſt præ-
ſumptio ex quo conſtabat clericum tempore
ſuæ promotionis aliquando poſſediſſe uel ha-
buiſſe aliqua bona, tamen hoc procederet qñ
hęres clerici reperitur in poſſeſsione de quo
infra dicetur.

Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti.

7 Ad idem pro iſta parte facit text. in l. quin-
tus. ff. de donatio. inter uirum & uxorem, & in
l. etiam. C. eodem titulo, adducendo illa iura
ad contrarium eius quod dicit Gloſſ. nam iu
ra illa loquuntur in uxore, quia ſi aliquid repe
ritur uxorem quæſiuiſſe in uita uiri pręſumi-
tur quæſiuiſſe de bonis uiri, ſed ſic eſt quòd
prælatus uel rector uidetur eſſe maritus eccle
ſiæ. vij. q. j. c. ſicut alterius, & eccleſia uidetur eſ
ſe uxor ipſius ergo bona quæſita per pęlatum
non pręſumũtur quæſita de bonis eccleſiæ, ſed
potius præſumamus contrarium, ex quo poſ-
ſum ſingulariter inferre quòd ſi tempore mor
tis prælati aliqui reditus & bona undecunque
quæſita reperirentur penes eccleſiã efficeren-
tur hæredum prælati & non ſucceſſoris eccle-
ſiæ, niſi per dictum ſucceſſorem probatum eſ-
ſet, unde bona illa fuiſſent quæſita. † Facit etiã
ad idem Gloſſ. in lege, cum oporteat, in princ.

Filiiſ. bona unde quæſita præſumantur.

8 de bon. quæ libe. & quod ibi not. Baldus ter-
tia coll. quæ dicit quòd ex qualitate perſo-
narum conſiderabuntur bona reperta penes fi
lium quam conditionem ſequuntur, nam ſi fi
lius fuit diligens & ſtudioſus, & pater fuit pau
per, bona illa præſumentur aduentitia nõ pro
fectitia: modo ad propoſitum ſi epiſcopatus
eſſet pauper uel tale beneficium quod ſecun-
dum qualitatem beneficiati non ſufficeret ad
alendum ipſum laicum uel beneficiatum, ſi be
neficiatus eſſet diligens, tunc bona reperta
apud ipſum præſumerentur propria ipſius &
ex induſtria ſua quæſita, & non epiſcopatus,
moueor etiam ad hoc, † nam licet beneficia- 9
tus habeat patrimonium poteſt ipſum coacer
uare & cum bona habeat eccleſiæ uiuere de
redditibus eccleſiæ, ut eleganter dicit Innoc. in
c. epiſcopus, de præbend. quem communiter
Doctores ſequuntur in c. ex pręſentium, de pi-
gno. maxime Abb iij. notabi. ex quo infertur
eleganter † quòd ſi aliquis pręlatus alicuius ec 10
cleſiæ ex qua nihil aut modicum percipitur
habet officium lucroſum, quia fortè eſt do-
ctor ſalariatus ad legendum, uel auditor curiæ
regis, & ſua induſtria multa lucratur, tunc
illa non præſumentur fuiſſe quęſita intuitu ec
cleſię, hoc tenet Imol. in cap. primo, circa finẽ,
de peculio clericorum.

Clericus bona patrimonialia poteſt obſeruare & de bonis eccleſiæ ſe alere

Clericus habẽs opulenta ſalaria an præſumatur quæſiſſe de bonis eccle.

Infertur etiam ulterius quòd † ſi repetitur 11
prælatum mutuaſſe pecuniam nomine proprio
& probet quòd erat talis perſona quæ potuit
acquirere dictam pecuniam induſtria ſua, ut
poteſt exemplificari in Præſidente regiæ cu-
rię tunc ſatis præſumitur dicta pecunia fuiſſe
quęſita & per cõſequens mutuata, de proprio
patrimonio, uel de acquiſitis intuitu perſo-
næ. Ita tenet ſingulariter Anto. & Imol. in cap.
tertio, de peculio clerico. in fine, & pro hoc ui
detur quòd actio quęſita per prælatum con-
tra extraneum, nomine proprio, acquiritur
hæredi prælati, ſi probetur quòd tempore pro
motionis habuit aliqua bona, uel potuit ac-
quirere ex induſtria ratione officij quod exer
cet, quæ omnia dicit Imol. in allegato, c. ter-
tio, eſſe diligenter notanda, quia ſæpe de facto
poſſunt accidere.

Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur.

Ad idem † etiam non minus facit notabil, 12
& ſingula. text. in cap. primo. xii. q. v. ubi dicit
quod ſi conſtet quod epiſcopus aliqua acqui
ſiuit in epiſcopatu, omnia talia acquiſita ce-
dant eccleſiæ, ſed ſi dubiũ eſt an iſta bona ha-
buit ante epiſcopatum, uel poſtea acquiſiuit,
probatur ibi ſingulariter, quòd ſucceſſor cle-
rici defendetur in ſua poſſeſsione quouſque
probabitur quod fuerunt acquiſita poſt ſuam
promotionẽ, & ſic aperte probatur ibi, quod
eccleſię intentio non ſit fundata ſuper illis bo
nis quę reperitur poſsidere prælatus tempore
mortis ſuæ. Prędictis tamen non obſtantibus,
in d. cap. ſint manifeſti diſponitur cõtrarium,
Ad idem eſt text. in authen. de eccleſ. titu. §.
interdicimus, colla. ix. uerſ. in illis ubi dicitur
ꝙ epiſcopus uel clericus de illis bonis dunta-
xat habet poteſtatem alienandi, & quibus uo-
luerit perſonis relinquendi, quæ ante epiſco
patum probatur eum habuiſſe, unde dicit ibi
Gloſſ. quòd præſumptio eſt pro eccleſia, quod
acquiſita ꝑ prælatum poſt promotionẽ ſuam
pręſumuntur

Eccleſia an habeat fundatã intentionẽ in bonis à clerico defuncto relictis.

præſumuntur eſſe ipſius eccleſiæ. Ad idem eſt text.& Gloſſ.ubi idem dicitur in effectu, in authent.licentiam,de epiſco.& cleric. Ad idem facit text. in cap.j.xij.q.iij. & in cap.j.de peculio clericorum. Ad idem tex.in cap.j.de teſtamen.cum pluribus concordan.& ex hoc infertur quòd ſi clericus uel prælatus poſt promotionem ſuam aliquid emit nomine ſuo eccleſia poteſt illius uendicare tanquam proprium idem ſi nomine alieno, ut in allegato,c.j.quoniam illa res uidetur empta ex pecunia eccleſiæ,addo Bal.in l.mancipia. C.ſi quis alter.uel ſibi,& Gloſſ.in l.uxor marito. ff.de donatio.inter uirum,& uxorem,quæ argumentatur contra miſeros prælatos qui cum aliqua emũt faciunt in inſtrumentis apponi nomina ſuorum conſanguineorum,nam eccleſia poteſt uendicare res ſic emptas, ſic ſi non poſsit emere in territorio magnas & emit & ſic apponitur in inſtrumento nomen famuli uel alterius, iſta fraus ibi non prodeſt, & uide Andr.Sicu. in d; cap.j.v.colla. Prædicta autẽ diximus eſſe ſpecialia in eccleſia ut res empta ex pecunia eccleſiæ eius præſumptiuè efficitur & non ementis,ſicut dicimus ĩ pecunia militis,l.ſi ut proponis.C.de rei uendi.& pupilli, l.iij. C.arbitr. tute.contrarium tamen regulariter, l.ſi ex ea. C.de rei uendi.l.& ſi de ſua. C.de donation.inter uirum,& uxorem,cum ſimilibus,de quo remitto ad nota.in prædictis iuribus,quia uidetur alienum à materia.

Ad idem facit l.quintus.ff.de donation.inter uirum & uxorem, & l.etiam. C.eod.titu. ubi dicitur idem in uxore ut acquiſita per eã præſumãtur de bonis mariti, & procedit iſtud argumentum de uxore ad eccleſiam ut in prædictis iuribus,& Glo. ordinaria in cap.ſignificauit,de dona.inter uirum & uxo.

13 Prælatus quandode beat facere inuentarium.

Ratio autem prædictorum eſt, quia ex quo prælatus à principio nõ diſtinguit res ſuas per libellum à rebus eccleſiæ ſicut debebat ut probatur in d.c.manifeſta, ſupra alleg. præſumptio eſt contra ipſum quod nullas tẽpore promotionis res proprias habuerit., ex quo fuit in culpa non ſeruando cautelam legis, ut uoluit Innoc.in cap.cum in officijs,de teſtam. ſicut in ſimili dicimus quod hæres qui non ſeruat diſpoſitionem legis faciendo inuentariũ, præſumit̃ ſubtraxiſſe res hæreditarias, & ideo tenetur ultra uires, quia non præſumit̃ ſoluere de ſuo, ut in authent.de hæredi.& falcid.§. ſancimus,colla.j. Ad hoc facit, quia imputandum eſt ei qui à principio potuit prouidere & non prouidit, de quo uide multa & elegantia iura, per Lupum in repetitione, c.per ueſtras, de don.inter uirum & uxo.xvij.& xviij.col.

Et ex prædictis infert ſingulariter Innoc.in d.c.cũ in officijs,quòd † ſi ille cui prælatus reliquit bona ſua iure teſtamẽti ea occupat pro pia auctoritate,quod incidit in pœnam, l.ſi qs in tanta. C.unde ui.& c. ſi quis in tantam. i.q. iiii.nec excuſatur obtentu teſtamen. quod eſt ſingulare & exclamat Bald.in dict.authent. licentiam,de epiſcop. & clericis, iii.col.dicens quòd ubi non apparet de tempore acquiſitionis præſumitur pro eccleſia. Item ubi non apparet cuius contemplatione præſumitur quod contemplatione eccleſiæ & contingit hoc propter culpam prælati,quia debet quaſi inuentarium facere & ſegregare res ſuas à rebus eccleſię & omnia congregare cum conſilio clericorum,unde ſi hoc omittit multũ præſumitur contra eum ſicut contra tutorem, ita Bal. ubi ſupra. 14 Clerici heres capiens poſſ.ſua authoritate, an puniatur.

Et ad corroborationem illius dicti Innoc. & huius facit text.in c.j.de teſtam. ubi eſt tex. quod quidquid clericus habet præſumitur eccleſiæ,niſi conſtet eſſe acquiſitum ante promotionem,nam ibi quidã epiſcopus in ſuo teſtamento inſtituit hæredem, & poſt mortem epiſcopi eius ſucceſſor petebat bona ab ipſo relicta text.ibi dicit quidquid patuerit ipſum habere à qualibet pſona detineri nullatenus patiaris,niſi hoc ſolum, quod ipſum ante epiſcopatum ordinem conſtitit habuiſſe, & pondero uerbum,detineri,poſitum in illo text.quod denotat nudam & rudem facti detentionẽ, ut nota, in c.cauſam,de præſcript.ideo ibi uidetur tex.expreſſus pro illa doctrina Innoc. 15 Eccleſiæ an præſumãtur bona à prælato relicta.

Ad idem facit text. in d.authent.licentia, uerſic.quodcunque ante epiſcopatum probatum fuit,& c.ergo in dubio præſumitur pro eccleſia & per illum text.infert,ibi Bal. quòd nõ ubi non apparet de tempore acquiſitionis pręſumitur pro eccleſia,quia hoc contingit propter culpam ipſius non conficientis inuentarium: unde ſi hoc omiſit, præſumitur contra ipſum ſicut contra tutorem, argu.l.tutor qui repertorium.ff.de adim.tuto.

Pro hoc etiam facit tex.in cap.primo,uerſi. ut ſi hoc conſtat, xij.q.v.nam ibi quædam mulier ſeu ancilla dicebat quædam bona quæ ab ipſa petebantur à quodam epiſcopo ſibi relicta eſſe acquiſita ante epiſcopatum illius q ea ſibi reliquit text.tamen ibi dicit ſi hoc conſtat non debẽt ſibi auferri, & ſic in caſu illius text.illa ancilla poſsidebat, tamen Gregorius ibi requirit probari, quod illa bona fuerint epiſcopi. 16 Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimoniũ niſi probet

Ad confirmationem etiam prædictorum facit † quia, ſi mulier dicat ſe habuiſſe aliqua bona ante matrimonium, uir autem dicat

quod

quòd poſt matrimonium ſunt acquiſita, mulieri incumbit probatio, quia qui ante factum dicit probare debet, l. quoties. C. de rei uendi. de quo in d. rubrica. c. per ueſtras, cclxxxiiii. coll. cum ſequentibus, facit ad hoc quia procedit iſtud argumentum, de marito ad eccleſiã, Gloſſ. in d. cap. ſignificauit, fallit tamen hoc niſi mulier publice negociaretur, & ex ipſa licita negociatione quæſtum faceret, nam tunc non præſumitur à uiro quæſiſſe cum probatur contrarium, ita tenet ſingulariter Bal. in l. cum oportet in prin. de bonis quæ libe. iii. col. & facit quia incertis nõ eſt locus coniecturæ & præſumptioni legis, l. continuus. §. cum ita ff. de uerbo. oblig. Fallit etiam iſtud de uxore, niſi poneremus de facto, quòd fuiſſet diues & maritus nihil habens tũc illud quod uxor quæſiuit nõ deberet præſumi de bonis uiri, quia nihil habebat, quia ex bonis quæ non apparẽt aliquod lucrum proficiſci non poteſt, & quia ex nihilo nihil fit. Secundum Philoſo. facit qđ habetur in l. j. ff. de contrahen. emption. Imol. ſingula. in c. j. de peculio clericorũ, & pro hoc Gloſſ. ſingula. in c. ſignificauit, de dona. inter uirum & uxorem, quam allegat Montalu. in l. j. tit. iiij. fori. ll. lib. iii. c. de las ganancias, admittitur tamen probatio in contrarium per iſtum text. ſingula. in c. ſint manifeſti, quem ad hoc allegat prædictus doctor, ubi omnino uideas, & uide quam plurima ad iſtud propoſitum, in repetitione d. rubricæ. c. p ueſtras, col. xxviii. uerſi. operatur, & col. clxxxi. cum ſequentibus, & uide omnino in iſtis locis, quia inuenies multa memoria digna. Ad prædicta etiã facit quod ſingula. dicit Ancha. in d. c. in officijs, ſcilicet quod non eſt facienda uis quis poſſideat poſt mortem clerici, ſcilicet an eius hæres uel eccleſia, ſed quod ille probet res eſſe ſuas, pro quo minus facit præſumptio, ergo eſt dicendũ quod ſi prælatus tempore promotionis nihil habebat, præſumitur pro ipſa eccleſia & debet probare hæres licet poſſideat per ſupradicta, & per nota. in c. j. ij. de pecul. cleri. cuius contrarium tenet Gloſſ. notab. in c. j. xii. q. quinta, quæ dicit pro poſſeſſore præſumendum plenior Gloſſ. in capitulo primo, xii. q. iiii. pro Abb. in c. iii. de pecul. clericorum, & in c. cum eſſes, de teſtam. in repeti. Et ex prædictis infertur, quòd cum appareat talia bona ſic demiſſa per prælatum nullo confecto inuentario

17 eſſe eccleſiæ, uel præſumantur ipſius eccleſię in qua erat beneficiatus, † ſi hęres qui inſtitutus eſt in prædictis bonis poſt mortem ipſius inſtituentis apprehendit illa, ſit ſpoliandus remedio, c. reintegranda. iii. q. j. uel interdicto recuperãdæ, cum eccleſia reperiat ipſum in ſuis

Clerici hæres repertus in poſſeſſione an ſit ſpoliandus.

bonis ſaltem præſumptione iuris, ob quam ſolam poteſt pro ipſa eccleſia ferri ſententia, ut per Innocen. & Anchar. in dict. capitulo, cum in officijs.

Imo quod eſt plus, & iſtud reputo ſingulare quod etiam ſi requireretur probatio inſtrumentalis, nec ſufficeret probatio per teſtes, iuxta Gloſſ. in l. contrahitur. ff. de pigno. & in l. pactum quod bona fide. C. de pactis, & plene in cap. j. de cenſibus, lib. vj. nihilominus ſufficeret hæc præſumptio iuris, iſtud colligo ex ſingulari deciſione Bal. in l. j. C. de fideicõ. iii. col. ubi tenet quod etiam ſi per ſtatutum requiratur quod delictum probetur per inſtrumentum, nihilominus ſufficeret præſumptio de qua in l. cum de in rem uerſo. ff. de uſuris, & ſic illud quod dicitur quòd præſumptio iuris eſt liquidiſsima probatio, iuxta Gloſſ. ſingul. in l. ſi tutor. C. de peri. tu. ubi addo ſimiles. procedit etiam ſi in aliquo caſu requiratur probatio inſtrumentalis, per dictam deciſionẽ Bal. de cuius ueritate per Roma. in l. j. C. de teſtam. mil. & pro deciſione Bald. facit text. ſingula. quem ipſe allegat in l. l. iij. C. de apo. pupi. lib. x. quod perpetuo tene menti. 18

Præſumptio iuris eſt probatio etiam ubi requiritur probatio inſtrumentorum.

Facit etiam ad prædicta quod ſingulariter ſubdit Innoc. in d. cap. cum in officijs. dicit enim cum in rebus eccleſiæ quæ præſumuntur eſſe eccleſiæ retineat eccleſia ciuilem poſſeſſionem, clericus nõ etiam naturalem cum nõ nomine ſuo ſed eccleſię poſsideat ad inſtar cõmodatarij, l. ſi collonus. ff. de acquit. poſſeſ. & in c. fin. iſta. d. cauſa, & q. refert Bald. ibid. ſingularia uerba Innoc. in d. authen. licentiam dicens eſſe ſubtilia unde ſecundum omnes, non potuit clericus habere naturalem poſſeſsionẽ illorum bonorum, ſed continuabitur per mortem ipſius ipſi ciuili poſſeſsioni, ſi ergo hæres occupet, uidetur occupare bona poſſeſſa per eccleſiam, & ideo ſunt reſtituenda interdicto recuperandæ uel ſaltem remedio, dict. capitulo reintegrandæ. 19

Clericus an uſufr. an uero uſuario æquiparetur.

Prædicta corroborantur etiam alio fundamento, nam clericus uiuens æquiparatur uſufructuario & habet in uita liberam adminiſtrationem, in morte autem aſsimilatur uſuario qui ſuum facit quatenus conſumpſit, & non ultra ergo de bonis quæ ſic poſsidet tempore mortis quæ ſunt eccleſiæ uel dubitatur quod eſt idem cum præſumatur pro eccleſia teſtari non poteſt ut notat Bald. in dicta authent. licentiam, & ſi teſtamen. faciat uidetur illud facere de bonis eccleſiæ, ergo oportet hæredem probare contrarium, ſcilicet quod fecit de bonis ſuis uel acquiſitis intuitu perſonæ & ſi occupet poſſeſsionem propria authorita

te

te tenebitur uno de prædictis remedijs, ſci-
licet interdicto recuperandę, uel remedio.c.
reintegranda.

Facit etiã quia clericus uel prælatus in bo-
nis eccleſiæ uel de quibus dubitatur cenſetur
adminiſtrator, unde hanc adminiſtrationem
quæ morte finitur non potuit tranſmittere, l.
cuius bonis.ff.de cura. furio. cum ſimilibus.

Facit etiam ad corroborãdam doctrinam
Inno.de qua ſupra, quod ſingu.dixit Hoſtien.
in cap.ex parte, de conſue, ubi dicit quòd bo-
20 *Monachi bona etiã quo ad poſ. tranſeunt ipſo iure ad monaſterium.* na†ingreſsi trãſeunt in monaſterium, quo ad
dominiũ & poſſeſsionem ſine corporali appre
henſione, nam ex quo tranſit perſona tranſeũt
bona quæ ſunt acceſſoria ad perſonam, idem
etiam tenet Ancha. in capit. quia ingredien-
tibus, de teſtam. Cin. in authen. ſi qua mulier,
de ſacroſanct.eccleſi.& Archidiaco. in cap. ſi
qua mulier.xix.q.ultim.& uide tex.pro iſta do
ctrina, in l.ſi adoptauero.ff.de precar.

Facit etiam talis ratio, †nam ex quo prǽla-
21 *Prælatus an uideatur poſſidere nomine eccleſiæ.* tus reperitur in poſſeſsione ſaltem naturali an
te mortem præſumitur poſsidere nomine ec-
cleſiæ, quia ad officium ſuum pertinet acqui-
rere eccleſiæ, ut tenet Inno.in d.cap.cum in of
ficijs, ſi igitur poſsidet nomine eccleſiæ, nõ po
teſt interuertere prædictam poſſeſsionẽ, imo
potius illam naturalem quam ipſe habebat
continuat ipſi ciuili quam habet eccleſia, non
obſtat Gloſſ.in cap.primo. xij.q.v.& aliæ quæ
dicunt præſumendum pro hærede ex quo poſ
ſidet & ſic eccleſia habet neceſſe probare, qã
Gloſſ. hæc dat tres intellectus & uidetur te-
nendus ille qui eſt magis fauorabilis eccleſiæ,
argumen.l.ſunt perſonæ.ff.de religio. & in c.ſi
de re iudi. & ſic quòd magis præſumatur pro
eccleſia, licet hæres poſsideat, nam nõ obſtan
te quod poſsideat, tenentur probare quod res
erant prælati, cum eccleſiæ intentio ſit funda
ta, ut dictum eſt.

22 *Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor cõtra quẽ ſtat præſumptio iuris.* Nec obſtat l cogi.de peti.hæredi. quæ dicit
quòd poſſeſſor non cogitur dicere titulum ſuę
poſſe. quia procedit niſi ſit pręſumptio contra
poſsidentem ut eſt text. in cap. ex inſinuatio-
ne, de procura. & hic adde omnino quæ not.
in d.repeti.c.per ueſtras.ccxiij.col.

Ad † prædicta facit etiam Gloſ.ſingula in l.
defenſionis facultas, de iur. fiſ.lib.x.quę dicit
23 *Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci.* quod ſi officialis miſſus in prouinciam in ali-
quo officio lucratus eſt mille ultra officium,
quod fiſcus poteſt auferre, & quia præſumi-
tur quæſiſſe de bonis fiſci quantuncunque ſit
paratus reddere rationem: quia nõ poteſt con
tra fiſcum de quo per Cin. in l.penul. C.ſi cer-
tum peta.& illam Gloſſ.dixit unicam Bal. in l.
cum oportet, de bonis quæ liber.iij.col.& eam
ſequitur in l.ſi defunctus. C.arbitr.tutel. & in
lege tertia.C.de donation. inter uirum & uxo
rem, & in dict.authen.licentiam, & in lege pri
ma.C.de hęredi.uel actio uendit.& ſubdit ibi
Bald.quòd magnates optimè ſeruant hodie il
lam Gloſſ. & eam allegat pro unica, in capitu. 24 *Princeps theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe.*
qa de præſum. uериſimile ꝙ theſaurarius prin
cipis præſumitur de theſauro emiſſe, ſed Bar.
illud non tenet, imo quod quærit officialis nõ
præſumitur de bonis fiſci niſi contrarium ap-
pareat.ff.de iure.fiſ.l.iij.§ multa, & idem.Salic.
in l.penul.C.ſi certum petatur, facit l.ſi defun-
ctus.C.arbitr.tute.& l.ſi creditores, in fin.ff.de
ſepara.& l. circa.§. deficientium, de mu.& ho
ſed Doct.in authent.de manda.princ.§.opor-
tet, col.tertia.dicunt quòd aut ſunt tales offi-
ciales qui poſſunt negotiari & tunc aut à ſub-
dito, & tũc ex induſtria ſua pręſumitur quęſiſſe,
alias ex officio, l.j.C.de cond.indeb. Alij dicũt
quòd aut infra prouinciam quæſiuit, & tunc
aut ab ſubdito, & præſumitur habuiſſe ex ad-
miniſtratione, d.l.defenſionis, & l.quę officia.
ff.de contrahen.emption.aut à non ſubdito, &
tunc ex induſtria ſua pręſumitur quæſiſſe, l.At
tilius.ff.de dona.Bald.tamen in dict.authen.li
centiam, dicit quod eſt ſpeciale in iſtis admi-
niſtratoribus publicis, ut contra eos pręſuma-
tur per nota.in d.l.defenſionis, in uerſicu.ſub
correctione, quodq; in prælato eccleſiæ ſemp
pręſumitur quæſiuiſſe de bonis eccleſiæ niſi a-
liunde appareat quęſitum ut dictis iuribus, &
idem dico in uxore, d.l.etiam.C.de dona. in-
ter uirum & uxorem, & in filio familias, ut eſt
Gloſſ.notab.in lege cum oporteat, in princ.de
bonis quæ liber.& ibi per Cinum, & Bald.ter-
tia col.& not.Roma.conſil.cccxxxviii. in alijs
autem officialibus, locupletatis durante offi-
ficio ſi eſt de prohibitis contrahere. præſumi
tur iniuſtè quæſiuiſſe, l.non licet. ff.de contra-
hent.emption.l.quiſquis.C.ſi certum petatur,
ſi autem de permiſsis ſiquidem non habet ad-
miniſtrationem pecuniariam, tunc non præſu
mitur acquiſiuiſſe de officio, l.præſidis.ff.ſi cer
tum petatur. Idem ſi habet adminiſtrationem
pecuniariam, ſi tamen reddit bonum com-
putum, dicta l.ſi defunctus, ſecus ſi non reddit
& ſic intelligitur Gloſſ. in dicta lege defenſio-
nis, & hæc omnia ſunt notanda tanquam in
materia ſingularia, & notat Bald.in dicta lege
cum oporteat, iij.col. Et adde Gloſſ. in clem.
j.de hæreti.in uerſic.diminutionem, †quæ di-
cit quòd dapifer & infideles ſeruientes de eo
quod dominis datur ſemper decimam uel aliã 25
cotam ſubtrahunt nõ ergo mirũ ſi pręſumantur *Dapifer de go fur.*
ditati ex bonis dominorum, & in ſimili adde
Bal.in lege apud antiquos. in fi.C. de furt. ubi
arguit

26 arguit contra iſtos, † Et ad idem Gloſſ. ſingula, in auth. de exhæreis. §. ſi uerò etiam quædã col. v. quæ arguit cõtra ſeruientes fugiẽtes, ut eo ipſo res amiſſas præſumantur ſubtraxiſſe.

Fuga famuli facit eum præſumi res ſubtraxiſſe.

Ad prædicta † etiam facit quod ſingulariter 27 dicebat Roma. conſ. cccxxxviij. ubi concludit quòd ſi contrahens ſocietatem erat pauper nec in alio officio ſe exercuit niſi in illa ſocietate, nec alias poterat apparere unde quæſierit multa bona quæ habebat, eſt præſumptio quod de bonis ſocietatis allegat, c. primũ, de pecul. cleri. & ad hoc debẽt & poſſunt omnia per dicta iura allegari.

Socius quæ ex ſocietate quæſiſſe præſumatur.

28 Facit etiã ad prædicta † text. & quod ibi notat Dominicus in c. abbate. §. ſed ad hoc, de re iudic. lib. vj. ubi dicit ꝙ rex in dubio præſumitur acquiſiſſe intuitu ſuæ dignitatis; & ex hoc ampliat c. intellecto, de iure iur. & alia iura prohibentia alienationẽ eorũ quæ ſunt regalis coronæ, ut procedant etiã in acquiſitis per regem in bello iuſto uel alias, hinc eſt ꝙ quinta quæ debetur regi de præda eſt de regalibus, & non poteſt rex eam in perpetuum donare, ij. parti. titu. xxvj. l. iiij. not. in repeti. c. per ueſtras, col. ccvj. alias ccxj.

Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis & taliter quæſita non poteſt alienare.

29 Ad prædicta etiam facit † quod dicitur de concubina retenta in domo amaſij: quia quicquid acquirit præſumitur, acquiſiſſe de bonis amaſij, ut dicit Bal. in l. j. C. de natu. liberiſu. arg. illius, l. & in l. cum oporteat. de bonis quæ liberis, iiii. col. uerſi. ſed quæritur nunquid. allegat ad hoc, tex. in l. fin. ff. de actio. & obliga. quæ iudicio meo parũ facit, melius facit tex. in l. ite legato. §. parui. ff. de lega. iii. ubi æquiparatur uxor & cõcubina, & nõ differunt niſi in dignitate ut ibi dicit, de quo per Barba. in c. j. 30 de pecul. clericorũ † ubi inter alia dicit ꝙ hoc habet locum etiam in uxore adulterata, quia ſi aliqua acquiſiuit præſumeret in bonã partẽ quòd potius acquiſiuit ex bonis mariti quam aliunde, argum. tex. qui eſt ſingularis, in l. miles. §. defuncto. ff. de adulteriis, ubi ſingu. proba 31 tur quòd † quãdiu uxor potuit ex marito concipere licet probet eo tpe cum alio adulterari, fauore matrimonij præſumitur ex marito concepiſſe. Idẽ in acquiſitione & iſtud eleganter tenet Bal. in d. l. cum oporteat. iiij. col.

Concubina præſumitur quæſiſſe ex bonis amaſij.

Vxor etiã adulterãs præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti.

Vxor etiã adulterãs ex marito præſumitur concepiſſe.

32 Præterea ad prædicta facit bonus tex. in c. j. §. ſi uero, de feud. guard. in uſi. feud. † ubi probatur quòd illa quæ fiunt ab officiali durante officio præſumuntur fieri reſpectu officij, & ideo dicit ibi eleganter Andr. de Iſer. quod ſi officialis emit præſumitur emiſſe de bonis officij, & ſic uidetur ibi caſus pro Gloſſ. in dicta lege defenſionis, ſed ſi uult probare quòd emit de ſua propria pecunia bene admittitur, & talis probatio tollit ſiniſtram ſuſpicionem, quæ eſt contra eum, & idem dicam in caſu huius quæſtionis, quia licet præſumantur quæſita intuitu eccleſiæ quæ acquiſiuit prælatus, non tamen iſta eſt præſumptio iuris, & de iure quia reciperetur probatio in contrarium, ita uult Gloſſ. notab. in capitulo primo, de peculio clericorum, & hoc habeo pro indubitato.

Officialis prælatus & ſimiles poſſunt probare quòd non quæſierunt intuitu officij uel dignitatis.

Ad prædicta etiam facit quod dicit Baldus in allegata authent. licentiam, ubi ponit quæſtionem † de quodã rectore hoſpitalis qui tempore aſſumptionis nihil habet, nec in aliquo ſe exercuit; poſtea multa quæſiuit nec aliunde poterat oſtendi, an eſſet de præſumptio, quòd de bonis hoſpitalis quæſierit, & conſuluit quòd ſic, pro quo facit, c. j. ſupra allegatum, ſecundũ Bald. ubi ſupra. facit etiã quia hoſpitalia gaudent eodem priuilegio quo gaudent eccleſiæ, l. omnia priuilegia, de epiſco. & cleric. c. requiſiti, de teſta. not. Ioan. Andræ. in c. ſecundo, de reſti. in integrum, & ſic concluſio iſta loquens in prælato locum habet in rectore hoſpitalis, & an habeat locum, in uicario temporali, uel perpetuo remitto ad ea quæ notat Bald. in dicta authentic. licentiam, & Abba. poſt alios in dicto capitulo primo.

33 Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis.

Quid autem de laico qui adminiſtrauit negotia magni domini demum reddit ad ciuitatem ſuam multum diues, an præſumatur quæſiſſe ex bonis domini, remitto, ad nota. p Anch. & Imo. in d. c. j. & ibi plenius Barba. v. co.

34 Domini ex bonis an famulus ditatus præſumatur.

Reſtat autem ad contrariũ reſpondendum pro cuius intelligentia uidenda eſt diſtinctio quam ponit Ioan. Andr. in c. iij. de pecul. clericorum, quam etiã recitat ibi Abb. & fere omnes & plenius idem Abba. in repetitio. c. cum eſſes, xj. xij. col. dicit enim Ioan. Andr. recitatis aliorum opinionibus, quòd aut cõſtat prælatum habuiſſe tempore ſuæ promotionis, aut cõſtat quod nihil habebat, aut dubitatur. Primo cum dicit præſumẽdũ pro poſſeſſore, ideò ſi hæres clerici eſt in poſſeſſione illorũ bonorum eccleſiæ incũbit onus probandi ꝙ de redditibus eccleſiæ fuerint quæſita, & iſto caſu poſſet procedere opi. dicẽtis ꝙ poſſeſſor eſt in poſſeſſione defendẽdus, & idẽ uidet uelle Gl. in allega. c. j. xii. q. v. & habet locũ hoc caſu, forte tex. in allegato cap. abbatis. xii. q. iiii. quem primo allegaui pro contrario.

35 Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe uideatur nec ne.

Secundo caſu cum nihil habet prælatus tempore promotionis, præſumendũ eſt pro eccleſia, c. j. de teſtam. & hoc caſu poſſet procedere text. in dict. cap. ſint manifeſti, poteſt tamen iſto caſu hæres clerici probare ꝙ ex artificio uel aliunde intuitu perſonæ illa bona acquiſierit ſibi tñ incumbit onus probãdi cũ eccleſia

habeat intentionẽ fundatam ex præſumptione iuris communis & ſic tex. ille dicens, quòd iſta bona præſumunt̃ eſſe eccleſię uel intuitu eccleſię acquiſita non inducit præſumptionẽ iuris & de iure, quod patet etiam per Glo. notab. in d.c.j. de pecul. clericorum.

Tertio caſu cum dubitatur an aliquid habuit tempore promotionis & iſto caſu etiam poterit procedere tex. ille, iſta eſt diſtin. Ioan. Andr. per quam aliqua ex prædictis iuribus uidentur reducta ad cõcordiam, fateor tamen quod Abb. & alij moderni nõ tenent indiſtincte prędictam diſtinctionem licet ſcribentes, ante Abb. communiter eam ſequunt̃, ſed dictis ipſis nihil puto addendum, ideo remitto ad ea quæ ipſe notat in dictis locis.

Specialius tñ reſpondẽdo ad prædicta contraria dico quòd tex. in allegato, c.j. xii. q. iiii. procedit qñ conſtat quòd prælatus tempore

36 promotionis habuit patrimoniũ, & poſtea aliqua acquiſiuit, † & dubitatur ex quibus bonis acquiſiuit, quia promiſcuè utebatur patrimonio & rebus eccleſiæ, at patrimonium erat ſufficiens ad acquiſitionem illorũ bonorũ & etiã eccleſia erat ſufficiens in totum uel in partem & tunc fit diuiſio inter eccleſiam & hęredem clerici, ſecundum quantitatem patrimonij & rerum eccleſiæ, & iſte eſt proprius caſus illius, c.j. quòd plenius uideas per Abb. in dictis locis, & ibi per Innoc. & Barb. & uide Glo. notabilem. in c.ii. de pecul. cleric. ſecus in caſu, d.c. ſint manifeſti, in quo non conſtabat tempore promotionis aliquid habuiſſe.

Prelatus tam ex bonis ſuis q̃ eccleſie quæſiſſe aliquando præſumitur.

Non obſtat etiam doctr. Ioan. And. de qua ſupra, quia uel non eſt uera per ſupradicta, uel debet intelligi & diſtingui p ea q̃ dicta ſunt.

Non obſtat etiam quod ſupra dixi de uxore ut pręſumatur acquiſiſſe de bonis uiri, ſic prælatus, cum eccleſia dicatur eius uxor, quia aliud eſt in uiro ſpirituali, ut eſt pręlatus uel

37 rector aliud in uiro carnali. Ratio diuerſitatis quia uir ſpiritualis, & ſic prælatus uel rector cenſetur adminiſtrator rerum eccleſiæ nõ aũt dominus, ſed ipſa eccleſia, c. cęterorũ, de don. ſecus eſt in uiro carnali, quia ille eſt dominus rerum ſuarũ, & etiã rerũ uxoris datarũ in dotem, l. dote ancillam. C. de rei uend. cum ſimi. & ſic poteſt dici quod utrobiq; pręſumit̃ pro eo qui eſt dominus, nam in uiro carnali præſumitur pro eo qa dñs eſt, ſed in uiro ſpirituali non præſumitur, pro eo, quia nõ eſt dñs ſed eccleſia. Secundo poteſt dici q̃ licet aſsimiletur matrimoniũ carnae ſpirituali non tñ ſemper eſt bona eqparato, & argumẽtatio de uno ad aliud, nã in multis differunt ut p Ioan. And. in c. tuæ. de ſpõſa. & p Glo. in regula beneficiũ, de

Prelatus non ſemper marito aſſimilatur.

regu. iur. lib. vj. unde non debet ſumi ſimilitudo ſecundũ rudẽ & ſimplicẽ figurã, ſed à radice rõnis ut uoluit Ioan And. in d.c.j. de peculio cleric. & ex hoc colligit̃ uj. ſolu. ſ. ut acqũita p uxorem præſumantur eſſe mariti, ut euitetur ſuſpicio turpis quæſtus, & ut non præſumamus in ea peccatum, nam mulieres raro ſe miſcent negociationibus, nec illæ etiam conueniunt mulieribus, cum non debeant ſe immiſcere negotijs uirorũ, C. mulieres, de iudi. lib. vj. l. maritus. C. de procu. & l. alienã, eo. titu. & l. fœminæ, de reg. iur. ideo illud qđ præſumit̃ penes uxorẽ alicuius præſumit̃ à iure quod ſit de bonis uiri, ut euitet̃ ſuſpicio turpis quæſtus d. l. etiã. & d. l. Quintus, Idem dicendũ in prælato eadem ratione, nam prælatus prohibetur negotiari, ut per totũ titulũ ne clerici uel monachi, & plenè p Gl. xiiii. q. iii. in ſumma, ideo quod penes eũ reperit̃ pręſumi debet quia ex iuſta cauſa acquiſiuit, & ſic ex redditibus eccleſiæ cuius adminiſtrationem gerit, nõ autẽ præſumit̃ q̃ ex negociatione quęſierit, cũ illa ſit ei prohibita, ut dictum eſt, & ſic deliquerit ſe illi miſcẽdo, & in dubio nõ debet præſumi delictũ, l. merito. ff. pro ſoc. ne ergo p̃ſumamus in prælato peccatũ negociationis, acqſita per ipſum præſumunt̃ acqſita ex redditibus beneficij, uel bonis eccleſiæ, ſicut dictũ eſt in uxore & ſic eadẽ ratio diligenter cõſiderata operat̃ diuerſam præſumptionem in dictis caſibus.

38 Secus † tamen dicendum eſt in tutore, nam cum ſibi permiſſa ſit negotiatio ut eſt notum, acquiſita per ipſum durante tutelari officio præſumunt̃ quæſita ex ſua induſtria & negotiatione, non autem ex bonis pupilli, nam ſi præſumeremus ea acquiſiuiſſe ex bonis pupilli, tũc pręſumeremus in eo crimen furti, uel bona pupilli alio modo ſubtraxiſſe, & ſic deliquiſſe, ita dicit. Inno. in d.c.j. de pecu. cler. ſed hoc nõ eſt præſumendũ, d. l. merito. & c. fin. de præſumpt. & ſic eadem eſt ratio quare ſecus præſumit̃ in tutore q̃ in pręlato, ſ. ne crimen præſumat̃, & ſic nõ obſtãt præallegata, l. ſi defunctus, arbitr. tute. ita eleganter dicit Abb. in allegato, c. cũ oẽs, & Imola in d.c.j. & idẽ Bal. in l. cum oporteat, de bonis quæ libe. iij. col. dicens quòd tutor non præſumitur ſubtraxiſſe, nec tenetur reddere rationem niſi de officio ſuo per dictam legẽ, ſi defunctus, & bona præſumptio eſt in rebus dubijs eligere ſaniorem partem, & turpis pręſumptio eſt euitanda, & fugienda per dictam legem Quintus, ita Baldus in dicta lege cum oporteat. Et per iſtas rationes nititur ipſe impugnare Gloſſam, in allegata lege defenſionis, de quo ibi per eũ.

Tutor nõ pręſumitur quæſiſſe de bonis pupilli & quare.

Alio etiam modo poteſt ſolui contrarium

de

de dicta l.ſi defunctus, ſcilicet quod dicamus
aliud eſſe in tutore aliud in prælato eccleſiæ,
ratio diuerſitatis: quia prælatus habet admi-
niſtrationem perpetuam, & ſuſtentatur de bo
nis eccleſiæ. lxx. diſtin. c. ſanctorū, & de præb.
c. cum ſecundū, tutor uero habet adminiſtra-
tionem temporalē & ſuſtentatur de bonis pro
prijs, nō pupilli, & not. per Gl. in c. ſi. v. q. iij. iſtā
ſolu. poſuit Ioan. de Ligna. in clemē. gratiæ, de
reſcrip. & Anto. & Imol. in d. c. j. de pecul. cleri
corum, & per Abb. in d. c. cum omnes. in repe-
tion. xiij. col.

Vel aliter, & iij. non obſtat, d. l. ſi defunctus
quia loquitur in tutore, & nulla eſt æquipara
tio inter tutores & prælatos, nec ualida argu-
mentatio de tutore ad prælatum, ut uult Glo.
ſingularis, in d. c. ſi. v. q. iij. imo dicamus quòd
regulariter non æquiparentē quāquam in qui-
bus aſsimilentur ut in prædicta Gloſſ. ideo ex
hijs pluribus faciamus regulam, iuxta notata
per Glo. ſingularē, in l. Iulianus. §. j. ff. de actio.
39 empt. quę dicit† quòd quando plures ll. tractātes
eandem materiā reperiuntur cōtrariæ in hoc
dubio ex pluralitate caſuum eſt regula conſti
tuenda & alij erūt caſus excepti, cum ergo iſte
caſus ſic nō repetiatur exceptus, ſ. quod in mo
do acquiſitionis prælatus æquiparetur tutori,
ergo remanet ſub regula iuxta Glo. notabi. in
rubr. de regu. iur. dicētem quòd potior eſt cau
ſa illius pro quo facit regula, & in dubio iſtud
eſt regulare, & debemus ei īhærere ſicut Bono
nienſes, &c. ut dicit Gloſſ. in l. omnis definitio.
ff. de regu. iur. & iſtam ſolutionem ad d. l. ſi de
functus nemo tāgit & credo eam uериſsimam
ſed pro ſolu. eſt præſtantior ſecundū Docto. in
dictis locis, ſ. Abb. in repeti. c. cū oēs. & Imol.
in d. c. iij. de pecul. cler. & pro ea facit† quia præ
40 latus tenetur bona eccleſiæ argumētare ut eſt
tex. ſingul. in c. quicunq;. xij. q. iiij.† Ideo dixit
Glo. reputata ſingula. iuncto tex. in c. ſacerdo-
tes, eadem cauſa & q. quod ſi prælatus potuit
aliquid acquirere eccleſiæ & neglexit, tenetur
41 de ſuo proprio patrimonio ſatisfacere eccle-
ſiæ, ſi dicimus quòd ſi per negligētiam paſſus
eſt rem eccleſiæ præſcribi, tenetur de ſuo pa-
trimonio ſatisfacere eccleſiæ. Gloſſ. ſingula. in
c. placuit, el ij. xvj. q. iij. & etiam his caſibus te-
nebitur eius hęres, ut probat tex. ſingula. in c.
ex partium de pignoribus, & ibi per Abb.
& Imolam.

Regula quā fiat.

Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ, ſi poteſt.

Prælatus & eius hæres tenentur ſi res eccleſiæ præſcripta eſt eius culpa.

42 Hinc eſt quod quemadmodū prælatus alie
nans iam quęſita per eccleſiam debet admini-
ſtratione priuari. c. monemus, xij. q. ij. & cap. ſi
quis, de rebus eccl. l. iubemus, de ſacro ſanctis
eccle. ita & ſi fraudat eccleſiam in acquirendo
ut quia iam acquiſita ex reditibus, eccleſiæ ap
propriat ſibi uel alteri, text. eſt notab. de hoc
in cap. ſecundo, de peculio cleric. ſi igitur tene
tur augmentare & acquirere eccleſiæ, nimirū
ſi acquiſita per eum præſumātur acquiſita ex
reditibus eccleſiæ, & actus in dubio uidet ge-
ri ſecundum iuris diſpoſitionem, l. ſi duo. ff. de
acquiren. hæred. & ubi reperitur factum, uel
acquiſitum præſumitur factum per illum qui
aliud facere tenebatur, l. ij. C. de cib. pou. præſt.
cum ſimilibus.

Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis uel quærendis quā teneatur.

43 Et iſta faciunt ad quæſtionem notabilem,
†quidam uolebat relinquere eccleſiæ certū
quid, prælatus induxit eum ut relinqueret ſi-
bi potius quàm eccleſiæ, nunquid prælatus te
neatur eccleſiæ ad intereſſe: Gloſſ. ponit quæ-
ſtionem in lege quidquid. C. arbitr. tute. Abb.
in cap. ſecundo, de pecul. clericorum, & ibi ele
ganter per Imol. ij. col. & plenius uide ibi per
Barba. Denique hac in re uide multa per do-
ctiſsimum Didacum de Couarru. in dict. capi
tulo, cum in officis de teſtam.

Prælatus qui curauit ut ſibi relinqueret quòd quis eccleſiæ relinquere uolebat an teneatur.

44 Prælatus aūt an iudex eſſe poſsit uidetur, quòd
non, argumen. l. xij. titu. de los corregid. libro
ſecundo, ordin. ubi id militibus, commenta-
tienſibus uetitum eſt, ergo fortius in prælato,
& clerico, ſed contrarium plene probaui-
mus, alibi..

L. 12. titu. de los corregidores, lib. 2. ord.

In ſumma uehementer controuerſum eſt,
& uſu forenſi agitatiſsimū, an milites ſeu no-
biles illi quos commendatarios Hiſpanè ap-
pellamus, poſsint facere teſtamentum & de
quibus rebus teſtentur, & an ut monachi uel
clerici ſint immunes à ſecularibus gabellis?
qua in re pro utraque parte allegabimus neu-
45 tram eligendo: quia ſub me prætore inſignes
lites etiam hodie pendent, ergo quæſtio eſt
utrum milites huius ordinis ſint immunes à
prædictis ſecularibus gabellis & ex huius de-
ciſione reliqua patebunt: in qua quæſtione pri
ma facie uidebatur dicendū milites huius or
dinis nō eſſe à prædictis gabellis immunes, pri
mo quia ad hoc ut laici ut eccleſiaſticæ per-
ſonæ exiſtimantur, uidetur requiri quòd ſer
uitio Dei plene ſe dediſſent & eſſerant per re-
ceptionem ſacrorum ordinum, uel per in-
greſſum alicuius religionis perfectæ, ut in ca
pitulo duo ſunt genera, duodecima quæſtio-
ne prima, & in capitulo quiſque, decimaſepti
ma, quęſtione quarta. ſed hij milites non ui-
dentur ex toto dedicari Deo per aliquem mo
dum ex ſupradictis, nam non per receptio-
nem ſacrorum ordinum, quia nullum uidetur
recipere, quinimo ſacer ordo repugnat exer-
citio militari cum ipſi intenti & occupati eſſe
debent in fide Chriſti exaltanda, eiuſque ini-
micis conterendis, ut in capitulo, petitio,

Commendatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis.

de homicidio, neq; etiam per ingreſſum religionis uidentur poſſe dici ex toto dedicati Deo: quia & ſi eorum regula ſit approbata, non tamen uidetur dici religio perfecta, ex quo dicebat Bal. in lege officiciales in finalibus uerbis. C. de epiſ. & clericis, & Bar. in l. j. ff. de pœnis quod in ſimilibus religionibus uidetur potius eſſe quædam apparentia in habitu quàm exiſtentia & realitas in effectu utique ad eſſe religionis perfectæ, uidetur requiri q̃ religioſi uoueant & profiteantur tria ſubſtantialia uota, ſ. caſtitatis, obedientiæ, & proſperitatis: de quibus in c. cum ad moneſterium, de ſtatu regularium, & notat in clementina prima, de religioſis domibus & alia in clementina, cum ex eo, de ſententia excommunicationis quas commendat Abbas in rubric. de regularibus & in cap. ſecundo, de foro competenti, in cap. nullus. eod. titulo, ſecundo, quia cum hij ſint laici, uidetur non potuiſſe Papam eos à regali manu & ſecularibus impoſitionibus eximere, ut ueros & perſectos religioſos, ut notat Innocen. & Abbas in capitulo ſecundo, de maioritate & obedientia, per eoſdem & ſcribentes in cap. ſignificantibus, de officio de legati. tertio, pro iſta parte negatiua uidetur facere elegans text. in l. prima. §. fina. ff. de muneribus & honoribus, ibi qui obnoxius muneribus ſuæ ciuitatis nomen militiæ defugiendi oneris gratia accepit deteriorem cauſam reipublicæ facere non poteſt, & ibi notat Glo. ad fratres qui ſunt in Lombardia de pœnitentia nuncupatos, igitur ex ſupra dictis uidetur hos milites eſſe laicos, & ita à gabellis & alijs laicorum oneribus non eſſe exemptos.

Per contrarium ut huiuſmodi milites religioſorum iure uetantur, multa eademq́ue non leuia facere uidentur, ut interim omittam quod nonnulli firmant id eſſe conſuetudine moribuſq́ue receptum, quæ quidem conſuetudo eſt optima legum interpres, in primis ergo facit; quia in domo domini multæ ſunt

48 manſiones † & ſicut quædam religiones ordinantur in ſacro ſancta eccleſia Dei ad opera uitæ contemplatiuæ, ita & aliæ ad opera uitæ actiuæ, ut legitur in beato Iacobo, capitulo primo, ſancta enim apud Deum religio eſt, uiſitare pupillas & uiduas in tribulatione, ſed hoc pertinet ad uitam actiuam, ergo conuenienter poteſt ordinari aliqua religio ad uitam actiuam, & ita concludit Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione clxxxviij. articulo ſecundo, omnes quippe ſtatus religionis ordinãtur ad perefectionẽ charitatis, quę quidem charitas dilectionem Dei & proximi

Clericorũ uel religioſorũ iure uariæ perſonæ utuntur.

comprehendit, ad dilectionem autem proximi principaliter pertinet uita actiua quę neceſsitatibus proximorum deſeruit & ſicut ex charitate diligitur proximus propter Deum, ita & utilitas ex uita actiua ipſis proximis delata redundat, inde, uidelicet, ut Matthæi, decimoquinto capitulo, indubitatè ergo dicere poſſumus, quod rectè ordinatur aliqua religio ad actus conuenientes ad ſubſidium & dilectionem proximi, ſcilicet ad uitam actiuam, † hinc iuſta ratione probamus, quòd religio uel ordo militaris ſui origine inſtitutus 47

ad defendendum & ſubueniendum chriſtianam plebem Chriſtique religionem prout hæc conſtituta fuit, optimo iure ſubſiſtit, & rectè conſtituitur, & ita dicebat diuus Auguſtinus ad Bouifacium, noli exiſtimare neminem Deo placere, quia armis bellicis miniſtrat, in his enim fuit ſanctus Dauid, cui Dominus magnum teſtimonium præbuit. In his quoque fuit ſanctus ille Centurio, ut legitur in capitulo, noli exiſtimare, uigeſimatertia quæſtione prima, fuit etiã benedictus Abrahã in armis, quem in eis benedixit Melchiſedech, Geneſis primo. Religio ergo militiæ conſtituta ad defenſionem diuini cultus & cauſa publicæ ſalutis rectè dicitur ordinata, & alias legimus de iura Machabeo, qui præibat prælium Iſrael dilatans populo ſuo gloriam, nos pugnauimus pro animabus & legibus noſtris. & iterum dicebat Ambroſius, libro de officijs, quòd fortitudo quæ patriam tuetur à Barbaris plena eſt iuſticiæ, quod rurſus tali ratione demonſtratur, certum eſt quòd ſtatus pœnitenciæ eſt religio, ut in capitulo admonere xxxiii, quæſtione ſecunda, & in capitulo, ſi ſcriptura, de uoto, & notat ſanctus Thomas, in quolibeto tertio, quæſtione. lj. articulo tertio, & eſt in opuſculo de religione, capitulo duodecimo, ſed ſic eſt quod aliquando infertur pœnitentia ad militiam ut in capitulo licet, & in c. quod ſuper his, de uoto, igitur militia bene poteſt cõuenire ad ſtatũ religionis & ita probatur cauſam huius religionis inſtituendæ, de qua in chronica generali Hiſpaniæ fol. ccclxxviij. & fol. cccxc. ſanctã & legi diuinę conformẽ fuiſſe: fuere enim hij ordines militares inſtituti ad conterendã Sarracenorũ rabiẽ Hiſpaniamq́; defendendã, ut in horũ ordinũ regula & inſtitutione legiť, maxime quodmodo uere bellũ non eſt eorũ ſed domini magiſtri, & regiæ mageſtatis: nã ut dicebat Auguſt. contra Manie. in c. quid. culpator. 23. q. j. ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi bellum auctoritas penes Principem remaneat, ut in c. iuſtum, xxiij. q. ij.

Arma q̃ѕ placeant Deo.

& in l.j. C. ut armorum uſus, lib.xj. & in l.lex duodecim tabulariorum.ff. ad legem Iulia. maieſta.

48 † quòd uero religiones militares ab eccleſia ſint approbatæ probatur in clementina, quia contingit, de religioſis domibus.§.præmiſſa, & in c.cum & plantare de priuilegijs, & in c. dilecti, eod.tit.& in c.porro, & in c.dudum, & in c. adeo, de decimis, & in c.patentibus, & in c.canonica, ubi de ordinib. militaribus toties fit mentio, & in c.j.de uerbo.ſignificatione.lib.vj. ubi Gloſſ.& Doctor. & in c.ex parte, de decimis, & in c.ad ſedem, de reſtitutione ſpoliatorum notatur etiā in d.clementina, quia contingit.§.permiſſa per Gloſſ.quæ meminit de ordination Sanctæ Mariæ Celeſtrenſium, & Sancti Ioannis Hieroſolymitanorum & ſimilium, & ibi Ioannes de Imola, & Cardinalis meminit de cæteris militaribus ordinibus.notatur etiā in c.cum illorum, de ſententia excommunicationis, & in c.ſciant cuncti, de electione libr.vj. & in c.quiſque xvj.q.iiij. & alibi ſæpe: approbatio enim pontificis conſtituit religionem probatur igitur cauſam huius religionis inſtituendæ iure diuino conformem fuiſſe, inde patet

Armatorum ordinis ab eccleſia probantur.

49 milites huius † ordinis religioſos, & eccleſiaſticos cenſeri: quod ultra ſupradicta probatur ſequentibus primo, quia pontificis approbatio ſi ſubſit cauſa placida Deo conſtituit religionem, & à patre cœleſti hanc poteſtatem Pontifex habet, ut in extrauaganti Sancta Romana, ubi Gloſſ. notat, quòd Papa hoc facit tanquam uicarius, & procedit ex poteſtate clauium quodcunque ligaueris ſuper terram, ut Matthæi.xvj.& xxiiij.q.j.c.quodcunque, & in c.ad Apoſtolicæ.§.nos ita de re iudica.in vj. & probatur in c.fi.de religio.domib.& in c.j.eod.tit.in vj.& in c.j.de uoto, & eſt communis, nota omnium in rubrica de regularibus, & probat Bart.in l.ſodales, verſic.ſed contra hoc. ff. de collegijs illicitis, nam ſicut ordo clericalis eximit laicum a iuriſdictione ſeculari. cui eſt ſubiectus ratione originis, quia natus laicus ſic ſuos conuerſos eximit ordo per Papam approbatus, ut notat Anchar. in clementina per literas, de præbēdis, ſecundo milites huius ordinis perfitentur tria ſubſtantialia obedientiam, paupertatem, caſtitatem, ut patet ex eorum regula, ubi prædicta promittunt, & proprium à ſe abdicant, ut cum licentia magiſtri non aliter poſsideant, & inuentarium facere teneantur, ut hæc & alia in eorum militum regula latius continetur, ergo exiſtis hunt perſonæ eccleſiaſticæ, & eccleſiaſtico priuilegio gaudere debent

Monachiſmum, uel religio vel ordo religioſorum quandoſa cta uideat

50 † cum uera, & perfecta religio ex eo triplici uoto conſtituatur, ut in c. cum ad monaſterium, de ſtatu, regularium, & in c. cū eccleſijs, de maioritate, & abſentia, & in c.ex parte, de regularibus, & eſt doctrina Hoſtienſis, Ioannis Andreę, & Abba.& communiter ſcriben.in rubri.eod.tit.idq; firmant communiter Theologi, ut refert Sāctus Thomas in opuſculo.xviij.c.viij.& in opuſculo.xix.c.v. & alibi ſæpe.

Monachiſmi religioſorū tria ſubſtātialia nota.

51 Quinimò † promittēdo unum de ſubſtantialibus, & intrando ordinem à Pontifice approbatum efficitur quis perſona eccleſiaſtica, ut eleganter notat Antonius in c.uno de obligatis ad ratiocinia, & in c.nullus, de foro competenti, & Cardi.in clemētina cum de quibuſdam, de religioſis domibus, & elegantius Hoſtienſis in c.non dubium, de ſententia excommunicationis dicens, quòd quando quis eſt cōuerſus ad aliquem ordinem à Pontifice approbatum remanens in domo propria, ut laicus uiuens honeſtè, ut clericus cenſetur, ex toto tranſlatus in foro, & immunitate eccleſiaſtica ut xvj.q.iiij.c.quis facit, & de cenſibus, c.quāquam, & in clementina præſenti, eod.tit.& xij. q.j.c.eccleſiarum, milites autem huius ordinis iſta omnia faciunt, ut ex eorum regula patet, ergo multo fortius religioſi, & eccleſiaſticæ perſonæ dicentur, ut not.Glo.in c.nullus, xciij. diſtinctione, & Archidiaconus in c.uno de exceſsibus prælatorum, & in proprijs terminis notat expreſſe Glo.ſingularis in dicto c.non dubium, in uerbo religionis conuerſus, de ſententia excōmunicatio.ubi dicit quòd ex eo quod aliqui ſe tradiderunt diuino obſequio, ſiue in ſeculari, ſiue in regulari eccleſia, eccleſiaſticæ dicentur perſonæ, tertio hoc etiam confirmatē ex eo quod notatur in c.ſciant cuncti, de electione, in vj.& ex notatis in c.ueniens, de uerborū ſignificatione per Ioannem Andreæ, & Docto.ibi ex quibus patet, quòd quamuis aliqui ſint laici non habentes ordinem clericalem, ſunt tamen perſonæ eccleſiaſticæ, ut probatur in c. cum laicis, quamuis religioſis de rebus eccleſiæ non alienandis, hinc dicebat Glo. in d.c.ſciant cuncti,

Clericus, uel eccleſiaſticus, ut quis fiat

52 † quod templarij, & hoſpitalari licet non ſint clerici, ſunt tamen eccleſiaſticæ perſonæ, dicebat etiam Baldus, in l generaliter.la.ij.C.de epiſc.& clericis quòd clerici poſſunt eſſe monachi ſine ordine clericali, & gaudebant priuilegio eccleſiaſtico, & de iſtis ſunt plurimi in ordine Sancti Hieronymi, Sancti Auguſtini in cæteriſq; alijs ordinibus. dicebat etiam Glo.in c.duo ſunt genera. xij: q.j. quod omnes conuerſi dicuntur eccleſiaſticæ perſonæ quamuis continere non teneantur, quia quidam hoc profitentur, quidam nō, ut xxvii. q.i.ut lex.nam accoliti ſunt eccleſiaſticæ perſonæ, & tamen non tenentur continere, quia legitimum matrimonium contrahere poſſunt, ut

Eccleſiaſticus, ut ſit, ut clericali ordine inſignitus ſit neceſſe non eſt.

ut xxxii.diſtinctione,c. ſi quis eorum. Item & templarij ſunt eccleſiaſticæ perſonæ licet arma mouere poſsint,quæ omnia notat ibi Gl. ſingularis in d.c.duo ſunt genera,& communiter ſcribeb.quarto hoc confirmatur, quia Eremitæ ſine aliqua profeſsione gaudent priuilegio eccleſiæ,ut xvj.q.j.c.qui ueré,& notat Innocen.in capit. cùm monaſterium,de electione,& bona quoque donata hoſpitalibus fundatis auctoritate Epiſcopi, gaudent priuilegio eccleſiæ,ut notant Doctores in clementina ꝑ literás,& in clementina, quia contingit de religio domibus à fortiori ergo bona iſtius celeberrimi,& approbatiſsimi ordinis eo priuilegio gaudere debent. Quinto hoc etiam confirmatur ex dictis per Socinum in ca.j. de foro competenti, ubi cōcludit in fratribus,& ſororibus tertij ordinis,& in pœnitentibus,& in fratribus,qui uocantur Ieſuati,& in mulieribus,quæ uocantur canonicæ ſeculares, quòd ſi habitum,& uiuendi modū aſſumunt auctoritate ſuperioris gaudent priuilegio fori, ex quo dicit poſſe decidi quam plures quæſtiones de ſocietatibus diſciplinatorum, de quibus per Bart.in l.ſub prætextu.C. de ſacroſan. eccleſijs,& per Bald.in c.primo de pace iuramento firmanda, facit etiá quod notauit Cardinalis,In c.ij. de foro competenti,ꝙ rectores piorum locorum,& hoſpitalaris, & liproſaris licet non gaudeant priuilegio canonis ſi quis ſuadēr,gaudebūt tñ priuilegio eccleſiaſtico,ut eccleſiaſticæ perſonæ faciūt,& alia multa quæ ob rationē prælibatam miſa cōſulto fecimus.

53 Eremita dicitur eccleſiaſtic° licet clericus nō ſit.

C A P. V I.

1 E*Xemplaris fieri poteſt exhæredato contra communem cum altera fere communi.*

2 *Legitima quo titulo liberis, aut parentibus relinquenda ardua quæſt.*

3 *Legitima iure.C.quo titulo relinquēda.*

4 *Intellectus l. ſi quis hæredem, C. de inſtitutio. & ſubſtitu.*

5 *Nepotes,& deinceps iura ſuorum habentes an ſub omni conditione poſsint inſtitui hæredes not. quæſtio.*

6 *Intellectus.l.ij.§.nepotibus.ff. de uulga. & pupilla ſubſtitutio.*

7 *Exemplaris fuit inducta ad ſimilitudinem pupillaris.*

8 *Intellectus l.humanitatis.C.de impub. contra communem quòd mater in exemplari à patre facta præterita poſſit querelare.*

9 *Pupillaris fieri poteſt exhæredato.*

10 *Intelle.l.ſi exhæredato,& in l.miles ita.ff.de mil.teſtamento contra Angel.& alios,ut etiam qui in poteſtate non eſt,poſsit exhæredari.*

11 *Intel.l.iij.§.ſi emancipatus,ff.de bono.poſſeſsio.contra tabulas.*

12 *Intellectus l.ij. C.de inof.teſtamen. contra communem, & emancipatum exhæredatum querelam haberē.*

13 *Exhæredari an poſsit impubes egregia queſtio.*

14 *Duę concluſiones contra communem.*

15 *Intellectus l.final.C.de liber præt.contra Gloſſ. & alios.*

16 *Intellectus authen. ut cum de appella. cog. §. aliud quoque.*

17 *Intelle.ad l.regni.vj.tit.i.part.vi.*

18 *Intellectus ad plures.ll.et l.cum quidā.C.de legatis cum ſimi.*

19 *Querelam non.exhæredatio producit, ſed inofficioſitas.*

20 *Intellectus.C.de inoffic.teſtam. in l.ex tribus, & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe quód legitima relinquatur,ſed tantum ad eius iam creatæ reſolutionem uitandam contra communem.*

21 *Intellectus l.ſi non mortis,& §.ſi quis mortis,ff.de inoffic.teſtamento,*

22 *Intellectus §.ſi quis ſua manu filiusq; qui de mandato patris ſui exhæredationem ſcripſit non excluditur querela contra communem.*

23 *Intellectus l. filio quem, ff.de lib.& poſt.*

24 *Intellectus l.filio quem.ff.de lib.& poſthu. contra communem quód filius qui poſt exhæredationē emancipatus fuit ſi iterum adoptetur à patre habebit querelam.*

25 *Exemplaris fieri poteſt etiam filio naturali contra communem.*

26 *Mater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exēplariter contra Doct.*

27 *Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio contra Doct.*

28 *Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex dānatio coitu contra Doct.*

29 *Exemplaris fieri poteſt ei,cui deminuta legitima relicta fuit contra Doct.communiter.*

30 *Intellectus l.humanitatis.C.de impub.*

31 *Exemplaris an ualeat ſi fit exhæredato integram legitimam habenti,idem ſi integram non habeat, ſed deminutam,uel nil omnino contra communē.*

32 *Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimā habenti querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure authen.aliud inductum contra communem.*

33 *Teſtamentum patris exhæredatione firmatur non ſecus quàm filiorum inſtitutione.*

34 *Exemplaris,nec impedit,nec reſoluitur per exhæredationem contra communem quæſt.dua.*

35 *Exemplaris utilis eſt ei cui fit.*

36 *Querela ſupponit teſtamenti ualiditatem.*

37 *Bonorum poſſeſsio contra tabulas eſt remedium reſciſorium,& aliquando declaratorium.*

38 Eman•

38 *Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum.*

39 *Exemplaris in ſui tam creatione, quàm reſolutione ſimilis eſt pupillari.*

40 *Exemplaris cum ſit inſtituto in minore portione, quàm legitima non poteſt reſcindi querela, cum communi contra alteram ferè communem.*

41 *Legitimæ ſupplementum non petitur conditione ex lege contra communem.*

42 *Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena contra communem.*

43 *Legitima in re aliena an relinqui poſsit contra communem.*

1 Exemplaris fieri poteſt exhæredato cōtra cōem cum altera ferè cōi. Ex principali concluſione noſtra colligitur planè, an † teſtator poſsit diſpenſare cum forma legis præcipientis exēplarem fieri non poſſe, ut quidam putant exhæredato, qua in re receptior opinio eſt quòd exēplaris ſubſtitutio mente capto, uel furioſo exhæredato fieri non poteſt, hæc eſt communis opinio, quā tenuerunt Bart. in l. ex facto. nume. 18. ff. de uulgar. & pupilla. Bart. in l. humanitatis, nume. 4. C. de impub. & iterum idem Bart. ibidem nume. 5. licet aliud fateatur eſſe in pupillari ſubſtitutione, & quia rationem differentiæ nullā ſatis præſtantem inuenit remittit nos ad l. nō omnium, ff. de legib. & cum Bart. in d. l. humanitatis, ſimpliciter tranſeunt Bald. Angel. Sali. Fulg. Paul. & alij; & hanc opinionem dicit cōmunem Couarruu. in c. Raynutius, extra de teſtamen. §. vj. nume. 2. qui tamen contrarium tenet, ſed communem ſequitur Alex. col. viij. nume. 32. in d. l. ex facto, Guliel. Bene. in d. c. Raynutius, titulo de exempl. numer. 20. de teſta. & hanc dicit communem Coraſi. nume. 9. in d. l. humanitatis, licet ipſe contrarium teneat eandem dicit communem Philip. Decius ibidem qui tamen contrarium tenet: hanc ſequitur & dicit communem Ripa, in d. l. ex facto, nu. 71. ſequitur Iaſ. in d. l. humanitatis, colū. ij. Bald. in tract. ſub. exemplaris, nu. 10. Politus in eod. tract. nu 15. Zaſi. in eod. tract. num. 6. mouenē oēs unico fundamento l. humanitatis, in uerb. legitima, quæ contrariam partem planè probat, tantum abeſt, ut communem ſententiam tueatur, ut continuo uidebimus.

Contrariam partem, ut exemplaris exhæredato fieri poſsit non ſecus quàm pupillaris tenent Ang. in §. qua ratione, inſt. de pupil. ſubſt. Idem Angel. in tract. teſtam. in uerb. reliquit filio G. mente capto Curt. Iunior, nume. 12. in d. l. humanitatis, & ibi Coraſi. nume. 9. & iterum nume. 13. ubi etiam Lancelotus Decius, & ſimiliter Philippus Decius nu. 7. & Corneus nu. 8. & Fumeus in tract. ſub. compendioſæ in fin. & Couarru. in d. §. vi. nume. 2. & nos hanc ueriſsimam eſſe putamus, & non admodum minus communem, quàm contrariam, quàm periculo meo non ſolum in puncto iuris, ſed etiā in iudicando, & conſulendo ſequi poterimus, quæ præſtantiſsime probatur ex ſequentibus.

Et in primis facit noſtra concluſio prin. quæ docet leges non ſecus, quàm principes imperium accepiſſe, ut prodeſſent non ut nocerent: nocerēt aūt ſi talē exemplarē, quæ (iuxta l. humanitatis. C. de impub. utilis eſſe præſumitur) adimerent, ergo id extra mentē legis fore uero ſimillimum eſt, preſertim cum afflictis (hoc eſt exhæredatis, & præterea mente captis) alia noua afflictio quòd huiuſmodi beneficij adēptionem addenda non eſſet. l. unica. C. qui ante apert. tabul. maximè ſecundum opinionem multorum contendentium exhæredationem in dubio fieri uideri bona mente, ut per Iaſ. in l. multi, ff. de lib. & poſthu. quam opinionem non multum laudandam alibi diſſeruimus.

Deinde facit ſequens eademq; urgentiſsima ratio. legitima pōt relinqui filiis quoquo relicti titulo. Sed exemplaris poteſt fieri ei qui legitimam habet ergo intelligendum fieri poſſe ei qui quoquo titulo legitimam haberet, & ſi ſit exhæredatus, quod autem legitima poſsit relinqui quoquo relicti titulo diſcutiendū eſt & in primis inueſtigandum quid iure. ff. deinde quid iure. C. poſtremo quid iure authen. quoad primum licet inualuerit ſententia exiſtimantium iure. ff. legitimam relinqui oportere iure inſtitutionis, cui ſententiæ ſubſcripſerunt ſeſe Accurſius. Bat. Bald. Ang. Salic. cæteriq; omnes ſcribentes in auth. nouiſsima. C. de inoffi. teſtamento. Alexand. qui plures citat in l. inter cætera. ff. de lib. & poſthu. Guiliel. Bened. in c. Raynutius. §. in eodem teſtamento relinquens. ſecundo extra de teſtamen. nu. 15. tamen in aduerſam partem, cui nonnulli ad ſtipulantur procliuior ſum, moueor in primis ratione, nam ad firmitatem teſtamenti nil aliud deſideratur præter inſtitutionem, uel exhæredationem filii, ut ferè per totum. ff. de liber. & poſthu. ferè per totum. ff. de iniuſ. rup. per totū C. de poſt. her. inſt. uel exhære. per totum. C. de lib. præt. per totū inſt. de exhæredatione liber. Præterea expreſſum uidetur in l. Papinianus. §. ſi quis mortis. ff. de inoffi. teſtamento, ubi qui integrā legitimam, (ideſt quartam) per donationem cauſa mortis recepit non poteſt teſtamentum impugnare per quem text. ita tenuit ibi Albericus, quòd iure digeſtorum ſufficeret legitima quoquo relicti titulo relinqui, quod

2 Legitima quæſt. tit. liberis, aut parentibus reliquenda ardua quæſt.

& pre-

& præſenſiſſe idem Albericus uidetur in l.ſi nõ mortis.ff.de inoffic.teſtamẽto per tex. ibi qui ſimiliter probat ſufficere legitimam relinqui quoquo relicti titulo,dũmodo is filius cui relinquitur exhæredatus reperiatur ne eo præterito teſtamẽtum ab initio non iure fiat ſicque intelligendum eſt,quòd tam in d.l.ſi non mortis,quàm in d.§.ſi quis mortis,filius cui legitima titulo ſingulari relicta fuit exhæredatus fuerit,nec ea eſt diuinatio,quia cum dd.ll.ſint locatæ ſub titulo de inoffi.teſtamento, ubi nõ agitur de primordiali teſtamenti ualiditate, ſed de irreuocabili ; quæ contingit per excluſionem querelæ non debebat ibi queri utrum filius iſtitutus fuiſſet,uel exhęredatus, nec ne. Sed utrum inofficioſus ergа eũ pater ſuus fuiſſet , nec ne . In officioſus autem fuiſſe uidetur ; ſi non integram legitimam reliquit,

3 ſecus autem ſi reliquit ſiue inſtituto filio, ſiue exhæredato . Iure autem C. omnes uno ore fatentur, quòd legitima non oportebat relinqui titulo inſtitutionis,ſed ſufficiebat quoquo titulo relinqui per tex. in l. omnis modo. C.de inoffi. teſtamento quod & nos fatemur, ſed non quaſi id denuo introduxerit illic Iuſtinianus Imperator (quod omnes Docto.ibi, & ubique falſo opinantur) ſed quia id iure ueteri antiquitati fuerat obſeruatum. Illud autẽ quod Bald.Sali.cæteriq; omnes in d.l.omnimodo, Accurſ.& omnes in authent.nouiſsima.C. de inoffic.teſtamento ſecurè firmant, ſcilicet iure.C.ualuiſſe teſtamentum,in quo filius neque inſtitutus eſſet, neque exhæredatus, ſi modo aliquid etiam minus legitima ſibi quoquo titulo relinqueretur mihi non ſatis probatur, nam præteritus dicitur qui neq; inſtitutus eſt, neque exhæredatus quantumcunque iure ſingulari receperit.l.poſthumo.C.de contra tabu. ubi Iaſ.col.ij.l.iij.in princ.ff.de iniuſt.rup. unde cum in d.l.omnimodo,uerſ.ſi uerò,nil aliud dicatur,quàm quôd patri filium prætereunti nullum priuilegium datur,ſequitur hoc teſtamentum nullum eſſe, in quo filius,nec inſtitutus,nec nominatim exhæredatus fuerit,utcũque plurimũ titulo ſingulari receperit, nec me mouet d.l.omnimodo,quæ non eo pertinet,ut teſtamentum quod inſpecto iure ueteri erat ipſo iure nullum,id ſubſiſtere ſuſtinereq; uellit,ſed eo pertinet,ut teſtamentum quod olim ab initio ualebat poterat tamen ex poſt facto per querelam infirmari id teſtamentum ſuſtineatur,quod intelligitur multipliciter, primũ quando filius fuit inſtitutus in minore portione,quàm legitima, quo caſu licet olim poſſet querelam proponere l.cũ quæritur.C.de inof. teſtamento.l.parentibus.eodem l. Papinianus, §.quoniam aũt.ff.eod.§.fin.inſt.eod.tamen hodie poſt d.l.omnimodo, non poterit, ſed agere ad ſupplementum intelligitur quod quando filius exhæredatus fuit ſingularìq; titulo aliqd habuit minus tamen legitima, quo caſu olim ſimiliter & ſi ab initio mero iure uoleret teſtamentum poterat tamen querelari, d.l.cũ quæritur,cum ſimi.hodie autem non poterit , ſed agetur ad ſupplementũ poſt dictam l.omnimodo, tertio intelligitur quando filius emancipatus fuit præteritus, quia neque inſtitutus, neque exhæredatus titulo tamen ſingulari recepit minus legitima quo caſu olim , ut poteſt præteritus poterat contra tabula.l.ita tamẽ, §. ſi quis rogatus.ij.ff.ad Treb.quem allegat Iaſ. in l.poſthumo nato.nu.5.C.de bono.poſſ.cõtra tab.& per totum.C.& ff.de contra tab. Quarto intelligitur etiam ſi titulo ſingulari emancipatus integram ligitimam recepiſſet , quia adhuc uerum eſt, quòd licet id teſtamentum initio ualuerit,tñ per contra tabulas ab emancipato præterito teſtamentum poterat expugnari,hodie tamen poſt illam.l.omnimodo,expugnari non poterit,ſed denegatur contra tabul. bono.poſſeſsio,ut ſiue minus legitima recepit petat ſupplementum, ſiue integram receperit ea contentus abſtineat ab impugnatione teſtamẽti idq; eſt quod mihi præſenſiſſe uidetur ille tex.dum ait,uel alio modo ſubueniendis iuncta ſua Glo.quæ exponit per contra tabul.bono.poſſ.extat ergo contra omnes indifferenter nullius momenti iure C. eſſe id teſtamentum,in quo filius in poteſtate, neq; inſtitutus ſit neque exhæredatus quantumcunque ſibi titulo ſingulari relinquat,id quod primus Io.ab Imol.tentauit tam in l.fin.col.fi.de cõd. inſt.ff.quàm in l ſed & ſi conditioni,§.nepotes ff.de hæred.inſt.cuius ſententiam cæteris omnibus tam in l.Gallus, per totam quam ubiq; locorũ repugnantibus libenter,atq; ex profeſſo teneo,quæ probat apertè in l.maximum uitiũ,per totam,C.de lib.pteri.apertius in prin. inſt.de exhæt.lib.verſ.ſed non ita,vbi poſtquã Imperator tradiderat per pteritionem filijfamilias teſtamentũ vitiari , ſubdit, ſed non ita de filiabus cæteriſq; per virilem ſexũ deſcendentibus liberis antiquitati fuerat obſeruatũ, hos enim omnes pteritos iniuſtũ teſtamentũ non facere,ſed ius tantũ accreſcendi ad viriles portiones habituros. Tertio induco l.Gallus,§.in omnibus,ff.de.lib.& poſt.dum dicitur (in omnibus his ſpeciebus illud obſeruandũ eſt,vt filius dũtaxat,qui in poteſtate eſt aliqua ex parte ſit inſtitutus,expendẽda ſunt enim illa verba duntaxat,nam ſatis inducũt quòd nepotes cæteriq; omnes liberi præter filiũ poſsũt

prateriri,

Legitima iure.C.q. tit. relinquenda.

præteriti, quarto induco d. §. in uerſ. quod non eſt neceſſe, vbi poſtq̃ tradiderat filiũ inſtituendum eſſe ſubdit id neceſſum non eſſe in nepote, & pronepote. Idemq; in filiafa. antiquitati fuerat obſeruatũ, licet nullus aduertat, ut eius ꝑteritio iniuſtũ non faceret patris teſtamentũ vt euidenter probat̃ in d. prin. inſt. de exhæred. lib. ibi, ſed non ita euidentius, in l. maximũ uitium. C. de lib. pręt. ꝓbaturq; in d. §. in omnibus, in uerb. duntaxat, ꝓbat̃ etiã in d. l. Gallus, §. nunc, in uerbo uirilis ſexus; ubi Velleyus dedit facultatẽ inſtituendorũ poſthumorũ qui maſculi naſcerent̃, ſed nõ ita ſi fœminæ naſcerentur, id ꝙ oium ſcribentiũ ibi nullus vnquã ſat intellexit, neq; unq̃ intellegerunt quare uirilis tantũ ſexus non etiam fœminini Velleyus dixerit. Induco ẽt tex. in l. qui filiũ, ff. ubi pupillus educari debeat, ubi licet filia ꝓponeretur ꝑterita ſitñ perlegatũ ei ſatisfactũ fuit nõ deſijt ualere teſtamentũ licet Gl. & Doct. ibi uiolentã ſuppletionẽ inducant diuinantes ibi filiã fuiſſe, uel inſtitutã, uel exheredatã. Idem Guiliel. Bened. in c. Raynutius, §. in eod. teſtamẽto relinquis. nu. 15. cũ plur. ſeq. Idemq; oẽs moderni in auth. nouiſsima, C. de inof. teſtamẽto.

Deniq; ſunt aliæ q̃ plures ll. nſam ſniam luculenter probantes ſi non deſtruãtur pDoctorum interpretantium imperitiã, quales ſunt l. qui quartã, § ſi quis unã. l. qui filiabus, in prin. ff. de leg. j. l. hæc cõditio filiæ meæ, ff. de cõdi. & dem. vbi Paul. & Soci. inſtitutionẽ ſatis uiolẽter ſupplẽt. l. filiæ eod. tit. l. uxorẽ. § teſta. el. ij. ff. de leg. iij. l. filiæ, ff. de annui. leg. l. cũ pater impuberi filiæ, ff. ad leg. Fal. l. cũ unus, § fin. ff. de alimẽ. & cib. leg. l. fi. § filiæ. ff. de leg. ij. in quibus oĩbus ſimpliciter ꝓponit̃ filiamfa. legato honoratã, neq; apparet de inſtitutione ſui, uel exheredatione quãuis inſtitutionẽ, uel exheredationẽ interpretes ſupplent uiolenter à nobis autem planẽ illæ ll. ſuæ integritati reſtituent̃, ut ſimpliciter prout iacent intelligant̃. Nec. n. dubita-

4 mus (quod oẽs negant) quin iure. ff. ualeret teſtamentũ, in quo filiafa. præterita eſſet† Accipe hinc nouum uerumq; intellectũ ad l. ſiquis heredem. C. de inſt. & ſub. ubi filiafa. fuit inſtituta ſub conditione nubendi Titio quæ cõditio eſt (ut patet) mixta, quærunt ibi Doct. ut illud teſtamentũ ſuſtineri poſsit cũ ſuus heres ſub conditione non poteſtatiua inſtitui nõ poſſit. l. ſi pater, cũ ſimili. C. de inſt. & ſubſt. & dum plerig; oẽs ihterpretũ (quales ſunt oẽs antiqui, & noui ibi. & Iaſ. in l. ſi pater, C. de inſt. & ſubſt. col. v. in fi. vbi Deci. nu. 4. Bald. ibid. opp. x. Suares ĩ l. qm̃ in prioribus, fol. xxxj. col. ij. de inof. teſtam. C. Soci. in l. in cõditionibus, in prin. de cõd. & dem. poſt. antiquiores quos ipſi referũt)

Intel. ſi qs hæredem, C. de inſt. & ſubſt.

dum in q̃ plerig; ſcribentiũ huic difficultati ſatisfacere conant̃ mirabilia fingũt meraſq; nugas miſcẽt, eſt ergo nitidus planuſq; illius tex. ſenſus q ex ſuperioribus colligitur, ut cũ iure, ff. & C. vſq; ad tẽpora Iuſtiniani Imperatoris inualuerit illa traditio filiamfa. impune poſſe p̃ris teſtamẽto præteriri, multo facilius poſsit ſub cõd. inſtitui, ſiue illa poteſtatiua foret, ſiue caſualis, uel mixta, qualis fuit in ſpecie illa,
Qua tõue aduerſus pleroſq; ſcribentiũ tenendũ ẽt eſt† ꝙ nepotes, & deinceps cæteri liberi iura ſuorũ habẽtes ſub oĩ cõditione inſtitui poſſunt ſiue illa poteſtatiua ſit, ſiue caſualis uel mixta, id qđ ſatis ꝓbat̃ in l. ſuus quoq; in prin. ff. de hær. inſt. in l. ſed & ſi conditioni § nepotes, eod. in l j. § ſciendũ. ff. de ſuis & legit. hær. l. 3 § ſi ſub ea, ff. de cõtra tab. quã ſniam multi quos libẽter ſeqmur tenuerũt, licet op. cõtrariũ exiſtimantiũ numero auctorũ inualuerit frequẽtiorq; ſit ut teſtant̃ Alexã. Corn. Iaſ. Dec. in l. ſi p̃r. C. de inſt. & ſubſ. Suares, ĩ d l. qm̃ ĩ prioribus iiij ampl. Deniq; nſam ſniam oẽs (ſi nõ fallor) ſequerent̃ ſi diff. rõnẽ uidiſſent inter inſtitutionẽ cõditionalẽ in filijſa. pſona factã, & eã q fieret in nepote ſuorum iura obtinente, ſiquidẽ talẽ nepotẽ ergo filio exequari exiſtimabãt, ſi ĩtellegiſſent talẽ nepotẽ ẽt ex teſta. ꝑteriri poſſe (qđ in filio ſecus eſt) uiderent multo facilius poſſe ſub oĩ cõd. inſtitui cũ nõ tã peccet q ſub cõd. liberos ĩſtituit, q̃ q ex toto ꝑterijt, ut & pater ad ſenlum, & ꝓbat̃ in l. fi. C. de poſt. hær. iſt. extat ergo ex ſupioribus iure. ff. poſſe nepotes ẽt iura ſuorũ habẽtes. itẽ filiãſ. ſub oĩ cõd. inſtitui, ſed an idẽ iure nouiſsimo quo utimur & ĩ hoc articulo utriuſq; factionis fautores ẽt ij q nſam tuent̃ ſniam tenuerũt ꝙ poſtq̃ Iuſtinianus tã in § ſed hæc q̃dẽ uetuſtas, inſt. de exhæ. libero. q̃ in l. fi. § ſancimus. C. de lib. pte. exequauit fœminas maribus nepoteſq; filijs & poſth. iã natis, & cõſtat filiũſ. ſub oĩ cõd inſt. nõ poſſe ita ẽt nec poterunt filiæf. uel nepotes inſtitui, niſi tm̃ ſub poteſtatiua condi. ad ſimilitudinẽ filiorũ quos ſub poteſtatiua cõſtat poſſe inſtitui d l. ſi p̃r; l. ſi libertus, § exiſtimo, de bo lib. ff. l. tã dubitari, l. Cornelius. ff. de hær. inſt. l. fi. ĩ uerba hæc, de cõd. inſt. ff. Nos aũt q ex profeſſo ueterum legũ tutores conſtantes ſumus cõtrariã ſniam ſequimur, ut p d. l. fi. § ſancimus, & d. § ſed hæc quidẽ, hæc pars, atq; ſpecies nouationẽ non receperit. Illa. n. iura indiĝent exequationẽ inter cõmemoratas pſonas q̃ ad duci. ſ quo ad hoc ut filiæ nepoteſq; iura ſuorũ habẽtes, uel iſtituant̃, uel exheredent̃, vt ex toto p̃teriri nullũ redãt teſtm̃ nõ ſecus, q̃ ſi filiusfamil. eſſet ꝑteritus; verũ ſi ꝓponat̃ nepotes, uel filiusf. fuiſſe inſtitutos licet ſub conditione caſuali

5 Nepotes, & deinceps iura ſuorũ habentes an ſub omni conditione poſſint inſtitui heredes not. quæſt.

vel mixta non dicitur ibi tunc teſtamentũ eua nuiſſe, de conditionali enim inſtitutione nullũ verbum redditur in toto illo titulo. C. de liber. præt. neq; in titulo. C. de exhær. libe. neq; licet arguere de oĩmoda præteritione ad conditionalẽ inſtitutionem, vt ꝓbatur aperte in l. fi. C. de poſt. hære. inſt. & in ſpecie tenent Doct. in l. ſi pater C. de inſt. & ſubſt. quales ſunt Alex. nu. 12 & 15. & 16. Ial. nu. 13. Corn. col. 6. in princi. Paul. & Iaſ. nu. 4. in l. ſi mater, in prin. de vulg. Suares in l. qm̃ in prioribus. fol. 8. col. j. cũ ergo iura noua poſsimus ſatis vtiliter intelligere abſq; tot legũ euerſione, cur tã impij ſimus, & vno eodemque obſcuro uerbo iura ueſtimus delere, præſertim cum cõis interpretatio lõge minus rñdẽt naturæ titulorũ ſub quibus dictæ ll. ſitæ ſunt q̃ interp̃tatio nr̃a, cũ vt dixi in dd. titulis de inſtitutione cõditionali verbũ nullũ.

Deniq; ꝙ oẽs pleriq; auctorũ quos ſupra retulimus exiſtimant, vt ſaltẽ per l. qm̃ in prioribus, ſint iſthæc oĩa innouata, id nobis ſimiliter placere nõ põt. lex. n. qm̃ in prioribus, loquit̃ in quibus caſibus olim ꝑ appoſitionẽ cõditionis teſtm̃ poterat infirmari, idq; accidebat cũ filiuſfamiliasſub cõd. caſuali, vel mixta inſtituebat̃, vt patet multipliciter ĩ d. l. qm̃ in prioribus, & in l. oĩmodo, ad cuius interpretationẽ d. l. qm̃ facta fuit, & ꝑ hoc eſt intelligenda ſcd̃m terminos legis interprætatę, vt dicunt oẽs in d. l. ſi pater, per text. in auth. de filij ante dot. inſt. nat §. fi. Verũ cũ nulla lege antiqua cautũ eſſet vt cõditio caſualis, vel mixta appoſita in inſtitutione nepotũ, vel filiarũfa. vitiaret teſtm̃, ſequit̃, ꝙ d. l. qm̃, quę ad tuitionẽ teſtamẽtorũ reijcit cõditiones nõ pertinet ad ſpeciẽ noſtrã, & conſequenter ẽt poſt illã l. nõ reijciet̃ cõd. de inſtitutione nepotũ, vel filiarũfam. nec id durũ eſt, cũ ſub tali cõd. nepotes, vel filięfa. inſtituti poſſint, & debeãt ẽt non ſpectata cõditione agnoſcere ſcd̃m tab. bo. poſ. l. j. §. ſciendũ. ff. de ſuis & leg. Stat ergo ex ſuperioribus teſtm̃ valere ĩ quo nepotes ẽt ſuorũ iura habẽtes, vel p̃teriti eſſent, vel ſub quauis cõditione inſtituti, verũ ſi nepotes qui iura ſuorũ non tenerẽt, ſed à p̃re p̃cederent p̃tereunt̃ tunc licet teſtm̃ ſimiliter initio valebat, tñ ſimul, atq; tales nepotes p̃re mortuo in ſuitatis gradũ primũ ſuccedebant, ſtatim rũpebat̃ teſtm̃ l. poſthumorũ, ff. de iniuſ. rup. §. poſthumorũ, inſt. eod. modo ſic cũ ad firmitatẽ ſubſt. pupil. deſideret̃ validitas teſtamẽti paterni, nõ ſolũ ab initio, ſed ẽt ex poſt facto, nã licet teſtm̃ paternũ initio valuerit, & ꝑ hoc pupillare, tñ ſi poſtea paternũ euaneſcat ꝑ repudiationẽ hęredis, vel ꝑ agnationẽ poſthumi, vel alia rõne, tunc ſtatim, & pupillare ĩtercidit l. ij. §. adeo de vulg. † Ideo ĩgenioſiſsimus Vlpianus in d. l. ij §. nepotibus, cõſulit ei, q pupillariter ſubſtituit nepotibus quos pater p̃cedebat, vt eos, vel inſtituat, vel exhæredet, ne ſi p̃teriti ĩ ſuitatẽ ſucceſſerint, ſtatim rũpant teſtm̃ principale, & in cõſequẽtiã pupillare. Itaq; ſi tales nepotes ſint inſtituti valet pupil. tã ab initio, q̃ ex poſt facto hoc primo. Idẽ ſi ſint exhęredati hoc ſcd̃o, ꝙ ſi ſint p̃teriti valet ab initio pupillaris, põt tñ ex poſt facto infirmari, ne ergo hoc tertio caſu infirmari poſsit dixit Vlpianus ꝑ modũ cõſilij nõ p̃cepti eos debere inſtitui. 6 Iuxta l. ij. §. nepotibus. ff. de vulg.

Verũ cũ ab initio iã iura ſuorũ tenebãt nepotes quo caſu (vt diximus) teſtm̃ ꝑ eorũ p̃teritionẽ, nec ab initio, nec ex poſt facto infirmari poterat, tũc pupillaris etſi fieri poterat ſine metu infirmationis, ſiue illi inſtituti eſſent, ſiue p̃teriti, ſiue exhæredati. Cũ ergo hæc in pupillari obtineãt, pari rõne dicendũ (id quod aperte infert) ꝙ exẽplaris nepotibus ẽt ſuitatẽ habentibus fieri põt, qñ ſunt exhæredati, hoc primo cõtra cõem. Idẽ ſi ſint p̃teriti, hoc ſcd̃o cõtra oẽs. Fieri ẽt poterit nepotibus, qui recaſuri ſunt in p̃ris poteſtatẽ qñ ſunt inſtituti, hoc tertio contra oẽs. Idẽ ſi exhęredati ſint, hoc quarto cõtra oẽs licet iſto vltimo caſu ea exemplaris, quæ initio valuit infirmari poſtea poſsit.

Extat ergo ex ſuperioribus ꝙ cũ ad validitatẽ exẽplaris nil aliud deſideret̃, q̃ ꝙ legitima relinquat̃ d. l. humanitatis. Legitima aut quoquo titulo relinqui poſsit omni iure, ꝙ exẽplaris exhæredato nõ ſecus, q̃ inſtituto fieri poterit, ſi mondo is exhæredatus legitimã habeat quoquo titulo, qđ intelligendũ, vt exẽplaris nõ ſolũ ab initio habeat, ſed ẽt ex poſt facto ꝑ querelã reſcindi nõ poſsit, nã quo ad hoc vt ab initio valeat ſatis eſt, ꝙ is cui fit, vel exhæredetur vel inſtituatur licet legitimã legitimæ vę vlla pars nullo iure relinquatur.

Deinde † & principaliter ꝓ nr̃a ſnĩa, vt ẽt exhæredato exẽplaris poſsit fieri, facit, nã exẽplaris ſubſt. fuit lege introducta ad exẽplũ ac ſimilitudinẽ pupillaris, q̃ paulatĩ moribus recepta fuit, ſed pupillaris ſubſt. põt fieri exhæredato, ergo exẽplaris exhæredato fieri nõ ꝓhibetur. 7 Exẽplaris fuit inducta ad ſimilit. pupillaris.

Quod aũt exẽplari fuerit † inducta ad ſimilitudinẽ pupillaris, patet ex elegãti Pap. Aemiliani reſp. q in l. ex facto, in prin. ff. de vulg, ſcriptũ reliquit (vt quẽadmodũ iure ciuili pubertate finiret̃ teſtm̃, ita princeps imitatus ſit ius in eo quippꝑ infirmitatẽ teſtari nõ poſſet) ſcd̃o expẽdimus illa verba (qa iã poſſet ſibi teſtm̃ facere) quorũ verborũ ſenſus eſt, vt exẽplaris finiat̃ ſimul, atq; mẽte captus, cui fit, potuerit ſibi teſtm̃ facere nõ ſecus, q̃ pupillaris finit̃, cum primũ pupillus cui fit facultatẽ teſtãdi adipiſcit̃ id quod denotãt eiuſdẽ Iureçõſulti verba illa

(auferret

(auferet enim teſtamenti factionẽ homini ſa
næ mentis) eodemq; ptinet quod idẽ cõſul-
tus ait igiẽ inquit etiã agnatione ſui hæredis
dicendũ eſt rumpi ſubſtitutionem id quod eui
dentius apparet ex cõſtitutione Iuſtiniani Im
peratoris, q in l.humanitatis, C.de impuberũ,
cum de ſubſtitutione exemplari ratiocinareẽ
ad exemplũ inquit pupillaris querela nulla, &c.
ut luculenter docuerit omni ex parte adſimi
lari inter ſe pupillarẽ, & exemplarem. Id quod
rurſus idẽ ſanctiſsimus Imperator docuit in
§.qua ratione, inſt.de pupill.in verb. ad exem-
plũ pupillaris ſubſtitutionis bis repetitũ. Pro-
inde plerìq; interpretum exiſtimauerũt ijſdẽ
numeris regendã exẽplarem quibus & pupil-
laris niſi quis contrariũ oſtenderit expreſſa le
ge cautũ, auctores ſunt Alex.nu.5. in l.humani
tatis, C.de impub.ubi Iaſ.nu.6. Corn.num.15.
8 Alex.cõſ.125.†Proinde ſi in teſtaméto exẽplari
mater reperiaẽ prætérita licet vehemẽter cõ-
trouerſum ſit an poſsit mater querelã inoſ.te-
ſtamẽti inſtituere contra ſubſti.exemplarẽ in-
ualuit ea opinio, quę habet non admittendã
matrẽ ad inofficioſi querelã. Idq; crebrius re-
ceptũ eſſe teſtanẽ Bart.qui eã ſequiẽ in d. l. ex
facto.n.30. Corn.in d.l.humanitatis.n.15.Ale.
nu.5.Iaſ.nu.6.eſtq; de mente Fulg.Paul.Bal.&
Sali.ibid.vbi eam ſequitur dicitq; cõem De-
cius.nu.9.eamq; cõem appellat ibi.Coraſi.nu.
vbi Curt.nu.15.Idẽ teſtaẽ, & late Iaſ.in l.ex fa-
cto.nu.43.qui contra cõem ſniam pluribus cõ
tendit poſt Bal.in d.l.humanitatis.nu.32.quod
& ſenſit Bar.in l.ex facto, col.j.Ancha. in c.ſi pa
ter de teſta.lib.6.23.no.Coraſi.vbi ſupra. Quo
rũ ſententiã libenter ſequor primo, quia hæc
pars cõtra cõem longe æquior eſt ergo, &c. Se
cũdo quia humanitatis intuitu facultas exẽ-
plariter ſubſtituendi data fuit, vt d.l humani-
tatis, ergo hoc beneficio indignũ ſe reddit qui
impius inhumanumq; extitit. Tertio quia fra
tres eius, cui ſubſtituiẽ neceſſario ſunt ſubſti-
tuendi.d.l.humanitatis, ergo multo magis ma
ter arg l.nam & ſi parentibus, ff.de inof. teſta.
Iuncta l.fratres, C.eod.tit. Quarto quia mater,
& fratres eius, cui fit ſubſtitutio pupillaris o-
lim exequabanẽ.l.Papinianus, §. ſed nec impu
beris, de inof.teſtam.ff.ergo lex noua loquens
in fratribus debet porrigi ad matrẽ ex regula
Gl.fi.vbiq; app.in l.ſi quis ſeruo alieno perſua-
ſerit, C.de furt.vndè cum d.l.humanitatis, exi
gat fratres mente capti ſubſtitui ſatis intelle-
giſſe videẽ, vt & mater ſi exiſtat ſubſtituatur.
Quinto quia mater nõ debet à luctuoſa hære
ditate filij excludi arg.l.fi.C.de inſt.& ſubſt.cũ
ſatis torquatur furore filij ar.l.diuus, ff.de offi.
præſ.Sexto, qa vt verba hoĩs gñalia non ꝓiudi-
cant quo ad legitimã l.ſi qñ.§.& illud.C. de in
offi.teſta.ita nõ debent ꝓiudicare verba legis
gñalia quo fit vt ex verbis.d.l.humanitatis, ꝓiu
diciũ matri in legitima fieri non debeat, ſtrin
go hoc fund.quia mitius agiẽ in diſpoſitioni-
bus legalibus, q̃ hoĩs l.Celſus, cũ ſin.ff.de arbi-
tet. Poſtremo adduco nouũ fundamentũ cui
vix capit riſum, nã quæ ratio matrẽ remouet
à querela in ſubſtit.pupillari ea ratio ceſſat in
exẽplari, quo fit vt licet regulariter æquiparen
tur tñ in ſpecie nr̃a non ita, ꝙ aũt ceſſet ꝓbo,
nã ꝙ mater ꝑtetita cõtra teſtam.pupillare nil
dicere poſsit id ex eo receptũ eſt, ꝙ teſtm̃ pu-
pillare diciẽ eſſe teſtm̃ patris continens ſub ſe
duas hæreditates.ſ.pr̃is, & filij.§.igiẽ, inſt.de pu
pill.l.pr̃is, & filij, ff.de vulg.iũcto d.§: ſed nec im
puberis, vbi hæc ratio nuncupatim reddiẽ vnũ
aũt teſtam.ideo diciẽ, quia pater, & filius ma-
xime impubes vna eademq; perſona reputanẽ
l.fi.C.de impu.§.ei verò inſt.de inutili.ſtip.hęc
aũt ratio ceſſat in exẽplari, nã cũ poſsit fieri à
matre, vt d.l.humanitatis, quæ nõ reputaẽ vna
eademq; perſona cũ filio, ſequiẽ ꝙ teſtm̃ à ma
tre filio factũ non põt vnũ idemq; cũ teſtamẽ
to ipſius matris reputari, cũ & re vera, & etiam
inſpecta legis ciuilis cenſura teſtamenta nõ ab
eadem perſona facta, ſed à diuerſis intelliganẽ
quo fit, vt cũ teſtm̃ exẽplare ſemp intelligaẽ eſ
ſe teſtm̃ filij, mater cõtra tale teſtm̃ poſsit que
relã inſtituere, non ſecus q̃ ſi id teſtm̃ ab ipſo
filio re vera factũ fuiſſet, nec me mouet qđ di
ci poſſe videaẽ, vt cũ exẽplare teſtm̃ fit à matre
tunc nõ matris, ſed filij teſtm̃ eſſe videaẽ, quia
mater, & filius non reputanẽ eadẽ perſona, ve-
rũ cũ id teſtm̃ fit à patre, tunc nil impedit qn
pr̃is teſtm̃ eſſe uideaẽ cũ pater, & filius vna ea-
demq; perſona reputenẽ, nã reſp.abſurdũ vide
ri ꝙ teſtm̃ exẽplare aliqñ cenſeaẽ teſtm̃ filij, ali
qñ teſtm̃ alienũ arg.l.eũ q ædes. ff.de vſucap. l.
in teſtamẽto.ij.C.de teſta.mili.l.iã hoc iure.de
vulg.l.ij.& l.quãuis, C.de impuberũ, & alij, re-
tenta. Tñ cõi ſnia àqua non temerè receden-
dũ eſt, extat ex ſuperioribus ꝙ exẽplaris ijſdẽ
regulis trutinaẽ quibus & pupillaris etiã ſi ea
ſubſtitutio aliquid ſubdurũ impiumq; cõtine
re videaẽ, quale eſt matrem luctuoſæ hæredi-
tatis filij expertem relinquere.

Sed ſi vis tenere cõem opin.vt mater poſsit
ꝑteriri non obſtat ratio illa de fratribus, nã at
tẽto ordine naturæ euenit ferè ſemp vt mater
prior filio moriaẽ.l.Iulianus.ff.ſi quis.om.cau.
teſt.& l.ſcripto, ff.vnde lib. hæcq; ratio ceſſat
inter fratres, vndè oportet ꝙ ſubſtituanẽ, quia
cõiter accidentibus ſuperſtites ei, cui fit ſubſ.
fore creduntur non mater, quæ ſupereſtes fore
non exiſtimatur argu. l.nam ad ea. ff. de legib.

Intelle. l. humanitatis. C. de impub. cõtra cõem, quòd mater in exẽplari à patre facta ꝑterita poſſit querelare.

Præterea hæc materia fundatur in humanitate, humanũ autem non eſt cogitare, quòd mater ſuccedet filio, ergo &c. ut dd.ll. & ꝑ iſta tolluntur fortiora fundamenta tenentium cõtrarium. Præterea iſta ſubſtitutio ſequitur exẽplum, & naturam pupillaris. d. l. humanitatis, niſi in his, quę ſpecialiter excepta ſunt, ut ead. l. ſed in pupillari eſt expeditum reſpectu matris. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff. de in offic. teſtamento. c. j. de teſta. in 6. ergo, &c. Neq obſt. ꝙ contra pupillarẽ etiam frater non habet querelam, ſed contra exemplarem ſic. nam reſp. id eſſe expreſſum in d. l. humanitatis. põt etiam retorqueri contra communẽ illa ratio humanitatis, nam cum hæ leges nitanẽ humanitate inhumanum eſt matrem poſſe præteriri. ſed pro communi facit quod in d. l. humanitatis. & in §. qua ratione, inſt. eod. pariter tribuitur facultas exemplariter ſubſtituendi tã matri quàm patri, & etiam vtriq; ſecundum Bart. nu. 37. in d. l. ex facto, ut ergo ſi pater eſſet ſolus, & hanc ſubſtitutionem faceret, uel mater eſſet ſola, & hanc faceret ſubſtitutionem, ſe ipſos ſubſtituere non poſſent, ut per Bar. nu. 33. in d. l. ex facto, ubi etiam Iaſ. nu. 21. ita & ſi ſit pater & mater, & uterque ſiue ambo faciãt ſubſtitutionem expeditum eſt ſe ipſos præterire debere, ſiue alter tantum faciat ſubſtitutionem, certum eſt alterum præterire poſſe, tũ ut obſeruatur regula æqualis determinationis. l. quãuis de impuberum. l. iam hoc iure, ff. de uulg. & pupil. l. in teſtamento. C. de teſt. militum, ut quod iuris eſt, de caſibus ſimplicibus idem ſit, & de caſu mixto. l. ſi uiua matre. C. de bonis mater, & in hac ratione puto fundatam eſſe d. l. humanitatis.

9 Pupillaris fieri poteſt exhæredato.

Quod aut† pupillaris fieri poſsit impuberi exhæredato nõ minus q̃ inſtituto, ſatis expreſſum eſt in §. non ſolum, inſt. de pupil. ſubſt. in l. j. §. ſubſtituere, ff. de uulg. l. cum quidam, C. de lega. l. qui fundũ. §. qui filios, ff. ad leg. Fal. l. miles ita, §. exhæredato, ff. de mil. teſta. qđ ius in milite teſtante porrectũ eſt ut pupillariter ſubſtituere poſſet non ſolum ijs filijs quos in poteſtate habeat, ſed & illis, qui ſunt extra eius poteſtatem emanipati forte, uel in aui poteſtate retenti, uerum, quia iniuriũ eſſet ut miles poſſet pupillariter ſubſtituere filijs ſuis in aui poteſtate retentis, per quod ipſi auo auferretur ius facultasq; ſubſtituendi liberis ſuis. (. ſcilicet nepotibus ex dicto filio milite) quos in poteſtate habebat, ideo ea ſubſtituendi facultas militi cõceſſa coanguſtata fuit, ut liceat ei ſubſtituere pupillariter filijs ſuis, ſiue illi ſint emãcipati, ſiue in aui poteſtate retenti, in bonis tãtum quę ab ipſo milite ad filios profecta ſunt, ut per hoc non auferatur auo ipſorum ius pupillariter ſubſtituendi in reliquis bonis, quæ ad tales liberos aliunde, q̃ à patre ipſorum eodemq; milite proceſſerunt, ut ſic priuilegium militis ſine cuiuſq̃ iniuria interpretetẽ ex regula l. nec auus, de emancip. lib. C. cum ſimi. quæ uera eſt interpretatio ad d. §. exhęredato, quãuis Ang. & alij in §. nõ ſolum, inſt. de pupil. ſub. contra Glo. ibi aliter ſentiant moti, quia exhęredatio res inepta eſt in extraneo qualis eſſe uidetur filius emancipatus, arg. l. unicæ. §. extraneum. C. de rei uxo. act.) ut l. quidam cum filium, ff. de uerb. ob. id ꝙ parum me mouet, cõſtat enim non inepte in liberis emãcipatis fieri exhęredationem, cuius uis ac poteſtas eſt, ut emancipati exhęredati contra tabul. bono. poſſ. habere deſinant, ut l. non putauit, in prin. & l. j. in prin. ff. de bo. poſſ. contra tab. quã contra tab. bo. poſ. proculdubio habituri eſſent ſi præteriti fuiſſent, ut per totũ. C. de cõtra tabu. & ff. eod. Præterea† talis emancipati cum exhęredantur incipiunt eſſe capaces agnoſcendę, atq; inſtituendæ querelam inoffi. teſtamenti, ut eſt expreſſum in d. l. non putauit, circa prin, ff. de contra tab. bo. poſ. & in l. iij. §. ſi emancipatus, eod. ubi plane tex. illum intelligo prout iacet, ut uelit nepotem ex filio emanipato poſt emancipationẽ natum conceptumq; poſſe ab auo, in cuius poteſtate nõ erat exheredari propter odium patris exhæredatumq; querelam inofficioſi teſtamenti habiturum.

11 Intell. l. §. ſi emancipatus. ff. de contra tabul.

12 Intell. l. 2. C. de inoffi. teſtam. contra cõmunẽ: emancipatum exhæredatum querelam habere.

Nec† ad rem pertinet quod Accurſius, Bar, cæteriq; cõiter Doct. tam ibi, q̃ in l. ij. C. de inoffic. teſtam. aiunt emãcipatos, & ex eo deſcẽdentes extraneos reputari, ſicq; iuris ciuilis remedia non habituros, nã illud defendi poſſet cum tales emancipati cum prole ſua præteriti eſſent ſecus ſi exhęredati, ut in d. l. ſi. ratio diff. inter præteritos, & exhæredatos ea eſt, quia qñ pater filios emancipatos agnouit tractauitq; tanq̃ filios eos inſtituendo hæredes tunc l. ciuilis eoſdẽ recognoſcit eiſq; ſua bñficia iuraq; accommodat non ſecus, q̃ ſi in poteſtate manſiſſent, hinc eſt ꝙ emancipato inſtituto datur ſcđm tab. bo. poſ. iuſq; adeundi de iure ciuili, quod ius ei pterito non dareẽ. §. cęteri, inſt. de hær. qua, & ut e. mãcipatus, qui hæres inſtituiẽ tanq̃ filius tractatatus videẽ, ideoq; capax effici remediorum ciuiliũ, ita & ſi exhæredatur tanq̃ filius tractatus videẽ, capaxq; effici debet remediorũ ciuiliũ, q. a exheredatio non minus quinimo longe magis ꝓpria peculiariſq; eſt liberis cuiuſq̃ q̃ inſtitutio arg. d. l. quidã cũ filiũ, idq; patet rõne. nã inſtitutio ẽt in extraneo exhæredatio aũt nõ niſi in filio, vel nepotibus cadere põt, vt ibi, neq; ac rẽ ptinet ꝙ tales filij nõ

ſint

ſint in poteſtate exhæredātis, nā nihilominus
exhæredatio de eis fieri pōt, nā & poſthumus
antequā naſcatur exhæredari pōt, ut per totā,
l. Gallus. ff. de li. & poſth. §. poſthumi. inſtit. de
exhæ. lib. l. iii. §. nominatim. ff. de iniuſto rup.
I. nam & ſi ſub coditione, l. pen. eod. & lege ter-
tia in princ. eod. cum ſimili. & tamen poſthu-
mus antequam naſcatur non eſt in poteſtate
exhæredantis, l. fin. cum ſimi. ff. de col. bo. idq;
Angelus & ſequaces non uiderunt. Et ideo fa
bulari mihi uidentur Glo. & Docto. tam in l.
ij. C. de inofn. teſt. quam in l. Papinianus. in §. j.
ff. eo. dum aiūt quòd emancipatus exhæreda
tus non aliter querelam inſtituere, poſtquam
ſi quoppiam ſignum à prætore anulum for-
te uel quidpiam ſimile acceperit gratiā litis
agnoſcendæ idq; appellant, bo. po. gratialita-
tis agn. quæ traditio licet ubique recepta ſit
magis, tamen ridicula eſt quam noſtra refu-
tatione egeat. Illius enim bonorum poſſeſ-
ſionis gratialitatis agnoſcendæ effectus non il
le erat, ut filius per talem nugatorium actum
à iure ciuili agnoſceretur, poſſetq; querelam
proponere iam enim poſtquam à patre fuit
exhæredatus tam ab ipſo patre (ut diximus)
quàm à lege cœpit & cognoſci & remediorū
ciuilium capacem eſſe uerum, quia emanci-
patus hæreditatem non aditam non tranſmit
tebat, l. emancipata, C. qui admitt. Ideo peri-
culum erat ne ſi inter moram litis is emanci
patus decederet ad hæredes ſuos in l. trāſmit-
terat, unde cōſultiſsimè proſpexit lex, ut quē
admodum quando emancipatus ſub condi-
tione inſtituitur pōt pendente conditione ſe
cundum tab. bon. poſſ. agnoſcere, ut interim
decedens poſsit illam bo. poſ. tanquam agni-
tam tranſmittere, l. ij. §. ſi ſub conditione. ff. de
ſecundum tabu. ita emancipatus exhæreda-
tus qui non conditione ſed lite impediebatur
adire poſſet interim bonorum poſſ. gratia litis
agno. accipere, ut interim decedens tranſmit
teret non ipſam litem (ipſa enim lis poſt lit.
contr. regulariter tranſmittitur. §. nō tantum,
inſtitu. de perp. & temp. l. un. C. ut act. ab her.)
ſed facultatem adeūdi ut ſi hæres eius in que
rela uinceret adire poſſet filij præmortui no-
mine, licet regulariter ea adeundi facultas nō
tranſmittatur, ſicq; eſt uerus intell. d. l. ij. C. de
inoffic. teſt. l. poſthumus. §. fin. & l. quemadmo
dum, & l. Papinianus. §. j. ff. eod.

Denique quod diximus pupillarem exhæ-
13 redato fieri poſſe obtinuit olim, ſed nouo iure
innouatum eſt, extat enim Iuſtiniani Impe-
ratoris conſtitutio uetantis impuberem poſſe
exhæredari, quo fit ut cum non niſi impuberi
pupillaris fieri poſsit impubesq; exhæredari
nequeat iam pupillaris exhæredato fieri non
poſsit, quòd aut impubes qui doli capax non
eſt hodie exhæredari non poſsit, uidetur pro-
bare, l. ſi quis in ſuō, §. legis. C. de inoffi. teſtam.
quod firmant ibidem Gloſſ. & omnes Glo. &
omnes in l. iii. in pr. ff. de iniuſto rup. Gloſſ. &
omnes in §. non ſolum, inſtit. de pupilla. Gloſſ.
& omnes in §. poſthumi. inſt. de exhære. libe.
Gloſſ. & omnes in l. ſi quis in ſuo, §. legis. Glo. &
omnes in l. maximum uitiū. §. ſi. C. de lib. præt.
eſtq; expreſſum in l. vj. tit. v. part. vj. quæ tradi-
tio & ſi ubique recepta ſit mihi nunquā pro-
batur neque probabitur. In primis enim conſi
dero eo pertinere ut nec impubes poſsit exhæ
redari, per quod corrigerentur omnes ll. ſupra
allegatæ, neque longe minus poſthumus, id
quod eo pertineret ut fateremur corrigi totū
illum titulum. ff. de poſthumis hæredi. inſtit.
uel exhære. & bona pars totius tituli de iniu-
ſto rup. ff. & totus ille titulus C. de poſth. hære.
inſt. uel exhær. & inſt. de exh. libe. fere per to-
tum & aliæ innumerabiles ll. quod quàm ab-
ſurdum ſit euidentius eſt quā noſtra demon-
ſtratione egeat. Proinde teneo contra com-
munem primum, quòd impubes etiam infans 14
poſsit hodie exhæredari, deinde quod poſthu
mus ſimiliter exhæredari poſsit per iura uete-
ra, neque ad rem pertinet, d. §. legis; qui dece-
pit Doct. non enim ibi dicitur poſthumum in
fantemve exhæredari non poſſe, ſed dicitur
non poſſe à matre odio patris exhæredari,
quod eo pertinet ut licet mater haberet iuſtā
indignationis cauſam aduerſus patrem filij
ſui infantis uel poſthumi, per quem mater in
telligebat patri ſuo quærendam eſſe hæredita
tem, tamen per hoc non iuste à matre filius
innocens condemnabitur uel exhæredabitur,
cum ſi id mater per reſpectum, uoluit ne pa-
tri, per filium hæreditas quæreretur, poſsit eū
filium inſtituere ſub conditione hac ſi eman-
cipetur à pře, ut ita emancipatus patri acqui
rat nihil, itaque ſi contra officium pietatis is
innocens exhæredatus fuerit, non negat il-
le text. quin ualeat teſtamentum, quo ad pri-
mordialem firmitatem, licet dicat quòd licet
is innocēs rite exhæredatus uideatur, perque
hoc teſtamentum ab initio ualeat tamen
quia iniuſtè innocens ille alieno odio præga
uatur iuſtè querelam inſtituere poteſt, idq;
conuenit naturæ illius tituli ſub quo locata
eſt d. l. in tit. enim de inofficioſo teſtamento
longe alienum eſt tractare de primordiali ua
liditate teſtamenti, ſed tantum de irreuocabi
li agendum eſt, ergo &c. argument. l. Impera
tores. ff. de in diem addictio.

Illud autem quod Accurſius firmat cæte-
riq;

Exhæreda ri an poſſit impubes egregia q.

Duæ concluſiones contra cōmunem.

Intell. l. ſi. C. de libe. præte. contra Gloſſ. & alios.

riq; ſequuntur in l.fi.§.fi.C.de lib.præt. ſcilicet legem priorem eſſe, quàm d.§.legibus, eſt euidenter falſum ut patet ex omnibus probatis hiſtoriographis, nam cum utraque lex ab Iuſtiniano lata fuerit, tamen l.ſiquis in ſuo, fuit lata ſub Decio cõſule l.aut facta, fuit lata poſt couſulatum Lampadij, & Oreſtis qui conſulatum geſſerunt duobus annis poſt Decium, unde euidenter conſtat quòd cum Iuſtinianus diu poſt latam, d.l.ſiquis in ſuo, approbauerit uſum exhæredandorum poſthumorũ, in d.l.fin.ubi id cõceſsit, non potuit uideri id antea innouaſſe, extat ergo quòd iure tã.ff quã.

16 C. infans & poſthumus poſſunt exhæredari† ſed an idẽ iure authen. quòd omnes plerique negant poſt Accurſ.per text. ibi in auth. ut cũ de app.cog.§.aliud quoque.Gloſ.& omnes in l.fi. C.de lib.præt. Gloſ.inter cęteros in §.poſthumi, inſt. de exhæ.lib. quã ibi omnes ſequuntur, nobis autem qui ex profeſſo ueteres leges ſummis uigilijs maturaq; cogitatione, latas atque inuentas ab imperitorum calumnia tudique interpretatione tuemur, hæc traditio non probatur. Nec ad rem pertinet quòd Iuſtinianus in d.§.aliud quoque, ait non licere parentibus exhęredare liberos niſi duobus demum concurrentibus, primum quòd iuſtæ indignationis cauſa moti id fecerint deinde quòd illam cauſam nuncupatim in ſuo inſeruerint teſtamẽto, quid ergo ſi de facto, fiat cõtra certe ibi modus pene non ſatis declaratur & cum altero de duobus modis poſsimus interpretationem inducere, uel quòd aliter obſeruantibus teſtamentum ab initio ſit ipſo iure nullum, uel quòd licet ab initio ſubſiſtat poſsit tamen ex poſt facto querela propoſita infirmari magis eſt ut poſteriorẽ hanc interpretationem introducamus, ut ita ſaluæ incolumnesque maneant leges ueteres quàm priorem per quam temerè atque inconſtanter delerentur, qua recepta interpretatione non leuis erit illius auth. utilitas cum enim olim iuſtæ cauſæ exhæredationis non eſſent definitæ ſed iudicis arbitrio relinquerentur hodie per illam authen. definitæ ſunt, quas ultra citraq; nequiuit conſiſtere exhęredatio. Præterea cũ olim non oportet eas à teſtatore exprimi hodie oportet, tertio cum olim filius exhæredatus de ſua innocentia docere teneretur, l.liberi. C.de inof.l.iiij.ff.eod.nunc poſt dictã auth. nil probare tenetur, ſed obtinebit niſi hæres eius nequitiam oſtenderit, quod & præſenſiſſe idem Iuſtinianus uidetur in l. omnimodo. C. de inofficio.teſtamen.

Intell.authẽ. ut cũ de appel. coga. §.aliud.quoque.

17 Intel ad l. regiæ.v.ti. j.par.6.

Extat † ergo quòd infans Titium poſthumus poſt exhæredari tam iure.ff.quàm. C.ſed & iure auth. iure autem regio ſecus ut d.l.vj. titu.v.part.vj.ſed non male & in ſpecie hac interpretatio induceretur ut cum conſtet regẽ Alphonſum non tam quippiam denuo inducere quã omnia traducere uoluiſſe dum ait infantem qui doli capax non eſt non poſſe exhæredari, intelligatur ſecundum ius commune, ut ſi de facto exhæredetur teſtamentum nõ ipſo iure euertatur ſed per querelam tantum expugnari poſsit.

Denique† cum pupillaris exhæredato ſit ab eius ſubſtituto nil relinqui poteſt etiam ſi legatum uel fideicom. impubes acceperit, & tamen ipſe impubes onerari poſſet, l.cum quidã. C.de leg.l.qui fundum, §.qui filios, ff.ad legem Falcid.l.miles ita, §.ſi miles.ff.de milita.teſtament. l.ab exhæredari, ff.de leg.j.l.fin.in princ. ff.de legat. iij. Id quòd contra regulas iuris communis receptum uidetur, quæ habent, ꝙ quem poſsum onerare eius quoque hæredem rogare poſſum, l.v.ff.de legat.iij. Præterea cum filius exhæredatus iniuria affectus uideatur, l. Papinianus, in princip.ff.de inoffic.teſtamen. d.l.cum quidam, C.de leg.ſubſtitutus aut nulla iniuria fuerit affectus longe facilius ipſe ſubſtitutus grauari poſſe deberet quàm ipſe filius, qua ratione deterritus Accurſius tam in d.l.v. quàm in d,l.cum quidam, reſpondit in dd.ll. eſſe ſpeciale, ſpecialitatis aut rationem reddit nullam, nec enim ulla uarietatis ratio reddi poſſet, ut firmant omnes in d.l.cum quidam, qualis ſunt Bar.Pau.Sali.Alex.& Iaſ.poſt Petrum & Cinum, Suares in lege quoniam in prioribus, C.de inoffic. teſtamen.col.iiii.fol.l. tradit Segura in l.ab exhæredari, nume.lxxij, deleg.j.Iaſ.in lege cum filio, deleg.j.nume.xlv, ubi Ripa nume.30. Vigli.in §.non ſolum, inſti, de lega. quorum interpretum quidam irrationabiles has leges appellant, alteri uenales audent dicere, tertij ineptire atque fabulari uidentur, dum rationem inuenire ſtudent, ſed ut leges irrationabiles dicere arrogantiſsimi hominis ac petulantiſsimi eſt, uenales aut appellare hominis temerarij impieque eſſe uidetur, quare nobis altius cogitantibus uiſum eſt reddi poſſe nouam, ſatiſque probabilem quinimo peremptoriam diff.rationem. Ad cuius declarationem præmittendum eſt, quòd iure.ff.ad firmitatem teſtamenti primordialem nil aliud deſiderabatur niſi quòd filius in poteſtate eſſet uel inſtitutus uel exhæredatus, id eſt non minus teſtamentum in quo filius exhæredatus erat ualebat ꝙ ſi inſtitutus fuiſſet, ut per totum.ff.de libe.& poſthu. per totum.ff. de iniuſto rupto.per totum.C.de lib.præt. per totum.C.de poſth.hęr.inſtitu.per totum, inſti. de

18 Intel.plures ll. l.cũ quidã. C. de lega.cũ ſimi.

de exhæ.libe.Neq; ad rē pertinet ꝙ iniuſte ex
19 hæredatus poſſet querela proponere ut C.ff.&
inſt.de inoffic. teſta.nam & inſtitutus quere-
lam proponere poterat ſi in minori portio-
ne q; legitima inſtitutus fuiſſet, l.Papinianus,
§.quoniam autem.ff.de inoffi.teſtamen.l.cum
quæritur,l.parentibus.C.eod. unde opportu-
ne Bald.in l.pater filium, colum.iij. cum ſeq.
ff.de inoffi.teſtamen. à Coſta in l. Gallus. §.&
quid ſi tantum,in princ.num.7.dixit quòd nō
exhæredatio, ſed inofficioſitas producit que
relam inofficioſi teſtamenti,nam qui integrā
legitimam habebat etiam exhæredatus que-
relam non habebat, qui autem integram legi
timam non habebat, huic etiam inſtituto in-
officioſi querela accommodabatur, modo ſic
quòd filius exhæreda tus cui legatum, fidei-
commiſſumve relictum erat id legatum, fidei
commiſſumve reſtituere rogaretur, id ſane in
iurium non erat,nam ſiue illa facta reſtitutio
ne integra adhuc legitima ſibi maneret, tunc
nil conqueri poterat ſiue diminuta maneret,
tunc ipſe utpote legitimam integram non ha
bens poterat querelam proponere quod ſibi
utilius uidebatur fore ut reſciſſo patris teſta.
totam hæreditatem cōſequeretur, uel cum re
liquis fratribus patri inteſtato ſuccederet,er-
go nulla ex parte filio quicquam iniurij inſe-
rebatur, uerum ſi onus ſubſtituto pupillari in
iunctū ualeret poſſet fieri quòd is ſubſtitutus
ex bonis paternis haberet nil ueluti ſi pater fi
lio exhæredato integram legitimam iure le-
gati reliquit, ſubſtitutumq; de tota illa legi-
tima reſtituenda rogauit, qui non poteſt con-
queri deminui ſibi legitimam cum ei à patre
impuberis legitima non deberetur, l. ergo
cōſultiſsime proſpectu uoluit ut nō ſolum pa
rentes non poſſent filios in legitima grauare,
ſed etiam ut filiorum hæredes pupillares gra-
uare non poſſent, quòd ius & ad legitimos fi-
lij exhæredati hæredes tractum eſſe uidetur,
d.l.ab exhæredati,facit,l.ſi Titio pecunia, §.ſi
cuti, cum duabus legibus ſeq. ff.de legat.j.ui-
des ergo illas leges quæ interpretum in curia
in hodiernum uſque diem abſurdè exiſtima-
bantur iuſtiſsimas noſtra reſtitutione atque
conſultiſsimas uocitari debere.

Extat ergo ex ſuperioribus exemplarem fie
ri poſſe exhæredato non ſecus quàm pupilla-
riter cum hæc ad exemplum illius inuenta in
ductaq; ſit.

Tertio & principaliter ut exemplaris fieri
20 poſsit exhæredato facit,l.ex tribus.C.de inoffi-
cio.teſtamē.cuius uerba ex tribus uncijs hæ
rede inſtituto filio intra pubertatis annos di-
rectam nō inutiliter à patre fieri ſubſtitutio-
nem,certum eſt,cum enim nulla etiam ex par
te inſtituto ſed exhæredato poſsit fieri pupil-
laris,quare ibi Diocletianus Imperator ad fir
mitatem pupillaris exegit ex integra legitima
filiū eſſe inſtitutum, & certe licet Accurſius,
Bal.Ange.Sali.ceteriq; ibi non id ſatis perci-
piant, tamen Iaſ.ibi uiſus eſt præſenſiſſe ut id
non tam ad primordialem utriuſque teſta-
mēti ualiditatem, quàm ad pellendam quere
lam exigatur,ego noto contra omnes quòd
nec etiam quo ad pellendam querelam neceſ-
ſum ſit filium cui ſit pupillaris ex tribus uncijs
inſtitutum proponi, ſat enim fore ſi illas tres
uncias quoquo titulo haberet cum lex illa la-
ta fuerit à Diocletiano qui per multa ſecula
prior fuit Iuſtiniano, qui Iuſtinianus primus
induxit non ſufficere legitimam relinqui, ni
ſi præterea titulo honorabili inſtitutionis re-
linqueretur.

Quid ergo noui quidve utile inducit, d.l.
ex tribus reſp. ibi non agebatur de firmitate
ſubſt.pup.primordiali non quoque de irreuo-
cabili,ſed tantum de duratione ipſius ſubſti-
tutionis agebatur, licet enim notum ſit pupil
larem pubertate expirare tamen illud quidā
intelligebant quando pupillaris fiebat exhæ-
redato,ſecus autem putabant ſi ex integra le-
gitima inſtituto fieret.

Ratio diff. qui poſt pubertatem poſtque
quæſitam hæreditatem nullus poteſt grauari
niſi in rebus à teſtatore profectis, l.ex facto,
in princ.ad Trebell.l.coh æredi. § cum filiæ,de
uulg. Vnde uidebatur quòd pupillo exhæreda
to qui nil à teſtatore percepit, licet poſt puber
tatem ſubſtitui non poſſet,poſſet tamen ei pu-
pillo ſubſtitui ſi legitimam habuit a patre;
uerum hanc allegationem excludit Impera-
tor; nam licet uerum ſit quòd etiam poſt pu-
bertatem poſtque aditionem poſsit teſta-
tor cuique ſubſtituere, in eo quod ei reliquit,
tamen illud intelligendum eſt ſubſtitui licere
non directo ſed per fideicōmiſſum, ut d.§.co-
hæredi, & d.lex facto, iſque eſt ueriſsimus il-
lius.l.intellectus, idque denotant illa uerba in-
tra pubertatis annos, & illum uerbum dire-
ctam, quæ uerba inducunt à contrario ſenſu
quòd in terminis illius text.directa pupillaris
nō poſſet fieri poſt pubertatem. Item quòd fi-
deicommiſſaria bene poſſet fieri, etiam poſt
pubertatem, uetiſsima eſt ergo noſtra ſen-
tentia ut ibi non de ualiditate primordiali
nec ſecundaria, ſed de duratione ſubſtitutio-
nis ageretur.

Extat ergo ex ſuperioribus quòd tam pu-
pillaris quàm exemplaris fieri poſſunt exhæ-
redato nō ſecus quàm inſtituto, & ſi quæ illui-
deantur

Querelā non exhæredatio producit ſed inofficioſitas.

Intell. C. de inoffic. teſta. in l. Lex tribus

& ad creationem pupillaris nō eſt neceſſe quòd legitima relinquatur, ſz tantum ad eius iam creatæ reſolutionem uitandæ.

deantur exigere Inſtitutionem ipſius illas nõ ad creationem ſubſtitutionis ſed ad querelã excludendam pertinere.

21 Intell. l. ſi non mortis, & §. ſi quis mortis. ff. de inoſ. teſt.

Et iſta quã facimus inter has leges compoſitio opportune comprobatur in l. ſi non mortis, & in l. Papinianus. §. ſi quis mortis, ff. de inoſſi. teſtam. ubi proponitur filium integram legitimam titulo donationis non inſtitutionis accepiſſe, & tamen ponitur licet nullus aduertat pro conſtanti & teſtamentum ab initio ualuiſſe & expoſt facto querela reſcindi nõ poſſe, nempe ea (ut nos interpretamur.) ratione quòd filius de quo ibi quem conſtabat inſtitutum non fuiſſe fuit tamẽ exhæredatus, alias enim ſi neque inſtitutus neque exhęredatus fuiſſet nil ualiturum eſſet teſtamẽtum, neque ad rem pertinet quòd filij exhæredationem diuinare tolerandum non uideatur, nam reſp. q. cum illæ ll. ſint locatæ ſub titulo, de inoffi. teſt. ubi non de firmitate teſtamenti primordiali, ſed tantum de irreuocabili (quæ in expulſiones querelæ conſiſtit) agendum erat, ineptire enim uideretur ibi conſulti ſi in ſingulis legibus proponerent teſtamenta de quibus ageretur ſeptem teſtes eoſdemq; rogatos unoq; tẽpore interfuiſſe ſignaſſe, atque ſubſcripſiſſe tabulas filiosq; inſtitutos exhæredatosve fuiſſe, iſthæc enim omnia cum de alio principaliter agitur pro conſtanti habenda ſunt, intelligendumq; interfuiſſe. Similiter in l. Gallus, in princip. iuncta Gloſ. in uerb. poſſe, ubi omnes. Sic ergo & in ſpecie noſtra intelligendum eſt, (id qd ſententia mea nũcupatim expreſſit Imperator) utrumque teſtamentum per exhæredationem confirmari & ſi quando uel filij inſtitutio uel legitimæ, aſſignatio ulla lege deſideretur, id non ad creationẽ pupillaris exemplariſve, ſed ad earum iam creatarum reſolutionem impediendam deſiderari.

22 Intell. §. ſi quis ſua manu, filius de mãdato patris ſui exhæredationem ſcripſit nõ excluditur querela cõtra cõem.

His etiã concinit elegans Vlpiani reſpõſum in l. nõ putauit. §. ſi quis ſua manu. ff. de contra tab. ubi filio ſui ipſius exhæredationẽ ſcribẽte illã exhæredationẽ ſibi nocere ait Vlpianus, quod intelligẽdũ eſt nociturã nõ quo ad denegandã ei querelã, ſed tñ quo ad hoc ut initio per eã firmetur teſtamẽtum non ſecus q̃ ſi ab alio ſcripta eſſet, ſi enim ut legatum quod qui ſibi ipſi adſcripſit ita & exhęredatio quã quis ſui ipſius adſcribit uitiaretur, iã is filius prę teritus reperireẽ, ſicq; per contra tab. ſi erat emancipatus uel per ius dicendi nullum ſi erat ſuus id teſtamentum uitiaretur ipſo iure, nocet ergo exhæredatio in eo quòd non ipſo iure id teſtamentũ uitiatur, ibi enim nõ de querela danda uel deneganda (id enim non pertinebat ad illum tit. de contra tab.) ſed de contra tab. bono. poſſ. danda uel deneganda agendum erat, quæ rite exhæredatis non datur, licet non denegetur eis qui minus rite exhæredati ſunt; ut l. non putauit, in princ. iuncto. §. non quęuis. ff. de contra tabu. nocet ergo illa exhæredatio ſolum quia ei denegatur contra tabu. bon. poſſ.

Contra cõmunem.

Infero grauiter erraſſe ibi Accur. quem ſimpliciter ſequuntur Bart. & Alber. ibi tenentes quòd in terminis illius text. filio denegeẽ querela, quorum error defluxit ab illa lege male intellecta eorumque opinio utpote duriſſima & contra regulas iuris cõmunis, reijcienda eſt.

Contra cõmunem.

Subinfero contra communem quòd & ſi filius tempore quo pater facit teſtamẽtum conſentiat ſe præteriri uel exhæredari, non per hoc firmabitur magis teſtamentum quam ſi is filius conſenſum non dediſſet, ut probatur in d. §. ſi quis ſua manu, ſecundum noſtram declarationem, licet ille text. ad oppoſitum communiter adducatẽ, & eſt expreſſum, in l. ſi quando. §. illud. C. de inoffi. teſtamen. cum conc. uide Iaſ. in l. cum querela, C. de inoffic. teſtam. & in dict. §. illud, & Couatru. in cap. Raynutius, §. ij. de teſtamen. Suares in lege quoniam, in prioribus, fol. xxxj. columna prima. C. de inoſſicio. teſtamen.

Extat ergo ex ſuperioribus quòd tam pupillaris quàm exemplaris fieri poſſunt exhæredati non ſecus quàm inſtituto & ſi quæ ll. uideantur exigere inſtitutionem ipſius uel legitimæ aſſignationem illos non ad creationem harum ſubſtitu. ſed ad querelam excludendã pertinere.

23 Intell. l. filio ff. de lib. & poſt.

Quibus adſtipulatur Papiniani reſp. qui in l. filio quẽ pater, ff. de lib. & poſt. ſcripſit, q. ſi filius exhæredatus emancipeẽ, deinde iterũ per adoptionem in patris poteſtatem redigatur ei nocet exhæredatio, quale autem nocumentũ inducat non declarat, nos autem interpretamur ut noceat quo ad denegandam bon. poſſ. contra tabulas, item quo ad ius dicendi nullum denegandum, non autem quo ad excludendam inofficioſi querelã. Ratio dubitandi fuit, quia ut poſthumi agnatione ita & adoptione ſolet ruptum fieri teſtamentum. l. cera tum. ff. de inïuſto. rup. unde cum ibi poſt factũ teſtamentum filius naturalis adoptaretur, uidebatur quod licet initio rite factum iureque fuerit illud teſtamentum, tamẽ nunc ſequuta adoptione id teſtamentum infirmaretur, cuius contrarium deciditur per rationes de quibus ibidem, recte ergo Papinianus dixit exhæredationem nocere filio, nam ex eo quòd mero iure ualeat teſtam, duo illi filio ſequuntur

mala

la nt & ius dicendi nullum contra tab.bo.po. ſibi denegentur, quæ remedia ſi teſta.ipſo iure euerteretẽ habiturus erat l.fin. §.ſancimus. C.de lib.præt.inofficioſi autem querelam habere non deſinit, nam etiam ſi iuſta de cauſa initio eſſet exhæredatus e domoq; patris per emancipationem eiectus iuxta,l.quidá cum filium,de uerb.& quod ibi per Bar.& Iaſ.tamen cũ rurſus p adoptionẽ in domũ familiáq; patris eductus ſit & priſtinæ indignationis cauſa à pr̃e remiſſa ſicque ad nõ cauſam redacta eſt, arg.l.in ipſius.C.fam.erciſ.l.iij.§.fi.cũ l.ſeq. ubi Bar.ff.de adim.leg.§.fi.inſt.de iniur.Frãciſ.de Ripa in l.fi.C.de reuo.don.q.lxj.Iaſ.in l.in arenam,C.de inoffi.teſt.ut per hoc ille filius non modo querelã proponere ſed & in ea uincere poſsit & debeat, & ſi iuſta de cauſa ab initio exhæredatus fuiſſet quaſi illa iuſta cauſa iam poſt remiſsionẽ indulgentiáq; patris quæ per adoptionẽ p̃ſumitẽ non ad cauſam redacta ſit.

24 Intell.l.filio quem ff.de lib.& poſt. contra cõem quòd filius quæ poſt exhæredationẽ emancipatus fuit ſi iterũ adoptetur, a patre habebat querelam.

Inferẽ uehementer erraſſe Bar. Bal. Angel. Imol.Pan.Are.Alex.Iaſ.in l.filio quẽ,ſupra all. qui ſcriptũ reliquerũt, illum filiũ querelã inſtituere nõ poſſe, quòd euidenter eſt cõtra iura ſuperius adducta, eſtq; duriſsimũ atq; inhumanũ, nec multũ tribuendũ eſt eorũ authoritati cũ ab illa lege male intellecta error eorũ fluxerit, uide Coſtam in l.Gallus, §. & qd ſi tñ, pag.cxxxij.nu.180.Ripã in d.q.lxj.Cur.iuniorẽ in l.fi.C.de pact.nu.32. Vt ergo in terminis d.l.filio.tex. dicentẽ exhæredationẽ nocere interpretamur quo ad primordialem teſtamenti firmitatem,nõ quo ad irreuocabilem, ſic & in ſpecie noſtra ll.dicentes in pupillari exemplariue ſubſtitutione oportere filiũ inſtitutum eſſe,uel ei legitimã aſsignari ſcite interpretabimur quo ad primordialem firmitatẽ id neceſſum nõ eſſe,ſed tantũ quo ad irreuocabilẽ.

25 Exemplaris fieri poteſt etiã filio naturali contra communẽ

Proinde ſimiliter† inferẽ uerã nõ eſſe illam cõem ſententiam exiſtimantiũ exẽplarẽ filio tantum naturali fieri nõ poſſe, quã tenuerunt Ang.Imol.Cuma.Aret.& Alex.in l.ex facto,ff. uulg.ubi etiã Iaſ.nu.20, Aret.& Iaſ.col.ij in d. l.humanitatis,ubi hãc dicit cõem,Coraſ.nu.8. qui cõtrariũ tenet poſt Bal.& Sali.& Cur.ibi. nu.13.& poſt Bar.in d.l.ex facto,quorũ minus recepta ſñia ueriſs.eſt. ſiquidẽ(ut docuimus) ad creationẽ exẽplaris neceſſum nõ eſt legitimã relinqui, licet aliquãdo neceſſum ſit ad reſolutionẽ ipſius iã creatæ impediẽdã,ut p hoc appareat parũ ad rẽ pertinere, d.l.humanitatis,in uerb.legitima,quę Doct.decipit dicẽtes quòd exemplaris capaces nõ ſunt niſi hi quibus debeẽ legitima,legitima autem non debetur filio naturali.

26 Mater illuſtris põt naturali filio ſubſtituere exemplariter contra Doct.

Infero ſimiliter †quòd licet à matre illuſtri filio ſpurio legitima nõ debeaẽ,ut l.ſi qua illuſtris,ff.ad Orfic. C.ei tamẽ potuit exemplariter ab ipſa matre ſubſtitui qđ ſimiliter contra mentẽ tenentiũ ſuperiorem cõem cõcluſionẽ.

27 Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio cõtra Doct.

Infero ſimiliter† q licet filio q ſpurius eſſet nõ debeaẽ legitima a pr̃e,tñ ei poterit exẽplariter ſubſtitui,qđ ſimiliter eſt cõtra mentẽ tenentiũ ſupiorẽ cõcluſionẽ cõem, & in ſpecie cõtra Bar.in l.ex facto,de uulg.n.7.nec me monet qđ Bar.ait q iſti nõ ſunt liberi noiandi,nã reſp.q cũ poſt.c.cũ haberet, de eo q duxit in matrim.his à patre alimẽta debeanẽ,iã p hoc tanq̃ filij tractanẽ & quibus alimẽta nõ deneganẽ,& aliqñ ab iuito pr̃e extorquunẽ talia alimẽta, nõ uideo cur denegeẽ ꝓuiſio pr̃na, q̃ p exẽplarẽ ſubſt.fit.cũ hæc ſubſt.fiat à pr̃e uolẽte abſq; ulla erogatiõe ſua & abſq; iniuria aliena

28 Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex damnato coitu contra Doct.

Infero cõtra eoſd.†idẽ fore in natis ex damnato coitu idq; pari ratione, uide Couarru. libro iiij.part.2.cap.8.§.vj.

29 Exemplaris fieri põteſt ei cui diminuta legitima relicta fuit cõtra Doctores.

Proinde lõge facilius† inferẽ q ſi filio legitima diminuta reliquaẽ ualebit adhuc exẽplaris cũ tenuerimus q & ſi exhæredato nil omnino relinqueretẽ ualeret id qđ eſt cõtra cõem opin. Doct.ut per Iaſ.nu.5.in d.l.humanitatis.

Stat ergo q tã pupillaris q̃ exemplaris fieri poſſunt exhæredatis nõ ſecus q̃ inſtitutis, & q ll.quæ cõtrariũ inuerenidenẽ nõ tã ad creationẽ ipſarũ q̃ ad earũ iã creatarum reſolutionem impediendam pertinere intelligũtur.

30 Intel. l.humanitatis C.de imp

Quarto & principaliter ut exẽplaris ẽt exhæredato fieri poſsit,ſicq; huic nr̃æ ſñiæ adſtipulaẽ inſignis opportunaq; Iuſtiniani cõſtitutio,qui in l.humanitatis, de impub.in hæc uerba ſcriptũ reliqr,ut occaſione huiuſmodi ſubſtitutionis ad exẽplum ſubſtitutionis pupillaris querela nulla oriaẽ , adnimaduertit enim cõſultiſs.Imperator,quòd licèt pupillaris ab initio ualeret quæ ẽt exhæredato facta proponeretẽ,tñ ex poſt facto poterat facile p accuſationẽ de inofficioſo reſcindi,ne ergo hac occaſione ſimiliter exẽplaris exhæredato facta, licet p exhæredationẽ illã principale teſtam. firmareẽ ac ſubinde exẽplare, tñ ex poſt facto querela plata reſcindereẽ cõſuluit, ut in legitima inſtituto fieret,eaq; fuit ſñia eorũ q noſtrã ſententiam tuentur , quam ueriſsimam exiſtimamus multo anteq̃ in eorũ ſcripta incidiſſemus, uerum enim uero ſi uerũ amamus & hanc ſententiam nota reprehenſioneq; dignã iudicauimus nõ enim Imperator duxit filium in legitima inſtituendũ,ſed illud tamen p modum filij adnotauit filio legitimã relinquendam,ut nõ ſolum illud (quod qui nr̃am ſñiam præſenſerunt percipere uidentur) adnotauerit ualere ab initio exemplarẽ (quæ exhæreda-

to legitimam habenti fieret uerum & illud ualere ab initio exemplarem) exhæredato factam, licet is nó integram legitimam uel etiã nil omnino haberet, tunc enim illi exhæredato ſupereſſe auxilium querelæ per quã reſciſſo patris teſt.& exemplare euaneſceret.

31 Itaq; † teneo ualere exemplarem exhæredato factã, qui integrã quoquo titulo habuit legitimam hoc primo contra cõem ſecundum aliquos. Idemq; ẽt ſi is exhæredatus nil omnino à patre recepiſſet hoc ſecúdo cõtra vtriuſq; partis fautores, quod intelligendũ quo ad primordialem ipſius ſubſtitutionis firmitatem.

Exemplaris ualeat ſi fit exhæredato integram legitimã habenti idẽ ſi integrã nõ habeat ſed diminutam uel nihil omnino contra cõmunem.

Quid ergo quantum ad irreuocabilem, & qui ſunt noſtræ ſententiæ fautores ingenuẽ fatentur exhæredationem efficere, ut licet ea ſubſtitutio initio ualuerit, propterea quòd exhæredatus integrã habuit legitimam, tamen querela perlata infirmabitur, idq; ſenſiſſe aiũt Imperatorẽ in illis uerbis, ut occaſione, ſed an ſint dicere hanc ſententiã (& ſi ab ea nullus unquam diſceſſerit) ueram non eſſe, † pe enim illius, l. ad ualiditatẽ primordialem utriuſq; teſtamẽti ſufficiebat ſolennitas exhæredationis ad irreuocabilẽ, id eſt ad quærelam excludendam, ſat erat integrã legitimã dari, l. cum quæritur, l. parentibus. C. de inoff. l. Papinianus. §. quoniam autem, & §. ſi quis mortis, & l. ſi non mortis. ff. eod §. fi. inſt. eod. cum ergo proponatur filius exhæredatus, & integræ legitimæ aſſignatio nil eſt quòd deſijt ad utranq; firmitatem, fateor tamen quòd iure nouiſsimo, auth. poſt. §. aliud quoque, ne autẽ ut cum de app. coga. id innouatum eſt, cum ibi introductum ſit non ſufficere integrã legitimam filio aſsignare, niſi præterea titu. honorabili inſtitutionis aſsignetur.

32 Pupillaris ſi fiebat exhæredato integrã legitimam habenti querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure aũt aliud inductum contra cõem.

33 Quinto & principaliter quòd † exhæredato poſsit fieri exẽplaris facit, nam ad confirmationẽ teſtamẽti non minus efficax potẽsq; eſt exhæredatio q̃ inſtitutio, ſed ꝙ filius inſtituat uel exhæredet eo pertinet ut paternũ teſtamentũ cõfirmetur atq; in cõſequentiã pupillare uel exemplare, ergo cum paternum per exhæredationẽ nõ ſecus q̃ per filij inſtitutionẽ cõfirmet, cõſequẽter & pupillare uel exemplare per talẽ exhæredationẽ nõ ſecus confirmabitur quàm per inſtitutionẽ, quòd aũt ad cõfirmationẽ teſtamẽti paterni nõ minus efficax ſit exhæredatio q̃ inſtitutio probat fere ꝑ totũ in rubro & in nigro. ff. de lib. & poſt. hær. inſti. uel exhær. fere ꝑ totũ. ff. de iniuſt. rup. in rubro & fere ꝑ totũ nigrũ. C. de poſt. hær. inſt. uel exhær. fere ꝑ totũ. C. de lib præt. ꝑ totũ rubrum & nigrũ inſt. de exhe. lib. idq; probat ratione, nã exhæredatio uel emancipatio res eſt magis peculiaris magisq; propria atq; interna liberis, q̃ inſtitutio quæ extraneis etiã conuenit cũ illæ res nõ cõueniant niſi liberis, l. quidam cum filiam, ad fin. ff. de uerb. ob. quo fit ut qui exhæredat nõ minus ut filius tractatus uideatur q̃ ſi inſtitueret, ut inibi reſpondet quæ traditio eſt intelligẽda quo ad primordialẽ teſtamenti firmitatẽ & inſpecto iure ueteri etiã quo ad ſecundariam & irreuocabilem, ſi quidem olim qui minus legitima accipiebat querelam inſtituere etiam ſi inſtitutus poterat, q autem integram legitimam quoquo titu. receperat is etiam exhæredatus querelam proponere non poterat, l. Papinianus, §. ſi quis mortis. & §. quoniã aũt. ff. de inof. l. ſi non mortis, eod. §. fin. inſt. eod. l. cũ quæritur, l. parentibus, eod. itaq; quo ad concedendã uel denegandã inofficioſi quærelam nõ referebat inſtitutus, ne eſſet filius an exhæredatus, ſed an integram legitimã accepiſſet nec ne, uerum iure nouiſsimo auth. licet id ius obtineat quo ad primordialem teſtamentorũ ualiditatẽ, ſecũdum nos tamen quo ad irreuocabilem & ſecũdariam inductũ eſt quid noui, ut ſi filius abſq; iuſta cauſa exhæredatus ſit, tũc licet integrã legitimã iure ſingulari receperit de inofficioſo agere poſsit nõ ſecus q̃ ſi minus legitima uel nil omnino accepiſſet, ut §. aliud quoque, & §. ſola enim eſt in authent. ut cum de appel. coga.

Quod aũt inſtitutio uel exhæredatio filij ad ualiditatẽ principaliter teſtamenti paterni deſideret ut per hoc tã pupillare quàm exemplare ſuſtineatur, probat de pupillari, in l. ij. §. adeo. ff. de uulg. & in §. liberis. inſt. de pupil. docent Bar. & omnes in d. l. ij. Item de exemplari probat in d. l. humanitatis, ibi legitima portione ei uel eis derelicta ne occaſione, &c. quòd ergo is cui fit exemplaris legitimam habeat, id neceſſum non eſt quo ad creationem exẽplaris inducendã, ſed tñ quo ad reſolutionem ipſius iã creatæ, impediendã, ꝙ aũt ea legitima nõ exhæredato ſed inſtituto relinquat id inſpectu iure. ff. & C. neceſſum nõ erat, neq; ad creationẽ exẽplaris inducendã, neq; ad reſolutionẽ ipſius iã creatæ impediendã, ſiquidem eo iure (ut docuimus) † querela inofficioſi excludebat ꝑ legitimã quoquo tit. relictam 34 cui incumbit, ergo duo contra oẽs, primũ quod iure. C. & ff. ꝑ filij exhæredationẽ cui fit pupillaris cuiq; titulo ſingulari legitima relicta fuit, nõ impedit natiuitas creatiove exẽplaris, ſecundo ꝙ ꝑ talẽ exhæredationẽ nõ inducit reſolutio ipſius exẽplaris iã creatæ qđ eſt cõtra oẽs Doct. q tenẽt cõem q dũ fundant in d. l. humanitatis, utrũq; illo iure ꝓcedere itellexerũt cũ re uera neutrũ illo iure ꝓcederet. fatemur

Exemplaris nec impeditur nec reſoluitur & per exhæ. contra cõmunem, cóſ. dua.

tamen

tamen quòd iure auth.ea exhæredatio poteſt inducere reſolutionem exemplaris iam creatæ, id tamen non peculiare eſt in exemplari cum & idem ſit in pupillari.

Sexto & principaliter quòd exemplaris exhæredatæ fieri poſsit, probatur ſic per prohibitionē exemplaris inducit læſio & incommodum furioſo ſeu mente capto exhæredato qui cũ multis nominibus afflictus eſſet non debuit ei iniungi aliud genus afflictionis, nẽpe ut ſibi prouiſio atq; tutela exemplaris ſubſtitutionis adimeretur, ergo dicendũ eſt, cum afflictio non ſit addenda afflictio non permittendum quòd ei auferatur ſubſt.exempl.tutela atque prouiſio ut per hoc intelligatur exhæredationem nõ eo pertinere ut exemplaris impediebatur, ſed potius eo ut magis admittatur, ſicque controuerſum eſt ſuum ipſorum interpretum fundamentum.

15 Exemplaris utilis eſt ei cui fit.

†Quod autem exemplaris utilitatem prouiſionemque filij inducat colligitur ex l.ſi pupillus.ff.de acquiren.hære.ibi, utilitatem impuberis, per quem tex. Doc. cõiter ibi & ubiq; dicunt pupillarem ſubſtitutionẽ pupillo utilẽ eſſe, quod & docet Accurſi. Bar. Bal. Cinus, Petrus, Paul. & Iaſ. in l.ex tribus, C.de inoffi.teſta. utilitas autem illinc deſcendit quòd cũ impuberes ſibi teſtamentum facere non poſsint, l. qua ætate.ff.de teſta. §.præterea, inſti.qui teſt. face.poſſ.l.fin.C.de teſta.mil. per mediam patris perſonam cum teſtamento decedat: ut ſignanter docet Iuſtinianus in §.nam moribus, inſt.de pupil. intereſt enim cuiuſq; cum hærede teſtamentario decedere, l.& quia hoc intereſt. ff.de interrog.action. §.j.inſti.quib.ex ca. man.non licet. Quod autem is mente captus uel furioſus multis nominibus afflictus ſit accipe nam furioſus uel ipſo furore ſatis torquetur & punitur, l.diuus, ff.de offic. præſ. qua ratione magis communiter receptum eſt, ut ſi ante furorem delictũ admiſsit propter quod capitaliter puniendus eſſet, iã nunc poſt furorem executio pœnę in eũ non fiet, late per Iaſ. in l.ex factõ, nu.3 1.ff.de uulg.per Dec. in l.furioſum.C.qui teſta.fac.poſſ.per Dec. & Coraſ. in l.humanitatis, C.de impube.

Denique per ipſam exhæredationem ſatis afflictione atq; iniuria affectus uidetur, l.cum quidã, C.de lega. l.Papinianus, in prin.ff.de inoffi.teſt.auth. ut cũ de appel.cog. §.ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio iniuriã exhæredationis & præteritionis à parentibus & liberis auferri. Quod autem afflicto afflictionem addere impium inhumanumq; ſit, præterea quod patet ad ſenſum, probatur in l.uni.C.de his qui ant.aper.tab.in l.fin.C.de inſt. & ſubſt. ibi luctuoſam, &c. & utrobique notant Doctores, & text.in l.imperialis.C.de nupt.

Ergo patet ex ſuperioribus quòd exhæredatio non debet eſſe modus tollendæ ſed potius inducendæ ſubſtitutionis exemplaris cũ exhæredatis utpore afflictis per exemplarẽ ſit merito conſulendum.

Septimo†quòd exemplaris fieri poſsit exhæredato probatur ſic, querela inofficioſi teſtamenti ſupponit ualiditatẽ primordialem ipſius teſtamenti, ſed mẽte captus cui exhæredato minus legitima relictũ fuit, habet querelã, ergo ſequitur id teſtamentum primordialiter ualuiſſe, nec ipſo iure per exhæredationẽ euanuiſſe, quòd aũt querela ſupponat firmitatem primordialem teſtamẽti, probatur, quia querela inofficioſi eſt remediũ reſciſſorium ut in l.ut liberis, in uerbo reſciſſo. C.de colla.ubi not. Doct. facit, l.poſthumus, §.ſi quis ex his, ff.de inoffic. teſt. ſed quod nullum eſt reſcindi non põt, l.nã & ſi ſub conditione, ff.de iniuſto rup.ergo &c. 16 Querela ſupponit ẽ ualiditat

Secundo patet, nam querela non datur quàm diu ſupereſt aliud remedium, §.tam aũt, inſti. de inof.teſt.l.maximũ uitiũ, C.de lib.præt.ibi, & nemo ex alio ordinis præſidio ad hãc decurrere poſsit, & notãt cõiter Doct. utrobiq; id quod etiã adnotauit Accur. cæteriq; ſequunt in l.ij. C.de inoffi.teſtam. hinc eſt quòd querela inofficioſi nunquam datur filiæ præteritæ: quia per ius accreſcendi poterat cõſequi uirilem portionem, l.maximum uitiũ.C.de lib.præt. hodie autem cũ per præteritionẽ filiæfamilias uitietur teſtam. non ſecus quàm per præteritionẽ filijfamilias, d.l.maximũ uitiũ. § ſancimus, & inſtit.de exhære.liber.§. ſed hæc quidem uetuſtas, iam filiafamilias præterita nõ cõſequetur uirilem portionem per ius accreſcẽdi, ſed per ius dicendi nullum ex toto teſtamentũ uitiabitur quo ad inſtitutiones, licet quo ad ſingularia relicta qualia ſunt legata fideicommiſſa, mortis cauſa donationes, reliquaque id genus conſeruetur, authen.ex cauſa. C.de liberis præteritis, & in corpore unde ſummitur habebitq; contra tabulas, quod remedium cum iure dicendi nullum concurrit, dicta lege, maximũ uitium, §.ſancimus, ibi.uel teſtamentum ipſo iure euertat, uel per contra tabu.bon.poſſ.ſtare hoc non patiatur.

†Nec ad rem pertinet quòd contra tabu. bono. poſſeſſ. ſit remedium reſciſſorium, lege prima, in principio, in uerb. reſcindunt, ff.de lega.præſt.l.ut liberis, in uerbo reſciſſo. C.de collation.l.quod uulgo. ff.de bono.poſſeſſ.contra tab. unde quia quod nullum eſt reſcindi nõ põt, d.l.nã & ſi ſub cond.uidetur quòd non poſsit id remediũ cõcurrere cũ iure dicendi nullum 17 Bo. poſ.cõtra tab.eſt remedium reſciſſoriũ & aliquando declaratorium.

Nn 2 quod

quod ſupponit teſtamenti nullitatem, nam reſpondetur contra tab.bo.poſſ: remediũ eſſe reſciſſorium regulariter, ut dd.ll.†uerum il-

38 *Emancipati præterito non redit teſt. nullum.*

lud intelligendũ quãdo dat̃ cõtra teſtamentũ ualidũ, quale eſt id teſtamentũ in quo emancipatus præteritus fuit, quod mero iure ualet tam iure ciuili, q̃ prætorio, Gloſ.in l.filiũ, §.ſed quemadmodũ. ff.de contra tab.quã cõiter approbatã, dicit Iaſ.in l.poſthumo nato, n.25.C. eod. Idẽ firmat ibid.Curt. iun.col.j.& iterum, col.pen.ubi reſpõdet ad §.emãcipatos, inſt.de exhæ.lib.ubi uidebat̃ probari contrariũ, uerũ ſi contra tab.detur cõtra teſtamentũ ipſo iure nullum, tunc nõ reſciſſoriũ ſed declaratorium remediũ eſt, ut d.l.maximũ uitiũ. Idẽ ſi detur contra teſtamentũ ꝙ licet ab initio fuit ualidũ, tamẽ poſtea rumpit̃ poſthumi agnatione, d.l.poſthumo nato, tunc enim contra bo.poſſ.eſt remediũ declaratorium nõ reſciſſorium, cum ſit impoſsibile teſtamentũ ipſo iure ruptum poſthumi agnatione iterum rumpi per contra tabulas bo.poſ.ita eleganter declarat Paul.tam in l.ſi filius qui in poteſtate. ff.de lib.& poſthu.q̃ in d.l.poſthumo, ubi ſubdit ueteres lumine intellectus caruiſſe quo ad illius tex.intelligentiam, ſeq; nouiſsime illum intellexiſſe, quam declarationem ſequit̃ dicitque cõem, Iaſ.ibi nu.31.ſequũtur Imola, & Alexã. in d.l.ſi filius q in poteſtate, Curt.iun.i d.l.poſthumo, nu.57.ubi et Philip.Decius & alij. Extat ergo quòd habebit uel ius dicendi nullum, uel contra tab.bo.poſ.querelã autẽ inofficioſi nõ habebit, quæ ut diximus cũ nullo alio remedio cõpetere põt, unde cũ huic filio detur querela ut in l.humanitatis.C.de impuberum, ibi querela nulla à contrario ſenſu, ſequit̃ quòd non habebit ullum aliud remedium quale eſt ius dicẽdi nullũ, uel contra tab.bo.poſſ.& conſequenter quòd teſtamentum non deſijt ipſo iure ualere per talem exhæredationem, nam ſi deſijſſet ualere non querela ſed contra tabu. bo.poſſ.uel ius dicendi nullum daretur.

39 *Exemplaris in ſui tam creatione quã reſol. ſimilis eſt pupillari.*

Octauo quòd †exemplaris exhæredato fieri poſsit probat̃ ſic, exẽplaris aſsimilatur pupillari non ſolum quo ad ſui creationem ſed etiam quo ad reſolutionem ſui. ſed exhæredatio non eo pertinet ut reſoluatur pupillaris, ſed eo ut confirmetur, ergo dicẽdum eſt, quòd ut exhæredatio non infirmat pupillarem, ita nec exẽplarẽ. Quod aũt quo ad reſolutionem ſui aſsimilent̃ exẽplaris & pupillaris nõ ſecus q̃ quo ad creationẽ probatur in §.qua ratione, inſtit.de pupil.uerſi.ſin autem, & in l.humanitatis, uerſic.ita tñ, & in l. ex facto, de uulga. in prin.ubi exẽplaris extinguit̃ p interuẽtum & ſuperuenientiã iudicij atq; intellectus non ſecus q̃ pupillaris per aduentũ adoleſcentiæ. Nec me mouet quòd inhumanus eſſe uideat̃ qui filiũ mentecaptũ exhæredauit, perq; hæc facultas exẽplariter ſubſtituendi facilius perimat̃ q̃ facultas pupillariter ſubſtituendi quæ iure cõi cõpetit, argu.l.eius militis, §.militia miſſus. ff.de mil.teſta. l.ſiquid bello.ff.de capt. ſed reſp. quòd non minus iure cõi cõpetit facultas ſubſtituendi exẽplariter q̃ pupillariter, cũ nõ minus Imperatorũ ſanctiones ſint de iure cõi, q̃ populorũ ritus & mores, ut patet fere per totũ inſt. de iure natu.gent. & ciuil.fere p totũ .ff.de conſt.prin.in l.ius aũt ciuile, cũ plu. ſeq.ff.de leg.in l.leges ſacratiſsimæ, & l.fi.C.de legib.Nec ad rem pertinet quòd in d.l.humanitatis, dicat̃ humanitatis intuitu, id enim denotat ipſius ſanctiſsimi Imperatoris humanitatẽ, id parẽtibus indulgẽtis nõ aũt pietatem quam parẽtes erga liberos habere debent, ut notat Corn.n.15.in d.l.humanitatis, ubi Decius, & alij. Præterea poſita exhæredatione nõ ſequitur neceſſario inhumanitas, cum poſsit bona mente parens filiũ mentecaptũ exhæredare ne ſibi inſidiæ parentur ab eis qui eius captarent ſucceſsionẽ, argum. l.multi non notæ, ff.de lib.& poſt.l.pen.ff.de curat. furioſ.ibi addita cauſa neceſsitateq; conſilij ſui, l.filijs matrem. C.de inof.teſta. l.ſi emancipatus.2.ff.de contra tabu.bon.poſ.l. Seius Saturninus. ff.ad Trebellianum, l.ſiquis in ſuo, §.legis, in fin.C. dei noffi.teſtam.

Extat ergo ex ſuperioribus ꝙ cũ pupillaris & exemplaris æquiparentur quo ad ſui reſolutionem, & per exhæredationem pupillaris nõ reſoluat̃ ſimiliter nec exẽplaris reſolui debet.

Sed iam hodie uidetur quòd cũ mente captus uel furioſus cui exemplaris fit non poſsit cõmittere iuſtã cauſam ingratitudinis quòd non deberet poſſe exhæredari argumen.tex.in authent.ut cum de appellation. cogn. §.aliud quoque, col.viij. l.vj.titu.v. part.vj.ſed id dupliciter excludi poteſt primum, quia in ſuperioribus negauimus, (quod plerique firmãt,) ſcilicet leges ueteres eſſe correctas. Præterea ante inſaniam potuit is mente captus, iuſtam cauſam ingratitudinis committere, propter quam etiam demens exhæredari poſſet, cuius rei ueritas pendet ex interpretatione, text. in lege diuus.ff.de offic.præſid.de quo per Iaſ. in lege ex facto, nume.30. ff.de uulga.per Iaſ. nume.ſeptimo, in lege furioſum. C.qui teſta. face.poſſ.ubi Decius, colum.fin.

Stat ergo ex ſuperioribus quòd exemplaris poteſt fieri exhæredato non ſecus quàm pupillaris ut data paritate tẽporis inter eas hac in re nulla differentia ſit, hæc concluſio intelligitur

gitur multipliciter, primo quando is exhæredatus habuit integram legitimam alio titu. q̃ inſtitutionis, ita in ſpecie tenet Corn. nu. 8. in d.l. humanitatis, quòd ſine dubio ſentiunt omnes illi qui noſtram ſententiam affirmatiuam tenent contra communem.

Secundo intelligit̃ etiã ſi non integram legitimam haberet, ſed deminutam, quia tunc ualeret exeplaris ipſo iure, ſed an poſsit ex poſt facto infirmari per querelã uidetur quòd non cum poſsit agere ad ſupplemẽtũ, ſed cõtrariũ eſt ueritas, quia exhæredatus cui aliquid titu. ſingulari relictum eſt non pót petere ſupplementum legitimæ, licet præteritus uel in minori portioneq; legitima inſtitutus poſſet, ita probat, l. omnimodo, C. de inoſſi. teſta.

Tertio intellige etiã ſi huic exhæredato nil omnino relictum eſſet, nam & tunc quo ad ſui creationem & originem ualeret exemplaris, licet poſſet poſtea p querelã utrunq; teſtamentum infirmari ut proxime dixi, quòd ſi exemplaris fiat inſtitutio, tunc aut ex bonis teſtatoris in integra legitima fuit inſtitutus, aut in minori portione q̃ legitima, aut bonorũ teſtatoris in nihilo fuit inſtitutus ſed tantum in rebus alienis. Primo caſu ſecundum utriuſque partis fautores de quibus ſupra in pñn. huius queſtionis mentionem habuimus ualet exemplaris etiã irreuocabiliter, ut in ſpecie tangit Corneus, nu. 8. in dict. l. humanitatis.

40 Exemplaris cũ fit inſtitutio in minore portione, quàm legitima nõ poteſt reſcindi querela cum cõi contra alteram fere cõem.

Secundo † caſu cõis ſententia eſt ualere ſubſtitutionem exemplarẽ etiã irreuocabiliter, quia licet fuerit inſtitutus in minori portione, quàm legitima, tñ ſupplet̃ à lege ut in l. omnimodo. C. de inoſ. teſt. ſicq; ceſſat querela ut ibidẽ, & perinde habet̃ ac ſi integra legitima ex ipſa teſtatoris diſpoſitione caperetur ut ibidem, ita tenet Bar. in d.l. ex facto, n. 20. ubi hãc opinionem ſequitur & dicit cõem Iaſ. nu. . . Coraſ. nu. 13. in d.l. humanitatis, & ibi Decius nu. 7. eandem dicit cõem Ripa, in d.l. ex facto, nu. 75. licet contrariũ teneat. ubi cõem op. ſequunt̃ Aret. & Alex. Curt. iun. in d.l. humanitatis hanc opi. ſequit̃ & dicit cõem, nu. 21. & ibi Iaſ. n. 5. poſt Ang. Sal. & Paul. ibidẽ dicit cõem. Alex. ibi. n. 3. qui cõtrariũ tenet, ſequit̃ Alex. ſibi cõtrarius in d.l. ex facto, nu. 37. Bal. in trac. ſubſt. exẽpla, nu. 11. Politus in eod. tract. n. 18.

Cõtrariã partẽ ut nõ ualeat exẽplaris facta ei q in minore portione quã legitima fuit inſtitutus tenet̃ Gl. in uerb. in d.l. humanitatis, Corn. ibid. n. 8. Alex. ibidẽ nu. 3. Faber in §. quatarione inſt. de pupil. Ang. & Imola in d.l. ex facto, ubi etiã Cumanus, & nouiſsimè Ripa ibi. nu. 75. mouent̃ quia ſecundum eos, pro forma deſiderat, d.l. humanitatis, q̃ is cui fit exẽplaris habeat ex ipſa teſtatoris diſpoſitione, integrã legitimã, ſupplementũ aũt legitimæ nõ habet̃ uel capit̃ ex diſpoſitione teſtatoris, ſed ex legis diſpoſitione contra præſumptã uoluntatem teſtatoris, defendẽdo cõem reſp. q̃ licet pater q minus legitima relinquebat filio inhumanus, & inoſſicioſus erga filiũ uideret̃, propter qđ uidebatur, q̃ exẽplarẽ facere nõ poſſet arg. l. humanitatis, in pr. C. de impuberũ, tñ id fateor ante inuentũ ius agẽdi ad ſupplementũ, ut l. cũ quærit̃, & l. parẽtibus. C. de inoſ. teſ. ſed poſt inuentionẽ illius iuris, ſecus eſt, qa pñ inoſſicioſus & inhumanus nõ reputat̃, ut l. omnimodo. C. de inoſ. teſt. niſi nil porſus relinqueret ut ibi. Sed cõtra cõem urget q̃ legitima appellat̃ falcidia, l. quæ nup. C. de inoſ. teſt. Gloſſ. approbata in auth. uñ ſi parẽs. eod. ſed falcidia deducit̃ cõtra uoluntatẽ teſtatoris, l. Tiria, ad leg. Fal. c. Raynal. in fi. de teſta. ergo detractio quæ fit p legẽ ad ſupplẽdã filij legitimã fit contra uolũtatẽ teſtatoris, qđ ẽt ſua det̃, qa teſtator pſumit̃ ſcire uires patrimonij ſui, l. qsquis. C. de reſci. uẽdi. Sed reſp. tenẽdo cõem fateor q̃ cõtra uolũtatẽ ſupplet̃ legitima, ſed adhuc attenta iuris noui cẽſura impius non reputat̃, pater q filio, aliquid reliqt, licet minus legitima, & dum cõtra cõem obijcit̃ q̃ nõ ſequitur ualet teſtamẽtũ licèt minus legitima relinquatur, ergo ualet exẽplaris, nã exẽplaris exhæredato fieri nõ põt, & tñ tunc ualeret teſtam. ſecũdũ cões reſp. licet ualeat teſt. adhuc exẽplaris fieri nõ põt, qñ pr̃ reputat̃ inoſſicioſus, ut ſi filiũ exhæredet nihilo ei relicto, ſed ſi & totã ualeret & pr̃ impius nõ teputet̃ (qđ eſt qñ aliquid, licet minus legitima ei reliquit.) tũc ualebit exempl. Põdera ẽt tex. in l. humanitatis, q innuit q̃ ad finẽ excludẽdi querelã deſideratur legitimã relinqui, ergo nil aliud exigit̃, niſi q̃ taliter legitima relinquat̃, ut querela excludat̃, licet integra legitima relicta nõ ſit, ſup eſt, ergo ut licet ĩtegra nõ relinquat̃, exẽplaris adhuc fieri poſsit, qđ ĩ alio ꝓpoſito ſenſit Dec. in l. humanitatis. n. 7. p totũ. Præterea uerisſima eſt opinio nr̃a, ut legitima nõ deſideretur ibi ad creationẽ exẽplaris, ſed tñ ad uitandũ reſolutionẽ q̃ p querelam poſſet contingere.

Mouent̃ ſecũdo tenẽtes cõtra cõem qa inquiunt ſupplementũ legitimæ nõ petitur eadẽ actione qua petitur id q̃ primordialiter à teſtatore relictũ fuit, ſed petitur alia actione diuerſa, ſ. cõditione ex lege iuxta Gl. ordinariã in d.l. oĩmodo, q̃ ſequnt̃ Doct. cõiter ibi ſecundũ Suares ĩ l. qm̃ ĩ prio. C. de inoſ. teſt. & eſt cõis ſcđm Rip. ubi ſupra, ergo ſeqtur q̃ illud ſupplementũ nõ capit̃ ex ipſa teſtatoris diſpoſitione (prout deſiderat d.l. humanitatis) ſed

41 Legitimæ ſupplemẽtum non petit̃ conditione ex lege cõtra cõmunẽ.

capitur ex legis diſpoſitione, quod non ſufficit reſp. dupliciter primo nego q; tale ſupplementum petatur alia actione quàm ea qua petiť illud quòd primordialiter à teſtatore fuit relictum probatur, quia cum legitima & minuta relinquitur, tunc quod deeſt ipſo iure accreſcit tex. eſt in l. ſcimus, in prin. in uerb. ipſo iure, C. de inoffi. teſtam. & in §. repletionē, ead. lege, & ſic abſque ulla filij petitione accreſcit, ut eſt communis opinio ſecundum Iaſ. ibi cōtra Glo. ibi id quod plenè ſuo loco diſſerimus; tunc ſit portio quæ accreſcit ipſo iure accreſcit portioni & eadē actione petitur, iſta eſt non ſolum communis ſed indifferenter recepta opinio quam tenuit Bar. in l. re coniuncti, ff. de legat. iij num. . . . Et nos latiſsimè duximus in materia iuris accreſcendi in illa quæſtione quo iure petatur portio accreſcens, qua communi opinione ſtāte, ſtare nō pōt illa cōis opinio, quæ ſecundum Rip. ubi ſupra habet q; ſupplementū legitimæ quod ipſo iure (ut omnes fatenť) portioni à teſtatore relictæ accreſcit petať alia diuerſa actione, q̃ ea qua petiť quod à teſtatore relictū fuerit. Prçterea licet illud uerū eſſet tamē nil obeſſet, quia ut diximus ad creationem exemplatis nō eſt neceſſe legitimam relinqui, tene ergo cōmunem opinionem ut inſtituto in minore portione q̃ legitimæ poſsit fieri exemplatis.

42 Exemplatis fieri poteſt inſtituto in re aliena contra cōem.

Quo ad tertium quando in nihilo ex bonis teſtatoris fuit Inſtitutus is cui exemplatis fiebat ſed tantum in re aliena, communis op. ubi ſupra eſt talē inſtitutionē nullā eſſe, ſicque haberi pro præteritione, & conſequenter tam principale q̃ exemplare teſtamentū, nullus eſſe momentis, ſed ſemper tenui contrarium ut inſtitutio filij poſsit fieri in re aliena: nam legatum rei alienæ filio factū indiſtinctè ualet dabiturque ei uel res ipſa empta ex pecunia hæreditaria uel rei æſtimatio, l. non dubiū, de leg. iij. ff. Item filius in certa rei aliena inſtitutus loco legatarij eſt, l. quoties. C. de hær. inſt. & per hoc res illa uel eius æſtimatio filio ab hærede danda eſt non ſecus, quàm ſi legata eſſet, ergo ſatis ex ſubſtantia patris ſupplementum legitimæ factum uidetur, quando quidem dabitur filio æſtimatio illius rei alienę in pecunia hæreditaria, uel in alijs rebus hæreditarijs, ſed & ſi æſtimatio præſtaretur non in pecunia hæreditaria, nec in corporibus alijs hæreditarijs, ſed in pecunia uel rebus ipſius hęredis, idem crederem primo, quia dos donatio ſimplex, uel donatio propter nuptias quæ in quartam imputantur in ſupplementum legitimæ, l. quoniã nouella, l. omnimodo. §. fi. l. ſi quãdo, in pr. §. & generaliter, l. ſi non mortis. C. & ff. de inoffi. teſtam. l. etiam, §. ſi debita, de bon. lib. ff. iſtæ in quam donationis nulli dubiū quin de re aliena fieri poſsint, ergo &c. Nec obſt. d. §. repletionem, cum ſimi. nam illud procedit ex legis diſpoſitione, lex enim diſponit ſingulis in rebus hæreditarijs filium partem habere non ſecus q̃ cæteri hæredis ex parte inſtituti uel legatarij partium bonorū, cæterum ipſa lex permittit teſtatori, ut eam communem quam facit, l. ipſe, diuidendo dirimat, l. quoties. C. fam. erciſcun. l. parentibus. C. de inoffic. teſt. l. quæ patr. j. l. ſi pater, ff. fam. erciſ. l. quid, ergo ij. de leg. j. quod ſi dixeris lex permittit facere diuiſionem, dummodo rectè fiat, ſed rectè non fieret ſi uni res alienás, alteri res hæreditarias aſſignaret, reſp. quòd conſenſus filij accipientis, donationem ſimplicem, uel propter nuptias, uel dotem in rebus alienis, facit ne ex pœnitentia poſtea poſsit ſe lęſum dicere, non ſecus q̃ ſi talis donatio ſeu dos de rebus patrisfamilias factæ fuiſſent ipſeq; filius allegaret ſe læſum quaſi pretioſiores ſint cætere res quæ patri manſerunt, nã licet pretioſiores (ut filius allegabat) eſſent id filio nō noceret cum in faciendo ſupplemēto legitimæ iuſta oīum rerū æſtimationē iudex facturus ſit, d. l. oīmodo. §. fi. nam & ſi res alienæ euictæ fuiſſent, tunc ex ijs utpote euictis non fieret ſupplementum, & ſi propter timorem euictionis, quæ iuſta uel iniuſta de cauſa ſperabať res illæ cōi æſtimatione minoris eſſent ualoris, & idq; minus ualerēt deduceret in imputatione, iuxta formã, l. j. §. ſi hæres percepto. ff. ad Treb. itaq; ſi in re aliena filius ſit hæres uel legatarius, quæ res cuius ne æſtimatio ad eū peruenit id in legitimã imputandū eſt, nō ſecus q̃ ſi patris foret cum exinde nullum incommodum filio ſequatur, præſertim cum talis imputatio ſeu ſupplementum fiat ad excludendã querelã, ut d. l. quoniam nouella, quæ odioſiſsima eſt. §. tam aūt, inſt. de inoffi. teſtam. & id fiat ob conſeruandum teſtamentum cuius fauor ſupremus eſt, & uincit fauorem filiorum, l. ſi pars. ff. de inofficio. teſtam. Itaque negari non poteſt quin, l. cuique patrifamilias dederit liberam facultatem ut filijs ſuis in uita legitimam, uel in morte aſsignet in quibuslibet rebus ſuis, ſicq; pōt aſsignare oībus filijs uel quibuſdã tm̃ uel uni tm̃ & nō reliquis ut quãpluribus legibus ſupra allegatis patet, poſtq; euenire ut res illa i quæ uni ex filij legitima aſsignata fuit aliena eſſet, ſicq; i re aliena legitima ſibi relicta uirtualiter fuit, qđ nullibi unquam uetitū fuit, licet ſi qñ id euenerit ut res illa aliena euicta de facto fuerit, tunc euictio à cohæredibus debeatur, iuxta l. cum pater. §. euictis. ff. de leg. ij. nec ulibi

43 Legitima in re aliena an relinqui poſſe contra communē

unq̃

unq̃ legitur, ꝙ propter talē extinctionem deficerit abinitio ualere teſtamentū ualere poſt facto daretē querela, etenim vt ab initio quo ad ſui creationem ualeat teſtamētum, & etiā ex facto eius reſolutio, quæ querela per lata ſolet cōtingere euitorē, ſatis eſt ꝙ filiusfamilias etiā incerta fuerit inſtitutus, ut in auth. ut cum de app. cog. § aliud quoq; uerſ. cæterū, & uerſ. ſola .n. eſt noſtræ ſerenitatis, col. 8. ſed in ſpecie hac filius reperitē inſtitutus ī certa re, ergo ſine aliena ſit ſine hæredetaria legi ſatisfactū eſt quādoquidē qđ deeſt ipſo iure ſuppletē à lege in rebus hæreditarijs l. ſcimus, in prin. in uerb. ipſo iure, & in §. repletionem. C. de inof. teſtamēto ſicq; nullus eſt caſus, in quo ſe filius læſum poſſit reperire, & ſibi vtile eſſe pōt ꝙ in re aliena legitima fuerit relicta, ſi fortè pretioſior erat q̃ legitima, uel uirilis portio hæreditatis paternæ, quo caſu ſiue redempta fuerit à cohæredibus, & ſibi tradita iuxta l. non dubiū. ff. de leg. 3. ſiue redempta non fuerit, eo ꝙ forte dñs illius res alienę eā uendere noluit, tunc ſibi dabitur iuſta illius res æſtimatio, ut d. l. nō dubiū & alterutrum pōt huic filio eſſe utilius, q̃ habere integram legitimā, uel portionem, hereditatis uirilē, ꝙ ſi ea res minoris ſit ualoris, q̃ legitima, uel q̃ uirilis portio, tunc ipſo iure per l. id quod deeſt ad legitimæ implementū ſuppletē in reliquis rebus hæreditarijs, ſicq; ea aſſignatio legitimæ quæ fit in re aliena huic filio dānoſa eſſe non pōt, licet poſſet eſſe multū utilis & uberior: ergo tenēdo ꝙ poſſit fieri in re aliena legitimæ aſsignati (Cuius tñ contrarium cōiter teneē, ut per Bar. in l. in quartam, nu. 10. ff. ad leg. Fal. ubi Picus. nu. 59. Suares, in l. qm̄, in prioribus, fol. . . C. de inoffi. teſtam.) tunc exemplaris ſubſtitutione fieri pōt ei, qui in nihilo ex bonis teſtatoris fuit inſtitutus, ſed tantū in re aliena, licet tenentes cōiter, ꝙ in re aliena relinqui legitima non poſſet tenerent ſimiliter, ꝙ ei, cui in re aliena legitima per teſtatorem eſſet aſſignata exēplaris fieri nō poſſet.

C A P. C V I I.

1 *Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem.*
2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur niſi in caſibus in iure expreſſis.*
3 *Verbum perinde, quid ſignificet.*
4 *Mortui reſurrectio in hoc ſæculo non ſpectanda.*
5 *Iuſſus per interuentum furoris ceſſat.*

COlligitur ex noſtra principali cōcluſione, ꝙ quæſita per filium acquiruntur patri etiā furioſo ne alias legis imperium ad proficiendū deſtinatum (ut concl. noſtra edocuit) noxium fieret dum patri furioſo ſicq; afflicto nouā adderet afflictionem. & ꝙ † quæſita per filium acquirantur patri etiā furioſo defenſurus ī primis arguā in cōtrariū, 8
ergo contra iſtam concluſionē faciant ſequentia. ſ. primo in iſta materia mors, & furor æquiparant, patet, quia quemadmodū per mortē patris reuocatur mandatum de acquirēdo. l. qui in aliena. §. ſi is qui putabat. d. l. ſi quis mihi bona, cum ſimi. ff. de acqui. hær. eodem modo reuocatur furore l. qui ſeruum, & l. ſi quis aliecui. ff. de acquir. hæredi. per Cyn. in l. fi. §. j. C. de admi. tuto. notatur in d. l. ſi quis mihi bona. §. fi. ſed ſic eſt ꝙ filius non quærit patri mortuo, ſed tunc quærit ſibi ut eſt notum, ergo nec debet quærere furioſo.

Filius an acquirat patri etiā furioſo.

Secundo in cōtrarium facit tex. in l. fi. §. pen. ff. ſi quis ordo in bo. po. ſerue ubi in bono. poſſeſsione agnita per filiū furioſi requiritur ratihabitio patris poſtquā furor eum dimiſit, ad hoc, ut ipſi patri quærat, ergo patet ꝙ illa bonorum poſſeſſio non fuit patri quæſita alias non requireretur ratihabitio, & ſic contra cōcluſionem.

Tertio in contrarium facit, certum eſt ꝙ in acquiſitione requiritur uoluntas, ſed furioſi nulla uoluntas eſt, l. qui ſeruum, ff. de acquirē. hære. & patet quia ęquiparatur abſenti. l. ij. §. furioſus, cum ſimilibus, ff. de iure cod. ſed abſens non conſentit, ut patet, ergo patri furioſo non quæritur, & uide Iaſ. in l. furioſum, in prin. qui teſtamen. face. poſſ.

Quarto in contrarium facit tex. in l. fi. § tali C. de cura. furio. ubi tex. dicit ꝙ ad hoc ut hæreditas cognita per curatorem furioſi acquiratur ipſi furioſo eſt neceſſe ꝙ ipſe furioſus habeat tantam cognitionem poſtquam ad ſanā mentem peruenerit, ergo ante non fuit ſibi acquiſita, ſed non poteſt dare differentiæ ratio inter agnitionem factam per curatorem, & eam quæ fit per filium, ut patet ergo.

Quarto contra concluſionem eſt tex. ad literam in l. cum hæres, in princip. ff. de acquir. hære. ubi tex. dicit, ꝙ ſi filius furioſi eſt hæres inſtitutus poteſt adire proinde, ac ſi fuiſſet pater familias. modo ſic, ſi eſſet pater familias adiret, & quærere ſibi. l. non eſt dubiū, cum ſimi. C. de iur. delibe. ergo idem in iſto caſu, & idē tenet Glo. per illum tex. in l. ſi quis mihi bona. §. iuſſu, de acqui. hær. Secundo modo, & fortius ſtringit ille tex. in fine principij dū dicit, ꝙ talis filius poteſt ſeruos hæredetarios manumittere, ſed certum eſt ꝙ ſi non quæſiſſet ſibi, & ſic non eſſet dominus non poſſet manumittere. C. de his qui à non domi. manu per torum ergo, &c.

Sexto obſtat, nam aut cõcluſio intelligitur de caſtrenſibds uel quaſi, & tunc cum de iure antiquo, & nouo acquirantur filio, & nõ patri, & ſi eſſet ſanæ mentis, ergo concluſio falſa, aut intelligitur de profectitijs, & tunc eſt indubitabilis, quia illa de iure antiquo & nouo acquiruntur patri, & quoad illa nihil eſt immutatũ, ut in l.j.C.qui admi. & in d.§.iuſsunt, & in l.fi. C.de repu.bono. poſ.cum ſimi. aut intelligitur quarto caſu.ſ.in aduentitijs, & tunc concluſio eſt falſa cum illa hodie quærantur filio non patri etiam ſi eſſet ſanæ mentis, ut per totum. C. de bonis quæ liber. maximè in l.cum oportet ergo, &c.

Septimo oſtbat, qa ſi q̃reref patri i furioſo ergo eſſet obligatus abſq; facto & uoluntate ſua, ſed hoc non eſt dicendum cum omnis obligatio naſcatur ex contractu, uel quaſi delicto, uel quaſi quorũ nullum hic interuenit. ergo cõcluſio falſa, & pro hoc l.qui in aliena, in principio, & l.ſi quis mihi bona, §.iuſs. de acqui.hęr. & l.j.C.qui admi. ad bo.po. cum ſimi.

Octauo obſtat. l.qui in aliena, uerſi. quãquã. ff.de acquit.hęr. ubi eſt tex. q ſi filius adit mortuo patre ipſe filius remanet obligatus, & ſic patri non quęſiuit, quia non potuit, ergo idem in patre furioſo, q ſi filius ſuus adeat non quærat ipſi patri, ſed ſibi ipſi maximè cum mortuus, & furioſus æquiparentur, ut ſupra dixi.

Nono contra concluſionem expreſsè tenet Bart. in l.cum hæres inſtitutus, in principio. ff. de acquir.hære. per illũ tex. & ibi etiam Paul.de Caſtr. & ibi idẽ Bal. poſt Din. idem tenet Bart. in l.Antiſtius, §.fi.ff. eod.titu. & Ioan.de Imol. ibi & in d.l.cum hæres, & idem latè concluditur per Fran.de Are. in d.l. cum hæres, in prin. ad quẽ recurre. Idem reperio quod tenet Bar. in l.placet.ff.de acqui.hęr. & ibi etiam Paul.de Caſt. idem ibi. Alex. in additio. ad Bart. per dictam. l.Cum hæres, quam ad hoc reputat, ſing. Caſſ. in conſuetud. Burg. rubr.6. §.v. Boeriũ in conſuet. Biturb. tit.j.§.iij. Rom. in d.l.cũ hęres, Aretinus, & Imola in l.cum ex filio, in fi.ff. de vulg. Aymon. Crauet. in l.cum filio, nu.13. parte ij.de leg.j.ff. Pinellus de bo. matet, in l.j.pat.j. nume.62.

Decimo probaf contradictam concluſionẽ in dict.l.Antiſtius, §.fi. ſũcta ſolutione. Bat.ibi.

Præſtictis tamen non obſtantibus ego teneo contrariũ gratia diſputationis, imò q acquiſita per filium acquirantur patri, & ſi pater ſit furioſus, ad quod moueor per ſequentia, primo regula eſt q quæſita per filium acquirunf patri, ff.ſi à parente quis fue.ma.in prin. & ff.de acquir.hær.l.placet, cum concordan. nec iſte caſus reperitur exceptus, ut patebit ex reſponſionibus ad contraria, ergo debent acquiri patri etiam furioſo præſertim cum regulæ iuris teneantur, & ſint ſeruandæ, ut inquit Bald. in l. ſi tutor, in fine. C.de ſer.pigno.dã.manu.

Secundo illa quæ acquiruntur filio quæruntur patri ratione poteſtatis nõ aliàs, ut eſt notum, hinc eſt q quæſita per filium emancipatũ non quæruntur patri, quia ceſſat patria poteſtas inſti. per quas perſo.nob. acquira. in prin. & notatur inſti. de pa.po.§.fin. Gloſ. magna cũ multis concor. modo ſi furioſus retinet filios in poteſtate l.patre furioſo, in princip. ff. de his qui ſunt ſui, uel alie. iur. & ff. de acquir.hæred. l.cum hæres in priñ. d.l.Antiſtius, in fi. cũ ſimil. ergo acquiſita per filium acquiruntur patri etiam furioſo.

Tertio facit acquiſitio quæ fit per legẽ quæritur etiam furioſo, tex. eſt in l.fin.§.fin aũt perpetuo. C.de cura. fu. ubi hæreditas patris ipſo iure acquiritur filio etiam furioſo, cum illa ſit acquiſitio legalis abſq; facto filij, licet poſsit eam repudiare per ius prætorium. Ad idẽ inſt. de hęre. ab inteſt.§.poſthumis, & d.l.Antiſtius §.fi. Secundo reſponſo, modo ſic quæſita per filium acquiruntur patri per l. ut d.l.j.ff.ſi à paren. quis fue.ma. cum concordan. nec momento reſidet penes filium d.l. placet, ergo debent acquiri patri etiam furioſo per ſupradictã regulam, & hoc optimè ſtringit.

Quarto ea quę quæruntur nobis ignorantibus acquiruntur etiam furioſis inſt. de hær. quę ab inteſt.§.ſin autem, & ff.ſi cer.peta.l.ſi à furioſo, & ff.de actio. & oblig.l.ſi à furioſo, ſed quęſita per filium acquiruntur patri ſanę mentis etiam ignoranti, ut inuito inſt. per quas perſo.nobis acqui.§.item nobis, cum ſimile cõcordan. ergo eadem ratione debent acquiri patri etiam furioſo.

Quinto pro iſta parte nouiter pondero tex. in l.patre furioſo, in fi.ff.de his qui ſunt ſui, uel alie. cuius uerba. Adeo aũt retinet ius patriæ poteſtatis pater furioſus, ut illi commodũ acquiratur eius quid filius quęſierit, & ſic eſt expreſſum pro hoc & ibi notat Iaſo.ij.notabi.

Sexto illum tex. induco aliter, qualitas adiũcta uerbo debet determinari, & intelligi ſecũdum tempus uerbi. l.in delictis.§ ſi extraneus, ff.de noxa. ſed ibi tex. dicit pater furioſus tẽpore acquiſitionis, ergo quæritur ſibi.ſ.patri. Itẽ quia ſi non eſſet furioſus tempore acquiſitionis nulli dubiũ quin patri quæreret, ergo, &c.

Septimo pro hoc dico eſſe tex. expreſſum in d.Antiſtius.§.fi.ff.de acquir.hær. ubi ſi filius furioſi hęres inſtitutus adeat iuſſu curatoris patris acquiritur patri, quemadmodum acquireretur ſi pater eſſet ſanæ mentis, & iuſsiſſet

ergo

ergo ibi eſt tex.expreſſus pro concluſione, aduerte tamen quia Bar.in d.l.Antiſtius.§.fi.& in d.l.cum hæres, de hoc perpendens dixit, quòd aut filius furioſi adit ſua ſponte ſine iuſſu curatoris patris,& tunc acquiratur patri ita intelligatur d.l.Antiſtius, §. fin.ratio quãuis ipſe non dicat potuit eſſe, quia quando adit quod poteſt per dictam l.cum hæres tunc habet animũ quęrendi ſibi non patri, ut in l.qui in aliena, §.ſi is, qui putabat, eod.tit.quæ ratio ceſſat quando adiuit iuſſu alterius, unde nimirum ſi hoc ultimo caſu acquirat patri, ſed hæc ratio mihi non ſatisfacit, quia quæſita per filium acquiruntur patri etiam ſi alius non habeat animum quærendi, cum hęc ſit acquiſitio legalis, nec momento reſideat penes filiũ d.l. placet. regula autem prædicta, ſcilicet de differentia inter iuſſum,& non iuſſum procedit in eo, qui poteſt ſibi, uel alij quærere de uolũtate ſua, ut patet in d. l. qui in aliena. §.ſi is qui.cũ ergo iſto caſu uoluntas filij nihil operetur, ergo quæſita per eum acquiruntur patri etiã furioſo per d.l.Antiſtius §.fi.ſed ſaluando. Bart. & communem opinionem poſſes dicere quòd in his quæ quæruntur per filium patri non inſpicimus animum eius, uerũ in caſibus, in quibus poteſt quærere ſibi, tunc inſpicimus animum eius, ut ſi habet animum quærendi ſibi, ſibi quęrit, quod apparet quãdo ſine iuſſu adiuit d.l.cũ hęres, alias acquirat patri, ſ.quãdo cum iuſſu.§. fin.ſed hæc ſolutio adhuc non ſatisfacit, quia hoc eſt, de quo quærimus, ſcilicet an iſto caſu poſſet filius quærere ſibi quo conceſſo procederet reſponſio prædicta, ſed hoc eſt quod ego nego,& ſic remanet inſolutum & militat fundamentum, d.l. Antiſtius, §.fi.cogita ſupra hoc.

Octauo pro iſta parte facit, quia ſi diceremus patri non quæri, ſequerentur duo ſpecialia, primo, quia filius in poteſtate poteſt abſq; iuſſu adire contra l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum ſecundum quod ſibi ipſi quęreret contra d. l. placet cum concor.& ſic eſſet contra tex.in l.j. C.de dotis promiſs.d.l.cum poſt.§.cum gener. ff.de iur.doti & in l.mulieri,& Titio.ff.de cõdi.& demonſt.

Nono iſtud probo à fortiori, nam habeo ꝙ furioſo acquiritur per curatorem ſuum d.l.fi. §.fi.& §.tali.C.de cura furio. modo ſic curator non eſt in poteſtate furioſi imò potius e contra, cum tutela,& cura ſit ius ac poteſtas in capite libero.inſt.de tute.in prin.cum ſimi.ſi ergo furioſus, quærit ſibi per cum in cuius poteſtate eſt ut ibi, ergo à fortiori per eum quem habet in poteſtate, hoc eſt per filium ſuum, & ſi dicas quòd in curatore ideo eſt, quia poteſt ratione officij abſque iuſſu adire hęreditatem ideo nimirum ſi furioſo acquirat, fateor, ſed non obſtat quia imo idem eſt in filio furioſi, qui poteſt adire abſque iuſſu.d.l.cum hæres, in prin.de acquir.hære.ubi eſt caſus ſingula, & unicus,& ſic argumentum ſemper urget à fortiori.

Decimo hoc probo lex ſemper debet intelligi,& interpretari, ut minus lędat ius commune quàm poſsit,& ut iuri communi concordet c.cum dilectus.de cõſue.l.ij.C.de noxa.l. ſi qñ. in principio cum ſimi.C.de inoffi.teſtam. modo ſic quòd patri. non quęratur per filium eſt contra regulam iuris d.l.placet, cũ ſimi. Vnde licet tex. in d.l.cum hæres, de acqui.hær. dicat perinde habeatur atque ſi pater familias adiſſet, tamen debet intelligi perinde, ſcilicet quo ad aditionem non quo ad acquiſitionem, ideſt ut ſibi filius quærat, ut ſic minus lædatur ius cõmune, nam iſto modo intelligendo ſolummodo læditur regula l.ſi quis mihi bona, §.iuſſum. ſed alio modo intelligendo lęditur illa regula & etiam alia, ſcilicet quòd quæſita per filium quærantur patri, quod indubio non eſt concedendum per ſupradicta iura.

Vndecimo beneficium filio conceſſum per dictam l.cum hęres, ut poſsit adire ſine iuſſu contrã dictum.§.iuſſum, debet intelligi ſine iniuria patris, uel aliorum fratrum. l. nec auus. C.de emanci.libe.l.cum filius, cum vulga.ff.de teſtam.mili.ergo quamuis filius poſsit adire ſine iuſſu, debet tamen patri quæri, ut ſic etiã per conſequens poſsit ad alios fratres pro ſua parte peruenire,& hæc duo ultima fundamenta didici à Franciſco de Are.in d.l.cum hæres de acqui.hęre.qui tamen non tenet iſtã partẽ.

Duodecimo facit dicta l placet, ubi nec mõmento reſidet penes filiũ, ergo acquiritur prĩ.

Tertiodecimo, quia quòd quis ſit furioſus non eſt delictum, ſed infortunium, unde non debet ſibi nocere, ut notatur in d. l. Antiſtius, §.fin.de acqui.hæred. ſed ſi non eſſet pater furioſus quæreretur ſibi, ergo idem iſto caſu, ad hoc reſpondeo quòd non punitur propter furorem, imò propter furorem fauetur filio principali, ut cenſeatur tanquam pater familias, unde ſi damnificatur pater illud uenit in conſequentiam, de quò non curatur, ſic in filio milite, nam quod ſit miles non eſt propter delictum patris,& tum quærit ſibi, & nõ patri uel ſecundo non nocet patri in effectu cũ poſſit ratificare poſtquam fuerit ſanæ mentis.l.fi. §.pen.ff quis ord.in bo.poſ.ſerue. & ſi dicatur, ꝙ non poteſt ratificare, quia non fuit aditiõ facta ſuo nomine ſolue.ut per Bal.in l.j. C.qui admi.v.col.in fi.xix.oppo.

Reſtat

Reſtat id,contraria reſpoudendum.Primo ergo non obſtat quòd in iſta materia mors,& furor æquiparantur,quia illud eſt uerum quãdo mandatum præceſsit,quo caſu quẽadmodum reuocatur per mortem eodem modo per furorem ſuperuenientem, quia utroque caſu extinguitur uoluntas,ſed ego loquor quando tempore delationis pater erat furioſus , & ſic iubere non poterat,ideò in defectum lex totũ committit filio,ſcilicet vt adeat & etiam patri quærat quemadmodum quãdo pater eſt ſanæ mentis. Vnde quod pater ſanæ mentis poſſet facere iubendo, uel alio modo illud idem ope

2 Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur, niſi in caſibus iure expreſſis.

ratur.l.in furioſo† Præterea furioſus eſt mortuus ciuiliter, unde non æquiparatur naturaliter mortuo niſi in caſibus expreſsis in iure,ut eſt Glo.ſingula.in c.placuit, el.ij. xvj.q.j.& Gl. in c.ſuſceptum,de reſcrip.lib.vj.facit l.cũ pater.§.hereditatem.de leg.ij. & ibi notabiliter, in addi.ad Bar. ſed in noſtro caſu non reperiũtur æquiparati,ergo argu.non obſtat, imo reperitur differentia, quia mortuo nullo modo quæritur,ſed furioſo ſic d.l.Antiſtius.§.fin. cum ſimil.de acqui.hære,ergo,&c.

Secundo non obſtat l.fin.§.pen.ff.quis ordo in bo.poſſ.ſerue.nam poteſt dici quòd ibi loquitur in bonorum poſſeſsione quam filius poteſt agnoſcere etiam abſque iuſſu patris etiam ſi pater eſſet ſanæ mentis.l.qui in aliena, in princ.ff.de acquir.hær.l.j.C.qui admi.ad bon. poſſ.ideo ibi neceſſario requiritur ratihabitio, vel ſecundo,aut loquimur de acquiſitione legali,aut de acquiſitione in effectu.Primo caſu quæritur furioſo,ut ego teneo. Secundo verò caſu non quæritur,niſi habeat ratum, ut in cõtrario,& hoc eſt quod dicit l.fin.§.tali.C.de cura.furio.vel tertio eſt eadem ſolutio in effectu aut loquimur de acquiſitione commutabili & illa acquiritur furioſo,aut de incommutabili,& tunc ſecus,quia bene poteſt eam repudiare, & idem videmus in omnibus caſibus in quibus patri quæritur abſque iuſſu ſuo, ut patet in legatis,& in ſimilibus,& ſic nõ obſtat.

Tertio non obſtat quòd in acquiſitione requiratur voluntas, nam reſpondeo negaudo maiorem.nam ignoranti quæritur in multis caſibus quod acquiritur per filium,vel ſeruum vt eſt notum,& tunc ignorans non habet voluntatem eius, quod ignorat, quia nihil eſt in ſenſu,&c.l.alioqui.ff.de cõtrah.emp.& per Bal. in l.j.C.de contrahen. emp. ergo poteſt quæri furioſo,quia quod poteſt quæri ignorantibus ergo & furioſis,ut ſupradixi,vel ſic in acquiſitione requiritur voluntas,ſcilicet quando acquiſitio poteſt afferre damnum, ut in hæreditate,& ideo requiritur iuſſus pcedens ne alias quis obligetur abſque uoluntate ſua ſecus in acquiſitione,quæ ſemper affert comodum, ut in legato,& in ſimilibus,ſed hæc ſolutio non ſatisfacit,quia per eam nimis reſtringitur concluſio,unde dicit quòd inſpecto exitu requiritur voluntas,vnde bene poteſt repudiare,ſed quo ad acquiſitionem non curamus de voluntate vt dixi,quia lex deffert hæreditatem , ſed non infert inuito cum poſsit repudiare, & ſic non obſtat.

Quarto non obſtat lex fina.§.tali, de cura. furio.vbi requiritur ratihabitio, ergo nõ fuit quæſitum, reſpondeo , quòd ibi loquitur quo ad effectum ut modo dixi, & eſt vera ſolutio ; nam ibi non negatur quin fuerit ſibi quæſitũ vel ſcđo ibi loquit̃ de eo quod eſt delatum ipſi furioſo per d.l.placet, & ſic non obſtat,poteſt tamen repudiare pater,ut modo dixi.

Quinto non obſtat l.cum hæres , in principio.ff.de acqui.hære.vnde pendent leges,& ꝓphetę ad quam multis modis reſpondeo. Primo quòd ibi bene dicit tex.quòd poteſt filius adire ac ſi eſſet paterfamilias,quaſi dicat non requiritur iuſſus in adeundo propter furorem ſed quòd patri furioſo quæratur, non negat illa lex,& ſic dico quòd cenſetur paterfamilias quo ad adeundum propter patris furorẽ , ſed cenſetur filiusfamilias quo ad acquirendum patri,& ſic non obſtat.Item & ſecundo quia ſi diceremus patri non quæri eſſent in d.l.cũ hæres,duo ſpecialia,ſcilicet quòd poſſet adire ſine iuſſu.Item quòd ſibi ipſi quæreret,quod in dubio non eſt dicendum , vt ſupra dixi exponamus ergo tex.ibi.perinde,atq; ſi paterfa.&c. ſcilicet quo ad adeundum non autem quo ad acquirendũ. Item & tertio, quòd ſic debeat ille tex.exponi probaui ſupra decimo fundamento quod pro me adduxi , ſcilicet quia ſic exponendo minus læditur ius commune , ſcilicet qui in vno tantum.ſ.quo ad iuſſum non in alio,ſcilicet quo ad acquiſitionẽ , ergo debet ſic intelligi,ut ibi probaui in decimo fundamento.

Quarto modo etiam ſolue,& nouiter, † nã 3 Verbum perinde, ut capiaſ.

licet dictio proinde ſit repetitiua, uel ſimilitunaria quo ad omnia inſt.per quas perſo.nob. acqui.§.item nobis,in fin.cum concord. illud eſt verum niſi ſic intelligẽdo aliæ leges contradicerent, Glo.eſt ualde notabi.& ibi Bart.vbi videas in l.ſacrilegij pœnam.ff.ad l. Iul. pecu. modo ſic d.l.cum heres,dicit , perinde habeatur ac ſi paterfamilias.&c.ſi ergo ibi exponeremus perinde, ſ.quo ad omnia , contradicerent leges,quæ dicuntur, quòd quæſita per filium quæruntur patri,d.l.placet,cum concor. nec ergo incidamus in hoc inconueniens debet

bet illa lex ſic neceſſario exponi perinde, &c. ſcilicet quo additionem tantum, vt expreſſe dicit illa. l. non perinde. ſ. quo ad acquiſitionem, quia ſic exponi contradicunt aliæ leges ut modo dixi, & ſic perinde. ſ. quo ad quid non quo ad omnia, & iſta eſt notabilis ſolutio & vera.

Sexto non obſtat, nam reſpondeo fatendo, ꝙ concluſio non procedit in caſtrenſibus, vel quaſi, quia ſunt filij, item nec in prophectitijs, quia abſque dubio acquiruntur patri, ſed dico, ꝙ intelligitur in aduentitijs, in quibus teneo ꝙ de iure antiquo quærebantur patri in totum etiã ſi pater eſſet furioſus, & hoc erat maximũ dubium propter carentiam ſenſus; item dico ꝙ etiam hodie quęruntur ſaltẽ quo ad vſumfructum, & erat ratio dubitandi propter defectũ conſenſus, quia iura noua in titu. de bonis, que lib. loquuntur in patre ſanæ mentis, ſed illa ratio non obſtat cum loquamur de acquiſitione legali, vt dixi, in quibus non eſt neceſſarius conſenſus, nec iuſſus ſumma ergo huius concluſionis illa eſt ꝙ bona aduentitia quęſita per filium acquirebantur olim, & acquiruntur hodie patri etiam furioſo, eo modo quo acquirebantur, & acquiruntur patri ſanæ mentis, & ſic non obſtat.

Septimo non obſtat ꝙ ſi acquireretur furioſo eſſet obligatus abſque voluntate ſuo, &c. nã reſpondeo ꝙ iſta eſt acquiſitio legalis, quę ſibi defertur à lege non autem infertur ſibi inuito, imo poteſt repudiare ad ſimilitudinẽ ſui cui defertur à lege & tñ poteſt abſtinere. l. neceſſarijs, cum concordan. ff. de acqui. hæred. & ſic non obligatur abſq; voluntate cum poſſit repudiare ſi velit, & ſic nõ obſtat, & poteſt ſoluere etiam alijs modis.

Octauo non obſtat. l. qui in aliena. §. quãquã vt ſupra induxi, nam ibi tempore quo filius adiuit erat factus ſui iuris per mortem patris, & ſic quærit ſibi, quia eſt capax non patri, qui non potuit, quę ratio hic ceſſat. Cũ remaneat in poteſtate ergo quærit patri ſuo. Præterea in acquiſitione facienda per filium inſpicit̃ ſtatus eius tempore aditionis. l. non eſt dubium, cum ſimil. C. de iur. deli. ſed in contrario tempore aditionis erat extra poteſtatẽ, & ſic nulli debet quærere ſecus in noſtro caſu. Præterea hæreditas delata mortuo eſt caduca, quæ ratio ceſſat in delata furioſo. l. fina. § j. & §. tali de cura. furio. ergo non obſtat. Pręterea non æquiparantur mortuus naturaliter & furioſus niſi in caſibus expreſsis in iure, vt ſupra dixi inter quos non eſt iſte, ergo ceſſat argumentũ. Præterea in furioſo eſt ſpes quod redeat ad ſanam mentem, & ſic omnia agit, & acquirit quemadmodum alius quicunque, quæ ratio ceſſat in mortuo † cum non ſperetur reſurgere niſi miraculoſę, de quo non eſt curandum. l. ex his, cũ ibi notatis. ff. de legi. Præterea & vj. nullo modo illa lex obſtat, nam ibi loquat de iuſſu quẽ dicit extingui morte patris, ſed hic non interuenit iuſſus, quia furioſus iubere non potuit, & ſic non obſtat. Si autem † iuſsiſſet tempore ſanæ mentis, tũc extingueretur per furorẽ quẽadmodum per mortem l. qui ſeruum, cũ l. ſeq. ff. de acqui. hęre. & ſic potius concordat, q̃ diſcordat. Sed caue quia quando extinguitur p mortem, tunc poteſt adire, & quærere ſibi d. §. quãqnam. Sed quando extinguntur per furorem poteſt adiri, abſq; iuſſu tum quærit illi, in cuius eſt poteſtate non ſibi ſecundum quod ego teneo licet omnes alij contrarium.

4 Mortui re ſurectio nõ eſt ſpectanda.

ſ Iuſſus furore ceſſat

Ad auctoritatem Bar. & aliorum qui cõtrarium tenent, non eſt neceſſe reſpondere, quia fundamentum eorum eſt de dicta lege, cũ hæres, in principio ad quam ſupra pluribus modis reſpondi, ſed reſtat reſpondendum ad finẽ illius principij, vbi dicit, ꝙ filius poteſt manumittere, ut patet, quia quæſiuit ſibi non patri, reſponde, vt ibi in Glo. & cogita de meliore ſolutione, quia illa non ſatisfacit, & hic ſit finis huius concluſionis.

Si tamen velles tenere communem opinionem, tunc poteſt reſponderi ad ea, quæ allegaui pro me, & primo non obſtat regula legis placet, cũ ſimilibus, quia dico, quòd iſte caſus reperitur exceptus per d. l. cum hæredes, cũ nullo modo poteſt reſponderi in ſi. princi. ſolues & alijs modis, quia eſt facile.

Item ſecundo non obſtat, quia nego ꝙ ſola patria poteſtas ſufficiat, vt patet in filiofami. qui acquirit ſibi caſtrenſia, & quaſi & tñ tenetur in poteſtate, ergo ſola patria poteſtas non ſufficit, præſertim, quia quando pater eſt furioſus cenſetur filius quodãmodo paterfamilias, vt d. l. cum hæres. cum ſimi. quemadmodum in Caſtrenſibus l. ij. ff ad Macedo. ergo nimirũ ſi quærat ſibi primò poteſt dici quòd filius furioſi remanet in poteſtate patris, ſed tantum quo ad alia, de quibus per Gl. magiſtra. inſt. de pa. po. §. j. non quo ad acquirendum, ut in noſtro caſu, vt d. l. cum hæres, ſic non obſtat.

Tertio non obſtat l. fin § j. C. de cura. furio. quia ibi loquit̃ de hæreditate paterna, in qua quis inuitus ipſo iure eſt hæres, ſed nos loquimur in hæreditate extranei, inter quos ſunt variæ differentiæ, vt eſt notũ. Præterea ibi loquitur de hæreditate immediate delata ipſi furioſo, ſed ego loquor de ea, quę defertur filio. vnde nimirum ꝙ primum acquirat̃ ſibi facilius, quàm quę deberet acquiri per medium, ut patet ad ſenſum.

Quarto

Quarto non obſtat, quia illa regula procedit in mera acquiſitione, in qua fateor quòd quemadmodum ignoranti quæritur, eodem modo, & furioſo, ſed in contrario loquimur in acquiſitione mixta quæ non acquirit ignoranti niſi quando eſt hæreditas paterna, ratio patet ex.l.ſi hæreditate, cũ ſimilibus.ff.mãda.

Quinto dicta l. patre furioſo in fi. non obſtat, qa eodẽ modo debet ſolui, vt ibi patet in ratione Gl. & eodẽ modo reſpondeo ad ſextũ quod fit de eadem lege, vel poſſes dicere quòd ibi loquimur de acquiſitione ipſo iure ſecus in effectu cum poſsit repudiare, ut in noſtro caſus, ſed quia hæc eſt reſtrictiua, prima videtur verior.

Septimo de lege Antiſtius, §. fi. ſolue vt ibi per Bar. & vide quæ dixi ſupra ſeptimo fundamento contrariæ partis.

Octauo nõ obſtat, quia nego quòd ſunt duo ſpecialia imo & vnum, ſcilicet quia iſto caſu cenſetur paterfamilias, & ſic poteſt adire iuſſu non precedente. Item ſibi quęrere, & ſic iſta duo non ſint ſpecialia, ſed ſequentur ex primo vt etiam patet ex caſtrenſibus, vbi cenſetur paterfamilias, & ſic poteſt ſibi quærere nõ patri vel ſecundo eſt vnum ſpeciale, ſcilicet ꝙ adeat ſine iuſſu, aliud, ſcilicet quod poſsit ſibi quærere, ſequitur ex primo, & ſic in effectu eſt eadem ſolutio, vel aliter duo ſpecialia non præſumuntur in dubio, ſed quãdo lex diſponit expreſſe, nimirum ſi permittantur duo ſpecialia, vt in caſu noſtro, & eſt vera ſolutio, ad reliqua quinque fundamenta facilis eſt ſolutio, & hic ſunt addenda, quæ ſcripſimus de ſucceſſ. cre. §. xix. nu. 67. vbi diximus, ꝙ ſi filius iuſſus à patris furioſi curatore adiuit hæreditatem eam patri acquirit, ꝙ ſi ſine iuſſu eius ſponte adiuit ſibi acquirit.

FINIS.